COMMENTARIORVM PETRI FONSECAE LVSITANI, DOCTORIS THEOLOGI SOCIETATIS IESV,

In Metaphysicorum Aristotelis Stagiritæ Libros,

TOMVS SECVNDVS.

CONTINET HIC TOMVS QVINTI LIBRI Explicationem.

NVNC A MENDIS QVAMPLVRIMIS, QVÆ PRÆCEDENTIBVS editionibus irrepserant, summo labore purgatus, & in Germania elegantioribus typis, in gratiam studii Philosophici, editus.

ACCESSERVNT INDICES CAPITVM, RERVM ET Materiarum multo quam antehac locupletiores.

Cum Gratia & Priuilegio Cæsareæ Majestatis, & permissu Societatis.

COLONIÆ,
SVMPTIBVS LAZARI ZETZNERI BIBLIOPOLÆ.

Anno, M. DC. XV.

SVMMA CAPITA EORVM QVÆ in hoc volumine tractantur.

Docu-

COMMENTARII

PETRI FONSECÆ SOCIETATIS IESV:

IN QVINTVM LIBRVM METAPHYSICORVM ARISTOTELIS.

PROOEMIVM.

De quibus actum sit li. 4.

TRaditis *cap. 1. 2. & 3.* primum in superioribus libris iis, quæ ad huius scientiæ constitutionem spectant, eius in quã subiecto, subiecti partibus, affectionibus, & communissimis pronunciatis: deinde *4. c. 4.* impugnatis diligenter, & accurate iis Philosophis, qui huiusmodi pronunciata negabant, quod eis sublatis non tantum Philosophico more disputare, sed ne communi quidem sermone vti quisquam possit, aggreditur Arist. hoc loco ad tractationem reliquorum trium, subiecti scilicet eiusque partium, & affectionum. Sed quoniam ens, quod subiectum huius scientię cõstitutum est eiusq. principia, communiores partes, & affectiones multiplicia sunt, ac proinde ante omnia distinguenda, minusq; præcipua significata (vbi id commode fieri potest) ad pręcipuum in vnoquoq; genere reuocanda, totum hunc librum in ea re ponit Aristoteles, quod ipse cap. secundo eiusdem libri *tex. 2. & 4.* in ente, & vno facere vtcunq; cœperat, & in affectionib. entis se facturum policitus fuerat. Ita fit, vt liber hic non modo sit velut appendix superioris, sed etiam quasi vestibulum sequentis. Tradendus est enim proximo libro modus, quo proprie in hac scientia de ente, eiusq; partibus & affectionib. disputari debet, ne primus Philosophus, vt qui censetur generalis artifex, omnes omnino communes naturas, & omnem philosophandi modum ad se pertinere existimet, qui modus tradi non potest, nisi prius communia vsq; eo distinguantur, dum constare possit, quæ iam particularium scientiarum propria iudicari debeant, quę omnium communia, primiq; Philosophi peculiaria.

Quæ sint hoc libro explicanda.

Ordo huius lib. ad præcedentem, & sequentem.

Non placet Auerrois opinio.

Ex his patet, non esse præcipuum Aristot. institutum, in hoc libro agere de distinctione analogorum nominum, vt Auerroes existimat, cùm Arist. hoc loco, atq; adeo toto opere non ad nomina, sed ad res præcipue attendat. Patet etiam non admodum recte dici ab Alexan. propositum Arist. esse agere de iis principiis, quibus doctrinæ omnes, vt communibus vtentes, proposita sua demonstrãt. Nam etsi multa communia principia hic desumi possunt, non est tamen Aristot. institutum, tradere hoc loco communia principia, sed communium analogorum distinctionẽ.

Neq; Alexandri.

Ordo eorum quæ in hoc libro traduntur.

Quanquam vero Aristoteles nõ valde curat in hoc libro, quæ quo loco explicentur, eum tamen ordinem videtur vtcunq; obseruare quod Diuus Thomas annotauit, vt primo loco de distinctione principiorum atque causarum entis disserat. Secundo de distinctione entis, eiusque partium, *à capite 6.* Tertio de distinctione affectionum, siue passionum entis, *cap. 16.* Qua in re dubium non est, quin naturę ordinem secutus fuerit. Quã autem late pateat huius libri vtilitas, abunde experietur quicunque illum diligenter & considerate perlegerit.

Vtilitas lib.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ τῶν μετὰ τὰ φυσικὰ τὸ ε.

ΚΕΦ. Α.

Alias ἄν τι.

ΑΡχὴ, a μὲν λέγεται, ὅθεν * ἄν τις τοῦ πράγματος κινηθείη πρῶτον, οἷον τοῦ μήκους, καὶ ὁδοῦ. ἐντεῦθεν b μὲν αὕτη ἀρχὴ, ἐξ ἐναντίας δὲ, ἑτέρα. ἡ c δὲ, ὅθεν ἂν κάλλιστα ἕκαστον γένοιτο. οἷον καὶ

ARISTOTELIS Metaphysicorum *Liber Quintus.*

Caput I.

PRincipium a partim dicitur id rei, vnde quis primum mouetur: vt longitudinis, & viæ, hinc b quidem hoc principium est: ex aduerso autem, alterum. Partim c id vnde vnumquodq; optime fieri

CAPITIS PRIMI EXPLANATIO.

In prima lib. parte de quibus agatur. PRincipium a partim. In hac prima libri parte, quæ quinque primis capitibus continetur, agit Aristoteles de Principio, Causa, Elemento, Natura, & Necessario: quorum tria prima ita se habent, vt principium latius pateat, quam causa: & causa, quam elementum. Ex qua re intelligitur, Aristotelem in iis etiam explicandis naturæ simul, & exquisitæ doctrinæ ordinem secutum fuisse. Id autem in his capitibus, & reliquo deinceps libro obseruandum est, vt, cum aliquid explicatur, eius quoque oppositum, si quod habet explicatum censeatur. Nam qui tenet quid, & quotuplex sit principium is nullo negotio intelligeret quid, & quot modis dicatur principiatum, siue quod habet principium: eodemq; modo res habet in cæteris. Docet igitur primum Aristot. in hoc capite, principium dici septem modis, qui ad quinque reduci possunt, vt patebit inferius; deinde colligit ex omnibus generalem quandam principii rationem. Cur autem non reuocet minus principales modos ad vnũ præcipuum, quod libro superiori docuit faciendum esse in explicatione analogorũ, causa est, quia huiusmodi reductio non fit necessario, nisi in analogis secundum attributionem, principium autem ad ea principiorum genera, quæ hic expresse traduntur, non est analogum secundum attributionem, sed solum secundum proportionem, quemadmodum nec causa, nec alia pleraque in hoc libro explicanda, quanquam in multis etiam analogis huius generis tradit Aristot. aliquod principale significatum, vt patebit in progressu.

Documentum de oppositorũ explicatione. *Septem modis dicitur Principium.* *De reductione analogor.*

Principium primo modo sumptum. Principium primo modo dicitur id rei, vnde motus incipit, quale est signum illud longitudinis, seu vitæ, ex quo quis moueri incipit. Dixit autẽ potius (*id rei*) quam (*ea pars rei*) quia magnitudinis non datur prima pars simpliciter, cum ante quamcunq; detur alia prior, vt demonstratum habes 6. Phys. c. 2. *tex.* 11. & tamen datur aliud indiuisibile, quod sit primum simpliciter, vt primus punctus, prima linea, quocunq; modo ea dentur.

Quæ reuocentur ad principium primo modo sumpt. Ad hanc principii significationem reuocanda sunt principia motus, & temporis, quia ratio principii secum affert ordinem prioris respectu eius, quod principiũ habet, ordo autem prioris & posterioris in motu, sequitur ordinem prioris, & posterioris in magnitudine, super quam fit motus: & ordo prioris, & posterioris in tempore, sequitur ordinem prioris, & posterioris in motu, cum tempus sit numerus motus: quæ omnia habes 4. Phys. cap. 11. *text.* 99. & hoc ipso libro 5. cap. 13. *text* 18. Merito autem cœpit Aristoteles ab hac principii significatione, quia sensu est omnium notissima, & vetustissima: quæ enim nobis sunt notiora sensu, ea primum nominata sunt.

Notandum. Aduerte tamen, principium magnitudinis non simpliciter esse sensu notissimum, sed quatenus ex eo incipit motus. Prius enim & posterius, etsi ex magnitudine, supra quam fit motus, deriuantur ad motum: prius tamen cognita & nominata sunt in motu, quam in magnitudine. De qua re inferius, q. 4. *sect.* 3. & q. 5. *sect.* 2.

b *Hinc quidem hoc.* Id est, hinc incipientibus, hoc, vnde motum inchoant, principium est, incipientib. autem illinc, atque huc proficiscentibus, alterum est principium, licet eadem sit via, illud inquam, vnde motum ordiuntur. Itaq; in hoc principii genere, id, quod est principium, sæpe fit finis: & quod est finis, principium: quod tamen in motu, & tempore non accidit, licet eorum principia ad hoc principii genus reuocentur. Quod si cõtra ea, quæ dicta sunt obiicias, ex his effici, vt principium magnitudinis ad principium motus reuocetur, quia pro ratione motus hinc, vel illinc proficiscentis varietur principium magnitudinis, occurrendum est, variari quidem magnitudinis principium respectu eorum qui viæ magnitudinem, longitudinẽve per-

Obiectio. *Dilutio.*

ve percurrunt, non autem simpliciter. Siue enim hinc proficiscaris, siue illinc, semper vtrumq; extremum viæ est & principium, & finis magnitudinis viæ. Itaq; variatur principium viæ formaliter acceptæ, quæ habet ordinem ad motum, non autem principium magnitudinis, vt magnitudo est, quod semper in vtroq; extremo suapte natura cernitur.

Reiicitur quorundam sen.

Sunt tamen (*vt Alex. Alens. D. Th. & alii quidam*) qui cum Aristoteles ait (*ex aduerso autem alterum*) existiment illum nomine Alterius non significasse alterum principii exemplum, sed finem, eo quod finis principio opponatur. Verum id dici non potest. Nam verbo *alterum* quod Græce est ἑτέρα, plane innuitur principium, quod est ἀρχή, nec potest significari finis, qui neutrius generis vocabulo τὸ τέλος dicitur.

Alii (*nempe Bessar. & Perionius.*) referunt eadem illa verba ad secundā principii significationem, vt sit ita legas: *Ex aduerso autem alterum est, vnde vnumquodq; optime fiet*, sed obstant omnino Græci Codices, qui post verba ἐξ ἐναντίας nouam periodum inchoant hoc pacto: ἡ δὲ ὅθεν, &c. obstat item secunda principii vsurpatio, quæ non est aduersa, siue contraria primæ. Est enim sæpe commodissimum a principio magnitudinis motum inchoare, id autem, vnde commodissime motum incipimus, ad secundum principii genus pertinet, vt è vestigio patebit.

cap. 2. tex. 4.

καὶ μαθήσεως οὐκ ἀπὸ τοῦ πρώτου, καὶ τῆς τοῦ πράγματος ἀρχῆς ἐνίοτε ἀρκτέον, ἀλλ' ὅθεν ῥᾷστ' ἂν μάθοι. ἡ d δ', ὅθεν πρώτου γίνεται ἐνυπάρχοντος. οἷον ὡς πλοίου τρόπις, καὶ οἰκίας θεμέλιος. καὶ τῶν ζώων, οἱ μὲν καρδίαν, οἱ δὲ ἐγκέφαλον, οἱ δ' ὅ, τι ἂν τύχωσι τοιοῦτον ὑπολαμβάνουσιν. ἡ e δὲ, ὅθεν γίνεται πρῶτον

fieri potest: quo pacto & disciplina non à primo, ipsoque rei principio interdum inchoanda est, sed vnde facilime quis discat. Partim d id, vnde primo aliquid fit, ita, vt insit: Veluti nauigii carina, & domus fundamentum: sic animalium alii cor, alij cerebrum, alii quiduis tale esse existimant. Partim e id, vnde aliquid primo fit,

Principium secundo modo dictum.

c *Partim id vnumquodq;.* Secundo modo principium dicitur id, vnde si quis ordiatur susceptum negotium optime succedit. Quod non solum in motu, & aliis externis actionibus cernere est, (interdum enim commodius conficitur cursus, si motus inchoetur ex hac parte stadii, quam ex illa, quod idem in bello, in venatione, & cæteris tum artificiosis motibus, tum etiam artis expertibus perspicuum est) sed multo etiam magis in interioribus, quales sunt ii, quibus disciplinæ comparantur. Neq; enim in disciplinis tam habetur ratio inchoandi ex iis, quæ suapte natura sunt principia rerum, de quibus agitur, quam vnde illæ optime percipiantur, cuiusmodi fere sunt ea, quæ & maxime perspicua sunt in vnaquaq; arte, & ad cætera capienda quā maxime conferunt. Ita fit, vt in Mathematicis scientiis eadē sint principia rerum, & disciplinæ, quod sint non modo prima suapte natura, sed nobis etiam omnium notissima. In Philosophia vero siue naturali, siue diuina, quia principia rerum sunt valde abdita, & cognitu difficilia, ab iis potius exordium sumitur: quæ ex parte rerum sunt postrema, & sensibus familiaria.

Principia disciplinarum diuersa.

Quæ reducantur ad principium secūdo modo.

Aduerte autem principium quidem motus, & cuiusvis actionis simpliciter acceptum reuocari ad primum modum, at commodum principium, ad secundum. Ad hunc modum pertineret illud Platonici Atheniensis, Rectum principium nunquam satis à quoquam laudatum fuisse, nisi Plato 6. *de Legib* id ad tertium, aut quintum retulisset.

Principium tertio modo.

Quod membrum in animali primū vinat.

d *Partim id, vnde primo.* Tertio modo principium dicitur id, ex quo aliquid primo fit, ita, vt insit, hoc est, ita, vt sit pars, ex qua constet. Cum autem fieri primo ex aliqua parte, nihil aliud sit, quam fieri ex illa, vt prima parte, sine quæ ante cæteras existat, satis patet in genere partium integrantium, nec manus, nec pedes dici hoc pacto principia humani corporis, sed vel cor, vt est Aristoteles 2. *de generatione animalium capitul.* 4. *& post Auicennam Diui Thomæ de potentia quæstio. 3. articul.* 18. *ad* 10 *& 1. secunda quæstio. 2. articul. 2.*) sententia, vel cerebrum, vt veteres aliqui fortasse Medici existimant: vel iecur, vt Hippocrates, & Galenus sentiunt, quod fuse sic esse, probat Valesius *libr. 2. capitul* 6. in medicis controuersiis, vel in auibus, oculi quos Lactantius *libr. de opificio* scribit primum efformari argumento ex ouis ruptis desumpto, vel aliquid aliud, quod quisquam in animali primum produci putet. Cæterum in genere partium essentialium sola materia erit hoc modo principium, quia ante formam existat. Ad hoc genus pertinet illud Ciceronis de Finibus: *Omnium rerum principia parua esse, sed suis progressionibus vsa augeri.*

Principium

e *Partim, vnde aliquid.* Quarto modo principium dicitur id, vnde primo, cum ipsum pars

 rei non

quarto modo rei non sit, res dicitur fieri, seu (vt generalius hoc principii genus sumatur) naturaliter mouetur, & omnino mutatur. Huiusmodi sunt omnes causæ, quæ naturali actione efficientes sunt, quo pacto se habent parentes respectu prolis (nam & mater aliquid efficit in prole) & conuicium respectu pugnæ, quæ naturaliter impellit animum ad vindictam.

Vtraq; pars vim habet efficientem in prole.

τοῦ μὴ ἐνυπάρχοντος, καὶ ὅθεν πρῶτον ἡ κίνησις πέφυκεν ἄρχεσθαι καὶ ἡ μεταβολή. οἷον τὸ τέκνον ἐκ τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς, καὶ ἡ μάχη ἐκ τῆς λοιδορίας. ἡ f δὲ, οὗ κατὰ προαίρεσιν κινεῖται τὰ κινούμενα, καὶ μεταβάλλει τὰ μεταβάλλοντα ὥσπερ αἵ τε κατὰ πόλεις ἀρχαὶ, καὶ αἱ δυναστεῖαι, καὶ αἱ βασιλεῖαι, καὶ τυραννίδες. ἀρχαὶ g λέγονται καὶ αἱ τέχναι, καὶ τούτων αἱ ἀρχιτεκτονικαὶ μάλιστα. Ἔτι h ὅθεν γνωστὸν τὸ πρᾶγμα πρῶτον, καὶ αὕτη ἀρχὴ λέγεται τοῦ πράγματος· οἷον τῶν ἀποδείξεων αἱ ὑποθέσεις. i ἰσαχῶς δὲ καὶ τὰ αἴτια λέγεται. πάντα γὰρ τὰ αἴτια ἀρχαί.

Πασῶν k μὲν οὖν κοινὸν τῶν ἀρχῶν, τὸ πρῶτον εἶναι, ὅθεν ἢ ἔστιν, ἢ γίνεται, ἢ γιγνώσκεται. τούτων l δὲ αἱ μὲν ἐνυπάρχουσαί εἰσιν, αἱ δὲ ἐκτός. διὸ, m ἥτε φύσις ἀρχὴ, καὶ τὸ στοιχεῖον, καὶ ἡ προαίρεσις, καὶ οὐσία.

sit, ita, vt non insit, & vnde primum motus, mutatioq; inchoari apta est, vt ex patre ac matre soboles, & pugna ex conuicio. Partim f id, cuius electione mouentur ea, quæ mouentur, & mutantur, quæ mutantur: cuiusmodi sunt in ciuitatibus principatus, dynastiæ, regna & tyrannides. Artes g etiam principia dicuntur & earum potissimum architectonicæ. Præterea h vnde res primum cognosci potest, id quoque principium rei dicitur: veluti demonstrationum suppositiones. Totidem i autem modis, & causa dicuntur; Omnes enim causæ principia sunt.

Omnibus k igitur principiis commune est primum esse, vnde aliquid aut est, aut fit, aut cognoscitur. Horum l autem alia insunt, alia externa sunt. Quocirca m & natura principium est, & elementum, & mens, & electio, & substan-

Principium quinto modo

f *Partim id cuius electione.* Quinto modo principium dicitur id, quod voluntate, ac imperio aliquid mouet, cuiusmodi sunt principatus rerum publicarum, & potentatus, quæ Dynastiæ vocantur. Itemq; Reges, ac Tyranni, quos Aristoteles nominibus Regnorum & Tyrannidum significat.

Sexto modo.

g *Artes etiam.* Sexto modo principia dicuntur artes, quæ ad aliquid efficiendum spectant, eæ potissimum, quæ architectonicæ, quasi principales appellantur, quod aliis suo modo imperent, & ad suos fines aliarum operibus formam præscribant, quo pacto se habet ars equestris ad eam quæ fræna conficit. Cum igitur artes non vere moueant, sed solum formam præscribant rebus efficiendis, vt Alexander hoc loco annotauit, satis patet, hoc genus principiorum à duobus superioribus distingui.

Artes an vere moueant.

Septi. modo.

h *Præterea vnde res primum cognosci potest.* Si primo modo principium dicitur id, vnde res primum cognoscitur. Hoc pacto suppositiones, hoc est, pronunciata, quæ in demonstrationibus conficiendis ponuntur esse vera, nec per alia demonstrantur, principia demonstrationis dicuntur. Huc spectat illud Trismegisti in Cratere, *Principium complectamur: hoc enim cognito vniuersa facilime percurramus.* & illud Aristotelis: *principium magnum momentum afferre ad ea, quæ sequuntur, eoque posito facillime cooptari reliqua.* Ex principiis autem simplicibus ad hoc genus præcipue pertinet forma rei, quandoquidem vnaquæq; per propriam formam cognoscitur. In hoc etiam genere ponit Arist. ad finem capitis aliqua ex parte causam finalem.

Trismegisti sententia.

Habes hoc pacto septem ab Aristotele tradita principiorum genera, principium magnitudinis, id, vnde actio commode inchoatur, partem primo existentem efficiens naturaliter, efficiens electione, efficiens arte, ac deniq; principium cognoscendi. Et quoniam quartum, quintum, & sextum pertinent ad causam efficientem, iccirco diximus initio capitis posse omnia ad quinq; reuocari.

Reductio septem modorum ad quinq;.

i *Totidem autem modis, & causa dicuntur.* Id quod hoc loco dicitur, pugnare videtur cum eo, quod initio diximus; Principium latius patere, quam causam, sed & probatio non minus inepta videtur esse, quam ita argumenteris: Omnes equi sunt animalia: igitur tot sunt equi, quot animalia. Verum hic nodus inferius q. 7. Sect. 2. explicabitur.

Obiectio inferius soluend.

Quæ prima analu pars.

k *Omnibus igitur.* Colligit septem tradita principiorum genera in communem quandam principii rationem, quæ ita habet: Principium est primum, vnde aliquid est, aut fit, aut cognoscitur. Qua definitione comprehenduntur omnia omnino principia, etiam si forsitan ad tradita septem genera non reuocentur, vt inferius q. 4. patebit.

Definitio generalis principiorum.

l *Horum autem alia.* Insunt, vt materia, & forma: externa sunt, vt efficiens, & finis.

m *Quocirca & natura principium est.* Ostendit secundum traditam principii definitionem, multa esse principia, quæ non ita facile videri possint in prædictis septem principiorum generibus ca-

οὐσία, καὶ τὸ οὗ ἕνεκα. πολλῶν γὰρ καὶ τοῦ γνῶναι καὶ τῆς κινήσεως ἀρχὴ τἀγαθὸν, καὶ τὸ καλόν.

substantia, & id, cuius gratia, multorum enim & cognitionis, & motus principium est bonum ipsum ac malum.

Mens quid hoc loco. Substantia hoc loco quid

neribus comprehendi. Quo loco mentis nomine significat Aristoteles intellectum practicum, quem vocabulo τῆς διανοίας intelligit. Nomine autem substantia, significat formam substantialem, sensus deniq; periodi est: Quocirca & natura, & elementum, & cætera principia sunt.

Quænam sit ratio omnium principiorum communis.

QVÆSTIO I.

Tres principiorum definitiones non omnino generales.

SECTIO I.

Principii explicationem ad Metaphy. pertinere.

PRincipii explicationem, distinctionemque ad primum Philosophum pertinere duobus potissimum argumentis constat. Vno, quia in communi principii ratione nulla omnino materia includitur, quod ex hac ipsa quæstione facile colliges. Altero, quia principium, vt inferi⁹ intelliges, latius patet, quã causa, quæ tamen adeo communem, ac vniuersalem rationem sibi vendicat, vt eius tractatio ad alium inferiorem Philosophũ pertinere nequeat, quod fuse ad primum librum *c.7.q.1.sect.2.* ostendimus.

Prima definitio principii.

Quid igitur principium sit, his verbis tradit Aristoteles in libro Poeticæ, *cap.7. Principium est, quod ipsum quidem post aliud necessario non est, post illud autem aliud natum est esse, aut fieri* Dicitur *necessario non esse post aliud* (subaudi quatenus principium est: potest enim alia ratione esse post aliud) vt excludantur medium, & finis, siue extremum, quorum illud necessario est post principium, hoc autem post principium, & medium. Et quia ad rationem principii non satis est, quod non præcedatur ab alio, sed necesse etiam est, vt aliquo modo referatur ad aliquid, cuius sit principium: iccirco additur, *post illud autem aliud natum est esse.* Non dicitur porro, *aliud est*, sed *aliud natum est esse*, quia posito principio, non necesse est consequi id, quod est post principium: quo pacto iactis fundamentis, non necesse est erigi parietes, tametsi ita fieri natura comparatum est. Vnde patet comprehendi in hac definitione non solum ea, quæ sunt actu principia, sed etiam quæ potentia. Denique dicitur *esse aut fieri*, vt non tantum comprehendantur principia rerum ipsarum, sed etiam earum effectionis, si forsitan sub effectionem cadant.

Cui principio conueniat tradita defin.

Verum hæc principii ratio de solo principio rei quantæ, siue extensæ traditur ab Arist.

A cuiusmodi est in numero vnitas, in linea pũctus, aut prima eius pars aliquota, in die aurora, in ratione exordium, atq; in calore, & quauis alia qualitate latitudinem gradualem habente, primus gradus. Cum enim eo loco dixisset duplex esse totum, vnum, quod magnitudinem nõ habet: alterum, quod habet; *Totũ duplex.* non ad totum magnitudinis expers: sed ad illud, quod præditum est magnitudine, id est, B extẽsione quacunq; siue propria, siue impropria, quæ intẽsiuam comprehendit (sic enim accipiendum est eo loco magnitudinis vocabulum) principium à se definitum retulit: vt tota definitio sic habeat, *Principiũ est id, quod in toto aliquo quomodocunq; extenso, necessario non est post aliud, &c.*

Secunda definitio princip.

Aliam principii definitionem tradit Arist. 5.lib.de animal.generatione, *c.7* cum ait, *Hoc est enim principium esse, vt ipsum quidem causa sit multorum, sed ipsius nulla sit superior causa.* Sed C & hæc particularis est, non prorsus generalis & omnium communis. Explicat n. principia ea, quæ non tantum principia sunt, sed causæ ẽt atq; adeo causæ primæ: quanquam non solas primas simpliciter, sed primas etiã in hoc, vel illo genere cõplectitur: quo pacto cor in genere earũ partium materialiũ, ex quib. integratur animal, principium animalis dicitur eo loco. At principium quatenus principium est, latius patere, quam causam, positum à D nobis iam est, & inferius ostendendum.

Cur causa prima plures effectus habere debeat.

Cur autem Arist. dixerit, principium hoc pacto sumptum, esse causam multorũ, ea ratio reddi potest, quia nulla causa prima etiam in certo genere (si proprie dicatur prima) vnũ tm̃ effectum habet, imo nec duos quidem solos, sed vt minimum tres. Nam cum nulla res proprie dicatur prima respectu alterius tantũ (sic enim potius dicitur prior quã prima) sed respectu duarum, vt minimum, quarum altera sit media, altera extrema, perspicuũque E est, causam nunquam proprie dici primã, nisi respectu mediæ, & extremæ causæ Habebit igitur isto modo causa prima, vt minimũ, tres effectus, vnus erit causa ipsa media: alter, causa extrema (vtramq; enim vocat Aristoteles effecta primæ causę, quatenus ambæ ab ea pendent in causando) tertius vero ipse effectus extremus causæ, ad quem prima quoque, & secunda concurrunt.

Tertia defin.

Est & alia principii definitio, quam vsurpat Aristoteles in libro primo Physicorum, *c. 5. tex. 41.* cum principiorum contrarietatem astruit: *Principia*, inquit, *nec ex sese mutuo, neq; ex aliis, & ex ipsis omnia esse oportet.* Tradi autem his verbis definitionem omnium principiorum communem, ex eo colligi videtur, quia superius libro eodem ostensurus Arist. quot & qualia principia sint, non de his, aut illis principiis, sed de principiis absolute disputationem videtur instituere: *Necesse est*, inquit, *c. 2. tex. 6. aut vnum principium esse, aut plura: &, si vnum, aut mobile, aut immobile; si plura aut finita, aut infinita, &c.* qua principiorum tractatione nulla videtur esse posse, quæ latius pateat.

Quibus conueniat.

Sed nec definitio hæc congruit omnibus principiis, nec Aristoteles de principiis vniuerse, sed de principiis rerum naturaliũ disputat in eo opere, quemadmodũ in ipso proœmio se facturum aperte proposuerat. Quin neque in omnia principia rerum naturalium conuenit hæc principiorum explicatio, cum nec principiis exemplarib nec efficientibus, nec vero finalibus, quæ intentionis principia dicuntur, attribui possit. Neq; enim ex exemplaribus, aut efficientibus aut finalibus principiis (si proprie loquendum est) fiunt res naturales, sed exemplarium imitatione, ab efficientibus, & propter fines. Nec vero Aristot. primo illo libro, omnia rerum naturaliũ principia tradidit, sed sola essẽtialia generationis earum, quorum vnum priuatio est, alterum materia, tertium ac vltimum forma. Efficiens enim, & finis, etsi principia sunt generationis: quemadmodum & rei genitæ, non sunt tamen essentialia: quippe cum ad generationis essentiam percipiẽdam satis sit subiectum ante priuatũ certa forma, & postea eadem informatũ intelligere. Nihil enim efficientẽ causam, aut finalem, aut vero exemplarem curat, qui nudam generationis notionem concipit. Vnde fit, vt veteres illi, qui res suapte sponte, ac omnino fortuito gigni credebãt, nihil minus generationis naturam conciperent, quam si ab efficiente aliquo, & alicuius finis gratia, atq; exemplarium imitatione ea fieri existimarent.

Principia tãtum generationis essentialia tradita 1. Physicorum.

Generalis principiorum definitio.

SECTIO II.

Quartam principiorum definitionem, quæ latius patet quam superiores, atq; adeo latissime omnium, quæ afferri possunt, tradit Aristoteles hoc ipso capite, ac merito quidem cum hoc loco de principiis communissime disserat. Ea vero est, Principium esse: A *primum id, vnde aliquid aut est, aut fit, aut cognoscitur.* Dicitur *primum*, hoc est, quod vel simpliciter, vel à certo aliquo non præceditur: quia si ab aliquo præcedatur, ea ratione, qua præceditur, nõ erit principium, quo pacto sextus filius non dicitur principium totius prolis, etsi dici possit principium secũdi quinarii. Adduntur cæteræ particulæ, non solum quia non videntur explicari hoc loco principia in potentia, cuiusmodi est primogenitus, B ante quam alii nascantur, sed sola ea quæ actu sunt principia, seu (quod idem est) actu referuntur ad ea, quorum sunt principia, sed etiam (quæ præcipua est ratio) quia non satis est ad plenam rationem principii etiam in potentia, si non præcedatur simpliciter à certo aliquo, nisi accedat ordo ad aliquid, cuius sit principium. Particula *vnde*, fusissime sumenda est: nempe vt complectitur post quod, A quo, Ex quo, Per quod, Imitatione cuius, Propter quod, & si qua est alia e- C ius significatio. Verbum, *aliquid*, quod etsi non est in Græco, subauditur tamen necessario, sumendum & ipsum est quã latissime, vt entia, & non entia comprehendat. Namq; vt non ens principium esse potest, vt patet in priuatione, ita & principiatum, veluti inane spatium, quod extra cœlum est, vt inferius patebit, incipit enim vbi cœlum desinit.

Quarta definitionis approbatio.

Principia in potentia, hic non continentur.

Iam tres illæ particulæ, *aut est, aut fit, aut cognoscitur*, vel additæ sunt ad explicanda tria D genera eorum, quæ principium habere possunt, entium, inquam, realium permanentium, entium realium successiuorum, & eorum, quæ habent solum esse cognitum: vel ad explicanda tria genera principiorum. Nã vt principia non entium mittamus, dantur principia essendi rerum, quæ non sunt principia earum effectionis, vt materia, & forma cœli. Contraq; dantur effectionis, quæ non etiam sunt essendi, vt priuatio formæ homi- E nis. Sunt & alia, quæ neque essendi, neq; effectionis sed cognitionis principia sunt, quo pacto motus, & operationes rerum naturalium supponuntur in Philosophia naturali, vt principia; motus quidem, quia per illum cognita est materia: operationes, quia per eas cognitæ sunt formæ: atque adeo per vtraq; res ipsæ naturales. Et quanquã omnia principia essendi, & effectionis possint esse cognoscendi, accurate nimirum, & à priori philoso- F phantibus, actu tamen non ita res se habet in omnibus, cum plerisque ignota sint ea, ex quib. res fiunt, ac constant. Itaq cum duplex sit esse rerum, vt vnum reale, alterum obiectiuum, quod dicitur esse cognitum, ipsumque esse reale (quod solum proprie fit) duob. item modis sumi possit; vel vt iam perfectũ, vel

Tria rerum genera.

Tria genera principiorum.

Duplex rerum esse.

vel vt in fieri, liquet omnium principiorum A generalem, atq; adæquatam explicationem tradi, cum principium dicitur id *vnde aliquid aut est, aut fit, aut cognoscitur*.

Obiecta contra definitionem traditam.

SECTIO III.

Prima obiectio contra definitionem principii.

Sed contra hæc sic obiici potest. Primum, non omnibus principiis conuenire propositam B definitionem, nam vt dantur principia ipsius esse rei, eiusq; effectionis, & cognitionis, ita dantur operationis, & appetitionis, quæ tamen principia in definitione tradita non explicãtur. Omnes item causę sunt principia, quod nemo non fatetur: at non omnib. causis videtur conuenire tradita definitio, nã cum principium in ea dicatur primũ, omnes causæ essent primæ, quod dici nullo modo potest. Ad hæc, Pater in diuinis est principiũ C Filii, & vterque Spiritus sancti: cum interim nulla diuina hypostasis dici posse videatur prima respectu alterius, iam n. alia esset prior alia posterior, quod Theologi negant.

Secunda.

Deinde, nec solis, etenim compositum artificiale ex naturali conficitur, nec tamen naturale compositum est principium, sed principiatum. Opposita quoq; per sua opposita cognoscuntur, vt calidum per frigidum, pater per filium, tenebræ per lumen, non entia D per entia: quis autem aut frigidum calidi, aut filium patris, aut lumen tenebrarum, aut entia non entium principia esse dixerit? Quinetiam creator rerum omnium Deus per creaturas cognoscitur, impium est autem creaturas sui creatoris principia dicere.

Tertia.

Postremo, vtcunq; his omnib. respondeatur, certe definitionem videri redundantem. Nam vel satis erat dicere, principium esse id *quod primum est*, cum nihil primum reperiri E possit, quod quatenus primum est, principiũ non sit, vel ea particula prætermissa dicere principium esse id *vnde aliquid aut est, aut fit, aut cognoscitur*, præsertim cum primũ esse non videatur pertinere ad essentiam principii, sed esse quædam eius proprietas, quæ loco generis poni non debet.

His adiunge, si necesse erat aliquid apponere, satis fuisse addere *vnde aliquid est*, nõ solum, quia vnde vnumquodq; est, inde etiam F fit, & cognoscitur, sed etiam quia fieri & cognosci, sunt quidam peculiares essendi modi quod cõplectitur verbum *est*, latissime sumptum, quo pacto accipi potuit in hac definitione, imo etiam debuit. Quod cum acutius nostri Theol. perspicerent, breuissime principium definierunt: *Vnde aliquid est*, vel, *vt*, *Vnde aliquid*, abiecto etiam verbo, *est*, ne quis illud absolute positum, ad præcipuum essendi modum astringeret.

Quid principium apud Theologos.

Solutio obiectorum.

SECTIO IV.

Solutio primæ obiectionis.

Verum ad primam obiectionem, quod quidem attinet ad principia operationis, respondendũ est, primum quidem principia essendi esse etiam operandi: vnde enim res habet, vt sit, inde habet, vt operetur. Atq; hinc habemus, non esse prætermissa principia operandi prima, cuiusmodi sunt materia, & forma in compositis, & ipsa simplex essentia, in simplicibus. Deinde addendum operationes etiam fieri, late sumpto fiendi (vt sic dicam) vocabulo. Vnde illud habemus non esse et prætermissa principia operandi proxima, qualia sunt potentiæ omnes, quæ rebus accidunt, siue actiuæ illæ sint, siue passiuæ.

Operationes vt dicantur fieri.

Quod vero attinet ad principia appetitionis (passiuam autem intellige) dicendum: nõ alia esse appetitionis, quam quæ cognitionis, nihil enim appetitur, aut reiicitur, nisi apprehensum vt conueniens, aut incõueniens, siue ab ipso appetente, aut respuente, siue ab eo, qui auctor est naturæ appetentis, aut repudiantis. Hinc enim fit, vt cum quid apprehenditur vt conueniens, etsi ipsum in se conueniens non sit, satis tamen habeat, vt appetatur, quia sic apprehenditur.

Principia appetitionis & cognitionis.

Ad illud autem de causis, nihil refert, quod non omnes sint primæ, & tamen omnes sint principia, nam cum principium dicitur esse primum quid, non est intelligendum, dici primum in genere principii, nam præter quã quod inepta esset definitio, omnia principia essent prima principia, quod falsum est; sed primum quid vt verba ipsa sonant, hoc est, quod à certo quodam nõ præceditur, etiamsi ab alio præcedatur, quo pacto non solum prima vnitas erit principium, quia à nulla præceditur vnitate, sed etiam decima respectu consequentium, quia nulla consequentiũ est prior illa. Ita fit, vt, licet causæ omnes sint principia, ac proinde prima quædam, nõ tamen ex definitione colligi possit, omnes causas esse primas.

Quo pacto vna persona diuina sit prima respectu alterius.

Quod denique additur de personis Diuinis, nullam vim habet, nam quod dicimus omne principium esse primum quid, de primitate negatiua intelligendum est, vt interpretati sumus: quo pacto nihil est incõmodi, si vna persona sit prima respectu alterius, hoc est, ab ea non præcedatur. Num autem

ex ea

ex ea primitate colligatur primitas positiua, A ac proinde prioritas (de qua re quæstio est apud Theologos) id quoniam si omnino negetur, periculum est, ne tradita definitio euertatur, maiorisque est operæ, quam vt paucis explicari possit, alia disputatione discutiendum est.

Solutio secunda. Ad secundam obiectionem, negandum est, conuenire composito naturali definitionem principii traditam, neque enim ei simpliciter & absolute conuenit prima particu- B la, quæ in argumentatione prætermittitur, cum non sit primum quid, sed ex prioribus constet. Quod si sermo sit de iis, quę ad artem spectant, quemadmodum in illis naturale compositum est primum quid (neq; enim fit ab arte, sed supponitur tanquam propria materia cuiuscunq; artificiosæ formæ) ita & principium ex quo res artificiose conficiuntur.

Opposita vt sibi inuicem sint principia. Quod vero ad opposita attinet, cum qua- C tuor sint eorum genera, nihil est absurdi, si dicamus ex contradictorie quidem, & priuatiue oppositis, affirmatiuum esse principium negatiui, quia & natura, & cognitione semper est prius illo: in contrariis autem alterutrum esse posse alterius principium, quia cũ vtrumq; dicat perfectiorem, & semper alterum sit altero perfectius: potest imperfectius à priori cognosci per id, quod perfectius est, & vicissim perfectius à posteriori per imper- D fectius. Quanquam & in his omnibus tribus generibus alterutrum oppositorum potest esse tempore alicuius principium, cum alterutrum ex altero fieri possit. At in Relatiue oppositis, quæ & tempore, & natura, & cognitione simul sunt, neutrum potest esse alterius principium. Vnde fit, vt merito dicatur apud Philosophos non alterum per alterum,

Relatiue opposita vt cognoscantur. sed alterum cum altero cognosci. De qua re c. 15. huius libri sermo erit. Deniq; non est absonum dicere, creaturas esse apud nos prin- E cipia cognoscendi creatorem. Illud foret impium, asserere absolute, creaturas esse creatoris principia, quod dicere non cogimur. Ne-

Principia cognitionis non sunt absolute principia. que enim principia cognitionis absolute dicuntur principia rei cognitæ, sed cognitionis illius, seu, quod idem est, rei cognitæ, vt cognitæ. Nam nec principia effectionis rei, dicuntur necessario principia rei effectæ, vt patet in priuatione. Itaq; sola principia vnde F aliquid est, fateri simpliciter, & absolute cogimur esse illius principia.

Tertia solut. Ad tertiam obiectionem dicito, primum negatiue sumptum, latius patere, quam principium, vt dictum est superius, proinde non redundare sequentes particulas. Deinde non esse proprietatem principii, quæ videlicet cum principio recurrat: neq; item absurdum esse, si proprietas communioris alicuius pro genere ponatur in definitionib. minus communium, quo pacto apud Porphyrium in Isagoge, cum genus, species, & differentia definiuntur, loco vniuersalis quod censetur eorum genus, ponitur Prædicabile, siue quod prædicatur de pluribus, quod est illius proprietas. Postremo satis quidem esse potuisse

Definitio principii cõfusissima. si adderetur, *Vnde aliquid est*, vt explicatio nominis, aut etiam rei significatæ confusissima descriptio traderetur: non quia eadem sint principia ipsius rei, quæ sunt eius effectionis & cognitionis, vt ex supradictis patet: sed quia esse latissime sumptum, ipsum quoque fieri, & cognosci complectitur, quo pacto Theologi accipiunt esse in ea, quæ ab illis

Principii aliquo modo distincta definitio. traditur principii definitione. At si aliqua tradenda erat definitio principii, quæ modo aliquo distincta esset, necesse fuit aliquot generales essendi modos in definiendo adhibere: quod sapienter fecit Aristoteles, qui progressus à perfectioribus, primum meminit esse realis completi, & perfecti, quod significauit verbo *est*, deinde esse realis inchoati, quod significauit verbo *fit*, postremo esse obiectiui siue cogniti, quod significauit verbo *cognoscitur*, Itaq; verbo *est*, complexus est omne esse, quod per se ponitur in prædicamentis: verbo *fit*, esse illud reductiuũ, quod nomine generationis siue substantialis, siue accidentalis significatur, atque ad ea prædicamenta reducitur, in quibus ponuntur res, quæ gignuntur: verbo autem *cognoscitur*, omne esse, quod res habet in intellectu. Ita patet definitionem principii, quam Arist. hoc loco tradidit, seu potius innuit, esse omnium principiorum communem.

Quo pacto definitio principiorum in Physicis tradita intelligenda sit.

QVÆST. II.

Explicatio definitionis.

SECTIO I.

Etiam non ens principium esse. VErum quia definitio in primo Physicorum libro *c. 5. text. 42.* tradita percelebris est, non erit abs re si ad eam explicandam digrediamur.

Animaduertendum igitur, cum principia dicuntur, *quæ neque ex sese, neque ex aliis, sed omnia ex ipsis sunt*, verbum, *quæ*, non tantum complecti entia, sed etiam non entia. Priuatio enim, quæ principium est rerum naturalium, non numeratur in entibus, sed in non entibus, proinde nihil est, quod hoc

hoc verbo reiici possit. Deinde particulam, ex, sumendam esse proprie, hoc est, quatenus significat habitudinem, vel termini à quo, vel partis constituentis. Neque enim audiendi sunt, qui volunt, in duobus prioribus locis sumendam esse quatenus significat solam habitudinem partis constituentis, in tertia autem, qua ratione significat habitudinem & partis constituentis, & termini à quo: præsertim cum non sit opus tam paucis verbis varia eiusdem verbi significatione vti. Iam verbum *omnia*, accipiendum esse pro solis entibus naturalibus, quorum principiis inuestigandis prisci Philosophi se rerum omnium per se subsistentium principia quærere existimabant. Denique cum dicitur: *ex ipsis sunt*, hoc est, fiunt aut, constant, intelligendam esse in, verbo, *fiunt*, propriam effectionem, quæ distinguitur à creatione & cuiusvis formæ productione, seu (quod idem est) quatenus significat affectionem, qua res fit ex aliqua sui parte præexistente. Hãc enim volunt Philosophi esse proprie dictam effectionem.

Reprehenduntur quidam.

Cum ergo dicitur: *qua neque ex sese*, reiiciuntur quatuor vulgata elementa, & quæuis alia composita, si ex sese dicto modo fiant, aut constẽt. Cum vero additur: *neque ex aliis*, reiiciuntur cœlestia corpora, quæ etsi ex sese nec fiunt, nec constant, ex aliis tamen constituta sunt formis videlicet propriis, ac materiis. Eademque ratione excluduntur quælibet alia composita reali compositione constituta, si ex sese nec fiant, nec constent: vt homo Grammaticus, & superficies alba: cõstant enim ex aliis. Non reiiciuntur tamen hac particula species, aut indiuidua, quatenus illæ ex generibus, & differentiis specificis hæc vero ex speciebus & differentiis indiuiduantibus, constituta sunt: siquidem nec genus, nec differentia specifica aliud est à specie, nec species, aut differentia indiuiduans aliud ab indiuiduo, sed vna eademque res. Vnde fit, vt non reiiciantur per hanc particulam, materiæ, & formæ speciales, aut indiuiduæ, vt quidam Græci volunt, credentes non comprehendi in hac definitione speciales, aut indiuiduales materias, formasve, sed tantum generales, eo quod inferiores, ex superioribus constent. Quanquam eorum (*qui sunt Simplicius & ab eo citatus Ammonius*) opinio ea quoque ratione non placet, quia vt à definitione animalis nullum animal excludi debet, ita nullum principium naturale etiam indiuiduale à definitione principiorum naturalium. Cum denique additur: *& omnia ex ipsis sunt*, hoc est, vnumquodque ex suis (quo etiam pacto cum bonum dicitur esse id, quod omnia appetunt, sensus est, bonum cuiusque esse id, quod vnaquæque res appetit) reiiciuntur primum causæ externæ, finales, efficientes, & exemplares, quatenus eiusmodi sunt, quod ex iis nihil proprie fiat aut constet, vt in superiori quæstione diximus: tametsi quæ ex aliis sunt compositæ, absolute reiectæ sint per superiores particulas. Deinde reiiciuntur absolute ea omnia simplicia siue entia, siue non entia, ex quibus nullum ens naturale, aut fit, aut reali compositione constituitur, veluti Deus, intelligentiæ, & accidentia omnia. Ita fit, vt solum materia, forma substantialis, & priuatio substantialis formæ hac definitione explicentur.

Quæ reiiciantur per singulas particulas.

Reprehenduntur Græci quidam.

Quod si quis quærat, num ex formis sola ea, quæ introducitur, sit principium generationis, an etiam ea, quæ expellitur (nam & hæc est terminus, à quo generatio proficiscitur) respondendum est, eam solam quæ introducitur, esse principium per se. Quæ enim expellitur non per sese, sed per accidens principium generationis censeri debet, tum quia alia atque alia esse potest, vt patet in generatione elementorum (æque enim potest aer generari ex aqua, atque ex igne) tum etiam quia si forma introducatur in materiam sine forma existentem, quod diuina potestate fieri posse non dubitamus, vera erit generatio. Ita fit, vt sola forma, quæ introducitur, eiusque priuatio & materia sint per se principia generationis. Vt enim res quæ generanda est, cohæreat, necessaria est materia, & forma: vt autem fiat ex materia præcedenti, necessaria omnino est priuatio formæ introducendæ, siue illa conficienda sit naturali virtute, siue supernaturali. Quocirca primi parentes, qui facti sunt ex materia præcedenti, non minus geniti sunt, quam ipsorum liberi: tametsi nõ dicuntur nati, quia non sunt geniti more viuentium. Quod si Adamus in ipso mundi initio eodem modo, quo cœli, & elementa productus esset, non modo non diceretur natus, verum nec genitus, sed creatus, quia in eius productione non præcessisset materia priuata. Cur autem forma substantialis non sit per se terminus à quo generationis, & tamen forma accidentalis sit per se terminus à quo motus, cum ad caput decimum tertium de motu disputabimus, explicandum erit.

Formam substantialem non esse per se terminum à quo.

Primi parentes geniti non autem nati dicuntur.

Dilutio eorum quæ contra propositam definitionem obiici possunt.

SECTIO II.

Prior obiectio contra definitionem principii.

SEd contra propositam definitionem sic obiici solet: Aut in ea explicantur principia omnium rerum naturalium, aut saltem generabilium, & corruptibilium, atqui non omnium, quia in corporibus cœlestibus non est priuatio formę substantialis, quemadmodum nec corruptio: neq; item generabilium, & corruptibilium, quia res generabilis, & corruptibilis, vt talis est, non potest generari per se: non est igitur recte tradita definitio. Posterior assumptionis pars ex eo probatur, quia, vt Aristoteles docet primo Physicorum capite octauo textu septuagesimo sexto ea non generantur per se, quorum rationes ante existunt in re, quæ corrumpitur: perspicuum est autem in omni re, quæ corrumpitur, existere rationem rei generabilis, & corruptibilis. Quod idem accidit in plerisque speciebus rei generabilis, & corruptibilis. Nam cum in generatione hominis ex eo fœtu, qui viuit vita plantæ, fit embryo, non fit per se viuens, quia ratio viuentis conuenit primo illi fœtui: cum autem ex embryone fit homo, non fit per se animal, quia embryo est animal: idemq; cernere est in transmutatione multorum vermium in volucres: in generatione vnius metalli ex alio metallo, in qua metallum non generatur per se in generatione vnius elementi ex alio: & vnius mixti ex alio, cum neq; in illa per se generetur elementum, neq; in hac mixtum.

Solutio quorundam.

Huic argumento respondent fere omnes, sola principia rerum generabilium, & corruptibilium secundum speciales generabilium & corruptibilium rationes comprehendi in hac definitione, idq; recte colligi proposito argumento. Nec putant incommodum sola hæc explicari, quod institutum Aristotelis sit tradere eo libro sola principia generabilium, & corruptibilium per se. Quin etiam aiunt id. Aristotelem significasse cum cap. 7. eius libri, textu sexagesimo octauo, ita conclusit: *Quod igitur sint principia rerum naturalium, quibus generatio conuenit & quonam modo sint tot, satis iam explicauimus.* Dicunt enim intelligẽdum id esse, de iis, quibus per se competit generatio.

Vera solutio Auctoris.

Dicendum est tamen non esse definitionem restringendam ad sola principia eorum, quæ gignuntur, & intereunt, & multo minus ad principia eorum, quæ gignuntur & intereunt per se, tum quia in definitione non dicitur *& ex ipsis omnia fiunt*, vt male quidam vertunt, sed *ex ipsis omnia sunt*, vt planè colligitur ex contextu Græco, tum etiam quia perabsurdum est, **A** non fieri in eo libro mentionem principiorum per se, rei generabilis & corruptibilis in communi, veluti eius generis, quod generabilia omnia, & corruptibilia adæquate complectitur, præsertim cum Aristoteles in prooemio pollicitus fuerit se in eo opere à communioribus ad minus communia descensurum. Certum est enim, non fieri in eo libro mentionem eorum principiorum, si in proposita definitione non comprehendũtur. **B** Itaque dicimus omnium rerum naturalium principia explicari in ea definitione, quatenus earum, siue generationis, siue constitutionis principia sunt, vt exposuimus: atque adeo rei naturalis in communi, imo euidentius in ea comprehendi constitutionis principia, quam generationis, vt patet ex verbo *sunt*, quod magis compositionem, quam effectionem significat: itemque ex eo, quod omnium rerum naturalium tradi possunt **C** principia constitutionis per se, non item generationis per se, vt est perspicuum ex dictis. Vnde nihil refert, quod in corporibus cœlestibus non sit priuatio formæ substantialis, quemadmodum nec generatio, cum satis sit, si in eis sit constitutio ex materia & forma. Neque item obest, quod corpus generabile, & corruptibile non gignuntur per se, satis est enim quod sit constitutum per se, **D** quod idem dicendum de re naturali in communi. Nec denique ad rem est, quod Aristoteles capite septimo textu sexagesimo octauo, cum tradidisset principiorum numerum, concluserit se rerum generabilium principia tradidisse. Neq; enim dicimus illo in loco tradidisse principia cœlestium corporum, sed in tradendis principiis generabilium, visum fuisse definitione principiorum, quæ principiis quoque ingenerabilium, atq; adeo **E** omnium rerum naturalium in commune cõueniat.

Principia cœlestium corporum comprehensa in definitione.

Secunda obiectio contra definitionem principii.

Altera obiectio se offert hunc in modum. Definitiones, quæ vitio carent, si in plurali numero tradantur, recte accommodari possunt numero singulari, mutatis tantum verbis ex vno numero in alterum, vt si cœli bene definiuntur, corpora, quæ suapte natura voluuntur circa terram: recte definietur cœlum, corpus, quod suapte natura circa terram voluitur, at ex proposita definitione prin**F**cipiorum vitiose colligitur hoc pacto principii definitio, non est igitur recte tradita. Assumptio ex eo patet, quia si dicas principium esse, id, quod neque ex sese, neque ex alio, sed ex ipso aliquid est, planè mutatur sensus, & inepte ponitur illud: *neque ex sese*, si vero, explicato, ac retento vero sensu dicas: Principium esse id, quod neque ex alio principio, neque

neque ex alio, quod non sit principium, sed ex ipso aliquid est, iam definitum ponetur in definitione, quod in definiendo vitium est maximum.

Solutio.

Ad hanc obiectionem dicendum est, definitiones, quæ in plurali numero traduntur, aliquando tradi distributiue tantum, vt proposita illa cœlorum descriptio: aliquando non distributiue tantum, sed collectiue etiam, vt si dicas, coniuges esse eos, qui inter se generationis causa, indissolubili societate coniuncti sunt: hic enim cernitur collectio simul cum distributione, quatenus nomē coniugum sumitur pro quibuslibet duobus matrimonio coniunctis. Priores quidem definitiones nullo omisso verbo, sed sola numeri mutatione, possunt accommodari numero singulari, vt apertissimum est, at posteriores non possunt, nisi mutentur ea, quæ ad collectionem pertinent. Vnde quemadmodum non dices, coniugem esse eum, qui inter se generationis causa, indissolubili societate coniunctus est: Ita nec dices, principium esse id: *quod neque ex sese, &c.* sed retento vero sensu, & abiecta particula collectionem significante, quemadmodum coniunx definiendus est esse is, qui cum alio generationis causa indissolubili societate coniunctus est, ita principium esse id, quod non ex alio, sed ex ipso aliquid est. Quo pacto nec inepte aliquid in definitione ponitur, nec definitum in definitione sui adhibetur, & sensus retinetur integer. Itaque definitio ab Aristotele tradita sic exponenda est, Principia, quæ ad cuiusvis rei naturalis siue constitutionem, siue etiam generationē conueniunt, ea sunt, quæ neque ex sese, neq; ex aliis, sed ex ipsis illa per se constant, aut etiam gignuntur.

Duo genera definitionum.

Aristotelica definitionis explicatio.

Tertia obiectio.

Tertia obiectio. Nulla res naturalis constat ex priuatione, vt est luce clarius: nulla item fit ex priuatione aut igitur priuatio non est principium, aut definitio proposita non est recte tradita.

Priuatio quo modo sit principium.

Nullam vero rem naturalem fieri ex priuatione, ex eo probatur, quia priuatio neque efficitur pars rei quæ gignitur, vt perspicuum est: neque est terminus à quo eius generationis. Homo enim, exempli caussa, non fit ex priuatione formæ hominis, vt ex termino à quo, sed ex non homine, seu, vt clarius dicam, ex priuato forma hominis. Debet enim terminus *à quo* esse contrarius termino *ad quem*, siue rei quæ fit, priuatio autem formæ hominis non est contraria homini, sed non homo, seu priuatum hominis.

Solutio.

Ad hanc obiectionem respondendum est, rem, quæ generatur, & ex priuatione suæ formæ, & ex re priuata, vt priuata est, fieri per se tanquam ex termino *à quo*: sed tamen ex priuatione tanquam ex termino *à quo* partiali, ex re autem priuata tanquam ex termino *à quo* totale. In definitione autem particulam, Ex, non esse sumendam, vt significat habitudinem termini à quo totalis, sed partialis. Nam nec terminus *à quo* totalis, quemadmodum nec totalis terminus *ad quem*, est principium, sed principiatum. Nec vero id, quod dici solet terminum *à quo* esse contrarium termino *ad quem*, intelligendum est de termino partiali cum totali comparato, sed de totali cum totali, & partiali cum partiali, vt de homine cum non homine, & de forma hominis cum priuatione formę hominis, tametsi hoc interest, quod termini totales non sunt contrarii per se primo, sed per partiales, qui per se primo sunt contrarii. Forma enim & priuatio formę sunt contraria per se totis: potestque alterum totum alterum expellere ab eodem subiecto, at habens formam, & priuatum forma non sunt contraria per se totis: nec potest alterum totum alterum à subiecto vllo expellere, cum ipsa non sint in subiecto, sed subiectum includant.

Terminus à quo vt dicatur cōtrarius termino ad quem.

Varia contrariorum genera.

Sed vt hanc contrariorum distinctionem planius intelligas, aduerte, contrariorum quædam esse positiue opposita, vt sunt calor & frigus, calidum & frigidum, forma hominis, & forma embryonis, ipse homo atque embryo: quædam priuatiue, vt calor & priuatio caloris, calidum & calore priuatum, forma hominis & priuatio humanæ formæ, ipseque homo, & non homo, non negatiue tamen, sed priuatiue sumptus, sumimus enim hoc loco contraria pro iis omnibus, quorum alterum fit ex altero, aut illi post effectionem alicuius alterius rei succedit, idque siue per se siue per accidens. Rursus, contrariorum quædam esse per se, quædam per accidens. Contraria per se sunt ea, quorum vtrumque vel ratione sui totius, vel ratione suæ partis contrarium est alteri. Ratione sui totius, vt ex oppositis positiue calor & frigus: ex priuatiue autem forma hominis & priuatio formæ hominis. Atque hæc sunt per se primo contraria.

Ratione autem suæ partis, vt ex positiue oppositis, calidum & frigidum: ex oppositis autem priuatiue, homo & non homo priuatiue sumptus, sumimus enim hæc quatenus sunt composita ex subiecto & forma, vel ex subiecto, & priuatione formæ: suntque ista non per se primo contraria, sed per se secundario siue ratione suarum partium. Con-

traria per accidens sunt ea, quæ nec ratione A sui, nec suarum partium, contraria sunt, sed vel vtrumque vel alterum per aliquid sibi adiunctum, vt ignis, & aqua ratione caloris & frigoris, itemque forma hominis, & embryonis, ipseque homo, & embryo ratione priuationis alterius.

Prima contraria & primo contraria.

Aduerte autem nō omnino eadem esse per primo contraria atq; prima contraria. Quanquam enim omnia prima contraria, quæ re vera sunt formæ substantiales, & earum pri B uationes (quicquid veteres dixerunt) sunt per se primo contraria, siue se totis contraria, vt exposuimus: non omnia tamen per se primo contraria sunt prima contraria, vt patet in calore & frigore, & in his, eorumq; priuationibus, ac similibus: Quamuis enim eorum aliqua dici possunt, prima in certo genere, vt in genere sensibilium qualitatum, aut in certo aliquo prædicamento iuxta illud, quod *primo Physicorum capite sexto, textu 50. & 56. item 10. Metaphysicorum septimo textu decimo* C *quinto*, vsurpat Aristoteles: In vnoquoque genere est vna prima cōtrarietas, formæ scilicet, ac priuationis: sola tamen forma substantialis & eius priuatio sunt prima contraria simpliciter.

Quodnam contrarium fiat per se ex suo contrario

Quæ cum ita sint, nullum contrarium est, quod fiat per se ex suo contrario, nisi ambo sint per se contraria, idque secundario & priuatiue. Contraria enim per accidens non fi D unt per se ex suis cōtrariis, vt est luce clarius, siue ea positiue, siue priuatiue opponantur. Contraria vero per se primo, cum simplicia sint, nec propria fiant, ex suis contrariis fieri non possunt, siue ea positiuo nomine opponantur, siue priuatiuo. Demum contraria per se, quæ secundario contraria sunt, si positiue opponantur, non possunt esse per se termini generationis, siue substantialis illa sit, siue E accidentalis: cum generatio quæuis sit mutatio ex non esse ad esse: tam etsi possunt esse termini motus, qui semper clauditur terminis positiuis.

Occurritur obiectioni.

Neque obest quod 1. Phys. capito quinto, textu 43. inter exempla eorum, quæ per se fiunt ex suis contrariis, affertur mutatio, qua album fit ex nigro, aut medio colore affecto. Non enim Aristoteles id simpliciter affirmat, sed cum dixisset, album fieri per se ex non al F bo, ne quis putaret album ex quouis non albo fieri posse, vt ex Chimæra, aut linea, aut substantia separata, subdit non album illud debere esse contrario aliquo colore aut medio affectum, vt in eo sit aptitudo ad albedinem, qua est priuatum.

Quarundam dubitationum solutio.

SECTIO III.

EX his facile dissolues duas non contemnendas dubitationes, quæ à multis tractantur ad ca. quintum, primi Physic. vix autem ab vllo satis explicantur.

Refertur obscurus locus ex Physicis.

Dixerat Aristoteles eo loco, textu quarto, principia esse, quæ neque ex sese, neque ex aliis, & ex ipsis omnia essent, hoc est constarent, aut fierent, quo pacto essendi verbum interpretati sumus. Tum, vt probaret prima contraria esse principia, hac ratione progressus est. Primum probauit non esse ex aliis, quia sunt prima. Si enim essent ex aliis, essent vtiq; ex prioribus, ac proinde non essent prima, at sunt prima, non igitur ex aliis. Deinde probauit non esse ex sese, quia sunt contraria: contraria enim ita sibi mutuo repugnant, vt vnum ex altero esse non possit. Tertio probauit, omnia ex ipsis esse, omnia inquam quę primo ac simpliciter fiunt. Probatio vero est, quia sunt prima contraria. Cum enim quicquid fit, ex suo contrario fiat: contraria vero secunda, sint posteriora primis: necessario sequitur, omnia, quæ fiunt primo ac simpliciter, ex primis contrariis fieri. Ita concludit Aristoteles prima contraria esse principia. Ex qua probatione prior hæc dubitatio oritur.

Prior dubit.

Aut in prima conclusione confirmanda, nomine primorum intelliguntur prima entia, primumve ens, & non ens, aut prima in genere contrariorum: si prima entia, primumve ens, & non ens, recte quidem concluditur: sed & petitur quod probādum erat (neque enim dubitabatur essentne prima entia, primumve ens, & non ens, atque an essent principia) & superuacaneum relinquitur, quærere aliam probationem secundæ conclusionis quæ iam eodem argumento probata manet. Si enim prima contraria sunt prima entia, primumve ens, & non ens, fieri potest, vt vel sint ex aliis, vel ex sese, essent enim ex prioribus, ac proinde non essent prima. Si vero nomine primorum intelliguntur prima in genere contrariorum, & recte quidem sumitur quod erat per se notum, & probatio est optima. Si enim contraria essent ex aliis, sane ex prioribus contrariis facta essent (contraria enim, quæ ex aliis sunt, ex aliis contrariis facta sint necesse est) vnde fieret, vt essent prima contraria, & non prima contraria. Verum hoc etiam modo redundaret probatio secundæ conclusionis. Si enim certum est, prima contraria, quia contraria sunt, non fieri ex aliis, multo certius est, non fieri ex sese, quia sunt

sunt prima contraria. Ita ineptissime progressus videtur Aristoteles in duabus prioribus conclusionibus probandis.

Posterior dubitatio. Altera dubitatio se offert contra probationem tertiæ conclusionis. Nam si ex eo recte probatum erat, prima contraria non fieri ex sese, quia essent contraria, cur statim sumitur ad tertiam conclusionem confirmandam: Quicquid fit, ex suo contrario fieri? pugnare videntur hæ probationes apertissime.

Solut. prioris. Attamen, si teneas, quæ diximus, nullo negotio vtramque dubitationem dissolues. Patet enim ad priorem dicendum esse: In probatione quidem primæ propositionis, nomine primorum, non esse intelligenda prima simpliciter, vt recte probatum est, sed prima in genere contrariorum, seu (quod idem est) prima contraria. Verum ex hoc non efficitur, superuacaneam aut ineptam esse probationē secundæ. Nam etsi secunda ipso orationis cōtextu secunda est: intelligentia tamen non secunda, sed prima esse debet, quemadmodū ex prima quoq; definitionis parte desumpta est, non ex secunda. Quæ cum ita sint, omnia cohærent optime.

Solut. poster. Ad posteriorem dubitationem dicendum, id quod Aristoteles ait, prima contraria non esse ex sese, quia sunt contraria, rectissime dici, sumpto in probatione contrariorum nomine pro iis, quæ per se primo sunt cōtraria, nihilque includunt, quo suo contrario non aduersentur. Cum enim duobus modis vnū fiat ex alio præcedente, ac modo aliquo remanente in eo, quod fit (excludendus enim est is modus, quo vnum fit ex alio prorsus pereunte, quia non proprie ex illo: sed post illud fieri, seu potius illi succedere intelligitur, vt Isthmii ludi, Olympicis) vno, vt ex eo, quod perficitur, velut statua ex ligno, & vir ex puero: altero, vt ex eo, quod dissoluitur, nec remanet in eo, quod fit, nisi ratione materiæ, quo pacto aer fit ex aqua, & homo ex non homine; vt habes secundo huius operis libro, cap. 2. text. 7. fieri non potest, vt ea, quæ per se primo contrariantur, ex sese mutuo fiant, repugnantia enim eorum totalis in causa est, ne alterum, siue totum, siue ex parte ingredi possit alterius compositionem. Quod vero subdit omnia, quæ fiunt, ea ratione fieri ex primis contrariis, quia quicquid fit, ex suo contrario fit: æque etiam recte dicitur, sumpto in probatione contrariorum vocabulo pro iis, quæ secundaria ratione cōtraria sunt. Hæc enim, cum sint composita ex iis, quæ primo contrariantur, vt materia, si ipsa ex sese fiunt, ex illis quoque fiant, necesse est, etsi haud modo eodem, ex illis enim fiunt, vt ex principiis, ex terminis à quibus partialibus, *Quo pacto contraria ex sese fiant.* non autem vt ex suis, sed suarum formarum contrariis, ex sese autem, vt ex principiatis & ex terminis totalibus, suisque propriis contrariis. Ita nulla est repugnantia in probationibus secundæ ac tertiæ conclusionis. Quæ omnia non mediocri adiumento erunt ad caput illud obscurius fortasse, quam plerisq; videatur, planius intelligendum.

Num principium sit prius eo, cuius est principium.

QVÆST. III.

Argumenta pro vtraque parte.

SECTIO I.

QVæstionem hanc, cuius explicationem in tractanda prima polliciti sumus, difficilem reddunt ea, quæ se pro vtraque parte offerunt. Nam quod non omne principium sit prius eo, cuius est principium, his argumentis videtur plane ostendi.

Primum, quia in diuinis Pater est principium Filii, & vterque Spiritus Sancti, vt definitum est in sacra Oecumenica Florentina Synodo: & ratio ipsa plane idem ostendit, cū Filius à Patre, & Spiritus ab vtroque vere ac naturaliter procedat, at omnes diuinę personæ sunt per omnia coæternæ & coæquales, ex quo fit, vt nulla earum possit esse prior altera. Vnde est illud Athanasii in Symbolo: *Et in hac Trinitate nihil prius aut posterius: nihil maius aut minus, &c.* *1. Argum. pro parte negatiua.*

Deinde, quia si in principiis numerantur, non solum ea, vnde res sunt aut fiunt, sed etiam vnde cognoscuntur, sane, cum multa cognoscantur à posteriore, multa principia, quatenus principia sunt, erunt posteriora iis, quorum sunt principia: tantum abest, vt sint priora.

Tertio, quia certum est, principiū & principiatum esse correlatiua: correlatiuorum autem neutrum est prius altero, non solum igitur aliqua principia non sunt priora suis principiatis, sed plane nulla. *Vt habes in prædicam. cap. de iis, quæ sunt ad aliquid.*

Quod vero opposita pars magis sit probanda, his rationibus concluditur.

Primum, quia quandocunque aliquid est primum negatiue, si detur aliquid aliud, cuius respectu sit primum, iam erit primum positiue respectu illius, ac proinde prius illo: quemadmodum primogenitus, qui ante secundum filium est primus negatiue, nato *1. Argum. pro parte affirmatiua.*

secundo filio, incipit esse primus positiue, ac A proinde prior illo, at ex ipsa definitione patet, omne principium ita esse primum negatiue, vt sit primũ respectu eius, cuius est principium. Ideo enim dicitur esse id, vnde aliquid est, aut fit, aut cognoscitur.

2. Deinde, quia id omne, quod supponitur ab alio, est prius illo, at omne principium supponitur ab eo, cuius est principium, alioquin non magis illud huius, quam hoc illius principium esset.

3. Tertio, quia vbicunque datur ordo, datur prioritas vnius respectu alterius: imo etiam nihil aliud est, duo quęlibet esse ordinata inter se, quam vnum esse prius altero, at inter principium, & id, cuius est principium, necessario datur ordo, vt omnes, & Philosophi, & Theologi fatentur: neq; id, cuius datur principium, est prius suo principio, vt aperte constat.

Quid de principio in diuinis in hac quæstione sentiendum.

SECTIO VI.

Quæ in re sit difficultas. QVod in hac quæstione negotium exhibet, illud est solum, quod pro parte negatiua ex decretis Orthodoxæ fidei de diuinis personis obiecimus. Nam cætera, quæ pro D eadem parte addita sunt, mera sunt sophismata, quæ aut præteriri, aut obiter dilui possent. Quare, si hoc vnum explicauerimus, vno (vt sic dicam) verbo quæstioni satisfactum erit.

Opinio D. Thomæ. Ac quidem Diuus Thomas 1. p. q. 40. arti. 4. & quæst. 32. art. 3. & q. 33. ar. 1. ad tertium & 1. sent. d. 9. q. 1. arti. 1. existimat, in diuinis personam producẽtem non esse priorem ex parte rei persona producta: nostro tamen intelli- E gendi modo priorem esse. Atque in prima parte quęstione 42. articulo 3. ea ratione probat personam producentem non esse ex parte rei priorem producta, quia nec ex parte naturæ communis prior est, cum eadem omnino sit in persona producente, ac producta, nec ex parte relationum, quibus personæ distinguuntur, cum persona producens & producta (vt correlatiuæ sunt) & natura simul sint, & cognitione, in quæstione vero 40. eiusdem partis, articulo quarto, ex eo probat personam producentem esse priorem nostro intelligendi modo, quia persona producens præintelligitur productioni actiuę, ac proinde personæ productæ. Neque ista, inquit Caietanus, in locum posterius citatum pugnant inter se, dicere personam producentem, & productam esse simul cognitione, siue intellectu, & simul asserere, personam producentem esse priorem producta nostro intelligendi modo. Sunt enim simul cognitione ex parte rei, siue, vt ipse loquitur, ex meritis rerum: producẽs autem prior producta ex parte nostra. Nam etsi natura correlatiuorum nõ permittit, vt alterum sine altero perfecte intelligatur, tamen quatenus in diuinis relatio producentis, & productio actiua idem sunt, vt B Theologi ostendunt, eatenus apud nos, qui more nostro, id est, imperfecte diuina intelligimus: prius concipimus personam producentem, quam productionem actiuam, quæ ab ea quasi egreditur: licet alia ratione productio actiua sit fundamentum ipsius relationis, qua persona producens constituitur. De qua re Theologi fusius.

Scotus vero 1. senten. distin. 12. quæ. 2. & d. 28. quæst. 3. & in 2. d. 1. q. 1. & in Quodlibeto 4. *Opinio Scoti.* C quem suo modo sequuntur Greg. in eundem librum, d. 9. quæst. 1. & Gabriel ibidem, quæ. 3. oppositum omnino docet. Ait enim, personam producentem esse priorem ex parte rei, persona producta: cognitione autem nullo pacto esse priorem, ac proinde nec modo intelligendi nostro. Quod autem sit prior ex parte rei, ex eo probat, quia etsi non est prior natura, est tamẽ prior origine, quatenus persona producta ab ea accipit esse. Quod vero nullo modo sit prior cognitione, ex eo concludit, quia vnum correlatiuum, quatenus tale est, nullo modo potest sine altero intelligi, ac proinde nec ante alterum: persona vero producens nullo modo intelligi potest, nisi conceptu relatiuo, cum in diuinis nihil aliud sit, quam essentia & relatio.

At Durandus in 1. sent. d. 9. q. 2. & d. 20. q. 2. & D. Thomæ, & Scoto altera ex parte contradicit. Contendit enim personam producentem, neque ex parte rei, nec modo intelligendi nostro esse priorem producta: ex parte quidem rei propter rationem Diui Thomæ: ex modo autem intelligendi propter rationem Scoti. *Opinio Dur. prioribus contraria.*

Nobis tamen vtrumque asserendum videtur: Personam producentem, & ex parte rei, & modo intelligendi nostro esse modo aliquo priorem producta. Ex parte quidem rei: tum quia persona producens est prior origine, vt recte probat Scotus, cuius rationi & F sententiæ hac ex parte nec ratio nec sententia D. Thomæ quicquam repugnant: tum etiam, quia est prior naturalis enumerationis ordine: quod miror, quo pacto nec Scotus, nec D. Thomas, nec quisquam alius animaduertit: aut si animaduertit, nõ adiunxit: præsertim cum Aristoteles inter genera priorum *Vera sentent.*

tum

tum hoc libro, capit. 11. text. 16. tum in Prædicamentis cap de modis prioris, huius generis priorum meminerit, vt mox patebit. Modo autem intelligendi nostro, quia etsi persona producens non potest concipi sine relatione, potest tamen concipi more nostro ante productionem actiuam, conceptu non relatiuo, sed absoluto, more, inquam, concipiendi, quo concipimus producentia nostraria, quæ re vera absoluta sunt. Id autem tunc fit, cum apprehendimus relationem producentis, nõ quatenus terminatur ad personam productam, sed quatenus dat esse communicabile, siue hypostaticum, siquidem hypostasis commune quippiam est hypostasibus absolutis & relatiuis. At is conceptus imperfectus est, & contra quem nihil facit ratio Stoici de conceptu & intelligentia relatiui, quatenus relatiuum est.

Cur Diuus Thom. in diuinis non posuerit prioritaté originis.

Sed, vt redeamus ad duplicem illam prioritatem ex parte rei, quam ponimus in persona producente, quod quidem attinet ad prioritatem originis, animaduertendum est, Aristotelem putasse omne producens esse diuersæ numero naturæ à producto: atque idcirco in omni producente posuisse prioritatem naturæ. Id quod in causa fuit, vt Diuus Thomas ea obseruantia, qua semper in illum fuit, non ausus sit addere nouum genus prioritatis producentium, vt producentia sunt: sed satis se ostensurum putauerit, personam producẽtem in diuinis non esse ex parte rei priorem producta: si probaret non esse priorem natura. At Scotus, vt liberior in sua sententia adhibenda, cum considerasset in communicatione diuinæ naturæ dari re vera, & à parte rei aliquam prioritatem communicantis, siue producentis, quæ non sit prioritatis naturæ, non est veritus prioritatem originis inducere, non quidem contra sententiam Diui Thomæ, qui huic prioritati, vt à Scoto explicatur, nihil repugnat, sed præter eius aliorumque antiquiorum consuetudinem huiusmodi prioritatem non nominandi recte tractandi, & forsitan nec animaduertendi.

Cur Arist. priora ordin. cæteris priorũ generibus adiunxerit.

Quod vero attinet ad prioritatem ordinis, illud notandum: & si omnia priora dici possunt priora ordine (alia enim sunt priora ordine loci, alia temporis) iccirco tamen Aristotelem & in hoc libro, capite vndecimo, & in Prædicamentis, priora ordine aliis generibus priorum addidisse, quia accepit priora ordine, vt complectuntur ea, in quibus nullus alius ordo attenditur, quam enumerationis, primi videlicet, secundi, tertii, &c. Enumerationis, inquam, passiuæ, seu potius enumerabilitatis, vbi enim datur primum, secundum, &c. semper præcedens est prius, respectu consequentis. Cum autem enumeratio duobus modis accidat (vel enim pro libito hinc aut illinc incipimus, vt si in enumerandis alicuius liberis, à natu minimo ad maximum progrediamur: vel iuxta aliquem ordinem in rebus inuentum, vt si illos eosdem ordinem temporis sequuti, enumerare incipiamus à natu maximo) duplex quoque erit genus priorum ordine, alter numerabilitatis naturalis (eius nempe, quæ congruit ordini inuento in rebus ipsis alter arbitrariæ. Vtrumque autem ordinem tenere possumus in enumerandis iis, quæ à parte rei ordinata sunt arbitrarium, si solum velimus colligere numerum ordinatorum, nihil enim refert ad eam rem, vndecunque incipiamus: naturalem autem, si sequi velimus aliquem alium specialem ordinem, qui in rebus cernatur, & in quo ipse enumerationis ordo fundetur, siue hic sit proprietas illius, siue non sit, satis est enim, quod alia sit eius ratio. Hoc autem idem accidere potest in dinumerandis diuinis personis.

Duplex enumerandi modus.

Si enim nihil aliud, quam ternarium earũ numerũ velis colligere, nihil intererit, à qua persona incipias. At si sequi instituas naturalem ordinẽ originis, qui in eis à parte rei cernitur, fas non erit aliter, quam Patrem primam personam dicere, Filium secundam, tertiam Spiritum Sanctum. Sed operæ precium est occurrere argumento Maximini Ariani, quod Gennadius Patriarcha Constantinopolitanus in vita Cerealis Episcopi Africani Castellanensis narrat Cereali hunc in modũ obiecisse: Pater in diuinis prius nominatur quam Filius, igitur Filius est inæqualis Patri. Nam etsi Cerealis arbitraria vtens enumerationis ratione, pie atq; sane ad verba Maximino respondit (occurrit enim, nonnunquam etiam Filium ante Patrem nominari, vt apud Paulum ad Galatas capite primo, cum ait: *sed per Iesum Christum, & Deum Patrem.*) tamen quia Maximinus re vera loquebatur de enumeratione secundum ordinem originis, qui certus est, & inuerti nõ potest, aliter necesse est respondeamus. Itaq; dicimus, ex prioritate quidem naturæ semper colligi posse inæqualitatem, quia quandocũque generans est prius natura genito, semper genitum (initio saltem) est imperfectius generante. At ex prioritate originis non semper id effici, quia fieri potest, vt generans eandẽ numero naturam genito communicet, quod cum in diuina generatione propter infinitam diuinæ naturæ perfectionem accidat, non sequitur in diuinis, genitum esse inæqualem generanti.

Occurritur argumento Maximini Ariani.

Illud

Quomodo in diuinis priori tas esse dicen da sit.

A Illud tamen aduerte, etsi in diuinis concedimus vnam personam esse origine priorem altera, non esse tamē admittendum, esse simpliciter & absolute priorem altera, ne aut tēpore, aut natura prior esse intelligatur. Quo etiam pacto superius q.1.sect.4.diximus, quæ sunt principia cognitionis rei non continuo esse simpliciter absolute principia rei cognitæ, sed eius cognitionis, seu quod idem est, rei cognitæ, vt cognitæ. Atque hac de causa B veteres Theologi, & (quod credere par est) D. etiam Thomas simpliciter & absolute negauerunt, Patrem esse Filio priorem, & vtrūque Spiritu Sancto. Non negassent tamen esse priorem origine.

Conclusio de prioritate inter diuinas personas.

Ita patet vtramq; personam producentem in diuinis esse modo aliquo priorem producta, non tantum nostro intelligi modo, sed etiā ex parte rei: non natura tamen, (tumquia formaliter, & vt ita loquar intrinsecus correlatiuæ sunt, ac proinde simul natura, tum et- C iam, quia semper prius & posterius natura differunt perfectione) sed origine, naturalisque enumerationis ordine.

Omne principium esse prius eo, cuius est principium.

SECTIO II.

Conclusio q. ass omne primū sit prius principiato.

HIs ita constitutis, nondubium relinqui- D tur, quin ad quæst. respondendum sit, omne principium esse prius eo, cuius est principium. Id enim primum patet inductione, siquidem omne principium aut est prius loco, aut tempore, aut natura, aut cognitione, &c. Nam & diuinarum personarum principia, quæ videbantur priora, non esse re vera priora, sunt iis modis, qui sunt à nobis explicati. Deinde iis rationibus, quæ in 1. sect. pro affirmatiua parte proposita sunt, adeo vt nō E sit opus aliam adiungere.

Supponere aliquid non idem esse atq; pendere ab illo.

Illud tamen pro secunda ratione intelligēda animaduertendum est, aliud esse supponere aliquid, aliud pendere ab aliquo. Supponit enim res genita priuationem, suæ formæ præcedentem in materia, nec tamen ab eiusmodi priuatione pendet, quod idem in quibusdam aliis principiis cernere licet, itaq; omne principium dici potest supponi ab eo, cuius est principium, cum sit ab illo, vel post F illud, &c. non omne tamen ab eo pendere. Quod idem magis patet in diuinis, quā humanis, cum diuinæ personæ per se ipsæ sint independentes. Quod si supponi ab aliquo pr[illegible]ius sumatur pro eo, quod est supponi vt c[illegible], tum falsum est illud, quod assumi[illegible] principium supponi ab eo, cuius est principium, vt patet in eisdem exemplis, & priuatione respectu rei genitæ, & diuinarum personarum producentiū respectu productarum. Nec probatio quicquā valet, quia ordo ipse efficit, vt hoc potius illius, quam illud huius principium sit.

Opinio affirmantium, non vbicunq; datur ordo, dari prioritatem.

Tertia quoque ratio, quia non ab omnibus probatur, explicanda est necessario. Negant enim D. Thomæ sectatores, itemq; Durandus in locis citatis, vbicunq; datur ordo, dari prioritatem. Quod duobus potissimum argumentis confirmant.

Vnum desumūt ex diuinis personis, quod ex dictis solutum relinquitur. Vt enim illis concedimus dari ordinem inter diuinas personas (alioqui daretur confusio) imo etiam fatemur cum Augustino libr.3.contra Maximinum, ca.14. dari ordinem naturæ, hoc est, non arbitrarium, sed repertum in rebus, vel si malis interpretari, fœcunditati naturæ diuinæ conuenientem, quem D. Thomas 1. part. q.42.art.3. vocat ordinem originis, ita addimus dari prioritatem, tum originis, tum naturalis enumerationis. *Vide Caiet in 1. p. q. 42. artic 3.*

Alterum desumunt ex diuinis attributis, hunc in modum. In diuinis attributis datur ordo à parte rei, alioqui inter intellectum & voluntatem diuinam, ac proinde inter processiones diuinarum personarum, quarum secunda procedit per intellectum, tertia per voluntatem, non daretur ordo, atqui inter attributa diuina non datur à parte rei prioritas vnius respectu alterius, cum omnia sint ipsa simplicissima Dei essentia, non igitur vbicunque datur ordo, datur prioritas. Sed & hoc argumentum facile dissoluitur, non datur enim in diuinis attributis à parte rei vllus ordo formaliter, sed virtute tantum. Nam cum omnis ordo supponat distinctionē ordinatorum (eiusdem enim ad seipsum nullus est ordo) diuina autem attributa, vt iidem fatentur, cum non sint formaliter distincta à parte rei, sed virtute, hoc est, ita se habeant in suis effectis, aut quasi effectis, ac si essent distincta, efficitur, vt nec sint à parte rei ordinatā formaliter, sed solum virtute. Ex eo enim, quod personæ diuinæ à parte rei ordinate procedūt per intellectum & voluntatem diuinam, colligimus intellectum & voluntatem diuinam ita se habere à parte rei, ac si essent formaliter ordinata. Exemplum sumi potest in Sole, in quovis calefactiua & exsiccatiua non sunt ordinatæ formaliter à parte rei, quemadmodum nec distinctæ, quippe cum sit vna tantum qualitas, lux, inquam, ipsa: & tamen negandum non est, eas à parte rei esse virtute, seu vt dici solet, virtualiter ordinatas,

Quo pacto in diuinis attributis detur ordo.

Similitudo.

dinatas ac distinctas, quod ita se habeant in calefaciendo & exsiccando, ac si vis calefactiua esset alia ab exsiccatiua, eamq; ordine naturæ præcederet. Videmus enim Solem ordine quodam prius calefacere, deinde exsiccare. Cum igitur in diuinis attributis non detur ordine formaliter à parte rei, sed virtute tantum, nihil mirum est, si non detur prioritas formaliter, sed solum virtute. A

Exponitur locus D. Th.

Addunt nonnulli tertium hoc argumentum ex D. Th. 1. p. q. 28. ar. 1. Quæ ad inuicem referuntur, ad inuicem ordinata sunt: duo quælibet correlatiua æqualis comparationis inuicem referuntur, vt duo similia inter se: igitur inuicem ordinata sunt, at in correlatiuis æqualis comparationis neutrum est prius altero, vt luce clarius, non dubiũ igitur, quin detur ordo sine priori & posteriori. Verum & hoc argumentum nihil conficit. Primũ, quia si D. Th. in hac controuersia aliter atque nos sentit, non est quod eius auctoritatem nobis obiiciant. Deinde, quia cum ait, quæcunque inuicem referuntur, inuicem ordinata esse, loquitur de ipsis extremis, quæ denominantur relatiua sensusque eius verborum est, extrema quæ mutua reali relatione referuntur, esse cognata inter se, aut communicatione alicuius formæ communis, vt duo similia: aut mutua ad se inuicem propensione, vt agentia & patientia creata. Vnde non sequitur, dari ordinem vllum inter correlatiua æqualis comparationis. B C D

Semper inter ordinata dari vnũ prius altero.

Dicendum est igitur, veram esse maiorem illam propositionem, vbicunque datur ordo, dari prioritatem aliquam vnius respectu alterius: imo vero, si proprie loquamur, nihil esse aliud duo quælibet esse ordinata inter sese (quod recte in argumentatione addebatur) quam vnum esse prius altero, siue loco, siue tempore, siue natura, &c. hoc enim & communis loquendi modus approbat, & ratio ostendit. Nam & in iis, quæ peculiari ratione ordinata dicuntur: in primo (inquam) secundo, tertio, &c. nihil aliud est, ea ordinata esse inter sese, quam primum esse prius respectu secundi, & secundum respectu tertii, & sic deinceps. Quo fit, vt nihil sit, cur argumentatio in nostram assertionem non congruat. E

An ordo supponat distinctionem.

Sed contra id, quod paulo ante dictum & probatum est, omnem ordinem supponere distinctionem, sic obiici potest. In motu & tempore, imo & in omni quantitate continua datur ordo à parte rei, & tamen non datur distinctio: non recte igitur dictum est, omnem ordinem supponere distinctionem ordinatorum. Ad hanc obiectionem dicendum: dari quidem in qualibet quantitate F continua à parte rei ordinem realem, quemadmodum & distinctionem realem partis, à parte (neque enim vna pars est alia) attamen non dari ordinem formalem: quemadmodum nec datur distinctio formalis, quæ nunquam cernitur, nisi vbi est actualis multitudo, siue rerum, siue quidditatum distinctarum.

Quotuplex distinctio.

Hæc vt luculentius teneas, aduerte distinctionem, quam ordo supponit multiplicem esse. Aut enim est realis & formalis simul, vt inter quodlibet procedens & productum, siue hoc creatum sit, siue increatum: aut realis, sed non formalis, vt inter partes eiusdem quantitatis continuæ: aut formalis, sed non realis, vt inter genus & differentias, aliosque gradus Metaphysicos, vt vocant: aut nec realis nec formalis. sed virtualis virtute ipsius rei, vt inter attributa diuina, & inter multa etiam creata: aut denique nec realis, nec formalis, sed virtualis virtute intellectus, vt inter concretum commune & abstractum commune, veluti inter humanitatem communem, & hominem communem, quæ nostra tantum consideratione distinguuntur.

Quotuplex ordo.

Quare cum ordo talis sit, qualis & distinctio, quam supponit: is quidem, qui in prima distinctione fundatur, & realis & formalis est; qui in secunda realis, sed non formalis: qui in tertia, formalis, sed non realis: qui in quarta, nec realis, nec formalis, sed virtualis virtute rei: qui denique in quinta, nec realis nec formalis, sed virtualis virtute intellectus, qui ordo ratio ratiocinantis appellatur.

Non; vbicunque datur distinctio, dari ordinem.

Aduerte tamen, etsi vbicunque datur ordo, datur distinctio: non tamen vbicunque datur distinctio, dari ordinem. Multa enim distincta sunt, quæ non sunt ordinata inter sese, sed confusa: vt patet in turba hominum tumultuaria, & in duobus quibuslibet correlatiuis æqualis comparationis, siue eiusdem appellationis, vt in duobus æqualibus aut similibus, saltem si perfecte æqualia aut similia sint. Vnde perspicuum est, latius patere distinctionem, quam ordinem. Atq; hoc pacto perspicua relinquitur affirmatiua pars propositæ quæstionis.

Solutio eorum, quæ pro negatiua parte proposita sunt.

SECTIO IV.

Explicatio.

PRimum vero argumentum eorum, quæ pro negatiua parte proposita sunt, hoc pacto dissoluendum. Coæternitatem & coæquali-

verborum symboli.

qualitatem diuinarum personarum, & si sunt A fatis, vt nulla sit tempore aut natura prior alia: non efficere tamen, quo minus alia possit esse prior alia, aut origine, aut ordine. Nec vero Athanasium locutum esse in symbolo fidei, nisi de prioritate temporis, vt patet ex verbis sequentibus. Cum enim dixisset, *Et in hac Trinitate nihil prius aut posterius, nihil maius aut minus*, mox subiecit, *sed totæ tres personæ coæternæ sibi sunt & coæquales*, vbi opponit verbum *coæterna* verbis *prius aut posterius*: & verbum *coæquales*, verbis *maius aut minus*, hoc est perfectius aut minus perfectum. B

Quid sit cognosci à priori & poster.

Ad secundum dicendum, etsi in definitione principii comprehenduntur principia cognitionis, quibus multa à posteriori cognoscimus, non tamen inde effici vllum eiusmodi principium, quatenus tale principium est esse posterius eo, cuius est principium. Est enim semper prius cognitione aliqua, siue sensitiua, siue intellectiua, siue imperfecta, siue perfecta. Quod autem dici solet hoc vel illud à posteriori cognosci, non ita accipiendum est, quasi dicatur, à posteriori secundum cognitionem quamcunque, sed secundum cognitionem accuratam, vt si causas cognoscamus per effecta: quo etiam modo tum aliquid dicitur cognosci à priori, cum cognoscitur per id, quod est prius secundum accuratam & perfectam cognitionem. Non dixi *secundum naturam*, vt ea complecterer, in quibus non datur prius & posterius natura, cum interim sæpe dicantur cognosci à priori, sæpe à posteriori: quo pacto dicimus, Dei immobilitatem per æternitatẽ à posteriori cognosci, æternitatem vero per immobilitatem à priori: item eius scientiam & voluntatem per prouidentiam à posteriori, hanc vero per illas à priori. C D

Principium & principiatum, quot modis sumi possint.

Ad tertium dicendum, tribus modis posse accipi principium & principiatum, quemadmodum de causa in 1. lib. cap. 7. quæst. 2. sect. 3. diximus. Vno pro eo, quod denominatur principium, nullo modo collato cum effectu vt pro materia, quatenus materia est: altero pro principio, quatenus formaliter refertur ad principiatum, vt pro materia, quatenus certo modo refertur ad compositum, tertio (qui modus est medius pro eo, quod denominatur principium, quatenus ex eo, aut ab eo, aliove modo est principiatum, vt pro materia, quatenus ex ea est compositum. Atque hæc est propria consideratio principii, quatenus principium est: & hoc modo sumendum est principium in definitione principii, quemadmodum & causa in definitione causæ. Hoc igitur modo omne principium est prius na- [illegible] re eo, cuius est principium: non quod E F prioritas ipsa ad rationem principii pertineat, sed quod eam sequatur, vt dictum est. Num autem hæc duo, principiatum & id, cuius est principium, re vera idem sint, inferius patebit.

Et quoniam hactenus quid esset principium, & verum prius esset eo, cuius est principii, explicauimus, sequitur, vt disquiramus, num recte Aristoteles principiorum genera tradiderit.

Num recte Aristoteles principiorum genera tradiderit.

QVÆSTIO IV.

Argumenta pro vtraque parte.

SECTIO I.

ARistoteles quidem septem (aut si mauis) quinque principiorum genera tradidit hoc capite: principium magnitudinis, à quo motus incipit, à quo actio bene incipit: Pars rei, quæ prima existit, efficiens natura aut electione, aut arte, & id vnde res cognoscitur. Verum quod multa principiorum genera prætermiserit, his argumentis ostenditur.

Quod multa prætermisisse videatur principiorum genera.

1. Primum, quia non meminit principii motus, quod est quies, nec principii temporis, quod est instans: imo nec principii generationis, quod celebre est admodum priuationis, inquam, formæ introducendæ.

2. Deinde, quia vt posuit principium, à quo actio bene incipit, ita ponere debuit, à quo male: vnde illud Euripidis, De malo principio malus finis erit.

3. Tertio, quia etsi meminit materialis ac efficientis principii, neglexisse tamen videtur formale, exemplare, ac demum finale, quæ in principiis numeranda esse nemo negauerit.

4. Quarto, quia cum principium efficiens minus late pateat, quam principium producens, quemadmodum & effectio, quam productio: sane loco efficientis principii ponendum fuit principium producens, vt principium creãs, & diuinarum personarum principia comprehenderentur. Neque enim dubium videtur multis, quin Aristoteles creationem admittat, saltem ab æterno. Etsi autem productiones diuinarum personarũ non agnoscit, quando tamen illas re vera dari nihil repugnat, tam ample de principio producente agere oportuit, vt ne earum quidem principia excluderentur.

Probabile Aristotelem fuisse cognitam creationem.

Quinto,

5. Quinto, quia immemor fortasse sui qualitates eas quas 2. libro de generatione, capi. 2. tex. 7. & 8. elementorum principia esse docuerat, nullo in genere istorum complexus est, vt inductione patet. A

6. Sexto (quod mirari magis quisque possit) quia principia huius scientiæ propria, & ea quidem, quæ rerum essentias constituunt, prorsus non attigit: genera, inquam, summa, & differentias: tum etiam numeri principium apud Mathematicos & Philosophos vsurpatissimum. B

7. Postremo, quia cum principiorum quædam intrinseca sint, quædam extrinseca, vt ipse quoq; scribit hoc loco, tex. 1. non omnia tamen intrinseca aut extrinseca percurrit: vt hac quoque ratione inconstantiæ notandus videatur. Ita fit, vt angustissima principiorum diuisione vsus sit Aristoteles, vbi quam amplissima vti debuit.

Quod plura posuisse videatur, quam deduxit.

C Quod autē è contrario plura fecerit principiorum genera, quam debuerat, ex eo probari potest: quia ipse idem dixerat 1. Phys. ca. 6. tex. 50. oportere principia semper manere, hoc est, esse æterna, quod ex Platone confirmat Simplicius in 1. Phys. com. 32. & 8. Physic. com. 60. Si hoc enim verum est, solus Deus vere principium dici debuit, quando solus ipse re vera æternus est. Vnde & Christus Dominus apud Ioan. in Apocal. ca 22. vt aliquid de se diceret, quod esset Dei proprium, *Ego,* D inquit, *sum α & ω, principium & finis.* Laert. in Zenone Cittico. Hinc Stoici, qui ita mundi generationem admittunt, vt materiam æternam faciant, duo tantum principia esse dicunt, Deum & materiam. Eandem sententiam de principio sequuti (*Aug lib. 11. de ciuit Dei, cap. 22 & lib. vnico de hær. ad Quoduultdeum. vide Epiph. lib. 2. contra Hæres. & aliis testibus*) Manichæi duo principia posuerunt, bonorum omnium efficiens vnum, malorum alterum, E omnes, & qui recte senserunt, & qui à veritatis tramite deuiarunt, in hoc communi conceptu consenserint: principium id solum dici posse, quod æternum sit, adde & à quo cætera pendeant. Vnde illud apud Ciceronem in Tusculanarum quæstionum, l. 1. pro Stoicis dictum: *Principii origo nulla est, nam ex principio oriuntur omnia, ipsum autem nulla ex re alia nasci potest.*

Stoicorum de principiis placitum.

Recte ab Aristotele tradita esse principiorum genera.

Sectio II.

Institutum Aristotelis.

Si tamen Aristotelis institutum consideremus, haud difficile erit intelligere, recte ab eo traditam esse principiorum distinctionem.

Quocirca illud animaduertendum est, ea communium verborum significata explicanda fuisse ab Aristotele in hoc li. quæ in communi, aut certe non admodum priuato Philosophorum sermone versarentur: alioqui non videretur ille in hoc tractatu vsurpare significationes, quæ iam essent, sed nouas instituere. Ita non mirum est, si quædam sint abstrusiores & reconditiores apud Philosop. quæ in hoc lib. non plane exponantur. Quanquam ea dexteritate persecutus est Aristotel. vulgata communium nominum significata, vt cæteri ad ea facile reuocari, aut certe ex iis non difficile intelligi possint.

Hoc quasi iacto fundamento, septem principiorum genera, quæ Aristotelis ætate in communi Philosophorum vsu erant, hunc in modum colligi possunt. Philosophorum vulgus, etsi principia omnium rerum quærebat, re tamen vera, quia non nouerat, nisi quæ magnitudinem haberent, solius magnitudinis ad rerum habentium magnitudinem principia inuestigabat. Cum autem principium, medium, & finis in magnitudine ex motu cognita sint: motus autem duobus modis inchoetur, vno, vndecunque: altero, vnde optime siue commodissime inchoari potest: duplex quoque sit, necesse est, magnitudinis principium: alterum, vnde quomodocunq; motus incipit; alterum, vnde quam commodissime incipit. Nam qui male rem incipit, sæpe nihil agere, vulgo dici solet. Ita duo iam habentur principiorum genera. Deinde rerum magnitudinem habentium, duo rursus principiorum genera esse possunt: alterum esse realis earum, quod interna principia & externa complectitur, alterum esse cogniti, vnde cum ex iis, quæ sunt interna, sola materia Philosophorum vulgo esset cognita (nam præter materiam nihil aliud, nisi accidentia in rebus magnitudinem habentibus esse putabant) finis vero, qui vnum ex principiis externis est ab efficiente, quod re vera est alterum, eorum sententia non distingueretur, vt 1. libro capite sexto text. 10. diximus: diuiso efficiente in efficiens natura, efficiens electione, & efficiens arte, quæcunq; accedunt principiorum genera ad duo iam F dicta: principium materiale, efficiens natura, efficiēs electione, & efficiens arte, & principium cognitionis. Ita fiunt septem principiorum genera (aut si mauis) quinq, non diuiso efficiente.

Prior ratio colligendi septem genera principiorum.

Efficiens triplex.

Eadem principiorum genera colligi possunt ex ipsa definitione principii tradita. Nam cum principium dicatur id, vnde

Posterior colligendi ratio.

aliquid est, aut fit, aut cognoscitur: sane prin- A cipia essendi, si non eadem sint effectionis, ex mente quidem vulgarium Philosophorum sola erunt principia magnitudinis, magnitudo enim cum apud eos non distinguatur à materia, quam factam esse minime volunt: non principia effectionis eorum sententia, sed solius rei ipsius habere potest; quæ duo esse perinde atque in superiori diuisione intelliguntur. Quare si duo alia genera principiorum effectionis aliarum rerum adiungas, B nempe materiam ipsam ac efficiens, quod triplex est, ac demum principium cognitionis adhibeas, totidem principiorum genera concludes.

Alia non recta colligendi ratio.

Sunt porro, qui ratione ordinis hæc eadem principiorum genera colligere nitantur: sed cum impedita satis vtuntur ratiocinatione, tum vero parum secura. Ordo enim etsi cernitur in omnibus principiis respectu eorum, quorum sunt principia, latius tamen C patet, quam vt ex illius diuisione adæquata principiorum diuisio colligi possit. Nam & inter Neronem & Antichristum datur ordo temporis: & inter vnitates eiusdem numeri datur ordo enumerationis. Nec tamen aut Nero est principium Antichristi, nec prior vnitas binarii principium posterioris, licet principium sit totius binarii. Ita patet Aristotelem apte principiorum genera tradidisse. D

Basil. diuis.

Hanc eandem diuisionem secutus est magnus Basil. in enarrandis operibus sex dierum Homilia 1. nisi quod primum & secundum genus propter affinitatem nō distinxit, & efficientia omnia vna efficientis notione explicauit, principiumq; cognitionis ad principiū intentionis, quem finem dicimus (quia satis illi erat ea significatio) contraxit.

Simpli. diuis.

Simplicius tamen 1. Phys. com. 12. & 5. libr. eiusdem operis com. 29. vt minus artificiose E ita fusius, quam necesse fuit, principia distinxit: nempe in principia positione, ordine, specie, affectione, tempore, generatione, numero. Item hæc ipsa in ea, quæ vel natura, vel ad nos principia sunt. Hæc enim omnia, & quæcunque alia inueniri possunt ad ea, quæ ab Aristotele tradita sunt, aut etiam ad generaliora tria, quæ in definitione principii attinguntur, facile reuocari possunt. F

Dilutio eorum, quæ pro vtraq; parte obiecta sunt.

SECTIO III.

QVæ autem pro vtraq; parte obiecta sunt, hunc in modum dilui possunt.

Ad primum.

Ad primum eorum, quibus concludebatur, Aristotelem pauciora numerasse, quam re vera essent, dicendum: Aristotelem non solum non prætermisisse principium motus, sed ex illo etiam designasse principium magnitudinis. Neque enim aliud principium magnitudinis tradit hoc loco, quam vel vnde motus incipit, vel vnde commode incipit, quid autem est aliud, motum incipere, quam principium habere? Hoc enim peculiare est in primis tribus modis ab Aristotele traditis, vt principium, non tantum principium, sed peculiari ratione initium appelletur. Vt apud Albertum nonnulli volunt. Vnde minus placet, quod Diuus Thomas hoc cap. lect. 5. ait: In primo quidem modo ex principio magnitudinis designari principium motus, cōtra vero in secūdo, ex principio motus, principium magnitudinis. Vtrobique enim designatur principium magnitudinis ex principio motus, vt ex contextu patet, & merito quidem. Semper enim in motu est certum principium, & à medio ac fine suapte natura distinctum, at in magnitudine nullum datur principium, quod ex natura rei non æque sit finis atque principium. Cum autem tempus sit mensura motus, perspicuum est, principio motus tradito insinuatum quoq; fuisse principium temporis.

Initium de quibus principiis dicatur

Occurritur obiectioni.

Si quis autem obiiciat: Prius & posterius in motu sumi ex priori ac posteriori in magnitudine, vt Aristoteles tradit quarto Physicorum, capite vndecimo, occurrendum est, prius & posterius eo loco sumi materialiter, pro ipsa nimirum extensione ac diuisibilitate, nō pro ordine partium extensionis, quod ipse Aristoteles videtur exponere capite decimotertio huius libri, cum ait, motum esse quantum & diuisibilem, quia magnitudo supra quam fit, est quanta & diuisibilis, & tempus similiter, quia motus. Vel dicito, sic intelligendum esse Aristotelem 4. Physicorum, quasi dicat, ordinem certum partium motus nasci ex ordine arbitrario partium magnitudinis, supra quam fit, quia hic est necessarius ad illum, & natura illum præcedit.

De principio generationis inchoatiuo.

Quod vero attinet ad principium illud generationis, quod dicitur terminus *à quo*, si generatio quidem sumatur pro alteratione præcedenti introductionem formæ substantialis, principium generationis idem erit, atque alterationis, at principium alterationis, sicut & augmentationis reuocandum est ad principium motus localis, cuius hic aperte fit mentio. Ita quies, seu potius vltimo quieuisse sub termino *à quo* positiuo, & ipse terminus *à quo* positiuus, sub quo quiescit

Duplex generationis vsurpatio.

quiescit mobile, principia sunt motus & generationis dispositiue. Si vero generatio sumatur pro ipsa formæ substantialis momentanea introductione: tum principium, à quo illius erit priuatio substantialis formæ, nec reuocabitur ad primum aut secundum genus principii, sed ad tertium, hoc est, ad principium materiale, quia res, quæ generatur, non intelligitur fieri ex alia materia, quam ex ea, quæ priuata erat forma introducenda: tametsi constet ac genita esse intelligatur ex materia iam informata.

Ad secundum.

Ad secundum, vt respondeamus, repetere oportet id, quod paulo ante sect. 2. dictũ est, incommodum & ineptum principium non censeri principiũ. Vnde vulgatum illud prouerbium tam sępe à Platone in Dialogo 6. de legib. & Aristotele 2. Elen. c. 8. & 1. de cœlo, c. 5. tex. 31. 1. Ethic. c. 7. vsurpatum: principiũ esse dimidium rei faciendæ, aut etiã (quod interdum scribunt) plusquam dimidium, recte interpretatus est, qui dixit: *Dimidium facti, qui bene cœpit, habet.* quod is, qui male cœpit, haud cœpisse merito dici soleat.

Explicatio prouerbii.

Ad tertium principium formale, exemplare ac finale.

Ad tertium dici potest, Aristotelem innuisse formale principium, cum tradidit materiale: vel potius plane comprehendisse formam in extremo genere: omnia enim per suã formam cognoscuntur, nec quomodocunque sed à priori: quod idem dicendum de causa exemplari & finali. Sed quoniam hæc tria nõ solum cognitionis, sed etiam essentiæ ac effectionis principia sunt, merito ille traditis septem dictis generibus principiorum, communem omnium definitionẽ subiecit, vt ea tradenda suppleret, non solum quodcunque aliud genus prætermisisset, sed etiam quamcunque aliam communem principiandi rationem nõ explicasset, quod quidem ex ipso contextu aperte colligitur. Alii reducunt tria hæc causarum genera ad principium efficiens, quod omne efficiens, & alicuius finis gratia, & aliquo proposito exemplari (si modo agat per intellectum) & alicuius formæ introducendæ causa agat. Verum hæc reuocatio minus aptatur iis, quæ ad finem capitis dicuntur.

Ad quartum. Quam apte definitio principii tradita sit.

Ad quartum dicendum, etsi Aristoteles in tradendis principiorum generibus nõ comprehendit producens in commune; comprehendisse tamen illud in ipsa principii definitione. Nam & principium creans est principium *vnde*, siue *à quo* aliquid fit, effectione late accepta, quo pacto creatio est effectio & tam hoc, quam vtrumque principium diuinarum personarum est principium, à quo aliquid est, vt mira in hac etiã re fuerit Aristotelis industria, qui tã ample principii rationẽ tradidit, vt ne hoc quidem ineffabile ab ea excludatur. Quod Caiet. in Commen 1. part. q. 33. ar. 1. annotauit.

Ad quintum. Qualitates cur principia dicantur.

Ad quintum dicendum, Aristotelem duabus de causis appellasse qualitates elementorum principia: vna, quod eas acceperit loco formarum substantialium, quæ nos latẽt: altera, quia sunt instrumentaria agendi principia, quæ ad principia agentia reuocari debent.

Ad sextum. Summa genera, & differẽtia, vbi comprehensa.

Ad sextum dicito, genera summa, & differentias omnes, etiam indiuiduales (quæ omnia sunt simpliciter simplicia, vt Scot. 1. *Sent. dist.* 3. *q.* 3. *&* 2. *Sent. d.* 3. *q.* 6. loquitur) esse quidem principia metaphysica, & prætermissa in generibus principiorum enumerandis tãquam abstrusiora, & quæ minus caperet philosophorum vulgus: at non esse prætermissa in definitione principiorum communi, cum ex iis aliquid sit, ac cognoscatur, tametsi ex eis nihil fiat, quasi alteri ante existenti alterum adiungatur. Neque enim re ipsa differunt genus, & differentia, vt alteri existenti alterum aduenire possit. Quod vero attinet ad vnitatem, cum ea sit principium numeri, vt materia, ad tertium genus principiorum reuocatur.

Vnitas quomodo sit principium.

Ad septimum quid respondendum sit, ex dictis patet. Iam enim diximus cur Arist. non omnia principiorum genera aperte sit prosecutus.

Quo pacto solus Deus principium est.

Quod vero contra obiiciebatur, Aristotelem plura fecisse principia quam debuerit, hunc in modũ diluendum. Si sermo quidem esset de eo, quod maxime proprie dicendum est principium, & ad quod cætera omnia reuocantur: in solum Deum re vera principii rationem cadere, quemadmodum & rationem entis, tametsi apud huius ac illius erroris de mundi origine authorẽ, sequatur, duo esse principia, siue Deum & materiam, siue principium bonorum & malorum. Quanquam locus ille Aristotelis, in quo ait principia semper manere oportere, aliter intelligi potest, aut potius debet, quam vt quicquid principium est, sempiternum esse doceatur. Est enim potius eius loci sensus: in omni generatione dari aliqua principia, indefinite tamen, non hæc necessario, aut illa. Quam loci explicationem ipse idem Simplicius magis approbat 1. Phys. com. 50. Ita patet non concludi, Aristotelem plura quam debuit, principia fecisse.

Vera explic.

Sed quia fortasse non deerit, qui neget principium esse analogum aut eius analogia admissa, dubitet de qua re illud primum dicatur, quod si de Deo, qua demum ratione id intelligendum sit: idcirco quid de tota

hac re sit sentiendum, paucis exponamus.

Num principium sit analogum, & qua ratione.

QVÆST. V.

Principium analogum esse, vtcunq; sumatur.

SECTIO I.

Principium pro re qua principium dicitur.

AC si principium quidem sumatur pro re ipsa, quæ principium dicitur, non dubium est, quin analogum sit, & de Deo primum dicatur. Ens enim analogum est, & in omni genere entis datur principium aliquod: atque in toto genere entis Deus primum quiddam est. Accedit quod Arist. 12. libr. huius operis *capite quarto, tex. 22. & capite quinto, text.* 29. disserens de principiis rerum sensibilium, quatenus res quædā sunt, aut in rebus (quod adderim propter priuationem) probat ea analogice conuenire, propterea quod sunt principia rerum sensibilium diuersorum generum, quę analogice conueniunt: ergo cum ens analogum sit, & primum de Deo dicatur: erit sane principium in commune analogū. Deniq; id confirmari ex eo potest, quia principium non solum dicitur entium, sed etiam non entium, vt spatii extra cœlum, in quo nullum est corpus, temporis etiā illius quod antecessit omnem motum, imo vero rem omnem creatam, in quo grauissimi Theologi infinita fingunt principia imaginaria, seu potius imaginatione fingunt infinita principia: sicque interpretantur *D. Chrysostom. 2. & 3. homi in Ioan. Theophyl. Cyrill. Beda, Caietanus & alii in Euan.* los illud Ioannis: *in principio erat verbum*, quasi dixerit, Quodcunque principium imaginatione designes, in eo iam erat verbum. Non enim magnum quid diceret Ioann. si in principio eius temporis quod motu primi mobilis efficitur verbum Dei iam extitisse affirmaret, cum pleriq; (*vt Gregor. Naz. in ser. de natali Domini, Damasc. libr. secundo, fid. orthod. capite tertio, Cass. col. octaua, capite septimo, Basil. hom. 1. in Hexam. Hieronym. in capite primo, Epistola ad Titum, de Græcorum sententia (qui fere omnes ita putant) Hilar. duodecimo de Trinit. Ambros. præfa. in Psalmos, & libro primo, Hexam. capite quinto*) Doctores Catholici sentiant, angelos quoque ante corpora cœlestia fuisse conditos, quod si non entiū quoq; datur principium, atq; adeo suo modo intrinsecum, erit profecto principii analogia multo amplior, eiusq; caput idem cum eo, quod in analogia entis traditur.

Expositio verborum Ioannis in principio.

Principium vt refertur ad id cuius est principium.

Quod si principium sumatur prout refertur ad id cuius est principium, non est quoque difficile idem ostendere. Est enim relatio principii in quibusdam realis, vt in patre respectu filii, siue humanum intelligas, siue diuinum, nec modo in quauis causa efficiente comparatione sui effectus in actu, sed etiam in materia, & forma respectu compositi, in quibusdam vero rationis, vt in priuatione, & principiis non entium, imo & in Deo respectu creaturarum, & in causa finali, quæ principium intentionis est respectu eorum, quæ ad finem destinantur. Neque enim in Patre alia est relatio patris, alia principii, sed relatio Patris est specialis quædam principii relatio, eodemque modo dicendum de relatione cuiuslibet causæ. Atque hoc etiam pacto principium primo dicitur de Deo, cum in eo significet relationem per se subsistentē, quæ in nulla re creata dari potest. Quin etiam in diuinis analogum esse principium ea ratione constat, quia tribus diuinis personis nihil reale vniuocum esse potest, quod in eis diuisum sit, iam enim per aliquam entitatem realem contraheretur, esletq; in Deo compositio realitatū, quod fieri nullo modo potest. Satis autem est probasse principium non esse vniuocum, vt analogū esse intelligatur, constat enim non esse casu æquiuocum, quod idem in sequentibus animaduertendum est, Sed cum hæ duæ principii considerationes ad hunc locum attineant, sit obiter hoc pacto de principii analogia disputatum.

Principium analogum in diuinis.

Principiū vt est, formaliter princip.

Denique si principium sumatur quatenus principium est, quo pacto eius analogiam quærimus, nempe, quatenus *est id vnde aliqu dest, &c.* seu quatenus ab eo aliquid procedit, vt nonnulli (*in quibus est Diuus Thomas 1. p. quæstio. e trigesima tertia, artic. primo*) (principium definiunt, sumpto quā latissime procedendi verbo), dicendum est: esse item re vera hoc pacto analogum. Primo quidem, quia modus procedendi à principio, quo modo principiandi respondet, vniuocus non est. Nam procedere ab aliquo dependenter, qui modus est procedendi à principiis, quæ causando principiant & procedere independenter, quo pacto secunda persona diuina procedit à prima, & tertia ab vtraque vniuoce non conueniunt. Deinde quia principia, quæ causando principiant, conueniunt in communi vlla causandi ratione, vt omnes Philosophi asserunt: minus igitur conuenient principia generaliter sumpta in ratione princi-

principiandi. Tertio quia quædam principiant intrinsecus, alia extrinsecus, alia vt actus, alia vt potentia, alia secundum intentionem, alia secundum executionem: quibus modis nihil est commune vniuocum. Postremo, quia multiplicitas ipsorum verborum definitionis abunde declarat principii analogiam. Nam & particula *primum*, primitatem temporis, loci, naturæ, originis, ordinis, & huiusmodi alias significat, quibus nihil est commune vniuocum: & particula *vnde*, exponi non potest, nisi variis & discrepantibus admodum procedendi rationibus, quæ sunt, *post quod*, *Ex quo*, *per quod*, *A quo*, &c. vt supra quæstione prima, sectione secunda, dictum est, quæ vniuoce non conueniunt. Ita patet, principium, quatenus principium est, analogum esse. Id quod Aristoteles cum aliis locis, tum vero secundo libro de Gener. animalium capit. secundo de rebus naturalibus asserit: *In rebus* (inquit) *quæ sunt, plura habentur principia, nec omnia modo eodem.*

Multiplicitas definitionis principii.

Quo pacto sit analogum.

SECTIO II.

QVod si petas, quo genere analogiæ principium sit analogum, dicendum est: perspicuum quidem esse, conuenire illi analogiam proportionis, quandoquidem vt hoc principiatum isto modo procedit ab hoc principio, ita quodammodo illud ab illo, &c.

Principium esse analog. proportione.

Verum de analogia attributionis dubium est. Quadam enim ex parte videtur affirmatio vera, quia omnia principiorum genera referuntur ad Deum, tanquam ad primum illud, vnde non modo habent vt sint, sed etiam vt principia sint. Altera ex parte videtur vera negatio. Nam etsi vnum genus principii potest pendere ab alio in ratione essendi, veluti materia à forma, tamen in ratione principiandi nullum genus pendet ab alio: neque enim materia suum causandi modum habet à modo causandi formæ, ac proinde nec principiandi, etsi illo indigeat ad causandum & principiandum: eodemque modo neque forma ab efficiente aut efficiens à fine, & vice versa: atque ita in cæteris.

An sit analogum attr.

Dicendum igitur, Principium in toto suo ambitu non esse re vera analogum attributione. Nam etsi omnia genera principiorum referantur ad Deum tanquam ad id, à que habent non solum suam rationem essendi, sed etiam principiandi: tamen non referuntur ad illum consideratum sub eadem principiandi ratione: sed omnes fines tanquam ad primum finem, omnia efficientia tanquam ad primum efficiens: & ita suo modo cætera. At Deus, vt est primum principium vno modo, non refertur ad se, vt est primum principium alio modo: veluti quatenus est primum efficiens non refertur ad se, quatenus est primus finis. Vnde patet, etsi datur res vna, ad quam referatur omnis ratio principiandi: non dari tamen rationem vnam ad quam omnis principiandi ratio referatur: quod tamen erat necesse vt principium diceret analogum attributione. Quare etsi potest dici analogum attributione secũdum rem propter vnum primum secundum rem, ad quod referuntur omnia: non tamen analogum attributione secũdum rationem, quod est esse simpliciter analogum attributione.

Non esse vniuerse analog. attributione.

Quo tamen pacto dici possit.

Sed quærat aliquis, de quonam genere principiorum primo dicatur principium? Nam Auerroes in hoc caput existimat dici primum de principio finali, quod est intentione primum: Albertus vero ait dici primum de principio magnitudinis, supra quã fit motus.

De quo genere principiorũ primo dicatur princip.

Quamuis autem Iandunus, & alii recentiores facile vtramque conciliant, quod Auerroes loquutus sit de principio secundum rei naturam: Albertus autem secundum impositionem vocabuli: aliquid tamen addendum est, vt veriusque sententia sit vera. Itaque dicendum: causæ finali, non simpliciter, sed inter ea, quæ non solum principia sunt: sed etiam causæ conuenire primo principii rationem: est enim causa finalis primum ac præcipuum causarum genus. Verum ante omnes causandi rationes esse rationem principii perfectissime producentis, quæ primæ, ac secundæ personæ in diuinis conuenit. Dicendum quoque, nec principium magnitudinis simpliciter fuisse primo appellatum principium. Nihil enim ita est principium magnitudinis, vt finis etiam esse non possit, si ex parte opposita incipias: sed appellatum primo fuisse principium, quatenus ab eo incipit motus, vndecunque illud inchoetur.

Vtrum principium prius dicatur de Deo respectu diuinarum personarum, quam creaturarum.

QVÆ-

QVÆSTIO VI.

Quo pacto principium prius dicatur respectu diuinarum personarum.

SECTIO I.

SEd quæstio est: Num principium prius conueniat Deo respectu diuinarum personarum, quam creaturarum? Quod enim non prius ei conueniat respectu diuinarum personarum, ex his probatur. *Pars negans probatur.*

Prima Ratio Primum, quia esse productiuum diuinæ personæ non dicit perfectionem, aut saltem non addit essentiæ quicquam perfectionis, quam tamen dicit, & quidem infinitam, esse totale productiuum creaturæ.

Secunda Ratio. Deinde, quia esse productiuum creaturæ est commune omnibus personis, esse autem productiuum personæ diuinæ, est proprium quibusdam. At communia priora sunt propriis, etiam in diuinis, virtute saltem, & nostro intelligendi modo.

Tertia Ratio Tertio, quia Deus non dicitur principium diuinæ personæ, nisi per potentiam productiuam: at potentia dicitur de Deo proprie respectu creaturarum, improprie vero respectu diuinæ personæ, id quod duabus rationibus patet. Prior est, quia potentia quatenus potentia dicitur respectu alius: quatenus aliud est, vt patet ex hoc ipso libro capite duodecimo, *textu decimoseptimo*, vna autem persona diuina non est simpliciter aliud ab alia, licet sit aliud suppositum. Posterior: quia potentia diuina respectu creaturarum, cum sit omnipotentia, comprehẽdit omnem potentiam proprie dictam, alioqui iam non esset omnipotentia: nec tamen comprehendit potentiam productiuam diuinæ personę: iam enim tertia persona in diuinis non esset omnipotens, quia nullam producit: imo nec secunda, quia non producit primam. Atque hanc sententiam probat Durand. in 1. Sent. d.29.q.1.

Pars affirmãs suadetur. Quod vero prius illi conueniat respectu diuinarum personarum ex eo primum ostenditur, quia esse principium diuinæ personæ dicitur de Deo ab æterno: creaturæ autem ex tempore. Deinde, quia principium diuinæ personæ dicitur de Deo naturaliter, creaturæ autem libere. Loquor autem de principio actu, siue principiante, non de principio potentia, siue principiatiuo. Tertio, quia esse id, vnde aliquid procedit, perfectius dicitur de eo, vnde illud perfectius procedit: perfectius autem procedit vna persona diuina ab alia quam quæuis creatura à Creatore, cum illa procedat in vnitate eiusdem naturæ singularis, hæc in sola vnitate analogica, atque adeo infinitæ distantiæ. Vnde est illud Pauli ad Ephes. 3. loquentis de æterno Patre: *Ex quo omnis paternitas in cælo, & in terra nominatur.* Significat enim his verbis productionem filii à Patre esse perfectissimam principiandi rationem, & cui primo principiandi ratio conueniat.

Approbatio, & explicatio posterioris sententiæ. Hanc posteriorem sententiam (*quæ est 1. Sent. d.29. quæstione prima, articulo secundo, & 1. p. quæstione octuagesima tertia, articulo tertio, & quæstione quadragesima tertia, articulo sexto*) amplectuntur nonnulli eius sectatores, (*vt sunt Caietan. iisdem in locis, par. 1. Capreol. 1. Sent. d.29. Albert. Magn. in 1. d.29. articul. 2. Richardus ibidem quæstione secunda, Argen. ibidem quæstione vnica & alii*) nobisque magis placet dummodo cõtrahatur ad illud tantum principiandi genus, quod est per productionem, quod tamen explicationis gratia dictum sit. Nam cum hoc modo tantũ conueniat Deo esse principium respectu diuinarum personarum (subaudi autem principium ordinis earum: cum hoc principii genus sequantur cætera principiorum genera, vt ex supradictis intelliges) in hoc solo potest fieri proposita comparatio. Nulla enim diuina persona potest loco, aut tempore, aut natura, aut cognitione, præcedere eam, quam producit. Vnde fit, vt nec detur finis, nec exemplar in productionibus diuinarum personarum, ac multo minus, aut materia, aut efficiens, siue ex nihilo, siue ex aliquo, vt subiecto: præcedunt enim productiones illæ omnem rationem causandi, & quæcunque alio modo principiandi, quam per productionem siue originem. *Num diuinarum processionum detur finis aut exemplar.* Nam de fine ac exemplari, de quibus dubium aliquod esse posset, ex eo res probatur, quia semper finis, vt Durandus loco citato recte argumentatur, importat præeminentiam bonitatis, non semper quidem respectu intendentis finem, sed eius quo finis acquiritur: quæ præeminentia non datur in diuinis respectu diuinarum productionum. Exemplar vero non est necessarium ad productionem rei, nisi vbi producens debet producere aliquid certæ ac circumscriptæ essentiæ, cuiusmodi non est persona diuina. Quocirca neque vnquam Patres productionis diuinarum personarum exemplar vllum posuerunt, sed tantum creaturarum. Ita fit: vt quæstio de solo principio productiuo intelligi possit, quod iam recte ostensum est prius conuenire Deo respectu diuinarum personarum, quam creaturarum: cum interim alia

alia omnia principiorum genera, non dicantur de Deo, nisi respectu creaturarum, vt patet ex eorum proprietatibus, vt ex prioritate loci, temporis, naturæ, & perfectionis.

Producere an dicat perfectionem.

Ad primum ergo partis oppositæ argumentum dicendum est, etsi esse productiuum creaturæ dicit perfectionem: tamen ipsum producere creaturam, quod est esse actu principium, nihil perfectionis dicere, quod ad diuinam essentiam pertineat. Productio enim creaturæ in ipsa creatura est. Productio autem diuinæ personæ dicit quidem perfectionem essentiæ; verum non aliam à perfectione personæ productæ. Vide *D. Thom. 1. dist. 19. q. 1. artic. 2. & Capr. ibidem. q. 1.*

Ad secundũ. Communia an priora propriis.

Ad secundum mutato verbo productiui in producentis, dicendum est, communia, quæ non necessario conueniunt, sed contingenter, aut libere, non esse priora propriis necessario conuenientibus: quo pacto non est prius hominem moueri, quam esse rationis participem, aut disciplinæ capacem: at producere creaturam, etsi commune est omnibus personis, esse tamen non necessarium, sed liberum.

Ad tertium. Potentia productiua propriè dicta.

Ad tertium dicendum, potentiam productiuam non solum proprie, sed etiam proprissime dici de potẽtia productiua diuinæ personæ: quod patet ex actu producendi perfectissimo, qui ei respondet in diuinis. Prior autem probatio minoris facile refellitur. Aristoteles enim, quia non putauit dari posse adeo perfectam productionem, vt productum esset eiusdem numero naturæ cum producente, definiuit potentiam actiuam per respectũ ad aliud: quo fit vt definitio ab eo tradita nõ sit vsurpanda in hac materia, præsertim cum ne omnem quidem potentiam actiuam creaturæ in ea complexus sit, sed eam solam quæ supponit subiectiuum in quod agat. Posteriori vero probationi hunc in modum occurrendum: omnipotentiam non complecti omne genus potentiæ, etiam proprie dictæ, quia nõ complectitur potentiam passiuam: sed complecti omnem ac solam potentiam productiuam alicuius essentiæ, quæ sola potentia est essentialis diuinæ naturæ: ita tamen vt nomine productiuæ intelligas etiam oppositam destructiuam, vt ita loquar.

Aristotelis definitio potentiæ non valet in mysterio Trinitatis.

Omnipotentia quas potentias complectatur.

Dilutio quorundam obiectorum.

SECTIO II.

Prior obiectio contra prædicta.

VErum contra assertam conclusionem sic obiici potest. Si principium producens primo diceretur de principio producente diuinam personam, & de cæteris attributione

A ad ipsum, esset haud dubie tale principium producens causa cæterorum principiorum producentium (id enim quod est primum in vnoquoq; genere, est causa cæterorum, vt Aristoteles docet consentientibus omnibus Philosophis) at hoc fieri nequit, tum quia omnis causalitas Dei respectu creaturæ est communis omnibus personis diuinis, quibus tamen non est commune producere diuinam personam: tum etiam, quia Deus, quatenus producit creaturam, non potest habere causam,
B tum denique quia cum in diuinis sint plura principia producentia respectu diuinarum personarum, & alterum prius origine altero, alterum esset causa alterius, quod fieri nequit. Ergo principium producens non potest primo dici de principio producente diuinam personam.

Posterior obiectio.

Potest etiam hunc in modum obiici. Si in Deo non esset personarum distinctio, vt Phi-
C losophi putarunt, esset Deus primum principium productiuum, vt refertur ad creaturas, at personalia in diuinis nihil impediunt communia: ergo nihil obstat personarũ distinctio quominus principium productiuum primo dicatur de Deo comparatione creaturarum.

Solutio prioris.

Hæc tamen nihil obstant. Namque ad priorem obiectionem negata propositione dicendum est, pronunciatum illud: *quod est primum in vnoquoq; genere, esse causam cæterorum*, in
D iis tantum esse intelligendum, quæ distinguũtur secundum essentiam, quo pacto causa vniuerse ab effectu distinguitur. at hoc modo diuinæ personæ, neque inter sese, neque à cõmuni essentia distinguuntur.

Fateor, D. Thomam *sæpe, vt 1. dist. 29. q. 1. ar. 2. & 1. p. q. 45. art. 6.* & alios plerosq; Theologos affirmare productionem diuinarum personarum esse exemplar, & habere causalitatem in productione creaturarum, verum improprie
E id dicitur, tum quia ratio causandi causæ exemplaris in productione creaturarum debet esse communis toti Trinitati, tum quia debet esse finita & limitata: quemadmodum & ipsa creaturarum productio. Sensus ergo eius pronunciati est: productionem diuinarũ personarum cum sit infinite perfecta, esse quodammodo exemplarem causam productionis creaturarum: quia etsi illam creaturæ in producendo imitantur, deficiunt tamen infinite
F ab eius producendi ratione.

Productio diuinarũ personarũ quomodo sit exemplar.

Posterioris.

Ad posteriorem obiectionem dicendum: si in Deo non esset personarum distinctio, fore, vt deesset in vniuerso perfecta omnino productio: nempe rei nullo modo dissimilis producenti: quæ enim Deus producit extra se infinite deficiunt a diuinæ naturæ similitudine, quæ autem creaturæ producunt, non pos-

sunt esse similiora producentibus, quam secundum infimam speciem, aut etiam secundum intensionem vel extensioné formæ specificæ producentis. Nam secundum gradum indiuidualem, nullum productum creatum potest esse eiusdem omnino rationis cũ producente Concessa igitur priori propositione, ad posteriorem dicendum est, personalem distinctionem non impedire ea, quæ re vera communi essentiæ conueniunt, sed impedire (si ita dici potest) id, quod essentiæ conueniret, si non esset in personis distinctis.

Principiorũ productiuorum ordo.

Itaque principium productiuum (*vt loquitur magister Sent. in* 1. *d.* 20. *ex Aug. lib.* 4. *de Tri. c.* 30. *& communiter Theologi omnes*) primo dicitur de Patre in diuinis, quæ est principium non de principio, vt loquuntur Theologi, deinde de Filio, qui est principium de principio: quia, quod cum Patre simul sit principium Spiritus sancti, id habet à Patre, quemadmodum & essentiam. Tertio loco dicitur de Deo respectu creaturarum, quas ex nihilo facit: quia perfectius producuntur, quam quæ ex materia supposita. Quarto de Deo respectu creaturarum, quas producit ex materia simul cum causis secũdis. Quinto de creaturis producentibus respectu earum, quas producunt, siue illas æquiuoce producat, quæ productio perfectior est ratione causalitatis, minorisve dependentiæ producentis: siue vniuoce, quæ productio est perfectior ex parte similitudinis producti cum producente.

Productio æquiuoca & vniuoca qua ex parte sint perfectiores.

Num principium latius pateat, quam causa.

QVÆSTIO VII.

Quod latius pateat.

SECTIO I.

Etsi autem, ex iis, quæ dicta sunt liquido constat, principium latius patere, quam causam: quia tamen id hoc loco per se tractari solet, paucis colligenda sunt discrimina inter causam & principium, vt ex iis maior principii amplitudo euidentius appareat; tum respondendum ad nonnulla, quæ pro reciprocatione causæ cum principio afferri possunt. Principium & causa hoc primum differunt inter sese, quod omnis vera causa est ens, quemadmodum & omne id, quod est vere causatum: non omne autem principium est ens, quemadmodum neque omne principiatum, vt patet in priuatione, & in spatio extra cœlum.

Discrimina

Differunt deinde, quod semper causa est

A aliud ab effectu, hoc est, essentiæ diuersæ numero, principium autem non necessario est diuersæ numero essentiæ ab eo, cuius est principium, potest enim esse vel eiusdem numero essentiæ, vt in diuinis personis: vel saltem non diuersæ, vt in iis principiis, quæ non habent rationem entis.

principij & causæ.

Differunt tertio, quod ab omni causa habet aliquod esse id cuius est causa: non item ab omni principio, id cuius est principium: B quod item patet in priuatione formæ, & in generatione ipsa, cuius priuatio est principiũ: priuatio enim, vt nullum esse habet, ita nullum dare potest.

Differunt quarto, quod ab omni causa pendet modo aliquo in suo esse, id, cuius est causa (quod plus est, quam habere esse ab illo) non item ab omni principio id cuius est principium, quod in superioribus exemplis cerni potest.

C Postremo differunt (mittamus enim alia, si quæ sunt discrimina) quod omnis causa est prior natura suo effectu: non item omne principium eo, cuius est principium: quod etiam patet in personis diuinis producente, & producta, in priuatione formæ, ac generatione: & aliis plerisque. Non proposuimus hoc discrimen eo pacto, quo à nonnullis proponi solet. Vt nimirum causa omnis dicatur prior suo effectu, non item omne principiũ eo, cuius est principium, D quamuis semper inter vtrumque sit ordo, quia nunquam datur ordo sine prioritate, cum potius nihil aliud sit, duo quælibet esse ordinata inter se, quam vnum esse prius, alterum posterius aliquo prioritatis modo, vt ex supra dictis patet. Ita perspicuum est, principium latius patere, quam causam, quæ est D. Thom. 2. *p q.* 33. *art.* 2. *Auerroes com.* 4. Alexandri, Alberti, Commentatoris, imo & omnium communis sententia hoc loco & aliis plerisque.

Reijcitur modus quorundam discrimen hoc proponentium.

E

Dilutio quorundam obiectorum.

SECTIO II.

Sed præsto est quod quis obiiciat. Aristoteles enim 4. lib. huius operis cap. 2. *q.* 3. *sect.* 3. *text.* 3. scribit, Ens, & vnum mutuo se sequi vt principium & causam: ergo eius sententia non latius patet principium, quam causa.

Prima obiectio.

F Huic obiectioni sunt (e *quibus est Argen* 1. *d.* 29.) qui respondeant, principium & causam reciprocari in creaturis: quod tamen nec videtur esse de mente Aristotelis 1. *libro Priorum cap.* 39. nec verum est, cum & punctus sit principium lineæ, & priuatio principium mutationis: nec sint earum causæ. Non desunt etiam, qui occurrant, vtendum esse eo

loco

loco regula illa tradita in libris priorum, Exempla non proponi, quasi ita res habeat, sed vt id, de quo agitur, intelligatur: Vnde est illud apud Dialecticos, *exemplorum non requiritur veritas*. Sed cum non necesse sit, vt hac in re ad id præsidii confugiamus, aliter respondendum est.

Solutio.

Itaque dicendum, quemadmodum & loco citato (4. nimirum *lib. cap. 3. & lib. 1. cap. 7. q. 1. sect. 5.*) scripsimus, causam in exemplo illo sumi populariter, non philosophice, quod sæpe fit apud Aristotelem, præsertim extra eum locum, in quo de re ex instituto agit. Sumitur enim quatenus complectitur ea, quæ requiruntur, licet non sint veræ causæ: quo pacto occasio, conditiones sine quibus non, & alia pleraque vulgo dicuntur causæ. Hoc autem modo ne ipsa quidem priuatio formæ introducendæ à nomine causæ interdum excluditur, vt apud eundem 12. lib. huius operis c. 2. *text* 12. Imo vero & apud Græcos prima persona in diuinis causa dicitur secundæ, & vtraque causa tertiæ, vt apud Damascenum lib. 1. Orthodoxæ fidei, cap. 8. & 11. à quo tamen vsu Latini abhorrent, vt D. Tho. docet 1. p. q 33. art 1. Quod discrimen Græcæ ac Latinæ Ecclesiæ exposuit Florentina Synodus in literis sanctæ vnionis *Sess. vltim. Id quod*, inquit, *sancti Doctores, & patres dicunt, ex patre per filium procedere Spiritum sanctum, ad hanc intelligentiam tendit, vt per hoc significetur, filium quoque esse, secundum Græcos quidem causam, secundum Latinos vero principium subsistentiæ Spiritus sancti, sicut & Patrem*. Quanquam vero Augustinus videri potest Græcorum in hac re loquendi consuetudinem vsurpasse in lib. 73 quæstionum *quæst. 15. vt habetur tom. 4.* cum ait, Deum suæ sempiternæ sapientiæ causam esse sempiternam, quasi dixerit sempiternum esse principium productiuum, non est tamen necesse. Nam & in 7. de Trinitate c. 1. sic loquitur, de Patre. *Quod est causa illi vt sit, est causa, vt sapiens sit*, vbi nomen causæ pro ratione sumit, non pro principio producente, quod Græci veram causam appellant, nisi loquatur negatiue, vt sit sensus, Quemadmodum non habet causam vt sit, ita neque vt sapiens sit: quale est illud Hieronymi ad cap. 3. Epist. ad Ephesios; *sui origo est, suæq; causa subsistentiæ:* loquitur autem de Deo absolute. Liberius nomine authoris pro principii producentis vtuntur Latini, vt Hilarius in 4. de Trinitate, cum ait, Patrem in diuinis authorem esse filii: quod etsi negat D. Tho. in 1. Sen. d. 29. q. 1. art. 1. vsurpari posse in filio respectu Spiritus sancti: propterea quod authoris nomen significare videatur principium non de principio, ipse tamen Hi-

Causa popu-laris acceptio quid significet.

Causa Græcis Theologis quam late patet.

Authoris nomen in diuinis vsurpandum potius quam principij.

A larius in vtraque persona nomine authoris vtitur 2. lib. eiusdem operis, cum ait, à Patre & Filio authoribus confitendum esse Spiritum sanctum. *Vide Hilar. lib. 2. de Trin. & lib. 12.*

At obiiciat aliquis Aristotelem in hoc ipso loco, in quo de principiis ex instituto agit, plane asserere sub finem capitis tot modis dici causam, quot principium: ergo non dubium esse, quin sentiat æque late patere causam, atque principium. Si enim putaret latius B patere principium, non minus falso diceret, tot modis dici causam quot principium, quam si affirmaret, tot esse homines quot animalia.

Secunda obiectio.

Ad hanc obiectionem sunt, qui eodem modo respondendum velint: late nimirum accipi nomen causæ. Verum hæc responsio non solũ ex eo absurda est, quod vbi de principio, & causa distincte agitur, non debet causa cum principio confundi: sed etiam ex eo C vel maxime, quod nõ efficit, quo minus probatio Aristotelis sit ineptissima. nam etsi demus causam late hoc loco accipi: quis tamen ferat hanc consequentiam: omnes causæ sunt principia: igitur tot modis dicuntur causæ, quot principia? perinde enim hoc est ac si probares, tot esse homines, quot animalia, quia omnes homines sunt animalia.

Dicendum igitur, illud, *tot modis dici causam, quot principia*, negatiue intelligendum D est, quasi dictum sit, non pluribus modis: quo pacto perspicuum est nihil esse vitii in probatione. Vel respondendum (tametsi eodem redit) cum dicitur, *omnes causæ principia sunt*, non reddi rationẽ præcedentis pronunciati: sed exponi, quo pacto intelligendum sit, quasi dicat Aristoteles, Quippe omnes causæ principia sunt

Solutio.

Tertio sic obiici potest. principiũ & principiatum sunt correlatiua: at principiatum æ- E que late patet atque causatum (propterea enim dici solet, nullam personam diuinam esse principiatam, ne intelligatur causata) igitur æque late patet causa, atque principium.

Tertia obiectio.

Ad hanc obiectionem dicendum, etsi Græci non vereantur admittere in diuinis personam productam esse principiatam, vt Diuus Thomas refert 1. part. quæst. 33. articulo 1. quod more suo concedant esse causatam: Latinos tamen, quia negant esse F causatam, merito negare principiatam esse, ac proinde maiorem propositionem, quicquid de minore dicendum sit, non quod nomen principiati non posset accipi vt correlatiuum principii: sed quia sonat causatum aliquid, quod in diuinis non admittimus. Itaque & si quis contendat principiatum nihil aliud significare quam quod

Solutio.

habet principium, quemadmodum causatum, id quod habet causam: tamen quia non solum abstinendum est à verbis, quæ efficiunt orationem falsam, sed etiam ab iis, quæ falsam efficere videntur, præsertim in diuinis: negandum est simpliciter, principium & principiatum esse correlatiua, nisi in rebus creatis. Quare simpliciter dicendum est, proprium principij correlatiuum, non esse principiatum, sed id cuius est principium: quo pacto hactenus locuti sumus. Ita nihil conficit obiectio.

A quibus verbis abstinendum.

ΚΕΦ. Β.

Hoc loco. Text. 2.

Αἴτιον a δὲ λέγεται, ἕνα μὲν τρόπον, ἐξ b οὗ γίνεταί τι ἐνυπάρχοντος· οἷον ὁ χαλκὸς τοῦ ἀνδριάντος.

CAPVT II.

Causa a autem vno modo dicitur id, ex quo b insito aliquid fit, vt æs statua, & argen- Text. 2.

CAPITIS SECVNDI EXPLANATIO.

Quot modis causa dicantur.

Causa a *autem vno modo.* Exponit quot modis dicantur causæ: primumque varia causarum genera percurrit: deinde reuocat omnia ad quatuor vulgata: postremo agit de modis causarum. Cur autem Aristoteles in hac causarum explicatione nihil adiungendum putauit iis, quæ secundo Physicorum de causis dixerat: sed potius ea ipsa, quæ scripserat cap. 3. *ad text.* 27. eius libri, in hunc locum transtulit, hæc potissimum ratio fuit: quia cum in rebus naturalibus, quam in Mathematicis, & Metaphysicis manifestius reperiantur omnia causarum genera, facile ex hac causarum naturalium explicatione omnium causarum in commune cognitio colligi potest. De qua re primo libro huius operis satis *cap.* 7. *quæst.* 1. *sect.* 2. disseruimus. Describit igitur primum Aristoteles materiam, quia est omnium causarum infima. Addi potest ea ratio Alberti, quia est omnium intima: vt Aristoteles procedat hoc loco à causis magis intrinsecis, ad minus intrinsecas. Nulla enim materia, inquit, potest esse extrinseca effectui; cum tamen aliqua forma illi extrinseca sit, nempe exemplaris. De cæteris res perspicua est.

Materia causarū infima, & intima.

Quæ à definitione materia reijciantur.

b. *Id ex quo insito.* Cum dicitur, *id ex quo aliquid fit*, reiicitur primum finis, quia est vltimus in executione, & propter quem res fit, non ex quo fit: Reiicitur deinde efficiens, quia effectus non proprie fit ex efficiente, sed ab efficiente: tametsi improprie nonnunquam ex efficiente fieri dicitur, sumpto *ex*, pro *ab*: aut certe ratione partis, quo pacto dicimus filium esse ex parentibus genitum, quia ex parte decisa ex parentibus. Tum reiicitur exemplar, quia res, quæ fit, non fit ex exemplari, sed ad exemplar. Item forma intrinseca, quia id ex quo aliquid fieri dicitur, si proprie loquendum est, eiusmodi esse debet, vt non sit id, quod rem absoluit, & perficit, sed quod præcedit absolutionem, si non tempore (quod est in omni proprie dicta effectione substantiæ necessarium) certe ratione & natura. Itaque proprie dicere possumus rem naturalem constare ex huiusmodi forma, non item fieri ex illa. Cum autem dicitur *insito* reiici solent priuatio, & contrarium, quia hæc, etsi præcedunt absolutionem, perfectionemque rei, vt effectus dici possit ex eis fieri, non tamen manent in compositione rei factæ, tametsi contrarium reiici potuit per verbum *fit*, quo significatur effectio per se: Neque enim res naturalis dicitur fieri per se ex contrario, sed ex priuatione & materia: ex hac quidem, vt parte, ex illa, vt termino, à quo incipit effectio. Credit Alexander per hanc eandem particulam reiiciendum esse efficiens, vt hac ratione per præcedentem reiici non possit, quod principium efficiens dictum sit in capite superiori, esse id, *ex quo aliquid fit, ita vt non insit.* Sed cum Aristoteles non dixerit eo loco, *ex quo aliquid fit*, sed *vnde aliquid fit.* quod latius patet, & efficienti optime congruit: non est cur Alexandri sententiam admittamus, consule vtroque loco Græcum contextum. Ex his patet non recte exponi a Simplicio definitionem hanc ad secundum Physicorum, *capite* 3. *comment.* 22. cum ait, ex aliquo fieri idem esse hoc loco, atque fieri ex re mutationem subeunte, seu, quod idem est, ex subiecto mutato: si enim hoc pacto intelligenda essent verba proposita, superuacaneum esset addere verbum *insito*, ad excludendam priuationem, aut etiam, si placet, contrarium. est enim perspicuum rem, quæ fit, non fieri ex his mutationem subeuntibus. Si quis autem roget, num in definitione hac comprehendatur materia cœli? dicendum est non comprehendi: quia verbum *fit* in hac definitione sumitur ab Aristotele, pro fieri per transmutationem, quemadmodum in ea, quæ traditur extremo capite primi Phys. *text.* 82. quo genere effectionis cœlum fieri nequit. Si tamen verbo *fit* intelligas quamlibet affectionem, etiam i[illegible] di[illegible] comprehenderetur vtique: verum præter institutum Aristotelis.

Alexandri expositio reijcitur. Simplicius refellitur.

An cœli materia, & materia secunda in hac definitione cōtineantur.

Si pe-

Si petas, num comprehendatur materia secunda? respondendum est, si nihil quidem addatur, re vera comprehendi. Quod si adiungas verbum *primo*, quod ex definitione principii tertio modo sumpti tradita capite superiori repeti potest, sola prima comprehendetur. Nec tamen præter rem erunt exempla æris, & argenti, quia verbum vt non erit sumendum hoc loco, quemadmodum nec in aliis plerisque sumitur, quatenus significat proprietatem, sed quatenus similitudinem.

ἀνδριάντος, καὶ ὁ ἄργυρος τῆς φιάλης, καὶ c τὰ τούτων γένη. ἄλλον d δὲ τὸ εἶδος καὶ τὸ παράδειγμα. τοῦτο e δ᾽ ἐστὶν ὁ λόγος τοῦ τί ἦν εἶναι, καὶ τὰ τούτων γένη: οἷον τοῦ διὰ πασῶν. τὰ f δύο πρὸς ἕν καὶ ὅλως ὁ ἀριθμός. καὶ g τὰ μέρη τὰ ἐν τῷ λόγῳ. ἔτι

argentum phyala, horumque c genera. d Alio forma & exemplar. Hac e autem est ratio quiditatis horum genera: veluti eius concentus, qui διὰ πασῶν dicitur, duo f ad vnum, ac omnino numerus. Et g partes, quæ in ratione insunt. Præter-

c *Horumque genera.* Genera æris & argenti non sunt aqua, aut terra, aut quiduis aliud, in quod hæc (etiam de sententia veterum naturalium) resoluantur, quo pacto quidam (vt *Diuus Thomas in hunc locum lect.2. & Alexand. Aphrodis. comment. 3.*) exponunt Aristotelem, sed metallum minerale, mistum, & cætera superiora. Additum est autem hoc ab Aristotele, vt significaretur discrimen materiæ propinquæ, ac remotæ, quod merito etiam mox facit in formis. Nam quorum propriæ, ac per se causæ sunt species, eorum etiam sunt propriæ, ac per se causæ illarum genera, tametsi remotæ. *Quæ sint æris genera.*

d *Alio modo forma.* Explicat formalem causam, quam duobus nominibus formæ, & exemplaris appellat. Num autem vtroque vocabulo idem significare velit, quæstio est. Græci authores volunt vtroque significari formam inhærentem, quam explicationis causa Alexander hoc loco ait, vocari exemplar, quia ab agente expetatur. Verum non est ratio hæc causæ exemplaris, sed finalis. Ideo 2. Phys. teste Simplicio *com. 23.* docet, ideo formam appellari exemplar, quia agens efficit simile sibi secundum formam, qua agit, vt quasi imitatione illius agat, atque eadem videtur esse sententia Themistii, & Philoponi eodem loco: Simplicius adiungit, iccirco fortasse formam naturalem appellari exemplar, quia est exemplar quoddam artis, hoc est, artificiosæ formæ: hinc enim dicimus artem naturam imitari. *Causa formalis explicatio.*

Sed cum exemplar habeat veram, & per se, sibique peculiarem causandi rationem, nec tantum respectu effectorum artis, sed etiam naturæ (omnia enim opera naturæ ab arte diuina pendent) non est, cur suspicemur, Aristotelem obiter meminisse hoc loco exemplaris, neque illud inter causas numerare voluisse. Quare cum ratio causandi, quæ exemplaris propria est, non pertineat ad rationem materialis causæ, vt est perspicuum, nec vero ad efficientis, vt Scotus 1. *distinction. 36. quæstione vnica*, §. *contra ista.* credit, nosque verum non esse ostendimus ad caput septimum primi libri, *quæstion. 1 section. 5.* nec denique ad rationem finalis, quod patet ex iis, quæ ad eum locum explicata sunt: potius dicendum est cum Diuo Thoma hoc loco, *lect. 2.* nomine formæ significari formam intrinsecam, siue inhærentem rei, quæ fit, & cuius accessione res absoluitur, nomine autem exemplaris formam extrinsecam, cuius imitatione agens operatur. Idem quod D. Thomas, sentit Alensis hoc loco ex Boetio in libro de Trinitate *cap. 3.* cuius eam quoque sententiam refert: Formam internam, quia minus principalis est, magis appellandam imaginem, quam formam. Aduerte tamen, non esse nouum, quod Alensis affert artem in exemplum formæ exemplaris: sæpe enim exemplar apud veteres vocatur ars, quod sit obiectum artis. *Exemplar ad quam causam spectet.* *Qua ratione exemplar dicatur ars.*

e *Hæc autem est ratio quiditatis horum genera.* Quasi dicat, hæc autem causa, siue hoc causæ genus, quod est forma in commune, internamque, & externam complectitur, est ratio quiditatis. Dicitur autem interna forma ratio quiditatis, quia quiditatem rei cuiusque definitionem absoluit, & ab aliis distinguit. Externa autem, quia est quasi typus quidam illius, vnde & prototypa principalisque ratio appellatur, ex quibus facile erit cætera omnia à ratione causarum formalium excludere. *Cur forma appelletur ratio quiditatis.*

f *Duo ad vnum.* Hoc est, dupla proportio: continet enim vox inferior duplum superioris octo quasi gradibus ab ea distantis. Eodem pacto cum dicitur, *ac omnino numerus*, intellige numeralem proportionem: neque enim forma concentus est numerus ipse, sed proportio numeralis.

g *Et partes quæ in ratione insunt.* Intellige partes, quæ insunt in ratione obiectiua, seu (quod idem est) in obiecto definitionis, neque omnes tamen, sed genus & differentiam, quæ in re-

cto & intrinſecus de re dicuntur, ne partes integrantes, aut materiam ipſam complectaris. Verum hæ partes non per ſe, ſed reductiue ponuntur in hoc genere cauſæ, vt poſt dicetur.

ἔτι. h ὅθεν ἡ ἀρχὴ τῆς μεταβολῆς ἡ πρώτη, ἢ τῆς ἠρεμήσεως· οἷον ὁ βουλεύσας αἴτιος, καὶ ὁ πατὴρ τοῦ τέκνου, καὶ ὅλως τὸ ποιοῦν τοῦ ποιουμένου, καὶ τὸ μεταβλητικὸν τοῦ μεταβάλλοντος. ἔτι k ὡς τὸ τέλος. τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ οὗ ἕνεκα, οἷον τοῦ περιπατεῖν ἡ ὑγίεια. διὰ τί γὰρ περιπατεῖ; φαμέν, ἵνα ὑγιαίνῃ, καὶ εἰπόντες οὕτως, οἰόμεθα ἀποδεδωκέναι τὸ αἴτιον. καὶ l ὅσα δὴ κινήσαντος ἄλλου μεταξὺ γίνεται τοῦ τέλους, οἷον τῆς ὑγιείας ἡ ἰσχνασία, ἢ ἡ κάθαρσις, ἢ τὰ φάρμακα, ἢ τὰ ὄργανα. πάντα γὰρ ταῦτα τοῦ τέλους ἕνεκά ἐστι·

Præterea h *id, vnde primum mutationis, aut quietis principium exiſtit: quo pacto eſt cauſa* i *is, qui conſilium dedit, & pater filii, & vno nomine id, quod efficit: eius, quod efficitur, & quod mutandi vim habet, eius, quod mutatur. Inſuper* k *vt finis. Hæc vero eſt id, cuius gratia, quo pacto valetudo eſt cauſa deambulationis. Cur enim deambulat? dicimus, vt valeat: quo pacto cum diximus, cauſam nos reddidiſſe arbitramur. Et quæcunque* l *mouent alio inter finem fiunt, vt inter ſanitatem attenuatio, aut purgatio, aut medicamenta, aut inſtrumenta. Hæc enim omnia finis ſunt gratia.*

Cauſa efficientis quid ſit.

h *Præterea id vnde.* Exponit, quid ſit cauſa efficiens, quo loco potius eſt vſus nomine mutationis, quam motus, vt generationem, & corruptionem complecteretur. Addit autem *aut quietis*, quod Diuus Thomas recte interpretatur *aut etiam quietis*, quia eorum, quæ mutationi ſubſunt, quædam, Ariſtotelis ſententia, perpetuo mouentur, neque vt quieſcant, ſed in eo, quod mouentur, perfectionem ſuam poſitam habent, vt Sol, Luna, &c. Quædam interdum mouentur, interdum quieſcunt, & ideo mouentur, vt quieſcant: veluti elementa: mouentur enim, vt locum aſſequantur, quo adepto moueri deſinunt. Hoc autem modo quies veram, realem, & per ſe cauſam efficientem habet, quemadmodum & motus; imo etiam verius quam motus, qui ad talem quietem ordinatur. Neque enim hoc loco ſumenda eſt quies vt mera priuatio motus, ſed pro adeptione formæ, quæ per motum acquiritur. Quod ſi genera omnia agentium complecti vis, loco *mutationis* pone *actionis*.

Quies per adeptionem formæ.

Cum igitur cauſa efficiens dicitur id, vnde principium mutationis, aut quietis exiſtit, id eſt, à quo mutatio, aut etiam quies re ipſa, ſeu (quod dici ſolet) ſecundum exequutionem prouenit, cætera omnia cauſarum genera perſpicue excluduntur, etiam finalis: à fine enim non prouenit motus ſecundum exequutionem, ſed ſecundum intentionem, propoſitumve agentis. Additur *primum*, vt excludantur inſtrumenta, quæ etſi poſſunt eſſe cauſæ per ſe efficientes, non tamen ſunt principales, & quibus effectio attribuatur, quæ tamen ſola hoc loco merito explicantur.

Efficientium genera quatuor.

i *Vt is, qui conſilium.* Quatuor efficientium genera innuit Ariſtoteles his exemplis proponendis: Primum eorum, quæ agunt per intellectum. Alterum eorum, quæ ſolius naturæ impulſu: Tertium eorum, quæ rem non exiſtentem efficiunt. Quartum eorum, quæ mouent exiſtentem, aut in ea aliquid agunt. Tametſi priora duo quaſi ſpecialia ſub duobus poſterioribus comprehenduntur.

Cauſa finalis definitio.

k *Inſu. et vt finis.* Externum cauſæ genus adhibet, quod finem dicimus. Eſt autem id, cuius gratia aliquid fit; veluti ſanitas, cuius comparandæ, aut conſeruandæ gratia deambulamus. Et quoniam omnis cauſa principium eſt, finis autem non videtur eſſe principium, ſed opponi principio (vnde nec apud veteres naturales inter principia numerabatur, vt eſt in primo libro *cap. 6. text.* 10. dictum, nec capite ſuperiore inter ſeptem illa principiorum genera connumeratus eſt) probat Ariſtoteles finem eſſe cauſam, quia reddatur ad quæſtionem, qua quæritur, cur, ſiue ob quam cauſam aliquid fiat: Vnde efficitur, vt non modo ſit principium, à quo aliquid pendeat, ſed etiam primum in intentione, vt appellari ſolet.

Finis eſt principium à quo & ad quem.

Media vt dicantur fines.

l *Et quæcunque alio.* Docet, ea etiam poſſe appellari fines præcedentium, quæ fiunt inter fines, id eſt, inter ipſum agens, & finem: quo pacto attenuatio eſt finis purgationis, purgatio medicamentorum, & medicamenta inſtrumentorum, quibus conficiuntur, aut porriguntur, &c. Nam cum hæc omnia ſint, ac fiant gratia ſanitatis, & ordinem habeant inter ſe propinquioris, & remotioris reſpectu illorum, quæcunque propinquiora illi fuerint, erunt fines præcedentium. Atque hoc modo ſupplenda eſt probatio, ne alioqui videatur præter rem. Aduerte autem, merito ſic intelligendum eſſe Ariſtotelem, quaſi dicat: *quæcunque inter ipſum & finem fiunt* (*ſicut Argyr. Beſſar. & vetus tranſlatio habent*) non autem *quæcunque inter ipſum & finem interiecta ſunt*, in quam ſententiam Petronius hunc locum vertit: quia non omnia, quæ repetiuntur inter agens & finem, ſunt etiam fines: ſiquidem nec intentio finis, nec mediorum electio

ctio dicuntur fines, & tamen omnia, quæ inter agens & finem vere ac proprie fiunt, fines appellari possunt. Quicquid enim fit, est vere ac proprie finis, saltem eius actionis, per quam fit.

Hoc loco lect. 2.

ὄν· διαφέρει δὲ ἀλλήλων ὡς ὄντα, τὰ μὲν ὡς ὄργανα, τὰ δὲ ὡς ἔργα. τὰ m μὲν οὖν αἴτια σχεδὸν τοσαυταχῶς λέγεται.

Καὶ n συμβαίνει δὲ, πολλαχῶς λεγομένων τῶν αἰτίων, καὶ πολλὰ τοῦ αὐτοῦ αἴτια εἶναι οὐ κατὰ συμβεβηκός. οἷον τοῦ ἀνδριάντος, καὶ ἡ ἀνδριαντοποιητικὴ, καὶ ὁ χαλκὸς οὐ καθ' ἕτερόν τι, ἀλλ' ᾗ ἀνδριάς, ἀλλ' οὐ τὸν αὐτὸν τρόπον, ἀλλὰ τὸ μὲν ὡς ὕλη, τὸ δ' ὡς ὅθεν ἡ κίνησις. καὶ o ἀλλήλων αἴτια· οἷον, τὸ πονεῖν τῆς εὐεξίας, καὶ αὕτη τοῦ πονεῖν, ἀλλ' οὐ τὸν αὐτὸν τρόπον, ἀλλὰ τὸ μὲν ὡς τέλος, τὸ δὲ ὡς ἀρχὴ κινήσεως. ἔτι p δὲ ταυτὸ ἐνίοτε τῶν ἐναντίων ἐστίν. ὃ γὰρ παρὸν αἴτιον τουδὶ, τοῦτ' ἀπὸν αἰτιώμεθα, ἐνίοτε τοῦ ἐναντίου. οἷον τὴν ἀπουσίαν τοῦ κυβερνήτου τῆς ἀνατροπῆς τοῦ πλοίου, οὗ ἦν ἡ παρουσία αἰτία τῆς σωτηρίας. ἄμφω δὲ καὶ ἡ παρουσία καὶ ἡ στέρησις αἴτια ὡς κινοῦντα.

Ἅπαντα q δὲ τὰ νῦν εἰρημένα αἴτια, εἰς τέτταρας τρόπους πίπτει τοὺς φανερωτάτους. τὰ r μὲν

gratia: differunt autem inter se, quod alia, vt instrumenta sunt, alia vt opera. Causæ m igitur tot fere modis dicantur.

Ac n cum causæ multis dicuntur modis, illud euenit, vt multa sint non per accidens causæ rei eiusdem: vt statua & ars statuaria, & æs non per aliud quicquam, sed quatenus statua est: tametsi non eodem modo, sed alterum vt materia, alterum vt vnde existit motus. Illud o itē, vt causæ sibi sint: veluti labor bonæ habitudinis, & hæc laboris: non tamen modo eodem, sed alterum vt finis, alterum vt motus principium. Idem p quoque interdum contrariorum causa est. Quod enim cum adest, huius rei est causa, id, si absit, contrarij causam esse interdum querimur, vt gubernatoris absentiam euersionis nauis: cuius præsentia causa erat salutis. Verum vtraque, & præsentia, & priuatio causæ sunt, vt mouentes.

Omnes q autem causæ, quæ nunc expositæ sunt, in quatuor modos incidunt apertissimos. Nam

m *Causæ igitur. Ait tot fere modis*, non quia plura causarum genera esse suspicetur: sed quia cum inter causas allatas retulisset non solum principales, sed etiam nonnullas, vt ita dicam reductitias; cuiusmodi fines sunt ea omnia, quæ proprie inter agens & finem fiunt, vt proxime dictum est: non omnes tamen hactenus enumerauit. Omisit enim in explicatione causæ efficientis instrumenta, & in aliis quibusdam generibus alias, de quibus paulo inferius mentionem faciet. Alexander tamen hoc loco *com*. 4. putat dictū esse *fere tot* propter causas per accidens, de quibus adhuc non est facta mentio. D. Thomas credit dictum id esse propter modos causarum, qui extrema parte capitis *hoc loco lect*. 2. explicabuntur: aut quia causarum genera hactenus explicata, non eadem ratione in omnibus inueniuntur.

n *Ac cum causæ*. Tradit tria quædam, quæ eueniunt ex causarum multiplici natura. Quorum primum est, multas interdum esse eiusdem rei causas, non modo accidens (id enim luce clarius erat) cum plurima, imo etiam infinita vnicuique causæ, imo etiam vnicuique rei accidant, vt habes 4. c. libri quarti, *tex*. 12. sed etiam per se. Ac de fine quidem, & efficiente res perspicua est: omnis enim effectus vtranque sibi necessario vendicat: qui si sit vt forma per se subsistens, & completa, his tantum duabus contentus erit: si vero forma informans, aut materia habebit vtique tres, forma quidem, finalem efficientem, & suo modo materialem: materia vero finalem, efficientem, & suo modo formalem. Quod si fuerit compositum ex materia & forma, iam habebit omnes quatuor. Verum illud aduerte, nullum effectum esse, qui plures causas habeat eiusdem generis, modo illæ sint totales, & eiusdem ordinis. Nam de particularibus, diuersorum ordinum, non dubia res est. De qua re separatim *q*. 14. *huius cap*. agetur luculentius. *Quæ ex causarum multitudine oriantur.* *Idem effectus quo pacto plures causas habeat.*

o *Illud item* Alterum est, causas diuersorum generum inter se comparatas posse vicissim alias aliarum esse causas, vt exercitationem corporis, bonæ habitudinis, & hanc vicissim illius. Quod exemplum ad causam efficientem & finalem spectat. Idem suo modo euenit in materia, & forma si inter se conferantur. quod tamen in eodem causarum genere accidere non potest. Verum & hæc seorsim tractanda sunt; *q*. 15. *huius cap*. *Causæ sibi inuicem causæ.*

p *Idem quoque interdum contrariorum*. Tertium est; idem contrariorum causam esse posse, quo pacto Gubernator nauis, qui præsentia sua illius salutis causa est, euersionis causa erit, si absit, modo tamen adesse teneatur, possitque præsentia sua, & industria nauem seruare. Habet tamen & hoc pronunciatum nonnihil difficultatis, propter quam inferius discutiendum est *q*. 16. *huius cap*. *Idem contrariorum causa esse potest.*

q *Omnes autem* Reuocat omnia, quæ in causas retulerat, ad quatuor vulgata causarum genera, quæ merito hoc loco appellat modos apertissimos, quod supponantur a cæteris modis o- *Ad quatuor causarum.*

genera referuntur omnia.

dis omnibus, de quibus inferius erit ſermo: vnde & eſſentiales modi appellari poſſunt, & paulo inferius diſtinguuntur à cæteris, tanquam ſpecies à modis ſpecierum. Itaque omnes cauſæ in his quatuor generibus ponuntur, ſiue per ſe, ac proprie, ſiue improprie, ac reductitie.

τὰ r μὲν γὰρ στοιχεῖα τῶν συλλαβῶν, καὶ ἡ ὕλη τῶν σκευαστῶν, καὶ τὸ πῦρ, καὶ ἡ γῆ, καὶ τὰ τοιαῦτα πάντα τῶν σωμάτων, καὶ τὰ μέρη τοῦ ὅλου, καὶ αἱ ὑποθέσεις τοῦ συμπεράσματος, ὡς τὸ ἐξ οὗ αἴτιά ἐστι τούτων s δὲ τὰ μὲν ὡς τὸ ὑποκείμενον, οἷον τὰ μέρη. τὰ δὲ ὡς τὸ τί ἦν εἶναι, τό, τε ὅλον, καὶ ἡ σύνθεσις, καὶ τὸ εἶδος, τὸ δὲ t σπέρμα καὶ ὁ ἰατρὸς, καὶ ὁ βουλεύσας, καὶ ὅλως τὸ ποιοῦν, πάντα ὅθεν ἡ ἀρχὴ τῆς μεταβολῆς, ἢ στάσεως. τὰ u δ' ἄλλα, ὡς τὸ τέλος καὶ τἀγαθὸν τῶν ἄλλων. τὸ γὰρ οὗ ἕνεκα βέλτιστον, καὶ τέλος τῶν ἄλλων ἐθέλει εἶναι.
Δια-

Nam r & elementa ſyllabarum, & materia operum, quæ opificio conſtant, & ignis, terra, cæteraque huiuſmodi omnia corporum, & partes totius, & ſuppoſitiones concluſionis, cauſa ſunt, vt id ex quo. Horum s autem quædam ſunt vt ſubiectum, veluti partes: alia, vt quiditas: totum, inquam, & compoſitio, & forma. Semen t vero medicus, & qui conſilium dedit, ac omnino efficiens, omnia cauſa ſunt, vnde principium eſt motus aut ſtatus. Cætera u autẽ vt finis bonumq; aliorum. Id enim cuius gratia, optimum finiſque cæterorum eſſe vult.
Interſit

Literæ in materia ſunt idẽ quæ res naturals, & elementa partes integrãtes, & ſumptiones.

r *Nam, &c.* In genere materiarum cauſæ ponuntur literæ reſpectu ſyllabarum, quia vocales quodammodo informant conſonantes, cum eis ſonum tribuant: conſonantes enim ſine vocalibus ſibilare quidem, aut ſtridere poſſunt, ſonare autem non poſſunt. Res item naturales reſpectu eorum, quæ arte conficiuntur, quia ſunt materia, ſubiectave, in qua forma per artem introducitur. Elementa vero reſpectu mistorum corporum, quia virtute manent ſub eorum formis. Partes integrantes, ſiue continuæ quantitatis, ſiue diſcretæ ſint, reſpectu totius integri, quia totum integrum ex iis componitur, & in eas reſoluitur, tametſi ſæpiſſime abſque earum totiuſve alternatione. Denique ſuppoſitiones, ſiue ſumptiones reſpectu concluſionis, quia concluſio conſtat ex maiori & minori extremo copulatis per formam verbalis copulę: maius enim & minus extremum ex maiori & minori ſumptione deſumuntur. Quod ſi vis probandi ſumptionum ſpectetur, ad cauſam potius efficientem, quam materialem pertinebunt. Vide *D. Thom. hic lect. 3.*

Quæ pertineant ad formam.

s *Horum, &c.* Quia in propoſitis exemplis non tantum cernitur materia, ſed etiam ſuo modo forma, non alia exempla formarum adiicienda putauit Ariſtoteles. Itaque vocat formam quiditatem, eique triplicem quaſi ſpeciem ſubiicit, totum, compoſitionem, & peculiari ratione dictam formam. Totum appellat id, quod ex partibus integrantibus conſtat, non copulatis tamen, ſed ordine diſpoſitis, quo pacto exercitus, & reſpublica dicuntur tota quædam, retento communi nomine totius quaſi proprio propter imperfectionem eorum totalitatis, vtiturque nomine totius pro totalitatis, ſiue integritatis, vt recte Alexander, aliique authores volunt. Compoſitionem vocat totalitatem eius, quod conſtat partibus integrantibus, non modo ordine diſpoſitis, ſed copulatis etiam inter ſe: ob quam formam dicimus domum non ſolum eſſe totum quippiam, ſed etiam compoſitum quoddam. Formam peculiari ratione dictam nominat, tum eam, quæ proprie dicitur forma, vt animam, tum etiam ſpeciem, naturamve quamlibet vniuerſalem, quæ Platon. ſententia (vt Ariſtoteles ait) ponebatur, ſeparata à rebus ſenſibilibus.

Aphrod. hoc loco.

Efficientium tria genera.

t *Semen.* Exiſtimat Simplicius innuere Ariſtotelem viciſſim cauſæ in his exemplis tria efficientium genera. Vnum eorum, quæ per ſe ipſa non attingunt effectum, cuiuſmodi eſt is, qui conſilium dat. Alterum eorum, quæ per ſe ipſa operando faciunt, cuiuſmodi eſt artifex. Tertium eorum, quæ non principalia agentia, ſed media inter agens, & materiam, quo pacto ſemen efficiens, quatenus vim agendi habet inſtrumentariam, tametſi ad materiam pertinere poteſt, quatenus ſui mutatione ſubit formam geniti. Forſitan quoque nomine ſeminis ſignificare voluit agentia per naturam: Medici autem agentia per artem: ac demum eius, qui conſilium dedit, agentia ea, quæ nec natura, nec arte, ſed conſilio agunt: vel ſeminis vocabulo cauſas inſtrumentarias: Medici ea agentia principalia, quæ ad vnum determinata ſunt; eius autem, qui dedit conſilium, ea, quæ non ſunt ad vnum determinata.

Quæ ad finẽ pertineant.

Finis bonum ſemper & optimum.

u *Cætera.* Sanitatem, & media ad ſanitatem comparandam, de quibus ſupra mentionem fecerat (quatenus tamen ad præcedentia referuntur) ad cauſam finalem pertinere docet: quod ita tamen intelligit, vt ſanitas quidem ſimpliciter, media vero ad ſanitatem quodammodo, ſiue ſecundum quid in finibus ponantur. Illud tamen addit, ſemper finem eſſe bonum quid, imo etiam optimum comparatione eorum, quæ in finem diriguntur, quatenus referuntur ad illum

obtinen-

obtinendum: esse autem bonum, inquit atque optimum, si non re ipsa, certe specietenus. Nihil enim per se agit, nisi alicuius veri boni, aut apparentis gratia: tametsi plurimi sint, qui per accidens alicuius mali causa agant, quatenus ei, quod bonum esse putant, malum esse accidit. Atque huiusmodi bonitas est fundamentum rationis causandi huius causæ, vt inferius patebit. *Omnis actio per se tendit in bonum.*

διαφερέτω δὲ μηδὲν αὐτὸ εἰπεῖν ἢ ἀγαθὸν, ἢ φαινόμενον ἀγαθόν. τὰ μὲν οὖν αἴτια, τοιαῦτά ἐστι τῷ εἴδει.

Τρόποι x δὲ τῶν αἰτίων ἀριθμῷ μὲν εἰσὶ πολλοὶ, κεφαλαιούμενοι δὲ καὶ οὗτοι ἐλάττους. λέγεται γὰρ αἴτια πολλαχῶς, καὶ αὐτῶν τῶν ὁμοειδῶν προτέρως καὶ ὑστέρως ἄλλο ἄλλου· οἷον ὑγιείας ὁ ἰατρὸς καὶ τεχνίτης, καὶ τοῦ διὰ πασῶν, τὸ διπλάσιον, καὶ ἀριθμὸς, καὶ ἀεὶ τὰ περιέχοντα ὁτιοῦν τῶν καθ' ἕκαστα.

Ἔτι y δ' ὡς τὸ συμβεβηκὸς καὶ τὰ τούτων γένη· οἷον, ἀνδριάντος, ἄλλως Πολύκλειτος, καὶ ἄλλως ἀνδριαντοποιὸς, ὅτι συμβέβηκε τῷ ἀνδριαντοποιῷ, Πολυ-

Intersit autem nihil, bonumne illud dicatur, an quod bonum apparet. Ac causa quidem tot sunt speciei.

Modi x autem causarum numero quidem multi sunt: verum & hi, si in capita redigantur, pauciores erunt. Multis enim modis causa dicuntur: & earum ipsarū, quæ sunt speciei eiusdem, alia, quam alia prioris, & posterioru rationem habet: quo pacto bonæ valetudinis causa sunt Medicus, atque artifex, & eius concentus, qui διὰ πασῶν dicitur, duplum, ac numerus: semperq; ea, quæ continent, cuiusque singularis.

Præterea y vt accidens, & horum genera, exempli causa, statua, aliter causa est Polycletus, aliter statuarius, quod accidat statuario, vt Poly-

x *Modi autem.* Agit de modis causarum accidentariis, quos distinguit ab essentialibus, tanquam à speciebus causarum. Species enim, aut quasi species causarum, de quibus hactenus disseruit, sumuntur ex diuersis rationibus causandi, in quibus causarum, quatenus causæ sunt, essentia continetur: modi autem accidentarii, de quibus nunc sermo instituitur, sumuntur ex diuersis quibusdam habitudinibus causarum ad causata, vt ait Diuus Thomas *hoc loco lect.* 3. quæ quidem multæ ac variæ sunt in quolibet causarum genere, sed tamen ad pauca quædam capita rediguntur ab Aristotele, vt inferius patebit. Diuidit ergo primum causas in eas, quarum aliæ priorum, aliæ posteriorum rationem habent, qui ordo non solum cernitur inter causas diuersorum generum (habet enim finis rationem primæ causæ; efficiens, secundæ; forma tertiæ; materia extremæ) sed etiam eiusdem generis. Quod tamen, cum duobus modis intelligi possit, vno in diuersis numero causis, quo pacto respectu hominis geniti Sol est prior causa, homo autem generans posterior. altero, in vna & eadem numero secundum ordinem vniuersalis, & particularis, quo pacto artifex habet rationem prioris causæ, respectu statuæ, statuarius autem posterioris: ita Diuus Thomas *hoc loco*. De solo autem posteriori modo loquitur Aristoteles. Quo pacto causæ non tam dicuntur priores, & posteriores, quam habentes rationem priorum, & posteriorum, cum re vera non sint plures causæ, sed vna & eadem concepta quodam modo vt plures. Atque hanc ob rem non dixit Aristoteles πρότερον καὶ ὕστερον ἄλλο ἄλλου, id est, *aliam alia priorem, & posteriorem*, sed προτέρως καὶ ὑστέρως ἄλλο ἄλλου, hoc est, *aliam alia prius & posterius*: quod nos interpretati sumus *prioris rationem, & posterioris habentem*. *Causa accidentaria.* *1. Causarum diuisio.*

y *Præterea.* Alteram diuisionem causarum addit in causas per se & per accidens, subdiuidens simul causas per accidens in vniuersales & particulares: itemque in remotas & propinquas. Causæ per se, quas paulo inferius proprie causas appellat, sunt illæ, quæ secundum naturas propiras, & non secundum aliquid, quod eis accidat, causæ sunt, quo pacto statuarius causa est statuæ. Causæ per accidens, quas vocat accidentia, sunt aut ea, quæ accidunt causis per se, aut ipsæ causæ per se respectu eorum, quæ accidunt suis per se effectibus. Priori modo Polycletus est causa statuæ, si accidat statuario, vt sit Polycletus. Posteriori statuarius est causa candidi, si accidat statuæ, quam per se efficit, vt sit candida.

Genera causarum per accidens vocat Arist. quæcunque superiora, etiamsi dicantur de pluribus solo numero differentibus: quo pacto non tantum animal, sed etiam hominem appellat genus Polycleti, qui est causa per accidens statuæ. Remotiores causas per accidens appellat eas, quæ aut minus, aut etiam nihil conferunt ad effectum per se. Propinquiores autem, quæ aliquid aut etiam plusquam remotiores. Hoc pacto remotior causa per accidens statuæ est albus & musicus quam siue Polycletus, siue homo: etenim nec album esse, nec musicum esse quicquam conferunt statuario ad statuam conficiendam. At Polycletus cum sit subiectum artis statuariæ, eamque sustineat, aliquid confert, atque adeo plusquam homo aut animal, alia ve superiora genera, quæ per Polycletum & alia singularia subiecta artis statuariæ efficiunt statuam. *2. Causarum distributio.*

Cur homo dicatur causa per accidens statuæ. Si quis autem quærat hoc loco, cur homo dicatur causa per accidens statuæ, cum non videatur accidere statuario, sed dici de eo per se (hæc enim videtur esse propositio per se, *statuarius est homo*, cum sit necessaria) respondendum est, hominem non dici per se de statuario, neque hanc esse necessariam simpliciter, *statuarius est homo*, quia connexio extremorum est simpliciter contingens, licet sit necessaria ex hypothesi, nempe posita existentia subiecti, vt Dialectici volunt ad priorem librum prioris Analyticæ, vbi de conuersione propositionum agitur.

Statuarius est homo, ex hypothesi tantum necessaria, causa est. At obiiciat aliquis, non semper genera causarum per accidens esse causas per accidens: nam artifex est genus Musici, qui est causa per accidens statuæ, & tamen artifex non est causa per accidens statuæ, cum sit per se causa omnis artificiosi operis. Sed respondendum, genera causarum per accidens, si conferantur cum effectis specialibus, esse causas remotas, ac proinde ex causis specialibus, quas sub se continent, iudicandum esse, sintne per se, an per accidens. Quare si artifex conferatur cum statua, quemadmodum est per se causa illius ratione statuarii, siue quatenus per differentiam statuarii contractus est ad eam speciem: ita est causa per accidens eiusdem ratione Musici, seu quatenus est effectus speciali Musici differentia.

Illud etiam aduerte, Aristotelem non expresse nominasse hoc loco causas per se, sed ex oppositis causis per accidens, exemploque statuarii intelligendas esse voluisse.

Demum aduerte restitutum etiam nobis ex physicis illud τὰ τούτων, pro διὰ τούτων, quod hic habent pleraque exemplaria: & illud ἄλλος Πολύκλειτος, &c. pro ἄλλος Πολύκλειτος, &c. quod corrupte habent omnia: & ex veteri manuscripto Cardinalis Syrleti verbum πορρώτερον, pro πρότερον.

Πολυκλείτῳ εἶναι· καὶ τὰ περιέχοντα δὲ τὸ συμβεβηκός, οἷον εἰ ἄνθρωπος αἴτιος ἀνδριάντος, ἢ καὶ ὅλως ζῷον, ὅτι ὁ Πολύκλειτος ἄνθρωπος, ὁ δ' ἄνθρωπος, ζῷον. ἔστι δὲ καὶ τῶν συμβεβηκότων ἄλλα ἄλλων πορρώτερον, καὶ ἐγγύτερον· οἷον εἰ ὁ λευκὸς, καὶ ὁ μουσικὸς αἴτιος λέγοιτο τοῦ ἀνδριάντος, ἀλλὰ μὴ μόνον Πολύκλειτος ἢ ἄνθρωπος. παρὰ z πάντα δὲ καὶ τὰ οἰκείως λεγόμενα, καὶ τὰ κατὰ συμβεβηκός· τὰ μὲν ὡς δυνάμενα λέγεται, τὰ δ' ὡς ἐνεργοῦντα· οἷον τοῦ οἰκοδομεῖσθαι, οἰκοδόμος ἢ οἰκοδομῶν οἰκοδόμος. ὁμοίως aa δὲ λεχθήσεται καὶ ἐφ' ὧν τὰ αἴτια, τοῖς εἰρημένοις· οἷον τοῦδε τοῦ ἀνδριάντος, ἢ ἀνδριάντος, ἢ ὅλως εἰκόνος· ἢ χαλκοῦ τοῦδε, ἢ χαλκοῦ, ἢ ὅλως ὕλης· καὶ ἐπὶ τῶν συμβεβηκότων ὡσαύτως. ἔτι bb δὲ συμπλεκόμενα ταῦτα κἀκεῖνα λεχθήσεται· οἷον, οὐ Πολύκλειτος, οὐδὲ ἀνδριαντοποιός, ἀλλὰ Πολύκλειτος ἀνδριαντοποιός.

'Ἀλλ'

Polycletus sit. Ea etiam, quæ accidens continent: quo pacto homo causa est statuæ, aut etiam omnino animal, quia Polycletus homo est, & homo animal. Est autem accidentium aliud alio remotius, & propinquius: vt si albus, & Musicus, causa statuæ dicantur, non autem solus Polycletus, aut homo. Præter z omnes autem, & quæ proprie dicuntur, & quæ per accidens, alia vt potentes dicuntur, alia vt in actu, quo pacto ædificandi causa ædificator est, aut ædificator ædificans. Æque aa autem atque in iis, quæ expressa sunt, dicetur in iis, quorum sunt causæ, vt in hac statua: aut statua, aut omnino imagine: vel in hoc ære, aut ære; aut omnino materia: atque in accidentibus similiter. Præterea bb & hæc, & illa coniuncta dicentur, veluti, non Polycletus, nec statuarius, sed Polycletus statuarius.

Porro

3. Causarum diuisio. z *Præter omnes.* Adiungit tertiam diuisionem causarum in causas secundum actum, & secundum potentiam. Causæ secundum actum dicuntur, quæ actu causant: vt ædificator ædificans: secundum potentiam vero non, quæ vim causandi habere possunt, quo pacto is, qui nondum ædificandi arte præditus est, vtcunque dici potest causa effectiua domus: sed quæ vim causandi iam habent, si actu non causent; quo pacto ille idem, comparata iam ædificandi arte, dicitur causa domus, si nullam ædificet.

Effecta tot modis, quot causæ diuiduntur. aa *Æque autem.* Quot modis diuiduntur causæ, tot docet posse effecta diuidi, & omnino ea, quorum illæ sunt causæ, etsi fortasse non sint illarum effecta: vt effecta statuarii, in statuam particularem, & vniuersalem, siue absolute sumptam, & in imaginem, quæ latius patet: & subiecta figuræ in æs particulare & vniuersale, & omnino in materiam, quæ patet latissime. Quod idem fieri potest in effectibus per accidens.

Hoc etiam loco restituimus ex Physicis illud, ἢ ἀνδριάντος, pro ἢ ἀνδριάντος, & ἢ χαλκοῦ, pro ἢ χαλκοῦ, quod idem fecit Budæus in correctionibus sui exemplaris ad marginem, propria manu scriptis.

4. Causarum diuisio. bb *Præterea & hæc & illa.* Tradit Aristoteles quartam diuisionem, in causas coniunctim sumptas, & diuisim, seu seorsim ac per se. Non loquitur autem de quomodocunque coniunctis,

quæ

quæ modis plurimis copulari possunt, sed de complicatione causarum per se, cum causis per accidens, quo pacto causæ coniunctæ sunt totum hoc, Polycletus statuarius, seorsim vero acceptæ, statuarius per se, & Polycletus per se. Atque etiam hoc loco vult Aristoteles, ex coniunctis oppositum modum earum, quæ seorsim sumuntur, colligendum esse, nisi quod oppositis exemplis oppositum etiam modum declarat.

Ἀλλ' ὅμως cc ἅπαντά γε ταῦτά ἐστι τὸ μὲν πλῆθος ἕξ, λεγόμενα δὲ διχῶς· ἢ γὰρ ὡς τὸ καθ' ἕκαστον, ἢ ὡς τὸ γένος αὐτοῦ, ἢ ὡς τὸ συμβεβηκὸς, ἢ ὡς τὸ γένος τοῦ συμβεβηκότος, ἢ ὡς συμπλεκόμενα ταῦτα, ἢ ἁπλῶς λεγόμενα· ἔτι ὡς ἐνεργοῦντα ἢ κατὰ δύναμιν. Διαφέρει δὲ τοσοῦτον, ὅτι τὰ μὲν ἐνεργοῦντα, καὶ τὰ καθ' ἕκαστον ἅμα ἐστὶ, καὶ οὐκ ἔστιν, αὐτά τε καὶ ὧν αἴτια· οἷον ὅδε ὁ ἰατρεύων τῷδε τῷ ὑγιαζομένῳ· καὶ ὅδε ὁ οἰκοδόμος, τῷδε τῷ οἰκοδομουμένῳ· τὰ δὲ κατὰ δύναμιν, οὐκ ἀεί· φθείρεται γὰρ οὐχ ἅμα ἡ οἰκία, καὶ ὁ οἰκοδόμος.

Porro cc hæc omnia numero quidem sex sunt, bifariam autem dicuntur. Aut enim vt res singularis, aut vt genus eius, aut vt accidens, aut vt accidentis genus, aut vt coniuncta hæc, aut vt simpliciter dicta vsurpantur: & insuper vt actu aut potentia. Hoc autem interest, quod quæ in actu sunt, & singula es, simul ipsa sunt, & non sunt cum iis, quorum sunt causa, vt hic, qui ædificat, cum hoc, quod ædificatur. Quæ vero potentia dicuntur, non semper: neque enim domus ædificatorque simul intereunt.

cc *Porro hæc.* Etsi ex quatuor diuisionibus propositis octo membra colliguntur, quæ inuicem complicata duodetriginta conficiunt, (vt ex vulgata comparationum regula perspicuum est) placuit tamen Aristoteli omissa diuisione tertia, sex præcipua membra ex reliquis tribus diuisionibus accipere: cum eorum quodlibet per membra tertiæ, hoc est, per actum & potentiam ducere, vt omnia essent duodecim. Atque hæc sunt capita illa pauca, in quæ superius dictum est, posse causarum modos reuocari. Cur autem potissimum per actum & potentiam reliqua duxerit, ea forsitan ratio fuit, quia vt ex causa colligitur effectus, quæcunque tandem illa sit, plurimum interest, in actu ne an in potentia sumatur; id quod ipse mox docet. Causæ enim in actu, hoc est, quæ causarum munere funguntur, simul sunt & non sunt cum effectis in actu, quod ipse in efficientibus exemplo Medici actu exercentis artem declarat. At causæ in potentia, siue quæ non funguntur causæ munere, non necessario simul sunt, & non sunt cum effectu, veluti ædificator cum ædificio. Nam & sæpe accidit, vt ædificator intereat saluo ædificio, & contra ædificatore incolumi nonnunquam perit ædificium, vt alterum ex altero non necessario colligatur. Hinc est, quod cum scibile sit causa scientiæ, nil mirum sit, si quadraturæ circuli, quæ scibilis potentia est, scientia non habeatur. Addit autem, *& singulares*, quia causare, quemadmodum & causari primo conuenit singularibus, vt libro 1. *quæst.* 9. diximus. Verum & hoc pronuntiatum, causas in actu, & effecta in actu simul esse, seorsim *q.* 17. *& vlt. huius cap.* expendendum est.

Omnes causarum modi ad duodecim capita reuocantur.

Quænam sit ratio causandi materiæ.

QVÆST. I.

Quotuplex sit materia, & quo pacto ad materiam primam cætera materiæ significata reuocentur.

SECTIO I.

Qua ratione hic de causis disputatur.

Hic alter locus est, in quo Aristoteles de causis vniuerse agit. Primo enim libro *capite* 3. genera ipsarum causarum inuestigauit, nunc singularum naturam explicat. Quare & nos cum priori loco de inuentione materiæ primæ, & formæ substantialis, quæ Philosophis præcipuum exhibuit negotium, disputauerimus: de iis primum disseremus hoc capite, quæ ad causandi rationem cuiusq; generis spectat, quod in ea sita sit ipsa causarum, quatenus causæ sunt, natura & essentia: tum agemus de quibusdam quasi proprietatibus causarum, quæ ex ipsa multiplici causarum ratione nascuntur. Nam, quæ de communicatione ac diuisione causæ hoc loco desiderari possunt, loco illo priori *capit.* 7. explicata sunt. Cum autem nobis, vt Aristotelicum ordinem sequamur, primum agendum sit de ratione causandi materiæ, operæ pretium erit ante exponere, quot modis potissimum materia dicatur.

Duplex est materia: prima vna, altera secunda. Materia prima est subiectum formæ substantialis, definiturque ab Arist. 1. Phys. c. 9. tex. 82. *Primum vniuscuiusque subiectum, ex quo aliquid fit eo pacto, vt non per accidens insit.* Non complectitur tamen ea definitio materiã primam Cœli, nisi loco verbi *fit*, subiicias, verbũ *constat* Dicitur autẽ prima materia: tum quia forma

Materia quot modis dicatur.

Materia cœli qua ra-

tione sit in definitione materia.

forma substantialis, cui subiicitur, est prima A forma comparatione accidentariæ (tametsi hanc rationem non probabunt, qui falso existimant composita etiam substantialia posse subiici formis substantialibus) tum præcipue quia est primum subiectum, hoc est, nō compositum ex alio priori subiecto, vt patet ex definitione tradita. vide *Auerr. in paraphrasi metaphys. tract. 1. cap. Item Scotum in 4. sent. dist. 11. q. 3. Auicennam 1. lib. suffic. c. 2. & alios.*

Quid sit materia secunda.

B Materia secunda est compositum substantiale, quatenus est subiectum formæ accidentalis. Dicitur autem secunda, non quia est subiectum formæ accidentalis (isto enim modo Angelus, & animæ rationis participes, quia multis accidentibus subsunt, nomine etiam materiæ secundę appellarentur, quod non est in vsu) sed quia est secundum subiectum: ex primo, inquam, subiecto compositum. Quanquam interdum sumitur materia secunda pro C ipsa materia prima, quatenus dispositionibus quibusdam accidentalibus affecta est, vt pro humano corpore, quod est subiectum animæ.

Alia ratio materia 2.

Illud tamen animaduerte, sæpe etiam materiam secundam pro composito substantiali sumptam, dici subiectum formæ substantialis, vt cum elementa dicuntur subesse formæ misti, & mistum ipsum subesse animæ. Verum id aut dicitur ex sententia eorum, qui (vt D *Auicenna 1. libro suæ suffi. cap. 2. Ioannes de Gandauo lib. 2. Metaphysic. quæst. 1. & alii nonnulli.*) putant, totum compositum substantiale posse subiici perfectiori formę substantiali: quod non probamus (nam ne illud quidem concedimus in eadem ipsa materia prima dari posse ordine quodam plures formas substantiales, vt alii volunt) aut non est intelligendum formaliter, sed virtute. Neque enim putamus elementa manere formaliter in misto,

Elemēta non manent formaliter in misto.

E aut mistum inanimatum in re animata, siue vt subiectum vltimæ formæ, siue alio modo; sed virtute duntaxat, & efficacia, quod accidit in aliis plerisque rebus, ex quibus aliæ gignuntur. Atque in hoc sensu dictum est à nobis capite secundo, secundi libri, *quæst. 1. sect. 6.* plures materias secundas in eadem re concedi posse.

Quadā alia materia diuisio.

Diuidi etiam solet materia in materiam *ex qua, in qua, & circa quam.* Verum hæc diuisio, si de materia proprie dicta intelligatur, F non tam diuidit materias, quam officia earum distinguit: quemadmodum diuisio illa differentiarum apud Porphyrium (*in Isagoge, capit. de Differentia.*) in diuisiuas, & constitutiuas potius distinguit cuiusque differentiæ officia, quam differentias ipsas inter sese: quando quidem eadem materia, vt ordine generationis rem exponamus, tria hæc obit munera, vt circa eam agens operetur, vt in ea insit forma, vt ex ea constet compositum.

Ad materiā primam quæ reuocentur.

Cum igitur duplex dicatur materia, tum prima, tum secunda, atque prima sit præcipua in hoc genere causæ, & quæ simpliciter materiæ nomine appellatur, ad eam merito reuocantur cætera omnia, ad quæ materiæ nomen extenditur, quatenus materiæ rationem participant. Ita fit, vt ad eam primum reuocetur materia secunda, deinde quoduis aliud subiectum respectu accidentis, cui subest: tum generat respectu differentiarum, quibus quodammodo informantur, vt habes apud Porphyrium in Isagoge *capit. de Differentia.* Ad hæc partes integrantes respectu totius integri, vt Aristoteles hoc loco *textu 3* docet. Est enim totum integrum quasi forma, & perfectio partium, ex quibus constat, vt hoc etiam loco traditur. Reuocat item Aristoteles ad materiam definitum respectu partium definitionis; hoc est, generis & differentiæ, propterea quod res, quæ definitur, ex suo genere & differentia formaliter habet, vt sit huius vel illius essentiæ: Reuocari quoque possunt ad materiam indiuidua comparatione speciei, quia sunt infinita: at species, quia vnit omnia in eandem naturam, ad formam pertinet. Ea etiam reuocantur ad materiam, quæ exemplaris imitatione fiunt, si cum exemplari conferantur: est enim exemplar externa forma, quam illa imitantur. Reuocatur demum patiens cum agente collatum, & omnino quæuis res comparatione eius potētiæ, vel habitus, qui circa illam operatur, siue agendo, siue cognoscendo, siue appetendo, aut refutando. Quo pacto dicimus ligna esse materiam ignis: lutum figuli, commutationes iustitiæ: res naturales Physicæ: supernaturales Metaphysicæ: bona opera lætitiæ: mala pœnitentiæ. Quanquam id, circa quod potentia versatur, qua ratione actionem transeuntem accipit, nihil differt à materia prima, aut secunda, aut quouis alio subiecto accidentium, quæ primum ad materiam reuocauimus.

Refutatio quarundam opinionum de ratione causandi materia prima.

SECTIO II.

Quid sit ratio causandi, seu causalitas.

HIs ita expositis, cū ratio causandi, quam recentiores causalitatem appellant, nihil sit aliud, quā id, quo causa actu ac formaliter causat (quo pacto ratio causandi agentis non est vis, qua agere potest, sed dici solet actio ipsa, qua actu & formaliter agit, & à qua for-

formaliter denominatur agens) non leuis est controuersia inter Philosophos de causalitate materiæ primæ. de huius igitur materiæ causandi ratione potissimum agendum est.

Prima opinio de ratione causandi materiæ primæ. Sunt qui velint rationem causandi materiæ nihil esse aliud, quam materiam esse partem potentialem compositi. *In hanc inclinat Ocham. 2 sent. quæst. 5* *1. argum.* Primum, quia materia dicitur causa intrinseca, esse autem causam intrinsecam distinctam à forma, nihil est aliud, quam esse partem potentialem compositi: *2. arg.* Deinde, quia effectus materiæ est compositum, quemadmodum & efficientis: neq; enim forma fit, sed compositum vt lib. 7. c. 8. *text. 26. & 27.* docet Arist. at materia non aliter est causa compositi, quam vt pars potentialis. *3. arg.* Postremo, quia materia eius rei est causa, cuius principium (*vt est 1. Phys. cap. 5. text. 42.*) non est autem principium formæ: cum principia non sint ex sese, neque aliter potest esse principium compositi, nisi vt pars potentialis, & vt ita dicam fundamentalis in compositione. Ita videtur effici, hanc solam causandi rationem tribuendam esse materiæ, quod sit pars potentialis compositi.

Secunda opinio. Hæc tamen sententia non placet aliis. Dicunt enim recentiores quidam non vnam, sed duas necessario ponendas esse rationes causandi materiæ: alteram respectu compositi, quæ iam dicta est, & generaliter conuenit materiæ: alteram respectu formarum, non omnium tamen, sed tantùm earum, quæ educuntur è potentia materiæ: id quod hac *Ratio.* ratione confirmant: Quia non solum composita, sed etiam huiusmodi formæ pendent ex materia tanquam ex causa. Quænam vero sit hæc posterior causandi ratio si roges, dicunt, esse nihil aliud, quam conseruare formam, non effectiue tamen, sed materialiter. Vnde fit, vt materia iure negetur esse causa animæ rationis participis, cum hæc sine materia propriam existentiam naturaliter retinere possit.

Impugnatio. Sed neque huiusmodi sententia rem prorsus attingit. Nam cum causæ sibi inuicem sint causæ: vt hoc cap. *text. 2. & 2. Phys. text. 30.* affirmat Aristoteles, idque omnes non solum de agente, & fine qui per actionem fit: sed etiam de materia & forma dictum intelligant: necesse est, vt quemadmodum forma aliquo modo est causa materiæ, sic etiam materia aliquo modo sit causa formæ. Quare si formæ, quæ non educuntur de potentia materiæ, sunt aliquo modo causæ materiæ (sunt autem reuera, cum illi dent aliquod esse) necesse est, vt materia quoque aliquo modo sit causa illarum. Ita fit vt nulla sit ratio, cur ita presse sumenda sit causalitas materiæ, vt non

A aliquo modo extendatur ad animam rationis participem, & ad cæteras formas, quæ non educuntur è potentia materiæ.

Vera quæstionis explicatio.

Sectio III.

Assertio præcipua. B Dicendum est igitur vnam generalem causandi rationem in materia non solum assignari posse, sed etiã debere, eamq; nihil esse aliud, quam sustinere formam, quatenus exercet officium formæ (seu quod idem est) quoad informationem. *Prima ratio.* Hæc assertio ex eo in primis probari potest; quia ratio causandi nihil est aliud, quam id per quod causa actu ac formaliter causat: nemo autem dixerit, materiã actu, ac formaliter causare per solam suam essentiam absolute, quippe quæ si existeret sine C forma (quod fieri posse lib. 8. patebit) nihil causaret. Non etiam dicitur formaliter causare per relationem causæ: cum relatio causæ in ratione causandi fundetur. *Secunda.* Cum igitur nihil relinquatur, quod ratio causandi esse possit, nisi sustentatio formæ quoad informandi officium (hoc enim pacto omnis forma pendet à materia) efficitur, vt hæc ipsa dicenda sit ratio causandi materiæ. Præterea, cũ materia sit potentia quædam: ex ordine ad actum vendi- D care sibi debebit rationẽ causandi, quemadmodum cæteræ potentiæ: cum illa igitur sit potentia passiua, in eo consistere debet eius causandi ratio, quod eius act⁹ pendeat ab illa vt sustinente (neque enim aliter actus potest pendere à potentia passiua, vt passiua est) atqui non omnis actus materiæ, quem formam appellamus, pendet à materia, vt à qua sustineatur quoad existentiam, vt patet in forma humana: & tamen omnis forma pendet ab ea E quo ad informationem: igitur hoc ipsum est, in quo eius causandi ratio consistit.

Tertia. Potest quoque ex eo confirmari assertio, quia materia & forma mutuo se respiciunt, vt docet Aristoteles 2. Physic. cap. 2. *text. 26.* atque adeo prius natura, quam respiciant compositum: quandoquidem compositum ex vtriusque coniunctione resultat: quare si materia & forma sunt sibi inuicem causæ, vt dictum est: certe rationes causandi earum F prius spectandæ sunt inter ipsas, quam respectu compositi: at ratio causandi, quæ hoc pacto sumi potest ex parte materiæ nulla est alia, quam sustinere formam quoad informationem: igitur hæc est communissima eius causandi ratio.

Quarta. Potest demum assertio confirmari ex definitione materiæ superius *sect. 1.* citata, in qua illud ante omnia de materia asseritur,

 quod

quod sit primum subiectum, hoc enim satis declarat rationem causandi materię primæ in eo consistere, quod sit primum subiectum. Quid autem quæso est aliud, esse primum subiectum, quam esse quoddam quasi sustentaculum primæ formæ, hoc est, substantialis, quatenus forma est? hinc enim fit, vt ex illa fiat, ac constet cōpositum substantiale, quod deinceps in definitione explicatur.

Obiectio.

Quod si quis contra hanc assertionem obiiciat, si ratio causandi materiæ consistit in sustinenda forma quoad informationem, hoc absurdum plane sequi: materiam non minus esse causam formæ hominis; quam leonis: quandoquidem omnes formæ in hac re sunt pares: neganda est consequentia. Quanquam enim omnes formæ in eo sunt pares, quod pendent à subiecto quoad informationem, in hoc tamen est discrimen, quod omnes quæ educuntur è potentia materiæ, pendent a subiecto, non modo quoad informationem, sed etiam quoad esse: quæ autem non educuntur, partim pendent quoad esse, vt quæ naturaliter existere non possunt extra subiectum: veluti forma cœli, & accidentia supernaturalia: partim non pendent: veluti forma humana, de qua re paulo inferius disputandum est.

Dilutio. Distinctio pro anima nostra immortalitate.

Diluuntur argumenta aliarum opinionum.

SECTIO IV.

Solutio primi argumenti primæ opinionis.

Hinc nullo negotio dissolui possunt argumenta oppositarum opinionum. Ac primum quidem illud, quo prima confirmabatur. Dicimus enim materiam per vnam & eandem rationem causandi, & sustinere formam quoad informandi officiū, & esse partem internam compositi; verum eo ordine vt prius natura sustineat formam, quam sit pars compositi, quod ex vtriusque coniunctione resultat. Itaque quemadmodum agens per vnam, & eandem actionem prius natura agit in materiam, quam ex materia cōpositum, ita materia per vnicam subiectionem prius natura sustinet formam, quoad officium informandi, quam cum ea constituat compositum.

Solutio secunda.

Ad secundam dicendum est, effectum principalem materiæ esse cōpositum, quemadmodum & efficientis: quandoquidem ad constitutionem compositi vtriusque causandi ratio dirigitur. Cæterum proximum, & immediatum effectum esse ipsam informationem, ad quam non solum forma, sed etiam materia concurrit, vt vera ac propria causa in suo genere. Quod si quis obiiciat, solum compositum proprie fieri (id enim est, quod Aristoteles docet in loco citato) igitur

Obiectio.

A materiam non proprie dici causam informationis, sed solius compositi: atque adeo rationem causandi materiæ comparatione solius compositi sumendam esse: occurrendum est negatione prioris consequentiæ. Nam si ea probanda esset, non recte dicerent omnes philosophi, materiam esse veram ac propriam causam generationis, siquidem nec generatio proprie fit, sed compositum. Non recte quoque iidem dicerent finem esse veram &
B propriam causam actionis, cum actio non proprie fiat. Quanquam igitur informatio non proprie fiat, non continuo tamen negandum est materiam esse veram & propriam illius causam. Latius enim patet causare quam efficere, vt sæpe causandi verbum proprie vsurpari possit, vbi non proprie vsurpatur efficiendi.

Ad tertiam dicimus, materiam esse in vniuersum causam, & principium formæ, quoad
C informationem, deinde compositi. Argumentum vero illud nullam vim habere. Hæc duo sunt principia, ergo nullo modo pendent ex se inuicem. Quod enim ex definitione principiorum obiicitur, nihil facit ad rem: forma enim & materia nec fiunt nec constant ex se inuicem: quo pacto principia negantur fieri ex se inuicem, vt patet ex iis, quæ ad primum caput diximus.

Ad argumentum vero secundæ opinionis
D dicendum, non solum formas, quæ è potentia materiæ educuntur: sed etiam eas, quæ non educuntur, pendere ex materia quoad informandi munus. Quare hanc esse generalem rationem causandi materiæ. Nec vero hinc effici materiam esse absolute causam omnis formæ substantialis, sed quoad informationem.

Quod si quis obiiciat, qui fieri possit; vt aliquid pendeat à materia, quæ ex se nullum
E habet esse: dicendum est, materiam non carere omni esse, habet enim proprium esse tum essentiæ tum existentiæ puræ potentiæ debitum, à quo omnes formæ, quoad informationem, & quædam earum cum omnibus compositis, quoad esse, pendere possunt.

Quæ sit ratio causandi formæ.

F

QVÆSTIO II.

Quot modis dicatur forma.

SECTIO I.

Ex iis, quæ de ratione causandi materiæ dicta sunt, facile quiuis intelligat, qu

sit ratio causandi formæ. Verum vt luculentius id explicetur, exponẽdum est prius, quot modis potissimum dicatur forma eo excepto, quo nomẽ formæ pro specie pulchritudine ve vsurpatur.

Forma siue actus, siue perfectio (idem enim hæc omnia significant) duplex est: vna exemplaris, altera informans. Exemplaris est, quæ sui participata similitudine dat esse: informans, quæ per realem sui coniunctionem cum subiecto. Ac licet Plato, teste Alberto ad 2. Physic. *tract.* 2. *c.* 2. solam exemplarem proprie formam esse dixit: quod informantem siue receptam imaginem potius quam formam appellandam existimauerit: nobis tamen reiecta Exemplari in librum septimum de sola informante & recepta cum Aristotele hoc loco disserendum est.

Dignitas exemplaris formæ.

Forma informans bifariam diuiditur, in substantialem & accidentalem. Substantialis est, qua substantiæ habent esse simpliciter, vt forma, qua leo est leo, & equus equus. Accidentalis qua habent esse secundum quid, & adiectitium, vt figura equi & leonis.

Formæ informantis diuisio.

Ad substantialem formam reuocantur non tantum accidentales, sed multo etiam verius suo modo differentiæ omnes, quibus essentia rerum completur: itemque totum integrum respectu partium integrantium: partes definitionis respectu definiti, hoc est, genus & differentia respectu speciei, & species ipsa respectu indiuiduorum, quæ exhibetur. Proinde sola ratio causandi formæ substantialis explicanda est hoc loco; ex qua ad reliqua genera formarum informantium (seruata tamen proportione) deriuandæ sunt propriæ causandi rationes: quemadmodum & rationes causandi materiæ primæ ad reliqua genera materiæ.

Quæ ad substantialem formam reducantur.

De qua forma agendũ.

Responsio ad quæstionem.

SECTIO II.

Prima assertio.

Illud igitur certum sit, non esse rationem causandi formæ in eo pŏsitam, vt sit pars actualis compositi: forma enim, vt diximus, prius natura materiam informat, quam cõpositum resultet. Vnde patet nec ponendas esse in forma duas generales ac primas causandi rationes: vnam informandi siue actuãdi materiam: alteram constituendi compositum, vt partem actualem, cum ex actuatione nascatur compositio.

Assertio præcipua.

Erit ergo ratio causandi formæ in eo sita, vt per se ipsam actuet materiam, hoc est, per realem sui coniunctionem cum materia illi communicet aliquam perfectio-

A nem, atque adeo ipsius propriam, dixi: *per se ipsam, realemve sui coniunctionem*, vt excluderem formam exemplarem, de cuius ratione causandi non agimus hoc loco, nam etsi principalis forma est, non tamen actuat per se ipsam, realique sui coniunctione cum rebus informatis, sed per participatas sui similitudines. Addidi: *perfectionem propriam ipsius formæ*, vt excluderem causam efficientem immediatam, quæ etsi reali coniunctione sui

B cum patiente aut effectu aliquam perfectionem illi communicat: non tamen illi communicat suam ipsius perfectionem: cum perficiat per inductam a se perfectionem, non per se ipsam formaliter.

Sed contra propositam assertionem licet obiicere. Ex formis accidentalibus colligunt Philosophi à posteriori & quadam participationis similitudine quid de substantialibus sentiendum sit: at formas accidentales

C actuare subiecta nihil est aliud, quam composita accidentalia constituere (idem enim est candorem, exempli causa, actuare cygnum atque cum cygno constituere cygnum candidum) ergo si actiuatio materiæ est ratio causandi formæ substantialis, negandum non erat propriam & peculiarem eius causandi rationem esse constitutionem compositi per modum perficientis, quam particulam subaudire oportebat.

D Ad hanc obiectionem dicendum: etsi formæ accidentales cum substantialibus in plerisque conueniunt: tamen quoad causandi rationem attinet, non esse parem rationem in vtrisque. Nam ex formis accidentalibus cum subiecto coniunctis non resultat vlla vera essentia, quæ sit ex vtroque composita, & sub vno aliquo vero genere collocetur: sed compositum ex vtroque, ratione accidentis ponitur sub genere aliquo acci-

E dentium, ratione autem subiecti, sub genere substantiæ, nihilque aliud est compositum accidentale, quam accidens & subiectum inter se coniuncta. At ex formis substantialibus, & materia resultat vera essentia rei naturalis, quæ ponitur sub genere substantiæ corporeæ in prædicamento substantiæ, vnde necesse est fieri aliud esse compositum substantiale, aliud materiam & formam copulatas inter sese: quandoquidem

F compositum substantiale est tertium quid, vere ac per se confectum ex vtraque, & ordine naturæ posterius coniunctione vtriusque; vt patebit ad finem libri septimi. Quanquam igitur in formis accidentalibus idem sit informare siue actuare materiam, & constituere compositum: tamen in substantialibus non idem est: sed actuatio præcedit natura-

Dilutio.

Discrimen formarum substantialium ab accidentalibus in causando.

natura compositionem. Inde fit, vt merito dictum sit, primam causandi rationẽ, quæ formæ tribuitur, actuare materiam: tum quia hæc sola conuenit formis omnibus, tum etiã quia primo conuenit substantialibus, de quibus hoc loco proprie disseritur.

Secunda obiectio.

Obiiciat quoq; aliquis, non recte dictum esse, formam vna & eadem ratione causandi actuare materiam, & constituere compositũ, etsi prius natura actuat, quam componat. Nam cum forma alia ratione respiciat materiam, vt actuans, alia compositum, vt constituens, necesse videtur fateri, aliam rationem causandi esse actuationẽ materiæ, aliam compositi constitutionem.

Dilutio.

Verum ad hoc dicendum, rationem causandi non esse relationem (vt superiore quæstione *sect.* 3. dictum est) sed fundamentum relationis: vnum autẽ & idem posse esse fundamentum diuersarum relationũ, quemadmodum eadem calefactio est fundamentum siue ratio fundandi relationem calefacientis, & calefacti. Actuatio igitur materiæ, qua etiam causatur compositum, est vera & propria atq; adeo vnica ratio causandi formæ: tametsi ordine quodam duos effectus habeat in substantialibus: alterum materiam informatam esse, alterum confectum & absolutum esse compositum.

Occasio quæstionis sequentis.

Verum, quia dubitabit aliquis, vtrum materia non solum quoad informationem, sed etiam quoad esse, pendeat à forma; & vicissim forma à materia; id è vestigio disquiramus. hoc enim si verum est, alia quoq; ratio causandi in vtraq; ponenda fuisse videbitur, quæ præcedat eam, quæ dicta est. Nam vt esse materiæ, & formæ præcedit natura coniunctionẽ ipsam inter se: ita ratio causandi mutua inter ipsas quoad esse (si datur) debet natura præcedere mutuam harum causandi rationem, quoad informationem siue actuationẽ.

Num materia in suo esse pendeat à forma, & vicissim forma à materia.

QVÆSTIO IV.

De triplici sensu quæstionis, & quadruplici formarum genere.

SECTIO I.

Quo pacto materia & forma mutuo ex se inuicem in suo esse pendeãt.

SI esse formæ, ac materiæ sumatur pro esse aptitudinali, vt vocatur, id est pro esse essentiæ abstrahentis ab esse existentiæ, perspicuum est materiam pendere in suo esse à forma, & vicissim formam à materia: quandoquidem materia est essentialiter propensa ad formam, & forma ad materiam, ita vt quoad huiusmodi esse in diuerso genere causæ mu-

A tuo se respiciant essentiali respectu, quem trãscendentem appellant: materia quidem formam, vt causam suam formalem aptitudinalem: forma vero materiam vt causam suam materialem subiectiuam, aptitudinalem tamen, non actualem. Atq; hinc fit vt necessario altera vicissim per alteram definiatur. Verum hæc dependentia nihil est ad rem. Agimus enim hoc loco non de aptitudinali ratione causandi, sed de actuali, cui respondet actualis B dependentia non aptitudinalis.

Duplex sententia de esse actuali siue existentia.

Sumpto igitur esse pro esse actuali, quod etiam existentia dicitur, animaduertendũ est duplicem esse sententiam de esse siue existentia materiæ & formæ. Sunt enim (*in quibus est D.Th.1.p.q 66.art.1 & de potẽtia q.4.art.1. Caie. de ente & essentia c.5 Fer.3.contra gent.c. 4. Capr. in 2.d.13.q.1.Dur.2.d 12.q.2. Arg. ead.d.q* 1.) qui velint, materiam ex sese nullam habere existentiam, sed existere per solam existentiã C formæ. Alii (*vt Scot.in 2.d.12.q.2.Greg Arim. ead.d. q.2.ar.3 Gabriel ibid.q.1 Ioan. Maior.ead.dist. Ocham.in 2.q.7.*) dicunt, materiam habere propriam, & peculiarem existentiam distinctam ab existentia formæ, quorum sententiam magis approbandam esse ad librum octauum ostendemus.

Expositio quæstionis.

Cum ergo quæritur, nũ materia in suo esse pendeat à forma, & vicissim forma à materia, sensus est: Nũ materia in suo esse actuali di- D stincto ab actuali esse formæ pẽdeat à forma, tanquã à vera causa talis esse, & vicissim forma in suo actuali esse pendeat à materia, siue in fieri tantũ, siue in cõseruari tantum, siue in fieri simul & conseruari: omnia enim hæc expendere oportebit. Dixi autem tanquã à vera causa talis esse, quia dubitari etiam posset, nũ actule esse materiæ pendeat à forma, & actuale esse formæ pendeat à materia, non tanquã à vera causa, sed tanquã à quodã concomitã- E te, quo pacto res quæ gignuntur & intereunt pendent à loco & tempore. Verum hæc quæstio nihil esset ad rem: agimus enim de veris caussis. Intelligenda quoq; est quæstio spectato naturali rerum cursu. Nã nec dubiũ putamus, quin supernaturali Dei virtute materia possit existere sine forma. Neq; vllus Catholicus Philosophus ambigit, quin formæ absolute omnes diuina potestate sine subiecto cohærere in rerum natura possint, vt credimus F euenire in accidentibus sacræ Eucharistiæ.

Quatuor genera formarum informantium.

Verum vt proposita dubitatio dilucidius tractetur, animaduertendũ est, quatuor intelligi posse genera formarum realiter informantium. Aliæ sunt substantiales separabiles, hoc est, quæ per se ipsas cohærere in rerum natura possunt: cuius generis solam nouimus animam rationis participem.

Aliæ

Aliæ substantiales inseparabiles, quæque per se ipsas in rerum natura cohærere nequeunt, siue incorruptibilium rerum sint formæ, vt cœlestium corporum; siue incorruptibilium, vt equi & leonis. Aliæ sunt accidentales naturales, vt calor igni, & intellectus Angelo. sumimus enim naturales non tantum pro accidentibus, quæ naturaliter conueniunt rebus materialibus, sed etiam pro iis, quæ immaterialibus. Aliæ sunt accidentales supernaturales, quæ nulli rei siue materiali, siue immateriali naturaliter conuenire possunt, cuiusmodi est, gratum esse Deo, & clara diuinæ naturæ contemplatio.

De dependentia materiæ à formis substantialibus, & vicissim formarum substantialium à materia.

SECTIO II.

Materiam naturaliter pendere à formis substantialibus: Ratio notanda.

HIs ita explicatis dicendum est, materiam naturaliter pendere in suo esse actuali à formis substantialibus, & in fieri, & in conseruari, siue conferatur cum iis, quæ separari possunt; siue cum iis, quæ separari nequeunt. Cuius rei hæc est generalis ratio, quia ea, quæ per se naturaliter existere non possunt, necessario indigent aliquo cuius vi & quasi adminiculo existant: materia vero cum sit pura potentia & ideo per se nullam operationem habere valeat, non potest per se existere. esset enim ociosa, quod ne accidat, tota natura refugit. Cum igitur omnis operatio materialis sit à forma informante, necessario efficitur, nullam materiam aut fieri, aut conseruari posse sine forma, nisi Deus peculiarem concursum formæ suppleat in ea causanda & conseruanda. Ita perspicuum est, omnem materiam naturaliter pendere à forma, & in fieri & conseruari.

Obiectio.

Quod si quis obiiciat, vt materia operetur, ac proinde ociosa non sit, satis esse, si qualitatem aliquam accidentalem habeat, qua operari possit. ergo non colligi hac ratione materiam in suo esse pendere à formà substantiali.

Solutio.

Respondendum est, ipsam quoque accidentalem qualitatem naturaliter pendere in sua operatione, ac proinde in suo esse à formà substantiali, vt inferius patebit, quare satis esse concludere, materiam pendere in suo esse à forma, vt ostensum sit pendere à forma substantiali.

Discrimen materiæ corruptibilium & incorruptibilium.

Hoc tamen est discrimen inter materiam corruptibilium & incorruptibilium, quod materia incorruptibilium vtroque modo pendet ab vna & eadem numero forma, cum semper conseruetur ab ea, sub qua creata est: materia vero corrupti-

A bilium, etsi in fieri ab vna tantum numero pendet (neque enim creatur sub diuersis) tamen in conseruari non pendet ab vna numero, sed à toto genere: siquidem conseruatur adminiculo earum omnium, quæ in ipsa aliæ aliis succedunt. Quocirca miraculosa esset existentia materiæ sine forma, non solum quia euenisset præter naturalem cursum existentiæ rerum, quo pacto miraculosi erant

An miraculum sit creare materiam sine forma.

B panes ac pisces, quibus Christus Dominus quinque hominum millia satiauit (potuissent enim alioqui fieri naturaliter, & multa eorum fragmenta naturaliter diu conseruata sunt.) Sed etiam quia materia nec fieri, nec conseruari posset, nisi supplente Deo concursum formæ in causando, vel conseruando eius actuale esse. Nec vero absurdum est, vnam & eandem materiam conseruari à multis formis, quarum aliæ aliis succedant, nam

C illud idem esse materiæ, quod suo modo causatum est a forma prima, non minus conseruari potest à multis formis ordine succedentibus, quam idem effectus generantis à multis conseruantibus in genere causæ efficientis, quorum alia aliis succedant. Atque hæc de dependentia materiæ à formis substantialibus.

Aliam esse rationem de formis atque de materia, quoad conseruationem.

De ipsis autem formis alia ratio est, nam etsi omnes inseparabiles pendent à materia

D & in fieri & conseruari (neque vllo modo fieri possunt, aut conseruari sine materia, nisi supplente Deo concursum materiæ in sustinendo earum esse (in eo enim positam esse diximus rationem inseparabilium, vt inseparabiles sunt, vt naturaliter sine subiecto non existant) haud tamen repugnat separabilibus conseruari naturaliter sine materia.

An separabiles pendeant in fieri à materia.

Sed num forma hominis, & si quæ aliæ separabiles à Deo produci possunt, pendeant à materia in

E fieri, quæstio est. Quod enim pendeant, ea ratione suaderi potest, quia miraculum esset, si Deus crearet formam humanam sine materia. Quod autem non pendeant, ex eo probatur: quia cum huiusmodi formæ sint operatiuæ sine materia, ab illa nequaquam pendent in suo esse, quare neque in suo fieri præsertim cum fiant per creationem, ac proinde totum suum esse à creatore perfecte accipiant.

Responsio.

F Dicendum igitur, has formas quodammodo quidem pendere in fieri à materia, simpliciter autem non pendere. Nam in informando pendent, in ipso autem suo esse non pendent. Ac miraculum quidem esset spectato ordine vniuersi, & propensione huiusmodi formarum ad materiam, si eas Deus sine materia produceret. Verum si earum esse spectetur, nihil id mirandum foret. Nam cum materia

materia ad earum esse concurrere non possit, non opus esset, vt Deus in earum productione concursum materiæ suppleret.

1. Obiectio. Sunt tamen, quæ aliquis contra hæc obiiciat. Vnum est, qua ratione fieri possit, vt materia quoad suum esse pendeat à forma in fieri, & tamen à Deo creata sit? Videtur enim fieri non posse vt ad causandum esse rei, quæ creatur, aliquid aliud concurrat præter Deum. Quod idem obiici potest non modo de formis cœlestium corporum, sed etiam elementorum, quæ & ipsæ initio mundi creatæ sunt. Quo enim pacto creatæ sunt à Deo, si earum esse à materia quoque causatum est?

Solutio. Sed ad hoc dicendum, nihil esse incommodi, si ad esse rerum, quæ creantur: aliquid aliud concurrat præter Deum, modo non concurrat in genere causæ efficientis: cum creaturæ ne instrumentaliter quidem (vt inferius patebit) ex nihilo producere aliquid possint. Nam & partes rerum, quæ initio creabantur, in ipso creationis momento concurrebant ad esse totius in genere causæ materialis, & homo sexto die formandus, iam tunc concurrebat ad idem esse in genere causæ finalis. Quare nihil est absurdi, si & materiæ & formæ rerum simplicium creatæ sint à Deo in ipso mundi initio, & tamen materia concurrerit ad esse formarum, & formæ ad esse materiæ.

2. Obiectio. Alterum est. Qua ratione Deus supplere possit concursum materiæ in causando, aut conseruando esse formæ & (concursum formæ in causando aut conseruando esse materiæ, cum Theologi omnes asserant, atque adeo ostendere videantur, fieri non posse, vt Deus subeat vicem causæ materialis aut formæ informantis propter imperfectionem causalitatis earum. *Vide Duran. in 4. d. 45. q. 1. Capr. in 3. d. 5. q. 2.*

Solutio ex duplici officio materiæ ac formæ in causando. Verum & hoc dubium haud difficile dissoluetur, si animaduertatur in ratione causandi materiæ duo reperiri, licet non respectu cuiusuis formæ, vnum quod sustineat esse formæ in informando, & (quod hinc sequitur) concurrat cum ea in constituendo composito: alterum, quod sustineat esse formæ simpliciter & absolute. Similiter autem in ratione causandi cuiuslibet formæ duo cerni: vnum, quod informet materiam, & ex consequenti cum ea constituat compositum: alterum, quod concurrat ad aliquod esse actuale materiæ, simpliciter & absolute sumptum. Quod ergo dicunt Theologi, Deum nec vicem causæ materialis, nec formæ informantis subire posse, intelligendum est,

Quo pacto Deus supplere nequeat vicem materiæ ac formæ in causando. quoad priora officia materiæ & formæ, in

A quibus supra quæstion. 1. & 2. diximus, positas esse generales earum causandi rationes, non quoad posteriora, quæ non cernuntur in materia respectu cuiuslibet formæ, neque in qualibet forma (vt accidentales quoque complectamur) respectu materiæ. Nam etsi priora officia imperfectionem important: posteriora tamen nihil imperfectionis afferunt. Vnde perspicuum relinquitur id, quod dici solet, effecta materiæ & formæ non posse

B præstari à Deo sine materia & forma, intelligendum esse quoad informationem, & (quæ ex ea sequitur) compositionem non quoad esse materiæ aut formæ simpliciter & absolute sumptum. Num autem Deus concursum materiæ ac formæ supplere possit in solo genere causæ efficientis, an vero in ipso genere causæ materialis & formalis, inferius patebit.

3. Obiectio. Tertium est, cum causæ conseruantes ad

C agentes merito reduci soleant (conseruatio enim non videtur fieri, nisi agendo aliquid, aut remouendo contraria) nullam videri rationem, cur materia, quæ nullius est actiuitatis, formam conseruare possit; imo etiam cur forma, vt forma est, dici possit causa conseruans: cum quatenus eius causandi ratio distinguitur ab efficientis, efficiendi causalitatem habere nequeat.

Solutio. Ad hoc respondebis, quod etsi conseruandi

D verbum vsitatius tribuitur causis efficientibus; non posse tamen non attribui cæteris causis; cum efficiens sine cæteris, à quibus esse rei pendet, eam conseruare nequeat. Itaque & efficiens conseruat efficienter, & forma formaliter, & materia materialiter; imo & finis finaliter, quod vltimum apertius intelliges in actionibus humanis, quarum bonitas non conseruatur, nisi concurrente bono fine, eo enim mutato in malum, continuo

E perit bonitas operis.

De dependentia materiæ & cuiusuis subiecti à formis accidentalibus; & vicissim formarum accidentalium à subiectis.

SECTIO III.

Quo pacto subiectum pendeat à formis accidentalibus. QVod vero attinet ad dependentiam materiæ & cuiuuis subiecti à formis acci-

F dentalibus, & vicissim formarum accidentalium à subiectis; dicendum est, nullum subiectum pendere in suo esse à sua forma accidentali, tanquam à causa simpliciter: siue talis forma sit naturalis, siue supernaturalis. Ratio huius rei est: Quia subiectum, cum sit substantia, etiam secundum suum esse actuale

præcedit

præcedit esse accidentis, si non tempore, (quod propter accidentia propria & communia quædam congenita dictum sit) certe natura. Dixi autem, *tanquam à causa simpliciter*; quia & si accidentia sunt causæ formales, ac proinde dantes aliquod esse subiecti, & conseruantes item magna ex parte proprium, & substantiale esse subiectorum, non dant tamen illis esse simpliciter, nec conseruant eorum esse à priori simpliciter, sed à posteriori: quo etiam pacto locus naturalis conseruat locatum, & alia pleraque, quæ simpliciter causæ ipsius rei dici non possunt.

Dependentia formarum accidentaliū à subiectis. Contrarium vero dicendum est de dependentia formarum accidentalium à subiectis. Nam cum omnes natura'iter & à priori pendeant in suo esse à subiectis, siue ipsæ sint naturales, siue supernaturales; necessario efficitur, vt earum esse & in fieri & in conseruari causetur à subiectis. Nec mirum id videri debet in supernaturalibus, quandoquidem, vt illa suapte natura sunt accidentia, ita à communi accidentium conditione libera esse non possunt. Quare miraculum esset, si Deus eam qualitatem, quæ hominem sibi gratum facit, aut sui amantem, aut se videntem, sine subiecto produceret aut conseruaret, quia oporteret, vt ipse causalitatem subiecti suppleret.

Ex his colligitur solutio eius dubitationis, quæ ad calcem superioris quæstionis facta est, cur definitum sit à nobis rationes causandi materiæ ac formæ non esse positas in eo, quod materia causet esse actuale formæ, & forma materiæ, sed in eo quod materia sustineat esse formæ quoad informationem siue actuationem, & forma per se ipsam actuet materiam. Id enim ea ratione factum est, quia etsi esse actuale materiæ ordine naturæ præcedit eius causalitatem, vt obiiciebatur, & similiter esse formæ causalitatem formæ, non tamen materia causat esse actuale simpliciter cuiuslibet formæ suæ, nec quælibet forma: quo pacto forma complectitur accidentales, causat tale esse actuale materiæ siue subiecti, etiam in conseruando à priori, & tanquam vera illius causa.

Itaque, vt generalem rationem causandi materiæ respectu omnium formarum, & formarum respectu cuiuslibet materiæ traderemus, eas causandi rationes assignauimus. *Solutio dubitationis in præcedenti quæstione.* Alioqui recte dixeris, rationes causandi materiæ ac formæ substantialis consistere in causando esse simpliciter: formæ quidem in causando esse materiæ in vniuersum, materiæ vero non in causando esse cuiuslibet formæ, sed tantum inseparabilis, siue quæ sine materia cohærere non potest. Causalitates enim, quoad informationem & subiectionem, quæ

A vniuerse in his duobus causarum generibus traditæ sunt, minoris sunt momenti quam vt magnopere reprehendendus esset, qui eas prætermitteret sed iam operæ pretium est, vt, quid sit formam educi de potentia materiæ, paucis exponamus.

B

Quid sit formam educi de potentia materiæ.

QVÆSTIO IV.

Quid alij sentiant.

SECTIO I.

HÆc (*vt infert Aristot.* 1. *Physic. c.* 4. *text* 33. *& alibi sæpissime*) loquendi formula à C Peripateticis vsurpari solet contra sententiam Anaxagoræ, qui omnes formas actu latitare in materia, & in eius quasi gremio contineri existimauit, præteream, à qua res denominatur. Nullam enim, præter eam, quæ vel a primo agente in materia creata est, vel è potentia materiæ educta nec dum expulsa est, substantialem esse actu in materia, merito asserunt. *A quib. hæc loquendi formula emanarit.*

D Ac tota huius rei difficultas in eo posita est, vt distinguamus eductionem formarum de potentia materiæ à productione earum, quæ in materia creantur, & ab infusione (sic vocant Theologi) donorum quorundam supernaturalium, vt gratiæ & virtutum, quas nominant Theologicas. Constans enim est apud omnes, cum Theologos, tum Philosophos distinctio, vt quæ formæ educuntur de potentia materiæ, nec dicantur creari, nec diuinitus infundi. *In quo posita sit quæstionis difficultas.*

E Ex hoc quasi fundamento illud in primis colligi potest. educere formam de potentia materiæ siue subiecti (sic enim sumendum est nomen materiæ, vt generatim ad dubitationem propositam respondeamus) non ita late sumendum esse, vt nihil sit aliud, quam efficere, vt forma sit actu in subiecto habente potentiam ad illam. Iam enim nomine eductionis de potentia materiæ complecteremur omnem inductionem formarum in subiecta, & earum, inquam, quæ in F materia creantur, & earum, quæ sine actione naturali, siue diuina infusione, & quasi inspiratione in subiecta introducuntur, vt est luce clarius. *1. Consectarium.*

Illud deinde efficitur, non ita etiam anguste definiendum, vt idem sit, quod efficere, vt forma incipiat esse in subiecto per trans *2. Consectarium.*

 muta-

mutationem, nisi hoc intelligatur de solis formis substantialibus, vt inferius docebimus. Nemo enim dubitat lumen educi de potentia aeris, & species sensibiles à coloratis corporibus de potentia medii sine transmutatione subiectorum, quod hæ formæ non habeant contrarium expellendum è subiectis, quo pacto in eodem illo momento temporis, quo Sol productus est, eductum fuit lumen à Sole de potentia aeris sine vlla transmutatione subiecti, sed solum per simplicem eius inductionem in subiectum.

Vnde illud quoque sequitur, neque idem esse educere formas de potentia subiectorum atque efficere, vt quæ sola potentia prius tempore erant in subiectis, postea incipiant esse actu, siue id per transmutationem accidat, siue quouis alio modo. Hoc enim pacto nulla forma posset educi in instanti de potentia subiecti, quod falsum esse ex dictis patet, tametsi substantialibus formis hanc explicationem eductionis de potentia materiæ conuenire posse mox patebit.

Quod probabilius dicatur eductio formæ de potentia materiæ.

Qui ergo melius hac de re loquuntur, ita quæstionem explicant, vt dicant educi formam de potentia materiæ, siue subiecti, nihil esse aliud, quam formam fieri dependenter à subiecto, siue ea fiat cum transmutatione subiecti, siue alio modo. Et recte quidem hoc pacto excluditur productio animæ rationalis in corpore, quod ea non pendeat ab illo, etiamsi cum illius transmutatione fiat, siue producatur. Sed infusio donorum supernaturalium, & creatio formarum corporum cœlestium & elementorum (quas initio mundi creatas esse cum ipsis, non est, quod quisquam dubitet) aut non omnino, aut non perspicue excluduntur. Nam & supernaturalia dona, cum accidentia sint à subiectis, in quæ infunduntur, natura sua dependent, & formæ omnes materiales à materia in suo esse naturaliter sustinentur. Non esse autem dubitandum, creatas esse formas cœlestium corporum, & eorum omnium, quæ in primo totius temporis momento creatas esse, fides Orthodoxa prædicat, hisce argumentis constat.

Formas cœlorum creatas esse, non de potentia materia eductas.

Primum, quia creatio est totius entis ex nihilo productio, totius, inquam, id est, quoad omnes partes, si partes habet, sunt igitur formæ illorum creatæ.

Deinde, quia si creatæ non sunt, sed de potentia materiæ eductæ: ergo tota ipsa sunt vere genita, non quidem per transmutationem temporariam, sed per generationem momentaneam ex materia creata, & formis de eius potentia eductis, in quo posita est tota ratio generationis momentaneæ. At cœ-

A los, & cætera omnia entia naturalia, quæ in primo instanti à Deo sunt producta, vere genita esse, & non potius creata, negant omnes Theologi.

Tertio, quia si eiusmodi formæ propterea non dicantur creatæ, quia acceperunt esse dependens à materia, nec materia etiam dicenda erit creata, atque adeo neque ipsa tota composita, quibus primo dicitur conuenire creatio, nam & materia in suo esse dependet à forma, & totum à suis partibus. Cum igitur nemo neget materiam, & tota ipsa esse creata; necessario concedendum est, prædictas etiam formas esse vere ac proprie creatas.

B

Responsio.

Quod si quis respondeat, propterea materiam corporum simplicium fuisse creatam, eorum autem formas non item creatas, sed de potentia materiæ eductas, quia materia non habeat esse dependens à forma, tanquam à causa materiali, sed formali, formæ autem habuerint esse dependens à materia, tanquam à causa materiali: is sane eodem modo negabit, tota ipsa fuisse creata. Totum enim dependet in suo esse à suis partibus (saltem à materia) tanquam à causa materiali. Si respondens addiderit, non esse parem rationem, eo quod materia, etsi est causa materialis, & formæ ab ea pendentis, & compositi ab ea constituti: tamen est materialis causa subiectiua respectu formæ & non constitutiua: respectu autem compositi non est subiectiua, & constitutiua, id iam ridiculum erit, ac puerile Si enim dependentia totius à materia non est minor, sed potius maior, quam dependentia formæ, cur ea tollit rationem creationis in forma, & non in toto composito?

C

Impugnatio.

D

E

Vera sententia.

SECTIO II.

Ergo aliter intelligendum est, seu potius aliter explicandum id, quod dici solet, educi formas de potentia materiæ, nihil esse aliud, quam eas fieri dependenter à materia subiectove. Sic enim accipiendum est, quasi eæ formæ dicantur educi de potentia subiecti, quæ fiunt dependenter à subiecto habente potentiam omnino naturalem ad illas, & tempore aut natura præexistente. Sic enim exponendum esse, quod dicitur, ex eo constat; quia omnes volunt, eductionem formarum de potentia materiæ esse omnino naturalem eductio autem eius, quod non erat actu secundum aliquem ordinem vel temporis,

F

Quid sit eductio formæ de potentia materiæ.

poris, vel naturæ, semper fieri intelligitur ab aliquo, quod vel tempore vel natura præextiterit.

Hac ergo ratione plane reiicitur infusio donorum supernaturalium, quod eorum subiecta non habeant potentiam omnino naturalem ad illa. Nam etsi habent naturalem ad ea sustinenda: non habent tamen naturalem ad recipienda, nempe ab agente aliquo naturali, à quo potentia simpliciter naturalis dicitur, sed hac ex parte simpliciter & absolute dicuntur habere potentiam obedientialem ad illa.

Quot modis dicatur potẽtia naturalis formarũ recipiẽdarum.

Quocirca diligenter animaduertendum est, quædam subiecta habere potentiam naturalem ad formas recipiendas, non item sustinendas, vt corpora humana ad animas rationis participes: alia ad sustinendas naturalem, sed non naturalem ad recipiendas, vt animam rationalem ad supernaturalia dona gratiæ, & gloriæ: alia demum naturalem, & ad recipiendas, & ad sustinendas, vt materiam corporum simplicium, imo & omnium rerum naturalium (excepto homine) ad suas formas substantiales. Nam & materia corporum cœlestium habet potentiam ad recipiendas formas cœlestes à Deo tanquam à causa naturaliter efficiente, vt mox patebit, subiecta ergo primi generis habent potentiam simpliciter naturalem ad suas formas, sed non omni ex parte naturalem: secundi, nec omni ex parte, nec simpliciter naturalem: tertii demum & simpliciter & omni ex parte naturalem: atque horum formæ duntaxat dicuntur educi posse de potentia subiectorum, licet creari quoque valeant. vt formæ simplicium corporum in ipso mundi initio.

Qua ratione formæ cœlestium corporum de potẽtia materia educi potuissent.

Excluditur etiam hoc pacto productio formarum cœlestium corporum, & elementorum, quæ in ipso mundi indiuisibili initio creata sunt: nempe, quia eorum materia nec tempore, nec natura præextitit formis. Neque enim credendum est, Deum in eo momento creasse solam materiam, simulque illam perfecte disposuisse ad diuersas formas: tum ex vi dispositionum naturaliter resultasse in illo eodem momento formas substantiales, & ex vtrisque ipsa composita, (qua sola ratione materia naturali generationis ordine formis præextitisset) siquidem huiusmodi productionis ratio nec congruit cum perfecta, & Creatore digna rerum productione; nec cum Theologorum de mundi exordio sententia: sed ipsa tota composita simul cum suis partibus ex nihilo producta sunt, propriasque existentias à Deo creante acceperunt. Quod si ordo aliquis naturæ inter existentiam compositorum, & eorum partium in ea productione spectandus est: non existentia partium traxit, vt ita dicam existentiam compositorum in illa productione, sed potius existentia compositorum, quæ primo producta sunt, existentiam partium.

Omnes formæ, quæ educuntur de potentia materia educi per transmutationes.

Ex his licet colligere, si de sola eductione formarum substantialium agatur, dicendum esse, omnes de facto (vt dici solet) educi per transmutationem materiæ, vt docet Diuus Thomas in 1. p. quæstione nonagesima, articulo secundo, interprete Caietano in eundem locum, semperque materiam in earum eductione tempore præcessisse ac præcedere, quicquid idem in opusculo quadragesimo secundo (si tamen eius est) iunior senserit. Congruit autem ex hac re ipsa loquendi forma. Nihil enim aliud dicere videmur, cum formam eductam esse de potentia materiæ asserimus, quam id factum esse, vt ea, quæ prius non erat actu in materia, sed potentia duntaxat, fit actu in illa: esse autem, & non esse actu in materia, nemo intelligere solet in eodem instanti.

Quo pacto educi possint in instanti.

Fateor autem, si de extraordinariis eductionibus sit sermo, posse diuina virtute formam educi, non in tempore, sed in momento temporis, vt si Deus crearet materiam solam cum perfectis dispositionibus ad ignem, non dubium esset, quin forma ignis in eodem instanti naturaliter resultaret, idque vi eius actionis, qua Deus non prius tempore, sed prius natura materiam creatam disponeret: quæ est vera actio, id est, supponens subiectum. Quod idem initio mundi accidisset, si Deus, vti diximus, solam materiam cœlorum, & elementorum cum perfectis dispositionibus ad formam eorum produxisset.

Agentia naturalia non posse agere in nudam materiam.

Sunt, qui idem euenturum existiment, si Deus prope ignem nudam materiam crearet. Dicunt enim eam, quia nihil resisteret, propterea quod nullas haberet qualitates contrarias dispositionibus ignis, fore, vt in ipso creationis momento formam ignis corriperet. Non est tamen eorum sententia probanda; quia nullum agens naturale introducit formam suæ similem, nisi in materiam dispositam, determinatamque ad eiusmodi formam: aut disponit materiam, nisi quæ habeat aliquam formam substantialem: cum dispositio materiæ fiat per accidentia: quæ cum sint actus secundi, naturaliter supponunt actum primum, qui est forma substantialis: quemadmodum plerique actus secundi supponunt alios secundos, sine quibus non introducuntur naturaliter, vt colores quantitatem, & lumen perspicuitatem. Non igitur

tur ignis in proximam materiam, quæ nuda omnino crearetur, formam ignis naturaliter introduceret, vt hi volunt. Nam etsi nihil esset, quod in materia introductioni formæ resisteret, deesset tamen dispositio, qua materia ad talem formam determinaretur, & alia item forma substantialis, qua materia indiget, vt accidentarias acciperet. Posset tamen ignis non naturaliter, sed instrumentaria Dei virtute non solum dispositiones ignis in eo momento introducere, sed etiam sine dispositionibus nudam quoque formam substantialem inducere, quibus modis non dubium esset, quin forma ignis in momento temporis de potentia materiæ educeretur.

Num formæ artificiales, motus violenti, & relationes, de potentia materiæ educantur.

SECTIO III.

QVÆRAT aliquis hoc loco, num formæ artificiales, & relationes, motusque violenti de potentia materiæ educantur? Rationes vero dubitandi sunt: quia materia, resque materiales non habent potentiam naturalem ad formas artificiales, & motus violentos: ad hos quidem, quia non essent violenti, si horum subiecta haberent ad eos propensionem naturalem: ad illas autem, quia cum omni naturali potentiæ passiuæ respondeat aliqua naturalis actiua, vt Aristotel. tradit tertio libro de Anima, si ars non est forma naturalis actiua, sed facultatem naturæ excedit, quo pacto subiectum formæ artificialis potest ad illam habere potentiam naturalem passiuam? Relationes vero, quia cum sæpenumero sine vlla effectione attingente propria earum subiecta esse incipiant: non recte aut non proprie videntur spectato eorum genere, de potentia materiæ subiectique eductæ dici posse.

Ad hanc dubitationem, quod quidem attinet ad formas artificiales, dicendum, potentiam naturalem passiuam sumi à nobis hoc loco, vt distinguitur ab ea, quæ per solam potentiam supernaturalem actiuam potest reduci ad actum: eiusmodi non est potentia ad formas artificiales, quæ nō diuina tantum virtute, sed humana etiam introducūtur. Itaque educuntur & hę de potentia naturali materiæ rerumque naturalium.

Quod vero attinet ad motus violentos, si res naturales, quæ vi mouentur, non haberent propensionem naturalem ad motum violentum (qui verum in solo genere locali um simpliciter dari possit ad caput 4. expendendum est) habent tamen ad illum potentiam naturalem, quia per causas naturales, id est, non supernaturales effici potest: quare non dubium est, quin & hi suo modo educantur de potentia materiæ.

Denique illud de relationibus recte conclusum est, eas non proprie educi de potentia subiectorum. Nam etsi aliquando incipiunt esse actu per actionem attingentem earum subiecta, quia tamen sæpe esse incipiunt per actionem in remotissima, interdum etiam sine vlla proprie dicta actione, ac proinde ex genere suo, non sunt ex iis formis, ad quas per se fit motus, aut actio, vt Aristoteles docet quinto Physicorum libro, nihil est incommodi, si non dicitur proprie educi de potentia subiectorum. Atque hæc obiter de eductione formarum de potentia materiæ dicta sint.

Quænam sit ratio causandi efficientis causæ.

QVÆST. V.

Quot modis dicatur causa efficiens.

SECTIO I.

EFFICIENS causa duplex est, principalis, & instrumentalis. Principalis est, cui proprie ac simpliciter attribuitur actio. Instrumentalis, qua principalis ad agendum vtitur. Rursus principalis duplex est: vna vere efficiens: altera efficiens moraliter tantum, siue (vt ita dicam) imputatiue. Aliæ diuisiones, quæ tradi solent, vt in vniuocam & æquiuocam: mediatam, & immediatam: totalem & partialem, aliis locis commodius explicabuntur. *Diuisio causa efficientis.*

Causa vere efficiens est, quæ vere attingit effectum, vt faber, vt securis. Efficiens moraliter, cum à vere efficiente distinguitur (sæpe enim est vere efficiens) dicitur ea, quæ etsi non vere attingit effectum, tamen huiusmodi est, vt ei merito imputetur laus operis, aut culpa: cuiusmodi est is, qui consilium dat, qui præcipit, qui non prohibet, cum debet, ac potest. Nam etsi obiectum, quod directe, vel indirecte proponitur, ab eo, qui præcipit, vel consilium dat, vere ac efficienter moueat voluntatem exequentis opus, ipse tamen præcipiens, aut qui consilium dat, non vere mouet efficienter, nisi per accidens: quemadmodum *Definitiones causarū efficientium.*

A admodum qui ignem ligno applicat, tametsi moraliter, vere, ac per se censetur mouere, cum ei laus vel culpa operis tribuatur. Principalis ac vere efficiens simul definitur ab Aristotele, *hoc capite, textu secundo*, esse id, vnde est primum mutationis principium, quæ definitio genera omnia principalium, & vere efficientium complectitur, neque eas solum, quæ per motum agunt, si loco verbi (*mutationis*) adhibeas verbum *actionis*.

Alia diuisio.

Potest autem huiusmodi causa efficiens diuidi in efficientem & mouentem: vt quasi peculiari nomine dicatur efficiens, quatenus comparatur cum effectu, mouens autem, quatenus comparatur cum materia subiectove, ex quo aliquid efficit. B Quam diuisionem Aristoteles tradit hoc loco, cum scribit: *Atque omnino quod efficit, eius quod efficitur, & quod mutat, eius quod mutatur.* Verum hæc diuisio potius distinguit earundem causarum officia, quam causas ipsas, vt diximus *quæstione prima, sectione prima*, de materia *ex qua, in quam, & circa quam*. C Omnis enim causa, quæ mouet, seu mutat, subiectum efficit, compositum aliquod ex subiecto, & forma, quam in illud inducit: quanquam non omnis causa, qua, quæ aliquid efficit, etiam mouet efficiendo, vt patet in creatione, quæ etsi non propria, tamen vera effectio est.

Quæ ad principalē efficiēs reuocentur.

Ad causam vero efficientem principalem videtur Aristoteles primum reuocare instrumenta, quibus efficiens vere aliquid efficit: D cuiusmodi est semen, quod in exemplum affert. Pater enim per semen quasi instrumentum agit in materiam animalis generandi, quam mater suppeditat.

1. Argumentum.

Reuocat deinde causas morales, quæ quatenus tales sunt, non vere rem efficiunt, sed ea tantum ratione efficientes dicuntur, quod illis tribuatur effectio, cuiusmodi causæ sunt Medici in præcipiendo, & ii, qui ius dicunt, in consulendo. E

Quibus explicatis, videndum est, sintne plures rationes causandi efficientium generales, an vero detur vna communis omnium efficientium.

Quam multæ videantur rationes causandi efficientis causæ.

F

SECTIO II.

1. AC primum, quod alia sit ratio causandi, qua efficiens agit, siue efficit aliquid, alia qua agit in aliquid, ex eo videtur perspicuum, quia ignis (verbi gratia) agit in ignem, seu potius efficit sibi similem, & tamen non agit in ignem sibi similem: contraque agit in lignum, nec tamen agit seu efficit lignum.

2. Accedit, quod agens refertur diuersis speciei relationibus ad id, quod agit, & ad id, in quod agit, siquidem ad alterum refertur vt efficiens ad effectum, ad alterum, vt mouens ad motum, vel mutans ad mutatum, quæ relationes specie diuersæ necessario videntur innuere diuersas specie agendi rationes, in quibus illæ fundentur.

3. Deinde aliam esse rationem agendi, qua agens educit formā è potentia materiæ, aliam vero, qua illam inducit in materiam, hinc intelligi potest, quia anima rationis particeps non educitur de potentia materiæ, sed solum inducitur in materiam, quod idem dicendum est de accidentib. supernaturalibus: at formæ aliarum rerum, quæ gignuntur, & intereunt, non solum inducūtur in materiam, sed etiam ab eius potentia educuntur.

4. Adde, quod alia est species relationis, qua agens refertur ad formam, quam educit de potentia materiæ: alia, qua refertur ad eam, quam solum inducit, quæ quidem relationes in diuersis specie rationibus agendi videntur necessario fundari.

5. Postremo, aliam esse rationem agendi, qua aliquid fit ex aliquo: aliam, quæ fit ex nihilo, ex eo patet, quia hæc indiget virtute infinita in agente, illa non item.

Actionem esse generalem rationem causandi causæ efficientis, & quo pacto id intelligendum.

SECTIO III.

Generalis totius quæstionis explicatio.

SI quis tamen animum aduertat, vel ex his colliget, actionem esse generalem rationem causandi causæ efficientis; siquidem omne agens per actionem dicitur formaliter agere: siue spectetur, quatenus agit aliquid, siue quatenus agit in aliquid, siue quatenus educit formam è potentia materiæ subiectiue cuiuscunque, siue quatenus formam inducit, siue quatenus rem efficit ex nihilo, siue quatenus ex aliquo.

Probatur hæc sententia tribus argumentis.

Potest quoque idem ex aliis argumentis confirmari. Primum, quia actione posita mox intelligitur causa agere: ea vero sublata nullo modo id intelligi potest, etiamsi cætera omnia apponantur. Deinde, quia relatio agentis in actione fundatur, vt hoc ipso libro capite decimo quarto docebit Aristoteles. Postremo, quia per actionem distinguitur hoc genus causæ à cæteris, vt perspicuum est.

Atque

Examinatur accuratius & impugnatur. Atque his & aliis argumentis dici solet generalem rationem causandi efficientis causæ esse omnium rationum causandi notissimam. Verum si quis hæc premat, ac diligentius discutiat, forsitan assensum reuocabit. Sunt enim multa, quæ obstare videantur.

1. Ratio contra propositã sententiam. Vnum est, quod actiones, siue transeuntes siue immanentes cum vere pendeant ab agentibus, sunt vere effecta agentium: at ratio causandi cuiusque causæ, cum antecedat naturæ ordine omnem eius effectum, non B potest esse illius effectus. Nec refert, quod actiones non dicuntur proprie fieri. Neque enim quærimus hoc loco, quid proprie dicatur fieri, sed quid proprie pendeat ab agente, vt à causa quadam à cæteris distincta, etiamsi non proprie fiat. Nam formæ, quæ educuntur è potentia materiæ, non dicuntur proprie fieri, & tamen vere comparantur cum naturalibus efficientibus, vt effecta cum suis causis. C

2. Ratio. Alterum est, quod actio proprie dicta non differt à re, quæ fit, nisi vt imperfectum quippiam à perfecto in eadem specie: veluti calor in fieri à calore in facto esse: res autem vt adhuc imperfecta est, & in fieri, non est ratio agendi sui, sed est effectus imperfectus siue in fieri.

3. Ratio. Tertium est, quod actio nõ potest esse ratio causandi respectu creantis: cum creatio non sit actio, si proprie loquendum est. Neq; enim D creatio supponit subiectum, quod tamen commune est omni actioni proprie dictæ.

4. proponitur & refellitur. Sunt etiam, qui obiiciant, remota actione adhuc rem dici posse causam efficientem, vt patrem genito iam diu filio, nunquam autem sine ratione agendi, vel fingi posse efficientem causam.

Verum hæc obiectio non est ad rem, vt enim hoc loco non agimus de iis, quæ dicuntur causæ, quia possunt aliquid efficere, aut E omnino causare, ita nec de iis loquimur, quæ aliquid in præterito tempore fecerunt, aut quouis alio modo causarunt, sed de iis, quę sunt actu causę, hoc est, à quibus effectus actu pendet.

Vera quæstionis explicatio. Ex superioribus ergo tribus rationibus plane efficitur, aut actionem non recte dici rationem causandi causæ agentis, vt Herueus, Paulus Soncinas, & alii recentiores Thomistæ, *Her. quodl. 2. q. 1. & quodl. 4 q. 8. Socinas 5. Metaphysic. q* 4. concludunt: aut quia communis F loquendi modus non facile reiiciendus est, cum actio dicitur ratio agendi: actionis nomen non accipi pro operatione agentis, quæ subiectum supponat. Quocirca cum actio dicitur ratio causandi, crediderim actionis nomen accipiendum esse pro influxu, quo

A aliquid potentia ad actum perducitur, siue id proprie fiat, siue improprie. Hoc enim influxu distinguitur causa efficiens à cæteris causis, cum eo posito primum ponatur agens in actu, sublato autem, primum tollatur. *Influxus causa efficienti[s].* Atque hic influxus videtur plane significari, cum agens definitur esse id, vnde primum oritur mutatio. *Agens quid sit.* Neque enim dicitur, vnde primum oritur effectus, sed mutatio: vt vel hinc colligas, non ipsam mutationem, sed influxum, siue originem mutationis esse agendi rationem iis agentibus, quæ agunt per motum, mutationemve; proinde influxum agentis esse eius generalem ac propriam causandi rationem. Quid autem sit huiusmodi influxus, &, vtrumne in agente, an in patiente existat, postea dicemus. De hac enim re, quemadmodum de natura, & existentia cæterarum rationum causandi, paulo post à nobis instituenda est disputatio.

Soluuntur argumenta initio proposita. Ad id autem, quod superius concludebatur aliam esse rationem agendi, qua agens efficit aliquid, aliam, qua agit in aliquid: itemque aliam, qua educit formam è potentia materiæ: aliam, qua illam inducit in materiam: ac demum aliam, qua res fit ex aliquo: aliam, qua fit ex nihilo: respondendum est, solas duas extremas necessario esse diuersas. Nam quod primæ duæ non necessario sint diuersæ, ex eo patet, quia agere seu efficere aliquid, & agere in aliquid sæpe coniunguntur, vt in omnibus mutationibus naturalibus: vbi autem illa coniuncta sunt, ambo fiunt per eandem agendi rationem. Etenim quo influxu ignis agit in lignum, eodem prorsus efficit ignem ex ligno: nisi quod eiusmodi influxus prius naturæ ordine terminatur ad actionem receptam in ligno, quam ad compositum, quod ex actione resultat. Dico autem, *vbi illa coniunguntur*; quia si res fiat ex nihilo, sane influxus, quo illa fiet, non erit simul & actio in aliquid, & actio seu effectio alicuius, sed solum alicuius effectio. Vnde patet, quid ad priorem rationem respondendum sit.

Ad posteriorem dicendum, & si alia specie sit relatio agentis ad id, quod fit, alia ad id, quod patitur, tamen vtramque fundari posse in eadem actione. Quod item non necesse sit duas sequentes esse diuersas, eodem pene modo probari potest. Sæpe enim iunguntur eductio formæ è materia, & eductio eiusdem in materiam, vt in omnibus mutationib. naturalib. excepta generatione hominis: vbi autem eductio & inductio iunguntur, ambo per eandem agendi rationem fiunt. Quo enim influxu ignis educit formam ex materia ligni, eodem illam inducit in eandem.

vbi

Vbi vero non iunguntur vt in generatione hominis, perspicuum est influxum agentis nõ esse simul eductionem formæ & inductioné, sed inductionem tantum. Solutio autem earum rationum, quæ contra afferebantur, ex dictis patet.

Vltimum argumentum sect. 2 recte probat.

Quod denique duæ extremæ necessario sint diuersæ, recte ex eo probatum erat, quia agere ex nihilo, hoc est, nulla re supposita ex qua vt ex causa materiali seu subiectiua res fiant, necessario indiget virtute infinita: agere autem ex aliquo vt ex materiali causa, non item, vt inferius patebit. Atque ratio agendi ex aliquo in multas ac varias agendi rationes siue actiones diduci solet, vt in actionem immanentem & transeuntem; deinde transiens in momentaneam, & temporariam: rursus temporaria, quæ, & motus dicitur, in diuersas species motus, non quatenus pro forma fluente sumitur; quia sic habet rationem motus; sed quatenus pro fluxu seu potius influxu formæ, quo pacto est actio.

Diuisio rationis agendi ex aliquo.

Num accidentalis forma attingat productionem substantiæ.

QVÆSTIO IV.

Quidnam sit in vnoquoque agente principium agendi.

SECTIO I.

Materiam non esse principium agendi.

EXplicata ratione causandi agentis causæ, exponendum videtur quodnam sit principium, quo & agens agit, & quatenus eius principii vis pertineat. Qua in re illud perfacile est intelligere, non esse id muneris materiæ tribuendum. Nam cum in diuersis specie rebus sit eadem materia, nec tamen eadem vis agendi (neque enim quoduis à quouis fieri videmus, sed aliud ab hoc, aliud ab illo) sequitur principium quo agens agit non esse materiam. Atque hæc ratio valet in rebus, quæ gignuntur, & intereunt. Quod si in his materia non est agendi principium, cur fuerit in sempiternis corporibus? Accedit quod materia in vtrisque est pura potentia, ac proinde eius naturæ, vt nullum actum includat: quod autem neque actus est, neque actum includit, cuiusnam actiuitatis esse possit? Actiuitas enim omnis ab actu est, & dicitur: neque ab ipso actu existentiæ, sed ab eo quod actu existit: siquidem actus existentiæ tribuit quidem rei vt existat, vt autem habeat hanc, vel illam agendi, aut patiendi vim nõ tribuit sed supponit. Ita patet formam esse principium quo agens agit

Formam esse agendi principium concluditur.

Verum non omnes formæ sunt agendi principia. Nam quantitas cum sit primum accidens absolutum materiæ, seque ex parte illius teneat, vt aiunt Philosophi, & perinde ad cætera sit indifferens, vt est materia ad omnes formas, nullam quoque actiuitatem habet, nisi ratione figuræ, quæ est qualitas, qua facile, aut difficile penetrat. Relationes quoque vt nullius actionis sunt termini, sed quædam quasi eorum appendices, nec tantum in ipsis terminorum subiectis resultent, sed sæpe in aliis quam remotissimis, sic etiam nullius sunt actionis principia. Ita fit, vt principia quibus agentia agunt, vel sint formæ substantiales: vel qualitates: vel vtraque: & cum de actiuitate accidentium agitur, de sola qualitatum actiuitate disputatio intelligi debeat.

Quantitas actiua non est.

Neque relatio.

Est tamen forma substantialis, & qualitas.

Sed quoniam haud difficile perceptu videtur esse, num formæ substantiales sint principia productiua substantiarum, & accidentales accidentium, de solis accidentalibus quæsitum est, num attingant productionem substantiæ: hoc est, num principia sint, quibus substantia producatur: hoc enim difficultate non caret. Ex cuius rei explicatione illud etiam perspicuum fiet, num aliquam agendi vim habeant formæ substantiales, & quæ tandem illa sit.

Primæ opinionis refutatio.

SECTIO II.

SVnt igitur hac in re tres philosophorum sententiæ, si tamen omnes sunt dignæ homine philosopho. Prima est quorundam recentiorum, (*ad hunc videtur accedere Maior. 4. d. duodecima quæstione tertia*, qui tantam vim tribuunt accidentibus, vt dicant ea, non virtute substantiæ, sed propria, & peculiari attingere productionem substantiæ. Horum argumenta hæc sunt.

1. Sententia proponitur.

Vnum, quia experientia cernimus ignem sæpe generari non à forma ignis qui nullus tunc adest, sed à solo calore genito per refractionem luminis, aut attritionem duorum corporum, vel à calore existente in ferro ignito, quod re vera nondum habet formam ignis.

Probatur. 1.

Alterum, quia substantia producitur per actionem, actio autem non est nisi inter contraria,

2.

traria, quæ nulla sunt nisi accidentia, substantia enim non est contraria substantiæ nisi per accidens.

Tertium addi potest hunc in modum: accidentia seiuncta à substantia producunt substantiam, vt patet in accidentibus calicis consecrati, quæ infusam aquæ guttulam possunt in vinum conuertere: igitur, per se ipsa ac virtute propria producunt substantiam non virtute vini, quod iam non est. Nec recurras ad quantitatem, quæ ibi supplet locum substantiæ, in qua erat: tum quia non supplet locum substantiæ nisi in iis sustinendis: tum etiam quia si essent sine quantitate (quod etiam diuina virtute fieri posset) idem efficerent.

Confirmatio ex Arist.

Confirmant iidem authores suam sententiam ex Aristotele cum in libro de sensu & sensibili, capite de Sapore, vbi ait ignem non agere, vt ignis est: sed vt calidus est: tum etiam in libro primo de Generatione capite septimo, vbi ex eo probat simile non agere in simile, sed contrarium in contrarium: quia actio non est nisi inter cõtraria. Addunt quoque Auenroem qui septimo libro huius operis com. trigesimoprimo, & libro duodecimo com. decimooctauo ait, idem esse agens disponens materiam, & inducens formã: at vel sensu notum est accidens esse, id, quod materiam disponit. Item neq; elementa neq; vllas substantiales formas esse actiuas, nisi propter qualitates: & semen, quod non est actu animatum, facere actu animatum per calorem naturalem quem habet.

Proposita sententia refellitur. 1.

Sed hæc sententia facile refellitur ratione illa philosophis communi: Quicquid est in effectu, præexistit in causa efficiente, æque perfecte quidem, si sit vniuoca, perfectius autem si æquiuoca: nihil enim dat, quod non habet aut formaliter aut eminenter, vt dici solet, hoc est, excellentius: at accidens si cum substantia conferatur, præsertim cum forma, quæ introducitur, aut cum composito quod generatur, longe minus perfectum est: non ergo producitur substantia virtute accidentis.

Defensio minus apta refutatur.

Nec respondent recte. Accidens in ratione quidem entis esse ignobilius substantia, at in ratione productiui esse nobilius, aut æque nobile: satis enim nobis est, si ostendatur esse ignobilius in ratione entis, vt non esse principale productiuum substantiæ concludatur: alioqui non liceret colligere nobilitatem entitatiuam causarum efficientium ex entitatiua nobilitate effectorum, nec perfectionem Dei ex perfectione creaturarum, posset enim Deus (vt Scotus in quarto sent. duodecimo, quæstione tertia, argumentatur) esse perfectissima causa efficiens, simulque ens

A omnium imperfectissimum, quo nihil alienius à ratione dici potest: præsertim cum virtus actiua rerum sequatur earum entitatem; & plane cernamus, quo perfectior est entitas cuiusque rei in suo genere, eo altiorem, maioremque esse eius virtutem, vnde res calidiores magis calefaciunt, & doctiores homines plura perfectiusque docere possunt, atque ita in cæteris.

Virtus actiua rerum sequitur earũ entitatem.

Præterea: si formæ substantiales non es- 2.
B sent productiuæ aliarum substantialium, cum ad productionem accidentalium satis sint accidentales, vt volunt, nullam actiuitatem haberent substantiales formæ: vnde fieret, vt res naturales non essent per se actiuæ, & per se generatiuæ sibi similium, sed per accidens: neque enim agunt per materiam, vt dictum est, nec secundum materiam sibi similia generant, concedent igitur res naturales per se quidem posse pati, hoc est, ratione materiæ,
C per se autem agere nequaquam: vt satius eis videri possit, res naturales ex materia, & solis accidentibus conficere.

Ad hæc, accidentia habent esse suum à 3.
substantiis, ergo & agendi vim, quæ eorum entitatem sequitur, non sunt igitur prima actiua, sed ipsæ formæ substantiales, non modo si accidentia spectentur, quatenus inseruiunt formis substantialibus suo modo producendis, sed etiam accidentalibus: de qua re
D paulo post explicatius.

Postremo: actiones sunt singularium sub- 4.
sistentium, non modo tanquam eorum in quibus recipiuntur, sed etiam tanquam eorum à quibus effectiue proficiscuntur, vt patet ex iis, quæ ad caput primum primi libri quæstione quinta diximus; singularia autem substantia sunt substantiæ: proficiscuntur ergo actiones effectiuæ à substantiis, at non ratione materiæ, quæ nullo modo actiua, sed
E receptiua est: igitur ratione formæ: est igitur forma substantialis principium, quo res naturales agunt.

Accedit aperta Aristotelis sententia, qui 5.
secundo libro Physicorum capite septimo textu septuagesimoprimo formas substantiales in tribus generibus causarum ponit formalium efficientium & finalium: formalium quatenus dant esse materiæ atque composito: finalium, quatenus earum introductio
F intenditur ab agentibus: efficientium vero quatenus sunt principia, à quibus primum oritur actio, non quidem vt ab iis, quæ primo agunt, sed vt ab iis quibus primo agitur.

Atque hæc de prima opinione dicta sint: huius argumenta commodius exposita tertia sententia dissoluentur.

Secunda

Secunda sententia refutatio, & tertia confirmatio.

SECTIO III.

Opinio Scoti proponitur.

ALterius sententiæ, quæ omnino superiori opponitur, author est Scotus in prim. Sen. d. trigesimaseptima, & secund. d. decimaseptima, multo autem fusius in quart. d. duodecima, quæstione tertia, quem sequitur Ochamus in 2. quæstione vigesimatertia, & alii nonnulli, vt Durandus 1. Sentent. d secunda, quæstione secunda. Ea vero est, accidentia nec virtute propria; nec formarum substantialium attingere productionem substantiæ. Quod non virtute propria, ex eo constat: quia nihil minus nobile potest virtute propria producere aliquid nobilius, vt dictũ est contra superiorem opinionem. Quod autem nec virtute formarum substantialium, tum ex eo probant, quia existimant id fieri non posse: tum etiam ex eo, quia ad substantiarum productionem satis est pro principio formali effectiuo, & immediato ipsa forma substantialis causæ agentis.

Confirmatur.

Quod autem id fieri non possit virtute formarum substantialium sic probat Scotus in quarto Sententiarum d. duodecima, quæstione tertia, cum ait, accidens virtute substantialis formæ esse productiuum substantiæ: aut virtutis nomine intelligis aliquid relatiuum, aut absolutum: non relatiuum: quia nullius est actiuitatis: igitur absolutum, at quodcunque dixeris, semper erit ignobilius substantia producenda; igitur fieri non potest, vt accidens virtute substantialis formæ attingat productionem substantiæ.

Quod vero ad id satis sit ipsa forma substantialis sic probant a ii, inter quos est Ochamus, in secund. quæstione vigesimatertia, sic: aut per se forma substantialis non est immediate productiua substantiæ propter perfectionem suam, aut propter imperfectionem, non propter perfectionem; quia Deus cum sit perfectissimus, est immediate productiuus substantiæ; non propter imperfectionem, quia accidentia etsi sunt imperfectiora, sunt tamen immediate productiua sibi similium, est igitur forma substantialis immediate productiua substantiæ, quo fit, vt non sit productiua per accidentia, tanquam per instrumenta, quod argumentum desumptum est ex Scoto secund. Sent. d. decimasexta.

Præterea; si forma substantialis non esset productiua substantiæ nisi per accidentia, non daretur in substantiis generatio vniuoca, siquidem vniuocatio generationis cerni

A debet inter formam, qua generans generat, & eam, qua genitum conficitur; at negare generationem vniuocam, est pugnare cum omnium sententia, & experientia ipsa, ergo & docere, substantiam per accidentia generare substantiam.

Postremo, forma substantialis cuiusuis rei, est principium immediate productiuum illius passionum saltem primæ, imo & accidentis sensibilis, postquam à proprio subiecto expulsum est, vt cum aqua se reducit ad pristi-
B num, & natiuum frigus; est igitur productiua forma dissimilis, cur igitur non etiam formæ sibi similis in alieno subiecto, cum id accidentibus contingat.

Vera sententia exponitur.

Tertia igitur sententia, quæ vt media est inter vtramque, & communis fere eorum omnium, qui causis secundis veram efficientiã tribuunt *quamq; sequuntur Caietanus prima parte, quæstione septuagesima septima, articulo pri-*
C *mo, Capreol. in 4. Sent. d. duodecima, quæstione secunda, Ferr. 4. contra gent. capite sexagesimo sexto, Herueus quodl. tertio: quæstione duodecima,* ita & à nobis amplectenda hac assertione cõtinetur Accidentia non attingere productionem substantiæ virtute propria, sed virtute formarum substantialium. Quæ sententia est apud Diuum Thom. in prima parte, quæstione septuagesimaseptima, articulo primo, & tertia p. quæstione septuagesimaseptima, art.
D 3. & aliis locis compluribus. Ac prior quidem pars infirmatione primæ sententiæ confirmata relinquitur, tametsi solutione etiam argumentorum, quibus 2. opinio confirmata est, probari potest. Posterior autem pars hunc in modum ostenditur.

Assertio duas habens partes.

Prior pars vnde probatur.

Pars posterior conclusionis ostenditur.

Primum, quia si formæ substantiales essent proxima & immediata principia productiua substantiæ, & huius productio non attingeretur ab accidentibus; sane cum agens pro-
E ximum eiusq; forma debeant esse simul, siue non distare ab eo quod patitur, vt est Aristotelis septimo libro Phys. capite secundo, textu decimo, communisque Philosophorum sententia, nec forma Solis esset principium quo Sol producit mineralia, & alia plurima, quorum generatio Soli tribuitur, nec homo generaret hominem; aut vllum aliud viuens, quod per semen generare dicitur, reuera sibi simile produceret, nam & forma Solis ab
F his inferioribus longissime distat, & viuens quod per semen dicitur generare, non necessario existit cum aliquid ex semine illius generatur, tantum abest, vt eius forma necessario simul sit cum eo, quod generatur. Atque hæc ratio ita vrget Scotum, vt non aliter ei satisfaciat, nisi negandis duobus communibus principiis & fundamentis Philosophiæ.

Alterum est omnia agentia proxima esse simul cum patientibus: Alterum viuentia, quę per semen generant, generare sibi similia. Vnde in eas angustias cogitur, vt huiusmodi viuentia à solo Deo generari asserat. A virtute enim quæ in semine est generari nequeunt, cum sit minus perfecta, quam formæ eorum quæ generantur; nec recurri possit ad formas cœlestium corporum, quia imperfectiores sunt omnibus formis viuentium. Imo etiam adiungit dispositiones vltimas ad introductionem formarum perfectorum viuentium non fieri virtute seminis, quia huiusmodi virtus imperfectior est formis membrorum, quæ sunt vltimæ dispositiones ad formam totius viuentis: atque ita existimat membrorum formas à cœlo introduci non ab ipsis viuentibus per virtutem in semine impressam. Quo fit, vt perfecta viuentia minorem actiuitatem habeant in generatione sibi similium, quam imperfecta, quod etiam ipsum in iis, quorum formæ educuntur è potentia materiæ, non leue incommodum est.

2. Ratio. Deinde quia res naturales non generant sibi similia nisi per motum, motus autem intrinsece terminatur ad accidens: Vnde fit, vt producant substantias per accidentia & non immediate per suas formas.

An sit duplex actio in generatione rei naturalis. Quod si quis dicat, in generatione cuiusque rei naturalis esse duplicem actionem, alteram, quæ fit in tempore, & præcedit ipsam productionem formæ substantialis, atque hanc esse motum, & proficisci à forma accidentali: alteram quæ fit in instanti, & est ipsa productio substantialis formæ, atque hanc non esse motum, sed momentaneam actionem, mutationemque, & fieri immediate à forma substantiali: Occurrendum est productionem formæ substantialis, quæ non fit à solo Deo (quod dixerim propter creationem formæ rationalis) non esse actionem, aut mutationem, sed terminum actionis & mutationis, quæ fit ab agente naturali: omnes enim formæ substantiales, quæ per motum educuntur è potentia materiæ resultant in materia in fine motus virtute instrumentali ipsius motus, seu potius eorum accidentium, quæ introducuntur per motum cum primum illa ad certum, & præscriptum terminum perueniunt: actio autem agentis per motum mutationemve non est vlla alia, quã ipse motus aut mutatio. Verum de his ad caput decimumtertium, vbi de motu & mutatione plura dicenda sunt.

3. Ratio contra Scotum. Tertio, quia actiones corruptiuæ, hoc est, quibus ita aliquid gignitur, vt aliquid etiam corrumpatur) quod dictum sit ad distinctionem perfectiuarum, cuiusmodi est illuminatio, visio, & similes) sunt inter contraria, vt Aristoteles 1. *Physic. capite quinto, text. quadragesimoseptimo, & quinto Physicorum, capite secundo, textu decimo, & quarto de generatione animæ. capite tertio, & alibi* docet, at eæ quibus agentia naturalia sibi similia siue in genere, siue in specie generant: sunt corruptiuæ eorum, ex quibus ea generant: sunt igitur inter contraria, ac proinde inter accidentia, quibus ad generandum vtuntur ipsæ nimirum eædem quibus materiam disponunt neque alias vnquam norunt veteres Peripatetici, aut aliæ sunt necessariæ, cum eæ sint satis, vt in dissoluendis quoque argumentis patebit.

4. Ratio. Postremo, quia nulla substantia est actiua nisi per aliquam potentiam actiuam: potentiæ vero actiuæ in creaturis sunt qualitates accidentariæ, quod vel ex eo patet: quia quælibet vna numero substantia actiua habet plures potentias actiuas, vt inductione patet, cum interim vna numero substantia non sit plures substantiæ. Si ergo omnis substantia creata & actiua (excludamus enim materiam) per qualitatem accidentariam agit, quicquid agit, necessario dicendum est non modo nullam formam substantialem informantem, sed nullam quoque per se subsistentem, si creata sit, attingere per se ipsam & immediate productionem substantiæ, imo nec cuiusquam accidentis, sed per qualitates accidentarias omnia efficere. *Cur tam multa qualitates actiuæ in quaq; re inueniantur.* Atque hæc est causa cur tam multæ qualitates actiuæ reperiantur in vnaquaque re, quod alioqui superuacaneum foret, si substantia ipsa per se ipsam omnia posset efficere. Sed quod attinet ad actiones animæ rationalis & substantiarum separatarum, fusius hoc ipsum ostendendum est ad librum duodecimum.

Solutio argumentorum primæ opinionis.

SECTIO IV.

Soluitur 1. arg 1. opinionis. Primum igitur primæ opinionis argumentum hoc pacto diluendum est, calorem ipsum ex se, etiamsi non sit ab igne productus sed vel per refractionem luminis, vel per attritionem genitus, esse generatiuum ignis; non principaliter tamen, sed instrumentaliter virtute formæ substantialis rei producentis lumen, aut atterentis. Res enim, quæ producit lumen aut ignis est, aut igne nobilior. Quæ autem atterit, vt quidem cernimus, mista est, in qua virtute continetur ignis.

Ad

Secundum soluitur. Ad secundum concedimus, substantiam, A quæ generatur, non produci per aliam actionem, nisi per motum, qui intrinsece terminatur ad accidens: sed addimus, quia illud accidens est instrumentum substantiæ, ideo ex illo resultare substantiam.

Tertiũ eiusdem dissoluitur. Tertium hoc pacto dissolues: accidentia, quæ in sacramento Eucharistiæ sine subiecta substantia existunt, esse generatiua substantiæ virtute eius substantiæ, quæ conuersa est in corpus aut sanguinem Domini, etiamsi illa non existat. *Ita Diuus Thomas tertia parte, quæstione 77. articulo tertio, & alii ratiocinantur.* B

Ad loca Aristotelis adducta pro prima opinione. Ad ea vero, quæ ex Aristotele afferuntur, dicendum: eius sententiam in priori loco esse, ignem non agere, vt ignis est, hoc est, sola propria forma substantiali, vt principio agendi (quod Scotus credidit accidere in ipsa productione substantialis formæ ignis) sed vt calidus est, id est, per formam caloris, à C quo proxime, & vt ab instrumento exit actio ignis, ita vt per eam actionem non solum calefaciat, sed etiam ignem generet. Quod obiter notabis contra eos, qui negant, putasse Aristotelem, formas substantiales elementorum esse distinctas à primis quatuor qualitatibus. *Notanda Aristotelis explicatio.* Quod autem adducitur ex posteriori loco, non contra nos est, qui non ponimus in generatione actionem aliam diuersam à motu, sed contra Scotum, qui aliam commentus D est in fine motus.

Ad dicta Auenrois. Quæ autem ex Auenroe proponuntur, & si non tantum hac ætate authoritatem habent, quod sint eius authoris, quantum in superiori habuerunt, tamen non solum nostræ communique sententiæ nihil repugnant: sed eam plane ac perspicue confirmant.

E

Solutio argumentorum secundæ opinionis.

SECTIO V.

QVOD vero attinet ad ea, quæ pro secunda opinione proposita sunt: argumentum quidem Scoti hoc pacto diluendum. *Argumentum Scoti soluitur.* Cum accidens dicitur virtute substantię producere substantiam nomine *virtutis*, nihil diuersum ab ipso accidente intelligendum esse, quia illud (*virtute*) non est sumendum F transitiue, sed intransitiue, quasi dicas, vt est virtus substantiæ, etiam vt instrumentum illius. Quare nec per aliud accidens, siue respectiuum, siue absolutum, est productum substantiæ, sed per se ipsum, tametsi minus principaliter & instrumentaliter. *Lege Caiet. 1. p. q. 77 artic. 1.*

Ochami argumentum diluitur. Ad primum sequentium dicendum est, formam substantialem propter mediam quandam perfectionem, quam habet inter formas accidentales, & primam formam, quę est actus purus, duo sibi vendicare: vnum, vt sit principale principium productiuum substantiæ, qua ratione superat conditionem formæ accidentalis: alterum, vt non sit proximum & immediatum: qua ratione deficit à conditione diuinæ naturæ, quæ & principalissimum & proximum principium productiuum est cuiuscunque effectus. *Formæ substantiali duo sibi vendicare.* Principalissimum, quia non est productiuum virtute alterius, proximum, quia nullo instrumento aut quasi instrumento ad agendum indiget. Itaque esse simul principale principium productiuum, ac proximum, est summæ perfectionis: esse proximum, sed non principale est infimæ: at esse principale, sed non proximum est mediæ cuiusdam: quare forma substantialis, nec quia perfecta est absolute, nec quia imperfecta, vendicat sibi eam conditionem, vt non sit immediate productiua substantiæ, sed quia medio modo perfecta.

Cõparatione cuius formæ dicatur generatio vniuoca. Ad secundum dicendum, generationem substantiæ non dici vniuocam aut æquiuocam comparatione formæ geniti cum forma proxima, quæ instrumentum est generantis: sed cum ea, quæ in generante prima & principalis est.

A quo subiecto efficiatur passio. Ad tertium dicendum, passionem propriam non effici à subiecto, sed ab eo agente, à quo subiectum efficitur, tametsi secundario & consequutiue. Agens enim per eandem actionem, qua dat formam, dat (quod dici solet) consequentia ad formam. Id quod non ea ratione credendum est accidere, quia fieri non possit, vt res vlla in eo instanti, in quo vere ac proprie efficitur à suo generante, possit aliam actione alia vere ac proprie efficere (quod alicui fortasse videatur) *Res in instãti quo fit, agere potest.* Sol enim in eo momento, quo creatus est à Deo, produxit lumen in aere vera quadam alia & propria effectione, & luminis radius in eo instanti, quo producitur in aere, producit in oculo speciem actione distincta ab ea, qua est productus; sed quia propria passio non solum ea, quæ non differt essentialiter à subiecto, vt passio trianguli, sed etiam ea, quæ habet essentiam ab illo diuersam, vt intellectus à forma intellectuali necessaria consequutione sequitur proprium subiectum. *Quare eadẽ actione ponatur subiectũ, eiusq; passio.* Hinc enim fit, vt qua actione ponitur subiectum in rerum natura, eadem consequutiue ponatur eius propria passio, siue talis actio sit creatio, siue propria effectio supponens subiectum, in quo fiat, siue momentanea, vt productio luminis, quod passio visibilitatis consequitur:

siue temporaria, quam motum appellamus, A quæ semper quidem terminatur intrinsece ad aliquod accidens, extrinsece autem in generatione substantiæ ad substantiam genitam, eiusque proprietates. Quod si substantia ipsa generari potest per eam actionem, quæ intrinsecus terminatur ad accidens, cur propria passio non fiat eadem ipsa actione, qua efficitur subiectum, quod naturali sequela consequitur? Quod autem obiicitur de reductione aquæ ad pristinum seu natiuum frigus, eodem modo diluitur: B est enim frigus quædam aquæ proprietas, tametsi minus proprie dicta, eo quod sit ex genere earum, quæ remitti aut impediri possunt, vt etiam est calor, & esse supremo in loco respectu ignis, & siccitas atque esse in loco infimo respectu terræ. Itaque sublato calefaciente & conseruante calorem in aqua productum, mox illa recuperat natiuum frigus non aliqua actione, quæ ab aqua proficiscatur, sed C naturali quadam resultatione ex natura subiecti, tametsi illa resultatio fit in tempore propter admixtionem contrarii, quod paulatim expellitur.

Aqua vt se reducat ad frigus.

Quod si obiicias, illa resultatio fit in tempore: ergo est verus motus: ergo vera actio: fit igitur propria passio à subiecto per veram actionem. Respondendum est, primum quidem per accidens euenire, vt ea resultatio fiat in tempore: nam in eo instanti, quo primum D aqua genita est, resultauit in ea frigus, non in tempore, nec per verum motum actionem ve distinctam ab ea, qua genita est aqua, sed per naturalem concomitantiam siue consequentiam. Deinde, etsi est vera actio, eam tamen non proficisci ab aqua, vt ab agente, sed à generante aquam, id quod de motu etiam locali elementorum ad octauum librum Physicorum diximus, & forsan libro nono huius operis repetendum est. E

Obijcitur cõtra prædicta 1.

Actio tribuenda generanti.

Si quis iterum obiiciat, motum & terminum esse idem re, subiectum autem & passiones eas, quæ sunt entia realia, non esse idem re: ergo nõ posse acquiri per vnum & eundem motum. Respondendum est, id, quod dici solet motum & terminum esse idem re, intelligi debere de primo termino, non de consequutiuo.

Obiicitur 2.

Motũ & terminũ esse idẽ re, quomodo accipiẽdum.

Ita patet, formam substantialem non esse F principium immediate productiuum, siue substantiæ, siue accidentis, vera nimirum & propria actione, sed formam accidentalem. Vtrum vero accidens sit principale principium productiuum accidentis, an vero instrumentale, nunc expendendum est.

Epilogus dictorum.

Num accidens sit principale principium productiuum accidentis, an instrumentale tantum.

Sectio VI.

Accidens non esse principale principium productiuum, sed instrumentale, quadam ex parte ex eo videtur, quia negari non potest, quin sit essentialiter subordinatum substantiæ in agendo, ac proinde ab ea accipiat virtutem ad agendum, quod videtur proprium instrumentalis causæ. Alia vero ex parte, si accidens, quo aliud accidens producitur, sit eiusdem speciei cum illo, vt calor cum calore, aut etiam nobilioris naturæ, vt lumen respectu siccitatis, nulla videtur ratio, cur dicatur instrumentale principium: neque enim talis effectus excedit virtutem talis causæ, vt ad eam tanquam ad instrumentalem, & non potius tanquam ad principalem referatur.

Argumenta pro vtraque parte.

Ad hanc dubitationem dicendum est, nunquam accidens, si proprie loquamur, esse principium principale productiuum accidentis, sed semper instrumentale, tametsi respectu alicuius actionis aliquo modo principale dici possit.

Assertio quæstioni respondens.

Prior pars assertionis huius non satis confirmatur ratione illa pro priori parte dubitationis proposita: Quia, inquam, omne accidens est essentialiter subordinatum substantiæ in agendo, & ab ea accipit virtutem ad agendum. Neque enim id proprium est instrumentalis causæ, cum omnes causæ secundæ à prima, cui essentialiter subordinatæ sunt, virtutem ad agendum accipiant, & inferiores etiam à secundis superioribus, & tamen harum pleræque dicantur principales, vt homo in generando homine, & sol in gignendis mineralibus.

Quod igitur ea pars sit vera, ex eo primum constat; quia vt res se habent in essendo, ita etiam in agendo: quod est commune Philosophorum proloquium: accidentia vero non habent esse per se, quare nec sunt actiua per se, ac proinde nec principalia productiua rei cuiusquam, siue substantiæ, siue accidentis, sed semper instrumentalia. Deinde, quia hoc est discrimen inter causam principalem & instrumentalem, quod semper instrumentalis accipit virtutem ab aliqua eiusdem ordinis in agendo, & cum ea facit vnam quasi totalem causam: veluti securis, quæ accipit virtutem faciendi scamnum à fabro, & cum eo facit vnam suo modo talem causam proximam & immediatam effectui, ac causa principalis, etsi accipere potest virtutem agendi ab alio

Vera cõfirmatio prioris partis.

Commune Philosophorum proloquium.

Discrimen inter causam principalem, & instrumentalem.

ab alio superioris ordinis, vt homo & à Deo & à sole in generando homine; nunquam tamen virtutem accipit ab alia eiusdem ordinis. Nam etsi homo & semen vnam quodammodo totalem causam proximam embryonis conficiunt: homo tamen non accipit virtutem agendi à semine, quo in generando vtitur, sed potius semen ab homine. Cum igitur accidentia omnia accipiant agendi virtutem ab aliqua substantia eiusdem ordinis in agendo, vt calor ignis ab igne, & lux solis à sole, perspicuum est, nullum eorum esse causam principalem, sed omnia esse instrumentalia.

Accidens omne pendere à substantia in agendo.

Quod autem omne accidens ab aliqua substantia eiusdem ordinis in agendo virtutem agendi accipiat, seu, quod idem est, agat virtute illius, aut, si mauis, pendeat ab illa à priori in agendo (nam à posteriori potest causa principalis pendere ab instrumento, & sine illo non agere.) facile ex eo ostenditur; quia omnis actio proficiscitur primo, & per se ab aliquo supposito, siue re per se subsistente, vt ex primo libro perspicuum est. Vnde si proficiscitur ab accidente, id esse non potest, nisi secundario, & virtute illius. Hinc est, quod operationes animæ non proficiscuntur primo à potentiis, sed ab ipsa anima, cuius vi potentiæ operantur, vt patet ex illa animæ definitione: *Anima est id, quo primo viuimus, sentimus, & intelligimus.* Hinc etiam prouenit, vt motus nec passiue nec actiue referatur primo ad aliquam potentiam naturalem, sed ad ipsam naturam, tanquam ad primum principium motus & quietis: vt ex definitione naturæ manifestum est. Hinc demum fit, vt Philosophi omnes attribuant substantiis generantibus non solum ipsarum formarum substantialium introductionem, sed etiam eorum accidentium, quibus materia ad introductionem substantialium disponitur; vt habes ex illo communi eorum pronuntiato: *idem esse agens introducens formam, & disponens materiam.* Cum igitur introductio formæ substantialis necessario referatur ad formam substantialem generantis, ad eandem quoq; necessario referenda est introductio formarum accidentalium, quibus fit dispositio ad substantiales, ac proinde accidentales nullam eiusmodi dispositionem efficiunt, nisi virtute substantialium.

Definitio animæ.

Commune Philosophorũ pronuntiatum.

Posterior assertionis pars explicatur, & deinde probatur.

Instrumenti actio duplex.

Vt autem posterior assertionis pars melius intelligatur & probetur, animaduertendum est ex Diuo Thoma, & clarius ex Caietano, omne instrumentum habere duplicem actionem rationemve actionis (quicquid Scotus velit) vnam propriam, & alteram participatam à principali agente. Verbi causa,

A securis ex vi formæ figuræve, ac materiæ propriæ, quæ pondus & duritiem habere debet, habet, vt secare possit, adeo vt etiamsi certo modo cadat deorsum, neque villo pacto moueatur à fabro, lignum secet: at quatenus hoc vel illo modo mouetur a fabro, habet vt faciat scamnum. Atramentum etiam ex vi naturæ suæ papyrum atram reddit, quomodocunque in eam cadat, characteres autem non depingit, nisi quatenus papyro artificiose à

B scriptore applicatur. Eodemque modo calor ex propria natura habet quod calefaciat, ita vt etiamsi haberet existentiam per se, neque operaretur virtute alicuius substantiæ, adhuc calefaceret: at quatenus anima sensitiua illo vtitur ad nutritionem, generat carnem. *Lege Diui Thomæ & Caietani 1. p. q. 45. articul. 3. & 3. p. quæst. 7. articul. 1. & quæst. 13. articul. 2. & quæst. 19. artic. 1. & quæst. 62. artic. 1. & 4. & quæst. 7. art. 3.*

Qua ratione instrumẽtum dici possit principale principium actionum.

C Quanquam ergo instrumentum ratione posterioris actionis modive agendi nunquam potest dici principale principium actiuum, vt est luce clarius, tamen respectu prioris interdum principale proprie, interdum quodammodo, & non simpliciter principale dici potest. Proprie quidem, si sit res per se subsistens, vt securis, atramentum, & cætera huiusmodi, quæ vulgari vsu instrumenta dicuntur, aut forma substantialis rei

D per se subsistentis. Habent enim hæc omnia operationem aliquam propriam, & minime participatam, aut communicatam ab artifice, ipsa quidem per se subsistentia, tanquam ea, quæ principaliter agunt: formæ vero eorum substantiales, tanquam ea, quibus principaliter agunt: quodammodo autem, & non simpliciter principale, si nec sit res per se subsistens, nec forma substantialis rei per se subsistentis, cuiusmodi sunt ac-

E cidentia omnia. Hæc enim neque ipsa per se cuiusquam effectus sunt principaliter productiua, siue vt quæ producunt, siue vt quibus alia per se producunt, vt patet ex priori parte assertionis: tametsi extenso principalis productiui nomine, vt ait Caietanus, principalia dici possunt, quod ex propria natura, & virtute sua sint productiua, licet dependenter ab alio productiuo eiusdem ordinis, cum quo vnum quasi tota-

F le productiuum conficiunt. Intellige autem nomine formæ substantialis, ipsam quoque naturam substantialem, vt distinguitur à supposito, ne excludatur humanitas Christi à principali productiuo, vt quo humanarum Christi actionum. Quanquam enim non principaliter agit, vt quod agit, tamen principaliter vt quo. Ita non solum expl-

Humanitas Christi quomodo principiũ actionũ.

plica-

plicata est posterior assertionis pars, sed probata.

Additio Caietani improbatur. Addit Caietanus accidentia respectu earum operationum, quæ non excedunt propriam eorum virtutem, quemadmodum non proprie dicuntur principalia productiua, ita nec proprie dici instrumenta, siue instrumentalia, vt calor animalis in calcefaciendo cibo, quod nobis non placet; nisi instrumentum proprie dictum id solum appellet, quod non mouet nisi motum, cuiusmodi sunt instrumenta vulgo sic dicta. Neque enim accidentia indigent, vt moueantur aganturve, vt ipsa moueant, siue agant. Verum de modo agendi instrumentorum explicatius adhuc agendum est inferius.

Solutio cuiusdam ambiguitatis.

SECTIO VII.

Quomodo accidens sit in agendo subordinatũ substantiæ. SED quæritur, num accidens ita pendeat in agendo à forma substantiali, vt sit ei essentialiter in agendo subordinatum: & num pendeat in agendo à forma substantiali eius rei, cui inhæret, an alterius? si enim pendet à forma eius rei, cui inhæret, illud incommodum apertissime sequitur, aliquando formam aquæ esse principium calefactiuum, nempe cum aqua calida aliquid calefacit: si vero à forma alterius particularis rei, ea fortasse erit substantialis forma rei, à qua accidens productum est, vt calor aquæ à forma ignis, qui aquam calefecit (neque enim alia succurrit forma substantialis alterius rei, à qua accidens in agendo pendere possit tanquam à principio effectiuo particulari) at forma rei particularis, quæ accidens produxit, sæpe non existit, cum accidens agit, vt patet in forma ignis, qui aquam calefecit: non est igitur omne accidens essentialiter subordinatum in agendo alicui formæ substantiali. Quod si ita est, quo pacto igitur pendet in agendo à forma substantiali? Æque enim dicere posses, filium pendere in generando à patre suo, ac proinde esse illi essentialiter subordinatum, quod tamen ad secundum librum cap. 2. quæstione 1. section. 2. merito negatum est.

Soluitur proposita difficultas. Huic ambiguitati, quæ non mediocris est in hac materia, hoc pacto satisfaciendum est: omne accidens pendere in agendo à forma substantiali rei, in qua est, si sit illi naturale, aut à forma substantiali eius, à qua productum est, si sit aduersum naturæ subiecti: sed tamen eam essentialem subordinationem non esse propriam in iis accidentibus, quæ sunt aduersa naturæ suorum subiectorum: idque illa ipsa ratione, quæ proposita est: quia fieri potest, vt formæ substantiales, quibus subordinata dicuntur, non existant, cum agunt. Sunt igitur subordinata more instrumentorum separatorum, veluti seminis & globi tormentarii à bombarda proiecti, quæ etsi suo modo sunt essentialiter subordinata formis substantialibus harum rerum, à quibus prodierunt: non est tamen propria ea subordinatio, vt est in instrumentis coniunctis, veluti in calamo respectu scribentis, in dolabra respectu fabri; quorum nec alterum scribere, nec alterum dolare potest, nisi actu concurrente principali agente.

Suboritur ex dictis & difficultas alia. Sed quid si Deus producat nouum calorem extra subiectum (iam enim supra concessimus posse eiusmodi calorem calefacere) numquid etiam tum calor in agendo erit subordinatus alicui formæ substantiali? Non erit quidem, sed soli Deo: verum non solum, *Soluitur.* vt primo agenti in suo ordine, sed etiam vt supplenti actiuitatem eius formæ substantialis, à qua naturaliter est producibilis. *Accidẽs singulare ad § substantiam habeat ordinem.* Putamus enim, omne accidens, quod per causas secundas produci potest habere naturalem ordinem ad certam numero substantiam creabilem, à qua sit naturaliter producibile, quemadmodum & ad certam numero, in qua sit naturaliter susceptibile. Quod verum esse patebit ex ea quæstione, num idem effectus numero à pluribus causis prouenire possit? *Deus in Eucharistia non supplet actiuitatem certa numero forma.* Itaque in eo euentu Deus supplebit per se ipsum & actiuitatem certæ numero formæ substantialis, & vim sustentatiuam certi numero subiecti: in sacra autem Eucharistia, etsi supplet vim sustentatiuam certi numero subiecti, panis, inquam, aut vini, in quo sacra illa accidentia existebant; non supplet tamen actiuitatem certæ numero formæ substantialis: quia adhuc ad actionem illorum accidentium suo modo concurrit forma panis aut vini præcedentis, tanquam ad actionem instrumenti separati, quod tamen ante consecrationem coniunctum erat. *Durandi opinio improbatur.* Quocirca, etsi Durandus in 4. distinct. 12. quæstione secunda; nobiscum ait, accidentia panis & vini ante consecrationem agere virtute formarum substantialium panis & vini, posseque, vt earum instrumenta attingere productionem substantiæ: non recte tamen id negat post consecrationem, sibi persuadens, necesse esse, vt tum Deus ad actionem sacrorum accidentium non tantum suppleat vim sustentatiuam subiectorum præcedentium, sed etiam actiuitatem formarum substantialium, quibus illa constabant.

Durandi opinio improbatur. stabant. Atque hæc de vi agendi accidentium, A formarumque substantialium dicta sint.

Sed quoniam sunt, qui causis secundis efficientibus partim omnem vim agendi adimant, partim tantam attribuant, quantam solo primo efficienti fas est tribuere: æquum est, vt eorum opiniones proxima disputatione refutemus.

Num res aliæ infra Deum aliquid agant. B

QVÆST. VII.

Opinio eorum qui omnem efficientiam adimunt causis particularibus.

SECTIO I.

1. Opinio proponitur. NON defuerunt, qui rebus aliis infra Deum omnem agendi vim negandam esse putauerint: solumque Deum aliquid agere C crediderint: cætera enim etsi viderentur agere, non agere tamen reuera, sed Deum ad horum præsentiam: argumenta pro hac opinione hæc sunt ferme.

1. Argumentum pro hac parte. Vnum, quia aut Deus concurrit in agendo cum creatura, aut minime: si non concurrit, igitur creatura in agēdo est prima causa, quod dicendum non est: si cōcurrit, aut totum ipse facit, aut partim ipse, partim creatura: si partim creatura, igitur ea ex parte erit creatura D prima agēdo, relabemurq; in idem incommodum: si totū ipse facit, nihil reliquū est, quod à creatura fiat: nisi forte quis ita insaniat, vt dicat, Deum & creaturam simul concurrere ad totum effectum, vt causas duas insufficientes per sese, & integrantes vnam sufficientem: quo pacto duo homines sæpe mouent lapidem, quem neuter per se mouere posset.

2. Argumentum. Alterum, quia si creatura aliquid ageret, crearet vtique: nam actio, aut aliquod subie- E ctum supponit, aut nullum: si nullum, plane est creatio; si aliquod, ergo est productiua solius formæ: iam enim subiectum ponitur productum: at forma non producitur ex subiecto tanquā parte sua, neq; ex parte sua, quæ prius fuerit in subiecto, quam ipsa in subiecto sit: ergo actio, qua incipit esse in subiecto, est creatio: quod idem dicendum est de parte formæ, quæ parti prius existenti additur, vt de secundo gradu caloris, qui additur primo: to- F tum enim per creationem fieri necesse est. Nec obstat, quod fiat in subiecto: nam & gratia creatur in subiecto, & anima rationalis in materia. Quare si creare nulli creaturæ conuenit, propriumq; Dei est esse creatorem, nulla creatura quicquam agit, sed solus Deus ad creaturæ præsentiam.

3. Argumentum. Tertium, quia Deus agit immediate in omnibus rebus, vt Theologi fatentur: quo fit, vt non agat mediante creatura quasi instrumento: quicquid enim medio instrumento agit, immediate agit: at creatura non potest agere, nisi vt instrumentum primæ causæ, cum in omnibus pendeat ab ea: non potest igitur quicquam agere.

Postremum, quia quod hæc res dicatur efficiens huius effectus, & illa illius, ex mera voluntate Dei profectum est: si enim statuisset, vt aqua calefaceret, & ignis refrigeraret, iam dicere possemus, aquam esse causam efficientem caloris, & ignem frigoris. Cum igitur eadem res non possit ex natura sua esse productiua contrariorum effectuum, necesse est dicere, omnem effectum produci à solo Deo, ad præsentiam tamen huius vel illius rei in naturalibus, iuxta id, quod ipse statuit.

Quorum authorum hæc fuerit opinio. Hanc opinionem dixerit fortasse aliquis fuisse antiquissimi Trismegisti, qui in Dialogo de *Communi* scribit, Deum circa omnia simul, atque omnia, actum esse omnium & potestatem: & in eo, quem de *Regeneratione & silentii impositione* inscripsit, Deum actum esse omnium potestatum, & potestatem omnium actuum. Quibus verbis ne immerito videretur negare rebus creatis ipsum agendi actum, si eis concederet potestatem, ipsam quoque potestatem negauit. Idem videtur sentire Philo Alexandrinus, qui libro 2. sacræ legis allegoriarum plane ait vnicam esse causam efficientem, nempe Deum, & in libro de Cherubim, & flammeo gladio, sic scribit: Proprium est Deo facere, creaturæ autem pati. Certe huius sententiæ meminerunt Auenrois 9. Metaphys. comment. 7. & libro 12. comment. 18. Albertus 2. libr. Physic. tract. 2. cap. 3. D. Thom. 1. p. q. 105. artic. 5. & lib. 2. sent. d. 1. q. 1. artic. 4. lib. 3. contra gentes, cap. 69. & aliis locis. In quam ex recentioribus post Petrum Aliacensem valde inclinat Gabriel in 4. sent. d. 2. q. 1. & 3. ait enim, posse quidem res creatas dici causas efficientes, sine quib. non, quod de lege ordinaria Deus statuerit non agere in rebus naturalibus, nisi ad earum præsentiam: at dici causas vere efficientes non posse. Deinde nihil minus efficere Deum cum producit effectum cum causa secunda, quam si se solo: imo vero plus efficere, quam si se solo produceret. Namq; igne præsente non modo solus Deus facit ignem, sed etiam efficit, vt ignis dicto modo sit causa ignis. Denique hanc sententiam non solum non videri veritati aduersam, sed etiam diuinæ potentiæ, & scripturæ sacræ consentaneam, vt apud Paulum ad Corinthios 3. cum de se, & aliis scribit: *Non sumus sufficientes cogitare aliquid à nobis*

nobis quasi ex nobis. & 1. ad Cor. cap. 12. cum de A
Deo ait: *Qui operatur omnia in omnibus.*

Res alias prater Deum vere agere.

SECTIO II.

Refellitur precedens opinio.

SED adeo absurda est hæc opinio, vt merito eam D. Thom. alioqui in reprehendendo modestissimus, *in 2. sent. d. 1. q. 1. art. 4.* stultam appellet. Primum enim negat sensum. Quid enim clarius & euidentius, quam quod ignis B calefaciat, aqua refrigeret, Sol illuminet, lapis percutiat, & similia?

Tollit enim è medio rerum creatarum virtutes.

Deinde negat rerum creatarum virtutes, quas Philosophi ex earum actionibus se colligere putant: neque enim aliter colligi possunt. Quod si virtus huius rei naturalis verbi gratia, ignis, nihil est aliud, quam quod Deus statuerit ad eius præsentiam calefacere, non magis per hanc virtutem, & alias consequentes cognosceretur natura ignis, quam per alias quasuis. Æque enim posset Deus ad præ- C sentiam ignis frigefacere, humectare, ac gignere aquam: quod plane admittunt aduersæ partis authores, asserentes: Si Deus statuat me loquente pluuiam se daturum: fore vt ita propria ego sim causa efficiens pluuiæ, vt ignis est efficiens caloris. Ita nulla relinquetur ratio philosophandi in rebus naturalibus, hoc est, naturas earum indagandi.

Tollit veram philosophandi rationem.

Tollit distinctionē actionum.

Tum etiam tollit de medio distinctionem D inter vitales operationes, & non vitales, siquidem vitales ea ratione distinguuntur à non vitalibus, quod vitales sunt à principio intrinseco actiuo, non vitales autem ab extrinseco. Quare non magis ambularent aut saltarent homines, pugnarentve, quam lignei homunculi artificiose deambulantes, saltantes, & pugnantes, nec minus proprie manducassent corpora assumpta ab iis Angelis, quos Abrahamus *Genes.* 18. hospitio excepit, quam E veri homines.

Adimit resistentiam rerum naturalium.

Cogitur quoque nullam admittere resistentiam in rebus: nisi eius authores velint Deum sibi ipsi resistere: nulla enim resistentia vel esse vel intelligi potest, nisi respectu rei contra agentis. Itaque non Taurus resisteret Leoni, sed Deus agens in Tauro resisteret sibi agenti in Leone; quo nihil stultius. Æque etiam necesse est concedat, hominem esse causam efficientem animæ rationalis, atque ignis F est causa formæ ignis. Ita enim illa efficitur à Deo ad præsentiam hominis, vt hæc ad præsentiam ignis.

Animæ rationalis productionem æque attribuat necesse est homini atque formam ignis ignem generanti.

Liberum arbitrium euertit,

Demum euertit funditus omnem rationalis creaturæ libertatem, cum ex ea sequatur, creaturam rationalem non agere, sed agi: quo etiam nihil indignius humana natura ab homine dici potest. Ita tollitur de medio meritum omne, omnis culpa, omnis iusta laus, ac reprehensio; quæ non debentur nisi bene aut male agentibus: quodque horrent aures, fit Deus author peccati, quod nescio quo pacto non aduertunt Catholici, qui opinionem hanc verisimilem faciunt. Atque hoc genus hominum merito iudicat Aristoteles 1. *Topicorum capit.* 9. magis indigere aut pœna, aut sensu, quam rationibus. Nam si contra hos verberibus ageretur, credo equidem tum demum ab eis obtineretur, vt vel à verberante homine non modo proprie agi, sed seuere etiam agi faterentur. Quod si actionem rationalis creaturæ excipiant, nihil est, cur cæteris rebus vim agendi negent. Nam rationes eæ, quibus suam opinionem confirmant (si vllam vim habent) æque valent in creaturam rationalem, vt eas expendenti patet.

tit, & meritum, pœnā, &c.

Præterea res creatæ sunt veræ causæ materiales, formales, & finales, cur igitur non efficientes etiam: præsertim cum non minus appareat eas agere, quam aliis modis causare? Neque enim id accidere potest, quia si agant, oporteat Deum cum eis concurrere in agendo, quod illi fieri non posse probant: in causando autem materialiter, formaliter, & finaliter: non sit necessarius diuinus concursus. Non minus enim pendet materia, forma, & finis particularis in causando à concursu Dei causantis, quam efficiens particulare, si datur à Deo efficiente, quod inferius ostendemus.

Postremo, aut Deus dare potuit creaturis vim agendi, aut minime. Si potuit, ergo temere negatur dedisse, præsertim cum magnificentius sit, & diuina bonitate dignius, fecisse res, quæ alias etiam suo modo (vere tamen) efficerent. Si non potuit, ergo repugnantia est aliqua, siue implicatio contradictionis in re ipsa, cum ex parte diuinæ potentiæ nihil sit repugnantiæ: at nullam afferunt, quæ vera sit, vt patebit in dissoluendis eorum argumentis: habent igitur creaturæ vim agendi; & vt agere videntur: ita & vere agunt.

Solutio argumentorum aduersæ partis.

SECTIO III.

Socratis lepida respōdendi forma.

FORSITAN dicat aliquis, non opus esse argumentorum aduersæ partis solutione, quæ vel actione aliqua ad sensum facta eludenda videantur, qua respondendi forma vsus est Socrates, vt Zenonis Eleatæ motum non esse concludentis rationi occurreret. Verum etsi Socrates lepide: quia tamen Aristoteles

teles 6. *Physicorum cap. 9. à text. 75 8. Physic.* eidem rationi, vtpote acutæ, serio respondendum censuit, nec nobis certe negligenda sunt horum argumenta, quod difficultate non careant.

Soluitur primum argumentum partis aduersæ. Ad primum igitur dicendum est, totum id, quod facit creatura, fieri etiam à Deo, sed tamen non esse superuacaneam creaturam in agendo, quia modo alio concurrit Deus ad actionem creaturæ, alio creatura ipsa: Deus vt independens, creatura vt dependens. B Potest hoc vtcunque perspici in operationibus artis humanæ. Nam totum id, quod facit securis, facit faber cum securi, veluti totum sedile: attamen non est superuacanea securis: ille vt agens principale, hæc vt instrumentum. tametsi substantiæ creatæ non concurrunt ad effectum proprium, vt pura Dei instrumenta, quo pacto concurrit securis cum fabro.

Soluitur secundum. Ad secundum, nec formam, cum primum C inducit in subiectum, nec partem formæ, quæ superadditur, fieri ex subiecto, vt ex parte sua, aut ex parte sua prius existente in subiecto: veruntamen non ideo creari, nisi huiusmodi sit, vt possit suapte natura per se existere, cuiusmodi est anima rationalis. Nam cæteræ, etsi nec fiunt ex subiecto, vt ex parte sua, nec ex parte sua prius existente in subiecto, fiunt tamen dependenter à subiecto etiam ipsæ qualitates supernaturales, quæ na- D tura sua per se existere non possunt. Quocirca nec proprie fiunt, quod compositorum est proprium, nec proprie creantur, vt anima rationalis.

Soluitur tertium. Ad tertium dicito, in iis actionibus, ad quas creatura simul cum Deo concurrit, vt in generatione ignis ab igne, & si Deus agit immediate immediatione virtutis, hoc est, non virtute alterius: non agere tamen ea ex parte immediate immediatione suppositi, vt lo- E quuntur Theologi, cum in iis vtatur creatura quodammodo, vt instrumento medio: at *Deus quomodo agat immediate.* in aliis actionibus, ad quas nulla creatura vtitur: vtraque immediatione agere & virtutis & suppositi. Dixi (*Ea ex parte*) quia alioqui in omnibus actionibus, agit Deus vtraque immediatione; virtutis quidem, quia non vir- *Deus est indistans ab omni re.* tute alterius: suppositi autem, quia est indistans à qualibet re propter aliquam actionem, quam exercet in omnibus rebus, nulla F ad eam concurrente creatura: in rebus quidem iis, quæ fiunt concursu agentium naturalium conseruando materiam, in aliis autem conseruando totam harum substantiam, vt in cœlestibus corporibus & substantiis materiæ expertibus.

Soluitur 4. Ad quartum dicendum est, non esse pro- A fectum ex mera Dei voluntate, vt hæc res esset naturaliter efficiens huius & illa illius: veluti ignis caloris, & aqua frigoris, sed ex ipsa *Aliquo supernaturali quo pacto miraculum dici vel non dici debeat.* rerū natura: & si supernaturaliter sæpe Deus vtatur creaturis, vt instrumentis ad actiones, quæ superant earum vires naturales, vt aqua ad sustinendum supra se hominem ambulantem, *Ioan. 21.* & luto ad restituendam cæco videndi facultatem, *Ioan. 9.* Quocirca & si Deus statuisset, vt perpetuo ignis refrigeraret, & aqua calefaceret: nihilo tamen minus supernaturalis esset eorum actio, quam si nunc semel, aut iterum id fieri velit. Quanquam enim, si perpetuo id fieret, nō esset miraculum, esset tamen supra naturam agentium, vel potius, etsi non esset miraculum habita ratione consuetudinis, vt sic dicam: esset tamen miraculum spectata ipsa agentium natura.

Exponuntur authores pro hac parte citati. Quæ autem ex Trismegisto, & Philone afferuntur, facile exponūtur ex aliis eorundem authorum locis, in quibus plane affirmant, ita Deum agere in rebus, vt ipsæ etiā res creatæ agant. Trismegistus enim in Dialogo no- *Sententia Trismegisti notanda.* no plane ait, Mundum esse diuinæ voluntatis organum factum, vt à Deo semina accipiens vniuersa, omnia producat. Et Philo in libro de *Congressu, quærendæ eruditionis gratia*, scribit, Deum huic infimo generi mortali permisisse seminare, atq; gignere. Cum igitur Trismegistus ait, Deum esse omnium rerum actum & potestatem, nihil aliud significat, quam nullam creaturam vel actu agere, vel posse agere sine peculiari & immediato Dei concursu. Vnde in Dialogo, qui *Clauis* inscribitur, sic ait: *Neque enim otiosus est Deus,* *Alia eiusdē sententia.* *nam otiosa forent omnia.* Cum autem Philo scribit, Deum vnicam esse causam efficiētem, & proprium esse Deo facere, creaturæ autem pati, sensus est, solum Deum agere independenter, & Deum ita agere, vt pati nullo modo possit: creaturam vero non agere tantum, sed & pati posse: vel actionem creaturæ, etsi actio est, tamen collatam cum actione diuina, passionem potius, quam actionem censeri posse. Ait enim in libro proxime citato, Patrem & Matrem cum Deo collatos non gignere, sed instrumenta gignendi esse. Quibus verbis ea de causa parentes non gignere affirmat, quia sunt veluti instrumenta Dei gignentis, quæ cum virtute alterius agant, magis patiuntur, hoc est, accipiunt quam agant, id est, conferant.

Atque vt mittamus eos, quos Auenrois *Metaphys. 9. com. 9.* & alii post eum in hac sententia plane fuisse referunt (eos enim ille non sine causa cerebrum debilitatum habuisse scribit) certe recentiores Scholastici, quibus ea placuit, pietatis cuiusdam prætextu

Qua specie deceptireccentiores. hallucinati sunt: nam cum nefas esse putarent sacramentis nouæ legis minorem efficiendi vim tribuere in animam, quam res naturales habeant in corpora; in eam cogitationem venerunt, vt probabile putarent, res naturales non vere agere, sed Deum ex quadam quasi lege ad earum præsentiam, eodemq; modo se rem habere in cæterarum creaturarum actione. Hoc enim pacto rem belle confectam existimabant, siquidem id certum haud recte putabant, non alia ratione dici posse sacramenta agere, nisi quia Christus Dominus in sacramentorũ institutione decreuerit se ad eorum præsentiam ea effecturum in anima, quæ nos sacramentorum effecta dicimus. Ita dum minimum, hoc est, inconsiderate pii esse volunt, in has ineptias incidunt. *Sacramenta noua legis vt agant.* Quasi vero hæc cohærere non possint, & res naturales, & sacramenta nouæ legis esse vere efficientia, sed tamen illas naturaliter, hæc supra naturæ vires, non ex lege tantum, sed ex vsu & applicatione peculiari diuinæ virtutis.

Nec minus ineptum est illud, tantundem atque amplius agere Deum, cum rem efficit cum causa secunda, atque cum eam solus efficit: plus enim reuera efficit, cum solus efficit, quandoquidem supplet causæ secundæ efficientiam, tametsi per accidens plus efficiat, cum ad eam efficiendam vtitur causa secunda, quatenus eam conseruat, & cum ea concurrit, quæ duo non faceret, si solus rem efficeret.

Posita sententia Scripturæ sacræ repugnat. Non est deinde verum, magnificari magis hac sententia diuinam potentiam: maius enim est posse facere res, quæ & ipsæ in alias veram efficientiam habere possint, quam eas tantum, quæ ineptæ omnino sint ad agẽdum. Denique tantum abest, vt sacræ scripturę magis consentanea sit opinio hæc, vt vel maxime illi repugnet. Disertis enim verbis scriptũ sępe est in libris sacris, non solum creaturas agere, sed etiam vim agendi habere naturalem, diuinaque potestate nonnunquam impediri, vt Sapientiæ 16. cum de igne dicitur: *Ignis etiam sua virtutis oblitus est.* Alia etiam hominibus tribuitur vis agendi supra naturam, veluti ad opera fidei & gratiæ, de quibus intelligitur locus ille 2. *ad Corinth.* 3. a Gabriele adductus: *Loca S. Scripturæ explicantur.* *Non quod sufficientes simus cogitare aliquid à nobis quasi ex nobis.* mox enim subditur: *sed sufficientia nostra ex Deo est*: quasi dicat, vis ea opera agendi à Deo nobis supra naturam datur: *qui idoneos*, inquit, *ministros nos fecit Noui Testamenti, non litera, sed spiritu.* Itaque locus ille & actionem tribuit hominibus in verbo, *Cogitare*: & quod maius est, & ab omni calumnia defendit vim agendi in verbo, *Sufficientia*.

Quod autem cap. 12. de Deo ait: *Qui operatur omnia in omnibus*, & illud quod in persona Iustorum *Esa.* 26. scriptum est: *Omnia opera nostra operatus es in nobis Domine*: etsi omnibus creaturarum actionibus suo modo accommodari possunt (de solis enim operibus gratiæ directe intelliguntur) in eum tamen sensum accipi debent, vt significent, nullum opus esse, quod Deo non sit præcipue tribuendum. Alioqui quo pacto dicũtur opera nostra, quæ nos ipsi non facimus? Quocirca, cum dicitur: *Omnia opera nostra*: significatur concursus noster: cum vero additur: *Operatus es in nobis Domine*, significatur & concursus Dei, & dependentia cõcursus nostri à diuino concursu. Sed de hac controuersia, Quo pacto Deus cum particularibus agentibus cõcurrat, proxima quæstione disseremus.

Res omnes creatas agendi vim habere.

SECTIO IV.

NVNC illud expedamus: Num res omnes creatæ agendi vim habeant: sunt enim, qui solas incorporeas agere velint, corporeis autem patiendi quidem potestatem tribuant, agendi autem nequaquam. *An res corporea vim habeant agẽdi.* Cuius opinionis (*vt refert D. Tho. 3. contra Gent. c. 69.*) author dicitur Auicebron in lib. Fontis vitæ, siue, vt alii referunt, de *Formis vitæ*. Eius præcipua fundamenta hæc sunt: *Fundamenta Auicebron.* Corpus non agit in spiritum: quia omne agens est præstantius patiente, vt omnes asserunt cum Arist. 3. de Anima. c. 5. *tex.* 19. Vt autem agat in corpus, tria impediunt: Vnum quantitas ipsa, quę etsi passiua est, actiua tamen nequaquam: Alterum situs, siue locus diuersus: siquidem agens & patiens debent esse simul, duo autẽ corpora locum eundem occupare nequeunt. Tertium nimia distantia naturæ ac perfectionis corporũ à Deo, ob quam causam agendi vim participare nequeunt, sed patiendi tantum. Id quod ex D. Augustino *lib. 8. de Genesi ad literam c.* 20. *& lib.* 5. *de Ciuit. Dei c.* 9. confirmari potest: ait enim, *Deum esse mouens, non motum, alias substantias spirituales esse mouentia mota: at corpora esse mota, sed non mouentia.* Sentiunt igitur huius opinionis sectatores, actionem, qua corpora à corporibus moueri videntur, nõ proficisci à corporibus, sed à virtute quadam spirituali creata, per corpora omnia penetrante: verbi causa, aquam nõ calefieri ab igne, sed ab eiusmodi virtute, quæ cum aquam penetret ad præsentiam ignis, illam igni assimilat. Itaque malunt actionem corporibus negare, quam (quod alioqui necessarium existimant)

cum veteribus illis sentire, qui apud Aristotelem 1. lib. de Generatione *c. 8. text. 58.* asserunt, corpora eatenus agere in alia, quatenus alia se in alia insinuant per poros meatusve, quibus omne corpus vsquequaque peruium esse volunt.

Refellitur explicata sententia.

Sed horum sententia primum quidem eisdem pene incommodis quibus superior euertitur: negat enim actionem rebus naturalibus quę omnes corporeæ sunt, dum eis negat vires naturales ad agendum. Deinde eo absurdior est superiori, quod ponit substantiam aliam spiritualem omnia penetrantem pręter Deum. Si enim illa non semper est in omnibus corporibus, sed ex aliis in alia migrat, non omnia corpora pati poterunt eodem tempore: si vero semper est in omnibus, neque vnquam mutari potest. Deus vtique est, aut certe aliqua anima mundi, quam ponere ridiculum esse alibi patebit.

Absurdior superiori ostenditur.

Soluuntur eius fundamenta.

Quare ad primum impedimentum, quod afferunt ne corpus possit agere, dicendum: quantitatem ipsam actiuam non esse, sed tamen non impedire actionem rei in qua est, nisi velis reflexam, fatemur enim cum auctore libri de causis, nullum corpus esse ad se conuersiuum, nisi obiecta alterius corporis; sed quicquid solitarie in se ipsum reflectitur, incorporeum esse: vt cum anima rationis particeps se ipsam intelligit: at non negamus corporibus actionem directam quam in alia corpora exercere optime possunt.

Nullum corpus est ad se conuersiuum nisi obiectu alterius.

Actio directa & reflexa.

Ad secundum: non esse necesse vt agens corporeum in eodem loco sit cum eo quod patitur, sed vt simul sit, id est, contiguum, si modo agens non per aliud agat, vt faber per instrumentum: in eoque vehementer errasse veteres illos, qui corpora omnia ex inani & pleno constare arbitrabantur, quod crederent non posse aliud agere in aliud nisi sese in illud insinuaret, velut aqua in cinerem: est enim id contra experientiam in solidis corporibus: non modo quia videmus illa non se insinuare in ea quæ patiuntur, sed etiam quia vt plurimum nihil substantiæ ab eis quasi effluit, vt in patientia se insinuare possint, tametsi interdum id accidit, vt in rebus odoratis.

Error veterum circa actionem.

Plus distat materia à Deo quam corpora.

Ad tertium, corpora non maxime omnium rerum creatarum distare à Deo natura & perfectione, plus enim distat materia prima, quæ vt nullum actum habet intrinsecum, ita nullam actiuitatem habere potest. Diuum autem Augustinum non sic esse intelligendum, quasi velit vnum corpus non mouere aliud corpus, siue non agere in aliud corpus (erat enim oppositum luce clarius) sed ita, ac si diceret, totum genus corporum, non agere in aliquid quod non sit corpus, aut ad genus

D. Aug. exponitur.

A corporum non pertineat: quemadmodum agitur à substantiis quæ non sunt corpora, sed generis cuiusdam superioris naturæ.

Sed quoniam ex hac quæstione constat, res omnes creatas ac per se subsistentes agere; videndum iam est, num tantam vim agendi habeant, vt etiam creare possint.

B

Num res creatæ tantam agendi vim habeant, vt etiam creare possint.

QVÆSTIO VIII.

Opinio Auicennæ, rationesq; pro affirmatiua quæstionis parte.

C

SECTIO I.

Auicennæ *lib. 1. suæ suf. cap. 10. & tract. 9. suæ Metaph. cap. 4.* opinio fuit, Deum intelligendo essentiam suam, quæ omnino simplex est naturaliter, siue quadam naturæ necessitate, creasse primam intelligentiam infra se: hanc autem intelligendo Deum eodem pacto creasse aliam inferiorem intelligentiam: intelligendo autem se ipsam quaD tenus actus quidam est & perfectio, creasse formam primi mobilis, quam censet esse animam quemadmodum & cæteras formas orbium cœlestiũ: intelligendo autem se quatenus habet esse acceptum ab alio, ac proinde aliquid potentialitatis, creasse corpus siue materiam primi mobilis: intelligentiam vero secundam intelligendo hanc, creasse tertiam: intelligendo autem seipsam creasse formam & materiam secundi mobilis, quo pa-E cto dictum est primam creasse formam & materiam primi: atque ita rem processisse deinceps vsque ad intelligentiam motricem orbis Lunæ, quam vult creasse aliam quandam huius inferioris mundi siue elementaris gubernatricem: atque hanc creasse materiam generabilium & corruptibilium, datricemque esse omnium formarum substantialium: res enim naturales (etiam orbes cœlestes) cum agant per motum, nihil aliud agere posse quam disponere materiam, vt intelligentia F illa vltima formam substantialem introducat. Meminerunt huius sententiæ D. Thom. prima p. quæst. 45. ar. 5. & clarius 2. contra Gen. cap. 21. Auenrois 12. Metaphys. comm. 18. & Alb. 2. Physicorum tractat. 2. cap. 3. & aliis locis, estq; apud Auicennã 1. Sufficientiæ, cap. 10. tractat. 9. suæ Metaphysicæ, cap. 4.

Meminerunt etiam Scot. in 4. d. 1. q. 2. Alb 2 Sent. d. 1 art. 7. Capr. ibid. q 3. lege etiam Damascenum lib. 2 fidei orthod. c. 3.

Fundamenta Auicennæ. Quæ autem Auicennam in hanc sententiã adduxerint, quod quidem attinet ad creationem (nam de eo quod putauit formas substantiales à sola intelligentia posse introduci, post disputabimus) hæc fortasse fuerint.

1\. Primum, quod creaturæ immateriales, perfectiores sint materialibus: cum ergo materiales suo modo faciant sibi similes, non esse id negandum immaterialibus. At immateriales non posse aliter fieri quam per creationem, posse igitur creaturas immateriales creare alias immateriales. Quod si immateriales creaturæ alias immateriales creare possunt: potiori vtique ratione posse creare materiales, quæ inferioris multoque minus perfectæ naturæ sunt.

2\. Deinde, quod agentis virtutem ex ratione rei faciendæ metiri oporteat, cum igitur omnis creatura non solum immaterialis, sed etiam materialis finitam habeat naturæ perfectionem, alioqui creatura non futura: ergo virtutem eius producendæ non repugnare creaturæ, neque enim virtus finita repugnat naturæ finitæ, sed sola infinita. Hæc inducere potuerunt Auicennam, vt creationem non esse creaturæ impossibilem crediderit. Mittimus enim partem illam eius opinionis, qua putauit hæc omnia facta esse naturæ necessitate, ac proinde à Deo non potuisse immediate creari nisi vnum quid, de qua re libro duodecimo, huius operis disputandum est.

Argumenta alia adducuntur pro eadẽ parte quæstionis. Addi possunt argumenta alia ex iis, quæ traduntur in sacra Theologia, vt tertium desumatur ex vi sacramentorum nouæ legis hoc pacto: Gratia & alia supernaturalia dona, ad quæ producenda ne tota quidem vis naturæ sufficit, creantur à Deo sacramentorum ministerio (nec enim educuntur de potentia animæ) possunt igitur Sacramenta, ac proinde creaturæ vt instrumenta creare. Quod si contendas dona illa non creari, quod in subiecto inhæreant, saltem hoc non negabis, posse à Deo produci sine subiecto: quod si Deus per sacramenta faciat, iam sacramenta Dei creantis instrumenta erunt.

Ab humanitate Christi argum. Quartum ac postremum sit: Humanitas Christi quæ Deitatis coniunctum instrumentum est, potest ministrare Deo in creatione veluti in productione formæ humanæ aut Angeli (neq; enim minoris potestatis videtur esse transsubstantiatio, quæ fit in Sacræ Eucharistiæ ineffabili sacramento, quam creatio) potest ergo creatura creare vt ministra; præsertim cum transsubstantiatio illa mirabilis, A quæ maius quippiam videtur esse, non modo Christi humanitati tribuenda sit, vt Deitatis instrumento coniuncto, sed & Sacerdotibus, qui sunt non coniuncta siue vnita diuinæ eius operationis instrumenta.

Creaturam non posse creare principaliter.

SECTIO II.

B Dicendum est tamen nullam creaturam creare posse siue principaliter siue vt instrumentum, quæ est communis Theologorũ sententia, excepto ferme vno Sententiarum Magistro 4. Sent. d. 5. qui putat, posse Deum communicare creaturę vt creet, non tamen vt principaliter agens, sed vt ministra, vide *D. Th. 1. p. q. 45 art 5. & 2 contra gen. ca. 21 & 2. Sent. d. 1. q. 1. art. 3. Ægid. quodl. 5. q. 1. Scot. in 4. d. 1 Henr. de Gandano quodl. 4. q. vl. Rich. in 2. d. 1. quæsito 4. Alb. in 2. dis. 1. ar. 7 Capr. in 2. d. 1. q. 3 Gabr. ibid. q. 4.* C *Sententiam Magistri defendit Dur in 2. d. 1 q. 4.* *Pars vera quæstionis explicatur.*

Quod enim principaliter creare nequeat (in quo etiã ipse Auicen. teste D. Th. cõsentit, etsi alii aliter de eo sentiant) ex eo primum patet; quia cum dare esse sit vniuersalissimus effectus, dare esse per se primo efficienter, erit proprius effectus primæ causæ efficientis, oportet enim vniuersaliores effectus in causas vniuersaliores reducere: ac proinde vniuersalissimum, quatenus per se primo fit, soli primę D causæ efficienti tribuere, quare cum esse nunquam detur per se primo ab efficiente, nisi in creatione (siquidem in omni alia effectione semper aliquod esse rei efficiendæ præcedit cõpletionem siue absolutionẽ illius) sequitur nullã creaturã per se primo creare posse, ac proinde principaliter. Quã rationẽ à D. Th. propositã, ingeniose cõtra Scot. defendit Caiet. *Creatura vt agens principale creare nequit, Probatur 1.*

Deinde, quia si creatura creare posset vt causa principalis, haberet virtutem infinitam E simpliciter, ac proinde essentiam infinite perfectam, at hoc repugnat creaturæ. Qua etiam ratione vtitur D. T. 1. p. q. 44. ar. 5 in solutionibus argumentorũ eiusdem loci Prior sequela quæ sola probatione indiget & in qua tota est difficultas probatur & pene demonstratur ex virtute seu perfectione agentium hoc pacto. Quanto id, ex quo aliquid fit, est elõgatius ab actu, tanto in agente requirit maiorem perfectionem, vt vno, aut certis numero actibus & F certa duratione ex ipso illud fiat: quo pacto maiorem perfectionem caloris requirit in calefaciente lignum viride, vt perfecte exsiccetur vnius horæ spatio, quam semisiccum, atqui id ex quo res creatur, ita est elongatum ab actu, vt superet omnem aliam elongationem quæcunq; excogitari potest, requirit igitur in creante saltem principali virtutem infinitam simpli- 2. *Virtutem infinitam*

requiri ad creandum.

simpliciter. Dixi *vno aut certis numero actibus & certa duratione*: quia pluribus actibus aut longiori tempore potest interdũ agens causare actum æque perfectum ei, qui ab æque perfecto agente, aut etiam perfectiori paucioribus actibus, & breuiori tempore causatur; quo pacto aer tepidus æque siccare potest viride lignum multis mensibus atque calidus mense vno. Dixi quoque, *infinitam simpliciter*: quia infinitum in toto entis genere non in hoc aut illo tantum: id enim poscit ratio productionis ex nihilo. Atque hoc modo potest maior propositio huius argumentationis inductione ostendi. Minor autem ex eo probatur, quia res, quæ creatur, fit ex nihilo, nihil autem ita est elongatum ab actu ad quem creatio terminatur, vt superet omnem aliam elongationem ab actu quæcunque excogitari potest. Nihil enim aliud est elongatum ab actu aliquo nisi creatura, cum solus actus purus, qui est creator aut formaliter aut eminenter complectatur omnem actum, at inter quamlibet creaturam & actum ad quem perduci potest, est aliqua proportio, quæ tamen nulla est inter nihil & actum quicunque ille sit, & quantumcunque remotus à perfectione actus puri, siue actus increati, nulla enim datur proportio inter nihil & aliquid, vt perspicuum est, consequentia vero similis est ei, qua vtitur Aristoteles 4. Physic. c. 8. vt probet nihil graue aut leue posse moueri naturaliter in vacuo. Hæc enim est vis totius demonstrationis. Quanto medium plenum est rarius, tanto naturalis motus rei grauis aut leuis in eo est celerior, at vacuum excedit omnem raritatem medii pleni, quæcunque demum excogitari possit, ergo talis motus in eo factus erit infinitæ celeritatis; ac proinde fiet in non tempore: & (quod hinc sequitur) nõ erit motus. Non potest igitur graue aut leue, vt tale est, moueri in vacuo si detur, quo pacto intelligenda est conclusio Aristotelis, vt perspicuum est, non de quouis motu, vt deambulantis in domo vacua &c. Ita pateret nullam creaturam posse creare vt agens principale.

Inter nihil & actum nulla est proportio.

Exponitur Aristot. demonstratio.

Obijcitur contra posteriorem rationem.

Sed contra posteriorem rationem huius conclusionis sic aliquis obiiciat. Quod quædam videamus indigere maiori virtute agentis, vt ex iis aliquid fiat, propterea accidit, quod habent aliquid magis repugnans actui introducendo ab agente; vt lignum viride, quod in exemplum allatum est, quia habet plus humoris resistentis siccitati introducendæ, quam quod semisiccum est, at in nihilo nulla est resistentia, igitur non est, cur indigeat infinita virtute, vt ex eo aliquid fiat.

Soluitur argumentum.

Verum ad hanc obiectionem dicendum, quod aliqua indigeant perfectiori virtute agentis, non solum prouenire ex resistentia patientis, sed ex aliis etiam causis, quas omnes nomine elongationis ab actu comprehendimus. Nam quod puer expers omnino Mathematicæ indiget perfectiori magistro, & eleuatiori intellectu, qui internus magister est, vt certis numero actibus assequatur scientiam conclusionum quam vt assequatur cognitionem principiorum, ex quibus illæ demonstrantur, non ex eo prouenit quod maiorem repugnantiam habeat ad actualem notitiam conclusionum, quam principiorum, sed ex ordine ipso discendi, quo prius saltem natura debet intelligere principia, quam conclusiones, hinc enim fit, vt perfectiori magistro & eleuatiori intellectu opus habeat, vt viginti actibus assequatur scientiam certi numeri conclusionum, quam eorum principiorum tantum, ex quibus illæ demonstrari possint, minus enim virtutis requiritur ad explicanda & intelligenda viginti actibus principia ipsa in se, quã ad intelligendas in illis conclusiones, quæ ex eis deducuntur, angelicum enim prope est, videre in ipsis principiis conclusiones, & eleuatissimi ac capacissimi intellectus, quod tamen quibusdam magis minusve accidere, nõ dubium est. Nihil ergo refert, quod in nihilo nulla sit resistentia, nedum infinita, vt infinita virtute ad aliquid ex eo efficiendum opus sit; sed satis est, quod sit infinite elongatum ab omni actu, immo, & ab omni potentia, cum superet omnem datam elongationem quæcunque in rebus excogitari potest. Nec pluribus argumentis pro hac conclusione opus est, cum de ea nemo laboret.

Cuius intellectus sit in principiis cõclusiones videre.

Neque vt instrumentum quoque creaturam creare posse.

SECTIO III.

Instrumenta aut virtute propria, aut solum virtute principalis agentis quomodo agant.

QVod autem creatura nec vt instrumentum creare possit, ea ratione probatur: quia instrumentum non assumitur ad quicquam efficiendum, nisi aliquam veram & proprie dictam operationem in ipsa affectione habeat, aut virtute propria, qualem habet securis in effectione scamni propter pondus iuncta duritie & acumine; & calor item animalis in generanda carne (calefaciendo enim id facit) aut solum virtute principalis agentis, qualem habuit lutum, quo Christus Dominus *Ioannis capite nono*, cœco à natiuitate facultatem videndi dedit; & habent sacramenta nouæ legis in infusione gratiæ: quo pacto aut exponi aut suppleri debet propositio illa, qua in re

hac

D. Th. dictū exponitur.

hac vtitur D. Thomas in loco citato vt vera sit, *omne instrumentum agere debere dispositiue ad actionem principalis agentis*, dispositiue enim videtur accepisse pro eo quod est, vera actione, sed ministeriali, atqui nulla creatura potest habere veram operationem in creatione rei cuiusquam, non potest igitur vt instrumentum creare. Propositio ex eo probatur, quia alioqui frustra res assumeretur vt instrumentum, neque enim iam agens principale ea vteretur vt cooperatiua sibi, sed solum fortasse vt signo quodam suæ operationis. Assumptionem vero ex eo probant nonnulli, quia omnis operatio creaturæ supponit subiectum: res autem creanda non fit ex subiecto. Sed apertissime sumunt id quod probandum erat. Constat enim inter omnes operationem quæ est creatio, non supponere subiectum, sed producere: vnde illud negant aduersarii omnem operationem creaturæ supponere subiectum. Quod si vrgeant non minus pendere operationem creaturæ à subiecto, quam ab efficiente, forma & fine: at non posse non supponere efficiens, formā & finem à quibus vel secundum executionem, vel secundum intentionem proficiscatur, ergo nec subiectum in quo recipiatur: eadem ratione negabitur maior ab aduersariis, siquidem creatio à quocunque proficiscatur, non indiget Subiecto: cum sit productio rei per se existentis.

Creatio non supponit subiectum, sed producit.

Probatur, creaturæ veram operationem dari non posse in creatione.

Probanda est igitur assumptio primum ex infinitate virtutis: quo argumento vsi sumus ad probandum non posse creaturam creare principaliter: æque enim valet ad hoc atque ad illud concludendum, seu virtus sumatur per modum habitus, vt in calore ad calefaciendum, seu per modum vsus seu ministerii, vt in sacramentis nouæ Legis ad infusionem gratiæ & aliorum donorum supernaturalium. Probatio autem est huiusmodi. Etiam in agente instrumentali illud est verum, maiorem requiri virtutem, vt aliquid efficiat ex remotiori potentia quam ex minus remota, instrumentum enim siue per modum habitus virtutem instrumentalem habeat, siue per modum ministerii, perfectius agit concurrendo cum agente principali in reducenda ad actum remotiori potentia quam minus remota, vt apertum est, at iam est probatum id, ex quo res creatur (vtpote nihil) remotius esse ab actu, quantumcunque remota potentia aut esse aut fingi potest, habet igitur creatura, si aliquid ex nihilo instrumentaliter producit, virtutem efficiendi, quæ superet omnem aliam virtutem instrumentalem, quæcunque dari potest ac proinde infinitam; idque non po-

Dari actu virtutem creatam infinitam est impossibile.

A tentia tantum, sed actu, quod impossibile esse præcipui Theologi cum Arist. sentiunt & alibi ostendendum est.

Deinde ex amplitudine virtutis, agentis aliquid ex nihilo hunc in modum. Virtus producendi aliquid ex nihilo terminatur primo ad creabile, quatenus creabile est: potest igitur creare omne creabile: quasi si creatura quocunque modo haberet virtutem producendi aliquid ex nihilo: posset haud dubie se

Virtus producendi ex nihilo, quid primo respiciat.

B ipsam creare, quod fieri nequit. Qua ratione vsi sunt plerique Patrum, iiq; grauissimi contra Arrium, asserentem Verbum diuinum, quod creaturam esse asserebat, ministrasse Deo in creatione mundi. Si enim, vt aiebant, fuisset instrumentum faciendi res ex nihilo cum & ipsum ex nihilo factum dicas: potuit igitur se ipsum ex nihilo facere.

Argumentū Patrum contra Arrium.

Sed obiiciat aliquis consequentiam hanc plane vitiosam esse, Patresque pie magis

C quam apte ea vsos fuisse. Datur enim in simili concludendi forma antecedens verum & consequens falsum. Nam virtus principaliter creandi, quæ in Deo est, terminatur primo ad ens quatenus ens, vt Theologi volunt. Deus autem etsi ens est, non potest tamen seipsum creare. Item potentia generandi, quæ in homine est, terminatur primo ad hominem, quatenus homo est: & tamen is qui generat, homo cum sit, non potest se i-

Obijcitur cōtra positam rationem.

D psum generare.

Ad hæc, etsi consequentia esset apta; id tamen verum non est, quod in ea sumitur: nempe virtutem producendi aliquid ex nihilo, terminari primo ad creabile quatenus creabile est. Nam etsi recte dicitur de potentia productiua principali, & (si quis velit) de ea etiam instrumentali, quam quis fingat propriam instrumento, & quæ in eo existat per modum habitus (erunt enim fortasse qui hac

Secundo.

E in re sint liberaliores) tamen de instrumentali per modum puri ministerii, ea ratione falsum apparet; quia cum huiusmodi vis instrumentalis non sit proprie virtus, sed vsus virtutis quæ in principali agente est, nec quælibet etiam, sed limitatus per assumptum instrumentum: non mirum est, si non terminetur primo ad creabile, quatenus creabile est, sed ad creabile per illud.

Pro solutione prioris obiectionis illud pri-

Notandum.

F mum animaduertendum est, cum potentia producendi aliquid ex nihilo siue creandi terminari nequeat ad id quod creabile non est (creatiuum enim & creabile correlatiua sunt, & simul se ponunt ac tollunt, vt est luce clarius) necessario concedendum esse primum & adæquatum terminum potentiæ creandi esse creabile seu creaturam. Verum quia in omni re crea-

te creabili includitur ens quod cõmune est A creabili, & increabili, quodq; vt participatur in creatura creabile etiam est: propterea sæpe à Theologis ac Philosophis dici, creationem esse productionem, qua per se primo producitur ens, vt ens est: nõ quod terminetur ad illud adæquate, sed quia illud est primum ratione, quod in creatura per creationem incipit esse: pri⁹ enim ratione datur per creationem, vt res sit, quam vt talis sit: quia in creatione nullum eius esse supponitur, & B superiora sunt ratione priora generationis ordine, ꝙ non accidit in generatione. Nam cum in ea semper aliquid rei generandę supponatur, ac proinde res generanda aliquo modo iam sit antequam generetur, id quod per se primo illi aduenit per generationem, non est esse, sed esse tale, vt esse hominis aut lapidis.

Quomodo accipiendum sit creationē productionē esse entis, vt ens est.

Deinde animaduertendum, cũ creatio dicitur *productio entis vt ens est, seu quatenus ens*, C non esse particulã *quatenus* sumendam reduplicatiue quasi ens, quia ens sit, creetur, hoc est, quia ex ipsa natura siue ratione entis habeat quod sit creabile (id n. plane falsum esset, vt ex quo sequeretur, Deũ esse creabilem) sed specificatiue, seu declaratiue, vt intelligatur id ꝙ per se primo incipit esse in re quæ creatur, esse ipsum rei esse, nõ esse huius tantum, aut illius generis naturæve specialis.

Soluitur primum contra rationem Patrum.

Quare ad obiectionem, negandum est cõ- D sequẽtiam de qua est controuersia, vitiosam esse, Patresue non recte ea vsos fuisse. Nam quod ab eis sumitur, virtutem principaliter creandi quæ in Deo est terminari primo ad ens, vt est, negandum est, si particula (*primo*) sumatur pro (adæquate) & particula (*vt*) reduplicatiue, quo tamen pacto sumebatur in argumentatione, quæ impugnatur. Eodem modo respondendum est ad exemplum de E potentia generandi hominem. nam etsi eiusmodi potentia, vt eam Plato in homine separato finxisse dicitur, terminaretur adæquate ad hominẽ generabilem, & homo generabilis, quia talis est, ab illo gigneretur, re tamen vera nec daretur in homine vllo existente in rerum natura potentia generandi, q̃ terminetur adæquate ad hominem generabilem, nec homo generabilis, quia talis est, ab vllo homine generatur: & si omnes gene- F rabiles etiam secundũ cõmunem naturã hominis gignantur, imo, prius natura & cõsideratione nostra quam secundũ naturas ipsorum particulares. Si n. homo, quia homo est, adæquate ab homine aliquo gigneretur, tũc demum sequeretur, hominem in quo talis potentia esset, seipsum generare posse, quia nullus datur qui generabilis non sit. Quod D.

Platonis figmentum.

Th. in loco citato colligit. Vnde alibi recte ait causas vniuocas quodammodo non esse causas, sed instrumenta superiorum causarum. Nec sane alia ratione, nisi quia earum effecta nõ causantur ab eis vniuerse, quatenus eandẽ communem naturam participãt, sed vt possunt ex hac aut illa materia fieri.

Ad posteriorem obiectionem dicendum est: virtutem producendi aliquid ex nihilo, quocunq; modo ponatur, dummodo ex hoc addatur quo ipsa euertatur, terminari adæquate ad creabile, quia creabile est, ac proinde posse in omne creabile. Nam ex eo ipso ꝙ admittitur posse aliquid facere ex nulla potentia; conceditur ei tanta vis agẽdi, vt quatenus sic agit, à nullo subiecto in quod agat, limitetur. quod si eo pacto à nullo subiecto limitatur, ergo non ex nihilo facit, quicquid factibile est. Hac ratione sapienter vtitur D. Tho. & grauissimi quiq; Scholastici ad probandum Angelos non posse sibi similes producere. Si enim possent (vt argumentantur) cum id non præstarẽt producendo ex aliquo, à quo eorum vis agendi limitaretur, sed ex nihilo, possent vtiq; quemlibet Angelum ꝓducere, ac proinde quilibet seipsum. Nec iam hic habet locum distinctio illa de virtute ꝓducendi ex nihilo, in eam quæ propria virtus ac potentia dicitur, & per modum habitus inest: & in eam quæ est vsus quidam seu ministerium, quasi hæc consequẽtia sit apta, sumpta potentia priori modo, non posteriori. dum enim concedis virtutem, vtrouis modo ea sumatur, posse aliquid ex nulla potentia, iam ea ex parte admittere cogeris, posse in omne creabile. quod si alia ex parte colligas non posse in omne creabile, nempe quia instrumentũ creandi seipsum creare non potest, quemadmodum nulla omnino res seipsam producere, recte id quidem facies, sed memento ex duob. incõpossibilib. opposita colligi nunc autem ita res habet, vt etsi virt faciendi aliquid ex nihilo, ipsa per se sit possibilis, præcipui etiam philosophi docent & fides orthodoxa tradit, vt & virtus ea instrumentalis, quæ vsus seu ministerium potius appellari debent, ipsa quoq; per se sit possibilis, vt de virtute sacramentorum præcipui Theologi asserunt; rationes tamen vtriusque simul sunt incompossibiles. Itaq; iam potentiæ creandi adiungis aliquid incompossibile; nempe quod sit (vt ita dicam) ministeriale. quod fieri nullo modo potest. Vnde non mirum est, si ex ea coniunctione opposita sequantur. Patet igitur propositas obiectiones vim nullam habere.

Soluitur secundam cõtra eandem.

Cur Angeli nequeunt producere sibi simile.

Ex duob. incompossibilibus opposita colligi.

Addunt nonnulli & hanc aliam rationem ꝓ eadem conclusione, sumpta virtute crean- di pro

Alia ratio ad princi-

palam assertionem comprobandam.

di pro virtute existente in creatura per modum habitus: hoc pacto. Si creatura seu principaliter seu instrumentaliter creare posset, A
æque facile esset virtuti creatæ producere aliquid ex nihilo, atque ex aliquo, hoc autem esset absurdissimum. ergo & illud. sequela probatur. Demus virtutem A finitam producere aliquid ex aliquo. B. vero finitam per se producere aliquid ex nihilo: certe cum qualibet duæ virtutes finitæ habeant proportionem inter se quoad facilitatem, aliqua facilitatis proportio erit inter datas virtutes. B
fit igitur illa huiusmodi, vt virtus quæ ex aliquo producit, triplo facilius rem conficiat, quam quæ producit ex nihilo. At inter virtutes producentes aliquid ex aliquo potest dari aliqua, quæ sub tripla facilitate producat suum effectum ex aliquo. æque igitur facile producet talis virtus suum effectum, atque ea, quæ posita erat producere aliquid ex nihilo. C

Qualibet dua virtutes finita proportionem habent inter se.

Vltima ratio pro eadem cõclusione qua vniuerse institutum colligit.

Denique addi potest ratio hæc, quæ vniuerse rem conficit. Si Deus per creaturam creare posset: nullam actionem haberet ita sibi propriam, vt eam creaturæ communicare non posset. Nam quædam sunt actiones quas Deus non nisi per creaturas exercere potest, vt videre, ambulare, & cœtera opera vitalia finita, quæ necessario procedere debent effectiue a principio intrinseco viuentis creati: alioqui iam non essent vitales. A D
liæ sunt quas Deus & per creaturas & per se solũ facere potest, vt calefacere, illuminare, & similes. atq; in his duobus generibus actionum comprehenduntur omnes, quotquot per creaturas effici possunt, siue virtute illis data per modũ qualitatis permanentis, siue per modum vsus ac ministerij. Nisi ergo ita solus Deus crearet, vt ei nulla creatura in eo opere ministrare posset, nullũ omnino opus ita esset proprium Deo, vt creaturæ non posset communicari. E
quod sane indignum est diuina excellentia: siquidem in rebus etiam creatis quædam sunt opera perfectiorũ, quæ ne diuina quidem virtute possunt inferioribus communicari etiam instrumentaliter, vt lapidi aspectus, & bestiæ intelligentia.

Actionum genera duo.

Creare solius Dei est. Epilogus D. Aug. exponitur.

Est igitur ita proprium Deo creare, vt nulla creatura etiam vt instrumentum id facere possit. Quo pacto intelligendus est D. Augustinus lib. in Genesin (*in quam etiam videre potes Damascenum lib. 2. de fid. orthodoxa c. 3*) ad F
literam cap 15. Cum ait, ***nullam creaturam posse creare quippiam magnum seu paruum.*** Itemq; ***creare vllam creaturam tam nullus***, inquit, ***potest angelus, quam nec seipsum.*** Nam de creatione instrumentali id intellexerant priores omnes Patres, qui Arrianã hæresin ante impugnarant, cum verisimilimum sit, ne in Ethnici quidem vllius philosophi mentem vnquam venisse, creatum aliquid posse principaliter creare. Superest igitur, vt ea quæ pro altera quæstionis parte proposita sunt, diluamus.

Solutio argumentorum affirmatiua partis.

Sectio IV.

Soluitur 1. argumentũ pro opin. Auicenna adductum.

AD primum dicendum, germanam rationem, propter quam creaturę spirituales non possunt facere alias sibi similes, eam esse: quia facerent eas ex nihilo: quod est potẽtiæ infinitæ, vt ex dictis patet: vnde nihil refert quod corporales, etsi inferioris perfectionis ac virtutis sint, sibi tamen similes faciant. Cum enim materia constent, possunt vtique ex aliqua sui parte existente fieri.

Soluitur 2. pro eadem.

Ad secundum, non ex sola ratione facti, sed ex modo etiam faciendi metiri oportere virtutem agentis. quamuis autem omnis res creata finitæ naturæ ac perfectionis sit, nec ea ex parte exigat in producẽte virtutem infinitam: tamen si debeat ex nihilo produci, necessario dandam esse in producente infinitam virtutem siue producens principale sit, siue (quod fieri nequit) instrumentale, vt dictum est.

Tertium ex Theologia deductum soluitur.

Accidentia spiritualia creentur ne ne, cum in subiecto, vel extra à Deo producũtur.

Ad tertium recte occurrebatur, dona illa supernaturalia non creari, nõ quidem ratione illa, quia non educantur de potentia subiecti (quãuis enim non educantur de potẽtia naturali, ac proinde simpliciter & absolute dici non soleant educi de potentia subiectorum, educuntur tamen de potentia obedientiali) sed quia nec producũtur sine subiecto, nec sunt ex genere eorum quę possunt naturaliter existere sine subiecto: vnde & in fieri & conseruari à subiecto pendent: ac proinde ex eo (saltem natura præexistente) fiunt: vnde efficitur vt in iis producendis sacramenta diuinæ virtuti cooperari possint. Quod si Deus ea efficiat sine subiecto (quod nihil repugnat) non desunt qui dicant etiam tum fore, vt sacramentorũ ministerio fieri possint, supplẽte nimirum Deo causalitatem subiecti: nõ quidem in genere causę materialis quod imperfectionem dicat, sed in genere causæ efficientis, quod nullam importat imperfectionem, quo pacto nunc eam in eis conseruandis suppleri volunt. Ita dicunt fore tunc, vt Deus cõcurrat cum sacramentis, & tãquam causa efficiens vniuersalis, vt modo concurrit, & tanquam particularis quæ noua efficientia suppleat materialem causalitatẽ subiecti Quod quidem si verum est, nemo dubitauerit sacramenta creare posse partialiter cum

Quid nonnulli sentiãt de accidentibus productis extra subiectum.

Deo

Deo concurrendo, quemadmodum Sol par- A tialiter crearet lumen si Deus in eo instanti, quo lumẽ à Sole producitur, annihilaret aerem, in quo producendum esset, & suppleret eius causalitatem materialem, non quidem per nouam causalitatem materialem (quod putant fieri non posse) sed per nouam efficientem, qua non concurreret si lumen in aere produceretur.

Improbatur eorũ explicatio.

Verum hæc non dicuntur recte. Primum quia causalitas vnius generis non potest sup- B pleri per causalitatem alterius generis, quia sunt disparatæ, nec fieri potest, vt effectus proprius vnius attribuatur alteri, vt inferius patebit.

Quo pacto Deus suppleat causarum secundarum causalitatem.

Deinde, quia Deus non potest supplere vllam causalitatem causæ secundæ, quatenus eius causalitas dicit imperfectionẽ, alioqui posset efficere, vt aliquid esset informatum sine forma informante, aut informaret sine subiecto, aut esset factum motumve per con- C tactum sine agente corporali. Oportet igitur in causalitate materiali aliquam rationem quærere, quæ non dicat imperfectionem, vt à Deo suppleri possit. Ea vero erit, quatenus materia cõcurrit ad effectum formæ: causat enim reuera esse omnium formarũ, quæ non possunt per se existere naturaliter. Cum igitur hæc causalitas non egrediatur limites causalitatis materialis: non est cur Deus eam supplere non possit in ipso genere causalita- D tis materialis. Idemq; proportione seruata dicẽdum erit, si Deus suppleat causalitatem formæ in conseruanda materia sine forma, aut etiam producenda: & cum supplet causalitatem efficientium naturalium efficiendo sine causis naturalibus aliquid factibile per causas naturales: supplet enim causalitatem cuiusq; non in disparato genere, sed in proprio illius generis causæ: sublata tamen im- E perfectione.

Quid ad exemplum Solis in argumẽto adductum dici debeat.

Adde, exemplum Solis qui cum Deo partialiter creare posse lumen fingitur, præterquam quod sumit, quod probandũ erat, non esse ad rem; Sol enim si ad creationem luminis cum Deo concurreret, non concurreret illo eodem actionis genere quo foret producturus lumen in aere, imo nec Deus quidem illa eadẽ actione concurreret, qua foret cum illo lumen in aere producturus (vtraq; enim F actio foret naturalis & supponẽs subiectum, imo vna & eadem, vt patebit ex quæstione proxima) sed vterque alia quędam toto genere diuersa: imo nec actione quidem proprie, sed simplici quadam emanatione, quo pacto creatio est actio. Nihil est igitur ad rem afferre actionem Solis ad creationem luminis, & optare tantũ, vt Deus in instanti, quo lumen naturaliter producendum sit, annihilet aerem, & suppleat eius causalitatem sustinendo lumen quocunq; velint causalitatis genere: nisi forte eis placeat Deum supplere causalitatem materialem aeris, non solum quatenus aer lumen sustinet in suo esse, sed etiam quatenus recipit, quod & fieri non potest: iam ea productio non esset creatio, sed effectio ex supposito subiecto.

Sacramenta nequeunt cõcurrere ad productionẽ gratiæ extra subiectum.

Potius ergo dicendum est ad posteriorem partem tertij argumenti, posse quidem Deũ qualitates illas supernaturales ꝓducere extra subiectum: verum si id faciat, nullo pacto ad id posse sacramenta concurrere.

Soluitur quartum de humanitate Christi.

Animam Christi non posse esse instrumẽtum creationis.

Ad quartum negandum est, quod sumit, nempe humanitatem Christi (seu malint animam Christi, quæ potest per se existere) posse creare instrumentaliter, quantumcunq; diuinitati coniuncta sit: tametsi non dubitem fore ex recentioribus Theologis plus æquo liberales diuinæ potentiæ assertores, qui id admittendũ censeant. Quod enim obiiciunt ex conuersione illa mirabili, quæ fit in sacrã Eucharistia, nihil concludit. Nam etsi omnia quæ fieri possunt æque sunt Deo facilia: si tamen effectus ipse spectetur, maius est quiddam ex nihilo aliquid facere, quã quod iam est in aliud conuertere: quod familiare argumentum erat Patribus, vt Ambr. lib. 4. de Sacramentis ca. 4. & aliis ad probandam transsubstantiationem. Sic enim argumentabantur: Potest Deus creare quod nõ est, ergo potiori ratione aliquid existens in aliud existẽs conuertere.

Epilogus quæstionis.

Ita patet, nullam creaturã etiam instrumentaliter creare posse: cuius oppositum probabilius putauit sententiarum Magister vt supra diximus, ea ratione defensus à Durando in eundem locum q. 4 quatenus ostendere sibi videtur, argumenta omnia quibus probari solet creaturã nullo modo creare posse, nihil concludere. Num autem creaturæ tantam vim habeant, aut habere possint, vt non indigeant immediato concursu primi efficientis ad agendum, id nunc discutiendum.

Num res creatæ agant, aut agere possint non concurrente immediate ad actionem primo agente.

QVÆSTIO IX.

Opinio Durandi & argumenta pro negatiua quæstionis parte.

SECTIO I.

DVrandus, etsi superiori quæstione *in 2. Sent. d. 1. q. 5. videtur vacillare*, in hac tamen

men ingenue tuetur affirmatiuam partem his duobus argumentis.

Argumenta pro Durandi opinione. Prior minoris pars ostenditur.

Si primum agens immediate ageret cum creatura agente: aut eadem numero actione ageret, aut diuersa: at non potest eadem, nec diuersa, ergo nulla potest. Maior patet. Prior pars minoris probatur. Primum, quia actio creaturæ cum non excedat eius virtutem, potest ab ea sola proficisci, modo creatura eiusque virtus à primo agente conseruetur: quo fit vt superuacanea sit actio Dei si creatura adsit. Deinde quia vna numero actio non potest immediate prouenire à pluribus agentibus, nisi vel imperfecte proueniat à singulis, vt tractus quo multi simul nauem trahunt, à singulis trahentibus, & lumen quod à multis lucernis simul producitur, ab earum singulis: vel certe in omnibus agentibus simul concurrentibus sit eadem numero virtus, à quo proficiscatur actio, vt in tribus personis diuinis eadem virtus creandi: tametsi Durandus vtitur exemplo virtutis spiratiuæ, quæ eadem est numero in patre & filio. Cum igitur actio creaturæ perfecte proueniat, aut prouenire possit à creatura, vt productio ignis ab vno numero igne (neque enim excedit virtutem creaturæ) & omnis actio primi agentis perfecte ab illo proueniat, nec vero eadem numero virtus agendi aut sit aut esse possit in primo & secundo agente: fieri non potest, vt Deus & creatura simul perfecte agant aut agere possint eadem actione numero. Quod autem nec diuersa (quæ erat posterior pars minoris) ex eo probatur, quia aut vna prius quam altera attingeret effectum, aut simul non prius quidem: quia nihil fieret per alteram (neque enim dici potest vnam partem formæ introductæ esse à Deo, alteram à creatura, cum de hoc sit quæstio) Nunquid creatura aliquid agere possit ad quod primum agens non immediate concurrat? Nec vero simul, tum quia altera superuacanea esset, cum altera sufficiat, tum etiam, quia vbi terminus actionis est vnus, non possunt actiones esse diuersæ: cum actiones sint idem re cum suis terminis. ergo id fieri non potest diuersis actionibus.

2. pars minoris probatur.

2. argumentum pro Durando.

Præterea ordo agentium respondet ordini finium. at vnius rei non possunt esse duo fines immediati & perfecti. ergo nec duo agentia, nisi forte supplerent vicem vnius agentis perfecti, quo pacto dari possunt duo fines immediati. Ita concludit, ea quæ fiunt à primo agente mediantibus secundis agentibus, non fieri immediate ab illo, quemadmodum hoc ipsum verbum (*mediantibus*) significat.

3. arg.

Hinc tertium hoc argumentum desumi potest. Primum agens agit plurima mediantibus secundis agentibus. at non potest agere iis mediantibus secundum præsentiam, quasi ipsum non sit immediate præsens, sed ea tantum, quibus mediantibus agit (est enim Deus vbique præsens) igitur ea ratione dicitur agere mediantibus secundis, quia agit mediante eorum actione, hoc est, quia Deus non agit cum iis, sed ea eorumque agendi virtutem conseruat: ita vt nihil aliud sit agere Deum mediate, quã actionem creaturarum propter dependẽtiam earum à Deo, & quoad essentias & quoad virtutes operatiuas illius attribui.

4. arg.

Quartum argumentum pro hac quæstionis parte hoc esse potest. Aut concursus immediatus primi agentis cum secundis est necessarius, vt compleat eorum virtutem (quia nimirum virtus creaturæ non sit per se ad agendum sufficiẽs) aut vt ea ad agendum moueat, aut vt ea determinet ad certam actionem (neq; enim alia ratio videtur esse posse eiusmodi concursus) at non est necessarius vt compleat virtutem secundorum agentium: quia hæc per virtutes proprias sunt in actu primo & (quod hinc sequitur) per se sufficientia ad agendum: neque item vt ea ad agẽdum moueat. siquidem in naturalibus causæ secundæ superiores mouent & quasi excitant inferiores ad agendum, quo pacto Sol exoriens mouet quædam animalia ad quærendum cibum, alia vero ad quærenda latibula. & Luna cũ eleuatur in nostro hemisphærio mouet mare vt fluat ad nos; cũ deprimitur, mouet vt defluat: in volũtariis autem ipsum agens liberum sese mouet ad agendum: alioqui si à primo agente moueretur, non libere sed necessario agere more agentium naturalium: nec denique vt ea determinet ad certam actionem: quippe cum naturalia suapte natura determinata sint ad hanc vel illam actionem, saltem pro ratione patientium quibus applicantur: quo pacto calor indurat lutum & liquefacit ceram: libera autem seipsa determinant: alioqui aut nulla actio esset peccatum, aut Deus esset peccati causa. non est igitur vllo modo necessarius immediatus concursus primi agentis cum secundis.

Sol & Luna quo modo moueant.

Arist. pro eadem sententia.

In hac sententia videtur esse Aristoteles, qui in libro de Mundo ad Alexandrum *vltra medium libri* ita inquit: Sed tamen quatenus diuinum numen ad omnia transire aptum est, & nostra æque succedent: quæ autem supra nos continentur pro ratione propinquitatis aut longinquitatis illius maiorem aut minorem capiunt vtilitatem, Itaque rectius

est

est iudicare, quod etiam conueniens & Deo maxime decorum intelligitur, in cælo virtutem esse cõstitutam, & plurimum remotis, vt vno verbo rem absoluam, & omnibus in vniuersum salutem afferre, quam penetrare, & eo frequenter accedere, vbi nec honeste, nec liberaliter ipsa pet se cõficeret, quæ apud nos essent. Hęc Arist. Itaq; eius sententia, minime decet Dei maiestatem, vt ipse per se descẽdat ad quaslibet etiã vilissimarum creaturarum actiones, & quasi socium se earum in agendo præbeat & adiutorem: præsertim cum adiutoris officium Firmianus Lactantius Deo minime conuenire asserat.

Lactantius. *Philo.*

Quin etiam Philo Alexandrinus adeo alienum videtur credere à conditione primi agentis, quod concurrat cum inferioribus agentibus, vt dicat solum Deum nec mouere, nec moueri: quibus verbis solam creationem & conseruationem rerum primo agenti tribuere videtur vt propriã eius actionem, quæ motus dici non potest, vt cætera quæ supposito esse rerum fiunt in mundo, per causarum secũdarum actionem administrari existimet.

Deum immediate agere cum omni agente creato.

SECTIO II.

Refellitur opinio Durandi ex multis sacræ Scripturæ locis.

EST tamen Durandi opinio aut erronea, aut errori proxima, & Philosophiæ principiis, si quis recte attendat, haud consentanea. *Ita D. Thom. 1. p. q. 105. artic. 5. & 3. contra gen. cap. 70. Caiet. 1. p. q. citata. Capr. in 2. d. 1 q. 2. Fer. 3. contra gent. cap. 70. Lege etiam Plotinum lib. 8. Enn. 6. cap. 18. & libro 9 eiusdem. Enn cap. 7* Quod enim Deus immediate concurrat ad omnem creaturæ operationem, ex multis locis diuinæ Scripturæ colligi potest. Primum ex illo loco Iob. 10. *Manus tuæ Domine fecerunt me, & plasmauerunt me totum in circuitu.* Quod enim manibus plasmatur ex luto, aliave materia, immediate fit ab artifice, quo etiam pertinet illud Ierem. 6. *Sicut lutum in manu figuli sic vos in manu mea domus Israel.* Deinde ex illo Psal. 138. *Si ascendero in cælum, tu illic es, si descendero in infernum ades, si sumpsero pennas meas diluculo & habitauero in extremis maris: etenim illuc manus tua*, hoc est, virtus immediata, *deducet me*, id est, concurret ad meum motum & quasi volatum, *& tenebit me dextera tua*, hoc est, meum esse conseruabit. Itaque significat Propheta, Deum non minus concurrere immediatione virtutis suæ ad nostras operationes, quam ad nostrum esse conseruationemq;. Tũ ex illo Act. 17. vbi Paulus ostendens Atheniensib. Deum non longe esse ab vnoquoq; nostrum, i. e. non

A distare ab vllo homine: eademq; ratione neq; ab alia creatura vlla, subdit: *In eo enim* (id est, per eum immediate) *viuimus, mouemur & sumus.* nihil enim concluderet, si loqueretur de operatione mediata. Nam multa fiunt in rebus per causas remotas & distinctas admodum, vt per Solem in visceribus terræ. Accedit & illud quod idem Paulus 1. ad Corinth. 12. de Deo ait: *Qui operatur omnia in omnibus*, & illud Esaiæ 26. *Omnia opera nostra*

B *operatus es in nobis Domine.* qui duo loci etsi non omnino probant immediatam Dei operationem, probant tamen Deum non modo ad esse rerum, vt ait Durandus, sed ad operationem quoque earum concurrere: quibus alios similes reperias in Scripturis sacris prope infinitos.

Sed & ex aliis quibusdam idem deduci potest, ea ratione, quod quædam narrent à Deo

C facta, quæ, nisi Deus cum creaturis concurreret, non modo ad esse, sed etiam ad operationem fieri nullo modo possent: quale est, quod apud Danielem *cap. 3.* ignis in fornace Babylonis non læsit pueros. Cur enim non læsit conseruato igne, nisi quod Deus subtraxit concursum vel suum, vel alterius causæ igne superioris, ad actionem ignis? Quod si alia caussa igne superior cum igne naturaliter concurrit in agendo, qua non concurrente non comburit ignis: cur non multo magis

D Deus, imo etiam maxime? Hinc est quod res creatæ præter naturalem cursum sæpe vehementius, sæpe lenius operantur, vt diuinæ prouidentiæ obsequantur. Vnde est illud Sapientiæ 16. *Creatura enim tibi factori deseruiens exardescit in tormentum aduersus iniustos, & lenior fit ad benefaciendum pro his, qui in te confidunt.*

Patres quoque vnanimi consensu ad eandem sententiam accedunt. Lege Augustin. in

E 4. super Genesin ad literam, cap. 12 & libr. 9. cap. 15. & libr. 3. de Trinit. cap. 3. & 4. Gregor. Mag. libr. 6. Moral. cap. 8. Gregor. Nisse. lib. 8. suæ philosophiæ, cum de diuina prouidentia disputat cap. 6. & Clement. Alexandrinum libro Stromatum 6. vltra medium, quod longum esset persequi in cæteris. Quocirca Diuus Thomas in Ioannis c. 5. vbi explicat verba illa Christi: *Pater meus vsque modo operatur, & ego operor*, docet excludi per illã opinio-

F nem quorundam dicentium, Deum mediantibus causis secundis res producere. Quod, inquit, est contra illud Esaiæ 26. *Omnia opera nostra operatus es in nobis Domine.* Atque hæc nobis in præsentia sint satis, vt opinionem Durandi erroneam esse vel asseramus, vel non inficiemur. Quod si quis roget, quibus rationibus sententia Durandi refutatur

Rationum quibus Durandi sententia refutatur prima ex perfecta dependentia ratione petita.

& opposita veritas, confirmari possit (hoc enim proprium est huius loci) hæc primum occurrit. Omnis actio quæ impossibilis non est, nec solum non importat vllam imperfectionem, sed summam potius perfectionem primi agentis, & perfectam dependentiam secundorum à primo, tribuenda est primo agenti. at immediatus Dei concursus cũ creaturis agentibus non est impossibilis; vt patebit ex solutione argumentorum partis oppositæ, nec solum non importat vllam imperfectionem primi agentis, sed potius eminentissimam perfectionem, creaturis autem agẽtib. maiorem dependentiam ab illo, quam si ab eo solum penderent in essendo: est igitur tribuenda primo agenti. Atque hæc ratio ex ipsa perfecta dependendi ratione sumitur.

Secunda ex conseruatione rerum deducta.

Altera desumi potest ex conseruatione rerum hoc pacto: effecta creaturarum immediate conseruantur a Deo, non tantum illo externo conseruandi modo, quo locus naturalis, & alia quæ extrinsecus fouent, conseruare solent; sed omnino intrinsecus, ita vt esse horum immediate pendeat à Deo (alioqui non posset Deus conseruatis cæteris conseruantibus ea annihilare per subtractionem sui immediati concursus, qui nullus esset) at agentia, quæ hoc modo concurrunt ad conseruationem, concurrunt etiam ad productionem. concurrit igitur Deus immediate ad producenda omnia effecta creaturarum, ac proinde ad omnes earũ actiones. Assumptio ex eo probatur: quia quæ effectiue conseruãtur per intimam dependentiam sui à conseruantibus, vt species coloris à colore obiecto, & radius luminis à corpore lucido, & (quod verisimile est) à cœlo, ea, quę apud nos gignũtur (quicquid sit de ea quæstione, num pendeant a motu cœli) ab eisdem quoque producuntur.

Tertia ex essentiali subordinatione.

Tertia se offert ex ipsa ratione essentialis subordinationis: vna enim caussa non dicitur alteri essentialiter subordinata, quia pendeat ab illa in essendo, sed quia in caussando, vt patet ex iis, quæ ad librum secundum *cap* 2. *q* 1. *sect.* 2. dicta sunt, non igitur satis est si superior inferiorem conseruet (potest enim conseruare nihil agentem) sed vt simul cum ea causet eundem effectum, atq; adeo in eodem genere causæ, vt eodem loco est explicatum quare cum omne agens creatum, sit essentialiter subordinatum primo agenti Deo, necessario efficitur, Deum immediate agere cum omni agente creato.

Cur vna caussa alteri dicatur essentialiter subordinata.

Quarta ex ratione caussæ instrumẽtalis.

Quarta ex ratione caussæ instrumentalis hoc pacto Caussa instrumentalis, quocunq; modo ea sumatur, non ideo dicitur instrumentaliter agere, quia moueat (tametsi & hoc verum est in vulgatis instrumentis artificum, veluti in securi respectu fabri) sed quia simul cum agente principali & dependenter ab illo concurrit ad eandem actionem (hoc enim pacto calor est instrumentum ignis calefacientis, & cætera actiua accidentia suorũ subiectorum agentium) at omne agens creatum est instrumentum primi agẽtis late sumpto instrumenti nomine, vt omnes fatentur. igitur omne agens creatum ideo dicitur agere, quia simul cum Deo & dependenter ab illo concurrit ad eundem effectum, hoc est, ad suum, quod fieri nequit, nisi Deo immediate concurrente, vt patet ex iis, quæ in superiori argumento assumpta sunt.

Vt omne agẽs creatum dici debeat instrumentũ primæ causæ.

Aristotelis pronunciatũ exponitur.

Quo loco memoriæ mandandum est pronunciatum illud, quo Arist. 7. *Phys. c.* 1. & 8 *c.* 5. non raro vtitur, quodq; Peripatetici sæpe vsurpant; Agentia essentialiter subordinata nõ mouere nisi mota, siue, non agere, nisi acta, metaphorice in plerisque intelligendum esse, translatione sumpta ab instrumentis artificum, ac si dicant, agentia essentialiter subordinata non agere, nisi more horum instrumentorum, quæ nonnisi mota mouent, non tamen quatenus mota mouent, sed quatenus cum agente principali motum siue actionem illius exequuntur, quod est dependenter ad eundem motum concurrere. Dico autem *dependenter*, quia etsi quædam agentia principalia indigent instrumentalibus aliisve essentialiter subordinatis ad agendum, ac proinde ab eis aliqua ratione in agendo pendẽt, veluti citharœdus à cithara in pulsando, & Sol ab homine in generando homine: simpliciter tamen principale agens non pendet ab instrumentali aut alia ratione subordinato, sed hæc ab illo. Neque enim repugnat agenti principali ex suo genere supplere vim instrumentalis caussæ, aliave ratione subordinati agentis: quo pacto sæpe ipse cæmentarius supplet vim instrumentorum, veluti vectis ad mouendum lapidem, & Deus supplere potest efficientiam omnium secundarum caussarum, quæ secum imperfectionem non afferat, aut certe ex ratione sua non dicat ordinem ad creaturam agentem, vt videre, tristari, & ambulare: & tamen nullum instrumentum caussave aliter subordinata essentialiter potest ea agere sine principali, quæ agit vt illius ministra: quod certe inde prouenit, quod actio principalis est caussa actionis subordinatæ, non vice versa. Quod si ita est, merito de sola instrumentali caussa, & quauis alia ratione essentialiter subordinata dictum est, agere eam dependenter à prin-

Actio principalis caussa est actionis subordinatæ, non vice versa.

à principali agente. Quo fit, vt non recte quidam philosophentur, cum dicunt, quemadmodum creaturæ in agente pendent à Deo agente, ita Deum in agendo cum creaturis, pẽdere à creaturarũ actione. Non enim vt Deus supplere potest efficientiam creaturarum, ita creaturæ efficientiam Dei. Neq; item cum inferunt, Deum & creaturas concurrere effectiue ad eundem effectum, vt causas partiales. Duæ enim causæ partiales ita affectę sunt inter se, vt & simul constituant vnam totalem, & neutra pendeat ab altera in agendo, sed effectus ab vtraq; at Deus & creatura, quatenus ad eundem effectum concurrunt, nec constituunt vnam totalem causam, sed sunt duę totales (quęq; nimirum in suo ordine, vt dici solet de omnibus essentialiter subordinatis) nec ita sunt affecta inter sese, vt neutrum ab alio pendeat in agendo.

Deus in agẽdo non pẽdet à creaturis.

Deus & creatura causæ totales vt sint.

Quinta desumi potest ex dependentia creaturæ hoc modo. Si creaturę agerent non concurrente Deo ad actionem ipsam, agerẽt independenter. at non minus incommodum est illas agere independenter, quam independenter esse: quo pacto quidam Ethnici Philosophi materiam esse putauerunt (vtrumq; enim est conditio primi agentis) agunt igitur concurrente Deo, non solum ad conseruationem rei agentis & virtutis agendi: sed ad actionem quoq; ipsam. ergo & immediate concurrente. Idem valet argumentum illud, quo quidam vti solent: virtus creata non solum pendet à Deo, vt qualitas est, sed etiam vt virtus est. at virtutem pendere à Deo vt virtus est, nihil est aliud, quam pendere in agendo. concurrit igitur Deus cum virtute creata, non solum, quia illam cõseruat, sed etiam quia cum illa immediate agit. *Vide Plotinum Ennead. 2. lib. 4. cap. 1.*

Quinta ratio ex dependentia creaturæ.

Sexta ratio sumenda est ex determinatione secundorum agentium à primo hunc in modum: Nullum agens creatum, est determinatum ad certum numero effectum: tum, quia omnia sunt indifferentia ad plura effecta eiusdem speciei aut generis, tũ etiam quia non intendunt hoc vel illud indiuiduum, sed indifferenter aliquod indiuiduum huius vel illius speciei aut generis. at determinatio hæc non potest fieri à subiecto, neq; item tempore aut loco, quia omnia hæc sunt indifferentia non solum ad omnia indiuidua vnius speciei, sed etiam plurium: nec fieri potest ab his omnibus simul, quia multa communia non possunt facere aliquid ita proprium vni, vt alteri conuenire non possit, vt est inductione perspicuum. oportet igitur vt à Deo immediate fiat, quod inferius luculentius ostendetur.

Sexta ratio ex determinatione secũdorum agentium.

Causa secunda vt determinentur à prima.

A Accedit antiquissimi Trismegisti sententia, qui in Dialogo eo, qui Crater inscribitur, disertis verbis agit, Deum vbique præsentem, semper agere omnia, ac voluntate sua cuncta constituere. Item diuinam essentiam facere singula etiam in quauis mundi particula. Item si quid quis cogitat, id omne Deum agere. Aristoteles item 2. lib. huius operis *cap. 2. text. 6. & sequent.* plane docet, omnia agentia secundaria ita esse essentialiter subordinata primo agenti, vt primum agens in eorũ actione magis agat, quam ipsa. Philo etiam in libro: Quod mundus sit incorruptibilis, ex Boetho Stoicorum, vt ait, valentissimo, asserit Deum omnibus mundi partibus assistere cooperando. Proclus, siue quis alius libri de caussis auctor fuit, in prima propositione affirmat, primam caussam magis influere in effectum secundæ, quam ipsam secundam. Item proportione 16. virtutem diuinam esse virtutum omnium virtutem: quia (vt Romanus Ægidius Quodlib. 5. quæst. 1. interpretatur) applicat propositione 16. virtutem ad operationem: quæ applicatio nulla alia intelligi potest, quam concursus primæ caussæ ad ipsam actionem; idque à priori simpliciter, nisi applicatio sumatur pro determinatione ad certum numero effectum, quam à solo etiam primo agente, fieri posse diximus. nam alioqui caussæ secundæ, vel ab aliis secundis, si naturales sint, vel à se ipsis, si sint liberæ, possunt ad agendum applicari, veluti per appropinquationem ad materiam, in qua aliquid agendum est, aut per electionem & imperium agentis liberi. patet igitur primum agens immediate agere cum omni agente creato. Quo autem pacto hęc immediatio intelligẽda sit, ex solutione argumentorum patebit: ex quibus etiam conclusio ipsa magis perspicua fiet.

Trismegisti, Aristotelis, Philonis, & Procli testimoniis, eadẽ veritas confirmatur.

Deum agere cum creatura eadem numero actione, & solutio argumentorum Durandi.

SECTIO III.

SVNT igitur qui, *inter quos est Fer. 3. contra gent. cap.* 70. ad primum Durandi respondeant, Deum agere cum agentibus creatis alia quadam actione, qua nimirum illa ad agẽdum mouet, quo pacto faber mouet securim ad scindendum: quapropter actionem illam Dei esse intentionalem, i. e. non esse in agente creato, nisi quamdiu agit, & per modum trãsitus, siue vsus cuiusdam, quemadmodum & motus, quo securis à fabro mouetur.

Ferrariensis responsio ad primum Durandi.

Verum

Improbatur. Verum hæc actio diuina nec datur in omnibus creaturis agentibus, nec in quibus datur, satis est, vt Deus ratione illius dicatur cōcurrere ad ipsam creaturæ actionem. Nam etsi Deus per seipsum potest mouere creaturam etiam corporalem ad aliquid agendum, quo pacto quidam Philosophi volunt illum sine ministerio alterius mouere primum mobile, & sæpe re vera mouet intellectum & voluntatem, aliquid in eis imprimendo; tamen eo motu non mouet Deus omnia. Neque enim Deus sic mouet ignem, vt comburat, si iam proximus est materiæ combustibili, nec lapidem vt descendat deorsum, si iam subtractum est impedimentum, imo nec si Deus impedimentum subtrahat, dicetur lapidem mouere vt descendat, nisi per accidens, sed mouere seu amouere impedimentum, vt lapis moueatur. Quin, etiam si Deus omnem creaturam ad agēdum moueret, ne id quidem satis esset, vt cum illa diceretur immediate agere. Diuersa enim est actio qua creatura mouetur, & qua mouet. *Auerro. 12. Metaphysic. comment.* 44 *& 48. sta quibusdam videtur sensisse.*

Solutio vera argumenti, Deus eadem numero actione cum creatura agit. Itaque si Deus omnem creaturam ad agēdum moueret, dici posset Deum agere, quandocunq; creatura agit, & agere in omni creatura agente. at dici non posset cum ipsa creatura agere, nisi per accidens, nedum cum illa immediate agere, quod tamen ex dictis necesse est confiteri.

Dicēdum est igitur, Deum agere cum creatura eadem numero actione, qua creatura agit. quo pacto faber, præterquam quod mouet securim ad secandum (quæ est applicatio instrumenti ad opus) agit etiam cum securi illa eadem numero actione, qua agit securis, nempe ipsa sectione. Quicquid enim sit de ratione, qua Durandus probat, non posse Deū agere cum creatura actione diuersa numero; certe neutra earum, quibus probat non posse agere eadem numero, quicquam habet momenti. Non prior, quia, etsi actio creaturæ non excedit virtutem creaturæ agentis supposito concursu primi agentis, excedit tamen virtutem solius creaturæ; quo pacto, etsi generatio huius hominis non excedit virtutem eius quo à generatur, excedit tamen virtutem illius sine concursu cœlestium corporum. Nō posterior, quia etsi eadem actio numero non potest prouenire à pluribus perfecte agentib. eiusdem ordinis, vt idem tractus nauis à pluribus perfecte trahentibus, potest tamen proficisci à pluribus perfecte agentibus essentialiter subordinatis ab vnoquoque, scil. perfecte agente in suo ordine, vt generatio hominis ab homine ac Sole.

Secundum Durandi soluitur. Plures fines subordinati, quo pacto cōcurrant ad eandem actionem. Ad secundum Durandi dicendum est, quemadmodum plura agentia essentialiter subordinata immediate concurrunt ad eandem actionem, ita concurrere plures fines essentialiter subordinatos ad motionem eiusdem agentis. Nam, quemadmodum hæc immediatio in agētibus non est immediatio ipsorum agentium, sed virtutis agendi, vt mox patebit; ita in finibus essentialiter subordinatis erit immediatio, non rei quæ vt finis appetitur, sed appetibilitatis, ita vt duo fines essentialiter subordinati immediate moueant metaphorico motu causam agētem, quemadmodum duo agentia essentialiter subordinata reali motu immediate mouent materiam.

Quot modis agentia dicantur immediate agere, & solutio tertii argumenti.

Sectio IV.

Diuisio agentium immediatorum explicatur. Ad tertium argumentum negatiuæ partis, quod ex Durando desumebatur, vt respondeamus, explicanda est vsurpata illa distinctio agentium immediatorum in ea, quæ agunt immediatione suppositi, & in ea, quæ immediatione virtutis.

Quæ dicātur agere immediatione suppositi. Ea dicuntur agere immediatione suppositi, quæ nullius suppositi ministerio, aut quasi ministerio agunt: hoc pacto est Deus immediatum agens in creatione cuiusque rei, & conseruatione earum, quæ aliter quam per creationem produci nequeunt: vt in conseruatione substantiarum separatarum, animæ rationalis, cœlorum, & materiæ primæ: eodemque modo agit ignis in generatione ignis, & alia agentia particularia, quæ non agunt per instrumentum proprie dictum, vt faber per securim: aliud enim suppositum est faber, aliud securis, cuius interuentu faber operatur. In quo loquendi modo sumendum est late nomen suppositi pro omni singulari per se existente, etiam si reuera suppositum non sit, ne excludatur anima rationalis, aut natura diuina, vt communis est tribus personis diuinis; quo pacto idem nomen accipi solet à Theologis, cum dicunt omnem actionem esse suppositorum, vt primo libro *cap. 1. q. 5. sect.* 2. diximus. Dixi (*quæ nullum suppositi ministerio*) non autem, *quæ nullius rei ministerio*. quia ignis & alia omnia, quæ semper agunt ministerio qualitatum à se realiter distinctarū, agunt nihilominus immediate immediatione suppositi. Addidi: *Vel quasi ministerio*, quia causæ essentialiter subordinatæ, nō semper habent (si proprie loquendum est) ratio-

rationem ministrantium iis, quib. sunt subordinatæ, vt homo, vel equus, soli in generandis sibi similibus.

Quæ dicantur agere immediatione virtutis. Primus modus.

Immediatione autem virtutis duobus modis dicuntur agentia immediate agere: quod non segniter animaduertendum est propter variam hac de re Theologorum loquendi consuetudinem. Vnus est, si agant virtute non accepta ab eo cum quo agunt: quo pacto Deus in omni actione, & cuiuscunque agentis cōparatione dicitur agere immediate immediatione virtutis, quia à nulla agente accipit virtutem agendi: in genere autem corporalium agentium, primum mobile dicitur mouere immediate immediatione virtutis, quia à nullo agente corporeo accipit virtutem agendi; quamuis simpliciter & cum Deo collatum non agat immediate immediatione virtutis, cum à Deo virtutem agendi accipiat. Sic Prouinciarum præpositi agunt immediate, si conferantur cum prouincialibus, à quib. potestatem non accipiunt: non autem absolute & respectu regis à quo præpositi constituti sunt. Atq; hoc pacto omnis causa superior inter essentialiter subordinatas agit immediate respectu inferiorum causarum: & omnis infima siue simpliciter sumatur, siue respectu aliarum, agit mediate, vt ignis in ignem, & equus in equum. Et hic quidem vnus est modus agendi immediate immediatione virtutis.

Secundus modus.

Alter modus est, si ab eorum virtute, quomodocunque eis illa conueniat, immediate proficiscatur actio; quo pacto ignis immediate calefacit. Et quia omnia agentia essentialiter subordinata agūt cum infimo agente, ad ipsamq; eius operationem cōcurrunt: necesse est fateri omnia isto modo agere immediatione virtutis: quo pacto color obiectus agit immediate in oculum, etiamsi mediate agat mediatione suppositi, nempe corporis diaphani interiecti: & Sol immediate generat murem, etiam si illū gignat ministerio aeris calidi interiecti: & faber facit scamnum, etiam si illud faciat ministerio securis interiectæ omnia enim hæc immediate attingunt actionem vltimi agentis, sine suppositis suis certe, virtutibus actiuis, à quibus vltimi agentis actio immediate proficiscitur, quemadmodum & à virtute ipsius vltimi agentis.

Non omnia quæ agūt immediatione virtutis, præsentia immediata suis effectis esse.

Ex his perspicuum est, cum omnia ea, quæ agūt immediate immediatione virtutis, necessario immediate præsentia esse suis effectis: vtrouis modo hic immediatio capiatur, vt patet in Sole & fabro, & aliis agentibus corporeis. Vnde hac ex parte non colligitur immediata Dei præsentia in rebus, quod a-

A gat in omnes immediatione virtutis. Num autem immediata agentium præsentia colligatur ex immediata eorum actione immediatione suppositi, ac proinde immediata Dei præsentia in rebus omnibus ex eo recte concludatur, quod in omnibus & in quauis cuiusq; particula aliquid agat immediatione suppositi, quæstio non parua est inter Diuum Thomam prima d. quæstione octaua,

B articulo primo, affirmantem, & Scotum in prima d. trigesimaseptima, quæstione vnica, negantem. Nobis vero non modo placet magis sententia Diui Thomæ, sed Scoti etiam parum cōsentanea videtur diuinis Scripturis, quæ apertius probant immediatam Dei præsentiam ex immediata eius actione (vt patet ex locis quos superius attulimus) quam vt sine aliqua inscitiæ nota (ne quid dicam grauius) ea consequentia negari posse

Sententia D. Tho. eligitur.

Vnde colligatur Dei immediata præsentia in reb. omnibus.

C videatur. Verum quia disputatio ea & longior est quam vt nunc obiter expediri possit, & nihil facit ad rem præsentem, in alium locum differenda est.

Soluitur tertium argumentum.

Ad tertium igitur dicendum est, Deum non ideo dici plurima agere mediantibus secundis agentibus, quia non sit immediate præsens omnibus suis effectis: neque item quia illa efficiat mediante causarum secundarum actione tantum, quasi ipsa per se non agat

D cum causis secundis: sed quia secum illas assumit ad ea efficienda, quæ ipse solus posset efficere: vt opus calefaciendi aut refrigerandi, aut alia etiam, quæ sine causis secundis agi non possunt, vt opus videndi, & cœtera vitalia. tametsi & ipsæ causæ assumptæ immediate agant vtraque in suo ordine, & suo peculiari agendi modo.

E *Solutio quarti argumenti, sequentiumque authoritatum.*

Sectio V.

Quod sint causæ necessitatis diuini concursus.

Qvod vero attinet ad quartum argumentum, disquirendum est, num ex tribus causis necessitatis diuini concursus, quæ in eo refutabantur, aliæ præter tertiam, ex qua nos sextam rationem fecimus, approbari de-

F beat.

An ad cōplendam virtutē agentium secundorū necessarius sit diuinus concursus.

Fuerint fortasse, quibus placeat prima illa de concursu primi agentis cum secundis ad complendam secundorum virtutem, & efficiendum, vt sint in actu primo actiua, quo pacto lumen videtur facere, vt colores sint in actu primo visibiles, seu motiui aspectus, qui sine lumine non sunt nisi potentia visibiles, vt tradit Aristoteles *libro secundo, de ani-*

ma, cap. septimo, & tertio libro, capite quinto. A

Verum qui causam hanc probauerint, nec verum assument, nec satisfacient argumento. Nam & intellectus per speciem intelligibilem est in actu primo ad intelligendum, & res grauis per grauitatem ad descendendum, vt cum Aristotele 3. de Anima, capite quinto & octauo, & 8. Physicorum, capite quarto, textu trigesimosecundo, omnes fatetur: quo fit vt nec ista, nec proinde alia similia indigeant concursu Dei, vt eorum virtutes ex parte B ipsarum ad agendum compleantur, quod est esse in actu primo actiua. Vt autem obiter de exemplo allato moneam, etsi id quod dictũ est de coloribus forte arridebit iis, qui credunt colores indigere lumine non modo ex parte medij, sed etiam ex parte ipsorum apud nos tamen, qui putamus illud esse necessariũ ex parte solius medij, nihil habet momenti. Nam etsi medium præcise illuminatum esset, nihilq; luminis colori adueniret (quod C diuina virtute nihil repugnat fieri, & forsitan naturaliter accidere potest) adhuc color moueret aspectum per species, quas in medio illuminato produceret. Quod si nunc ita sit communiter, vt color illuminatus agat & in medium & in potentiam, ac proinde color simul cum lumine: id sane ex accidente euenit propter cõiunctionem luminis cum colore: qui etiam sine lumine in se recepto, hoc est, in superficie, in qua ipse est, ageret. Quo- D circa duæ videntur nunc species generari in oculo ex colore obiecto: vna coloris, qui ex se suoq; modo lucem participat, atque hac cernitur color ipse, altera luminis à corpore lucido in ipso colore reflexi, qua lumen reflexum percipitur.

Lumen esse necessarium ex parte solius medii.

Sed quid ad Aristotelem, qui 3. de anima, capite quinto, textu decimooctauo, asserit colores ante concursum luminis esse potentia visibiles? videtur enim sentire his verbis E colores indigere ex parte sui lumine externo, vt sint in actu primo visibiles: eodemq; modo res materiales intelligibiles indigere lumine interno intellectus agentis vt sint in actu primo intelligibiles. Ad hoc dicimus colores ante concursum luminis non esse in actu primo visibiles, id est, potentes vt videantur: quippe ad cum id indigeãt speciebus, & in medio & in potentia, quo pacto intelligendus est Aristoteles: sed esse in actu pri- F mo visibiles, siue potẽtes, vt moueant mediũ, & potentiam videndi, producendo in vtroque species, quibus videri possint: quo etiam pacto, etsi res intelligibiles non sunt in actu primo, vt intelligantur nisi per species intelligibiles (tũc enim intellectus est in actu primo vt eas intelligat) tamen iam tum dicendæ sunt esse in actu primo vt per ipsarum phantasmata cum intellectu agente agant ad producendas in intellectu possibili species intelligibiles quibus intelligantur. Ex quibus patet, responsionem hanc verum non assumere.

Explicatur Aristotelis sententia de luminis necessitate.

Quod vero, ne, si assumeret quidem, argumento satisfaceret, ex eo constat: quia etsi nulla creatura esset in actu primo ad agendum, nisi complente Deo eius agendi virtutem; adhuc tamen remaneret quæstio eadẽ, cur necessarius præterea esset concursus diuinus ad agendum cum creatura, completa eius virtute actiua. Quod si dicas nihil aliud esse compleri eius virtutem actiuuam, quam Deum in agendo cum illa concurrere: iam per te nihil differet esse in actu primo & secundo: cum tamen dixeris vt creatura operetur, id est, sit in actu secundo necessarium esse Dei concursum, vt eius virtus compleatur in actu primo.

Alij forsitan probauerint causam illam secundam de concursu primi agentis cum secundis, vt illas ad agendum moueat. Nam omne agens secundum est instrumentum primi agentis, instrumenta autem non mouent nisi mota. Primum quoq; agens perinde se habere videtur ad secundam vt voluntas se habet ad eas potentias, quæ eius obedientiæ subsunt, quas constat à voluntate moueri, vt aliquid agant.

An ideo diuinus concursus sit necessarius, vt causam secundam moueat ad agendũ.

Sed neq; huiusmodi sententia admittenda est. Primum, quia non omnia agentia secunda sunt proprie instrumenta primi, cum plurima effecta tribuantur secundis vt principalibus, veluti animal genitum animali generanti. Deinde quia non necesse est, vt omnia instrumenta moueantur à principali agente vt ipsa agant: quo pacto calor ignis, ita est ignis instrumentum, vt ab eo non moueatur ad agendum.

Postremo, quia, vt demus agentia naturalia moueri omnia à primo ad agendum: certe, quæ libera sunt, dominium habent suorum actuum supposito etiam generali concursu primi agentis: & licet ad bonum moueri ab eo possint, imo, & necessitari (licet non cogi) ad malum tamen non solum non cogi, nec necessitari possunt, sed ne moueri quidẽ, quod & naturalis ratio ex diuina bonitate desumpta, & Sacræ literæ nos docent. Ita patet nec primam, nec secundam causam ex trib. refutatis in argumento approbandam esse.

Agentia libera quo pacto à prima causa moueantur.

Quare ad impugnationem tertiæ, quam nos in sexta ratione conclusionis assumpsimus, dicendum est, recte quidem probari non esse necessarium concursum primi agẽ-

Respondetur ad quartũ argumentum principale.

tis

tis, vt secunda agentia determinet ad certam speciem effectus, non tamen, vt ea determinet ad certum indiuiduum.

Quo pacto diuinus concursus ad determinationem effectus requiratur. Ægidii Romani sententia.

Non desunt tamen viri grauissimi, qui totam hanc causam de necessitate diuini concursus ad determinationem effectus reiicere videantur. Ægidius enim Romanus in libro de ente & essentia q.4. propter id quod communissimum est in omni actione, non propter eius determinationem putat necessariũ primi agentis cõcursum. Nam cum in omni effectu duo reperiantur, esse, & tale esse: seu esse, & distinctio ab alio esse (neque enim fieri quicquam potest, quod omnem essendi rationem includat) ens autem creatum, quia habet esse limitatum non possit dare esse absolute ac simpliciter, sed tale esse: relinquitur necessariam esse actionem primi agentis, vt det cuilibet effectui esse simpliciter & absolute, quod includitur in tali esse, non vt determinet effectum ad tale esse, quod facit creatura. Itaque concludit totum effectum creaturæ, esse & à creatura, & à Deo sed non totaliter ab vtroque: nam quatenus habet esse, est à Deo, quatenus vero tale esse, est à creatura: Vnde videtur perspicuum (Ægidij sententia) determinationem actionis, quemadmodum & effectus, secundo agenti tribuendam esse, non primo: confirmaturque opinio hæc ex Dionysio cap 4. de diuinis nominibus, vbi ait Deum vniformiter operari omnia, diuersitatem autem effectorum esse à causis secundis, quemadmodum Sol vniformiter illuminat: quod autem alia aliter illuminet, à diuersitate subiectorum, quæ lumen recipiunt, prouenire. Deinde ex Aristotele 2. Physicorum, cap. 3. *text.* 38. & hoc ipso loco, in quo versamur, *text.* 3. cum ait effectus particulares reducendos esse ad causas particulares & vniuersales ad vniuersales: siquidem tale esse, effectus est particularis: esse autem vniuersale vniuersalis: proinde hunc ad Deum referendum esse, illum ad creaturas agentes.

D. Dionysii pronunciatum.

Examinatur Durandi ratio.

Videbitur autem pro nobis, & contra hanc opinionem esse Durandus in 1. sent. d. 1. q. 5. qui hac ratione illam impugnat, quod ex ea duo maxima absurda sequantur. Vnum est, Deum nihil agere posse sine causa secunda, imo etiam nihil omnino agere posse: quicquid enim fit, habet esse & limitatum esse: causa autem secunda, quæ dat esse limitatum, habet etiam ipsa limitatum esse. Vnde fit, vt si limitatio prouenit à causa secunda, nihil Deus agere possit, sine causa secunda, ac proinde nihil agere. Alterum est, Deum non agere libere, sed necessitate naturæ, A quemadmodum Sol, qui in exemplum assumitur. agere enim vniformiter ex parte sui est, agere naturaliter, & non libere. Et licet non respondeat ad Dionysij authoritatem, sed ex his reiiciendam innuat: tamen Aristotelis locum sic interpretatur, vt dicat non esse intelligendum de reductione effectorum ad causas vniuersales & particulares in causando, qualis est Deus & creatura, sed B in prædicando, qualia sunt genera, species & indiuidua creaturarum causantium: vt sensus sit, eandem causam efficientem creatam vt est particularis facere effectum particularem, vt talis est, vt vniuersalis vero vniuersalem: verbi causa, ignem particularem, facere hunc alium ignem, vt particularem ignem: vt ignem vero facere illum, vt ignem, & ita sursum versus, vt elementum, vt corpus, vt substantiam, ac denique C vt ens.

Sed non est cur nobis Durandum hac in re contra egregium doctorem Ægidium patronum quæramus, præsertim in aliis plerisque, tum vero in hac opinione sectatorem magistri sui Diui Thomæ, qui idem pene scribit in quæstione prima de potentia Dei, articulo quarto. Cohærent enim hæc mirifice cum extrema ratione nostra si recte intelligantur. Nam quod necessarius sit Dei concursus, vt D res fiant quatenus entia sunt (nullam enim causam secundam per se primo facere posse ens, vt ens est, & inductiue & ratione apertissima ex vniuersalitate causarum ducta perspicuum est) non tollit quominus sit necessarius ad singularem, & omnino vltimam effectorum determinationem, quæ necessitas, nostra illa vltima ratione probata est. Dico autem, omnino vltimam, quia determinatio non tantum specifica, sed etiam E indiuidualis vaga à causis secundis prouenire potest: nihil enim fit à quocunque tandem fiat, nisi vt talis naturæ, & vt singulare. Verum cur singulare sit hoc designatum, & non aliud numero, soli primo agenti tribuendum est per se, primo, quemadmodum & cur sit ens. Determinatio autem, quam Ægidius & D. Thomas tribuunt secundis agentibus, de specifica & indiuiduali vaga intelligenda est, non de indiuiduali determinata, quod F Durandus non animaduertit. Et quia genera, & differentiæ tam specificæ, quam indiuiduales, sunt idem re cum effectis, quæ constituunt, recte ait Ægidius effectum, qui fit per causam secundam, esse totum à prima, & totum à secunda, sumpto tamen nomine totius, vt significat aliquid constans genere & differentia, non vt significat com-

Neque D. Th. neq; Ægidium proposita sententia repugnare.

Quo pacto idem effectus sit totus à prima & totus à causa secunda.

positum

positum ex materia & forma, hoc enim pacto, etsi totus est à primo agente, non est tamen totus, id est, quoad omnes partes à secundo. Est & alius modus, quo totus effectus sit à primo, & totus à secundo, nempe si effectus secundi agentis consideretur quoad solam formam quæ introducitur. Vtrauis autem ratione Ægidius intelligat totum esse à primo, & totum à secundo, probe adiungit non esse totaliter, id est omnibus modis ab vtroque, cum à Deo sit, vt ens, & vt hoc ens, quale alterum produci non potest, idque independenter: à creatura autem, vt limitatum ens: tale tamen, quale alterum produci potest, dependenterque.

Impugnationi vero à Durando extructæ facile est occurrere. Neque enim Ægidius vnquam dixit, limitationem effectus necessario prouenire à causa secunda, cum aperte id neget in iis quæ creantur: sed ab alio quam à primo agente prouenire non posse, vt aliquid sit verum ens absolute ac simpliciter: cum interim effectus ad quem concurrere potest causa secunda, ab ea etiam possit habere limitationem, si Deus ad illum efficiendum causa secunda vti velit. Vnde patet absurde admodum collegisse Durandum, sequi ex Ægidij opinione, Deum nihil posse agere sine causa secunda, & quod inde sequitur nihil omnino posse agere. Non intellexit quoque Durandus Ægidium (nisi se intelligere dissimulauit) cum ille ex Dionysio ait, Deum vniformiter ac more Solis cum causis secundis agere. Neque enim Dionysius vsus est similitudine Solis quoad naturalitatem, vt sic dicam, (ex ea enim non dubium est, quin sequeretur Deum agere necessitate naturæ) sed quoad vniformitatem agendi, vt ipse disertis verbis describit: at vniformitas agendi æque cohærere potest cum actione libera atque cum naturali. Potest enim agens liberum agere vniformiter, quemadmodum & difformiter, & vt ei placuerit, potissimum vero Deus, qui summe liber est. Vel potius dicito vniformitatis nomine intelligi à Dionysio indifferentiam diuinæ potestatis ad omnem effectũ, quemadmodum virtus Solis indifferens est ad omnem illuminationis modum pro ratione eorum, quæ lumen recipiunt, quæ vniformitas non arguit in Deo necessitatem agendi. Demum nec recte Durandus Aristotelem intelligit, qui etsi posuit exempla in causis & effectis vniuersalib. in prædicando: non exclusit tamen à suo pronũciato reductionem effectorum ad causas vniuersales & particulares in causando, vt in eius loci explicatione diximus. Non igitur opus est nobis tam firmo Durandi patrocinio ad refutandam Ægidij, seu potius Diui Thomæ, sententiam. Nam & optime cohæret cum iis, quæ in extrema ratione conclusionis continentur, & (quod obiter addimus) vtcumque videtur continere vim omnium præcedentium argumentorum, quod nunc explicare superuacaneum ducimus.

Durandi impugnatio conuellitur.

Non intellexit Ægidiũ.

Neque Arist. recte interpretatur.

Ad id autem quod ex libro de mundo ad Alexandrum attulimus, dicendum, Aristotelem in eo hallucinatum fuisse, quemadmodum in aliis quibusdam, quod putauit Deum in his inferioribus nihil agere immediate immediatione suppositi, propterea quod indignum existimauit Dei maiestate, esse in his inferiorib. secundum substantiam suam, non tamen inde sequitur illum negasse concurrere Deum ad omnem actionem immediate immediatione virtutis.

Error Aristotelis.

Quod vero Firmianus negat Deum esse creaturarum in agendo adiutorem, etsi in eius erroribus numerari solet; in eo tamen sensu error non est, si sumat adiutorem pro eo, qui confert quidem ad actionem, sed tamen simpliciter necessarius non est: quo pacto is, qui cum altero trahit lapidem, quem solus alter trahere posset, illum iuuare dicitur.

Lactantii dictum quo sensu error non sit.

Deniq; neque illud Philonis, quod Deus nihil moueat, nostræ conclusioni repugnat, loquitur enim de motu per contactum quo pacto mouent res naturales: alioqui plurimis in locis fatetur, Deum, & mouere & efficienter concurrere cum rebus omnibus. Adde, Philonẽ non simpliciter dicere Deum nihil mouere, sed solum Deum nec mouere, nec moueri, quod ita accipi potest, quasi dicat propriam esse Dei actionem eam, qua nec moueatur ipse, nec moueat quicquam: ea vero est (vt constat) illa, qua res ex nihilo efficit. quæ sententia pro superioris quæstionis conclusione facit. Atque hæc de ratione causandi efficientium dicta sint: nunc de causalitate finium agendum.

Explicatur Philo.

Quænam sit ratio causandi finalis causæ.

QVÆSTIO X.

Quot modis dicatur finis.

SECTIO I.

Finis vt Aristoteles docet 2. de anima capite 4. *tex. 37.* duplex est, alter Cuius, alter Cui.

Quotuplex finis.

Cui. Finis cuius dicitur id, cuius consequendi aliquid fit, siue id sit res aliqua, quæ per actionem fiat, veluti domus, cuius ædificandæ gratia artifex operatur, siue actio immanens, per quam nihil aliud fiat, veluti contemplatio, siue vsus aut fruitio rei, vt habitatio domus, aut voluptas, quæ ex contemplatione percipitur, cum quis propter voluptatem contemplatur. Finis Cui, dicitur id, in cuius gratiam aliquid fit, quo pacto is, qui ægrotat, est finis curationis, & vt Arist. ait 2. Physicorum, cap. 2. tex. 37. Omnia, quæ arte fiunt, sunt gratia nostri, vtrique autem congruit ratio illa finis passim ab Aristot. vsurpata: gratia cuius aliquid fit. Nam Medicus, exempli causa, & gratia sanitatis, & gratia ægroti adhibet curationem.

Quid sit finis Cuius. Discrimen inter finem Cuius & Cui.

Inter hos autem fines hoc interest, quod finis Cuius semper dirigitur in aliquem finem Cui. finis autem Cui ex ratione sua non necessario dirigitur in alium finem. Verbi caussa, Sanitas, quæ est finis Cuius, dirigitur in ægrotum, cum in gratiam illius de ea acquirenda agatur. at ipse ægrotus forsitan se non dirigit in alium superiorem finem, cum fortasse priuato amore se propter se diligat. Itaque amor prioris finis est amor concupiscentiæ: is autem, quo posterior diligitur, est amor amicitiæ, aut quasi amicitiæ, ad quem semper dirigitur amor concupiscentiæ. Dico, *aut quasi amicitiæ*, tum quia amicitia non est proprie ad se, sed ad alterum: tum etiam, quia sola agentia libera agunt amore amicitiæ, cætera vero naturæ impetu ducuntur, vt aliquid obtineant, siue caussa alterius rei, siue sui, veluti cum hirundo constituit nidum causa prolis, & terra petit infimum locum causa sui.

Amor amicitiæ & concupiscentiæ ut accommodatur ad fines.

Quæsitum circa finem Cuius, in utramque partem disputatur.

Sed quærat aliquis, num finis Cuius sit finis simpliciter? videtur enim non esse, tum quia habet rationem medii, cum semper dirigatur in finem Cui, tum etiam, quia si ille numeretur in finibus simpliciter, non erit cur instrumenta excludantur à genere efficientium simpliciter. Vt enim finis Cuius expetitur propter finem Cui, ita instrumētum agit vi agentis principalis. E contrario tamen, si quis fidem iis, quæ ab Aristotele dicuntur, adhibeat, potius finis Cuius quā Cui videbitur dicendus finis simpliciter. Nam cum Aristoteles de fine loquitur, pene semper de priori genere intelligitur, vt cum 2. Phys. c. 7. tex. 71. ait, *formam introducendam esse finem intentum ab agente.* Item 2. Physic. cap. 3. & hoc loco. *caussas esse sibi inuicem caussas.* Vbi asserit, *finem esse alia ratione effectum agentis.* Item, *etsi finis sit primus in intentione, tamen esse vltimum in executione.* Hæc enim omnia plane

A intelliguntur de fine Cuius, vtpote Cuius adipiscendi causa agens operatur. Quin etiam secundo Physicorum, cap. 2. text. 24. aperte videtur asserere, *finem Cui non esse finem simpliciter.* Nam cum ait, omnia, quæ arte fiunt, esse gratia nostri, mox subdit: *sumus enim & nos quodammodo finis*, quasi non audeat finem Cui appellare finem simpliciter.

B Ad hanc dubitationem, etsi sunt, qui solum finem Cui, dicant esse proprie finem, in quibus est Okamus in 2. sentent. librum: alii vero, quos ille impugnat, contra videantur credere, solum finem Cuius esse proprie appellandum finem, tamen dicendum est, vtrumque genus in finibus simpliciter numerari posse, cum vterque illorum dicatur id, gratia cuius agens operatur, vt patet ex dictis. Nec refert, quod semper finis Cuius dirigitur in finem Cui, eique subordinatur. isto enim modo

C caussæ efficientes subordinatæ superioribus non essent simpliciter caussæ, vt homo & Sol. Nec vero eadem ratio est de instrumentis, cur non sint caussæ efficientes simpliciter, atque de finibus, quorum adipiscendorum causa agentia operantur. Actiones enim attribuuntur simpliciter huiusmodi finis, velut iis, propter quos exercentur, non autem instrumentis, quasi ea, quæ instrumentis fiunt, ab instrumentis proprie fieri dicantur,

Vera dubitationis explicatio.

D cum potius dicantur per instrumenta fieri. Quocirca non placet Henrici sententia, qui in Quotlibetis (*Quodlib. 2. quæstio* 1) putat, finem Cuius, quem vocat finem sub fine esse instrumentum finis Cui, quem principalem appellat; idque, quia sæpe finis Cui est minus præstans, quam affectus. Nihil enim hoc refert. Nam & in fine Cui id potest accidere, vt in incarnatione Filii Dei propter genus humanum. Et quanquam Aristoteles

E sæpe de fine prioris generis loquatur, non idcirco tamen negandum est, finem posterioris generis esse apud illum proprie ac simpliciter finem, præsertim cum non raro eius mentionem faciat. Quod autem ait esse nos quodammodo fines omnium, quæ arte fiunt, ita accipi debet, vt verbum *Quodammodo* propriam rationem finis non imminuat, sed alium modum finis afferat, quasi dictum sit: sumus enim & nos fines eorum, quæ arte fiunt, sed alio quodam modo. Dixerat enim

Exponitur Aristotelis locus.

F paulo ante id, quod generationis extremum est, finem esse, quod plane intelligitur de fine Cuius.

Præterea, si imminuendi caussa verbo illo vsus esset, non statim simpliciter & sine adiectione subiecisset, duos esse fines à se in Philosophia traditos, hoc est, in quibusdam li-

bris de Philosophia inscriptis, qui nō extant. iis enim verbis finem Cuius, & finem Cui significauit, quos postea in secundo lib. de anima loco superius citato bis aperte retulit. Alia expositio citati loci c. 4 tex. 37. esse potest, vt appellet nimirum Arist. quodammodo fines, non omnes homines, sed eos tantum, qui vtūtur iis rebus, quæ ab aliis artificiose fiunt, eo quod artifices non simpliciter, sed quodā modo propter alios opera artis conficiant. simpliciter enim propter se, lucrumque inde percipiendum operantur. Itaque non solum finis Cui, sed etiam Cuius proprie & simpliciter finis appellari possit.

Alia einsdē loci explicatio.

Quæ ad finem reuocentur.

Ad causam finalem reuocantur media, quę in finem referuntur, si modo sint eiusmodi, vt nulla ratione propter se expetantur, vt est potio amara, scissio venæ, & id genus alia. Quæ enim propter ista fiunt, non simpliciter eorum gratia fiūt, sed gratia aliorum finium, ad quos ista diriguntur. Quod si media eiusmodi sint, vt etiam propter se expetantur, veluti exercitatio corporis moderata, aut cibus suauis, non erit cur reuocentur ad fines, cum ipsa etiam absolute ac simpliciter fines sint. Quanquam si omnia media, ad quæ alia diriguntur ea ratione sumantur, qua propter alia expetuntur, non video cur omnia numerari possint in finibus secundum quid. & qui reductitie ad hoc genus causæ pertineat. Dixi, *ad quæ alia diriguntur*, quia medium, ante quod non præmittitur aliud medium, nulla ratione finis appellari debet. Atque hæc de finium generibus dicta sint. Sed quoniam ratio causandi causæ finalis haud facile percipitur, disquirendum est prius, quænam sint eius effecta. ex his enim minori negotio ipsa causandi ratio colligetur.

De effectu finalis causæ.

SECTIO II.

Effecta finis ex finis definitione colliguntur.

Effecta causæ finalis ex ipsa definitione finis cognosci possunt. Nam cum finis id sit, cuius gratia cætera fiunt: perspicuum est, ea quæ fiunt alicuius gratia, esse effecta causæ finalis.

Quænam sint ea, quæ finis gratia fiunt.

Verum dubitatio non mediocris est, quænam intelligantur nomine eorum, quæ fiunt alicuius gratia: ea ne sola, quæ proprie fiunt, vt domus, aut nauis: an ipsæ etiam actiones, quæ non proprie fiunt. Ac sunt, qui velint eas tantum actiones, quibus aliquid fit, effecta esse finalis causæ quod eæ tantum sint media ad finem, media autem & effecta finalis causæ idem videantur esse.

A Non placet tamen hæc sententia, tum quia etsi demus effecta causæ finalis, & media ad finem idem esse: tamen non solum actiones sed etiam res, quæ per actiones fiunt, sunt media ad finem: vt domus ad habitandum, nauis ad nauigandum, & equus ad iter faciendum: tum etiam, quia alienum est à ratione, vt nomine eorum, quæ fiunt alicuius gratia, ea sola intelligantur, quæ proprie fiunt. Quocirca recte ait Arist. hoc ipso capite, ex mediis, quæ ad consecutionem finis adhibentur, alia esse opera; hoc est, actiones: alia vero instrumenta. Illud tamen, vtcunque pro hac sententia dici potest, nunquam res, quæ proprie fiunt, esse actu media ad finem, nisi cum actu fiunt aut conseruantur alicuius finis gratia, aut agens illis vtitur in ordine ad illum.

Improbatur quorundam sententia.

B

Maius dubium mouetur circa actiones ad finem tendentes.

Maior est dubitatio, num eæ tantum actiones, quibus aliquid fit, an etiam illæ, quibus intenditur aut eligitur, sint effecta finalis causæ: verbi gratia, vtrum non solum nauigatio, quæ diuitiarum causa suscipitur, sed ipsa etiam intentio seu propositum diuitias accumulandi, aut nauigationis electio sint effecta desideratarum diuitiarum, & ab illis pendeant tanquam à causa finali. Videtur communis sententia solas priores in effectibus finium numerare. Primum, quia sola media videntur dici effecta finalis causæ actu caussantis: intentio vero & electio rei non sunt media ad consecutionem finis: siquidem omne medium consistit in executione, intētio autem & electio antecedunt omnem executionem. Deinde, quia saltem intentio finis non videtur fieri gratia ipsius finis. Nam cum fieri alicuius gratia nihil aliud sit, quam fieri alicuius amore, si omnis intentio fieret gratia finis intenti, daretur progressus infinitus in effectibus finium. siquidem omnis intentio finium esset effectus alterius intentionis, cum omnis amor finis videatur esse illius intentio.

C

D

E

Etiam intentiones & electiones esse gratia finis probatur.

Sed dicendum est, omnes actiones quæ fiunt alicuius gratia, esse effecta causæ finalis, siue per eas aliquid vtcunque fiat, siue intendatur aut eligatur tantum; *modo sint vere caussata*: quod addiderim propter intentiones & electiones diuinas, quæ vt causam non habent, à qua pendeant, ita effecta finalis causæ dici nequeunt. Probatur autem hæc assertio, quia cum finis intendatur gratia sui, media vero eligantur finis gratia: etsi nec intentio finis nec electio mediorum proprie fiant, nec per eas adhuc fiat id, quod intenditur aut eligitur; necesse tamen est eo pacto, quo fiunt, alicuius gratia fieri, ac proinde esse effecta

F

Philosophorum communis sententia.

effecta causæ finalis. Et hæc credenda est Philosophorum communis sententia.

Quod autem priori loco cõtra obiectum est, facile diluetur, si dicas, non omnem effectum causæ finalis esse medium ad finem, si proprie de medio loquamur. id enim proprie medium dicimus, quod propter finem eligitur: at non solum id quod eligitur propter finem, sed ipsa etiam mediorum electio, quæ antecedit media, atque adeo ipsa finis intentio, quæ suapte natura prior est mediorum electione, pendent ex fine vt causæ.

Non dari progressum infinitum in intentionib.

Omnes virtutem amamus, sed non omnes intendimus.

Quod vero obiectum est posteriori loco, negatione consequentiæ dissoluitur. Nam etsi fieri alicuius gratia nihil aliud sit, quam fieri alicuius amore: non tamen inde sequitur, dari progressum infinitum in intentionibus. Intentio enim finis ita procedit à voluntate allecta amore finis, vt non procedat ab ea allecta & quasi tracta intentione alia eiusdem finis, sed solum amore illius. Neque enim omnis amor rei est intentio illius consequendæ: siquidem omnes amamus virtutem (quæ etiam in hoste diligitur) nec tamen omnes virtutem intendimus, hoc est, assequi studemus. Itaque intendimus finem amore finis, ipse tamen amor, quo allecti illum intendimus, non est intentio seu propositum illius consequendi, sed amor tantum illius, causatus à re, quæ est finis in genere causæ efficientis: quod idem dicendum est de desiderio, tametsi affectio talis amoris & desiderii aliquẽ etiam finem habet pro causa: sed is finis, vt eiusmodi est, non est finis amantis & desiderãtis, à quo nihil adhuc intenditur, sed rei amatæ & desideratæ, propter quem illa amorem aut desiderium in amante aut desiderante efficit. Quo pacto venerea voluptas concepta efficit suapte natura cupiditatem in homine continente propter finem propagandi genus humanum, qui tamen finis nihil mouet continentem, vt propter illum aliquid agat.

Obiectio aduersus superiorem sententiam.
Soluitur.
Quies in fine obtento, qua ratione sit eius effectus.

At obiiciat aliquis, satietatem siue quietem appetitus in obtento fine esse effectum finalis causæ, nec tamen in prædictis effectibus numerari. ergo non recte explicata esse effecta finalis caussæ. Sed occurrendum est, satietatem siue quietem appetitus in obtento fine eodem pacto posse numerari in effectibus finalis causæ, quo numeratur in effectibus efficientis. Nam quemadmodum satietas & quies appetitus in sanitate acquisita, non ideo dicitur effectus medicinę, quia causa efficiens tum aliquid agat, cum iam appetitus satiatus est, sed quia cum agebat, tãtum introducebat quietis, quantum sanitatis, ita non ideo dicitur effectus causæ finalis, quia cum appetitus iam satiatus est sanitate, ad-

A huc aliquid propter finem fiat: sed quia cum aliquid propter finem fiebat gratia satietatis & quietis in fine, quantum fiebat propter ipsum finem. Atque hæc de effectibus finalis causæ.

Impugnantur quorundam sententiæ de ratione causandi causa finalis.

B

SECTIO III.

Opinio Heruei de finis causalitate.

QVod ergo attinet ad ipsam causandi rationem, missis duabus quibusdam opinionibus, quas vt nullius momenti, nullo etiam negotio impugnat Herueus, *Quodlibet. 1. quæst. 8. & Quodlib. 2. quæstio. 1.* hanc credit ipse veram finis causalitatem. Quod finis sit in causa, vt media habeant quandam bonitatem & amabilitatem. Verbi causa, quod sanitas
C intenta sit finis curationis, nihil aliud esse, quam quod sanitas sit in causa, vt medicamenta sint bona & amabilia, quatenus ad illam conducunt, etiamsi alioqui acerba sint & insuauia. Hæc tamen sententia non placet. Primum, quia anguste sumit rationem causandi finalis causæ. Neque enim illam extendit ad intentionem finis, aut electionem mediorum, sed solũ ad ipsa media. Deinde, quia nõ agit de causa finali comparatione medio-
D rum actu, sed potentia duntaxat. esse enim amabile propter aliud, non est esse medium actu, sed potentia. Imo vero neque omne id, quod actu amatur propter aliud, est actu medium respectu illius, nisi accedat propositum agendi aut vtendi vno propter alterum, vt ex dictis patet. Alii dicunt rationem causandi finis in eo consistere, quod finis sit in causa, vt media adhibeantur propter illum. Sed neque huiusmodi sententia probanda est, quia non
E extendit rationem causandi finis, nisi ad media, cum tamen necessario extendenda sit ad priora effecta, vt dictum est.

Reiicitur & impugnatur.
Primo.
Secundo.

Aliorum opinio.
Improbatur.

Tertia sententia recentiorum quorundam.

Alii, ne idem incommodum admittant, duplicem existimant ponendam esse rationem causandi huius causæ: vnam respectu agentis: alteram respectu mediorum. Priorem volunt in eo cõsistere, quod moueat caussam agentem, vt agat seu adhibeat media illius gratia. Posteriorem vero in eo, quod sit in causa, vt media actu adhibeantur eius gratia.
F Verum neque ii prorsus attingunt. Quanquam enim hoc pacto vis finalis causæ extendatur ad omnia effecta finis; tamen, vbi datur prior causandi ratio, superuacaneum est addere posteriorem. Nam vt agens aliquid agat seu adhibeat media gratia finis intenti, non est opus alia ratione caussandi, præter eam.

Non prorsus rem attingit.

eam, qua ipsum permotum est à fine: siquidē eadem ratione causandi & agens mouetur à fine, vt velit adhibere media illius gratia, & media ipsa illius gratia adhibentur: nisi quod prius saltem natura agens mouetur à fine, quam media ab illo adhibeantur. Non secus dictum est supra quæst. 1. & 2. eandem esse rationem causandi materiæ, qua sustinet formam, & qua constituit compositum, tametsi prius natura formam sustineat, quam compositum constituat.

Quarta sententia.

Sunt etiam, qui hanc duplicem rationem causandi finis ponendam existiment: vnam quod moueat efficientem ad agendum gratia illius consequendi; alteram quod satiet siue quietet illius appetitum, cum primum acquisitus est. Cæterum, neq; huiusmodi sententia probari debet. Nam tum primum cessat ratio causandi finis, cum cessat ratio causandi efficientis propter finem: acquisito autem fine cessat ratio causandi efficientis, vt recte Arist. docet primo de Generatione, c. 7. tex 55. ergo & ratio causandi finis. Vnde sequitur, satietatem illam & quietem efficientis causæ nihil aliud esse, quam quod iam non desideret finem, cum illum possideat, neq; amplius quicquam agat illius cōsequendi gratia. Quo fit, vt merito Caietanus in enarratione prim. 2. Tho. q. 1. art. 1. cum duplicem hanc rationem causandi finalis causæ posuisset, paulo post ita se corrigat, aut potius explicet, vt egregie doceat rationem causandi, quam finis exercet, cum primum obtinetur, potius esse consummationem propriæ rationis causandi seu finalizandi, vt ait, quam ipsum causandi exercitium: quemadmodum ratio causandi, quæ efficienti tribuitur, cum primum effectus existit, non tam est actio, quā actionis consummatio. Quod si agens acquisito fine elicit actum gaudii de illo acquisito, tum certe, vt noua existit actio; ita & noua intentio finis, propter quem illa exercebitur.

Refellitur.

Quies in fine est consummatio actionis eiusdem finis.

Vera ratio causandi causa finalis.

Sectio IV.

Exponitur D. Thomæ, Scotiq; sententia.

MVLTI magnique nominis auctores, in quibus sunt Diuus Thomas 2. q. 1. art. 1. de potent. q. 5. artic. 1. Scotus 1. d 4. ad finem. Auicenna libr. 6. Metaphysic. tract. 5. cap. 5. aliique eiusdem classis, in eo videntur rationem causandi finalis caussæ constituere, quod motu metaphorico, siue translatitio moueat efficientem causam, vt sui obtinendi gratia aliquid agat, quod & colligere ex Aristotele videntur, qui priori de generatio-

A ne libro, capite septimo tradit valetudinem bonam, quæ finis est curationis, improprie mouere Medicum ad curationem adhibendam. Dicunt autem eum motum esse motum allicientis, qui est veluti tractus quidē, iuxta illud Poetæ, *Trahit sua quemque voluptas*, hoc est, res de qua quisque voluntatem se percepturum sperat. Quod enim finis, vt finis est, non proprie moueat efficientem causam, ex eo primum patet, quia verus motus est ve-

Motio duplex. Metaphorica & realis.

B ra actio; finis autem, vt finis est, non habet rationem agentis, cum sit caussa toto genere ab agente diuersa. Deinde ex eo, quia etsi pleræque res sunt fines, veram efficientiam habere possunt, quo pacto Deus, qui est supremus finis noster, vere nos mouet, cum in nos sui videndi & fruendi desiderium infundit: & pabulum, quod brutæ animantes appetunt, vere ac proprie per odorem aut aspectum eorū appetitum excitare potest: non sunt tamen fi-

C nes, quia eiusmodi efficientiam habeant, quippe, quæ etsi nullam haberent, tamen allicerent efficientem caussam, & eam quodammodo traherent ad agendum sui consequendi gratia: quo pacto locus infimus trahit lapidem è summo, nihil in eum imprimendo, & pleræque res fictitiæ, quæ per se nullam efficiendi vim habent, multos ad agēdum permouent ipsarum obtinendarum causa.

D Videntur tamen hi auctores non de ratione caussandi finalis causæ vniuerse loqui, sed tantum respectu efficientis creati. Nam si allicere & quodammodo trahere quamlibet caussam efficientem, est vere caussare, tractus ipse, quo quælibet earum hoc pacto à fine trahitur, erit vere caussatus. Ita actus diuinæ voluntatis, quo Deus sic trahitur ad agendum vel suæ bonitatis gratia, vel etiam salutis humanæ caussa, alicuiusve alterius finis

Respectu cuius ratio finis in causando accipiatur ab his auctoribus.

Deus nō trahitur à fine, quo pacto intelligatur.

E creati, caussam habebit, à qua vere dependeat, quod dici nullo modo potest. Quod enim Patres sæpe aiunt, prædestinationē diuinam, etsi non ex parte hominum, tamen ex parte Dei causam finalem habuisse: impropria locutio est, pro eo, ac si dicerent, habuisse nostro intelligēdi more rationem aliquā, quam à priori Philosopho appellant, ipsam videlicet voluntatem diuinam, quæ in his potius, quam in illis suæ bonitatis munificentiam manifestare voluit.

F Non est igitur nobis longius ab ipsa finalis caussæ definitione discedendum, vt eius causandi rationem quæramus: quod etiam in aliarum causarum generibus fecimus. Itaque dicimus, nullam esse aliam rationem causandi finalis caussæ, quam esse id, cuius gratia aliquid fit, siue id, quod fit, sit vere medium ad illud

Ex definitione finis ipsa eius ratio causandi exponitur.

illud obtinendum, siue electio alicuius medij intentio ve agendi propter illud. Hæc enim ratio ad omnia finalis causæ effecta diffunditur, eorumq; omnium dependentiam ab ipso fine declarat. Neq; hoc pacto incurrimus in illud incōmodum, vt aliquid in Deo causatum admittere videamur. Nam cum intentio seu propositum diuinum agendi hoc propter illud, & ipsa etiam diuina mediorum electio non vere fiant, sed sint ipsa increata Dei voluntas: non cogimur ea dicere effecta esse finalis causæ, dependentiamq; habere aliquā à finibus, propter quos Deus agit: quod tamen fateri coguntur, qui rationem causandi finis in motione quantumuis impropria & translatitia agentis constituunt. Etsi enim dicunt, eam motionem esse translatitiam: volunt tamen esse veram ac propriam causandi rationem hanc enim in huiusmodi quæstione disputanda inuenire ac tradere enituntur. Quocirca cum finis dicitur *id, cuius gratia cætera fiunt*: verbum *cætera*, accipiendum est nō solum, vt significat media, sed etiam eorum electionem intentionemq; seu propositum agendi, si modo electio & intentio vere fiant, hoc est, veram & realem dependentiam ab agente aliquo habeant.

Deus vt agat propter finem.

Hoc, quod ex definitione finalis causæ collegimus, ex ipso etiam Cur, seu *propter quid* (quem titulum proprie soli finali causæ tribuimus) intelligi potest. Nihil enim aliud his verbis quærimus, nisi qua ratione aliquid agatur. Tum denique ex eo idem probatur, quia hoc primum posito, quod aliquid alicuius gratia agatur, ponitur causa finalis: eodemque sublato primum tollitur. Agimus enim de fine, qui actu causat, non qui potentia tantum: quo pacto Deus omni æternitate finis fuit creandarum rerum. Nam etsi non potentia tantum, sed etiam actu ab æterno proposuit ac intendit, quicquid in tempore facit ac facturus est: non fuit tamen ab æterno causa finalis, quia ipsum diuinum agendi propositum causam non habuit. Itaq; tum primum cœpit esse actu finalis causa, cum aliquid cœpit alicuius gratia fieri.

Cur, seu propter quid, titulus finis quid ostendat.

Finis actu, & finis potentia.

Dilutio quorundam contra approbatam sententiam.

SECTIO III.

SEd contra hanc sententiam duo occurrūt argumenta. Primum sic obiici potest. Nihil actu causat, nisi actu sit, alioqui inter causam realem & effectum non esset relatio realis, at sanitas, cum Medicus aut ægrotus aliquid eius gratia facit, nondum est actu. igitur non in eo est posita eius ratio causandi, quod eius gratia aliquid fiat. Neque illud est ad rem, quod nonnulli respondent, etsi finis ille, qui dicitur Cuius, nondum existit, cum actu causat (semper enim huiusmodi finis acquiritur per actionem) tamen finem Cui, semper existere cum causat: quandoquidem, etsi sanitas nōdum existit, cum mouet ægrotum, vt venam scindat, tamen ipse ægrotus, qui sibi sanitatem intendit, iam tum existit. Vnde cum omnis finis Cuius dirigatur in aliquem finem Cui, vt ex supradictis sect. 10. patet, adhuc omne agens alicuius finis actu existentis gratia operabitur. Nō est, inquam, ad rem, hæc responsio. quia, si quicquam momenti haberet saltem finis Cuius, non esset causa realis, quia non actu causat, dum actu existit. Accedit, quod neque omnis finis Cui existit, cum eius gratia aliquid fit. Multi enim ad agendum mouentur amore liberorum, quos nondum habent, vt eis parent diuitias & honores. quo spectat illud Statij: *Serunt arbores, quæ alteri sæculo prosint*. Relatum tum à Cic. in Dialogo de senect.

1. Argu. contra superiorē sententiam.

Deinde sic licet argumentari: Finis dicitur capite superiori, esse id, cuius gratia cœtera sunt aut fiunt, non igitur in eo tantum posita est ratio causandi causę finalis, quod sit ratio, vt eius gratia res aliqua fiat, sed in eo etiam, vt aliquam vim habeat in eam, quę iam facta est. Exemplum sumi potest in finibus instrumentorum, quibus opifices vtuntur. Etenim opus dolandi, quod est finis dolabræ, non solum est id, cuius gratia fit dolabra, sed etiam id, cuius gratia dolabra existit, postquam est facta. quod idem de cœteris instrumentis dicendum est. nihil enim minus instrumenta essent propter finem, si non fierent, sed ex se essent, quam quia fiunt propter finem. Confirmaturque ex eo argumentum, quia demonstrationes, quæ fiunt de rebus naturalibus, procedere possunt per omnes causas, non solum quoad fieri, sed iam quoad esse. alioqui de cœlo non possent ex Aristotelis 2. *de Cœlo, cap. 1. à text. 1. vsque ad* 20. sententia fieri demonstrationes per omnia causarum genera, quod is credere videatur cœlestia corpora non esse facta, cum tamen facilius inueniatur finis in rebus cœlestibus, vbi nulla est temeritas, quā in his inferioribus, quæ magna ex parte casui & fortunæ subiecta sunt, quod ipse eodem libro docet.

2. Arg.

Exemplum ab instrumentis opificum.

Confirmatio argumenti.

Verum, ad priorem obiectionem negandum est, nihil actu causare, nisi actu sit, vt est 2. Phys. c. 4 text. 45. & 46 & lib. 1. de partib. animal. c. 1. Nam etsi id verum est in cœteris causis

Soluitur primum.

causis (modo existentiam efficientis sæpe ab A instrumentaria suppleri intelligas) tamen in causa finali non est verum. Ratio huius discriminis est: quia sola causa finalis causat vt res desiderata. Neque enim rei desideratæ, dum desideratur, repugnat non esse: cum tamen repugnet sustinenti, informāti & influenti. Quare frustra conantur nonnulli ostēdere finem simul esse cum actione, qua acquiritur, ne videantur negare pronunciatū illud, causam non causare actu, nisi cum a- B ctu est. Itaq; dicunt, finem simul esse cum actione, si non positiue & in eodem instanti, certe negatiue, vt aiunt, & immediate: eo quod finis actionē immediate sequatur. Sed nescio, quo pacto non vident sæpe interrumpi actionem, neque ad finem intentum peruenire. Quin neq; illud est verum, inter omnem causam realem & effectum realem dari relationem realem, nisi causa & effectus realis simul existant.

Causa finalis etiã non existens causat.

Causam non causare actu, nisi cum actu est, quo modo intelligendum.

Ad posteriorem dicendum, cum Aristoteles ait, finem esse id, cuius gratia cœtera sunt aut fiunt, late definiri causam finalem, vt cōprehendatur non solum, quæ actu exercet rationem causandi, sed etiam, quæ iam exercuit, quomodo pater dicitur causa efficiens, non solum eius filij, quem actu generat, sed etiam eius, qui iam natus & adultus est, citra quem nihil iam actu efficit. Hoc igitur modo finis dici potest id, cuius gratia cœtera sunt aut fiunt, quia vel comparatur cum D iis, cum quibus actu exercet suam causandi rationem, quæ quidem intelliguntur in verbo *fiunt*, vel cum iis, cum quibus iam exercuit, quæ significantur verbo *sunt*. Ita Heru. Quodl. 2. quæst 1. Necesse est enim, vt ea, quæ habent causam finalem actu fiant, aut iam ante facta sint illius gratia: quo fit vt hæc duo inuicem repugnent, aliqua instrumenta esse suapte natura propter finem, & nūquam esse facta propter finem, vnde illud etiam ef- E ficitur, nihil posse esse ex se, & simul propter finem, si quidem esse ex se excludit causam efficientem, esse autem propter finem secum affert efficientem, siue quæ actu agat, siue quæ iam egerit. Quod vero attinet ad id, quod de cœlo adiectum est, aperte dicit Aristoteles libro duodecimo huius operis, capite septimo, textu decimoquinto, cœlum & totam rerū naturam à primo mouente pendere, hoc est, conseruari, quod certe est effi- F cientiam quandam exercere. atq; hoc ipsum magno argumento est, illum putasse, mundum esse vere productum à Deo, tametsi ab æterno, vt eo loco ostendemus.

Soluitur secundum.

Expositio notanda definitionis Aristo.

Cœlũ an habuerit causã efficientē ex mente Arist.

Num finis sit causa secundum esse intentionale, quod vocant, an vero secundum esse reale.

QVÆSTIO XI.

Argumenta pro priori parte quæstionis.

SECTIO I.

HÆc quæstio cum superiori plane cohæret Nam cum ex superiori cōstet rationem causandi causæ finalis in eo consistere, vt eius gratia aliquid fiat; res autem, quæ est finalis causa, duplex esse habeat: vnum in mente, quod obiectiuum & intentionale dicitur: alterum reale, quod appellatur extra causas: mox sese offert ambiguitas, num illa secundum esse intentionale suo modo concurrat ad effectum, causamque efficientem C moueat, cum mouerià fine potest: an vero secundum esse reale.

Quid sit intentionale esse, quid reale.

Quod igitur id faciat secundum esse intentionale, his argumentis videtur ostendi. Primum, quia nihil mouet actu, nisi quatenus est actu. necesse est enim, vt sit actus, quicquid deducit alterum de potentia in actum. finis autem, dum mouet efficientem causam, non necessario est actu secundum esse reale, vt patet in sanitate, dum mouet Medicum ad curationem adhibendam, & tamen necessario est actu secundum esse intentionale. aut enim intenditur à proximo agente, aut saltem à primo, à quo proximum dirigitur.

Finem agere secundũ esse intētionale probatur. Primo.

Deinde, quia finis nōn mouet causam efficientem, nisi quatenus est prior illa, atq; adeo prima causarum. at finis non semper est prior efficiente secundum esse reale, cum sæpe sit effectus illius, & tamen necessario est prior secundum esse intentionale. Semper n. intentio finis præcedit saltem natura executionem agentis. Vnde est illud, quod omnes ex lib. 7. huius operis cap. 7. eliciunt ac approbant, finem esse primum in intentione, & vltimum in executione.

Secundo.

Tertio, quia finis non mouet causam efficientem, nisi dum efficiens causa illius gratia aliquid agit, vt ex definitione finis videtur constare. at postquam finis existit secundum esse reale, nihil iam fit eius gratia. acquisito enim fine cessat actio, vt Aristoteles docet 1. de gener. c. 7. tex. 55.

Tertio.

Postremo, quia multi sunt fines, quibus repugnat realis existentia: vt si quis conetur commensurare diametrum lateri: & tamen nulli repugnat esse intentionale. Quo pertinet

Quarto.

tinet illud, quod Aristoteles hoc cap. text. 3. ait de eo, quod est finis, intersit autem nihil, bonum ne id, an apparens bonum dicatur, vt nimirum vere sit finis, ac more suo causam efficientem ad agendum moueat. Atq; hæc sententia videtur esse D. Thomæ 1.2.q.1.ar.1. ad primum, & Auicennæ 6. suæ Metap. cap. 5. eamq; plane amplectitur Paulus Soncinas hoc lib. q. 3. & alij plerique.

Auctores huius sententiæ.

A timo obtinetur. quod sane non vere dicitur de fine, nisi secundum esse reale. Atque hanc sententiam sequitur Auenrois lib. 12. huius operis, com. 36. vbi plane docet, finem, vt est in anima, esse causam effectiuam desiderij: at vero vt est extra, esse causam illius finalem: quam distinctionem multi secuti sunt, eamque ingeniose explicat Caietan. in commen. primæ partis D. Th. ad quæst. 80. art 2.

Auctores pro hac parte.

B

Argumenta pro parte posteriori.

SECTIO II.

Alia sententia.

Finem agere secundum esse reale suadetur.

1. Argum.

QVod tamen potius dicendum sit, finalem causam concurrere ad effectum, & mouere efficientem creatam secundum esse reale, his argumentis concluditur. Primum, quia secundum illud esse mouet finis, secundum quod appetitur, nec desideratur. at finis non appetitur nec desideratur secundum esse intentionale, sed secundum esse reale. Neque enim satiatur appetitus aut desiderium agentis apprehenso fine. sed re ipsa obtento: cum potius ex apprehensione finis (quod est eius esse intentionale) excitetur in agente desiderium illius obtinendi secundum esse reale.

2. Argum.

Secundo, quia nihil aliud est finem mouere causam efficientem, quam allicere illam ad agendum, vt se consequatur: finis autem non allicit causam efficientem, vt se cõsequatur secundum esse intentionale, sed reale: quandoquidem cum allicit, iam habetur secundum esse intentionale, nec desinit allicere, nisi cum obtinetur secundum esse reale. Hoc argumentum etsi eandem vim habet cum superiori, tamen perspicuitatis gratia quasi alterum adiectum est.

3. Argum.

Tertio, quia secundum illud esse mouet finis causam efficientem, secundum quod si nõ obtineatur, frustra agens gratia illius laborasse, aut omnino aliquid egisse dicitur, iuxta illud secundi Phys. cap. 6. text. 62. Tum aliquid frustra dicitur factum, cum id non euenit, cuius gratia fiebat at agens non dicitur frustra egisse alicuius gratia, nisi cum illud non obtinuit secundum esse reale, vt inductione patet.

4. Argum.

Postremo, quia omnia, quæ de fine dicuntur, quatenus propriam causandi rationem exercet, conueniunt illi secundum esse reale, vt quod sit cuius gratia aliquid fit: quod sit optimum quiddam comparatione eorum, quæ gratia illius fiunt: quod sit extremum in executione, & quo obtento cesset actio: imo etiam, quod sit primum in intentione. Id enim, quod primo intenditur, est id, quod vl-

Approbatio vtriusque partis, magis tamen posterioris.

CAPVT III.

Vt à nonnullis prædicta sententia conciliantur.

ADeo firmis rationibus confirmata est vtraq; pars propositæ quæstionis, vt ambæ videantur in aliquo sensu amplectendæ.

Quocirca sunt, qui hoc pacto vtramque concilient. Finem, aiunt, duobus modis causare, suoq; modo mouere. vno, alliciendo efficientem causam ad agendum sui gratia. C altero satiando eius appetitum ac quietando: atq; priori modo esse causam secundum esse intentionale: posteriori autem secundum esse reale.

Improbatur expositio.

Verum hæc sentẽtia non placet. Nam cum primum finis ab agente obtentus est, tum primum cessat actio, potiorique ratione motio ea, qua efficiens à fine mouetur ad agendum. Accedit, quod secundum illud esse mo- D uet causa finalis efficientem ad agẽdum, quo illius desiderium satiat: quare si satiat ipso esse reali, non dubium est, quin illam moueat ad agendum secundum esse reale.

Vera conciliatio vtriusque partis.

Potius ergo conciliandæ sunt partes huius quæstionis distinctione verbi *secundum*, vt eas conciliat Caietanus 1.2.q.1 art.1. & alij nonnulli. Si enim sumatur, vt significat solam conditionem, sine qua finis non mo- E uet, neq; omnino causat, prior pars quæstionis vera est. Neq; enim finis mouet causam efficientem ad agendum, nisi apprehendatur vel ab ea, vel ab alia superiori, à qua efficiens dirigatur, vt diximus. Nam quemadmodum causa efficiens indiget certa propinquitate ad veram actionem: ita finis indiget apprehẽsione sui ad metaphoricam illam, quam vere suo modo causat. Si vero sumatur, vt significat id, quo finis formaliter causat, efficientemq; causam ad agendum F allicit: non dubium est, quin posterior pars sit vera. id enim, quo agens formaliter allicitur ad agẽdum, est ipsum esse reale rei, quam consequi desiderat. Hoc igitur modo conciliari possunt huiusce quæstionis partes, quæ alioqui pugnare videntur, quicquid senserint auctores, qui hanc vel illam am-

plexi sunt. Eademque distinctio verbi *secundum* (A) adhiberi potest vocibus *Vt, Qua, Quatenus*, & similibus.

Posterior pars anteponitur.

Verum, etsi vtraque pars quæstionis proprie ac simpliciter vera est, iuxta duplicem sensum verbi *secundum*, tamen posterior (si altera tantum in respondendo reddenda est) longe dignior videtur philosophica responsione: quandoquidem non explicat conditionem finis, sed id, quo finis formaliter causat. (B)

Dubitatio circa modũ causandi finis.

Sed quærat aliquis, quo pacto finis causet secundum esse reale: vtrum secundum esse reale futurum est, an vero vt absolute sumitur. nam secundum esse reale, quatenus est præsens, nõ iam suo modo mouet ac causat, sed suum motum causandiq; rationem complet.

Eadẽ distinctione, qua superior quæstio dissoluitur.

Hæc dubitatio eadem distinctione dissolui potest, qua superior. Nam si de conditione finis agitur: futurum esse est conditio, (C) sine qua non causat, quemadmodum esse apprehensum: si vero de eo, quo formaliter causat: esse reale absolute sumptum, est id, quo mouet. Nam etsi sanitas non mouet, nisi vt futura, hoc est, nisi vt nondum est: id tamen quo mouet, non est ipsum futurum esse, sed ipsa sanitas absolute accepta, cui accidit, vt nondum sit. Interpretatus autem sum *esse futurum*, pro eo, *quod nondum est*, quia vt finis moueat, non est necesse, vt absque dubio futurus sit, (D) sed tantum vt nondum existat. Ampla enim messis forte non futura mouet agricolam vt mandet terræ semina: & sanitas, quam ægrotus sæpe non consequitur, mouet Medicum ad curationem adhibendam. Atque id, quod de hac conditione finis est dictum, intelligendum est de fine Cuius. hic enim cum suo modo mouet, aut nõdum existit reipsa veluti, possessio pecuniarum: aut si existit nondum, tamen est re ipsa acquisitus, (E) vt ipsæ pecuniæ, quæ etiam finis cupidi appellari possunt. Nam, quod attinet ad finem Cui, nihil prohibet, quo minus re ipsa existat cum mouet: immo vero, multo sæpius accidit, vt iam existat, quam vt futurus sit.

Finis vt agat, non est opus, vt futurus omnino sit, sed nondum existat.

An finis apprehensus effectiue etiam concurrat.

Quærat etiam aliquis, num finis secundum esse intentionale, seu quatenus apprehensus concurrat effectiue ad motum, quem causat in agente, an vero in genere causæ finalis. Ad hanc dubitationem dicendum est, (F) nihil aliud esse finem concurrere secundum esse intentionale ad talem motum, quam concurrere per apprehensionem sui. Quod si apprehensio boni concurrit effectiue cum voluntate ad eliciendum actum volendi; non dubium est, quin finis, quatenus apprehensus, concurrat effectiue ad eiusmodi motum, vt Auenrois existimat, quem nos paulo ante sectione superiori citauimus. Hoc tamen intellige, si agentis intentio vere causetur à fine, cuiusmodi non est intentio primi agentis. Si vero apprehensio boni non concurrit effectiue cum voluntate ad eliciendum volendi actum, vt alij sentiunt: non concurret vtiq; finis, quatenus apprehensus ad prædictum motum, sed erit eius apprehensio dispositio quædam ad illum: vt Ferrar. 2. contra gent. cap. 44. Vtcunque autem res habeat, nihil erit absurdi, si apprehensio finis ea ratione dicatur concurrere in genere causæ finalis, quia ostendit finem, vt D. Tho. exponit 1. p. quæst. 82. art. 4. Id enim non est causare directe ac per se in genere causæ finalis, sed reductitie & per accidens, quo etiam pacto is, qui dat consilium, dici potest causare in genere causæ finalis, quod finem rei agendæ proponat.

Affirmatiua pars quo modo defendi possit.

Item negatiuam.

Solutio argumentorum, quæ pro priori parte quæstionis proposita sunt.

SECTIO IV.

Reliquum est igitur, vt dissoluamus argumenta, quæ pro priori parte quæstionis proposita sunt, quæ ex parte videntur cõcludere esse intentionale, esse id quo formaliter causa finalis mouet. In qua sententia non est Diuus Thomas, vt nonnulli putant, cum plane oppositum doceat 2. contra gent. cap. 75. Neque obest, quod in loco prim. 2. superius citato ait, *finem habere rationem causæ, vt est primus in intentione*. qui locus multos Thomistarum fefellit. hæc enim verba non significant id, quo finis formaliter causat, esse ipsum esse intentionale: sed esse id, quod primo intenditur, quod quidem est esse reale. Quo etiam fortasse modo intelligi possunt veterum multorum dicta, si quis ea ad verum sensum reuocare velit, quod nonnulli faciunt.

D. Thomas in 1. sententia non fuisse.

Ad primum igitur dicendum est, hoc interesse inter mouens proprie & metaphorice; seu inter vere efficiens & obiectiue alliciens, quod nihil proprie mouere potest, nisi sit actu in rerum natura saltem per instrumentum aliquod, cuius interuentu agat. Vt autem metaphorice moueat, hoc satis est, quod sit actu apprehensum à creato agente. isto enim modo deducitur causa agens è statu intendentis potentia, ad statum intendentis actu: verum ipsum esse reale, quod intenditur, est ratio mouendi: conceptio autem illius est conditio, sine qua non mouet.

Soluitur primum argu. pro priori sententia.

Ad

Soluitur secundum.

Ad secundum dicendum est, semper finem secundum esse reale esse natura priorem proposito, & intentione eius efficientis, in quo sui desiderium causat, electionemque & sequentium actionum executionem. Cum autem obiicitur esse reale finis sæpe esse effectũ efficientis, ac proinde finem secundum esse reale non esse priorem efficiente, sed posteriorem: neganda est consequentia. Potest enim esse tum prior, tum etiam posterior, in alio atque alio genere causæ. quemadmodũ Caietanus 1.2.q.1.art.1. & Ochamus 2. sentent. q. 3. Nam vt allicit agens, est prior illo in genere causæ finalis: vt vero ab illo efficitur, est posterior in genere causæ efficientis. Atque hac ratione tam sæpe Philosophi in ore habent, finem esse primum in intentione, & vltimum in executione: vtrumque enim secundum esse reale intelligendum est. Namque idipsum primo intendit agens, quod tandem actione consequitur.

Idem finis prior & posterior in diuerso genere.

Soluitur tertium.

Ad tertium dicendum, nihil aliud colligi, quam quod finis Cuius non moueat secundũ esse reale præsens, quod iam concessimus: potest tamen mouere secundum esse reale nondum existens, & absolute etiam sumptum, iuxta traditam distinctionem verbi *secundum*.

Quarta solutio.

Ad postremum dicendum est, *esse reale* cum de fine agitur, late accipiendum esse, pro *esse quod aut reale sit, aut tale esse videatur*: quemadmodum Aristo. ait, sumendum esse, pro eo, quod aut vere bonum est aut bonum apparet. Hoc enim satis est, vt vere sit finis, i.e. vt eius gratia vere aliquid fiat, ipseque vere alliciat causam efficientem ad agendum sui cõsequendi gratia.

Nomine esse realis quid in hac materia intelligendum.

Aduerte tamen, nomine *esse realis veri* aut *apparentis*, intelligendum esse in hac materia, *esse possibile obtineri*, aut *quod obtineri posse videatur*, etiam si illud non sit vere reale, sed rationis, quale est cõcipi ab aliis, magni æstimari, & similia: aut etiam negatiuum, quale est miseriarum, vt ita dicam carentia, propter quam à plerisq; mors eligitur. sumimus enim in tota hac quæstione *reale* pro eo, quod quomodocunque euenire, aut potest, aut videtur posse: quandoquidem id omne intendi potest ab agente.

Possibile quam late hic capiendũ.

Illud etiam aduerte, *possibile* tam late quoque intelligendum hic esse, vt etiam pro eo accipi debeat, quod non videtur impossibile. multa enim intendimus, de quibus dubitamus, num re vera obtineri queant, vt si quis dubitet, num possibile sit circulum quadrare: & tamen conetur eius quadrationem inuenire.

Obiectio.

At obiiciet aliquis, ergo relabi nos iam in id, quod minus probauimus. iam enim concessimus finem mouere secũdum esse apprehensum & æstimatum possibile, quod est esse intentionale. Sed neganda est consequentia. si quis enim concipiat commensurationem diametri cum latere quadrati esse possibilẽ, ob idque eam conetur demonstrare, nõ eum mouebit tanquam causa finalis ipsa cõceptio talis commensurationis, vt possibilis, quemadmodum neque conceptio aliorum finium vere possibilium (iam enim eam conceptionẽ habet, vt propter eam habendam nihil agere necesse sit) sed ipsa commensuratio cõcepta, vt possibilis, quam nondum assequutus est. Quod idem in aliis exemplis, quæcunque afferantur, haud difficile intelliges. Deniq; aduerte, esse possibile, vt expositum à nobis est, non mouere vt finem, nisi, quatenus bonum est, siue conueniens rei cui intenditur, etiam si ipsa conuenientia non moueat vt id, quod intenditur, sed vt ratio sub qua intenditur. de qua re ad caput secundum libr. 4. fusius disputatum est.

Solutio.

Finis non nisi sub ratione boni mouet.

Num omnes caussæ secundæ cuiuscunq; sint generis, Deo essentialiter subordinatæ sint.

QVÆST. XII.

Negatiuæ partis confirmatio.

SECTIO I.

Connexio huius quæstionis cum superioribus.

EXposita ratione cuiuscunq; generis caussarum, non erit abs re disquirere, num, quemadmodum cum de efficientibus ageremus, dictum est, omnes secundas esse essentialiter subordinatas Deo, ita & in cæteris generibus accidat. Nec enim res hæc caret difficultate, & ea quidem non mediocri: adeo vt ne de efficientibus quidem recte id conclusum videatur.

Causam efficientem non subordinari Deo.

Quod enim nec efficientes essentialiter subordinatæ sint Deo, ex eo non modo probatur, sed etiam cõceditur à plerisque, quod alioqui nihil fieri à Deo posset sine causa secunda. in iis enim, quæ sunt essentialiter subordinatæ, vt inferior à superiori in agendo pendet, ita & superior ab inferiori, vt aiunt. Accedit quod in libere agẽtibus, cum ea subordinata sunt, si culpa inferiori tribuitur in agendo, superiori quoque tribuenda est at: Deus & homo sunt agentia libera, & homi-

ni tribuitur culpa multorum operum, quæ A Deo tribui nō potest. igitur homo in iis operibus non est subordinatus Deo, tantū abest, vt sit illi essentialiter subordinatus.

Neq; materialem.

Quod vero nec materiales, luce clarius videtur. Causæ enim quæ essentialiter subordinatæ sunt, ad idem genus caussæ pertinent. at Deus materialis causa non solum non est, sed nec esse vllo modo potest: idque omnes cum Philosophi, tum Theologi asserunt. Adde, si materia prima esset subordinata Deo, B fore vt iam non esset prima causa eius generis, sed secunda, ac proinde materia secunda non prima. cum ergo illam dicamus primam, nullo pacto concedere debemus, esse Deo in causando essentialiter subordinatam, ac proinde nec secundam. esset enim secunda subordinata per primam, quod nulla tunc esset.

Neq; formalem, siue exemplarem accipias siue informantē.

Quod autem nec formales essentialiter subordinentur Deo, ex eo constare videtur, quod formales duo complectuntur genera, exem- C plarium, scilicet, & informantium, quorum alterum alteri, cum diuersa sint genere, essentialiter subordinata esse nequeunt: exemplares autem cum sint ipse Deus, nec Deo, nec rei vlli infra Deum subordinari possunt. Si vero informantes essentialiter subordinatæ sunt Deo, necessario admittendum videtur, Deum esse formam informantem, ac proinde partem compositi: quod & per se absurdissimum est, & ab omnibus negatur. His D addo, effectum formalem sufficienter prouenire à sola forma in genere causæ formalis, vt esse album à sola albedine, & esse equum à sola forma equi. quo enim pacto Deus concurrat ad eiusmodi effectum, præterquam efficienter, non videtur intellectus capere.

Neq; finalē.

Quod demum nec finales, ex eo probari potest, quia peccatum est actio quædam propter aliquid infra Deum: nec tamen dirigitur E in Deum tanquam in finem, cum potius sit auersio à Deo. Adde, cum duplex sit finis, alter cuius consequendi causa, alter in cuius gratiā aliquid fit (quos appellamus Cuius & Cui) eū qui male agit nec eo pacto agere vt Deū promereatur, neque vt in eius gratiam aliquid faciat. ergo, cum ille nihilominus agat propter aliquem finē, non erit is finis in causando subordinatus Deo. Accedit quod agens liberum aliquando sibi proponit vt finem id, F quod reuera impossibile est, quod autem est impossibile, nullo pacto videtur Deo subordinari, quemadmodum nec in Deo virtute contineri. alioqui iam esset possibile non impossibile.

Conclusio partis affirmatiuæ.

SECTIO II.

Quæstionis pars affirmans probatur. Primo à similitudine efficientium.

AD hanc quæstionem responderi solet; causas omnes infra Deum, si efficientes quidem sint aut finales, esse illi essentialiter subordinatas: at si sint materiales, aut formātes, nō item. Cuius rei ea redditur ratio, quia causæ essentialiter subordinatæ, vt sæpius dictum est, debent esse eiusdem generis in causando. etsi autem causare in genere causæ efficientis & finalis nihil imperfectionis importat, causari tamen in genere causæ materialis & formalis informantis, imperfecta genera causandi sunt, & quæ Deo conuenire nō possunt.

Videtur tamen vniuerse dicendum, omnes omnino causas creatas, esse Deo essentialiter subordinatas: tametsi hoc non tam asserendi gratia dictum volumus, quam ostendendi, quam sit rationi consentaneum, & excellentiam primæ causæ deceat. quanquam primo aspectu contra plerisque videatur. Nec sane crediderim vllum esse scriptorē siue ex Theologis, siue ex Philosophis, qui in eo sensu, in quo res hæc ostendetur (qui solus in hac generali quæstione proprius ac germanus censeri debet) conclusionem propositam non esset admissurus & plane defensurus; si apud eum quæstio hæc exquisitius tractaretur, & in causalitate cuiusque caussæ creatæ sic omne proprium creaturæ ad viuum, vt ita dicam, resecaretur, vt plane perspici posset, quid ei cum Deo causante commune sit.

Secundā à definitione causæ.

Omnes igitur causas creatas, cuiuscunque generis sint, esse Deo essentialiter subordinatas, ex eo primum probatur, quia vnaquæq; causa in suo genere dat esse, & omnis effectus (saltem cum fit) à propria causa suscipit esse. quod autem nihil det esse, quocunque modo id fiat, non concurrente ad eum modum dandi esse ea causa, cui primo conuenit dare esse: apertius videtur, quam vt probatione indigeat.

Deinde, quia cum ex superius dictis constet, efficientes causas esse essentialiter subordinatas Deo, idque etiam concedi soleat de finalibus, non est cur cæteræ ab ea subordinatione eximendæ sint. Omnes enim æque dependentes esse debent à prima causa simpliciter, nec maior est ratio cur in creatis efficiens & finis indigeant concursu Dei ad causandum, quam materia & forma informans.

Tertiā à dependentia causarum à Deo.

Tertio, quia si qua res causaret aliquid, non concurrente Deo cum illa ad ipsum causandi actum, & si ipsa esset dependens in suo esse à Deo, non esset tamen ab eo in causando dependens: at nullo modo videtur dici

posse

posse aliquid præter Deum esse independens in causando. Ad hoc enim tanquam erroneā sententiam vrgeri solet Durandus, quod dicat, nulla ratione alia concurrere Deum cum secundis causis efficientibus, nisi conseruando earum esse.

Quarto à remotione eorum, quæ in materiali & formali obstare videntur.

Quarto, quia si quid obstaret, quo minus Deus concurreret cum materia & forma informante in propriis earum causandi generibus (propter hæc enim duo causarum genera præcipue proposita est quæstio) esset imperfectio causandi causa materialis & formalis informantis, quod tota ratio causandi materiæ in recipiendo videatur consistere, totaque causandi formæ informantis videatur posita in informando siue actuando. at ex iis, quæ supra disputata sunt, constat, materiam non solum causare recipiendo in se formas, quod imperfectionis est, sed etiam sustinendo materiales in ipso earum esse, quod nullam imperfectionem importat. cōstat item formas non solum causare actuando materiam, quod imperfectum est, sed etiam continendo eam in ipso eius esse, quod nihil imperfectionis significat. nihil igitur obstat, quominus Deus cum materia & forma concurrat in propriis earum causandi generibus.

Obiectio 1.

Non desunt, qui huic argumento respondeant, imo etiam obiiciendo se opponant, dicentes: primum quidem, etsi proprium est materiæ, sustinere materiales formas in ipso earum esse, non tamen sustinere illas nisi recipiendo, cum interim Deus nullam formam sustinere recipiendo possit. Etsi proprium quoque est formarum informantium continere materiam in ipso eius esse, tamen non continere illam, nisi eandem actuando & informando per se ipsas. quod quidem Deus facere non potest. Quare cum propter hos recipiendi & actuandi modos nihil peculiare reperiatur in causalitatibus materiæ & formæ, cum dare esse sit commune cæteris caussis, & similiter conueniat efficienti & fini, atque materiæ & formæ, nec alia ratione formæ, quam materiæ, vt volunt: non est igitur cur ex eo, quod materia sustinet formam in suo esse & forma materiam in suo esse continet, concludatur, Deum cum illis concurrere in propriis earum causandi generibus, modisve causandi.

Obiectio 2.

Deinde si Deus concurrit cum materia sustinendo formam, & cum forma continendo materiam, per quid alteram sustinet, si eam non recipit? per quid etiam alteram continet, si eam non actuat? per aliquam ne actionem? at hoc iam est incidere in causalitatem efficientis, materia autem & forma non possunt essentialiter subordinari Deo vt caussæ efficienti, cum omnes causæ essentialiter subordinatæ debeāt esse eiusdem generis in causando, vt supponitur.

Solutio prioris.

Sed hæc refelluntur facile. Nam ad prius illud manifestæ sunt instantiæ. Causæ enim efficientes, quæ constant materia non agunt, nisi tangendo, & tamen Deus concurrit cum illis in genere causæ efficientis non tangēdo. omnes item secundæ efficientes, siue materia constent, siue sint materię expertes, non agūt nisi dependenter: & tamen Deus concurrit cum illis vt causa efficiens independenter. Potentiæ quoque nostræ apprehensiuę & appetitiuæ cum prodeunt efficiēter in actus vitales, perficiuntur: tamen Deus ita cum illis concurrit efficienter, vt non perficiatur. quid igitur impedit, quominus materia non causet in suo causandi genere ipsum esse formarum materialium, nisi recipiendo? nec forma informans suo modo causet ipsum esse materiæ, nisi informando? & tamen Deus concurrat cum illis in peculiaribus earum causandi generibus distinctis à rationibus causandi efficientis, & finis, nihil recipiendo aut informando?

Quod si eos datæ responsionis pœniteat, atque ad argumentum à principio respondeant, in modo causandi materiæ nihil aliud cerni nisi ipsam receptionem passiuam, quam Deus exercere non potest, & in modo causandi formæ nihil aliud, quam ipsam informationem actuationemve, quæ Deo conuenire nequit, & falsum assument, & minime satisfacient. Nam in modo causandi materiæ, aliud est receptio formæ, quam ipsa exercet cum omnibus formis, aliud sustinentia, vt sic dicam, ipsius esse formarum, quam non exercet cum forma humana. Similiter in modo causandi formæ, aliud est actuatio materiæ, quam exercent formæ omnes, etiam accidentales, aliud continentia ipsius esse materiæ, quam non præstant accidentales, nisi dispositiue & secundum quid. Quin etiam non videtur implicare contradictionem, quod materia per diuinam potentiam assumatur ad sustinendum esse formæ distantis, quam non recipiat: & forma item ad continendam materiam distantem, quam minime actuet: quemadmodum ignis assumi potest ad calefaciendum & comburendum lignum, quod nec per se, nec per medium corpus tangit. Denique in Beatis diuina essentia habet rationem formæ intelligibilis, per quam illi habent esse diuini consortii altissimi ordinis, & in beatificam prodeunt cognitionem: & tamen diuina essentia non informat intellectum Beatorum. aliud ergo cernitur in modo cau-

An implicet contradictionem assumi materiam ad informandam formā distantem.

causandi materię, quam receptio formę, & aliud in modo causandi formę, quam actuatio materiæ siue subiecti.

Quanquam, etsi nihil aliud cerneretur, adhuc tamen Deus concurreret ad eiusmodi receptionem & actuationem, nec recipiendo, nec actuando: quemadmodum, etsi in ratione causandi ignis nihil aliud esset quam tactus, adhuc tamen Deus concurreret ad eiusmodi actum non tangendo. Atque ad hoc referri potest generaliter illud, quod in libro de causis cap. 1. dicitur de efficiente. *Causa prima*, inquit, *adiuuat secundam causam super operationem suam. quoniam omnem operationem, quam causa efficit secunda, efficit etiam causa prima: veruntamen efficit eam per modum sublimiorem.*

Ex quibus patet, cum illi addunt in causalitatibus materiæ & formæ, nihil peculiare reperiri præter ipsos recipiendi & actuandi modos, quia dare esse & commune sit cæteris caussis, & similiter conueniat efficienti & fini: atque materiæ & formæ, nec alia ratione formæ quā materiæ: & falsum assumere vt ex dictis patet, & vitiosa probatione: vti quod ex eo constat, quia non ita commune est omnibus causatum generibus dare esse, vt vnum eodem modo det esse, quo aliud. Nam remota etiam consideratione receptionis materiæ, & actuationis formæ, & propinquationis causæ efficientis, & apprehensionis causæ finalis, & aliis huiusmodi causarum propriis conditionibus: alia sane ratione concurrit materia ad esse effectus, alia forma, alia efficiens, alia finis: alioqui vnum tantum causæ genus sufficeret ad dandum esse effectui, nec inter ea, quæ nos diuersa genera caussarum facimus, esset specifica aut quasi specifica distinctio.

Diuersus concurrendi modus in causis.

Ad posterius autem argumentum, cū quęrunt per quid Deus formam sustineat, si eam non recipit: per quid etiam materiam contineat, si eā non actuat: dicimus non per actionem vllam, sed per se ipsum. quod quo pacto fiat, ex dicendis patebit.

Per quid Deus formā sustineat & contineat materiam.

Alia ratio pro eadem conclusione.

SECTIO III.

Quinta ratio pro conclusione posita.

Postremo, pro eadem conclusione sic licet argumentari: Deus supplere potest causalitatem cuiusq; causæ secundę quoad effecta, quæ in diuina potentia supplente causalitatē, ratione sua nullam imperfectionem includunt. in omnibus autem causis reperiuntur huiusmodi effecta. potest igitur Deus esse causa omnibus causandi generibus, saltem quoad eiusmodi effecta: non est igitur cur quisq; neget, aliquam esse causam, quæ saltem quoad effecta huius generis non sit Deo essentialiter subordinata. Maior propositio ab omnibus admittitur, estq; adeo perspicua (spectata Dei omnipotentia) vt ab iis etiam Ethnicis Philosophis (quicunq; sint) qui in diuina natura infinitam perfectionē agnouerunt, concederetur. Minor autem in materialib. & formalibus causis, in quibus dubium esse posset, non solum ex dictis patet; sed etiam à Theologis necessario cōcedenda est in sacrosancto Eucharistiæ mysterio. Aiunt enim Deum supplere vicem materiæ & formæ panis & vini, ipsiusq; totius compositi vtriusq; in sustinendis continendisq; in suo esse eorum accidentib. quæ quidem duo plane erant effecta materiæ, & formæ panis & vini, ipsorumq; compositorum: at in his effectis imperfectionem nullam includi vel ex hoc ipso patet, quia alioqui non supplerentur à Deo. Diximus autē in cōclusione, posse Deum, saltem quoad huiusmodi effecta, esse causam in omnibus causandi generibus, non autem quoad omnia, quia etsi quoad omnia vera est conclusio: tamen non quoad omnia infertur ex præmissis, sed quoad ea, quæ imperfectionem non includunt, in quibus magis perspicua res est. ita patet non esse, cur omnes causæ secundæ, cuiusque generis sint, non sint Deo essentialiter subordinatæ.

Dicunt nonnulli, vt huius vltimi argumenti vim effugiant, non opus esse, vt Deus suppleat caussalitates materiæ & formæ in eisdem earum causandi generibus, quod satis sit, si eas suppleat in genere caussæ efficientis: quo pacto volunt vtramque caussalitatem de facto suppleri in accidentibus sacræ Eucharistiæ. Sed hoc falsum esse & impossibile, ex eo primum ostenditur, quia caussalitas vnius generis caussæ, nec formaliter nec virtute continetur in caussalitate alterius generis, vt per eam suppleri possit. Nam etsi res vna sæpe multarum caussarum rationem habet, quo pacto idem homo & finis est & efficiens & exemplar suæ prolis, & ex parte etiam materiam illi suppeditat, nunquam tamen caussalitas vnius generis vim habet caussalitatis alterius generis vt eam suppleat.

Conclusio rationum. Effugium vltimi argumenti. Refellitur. Causalitas vnius generis non suppletur à causa generis diuersi.

Quod si dicas, id accidere in creaturis, quia habent naturas limitatas, non autem in Deo, in quo caussalitates omnium caussarum eminenter continentur, in promptu est refutatio. Nam etsi Deus eminenter continet omnes causalitates, tamen vnū genus earū ne in Deo quidē habere potest rationem alte-

Nec diuino quidem concursu.

alterius: quo etiam pacto, etsi Deus eminentia suæ naturæ est simul intelligentia & volūtas, nunquā tamen functio eius intelligentiæ est velle, aut eius voluntatis intelligere. A

Deinde, quia causa quæ supplet vicem alterius causæ, aliquod mun⁹ & officium eius, vt talis est, habere debet: quo pacto Sol non nisi generando supplet vicem muris generantis: & aqua per fistulam surrepta, non nisi formaliter replendo locum, supplet vicem aeris, qui fistulam replebat. Cum ergo Deus B deficiente subiecto accidentiū sacræ Eucharistiæ vicem illius suppleat, vt concedunt aliquam eius functionem, vt illud à cœteris causis conseruatiuis eorum distinguitur, habeat, necesse est: in qua tamen imperfectio nulla includatur. at illorum subiectum, quod desiit, quatenus à cœteris causarum generibus distinguebatur, nullam habebat efficiētiam in illa, sed solam subiectionem & sustentationem. ergo Deus non potest per vllam ef- C ficientiam eius vicem supplere, sed per solam vim sustinendi, quæ nihil imperfectionis continet.

Tertio, quia cum sustineri sit proprius effectus materiæ (sumimus enim sustinēdi verbum non vt significat modum vtcunq; causandi esse aut conseruandi, sed pro eo modo causandi & conseruandi esse, quo causat & conseruat materia) sane si accidentia sacræ Eucharistiæ aliæve formæ non per se subsi- D stentes, existant in rerum natura sine materia, non supplente Deo vicem illius in eis eodem causalitatis genere sustinendis, dabitur effectus in actu, sine causa in actu sibi respōdente, quod fieri nequit.

Conseruare partis Physicæ cœli, nihil aliud est, quam continenter creare.

Quarto, quia conseruare efficiēter seu materiam seu formam cœli, nihil est aliud, quā continenter eam creare, vt Theologi omnes (D.Tho.1.p.q.104.ar.1.ad 4. de potentia, q.5. E art.1.ad secundum. Sco.in 2 d.2.q.1.ad argu. pro 1 opinione. Gab.in 2.d.1.q.2 conc.6.& alij) fatentur: tametsi quidam volunt, id fieri cum successione, alij permanentes: ergo, si Deus nunc annihilaret alteram, & nouo cōcursu efficiente vicem illius suppleret in altera conseruanda, iam concursus creatiuus adderetur concursui creatiuo quod & superuacaneum esset, & qua ratione fieri posset, intelligi nequit. F

Postremo, quia aut Deus præstare potest nouo concursu efficiente id, quod materia præstabat concursu materiali, aut certe antiquo efficiente nihil addendo concursus efficientis. at nouo fieri non potest: quia noua causalitas efficiens non potest dari sine nouo effectu causæ efficiētis proprio, cuiusmodi non est sustētatio illa formæ, quam causabat materia: eodem autem illo antiquo nihil omnino fieri potest, nisi quod ante fiebat, siquidem, vt Aristoteles omnesq; Philosophi tradunt, idem manens idem, idem facere aptum est. nō potest igitur causalitas materiæ suppleri à Deo in genere causæ efficiētis, nihilq; aliud est id asserere, quam efficientiæ nomine appellare id, quod rationem efficiētiæ habere non potest, totoq; genere diuersum est à ratione efficientis.

Responsio aliquorum.

Mirum est, quod nonnulli ad hoc respondēt. Dicunt enim, Deum non nouo concursu efficiente, sed eodem illo, quo antea formam effectiue conseruabat, posse vicem materiæ deficientis hac ratione supplere. Fingunt, Deum quasi lege quadam statuisse, se, deficiente materia, non conseruaturum formam materialem: tum vero, si faciat supra eiusmodi legem, conseruando eam formam sine materia, miraculum id esse, quia fiat supra legem ordinariam: idq; esse, Deum in genere causæ efficientis causalitatem materiæ.

Refellitur.

Sed illud ab eis petere licet, num eiusmodi forma sit natura sua pendens ab ea materia, an sola diuina illa lege. si natura sua, non est opus eiusmodi lege, vt deficiat forma, deficiente materia, à qua pendebat sine lege illa. sola ergo non habeat materia veram causalitatem in formam, vt opus sit eius causalitatē à Deo lege vlla suppleri, siue in genere causæ efficientis, siue in aliquo alio. Ita nihil momenti habet, quod hi ad huiusmodi legem pro supplemento causalitatis materiæ confugiunt: præsertim vt ostendant eam supleri in genere causæ efficientis.

Quo pacto alii defendant idem institutum & probent.

Sunt etiam, qui hunc in modum probare contendant: quicquid Deus supplet, non in alio genere causæ, quam efficientis supplere. Quicquid Deus supplet in creaturis, per suam vtiq; potentiam supplet. id, quod omnes confitemur, cum dicimus, deficiente hac vel illa causa secunda: Deum per suam potentiam posse hoc vel illud munus & officium loco illius præstare. at in Deo nulla est potentia, nisi actiua. passiua enim, quæ alterum genus est, in quod potētia distinguitur, aliena est à diuina natura. si ergo Deus deficiente materia aut forma supplet munus illius, quæ deficit in conseruanda altera, aut aliquo alio eius effectu; non dubium est, quin per potentiam effectiuam illud suppleat, ac proinde non in genere causæ materialis aut formalis, sed efficientis.

Respondetur argumento.

Pro solutione huius argumenti animaduertendum est, soli quidem potentiæ actiuæ ac passiuæ impositum esse à priscis Philosophis nomen potentiæ, indeq; retentam esse diuisio-

diuisionem potentiæ in actiuam & passiuam. adeo vt apud Arist. hæ tantum proprie, cœteræ per translationem potentiæ dicantur.

In omnibus causarum generibus dari potentiam & actum.

Re tamen vera dicendum est, in omnibus causarum generibus dari potentiam & actū. Nam vt in igne concedimus potentiam calefaciendi, & actum calefaciendi: in ligno autem potentiam suscipiendi calorem, & ipsum suscipiendi actum: sic etiam in sanitate concedamus necesse est potentiam trahēdi mouendiq; Medicum ad curationem, & ipsum trahendi actum, eodemque modo in forma potentiam ad informandum, quam nunc habent animæ separatæ, & ipsum informandi actum, quem habebunt post generalem corporum resurrectionem. Sed hoc est discrimen, quod potentiæ actiuæ & passiuæ possunt esse in creaturis qualitates distinctæ à rebus, quarum sunt potentiæ: quo pacto calor, qui est vis & potentia ignis, distinguitur ab igne, & materia, quæ est potentia ligni ad suscipiendum calorem, distinguitur a ligno, & sensus item ab animali, cuius est actiua simul & passiua potentia. at potentiæ ad finalizandum (vt ita dicam) & informandum, non sunt entitates distinctę à rebus, quarum sunt potentiæ, sed sunt modi quidam essendi potentiales eiusmodi rerum, aut res ipsæ sub iis modiis. quæ vtiq; videtur fuisse causa, cur in diuisione potentiarum non sint numeratæ. Dixi porro actiuas & passiuas posse esse entitates distinctas à rebus, quarum sunt potentiæ, non autem omnes esse distinctas entitates, quia actiue etiam & passiue nonnunquam sic accipi possunt, vt non sint distinctæ entitates. Nam actiua potentia caloris ad calefaciendum, & passiua materiæ ad suscipiendum calorem, sensusq; dormientis facultas ad vigiliam, non sunt distinctæ entitates à calore ipso, materia & sensu: eodemq; modo res habet in aliis plerisque.

Discrimen potentiæ creatæ & creantis.

Deus quæ nō possit.

Potentia actiua diuina quomodo à natura diuina distinguatur.

Missa igitur potentia passiua, quæ in diuina natura locum non habet (Deus enim non potest illa, quæ posse est potētiæ passiuæ, vt Diuus Thomas secundo contra gentes cap. 25. & cœteri Theologi dicunt) solam actiuam, quæ rationem entitatis, quemadmodum in creaturis habere potest, merito distinguunt Theologi à natura diuina, distinctione nec reali, nec ex natura rei, sed rationis, aut formalis virtuali, vt vocant: quam actiuam potentiam alij in tres potentias diuinas diuidunt: in intellectum, inquam, voluntatem, & potentiā exequutiuā: alij probabilius in duas tantum priores, quod potentia exequutiua in Deo non distinguatur à diuina voluntate, quæ ita est efficax, vt non indigeat, quemadmodum in nobis, potentia exequutiua à se

Diuisio eiusdem potentiæ.

A distincta, qualis est comparatione voluntatis nostræ potentia motiua, quam habemus in musculis. At potentiæ, quas Deus ab æterno habuit, & vt omnia propter ipsum fierent, & vt formas omnes informantes in suo esse, siue cum causis secundis, siue per se solum sustineret, & vt materias omnes, siue per causas etiam secundas, siue per se ipse contineret in esse: hæ, inquam, potentiæ non habent rationem B entitatum vlla ratione distinctarum à diuina natura sed sunt ipsa diuina natura sub modis illis potentialibus, seu (vt verbum absit à calumnia) virtualibus ad trahendum ad se, ad sustinendum, ad continendum: quod ipsum ex creaturis, vt alia diuina colligimus. Neque enim huiusmodi potentiæ in rebus creatis rationem habent entitatum vllo modo distinctarum ab entitatibus rerum, quarum sunt potentiæ. quod apertius est, quam C vt hic probari sit necesse.

Soluitur argumentum.

Quod vero obiicitur, quicquid Deus supplet in creaturis, per potentiam vtiq; effectiuam supplere, falsum est. Supplet enim Deus per seipsum multarum finalium causarum secūdarum defectum in iis hominibus, qui spretis omnibus caducis bonis, totum affectum in vnico, summoq; ac æterno bono quærendo constituunt. Supplet etiam, vt diximus defectum sustentantis causæ secundæ D in sustinendis accidentibus sacræ Eucharistiæ, suppleuissetque defectum formalium causarum informantium in continenda materia in suo esse, si illam sine forma vlla (vt est quorundam opinio) initio mundi creasset. Cum autem probatus, nullam esse in Deo potentiam, nisi actiuam, si sermo quidem sit de potentia, quæ sit entitas, formaliter aut virtualiter distincta à re, cuius est potentia, concedendum id est: atq; eo modo loquun- E tur Theologi, cum in duo vel tria attributa diuinam potentiam distinguunt, vt diximus: sin autem potentiæ nomē sumatur pro quacunque potentia, negandum est plane, vt ex dictis constat.

Obiectio ex D. Th.

Obiiciat quoque nobis aliquis D. Thomam, cuius auctoritatem vbiq; suspicimus. Videtur enim tradere in prima parte summæ Theologicæ, quæst. 9. art. 2. nullo alio modo res à Deo cōseruari, nisi per actionem. Quod F si ita est, non potest igitur Deus supplere cōcursum vllius causæ secundæ in conseruando eius effectu, nisi in genere causæ efficientis.

Sed respondendum est, primum quidem verba Diui Thomæ eo loco hæc esse: *Non enim aliter eas in esse conseruat, nisi semper, id est, continenter eis esse dando.* at dare esse ad omnia causarum genera pertinet. Fallere tamen

men poteſt id, quod ſubdit, *Vnde ſi ſuam actionem eis ſubtraheret, omnia in nihilum redigerentur.* videtur enim hinc colligi, illum in prioribus verbis intellexiſſe, nullo alio modo Deum dare eſſe, niſi per actionem: cum tamen id non recte colligatur. Vt enim res in nihilum redigantur, ſatis eſt, ſi Deus ſolum actiuum concurſum eis ſubtrahat, etiamſi aliis quoque modis in conſeruandis rebus, quemadmodum & in cauſandis, poſſit concurrere. Deinde inſtitutum Diui Thomæ eo loco non eſſe aliud, quam oſtendere res omnes, quemadmodum à voluntate diuina habent, vt ſint poſtquam non fuerunt: ita & ab ea habere poſſe, vt non ſint, poſtquam fuerunt: id quod probat, quia conſeruatio nihil eſt aliud, quam quædam continuatio dationis, vt ita dicam, eſſendi. Si ergo D. Thomas verbo *dandi eſſe*, intelligit effectiuam dandi rationem, vt obiectio ſupponit, & ex verbis ſequentibus colligi vtcunq; poteſt: reſpondemus, illum verbo etiam *conſeruandi*, ſolam effectiuam cõſeruationem intellexiſſe, quaſi dicat: *Non enim aliter eas in eſſe effectiue conſeruat, quam continuando ipſam effectiuam dandi rationem*: præſertim cum hoc pacto conſeruandi verbum reſpondeat verbo producendi, quod præceſſerat. Cœterum cum hac veritate ſimul cohæret, quod Deus in aliis quoq; cauſandi generibus, quam efficientis cauſæ eas res conſeruet, quibus per cauſas ſecundas aliorum generum dat eſſe.

Sitne Deus prima cauſa in omnibus cauſarum generibus.

SECTIO IV.

EX iis, quæ dicta ſunt patet, ſi quis quærat: Num Deus ſit prima cauſa in omnibus cauſarum generibus, recenſitis nominatim materialibus, & formalibus informantibus, exemplaribus & finalibus, negatiue reſpondendum eſſe. Nam nec inter materiales, nec inter formales informãtes numerari poteſt, cum non ſit pars vllius compoſiti. Atque in hoc ſenſu accipiendum eſt id, quod Philoſophi & Theologi aſſerunt, Deum non eſſe primam cauſam, niſi in triplici genere: exemplaris ſcilicet, efficientis, & finalis: excluſis nimirum à diuina natura rationibus cauſæ materialis & formalis informantis. Quod ſi eadem quæſtio fiat, ſumptis quam maxime generaliter ipſis cauſarum generibus, hoc eſt, vt primas omnino cauſandi rationes important, affirmatiue reſpondendum eſt. Eſt enim Deus prima cauſa non ſolum in genere cauſæ exemplaris, efficientis & finalis: ſed etiam in aliis duobus quibuſdam generibus innominatis, in quibus ipſe concurrit cum materia, & formis informantibus ad eos modos dandi eſſe, qui ſunt materiæ, & eiuſmodi formis peculiares, quæ duo genera ſuſtentantium & continentium, ſiue perfic ētium appellari vtcunque poſſunt: complectunturque non ſolum cauſas ſuſtentantes & continentes imperfecte, hoc eſt, cum ſubiectione, aut informatione, quas proinde dicimus materiales & formales informantes, ſed etiam ſine vlla imperfectione quo pacto ſolus Deus ſuſtinet formas informantes pendentes à ſubiecto, & continet materiam. Nec mirum eſt, quod Ariſtoteles hæc duo genera in tanta communitate non tradiderit, cum cauſas diuiſit: quippe cum nec cauſam efficientem in ea diſtributione generaliter explicauerit, ſed in ſolis efficientibus per motum, quod alibi annotauimus: vt vel hinc intelligas, eum nobis liberam reliquiſſe inueſtigationem aliarum magis generalium cauſandi rationum in materia, & formis informantibus: quemadmodum voluit, vt ex cauſa efficiente per motum, ad efficientem ſine motu aſcenderemus. Suſpicari autem merito quis poteſt, Areopagitam Dionyſium in libro de diuinis nominibus, capite quarto cum de pulchro & bono diſſerit, vt fuit ſtudioſiſſimus indagandi omnium cauſandi rationum in Deo, ſic tetigiſſe omnes, quas nunc commemorauimus, cum ſcribit: *In ipſo pulchro & bono, id eſt, Deo eſſe exemplare principium omne, itemque efficiens, formale & elementarium.* Neque enim neceſſe eſt, vt ſic eum intelligamus, quaſi virtute ſola hæc in Deo eſſe ſignificet, vt quidam interpretantur. Nam rationes principij exemplaris & efficientis plane in Deo ſunt formaliter. Ratio item formalis principij non eſt aliena à diuina natura, ſi remota omni imperfectione intelligatur, vt re vera intelligi poteſt. Deniq; veriſimile eſt, eum fuiſſe vſum nomine principij elementaris (quod formaliter & proprie Dei non conuenit) pro fundamentalis. Quã principiandi cauſandique rationem ipſe inferius capite decimo Deo attribuit formaliter, cum de omnipotente & Antiquo dierum loquitur. Ait enim, Deum eſſe omnipotentem ſeſſionem ſiue ſedem, omnia tenentem, fundantem & complectentem. Nec enim hoc referendum eſt, aut referri poteſt ad ſolam diuinam immenſitatem, qua Deus omnia, quaſi infinito quodam gremio complectitur: ſed etiam ad vim quandam, quæ omnia ſuſtinet, quæ conſideratione virtuteque diſtincta eſt à vi effectiua.

Nam quemadmodum sedes & firmus quisq; locus, in quem aliquid reponitur, illud tenet, fundat, & sustinet, etiamsi in eo nihil efficiat: ita suo modo Deum, præterquã quod cum omnibus efficientibus concurrit, etiam concurrere cum omnibus causis materialibus in fundandis, firmandis, & sustentandis omnium rerum formis, quæ per sese cohærere non possunt. Atqui hoc ipsum est, quod idem auctor paulo superius ait, cum scribit: *Deum in se manentem, & eodem statu suo non egredientem, omnia in omnibus fieri propter conseruationem omnium.* Significat enim his verbis, Deum sine vlla sui varietate, aut mutatione, rebus omnibus, & earum officiis se attemperare, vt vnaquæq; ab eo adiuta suum mun⁹ obire possit: alioqui fore vt nulla creatura in rerum natura consisteret. Deniq; id ipsum confirmat Dionysius ex diuina Scriptura cum *cap.* 4. de Deo ait: *Ex ipso, per ipsum, in ipso, & in ipsũ esse omnia*, quasi nulla generalis omnino principiandi, causandique ratio sit, quæ Deo non conueniat.

Omnes causas essentialiter subordinatas, immediate concurrere ad eundem effectum, & quo pacto.

SECTIO V.

Respondetur quæstioni.

Verum, antequam ad oppositæ partis argumenta respondeamus, operæpretium est disquirere: num ex causis essẽtialiter subordinatis, non tantum vltima in quouis genere, sed etiam omnes superiores immediate concurrant ad effectum vltimæ. In efficientibus enim iam ex dictis constat, omnes immediate concurrere, non immediatione suppositi, sed virtutis, vt supra expositũ est, cum tamen in cœteris non satis aperta sit res.

Quo sensu verba assertionis capienda.

Ne tamen longius abeamus idem de reliquis videtur asserendum. Est enim par ratio; nisi quod suppositi nomen, quod in efficientib. pro re per se existente sumitur, latius accipiendum est in cœteris generibus, nempe pro re ipsa, quę est causa etsi non sit per se existens. Nam vt omittamus causam finalem, certe nec materia, nec forma, prçter rationalem, sunt res per se existentes. Virtutis quoq; vocabulo, quo proprie efficientium facultas significatur, intelligenda in hac assertione vis, siue efficacitas cuiuslibet causæ.

Assertio inductione exponitur.

F Atq; vt assertio inductione facilius pateat, dicimus Deũ concurrere immediatione virtutis cum materia prima ad illud esse formæ substantialis, quod materia prima confert. cum materia vero prima, & secunda, ad illud esse formæ accidentalis, quod immediate confert materia secunda: siue nomine materiæ secundæ intelligas compositum sub-

A stantiale, siue ipsam materiam primam, prout habet formam substantialem. Similiter dicimus, Deum concurrere immediatione virtutis cum forma substantiali ad illud esse, quod forma substantialis dat materiæ primæ, cum forma vero substantiali & accidentali, quod accidentalis forma immediate dat materiæ secundæ. Deniq; Deum concurrere immediatione virtutis cum fine sibi proximo ad esse, quod talis finis suo causandi modo B confert, cum eo autem & alio fine consequẽte ad illud esse, quod immediate confert ille consequens, atq; ita deinceps. Ratio vero huius assertionis est, quia alioqui non pẽderent posteriores causæ in causando à prioribus eiusdem generis, ac proinde non essent illi essentialiter subordinatæ.

Ratio assertionis.

Obiectio.

Obiiciat aliquis contra hanc conclusionẽ, hoc pacto: si Deus conseruet materiam, & formam simul (& vt ita dicam) penetratiue, C nihil causando cum materia in forma, aut cum forma in materia, id satis erit, vt materia det suo modo esse formæ, & forma materiæ. igitur nõ est necessarius immediatus Dei concursus cum materia ad esse formæ, nec cum forma ad esse materiæ.

Solutio.

Sed respondendum est, non satis ad id esse conseruationem materiæ & formæ: simul etiam penetratiue, nisi materia & forma vniantur vnione potentiæ & actus (saltem vt altera naturaliter det esse alteri) at cum illæ D hoc pacto vniuntur, semper Deum concurrere: cum materia quidem in genere causæ sustinentis esse formæ, quæ causandi ratio distincta est à rationibus causandi, formali, efficiente, & finali, sustentatiuaq; appellari potest, vt toti generi accommodetur, cum forma autem in genere causæ continẽtis esse materiæ, quæ ratio causandi formalis est. Quod autem dicimus de concursu Dei cum E materia prima, & forma substantiali ad earũ effecta, intelligendum quoq; est de eius concursu cum materia prima, & secunda itemq; cum forma substantiali & accidentali ad effecta materiæ secundæ, & formæ accidentalis. Hoc vnum superest, vt ad argumenta initio proposita respondeamus.

Solutio argumentorum partis negatiuæ.

SECTIO VI.

Soluitur argumenta posita sectione prima.

Quæ contra subordi-

Et quidem, quod attinet ad ea, quæ contra subordinationem causarum efficientium proposita sunt, neganda est prioris argumenti consequentia: tum quia non omnes superiores pendent ab inferioribus in agendo (quod dixerim propter Deum, quic-

quid

rationem causarum efficientium. quid de aliis causis dicendum sit:) tum etiam, quia quę pendent, non pendent à priori, sed à posteriori. Accedit quod vna causa non dicitur alteri essentialiter subordinata, quia sine illa causare non possit, sed aliæ plures ad id conditiones requiruntur. Ad alterum argumentum, concedimus totum id quod cōcluditur, nempe agentia libera non esse Deo in peccando essentialiter subordinata. Neque enim id nostram assertionem euertit; siquidē peccare nō est agere, si formaliter loquamur: sed in agendo, aut non agendo à regula rectæ actionis deficere. quod in primo agente nullo modo inueniri potest.

2. Agentia libera vt sub ordinentur Deo.

Quid sit peccare.

Materiales causæ.

Ad priorem vero earum obiectionū, quas contra subordinationem materialium caussarum proposuimus, dicendum est, Deum etsi non est causa materialis, quia non potest subiici formæ, nec esse pars vllius rei, concurrere tamen cum omnibus causis materialibus in eodem causandi genere, quod est sustinere formam. id enim vel maxime ad Deum pertinet. Ad posteriorem dicito, etsi materia prima est subordinata Deo in eodem causandi genere: adhuc tamen illam recte dici primam in genere causarum materialium, tametsi nō sit prima in toto genere sustentantium formas.

Deus quo pacto nomine causæ materialis appellandus.

Causæ formales.

Iam ad ea, quæ obiecta sunt contra subordinationem causarum formalium recte quidem illud dicitur de veris, & primariis exemplaribus, quod nō sint Deo essentialiter subordinata, de cæteris vero, secundisve eodem modo, quo vt exemplaria causant, non dubium esse debet, quin essentialiter subordinata sint Deo, id est, primis exemplaribus. de qua re libro septimo, in quo de ideis disputabimus, agendum est. Quod vero priori loco contra subordinationem formarum informantium subdebatur, eodem modo diluendum est, quo id, quod obiiciebatur contra subordinationem materialium. Deus enim etsi non est forma informans, concurrit tamen cum omnibus formis informantibus, in eodem genere causandi, quod est continere materiam, eamque perficere. id quod vel maxime Deo conuenit sine imperfectione vlla. Quod autem deinde obiicitur de sufficientia formarum ad sua effecta formalia; nō secus dissoluendū est, atque id quod supra contra subordinationem efficientium opponebatur. Vt enim sufficientia caloris ad calefaciendum non excludit concursum Dei in genere causæ efficientis, ita nec sufficiētia eiusdem ad calendum, vt sic dicam, albedinisve: ad albendum, sine albicandum excludit concursum illius in genere causæ formalis. Nec vero admodum difficile est capere quo pacto id fiat, si consideremus, Deum esse primam causam dandi esse quocunque modo illud detur.

Exemplaria.

Obiectio & solutio eiusdem.

Quod demum attinet ad ea, quibus finiū subordinatio impugnabatur, dicendum, in peccato duo spectari: alterum est actio ipsa, alterum priuatio eius rectitudinis, quæ in actione esse debuit. Quemadmodum ergo Deus in genere causæ efficientis concurrit ad actionem, & non ad priuationem rectitudinis: ita & in genere causæ finalis. Sed hoc est discrimē in actione libera & naturali, quoad ipsam actionis substantiam, quod in naturali, *omne agens secundum intendit Deum vt finem vltimum, tanquam directum ab eo vt primo efficiente.* at in libera, vnumquodque sibi constituit finem vltimum, qui in bonis actionibus est ipse Deus, saltem implicite: in malis autem aliquid infra Deum, quod reuera est, aut esse potest, aut certe videtur esse posse. Itaque in omni actione, vt actio est, Deus est finis vltimus ex intentione sua: in actionibus autem peccatoris, aliquid infra Deum, quod peccator ipse propter Deum non expetit. Nec est incommodum vnius & eiusdem actionis dari duos fines vltimos, si agens secundum non subordinetur primo in expetendo.

Causæ finales.

Quo pacto Deus ad actionem peccantis concurrat.

Duplex actio.

Duplex finis.

Ad primum igitur dicendum, actionem, quæ peccatum est, non esse propter Deum ex intentione peccantis, sed tamen esse propter Deum ex intentione Dei ad illam concurrentis.

Actio peccantis vt sit propter Deum.

Ad secundum dicito, Deum esse finem Cuiipsius actionis ex intentione Dei, quia omnia in gratiam sui facit, non ex intentione peccatoris, qui sibi alium suæ actionis finem vltimum constituit.

Ad tertium, id quod impossibile est, si possibile videatur esse, ea ex parte, qua videtur esse possibile, aliquod esse habere, licet non simpliciter, sed secundum quid: & hac ratione subordinari primæ causæ essendi non solum efficienter eo modo, quo efficitur (efficitur enim quodammodo in esse possibili, cum possibile esse apprehenditur) sed etiam finaliter.

Cum autem obiicitur, ergo impossibilia contineri in Deo virtute, ac proinde non esse impossibilia, nihil concluditur. Impossibilia enim non modo continentur in Deo virtute, quo ab apprehensione errante fiunt: at fiunt non vt esse non possunt, sed vt possunt male apprehendi.

Num rationes causandi, quas vocant causalitates, sint entia absoluta, distincta à causis & effectis.

QVÆST. XIII.

Pars affirmatiua.

SED quærat aliquis, quænam sit natura rationum causandi, de quibus hactenus disputatum est. Quod enim sint entia quædam absoluta distincta à causis & effectis, hisce argumentis ostendi videtur.

Primum argumentum.

Primo, quia relatio causæ ad effectum fundatur in ratione causandi illius (idē est enim ratio causandi, & ratio fundandi relationem causæ) id autem, in quo fundatur relatio causæ ad effectum, necessario videtur esse entitas absoluta distincta à re quam causat, & ab effectu qui causatur. Nam si dicatur esse alia relatio, cum omnis relatio egeat ratione fundandi: aut dabitur progressus infinitus in rationibus fundandi relationem causæ, quod fieri nequit, aut insistendum erit in aliqua, quæ sit entitas rei, quæ est effectus: siquidem entitas rei quæ est causa, sæpe est prior tempore quam res ipsa causet: entitas item rei quæ est effectus, sæpe etiam permanet, postquam effectus causatur: est igitur entitas absoluta distincta ab entitate causæ & effectus. Quod si quis neget primam propositionem, eo quod putet rationem causandi non esse rationem fundandi relationem causę, sed esse ipsam relationem, facile id refutabitur. Nam ratio causandi est prior effectu, sumpto effectu secundum esse absolutum, relatio autem causæ est posterior. Est enim simul natura cum relatione effectus, quæ posterior est ipso esse absoluto effectus.

Secundum.

Secundo, quia cum dicimus terram considerari ab Astrologo, quatenus est causa defectus Lunæ, non est sensus quod Astrologus consideret terram, vt terra est, nec item denominatur ab aliqua relatione: igitur sensus est, quod consideret terram, vt denominatur à quadam entitate absoluta, quæ causat defectum Lunæ, quæ entitas est ratio causandi eiusmodi effectum. Atque hoc argumentum potest accommodari omnibus causarum generibus.

Tertium.

Tertio, quia quod in vno causarum genere cernitur, idipsum, seruata causarum proportione licet in cæteris colligere: in genere autem causæ efficientis, ratio causandi est entitas absoluta distincta à re quæ causat, & à re quæ causatur, actio inquam ipsa, siqui-

A dem res quæ efficit, per actionem efficit, & quæ efficitur, per actionem efficitur. est igitur & in cæteris causarum generibus ratio causandi entitas absoluta, distincta ab entitatibus absolutis rerum, quæ sunt causæ & effecta.

His, & aliis similibus argumentis non deerunt fortasse, qui sibi persuadeant affirmatiuam huius quæstionis partem, quemadmodū in genere causæ efficientis videtur, commu-

B niter approbari.

Affirmatio negatiuæ partis.

SECTIO II.

Pars negatiua probatur primo.

VErum, qui ita rem confectam putauerit, non recte sentiet. Nam vt ordiamur à ratione causandi causæ efficientis, ex qua tertia magisque apparens argumentatio ducta

C est, fieri non potest, vt ea sit actio: tum quia ipsa quoque actio pendet effectiue ab agente, vt supra ostensum est, tum etiam, quia in re, quæ creatur (quæ quidem verissime causatur, nec aliter quam effectiue) nō datur actio quæ sit entitas absoluta distincta ab effectu. Esset enim ea entitas aliquod accidens absolutum existens in re, quæ creatur: neq; enim esse potest substantia distincta à Deo, & creatura: nec vero accidens, quod existat in crea-

Efficientis causalitas non est accidens absolutum.

D tore: at nullum accidens potest natura præcedere rem quę creatur, quod tamen fieri oporteret, si esset ratio illam efficiendi: si quidem prior natura est ratio causandi, quam res quæ causatur. Id quod etiam ex eo confirmatur, quia nemo siue Philosophorum, siue Theologorum scriptū reliquit esse in re, quæ creatur tale aliquod accidens, per quod Deus formaliter rem faciat ex nihilo. Tantum enim distinguunt in creatione rem quæ creatur, à

Creatio non sit distincta à creatura.

E relatione actualis dependentiæ à Deo creante, quæ illam consequitur. Imo, nec Scotus quidem, & Caietanus entitatum absolutarū studiosissimi scrutatores, aliam entitatem absolutam in re, quæ creatur, inuenire potuerunt: tū denique, quia ne in generatione quidem datur tale accidens, quod sit ratio efficiendi rem genitam, vt etiam D. Tho. & Commentator, aliique nonnulli graues auctores considerate docuerunt. Cum enim generatio

Non solum in creatione, sed neq. in generatione dari accidēs, quod sit causalitas.

F primo terminetur ad formam substantialem receptam in nuda materia, seu potius ad cōpositum substantiale quatenus præcedit natura omnia accidentia, nempe, quatenus ad prædicamentum substantiæ, pertinet, fieri non potest, vt accidens vllum quod existat in eo quod generatur, sit ratio illud efficiendi.

Respon-

A Respōdeat fortasse aliquis, creationem & generationem momentaneam (de hac enim sermo est) posse esse accidentia absoluta inhærentia rebus quæ creantur & generantur: quia etsi rectè probatum sit fore posteriora rebus in genere causæ materialis, quatenus accidentia sunt, cum omne accidens, quatenus accidens supponat subiectum; id tamen nihil impedire quominus sint priora in genere causæ efficientis, quatenus sunt actiones productiuæ rerum: quippe cum omnes huiusmodi actiones, quatenus huiusmodi sunt, subiectum non supponant, sed ponant.

Verum facile responsio refutatur: implicat enim contradictionem. nam si creatio & generatio sunt accidentia absoluta, posita essentialiter sub genere actionis, quam responsio hæc facit genus quoddam absolutum, distinctum essentialiter à cæteris prædicamentis: cum prius natura illæ sint accidentia & actiones, quam actiones productiuæ, in quibus esse finguntur (prius enim natura res est in genere, quam sit in aliqua eius specie) fieri non potest, vt etiam quatenus sunt actiones productiuæ, considerentur sine subiectis, seu vt priores subiectis. Aut ergo creatio & generatio non sunt accidentia absoluta distincta essentialiter à rebus aliorum prædicamentorum: aut si sunt, subiectum supponunt, idque prius natura, quam sint productiuæ rerum in quibus sunt, seu potius esse finguntur. Pugnant ergo ista inter se, quod quatenus actiones productiuæ, sint accidentia absoluta, & tamen vt tales actiones sunt, subiectum non supponant. Quod si quis pro generatione respondeat, nullam repugnantiam sequi, si saltem ea ponatur accidens absolutum, à rebus aliorum prædicamentorum distinctum, quia id in quo est vt subiecto, est distinctum ab eo quod producitur, seu à termino (est enim in materia, & terminatur ad totum compositum substantiale) idem incommodum nihilominus admittere cogetur: si enim generatio est accidens absolutum, à rebus aliorum prædicamentorum essentialiter distinctum: non poterit vtique inesse materiæ vt subiecto, nisi ratione alicuius formæ substantialis quam in eo supponat, quod Diuus Thomas ea ratione probat, quia actus secundus semper supponat primum, nosque alibi fusius verissimum esse ostendemus. Cum ergo non possit inesse materiæ ratione formæ rei corruptæ, necessario illi inesse debet ratione formæ rei genitæ, ac proinde (saltem denominatiue) inest rei genitæ: quo fit, vt quatenus actio productiua, supponat, & non supponat rem genitam, quæ pugnant apertissimè.

Obiectio. Obiiciat quoque aliquis contra id, quod de creatione dictum est, hunc in modum: In re quæ creatur, præter ipsam rei substantiam, & relationem nouæ dependentiæ actualis cerni emanationem ipsam seu productionem passiuam, in qua relatio dependentiæ fundatur, non rectè igitur D. Thom. & alii Theologi distinguunt in re quæ creatur solam rei substantiam & relationem dependentiæ, prætermissa emanatione ipsa, quæ est accidens absolutum. B Quod similiter obiici potest contra id, quod dictum est de generatione.

Solutio. Sed respondendum: Esse quidem in re, quæ creatur, aut generatur præter rei substantiam & relationem, emanationem ipsam seu passiuam productionem: eam tamen non esse accidens absolutum, vt probatum est, sed modum essendi quendam, qui inchoatiuus, quemadmodum conseruatio C continuatiuus, vel vt sic dicam, permansiuus appellari potest. Ita patet rationem causandi causæ efficientis non esse accidens absolutum.

Creatio, & generatio quos dicant essendi modos.

Permissio. Præterea etsi ratio causandi efficientis causæ esset accidens absolutum distinctum à causa & effectu, non liceret tamen idem colligere in cæteris: est enim valde dispar ratio. Nam efficienti causæ non repugnat producere effectum per qualitatem distinctam à se: vt igni per calorem: quo fit vt ei non repu- D gnet causare illum per actionem à se distinctam: at materiæ & formæ repugnat causare compositum per quicquam aliud, quam per seipsas. Nihil ergo est aliud hac in re, ex efficiente causa ducere argumentum ad reliquas, quam paucis inspectis, facile de cæteris idem pronunciare: quod Arist. in quibusdam veteribus priori libro de Gener. c. 2 *text.* 7. merito reprehendit. Ita infirmatum est vltimum argumentum, quo proposita sententia maxime E fidere potuisset.

Aliarum causarum ratio, & discrimen.

Præterea, vt de cæteris causandi rationibus loquamur, si rationes caussandi materiæ, & formæ essent accidentia absoluta, non iungerentur inter se materia & forma immediate ad constitutionem rei naturalis, sed quodam quasi vinculo, aut glutine, cuius vi fieret compositio. at hinc sequeretur compositum naturale non esse vnum per se, sed F per accidens. non sunt igitur rationes causandi materiæ, & formæ accidentia absoluta. Atque huc spectat reprehensio illa qua Arist. tum 2. de anima, cap 2. *text.* 26. tum etiam 8. lib. huius operis cap. 6. *text.* 15. inuehitur in eos, qui vinculum aliquod necessarium esse putabant, quo anima cum corpore colligaretur: quasi non esset satis ad vnionem in vnum

Materiæ & formæ causalitates non esse accidentia absoluta probatur.

Confirmatio ex Arist.

per

per se cōpositum ipsa natura materiæ & formæ; quarum altera est potentia prima, siue pura potentia, altera vero primus actus, siue substantialis. Simile quid accidit in compositione Metaphysica, quæ fit ex genere & differentia, quasi ex materia & forma. Nam etsi genus & differētia sunt principia & caussæ speciei: haud tamen ad illius constitutionem concurrunt per aliquid ipsis superadditum, sed immediate per se ipsas. Vnde fit, vt tam sit essentialis hæc prædicatio: *Homo est compositum ex natura animalis & rationalis*, quam hæc; *Homo est animal rationale*, modo compositionis nomine non intelligatur relatio partium componentium, sed coniunctio fundamentalis earum, in qua ratio causandi consistit.

Secundo. Ad hęc, quemadmodum actio causatur effectiue ab agente, cum ab illo proprie & per se pendeat: ita accidēs absolutum, quod quis iuxta hanc commentationem faciat rationē causandi formæ, causabitur à forma, & quod finis, a fine: at accidens quod ponetur ratio causandi materiæ, non potest causari à materia, nisi vt à causa materiali, atque ita reliqua à forma & fine: ergo quemadmodum efficiēs potest effectiue causare aliquid sine actione media, ipsam nimirum actionem: ita materia, forma, & finis possunt causare aliquid sine huiusmodi accidentibus, hęc inquam ipsa accidentia. Non erunt igitur huiusmodi accidentia primæ rationis causandi materiæ & formæ, & finis, quemadmodum superius concludebamus, actionem non esse primam ac communem rationem causandi causæ efficientis.

Tertio. Accedit commune argumentum non parui momenti in Philosophia, quod fictio hæc multas admodum entitates comminiscitur ad defendendas causandi rationes, quæ paucioribus quasi machinis defendi possunt. Nā præter accidētia absoluta iam dicta alia quoque ponēda erunt ex parte effectus: vt in homine, vnum quo causetur à forma, alterum quo à materia, tertium quo ab efficiente proximo (vt de remotis taceam) & quartum denique quo à fine. Vt enim nomine causæ interdum significatur res, quæ denominatur causa, interdum relatio causę, interdum ratio causandi, quæ est fundamentum relationis causæ: ita de nomine effectus pari ratione dicēdum est. Quare si causæ nomine tertio modo sumpto significatur accidens quoddam absolutum distinctum formaliter à causa & effectu: idem de nomine effectus tertio modo sumpto dicere oportet. Quod si rationes causandi materiæ formæ & finis dicantur existere in effectu, quemadmodum actio existit.

A in eo quo fit, siue in eo quod accipit formam eius quod fit (erunt enim forsitan quibus id placeat) octo iam accidentia absoluta erunt in quolibet effectu: quatuor ex parte proximarum causarum, vt de remotis taceam, & totidem ex parte effectus.

Mitto alia pleraque incommoda, quæ hāc commentationem cōsequūtur, quę vel paululum attendenti, facile se offerent. Illud vnū addiderim, quod vt nullus est auctor, qui *Nullo auctore causalitates omnium causarum esse distincta accidentia à causis & effectis.*
B has rationes causandi neget, trinamque illam causæ & effectus significationem non approbet: ita nullus videtur esse, qui eas dicat accidentia absoluta à causis & effectis distincta, paucis quibusdam exceptis, qui ei videntur asserere de ratione causandi causæ efficientis non tamen cuiusuis, sed tantum efficientis actione transeunte.

C

Quæ sit natura rationum causandi.

SECTIO III.

Quod si quis petat, quæ tandem sit natura rationū causandi, partim repetitis quibusdam, partim additis quatuor conclusionibus breuiter respondendum est. *Concl. 1.*

Prima, rationes causandi nō esse ipsas causarum relationes, quod hæ in illis fundentur.

D *2.* Secunda, Neque esse omnino relationes vllas. Namque vt relationes efficiendi vim non habent, ita nec alio modo causandi, sed sunt veluti appendices quædam, quæ consequuntur entia, quatenus multa simul existūt, hoc vel illo modo inter se affecta.

3. Tertia, neque esse accidentia absoluta, siue existentia in causis siue in effectis. Nullius enim accidentis absoluti accessu possunt res, quæ denominantur causæ causari, & quæ
E denominantur effecta causari, alioqui procedendum esset in infinitum, quando talia accidentia necessario causari debent, atque adeo (quod consequens est) aliis accidentibus absolutis. Accedit illud peculiare in causis efficientibus, quod si oppositum huius cōclusionis verum esset, & rationes caussandi agentium ponantur in agentibus, cum ratio causandi tum solum conueniat caussis cum actu causant, Deusque non ex omni
F æternitate, sed ex tempore sit actu causa rerum, aliquod accidens absolutum adueniret Deo ex tempore, quod Theologi fieri non posse dicunt. Quocirca merito Caietanus male audit, quod in Comment. I. partis, art. primo ad quæstionem 25. doceat omnes actiones transeuntes esse entia absoluta existentia in causis agentibus, nec ab eo generali pronun- *Deo non aduenit accidēs absolutum.*

pronuntiato: diuinas actiones excipiendas existimet.

Rationes causandi esse ipsas causas actu concurrentes ad effecta.

4. Quarta, Rationes causandi esse res ipsas, quæ denominantur causæ, non absolute tamen, sed quatenus actu concurrunt ad sua effecta. Quemadmodũ rationes causatorum, siue effectorum sunt ipsæ res, quæ denominantur effecta, quatenus actu pendent à causis. Vtimur autem in hac conclusione metaphorico concurrendi verbo, quia nullum est proprium, quo causarum exercitium significetur. Quod igitur causandi rationes, sint ipsæ res, quæ denominãtur causæ, ex eo patet; quia nihil aliud superest, quod esse possint, nisi aut res, quæ denominantur causæ, aut quæ denominantur effecta, aut vtræq; simul. non possunt autem esse res, quę denominantur effecta, nec (quod hinc sequitur) vtræq; simul: eo, quod res quæ denominantur effecta, sunt posteriores natura ipsis rationibus causandi, & ab illis pendent. reliquum est igitur, vt sint ipsę res quæ denominantur causæ. Quod vero nõ sint ipsæ res absolute sumptæ, ea ratione constat, quia sæpe existunt cum nihil causant. Quod deniq; sint res ipsæ, quatenus concurrunt ad sua effecta, hac ratione colligitur; quia posito earum concursu, primum ponuntur causæ in actu, id est, actu causantes, eoque sublato primum tolluntur.

Dilutio eorum, quæ contra occurrunt, & quæ initio proposita sunt.

Capvt IV.

Impugnatio quarta conclusionis.

At contra hęc, tria se offerunt argumenta. Primũ est, si rationes causandi sunt ipsæ res, quæ appellantur causæ, nec tamen absolute acceptæ, sed quatenus concurrunt ad effecta, iterum redit eadem difficultas, quæ à principio negotium exhibebat. Quæri enim rursum potest. Num ipse concursus rerum, quæ appellantur causæ, addat aliquid rebus ipsis concurrentibus, an nihil. Nam si aliquid addit, aut illud erit relatio, aut accidens absolutum, quæ iam impugnata sunt. sin nihil, nullum erit discrimen inter res concurrentes, & ipsas absolute sumptas, quas etiam probauimus non esse eo pacto rationes causandi.

2. Alterum, si concursus Dei est ipse Deus cõcurrens, cum Deus sit æternus & infinitus, erit concursus illius æternus & infinitus, quod partim est falsum, partim impossibile.

3. Tertium, si cõcursus rei, quæ est causa finalis, nec tamen adhuc existit, esset ipsa res cõcurrens ad effectũ, seu ad id, quod fit propter finẽ, quemadmodũ res ipsa non existit, ita neq; eius cõcursus existeret. quod videtur dici non posse. Quo enim modo fieri potest, vt tum effectus causetur in rerum natura, cum in rerum natura non existit concursus ipse quo causatur?

Solutio primæ obiectionis.

Haud difficulter tamen hæc diluentur. Primum quidem, si dicas, concursum causæ saltem ad immediatum effectum, nihil entitatis addere causæ concurrenti. dico *saltem immediatum effectũ*, quia si quis ipsam actionẽ, quæ etiam ab agente causatur, velit appellare concursum causæ ad principalem effectũ, qui quidem est id, quod fit per actionem, nõ dubium est, quin concursus aliquid entitatis addat causæ. Est enim actio quidam actus ab agente prodiens. Verum si causa conferatur cum primo & immediato effectu, quanquam minus principali (quo pacto conferri debet, si prima ac propria eius causandi ratio sumẽda est) veluti agens cum actione ipsa, negandũ est cõcursum addere causę concurrẽti entitatem vllam, vt patet ex dictis. Cum autem obiicitur, hinc effici vt nullum sit discrimen inter eos concurrentes ad effectum, quatenus ad illum concurrunt, & ipsas absolute sumptas, neganda est consequentia. Nam, etsi res, vt concurrũt ad effectum non plus habent entitatis in seipsis, quam si absolute sumantur: tamen hoc amplius habent, quod ab illis actu pendeant effecta. Similis distinctio fieri potest inter res quæ sunt effecta, quatenus pendent à suis causis, & quatenus absolute sumantur. Quanquam enim priori modo spectatæ non plus entitatis sibi vendicant, quã posteriori: tamen hoc amplius habent, quod actu pendeant à suis causis, quod est distingui per modos quosdam habendi, & quodammodo etiam per extrinseca.

Quid sit actio.

Solutio secundæ obiectionis.

Implicat, Deum concurrere intentione infinita effectus.

Ad secundũ neganda est cõsequentia. Nã concursus Dei, necessario dicit ordinem fundamentalem ad effectum. at Deus concurrens etsi est æternus & infinitus in se: tamen nec de facto concurrit ab æterno ad vllum effectum (quicquid dicendum sit de eo, quod fieri potuit) nec potest infinite concurrere intensiue de hac enim infinitate sermo erat.

Tertio.

Ad tertium dicẽdum est, vt concursus causæ finalis causet, satis esse, si ipse existat eo modo, quo causa finalis existit. Cum ergo non sit necesse, vt causa finalis realiter existat, cũ effectus realiter fit, sed satis sit, si obiectiue existat in agente propter finem (saltem in primo) non est etiam necesse, vt concursus finalis causæ realiter existat, cum illa ad effectum realem concurrit: sed satis est, si existat obiectiue. Hęc enim est peculiaris natura finalis causæ eiusque concursus, vt vel sola eorum obiectiua existentia sit satis ad causandum realem effectum: quod quidem causæ

causæ finalis inter alia causarum genera excellentiam satis declarat.

Soluuntur argumenta posita initio quæstionis sect. 2.

Ad primum vero eorum, quæ initio proposita sunt, dicendum est: relationem causæ ad effectū non fundari in relatione aliqua, nec in entitate absoluta absolute sumpta, sed vt concurrente ad effectum.

Ad secundum neganda est consequentia, quia datur alia ratio cōsiderationis, qua terra spectari possit vt causa: nempe, quatenus concurrit ad defectum Lunæ efficiendum. B

Ad tertium dicendum, non actionem, sed concursum causæ efficientis etiam ad ipsam actionem esse rationem causandi illius: quāquam actio potest quodammodo dici ratio causandi respectu eorum, quæ per actionem fiūt: quippe cū causa efficiens per actionem, vt per formam quodammodo suam efficiat.

Num eiusdem effectus plures causę dari possint, non coniunctim, sed diuisim.

QVÆSTIO XIV.

Quo pacto hæc quæstio ab Arist. explicetur, & in præsentia tractanda sit.

SECTIO I.

HActenus de ipsis causarum rationib. disseruimus: nunc quædam excutiamus, quæ Arist. de comparatis inter se causis adiūgenda putauit, quorū illud primum sit: num eiusdem effectus plures causæ dari possint. Quæ quæstio breuius quam optaremus ab eo explicata, duplicem sensum habere potest.

Sensus quæstionis duplex.

Vnus est, nū idem effectus possit habere plures causas diuersorum generum: alter, num plures eiusdem generis, vt plures efficientes, aut formales. Iuxta hos duos sensus explicatio quæstionis apud Arist. duabus conclusionibus continetur. Prior est, eiusdem effectus dari posse plures causas diuersorū generum. Posterior non posse dari plures eiusdem generis.

Prior Arist. conclusio. Posterior eiusdem.

Verum cum sit apertissimum, dari plures eiusdem generis: sed diuersi ordinis, cuiusmodi sunt Deus & Sol, & homo in generando homine: imo, & plures eiusdem generis, ac ordinis, cuiusmodi sunt duo equi in trahendo curru: sententia omnium interpretum est, posteriorem conclusionem Arist. intelligendam esse in causis eiusdem ordinis, & totalibus. Ac merito quidem. Nam causæ essentialiter subordinatæ non ita propriè dicuntur diuersæ, vt quæ sunt eiusdem ordinis. Quæ n. sunt eiusdem ordinis, non pendent ex se inuicem in causando, inferiores autem à superioribus maxime. Causę autem partiales non tam causæ sunt, quā concausæ, quod plures quasi vnam perfectam ac sufficientem constituant. Quanquā vero Arist. hoc pacto quæstionem dissoluit: sunt tamen non leuia argumenta, quibus posterior conclusio quæ sola à nobis tractanda est, falsa esse iudicatur. Nam de priori nulla est difficultas.

Explicatio secūda assertionis. Duplex eius sensus.

Vt igitur ea commodius, ac expeditius tractetur, animaduertendū est, duob. modis intelligi posse vnum effectū habere plures causas totales eiusdem generis, ac ordinis: vno diuisim, altero coniūctim. Diuisim, vt sit sensus: num effectus idem numero qui prouenire potest ab vna causa totali, possit etiam prouenire ab alia totali eiusdem generis ac ordinis. Verbi causa: num idē numero ignis possit produci indifferēter ab hoc, vel illo igne, vel ex hac, aut illa materia. Coniūctim, vt sensus sit, fieri ne possit vt idem numero effectus simul proueniat à pluribus causis perfectis, ac totalibus eiusdem generis, ac ordinis: veluti, vt idē ignis numero producatur actu à duobus ignib. simul cōcurrentibus, quorū vterq; per se, ac seorsim possit illum producere: aut ex duabus materiis, quarum vtraq; per se satis esset ad illius cōstitutionem. Quoniam igitur vterq; sensus proprias habet difficultates, vterq; seorsim tractandus est: sed quoniā causa efficiens inter omnia causarum genera magis perspicua est: operæpretiū erit totam disputationem ad illam dirigere: sic n. quid de cœteris dicendum sit, planius ad calcem proximæ quæstionis concludemus.

Argumenta pro parte affirmatiua quæstionis.

SECTIO II.

EFfectum igitur vnius agētis totalis posse diuisum produci ab alio totali eiusdem generis ac ordini, his argumentis ostendi videtur.

Primum, in specie Leonis est generalis vis ad producendum quemlibet leonem, vt pater. in quolibet autem leone generante est tota virtus speciei. potest igitur quilibet leo quemlibet leonem generare.

Secundum, Ad identitatem numeralem rei genitæ satis est identitas materiæ, & formæ: ex eo enim Catholica Fides docet quemlibet hominem fore eundem numero in generali resurrectione, quia virtute diuina iterū vnietur forma cuiusque cum eiusdem materia at materia ex qua ignis generat hūc ignem potest eadem subiici actioni alterius ignis: ex qualibet autē materia quælibet forma educi potest, cum materia sit indifferens ad omnes formas. æque igitur generari potest hic ignis ab hoc igne, atque à quouis alio.

Tertium, si hic numero ignis non posset produci nisi ab hoc igne, daretur essentialis sub-

subordinatio vnius indiuidui respectu alte-
rius eiusdem speciei. hoc autē non est admit-
tendum. ergo nec illud. Assumptio ex eo pa-
tet, quia in indiuiduis eiusdem speciei potest
dari progressus infinitus, in essentialiter au-
tem subordinatis minime, vt patet ex libro 2.
cap.2.q.1.sect.3. A

Quartum, eadem numero res corrūpi po-
test indifferenter à diuersis numero agenti-
bus: vt patet: ergo & generari: siquidem par
ratio est in generatione atque in corruptio- B
ne, præsertim cū corruptio vnius sit genera-
tio alterius, *lib 1. de Gen. text.* 17.

Quartū, quacunq; ratione homo intereat,
siue a iugulante, siue à milite in bello peri-
mente, siue oppressus morbo, siue naufragio
suffocatus, semper cadauer est idem numero,
non dubium est igitur, quin idem effectus
numero à diuersis causis prouenire possit.

Sextum, idem effectus specie potest indiffe-
renter produci à diuersis specie agentibus, vt C
mus à mure & à sole. igitur idem numero po-
terit produci indifferenter à diuersis numero
eiusdem speciei. est enim par ratio.

Septimum, motus locales diuersorum ani-
malium sese mouentium loco, terminari pos-
sunt ad eundem numero terminum, cum
quodvis illorum indifferenter possit eūdem
occupare. potest igitur eadem numero exi-
stentia localis, ac proinde idem effectus nu-
mero à diuersis causis efficientib. prouenire. D

Postremū, non difficilius est rē producere,
quā conseruare. quin etiam sæpe conseruatio
maiorē virtutem requirit in causa efficiente,
quam productio *siquidē plurimæ causæ vnico-
ca possunt producere res quas conseruare nequeūt.*
at idem effectus potest à pluribus causis in-
differenter conseruari. ergo & produci. As-
sumptio probatur. quia calor aquæ pductus,
& conseruatus aliquandiu ab igne, potest
cōseruari ab aere calido: & species siue ima- E
go oculi, qua columnā cernimus, postquam
aliquandiu conseruatur à columna, à qua
impressa est, plane videtur deinde conserua-
ri posse ab alia, si Deus loco illius aliam simi-
limam substituat. Nam si secunda columna
aliam speciem in oculo imprimat, poterit o-
culus discernere diuersitatem vtriusq; colu-
mnæ, quod nemo dixerit.

Hanc esse Scoti sententiam.

Arg. Scoti duo notāda.

Atq; hanc quæstionis partem amplectitur
Scotus secūdo Sent. dist. 20. q. 2. quā probare F
videtur duob. argumentis. Vno, quia alioqui
prædestinati, qui nūc nascuntur ex reprobis
parentibus, nequaquā futuri essent, si genus
humanum in statu innocentiæ perstitisset:
quādoquidē in eo statu nemo esset ex repro-
bis parentib. progenitus. Cum ergo dicendū
nō sit, hos ipsos prædestinatos qui nūc sunt,
nō futuros, si natura humana à statu innocē-
tiæ nō excidisset, necessario videtur cōsequi,
eosdē homines numero à diuersis progenito-
rib. generari posse. Altero, quia si ignis A ge-
nuit certū ignem numero ex certa materia,
non est cur ignis B. si tantæ virtutis sit, quan-
tæ est A. non generasset ex eadem materia eū-
dem numero ignem, si in eodem instanti ap-
plicatus fuisset, alioqui iam non est tantæ
virtutis, quantæ est A, vt supponitur.

---

*Conclusio partis negatiuæ & impugnatio cuius-
dam probationis.*

SECTIO II.

Dicendum est tamen, nullum effectū eū-
dem numero posse diuisim produci à
plurib. numero agentibus totalibus, ac eius-
dem ordinis: quæ conclusio est *D. Tho. quodl.
art.8. Auer. 7. Met. com. 41. Mars. 1. de Gene. q.8.
Capr. 2. Sent. d. 20. q. 1. Soti. 4. sent. d. 43. q. 1. art. 3.*
& fere omnium.

Proponitur ratio quorūdam, cur effectus numero idem à pluribus agētib. diuisim produci possit

Sunt autem, qui illam hoc pacto probent,
& quasi demonstrare putent: Non solū red-
denda est causa, cur hic effectus naturalis sit
huius speciei potius quā alterius, sed etiam, cur
sit hoc indiuiduum potius quam aliud. atqui
nulla causa rei huius reddi potest, nisi totum
hoc, quia producitur ab hoc numero agente,
& ex hac materia, & in hoc tempore, vel mo-
mento temporis. non potest igitur idem nu-
mero effectus produci indifferenter à pluri-
bus numero agentib. eiusdem ordinis. Maior
videtur perspicua. Minorem ex eo probant,
quia nec recurrendum est ad solam vnitatem
numeralem materiæ, cum eadem numero sit
indifferens ad infinitas formas. Neq; item ad
solam intentionem particularis agētis, cum
particulare agens non intendat certū indiui-
duum, sed effectum sibi similem secundum
speciem, aut genus, vt dictum est. Nec vero
tātum ad stellarum respectus, & habitudines
inter se, seu potius ad influentias cœlestium
corporū, quæ ex certa astrorum dispositione
ad inferiorem mundū pertingunt. Nam cum
cœlestia corpora æque indifferentia sint ad
influentias, quas imprimere possunt in hæc
inferiora, atq; agentia particularia ad sua ef-
fecta, eadem est difficultas in eis, quæ in agen-
tibus particularibus, ac maior etiam cur hūc
potius numero effectum, quam alium pro-
ducant eiusdem speciei.

Neq; etiam recurrendum est ad intentio-
nem primi agentis, volentis vt producatur
potius hoc indiuiduum quam illud. siquidem
Deus non concurrit cum agentibus natura-
libus, nisi generali quodam influxu, vtpote
indifferente ad omnia effecta, quæ particu-
laribus agentib. produci possunt, quo autem

modo concurrit eodem concurrere intendit. A nec deniq; recurrendum est ad solam vnitatem numeralem temporis, vel momenti, in quo effectus producitur: cum tempus, & momentum idem indifferenter se habeant ad quaslibet alia effecta. Cum igitur nulla alia causa reddi posse videatur, cur hic effectus naturalis sit potius hoc indiuiduum, quam aliud, nisi tota hæc aggregatio, quia producitur ab hoc numero agente, ex hac numero materia, & in hoc numero tempore, vel mo B mento: efficitur vt nullus effectus idem numero pluribus numero agentibus indifferẽter produci possit: imo, nec ab eodem numero agente ex diuersis materiis, nec ab eodem agente, & ex eadem materia, in diuersis temporibus.

Improbatur adducta ratio.

Verum ratio hæc vitio non caret. Nam etsi vt admittamus maiorẽ propositionem (quanquam Philosophi nihil de indiuiduis, vt indiuidua sunt, demonstrare solent, satis se facere C arbitrati, si de naturis communib. differant) certe minor propositio non videtur vera. Tum quia alia causa reddi potest, cur effect⁹ naturalis sit determinate hoc indiuiduum, quam quia producitur ab hoc numero agente, & ex hac materia, & in hoc tempore, vel momento, vt patebit: tum, etiam quia non recte probatur. Nam etsi recte ostenditur, non esse recurrendum ad vnitatem numeralem materiæ, neq; ad intentionem particula D ris agentis, neq; ad occultas influentias cœlestium corporum, neq; ad vnitatem numeralem temporis, vel momẽti (præsertim cum tempus & momentum non sint causæ nec concausæ rerum, sed occasiones & conditiones, sine quibus illæ non fiunt) certe non sine periculo proponitur, & probatur non esse recurrẽdum ad intentionem primi agentis ratione illa, quia Deus non concurrat cum agentibus naturalibus, nisi concursu indifferenti ad omnia effecta, quæ ab eis produci E possunt. Nam etsi id vtcunq; verum esse potest, comparato concursu primi agentis cum effectis secũdum speciem: non est tamen verum, comparato cum effectis secundum numerum. Nam si primum agens indifferentes concurreret cum hoc agente particulari ad omnia effecta, quæ ab hoc produci possunt, cum hoc indifferens sit ad infinita, vt fatentur, non magis produceretur hoc, quam illud, ac proinde aut omnia aut nihil. Tollere- F tur quoq; ratio diuinæ prouidentiæ ad determinata indiuidua pertinentis. non intenderet enim Deus certa & determinata indiuidua, sed vage hoc vel illud, quemadmodum & inferiora agentia, cum quibus ponitur indifferenter concurrere.

Primum agens vt concurrat cum agentibus.

Hoc etiam peccat propositus horum ratio, quod ex multis, quorum quodlibet ponitur causa indifferens & determinata huius determinati effectus, conficitur causa eius determinata: quæ præterquam quod in nullo causandi genere causa esse potest, vt inductione patet in omnibus causarum generibus, rem quoq; continet quæ fieri non potest. Nam, quemadmodum se habent multa vniuersalia ad vnum singulare: ita multæ causæ indifferentes ad vnum determinatum effectum. at ex multis vniuersalibus etsi aliquid minus vniuersale fieri potest (minus enim vniuersale est album dulce, quam album per se, & dulce per se, & sic in cœteris) tamen nihil potest fieri singulare, siue hoc numero. ergo ex multis causis indifferentib. ad plura effecta non potest prouenire vllus effectus determinatus numero. Neque obiicias Porphyrium dicentem in Isagoge cap. de specie, indiuiduum describi ex multis communibus, quorum tota aggregatio in nullo alio reperiri potest. Vulgaris enim est ea indiuidui ratio, nec reuera carens vitio. Quamuis enim aggregatio ea forsitan in nullo alio reperiatur, tamẽ nihil repugnat reperiri, vt capite sexto perspicuum erit.

An ex multis causis indeterminatis aggregatur vna definita & certa.

Porphyrii vulgaris descriptio indiuidui.

Erunt fortasse, qui propositam rationem huncin modum defendant: materiam hanc numero, causam efficiẽtem hanc numero, & generalem & particularem, tempusque aut momentum hoc numero, etsi non efficiunt vnam determinatam causam, cur effectus sit hic numero: tamen omnia simul esse indicia determinatæ causæ, quam dicent esse actionem hanc numero: quippe cum hæc actio numero nullius alteri⁹ effectus, quam huius numero causæ esse potest.

Impugnatio rationis præcedentis.

Sed nihil momenti habebit defensio. Nam, vt mittamus actionem non esse proprie causam rei quæ fit, sed id quo illa fit, eadem quæstio est de hac numero actione, atque de hoc numero effectu, qui fit per actionẽ. Vt enim hæc materia, & cœtera omnia nõ modo singula per se, sed etiam omnia simul sunt ex se indifferentia ad plura numero effecta: sic etiam ad plures numero actiones per quas fieri possunt.

Reiectio impugnationis præcedentis.

Alia ratione dici potest, eam aggregationem esse indicium veræ ac determinatæ causæ huius effectus, à qua proueniat, cur potius sit hic numero, quam alius: nempe, quia est indicium diuinæ voluntatis, quæ ad hoc potius numero indiuiduum in hac specie, quam ad aliud indifferentiam causarum secundarum in qualibet durationis mensura determinauit. Vt enim Deus Opt. Max. ab æterno concepit omne futurum tempus, & omnia futura

Quomodo collectio particularium causarum se habeat ad hunc numero effectum.

futura temporis momenta: ita etiam ab æterno decreuit, & quasi generali lege statuit, qui effectus numero cuiusque causæ, in quo tempore, aut temporis momento producendus esset: alioqui nihil omnino produceretur in rebus creatis. Quo fit vt eodem redeat, dicere hunc effectum causarum naturaliũ esse hunc numero potius, quam illum, quia productus est ab hoc numero agente, & ex hac numero materia, & in hoc numero tempore: ac si quis dicat, quia diuina voluntas ad hunc numero effectum naturalem, in hoc numero, tempore, aut momento naturales eius causas determinauit. Quod idem dicendum est de effectibus causarum supernaturaliter efficientium.

Quæ sit vera causa, cur hic numero effectus producatur.

Atque hoc modo potest horum ratio ad probationem conclusionis vtcunque aptari, excepto eo, quod aiunt in probatione minoris, non esse etiam recurrendum ad intentionem primi agentis, quasi Deus non nisi indifferenter concurrat, ac concurrere intendat cum agentibus naturalibus. Quanquam alia ratione dicere possent, non esse recurrẽdum ad intentionem primi agentis, ne videlicet naturalem, sed voluntariam causam reddere, & (vt dici solet) cum alia ratione euadere non possumus, Ecclesiæ perfugium quærere videamur. Quanquam enim determinatio diuinæ voluntatis ad hoc potius indiuiduum, quã ad aliud sub eadẽ specie, inter naturales caussas re vera computari debet: quandoquidem ad solam primam causam spectat determinatio secundarum, non quidem ad specifica effecta (ad hoc enim ipsæ etiam causæ particulares determinatæ sunt natura sua) sed ad singularia & determinata numero: tamen cum ea, quæ apud nos voluntaria sunt non naturaliter fiant, abstinendum est naturalib philosophis ab hac responsione, *effectus est hic numero potius quam ille, quia Deus ita voluit*; præsertim cum hoc respondendi modo omnium rerum naturalium ratio ab imperitis etiam reddi possit.

Quo pacto ratio supra posita ad verum sensum accommodetur.

Ad diuinam voluntatem vt sit recurrendum in danda causa effectorum.

Vera conclusionis probatio.

SECTIO I.

Primum argumentum.

VEra igitur & germana conclusionis probatio, his rationibus continetur. Si effectus idem numero posset indifferenter produci à diuersis numero caussis efficientibus totalibus eiusdem ordinis, à nulla earũ proueniret per se. hoc autem dicendum non est. ergo neq; illud. Maior ex eo patet, quia quod æque produci potest ab A, & à B, eiusdem ordinis, per accidens est quod producatur ab A, cum possit produci à B, & vice versa. Dico autem *eiusdem ordinis*: quia non sint eiusdem ordinis, & alterum virtute contineatur in altero, non erit per accidens, vt quod producitur ab eo, quod continetur, pducatur ab eo quod continet: quo pacto si Deus, in quo cætera omnia agentia virtute continentur, ipse per se aliorum agentium effecta producat, nõ ideo dicendus erit causa eorum per accidens. Minor ex eo constat, quia cum omnis certus & determinatus effectus habeat certum & determinatum esse, necesse est, vt à determinato agente proueniat, ac proinde ab aliquo efficiẽte per se. Causæ enim per accidens sunt incertæ & indeterminatæ.

Quod si quis obiiciat, efficiẽs particulare, vt hunc ignem, non habere natura sua determinatum effectum numero, cum possit multa numero effecta per se producere; ergo pari ratione neque effectum habere natura sua causam efficientem particularem, certam & determinatam numero, sed secundum speciem, negandum est parem esse rationem. Nã effectus natura sua pendet ex causa, non autẽ causa ex effectu.

Obiectio.

Præterea diuersorũ agentium eiusdem ordinis ac totalium, (excipimus enim eas, quæ subordinatẽ, aut vt partiales causę agũt, quod eadem numero actione agant) diuersæ sunt actiones. at diuersæ actiones desinunt in diuersos terminos, *cum motus, & terminus non differant, nisi vt forma eadem numero quatenus acquiritur, & acquisita est*, vt patet ex 3. Phys. c. 1. *tex.* 4. 7. 8. ergo diuersorum agentium eiusdẽ ordinis, & totalium diuersi sunt termini actionum, ac proinde diuersa numero effecta.

Secundum.

Sed obiiciat aliquis hũc in modum: Si propterea diuersa numero agentia totalia eiusdẽ ordinis non possunt producere eundem numero effectum, quia eorum actiones necessario sunt diuersæ, non poterit vtique Deus per vnum eorum producere eundem numero effectum, quem producit per alterum. atqui potest (neque enim contradictionem implicat) ergo non est reddita germana ratio, cur eũdem numero effectus produci non possit à diuersis numero agẽtibus totalibus eiusdem ordinis.

Obiectio.

Huic obiectioni sic occurrẽdum: In actione secundorum efficientium tria spectari. Vnum est acquisitio ipsa, siue productio eius formæ, quæ introducitur in subiectum, alterum quod sit à tali agẽte, tertium vero, quod à tali patiente recipiatur. Quamuis ergo fieri non potest, vt actio quatenus est à tali agente, non sit ab illo, & quatenus recipitur in tali patiente, non recipiatur in illo (vtrunq; enim contradictionem implicat) tamen quatenus

Solutio. Tria in actionibus secundorum agentium notanda.

 est

est acquisitio seu productio illius numero formæ, quæ introducitur, posse ab alio prouenire, quia nō dicit respectum nisi ad terminum productionis. Sed animaduertendum est, omnem productionem formæ naturaliter introducibilis, esse naturaliter coniunctam cū respectu ad certam numero causam secundā: at cum Deus absoluta potestate possit omnē vim efficientium & sustinentium secūdorum supplere, non dubium esse, quin possit eiusmodi productionem ab vtriusq; respectu seiungere, quare & per aliud efficiens producere, & per aliud subiectum sustinere. Ratio ergo proposita, etsi non concludit eundē numero effectum, spectata absolute Dei virtute, non posse produci à diuersis numero agentibus totalibus, & eiusdem ordinis, concludit tamen, non posse naturaliter.

Quo pacto diuina virtute causa secunda producere possit alterius causæ effectum.

Tertium.

His addi potest ratio paulo ante impugnata si ita exponatur, vt nō afferat veram causam, sed signum veræ causæ, vt diximus: quo pacto exposita, nō huic soli quæstioni aptatur, cum non tantum probet eundem effectum non posse diuisim à pluribus efficientibus prouenire (quod vnum quærebatur) sed neq; ab eodem in diuersis temporibus, temporumve momentis.

Solutio argumentorum affirmatiuæ partis.

SECTIO V.

Soluuntur argumenta posita sect. 2.

AD primum igitur affirmatiuæ partis argumentum dicendum est: si daretur equus secundum speciem separatus à singulis, vt à Platone ponebatur, isq; posset generandi vim habere, vt ille putabat, fore vt posset naturaliter generare omnes equos. nunc autem cum natura equi nō detur separata, nullibi dari naturam equi, in qua existat ea generalis facultas. Itaq; vis naturalis generatiua, quæ equo secundum speciem conuenit, non est vis generandi quemlibet equum, sed generandi equum absolute. Quare etsi tota virtus speciei in quouis indiuiduo cernatur, non tamen inde efficitur, vt quilibet equus possit quemlibet generare.

Quo pacto virtus gignendi in quouis indiuiduo contineatur.

Ad secundum dicendum est, satis quidem esse ad identitatem numeralem, si eadem sit numero materia, atque eadem numero forma, sed tamen, vt ex eadem materia educatur eadem numero forma, non satis esse, si materia subiiciatur actioni cuiusque agentis, vt dictum est. Quod eo minus mirum videbitur, si cōsideretur: non satis etiam esse, si subiiciatur actioni eiusdem agentis extra tempus à diuina voluntate constitutum. Cum

A autem obiicitur, materiam huius ignis esse ex se siue naturaliter indifferentem ad quācunq; formam ignis, negandum id est, quemadmodum & quemcunque ignem esse ex se naturaliter indifferentem ad educendam ex illa quamlibet formam ignis. Nam etsi quælibet materia est indifferens natura sua ad infinitas formas ignis, educibiles è quolibet igne particulari, nulla tamen est natura sua indifferens ad formam educibilem ex alia

B materia, siquidem omnis forma, quæ pendet ex materia, habet naturalem dependentiam à certa numero materia. Eodemque modo, etsi quilibet ignis natura sua est indifferens ad educendās ex illa infinitas formas ignis: nullus tamen est natura sua indifferens ad educendam formam, quæ ab alio igne educi possit: quandoquidem omnis forma habet naturalem dependentiam à certo efficiente particulari. Vnde collige non maiorem esse

Formæ pendens à materia naturaliter à certa dependet.

Omnis forma à certo efficiente dependet.

C indifferentiam naturalem singularis materiæ, quam singularis agentis particularis. Nam vt singulare agens natura sua nullam respicit formam, quam aliud numero agens naturaliter possit educere: ita singularis materia nullam respicit naturaliter, quæ ex alia naturaliter educi possit. Quod dictum intellige de materia respectu formæ, quoad primam eius introductionem, non quoad extensionem in alias atque alias particulas ma-

D teriæ, quæ adiungitur, quod fit in nutritione. Est enim perspicuum, materiam nutrimenti recipere in nutritione formam viuentis, quæ iam ex alia materia educta erat, aut saltem in aliam inducta.

Ad tertium dicendum est, essentialem subordinationem, vt 2. lib. c. 2 q. 1 sect. 3. vsurpata fuit, & in qua dictum est, *infinitionem dari non posse*: non cerni, nisi in causis, quarum propinquior effectui, seu posterior non causat, nisi

E concurrente priori. Non ita autem res habet in hoc igne generāte, & in alio à quo genitus est, & in cæteris, qui retro genuerunt præcedentes. Nullus enim eorum in generando opus habuit concursu eius, à quo genitus fuit, aut aliorum præcedentium. Quare nihil obstat nostræ conclusioni, si in eis potuit dari progressus infinitus. Quanquam ne hoc quidem fieri potuisse concesserim, vt libr. 12. ostendetur.

In quib. causis non detur infinitio.

F Ad quartum dicendum est, non esse parem rationem in generatione atq; in corruptione, nisi quis existimet (quod Capr. 1. d. 2. q. vnica. post Gregor. recte aduertit) parem esse rationem, vt species equi, aut alterius animalis perfect. generetur à diuersis specie agentib. quia potest à diuersis specie corrumpi. Causa vero cur non sit eadem ratio, hæc est, quia per gene-

generationem confertur esse rei; per corruptionem vero aufertur: plura autem requiruntur ad dandum esse, quam ad auferendũ. Quo fit, vt eadem res numero possit indifferenter corrumpi à pluribus numero agentib. & in diuersis temporum momentis, nec tamẽ generari possit naturaliter, nisi à certo ac designato agente, & certo temporis momento. Cum autem obiicitur, *corruptionem vnius esse generationem alterius*, proinde parem esse rationem in eo, quod generatur atque in eo, quod corrumpitur, respondendum est, ideo corruptionem vnius dici generationem alterius, quia omnem corruptionem comitatur aliqua generatio, & omnem generationem aliqua corruptio. Veruntamen hinc non effici id, quod propositum erat. Nam, etsi eadem numero res, postquam existit, variis numero corruptionibus obnoxia est, & quamlibet eius corruptionem necessario comitatur aliqua generatio, ipsa tamen, quæ tam multis modis interire potest, nisi vnico ortu generari non potuit.

Cur eadem res corrumpi indifferenter à plurib. non item generari possit.

Quomodo corruptio vnius sit alterius generatio.

Ad quintum dicendum est, non admodum facilem esse quæstionem apud Philosophos de specie cadaueris, vtrum videlicet quacunque ratione animal intereat, semper generetur cadauer eiusdem speciei. Cuius negatiuam partem eo magis probauerim, quod fieri potest, vt interitus proueniat per se ab homoribus diuersarum specierum. Dico autem *per se*, quia species cadaueris nõ variatur propter varietatem interimentium per accidẽs, cuiusmodi sunt, qui iugulat, qui suffocat, &c. Verum hæc quæstio nihil est ad rem. Quicquid enim de ea censeatur, necesse est asserere, quandocunque animal occumbit, si in eo vna tantum est numero forma substantialis, vt supponimus: pro ratione diuersorum instantium diuersas numero introduci formas cadaueris. neque enim alia ratione generatur cadauer, quam quæuis alia res. Nec certe sensibus credendum est, cum aliud iudicant. non enim ad sensus pertinet iudicium de diuersitate substantiæ, sed ad rationem, præsertim vbi sensibilia accidentia sunt similia.

Quæstionem de specie cadaueris non esse facilem. Pars negans placet.

Non esse sensuum iudicium de diuersitate substantia constituendum.

Ad sextum siue par ratio sit, siue dispar: dicendum est tamen, nunquam eundem effectum specie produci à caussis diuersis specie, nisi illæ sint diuersorum ordinum, cuiusmodi sunt mus & Sol: aut ipse ab vna producatur per se, ab alia vero per accidens: quo pacto stomachus calefit per se quidem à calore cibi, per accidens vero à frigore aeris circumstantis. At in hac quæstione non est sermo de causis per accidens, cum luce clarius sit, eundem numero effectum posse habere plures numero, imo & infinitas, neque item de caussis diuersorum ordinum, sed eiusdem, quæ omnes sunt eiusdem speciei.

Obiiciat tamen aliquis hunc in modum: Cum Sol generat murem, necessario aliquã causam particularem, ac per se concurrere, à qua mus proxime generetur. at eam caussam esse eiusdem ordinis cum mure generante; adhuc igitur eundem effectum specie produci à diuersis specie efficientibus eiusdem ordinis.

Obiectio.

Huic obiectioni occurrendum est, caussam, quæ proxime rem efficit, si modo sit ex principalibus, de quibus loquimur in hac quæstione, aut esse æque præstantem effectu, aut etiam præstantiorem. At causam, cuius interuentu Sol proxime generat murem, verbi gratia, aerem calidum non esse ex principalibus, sed ex instrumentariis, cum sit inferior effectu: vnde fit, vt nec generatio muris, nec alterius viuẽtis tribuatur aeri, cũ tamẽ omnes tribuantur Soli. de qua re alibi disserẽdum. Est enim dubium non mediocre, num Soli tribuenda sit generatio viuentium, cum Sol re vera non sit viuens.

Solutio.

Ad septimum dicendum, etsi diuersa animalia eundem numero locum per motum, quo se mouent, occupare possunt, siue in eodem tempore, siue in diuersis: tamen nihil inde colligi contra propositam conclusionem. Locus enim non est id, quod fit per motum localem; sed existentia in loco, hæc autem nulla eadem numero à diuersis mobilibus obtineri potest. Siquidem, vt existentia in loco sit eadem numero, necesse est vt non solum locus sit idem numero, sed etiam mobile. Quo fit, vt etiamsi diuina potestate duo corpora ponantur simul in eodem loco, tamen eorum existentia in loco sit duplex ratione duorum corporum. Veruntamen quia per motum localem nulla noua absoluta entitas acquiritur à loco distincta, vt inferius patebit, sed solum hoc efficitur, vt mobile sit in loco, in quo antea non erat, aut eius partes aliter se habeant ad partes loci, quam antea habebant (quod addiderim propter motum circularem) non dubium esse debet, quin idem numero terminus, siue eadem numero existentia in loco possit indifferenter caussari à diuersis numero efficientibus, cum mobile est idem numero. Neque enim aliam numero existentiam in loco consequutus fuit Abacuc Propheta in laculeonum, vt est Daniel. 14. quod eo fuerit ab Angelo asportatus, quam habuisset, si eodem momento temporis in eundem locum suis viribus peruenisset. Quod accidit in iis omnibus, quæ ab alio solius motum loca-

Existentia in loco vt varietur numero.

localis interuentu fiunt. Nisi quis ita desipiat, A vt dicat aceruum lapidum coactum à Socrate, aut sextariũ aquę collectum ex multis guttis à Platone, non futuros eosdem numero, si ab Alcibiade colligerentur. Itaque cum diximus, eundem numero effectum non posse indifferenter prouenire ab alio agente numero, in iis tantum effectis id intelligendum esse voluimus, quæ noua forma absoluta fieri solent.

Limitatio conclusionis notanda.

Productio & conseruatio, in quibus æque sint faciles, vel non sint.

Ad postremum dicẽdum, æque facile qui- B dem aut difficile in quibusdam esse rem producere atque conseruare: vt & in iis, quæ non possunt fieri, nisi per creationem, & in cæteris omnibus, in quibus productio & conseruatio re ipsa idem sunt, vt in productione rerum successiuarum. Deo enim, cum habeat potentiam infinitam, æque facile est creare formas subsistentes atque conseruare: creaturæ autem æque difficile, seu potius impossibile. Equo item æque cursum conseruare atque C producere: vtrumq; autẽ æque difficile, imo, & impossibile conchylio. In aliis autem plerisque rebus partim facilius esse producere, partim facilius conseruare. Homo enim generat hominem, quem conseruare nequit; contra vero indumenta, alimenta, & alia pleraque conseruant eum, quem generare non possunt. Vtcunque igitur habeat propositio argumenti, distinguenda est assumptio. Si enim loquatur de conseruatione, quæ re ipsa D distinguitur à productione rei, qualis cernitur in priori confirmatione, concedenda vtique est, sed negãda cõsequẽtia. Si vero loquatur de conseruatione, quæ re ipsa non distinguitur à productione, neganda est plane. Ad huius autem sensus probationem, quæ ex solo posteriori exemplo duci potest, dicendum est, speciem columnæ obiectæ non posse conseruari ab alia columna, etiamsi Deus aliam simillimam loco illius substituat. Sublata e- E nim priori, necessario tolletur species, quam illa imprimebat, quemadmodum sublato sole, necessario periret lumen diei. Quanquam vero sequens columna aliam imprimet speciem, non poterit tamen per illam oculus distinguere posteriorem à priori. Cuius rei hæc ratio redditur à quibusdam, quia si diuersitas illarum specierum satis esset, vt oculus iudicaret posteriorem columnam esse diuersam à priori, satis quoque esset diuersitas earum, F quas eadem columna interrupta visione producit, vt oculis itentidem apertis ac clausis. Hæc tamẽ ratio nihil est ad rem, quia species ab obiecto eodem numero diuersis temporibus productę, semper repræsentat idem obiectum numero. at eæ, quæ producuntur à diuersis, etiamsi nulla sit visionis interruptio, non tamen repræsentat idem numero. Germana igitur ratio est, quia sensus non percipit distinctionem obiectorum, nisi vbi aliqua est dissimilitudo aut distinctio sensibilis: vt si distinguantur colore, aut intẽsione coloris, aut magnitudine, aut certe loco, cum simul cernuntur. Distinctio enim, quæ fit per solas differentias indiuiduales, abstrusior est, quam vt sensuum iudicio percipi possit.

Cur diuersitas specierũ non sufficiat ad obiecta distinguẽda.

Ratio improbabilis.

Germana ratio.

Prior Scoti ratio soluitur.

Denique ad priorem rationem, qua Scotus vtitur, dicendum est, multos esse nunc prædestinatos, qui non essent futuri, si status innocẽtiæ nec à primis parentibus, nec à tota posteritate amitteretur. Non ea quidem ratione, quia nunc multi prædestinati nascuntur ex parentibus reprobis, quod obiicit Scotus, (siquidem parentes, qui nunc reprobi sunt, forent prædestinati) sed quia nunc multi prædestinati nascuntur ex adulterio, qui non nascerentur in statu innocentiæ, cum in illo statu nullus futurus esset vsus alieni coniugis. Nullum tamen est incommodum asserere, multos ex iis, qui nunc prædestinati sunt non fuisse tunc nascituros, quia Deus non prædestinauit homines, nisi præsciens lapsum humanæ naturæ, quam si casuram non præscisset, alia ratione illos prædestinasset, vt D. Th. Quodl. 5. q. 8. recte animaduertit. Vide Capr. in 2. d. 20. conc. 3. & quæ contra obiiciuntur. Scotus tamen loco sup. citato id putat absurdum, quia existimat Deum (vt nostro intelligendi more loquamur) prædestinasse homines ante præscientiam lapsus generis humani. Ex quo fundamento in alia quoque absurda incidit, quæ videre licet apud illum in loco citato. Atque hæc quæ Theologi sunt propria, necessario attingenda fuerunt, ne quis crederet propositam conclusionem repugnare doctrinæ fidei de certitudine prædestinationis.

Qua ratione multi nunc prædestinati, qui nõ essent futuri, si Adamus non peccasset.

Quo pacto Deus homines prædestinauerit.

Posterior Scoti ratio diluitur.

Ad posteriorem vero eiusdem authoris rationem ex dictis patet, negandum esse, quod sumitur. Nam etsi ignis D, tantæ virtutis, quantæ est A, generare posset in eodem instanti similem effectum, non posset tamen eundem numero producere. neque enim id colligi potest ex æqualitate virtutis, sed ex idẽtitate eius numerali, si eadem omnino existeret in vtroque igne. Atque hæc de sensu diuiso propositæ controuersiæ: nunc de Coniuncto disseramus.

Num

Num eiusdem effectus plures causæ coniunctim esse possint.

QVÆSTIO XV.

Argumenta partis affirmatiuæ.

Sectio I.

PLures eiusdem generis totales eiusdem numero effectus esse posse, his argumentis ostendi videtur in efficientibus.

Si Deus conseruet materiam huius ligni cum sola quãtitate, detracta nimirum forma substantiali, & omnibus qualitatibus, quæ illam comitabantur, adhibeatq; circumquaq; plures numero ignes, quorum quilibet per se possit ignem ex ea generare: ignes illi proculdubio agent in eiusmodi materiam, atq; adeo in instanti, hoc autem dato, idem effectus numero producetur à pluribus agentibus totalibus eiusdem generis ac ordinis. Est igitur pars affirmatiua quæstionis vera, ac quod ignes illi agent, perspicuum est, cum sint agẽtia ex necessitate naturæ, & habeãt materiam præsentem dispositam, vt actionem suscipiat. Si enim nullam haberet quantitatem, merito quis dicere posset, non futuram actionem: siquidem qualitates, quas ignes illi imprimere possunt, egent quantitate, cuius interuentu recipiantur: nunc autem cum materia ponatur conseruari cum quantitate, nulla videtur esse ratio, cur actionem suscipere non possit. Quod vero agent in instanti, ea ratione patet quia ideo Sol illuminat aerem in instãti, quia in aere nihil est, quod possit luminis productionem impedire aut retardare: quod idem tunc in materia accideret.

Præterea, si duo corpora luminosa æquali magnitudine, intensione lucis, atque agendi vi, sint æque propinqua alicui diaphano, quod ab vtrolibet per se illuminari possit, iam quæritur, num ambo illuminabunt eiusmodi diaphanum, an alterum illorum tantum, an vero neutrum. Quod neutrum, aut vnum potius quam alterum, nulla omnino ratione dicendum videtur, cum vtrumque per se æque id facere possit, ambo igitur illud illuminabunt. Quare nihil prohibet, quominus idem numero effectus à duabus causis totalibus eiusdem ordinis simul produci possit.

Ad hæc, duo Angeli aut etiam homines possunt concurrere ad portandum eundem lapidem, quem singuli per se portare possunt. igitur fieri potest, vt idem numero effectus A producatur à duobus efficientibus totalibus eiusdem ordinis.

Atque hanc sententiam amplectitur Adamus 1. sen. d. 1. dub. 4. & alii quidam, quos Capreolus 3. senten. d. 1. q. vnic. refert in tertium sententiarum, in quam propendet etiam Gabriel eodem loco.

Approbatio negatiuæ partis.

B

Sectio II.

COntraria tamen sententia, quæ est Diui Thomæ tum hoc loco, tum 1. p. q. 52. art. 3. Scot. 3. sent. d. 1. q. 2. Themistii, Auer. Alber. Caietanus Capreolus & pene omnium alicuius nominis Philosophorum à nobis amplectenda est, quæ facile ex iis, quæ superiori q. dicta sunt, hunc in modum concluditur: Plu- *Probatur hæc* C res causæ efficientes totales eiusdem ordinis *sententia ac* non possunt producere disiunctim eundem *conclusione* numero effectum, ergo nec cõiunctim. Nam *quæstionis su* si possent coniunctim, nec tamen disiunctim: *perioris.* iam non essent causæ totales, sed partiales, vt patet ex dictis. Ita fit, vt qui conclusionem superioris quęstionis concedit, hanc omnino concedere cogatur, ne sibi repugnet asserens eas causas esse totales, quas cogitur fateri nõ esse totales, sed partiales. *Vide Albert. Magn. 2.* D *Phys. tract. 2. c. 6. & Themist. 2. Phys. c. 3. Auer. 7. Metaph. commen. 31. Caiet. 1. p. q. 51. ar. 3. & 3. p. q. 3. ar. 6. Cap. 2. sen. d. 2. q. vnic. & 3. sen. d. 1. q. 1. Sonc. hoc lib. quæst. 6. Ferr. 3. contr. gent. c. 68. Scot. 1. sent. d. 20. q. 2.*

Scotus tamen, quoniam in 3. d. 1. q. 2. credit, eundem numero effectum posse diuisim produci à pluribus numero agentibus totalibus eiusdem ordinis, cogitur probare hanc conclusionem ex speciali repugnantia, quæ vide- E tur consequi, si coniunctim ab illis producatur, etiamsi possit diuisim. Sic autem fere argumẽtatur. Si idem numero effectus produ- *Scoti confir-* ceretur simul ab *A* & *B* causis totalibus, pen- *matio.* deret vtique essentialiter & ab vtraque, & à neutra, hoc autem apertam inuoluit repugnantiam. Quod autem ab vtraq; penderet essentialiter, ex eo videtur supponere tanquã perspicuum, quia dependentia à causa totali est dependentia essentialis. Quod vero à neu- F tra penderet essentialiter, hunc in modũ probat. Primum quidem non penderet essentialiter ab *A*, quia etsi *A* non existeret, nihilominus produceretur à *B*. Deinde non penderet essentialiter à *B*, quia etsi *B* non existeret nihilominus producetur ab *A*, igitur à neutra pẽderet essentialiter.

Verum Scotus nõ animaduertit, se in pro- *Vt Scotus* banda

Implicite concessit, quod negauerat.

A banda hoc modo cõclusione huius quæstionis implicite concessisse conclusionem, quam negauerat. Id enim, quod ait, si idem numero effectus produceretur simul ab *A* & *B* causis totalibus, ab vtraque penderet essentialiter: non alia ratione ab eo asseritur, nisi quia putat dependentiam à causa totali esse dependentiam essentialem: quod ea sola ratione verum est, qua idem effectus numero nõ potest produci à pluribus diuisim, vt diximus. B Nam si potest, ergo à neutro pendet essentialiter, cum non existente alterutro, nihilominus produci possit, vt ipse colligit in 3. dist. 1. quæstione 2. si ponerentur simul concurrere. Itaque ratio Scoti neque propter hanc conclusionem, neq; propter superiorem amplectenda est.

An quæstio etiam de potentia absoluta intelligenda sit. *Scoti sentent.* *Caiet. opinio anteponitur.*

Sed quærat aliquis, num proposita cõclusio intelligenda sit de potentia naturali, an de absoluta. Scotus prima parte quęstione 51. articulo tertio putat esse intelligendam de C absoluta, cum conetur ducere eum, qui oppositum duxerit ad contradicentes simul veras, vt patet ex dictis. Caietanus tamẽ prima parte quæstione duodecima, articulo tertio credit non esse intelligendam nisi de potentia naturali, seu secundum ordinem in rebus cõstitutum, quæ sententia magis placet. Nam neq; superioris quæstionis conclusio, ex qua hæc pendet, intelligenda est de potentia absoluta, sed naturali duntaxat, seu ordinaria, D vt in eius confirmatione diximus. Nemo enim dubitare debet, quin Deus supernaturali concursu possit per ignem *A*, vt per causam proximam totalem, diuisim producere eundem numero effectum, quem potest producere per ignem *B*, vt per causam item proximam & totalem. Sed tamen, quia naturali ordine nulla causa media totalis producere potest per sese eundem numero effectum, quem potest alia totalis eiusdem ordinis produce- E re: inde fit, vt plures non possint ad eundem numero simul cõcurrere: alioqui nulla est repugnantia. Cum autem Scotus loco paulo ante citato colligit, fore hoc pacto, vt idem numero effectus pendeat essentialiter ab vtraque, & à neutra, concedendũ quidem est (sumpta dependentia pro naturali & ordinaria, quo sensu rationem Scoti amplexi sumus at sumpta pro supernaturali & extraordinaria quæ appellatur absoluta) negãda est prior F pars sequelæ, cum Deus supplere possit omnẽ efficiẽtiam aliarum causarum, & vna vti possit ad effectum alterius producendum. Reliquum est igitur, vt argumentis oppositæ sententiæ satisfaciamus, quod in illis nonnihil sit difficultatis.

Solutio argumentorum oppositæ sententiæ.

SECTIO III.

AD primum, admissa hypothesi, dicẽdum est, ignes illos non fore causas totales eius numero ignis, qui ab omnibus simul producetur. Quanquam enim quilibet eorum satis esset, vt per se & sine concursu aliorum ex eadem materia, & in eodem tempore certum numero ignem produceret: tamen nullus per se produceret illum eundem, quem omnes simul producent, quod iam patet intelligẽdum esse secundum naturalem ordinem, namque absoluta Dei potentia quilibet ignis producere potest eundem numero ignem, qui ab illo igne naturaliter produci potest, si Deus illo ad eius productionem vti velit.

Perspectiuorum sententia improbatur.

Ad secundum, si vera esset opinio illa perspectiuorum, quot sunt corpora luminosa distincta inter se, tot lumina distincta numero ab illis produci in eadem parte medii, nihil esset difficultatis. Verum ea sententia nõ est probanda, vt alibi ostendimus, & ad caput 10. huius libri repetemus. *Lege Vitellionem l. 2. perspect. theor.*

Simile quid. Iauellus hic loco.

Sunt, quib. placeat duo illa luminosa corpora sese ita impeditura, vt neutrum eorum lumen producat. Hæc tamen responsio, præterquamquod est contra experientiam, nullius est verisimilitudinis, nulla enim est ratio, cur vnum luminosum quantumcunq; alteri & magnitudine & virtute æquale sit, illud ab illuminando impediat.

Ferrariensis opinio acutis rationibus firmatur.

Alii (*inter quos Ferrariensis 3. contra gent. cap. 68.*) dubitantes hac de re, dicunt aut se mutuo impeditura, aut saltem non actura secundum totam intensionem suæ lucis, sed secundum dimidiam illius partem. Atque est quidem pro istorum responsione, quoad posteriorem disiunctionis partem, quæ à superiorum respõsione distinguitur, non contemnenda ratio. Vt enim duo homines æqualium virium, cum simul tantum ponderis portant, quantum vterque per se portare posset, ita temperant conatus suos, vt neuter agat secundum totam virtutem adæquatam ponderi, sed secundum partem aliquam: ita videntur duo luminosa sese inuicem attemperare posse in illuminando, vt neutrum agat tota intensione lucis, sed dimidietate duntaxat. Nã quod quidam obiiciunt, propterea id fieri non posse, quia non est in potestate corporis luminosi reprimere propriam virtutem, & agere hac dimidietate, illa verò minime, cum neque agens liberum sit, nec maior sit ratio cur agat hac dimidietate, quam illa, nihil concludunt,

tum

tum quia hoc ipsum cogentur concedere in hoc boue, qui etsi non agit libere, sed naturæ impetu: tamen si cum altero trahat pondus, quod solus trahere posset, non dubium est, quin ex natura talis concursus sit temperaturus conatum, quem solus adhibuisset. Tum etiam, quia non agere secundum totam virtutem non est illam reprimere, sed nō totam exercere. Tum denique, quia neq; in homine (etsi est agens liberum, cernitur potestas agēdi hac dimidietate virium, illa vero minime, B sed quod potius hac vtatur, quam illa, ex determinatione primæ causæ prouenit, vt in aliis agentibus non liberis.

Et quidem, si duo luminosa corpora æqualia magnitudine ac virtute iuxta sese posita non essent productiua intensioris luminis in qualibet remota diaphani parte, quam vtrumvis per se: posset data responsio tolerari. Nunc autem, cum id plane falsum sit, vt patebit capite decimo, aliter soluendum est C argumentum. Dixi *in qualibet remota diaphani parte*: quia in parte proxima, vbicunque finem illius describas, imo & in toto diaphano illuminato non producetur lumen intensius ab vtroque luminoso, quam ab altero tantum, si ambó sunt æqualia magnitudine ac virtute, vt dictum est: & tamen in quavis remota producetur intensius ab vtroque, quam ab altero. Cuius rei hæc est ratio, quia luminosa corpora producunt in medio D lumen vniformiter difformiter, vt dici solet, hoc est eo ordine, vt in superficie, quam contingunt, producant quantum possunt, ac proinde æquale suo lumini: deinde vero quo partes remotiores sunt, eo minus intensum. Quo fit, vt nec in toto diaphano, nec in vlla eius parte detur intensius lumen, quam in luminoso corpore, & tamen addito alio luminoso in quavis remota diaphani parte, intensius lumen producatur, quam ab vnó dun- E taxat.

Quomodo producatur lumen à duobus luminosis intensius in parte remota.

Vera secundi argumenti solutio.

Ad argumentum igitur dicendum est, duo illa corpora luminosa idem numero lumen productura, non tamen vt agentia totalia, sed vt partialia, quemadmodum ad primum argumentum responsum est. Non quod singula sint actura secundum dimidietatem suarum virium, sed quia singula ita agent tota virtute propria, vt ambo simul producāt certum quoddam numero lumē, quod neutrum F per se posset producere.

Quid si duo illa luminosa non simul ponantur, de sinatne lumē ab altero productum?

Sed quærat aliquis, quid dicendum sit, si duo illa corpora luminosa non simul ponantur, sed altero iam ante existente, alterum deinde adiungatur: Verum ne lumē à priori productum desiturum sit adueniente altero, vt vnum & idem numero ab vtroq; producatur (hoc enim videtur ex dictis consequi) an vero quod postea adiūgetur, efficiet reliquam extensionem ac intensionem luminis in qualibet remota parte diaphani.

Quorundam responsio.

Huic dubitationi sunt, qui dicant, lumen à priori luminoso productum desiturum esse aduentu alterius, sicque ab vtroque simul vnum numero producendum. Non est tamen audienda hæc sententia. Agentia enim naturalia ideo agunt in aliquid, vt illud sibi assimilent: proinde cum inueniunt sibi simile, non amplius in illud agunt, nisi illius perficiendi & conseruandi gratia. Accedit, quod nullum ibi dabitur corrumpens, aut quoquo modo efficiens, vt lumen quod ante erat, esse desinat.

Reiicitur.

Vera dubitationis explic.

Dicendum igitur, si alteri luminoso alterum adiungatur, non opus fore, vt pereat lumen à priori productum: sed eo conseruato à præexistente luminoso, siue in superficie contigua parteque proxima diaphani, siue in partibus remotis: luminosum adueniens cum præexistente effecturum nouam intensionem in qualibet remota diaphani parte antea illuminata, nouamque extensionem vltra priorem actiuitatis terminum. Neque enim eiusmodi accretio fieri potest à solo adueniente luminoso, cum non maiorem habeat efficiendi vim, quam quod ante existebat: à quo tamen talis accretio facta non erat. Hinc patet si luminosum præexistens, postquam ambo simul illuminarunt, auferatur totum lumen periturum: siquidem lumen præexistens ante aduentum secundi luminosi, à solo primo conseruabatur, quod autem ab vtroque adiunctum fuit, à neutro per se produci potuit, quare neque ab altero tantum conseruari potest. Itaque totum desinet, & producetur à secundo luminoso aliud numero simile & intensione & extensione illi, quod à primo luminoso productum erat. Quod si secundum luminosum subtrahatur, solum lumen ab vtroque productum peribit.

An totum lumen ablato priore luminoso pereat.

Patet etiam, nō esse cur discrucientur quidam, quærentes, quidnam faciat luminosum adueniens in superficie proxima, cum in ea lumen à priori luminoso productum intendere non possit, vtpote æquale suo lumini, tādemque concludentes facere illud robustius. Hoc enim nec fieri potest, nec recte colligitur. Nam nec qualitas fit robustior, nisi intentione aut coniunctione maiore partium, vt in condensatione: nec opus est vlla efficientia aduenientis luminosi in eam superficiē, cum iam sit perfecte assimilata luminoso adtenienti.

Dubitatio

Quærat aliquis, quid futurū, si duo illa corpora

de luminosis in eodem loco adaquate positis à Deo.

pora luminosa æqualia magnitudine & agẽdi virtute diuina potestate ponantur adæquatè in eodem loco: siue simul id fiet in eodẽ momento temporis siue altero prius posito, alterum deinde adiungatur. Ad hanc dubitationem si corpora illa in eodem momento tẽporis simul ponantur, facilis est responsio ex dictis. Producent enim vnum luminis indiuiduum, quod neutrum per se posset producere, etiamsi vtrumq; (quod fateamur oportet) tota virtute concurrat. Verum si altero prius posito ac remanente simul cum eo, ponatur alterum: dubitatio est non minima.

Vbi tota difficult as.

Nam si sphæra actiuitatis vtriusque luminosi non fuerit maior, quam prioris tantum: sane cum posterius luminosum aduenerit, aut nihil faciet, quia inueniet medium tanto lumine affectum, quantum ipsum producere potest: aut si aliquid fecerit, necesse erit, vt vel cum priori luminoso aliud numero lumen producat destructo priori: vel illud idem lumen, quod productum erat, cum eodem luminoso conseruet, quæ omnia videntur incommoda. Neque enim videtur dici posse, fore, vt posterius luminosum nihil agat, nihil enim otiosum est in rerum natura. Neq; item vt vtrumque producat aliud numero lumen destructo priori quandoquidem nihil erit, à quo prius lumen destrui possit. Nec denique lumen prius productum conseruari ab vtroque luminoso poterit, conseruatio enim, & productio idem sunt in successiuis, lumen autem, quod à priori luminoso productum erat non potest à posteriori produci, ergo nec cõseruari. Si autem sphæra actiuitatis vtriusq; fuerit maior, quam prioris luminosi tantum, inueniri quidem poterit quid agat posterius luminosum, producet enim simul cum priori lumen vltra sphæram actiuitatis prioris luminosi, & cum eodem intendet lumen ab illo productum in qualibet remota parte medii prius illuminati. Verum ipsa hypothesis non videtur admittenda, cum enim ambo luminosa non sint occupatura simul maiorem locum, neque habitura intensius lumen, quam alterum tantum: non est cur vtrumque simul habet maiorem actiuitatis sphæram, quam habebat prius luminosum.

Conseruatio & productio idem sunt in successiuis.

Vnde oriatur dubii positi difficultas.

Tota huius rei difficultas ex eo nascitur, quia nunquam experti sumus plura luminosa simul in eodem loco, vt experiremur etiam num longius diffunderent lumen, quam vnum tantum: quemadmodum experimur cum vnum prope aliud ponitur. Hinc enim fit, vt ad rationem sine experientia necessario sit recurrendum, qua tamen non raro hallucinamur. Qui ergo propter rationem proximã concesserit duo proposita luminosa nõ habitura simul in eodem loco maiorem actiuitatis sphæram, quam prius luminosum habeat: respõdeat necesse est, posterius luminosum nihil facturum: addetq; incommodum non esse, quod tamdiu sit otiosum, quamdiu cum eo simul fuerit prius luminosum, à quo solo lumen producebatur & conseruabatur, id enim ex tribus, quæ proponebantur, minime videtur improbabile. Sed oportebit deuorare illud quod sequitur, ne mille quidem lucernas, si à Deo in eodem loco ponantur, magis illuminaturas domũ, quam vnicam.

Quomodo soluenda.

Qui vero ne hoc cõcedat admiserit proposita duo luminosa habitura (quod verisimilius est.) maiorem actiuitatis sphæram, quam singula per se: is facile diluere poterit rationem, quæ oppositum probare nitebatur. Dicet enim, etsi ambo luminosa nõ sint occupatura simul maiorem locum, neq; habitura intensius lumen, quam alterum tantum: tamen non dubium esse, quin habitura sint plus luminis: habebũt enim duplex lumen comparatione singulorum: quod satis erit, vt longius possint illuminando agere, quam prius luminosum, nam etsi prunæ ex materia densiori non habeant intensiorem calorem, quam rariores: tamen ex eadem distantia magis calefaciunt: neq; id propter aliam rationem accidere potest, nisi quia in materia densiori plus caloris est, quam in rariori, etiamsi intensio sit eadem. Neque ad rem erit, si quis obiiciat in eo cerni disparitatem, quod materia densior non est, plura corpora, sed vnum tantum, quod de duobus luminosis in eodem loco adæquate positis dici non potest, nihil enim id refert. Nam quod calor eiusdem intensionis in materia densiori positus plus agat ex eadem distantia, longiusque calorem diffundat, non prouenit ex vnitate subiecti, sed ex maiori caloris multitudine, quæ dupla erit vel tripla, vel etiam maioris proportionis, si proportio maioris inæqualitatis in densitate maior fuerit. Ad tertium neganda est consequentia. Non possunt enim siue duo Angeli, siue duo homines concurrere ad portandum lapidem nisi vt causæ partiales, siquidem quanto vnus magis conabitur, tanto minus enitetur alter, vt ex conatibus vtriusque quasi vnus conatus efficiatur.

Quæ plus habent luminis licet non intensius lumen, longius agit & fortius.

Quid de cæteris causarum generibus dicendum sit.

SECTIO IV.

SVperest, vt, quemadmodum Aristoteles in eo pronunciato, de quo nunc agimus, vniuer-

vniuerse loquutus est de causis: quid de cæteris generibus dicendum sit, paucis explicemus. A

Materias & formas plures vt idem numero effectum respuat.

Quod ergo attinet ad interna causarum genera, dicendum, nullum eundem numero effectum posse habere plures materias, aut formas totales eiusdem ordinis siue disiunctim, siue coniunctim. Hæc conclusio, quod ad sensum disiunctum attinet, ex eo probatur quia cum singularis materia, & singularis forma, quoad vltimas earum entitates, sint physica indiuiduationis principia, vt patebit cap. 6 neutiquam dicendum est, vnum & idē numero compositum posse indifferenter constare ex hac vel illa materia, aut ex hac vel illa forma. Vnus est Durandus, 4. *senten. distinct.* 4. qui sentiat, vnum & idem numero compositum posse indifferenter constare ex quavis materia, modo constet ex vno duntaxat forma. Proinde, licet anima Diui Petri in generali resurrectione nō vniatur eidem materiæ, quam olim informauit: nec alicui eius particulæ, tamen compositum fore idem numero quod olim fuit certum. Verum hęc sententia, quia parum abest, quin solam formam ad essentiam rei naturalis pertinere dicat, septimo libro impugnabitur, vbi ea de re disseritur ab Aristotele. B C

Durandi falsa sententia.

Quod vero attinet ad sensum coniūctim, ex disiuncto sensu potest duci probatio, quod idem factum est in causis efficientibus, nam si nec plures materiæ, nec plures formæ, disiunctim, siue indifferenter possunt constituere idem numero compositum, & tamen possunt coniunctim: efficitur vt iam non sint causæ totales, sed partiales, quod est contra hypothesin, loquebamur enim de totalibus. D

De fine tamen non prorsus eadem est ratio, nam, etsi interni fines eiusdem mutationis, nec disiunctim, nec cōiunctim plures esse possunt, totales videlicet ac eiusdem ordinis: externos tamen vtroq; modo diuersos esse nihil prohibet. E

Prior pars huius assertionis ex eo patet: quia finis internus mutationis idem est quod forma, quæ acquiritur, & ex qua fit compositum; eiusdem autem numero compositi nec disiunctim, nec coniunctim plures numero formæ totales dari possunt, vt ostensum est. Posterior vero manifesta exemplis est, idem enim opus fieri potest ab homine indifferenter propter hunc aut illum amicum seorsim, itemque propter hunc & illum simul: adeo vt nihil minus fiat propter vnum, quam propter alterum: imo etiam, quam propter vtrumque. F

Num causæ sibi mutuo sint causæ.

QVÆSTIO. XVI.

Argumenta negatiuæ partis.

SECTIO I.

Fieri nō posse, vt causæ sibi mutuo sint causæ: etsi oppositum affirmat Aristoteles in hoc capite, his tamen argumentis ostendi videtur.

Primum, quia finis non potest habere causam, cum sit causa causarum omnium, vt dici solet.

Deinde, quia nec efficiens, quatenus efficiens est, si enim efficiens haberet causam, ea maxime esset finalis, at non est causa efficientis etiam, vt efficiens est: alioqui Deus, quatenus est primum efficiens, esset causatus ab vltimo fine, ac proinde à se.

Tertio, quia si causæ sibi mutuo causæ essent, cum eæ omnes, quæ ad eundem effectū concurrunt, simul concurrant: vnum genus causæ esset alteri generi essentialiter subordinatum, quod fieri posse ad librum secundum *c.2.q.1.sect.2.* negatum est: imo vero, vnaquæque causa esset sibi ipsi essentialiter subordinata, quicquid enim est subordinatum alteri, est subordinatum iis, quibus illud subordinatum est.

Quarto, quia si causæ sibi mutuo causæ essent, concedendum foret, vnam esse priorem & posteriorem respectu alterius: ac proinde priorem & posteriorem se ipsa, & (quod hinc sequitur) causam sui ipsius. omnis enim causa est prior eo, cuius est causa, quicquid autem est prius priore, est prius posteriore: & quicquid est causa causæ, est causa causati

Postremo, quia si causæ sibi mutuo causæ essent, per se mutuo demonstrari possent: quo fieret vt circularis demonstratio non esset improbanda, quæ tamen ab Aristotele in priori libro de posteriori resolutione, & ab omnibus exploditur, ac merito quidem, ea enim admissa, idem esset notius & ignotius altero, atque adeo seipso, quandoquidem ea omnia, quæ siue demonstrantur, siue quavis alia ratione probantur, per notiora probentur necesse est.

Quid responderi ad quæstionem soleat.

SECTIO II.

Conclusio Aristotelis.

AC Aristoteles *hoc cap.* 2. quidem hac vna assertione se ab hac quæstione expediuit: causas sibi mutuo causas esse non in eodem genere causæ, sed in diuersis: quo pacto deambulatio est causa efficiens bonæ habitudinis; & hæc vicissim est causa finalis deambulationis. Sed tamen argumenta proposita posteriorem huius assertionis partem nō sita impugnare, sed etiam euertere omnino videntur. Prior autem in causis finalib. efficiētibus & materialibus, facile his exemplis impugnari potest. Nam & finis Cui, & causa finalis finis Cuius, & hic vicissim illius, vt deambulans bonæ habitudinis, & bona habitudo deambulātis, vt deambulans est. Et deambulans ipse alia ratione est efficiens bonæ habitudinis, & bona habitudo efficiens deambulantis, vt talis est. Pluuia item est causa materialis vaporum è terra ascendentium, & vicissim vapores descendentis pluuiæ.

Vt nonnulli soluant argumenta partis negantis.

Ad hæc nonnulli, in quibus est *Alb.* 2. *Phys. tract.* 2. *capitul.* 6. *& alii*, respondent, rationes pro negatiua parte adductas, solum probare causas diuersorum generum, nec posse sibi vicissim alteram alterius causas esse, quoad causalitates simul & quoad esse, at nihil repugnare, vnam esse causam alterius quoad esse: quo pacto efficiens est causa finis intenti, veluti medicus sanitatis: alteram vero illius, quoad causalitatē: quo pacto aiunt, finē esse causam efficientis, veluti sanitatem medici. Nam efficiens introducit formam, quæ est finis intentus: eamque esse facit in materia secundum esse reale, at forma ipsa seu finis intentus, mouet efficientem causam, secundum esse conceptum, vt se efficiat secūdum esse reale, quod est esse causam causalitatis efficientis. Quod autem nunc obiectum est de causis eiusdem generis: quoad finales quidem, ita fortasse diluent, vt dicant finem Cui, & finem Cuius, etsi sunt causæ eiusdem generis: non esse tamen eiusdem speciei, pro qua tamen in hac quæstione nomen generis (vt sæpe alias) sumendum est, cum negatur posse causas eiusdem generis sibi mutuo causas esse. Quoad efficientes autem, plane dicunt nō esse incommodum asserere, in eadem specie causæ alteram vicissim esse causam alterius, non ratione tamen eiusdem indiuidui, sed diuersorum: quo pacto bona habitudo, quæ efficitur hac deambulatione, non est efficiens huius eiusdem deambulationis, sed alterius,

A quæ postea efficietur: & hæc pluuia non est causa materialis illorum eorundem numero vaporum, ex quibus genita est, sed aliorum, ex quibus alia numero gignetur.

Non omnino tamen satisfaciunt.

Verum, ista non videntur satisfacere, nisi luculentius & aliter, quam sonant, explicentur. Nam vt aliqua omittam, quæ responsione hac videntur non posse dissolui: certe finis non potest esse causa causalitatis efficientis. Nam præterquam quod Deus, quatenus efficiens est, causatus esset, vt in argumento obiectum est: nullum genus causæ potest esse causa causalitatis alterius generis, vt in iis, de quibus hic est sermo, inductione perspicuum esse potest.

Nullum genus causæ potest esse causa causalitatis alterius generis.

Etenim nec forma habet à materia vt informet, tametsi sine materia informare non possit: nec materia a forma vt sustineat, tametsi nisi forma sustinere nequeat: nec vero finis ab efficiente habet, vt illud ad agendum alliciat: nec denique efficiens habet à C fine, vt sit id, vnde primum motus proficiscitur, sed à se primo: tametsi efficere nihil possit, nisi alicuius gratia ad agendum alliciatur. Vnde fit, vt quod nonnulli ac magni quidem auctores nempe *Diuus Thomas hoc loco, & Albertus secundo Physicorum tract. 2. capit. 6.* dicunt finem esse causam efficientis quoad causalitatem, improprie dictum sit pro eo, ac si dicant finem, quoad causalitatem, esse natura D priorem efficiente, vt efficiens est, licet efficiens, quoad esse, sit prius fine, loquuntur enim de fine Cuius, qui quidem actione efficientis incipit esse non de fine Cui: vel ad cœpisse causalitatem agentis pro secundaria ratione causandi, quæ est actio ipsa respectu principalis effectus, qui per actionem fit, non pro ipso influxu agentis, à quo ipsa quoque actio proficiscitur.

Explicatio Alexandri Alensis.

Qua in re optime se & alios explicauit Alens. hoc loco, non simpliciter asserēs causam efficientem habere suam cau- E salitatem à fine, sed quodam modo habere. Videbat enim plane nullum genus causæ ab alio genere propriam causalitatem mendicare posse. Quod autem ad diluendum argumentum ex causis efficientibus addunt: etsi recte dictum est, non tamen videtur satis. Nam in quibusdam efficientibus alterum vicissim pendet ab altero, non specie tantum eadem: sed numero etiam, quo pacto manuum calidarum altera alteram fouet, alteraque F vicissim alterius calorem tuetur, quod efficientis causæ munus est, quare aut aliter, aut explicatius ad quæstionem respondendum est.

Vera quæstionis explicatio.

Sect.

SECTIO III.

Explicatur assertio Aristotelis.

DIcendum igitur, assertionem Arist. quoad priorem quidem partem (vtpote causas in eodem genere causæ non esse sibi mutuo causas) vniuersalem esse: in eo tamen sensu quem explicauimus. Est enim negatiua propositio. At quoad posteriorem, quæ loquitur de diuersis causarum generibus, non esse vniuersalem, sed indefinitam, neq; enim ait causas omnes diuersorum generum sibi mutuo causas esse, sed causas absolute: quod intelligendum est in iis tantum, quæ ad se mutuo referuntur, vt in efficientibus & finalibus inter se collatis, in formalibusq; & materialibus comparatis inter se. Nam & finis dicitur finis efficientis, & efficiens dicitur efficiens finis: non cuiuslibet tamen, sed finis Cuius, veluti medicus sanitatis (quod notandum est: ne finis Cui comprehendi hoc loco intelligatur) & forma dicitur forma materiæ, vicissimq; materia dicitur materia seu subiectum formæ. Atq; in his duabus tantum causarum complicationibus intelligi solet posterior assertionis pars ab interpretibus D. Tho. Alexand. Auer. & Albert. cum hoc loco, tum et an secundo Physicorum capite tertio. Quare exposita, tribus conclusionibus respondendum est.

Vt causæ sibi inuicem sint causæ.

Prima concl.

Prima, quoad causalitates quidem, neque in eodem genere, neque in diuersis possunt causæ sibi mutuo esse causæ. Hæc conclusio quoad priorem partem ex eo probatur: quia si causæ eiusdem generis sibi mutuo causæ essent, plane sequerentur ea incommoda, quæ in 4. & 5. argumento primæ sectionis colligebantur. Quoad posteriorem vero, ex eo probatur, quia vnum genus causæ non potest esse causa causalitatis alterius generis, vt ex superiore sectione patet, ergo nec vicissim alterum alterius. Huic tamen conclusioni non repugnat, vnam causam esse causam alterius quoad causalitatem in eodem genere causæ: modo altera non sit vicissim causa illius in eadem specie. Nam in essentialiter subordinatis, superior est causa causalitatis inferioris causæ, vt sæpius dictum est.

Secunda.

Secunda conclusio. Quoad esse simpliciter, etsi repugnat causas sibi mutuo causas esse in eodem genere causæ, non repugnat tamen in diuersis, at quoad esse secundum quid, neque in eodem genere repugnat, nec in diuersis. Prima pars ex eo probatur: Quia si in aliquo eodem genere causarum altera vicissim esset causa alterius quoad esse simpliciter, id maxime accideret in efficientibus, vt inductione patere potest: at quæ causæ efficientes non possunt sibi vicissim dare esse simpliciter, quod enim efficienter dat esse, nunquam accipit esse simpliciter ab eo ipso, cui efficienter dat esse, vt inductione patet. Accedit & ratio communis in omnibus causis, quia si duæ causæ penderent ex se inuicem quoad esse simpliciter in eodem genere: plane euenirent ea incommoda, quæ duobus postremis argumentis primæ sectionis explicata sunt. Secunda pars ex eo constat, quia materia & forma cœli sunt sibi vicissim causæ quoad esse simpliciter, vt patet ex quæstione tertia, capitis huius sectionis secundi, tametsi non eodem modo res habet in his inferioribus, nam etsi omnes formæ (intellige substantiales) sunt causæ materiæ, quoad esse simpliciter (pendet enim ab eis materia simpliciter in conseruari, quanquam non ab hac aut illa, sed à toto formarum genere, vt eadem quæstion. dictum est) non tamen materia est causa omnis formæ quoad esse simpliciter, quia non est hoc modo causa formæ humanæ, quæ cum immaterialis sit à materia in suo esse simpliciter pēdere non potest. Quod si sermo esset de materia & forma materiali tam cœlestium quam inferiorum, dicendum foret, alteram vicissim esse causam alterius quoad esse simpliciter eo tamen modo, qui loco eodem explicatus est.

Materia & forma quo pacto sibi inuicem sint causæ.

In efficientibus probatur conclusio.

Tertia pars conclusionis, quoad idem genus causæ attinet: perspicua est in efficientib. vt in manibus mutuo calorem conseruantib. Neque enim altera simpliciter efficit vt altera sit calida, sed vt non fiat frigida à circumstante aere.

In diuersis generibus inter se collatis.

Quod vero attinet ad diuersa genera, satis patet in materia & forma hominis. Materia enim dat formæ humanæ vt sustētetur quoad informationem, quod est eius esse secundum quid: & vicissim forma humana, dat materiæ esse humanum; quod est esse secundum quid materiæ. Patet etiam in efficiente & fine. Nam efficiens cum concipit finem, dat illi quoddam esse secundum quid, & vicissim finis, cum metaphorice mouet causam efficientem, dat illi quoddam aliud esse secundum quid: quandoquidem moueri à fine non est aliquid efficere.

Tertia assertio.

Tertia conclusio. Cum Arist. ait, causas sibi mutuo causas esse non in eodē genere sed in diuersis: intelligendum id est vniuerse de efficientibus & finalibus comparatis inter se, itemq; de materialibus & formalibus inter se collatis, non quoad causalitates tamen, sed quoad aliquod esse ipsarum causarum, siue simpliciter, siue secundum quid: ita tamen, vt sit sermo de esse quo altera per se pendet ab altera.

Et quidem quod in duabus his tm̄ causarū complicationibus id intelligendum sit, iam

inititio

initio huius sectionis cum omnibus interpretibus supposuimus. Quod vero in iis vniuerse sit intelligendum, inductione patet. Quod autem intelligi possit quoad esse earum siue simpliciter, siue secundum quid, ex secunda conclusione perspicuum est. Quod denique intelligi debeat quoad esse, quo altera per se pendeat ab altera: ex eo patet: quia si sermo sit de esse, quo altera per accidens pendet ab altera, non dubium est, quin duæ causæ eiusdem generis mutuo sibi causæ esse possint quoad aliquod esse secũdum quid, vt dictum est de manibus mutuo calorẽ conseruantibus, neq; enim per se id faciunt quasi influendo calorem, sed remouendo siue impediendo frigus aeris circumstantis.

Obiectio. Quod si quis obiiciat: manus frigidas sese confricantes, mutuo sese ac per se calefacere, quo pacto in curribus sæpe ligna sese incendunt, piper quoque & stomachum & se vicissim *calefacere*, respondendum est,

Solutio. agentia quæ hoc pacto in se mutuo agunt, nõ per eandem formam quam in se alia ab aliis accipiunt, agere per se in se inuicem, ac proinde non censeri eadem numero formaliter, vt per se agunt & patiuntur, sed diuersa. Verbi gratia, manus dextra, quæ confricatione calefacit sinistram, non calefacit illam calore eo quem accipit à sinistra (si vtraque æqualiter calefit) sed confricatione, qua efficit in ea calorem: eodemque modo sinistra calefaciens dexteram non eam calefacit eo calore, quem accipit à dextera, sed confricatione, qua in ea calorem excitat. Atque eadem ratio est in curribus. Dixi, *si vtraq; æqualiter calefit*, quia si altera magis calefiat ab altera, quod magis ab illa confricetur: poterit illa per se agere in alteram illo caloris excessu, quo calorem alterius superat. Quod vero ad piper & stomachum attinet, piper etsi calore stomachi excitatur, vt illum calefaciat: non tamen illum calefaceret illo eodem actuali calore, quem accipit à stomacho, sed natiuo & virtuali: quo fit vt iam non censeatur idem numero agens formaliter, ac patiens, siue accipiens propter diuersas formas, quarum altera in stomachum agit, altera ab eodem accipit. Quod si quis vrgeat saltem stomachum eadẽ forma agere, atq; agi, calore nimirum actuali, occurrendum est, nihil id referre: quandoquidem patet non esse formam eandem, qua piper agit, & agitur vt stomachus ad illud, quasi ad id quod formaliter vnum & idem agens & patiens sit, referri possit.

Vt vna manus alteram concalefaciat

Quomodo piper stomachũ calefaciat.

Epilogus. Itaque quod Aristoteles negat causas eiusdem generis nõ posse sibi mutuo causas esse: intelligendum est de causis per se, & eisdem numero formaliter ex vtraq; parte. Quapropter reliquũ est, vt ad argumenta initio proposita respondeamus, qua ex parte non concludunt.

Dilutio argumentorum partis negatiuæ.

SECTIO IV.

Soluuntur argumenta proposita sect. 1.

AC primum quidem recte sumit, finem, vt finis est, seu quoad causalitatem, non posse habere causam alterius generis, id enim commune est causis omnibus, vt in diuersis generibus vna non sit causa alterius, tametsi in eodem genere esse possit: vt patet in essentialiter subordinatis, modo non retro commeet causalitas in eadem specie quod ex prima conclusione perspicuum est. Nec huic sententiæ repugnat dictum illud commune *finem esse causam causarum omnium*: iam enim diximus, sic intelligendum id esse, ac si dicas esse omnium primam & præcipuam in ratione causæ.

Finem esse causam causarum quomodo intelligendum.

In secundo (quod pro prima etiam cõclusione est, illud vnum aduerte, cum finis dicitur causa efficientis, etsi id non quoad causalitatem, sed quoad aliquod esse intelligi debet: semper tamen intelligendum esse, quoad aliquod esse secundum quid, vt quoad motionem, qua efficiẽs mouetur à fine, cum ipsum motionis est capax, vel quoad actionem, quę suo modo denominat causam efficiẽtem, atq; hoc quidem posterius commune est omnib. efficientib. Hac ratione non dixit Aristot. in hoc capite, bonam habitudinem esse causam finalem deambulantis, sed deambulationis, vt intelligeres deambulantem non esse causatum à bona habitudine, quoad suum esse simpliciter, sed quoad deambulationem, à qua denominatur deambulans, quo pacto Deus, vt vltimus finis, non est causa sui, sed suæ actionis, à qua extrinsecus denominari potest.

Deus vt vltimus finis non est causa sui, sed sua actionis externæ.

Ad tertium dicendum, in essentiali subordinatione requiri, vt causæ sint eiusdem generis, & vt altera sit alterius causa quoad causalitatem, vt dictum est ad librum secundum, c.2.q.1.sect. 2. At horum neutrum in diuersis causarum generibus locum habet.

Ad quartum dicito, in diuersis generibus causarum nihil esse incommodi, si altera vicissim sit prior altera, neque enim inde sequitur, aliquam esse priorem se, aut (quod durius est) causam sui. Illud enim, *Quidquid est prius priore est prius posteriore*, & illud, *Quidquid est causa causæ, est causa causati*: in eodem genere locum habet, in diuersis non habet. Neque enim valet, efficiens est prius fine aut causa finis quoad existentiam: & finis est prior efficiente, & causa efficientis quoad actio-

Duo axiomata explicantur

actionem: ergo est prior se aut causa sui, mutatur enim ratio causandi. Nec valet item, materia est prior forma & causa formæ quoad sustentationẽ, & forma vicissim prior materia & causa materiæ quoad informationẽ: ergo materia est prior se & causa sui, mutatur enim causalitas in progressu.

Vt per se inuicem causæ demonstrentur.

Ad vltimum dicendum, non solum non esse impossibile, sed esse etiam necessarium, vt causæ, quæ ex se mutuo pendent, quatenus ita pendent, per se inuicem demonstrentur. Neq; enim datur perfectus circulus in mutua earum dependentia, quia in causis per se semper variatur vel ratio causandi, vt in efficiente & fine, in materia & forma: vel principium causandi, vt in stomacho & cibo natura calido, aliisq; huiusmodi efficientibus.

Num idem contrariorum causa esse possit.

QVÆSTIO XVII.

Quæ in hac re difficultatem faciant.

SECTIO I.

Pars negatiua probatur.

PRimum celebre est apud Peripateticos pronunciatum illud, *idem, in q*[illegible]*dem, semper facit idem*, quod ex 2. li. ca. 10. tex. [illegible] de Generatione desumunt, eo in loco [illegible]. tradit causam obliqu[illegible], quem Zodiacum vocamus: quod si semper facit idem, nunquam igitur facit contraria.

Deinde in hoc ipso capite, eo pacto docet Aristoteles idem contrariorum causam esse posse, quo nauis gubernator, eius & salutis, & submersionis causa est, præsentia quidem salutis: absentia vero submersionis, at esse causam salutis per præsentiam, & submersionis per absentiam, non est idem esse contrariorũ causam, sed contraria esse causas contrariorum: non minus enim contraria sunt, absentia, & præsentia gubernatoris, quam salus, & interitus vt sic dicam, nauis. Re igitur vera potius Arist. loco paulo ante citato docet, idẽ non esse causam contrariorum, quam esse.

Postremo in pronuntiatis naturalibus, & moralibus illud sæpe vsurpatur, contrariorũ contrarias esse causas. Vnde tum videtur illud Dialecticorum, quod ex 2. Topicorum Arist. cap. 3. desumitur: *si propositum in proposito, & oppositum in opposito*, vt si virtus laudanda, vitiũ reprehendendum. Quod si contrariorum cõtrariæ sunt causæ, qui fieri potest vt idem cõtrariorum causa sit? atq; hæc pro parte negatiua q. faciunt.

Affirmans pars suadetur.

Pro affirmatiua autem primum se offerũt causæ liberæ, quæ manifeste agunt contraria. Vnde est illa distinctio libertatis in libertatem, contrarietatis & contradictionis: cõtrarietatis ad agendum bene vel male: contradictionis ad agendum & non agendum.

Deinde artes ipsæ, quę contraria efficiunt. potest enim Oratoria æque dissuadere, atque suadere: & medicina æque refrigerare ægrotum medicamentis, atque calefacere, vt non dicam sanare, & nouam ægritudinem efficere, quod medicus non faceret ex arte, sed ex malitia.

Tertio causæ ipsæ naturales. Nam & Sol causat in his inferioribus contraria effecta, vt dulcedinem lactis, & amaritudinem absynthii: calorem æstiuum in hominibus & frigus in puteis: quædam etiam mollia facit vt cerã, alia dura vt lutum: imo, etiam ignis in re eadẽ efficit contraria, vt cum mel cõcretum initio liquefacit: quod deinde coquendo indurat.

Quæstio in toto genere tractatur.

Ac licet quæstio in efficientib. tractari hoc loco soleat propter exemplum Aristote. quod, plane subiicitur in efficientibus, tamen, quia in ipso pronuntiato, quod est affirmatiuum absolute de causis, sermo est, hæc de cæteris causarum generibus adiungemus. Videri quidem illud falsum in cæteris, quemadmodum in efficientibus, quod in omnibus causarum generibus par ratio esse videatur: verum autem, quod, materiam eandem contrariarum formarum causam esse, nemo sit, qui dubitare possit: cum formæ contrariæ educantur de potentia materiæ tanquam causa ipsarũ naturalis.

Materiam causam esse contrariorũ.

Formam.

Formam vero eandem contrariorum effectorum, tum quia forma viuentis præsentia, & absentia sua vitæ & mortis causa est, ac magis quidem, quam gubernator præsentia sua nauem seruat & absentia perdit: tum etiã, quia si efficiens est contrariorum causa, cum illud per formam sit efficiens, idem quoq; de forma dicendum erit. Quod si forma, ergo & finis, qui cum forma coincidit, vt patet ex Arist. in 2. Phys. c. 7. tex. 71. Accedit, quod propter eundem finem contraria sæpe fiunt, vt motus in partes contrarias, & alterationes itẽ contrariæ: quo pacto idem ægrotus vt sanetur, modo vtitur calidis, modo frigidis. Ita videtur quæstio in cæteris quoque causarum generibus, quemadmodum in efficientibus, ambigua esse.

Explicatio quæstionis.

SECT. II.

Fortasse dicat aliquis, nō opus fuisse hanc A quæstionem discutere. Nam nec Aristot. vniuerse loquitur, sed definite, neq; eodem modo vult item contrariorum causam esse, sed alio & alio modo, vt gubernatorem præsentia sua salutis nauigii, absentia vero naufragii eiusdem, ita permittitur ab Arist. perspicue, vt dicamus idem, & in quibusdam cōtrariorum causam esse, & in quibusdam non esse, & vno modo esse, alio modo nō esse. Verum quia & hoc ipsum qua ratione accidat, B & qua non accidat, & quam vim habeat, quæ pro vtraq; parte occurrunt, operæ pretium est cognoscere, non erit inutile, si paucis rem expediamus.

In materia & fine explicatur quæst. De causis quidem extremis, materia videlicet ac fine, non dubium est, quin idem secūdum idem possit esse contrariorum causa, vt materia secundum suam essentiam, & generalē potentiam, propensionemq; ad formas, & finis secundum suum esse reale conceptū: C quorum vtrumque patet ex præpositis argumentis. *In forma.* De mediis autem causis distinguendum. Nam de forma, quatenus forma est hoc est, quatenus per se ipsam dat esse: oppositum asserendum est: nunquam videlicet vnam & eandem posse contrariorum esse causam etiam consecutiue, vt inductione patet. Nam neq; albedo vnquam dat esse nigri, nec nigredo albi, & sic in cæteris: neq; ex forma eadem profluunt in eodem subiecto contrariæ affe- D ctiones: alioqui connexa essent. Dixi, *quatenus forma est*, quia quatenus principium efficiendi, idem de ea dicendum, atq; de efficiēte, de quo solo iam reliquum est vt respōdeamus. Nam & ambigua res est, & de ea sola diximus disputari consueuisse in hac quæst.

In causis efficientibus. Dicendum igitur in efficientibus quidem liberis, idem efficiens secundum idem efficiendi principium, & supposito etiam eodem fine proximo, contrariorū causam esse posse: E in naturalibus autem non posse, modo nō de causis vniuersalibus, sed particularib. siue immediatis immediatione suppositi sermo sit, nec de causis per accidēs, sed per se, nec respectu diuersarum materiarum, sed eiusdem: adde, & eodem modo dispositæ. Nam si vel causa mediata sit, vt Sol respectu lactis & absynthii, vel partim agat per se, partim per accidens, quo pacto idem lumen per se calefacit materiam calefactibilem, & per antiperistasin calidi aeris puteos in æstate frigefacit: vel F materiæ sint diuersæ, & cera & lutum respectu eiusdem, vel eadem diuerso modo disposita, vel mel concretum, & idem postea liquidum respectu ignis, vel efficiendi principium sit diuersum, qua ratione magnes ex vna parte dirigit ferrum ad Aquilonem, ex altera vero ad Austrum; & anima tristitia constringit corpus, lætitia dilatat: vel deniq; fines proximi sint diuersi, vt accidit in contrario motu pulmonis, qui naturaliter & eiiciēdi calidi aeris causa se comprimit, & attrahendi frigidi se extendit (tametsi propter vnum, & eundem finem remotum vitæ seruandæ vtrumq. facit) non dubium est, quin idem contrariorum causa naturaliter esse possit. At in efficientib. liberis non est eadem ratio. Possunt enim facere contraria eodem efficiendi principio, & propter eundem finem proximum: quo pacto Deus virtute sua, quæ vnica est, & propter se ipsum, proxime potuit aquam & ignem, & alia contraria producere, & Socrates eadē volendi facultate, & propter eundem finē proximum, potest rem eandem & amplecti & reiicere: vt si modo docere velit, modo nolit, vt Platoni gratum faciat. Aduerte tamen non esse hic intelligendum nomine finis proximi ipsum intrinsecum actionis terminum, quo pacto aqua & ignis sunt fines earum mutationum, quibus producuntur, sed extrinsecum: quo pacto Deus est finis omnium suarum actionum, aliarum quidem proximus, aliarū vero remotus, omnium tamen principalis: & Plato est finis Socratis præceptoris, vt præceptor est.

Magnetis ...

Solutio argumentorum pro vtraq; parte propositorum.

SECTIO III.

Qvare ad pronūciatum illud, quod initio propositum est, dicendum, non recte illud desumi ex loco citato Arist. nec cōtra nos, sed pro nobis etiam facere, si fideliter referatur. Neq; n Arist. id solum docere vult, idem in quantum idem, aut secundū idem semper facere idem, sed expresse ait: *idem eodem modo semper habens, idem facere natum, siue aptum esse* quod quidem plus est, nec tantum in proximis agentibus locum habet, sed in remotis etiam, de quibus Arist. in ea quæstione loquebatur. Nam si agens eodem modo se habet & in se & ad alia: nulla potest assignari ratio in naturalib. cur aliter atq; aliter agat, veluti Sol si semper in Æquinoctiali moueretur circulo, (quod esset si inferiores cœli solo ductu primi mobilis traherentur) semper nox & dies essent æqualia, nūquam esset hyemis & æstatis, veris & autumni vicissitudo. At nos non dicimus idem eodem modo & in se, & ad alia semper habens contrariorum causam naturaliter esse posse: sed idem agens proximum variato modo agendi per se, aut per accidens, aut variata materia, &c. *Soluuntur argumenta partis negātis Arist. explicatur.*

Secun-

Arist. explicatur.

Secundus locus pro nobis etiam est, nisi A quod diligenter aduertendum, gubernatorem nauis naturaliter quidem causam esse per accidens submersionis nauis, si è naui, quam seruabat, discedat (per se enim aut ventorum vi, aut accipienda alia ratione aqua submergitur) at moraliter causam esse per se, si illam & potuit, & debuit sua opera seruare, vt diximus in expositione cõtextus.

Tertius Aristotelis locus exponitur.

Tertius locus hanc habet vim, vt in causis formalibus valeat: contrarias enim formas, contraria effecta formalia & contrariæ B proprietates consequuntur: vt virtutem, virtute præditum esse, laudandumque: vitium autem vitiosum & reprehendendum: quæ sane conueniunt cum eis, quæ de formalibus causis diximus.

Soluuntur argumenta partis affirmatiuæ.

Argumenta vero, quæ pro parte opposita in efficientibus proposita sunt, ex dictis soluta relinquuntur. Illud vnum in causis per accidens animaduertendum, quatuor modis C potissimum euenire vt agens efficiat per accidens contrarium. Vno, quia non resistit agenti contrario: quo pacto Sol recedens dicitur frigefacere, & columna trabi supposita, si illam sustinere desinat, dicitur trabem deiicere, ad quem modum reduci potest remotio prohibentis: quo pacto is qui columnam remouit, dicitur trabem deiecisse. Altero extrahendo contrarium ex re, in quam agit, quo pacto calor æstiuus stomachum frigefacit, quia extrahit internum calorem, & Sol D exsiccat lutum extrahendo humorem: tertio disponendo ad formam contrariam: quo pacto ignis dicitur gelare aquam per accidens, quia cum eam calefaciendo rarefacit, in causa est, vt à frigore melius penetrari possit. Quarto præbendo ipsi contrario occasionem, se magis ad pugnam roborandi, quo pacto calor æstiuus aeris intendit puteorum frigus, & eiusdem hybernum frigus intendit E eum calorem, qui intra terram continetur, a quo puteorum aqua efficitur calida.

Quatuor modi quibus agens efficit per accidens contrarium.

Quare æstiuus calor intendat frigus puteorum.

Quid de aliis causis dicendum.

In aliis autem causis quid pro parte vtraque respondendum sit, facile ex iis, quæ dicta sunt, lector intelliget: nisi quod duo sunt animaduertenda. Alterum est, nihil referre, quod forma præsentia & absentia sua generationis & interitus causa sit (nos enim nõ loquimur in hac quæstione de iis contrariis, quorum alterum positiuum sit, alterum priuatiuum: sed de iis, quorum vtrumque sit F positiuum. Proinde exemplum illud naufragii, quod est apud Aristotelem non est sumendum priuatiue pro ipso quasi interitu nauis, sed positiue pro submersionis motu.) Alterum est, finem eum, qui coincidere dicitur cum forma, non esse finem extrinsecum; A nos autem non de intrinseco, sed de extrinseco locutos esse.

Ex quibus contrariis in hac quæst. sit sermo.

Num causa & effectus simul sint.

QVÆSTIO XVIII.

Argumenta contra Aristotelem.

SECTIO I.

Aristoteles quidem ad finem capitis affirmat, si de causa in actu & effectu in actu sermo sit; vtrumque simul esse ac non esse tempore; si vero de causa in potentia, non idem dicendum esse: quæ sane aut vera non videntur, aut non cohærent, nec comparationem causarum cum effectibus quatenus simul sunt, aut non simul, satis declarant.

Pars negatiua quæst.

Primo enim id, quod actu generat, non est simul tempore cum eo, quod actu generatur: quod enim generat, est; quod generatur, non est, vt ipse docet multis in locis: ac merito quidem, quod enim iam est, cur aut quo pacto gigneretur? Atque hoc, quod de generante ac genito in commune dicimus, luce clarius est in viuentibus, quæ semper, vt actu generant, præcedunt tempore actu genita, vt Socrates actu generans Callimachum genitum.

Secundo finis actu causat cum actu non est, veluti cum medicus curat ægrotum sanitatis inducendæ gratia, quæ proinde nondum est.

Tertio par est ratio in comparatione causarum in potentia cum effectis in potentia, atque causarum in actu cum effectis in actu. vt enim se habet actus ad actum, ita potentia ad potentiam. Imo vero planius videtur causam in potentia & effectum in potentia simul esse tempore, quam causam in actu, & effectum in actu. Quandocumq; enim causa causare potest, effectus quoque causari potest, & vice versa, alterum enim si neges, alterum quoque neges necesse est. Quod si dicas, Aristoteles cum id negat causis in potentia, & concedit causis in actu, intelligendum esse de causis in potentia comparatione effectorum in actu, iam ista non cohærent: oportebat enim conferre vtraque in potentia, quemadmodum vtraque in actu.

Postremo comparatio causæ & effectus, quatenus alterum est simul, aut posterius natura respectu alterius prior est, & magis propria in materia de causis, quam quatenus alterum est simul, aut prius tempore: & tamen hanc comparationem prætermisit Aristoteles.

De

De comparatione causarum & effectorum inter se secundum naturam.

Sectio II.

Causa & effectus quot modis cõsiderari possint.

ERgo vt comparationem secundum rationem prioris & posterioris natura priori loco explicemus, illud in memoriam reuocãdum est, causam & effectum considerari posse, vel quoad res ipsas secundum se, vel quoad relationes causæ & effectus, vel causam quidem quoad rationem causæ, effectum vero quoad rationem causati, vt causatum est. Si causa & effectus primo modo sumantur, tum dicendum est, causam interdum esse priorem natura, interdum posteriorem, interdum etiã simul natura. Nam si prius & posterius natura, (exceptis iis modis prioris & posterioris, qui causæ, vt causa est, & effectui, vt effectus est, accommodantur) vel, si prius & posterius perfectione, vel prius & posterius existendi consequentia, vt patebit ca... considerentur: perspicuum est, materiam in generabilib. & corruptibilibus esse natura priorem forma & cõposito; & rursum posteriorem natura, priorem, quia præcedit vtrumq; existendi consequentia: posteriorem, quia præceditur ab illis perfectione; causam vero vniuocã esse simul natura cum suo effectu, quia habet eandem cum illo perfectionem. Si vero causa & effectus secundo modo sumantur: non dubium est, quin semper simul natura sint, cum sint formaliter correlatiua.

Explicatio quæstionis.

Quod si sumantur tertio modo, semper causa est prior natura, & effectus posterior, semper enim effectus, vt effectus est, pendet ex causa, nec à posteriori, sed à priori: verbi gratia, quod forma sustineatur siue quoad esse siue quoad informationem tantum, à materia prouenit: cuius causalitas est sustinere formam: contraq; quod materia informetur seu habeat esse formale, à forma prouenit, cuius causalitas est dare esse formaliter, seu informare materiam: & sic in cæteris, neq; vnquam vere dixeris causam, vt causa est, pendere ab effectu, vt effectus est, tanquã à priori.

De comparatione eorundem secundum tempus.

Sectio III.

Aristot. mens explicatur.

QVod vero attinet ad comparationẽ prioris & posterioris tempore, dicendum: Si causa & effectus sumãtur pro rebus ipsis absolute, non necessario esse simul tẽpore, quia causa hoc modo existente potest nõdum existere effectus, vt scamnum existente fabro: aut existente effectu, periisse iam causam, veluti fructus exusta arbore. Atq; hoc voluit significare Aristoteles, cum causam & effectũ, si sumantur in potentia, simul esse, & non esse negauit. Intellexit enim nominibus causæ in potẽtia, & effectus in potentia (saltem nomine effectus in potentia) res ipsas quibus accidit esse actu.

Si vero sumantur siue vt correlatiua sunt, siue formaliter, vt causa & effectus sunt: dicẽdum, semper esse simul tempore. Ac vt correlatiua quidem sunt (saltem mutua, hoc est, vel vtrumq; reale, vel vtrumq; rationis) nihil est dubii, cũ correlatiua hæc simul omnino sint existendi consequentia (seu quod idem est, & passim vsurpari solet) simul se ponant ac tollant. Vt autẽ formaliter causa & effectus sunt, ex eo cõstat: quia ratio causæ & effectus sunt fundamenta siue rationes fundandi relationum causæ & effectus: nec altera potest esse sine altera, neq; vtraq; simul sine relationibus consequentibus. Atque hoc pacto intellexerit Aristotel. *causam in actu & effectum in actu simul esse*, tametsi de causis non quoad relationes, sed quoad causandi rationes loquutus est.

Arist. expl.

Obiectio.

Quod si obiicias rationem causandi primi efficientis ab omni æternitate extitisse (eius nimirum voluntatem efficiendi) & tamen effectum cœpisse ex tempore, ergo causam & effectum quoad rationem causæ effectus non simul esse tempore: alii aliter respondent.

Prima solut. Capreoli.

Sunt qui (*in his est Capreol. in 2. d. 1. q. 2. art. 3. ad 1. contra 1. conclusio.*) putent se facile euadere difficultatem hanc distinctione voluntarii efficientis & naturalis. Dicunt enim propositionem hanc, causam in actu & effectum in actu simul esse, de naturalibus causis & effectis, non de voluntariis intelligendam. Quæ responsio non est ad rem. Nam cum causa in actu sit causa actu concurrens ad effectum: nihil interest, sitne naturalis an libera. Si enim actu concurrit vt causans, iam effectus actu causatur.

Improbatur.

2. Caietani.

Alii (*in his videtur esse Caietan. in comm. 1 p. q. 46. ar. 1.*) volunt rationem causandi primi efficientis quoad id, quod ponit in ipso primo efficiente, ab æterno extitisse: quoad id vero quod ponit in effectu, non fuisse ab æterno, & hoc posteriori modo primum efficiens & eius effecta, quoad rationem causæ & effectus simul esse. Verum solutio hæc ideo non placet, quia nihil eorum, quæ sunt in effectu ad rationem causæ pertinent, saltem ad primam & proprie dictam, vt ex iis, quæ supra exposita sunt, perspicuum est

Non placet.

Alii

Tertia Thomæ Argent.

Alii, vt Thomas de Argentina in 1.d.45.artic. 1. D. Thomas 1.p.q.9.art.7.& q.46.art.1.ad 10. & alii in locis, dicunt voluntatem primi efficientis Dei non esse rationem causandi, nisi pro eo tẽpore, quo Deus efficere aliquid constituit: atq; eo pacto simul esse rationem efficiendi cum ratione effectus, qui efficitur. Est autem hæc solutio consentanea iis, quæ Diu. Thomas plerisq; in locis tradit, sed cum ratio causandi non sit entitas aliqua formaliter, sed modus se habendi ad aliud, vt superius quoq; explicatum est, potius dixerim voluntatem Dei non esse formaliter rationem efficiendi, neq; absolute, nec pro eo tempore quo efficit, sed esse modum se habendi Dei volentis ad ea, quæ efficit: ipsum videlic. influxum diuinæ volũtatis in effectum, qui non est formaliter actus voluntatis, sed illum supponit ab æterno existentem, cum ipse sit ex tempore. Nec dubium est, quin hoc pacto Diuus Thomas exponi velit. Quod si quis obiiciat, ergo Deum mutari cum agere incipit, quia incipit habere modum illum se habendi: respondendum est, nihil mutari dicendum esse, nisi recipiat nouam entitatem realem, cuiusmodi non est formaliter modus ille se habendi ad effectum.

Consentanea est dictis D. Thomæ.

Quæ nonnulli inepte ad superiorem conclusionẽ addant.

Ex his, si recte aduertas, plane intelligas superuacanea esse quæ nonnulli addere solẽt huic propositioni, causam in actu, & effectũ in actu, simul esse tempore: nempe vt causa sit non impedita, non remota, non libera, & effectus sit proximus & immediatus. Si enim causa actu causat, constat impeditam non esse, &, quemadmodum diximus, nihil interesse, sitne naturalis an libera, ita nihil refert, sitne proxima an remota. Item si actu causat, perspicuum est effectum aliquem immediatum causari, etiamsi is sit mediatus & remotus, respectu mediatæ ac remotę causæ: & forsitan ad alium mediatum remotumq; effectũ dirigatur, vt embryo ad iuuenem.

Solutio argumentorum.

Sectio IV.

Aristoteles exponitur.

AD primum igitur argumentum contra Aristotelem dicendum, id quod generatur dum generatur (nempe generatione non momentanea, sed temporaria, quæ proprie generatio est) non esse quidem vt genitum, sed esse tamen vt id quod generatur. Id enim quod generatur dum generatio durat, non existit nisi per materiam & aliquam formæ partem, si forma diuisibiliter introducatur, vt forma domus: aut per materiam & aliquã dispositionem ad formam, si forma introducatur indiuisibiliter, vt forma hominis, leonis, aut etiam ignis, quoad primam inflammationem materiæ. Vnde patet, non recte quosdam excogitasse hoc loco solutionem illam de simultate immediationis, vt loquuntur: asserentes ideo generans, & id quod generatur esse simul tempore, quia id quod generatur existit immediate post generationem. Confundunt enim id, quod generatur, cum eo quod genitum est; quemadmodum & nos in argumento; & quia genitum vt genitum est, existit immediate post generationem idcirco aiunt generans, & id, quod generatur, esse simul tempore, id est immediate post generationem, quod non recte dicitur. In vltimo enim generationis momento, id quod generatur, iam non generatur, sed genitum est.

Improbatur quorundam solutio.

Ad secundum dicito, finem vt finem, existere eo modo siue conditione qua caussat. caussare autem vt est in mente. Et quamuis non necesse est, vt, cum primum sanitas mouet medicum ad curationem adhibendam, iam tum ægrotus curetur: ipsa tamen motio, qua medicus mouetur à fine, numeratur in effectibus finalis caussæ, quod satis est in eo exemplo, vt caussa in actu, & effectus in actu simul sint. Neque enim hoc necessario intelligendum est de causa & effectu mediato, sed immediato; quemadmodum & in causis efficientibus & earum effectibus.

In vltimo generationis momento rẽ non generari sed esse genit.

Ad tertium, iam diximus causam in potentia & effectum in potentia sumenda esse eo loco pro rebus, quæ sunt causa & effectus, absolute sumptis, quo fit, vt accipienda non sint prout inuicem referuntur secundum potentiam naturalem aut logicam, quo pacto simul se ponunt & tollunt mutuo.

Institutum Arist. hoc ca.

Ad vltimum dicendum est, Aristotelem non instituisse agere hoc loco de modis, quibus causa prior effectu, aut simul cum illo est, sed obiter docuisse, causam in actu & effectum in actu necessario esse simul tempore, non item causam in potentia & effectum in potentia: vt rationem redderet, cur potissimum per potentiam & actum modos alios causarum duxerit, seu multiplicauerit omissis aliis complicationibus causarum, quas facere potuisset. Ratio autem fuit, quia plurimum interest, in actu ne an in potentia causa sumatur, vt diximus in expositione contextus. Atq; hæc de causis dicta sint.

ΚΕΦ. Γ.

Στοιχεῖον a λέγεται, ἐξ οὗ σύγκειται πρώτου ἐνυπάρχοντος ἀδιαιρέτου τῷ εἴδει εἰς ἕτερον εἶδος. οἷον b φωνῆς στοιχεῖα ἐξ ὧν σύγκειται ἡ φωνὴ, καὶ εἰς ἃ διαιρεῖται ἔσχατα. ἐκεῖνα δὲ μηκέτ' εἰς ἄλλας φωνὰς ἑτέρας τῷ εἴδει αὐτῶν, ἀλλὰ κἂν διαιρῆται τὰ μόρια ὁμοειδῆ, οἷον ὕδατος τὸ μόριον ὕδωρ, ἀλλ' οὐ τῆς συλλαβῆς. ὁμοίως δὲ καὶ τὰ τῶν σωμάτων στοιχεῖα λέγουσιν οἱ λέγοντες, εἰς ἃ διαιρεῖται τὰ σώματα ἔσχατα, ἐκεῖνα δὲ μηκέτ' εἰς ἄλλα εἴδει διαφέροντα.

CAP. III.

Elementum a dicitur id, ex quo primo insito, ac indiuisibili specie in aliam speciem aliquid componitur, vt b vocis elementa, ex quibus componitur vox, & in quæ vltima diuiditur: illa autem non iam in alias voces à se specie diuersas diuiduntur. Sed etsi diuidantur, tamen partes ipsæ speciei eiusdem, quo pacto pars aquæ aqua est, non syllaba syllabæ. Simili quoque modo & ea corporum elementa dicunt, qui de hac re loquuntur, in quæ vltima corpora ipsa diuiduntur: illa vero non in alia

Text. 4.

Ab Auerr. Ant. Andr. & aliis non nullis.

CAPITIS TERTII EXPLANATIO.

Diuisio totius cap. Definitio elementi.

Elementum a dicitur. Exponit hoc cap. quot modis dicatur elementum: primumque tradit propriam eius rationem, deinde impropriam & translatitiam: postremo reuocat omnia huius nominis significata, quotquot vsurpantur, ad communem quandam elementi rationem. Elementum proprie dictum (vt definit) est id, *ex quo primum insito ac indiuisibili specie in aliam speciem aliquid componitur.* Cum dicitur, *ex quo aliquid componitur,* reiiciuntur causæ externæ, exemplaris, efficiens, & finalis. Nec refert, quod cœlestia corpora, quæ sunt efficientes causæ rerũ inferiorũ, sæpe apud Arist. vocantur elementa, non enim hoc nomine appellantur quatenus sunt causæ efficientes, sed quatenus primæ partes sensibiles vniuersi corporei: quemadmodum ignis, aer, aqua & terra nõ ex eo dicuntur elementa, quod sunt causæ agentes mutuæ generationis & corruptionis, sed quia sunt primæ partes sensibiles mistorum corporum specie differentes. Reiicitur etiam per eandem definitionis particulam, quicquid aliud non est pars, etiamsi ex eo res dicatur fieri, veluti priuatio, & contrarium. Quanquam enim statua dicitur fieri ex infigurato, & album ex nigro: tamen non dicuntur ex his constare aut fieri tanquam partibus, nisi per accidens subiecti. Nec obest, quod Arist. 12. lib. huius operis, ca. 4. tex. 22. numerat priuationem inter elementa, intelligit enim priuationem esse per accidens elementum ratione materiæ, quod idem Simplicius ad 1. Phys. com. 69. annotauit. Itaque priuatio est per se principium, sed per accidens elementum. Cum autem additur *primo insito*, hoc est, ita insito, vt sit primum in compositione: reiiciuntur partes, quæ non sunt primæ, sed constant aliis prioribus: cuiusmodi sunt, quas heterogeneas ac dissimilares appellamus, vt caput, manus, & id genus aliæ, quæ constant ex diuersis similaribus, & homogeneæ, siue similares illæ, quæ ex vulgaris elementis constant, vt caro, os, & similes. Quod deniq; additur, *ac indiuisibili specie in aliam speciem*, non necessitatis gratia, sed perspicuitatis adhibitum est. Nisi quis dicat, necessario fuisse explicandum, quo pacto elementum sit prima pars: quantitatene, & quæ in minores diuidi nequeat (vt Democrit. Leucippus, & cæteri, qui atomos rerum omnium naturalium principia esse crediderunt) an potius specie, & quæ in priores specie differentes diuidi non possit. Hoc enim præstitum est adhibita hac tertia definitionis parte, quæ est Auerrois sententia hoc loco.

Tria elementorum genera in definitione comprehensa.

b *Vt vocis elementa.* Vt definitionem exemplis illustret, tria subiicit elementorum genera, quæ in illa comprehenduntur: vocum literatarum, rerum naturalium, & demonstrationum Mathematicarum. *Vide Plat. in Theæteto seu de scientia.* Elementa vocum earum, quæ & literatæ & articulatæ dicuntur, non sunt syllabæ, sed ipsæ literæ, hoc est, simplices pronunciationes. Syllabæ enim diuidi possunt non solum secundum quantitatem, vt longa in duas breues: sed etiam secundum formam, quod fit in simplices pronunciationes specie diuersas, quales sunt vocalis & consonans, at ipsæ literæ siue pronunciationes simplices, etsi possunt diuidi secundum quantitatem, vt cum tota aqua diuiditur in duas dimidietates (qua enim diuisione syllaba diuiditur secundum quantitatem temporis, diuiduntur etiam literæ, ex quibus constat, quod hoc loco à quibusdam non satis animaduersum est) non diuiduntur tamen in diuersas pronunciationum species, quod est apertissimum. Vnde fit, vt quælibet pars literæ sit eiusdem speciei cum tota litera, non autem quælibet pars syllabæ cum tota syllaba. Quanquam enim id verum est, diuisa syllaba in partes materiales, quæ sunt partes longitudinis successiuæ: non tamen est verum, si diuidatur in partes suo modo essentiales, quæ sunt ipsæ literæ, ex quibus constat.

c Sine

εἴδει διαφέροντα. καὶ c εἴτε ἓν εἴτε πλείω τὰ τοιαῦτα, ταῦτα στοιχεῖα λέγουσι.

Παραπλησίως d δὲ καὶ τὰ τῶν διαγραμμάτων στοιχεῖα λέγεται. καὶ ὅλως τὰ τῶν ἀποδείξεων. αἱ γὰρ πρῶται ἀποδείξεις, καὶ ἐν πλείοσιν ἀποδείξεσιν ἐνυπάρχουσαι, αὗται στοιχεῖα τῶν ἀποδείξεων λέγονται. εἰσὶ δὲ τοιοῦτοι συλλογισμοὶ οἱ πρῶτοι ἐκ e τῶν τριῶν δι' ἑνὸς μέσου.

Καὶ f μεταφέροντες δὲ στοιχεῖον καλοῦσιν ἐντεῦθεν ὃ ἂν ἓν ὂν καὶ μικρὸν, ἐπὶ πολλὰ ᾖ χρήσιμον. διὸ καὶ τὸ μικρὸν, καὶ ἁπλοῦν, καὶ ἀδιαίρετον, στοιχεῖον λέγεται.

Ὅθεν g ἐλήλυθε, τὰ μάλιστα καθόλου στοιχεῖα εἶναι, ὅτι ἕκαστον αὐτῶν ἓν ὂν, καὶ ἁπλοῦν ἐν πολλοῖς ὑπάρχει, ἢ πᾶσιν, ἢ ὅτι πλείστοις, καὶ h τὸ ἓν, καὶ τὴν στιγμὴν, ἀρχάς τισι δοκεῖ εἶναι. ἐπεὶ οὖν τὰ καλούμενα γένη, καθόλου καὶ ἀδιαίρετα (οὐ γάρ ἐστι λόγος αὐτῶν) στοιχεῖα τὰ γένη λέγουσί τινες. καὶ i μᾶλλον ἢ τὴν δια-

alia rursus corpora, quæ specie differant, siue c autẽ vnum, siue plura sint talia, ea elementa dicunt.

Eadem d fere ratione dicuntur & designationũ & omnino demonstrationum elementa. Primæ enim demonstrationes, & quæ in pluribus demonstrationibus insunt, ea demonstrationum elementa dicuntur. Sunt autem huiusmodi primi syllogismi, qui ex e tribus per vnum medium efficiuntur.

Hinc f autem & per translationem elementum vocant, quicquid vnum cum sit & paruum, ad multa est vtile. Quocirca & id, quod paruum est, & quod simplex, & quod indiuisibile, elementum dicitur.

Vnde g profectum est, vt ea, quæ sunt maxime vniuersalia, elementa sint, propterea quod eorum quodq; vnum cum sit & simplex, in multis, aut omnibus, aut quampluribus inest. Vnum h etiam & punctum quibusdam principia videntur esse. Quoniam igitur ea, quæ genera vocantur, vniuersalia sunt & indiuisibilia (vna enim est eorum ratio) quidam sunt, qui genera elementa esse dicant, magisque i quam differentiam, quia genus magis

c *Siue autem vnum.* Quam varie Physici veteres de numero elementorum, id est, principiorũ internorum senserint, satis explicatum est l.1.c.7.q.2.per totum. Hoc etiam loco ex veteri manuscripto Cardinalis Syrleti, & ex correctionibus Budæi præmisimus in Græco illud εἴτε ἕν, quibus eisdem præsidiis alia non pauca restituimus.

d *Eadem fere ratione.* Hoc genus elementorum, & ipsas linearum Geometricarum descriptiones & demonstrationes, quæ per illas fiunt, complectitur. Primæ enim tum descriptiones, tum etiam demonstrationes, quia ex prioribus non constant, sed ex illis constant posteriores: merito dicuntur posteriorum elementa. Aduerte tamen, non esse necesse, vt primæ designationes contineantur formaliter, siue explicite in posterioribus, satis est enim, si contineantur virtute, ita nimirum, vt in eas resolui possint. Neque id pugnat cum ratione elementi: quia nec vulgata elementa continentur actu in mistis, sed virtute, vt lib.2.de gen.c.10.patebit. Vnde & ipse Arist. plane docet 3.de cœlo, c.3.tex.31.nihil referre ad rationem elementi, sitne actu in eo, cuius est elementum, an in potentia, id est, virtute. **Elementa nõ esse actu in mistis.**

e *Ex tribus per vnum.* Primæ demonstrationes cum constent ex per se notis præter duo extrema, vnum tantum medium habere possunt, at cæteræ necessario habent plura media. Nam si sola maior propositio media sit, habebit saltem duo: si maior & minor, saltem tria.

f *Hinc autem.* Quia elementum proprie dictum & indiuisibile est in diuersas species, & ex eo cætera constant, translatum est elementi nomen ad omne id, quod vnum est ac paruum, & ad multa vtile: qua ratione Arist. extremo c.2 Rhetorices ad Theodecten, vtitur elementi nomine ad significandos locos communes, è quibus multa eruuntur argumenta, vt in Dialecticis institutionib.l.-.c.9 diximus: eodemq; pacto communia prouerbia, breuesq; ac generales sententiæ morales Sapientum, elementa humanæ vitæ appellari possint. **Loci communes cur elemẽta apud Arist. vocentur.**

g *Vnde profectum.* Platon. videtur significare, qui naturas vniuersales elementa rerum singularium esse dicebat, aut omnium, aut plurium pro ratione cõmunitatis earum. Re tamen vera non forent vniuersales naturæ, vt à Platone ponebantur proprie elementa, sed per translationẽ: quia nec ponebantur actu in rebus singularib. neq; et virtute, quasi res singulares in illas resolui possent. Cæterum non est negandum, quin summa genera & differentiæ secundum verã de reaut vniuersalibus sententiam elementa specierum proprie appellari possint, vt paulo post patebit. Atq; vel hac ex parte tractatio de elementis non est aliena à consideratione primi Philosop.

h *Vnum etiam.* Hoc quoq; quod de vno dicitur, videtur afferri vt Platonicum, ponebat enim Plato ipsum vnum à rebus separatum. Ita fiebat, vt translatitie duntaxat diceretur elementum. Alioqui, si numerus est ens per se, non video, cur vnum siue vnitas non dicatur proprie elementum numeri, cum sit intima ac simplicissima eius pars. At punctum non erit proprie elementum lineæ, si non sit pars essentialis lineæ. Idq; Aristoteles videtur existimare.

i *Magisq; quam differentiam, quia genus mag. &c.* Etsi Aristotel. hac de re nihil videtur definire, sed tantum rationem Platonis referre, existimat tamen Diuus Thomas lect. 4. illum tacite dissoluere posteriorem partem quæstionis septimæ, libri tertii, quatenus quærebat vtra potius di-

διαφορῶν, ὅτι καθόλου μᾶλλον τὸ γένος. ᾧ μὲν γὰρ ἡ διαφορὰ ὑπάρχει, καὶ τὸ γένος ἀκολουθεῖ. ᾧ δὲ τὸ γένος, οὐ παντὶ ἡ διαφορά. ἁπάντων k δὲ κοινὸν, τὸ εἶναι στοιχεῖον ἑκάστου τὸ πρῶτον ἐνυπάρχον ἑκάστῳ.

magis vniuersale sit. Cui enim differentia inest, id etiam sequitur genus, cui autem inest genus, id non omne sequitur differentia. Omnium k *autem commune est, id esse cuiusq; elementum, quod primum cuiq; inest.*

Genera summa magis esse elementa, quam differentias.

tius dicenda essent elementa, generane an differentiæ. Satis enim constat ex dictis, genera prima ac summa magis esse elementa, quam differentias: cum sint priora & communiora.

k *Omnium autem commune.* Reuocat omnia elementi significata ad quondam elementi communem rationem, in qua est verbum *inest*, & dictio *primum* latissime accipienda sunt, vt translatitia etiam significata comprehendant.

Num vulgata elementa in tradita elementi definitione comprehendantur.

A

QVÆSTIO I.

Non videri comprehendi.

SECTIO I.

Pars negatiua quæstion. 1. Argum.

VVlgata elementa non comprehendi in definitione elementi tradita initio huius capitis, ex eo primum probari potest, quia quod non est proprie elementum, non debet comprehendi in definitione elementi: quemadmodum id, quod non est proprie homo, in definitione hominis: quatuor autem vulgata elemēta non dici elementa proprie, sed quodammodo elementa, vel ipse Arist. docet, qui plerisq; locis, *vt 2. lib. de genera. c. 1. text. 14. & 5. & 3. Physs. c. 5. tex. 45. & 1. Physs. c. 4. tex. 32.* ea appellat non absolute elementa, sed vocata elementa, quasi dicat, vulgo sic nominata: etiam *2. de gener. c. 1. tex. 1. & 1. Meteor. c. 1. & alibi*, elementa corporum, id est, elementa quæ sunt corpora, siue ex numero corporum (sumpto videlic. corporis vocabulo intransitiue) quandoquidem nullum corpus est vere ac proprie elementum. Namq; elementi non est elemētum, alioqui daretur progressus infinitus in elementis, at omne corpus cum sit compositum, elementa aliqua, ex quibus constitutum sit, habere videtur necessario.

B

C

D

2. Deinde, quia elementum definitur esse id, ex quo primo aliquid componitur: at nihil componitur primo ex vulgatis elemētis, cum ipsa prius componantur ex suis materiis ac formis.

3. Postremo, quia elementum debet esse indiuisibile quippiam specie in aliam speciem, at vnumquodq; eorum, quæ vulgo dicuntur elementa, diuidi potest in res specie diuersas, vtpote non solum in materiam & formam, sed etiam in alia vulgata elementa, vt aer in aquam & ignem, si ex parte vna fiat aqua ex alia ignis.

E

Quo pacto comprehendantur.

SECTIO II.

DIcendum est tamen, huiusmodi elementa comprehendi in tradita definitione, non quidem primo ac præcipue, vt credit D. Tho. hoc loco, lect. 4. sed secundaria ratione. Quod enim non primo ac præcipue comprehendantur, ex eo patet, quia nihil est, quod primo componatur ex vulgatis elementis, cū ipsa prius componantur ex materia & forma. *Pars affirmans probatur.*

Quod autem possint secundaria ratione cōprehendi, ea ratione probatur: quia potest id, ex quo aliquid componitur, sumi etiam pro corpore sensibili, nō est autem dubium, quin mista componantur primo ex vulgatis elementis, vt ex primis corporibus sensibilibus, nempe vt ex iis, quæ non componuntur ex aliis prioribus corporibus sensibilibus specie differentibus. Proinde sæpe videas apud Aristot. *l. 2. de gener. c. 1. tex. 16. & aliis in locis*, ea vocari prima corpora, imo & *1. de cœlo, c. 2. text. 7. 1. Met. c. 7. tex. 12. 2. de gener. tex. 16. & alii sæpe*, corpora simplicia: non quia non composita, sed quia non composita sint ex aliis corporibus specie differentibus. *Quo pacto elementa in definiti ne contineantur.*

Aristotelem autem ita late accepisse definitionis vocabula, vt vulgata etiam elementa comprehendere voluerit, ex eo constat, quia mox subiicit tria elementorum genera, quæ in proposita definitione comprehenderat, quorum secundum quatuor vulgata cōplectitur, ac merito. Debuit enim eo loco, in quo de elementi multiplicitate agitur, vulgata elementa non prætermittere, atq; adeo accipere primas partes pro primis, siue simpliciter, siue in certo aliquo genere, quo pacto etiam scriptæ literæ sunt elementa scriptæ orationis: quia primæ illius partes in genere significantium, etsi earum pleræque ex partibus suo modo specie differentibus constitutæ sunt, veluti ex linea recta & circumflexa: & primæ demonstrationes sunt elementa earum, quæ sequūtur, quia sunt *Cur Arist. ea complecti debuerit in defin.*

sunt primæ illarum partes in genere demonstrantium, tametsi & ipsæ ex aliis partibus specie differentibus constant, ex enuntiationibus, inquam, specie diuersis.

Obiectorum solutio.

SECTIO III.

Primi solut. His explicatis, nõ est difficile obiectis occurrere. Nam quod ad primum attinet facile est aduertere, aliud esse dicere, elementa vulgata non esse proprie elemẽta, quod negamus, aliud non esse primo & præcipue dicta elementa, quod concedimus. Esse enim proprie, opponitur ei, quod est translatitie, & quocunq; alio modo improprie, seu figurate: primo autem & præcipue ei, quod est secundaria ratione: at vulgata elementa etsi nõ primaria ratione dicuntur elementa: non tamen improprie & figurate, sed vere ac proprie. Exemplo sunt accidẽtia, quæ etsi non primo dicuntur entia: non tamen figurate dicũtur, sed proprie. Nec refert quod Aristo. ea interdum appellat vocata elementa, seu vulgo dicta: nõ enim quicquid vulgo dicitur, improprie dicitur. Neq; item illud recte assumptum est, elementi proprie dicti non dari elemẽtum: nam etsi falsum est, cuiuslibet elementi dari elemẽtum (sic enim procederetur in infinitum) nihil tamen prohibet alicuius elementi proprie dicti dari aliquod proprie dictum elementũ.

Cum autem obiicitur, omne corpus esse compositum, igitur habere elementa, neganda est consequentia de corpore mathematico *Elementi ut dari possit elementum.* (est enim compositum ex diuisibilib. in semper diuisibilia, ac proinde ex nullis primis, & quæ elementa dici possint: nisi prima accipias pro iis, quæ sensuum iudicio sunt minima) sed concedenda de corpore naturali, quatenus constat materia & forma, quæ sunt primæ partes essentiales.

Secundi solu. Ad secundum iam patet etsi ex elementis vulgatis nihil componitur, vt ex primis simpliciter: componi tamen vt ex primis sensibilibus.

Tertii solut. Ad tertium dicito, elementa vulgata diuidi quidem in specie diuersa, sed tamen non in specie diuersa sensibilia. Quod autem obiicitur de diuisione aeris in aquam & ignem, non est ad rem. Diuisio enim, quæ in definitione elementi intelligitur, non est sumẽda pro diuisione, quæ fit in ea quæ insunt potentia, sed actu aut virtute: aqua vero & ignis, seu potius eorum formæ, neq; actu sunt in aere, vt perspicuum est, neq; item virtute quasi aeris forma propter suam perfectionem poscat temperationem dispositionum formarum ignis & aquæ: quo pacto mistorum formæ, quæ dicuntur virtute contineri in formis elementorum, postulant, vt in materia temperatæ sint elementorum propriæ dispositiones.

Comprehendantur-ne materia & forma in tradita elementi definitione.

QVÆSTIO II.

De materia quid sentiendum.

SECTIO I.

Qvod quidem attinet ad materiam, existimat hoc loco D. Th. *lect.* 4. *Iauel.* 5. *Metaphys. q.* 10 quem Petrus Aluernias 3. de cœlo & alii nonnulli sequuntur, non comprehendi illam in tradita definitione elementi. Eius ratio est, quia Materia (primam intellige) nullam habet speciem, vt de ea vere dici possit, quod sit indiuisibilis specie in aliam speciem. Verum nec sententia hæc, nec ratio probanda est. Non sententia, quia autor ipse eam plane videtur retractasse in explicatione librorum de Cœlo *1 c.* 3. *lect.* 8. quos commentarios post hoc opus composuisse perspicuum est. Non ratio, quia etsi materia nec habet speciem actus, nec compositi ex actu & potentia, habet tamen speciem potentiæ passiuæ, atque adeo primo & principaliter passiuæ. Vnde & ipse D Th. 1. *par. q.* 66 *ar.* 2. & 1. *li.* 1. *de Cœlo, lect.* 6 & *aliis in locis*, in sententia est, & ea quidem vera vt dicat materiam inferiorum differre specie à superiorum.

Opin. D. Th.

Improbatur. Materiam inferiorum specie differre à materia superiorum.

Dicendum igitur hoc loco cum Auerroe, Alberto, Scoto, & ex Thomistis Soncinate, atque adeo cum ipso D. Thoma melius sentiente, & omnibus pene huius loci enarratoribus, materiam comprehendi in tradita definitione, non quocunque modo, sed primo ac præcipue. Id quod ex eo patet, quia ipsa est prima in compositione: siquidem prius natura, aut etiam tempore actio agentis in ea exercetur, quam forma sit inducta. Accedit, quod forma ex potentia materiæ educi potest, non item materia ex potentia formæ, id autem, ex quo aliquid educitur, non dubium est, quin præcedat illud in cõstitutione compositi ex vtroque.

Vera quæst. explicatio.

De forma Physica quid sentiendum.

SECTIO II.

De forma, quæ rei naturalis essentiam constituit, maior est dubitatio: siue eam sumas,

formas, quæ Physice componit, (quæ forma dicitur) siue eam, quæ Metaphysice: vt sunt genus & differētia respectu rei naturalis: præcipue vero differentia respectu generis. Nam quod forma Physica nō cōprehendatur in tradita definitione: ex eo primū probari potest: quia particula illa ex quo soli materiæ, & priuationi videtur accommodari, vt patet ex tertio genere principii, quod traditum est 1. cap. text. 1. & ex definitione causæ materialis, quæ tradita est c. 2. te. 2. Deinde ex eo, quod Arist. extremis verbis libr. 7. Metaphysicorum, plane probat, formam non esse elementum, sed tantum principium. Cuius rei eam rationem reddit, quia non inest in cōpositione per modum materiæ: hoc autem ideo dictum esse ait Magnus Albert. eo loco tract. . c. vltimo, quia res materiales non resoluuntur in formam: sed in materiam, & in ea quæ per modum materiæ se habent.

Non videri esse. *Primo.*

Formam apud Arist. elementi nomine comprehendi.

Non est tamen dubitandum, quin apud Aristotelem forma substantialis nomine elementi comprehendatur: quod cum ex aliis locis quamplurimis, vt textu 1. Physicorum textu quadragesimooctauo, & 2. de Gen. tex. 16. tum vero ex lib. 1. huius operis, cap. 4. tex. 19. perspicue intelliges, vbi sæpius tria dicuntur elementa rerum naturalium, materia, forma, & priuatio: quanquam priuatio, vt superius *in explanatione contextus* diximus, non aliter eo loco intelligitur esse principium quā per accidens, idq; ratione materiæ: vnde fit, vt omnes pene Aristotelis enarratores in procemium Physicorum, nomine elementi intelligant materiam, & formam, vt videre est eo loco apud Simplicium, Philop. Auer. Albert. & cæteros. Quin etiam ipse D. Th. qui hoc loco, lect. 4. verbis *ex quo* ad solā causam materialem accommodatis, formam ab hac definitione excludit, plane fatetur tertio de Cœlo c. 3. lect. 8. materiam & formam esse elemēta omnium rerum naturalium, idq; constare ex primo Physicorum lib.

Soluitur 1.

Quare ad priorem rationem, in oppositum dicendum est, etsi verba *ex quo* coniuncta cum verbo *fit* soli subiecto ac termino à quo aptari solent, tamen coniuncta cum verbo *constituitur* vel *componitur*, vel, *constat* formis etiam accommodari: imo, etiam nunquā coniuncta cum verbo *fit* accepto pro verbo *constat* propter compositionem adiunctam. Apertus locus est 1. Physicorum capit. 7. text. 65. vbi Aristoteles non solum docet res naturales constare per se ex materia & forma, sed etiam fieri per se ex vtraque. Neq; enim alia sunt verba, quibus compositio rerum naturalium significari possit, quam verba *ex quo*.

2. Ad posteriorem vt respondeamus, animaduertendum est, aliud esse loqui de elemento iuxta primam nominis impositionē, aliud iuxta præcipuam significationem vocabuli, sæpe enim accidit, vt nomen prius imponatur rei, quæ postea comperitur esse minus digna vocabulo. Verbi causa nomen formæ, prius vsurpatum fuit apud Philosophos pro forma accidentaria, quia nulla alia esse credebatur: verum vbi compertum est dari formas substantiales, sine vlla controuersia iudicatum est, hoc esse illius verbi præcipuum significatum. Ita ergo res habuit in elemēti appellatione. Nam cum veteres Philosophi (teste Auerr. hoc loco comm. quarto, si nullam adhuc substantiam simpliciorem igne, aere, ac cæteris vulgatis elementis agnouissent, atq; ex his corpora mista confici, & in hæc sola resolui existimassent: his primum elementi nomen, quod internum ac primum principium sonat, imposuerunt: atque adeo iuxta ea quæ nouerant, definiuerunt esse corpus, in quod cætera corpora diuiduntur siue resoluuntur: ipsum vero in alia specie diuersa non diuiditur, vt Aristoteles ex communi veterū sententia refert tertio de Cœlo, cap. 3. tex. trigesimoprimo. At postquam obseruatum est, illa ipsa elementa ex simplicioribus substantiis, materia inquam, & forma constitui, tum demum duo hæc, elementi nomine præcipue appellari cœperunt, ac duæ particulæ ex elementi definitione excludi, quę his simplicioribus elementis conuenire non possunt: quarum altera erat, quod esset corpus: hæc enim nec materiæ, nec formæ cōuenit, altera quod in illud cætera resoluerentur: quæ sane non conuenit iis formis, quæ dissoluto composito pereunt.

Cur primo veteres Philosophi elementi nomen pro vulgatis acceperint.

His positis dicendum est Arist. cum in loco citato probat formam non esse elementū, perspicue loqui de elemento iuxta primā nominis impositionem. Quod vel ex eo perspicue intelliges, quia dixerat paulo ante, si forma constaret ex elemento, non ex vno tantum constaret: quod falsum esset si nomen elementi sumeretur eo loco vt cōplectitur materiam, formamq; non esset elementum, iam enim aqua, & quodvis aliud vulgatum elemētum ex vno tantum elemento constaret, vtpote ex materia prima, cum tamen eo loco negetur constare quicquam posse ex vno dūtaxat elemento. Non est igitur dubium, quin Aristoteles eo loco nomē elementi acceperit iuxta primam nominis impositionem, quando ne materiam quidem primam eo sermone complectitur.

Quid

Quid de forma Metaphysica.

SECTIO III.

Formam vero Metaphysicam, quæ non in re ipsa differt ab eo, quod se habet vt materia, sed ratione ex ipsa natura rei desumpta, ex eo primum probabit aliquis non posse dici elementum, quia res quæ ex ea constat, B non potest in eam resolui nisi cogitatione: nunquam enim id, quod hoc pacto se habet vt forma, potest re ipsa separari ab eo, quod se habet vt materia, etiam extraordinaria Dei potestate. Deinde ex eo, quia si genus & differentia sunt elementa, cum in rebus etiam materiæ expertibus dentur genera & differentiæ: ex quoque res constabunt elementis, quod nemo dixerit.

Vera quæstionis explicatio.

C Atq hæc quidem, si definitionem elementi à veteribus traditã spectes, recte dicta sunt: si vero eam quæ hoc loco ab Aristotele multo melius proponitur, non recte: nihil enim in ea est, per quod Metaphysicæ formæ excludantur. Nam & ex eis primo res constat, & in eas diuiditur, ipsæ vero non amplius diuidũtur in alias formas, specie siue natura differẽtes. Verbi causa, substantia corporea constat ex natura substantię & corporeitatis, animal-D que & homo ex substantia & omnibus interiectis differentiis: tum ex omnibus vt formis, quia omnia hæc dant aliquod esse: tum ex genere summo vt materia, quia nullum dat esse specificum, ex differentiis autem interiectis vt formis, quia constituunt rem in esse specifico, vnde & specificæ dicuntur. Quod autem genus summum & differentiæ specificæ, quibus illud contrahitur, sint indiuisibiles specie E siue natura, ex eo patet, quia sunt naturę simpliciter simplices, vt sæpe dictum est. Aliter sentiẽdum est de generibus interiectis. Nam cum ea sint composita ex generibus & differentiis, non sunt vtique in definitione cõprehensa, sed habent rationem formarum compositarum respectu suarum specierum: materiæ vero compositæ secundæve, respectu differentiarum specificarum. Sed de simplicitate generis summi & differentiarum, luculentius F alibi agendum est.

Genus summum & differentias esse indiuisibiles specie.
Non ita genere subalterno.

Solutio 1.

Quare ad priorem rationem dicendum, satis esse si res vltimo resoluantur cogitatione in formas Metaphysicas, vt hæ in definitione ab Aristotele tradita comprehendi possint: hæc enim resolutio etsi nõ est realis siue physica, A est tamen rationalis & Metaphysica: cuius meminit Aristoteles in Analyticis, 2. *Post. c.* 14. *tex.* 17. cum iubet resoluere species cuiuscunq; prædicamenti in genera & differentias vsq; ad genus summum.

Resolutio realis altera, altera rationalis.

Ad posteriorem dicendum, non esse quidem admodum vsitatum, vt genus summum & differentiæ specificæ dicantur elementa, ne elementa physica appellari credantur, sed tamen interdum elementa dici & apud Aristotelem, *hoc ipso cap. tex.* 4. & apud Platonem, vt ipse etiam Aristoteles refert tertio huius operis libro, cap. 3. *text.* 10. vsurpatius certe est, vt dicantur principia.

De quo elementorum genere primo dicatur elementum.

SECTIO IV.

Distinctio proposita quæstionis.

Quod si petas, de quo elementorum genere primaria ratione dicatur elementũ distinguenda est quæstio, si enim de primo iuxta nominis impositionem sermo fit: vulgata elementa primum locum obtinent, quia, vt primo cognita, ita & primo nominata sunt: si vero de primo, iuxta rei naturam internis horum principiis videtur primo cõuenire ratio elementi physice sumpta. Nam & materiæ ac formæ mistorum sunt quodammodo cõpositæ, quod mista, actu materiis, virtute autem, formis vulgatorum elementorum constent. Dixi (Physice sumpta) quia si sumatur in commune, vt simpliciter sumenda est, forsitan prius conuenit generibus summis, & iis differentiis, quibus illa per se contrahuntur ad species, imo & ad indiuidua. Nam & materiæ & formæ specificæ & indiuiduales, sua habent genera summa & differentias, ex quibus constent, & in quæ resoluantur: quæ iam in alia resolui nequeunt, cum sint simpliciter simplicia. Quod si materiam siue Physicam siue Metaphysicam, cum forma conferas: primus locus dandus est materiæ, cum ipsa sit prima in compositione, & vltima in resolutione.

Vera & conclusa difficultatis expositio.

Itaque spectata rei natura, elementum primo dicitur de materia, cum de forma (præcedente tamen Metaphysica Physicam) tertio de vulgaris elementis, deinde de elementis accidentium proprie dictis, postremo de iis, quæ per translationem dicuntur elementa.

ΚΕΦ. Δ.

Text. 5. ΦΥσις a δὲ λέγεται ἕνα μὲν τρόπον, ἡ τῶν φυομένων γένεσις: οἷον εἴ τις ἐπεκτείνας λέγοι τὸ ὖ. ἕνα b δὲ ἐξ οὗ φύεται πρῶτον τὸ φυόμενον ἐνυπάρχοντος. ἔτι c ὅθεν ἡ κίνησις d ἡ πρώτη ἐν ἑκάστῳ τῶν φύσει ὄντων ἐν αὐτῷ ᾗ αὐτὸ ὑπάρχει. φύεσθαι e δὲ λέγεται ὅσα αὔξησιν ἔχει δι᾽ ἑτέρου, τῷ ἅπτεσθαι καὶ.

CAPVT IV.

Natura a autem dicitur uno quidem modo, eorum quæ nascuntur generatio, ut si quis in verbo φύσις producat literam, ῡ. Alio b vero id, ex quo insito primum fit id, quod nascitur. Præterea c id unde est primus d motus in unoquoque eorum, quæ natura constant: in ipso, inquam, quatenus ipsum est. Nasci e autem dicuntur ea, quæ per Text. 5.

CAPITIS QVARTI EXPLANATIO.

Cur a Metaphysico natura tractetur. NAtura a autem. Etsi natura ad solum Physicum pertinere videatur, tamen ea de causa dici solet à Metaphysico tractari, quia inter naturæ significationes, quæ hoc capite tradũtur, vna est, qua naturæ nomen pro qualibet essentia sumitur. Verum non hac tantum de causa potest primus Philosophus disserere de natura, sed etiam, vt distinguat supernaturalia à naturalibus, materiamque naturali Philosopho subiectam suis limitibus circumscribat. Docet ergo Aristoteles in priori parte huius capitis, naturæ nomen quinq; modis proprie vsurpari, vno autem translatitie: tum in posteriore parte reuocat omnes ad vnum suapte natura primũ ac præcipuum. *Naturam quinq; modis dici proprie. Primus modus naturæ.* Primus modus est, quo naturæ vocabulum apud Græcos pro generatione viuentium accipitur. Quæ quidem in plantis germinatio, in animalibus nonnunquam fœtura dicitur. Non immerito autem viuẽtium generatio dicta est natura, quia sola viuentia dicuntur nasci, quemadmodum effectio omnium eorum, quæ generantur, generari dici potest. Hæc tamen significatio, vt Aristoteles ait, tum demum accommodatur Græco naturæ vocabulo physis, cum y, producitur, alioqui insitum potius generationis principium significat, quam generationem. Quanquam hoc totum expungit Budæus, Argyropylusq; haud vertit, quod eis supposititium videatur. Nec desunt qui negent, in verbo physis vnquam reperiri productum y. Nos certe pro natura hoc pacto sumpta, natiuitatis vocabulo vti consueuimus, potissimum vero, cum significamus actum quo viuentia extra locum primæ generationis prodeunt.

Secundus. b *Alio vero id.* Secundo modo vsurpatur naturæ nomen pro prima parte, quæ in viuentibus generatur: cuiusmodi est cor, Aristotelis sententia, in iis quæ perfecta sunt. Hæc autem significatio naturæ mox successit primæ, quia facillimum fuit, id, quod primum extat, in vnoquoque eorum, propriæ ipsorum generationis nomine appellare. Vide librum de generatione animalium 2.

Tertius. c *Præterea id.* Tertio modo sumitur natura pro interno principio cuiusq; rei naturalis, vnde primo vnaquæq; habet vt moueatur, quatenus talis est, quo pacto natura definita est 2. Phys. cap. 1. *tex.* 3 complectiturque materiam & formam, secundum veram de materia & forma sententiam, non materiam solam, vt quidam existimant, aut solam formam, vt Alexander, de qua re postea disserendum.

d *Primus motus.* Scribit hoc loco Alexander duobus modis verba hæc posse intelligi. Vno vt nomine primi motus significetur motus localis: omne enim corpus naturale mouetur motu locali, non item motu accretionis, decretionisve, aut alterationis. Altero, vt significetur motus naturalis, nam & per artem res naturales moueri possunt. Verum is motus posterior est: quę expositio magis placet (Vtrovis tamen modo exponas, oportebit subaudire verbum primo) vt sic habeat sententia. (Vnde primo est primus motus.) Nam & motus localis, & quivis alius naturalis potest esse à qualitate vt motus terræ à grauitate, & tamen qualitas non est natura, quia nec inest primum, nec motus per eam primo conuenit rebus naturalibus. Aut ergo supplenda est hæc particula, quod non est insuetum, tum præsertim cum definitiones ex aliis locis repetuntur, in quibus proponuntur, & explicantur accuratius: aut dicendum proposita verba eandem vim habere, ac si diceretur, (Vnde primum est motus.)

Quæ dicantur nasci. e *Nasci autem.* Causa explicandæ primæ ac secundæ significationis naturæ, exponit verbum nasci: neq; enim omnia, quæ generãtur nasci dicuntur, sed sola viuentia. Ait ergo ea nasci, quæ per aliud incrementum accipiunt, quia illud ita tangunt vt ei copulata sint & quasi colligata, siue illa intus gignantur, vt fœtus in vteris maternis (quæ Arist. hic appellat congenita siue in extremitatibus vt fructus in extremis ramis, quæ idem vocat adgenita. Omnia enim viuentia, per ea à quibus generantur, aliquod incrementum accipiunt, cum tempore primæ accretionis, quo adhuc illis copulata sunt, per ea ipsa alantur.

Fœtus

καὶ f συμπεφυκέναι ἢ προσπεφυκέναι, ὥσπερ τὰ ἔμβρυα. διαφέρει g δὲ σύμφυσις ἁφῆς. ἔνθα μὲν γὰρ οὐδὲν παρὰ τὴν ἁφὴν ἕτερον ἀνάγκη εἶναι. ἐν δὲ τοῖς συμπεφυκόσιν ἔστι τι ἓν τὸ αὐτὸ ἐν ἀμφοῖν, ὃ ποιεῖ ἀντὶ τοῦ ἅπτεσθαι, συμπεφυκέναι, καὶ εἶναι ἓν κατὰ τὸ συνεχὲς καὶ h ποσὸν, ἀλλὰ μὴ κατὰ τὸ ποιόν. ἔτι i δὲ φύσις λέγεται, ἐξ οὗ πρώτου ἢ ἔστιν ἢ γίγνεταί τι τῶν

per aliud incrementum habent, quia tangant & f copulata, siue congenita, vel adgenita sint, veluti fœtus. Differt g autem copulatio à tactu, quod hic præter tactum nihil aliud esse necesse est, in copulatu autem est aliquid vnum in vtroque idem quod pro tactu copulationem efficit, & vt continuatione, quantitateque h non qualitate sint vnum. Præterea i natura dicitur id, ex quo primo inordinatoque & ex sua potentia immutabili, aut est,

Fœtus enim, & oua in vteris maternis augentur ipso alimento matrum, quibus adhuc colligata sunt: stirpium vero semina accrescunt in earum extremitatibus eodem succo, quo augẽtur ipsæ stirpes quibus adhærent. Quo loco aduerte ea de causa viuentia, quæ ex ouis, aut fructuum seminibus nascuntur, iam tum censeri incremẽtum accipere cum ista accrescunt, quia illorum formæ iam tum in his existunt potentia propinqua. Vnde fit, vt Arist. extremis verbis huius capitis dicat, naturalem esse aliquando insitam aut potentia, aut actu: potentia quidem propter formas viuentium quatenus existunt in seminibus, vt ait Alex. actu vero propter easdem quatenus sunt in ipsis viuentibus genitis, & quasvis alias rerum naturalium actu existentium. Si quis autem roget, num idem sit nasci, atq; accipere primum illud incrementum, respondendum est, non esse prorsus idem, tum quia nec auis tum proprie dicitur nasci cum ouũ, ex quo producenda est, incrementum accipit, neq; arbor cum semen ex quo proditura est, accrescit, tum etiam quia fœtus animalium, si de illorum natiuitate interiori agitur, prius nascitur quam alimento matris augeatur: si vero de exteriori, prius per matrem accrescit, quam nascatur late tamen sumpto nascendi verbo pro eodem vsurpari potest. *Fœtus & oua in vteru quo augeantur.*

f *Et cop. siue cong. vel adg. sint.* Verba hæc non extant in Græco, sed addita à nobis sunt, vt sensus plane exprimeretur. Nam cum in hoc conueniat σύμφυτα id est, cõgenita, & πρόσφυτα, hoc est, adgenita, quod vtraq; copulata sint, & velut colligata, σύμφυσι aũt, cum mox distinguitur ἀπὸ τῆς ἁφῆς plane sumatur vt complectitur προσφυσι (quo quidem pacto copulationem significat) non potuit sensus plane exprimi, nisi congenita, & adgenita prius comprehenderentur copulatorum nomine, quam copulatio, quæ vtrisq; communis est, a tactu distingueretur. *Verba Græco addita.*

g *Differt autem copulatio à tactu.* Distinguit copulationem à tactu proprie dicto. Quo loco aduerte in omni generatione esse necessarium aliquem tactum agentis proximi cum effectu, saltem in principio: sed tamen in generatione non viuentium, tactum plane esse proprium. Siquidem illa se proprie tangunt, quorũ extrema non sunt vnum, sed simul, quo pacto perspicue se habent generans & genitum in non viuentibus at in generatione prima viuentium, tactum non esse proprium saltem perspicue, quia generans, & genitum cum videntur continuata, aut non habent extrema simul, sed vnum & idem, quo genitum continuatum est cum generante: aut certe ita colligata sunt: siue agglutinata inter se, vt vno & eodem termino communi continuata videantur. Dico autem *in generatione prima*, vt complectar generationem stirpium ex seminibus, & quorundam animalium ex ouis, quæ quidem iam tum quodammodo gignuntur, vt paulo ante diximus, cum semina aut oua producuntur. Neq; enim illa continuantur, aut quasi continuantur cum generantibus, nisi cum hæc gignuntur. *Generans & genitum in prima generatione quo pacto se tangãt.*

h *Quant. tateq; non qualitat.* Ideo generans & genitum in viuentibus (nempe, cum primum hoc incrementum accipit) dicuntur quantitate vnum, non item qualitate, quia etsi eo pacto colligata sunt, vt eundem terminum communem aut habeant, aut habere videantur, sunt tamen diuersæ res, & habent distinctas numero formas, ac dispositiones. At in non viuentibus (loquor autem de vniuocis) quandocunq; fit copulatio geniti cum generante, ita vtrumque est vnum quantitate, vt eadem sit vtriusq; forma, eædem dispositiones. Num autem in viuentium generatione vera sit continuatio geniti cum generante, an solum specie tenus, & qua ratione id accidit, ad finem capitis docebimus. *Cur vnum quantitate dicantur generans & genitum.*

i *Præterea natura dicitur id, ex quo primo.* Quarta naturæ significatio est, qua naturæ nomen sumitur pro materia prima, siue iuxta veram de materia prima sententiam, quæ superiori significatione comprehensa est, siue vt sumebatur apud priscos poetas, & veteres Physicos. Putabãt enim illi materiam primam esse ens actu, totamq; substantiam rerum, neq; aliud quicquam in materia præter accidentia reperiri: fatebantur tamen eiusmodi materiam primam, siue vna esset, siue plures (de hac enim re satis patet ex prim. lib. c. 7. q. 2. sect. 2. & sequentibus quanta inter eos fuerit dissensio) inordinatam esse, hoc est, carentem ex se omni forma earum rerum, quæ ex illa fieri possent, egentemq; externa potentia, vt mutaretur in varias formas accidentarias, *Quarta naturæ significatio.*

τῶν φύσει ὄντων ἀρρυθμίστου ὄντος, καὶ ἀμεταβλήτου ἐκ τῆς δυνάμεως τῆς ἑαυτοῦ. οἷον, ἀνδριάντος, καὶ τῶν σκευῶν τῶν χαλκικῶν, ὁ χαλκὸς ἡ φύσις λέγεται. τῶν δὲ ξυλίνων, ξύλον. ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων. ἐκ τούτων γάρ ἐστιν ἕκαστον, διασωζομένης τῆς πρώτης ὕλης. τοῦτον γὰρ τὸν τρόπον καὶ τῶν φύσει ὄντων τὰ στοιχεῖά φασιν εἶναι φύσιν οἱ μὲν πῦρ, οἱ δὲ γῆν, οἱ δὲ ἀέρα, οἱ δὲ ὕδωρ, οἱ δ' ἄλλο τι τοιοῦτον λέγοντες, οἱ δ' ἔνια τούτων, οἱ δὲ πάντα ταῦτα. ἔτι k δ' ἄλλον τρόπον λέγεται ἡ φύσις ἡ τῶν φύσει ὄντων οὐσία. οἷον οἱ λέγοντες τὴν φύσιν εἶναι τὴν πρώτην σύνθεσιν, ἢ ὥσπερ Ἐμπεδοκλῆς λέγει, ὅτι φύσις οὐδενός ἐστιν ὄντων, ἀλλὰ μόνον μίξις τε διάλλαξίς τε μιγέντων ἐστί. φύσις δ' ἐπὶ τοῖς ὀνομάζεται ἀνθρώποισι. διὸ καὶ ὅσα φύσει ἐστὶν ἢ γίνεται, ἤδη ὑπάρχοντος ἐξ οὗ πέφυκε γίνεσθαι ἢ εἶναι, οὔπω φαμὲν τὴν φύσιν ἔχειν, ἂν μὴ ἔχῃ τὸ εἶδος καὶ τὴν μορφήν. φύσει m μὲν οὖν τὸ ἐξ ἀμφοτέρων τούτων ἐστίν. οἷον τὰ ζῷα καὶ τὰ

est, aut sit aliquid eorum, quæ natura sunt: quo pacto æs, statuæ, æneorumque vasorum natura dicitur, ligneorum autem lignum: eodemque modo in cæteris. Ex his enim vnumquodque constat seruata prima materia. Nam & elementa eorum, quæ natura constant, hoc pacto naturam esse dicunt: alii ignem, alii terram, alii aerem, alii aquam, alii aliud quid tale asserentes, alii horum nonnulla, alii hæc omnia. Dicitur k *item natura modo alio substantia eorum, quæ natura sunt, vt ii censent, qui dicunt, naturam esse primam compositionem: vel, vt Empedocles ait, nullius entium naturam esse, sed tantum mistionem mistorumque permutationem: nominari autem apud homines naturam. Quocirca* l *& ea omnia, quæ natura sunt vel fiunt, existente iam eo, ex quo apta sunt fieri aut esse, nondum dicimus naturam habere, nisi speciem ac formam habeant. Naturam igitur constare id, quod*

quemadmodum materia rerum, quæ arte conficiuntur, nullam formam artis ex se habet, sed eam accipit, quæ actione artificis inducitur.

Quinta. k *Dicitur item natura.* Quinta significatio est, qua naturæ nomen pro forma substantiali sumitur, seu iuxta veram sententiam de substantiali forma, quæ præcipue tertia naturæ significatione continetur, seu, vt veteres quidam formæ substantialis vocabulo vtebantur. Fuerunt enim, qui dicerent, nullam esse formam substantialem, quæ naturæ nomine significaretur, sed ipsam elementorum mistionem (quam Empedocles primam compositionem appellabat) hoc est, ipsa elementa per alterationem mutuam commista, esse formam & substantiam misti, atque hanc dici solere naturam misti, vtpote qua mistum ab elementis distinguatur, non autem substantiam vllam elementis additam. Vide Aristotelem 1. de part. animal. cap. 1. & 2. de gener. text. 37.

l *Quocirca & ea.* Concludit formam, qua vnaquæque rerum naturalium talis est, & à cæteris distinguitur (quicquid tandem ea forma sit) necessario dicendam esse naturam hac ratione, quia quæ natura sunt aut fiunt, non continuo dicuntur existere in rerum natura, siue habere propriã naturam existentem, si eorum materia existat: vt si existãt elementa, ex quibus lapis fieri potest, non continuo dicemus, lapidem existere in rerum natura, quemadmodum non continuo dicimus nauem esse, si adsint ligna, ex quibus fabricari possit, at forma accidente (siue ea sit substantia elementis addita, siue sola elementorum coniunctio) continuo res existit in rerum natura, igitur forma, quicquid tandem ea sit, necessario dicenda est natura. *Formam esse naturã ratione probatur.* Qua eadem ratione vtitur Aristoteles secundo Physicorum, capite primo textu primo secundo septimo, vndecimo, & decimotertio. Aduerte autem proposita ratione non solum probari formam substantialem esse naturam, sed etiam probari potuisse, quod sit præcipuum naturæ significatum. Quanquam Aristoteles paulo post hoc ipsum alia ratione concludet.

Quid natura constet. m *Natura igitur constat.* Colligit ex primo naturæ significato, id natura constare, quod ex materia & forma compositum est, quando materia non satis est, vt res naturalis in rerum natura consistat. Et quoniam hæc compositio satis est, vt res appelletur naturalis, licet nec nata nec genita sit, vt patet in cælestibus corporibus, misso primo ac secundo significato, duplicem esse colligit naturam, materiam videlicet ac formam, quibus ex instituto pleneque tradendis, naturalis Philosophus à Metaphysico & Mathematico distinguitur, familiariusque vtramque explicat. Ait enim de materia, quod duplex sit, quæ simpliciter prima est, vel ea, quæ est prima comparatione rei, quæ fit, seu (quod idem est) proxima, vt Albertus & Auerroes interpretantur, quo pacto respectu vasorum æneorum materia prima est æs: simpliciter autem, inquit, forsitan est aqua, si omnia, quæ liquescunt calido, & concrescunt frigido, sunt aqua, id est, aquea, vt ipse docet quarto Meteorolog. libro, capito duodecimo. *Materia duplex.* Dicit autem *forsitan*, quia etsi aqua veterum quorundam sententia (Sic enim sensit Thales Milesius, & alii. Vide quæ dicta sunt libro primo, capite septimo, quæstione secunda, sectione secunda.) est prima

τὰ μόρια αὐτῶν. φύσις δ' ἡ τε πρώτη ὕλη, καὶ αὕτη διχῶς, ἢ ἡ πρὸς αὐτὸ πρώτη, ἢ ἡ ὅλως πρώτη. οἷον τῶν χαλκῶν ἔργων, πρὸς αὐτὰ μὲν πρῶτος ὁ χαλκός, ὅλως δ' ἴσως ὕδωρ, εἰ πάντα τὰ τηκτὰ ὕδωρ, καὶ τὸ εἶδος, καὶ ἡ οὐσία. τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ τέλος τῆς γενέσεως. μεταφορᾷ n. δ' ἤδη καὶ ὅλως πᾶσα οὐσία φύσις λέγεται διὰ ταύτην· ὅτι καὶ ἡ φύσις οὐσία τίς ἐστιν.

quod ex vtroque horum constat: veluti animalia, eorumq́; partes. Natura autem & materia prima est, & ea dupliciter, aut qua ad ipsum est prima, & omnino prima. Verbi gratia, aeneorum operum, ad ipsa quidem aes primum est: omnino autem fortassis aqua, si aqua sint ea omnia, quae liquescere possunt. Forma etiam, & substantia. Est autē haec generationis finis. Translatione n. autem iam & omnis omnino substantia propter hanc, natura dicitur, quia & ipsa natura substantia sit quadam.

Tex. 14. Ἐκ δὴ τῶν εἰρημένων ἡ πρώτη φύσις καὶ κυρίως λεγομένη ἐστὶν ἡ οὐσία ἡ τῶν ἐχόντων ἀρχὴν κινήσεως ἐν αὐτοῖς ᾗ αὐτά. ἡ γὰρ ὕλη, τῷ ταύτης εἶναι δεκτική, λέγεται φύσις καὶ αἱ γενέσεις, καὶ τὸ φύεσθαι τῷ ἀπὸ ταύτης εἶναι κινήσεις, καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως τῶν φύσει ὄντων, αὕτη ἐστὶν ἐνυπάρχουσά πως, ἢ δυνάμει, ἢ ἐντελεχείᾳ.

Tex. 14. *Ergo o ex iis, qua dicta sunt, prima, & qua proprie natura dicitur, substantia est eorum, qua in se ipsis, quatenus ipsa sunt, motus principium habēt. Materia enim ex eo natura dicitur, quod huius sit capax: generationes item, ipsumq́; nasci, quod sint motus ab ea profecti. Atq; haec ipsa est principium motus eorum, quae natura consistunt, modo aliquo existens aut potentia, aut actu.*

est primae materia simpliciter: re tamen vera non est prima simpliciter, cum in priorem resolui possit. De forma vero hoc adiungit explicationis gratia, quod sit generationis finis, vt docuerat libro secundo Physicorum, capite secundo, textu vigesimotertio & septimo, textu septuagesimoprimo.

n *Translatio autem.* Tradit sextam naturae significationem, qua naturae vocabulum pro qualibet substantia sumitur, subaudi tamen, *qua habeat modum forma.* Nam quae non habet modum formae, sed est suppositum, veluti Socrates, aut hoc lignum, non iam dicitur natura, nisi per synecdochen aut metonymiam. Per synecdochen, ratione materiae aut formae, quae sunt partes suppositi naturalis: per metonymiam autem, ratione totius essentiae, quae est in supposito, veluti contentum in continente, siue habitum in habente, de qua re capitulo 8. Itaque vt vno verbo concludam, substantia hoc loco pro quavis essentia sumitur, neque tantum pro essentia substantiae, quae simpliciter est essentia, sed etiam pro essentia accidentis. Ait autem, hanc vsurpationem esse translatitiam: quia cum forma substantialis dicta esset natura, inde per translationem factum est, vt omnis substantia, quae modum formae habet, natura etiam appellata sit. *Sexta naturae significatio translatitia.*

o *Ergo ex iis.* Reuocat caeteras naturae vsurpationes ad praecipuam illam, qua naturae nomen pro substantiali forma sumebatur. Aitq; eam esse primam ac propriam, hoc est praecipuam: siquidem materia entium naturalium ex eo dicitur natura, quia est capax eiusmodi formae: eorum autem generationes, siue viuentia illa sint, siue non viuētia, quia ab hoc formarum genere primum oriuntur. Non reuocauit autem expresse secundum naturae significatum, quia prima pars, quae in generatione viuentium nascitur, ad materiam reducitur, quemadmodum & caeterae partes integrantes. Addit deniq; formas existere aliquando in potentia proxima, vt formam viuentis in semine, aliquando in actu, vt eandem in viuente genito. *Reuocatio vsurpationum ad vnam primariam.*

At obiiciat merito aliquis in hunc modum: Naturae nomine primo significata est generatio viuentium, vt dictum est, non recte igitur ait Aristoteles, ipsum nasci dici naturam, quia proficiscitur à natura, id est, à forma substantiali, quasi substantialis forma prius dicta sit natura. *Obiectio 1.*

Praeterea Aristoteles plane docet 2. Phys. cap. 1. generationem non dici naturam ratione eius naturae, à qua proficiscitur (quo pacto medendi opus dicitur Medicina ab arte Medicinae, vnde oritur, sed ratione eius, ad quam progreditur, veluti sanatio à sanitate, ad quam tendit, si igitur eo loco erratum non est, perperam dicitur hoc loco generationem viuentium appellari naturam à natura, à qua proficiscitur. 2.

Dicendum tamen ad priorem obiectionem, si impositio nominis apud Graecos spectetur, primam naturae significationem esse eam, qua significatur generatio viuentium. Ea enim, vt primo cognita fuit, ita primo nominata. Si vero ratio dignitatis habeatur, nomine naturae primo significari formam substantialem. Prima enim significatio hoc pacto sumpta idem valet quod praecipua, pro quo verbo Aristoteles adiecit; & quae proprie dicitur.) Quare nullam esse in dictis repugnantiam. *Solutio obiectionis primae.*

Ad po-

Solutio 2. Ad posteriorem dicendum, generationem, cum sit quasi via quædam inter naturam generantis, à qua oritur, & naturam rei generandæ, ad quam progreditur, ab vtraque dici posse naturam tanquam à potiori significato: proinde non mirum esse, si hoc loco credatur dici natura ab ea, à qua oritur, secundo autem Physicorum ab ea, ad quam proficiscitur. Illo enim loco spectatur generatio, vt passio seu susceptio naturæ, quæ susceptio ab eo, quod suscipitur, denominari debet, hoc autem loco spectatur vt actio seu communicatio, quæ ab eo, quod sese alteri communicat, denominationem accipit. Quæ solutio iis, quæ à D. Thoma & aliis traduntur, consentanea est.

Quodnam sit primum ac præcipuum naturæ significatum.

QVÆSTIO I.

Argumenta pro vtraque parte.

SECTIO I.

Propositio doctrina Arist. ARistoteles quidem ad finem huius capitis affirmat, naturam dici primo de forma substantiali: deinde de materia & generatione, præsertim viuentium: postremo, quoniam dixerat, essentiam cuiusq; rei metaphorice dici naturam, videtur extremum locum essentiæ tribuere. At missa generatione, quod ab ea res non dicantur naturales, saltem vniuersa ac primo, contra videtur res habere. C

Materiam videri primã ordine naturæ. Essentiam ordine perfect. Primo, quia, si sequamur generationis ordinem, secundum quem imperfectiora priora sunt, primus locus dandus erit materiæ, secundus formæ, tertius essentiæ, quæ ex materia & forma resultat: si vero perfectionis, iuxta quem perfectiora sunt priora, primum dicitur natura de essentia rei, secundo de forma tertio de materia.

Compositio si spectetur, quid primũ. Secundo, quia natura vt natura est, aut dicit ordinem ad compositionem rei, cuius est natura, aut ad eius operationem: (neq; enim videtur dici omnino absolute) si ad compositionẽ, primo dicetur de materia, quæ est prima in componendo: secundo de forma, quæ materiæ in componendo additur: tertio de tota essentia, quę non proprie componit suppositum, cuius est natura, cum non sit eius pars nec integralis, vt dicitur, nec essentialis: D

Quid si operatio. si ad operationem, necesse est, vt primo dicatur de essentia, à qua primo proficiscitur operatio: secundo de forma, à qua prouenit operationis determinatio: postremo, de materia, quæ ex se indeterminata est ad omnem materialem operationem. E

Quid si principium naturalis mutationis & operationis. Tertio, quia si id primo dicendum est vẽdicare sibi naturæ nomen, cuius ratione omnes mutationes rerum naturalium dicuntur naturales, certe materia est primo natura, siquidem & ipsa corruptio naturalis respectu materiæ, non formæ, nec totius essentię: siuero id, cuius respectu propriæ operationes dicuntur naturales: non dubium est, quin natura primo dicatur de essentia: secundo de forma: tertio de materia. Omnes enim res, quæ habent operationem, essentiam habent: non item omnes aut formam, aut materiã, vt patet in substantiis separatis: in iis autem, quæ materiam & formam habent, propriæ operationes magis dicuntur naturales respectu formæ, quam materiæ. Ita non videtur Aristo. in ratione naturæ recte tribuisse primatum formæ substantiali. A B

Quam varie naturæ nomẽ vsurpetur, & quo pacto in hac quæstione sumendum.

SECTIO II.

Breuis repetitio acceptionum naturæ NAturæ nomẽ (vt paucis ea, quæ ab Arist. hoc c. dicta sunt complectamur) primo dicitur apud Græcos de generatione, præsertim viuentium: secundo de ea parte, quæ primo in viuentium generatione oritur: tertio, de materia prima & forma substantiali secundum veram de materia & forma sententiam, sub nomine tamen principii motus: quarto de materia prima, seu recentiorum, seu veterum spectata opinione, siue illa sit, quæ simpliciter prima ponitur, siue quæ prima, incipiendo ab effectu, quam proximam dicimus: quinto de forma substãtiali seu vera, seu iuxta huius aut illius sententiam: sexto de essentia cuiusq; rei, ad quos modos reuocari possunt cæteri omnes, quotquot inueniuntur.

Quæ reuocentur. Cõplexio propensio Nam complexio particularis, indoles, ingenium huius aut illius particularis ve propẽsio naturalis, quæ sæpe naturæ nomine appellantur, ad materiã reuocari solent, quod iuxta variam materiæ dispositionem in diuersis indiuiduis varia sunt: communis autem, & cõplexio, & naturalis propensio ad formã, quod formam sequantur. Possunt & hæc quemadmodum generalius, ita & aptius reuocari ad naturam pro essentia rei, siue particularis ea sit, siue vniuersalis, siue substantia, siue accidens, siue materiæ particeps, siue expers. Omnis n. dispositio & propensio, quæ essentiæ rei siue

rei sine communis; siue particularis propria A & peculiaris est (hanc enim naturalem appellamus) natura illius sæpe dicitur.

Hinc aliquid dicimus contra, vel supra, vel præter naturam, quod vel aduersetur naturali propensioni, vt motus terræ deorsum, & ignis sursum: vel ad altius aliquid rem euehat, quam naturalis propensio inclinet: veluti miraculosa, libera, & artificiosa opera, quatenus ab extraordinaria Dei virtute, aut à libero arbitrio, aut ab arte procedunt: deniq; vel nec si B naturale rei, neq; eius propēsioni aduersetur, aut eā ad altius aliquid euehat, qualis est motus, quo sphera ignis in cœlo in orbē mouetur.

Mundus totius machina.

Iam, cum vel tota rerum vniuersitas natura dicitur, vt apud Plat. in Menone, vbi ait, totam naturam cognatam esse, & sibi cōsonam: vel tota vniuersitas infra Deum, quo pacto quidam immerito existimant naturam accipi ab Arist. cum l.1. de Cœlo. c.4. tex.32. & 2. de cœlo tex.50. & 59. & 3. de Anima c. .tex. 45. & C 90. ait, Deum & naturam nihil frustra facere (multa enim frustra & temere agunt homines) vel solus mundus sensibilis, vt apud eundem in 2. l. c.3. tex.16. huius operis, cum ait vniuersam naturam fortasse materiam habere & in l. de Diuinatione, c. 2. cum scribit naturam non esse diuinam, sed demoniam, vel solus mundus sublunaris, vt fortasse 12. l c.7. tex.38. huius operis, cum scribit, à primo principio cœlum ipsum naturamq; pendere: nisi D natura eo loco potius sumatur pro tota rerum vniuersitate infra Deū: non dubium est, quin naturæ nomē accipiatur pro essentia: per Metonymiam tamen, aut Synecdochen, tametsi nunc fusius, nunc pressius pro ratione instituti & materiæ de qua agitur.

Mundus sensibilis.

Mundus sublunaris.

Non pro Deo solo natura accipitur apud Arist.

Sunt, qui putent aliquando naturam accipi hoc pacto pro solo Deo apud Arist. vt cum 8. Phys. c.6. tex.58. & c.7. tex.56. & 2. de cœlo c. E 5. tex.34. & 1. de p. anim. c.5. & li. 2. c.14. & alibi sæpe ait, Naturam facere ex iis, quæ fieri possunt, semper quod melius est, & 10. de partibus animal. Vbi Gaza interprete vocat naturam parentem, & auctorem omnium, & cuius ingenio miraq; solertia res cōstitutæ sint. Videtur enim Deus iis in locis appellari natura, quasi essentia quædam summa, & quæ simpliciter & absolute essentiæ nomine digna sit, quemadmodum & in sacris literis, vt Exod.3. F dicitur is, *qui est*, eo præsertim, quod in Deo solo, essentia, & habens essentiam formaliter idem sint, vt iam non figurate, sed proprie, natura, essentiave appellari possit.

...n accipi.

Non placet tamen hæc sententia. Nam etsi Deus potest (ac maxime omnium) dici natura, id est, essentia: non sumitur tamen naturæ nomen hoc pacto iis in locis, aliisq; simi-

libus: sed pro caussis naturaliter agentibus, id est, secundum naturalem propensionem, accepto singulari numero pro plurali: tametsi Arist. inter eas præcipue intelligit Deum: quē errore maximo l. huius operis 12. c.6. tex 3 . & 9. Met tex.17. & aliis in locis putauit agere ex necessitate naturæ. Hinc enim est, quod cum causæ naturaliter agentes infra Deum agant veluti eius instrumenta, nihil mirum sit, si eis omnibus tribuat Aristo. quod ex iis, quæ fieri possunt, semper meliora faciant, quod sint auctores siue opifices viuentium omnium, quæ apud nos sunt (siquidem de iis tantum sermo est in loco posterius citato) & alia si quæ sunt huiusmodi. Nam illa, *Quod natura sit parens, quod eius ingenio miraq; solertia*, & c. adiecta sunt ab interprete, tametsi eorum quædam tribui possent causis naturaliter agentibus, quatenus primo agenti deseruiunt. Sumit igitur Aristoteles iis in locis naturam pro tota aggregatione causarum naturaliter agentium: quo ēt modo potius dicendum est accipi naturam in pronuntiato illo, Deum & naturam nihil frustra facere, quam pro rebus omnibus infra Deum. Multa enim homines frustra faciunt, cum libere agunt, multa temere & inconsulto, multa pro melioribus peiora. Deniq; vix ac ne vix quidem fortasse reperiatur auctor, qui naturæ nomen pro solo Deo accipiat, nisi sit ex iis, qui Deum animam mundi esse crediderunt. Fuerunt enim non modo inter eos, qui Philosophorum nomine appellati sunt, vt Varro apud Aug. libr. septimo, de ciuit. Dei capite sexto, & alii: sed inter hæreticos etiam, Almariani, vt refert Diu. Thomas 1. par. quæstione tertia, art octauo, qui id existimarint: quo pacto non iam reductitie, sed proprie, & Physice etiam conueniret in Deum naturæ vocabulum, contra quos quæstione sequente nonnihil dicetur.

Error Arist. censentis Deū ex necessitate natura agere

Naturā sumi ab Arist. pro aggregatione causarum.

Deum & naturam nihil frustra agere quomodo accipiendum.

Qui Deum mundi animam posuerint.

Ita patet quam multis modis sumatur naturæ nomen, vt mittantur remotiores illæ significationes, quibus & definitio, & simplex conceptus rei naturæ nomine appellantur, quod rei naturam hoc vel illo modo repræsentent: Itemq; negationum, & aliorum non entium quidditates, quia ita se habeant ad non entia vt veræ naturæ, ac quidditates ad entia. Verum, quia ex his omnibus materia, forma & essentia præcipue dicuntur naturæ nomine: de his tantum deinceps in hac quæstione agendum est.

Naturam apud Physicum primo dici de forma, apud Metaphysicum de essentia.

R Sect.

SECTIO III.

Discrimen notandum, quo principia & causæ à natura & elemento differunt.

ERgo vt concludamus, illud in primis animaduertẽdum est, ea quatuor, quæ hactenus hoc libro explicata sunt, hoc differre inter sese, quod principia & causæ possunt esse extra ea, quorum sunt principia causæve, vt patet ex iis, quæ ad primum & secundum caput dicta sunt, at elementa & naturæ semper sunt in iis, quorum sunt elementa naturæ ve, quod ipsum & per se perspicuum est, & D. Th. hoc loco lect. 5. de natura docet.

Differentia naturæ ab elemento.

Deinde, hoc interesse inter naturam proprie dictam & elementum, quod elementum, quatenus elementum est, non dicit ordinem ad vllam operationem rei, cuius est elementum: sed ad solam eius compositionem: vt cernimus vel in partib. numeri, at natura proprie dicta, quatenus natura est vltra ordinem ad compositionem (quando scilic. non solum est natura, sed etiam elementum, dicit ordinẽ ad operationem. Quod ex eo perspicuum est quia hoc pacto distinguitur ab essẽtia & quidditate. Essentia enim solum dicit ordinem ad esse rei, cuius est essentia: quidditas autem ad definitionem, qua explicatur. Vnde intelliges id, quod dici solet, proprium esse essentiæ rerum, vt essentia aut quidditas est: quod non sit impossibilis, aut fictitia: at naturę, vt natura est, quod non sit otiosa.

Cur natura pro essentia dicatur metaphorice.

Postremo ea de causa dixisse Aristotelem, naturam sexto modo sumptam, esse metaphorice naturam, quia non solum complectitur essentiam & quidditatem, vt proprie natura est, siue vt habet ordinem ad operationẽ: sed etiam, vt essentia aut quidditas est, essentia enim & quidditas, quia vt talia sunt, non habẽt ordinem ad operationem: non dicuntur naturæ, nisi per translationem.

Respondetur q. Conclusio.

His positis respondendum est ad quæstionem, principale naturæ significatum, si generaliter loquendũ est, esse essentiam siue quidditatem, non vt metaphorice tamen, sed vt proprie natura est: si vero vt natura distinguit res naturales à non naturalibus, hoc est, ab artificialibus mathematicis & metaphysic. propriis, esse formam.

Prior pars assertionis huius ex eo primum probatur, quia essentia vt proprie natura est, latius funditur quam materia & forma, reperitur enim non solum in rebus materialibus, sed etiam, atq; adeo præcipue in immaterialibus, quæ magis actuosæ sunt: in quibus tamen materia & forma locum non habẽt. Deinde ex eo, quia in rebus etiam habentibus & materiam & formã, essentia totius, & verius dicitur natura illius, quam vel sola materia, vel sola forma, vt perspicuũ est, & magis ha-

A bet ordinem ad esse, à quo essentia dicitur, & propinquius se habet ad suppositum, cui primo tribuitur operatio. Quod si quis obiiciat, materiam & formam magis habere rationem principiorum, quam essentiam totius, cum essentiæ quoq; ipsius principia sint: ergo magis habere rationem naturarum: neganda est consequentia, quia vt iam dictum est, principium intrinsecum, cuiusmodi est & materia & forma, habet ordinem ad compositionem: essentia vero ad operationem, in quo tamen ordine ratio ad naturæ consistit.

Obiectio.

Solutio.

B

Si quis item obiiciat, essentiam totius cõpositi naturalis nõ distingui à materia & forma simul sumptis, ergo non dici magis naturam, quam formã per se vel materiam; & antecedens & cõsequentiam negare oportebit. Nam siue essentia totius compositi sola ratione distinguatur à materia & forma simul sumptis siue (quod magis crediderim) & re, & ratione: semper tamen ea ratione, qua distinguitur, magis sibi vendicat naturæ appellationem, quam vel materia, vel forma, quod ex natura rei magis habeat ordinem ad operationem. Nam si sola ratione distinguitur; non tamen distinguitur sola ratione excogitata, sed in rebus inuenta: cum sit natura quædam per se vna.

Rursus obiicitur.

Respondetur. Totum physicum & distinguatur à partibus.

C

D

Posterior pars ex eo patet, quia res naturales distinguũtur ab aliis rebus per materiam & formam: forma autem comparatione materiæ magis habet rationem naturæ, quam materia: tum quia essentia totius magis consistit in forma, quam in materia; adeo vt quidam existimauerint formam esse totam rei essentiam: tum quia forma magis habet rationem principii operationis, quam materia, cum sit actus, non pura potentia. Putatur autem iam dicta opinio fuisse Alex. Aph 2. Met. text. 12. com. 48. Them. 3. de animal. tex. 9. & Auer. 7. Met. com. 12.

Formam aliqui à quibusdam totam rei essentiam.

E

Solutio argumentorum,

SECTIO IV.

Argumenta posita sect. 1 diluuntur. Aristotelis expositio.

HÆc si tenes, facile dissolues argumenta initio proposita. Nam cum Arist. ait, naturam dici primo & præcipue de forma substantiali, accipit naturam, vt per eam distinguuntur res naturales ab artificialibus mathematicis & metaphysicæ propriis, exclusa natura pro essentia: tum quia essentia etiam, vt proprie natura est, reperitur extra res naturales, tum etiã, quia quatenus essentia aut quidditas est, metaphorice dicitur natura.

F

Ad primum autem in oppositum dicendũ est: etsi ratio naturæ non consistit in eo, quod aliquid sit perfectius aut imperfectius: tamẽ quia operatio magis debetur perfectioribus,

potius

potius in hac controuersia sequi oportere ordinem perfectionis, quã generationis, ac proinde simpliciter & absolute, essentiam totius etiam in rebus naturalibus primo dicendum esse naturam.

Ad secundum, quia iam ex dictis patet, elementum dicere ordinem ad compositionẽ, naturam vero ad operationem: nihil aliud ex dictis colligi, quam quod elementum primo dicatur de materia: secundo, de forma: tertio, de essentia totius compositi: nõ solum comparatione alterius compositi, si & ipsum in compositionem alterius veniat, sed etiam suo modo comparatione suppositi. Naturam vero è contrario primum dici de tota essentia, deinde de forma, postremo de materia.

Ad tertium dicendum, neque omnes mutationes rerum naturalium dici solere à quibusdam naturales etiam respectu materiæ, vt patet in violentis localibus, de qua re proxima quæstione agendum, nec si dicantur, futurum vt ex eo colligi posset, materiam primo dicendam esse naturam. Nam etsi colligeretur esse naturam respectu plurium operationum, idq; in solis rebus naturalibus, non tamen præcipue naturam respectu earum operationum, quæ comparatione etiam formæ aut totius essentiæ naturales sunt. Potius ergo illud principium intrinsecum dicendum est natura, cuius respectu propriæ operationes dicuntur naturales, quo pacto non dubiũ est, quin natura primo dicatur de essentiis rerum operãtium, secundo de formis earum, si constent materia & forma, tertio, de materia.

Vtrum natura recte ab Aristotele in Physicis definita sit.

QVÆSTIO II.

Non videri recte definitam.

SECTIO I.

Missa tamen natura, vt essentiam significat, disquirendum est, anne Aristoteles in 2. Phys. lib. cap. 1. tex. 3. recte eam definierit, quatenus res naturales à non naturalibus distinguit, cum dixit: Naturam esse quoddam principium & causam, vt id moueatur atque quiescat, in quo primo per se, & non per accidens inest, quæ eadem definitio hoc loco in tertia naturæ vsurpatione breuius repetita est. Non esse enim recte definitam, his argumentis ostendi videtur.

Primum. Primum, quia si per naturam hac definitione explicatam distinguerentur res naturales à non naturalibus solæ ac omnes res naturales mouerentur ac quiescerent, at dantur quædam non naturales, quæ moueantur & quiescant, nempe & artificiosæ, quæ sunt naturalibus inferiores, & immateriales finitæ, quæ sunt superiores naturalibus (mouentur enim & hæ locali motu, & eo cessante quiescunt) dantur etiam quædam naturales, quæ nunquam moueantur, vt totius terræ globus, & cœlum empyreum, itemque aliæ, quæ nunquam quiescant, vt primum mobile & inferiores cœli.

Secundum. Deinde, quia si recte in ea explicaretur natura, omnibus ac solis principiis substantialibus rerum naturalium conueniet definitio, his enim primo distinguuntur res naturales à non naturalibus, at nec omnibus, nec solis videtur conuenire. Non omnibus quidem, quia non formis corporum simplicium, cœlorum videlic. & elementorum, essent enim principia efficientia motus, siquidem ad eum patiendum accipiendumq; satis est materia, at dicere non possumus esse effectiua quãdoquidem motus cuiusq; cœli efficitur ab assistente intelligentia, quæ superuacanea foret, si cœlũ à forma sua effectiue moueretur: motus autem elementorum, (vt est 8. Phys. ca. 4. tex. 32. & 33.) prouenit effectiue à generantib. quemadmodum & cæterorum grauium & leuium, quatenus (vt est 1. de cœlo, c. 2. tex. 7.) à prædominante elemento mouentur. Nec vero solis, quia grauitas & leuitas sunt principia motiua grauium & leuium, in quibus ipsa sunt, nec per accidens, sed per se: imo etiam primo quatenus grauia & leuia sunt, pleræq; etiam artes sunt principia motiua eorũ artificum, in quibus primo & per se insunt, vt ars canendi, saltandi, & cæteræ omnes, quæ natura sua in solo eo artifice, in quo sunt, motum efficiunt.

Tertium. Tertio, quia si natura recte in ea definiretur, non dubium foret, quin materia cœli esset natura respectu motus volũtarii, quo cœlum à cõiuncta intelligentia mouetur: & materia item ignis, ac terræ respectu motus violenti, quo hæc proiicitur sursum, & ille deorsum, sunt enim principia passiua per se, & prima dictorum motuum, at motus voluntarii & violenti non sunt à natura, iam enim essent naturales, non voluntarii aut violenti.

Quartum. Postremo, quia institutum Aristotelis fuit, complecti in ea definitione solam materiam ac formam substantialem, vt patet ex eodem loco, tex. 4. siquidem ea explicata, mox tex. 5. distinguit naturam in materiam & formam: additque id, quod ex vtraque constat, non esse naturam, at definitio non minus conuenit

essentiæ ex vtraq; constitutæ, est enim principium & causa, vt suppositum moueatur atq; quiescat, in quo ipsa non per accidens, sed per se primo inest. Ita non videtur recte explicata natura in definitione tradita. A

Quid re vera definiatur in tradita definitione, & qua ratione sumatur.

Sectio II.

B

1. Sententia Simplicii. SVnt, qui putent definiri hoc loco non solum materiam & formam, sed etiã ipsam generationem, quæ via est ad naturã, in quibus est Simplicius ad 2. Phys. com. 12. Sed eorum sententia nullo negotio refutatur: tum quia generatio nõ est principium motus, seu mutationis, sed mutatio ipsa: tum etiam, quia non est substantia, sed via ad substantiam, cũ tamen ipse Aristot. c. 1. tex. 4. explicata definitione à se tradita, mox subiiciat, & naturam à C se definitam, & ea, quæ naturam habent, substantias esse.

2. Veterum Philosophor. Prisci naturales (vt Anaxago Empedoc. & Antiph apud Arist. 2. Phy. c. 1. tex. 7.) dicebant, traditam definitionem conuenire soli materiæ primæ ab eis positæ: substantiæ nimirum simplici, & actuali accidentib. subiectæ, quod ea sola illis videbatur primum ac substantiale mutationis principium. Sed eorum opinionem, seu potius errorem, iam lib. 1. c. 7. q. . refutauimus. D

3. Recentiorũ quorundam. Recentiores quidam (in his est Simon Portius & alii) existimarunt, soli materiæ secundæ conuenire definitionem. Non formæ quidem, quia forma non est principiũ, vt res moueãtur, sed vt moueant, vt enim moueantur, satis esse materiam: nec vero materiæ primæ, quia indifferẽs est ad omnem mutationem, ad nullamq; determinate inclinat.

Perfacile tamen hæc sententia refutatur. E Primum, quia forma non solum est principiũ & causa, vt res moueat: sed etiam vt moueatur, vel vt ignis sursum, & terra deorsum. Deinde, quia inclinatio materiæ secũdæ ad mutationem, primo proficiscitur à substantiali forma, vt in eisdem exemplis apparet. Postremo, quia indifferentia materiæ primæ ad hãc & illam mutationem, non tollit naturalem eius inclinationem, sed potius ampliat, & quodãmodo extendit: quemadmodũ amplitudo F virtutis, quæ in superiorib. agentib. reperitur, nõ tollit eorum agendi virtutẽ, sed extendit.

4. Aliorum. Alii sibi persuaserunt solam formam definiri: nonnulli quidem formam vnam numero per omnia corpora permeantem, eaque omnia informantem: quam quidam animam mundi existimarunt: alii vero formas particulares Lege Platonem in Timæo, Plotinum Enn. 4. l. 3. de dubiis animæ, c. 1. & seq. D. Aug. l. 7. de Ciu. Dei, c. 6. & D. Th. 1. p. q. 3. ar. 8. Vtrique autẽ ea ratione ducti videntur, quod materia non sit principium actiuum mutationis sed passiuum, quod non putant satis esse ad rationem naturæ. Primũ, quia in eo posita est ratio naturæ, quo naturalia distinguuntur ab artificialibus (inde enim 2. Phy. c. 1. tex. 1. & 2. colligit Arist. naturæ definitionem) videntur autem distingui sola forma, quæ principium est actiuum, neq; enim distinguuntur materia, quæ est principium passiuum, cum illa vtrisq; sit communis. Deinde, quia si materia esset natura, iam motus violentus esset naturalis, siquidem ad illum habet materia potentiam passiuam.

Sed, præterquam quod priores in maximo errore versantur, credentes formam vnã numero informare distincta, atq; adeo disiuncta omnino corpora, vt cœlum & terram, de qua re quæstione sequenti agendum est, vtrique in eo falluntur, quod principium passiuũ à ratione naturæ excludunt. Distinguuntur enim primum naturalia non solum à supernaturalibus siue immaterialibus: sed etiam ab artificialibus, quemadmodum per formam componentem, sic etiam per materiam. Ac de immaterialibus non est dubium: de artificialibus autem ex eo idem probatur, quia materia naturaliũ est pura potentia, materia vero artificialiũ non est pura potẽtia, sed ens actuale, nimirum res naturalis. Accedit, quod Aristot. tex. 4. aperte fatetur, naturam, quam definierat, esse duplicem: formam alteram, alteram materiam. Neq; obstat illud de motu violento, habet enim materia re vera potentiam passiuam naturalem motus violẽti, qui respectu illius naturalis dici potest, non solum si naturale sumatur pro eo, quod non est supra vires naturæ, sed etiam si sumatur pro eo, ad quod natura aliqua propensa est, tametsi localis violentus non soleat dici simpliciter naturalis etiam respectu materiæ, ratione inferius explicanda.

Denique Plutarchus in primo de placitis Philosophorum, cap. 1. existimat definiri quidem ab Aristotele materiam & formam: non quamlibet tamen, sed rerum generabilium & corruptibilium, quæ & initium & finem habent: &, vt moueri possunt, sic & quiescere. Eadem est sententia Alberti Magn. 2. Phys. tract. 1. c. 1. & aliorum, cui opinioni multa fauent. Primum quidem ipsa verba motus & quietis coniunctim posita in definitione. Deinde quod Aristoteles ea sola principia comprehendere videtur in definitione naturæ, quæ ipse in primo libr. Physic. cap. 9. textu 82. explica- *5. Plutarchi.* *1. Sententia Plutarchi probatio.* *2.*

explicauerat, tametsi non omnia, cum priuatio non sit natura: at in primo libro non explicauerat principia omnium rerum naturalium, sed earum tantum, quæ gignuntur, & intereunt: vt ipse c. 7. *tex.* 68. aperte docet: & ex definitione materiæ ad calcẽ libri posita perspicue constat. Postremo, quod idem 8. Metaphys. c. 4. *tex.* 9. sic scribit: *Naturam solam eorum, quæ sunt, in iis quæ corrumpuntur, substantiam quispiam esse ponat.*

Non omnino placet.

Verum hæc opinio non omnino placet. Tum quia Aristoteles colligit naturæ definitionem ex discrimine rerum naturalium ab artificialibus, in quo discrimine res omnes naturales conueniunt: tum etiam quia in primo libro de Cœlo, capite secundo *textu* 5. vt constet aliquem motum naturalem conuenire Cœlo, probat omnia corpora naturalia esse per se loco mobilia, quia natura in eis insita sit. Nec refert, quod verba, quæ motum & quietem significant, coniunctim ponantur in definitione: est enim coniunctio illa disiũctioni admista, quasi dictum sit, vt id moueatur, vel etiam quiescat. Neq; item verum est, sola principia primo libro speciatim exposita comprehendi in definitione naturæ. Nam quia prius agendum erat de principiis substantiæ, quam de principiis motus, & quietis, vt ordine auscultatorio, exquisiteque doctrinæ procederetur: neque tamen eatenus quisquam Philosophorum alia principia substantiæ tradiderat, quam ex quibus generatio & corruptio fieret, & tamen constabat in cœlo esse principium motus, quod est natura: consentaneum rationi fuit, vt latius ageretur de natura, quam disputatum fuerat de constitutiuis principiis substantiæ, donec in libro de Cœlo quæreretur, num cœlum ingenerabilis & incorruptibilis substantia esset, seu (quod vulgo dicitur) num daretur quinta essentia in corporib. simplicibus, nempe à quatuor elementorum essentiis diuersa. Atque hæc est cur Aristoteles librum primum his verbis concluserit: *Rursus autem alio principio sumpto dicamus*, hoc est, explicatis principiis generabilium & corruptibilium, ad explicationem principiorum mobilium, vt mobilia sunt, aggrediamur. Quanquam & illud est verum, si definitio ipsa principiorum primo libro tradita spectetur, non latius agi de natura in secundo libro, quam de principiis in primo: comprehensa enim sunt principia omnia rerum naturalium in ea definitione vt diximus ad caput primum huius libri. Quod si spectetur particularis explicatio materiæ & formæ, facta libro primo, *cap. 3 tex. 4 in 2. Metaphysic. commentario vltimo*, latius patere naturam secundo libro definitam. Quod autem obiicitur ex libro octauo huius operis, facile dissoluitur ex distinctione illa Commentatoris: Naturam, etsi vulgo magis vsurpatur in rebus quæ gignuntur, & intereunt, quo pacto Aristoteles in loco citato intelligẽdus est: verius tamen dici de corporibus sempiternis: quare neutrius generis naturam excludẽdam esse à definitione naturæ secund. libr. Physic. tradita.

Solutio rationum.

Non latius agi de natura in 2. Physico. quã de principiis in primo.

Vera definitionis explicatio, qua q. respondetur.

Definitur ergo in ea definitione omnis materia, omnisque forma substantialis: non tamẽ quatenus materia, & forma ex sese mutuo pendent: habent enim eo pacto rationem principiorum & causarum: neque item quatenus sunt principia, & causæ constituentes compositum, cum ea ratione sint elementa: nec demum quatenus sunt principia, & causæ cuiuscunq; operationis eius rei, in qua sunt (quo pacto forma humana est principium, & causa intellectionis) habent enim hoc modo rationem naturæ communiter sumptæ: non autem distinguentis entia naturalia, à non naturalibus, sed quatenus sunt principia motus & quietis eius rei, in qua sunt, cum hæ sint propriæ, ac peculiares rerum naturalium operationes.

Qua ratione materia omnis & forma contineãtur.

Vt natura definiatur.

Aduerte tamen, non definiri naturam in proposita definitione, quatenus formaliter refertur ad motum, & quietem, (neque enim Aristoteli curæ est eo loco explicatio relationum) sed vel quatenus habet peculiarem causalitatem in motum, & quietem eius in quo est (vt nimirum tria hæc, causa, elementum, & natura significant formaliter causalitates: causa quidem vniuerse, elementum vero in ordine ad compositionem, & natura in ordine ad operationem eius in quo est) vel potius vt est res quædam absoluta, quæ habet dictam causalitatem, & per eam à posteriori explicatur. Nam etsi naturæ nomen ab ea causalitate dictum est, non videtur tamen impositum ad eam significandam, sed ad rem absolutam, vtpote substantiam quandam, cui accidit ea causalitas. Alioqui ens naturale, vt naturale est & à natura dicitur, non significaret formaliter substantiam, sed id quod substantiæ accidit. Quanquam in hoc libro in quo de distinctione communium agitur, non erit incommodum, si dicamus, quemadmodum causa & elementum explicantur ab Aristotele quatenus formaliter dicunt causalitatem: ita & explicari naturam. Patet igitur, quid explicetur definitione naturæ in Physicis tradita: & qua ratione natura eo loco spectetur.

Explicatio verborum, quæ loco generis ponuntur.

SECTIO III.

VT igitur definitionem exponamus, cum audis naturam *esse principium & causam*: aut pro eadẽ accipe nomina principii, & causæ, vt 4. Met c.2.tex.3.& alibi sæpe fit (hac enim forsitan de causa, & hoc cap. & aliis plerisq; locis, vt 3. Phys.ca.1. tex.1. in definitione naturæ nomen causæ permittitur) aut quia in Physicis diligentius natura explicatur: dicito nomini principii additum fuisse nomen causæ, vt excludantur principia, quæ non sunt causæ, cuiusmodi est priuatio. Quare Auicẽ. 1.1.suf.c.5. Simpl.2.Phys.com.2. & fere Græci interpretes non sunt audiẽdi, qui principium pro causa efficiente sola: causam vero pro materiali accipiunt, præsertim cum Aristotel eo ipso loco medicinam, quam per se sequentes particulas excludit, & principium & causam appellet. Verum, quale principium natura sit, actiuumne an passiuum, an vtrunq; latiusve patens quam vt actiuum & passiuum complectatur quæstio est.

Quale principium natura sit.

Sunt qui putent esse tantum actiuum: Et hi sunt omnes ii, qui formam solam definitione illa definiri arbitrantur: idq; ex eo confirmant, quia Arist. 2. Phys.c.1.tex.2. & 3. distinxit naturalia ab artificialibus penes sola principia actiua: quod artificialia non habeat per se, siue quatenus talia sunt, in se ipsis effectiuum principium motus artificiosi: naturalia autem habeant effectiuum motus naturalis.

Prima opinio ponentium actiuum tantũ refellitur.

Sed quoniam hi existimant definiri solam formam, iam eorum sententia ex dictis refutata relinquitur. Accedit, quod isto modo corruptio, & alterationes corruptiuæ non essent numerandæ in mutationibus naturalib. cum non proueniant effectiue à formis rerum quæ sic alterantur, aut corrumpuntur.

Aristoteles exponitur.

Ad illorum autem argumentum dicendũ est, Aristotelem in eo discrimine tradendo sic intelligendum esse, *Nullum artificiale quatenus tale est, habere in se ipso, ac per se principium artificiosi motus, siue actiuum, siue passiuum peculiare, ac proprium*, at naturalia omnia habere in se ipsis, ac per se talia principia motus naturalis. Et quon am exemplum accepit in iis, qui sanantur, quorum alia sanantur à natura effectiue, id est, ab anima, quæ per partem sanam affectam curat alii vero ab arte, quæ & ipsa effectiua est, ideo videri naturam dictam ab eo fuisse principium effectiuum, cum æque accipere p[illegible] exemplum in passiuis principiis, veluti in rudi lapide & in lapidea statua: quorum illi principium passiuum habet internum, ac per se motus deorsum, hęc autem nõ nisi per accidens, seu quatenus lapidea.

Scoti opinio passiuum duntaxat esse credentis.

Alii, quorum caput est Scotus in 2. senten. distinct.8.quæst. vnica, credunt naturam, vt natura est, esse duntaxat principium passiuũ: non quod putent definiri ab Arist solam materiam (existimant enim explicari, & materiam, & formam) sed quod sibi persuadeant nec materiam, nec formam habere rationem naturæ, vt principia actiua sunt, sed vt passiua. Quanquam vero de materia res est perspicua, cum actiua non sit: de vtraque tamen simul suam assertionem probat Scotus duobus argumentis.

Scotus opinionem probat arg. duobus.

Vnum, *quia natura est id, ratione cuius vnumquodq; dicitur moueri naturaliter, à quocunq; agente moueatur*, nihil autem dicitur moueri (ac proinde nec naturaliter moueri) ratione principii actiui, sed passiui. Alterum, quia natura est principium internũ eius quod mouetur: at principium motus non est internum rei quæ mouetur quatenus actiuum est, sed quatenus passiuum, accidit enim (exempli causa) homini qui mouetur ad sanitatem, vt sanetur ab arte existente in ipso, vt Aristoteles 2. Physicorum, capite primo, tex. tertio, atque idem videtur sensisse Simplicius ad secundum Physicorum comment. 12. text. 16. & 17.

Improbatur Scoti opinio ob duas causas.

Sed nec sententia hæc probanda est. Primum, quia si Aristoteles in definitione naturæ, nomine causæ, & principii, solum principium passiuum intellexisset: per ea sane verba reiecisset medicinam, neq; adeo solicitus fuisset de addenda particula, per se, vt illam excluderet. Deinde, quia non minus naturale est viuentibus mouere se, quam moueri à se, cum idem sint, imo, illud quodammodo prius esse videatur.

Soluitur primum Scoti argum.

Ex his patet, priorem argumentationem Scoti nihil efficere. Nã si naturale est iis, quæ mouentur moueri ratione principii passiui, naturale quoque erit iis, quæ mouentur à se sic moueri, ratione principii, & passiui, & actiui.

Secundum.

Posterior quoque facile refellitur ex ratione viuentium, siquidem viuentia non per accidens, sed per se habent internum principium actiuum suorum motuum, non quorũcunq; tamen sed vitalium. Secus euenit in iis, quæ arte mouentur, vt in eo, qui artificiose sanatur, cum accidat illis habere in se artem, qua sic moueantur.

Vera sententia naturam & actiuum principium & passiuum.

Dicendum igitur, naturam vt natura est, posse esse principium & passiuum, & actiuũ, imo etiam formale & finale: proinde nomina principii & causę in tota sua latitudine sumẽda esse. Motus enim, quo quæque res naturalis na-

esse dicetur lis naturaliter mouetur, est illi naturalis: non solum, quia in ea datur passiuum principium illius, sed etiam quia datur in omnibus quidē saltem formale, & finale: in viuentibus autem (si motus sit vitalis) etiam efficiens, vt dictum est. Et quidem quod anima sit causa motus vitalis in triplici genere causæ, formalis scilicet, finalis & efficientis: ipse etiam Aristoteles plane asserit secundo libro de anima capite quarto, *text. 36. & 37.* Quod autem in omnibus rebus naturalibus forma possit concurrere ad motum in genere causæ formalis, & finalis: ex eo patet, quia cum res naturalis mouetur iuxta conditionem suæ formæ, vt si lapis feratur deorsum, non dubium est quin forma tunc concurrat in genere causæ formalis: & quia is motus est gratia ipsius formæ, perspicuum quoque est, concurrere illam in genere etiam causæ finalis. Adde, quod nomina principii & causæ, non magis significāt principium actiuum & passiuum, quam formale & finale. Sunt igitur accipienda in sua latitudine, donec per sequentes particulas contrahantur.

Animam esse causam motus vitalis in tripl. genere.

Est igitur natura principium & causa, siue passiuū siue actiuum, siue formale siue finale. Quo fit, vt per hanc definitionis particulam reiiciantur ea sola, quæ nullo ex his modis principia & causæ sunt.

Epilogus sect.

Explicatio sequentium particularum.

SECTIO IV.

Sequitur, *eius id moueatur, atq; quiescat*, quibus verbis significatur mutatio proprie dicta, & opposita quies, quæ non conueniunt nisi rebus naturalibus, siue materialibus, vt per hanc particulam excludantur naturæ omnes immaterialium. Sumitur enim hoc loco motus eo pacto, quo explicatur ad initium tertii Physicorum, *cap. 1. tex. 6.* cum definitur *actus entis in potentia, vt in potentia est.* quod Aristoteles ipse, ad initium eius libri docet. Ait enim, quia natura definita erat principium motus, necessario explicandum fuisse quid esset motus: alioqui fore vt ignoraretur naturæ ratio: tum definit *motum esse actum entis in potentia, &c.* Iam vero cum in motus definitione comprehendatur generatio, vt idem mox subiicit, perspicuum relinquitur, in proposita quoque naturæ definitione, nomine motus comprehendi generationem, nō modo accidentalem, sed etiam substantialem. Illud tamen aduerte, non cōprehendi generationē illam, quæ dicitur momentanea, quandoquidem illa non tam est generatio, quam

Motus definitus ex 3. Physicorum.

In ea non comprehendi momentaneā.

A terminus & complementum generationis: imo, est quies ad quam tendit generatio naturaliter. Intelligenda igitur est nomine quietis, non motus.

ad generationem.

Sed quærat aliquis, quo pacto forma substantialis *sit principium generationis eius rei, in qua est*, cum præsente forma, iam non generetur res, sed genita sit, *quod enim generatur nōdum est*, vt 6 *lib. Phys. c. 6. tex. 59. & 8 lib. phys. c. 8. t. x. 69 & aliis in locis* ait Aristoteles, ac proinde neque eius forma.

Quo pacto forma sit principium generationis.

B Ad hanc dubitationem respondebis: dictum illud, *quod generatur non est*, sic intelligendum esse, vt nondum illud sit totum, sed partim sit, partim non sit, hoc est partim habeat formam, partim non habeat.

Quo pacto id quod generatur, non sit.

Et in generationibus quidem accidentalibus, vt calidi aut frigidi, res perspicua est, cum enim aliquid fit calidum, partem aliquam habet caloris introducendi, partem non habet:

C & sic in cæteris. At in substantiali distingues, nam si generatio sumatur pro generatione alicuius totius habentis formam diuisibilem, vt ignis aut lapidis: perspicuum est, cum illud generatur, partem formæ esse introductam, & partem introducendam: nisi id, quod generatur, sit minimum naturale, in quo tota forma simul esse incipit. At si forma sit indiuisibilis, aut diuisibilis quidem, sed quæ introducatur in minimam materiam, cum totū (veluti homo, aut minimus ignis) generatur: ea

D ratione censeri iam aliquid formæ esse in materia, quia iam aliquid est dispositionū, quas illa consequitur. Potest & illud dici, *formam substantialem esse principium generationis eius rei, in qua est*: non quia iam sit, cum illa generatur, sed quia est, cum generatio absoluitur. Quapropter minus apte reddita est Latine definitio naturæ ab Argyropylo, cum ait: *Naturam esse principium & causam, vt id moueatur atq; quiescat, in quo est, &c.* innuit enim hoc lo-

E quendi modo, naturam esse principium & causam mutationis præsentis aut futuræ, non præteritæ, cum potius vertendum fuerit (*motus & quietis eius, in quo est, &c.*) vt patet ex Græco contextu: quibus verbis significatur naturam esse principium, & causam mutationis, & quietis eius rei in qua est: siue mutatio aut quies præsens sit, siue futura, siue etiam præterierit.

Definitio naturæ quomodo aptius reddi Latine posset.

F Aduerte tamen, nomine quietis non esse intelligendam quietem in termino, à quo, sed in termino ad quem. *Ita Simplic. in secundo Physicorum comment. duodecimo, textu decimo sexto & decimo septimo.* Natura enim non inclinat ad priorem quietem, sed ad posteriorem, veluti natura lapidis, non ad quiescendum in aere, sed in terra.

Quietis nomine quid intelligendum.

Neque

Neque item esse intelligendam quietem A ipsam, quæ est priuatio motus præcedentis, sed eius fundamẽtum, quod quidem est possessio formæ, aut quasi formæ: quod addiderim *propter locum*, hæc enim quies, non illa proprie expetitur. Quo fit, vt mirari nemo debeat, quod paulo ante dixerimus, generationem momentaneam, quæ terminus est generationis proprie dictæ, nomine quietis esse intelligendam.

Generatio momẽtanea cur dicta sit ab Auctore quies.

Aduerte etiam, cum dicitur *motus & quietis*, non esse ex Arist. sententia copulatim B omnino accipiendam particulam *Et*, vt putant ii, qui (*vt Albert. Mag. 1. Phys. tract. 1. c. 3. & alij*) credunt definiri solam naturam generabiliũ & corruptibilium: id enim iam refutatum est. Neque item sumendam esse omnino disiunctim: ita scilic. vt ad rationem naturæ satis sit ex illius mente, si sit principium quietis, satis enim constat ex initio tertii Phys. *textu primo*, & primi de Cœlo, *textu 5. & sequentibus*, aliisq; plerisq; locis, sensisse Aristotel. omnem naturam esse propensam ad motum. Idcirco enim tradit, ignorato motu necesse esse naturam ignorare, & cœlum habere motum naturalem, quia sit corpus naturale, naturaque constans. Quod idem hoc ipso loco, in quo versamur, & aliis non paucis haud obscure significat, eum in repetenda definitione naturæ omittere particulam *& quietis*. Neq; enim alia de causa id facit, nisi quia putauit, omnẽ D naturam propensam esse ad motum, etsi quędam non solum ad motum, sed etiam ad quietem propensa sit.

Omnis natura propensa ad motum quendam, et iam ad quietem propensa est.

Sumenda est igitur iuxta illius opinionem partim disiunctim, partim coniunctim: vt superius tetigimus, repetito nimirum priori membro in posteriori, vt definitio declaret naturam esse principiũ & causam, aut motus tantum, aut motus & quietis simul, quo pacto intelligenda est illa animæ definitio tradi E ta 2. lib. de anima cap. 2. *Tex. 24. Anima est id, quo viuimus, sentimus, loco mouemur, & intelligimus primo.* Est enim sensus, animam esse id, quo primo nos viuentes aut vegetamur tantum, aut & vegetamur & sentimus, aut & vegetamur & sentimus nosque mouemus loco aut etiam intelligimus.

Definitio animæ explicatur.

Quod demum additur, *in quo primo per se, & non per accidens inest*, hoc ordine intelligendum: *In quo inest non per accidens, sed per se, ac primo.* Cum dicitur, *in quo inest*: excludũtur prin- F cipia motus externa, neq; enim, exempli causa, forma hominis habet rationem naturæ, quatenus est principium motus baculi, in quo non est; sed manus in qua est, & ita in cæteris. Verba, *non per accidens, sed per se*, idem valent, adduntur q; ad excludendam artem, quæ etsi interdum est in eo, qui artificiose mouetur: vt medicina in eo, qui sanatur per artem quam habet in se: non est tamen per se in illo, sed per accidens, cum non omnis, qui artificiose sanatur sit arte medicinæ præditus. Additur extremo loco verbum *primo*, vt excludantur ea accidentaria, quæ sunt per se *principia motus eius rei, in qua sunt*, hæc enim etsi per se insunt in eo, quod mouetur: non tamen insunt primo, hoc est, principaliter, siue nõ per aliud, quo pacto sola forma & materia insunt in re naturali, ita reiiciuntur hoc verbo potẽtiæ omnes rerum naturalium, & qualitates earum motiuæ, vt grauitas & leuitas: quæ etsi sunt principia & causæ motus grauium & leuium, in quibus per se insunt: non tamẽ in eis insunt principaliter, sed per eorum formas & materias, cum earum naturas consequantur. Vnde patet, non sumi hoc loco verbum *primo* vt priori lib. de posteriori resolutione, 1. 4. *tex.* C 11. cum ab eo, *quod est per se*, distinguitur: *quicquid enim conuertitur cum eo, cui per se conuenit, id omne dicitur eo loco conuenire illi primo*, etiamsi non pertineat ad rei substantiam, *vt triangulo habere tres angulos duob. rectis pares*, at hic, vt principium motus & quietis insit primo, requiritur vt insit principaliter, hoc est, secũdum substantiam. Superest igitur, vt ad argumenta initio proposita respondeamus.

Solutio primi argumenti.

SECTIO V.

AD primum dicendum est, ex definitione naturæ, vt à nobis ad mentem Aristotelis explicata est, non effici, solas ac omnes res naturales moueri ac quiescere, sed eas quidem, quæ non sunt naturales: aut tale principium non habere, veluti substantias separatas (neque enim moueri possunt vero vllo, & passiuo motu, de quo loquimur, aut si quæ habent, non illud sibi vendicare, nisi quatenus rem aliquam naturalem pro subiecto suarum formarum includunt, vt arte factæ: eas autem, quæ naturales sunt, omnes habere principium sui motus internum & essentiale, tametsi quædam ex opinione Aristotelis solius motus principium habeant, cæteræ non solum motus, sed etiam quietis. Nam quod attinet ad totum terræ globum, quem obiecimus nunquam moueri, negandum est inde effici, non esse in eo principium proprii motus. Si enim à suo loco remoueretur, sibique ipsi relinqueretur, continuo ad illum descenderet, internæ videlicet, formæ propensione ac impetu: nec certe minori, sed maio-

Substantias separatas no moueri motu passiuo.

Terræ globus immobilis, natura mobilis est.

maiori potius motu, quã partes eius descendere videmus. *Est enim in tota qualibet re graui, & eadem natura, quã in parte eius integrante, & maior grauitas.* Neque obiicias, frustra talia principia poni in tota terra, quando nunquam tota è loco proprio remouebitur, vt eorum vim descẽdendo exercere possit. Nam propensio elementorum ad proprium motum, non est primaria eorum inclinatio, sed secundaria. Primaria enim est ad propriũ locum, quem quidem tota ipsa semper obtinent: secundaria vero est ad motum, cuius interuentu proprium locum acquirerent, si ab eo pellerentur. at propensio ad media, quæ non obtinentur, non dicitur frustra, si semper finis ipse possideatur.

Obiectio. *Solutio.* *Primaria elementorũ propensio ad quid. Item secundaria.*

Quod vero attinet ad cœlum Empyreum, aliosque cœlos inferiores, non eodem modo respondendum est ex Aristotelis opinione, atque iuxta veram & germanam de corporibus cœlestibus sententiam. Putauit enim Aristoteles, quodlibet cœlum habere propensionem naturalem, non actiuam quidem, sed passiuã, attamen determinatam ad motum circularem, eumque vnicum, ita vt nullum credat esse indifferens ad motum & quietem: aut ad motum, quem habet, & ad aliquem alium: quemadmodum & materiam cuiusque cœli dicimus non habere potentiam & propensionem naturalem, nisi ad eam formam substantialem, qua informata est. Id autem videtur sibi persuasisse ex errore, quem concepit de assistente intelligentia, à qua putauit moueri cœlum, necessitate naturæ, ita vt non sit in potestate illius, vt aut non moueat cœlum, aut alia ratione moueat. Nam cum potentia naturalis passiua sumatur ex actiua naturali, si actiua determinata est ad motum, eumque vnicum, necesse est vt ad eundem sit determinata potentia, propensioque passiua.

De cœlo empyreo. *Quid Arist. de propensione cœlorum ad motum senserit.* *Error Aristotelis.*

Persuasus quoq; fuit ex illo principio, quo vtitur initio librorum de cœlo, *Vnicuiq; simplici corpori naturalem esse vnicum motum simplicem*: ex quo pronunciato concludit, *omne cœlum habere vnicum sibi peculiarem motum, simplicem, naturalem, non rectum*, qui proprius elementorum est: *sed circularem*, atque adeo ex certa parte, positioneve in oppositam, & super certos vertices. Quare cum circularis motus terminum non habeat, qui non idem æque principium sit atq; finis: necessario sibi concludendum visum est, aptitudinem naturalem cœlestium orbium ad solum motum circularem, eumq; vnius rationis esse determinatam.

Id quoq; videbatur accommodatum esse, vt paulo ante diximus, materię cœlestiũ corporum, quæ non est indifferens ad diuersas formas substantiales, sed ad eam solã, cui perpetuo copulata est, ac proinde neq; indifferens ad vllam formam & priuationem illius.

Addiderunt alij quidam Peripatetici rationes alias ex fine & cœlestium corporũ conditione ductas. Vnam, quia cur cœli quiescant, aut alia ratione moueãtur, nulla ratio naturalis afferri potest, cum sic moueãtur optime & conuenientissime, non solum naturæ cœlesti (quæ perpetua est, & inuariabilis) sed etiã commoditati inferioris mundi: cui cõmoditas nec quies cœlestium corporũ, neq; alius motus, quam quo eorũ quodlibet mouetur, congruit. Alteram, quia si cœli quiescerent, otiosi essent: sin alia ratione moueri possunt, non esset simplex eorum natura. Tertiã, quia cum cœli sint causę vniuersales horũ inferiorum, & quam maxime enitantur assimilari primæ & vniuersalissimæ causæ, ea vero sit actus purus, & semper in actu, hoc est, semper operetur, *actus vero secundus sit perfectior actu primo*, vt patet ex libro de Anima: necesse est, vt cœli semper sint in actu secundo, qui quidem in illis est motus.

Quare iuxta hanc opinionem seu potius errorem, minusq; rationi consentaneam in Philosophia sententiam, hoc pacto soluendũ esset argumentum. Cœlum quidem empyreum Aristotelis opinione nullum esse: proinde nil mirum, si naturæ definitio materiæ & formæ illius non conueniat. De materia autem & forma inferiorum orbium satis cõstat ex iis, quæ dicta sunt, vtramque in definitione comprehendi, cum vtraque Aristotelis opinione determinate propensa sit ad motum.

Vt argumentum iuxta Aristotelis errorem soluendum foret.

Vera & germana solutio.

SECTIO VI.

Re tamen vera aliter sentiẽdũ est de cœlestibus corporibus, aliterq; soluendum argumentum. Quodlibet enim cœlum, si secundum se spectetur, non vt quodammodo materialis pars totius compositi ex orbe, & assistente intelligentia (quo pacto nauis & nauclerus rem vnam artificiosam quodãmodo efficiunt peculiari ratione mobilem, & quælibet instrumenta suo modo partes materiales cuiusque artificis censeatur) indifferens sane est ad motum & quietem, neque ad vnam rationem motus circularis magis propensum, quam ad aliam.

Cœlum secundum se indifferens esse ad motum & quietem.

Primum, quia id indicat perfecte globosa orbium cœlestium natura, qua illi non magis idonei sunt, vt quisque moueatur circa suũ centrum, aut hoc vel illo modo moueatur, quam vt quiescat, aut ea ratione moueatur,

Probatur primo.

tur, qua nunc circũducitur. quod si non magis idonei, cur ergo magis propensi?

Secundo.

Deinde, quia si determinate propensi essent ad motum, opposita quies esset eis contra naturam. non potest enim non esse contra naturam, quicquid impedit rem, ne habeat id, ad quod determinate propensa est. Esset igitur quies, non solum qua cœlum empyreũ à sua creatione quiescit: sed etiam, quam inferiores cœli post diem iudicij habebunt, contra eorum naturam. quod sane dici non potest, cum nihil contra naturam violentumque sit asserendum perpetuum.

Quietem nõ esse cœlo violentam.

Sunt, qui respondeant, violentam fore cœlorum quietem, si creaturæ alicuius virtute à motu impediantur. at quia id solum diuina contingit empyreo, contingetq; aliquando cœteris, dici non posse eorũ quietem aut esse aut fore violentam. Omnis enim creatura ad nutũ obedit creatori, etiam si sit contra propriæ naturæ propensionem.

Nulla opus esse virtute vt cœli quiescant.

Verum hæc responsio non effugit vim propositæ rationis: tum quia nulla virtute opus est, vt cœli quiescãt, sed magis negatione aut suspensione applicationis motiuæ virtutis, cum non oporteat vi aliqua cœlum tenere, ne moueatur, quo pacto elementa vi tenentur extra loca naturalia: tum quia, si ad id opus est virtute aliqua, æque potest Deus per intelligentias creatas id facere, atq; per seipsum. eiusmodi enim effectus, si vllus est, & non magis priuatio effectus, non excedit virtutem creaturæ: tum etiam, quia non minus violentum est creaturæ id, quod Deus in ea efficit, si sit contra, & non præter aut supra illius propriam naturam & propensionem, quam si creatura id faciat. Neq; enim minus violentu erit motus, quo vel lapis sursum ꝓiiciatur, vel aqua calefiat, si fiat immediate à diuina voluntate, quam si fiat ab efficiente creato. impedire autem proprium cœli motum, si ad illum determinate propensum est, non est præter aut supra, sed contra illius naturam: quemadmodũ impedire motũ ignis sursum, vel lapidis deorsum. Cum autem dicimus, *omnem creaturam ad nutum obedire creatori*, ita intelligendum est: vt vel sponte (vt ita loquar) vel inuita exequatur, quicquid diuina voluntas de ea decernit. Sic vaccæ illæ Philistinorum, quæ diuino impulsu arcam Domini trahebant, mugitu pro reclusis vitulis significabant, se contra propriæ naturæ propensionem ac impetum diuinam voluntatem exequi.

Creaturam obedire ad nutum Deo, quomodo intelligendũ.

Tertium argumentũ pro assertione proposita, est D. Thomæ, in quæst 5. de potentia Dei, art. 3. in corpore articuli, quo loco ille luculenter & copiose de re proposita disserit

A Quia, vt inquit, *ita se habet motus cœli ad intelligentiam motricem, atq; motus instrumenti ad artificem*: instrumentum autem, etsi habet aptitudinem, & (vt sic dicam) idoneitatem ad motum, quo ab artifice mouetur: non est tamen determinatum ad hunc vel illũ motum, aut etiam ad motum magis, quam ad quietem: vt patet in securi aut calamo.

Quartum argumentum, quod D. Th. eo-
B dem loco ponit, esto: Quia cœlum nullam sibi perfectionem acquirit per motum, ipse autem motus in se spectatus non potest esse finis cœlestium corporum, vt ad illum determinate propensa sint. quæ omnia ex solutione argumentorum patebunt.

Quintum argumentum, quod et à eiusdem sancti Doctoris est, hunc in modũ se habet: Quia determinata propensio ad certum motum semper est formalis & effectiua, vtpote
C sequens naturaliter ipsam rei formã per modum proprietatis, quo pacto motus elementorum sequitur eorum formas substantiales, si sint extra loca naturalia. at motus cœlorum cum sit mere ab extrinseco motore, non prouenit ex propensione formali & effectiua ipsorum cœlorum, sed ex aptitudine siue ꝓpensione passiua, vt moueantur, quę non potest esse determinata ad motũ magis, quam ad quietem, aut potius ad motum ex hac
D parte, quam ex illa: sed tota determinatio, siue ad motum, siue ad certam illius formam, ex determinatione motricis intelligentię sumenda est. ita patet, quodlibet cœlum, si secundum se spectetur, indifferens esse ad motum & quietem, nec magis propensum ad vnam rationem motus circularis, quam ad aliam. Quod si cœli spectentur, quatenus suo modo sunt cõpositi ex orbib. & intelligentiis assistentibus, dici vtcunq; potest, esse in eis
E naturalem propensionem determinatam ad eum motum, quo mouentur, si modo intelligentiæ non sumantur, vt sunt agentia libera, sed quatenus determinatæ ad sic mouendum, quasi essent formæ substantiales cœlorum, habentes impetum quendam naturalẽ actiuum ad eiusmodi motũ: quo pacto quatuor vulgata elementa naturalem impetum habent ad proprios ipsorum actus.

Conclusio proposita difficultatis de cœlorum motu.

F

Solutio argumentorum aduersa partis.

SECTIO VII.

NEc vero argumenta pro parte opposita contra hæc quicquam efficiunt. Nam primũ illud, quod intelligentia moueat naturæ necessitate, falsam & erroneã continere opinionem perspectum est apud Theologos verosque Philosophos, vt alibi patebit.

Secundum

Vnius corporis simplicis vnum esse motum, quomodo intelligendum.

Secundum vero, quod innititur illo pronunciato: *Vnius corporis simplicis vnicum esse motũ simplicẽ, naturalẽ*, eodem pede claudicat. Neque enim verum est, nisi cœli sumantur vt composita quædam ex ipsis orbibus, & assistentibus intelligentiis, iisq; mouentibus naturaliter ac necessario. Alioqui falsum est, nec per se notum, aut vlla ratione demõstrabile, nisi sic intelligatur, vt asserat vni corpori simplici, hoc est, non mixto ex elementis vnicum esse naturalem motum simplicem, id est, non mistum ex contrariis motib. elementorum, quo pacto lignum mouetur sursum in aqua propter aerem, quo virtute constat: & descendit in aere propter terram.

Motus mixtus vnde.

Cur materia cœli nõ sit indifferens ad diuersas formas.

Tertium quoq; nihil cõcludit. Quod enim materia cuiusq; cœli no sit indifferens ad diuersas formas substantiales, ex eo prouenit, quia ad abiiciendum eam, quam habet, aliamq; accipiendam, disponi non potest: vnde fit, vt ad eam solam, qua informata est, potentiam habeat, propensionemq; naturalem. At vnumquodq; cœlum æque dispositũ semper est ad quietem, atq; ad motum: nec minus ad motum ex vna parte, quam ex alia opposita. Quod autem per modum naturæ semper ex eademq; parte quoque moueatur, ad constantiam intelligẽtiarum motricium referendum est: quæ ita sese hominum ministerio libere addixerunt in voluendis continenter ac ordinatissime orbibus cœlestibus, ac si necessitate naturæ id muneris obirent. Qua in re miranda sane est mentium illarum in Deum obedientia, & in hominum genus amor & beneficentia.

Vnde tanta in motu cœli constantia.

Prima quoq; ratio ab iis Peripateticis adiuncta, qui lumine fidei illustrati non sunt, parum momenti habet. Nam etsi cœli nunc conueniẽtissime mouentur, & propriis ipsorum naturis, & commoditati inferioris mũdi, dum propter hominum genus propagandum, electorumq; numerum colligendum, necessaria est generationũ & corruptionum alternatio: tamen expleto beatorum numero, non conuenienter tantũ, sed multo conuenientius perpetuo quiescent. Magis enim consentanea est, & naturæ cœlestium corporum, & liberæ beatæq; intelligentiarum motricium conditioni, & futuro item huius inferioris mundi statui, perpetua cœlorum quies, quam motus.

Cœlo quies conuenientior futura, quã motus.

Secunda item eorum ratio haud difficulter dissoluitur. In primis enim res nulla dicitur otiosa, *qua iam suo tempore proprium munus peregit*. Qua ratione, quemadmodũ nonnulla beatorum corporum membra, quæ in felici illa futura vita cessatura sunt à proprio opere, vt stomachus à digerendo cibo, & hepar, à nutriendo sanguine, otiosa non erunt: quod in hac mortali suum munus obeant: sic cœli non erunt otiosi, cum cessabunt à proprio motu, expleto cursu, quod electorum causa mortalis adhuc, & negotiosæ eorum vitæ statui commoditatibusq; inseruiunt. Deinde nihil dicitur otiosum, nisi, quod fine suo frustratur: motus autem cœli non potest esse illius finis: cum sit actus imperfectus, & qui in finem perfectionemq; aliquam suapte natura tendit. Neq; item in circulari motu vllus est finis, qui non idem sit principium. Necesse igitur est, vt eius finis extra ipsum quæratur, in eoq; consistat, quod per illum efficitur, præsertim cum motus localis non sit actio immanens, sed transiens, quæ semper est propter aliquid, quod melius sit & perfectius. Quare cum inter ea, quæ cœlorum motu fiunt, sola hominum generatio & conseruatio sit eo melior, & perfectior propter rationalem formam, cui introducẽdæ materiam disponit, & propter eius operationes, quibus in hac vita subseruit, efficitur, vt sola multitudo eorũ, qui digne & conuenienter rationi viuunt, sit finis cœlestis motus. Vide D. Tho. de potentia, q. 5. art. 5. Quo fit, vt expleto prædestinatorum hominum numero (neq; enim infinita multitudo finis esse potest, siue quæ actu simul credatur futura, siue quæ nũquam absoluatur) nequaquam cœli sint otiosi futuri, si non amplius moueantur, quasi proprio fine frustrati. Accedit, quod res nõ sunt dicendæ otiosæ, si certum aliquod munus non obeant; sed si nullum omnino obirent, tum demum otiosæ merito dici possent. cœli autem, etsi post diem iudicij mouendi non sunt, aliis tamen hominum vsibus inseruient, cum empyreum sit futurũ beatorum domilium, omnesque admirabiles huius mundi machinæ partes sint præcipuæ & quæ magnitudinibus suis puritateque, aut etiam luce, excitãdæ cognitioni & amori diuinæ magnitudinis & excellẽtiæ materiam præbeant, nec post diem illum proprio influendi munere priuandi sint, sed potius aliis perfectioribus donandi.

Otiosum nõ est id, quod suo iã munere perfunctũ.

Otiosum quid.

Motus cœli non potest esse illius finis.

Sola multitudo electorum finis est motus cœlestis.

Cœli quibus hominum vsib. post diẽ iudicii inseruient.

Non sunt influendi munere priuandi, sed perficiendi.

Quod vero additur, *si alia ratione mouerentur cœli, fore vt non esset simplex eorum natura*: verum quidem esset, si actiua propensione formalis principij mouerentur: quemadmodum corpora mista, quæ interno impetu varie mouentur, prout virtute huius aut illius elementi huc aut illuc feruntur. at cœli non habent propensionem actiuam à propriis formis, sed passiuam & indifferentem ad quemlibet motum circularem, prout assistens intelligentia ex vna aut altera parte impulerit.

Vt Deo magis assimilentur.

Demum, tertiæ rationi respondendum est, res omnes in suo quasque gradu, siue quoad possunt, vt ait Aristoteles, 2. de Anim. capite quarto, quam maxime eniti vt Deo assimilentur. cœlos autem, quatenus vniuersales causæ horum inferiorum simulq; cum ipsis intelligentiis sumũtur, magis assimilari Deo in actu secũdo immanente, qui est actus perfectus: quam in actu secundo transeunte, qui est actus imperfectus. Cum igitur hæc maior assimilatio consistat in administratione horum inferiorum per intellectum & voluntatem: efficitur, vt cœli magis assimilentur Deo, si quiescant absoluto numero prædestinatorum hominum, quem Deus prouidentia sua præfixit, quam si deinceps quoq; mouerentur. Iuxta hanc igitur, hoc est, veram sententiam, respondendum est ad argumentum, naturæ definitionem posse & copulatim intelligi de motu, & quiete, vt ipsa eius verba sonant, & materiæ ac formæ cuiusque cœli conueniret. Est enim, siue materia siue forma cuiusq; rei naturalis, ex seipsa apta idoneaq; siue ad motum siue ad quietem. Sed hoc interest, quod, vt loquamur de motu locali, qui solus rebus omnibus naturalibus communis esse potest, cœlorum materia & & forma, præter hanc aptitudinem, siue, (vt ita dicam) idoneitatem, nullam maiorem habet propensionem ad motum, quam ad quietem: aut ad quietem, quam ad motum: sed æque indifferens est ad vtrumque. Neq; enim minus naturaliter moueretur cœlum Empyreum, quam quiescat, nec minus naturaliter quiescent aliquando inferiores cœli, quam nunc mouentur, si ex eorum quidem internis principiis spectanda sit naturalitas, vt ita loquar eorum motus, & quietis. At in materia, & forma cæterorum entium naturalium, alia ratio est.

Natura definitio iuxta hanc sententiam vt sit explicanda.

In grauibus & leuibus maior propensio ad quietem, in viuentibus vero ad motum.

Nam etsi in materia corruptibilium æqua propensio est ad motũ localem, atq; ad quietem: in formis tamen grauiũ & leuium, quatenus huiusmodi sunt, maior propẽsio est ad quietem, quam ad motum: contraq; in viuẽtibus, quatenus viuentia sunt, maior est ad motum, quam ad quietem Grauia enim & leuia idcirco mouentur propriæ formæ impetu & propensione, vt in propriis locis quiescant, vnde ab eis nisi vi aliqua diuelli non possunt: violentia vero, vt talia sunt, nõ idcirco mouẽtur, vt in loco aliquo consistant, ab eoq; propriæ formæ ꝑpensione nõ discedant, sed potius ea de causa quiescũt, vt ex eo moueãtur: vnde & somnus propter vigiliam est, non vigilia propter somnum. Id ꝙ ex eo prouenit, quia proprium est viuentium, vt seipsa moueant, actusque vitales in huiusmodi motu

Vnde id proueniat.

A consistunt: *at non viuentia, seipsa mouere non possunt*: vnde nisi ab alio è propriis locis pellantur, nunquam ab eis dimouentur. Cum autem extra propria loca detinẽtur, si impedimenta remoueãtur, tum demum non à se, sed à generantibus moueri dicuntur: ꝙ alibi, quo pacto intelligendum sit, explicatum est.

Grauia & leuia non à se moueri, sed à generantibus.

Ex his licet colligere, *motum cœli non esse naturalem ratione principii actiui sed passiui*: siue cœlum sumatur pro orbe ipso cœlesti dũtaxat, siue pro composito ex orbe, & intelligentia B motrice. In orbe enim ipso nullum est principium impulsiuum ad motum efficiendum, vt est in cæteris rebus naturalibus, etiam in ipsis elementis: sed solũ passiuum. Intelligentia vero, etsi est principium effectiuũ motus, non mouet tamen naturaliter, sed voluntarie. Quanquam ea ratione censetur naturaliter mouere, dum inferior mundus hoc ordine procedit, quatenus semper eodem C modo cœlum voluit.

Motum cœli naturalẽ esse ratione principii passiui.

Si quis vero roget, cur non etiam ignis dicatur ab orbe Lunæ naturaliter, sed præter naturã, circumduci, cum in eo etiam sit principium passiuum, æque indifferens ad eum motum, atque ad oppositam quietem: imo, etiam magis videatur naturaliter moueri ab orbe Lunæ, quam orbes cœlestes ab intelligentia, hoc modo respondendum est. Quia alioqui habet naturam determinate propensam ad certum motum principiumque aliquod D internum impulsiuum ad illum. Inde enim prouenit, vt quandocunq; mouetur repugnante tali principio intrinseco, vt si truadatur deorsum, tum dicatur moueri contra naturam: quatenus vero nec repugnante, nec inclinante & impellente circunducitur ab orbe Lunæ dicatur moueri præter naturam. Quod quidem de cœlis dicere non possumus, cum non habeant naturam propensam E ad certum motum, vt contra, aut præter illam moueri dicantur.

Cur ignis ab orbe lunæ nõ dicatur volui naturaliter.

Responsio.

Licet quoque ex dictis colligere, ens mobile in communi seu quatenus est proprium adæquatumque subiectum Philosophiæ naturalis, etsi opinione Aristotelis dicendum est mobile propter principium propensum ad motum (quo pacto aut excludendum esset cœlum empyreum à consideratione Physica, aut aliud subiectum quærendum, quod latius pateret) re tamen vera non esse dicenF dum mobile, nisi per principium indifferens ad motum, & quietem: idq; principium intelligendum esse in definitione naturæ, vt omnium rerum naturalium materias & formas complectatur: tametsi tale principium in quibusdam sit omnino indifferens ad motũ, & quietem, vt est siue materia, siue forma orbium

Ens mobile, qua ratione dicendum aptum ad motum.

orbium cœlestium, siue etiam materia rerum corruptibilium, in quibusdam vero, vel propensum ad motum propter quietem, vt est forma grauium & leuium, vel ad quietem propter motum, vt est forma viuentium.

Explicatio maior naturarum.

Vt autem hæc melius intelligãtur, aduerte, si omnes res naturales, quatenus tales sunt, haberent propensionem ad motum, fore vt eã haberent vel ad motum solum, vel ad motum & quietem, idque ordine aliquo, videlicet ad motũ propter quietem, aut ad quietem propter motum. Nam fieri non potest, vt æque propensæ sint ad motũ, & quietem, siquidem natura, vt natura, determinata est ad vnũ præcipue, propensioq; talis nõ esset vere propensio naturalis, sed potius indifferentia, & aptitudo, siue æqua idoneitas ad vnũ. Si ergo essent propensæ ad solum motũ, non esset cœlum empyreum res naturalis: si ad motũ propter quietem, nõ possent inferiores cœli perpetuo moueri, nisi cõtra naturam, si ad quietem propter motum, ergo nec cœlum empyreũ, nec integra elementa perpetuo quiescerent naturaliter. Nõ dicuntur igitur res naturales, vt tales sunt, propensæ ad motum, sed indifferentes ad motum & quietem; tametsi eis aduenire possit propensio ad alterũ, vel ad vtrumq; ordine quodam per differentias cõtrahentes, at nulli aduenit ad solum motum, vel ad solam quietem: nisi velimus, nec inferiores cœlos habituros in fine mundi quietem, nisi contra naturam, nec empyreum aliter, quam cõtra naturam posse moueri. remanet ergo in quibusdam illa cõmunis indifferentia ad motum & quietem propter materiã & formam, vtpote in cœlis omnibus; cęteris autem omnibus ratione formæ, per differentiã corruptibilitatis aduenit propensio ad motũ & quietem: in grauibus quidem, & leuib. ad motũ propter quietem, in viuentibus autem, vt talia sunt, ad quietem propter motum. Atque hęc pro solutione primi argumenti principalis dicta sint.

Solutio sequentium argumentorum principalium.

SECTIO VIII.

Solutio secũdi argumenti positi sectione prima huius quæstionis.

AD secundum principale, dicendum est, nomine *principii* in definitione naturæ posito, intelligendum esse non solum principium effectiuum, sed etiam passiuum, vt patet ex dictis: addendumq;, etsi formę cœlestium corporum nõ sunt principia effectiua motus localis eorum, sed passiua: tamen formas elementorum, cæterorumq; grauium & leuium, effectiua quoq; esse, non quibus grauia & leuia, quatenus talia sunt, se ipsa moueant (q

A est viuentium proprium & peculiare) sed quibus à generantib. moueantur, quod indicant motiuæ eorum qualitates, à generantib. cum formis ipsis collatæ & impressæ. Quod vero additur de grauitate & leuitate, itemq; de artibus eorum, qui se artificiose mouent, iã solutum ex eo est: quia hæc, etsi insunt primo, id est, adæquate, non tamen insunt primo, hoc est, principaliter, siue secundum substantiam.

Solutio tertii in eadem sectione propositi.

B Tertium argumentum hac ratione dissoluitur. Motum localem proprie dictum, h. e. circumscriptiuum, de quo loquimur, seu voluntarius ille sit seu violentus, semper esse naturalem ex parte principii mere passiui. Ita non solum materia cuiusq; cœli, sed etiã forma, est natura respectu motus cœlestis, qui ex parte principii effectiui est simpliciter voluntarius: eodem modo, materia terræ est natura respectu motus sursum, & materia ignis, respectu motus deorsum: qui motus sunt violenti ex parte principii effectiui, quod vim infert, renitente nimirum terra ac igne per formam substantialem, interuentu grauitatis & leuitatis, quæ in contraria loca impellunt. Quocirca, etsi formæ quoq; terræ, ac ignis patiuntur hos motus, non habent tamen rationem naturæ respectu illorum, quia nõ eos patiuntur pure, sed ita patiuntur, vt patiendo resistant, quemadmodum ipsa terra, & ignis, quæ principaliter pati, ac resistere dicuntur.

Materia & forma cœli vt sint natura.

C

D Cum autem obiicitur, *motus voluntarios & violentos non esse à natura, siue naturales*: verum id quidem est simpliciter & absolute, quia dicuntur voluntarii, & violenti a principio effectiuo, quod in violentis quidem semper est extrinsecum subiecto quod mouetur, in voluntariis autem nõ est per se ac necessario intrinsecum, quemadmodum & in artificiosis. at si spectentur ex parte principii mere passiui, quod semper est intrinsecum, nõ dubium, quin dicendi sunt naturales, quia in omnibus materia ad eos apta & idonea est: in incorruptibilibus autem etiam forma.

E

Confirmatio dictorum ex Arist.

Confirmantur hæc in motu violento ex iis, quæ ab Arist. traduntur in 1. libr. de Cœlo. docet enim eo loco, *motũ, qui vni corpori simplici contra naturam est, alteri esse naturalem.* Quod si alteri naturalis est, ergo naturalis ex parte materiæ, quæ ad formam alterius inclinat. motus enim contra naturam seu violentus, locum non habet, nisi in rebus corruptioni obnoxiis, quibus eadem materia communis est.

F

Obiectio.

Obiiciat aliquis hoc pacto. Motus violentus dici solet, qui à principio extrinseco nullam conferente vim passo, hoc est, non obsequente ipso subiecto, quod suscipit motum:

A tum: at si omnis motus violentus est naturalis ex parte principii mere passiui, iam subiectum, quod motum suscipit obsequitur mouenti: nullus igitur motus violentus est naturalis ex parte subiecti quod patitur.

Solutio.

Huic obiectioni occurrendum est, nomine passi seu subiecti, quod motum suscipit, nō esse intelligendam in definitione motus violenti materiam ipsam, sed totum compositū, quod in motu quidem naturali, non solum B obsequitur principio mouenti, sed etiam ad illum inclinat ac propendet, veluti terra ad motum deorsum, in motu autem præter naturam, etsi non inclinat, tamen obsequitur, vt ignis motui circulari, quo ab igne circumfertur. at in motu contra naturam, non solum non inclinat, verum ne obsequitur quidem, sed renititur, ac resistit, vt ignis motui deorsum.

Alia obiectio.

Obiici quoque potest. Si omnis motus violentus est naturalis ex parte materiæ, C cū materia simpliciter dicatur natura quædam, omnis motus simpliciter dicendus erit naturalis, quod nemo concesserit.

Quid nōnulli respondeant.

Sunt, qui tantam vim in hoc argumento esse existiment, vt ad sententiam nostræ oppositam deficiant, ac dicant: vt motus aliquis dicatur violentus, necesse est, vt non solum non sit naturalis ex parte formæ rei, quæ mouetur, sed etiam ex parte materiæ: cuiusmodi esse pronunciant violentum localem. Is enim D neque est consentaneus formæ rei, quæ mouetur, neque etiam materiæ, vt aiunt: quod ex eo probant, quia non est per se dispositiuus materiæ ad aliam formam. Non idem vero in cæteris violentis accidit, vt in calefactione aquę, & frigefactione cordis, hi enim, etsi non sunt consentanei formis rerum quæ mouentur, sunt tamen consentanei materiæ, quia illam per se disponunt ad alias formas per qualitates, quibus illæ per se intro- E ducuntur. Ita volunt, diuisionem motus in simpliciter naturalem, & simpliciter violentum, in solis localibus habere locum. Cæteri enim, etsi aliqua ex parte violenti esse possunt, nempe ex parte formæ, simpliciter tamen, hoc est, ex parte vtriusque principii intrinseci, violenti esse nequeunt. Atque hanc fuisse caussam existimant, cur Aristoteles initio librorum de generatione, omnes mutationes, quas vocamus ad formam inhærentem (quo genere omnes ac solas mutationes F in qualitate, quantitate & substantia complectimur) naturales appellauerit, etiam ipsam corruptionem cum tamen nunquam dixerit, omnem motum localem esse naturalem.

Vera argumenti solutio.

Nos tamen in approbata sententia persistentes, dicimus omnem motum violentum esse re vera naturalem ex parte materiæ, etiā violentum localem, neque oppositum ab his Auctoribus recte colligi. Nam, etsi violentus localis non est consentaneus formæ rei, quæ mouetur, nec per se disponit materiam ad aliam formam, est tamen consentaneus materię, quia congruit formæ alterius rei, ad quam materia propensionem habet naturalem: quo pacto descensus ignis congruit formæ terræ, & ascensus terræ congruit formæ ignis, motusque iaculi transuersus, formę volatilis. Cur autem non dicatur naturalis, quēadmodum & cæteri violenti, non ideo accidit, quia neq; ex parte formæ, neque ex parte materiæ sit naturalis, sed quia, cum non per se disponat materiam ad aliam formam, hoc ipsum minus habet naturalitatis, quam cęteri. Hinc enim factum videtur, vt non naturalis, sed violentus dicatur. tantum consuetudini tribuendum est in vocabulorum vsu. Quāquam omnes violenti in hoc sunt pares, vt nullus dicatur naturalis respectu naturæ subiecti, h. e. respectu ipsius essentiæ rei, quę mouetur.

Vt motus violentus sit materiæ naturalis.

Ad obiectionem ergo respondendum est, omnem quidem motum violentum esse naturalem ex parte materiæ, materiamque esse simpliciter quandam naturam, sed tamen non inde sequi, omnem motum violentum esse simpliciter dicendum naturalem, ab intrinseco videlicet, hoc est, consentaneum ac congruentem naturæ rei, quæ illo mouetur. Nam, etsi materia est natura quædam, tamē nomine naturæ rei quæ mouetur, non est intelligenda præcise ipsa materia, sed vel essentia totius compositi, vel certe forma per quā essentia specie constituitur, quorum neutri consentaneus est motus violentus. Recte tamen colligeretur, omnem motum violētum esse ab intrinseco naturalem, si præcise concederetur esse naturalem materiæ, tametsi vsus obtinuerit, vt nec respectu quidem materiæ violentus localis dicatur naturalis, quia non illam per se disponit ad aliam formam, vt diximus.

Duobus modis motum dici posse naturalem.

Locuti autem sumus de motu naturali ab intrinseco, quia duobus modis dicere possumus motum esse naturalem: vno, quia à caussa extrinseca naturali, id est, non supernaturali nec mere voluntaria efficitur, & hoc pacto motus violentus, etiam localis, vsurpatissime dicitur naturalis, idque simpliciter, & sine adiectione, vt calefactio aquæ, & descensus fulminis: altero, quia consentaneus est naturæ rei quæ mouetur, aut alicui eius principio intrinseco, quo pacto nullus motus violentus potest dici naturalis rei quæ moue-

mouetur, aut formæ illius, sed soli materiæ, A etiamsi vsus id non habeat in locali.

Diuisio motus in naturalem & violentum, quo pacto accipienda.

Quod vero dicitur, diuisionem motus in simpliciter naturalem, & simpliciter violentum in solis localibus habere locum, in hoc sensu verum est, quod solus localis dicatur naturalis aut violentus sine geminatione nominis rei quæ mouetur. Neq; enim solum dicimus motum lapidis deorsum esse naturalem lapidi, sursum vero esse violētum lapidi, sed etiam absolute & sine geminatione: priorem esse naturalem, posteriorem violentum. B At in cæteris motuum generibus alia ratio est. Etsi enim dicimus frigefactionem maiorem aquæ esse non solū naturalem aquæ, sed naturalem absolute, tamen non dicimus, calefactionem eiusdem esse violentam absolute & sine geminatione, sed esse violentam aquę, & sic res habet in cæteris. Quapropter nil est ad rem, quod illi addunt, nullum motum ad formam esse violētum ex parte vtriusq; principii, cum id localibus etiam commune sit, C solusq; vsus induxerit, vt ex omnibus motuū generibus, locales violenti, absolute & sine geminatione nominis rei, quæ mouetur, dicantur violenti, ob eam causam, quæ allata paulo ante est. Ex qua re patet, cur Arist. initio librorum de Generatione, omnes mutationes ad formam inhærētem, naturales appellauerit, nullibi vero omnes motus locales. Hæc pro tertii argumenti principalis solutione dicta sint.

Prima quarti solutio.

D Ad quartum postremumque argumentū ex principalib. dici potest, communem essentiam rei naturalis, etsi est principium & causa, vt suppositum, in quo inest, moueatur atq; quiescat, &c. tamen non esse naturam, vt natura in proposita definitione explicatur, quia non est principium & causa interna eius speciei sub qua suppositum collocatur. Natura enim, verbi causa, hominis non est principiū & causa interna hominis secundum speciem, E sed est ipse idem homo, nil ab eo differens, nisi ratione ratiocināte, siue concipiente. Vnde est illud Pisonis Ciceroniani 5. lib. de Finibus. Vel hoc intelligant, si quando naturam hominis dicam, hominē dicere me. Nihil enim hoc differt. Quod autem nomine principii & causæ internæ, intelligenda sit causa interna etiam ipsius speciei, ex eo patet, quia ipsa etiā species dicitur res naturalis, atq; adeo de qua F magis, quam de supposito Philosophi rationem habeant. Vel potius dicito, totam essentiam nō esse principium simplex, sed ex principiis realiter compositum: cum tamen natura debeat esse principium re ipsa simplex, si primo inest in eo, quod mouetur atq; quiescit: principia enim quæ ita insunt, vt composita sint ex prioribus principiis, veluti elemēta quæ in misto continentur, non primo insūnt. Atq; hæc dicta sint pro explicanda definitione naturæ, quæ 2. lib. Phys. tradita est.

Cur natura communis essentia non sit.

Natura & hominis & homo, vt sint idem.

Secunda eiusdem argumenti solutio.

Num ea quæ differunt, continuata esse possint.

QVÆSTIO III.

Quæ occurrant pro affirmatiua parte.

SECTIO I.

Occasio quæstionis.

OCcasionem nobis præbet Arist. in hoc ci *text.* 5. hanc quæstionem tractandi, cum ait, quædā esse quę quantitate (id est, materia continuata) & non qualitate (hoc est forma) sint vnum: sic enim locus exponi solet. Quod si verum est, non dubium inprimis videtur, quin Arist. affirmatiuam partem quæstionis amplectatur. *Vide Alensem & alios in hunc locum.*

Probatur quæstio affirmans exemplis primo substantiarū

Sunt item pro eadem parte multa exempla in substantiis, veluti in virga partim viridi, partim sicca, in homine agente animam, cuius partes extremæ sæpe prius occupantur forma cadaueris, quam anima medias deserat, & in plerisque animantibus, quæ ex aliis in alia paulatim transeūt, vt ex reptili vermiculo in papilionem. Nam quod pars virgæ sicca, & quæ adhuc viret, forma substantiali differat, luce clarius est. Quod vero sint continuata, ex eo patet, quia vno & eodem motu mouentur. continua enim sunt, quorum motus est vnus, vt ipse Arist. definit cap. 6. huius libri, *text* 8 eodemq; modo res habet in reliquis duobus exemplis.

Secunda.

Accedunt exempla accidentium permanentium quamplurima, sumpto formæ nomine pro specie, veluti in animantibus maculosis, & quæ alio modo sunt diuersorum specie colorum. hæc enim continuata esse inter se, nemo negauerit, cum eadem linea videatur finis vnius, & initium alterius. Itemque accidit in linea recta, & circumducta, quæ eodem puncto copulari videntur, vt patet in qualibet portione circuli. (Vtamur enim in hac quæstione perspicuitatis gratia opinione Mathematicorum, seu potius eorum modo loquendi de indiuisibilibus in mediis quantitatibus continuis, quēadmodum Aristot. & alii Philosophi vtuntur. Quod si occurras, lineam rectam & circūductam non differre specie, sed accidētario discrimine figuræ, saltē illud habeo, figuras diuersarum specierū continuari: neq; enim dubium

bium videtur, quin rectitudo & curuitas specie differant.

Tertio exemplis successiuorum. Addi etiam possunt exempla rerum successiuarum in motibus diuersarum specierum. Nam posse motum rectum continuari cum circulari, ex eo cõstat, quia magnitudines superquas fiunt, continuantur inter se, vt dictũ est, cum interim continuitas motus sumatur ex continuitate magnitudinis, super quã res mouetur, vt Arist. tradit 4. *Phys. c.* 11. *tex.* 99. *& aliis* plerisque locis. Motus item contrarii (quos specie differre necesse est) ex eo nihil repugnat quin continuentur, quod mobile ex vno in alterum sine interruptione quietis transire potest, vt ascensus lapidis cum descẽsu eiusdem, calefactio aquæ cum frigefactione, & alii quamplurimi.

Vera quæstionis explicatio.

SECTIO II.

IN hac quæstione, etsi satis esset, pro dilucidatione propositi loci, rem explicare in iis, quæ differunt forma substantiali (de his enim tantum loquitur Aristoteles) tamen maioris doctrinæ gratia, in omnibus quæ forma differunt, tractanda est difficultas, siue nomen formæ pro Physica sumatur, siue pro specie, siue etiam pro differẽtia numerali, initio sumpto ab iis, quæ magis remota sunt ab instituto huius loci.

Prima conclusio pro accidentibus successiuis. Sit igitur prima conclusio. Diuersa accidentia successiua non possunt esse per se continuata, per accidentia autẽ possunt, siue continuatæ successiua, siue extensiua ad extensionem subiecti. Hæc conclusio non habet locum in tempore, quod vnum est numero in primo mobili, nec nisi operatione intellectus distinguitur in plura tempora, aut quasi specie differentia: cuiusmodi sunt præsens, præteritum & futurum, aut quasi solo numero diuersa, vt sunt duæ horæ præteritæ aut futuræ. In motu autem, ex eo probatur prior pars, quia ad continuitatem per se motus, requiritur acquisitio eiusdem numero termini non interrupta. vbi autem hæc dantur, necessario motus est vnus numero, quo fit vt nec specie, nec numero diuersi, possint per se continuari, ita scilicet vt maneant diuersi, siue specie siue numero. Lege Aristotelem quinto Physicorum, vbi fuse probat, posse quidem hærentes esse motus specie diuersos, hoc est vnum immediate post alium, vt si aqua immediate post descensum ex aere incipiat calefieri, aut si lapis immediate post ascensum vi proiiciẽtis factum incipiat descendere, repercussus vel pulsus deorsum à potiori virtute: continuatos autem minime. Posterior vero pars ex eo constat, quia motus hærentes seu alii aliis immediate succedentes, vt ii qui nunc dicti sunt, continuantur per accidens secundum successionem continuitate temporis, cum fiant in duabus partibus temporis continuatis inter se, qui autem simul fiunt in partibus immediatis eiusdem subiecti, si specie quidem sunt diuersi, vt si vna medietas corporis albescat, aut frigefiat, & altera eodem tempore nigrescat, aut calefiat, erunt continuati per accidens, continuitate extensiua ad extẽsionem subiecti, quod vtroque alteratur. Dico autem, *si sint diuersi specie*, quia si sint eiusdẽ speciei infinitæ, iam non erunt diuersi numero, sed partes vnius & eiusdem numero motus occupantis partes eas immediatas, quę sic mouentur.

Secunda conclusio pro accidentibus. Secunda Conclusio. Diuersa accidentia permanentia, quemadmodum de successiuis, quoad extensionem subiecti dictum est, continuata per accidens esse possunt, si specie differant, non item si solo numero. Hæc conclusio quoad priorem partem, inductione perspicua est in plerisque qualitatibus diuersarum specierum, quarũ vnam immediate post aliam in eodem subiecto experimur, vt varios colores variasque tangibiles qualitates in proximis partibus eiusdem subiecti. Neque obiicias, Aristotelem in loco citato quinti Physicorum, dicentem, ea quæ differunt specie, non posse continuari. *Arist. explicatur.* Aristoteles enim non loquitur vniuerse de rebus specie diuersis, sed de diuersis specie motibus, idque quoad successionem, vt patet ex probatione qua ibidem vtitur. Posterior vero pars, ex eo probatur, quia accidẽtia solo numero diuersa, si continuentur, iam fient vnum numero, ac proinde non erunt diuersa.

Tertia conclusio pro substantiis. Probatur ex Arist. Tertia conclusio. Substantiæ diuersæ, siue forma substantiali, specie diuersa inter se differant, siue numero diuersa, non continuantur inter se. Hæc conclusio, si quis attendat, colligitur ex Aristotele capite sexto huius libri, cum ait, ea esse vnum numero, quorum materia est vna, subaudi, numero. Loquitur enim de substantiis materialibus, quibus solis inter substantias tribuit vnitatem numeralem sub specie, vt eo loco patebit. Vnde si materia diuersarum est vna numero, ac proinde continuata (per se enim notum est eas materias, quę non sunt continuatæ, non efficere vnam numero) sequitur diuersas substantias esse vnam numero substãtiam, quod fieri nequit. Putat ergo Arist. diuersas substantias siue forma substantiali specifica differant, siue numerali, nunquam esse continuatas.

Nota ra- Probatur autem conclusio hunc in modum:

Primo.

num: Aut in media quantitate dantur actu termini communes, quibus copulentur partes eius, aut potentia tantum: si actu, & quātitas ipsa partim est in vna substantia, partim in alia, erit idem accidens numero in diuersis numero, aut etiam specie subiectis, idq; naturaliter. quod negant Philosophi. superficies inquam, qua diuersæ numero substantię copulabūtur. Neq; enim potior est ratio cur sit in vna, quam in altera. Si vero non datur actu, sed potentia, quo pacto quæso reducentur ad actum? Nō per separationem alterius substantiæ ab altera? At semper alia substantia succedet in locum mediū: quod cum fit, iam quæro, cur non continuabitur media illa substantia cum extremis? Erit enim cum illis immediate coniuncta, quemadmodum illæ prius continuatæ erant inter se: at materia in his substantiis, quarum aliæ in locum aliarum succedere possunt, non impedit cōtinuationem (est enim eiusdem rationis in omnibus) neque vero impedit specifica qualitatem diuersitas, cum qualitates specie diuersæ continuari possint, vt ex dictis patet. ergo si ea substantia quæ interiecta est, non continuatur cum extremis, propter solam formæ diuersitatem id accidit, ac proinde omnes substantiæ, quæ substantiali forma differunt inter se, ita sunt diuersæ, vt non sint continuatæ. Loquor autem de formis ita distinctis, vt neq; vna sit altera, neq; vtraque sit pars vnius tertiæ. Nam si duæ constituant vnam tertiam, veluti formæ partium eiusdem numero aquæ aliarumve substantiarum similarium, iam composita ex illis continuabuntur inter se.

Præterea, aut quantitas continua immediate sequitur materiam primam, estque illi coæua, vt *Auerr. in 1 Phys. cōmen. 63. & 4 Phys. com. 21. & in Epitome Metaph. tract. 2. c. vlt. Philop. in 1. lib. de Gener. text. 33. & 40. Simp. 1. Phys. com. 66. Vbi eandem opinionem tribuit Pythagoricis, id est, Platoni, & Porphyrio. idem sensit Greg. in 2. d. 12. q. 2. art. primo.* existimant. aut sequitur illam ratione formæ substantialis, ita vt abiecta substantiali forma, ipsa quoq; quantitas abiiciatur, & alia forma introducta, alia quantitas succedat. *ita D. Th. 1 p. q. 76. a. 6 & in tractatu materia, qui etiam Capr. tribuitur in d. 28. q. 1-350. 6. Capr. ibidem, & alii sentiunt.* at vtrouis modo sentias, diuersæ substātię continuari nequeunt. Nam si quantitas continua est coæua materiæ, est vtiq; materia ex se vna numero: neque nisi per formas aliquas quantitate posteriores multiplicatur numero. at formæ accidentales quantitate continua posteriores, non distinguunt numero materiam, cum in eadem numero reperiantur, non tantum solo numero distinctæ in partibus remotis eiusdem, sed etiam specie proximis, vt ex superiori conclusione patet. ergo solis formis substantialibus tribuenda est numeralis distinctio, & discretio materiæ, ac proinde substantiæ, quæ distinctis siue specie, siue solo numero formis substantialibus constant, non constant eadem numero materia: & (quod sequitur) non sunt continuatæ inter se. Quod si quantitas continua sequitur materiam ratione formæ, & alia atque alia quantitas introducitur, & abiecta abiicitur: multo breuius concluditur, substantias in quibus formę substantiales diuersæ sunt, non esse continuatas. Qua de re docte scribit Auerroes commento primo libri decimi, *1 p. q. 76. art. 3. & 4.* Continuationis causa, inquit, in indiuiduis est forma: & ideo forma dicitur magis vnum, quam continuatio, quia forma est causa continuationis. *Idem sentit ibidem Caiet. item Capreol. in 2. d. 15. quæst. 1.* Est hæc quoque sententia Diui Thomæ, *in 5. Physic. lect. 7. & 10. Metaphysic. lect. 1.*

In partibus integrantibus, totius dissimilaris non dari formas diuersas.

Ex his patet, in diuersis partibus integrantibus dissimilarium substantiarum, vt hominis aut equi, non dari diuersas formas substantiales. neque enim eæ partes essent continuatæ inter sese, quare nec conficerent materiam vnam numero. Verum de formis substantialibus partium integrantium, vtrum sint diuersæ inter sese, ad librum septimum disserendum est accuratius.

Patet etiam, si magnitudines mathematicæ, quemadmodum apud Mathematicos sine vlla distinctione substantiæ subiectæ considerantur, ita etiam existerent: fore, vt in eis nulla esset contiguitas, sed omnes essent re vera continuatæ, solaque imaginatione designationeque darentur duo corpora cubica se tangentia, triangulus & quadratum contigua inter se, atque ita in cæteris. Nunc autem non est vana distinctio huiusmodi magnitudinum in diuersas numero contiguas inter sese, quia existunt, aut existere possunt in rebus naturalibus, quæ videlicet diuersis saltem numero formis substantialibus distinguantur.

Solutio eorum, quæ initio proposita sunt.

SECTIO III.

Argumentum ex Aristotele desumptum soluitur.

QVapropter ad id quod ex hoc capite pro parte opposita citatum est, dicendum: quantitatem (intellige continuam) accipiendam esse in iis verbis pro quantitate continua, seu vera, seu apparente. Nam & ipsū no-

men continui eodem modo sumitur cap. 6. A huius libri, *text.* 8. cum dicitur continuum esse id, cuius motus est vnus seu indiuisus tempore, vt ipse Aristoteles interpretatur, quo pacto multa vere contigua, continua dici possunt, vt fascis, sella, nauis, & huiusmodi alia, quæ ita sunt coniuncta & compacta, vt mota parte vna, moueantur cœteræ: quæ sane ratio continuitatis ita vulgaris, & imperfecta est, vt iuxta eam, magis continua sit nauis, quam aqua ipsa in qua nauigatur: eo quod v- B na maris parte mota, non necesse sit moueri totum, quemadmodum in naui accidit.

Virgam partim viridem partim siccā non habere veram partium continuationem.

Hinc patet solutio secundi de virga partim sicca partim viridi, & aliis similibus exemplis. Est enim continuatio talium partium apparens, non vera, nisi sumpta continuatione in definitione continui nunc explicata. Illud de transmutatione vnius animalis immediate in aliud, vt ex verme reptili in volucrem, dubium esse potest, num per partes integrantes C paulatim fiat, an simul in toto. sed nihil hoc refert: ponit enim argumentum fieri per partes. quod si fit simul in toto, prorsus alienum est exemplum à proposita quæst.

Colores posse in eadem superficie continuari.

Ad tertium, de colorib. respondendo fatemur illos continuari posse in superficie vna numero, non in diuersis numero, quæ tum semper sunt diuersæ in iis, quorum formæ substantiales, vel solo numero diuersæ sunt De linea recta & circunducta, eadem ratio est D si differunt specie figuræ. nam quod non differant specie quantitatis, certum est. Itaque linea recta & curua, quæ claudunt portionem circuli, vna linea sunt numero (quidquid fingant Mathematici) siue habeant figuras diuersarum specierum, siue quæ tandem reducantur ad vnam speciem figuræ totius, vt Aristoteles *c.* 6 *huius lib. text.* 8. videtur sentire.

Figura & specie differant.

Motus quot modis possit continuari.

E Ad quartum dicendum, tribus modis posse motum cum motu continuari successiua cōtinuatione. Vno ratione magnitudinis super quā fit, vel ipsius mobilis, cuius vna pars trāsit idem signum spatij immediate post aliam, veluti si mobile moueatur per lineam circūductam immediate postquam motū est per lineam rectam. Altero ratione temporis: vt si vnus alteri succedat sine interruptione quietis, vt descensus lapidis ascensui eiusdem impedito per descensum potentioris mobilis. F Tertio quatenus sunt partes non interruptę acquisitionis vnius & eiusdem numero termini ad quem: quo pacto non iam diuersi sunt motus qui continuentur, sed conficiūt vnum atq; eundem numero motum. Atque hinc est, cur Arist. 4. *Phys. c.* 11. *tex.* 99. *sicut c.* 13. *& aliis in locis superius citatis,* dicat motum dici continuum ex continuitate magnitudinis supra quam sit, aut etiam ipsius mobilis, 6. *Phys. c.* 4. *tex.* 34. *&* 35. alias vero ex continuitate temporis *vt* 5. *Phys. c.* 4. *tex.* 40. ac demum, 4. *Phy. c.* 11. *te.* 99. contra asserat, tempus ipsum dici continuum ex motu. quod nequaquam assereret, nisi motus suam haberet peculiarē continuitatem diuersam à continuitate magnitudinis & temporis. Cum ergo concluditur, motus diuersarum specierum continuari posse: concedendum id quidem est primo, vel secūdo modo: at tertio, de qua continuatione prior pars primæ conclusionis loquitur, negandum est plane.

Num ea, quæ continuata non sunt, eandem formam habere possint.

QVÆSTIO IV.

Argumenta pro vtraque parte.

SECTIO I.

SEd quærat aliquis, num, quemadmodum conclusimus, ea, quæ formas substantiales habent diuersas, continuata esse non posse: sic dicendum sit, ea, quæ vnam & eandem habēt, necessario esse continuata. Sunt enim hæ quæstiones ita coniunctæ, vt vnius explicatio poscere videatur explicationem alterius. Ac pars quidem affirmatiua, his argumentis ostendi videtur.

Pars affirmatiua probatur. Primo.

Primum, quia forma indiuidua maiorem perfectionem includit, quam specifica, vt est perspicuum. at specifica potest simul informare plures numero materias. ergo & forma indiuidua.

Secundo.

Deinde, quia re vera in nutritione viuentis, eadem numero forma successiue informat diuersas numero materias. alia enim materia per continētem corporis resolutionem expellitur, alia per conuersionem alimenti loco prioris assumitur: quas inter se numero diuersas esse numero dubitauerit.

Tertio.

Tertio, quia videmus easdem numero formas animalium perfectorum (quas *Diuus Thomas* 1. *par. quæst.* 76. *artic.* 8. *&* 2. *contra Gen. cap.* 72. *Alb. Mag.* 2. *par. sum. tract.* 13. *quæst.* 77. *memb.* 4. *Caiet. in commen.* 1. *p. Ferra.* 2. *contra Gen. vbi sup. Iand.* 2. *lib. de Anim. q.* 7. *Heruæus* 1. *sent. d.* 8. *quæst.* 4. grauissimi Authores indiuisibiles esse asserunt) simul informare diuersas numero materias, vt caput abscissum & reliquum corpus: quæ etsi breui temporis spacio, sæpe tamen viuunt separata, vt patet ex motu vitali, qui aliquandiu in eis cernitur. Nam quod ij motus ab eadem nu-

mero forma proueniant, ex quo patet: quia nulla generatio viuentis videtur fieri, cum viuenti caput amputatur, vt dici possit, nouas formas in eiusmodi partes à se inuicem diuisas introductas esse.

Quarto. Quarto, quia quo vnumquodq; perfectius causat in genere causæ finalis efficientis, aut materialis, eo se pluribus suo modo communicare potest: siquidem & finis, quo superior est, eo in plura media redundat: & causa efficiens, quo potentior est, eo latius patet in agendo: materia quo prior &(vt sic dicam) profundior, eo plures formas diuersasq; inter se sustinere potest. Vnde & prima materia omnes sustinet quotquot introducuntur vnquã: & secundæ, quo propius accedunt ad primã, eo plures accipiunt: veluti materia elementi plures quam misti & misti imperfecti, quam imperfecti. ergo nec formę id negandum est, vt, si perfecta sit, diuersas inter se materias informare possit, & quo perfectior, eo plures. Quod sane in perfectioribus viuentibus, etiamsi non diuidantur; accidere videtur. Nam si caro, verbi causa, & os diuersis formis substantialibus carnis & ossis inter se differunt, vt est Ant. Andr. 7. Met. q. 17. Scoti in d. 4. 11. q. 3. Ochami quodl. 3. q. 8 Platonis in Timęo (pro quo lege Alcinouum de doctrina Platonis cap. 14. & Plotinum Ennead. 4 lib 3. de dubiis ani. cap. primo, & seq. lege etiam D. Aug. libro quarto, de Ciuit. Dei capite sexto, & Arist. lib. 1. de parti. animal. cap. 1. & quæ supra dicta sunt, lib. 1. c. 7. q. 1) multorum nec ignobilium Auctorum sententia iam per superiorem quæst. licet colligere, non esse ea inter se cõtinuata. quare cum forma eadem toti' viuentis informata sit, non dubiũ videtur, quin eadem forma numero discretas materias informet. Quod si quis non credat, carnem & ossa discreta esse in eodem viuente, eo quod caro continuata videatur cum neruis, & cartilaginib. & hæc cum ossibus: forte sententiã mutabit, si animaduertat, nõ magis hoc sensuum iudicio continuata esse inter se, quam ramus surculo inserto: quæ tamen potiori ratione discreta sunt, cum vna & eadem communi forma substantiali informata non sint, vt omnes fatentur.

Caro, os, nec non aliæ diuersis formis informentur.

Quinto. Accedit Platonis, & multorum aliorum veterum sententia de mundi anima quę si vera est, aut dicere oportet, per superiorẽ quæstionem omnes mundi partes esse continuatas inter se, nihilque in mundo esse, quod alteri contiguum sit, quod nemo concesserit: aut nulla etiam naturalia distingui inter se per formas substantiales sibi peculiares, vt prisci naturales à posterioribus merito reprehensi existimarunt: aut deniq; conficiendum, formam eandem numero, discretas inter se materias informare posse, quod probandum erat.

Pars negatiua suadetur. Primo. Pars vero negatiua, totidem aliis nec vulgaribus argumentis videtur concludi. Primum, quia, si forma eadem numero, duas numero materias simul informare potest, poterit, & plures, atq; adeo infinitas: hoc enim pacto argumentatur Aristoteles quarto Physicorum libro, cum probat, duo corpora non posse simul esse in eodem loco: quia si locus idem (vt ait) capit simul duo corpora, capiet & plura, si in eo ponantur, atq; adeo infinita. Cum igitur tam sit possibile (ne dicã magis) dari formam, quæ simul infinitas materias informet, quã dari infinita corpora, quæ locum eundem occupent (esset enim ea forma perfectionis infinitæ) sequitur, formã vnam numero, discretas inter se materias informare non posse.

Deinde, quia si posset iam id quod corruptum est posset idem numero naturaliter redire: quod & Philosophi, & Theologi omnes negant. Aristoteles (inquam) 2. de Gener. capite vndecimo, text. 70. Alb. Auer & alij Aris. interpres, in eum locum. D. Th. quodl. 4. art. quinto & quarto, cont. Gen. cap. 81. Durandus in 4. d. 43. quæst. secunda, Capr. ib. quæstione prima, Ægi. theorem. 1. Nam si corrupti forma potest simul diuersas numero materias naturaliter informare: cur non eandẽ diuersis temporibus, præsertim cum idem agens eandem naturalem virtutem gignendi habeat, quamdiu perfectum est.

Tertio, quia pars affirmatiua plurimum fauet errori de transmigratione animarum in alia corpora: qui Platonis fuit, vt apparet in eius Phædone, & apud Plotinum Enn. 3. li. 4. c. 6. & alibi: item Pythagoricorum vt refert Aristot. 1. de anima cap. 3. tex. 53 at damnatus est in Concilio Lateranensi sub Leone decimo, sessione octaua. & concil. Viennensi sub Clem. V. imo etiam à priorib. Philosophis, vt Aristotele 1. de Anim. capite tertio, textu 53. & 2. de Anim. cap. 2. text. 26. tanquam anilis quædam fabula, exploditur.

Approbatio negatiuæ partis.

SECTIO II.

QVidquid igitur habeant virium proposita argumenta pro parte affirmatiua: ipsa tamen negatiua pars omnino amplectẽda est, hisq; rationib. confirmãda. Primũ, ex communi notione eorum, quæ sunt vnum numero, & diuersa numero in rebus naturalibus. Omnes enim sumimus vt vnum nu-

Primaratio ex definitione vnius & diuersi.

Quæ sint vnum numero.

mero quicquid vnam & eãdem habet materiam, vt hunc lapidem, & hanc statuam, ostensa bis eadem statua lapidea: & numeramus vt diuersa, quæ materias habent diuersas: veluti, si statua frangatur in duas partes, iam dicimus duos esse lapides, & duo corpora, quem communem hominum sensum Aristoteles optimus philosophandi magister secutus est cap. 6 text. 12. cum ea definiuit esse vnum numero, quorum materia est vna, eaq; innuit esse numero diuersa, quorum materia est diuersa. at si forma eadem in diuersis materiis esse potest, necesse erit pugnare cum hoc communi iudicio. Nam, cum res magis habeat esse, ac proinde vnitatem per formam, quam per materiam, quæcunque vna forma numero constabunt, vnum potius ens numero, quam plura dicenda erunt. Hinc enim fit, vt ipse idem Aristoteles *1. Phys. c. 7. tex. 69. & 2. de Ani. c. 1. te. 2* & aliis plerisq; locis appellet formam hoc aliquid, quod vnitas numeralis, rerum naturalium, primo sumatur ex forma: neque definitio eorum, quæ sunt vnum numero, tradatur per materiam vnam, nisi à posteriori, & per id, quod ratione vnius formæ est vnum.

Res magis est vna à forma, quam à materia.

Secundum argumentũ ex diuisione natura.

Deinde probatur eadem pars ex diuisione materiæ hoc modo: Tota materia, quæ in plures numero naturaliter diuidi potest, est ex se vna numero. præcisa omni forma substantiali & accidentali: nec efficitur plures numero, nisi per plures formas substantiales, aut per plures magnitudines, vt perspicuum est (namque distinctio qualitatum non est satis ad materias distinguendas) at materia fit plures numero per diuersas numero magnitudines in quas diuiditur. multo ergo magis per plures formas substantiales. non potest igitur accidere naturaliter, vt eadem numero forma substantialis, diuersas numero materias informet. Prior consequentia, quæ sola probatione indiget, ex eo patet: quia materia iuxta veram de hac re sententiam, prius natura recipit formam substantialem, quam magnitudinem. Vnde prius naturaliter fit plures numero per diuersas formas substantiales, quibus constituuntur diuersa composita substantialia, quam per diuersas magnitudines, quibus constituuntur diuersa numero accidentalia.

Tertium argumentũ ex materia potentia.

Tertio ex ipsa potentia materiæ. nam vt in nullo agente datur virtus naturaliter introductiua eius numero formæ, quæ ab alio agente eiusdem speciei naturaliter introduci potest, vt patet ex iis, quę à nobis ad caput secundum disputata sunt: ita in nulla materia datur potẽtia naturaliter receptiua eius numero formę, quæ ab alia materia eiusdẽ speciei naturaliter recipi potest. est enim par omnino ratio, vt ex eadem disputatione intelliges. Neq; obest q̃ materia alimenti recipit naturaliter illam eandem numero formam, quæ iam præerat in alia materia, nẽpe ipsius viuentis. Nam neq; illam primo recipit (de qua tamẽ receptione loquimur) nec vero recipit dum à materia viuentis disiũcta est, sed cum primum fit eadem numero cum illa.

Quartũ ex natura determinatione.

Quarto ex determinatione naturæ ad vnum. Nam vt materia determinata est ad vnam formam numero eiusdem speciei: ita (ac multo etiam magis) forma ad vnam numero eiusdem speciei materiam. si enim materia, quæ ex natura sua respicit plures formas specie diuersas, vnam solam eiusdem speiei accipit, potiori ratione forma, quæ ad vnam tantum speciẽ materiam refertur, eamque ipsam determinat ac limitat, vnam tantum numero materiam naturaliter informabit.

Vltimum ex terminis actionum.

Postremo ex terminatione naturalium actionum. siquidem diuersas numero actiones diuersi numero termini naturaliter consequũtur. agens autem naturaliter diuersis actionibus agit in materias numero diuersas, quemadmodum ipsæ diuersę materiæ diuersis passionibus ab eodem agente patiuntur. quoties enim multiplicatur passio, toties & actio, ac vice versa, vt perspicuum est ex identitate actionis cum passione. Ita patet, eandem numero formam non informare naturaliter diuersas numero materias, quod & inductio apertum facit & opinio etiam, seu potius grauissimus error *Auerr. 3. de Ani. ad c. 5. Themist. 3. de Ani. c. 26. Theophrasti, & aliorum,* qui mentem eandem numero in plurib. hominib. posuerunt. quandoquidem ne ij quidem adeo fuerunt mentis inopes, vt dicerent illam informare plura corpora: sed ea sola ratione putarunt communem esse posse multis, si multis assisteret per quandam copulationem cum eorum imaginationibus recte ordinatis.

Conclusio dictorum.

Confirmatio ducta ab errore Auerr. & aliorum.

Supernaturali potentia, formam eandem numero, diuersas numero materias informare posse.

SECTIO III.

SEd quid de supernaturali virtute? Potestne extraordinaria Dei potentia fieri, vt forma eodem numero eodem tempore aut momento (nam successiue non est dubium) diuersas numero materias informet? Multis sane Theologis videbitur id fieri non posse. Nos tamen verisimile existimamus, nõ modo si forma indiuisibilis sit, sed etiam si diuisibilis, posse eandem numero diuersas materias diuina virtute informare.

Conclusio affirmans.

Ac im-

Probatur in formis indiuisibilibus.

Ac inprimis nihil videtur repugnare, quin A eadem numero forma indiuisibilis, siue illa non pendeat à materia, vt humana, siue pendeat, vt equina (ponamus enim cum D. Th. 1. p. q. 76. art. 8. & 2. cont. gen. c. 72. perfectorum animalium formas esse indiuisibiles) in diuersis materiis existat: Nam cùm forma indiuisibilis tota sit in tota materia, & tota in qualibet eius parte: quid prohibet eandē formam hominis aut equi, quæ iis integris tota est in capite, & tota in reliquo corpore, abscisso etiam capite conseruari à Deo, & in capite, & in reliquo corpore, quemadmodum B ante abscissionem conseruatur? Quo fortasse modo conseruata est anima Areopagitæ Dionysii post capitis detruncationem, si, quemadmodum corpus viuebat, cum gestaret proprium caput in manibus, sic viuebat & caput quod gestabatur. Vide Simonem Metaphrasten in vita Dionysii. Simile quiddam narrat Beda de Iusto Mar. vt habetur tom 3. in eius martyrio. Quod si diuina virtute eadē forma numero conseruari potest in plurib. materiis naturaliter ineptis ad eius conseruationem, cur non in pluribus naturaliter aptis, integris nimirum & perfectis, vt eadem humana in pluribus integris corporibus humanis, & equina in pluribus equinis? Nam, quod virtus informatiua cuiusque formæ naturaliter determinata est ad vnam numero materiam integram & perfectam, nihil impedit. quo minus per potentiam diuinam extendi possit ad plures numero informādas, quemadmodum & eius virtus effectiua ad plures numero efficiendas. siquidem virtus intellectiua Socratis, qui non potest naturaliter cōprehendere, nisi exempli causa, decem, potest supernaturali Dei virtute comprehendere viginti, ac multo etiam plura: & potentia visiua equi, quæ non potest videre equum, nisi, verbi causa, ex trium milliarium distantia, potest diuina virtute ex multo plurium, quæ adeo certa E sunt, vt fide orthodoxa teneamus, virtutē intellectus nostri, quæ finita est, posse diuina ope attingere cognitionem claram, & quidditatiuam essentiæ diuinæ, quæ infinitæ perfectionis est. Vide Cōcil. Vien. sub Clem. 5. quod refertur in Clem. ad nostrū. de hæreticis. Sed & diuisibiles, siue extensæ formæ videtur eadem numero in diuersis numero materiis esse posse diuina virtute. Nihil enim videtur repugnare, eandem numero superficiem simul inesse in diuersis numero subiectis: vt si Deus corrumperet superficiem concauam aeris, & conuexam aquæ, & produceret vnam, quæ vtrumque elementum copularet, aut altera earum corrupta per alteram, vtrumq; elemētum coniungeret. neq; enim id videtur contradictionem implicare.

Caput Diui Dionysii abscissum, an viueret.

Probatur conclusio in formis diuisibilibus.

Nec solum non repugnat, idē superficiei inesse in diuersis subiectis coniunctis inter se, sed etiam in separatis. repugnantia enim, quæ videtur esse, ne eadem numero forma extensa in pluribus subiectis insit, magis ducitur ex eorum diuersitate, quam ex eorum distantia quare si diuersitas non impedit, nec distantia impediet quod idem de cæteris formis extensis dicendum erit.

Quædam obiectiones contra propositam sententiam.

SECTIO VI.

VErum contra hanc assertionem quatuor potissimum obiici possunt. Primum 1. *Argum.* quidem, si forma eadem numero in pluribus materiis virtute diuina inesse potest, fore, vt possit idem corpus numero pluribus locis C contineri, & ab eis circumscribi. nam corpus naturale est vnum numero per formam vnam numero, vt homo vnus numero per animam vnam numero. quare si eadem anima informet materias diuersas, & loco separatas, erit circumscriptiue idem homo, ac proinde idem corpus naturale in pluribus simul locis, quod D Thomas in 4 d. 44. q. 2. artic. 3. quæstiuncula 3. & Quodl. 3. q. 1. ar. 2. & 4. con. gent. c. 62. & 64. & Capr. in 4. d. 10. q. 1. art. 3. Duran. D quæst. 1. Henric. de Gand. Quodl. 9. quæst. 32. grauissimi Theologi negant fieri vlla ratione posse.

Deinde, si qua probabilitate negetur ex 2. proposita assertione effici, vt idem corpus numero pluribus locis circumscribi possit: videtur tamen nequaquam negandum, quin ex ea sequantur incommoda illa eadem, quæ Theologi colligunt contra opinionem de corpore eodem in pluribus locis. Nam si anima humana, exempli causa, in pluribus ac distantibus corporibus diuina virtute ponatur, fieri potest, vt patiatur contraria in diuersis locis, eaq; perfecte habeat, veluti dolorem & lætitiam de eadem re, dolorem de absentia amici ab hoc loco, & lætitiam de præsentia eiusdem in alio loco. quemadmodum ad euertendam sententiam de eo corpore in pluribus locis, inferri solet fore, vt actione causarum naturalium idem albescat hoc loco, & F nigrescat alio loco: ac proinde simul alteretur contrariis alterationibus, imo, etiam simul sit perfecte albus & niger, quæ fieri nequeunt. Anima etiam equi, & cæteri pendentes in suo esse à materia, poterunt in hoc loco amittere suum esse, si adsit aliquid corruptiuum compositi, & in alio loco non amittere, vbi corruptiuum non adest, sicque desinent

Vtrum idem corpus in pluribus locis diuina virtute simul esse possit.

neat esse, & non desinent, idque simpliciter. quandoquidem formæ pendentes in suo esse à materia, quandocunque in materia esse desinunt, simpliciter esse desinunt, quod idem de omnibus formis inanimatorum colligi potest.

Tertium. Tertio; plures formæ humanæ non possunt vllo modo simul esse in eadem materia. ergo pari ratione neq; eadem forma humana in pluribus materiis, & sic de cæteris, videtur enim par ratio. Antecedens ex eo patet, B quia nulla potentia effici potest, vt vnum suppositum dicatur de altero, quod tamē necessario videtur concedendum, si duæ formę humanæ sint in eadem materia, ex quarū informatione necessario resultabit duplex natura humana, duplexq; suppositum. Nam, vt dicimus, hoc album esse hoc dulce, ostenso lacte, quia hæc albedo & hæc dulcedo sunt in eodē lacte: ita necessario videtur concedendum, fore, vt suppositum, quod resultabit ex hac C forma humana, & hac materia (quod vocetur Paulus) dicatur de supposito resultante ex illa alia humana forma & eadem materia (quod dicatur Petrus) sitq; vera hæc prædicatio; Petrus est Paulus, quia vtriusq; forma erit in eadem materia. Quod autem nulla potentia effici possit, vt vnum suppositum dicatur de alio, seu (quod eodem redit) contradictionem idipsum non implicet, ex eo patet, quia suppositum nihil est aliud, quam substantia per D se subsistens incommunicabilis. quicquid autem huiusmodi est, si non tātum de se, sed etiam de alio eiusdem rationis dicatur, iam erit communicabile, ac proinde communicabile & incommunicabile.

Quartum. Postremo, contra eandem sententiam videntur facere duo prima argumenta, quibus confirmauimus, formam eandem numero in pluribus numero materiis naturaliter inesse non posse, videntur enim probare, ne supernaturaliter quidē id posse fieri. Primum, quia si eadem numero sunt, quorum materia est vna, diuersa vero, quorum diuersa: cum nulla virtute fieri possit, vt rei non conueniat propria definitio, nulla forma eadem numero in diuersis materiis inesse poterit. Secundum, quia si prima distinctio materiæ fit per diuersas formas substantiales, quis capiat vnam & eandem substantialem formam, distinctas materias informare posse?

Dilutio propositarum obiectionum.

SECTIO V.

Solutio primi argumenti. His tamen obiectionibus sic occurrēdum est Primæ quidem, nō esse bonam hanc consecutionem, eandem numero formam in A pluribus materiis esse posse ergo & idem corpus substantiamve naturalem in pluribus locis. Nam, si materia est alia & alia, iam compositum est aliud & aliud. Neque enim placet Durandi sententia, qui 1. dist. 43. q. 1. putat tantam virtutem accipere materiam à forma, vt si forma sit eadem numero; materia quoque, ac proinde totum compositum sit idem numero. *Durandi opinio reiicitur.* Nam si anima, exempli caussa, Diui Petri, in generali resurrectione iungatur materię D. Pauli, compositum erit pręcipua ex parte idem quod Diuus Petrus, non tamen erit simpliciter idem, nisi id intelligatur per synecdochen: quo pacto nunc dicimus Diuum Petrum esse in cœlo, quia ibi est eius anima. Ratio vero huius rei est, quia coniunctio materiæ, quæ fuit D. Pauli cum anima D. Petri, non efficiet, vt talis materia incipiat esse illa, quæ fuit D. Petri: alioqui si nunc materia D. Petri annihiletur, eadem numero redibit sine noua creatione. Quod si corpus sumatur pro ipsa magnitudine, fatebuntur fortasse aliqui, si forma eadem numero in pluribus materiis insit, plane tunc effici, vt idem omnino corpus in pluribus locis contineatur. Dicent enim fortasse, eandem numero magnitudinem sequuturam eandem numero formam, quia sit eius proprietas atque adeo prima ex materialibus. Nobis tamen non videntur sequuturæ naturaliter eandem formam numero in diuersis materiis eædem numero proprietates, sed diuersæ numero: quemadmodum & ipsa composita ex eadem forma & diuersis materiis, non erunt vnum compositum, sed plura: nec si sequerentur eædem numero, putamus vllum incommodum fore, idem corpus numero diuina virtute circumscriptiue contineri simul in diuersis locis, siue sumamus idem numero corpus pro eodem numero composito substantiali, siue E pro eadem mole corporea ad prædicamentum quantitatis pertinente, quod idem placet maximæ parti totius scholæ, etsi à plerisque Theologis, vt Scot. in 4. dist. 10. q. 2. Cab. ibid. q. vnica & fuse lect. 46. supra canon. negetur. *Posse idem corpus pluribus locis diuina virtute contineri.*

Quocirca ad secundam obiectionem dicendum, haud recte ab eis colligi, si corpus idem numero circumscriptiue sit in pluribus locis, fore, vt possit moueri simul ad contrarias qualitates, aut eas simul habere in esse F perfecto: vt, si Socrates ponatur in duobus locis, non sequitur, posse illum simul albescere in hoc, & nigrescere in illo, aut esse in hoc perfecte album, in illo autem perfecte nigrū. Ocham in 4 d. 10. quæstio. 4. Marsil. q. 7. Rich. Mediauil. q. 2. Alens. in summa p. 4. q. 40. Altis. in 4 d. 10 Petrus de Aliaco ibidem, q. 5. & alii. *Non tamen moueri simul posse ad contrarias qualitates.*

Causæ

Caussæ enim agentes in illum ad albedinem A hoc loco, & ad nigredinem alio loco, se mutuo impedient in agendo, ac proinde vel altera proprium effectum perficiet, vel ambæ simul agent effectum medium. Nam etsi agentia distabunt inter se, tamen patiens à neutro distabit, cum ponatur fore idē numero. Quæ fuse persequitur Scotus huius sententiæ (quātum licet conijcere) primus auctor & assertor ad distinctionem decimam quarti libri sent. quæst. 2. vbi aliā plurima de eadem re, posito B illo generali fundamento. Quoad formas quidem respectiuas, quæ sunt simul natura cum loco, vel illo posteriores, posse idem corpus diuersis in locis pati contraria, eaq; perfecte habere; vt moueri in contraria loca, sursum simul & deorsum, ad dexteram & sinistrā, & cæteras locorum oppositas differentias: esse simul in supremo & infimo loco, & in cæteris contrariis: quiescere item hic & moueri alibi: at quoad absoluta & inhærentes in re ipsa, non posse pati contraria, vt calescere simul & frigescere, calidum esse simul & frigidum. quod ex prioribus non sequatur contradictio, ex posterioribus sequatur. Nihil enim potest calidum dici, nisi quod vel nihil habeat frigoris cum calore, vel quod plus habeat caloris, quam frigoris. Vtrouis autē modo res sit calida, non potest eadem virtute, etiam diuina, simul esse frigida, aut enim nihil haberet caloris, aut plus frigoris, in quo plane cernitur contradictio.

Scotum huius sententiæ primum videri assertorē.

Sed facetum est, quod quidam adiungūt, si corpus idē ex cōtrariis locis in cōtraria moueatur: vt si quis ex vrbe Roma Venetias petat, & ex Venetiis Romam, cum ventum erit ad locum medium, quod idem sibi occurret fore, vt neutra ex parte se impediat ab ingressu in locum medium, vt impediunt diuersi homines, qui non possunt iidem esse in eodem loco. erit enim, inquiunt, idem homo. E Non animaduertunt videlicet, fore hoc pacto, vt in momento, quo veniens & iens adæquate fuerit in vno loco, facies sit eadem cum occipite, & pars dextra eadem cum sinistra. quæ ridicula sunt, & fieri nullo modo possūt. Itaque non illud dicendum, sed eundem venientem & euntem seipsum impediturum ab ingressu in locum medium, sibique ipsi cessurum in media via, si transilire velit eodem tempore per medium locum. Sunt hæc mira, sed quæ posito miraculo sequuntur, nec contradictionem, nec proinde veram & absolutam repugnantiam inuoluunt.

Quid nonnulli addant ad superiorē sententiam.

Quid sit ore dicendum.

Illud est difficilius, num idem cum Venetiis, simul & Romæ erit, videbit eodem tempore omnia, quæ sibi obiecta erunt in vtroq; horizonte: & illud, num idem distincte audiet, quæ hic & ibi coram se dicentur. Cur enim non videat, cur non audiat, cum æque præsens sit? At vt videat atque audiat vtraque, videtur opus esse dupla virtute, quemadmodū & centuplo maiore, si simul centum occuparet loca. Sed dicendum, non fore vt videat omnia, aut vero audiat, nisi confuse admodū, si vtique velit applicare animum. Quod si his vel illis tantum velit attendere, ea sola distincte percipiet. Atq; hæc obiter: reliqua ex Scoto & recentioribus petenda.

Maior difficultas circa hominem, duobus in locis existentem.

Soluitur.

Cum autem eidem formæ, in diuersis materiis virtute diuina positæ, accommodatur argumentum, respondendum est, si eadem anima humana in diuersis corporibus ponatur, fieri non posse, vt in vno lætetur de amici præsentia, & in alio de eiusdem absentia doleat, si hoc intelligamus de amici præsentia & absentia respectu ipsius animæ. neque C enim amicus illi erit absens, si vel vno tātum in loco sit præsens, cum eadem sit vtrobique. Quod si intelligatur de præsentia & absentia non respectu animæ, sed respectu loci, nihil repugnat eandem animam Romæ existētem in vno corpore, & Venetiis in alio, & lætari quod amicus Romæ sit, & dolere, quod non sit Venetiis, neque enim affectus hi repugnāt inuicem, sed potius sibi sunt consentanei in anima optante, vt amicus vtroque in loco D existat.

Lætitia & dolor in eadem anima, quo pacto simul esse possint, vel non possint.

Ad illud, de anima equi & cæteris dependētibus in suo esse à materia, atque adeo de formis omnium inanimatorum, respondēdum, non fore, vt simul desinant esse simpliciter, & non desinant esse simpliciter, corruptis videlicet compositis in vno loco, & non corruptis in alio, neq; enim verum est formam pendentem in suo esse à materia, desinere esse simpliciter corruptio composito, nisi illud sit vnicū. Nam si ea sit forma multorum, etsi desinat esse in vno, non tamen simpliciter esse desinet, si permaneat in alio.

Altera pars secundi argumenti soluitur.

Ad tertiam obiectionem dicendum, etsi modo aliquo dispar sit ratio in vna numero materia, vt sub sit pluribus formis humanis, atque in vna numero forma humana, vt insit in pluribus materiis: vtrumque tamen esse possibile virtute diuina. Vt enim ex hoc, ita ex illo nulla colligitur implicatio contradi- F ctionis. Cum autem obiicitur, si duæ formæ humanæ eandem numero materiam informent, fore, vt vnum suppositum dicatur de altero propter identitatem subiecti vtriusque formæ, quemadmodum hoc album, & hoc dulce de se inuicem dicuntur propter identitatem subiecti vtriusq; accidentis: negan-

Solutio tertii principalis. Vnam formam humanam in pluribus materiis, & plures in vna simul esse posse diuina virtute.

Cõnotatiua ut de se inuicẽ dicantur. ganda est sequela, allatumque exemplum esse simile. Nam etsi identitas subiecti duarum formarum siue substantialium, siue accidentalium, facit vt connotatiua ex iis formis ducta de se inuicem predicentur: quo pacto posita duplici humana forma in eadem materia, non minus vere dixeris hoc informatum seu affectum hac forma humana, est affectũ illa, quam dicimus hoc album, est hoc dulce, ostenso eodem subiecto albedinis & dulcedinis; tamen non facit vt composita ex tali subiecto & duplici forma, de se mutuo praedicentur. Nam nec composita ex diuersis formis substantialibus & eadem materia, neque item ex diuersis accidentib. & eodem subiecto, de se inuicem praedicari possunt, vt dicere liceat hoc compositum substantiale, est illud compositum substantiale, aut hoc compositum accidentale, est illud compositũ accidentale. Nunc autem hoc album, & hoc dulce, non significant composita ex accidentibus & subiecto communi vtrique, sed sunt connotatiua significantia formas accidentales, & connotantia subiectum. at nomina haec, Petrus & Paulus, in proposito casu non erunt connotatiua, sed absoluta, quae significabunt composita quaedam ex diuersis formis & communi vtriusque materia. Est & alia ratio, cur hoc album dicatur de hoc dulci propter commune subiectum vtriusque accidentis. Petrus autem & Paulus in praedicto euentu non dicentur de se inuicem propter communem materiam vtriusque formae. quia, inquam, in hoc albo & hoc dulci, commune subiectum vtriusq; accidentis, pro quo vtrunque nomen sumitur, est per se subsistens, vtpote prima aliqua substantia suppositumq; , quod habet per se subsistentiam: in Petro autem & Paulo, sic resultantibus, nec ipsa communis materia vtriusq; formae esset aliquid per se subsistens, nec nomina Petri & Pauli pro ea sumerẽtur supponerentve, vt recentiores loquuntur. Quod si vtriusque humanitas ad subsistentiam alicuius diuinę personę assumeretur, nempe prius natura, quam ex illis resultarent duo supposita, tum demum dicere possemus Petrum esse Paulum propter idiomatum cõmunicationem, quia idem esset vtriusque suppositum, diuinum scilicet, quod non solum in diuina natura, sed etiam in vtraque humana subsisteret. Neque obesset, quod Petrus & Paulus essent duo composita ex duabus naturis humanis & personalitate diuina: ex qua re fieret, vt de se inuicem, quatenus essent diuersa composita dici non possent, vt ex dictis patet. Nomina enim Petri & Pauli in eo euentu, etsi significarent huiusmodi composita, haberẽt tamen rationem connotatiuorum, quatenus significarent naturas quasdam, quae possunt adesse & abesse à supposito diuino, à quo tum sustinerentur. & pro quo supponerent, de qua re fusius quaest. vlt. ad cap. 8.

Alia ratio notanda.

Petrus & Paulus quo dato miraculo, de se inuicem pradicari possent.

Sed quaerat aliquis, num id, quod probatũ est, posse formam eandem numero inesse in diuersis numero materiis, intelligendum sit de solis materiis eiusdem speciei, an etiam de specie diuersis. Cui quaestioni respondendum est, non esse intelligendum de specie diuersis. Nam forma substantialis, de qua loquimur, non potest informare materiam, nisi efficiẽdo cum illa compositum aliquod per se, h.e. vnius essentiae. cum igitur actus non faciat vnum per se cum potentia inepta ad illum recipiendum, & materię diuersarum specierum distinguãtur per habitudinem ad diuersa genera formarum, ad quas solas aptitudinẽ habent, fieri non potest, vt forma vnius generis informet materiam, quae respõdet formis alterius generis. Itaque fieri non potest, vt forma coeli informet materiam corruptibilium, aut forma rei corruptibilis materiam coeli, aut vero forma vnius coeli informet materiã alterius coeli, si diuersorum coelorum materiae differant speciei. Poterit quidem forma eadem numero per diuinam potentiam coniungi cum hac materia ad se recipiendam apta & cum illa inepta, ita vt simul sit cum vtralibet, & ab vtralibet indistans: non informabit tamẽ materiam ineptam, vt actus substantialis potentiam substantialem, sed forte sustentabitur ab illa in suo esse diuina virtute, vt ente eiusmodi materia ad formae conseruationem, si forma sit ex iis, quarum esse pendet à materia. Hoc vere modo, etsi Deus ponat qualitatem eam, quae est actus audiendi in oculis, & eam, quae est actus videndi in auribus, informabunt illae quidem eas partes eisque inerunt vt subiectis, at non informabunt potentias earum partium, quia tales potentiae non habent aptitudinem ad tales actus. vnde per eiusmodi qualitates ita positas, neque oculi audient, neque aures videbunt.

Quaestio annexa praecedenti.

An forma eadem numero possit esse in materiis specie diuersis.

Non possit.

Forma coeli nequit informare sublunarem materiam, neq; sublunaris formam coelestem.

Actus audiendi in oculis positus quid ageret.

Ad quartam obiectionem dicito, Aristotelem definiuisse ea, quae sunt vnum numero per ea, quae naturaliter accidunt: similiterque primam materiae distinctionem, quae naturaliter fit, per diuersas vtique formas substantiales fieri. Nihiltamen obstare, quo minus supernaturali Dei virtute spectata, aliter definiri possint ea, quae sunt vnum numero, quam per materiam vnam: aliterq; primam materiae distinctionem posse fieri, quam per formas

Solutio quarti argumenti principalis.

formas substantiales diuersas: vt si Deus creet A duas materias sine formis, aut materiam lapidis exuat omni forma substantiali & accidentali, deinde illam diuidat, aut etiam in materia lapidis relinquat solam quantitatem, ad cuius deinde partitionem materiam partiatur.

Definitio definito qua ratione semper conueniat.

Quod autem obiicitur, ne virtute quidem diuina fieri posse, vt rei definitæ non conueniat propria definitio, verum quidem est, si definitio tradatur per ea, quę absoluta & non B solum naturali necessitate conueniunt: qualis erit definitio eorum, quæ sunt vnum numero, si per verum ac primum indiuiduationis principium tradatur. de quo ad cap. 6. fuse disputandum est.

Responsio ad argumenta initio proposita.

SECTIO IV.

Soluuntur argumenta posita sect. 1. q.

AD argumenta vero ea, quæ pro parte affirmatiua initio quæstionis proposita sunt, quatenus videntur probare, etiam naturaliter fieri posse, vt eadem numero forma in pluribus materiis insit, hūc in modum respondendum.

1. Ad primum quidem, formam specificam non posse informare simul diuersas materias sine sui diuisione in plures numero formas: quo pacto & ipsa iam est plures numero, & non vna tantum. D

2. Ad secundum dices, formam viuentis non informare plures materias, nisi fiant vna & eadem per continuationem, vt superius dictum est.

Cur abscisso capite viuentis perfecti, noua semper forma resultet.

3. Ad tertium respondebis, cum viuenti perfecto caput abscinditur, fieri generationem nouarum formarum in capite & in reliquo corpore: non quidem semper propter defectum earum qualitatum, quę requiruntur ad E conseruationem formæ præcedentis, aut propter defectum illatum proportionis (fieri enim potest, vt tam celeri motu acutoq; gladio amputetur caput, vt immediate post ictum, eadem qualitatum dispositio remaneat in partibus diuisis, quæ erat in vnitis) sed propter defectum vnionis partium quarundam necessario requisitarum. vt enim forma viuentis perfecti postulat certas qualitates certamq; earum proportionem in his aut illis partibus: F ita & quarundam earum inter se vnionem: qua sublata, perinde necesse est abiici formam, ac si tollerentur debitæ qualitates, earumve ad formam accommodata proportio. Quod autem sæpe eæ partes separatæ à se inuicem, videntur motum vitalem habere, non alia de causa prouenit, nisi quia aliquando post separationem ad breue admodum temporis spatium remanent in eis spiritus animales, qui palpitationem & alios quosdam motus vitalibus similes efficiunt: idque propter dispositionem qualitatiuam tantisper in materia perseuerantem.

Nō est probabile, dari plures formas partium in eodem viuente.

4. Ad quartum dicendum, non esse parem rationem in efficiente & fine: cum sint causæ externæ, atq; in materia & forma, quæ sunt internæ. Quod si materia eadem numero diuersis numero formis simul informatur, vt credunt Auic. 1. lib Suff. cap. 10. & Auerr. ca. de cœlo, com. 67. qui ponunt in eodem viuente formas partium integrantium diuersas, & in toto etiam plures totales, veluti formas elementorum per totum diffusas, formáq; mistionis, & animam ipsam (quæ nobis tamen non probantur) certe non potest naturaliter informari solo numero diuersis. Quare nihil mirum est, si nec forma eadem numero plures materias numero diuersas, naturaliter in- C formare possit: tametsi supernaturali virtute id præstare queat. Quod si forma non potest naturaliter plures materias solo numero diuersas informare, ergo nec specie diuersas, cum materiæ diuersarum specierum non habeat aptitudinem, vt informentur ab eadem specie forma. Reliqua, quæ in eodem argumento attinguntur, nihil habent difficultatis iuxta nostram sententiam. Dicimus enim, omnes partes integrantes viuentiū esse continuatas inter sese, quia vna tantum forma informantur, nō item truncum arboris cum surculo inserto, quia nulla est eadem forma substantialis in vtroque: quanquam fieri diuina virtute potest, vt continueutur vna & eadem numero superficie.

Omnes viuentium partes integrantes esse continuatas inter se.

Quomodo ex Platonis sententia mundi anima posita.

Ad opinionem Platonis de anima mundi crediderim dicendum, non putasse illum esse formam informantem, sed assistentem: vt colligi potest ex iis, quæ docet in Timæo. Animam autem, inquit, in mundi medio collocauit, perq; totum tetendit, atq; ea corpus ipsum etiam extrinsecus circumtexit, &c. Lege Platonem in Phædone. Quod si voluit esse re vera informantem, nihil magis id mirum videri debet, quam quod de transmigratione animarum in varia corpora cum Pythagoricis existimauit. rem sane fabulis anilibus similem.

Soluuntur argumenta partis negatiuæ, quatenus tradita doctrina videntur efficere.

Ad ea vero, quæ allata sunt pro parte negatiua, quatenus videntur concludere, ne supernaturaliter quidem formam eandem plures materias informare posse, dicendum est, primum argumentum nihil conficere. Admissa enim vtcunque propositione hac, si data forma potest duas numero materias informare, poterit & plures, atque adeo infinitas, negandum est inde effici, datam

Forte non repugnat ab vna forma, diuina virtute infinitas materias, si dētur, informari, exemplo intellectus.

formam esse virtutis infinitæ. Neque enim potest virtute propria, quæ finita est, informare duas, sed diuina, quę infinita. qua quidem nihil repugnabit fortasse informare infinita, si dentur: quemadmodum nihil repugnat intellectui finitæ virtutis, intelligere infinita obiecta, si infinita Dei virtute ad id muneris eleuetur, vt patet in anima Christi Domini.

Locus vt capiat locatū.

Argumentatio vero Aristotelis de loco, neque ad rem est, nec concludit. Non est ad rem, quia quanta virtute potest locus capere vnum corpus, tanta nec maiori, potest capere plura & infinita, etiamsi dentur. Itaq; non opus habet ad eam rem virtute maiori, quā naturali, si modo tollatur supernaturali virtute repugnantia naturalis ipsorū corporum inter se, vt plura sint in eodem loco. At forma indiget supernaturali virtute ex parte sui, vt plures materias informet. Non concludit autem, quia etsi hactenus recte argumentatur Aristoteles, si locus idem capit duo corpora, capiet & plura, atque adeo infinita: tamen illa est vitiosa consecutio. Atqui impossibile est, dari corpora infinita. ergo & duo corpora in eodem loco. Nam queadmodum fatemur, diuina virtute fieri, vt duo corpora sint in eodem loco, quod fides orthodoxa

Si corpora darentur infinita, an ex parte loci contineri omnia possent in eodem.

A tradit: ita non negamus, si darentur infinita corpora, fore, vt omnia possent ex parte loci in eodem contineri. Nihil enim repugnat ex parte loci, vt ex dictis patet, quin plura in eodem contineantur, siue ea finita sint, siue infinita. Sed tota repugnantia est ipsorum corporum inter se, naturalis tamen, quatenus vnum naturaliter excludit alterum ex eodem spatio. Quare cum hæc naturalis repugnantia supernaturali virtute superari possit: reli- B quum est, vt non alia de causa repugnet, simpliciter infinita corpora esse in eodem loco, nisi quia repugnat simpliciter, dari actu in rerum natura corpora infinita, quod Aristot. 3. Phys. c. 25. tex. 40. se demonstrasse existimat: nosq; ostendere conabimur ad librum huius operis vndecimum.

Ad secundum & tertium dicēdum, si quid ea probant, nihil aliud cōficere, quam quod naturali er id fieri non possit. Neque enim C simpliciter ac omnino repugnat, rem, quæ iam corrupta est, eandem numero iterum redire: aut animam migrare ex vno corpore in aliud corpus, cum illud in generali resurrectione expectemus, hoc autem contradictionem nullam inuoluit. Atque hæc de natura disputata sint hoc loco.

ΚΕΦ. Ε.

Text. 6.

Ἀναγκαῖον a λέγεται, οὗ ἄνευ οὐκ ἐνδέχεται ζῆν ὡς συναιτίου· οἷον τὸ ἀναπνεῖν, καὶ ἡ τροφὴ τῷ ζῴῳ ἀναγκαῖον. ἀδύνατον γὰρ ἄνευ τούτων εἶναι, Καὶ b ὧν ἄνευ τὸ ἀγαθὸν μὴ ἐνδέχεται ἢ εἶναι, ἢ γενέσθαι, ἢ τὸ κακὸν,

CAP. V.

Text. 6.

Necessarium a id dicitur, sine quo, vt concausa, fieri non potest, vt viuatur. quo pacto necessaria sunt animali respiratio, & alimentum, cum sine his esse non possit. Et ea b sine quibus fieri nequit, vt bonum aut sit, aut fiat: vel malum

CAPITIS QVINTI EXPLANATIO.

Partes totius capitis.

Necessarium primo modo.

Necessarium a id dicitur. Exposita multiplicitate causarum & naturæ, docet in hoc capite, quot modis dicatur necessarium. Est enim necessitas affectio quædam, quæ magna ex parte consequitur causas, præsertim naturales. Tradit ergo primum quatuor modos necessarij. Deinde reuocat tres priores ad quartum, quasi ad caput & originem, ipsumq; latius explicat. Postremo colligit quædam ex iis, quæ de necessario docuerat. Necessarium primo modo dicitur id, quod, etsi non est causa rei, sic tamen illam comitatur, vt absq; eo res viuere, aut omnino esse non possit. Nam, etsi hoc loco solius vitæ fit mētio, inferius tamen, cum hic modus, ad quartum reducitur, ipsum quoq; esse commemoratur. Ac exempla proposita in contextu, rem omnino faciunt perspicuam in viuentibus. In rebus autem vitæ expertibus, exemplum esto calor ignis, aut etiam spiraculum, quod si nullum sit, breuiter extinguitur. Atq; necessarium hoc pacto dici solet necessarium ad esse, siue vt res sit.

Necessarium secundo modo.

b *Et ea sine quibus.* Secundo modo id necessarium dicitur, sine quo nec bonum comparari aut conseruari, nec malum abiici aut vitari potest. Qui modus iuxta Auerrois hoc loco sententiam ea ratione differt a superiori, quod ille in rebus naturalibus, hic in voluntariis cernitur. At cum vterque reperiatur in vtroque genere (nam & necesse esse, vt arbores frondescant, si earum fructus ab iniuria cœli tutandi sunt, ad posteriorem spectat, & necesse esse, vt

praxia

ἢ τι κακὸν ἀποβαλεῖν, ἢ στερηθῆναι. οἷον τὸ πιεῖν τὸ φάρμακον ἀναγκαῖον, ἵνα μὴ κάμνῃ, καὶ τὸ πλεῦσαι εἰς αἴγιναν, μὴ ἀποβάλῃ τὰ χρήματα. ἔτι c τὸ βίαιον, καὶ ἡ βία· τοῦτο δ᾽ ἐστὶ, τὸ παρὰ τὴν ὁρμὴν, καὶ τὴν προαίρεσιν ἐμποδίζον καὶ κωλυτικόν. τὸ γὰρ d βίαιον, ἀναγκαῖον λέγεται. διὸ καὶ λυπηρὸν, ὥσπερ καὶ Εὔηνός φησι πᾶν γὰρ ἀναγκαῖον πρᾶγμα ἀνιαρὸν ἔφυ καὶ e ἡ βία ἀνάγκη τις, ὥσπερ καὶ Σοφοκλῆς λέγει, Ἀλλ᾽ ἡ βία με ταῦτ᾽ ἀναγκάζει ποιεῖν. καὶ f δοκεῖ

vel malum aliquod amoueatur, aut non adsit. Hoc modo necessarium sit alicui medicatam potionem bibere, ne ægrotet: & in Æginam nauigare, ne pecunias amittat. Præterea c Violentum & Vis ipsa: hoc vero est, quod præter propensionem electionemque impedit ac prohibet. Quod d enim violentum est, necessarium dicitur, quo fit, vt molestum sit, quemadmodum & Euenus ait. Quod enim est necesse, id cuique molestum accidet. Et e vis necessitas quædam est, quemadmodum & Sophocles ait: At hæc cogit vis me inuitum facere. Videturque f

prauis cupiditatibus repugnet. qui beatus futurus est, ad priorem pertinet) potius ea ratione distinguendi erunt, vt necessarium priori modo dicatur necessarium, vt res sit (quemadmodum diximus) posteriori autem, vt bene aut commode fit. Vnde fit, vt, cum vterque modus ex fine ducatur vtroque, necessarium possit appellari vtile, quasi conducens ad finem. tametsi vtilis vocabulum sæpius posteriori, quam priori tribuitur, & neutri accommodari potest, cum vtile à necessario distinguitur. Ex his quoque patet, non ea ratione distinguendos esse hos duos modos necessarij, quod prior dicatur ex causa materiali, posterior ex finali, vt quidã, inter quos est Alber. hoc lib. tract. 1. cap. 6. existimant.

c *Præterea Violentum, & Vis ipsa: hoc verò est, quod, &c.* Tertio modo necessarium dicitur id, quod violentum est, & vis etiam ipsa, seu violentia: quanquam vis potius dicitur necessitas (vt eam paulo post vocat Aristoteles, quam necessaria. Violentum autem, vt hoc loco definitur, est id, quod impedit aut prohibet rem contra propriam illius propensionem aut electionem, ne scilicet eo modo se habeat, quo secundum naturalem inclinationem aut propositum haberet. *Necessarium tertio modo.*

Quo loco aduerte, violentum duobus modis sumi posse: vno pro eo, quod vim infert, quo pacto Cicero Philippica secunda Antonium vocat violentum ac furentem: atque hoc modo is, qui sursum lapidem proiicit, dicitur violentus. Altero pro eo, quod vnaquæque res per vim agit aut patitur, quo pacto motus lapidis ex inferiori loco, & quies in superiori, dicuntur violenta. Cum ergo violentum dicitur hoc loco necessarium, non est violenti nomen sumendum priori modo, sed posteriori. id enim, quod infert vim, non dicitur necessarium, sed necessitans, vt Scholastici loquuntur. Quo fit, vt non recte hoc loco pro violento, Perionius, *quod vim afferat,* antiquus interpres, *quod vim facit,* transtulerint. Quod si quis pro illis obiiciat, violentum mox definiri ab Aristotele, *quod impedit ac prohibet, &c.* quæ in verba de eo, quod vim infert, necessario videtur intelligenda, dicito illud *impedit ac prohibet* non effectiue, sed formaliter accipiendum esse: nempe eo modo, quo contrariæ qualitates in esse perfecto, seu quo simpliciter possunt denominare subiectum, sese mutuo expellere dicuntur ab eodem subiecto, seseque inuicem impedire. Hoc enim modo id, quod res quæque per vim patitur, impedit ac prohibet id, ad quod res propensa est: quo pacto dictum est, motum ex infero loco, & quietem in supero, impedire naturalem lapidis quietem. Illud autem prætereundum non est, cum dicitur, *præter propensionem,* quod Græce est παρὰ τὴν ὁρμὴν, explicari violentiam, quæ obsistit naturali inclinationi, tametsi verbum ὁρμὴ liberam quoque inclinationem significat, cum autem dicitur *electionemque,* explicari eam quæ obsistit liberæ, seu voluntariæ propensioni. *Violentum duobus modis sumi.*

d *Quod enim Violentum.* Ex eo confirmat violentum dici necessarium, quod molestum sit, & sæpe dolore afficiat, vt ipse 3. Ethic. ad Nicomach. cap. 1. & 1. Rhetoric ad Theodecten., cap. 11. docet Omnis enim res necessaria. hoc est, quam quisque agere aut pati cogitur, molesta est, vt Euenus Poeta inquit.

e *Et vis necessitas.* Quemadmodum testimonio Eueni confirmauit, violentum dici necessarium, ita nunc senario quodam Sophoclis docet, vim seu violentiam dici necessitatem. Quo loco aduerte, vim tum actiue, tum etiam passiue posse accipi. Si actiue sumatur (vt pro actione proiiciendi lapidem ex infero loco, aut detinendi in supero) ita dicetur necessitas, vt non dicatur necessaria, nisi forte ex accidente, vt si quid cogatur vim inferre. Atque hoc pacto sumitur vis apud Sophoclem. Si vero passiue (vt pro ipso motu lapidis ex infero loco, aut quiete in supero, contra res habuit. Ita enim dicetur necessaria, vt non dicatur necessitas, nisi forsitan improprie, quemadmodum si rem contingentem appelles contingentiam. *Vim esse necessitatem.*

καὶ f δοκεῖ ἡ ἀνάγκη ἀμετάπειστόν τι εἶναι ὀρθῶς ἐναντίον γὰρ τῇ κατὰ τὴν προαίρεσιν κινήσει καὶ κατὰ τὸν λογισμόν. ἔτι g τὸ μὴ ἐνδεχόμενον ἄλλως ἔχειν, ἀναγκαῖόν φαμεν ἔχειν οὕτως.

Καὶ h κατὰ τοῦτο τὸ ἀναγκαῖον, καὶ τἆλλα λέγεταί πως ἅπαντα ἀναγκαῖα. τό, τε γὰρ βίαιον λέγεται, ἢ ποιεῖν, ἢ πάσχειν τότε, ὅταν μὴ ἐνδέχηται κατὰ τὴν ὁρμὴν, διὰ τὸ βιαζόμενον, ὡς ταύτην ἀνάγκην οὖσαν, δι᾽ ἣν μὴ ἐνδέχεται ἄλλως. καὶ

deturq; f necessitas quiddam esse, quod persuasioni nihil cedat: & recte quidem. voluntatis enim, rationisq; motus aduersatur. Praeterea g id quod aliter se habere non potest, necessario se ita habere dicimus.

Atque h ex hoc necessario caetera quoque omnia modo aliquo necessaria dicuntur. Nam & per vim aut agere aut pati tunc aliquid dicitur, cum non licet ex propensione, propter id vim afferre: quasi hac sit necessitas, propter quam aliter se res habere non potest. Et

Quae eadem distinctio in verbo [Necessitas] non solum fieri potest, sed etiam debet, vt mox patebit.

f *Videturq; necessitas.* Vt docuit omne necessarium esse molestum, ita nunc docet omnem necessitatem esse eius conditionis, vt sub dissuasionem cadere non possit. Loquitur autem de necessitate non actiue sumpta (haec enim saepe cadere potest sub dissuasionem, vt si latronem ratione auoces à scelere) sed passiue. Nam quę non possumus non perpeti, nō sunt materia dissuasionis. Frustra enim vapulanti suadebis ne vapulet, cum ille iam à vapulando & mente & voluntate abhorreat: nec tamen id minus perferat. Atque hoc pacto intelligendum esse hunc locum dissentientibus inter se interpretibus, plane colliges ex iis, quae Aristo. 3. Ethico. lib. capite quinto, scripta reliquit. *Ad ea* inquit, *agenda, quae nec in nostra sunt potestate, nec nostra sponte fiunt, nemo prorsus quenquam hortatur, quippe cum vanum sit, persuasum esse cuipiam non calere, aut non dolere, aut non esurire, aut quiduis aliud tale, cum nihilominus haec ipsa patiatur.* Haec de tertia necessarij vsurpatione, quae ex efficiētę causa dicitur, quemadmodum ex fine priores duae, vt diximus.

Locus hic illustratur alio Arist. eiusdem, qui est 3 Ethic.

Tertium modum necessarij pressius fuisse traditum.

Illud tamen aduerte, Aristotelem pressius tradidisse hanc tertium necessarij vsurpationem, quam potuisset. Neq; enim id tantum dicitur necessarium ratione efficientis causae, quod per vim efficitur, sed etiam quod naturaliter: cuiusmodi est viuentis accretio, cum calor naturalis plus conuertit alimenti, quam amittatur substantiae viuentis. Videtur autem Aristoteles hanc partem tertij modi praetermisisse, ne in eo comprehenderet aliquid necessarium simpliciter. Instituit enim in his prioribus tribus modis agere de solis necessariis secundum quid: dilatis in quartum modum necessariis simpliciter. non est autem dubium, quin multa comprehendisset in hoc tertio quae existimabat necessaria simpliciter, si causam efficientem ad naturaliter efficientes extendisset. Putauit enim motum coelestem, & alia pleraq;, quae re vera sunt necessaria ex hypothesi causarum naturaliter efficientium, esse necessaria simpliciter, quia credit hypothesim esse necessariam simpliciter, ipsam videlicet actionem causarum, à quibus ista pendent. Etenim si actio causae est necessaria simpliciter, effectus etiam est necessarius simpliciter. Nullum tamen foret incommodum, si diuersis rationibus res easdem in duobus modis necessarij comprehendisset: in hoc quidem, quia essent necessariae ex hypothesi causarum efficientium naturaliter: in quarto autem, quia ipsius sententia essent necessariae simpliciter, quemadmodum & hypothesis ipsa.

Arist. motū Coeli simpliciter necessarium putauit.

Quartus modus necessarij.

g *Praeterea id quod.* Quartus extremusq; modus necessarij est, quo necessariū dicitur id, quod aliter habere non potest: cuiusmodi est, Deum esse, hominem esse animal: hominem esse rationis participem, mortalem, & similia. Ducitur autem huiusmodi necessarium non ex sola causa formali (quod Albertus in hunc locum docet, vt singulos necessarij modos singulis causarum generibus accommodet) sed ex tota rei natura, aut ex aliqua interna causa, vt ex propositis exemplis licet intelligere.

Ad quem tres priores modi reuocantur.

h *Atque ex hoc necessario.* Reuocat ad quartum necessarij significatum tria priora, quia necessarium prioribus modis, est necessarium secundum quid, quod non dubium est quin ad necessarium simpliciter reuocandum sit, quemadmodum candidum secundum quid ad candidum simpliciter. Vt enim Aethiops non dicitur candidus, nisi quatenus parte quadam aspectum dispertit, quae est ratio candidi: ita necessarium prioribus tribus modis non dicitur necessarium, nisi quatenus facta hypothesi alicuius causae externae, aliter se habere non potest, quae est ratio necessarij simpliciter. Quo fit, vt merito Aristoteles dicat, caetera necessaria ratione huius extremi significati, modo aliquo necessaria appellari, quia per quandam eius participationem necessaria dicuntur. Alioqui nemo dixerit necessarium esse, vt animal cibum, aegrotus pharmacum sumat, aut lapis ascendat: cum ne illud quidem necessarium.

rium fit, vt hæ ipsæ res existant. Reuocat ergo Arist. primo quidem tertium necessarii significatum, deinde primum ac secundum.

καὶ ἐπὶ τῶν συναιτίων τοῦ ζῆν, καὶ τοῦ ἀγαθοῦ ὡσαύτως. ὅταν γὰρ μὴ ἐνδέχηται, ἔνθα μὲν τὸ ἀγαθὸν, ἔνθα i δὲ τὸ ζῆν, καὶ τὸ εἶναι ἄνευ τινῶν, ταῦτα ἀναγκαῖα, καὶ k ἡ αἰτία, ἀνάγκη τις ἐστὶν αὕτη. ἔτι l ἡ ἀπόδειξις τῶν ἀναγκαίων, ὅτι οὐκ ἐνδέχεται ἄλλως ἔχειν, εἰ ἀποδέδεικται ἁπλῶς. τούτου δὲ αἴτια τὰ πρῶτα, εἰ ἀδύνατον ἄλλως ἔχειν, ἐξ ὧν ὁ συλλογισμός.

Τῶν m μὲν δὴ, ἕτερον αἴτιον τοῦ ἀναγκαῖα εἶναι, τῶν δὲ, οὐδὲν, ἀλλὰ διὰ ταῦτα, ἕτερα ἐστὶν ἐξ ἀνάγκης, ὥς τε τὸ n πρῶτον, καὶ κυρίως ἀναγκαῖον τὸ ἁπλοῦν ἐστί· τοῦτο γὰρ οὐκ ἐνδέχεται πλεοναχῶς ἔχειν, ὥς οὐδὲ ἄλλως, καὶ ἄλλως· ἤδη o γὰρ πλεο-

Et in iis, quæ viuendi, & boni concausæ sunt eodem modo. Cum enim hic bonum, illic i vita, atque esse sine quibusdam non contingunt: tum hæc necessaria sunt, & k causa hæc, necessitas quædam. In l necessariis quoque numeratur demonstratio, quod aliter res habere nequeat, si simpliciter demonstratum est. Huius autem rei causa sunt prima ipsa, quæ aliter habere non possunt, ex quibus ratiocinatio. Hoc. s. lect. 6.

Quorundam m igitur alia caussa est, cur necessaria sint, quorundam nulla: sed propter hæc alia ex necessitate sunt. Quapropter n id primum, ac proprie necessarium est, quod simplex: hoc enim pluribus modis habere nequit. quare neque aliter, ac aliter. iam enim pluribus haberet modis. Ergo si o quædam sunt sempiterna,

i *Illic vita, atque esse sine quibusdam non contingunt.* Progreditur Arist. à vita ad esse, veluti ab esse viuentium ad esse aliarum rerum. Viuere enim, vt ipse ait in 2. *de Ani. cap* 4 *text.* 36 viuentibus est esse.

k *Et causa hæc.*] Hoc est, hypothesis suppositione finalis causæ, quæ quidem est, si res bene ac commode esse, aut omnino esse debeat, hæc, inquam, suppositio finis, est necessitas, ad alterã è duabus primis necessarii significationibus pertinens. Nam si vita fruenda est, aut etiam iucunde aut commode, fieri non potest, quin sumatur cibus, &c. quo pacto ratio necessarii quarti modi participatur.

l *In necessariis quoque.*] Volunt Alexander & Albertus *in hunc locum*, aliam tradi hoc loco necessarii significationem, qua demonstratio dicatur necessaria, quia id quod demonstratur est necessarium. Potius tamen videtur dicendum cum D. Thoma Aristotelem docere hoc loco, ad quem modum pertineat necessitas ea, quæ in demonstrationibus cernitur. Videri enim posset sola necessitas rerum, non etiam pronunciatorum ad prædictos modos pertinere. Docet ergo non modo conclusiones, quæ simpliciter demonstrantur, nec tantum ex concessis, siue ad hominem (quod demonstrandi genus sæpe libro superiori vsurpatum est) sed multo magis principia, quæ sunt illarum causa, pertinere ad quartum modum, eo quod vtraque simpliciter, & absque vlla hypothesi aliter habere non possint. *Necessitas demonstrationis ad quod genus spectet.*

m. *Quorundam igitur alia causa est, cur necessarii sint, &c.*] Colligit ex dictis tria consectaria. Primum est eorum, quæ sunt necessaria simpliciter, quædam habere suæ necessitatis causam, vt cõclusiones quæ demonstrantur, quædam ita esse necessaria, vt non sint necessaria propter aliam causam, sed ipsa sint aliis necessitatis causæ. veluti principia ex quibus fit demonstratio, modo sint prima simpliciter, siue indemonstrabilia. Idem quoque potest ex rebus ostendi de Aristotelis 12. *Metaph. c.* 5 *text.* 30. sententia, apud quem motus cœlestis est simpliciter necessarius, & tamen habet causam suæ necessitatis. Deus vero ita est necessarius, vt suæ necessitatis causam habere non possit. *Trium ex dictis consectariorum primum.*

n *Quapropter id.*] Secundum consectarium quod ad res pertinet, huiusmodi est. Primum ac præcipuum necessarium, quod scilicet omni ex parte siue omnino est necessarium, esse rem simplicem, subaudi [omnino] id enim solum quod omnino simplex est, non potest vlla ex parte aliter atque aliter habere, quod quidem est esse omni ex parte necessarium. Quicquid enim aliquo modo compositum est, aliquo etiam modo aliter ac aliter se habere potest. Non quia quicquid est compositum dissolui possit in ea, ex quibus compositum est (substantiæ enim separatæ non possunt dissolui in eas entitates generum ac differentiarum, ex quibus constant, nec item Cœli naturali dissolutione, aut etiam simpliciter Aristotelis sententia) sed quia quicquid aliquo modo est compositum, aliter atque aliter habere potest, vel secundum substantiã, vt Socrates, vel secundum aliquod accidens, vt Cœli secundum motum hodiernum, & substantiæ separatæ secundum aliquem actum, siue intellectus aut voluntatis, siue externum. Hæc tamen quæ Arist. hoc loco potius innuit, quam doceat, partim absoluta expositione contextus, partim lib. 12. explicabuntur. *Secundum.*

o *Ergo si quædam sunt sempiterna & immobilia, &c.*] Tertium consectarium est, si in re- *Tertium.*

V 3 rum

τὸ πολλαχῶς αὐτὸ ἐφ' αὑτῷ ἄρα ἐστὶν ἀΐδια καὶ ἀκίνητα, οὐδὲν ἐκείνοις ἐστὶ βίαιον, οὐδὲ παρὰ φύσιν.

piterna & immobilia, eis nihil violentum est, nihil præter naturam.

Perpetuis & immobilibus nihil accidere violentũ. rum natura dentur aliqua entia perpetua ac immobilia (de qua re lib. 12.*c*.5. *& seq.* disputabitur) nihil illis posse accidere violentum, aut (quod explicationis causa ponitur) præter naturam, i.e. contra naturam. Hoc pronunciatum ex dictis etiam patet. Quicquid enim per vim accidit, cõtra naturalem propensionem accidit, vt ex violenti explicatione perspicuum est: quod autem contra naturalem propensionem accidit, id, aut dissoluit rem, aut certe ad dissolutionem disponit. si ergo in rerum natura dantur entia perpetua ac immobilia, fit vt nihil illis accidere possit violentum, siue contra naturam.

Vtrum præter Deum, aliquid sit necessarium simpliciter.

QVÆSTIO I.

Nullam rem, præter Deum, esse necessariam simpliciter.

SECTIO I.

Ratio quæst. proposita. QVia non satis tutum videri potest illud, quod hoc capite dictum est, multa esse quæ præter Deum sint necessaria simpliciter, eo quod solus Deus videatur non posse non esse: operæpretiũ erit, quid hac in re sentiendum sit, paucis exponere.

De quibus quæstio possit intelligi. Illud igitur in primis animaduertendum est, quæstionem hanc posse intelligi vel de rebus, vt de Angelis, de cœlis, de animalibus: vel de connexionibus rerum: cuiusmodi sunt, quod Angeli sint substantiæ corporis expertes: quod cœli corpora incorruptibilia: quod animalia sensu prædita: quod homo sit animal, quod disciplinæ capax, & similia.

Quod ergo ad res attinet, putauit Aristot. 8. *Phys. c.*1. *vsq. ad text.*15. *&* 1. *de cœlo c.*8. *à text.* 76. *&* 12. *Metaph c.*6. *à tex.*30. *& alius in locis*, nõ modo Deum, sed etiam reliquas substantias separatas, corpora cœlestia, materiã, elementa secundum se tota, & species omnes, saltem quæ ad vniuersi perfectionem spectant, atque adeo ipsum vniuersum, siue mundum, esse res necessarias simpliciter, nec vlla ratione posse non esse, quod ideo sibi persuasit, quia credidit Deũ agere ex necessitate naturæ: proinde, vt sol non potest lucere, ita Deum nõ posse exhibere hãc rerum vniuersitatem partim immediate per se, partim per causas medias. Vide illum 9. *Met. c.*9. *tex* 17. *& lib.* 12. *c.*6. *text.* 30. *&* 2 *de cœlo c* 3. *tex.*17.

Assertio prima. Dicendum est tamen, solum Deum esse rẽ necessariam simpliciter, vehementerq; errasse Aristotelem in opposita sententia asserenda. Deus enim Opt. Max. est agens liberum, imo & libertimum omnium, nec necessitate vlla siue extrinsecus adhibita, siue ex ipsa natura diuinitatis orta, aliquid extra se produxit, vt lib. 12. late ostendemus. Quo fit, vt etsi ille ab omni æternitate mũdum produxisset, nihil tamen præter ipsum necessario existeret, quãdoquidem omnia fuissent libere procreata. Atque hæc sit prior huius quæstionis conclusio.

Obiectio. Sed contra hanc cõclusionem sic licet obiicere: In rerum natura dantur duo quædam spatia infinita, alterum successiuum, quod ab æterno fuit, & in æternum erit: alterum extẽsiuum, quod respectu nostri in omnẽ partem infinite extenditur, sursum, deorsum, & in ceteras loci differẽtias. hæc autem sunt simpliciter necessaria. dantur igitur aliæ res præter Deũ simpliciter necessariæ. Maior ex eo patet, quia spatia hæc non sunt fictitia, sed vera. alioqui nec successiuum spatium vere excederet durationem motus cœlestis, qui & cœpit & finiendus est: nec item extensiuum superaret locum, siue spatium, quem mundus hic corporeus occupat. quæ plane falsa sunt & absurdissima. Æque enim potuit Deus in alia priori parte spatii successiui mundũ condidisse, & extra hanc partem extensiui eundẽ collocasse. Minor autẽ ea ratione probatur, quia ne potestate quidem diuina fieri potest, vt hæc spatia non sint. alioqui neque vllus motus esse posset, nec locus vllus: siquidem nec motus absq. spatio successiuo, nec locus sine extensiuo dari vllo modo potest.

Solutio. Spatia duo infinita non esse fictitia. Ad hanc obiectionem respondendum est, non esse quidem fictitia proposita spatia, sed vera, hoc est. quæ absque operatione intellectus dentur: atq; adeo vtrumq; esse necessarium simpliciter, quod nulla potestate nõ modo secundum se totum, sed neque secundum vllam particulam possit non esse, hinc tamen nihil effici contra conclusionem: siquidẽ huiusmodi spatia non sunt res, vt forsitan putauerunt ii, contra quos Arist. 4. Physicorum libro. *c.*4. *à text.*35. disputat: sed quædam rerum capacitas, alterum quidem omnium motuũ quoad successionem, alterum vero omnium corporum quoad extẽsionem, de quibus cap. 13. fusius agendum est, cum de tempore, ac loco disputabitur.

Opinio

Opinio quorundam de rerum connexionibus.

SECTIO II.

[illegible]pinio dicentium nullas [illegible]e connexiones in rebus [illegible]atis simpliciter necessarias.

QVOD vero ad connexiones rerum attinet, sunt (inter quos Her. quodl 1 q. 10.) qui dicant, præter eas quibus interna Dei attributa cum Deo nectuntur, quas vniuersi dicũt esse simpliciter necessarias, vt quod Deus sit ens, quod actus purus, quod sapiens, &c.) nullas esse, quæ simpliciter necessariæ esse debeant, quæ sententia his rationibus confirmari potest.

Primum argumentum.

Primum, quia, si connexiones rerum infra Deum, essent simpliciter necessariæ, non solũ ab æterno extitissent, sed etiam non potuissent non existere, ac proinde neque res, siue extrema, quæ connectuntur. videtur enim fieri nullo modo posse, vt connexiones existãt sine iis, quæ connectuntur at res infra Deum non posse nõ existere, & Catholica fides Gen. 1. Prouerb. 8. & alibi fundata, reprobat, & iam ex libertate diuinæ voluntatis impugnatum est.

2. Deinde, quia si in rebus creatis connexiones primi modi dicẽdi per se sunt simpliciter necessariæ (hic enim modus censetur præcipuam necessitatem cõtinere) neq; tamen res ipsæ sunt necessariæ simpliciter, vt re vera nõ sunt, sciri vtique potest, quid quæq; eiusmodi rerum sit, ignorato an sit. at hoc negant omnes cum Arist. 2. lib. de posteriori resolutione, cap 1. text 1.

3. Tertio, quia si hæc conclusio, Socrates est homo, quæ pertinet ad primum modum dicendi per se, esset simpliciter necessaria, hæc etiam esset simpliciter necessaria, Socr. est animal, atque adeo hæc, Socrates est viuens, & (quod hinc sequitur) necessarium esset simpliciter vt animus Socratis existeret in corpore Socratis. hoc autem vel ipsa experientia constat esse falsum.

4. Postremo, quia cũ Deus omnipotẽtia sua separare possit proprietates à subiectis, sequitur connexiones secundi modi dicendi per se, quę secundo loco numerantur in necessariis, non esse necessarias simpliciter. Antecedens ex eo patet, quia non videtur negandum diuinæ potestati, quin facere possit, vt subiecta existant sine proprietatibus, cum efficiat, vt accidentia communia, quæ plus dependẽt à suis subiectis, quam subiecta à suis proprietatibus, sine subiecto in sacra Eucharistia existant.

Quo pacto ab his Auctoribus connexionum necessitas explicetur.

Si quis vero ab Auctoribus, inter quos est Heru. loco citato & Ocham. quodlib. 4. q. 37.
A huius sententię petat, qua ratione connexiones primi & secundi modi dicendi per se censeantur necessariæ simpliciter, tum ab Arist. hoc loco, tum ab aliis auctoribus, nec solum in Deo, sed etiam in rebus creatis: respondẽt, tribus modis id posse concedi in creaturis, nõ tamen absolute, sed cum moderatione quadam. Vno, iuxta sensum conditionalem, vt idem sit dicere, Homo est animal ac si dicas, si quid est homo, illud est animal. Altero, in
B sensu composito, quasi ita afferas propositam enunciationem, Homo dum est homo, est animal. Tertio, sumptis creaturis secundum esse possibile, vt si intelligas hominem esse animal, non quod sit, aut fuerit, aut futurum sit, sed quod esse possit. His enim modis non possunt huiusmodi connexiones vlla ratione non esse veræ. Itaque concedunt dari connexiones rerum infra Deum simpliciter necessarias in sensu conditionali, itemq; in sen-
C su modali composito, & sumptis creaturis secundum esse possibile, non autem absolute, vt verba sonant. Itaq; docent, enunciationes, quibus huiusmodi connexiones exprimuntur non esse absolute veras, nisi supposita cõstantia subiecti (vt aiunt) h.e. constante siue existente subiecto in rerum natura. Id, quod eo argumento primum colligitur, quia ex eo, quod res est aut non est, oratio vera aut falsa dicitur, vt Aristot. scribit in prædicamentis, ea
D de substantia. &c de modis prioris. Deinde, quia vt idem ait posteriori lib de interpretatione, cap. 2 Socrates mortuus, ac proinde non existens, non est homo. Postremo id confirmant ex sententia Theologorum, plane asserentium, Christum Dominum eo temporis spacio, quod inter mortem & resurrectionem fluxit, non fuisse hominem, D. Thomas 3. p. q 50 art 4 & in 3. dist 22. q. 1. art 1. & quodl. 2, art. 1 & Doctorum communiter in 3. d. 22.

Alia eiusdē sententia cõfirmationes.

E

Plurimas rerum connexiones esse simpliciter necessarias.

SECTIO III.

Secunda assertio quæstioni respondens.

DIcendum est tamen plurimas connexiones rerum infra Deum esse simpliciter necessarias, omnes inquam eas, quæ pertinẽt ad primum aut secundum modum dicendi
F per se: nec ad earũ veritatem opus esse cõstantia, siue existentia subiectorum, quæ est sententia Aristotelis hoc loco, & fere omnium (Alber. in post præd. c. 9. ex Aui Algazel, & Alpharathio, D Th. 1. p q. 10. art 3. de veri. q. 1. ar. 5. ad 7. & 9. M[illegible]. lect. 9. & ex recentioribus Caietanus capite quarto, de ente & essentia, quæstio. 10. & 1. poster. cap. 9 Capr. 1 d. 8. q. 1.)

grauium

grauium Auctorum, potestq; his rationibus ostendi.

Probatur 1. Si connexiones primi & secundi modi dicendi per se non essent simpliciter necessariæ in rebus creatis, fieri posset, vt Socrates non esset homo, nec disciplinæ capax, ac proinde nec Socrates (de quo enim negatur species aut proprietas, negantur omnia indiuidua, quæ sub specie cōtinentur, vt Dialectici tradunt) est autem aperta contradictio, admittere, Socratem non esse Socratem. sunt igitur huiusmodi connexiones simpliciter necessariæ. Nec audiendi sunt, qui respondent, non esse contradictionem, dicere, Socratem non esse Socratem, cum Socrates non existit: imo falso tunc affirmari, Socratem esse Socratem. Falluntur enim plane. neque enim falsum est vnquam, dicere, Socratem esse Socratem, cū subiectum & prædicatum sint omnino idem, vtpote id solum, quod significatur nomine Socratis, quod quidem est Socrates ipse, vt complectitur ea sola, quæ sibi sunt essentialia. Quod si quis dicat, hanc enuntiationem, Socrates est Socrates, significare Socratem esse Socratem existentem propter verbum Est, quod existimabit efficere, vt Socrates, cū prædicatur, sumatur pro Socrate existente, pari ratione idem dicet de definitionibus, cū prædicantur de rebus non existentibus. Quo fiet, vt plane admissurus sit, definitionem dicere, non solum quid res sit, sed etiam quod sit, quod quidem non solum cum Aristotele 1. *Topic. c. 4. 2. poste. c.* 10 *tex. 9. & alibi sæpe*, cæterorumque Philosophorum sententia, sed etiā cum ipsa communi hominum intelligentia pugnat. Nam cum omnes, qui aliquid definiunt, accipiant nomen definiti pro rebus omnibus quas significat, siue illæ existant, siue non, vt luce clarius est: efficitur, vt eodem pacto accipiant genus & differentiam definiti, ne angustiorem faciant definitionem quam definitum.

Dialecticorū pronunciatū.

2. *Veritas conditionalis propositionis vbi fundatur.* Præterea veritas cuiusque conditionalis necessariæ fundatur in veritate alicuius simplicis præiacentis, vt Dialectici tradunt: verbi causa, veritas huius, si Socrates est homo, Socrates est animal, fundatur in veritate huius, Homo est animal, & veritas huius, si Socrates est homo, Socrates est disciplinæ capax, fundatur in veritate huius, Homo est disciplinæ capax, ergo non minor est necessitas simplicis enunciationis, in qua veritas conditionalis fundatur, quam ipsius conditionalis. igitur si conditionalis est necessaria simpliciter, eodem quoque modo necessaria est simplex enunciatio, in qua eius veritas fundatur.

3. Ad hæc, si connexiones primi & secundi

A modi dicēdi per se non essent necessariæ simpliciter in creaturis, nisi in sensu conditionali, aut modali composito, vt Auctores aduersæ partis asserunt (nam sumptis rebus secundum esse possibile, improprie existimant: huiusmodi cōnexiones accipi) nihil sciretur absolute de creaturis, sed solum ex conditione: siue loquamur de scientia cognitioneve, quæ comparatur per diuisionem siue de ea, quæ per definitionem, siue de ea, quæ per demon-
B strationem. at hoc est absurdissimum, quandoquidem scientia conditionalis non satis facit naturali sciendi desiderio. nō est igitur negandum, connexiones illas esse simpliciter necessarias in creaturis. Maior ex eo patet, quia qui per diuisionem scit hominem constare animo rationali & corpore recto, aut per definitionem esse, animal rationale, aut per demonstrationem esse disciplinæ capacē, si id sciat sub hac conditione duntaxat, si est
C homo, h. e. si est homo existens in rerum natura, quo pacto illi interpretantur sensum conditionalem, aut dum est homo existens, quo pacto interpretātur modalem compositum est: perspicuum est, nihil horum scire absolute, sed solum ex conditione.

Euerti scientiam de reb. creatis ab opposita sententia.

Quarto: Item Philosophi, cū ostendunt Deum esse, aut animam esse: non dubium est, quin concludant absolute & absque vlla conditione existentiam de Deo & anima: ergo non sup-
D ponunt in sumptionibus, Deum existere, aut animam existere, ne id sumant, quod demonstraturi sunt: at iidem affirmāt in sumptionibus, Deum esse primam causam, & animam, esse primum principium internum vitæ, vel aliquid aliud, vnde propositum colligatur: igitur, vt aliquid vere affirmetur absoluta affirmatione, & absque vlla conditione, non opus est vt supponatur constantia subiecti, in quam sententiam est illud Augustini secūdo
E libro de libero arbitrio, *c. 8. tom.* 1. Quicquid corporis sensu, veluti est hoc cœlum, & terra hæc, & quæcunque in eis alia corpora sentio, quamdiu futura sint nescio: septem autem & tria decem sunt, & non solum nunc, sed etiam semper, neque vllo modo septem & tria non fuerunt decem, aut aliquando septem & tria non erunt decem. Item illud, Nihil magis æternum, quam ratio circuli, & duo ac tria, esse quinq;. Quibus verbis plane sentit, vt pro-
F positarum propositionum subiectis conueniant prędicata, non opus esse, vt subiecta existant.

Ex D. Aug. confirmatio.

Non esse opus existentia subiecti ad veritatē propositionis necessariæ.

His adde hoc argumentum. Essentiæ rerum creatarum, & proprietates, quæ necessario illorum essentias consequuntur, antecedunt naturæ ordine earum existentiam, quippe cum existentia non nisi contingenter rebus

reb. creatis conueniat, vt patet ex libro quarto, *c. 2. q.* 4. igitur prius natura quam res creatæ existant, conueniunt illis attributa essentialia, & proprietates quæ consequuntur illarum essentias. Quo fit, vt non sit opus supponere existentiam rerum, vt huiusmodi prædicata de illis vere & absolute affirmentur.

Postremo, cum Auctores oppositæ sententiæ dicunt, connexiones primi & secūdi modi dicendi per se esse simpliciter necessarias in rebus creatis, si res sumentur secundum esse possibile, aut ita intelligunt propositionem illam, Homo est animal possibile, ac si dicant, Homo potest esse animal: aut ita, vt sensus sit: Homo est animal possibile, seu quod potest existere in rerum natura. Si priori modo, non loquuntur ad rem, tum quia sensus ille connexionum per se æque conuenit connexionibus per accidens (vt enim necessarium est simpliciter, quod homo possit esse animal, aut disciplinæ capax; ita etiam quod possit esse albus) tum etiam, quia propositiones per se in eo sensu, dici solent necessariæ simpliciter, quo scientiis comparandis inseruiunt: at nemo in comparanda vlla scientia vtitur propositionibus per se in illo sensu, vt apertum est. Si vero loquuntur posteriori modo, nobiscum faciunt. Nos enim dicimus in connexionibus primi & secundi modi dicendi per se res creatas esse sumendas, quatenus sunt possibiles, seu, quod idem valet, secundum suas essentias, vt naturæ ordine præcedunt existentiam, vt ex dictis constat. Hoc enim pacto intelliguntur earum definitiones, & demonstrationes proprietatum, quæ de ipsis fiunt: imo, etiam ipsæ nominum significationes.

Solutio primi argumenti oppositæ sententiæ, & explicatio sempiternitatis connexionum per se.

SECTIO IV.

Opinio Henrici Gand. de actuali esse rerum ab æterno.

AD primum vero argumentum superioris sententiæ, facile esset respondere, si vera esset sententia Henrici Gandauensis, vt illum Scotus multis locis, 1. *præsertim sent. d.* 3. *q.* 5. *& d.* 35. *&* 36. *&c.* intelligit. Existimat enim (si Scotus recte eius opinionem interpretatur) res omnes infra Deum habuisse ab æterno quoddam esse reale actuale, quod vocat essentiæ, nempe per participationem ideatū diuinarum, à quibus putat illas fuisse necessario ex æternitate causatas. *Colligitur hæc sententia Henric. ex quodl.* 3. *quæst.* 9. *& quodl.* 5. *quæst.* 2. *& quodlib.* 4. *quæst.* 7. & 8. *quodlib.* 2. *quæst.* 3. Hoc igitur si verum esset, nihil diffi-
A cultatis foret in argumento. Nihil enim mirum esset, si connexiones rerum fuissent ab æterno, quando ipsæ etiam res eo modo ab æterno extitissent.

Improbatur.

Hæc tamen sententia nullo modo probari potest. quia nulla res causatur ab ideis diuinis secundum esse reale, nisi cum causatur effectiue à Deo: quemadmodū nec scamnum secundum esse reale causatur ab idea scamni, B quæ est in mente fabri, nisi cum faber scamnum efficit. alioqui daretur effectus causæ formalis non concurrente causa efficiente. quod fieri nequit.

Vera argumenti solutio.

Dicendum igitur ad argumentū, etsi connexiones rerum infra Deum pertinentes ad primum aut secundum modum dicendi per se, semper suo modo extiterint, imo, etiam non potuerint non existere: tamen non inde effici, res eas, quarum illæ sunt connexiones, C semper extitisse, ac minus etiam, non potuisse non existere.

Quid sint connexiones.

Quod vt intelligas, aduerte, eas connexiones nil aliud esse, quam identitates quasdam subiectorum cum prædicatis. Quod à posteriori ex eo intelliges, quia omnis vera prædicatio fundatur in identitate aliqua subiecti cum prędicato: vnde fit, vt pro ratione diuersarum huiusmodi identitatum, diuersa etiam sit ratio verarum prædicationum. Aliæ enim D sunt essentiales, quia subiectum est idem secundum essentiam cum prædicato, aliæ accidentales, quia est cum illo idem subiecto, & ita in cæteris.

Non esse sumendas pro relationibus identitates.

Deinde aduerte, huiusmodi idētitates non esse sumendas pro identitatibus formalibus, quæ sunt relationes rationis, & posteriores ipsis connexionibus, in quibus fundantur, sed pro fundamentalibus.

Tertio loco, identitates has fundamentales, E nihil aliud esse, quam negationes quasdam diuersitatis subiectorum à prædicatis: exempli causa: identitatem hominis cum animali, nihil aliud esse quam negationem diuersitatis ab illo secundum essentiam: identitatem vero eiusdem cum disciplina capaci, nihil esse aliud quā negationem quandam diuersitatis ab illo secundum subiectum. Quidam volunt huiusmodi identitates fundamentales esse ipsa subiecta & prædicata, F quatenus isto modo sibi identificantur, seu quatenus subiecta non sunt diuersa à prædicatis: quod eodem redit, tametsi longiori discursu.

Postremo, harum negationum diuersitates quasdam esse priuatiuas, quæ nimirum sine subiectis non existunt, & dicuntur vnitates subiectorum cum suis prædicatis, alias vero pure negatiuas, quæ communi voca-

bulo retento solum, appellantur negationes A diuersitatis subiectorum à prædicatis.

Connexiones necessarias esse negatiuas identitates.

His positis, missisq; de hac re quorundam sententiis, quæ non satisfaciunt, dicendum est, connexiones eas quas credimus esse necessarias simpliciter, & concedimus suo modo fuisse ab æterno, non esse priuatiuas identitates, sed negatiuas. Nam priuatiuæ cum sint reales affectiones rerum aut quasi affectiones, nunquam existūt nisi existentib. earum subiectis. Vt enim vnitas absoluta hominis, tum solum existit in rerum natura (more tamen aliarum priuationum) cum homo existit, ita & vnitas illius cum animali. At identitates negatiuæ, quibus entia dicuntur non esse diuersa à suis prædicatis essentialibus & proprietatibus, semper suo modo extiterunt, nec possunt vllo modo non existere. Ratio vero est, quia non possunt non existere, nisi per existentiā oppositarum diuersitatum, quæ tamen existere nullo modo possint. Puræ enim negationes, etiam pure negatiuę existunt: id est, per solam non existentiam eorum, quæ negant. Hæc enim pura negatio quod homo non sit lapis, ea sola ratione dicitur existere sine operatione intellectus, quia nullus existit homo qui sit lapis, & ita in cœteris. Quod tamen non satis est in priuationibus Nam, vt priuationes existant, necesse est, vt non solum non existant ea, quibus priuatiue opponuntur: sed etiam, vt ipsa subiecta existant, quod Aristoteles docet in prædicamentis, capite de oppositis. Cum igitur diuersitates oppositę identitatibus negatiuis non solum nunquam extiterint, sed nec existere vllo modo possint, efficitur, vt semper ipsæ identitates negatiuæ suo modo extiterint, atq; adeo non possint non existere. Atque huiusmodi identitates sunt fundamēta veritatis propositionum per se, quæ ab Aristotele & cœteris veteribus dicuntur sempiternæ veritatis.

Ratio notanda.

Puræ negationes quo pacto existant.

Quo item modo priuationes.

Cur identitates priuatiuæ non sint fundamenta necessaria veritatis.

Quod si quis roget, Cur non potius dicendum sit, identitates priuatiuas esse fundamenta veritatis eiusmodi propositionum, præsertim, cum semper ac necessario conueniant rebus, quemadmodum & ipsa prædicata per se, duæ causæ reddi possunt. Prior, quia identitates priuatiuæ, etsi semper conuenient rebus, non tamen semper existunt, sed tum solum, cum res ipsæ existunt, vti diximus. Posterior, quia si quis diceret illas esse fundamenta veritatis propositionum per se, cum illæ etiam per se rebus conueniant: adhuc cogeretur tradere alias identitates, quibus illæ essent idem cum rebus, de quibus per se prædicantur. Quare aut in inquirendis identitatibus progrediendum esset in infinitum, aut tandem deueniendum esset ad identitates negatiuas. Quo fit, vt satius sit, illas statim fundamenta veritatis eiusmodi propositionum asserere. Perspicuum est igitur, eas connexiones, quas diximus necessarias simpliciter, ab æterno fuisse: eo tamen modo, quo possunt puræ negationes existere. Cur autem ex qualicunque existentia huiusmodi connexionum non recte colligatur existentia rerum, quas illæ B conectunt, hæc est ratio: Quia puræ negationes ex seipsis non indigent extremis existentibus, vt patet in hac propositione: Plato non disputat in Academia. potest enim vera esse etiam non existente Platone. Dico autem *ex seipsis*: quia, si æquipolleant affirmationibus contingentibus: ratione huiusmodi æquipollentiæ indigebunt existentia extremorum, vel reali, vel obiectiua pro ratione affirmationis cui æquiualebunt: cu- C iusmodi sunt hæ, Plato non est non disputans, Plato non est non in pretio habitus. Prior enim negatio, vt vera sit, indiget existentia reali Platonis, posterior vero obiectiua.

Puræ negationes non egent extremis existentibus.

Ita patet solutio argumenti: nempe, ex ea existentia, quā connexiones per se ab omni æternitate sibi vendicant, non recte colligi, extitisse iam inde actu res siue extrema ea, quæ iis connectuntur.

Epilogus solutionis.

D Num autem recte colligi possit, quod extiterint virtute in aliqua causa efficiēte, quęstio est. Caietanus enim 1. post ad finem cap. 6. & Paulus Soncinas hoc libr. q. 10. in ea sunt sententia, vt putent necessitatem connexionum per se non pendere ex eo, quod res, quæ connectuntur, existant virtute in suis causis. Nihil enim minus, inquit Caietanus, remaneret scientia mea de rosa (nempe quod sit odorifera, aut quid simile) si omnia annihila- E rentur, me solo remanēte, quam si remaneat prima causa, aut corpus cœleste, &c. in quibus scilicet rosa virtute existat. quæ sententia ex eo confirmari potest, quia hæ connexiones sunt necessariæ: Chimæra est figmētum, Homo rationis expers, est animal rationis expers, cum tamen extrema non existant virtute in causa vlla.

Dubitatio circa idem argumenti. Opinio Caietani & Soncinatis.

At vero D. Thomas quodlib. 8. quæst. 1. & Magnus Albertus in postpræd. capite nono, in oppositā partem videntur inclinare quam F sane crediderim probabiliorem, si modo intelligatur de connexionibus rerum infra Deum, de quibus solis quæstio esse potest. Nam, si rosa non esset virtute in omnibus suis causis efficientibus, aut certe in aliqua, in qua cœteræ omnes virtute continerentur, ne rosa quidem esset, quia non esset ens reale. quod enim

Opinio D. Thomæ, & Magni Albert. probabilior.

Nihil esse ens reale quod effici non possit. enim effici non potest, non est reale ens, nisi A sit ens independẽs: cuiusmodi est solus Deus: quo fieret, vt de rosa nullum attributum reale demonstrari posset. Non esset autem illa, virtute in suis causis efficientibus, nisi illæ existerent in rerum natura saltem aliqua, à qua reliquæ omnes effici possent. Ita fit, vt, si *Si Deus non existeret, nullum esset ens reale.* Deus, qui est rerum omnium effector, non existeret in rerum natura: nec rosa vtiq; esset ens reale, ac proinde, nec rosa.

Soluitur fundamentum Caietani. Persuasio autem illa Caietani, si sublatis B cœteris rebus omnibus, etiam Deo, solus ego existerẽ, adhuc remaneret, quod scientia mea de rosa nullã vim haberet. sublatis enim cœteris reb. omnibus, neq; ego essem, qui sum, nec rosa esset rosa: vt ostensum est. quare nec de illa ostendi posset esse odoriferam, attributumve aliud reale.

Obiectio prima. Obiiciat aliquis: Res tum creatas, tum etiam creabiles esse vere entia siue realia in ordine ad ideas diuinas: quarum sunt imitatio- C nes quædam, vt 4. li diximus. at ideæ diuinæ præcedunt omnino ratione & scientiam Dei practicam, qua effici possunt, & potentiam illius executiuam. igitur vt sint entia realia, non opus esse, vt virtute existant in causa vlla efficiente etiam prima, & omnium aliarũ effectrice.

Secunda. Item, si per impossibile Deus non haberet vim productiuam creaturarum, si tamen ad huc esset earum exemplar, vt est, adhuc etiã D creaturæ essent vera entia in ordine ad illũ, tanquam ad suum prototypum exemplar. vt igitur sint vera siue realia entia, non opus esse vt sint virtute in causa effectiua.

Tertia. Postremo, prius esse, rem aliquam esse in se possibilem, & quæ non implicet contradictionem, quam esse factibilem ab aliquo. dicimus enim, hoc vel illud propterea effici à Deo posse, quia non implicat contradictionem, non è contrario, propterea non impli- E care contradictionem quod à Deo effici possit: quemadmodum & in impossibilibus dicere solemus, aliquid effici non posse: quia inuoluit repugnantiam, siue contradictionem aliquam: non è contrario, propterea inuoluere contradictionem, quia effici non possit. ergo vt res aliqua sit vera vt realis, non opus esse vt virtute existat in causa vlla efficiente, sed satis esse, si non implicet contradictionem.

Solutio. Ad hæc dicendum est, aliud esse quod nul- F la res infra Deum sit ens reale, nisi virtute existat in suis causis efficientibus, saltem in prima, quod & asseruimus & probauimus: aliud quod res infra Deũ possint aliquo modo considerari vt entia realia, non considerata vlla earum causa effectiua, quod propositæ obiectiones ostendere nituntur, nosque formaliter haud negauimus. Et quanquam id nihil facit ad rem propositam, plenioris tamẽ doctrinæ gratiã dicimus, res infra Deum non solum nõ esse, sed nec perfecte considerari posse vt entia realia, nisi quatenus virtute existunt in prima causa efficiente. Nam, quemadmodum accidentia imperfecte considerantur vt entia realia sine ordine ad substantiam, nempe vel quatenus ad hoc aut illud particulare genus spectant, vt albedo quatenus color, (qua ratione dicimus ea per proximũ genus & differentiã definiri posse, non consideratis distincte superioribus generibus) vel quatenus nullam implicat contradictionem, ea existere in rerũ natura (qui conceptus confus est, ipsumq; etiam Deum complectitur) perfecte autem intelligi non posse sine ordine ad substantiam: sic etiam, imo, potiori ratione, entia omnia infra Deum, possunt quidem imperfecte considerari vt entia realia, siue ordine ad Deum, vt causam primam efficientem, vel quatenus huius vel illius generis sunt, vt passim considerantur, & definiuntur, præsertim apud Ethnicos philosophos, vel quatenus nullam inuoluit repugnantiam ea existere: perfecte autem ac distincte nullo modo concipi possunt, nisi quatenus pendent à Deo, vt à prima causa efficiente. id quod ostendimus ad caput secundum superioris libri q. 1. *sect.* 7. cum de analogia entis ageremus, sequuti veram D. Tho. de hac re sententiam. Quod si entia infra Deum perfecte concipi non possunt, vt entia realia, nisi in ordine ad illum, vt ad primam ipsorum causam efficientem: Deusque intelligi non potest vt ens quoddam à cœteris omnibus distinctum, nisi vt ens actu existens (si quidẽ conceptus potentis existere nõ est conceptus qui sit Dei proprius) dubium non est quin entia realia infra Deum, vt talia sunt, perfecte intelligi non possint, nisi quatenus virtute existunt in Deo, vt in prima eorum causa efficiente. *Res creatas non posse perfecte considerari, nisi in primo efficiente.*

Prima ratio soluitur. Quare ad primam interpositã obiectionẽ negãdum est, ideas diuinas præcedere omnino ratione scientiam Dei practicam, aut eius potentiam executiuam. Nam, cum illa sint exemplaria diuina ac proinde obiecta ad actionem pertinentia: intelligi vtiq; non possunt nisi quatenus imitabilia à scientia practica, potentiaq; diuina exequutiua. *Idea diuina an præcedãt diuinam scientiam.*

Secunda. Ad secundam dicendum, si Deus non haberet vim productiuam creaturarum, fore etiam vt non esset earum exemplar: siquidem exemplar creaturarum omnium respicit potentiam diuinam exequutiuam.

Tertia nihil efficit aliud, quam quod crea-

turę prius consideratione nostra sint possibiles, seu non implicent contradictionem, quã quod effici à Deo possint, illud enim commune habent cum Deo, hoc ipsarum est proprium. Hinc tamen nõ efficitur, vt illæ quatenus creaturę sunt, siue entia quædam finita & dependentia, perfecte intelligi possint sine ordine ad diuinã potentiam, à qua pendent, & in qua virtute existunt.

Confirmatio pro Caietani opinione adducta soluitur.

Ad confirmationem vero, quam pro Caietano attulimus, dici potest, primum quidem, fictitia, etsi possibilia non sunt, nõ posse tamen fingi nisi ex coniunctione rerum possibilium: proinde si res possibiles vt possint aliquando esse, contineri debent virtute in causa aliqua efficiente ratione sui: ergo & commentitiæ ratione partium ex quib. finguntur. Deinde, quemadmodum ea quæ aliquando esse possunt, non essent possibilia, si non continerentur virtute in causa aliqua, à qua effici possent, ita nec fictitia essent fictitia nisi suo modo continerentur virtute in aliqua potentia, à qua fingi possent. Atque hactenus de primo argumento principali.

Solutio reliquorum argumentorum.

CAPVT V.

Explicatur Aristoteles.

AD secundum dicendum est, cum Aristoteles & reliqui docent non prius sciri posse quid res sit, quam sciatur an sit: sensum esse, non prius intelligi posse quæ sit rei propositæ quidditas quam compertũ sit huiusmodi esse verum ens, seu quod in rerum natura cohęrere possit: siquidem sola entia realia veram quidditatem habent. Itaq; accipiunt esse, pro esse posse. Quanquam eorum plerique, quia putauerunt species rerum esse sempiternas, nullamq; naturam cõmunem posse existere, quæ aliquando non existat, nõ valde curarunt distinguere potentiam ab actu. Hoc in quadratione circuli plane intelliges, quæ quid sit, facile explicatur, nec tamen vnquam inuenta est, cum interim inueniri posse omnes ferme asserant.

Ad tertium dicendum, vt hoc pronunciatum, Socrates est viuẽs, sit simpliciter necessarium, (sumpto nimirum viuente, non vt significat id, quod exercet opera vitę, sed quod constat corpore & animo) non opus esse, vt animus Socratis existat in corpore Socratis, quemadmodum nec opus est, vt ipse Socrates existat: sed vt nũquam detur nec dari possit diuersitas Socratis ab omni composito ex corpore & animo, vt patet ex solutione primi argumenti.

Quæ proprietates à subiectis nequeunt dividi.

Ad quartum dicendum est, si quæstio sit de proprietatibus, quæ non distinguuntur re ipsa à subiectis, cuiusmodi sunt pleræque aptitudines vt substantiæ corporeæ ad quantitatem, & quantitatis trinæ dimensiones ad occupandum locum, certum esse apud omnes, non posse illas separari à subiectis, siue vt ipsæ existant sine subiectis, siue vt subiecta sine illis. Neque vllum habet momentum argumentatio ex accidentibus communibus sacræ Eucharistiæ, cum distincta sint re ipsa à subiecto, in quo ante consecrationem existebant.

B

Intellectum & voluntatem re ipsa distingui ab anima.

Si vero quæstio sit de proprietatibus, quæ sunt re ipsa distinctæ à subiectis cuiusmodi sunt iuxta probabiliorem *D. Thom. 1. p. q. 77. art 1. Ægidii quodlib. 3. q. 11. Ianduni 2. de Ani. q. 9. & aliorum*, sentẽtiam, intellectus & volũtas comparatione animæ rationalis, & trina, dimensio respectu substantiæ corporeæ (*D. Thom. 3. p. q. 77. art. 2. & in 4. d. 12. q. 1. a. 1. Cap. in d. 18. quæst. vnica. Ric. in 4. d. 12. art. 1. q. 1. Auer. 1. Phys. com. 63. & lib. de Substantia orbis cap. 1. Alb. Mag. 1. Phy. tract. c. 4.*) quatuorque primæ qualitates sensibiles respectu quatuor elementorum, distinctione opus est. Nam, si vertatur in dubium, vtrum hæ proprietates possint absolute, &, vt res quædam sunt: nullaq; consideratione sumptæ à suis subiectis separari, nõnulli sunt, *Caiet. nimirum 1. p. q. 54. art. 3.* qui in plerisq; earum id negent: ea scilicet ratione ducti, quod huiusmodi proprietates naturaliter fluant ab essentiis rerum, quarum sunt proprietates. Non videtur tamen earum separatio diuinæ potestati subtrahenda, siue vt ipsæ existant sine subiectis, siue vt subiecta sine ipsis. quæ eadem est sententia Magni Basilij *homil. 6.* in Exemero. Primum, quia id plane videtur concludere argumentum propositum. Deinde, quia idem perspicue ostenditur ex communi illo pronũciato, quo *Okam quodl. 4. q. 37. Scot. in 1. d. 12 q. 2. V. Gab. 4. d. 1 q. 1.* vtuntur: E duobus entib. absolutis & re ipsa distinctis, quorum alterum in altero non includitur, potest Deus vtrumlibet ab altero separare. Nec ratio quæ nũc in oppositum adducta est quicquam efficit. Nam etsi huiusmodi proprietates naturaliter fluant à subiectis: tamen earum fluxus potest diuina potestate impediri, negato nimirum concursu, quo Deus cum essentiis subiectorum ad earum cõseruationem concurrit.

C

D

D. Basilii sententia proprietates aliquas posse à subiectis virtute diuina separari.

E

F

Quod si huiusmodi proprietates non sumãtur absolute, sed quatenus sunt naturales suis subiectis, vt status controuersiæ sit, num illæ possint aut potuerint non naturaliter conuenire suis subiectis (quæ est propria earum cõsideratio quatenus sunt proprietates) adhuc plerique Nominalium partem affirmatiuam amplectuntur. Eorum præcipuum argu-

Nominalis opinio de

Solutio altera propriatatis.

argumentum huiusmodi est: Deus potuit cõdere res eo pacto, quo illas cõseruare potest. at potest conseruare ignem sine calore, & aquam sine frigore, vt patet ex dictis, atque adeo ponere calorem ignis in aqua, & frigus aquæ in igne. igitur potuit producere à principio ignem frigidum & aquam calidam: hoc autẽ si fecisset, iam calor esset naturalis proprietas aquæ, & frigus ignis iuxta sententiam D. Augustini, dicentis, id conuenire cuilibet rei naturaliter, quod ab initio illi conuenit: igitur fieri poterit, vt nec calor esset naturalis igni, nec frigus aquæ: quod idem de cæteris eodem modo concludi potest.

Refellitur primo.

Hæc tamen sententia nõ placet. Primum, quia per eam nõ licet asserere substantias rerum naturalium esse ex se propensas ad certas & designatas operationes, sed quamlibet ad quaslibet, aut ad nullam: quæ, quam sint absurda, nemo non viderit.

Secundo.

Deinde, quia nulla alia relinquitur via ad inuestigandam diuersitatem essentialem formarum inter se, quam ex propriis cuiusque rei actionibus, quæ à formis primo manant. vt enim motus siue passio nobis attulit cognitionẽ materiæ, ita & actio cognitionem formæ, quæ est vulgata Commẽtatoris libro de Substant. disput. 6. in solutione sexti dubii, propositio ab omnibus posteriorib. recepta. at hæc philosophandi ratio prorsus est vana, si formæ non vendicant sibi ex se certa & distincta actionum genera, ac proinde certas & distinctas proprietates, quæ sunt agendi instrumenta.

Vt passio materiam, ita actio formã indicauit.

Tertio.

Tertio, quia nõ est, cur potius dicamus qualitates habere ex se designatas actiones, quã substantias ipsas, quarum virtute qualitates operantur: qualitates autem non videtur indifferentes ex se ad quamcunque actionem. neque enim calor ex se aptus est ad refrigerãdum, nec frigus ad calefaciendum, aut aspectus ad audiendum, aut vero auditus ad vidẽdum, alioqui nulla est ratio ex natura qualitatum ducta, cur ex hac qualitate hæc potius actionis species eueniat, quã illa, sed sola Dei voluntas: quæ sententia indigna est homine Philosopho. Si ergo negandum non est, substantias qualitatibus subiectas vendicare sibi ex se designatas actiones, necessario efficitur, vt vendicent sibi ex sua natura certas qualitates ad agendum, & non tantum ex institutione diuina.

Quarto.

Quarto, quia aqua, postquam calefit ab igne aut à Sole, si separetur calefaciens, solo generali Dei cõcursu reducit se ad pristinum frigus. igitur si Deus fecisset aquam naturaliter calidam, quæro, vtrum illa cum eodem generali concursu, quo nunc Deus separato A calefaciente cum illa concurrit, se redderet frigidam, necne? Si redderet, ergo non esset naturaliter calida, si non redderet, igitur nec modo: aut certe idem concursus cum eadem re non facit idem, quod fieri nequit, & est cõtra illud Aristotelicum 2. libr. de gener. cap. 10. text. 56. *Idem manens idem, idem facere aptum est.*

Quarto.

Postremo, quia aut res naturales sunt ex se indifferentes ad quamlibet proprietatem distinctam realiter à se, aut hæ habent propensionem naturalem ad has, illæ vero ad illas. B Si datur secundum, habetur propositum, si primum, ergo non magis posset huic naturalis esse hæc qualitas, quam illa. quod est aperte falsum, & contra illorum sententiam. Atque his duobus postremis argumentis vtitur grauissimus quidem nostræ pene ætatis Theologus Franciscus Victoria in relect. de hom. ad eandem sententiam confirmandam. C Quod vero D. August. ait: *id esse naturale cuique rei, quod à principio illi conuenit*, idcirco dictum est, quia Deus non aliter à principio res instituit, quam vt illarum naturis congruebant.

Itaque dicimus, etsi proprietates secundi generis possint absolute separari à subiectis, nulla tamen potestate fieri posse, vt separentur quatenus proprietates, ita scilicet, vt proprietas, quę nũc est naturalis alicui, posset vnD quam aut potuerit illi non esse naturalis, h.e. talis, vt ad eam subiectum non habeat naturalem propensionem. Nam quemadmodum essentiæ rerum mutari non possunt, vt, V.G. homo sit aliud, quam homo, ita nec illarum naturales propensiones.

Conclusa explicatio difficultatis positæ circa separationem passionum realiter à subiectis distinctarum declaratur.

Ad priorem vero locum Aristotelis, quo concludebatur, veritatem enunciationum requirere constantiam subiectorum dicenE dum est: cum Aristoteles ait, ex eo quod res est, aut non est, orationem esse veram vel falsam, sic intelligendum esse, quasi dicat, ex eo, quod res est talis, aut non est talis, qualem esse aut non esse oratio significat, orationem esse veram vel falsam. Res autem potest esse talis, etiam dum ipsa non existit, vt patet in pronunciato illo D. Augustini 2. de lib. arbitr. cap. 8. Septem & tria esse decem, neque vnquã non fuisse decem, etiam cum nulla decem existerent.

F Ad posteriorem locum dicendum est, Aristotelem non asserere, Socratem, qui mortuus est, non esse hominem, sed negare hanc consequentiam. Socrates est homo mortuus, ergo est homo, sumpto nimirum homine mortuo in antecedente pro cadauere hominis, vt sæpe accipitur, traducto hominis vocabulo ad impropriam significationem: vt non pro

toto homine sumatur, sed pro corpore hominis vita priuato Itaque non negat Aristot. in consequente, Socratem, qui est mortuus, esse hominem, sed Socratis cadauer esse hominem.

Quod vt melius intelligas, aduerte, non esse eandem rationem in hac enunciatione, *Socrates mortuus est homo*, atque in hac, *Socrates non existens est homo*. Posterior enim semper est vera, quia illud (non existens) nunquã traducit verbum Homo ad impropriam significationem. namq; idem prorsus homo est, qui nunc dicitur existens, nunc vero non existẽs. At prior, etsi est vera, sumpto verbo Mortuus prout significat eum, qui vixit, qui quidem vere & proprie homo dicitur, tamen vt significat priuatum vita priuatione proprie dicta, non potest esse vera, nisi sumatur pro corpore hominis, in quo suo modo existit vitæ priuatio. Supponit enim hęc priuatio in rerum natura subiectum priuatum, quemadmodum cœcitas, surditas, & cæteræ priuationes propriæ dictæ at subiectum, quod in rerum natura vita priuatum existit, nõ est totus homo, sed materia seu corpus hominis.

Socrates mortuus est homo, *an sit vera.*

Ad tertium dicendum est, aliam rationem esse in hac enuntiatione, *Christus non est homo*, atque in illa, *Socrates non est homo*; mortuo nimirum vtroque, neutroque à mortuis excitato. Nam, quia Socratis vocabulum non nisi pro supposito humano proprie sumitur, nulla ratione falsum est dicere, illo mortuo Socratem esse hominem. semper enim suppositum humanum est homo. At Christi nomen, etsi pro vno tantum supposito accipitur, tamen interdum sumitur pro illo, vt subsistit in natura humana: veluti cùm dicimus, Christus natus est ex virgine: interdum vt diuinum, siue vt subsistit in natura diuina, vt cũ dicimus Christus est natus ab æterno. Quamuis ergo sumpto Christi nomine priori modo, semper fuerit verum Christum esse hominem: semper enim verum fuit asserere, suppositum naturæ humanæ, siue subsistens in natura humana esse hominem: tamen posteriori non semper fuit verum: siquidem suppositum filii Dei pure spectatum, nec ante incarnationem fuit homo, nec illo spatio temporis, quod inter mortem & resurrectionem fluxit. Ante incarnationem, quia nondum naturam humanam aut vllam eius partem assumpserat: illo autem temporis interuallo, quod inter mortem & resurrectionem intercessit; quia, etsi vnitum erat animæ & corpori, tamen non erat vnitum humanitati, quippe quæ per mortem dissoluta erat Atque hoc posteriori modo negant Theologi fere omnes, D.Th.3.p.q.50.art 4 & in 3.dist.12 q 1.ar. 1.& quodlib.2 art 1. Capr. in d.22.q. vnica. Et Doctores communiter in 4. d. 22. Henrici quodlib. 1. quæst. 3. Æg. quodlib 4. quæstio. Christum in triduo illo fuisse hominẽ. quod faciunt, vt resistant Hugoni de Sancto Victore, lib. de sacram. p. 2. c. 11. & Magistro sententiarum, in 3. c. 22. qui sumpto Christo pro diuino supposito etiam pure considerato, adhuc concedunt Christum eo interuallo temporis fuisse hominem, prior quidem propter animam, in qua totam hominis essentiam positam existimat, posterior vero propter animam & corpus, in quibus partibus etiam à se inuicem separatis, sed tamen vnitis eidem supposito, credit totam humanitatem consistere.

Hæc propositio, Christus non est homo, *an sit vera in triduo mortis.*

Vtrum ea, quæ sunt simpliciter necessaria, causam habeant.

QVÆST. II.

Determinatio quæstionis.

SECTIO I.

QVid respondendum sit ad hanc quæstionem, ex superiori ferme patet. Nã quod ad res attinet, cum nulla præter Deum sit necessaria simpliciter, Deus autem, cum sit prima causa, causam habere non possit; perspicuum est, nullã rem simpliciter necessariam habere causam Vnde patet, aliud esse quærere, num entia sempiterna habeant causam, aliud num entia necessaria simpliciter. Multa enim potuit Deus ab æterno facere, cum interim ipse, qui solus simpliciter necessarius est, causam habere non possit.

1. Conclusio negans de rebus statuitur.

Quod vero attinet ad rerum connexiones, si de causa quidem proprie dicta sit sermo, idem quoque dicendum est: siquidem connexiones necessariæ simpliciter, sunt puræ quædam negationes diuersitatis subiectorum à prædicatis per se, vt dictum est: negationes autem puræ (hoc est, quę, vt suo modo existant, non indigent existentia subiectorũ) non habent causam, quæ proprie dicatur causa, vt apertum est. Vide Albert lib. 1. de causis, cap. 8. D. Thom. 2. cont. gent. c. 2. Ferr. ibidem. Capreol. in 1. d. 8. 2. 1. conc. 1. Id autem, quod diximus, etiam hac ratione confirmari potest. Quod nihil minus esset sublata omni vera, seu proprie dicta caussandi ratione, qua posita, non habet veram causam, at si prima caussa nihil caussaret (quod fieri potuit) ac proinde nec alia caussa vlla, nihilominus homo

2. Conclusio negans in connexionib. necessariis dari causam proprie dictam.

homo esset animal, & disciplinæ capax, vt superiori quæstione probatum est. igitur quod homo sit animal, aut doctrinæ capax, nõ habet veram causam: eodemque modo res habet in cæteris Item hoc argumento, quod in solo primo modo dicendi per se vim habet: Id quod æque reperitur in creaturis atque in Deo, non potest habere veram ac propriam causam, siquidem nihil est in Deo, quod causam habeat, connexiones autem identicæ, ac proinde omnes pertinentes ad primum modum dicendi per se, eodem modo cernuntur in creaturis, quo cernuntur in Deo. Æque enim necessaria est connexio, qua homo est homo, atque ea, qua Deus est Deus, cum oppositæ æque implicent contradictionem. nõ habent igitur connexiones primi modi dicẽdi per se veram causam. Adde, quod æque cernitur in rebus fictis atque in veris, non potest habere veram causam, æque autem necessaria est connexio, qua Chimæra est figmentũ, atq; ea, qua homo est animal, cum æque impossibile sit, Chimæram non esse Chimæram, atque hominem nõ esse hominem. ergo, &c. Accedit ex Arist. 2. Phys. c. 3. text. 2. & lib. 1. Moral. ad Eudemum. c. 5. text 59. hæc argumentatio: Quod non habet causam finalem, nullam prorsus habet causam, quæ quidem proprie dicatur causa, vnde & finis causa causarũ omnium dici solet. connexiones autem primi modi dicendi per se non habent causam finalem (neque enim datur causa finalis, propter quã homo sit animal, vt Arist. ait 7. Metaph. cap. 17. alioqui daretur causa finalis, propter quam homo esset tale animal, ac proinde homo, quod ridiculum est.) igitur non datur vlla vera caussa connexionum primi modi dicendi per se.

In quo sensu necessaria causam habere dicantur.

Si vero sit quæstio de causa improprie dicta, de eo videlicet, per quod aliquid à priori demonstratur, negari non potest, quin plurima necessaria simpliciter habeant causam. omnes enim connexiones, quæ pertinent ad secundum modum dicendi per se, cum possint à priori demonstrari, huiusmodi causam habent. Atque hoc pacto intelligenda est diuisio, qua necessaria simpliciter diuiduntur hoc capite, text. 4 in ea, quæ habent causam, & in ea, quæ non habent. Quanquam Aristoteles errore magno existimauit, eandem diuisionem esse accommodandam ad res, extenso nomine causæ ad veras causas seu proprie dictas. Id quod partim innuit secundo libro huius operis, capite primo, text. 15. sub appellatione eorum, quæ semper sunt vera: partim 8 libro Physicorum, cap. 1. Quo loco, reprehendit Democritum, quod crediderit eorum, quæ sempiterna sunt, non esse quærẽdam causam, sed satis esse intelligere, quod sempiterna sint, vt omnis causæ inuestigatio iure cessare debeat. Etsi autem Arist. eo loco sententiam suam solo exemplo connexionis trianguli cum propria affectione ostendit, tamẽ ideo exemplum attulit, vt causam multarum rerum sempiternarum necessariarumque significaret.

Error magnus Aristotelis.

Obiectio contra ea, quæ dicta sunt, eorumque solutio.

SECTIO II.

Obiectio 1.

SED contra ea, quæ dicta sunt, obiiciunt quidam hoc modo: Aut connexiones per se sunt res vere existentes in rerum natura, aut minime. si non sunt res vere existentes, erunt commentitiæ, figmentumque erit, hominem esse animal ac disciplinæ capacem. Si autem vere existunt, aut sunt creatæ, aut increatæ. atqui non sunt increatæ, quia id soli diuinæ naturæ conuenit: creatæ autem res omnes habent causam propriam. non dubium igitur, quin connexiones per se vere ac proprie dictam causam habeant.

2. Præterea, quando duo aliqua se habent, vt subiectum & proprietas, aut quasi proprietas, si id, quod se habet vt subiectum, habet causam, id etiam, quod se habet vt eius proprietas. siquidem par ratio est proprietatis atque subiecti, & ab eodem pendet proprietas, à quo subiectum. at connexiones rerum cum suis prædicatis per se, sunt quædam earum proprietates (sunt enim nihil aliud, quam identitates illarum cum prædicatis, siue primatiue sumantur, siue negatiue) ergo cum res ipsæ habeant proprie dictã causam, & earum connexiones cum suis per se prædicatis, causam huiusmodi habebunt necessario.

3. Potest item obiici hoc modo: Demonstrationes *propter quid*, nihil aliud demonstrant, quam connexiones per se. quicquid autem demonstrant, idipsum demonstrant per verã proprie dictam causam. habent igitur huiusmodi causam connexiones per se.

4. Præterea, vt hoc idem argumentum magis pateat, sic licet exemplis finalium caussarum vrgere. Si datur verus finis, propter quẽ homo sit disciplinæ capax, ipse nimirum vsus scientiæ, datur etiam verus finis, propter quem constas tali corpore, nempe vt habeat animam rationis principem, imo, etiam datur finis, propter quem constat tali anima, vt scil. sit beatus, hæc autem nihil aliud sunt, quam quædam per se connexiones rerum. datur igitur vera ac proprie dicta caussa con-

connexionum per se, nec tantum earum, quæ pertinent ad secundum modum, cuiusmodi est illa, quod homo sit disciplinæ capax: sed etiam earum, quæ pertinent ad primum, cuiusmodi sunt illæ, quod constet alio corpore, quod anima rationis participe.

Solutio primæ obiectionis.

Adhæc tamen hunc in modum respondebis. Ad primum, connexiones per se nec esse res veras, nec item commentitias, sed rerum connexiones, quas identitates pure negatiuas esse diximus: proinde non mirum esse, si nec sint res increatæ, nec item creatæ, nec prorsus vllam habeant causam, cuius influxu suo modo existant.

Secunda.

Ad secundum: recte probari, connexiones per se priuatiue sumptas habere veras causas: causæ enim quarum influxu res existunt, eædem efficiunt, vt earum proprietates suo modo existant: non id tamen recte concludi de connexionibus per se pure negatiue sumptis, quia re vera non sunt rerum proprietates. Quod ex eo manifeste intelliges, quia proprietates simul ponuntur ac tolluntur cũ propriis subiectis. at connexiones per se, non simul ponuntur cum rebus creatis, nec sunt in illis, vt in subiectis, cum suo modo sempiternæ sint, quales non sunt ipsæ res creatæ.

Demonstrationes propter quid, quid propriè demonstrent.

Ad tertium, demonstrationes *propter quid*, nihil aliud proprio demonstrare, quam connexiones per se: siquidẽ hæ proprie sunt, quæ sciuntur, quæque aliter habere non possunt: non tamen id efficere per veras causas ipsarũ connexionum: connexiones enim principiorum demonstrationis, sunt illæ quidem directo causæ eius connexionis quæ demonstratur: at non sunt veræ causæ illius, h. e. vere influentes ad illius existentiam. Contra vero, causæ eorum attributorum, quæ de subiectis concluduntur, sunt veræ causæ ipsorum attributorum: & tamen nõ sunt directo ac proprie causæ connexionum, quæ demonstrantur: cum eiusmodi connexiones, vt suo modo existant, nihil à talibus causis pendeant. Ad quartum, ex hac solutione eadem patet quid respondendum sit.

ΚΕΦ. ς.

Text. 7.

ΕΝ a λέγεται τὸ μὲν κατὰ συμβεβηκὸς, τὸ δὲ καθ' αὑτό. κατὰ b συμβεβηκὸς μὲν, οἷον c Κορί-

CAP. VI.

V*NVM a dicitur partim per accidens, partim per se. Per accidens b quidem, vt c Cori-*

CAPITIS SEXTI EXPLANATIO.

Cur de vno agendum.

V*Num a dicitur.* Exposita multiplicitate principiorum & causarum entis, consequens erat, vt multiplicitas ipsius entis (eius enim principia & causæ in hac scientia quæruntur) primarumque eius partium explicaretur. Sed quia vnum adeo connexum est cum ente, vt ambo superiori libro, cap. 2. tex. 3. dicta sint vna atque eadem natura, non ab re censuit Arist. de vtroq; in eadem parte libri agendum esse, quod fiet his decem capitibus. Cur autem prius distinguat vnum, quam ens, hæ rationes reddi possunt Prima, quod vnum magis sonet principium quam id, cuius principia & causæ quærantur. Vnde & hoc ipso capite dicitur principium eius, quod in vno quoque cognosci potest Secũda, quia cum vnum maiorem multiplicitatem habere videatur, quam ens, pluresque in eo distinctiones, quam in ente vsurpari soleant, priori loco distinguendum fuit. Postrema, quod ea, quæ de vno dicenda sunt, non parum conducunt ad ea, quæ dicenda sunt de ente.

Cur prius Arist. vnum quam ens distinguat. Prima ratio. *Secunda.* *Tertia.*

Distinctio vnius.

Distinguit ergo primũ Arist. in hoc c. vnum in vnum per accidens & per se. Deinde vtrumq; subdistinguit. Postremo docet, quo pacto distinguenda sint ipsa multa, quæ vni opponuntur.

Vnum per accidẽs duplex.

b *Per accidens.*] Tradit duo præcipua genera vnius per accidens, & singula alia singulis annexa. Primum principale est, quo subiectum & accidens dicuntur vnum, vt Coriscus, & musicum. Ideo enim sunt vnum, quia alterum accidit alteri, nempe, musicum Corisco. Annexum est autẽ huic generi aliud quoddam genus vnius, quo subiectum & compositum ex subiecto & accidente dicuntur vnum, vt Coriscus, & Coriscus musicus. Ideo enim ista sunt vnum, quia totum hoc, Coriscus musicus accedit Corisco. Secundum principale genus est, quo duo accidentia appellantur vnum quid, si eidem subiecto insint, vt musicum, & iustum, si dicantur de Corisco. Ideo enim censentur vnum, quia ambo accidunt Corisco. Annexum est huic generi quoddam aliud, quo compositum ex subiecto & accidente dicitur vnum & idem cum composito ex eodem subiecto & alio accidente: quo pacto Coriscus musicus, & Coriscus iustus dicuntur vnum. Ideo enim sunt vnum, quia vtriusque compositi altera pars accidit vni, & eidẽ parti vtriusque, vt musicum, & iustum Corisco. In omnibus autem his generibus, siue principalibus, siue annexis, si recte aduertas, dicuntur plura esse vnum, quia subiectum vnum est.

c Κορίσκος, καὶ τὸ μουσικὸν, καὶ ὁ Κορίσκος μουσικός· ταὐτὸ γὰρ εἰπεῖν, Κορίσκος, καὶ τὸ μουσικὸν, καὶ Κορίσκος μουσικός· καὶ d τὸ μουσικὸν, καὶ τὸ δίκαιον, καὶ μουσικὸς δίκαιος Κορίσκος. πάντα γὰρ ταῦτα ἓν λέγεται κατὰ συμβεβηκός· τὸ μὲν γὰρ δίκαιον, καὶ τὸ μουσικὸν, ὅτι μιᾷ οὐσίᾳ συμβέβηκε· τὸ δὲ μουσικὸν καὶ Κορίσκος, ὅτι θάτερον θατέρῳ συμβέβηκεν. ὁμοίως δὲ τρόπον e τινὰ καὶ ὁ μουσικὸς, Κορίσκος τῷ Κορίσκῳ ἓν, ὅτι θάτερον τῶν μορίων θατέρῳ συμβέβηκε τῶν ἐν τῷ λόγῳ, οἷον, τὸ μουσικὸν τῷ Κορίσκῳ. καὶ ὁ μουσικὸς Κορίσκος δικαίῳ Κορίσκῳ, ὅτι ἑκατέρου μέρος τῷ αὐτῷ ἑνὶ συμβέβηκεν. οὐδὲν f γὰρ διαφέρει ἢ Κορίσκῳ τὸ μουσικὸν συμβεβηκέναι, ἢ ἐκείνῳ τοῦτο. ὡσαύτως g δὲ κἂν ἐπὶ γένους, κἂν ἐπὶ τῶν καθόλου τινὸς ὀνομάτων λέγηται τὸ συμβεβηκός, οἷον, ὅτι ἄνθρωπος τὸ αὐτὸ καὶ μουσικὸς ἄνθρωπος. ἢ γὰρ ὅτι τῷ ἀνθρώπῳ, μιᾷ οὔσῃ οὐσίᾳ, συμβέβηκε τὸ μουσικὸν, ἢ ὅτι ἄμφω, τῶν καθ' ἕκαστόν τινι συμβέβηκεν, οἷον, Κορίσκῳ. πλὴν οὐ τὸν αὐτὸν τρόπον ἄμφω ὑπάρχει τὸ ἀλλὰ τὸ μὲν ἴσως ὡς γένος, καὶ ἐν τῇ

c *Coriscus & musicum*, & *Coriscus musicus*: idem enim est dicere, Coriscus & musicum, ac Coriscus musicus: itemque d musicum, & iustum, atque musicus iustus Coriscus. Namque omnia hæc per accidens dicuntur vnum: iustum quidem & musicum, quia vni substantiæ acciderunt: musicum autem & Coriscus, quod alterum alteri acciderit. Similiter autem quodammodo e & musicus Coriscus, vnum est cum Corisco, quod altera pars earum, quæ in oratione sunt, alteri acciderit, nempe musicum Corisco, & musicus Coriscus cum iusto Corisco, quia vtriusq; pars vna, eidem vni accidit. Nihil f enim interest, vtrum Corisco musicum, an hoc illi accidat. Idem g porro euenit, siue de genere, siue de nomine aliquo vniuersali accidens dicatur, vt quod homo idem sit, atq; musicus homo. aut enim quia homini, quæ vna substantia est, musicum accidit, aut quia vtrumq; alicui accidit particulari, veluti Corisco. Nisi quod non eodem modo vtrumq; inest: sed alterum fortasse vt genus, &

c *Vt Coriscus & musicum*. Hæc verba sic exponenda sunt, vt Coriscus dicatur vnum tum cõparatus cum musico, tum etiam cum Corisco musico. Idem enim est dicere, Coriscus & musicũ sunt vnum, ac si dicas: Corisco accidit musicũ: & (quod hinc sequitur) idem est dicere Coriscus & Coriscus musicus sunt vnum, ac si quis dicat, Corisco accidit Coriscus musicus. Atque hæc pertinent ad priorem modum vnius per accidens.

d *Itemq; musicum*. Hoc est, idem quoq; est dicere, musicum & iustum sunt vnum, ac si dicamus, musicum ac iustũ accidũt Corisco: seu, quod idem valet, Coriscus est musicus iustus. Quæ omnia verbis sequentibus exponuntur.

e *Quodam modo & musicum*. Id est, reductitie. Loquitur enim de modis qui sunt principalib. annexi.

f *Nihil enim interest*. Sensus est: in idem redit, si dicas Corisco musicum accidere, ac si dicas hoc totum (Coriscum musicum) accidere illi, id est, Corisco. Ex eo enim quod musicum accidit Corisco, efficitur vt tota hæc coniunctio, Coriscus musicus, accidat Corisco, vt diximus. Si enim Coriscus sit musicus, erit idem Coriscus musicus: si vero non sit musicus, nec erit Coriscus musicus. Quod idem dicendum est de Corisco & iusto. Hæc autem verba Aristotelis eo spectant, vt intelligamus perinde esse, probare Coriscum musicum, & Coriscum iustum esse vnum per accidens, quia musicum & iustũ accidunt Corisco, ac si idem ex eo probaretur, quia ambæ copulationes accidunt Corisco. Quod ideo annotatum est ab Aristotele, quia hic posterior ꝓbandi modus aptior videri potest, vt qui magis congruat cum illo, quo probatum est, musicum & iustum esse vnum per accidens, ad quem modum vnius hic modus reuocatur.

g *Idem porro*. Quoniam in exemplis adductis vsus est subiecto singulari, docet his verbis idem contingere, si quis vtatur subiecto communi, vt homine Homo enim & homo musicus eodem modo sunt vnum, quo Coriscus & Coriscus musicus. Nisi quod Coriscus priori tantum vnitatis genere est vnum cum Corisco musico, quatenus scilicet musicum accidit Corisco. Nec enim Coriscus, cum sit prima substantia, cuiquam potest accidere, vt eo etiam modo dici possit vnum cum musico, quia ambo alicui eidem subiecto accidant. At homo vtroque genere vnitatis est vnum cum homine musico, priori quidem, quatenus musicum accidit homini: posteriori autem, quatenus & homo musicum accidunt alicui singulari, vt Corisco, alio tamen, atque alio modo. Nam hoc accidit siue conuenit Corisco, vt genus, hoc est, vt commune prædicatum essentiale: musicum autem vt accidentarium attributum. Vsus autem est Aristoteles hoc loco verbo (fortasse) propter Platonem, qui vniuersalia separabat à singularibus. Hæc de duobus generibus vnius per accidens, quorum vtrumque dicitur vnum ratione vnius subiecti. quibus posset addi tertium, quo subiecta dicantur vnum ratione vnius accidentis, siue proprium illud sit, siue commune, quidquid hoc loco velit Albertus: veluti si quis

Ex subiecto communi vnum per accidens.

Addi potuisse tertiũ genus accidẽs.

ἐν τῇ οὐσίᾳ, τὸ δὲ ὡς ἕξις, ἢ πάθος τῆς οὐσίας. ὅσα h μὲν οὖν κατὰ συμβεβηκὸς λέγεται, τοῦτον τὸν τρόπον λέγεται ἕν.

Text.8. Τῶν i δὲ καθ' ἑαυτὰ ἓν λεγομένων, τὰ μὲν λέγεται τῷ συνεχῆ εἶναι, οἷον φάκελος δεσμῷ, καὶ ξύλα κόλλῃ, καὶ γραμμὴ κἂν κεκαμμένη ᾖ, συνεχὴς δέ, μία λέγεται, ὥσπερ καὶ τῶν μερῶν ἕκαστον, σκέλος καὶ βραχίων. αὐτῶν δὲ τούτων, μᾶλλον ἓν τὰ φύσει συνεχῆ, ἢ τέχνῃ. συνεχὲς k δὲ λέγεται, οὗ ἡ κίνησις μία καθ' αὑτό, καὶ μὴ οἷόν τε ἄλλως· μία δ' ἡ ἀδιαίρετος. * ἀδιαίρετος l δὲ κατὰ χρόνον. καθ' m αὑτὰ δὲ συνεχῆ, ὅσα μὴ ἁφῇ ἕν. εἰ γὰρ θείης ἁπτόμενα ἀλλήλων

2 Alias οὐκ ἀδιαίρετος.

num, & in substantia: alterum ut habitus vel passio substantiae. Ac h ea quidem, quae per accidens unum dicuntur, hoc modo dicuntur omnia.

Eorum i autem, quae per se unum dicuntur, quaedam ex eo dicuntur, quia continua sunt, ut fascis vinculo, & ligna glutine: linea item, etsi inflexa sit, modo sit continua, una dicitur, quemadmodum & pars quaeque, ut crus & brachium. Horum autem ipsorum ea magis unum sunt, quae natura sunt continua, quam quae arte. Continuum vero k id dicitur, cuius motus est unus per se, neque aliter habere potest: unus autem, qui indiuisibilis, atque indiuisibilis l tempore. Per se m autem continua sunt, quaecunque non tactu sunt unum. Si enim ligna *Tex.10.*

quis dicat omnes homines esse vnum ridendi facultate, aut omnes Æthiopes esse vnũ ratione coloris.

h *Ac ea quidem quae per accidens vnum dicuntur, hoc modo dicuntur omnia.* Vetustus codex Syrleti Cardinalis inserit verbum ἓν ante verbum λέγεται, vt bis ponatur in eadem periodo, sitq; sensus: omnia, quae per accidens vnum dicuntur, hoc modo dicuntur vnum. Budæus expungit ex fine, & inserit in medio. Sed neutrum est necesse, cum vtrobiq; intelligendum esse, ipse doctrinæ contextus postulet: licet satis sit, si semel ponatur, seu in fine, seu potius in medio, vt nos fecimus.

Primum genus vnius per se. i *Eorum autem, quae per se vnum dicuntur, &c.* Tradit duas diuisiones vnius per se ac propriè dicti: priorem in quinque membra, posteriorem in quatuor priorem tamen multo fusius persequitur. Primum genus iuxta priorem diuisionem (quod idem est maxime omnium vulgare) dicitur vnum continuitate. siue res sit continua ratione alterius rei, quæ continua sit, vt fascis ratione vinculi, & mensa, ratione glutinis, siue quia ipsa continuitatem in re habet: quod quidem duobus modis accidere potest: vno, si habeat illam secundum suam essentiam, vt linea (etiamsi inflexa sit, & angulum faciat) altero si continuitas in ea inhæreat: quo pacto crus est vnum quid, itemque brachium. Quanquam magis vnum (inquit) sunt ea, quæ natura sunt vnum vt linea, crus, & brachium, quam quæ arte, vt fascis & mensa ex multis tabulis compacta. Illa enim per seipsa, hoc est, per suam continuitatem continua sunt, hæc per continuitatem alterius.

Obiectio. Solutio. Quod si quis obiicat, id, quod non est per se continuum, sed per aliud (vt fascis per vinculum) non recte dici vnum per se secundum continuitatem: occurrendum est, quando id, cuius continuitate aliquid dicitur vnum, est quasi essentialis forma illius (cuiusmodi est vinculum respectu fascis, vt fascis est) non male alterum dici per se vnum ratione illius. Quidquid enim dicitur tale per formam essentialem, tale per se dici cōsueuit. Non est tamen negandum, fascem, & quiduis aliud simile, si absolute loquendum est, impropriè dici vnum continuum, magisq; impropriè vnum per se continuum.

Quid sit continuum. k *Continuum.* Docet quidnam sit continuum, non quidem accurata ratione, sed vt vulgo solet præcipue appellari Qua de causa potius vtitur verbo *dicitur*, quam *est*. Ait ergo, continuum id dici, cuius per se motus est vnus, seu indiuisibilis tempore, nec aliter sese habere potest, hoc est, cuius nulla pars moueri potest, quin eodem tempore moueantur cœteræ. Hoc pacto lapidem, vectem, & reliqua corpora, quæ non flectuntur, appellamus continua, etiamsi ex multis corporib. constent, vt tabulæ agglutinatæ. in his enim, cum pars vna mouetur, necessariæ mouentur cœteræ. Non vocamus tamen hac ratione continua, mare, brachium, calceum, & similia, quia parte vna illorum quiescente, potest alia moueri. Vnde patet, nec omnia nec sola, vere, & (vt ita dicam) mathematice continua comprehēdi in hac explicatione, sed ea sola ac omnia, quæ vulgo (vt diximus) solent præcipue appellari continua: etsi ex multis corporib. compacta sint & coagmentata. Patet etiam latius acceptum esse continui vocabulum in præcedentibus verbis, (quod Alexander quoque hoc loco annotat) cum inter continua numerata sint multa, quorum partes non necessario mouentur simul. vt patebit ex sequentibus.

Definitio. l *Atq; indiuisibilis.* Hoc est, tempore non diuiso, seu non diuerso, sed eodem omnino. Neque enim datur tempus indiuisibile, vt motus re vera esse possit tempore indiuisibilis.

m *Per se autem continua sunt.* Neq; quis traditam continui explicationem philosophicam definitio-

ἁπτόμενα ἀλλήλων ξύλα, οὐ φήσεις ταῦτα εἶναι ἕν, οὔτε ξύλον, οὔτε σῶμα, οὔτ' ἄλλο συνεχὲς οὐδέν. τά τε n δὴ ὅλως συνεχῆ ἓν λέγεται κἂν ἔχῃ κάμψιν. καὶ ἔτι μᾶλλον τὰ μὴ ἔχοντα κάμψιν, οἷον κνήμη, ἢ μηρὸς σκέλους· ὅτι ἐνδέχεται μὴ μίαν εἶναι τὴν κίνησιν τοῦ σκέλους. καὶ ἡ εὐθεῖα τῆς κεκαμμένης μᾶλλον ἕν. τὴν δὲ κεκαμμένην καὶ ἔχουσαν γωνίαν καὶ μίαν, καὶ οὐ μίαν λέγομεν, o ὅτι ἐνδέχεται, καὶ μὴ ἅμα τὴν κίνησιν αὐτῆς εἶναι, καὶ ἅμα· τῆς εὐθείας δὲ ἀεὶ ἅμα, καὶ οὐδὲν μόριον ἔχον p μέγεθος τὸ μὲν ἠρεμεῖ, τὸ δὲ κινεῖται, ὥσπερ τῆς κεκαμμένης.

Text. 9. Ἔτι q ἄλλον τρόπον ἓν λέγεται, τῷ τὸ ὑποκείμενον τῷ εἴδει εἶναι ἀδιάφορον. ἀδιάφορα δὲ, ὧν ἀδιαίρετον τὸ εἶδος κατὰ τὴν αἴσθησιν, τὸ δὲ ὑποκείμενον ἢ τὸ πρῶτον, ἢ τὸ τελευταῖον πρὸς τὸ τέλος, καὶ γὰρ οἶνος εἷς λέγεται, καὶ ὕδωρ ἕν, ᾗ r ἀδιαίρετον κατὰ τὸ εἶδος. καὶ οἱ χυμοὶ πάντες λέγονται ἕν, οἷον, ἔλαιον, οἶνος, καὶ τὰ τηκτὰ, ὅτι πάντων τὸ ἔσχατον ὑποκείμενον τὸ αὐτό· ὕδωρ γὰρ, καὶ ἀὴρ πάντα ταῦτα ἐστί.

Λέγεται

ligna ita componas, vt sese contingant, ea tu vnum, neque lignum, neque corpus, neque aliud quicquam continuum esse dices. Et n ea igitur, quæ omnino continua sunt, vnum dicuntur, etiamsi flexionem habeant: magis autem adhuc, quæ flexionem non habent, vt tibia aut femur, quam crus, quia fieri potest, vt non vnus sit motus cruris. Est etiam recta magis vnum, quam inflexa. Inflexam vero, & quæ angulum habet, tum vnam, tum non vnam dicimus, quia fieri potest, vt o eius motus & simul sit, & non simul. At recta semper est simul, nec pars alia magnitudinem p habens quiescit, alia mouetur, quemadmodum inflexa.

Alio q item modo vnum dicitur, quia subiectū est indifferens forma. Sunt autem indifferentia, quorum forma sensu diuidi nequit: subiectum vero, aut primum, aut vltimum ad finem. Nam & vinum vnum dicitur, & aqua vna, quatenus r forma diuidi nequit, & liquores omnes, vt oleum, vinum, & quæ liquescere possunt. ex eo dicuntur vnum, quia idem est vltimum omnium subiectum, aqua enim & aer sunt hæc omnia. Tex. 9.

Ea s etiam

philosophica continui. definitionē esse putet, adhibet eam, quæ Philosophis est familiaris, atque ea esse per se continua, quæ non tactu sunt vnum, sed (quod subaudiendum est) ratione eiusdem termini communis, quo partes copulantur, etiamsi aliæ partes quiescere possint, dum aliæ mouentur, vt linea inflexa, aqua maris, brachium, totum crus, quod constat ex tibia & femore, atque id genus alia.

n *Et ea igitur quæ.* Ex philosophica continui definitione colligit non modo ea, quæ vulgo habentur continua, sed multo etiam magis quæ omnino, hoc est, vera & philosophica ratione continua sunt, vnum dici, etiam si flexionem habeant, tametsi inter vere continua, ea magis vnum dicantur, quæ flexionem non habent, quod omnium partium necessario sit vnus motus.

o *Vt eius motus.* Id est, vt, quoad omnes partes moueri simul possit, & non simul.

p *Magnitudinem habens.* Hæc verba adiecta sunt propter eos, qui lineam ex punctis constare dicebant. Potest enim linea recta moueri circa alterum ex punctis extremis, quod immotum maneat. Verum, quidquid de illorum opinione sentiendum sit, ait Aristoteles se loqui de partibus habentibus magnitudinem, cuiusmodi non sunt puncta. omnes enim magnitudinem habentes, necessario mouentur, cum recta linea mouetur.

Secundum genus vnius. q *Alio item modo.* Alterum genus vnius per se, est cum aliquid dicitur vnum, quia subiectum indifferens forma sensibili seu (quod idem est) indiuisum secūdum formam sensibilem: tametsi sit diuisum secundum quantitatem. Intelligit autem Aristoteles nomine subiecti indiuisi secūdum formam sensibilem, materiam secundam eiusdem speciei, vt aquam, vinum, mel, & similia. Quo pacto dicimus omnes fluuios, vt fluuij sunt, esse vnum quid, ratione aquæ: itemq; omnia mulsa esse vnum, ratione mellis. Atq; hæc dicuntur vnum ratione primi subiecti sensibilis, hoc est, proximæ materiæ. At vero omnia humida, & quæ liquescere possunt, dicuntur vnum quid, ratione subiecti sensibilis extremi ad finem, hoc est, materiæ secūdæ, quæ vltima sit in resolutione, quia omnia resoluuntur in aquam & aerem tanquam in vltimam materiam secundam. Itaque totum hoc genus vnius ex vnitate materiæ secundæ sumitur. Innuit tamen Aristoteles hoc loco, posse etiam res dici vnum ratione materiæ primæ, siue simplicis & quæ sensu non percipitur. Eodem enim modo dicere possumus, omnes substantias corruptibiles esse vnum quid ratione materiæ primæ, habentis coniunctam priuationem, quę materia est quædam infima species: & omnes substantias corporeas esse vnum quid, ratione materiæ simplicis in commune, quæ genus est quoddam.

r *Quatenus forma.* Illud certum est, cum aqua sit ex primis sensibilibus corporibus, non posse eam resolui in diuersas species sensibilium ordine generationis priores. At de vino dubium est, cum possit in elementa resolui. Ergo loquitur Aristoteles de diuisione, quæ fit per solam

separationem partis à parte, non de ea, quæ fit per alterationem. quò diuisio proprie dicitur resolutio. sola enim separatione partis à parte, nec aqua, nec vinum, neque aliud sensibile corpus in diuersa specie sensibilia diuidi potest.

Tex. 10.

Λέγεται δ' ἓν, καὶ ὧν τὸ γένος ἓν διαφέροντας ἀντικειμέναις διαφοραῖς. Καὶ ταῦτα λέγεται πάντα ἓν, ὅτι τὸ γένος ἓν τὸ ὑποκείμενον ταῖς διαφοραῖς (οἷον ἵππος, ἄνθρωπος, κύων ἕν τι, ὅτι πάντα ζῷα) καὶ τρόπον δή τινα παραπλήσιον, ὥσπερ ἡ ὕλη μία. ταῦτα δὲ, ὅτι μὲν οὕτως ἓν λέγεται, ὁτὲ τὸ ἄνω γένος, ὅτε ταὐτὸν λέγεται, ἂν ᾖ τελευταῖα τοῦ γένους εἴδη, τὰ δ' ἀνωτέρω τούτων· οἷον τὸ μὲν ἰσοσκελὲς καὶ τὸ ἰσόπλευρον. ταὐτὸ καὶ ἓν σχῆμα, ὅτι ἄμφω ταὐτά, τρίγωνα δ' οὐ ταὐτά.

Ἔτι

Ea s etiam dicuntur vnum, quorum genus est vnum oppositis differentiis differens. Atque hæc omnia vnum dicuntur, quia vnum est genus differentiis subiectum (quo pacto equus, homo, canis, vnum quoddam sunt, quia omnia sunt animalia) & modo quodam, perinde vt vna materia. Hæc vero interdum hoc pacto vnum dicuntur, interdum superiori genere: quod t idem dicitur, si vltima sint generis species, alia autem his superiores. Verbi causa, triangulus duorum æqualium laterum, & qui æqualibus constat omnibus, vna eademque figura sunt, quia ambo trianguli, at non sunt iidem trianguli.

Præterea

Tertium genus vnius.

s *Ea etiam dicuntur vnum.* Tertio modo ea dicuntur vnum, quorum genus est vnum differens, siue diuisum oppositis differentiis, quo pacto homo, equus, canis, sunt vnum in animali. Hoc autem duobus modis contingit: vno, si genus sit proximum, vt si ponamus animal immediate diuidi in hominem, equum, & canem: altero, si sit remotum, quo pacto homo & laurus sunt vnum in corpore animato. Ait autem Aristoteles, hoc genus vnius esse simile superiori: quia vt materia subiicitur oppositis formis, ita quodam modo genus oppositis differentiis. Dico autem *quodam modo*, quia materia non necessario est diuersa sub oppositis formis, cum vna & eadem materia successiue subiiciatur formis oppositis: & tamen natura generis necessario est alia & alia sub oppositis differentiis, cum nulla eadem numero natura animalis, aut cuiusuis alterius generis possit amittere vnam differentiam, & accipere oppositam. Atq; hæc videtur esse causa, quare Aristoteles adhibuit verba illa, *differens oppositis differentiis*, nempe vt distingueret genus prædicatum, de quo hic agit, à genere subiecto, siue materia, de qua proxime fecerat mentionem.

Documentũ infimis speciebus conueniens.

t *Quod idem dicitur, si vltima sint generis species, alia autem his superiores.* Etsi omnes species sunt vnum in suo genere siue proximo siue remoto, hactenus dictum est: docet tamen hoc loco Aristoteles, non omnes posse dici nec vnum, nec idem, addito in recto casu peculiari nomine eius generis, in quo vnum sunt. Non enim recte dixeris, hominem & bestiam esse idem animal. Ait ergo tunc, id vere dici posse, cum species sunt infimæ, & inter eas & designatum genus sunt aliæ superiores. adde (in quarum aliqua illæ conueniant) quo pacto se habent triangulus æquicruris, & æquilaterus respectu figuræ: siquidem inter hanc & illos interiectus est triangulus, quod est proximum genus vtriusque, imo, etiam figura rectilinea, quæ sub se continet triangulum, quadrangulum, & cœteras huiusmodi figuras. Vnde, etsi non recte quis dicat triangulum æquicrurem & æquilaterum esse vnum aut eundem triangulum: apte tamen dicet esse vnam & eandem figuram, aut vnum & idem rectilineum. Cœterum non dicet, hominem & laurum esse siue vnum, siue idem viuens, quia etsi viuens est genus remotum vtriusque, non continet tamen sub se vllam speciem, in qua homo & laurus conueniant. Aduerte autem, documentum hoc non in solis speciebus infimis verum esse, sed etiam in subalternis respectu earum generis remoti, si illæ sub eo in specifica aliqua differentia conueniant: quod ipse Auctor generali documento tradit quarto Physicorum, capite vltimo: vt si dicas, piscem & volucrem esse idem viuens, aut triangulum & quadrangulum eandem figuram. Quod idem documentum in indiuiduis respectu suorum superiorum obseruandum est: vt si, exempli causa, dicamus, Socratem & Platonem esse vnum atque idem animal, non item vnum atque eundem hominem. Itaque licebit dicere hominem & bestiam esse vnum in animali, & idem in animali, non autem vnum animal, aut idem animal: eodemque modo triangulum æquicrurem, & æquilaterum esse vnum in triangulo, & idem in triangulo, non autem vnum triangulum aut eundem triangulum. Aduerte etiam, cum Aristoteles ait, *quod idem dicitur*, particulam *quod* non significare præcise genus remotum, vt primo aspectu videtur, sed genus absolute: alioqui inaniter adderentur verba illa, *Alia vero his superiores.*

Quo pacto etiam in subalternis speciebus verum sit traditum documentũ. In indiuiduis etiam.

u Præterea

Text. 11. Com. 11.

Ἔτι v δὲ ἓν λέγεται ὅσων ὁ λόγος ὁ τὸ τί ἦν εἶναι λέγων, ἀδιαίρετος πρὸς ἄλλον τὸν δηλοῦντα τὸ τί ἦν εἶναι τὸ πρᾶγμα. αὐτὸς γὰρ καθ' αὑτὸν πᾶς λόγος διαιρετός. οὕτω γὰρ καὶ τὸ ηὐξημένον καὶ φθῖνον, ἕν ἐστι, ὅτι ὁ λόγος εἷς, ὥσπερ ὁ τῶν ἐπιπέδων τῶν ἐχόντων μῆκος, καὶ πλάτος ὁ τοῦ εἴδους εἷς.

Ὅλως x δὲ ὧν ἡ νόησις ἀδιαίρετος. ἡ νοοῦσα τὸ τί ἦν εἶναι, καὶ μὴ δύναται χωρίσαι, μήτε χρόνῳ, μήτε τόπῳ, μήτε λόγῳ, μάλιστα ταῦτα ἓν τούτων, ὅσαι οὐσίαι.

Καθ-

Praeterea v vnum dicuntur ea omnia, quorum ratio, quae quidditatem dicit, indiuisibilis est ad aliam, quae quid res sit, declaret. Omnis enim ratio ipsa per se diuidi potest. Sic enim id, quod augescit, & quod decrescit, vnum sunt, quod ratio eorum sit vna, quemadmodum in planis longitudinem, & latitudinem habentibus ratio formae vna est. Text. 11.

Omnino x autem, quorum ratio, quae quidditatem intelligit, indiuisibilis est, nec tempore, nec loco, nec ratione separari potest: ea maxime vnum sunt, & horum quaecunque sunt substantia. Cap. 2 q. 5. sect. 5.

Vni-

v *Praeterea vnum.*] Quarto modo ea dicuntur vnum, quorum essentialis definitio diuidi non potest, non quidem omnino (omnis enim definitio ipsa per se diuisibilis est in genus & differentiam) sed in aliam definitionem essentialē, quam sub se cōtineat, quasi partem subiectam, quo pacto definitio corporis animati diuidi potest in definitiones animalis & plantae, definitioque animalis, in definitiones hominis & bestiae. Ita fit, vt sola ea, quae conueniunt in eadem specie infima, sint vnum hoc vnitatis genere, quicquid sentiat Auerroes, qui putat comprehendi hoc loco quaecunque sunt vnum in definitione cuiusuis praedicati essentialis. Dixi autem, *in aliam essentialem*, quia non est negandum, definitiones specierum infimarum diuidi posse in varias descriptiones, vt animal rationis particeps in animal rationis particeps tale. Indiuidua enim, quae sub eadem specie infima continentur, etsi non definiuntur propriis ac peculiaribus definitionibus essentialibus, sed communi tantum totius speciei, describi tamen solent propriis quibusdam explicationibus, traditis per accidentia, quibus inter se distinguuntur. quae descriptiones quodammodo continentur sub definitione speciei infimae. Dixi etiam, *quam sub se contineat*, quia dubium non est, quin definitio speciei infimae diuidi possit in definitionem superioris speciei, & in differentiam illi additam. Verum definitio superioris speciei non continetur sub definitione inferioris, cum latius pateat, sed continetur in illa, tanquam eius pars constitutiua. Hoc igitur vnitatis genere ait Aristot. esse vnum id, quod augescit, vt Alcibiades puer. & id, quod decrescit, vt Socrates senex, itemq; duo plana, quorum alterum, exempli causa, excedat longitudine, alterum latitudine. sunt enim indiuidua eiusdem speciei. illi quidem vt homines, haec autem vt plana, siue superficies. Aduerte autem, ideo verba, *ad aliam* pro *in aliam*, posita esse in contextu, quia diuisio terminatur ad ea, in quae res diuiditur.

Quartum genus vnius. Sola indiuidua sub specie infima hoc genere vnitatis contineri.

Indiuidua vt describi soleant.

x *Omnino autem.*] Tradit quintum & extremum genus vnius proprie dicti, quod ait res esse maxime vnum. Sensus autem loci is esse videtur, vt ea dicantur vnum hoc modo, quae sunt vnum & re & ratione, seu (quod idem est) idem numero, vt Socrates & hic homo, ostenso eodem, gladius & ensis, homo & animal rationale: quod genus vnius numero censuit Aristoteles primo Topicorum esse maxime proprium. Ea porro dicuntur hoc loco vnum re & ratione, quorum notio, quae quidditatem intelligit (hoc est, qua res quatenus tales sunt percipiuntur, etiam singulares sint) est indiuisibilis, hoc est, nullam distinctionem illorum declarat, siue realem quae significatur per separationem secundum tempus & locum, siue rationis, quae exprimitur in contextu. Addit autem Aristoteles, inter ea quae hoc pacto sunt vnum, primum locum obtinere substantias, quia quemadmodum substantiae sunt aliis rebus causae entitatis, sic etiam & vnitatis. Tum etiam, quia accidentia, praesertim concreta, vt album, quodammodo sunt multa propter societatem subiectorum, quae necessario secum afferunt. Cur autem doceat, ea, quae hoc genere vnitatis sunt vnum, esse maxime vnum, haec videtur causa, quia quae sunt vnum primo aut secundo modo, possunt esse diuersa, tum re, tum ratione, vt patet in exemplis superius adductis: quae autem sunt vnum tertio aut quarto modo, & si sunt vnum ratione in suo genere aut specie, tamen aut non sunt idem re, vt homo & equus, Socrates & Plato, aut certe si quando sunt idem re, vt conuexum & concauum in eadem superficie: non sunt tamen simpliciter idem ratione, vt patet. At in hoc extremo genere ea sola dicuntur vnum, inter quae intellectus nullam inuenit distinctionem, siue realem, siue rationis, quae ex natura rei ducatur. huiusmodi enim distinctio rationis intelligenda est hoc loco. Ita omnis res, siue singularis, siue cōmunis sit, quatenus praecise sumitur, est vna quinto vnitatis modo, magis tamen ea, quae singularis est, praesertim si sit substantia. Quod si quis obiiciat, hominem communem etiam, quatenus praecise sumitur, non esse vnum re, cum tam multiplex sit re ipsa, quam multi sunt homi-

Quintum genus vnius quod excellit caeteris.

Quae sint vnum re & ratione.

Cur sint maxime vna, quae sunt in hoc genere.

Obiectio.

Καθόλου y γὰρ ὅσα μὴ ἔχει διαίρεσιν, ᾗ μὴ ἔχει, ταύτῃ ἓν λέγεται· οἷον, εἰ ᾗ ἄνθρωπος μὴ ἔχει διαίρεσιν, εἷς ἄνθρωπος, εἰ δὲ ᾗ ζῷον ἓν ζῷον, εἰ δὲ ᾗ μέγεθος, ἓν μέγεθος. τὰ μὲν z οὖν πλεῖστα ἓν λέγεται τῷ ἕτερόν τι ἢ ποιεῖν, ἢ πάσχειν, ἢ ἔχειν, ἢ πρός τι ἓν εἶναι· τὰ δὲ aa πρώτως λεγόμενα ἕν, ὧν ἡ οὐσία μία, μία δὲ ἢ συνεχείᾳ, ἢ εἴδει, ἢ λόγῳ. καὶ bb γὰρ ἀριθμοῦμεν ὡς πλείω, ἢ τὰ μὴ συνεχῆ ἢ ὧν μὴ ἓν τὸ εἶδος, ἢ ὧν ὁ λόγος μὴ εἷς.

Ἔτι cc ἔστι μὲν ὡς ὁτιοῦν ἓν συνεχείᾳ φαμὲν εἶναι

Vniuersè y enim quæcunq; diuisionem non habent, qua ratione non habent, eatenus vnum dicuntur: vt si quatenus homo diuisionē non habet, vnus homo: si quatenus animal, vnum animal: si quatenus magnitudo, vna magnitudo. Ac z plurima quidem dicuntur vnum, quod aliquid aliud aut faciant, aut habeant, aut patiantur, aut quod ad aliquid vnum sint. Quæ autem aa primo dicuntur vnum, ea sunt quorum substantia vna est: vna vero aut continuatione, aut forma, aut ratione. Ea enim bb vt plura numeramus, quæ aut continua non sunt, aut quorum forma non est vna, aut quorum ratio non vna. Præterea cc cum modo vno quiduis continua-

-nes indiuidui, vt 4. libro diximus: occurrendum est, vnitatem realem, de qua loquuti sumus, intelligendam esse negatiue in naturis communibus, vt si dicas, hominem, ex eo quod præcise sumitur, nullam sibi vendicare multiplicitatem realem, licet aliunde ei illa proueniat. Atque hæc est causa, cur huiusmodi vnitas magis conueniat rebus singularibus, quam communibus præcise sumptis. *Solutio.*

Alensis tamen Alexander, ita hoc loco stricte intelligit hoc vnitatis genus, vt explicatio, quā adhibet, non modo nō conueniat rebus quantis, sed ne vlli quidem speciei aut indiuiduo completo, præterquam diuinæ essentię, & vix etiam reliquis naturis simpliciter simplicibus; generibus, inquam, summis & differentiis, quibus rerum essentię constant: eo quod modo aliquo cōstant ex esse & essentia. Credit enim ea dici ab Arist. inseparabilia loco & tempore, quę non cōcernunt vlla multitudine partium aliam atq; aliam partem loci aut temporis. Ea vero inseparabilia ratione, in quibus apprehendi nequeunt diuersæ rationes per modum compositionis, siue physicę, quæ fit ex materia & forma: siue metaphysicæ, quæ fit ex genere & differentia, aut ex natura specifica & differentia indiuiduali, aut essentia & esse. Itaq; non placet expositio, quoniam Arist. plane complectitur in hoc genere vnius omnes substantias in suo quamq; gradu, & suo etiam modo accidentia, præsertim abstracta. Alii quoq; aliter hunc locum exponunt, sed eorum explicatio non videtur probanda. *Alexandri Alensis expositio.* *Reiicitur.*

y *Vniuersè enim.*] Reuocat omnia genera vnius hactenus exposita ad generalem quandam vnius rationem, quæ quidem est, esse indiuisum, simulque innuit, ideo quintum genus esse pręcipuum, quia huiusmodi ratio maxime in illo cernitur; propterea namque dixit, *Vniuersè enim, &c.* *Reuocantur genera vnius ad esse indiuisum.*

z *Ac plurima.*] Reuocat ad vnum proprie dictum (quod scilicet prædictis generibus explicatum est) quædam alia, quæ respectu illius dicuntur vnum: vel quia id efficiunt, vt si dicas, opifices eiusdem domus, esse vnum quid, quod domus quæ ædificatur sit vna, vel quia aliquid vnū patiūtur, quo pacto vnum appellamus populum, qui ab vno principe regitur: vel, quia aliquid vnum habent, qua ratione multi possessores eiusdem agri possunt dici vnum, quod ager sit vnus: vel, quia aliquo alio modo comparatione vnius, vnum esse censentur, vt si quis dicat extrema vitia esse vnum, quod vni virtuti mediæ aduersentur. Hæc autem idcirco improprie dicuntur vnum, quia quatenus hac ratione vnum appellantur, non dicuntur vnum, quia ipsa vnum sint, sed quia aliquid aliud est vnum. *Pleraq; alia ad vnum reducuntur.*

aa *Quæ autem primo.*] Docet ideo quinque prædicta genera, ad quæ nunc alia quædam reuocauit, esse primo, hoc est, proprie vnum; quia eorum substantia est vnum: vel quia censentur vnum, non quod alia, sed quod ipsa sint vnum, siue ea vnum dicantur continuatione, vt quæ pertinent ad primum, siue forma, vt quæ ad secundum & tertium. nam & genera formæ dicuntur, vt patet ex cap. 2. siue ratione, vt quæ ad quartum & quintum.

bb *Ea enim vt plura.*] Quæcunque enim proprie dicuntur plura, aut plura appellantur, quia non sunt continua, vt hæc aqua & illa, aut quia eorum non est vna forma, vt pars rami viridis & sicca (quicquid sit de earum continuitate) vel quia non sunt eiusdem rationis, vt actio & passio.

cc *Præterea cum modo vno.*] Adiungit alium improprium modum vnius iis, quos paulo ante retulit, quo aliquid vnum dicitur non ab indiuisione sua vel alterius rei, sed quia est totum & perfectum, vt vnus calceus, id est, integer & propriam habens formam: vna linea, id est, perfecta & cui non potest fieri additio, cuiusmodi est circularis. Quod autem hæc significatio sit *Aliud genus Vnius improprium.*

in vsu,

in vsu, ex eo ostendit, quia etsi partes calcei alio modo continuatę inter se, quam vt efficiant calceum, proprie dicantur vnum ratione continuitatis, vt si corium ita iam scissum sit in partes calcei, vt illæ adhuc breuibus spatiolis inter se cohęreant, ea tamen ratione interdum appellatur non vnum, quod formam & perfectionem calcei nondum acceperunt. Præterea, etsi linea recta non minus sit vna ratione continuitatis quam circularis, tamen quatenus non est perfecta, quod ei possit fieri additio, non æque vna dicitur ac circularis.

εἶναι ἂν ἓν ἢ ποσὸν, καὶ συνεχές. ἔστι δ' ὡς οὐκ ἂν μὴ τι ὅλον ᾖ· τοῦτο δὲ, ἂν μὴ τὸ εἶδος ἔχῃ ἕν· οἷον οὐκ ἂν φαίημεν ἓν (ἰδόντες ὁμοίως ὁπωσοῦν τὰ μέρη συγκείμενα τοῦ ὑποδήματος) ἐὰν μὴ διὰ τὴν συνέχειαν, ἀλλ' ἐὰν οὕτως ὥστε ὑπόδημα εἶναι καὶ εἶδός τι ἔχειν, ἤδη ἕν. διὸ καὶ ἡ τοῦ κύκλου μάλιστα μία τῶν γραμμῶν, ὅτι ὅλη καὶ τέλειός ἐστι.

* γρ. ἀρχή. Τὸ dd δὲ ἑνὶ εἶναι, * ἀρχῇ τινί ἐστιν ἀριθμοῦ εἶναι· τὸ ee γὰρ πρῶτον μέτρον ἑκάστου γένους ἀρχή· ᾧ γὰρ πρώτῳ γνωρίζομεν, τοῦτο πρῶτον μέτρον ἑκάστου γένους· ἀρχὴ ff οὖν τοῦ γνωστοῦ περὶ ἕκαστον γένος τὸ ἕν, οὐ ταὐτὸ δὲ ἐν πᾶσι τοῖς γένεσι τὸ ἕν· ἔνθα μὲν γὰρ δίεσις· ἔνθα δὲ τὸ φωνῆεν ἢ ἄφωνον βάρους δὲ ἕτερον, καὶ κινήσεως ἄλλο.

par-

tinuatione vnum esse dicamus, si quantum sit atque continuum, alio modo non dicamus, si totum aliquid non sit, hoc est, si formam non habeat vnam: non vtiq; similiter vnum dixerimus, si calcei partes quomodocunq; compositas videamus, nisi propter continuationem: sed si eo pacto, vt calceus sit, & quandam habeat formam, tum demũ vnum dicimus. Hinc fit, vt ex omnibus lineis maxime vna sit linea circuli, quod tota sit, atq; perfecta.

Esse dd *autem vnius, est esse cuiusdam principii numeri. Prima* ee *enim cuiusq; generis mensura, principium est: quod enim primo cognoscimus, id prima mensura est cuiusq; generis. Est igitur* ff *vnum ipsum principium eius, quod in vnoquoque genere cognosci potest. Non est porro in omnibus generibus idem vnum, sed hic quidem diesis: illic autem vocalis, aut muta: ponderis item, aliud: & motus aliud.* Text. 12.

Vbiq;

dd *Esse autem vnius, est esse cuiusdam principii numeri.*] Tradit quandam vnius proprietatem, qua vnum dicitur principium numeri, id est, multitudinis: siue multitudo pertineat ad prædicamentum quantitatis (quę proprie numerus appellari solet) siue ad quodcunque aliud prædicamentum, vt lib. 10. cap. 2. *tex.* 2 & 3. aperte docet Arist. & ex sequentibus palam fiet. Aduerte autem, non ita intelligenda esse verba contextus, quasi in ea posita dicatur natura vnius, vt sit principium multitudinis (hoc enim non esset tradere proprietatem vnius, sed propriam eius rationem, quod plane pugnaret cum eo quod supra dictum est. Quæ diuisionem non habent, ea ratione qua non habent, vnum dici) sed quasi dicat Aristot. ex ratione vnius nasci rationem principii multitudinis, vt sensus non sit formalis, sed causalis. Illud etiam aduerte, merito non dixisse Aristotelem, vnum esse omne, seu quoduis principium numeri, sed quoddam principiũ, quia cum multa sint principiorum genera, vnum, siue vnitas est principium intrinsecum & materiale, non extrinsecum, aut formale, nisi quatenus vnitas, quæ mente vltima colligitur, suo quodam modo est forma numeri, vt inferius patebit. Demum, quod ad contextum attinet, Budæus pro verbo ἀρχῇ, quod est in omnibus excusis codicibus, ponit ἀρχή, vt hæc sit sententia: Esse autem vnius, est esse cuiusdam principii; seu, vt Aristoteles loqui solet, esse cuidam principio numeri. Sytleti vero manuscriptus maluit pro ἀριθμοῦ, substituere datiuum ἀριθμῷ, vt sensus sit, esse vnius, est esse cuiusdam numeri. Cum vero altera correctio necessaria esset, si restituendum esset verbum τινί, nec posterior is sensus videretur aptus (neque enim cuiusdam numeri tantum, sed omnis numeri principium est vnitas) priorem nos merito sequendam existimauimus. *Proprietas vnius est, vt sit numeri principium.*

ee *Prima enim cuiusque generis mensura, principium est: quod enim primo, &c.*] Probat vnum esse principium multitudinis, ex eo, quod est prima mensura illius. Namque omnis prima mensura, cuiusque generis sit, eius principium est, vnum autem est prima mensura multitudinis. Quod autem omnis prima mensura cuiusque generis sit eius principium, ex eo patet, quia vnde res primo cognoscitur, id ipsum est prima illius mensura, res autem, quæ habet principia, ex iis primo cognoscitur; siquidem, vnde res primo habet vt sit, inde primũ habet vt cognoscatur.

ff *Est igitur vnum.*] Cum probatum sit, vnum solius numeri, siue multitudinis esse principium, non recte videtur hoc loco ex dictis colligi, vnum esse principium eius, quod in vno quoque genere cognosci potest. Nam & ipsum vnum cognoscibile est in vnoquoque genere, nec tamen est multitudo: & plurimæ res sunt in singulis prædicamentis (ne dicam omnes) quarum nullam vere dixeris esse multitudinem. Re tamen vera non est vitiosa collectio, si nomine vnius intelligatur id, quod in vnoquoque genere est maxime vnum, & ipsum quoque *Quomodo ex dictis apte colligatur vnum esse principium cognoscibilium.*

vnum

vnum à numero cognoſcibilibus excipiatur, vt ſit ſenſus Id, quod eſt maxime vnũ, in vnoquoq genere eſſe principium cuiuslibet alterius cognoſcibilis pertinentis ad idem genus. Nam cum ea, quæ minus ſunt vnum, modo aliquo ſint multa, efficitur, vt ex eo, quod maxime vnum eſt in vnoquoque genere, cætera, quæ ad idem genus pertinent, aliqua ratione pendeant, vt à prima eius generis menſura, quod libro decimo cum Ariſtotele latius explicandum eſt. Sequitur deinde, non idem maxime vnum reperiri in omnibus generibus. Nam in concentibus, dieſis, hoc eſt, primum interuallum, ſiue diſcrimen ſenſibile inter acutum & graue (quod apud nos dicitur ſemitonium minus) aurium iudicio cenſetur omnino indiuiſibile quippiam, ac proinde maxime vnum. In vocibus autem, quæ pluribus literis exprimuntur, vocalis aut muta, quod eiuſmodi voces in alias priores non reſoluantur, & potius vocalis, quam muta, quia vocalis per ſe proferri poteſt, muta ſine vocali non poteſt. In ponderibus vero ſcrupulus, aut, ſi qua eſt alia minor ponderum menſura iuxta vſum cuiuſque artificis. Denique in motibus, is qui fuerit maximæ celeritatis, quod minimo tempore ſpatium conficiat, cuiuſmodi eſt in toto vniuerſo motus primi mobilis.

Senſus verborum contextus.

πανταχοῦ gg δὲ τὸ ἓν ἢ τῷ εἴδει, ἢ τῷ ποσῷ ἀδιαίρετον. τὸ μὲν οὖν κατὰ τὸ ποσὸν, καὶ ᾗ ποσὸν ἀδιαίρετον, τὸ μὲν πάντῃ καὶ ἄθετον, λέγεται μονάς· τὸ δὲ πάντῃ καὶ θέσιν ἔχον, στιγμή· τὸ δὲ μοναχῇ, γραμμή· τὸ δὲ διχῇ, ἐπίπεδον· τὸ δὲ πάντῃ καὶ τριχῇ διαιρετὸν κατὰ τὸ ποσὸν, σῶμα· καὶ ἀντιστρέψαντι δὴ, τὸ μὲν διχῇ διαιρετὸν, ἐπίπεδον· τὸ δὲ μοναχῇ, γραμμή· τὸ δὲ πάντῃ καὶ τριχῇ διαιρετὸν, σῶμα· τὸ δὲ μηδαμῇ διαιρετὸν κατὰ τὸ ποσὸν, στιγμὴ, καὶ μονάς· ἡ μὲν ἄθετος μονάς· ἡ δὲ θετὸς στιγμή.

Ἔτι hh δὲ τὰ μὲν κατ᾽ ἀριθμόν ἐστιν ἕν· τὰ δὲ κατ᾽ εἶδος· τὰ δὲ κατὰ γένος. τὰ δὲ κατ᾽ ἀναλογίαν.

ii ἀρι-

Vbiq; gg autem vnum aut forma, aut quantitate indiuiſibile eſt. Id igitur, quod quantitate, quatenus quantitas eſt, diuidi nequit, quod quidem omnino tale eſt, & ſitu caret, vnitas dicitur, quod vero & omnino tale eſt, & ſitu caret, vnitas dicitur, quod vero & omnino tale eſt, & ſitum habet, punctum: quod autem vno modo, linea, quod duobus, planum, quod deniq; omnino, tribusq; modis ratione quantitatis diuidi poteſt, corpus appellatur. Et conuerſo ordine, quod duobus modis diuiduum eſt, planum, quod vno linea, quod omnino, tribusq; modis, corpus, quod vero nullo modo poteſt ratione quantitatis diuidi, punctum atq; vnitas: vnitas quidem, quæ ſitum non habet, punctum vero, quod habet. Præterea hh alia numero vnum ſunt, alia ſpecie, alia genere, alia vero analogia.

ii Nu-

gg *Vbiq; autem vnum aut forma, aut quantitate indiuiſibile eſt.*] Docet quot modis accidere poſſit, vt vnum ſit indiuiſum, aitque quicquid vnum eſt, aut quantitate, aut forma eſſe indiuiſum. Vnde patet, latius hic accipi nomẽ formæ, quam ſuperius, cum ea, quæ proprie vnum ſunt, aut continuatione, aut forma, aut ratione vnum eſſe dicebantur. Itaque nomine formæ, ratio etiam (quod ſæpe fieri ſolet) intelligitur hoc loco. Tum, deinde exponit, quot modis indiuiſio cernatur in quantitate, qua in re non opus eſt explicatione.

Quot modis vnum ſit indiuiſum.

hh *Præterea alia numero vnum ſunt.*] Credit Albertus exponi hoc loco ab Ariſtot. quot modis accidat indiuiſio ſecundum formam. Verum neque verba contextus eam expoſitionem præ ſe ferunt, nec apud Ariſt. hoc loco, ea, quæ ſunt vnum numero, dicuntur indiuiſa ratione formæ, ſed ratione materiæ, quæ indiuiſio ad indiuiſionem quantitatis reuocatur. Potius ergo cum D. Thoma *lect.* 8 & Alexandro *com.* 12. dicendum eſt, ſubiici hoc loco alteram diuiſionem vnius per ſe, longe expeditiorem priori, & apud Dialecticos magis vſurpatam. Ea vero eſt, quia quæcunq; vnum ſunt, aut numero, aut ſpecie, aut genere, aut analogia vnum dicuntur. Videtur autem hæc diuiſio eo amplior priori, quod complectatur ea, quæ ſunt vnum analogia, quorum in illa non eſt facta mentio. Atque ideo fortaſſe hoc vnitatis genus in illa prætermiſſum eſt, quia vnitas analogica eſt omnium minima, vt quæ in rebus etiam diſtantiſſimis cerni poteſt, veluti in Deo, & in creaturis.

Expoſitio M. Alberti reiicitur.

D. Thomas probatus.

Altera diuiſio vnius per ſe.

Quod ſi quis Ariſtotelem reprehendat, quod non expoſuerit modos indiuiſionis ſecundum formam, vt explicauit eos, qui ſpectant ad indiuiſionem ſecundum quantitatem & materiam, occurrendum eſt, eam explicationem prætermiſſam fuiſſe, quod partim colligi poſſit ex priori diuiſione vnius, partim vero, ac multo melius, ex tribus poſterioribus membris huius poſterioris. Quæ enim ſunt indiuiſa ſecundum formam, aut ſpecie, aut genere, aut analogia indiuiſa ſunt: quod Caietanus recte annotauit in aureum illum D. Thomæ libellum, quem de ente & eſſentia inſcripſit. Vnde factum eſt, vt indiuiſio numeralis appellata ſit materialis, ſpecifica vero, generica & analogica formalis.

Quæ hoc loco vnum numero cenſeantur.

ii Nu-

ii ἀριθμῷ μὲν ὧν ἡ ὕλη μία· εἴδει δὲ, ὧν ὁ λόγος εἷς· γένει δὲ, ll ὧν τὸ αὐτὸ σχῆμα τῆς κατηγορίας.

ii *Numero quidem ea sunt, quorum materia vna est: Specie* kk *autem quorum vna est ratio: Genere,* ll *quorum eadē est prædicationis figura: Analo-*

ii *Numero quidem ea sunt, quorum materia vna est.* Non censentur hoc loco vnum numero, quæcunq; sunt idem re & ratione, vt à nobis accepta sunt, cum extremum membrum prioris diuisionis *in ca. 4. quæst. 6* explicaremus, sed ea sola, quæ sunt indiuidua. Quæ enim communia sunt, aut sunt vnum specie, aut genere, aut analogia. Proinde nomine materiæ intelligit Diuus Thomas materiam signatam: hoc est, certa quantitate affectam, quam putat esse principium indiuiduationis. At obiici solet candorem & saporem huius lactis esse in eadem materia signata, nec tamē esse vnum numero, contra vero Michaelem & hunc angelum (ostenso eodem) esse vnum numero, nec tamen habere vllam materiam, nedum signatam, ergo non recte traditam esse definitionem. *Obiectio.*

His obiectionibus varie respondent, quia materiam signatam principium indiuiduationis esse volunt. Alij, qui id negant, nomine materiæ differentiam indiuidualem intelligunt. Verum cum neutri satisfaciant (priores enim non recte de principio indiuiduationis videntur sentire, posteriores autem inauditam apud Aristotelem materiæ vsurpationem inducunt) late de hac re, absoluta expositione contextus disserendum est. *Solutio.*

kk *Specie autem quorum.* Ideo ea, quæ sunt vnum specie, dicuntur vnum ratione siue definitione, quia sola species proprie definitur, cum ea sola constet genere & differentia. Nec obstat, quod indiuidua eiusdem speciei sunt vnum specie, nec tamen proprie definiuntur. Nam etsi proprie definiri nequeunt singulatim accepta, definiuntur tamen, quatenus communem speciei naturam participant. Quod si quis obiiciat, ergo hominem & equum esse vnum specie, quia quatenus naturam animalis participant, vna & eadem proprie dicta definitione comprehenduntur, occurrendum est, non esse parem rationem in pluribus speciebus eiusdem generis, atq; in pluribus indiuiduis eiusdem infimæ speciei. Species enim eiusdem generis, cum peculiarib. sibi definitionibus proprie dictis explicentur, non recte dicuntur simpliciter vnum definitione, sed cum adiectione hac, quatenus sunt vnum in eodem genere subalterno. At indiuidua eiusdem infimæ speiciei, cum non per se ipsa, sed ratione suæ speciei proprie definiantur, simpliciter & absolute dici possunt vnum definitione. Porro si quis quærat, num, quemadmodum quodlibet indiuiduum, si secum conferatur, est vnum numero: sic etiam quælibet species siue infima siue subalterna secum comparata sit vnum specie, concedendum id sane est, cum sit vnum definitione. *Cur ea quæ sunt vnum specie, dicantur vnum ratione. Obiectio. Solutio. Indiuidua ratione sui, proprie non definiuntur.*

ll *Genere, quorum est eadem prædicationis figura.* Hoc est, quæ eodem modo prædicantur de primis substantiis. Nam, cum distinctio prædicamentorum ex variis modis prædicandi de primis substantiis à posteriori colligatur, vt capite sequenti patebit: quæcunq; comperta fuerint eodē modo prædicari de primis substantiis, ad idem prædicamentum pertinere dicenda erunt: ac proinde ad vnum atq; idem genus, vt homo & laurus, animal & plāta, corpus & spiritus: imo, etiam substantia ipsa, quæ genus summum est secum collata. Aduerte autem, etsi hoc loco non definiuntur ea, quæ sunt vnum genere subalterno, quatenus talia sunt, sed quatenus sunt vnū genere summo, facile tamen ex iis, quæ paulo ante dicta sunt, definiri posse, si ea dicantur vnum genere subalterno, quæ eadem definitione generis proprie dicta continentur. Quo pacto non sunt vnum genere substātia corporea & incorporea, aliæve vllæ species generi summo proxime subiectæ: quia genera summa non proprie definiuntur. *Quæ vnum genere.*

Illud etiam aduerte, ad vnū specie & ad vnum genere reuocari vnum differentia siue speciali siue generali: vt si dicas, Socratem & Platonem esse vnum, quatenus rationis participes, itemq; equum & laurum, quatenus viuentia. Non meminit tamen Aristoteles horum modorū vnius, quia fere nemo ita loquitur, vt dicat, res esse idem differentia, siquidem nomen differentiæ in declarando potius discrimine rerum, quam vnitate & conuenientia vsurpari solet. *Quæ reuocentur ad vnū genere.*

Obiiciat porro aliquis hoc loco, non recte definiri ea, quæ sunt vnum genere, cum dicuntur illa, quorum est eadem prædicationis figura. Nam Socrates & Plato, cum sint vnum specie, sunt etiam vnum genere iuxta ea, quæ paulo post tradit Aristoteles, nec tamen prædicantur, sed subiiciuntur. à primis enim substantiis nulla est prædicatio, vt idem docet in prædicamentis, *cap. 5.* Huic obiectioni responderi potest: primum quidem nomine prædicationis innui oppositam subiectionem, vt ea etiam dicantur vnum genere, quorum eadem est subiectionis figura. Nam & par ratio est in vtraque, & prædicamentum, quod hic per figuram prædicationis innuitur, vel maxime complectitur primas substantias, quæ cœteris omnibus subiiciuntur, & de nullo prædicantur. Deinde verbum κατηγορία quod prædicationem iuxta propriam significationem *Obiectio. Soluitur tribus modis. Primo.*

κατὰ mm ἀναλογίαν, ὅσα ἔχει ὡς ἄλλο πρὸς ἄλλο. ἀεὶ nn δὲ τὰ ὕστερα τοῖς ἔμπροσθεν ἀκολουθεῖ, οἷον ὅσα ἀριθμῷ, καὶ εἴδει ἕν. ὅσα δ' εἴδει, οὐ πάντα ἀριθμῷ, ἀλλὰ γένει πάντα ἓν ὅσαπερ καὶ εἴδει· ὅσα δὲ γένει, οὐ πάντα εἴδει, ἀλλὰ ἀναλογίᾳ· ὅσα δὲ ἓν ἀναλογίᾳ, οὐ πάντα γένει.

Φανερὸν oo δὲ καὶ ὅτι τὰ πολλὰ ἀντικειμένως λεχθήσεται τῷ ἑνί· τὰ μὲν γὰρ, τῷ μὴ συνεχῆ εἶναι, τὰ δὲ τῷ διαιρετὴν ἔχειν τὴν ὕλην κατὰ τὸ εἶδος, ἢ τὴν πρώτην, ἢ τὴν τελευταίαν· τὰ δὲ, τῷ τοὺς λόγους πλείους τοὺς τί ἦν εἶναι λέγοντας.

Analogia mm quæcunque ita habent, vt aliud ad aliud. Semper nn autem posteriora sequũtur priora. Vt bi gratia, quæcunque numero vnum sunt, ea omnia & specie sunt vnum: quæ autem specie, non omnia numero, sed genere vnum: omnia, quæcunque & specie: quæcunque vero sunt vnum genere, non omnia specie, sed analogia: quæ autem analogia vnum, non omnia & genere.

Perspicuum oo est autem & illud, multa opposita modo, atque vnum dicenda esse: alia, quia continua non sunt: alia, quia ratione forma diuisum habent materiam aut primam aut vltimã: alia, quia plures rationes habent, quæ quidditatem declarent.

Secundo. ficatione vertimus, posse sumi hoc loco pro prædicamento, hoc est, pro serie eorum, quæ prædicantur & subiiciuntur, quo pacto sumitur in inscriptione libri τῶν κατηγοριῶν hoc autem modo sensus erit, ea esse vnum genere, quorum est idem prædicamentum, hoc est, quæ ad idem prædicamentum pertinent, etiamsi non prædicentur sed subiiciantur. *Tertio.* Postremo Socratem & Platonem, etsi non prædicantur naturali prædicatione directa (quo pacto negat Aristoteles primas substantias prædicari) prædicari tamen naturali omnino identica de primis substãtiis, hoc est, de seipsis, quo pacto nullum accidens de primis substantiis dicitur. Itaque, vel propter hunc peculiarem modum prædicationis de primis substantiis dicere possumus, Socratem & Platonem habere eandem prædicationis figuram siue formam, ac proinde non excludi ab iis, quæ sunt vnum genere.

Vnum analogia. mm *Analogia quæcunque.* Cum analogia duplex sit, vna secundum attributionem, altera secundum proportionem, quas l. 4. ad cap. 2 q. 1 sect. 6. & 7. fuse explanauimus: solius tamen posterioris expressam mentionem facit Aristoteles hoc loco, cum ait, *quæcunque ita se habent, &c.* id est, quorum vnum se habet ad alterum, vt aliud ad aliud, veluti aspectus corporis ad corpus, & aspectus mentis ad mentem. Quin vbicunque analogiæ nomen vsurpat, de hac sola posteriori analogiæ forma loquitur, vt eodem loco diximus. Verum, quia prior illa non est admodũ huic dissimilis (quæ enim illo modo sunt analoga, ita sunt affecta, vt omnia minus principalia, eadem quodammodo ratione referantur ad principalem) non dubium videtur, quin Aristoteles hoc loco analogiæ vocabulo priorem quoque formam innuere voluerit.

Dubitatio. nn *Semper autem posteriora.* Hæc collatio sequentium cum præcedentibus, satis perspicue proponitur ab Aristotele. Illud, quod ad rem attinet, dubium esse potest, qua ratione omnia, quæ sunt genere vnum, ac proinde omnia, quæ sunt vnum specie, & quæ numero vnum, sint analogice vnum. Isto enim modo, homo & equus erunt vnum secundum analogiam, itemque Socrates & Plato, imo, etiam Socrates & hic homo ostensus eodem: quo nihil videtur absurdius. *Quot modis sumi possit analogia.* Pro huius explicatione, animaduertẽdum est analogiam, cum sit similitudo comparationum, tribus modis sumi posse: vno, vt significat æqualem similitudinem, quo pacto omnia vniuoca sunt analoga: altero, vt significat inæqualem similitudinem, quo pacto sumitur analogia, vt ab vniuocatione distinguitur: tertio, vt significat similitudinem comparationum in commune, siue æqualem siue inæqualem. Potest igitur analogia sumi hoc loco tertio modo, vt sensus diuisionis sit, quæ sunt vnum per se, aut esse vnum numero, aut specie, aut genere, aut sola analogia, vt est Alexandri Comment. 12. sententia: quo pacto facile soluitur dubium. Verum, quia vnitas analogica in diuisione tradita, plane videtur sumi, vt distinguitur ab vnitate eiusdem rationis, quæ in reliqua tria membra distribuitur, neque est rationi cõsonum, vt mox idem nomen fusiori significatione sumatur: potius dicendũ est, cum eadem, siue numero, siue specie, siue genere traduntur, esse vnum analogia, aut sensum esse negatiuum diuersitatis analogicæ: quasi dictum sit, non esse diuersa secundum analogiam (qui exponendi modus sæpe alias vsurpatur apud Philosophos & Theologos) aut Aristotelem docere voluisse, ea quæ sunt vnum, siue numero, siue *Soluitur dubium propositum.* specie, siue genere, esse etiam vnum in aliquo analogo, vt in substantia communi creata & increata: cõpletis & incompletis: aut in accidente, aut denique in ente, etiamsi in eo non analogice, sed vniuoce conueniant: aut denique, si mauis, sententiam huius loci esse, ea, quæ cum aliquo sunt idem numero vel specie vel genere, esse etiam eadem analogice cum aliquo, licet non cum eodem: tametsi duæ posteriores expositiones duræ videntur, neque instituto Aristotelis consentaneæ.

oo *Perspicuum est autem.* Explicatis generibus seu modis vnius, docet Aristoteles ex dictis colligi

colligi posse, quot modis dicantur multa. Quot enim modis dicitur vnum oppositorum, tot dicitur alterum, vt habes primo Topicorum lib c. 13. Vnde cum vnum iuxta priorem diuisionem vnius per se dicatur vnum, vel indiuisione continui (ad quam pertinet indiuisio materiæ) vel indiuisione formæ, vel indiuisione rationis, vt ipse Auctor superius collegit: efficitur, vt multa quoq; dicantur multa, vel diuisione continui, vel formæ, vel rationis. Eodem modo colliges ex posteriori diuisione vnius, multa dici aut numero, aut specie, aut genere, aut analogia, quod ea, quæ vnum sunt, aut numero, aut genere, aut specie, aut analogia dicantur vnum.

Quot modis multa dicantur.

Num accidentia sint principia indiuiduationis.

QVÆSTIO I.

Reiectio opinionis nominalium, & explicatio quæstionis.

Sectio I.

Quæ sint disputanda in hoc cap.

EX multis, quæ ad hoc caput disputari possent, duo tantum discutiemus. Vnum de principio indiuiduationis rerum, hoc est, per quid res communes, & diuiduæ, vt homo, equus, & cœteræ omnes, quæ de plurib. dicuntur, fiant singulares & indiuiduæ, vt hic homo, hic equus: Alterum, quia ex vno non fiunt plura sine distinctione aliqua, quot & quænam sint genera distinctionum, quarum in Philosophia præcipuus est vsus, præsertim cum huius rei explicatio ad ea etiam quæ proximo capite tractanda sunt, non parum conducat.

Num res omnes sint indiuidua.

Opinio Nominalium tollens Vniuersalia.

Principium indiuiduationis inuestigaturis, illud ante omnia disquirendum videtur, num res omnes quæ communes appellantur, vt homo, equus, & quæcunq; aliæ eodem nomine & ratione de pluribus dicuntur: sint per se ac primo indiuiduæ: ita vt homo, exempli gratia, nihil aliud sit, quam hic homo, aut ille, &c. Neque alia ratione distinguatur ab hoc & cœteris, quam indiuiduum vagum à determinatis, vt Ochamus in primo Sententiarum d. 2 q. 4. & 6. & alij (inter quos est *Gabr. in 1. d. 1 q. 6. 7. & 8.*) Nominales existimant. Si enim hoc modo se res habet, tota hæc disputatio de principio indiuiduationis vana est. Nam, cum nomine principij indiuiduationis intelligãt Philosophi id, per quod communia fiunt singularia: si omnia ea, quæ communia appellamus, sunt per se ac primo singularia & indiuidua, quid opus est quærere, per quid fiant indiuidua? Verum, quia cõtra hanc opinionem, partim disputatum est apud Porphyrium, partim sub finem huius libri *ad ca. 28.* accuratius differendum est, non est quod in ea examinãda nũc immoremur, sed potius cum communi Philosophorũ sententia supponendum, naturas eas quas communes dicimus, ex sese indifferentes esse ad

A plura, ac proinde non esse per se indiuiduas, sed fieri tales per aliquid, quidquid illud tandem sit, quod trito iam nomine principium indiuiduationis appellamus.

Quo pacto indiuiduationis principiũ in hac quæstione sumendum.

Illud tamen animaduertendum est, non esse sumendum in hac disputatione principiũ indiuiduationis pro eo, quo naturę communes, formaliter fiunt indiuiduæ. est enim luce clarius fieri formaliter indiuiduas indiuisione ipsa, seu potius indiuisibilitate in plu-
B ra eiusdem rationis (in quæ cõmunia omnia diuisibilia sunt) sed sumitur fundamentaliter pro eo, quod est proximum fundamentum & causa dictæ indiuisibilitatis. Naturæ enim communes, cum oppositæ diuisibilitatis fundamenta sint, non possunt eædem esse indiuisibilitatis. Ita fit, vt in rebus omnibus finitis (excipiendus enim est Deus in quo nulla est natura communis, sed omnia sunt singularissima) aliquid aliud præter naturas com-
C munes quærere oporteat, quod sit proximũ fundamentum & causa dictæ indiuisibilitatis siue incommunicabilitatis: hoc enim, nomine principij indiuiduationis in hac disputatione intelligimus.

Prima opinio de principio indiuiduationis, asserens collectionem accidentium.

Auctores sententiæ.

Sunt igitur, qui velint, principium indiuiduationis non esse quidem vnũ aut alterum accidens per se sumptũ, sed certam aliquam multorũ accidentium coniũctionem. Aiunt
D enim, naturas communes accidẽtium adiectione posse fieri singulares, si tam multa illis addantur, vt iam de pluribus dici nequeant: veluti si homini addas, quod sit filius Sophronisci, eiq; primo natus, iam homo talis de solo dicetur Socrate. In qua sententia, principes videntur esse Porphyrius in Isagoga *ca. de specie*, cũ ait: Idcirco aliquid dici indiuiduum, quod ex iis proprietatib. constet, quarum collectio in alio esse non possit. Deinde Boetius
E in eundem librum, *c. de differ. & de specie. Plures enim sunt*, inquit, *de quibus species prædicantur, non substantia diuersitate sed accidentium multitudine*. Et primo de Trinitate *cap. 1.* vt hæc scribit: *In numero differentiam accidentium varietas facit*. Quod idem tradit Damascenus initio eius libri, quem scripsit de duplici natura, & vna hypostasi in Christo. *Lege eundem in primis instit c. 3. & 4.* Idem docere videtur apertissime Auicenna 5. suæ Metaphysices capite 2. & 4. Sic enim ait priori loco:

Indiuidua constituuntur ex natura omnium vniuersalium, & ex natura accidentium, quæ illam vestiunt, posteriori autem hoc modo. Postquam natura determinata est species specialissima, &c. accident ei comitantia ex proprietatib. & accidentibus, per quæ natura indiuiduatur, & fit signata. A

Confirmatur argumẽ.

1. Sunt autem pro hac sententia huiusmodi argumenta. Primũ, si indiuidua eiusdem speciei infimæ differrent inter se internis ac essentialibus differentiis, & non potius accidentariis duntaxat, differrent vtiq; essentialiter ac proinde specie, quod cõtradictionem inuoluit. B

2. Deinde, possent definiri essentiali definitione quod omnes negant, idque fieri non posse docet Arist. libro 7. c. 15. *text.* 53. Preterea,
3 licere descendere sub species infimas diuidendo, quod tamen prohibet Plato in libro, qui ciuilis vel de regno inscribitur *Dialogo* 16. teste etiam Porphyrio in Isagoge, *cap. de specie.* C

4. Postremo, non esset species totum respectu indiuiduorũ, hoc est, non contineret totam illorum naturam & quidditatem, ac proinde non prædicaretur de illis complete in quæstione, *Quid est.* Quorum alterum inficiatur Porphyrius extremis pene verbis capitis de specie, alterum Dialectici omnes communi consensu negent. Atq; hæ rationes eo spectant, vt concludant, indiuiduationem fieri additione accidentium, siue multorum simul vt Auctores propositæ opinionis aiunt, siue certi alicuius & determinati. D

Refutatur proposita opinio. & concluditur negatiua pars quæstionis.

SECTIO III.

Accidentia principia indiuiduationis non esse.

Dicendũ est tamen fieri nõ posse, vt accidentia sint principia indiuiduationis, siue absolute sumantur, siue vt hæc aut illa, siue singulatim ac per se, siue alia cum aliis coniuncta. E

Primum, quia si accidentia sumantur absolute, vt cãdor quatenus candor, calor quatenus calor: cùm illa eo pacto sumpta, non minus sint communia, quam cæteræ naturæ quibus addentur, non poterunt illas efficere singulares: commune enim communi additum non reddit illud singulare, si vero sumãtur, vt iam singularia, eadem quæstio redibit, per quid ipsa ex communibus facta sint singularia. Quod si cum his Auctoribus, quorũ opinionem citauimus, respondeas, vnum quidem accidens absolute sumptum non posse ex natura cõmuni facere singularem, at multa simul coacta id posse præstare, eo quod tota eorum collectio non possit in pluribus reperiri, nil efficies. Re enim vera, siue vnum tantum commune sumatur, siue multa simul communia, nil repugnabit, quominus pluribus conuenire possint, vt inductione constat.

Deinde, quia si quæ accidentia essent indiuiduationis principia, ea pertinerent ad quintum prædicabile, quandoquidem accidentia quarti prædicabilis, cum reciprocentur in naturis communibus, non possunt illas facere singulares: at accidentia quinti prædicabilis insunt primo rebus singularibus, vt Porphyrius *cap. de communit.* ait in Isagoge, cuius sententiam omnes, & *inter alios D. Th. opuscul.* 48. *tract.* 10 *c.* 7. approbant. potius igitur earũ indiuiduationem supponunt, quam efficiant.

Tertio, quia essentia vnius indiuidui differt numero ab essentia alterius indiuidui eiusdem speciei, alioqui vno perempto, perirent reliqua: at essentiæ numero diuersæ, semper intelligũtur diuersæ, etsi ab eis per intellectũ separentur omnia accidentia. 3

Prædicamenta esse impermista.

Postremo, quia indiuidua, aut sunt substantiarum, aut accidentium: substantiarum, nõ indiuiduãtur vtiq; per accidentia: sunt enim prædicamenta impermista à genere summo vsq; ad indiuidua inclusiue, vt tradit Aristot. priori libro de posteriori resolutione, *cap.* 11. *text.* 31. quo fit, vt hæc sententia non tradat principia indiuiduationis substantiarũ, quæ tamen maxime tradenda essent: si vero accidentium, aut dandus erit progressus in infinitum, vt alia per alia indiuiduentur, aut veniendum ad aliqua, quæ per se primo sint indiuidua quæ tamen nulla sunt. Quodcunq; enim accidens sumatur, non minus de eo quæri potest, quo pacto in eo natura communis facta sit singularis, quam de quolibet alio accidente. 4

Solutio argumentorum partis oppositæ.

SECTIO IV.

Explicatio Auctorum.

Quapropter ad ea, quæ ex Porphyrio, & cæteris Auctorib. pro opposita sententia allata sunt, dicendum est, in eum sensum accipienda esse omnia, vt loquantur de accidentib. loco differentiarum latentium, quib. indiuidua eiusdem speciei intrinsecus & ex naturis suis inter se distinguũtur. Nam, quia huiusmodi differentiæ nos latent, coguntur Philosophi illas multorũ communium accidentiũ collatione significare: præsertim cum ex naturis indiuiduis sub eadem specie constitutis, non oriantur peculiares proprietates, quas loco differentiarum eiusmodi sumere possimus, vt patebit inferius. F

1. argumenti solutio.

Ad primum vero argumentum dicendum, etsi indiuidua, quæ sub eadem specie continentur, differũt inter se per aliquid intrinsecum

cum & essentiale, quia tamē id non est commune multis, sed proprium cuique, placuisse Philosophis, vt illud non numeraretur in iis, quæ ad essentias rerum pertinent. Omnes enim merito iudicarūt, de iis tantum essentiis Philosopho agendum esse, quæ communib⁹ definitionibus, & quæ omnib notæ esse possent, continerentur. Vnde factum est, vt iam inde ab iis, qui internas rerum essentias ab accidentibus distinxerunt, differentiarum essentialium appellatio, pro iis tantum, quibus species constituuntur, vsurpari consueuerit.

2. Ad secundum dicendum, non ideo indiuidua non definiri essentialiter, quia non constent ex natura speciei & aliqua adiecta differentia ad ipsorum essentiam pertinente, sed quia Philosophi nullas essentias definire cōstituerunt, nisi quæ essent vniuersales.

Cur indiuidua non definiantur.

3. Ad tertium dicendum, non ideo Platonem prohibuisse descensum sub species infimas, quod putauerit indiuidua non poni directe sub speciebus, quasi existimauerit illa constitui ex natura speciei & aliqua accidentium collectione, sed quia indiuidua sunt infinita, ac proinde relinquenda, vt ex citatis locis licet intelligere.

Cur sub species infimas vetuerit descensum Plato.

4. Ad quartum, missa responsione Scoti, in 2. d. 3 q. 6 §. ad argum. qui ideo putat speciem dici totum respectu indiuiduorū, quia totam quidditatem indiuiduorum includit, dicendum est, totum eo loco non accipi pro toto essentiali, sed pro toto vniuersali, vt legenti patet. Asserit enim Porphyrius, genus esse totum comparatione specierum: vt species est totum comparatione indiuiduorum, quod falsum esset, si totum sumeretur, vt Scotus accipit.

Porphyrius exponitur.

Num existentia, aut id, quod rem efficit, sit principium indiuiduationis.

QVÆST. II.

Existentiam non esse indiuiduationis principium.

SECTIO I.

Secunda opinio de principio indiuiduationis.

QVosdam refert Scotus 2. sent. dist. 3. q. 3. qui cum videant fieri non posse, vt accidentia sint principia indiuiduationis, confugiant ad existentiam, dicantque omnes communes naturas per existentiam indiuiduari. Ad hanc sent. videtur accedere Nicol. Bonetus lib. 8. suæ Met. c. 1. in 5. dicto Peripatetico. Opinionem autem suam probant sic: Vltima distinctio naturarum communium fit per vltimum actum. actus enim est, qui distinguit,

Probatur.

A vt Arist. docet lib. 7 c. 3. text. 49. at vltimus omnium actuum est existentia, vt à nobis ad 4. lib. c. 2. q. 4. sect. 4. explicatū est. igitur vltima distinctio communium naturarum fit per existentiam. cum ergo vltima earum distinctio per nihil aliud fiat, quam per principium indiuiduationis: quandoquidē infra huiusmodi distinctionem non datur inferior, plane sequitur, existentiam esse indiuiduationis principium.

B Hæc tamen sententia facile refellitur. Primum, quia quod prędicatur contingenter de indiuiduis, non potest esse principium indiuiduationis: alioqui indiuidua contingenter essent indiuidua. at existētia non necessario, sed contingenter conuenit rebus omnibus infra Deum, etiam indiuiduis: cum ea omnia aliquando non fuerint.

Refellitur hæc sententia.

Deinde, quia quod supponit distinctionem indiuiduorum sub eadem specie, nō est principium distinctionis illorum sub eadem, vt
C perspicuum est. at existentia, vt est determinata ad hoc indiuiduum & illud, supponit distinctionem vtriusque inter se. Tota enim series cuiusque prædicamenti a summo genere vsque ad indiuidua inclusiue, præcedit existentiam cuiusq; speciei: siquidem homo, exempli causa, prius natura est diuisus in Socratem & Platonem, quam per illos existat, eodemq; modo res habet in cęteris. Quod ex eo
D perspicue intelliges, quia diuisiones prædicamentales sunt perpetuæ ac necessariæ, existētia vero specierum per indiuidua, est contingens.

Postremo, quia existentia naturarum cōmunium non minus est indifferens ad multas res, quam ipsæ naturæ communes: quid autem illam determinet ac indiuiduum reddat, æque dubium est atque id, quod in tota hac disputatione quæritur, quidnam videli-
E cet naturas communes reddat indiuiduas. Recolendum est tamen id, quod lib. 4. c. 2. q 4. sect. 4 diximus, existentias inferiorum naturarum non constitui ex existentiis superiorum, licet hæ per illas contrahantur ad inferiora.

Neque id, quod rem efficit, esse principium indiuiduationis, vt de eo hic agitur.

F

SECTIO II.

HEnricus vero Gandauensis quodlibeto 5 q. 8. satis persuasus, naturas communes non indiuiduari per accidentia, neque item per existentiam: neq; vero vlterius quicquam in-

Tertia opinio de indiuiduationis principio.

inueniens in ipsis indiuiduis, per quod illis proxime conueniat, vt sint formaliter indiuidua hoc est, indiuisa in se, & diuisa à quibuscunque aliis eiusdem speciei (his enim duabus negationibus exponit ille indiuiduationem) in eam sententiam venit, vt asserat principium & causam proximam indiuiduationis nullam esse aliam quam agens ipsum, à quo res indiuidua producitur, illudque satis esse ad indiuiduationem.

Probatur ab Henrico.

1. Nam, quod in ipsis indiuiduis nihil sit, quod proxima indiuiduationis causa dici possit; ex eo probat ille: quia si esset, adderet vtique speciei aliquid reale, quo pactò differentia specifica addit aliquid reale generale: quod ipse ea ratione existimat fieri non posse, quia illud additum esset factũ, ac proinde indifferens & determinabile ex natura sua, quemadmodum differentia specifica, quæ generi additur, quod tamen principiò indiuiduationis repugnat.

2. Quod vero agens satis sit ad indiuiduationem rei, quæ fit, eo argumento ostendere conatur, quia omnis actio, qua quæq; res fit, terminatur per se ac primò ad aliquid indiuisum in se, & diuisum à quocunque alio eiusdem speciei.

Absurdam esse hanc sententiam ostenditur.

1. Verum hæc sententia magis absurda est, quam superior. Primũ, quia si admittatur, necesse erit concedere, præcisis omnibus accidentibus, & ipsa etiam existentia, nihil aliud reperiri in indiuiduis, quam naturas communes, & duplicem illam negationem: & cum negationes non constituant eas vllum, efficì necessario, vt indiuidua nõ sint inferiora speciebus in suis prędicamentis. neque enim naturæ communes contrahi possunt per solas negationes ad cõstitutionem indiuiduorum. alioqui iam entia constarent ex non entibus, quod fieri nequit.

2. Deinde, quia cum posse diuidi in plura inferiora non repugnet speciei, & tamen repugnet indiuiduis, necessario concedenda est aliqua entitas in indiuiduis, quæ non contineatur in specie, cuius entitatis ratione talis diuisio indiuiduis repugnet. Nec satis est dicere, eam diuisionẽ repugnare indiuiduis, quia conuenit illis opposita illa negatio, non posse diuidi in plura inferiora. quæro enim, per quid eis opposita negatio conueniat? Nam quod Henricus putat, conuenire illis proxime per causam efficientem, ea ratione constat, fieri non posse. quia negatio nec fit per se, neque est forma, ex qua constare possit id, quod fit per se. Vnde fit, vt necessario dandum sit in eo, quod fit per se, aliquid entitatis vltra entitatem specificam, quę non fit per se, quod quidem illa negatio consequatur.

Postremo, quia cum minores vnitates, quã

A sit vnitas numeralis, habeant positiuum fundamentum intrinsecum rebus, quibus conueniunt, vt patet in specifica & generica: alienum omnino à ratione est, negare simile positiuum fundamentum vnitati numerali, quæ est omnium maxima, quod tamen negatur ab Henrico & iis omnibus, qui in indiuiduis nullam præter specificam agnoscunt.

Solutio Henrici argumentum 1.

Quapropter ad eam rationem, qua Henricus probat, nihil intrinsecum indiuiduis esse

B principium indiuiduationis, dicendum est, illud non recte assumi, si principium indiuiduationis esset factum, fore, vt esset indifferẽs ac determinabile. Nam, etsi id verum est, quoad existentiam & non existentiam, non tamen est ad rem, neque ipse hoc pacto sumit determinabilitatem, sed quoad plura eiusdẽ rationis: quo pacto falsum est, quod assumitur, quãdoquidem ipsa etiam indiuidua sunt facta, & tamen non sunt indifferentia, nec de-

C terminabilia ad plura eiusdem rationis, huius autem conditionis sunt ipsa principia indiuiduationis, atque eo magis, quod esse sic indeterminabile conuenit indiuiduationis principio.

Ad eam vero, qua idem probat, agens, à quo res indiuidua efficitur, esse proximã caussam & fundamentum indiuiduationis, dicendum est, ea ipsa probari oppositum. Nam si actio agentis terminatur per se primo ad aliquid 2.

D indiuisum in se, & diuisum à quocunque alio eiusdem speciei, aliquod fundamentum datur in re, quæ fit, distinctum à natura specifica, propter quod illi ea duplex negatio conueniat. siquidem nec natura specifica, nec negationes possunt per se primo terminare actionem, siue vt ea, quæ per se primo fiunt, siue vt formæ eorum, quæ per se primo fiunt, vti diximus.

E

Num res omnes sint ex se indiuiduæ.

QVÆST. III.

Opinio eorum, qui dicunt, res omnes esse ex se indiuiduas.

SECTIO I.

F

Quarta sententia de principio indiuiduationis.

ALii, quos referunt Scotus 2. sententiarum distinctio. 3. quæstio. 1. & Herueus quodlibeto 3. quæstio. 9. vt omnia supradicta incommoda declinent, asserunt, res eas omnes, quas communes dicimus, esse ex se singulares & indiuiduas, ac proinde non esse quæ-

quærenda principia earum indiuiduationis: A non quod negent cum Nominalibus, esse eas alia ratione communes & diuiduas, alia singulares & indiuiduas: sed quia indiuiduatio conuenit illis secundum rem, communitas autem per operationem intellectus, colligũt illi esse omnes ex se indiuiduas, per accidens vero communes. Quam sententiam videtur sequi Durandus ad 2. sententiarum distin. 3. q 2. tametsi parum aduertens, quædam adiũgit, quæ huic opinioni repugnant. Eandem B opinionem refert Trombeta q. de principio indiuiduationis. Itaque, quantum licet conijcere ex ijs, quæ ab huiusmodi Auctoribus dicantur (neque enim recte videntur intelligi à quibusdam) putant illi, res indiuiduas, circumscripta omni operatione intellectus, non habere principium indiuiduationis à naturis communibus distinctum: sed sola operatione intellectus distinguentis vniuersalia à singularibus. Proinde simpliciter & absolute di- C cendum esse, res omnes, siue sint earum, quas communes dicimus, siue earum, quas singulares, esse ex se indiuiduas. Non negant tamen dari sine operatione intellectus principia extrinseca indiuiduationis, causas nimirum efficientes & finales: aut etiam intrinseca in substãtiis compositis, quæ sunt hæc materia, & hæc forma, vt aiunt. Sed quia principia extrinseca non satis sunt ad indiuiduationem, vt ostensum est in causa efficiente: ma- D teria autem & forma non sunt principia metaphysica substantiarum compositarum, sed physica tantum, quia non adduntur speciebus compositorum ad constituenda indiuidua, vt perspicuum est (nam & species compositorum, materia & forma constant) asserũt illi vniuerse res omnes esse ex se singulares h. e. sine vllo principio indiuiduationis metaphysico, nec quærendum esse, quo addito singulares fiant: sed potius, cum ex se singulares sint, qua ratione fiant communes & vniuersales.

Explicatur proposita opinio.

Probatur argumentis: 1.

Argumenta, quibus hæc sententia confirmari solet (quantum huic loco satis est) hæc sunt præcipua. Quæcunque sunt talia secundum rem, sunt talia ex se: quæcunque sunt talia secundum rationem, sunt talia per accidens. at res omnes sunt singulares secundum rem, vniuersales autem secundum rationem. sunt igitur ex se, siue per se singulares, & per accidens vniuersales.

2. Præterea, id quod conuertitur cum ente secundum rem, conuenit ei per se, & non per aliquid additum. at esse indiuiduum, seu vnũ numero, conuertitur cum ente secundum rẽ (nihil enim existit in rerum natura, nisi indiuiduum) non sunt igitur entia indiuidua per aliquid additum, sed ex sese.

Postremo, nulla natura communis ita existit in aliquo singulari suo, vt secundum rem in alio possit existere (quod inductione patet, & ab Arist. traditur plane de substantiis, 7. lib. c. 13. cum sic ait: *Substantia enim cuiusq. rei, propria cuiusq. est)* quicquid autem tale est ex se, indiuiduum est. nulla igitur natura communis est, quæ non sit ex se indiuidua. Quocirca (vt Durandus addit) si natura aliqua creata esset pluribus communis secundum rem, merito præter principia naturæ illius, quærẽda essent propria principia singulorum indiuiduorum. nunc autem cum communitas omnium creatarum naturarum sit solum secundum rationem: diuersitas autem earum in indiuiduis sit secundum rem, nulla relinquitur ratio, cur præter principia communis naturæ quærenda sint propria principia indiuiduationis.

Atque hæc sententia adeo arridet quibusdam, vt in eam pertrahere conentur communem opinionem Theologorum, atque adeo speciatim sententiam D. Thomæ & Caietani 1 part. q. 29. art. 1 vbi D. Thomas ait: *substantiam induiduari per seipsam*, imo & opinionem Scoti 2. sententiarum distin. 3. q 6. etsi nemo magis alienus ab ea fuisse videatur.

Impugnatio propositæ sententiæ.

SECTIO II.

Verum hi Auctores cum dicunt, res omnes esse ex se singulares, aut sumunt particulas *ex se*, vt significant primum aut secundum modum dicendi per se, aut pro eo, quod dicimus, *non per aliud*. si priori modo, in eo- E dem errore, quo Nominales versantur, & sibi ipsis repugnant. Nam, si homo (exempli causa) est per se singularis, nulla ratione potest fieri vniuersalis (quæ est sententia Nominalium) quemadmodum, quia Socrates est per se animal, & disciplinæ capax, nulla ratione fieri potest, vt non sit animal, aut disciplinæ capax.

Dilemma contra propositam sententiam.

Refellitur quorundam responsio.

Nec vllam vim habet responsio quorundam (ex quibus est Ocham. in 1. dist. 2. q 7. & Gab. ibidem) dicentium, non esse parem ra- F tionem in his exemplis, eo quod est animal, & non esse animal, itemque esse disciplinæ capax, & non esse disciplinæ capax, vere opponantur. non autem esse singulare & vniuersale: eo quod eidem rei cõuenire possint. Re enim vera singularia & vniuersalia, vt talia

sunt,

sunt, vere opponuntur ac repugnant, cum in suis rationibus contradictionem inuoluant. Vniuersale enim est, quod in pluribus esse potest, singulare, quod in pluribus esse non potest. Nec vero recte colligas, vniuersale & singulare non esse opposita, quia esse vniuersale & singulare simul eidem rei conuenire possint, nisi res sumatur secundum eandem rationem, vt patet ex Dialecticorum documentis, quod tamen hic non accidit. Homo enim non est per se singularis, nisi vt est Socrates, aut alius ex singularibus, qua tamen ratione non potest esse vniuersalis, vt luce clarius est.

Vniuersalia & singularia vt opponantur.

Præterea, cum dicunt hominem esse per se singularem, necessario verbum *homo*, sumi debet pro homine sub ratione hominis, alioqui si sub ratione alicuius particularis hominis sumeretur, liceret etiã dicere, animal esse per se rationis particeps, quia aliquod particulare animal est per se rationis particeps, quod tamen falsum omnino est. Significat enim hæc oratio, animal, qua ratione est animal, esse rationis particeps: at dicere, hominem sub ratione hominis esse singularem, nihil aliud est, quam incidere in errorem Nominalium.

Ex his patet, si Auctores propositæ sententiæ sumant particulas, *ex se*, vt significant primum aut secundum modum dicendi per se: non dubium esse, quin deficiant ad opinionẽ Nominalium, cum tamen id minime velint. Quod autem iidem hoc pacto sibi repugnẽt, ex eo constat: quia alioqui admittunt naturas vniuersales, quas hac ratione funditus tollunt.

Si vero sumũt particulas *ex se* pro eo quod dicimus, *non per aliud*, nempe accidentarium, & extra rationem rerum singularium, vt plerique eorum videntur accipere, recte quidem sentiunt, vt ex iis, quæ diximus in superiorib. sentẽtiis impugnãdis perspicuum est. Verum nec recte loquuntur, nec quæstionem soluũt. quamuis enim animal non per aliquid accidentarium, & quod non pertineat ad essentiam hominis sit homo: non tamen recte dixeris, animal ex se esse hominem. Ita fit, vt vero etiam sensu retento, non recte loquantur, & ansam erroris multis præbeant. Quod denique hoc pacto minime soluatur quæstio, ex eo perspicuum est: quia hic sensus nihil omnino tradit, quo addito, naturę communes sint indiuiduæ, sed tantum definit eas nõ esse indiuiduas per aliquid aliud accidentarium & extrinsecum ab essentiis indiuiduorum, quo fit, vt iuxta hunc sensum non doceant hi Auctores quid sit principium indiuiduationis, sed tantum quid non sit. Non ita sane D. Th.

A aut Scot. qui vt hanc quæstionem soluerent, non satis esse putauerunt, si de principio indiuiduationis dicerent, quid non esset, nisi etiã adderent, quid esset, vt ex sequentibus perspicuum erit.

Aliter D. Th. Scotumque sentire.

Itaque, etsi hæc sententia primo aspectu quibusdam videtur facilima, est tamen omnium implicatissima, & quæ, si tandem ad verum sensum reducatur, quæstionem insolutã relinquet. Atq; hæc satis sint pro eius impu-B gnatione. Nam, quod eius auctores nullam videntur ponere distinctionem inter principium indiuiduationis & naturas communes, nisi quam facit intellectus (& in ea proponẽda diximus) lib. 7. late impugnandum est. Recte autẽ, necne dicant, materiam & formam esse principia Physica indiuiduationis rerum naturalium, inferius patebit.

Opinionem hanc esse omnium intricatissimã.

Solutio argumentorum.

C SECTIO III.

QVare ad primum eorum argumentum negandum est quæcunq; sunt talia, secundum rem, esse talia ex se, vtrouis sensu ex duobus explicatis hæc verba sumantur. Est enim animal secundum rem (h. e. præcisa omni operatione intellectus, vt ipsi interpretãtur) risus capax, nisi per qualitatem realem naturæ adiunctam: imo, etiam quantum bipes, album, &c. per accidentia quædam essentię ad-D dita: cum tamen neutra significatione verborum *ex se* animal sibi vendicet hæc attributa, vt perspicuum est.

Ad secundũ dicendum, nihil aliud eo colligi, quam quod res sint indiuiduę per aliquid intrinsecum indiuiduis, quod tamen quidnam sit, minime illi declarant.

Ad tertium negandum, quicquid ita est in vno, vt in alio secundum rem esse non possit, esse per se singulare. Nam vt aliquid sit per se E singulare, necesse est, vt ne ratione quidem in alio reperiri valeat. quod tamen falsum est dicere de homine & cæteris rebus, quas communes appellamus.

Quid requiratur, vt aliquid sit per se singulare.

Hinc fit, vt illud Durandi, 2. Sent. d. 3. q. 2. quod in eodem argumento additum est, non recte ab eo sit consideratum. Nam, etsi nulla natura creata, est communis secundum rem, satis tamen est communitas illius secundum rationem ex ipsa natura rei ducta, vt præter F illam hoc pacto communem, necessario quęrenda sint propria principia indiuiduationis rerum singularium. Alioqui, si indiuidua nihil præterea includerent, ea iam euenirent, quæ contra Henricum obiecta sunt.

Sed præsentit Durandus, hæc & similia sibi obiici posse: & nescio quo pacto hac & illac tergiuersatur, & in opinionem secundo loco impu-

Perstringitur Durandus.

impugnatam incidit, sibique ipsi repugnat, & qua ex parte verum dicit, quæstionem minime soluit. Nam cum quæritur, quo pacto distinguantur natura communis & indiuidua: respondet distingui, vt conceptam & existentem: paulo autem inferius, vt doceat, per quid materia sit hæc, respondet, esse hanc per aliquid sui generis. Hic iam quæro, quid sit illud pertinens ad genus materiæ, quod habet hæc materia præter materiam conceptam, siue communem. Existentiane, vt ille videtur significare in priori pronunciato, an vero aliquid huic materiæ intrinsecum, quod materiam communem contrahat per modum essentialis differentiæ, vt innuit in posteriori pronunciato? hæc enim diuersa sunt, & illud prius in secunda quæstione impugnatum, ac denique vtrumque euertit Durandi opinionem. Si enim materia non est hæc, nisi aut per existentiam, aut per differentiam sibi additam, & huic materiæ intrinsecam: iam igitur non est hæc ex se ipsa: ita volens nolens Durandus è propria opinione discedere videtur. Demumque nihil aliud concludit de materia, quam quod sit hæc, seclusis omnibus cæterorum prædicamentorum formis, & ipsa etiam substantiali: quod etsi verum est, non est tamen satis ad explicandum eius indiuiduationis principium.

Censura de Auctoribus pro hac opinione citatis.

Quod vero attinet ad eos auctores, quos moderni huius opinionis sectatores pro se afferunt, si prior quidem sensus verborum *ex se* magis approbetur, solus Ochamus & cæteri Nominales illius fautores credendi sunt, si vero posterior magis placeat, fauebunt quidem illi D. Thomas in 1.p.q.29. art.1. Caietanus & Scotus, non tamen in eo, vt putent explicatam esse eo pacto quæstionem. Nam etsi D. Thomas in loco citato obiter ait, *substantiam indiuiduari per ipsam*, hoc est, non per aliquid aliud, quam per substantiam (quod etiam Caietanus fatetur) tamen vbi ex instituto hanc quæstionem explicat, plane quærit aliquid sub specie infima, quo natura specifica ad indiuidua contrahatur, præterquam in substantiis separatis, vt patebit inferius. Multo autem diligentius & enucleatius id facit Scotus in rebus omnibus infra Deum: cuius rei præcipuum fundamentum perspicue constituit in euertenda opinione eorum, qui asserunt, omnia entia esse ex se singularia, vt apertissime declarat longissima disputio, quam ille initio citatæ distinctionis 2.d.3. quæstion.1. instruit.

A

Num materia signata sit principium indiuiduationis.

QVÆSTIO IV.

Opinio D. Thomæ & Aristotelis.

SECTIO I.

Quinta sententia de principio indiuiduationis.

CVm igitur ex dictis pateat, nec aliquid B extrinsecum accidentarium ve rebus indiuiduis esse principium indiuiduationis, nec etiã res omnes esse ex se indiuiduas: inuestigandum est deinceps, quonam interno principio fiat illarum indiuiduatio. Qua in re duę extant celebres admodum sententiæ, quæ & oppositæ feruntur. Vna D.Th. opusc. 29. & de ente & essentia c.1. & 3.p.q.77.art.2. & 4.sen.d. 12.q.1 art.1. & 2. & 5 Metaph.text.2. existimãtis esse materiam signatam, seu designatam: C altera Scoti in 2.d 3.q.6. asserentis, esse differentiam quandam, per quam natura specifica non aliter per se contrahitur ad indiuiduũ, quam natura generica ad speciem per differentiam specificam.

Sententia D. Thomæ quinq; locis Aristotelis probatur.

Ad sententiam D. Thomæ multa Aristotelis dicta, ex eisque ducta argumenta confirmant.

Primum est illud, quod Aristoteles hoc capite, text.42. asserit, ea esse vnũ numero, quo- D rum est materia vna. Quibus verbis videtur docere, materiam designatam ac certam esse principium indiuiduationis. 1.

Alter locus se offert ex lib.7.c.8.text 28. vbi sic scriptum est: *Tota autem iam forma in hisce carnibus atq; ossibus Socrates est & Callias.* Quo loco nomine harum carnium, & horum ossium, materiam designatam significauit. 2.

Tertius locus, atque adeo expressior affertur ex lib.7.c.10. text.35. vbi Aristoteles, cum E docuisset, hominem vniuersalem constare ex forma & materia communi, ita subdit: *Singulare autem ex vltima materia, iam Socrates est:* vbi signatam materiam aperte vocauit vltimam: quia, vt talis est, non includitur in ratione hominis communis. 3.

Quartus locus, qui maxime etiam vrget, habetur lib.12.c.8.tex 49. vbi Arist. aperte docet, ea quæ sunt plura numero sub eadem specie: necessario habere materiam: quasi ma- F teria hæc & illa sint principia indiuiduantia huius & illius indiuidui sub eadem specie. Vnde concludit, fieri non posse, vt sint plures numero primi motores, quia primus motor est expers materiæ. 4.

Extremus locus habetur 1. de cœlo, c.9. tex. 92 & 93. vbi Aristot. perspicue docet, fieri non posse, vt sint plures cœli: hoc est, mundi, quia mundus 5.

mundus hic complectitur totam materiam, quæ in rerum natura esse potest.

Ex his licet primum argumentari hoc pacto: idem est principium indiuiduationis, quod est principium multiplicationis indiuiduorum sub eadem specie (eisdem enim principiis constituuntur entia, quibus multiplicantur, vt patet) at designatæ portiones materiæ sunt principia multiplicationis indiuiduorum sub eadem specie, vt Aristoteles docet proximis duobus locis, ergo & indiuiduationis.

2. Secundo, idem est principium indiuiduationis, quod principium distinctionis indiuiduorum sub eadem specie (ex quo enim res vltimo constituitur, eo vltimo à cæteris distinguitur, vt inductione patet) igitur cum materia signata sit principium distinctionis indiuiduorum, reliquum est, vt sit indiuiduationis. Assumptio ex eo probatur, quia cum res genita est eiusdem speciei cum generante, tum eius forma est diuersa numero à forma generantis propter materiam, vt ait Arist. 7. lib. c. 8 tex. 18. hoc est, quia recipitur in alia designata materia.

3. Tertio, illud asserendum est esse principium indiuiduationis, quod est prima radix & origo subiectionis (siquidem indiuidua sunt prima subiecta in vnoquoque prædicamento) at prima radix & origo subiectionis est materia, præsertim signata & certa, cum ipsa sit primum subiectum simpliciter, ex quo nimirum primo res constituuntur, & in quod vltimo resoluuntur, vt ait Arist. 1 Physic. c. 9. text. 82. igitur materia signata est principium indiuiduationis.

4. Postremo, cum indiuidua hoc distinguantur à naturis communibus, quod non possunt pluribus communicari, illud asserendum est esse principium indiuiduationis, quod est principium & causa incommunicabilitatis, vt ita loquar, at hoc principium est materia, præsertim signata (solius enim actus est communicari posse, materia autem est pura potentia) est igitur materia signata principium indiuiduationis.

Cuius indiuidui ponatur materia principium indiuiduationis ex mente Aristotelis & D. Thomæ.

His adductus est D. Thomas, vt vbicunq; de hac re ex instituto loquitur, plane doceat principium indiuiduationis esse materiam signatam. Quæ sententia non dubium est, quin sit Aristotelica: proinde si labitur in ea Diuus Th. communis est ei lapsus cum Aristotele.

Illud tamen certum sit, nec Aristotelem, neque D. Thomam in ea esse sententia, vt putent materiam signatam esse principium indiuiduationis cuiuscunque indiuidui, sed tantum earum substantiarum, quæ sub eadem specie indiuiduantur. Putant enim accidentia

A specifica indiuiduari per subiecta, siue subiecta sint materialia, vt subiectum caloris, siue materiæ expertia, vt subiectum scientiæ: formas vero separatas, specificas, & completas hoc ipso indiuiduari, quod in materia recipi non possunt: proinde earum indiuidua per easdem differentias vltimo constitui, quibus specifica natura completur. Vnde colligunt, in substantiis separatis tot præcise esse indiuidua, quot species, nec fieri posse, vt numerus

In substantiis separatis tot esse indiuidua, quot species.

B indiuiduorum excedat numerum specierum, cum careant materia, quæ est principium indiuiduationis sub eadem specie, contra quam sententiam ad librum 12. disputandum est. Dixi *& completas*, quia formæ substantiales corporum naturalium, quæ incompletæ sunt, etsi non includunt materiam; tamen, quia in materia signata recipiuntur, eadem de illis ratio est, atq; de substantiis completis naturalibus. Itaque & substantias completas inclu-

C dentes materiam, & earum formas, putant Aristoteles & D. Thomas indiuiduari sub eadem specie, atque adeo multiplicari sub illa propter diuersas portiones materiæ, in quibus diuersæ numero formæ recipiuntur, nisi vbi forma alicuius speciei occupat totam materiam sui capacem, quod sancti Doctoris sententia euenit in corporibus cœlestibus: quippe in quibus etsi indiuiduatio fiat per materiam signatam, quæ non includitur in

D natura specifica; nulla tamen multiplicatio indiuiduorum eiusdem speciei fieri possit, quod vnica tantum sit materia, quæ formæ eius speciei sit capax. Atque hæc est sententia de principio indiuiduationis, quam ex Aristotele accepit D. Thomas, quæ vtrum vera sit necne, expendendum est deinceps.

E *Materiam, vt est quantitate affecta, non esse principium indiuiduationis.*

SECTIO II.

Quid sit materia signata.

Tota difficultas huius rei in explicatione materiæ signatæ posita est. Quocirca illud animaduertendum est, nomine materiæ signatæ ab vtroque Auctore intelligi materiam quantitate affectam. Nam cum apud Aristotelem & hoc ipso cap. text. 21. & lib. 3. ca. 3. text. 11. & alibi sæpe duplex tantum sit diui-

F sio: vna secundum formam, quæ semper apud illum est secundum speciem, altera secundum quantitatem: diuisio autem, quæ fit in varias portiones materiæ ad multiplicanda indiuidua sub eadem specie non sit secundum speciem, sed secundum quantitatem, efficitur vt nomine materiæ signatæ, qua fit eiusmodi multiplicatio, sit intelligenda materia

teria affecta quantitate, quod idem apud D. Thomam passim, locis potissimum citatis, inuenies.

Prima explicatio materiæ quantæ.

Cæterum non omnes D. Thomæ sectatores eodem modo intelligunt materiam quantitate affectam. Sunt enim, qui (vt Ferr. primo contra gent. cap. 21. Soncin. 3. Met. q. 33. & 34.) dicant, nomine materiæ quantæ intelligendum esse totum aggregatum ex materia & quantitate. Nam, cum substantiæ, quæ sunt indiuiduæ sub specie infima, debeant esse & incommunicabiles pluribus, & distinctæ à quibusuis aliis sub eadem specie contentis, ac materia ex se ipsa sit principium incommunicabilitatis, ratione vero quantitatis, cui primo conuenit distinctio numeralis, sit principium numeralis distinctionis (quæ perspicua esse putant ex argumentis paulo ante propositis) concludunt materiam simul cum quantitate esse principium indiuiduationis substantiarum corporearum sub eadem specie infima. Quam sententiam amplectuntur Paulus Soncinas in septimum librum, quæst. 33. & 34. & Franciscus Ferrariensis in primum contra gentes, ad cap. 21. eandemque videtur Diuus Thomas sibi persuasisse cum a iis locis compluribus, tum maxime 3. p. quæst. 77. artic. 7.

Refellitur. Primo.

Hæc tamen sententia facile refellitur. Primum, quia aut sermo est de quantitate absolute, aut de singulari quantitate, si absolute, fieri non potest, vt materia quanta sit principium indiuiduationis, cum pluribus conueniat: si vero de quantitate singulari, cum ea non sit singularis, nisi quia recipitur in singulari subiecto (vt ipsi docent) prius naturæ ordine erit materia singularis, quam sit quanta eiusmodi quantitate: quapropter non opus illi erit quantitate, vt eius adminiculo sit principium indiuiduationis compositi substantialis. *Secundo.* Deinde, quia materia quanta hoc pacto exposita, est vnum quippiã per accidens, vt ex hoc ipso capite perspicuum est: atqui nullum principium eius, quod est vnum per se, cuiusmodi sunt omnia indiuidua cuiusque prædicamenti, potest esse vnum per accidens. alioqui id, quod constat principio, esset simplicius ipso principio: quod fieri non potest. *Tertio.* Postremo, quia indiuiduæ substantiæ, quæ sub eadem specie continentur, distinguuntur inter se per aliquid sibi intrinsecum siue essentiale. at quantitas, non est hoc pacto intrinseca indiuiduis substantiis, cum prædicamenta non permisceantur, vt supra diximus. Nec certe illam vim habet illa eorum responsio, etsi quælibet substantia materialis prius natura est indiuidua, & vna numero, vnitate transcendente quam sit quanta, non tamen prius natura esse vnam numero vnitate numerali, quæ pertinet ad prædicamentum quantitatis. Non enim quærimus, per quid substantia sit vna numero extra prædicamentum substantiæ, sed in ipso prædicamento substantiæ. Quo fit, vt vel non respondeant ad rem, vel ipsa responsione sibi repugnent, vel potius vtrumque faciant. Mitto solutionem argumentorum, quibus diximus, illos in hanc sententiam ductos fuisse, quia ad calcem proximæ quæstionis, & melius intelligi, & facilius solui poterunt.

Nec materiam cum potentia ad certam quantitatem, esse indiuiduationis principium.

SECTIO III.

Secunda expositio materiæ signatæ.

Alii propositis rationibus adducti, nomine materiæ signatæ, siue quantæ, intelligunt non materiam cum quantitate simul, sed materiam cum potentia ad certam numero quantitatem, ea nimirum ratione, qua est capax illius, & non alterius. Qua in sententia sunt Caietanus in libro de ente & essentia, cap. 2. quæst. 4 & Chrysostomus Iauellus hoc loco, quæstion. 15. putant enim materiam communem, cum sit potentia quædam, fieri hanc numero, siue signatam per capacitatem certæ duntaxat numero quantitatis, eodem pene modo, quo potentia sentiendi in commune, fit potentia videndi per capacitatem percipiendi solum colorem. Si quis autem ab eis quærat, qua ratione materia ita fiat capax huius solius numero quantitatis, cum sit indifferens ad omnes formas naturales, omniaque earum accidentia, respondent id fieri actione agentis disponentis materiam. Nam, cum illa disponitur ad introductionem formæ substantialis, simul etiam disponitur ad omnia, quæ illam consequuntur, & quia in generatione non introducitur quælibet, sed certa & designata; consequens est, vt illam sequatur certa & designata quantitas, quandoquidem quantitas & cætera accidentia rei, quæ corrumpitur, simul abiiciuntur cum forma substantiali, quam comitabantur, vt est Diui Thomæ quodl 20. artic. 6. opusc. 32. cap. 2. & 5. Capreol. in 2. d. 13. quæst. 1. Ferr. 2. contra gentes, cap. 71. Caietan de ente & essentia, cap. 7. quæst 17. & aliorum complurium grauiorum Scholasticorum sententia. Cum igitur in eo temporis momento, quo forma substantialis introducitur, non quælibet numero quantitas, sed certa & designata recipiatur in materia, efficitur,

Quantitas & cætera accidentia rei corruptibilis, dum illa corrumpitur, simul cum forma substantiali abyciuntur.

vt materia in eodem momento ita ſit capax illius quantitatis, vt pro eodem & ab eodem agente non ſit capax alterius, quamuis abſolute ac ſimpliciter ſit capax infinitarum aliarum. Ea igitur ratione dicunt illi materiam fieri hanc numero, deſignatamve, quatenus in eo momento temporis quo forma introducitur (ſed prius natura) eſt in potentia proxima ad eam ſolam numero quantitatem, quæ eſt conſequutura formam.

Reijcitur. Primo. Verum, neque huiuſmodi opinio placet. Primum, quia ſi materia non eſſet hæc numero, niſi quatenus actione agentis poteſtate proxima eſt capax huius ſolius quantitatis, fieret neceſſario, vt quoniam materia in qualibet generatione eſt capax nouæ numero quantitatis, quæ nouam formam ſubſtantialem conſequitur, in qualibet generatione eſſet alia numero materia, ac proinde non eadem numero maneret in re genita, quæ fuit in corrupta, quod quam ſit abſurdum, luce clarius eſt. Iſto enim pacto non daretur idem commune ſubiectum, in quo terminus ad quem ſuccederet termino à quo, id eſt, forma priuationi, quod eſt præcipuum fundamentum naturalis Philoſophiæ.

Secundo. Deinde, quia ſequeretur, cum quælibet res generatur, alteram materiam annihilari, alteram creari: quandoquidem materia, cum ſit primum ſubiectum, nec ex alio ſubiecto fieri, nec in aliud reſolui poteſt.

Tertio. Tertio, quia quantitas non eſt deſignata & vna numero, niſi quia recipitur in materia vna numero, vt alias aſſerunt: quod ſi verum eſt, potius quantitas eſt hæc numero per habitudinem ad hanc numero materiam, quam materia ſit hæc numero per habitudinem ad hanc quantitatem.

Reſponſio pro citatis Auctoribus infringitur. Quod ſi huius opinionis Auctores reſpondeant, materiam non eſſe abſolute hanc vel illam numero per potentiam ad hanc vel illã numero quantitatem, idq; oſtendi propoſitis argumentis, ſed eſſe principium indiuiduationis huius vel illius numero compoſiti, vt Socratis aut Platonis, quod nos falſum eſſe non oſtendimus, oportebat eos tradere quo pacto materia eſſet hæc numero abſolute ac ſimpliciter: hoc enim neceſſarium eſt, vt eſſe poſſit principium indiuiduationis huius vel illius compoſiti: & in hac repoſita eſt præcipua huius controuerſiæ difficultas. At illi nihil afferunt, quo materia alioqui communis, ſit hæc vel illa numero, niſi potentiam ad hanc vel illam numero quantitatem: quo fit, vt plane conuincantur ſentire, eam eſſe abſolute hanc vel illam numero per huiuſmodi potentiam, quod argumenta propoſita optime refellunt.

A Quarto, quia cum materia ex eſſentia ſua ſit potentia quædam ad formam ſubſtantialem, ſi illa ex habitudine ad certam aliquam numero formam eſſet hæc numero, ſiue ſimpliciter, ſiue vt principium indiuiduationis huius aut illius compoſiti: non ex habitudine ad certam numero accidentalem, ſed ſubſtantialem, eiuſmodi vnitatem acciperet, prius enim natura reſpicit illam formam ſubſtãtialem, quam accidentalium quamlibet. *Quarto.*

B Quinto, quia potentia ad quantitatem, quatenus talis eſt, reuocatur ad prædicamentum quantitatis: ſiquidem potentia paſſiua, vt talis eſt, ad illud prædicamentum reducitur, vbi ponitur eius actus, vt patebit libr. 12. at nulla natura communis contrahitur per ſe, ad inferiora per id, quod pertinet ad aliud prædicamentum, quare nec materia, vt ſit hæc vel illa per potentiam ad hanc vel illam quantitatem. *Quinto.*

C Ad hoc argumentum reſpondet Iauellus, potentiam paſſiuam non reuocari ad prædicamentum, in quo ponitur eius actus ſecundarius, ſed vbi ponitur primarius, nunc autẽ quantitatem non eſſe actum primarium materiæ, ſed formam ſubſtantialem. Verum hæc reſponſio non effugit vim argumenti. Nam, etſi potentia paſſiua ſeu receptiua materiæ, ſimpliciter & abſolute non reuocatur ad prædicamentum quantitatis: reuocatur tamen, quatenus paſſiua & receptiua qnatitatis, eſtq; vt talis eſt poſterior quantitate. Hac de cauſa Caietanus ad primam partem D. Thomæ, q. 29. art. 1. melius expenſo argumento, plane ac merito retractat cap. 2. q. 4. ſententiam de indiuiduatione ſubſtantiarum materialium per potentiam ad quantitatem, quam fuerat ſequutus ad libellum de ente & eſſentia, docetque materiam non quatenus eſt in potentia ad certam numero quantitatem, ſed quatenus eſt radix & fundamentũ illius, ſeu quatenus illam præhabet, eſſe principium indiuiduationis materialium ſubſtantiarum. Demumque ait hoc pacto duo quaſi fundamenta Diui Thomæ in hac re inconcuſſa ſeruari: nempe, diſtinctionem numeralem ſubſtantiarum materialium fieri primo per quantitatem, quod pronunciatum vocat maximam ex ſenſib⁹ ductam: & nihilominus eaſdẽ ſubſtantias indiuiduari per ſe ipſas (vt eo loco tradit D. Th.) hoc eſt, non per aliquid poſterius. Nã, indiuiduari per quantitatẽ, vt præhabitã in ſua quaſi radice & fundamento, non eſt indiuiduari per ipſam quantitatem formaliter, aut per potentiam ad quantitatem, quæ ſunt poſteriora ipſis ſubſtãtiis; ſed per aliquid prius, quodque ad prædicamentum ſubſtantiæ pertineat. Quo pacto nomine materiæ ſignatæ in-

Iauelli reſponſio. *Non euadit argumenti vim.* *Caietanus ſui ſententiã retractat. Eiuſdẽ Auctoris expoſitio, & ſententia tertia. Explicatio materiæ ſignatæ.*

D E F

tæ intelligenda est materia radicaliter, vt sic A dicam, & fundamentaliter quanta, hoc est, habens certum quendam particularem entitatis gradum, propter quem à certo & designato agente, & in certo & designato temporis momento, non est capax alterius quantitatis, quam certæ cuiusdam.

Qua ratione materia signata dici possit principium indiuiduationis.

SECTIO VI.

Caietani expositio vtcunque rerũ materialiũ principium indiuiduationis attingit.

HOc igitur modo intellecta materia signata, vtcunq; dici potest, eam esse substantiarum materialium principium indiuiduationis. Quælibet enim materia singularis ipsa secundum se est principium indiuiduationis compositorum naturalium, non primum tamen, quia & ipsa adhuc resoluitur in gradum specificum, quo præhabet omnes omnino dimensiones possibiles, & est omnium C capax, & in gradum indiuiduantem, quo est capax quarundam, tametsi infinitarum: quatenus autẽ formaliter est effecta ipsis dimensionibus, est principium indiuiduationis non essendi, sed à posteriori cognoscẽdi, iuxta generalem principii definitionem, positam capite primo huius libri, quo principium dicitur id primum, vnde aliquid est, aut fit, aut cognoscitur. Hæc D. Thomas conceptis pene verbis tradit in opusculo de natura materiæ, D & dimensionibus interminatis. sic enim ait: *Cum subiectum in aliqua specie* (substantiæ videlicet) *sit prima substantia, quæ indiuiduum dicitur, illud, quod tenet rationem primi subiecti, est causa indiuiduationis & diuisionis speciei in suppositis. Primum autem subiectum est, quod in alio recipi non potest.* Et post pauca: *Materia autem* (inquit) *cum tribus dimensionibus non est primum subiectum, sed secundum se, & in natura sua.* Et paucis verbis interpositis: *Cum ergo forma recipitur in materia, circumscriptis omnibus* E *per intellectum dimensionibus, fit aliquid existens in genere substantiæ, & vltimum, completam habens rationem indiuidui in substantia: sed non hic & nunc demonstrabile sine dimensionibus determinatis.* Denique concludens: *Et sic* (ait) *dicitur, quod materia sub certis dimensionibus est causa indiuiduationis: non quod dimensiones causent indiuiduum, cum accidens non causet suum* F *subiectum: sed quia per dimensiones certas demonstratur: indiuiduum hic & nunc, sicut per signum proprium indiuidui & inseparabile.* Hæc Diuus Thomas.

Confirmatur ex D. Thom.

Cur per qualitates indiuiduatio non ostendatur.

Cur autem non per qualitates, sed per dimensiones quantitatis ostendatur à posteriori indiuiduatio substantiarum materialium, hæc est ratio. Quia qualitates indiuiduorum eiusdem speciei, ita sunt interdum similes inter sese, vt nec sensus, nec intellectus quasi manuductus à sensu, discrimẽ vllum inter eas inuenire possit, quod in Antiocho Rege, & Artemone plebeio historiæ prodiderunt. *Vide Valerium Max lib. 9. c. 15* at quantumcunque duæ quælibet indiuiduæ substantiæ, similes sint inter se ratione qualitatum, semper tamen hoc discrimen ratione quantitatis in eis apparet, vt eas numeremus tanquam duas, ac B proinde plane cognoscamus vnam non esse aliam. Id quod D. Thomas doctissime ad naturam quantitatis vbique refert. Nam, quia proprium quantitatis est habere partes: situ quodam intrinseco, siue essentiali inter se distinctas, hoc est, ita dispositas, vt vna sit extra aliam, inde prouenit, vt omnia, quorũ quantitates possunt esse partes vnius totius quantitatis, necessario iudicentur esse diuersa. Atque hæc est ratio, cur Aristoteles potius definiuit ea, quæ sunt vnum numero, per ea, quorum materia est vnum, quam per ea, quorum forma est vnum; quia, inquam, distinctio quantitatum quasi signacula sunt materiæ, sensibili discrimine distinguit indiuidua; non item distinctio qualitatum, quæ sunt quasi signacula formarum. Quod ex eo accidit, quia sub eadem specie, vt dictum est sæpe à nobis, aliæ qualitates ab aliis non discernerentur, nisi in diuersis quantitatibus existerent.

Quantitatis proprium est habere partes.

Cur Arist. à materia potius definierit ea, quæ sunt vnum numero.

Dubia circa superiorem explicationẽ.

1. At cum res genita & corrupta non distinguantur per quantitatem sensibili discrimine; imo, ne intelligibili quidem apud quosdam, quod credant vtramque habere eandem omnino quantitatem; quærat aliquis, cur ea per certam quantitatem numero constituta sit indiuiduationis principium, etiam quoad cognitionem à posteriori.

2. Deinde, cum nihil esse possit indiuiduationis principium, nisi ipsum per se sit indiuiduum, siue hoc vel illud numero: materia autem per certam numero quantitatem non fiat absolute hæc vel illa numero, sed solum fiat huius vel illius numero, vt Socratis aut Platonis (est enim hęc vel illa numero antequam hanc vel illam designatã accipiat, aut ad eam determinata sit) obiiciat aliquis, non debere eam per certam numero quantitatem constitui indiuiduationis principium etiam quoad cognitionem à posteriori, sed per aliquid aliud, per quod cognoscatur, quatenus hęc aut illa absolute, non quatenus huius aut illius. Hoc enim præcipue quæritur in hac quæst. vt superius *sect. praced.* diximus.

3. Postremo, cum substantiæ compositæ magis habeant esse, ac proinde vnitatem per formam quam per materiã: cur nõ prius forma, quam materia constituta sit indiuiduationis princi-

Cur forma non sit constituta indi-

iduationis principium. principium. Facit etiam plurimum pro hac A re, quod Arist 1.Phys.c.7.tex.69.& 2.de anim. c.1.tex.2.& aliis in locis, vocat formam *hoc aliquid*, nec alia sane de causa, quam quia est præcipua ratio, ob quam compositum est *hoc aliquid*. His adde, per id ipsum constitui vnumquodq; inesse huius, per quod distinguitur ab aliis: at compositum præcipue distingui ab aliis per formã (actus enim est, qui distinguit, vt habes lib.7.c.13.tex.49.) ergo & constitui in esse huius. Item superiora & inferiora idem B esse re: quare cum, v. g. per formam præcipue sit tum animal, tum homo, ergo per eandem præcipue esse hunc hominem. Postremo materiam esse propter formam vt propter finem, quod habes apud Arist.2.Phys.lib.c.9. text.91. potius ergo formam quam materiam ponendam fuisse indiuiduationis principium. Id, quod Auerroi ita placuisse videtur, vt plane scribat ad initium 2.de Anim comm.60.substantiam esse indiuiduam per formam: quod C idem sentiunt nonnulli, vt Zimara theorem. 97.& alii eius sectatores.

Primum dubiũ soluitur. Res genita & corrupta spe. distinguãtur. Nihilominus tamen ad primam dubitationem dicendum est: primum quidem rem genitam & corruptam vbique distingui secundum speciem: Aristotelem vero non tradidisse principium indiuiduationis ad distinguenda indiuidua diuersarum specierum, quoniam ea distinctio ex varietate formarum colligitur. Diuersitas autem formarum, D non ex diuersitate sensibili quantitatum, sed qualitatum colligi solet, vt in re genita & corrupta perspicuum est. Deinde vero, non esse traditum ab Aristotele principium indiuiduationis ad distinguenda ea indiuidua, quorum alterum non existit, alterum existit: sed ad distinguenda ea sola, quæ simul existunt. Id quod primum Herueus quodlib.3. quæst. 9. deinde Caietanus in libello de ente & essentia d. capite secundo, quæstione quarta, E annotarunt. Satis enim erat ad distinguenda existentia à non existentibus, quod alia existerent, alia non existerent, cum nihil sit, quod idem numero possit simul existere, ac non existere.

Ad secundam dicendum, satis innui ab Aristotele, quo pacto materia cognoscenda sit, quatenus est hæc numero absolute, cum ab eo traditur principium, quo cognoscamus illam esse nunc propriã huius aut illius Nam F cum illa non possit esse propria huius, nisi sit certa quædam numero absolute: quemadmodum illa cognoscitur esse huius propria per hanc designatam quantitatem, quæ naturaliter in alio simul existere non potest, ita cognoscitur esse certa quædam numero absolute.

Ad tertiam dicendum, si de principiis indiuiduationis physice loquamur, & de cognitione à priori (quo pacto hæc materia & hæc forma vtcunq; dici possunt principia indiuiduationis huiusce compositi, licet nõ prima) non dubium esse, quin ex ipsa rei natura, magis forma, quam materia dicenda sit principium indiuiduationis; id enim satis ostendũt argumẽta proposita, modo remoueamus supernaturalem virtutem, qua fieri potest, vt eadem forma numero in diuersis materiebus recipiatur, pluresque formæ numero in eadem materia, vt superius c.4.q.4.sect.3. ostendimus. at Physicen quidem, si de cognitione à posteriori atq; sensibili, potius cõstituendam fuisse materiam signatam, siue certa quantitate effectam, vt ostensum est.

Patet igitur, qua ratione dici possit, materiam signatam esse principium indiuiduationis, & quo pacto id intellexerit Arist Atque adeo D.Th. hac in re vbiq; Arist. sectator. Verum, quia nec Arist. nec D.Th. recte senserunt de indiuiduatione substantiarũ separatarum, vt lib.12. patebit, nec principium intrinsecum indiuiduationis accidentium satis aperte tradiderunt, nec vero de principio indiuiduationis existentium simul, & non existentium locuti sunt, nec deniq; de principio indiuiduationis substantiarum corporearum eodem tempore existentium, aliter quam more physico perspicue disseruerunt: reliquum est, vt cum Scoto (qui non tam veritatem huius rei inuenisse, quam planius tradidisse credi debet) quid vniuerse de principio indiuiduationis sentiendum sit, exponamus. Nam quo pacto dicta & argumenta ex Arist. superius proposita, quatenus videntur solam materiam signatam principium indiuiduationis facere, dissoluenda sint, commodius re tota sect.7. q. 5. explicata intelligi poterit. *Dicta & argumẽta alia ex Arist. soluenda in fine disputationis.*

Quodnam sit verum & commune indiuiduationis principium.

QVÆST. V.

Vera sententia de principio indiuiduationis.

SECTIO I.

Non solum physicum indiuiduationis principiũ esse inuestigandum. Ergo, vt vera communisque principii indiuiduationis ratio tradatur, illud animaduertendum est, non satis esse quærere principium indiuiduationis physicum, hoc est, realiter constituens indiuiduum; quo pacto materia & forma constituunt compositum naturale: tum quia sola indiuidua substantiarum materialium hoc modo componuntur:

nuntur: tum etiam, quia pars, quæ realiter constituit indiuiduum, non potest addi naturæ specificę illius ad indiuidui cōstitutionem. Nam nec materia hæc, nec forma hæc, nec ambæ simul addi possunt naturæ specificæ hominis: vt cum ea constituant hunc hominem; cum ipsa quoq; natura specifica hominis constet materia & forma. Vnde cum dicimus, hanc materiam, & hanc formam esse principia indiuiduationis physica, impropria locutio est: præsertim cum hæc quoque materia, & hæc forma sint indiuidua, ex suis naturis specificis, & propriis indiuiduationis principiis constituta. Oportet ergo eiusmodi principium indiuiduationis quærere ac tradere, vt ipsum totum addi possit naturæ specificæ, nec constitutum sit ex alia natura specifica, & alio indiuiduationis principio, sed sit simpliciter simplex, & vltimum in constitutione indiuidui. Quo pacto omnia, quæ in rerum natura sunt, excepto Deo Opt. Max. habent peculiaria indiuiduationis principia: quia omnia continentur sub aliqua specie infima, à qua distinguuntur, proprii principii indiuiduationis additione.

Assertio quæstioni respondens.

Hoc posito, respondendum est vniuerse, principium indiuiduationis esse differentiam quandam positiuam, & primo incommunicabilem, quæ adiuncta speciei, per se constituit indiuiduum. Huiusmodi sunt differentiæ, quibus Socrates & Plato prius natura differunt inter se quam vllo accidentario discrimine, quas differentias alii vocant hæcceitates, alii minus barbare hæccitates, quod earum additione natura communis fiat hæc, alii tolerabilius differentias indiuiduantes, siue indiuiduales, quod indiuiduorum constitutionem absoluant.

Probatur assertio.

Quæ assertio partim probata relinquitur iis rationibus, quibus superiores sententias refutauimus, partim hunc in modum confirmari potest. *Primo.* Nam quod principium indiuiduationis sit vere differentia quædam, ex eo patet, quia species prædicantur de indiuiduis tanquam de pluribus vere differentibus numero, vt patet ex definitione speciei apud Porphyrium: at indiuidua non differunt numero inter se per naturam specificam, sed per principia indiuiduantia. *Secundo.* Accedit, quod in omnibus rebus, quæ sub aliqua natura vniuoca diuersa sunt, includuntur aliqua primo diuersa (alioqui procederetur in infinitum) hæc autem vere ac proprie sunt differentiæ: at indiuidua sunt diuersa sub specie infima, neque aliqua alia reperiuntur in eis sub specie, quæ sint primo diuersa, nisi principia indiuiduantia. *Tertio.* Adde, ea esse vere ac proprie differentias, quibus inferiora excedunt superiora: quo pacto differentia specifica est vere ac proprie differentia, quia eius additione species excedit suum genus, vt est apud eundem, *capit. de differentia*, at indiuidua excedunt speciem additione principiorum indiuiduantium.

Quod principium indiuiduationis sit differentia positiua.

Quod autem sit differentia positiua, ex eo constat, quia indiuisio, quæ in ea fundatur, est vera vnitas, atq; adeo omnium vnitatum maxima, cum sit numeralis: at omnis vera vnitas (præsertim maxima) sequitur per se aliquam entitatem, omnis autem entitas positiua est. Tum etiam ex eo, quia non quærimus hoc loco principia indiuiduationis non entium (si quo modo non entia, indiuidua dici possunt) sed entium: at omne ens positiuum quippiam est, nec constare potest positiuum ex negatiuo.

Quod sit primo incōmunicabilis.

Quod vero sit primo incommunicabilis, (nempe iis, quæ secundum idem nomen & naturam dicantur plura) ex eo probatur, quia indiuidua sunt hoc pacto incommunicabilia, neque id sibi vendicant per naturam specificam, vt patet, sed per propria ac peculiaria indiuiduationis principia. Vnde cum principium indiuiduationis non sit incommunicabile per aliud principium incommunicabilitatis, cum sit proximum incommunicabilitatis fundamentum, initio positum est, & vltimo constituat rem incommunicabilem, efficitur, vt sit differētia primo incommunicabilis.

Ex qua re illud etiam, quod paulo ante dictum est, plane cōfirmatur, etsi Socrates quodam modo indiuiduetur physice per hāc materiam, & hanc formam, tamen hanc materiam, & hanc formam non proprie dici posse principium indiuiduationis: quanquam enim hæc materia, & hæc forma sunt per se incommunicabiles; non sunt tamen primo incommunicabiles, sed per eas differētias, quibus tum à suis speciebus, tum ab aliis indiuiduis suarum specierum distinguuntur.

Quod denique adiuncta speciei per se constituat indiuiduum, ex eo perspicuū est, quia indiuiduum est vnum ens per se, & non per accidens; cum directo ponatur sub specie, nec ex aliis entitatibus constitui possit, quam ex specie & differentia speciei adiuncta.

Non aliter sensisse Arist. neq; D. Thomam, si modo substātias separatas excipias.

Quare non dubium esse debet, quin hæc ipsa fuerit Aristotelis, atque adeo Diui Thomæ sententia de principio indiuiduationis rerum omnium, præterquam substantiarum separatarum, cum plane ex vtriusq; principiis deducta sit, nec alia ratione intelligendum, quod aiunt, materiam signatam, siue quantam esse principium indiuiduationis substantiarum materialium, nisi vel iuxta Caietanum

tani expositionem, quatenus materia præbabet in natura sua certas dimensiones, vel quoad cognitionem à posteriori, vt ex D. Thoma *quæst. 5. sect. 3.* ostendimus.

Obiecta contra confirmatam sententiam.

SECTIO II.

Primum argumentum contra propositam sententiam. SVNT tamen non pauca, quæ contra hanc sententiam obiici possint. Primũ sic contendat aliquis: Aut differentiæ indiuiduantes Socratis & Platonis conueniunt vniuoce inter se, aut analogice: neque enim solo nomine conueniunt (vt patet) si vniuoce; ergo aliis differentiis differunt; quo fit, vt vel dandus sit progressus infinitus in differentiis, cum eadem quæstio possit fieri de omnibus, si omnes dicatur conuenire vniuoce, vel tandem reperientur aliquæ, quæ non conueniãt vniuoce, quod potius statim dicendum erat de primis: si vero analogice, fit, vt Socrates & Plato conueniant analogice, quod absurdissimum est, cum maxima vniuocatione conueniant vtpote specifica. Ita videtur effici, vt potius tollendæ sint è medio differentiæ indiuiduantes.

Caietan. Secundum. Obiicit quoque Caietan. in libello de *ente & essentia, c. 2. q. 4.* hoc modo: Actus singularis supponit potentiam singularem: hæcceitates Socratis & Platonis sunt actus quidam singulares, & potentia aut quasi potentia, cui adueniunt, est natura humana: ergo non reddunt eam singularem, sed iam inueniunt singularem, ac proinde nõ sunt principia indiuiduationis. Maior patet ex 2. Phys. c. 3. *text. 36.* vbi Arist. docet, formam singularem supponere materiam singularem: par autem est ratio in quocunque actu & potentia.

Tertium. Eiusdem. Argumentatur etiã idem hoc pacto: Quicquid conuenit vni indiuiduo, & repugnat alteri eiusdem speciei, supponit illorum distinctionem: at hæcceitas Socratis conuenit Socrati, & repugnat Platoni; ergo supponit distinctionem Socratis à Platone; non est igitur principium indiuiduationis Socratis.

Quartum. Illud etiam obiici potest contra eandem sententiam: Si naturæ communes sunt indiuiduæ per differentias indiuiduantes, cum in eadem re singulari sint multæ naturæ communes, vt in Socrate natura animalis viuentis, corporis, & substantiæ, itemq; materiæ & formæ, dabuntur in eadem re multæ differentiæ indiuiduantes; quo fiet, vt Socrates non sit vnum indiuiduum, sed plura.

Quintum. Argumentabitur deinde aliquis hunc in modum: Si indiuiduum vltra naturam specificam, habet eam peculiarem entitatẽ, quam dicimus differentiam indiuiduantem, diuisa aqua in guttas, tot nouæ nascentur entitates, quot fuerint guttę: totq; rursus entitates peribunt, si eædem rursus guttæ iungantur, quod non est facile creditu, præsertim cum nulla aqua generetur aut corrumpatur per eam diuisionem & cõiunctionem. Isto enim modo eadem aqua, nec corrupta nec annihilata poterit modo accipere, modo amittere eandẽ differentiam indiuiduantem, quod fieri nullo modo potest, alioqui eadem res, dum eadem permanet, modo esset hæc, modo non esset hæc, quod implicat contradictionem.

Sextum. Obiici quoque potest hoc modo contra differentias indiuiduantes totius compositi: Differentia indiuiduans Socratis non est primo incommunicabilis, sed per differentias indiuiduantes materiæ & formæ; igitur aut præter differentias indiuiduantes materiæ, & formæ, nulla alia danda est totius compositi, aut nõ recte dictum est, omnem differentiam indiuiduantem esse primo incommunicabilem.

Septimum. Potest & illud obiici contra easdẽ, vnde nam sumantur. Neq; enim videntur sumi posse ex sola forma, neque item ex sola materia, sed ex vtraq;, cum ipsum compositum ex vtriusque coniunctione resultet. Quod si Philosophi consulendi sunt, contra dicendum videtur. Nam cum fere dicant cõposita naturalia fieri indiuidua per hanc aut illam materiam, admissis differentiis indiuiduantibus compositorum, dicerent sumi eas ex sola materia, non ex materia & forma simul. Ita videtur effici, assertam à nobis sententiam nec veram esse, nec Philosophorum dictis consentaneam.

Solutio eorum, quæ contra assertam conclusionem proposita sunt.

SECTIO III.

Primum argumentum duob. modis dissoluitur. NON est tamen, cur obiectionibus propositis cedamus: primæ enim duobus modis occurri potest. Vno per instãtiam: nam si proposita ratio vllam vim habet, tollendæ quoque erunt de medio differentiæ specificæ, siquidem aut in eis dandus erit progressus infinitus, aut concedendum erit, species eiusdem generis, vt hominem & equum, conuenire analogice.

Altero, negatione prioris membri, & concessione posterioris. Neque enim differentiæ indiuiduantes Socratis & Platonis conueniunt vniuoce, quod recte probatum est, sed analogice analogia proportionis; vt quemadmodum Socrates est hic per hanc differentiam indiuiduantem, ita suo modo Plato sit ille per illam.

Cum autem colligitur, fore hoc pacto, vt Socrates & Plato cõueniant analogice, quærendum

rendum est, in quonam attributo? Si in homine, negandum est, nec certe id probatur: si vero in eo, quod vterq; est indiuiduum, necessario est concedendum, quemadmodum homo & equus, quatenus sunt animalia, conueniũt vniuoce, & tamen quatenus homo est rationis particeps, & equus est talis, qualem nos significamus per differentiam rationis expertis, non conueniunt vniuoce, sed analogice.

Consectaria ex dictis.

1. Vnde primum collige, nulla potestate fieri posse, vt duo indiuidua sint positiue similia in omnibus iis, quæ pertinent ad eorum essentiam. Nam si essent, iam conuenirent vniuoce in differentiis indiuiduantibus: quod fieri nõ potest. Similitudo enim positiua duarum differentiarum indiuiduantium non alia esset, quam identitas earum numeralis: quocirca non magis fieri hoc potest, quam duplex hic homo.

2. Deinde collige, omnes differentias indiuiduantes esse simplices entitates, non per negationem compositionis realis ex materia & forma, (differentiæ enim indiuiduantes compositorum ex materia & forma etiam rẽ ipsa compositæ sunt ex materia & forma: alioqui non essent idem re cum iis, quorũ sunt differentiæ) sed per negationem compositionis ex natura communi vniuoca, & differen-

3. tia contrahente. Tertio collige, differentias indiuiduantes esse primo diuersas. Quæ enim ita sunt diuersa, vt in nulla natura communi vniuoca & essentiali conueniant, sunt primo diuersa. Atq; hæc omnia proportione seruata, de differentiis etiam vniuersalibus colligi possunt.

Obiectio Caietani aduersus nunc dicta.

Sed obiicit Caietanus hunc in modum, credens se Scotum, non etiam se ipsum, refellere: Quæ magis conueniunt cum vno, quam cum alio, non sunt primo diuersa ab eo, cum quo magis conueniunt hæcceitas Socratis & hæcceitas Platonis magis conueniunt inter se, quam cum hæcceitatibus albedinis; igitur non sunt primo diuersæ materiæ inter sese.

1. arg. principale soluitur.

Hæc obiectio facile diluitur, distinctione conuenientiæ in vniuocam, & analogicam. Nam si loquitur de vniuoca, vera est maior, sed falsa minor: si de analogica, vera est minor, sed falsa maior; daturque plane instantia in quantitate & qualitate: quæ etsi magis conueniunt inter se analogica conuenientia, quam cum relatione, aut cum ente rationis, non tamen idcirco recte colligas, illas nõ esse primo diuersas. Ac mirum sane est, quod Caietanus instruxerit hoc argumentum contra Scotum, vsus nomine hæcceitatum pro differentiarum indiuiduãtium, nec viderit idem contra se posse instrui. Concedit enim quæstione sequenti, differentias indiuiduantes intrinsecas indiuiduis, quemadmodum & in commentariis primæ partis Diui Thomæ ad quæst. 85. quas tamen hac ratione, minime id aduertens, ostendere nititur, non esse principia indiuiduationis.

2. arg. principale diluitur.

Secunda obiectio diluenda est negatione maioris, dicendumque, Aristotelem docere eo loco causas, quæ sibi mutuo sunt causæ, ita affectas esse, vt si vna sit singularis, altera etiam singularis sit. Potest tamen potentia esse singularis per accidens, & actus singularis per se, quod hic videre licet. Nunquam enim differentia indiuiduans Socratis existit, nisi in natura humana singulari: sed tamen hoc interest, quod illa est singularis per se, hæc autem non nisi ratione differentiæ indiuiduantis. Quanquam, si formaliter loquendum est, non est eadem ratio in cæteris actibus & potentiis, quæ in materia & forma: quia cum non sit omnino negandum, principia indiuiduantia, quocunque modo explicentur, & vndecunque sumantur, esse suo modo actus naturarum, quas dicimus communes, cum illas distinguant, & singulares efficiant (quod nescio qua ratione Caietanus non aduertit) illud tamen compertum est apud omnes, qui naturas vniuersales agnoscunt, non supponere illos naturas communes esse singulares, sed singulares reddere: quo fit, vt hoc argumentum, si quid virium habet, æque pugnet contra omnia principia indiuiduantia quomodocunque ponantur à Caietano, atq; contra Scoti hæcceitates. Huc accedit, quod si omnis actus singularis supponeret potentiam singularem, nec illam efficeret singularem, pari ratione omnis actus specificus supponeret potentiam specificam, nec eam traheret ad esse specificum, quod falsum est: siquidem corporeum, quæ est differentia specifica substantiæ corporeæ, non inuenit substantiam genus summum in esse specifico, sed eam trahit ad speciem, in qua habet esse specificum per accidens: quemadmodum hæcceitas Socratis trahit naturã humanam ad Socratem, in quo habet esse singularis per accidens.

3. Tertiæ obiectioni occurrendum est negatione maioris, quæ tunc est falsa, cum id quod conuenit rei, efficit distinctionem illius ab alia, quo pacto differentia indiuiduans Socratis conuenit Socrati. Atque hoc etiam argumentum, si vllam vim haberet, euerteret omne principium indiuiduationis, vt perspicuum est.

4. Ad quartũ dicendum, omnes naturas communes, quæ essentiali prædicatione dicuntur de specie infima, fieri indiuiduas per eam differentiam indiuiduantem, per quam illa fit

indiuidua. Qua enim differentia homo fit **A** hic homo, eadem omnino fit hoc animal, hoc viuens, &c. At forma & materia non iisdem differentiis fiunt indiuiduæ, quibus indiuiduantur composita: habent enim peculiares vnitates numerales, ac proinde peculiares differentias indiuiduantes, quibus sunt diuersa numero entia, & inter se, & à toto cōposito. Itaque in Socrate, & in quouis alio composito naturali, tres tantum cernuntur differentiæ indiuiduantes: vna materiæ, qua **B** illa permanet eadem numero sub alia & alia forma: altera formæ, qua ipsa dissoluto composito eadem numero conseruari potest, aut naturali, vt humana; aut supernaturali virtute, vt cæteræ: tertia totius compositi, quæ vt incipit esse per generationem compositi, ita & per eius dissolutionem perit: & iterum potestate diuina redire potest, si eadem numero forma iterum informat eandem numero materiam. Non est tamen proinde Socrates **C** tria indiuidua, sed vnum; quia, vt ille non est materia, nec forma, ita numerari non potest vnitatibus materiæ & formæ.

In quouis cōposito naturali tres tantū dari differentias indiuiduantes.

5. Quintæ obiectioni respondebis: partes eius rei, cuius substantia per diuisionem haud corrumpitur, non accipere nouas differentias indiuiduantes per diuisionem, nec rursus per coniunctionem vllas admittere: sed easdem habere, cum seiunctæ sunt à se inuicem, quas habebant in ipso toto: quandoquidem aquæ **D** guttæ non sunt aliæ numero ab iis, quæ in tota aqua continebantur, & ita res habet in cæteris similibus. Hoc tantum est discriminis, quod differentiæ indiuiduantes, quibus partes post diuisionem totius sunt numero distinctæ, erant ante diuisionem partes differentiæ indiuiduantes totius compositi, vtpote integrantes vnam & eandem numero differentiam indiuiduantem totius. Atque hac de causa, nec ante diuisionem, nec post **E** vnionem possunt eiusmodi partes dici multa entia numero, sed multæ partes vnius entis numero. Alia ratio est de differentiis indiuiduantibus materiæ & formæ: neque enim credendum est, illas dum totum ex ipsis compositum est, esse partes differentiæ indiuiduantis totius compositi: siquidem hoc pacto, dum totum existit, non essent materia & forma duo entia: quemadmodum nec duæ dimidietates aquæ, dum illa non est **F** diuisa, sunt duo entia. Vt igitur compositum ex materia & forma non idem est, quod materia & forma simul sumptæ, sed est tertia entitas resultans ex vtriusque coniunctione, vt patebit libro septimo, ita differentia indiuiduans compositi non est idem quod differentiæ indiuiduantes materiæ & formæ simul sumptæ, sed est differentia quædam resultans ex coniunctione singularis materiæ, & singularis formæ, ratione vltimarum entitatum, quibus illæ sunt indiuiduæ.

Differentias materiæ & formæ nō esse partes differentiæ compositi.

Sexta obiectio hunc in modum dissoluenda est: Differentiam Socratis indiuiduantem non esse incommunicabilem formaliter per differentias indiuiduantes materiæ ac formæ, sed causaliter. Est enim ipsa ex ratione sua incommunicabilis, & tamen cum totum indiuiduum causetur ex indiuidua materia, & indiuidua forma: necesse est, vt differentia indiuiduans totius cum sua incommunicabilitate causetur à differentiis indiuiduantibus, incommunicabilitatibusque materiæ ac formæ. Quod autem dictum est, omnem differentiam indiuiduantem esse primo incommunicabilem, seu (quod idem est) non communicabilem per aliud, intelligendum est formaliter: etsi causaliter per aliud possit esse incommunicabilis, quemadmodum & esse simpliciter. 6.

Differentia indiuiduantis vnde sit incommunicabilis.

Septima hoc pacto diluenda: aliud esse differentiam indiuiduantem totius compositi resultare ex coniunctione materiæ & formæ, quod asseruimus; aliud sumi ex materia & forma, de qua est controuersia apud Philosophos. Hoc enim nihil est aliud, quam denominationem, quæ fit per differentias indiuiduantes, desumi aut ex forma, aut ex materia. Nam cum sæpe videamus, denominationem, quæ fit per alias differentias, desumi ex formis, vt si dicas, hæc mensa est lata: sæpe etiam ex materia, vt si dicas, est lignea: dubitant Philosophi, vndenam sumatur denominatio, quæ fit per differentias indiuiduantes: veluti cum Socrates dicitur hic, ex formane, an ex materia dicatur hic. In qua controuersia dirimenda Caietanus in locis superius citatis, lib. nempe de ente & essentia, cap. secundo, quæst. 5. & 1. p. quæst. 85. articulo 7. illud primum nobiscum asserit, dari re vera differentias indiuiduātes, quæ indiuiduis internæ sint, & per quas species substantiarum in ipso prædicamento substantiæ ad indiuidua contrahantur. Qua in re plane fatetur nullum esse discrimen inter D. Thomam & Scotum: neq; id retractat in 1. p. q. 29. art. 1. vt quidam (in quibus est Iauell. 5. Metaph. q. 15. Scotus in 2. dist. 3. quæstione sexta, & Auerr. 2. de anim. comment. 8.) existimant: sed potius in ea re magis firmat animum, asserens, substantias compositas non esse indiuiduas per potentiam materiæ ad quantitatem, vt loco illo dixerat, sed per aliquid prius natura, quod ad prædicamentum substantiæ suo modo pertineat. Verum hoc discrimen esse ait inter differentias specificas & indiuiduantes, quod specificæ 7.

Discrimē inter differentias specificas & indiuiduantes, ex Caietano.

specificæ sumuntur ex formis, veluti rationale ex forma rationis participe, indiuiduantes vero ex materia. Itaque quemadmodum genus contrahitur ad speciem per differentiam desumptam ab aliquo gradu formæ, qui non includitur in genere: ita credit ille speciem contrahi ad indiuiduum per differentiam desumptam ex vltimo gradu materiæ, qui non includitur in specie. Non quod existimet, formam non habere etiam vltimum aliquem gradum, siue entitatem infra gradum specificum (neque enim minus credit aut credere potuit, animam Socratis esse indiuiduam sub specie formæ humanæ, quam eius materia sit indiuidua sub specie materiæ generabilium & corruptibilium, aut ipse Socrates sub specie humanæ naturæ) sed quia putat, denominationẽ, qua natura specifica dicitur contracta ad hoc, aut illud numero, non fieri ab vltimo gradu, quo forma est hæc, sed potius ab vltimo gradu, quo materia est hæc: cum interim alii contra sentiant, denominationem non fieri ab vltimo gradu materiæ, sed formæ.

Germana solutio.

Videtur tamen posse dirimi controuersia hunc in modum, vt denominatio, quod attinet ad nominis occasionẽ, seu potius pronominis, quo compositum appellatum fuit hoc numero, ducta sit a materia, vt Caiet. ait, fuit enim occasio eius rei quantitas, vt supra q. 5. *sect.* 3. diximus: at quantitas materiæ potius, quam formæ attribui solet. Quod vero attinet ad id, quod significatur, potius sumitur à forma, vt alii volunt: & ex iis etiam, quę à nobis superius dicta sunt, intelligi potest. Atq; in hac sententia esse D. Thom. 2. contra Gent. c. 40. colligi potest: quo in loco ille extrema ratione contendit ad formam potius, quam ad materiam referẽdam esse rerum materialium distinctionem: tametsi alias sæpe dixerit, materiam esse principium earum indiuiduationis, ac proinde distinctionis, in eo nimirum sensu, quem explicauimus. Nec dubitandum quin idem quoque senserit Scotus. Superest igitur, vt dissoluamus argumenta ea, quibus in superiori quæstione contendebatur materiam signatam principium indiuiduationis esse, qua ex parte videri possunt contra ea, quæ dicta sunt, aliquid concludere.

Ex D. Thom. sententia, ad formam potius, quã ad materiã referri oportere distinctionẽ.

Solutio argumentorum, quæ superiori quæstione pro materia signata preposita sunt, quæ ex parte non recte concludunt.

SECTIO IV.

Ad argumenta posi-

AD primum igitur locum, quo Aristoteles in hoc capite, *textu* 12. definit ea, quæ sunt vnum numero, respondet Scotus 2. Sentent. distinction. 3. quæstione sexta, nomine materiæ non esse intelligendam eam materiam, quæ est altera pars physica singularis compositi, alioqui, nec solis iis, quæ sunt vnum numero, nec etiam omnibus conueniret definitio; vt patet ex argumentis contra eam propositis in contextu: sed intelligendum esse differentiam indiuiduantem, quæ potest dici materia respectu speciei, quam contrahit. Nam, cum species contineat totam quiditatem indiuiduorum (indiuidua enim non definiuntur quiditatiue, nisi ratione naturæ specificæ, vt patebit libro septimo.) quiditas autem passim apud Aristotelem dicatur forma: merito differentia indiuiduans, quæ est altera pars Metaphysica indiuidui, dicetur materia. Cuius rei triplex ratio reddi solet à Scoti sectatoribus. Vna, quia quiditas communicatur multis, differentia autem indiuiduans, dum ea contrahit, reddit illam incommunicabilem: vt autem communicari multis est formæ, ita restringere ad vnum tantum id, quod multis communicatur, est materiæ; vt patet in figura sigilli, & cera. Quæ ratio videtur desumpta ex more loquendi Platonis. Altera, quia quiditas constituit rem in esse prædicabilis, differentia autem indiuiduans, in esse subiicibili: prædicatum autem est simile formæ, subiectum vero materiæ. Lege *Scotum in* 2. *distinct.* 3. *quæstione* 6. *Antonium Trombet. libro* 5 *Metaphysic. quæstione* 5. *articulo* 3. *B* *ss.* 2. *Sentent. distinct.* 12. *quæstione* 4. *articulo* 3. Tertia, quia si differentia indiuiduans conferatur cum quiditate rei, longe minus perfecta reperietur: vt magis videri possit perfici per quiditatem, quam contrahit, quam illam perficiat. Nam, etsi differentia indiuiduans quodam modo perficit quiditatem, quatenus illi dat esse huius & illius quiditatis, id est, quatenus illam ad hoc perducit, vt sit hæc & illa numero quiditas: tamen maiorem perfectionem recipit ipsa à quiditate: accipit enim, vt sit differentia humanæ naturæ, equinæ, aut leoninæ, & cæterarum; quod maioris perfectionis est, quam quod natura speciei sit hæc aut illa numero: id quod non accidit in differentiis specificis, si conferantur cum suis generibus. perfectior enim est natura rationalis, quam animalis, plusque nobilitatis accipit animalis natura ex coniunctione cum natura rationali, quam hæc ex coniunctione cum illa.

In initio sectionis primæ quæstionis superioris.

Cur differentia indiuiduans dicatur materia triplex ratio.

Quo loco operæ pretium est, referre distinctionem Scoti de materia, *in* 2. *distinction.* 3. *quæstion.* 6. *& alibi.* Vt enim, inquit, duplex

Distinctio Scoti de materia.

est forma, vna, quæ est pars compositi, veluti anima humana; altera, quæ est tota quiditas specifica, veluti humanitas (nam & totum ipsum, formam appellat Aristoteles, cum 2. *Physic. cap. 3. text. 31. & hoc libr. cap 2. text. 3.* de causis agit) ita necessario assignandam esse duplicem materiam: vnam, quæ cum forma cōstituat compositum, vt corpus cum anima: alteram, quæ cum quiditate specifica constituit indiuiduum: quo pacto differentia hæc indiuiduans constituit cum specifica humanitate hunc hominem. Ac priora genera formæ & materiæ vocat ille formam partis, & materiam partis; posteriora vero, formam totius, & materiam totius, sumptis gignendi casibus intransitiue; quasi dicat, formam, quæ est pars; materiam, quæ est pars; formam, quę est totum, materiam, quæ est totum. Est enim differentia indiuiduans re ipsa tota quiditas specifica, tametsi ab ea formaliter differt. Putat ergo Scotus, nomine materiæ in loco citato intelligendam materiam totius, differentiam videlicet indiuiduantem: proinde & omnibus iis, quæ sunt vnum numero, & solis etiam conuenire definitionem: siue illa sint indiuidua substantiarum, siue accidentium, siue materialia, siue immaterialia. Adde tamen, modo ea sumantur pro iis, quæ sub aliqua specie continentur, vt excludantur tum Deus Opt. Max. tum etiam omnes differentię indiuiduantes.

Aptior loci Arist. explicatio, & argumenti solutio.

Quia tamen durum est admodum accipere eo loco materiam aliter, quam pro vera materia; potius dicendum est, materiæ vocabulum accipiendum ibi esse pro materia signata seu quanta; non ita tamen, vt significetur esse primum principium indiuiduationis, nempe irresolubile in aliud principium, sed solum principium physicum, ac realiter componens. Addendum quoque, Aristotelem non explicasse eo loco omnia, quæ sunt vnum numero, sed solas substantias, neq; omnes item, sed eas tantum, quæ sunt indiuidua sub aliqua specie. Dico autem, *solas substantias*, quia non est complexus accidentia saltem substantiarum separatarum; vt satis constat. Addidi: *neque omnes item, &c.* quia non est complexus substantias separatas, quas putauit esse indiuiduas per differentias specificas, non autem per aliquid contrahens speciem. Merito autem Aristoteles propriam sententiam sequutus, non est complexus substantias separatas, quia instituit definire ea sola, quæ sunt vnum numero vnitate distincta ab vnitate specifica: quæ distinctio apud illum non datur in substantiis separatis.

Solutio eorū, quæ in con- textu proposita sunt contra definitionem illorum, quæ sunt vnum numero.

Atque hinc perspicue colliges, solutionem eorum, quæ in contextu contra propositam definitionem obiecta sunt. Nam hic candor & hic sapor, etsi sunt in eadem materia signata, tamen non sunt substantiæ: Michael autem, & hic Angelus pro Michaele acceptus, etsi sunt substantiæ, tamen ex Aristotelis sententia non possunt indiuiduari sub specie, sed per ipsam differentiam specificam constituuntur in esse indiuiduali. Vnde etsi definitio illa eorum, quæ sunt vnum numero, non est recte tradita simpliciter: est tamen recto iuxta Aristotelis sententiam de substantiis separatis. Mitto alia, quæ tum à Scoti sectatoribus, tum etiam ab ipso Scoto relata sunt. illud plane est contra Aristotelis sententiam in tractatione de causis, quod totam quiditatem specificam vocauerit formam respectu differentiæ, cum qua constituit indiuiduum: neque enim illam vocauit formam, nisi respectu earum partium, ex quibus componitur, idque quatenus illis dat esse partium talis naturæ, & respectu partium subiectarum, vt Socratis & Platonis, quibus dat esse quiditatiuum talis speciei.

Quiditatem specificam respectu cuius vocauerit Aristot. formam.

Exponitur locus Arist.

Ad alterum locum Aristotelis, concedendum quidem est, appellatione harū carnium, & horum ossium significari materiam signatam, vt verbis proxime sequentibus satis exponitur: verum negandum inde sequi, materiam signatam esse apud Aristotelem primum principium indiuiduationis, sed Physicum ac secundarium in substantiis naturalibus, vt sæpius diximus: quanquam is locus magis explicabitur in solutione primæ argumentationis.

Ad tertium idem respondent Scoti sectatores, quod Scotus ad primam: re tamen vera non potest materia eo loco accipi, nisi pro vera materia, cum proxime dictū sit, speciem constare materia, vt vniuersali. Dicendum est igitur, sensum esse, Socratem esse ex materia extrema, id est, constare ex eadem materia, vt singulari tamen: at ex hoc sensu nihil concluditur contra ea, quæ de principio indiuiduationis dicta sunt.

Ex Arist. sententia nullā speciem substantiæ, expertem materiæ, posse habere sub se indiuidua.

Ad quartum, persistens Scotus in eadem expositione, respondet, materiam accipi eo loco pro differentia indiuiduante: atque ideo Aristotelem concludere non posse dari plures primos motores, quia primus motor non potest constare differētia indiuiduante, propter summam diuinæ naturæ simplicitatem. Quia tamen Aristoteles eo loco plane loquitur de materia proprie dicta, vt patet ex antecedentibus & consequentibus; potius dicendum est, credidisse quidem Aristotelem nullam speciem substantiæ posse habere non modo multa indiuidua, sed ne vnum quidem sub se, nisi habeat materiam: proinde

apud

apud illum recte effici, ea quæ non habent materiam, non solum non esse plura numero sub eadem specie, sed neque vnum sub specie, quod in iis species & indiuiduum idem sint prorsus ex natura rei. Hinc tamen non efficitur, credidisse illum, materiam esse primum principium indiuiduationis, etiam in substantiis materialibus, sed materiam esse necessariam ad constituenda substantiarum indiuidua sub specie. Cuius falsæ opinionis fundamentum 12. libro explicandum est. Ex quibus patet responsio ad extremum locum.

1. Argumentatio eadem sectione 1. proposita soluitur.

Prima vero argumentatio hoc modo dissoluenda est: Quemadmodum interna principia multiplicationis specierum sub genere sunt differentiæ specificæ, ita multiplicationis indiuiduorum sub eadem specie esse differentias indiuiduantes, neque Aristotelem vllo in loco contra sensisse, quanquam putauerit, nullam speciem substantiæ habere plura indiuidua, nisi constet materia, cuius diuisione specifica forma multiplicari possit.

Secundæ occurrendum est, & hanc materiam & hanc formam posse dici principia distinctionis indiuiduorum substantiæ compositæ sub eadem specie, quibus enim principiis res constituitur, eisdem ab aliis distinguitur: non tamen esse prima omnino, & quæ in alia resolui nequeant, cum & ipsa distinguantur à cæteris eiusdem speciei per peculiares differentias internas.

Dictum Aristotelis exponitur.

Cur autem Aristoteles dixerit, formam geniti esse diuersam à generantis forma propter materiam, & (quod inde sequitur) genitum à generante eiusdem speciei propter materiam distingui, hanc rationem tradit Scotus: quia, etsi tam forma, quam materia sunt principia, quibus generans & genitum eiusdem speciei, partim assimilantur, partim distinguuntur, magisque per formam re vera, quam per materiam: tamen à proprietate (vt ait) potius forma dicenda est principium assimilationis, quam distinctionis; contraque potius materia distinctionis, quam assimilationis. Similitudo enim, si proprie loquamur, in qualitate aliqua fundatur: forma autem est substantialis quædam qualitas, quo nomine materia appellari non solet: distinctio vero ea ratione magis tribuitur materiæ, quia materia geniti, antequam accipiat formam à generante, est priuata eiusmodi forma: atque adeo necessario est distincta à materia generantis, quæ iam habet formam similem formæ introducendæ.

Sed cum hæc distinctionis ratio non sumatur ex materia iam existente sub forma geniti, sed quatenus præcedit introductionem formæ, ea potius ratione dicendum est, illi appropriari siue attribui distinctionem formarum generantis & geniti eiusdem speciei, quia quantitas, qua genitum à generante distinguitur, aperto & sensibili discrimine, vt supra diximus, materiæ tribuitur. Quæ distinctionis ratio eo magis probanda est, quod in distinctionem etiam numeralem corporũ cœlestium, si quæ sunt eiusdem infimæ speciei (aut saltem in iis, quæ à Deo effici possunt) eadem congruit.

Accommodatior loci expositio.

Ad tertiam dicito diuersam esse admodum eam subiectionem, qua materia subiicitur suis formis ab ea, qua indiuidua subiiciuntur superioribus speciebus & generibus. Genera enim & species prædicantur de indiuiduis, formæ autem de materia non item. Proinde nihil aliud ea argumentatione colligitur, quam quod forsitan hac etiam appropriatione potius materia, quam forma dicta est indiuiduationis principium. Quia subiectio, qua materia subiicitur formis, vtcunque imitatur subiectionem, qua indiuidua subiiciuntur suis superioribus, in eo videlicet, quod quemadmodum indiuidua habent esse à suis superioribus, ita suo modo materia habet esse à suis formis.

Ad quartam eodem modo respondendum est, diuersam esse admodum incommunicabilitatem materiæ, quatenus non communicatur vt actus, ab ea, qua indiuidua non communicantur vt superiora inferioribus. Quare nihil aliud ea argumentatione colligi, quã quod hæc etiam tertia appropriationis ratio esse potuerit, ob quam materia potius quam forma dicta sit ab Aristotele principium indiuiduationis; quia incommunicabilitas materiæ vtcunque imitatur incommunicabilitatem indiuiduorum, in eo videlicet, quod quemadmodum indiuidua nulli inferiori insunt per identitatem, ita materia nulli subiecto inest per informationem. Vide Alens. 1. par. quæst. 56 memb. 7. artic. 1. Okam. in 1. d. 2. quæstion. 2. & 3. Caietan. 1. part. quæstion. 3. artic. 3.

Atque hæc de principio indiuiduationis, à quo prouenit præcipuum vnitatis genus, dicta sint. Reliquũ est, vt de distinctione, ex qua multitudo nascitur, disseramus.

Quot, & quæ sint distinctionum genera apud Philosophos.

ex natura rei.

tione intellectus, quo pacto distinguuntur & omnia quæ distinguuntur realiter, vt Socrates & Plato, Oceanum mare, & Mediterraneum, & plurima eorum, quæ non distinguuntur realiter, vt homo & animal, cæteraque omnia inferiora & superiora. Nam præcisa omni operatione intellectus, & Socrates distinguitur a Platone, vt perspicuum est, & inferiora omnia a suis superioribus, quod aliquid suapte natura includant, quod superiora non includunt.

Distinctio ex natura rei in tria genera diuiditur, hæc rursus in alia.

Potest autem distinctio ex natura rei in tria genera distribui, in formalem, modalem, & potentialem: rursusque formalis, in formalem essentialem, & puram formalem. Formalis essentialis est, qua distinguuntur diuersæ essentiæ entitatesve, siue simplices, siue compositæ: & ea quæ habent diuersas huiusmodi essentias, siue entitates: aut ita sunt affectæ inter sese, vt aliquid essentiæ entitatisve includatur in vno, quod in altero non includitur. Hoc pacto distinguuntur naturæ hominis & equi, naturæ Socratis & Platonis, & ipse homo & equus, Socrates & Plato, itemque animal & homo, sensitiuum & rationale, & cætera omnia superiora & inferiora, eorumque differentiæ: si tamen superiora & inferiora præcise sumantur, quod dici solet suppositione simplici. Nam, si sumantur absolute, aut personaliter, hoc est, pro suis inferioribus, certum est inferiora esse essentialiter idipsum, quod sua superiora: quo pacto homo est idipsum, quod animal, & Socrates idipsum, quod homo: cum superiora omnia dicantur essentialiter, atq; adeo quidditatiue de suis inferioribus. Lege quæ a nobis dicta sunt 8. Dialecticarum institutionum libro de suppositione absoluta, simplici, & personali, cap. 24. 25. 26. & 27.

Superiora & à suis inferioribus distinguantur.

Quid distinctio formalis pura.

Formalis pura, hoc est, formalis non essentialis, est, qua distinguuntur suis rationibus formalibus obiectiuis duo quælibet entia nõ diuersæ essentiæ, aut ita affecta inter se, vt nullam essentiam entitatemve includat vnũ, quod alterum non includat. Quo pacto distinguuntur diuinæ personæ inter se, ipsæque relationes diuinæ personales. Nam, etsi ex natura rei, suisque formalibus rationibus obiectiuis, imo, etiam realiter distinguuntur, vt entia realia relatiua: non sunt tamen diuersæ essentiæ, neque aliquid essentiæ includit vna, quod non includat altera: alioqui non essent eiusdem omnino perfectionis. Non distinguuntur tamen hoc pacto ab essentia diuina, siue personæ ipsæ, siue personales relationes, neque item attributa diuina inter sese, quia non sunt ex natura rei distincta entia entitatesve, aut distinctæ entitatis, etiamsi mo-

Diuinarum personarum distinctio est formalis pura non essentialis.

A re intelligendi nostro, sumi possint, vt distincta entia entitatesve distinctæ.

Quid sit modalis distinctio.

Modalis distinctio est, qua entia per modos, qui non sunt formaliter entia, aut ipsi modi cum inter se, tum ab entibus distinguũtur: quo pacto quantitas nunc existens in subiecto, nunc extra subiectum distinguitur à se ipsa per diuersos essendi modos: qui non sunt formaliter entia, & hi ipsi modi inter se, & à quantitate.

Tria genera modorum essendi.

B Quod vt luculentius intelligas, aduerte, tria esse genera modorum essendi. Quidam enim & sunt formaliter entia, & distinguuntur ex natura rei, ac sæpe etiam realiter ab iis rebus, quarum sunt modi essendi, vt esse huius vel illius figuræ, album, dulce & similia. Alii, etsi sunt formaliter entia, non distinguuntur tamen ex natura rei à rebus iis, quarum sunt modi, sed nostro duntaxat imperfecto intelligendi modo: cuiusmodi sunt C modi essendi, per quos ens diuiditur in substantiam, quantitatem, & cætera genera summa prædicamentorum: sunt enim formaliter entia, nempe ipsa substantia, quantitas, &c. nec tamen distinguuntur ex natura rei ab entibus, quorum sunt modi essendi, quia ens non est natura aliqua, quæ per eos modos contrahatur ad summa genera, quæ sunt entitates simpliciter simplices, & irresolubiles in alias entitates: sed intellectus noster facit D quandam quasi compositionem ex ente & modis essendi generalibus, vt similitudine eius compositionis, qua genus per varias differentias distribuitur in varias species, vtcunque percipiat: quo pacto ens per alios atque alios essendi modos distribuatur in alia atque alia prædicamentorum genera. Alii denique contra se habent. Nam etsi ex natura rei, semotave omni operatione intellectus, distinguuntur ab iis rebus, quarum sunt mo- E di essendi, non sunt tamen entia formaliter, nisi ens fusissime sumeretur pro eo, quod non est nihil. Huius generis sunt modi essendi in subiecto & sine subiecto: non quidem aptitudinales ii & essentiales, quibus ens in accidentia & substantiam distinguitur, sed actuales illi & accidentales, qui conueniunt accidentibus, alter quidem naturali, alter vero supernaturali virtute, quemadmodum in accidentibus Sacræ Eucharistiæ F licet intelligere. Alium enim essendi modum habet quantitas panis ante consecrationem, alium post consecrationem, cum prius sit actu in subiecto, post vero non sit: qui modi nec sunt alia & alia existentia (eandem enim habent quantitatem ante & post consecrationem) nec distinguuntur à quantitate sola consideratione, sed ex natura rei & præcisa

Accidentia Eucharistiæ habent aliũ essendi modum ante consecrationem, quam post.

præcisa omni operatione intellectus: nec denique sunt formaliter entia, quia quantitas per consecrationem, nullam entitatem amittit aut acquirit, nisi relatiuam, quæ est posterior natura iis modis essendi quātitatis, quorum alterum amittit, alterum acquirit. In hoc eodem genere modorum essendi est ipsa existentia rerum infra Deum, tam actualis, earū in se, quam potentialis in suis causis, vt capite sequenti perspicuū erit. Item modi illi essendi necessario, & contingenter, complete, & incomplete, & alii huiusmodi quamplurimi: quia res ipsæ, præcisa omni alia entitate, seclusa omni operatione intellectus, sunt necessariæ aut contingentes, completæ aut incompletæ; & sic de cæteris similibus.

Existentiam rerum infra Deum, esse in hoc genere modorum.

Quinam ex hisce modis necessario & qui contingenter competant.

Horum autem modorum quidam necessario conueniunt, vt esse necessarium, esse contingens, & in plerisque esse completum, & esse incompletum; veluti in homine & materia ac forma: cum nec homo possit fieri ens incompletum, nec forma aut materia entia completa: alii vero contingenter, vt esse actu in rerum natura (si de creaturis agitur) & esse potentia: esse actu in subiecto, & esse sine subiecto: & in homogeneis esse completum & esse incompletum: veluti in aqua, quæ cum per se est totum quiddam, est ens completum: cum vero sit pars maioris aquæ, fit ens incompletum.

Quid sit distinctio potentialis.

Distinctio potentialis est, qua partes integrantes eiusdem totius homogenei, dum in eo sunt, distinguuntur & inter sese, & ab ipso toto: certum est enim huiusmodi partes distingui inter se aliquo modo, præcisa operatione intellectus, quis enim neget distingui hoc pacto Oceanum mare à Mediterraneo, & superius hemisphærium aeris ab inferiori, & tamen hæc nec distinguuntur formaliter, nec modaliter: siquidem nec sunt actu entia, nec modi entium, sed partes tantum in actu, vt sic dicam, exercito, de qua re paulo post. Nec obest, q distinctio hæc numerata etiam sit in realibus, omnia enim, quæ realiter distinguuntur, necesse est distingui ex natura rei, id est, semota operatione intellectus; licet non contra, omnia quæ ex natura rei, etiam realiter, vt ex dictis patet.

De distinctione rationis.

SECTIO III.

Quid sit distinctio rationis.

Distinctio rationis est, quę sola intellectus operatione fit; cuiusmodi est distinctio, qua quilibet à se ipsa distinguitur: vt cum Socrates de se ipso prædicatur, aut sibi ipsi amicus aduersariusve esse concipitur.

Quotuplex.

A Est autem distinctio hæc duplex: Vna, quæ nullum habet in rebus fundamentum, sed intellectus, id quod nullo modo est multa, aut eo repetendo, aut eius conceptu nomine ve transformando efficit multa, vt Socrat. simul ac iterum mente designatus, & homo, ac humanitas in commune, si præcise sumantur, & omnes omnino conceptus obiectiui concreti, & abstracti substantiarum communium, & quorumcunque accidentium. Dico

Concreta ab abstractis quomodo distinguantur.

B autem *substantiarum communium*, non autem *singularium*, quia concretum singulare substantiæ, distinguitur ex natura rei à suo abstracto, vt cap. 8. patebit, vide hic interim D. Th. in 1. d. 2. q. 1. art. 3. & de potent. q. 7. art. 6. de verit. q. 21. ar. 4. ad 3. & aliis in locis Ferr. 3. Phys. q. 3. Clypeum de præd. quæst. 10.

C Altera, quæ in rebus aliquid fundamenti habet propter earum virtutem, siue eminentiam naturæ propriæ, propter quam etsi sola ratione distinguuntur, tamen idem valent, atque alia, quæ distinguuntur plus quam ratione. Quo pacto distinguimus in eodem lumine vim calefactiuam & exiccatiuam, quia etsi lumen est vna atque eadem qualitas ex natura rei: tamen idem efficit calefaciendo & exiccando, atque si ex natura rei, aut etiam realiter esset plures. Eodem pacto in vna & eadem

D materia distinguimus potentiam receptiuam formæ humanæ, & potentiā receptiuam formæ equinæ, quia etsi materia respectu illarum est vna atque eadem potentia, & nullo modo plures ex natura rei: tamen perinde est apta ad eas recipiendas, ac si contineret duas potentias ex natura rei distinctas.

Attributa diuina quomodo & inter se, & à personis, itaque diuina essentia à personis distinguantur.

E Atque hinc ad diuina ascendendo dicimus & attributa diuina inter sese, & diuinam essentiam à personis & relationibus personalibus quæ etiam personales proprietates appellantur, distingui ratione non priori illo, sed hoc posteriori distinctionis modo, propter eminentiam diuinæ essentiæ: quæ tanta est, vt cum in ea, neque attributa inter se, neque ipsa à personis. personalibusque proprietatibus vllo modo distincta sint ex natura rei, & minus etiam realiter; tamen & attributa idem efficiunt, atque si essent inter se distincta realiter aut formaliter, & personæ personalesque proprietates perinde se habent ad essentiam, ac si ab illa distinguerentur for-

F maliter Nam, quod ad attributa attinet, Deus intelligit intellectu, non voluntate; vult autem voluntate, non intellectu; miseretur peccantibus, non iustitia, sed misericordia; punit reos, nō misericordia, sed iustitia, quod idem cernere est in reliquis attributis, quæ in creaturis sunt qualitates realiter, aut formaliter distinctæ. Quod vero attinet ad perso-

Persona diuinæ, personalesque relationes idem efficiunt, atque si ab essentia distinguerentur formaliter.

nas personalesque relationes, quatenus quidem illæ relatiue opponuntur, hæ vero in essentia fundantur, & cum essentia personas constituunt, idem efficiunt, atque si ab essentia distinguerentur formaliter: siquidem in creaturis relatiua formaliter distinguuntur ab absolutis, & relationes à fundamentis, & personalitates à personis constitutis.

Quibus nominibus superiores distinctiones appellari queant.

Potest autem prior distinctionis forma dici distinctio rationis pura, posterior autem eminēter ex natura rei, aut (si magis placet Caietani 1. p. q. 39. art. 1. & lib. de ente & essent. c.6 q.12. appellatio) virtualis. Quæ enim posteriori modo distinguuntur, etsi actu non distinguuntur, nisi operatione intellectus, ita tamen se habent, ac si essent distincta ex natura rei, ac multo excellentius: quod tamen nō est simpliciter distincta esse ex natura rei, sed quodammodo sic distincta.

Cur partes totius homogenei integrantes non sint hoc loco numeratæ.

Sed miraberis fortasse, cur non numeremus distinctionem partium integrantium totius homogenei in distinctionibus rationis habentibus fundamentum in rebus, sed potius eam recensuerimus in realibus, & ex natura rei. Nam nec huiusmodi partes distinguuntur actu in suis totis, nisi ratione, aut (quod eodem redit) designatione. Adde, quod eadem videtur esse ratio in hac diuisione, atque in ea, quam proxime appellauimus eminenter ex natura rei, aut virtualem. Posset enim æque apte dici distinctio rationis potentia realis: siquidem ea, quæ hoc pacto distincta sunt, cum designatione, ac proinde consideratione rationeve distinguantur: possunt tamen distingui in res diuersas, si totum in ea re ipsa diuidatur.

Respondetur dubitationi.

Huic dubitationi respondendum est, non esse parem rationem in vtraque. Nam partes integrantes totius homogenei, etsi ante considerationem aut designationem actualem non sunt actu distinctæ, vt entia quædam, sunt tamen distinctæ, vt partes eiusdem entis, quandoquidem re ipsa, & præcisa omni operatione intellectus, quælibet est extra alias: at ea, quæ virtute, siue eminenter ex natura rei distinguuntur, nullo modo distinguuntur actu, remota omni operatione intellectus, neque vt entia diuersa, neque vt partes eiusdem entis. Fateor, non esse admodum facile intelligere, quo pacto aliqua vt partes quidem eiusdem entis distinguantur actu ante operationem intellectus, vt entia vero non item. Sed hæc est conditio partium integrantium totius homogenei siue similaris, quia & sunt eiusdem naturæ, & inter sese, & cum suo toto, & illud vere & actu integrant, præcisa omni intellectus operatione, quod est exercere munus partium.

Obiectio.

A Si quis autem importune vrgeat; Sunt distinctæ vt partes, ergo vt entia quædam, siquidem pars, vt pars, ens quoddam est: Responde, etsi pars in actu signato (vt vocant) relatiuum est quoddam, ac proinde ens quoddam, aut reale, aut rationis; tamen vt exercet officium partis, & est fundamentum eius relationis, sæpe non est ens, nisi potentia tantum; vt in toto homogeneo, tametsi non sit negandum esse ens partiale: quo pacto verum est, omne ens compositum componi ex entibus, quemadmodum & omnem compositam substantiam ex substantiis, vt tradit Aristoteles 1. Phys. lib. cap. 2. text. 52.

Solutio.

Quo sensu vetus diuisio distinctionis in realem & rationis vsurpari possit.

QVÆSTIO VII.

Refutatur quidam vsus propositæ quæstionis.

SECTIO I.

Ratio propositæ quæstionis.

QVia tamen plerique sunt, qui retenta illa veterum diuisione in distinctionem realem & rationis, eam quam ex natura rei diximus, alii realem, alii rationis vocant: disquirendum est paucis, num ea diuidendi ratio vsurpari possit. Qua in re illud videtur euenire, quod in agrorum diuisione, cum de finibus contenditur. Nam, quia distinctio ex natura rei magna ex parte media est inter realem & rationis, hinc fit, vt propter eius affinitatem cū extremis, à quibusdā in genere realiū ponatur, ab aliis vero inter eas, quæ rationis appellantur, quorum sententia partim falsa est, partim vera, neque iis, quæ dicta sunt, repugnans.

Similitudo ab agrorum diuisione.

Proponitur Durandi & Nominalium opinio.

Sunt igitur, qui (vt sunt Dur. 1. sent. d. 2. q. 2. Okam. in 1. d. 2 q. 3. Heru. quodl. 3. q. 3. & Ioan. de Ganda. 6. Metap. q. 10.) nomine distinctionis realis complectantur totum genus eius distinctionis, quam nos diximus ex natura rei. Eorum fundamentum est, quia cum omne ens aut sit reale, aut rationis, necessario, inquiunt, colligitur, omnem distinctionem aut realem esse, aut rationis: alioqui aliud mediū genus entium inuenire oporteret, at ea, quæ nos diximus distingui ex natura rei, non distinguuntur sola intellectus operatione rationeve. igitur distinguuntur realiter.

Refellitur.

Sed hi & in re ipsa, & in fundamento peccant. In re ipsa, quia nemo veterum, à quibus ipsi bimembrem hanc diuisionem accipiunt, dixit, aut actionem & passionem aut superiora &

ra &

ra & inferiora distingui realiter; sed omnes, cum de huiusmodi entium distinctione loquuntur, aperte negant, ea distingui re ipsa, & affirmant distingui ratione; cum tamen dubium non sit, aut certe esse non debeat, quin distinguantur, præcisa etiam quauis operatione intellectus. Idem dicendum de relatione & fundamento, de figura & magnitudine, de existentia & essentia creata, & aliis quamplurimis essendi modis. In fundamento autem, quia aut propterea colligunt duo tantũ genera distinctionum ex duobus generibus entium, quod omnia ac sola entia realia distinguuntur realiter, & omnia ac sola entia rationis distinguuntur ratione, aut certe, quia omnis distinctio est relatio, omnis autem relatio aut est ens reale, aut rationis. At prior causa non habet vllum momentũ. Nam prætérquam, quod multi modi essendi distinguũtur & inter se, & ab entibus, quæ nec sunt entia realia, nec rationis, sed modi essendi dumtaxat, quibus proinde distinguendis alia distinctio quærenda esset: certe apud veteres plurima sunt entia realia, quæ illi plane asserunt distingui ratione, vt patet in traditis exemplis, maxime autem superiorum & inferiorum: & plurima entia rationis sunt, quæ distinguantur plus quam ratione, vt prædicatum & subiectum cæteraque omnia, quæ suo modo distinguuntur essentialiter. Sed nec posterior causa satis est, vt ex ea nullam esse aliam distinctionem præter realem & rationis concludatur. Cum enim de distinctionum generibus agitur, nihil curandum est de relationibus: quandoquidem relationes cuiuscunque sint generis, distinctionem extremorum supponunt: & multa distinguuntur actu, quæ non actu referuntur mutuo, vt partes totius homogenei tum inter sese, tum etiam cõparatione totius. Itaque non agitur hic de distinctione in actu signato (vt dicunt) sed exercito: quæ distinctio non est relatio distinctorum, sed ipsæ res distinctæ, quatenus vna modo aliquo non est alia, quod non solum accidit realiter, aut propter actualem considerationem, sed interdum medio quodammodo, Quare nihil refert, quod omnis distinctio in actu signato sit relatio realis aut rationis, vt inde colligatur, omnem distinctionem aut realem esse, aut rationis.

Reijcitur oppositus quidam aliorum vsus.

SECTIO II.

Opinio recentiorum.

ALii contra faciunt, siquidem omnem distinctionem, quam nos inter realem & A rationis mediam fecimus, ad distinctionem rationis traducunt, idque in eo sensu, in quo distinctionem rationis accepimus.

Verum & hi à sententia veterum, quam se sequi existimant, plane aberrant. *Refellitur.* Nam etsi veteres illi omnia, quæ non distinguuntur re a iter, ratione distingui asserebant, non tamen distinctionem rationis ita presse sumebant, vt omnia, quæ ratione distinguuntur, B sola consideratione distingui senserint: sæpe etiam ipsarum rerum conditione & natura. Non enim existimabant, sublata omni operatione intellectus, nihil omnino interesse inter actionem & passionem, quarum alteram agentis actum esse voluerunt, alteram patientis, eodemque modo inter magnitudinem & figuram, quarum alteram in quantitatibus posuerunt, alteram in qualitatibus. Non item eo pacto existimant, hominem & animal distingui ratione, vt præcisa omni C consideratione, nihil inter vtrumque sit discriminis, fatebantur enim, quod negari nullo modo potest, aliquam perfectionem includi in natura hominis, quæ non includitur in animalis, atque ita nec in cæterorum natura.

Itaque, nisi velint posteriores hi (qui & pauci sunt, nec satis expendunt, quid eorum dicta sequatur) omnia, quæ nostra sententia D distinguuntur, media quadam distinctione inter realem & rationis, sola virtute distingui ex natura rei (fortasse enim non deerunt, qui id existiment) non possunt specie aliqua probabilitatis suam tueri opinionem. At hoc asserere nihil est aliud, quam sursum deorsum omnia confundere. Vt enim attributa diuina quia sola virtute ex natura rei distinguuntur, idem omnino sunt formaliter ex natura rei, ita dicere oporteret de relatione & fundamento, de figura & magnitudine, & aliis hu- E iusmodi: quo pacto iam relatio formaliter & essentialiter esset substantia, in qua sæpe fundatur, & vicissim substantia relatio: item, qualitas, quantitas, & quantitas, qualitas: eodemque modo dicere possent, se habere omnia, quæ nos nec realiter, nec sola ratione distingui asseruimus; quæ opinio magna ex parte absurdior esset, quam sententia Parmenidis & Melissi, apud Aristotelem primo Metaphysicorum, c.5. & 1 Phys. c.2 text.13. omnia F eiusdem naturæ esse asserentium; quandoquidem hi de solis substantiis intelligendi sunt, vt lib.1. cap.7 quæstio. 1. sectio.3. exposuimus. Accedit, quod nunquam dicimus, aliqua distingui virtute ex natura rei, nisi quando perinde se habent atque illa, quæ re vera distinguuntur ex natura rei, quare si nulla datur distinctio ex natura rei, quæ me- *Vt habeant ea, quæ virtute distingui dicimus.*

distet inter realem, & rationis, vt hi Auctores volunt, nulla quoque dabitur rationis, quæ fit virtute ex natura rei, sed omnia distinguentur, aut realiter, aut consideratione, nullum habente in rebus fundamentum. Mitto, quod pleraque eorum, quæ nos dicimus, nec distingui realiter, nec sola consideratione, ita distinguuntur, vt vno pereunte, alterum non pereat, vt videre est in relatione & fundamento, aliisque quamplurimis, at hoc accidere nō potest in iis, quæ ex natura rei idem sunt formaliter & essentialiter, solaque virtute distinguuntur ex natura rei.

Exponitur, & approbatur verus antiquorum vsus.

SECTIO III.

Sententia D. Thomæ & sectatorum.

ALii denique (vt sunt D. Th. in 1. d. 2. q. 1. art. 3. & opusc. 61. cap. 3. & in 1. d. 31. q. 1. art. 2. & dist. 22. art. 3. & de potent q. 7. art. 6. Ferr 3. Phys. q. 5. Caiet. in lib. de ente & essentia, cap. 6. q. 12.) omnem distinctionem ex natura rei, quæ realis non sit, ita comprehendunt sub distinctione rationis, vt non asserant omnia, quæ ratione distinguuntur, distingui sola operatione intellectus, sed quædam sola, quædam etiam ipsa rerum conditione ac natura; ex qua eorum distinctio considerationis nascitur. Cum autem dubium esse non debeat, quin hoc pacto vsurpata sit ab Aristotele & aliis veteribus proposita diuisio bimembris, quam vbiq; sequuntur prisci Scholastici, atq; in primis D. Thomas, constat eam in hoc sensu non esse reiiciendam, sed amplectendam, & cum commodius videtur vsu conseruandam præsertim cum ad Scotum vsque nō alia pene sit audita distinctio. Vnde, quia Scotus perspicuitati consulens, eam solam distinctionem, quam solus intellectus facit, cœpit appellare rationis, consulto recentiores quidam Thomistæ, quasi controuersiam hanc componentes, sic explicare cœperunt distinctionem rationis, vt eam, quæ sola operatione intellectus efficitur, rationis ratiocinantis vocandam existimauerint: eam vero, quæ ex ipsa conditione rerum nascitur: rationis ratiocinatæ, quasi dicas naturæ rerum conformatæ: quam ipsam Scotus vocauerat ex natura rei. Hac igitur ratione retineri & vsurpari potest bimembris diuisio veterum: etsi superior, quam Scotus trimembrem fecit, est illustrior & ad vsum accommodatior.

Distinctio rationis ratiocinantis, & rationis ratiocinatæ.

Admonitio vsus Aristotelici.

Admonendum tamen hic est, apud Arist. 1. Phys. c. 2 text. 21. ita late vsurpari distinctionē rationis, vt reales quoque plurimas comprehendat: veluti cum ait, album & musicum, & A alia similia concreta, quę significant accidentia realiter distincta, & sunt vnum per accidens, esse vnum subiecto, ratione diuersa, sumit enim tunc rationis nomen pro nomine definitionis, at ea, quæ definitione diuersa sunt, & semper distinguuntur ex natura rei, & sæpe etiam realiter.

Admonendum quoque, etsi non so'um entia, sed etiam non entia dicuntur apud Arist. ratione distingui ab entibus prima definitione, B veluti priuatio à materia, & interdum etiam specie, vt patet ex 1. Phys. cap. 7. text. 60. & 9. text. 78. & aliis plerisque locis, vnde sequitur distingui illa inter se ex natura rei: improprie tamen id accipiendum esse. Quod dixerim, ne mireris, quod formalis distinctio non entium ab entibus, non sit à nobis comprehensa in distinctione formali, satis ergo est, si ad veram distinctionem formalem vtcunq; reuocetur. Non mirum est autem, quod Aristoteles distinguat C quodam modo formaliter à materia priuationem, quam plane vocat per se non ens: cum eandem etiam nunc appellet quodam modo formam, nunc vero accidens materiæ. Lege cap. 7 primi Phys. & finem cap. 1. lib. 2. Potest quoque distinctio formalis non entis ab ente proprie dici formalis, si negatiue intelligatur, ita scilicet vt ens & non ens dicantur formaliter distingui, quia non habent eandem rationem formalem proprie dictam: D tametsi vtcunque diuersas habeant: quo pacto Arist. 1. Phys. c. 7. text. 60. ait, materiam & priuationem esse vnum numero, hoc est, non esse proprie numero diuersa: & 4. lib. huius operis, c. 2. text. 3. ens & vnum esse vnam & eandem naturam, id est, non habere naturas (veras nimirum & reales) diuersas: tametsi ratione, hoc est, qualicunque definitione distinguantur, vt eo loco explicauimus.

Distinctio non entium ab entibus ad quod genus reuocetur.

Atque hæc de variis distinctionum generi- E bus, quæ quidem magis ad vsum accommodata visa sunt, dixisse sit satis.

An ex qualibet distinctione nascatur multitudo.

SECTIO IV.

Occasio quæstionis.

QVoniam vero de distinctione, multitudinis gratia disputatum est, vt hac ra- F tione modo aliquo ageretur de multis, quæ vni opponūtur: quæret aliquis, nū ex qualibet distinctione nascatur multitudo: ad quam dubitationem breuiter respondendū: Ex omni quidem distinctione multitudinem aliquam nasci, quæcunque enim modo aliquo distincta sunt: modo quoque aliquo sunt multa, vt inductione patet. Verum non ex omni distinctione

Assertio.

ctione nasci multitudinem eorum, quæ simpliciter & absolute plura entia dicantur. Nam vt mittamus ea, quæ actu distinguuntur sola operatione intellectus, & quæ modali aut potentiali distinctione (aut enim non sunt simpliciter & absolute distincta entia, aut nullo modo sunt entia, saltem ex vtraq; parte, sed ex vtraq; vel altera modi entium) sane nec omnia, quæ distinguuntur realiter aut formaliter, dici possunt multa entia: partes enim homogeneæ, quas diximus, distingui realiter, non sunt multa entia, nisi potentia: superiora vero & inferiora, quæ distinguuntur formaliter, nec actu, nec potentia sunt multa entia: tametsi dici possunt multa genera, aut multæ species, aut multa vniuersalia, multa obiecta intellectus, &c. Vt enim non dicimus animal, hominē, & Socratē esse tria animalia: ita nec tres substantias, nec tria entia. Causa vero est, quia nunquã ea, quæ distinguuntur, sunt plura, nisi distinguantur differētiis oppositis eius communis prædicati, secundū quod dicuntur plura, aut eius oppositis essendi modis: quo

Quę dicitur plura.

A pacto non dicimus plura animalia, nisi distinguantur oppositis differentiis, quibus animal immediate aut mediate diuidatur, nec plures substantiæ, nisi distinguantur oppositis differentiis proxime aut remote diuisiuis substantiæ: aut certe oppositis modis essendi substantiæ, analogice sumptæ. Neq; enim substantia sic accepta trahitur ad materiam & formam, aut ad corporeum & incorporeum, cæterasq; differentias oppositas per aliquas oppositas differentias substātiales, sed per oppositos essendi modos, quibus more intelligēdi nostro substantia ad ista quodammodo descendit. B Itaq; ens non distinguitur in plura entia, nisi quatenus distinguitur per differentias oppositas entium specialium: aut certe quatenus per oppositos essendi modos ad inferiora contrahitur, veluti ad genera summa, & ad omnes differentias oppositas, quibus inferiora constant: adde, aut per aliqua, quæ tantundem valeant, cuiusmodi sunt relationes personales in diuinis, quibus plura entia relatiua nostro intelligendi modo constituuntur. C

ΚΕΦ. Ζ.

Text. 13.

ΤΟ a ὂν λέγεται, τὸ μὲν κατὰ συμβεβηκός, τὸ δὲ, καθ' αὑτό. κατὰ b συμβεβηκὸς μὲν, οἷον τὸν δίκαιον μουσικὸν εἶναί φαμεν· καὶ τὸν ἄνθρωπον μουσικὸν· καὶ τὸν ἄνθρωπον παραπλησίως λέγοντες, ὥσπερ τὸν μουσικὸν οἰκοδομεῖν, ὅτι συμβέβηκε τῷ οἰκοδόμῳ μουσικῷ εἶναι, ἢ τῷ μουσικῷ, οἰκοδόμῳ. τὸ γὰρ

CAPVT VII.

Text. 13.

ENs a *partim dicitur per accidens, partim per se. Per* b *accidens, veluti cum iustum, musicum esse dicimus, & hominem musicum, & musicum hominem: perinde dicentes, atque cum musicum ædificatorem dicimus, quia accidit ædificatori musicum esse, aut musico ædificatorem.* Hoc

CAPITIS SEPTIMI EXPLANATIO.

ENs a *partim dicitur.* Explicatis modis vnius, exponit Aristoteles modos entis. Quod vt ordine faciat, diuidit initio capitis ens, in ens per accidens, & ens per se. Deinde vtrumque genus in quædam quasi membra subdiuidit. In qua diuisione aduerte, non accipi ens per se pro ente, quod per se existit, cuiusmodi est sola substantia; nec ens per accidens, pro ente, quod in alio existit, cuiusmodi sunt accidentia omnia, quæ ad nouem posteriora prædicamenta pertinent: quandoquidem omnia, quæ in prædicamentis ponuntur, sunt entia per se, vt hoc ipso capite traditur: sed sumitur ens per se, pro quouis ente separatim sumpto, & non coniuncto cum alio ente, seu (quod idem valet) pro quouis ente vno per se, siue vnius naturæ: ens autem per accidens pro coniunctione duorum entium, quæ non efficiunt vnum nisi per accidens. *Diuisio entis.*

b *Per accidens veluti.* Distinguit ens per accidens in tria genera. Primum est, cum vnum accidens dicitur de altero accidente, vt si quis dicat, iustus est musicus. Secundum, cum accidens prædicatur de subiecto, vt si dicas, homo est musicus. Tertium, cum ordine conuerso, subiectum dicitur de accidente, vt si dicas, Musicum est homo. Quod autem hæc per accidens dicantur talia ex iis, quæ supra de causis *c. 2. tex. 3.* dicta sunt, familiari exemplo ostendit. Vt enim qui ait Musicum ædificare, nihil aliud significat, quam quod accidit ædificatori, vt sit musicus, aut musico, vt sit ædificator (in his enim dicere alterum esse alterum, nihil aliud est, quam asserere alterum alteri accidere) ita cum hominem esse musicum affirmamus: aut musicum esse hominem, aut album esse musicum, aut musicum esse album, nihil aliud dicere volumus, quam quod alterum alteri accidat, saltem ratione eiusdem tertii, cui ambo accidant; quemadmodum in proposito causarum exemplo videre est. Aduerte autem, accidendi verbum non ita late sumi hoc loco, vt complectatur essentialem prædicationem, quo pacto sæpe alias sumitur, vt cum Aristo- *Tria genera entis per accidens.* *Accidendi verbum quo pacto hoc in loco capiatur.*

τὸ γὰρ τόδε εἶναι τόδε, σημαίνει τὸ συμβεβηκέναι τόδε τῷδε. οὕτω δὲ καὶ ἐπὶ τῶν εἰρημένων τὸν ἄνθρωπον ὅταν μουσικὸν λέγωμεν, καὶ τὸν μουσικὸν ἄνθρωπον, ἢ λευκὸν τὸν μουσικόν, ἢ τοῦτον λευκόν. τὸ μέν, ὅτι ἄμφω τῷ αὐτῷ συμβεβήκασι· τὸ δ' ὅτι c τῷ ὄντι συμβέβηκε. τὸ δὲ μουσικὸν ἄνθρωπον εἶναι, ὅτι τούτῳ τὸ μουσικὸν συμβέβηκεν. οὕτω d δὲ λέγεται καὶ τὸ λευκὸν εἶναι, ὅτι ᾧ συμβέβηκεν, ἐκεῖνό ἐστιν. τὰ μὲν e οὖν κατὰ συμβεβηκὸς εἶναι λεγόμενα, οὕτω λέγεται, ἢ διότι τῷ αὐτῷ ὄντι ἄμφω ὑπάρχει, ἢ ὅτι ὄντι ἐκείνῳ ὑπάρχει, ἢ ὅτι αὐτό ἐστιν, ᾧ ὑπάρχει, οὗ αὐτὸ κατηγορεῖται.

Καθ' αὑτὰ f δὲ εἶναι λέγεται, ὅσαπερ σημαίνει τὰ σχήματα,

Hoc enim hoc esse, hoc huic accidisse significat. Eodem modo res habet in iis, quæ dicta sunt, cum hominem musicum esse dicimus, & musicum hominem, aut album musicum, aut hunc album: hoc quidem, quia ambo eidem acciderunt: illud autem, quia c enti accidit: musicum vero hominem esse, quia huic accidit musicum. Sic d autem & album esse dicitur, quia sit illud, cui accidit. Ea e igitur, quæ per accidens esse dicuntur, hoc pacto dicuntur, aut quia ambo eidem enti insunt, aut quia illud inest enti, aut quia ipsum est id, cui inest illud, de quo ipsum prædicatur.

Per se f autem esse ea omnia dicuntur, quæ prædicationis

Aristoteles capite superiori text. 7. ait, hominem musicum accidere Corisco. Nam siue vtrumque extremum pertineat ad essentiam eiusdem tertii, siue alterum ad essentiam alterius, semper illa sic erunt affecta inter se, vt non sint plura entia (saltem completa) sed ad vnam, & eandem essentiam pertineant: vbi autem vna tantum essentia cernitur, non reperitur ratio entis per accidens; vt hoc loco sermo est de ente per accidens. Ita fit, vt nullum ex his pronuntiatis, Animal est rationale, rationale est animal, Sensitiuum est viuens, Animal est homo, & similibus, sit propositio per accidens ex iis, quæ hoc loco traduntur; quod eodem modo in accidentibus obseruandum est. Adde porro, accidendi verbum, etsi hoc loco non complectitur prædicationes essentiales, complecti tamen omnes accidentarias, etiamsi pertineant ad secundum modum dicendi per se, neque enim minus est ens per accidens homo disciplinæ capax, quam homo musicus, & sic in cæteris.

c *Quia enti accidit.* Quemadmodum superiori capite, text. 7. quia subiectum erat vnum, ideo accidentia, quæ in eo inerant, tum comparata inter se, tum etiam cum ipso subiecto dicebantur vnum, ita nunc, quia subiectum est ens, idcirco accidentia, quæ in eo insunt, vtroque modo collata, dicuntur ens; solum enim subiectum, quia est substantia, iudicat Arist. dignum & nomine entis & vnius. Vnde colliges, non mirum esse, quod Arist. superiori cap. tex. 12. cum definiuit ea, quæ sunt vnum numero, solas substantias complexus fuerit, vt in eum locum diximus.

d *Sic autem & album esse dicitur, quia sit illud.* Docet idem vsuuenire in enuntiationibus, in quibus solum verbum, est, prædicant: quod accidit in iis, in quibus copulat prædicatum cum subiecto. Nam, vt dicimus, album esse musicum, quia Socrates est musicus, cui accidit esse album, aut contra, ita dicimus album esse, quia Socrates est (siue existit) cui accidit esse album: atque hoc pertinet ad primum genus entium per accidens. Exemplum secundi generis erit, si dicas, homo est; quod pronuntiatum ideo est verum, quia existere accidit homini. In tertio autem genere non potest exemplum afferri, quia verbum, quatenus verbum est, nunquam subiicitur, vt Dialectici cum Arist. lib. 1. de interpret. c. 3. volunt. Aduerte tamen, cum hæc dicuntur entia per accidens, non sumi ens, vt significat essentiam, sed existentiam; proinde quasi obiter adiecta esse intelligantur.

Verbum, vt verbum est, nunquam subiici.

e *Ea igitur, &c.* Summatim colligit, quæ dixerat; quo loco nomine entis intelligit substantiam, eo quod nulla entia dicuntur vnum ens per accidens, nisi ratione substantiæ, quod est primum ens: dicuntur autem ens ratione substantiæ, vel quia vtrumque inest in eadem, vt album, musicum, vel quia alterum est substantia, alterum accidens, quod in illa inest; vt homo albus, de quo fiunt duæ enuntiationes, Homo est albus, & album est homo.

Cur Aristot. entia per accidēs in enuntiationibus tradiderit.

Aduerte autem, ideo Arist. potius tradidisse genera entium per accidens in enuntiationibus, quam extra, quia vt duo entia dicantur, vnum ens per accidens, necesse est, vt alterum de altero dici possit, quo pacto se habent homo albus, non autem homo, albedo: atq; hinc fit, vt ex homine albo, duo entia per accidens efficiantur: vnum, in quo subiicitur homo, & prædicatur album: alterum, in quo album subiicitur, & homo prædicatur, alioqui vnum est tantū ens per accidens: siue enim dicas homo albus, siue albus homo, semper albedo, quæ significatur nomine albi, est forma hominis: at cum alterū de altero vicissim prædicatur, ea de causa alterutrū iudicatur alterius forma, quia semper id, quod prædicatur, quatenus prædicatur, habet rationem formæ.

Ens per se & reale, duabus diuisionibus distinguitur.

f *Per se autem, &c.* Iam distinguit ens per se, ac reale (de hoc enim loquutus est hactenus) duabus diuisionibus: primum in decem prædicamenta, ad quæ mox videtur reuocare entia rationis; deinde in id, quod est actu, & quod est potentia. Ait igitur, entia per se, esse ea, quæ, siue quorum nomina prædicationis figuras significant, id est, prædicamenta ipsa, seu potius

ea, quæ

ea, quæ in prædicamentis ponuntur. Figuræ enim prędicationis nihil aliud sunt hoc loco, quam series quædam rerum, quæ peculiari aliquo modo prædicantur de primis substantiis: quæ series apud Scholasticos distinctionis gratia dicuntur prædicamenta, paulum immutato prædicationis nomine, quod Græcis est κατηγορία. *Prædicamenta esse figuras prædicationis.*

σχήματα τῆς κατηγορίας· ὁσαχῶς g γὰρ λέγεται, τοσαυταχῶς τὸ εἶναι σημαίνει. ἐπεὶ h οὖν τῶν κατηγορουμένων τὰ μὲν τί ἐστι σημαίνει, τὰ δὲ ποιόν, τὰ δὲ ποσόν, τὰ δὲ πρός τι, τὰ δὲ ποιεῖν ἢ πάσχειν, τὰ δὲ πού, τὰ δὲ πότε, ἑκάστῳ τούτων τὸ εἶναι ταὐτὸ σημαίνει. οὐθὲν i γὰρ διαφέρει τὸ ἄνθρωπος ὑγιαίνων ἐστίν, ἢ τὸ ἄνθρωπος ὑγιαίνει. ἢ τὸ ἄνθρωπος βαδίζων ἐστίν, ἢ τέμνων, τοῦ ἄνθρωπον βαδίζειν, ἢ τέμνειν· ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων.

Ἔτι k τὸ εἶναι σημαίνει καὶ τὸ ἔστιν ὅτι ἀληθές, τὸ δὲ μὴ εἶναι ὅτι οὐκ ἀληθὲς ἀλλὰ ψεῦδος, ὁμοίως καὶ ἐπὶ καταφάσεως καὶ ἀποφάσεως; οἷον, ὅτι ἔστι Σωκράτης μουσικός, ὅτι ἀληθὲς τοῦτο, ἢ ὅτι Σωκράτης οὐ λευκός, ὅτι ἀληθές· τὸ δ' οὐκ ἔστιν ἡ διάμετρος ἀσύμμετρος ὅτι ψεῦδος.

Ἔτι

prædicationis figuras significant: quot g enim modis dicuntur, tot ipsum esse significant. Quoniam h igitur eorum, quæ prædicantur, alia quid quidque sit, alia quale, alia quantum, alia ad aliquid, alia agere, aut pati, alia vbi, alia quando significant: ipsum esse idem significat, quod horum quodque. Nihil i enim differunt, homo valens est, & homo valet, aut, homo ambulans est, vel secans, & hominem ambulare, vel secare: eodemque modo res habet in cæteris.

Præterea k ipsum esse, ipsumque est, verum esse significat: ipsum autem non esse, non esse verum, sed falsum, æque in in affirmatione & negatione: vt si dicas, Socratem esse musicum, quia hoc verum sit: aut Socratem non esse album, quia verum: diametrum autem non esse incommensurabilem, quia falsum.

Ad

g *Quot enim modis.* Probat tot esse genera entium per se, quot sunt genera eorum, quæ significantur vocibus pertinentibus per se ad aliquod prædicamentum: quot enim modis, inquit, eiusmodi res prædicantur de primis substantiis, tot sunt simplices modi essendi earum rerum, ac proinde tot genera entium per se. Prædicamenta enim ad distinguendas rerum naturas & essentias instituta, seu potius inuenta sunt. *Ex modis prædicandi octo genera entiū per se.*

h *Quoniam igitur eorum.* Colligit ex octo modis prædicandi de primis substantiis octo genera entium per se. Vnum est substantia, quam vocat, quid est, quia ea sola prædicatur de primis substantiis in quæstione quid est: alterum qualitas, tertium quantitas, quartum relatio, quintum actio, sextum passio, septimum existentia in loco, octauum ac postremum existentia in tempore. Addit Auerroes com. 4. aut breuitatis causa factum esse, vt Arist. non meminerit situs & habitus, aut certe, quia illa parum habeant momenti, quod magis placet. Satis enim breuiter duo verba adiungi poterant, nec longa vnquam videntur, quæ suis locis necessario adhibentur. Vsus est autem potius nominibus concretis, quam abstractis, quia hæc sola prædicantur de primis substantiis. *Vide finem sect. 5. q. 5. hoc cap.* *Cur non meminerit Arist. situs & habitus.*

Ex hoc loco patet, opinionem Auicennæ, dicentis, concreta accidentium significare præcipue substantiam, alienam esse à sententia Arist. Si enim Arist. ita sensisset, non distinxisset hoc loco entia diuersorum prædicamentorum per nomina concreta, nec diuersa prædicamenta colligerentur ex variis modis, quibus entia prædicantur de primis substantiis, cùm de illis non prædicentur nisi concrete. Quod idem hoc loco Auerr. & Alex. Alensis contra Auicennam colligunt. *Refellitur Auicenna.*

i *Nihil enim hac.* Si quis putet, enuntiationes, in quibus verba adiectiua affirmantur de subiectis non pertinere ad prædicationem entis, eo quod in illis non exprimatur verbum, Est, vt si quis dicat, homo agit, homo patitur, occurrit Aristoteles, eandem esse rationem in his, atque in pronuntiatis, in quibus verbum, est, aperte ponitur. Nihil enim interest, quod ad sensum attinet, dicasne, Homo conualescit, an homo est conualescens, & ita in cæteris: siquidem verba adiectiua, in verbum, Est, & proprium participium resoluuntur, nempe, vt posteriora in priora, quod Alensis annotauit hoc loco. Aut dic, Aristotelem his verbis rationem reddere eius, quod proxime dixerat, ipsum esse idem significare quod horum quodque; intellige autē, ipsum esse non simpliciter, sed suo modo contractum ad speciales essendi rationes, vt patebit ex participiis adiunctis. *Enuntiationes verbis adiectiuis constantes, vt se habeāt ad prædicamenta.*

k *Præterea ipsum esse.* Addit quoddam genus entis, quod dicitur verum, cui opponitur quoddam genus non entis, quod dicitur falsum. Vnde patet, non sumi hoc loco verum pro vero, quod conuertitur cum ente, de quo lib. 4. c. 2. q. 6. disseruimus. Nam verum, cui opponitur falsum, in sola compositione & diuisione consistit: quod autem cum ente conuertitur, sequitur simplicem conceptum rei; quæ omnia ex eo loco perspicua sunt. Duabus autem de causis videtur Aristoteles distributo ente reali in prædicamenta inseruisse hanc explicationem entis, & non entis, antequam rursus distingueret ens reale in ens actu, & in ens potentia. *Verū additur vt entis genus quoddam.* *Dua causa, cur explicatū sit verum hoc loco.*

Vna,

est forma, vna, quæ est pars compositi, veluti anima humana; altera, quæ est tota quiditas specifica, veluti humanitas (nam & totum ipsum, formam appellat Aristoteles, cum *2. Physic. cap. 3. text. 31. & hoc libr. cap 2. text. 3.* de causis agit) ita necessario assignandam esse duplicem materiam: vnam, quæ cum forma cõstituat compositum, vt corpus cum anima: alteram, quæ cum quiditate specifica constituit indiuiduum: quo pacto differentia hæc indiuiduans constituit cum specifica humanitate hunc hominem. Ac priora genera formæ & materiæ vocat ille formam partis, & materiam partis; posteriora vero, formam totius, & materiam totius, sumptis gignendi casibus intransitiue; quasi dicat, formam, quæ est pars; materiam, quæ est pars; formam, quę est totum, materiam, quæ est totum. Est enim differentia indiuiduans re ipsa tota quiditas specifica, tametsi ab ea formaliter differt. Putat ergo Scotus, nomine materiæ in loco citato intelligendam materiam totius, differentiam videlicet indiuiduantem: proinde & omnibus iis, quæ sunt vnum numero, & solis etiam conuenire definitionem: siue illa sint indiuidua substantiarum, siue accidentium, siue materialia, siue immaterialia. Adde tamen, modo ea sumantur pro iis, quæ sub aliqua specie continentur, vt excludantur tum Deus Opt. Max. tum etiam omnes differentię indiuiduantes.

Aptior loci Arist. explicatio, & argumenti solutio.

Quia tamen durum est admodum accipere eo loco materiam aliter, quam pro vera materia; potius dicendum est, materiæ vocabulum accipiendum ibi esse pro materia signata seu quanta; non ita tamen, vt significetur esse primum principium indiuiduationis, nempe irresolubile in aliud principium, sed solum principium physicum, ac realiter componens. Addendum quoque, Aristotelem non explicasse eo loco omnia, quæ sunt vnum numero, sed solas substantias, neq; omnes item, sed eas tantum, quæ sunt indiuidua sub aliqua specie. Dico autem, *solas substantias*, quia non est complexus accidentia saltem substantiarum separatarum, vt satis constat. Addidi, *neque omnes item, &c.* quia non est complexus substantias separatas, quas putauit esse indiuiduas per differentias specificas, non autem per aliquid contrahens speciem. Merito autem Aristoteles propriam sententiam sequutus, non est complexus substantias separatas, quia instituit definire ea sola, quæ sunt vnum numero vnitate distincta ab vnitate specifica: quæ distinctio apud illum non datur in substantiis separatis.

Solutio eorũ, quæ in contextu proposita sunt contra definitionem illorum, quæ sunt vnum numero.

Atque hinc perspicue colliges, solutionem eorum, quæ in contextu contra propositam definitionem obiecta sunt. Nam hic candor & hic sapor, etsi sunt in eadem materia signata, tamen non sunt substantiæ: Michael autem, & hic Angelus pro Michaele acceptus, etsi sunt substantiæ, tamen ex Aristotelis sententia non possunt indiuiduari sub specie, sed per ipsam differentiam specificam constituuntur in esse indiuiduali. Vnde etsi definitio illa eorum, quæ sunt vnum numero, non est recte tradita simpliciter: est tamen recte iuxta Aristotelis sententiam de substantiis separatis. Mitto alia, quæ tum à Scoti sectatoribus, tum etiam ab ipso Scoto relata sunt. illud plane est contra Aristotelis sententiam in tractatione de causis, quod totam quiditatem specificam vocauerit formam respectu differentiæ, cum qua constituit indiuiduum, neque enim illam vocauit formam, nisi respectu earum partium, ex quibus componitur, idque quatenus illis dat esse partium talis naturæ, & respectu partium subiectarum, vt Socratis & Platonis, quibus dat esse quiditatiuum talis speciei.

Quiditatem specificam respectu cuius vocauerit Aristot. formam.

Exponitur locus Arist.

Ad alterum locum Aristotelis, concedendum quidem est, appellatione harũ carnium, & horum ossium significari materiam signatam, vt verbis proxime sequentibus satis exponitur: verum negandum inde sequi, materiam signatam esse apud Aristotelem primum principium indiuiduationis, sed Physicum ac secundarium in substantiis naturalibus, vt sæpius diximus: quanquam is locus magis explicabitur in solutione primæ argumentationis.

Ad tertium idem respondent Scoti sectatores, quod Scotus ad primam: re tamen vera non potest materia eo loco accipi, nisi pro vera materia, cum proxime dictũ sit, speciem constare materia, vt vniuersali. Dicendum est igitur, sensum esse, Socratem esse ex materia extrema, id est, constare ex eadem materia, vt singulari tamen: at ex hoc sensu nihil concluditur contra ea, quæ de principio indiuiduationis dicta sunt.

Ex Arist. sententia nullã speciem substantiæ, expertem materiæ, posse habere sub se indiuidua.

Ad quartum, persistens Scotus in eadem expositione, respondet, materiam accipi eo loco pro differentia indiuiduante: atque ideo Aristotelem concludere non posse dari plures primos motores, quia primus motor non potest constare differẽtia indiuiduante, propter summam diuinæ naturæ simplicitatem. Quia tamen Aristoteles eo loco plane loquitur de materia proprie dicta, vt patet ex antecedentibus & consequentibus; potius dicendum est, credidisse quidem Aristotelem nullam speciem substantiæ posse habere non modo multa indiuidua, sed ne vnum quidem sub se, nisi habeat materiam: proinde apud

apud illum recte effici, ea quæ non habent materiam, non solum non esse plura numero sub eadem specie, sed neque vnum sub specie, quod in iis species & indiuiduum idem sint prorsus ex natura rei. Hinc tamen non efficitur, credidisse illum, materiam esse primum principium indiuiduationis, etiam in substantiis materialibus, sed materiam esse necessariam ad constituenda substantiarum indiuidua sub specie. Cuius falsæ opinionis fundamentum 12. libro explicandum est. Ex quibus patet responsio ad extremum locum.

1. Argumentatio eadem sectione 1. proposita soluitur.

Prima vero argumentatio hoc modo dissoluenda est: Quemadmodum interna principia multiplicationis specierum sub genere sunt differentiæ specificæ, ita multiplicationis indiuiduorum sub eadem specie esse differentias indiuiduantes, neque Aristotelem vllo in loco contra sensisse, quanquam putauerit, nullam speciem substantiæ habere plura indiuidua, nisi constet materia, cuius diuisione specifica forma multiplicari possit.

Secundæ occurrendum est, & hanc materiam & hanc formam posse dici principia distinctionis indiuiduorum substantiæ compositæ sub eadem specie, quibus enim principiis res constituitur, eisdem ab aliis distinguitur: non tamen esse prima omnino, & quæ in alia resolui nequeant, cum & ipsa distinguantur à cæteris eiusdem speciei per peculiares differentias internas.

Dictum Aristotelis exponitur.

Cur autem Aristoteles dixerit, formam geniti esse diuersam à generantis forma propter materiam, & (quod inde sequitur) genitum à generante eiusdem speciei propter materiam distingui, hanc rationem tradit Scotus: quia, etsi tam forma, quam materia sunt principia, quibus generans & genitum eiusdem speciei, partim assimilantur, partim distinguuntur, magisque per formam re vera, quam per materiam: tamen à proprietate (vt ait) potius forma dicenda est principium assimilationis, quam distinctionis; contraque potius materia distinctionis, quam assimilationis. Similitudo enim, si proprie loquamur, in qualitate aliqua fundatur: forma autem est substantialis quædam qualitas, quo nomine materia appellari non solet: distinctio vero ea ratione magis tribuitur materiæ, quia materia geniti, antequam accipiat formam à generante, est priuata eiusmodi forma: atque adeo necessario est distincta à materia generantis, quæ iam habet formam similem formæ introducendæ.

Sed cum hæc distinctionis ratio non sumatur ex materia iam existente sub forma geniti,

A ti, sed quatenus præcedit introductionem formæ, ea potius ratione dicendum est, illi appropriari siue attribui distinctionem formarum generantis & geniti eiusdem speciei, quia quantitas, qua genitum à generante distinguitur, aperto & sensibili discrimine, vt supra diximus, materiæ tribuitur. Quæ distinctionis ratio eo magis probanda est, quod in distinctionem etiam numeralem corporũ cœlestium, si quæ sunt eiusdem infimæ speciei

Accommodatior loci expositio.

B (aut saltem in iis, quæ à Deo effici possunt) eadem congruit.

Ad tertiam dicito diuersam esse admodum eam subiectionem, qua materia subiicitur suis formis ab ea, qua indiuidua subiiciuntur superioribus speciebus & generibus. Genera enim & species prædicantur de indiuiduis, formæ autem de materia non item. Proinde nihil aliud ea argumentatione colligitur, quam quod forsitan hac etiam appropriatio-

C ne potius materia, quam forma dicta est indiuiduationis principium. Quia subiectio, qua materia subiicitur formis, vtcunque imitatur subiectionem, qua indiuidua subiiciuntur suis superioribus, in eo videlicet, quod quemadmodum indiuidua habent esse à suis superioribus, ita suo modo materia habet esse à suis formis.

Ad quartam eodem modo respondendum est, diuersam esse admodum incommunica-

D bilitatem materiæ, quatenus non communicatur vt actus, ab ea, qua indiuidua non communicantur vt superiora inferioribus. Quare nihil aliud ea argumentatione colligi, quã quod hæc etiam tertia appropriationis ratio esse potuerit, ob quam materia potius quam forma dicta sit ab Aristotele principium indiuiduationis; quia incommunicabilitas materiæ vtcunque imitatur incommunicabilitatem indiuiduorum, in eo videlicet, quod

E quemadmodum indiuidua nulli inferiori insunt per identitatem, ita materia nulli subiecto inest per informationem. Vide Alens. 1. par. quæst. 56 memb. 7. artic. 1. Okam. in 1. d. 2. quæstion. 2. & 3. Caietan. 1. part. quæstion. 3. artic. 3.

Atque hæc de principio indiuiduationis, à quo prouenit præcipuum vnitatis genus, dicta sint. Reliquũ est, vt de distinctione, ex qua multitudo nascitur, disseramus.

F

Quot, & quæ sint distinctionum genera apud Philosophos.

QVÆSTIO IV.

De distinctione reali.

SECTIO I.

Diuisio distinctionum.

VEtus quidem diuisio est, qua distinctio in realem, & rationis diuiditur: eamque recentiorum plerique inde ortam existimant, quod omnia, quæ quoquo modo sunt, aut sint entia realia aut rationis. Sed quicquid sit de diuisione ipsa, certe & ratio, qua illam amplectendam existimant, parum habet momenti, vt inferius patebit, & alia diuisio multo commodior ab aliis recentioribus est tradita, in realem, rationis, & ex natura rei, quæ à nobis in hac quæstione explicanda est. Vide Heru quodl. 3. q. 3. Dur. 1. sen d. 2. q. 2. Scot. q. 3. & Vniuimo, & Durin 1. d. 2. q 2 & Okam. in 1. d. 2. q. 3.

Quid sit realis distinctio.

Distinctio realis est, qua aliquid ab aliquo distinguitur, vt res vna ab alia re, aut vt pars realiter integrans totum homogeneum ab alia integrante. Hoc pacto distinguitur Socrates à Platone, & anima Socratis ab eius corpore, & partes quibus mare integratur ex Oceano & Mediterraneo, & inter sese, & à toto mari. Loquor autem de partibus homogeneis: quia aliæ partes componentes realiter, vt materia & forma, & partes heterogeneæ, quatenus eiusmodi sunt, distinguuntur inter sese, vt res aliæ ab aliis rebus. Sed, vt videamus, quid à quo distinguatur, vt res vna ab alia re, quod non parum exhibet negotii: prius ex veterum sententia constituendum est,

Fundamentum ex sententia veterum.

multa esse, quæ distinguantur sine operatione intellectus; nec tamen distinguantur vt res aliæ ab aliis rebus: quod illi passim de actione & passione dicunt; sæpe etiam de relatione & fundamento, de figura & magnitudine. Hoc, nisi ponamus, frustra labor discutiendi hanc difficultatem suscipietur, quandoquidem dicetur nobis, nihil aliud esse distinguire, quam distingui præcise omni operatione intellect⁹. Eo tamen constituto, iam datur locus quæstioni, quid requiratur, & sufficiat, vt hoc distinguatur ab illo: vt res vna ab alia, præter quam quod distinguantur inter se, remota omni operatione intellectus.

1. Sententia de reali distinctione.

Sunt ergo qui dicant, hoc præterea requiri ac sufficere, quod vtriusque non eadem sit existentia, sed diuersa. In his sunt Tromb. 5. Metaph. q 5. ar. 4. & q. 6. ar. vlt. & 7. Metaph. q. 8. art 4. Bonetus 3. lib. suæ Metaph c. 2. Verum hæc conditio nec sufficit, nec forsitan est necessaria. Non sufficit, quia relatio & fundamentum habent diuersas existentias, itemA que figura & magnitudo, perit enim relatio sæpenumero manente fundamento, & figura manente magnitudine, quæ tamen ponuntur non distingui realiter, neque tamen multorum sententia habent aliam & aliam existentiam, sed vnam & eandem omnino. Vide Antonium Tromb. tract. de formalitatib. cap. 2.

Dixerint alii, hoc potius requiri, atque satis esse, quod alia & alia generatione generentur, & alia atque alia corruptione corrum- 2.
B pantur. Sed neq; huiusmodi conditio aut requiritur, aut satis est. Nam nec relatio & fundamentum, quæ sunt idem re, eadem generatione generantur, aut corruptione corrumpuntur necessario, cum sæpe relatio & post generetur (si relatio generari dicenda est) & ante esse desinat. Nec item potentiæ facultatesve naturales, quæ sunt proprietates substantiarum, cum distinguantur re ipsa, & inter se,
C & à substantia, quarum sunt proprietates, alia generatione generantur, & corruptione corrumpuntur, quam illa eadem, qua subiectum generatur & corrumpitur. Nec vero Aristoteles libro superiori c. 2. text. 3. probauit, ens & vnum esse idem re, quia eadem generatione generentur, & corruptione corrumpantur; sed esse vnam & eandem naturam seu (quod significare voluit vnum ipsum nullam naturam positiuam enti addere, idque non ex
D eo tantum, quia eadem generatione generentur, corruptioneque corrumpantur: sed quia eadem generatione primo generentur, & corruptione primo corrumpantur, vt diximus in eum locum, quod non accidit in qualitatibus, quæ sunt proprietates substantiarum; quippe cum prius natura generetur substantia, tum vero consecutione quadam naturali proprietates. Quod si quis velit eo pacto sumendam esse traditam conditionem, vt om-
E nia, quæ eadem generatione primo generantur, & eadem corruptione primo corrumpuntur, sint idem re: quæ vero non eadem, aut non primo, distinguantur vt res à re: eisdem illis exemplis refelletur; relationis, inquam, & fundamenti, figuræ & magnitudinis, quæ cum sint idem re, tantum abest, vt eadem generatione primo generentur, & eadem corruptione corrumpantur, vt sæpe ne generentur quidem aut corrumpantur simul.

F Dicant fortasse alii, vt faciunt Scot. in 2. d. 1. q. 4. Tromb. 7. Met. q 3. art. 1. Ferrar. 1. Phys. q. 10. Bonet. 3 lib. suæ Met. c. 2. hoc potius requiri ac sufficere, si alterutro sublato, alterum manere possit quod nemo dixerit de relatione & fundamento, de figura & magnitudine. Nam etsi fundamentum manere potest sublata relatione, itemque magnitudo sublata figura: 3.

figura: tamen fieri non potest, vt relatio sublato fundamento aut figura, sublata magnitudine in rerum natura cohæreat. Hæc tamen conditio, etsi satis esse videtur ad distinctionem vnius rei ab alia; non tamen est necessaria. Duo enim quælibet correlatiua realia, sunt distincta realiter: neque tamen ita distinguuntur, vt alterutro sublato (imo, ne altero quidem) alterum manere possit; cum ambo se vicissim ponant ac tollant, vt patet ex Prædicamentorum libri cap. de Relatione.

4. Denique alii fuerunt, quibus placeat eam conditionem omnino requiri ac sufficere, quod vtrumque possit existere separatum ab altero. Omnia enim, ac sola ea, quæ possunt à se mutuo existere separata, videntur numerari posse vt plures, ac proinde vt distinctæ res. At hæc conditio etsi videtur esse satis, non tamen est necessaria. Nam si de vera & proprie dicta separatione sit sermo; perspicuum est non requiri: siquidem nec creaturæ possunt existere separatæ à Deo, nec vna persona diuina à cæteris personis, cum quælibet sit in cæteris, vt Theologi cum Magistro in 1. d. 9. ex Aug. lib. de Fide ad Petrum, c. 1. & Hilario 7. de Trinit. & Ambros. super 5. cap. 2. epist. ad Cor. docent. Si vero separatio sumatur pro alietate, alietatis nomine intelligitur alietas aut realis, aut qualiscunque, aut certe alietas non pendens ab operatione intellectus. Si realis, erit petitio principii: si qualiscunque, omnia, quæ quouis modo distinguuntur, distinguentur realiter: si alietas non pendens ab operatione intellectus, iam actio a passione, relatio à fundamento, & figura à magnitudine realiter distinguentur, quod veteres negant: imo, & superiora omnia ab inferioribus, quod multo durius est, distinguuntur enim re vera inter se, seclusa omni operatione intellectus; vt inferius patebit.

Persona diuina separata à cæteris, existere non potest.

Quinta, eaq; vera sententia.

Vnam è trib. conditionibus requiri ac sufficere ad realem distinctionem.

Persona diuina maxime distinguuntur alietate producentis & producti.

Quare potius dicendum, vnam saltem è tribus conditionibus requiri, ac satis esse ad distinctionem vnius rei ab alia. Prima est alietas, vt sic dicam, producentis & producti, nulla enim res seipsam producit. Quæ conditio adeo efficax est ad distinctionem realem constituendam, vt ne maxima quidem vnitate essentiæ impediri possit, quo minus illam efficiat, vt patet in personis diuinis. Secunda est alietas causæ & effectus. Nulla enim res potest esse causa sui: loquor autem de iis, in quibus cernitur vera ac propria ratio causæ & effectus, quo pacto materia & forma sunt causæ totius compositi. Nam si de causa & effectu improprie dictis sermo sit, non erit incommodum, si eadem res dici possit alia ratione causa, alia ratione effectus sui, vt patet in facultate calefactiua & exsiccatiua Solis, aut

A ignis, quæ cum sit vna & eadem qualitas; tamen, quatenus calefactiua est, dici vtrumque potest causa sui, quatenus est exsiccatiua, cum calefaciendo exsiccet. Tertia est alietas suppositorum, quæ etiam in iis, in quibus neutra dictarum alietatum reperitur, sufficit: veluti in hoc lapide, & hoc ligno, in hoc Angelo, & hoc homine. Possuntque in hac conditione tres quasi gradus constitui. Primus quidem in ipsis suppositis, hæc enim sunt, quæ omnium maxime distinguuntur realiter, quæcunque

Tres quasi gradus eorū, quæ realiter distinguuntur.

B illa sint. Secundus vero in iis, quæ cum ex natura rei distinguantur, existunt, aut saltem existere possunt in distinctis suppositis: quo pacto distinguuntur realiter accidentia absoluta Socratis & Platonis, non item relatio & fundamentum, aut figura & quantitas, cuius est figura. Dixi, *cum ex natura rei distinguantur*, hoc est, semota omni operatione intellectus: ne quis colligat in diuinis, potentiam

C Patris, & sapientiam Filii distingui realiter, quod existant in distinctis suppositis. Nec enim distinguuntur ex natura rei, vt mox patebit. Addidi, *aut saltem existere possunt*, quia satis erit, si diuina virtute effici possit, vt in diuersis existant; qua ratione colligimus, Musicam & Grammaticam Socratis distingui realiter, quia potest virtute diuina fieri, vt altera manente in Socrate, altera existat in Platone. Atque ad hunc modum realis distinctionis pertinet distinctio realis materiæ &

D formæ Socratis, & à se inuicem, & à tota natura Socratis: quia & materia naturali successione reperitur in suppositis à Socrate diuersis: & forma etiam, atque adeo tota natura Socratis possunt esse diuina virtute in aliis suppositis non solum a Socrate diuersis, sed etiam ab iis, in quibus materia Socratis successiue existit. Tertius denique in iis, quæ existunt, aut existere possunt in iis, quæ cum ex

E natura rei distinguantur, nihil repugnat quo minus in diuersis suppositis existant: quo pacto relatio inhærentiæ formæ Socratis in materia Socratis, & relatio obiectionis huius sub illa, distinguuntur realiter. Quanquam enim ipsæ relationes in distinctis suppositis existere nequeunt, existunt tamen in forma & materia Socratis, quæ nihil repugnat in distinctis suppositis existere. Atque hæc de distinctione reali dicta sint.

F

De distinctione ex natura rei.

SECTIO II.

Definitio distinct. omnis

DIstinctio ex natura rei est, qua aliquid ab aliquo distinguitur, præcisa omni operatione

ex natura rei.

tione intellectus, quo pacto distinguuntur & omnia quæ distinguuntur realiter, vt Socrates & Plato, Oceanum mare, & Mediterraneum, & plurima eorum, quæ non distinguuntur realiter, vt homo & animal, cæteraque omnia inferiora & superiora. Nam præcisa omni operatione intellectus, & Socrates distinguitur à Platone, vt perspicuum est, & inferiora omnia a suis superioribus, quod aliquid suapte natura includant, quod superiora non includunt.

Distinctio ex natura rei in tria genera diuiditur, hac rursus in alia.

Potest autem distinctio ex natura rei in tria genera distribui, in formalem, modalem, & potentialem: rursusque formalis, in formalem essentialem, & puram formalem. Formalis essentialis est, qua distinguuntur diuersæ essentiæ entitatesve, siue simplices, siue compositæ: & ea quæ habent diuersas huiusmodi essentias, siue entitates: aut ita sunt affectæ inter sese, vt aliquid essentiæ entitatisve includatur in vno, quod in altero non includitur. Hoc pacto distinguuntur naturæ hominis & equi, naturæ Socratis & Platonis, & ipse homo & equus, Socrates & Plato, itemque animal & homo, sensitiuum & rationale, & cætera omnia superiora & inferiora, eorumque differentiæ: si tamen superiora & inferiora præcise sumantur, quod dici solet suppositione simplici. Nam, si sumantur absolute, aut personaliter, hoc est, pro suis inferioribus, certum est inferiora esse essentialiter idipsum, quod sua superiora: quo pacto homo est idipsum, quod animal, & Socrates idipsum, quod homo: cum superiora omnia dicantur essentialiter, atq; adeo quidditatiue de suis inferioribus. Lege quæ à nobis dicta sunt 8. Dialecticarum institutionum libro de suppositione absoluta, simplici, & personali, cap. 24. 25. 26. & 27.

Superiora vt à suis inferioribus distinguantur.

Quid distinctio formalis pura.

Formalis pura, hoc est, formalis non essentialis, est, qua distinguuntur suis rationibus formalibus obiectiuis duo qualibet entia nō diuersæ essentiæ, aut ita affecta inter se, vt nullam essentiam entitatemve includat vnū, quod alterum non includat. Quo pacto distinguuntur diuinæ personæ inter se, ipsæque relationes diuinæ personales. Nam, etsi ex natura rei, suisque formalibus rationibus obiectiuis, imo, etiam realiter distinguuntur, vt entia realia relatiua: non sunt tamen diuersæ essentiæ, neque aliquid essentiæ includit vna, quod non includat altera: alioqui non essent eiusdem omnino perfectionis. Non distinguuntur tamen hoc pacto ab essentia diuina, siue personæ ipsæ, siue personales relationes, neque item attributa diuina inter sese, quia non sunt ex natura rei distincta entia entitatesve, aut distinctæ entitatis, etiamsi modo-

Diuinarum personarum distinctio est formalis pura non essentialis.

A re intelligendi nostro, sumi possint, vt distincta entia entitatesve distinctæ.

Quid sit modalis distinctio.

Modalis distinctio est, qua entia per modos, qui non sunt formaliter entia, aut ipsi modi cum inter se, tum ab entibus distinguūtur: quo pacto quantitas nunc existens in subiecto, nunc extra subiectum distinguitur à se ipsa per diuersos essendi modos: qui non sunt formaliter entia, & hi ipsi modi inter se, & à quantitate.

Tria genera modorum essendi.

B Quod vt luculentius intelligas, aduerte, tria esse genera modorum essendi. Quidam enim & sunt formaliter entia, & distinguuntur ex natura rei, ac sæpe etiam realiter ab iis rebus, quarum sunt modi essendi, velut esse huius vel illius figuræ, album, dulce & similia. Alii, etsi sunt formaliter entia, non distinguuntur tamen ex natura rei à rebus iis, quarum sunt modi, sed nostro duntaxat imperfecto intelligendi modo: cuiusmodi sunt C modi essendi, per quos ens diuiditur in substantiam, quantitatem, & cætera genera summa prædicamentorum: sunt enim formaliter entia, nempe ipsa substantia, quantitas, &c. nec tamen distinguuntur ex natura rei ab entibus, quorum sunt modi essendi, quia ens non est natura aliqua, quæ per eos modos contrahatur ad summa genera, quæ sunt entitates simpliciter simplices, & irresolubiles in alias entitates: sed intellectus noster facit D quandam quasi compositionem ex ente & modis essendi generalibus, vt similitudine eius compositionis, qua genus per varias differentias distribuitur in varias species, vtcumque percipiat: quo pacto ens per alios atque alios essendi modos distribuatur in alia atque alia prædicamentorum genera. Alii demum contra se habent. Nam etsi ex natura rei, semota omni operatione intellectus, distinguuntur ab iis rebus, quarum sunt mo- E di essendi, non sunt tamen entia formaliter, nisi ens fusissime sumeretur pro eo, quod non est nihil. Huius generis sunt modi essendi in subiecto & sine subiecto: non quidem aptitudinales ii & essentiales, quibus ens in accidentia & substantiam distinguitur, sed actuales illi & accidentales, qui conueniunt accidentibus, alter quidem naturali, alter vero supernaturali virtute, quemadmodum in accidentibus Sacræ Eucharistiæ F licet intelligere. Alium enim essendi modum habet quantitas panis ante consecrationem, alium post consecrationem, cum prius sit actu in subiecto, post vero non sit: qui modi nec sunt alia & alia existentia (eandem enim habent quantitatem ante & post consecrationem) nec distinguuntur à quantitate, sola consideratione, sed ex natura rei & præcisa

Accidentia Eucharistiæ habent aliū essendi modum ante consecrationem, quam post.

præcisa omni operatione intellectus: nec denique sunt formaliter entia, quia quantitas per consecrationem, nullam entitatem amittit aut acquirit, nisi relatiuam, quæ est posterior natura iis modis essendi quãtitatis, quorum alterum amittit, alterum acquirit. In hoc eodem genere modorum essendi est ipsa existentia rerum infra Deum, tam actualis, earũ in se, quam potentialis in suis causis, vt capite sequenti perspicuũ erit. Item modi illi essendi necessario, & contingenter, complete, & incomplete, & alii huiusmodi quamplurimi: quia res ipsæ, præcisa omni alia entitate, seclusa omni operatione intellectus, sunt necessariæ aut contingentes, completæ aut incompletæ; & sic de cæteris similibus.

Existentiam rerum infra Deum, esse in hoc genere modorum.

Horum autem modorum quidam necessario conueniunt, vt esse necessarium, esse contingens, & in plerisque esse completum, & esse incompletum; veluti in homine & materia ac forma: cum nec homo possit fieri ens incompletum, nec forma aut materia entia completa: alii vero contingenter, vt esse actu in rerum natura (si de creaturis agitur) & esse potentia: esse actu in subiecto, & esse sine subiecto: & in homogeneis esse completum & esse incompletum: veluti in aqua, quæ cum per se est totum quiddam, est ens completum: cum vero sit pars maioris aquæ, fit ens incompletum.

Quinam ex hisce modis necessario & qui contingenter competant.

Distinctio potentialis est, qua partes integrantes eiusdem totius homogenei, dum in eo sunt, distinguuntur & inter sese, & ab ipso toto: certum est enim huiusmodi partes distingui inter se aliquo modo, præcisa operatione intellectus, quis enim neget distingui hoc pacto Oceanum mare à Mediterraneo, & superius hemisphærium aeris ab inferiori, & tamen hæc nec distinguuntur formaliter, nec modaliter: siquidem nec sunt actu entia, nec modi entium, sed partes tantum in actu, vt sic dicam, exercito, de qua re paulo post. Nec obest, ꝙ distinctio hæc numerata etiam sit in realibus, omnia enim, quæ realiter distinguuntur, necesse est distingui ex natura rei, id est, semota operatione intellectus; licet non contra, omnia quæ ex natura rei, etiam realiter, vt ex dictis patet.

Quid sit distinctio potentialis.

De distinctione rationis.

SECTIO III.

Distinctio rationis est, quę sola intellectus operatione fit; cuiusmodi est distinctio, qua quilibet à se ipsa distinguitur: vt cum Socrates de se ipso prædicatur, aut sibi ipsi amicus aduersariusve esse concipitur.

Quid sit distinctio rationis.

A Est autem distinctio hæc duplex: Vna, quæ nullum habet in rebus fundamentum, sed intellectus, id quod nullo modo est multa, aut eo repetendo, aut eius conceptu nomine ve transformando efficit multa, vt Socrat. simul ac iterum mente designatus, & homo, ac humanitas in commune, si præcise sumantur, & omnes omnino conceptus obiectiui concreti, & abstracti substantiarum communium, & quorumcunque accidentium. Dico B autem *substantiarum communium*, non autem *singularium*, quia concretum singulare substantiæ, distinguitur ex natura rei à suo abstracto, vt cap. 8. patebit, vide hic interim D. Th. in 1. d. 2. q. 1. art. 3. & de potent. q. 7. art. 6. de verit. q. 21. ar. 4. ad 3. & aliis in locis Ferr. 3. Phys. q. 3. Clypeum de præd. quæst. 10.

Quotuplex.

Concreta ab abstractis quomodo distinguantur.

Altera, quæ in rebus aliquid fundamenti habet propter earum virtutem, siue eminentiam naturæ propriæ, propter quam etsi sola C ratione distinguuntur, tamen idem valent, atque alia, quæ distinguuntur plus quam ratione. Quo pacto distinguimus in eodem lumine vim calefactiuam & exiccatiuam, quia etsi lumen est vna atque eadem qualitas ex natura rei: tamen idem efficit calefaciendo & exiccando, atque si ex natura rei, aut etiam realiter esset plures. Eodem pacto in vna & eadem materia distinguimus potentiam receptiuam formæ humanæ, & potentiã receptiuam for- D mæ equinæ, quia etsi materia respectu illarum est vna atque eadem potentia, & nullo modo plures ex natura rei: tamen perinde est apta ad eas recipiendas, ac si contineret duas potentias ex natura rei distinctas.

Atque hinc ad diuina ascendendo dicimus & attributa diuina inter sese, & diuinam essentiam à personis & relationibus personalibus quæ etiam personales proprietates appellantur, distingui ratione non priori illo, sed E hoc posteriori distinctionis modo, propter eminentiam diuinæ essentiæ: quæ tanta est, vt cum in ea, neque attributa inter se, neque ipsa à personis, personalibusque proprietatibus vllo modo distincta sint ex natura rei, & minus etiam realiter; tamen & attributa idem efficiunt, atque si essent inter se distincta realiter aut formaliter, & personæ personalesque proprietates perinde se habent ad essentiam, ac si ab illa distinguerentur for- F maliter Nam, quod ad attributa attinet, Deus intelligit intellectu, non voluntate; vult autem voluntate, non intellectu; miseretur peccantibus, non iustitia, sed misericordia; punit reos, nõ misericordia, sed iustitia, quod idem cernere est in reliquis attributis, quæ in creaturis sunt qualitates realiter, aut formaliter distinctæ. Quod vero attinet ad perso-

Attributa diuina quomodo & inter se, & à personis, itaque diuina essentia à personis distinguantur.

Persona diuina, personales'q; relationes idem efficiunt, atq; si ab essentia distinguerentur formaliter.

nas personalesque relationes, quatenus quidem illæ relatiue opponuntur, hæ vero in essentia fundantur, & cum essentia personas constituunt, idem efficiunt, atque si ab essentia distinguerentur formaliter: siquidem in creaturis relatiua formaliter distinguuntur ab absolutis, & relationes à fundamentis, & personalitates à personis constitutis.

Quibus nominibus superiores distinctiones appellari queant.

Potest autem prior distinctionis forma dici distinctio rationis pura, posterior autem eminéter ex natura rei, aut (si magis placet Caietani 1. p. q. 39. art. 1. & lib. de ente & essent. c.6 q.12. appellatio) virtualis. Quæ enim posteriori modo distinguuntur, etsi actu non distinguuntur, nisi operatione intellectus, ita tamen se habent, ac si essent distincta ex natura rei, ac multo excellentius: quod tamen nō est simpliciter distincta esse ex natura rei, sed quodammodo sic distincta.

Cur partes totius homogenei integrantes non sint hoc loco numerata.

Sed miraberis fortasse, cur non numeremus distinctionem partium integrantium totius homogenei in distinctionibus rationis habentibus fundamentum in rebus, sed potius eam recensuerimus in realibus, & ex natura rei. Nam nec huiusmodi partes distinguuntur actu in suis totis, nisi ratione, aut (quod eodem redit) designatione. Adde, quod eadem videtur esse ratio in hac diuisione, atque in ea, quam proxime appellauimus eminenter ex natura rei, aut virtualem. Posset enim æque apte dici distinctio rationis potentia realis: siquidem ea, quæ hoc pacto distincta sunt, cum designatione, ac proinde consideratione rationeve distinguantur: possunt tamen distingui in res diuersas, si totum in ea re ipsa diuidatur.

Respondetur dubitationi.

Huic dubitationi respondendum est, non esse parem rationem in vtraque. Nam partes integrantes totius homogenei, etsi ante considerationem aut designationem actualem non sunt actu distinctæ, vt entia quædam, sunt tamen distinctæ, vt partes eiusdem entis, quandoquidem re ipsa, & præcisa omni operatione intellectus, quælibet est extra alias: at ea, quæ virtute, siue eminenter ex natura rei distinguuntur, nullo modo distinguuntur actu, remota omni operatione intellectus, neque vt entia diuersa, neque vt partes eiusdem entis. Fateor, non esse admodum facile intelligere, quo pacto aliqua vt partes quidem eiusdem entis distinguantur actu ante operationem intellectus, vt entia vero non item. Sed hæc est conditio partium integrantium totius homogenei siue similaris, quia & sunt eiusdem naturæ, & inter sese, & cum suo toto, & illud vere & actu integrant, præcisa omni intellectus operatione, quod est exercere munus partium.

A Si quis autem importune vrgeat; Sunt distinctæ vt partes, ergo vt entia quædam, siquidem pars, vt pars, ens quoddam est: Responde, etsi pars in actu signato (vt vocant) relatiuum est quoddam, ac proinde ens quoddam, aut reale, aut rationis; tamen vt exercet officium partis, & est fundamentum eius relationis, sæpe non est ens, nisi potentia tantum; vt in toto homogeneo, tametsi non sit negandum esse ens partiale: quo pacto verum est, omne ens compositum componi ex entibus, quemadmodum & omnem compositam substantiam ex substantiis, vt tradit Aristoteles 1. Phys. lib. cap. 2. text. 52.

Obiectio.

Solutio.

B

Quo sensu vetus diuisio distinctionis in realem & rationis vsurpari possit.

C

QVÆSTIO VII.

Refutatur quidam vsus propositæ quæstionis.

SECTIO I.

Ratio propositæ quæstionis.

QVia tamen plerique sunt, qui retenta illa veterum diuisione in distinctionem realem & rationis, eam quam ex natura rei diximus, alii realem, alii rationis vocant: disquirendum est paucis, num ea diuidendi ratio vsurpari possit. Qua in re illud videtur euenire, quod in agrorum diuisione, cum de finibus contenditur. Nam, quia distinctio ex natura rei magna ex parte media est inter realem & rationis, hinc fit, vt propter eius affinitatem cū extremis, à quibusdā in genere realiū ponatur, ab aliis vero inter eas, quæ rationis appellantur, quorum sententia partim falsa est, partim vera, neque iis, quæ dicta sunt, repugnans.

D

Similitudo ab agrorum diuisione.

E

Proponitur Durandi & Nominalium opinio.

Sunt igitur, qui (vt sunt Dur. 1. sent. d. 2. q. 2. Okam in 1. d. 2 q. 3. Heru quodl. 3. q. 3. & Ioan. de Ganda. 6. Metap. q. 10.) nomine distinctionis realis complectantur totum genus eius distinctionis, quam nos diximus ex natura rei. Eorum fundamentum est, quia cum omne ens aut sit reale, aut rationis, necessario, inquiunt, colligitur, omnem distinctionem aut realem esse, aut rationis: alioqui aliud mediū genus entium inuenire oporteret, at ea, quæ nos diximus distingui ex natura rei, non distinguuntur sola intellectus operatione rationeve, igitur distinguuntur realiter.

F

Refellitur.

Sed hi & in re ipsa, & in fundamento peccant. In re ipsa, quia nemo veterum, à quibus ipsi bimembrem hanc diuisionem accipiunt, dixit, aut actionem & passionem aut superiora &

ra & inferiora distingui realiter; sed omnes, cum de huiusmodi entium distinctione loquuntur, aperte negant, ea distingui re ipsa, & affirmant distingui ratione; cum tamen dubium non sit, aut certe esse non debeat, quin distinguantur, præcisa etiam quauis operatione intellectus. Idem dicendum de relatione & fundamento, de figura & magnitudine, de existentia & essentia creata, & aliis quamplurimis essendi modis. In fundamento autem, quia aut propterea colligunt duo tantũ genera distinctionum ex duobus generibus entium, quod omnia ac sola entia realia distinguuntur realiter, & omnia ac sola entia rationis distinguuntur ratione, aut certe, quia omnis distinctio est relatio, omnis autem relatio aut est ens reale, aut rationis. At prior causa non habet vllum momentũ. Nam præterquam, quod multi modi essendi distinguũtur & inter se, & ab entibus, quæ nec sunt entia realia, nec rationis, sed modi essendi duntaxat, quibus proinde distinguendis alia distinctio quærenda esset: certe apud veteres plurima sunt entia realia, quæ illi plane asserunt distingui ratione, vt patet in traditis exemplis, maxime autem superiorum & inferiorum: & plurima entia rationis sunt, quæ distinguantur plus quam ratione, vt prædicatum & subiectum, cæteraque omnia, quæ suo modo distinguuntur essentialiter. Sed nec posterior causa satis est, vt ex ea nullam esse aliam distinctionem præter realem & rationis concludatur. Cum enim de distinctionum generibus agitur, nihil curandum est de relationibus: quandoquidem relationes cuiuscunque sint generis, distinctionem extremorum supponunt: & multa distinguuntur actu, quæ non actu referuntur mutuo, vt partes totius homogenei tum inter sese, tum etiam cõparatione totius. Itaque non agitur hic de distinctione in actu signato (vt dicunt) sed exercito: quæ distinctio non est relatio distinctorum, sed ipsę res distinctæ, quatenus vna modo aliquo non est alia, quod non solum accidit realiter, aut propter actualem considerationem, sed interdum medio quodammodo. Quare nihil refert, quod omnis distinctio in actu signato sit relatio realis aut rationis, vt inde colligatur, omnem distinctionem aut realem esse, aut rationis.

Reijcitur oppositus quidam aliorum vsus.

SECTIO II.

Opinio recentiorum. ALii contra faciunt, siquidem omnem distinctionem, quam nos inter realem & A rationis mediam fecimus, ad distinctionem rationis traducunt, idque in eo sensu, in quo distinctionem rationis accepimus.

Verum & hi à sententia veterum, quam se sequi existimant, plane aberrant. *Refellitur.* Nam etsi veteres illi omnia, quæ non distinguuntur rea iter, ratione distingui asserebant, non tamen distinctionem rationis ita presse sumebant, vt omnia, quæ ratione distinguuntur, B sola consideratione distingui senserint: sæpe etiam ipsarum rerum conditione & natura. Non enim existimabant, sublata omni operatione intellectus, nihil omnino interesse inter actionem & passionem, quarum alteram agentis actum esse voluerunt, alteram patientis, eodemque modo inter magnitudinem & figuram, quarum alteram in quantitatibus posuerunt, alteram in qualitatibus. Non item eo pacto existimant, hominem & animal distingui ratione, vt præci a omni C consideratione, nihil inter vtrumque sit discriminis, fatebantur enim, quod negari nullo modo potest, aliquam perfectionem includi in natura hominis, quæ non includitur in animalis, atque ita nec in cæterorum natura.

Itaque, nisi velint posteriores hi (qui & pauci sunt, nec satis expendunt, quid eorum dicta sequatur) omnia, quæ nostra sententia distinguuntur, media quadam distinctione D inter realem & rationis, sola virtute distingui ex natura rei (fortasse enim non deerunt, qui id existiment) non possunt specie aliqua probabilitatis suam tueri opinionem. At hoc asserere nihil est aliud, quam sursum deorsum omnia confundere. Vt enim attributa diuina quia sola virtute ex natura rei distinguuntur, idem omnino sunt formaliter ex natura rei, ita dicere oporteret de relatione & fundamento, de figura & magnitudine, & aliis hu- E iusmodi: quo pacto iam relatio formaliter & essentialiter esset substantia, in qua sæpe fundatur, & vicissim substantia relatio: item, qualitas, quantitas, & quantitas, qualitas: eodemque modo dicere possent, se habere omnia, quæ nos nec realiter, nec sola ratione distingui asseruimus; quæ opinio magna ex parte absurdior esset, quam sententia Parmenidis & Melissi, apud Aristotelem primo Metaphysicorum, c. 5. & 1 Phys. c. 2 text. 13. omnia F eiusdem naturæ esse asserentium; quandoquidem hi de solis substantiis intelligendi sunt, vt lib. 1. cap. 7 quæstio. 1. sectio. 3. exposuimus. Accedit, quod nunquam dicimus, aliqua distingui virtute ex natura rei, nisi quando perinde se habent atque illa, quæ re vera distinguuntur ex natura rei, quare si nulla datur distinctio ex natura rei, quæ me- *Vt habeant ea, quæ virtute distingui dicimus.*

dia sit inter realem, & rationis, vt hi Auctores volunt, nulla quoque dabitur rationis, quæ sit virtute ex natura rei, sed omnia distinguentur, aut realiter, aut consideratione, nullum habente in rebus fundamentum. Mitto, quod pleraque eorum, quæ nos dicimus, nec distingui realiter, nec sola consideratione, ita distinguuntur, vt vno pereunte, alterum non pereat, vt videre est in relatione & fundamento, aliisque quamplurimis, at hoc accidere nõ potest in iis, quæ ex natura rei idem sunt formaliter & essentialiter, solaque virtute distinguuntur ex natura rei.

Exponitur, & approbatur verus antiquorum vsus.

SECTIO III.

Sententia D. Thomæ & sectatorum.

ALii denique (vt sunt D. Th. in 1. d. 2. q. 1. art. 3. & opusc. 61. cap. 3. & in 1. d. 31. q. 1. art. 2. & dist. 22. art. 3. & de potent. q. 7. art. 6. Ferr. 3. Phys. q. 5. Caiet. in lib. de ente & essentia, cap. 6. q. 12.) omnem distinctionem ex natura rei, quæ realis non sit, ita comprehendunt sub distinctione rationis, vt non asserant omnia, quæ ratione distinguuntur, distingui sola operatione intellectus, sed quædam sola, quædam etiam ipsa rerum conditione ac natura; ex qua eorum distinctio considerationis nascitur. Cum autem dubium esse non debeat, quin hoc pacto vsurpata sit ab Aristotele & aliis veteribus proposita diuisio bimembris, quam vbiq; sequuntur prisci Scholastici, atq; in primis D. Thomas, constat eam in hoc sensu non esse reiiciendam, sed amplectendam, & cum commodius videtur vsu conseruandam præsertim cum ad Scotum vsque nõ alia pene sit audita distinctio. Vnde, quia Scotus perspicuitati consulens, eam solam distinctionem, quam solus intellectus facit, cœpit appellare rationis, consulto recentiores quidam Thomistæ, quasi controuersiam hanc componentes, sic explicare cœperunt distinctionem rationis, vt eam, quæ sola operatione intellectus efficitur, rationis ratiocinantis vocandam existimauerint: eam vero, quæ ex ipsa conditione rerum nascitur: rationis ratiocinatæ, quasi dicas naturæ rerum conformatæ: quam ipsam Scotus vocauerat ex natura rei. Hac igitur ratione retineri & vsurpari potest bimembris diuisio veterum: etsi superior, quam Scotus trimembrem fecit, est illustrior & ad vsum accommodatior.

Distinctio rationis ratiocinantis, & rationis ratiocinatæ.

Admonitio vsus Aristotelici.

Admonendum tamen hic est, apud Arist. 1. Phys. c. 2. text. 21. ita late vsurpari distinctionẽ rationis, vt reales quoque plurimas comprehendat: veluti cum ait, album & musicum, & A alia similia concreta, quę significant accidentia realiter distincta, & sunt vnum per accidens, esse vnum subiecto, ratione diuersa, sumit enim tunc rationis nomen pro nomine definitionis, at ea, quæ definitione diuersa sunt, & semper distinguuntur ex natura rei, & sæpe etiam realiter.

Admonendum quoque, etsi non solum entia, sed etiam non entia dicuntur apud Arist. ratione distingui ab entibus prima definitione, B veluti priuatio à materia, & interdum etiam specie, vt patet ex 1. Phys. cap. 7. text. 60. & 9. text. 78. & aliis plerisque locis, vnde sequitur distingui illa inter se ex natura rei: impropriè tamen id accipiendum esse. Quod dixerim, ne mireris, quod formalis distinctio non entium ab entibus, non sit à nobis comprehensa in distinctione formali, satis ergo est, si ad veram distinctionem formalem vtcunq; reuocetur.

Distinctio nõ entium ab entibus ad quod genus reuocetur.

Non mirum est autem, quod Aristoteles di-C stinguat quodam modo formaliter à materia priuationem, quam plane vocat per se non ens: cum eandem etiam nunc appellet quodam modo formam, nunc vero accidens materiæ. Lege cap. 7 primi Phys. & finem cap. 1. lib. 2. Potest quoque distinctio formalis non entis ab ente propriè dici formalis, si negatiue intelligatur, ita scilicet vt ens & non ens dicantur formaliter distingui, quia non habent eandem rationem formalem propriè dictam: D tametsi vtcunque diuersas habeant: quo pacto Arist. 1. Phys. c. 7. text. 60. ait, materiam & priuationem esse vnum numero; hoc est, non esse propriè numero diuersa: & 4. lib. huius operis, c. 2. text. 3. ens & vnum esse vnam & eandem naturam, id est, non habere naturas (veras nimirum & reales) diuersas: tametsi ratione, hoc est, qualicunque definitione distinguantur, vt eo loco explicauimus.

Atque hæc de variis distinctionum generi-E bus, quæ quidem magis ad vsum accommodata visa sunt, dixisse sit satis.

An ex qualibet distinctione nascatur multitudo.

SECTIO IV.

Occasio quæstionis.

QVoniam vero de distinctione, multitudinis gratia disputatum est, vt hac ra-F tione modo aliquo ageretur de multis, quæ vni opponũtur: quærat aliquis, nũ ex qualibet distinctione nascatur multitudo: ad quam dubitationem breuiter respondendũ: Ex omni quidem distinctione multitudinem aliquam nasci, quæcunque enim modo aliquo distincta sunt: modo quoque aliquo sunt multa, vt inductione patet. Verum non ex omni distinctione

Assertio.

ctione nasci multitudinem eorum, quæ simpliciter & absolute plura entia dicantur. Nam vt mittamus ea, quæ actu distinguuntur sola operatione intellectus, & quæ modali aut potentiali distinctione (aut enim non sunt simpliciter & absolute distincta entia, aut nullo modo sunt entia, saltem ex vtraq; parte, sed ex vtraq; vel altera modi entium) sane nec omnia, quæ distinguuntur realiter aut formaliter, dici possunt multa entia: partes enim homogeneæ, quas diximus, distingui realiter, B non sunt multa entia, nisi potentia: superiora vero & inferiora, quæ distinguuntur formaliter, nec actu, nec potentia sunt multa entia: tametsi dici possunt multa genera, aut multæ species, aut multa vniuersalia, multa obiecta intellectus, &c. Vt enim non dicimus animal, hominē, & Socratē esse tria animalia: ita nec tres substantias, nec tria entia. Causa vero est, C quia nunquā ea, quæ distinguuntur, sunt plura, nisi distinguantur differētiis oppositis eius communis prædicati, secundū quod dicuntur plura, aut eius oppositis essendi modis: quo pacto non dicimus plura animalia, nisi distinguantur oppositis differentiis, quibus animal immediate aut mediate diuidatur, nec plures substantiæ, nisi distinguantur oppositis differentiis proxime aut remote diuisiuis substantiæ: aut certe oppositis modis essendi substantiæ, analogice sumptæ. Neq; enim substantia sic accepta trahitur ad materiam & formam, aut ad corporeum & incorporeum, cæterasq; differentias oppositas per aliquas oppositas differentias substātiales, sed per oppositos essendi modos, quibus more intelligēdi nostro substantia ad ista quodammodo descendit. Itaq; ens non distinguitur in plura entia, nisi quatenus distinguitur per differentias oppositas entium specialium: aut certe quatenus per oppositos essendi modos ad inferiora contrahitur, veluti ad genera summa, & ad omnes differentias oppositas, quibus inferiora constant: adde, aut per aliqua, quæ tantundem valeant, cuiusmodi sunt relationes personales in diuinis, quibus plura entia relatiua nostro intelligendi modo constituuntur.

Quæ dicātur plura.

ΚΕΦ. Ζ.

Text. 13.

Το a ὂν λέγεται, τὸ μὲν κατὰ συμβεβηκὸς, τὸ δὲ, καθ' αὑτό. κατὰ b συμβεβηκὸς μὲν, οἷον τὸν δίκαιον μουσικὸν εἶναί φαμεν καὶ τὸν ἄνθρωπον μουσικόν· καὶ τὸν ἄνθρωπον παραπλησίως λέγοντες, ὥσπερ τὸν μουσικὸν οἰκοδομεῖν, ὅτι συμβέβηκε τῷ οἰκοδόμῳ μουσικῷ εἶναι, ἢ τῷ μουσικῷ, οἰκοδόμῳ. τὸ γὰρ

CAPVT VII.

Text. 13.

Ens a *partim dicitur per accidens, partim per se. Per* b *accidens, veluti cum iustum, musicum esse dicimus, & hominem musicum, & musicum hominem: perinde dicentes, atque cum musicum ædificatorem dicimus, quia accidit ædificatori musicum esse, aut musico ædificatorem. Hoc*

CAPITIS SEPTIMI EXPLANATIO.

Ens a *partim dicitur.* Explicatis modis vnius, exponit Aristoteles modos entis. Quod vt ordine faciat, diuidit initio capitis ens, in ens per accidens, & ens per se. Deinde vtrumque genus in quædam quasi membra subdiuidit. In qua diuisione aduerte, non accipi ens per se pro ente, quod per se existit, cuiusmodi est sola substantia; nec ens per accidens, pro ente, quod in alio existit, cuiusmodi sunt accidentia omnia, quæ ad nouem posteriora prædicamenta pertinent: quandoquidem omnia, quæ in prædicamentis ponuntur, sunt entia per se, vt hoc ipso capite traditur: sed sumitur ens per se, pro quouis ente separatim sumpto, & non coniuncto cum alio ente, seu (quod idem valet) pro quouis ente vno per se, siue vnius naturæ: ens autem per accidens pro coniunctione duorum entium, quæ non efficiunt vnum nisi per accidens. *Diuisio entis.*

b *Per accidens veluti.* Distinguit ens per accidens in tria genera. Primum est, cum vnum accidens dicitur de altero accidente; vt si quis dicat, iustus est musicus. Secundum, cum accidens prædicatur de subiecto, vt si dicas, homo est musicus. Tertium, cum ordine conuerso, subiectum dicitur de accidente, vt si dicas, Musicum est homo. Quod autem hæc per accidens dicantur talia ex iis, quæ supra de causis *c. 2. tex. 3.* dicta sunt, familiari exemplo ostendit. Vt enim qui ait Musicum ædificare, nihil aliud significat, quam quod accidit ædificatori, vt sit musicus, aut musico, vt sit ædificator (in his enim dicere alterum esse alterum, nihil aliud est, quam asserere alterum alteri accidere) ita cum hominem esse musicum affirmamus, aut musicum esse hominem, aut album esse musicum, aut musicum esse album, nihil aliud dicere volumus, quam quod alterum alteri accidat, saltem ratione eiusdem tertii, cui ambo accidant; quemadmodum in proposito causarum exemplo videre est. Aduerte autem, accidendi verbum non ita late sumi hoc loco, vt complectatur essentialem prædicationem, quo pacto sæpe alias sumitur, vt cum *Tria genera entis per accidens.* *Accidendi verbum quo pacto hoc in loco capiatur.*

τὸ γὰρ τόδε εἶναι τόδε, σημαίνει τὸ συμβεβηκέναι τῷδε τόδε. οὕτω δὲ καὶ ἐπὶ τῶν εἰρημένων τὸν ἄνθρωπον ὅταν μουσικὸν λέγωμεν, καὶ τὸν μουσικὸν ἄνθρωπον, ἢ λευκὸν τὸν μουσικόν, ἢ τοῦτον λευκόν. τὸ μέν, ὅτι ἄμφω τῷ αὐτῷ συμβεβήκασι τὸ δ', ὅτι c τῷ ὄντι συμβέβηκε. τὸ δὲ μουσικὸν ἄνθρωπον εἶναι, ὅτι τούτῳ τὸ μουσικὸν συμβέβηκεν. οὕτω d δὲ λέγεται καὶ τὸ λευκὸν εἶναι, ὅτι ᾧ συμβέβηκεν, ἐκεῖνό ἐστιν. τὰ μὲν e οὖν κατὰ συμβεβηκὸς εἶναι λεγόμενα, οὕτω λέγεται, ἢ διότι τῷ αὐτῷ ὄντι ἄμφω ὑπάρχει, ἢ ὅτι ὄντι ἐκεῖνο ὑπάρχει, ἢ ὅτι αὐτό ἐστιν, ᾧ ὑπάρχει, οὗ αὐτὸ κατηγορεῖται.

Καθ' αὑτὰ f δὲ εἶναι λέγεται, ὅσαπερ σημαίνει τὰ χήματα,

Hoc enim hoc esse, hoc huic accidisse significat. Eodem modo res habet in iis, quæ dicta sunt, cum hominem musicum esse dicimus, & musicum hominem, aut album musicum, aut hunc album: hoc quidem, quia ambo eidem acciderunt: illud autem, quia c enti accidit: musicum vero hominem esse, quia huic accidit musicum. Sic d autem & album esse dicitur, quia sit illud, cui accidit. Ea e igitur, quæ per accidens esse dicuntur, hoc pacto dicuntur, aut quia ambo eidem enti insunt, aut quia illud inest enti, aut quia ipsum est id, cui inest illud, de quo ipsum prædicatur.

Per se f autem esse ea omnia dicuntur, quæ prædicationis

Aristoteles capite superiori text. 7. ait, hominem musicum accidere Corisco. Nam siue vtramque extremum pertineat ad essentiam eiusdem tertii, siue alterum ad essentiam alterius, semper illa sic erunt affecta inter se, vt non sint plura entia (saltem completa) sed ad vnam, & eandem essentiam pertineant: vbi autem vna tantum essentia cernitur, non reperitur ratio entis per accidens; vt hoc loco sermo est de ente per accidens. Ita fit, vt nullum ex his pronuntiatis, Animal est rationale, rationale est animal, Sensitiuum est viuens, Animal est homo, & similibus, sit propositio per accidens ex iis, quæ hoc loco traduntur; quod eodem modo in accidentibus obseruandum est. Adde porro, accidendi verbum, etsi hoc loco non complectitur prædicationes essentiales, complecti tamen omnes accidentarias, etiamsi pertineant ad secundum modum dicendi per se, neque enim minus est ens per accidens homo disciplinæ capax, quam homo musicus, & sic in cæteris.

c *Quia enti accidit.* Quemadmodum superiori capite, text. 7. quia subiectum erat vnum, ideo accidentia, quæ in eo inerant, tum comparata inter se, tum etiam cum ipso subiecto dicebantur vnum, ita nunc, quia subiectum est ens, idcirco accidentia, quæ in eo insunt, vtroque modo collata, dicuntur ens; solum enim subiectum, quia est substantia, iudicat Arist. dignum & nomine entis & vnius. Vnde colliges, non mirum esse, quod Arist. superiori cap. tex. 12. cum definiuit ea, quæ sunt vnum numero, solas substantias complexus fuerit, vt in eum locum diximus.

d *Sic autem & album esse dicitur, quia sit illud.* Docet idem vsuuenire in enuntiationibus, in quibus solum verbum, est, prædicant: quod accidit in iis, in quibus copulat prædicatum cum subiecto. Nam, vt dicimus, album esse musicum, quia Socrates est musicus, cui accidit esse album, aut contra, ita dicimus album esse, quia Socrates est (siue existit) cui accidit esse album: atque hoc pertinet ad primum genus entium per accidens. Exemplum secundi generis erit, si dicas, homo est; quod pronuntiatum ideo est verum, quia existere accidit homini. In tertio autem genere non potest exemplum afferri, quia verbum, quatenus verbum est, nunquam subiicitur, vt Dialectici cum Arist. lib. 1. de interpret. c. 3. volunt. Aduerte tamen, cum hæc dicuntur entia per accidens, non sumi ens, vt significat essentiam, sed existentiam; proinde quasi obiter adiecta esse intelligantur.

Verbum, vt verbum est, nunquam subiici.

e *Ea igitur, &c.* Summatim colligit, quæ dixerat; quo loco nomine entis intelligit substantiam, eo quod nulla entia dicuntur vnum ens per accidens, nisi ratione substantiæ, quod est primum ens: dicuntur autem ens ratione substantiæ, vel quia vtrumque inest in eadem, vt album, musicum, vel quia alterum est substantia, alterum accidens, quod in illa inest; vt homo albus, de quo fiunt duæ enuntiationes, Homo est albus, & album est homo.

Cur Aristot. entia per accidēs in enunciationibus tradiderit.

Aduerte autem, ideo Arist. potius tradidisse genera entium per accidens in enuntiationibus, quam extra, quia vt duo entia dicantur, vnum ens per accidens, necesse est, vt alterum de altero dici possit, quo pacto se habent homo albus, non autem homo, albedo: atq; hinc fit, vt ex homine albo, duo entia per accidens efficiantur: vnum, in quo subiicitur homo, & prædicatur album: alterum, in quo album subiicitur, & homo prædicatur, alioqui vnum est tantū ens per accidens: siue enim dicas homo albus, siue albus homo, semper albedo, quæ significatur nomine albi, est forma hominis: at cum alterū de altero vicissim prædicatur, ea de causa alterutrū iudicatur alterius forma, quia semper id, quod prædicatur, quatenus prædicatur, habet rationem formæ.

Ens per se & reale, duabus diuisionibus distinguitur.

f *Per se autem, &c.* Iam distinguit ens per se, ac reale (de hoc enim loquutus est hactenus) duabus diuisionibus: primum in decem prædicamenta, ad quæ mox videtur reuocare entia rationis; deinde in id, quod est actu, & quod est potentia. Ait igitur, entia per se, esse ea, quæ, siue quorum nomina prædicationis figuras significant, id est, prædicamenta ipsa, seu potius ea, quæ

ea, quæ in prædicamentis ponuntur. Figuræ enim prędicationis nihil aliud sunt hoc loco, quam series quædam rerum, quæ peculiari aliquo modo prædicantur de primis substantiis: quæ series apud Scholasticos distinctionis gratia dicuntur prædicamenta, paulum immutato prædicationis nomine, quod Græcis est κατηγορία. *Prædicamẽta esse figuras prædicationis.*

σχήματα τῆς κατηγορίας· ὁσαχῶς g γὰρ λέγεται, τοσαυταχῶς τὸ εἶναι σημαίνει. ἐπεὶ h οὖν τῶν κατηγορουμένων τὰ μὲν τί ἐστι σημαίνει, τὰ δὲ ποιόν, τὰ δὲ ποσόν, τὰ δὲ πρός τι, τὰ δὲ ποιεῖν ἢ πάσχειν, τὰ δὲ πού, τὰ δὲ πότε, ἑκάστῳ τούτων τὸ εἶναι ταὐτὸ σημαίνει. οὐδὲν i γὰρ διαφέρει τὸ ἄνθρωπος ὑγιαίνων ἐστίν, ἢ τὸ ἄνθρωπος ὑγιαίνει. ἢ τὸ ἄνθρωπος βαδίζων ἐστίν, ἢ τέμνων, καὶ ἄνθρωπος βαδίζειν, ἢ τέμνειν· ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων.

Ἔτι k τὸ εἶναι σημαίνει καὶ τὸ ἐστὶν ὅτι ἀληθές, τὸ δὲ μὴ εἶναι ὅτι οὐκ ἀληθὲς ἀλλὰ ψεῦδος, ὁμοίως καὶ ἐπὶ καταφάσεως καὶ ἀποφάσεως; οἷον, ὅτι ἐστὶ Σωκράτης μουσικός, ὅτι ἀληθὲς τοῦτο, ἢ ὅτι Σωκράτης οὐ λευκός, ὅτι ἀληθές· τὸ δ' οὐκ ἔστιν ἡ διάμετρος ἀσύμμετρος ὅτι ψεῦδος.

Ἔτι

prædicationis figuras significant: quot g enim modis dicuntur, tot ipsum esse significant. Quoniam h igitur eorum, quæ prædicantur, alia quid quidque sit, alia quale, alia quantum, alia ad aliquid, alia agere, aut pati, alia vbi, alia quando significant: ipsum esse idem significat, quod horum quodque. Nihil i enim differunt, homo valens est, & homo valet, aut, homo ambulans est, vel secans, & hominem ambulare, vel secare: eodemque modo res habet in cæteris.

Præterea k ipsum esse, ipsumque est, verum esse significat: ipsum autem non esse, non esse verum, sed falsum, æque in in affirmatione & negatione: vt si dicas, Socratem esse musicum, quia hoc verum sit: aut Socratem non esse album, quia verum: diametrum autem non esse incommensurabilem, quia falsum.

Ad

g *Quot enim modis.* Probat tot esse genera entium per se, quot sunt genera eorum, quæ significantur vocibus pertinentibus per se ad aliquod prædicamentum: quot enim modis, inquit, eiusmodi res prædicantur de primis substantiis, tot sunt simplices modi essendi earum rerum, ac proinde tot genera entium per se. Prædicamenta enim ad distinguendas rerum naturas & essentias instituta, seu potius inuenta sunt. *Ex modis prædicandi octo genera entiũ per se.*

h *Quoniam igitur eorum.* Colligit ex octo modis prædicandi de primis substantiis octo genera entium per se. Vnum est substantia, quam vocat, quid est, quia ea sola prædicatur de primis substantiis in quæstione quid est: alterum qualitas, tertium quantitas, quartum relatio, quintum actio, sextum passio, septimum existentia in loco, octauum ac postremum existentia in tempore. Addit Auerroes com. 4. aut breuitatis causa factum esse, vt Arist. non meminerit situs & habitus, aut certe, quia illa parum habent momenti, quod magis placet. Satis enim breuiter duo verba adiungi poterant, nec longa vnquam videntur, quæ suis locis necessario adhibentur. Vsus est autem potius nominibus concretis, quam abstractis, quia hæc sola prædicantur de primis substantiis. *Vide finem sect. 5. q. 5. hoc cap.* *Cur non meminerit Arist. situs & habitus.*

Ex hoc loco patet, opinionem Auicennæ, dicentis, concreta accidentium significare præcipue substantiam, alienam esse à sententia Arist. Si enim Arist. ita sensisset, non distinxisset hoc loco entia diuersorum prædicamentorum per nomina concreta, nec diuersa prædicamenta colligerentur ex variis modis, quibus entia prædicantur de primis substantiis, cùm de illis non prædicentur nisi concrete. Quod idem hoc loco Auerr. & Alex. Alensis contra Auicennam colligunt. *Refellitur Auicenna.*

i *Nihil enim hæc.* Si quis putet, enuntiationes, in quibus verba adiectiua affirmantur de subiectis non pertinere ad prædicationem entis, eo quod in illis non exprimatur verbum, Est, vt si quis dicat, homo agit, homo patitur, occurrit Aristoteles, eandem esse rationem in his, atque in pronuntiatis, in quibus verbum, est, aperte ponitur. Nihil enim interest, quod ad sensum attinet, dicasne, Homo conualescit, an homo est conualescens, & ita in cæteris: siquidem verba adiectiua, in verbum, Est, & proprium participium resoluuntur, nempe, vt posteriora in priora, quod Alensis annotauit hoc loco. Aut dic, Aristotelem his verbis rationem reddere eius, quod proxime dixerat, ipsum esse idem significare quod horum quodque; intellige autẽ, ipsum esse non simpliciter, sed suo modo contractum ad speciales essendi rationes, vt patebit ex participiis adiunctis. *Enuntiationes verbis adiectiuis constantes, vt se habeãt ad prædicamenta.*

k *Præterea ipsum esse.* Addit quoddam genus entis, quod dicitur verum, cui opponitur quoddam genus non entis, quod dicitur falsum. Vnde patet, non sumi hoc loco verum pro vero, quod conuertitur cum ente, de quo lib. 4. c. 2. q. 6. disseruimus. Nam verum, cui opponitur falsum, in sola compositione & diuisione consistit: quod autem cum ente conuertitur, sequitur simplicem conceptum rei; quæ omnia ex eo loco perspicua sunt. Duabus autem de causis videtur Aristoteles distributo ente reali in prædicamenta inseruisse hanc explicationem entis, & non entis, antequam rursus distingueret ens reale in ens actu, & in ens potentia. *Verũ additur vt entis genus quoddam.* *Duæ causæ, cur explicatũ sit verum hoc loco.*

Vna,

Vna, quia verum & falsum, de quibus hic est sermo, consistunt in affirmatione & negatione, quæ ex mutua rerum, quæ in prædicamentis ponuntur, comparatione fiunt. Altera, vt inueniret non tantum hæc, sed alia omnia entia rationis reuocari ad res, quæ ponuntur in prædicamentis. Vt enim tunc veritas & falsitas fundantur in rebus, cum aliæ de aliis, aut eædem de se ipsis affirmantur aut negantur: ita reliqua entia rationis tunc illis conueniunt, aut saltem suo modo existunt, cum illæ hoc vel illo modo ab intellectu apprehenduntur, aliove modo tractantur, vt ex dicendis patebit. Quod igitur ens interdum sumatur pro vero complexo, & non ens pro opposito falso, ex eo patet, quia vt significemus pronuntiatum esse verum, sæpe dicimus; Ita est: vt autem declaremus esse falsum, dicere solemus; Non ita est: quo loquendi modo Aristoteles vtitur initio librorum de Posteriori resolutione, cum *lib. 1. c. 1. tex. 1. & 2.* ait, *Ante demonstrationem oportere præcognoscere de quibusdam pronuntiatis, quod sint.*

Quo pacto veri & falsi nomina hoc loco capiantur.

Si quis autem quærat, quonam pacto sumantur nomina veri & falsi, cum alterum dicitur ens, alterum non ens, formaliterne, hoc est, pro relationibus veritatis & falsitatis, an vero pro fundamentis, quæ sunt ipsæ compositiones & diuisiones rerum, quas facit intellectus affirmando aut negando. Respondendum est, accipi pro fundamentis. Itaque sensus verborum Aristotelis hic est, ens præter eam significationem, qua distribuitur in Prædicamenta, significare etiam fundamenta veritatis complexæ tam affirmatiua, quam negatiua, vt Socratem esse musicum, Socratem non esse album. Non ens autem, præter significationem, qua significat negationem entium ad prædicamenta spectantium significare fundamenta falsitatis siue affirmatiua, siue negatiua, vt Socratem esse lapidem, diametrum esse commensurabilem lateri quadrati. Hoc autem ita esse, ex eo colliges, quia Aristoteles in prædicamentis *cap. de substant. & in postprædicam. cap. de modis prioru.* cum ait, ex eo, quod res est, aut non est, oratio vera aut falsa dicitur, non ipsam veritatem, sed fundamenta veritatis vocat rem esse, nec ipsam falsitatem, sed falsitatis fundamenta rem non esse. Quod idem in vsu loquendi de veritate simplici, & eius fundamento cernere est; neq; enim ipsam simplicem veritatem, sed eius fundamentum appellamus ens. Hoc tamen interest, quod fundamentum veritatis simplicis est ens reale, veritatis autem complexæ, & oppositæ falsitatis, est ens rationis, ipsa videlicet compositio, aut diuisio extremorum affirmationis, aut negationis, quæ compositio & diuisio non sunt in rebus, sed fiunt opere intellectus, vt Aristoteles docet lib. 6. *tex.* 8. quo loco id explicabimus.

Pronuntiatũ Arist. explicatur.

Fundamẽta veritatis simplicis & complexa quo pacto differant.

Ἔτι l τὸ εἶναι σημαίνει καὶ τὸ ὂν, τὸ μὲν δυνάμει m ῥητὸν, τὸ δ' ἐντελεχείᾳ τῶν εἰρημένων τούτων. ὁρῶν τε γὰρ εἶναί φαμεν, καὶ τὸ δυνάμει ῥητῶς ὁρῶν, καὶ τὸ ἐντελεχείᾳ· καὶ τὸ ἐπίστασθαι ὡσαύτως, καὶ τὸ δυνάμενον χρῆσθαι τῇ ἐπιστήμῃ, καὶ τὸ χρώμενον· καὶ n τὸ ἠρεμοῦν, καὶ ᾧ ἤδη ὑπάρχει ἠρεμία, καὶ τὸ δυνάμενον ἠρεμεῖν. ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν οὐσιῶν. καὶ o γὰρ Ἑρμῆν ἐν τῷ λίθῳ φαμὲν εἶναι, καὶ p τὸ ἥμισυ τῆς γραμμῆς·

καὶ q

Ad l hac ipsum esse, & ipsum ens partim significat id, quod potentia efferri potest, partim, quod actu horum ipsorum, quæ dicta sunt. Videns enim dicimus, & quod expresse m dicitur potentia videns, & quod actu: eodemque modo scire, & quod scientia vti potest, & quod vtitur, quiescensque n & id, cui quies iam inest, & quod potest quiescere. Æque autem & in substantiis id euenit. Nam & o Mercurium in lapide esse dicimus, & p dimidium lineæ,

& q

Diuisio entis in ens actu, & ens potentia.

l *Ad hac ipsum.* Distinguit ens in ens actu, & ens potentia: quam diuisionem refert ad ea entia, quæ dicta sunt, hoc est, ad ea, quæ sunt distributa in prædicamenta. Vt enim lib. 9. & 12. patebit, vnumquodque genus rerum pertinentium ad quodlibet prædicamentum, diuidi potest in ens actu, & ens potentia.

m *Expresse dicitur potentia.* Quasi dicat (particula diminuente plane adiecta) Nam videns, simpliciter prolatum, significat id, quod actu videlicet, nisi sumatur improprie, quod in aliis etiam est obseruandum.

n *Quiescensque.* Cum quies sit priuatio motus, ac proinde non sit ens reale, videtur his verbis, nomine quietis significari existentia in loco, vt id dicatur quiescens potentia, quod mouetur ad locum: id autem quiescere, quod iam locum obtinet.

Figura maxime repræsentat formam substantialem.

o *Nam & Mercurium.* Vtitur exemplo statuæ Mercurii, eo quod figura ex omnibus accidentibus maxime videtur repræsentare formam substantialem. Vnde ex figurarum potissimum discrimine solemus specificam viuentium distinctionem colligere. Statua igitur est potentia in lapide, antequam fiat, quia ex lapide fieri potest.

p *Est dimidium lineæ.* Videtur hoc exemplum afferri in gratiam Pythagoreorum, qui entia mathematica substantias rerum esse dicebant: iuxta quam sententiam dimidium lineæ est substantia quædam existens potentia in tota linea, quasi possit per diuisionem totius fieri vna quædam numero substantia per se ac separatim existens.

q Est

καὶ σῖτον τὸν μήπω ἁδρόν. πότε δὲ δυνατὸν, καὶ πότε οὔπω, ἐν ἄλλοις διοριστέον.

& q frumentum id, quod nondum maturatum est. Quando autem aliquid possibile sit, & quando nondum sit, alibi r explicandum est.

q *Est frumentum.* Affert exemplum veræ substantiæ. Quo loco ne mireris, quod non dicat frumentum (potentia nimirum) esse in eo, quod nondum maturum euasit: quemadmodum dixit, Mercurium esse potentia in lapide, &c. sed id, quod nondum maturum euasit, esse frumentum potentia. Vtrumque enim dici potest, magis tamen proprie dicitur aliquid esse potentia in re, ex qua fieri potest, quam hæc esse illud potentia.

r *Alibi explicandum.* Hoc faciet Aristoteles libro 9. huius operis, ibique diuisionem hanc fuse explicabit.

Num ad primum Philosophum pertineat agere de prædicamentis.

QVÆST. I.

Quod ad solum Dialecticum id videatur spectare. C

SECTIO I.

Quæ deve agendum in præsentia.

CVM entis per se ac realis duæ in hoc capite tradantur diuisiones, vna in decem prædicamenta, altera in ens actu & potentia: sola prior à nobis hoc loco discutienda est; non solum, quia tam multa complectitur, vt necesse sit in eius explicatione non parum immorari, sed etiam, quia de posteriori, toto D lib. 9. differendum est. Qua in re illud principio quærat aliquis: Num ad primum Philosophum, an potius ad Dialecticum, an vero ad alium artificem, omnesve, aut nullum, de prædicamentis agere pertineat. Quod autem soli Dialectico hoc munus sit deferendum, his argumentis ostendi videtur. Primum, quia eadem tractatio non pertinet ad diuersas disciplinas: at prædicamenta perspicue tractantur à Dialectico, vt patet ex libr. prædicamen- E torum Aristotelis, quem omnes alicuius nominis Authores, cum Græci, tum Latini, ac etiam Arabes faciunt primum librum Dialecticæ, siue Logicæ. Deinde, quia Aristoteles in omnibus pene libris Logicis eandem tractationem vt præmissam supponit, quod videre est 1. *lib. Topicor. cap.* 7. *&* 1. *lib. Poster. cap.* 18. *textu* 35. *& cap.* 11. *textu* 31. *Vide Boetium ad initium comment. in prædicam. Ammon. in præfat. prædicam. Auerr. in lib. Prædic. comm.* 1. *Simpli. in* F *præfat. supra prædicam.*

Quod ad solum ptinere Dialecticũ. Primũ arg. — *2. argum.*

Postremo, quia prædicamenta distinguuntur per varios modos prædicandi de primis substantiis, vt hoc ipso loco tradit Aristoteles; vnde & Categoriarum, hoc est, prædicationũ siue prædicamentorum appellationem acceperunt: prædicationum autem tractationem ad Dialecticum spectare, nemo dubitat.

3. argum.

Quod vero è contrario solus primus Philosophus de prædicamentis agat, ex eo primum probatur, quia solius primi Philosophi est tradere generalem diuisionem entis, & summis generibus rerum inuentis, ad ea quasi prima capita, omnia, quæ quoquo modo sunt, reuocare. Deinde, quia modi prædicandi, quibus hoc loco Aristoteles prædicamenta distinguit, fundantur in modis essendi, per quos illa prius natura distinguuntur, quam per modos prædicandi. Quare cum solus primus Philosophus de modis essendi agat, ad eum solum spectabit de prædicamentis agere. Postremo, quia prædicamenta nihil aliud sunt, quam series quædam generum, specierum, & indiuiduorum: at agere de generibus, speciebus, & indiuiduis (quatenus tamen de indiuiduis disputari potest) ad solum Metaphysicum spectat: sunt enim hæc affectiones quædam entium, quatenus entia sunt, vt ipse Aristoteles ad calcem capit. 2. superioris libri, *text.* 6. docet.

Quod ad solum Metaphysicum. Probatur 1. — *2.* — *3.*

Si quis tamen diligentius rem consideret, potius fortasse dixerit, nulli certæ facultati prædicamentorum tractationẽ esse tribuendam. Nam si de accurata eorum tractatione quæstio est, nulla omnino datur scientia, quæ sola ipsa ac per se de prædicamentis agat, cum nulla sit omnino, quæ genera omnia, & species rerum persequi possit, sed vnaquæque particularium, certam & designatam eorum partem ex ea tota rerum vniuersitate tractandam desumit, cuius solum genera & species, eorumque principia & proprietates considerat, vt Arist. docet initio superioris libri, ipsa autem Metaphysica, ea, quæ omnibus communia sunt, ex peculiari officio explicat.

Ad nullã certam sciẽtiam ptinere suadetur.

Quod si quis obiiciat, satis esse ad prædicamentorum explicationem nosse in vnaquaque entium serie hæc esse superiora, illa vero inferiora, idque haud dubie teneri posse, ignoratis naturis superiorum & inferiorum: satis apertum est, ne hoc quidem posse ab vna tantum, atque eadem scientia tradi, cum certam quæque materiam suæ considerationis habeat, extra quam vagari ex pro-

Obiectio.

proprio officio non potest. Si vero quæstio est de rudi quadam, & quasi adumbrata prædicamentorum descriptione, cum ea videatur necessaria ante omnem scientiam (oportet enim quemque artificem nosse ex tota hac rerum vniuersitate de quo entium genere acturus sit) nemo est, qui communibus naturæ præsidiis adiutus, eam, quatenus satis est, comparare non possit.

Quid sit prædicamentum.

SECTIO II.

Nominis notatio & origo.

PRo huius quæstionis explicatione aduerte id, quod nos prædicamentum dicimus, Græcos κατηγορίας appellare, quod verbum si Porphyrio & Dexippo credimus, è medio foro in Lyceum transtulit Aristoteles. Nam cum κατηγορία publicam accusationem significaret, Aristoteles id verbum traduxit ad prædicationem, enuntiationemque alicuius de aliquo. Nisi malis cum Ammonio in iis quæ ad Isagogen Porphyrii præfatur τὰς κατηγορίας dictas, paullum immutato verbo, quasi ἀγορεύσεις κατά τινων, id est, de quibusdã attributiones, & enuntiationes: quo pacto verbum proprie, non figurate vsurpabitur. *Lege Simpl. ad init. prædicam.*

Cæterum, quia familiare est non Philosophis modo, sed vulgo etiam, vt verba, quæ actionem significant, sæpenumero sumantur pro iis, quæ modo aliquo sub actionem cadunt, quo pacto homines congregatos, in vnumque conuenientes, congregationem conuentumque, res, ex quibus fit mistio, mistionem, & id, quod concipimus, conceptionem, conceptumque appellamus: hinc effectum est, vt nomen τῆς κατηγορίας ἀντὶ τοῦ κατηγορουμένου, id est, pro eo, quod prædicatur & enuntiatur de aliquo accipi consueuerit. Hac ratione vocat Augustinus in libro *de decem Categoriis, capite* 1. *tomo* 1. animal Categoriam substantiæ, & disciplinam Categoriam qualitatis. Damascenus in libro de Dialectica, capit. 20. Categorias inde nuncupatas affirmat, quod de aliquo dicantur: quo pacto idem est, κατηγορία atque κατηγόρημα, quod Cicero lib. 4. Tusculan. quæst. definit esse id, *quod de aliquo aut aliquibus dicitur.* Lege etiam Isid. lib. 2. Etym. cap. 27. Atque in hac significatione sumitur apud nos prædicamenti nomen non pro ipsa prædicatione, quemadmodum nec prædicati vocabulum pro prædicatione, sed pro eo, quod prædicatur. Itaque apud Græcos, & actio prędicãdi, & id, quod prędicatur, dicitur κατηγορία, apud Latinos vero prædicandi actio non dicitur prædicamentum, sed prædicatio; contraque id, quod prædicatur, non dicitur prædicatio, sed prædicamentum: habetque se nomen Græcum τῆς κατηγορίας, & Latinum prædicamenti, quemadmodum nomina sectionis & segmenti: sectio enim significat & actionem secandi, & portionem, quæ secatur: at segmentum non significat ipsum secandi actum, sed partem, quæ secatur. Et quoniam ea, quæ prędicantur & enuntiatur de iis, quæ primo ac præcipue in rerum natura existunt, hoc est, de primis substantiis, in decem quasi classes redacta sunt à Philosophis, ipsa potissimum earum capita, quæ summa genera dicuntur dignatione quadam κατηγορίαι, prædicamentaque appellata sunt, quod de omnibus prædicentur: nec capita tantum ipsa, sed totæ etiam classes & coordinationes, quæ peculiari aliqua ratione de primis substantiis prædicantur: quæ horum nominum significatio est omnium vsurpatissima; eaq; vtitur Porphyrius in Isagoge, cap. de specie, cum ait: *in singulis prædicamentis esse singula summa genera: esse item quædam subalterna, quæ & genera sunt, ac species, deinde alia, quæ sunt species, non item genera, sub quibus sola indiuidua collocentur*: imo, etiam Aristoteles in ipsa libri prædicamentorum inscriptione. Nam cum singulis seorsum expositis ita concludit; *atque hæc de propositis generibus sint satis*: haud obscure innuit, se in hac significatione, Categoriarum inscriptionem intellexisse: sumit enim genus, vt Simplicius eum in locum (quicquid Græci dicant) pro tota collectione ex genere summo, & ex iis, quæ ab eo quasi oriuntur; quo pacto familiæ ex aliquo progenitore aut authore ductæ, appellantur genera. Atque in hac significatione prædicamenti proposita quæstio versatur.

Descriptio prædicamenti.

Potest autem prædicamentum hoc pacto sumptum, communi quadam ratione describi, Generis alicuius summi, & eorum, quę sub ipso sunt, naturalis dispositio. Nam neque omnia, de quib. disputari potest, sed sola genera, species & indiuidua, aliis etiã quibusdam adiectis conditionibus, iudicarunt Philosophi, per se disponenda esse in prædicamenta (quod merito factum esse in progressu patebit) nec dispositio eorũ, quæ in prædicamentis ponuntur, est excogitata; sed in rebus inuenta. Nam & distinctio superiorum & inferiorum inter se, non est distinctio rationis puræ, sed ex natura rei, vt ex cap. superiori perspicuum est, & ordo, qui hãc distinctionem supponit, nõ est arbitrarius, sed naturalis: si enim a superioribus ad inferiora proficiscaris, generationis ordinem tenebis; si ab inferioribus ad superiora, perfectionis; quorum ille in eadem re a partibus ad totum; hic à toto ad partes progredi solet.

Qui ordo in prædicamentis existat.

Prædicamentorum tractationem nec ad nullam scientiam spectare, nec ad solum Metaphysicum, aut ad omnes simul scientias.

SECTIO III.

1. Sententia.

NON desunt igitur, quibus placeat, prædicamentorum tractationem, si pro accurata & perfecta sumatur, ad solam Metaphysicam, aut ad omnes simul scientias pertinere, vt alia aliam eorum partem ex instituto explicet: si vero pro rudi quadam & inchoata, à singulis posse vendicari: quod necessaria videatur in ingressu cuiusque disciplinæ, & ad eam satis sint communia naturalis cognitionis præsidia, vt patet ex iis, quæ pro tertia quæstionis parte proposita sunt. Fatentur tamen, imperfectam eorum tractationem propterea tribui Dialecticæ siue Logicæ, quod ea ars, si recte quis velit procedere in capessendis disciplinis, prima sit omnium. Adduntque, eam non pertinere ad Logicam, quatenus Logica versatur in propria ac peculiari materia, sed quatenus tradit ea, quæ necessaria sunt ad cæteras scientias.

Refutatur.

Sed vt alia interim mittamus, tria sunt, quæ in hac sententia non placeant. Primum est, aliquam esse prædicamentorum tractationem, quæ etsi Logicæ tribuatur, re tamen vera ad nullam facultatem pertineat. Aut enim ea tractatio artificiosa est, aut artis expers: si artis expers, quid opus est quærere, ad quam artem pertineat? certe nos de ea non agimus: si tamen vlla est, quæ aliquid artis non habeat: quo enim pacto sine arte naturæ rerum in prædicamenta disponantur? Quod si artificiosa, ergo re vera ad aliquam artem ex instituto pertinet.

Logicam non esse necessariam in ingressu singularum scientiarum.

Alterum est, singulas disciplinas posse illam sibi vendicare, quia in singularum ingressu sit necessaria. Nam nec necessaria est in ingressu singularum, vt patet ex Mathematicis, & aliis plerisque, ne dicam, omnibus, præterquam fortasse Logicæ; nec si necessaria esset in ingressu aliquarum, continuo ad eas pertineret: posset enim ex alia arte supponi.

Tertium, prædicamenta non pertinere ad Logicam, quatenus versatur in propria & peculiari materia, hoc est, in ratione disserendi explicanda: sed quatenus tradit ea, quæ ad reliquas scientias sunt necessaria. Nihil enim re vera tradit Dialectica ad reliquas necessarium, quod non pertineat ad disserendi rationem. Quod si obiiciant, Isagogen Porphyrii, quæ prædicamentorum libro præmissa est, propterea non appellatam Isagogen Dialecticæ, aut alterius cuiusque partis Philosophiæ, quod imperfecta illa prædicamento-

A rum tractatio nullius facultatis propria sit: occurrendum est, cum Dialectica doctrinæ ordine sit prima omnium partium Philosophiæ; aut, vt alii volunt, omnes Philosophiæ partes naturæ ordine præcedat, iure potuisse Porphyrium eam, quam Dialecticæ Isagogen faciebat, absolute Isagogen appellare: quod idem Græci Authores annotarunt. Vnde nil mirum est, quod Simplicius ad initium commentariorum in prædicamenta, eum librum

Cur Porphyrii Isagoge absolute sit nuncupata non Dialecticæ aut alterius partis philosophiæ.

B dicat & esse proœmium ad totam Philosophiam, & primam partem Logicæ. *Vide Simplicium in prædicament. Boetium in Porphyr. in prologo, & Albe. ibidem tract. 1. cap. 2. ita nonnulli recentiores.*

2. Sententia.

Alii volunt, prædicamentorum tractationem siue perfectam & absolutam, siue imperfectam & inchoatã, ad solam Metaphysicam spectare: quod diuisio entis in prima genera, quæ sunt quasi species illius, ad eum artificem pertineat, qui agit de ente, vt ens est.

C Quocirca prædicamentorum librum, qui initio Logicæ explicari solet, ex Metaphysica desumptum esse, nec recte præponi Logicæ, quæ ex libris de interpretatione inchoari debet: sed collocandum esse inter Logicam, & cæteras facultates, quæ Logica posteriores sunt doctrinæ ordine: accuratam vero prædicamentorum explicationem ad initium libri septimi huius operis tradi debuisse.

Refellitur, librum prædicamentorum esse primam partem Logicæ.

D Sed pugnat primum cum hac noua opinione, omnium veterum, & Græcorum, & Latinorum, atque Arabum sententia, qui faciunt librum Categoriarum Aristotelis non modo partem Logicæ, sed etiam primam; nisi quod volunt indigere eam introductione aliqua, qua explicetur, quid sit genus, species, differentia, & cætera nonnulla: quam Aristoteles ex Topicis potissimum à præceptoribus depromendam voluit, quod fecit Porphyrius.

E Vide *Ammon. Simpl. Boet. Auerr. ad initium lib. prædicament. 1. Topic. cap. 4 & toto 5. libro Topicor.* Deinde, quod de iisdem rebus multæ simul scientiæ disputare possunt, non imperfecte solum, sed etiam perfecte, siue quatenus res eædem alio atque alio modo spectantur, quo pacto Physica & Geometria de magnitudine agunt: siue quatenus ex principiis eadem omnino conclusiones probantur, qua ratione Astrologus & naturalis Philosophus demon-

F strant terram esse rotundam: quod idem in tradendis prædicamentis euenire posse mox patebit. Item, quod aliqua pars Logicæ potest esse subalternata Metaphysicæ, vt re vera accidit in prædicamentorum explicatione, vt paulo post dicemus: tractatio autem subalternantis, & subalternatæ de rebus subalternatæ, non est prorsus eadem: alio enim modo

agit de angulo perspectiua, alio Geometria, A. & sic in cæteris. *Vide quæ docet Arist. 1. lib. poster. c. 5. tex. 42.* Postremo, quod proprius locus tradendæ cognitionis prædicamentorum in hoc opere, hic ipse liber est, in quo versamur: cum eius institutum sit explicatio analogiæ, cum entis, tum eius quasi proximarum specierum, & eorum, quæ communiter vtrisque conueniunt; tametsi in libris sequentibus omnia hæc explicatius traduntur, ac multo etiam accuratius traderentur, si Aristoteles huic operi vltimam adhibuisset manum.

B.

Prædicamentorum tractationem, & ad primum Philosophum, & ad Dialecticum, præcipue tamen ad primum Philosophum, spectare.

SECTIO IV.

Assertio quæstioni respondens.

DICENDVM igitur, prædicamentorum tractationem & ad primum Philosophum, & ad Dialecticum siue Logicum, alia tamen & alia ratione spectare; ac præcipue ad primum Philosophum; quod his rationibus intelliges.

1. Primum, quia genera, species, & indiuidua, quæ prædicamenta conficiunt, tribus modis spectari possunt: vno quoad ipsarum rerũ naturas absolute: altero, quatenus sunt vniuersales aut particulares: tertio, quatenus prædicabiles aut subiicibiles. *Ita Heruæus quodl. 1. quæst. 9. Paul. Sonc. 5. Metaphys. q. 13. Ferr. 3. Physicor. q. 5.* at prima consideratio, nec certe alicui scientiæ propria est, sed omnium realium communis, quatenus aliæ de aliis rerum naturis agunt; nec proprie dici potest consideratio prædicamentorum, cum prædicamenti nomen non significet res ipsas absolute, sed quatenus dispositæ sunt in certas coordinationes superiorum & inferiorum; secunda vero, cum sumatur ex modis essendi rerum, vt inferius patebit, ad solum primum Philosophum spectat: tertia denique ad Dialecticum perspicue pertinet, siquidē ad eum artificē pertinet aptitudo ad prædicationem & subiectionem, ad quem ipsi prædicationis & subiectionis actus pertinent; quare cum aptitudo ad prædicationem, & oppositam subiectionem, in modis essendi fundetur; necesse est fateri, & solum primum Philosophum ac Dialecticum de prædicamentis agere, & primum Philosophum præcipue.

2. Deinde, quia prædicamentorum tractatio, quatenus agit de generibus, speciebus, & indiuiduis, vt vniuersalia & particularia sunt, speculatiua est: quatenus vero agit de eisdem, vt sunt prædicabilia & subiicibilia, in oratione plane est practica: cum igitur prior consideratio ad nullam speculatiuam scientiam spectare possit, nisi ad primam philosophiam, quando nec Physicæ, nec Mathematicis attribuenda est; posterior autem ad nullam practicam, præterquam ad Dialecticam, perspicuum est, prædicamentorum explicationem & vtriusq; esse, nulliusq; alterius, & præcipue ad primam Philosophiam spectare: siquidem consideratio speculatiua eorum, quæ in prædicamentis ponuntur, cum magis penetret ad eorum naturas, præferenda est ei, quæ ad praxim disserendi refertur.

3. *Solam Metaphysicam & Dialecticam in toto genere entis versari.*

Tertio, quia inter omnes disciplinas (loquor autem de iis, quibus vtendum est, vt excludam sophisticam, & alias, à quibus cauendum) sola prima Philosophia & Dialectica in toto entis genere versantur, hæ quoque solæ de omnibus disserunt: tametsi illa ex necessariis, hæc ex probabilibus, quorum vtrumque docuit Aristoteles cap. 2. superioris libri, text. 5. qua de causa, illa omnium scientiarum domina, hæc communis omnium facultas eodem auctore dicitur, vt patet ex capit. 6. 1. Poster. text. 23. & ex cap. 2. 1. Physic. text. 8. Vtraque etiam à magnis Authoribus dicitur necessaria formandis artibus; tametsi quia prior quidem considerat communem rationem essendi rerum omnium, posterior autem communem rationem de omnibus disserendi: debet igitur vtraque nosse generalem diuisionem entis in prædicamenta: prior autem (*lege Platonem 7. lib. de Republ. Aug. libro 3. contra Academ. & 2. lib. de ordine, cap. 13. Boet. in commentar. supra Topic. Ciceronis: & quæ dixi in meo libro 1. in procem. capite 6. & 7. & Euseb. Cæsar. lib. 11. de preparat. Euangel. capit. 1.*) accuratius, & à priori, vt dicitur; posterior minus perfecte, & à posteriori.

4. Postremo, quia, quemadmodum sola prima Philosophia tradit principia intelligendi, vt omnia ex primis causis teneat; sic etiam sola Dialectica dirigit operationes intellectus, ne in disserendo erret: at neque principia intelligendi, quæ sunt primæ ac simplices rerum notitiæ obiectiuæ tradi possunt; nisi in distinguendo ente in prima rerum genera, eorumque differentias, quibus & prædicamenta inter se distinguuntur, & eorum genera quasi propagantur: nec operationes intellectus possunt à Dialectico ad recte disserendi finem dirigi, nisi is nouerit; quæ sint prima rerum genera, & quo pacto in suas species diducantur, siquidem in apprehensione horum, primæ operationis intellectus directio præcipue consistit: solus igitur primus Philosophus & Dialecticus de prædicamentis agunt, præcipue vero primus Philosophus.

C. D. E. F.

Exhib.

Soluuntur argumenta, quæ 1. sectio. quæstionis sunt proposita.

Ex his patet, quid ad ea, quæ initio quæstionis proposita sunt, respondendum sit. Primæ enim ac secundæ partis argumenta concludunt, & ad Dialecticum, & ad primum Philosophum eorum tractationem spectare; alia tamen & alia ratione ad Dialecticum, veluti ad subalternatum hac in re artificem: ad primum vero Philosophum, veluti ad subalternantem. Quod autem pro tertia parte propositum est, partim ex iis, quæ initio huius sectionis dicta sunt, facile dissolui potest, partim ex iis, quæ in secunda diximus, solutum relinquitur.

Obiectiones quædam:

SECTIO V.

Argumenta contra superiorum assertionem.

SVnt tamen, quæ contra hæc obiici possint. Primum ipse Aristoteles in procemio primi libri, cap. 2. perspicue docet, primum Philosophum non tenere omnia singulatim,
1. sed in commune, quod si non singulatim, ergo non attinet ad eum nosse, quot numero sint genera summa, ac multo minus, quot sint numero species: ac minime omnium descendere ad indiuidua, & cognoscere primas substantias, quæ sunt omnium Prædicamentorum veluti bases, singularia enim ab arte prætermittuntur.

2. Deinde celebre est illud Dialecticorum commune dictum, Generis, Speciei, & Indiuidui, imo & Prædicamenti nomina, esse vocabula intentionis secundæ, at primus Philosophus non agit de secundis intentionibus, sed de primis, vt iidem volunt. Ex quibus videtur perspicuum, non agere primum Philosophum de Prædicamentis.

3. Tertio, plane constat Dialecticum agere de verbis ac sermone, præcipue quidem de interiori, secundaria vero ratione de exteriori, qui interioris signum est, at Prædicamenta non constant verbis, sed rebus etiam, quatenus constant prædicabilibus & subiicibilibus, vt talia sunt. Nam vt res, non nomina rerum, sunt genera, species, & indiuidua: ita res non nomina prædicari ac subiici possunt, quæ enim insunt in eo, de quo dicuntur, ea solum de eo vere prædicari possunt, vt animal de homine, & homo de Socrate, non animalis aut hominis nomen, de hominis aut Socratis vocabulo.

4. Postremo, quouis modo quis dicat, Dialecticum de prædicabilibus & subiicibilibus agere; certe non spectat ad ipsam eius artem (quicquid de eius vsu ex probabilibus disserendi sentiendum sit) omnia prædicabilia & subiicibilia secundum ordinem superiorum

A & inferiorum distinguere, eorumque numerum tenere. Satis enim illi est, si genera ipsa prædicabilium & subiicibilium cognoscat, eaque in suas species, aut quasi species, diducat; quod facit, cum tradit alia prædicari in quæstione *Quid est*, alia in quæstione *Quale est*, alia essentialiter, alia accidentaliter, alia item necessario, alia contingenter: ex quorũ modorum prædicandi complicationibus inter se, quinque vulgatas Prædicabilium spe-
B cies colligit, Genus, Speciem, Differentiam, Proprium, & Accidens. Addere autem, quot numero sint genera ipsa, quot species, &c. scireque quibus in rebus notiones generis, speciei, & cæterorum inueniantur, id iam non cadit sub artem, quæ nec singularia, nec infinita considerat, nec ea, quæ sunt peraccidens. Non spectat igitur ad Dialecticum de Prædicamentis agere, quæ nisi numerum istorum teneas, intelligere non possis.

C

Obiectorum solutio:

SECTIO VI.

VErum ad primum dices, Metaphysicum non agere de iis omnibus, quæ in prædicamentis ponuntur, nisi quatenus cadunt sub quibusdam valde generalibus diuisionibus: veluti de decem primis generibus,
D quæ ex modorum essendi generalissima diuisione colliguntur, de primis & secundis substantiis sub ratione communi primarum & secundarum, non de hac & illa prima, nec de omnibus secundis; sed de primis illis substantiæ generibus, materialium scilicet, & materiæ expertium, de quantitate discreta & continua, huiusque primis speciebus, de quatuor primis generibus qualitatum, & ita in cæteris, quod certe non est ad singula descen-
E dere.

Soluitur 1. argument. Qua ratione Metaphysicus de rebus prædicamentorum agat.

Quod si obiicias, genera summa, vt talia sunt, esse singularia quædam, ac proinde non cadere sub artem, quemadmodum nec primam hanc substantiam, aut illam, illud intelligas, oportet, non esse prorsus interdictum Philosophis agere de quibusdam singularibus etiam, vt talia sunt, si in eis ratio aliqua vniuersitatis cernatur: quo pacto primus Philosophus agit de Deo singularissimo qui-
F dem; sed qui omnia virtute ac eminentia propriæ naturæ in se contineat. Cum ergo genera summa, imo, & cætera genera, & species, quæ sub eis continentur, singularia sint, quatenus hæc genera, & hæ species; vniuersalia vero, quatenus naturæ quædam notionibus generum & specierum subiectæ: nihil impedit, quo minus de eis agat primus Philoso-

Obiectio.

Solutio.

De quibus singularibus non sit interdictum agere.

phus, etiam quatenus sunt hæc genera aut species: sed hoc interest, quod agit distincte aut determinare de iis, quæ (vt diximus ex diuisionibus admodum generalibus colliguntur; confuse autem ac implicite de iis, quæ sub istis continentur, vnde non descendit ad mera indiuidua, quatenus hæc vel illa sunt, sed in commune, quatenus entia indiuidua.

Soluitur argum. 2. Ad secundum dicito, genera & species, & indiuidua, non esse re vera secundas intentiones, nisi quatenus prædicata & subiecta sunt: primum autem Philosophum non agere hoc pacto de generibus, speciebus, & indiuiduis: sed quatenus sunt vniuersalia & particularia. Num autem hæc non solum quatenus prædicata & subiecta sunt, sed etiam quatenus prædicabilia & subiicibilia, modo aliquo secundæ intentiones dici possint, tum patebit, cum de vniuersalibus disseremus.

Soluitur argum. 3. Ad tertium, non res quidem, sed verba ad Dialecticum præcipue spectare: siquidem ex his conficit ille, quicquid arte propria conficere iubetur, non ex rebus significatis. At cum de Prædicamentis agitur, quia res sunt, quæ præcipue prædicantur & subiiciuntur, vt ex dictis patet: non dubium esse, quin Prædicamenta ex rebus præcipue constent. Hinc orta est quæstio illa apud interpretes libri Prædicamentorum Aristot. agatne illa in eo de rebus, an de verbis. Qui enim finem ac officium Dialectici considerant (vt faciunt Alexan. Aphro. Simplic. Boet. ad initium Prædicam. & alii inferius citandi) de verbis simplicibus, tanquam de primis disserendi elementis agi affirmant: qui vero ipsam prædicabilium & subiicibilium rationem expendunt, (vt faciunt Auerr. ad initium Prædicam. Eustratius, quem refert Ammo. in præf. Prædica. & alii,) potius de rebus agi volunt: sed controuersia hoc modo componenda. Disputari quidem in eo libro & de verbis, & de rebus: quod ipsum ex toto libri progressu facile est intelligere (ac merito quidem, cum nec res ipsæ prædicentur aut subiiciantur nisi per verba, nec verba item nisi loco rerum) attamen, quia Dialectica præcipue ad sermonem attendit, potissimum vero ad interiorem, vnde sermocinalis & rationalis, non realis dicitur, nec vero in docendo agit de verbis ad tradendam in ipsa arte rerum cognitionem, sed potius cum de rebus sermo incidit, id totum confert ad verborum vsum in disserendo; idcirco placet magis sententia eorum, qui dicunt Aristotelem in eo libro præcipue agere de vocibus simplicibus nondum in enunciationis formam copulatis, quatenus mediis simplicibus conceptibus aptæ sunt,

Agatne in Prædicamentis Aristoteles de rebus, an de verbis.

Aristotelem præcipue agere in eo libro de vocibus.

A vt in enunciatione prædicentur aut subiiciantur: quod Græci omnes volunt, Porphyrius: Ammonius, Simplicius, Dexippus: & vt Porphyrius & Simplicius referunt, Iamblichus, Alexander, Herminus, Ægæus, Syrianus, & ex Latinis Boetius, atque alii complures: in quibus videtur esse Magnus Albertus initio commentariorum in eum librum, & Diuus Thomas in præfationem librorum de interpretatione. Ponuntur igitur præcipue B res in Prædicamentis, tam vt à Metaphysico, quam vt à Dialectico spectantur; cum rebus præcipue, & modi essendi, quibus distinguuntur, & prædicandi conueniant; sed tamen in iis ipsis tradendis non præcipue ad res, sed ad voces, tanquam ad prima disserendi principia & elementa Dialecticus attendit.

Res potissimum in Prædicamentis ponuntur.

Ad voces tamen præcipue attendit Logicus.

Soluitur argum. 4. Ad quartum eodem modo, quo ad primum respondendum est, non enim latius C agit Dialecticus de Prædicamentis, quam primus Philosophus, cui ea in re est subalternatus: loquor autem de Dialectico, vt docet, non vt ex probabilibus disserit, quo pacto latius illum vagari, quam primum Philosophum superiori lib. ad cap. 2. in commen. super text. 5. annotauimus. Cum autem obiicitur, satis esse Dialectico (docentem intellige) si genera ipsa prædicabilium & subiicibilium cognoscat, eaque in suas species, aut quasi spe-D cies distinguat, etiamsi ignoret, quot numero sint genera, species, &c & quibus in rebus huiusmodi notiones inueniantur, respondendum est, non satis id esse, cum necesse sit, vt quædam etiam eorum indiuidua eaq; præcipua & quasi capita cognoscat Nec vero singularia prædicabilia, quæ à Dialectico in Prædicamentis tractantur, esse pure singularia (vt dictum est) aut multitudine infinita, vt sub artem cadere nequeant, aut denique ad ipsas E eorum prædicandi aptitudines cognoscendas per accidens facere cognitionem naturarum, quæ prædicantur, quam Dialecticus à primo Philosopho, vt a subalternante ea in re artifice mutuatur.

Scrupulus Caietani. Superest in prædicamentis scrupulus Caietani euellendus, qui ex eo probat à Dialectico in Prædicamentorum tractatione non agi de ordinibus prædicabilium & subiicibilium, quia tractatio de aptitudine ad prædi-F cationem, pertinet ad libros de interpretatione, in quibus agitur de prædicatione ipsa, siue actu prædicandi: *Aptitudo enim* (inquit) *sine actu intelligi non potest.* Est enim respondendum, etsi aptitudo non intelligitur sine actu, ac proinde non in alia scientia de actu agitur, in alia de aptitudine: non est tamen necesse, vt qua in parte agitur de actu, in eadem

Euellitur.

De actu & aptitudine.

dem

etsi in eadem scientia agatur, non tamen opus est vt in eadem scientia parte de vtraq; simul agatur.

dem agatur de aptitudine. Potest enim præcedere vel explicatio actus, quod vtrique perfectionis ordo postulat, vel etiam explicatio potentiæ, quod poscit generationis ordo, modo prius habeatur qualiscunque cognitio actus. Hoc enim posterius fecit Aristoteles in Physicorum libris, cum explicauit naturam & motum. Quanquam enim natura, vt natura est, definiatur per aptitudinem ad motum, ac proinde sine motu intelligi non possit, vt ipse etiam affirmat: cum tamen ille seruauit ordinem in vtriusque explicatione, vt in secundo libro de natura, in 3. Phys. c. 1. text. 1. de motu disputauerit. Quod ideo facere potuit, quia antequam naturam per motum definiret iam per se notum erat, motum esse: eiusque si non accurata, certe quæ satis esset, notitia habebatur. Eodem igitur modo prius agit Dialecticus de prædicabilium dispositione in prædicamenta, quam de prædicatione enunciationeque, quia prædicamentorum libro ab Aristotele conscripto, supponitur qualiscunque enunciationis cognitio, quæ in explicatione Isagogica prædicabilium præmittitur. Sed iam videamus, sintne prædicamenta decem numero, vt dici solet, anne plura, pauciorave.

Cur Aristoteles de natura prius, quam de motu disputauerit.

Cur de prædicabilium dispositione prius, quam de enunciatione.

Sintne prædicamenta decem, non plura, nec pauciora.

QVÆSTIO II.

Plura videri, quam decem.

SECTIO I.

1 Argumen. quo decem & septem prædicamenta probantur.

PLura re vera esse prædicamenta, quam dici soleant, ex eo primum suaderi potest, quia prædicamenta constituta sunt à Philosophis, quasi communes loci eorum omnium de quibus, & ex quibus disputari potest: vnde & Aristoteles in 1. Topicorum libr. cap. 7. docet, omnia prædicata Dialectica in prædicamentis reperiri, at disputatio potest haberi non tantum de entibus, vt de loco, sed etiam de non entibus, vt de vacuo; nec solum de entibus per se, vt de igne, sed etiam de ente per accidens, vt de ferro ignito: nec tantum de entibus realibus: vt de homine & animali, sed etiam de entibus rationis, vt de subiecto & prædicato: nec modo de entibus finitis, vt de figura, sed etiam de infinito, vt de multitudine, quæ nullo contineatur numero: nec de completis duntaxat rebus, vt de compositis naturalibus, sed etiam de incompletis, vt de

A materia & forma: nec denique de vniuocis tantum & incomplexis, vt de linea, sed de analogis quoque & complexis, vt de accidente & quantitate continua, vt ea conceptibus suæ definitionis respondet: addenda sunt igitur decem vulgatis prædicamentis, quæ de entibus tantum per se realibus, finitis & completis, vniuocis, atque incomplexis tradi solent, alia complura: vnum de non entibus: alterum de entibus per accidens: tertium de

B entibus rationis: quartum, de infinitis: quintum, de incompletis: sextum & septimum de æquiuocis & complexis, quod enim consequentia perspicua sit in infinitis & incompletis (nam in cæteris aperta est) ex eo patet, quia infinita multitudo locum non habet in prædicamento quantitatis, quod pari ratione dicendum erit de infinita magnitudine, cum interim manifestum sit, in nullo alio ex decẽ vulgatis prædicamentis ea collocari posse.

C Materia etiam & forma, vt alia incompleta entia mittamus, non possunt poni in eodem genere substantiæ, in quo ponuntur composita naturalia, sed aliud substantiæ genus addendum videtur necessario, in quo ponantur, quandoquidem genus compositorum, compositum & ipsum sit necesse est: quod quidem de simplicibus prædicari non potest.

Deinde idem probatur ex eo, quia vt causa agens constituit prædicamentum actionis, 2.

D patiens vero, siue materialis prædicamentum passionis, ita etiam causa formalis & finalis constituere debent duo quædam alia, quæ certe nulla sunt ex cæteris octo vulgatis, sumimus autem causarum nomen, non quatenus significat relationem causæ: quo pacto forsitan dices, causas omnes ad prædicamentum relatorum pertinere: sed quatenus significat ipsam causandi rationem.

Tertio, quia quemadmodum accidit re- 3.

E bus, vt sint causæ, ita etiam vt sint effecta, si ergo causæ necessario constituunt quatuor prædicamenta, totidem alia necessario effectis tribuenda erunt: vnum effectui efficientis, vt talis est: alterum effectui materiæ: tertium & quartum effectibus formæ ac finis: quæ sane constat nulla esse ex omnibus decem vulgatis.

Quarto, quia vt nos sumus in loco, & vi- 4.
uimus in tempore, ita substantiæ separatæ

F sunt supra cœlum, non vt in loco, & viuunt in æuo, vt Aristoteles scribit primo libro de cœlo, cap. 9 text. 100. at esse in loco, constituit vnum prædicamentum, quod dicitur *vbi*: & esse in tempore aliud, quod appellatur *quando*, ergo esse alicubi, non vt in loco, & esse in mensura aliqua durationis, quæ non sit tempus: nec aliquid temporis constituent alia duo,

duo, quæ nulla sunt ex cæteris ab Aristot. traditis.

5. Quinto, si locus & tempus, quia sunt externæ mensuræ, constituunt duo prædicamenta, vt dici solet, cum numerus etiam, imo & linea, & superficies externæ mensuræ esse possint (nam & per calculos numeramus multitudinem rerum distantium, & per longitudinem calami, longitudinem viæ, sartoresque per latitudinem vnius panni, alium suppositum metiuntur) efficitur, vt tria quædam alia præter omnia, quæ dicta sunt, constituere oporteat: numeri exterius numerantis, & longitudinis, ac latitudinis, exterius mensurantium.

Sexto, sic argumentantur plerique. Habitus, seu habere vestem, est medium quid inter eum, qui habet vestem, & vestem, quæ habetur: perinde vt motus, seu moueri, est medius inter id quod agit, & id quod patitur, vt Arist. inferius c.2. tex.25. docebit, at motus constituit duo prædicamenta, vnum actionis, alterum passionis, quatenus ab agente proficiscitur, & in patiente suscipitur, ergo & habitus duo prædicamenta constituet, vnum induentis, alterum induti, quo eodem modo cócludi potest, duo alia constituenda esse ex loco, vnum locantis, alterum locati: alia item duo ex situ, vnum situantis, alterum rei sitæ, totidemq; ex tempore: temporantis nimirum (vt ita loquar) & temporalis, hoc est eius, quod tempori subiicitur. Quo fit, vt vel hoc vno argumento quatuor prædicamenta, iis quæ iam dicta sunt, necessario adiungenda sint.

Postremo accedit, quod Arist. ita disserit in hoc lib. de substantia, quantitate & cæteris, quæ nos summa genera prædicamentorum facimus, vt ea omnia sentiat analoga esse, vt in progressu patebit: quod etiam ipsum congruit cum eius instituto in hoc libro: totus enim ad explicationem analogiæ communiũ attributorum confertur, vt initio diximus. Quod si illa sunt analoga, perspicuum est non esse summa genera, sed vnumquodq; eorum plura genera summa suo ambitu complecti.

Videri pauciora.

SECTIO II.

Arg. quo altera quæst. pars suadetur 1. QVod autem sint pauciora, his argumentis suadetur. Primum, quia si enti, quod in prædicamenta diuiditur, addantur particulæ, quæ addi solent, vt sit ens per se, reale, finitum, completum, vniuocum, & incomplexum: vnum tantum prædicamentum videtur concludi; ens enim tale, quale nunc diximus, vniuoce videtur conuenire omnibus

A in prædicamẽto positis: quod si vniuoce, ergo vt genus omnium, cum aliud ex quinque vniuersalibus esse non possit. Nam si qua esset ratio, cur non esset genus, ea esset maxime, qua vtitur Aristoteles 3. libro huius operis, capite tertio, text. decimo, *quia necesse est*, inquit, *vt ens dicatur per se, siue essentialiter de omnibus differentiis*, at hæc ratio, etsi recte concludit sumpto ente, vt est commune completis & incompletis: nihil tamen conficit, sumpto B illo pro solo completo: de nullis enim differentiis prędicari potest essentialiter ens completum. Ita fit, vt vel ex conditionibus, quæ addi solent, colligendum sit vnum tantum esse prædicamentum.

Deinde, quia etsi ratione aliqua ostendatur ens, quod in prædicamenta diuiditur, non esse genus, ac proinde cogamus admittere plura summa genera: tamen videmur non posse effugere, quin saltem concedamus esse C duo tantum. Nam, præterquam quod nihil obstat, quo minus accidens completum habeat differentias, per quas tanquam genus diuidatur in species (siquidem neque accidens completum prædicari potest secundum essentiam de accidentibus incompletis) sic licet argumentari. Quot modis dicitur vnum oppositorum, tot item dicitur alterum (vt habes in 1. Topic. capite decimotertio) atqui substantia, & accidens opponuntur, cum accidens sit in subiecto, & substantia non sit D in subiecto: ergo si accidens non est genus, sed aliquid multiplex, substantia quoque multiplex quippiam erit, at substantia non est multiplex, sed vniuoca, ergo & accidens, cum igitur accidens non possit esse aliud vniuersale respectu accidentium, nisi genus, duo tantum erunt suprema genera, substantia & accidens. 2. *Duo tantum esse genera summa, substantiam scilicet atque accidens.*

Tertio, quia actio & passio sunt idem mo- 3. E tus, vt Aristoteles ait 3. Physic. c.3. text.19. motus autem aut in nullo prædicamento ponitur, sed reducitur ad ea, in quibus ponuntur termini ad quos tendit, vt idem eodem libr. ca 1. text.4. docet: aut certe si sumatur non vt motus est, sed vt continuus est, ad prædicamentum quantitatis pertinet.

Quarto, quia locus & tempus, cum ponãtur in quantitate, itemque indumenta, cum partim ad qualitatem, partim ad substantiam F pertineant: imo, etiam constent materia naturali & figura per artem adhibita, quæ non faciunt vnum ens per se: non possunt constituere prædicamenta à superioribus distincta. 4.

Postremo, quia etsi quis ostendat non esse prædicamentum *Vbi* de medio tollendum, non tamen efficiet, quo minus prædicamentum *Situs*, sit superuacaneum. Nam per motum 5.

motum circularem, non acquiritur alius ac alius locus, sed alius ac alius situs totius mobilis: nempe vt partes mobilis aliter atque aliter se habeant ad partes totius loci, quod est luce clarius, cum igitur omnis motus localis communi Philosophorum consensu ad prædicamentum vbi reduci soleat, efficitur vt situs, qui acquiritur, pertineat ad prædicamentum *vbi*, ac proinde, vt prædicamentum *situs* non sit distinctum à prædicamento *Vbi*. Ita videtur manifestum, non tam multa esse prædicamenta, quam vulgo dicantur.

Non plura esse, nec pauciora quam decem.

SECTIO III.

Antiquitas huius sententiæ.

DE numero prædicamentorum, quem Aristoteles post Architam Tarentinum denarium fecit: nulla pœne est nostra ætate controuersia. Nam etsi Plato in Sophista, seu de ente, & in Parmenide vel de vno; (vbi Plotinus Ennead. 6. libro nono, capite primo, videndus) facit vnum tantum, quod credat ens esse genus omnium quæ sunt: At in Philebo seu de summo bono, ad quatuor entium genera videatur omnia reuocare, aliique deinde Philosophi denarium eorum numerum impugnauerint, partim quod quibusdam viderentur plura, partim quod pauciora quam Aristoteles fecisset (quod apud Plotinum Ennead. 6. libro primo, & apud Simplicium in librum Categoriarum Aristotelis, & apud alios, vt Philoponum 1. Priorum capite secundo, & apud Venetum in prædicament. videre licet) tamen, quia compertum est, nullum esse, qui commodiorem diuisionem tradiderit, tantam auctoritatem à multis iam sæculis accepit hæc sententia, vt eam multi quasi per se notam assumant; plurimi certe rem existiment, de qua non opus sit, contendere, quare satis erit leui brachio rationem tam celebris tamque approbatæ sententiæ intelligere.

Cur decem prædicamenta Architas fecerit.

Ac Architas quidem, vt fuit Pythagoricus, ita more Pythagorico res omnes in 10. prima genera ea ratione redegit, quod denarius numerus sit omnium numerorum perfectissimus. Verum hæc probandi ratio, cum primo huius operis libro capite quinto, textu tertio, ab Aristotele refutata est, tum sæpe alibi merito reprehenditur. Neque enim ex ratione numerorum reddenda est ratio rerum, sed potius ex natura rerum, ratio numerorum quo pacto ex ratione cœlestium motuum colligunt Astronomi numerum orbium cœlestium.

Missis ergo aliis rationibus, quas partim

A Simplicius tum ex se, tum ex Iamblicho, partim alii recentiores afferunt, hæc sane quæ tota pœne est apud D. Thomam, partim hoc loco, lect. 9. partim ad 3. Physic. librum, lect. 5. omnium videtur optima. Cum primæ substantiæ sint prima subiecta, in quibus proinde cernuntur, & de quibus prædicantur omnia attributa, quæ per se in prædicamento ponuntur, ex vario modo essendi eiusmodi attributorum in primis substantiis, & de iisdem B prædicandi, colligendus est prædicamentorum numerus, sunt autem decem modi, quibus aliquid in eis esse potest, de eisdemque prædicari, totidem igitur sunt prædicamenta, non plura paucioraue. Assumptio & inductione, & ratiocinatione ostendi potest, inductione quidem, ex varia quærendi ratione, hoc pacto: Eorum, quæ modo aliquo insunt in primis substantiis & de illis prædicantur, alia pertinent ad quæstionem C *Quid est*, quæ necessario sunt substantiæ, vt esse hominem: alia ad quæstionem *Quantum est*, quæ nisi quantitates esse non possunt, vt esse bicubitum: alia ad quæstionem *Quale est*, proprie ac presse sumptam, quæ haud dubie qualitates sunt, vt esse album: alia ad quæstionem *Ad quid* refertur, quæ sunt relationes, vt esse patrem: alia ad quæstionem *Quid agit*, quæ actiones, vt verberare: alia ad quæstionem *Quid patitur*: quæ passio-D nes, vt verberari: alia ad quæstionem *Vbi*, nempe varia loca, vt esse in medio mundi: alia ad quæstionem *Quo pacto situm est*, variæ nimirum positiones, vt sedere: alia ad quæstionem *Quando*, vt varia tempora, veluti fuisse anno superiore: alia ad quæstionem *Habitus*, vt varia indumenta, ornamenta, arma, & si quæ sunt alia huiusmodi, veluti togatum esse. Cum ergo nullus se offerat quærendi modus, qui sub his non contineatur, E patet inductione decem esse modos essendi in primis substantiis, de eisdemque prædicandi.

Ratio prima colligendi denarium prædicamentorum numerum.

Inductio colligens ea quæ sunt in primis substantiis.

Lege D. August. in libello de decem Categoriis cap. 7 & D. Thom. de Verit. quæst. 1. artic. 1. Anicl. in 5 Metaph text 14. Sonci. 5. Meta. q. 13 Anicn. And. ibi. q. 7. Heru quodl. 1. q. 9. Iauel. 5 Meta. q. 16. & in prædicamen tract 5 p. 2. c. 1. Iandunum 5. Metaph. q. 13. Ferr. 3. Physicorum quæst. 5. Ocham. quodl. 5 quæst. 21. Ioann. Maio. in prædicamen. quæst. 10. Lege etiam Capr. in 2 distinct. 2 quæst. 1. F *art. 3.*

Ratiocinatio idem ipsum per diuisioné concludens.

Ratiocinatione vero per diuisionem hoc modo: quicquid modo aliquo inest in prima quauis substantia, & de eadem prædicatur, vno è tribus modis illi conuenit, aut enim pertinet ad eius essentiam, aut non pertinet quidem, sed tamen inhæret ei: aut nec pertinet ad eius essentiam, nec illi inhæret, sed

 solum

solum extrinsecus afficit ac denominat. Si pertinet ad essentiam primæ substantiæ, est substantia: si non pertinet, sed tamen inhæret ei, aut conuenit illi absolute aut comparate, si absolute, aut sequitur materiam aut formam, si materiam, est quantitas, si formam, est qualitas, si vero conuenit comparate, est relatio. Quod si nec pertinet ad eius essentiam, nec inhæret illi, sed tantum afficit: aut denominat extrinsecus, aut denominat illam ratione potentiæ actiuæ, à qua procedit, aut ratione potentiæ passiuæ, seu receptiuæ, qua actu recipitur, aut neutrius ratione, si ratione potentiæ actiuæ, est actio, quo pacto calor, qui ab igne producitur, denominat ignem agentem: si ratione potentiæ passiuæ, & passio, quo pacto idem calor, qui recipitur, præbet ligno nomen & rationem patientis: si vero nec ratione potentiæ actiuæ denominat, neque item passiuæ, aut denominat vt mensura, aut aliter: si vt mensura, aut vt mensura magnitudinis, aut durationis: si magnitudinis, est locus, modo nulla ratio habeatur partium in loco, si habeatur erit situs: si durationis, est tempus. Quod si non denominat vt mensura, erit habitus.

Cur quantitas materiā, qualitas formam sequi dicatur.

Si quis autem quærat, qua ratione verum sit illud, quod assumpsimus, quantitatem sequi materiam, & qualitatem sequi formam, vtrumne, quia sola quantitas inhæreat materiæ, & sola qualitas formæ, an vero, quia quātitas profluat à sola materia, & qualitas à sola forma, neutra pars danda est, permultæ enim sunt qualitates, quæ in materia inhæreant, vt calor & frigus, nec quantitas à sola materia profluit (vt Auerr. 1. Physic. comment. 63. & 4. Physicor. comment 15. & lib. de substantia orbis cap. 1. Gregor in 2. d. 12. quæst. 2. art. 1. Philopon. 1. lib. de gener. text. 33. & 40. Simplic 1. Physic. comment. 66. vbi eandem opinionem tribuit Pythagoricis, Platoni, & Porphyrio, existimant) sed potius ab essentia totius compositi, quemadmodum & quamplurimæ qualitates.

Vera causa illius modi loquendi.

Dicendum igitur, ideirco hunc loquendi modum vsurpari à Philosophis, quia quantitas in solis rebus materia constantibus cernitur, & qualitas in solis formis finitis (siue separatæ illæ sint, siue materiam informantes) & in iis, quæ forma constant. Vnde & Plato sæpe nominibus magni & parui, quæ sunt affectiones quantitatis, significat materiam; nomine autem qualitatis, formam ac speciem: & Aristoteles libro superiori, capite quinto text. 22. cum dixit non idem esse in quantitate, & in qualitate mutari, nomine quantitatis intellexit materiam, & nomine qualitatis, formam; vt eo loco exposuimus.

Alia ratio, qua duo tantum prædicamenta accidentiū, quæ inhæreant, colliguntur.

Alia ratio desumi potest ex Aristotelis primo Physicorum, cap. 2. cur duo tantum sint prædicamenta absolutorum accidentium inhærentium in substantia: quia vel possunt diuidi (subaudi per se, & in partes extensionis) aut diuidi hoc pacto nequeunt, si possunt, sunt quantitates: si nequeunt, sunt qualitates, in qua ratione nulla fit mentio materiæ aut formæ.

Cur passio dicatur extrinseca.

Si quis etiam quærat, qua ratione passio dicatur extrinsecus denominare substantiam, quæ patitur, cum omnis passio videatur inesse in re, quæ patitur, idque Aristoteles non modo 3. Phys. c. 3. per totum, & 2. de Ani. text. 136. sed & alii etiam Philosophi, vt Gilbertus Porretanus lib. 6. priorum c. 3. Auer. 3. Physic com. 18. & com. 20. D. Thom. in 3. de anim. text. 140 asserant, sunt qui (inter quos est Herueus Quodlib. 1. quæstio. 9) respondeant, causam esse, quia definitio passionis includit aliquid extrinsecum patienti, principium, inquam, actiuum, à quo passio proficiscitur, & sine quo illa, quatenus passio est, explicari nō potest.

Responsio quorundam.

Reijcitur.

Verum hæc responsio parum habet momenti, quia si hoc est satis, vt passio dicatur extrinsecus denominare, virtutes etiam, vitia, scientiæ, artes, & omnes omnino qualitates ac relationes, quæ definiuntur per aliquid extrinsecum iis rebus, quibus insunt, dicentur extrinsecus denominare, quod nemo dixerit.

Vera dubitationis explicatio.

Respondendum igitur, hanc esse rationem, quia nihil repugnat passioni, quatenus passio est, non vere inhærere rei, quæ patitur, nam, cum quis mouetur loco, aut induitur, aut vinculis ligatur, patitur ille quidem, & aliquid recipit quasi formam; sed tamen nec locus, quem ingreditur, nec vestis quam induit, nec vincula, quibus ligatur, vere in eo hærent, sed quasi inhærent, cum igitur passio, quatenus passio est, non sibi vendicet, quod vere inhæreat; merito in iis, quæ extrinsecus afficiunt ac denominant, numerata est. Ea enim, quæ ad quatuor prima prædicamenta pertinent, necessario inhærent in re, quam afficiunt ac denominant. Ita patet decem esse prædicamenta, non plura, nec pauciora.

Solutio argumentorum, quibus suadebatur, plura esse prædicamenta.

SECTIO IV.

Soluuntur argum. posita in 1. sect. Etsi omnia disputabilia

PRimum igitur illud, quo concludi videbatur plura esse quam decem, hoc pacto dissoluendum: Pertinere quidem modo aliquo ad prædicamenta ea omnia, de quibus disputari potest, & ea de causa merito dixisse Aristo-

ad prædicamenta spectant, non omnia tamen in eis per se poni.

Aristotelem posse in prædicamentis reperiri omnia prædicata Dialectica, verum non omnia ita pertinere, vt in eis per se ponantur; per se enim sola entia realia finita, completa, vniuoca, & incomplexa, in prædicamentis ponuntur; cætera vero, quia sunt eorum vel imitationes, vel partes, vel principia, vel aggregationes, vt patebit inferius, vbi per singula eorum, quæ in argumento proposita sunt, discurrendum est.

Cur causæ formalis & materialis nullum detur prædicamentum.

Ad secundum, missis quorundam (inter quos est D. Thom hic & 3. Physic.) aliorum responsionibus, quæ non videntur satisfacere, dicendum est, ea de causa nullum dari prædicamentum causæ formalis, vt datur efficientis, & alicuius materialis, quia prædicamentorum diuersitas ab iis attributis sumitur, quę de primis substantiis prædicari possunt, vt paulo ante dictum est: satis autem constat, primas substantias non posse dici causas formales, quemadmodum dicuntur efficientes, & eo pacto materiales, quo subiectum per se subsistens dicitur materia, it causa eius actionis, quam patitur ac recipit. Neque enim primæ substantiæ vllam materiā informant, nisi dicere quis velit, quodammodo informare, nempe quatenus extrinsecus circundant, quo pacto ex quibusdam primis substantiis sumitur prædicamentum habitus, siue habendi.

Nec finalis.

Idcirco autem non est constitutum prædicamentum causæ finalis, quia modus essendi finalis causæ, dum causat, non est realis, vt in cæteris causis, sed rationis, causat enim dum concipitur, non autem cum iam obtenta est.

Effectorum quodnam prædicamentum, vel quæ assignari debeant.

Ad tertium; illud contra obiici posset: si iuxta numerum prædicamentorum, in quibus ponuntur causæ, vt causæ sunt, colligenda essent prædicamenta effectorum, fore, vt quemadmodum re vera duo tantum causarum constituta sunt, agentium nimirum, & patientium, ita duo effectorum constituere oporteret, non quatuor, quod argumentum contendebat.

Sed vt in forma respondeatur, negabit fortasse aliquis consequentiam, quod existimet, omnia effecta, quatenus effecta sunt hoc est, nec quatenus referuntur ad causas, nec quatenus absolute sumuntur: sed quatenus pendent à suis causis, pertinere ad prædicamentum passionis. Pendere enim à causis nihil aliud est, quam accipere ab eis esse, at accipere esse, idem videtur esse, quod pati.

Verum, si prædicamentum patientium est prædicamentum causarum materialium, vt ex dictis patet, quomodo idem effectorum prædicamentum esse potest? effecta enim & causæ, vt talia sunt, diuersa postulant prædicamenta, magisque fortasse, quam causa a-

A gens & patiens. Deinde obstat, quod non idem omnino est accipere esse, quod pati. Nam, quod patitur, quatenus patitur, necessario habet aliquod esse, quo patiatur ac sustineat id, quod patitur ac sustinet, sal tem quoad informationem, id autem, quód accipit esse, non necessario supponit esse aliquod, quo illud recipiatur; vt patet in iis, quæ accipiunt esse substantiale per creationē. Nam,

Non idem esse, accipere esse, quod pati.

B licet ea, quæ accipiunt esse accidentale aut substantiale per generationem, supponant esse alicuius subiecti, vel actualis scilicet, vel potentialis, quo tale esse recipiatur; non tamen ea, quæ creantur. Itaque pati non est causari & pendere in suo esse ab aliquo; sed potius causare ac sustinere aliquod esse, saltem quoad informationem: licet in passionibus corruptiuis id muneris coniunctum sit cum detrimento aliquo subiecti actualis. Quare nec prædicamentum passionis est prædicamentum effectus, sed causæ patientis sustinentisque.

C

Vera tertij argumenti solutio.

Dicendum igitur est ad argumentum, non esse parem rationem in effectis, quatenus effecta sunt, vt ex illis constituantur peculiaria prædicamenta, atque in causis, quatenus causæ sunt. Nam etsi accidit primis substantiis in rerum natura existentibus, vt causæ sint: non tamen illis accidit, vt sint effecta. Nihil enim repugnat quamlibet primam substantiam prædicamentalem existere, & nihil causare, vt patet: cum tamen repugnet aliquam earum existere, & non causari. Quin

D

etiam illud addendum, aut prius natura illas causari, quam existant, cum per hoc, quod causantur, consequantur existentiam, aut simul natura causari & existere. Cum igitur hæc ita se habeant, & prædicamenta eorum, quæ accidunt primis substantiis, constitui debuerint ex iis, quæ natura posteriora sunt primis substantiis etiam existentibus (quandoquidem accidentia omnia posteriora suapte natura esse debent substantiis etiam existentibus) potuerunt quidem prædicamenta agentium & patientium causarum, inter prædicamenta eorum, quæ accidunt primis substantiis merito numerari at prædicamenta effectorum, quatenus effecta sunt, non potuerunt.

E

Obiectio contra solutionem.

Vrgebit tamen aliquis hoc pacto: Etsi esse effectum non est natura posterius primis substantiis prædicamentalibus, quatenus illæ existunt, tamen esse posterius, quatenus illæ abstrahunt ab existentia, quo pacto res omnes dici solent in prædicamentis collocari. Non est igitur, cur in distinguendis prædicamentis prætermitti debuerint, prædicamenta effectorum, cum hoc pacto primis

F

substantiis accidat effecta esse, quemadmodum & existere in rerum natura.

Dilutio.

Huic obiectioni non aliter responderi potest, quam ex coniectura intentionis eorum, qui primi prædicamenta distinxerunt. Etsi enim in eis distinguendis spectare potuerunt primas substantias præcise, vt abstrahunt ab existentia, quo pacto non dubium est, quin quatuor effectorum prædicamenta constitui potuissent, cum quatuor modis accidat primis substantiis esse actu realia effecta: tamen, quia huiusmodi prædicamenta non fecerunt, perspicuum est, illos in ea distinctione non eas spectasse, nisi vt existentes in rerum natura; non, quod alia ratione non ponantur in suo prædicamento (ponuntur enim etiam quatenus abstrahuntur ab existētia) sed quia perfectius ponuntur existentes, quemadmodum & perfectius sunt entia.

Intentio eorum, qui primi prædicamēta distinxerunt.

Quomodo ex loco & tempore Vbi & Quando cōstituantur.

Ad quartum dices, prædicamenta Vbi & Quando non constitui ex loco & tempore presse acceptis, quo pacto Arist. 1. de cœlo, c. 9. text. 10. negat substantiis separatis locum & tempus; sed late ac fuse, nempe sumptis pro esse alicubi, quocunque modo id contingat, & pro esse in quacunque durationis mensura: de qua re suo loco disserendum est.

Ad quintum dico, numerum, lineam rectam, & superficiem rectam non inhærentia in rebus, quæ illis mensurantur, etsi accommodatione hominum fiunt eorum mensuræ; nō esse tamen natura sua formas, nec quasi formas illarum. Alia ratio est de linea circumducta, & superficie concaua, quæ vt natura sua continent id, cui adiacent, ita eius quasi formæ haberi debent; at superficies concaua aut est locus, si vndique ambiat, aut ad locum reuocatur, vt etiam linea circumducta.

Exponitur dictum Aristotelis ex c. 20. huius libri.

Ad sextum respondebis, ea ratione dictum esse ab Aristotele, habitum esse medium quid inter eum qui habet vestem, & vestem, quæ habetur, perinde ac motus est medius inter id, quod agit, & id quod patitur: quia vt agens & patiens denominantur à motu: ita à circumpositione vestis, & homo dicitur habere vestem, & vestis dicitur haberi ab homine. Sed cur ex iis non fiant duo prædicamenta, hæc causa est; quia etsi vestis est quasi forma hominis, homo tamen nec est forma, nec quasi forma vestis, nisi modo illo populari, quo pedes lignei dici solent formæ calceorum: quod genus formarum improprium est, nec à Philosophis curatur. Eadem ratione dices, ex actiua continentia loci, siue simpliciter siue tali modo circumpositi: neque item ex actiua continentia temporis constitui prædicamenta locantis, aut situantis, aut, vt sic dicam, temporantis: quia neque in re

Causa, cur ex homine & veste duo prædicamenta non fiant. Forma vulgaris impropria.

A locata aut sita, est aliquid, quod sit forma aut quasi forma continentis, siue simpliciter & absolute sumpti, siue certo modo circum positi: quemadmodum in patiente est motus, quem Philosophi merito dicunt actum & quasi formam agentis: neque item in re tempori subiecta aliquid cernimus, quod dicere possimus quasi formam cœlestis motus, hæc inferiora mensurantis: qua solutione multa alia argumenta, quæ plura prædicamenta esse B suadent, dissolui possunt.

Ad postremum dicendum est, etsi Aristoteles in hoc libro explicat substantiam, vt analogum quippiam, non tamen inde sequi illam, vt constituit primum prædicamentum, seu (quod idem est) vt est membrum diuidens eius diuisionis, quæ in hoc capite affertur, esse aliquid analogum, latius enim sumitur substantiæ vocabulum, cum seorsum in hoc libro de substantia disseritur, quam C cum ens in eam hoc capite vt in primum genus entium diuiditur, quod idem dicendum est de reliquis. Eodem modo diximus libro 4. in cap. 2. text. 2. latius sumptum fuisse ens c. 2. in quo eius analogia explicata est, quam 1. cap. in quo subiectum fuit huius scientiæ constitutum.

Substantiam non esse quid analogum vt primum prædicamentum constituit.

D *Solutio eorum, quibus contendebatur, pauciora esse prædicamenta, quam decem.*

SECTIO IV.

PRimum vero argumentum eorum, qui pauciora prædicamenta quam decem esse suadebant, hoc pacto soluendum. Etsi ratio illa, qua Aristoteles in loco citato probauit, ens non esse genus, non concludit in E ente completo (id enim recte dicitur in argumento) alias tamen rationes adductas esse libro quarto, quæ in ens completum valeant: cuiusmodi est illa, quod accidens non solum quatenus accidens, sed etiam quatenus ens, definiatur per substantiam, tanquam minus principale membrum analogi per magis principale, veluti sanum, vt dicitur de potione, per sanum, vt dicitur de animali. Hæc enim ratio eandem vim ha-F bet, sumpto entis nomine pro completo, atque pro communi completis & incompletis. Illa etiam, quia dari non possit natura, vsque adeo abstracta, vt non sit formaliter, vel ens per se, vel ens in alio, ac proinde vel substantia, vel accidens, æque valet, sumpto entis vocabulo pro ente completo, atque pro ente in commune. Patet igitur ex libro

Ad argumenta posita in 1. sect. respondetur.

librosuperiori, ens completū genus esse non posse: (A) potest tamen id ex ratione entis completi hunc in modum probari. Ens completum est analogum respectu completorum simpliciter, & secundum quid, vt inferius hoc ipso cap. patebit: igitur non potest esse genus.

Ens completum genus esse non posse probatur.

Quod si quis dicat, ens completum esse genus respectu omnium completorum, non tamen ratione ipsius, vt ita dicam, completionis, sed ratione naturæ completioni subiectæ, iam dabitur aliqua natura, quæ sit genus respectu (B) superiorum & inferiorum: quandoquidem completa simpliciter sunt indiuidua: completa autem secundum quid, sunt genera & species illorum, vt patebit eodem loco: at nihil potest esse genus superiorum omnium & inferiorum, quia superiora & inferiora non conueniunt in aliquo communi genere, cum inter se non differant specie: imo nec numero. Præterea si ens completum ratione aliqua esset genus omnium completorum, (dicat (C) enim fortasse aliquis, ea ratione esse genus, quia detur aliqua natura vniuoca, quæ sit communis omnibus aliis completis, quamuis ipsa sit vnum quoddam ex completis) pari ratione, imo forsitan potiori ens absolutum esset genus omnium absolutorum: neque enim ens absolutum minus videtur vniuocum, quam ens completum: quamuis ratione completum sumatur, at fieri non potest, vt ens absolutum sit genus omnium absolu- (D) torum: ergo nec ens completum est genus omnium completorum.

Ens absolutum non est genus.

Assumptio ex eo probatur, quia si ens absolutum ponatur genus omnium absolutorum, dabitur aliquod genus, quod nec sit superius, nec inferius accidente, neque etiam idem quod accidens, & tamen dicatur in quæstione, Quid est, de plerisque accidentibus: quod fieri nullo modo potest. Id autem sequi, ex eo patet, quia neque (E) omne accidens est ens absolutum, neque omne ens absolutum est accidens, neque ens absolutum est idem quod accidens, & tamen dicitur in quæstione, Quid est, de omnibus accidentibus absolutis: sumatur autem ens absolutum hac ratione pro eo solo, quod completum est, ne quis propterea dicat, illud non posse esse genus, quod dicatur secundum essentiam de omnibus differētiis absolutorum entium. Patet igitur, ens completum non (F) esse genus omnium completorum, siue illud sumatur ea ratione, qua completum est, siue pro natura completioni subiecta. Ex quibus collige, ens completum non esse gradum aliquem entitatis, quæ abstrahi possit ab omnibus completis, sed completionem esse purum quendam essendi modum analogice conuenientem rebus completis, quem-admodum incompletio analogice conuenit incompletis.

Quid sit ens completum.

Ad secundum dicendum est, non ideo negari accidens completum esse genus omnium accidentium, quia dicatur secundum essentiam de omnibus accidentium differentiis (constat enim id falsum esse) sed quia non est vniuocum omnibus accidentibus completis: id quod vel ex eo ostenditur, quia à rebus absolutis & relatiuis non potest abstrahi gradus aliquis naturæ, quæ omnibus communis sit, quandoquidem omnis naturæ, siue entitatis gradus est absolutus, aut relatiuus. Nec obest, quod ens commune absolutis & relatiuis, imo, & accidens, dicuntur absoluta. Non enim dicuntur absoluta conceptu perfecto & distincto, sed imperfecto & confuso, qui à quibusdam (*vt Caietano in opuscul. de conceptu entis, & Ferrar. 1. contra Gent. capite trigesimo quarto.*) dicitur, Quid nominis, vt superiori libro *cap. 2. quæst. 2. sect. 3.* diximus. Nam ratione conceptus perfecti & distincti, partim sunt absoluta, partim relatiua. Ita fit, vt accidens completum non sit vniuocum omnibus accidentibus completis. Dico autem *omnibus*, quia nihil repugnat esse vniuocum quibusdam, vt quantitatibus, & omnino iis omnibus, quæ continentur sub aliqua specie aut genere, quod idem de ente superiori libro *capite 2. quæstion. 1. sect. 5.* diximus.

Accidēs completū cur non sit genus omnium accidentium.

Ad id autem, quod in eodem argumento adiectum est, quot modis dicitur vnum oppositorum, tot dici reliquum: dicendum est, id quidem verum esse: cæterum substantiam & accidens non esse opposita contradicentia: quod contendebat argumentum; quia substantia non est mera negatio essendi in subiecto, sed entitas quædam, quæ per eam negationem explicatur.

Substantia & accidens non sunt opposita contradictorie.

Ad tertium dices, actionem & passionem non esse simpliciter motum, sed motum, vt infertur, & vt recipitur; qui etsi sunt eadem res, tamen rationibus distinguuntur. Qua autem ratione distinguantur, quæstione sequenti patebit.

Ad quartum, quod idem attinet ad locum & tempus, respondebis, etsi illa simpliciter ad quantitatem spectant: nihilominus quatenus sunt quasi formæ externæ, pertinere ad prædicamenta Vbi & Quando: quod vero attinet ad indumenta, dici potest, indumenta poni in prædicamento habendi, non ratione substantiæ ac figuræ simul, sed ratione solius substantiæ circumpositæ, seu habentis se more formæ cuiusdam. Ponuntur enim in eo prædicamento ea, quibus ars in hominibus suppleuit ea, quæ aliis animalibus ad constitutionem substantiæ natu-

Qua ratione indumenta in prædicamento habendi ponantur.

ra contulit: quæ quidem sunt indumenta, A & arma, & ornamenta. Nihil autem repugnat, quominus indumenta, & arma ornamentaque ex parte substantiæ sint entia per se, vt si quis pelle vna continuata induatur, aut pluma ornetur, aut casside contegatur. Verum quia ista, quatenus talia sunt, includunt etiam figuram ab arte introductam, nec inuenta sunt ab arte ad supplendas tantum partes substantiæ, sed etiam figuras earum, & pene omnia sunt entia per accidens (sunt e- B nim fere coagmentata ex multis non facientibus vnum per se) potius dicendum videtur; Prædicamentum habendi magis accommodate ad popularem sensum, quam ad philosophicam considerationem, in prædicamentorum numero censeri.

Prædicamentum habendi ex populari sensu inductum.

Ad quintum, fatebitur quidem aliquis, acquisitionem huiusmodi situum per motum circularem, nihil aliud esse, quam quod partes mobilis subeant alias atque alias partes C loci. Verum dicet, huiusmodi acquisitionem, in qua motus circularis consistit, non pertinere ad prædicamentum Vbi, sed ad prædicamentum Situs, alioqui quandocunq; mutaretur situs, mutaretur locus, quod aperte falsum est: id autem, quod dici solet, omnem motum localem reduci ad prædicamentum Vbi, de eo solo motu intelligendum esse, quo tenditur à contrario in contrarium, cuiusmodi non est circularis. Sed obstat huic D responsioni id, quod Aristoteles plane affirmat in 5. Physicor. cap. 4 tex. 31. omnes motus locales esse vnum genere. Obstat & hæc ratio; Quia vt partes loci, quæ subeuntur, reuocantur ad prædicamentum Vbi, ita & motus ad alias atque alias loci partes: ad idem prædicamentum reduci debent. Potius ergo dicendum videtur, prædicamentum Situs, etsi populari sensu est distinctum à cæteris prædicamentis, quemadmodum diximus de E prædicamento habere: tamen, si res ad Philosophorum normam exigatur, non esse reuera distinctum à prædicamento Vbi. Nam situm esse, nihil est aliud, quam esse hoc vel illo modo in loco: esse autem hoc vel illo modo in hoc prædicamento, non est esse in alio prædicamento, quemadmodum esse hoc vel illo modo quale, non est esse extra prædicamentum qualitatis. Quocirca considerandum est, quemadmodum nihil est album, ni F si secundum aliquem gradum perfectionemve gradualem albedinis, etsi album nullam dicat determinate ac definite: ita nihil esse in loco, nisi secundum aliquem situm positionemve in loco (qui quidem semper vt immobilis recipiendus est, ac fixus) etsi esse in loco seu locatum esse nullam positionem siue determinate dicat. Quare, vt motus ad alium atque alium gradum eiusdem qualitatis reuocatur ad prædicamentum qualitatis: ita motus ad alium atque alium situm in eodem loco reuocabitur ad prædicamentum Vbi. Et forsitan hac de causa Aristoteles in hoc capite, cum prædicamenta enumerat, non meminit prædicamentorum Situs, & habendi. Atque hæc de prædicamentorum numero; nunc quo pacto illa inter se distincta sint, disputandum.

Germana argumenti explicatio.

Prædicamentum Situs nō distingui reuera à prædicamento Vbi.

Qua ratione prædicamenta inter se distinguantur.

QVÆSTIO III.

Tres quædam sententiæ de prædicamentorum distinctione.

SECTIO.

SVNT, qui (inter quos est Paul. Venet. libr. 5. suæ Met. c. 31. & alii.) existiment, prædicamenta omnia distingui realiter inter se. Primum hac ratione, ens reale & res, idem sunt, vt patet ex superiori libro: ergo quandocunq; ens reale diuiditur in distincta entia, res quoque diuiditur in distinctas res: ens autem reale, cum diuiditur in decem prædicamenta, diuiditur in distincta entia: ergo & in res distinctas. Deinde, quia genera summa sunt primo diuersa, vt Aristoteles docet 8. libr. huius operis, cap. vltimo, tex. 16. quæ autem sunt primo diuersa, non sunt idem realiter. Ea enim, quæ sunt primo diuersa, in nullo conueniunt: quæ autem sunt idem realiter, conueniunt in eadem re.

Prima sententia. *1. argumentum.* 2.

Postremo, quia prædicamenta non permiscentur, vt idem docet Arist. 1. Poster. c. 11. text. 31. permiscerentur autem, si eadem res ad diuersa prædicamenta pertineret. 3.

Alii dicunt, non esse opus, vt prædicamenta distinguantur realiter, siquidem actio & passio sunt idem re (vt Aristot. 3. Physic. libro cap. 3. text. 19 docet) sed tamen necesse esse, vt distinguantur formaliter, seu per diuersas essentias entitatesve. Ita videtur sentire Ioan. de Gan. 3 lib. Physic. q. 5. ad sextum. Id quod primum ex eo suadent, quia prædicamenta resultant ex distinctione entis: distincto autem ente, necesse est, vt distinguantur entitates, quippe cum ens ab entitate habeat, vt sit ac dicatur ens.

Secunda sententia. *Argum. 1.*

Deinde, quia diuersorum generum, & non subalternatim positorum (cuiusmodi sunt genera omnia, quæ in diuersis prædicamentis ponuntur) diuersæ sunt differentiæ, vt 2.

Aristote-

Aristoteles docet *in Antipradicament. capite* 4. A *& 1. Top. c.* 13. quorum autem diuersa sunt genera & differentiæ, diuersæ quoque sunt definitiones, ac proinde essentiæ, igitur omnia, quæ in diuersis prædicamentis ponuntur, differunt essentia, atque adeo formaliter.

3. Tertio, quia si distinctio modorum essendi satis esset ad distinctionem prædicamentorum, multo plura prædicamenta, quam decem constituenda forent. Vnumquodque enim ex decem vulgaris prædicamentis distinguendum esset in duo, vtpote in prædicamentum abstractorum & concretorum. B siquidem alius est modus essendi abstractorũ, alius concretorum, vt humanitatis & hominis, candoris & candidi. alia etiam prædicamenta constituta essent ex iis, quæ sunt actu, alia ex iis, quæ sunt potentia; alia item ex iis, quæ necessario insunt, alia ex iis, quæ contingenter, alia insuper ex aliis atque aliis modis essendi, qui sunt prope infiniti: si ergo re- C tinenda est tradita diuisio in decem prædicamenta, non est asserendum, satis esse distinctionem modorum ad prædicamentorum distinctionem, sed necessariam esse omnino distinctionem formalem.

4. Quarto, quia si res diuersorum prædicamentorum conuenirent in aliqua eadem entitate, iam conuenirent vniuoce, atque adeo in aliquo eodem genere: quod implicat contradictionem; ideo enim prædicamenta di- D uersa sunt, quia in nullo eodem genere conueniunt.

5. Quinto, quia modi essendi sunt suapte natura posteriores iis entibus, quorum sunt modi: quo fit, vt genera summa prius natura sint distincta inter sese, quam accedat distinctio per modos.

6. Postremo, quia, si genera summa prædicamentorum distinguerentur per modos essendi, ex iisdem constituta essent: at summa E genera constitui non possunt ex modis essendi; tum quia modi essendi videntur posteriores iis entibus, quorum sunt modi essendi: tum etiam, quia non videntur esse formaliter entia, cum tamen entia constitui non possint ex iis, quæ non sunt formaliter entia, quemadmodum Aristoteles docet in 1. *Physicorum capite 6. text.* 52. substantiam non constitui ex non substantiis.

...tentia sen- ...tentia proba- ...tur 1. Sunt alii (*vt Alensis hoc lib. in textu* 14. *Capr. in* 1. *d.* 8. *quæst.* 2. *ad* 18. *&* 19. *Niphus Meta. disp.* 7. *cap.* 4. *Paulus Sonc.* 5. *Meta. q.* 13. *videturque accedere Auerr. hoc loco comment.* 14. *quem pro eadem sententia refert Niphus loco citato; & Okam. in* 2. *quæstion.* 2.) quibus magis placeat distingui prædicamenta per modos prædicandi: F Primum, quia prædicamenti notio, quod & prædicamenti nomen sonat, in varia prædicandi ratione consistit; vnde factum esse dicunt, vt Arist. hoc pacto ex figuris prædicationum, prædicamentorũ numerum collegerit.

Secundo, quia Prædicamentorum distinctio pendet ab operatione intellectus, distinguentis & ordinantis ea, quæ in rebus confusa sunt: hæc autem non alia ratione videtur facere intellectus, nisi distinguendo ea, quæ prædicantur in quæstione, Quid est, de primis substantiis, ab iis, quæ de eisdem aliis modis prædicantur. 2.

Tertio, quia actio & passio non distinguuntur in primis re ipsa, vt Aristoteles 3. *Phys. c.* 3. *text.* 19. ait: deinde non distinguuntur formaliter, cum sint omnino idem formaliter quod motus, nisi quod actio connotat relationem agentis ad patiens, passio vero relationem patientis ad agens. 3.

Nec videntur distingui per varios modos essendi: siquidem vnius & eiusdem rei, præsertim habentis vnam tantum entitatem siue formalitatem, vnus tantum videtur modus essendi. Cum ergo nulla ratio alia distinctionis reliqua sit, per quam distingui possint, quam per varios modos prædicandi de prima substantia; concludunt, actionem & passionem non aliter distinguendas esse, quam per alium atque alium modum prædicandi: quare eandem distinguendi rationem accommodandam esse cæteris prædicamentis, vt omnium distinctio inter se, ex vna & eadem generali diuisione constet.

Vera explicatio quæstionis.

SECTIO II.

QVID tamen in hac quæstione dicendum sit, quatuor conclusionibus explicandum est. Prima conclusio, *Non est necesse, vt prædicamenta distinguantur realiter. Ita Diuus Thomas* 12. *Meta. de Motu, lect.* 9. *Capr. in* 1. *dist.* 8. *q.* 2. *ad* 18. *Vide Okam. in* 1. *distinct.* 24. *q.* 2 *ad primum pro prima opinione. & d.* 30. *quæst.* 3. *& quodl.* 5. *quæst.* 22. Hæc autem ex dictis patet: actio enim & passio, & pleraque alia, quæ in diuersis prædicamentis ponuntur, non distinguuntur realiter: accedit, quod Aristoteles in prædicamentis *c. de Quantitate.* plane docet, nihil esse incommodi, si vnum & idem in prædicamentis diuersis collocetur: quod saltem de vno & eodem re ipsa necessario intelligendum est. Nec refert, quod pronuntiatum hoc iis rebus accommodatum est eo loco ab Aristotele, quæ non reuera, sed specietenus ponuntur in diuersis prædicamentis: in eo enim sensu propositum est, ac si illæ reuera, & non potius ex vulgari sensu in diuersis prædicamentis ponerentur. Dixi autem, *non* *Prima conclusio, prædicamenta non distingui realiter.*

esse

esse necesse, quia saltem substantia, quantitas, A & maxima ex parte qualitas, distinguuntur realiter inter sese.

Secunda, non distingui formaliter.

Secunda conclusio, *Non est etiam necesse, vt prædicamenta distinguantur formaliter.* Hæc conclusio ex eo probatur, quia etsi substantia, quantitas, qualitas & relatio distinguuntur formaliter, atque adeo essentialiter: tamen actio & passio sunt vna & eadem essentia motus, nec vlla entitas ei conuenit, quæ ad essentiam vtriusque non pertineat, vt inferius perspicuum fiet. B Locus item, à quo prædicamentum Vbi constituitur, non aliam habet entitatem, quam superficiei; nisi quod alia quædam connotat extrinsecus, vt infra patebit, vbi idem de reliquis tribus prædicamentis ostendetur.

Tertia, distingui modis essendi.

Tertia conclusio, *Prædicamenta omnia distinguuntur per modos essendi & prædicandi, sed prius natura per modos essendi, quam prædicandi. Ita Diuus Thomas 5 Metaphys. lect. 9. & 3. Physic. lect. 5. & de Verit. quæst. 1. articulo 1. addito eo,* C *quod docet 11. Metaph. lect. 9. cap. de Motu ad fin. Ferrar. 3. Physicor. quæst. 5. ibid. in addit. Matthias Aquarius Chryso. Iauellus Metaph. quæst. 6. Accedit Hen. de Gand. in summa art. 32. quæst. 5.* Hæc autem conclusio etiam ex dictis colligi potest. Prædicamenta enim aut distinguuntur realiter, aut formaliter, aut per modos essendi, vel prædicandi: neq; alia ratio distinctionis relinquitur, quæ in hac re locum habeat. D Nam quod quidam (*vide Sonc q. 13*) dicunt, ea distingui per modos intelligendi, eodem redit cum sententia eorum, quibus placet, ea distingui per modos prædicandi.

Quarta, distingui modis [illegible] primis substantiis.

Quarta conclusio, *Prædicamenta non distinguuntur per quosuis modos essendi & prædicandi, sed per modos essendi & prædicandi in primis ac de primis substantiis.* Hæc conclusio ex eo patet, quia cum attributorum distinctio ex vario modo respiciendi subiecta sumenda sit, E primæ autem substantiæ sint prima subiecta, & quasi fundamenta, quibus attributa omnia, quæ in prædicamentis locum habent, innituntur, respectu illarum sumenda est eorum distinctio: atque hac de causa collectus est in superiori quæstione ex decem modis essendi ac prædicandi denarius prædicamentorum numerus.

Obiectio.

Quod si quis obiiciat, continuitatem motus & tempus, quæ sunt species quædã quantitatis continuæ, F non extendere primam vllam substantiam, sed motum illius:

Dilutio.

respondendum est, non esse necesse, vt omnis modus essendi accidentis sumatur ex eo, quod accidens sic vel sic immediate efficit primas substantias sed ex eo, quod siue immediate siue mediate sic vel sic afficit. itaque continuitas motus, & tempus extendunt primas substantias, quatenus mouentur.

Altera obiectio.

Si quis etiam opponat, plurima esse accidentia prædicamentalia, quæ non prædicentur de primis substantiis, vt est relatio vnionis materiæ ad formam, & formæ ad materiam; itemque actio animæ extra corpus, quæ nec concrete quidem de primis substantiis dicuntur,

Solutio.

hoc modo occurrendum: Etsi distinctio prædicamentorum sumitur ex modis essendi in primis substantiis, de eisq; prædicandi; nihil tamen prohibere, quominus aliqua accidentia, quæ de primis substantiis dici nequeunt, conueniant in genere aliquo prædicamentali cum iis, quæ de primis substantiis prædicari possunt; cuiusmodi sunt relationes inter materiam & formam, & actiones animæ extra corpus: quarum illæ ad prædicamentum Ad aliquid, hæc ad prædicamentum actionis, quemadmodum & relationes, & actiones primarum substantiarum spectant.

Solutio argumentorum, quibus tres oppositæ sententiæ innituntur

SECTIO III.

Ad argumenta probantia in prædicamentis realem distinctionem.

AD primum igitur argumentum primæ sententiæ dicendum est, ens reale & rem idem esse; nisi quod nomen entis, quia participium est, sæpe sumitur improprie pro entitate: nomen autem rei, quia est substantiuum, nunquam apud eos, qui eandem, quam nos, sententiam sequuntur, consueuit accipi pro realitate siue entitate, vt 4. libro *c. 2. q. 5. sect. 2.* diximus. Cum autẽ obiicitur, ens reale, cum distribuitur in decem prædicamenta, diuidi, negandum est verum id esse vniuerse. Actio enim & passio ne improprie quidem dicenda sunt distincta entia, id est, diuersæ entitates: sed vnum & idem ens, vnaq; entitas, habens duos modos essendi: quod idem de aliis plerisque sentiendum

Actio & passio non sunt distincta entia.

Genera summa vt dicantur primo diuersa.

Ad secundum dicendum, pronuntiatum illud, *Genera summa esse primo diuersa,* (quod Aristoteles potius innuit, quam aperte tradit) intelligendum esse in iis, quæ differunt formaliter, nempe in solis quatuor primis: hæc enim sola sunt diuersa entia; nulla autem entia possunt esse primo diuersa, nisi quæ sunt diuersa. Neque obstat, quod relatio conuenit realiter cum tribus prioribus prædicamentis: conuenientia enim realis non efficit, quominus aliqua sint primo diuersa, sed sola conuenientia formalis. Quod si diuersitas in eo pronuntiato sumatur pro distinctione, vt sit sensus; Genera summa esse primo distincta, concedi poterit pronuntiatum vniuerse: omnia enim summa genera dici possunt

possunt primo distincta eo pacto, quo sunt distincta: quæ enim sunt distincta formaliter, sunt primo distincta formaliter: quæ autem sunt distincta per modos essendi tantum, sunt primo distincta per modos essendi, hoc est, distinguuntur per modos essendi non conuenientes vniuoce in aliquo eodem superiori essendi modo.

Soluuntur argumenta secundæ opinionis, suadentia formalem distinctionem.

Ad tertium dicendum, non permisceri prædicamenta, nisi eadem res eodem modo ponatur in diuersis prædicamentis; quod certe à nobis non fit.

Ad primum vero secundæ sententiæ respondendum: Prædicamenta, etsi resultant ex distinctione entis, non tamen omnia resultare ex distinctione entis in diuersa entia, vt ex dictis patet. Ad secundum dicito, Pronuntiatum Aristotelis intelligendum esse in iis, quæ sunt diuersa entia, saltem formaliter. Quocirca animaduertendum est, genera & differentias eorum, quæ ad sex vltima prædicamenta pertinent, non esse proprie genera ac differentias, & quæ veras species ac definitiones constituant: cum non sumantur ex distinctione entis per veras entitates, sed per puros essendi modos. Cæterum, propter similitudinem, quam habent cum veris generibus & differentiis, merito pro iis, quæ vere ac proprie talia dicuntur, vsurpari.

Obiectio.

Quod si quis obiiciat, conditiones illas, quæ supra pro iis, quæ per se ponuntur, in prædicamentis traditæ sunt, in his etiam prædicamentis reperiri: quare non esse, cur eorum genera & species à vera ratione generum & specierum excludantur:

Solutio.

respondendum est, eas conditiones simpliciter & absolute iis solis conuenire, quæ ad quatuor prima prædicamenta pertinent.

Conditiones prædicamentales ad quatuor prima simpliciter pertinere.

Primum, quia genera & species vltimorum sex admittunt in sua quasi compositione modos essendi, qui non constituunt aliquam veram entitatem, nisi similitudine quadam. Deinde, quia non omnino excludunt compositionem per accidens ex rebus diuersorum prædicamentorum: imo, & ex iis, quæ non habent per se locum in prædicamentis, vt patebit in progressu.

Sola quatuor prima prædicamenta esse proprie talia.

Quo fit, vt testibus *Ammon. in prædicament. cap. de actione, & passim Auic. lib. 2. suæ suffi. cap. 2. Alb. Mag. 5 Met. tract. 5. cap. 1. & 9. Met. tract. 1. cap. 1.* non omnino absque causa dictum sit à grauissimis Authoribus, sola quatuor prima prædicamenta esse proprie prædicamenta: sex vero vltima esse quasdam quatuor primorum inter se complicationes: atque ea de causa Aristotelem eorum genera & species perfunctorie distinxisse.

Ad tertium dicendum, non quosuis modos essendi in primis substantiis satis esse ad distinguenda prædicamenta, sed eos tantum, qui certam aliquam vniuocamque entis rationem secum afferunt; cuiusmodi est modus essendi essentialiter in primis substantiis, itemque modus essendi in illis ratione materiæ, & ratione formæ, & in ordine ad aliud. Primus enim affert secum rationem substantiæ, secundus quantitatis, tertius qualitatis, quartus relationis; quæ sunt vniuocæ rationes entium. Vnde vel hac ratione excludi possunt à syncera prædicamentorum ratione actio & passio, atque alia forsitan è sex vltimis: quod motus, qui est entitas actionis & passionis, non habeat certam & vniuocam entitatis rationem, nisi per accidens, vtpote per relationem agentis aut patientis adiunctam: siquidem vt motus est, non in vno tantum, sed in pluribus generibus cernitur. *Ita Alexand. 11. Meta. in cap.* 8. Sed nec modi essendi concrete & abstracte, actu & potentia, necessario & contingenter, afferunt secum certam entitatis rationem, cum in diuersis rerum generibus reperiantur.

Ad quartum dicendum est, non omnem conuenientiam in natura aliqua esse conuenientiam vniuocam, sed solam conuenientiam in natura, quæ sit distincta per differentias in rebus conuenientibus. Cum autem dicimus, res diuersorum prædicamentorum conuenire in eadem entitate seu natura, vt actionem & passionem in natura motus, non ita id intelligimus, quasi credamus, naturam, in qua huiusmodi res conueniunt, differre in illis per differentias; sed ita potius, vt asseramus, eam entitatem esse vnam prorsus & eandem in illis, nec aliter in eis distingui, quam per puros essendi modos.

Ad quintum dicendum est, quod quidem attinet ad genera summa vltimorum sex prædicamentorum, modos essendi, quibus illa distinguuntur, etsi sunt posteriores entitatibus illorum absolute sumptis, tamen non esse posteriores illis, vt inter se distinguuntur: quod perspicuum est, cum solis essendi modis distinguantur, iisque synceris & puris, vt diximus.

Genera summa sex vltimorum prædicamentorũ vt se habeãt.

Quod autem attinet ad quantitatem, qualitatem, & relationem, ex dictis patet, modos essendi, quibus hæc genera distinguuntur, non esse illis posteriores, cum nullo pacto distinguantur ex natura rei ab illorum essentiis: quod etiam ex dictis patet: dummodo esse in primis substantiis non sumatur secundum actum, sed secundum aptitudinem: non tamen negatiue sumptam, quæ dicitur non repugnantia, sed positiue, in qua negatiua fundatur. Quod vero attinet ad substantiam, distinctione opus est: nam, si esse substantiæ in primis substantiis sumatur pro

Modus essendi substantiæ expenditur.

A pro inesse illis, quo pacto superiora sunt in inferioribus, perspicuum est, talem modum essendi esse suapte natura posteriorem substantia. Quod idem dicendum in quantitate, qualitate & relatione: accidit enim superioribus inesse inferioribus; quo fit, vt substantia non distinguatur primo per hunc essendi modum à cæteris prædicamentis. Si vero sumatur pro esse, quod substantia exercet in primis substantiis, hoc est, pro esse suapte natura sine subiecto inhæsionis, dicẽdum est, B talem modum non esse suapte natura posteriorem substantia, sed ipsam eius essentiam, vt supra diximus. Nec enim loquimur de negatione essendi in subiecto inhæsionis, sed de modo essendi, in quo ea negatio fundatur, qui ex natura rei nullo pacto distinguitur ab entitate substantiæ.

Ad sextum, quicquid de assumptione dicendum sit, neganda est propositio: quia prima quatuor Prædicamenta ita distinguuntur C per modos essendi, vt ex illis non proprie constituantur, sed sint illi ipsi.

Argumenta tertiæ sententiæ distinctione modorum prædicandi refelluntur.

Ad primum denique tertiæ sententiæ dicito, in plerisque rebus fieri solere denominationem ab eo, quod posterius est; Aristotelemq; in hoc capite non collegisse numerum à priori, sed à posteriori.

Ad secundum respondebis, duplicem distinctionem esse necessariam ad cognitionem prædicamentorum; alteram, qua alia ab aliis D distinguantur; alteram, qua inferiora à superioribus. Quanquam vero posterior distinctio nihil ad hãc disputationem attinet, quia tamen in eam incidit sermo, dicendum est, fere omnes D. Thom. sectatores, Heru. quodlib. 1. q. 9. Capr. in 1. d. 8. q. 2. art. 3. q. 5 & alios, eam facere pendentem ab operatione intellectus. At cum naturæ generum & differentiarum plane distinguantur inter se, præcisa omni operatione intellectus, vt naturæ po- E tentiales ab actualibus: perspicuum est, distinctionem ac ordinem generum deorsum versus, & constitutionem specierum, quæ quodque prædicamentum conficiunt, cum per differentias fiant, non fieri operatione intellectus, sed potius in rebus ipsis inueniri.

Quod vero attinet ad priorem distinctionem, de qua disputatio instituta est, sunt etiam plerique ex D. Thomæ Schola, qui credant, eam in quibusdam generibus pendere F ab operatione intellectus, vt in actione & passione, & in omnibus omnino, quæ non distinguuntur per diuersas essentias, siue entitates. Vide Heru. quodl. 1. q. 9. Chrys. Iauell. 25. Met. q. 6. Fer. 3. ph. q. 5. Cum enim credant, vnius entitatis num tantum esse essendi modum, vt tertio argumento obiectum est: alii in quibus est Paulus Soncinas 5. Metaph. q. 13. colligunt, non omnia prædicamenta distingui per modos essendi, sed per modos prædicandi: alii, vt sunt Ferr. 3. Phys. q. 5. & Chrysost. Iauell. 5. Meta. q. 16. quia vident diuersos prædicandi modos necessario poscere aliquam diuersitatem modorum essendi, potius dicendum existimant, ea prædicamenta distingui virtute per modos essendi, nempe quatenus idem modus essendi aptus est, vt aliter atque aliter concipiatur.

Eandem entitatem habere posse plures essendi modos.

Neutra tamen opinio probanda est. Neq; enim est dubium, quin eadem entitas plures habere possit puros essendi modos, præcisa omni operatione intellectus: nisi quis negare audeat, Deum Opt. Max. aliũ modum essendi habere in se, & alium in nobis, & omnia effecta aliter esse in suis causis, aliter in se ipsis absque vlla intellectus operatione. Itaq; certum est, motum alio modo esse in mouente, nempe vt actum, quo mouens mouet, alio vero in re, quæ mouetur, vt actum videlicet, quo illa mouetur, & superficiem concauam corporis cõtinentis locatum; aliter in locante, aliter in locato esse: etsi nullus intellectus motũ aut superficiem apprehendat. Nec certe ista confusa sunt in rebus, vt sit opus intellectu ea ordinante ac disponente, sed plane distincta, & alia aliis naturæ ordine priora. Atque hinc patet tertii argumenti solutio.

Num sola entia habeant per se locum in prædicamentis.

QVÆST. IV.

Explicatio quæstionis.

SECTIO I.

Affirmatiuam partem esse Aristotelis.

QVÆSTIO hæc, cuius affirmatiuam partem hic, & aliis plurimis locis, in primis autem 3. Phys. c. 1. text. 3. amplectitur Aristoteles, facilime explicabitur, si vel ipsa cõmunis prædicamenti ratio spectetur: nam si prædicamentum est quædam ex genere aliquo supremo, & iis, quæ sub ipso sunt naturalis dispositio, vt supra q. 1. sect. 2. dictum est, ea tantum esse intelliguntur, in quorum essentiis genus ipsum continetur, quæ quidem sunt eius tantum species & indiuidua: plane efficitur, sola entia poni per se in prædicamentis: nõ entia enim, quemadmodũ essentiam nullam habẽt: ita & genera, eorumve species, aut indiuidua esse non possunt. Non est tamen ens hoc loco sumendum pro eo, quod actu existit, sed pro eo, quod existere potest. Ita Alex. 5. Met. in tex. 14. Hen. de Gan. quodl. 1. q. 9. ea enim

Locus quo pacto hoc loco sumendum.

ea enim ex quibus constat prædicamentorum series, nō includunt existentiam: quemadmodum neq; eorum definitiones: quod & inductione patet, & ab Aristotele traditur capite decimo libri secundi, de posteriori resolutione, textu 9 & 10. At dicet aliquis: Etsi cætera non ponuntur in suis quæq; prædicamentis, quatenus existunt: ipsam tamen existentiam in aliquo peculiari prædicamento ponendam esse, quemadmodum etsi substantia non ponitur in suo prædicamento, vt est quanta, aut qualis, aut relata, ipsam tamen quantitatem habere peculiare prædicamentum, eodemque modo qualitatem & relationem. Attestatur autem huic rei, quod prædicamētum Quando nihil aliud videtur continere, quam existentias rerum: quid enim aliud est esse nunc, aut fuisse, aut fore, quę huius prædicamenti species dicuntur, quam existere, aut extitisse, aut existentiam habiturum. Quare cum existentia non sit formaliter ens, sed purus quidam & syncerus essendi modus, vt patet ex iis, quæ superius disputata sunt; plane videtur effici, non recte dictum esse, sola entia habere per se locum in prædicamentis.

Obiectio.

Huic obiectioni iuxta ea, quæ libro 4. cap. 2. quæst. 4. sect. 4. tradita fuerunt dicendo occurrēdum est, disparem esse rationem in existentia, atque in quantitate, & relatione. Primum, quia quantitas, qualitas, & relatio, cum sint formaliter entia & genera & species habere possunt: existentia vero non item, idque eo ipso, quod non est formaliter ens. Deinde, quia si haberet genera & species, tam multa conficienda essent prædicamenta existentiarum, quam rerum habentium existentiam: siquidem nulla est ratio, cur existentia substantiæ magis conueniat cum existentia quantitatis, qualitatis, & cæterorum generum existentiis, quam ipsæ eorum essentiæ. Quod si tam multa alia prædicamenta existentiarum concedenda essent, alia etiam prope infinita admittenda essent aliorum modorum essendi, qui sunt prope infiniti. His de causis D. Thomas, Scotus, & quotquot alii sunt alicuius nominis Scholastici, qui hæc minutius tractarint, plane asserunt, existentiam rerum non habere per se locum in prædicamentis, sed reuocari ad prędicamenta earum rerum, quarum sunt existentia. Vide *D. Thom. quodl. 2. q. 2. art. 1 & 1. sent. d. 8 q 4. artic. 2. Capr. in d. 8. q. 1. art. 3. ad 3. & ad 3. Gerard. Caiet. de Ente & essentia, c. 5. q. 10. ad 8 Scot. in 2. d. 3. q. 3. Lichet. ibid. Henr de Gand. quodl. 1. q 9. Duran. in 1. d. 8. q 2. Alens. hoc cap. in tex. 14.* Quod autem obiiciebatur de prædicamento Quando, facile diluetur, si dicas, in prædicamento Quando non poni ipsas rerum existentias, sed earum mensuras, quæ significant ipsum præsens esse, præteritum, & futurum, quicquid ista sint; de quibus suo loco disputandum.

Solutio. Existētia cur in nullo prædicamento ponatur.

Ex Doctorū communi sententia excludi à prædicamentis rerū existentiam.

Quæ reiiciantur à prædicamentis per hanc primam conditionem.

Sectio II.

Reiiciuntur ergo per hanc primam conditionem primum quidem impossibilia, nempe composita, seu potius conficta ex possibilibus quidem, sed quę simul cohęrere non possunt, in quorū numero sunt chimæra, hircoceruus, & alia cōmentitia non tamen quatenus finguntur (sic modo aliquo sunt entia) sed secundum esse reale, quod in eis fingitur, si nullum sit, aut esse possit. Nam sola compositio ex diuersorum animaliū membris (qualem & vtcunque in monstris cernimus, & diuina virtute fatemur multo magis expressam fieri posse) non facit, quo minus composita ipsa sint vere entia, & in prædicamētis locum habeant. Sunt & in hoc numero aliæ connexiones intellectuales, vt homo rationis expers, equus rationis particeps, diameter quadrati commensurabilis lateri, & huiusmodi alia, quæ etsi nonnunquam finguntur, aut peruersa aliqua ratiocinatione includuntur, nulla tamen reuera sunt, aut esse possunt.

Impossibilia è prædicamentis reiiciuntur.

Monstra non esse entia ficitia, neque entia prædicamentalia.

Reiiciuntur deinde negationes, siue absolutæ illæ sint, vt non ens, non substantia, non homo, siue quæ subiectū aliquod supponant; quæ priuatiuæ appellantur, vt cœcitas, nuditas, & similia. Nam, etsi ista, quatenus concipi possunt, modo aliquo sunt entia, & ab Arist. libro superiore, c. 2. tex. 2. inter significata entis numerantur; tamen quia per se ipsæ non habent vnde concipi possint, sed concipiuntur ex iis, quæ negantur: non dubium esse debet, quominus inter non entia ponenda sint: quod ipsum Aristoteles plane sentit primo Phys. lib. cap. 8. tex. 75. cum ea non semel appellat per se non entia; sed hac de re plura inferius *q. 6. sect. 3.*

Reiici negationes, siue puræ illæ sint siue priuatiua.

Tertio reiiciuntur, cum omnes rerum finitarum existentiæ, quas diximus non esse formaliter entia; tum etiam cæteri omnes modi essendi, qui formaliter entia non sunt, vt esse finitum, infinitum, necessarium, contingens, completum, incompletum, & cætera id genus: sunt enim eorum plurimi affectiones quædam & conditiones rerum, quæ per se ponuntur in prædicamentis, non qui sint ipsi aut genera, aut species, aut indiuidua sub his contenta.

Excludi existentias rerū finitarū à prædicamentis, & cæteros essendi modos.

Ac, quemadmodum primum illud, vt sic dicam, genus non entium impossibile est, sic duo posteriora sunt suo modo possibilia: dantur

tur enim reuera & negationes, cum absolutæ, tum etiam priuatiuæ, magisque ac verius ipsi modi essendi entium.

Num sola entia per se, ponantur per se in prædicamentis.

QVÆST. V.

Quod non sola videantur poni.

SECTIO I.

Pars negatiua quæst. probatur, 1.

NON solum ea, quæ sunt entia per se, sed etiam per accidens, poni per se in prædicamentis, ex eo primum videri potest, quia iuxta veriorem sententiam numerus est ens per accidens; & tamen ponitur per se ac directo in prædicamento quantitatis, tanquam prima species quantitatis discretæ, vel potius tanquam ipsa discreta quantitas, si oratio vera quantitas non est.

2. Deinde, quia scientiæ non sunt simplices habitus, sed aggregata quædam ex multis habitibus, vt patebit ad librum sextum; & tamen constanter ponuntur ab omnibus in primo qualitatis genere, tanquam propriæ eius species.

3. Tertio, quia omnia ea, quæ ponuntur in vltimis sex prædicamentis, videntur entia per accidens: constituuntur enim ex rebus præcedentium prædicamentorum, & quibusdam aut relationibus (vt est *Alb. Magn. lib. 5. Metaphysic. tract. 5. cap. 1. & 9 Metaphysic. tract. 1. cap. 1. Paul. Venet. lib. Metaph. c. 31. & Henr. de Gand. 1. part sum. artic. 37. quæst. 5.* sententia) aut modis essendi, quæ sane cum iis, quorum sunt relationes aut essendi modi, non constituunt vllum ens per se.

4. Postremo, vt alia argumenta mittantur, quia si verum est, quod Aristoteles docuit capite superiori, *textu* 7. & hoc capite *text.* 13. (album videlicet, duo significare, nempe & id, cui accidit, & id, quod accidit) sane concreta accidentium, quæ idem ponit in prædicamentis, vt Quantum, Quale, & huiusmodi alia, sunt entia per accidens. Artefactorum quoque nomina non significant solas figuras sed figuras simul, & res eas, in quas figuræ inductæ sunt: quandoquidem non figuræ ipsæ fiunt, sed composita ex figuris & subiectis: nec dicimus, sellam esse figuram solam, sed compositum quid ex subiecto & figura: & tamen artefacta in quarto genere qualitatis poni solent.

Vera explicatio quæstionis, & solutio argumentorum.

SECTIO II.

Pars affirmãs, quæ vera est, suadetur.

RE tamen vera, vel ipsa communis prædicamenti ratio satis est, vt intelligatur, sola entia per se habere per se locum in prædicamentis. *Ita omnes Aristotelis interpretes in hoc cap. 7.* entia enim per accidens, vt non sunt vnius essentiæ, sed plura continent, ex quibus essentia aliqua vna resultare non potest: ita nec possunt vera esse genera, aut species, aut his subiecta indiuidua, vt ex iis prædicamentorum series constituantur. Hinc fit, vt merito Aristoteles hoc capite 2. text. 4. non ipsum ens in commune, sed solum ens per se in prædicamenta distribuerit, & libro 6. entia per accidens à consideratione primi Philosophi reiecturus sit: tametsi aperte eo loco pressius de ente per accidens sit disputaturus; de eo, inquam, solo, quod contingenter & raro euenit.

Soluuntur argumenta partis oppositæ.

Quare, ad duo priora partis oppositæ argumenta dicendum est, numerum & scientias totales, ceu Physicam, Geometriam, & Moralem scientiam, vt re vera non sunt entia per se (quod capite decimotertio huius libri, & primo sequentis patebit) ita non habere per se locum in prædicamentis, quasi vera eorum genera aut species sint: sed quia se habeant more generum & specierum, vtiliusque, vt talia tradantur & tractentur, iccirco numerata esse à Philosophis in speciebus quantitatis & qualitatis. Itaque in his aliisq; similibus præceptum illud obseruandum est, vt vera sententia retenta, communem loquendi rationem sequamur: veluti cum agitur de speciebus rerumpublicarum, & aliarum particularium communitatum, quæ etsi re vera species non sunt, expeditius tamen & artificiosius vt species quædam ex suis quasi generibus colliguntur, & tanquam per proprias per se differentias explicantur.

Ad tertium dicito sex vltima prædicamenta non constitui ex rebus aliorum prædicamentorum, & relationibus adiunctis, vt patebit ad c. 15. q. 7. quo pacto si constituta essent, proprie forent entia per accidens, sed constitui ex rebus aliorum prædicamentorum, & modis quibusdam essendi additis (*Lege Caiet. in c. 5. & 7. de ente & essent.*) ex quorum coniunctione non proprie fiunt entia per accidens, eo quod ipsa, vt ita dicam, composita nõ sint vtraque ex parte entia, tamen dici possunt aggregata quædam per accidens: atque hac etiam de causa non sunt actio & passio, & quæ sequuntur vera genera, sed quasi genera. Cæterum de hac re eodem loco accuratius.

Ad quartum dicendum, nec concreta accidentium poni per se primo in prædicamentis, sed abstracta, vt est quantitas, qualitas, &c. quæ

&c. quæ nulla ratione sunt entia per accidens: nec vero arte facta poni in quarta specie qualitatis, nisi ratione figuræ, quo pacto non sunt entia per accidens, si subiectum figuræ sit vnum continuatum, vt discus aut anulus.

Sed quia in significatione nominum concretorum, & eorum, quæ arte conficiuntur, nonnihil est difficultatis, neq; adhuc ex dictis patet, quid sit poni per se primo in prædicamentis, de vtraque re aliquid dicendum est.

De significatione nominis concreti.

SECTIO III.

Opinio Auicennæ de concretorum significatione.

EST quidem Auicennæ 1.p Logices, cap de proprio, sententia, concreta accidentium nomina præcipue significare subiectum accidentis; minus vero præcipue, & insinuatiue ipsam formam accidentariam, quod sibi videtur ex eo persuasisse, quia huiusmodi nomina dicuntur de subiectis, non de ipsis formis, nec pro formis, sed pro subiectis in propositione accipiuntur. Neque enim dicimus, hæc qualitas est album, sed hoc corpus, & ita in cæteris.

Refellitur.

Sed merito ab omnibus, potissimum ab Auer. 5. Met. com. 14. & D. Tho. ibid. lect 9. pene reprehenditur. Primum, quia nomina declarationis & distinctionis causa imposita sunt, declaratio autem & distinctio à forma, si non semper, certe præcipue sumũtur. Deinde, quia concretum accidentis non significat subiectum, nisi quatenus affectum est accidente; vt patet in nomine albi, sani, patris, & similibus, at significare hoc pacto subiectum, est præcipue significare accidens. Tertio, quia si accidentium concreta significarent præcipue & non potius connotatiue subiecta, cum album, exempli causa, definitur per corpus, non definiretur per aliquid extrinsecum suæ quidditati, quod vocant additamentum, at accidentia, siue in cõcreto, siue in abstracto sumpta, definiri per additamenta subiectorum, est communis doctrina Peripateticorum, cap. 5 lib. 7. huius operis, text. 17. ab Aristotele tradita. Quarto, quia aut concreta accidentium vocabula significant formaliter & subiectum & accidens, aut subiectum solum, aut accidẽs solum, at non significant formaliter solum subiectum, vt manifestum est. Etenim rem aliquam expresse intelligit, qui audit, verbi gratia, nomen albi, distinctam ab ea, quam percipit audito nomine nigri, cum interim subiectum vnum atque idem esse possit. Neque item formaliter significant subiectum & accidens simul, quia non exprimunt, quidnam sit subiectum, ergo formaliter solum accidens significant, cum igitur formalis significatio sit præcipua, non dubium est, quin huiusmodi nomina præcipue significent accidentia. Postremo, quia præcipue significarent subiecta, cum nomina reducantur ad prædicamenta ratione præcipuæ eorum significationis, omnia concreta accidentium vocabula ad prædicamentum substantiæ reuocanda essent, quod pugnat cum omnium sententia, omnes enim in eodem prædicamento ponunt concreta, in quo abstracta: quicquid sit de ea quæstione vtra præcipue ponantur.

Vera quæstionis explicatio.

Dicendum est igitur, huiusmodi nomina formaliter ac præcipue significare ipsas formas accidentarias, neque in ea re differre à nominibus abstractis, at materialiter & connotatiue (quæ significatio inter insinuatiuas numeranda est) significare subiecta, hæc autem posterior significatio ex ipso concipiendi modo nascitur, cum enim concipimus formam accidentariam per modum adiacentis (vt dicunt) eamque eo pacto nominamus, tum vocabulum concretum est, & connotatiuum, significans formam adiacentem, & innuens subiectum, cui adiacet. Cum autem illam concipimus quasi per se cohærentem, (quod vocant per modum per se stantis) tum nomen, quo sic illam appellamus, abstractum est & absolutum, solam formam ex ipso concipiendi & significandi modo declarans. Lege Albertum Magnum 5. Meta. tract. 1. cap. 11. Auerr. hoc libr. comment. 14. Alen. ibid. & D. Thom. hoc lib. lect. 9. & 1. part. quæst. 3. artic. 3. Caiet. ibid. & 3. p. quæst. 16 artic. 5. & in d. 7. q. 1. art. 1 ad 5. Greg. in 1. d. 8. quæst. 2 art. 4. Du. in 1. d. 34. quæst. 1. Capr. in 1. d. 4. quæst. 1. & 2. fuse. Sed de distinctione nominum concreti & cõnotatiui, &, si placet, adiectiui, cum inter se, tum ab oppositis nominibus abstracti, absoluti. & substantiui legi possunt, quæ in primo Institutionum Dialecticarum libro docuimus.

Soluitur argum Auicennæ.

Quod autem pro Auicenna propositum est, facile diluitur negatione consequentiæ, nam si idem essent, dici de aliquo, aut accipi pro aliquo, atq; aliquid significare; idem profecto significarent nomina hæc, Musicum, Album, & Homo, quod de eadem re dicantur, vt Aristoteles argumentatur libro superiori, cap. 4. text. 11.

De nominibus arte factorum.

SECTIO IV.

QVod vero attinet ad artefactorum vocabula, sunt qui credant, illa etiam significare

Opinio D. Thomæ. *Sententia aliorum.*

ficare formas per artem inductas, & innuere subiecta: in quorum numero est D. Thom. in priore libro de interpretatione, lect. 4. idem innuit Alb. Mag. 2. Phys. tra. 1. q. c. 2. in text. 11. & Albert. de Saxo. 2. Physic. quæst. 4. conclusio 2. Alii è contrario dicunt, significare subiecta, & innuere formas, quod Auicenna lubens admiserit. Vtrique autem videntur idem iudicare de hoc genere nominum, atque de concretis accidentium, connotatiuisque.

Opinio Auctoris de nominibus artefactorum.

Nobis tamen non videtur eadem significandi ratio esse in vtrisque, nam, etsi accidentium concreta alterum formaliter significant, & alterum connotant atque innuunt; tamen artefactorum vocabula vtrumque significant formaliter, more videlicet eorum nominum, quibus substantiæ significantur iuxta sententiam eorum, qui volunt, totam substantiam eandem esse prorsus cum partibus simul sumptis. Etenim, vt hi volunt, hominem significare formaliter & animam & corpus: ita serra V. G. significat formam serræ, & materiam ferream; eodemque modo sella, vestis, nauis, & huiusmodi alia, & certam formam, & certam materiam, saltem in genere aliquo particulari, vt duram aut mollem aut flexibilem.

Probatur sententia ratione.

Probatur autem, non significare solam formam vel hac vna ratione: quia si ita esset, vniuoce diceretur serra de ferrea & cerea, aut vitrea: & nauis de lignea & papyracea. Atque in hac sententia esse Aristotelem, ex eo licet intelligere, quod ad explicandam generationem substantialem compositorum ex materia & forma, sæpissime vtitur exemplis artefactorum; quo pacto non vtitur exemplis cōcretorum accidentium, nisi perraro, & iis acceptis pro compositis accidentalibus, non pro iis, quæ formaliter significant. Negat enim plane primo Physic. cap. 7. musicum fieri ex homine: quod non recte faceret, si musici vocabulum & artem & subiectum formaliter significaret. & tamen passim concedit statuam fieri ex ære, & lecticam ex ligno, quod nimirum hæc nomina & certam formam, & certam materiam formaliter declarent. Et tertio Physicorum, capite item 7. ait, materiam cuiusque rei naturalis esse partem totius, perinde ac æs pars est æneæ statuæ. Theologi quoque ex sacrorum Conciliorum definitionibus asserunt, Sacramenta nouæ legis, quæ artefacta quædam sunt, arte diuina insigniter elaborata, materia sensibili & certa forma constare. Sed & vulgus huic sententiæ astipulatur: quippe cum is, qui se vestem emisse ait, aut calceos, aut quiduis aliud artificiosum, non declarat solum, se emisse for-

Aristotelis auctoritate.

Sacramenta nouæ legis res artefactæ, & materia & forma constant.

A mam aut materiam, sed vtrumque simul: tametsi in quibusdam præcipue spectet formam, vt in statua; in aliis præcipue materiā, vt in annulo.

Quo pacto accidentium concreta ponantur in prædicamentis, quo item artefacta.

SECTIO V.

B

EX his licet colligere, concreta quidem accidentium poni per se in prædicamentis, quia eorum nomina non significant formaliter, nisi formas ipsas accidentarias, quæ propria & peculiaria habent genera, species, & indiuidua, at artefacta in nullo prædicamento habere per se locum, cum eorum vocabula formaliter significent, & formā artificiosam, & substantiam subiectam, ex quibus nihil vnum per se conficitur, quod verum genus aut C species, aut his subiectum indiuiduū sit, possunt tamen hæc per se poni in prædicamento substantiæ ratione subiecti, si sit vnum per se: & in prædicamento qualitatis ratione artificiosæ formæ, si sit vna per se qualitas: vt si statua fiat ex vno tantum lapide aut ligno, tametsi quidam (vt Albert. de Saxo 2. Phys. quæst. 4. conclus. 3. & Auicen. lib. 3. suæ Met. cap. 3. & D D. Thom. quæst. 42. cap. 19. & in lib. de ente & essent. cap. 7. ad finem Caiet. ibidem. Ferrar. 1. contra gen. c. 30) considerantes substantiam esse præstantiorem accidente, potius ea censeant collocanda in prædicamento substantiæ, alii animaduertentes, ea non esse artificiosa per substantiam, sed per qualitatem ab arte inductam: potius ponenda credant in prædicamento qualitatis.

Concreta per se in prædicamentis accidentium poni, sed arte per partes.

Sed num qualitates & alia accidentia potiori ratione ponantur in prædicamentis, vt E respondent nominibus abstractis, an concretis, quæstio est. Ad quam breuiter dicendum, præcipue poni, vt respondent abstractis, idq; duabus rationibus. Prior est quia eorum concreta, etsi non sunt entia per accidens spectata sola forma in significatione, sunt tamen spectata simul & formali & materiali siue cōnotatiua, vt ex dictis perspicuum est, sunt enim hoc pacto aggregata quædam ex iis, quæ in diuersis prædicamentis ponuntur. Qua de F causa vocat Aristotel. 7. lib. huius operis, capite 6. text. 21. album ens per accidens, additque, illud duo significare, & id cui accidit, & id, quod accidit, & lib. 3. Topicorum ait, *Iustum non esse in genere, sed iustitiam.* Atque secundum hanc considerationem non solum ponuntur primaria ratione in prædicamentis, sed ne per se quidem. Posterior ratio est, quia

An accidentia ponantur in prædicamentis vt nominibus potius abstractis, quam concretis significantur.

quia accidentia potius ponuntur in prædicamentis spectato modo, quo insunt in primis substantiis, quam quo de illis prædicantur, etsi autem non prædicantur nisi concrete: tamen & concrete & abstracte insunt, priusque natura abstracte, quam concrete. Nam etsi solum concrete insunt per modum identitatis, tamen abstracte insunt per modum inhærentiæ, quæ prior natura est identitate, non enim, quia album est idem cum Petro, idcirco albedo inhæret Petro: sed contra, quia albedo inhæret Petro, ideo album est idem cum Petro.

Substantias in concreto significatas potiori ratione poni.

Alia ratio est de substantiis, potiori enim ratione ponuntur in suo prædicamento, vt respondent nominibus concretis, quam abstractis, vt homo, quam humanitas, & hic homo, quam hæc humanitas, constat enim nihil esse, quod potiorem habeat locum in prædicamento substantiæ, quam primas & secundas substantias, at primæ substantiæ non sunt entia abstracta, sed concreta, quandoquidem humanitas singularis non omnino existit per se, sed in homine singulari, quod idem dicendum est de cæteris abstractis singularibus respectu suorum concretorum: quod nos docuit sacrum incarnationis mysterium. Secundæ autem substantiæ, cum sint genera & species sub quibus ponuntur primæ, necessario concreta entia esse debent, quia abstracta non possunt dici de concretis, siue vt genera, siue vt species. Nec obest, quod concreta accidentium, propterea quod modo quodam sunt entia per accidens, primarium locum in suis prædicamentis non habent. Non enim idem dicendum est de concretis substantiarum. Nam cum substantiarum concreta nomina non connotent subiectum vllum, in quo eorum formalia significata inhæreant: nullam quoque sapiunt compositionem per accidens: loquor autem de iis concretis, quæ connotatiua non sunt, vt de auro, de igne, & cæteris similibus, nam deauratum, ignitum, & alia huiusmodi quæ connotant subiectum aliquod, aut quasi subiectum, veluti etiam ligneum, aut ferreum, quemadmodum compositionem aliquam per accidens quodammodo important, ita quoque in nullo prædicamento primaria ratione ponuntur, in quo autem suo modo ponantur, inferius explicandum est.

Abstracta non dici de concretis, tanquam genera & species.

An sola entia realia habeant per se locum in prædicamentis.

A

QVÆSTIO VI.

Vera sententia in hac quæstione opposita impugnata.

SECTIO I.

Entia rationis à nonnullis per se poni in prædicamentis.

QVi rudiori Minerua, magisque accommodate ad popularem sensum, quam ad B philosophicam consuetudinem prædicamenta considerant, non solum entia realia, sed etiam rationis ad prædicamentorum series directo, siue per se admittunt. Sunt enim qui (in quibus est Buridan. ad finem lib. prædicamentorum,) velint, in prædicamento relationis collocari per se omnes relationes, non reales modo, sed etiam rationis: vt habitudinē generis, speciei, prædicati & subiecti. Nec desunt alii (Clypeus de prædica. quæst. 6. & aliqui apud Niphum, lib. 6. Met. disputat. 7.) qui exi- C stiment, vndecimum quoddam prædicamentum constituendum esse, in quo entia rationis collocentur. Contra quos omnes pugnat ex aduerso Aristotelis sententia, is enim plane affirmatiuam huius quæstionis partem amplectitur, tum hoc capite, text. 14. cum diuiso ente in prædicamenta meminit entium rationis, quasi diuersi cuiusdam generis ab entibus quæ per se ponuntur in prædicamentis, tum vero clarius lib. 6. cap. 2. text. 8. vbi reiicit a cō- D sideratione Metaphysica omnia entia rationis. Huius autem rei, vt ipse eo loco docet, ea ratio est, quia entia rationis non sunt in rebus, sed in mente, idque obiectiue tantum: primi autem Philosophi consideratio non in iis, quæ tantum ea ratione sunt, quod menti obiiciantur: sed in iis, quæ in rerum natura sunt, per se, ac ex instituto versatur.

Refutantur.

Hanc sententiam rationemque (quæ nobis etiam sit satis) probant communiter Phi- E losophi, præsertim Scholastici qui pressius & accuratius ista pertractant. Hi sunt D. Tho. de poten. q. 7. ar. 9. & 5. Met. lect. 9. Capr. in 1. d. 8. q. 2. & d. 29. q. vni. a. 2. ad 5. Ocham. in 1. d. 2. q. 8. Quod si quis pro Auctoribus oppositæ opinionis occurrat, metaphysica quidem prædicamenta non admittere per se ac directo entia rationis, idque ostendi ratione proposita; at non idem dici posse de prædicamentis Logicis, cum ab eo artifice tractentur, qui entia F rationis à propria & per se consideratione non excludit: in propatulo est responsio, nam cum Logicus à Metaphysico prædicamenta desumat, soloque diuerso considerandi modo circa ea versetur, vt supra ostensum est: fieri non potest, vt prædicamenta Logica plura complectantur, quam Metaphysica, cum eadem omnino sint re, siue subiecto: ita reliquum:

liquum nobis est, vt disquiramus quonam pacto intelligenda sit distinctio illa entis à Philosophis passim vsurpata, in ens reale, & rationis, quæ in hac quæstione supponitur, præsertim cum de ea non parua sit controuersia.

Refutatio prima opinionis de distinctione entis realis & rationis.

SECTIO III.

SVnt qui (nempe Okam. 1. p. Logicæ cap. 40. & nonnulli apud Herueum quodl. 3. q. 1. Dur. in 1. d. 19. quæst. 5.) dicant ens reale esse ens illud, quod existit re ipsa extra intellectũ, ens autem rationis, quod existit in intellectu vt subiecto, cuiusmodi sunt species intelligibiles & conceptus rerum: quam explicationem videntur desumpsisse ex tertio libro de Anima, cap. 8. text. 38. vbi Aristoteles sic ait. *Neq; enim ipse lapis in anima inest, sed species lapidis.* Quibus verbis videtur distinxisse lapidem à specie, siue similitudine lapidis existente in anima, vt ens reale ab ente rationis, quod lapis sit extra intellectum, species vero lapidis in intellectu vt subiecto. Vide Herueum & Dur. locis citatis.

Prima sententia ens rationis esse quod existit in intellectu vt subiecto.

Sed hæc sentẽtia facile refellitur: primum, quia quæ sunt in intellectu vt in subiecto (hoc est in anima intellectus interuentu) siue species intelligibiles sint, siue conceptus, siue actus intelligendi, siue quiduis aliud, non minus sunt entia, quam quæ existunt in corpore, sed potius eo magis entia dicenda sunt, quo sunt veriora entia, vtpote in præstantiori subiecto existentia, at entia realia magis entia creduntur quam quæuis entia rationis. Deinde, quia quæ sunt subiectiue in intellectu, non minus numerantur in rebus, de quibus disserunt Philosophi naturales, & in iis, quæ per se ponuntur in prædicamentis, quam cætera accidentia, at entia quæ tractantur a naturali Philosopho, & quæ per se in prædicamentis ponuntur, realia proculdubio esse censentur. Tertio, quia existere subiectiue in intellectu est existere realiter, sola enim accidentia realia existunt in subiecto. Postremo, quia prima & communissima diuisio entis hoc pacto explicata non exhaurit totam diuisi amplitudinem. Multa enim comprehenduntur nomine entis, quæ nec existunt re ipsa extra intellectum neque inhærent intellectui, veluti habitudines rerum vniuersalium ad particulares; & particularium ad vniuersales. & cæteræ relationes, quæ nullibi existunt subiectiue: itemque entia ficta, quatenus ficta sunt, hoc est, mente ac ratione composita: quo pacto diximus illa esse aliquo modo entia.

Refellitur. 1. 2. 3. 4.

A Ad locum vero de Aristotele quæst. 4. sect. 2. adductum, dicendum est; Aristotelem non distinxisse iis verbis lapidem à specie lapidis tanquam ens reale ab ente rationis; sed solum docuisse eam assimilationem, quæ necessaria est inter animam & res cognitas (simile enim non nisi simili cognoscitur, vt veteres dicebant) non ita intelligendam esse, quasi necesse sit, vt in anima existat natura lapidis per quam illa intelligat externum lapidem, quod nonnulli veteres (Empedocles B & alii. Lege Aristot. 1. de Anima text. 79.) putabant; sed satis esse, si in ea existat species lapidis. Itaque non posuit Aristoteles eo loco discrimen inter lapidem & speciem lapidis, quasi inter ens reale & rationis, sed vt inter rem, & imaginem eius realem. Vide Herueum de secundis intentionibus quæst. 2. artic. 1.

Respondetur ad locum ex Aristotele; Simile non nisi simili cognosci.

Sunt nonnulli apud Herueum quodl. 3. q. C 1. qui eum modum adhibeant huic sententiæ, vt dicant nomine entium rationis non esse intelligenda ea, quæ existunt in intellectu, vt subiecto absolute spectata, seu vt inhærent intellectui: fatentur enim illa hoc pacto spectata, esse entia realia, vt probatũ est, sed esse intelligenda illa eadem quatenus habentur loco aliarum rerum. V. G. conceptum lapidis, etsi est ens reale, quatenus inest intellectui, tamen esse ens rationis, quatenus subit vicem D lapidis. Nam cum subire vicem lapidis (vt inquiunt) nihil aliud sit, quam esse quodammodo lapidem, conceptus autem lapidis non sit lapis secundum esse reale, quod habet in intellectu, erit vtique lapis secundum aliud esse, quod non sit reale: quod non aliud dici potest, quam esse rationis.

Vt à quibusdam superior opinio exponatur.

Verum hæc moderatio, partim falsum assumit, partim ex iis quæ dicta sunt refutari potest. Nam, quod ait conceptum lapidis esse E ens rationis quatenus subit vicem lapidis, falsum est, quandoquidem subire vicem lapidis, nihil est aliud quam repræsentare lapidẽ: quod vtique conuenit conceptui secundum esse reale. Vt enim conceptus lapidis secundũ esse reale sibi vendicat inesse intellectui, ita & repræsentare lapidem, vnde habet, vt naturalis conceptus dicatur: quin etiam magis proprium illi est repræsentare lapidem, quam inesse intellectui, cum hoc illi sit commune F cum aliis accidentibus, illud autem peculiare Ita patet hanc moderationem falsum assumere. Quod autem ea ex dictis refutari possit, ex eo patet, quia non efficit, quo minus diuisio entis sit mutila; vt ex vltima argumentatione contra superiorem sententiam perspicuum est.

Reijcitur posita moderatio.

Secunda

Secunda opinionis impugnatio.

SECTIO III.

Secunda opinio de natura entis realis, & rationis.

ALij quorum Dur. in 1.d. 19.q.5 est vnus, dicunt ens reale esse quidquid existit re ipsa in rerum natura, ens autem rationis nihil esse aliud, quã denominationem ab actu intellectus siue rationis secundum ea duntaxat, quę attribuuntur rei, vt cognita est ab intellectu. V. C. esse vniuersale, nihil esse aliud, quam denominationem rei ab actu, quo res B intelligitur, vt communis pluribus, quandoquidem esse commune plurib. non conuenit rebus, nisi vt obiiciuntur intellectui: & ita in cœteris. Quamuis enim, vt aiunt, idem re sit intelligere lapidem, vt communem pluribus, & lapidem intelligi vt communem pluribus: tamen, quia talis actus intelligendi est vera res in intellectu, non autem in lapide, idcirco denominatio hominis sic intelligentis ab illo actu, est realis, denominatio autẽ la C pidis sic intellecti non est realis, sed rationis.

Additio Durandi ad finem quæstionis citata.

Adduntque, quemadmodum triplex est operatio intellectus, vna simplex, altera enuntiatiua, tertia discursiua, ita tria esse genera entium rationis: vnum eorum, quæ conueniunt rebus, vt intelligũtur per primam intellectus operationem, cuiusmodi sunt, vniuersale, genus, species, & his similia: alterum eorũ quæ conueniunt illis, vt intelliguntur per secundam, veluti affirmari, negari, & alia huiusmo D di: tertium eorum, quæ conueniunt per tertiam, vt esse antecedens, consequens concludi, demonstrari, & alia id genus.

Improbatur opinio Durandi.

Hæc tamen sententia non est probanda. nam, etsi denominationes, quibus res obiectæ intellectui denominantur ab actibus intellectus, numerari possunt in entibus rationis (quandoquidem non solum non ponunt quicquam in rebus denominatis, sed etiam E perinde conueniunt rebus, quę non existunt, atq; iis, quæ existunt) non est tamen tota ratio entium rationis posita in huiusmodi denominationibus: tum, quia non minus numerandæ sunt in entibus rationis denominationes ab actu intellectus, secundum ea, quæ conueniunt rebus, vt sensu perceptę aut appetitæ sunt: vt si quid denominetur visum, aut volitum: tum etiam, quia denominationes ab actibus intellectus sunt posteriores a F liis entibus rationis magis proprie dictis. Id, quod hac ratione patet. nam cum primum lapis mente percipitur, non perceptis differentiis indiuiduantibus, tum primum est vniuersalis, vt patebit inferius ad cap 28 & tamen nõdum denominatur ab actu, quo percipitur, vt communis pluribus, siquidem huiusmodi actus est reflexus, & supponẽs illum A priorem: prius igitur lapis est vniuersalis, quam denominetur ab actu rationis, quo intelligitur vt communis pluribus: quod idem facile animaduertes in cœteris denominationibus ab huiusmodi actibus.

Tertia opinionis refutatio.

SECTIO IV.

Tertia sententia.

ALij acutius hæc scrutantes dicunt, ens reale esse, quidquid re ipsa existit in rerum natura: ens autem rationis esse id, quod consequitur rem, vt obiicitur intellectui. V. G. Lapidem esse ens reale, quia re ipsa existit in rerum natura; communitatem vero, seu vniuersalitatem lapidis esse ens rationis, quia consequitur lapidem, & quamcunq; rem aliam communẽ, vt obiicitur intellectui sine conditionibus indiuiduantibus: adduntque duo esse genera entium rationis, nempe relationes rationis & negationes. Ita videtur D. Th. sentire in 1. d. 2. art. 3. & de potent. q. 7. art. 9. & Sco. in 1. d. 2. q. vnica. Sonci 6. Metap q. 28. Quo autem pacto relationes rationis cõsequantur res, vt obiiciuntur intellectui, exemplo prædictæ vniuersalitatis perspicuum faciunt: quo vero modo negationes, ostendunt exemplo cœcitatis. dicunt enim, cœcitatem non cõuenire formaliter homini cœco, nisi cum ille apprehẽditur, quatenus non habet vidend. facultatem. etsi antequam hoc pacto apprehẽdatur, sit, vt aiunt, fundamentaliter cœcus. Vide D. Th. de Verit. quæst. 21. art. 1. Soncin. vbi supra. Capreol. 2. d 34. quæstion. 1.

Non omnino rem explicat præcedens opinio.

1. Verum, nec huiusmodi sententia rem omnino attingit: Primum, quia multæ relationes conueniunt rebus formaliter ac proprie, etiamsi res ipsæ non obiiciantur intellectui: cuiusmodi est relatio creatoris, oppositionis, identitatis, & aliæ huiusmodi, vt suis locis patebit. absurdum est enim permagnum (vt de cœteris relationib. taceam) asserere, Deo nõ conuenire actu relationẽ creatoris, siue creantis, nisi ipse mente concipiatur, quod Auctores huius sententiæ dicunt. 2. Deinde, quia relationes rationis non solum consequũtur res, vt obiiciuntur intellectui, sed etiam, vt obiiciuntur sensui & appetitui. Ita Scot. in d. 45. q. vnica. 3. Postremo, quia negationes non ideo formaliter rebus conueniunt, quod res, quibus conueniũt, intellectu apprehendantur. Socrates enim non fit cœcus formaliter per operationem intellectus, cum verissime & propriissime sit cœcus, antequam mente apprehendatur, sed solũ cognoscitur, & quodammodo repræsentatur cœcus, nisi ineptissime

ptissime quis contendat, nihil aliud esse Socratem esse formaliter cœcum, quam cognosci aut repræsentari cœcum. Mitto, quod in diuisione entis tradita, partim nullam mentionem faciũt fictorum, quatenus talia sunt: cum tamen aliquo modo sint entia, spectata communissima ratione entis, partim dicunt negationes esse entia, quę tamen secundum se nullam entis rationem sibi vendicant. A

B

Quid re vera sit ens reale & rationis: prima item, & secunda intentio.

Sectio V.

Quarta vera sententia. *Definitio entis realis, & entis rationis.*

Dicendum igitur, ens reale esse ens, cuius esse non pendet ab operatione intellectus, cuiusmodi sunt homo, angelus, & cœtera, quę cohęrent in rerum natura: ens autem rationis esse ens, cuius esse pendet ab operatione intellectus, cuiusmodi sunt notiones C generis, speciei, & similia. Nec obstat huic explicationi, quod homo, angelus, & cœtera entia creata pendeant effectiue ab operatione intellectus diuini, imo, etiam complura ab operatione intellectus humani & angelici, vt artefacta: quę tamen omnia sunt entia realia. Neque enim verbum *pendet* accipiendum est hoc loco pro eo, quod est pendere effectiue, sed obiectiue: vt sensus sit, entia realia esse entia, quę non ea solum ratione dicuntur exi- D stere, quod obiiciantur intellectui, quasi hac solam existendi rationem habeant, entia vero rationis esse entia, quæ ea sola ratione dicuntur existere, quod intellectui obiiciantur.

Expositio notanda.

Quod, vt planius intelligas, aduerte: aliud esse asserere entia rationis non conuenire rebus, nisi cum obiiciuntur intellectui: aliud non existere, nisi cum obiiciuntur intellectui. illud enim falsum est, & à nobis paulo E ante negatum in relatione Dei creantis, & in aliis plerisque: hoc autem necessaria assertione nunc assertum. Nam cum duplex tantum sit positiua & actualis existentia, de qua loquimur, (neque enim sermo est de negatiua, quę conuenit negationibus, nec de potentiali, quam habent res in suis causis) vna realis, qualem habet lapis in lapicidina, altera obiectiua, qualem idem habet in sensu aut intellectu: entia autem rationis non possint habere existentiam realem, neq; item obiectiuam F in sensu, cum non sint entia sensibilia, efficitur, vt non alia ratione existant, quam obiectiue in intellectu.

Duplex tantum est, positiua & actualis existentia.

Ens rationis quo pacto distinguendũ.

Sed quoniam ens rationis hoc pacto spectatum, nempe quatenus cum ente reali totam entis rationem exhaurit, late ac minus proprie sumitur: distinguendum adhuc est in ens rationis, presse ac proprie dictum, & in ens fictum, quatenus fictum est. Ens rationis proprie sumptum, est ens, cuius esse ita pendet ab operatione intellectus, vt nihilominus de entibus realib. dici possit: cuiusmodi sunt notiones generis, & speciei, & similia. Ens fictum, quatenus tale est, est ens, cuius esse ita pendet ab operatione intellectus, vt de nullo ente reali dici possit: cuiusmodi sunt Chimæra, Tragelaphus, & alia fictitia. Atque hac de causa dici solet apud Dialecticos entia rationis habere fundamenta in rebus, commentitia vero minime. sumunt enim fundamenta pro rebus denominatis. alioqui entia fictitia fundamenta habent in rebus, vtpote partes rerum verarum, vt caput leonis, & caudam draconis, aut aliquid aliud: vt diametrum, commensurabilitatem, & similia.

Ens fictum quid.

Obiectio.

At obiiciat aliquis, negationes habere fundamenta in rebus, hoc est, res denominatas, de quibus dicantur, & posse etiam mente apprehendi vera apprehensione, siue cui respondeat in rebus absentia eius, quod negatur (re enim vera Socrates est cœcus, quemadmodum apprehenditur esse cœcus) ergo potiori ratione fuisse negationes numerandas in entibus rationis, quam entia ficta, etiam quatenus ficta: cum entia ficta, etiam quatenus ficta sunt, nec res veras denominare possint, nec vera apprehensione concipi.

Dilutio.

Huic obiectioni occurrendum est: etsi pleræque negationes de rebus veris dici possint, imo etiam concipi vera apprehensione: ea tamen ratione potius entia ficta, quatenus ficta sunt, numerata fuisse in entib. rationis, quia, quatenus talia sunt dicunt quandam compositionem, & ex consequenti entitatem: vtcunque ab anima factam per coniunctionem obiectiuam eorum, quæ alioqui in rerum natura reperiuntur: negationes autem, vt negationes sunt, nullam omnino dicũt entitatem, sed solam absentiam eius, quod negatur: etiamsi ea absentia suo modo sit in rerum natura ante operationem intellectus, vtpote per non existentiam rei, cuius illa est negatio. Ita patet, quid sit ens reale, quid ens rationis tum late, tum etiam presse sumptum, solumque ens reale per se ac directo habere locum in prædicamentis.

Negationes cur non in entibus rationis numerentur.

Quæstio circa 1. & 2. intentionem.

Si quis autem roget, num idem sit prima intentio, quod ens reale, & secunda intentio idem quod ens rationis, sumpta vtraq; intentione obiectiue, hoc est, pro eo, in quod intellectus primo aut secũdo intendit (sunt enim, qui inter hæc nihil discriminis constituant) dicendum est, non eadem esse.

Prima

Quid sit prima intentio.

A Prima enim intentio, vt lib 1. Instit. Dialec. cap. 32 diximus, est quidquid conuenit rebus veris, etiam si illæ mente non concipiantur, nec alio modo ab ea tractentur, vt esse hominem album, cœcum, & similia. Vnde patet, etsi omnia entia realia sint primæ intentiones, vt inductione constat: tamen non omnes primas intētiones esse entia realia: siquidem non solum multa entia rationis conueniunt rebus veris, semota omni operatione intelle-

Non omnes primas intentiones esse entia realia.

B ctus, qua illi obiiciantur, cuiusmodi sunt relatio Dei creantis, relatio vnionis verbi diuini cum humana natura, & aliæ pleræque relationes rationis, vt supra diximus, sed etiam multa non entia, vt cœcitas, surditas, vnitas numeralis, formalis, & aliæ infinitæ negationes. Vide Diuum Thomam opusc. 42. cap. 1. 2. & de potent quæst. 3. art. 9. Capr in 1. d. 23. q. 1. Caieta. cap. de genere Herueum de secundis intentionibus.

Quid secunda intentio sit.

C Secunda intentio est, quidquid conuenit rebus veris, quia mente apprehenduntur, aut alio modo ab ea tractantur, vt esse prædicatum, subiectum, demonstratum, & cœtera huiusmodi. Vnde patet, neq; omnia entia rationis esse secundas intentiones, vt videre est in iis relationibus rationis, quas diximus cō uenire rebus veris, semota omni operatione intellectus, qua illi obiiciātur; neq; omnes item secundas intentiones esse entia rationis,

D vt patet in vnitatibus relationum, prædicati, subiecti, & aliarum huiusmodi secundarum intentionum: quæ vnitates, etsi sunt secundæ intentiones, quia non conueniunt rebus veris, nisi per operationem intellectus, quemadmodum & relationes, quarum sunt vnitates: tamen cum sint negationes quædam, ac proinde non entia, entia rationis dici non possunt. Ita patet, non idem esse primam in-

Concluditur non idem esse primam intentionem, quod ens reale neq; secundam idem quod ens rationis.

E tentionem, quod ens real, nec secundam intentionem idem, quod ens rationis. Verum, quia prima intentio latius patet, quam ens reale, adhuc verum est, solas primas intentiones habere per se locum in prædicamentis, quemadmodum diximus de ente reali.

Num sola entia finita & completa admittantur per se in prædicamenta.

QVÆSTIO VII.

Quod sola finita.

SECTIO I.

Quid nomine entis fi-

NOmine entis finiti id solum intelligendum est hoc loco, cuius essentiæ perfectio certis finibus & quasi limitibus continetur, etiamsi alioqui sit infinitum & illimitatum, siue potentia, vt cœlum quoad durationem, aut gignendi virtutem: linea quoad diuisionem, & quilibet numerus quoad accretionem: siue (quod D. Thom 1 p. quæst. 3. art. 5. & 1. sen. d 8. quæst. 4. art. 3. & de poten. quæst. 6. & 7. artic. 3. Alber. in prædica. tract. 1, cap. 7. Magister in 1. d. 8 Se. ead. dist. quæst. 3. Henr de Gand. 1. p. sum. art. 26. quæstio. 1. Boe lib. 1. de Tri. c. 6 & seq Auicen. lib. 8. suæ Me. c. 5. & reliqui doctores, præter Gre Ari. in 1. d. 8. q. 3. Gab. ibid. & Robert. Holcot. in 1. sent. q. 6 qui ponunt Deum in prædica. Rabbi Mosem lib. 1. c. 55. & 56. dari posse putant) actu veluti corpus infinitum, & multitudo infinita. Quod enim sola entia finitæ perfectionis secundum essentiam ponantur per se in prædicamentis, ex eo manifestum est: quia in prædicamentis non ponuntur directo, nisi genera summa, species, & his subiecta indiuidua. at summa genera nō possunt habere infinitæ perfectionis essentiam, cum superentur perfectione à suis speciebus additione earum differentiarum, quæ generibus iunctæ complent naturas specificas, species vero ipsæ, cum definibiles sint per sua genera & differentias, ac proinde earum essentiæ certis ac definitis limitibus claudantur, finitæ perfectionis necessario sunt: vnde & numeris similes merito dicūtur, quorum nullus infinitus esse potest. Demum neq; indiuidua eis subiecta possunt infinitæ perfectionis esse, nisi infinitam essentiæ perfectionem speciebus addant, quod fieri nullo modo potest. Nam, si indiuiduum adderet speciei infinitā essentiæ perfectionem, iam in eo addito contineretur omnis essentiæ perfectio, ac proinde superuacanea esset perfectio naturæ specificæ, & omnium generum, sub quibus species contineretur: quare non esset eiusmodi indiuiduum sub vlla specie collocatum, sed extra omnem ordinē prædicamentalem. Ita patet, quidquid in prædicamentis per se ponitur, finitæ perfectionis essentialis esse debere: & cum id ex ipsa prædicamenti ratione colligatur, non dubium est, quin Aristoteles eiusmodi conditionem subintelligi voluerit hoc loco.

niti hoc loco intelligatur.

Species cur similes numeris esse dicantur.

Per hanc conditionem solum Deum excludi.

F Per hac conditionem, quæ quarta est, solus Deus Opti. Maxim. à prædicamentorum ordinibus excluditur, vt qui solus, cum sit infinitæ perfectionis simpliciter, nullis se finibus contineri patitur, quidquid in hac re 12. Meta. à text. 1. vsque ad 5. senser t Aristoteles, Quod si quæ sunt alia, quæ actu infinita esse possint, vt infinita magnitudo, multitudove: aut infinite intensa qualitas; ea quemadmodum re vera quantitates aut qualitates etūr,

ita & per se in prædicamento quantitatis aut qualitatis locum habebunt: si vero nihil tale potest in rerum natura existere (quæ est probabilior Philosophorum & Theologorum, D. Thom. 1. p. quæ 7. articul. 3. & 4. & quod. 9. art. 1. & quodlib 12. art. Durandi & D. Bonauc. in 1. dist nct. 43. Scoti in 2. d. 2. quæst. 3. sententia) non ponuntur quidem per se in prædicamentis, verum ad excludenda non opus erit hac conditione, cum per primam aut tertiam reiecta sint. Nam si ea in rerum natura esse non possunt, non erunt vtique entia, nisi quatenus mente conficta & excogitata.

Quod sola completa.

SECTIO II.

VT autem intelligas, merito addi solere quintam illam conditionem, & completum sit quidquid per se ad prædicamentorum series admittendum est: exponemus prius quid *completum*, quid etiam *incompletum* Philosophi in hac materia appellent.

Quid sit ens completum primo & simpliciter.

Ens completum, primo quidem ac simpliciter est ens, quod ad nullius entis per se constitutionem pertinet: vt hic homo, hic candor. Nam, etsi vtrumq; potest esse pars entis per accidens, neutrum tamen potest esse pars entis per se, id est, vnius essentiæ. Deinde vero, ac secundum quid, illud ens dicitur completum, quod prædicatur in quæstione *Quid est*, de eo, quod est completum simpliciter: vt homo, vt candor homo n. de hoc homine, & candor de hoc candore, dicitur in quæstione *quid est*. Hinc patet nec differentiam vllam, siue vniuersalem, siue indiuidualem, nec partes integrantes entium per se, nec materiam, formamve: nec motum, vt motus est, hoc est, vt forma partim acquisita, partim acquirenda, esse entia completa. Patet etiam sola indiuidua esse cōpleta simpliciter, quia omnia communia pertinent ad constitutionem alicuius entis per se. Patet item, sola genera, & species completorum simpliciter, esse completa secundum quid. quia hæc sola dicuntur de illis in quæstione *Quid est*, modo ne excludas eorum rationes obiectiuas.

Quid ens cōpletum secūdario ac secundū quid.

Motum non esse ens completum, vt motus est.

Vtrumque genus completorum hac conditione comprehendi.

Vtrumque autem genus completorum entium in hac conditione necessario intelligendum est. Nam, si completa prioris generis directe ponuntur in prædicamentis, necesse est, vt completa etiam posterioris ponantur: siquidem prædicamenta non constant solis indiuiduis, sed speciebus etiam eorum ac generibus. Quod autem completa prioris generis directo ponantur in prædicamentis ex eo patet, quia sunt omniū entium præstantissima, & in quibus cætera omnia non quomodocunque, sed actu & secundum essentiam cōtinentur. vt perspicuū est. Quocirca eæ, quæ primæ substantiæ appellantur, propterea primæ ac præcipuæ dictæ sunt, quod non sint aliarum substantiarum partes. Id quod modo eodem dicendum est de indiuiduis accidentibus.

Probatur.

Quod vero sola completa entia vtriusque generis (super qua re videbis D. Tho. in 4. d. 1. q. 1 artic.) directo admittantur ad prædicamentorum series (hoc enim præcipue probandum erat) ex eo patet: quia si non solum completa, verum etiam incompleta directo admitterentur, necesse foret, vt genera summa essent communia completis & incompletis. quod fieri nequit. substantia enim genus summum non potest in primis genus omnium substantiarum incompletarum esse. neq; enim potest esse genus differentiarum: non solum, quia differentiæ in nullo prædicato essentiali vniuoce conuenire possunt, quod sæpe à nobis dictum est, sed etiam quia ex ea sequeretur genera bis includi in qualibet specie immediata: semel ratione sui, & iterum ratione differentiæ, quæ speciem complet. Non potest deinde esse genus partium integrantium, quia partes integrantes etiamsi differant re ipsa inter se. vt pars à parte, non differunt tamen, vt substantiæ actu distinctæ inter se, quod tamen necesse foret; si substantia genus summum esset earum genus. Ponimus enim hoc loco id, quod vtcunque patet ex iis, quæ diximus ad caput quartum, fusius autem ad librum septimum ostendendum est, in eodem composito non dari partes integrantes, quæ distinguantur inter se per diuersas formas substantiales, vt sint actu distinctæ substantiæ. Denique non posse esse genus materiæ & formæ, ex eo patet: quia si materia & forma essent species generi summo prædicamenti substantiæ subiectæ, hæc & illa materia, essent primæ substantiæ, vt patet. hoc autem fieri non posse, ex eo manifestum est: quia primæ substantiæ subsistunt omnino per se, ita vt non solum non subsistant per aliquod subiectum cui inhæreant, nec per aliquid inferius de quo prædicetur, sed nec per aliquid, in quo sint veluti eius partes. at hæc & illa materia, hæc & illa forma subsistunt per singularia composita, quorum sunt partes essentiales, etiam ipsa humana forma, si non simpliciter, certe vt principium omnium humanarum actionum, quas omnes, nisi in toto composito, exercere non potest. Atque hæc ratio in partes etiam integrantes eadem valet.

Differentias in nullo prædicato essentiali vniuoce conuenire posse.

Cum

Cum ergo substantia genus summum non possit esse genus differentiarum, nec partium integrantium: nec materiæ, nec formę, nec aliæ sunt substantiæ incompletæ, de quibus quæst. o esse possit, num sub illo, vt sub genere summo contineantur, efficitur, vt sit tantū genus substantiarum complexarum. Quod idem proportione seruata dici potest de cæteris prædicamentis. Huc accedit quod cum entia incompleta, necessario ponātur in prædicamentis reductiuè, hoc est per ea, & in iis B quorum sunt partes: superuacaneum est ea iterū poni per se, ac directo. Adde, quod entia incōpleta non tam sunt entia, quam differētiæ entium aut partes, aut inchoationes. vnde fit, vt in distributione entium directo ac per se numerari non debeant. Ita patet, sola entia completa poni directo in prædicamentis.

Hanc conditionem tradi ab Arist. Hæc vero conditio, etsi non aperte colligitur ex Arist. hoc loco, tamen alibi plerumq; traditur: vt lib. 3 huius operis c. 3. *tex.* 10. & 11. C & 6. Topicor. c. 3. quoad differentias; vbi docet genera nō prædicari per se de differentiis. lib. autem 7. huius operis c. 16. *tex.* 56. quoad partes integrantes, quas dicit non esse actu in toto, hoc est, actu entia, sed potentia. Eodem vero lib. cap. 3. *text.* 8. & 2. de Anima c. 1. *text.* 2. quoad materiam & formam, quibus locis ait, materiam per seipsam non esse quid (hoc est substantiam) neq; aliquid aliorum prædicamentorum, neq; esse hoc aliquid (id est, rem D singularem) in genere substantiæ. quod certe verum non esset, nisi loqueretur de entibus completis. Idem sentit de forma, cum subdit formam esse, cum iam hoc aliquid dicitur, h. e. qua completur hoc aliquid: vt non aliter ipsa sit in genere substantiæ, nisi quia est præcipua pars substantiæ naturalis, quæ est hoc aliquid completum. Deniq; 3. Phys. c. 1. & 2. quo ad motum: vbi docet motum esse imperfectum quippiam in genere earum rerum, E quæ acquiruntur per motum. Quapropter non dubium esse debet, quin Arist. hoc loco, & vbicunq; de prædicamentis agit, hanc cōditionem intelligēdam esse velit. Quod item Porphyrius *cap. de specie*, ex illo videtur collegisse, cum tradidit exemplum prædicamenti substantię nullam enim substantiam incompletam fecit speciem aut genus aut indiuiduum eius prædicamenti.

Quæ per hāc conditionem reiiciantur. Per hanc conditionem reiiciuntur primū omnes differentiæ tam vniuersales, quam indiuiduale: deinde omnes partes integrantes F entium per se: tertio materia & forma, postremo motus vt motus est, h. e. vt est imperfecta, seu inchoata forma & nondum absoluta, sed tendens adhuc in perfectionem siue A absolutionem, & si quod est aliud ens, quod completum non sit.

Num sola vniuoca & incomplexa per se ponantur in prædicamentis.

QVÆSTIO VIII.

Quod non sola videantur poni.

SECTIO I.

DVæ extremæ conditiones supersunt, vt aliquid per se locum habeat in prædicamentis, vniuocum scilicet, & incomplexum esse: sed tamen neutram earum esse necessariam his argumentis sibi aliquis fortasse persuadeat. *Duæ vltimæ conditiones prædicamentales expenduntur.*

Præcipuus locus in prædicamēto substantiæ debetur indiuiduis substantiis, tanquam iis, quæ primæ sunt, ac maxime substantiæ; eademque ratione in prædicamentis accidentium primus locus debetur indiuiduis accidentibus, quæ in suis quoque generibus maxime rationem accidentium participant: at indiuidua non sunt vniuoca, cum non dicantur eadem ratione de pluribus. non est igitur opus, vt vniuocum sit, quicquid per se locum habere debet in prędicamentis. *Primum argumentum.* Quod si quis respondeat, indiuidua determinata, vt hunc hominem, hunc candorem non poni per se in prædicamentis, vt quæ per se à nullo artifice tractantur, sed sola indiuidua sub cōmuni ratione indiuidui huius vel illius prædicamenti: si enim tractatur ab Aristotele indiuidua substantia sub communi nomine & ratione primæ substantiæ, præsto est, quo vrgeatur: aut enim sumit nomen indiuiduæ substantiæ quatenus est secundæ intentionis, aut quatenus primæ: si quatenus secundæ, hoc est, quatenus significat Logicam aliquam conditionem, vt subiectionis aut prædicationis, non ponitur vtique per se in prædicamentis, vt ex dictis *quæst.* 6. *text.* 75. perspicuum est. si quatenus primæ, nempe vt significat rem minime pendentem ab operatione intellectus, certe aut est nomen casu æquiuocum, aut analogum. Nam si immediate significat hanc & illam substantiam, quatenus sunt hæ & illa, æquiuocum certe casu est, vt Alexandri nomen Alexandro Paridi, & Alexādro Macedoni. si vero significat omnes indiuiduas substantias, vt proportionem quandam singularitatis inter se habent, analogum est. quandoquidem singulares substantiæ, quatenus singulares sunt, & differentiis indiuiduantibus constant, analogice tamen conueniunt, quemadmodum & ipsæ *Respons.* *Refellitur.*

quod quidem est poni Deum in Prædicamẽtis participatiue, vt qui ab illis participetur, non reductiuè, vt qui ad illa reducatur. Possumus tamen pro Auctoribus impugnatæ sententiæ dicere, etsi illi non rectè loquuntur, rectè tamen ac nobiscum sentire cum enim ab eis petitur, quonam modo Deus ad Prædicamenta reducatur, respondent reduci tanquam causam primam ad sua effecta. at causa non reducitur ad sua effecta (nisi materialis & formalis ad compositum) sed potius effecta ad causam. Vide *D. Thom de potent. q. 7. art. 3. ad 7.*

Quo pacto cætera omnia ad Prædicamenta reuocentur.

SECTIO II.

Primo. Non entia. QVod igitur attinet ad reliqua omnia, præter Deum, non entia quidem reducuntur ad Prædicamenta per ea entia, quæ in eis locum habent, negationes videlicet per ea, quæ negantur, & commentitia secundum se per ea, ex quibus finguntur constare, existentiæ vero per essentias, & cæteri modi, quos dicunt intrinsecos per ea entia, quorum sunt modi. Deinde reuocantur entia per accidens per entia per se, ex quibus constant, vt homo albus per hominem & albedinem: & artefacta per materiam artis, aut partes eius, & formam artificiosam. Tertio reuocantur entia rationis per entia realia, in quibus fundantur, vt hæc notio generis per animal. & hæc notio speciei per hominem, & entia ficta, quatenus ficta sunt, per ipsum fingendi actum, vt Chimæra, quatenus per actum, quo concipitur, aut per partes, ex quibus constare dicitur. Reuocantur quoque entia incompleta per completa, vt differentiæ vniuersales per species, indiuiduales autem per indiuidua, & partes integrantes per totum integrum, & materia & forma per composita, quæ ex illis constant. Denique reuocantur entia æquiuoca per vniuoca, vt canis per domesticum, marinum, & cœlestem, & complexa per incomplexa, vt hominem esse animal, per hominem & animal, & definitio obiectumve definitionis, per id, quod definitur.

Secundo. Entia per accidens.

Tertio. Entia rationis.

ΚΕΦ. Η'.

Text. 15. ΟΥσίαι δὲ λέγεται τά τε ἁπλᾶ σώματα, οἷον γῆ, καὶ πῦρ, καὶ ὕδωρ, καὶ ὅσα τοιαῦτα· καὶ ὅλως σώματα· καὶ τὰ ἐκ τούτων συνεστῶτα, ζῶά τε καὶ δαιμόνια· καὶ τὰ μόρια τούτων. ἅπαντα δὲ ταῦτα λέγεται οὐσία, ὅτι οὐ καθ' ὑποκειμένου λέγεται, ἀλλὰ καὶ τούτων τὰ ἄλλα.

ἄλλον

CAPVT VIII.

Text. 15. *SVbstantia a dicuntur & simplicia corpora, vt terra, ignis, aqua, ac cætera huiusmodi, & omnino corpora, & quæ ex his constant cum animalia, tum etiam dæmonia, & horum partes. Hæc autem omnia ex eo dicuntur substantia, quod non de subiecto dicuntur, sed de eis cætera.*

Alio

CAPITIS OCTAVI EXPLANATIO.

Substantiā dici quatuor modis. Primus. S*Vbstantia a dicuntur.*] Tradit quatuor modos, quibus substantia dicatur, quos deinde reuocat ad duos præcipuos. Primus est vulgaris, & cuique obuius, quo comprehenduntur corpora omnia sensibilia, & quæ digito ostendi possunt: non ipsæ quidem moles corporum, vt quæ sunt quantitates, sed ea, quæ his substant, & de nullo subiecto siue inhæsionis, siue prædicationis dicuntur, sed de iis cætera. Complectitur autem Arist. hac significatione substantiæ primas substantias, non omnes tamen, sed sensibiles, earumque partes integrantes. Quanquam enim huiusmodi partes, nec primæ nec secundæ substantiæ sunt, sæpe tamen primis reductione quadam adnumerantur. *Cur hic dæmonia inter substantias sensibiles referantur.* Quod autem hic referuntur dæmonia (de qua re vide *Proclum lib. de Ani. & dæmone, & Alcinoum lib. de doctrina Platonis cap 15. & Plotinum Ennead. lib. 5 c. 6.*) inter substãtias sensibiles, ex Platonis opinione dictum est posuit enim Plato animalia quædam subtilissimi corporis, & ratione prædita, & perpetua; quæ sententia non placet Aristoteli, tametsi ea *5. lib. Topic. cap. 1.* vtatur exempli afferendi causa.

Cur non sit complexus corpora sensibilia vniuersalia. Quærat aliquis hoc loco cur Arist. in hac substantiæ significatione non sit complexus corpora sensibilia vniuersalia, vt tota significatio esset corpus sensibile, non modo singulare, sed etiam vniuersale: huius rei duplex se offert causa: vna, quia corpus sensibile vniuersale non omnibus est notum; Aristot. autem incipere voluit à notissima substantiæ significatione: altera, quia Plato, cuius auctoritati in vsu verborum haud facile repugnandum erat, nullam naturam vniuersalem (etiam ipsorum corporum singularium) corpus esse putabat. *Materiam ad hanc primam substantia significationem reuocari.* Aduerte autẽ ad hanc primam significationem substantiæ reuocari materiam, eo quod cætera omnia, quæ in corporibus sensibilibus cernuntur, in ea insint vt in subiecto, saltem mediato, ipsa vero non insit in alio.

b *Alio*

ἄλλον b δὲ τρόπον ὃ ἂν ᾖ αἴτιον τοῦ εἶναι, ἐνυπάρχον ἐν τοῖς τοιούτοις, ὅσα μὴ λέγεται καθ' ὑποκειμένου, οἷον ἡ ψυχὴ τῷ ζώῳ. ἔτι c ὅσα μόρια ἐνυπάρχοντά ἐστιν ἐν τοῖς τοιούτοις ὁρίζοντά τε καὶ τόδε σημαίνοντα· ὧν ἀναιρουμένων ἀναιρεῖται τὸ ὅλον, οἷον ἐπιπέδου, σῶμα, ὥς φασί τινες, καὶ ἐπίπεδον γραμμῆς· καὶ ὅλως ὁ ἀριθμὸς δοκεῖ τοιοῦτος εἶναι· ἀναιρουμένου τε γὰρ, οὐδὲν εἶναι· καὶ πάντα ὁρίζειν, ἔτι d τὸ τί ἦν εἶναι, οὗ ὁ λόγος ἐστὶν ὁρισμὸς· καὶ τοῦτο οὐσία λέγεται ἑκάστου.

Συμβαίνει e δὴ κατὰ δύο τρόπους τὴν οὐσίαν λέγεσθαι, τό θ' ὑποκείμενον ἔσχατον, ὃ μηκέτι κατ' ἄλλου λέγεται, καὶ ὃ ἂν τόδε τι ὂν, καὶ χωριστὸν ᾖ· τοιοῦτον δ' ἡ ἑκάστου μορφὴ καὶ τὸ εἶδος.

Alio b *modo id, quod causa est ipsius esse inestq; in iis, quæ non dicuntur de subiecto, vt in animali anima. Præterea* c *partes omnes, quæ in talibus insunt, quæq; definiunt, & hoc aliquid significant, quibus sublatis totum tollitur: quo pacto sublato plano tollitur corpus vt quidam dicunt, & linea sublata, planum, atq; omnino numerus videtur quibusdam huiusmodi esse etenim eo sublato, nihil esse, omnia definire. Præterea* d *quidditas cuius ratio est definitio. atq; hæc dicitur substantia cuiusque.* Cap. 6. a. text. 7.

Ita fit, e *vt substantia duobus modis dicatur. & vltimum subiectum, quod iam de alio non dicitur, & id, quod hoc aliquid est ac separabile. Talis autem est cuiusque forma & species.*

b *Alio modo id, quod causa est ipsius esse, inestq; in iis, &c.* Secundus modus est, quo substantia significat causam formalem substantiæ primo modo dictæ, non separatam, sed in illa ipsa existentem, quo pacto anima est causa huius animalis, aut illius. Merito autem intelligunt interpretes D *Thomas & Alexander* hoc loco nomine causæ ipsius esse solam causam formalem. quia cum primum ponitur forma in rerum natura, continuo ponitur res: quod non ita accidit posita materia. cum illa multarum rerum formis eadem succedat. *Substantia pro causa formali vt statua sensibilis sumi.*

c *Præterea partes omnes, quæ in talibus insunt, quæq; definiunt.* Tertius modus est, quo substantia apud Platonem & Pythagoricos significabat principia corporum sensibilium more Mathematico tradita: puncta, inquam, lineas & superficies: itemq; vnitates ac numeros. Putabant enim corpora sensibilia ex his tanquam causis internis pendere, quod per illa definirentur, & eis sublatis cohærere in rerum natura non possent. Qua ratione dicebant, plana, siue superficies esse substantiam corporis: lineas, planorum: puncta, linearum: itemque numeros ac vnitates esse substantias non modo corporum sensibilium, sed etiam planorum, linearum & punctorum, quod cœtera omnia ex numeris & vnitatibus penderent, & per ea definirentur. Addebant autem Platonici & Pythagorici, huiusmodi principia significare hoc aliquid, quia possent intellectu apprehendi sine iis, quorum essent principia. Quanquam hoc interest, quod Platonici dicebant, illa esse separata à corporibus sensibilibus: Pythagorici autem in eis ipsis, vt ex primo libro patet. *Tertius. Pro principiis sensibiliū. Principia corporum sensibilium apud Platonem & Pythag. quænam.*

d *Præterea quidditas, cuius ratio est definitio.* Quartus extremusq; modus est, quo substantia sumitur pro essentia siue quidditate rei, quæ definitione explicari potest vt pro essentia hominis, animalis, & cœteris naturis communibus singulares enim essentiæ rerum sensibilium non cōprehenduntur hac significatione, quia definiri nequeunt. *Quartus. Pro essentia*

Si quis autem quærat, ad quam harum significationum pertineant substantiæ completæ singulares non sensibiles, siue materiæ expertes: dicendum est eas reduci ad hanc extremam iuxta sententiam Aristotelis, qui putat per easdem differentias compleri species, & indiuidua substantiarum separatarum: vt cap. sexto diximus. *Substantiæ singulares completæ corporis expertes ad quartum modum pertinere.*

e *Ita fit, vt substantia duobus modis dicatur, & vltimū subiectum, quod iam de alio non dicitur, &c.* Reuocat seu potius colligit traditos modos substantiæ in primum & quartum. videtur enim excludere tertium, tanquam qui ipsi non probetur: secundus vero reuocatur ad primum, quia substantiales formæ corporum sensibilium sunt partes primarum substantiarum. Vocat autem Aristoteles quamlibet essentiam vniuersalem hoc aliquid & separabile quiddam, ne videatur morem loquendi Platonis contemnere, qui vtrumque verbum accommodabat rebus vniuersalibus, siue Ideis. Re tamen vera, etsi res vniuersales videntur significare hoc aliquid, eo quod separatim intelligi possunt sine singularibus, non sunt tamen hoc aliquid, cum fieri nequeat, vt separatim existant: de qua re, quod ad vniuersales substantias attinet, non nihil dixit Aristoteles in Prædicamentis, *cap. de substantia.* *In 1. & 4. modi cæteri colliguntur. Cur vocet essentiam vniuersalem hoc aliquid.*

A

Num Deus Opti. Maxim. ponatur in prædicamentis.

QVÆSTIO I.

Quorundam haud vera sententia.

SECTIO I.

ETsi ex iis, quæ superiori capite dicta sunt, satis constat, num Deus Opt. Max ponatur in Prædicamentis: tamen vt res apertior fiat, operæpretium fuerit eam quæstionē seorsim discutere, præsertim cum non desint Theologi, qui aliter sentiant. Gregor. Arim. in 1 d. 8 q. 3. Gabr. ibid. Robert. Holkot. q. 6. Ioan. Bac. cond. 6 q. 1. Ioan. Maior. d. 8 quæst. 1. Nam Gregorius Arimensis, Gabriel, & alij quidam Nominales existimant, Deum proprie, ac per se poni non modo in Prædicamēto substantiæ, de quo nunc agimus: sed etiam in Prædicamentis Relationis, & Actionis. Quibus Auctoribus præbuit ansam Gulielmus in 1. d. 8. q. 1. Okam, qui in octaua distinctione primi Sententiarum, vbi hæc quæstio à Theologis tractatur, etsi non ausus est affirmatiuam partem asserere, motus auctoritate totius scholæ Theologicæ: ita tamen negatiuæ argumenta se eleuasse credidit: vt dixerit illam nulla efficaci ratione posse concludi.

Partis affirmatiua auctores.

Ochamum dedisse ansam.

B

C

D

Argumenta pro hac parte Primum.

Argumenta Gregorij & aliorum, quę ex principiis ac fundamētis sui auctoris desumpserunt, hęc fere sunt. Substantia genus summum, itemq; spiritus seu substantia incorporea, quę est quędam species substantię generis summi, prędicatur de Deo vniuoce, & in quęstione Quid est, igitur Deus proprie & per se ponitur in hoc Prędicamēto. Priorem partem antecedentis ex eo probant, quia substātia definitur ens per se existens: spiritus autē, substantia corporis expers: quę rationes ęque conueniunt Deo, ac cœteris rebus, quę sub his generibus ponuntur. Posteriorem partem ex eo suadent, quia si quis quęrat, quid sit Deus, recte respondebit, qui dixerit esse substantiam: & familiarius, qui dixerit esse spiritum. Vnde Christus dominus apud Ioannē, 4 *Spiritus*, inquit, *est Deus*.

E

Secundum.

Deinde si quid obstaret quo minus Deus sub genere proprie & per se poneretur, id esset, aut eius simplicitas, aut infinitas: at neutrum obstat: nihil igitur. Propositionem ex eo suadent: quia, qui contendunt Deum poni per se in Prędicamentis, ex his duob. quasi capitibus prępicua ducūt argumenta. Priorem partem assumptionis ea ratione probant, quia angeli, inquiunt, & accidentia, sunt res simplices, & tamen ponuntur proprie & per se sub genere. Posteriorem vero ex eo suadent, quia linea infinita si datur, aut dari potest, non excluditur à genere quantitatis. ex quo fit, vt pari ratione non excludatur à genere substantiæ natura diuina, quia sit infinita.

F

Ab auctoritate Aristotelis confirmatio eiusdi partis.

Idem confirmant auctoritate Aristotelis lib. 10. huius operis cap. 3. text. 4. vbi docet, id quod est mensura omnium, quę sunt in aliquo genere, esse aliquid illius generis. Cum ergo Deus sit mensura omniū substātiarum, quod sit perfectissima substantia, colligunt illi, Deum ex Aristotelis sentētia poni in Prędicamento substantię. Tum ex eodem, initio 12. libri huius operis, ca 1. tex. 2. vbi tradit substantiam esse primum ens, moxq; ca. 2. text. 5. eandem diuidit in mobilem & immobilem, sub qua postea cap. 7. text. 39. & 40. numerat Deum. Postremo ex 1. Eth. ad Nicomachum, cap. 6. vbi Aristoteles inter exempla eorum, quę ponuntur in Prędicamentis, perspicue numerat Deum.

Et D. Augustini.

Et Boetii.

Damasceni.

Id ipsum confirmant Diui Augustini auctoritate: qui in 5. lib. de Trinitate ca. 9. & 10. scribit, quędam Prędicamenta dici proprie de Deo, vt substantiam, relationem, & actionem, alia metaphorice, vt situm esse, habere, locū, & tempus. Idem ex Boetio lib. 1 de Trinitate cap. 12. vbi ait, *substantiam continere vnitatem, relationem vero multiplicare trinitatem.* Et ex Damasceno in Elementario capit. 9. quo loco plane fatetur incorporeum esse differentiam substantiæ, eamque differentiam continere Deum & angelum: ita conclud ūt, Deum poni per se ac proprie non solum in Prędicamento substantiæ, sed etiam in cœteris, quę de ipso proprie, hoc est, non per translationem dicuntur.

Vera aliorum sententia.

SECTIO II.

Pars negatiua ex multis capitibus probatur.

VErum, opposita sententia nobis amplectenda est, & hac vna assertione explicanda. Deum. Opt. Max. nec per se, nec reductiue poni in Prędicamentis. Prior pars multis ex capitibus ostendi potest: ex simplicitate diuina, ex infinita illius perfectione, ex necessitate diuinę naturę, & ex ipsa ratione Prędicamenti substantię, in quo Deus maxime videri posset collocandus.

Ex simplicitate diuina essentia.

Ex simplicitate quidem diuina hęc ratio duci potest. Repugnat diuinę simplicitati, Deum subiici generi igitur & poni per se in prędicamento. cōsequētia perspicua est. antecedēs ex eo probatur, quia quidqd subiicitur generi,

generi, constat duabus saltem entitatibus, altera generis, altera differentiæ. Deus autem, cum sit perfectissime simplex, compositus ex pluribus entitatibus esse non potest.

Nominaliũ responsio.

Huic argumento respondent Nominales: non quidquid subiicitur generi, esse compositum ex pluribus entitatibus, sed id solum, quod constat materia & forma. cætera enim, vt substantias separatas & accidentia, esse simplices entitates: neque vllo modo compositas ex pluribus entitatibus.

Refellitur.

Quæ responsio falso nititur fundamento. quicquam enim subiicitur generi, conuenit vniuoce & essentialiter cum aliis, quæ sunt sub eodem genere: & rursus differt ab iisdem non quauis differentia, sed interna & pertinente ad essentiam. Vnde fit, vt quidquid subiicitur generi, necessario constet duabus saltem entitatibus: altera, qua conueniat cum aliis, quæ sub eodem genere continentur: altera qua ab eisdem differat.

Deus complectitur formaliter entitatẽ substantiæ & relationis.

Præterea id, quod formaliter continet entitates multorum generum, non ponitur totum sub vno genere: quemadmodum totum hoc, Homo sapiens, quia formaliter complectitur entitatem siue naturam substantiæ & qualitatis, nec omnino ponitur sub genere substantiæ, nec omnino sub genere qualitatis, sed partim sub vno, partim sub altero. Deus autem complectitur formaliter entitatem substantiæ & relationis, cum formaliter sit per se existens, itemque formaliter Pater & Filius & Spiritus sanctus. ergo, si substantia & relatio conueniunt vniuoce Deo & creaturis, vt genera diuersorum Prædicamentorum, quod contrariæ opinionis Auctores dicunt, efficitur, vt Deus non ponatur totus sub genere substantiæ, sed partim sub genere substantiæ, partim sub genere relationis. Atqui Deus, cum sit vnius duntaxat eiusdemq; simplicissimæ naturæ, non potest poni partim sub vno genere, partim sub alio, vt ponitur complexio ex homine & sapientia. ergo nullo modo dicendum est, Deum poni per se in Prædicamentis.

Ex infinita Dei perfectione prima confirmatio.

Ex infinita autem perfectione diuina hæc ducuntur argumenta. Si Deus subiiceretur alicui generi, cum natura cuiusque generis sit eiusdem perfectionis essentialis in omnibus, quæ sub illo continentur, darentur creaturæ æque perfectæ in aliquo essentiali attributo, atque Deus: eæ nimirum, quæ cum Deo sub eodem genere continerentur. at hoc nequaquam admittendum est, ergo nec illud.

Dei omnia attributa sunt infinita.

Assumptio, de qua sola dubitare quis posset, ex eo patet: quia omnia essentialia attributa Dei sunt infinite perfecta, ac proinde infinite excedunt perfectionem prædicatorum es-

A sentialium cuiusq; creaturæ. alioqui cum omnia, quæ ad essentiam creaturarum pertinent, sint dependentia, aliquid essentiale daretur in Deo, quod ex ratione naturaq; sua esset dependens. quod fieri nequit.

Tacita argumẽti solutio euertitur.

Nec te moueat, quod natura cuiusque generis sit indifferens ad omnes eius differentias diuisiuas, vt hac ratione existimes, posse substantiam genus summum esse indifferentem

B ad dependentiam & independentiam: se enim euertit huiusmodi responsio. Nam, si daretur differentia independens, cum omnis differentia dependeat à natura sui generis vt actus à sua potentia: ea sane differentia esset dependens & independens. quod pugnantia complectitur.

Secunda argumentatio ex diuina perfectione.

Præterea, cum natura cuiusque ipsa secundum se sit imperfecta, & quasi materia respectu differentiæ, vt Porphyrius in Isagoge

C *cap. 7. de communitatibus*, ex communi sententia Philosophorum tradit: si Deus subiiceretur alicui generi, daretur in Deo aliqua natura imperfecta, & potentialis, & minus perfecta ipso Deo, quæ neutiquam admittenda sunt: cum Deus sit actus purus, ac proinde non compositus ex actu & potentia, vt libro 12. patebit.

Nominaliũ solutio reiicitur.

Quod si Auctores oppositæ sententiæ respondeant, nomen generis non significare vllam naturam communem iis, quæ sub

D genere continentur, sed immediate naturas singulorum, atque idem dicendum esse de omnibus vniuersalibus: audiendi non erunt de ea re. quod ea ratione tollant de medio naturas omnes non modo genericas, sed etiam specificas, & alias vniuersales, solaque rerum vocabula faciant vniuersalia: ac proinde nobiscum non disputent, qui de naturis cõmunibus non de communibus vocabulis agimus.

Tertia ratio.

E Item, plus distat à natura diuina in perfectione essentiali quælibet res creata, quam à Qualitate quantitas ac quantitas & qualitas ita ab eiusmodi perfectione distat, vt nullum eis commune genus assignetur. multo igitur minus assignandum est genus commune Deo & creaturis.

Quid nonnulli respondeant.

Sunt qui respondeant, inefficacem esse rationem hanc: quia minus distent ea, quæ ponuntur in sex vltimis Prædicamentis ab iis,

F quæ ponuntur in quatuor primis, quam pleræque res vnius Prædicamenti inter se, veluti quam lapis, & angelus: & tamen his detur vnum commune genus, illis non item. Sed nõ vident, se aut præter rem loqui, aut falsam enunciationem sumere.

Refutatio.

Nam, si propterea volunt, ea, quæ ponuntur in sex vltimis Prædicamentis, minus distare ab iis, quæ ponuntur in primis quatuor, quam lapis ab angelo,

quia sunt idem re cum illis: cum tamen lapis & angelus re differant, nihil ad rem est eorum responsio. Neq; enim in ratione proposita est sermo de distantia, aut identitate reali: neque etiam Prædicamentorum distinctio, aut identitas, ex distinctione aut identitate reali sumenda est. Quod si volunt propterea minus distare ab iis, quæ ponuntur in primis quatuor, quam lapis ab angelo, quia habent modum essendi minus distantem à modo essendi primorum quatuor, quam sint modi essendi lapidis & angeli inter se: falsam enunciationem assumunt. lapis enim & angelus eodem modo per se existunt, eodemq; modo sunt in primis substantiis. quæ autem ponuntur in sex vltimis Prædicamentis, non habent eundem modum essendi in primis substantiis, quem ea, quæ ponuntur in primis quatuor.

Quarta ratio eodem capite.

Ad hæc, vel natura generis summi eius Prædicamenti, in quo Deus ponitur, est finitæ perfectionis, vel infinitæ si infinitæ, sequitur omnia, quæ in eo Prædicamento ponuntur, esse infinitæ perfectionis. quod ne cogitari quidem potest: imo, etiam sequitur, nullam posse dari differentiam per quam tale genus contrahatur. quia id, quod est infinitæ perfectionis in aliquo genere, non recipit additionem in illo genere. Si vero finitæ, cum Deus sit infinitæ perfectionis, aliqua perfectio est in Deo vltra perfectionē generis summi. Aut ergo ea perfectio adiecta, est finita vel infinita si finita, ergo nihil est in Deo perfectionis infinitæ: siquidem finitum finito additum nō facit quicquam infinitum. si infinita, ergo in ea inuenitur omnis perfectio diuina, sicq; superuacanea est perfectio generis summi, quæ tamen prius natura in Deo intelligi, ac præcise sumi potest, si vlla datur communis Deo & alicui creaturæ. ex quo fit, vt Deus sub tali genere summo non contineatur.

Deus est perfectionis infinita.

Solutio rationis.

Quod si quis dicat, naturā generis summi, sub quo Deus continetur, nec habere perfectionem finitā, nec infinitam, sed perfectionē quandam vtriq; communem, queadmodum ens in commune nec est finitum nec infinitū, sed indifferens ad finitionem & infinitionem: occurrendum est, in analogis quidem, quale est ens, dari posse huiusmodi indifferentiam, quia nomen analogum nullam naturam cōmunem rebus analogis significat at in vniuocis nequaquam id esse admittendum: siquidem omnis natura vniuoca, quemadmodum certam habet essentiam, & quæ ab vniuocatis abstrahi potest, ita certam habere debet essentiæ perfectionem, ac proinde finitam aut infinitam.

Refellitur.

Vt nonnulli

Vrgent nonnulli exemplo quantitatis, quæ genus etiam summum est, & indifferens natura quædam vniuoca ad finitionem & infinitionem. Sed facile huic occurritur dissimilitudine finitionis & infinitionis. Nam finitio & infinitio quantitatis est secundum extensionem: nos autem loquimur de finitione & infinitione secundum perfectionem essentiæ, quæ non maior esset in quantitate infinita, quam finita. Accedit, quod infinitio quantitatis impossibilis est, vt habet multo verisimilior Philosophorum & Theologorū sententia. vnde fit, vt nec quantitas genus summum, neque vlla eius species, indifferens sit ad finitionem & infinitionem. Quod autem dicitur, finitum vel infinitum extensione esse proprietatem quantitatis, vel sic intelligendum est, vt si infinitio illius dari potest, proprium sit & quantitatis in commune, & omnium eius verarum specierum esse quid finite aut infinite extensum: vel certe infinitio pro tanta extensione sumitur, quāta necessaria est ad detrahendum ex quantitate proposita quantamcunque velit Mathematicus: vt docet Aristoteles 3 Physic. libro, *cap. 7. text. 71.* Ad hoc autem satis est, si nomine quantitatis infinitæ intelligatur infinita negatiue, id est, nullo ei præfixo termino.

inst.

Occurritur argumento.

Finitum vel infinitum esse propriū quantitatis, quomodo accipiendū.

Ex necessitate vero diuinæ naturæ: sic licet post Auicennam 8. *Metaphysic. cap.* 4. cum Scoto rem ostendere. Aut genus, sub quo Deus ponitur, est entitas ex se necessaria, aut non ex se necessaria si ex se necessaria, ergo includit suam differentiam diuisiuam: siquidem genus sine differentia diuisiua non est in actu vltimo. quidquid autem est ex se necessarium, est in actu vltimo. Quod si tale genus includit suam differentiam diuisiuam, iam non est genus, vt patet; si vero est entitas, non est ex se necessaria. ergo aliquid ex se necessarium, quod solus Deus esse potest, constitutum est ex entitate non ex se necessaria, sed vere contingenti. quod fieri nequit.

Cōfirmatur eadem pars ex necessitate diuinæ naturæ.

Si quis autem respondeat, eam entitatem esse indifferentem ad necessitatem ex se, & non necessitatem seu veram contingentiam: eodem modo refellenda est responsio, quo in superiori argumentatione refutata est illa, de indifferentia ad finitionem & infinitionem. Accedit quod entitas illa indifferens, si esset eiusdem rationis cum entitate alicuius creaturæ, esset re vera contingens: quemadmodū est, quidquid entitatis in creatura cernitur. quo fieret, vt Deus, cui illa essentialiter conueniret, esset vere contingens, ac non minus contingens ratione illius, quam quælibet creatura sub eo genere contenta.

Refutatur.

Porro

Obiectio aduersus prædicta.

Porro, si quis contra hæc omnia obiiciendo quærat, cur substantia genus summũ non æque possit indifferens esse ad finitionem & infinitionem, ad necessitatem ex se, & contingentiam, ad comprehensibiles substantias particulares & incomprehensibilem; vt re vera est ad differentias corporei & incorporei (videtur enim omnino par ratio) facile respondetur, non esse re vera parem rationem. Nam, differentiæ corporei & incorporei, quæ substantiam genus summũ diuidunt, supponunt finitam entitatem substantiæ, eandemq; contingentem & comprehensibilem. neq; enim supponunt, nisi vere contrahibilem; quod autem vere contrahibile est, & eadem omnino ratione includitur in substantiis finitis contingentibus & comprehensibilibus, id, necesse est. sit finitum, contingens & comprehensibile. At finitum vel infinitum, necessarium & contingens, comprehensibile & incomprehensibile non sunt differentiæ, quæ naturam aliquam vere contrahibilem supponant, sed sunt modi essendi omnium communissimi, quibus tota entis confusio primum diuiditur in ens creabile siue dependens, & increabile siue independens: quorum hoc est infinitum, necessarium & comprehensibile: illud finitum, contingens & comprehensibile; quod deinde distribuitur per decem Prædicamenta.

Diluitur.

Entis diuisio in creabile & increabile omnium prima.

Confirmatio ex prædicamenti substantiæ ratione.

Denique, ex ipsa ratione Prædicamenti substantiæ, in quo maxime Deus videretur collocandus, hæ rationes ducuntur. Omnis substantia, quæ per se ponitur in hoc prædicamento, substat accidentibus, vt Aristotel. docet in libro Prædicamentorum, cap. de substantia. Deus nullis substat accidentibus, vt idem ostendit lib. 12. huius operis, cap. 7. text. 41. non ponitur igitur per se in hoc prædicamento.

1. Ratio.

2. Præterea, omnis substantia, quæ per se ponitur in hoc prædicamento, aut est prima, aut secunda. Deus non est secunda substantia, vt patet, cum non sit genus, nec species: non item prima, alioqui subiiceretur multis entitatibus, quæ essent priores natura ipso, siquidem omne superius, quod potest ab inferioribus distrahi, est prius natura inferioribus; non ponitur ergo per se Deus in hoc prædicamento.

3. Præterea, si Deus haberet per se locum in prædicamento substantiæ: cum genera & species substantiarum non omnino per se existant, sed per primas (vnde & secundæ dicuntur) daretur aliquod attributum essentiale Dei, quod omnino per se existeret, quod dici nullo modo potest.

Hanc assertionis partem sequuntur Scholastici 1. sen. d. 8 item D. Thom. 1. p quæst. 3. ar. 5. & de poten. q. 6. & 7. art 3. Alen. 10. Met. super text. 8. & 1. suæ summæ q. 48. art. 3. Gand. 1. p. art. 26. q. 2. plerique etiam hoc loco. & in prædict. Dion. eod. lib cap 5. Damasc lib. 1 eius oper. cap. 8. & Aug. 7. eius operis, cap. 5. Nec modo Scholastici, præter paucos quosdam nominales id faciunt, sed antiqui etiam Doctores sancti eandem sententiã amplexi sunt. In primis apud Dionysium Areopagitam sæpius in libro de diuinis nominibus scriptum est, Deum præstantiori modo esse, quam substantiam. Damascenus quoque in libro Orthodoxæ fidei docet, diuinam essentiam esse omnibus substantiis, supereminentem, & ab omni substantia exceptam. Itemque Augustinus libro de Trinitate sic scribit: *Si Deus subsistit, vt substantia proprie dici possit, inest in eo aliquid, tanquam in subiecto. nefas est autem dicere, vt subsistat & subsit Deus bonitati sua, atque illa bonitas non substantia sit, vel potius essentia, nec ipse Deus sit bonitas sua, sed in illo sit tanquam subiecto. Vnde manifestum est,* inquit, *Deum abusiue substantiam vocari, vt nomine vsitatiore intelligatur essentia, quod vere ac proprie dicitur, ita vt fortasse solum Deum dici oporteat essentiam. est enim vere solus, quia incommutabilis est, idque nomen suum famulo suo Mosi Exod. 3 annũciauit, cum ait: Ego sum, qui sum.* Hæc ille eo loco. Superius vero initio lib. cap. 1. quod ad alia prædicamenta attinet, ita scriptum reliquit: *Intelligamus Deum, si possumus, sine qualitate bonum, sine quantitate magnum, &c.* Quocirca merito Petrus Lombardus, qui à colligendis Patrum sententiis Magister sententiarum appellatus est, ex dictis Augustini colligit 1. sentent. d. 8. prædicamenta artis Dialecticæ, Dei naturæ minime conuenire.

Auctoribus pars eadem quæstionis stabilitur, Scholasticis pene omnib. D. Dionys. D. Damasc. D. August.

Magistri sententiarum testimonium

Pro hac re, lege apertissimum locum Augustini in libro de cognitione veræ vitæ, cap. 3 *Sciendum,* inquit, *Deum nullis verbu proprie exprimi, nulla posse cogitatione comprehendi, quo modo immensus & incomprehensibilis prædicaretur si humana locutioni vel meditationi includeretur? Nunc autem patet, quam sit admirabilis, cũ omnibus linguis sit indicibilis, omnibus cordibus sit incogitabilis. Dialectica namque disserendi potens, potenter quoque dubia definiens, cuncta scripturas enibrans & enuscerans, cunctam humanam sapientiam annihilans, cum in diuinitatem intendit, tanta maiestatis luce repercussa, pauidum caput tremefacta reflectit, atque in abdita mundana sapientia fugiens delitescit, dissolutisque Syllogismorum nexibus stulta obmutescit. Nempe nomine & verbo cuncta expri-*

Locus D. Augustini clarissimus.

Dialectica.

 mun-

muntur, quæ sub decem prædicamentis humano corde concipiuntur. Sed, quod ex iis nullum proprie Deo conueniat, manifeste ratio comprobat. Nam, si dixerimus, quod Deus substantia sit, quæ omnibus subsistere tribuat, & per omnes res esse habeant, mox vniuersalia & indiuidua, de quibus substantia prædicatur, genera & species, in quibus versatur simul, & nouem accidentia, quæ ei necessario inhærent, animo occurrunt, quæ cuncta liquent, quia minime in Deum concurrunt.

Boetii testimonium.

Idem tradit Boetius in libr. primo de Trinitate, cap. 5. & 6. vbi *Decem* inquit, *omnino traduntur Prædicamenta, quæ de rebus omnibus prædicantur, Substantia, quantitas, &c. at hæc cum quis in diuinam verterit prædicationem, cuncta mutantur, quæ prædicari possunt Nam substantia in illo non est vere substantia, sed vltra substantiam, &c.* Et Anselmus in monolog. cap. 26.

D. Anselmi.

Quomodo quis, inquit, *summam naturam in aliarum substantiarum tractatu contineri intelligit, quæ nec in plures substantias se diuidit, nec in vnam cum aliqua alia per essentiæ communicationem se colligit.* Mitto Auenroem in disput. cõtra Algazelem, disp. 7. c. vlt. & Auicennam 8. lib. suæ Metaphysicæ, c. 4. eius lib. non longe à fine, qui nonnullis rationib. ingeniose concludunt, Deum non poni sub vllo genere, itemq; alios cõplures Ethnicos Philosophos, qui idem sentiunt. Itaq; velle Deum redigere in ordinem rerum, quas ipse condidit, & aliqua ex parte facere creaturas æquales creatori, non solum cum ratione non cõgruit; sed nescio, an satis cum pietate conueniat. Atque hæc de priori parte assertionis.

Deum non esse reductiue in aliquo prædicamento.

Posterior pars eorundem (vt est apud Richardum de Media Villa 1. sent. d. 8) fere Auctorum est, satisque ex eo probari solet, quia, quæ reductiue ponuntur in prædicamentis, ideo sic ponuntur, quia minus perfecta sunt, quam quæ ponuntur per se: quod de Deo dici nullo modo potest. Verum de hac re plura dicta sunt in quæst. vltima superioris capitis. Quod si D. Thomas in quæstionibus de potentia Dei, q. 7. art. 3. concessit, Deum reductiue poni in prædicamẽto substantiæ (quod in d. q. 1. refellit Argentinas) id in commentariis primæ partis summæ Theologicæ, q. 3 ar. 5. plane correxit.

Diluuntur argumenta prioris sententiæ.

SECTIO III.

Ad primum igitur argumentum prioris sententiæ dicendum est, negationem existendi in subiecto, ex æquo quidem cõuenire omnibus substantiis. Omnis enim substantia æque habet, vt nullo pacto existat in subiecto inhæsionis, vtpote nec vt quantitas, nec vt qualitas, &c. Attamen id, quod nomine entis & hac negatione adiuncta significatur; nempe essentiam ipsam, quæ huiusmodi negationem sibi vendicat, analogice conuenire Deo & substantiis creatis. Deus enim vẽdicat sibi hanc negationem per suam simplicissimam entitatem, quæ nec componitur ex aliis entitatibus, nec aliam componit, cæteræ autem substantiæ per primam entitatẽ, ex qua constant, quæ entitates non possunt vniuoce conuenire inter se, sed tantum analogice. Ex his patet, definitionem substantiæ, vt à non substantiis distinguitur, hoc modo esse intelligendam. Substantia est ens, (subaudi per se, & reale) quod ex sua peculiari natura sibi vendicat, non existere in suo subiecto, hoc est, non posse inhærere subiecto: definitionem vero substantiæ completæ hoc modo. Substantia est ens completum, quod ex peculiari natura sua sibi vendicat non esse in subiecto, denique definitionem substantiæ generis summi hoc pacto. Substantia est ens finitum & completum, quod ex peculiari natura sua, &c. & ita soluta relinquitur prior pars argumenti. Vnde facile colliges solutionem posterioris. Nam, etsi incorporeum, quatenus significat negationem corporis, æque dicatur de Deo & cæteris substantiis incorporeis, tamen entitas, quæ negatione corporis innuitur, non est eiusdem rationis in Deo, & in cæteris substantiis corporis expertibus.

Substantiam analogice conuenire Deo & creaturis, quo pacto intelligendũ.

Definitio substantiæ in communi exponitur.

Definitio substantiæ completæ.

Generis summi.

Ad secundum dicendum est Deum & infinitatis & simplicitatis suæ caussa non posse poni sub vllo genere. tantam enim poscit natura diuina simplicitatem, vt non modo ex diuersis rebus, veluti ex materia & forma, sed ne ex diuersis quidem essentiæ gradibus, siue entitatibus, cuiusmodi sunt natura generis & differentiæ, intelligi possit constituta. Tantam quoque perfectionem exigit infinitas Dei, cum sit infinitas perfectionis simpliciter, vt nulla omnino perfectio concipi possit, quæ in ea non contineatur. At angelorum & accidentium natura longe minorem simplicitatem sibi vendicat quia etsi ex materia & forma constare non potest potest tamẽ constitui ex entitatibus generis & differentiæ. linea quoque infinita, si datur aut dari potest, non est infinita infinitate perfectionis simpliciter, sed solum secundum extensionem. Vnde, cum habeat essentiam finitæ perfectionis, nihil prohibet, quo minus sub certo genere contineatur, si dari re vera potest.

Diuina natura simplicitas.

Perfectio.

Lineam infinitam extensione, non esse infinitam perfectione.

Ad

Loca Arist. pro contraria sententia adducta explicantur.

Ad primum locum Aristotelis dicendum est, hanc esse illius sententiam. Id, quod est propria & peculiaris mensura omnium, quæ sunt in aliquo genere, esse aliquid illius generis, saltem reductitie. Albedo enim, quæ est peculiaris mensura omnium colorum, pertinet per se ad genus colorum; vnitas vero, quæ est peculiaris mẽsura omnium numerorum, si tamen numeri in genere vllo per se ponuntur. Deus autem non est propria & peculiaris mensura substantiarum prædicamentalium, sed communis rerum omnium, & superexcedens respectu cuiusque prædicamenti. Dici etiam potest, nomen generis non accipi eo loco proprie ac presse, sed late & vt analoga etiam complectitur, neque vllum esse incommodum, si Deus dicatur esse in genere, hoc modo sumpto, h. e. in genere substantiæ, quatenus substantia ab accidẽtibus distinguitur, quæ est analogica communicatio in substantia; atque hoc pacto sumit Auenroes in loco citato genus substantiæ, quo etiam modo nõ dubium est, quin accipiendum sit substantiæ nomen in altero loco, qui affertur ex Aristotele.

Deus est mẽsura superexcedens.

Ad tertium eiusdem locum dicendum est, si nomine Dei ibi intelligẽdus est solus Deus, & non potius substantia quælibet separata, vt sæpe fit apud Aristotelem, non dubium esse, quin exempla afferantur ex iis, quę quoquo modo reperiũtur in prædicamentis. Id enim satis superque est ad institutum eius loci. Deus autem, etsi nec proprie nec reductitie inuenitur in Prædicamento substantię: tamen inuenitur participatiue, vt supra diximus. Quod autem is locus hoc pacto intelligendus sit, vel ex eo patet: quia alterum exemplum substantiæ, quod ibidem affertur, est mens, hoc est, anima intellectiua: anima autem non ponitur per se in prædicamento substantiæ. Atque hinc perspicua relinquitur responsio ad locum ex Topicis adductum.

D. Augustini locus exponitur.

Ad locum Augustini dicẽdum est, substantiam & alia quædam prędicamenta dici quidem proprie, hoc est, non metaphorice de Deo, sed tamen dici analogice. sunt enim pleraque prædicata, quæ dicantur proprie de multis: nec tamen de illis prædicentur vniuoce, vt ens, bonum, & alia quamplurima. Augustinum autem hoc pacto intelligẽdum esse, ipse eodem loco declarat, cum ait: *Si tamen de illo proprie aliquid dici ore hominis potest,* quasi dicat, etsi quædam de Deo dicuntur proprie, seu non metaphorice, multo tamen excellentius de Deo, quam de creaturis prædicantur. Nec tibi videatur Augustinus sibi

Concilian.

A contrarius, cum superius retulimus, illum dixisse, Deum improprie & abusiue vocari substantiam: nunc autem eundem audiamus, asserentem Deum esse proprie substantiam. Accipit enim in loco superius citato nomẽ substantiæ iuxta Latini vocabuli Etymologiam, nempe quatenus à substando dictum est. quo pacto nomen substantiæ non minus improprie dicitur de Deo, quam sedere, loqui, & alia id genus; at in verbis, quæ in argumento

tur loca eiusdem.

B citantur, non dubium est, quin accipiat nomen substantiæ pro essentia, iuxta significationem Græci nominis, quo pacto substantię vocabulum non solũ dicitur proprie de Deo, sed etiam præcipue.

Ad locum Boetii eodem modo respondẽdum est, substantiam & relationem non accipi iis verbis vniuoce, sed analogice, quod idem dicendum est ad locum Anselmi, quoad vtrumque vocabulum, & substantiæ, & incor-

C porei: alioqui plane sibi repugnarent hi auctores, vt patet ex dictis.

Num differentiæ substantiarum pertineant per se ad aliquod prædicamentum.

QVÆST. II.

D *Differentias substantiarum non pertinere ad prædicamentum qualitatis.*

SECTIO I.

Varietas opinionum in causa est, vt hanc etiam quæstionem hoc loco discutiamus, alioqui satis esset illud, quod superiori

E capite generaliter ostẽsum est, nullas differẽtias specificas poni per se in prædicamentis, sed omnes reductitie.

Sunt igitur, qui dicant, differentias substantiarum effectrices pertinere ad prædicamentum qualitatis: primum, quia Aristoteles in prædicamentis, cum tradit primum & secundum substantiarum attributum, excludit differentias à numero substantiarum: vn-

F de fit consequens, vt numerandæ sint in accidentibus: nec sane videntur posse pertinere ad aliud genus accidentium, præterquam qualitatis.

Opinio eorũ qui differentias substantiarum in prædicamento qualitatem ponunt, probatur.

Deinde, quia hoc ipso libro, cap. 14. tex. 19. cum de qualitate disseritur, plane asserit Aristot. differentiam substantiæ esse præcipuum qualitatis significatum, qualitas autem, quæ præci-

ptissime quis contendat, nihil aliud esse Socratem esse formaliter cœcum, quam cognosci aut repræsentari cœcum. Mitto, quod in diuisione entis tradita, partim nullam mentionem faciũt fictorum, quatenus talia sunt: cum tamen aliquo modo sint entia, spectata communissima ratione entis, partim dicunt negationes esse entia, quę tamen secundum se nullam entis rationem sibi vendicant. A

B

Quid re vera sit ens reale & rationis: prima item, & secunda intentio.

SECTIO V.

Quarta veraq; sententia.

Definitio entis realis, & entis rationis.

DIcendum igitur, ens reale esse ens, cuius esse non pendet ab operatione intellectus, cuiusmodi sunt homo, angelus, & cœtera, quę cohęrent in rerum natura: ens autem rationis esse ens, cuius esse pendet ab operatione intellectus, cuiusmodi sunt notiones generis, speciei, & similia. Nec obstat huic explicationi, quod homo, angelus, & cœtera entia creata pendeant effectiue ab operatione intellectus diuini, imo, etiam complura ab operatione intellectus humani & angelici, vt artefacta: quę tamen omnia sunt entia realia. Neque enim verbum *pendet* accipiendum est hoc loco pro eo, quod est pendere effectiue, sed obiectiue: vt sensus sit, entia realia esse entia, quę non ea solum ratione dicuntur existere, quod obiiciantur intellectui, quasi hâc solam existendi rationem habeant, entia vero rationis esse entia, quæ ea sola ratione dicuntur existere, quod intellectui obiiciantur. C D

Expositio notanda.

Quod, vt planius intelligas, aduerte: aliud esse asserere entia rationis non conuenire rebus, nisi cum obiiciuntur intellectui: aliud non existere, nisi cum obiiciuntur intellectui. illud enim falsum est, & à nobis paulo ante negatum in relatione Dei creantis, & in aliis plerisque hoc autem necessaria assertione nunc assertum. Nam cum duplex tantum sit positiua & actualis existentia, de qua loquimur, (neque enim sermo est de negatiua, quę conuenit negationibus, nec de potentiali, quam habent res in suis causis) vna realis, qua'em habet lapis in lapicidina, altera obiectiua, qualem idem habet in sensu aut intellectu: entia autem rationis non possint habere existentiam realem, neq; item obiectiuam in sensu, cum non sint entia sensibilia, efficitur, vt non alia ratione existant, quam obiectiue in intellectu. E F

Duplex tantum est, positiua & actualis existentia.

Ens rationis quo pacto distinguendũ.

Sed quoniam ens rationis hoc pacto spectatum, nempe quatenus cum ente reali totam entis rationem exhaurit, late ac minus proprie sumitur: distinguendum adhuc est in ens rationis, presse ac proprie dictum, & in ens fictum, quatenus fictum est. Ens rationis proprie sumptum, est ens, cuius esse ita pendet ab operatione intellectus, vt nihilominus de entibus realib. dici possit: cuiusmodi sunt notiones generis, & speciei, & similia. Ens fictum, quatenus tale est, est ens, cuius esse ita pendet ab operatione intellectus, vt de nullo ente reali dici possit: cuiusmodi sunt Chimæra, Tragelaphus, & alia fictitia. Atque hac de causa dici solet apud Dialecticos entia rationis habere fundamenta in rebus, commentitia vero minime. sumunt enim fundamenta pro rebus denominatis. alioqui entia fictitia fundamenta habent in rebus, vtpote partes rerum verarum, vt caput leonis, & caudam draconis, aut aliquid aliud: vt diametrum, commensurabilitatem, & similia.

Ens fictum quid.

Obiectio.

At obiiciat aliquis, negationes habere fundamenta in rebus, hoc est, res denominatas, de quibus dicantur, & posse etiam mente apprehendi vera apprehensione, siue cui respondeat in rebus absentia eius, quod negatur (re enim vera Socrates est cœcus, quemadmodum apprehenditur esse cœcus) ergo potiori ratione fuisse negationes numerandas in entibus rationis, quam entia ficta, etiam quatenus ficta: cum entia ficta, etiam quatenus ficta sunt, nec res veras denominare possint, nec vera apprehensione concipi.

Dilutio.

Huic obiectioni occurrendum est: etsi pleræque negationes de rebus veris dici possint, imo etiam concipi vera apprehensione: ea tamen ratione potius entia ficta, quatenus ficta sunt, numerata fuisse in entib. rationis, quia, quatenus talia sunt dicunt quandam compositionem, & ex consequenti entitatem: vtcunque ab anima factam per coniunctionem obiectiuam eorum, quæ alioqui in rerum natura reperiuntur: negationes autem, vt negationes sunt, nullam omnino dicunt entitatem, sed solam absentiam eius, quod negatur: etiamsi ea absentia suo modo sit in rerum natura ante operationem intellectus, vtpote per non existentiam rei, cuius illa est negatio. Ita patet, quid sit ens reale, quid ens rationis tum late, tum etiam presse sumptum, solumque ens reale per se ac directo habere locum in prædicamentis.

Negationes cur non in entibus rationis numerentur.

Quæstio circa 1. & 2. intentionem.

Si quis autem rogee, num idem sit prima intentio, quod ens reale, & secunda intentio idem quod ens rationis, sumpta vtraq; intentione obiectiue, hoc est, pro eo, in quod intellectus primo aut secũdo intendit (sunt enim, qui inter hæc nihil discriminis constituant) dicendum est, non eadem esse.

Prima

Quid sit prima intentio.

Prima enim intentio, vt lib 1. Instit. Dialec. A cap. 32 diximus, est quidquid conuenit rebus veris, etiam si illæ mente non concipiantur, nec alio modo ab ea tractentur, vt esse hominem album, cœcum, & similia. Vnde patet, etsi omnia entia realia sint primæ intentiones, vt inductione constat: tamen non omnes primas intentiones esse entia realia: siquidem non solum multa entia rationis conueniunt rebus veris, semota omni operatione intellectus, qua illi obiiciantur, cuiusmodi sunt B relatio Dei creantis, relatio vnionis verbi diuini cum humana natura, & aliæ pleræque relationes rationis, vt supra diximus, sed etiam multa non entia, vt cœcitas, surditas, vnitas numeralis, formalis, & aliæ infinitæ negationes. Vide Diuum Thomam opusc. 42. cap. 1.2. & de potent quæst. 3. art. 9. Capr in 1. d. 23. q. 1. Caieta. cap. de genere Herueum de secundis intentionibus.

Non omnes primas intentiones esse entia realia.

Quid secunda intentio sit.

Secunda intentio est, quidquid conuenit C rebus veris, quia mente apprehenduntur, aut alio modo ab ea tractantur, vt esse prædicatum, subiectum, demonstratum, & cœtera huiusmodi. Vnde patet, neq; omnia entia rationis esse secundas intentiones, vt videre est in iis relationibus rationis, quas diximus cōuenire rebus veris, semota omni operatione intellectus, qua illi obiiciãtur; neq; omnes item secundas intentiones esse entia rationis, vt patet in vnitatibus relationum, prædicati, D subiecti, & aliarum huiusmodi secundarum intentionum: quæ vnitates, etsi sunt secundæ intentiones, quia non conueniunt rebus veris, nisi per operationem intellectus, quemadmodum & relationes, quarum sunt vnitates: tamen cum sint negationes quædam, ac proinde non entia, entia rationis dici non possunt. Ita patet, non idem esse primam intentionem, quod ens reale, nec secundam in E tentionem idem, quod ens rationis. Verum, quia prima intentio latius patet, quam ens reale, adhuc verum est, solas primas intentiones habere per se locum in prædicamentis, quemadmodum diximus de ente reali.

Concluditur non idem esse primam intentionem, quod ens reale neq; secundam idem quod ens rationis.

Num sola entia finita & completa admittantur per se in prædicamenta.

QVÆSTIO VII.

Quod sola finita.

SECTIO I.

Quid nomine entis fi-

NOmine entis finiti id solum intelligendum est hoc loco, cuius essentiæ perfectio certis finibus & quasi limitibus continetur, etiamsi alioqui sit infinitum & illimitatum, siue potentia, vt cœlum quoad durationem, aut gignendi virtutem: linea quoad diuisionem, & quilibet numerus quoad accretionem: siue (quod D. Thom 1 p. quæst. 3. art. 5. & 1. sen. d 8. quæst. 4. art. 3. & de poten. quæst. 6. & 7. artic. 3. Alber. in prædica. tract. 1. cap. 7. Magister in 1. d. 8 Se. ead. dist. quæst. 3. Henr de Gand. 1. p. sum. art. 26. quæstio. 2. Boe lib. 1. de Tri. c. 6 & seq Auicen. lib. 8. suæ Me. c. 5. & reliqui doctores, præter Gre Ari. in 1. d. 8. q. 3. Gab. ibid. & Robert. Holcot. in 1. sent. q. 6 qui ponunt Deum in prædica. Rabbi Mosem lib. 1. c. 55. & 56. dari posse putant) actu veluti corpus infinitum, & multitudo infinita. Quod enim sola entia finitæ perfectionis secundum essentiam ponantur per se in prædicamentis, ex eo manifestum est: quia in prædicamentis non ponuntur directo, nisi genera summa, species, & his subiecta indiuidua. at summa genera nō possunt habere infinitæ perfectionis essentiam, cum superentur perfectione à suis speciebus additione earum differentiarum, quæ generibus iunctæ complent naturas specificas, species vero ipsæ, cum definibiles sint per sua genera & differentias, ac proinde earum essentiæ certis ac definitis limitibus claudantur, finitæ perfectionis necessario sunt: vnde & numeris similes merito dicũtur, quorum nullus infinitus esse potest. Demum neq; indiuidua eis subiecta possunt infinitæ perfectionis esse, nisi infinitam essentiæ perfectionem speciebus addant, quod fieri nullo modo potest. Nam, si indiuiduum adderet speciei infinitã essentiæ perfectionem, iam in eo addito contineretur omnis essentiæ perfectio, ac proinde superuacanea esset perfectio naturæ specificæ, & omnium generum, sub quibus species contineretur: quare non esset eiusmodi indiuiduum sub vlla specie collocatum, sed extra omnem ordinē prædicamentalem. Ita patet, quidquid in prædicamentis per se ponitur, finitæ perfectionis essentialis esse debere: & cum id ex ipsa prædicamenti ratione colligatur, non dubium est, quin Aristoteles eiusmodi conditionem subintelligi voluerit hoc loco.

niti hoc loco intelligatur.

Species cur similes numeris esse dicantur.

Per hac conditionem, quæ quarta est, solus Deus Opti. Maxim. à prædicamentorum F ordinibus excluditur, vt qui solus, cum sit infinitæ perfectionis simpliciter, nullis se finibus contineri patitur, quidquid in hac re 12. Meta. à text. 1. vsque ad 5. senser t Aristoteles, Quod si quæ sunt alia, quæ actu infinita esse possint, vt infinita magnitudo, multitudove: aut infinite intensa qualitas; ea quemadmodum re vera quantitates aut qualitates erũt,

Per hanc conditionem solum Deum excludi.

ita & per se in prædicamento quantitatis aut qualitatis locum habebunt: si vero nihil tale potest in rerum natura existere (quæ est probabilior Philosophorum & Theologorum, D. Thom. 1. p. quæ 7. articul. 3. & 4. & quod. 9. art. 1. & quodlib 11. art. Durandi & D. Bonaue. in 1. dist. nct. 43. Scoti in 1. d. 1. quæst. 3. sententia) non ponuntur quidem per se in prædicamentis, verum ad excludenda non opus erit hac conditione, cum per primam aut tertiam reiecta sint. Nam si ea in rerum natura esse non possunt, non erunt vtique entia, nisi quatenus mente conficta & excogitata.

Quod sola completa.

SECTIO II.

VT autem intelligas, merito addi solere quintam illam conditionem, & completum sit quidquid per se ad prædicamentorum series admittendum est: exponemus prius quid *completum*, quid etiam *incompletum* Philosophi in hac materia appellent.

Quid sit ens completum primo & simpliciter. Ens completum, primo quidem ac simpliciter est ens, quod ad nullius entis per se constitutionem pertinet: vt hic homo, hic candor. Nam, etsi vtrumq; potest esse pars entis per accidens, neutrum tamen potest esse pars entis per se, id est, vnius essentiæ. *Quid ens cōpletum secūdario ac secundū quid.* Deinde vero, ac secundum quid, illud ens dicitur completum, quod prædicatur in quæstione *Quid est*, de eo, quod est completum simpliciter: vt homo, vt candor homo n. de hoc homine, & candor de hoc candore, dicitur in quæstione *quid est*. Hinc patet nec differentiam vllam, siue vniuersalem, siue indiuidualem, nec partes integrantes entium per se, nec materiam, formamve: nec motum, vt motus est, hoc est, vt forma partim acquisita, partim acquirenda, esse entia completa. *Motum non esse ens completum, vt motus est.* Patet etiam sola indiuidua esse cōpleta simpliciter, quia omnia communia pertinent ad constitutionem alicuius entis per se. Patet item, sola genera, & species completorum simpliciter, esse completa secundum quid. quia hæc sola dicuntur de illis in quæstione *Quid est*, modo ne excludas eorum rationes obiectiuas.

Vtrumque genus completorum hac conditione comprehendi. Vtrumque autem genus completorum entium in hac conditione necessario intelligendum est. Nam, si completa prioris generis directe ponuntur in prædicamentis, necesse est, vt completa etiam posterioris ponantur: siquidem prædicamenta non constant solis indiuiduis, sed speciebus etiam eorum ac generibus. Quod autem completa prioris generis directo ponantur in prædicamentis, ex eo patet, quia sunt omniū entium præstantissima, & in quibus cœtera omnia non quomodocunque, sed actu & secundum essentiam cōtinentur. vt perspicuū est. Quocirca eæ, quæ primæ substantiæ appellantur, propterea primæ ac præcipuæ dictæ sunt, quod non sint aliarum substantiarum partes. Id quod modo eodem dicendum est de indiuiduis accidentibus.

Probatur. Quod vero sola completa entia vtriusque generis (super qua re videbis D. Tho. in 4. d. 1. q. 1 artic.) directo admittantur ad prædicamentorum series (hoc enim præcipue probandum erat) ex eo patet: quia si non solum completa, verum etiam incompleta directo admitterentur, necesse foret, vt genera summa essent communia completis & incompletis. quod fieri nequit. substantia enim genus summum non potest in primis genus omnium substantiarum incompletarum esse. *Differentias in nullo prædicato essentiali vniuoce conuenire posse.* neq; enim potest esse genus differentiarum: non solum, quia differentiæ in nullo prædicato essentiali vniuoce conuenire possunt, quod sæpe à nobis dictum est, sed etiam quia ex ea sequeretur genera bis includi in qualibet specie immediata: semel ratione sui, & iterum ratione differentiæ, quæ speciem complet. Non potest deinde esse genus partium integrantium, quia partes integrantes etiamsi differant re ipsa inter se. vt pars à parte, non differunt tamen, vt substantiæ actu distinctæ inter se, quod tamen necesse foret; si substantia genus summum esset earum genus. Ponimus enim hoc loco id, quod vtcunque patet ex iis, quæ diximus ad caput quartum, fusius autem ad librum septimum ostendendum est, in eodem composito non dari partes integrantes, quæ distinguantur inter se per diuersas formas substantiales, vt sint actu distinctæ substantiæ. Denique non posse esse genus materiæ & formæ, ex eo patet: quia si materia & forma essent species generi summo prædicamenti substantiæ subiectæ, hæc & illa materia, essent primæ substantiæ, vt patet. hoc autem fieri non posse, ex eo manifestum est: quia primæ substantiæ subsistunt omnino per se, ita vt non solum non subsistant per aliquod subiectum cui inhæreant, nec per aliquid inferius de quo prædicetur, sed nec per aliquid, in quo sint veluti eius partes. at hæc & illa materia, hæc & illa forma subsistunt per singularia composita, quorum sunt partes essentiales, etiam ipsa humana forma, si non simpliciter, certe vt principium omnium humanarum actionum, quas omnes, nisi in toto composito, exercere non potest. Atque hæc ratio in partes etiam integrantes eadem valet. Cum

Cum ergo substantia genus summum non possit esse genus differentiarum, nec partium integrantium: nec materiæ, nec formę, nec aliæ sunt substantiæ incompletæ, de quibus quæstio esse possit, num sub illo, vt sub genere summo contineantur, efficitur, vt sit tantũ genus substantiarum complexarum. Quod idem proportione seruata dici potest de cæteris prædicamentis. Huc accedit quod cum entia incompleta, necessario ponãtur in prædicamentis reductiue, hoc est per ea; & in iis B quorum sunt partes: superuacaneum est ea iterũ poni per se, ac directo. Adde, quod entia incõpleta non tam sunt entia; quam differẽtiæ entium aut partes, aut inchoationes. vnde fit, vt in distributione entium directo ac per se numerari non debeant. Ita patet, sola entia completa poni directo in prædicamentis.

Hanc conditionem tradit Arist. Hæc vero conditio, etsi non aperte colligitur ex Arist. hoc loco, tamen alibi plerumq; traditur: vt lib. 3 huius operis c. 3. tex. 10. & 11. C & 6. Topicor. c. 3. quoad differentias; vbi docet genera nõ prædicari per se de differentiis. lib. autem 7. huius operis c. 16. tex. 56. quoad partes integrantes, quas dicit non esse actu in toto, hoc est, actu entia, sed potentia. Eodem vero lib. cap. 3. text. 8. & 2. de Anima c. 1. text. 2. quoad materiam & formam, quibus locis ait, materiam per seipsam non esse quid (hoc est substantiam) neq; aliquid aliorum prædicamentorum, neq; esse hoc aliquid (id est, rem D singularem) in genere substantiæ. quod certe verum non esset, nisi loqueretur de entibus completis. Idem sentit de forma, cum subdit formam esse, cum iam hoc aliquid dicitur, h. e. qua completur hoc aliquid: vt non aliter ipsa sit in genere substantiæ, nisi quia est præcipua pars substantiæ naturalis, quæ est hoc aliquid completum. Deniq; 3. Phys. c. 1. & 2. quo ad motum: vbi docet motum esse imperfectum quippiam in genere earum rerum, quæ acquiruntur per motum. Quapropter non dubium esse debet, quin Arist. hoc loco, & vbicunq; de prædicamentis agit, hanc cõditionem intelligẽdam esse velit. Quod item Porphyrius *cap. de specie*, ex illo videtur collegisse, cum tradidit exemplum prædicamenti substantię nullam enim substantiam incompletam fecit speciem aut genus aut indiuiduum eius prædicamenti.

Quæ per hanc conditionem reiiciantur. Per hanc conditionem reiiciuntur primũ omnes differentiæ tam vniuersales, quam indiuiduales: deinde omnes partes integrantes entium per se: tertio materia & forma, postremo motus vt motus est, h. e. vt est imperfecta, seu inchoata forma & nondum absoluta, sed tendens adhuc in perfectionem siue A absolutionem, & si quod est aliud ens, quod completum non sit.

Num sola vniuoca & incomplexa per se ponantur in prædicamentis.

QVÆSTIO VIII.

Quod non sola videantur poni.

SECTIO I.

DVæ extremæ conditiones supersunt, vt aliquid per se locum habeat in prædicamentis, vniuocum scilicet, & incomplexum esse: sed tamen neutram earum esse necessariam his argumentis sibi aliquis fortasse persuadeat. *Duæ vltimæ conditiones prædicamentales expenduntur.*

Primum argumentum. Præcipuus locus in prædicamẽto substantiæ debetur indiuiduis substantiis, tanquam iis, quæ primæ sunt, ac maxime substantiæ; eademque ratione in prædicamentis accidentium primus locus debetur indiuiduis accidentibus, quæ in suis quoque generibus maxime rationem accidentium participant: at indiuidua non sunt vniuoca, cum non dicantur eadem ratione de pluribus. non est igitur opus, vt vniuocum sit, quicquid per se locum habere debet in prędicamentis. Quod si quis respondeat, indiuidua determinata, vt hunc hominem, hunc candorem non poni per se in prædicamentis, vt quæ per se à nullo artifice tractantur, sed sola indiuidua sub cõmuni ratione indiuidui huius vel illius prædicamenti: si enim tractatur ab Aristotele indiuidua substantia sub communi nomine & ratione primæ substantiæ, præsto est, quo vrgeatur: aut enim sumit nomen indiuiduæ substantiæ quatenus est secundæ intentionis, aut quatenus primæ: si quatenus secundæ, hoc est, quatenus significat Logicam aliquam conditionem, vt subiectionis aut prædicationis, non ponitur vtique per se in prædicamentis, vt ex dictis *quæst. 6. text. 75.* perspicuum est. si quatenus primæ, nempe vt significat rem minime pendentem ab operatione intellectus, certe aut est nomen casu æquiuocum, aut analogum. Nam si immediate significat hanc & illam substantiam, quatenus sunt hæc & illa æquiuocum certe casu est, vt Alexandri nomen Alexandro Paridi, & Alexãdro Macedoni: si vero significat omnes indiuiduas substantias, vt proportionem quandam singularitatis inter se habent, analogum est: quandoquidem singulares substantiæ, quatenus singulares sunt, & differentiis indiuiduantibus constant, analogice tamen conueniunt, quemadmodum & ipsæ *Respons.* *Refellitur.* E F

differentiæ indiuiduantes, quibus sunt singulares, vt ex superiori cap. q. 6. sect. 3. perspicuũ est. Atque eodem modo concludere licet de indiuiduis accidentibus.

Secundum argum. Præterea definitio obiectiue sumpta, hoc est, pro ipso definitionis obiecto, complexa est, vtpote constans genere & differẽtia, tanquam duobus conceptibus obiectiuis. at ea sic sumpta ponitur per se in prædicamentis. non est igitur opus, vt incomplexum sit quicquid per se in prædicamento ponitur. Assumptio ex eo probatur; quia vt Aristoteles docet 1. de Anima ca. 1. tex. 6. definitiones rerum, ex prædicamentis petendæ sunt. at illæ perinde locum habent in prædicamentis, ac cætera prædicata Dialectica, quę sunt genus, propriũ & accidens, vt idem quoque scribit 1. Topic. c. 7. nemo autem dubitat genera, proprietates & accidentia habere per se ac directo locum in prædicamentis.

Tertium argum. Postremo, definitionis significatum, est ens per se, vniusq; naturę, quemadmodum & species quæ definitur. neq; à specie distinguitur, nisi modo considerãdi solo quare cũ species, quæ definitur, locũ habeat per se in prædicamentis, non est cur idem negetur definitioni.

Vera explicatio quæstionis.

SECTIO II.

Pars affirmatiua quæstionis probatur. VErum, non obstant argumenta proposita, vt à communi Philosophorum sentẽtia recedatur. Nam, quod vniuocatio sit necessaria vt aliquid per se ponatur in prædicamentis ex eo patet, quia nisi addatur, sequetur mira cõfusio prædicamentorum, quæ tamen distinctionis causa inuenta sunt, seruatis enim quinq; superioribus cõditionib. necesse erit per se ac directo admittere æquiuoca & analoga plurima, quæ entia sint per se ac realia finita, & completa, dandus enim erit per se locus cani in tota latitudine suæ significationis sumpto, accidenti etiam in commune, & cęteris huiusmodi. Nisi etiam addatur incomplexio, non erunt simplices ac primi cõceptus ii, qui tradũtur in Prædicamẽtis, quibus tamen inueniendis, & ad differendum, tãquam primis elementis, constituendis, facta est Prædicamentorum tractatio necessario enim admittendæ erunt definitiones entium per se realium, finitorum completorum, ac vniuocorum, quæ simplices conceptus non sunt, sed compositi. Quocirca cum Aristot. in prædicamentorum libro reliquas cõditiones ex Metaphysica petendas esse voluisset, has duas prætermittere noluit, tradens initio distinctionem vniuocorũ ab æquiuocis ac denominatiuis, & incomplexorũ à complexis, vt doceret neq; æquiuoca, neq; complexa per se locum habere in Prædicamentis. Quod ipsum quoq; colliges ex communi Prædicamenti descriptione quam superius q. 1. sect. 2. tradidimus. Necesse est enim, vt quicquid genus est, aut species, aut speciei subiectum, indiuiduum vniuocum sit, & incomplexum, ea tamen vniuocatione, quam mox explicabimus. Ita reiiciuntur per has duas cõditiones, primum quidem æquiuoca deinde analoga, postremo complexa omnia.

1\.

2\.

3\. *Ex Aristot. confirmatur.*

Ex definitione Prædicamenti.

Octauam conditionem non esse necessariam. Addunt quidam octauam conditionem, vt sit compositum reale quicquid ad categoriarum series per se admitti debet. Sed eam non esse necessariam, ad caput sequens perspicuũ fiet, vbi substantias quoque immateriales esse patebit. Vide autem de tota hac re Simpliciũ in prædicamenta, & Scotum ibidem, Ammonii deniq; caput de incomplexis.

Solutio argumentorum.

SECTIO III.

Primi argumenti duplex solutio. Prima. PRimum igitur argumentum duobus modis solui potest. Vno, si vniuocatio sumatur negatiue, vt sit sensus: Quicquid in Prędicamentis locum per se habet, vniuocum esse, h. e. non æquiuocum sumpta tamen æquiuocatione, vt analogiam cõprehendit. isto enim modo nullum est determinatum indiuiduũ, quod vniuocum non sit.

Secunda. Altero, si vniuocatio indifferenter accipiatur pro actiua & passiua, ita vt vniuoci vocabulo intelligatur quicquid vniuoce aut participatur à plurib. aut cum alio cõmune aliquid participat. hoc enim pacto indiuidua determinata, vniuoca sunt. Namq; tres vniuocorum modos iuxta hanc significationem in quolibet Prædicamento cernere est.

Tres vniuocorum modi in quouis prædicamẽto. Vnum eorum, quæ participantur, sed non participant, vt genera summa: Alterũ eorum, quæ & participantur, & participant, vt species omnes, cũ mediæ tum infimæ Tertium eorum, quæ participant, sed non participãtur, vt indiuidua. Quapropter non est recurrendum propter argumẽtum propositum ad indiuidua sub communi ratione indiuidui sumpta. Non ponitur enim per se in Prędicamentis indiuiduum sub cõmuni vlla ratione indiuidui, vt recte occurrebatur in argumento, sed sub particulari & determinata. Nec obest, quod nullus artifex de determinatis indiuiduis per se, ac ex instituto agit neque enim ponuntur in Prędicamentis, vt de illis ex instituto agatur, sed vt doceatur, & intelligatur esse illa quasi fundamenta, & bases Prędicamentorum, quod recte explicatur à Philosophis, sumptis illis sub communi ratione indiuiduorum, substantiæ, quantitatis, & reliquorum prædicamentorum.

Ad

Definitiones à prædicamentis peti, non tamen in eis per se poni.

Ad secundum dicito, definitiones rerum, A ex prædicamentis quidem petendas esse, easque perinde locum habere in prędicamentis, ac alia quædam prædicata Dialectica, cæterū nō verum esse, reliqua omnia prædicata Dialectica per se poni in pręd camētis: multa enim sunt propria & accidentia, quibus id negatur, vt propria complexa, veluti animal risus capax: huiusmodi enim descriptiones in propriis numerat Arist. toto fere 5. Topic. lib. & plurima etiam accidentia communia, quæ B vel complexa sunt, vel secundæ intentionis, aut non entia, vt totum hoc esse eruditum, grammaticum, esse genus, esse cœcum & similia. Non igitur ea de causa docet Arist. definitiones rerum ex prædicamentis petendas esse, quod putet eas, earūve obiecta poni per se in prędicamentis, sed quia in prędicamentis inueniuntur genera & differentiæ, ex quibus illæ conficiuntur: genera quidem interdum per se posita, veluti genus hominis, C interdum reductitie, vt genus animæ, cuius definitionem ipse in loco citato librorum de Anima inuestigat: differentiæ vero semper reductitie, vt quæ & incompleta entia sunt, & nulli generi essentialiter subiici possunt, vt ex superiori libro patet.

Definitio qua ratione distinguatur à definito.

Ad tertium dicendum est, significatum definitionis (loquor autem in tota hac quęstione de essentiali) esse quidem ens per se, neque item à specie distingui nisi modo considerādi solo: nempe, quia duplici conceptu apprehenditur, cum species, vt tale quiddam ens D est vno tantum apprehendatur: veruntamen solum considerandi modum satis esse, vt hac ratione non habeat per se locum in prædicamentis, sed per conceptum obiectiuum generis & differentiæ, in quos distinguitur, vel potius per ipsam speciem, quæ ex his componitur.

Num cætera omnia reducantur ad ea, quæ per se ponuntur in prædicamentis, & quo pacto id fiat.

QVÆSTIO IX.

Deo excepto cætera omnia reuocari.

SECTIO I.

Reduci omnia reliqua probant aliqui.

RElıquum est, vt explicemus, an cętera omnia, quæ non ponuntur per se in prædicamentis, reuocentur ad ea, quæ per se in eis collocantur, & quo pacto id fiat.

Primo.

Qua in re sunt, qui partem affirmatiuam prioris membri vniuerse astruant, hac ratione ducti: quia cum omnia, quę quoquo modo sunt aut cogitari possunt, ratione aliqua in prædicamentis inueniantur, tanquam in communi quasi seminario omnium elementorum differēdi, vt est omnium Philosophorum sententia, necesse videtur esse, fateri, quicquid per se in illis non ponitur, saltem reductitie collocari. Vide *Simplicium in prædicam. & Paul. Venetum lib. sua Met. c. 7. vbi Deū etiam ipsum reuocat ad prædicam. substantiæ.* Accedit, quod omnia prædicata Dialectica, ac proinde subiecta, ex prædicamētis petuntur, quod Arist. docet 1. Topic. c. 7. & omnes Dialectici approbant. nemo autem dubitat, quin omnia, quæ quoquo modo sunt aut cogitari possunt, in prædicatis & subiectis Dialecticis possint numerari.

Secundo. Hanc sententiam in Deo veram non esse.

Sed hæc sententia etsi vera est in cęteris omnibus, non est tamen probanda in Deo. *Ita Alex Alens. 12. Met. in tex. 19. Argent. in 1. d. 8. q. 1.* Nam reuocari vnū ad aliud nihil aliud est, quam referri illud tanquam ad aliquod prius natura, siue generationis ordine, quo modo totum reuocatur ad partes; siue perfectionis, qua ratione partes reuocātur ad totū. Quamquam vero ea, quæ per se ponuntur in Prędicamentis, sint priora natura cęteris omnibus, quæ quocūq; modo esse, aut cogitari possunt excepto Deo, nihil tamen eorum est prius natura Deo, aut etiam omnia simul, siue generationis ordine, siue perfectione, vt perspicuū est. Quocirca non satis miror Auctores eos, qui expresse aiunt, Deum non poni quidē per se in Prædicamentis, sed tamen ad ea reduci, vt interim mittamus eos, qui si aliqua dignos venia, qui nulla mentione Dei facta, vniuerse affirmant, omnia, quæ quoquo modo sunt, aut cogitari possunt, aut per se, aut reductitie E in Prædicamentis poni.

Vera quæstionis explicatio.

Dicendum igitur, cætera omnia, quæ per se in Prædicamentis non ponuntur, Deo excepto, ad ea, quæ per se ponuntur, reduci: ipsa vero, quæ in eis per se locum habent ac proinde reliqua, quæ ad illa reducuntur, omnia ad Deum tanquam ad omnium principium finemq; reuocari.

Solutio argumentorum partis oppositæ.

Neque obstant argumenta in oppositum. nam etsi omnia, quæ rationem entis participant, modo aliquo inueniuntur in Prædicamentis, & omnia itē tum prædicata, tum sub F iecta Dialectica, à quibus non est excludendus Deus, ex Prædicamentis petuntur; tamē, quia Deus non reperitur in Prædicamentis, nisi tanquam caussa in suis effectis, idcirco non sequitur reuocari eum ad Prædicamenta, sed potius ad illum Prædicamenta

quod

quod quidem est poni Deum in Prædicamẽtis participatiue, vt qui ab illis participetur, non reductitie, vt qui ad illa reducatur. Possumus tamen pro Auctoribus impugnatę sententiæ dicere, etsi illi non recte loquuntur, recte tamen ac nobiscum sentire cum enim ab eis petitur, quonam modo Deus ad Prædicamenta reducatur, respondent reduci tanquam causam primam ad sua effecta. at causa non reducitur ad sua effecta (nisi materialis & formalis ad compositum) sed potius effecta ad causam. Vide *D. Thom de potent. q. 7. art. 3. ad 7.*

Quo pacto cætera omnia ad Prædicamenta reuocentur.

SECTIO II.

Primo. Non entia. QVod igitur attinet ad reliqua omnia, præter Deum, non entia quidem reducuntur ad Prædicamenta per ea entia, quæ in eis locum habent, negationes videlicet per ea, quæ negantur, & commentitia secundum se per ea, ex quibus finguntur constare, existentiæ vero per essentias, & cæteri modi, quos dicunt intrinsecos per ea entia, quorum sunt modi. Deinde reuocantur entia per accidens per entia per se, ex quibus constant, vt homo albus per hominem & albedinem: & artefacta per materiam artis, aut partes eius, & formam artificiosam. *Secundo. Entia per accidens.* Tertio reuocantur entia rationis per entia realia, in quibus fundantur, vt hæc notio generis per animal. & hæc notio speciei per hominem, & entia ficta, quatenus ficta sunt, per ipsum fingendi actum, vt Chimæra, quatenus per actum, quo concipitur, aut per partes, ex quibus constare dicitur. *Tertio. Entia rationis.* Reuocantur quoque entia incompleta per completa, vt differentiæ vniuersales per species, indiuiduales autem per indiuidua, & partes integrantes per totum integrum, & materia & forma per composita, quæ ex illis constant. Denique reuocantur entia æquiuoca per vniuoca, vt canis per domesticum, marinum, & cœlestem, & complexa per incomplexa, vt hominem esse animal, per hominem & animal, & definitio obiectumve definitionis, per id, quod definitur.

ΚΕΦ. Η'.

Text. 15. ΟΥσία a δὲ λέγεται τά τε ἁπλᾶ σώματα, οἷον γῆ, καὶ πῦρ, καὶ ὕδωρ, καὶ ὅσα τοιαῦτα· καὶ ὅλως σώματα· καὶ τὰ ἐκ τούτων συνεστῶτα, ζῶά τε καὶ δαιμόνια· καὶ τὰ μόρια τούτων. ἅπαντα δὲ ταῦτα λέγεται οὐσία, ὅτι οὐ καθ' ὑποκειμένου λέγεται, ἀλλὰ καὶ τούτων τὰ ἄλλα.

ἄλλον

CAPVT VIII.

Text. 15. *SVbstantia a dicuntur & simplicia corpora, vt terra, ignis, aqua, ac cætera huiusmodi, & omnino corpora, & quæ ex his constant cum animalia, tum etiam dæmonia, & horum partes. Hæc autem omnia ex eo dicuntur substantia, quod non de subiecto dicuntur, sed de eis cætera.*

Alio

CAPITIS OCTAVI EXPLANATIO.

Substantiã dici quatuor modis. Primus. *SVbstantia a dicuntur.*] Tradit quatuor modos, quibus substantia dicatur, quos deinde reuocat ad duos præcipuos. Primus est vulgaris, & cuique obuius, quo comprehenduntur corpora omnia sensibilia, & quæ digito ostendi possunt: non ipsæ quidem moles corporum, vt quæ sunt quantitates, sed ea, quæ his substant, & de nullo subiecto siue inhæsionis, siue prædicationis dicuntur, sed de iis cætera. Complectitur autem Arist. hac significatione substantiæ primas substantias, non omnes tamen, sed sensibiles, earumque partes integrantes. Quanquam enim huiusmodi partes, nec primæ nec secundæ substantiæ sunt, sæpe tamen primis reductione quadam adnumerantur. *Cur hic dæmonia inter substantias sensibiles referantur.* Quod autem hic referuntur dæmonia (de qua re vide *Proclum. lib. de Ani. & dæmone, & Alcinoum lib. de doctrina Platonis cap 15. & Plotinum Ennead. lib. 5 c. 6.*) inter substãtias sensibiles, ex Platonis opinione dictum est posuit enim Plato animalia quædam subtilissimi corporis, & ratione prædita, & perpetua; quæ sententia non placet Aristoteli, tametsi ea 5. *lib. Topic. cap. 1.* vtatur exempli afferendi causa.

Cur non sit complexus corpora sensibilia vniuersalia. Quærat aliquis hoc loco cur Arist. in hac substantiæ significatione non sit complexus corpora sensibilia vniuersalia, vt tota significatio esset corpus sensibile, non modo singulare, sed etiam vniuersale: huius rei duplex se offert causa: vna, quia corpus sensibile vniuersale non omnibus est notum; Aristot. autem incipere voluit à notissima substantiæ significatione: altera, quia Plato, cuius auctoritati in vsu verborum haud facile repugnandum erat, nullam naturam vniuersalem (etiam ipsorum corporum singularium) corpus esse putabat. *Materiam ad hanc primam substantiæ significationem reuocari.* Aduerte autẽ ad hanc primam significationem substantiæ reuocari materiam, eo quod cætera omnia, quæ in corporibus sensibilibus cernuntur, in ea insint vt in subiecto, saltem mediato, ipsa vero non insit in alio.

b Alio

ἄλλον b δὲ τρόπον ὃ ἂν ᾖ αἴτιον τοῦ εἶναι, ἐνυπάρχον ἐν τοῖς τοιούτοις, ὅσα μὴ λέγεται καθ' ὑποκειμένου, οἷον ἡ ψυχὴ τῷ ζῴῳ. ἔτι c ὅσα μόρια ἐνυπάρχοντά ἐστιν ἐν τοῖς τοιούτοις ὁρίζοντά τε καὶ τόδε σημαίνοντα, ὧν ἀναιρουμένων ἀναιρεῖται τὸ ὅλον, οἷον ἐπιπέδου, σῶμα, ὥς φασί τινες, καὶ ἐπίπεδον γραμμῆς· καὶ ὅλως ὁ ἀριθμὸς δοκεῖ τισι τοιοῦτος εἶναι· ἀναιρουμένου τε γὰρ, οὐδὲν εἶναι καὶ πάντα ὁρίζειν. ἔτι d τὸ τί ἦν εἶναι, οὗ ὁ λόγος ὁρισμὸς, καὶ τοῦτο οὐσία λέγεται ἑκάστου.

Συμβαίνει e δὴ κατὰ δύο τρόπους τὴν οὐσίαν λέγεσθαι, τό θ' ὑποκείμενον ἔσχατον, ὃ μηκέτι κατ' ἄλλου λέγεται, καὶ ὃ ἂν τόδε τι ὂν, καὶ χωριστὸν ᾖ· τοιοῦτον δὲ ἑκάστου ἡ μορφὴ καὶ τὸ εἶδος.

Alio b modo id, quod causa est ipsius esse inestq; in iis, quæ non dicuntur de subiecto, ut in animali anima. Præterea c partes omnes, quæ in talibus insunt, quæq; definiunt, & hoc aliquid significant, quibus sublatis totum tollitur: quo pacto sublato plano tollitur corpus ut quidam dicunt, & linea sublata, planum, atq; omnino numerus videtur quibusdam huiusmodi esse: etenim eo sublato, nihil esse, omnia definire. Præterea d quidditas, cuius ratio est definitio. atq; hæc dicitur substantia cuiusque. Cap. 6. a. text. 7.

Ita fit, e ut substantia duobus modis dicatur. & ultimum subiectum, quod iam de alio non dicitur, & id, quod hoc aliquid est ac separabile. Tale autem est cuiusque forma & species.

b *Alio modo id, quod causa est ipsius esse, inestq; in iis, &c.* Secundus modus est, quo substantia significat causam formalem substantiæ primo modo dictæ, non separatam, sed in illa ipsa existentem, quo pacto anima est causa huius animalis, aut illius. Merito autem intelligunt interpretes D. *Thomas & Alexander* hoc loco nomine causæ ipsius esse solam causam formalem. quia cum primum ponitur forma in rerum natura, continuo ponitur res: quod non ita accidit posita materia, cum illa multarum rerum formis eadem succedat. *Substantia pro causa formali ut statua sensibilis sumi.*

c *Præterea partes omnes, quæ in talibus insunt, quæq; definiunt.* Tertius modus est, quo substantia apud Platonem & Pythagoricos significabat principia corporum sensibilium more Mathematico tradita: puncta, inquam, lineas & superficies: itemq; vnitates ac numeros. Putabant enim corpora sensibilia ex his tanquam causis internis pendere, quod per illa definirentur, & eis sublatis cohærere in rerum natura non possent. Qua ratione dicebant, plana, siue superficies esse substantiam corporis: lineas, planorum: puncta, linearum: itemque numeros ac vnitates esse substantias non modo corporum sensibilium, sed etiam planorum, linearum & punctorum, quod cœtera omnia ex numeris & vnitatibus penderent, & per ea definirentur. Addebant autem Platonici & Pythagorici, huiusmodi principia significare hoc aliquid, quia possent intellectu apprehendi sine iis, quorum essent principia. Quanquam hoc interest, quod Platonici dicebant, illa esse separata à corporibus sensibilibus: Pythagorici autem in eis ipsis, vt ex primo libro patet. *Tertius. Pro principiis sensibiliũ. Principia corporum sensibilium apud Platonem & Pythag. quanam.*

d *Præterea quidditas, cuius ratio est definitiõ.* Quartus extremusq; modus est, quo substantia sumitur pro essentia siue quidditate rei, quæ definitione explicari potest vt pro essentia hominis, animalis, & cœteris naturis communibus singulares enim essentiæ rerum sensibilium non cõprehenduntur hac significatione, quia definiri nequeunt. *Quartus. Pro essentia substantias singulares completas corporis expertes ad quartum modum pertinere.*

Si quis autem quærat, ad quam harum significationum pertineant substantiæ completæ singulares non sensibiles, siue materiæ expertes: dicendum est eas reduci ad hanc extremam iuxta sententiam Aristotelis, qui putat per easdem differentias compleri species, & indiuidua substantiarum separatarum: vt cap. sexto diximus.

e *Ita fit, ut substantia duobus modis dicatur, & vltimũ subiectum, quod iam de alio non dicitur, &c.* Reuocat seu potius colligit traditos modos substantiæ in primum & quartum. videtur enim excludere tertium, tanquam qui ipsi non probetur: secundus vero reuocatur ad primum, quia substantiales formæ corporum sensibilium sunt partes primarum substantiarum. Vocat autem Aristoteles quamlibet essentiam vniuersalem hoc aliquid & separabile quiddam, ne videatur morem loquendi Platonis contemnere, qui vtrumque verbum accommodabat rebus vniuersalibus, siue Ideis. Re tamen vera, etsi res vniuersales videntur significare hoc aliquid, eo quod separatim intelligi possunt sine singularibus, non sunt tamen hoc aliquid, cum fieri nequeat, vt separatim existant: de qua re, quod ad vniuersales substantias attinet, non nihil dixit Aristoteles in Prædicamentis, *cap. de substantia.* *In 1. & 4. modi cæteri colliguntur. Cur vocet essentiam vniuersalem hoc aliquid.*

A

Num Deus Opti. Maxim. ponatur in prædicamentis.

QVÆSTIO I.

Quorundam haud vera sententia.

SECTIO I.

ETsi ex iis, quæ superiori capite dicta sunt, satis constat, num Deus Opt. Max ponatur in Prædicamentis: tamen vt res apertior fiat, operæpretium fuerit eam quæstionē seorsim discutere, præsertim cum non desint Theologi, qui aliter sentiant. Gregor. Arim. in 1 d. 8 q. 3. Gabr. ibid. Robert. Holkot. q. 6. Ioan. Bac. cond. 6 q. 1. Ioan. Maior. d. 8 quæst. 1. Nam Gregorius Arimensis, Gabriel, & alij quidam Nominales existimant, Deum proprie, ac per se poni non modo in Prædicamēto substantiæ, de quo nunc agimus: sed etiam in Prædicamentis Relationis, & Actionis. Quibus Auctoribus præbuit ansam Gulielmus in 1. d. 8. q. 1. Okam, qui in octaua distinctione primi Sententiarum, vbi hæc quæstio à Theologis tractatur, etsi non ausus est affirmatiuam partem asserere, motus auctoritate totius scholæ Theologicæ: ita tamen negatiuæ argumenta se eleuasse credidit: vt dixerit illam nulla efficaci ratione posse concludi.

B

Partis affirmatiuæ auctores.

Ochamum dedisse ansam.

Argumenta pro hac parte Primum.

Argumenta Gregorij & aliorum, quę ex principiis ac fundamētis sui auctoris desumpserunt, hęc fere sunt. Substantia genus summum, itemq; spiritus seu substantia incorporea, quę est quędam species substantię generis summi, prędicatur de Deo vniuoce, & in quęstione Quid est, igitur Deus proprie & per se ponitur in hoc Prędicamēto. Priorem partem antecedentis ex eo probant, quia substātia definitur ens per se existens: spiritus autē, substantia corporis expers: quę rationes ęque conueniunt Deo, ac cœteris rebus, quę sub his generibus ponuntur. Posteriorem partem ex eo suadent, quia si quis quęrat, quid sit Deus, recte respondebit, qui dixerit esse substantiam: & familiarius, qui dixerit esse spiritum. Vnde Christus dominus apud Ioannē, 4 *Spiritus*, inquit, *est Deus.*

Secundum.

Deinde si quid obstaret quo minus Deus sub genere proprie & per se poneretur, id esset, aut eius simplicitas, aut infinitas: at neutrum obstat: nihil igitur. Propositionem ex eo suadent: quia, qui contendunt Deum poni per se in Prędicamentis, ex his duob. quasi capitibus pręcipua ducūt argumenta. Priorem partem assumptionis ea ratione probant, quia angeli, inquiunt, & accidentia, sunt res simplices, & tamen ponuntur proprie & per se sub genere. Posteriorem vero ex eo suadent, quia linea infinita si datur, aut dari potest, non excluditur à genere quantitatis. ex quo fit, vt pari ratione non excludatur à genere substantiæ natura diuina, quia sit infinita.

Idem confirmant auctoritate Aristotelis lib. 10. huius operis cap. 3. text. 4. vbi docet, id quod est mensura omnium, quę sunt in aliquo genere, esse aliquid illius generis. Cum ergo Deus sit mensura omniū substātiarum, quod sit perfectissima substantia, colligunt illi, Deum ex Aristotelis sentētia poni in Prędicamento substantię. Tum ex eodem, initio 12. libri huius operis, ca 1. tex. 2 vbi tradit substantiam esse primum ens, moxq; ca. 2. text. 5. eandem diuidit in mobilem & immobilem, sub qua postea cap. 7. text. 39. & 40. numerat Deum. Postremo ex 1. Eth. ad Nicomachum, cap. 6. vbi Aristoteles inter exempla eorum, quę ponuntur in Prędicamentis, perspicue numerat Deum.

Ab auctoritate Aristotelis confirmatio eiusdē partis.

C

Id ipsum confirmant Diui Augustini auctoritate: qui in 5. lib. de Trinitate ca. 9. & 10. scribit, quędam Prędicamenta dici proprie de Deo, vt substantiam, relationem, & actionem, alia metaphorice, vt situm esse, habere, locū, & tempus. Idem ex Boetio lib. 1 de Trinitate cap. 12. vbi ait, *substantiam continere vnitatem, relationem vero multiplicare trinitatem.* Et ex Damasceno in Elementario capit. 9. quo loco plane fatetur incorporeum esse differentiam substantiæ, eamque differentiam continere Deum & angelum: ita concludūt, Deum poni per se ac proprie non solum in Prędicamento substantiæ, sed etiam in cœteris, quę de ipso proprie, hoc est, non per translationem dicuntur.

Et D. Augustini.

Et Boetii.

D

Damasceni.

E

Vera aliorum sententia.

SECTIO II.

VErum, opposita sententia nobis amplectenda est, & hac vna assertione explicanda. Deum. Opt. Max. nec per se, nec reductiue poni in Prędicamentis. Prior pars multis ex capitibus ostendi potest: ex simplicitate diuina, ex infinita illius perfectione, ex necessitate diuinę naturę, & ex ipsa ratione Prędicamenti substantię, in quo Deus maxime videri posset collocandus.

Pars negatiua ex multis capitibus probatur.

F

Ex simplicitate quidem diuina hęc ratio duci potest. Repugnat diuinę simplicitati, Deum subiici generi igitur & poni per se in prędicamento. cōsequētia perspicua est. antecedens ex eo probatur, quia quidqd subiicitur generi,

Ex simplicitate diuinæ essentiæ.

generi, constat duabus saltem entitatibus, altera generis, altera differentiæ. Deus autem, cum sit perfectissime simplex, compositus ex pluribus entitatibus esse non potest.

Nominalium responsio.

Huic argumento respondent Nominales: non quidquid subiicitur generi, esse compositum ex pluribus entitatibus, sed id solum, quod constat materia & forma. cætera enim, vt substantias separatas & accidentia, esse simplices entitates: neque vllo modo compositas ex pluribus entitatibus. Quæ responsio falso nititur fundamento. quicquam enim subiicitur generi, conuenit vniuoce & essentialiter cum aliis. quæ sunt sub eodem genere: & rursus differt ab iisdem non quauis differentia, sed interna & pertinente ad essentiam. Vnde fit, vt quidquid subiicitur generi, necessario constet duabus saltem entitatibus: altera, qua conueniat cum aliis, quæ sub eodem genere continentur: altera qua ab eisdem differat.

Refellitur.

Præterea id, quod formaliter continet entitates multorum generum, non ponitur totum sub vno genere: quemadmodum totum hoc, Homo sapiens, quia formaliter complectitur entitatem siue naturam substantiæ & qualitatis, nec omnino ponitur sub genere substantiæ, nec omnino sub genere qualitatis, sed partim sub vno, partim sub altero. Deus autem complectitur formaliter entitatem substantiæ & relationis, cum formaliter sit per se existens, itemque formaliter Pater & Filius & Spiritus sanctus. ergo, si substantia & relatio conueniunt vniuoce Deo & creaturis, vt genera diuersorum Prædicamentorum, quod contrariæ opinionis Auctores dicunt, efficitur, vt Deus non ponatur totus sub genere substantiæ, sed partim sub genere substantiæ, partim sub genere relationis. Atqui Deus, cum sit vnius duntaxat eiusdemq; simplicissimæ naturæ, non potest poni partim sub vno genere, partim sub alio, vt ponitur complexio ex homine & sapientia. ergo nullo modo dicendum est, Deum poni per se in Prædicamentis.

Deus complectitur formaliter entitatem substantiæ & relationis

Ex infinita autem perfectione diuina hæc ducuntur argumenta. Si Deus subiiceretur alicui generi, cum natura cuiusque generis sit eiusdem perfectionis essentialis in omnibus, quæ sub illo continentur, darentur creaturæ æque perfectæ in aliquo essentiali attributo, atque Deus: eæ nimirum, quæ cum Deo sub eodem genere continerentur. at hoc nequaquam admittendum est, ergo nec illud. Assumptio, de qua sola dubitare quis posset, ex eo patet: quia omnia essentialia attributa Dei sunt infinite perfecta, ac proinde infinite excedunt perfectionem prædicatorum essentialium cuiusq; creaturæ. alioqui cum omnia, quæ ad essentiam creaturarum pertinent, sint dependentia, aliquid essentiale daretur in Deo, quod ex ratione naturaq; sua esset dependens. quod fieri nequit.

Ex infinita Dei perfectione prima confirmatio.

Dei omnia attributa sunt infinita.

Nec te moueat, quod natura cuiusque generis sit indifferens ad omnes eius differentias diuisiuas, vt hac ratione existimes, posse substantiam genus summum esse indifferentem ad dependentiam & independentiam. se enim euertit huiusmodi responsio. Nam, si daretur differentia independens, cum omnis differentia dependeat à natura sui generis vt actus à sua potentia: ea sane differentia esset dependens & independens. quod pugnantia complectitur.

Tacita argumenti solutio euertitur.

Præterea, cum natura cuiusque ipsa secundum se sit imperfecta, & quasi materia respectu differentiæ, vt Porphyrius in Isagoge *cap. 7. de communitatibus*, ex communi sententia Philosophorum tradit: si Deus subiiceretur alicui generi, daretur in Deo aliqua natura imperfecta, & potentialis, & minus perfecta ipso Deo, quæ neutiquam admittenda sunt: cum Deus sit actus purus, ac proinde non compositus ex actu & potentia, vt libro 12. patebit. Quod si Auctores oppositæ sententiæ respondeant, nomen generis non significare vllam naturam communem iis, quæ sub genere continentur, sed immediate naturas singulorum, atque idem dicendum esse de omnibus vniuersalibus: audiendi non erunt de ea re. quod ea ratione tollant de medio naturas omnes non modo genericas, sed etiam specificas, & alias vniuersales, solaque rerum vocabula faciant vniuersalia: ac proinde nobiscum non disputent, qui de naturis communibus non de communibus vocabulis agimus.

Secunda argumentatio ex diuina perfectione.

Nominalium solutio reiicitur.

Item, plus distat à natura diuina in perfectione essentiali quælibet res creata, quam à Qualitate quantitas ac quantitas & qualitas ita ab eiusmodi perfectione distāt, vt nullum eis commune genus assignetur. multo igitur minus assignandum est genus commune Deo & creaturis.

Tertia ratio.

Sunt qui respondeant, inefficacem esse rationem hanc: quia minus distent ea, quæ ponuntur in sex vltimis Prædicamentis ab iis, quæ ponuntur in quatuor primis, quam plereque res vnius Prædicamenti inter se, veluti quam lapis, & angelus: & tamen his detur vnum commune genus, illis non item. Sed nō vident, se aut præter rem loqui, aut falsam enunciationem sumere. Nam, si propterea volunt, ea, quæ ponuntur in sex vltimis Prædicamentis, minus distare ab iis, quæ ponuntur in primis quatuor, quam lapis ab angelo,

Quid nonnulli respondeant.

Refutatio.

quia sunt idem re cum illis: cum tamen lapis & angelus re differant, nihil ad rem est eorum responsio. Neq; enim in ratione proposita est sermo de distantia, aut identitate reali: neque etiam Prædicamentorum distinctio, aut identitas, ex distinctione aut identitate reali sumenda est. Quod si volunt propterea minus distare ab iis, quæ ponuntur in primis quatuor, quam lapis ab angelo, quia habent modum essendi minus distantem à modo essendi primorum quatuor, quam sint modi essendi lapidis & angeli inter se: falsam enunciationem assumunt. lapis enim & angelus eodem modo per se existunt, eodemq; modo sunt in primis substantiis. quæ autem ponuntur in sex vltimis Prædicamentis, non habent eundem modum essendi in primis substantiis, quem ea, quæ ponuntur in primis quatuor.

Quarta ratio eadem ex parte.

Ad hæc, vel natura generis summi eius Prædicamenti, in quo Deus ponitur, est finitæ perfectionis, vel infinitæ si infinitæ, sequitur omnia, quæ in eo Prædicamento ponuntur, esse infinitæ perfectionis. quod ne cogitari quidem potest: imo, etiam sequitur, nullam posse dari differentiam per quam tale genus contrahatur. quia id, quod est infinitæ perfectionis in aliquo genere, non recipit additionem in illo genere. Si vero finitæ, cum Deus sit infinitæ perfectionis, aliqua perfectio est in Deo vltra perfectionē generis summi. Aut ergo ea perfectio adiecta, est finita vel infinita si finita, ergo nihil est in Deo perfectionis infinitæ: siquidem finitum finito additum nō facit quicquam infinitum. si infinita, ergo in ea inuenitur omnis perfectio diuina, sicq; superuacanea est perfectio generis summi, quæ tamen prius natura in Deo intelligi, ac præcise sumi potest, si vlla datur communis Deo & alicui creaturæ. ex quo fit, vt Deus sub tali genere summo non contineatur.

Deus est perfectionis infinita.

Solutio rationis.

Quod si quis dicat, naturā generis summi, sub quo Deus continetur, nec habere perfectione n finitā, nec infinitam, sed perfectionē quandam vtriq; communem, quēadmodum ens in commune nec est finitum nec infinitū, sed indifferens ad finitionem & infinitionem: occurrendum est, in analogis quidem, quale est ens, dari posse huiusmodi indifferentiam, quia nomen analogum nullam naturam cōmunem rebus analogis significat at in vniuocis nequaquam id esse admittendum: siquidem omnis natura vniuoca, quemadmodum certam habet essentiam, & quæ ab vniuocatis abstrahi potest, ita certam habere debet essentiæ perfectionem, ac proinde finitam aut infinitam.

Refellitur.

Vt nonnulli

Vrgent nonnulli exemplo quantitatis, quæ genus etiam summum est, & indifferens natura quædam vniuoca ad finitionem & infinitionem.

inst.

Sed facile huic occurritur dissimilitudine finitionis & infinitionis. Nam finitio & infinitio quantitatis est secundum extensionem: nos autem loquimur de finitione & infinitione secundum perfectionem essentiæ, quæ non maior esset in quantitate infinita, quam finita. Accedit, quod infinitio quantitatis impossibilis est, vt habet multo verisimilior Philosophorum & Theologorū sententia. vnde fit, vt nec quantitas genus summum, neque vlla eius species, indifferens sit ad finitionem & infinitionem. Quod autem dicitur, finitum vel infinitum extensione esse proprietatem quantitatis, vel sic intelligendum est, vt si infinitio illius dari potest, proprium sit & quantitatis in commune, & omnium eius verarum specierum esse quid finite aut infinite extensum: vel certe infinitio pro tanta extensione sumitur, quāta necessaria est ad detrahendum ex quantitate proposita quantamcunque velit Mathematicus: vt docet Aristoteles 3 Physic. libro, *cap. 7. text. 71.* Ad hoc autem satis est, si nomine quantitatis infinitæ intelligatur infinita negatiue, id est, nullo ei præfixo termino.

Occurritur argumento.

Finitum vel infinitum esse propriū quantitatis, quomodo accipiendū.

Ex necessitate vero diuinæ naturæ: sic licet post Auicennam 8. *Metaphysic. cap.* 4. cum Scoto rem ostendere. Aut genus, sub quo Deus ponitur, est entitas ex se necessaria, aut non ex se necessaria si ex se necessaria, ergo includit suam differentiam diuisiuam: siquidem genus sine differentia diuisiua non est in actu vltimo. quidquid autem est ex se necessarium, est in actu vltimo. Quod si tale genus includit suam differentiam diuisiuam, iam non est genus, vt patet: si vero est entitas, non est ex se necessaria. ergo aliquid ex se necessarium, quod solus Deus esse potest, constitutum est ex entitate non ex se necessaria, sed vere contingenti. quod fieri nequit.

Cōfirmatur eadem ex necessitate diuinæ naturæ.

Si quis autem respondeat, eam entitatem esse indifferentem ad necessitatem ex se, & non necessitatem seu veram contingentiam: eodem modo refellenda est responsio, quo in superiori argumentatione refutata est illa, de indifferentia ad finitionem & infinitionem. Accedit quod entitas illa indifferens, si esset eiusdem rationis cum entitate alicuius creaturæ, esset re vera contingens: quemadmodū est, quidquid entitatis in creatura cernitur. quo fieret, vt Deus, cui illa essentialiter conueniret, esset vere contingens, ac non minus contingens ratione illius, quam quælibet creatura sub eo genere contenta.

Refutatur.

Porro

Obiectio aduersus prædicta. Porro, si quis cōtra hæc omnia obiiciēdo A quærat, cur substantia genus summū non æque possit indifferens esse ad finitionem & infinitionem, ad necessitatem ex se, & contingentiam, ad comprehensibiles substantias particulares & incomprehensibilem; vt re vera est ad differentias corporei & incorporei (videtur enim omnino par ratio) facile respondetur, non esse re vera parem rationem. *Diluitur.* Nam, differentiæ corporei & incorporei, quæ substantiam genus summū diuidunt, supponunt finitam entitatem substantiæ, eandemq; cōtingentem & comprehensibilem. B neq; enim supponunt, nisi vere contrahibilem; quod autem vere contrahibile est, & eadem omnino ratione includitur in substantiis finitis contingentibus & comprehensibilibus, id, necesse est, sit finitum, contingens & comprehensibile. At finitum vel infinitum, necessarium & contingens, comprehensibile & incomprehensibile non sunt differentiæ, quæ naturam aliquam vere contrahibilem supponant, C sed sunt modi essendi omnium communissimi, quibus tota entis confusio primum diuiditur in ens creabile siue depēdens, & increabile siue independens: *Entis diuisio in creabile & increabile omnium prima.* quorum hoc est infinitum, necessarium & comprehensibile: illud finitum, contingens & comprehensibile; quod deinde distribuitur per decem Prædicamenta.

Confirmatio ex prædicamenti substātiæ ratione. Denique, ex ipsa ratione Prædicamenti substantiæ, in quo maxime Deus videretur D collocandus, hæ rationes ducuntur. Omnis substantia, quæ per se ponitur in hoc prædicamento, substat accidentibus, vt Aristotel. *1. Ratio.* docet in libro Prædicamentorum, cap. de substantia. Deus nullis substat accidentibus, vt idem ostendit lib. 12. huius operis, cap. 7. text. 41. non ponitur igitur per se in hoc prædicamento.

2. Præterea, omnis substantia, quæ per se ponitur in hoc prædicamento, aut est prima, E aut secunda. Deus non est secunda substantia, vt patet, cum non sit genus, nec species: non item prima; alioqui subiiceretur multis entitatibus, quæ essent priores natura ipso, siquidem omne superius, quod potest ab inferioribus distrahi, est prius natura inferioribus; non ponitur ergo per se Deus in hoc prædicamento.

3. Præterea, si Deus haberet per se locum in F prædicamento substantiæ: cum genera & species substantiarum non omnino per se existant, sed per primas (vnde & secundæ dicuntur) diceretur aliquod attributum essentiale Dei, quod omnino per se existeret, quod dici nullo modo potest.

Hanc assertionis partem sequuntur Scholastici 1. sen. d. 8 item D. Thom. 1. p quæst. 3. ar. 5. & de poten. q. 6. & 7. art 3. Alen. 10. Met. super text. 8. & 1. suæ summæ q. 48. art. 3. Gand. 1 part. 26. q. 2. plerique etiam hoc loco. & in prædict. Dion. eod. lib cap 5. Damasc lib. 1 eius oper. cap. 8. & Aug. 7. eius operis, cap. 5. Nec modo Scholastici, præter paucos quosdam nominales id faciunt, sed antiqui etiam Doctores sancti eandem sententiā amplexi sunt. *Auctoribus pars eadem quæstionis stabilitur, Scholasticis pene omnib. D. Dionys. D. Damasc. D. August.* In primis apud Dionysium Areopagitam sæpius in libro de diuinis nominibus scriptum est, Deum præstantiori modo esse, quam substantiam. Damascenus quoque in libro Orthodoxæ fidei docet, diuinam essentiam esse omnibus substantiis, supereminentem, & ab omni substantia exceptam. Itemque Augustinus libro de Trinitate sic scribit: *Si Deus subsistit, vt substantia proprie dici possit, inest in eo aliquid, tanquam in subiecto. nefas est autem dicere, vt subsistat & subsit Deus bonitati suæ, atque illa bonitas non substantia sit, vel potius essentia, nec ipse Deus sit bonitas sua, sed in illo sit tanquam subiecto. Vnde manifestum est,* inquit, *Deum abusiue substantiam vocari, vt nomine vsitatiore intelligatur essentia, quod vere ac proprie dicitur, ita vt fortasse solum Deum dici oporteat essentiam. est enim vere solus, quia incommunicabilis est, idque nomen suum famulo suo Mosi Exod. 3 annūciauit, cum ait: Ego sum, qui sum.* Hæc ille eo loco. Superius vero initio lib. cap. 1. quod ad alia prædicamenta attinet, ita scriptum reliquit: *Intelligamus Deum, si possumus, sine qualitate bonum, sine quantitate magnum, &c.* Quocirca merito Petrus Lombardus, qui à colligendis Patrum sententiis Magister sententiarum appellatus est, ex dictis Augustini colligit 1. sentent. d. 8. prædicamenta artis Dialecticæ, Dei naturæ minime conuenire. *Magistri sententiarum testimonium.*

Pro hac re, lege apertissimum locum Augustini in libro de cognitione veræ vitæ, cap. 3 *Sciendum,* inquit, *Deum nullis verbis proprie exprimi, nulla posse cogitatione comprehendi, quo modo immensus & incomprehensibilis prædicaretur si humanæ locutioni vel meditationi includeretur? Nunc autem patet, quam sit admirabilis, cū omnibus linguis sit indicibilis, omnibus cordibus sit incogitabilis. Dialectica namque disserendi potens, potenter quoque dubia difiniens, cuncta ac scripturas cribrans & euiscerans, cunctam humanam sapientiam annihilans, cum in diuinitatem intendit, tanta maiestatis luce repercussa, pauidum caput tremefacta reflectit, atque in abdita mundanæ sapientiæ fugiens delitescit, dissolutisque Syllogismorum nexibus stulta obmutescit. Nempe nomine & verbo cuncta expri-* *Locus D. Augustini clarissimus. Dialectica.*

muntur, quæ sub decem prædicamentis humano corde concipiuntur. Sed, quod ex iis nullum proprie Deo conueniat, manifeste ratio comprobat. Nam, si dixerimus, quod Deus substantia sit, quæ omnibus subsistere tribuat, & per omnes res esse habeant, mox vniuersalia & indiuidua, de quibus substantia prædicatur, genera & species, in quibus versatur simul, & nouem accidentia, quæ ei necessario inhærent, animo occurrunt, quæ cuncta liquent, quia minime in Deum concurrunt.

Boetii testimonium.

Idem tradit Boetius in libr. primo de Trinitate, cap. 5. & 6. vbi *Decem* inquit, *omnino traduntur Prædicamenta, quæ de rebus omnibus prædicantur, Substantia, quantitas, &c at hæc cum quis in diuinam verterit prædicationem, cuncta mutantur, quæ prædicari possunt Nam substantia in illo non est vere substantia, sed vltra substantiam, &c.* Et Anselmus in monolog. cap. 26.

D. Anselmi.

Quomodo quis, inquit, *summam naturam in aliarum substantiarum tractatu contineri intelligit, quæ nec in plures substantias se diuidit, nec in vnam cum aliqua alia per essentia communicationem se colligit.* Mitto Auenroem in disput. contra Algazelem, disp. 7. c. vlt. & Auicennam 8. lib. suæ Metaphysicæ, c. 4. eius lib. non longe à fine, qui nonnullis rationib. ingeniose concludunt, Deum non poni sub vllo genere, itemq; alios cõplures Ethnicos, Philosophos, qui idem sentiunt. Itaq; velle Deum redigere in ordinem rerum, quas ipse condidit, & aliqua ex parte facere creaturas æquales creatori, non solum cum ratione non cõgruit; sed nescio, an satis cum pietate conueniat. Atque hæc de priori parte assertionis.

Deum non esse reductiuè in aliquo prædicamento.

Posterior pars eorundem (vt est apud Richardum de Media Villa 1. sent. d. 8) fere Auctorum est, satisque ex eo probari solet, quia, quæ reductiue ponuntur in prædicamentis, ideo sic ponuntur, quia minus perfecta sunt, quam quæ ponuntur per se: quod de Deo dici nullo modo potest. Verum de hac re plura dicta sunt in quæst. vltima superioris capitis. Quod si D. Thomas in quæstionibus de potentia Dei, q. 7. art. 3. concessit, Deum reductiue poni in prædicamẽto substantiæ (quod in d. q. 1. refellit Argentinas) id in commentariis primæ partis summæ Theologicæ, q. 3 ar. 5. plane correxit.

Diluuntur argumenta prioris sententia.

SECTIO III.

AD primum igitur argumentum prioris sententiæ dicendum est, negationem existendi in subiecto, ex æquo quidem cõuenire omnibus substantiis: Omnis enim substantia æque habet, vt nullo pacto existat in subiecto inhæsionis, vtpote nec vt quantitas, nec vt qualitas, &c. Attamen id, quod nomine entis & hac negatione adiuncta significatur; nempe essentiam ipsam, quæ huiusmodi negationem sibi vendicat, analogice conuenire Deo & substantiis creatis. Deus enim vẽdicat sibi hanc negationem per suam simplicissimam entitatem, quæ nec componitur ex aliis entitatibus, nec aliam componit, cæteræ autem substantiæ per primam entitatẽ, ex qua constant, quæ entitates non possunt vniuoce conuenire inter se, sed tantum analogice. Ex his patet, definitionem substantiæ, vt à non substantiis distinguitur, hoc modo esse intelligendam. Substantia est ens, (subaudi per se, & reale) quod ex sua peculiari natura sibi vendicat, non existere in suo subiecto, hoc est, non posse inhærere subiecto: definitionem vero substantiæ completæ hoc modo. Substantia est ens completum, quod ex peculiari natura sua sibi vendicat non esse in subiecto, denique definitionem substantiæ generis summi hoc pacto. Substantia est ens finitum & completum, quod ex peculiari natura sua, &c. & ita soluta relinquitur prior pars argumenti. Vnde facile colliges solutionem posterioris. Nam, etsi incorporeum, quatenus significat negationem corporis, æque dicatur de Deo & cæteris substantiis incorporeis, tamen entitas, quæ negatione corporis innuitur, non est eiusdem rationis in Deo, & in cæteris substantiis corporis expertibus.

Substantiam analogicè cõuenire Deo & creaturis, quo pacto intelligendũ.

Definitio substantiæ in communi exponitur.

Definitio substantiæ completa.

Generis summi.

Ad secundum dicendum est Deum & infinitatis & simplicitatis suæ caussa non posse poni sub vllo genere. tantam enim poscit natura diuina simplicitatem, vt non modo ex diuersis rebus, veluti ex materia & forma, sed ne ex diuersis quidem essentiæ gradibus, siue entitatibus, cuiusmodi sunt natura generis & differentiæ, intelligi possit constituta. Tantam quoque perfectionem exigit infinitas Dei, cum sit infinitas perfectionis simpliciter, vt nulla omnino perfectio concipi possit, quæ in ea non contineatur. At angelorum & accidentium natura longe minorem simplicitatem sibi vendicat quia etsi ex materia & forma constare non potest potest tamẽ constitui ex entitatibus generis & differentiæ. linea quoque infinita, si datur aut dari potest, non est infinita infinitate perfectionis simpliciter, sed solum secundum extensionem. Vnde, cum habeat essentiam finitæ perfectionis, nihil prohibet, quo minus sub certo genere contineatur, si dari re vera potest.

Diuina natura simplicitas.

Perfectio.

Lineam infinitam extensione, non esse infinitam perfectione.

Ad

Locus Arist. pro contraria sententia adducta explicantur.

Ad primum locum Aristotelis dicendum A est, hanc esse illius sententiam. Id, quod est propria & peculiaris mensura omnium, quæ sunt in aliquo genere, esse aliquid illius generis, saltem reductitie. Albedo enim, quæ est peculiaris mensura omnium colorum, pertinet per se ad genus colorum; vnitas vero, quæ est peculiaris mẽsura omnium numerorum, si tamen numeri in genere vllo per se ponuntur. Deus autem non est propria & peculiaris mensura substantiarum prædicamentalium, B sed communis rerum omnium, & superexcedens respectu cuiusque prædicamenti. Dici etiam potest, nomen generis non accipi eo loco proprie ac presse, sed late & vt analoga etiam complectitur, neque vllum esse incommodum, si Deus dicatur esse in genere, hoc modo sumpto, h. e. in genere substantiæ, quatenus substantia ab accidẽtibus distinguitur, quæ est analogica communicatio in substantia; atque hoc pacto sumit Auenroes in loco C citato genus substantiæ, quo etiam modo nõ dubium est, quin accipiendum sit substantiæ nomen in altero loco, qui affertur ex Aristotele.

Deus est mensura superexcedens.

Ad tertium eiusdem locum dicendum est, si nomine Dei ibi intelligẽdus est solus Deus, & non potius substantia quælibet separata, vt sæpe fit apud Aristotelem, non dubium esse, quin exempla afferantur ex iis, quę quoquo modo reperiũtur in prædicamentis. Id enim satis superque est ad institutum eius D loci. Deus autem, etsi nec proprie nec reductitie inuenitur in Prædicamento substantię: tamen inuenitur participatiue, vt supra diximus. Quod autem is locus hoc pacto intelligendus sit, vel ex eo patet: quia alterum exemplum substantiæ, quod ibidem affertur, est mens, hoc est, anima intellectiua: anima autem non ponitur per se in prædicamento substantiæ. Atque hinc perspicua relinquitur responsio ad locum ex Topicis addu- E ctum.

D. Augustini locus exponitur.

Ad locum Augustini dicẽdum est, substantiam & alia quædam predicamenta dici quidem proprie, hoc est, non metaphorice de Deo, sed tamen dici analogice. sunt enim pleraque prædicata, quæ dicantur proprie de multis: nec tamen de illis prædicentur vniuoce, vt ens, bonum, & alia quamplurima. Augustinum autem hoc pacto intelligẽdum F esse, ipse eodem loco declarat, cum ait: *Si tamen de illo proprie aliquid dici ore hominis potest*, quasi dicat, etsi quædam de Deo dicuntur proprie, seu non metaphorice, multo tamen excellentius de Deo, quam de creaturis prædicantur. Nec tibi videatur Augustinus sibi contrarius, cum superius retulimus, illum dixisse, Deum improprie & abusiue vocari substantiam: nunc autem eundem audiamus, asserentem Deum esse proprie substantiam. Accipit enim in loco superius citato nomẽ substantiæ iuxta Latini vocabuli Etymologiam, nempe quatenus à substando dictum est. quo pacto nomen substantiæ non minus improprie dicitur de Deo, quam sedere, loqui, & alia id genus; at in verbis, quæ in argumento citantur, non dubium est, quin accipiat nomen substantiæ pro essentia, iuxta significationem Græci nominis, quo pacto substantię vocabulum non solũ dicitur proprie de Deo, sed etiam præcipue.

Conciliantur loca ...

Ad locum Boetii eodem modo respondẽdum est, substantiam & relationem non accipi iis verbis vniuoce, sed analogice, quod idem dicendum est ad locum Anselmi, quoad vtrumque vocabulum, & substantiæ, & incorporei: alioqui plane sibi repugnarent hi auctores, vt patet ex dictis.

Num differentiæ substantiarum pertineant per se ad aliquod prædicamentum.

QVÆST. II.

Differentias substantiarum non pertinere ad prædicamentum qualitatis.

SECTIO I.

VArietas opinionum in causa est, vt hanc etiam quæstionem hoc loco discutiamus, alioqui satis esset illud, quod superiori capite generaliter ostẽsum est, nullas differẽtias specificas poni per se in prædicamentis, sed omnes reductitie.

Opinio eorũ qui differentias substantiarum in prædicamento qualitatis ponunt, probatur.

Sunt igitur, qui dicant, differentias substantiarum effectrices pertinere ad prædicamentum qualitatis: primum, quia Aristoteles in prædicamentis, cum tradit primum & secundum substantiarum attributum, excludit differentias à numero substantiarum: vnde fit consequens, vt numerandæ sint in accidentibus: nec sane videntur posse pertinere ad aliud genus accidentium, præterquam qualitatis.

Deinde, quia hoc ipso libro, cap. 14. tex. 19. cum de qualitate disseritur, plane asserit Aristot. differentiam substantiæ esse præcipuum qualitatis significatum, qualitas autem, quæ præci-

præcipue ac propriissime qualitatis nomine significatur, est qualitas Prædicamenti qualitatis.

Impugnatur vt falsa & Aristoteli repugnans.

1. Verum hæc sententia aperte falsa est, & Aristotelicæ doctrinæ repugnat. omnis enim qualitas, quæ ad Prædicamentum qualitatis pertinet, est accidens & omne accidens est in subiecto. differentiæ autem substantiarum non sunt in subiecto, vt ipse etiam Aristoteles asserit in prædicamentis, cap. de substantia, cum tradit primum substantiarum attributum.

2. Item nulla qualitas, quæ sit accidens, prædicatur de primis substantiis, vniuoce seu nomine & ratione. differentiæ substantiarum prædicantur vniuoce de primis substantiis, vt idem eodem loco docet cum tradit secũdum attributum, non sunt igitur qualitates, quæ ad Prædicamentum qualitatis pertineant.

Ad hæc, omnis qualitas quæ est accidens, est non substantia, vt patet: nulla autem qualitas substantialis, est non substantia, igitur nulla qualitas substantialis est accidens. omnis autem differentia substantialis est qualitas substantialis: ergo nulla earum est accidẽs, & (quod hinc sequitur) nec qualitas. Prior assumptio, quam solam forsitan quis negauerit, ex eo probatur; quia, si aliqua qualitas substantialis esset non substantia, certe substantiæ constarent ex nõ substantiis, quod fieri non potest, & negatur ab Arist. 1. Phys. lib. cap. 6. tex. 52 Quocirca c. 3 tex. 28 sic argumẽtatur: Si homo est proprie ens, id est, substantia & animal, necesse est proprię quid esse, & itidem bipes, hoc est necesse est, non solũ genus, sed etiam differentiam hominis esse substantiam. qua etiam consequentia in re simili vtitur in Topicis 6. c 3 cum ait: *Incommodũ esse, differentias eorum, quæ sunt ad aliquid, nõ esse ad aliquid.* est igitur hæc sententia & plane falsa, & quæ Aristotelicæ doctrinæ aperte repugnat.

Aristotelis argumẽtatio

Differentias substantiarum nec directo poni in Prædicamento substantiæ, neque esse vere medias inter substantias & qualitates.

SECTIO II.

Secunda opinio eorũ qui differentias substantiales hoc Prædicamento tradunt.

Alii (in quibus est Ammon. in Prædicam. cap. de substantia) vt errorem superioris opinionis declinent, in alium forsitan non minorem incurrunt. Credunt enim differentias substantiarum proprie, ac per se in Prædicamento substantiæ collocari: sed tamen non tractari ab Arist. in libro Prædicamentorum, quod in eo quasi introductorio ad Philosophiam, non sit æquum agere, nisi de substantiis compositis, quæ vulgo sunt cognitæ. Ex eo autem probant suam sententiam, quod differentiæ substantiarum, cum pertineat ad essentias primarum substantiarum non possint esse accidẽtia: ex quo videtur effici, vt sint substantię directo pertinentes ad Prędicamẽtum substantiæ, quemadmodum & aliæ substantiæ simplices.

Reiicitur 1. argumentũ.

Sed neque huiusmodi sententia vlla ratione admittenda est. Primum, quia si differentię substantiarum sub genere summo huius Prædicamenti directo ponerentur, aliquod genus summum diceretur essentiali prędicatione de differentiis, quibus diuiditur, quod fieri non posse partim libr. 3. c. 3. q. 7. text 10. partim 3. & 4. c. 2. q. 1. sect. 4. huius operis ostẽsum est.

Deinde, quia, si hæc sententia vera esset, iã differentię substantiarum essent secundę substantię; atq; adeo genera & species, in quibus essent primæ, ex quo fieret, vt prædicarentur de primis in quæstione *Quid est*, quod aperte falsum. 2.

Item, quia, quicquid directo ponitur sub genere, habet aliquid vltra essentiam generis; ergo, si differentiæ, quas nouimus, directo collocarentur sub genere summo, necessario constarent genere summo, & quibusdam adiectis differẽtiis, quare cum de omnibus differentiis eadem sit ratio, illæ quoque adiectæ differentiæ constituerentur ex aliis differentiis, & illæ ex aliis, atque ita nullus esset differentiarum certus numerus, etiam earum, quæ ad vnius duntaxat speciei essentiam pertinerent, quod nemo sanę mentis dixerit. 3.

Postremo, quia, si differentiæ substantiarũ directo ponerentur sub genere, subiicerentur vtique illi in quæstione *Quid est*, ac proinde essent eius species, cum non sint illius indiuidua, ac nihil est, quod sit differentia simul & species, vt ipse Aristo. docet 1. Topic. c. 13. non ponuntur igitur differentiæ substantiarum directo sub genere summo huius Prędicamenti. 4.

Tertia opinio ponentiũ differentias esse medias inter substãtias & qualitates quo sensu ferẽda.

Sunt etiam, qui (Simplic. & Boet. in prædicam. ad cap. de substantia) dicant, differentias substantiarum esse medias inter substantias & qualitates, quorum sententia falsa esset, nisi hoc pacto videretur intelligenda, vt dicantur mediæ: quæ etsi nec sunt substantiæ completæ, nec qualitates completæ, tamen habent esse substantiæ nõ inhærendo in subiecto, & modum qualitatis in efficienda & specificanda, (vt ita dicam) & quasi figuranda natura generum, & ad suas species trahenda.

Vera

Vera explicatio quæstionis, & solutio argumentorum pro partibus oppositis.

SECTIO III.

Quarta sententia vera & communis probatur.

VEra igitur, & fere omnium communis sententia est, differentias substantiarum neq; accidentia esse, neque substantias directo positas in hoc Prædicamento: sed esse substantias incompletas, reductiue ad illud pertinentes, quæ facile ex eo probatur. Quia differentiæ substantiarum non sunt accidentia siue completa siue incompleta: vt patet ex refutatione primæ opinionis (æque n. concludit in completis atq; incompletis) ex quo fit, vt sint substantiæ: sumpto nomine substantiæ, vt dicitur de completis & incompletis: cũ ens reale immediate diuidatur in substãtiam & accidens, vt dicuntur de completis & incõpletis at differentiæ substantiarum non sunt completæ substantię, quasi directo pertinentes ad substantiæ Prædicamentum, vt ostensum est in refutatione secundæ. sunt igitur incompletæ, & quæ solum reductiue ad illud spectent Lege D. Th. hoc l. lect. 16. Alen. ib. in text 19 Auer. ibid. com. 19. Iand. 5. Meta. q. 21. Son. 10. Meta. q. 24 ad 1. Scot. in Prædicam. ca. de Subst. q. 13.

Neq; accidẽtium differẽtias per se poni in prædicamentis.

Soluuntur argumenta prioris opin.

Eadem ratione proportione seruata perspicuum relinquitur, nec differentias, quibus accidentium genera diuiduntur, poni per se in aliquo Prædicamento: sed solum reductiue in iis, in quibus ea genera collocantur.

Exponitur Arist.

Quapropter ad priorem locum Aristotelis, cui innititur prima opinio, dicendum est, Aristotelem accepisse ibi nomen substantiæ pro substantia completa, vt in expositione illius diximus. qualis non est vlla differentia substantiæ.

Ad posteriorem dicendum est, Aristotelem, cum hoc libro de qualitate disserit, non agere de solis qualitatibus, ad Prædicamentũ qualitatis pertinentibus, vt eo loco patebit; proinde non mirum esse, si substãtiales etiam differentias qualitates appellauerit. Cum autem ille ait differentiam substantiæ, hoc est, essentialem (sic enim exponendus est locus) esse præcipuum qualitatis significatum, nõ ita id intelligendum esse, vt sensus sit hanc esse maxime propriam nominis significationem, sed vel ita, vt significet, inter entia quæ nomine qualitatis eo loco significantur, primum genus & præcipuum, quod in eo contineatur, esse differentias substantiales. sunt etiam hæ reuera substantiæ, quanquam incompletæ, cum interim reliqua entium genera, quæ ibi inter qualitates numerantur, sint accidentia: vel certe, vt velit differentias essentiales esse præcipuas, quoad efficiendi,

A constituendive rationem, quod sint specierũ effectrices, quæcunq; ipsæ sint, siue substantiarum siue accidentium quod cœteris differentiis non est concessum.

Ad secunda opinionis fundamentum respondetur.

Ad id autem, cui innitebatur secunda sententia, nempe, Differentias substantiarũ non esse accidentia, cum pertineant ad essentias primarum: ergo esse substantias directo positas sub genere summo huius prædicamenti: ex dictis patet negandam esse consequẽtiam. B possunt enim esse substantię, quę reductiue tantum, & non directo ad hoc Prędicamentum pertineant.

Num materia, forma, & partes integrantes substantiarum, præsertim dissimilares, ponantur per se in Prædicamento substantiæ.

C

QVÆSTIO III.

Opinio eorum, qui affirmatiuam partem quæstionis approbant.

SECTIO I.

HÆc etiam quęstio, cuius partem negatiuam superiori capite confirmatam reliquimus, absque incommodo prętermitti D posset, nisi etiam quidam loci apud Aristotelem, hoc prę sertim capite, & auctoritas multorum affirmatiuam vtcunque probabilem facerent.

Ratio tractã di quæstionem.

Pars affirmans probatur ex Arist.

Primum enim Aristoteles hoc capite text. 15. cum tradit secũdam significationem substantiæ, enumerat inter substantias formam substantialem: in tradenda autem prima, simul refert animalia & partes eorum inte- 1.
E grantes.

Deinde quia secũdo libro de anima, c. 1. tex. 2. vt colligatur definitio animę, prius diuiditur substantia in materiam, formã, & compositum. Nec dici potest Aristotelem sumere eo loco substantiam analogice: tum, quia aperte ait, substantiam, quam diuidit, esse vnum ex generib entium: tum maxime, quia in prefatione illorum librorum lib. 1. c 1. tex 6. dixerat, ad inuestigandam animę definitionem, necessarium esse, d uidere atque accipere in F quo genere collocetur anima: vtrum in substantia, an in qualitate, an vero in quantitate, aut alio genere Prędicamentorum. 2.

Tertio, quia in prędicamentorum libro ad finem tractationis primi attributi substantię, cum occurritur cuidam obiectioni, satis aperte significat, partes substantiarum esse 3.

substantias, vbi nomine partiũ intelligit partes re ipsa componentes, vtpote materiam, formam, & partes integrantes. nomen autem substantiæ plane videtur accipiendum eo loco pro substantia, quæ per se ponitur in prædicamentis; vt patet ex antecedẽtibus & consequentibus. A

Quarto, quia tam materia & forma, quam partes integrãtes sunt cõtrariorum capaces, vt perspicuum est: posse autem suscipere contraria, est maxime proprium substantiarum, quæ directe ponũtur in hoc prædicamento, vt Aristoteles eodem loco docet. B

Auctores huius sententiæ, qui.

Postremo, quia Aristoteles, cum eodem libro agit de iis, quæ sunt ad aliquid, aperte videtur appellare caput & manum secũdas substantias, his locis videntur adducti Simplicius, Boetius in prædicam. ca. de substant. & Paulus Venet. in libello suæ Met. c. 4. Holcoi 2. sent. q 6. & alij alibi, vt credant, huiusmodi partes substantiarum habere per se locum in prædicamento substantiæ. C

Vera quæstionis explicatio.

SECTIO II.

Negatiua pars, quæ & vera est, vna ea assertione bimembri explicatur. Non poni per se probatur. Poni tantũ reductiue asseritur.

PErsistendum tamen est in parte negatiua quæstionis, dicendumque cum D. Tho. 1. p. q. 76. art. 3 & in 2. d 3. q. 3. art. 1. & de Verita. q 27. artic. 1 ad 8. & aliis in locis, & aliis quam plurimis magni nominis auctoribus, Sonc. 7. Met. q. 39. Scot in prædicam. q. 15 Alber. Mag. in Prædica. Okam in 1. d. 8. q 2. Ægid. Roma. ibidem q 3. huiusmodi partes substantiarum esse quidem substantias, non tamen, quæ per se ponantur in hoc prędicamento, sed tãtum, reductiue. Prior pars huius assertionis ex eo patet, quia hæc omnia sunt substantiarum partes. substantiarum autem partes non possunt esse non substantiæ, vt Aristotel. in prædica. c. de substant & 5. Met. c. 6. text. 52. docet. Posterior ex iis, quæ capite superiori, quæst. 9 sect. 1. & 2 dicta sunt. probari potest. Primum, nulla huiusmodi pars est ens completum. Deinde, quia substãtiæ incompletæ nõ possunt habere idem genus, quod completæ. Postremo, quia materia & forma non possunt conuenire in natura vlla vniuoca & essentiali, quæ ab vtraque abstrahi possit, vt quæstione sequenti patebit. Partes autem integrantes eiusdem numero substantiæ, etiamsi dissimilares sint, non sunt plures numero substantiæ: cum nec sint plura numero entia, vt quæstione 7. capitis superioris dictum est: nec habeant diuersas formas substantiales, quod ad caput quartum, quæst. 3. & 4. ostendimus. D E F

Diluuntur argumenta prioris sententiæ.

SECTIO III.

Ad loca Aristotelis pro 1. sententia.

AD primum prioris sententiæ argumentum cum Alberto Magno hic tract. 2. c. 5 dicẽdum est, hoc caput non esse præcise positum in exponendis substantiis, quæ per se in prædicamento substantiæ collocantur, sed in explicanda analogia substantiæ iuxta vulgatam huius nominis vsurpationem, vt patet ex instituto Aristotelis in hoc libro. tametsi omnes substantiæ significationes, quæ hic traduntur, si nec primæ, nec secundæ substantiæ sint, ad eas reuocẽtur. Vnde non mirum est, si inter significata substantiæ numerentur tum formæ substantiales, tum etiam partes integrantes substantiarum: præsertim cum alia quoq; recenseantur, quæ Aristoteles non putat esse substãtias, vt sunt entia illa mathematica, quæ apud Platonem substantiæ credebantur. Ne quis tamen ex hoc capite perperam intellecto sibi persuaderet, omnia, quæ in eo enumerãtur, esse veras substantias, imo, et completas, & quæ per se ad prædicamentum substantiæ pertineant: non solum id curauit Aristoteles, vt multis in locis refelleret sentẽtiam Platonis de entibus mathematicis: sed etiam, vt doceret, nec formas substãtiales, nec partes integrantes esse substãtias completas, vt patet 2. lib. de Anima, & 7. huius operis in locis paulo ante citatis, qui proinde huius capitis expositiones hac ex parte conferri debẽt.

Cur inter significata substantiæ numeratur ab Aristotele forma substantialis.

Quo pacto Aristotelis diuisio ex 2. de Anima, ca. 1. sit accipienda.

Ad secundum, quod quidem attinet ad priorem locum, dicendum est, Aristotelem accepisse quidem in eo substantiam pro substantia corporea, quæ est genus quoddam prædicamenti substantiæ: attamen non diuisisse illam in materiam, formam, & compositum quasi in species: sed tantum docere voluisse, tria esse, quæ in substantia corporea physice spectarentur. materiam, formam, & totius compositionem. Quod vero attinet ad posteriorem, dicito, non sic intelligẽdum esse Aristotelem, quasi velit ad inuestigãdam definitionem cuiusque rei, diuidendum semper esse in aliquo prædicamento genus summum per differentias (neque enim putat id satis esse in omnibus) sed ita ac si apertius dicat. interdum etiam necesse esse diuidere genus in potentiam & actum, vt ipse plane ibidem ait: & in loco prius citato perspicue exequitur, dum considerat in substantia corporea materiam, quæ est potentia, formam, quæ est actus, & totius compositionem, vt diximus. ex his enim ita distinctis accipit ille actum pro genere animæ, vt eius definitionem conficiat.

Ad

Ad tertium dicendum, Aristotelem in loco citato non accepisse nomen substantiæ pro completis tātum, sed pro incompletis etiam: parumq; referre, quod paulo ante pressius illud intellexerit. Obiectio enim, quæ obiter occurrit, in causa fuit, vt verbum substātiæ latius sumi oportuerit: quanquam & illud dici potest, Aristotelem eo loco non omnino dixisse, partes substantiæ esse substantias, sed non esse asserendas non substantias. quasi his negationibus significauerit, eas nō esse prorsus a significatione substantiæ alienas, cum aliquo modo sint substantiæ, nimirum incompletæ & imperfectæ.

Posse contraria suscipere, quo pacto proprium substantiarum. Ad quartum responde, attributum illud substantiarum sic intelligendum esse, vt proprium earum sit, quod possint suscipere contraria, tanquam subiecta completa. partes autem substantiarum, de quibus in hac quæstione sermo est, non hoc pacto posse contraria suscipere.

Ad quintum extremumq; quod attinet, negandum est, caput & manum dici ab Aristotele secūdas substantias. Nam, quod ille ait de quibusdam secundis substantiis esse dubitationem (*Caput enim*, inquit, *alicuius dicitur caput, & manus alicuius dicitur manus, &c.*) sic intelligi optime potest, vt sit dubitatio de secundis substantiis ratione partium. tum enim nihil obest illud, quod sequitur (*Caput enim, &c.*) imo, etiam hoc pacto videtur contextus necessario intelligendus, siquidem paulo ante appellantur quædam manus, & quoddam caput, non primæ substantiæ, sed partes primarum. eadem autem est ratio manus & capitis comparatione secundarum substantiarum, atque huius & illius capitis & manus respectu primarum.

Num eæ substātiæ separatæ, quas Angelos dicimus, & corpora item cœlestia, ponantur per se in hoc prædicamento.

QVÆSTIO IV.

Quot sint in hac quæstione sententiæ, & quænam earum sit approbanda.

SECTIO I.

DE iis substantiis separatis, quæ & finitæ perfectionis sunt, & naturæ completæ, itemque de corporibus cœlestibus, maior est A dubitatio: ponanturne per seipsæ in hoc prædicamento. Sunt enim qui dicant, solam substātiam generabilem & corruptibilem (quam vnam existimant constare materia & forma) genus summum huius prædicamenti esse. Alij credentes (id quod est verius) non tantum generabiles & corruptibiles substantias, sed etiam corpora cœlestia constare materia & forma; substantiam corpoream in commune, genus summum faciunt, exclusis tantum B incorporeis substantiis. Alij volunt substantiam finitam & completam in commune sumptam genus esse summum, si modo prædicamenta logice spectentur, non, si physice, hoc est, si ipsæ rerum naturæ considerentur. Aliorum denique sententia est, seu logice, seu physice, siue (vt alij melius loquuntur) metaphysice considerentur prædicamenta, semper genus summum esse finitam & completam substantiam in commune acceptam. C tametsi eorum quidam volunt, ipsum genus summum, subalternumque incorporearum substantiarum non habere locum in Prædicamentis logicis, sed in Metaphysicis. *Opinionum in hac quæstione varietas.* *1. Opinio.*

Auctores 1. sententiæ. Primæ opinionis auctor est Auenroes ad Isagogem Porphyrij, cap. de specie. & luculentius ad decimum librum huius operis, ca. vlt. comm. 26. quem sequuntur Ioannes Gandauensis 10 Metaphys. quæst. 22. Niphus lib. 10. D Metaph disputat. 9. & alij Auerroistæ. Fundamentum huius sententiæ est illud Aristotelis in loco nunc citato, *Corruptibile & incorruptibile necessario diuersa esse genere*: quod Aristoteles non solum affirmat, sed etiam ex eo probat, quia corruptibile & incorruptibile ita sunt contraria, vt corruptibile dicat potentiā ad corruptionem: incorruptibile autem priuationem talis potentiæ. vnde illi sic argumentantur: Si daretur communis aliqua na- E tura, quæ genus esset corruptibilium & incorruptibilium substantiarum, in ea esset potentia ad corruptionem propter corruptibiles substantias, & priuatio talis potētiæ propter incorruptibiles. at hoc implicat cōtradictionem. ergo & illud. *Fundamentum.*

Confirmatio ex attributo substantiæ prædicamentalis. Confirmatur etiam opinio hæc ex vltimo attributo substantiæ prædicamentalis, quod est suscipere posse contraria, vt in prędicamē tis cap. de substantia traditur, & maximè proprium substantiæ esse dicitur. sola enim sub- F stantia corruptibilis potest suscipere contraria, vt Aristoteles docet in primo de Cœlo, capite tertio, textu vigesimo, quo loco à corpore cœlesti omnem contrarietatem amouet.

Alia ex hoc ipso capite. Confirmari quoque potest ex hoc capite, in quo versamur. Reuocat enim Aristoteles

hoc locó, omnia substãtiæ significata ad primas & secundas substantias: nomine autem primarum non alias videtur significasse, nisi corruptibiles, vt ex initio capitis intelligi potest. Neque enim inter eas mentionem facit cœlestium corporum, aut substantiarum materiæ expertium. Quod enim numerat dæmonia, id non facit, nisi ex sententia Platonis, qui illa credit suapte natura corruptibilia: tametsi Dei beneficio nunquam interitura.

Secunda opinionis Auctores.

Secundam opinionem amplectitur Plotinus Enneadis sextæ, libro primo, cap. 2. quem sequuntur Magnus Albertus in prædicamentis, & Ægidius Rom. ibidem, & Quodl. 1 q. 8. non obscure innuit. Ratio Plotini est, quia si ꝙ genus esset corporeæ & incorporeæ substãtiæ, necesse foret, illud nec corporeæ naturæ esse, nec incorporeæ, quod fieri nequit.

Ratio Plotini.

Alia ex Aristotele confirmatio.

Confirmatur hæc sententia ab iis, qui putant, Aristotelem fecisse omnes substantias separatas actus puros, nullisque accidentibus subiectas, ex eo, quia actus purus non potest constare genere & differentia, nec substare accidentibus.

Aliorum ratio.

Alij hac ratione vtũtur: quia genera communia materialibus substantiis sumuntur ex materia, differentiæ vero ex formis: substantiæ autem separatæ communem materiam cum materialibus substantiis habere non possunt.

Auctores tertia sententia.

Tertiam sententiam approbat D. Thom. post Alexandrum Alensem, quem pleriq; sequuntur. Ratio, qua id sibi persuadent, est; quia ad vnitatem generis logice considerati satis est vnitas conceptus formalis æqualiter participati ab inferioribus, qualis sane est cõceptus formalis substantiæ finitæ, & completæ in commune acceptæ (æque enim materiales substantiæ dicuntur per se subsistentes, & completæ, atque immateriales.) Ad vnitatem vero generis physice spectati, naturæve genericæ, quæ communis sit substantiis immaterialibus, requiritur etiam vnitas materiæ, quæ (vt dictum est) immaterialibus communis esse non potest. qua ex parte sententia hæc cum superiori consentit. Vide D. Thom. 10. Met. lect. 12. & opusc. 42. c. 6. & 7. & in 2. d. 3. quæst. 1 art 1. Alens. 5. Meta in text. 33. Sonc. 12. Meta q. 47. Heru. in 2 d. 3. q 3. Gothifredus, & alij apud Ioan. Bacconium in 2. d. 3 q. 1. quem ipse exponit, & sequitur Hen. de Gand. quodl. lib. 7. q. 8.

Defensores 4. sententia.

Quartæ sententiæ auctores sunt Græcorum complures, vt Porphyrius in Isagoge, & in prædicament. Iamblichus, Ammonius & ipse in prædicamentis. Simplicius ibidem ex Iamblicho, Dexippus; & ex Latinis Boetius Aalijq; plurimi iisdem in locis. quam etiam tota nunc ferme Schola sequitur, nobisq; sola probatur.

Ratio qua probatur.

Ratio huius sententiæ est, quia substantia prædicamentalis, quemadmodum eadem ratione, conceptuve formali definitiuo vniuoce prædicatur de omnibus substantiis, quod iam superior opinio constituit; ita quoq; esse debet vna communis natura. Ex impugnatione autem trium præcedentiũ opinionum patebit, nihil obstare, quomin⁹ vniuoco formali conceptui respondeat vniuoca natura repræsentata. imo id esse necessarium.

At, quia logicus non considerat intimas rerum naturas, idcirco sunt ex hac Græcorum & Latinorũ classe nonnulli, qui velint, ipsam communem substantiam totumq; subalternum incorporearum genus, quia difficilimæ sunt cognitu, à solo Metaphysico tractari: nec in prædicamentis logicis locum habere: qua ex parte non est eorum sententia probanda. Nam cum prædicamenta eadem sint logico, quæ Metaphysico, solaq; diuersa consideratione ab hoc & illo spectentur, vt superiori capite probatum est, nihil refert, quod substantię separatæ, & ex consequenti communis substantia, ab eis & materialibus substantiis abstracta, sint cognitu difficilimæ. Neque enim dicimus pertinere ad artem Dialecticam earum inuentionem, aut naturæ explicationem: quarum illa ad Physicum & Metaphysicum, hæc ad solum Metaphysicum spectat: sed artem Dialecticam in tractatu prædicamentorum desumere atque supponere ex Metaphysica qualemcunq; earum cognitionem, proprieq; & ex officio solas earum affectiones logicas tradere.

Prædicamenta eadẽ sunt logico & Metaphysico.

Genus summum huius prædicamenti quodnam.

Est igitur, iuxta hanc vtramq; sententiam, genus summum huius prędicamenti substantia communis corporeis & incorporeis: quod Porphyrius apertissime tradit, cum in Isagoge prædicamentum substantiæ describit. Neque audiendus est Ægidius, qui existimat, Porphyrium eo loco vt Platonicum loquutum fuisse. Friuola est enim ea responsio: præsertim cum Porphyrius in præfatione eius libelli, in quo prædicamentorum gratia de vniuersalibus agere instituebat, sit pollicitus se Peripateticos potissimum secuturum: quod in ea re maxime facere debuit, vbi prædicamentorum series vno prædicamenti substantiæ exemplo explicabat. Ita reliquum est, vt trium præcedentium opinionum fundamenta examinemus.

Num corruptibile & incorruptibile necessario sint diuersa genera.

SECT-

SECTIO II.

Examinatur prima sententia.

Fundamentum primæ opinionis præcipuum, illud erat: Corruptibile & incorruptibile esse diuersa genere, ac proinde non conuenire in genere vllo. Quod Aristot. ostendit cap. vltimo lib. 10. *text.* 26. huiusmodi occasione. Docuerat ille contraria omnia, diuersa esse specie, si in se spectarentur, & quia corruptibile & incorruptibile sunt contraria (opponuntur enim inter se positiue, licet incorruptibile priuatiuo nomine significetur) quæri posset, num specie tantum, an genere etiam diuersa essent. Cui dubitationi respondet Arist. non specie tantum, sed genere quoque esse diuersa.

Genus subiectum apud Arist. nomine generis vsurpari.

Itaque de verbis Aristotelis nō est, cur dubitetur, sed de sententia est ambiguitas, num generis nomine genus prædicabile intelligat, quod vsu frequentius est; an vero genus subiectum, pro quo etiam generis nomen interdum vsurpatur, vt quarto libro huius operis cap. 2. *text.* 2. cum dicitur vnius scientiæ, vniusque sensus vnum genus esse, i. e. vnum subiectum, in quo versentur: & 1. lib. Posterior. c. 7. *tex.* 19. *& seq.* cum traditur, non fieri transitum in scientiis ex genere in genus, nempe ex subiecto vnius in subiectum alterius, nisi vbi subiectum vnius est subiecto alterius subalternatum.

Auctores primæ sententiæ Aristotelis locum nō bene exponunt.

Auctores quidem primæ sententiæ priori modo genus eo loco intelligendum existimant, quod si verum esset, confecta esset res. Sed nobis nullo pacto sic accipiendum ibi videtur nomen generis: esset enim eo pacto Aristotelis ratio plane inepta. Nam, cum in genere nihil inueniatur eorum, in quibus species opponuntur inter sese, quænam quæso sit hæc consequentia; In substantia corruptibili est potentia ad corruptionem; & in incorruptibili priuatio talis potentiæ, siue repugnantia ad eius actum? Ergo, si quod datur commune genus vtriusque, in eo esse debet & potentia prædicta, & eius priuatio. cōstat enim, hæc duo esse illa, in quibus primo corruptibilia & incorruptibilia inter se opponuntur. Contra potius colligendum erat; Ergo, si quod ditur genus corruptibilium & incorruptibilium, vtrique in eo nec est potentia ad corruptionem, nec eius priuatio prædicto modo explicata quod est verissimum: sic enim colligimus, quoniam homo & bestia penes rationale & irrationale opponuntur, necessario confitendum esse, animal in seipso, &, vt commune est vtrique, nec rationale esse, nec rationis expers, per positiuum nimirum illud, à quo bestia dicitur rationis expers.

Vera explicatio loci Aristotelici. Corruptibile & incorruptibile cur differre genere dicantur.

A Dicendum igitur, eo loco nomen generis necessario sumendum esse pro genere subiecto. sic enim aptissimum argumentum confici potest ex iis, quæ Arist. ait. Nam, cum corruptibile dicat potentiam ad corruptionem, incorruptibile autem repugnantiam ad actū talis potentiæ, certe, si corruptibile & incorruptibile haberent idem commune genus subiectum, siue materiam, in eo esset necessario & potentia ad corruptionem, & ad corruptionem posita repugnantia. quod fieri nequit, in quo enim est actus, in eo est potentia ad illum, & in quo actus esse non potest, in eo est positiuum aliquid, per quod illi repugnat actus. Atque hinc recte colligit Arist. differētias corruptibilis & incorruptibilis aut pertinere ad essentias rerum corruptibilium & incorruptibilium, aut esse earum proprietates. quandoquidem, si non habent commune subiectum, quod vicissim alteram suscipiat, alteram abiiciat, fieri non potest, vt res corruptibilis fiat vnquam incorruptibilis, aut incorruptibilis, corruptibilis, sed necessario & natura sua corruptibilis corrumpi possit, & incorruptibilis corrumpi nequeat. Rectissime etiam hinc colligunt Philosophi (quod & Aristoteles 8. *lib. Metaph. cap.* 4 *text.* 12. *&* 1. *de Generat. cap.* 6. *text.* 43. *& aliis in locis*, scribit) corpora cœlestia, & quæ gignuntur & intereunt, communem materiam habere non posse.

Duo genera contrariorū.

Quapropter illud animaduertendum est, duo esse genera contrariorum, siue positiue repugnantium in eodem subiecto: quædam, quæ ita differunt specie seu natura sua, vt non necessario differant subiecto, sed possint eidem successiue conuenire, vt album & nigrum: quædam vero quæ ita differūt natura sua, vt subiecto etiam necessario differant; ita nimirum, vt non possit alterum alteri in eodem succedere, veluti masculinum esse & fœmininum: quanquam in hoc exemplo, quo fere vtuntur Aristotelis enarratores, non vsquequaq; quærenda veritas est. Nam, etsi mas in fœminam nunquam mutatus est, fœminas tamen aliquando in mares mutatas esse plerique scribunt. Verius in hoc posteriori genere sunt corruptibile & incorruptibile. Illud tamen interest, quod mas & fœmina pertinere possunt ad eandem speciem infimam substantiæ, quia differentia sexus non nascitur ex diuersitate naturæ specificæ, sed materiæ indiuidualis: corruptibile autem & incorruptibile, necessario secum afferunt diuersitatem specificam: idque propterea quod corruptibile, & incorruptibile aut sunt differentiæ essentiales corruptibilium & in-

Differentia sexus vnde.

corruptibilium substātiarum, aut earum proprietates, vt dictum est.

Arist. bene contra Platonem colligit, non dari hominem communem, idealem, incorruptibilē.

Quocirca, recte colligit Arist. ibidem male à Platone positum fuisse hominem communem, siue idealem natura sua incorruptibilē cum singuli particulares, qui eius speciei sunt suapte natura sint corruptibiles. Non repugnat tamen in specie humana omnes homines tam communem quam particulares, esse natura sua corruptibiles, & tamen Dei beneficio post generalem resurrectionem neminē B esse interiturum.

Soluitur secundum argumentum primæ opinionis.

Ad alterum argumentum, pro prima opinione propositum, dicendum est, contraria in loco citato non esse sumenda restricte pro iis solis, quæ ad corruptionē disponunt, quo pacto cœlum non potest suscipere contraria, sed pro iis omnibus, quæ quocunque modo in eodem subiecto simul esse non possunt, qua ratione & in cœlo dantur contrarii astrorum situs, vt solis in Oriente C & occidente, & in substantiis separatis cōtrarii affectus, vt amoris & odii.

Ad tertium dicendum, non esse omnino prætermissas hoc capite ab Arist. substantias incorruptibiles, siue illæ corporeæ sint, siue corporis expertes. nam corpora incorruptibilia singularia, plane comprehenduntur in prima significatione, cum Arist. ait, *& corpora omnino:* substātiæ vero corporis expertes tum singulares tum vniuersales, & corporeæ etiam vniuersales in quarta significatione continē- D tur, vt dictum est in expositione contextus. singulares enim corporis expertes, de quibus dubium esse posset, ea ratione videntur comprehendi, quod apud Arist. c. 6. q. 5. sect. 1 eædē differentiæ sint, per quas eiusmodi substantiæ constituuntur in specie, & sunt indiuidua.

An substantia corporea & incorporea detur aliqua natura communis.

SECTIO III.

Examinatur secunda opinionis fundamentū.

SEcundæ opinionis fundamētum erat, fieri non posse, vt substantia corporea & incorporea siue spiritualis cōueniant in aliqua communi natura. *esse enim*, inquit Plotinus, *nec corporea nec in orporea repugnat*. Sed ex iis, quæ dictu sunt contra primam sententiam, satis constat, quam sit hoc infirmum argu-

Soluitur primum argumentum secunda opinionis.

mentum. fatemur enim naturam illam communem nec corpoream esse ex ratione sua, neque incorpoream, quemadmodum confessi sumus, naturam communem corruptibili & incorruptibili substātiæ nec corruptibilem esse ex ratione sua, nec incorruptibilē. A neutrum enim repugnat: tametsi repugnaret naturam illam non esse re ipsa incorpoream in incorporeis, & corpoream in corporeis, quemadmodum repugnat naturam communem corruptibili, & incorruptibili substātiæ nō esse re ipsa corruptioni obnoxiam in corruptibilibus, & in incorruptibilib incorruptibilem. quæ tamen eiusmodi naturis per accidens eueniunt, quatenus sunt & reipsa eædem cum suis inferioribus & differentiis B corporei & incorporei, corruptibilis & incorruptibilis, in eisdem inferioribus coniunctæ.

Soluitur secundum. Substantias corporis expertes finitas, substare omnes accidentibus.

Ad alterum pro eadem sententia propositum argumentum, dicendum est: substantias corporis expertes re vera substare accidentibus, quia omnes substantiæ finitæ & limitatæ non possunt non substare, saltem relationibus, cum actu dependeant à substantia infinita. quin etiam nulla est substātia finita, quæ C naturaliter iuxta conditionem propriæ naturæ aliquibus qualitatibus non sit subiecta, vt lib. 12 patebit, quicquid ea de re vel Arist. vel alii senserint, qui errore magno volunt esse actus puros.

Soluitur tertium. Cur genera ex materia, differentiæ ex formis sumi dicantur.

Tertium vero argumentum, quod idem tertiæ sententiæ Auctoribus commune est, dissoluitur respondendo, idcirco dici posse genera materialium substantiarum sumi ex materia, differentias vero ex formis, quia in D vnoquoque ente naturali, illa sumantur ex imperfectiori aliquo entitatis gradu totius compositi, hæ vero ex perfectioribus eiusdem compositi. Nam quia in composito materia est imperfectissimum quid secundum formalem perfectionem, quæ illi per formam communicatur, inde fit, vt attributione seu appropriatione quadam, genera in substantiis materialibus non incommode dicantur sumi ex materia & differentiæ ex formis. alio- E qui falsum est, vel à sola materia sumi genera, vel à formis tantum differētias: cum genera & differentiæ compositorum naturalium, composita quoque realiter esse debeant, ne pars vlla eiusmodi de toto essentialiter dicatur.

Aliud argumentum, in quo non parum videtur esse virium pro vtraque sententia, secunda nimirum & tertia, hunc in modum extrui potest: si substantia corporea (quam omnem putamus cum eisdem Auctoribus F constare materia & forma) & substantia incorporea haberet idem commune genus, aut illud esset compositum ex materia & forma, aut simplex substantia. atqui neutrum esse pot st, quia si compositum, omnes substantiæ prædicamentales essent compositæ.

si sim-

si simplex, omnes essent simplices. non habet igitur idem commune genus.

Argumentū aliud pro secunda & tertia sententia.

Dicendum igitur est ad hoc argumentum: genus quod commune est substantiæ incorporeæ siue simplici, & compositæ ex materia & forma, ratione quidem & natura sua nec simplex esse, nec compositum ex materia & forma, at re ipsa & simplex esse, & compositum. Vt enim est idem re cum compositis, est compositum, vt idem re cum simplicibus, est simplex: quemadmodū qualitas genus summum vt est idem re cum qualitatibus non habentibus partes integrātes, veluti cum intellectu & voluntate, nō est composita ex partibus integrantib. vt vero est idem re cum iis, quæ huiusmodi partes habent, veluti cum calore & figura, est composita ex partibus integrantibus: quantitas item, vt est idem re cum linea, constat partibus permanentibus, vt vero idem cum tempore, non item, & sic in aliis compluribus: tametsi nec qualitas in sua ratione includit simplicitatem aut compositionem integralem, nec quantitas permanētiam aut successionem.

Obiectio contra solutionē.

Sed contra hanc solutionem sic obiicitur. Socrates per materiam & formam suam non solum est Socrates, sed etiam homo, & animal & viuens, & corpus corruptibile & substantia corporea & omnino substantia (quandoquidem nullus alius essentiæ gradus prædicatur de Socrate: nisi qui ex coniunctione formæ cum materia efficitur) ergo Socrates non solum, qua ratione est substantia corporea, sed etiam quia est substantia, est compositus ex materia & forma. Quod si particulares substantię compositę ex materia & forma, non solum qua ratione sunt substantiæ corporeæ, sed etiam qua ratione sunt substātię, constant materia & forma, quis non videat colligi, substantiam ipsam in communi, quam facimus genus substantiarum simplicium & compositarum ex materia & forma, non re tantum, sed ratione etiam & natura sua ex materia & forma esse compositam?

Soluitur:

Huic obiectioni ex eodem fundamento respondebis: Socratem re quidem ipsa esse substantiam per materiam & formam, quia per materiam & formam est homo, qui quidem à substantia, quæ est genus summum, reali distinctione non differt, at ratione non esse substantiam per materiam & formam, sed prius natura sibi vēdicare rationem substantię, quam compositi ex materia & forma. Ratio enim & natura substantiæ est, esse ens per se existens: quæ quidem nullam per se sibi vendicat compositionem siue Physicam, quā efficiunt materia & forma, siue Metaphysicam, quam efficiunt genus & differentia.

Duplex compositio substantiæ corporea, Physica & Metaphysica.

Quod vt melius intelligatur, aduerte substantiam corpoream, quæ est species proxime subiecta generi summo huius Prędicamēti, duobus modis componi; vno Physice, altero Metaphysice, atque vtroque modo per se, seu quatenus tale est, Physice quidem ex materia & forma: Metaphysice vero ex genere suo, quod est substātia & differentia quadam adiuncta, quam dicimus corporeum. Verum hoc interest, quod materia & forma nō sunt idem re neque inter sese, neq; cum toto composito, saltem si singulatim accipiantur, vt perspicuum est: substantia autem & corporeum etiam singulatim accepta, sunt, idem re & inter sese, & cum substantia corporea, quam constituunt. Vnde fit, vt cum substantia corporea componatur ex materia & forma, substantia etiam ipsa & corporeum, quod substantiam contrahit, necessario componantur re ipsa ex materia & forma, non tamē per se primo, quemadmodum ipsa substantia corporea, sed substantia quidem componitur per accidens ex materia & forma, quia accidit substantiæ esse rem eo pacto compositam: at corporeum componitur eo modo per se, tametsi non primo, quia non adæquat totam entitatem compositi ex materia & forma, quāuis adæquet rem totam. Quanquam enim eadem omnino res est corporeum, atque substantia corporea: tamen substantia corporea includit per se & essentialiter entitatem substantiæ generis summi, quā non includit corporeum, de qua re fusius libro septimo.

Gradus Metaphysici quo pacto sint iidem cum toto.

Fieri non possit, vt aliquid sit genus logice, quod non sit etiam Physice.

SECTIO IV.

Tertia opinionis fundamentum.

Tertia opinio huic innitebatur fundamēto: dari posse genus logice, siue ratione conceptus, quod non sit genus Physice, hoc est, ratione naturæ conceptæ: vel, quod clarius est, dari posse conceptum formalem, qui vniuoce & quidditatiue dicatur de multis specie differentibus, nec tamen ei respondeat in rebus naturali aliqua vna quæ ab illis abstrahi possit, & de eisdem vniuoce & quidditatiue prædicetur.

Cur in hanc sententiam adducti fuerint Authores.

Cur autem in hanc sententiam eius Authores venerint, ea ratio fortasse fuit: quib. intellectus habet vim veniendi in eūdem cōceptu formali, ea, quæ in rebus distincta admodum sunt, & sæpe etiam valde separata, vt patet in exercitu, in republica, in mundo etiam ipso toto: quæ cum distinctis admodū

rebus

rebus constent, atque ita distinctis, vt ex illis nulla resultet natura vna, tamen ab intellectu, vnico tantum conceptu concipiuntur, eoque simplici æqualiter participato ab omnibus similibus, quæcunque inueniantur, aut inueniri possint. Si ergo tanta est vis mētis nostræ, vt ea, quæ nō nisi per accidens sunt vnum à parte rei vno simplici & vniuoco cōceptu apprehendat: cur non idem facere possit in iis, quæ à parte rei non sunt vnum, nisi analogice, qualem huius opinionis auctores putant esse eam substantiam, quæ corporeis & incorporeis communis est, quam nos genus summum facimus: cur inquam vno simplici & vniuoco conceptu apprehendere non poterit? Quod si potest, ergo iam conceptus is erit conceptus genericus, cum tamen substantia, quæ illi respondet, spectata ipsa rei natura, genus eorum opinione non sit, sed analogica natura.

Refellitur 3 sententia. Siue autem ratione hac illi sint permoti, siue quauis alia, certe eorum sententia nō est probanda: primum, quia conceptus formalis non potest æqualiter participari, nisi cum natura per eum repræsentata, seu conceptus obiectiuus æqualiter participatur: neque participatur, nec prædicatur talis conceptus, nisi ratione eius, quod repræsentat. Quare, si nulla datur substantia communis, quæ ex æquo participetur à particularibus substantiis, nec conceptus, quo illa apprehenditur, ex æquo ab eisdem participabitur. Deinde, quia, si substantia prædicamentalis in communi sumpta, est vere analoga, & tamen conceptus formalis illius est vere vniuocus, licebit vtique, & non licebit præcise sumere ac considerare in omnibus substantiis id, quod tali conceptui respondet, non consideratis vllis substantiis particularibus. licebit quidem, quia quicquid conceptui vniuoco immediate respondet, potest præcise sumi & considerari, per se sine membris diuidentibus, non licebit autem, quia in hoc differunt analoga ab vniuocis, quod nihil in eis præscindi potest à membris diuidentibus, quod omnibus sit commune iam enim non essent analoga, sed vniuoca. implicat ergo contradictionem, facere conceptum substantiæ vere vniuocum, & ipsam substantiam vere analogam.

Tertio, quia vel conceptus formalis substantiæ in communi repræsentat duo illa genera, substantiam corpoream & incorporeā, quatenus diuersæ inter se naturæ sunt, vel quatenus conueniunt: non quatenus diuersæ sunt naturæ, quia esset prorsus æquiuocus, cum tamen nullus conceptus formalis rei conceptæ siue vltimatus (vt vocant) possit esse prorsus æquiuocus, non quatenus conueniunt vniuoce in natura aliqua simpliciter vna, cum id negent ergo quatenus conueniunt inter se analogice non potest igitur conceptus formalis substantiæ in communi sumptæ vniuocus esse & genericus, si substantia in communi sumpta vniuoca genusq; non sit.

Postremo, quia isto modo, quem ponunt, facile erit, omnes naturas vniuocas de medio tollere, solaque nomina & conceptus formales cum Nominalibus vniuoca facere: dicemus enim nomina hominis & animalis, & eorum cōceptus formales esse vniuoca, ipsas vero hominis & animalis naturas esse analogas, & sic in ceteris omnibus, quod nonnulli huius opinionis sectatores iam videntur admittere in omnibus aliis naturis generum, potissimum vero substantiæ corporeæ, quæ corruptibilibus & incorruptibilibus cōmunis est, tuenturque sententiam suam illo Aristotelis, quod est 7. *Physic. c 4 tex.* 31. pronūtiato: *In generibus latere æquiuocationes*, quod & absurdissimum est, & ab Arist. non significatur in proposito pronuntiato. Est enim potius hæc eius sententia, in iis, quæ sunt magis communia, maius esse periculum incidendi in æquiuocationem. sæpe enim fit, vt dū putamus nos genus aliquod ex specialibus naturis collegisse, in analogum aliquid imprudentes incurramus, quod communiora difficiliora sint cognitu. *Pronuntiatum Aristotelis exponitur.*

Ad eam vero rationē, qua illi forsitan permoti sunt, dicendum est: etsi intellectus tantam vim habet, vt distinctissima ac disiunctissima etiam vno simplici conceptu apprehendat, nempe quatenus ea vnum aliquid efficiunt, siue simpliciter, siue secūdum quid, nunquam tamen concipere posse vniuoco conceptu, quæ analogice tantum natura sua conueniunt. caussa enim, cur entia per accidens, vt exercitum & rempublicam vniuoce concipere potest, hæc est, quia entia per accidens communi conceptu apprehensa, æqualiter participare possent à particularibus, in quibus similes omnino conditiones reperiantur, quod in analogis fieri nullo modo potest. iā enim non essent analoga. *Intellectum non posse conceptu vniuoco analoga concipere.*

Num suppositum idem sit quod prima substantia.

QVÆST. V.

Quid sit substantia prima ac secunda.

SECT.

SECTIO I.

Explicantur nomina quæ in hac controuersia vsurpantur.

VT hæc quæstio luculentius tractetur, exponenda sunt primo ea nomina, quibus Theologi in hac cõtrouersia vtuntur. ea vero sunt, substantia prima, ac secunda substantia: natura item, suppositum, hypostasis & subsistentia.

Substantia vnde dicta. *Quatuor modis accipitur.*

Substantia apud Latinos à subsistendo aut potius à substando accidentibus, dicta est. *D. Isidorus à subsistendo dictam docet lib. 1. Ety. cap. 27. Idemque tradit August. 7. de Trinit. c. 4.* Hæc autem quatuor modis potissimum vsurpatur. *Modus 1.* Vno, pro quauis essentia rei, præsertim vniuersali, & quæ definitione explicari potest: quo pacto sumitur nomen substantiæ, presse quidem siue pro vera essentia in hoc capite, cum traditur quarta substantiæ significatio, late autem siue pro quauis ratione obiectiua, etiam non entium, in definitionibus æquiuocorum & vniuocorum. Altero, 2. pro quauis re, quæ non sit accidens, etiamsi incompleta sit: qua significatione Aristot. 1. *Physic. cap. 6 text. 42. & 8. Metaph. cap. 1. text 3.* tum differentias substantiarum, tum etiam materiam & formam substantias appellat, vt 3. eas ab accidentibus distinguat. Tertio, pro re, quæ non est accidens, completa tamen, quo pacto idem *in Prædicam. ca. de substantia*, excludit differentias substantiales à substan- 4. tiarum numero. Postremo, pro primis substãtiis, quo pacto idem libro septimo *cap 13. tex. 44. & seq.* huius operis in disputatione contra ideas Platonis, negat genera & species substantiarum esse substantias. Harum autem significationem prima est communis, secunda propria, tertia magis propria, quarta maxime propria. propria enim significatio substantiæ, accidentia excludere debet. nihil autem remotius est à conditione accidentium, quam prima substantia, vt mox patebit.

Quartam significationẽ esse maxime propriam. *Omnes in Deum conuenire.*

Atque omnes hæ significationes etiam in Deum & quamlibet diuinam personam conueniunt: hoc excepto, quod nec Deus, neque vlla diuina persona dicitur substantia iuxta Latini nominis veriorem etymologiam, quam à substantiis finitis ductam esse, perspicuum est.

Definitio primæ substantiæ exponitur. *Quo pacto diuinis personis, imo & diuina essentia conuenire possit.*

Prima substantia definitur ab Aristotele in Prædicamentis, *id quod nec de subiecto vllo dicitur, nec in subiecto vllo est.* in qua definitione ens finitum & completum solet intelligi, quia illud tantum habet locum in Prædicamentis. quod si non intelligas particulam *finitum*, non dubium erit, quin definitio conueniat non modo diuinis personis, vt patet: sed etiam diuinæ essentiæ, siue ea concrete accipiatur, siue abstracte. Nam, vt Socrates, hic lapis, & huiusmodi, sunt primæ substantiæ, quia nec de subiecto vllo dicuntur, nec in subiecto vllo insunt: ita & Deus, siue diuina essentia. *definitio primæ substantiæ.* Quanquam enim Deus dicitur de tribus diuinis personis, non tamen de illis prædicatur, vt de subiectis: siquidem dici de pluribus, vt de subiectis, nihil est aliud, quam prædicari essentiali prædicatione de pluribus, in quibus id quod prædicatur, diuisum sit & multiplicatum, quo pacto Deus non est in Patre, Filio, & Spiritu sancto. *Quid sit prædicari de pluribus, vt de subiectis.* Accedit explicatio nominis primæ substantiæ, qua Aristoteles vtitur cum eam vocat substantiam, quæ primo, precipue & maxime dicitur: conuenit enim potissimum Deo, siue diuinæ essentiæ. *Deus dicitur de tribus personis, sed non prædicatur.* Est igitur siue quælibet diuina persona, siue Deus, vt est communis tribus personis, verissime prima substantia: non tamen vt prima substantia in prædicamentis ponitur, sed absolute.

Obiectio 1. *Deum non esse primam substantiã.*

Sed contra hæc sic obiici potest: Si Deus est prima substantia, ergo nullam diuinam personam primæ substantię rationem habere posse, cum sub prima substantia nulla possit contineri substantia, sed ipsa sit vltimum prædicationis subiectum. aut ergo Deum non esse primam substantiam, aut nullam ex tribus diuinis personis esse substantiam.

2. Obiectio.

Præterea, si quælibet diuina persona est prima substantia, ac proinde substantia, cum ipsæ sint tres, licitum fore, vt dicamus tres diuinas personas esse tres primas substantias, atq; adeo tres substantias. At hoc nefas esse, ex Patrum dogmatis constare. Nam, in prima Nicena synodo sancitum est, Filium esse Patri ὁμοούσιον, hoc est, vt Ecclesia Latina vertit, consubstantialem, siue vnius & eiusdem substantiæ: quod deinde in pluribus Conciliis & Oecumenicis, & Nationalibus à Romana sede confirmatis constabilitum est. vt merito Hieronymus in Epistola ad Damasum citata dixerit: *Quis audeat ore sacrilego tres substantias in Deo concedere.*

Solutio 1. *Persona diuina sub Deo seu diuina essentia non continentur.*

Prior obiectio facile diluetur, si dicas diuinas personas non proprie contineri sub Deo, seu diuina essentia quia, etsi prędicatione cõtinentur, nõ continentur tamen natura & essentia, quasi naturas & essentias particulares habeant, sub essentia diuina contentas. Quare, cum omnes eandem omnino cum Deo, & inter se naturam & essentiam habeant, æque earum quælibet atque Deus, vt communis est omnibus, prima substantia est & dici potest.

In diuinis tres primæ substantiæ

Posterior hoc modo dissoluitur: nominis substantiæ aliqua explicatio adhibeatur, qua constet illud non pro essentia, natura-

Et tres substantiæ secundantur.

ve (quæ fuit prima substantiæ significatio) vsurpari, non esse contra Patrum dogmata, tres diuinas personas tres esse, siue primas substantias, siue substantias asserere, vt si dicas esse tres primas substantias relatiuas, aut incommunicabiles, tresve incommunicabiles, aut relatiuas substantias. Alioqui nefas, sacrilegiumque est, dicere esse tres substantias, aut tres primas substantias, quod in Symbolo fidei, cuius professione Catholici ab hæreticis discernuntur, confiteamur, Filium esse Patri consubstantialem coessentialemue, quam eandem gloriam Spiritui sancto attribuimus. Nihil enim magis cauet orthodoxa fides, quam vt nec personas in vnam confundamus, nec substantiam essentiamve in plures separemus, iuxta illud quod in Athanasij Symbolo quasi fundamentum ponitur: *Neque confundentes personas, neque substantiam separantes.*

Nullo pacto concedendas tres essentias relatiuas.

Quod si quis petat, num, quemadmodum licet asserere in Deo tres substantias relatiuas aut incommunicabiles, aut personales: sic etiam dicere fas sit, tres essentias relatiuas, aut incommunicabiles aut personales: negandum id plane est. Quanquam enim tres relationes diuinæ personales (quæ subsistentes sunt & substantiales tres entitates relatiuæ dici possunt: tres tamen essentias relatiuas dicere Theologicæ regulæ non permittunt. Vtuntur enim Theologi, vt quæque alia facultas, & multo religiosius quam cœteræ omnes, propriis & peculiaribus vocabulis, & quasi terminis, quos transilire nequaquam licet: inter quos vnus ac præcipuus ille est, vt nihil essentia essentialeque in diuinis dicatur, nisi id quod commune est, vt distinguatur à personis personalibusque proprietatibus. Quo fit, vt repugnantia sit manifesta apud Theologos tres relatiuas, seu incommunicabiles seu personales essentias asserere, quæ in nomine siue substantiæ, siue subsistentiæ nihil habet repugnantiæ. Lege Athanasium dialogo 1. de Trinitate, & in tractatu de definitionibus, vbi a[…] naturam & essentiam in diuinis di[…] vniuersales, siue communes, hypostases vero particulares. quem sequuntur cœteri posteriores. Est igitur & Deus, & quælibet diuina persona, & omnes simul prima substantia, & vnica prima substantia, non plures substantiæ, aut plures primæ substantiæ, nisi quid addatur, quo periculum tollatur, ne quis tres dici essentias existimet, quod tres essentiæ etiam cum additione relatiuæ, aut alia personali conditione nequaquam sint dicendæ.

Theologi quam religiose vocabulis vtantur.

Athanasii testimoniũ.

Definitio secundarum.

Secundæ substantiæ, Aristoteles eodem Prædicamentorum libro definit, sunt genera

A & species, in quibus insunt primæ, hoc est, sub quibus collocantur essentiali subiectione cuiusmodi substantiæ sunt animal & homo Vnde patet, nihil prædicari posse de Deo, quod sit secunda substantia, cum Deus nulli generi aut speciei subiici possit. Huc accedit, quod in Deo nulla omnino entitas repetitur, quæ indigeat re aliqua, in qua existat: secundæ autem substantiæ ideo dicuntur secundæ,

B quia indigent primis, in quibus existant, vnde nascitur discrimen illud, quod Dialectici à posteriori considerant, quod substantiæ apud eos dicantur secundæ, quia indigent primis vt substent accidentibus: quandoquidem vt illæ non possunt existere nisi in primis, ita nisi in illis accidentia subsistere nequeunt.

substantiarũ exponitur.

Nihil dici in Deo, quod sit secunda substantia.

C

Num idem sit suppositum quod natura.

SECTIO II.

Porro, mysterium Trinitatis sanctissimæ, & Incarnationis diuini Verbi, cogit nos, vt hoc loco disquiramus, sitne idem suppositum, quod natura, quando Aristoteles aliter de hac dubitatione videtur sensisse, quam rei veritas habet. Videtur enim credidisse suppositum & naturam singularem, in rebus quidẽ creatis sola ratione ratiocinante siue conci-

D piente distingui, in Deo autẽ ne ratione quidem, consideratione ve vlla: cum tamen orthodoxa fides doceat, in Deo quidem sola ratione distingui (adde etiam virtute, de qua d[…]tione ad caput 6. disputatum est) in rebus autem creatis non ratione sola, sed ex natura rei hoc enim in causa est, cur in diuinis nihil repugnet, vnam esse naturam, & tria supposita: in humanis autem Verbum diuinum assumpsisse hanc humanitatem, non autem

E hunc hominem. quod reali actione factum est, non sola consideratione. Hinc Vigilius Papa libro secundo contra Eutychetem, & Dama. lib 3. c 3 Orthodoxæ fidei, recte ostendunt hæreticos ob ignorationem distinctionis suppositi & naturæ, in extremos errores incidisse. Nam, quia idem omnino hæc in diuinis esse putabant, alij propter vnitatem diuinæ naturæ, suppositorum distinctionem negabant, vt Iudæi & Sabelliani (Lege Epi-

F phan cõtra hæresim Sebellij hæresi, 42. & Nicephor. libro decimo, capite decimoquinto) alij (vt est apud Nicepho. lib 10 hist. Eccles. c. 42 & lib. 12 c. 10. Aug. libro vno de hæresi ad Quoduultdeum, & epist. 147. contra Arrian. & Athanas. contra eosdem) propter suppositorum distinctionem, quam aperte Euangelium inducit, naturæ quoq; distinctione ponebãt, vt Ariani, Macedoniani, & Tritheitæ

qui

Quid de hac quæst. Arist. sensisse videatur.

Quid fides Orthodoxa doceat.

Verbum diuinum assumpsit hanc humanitatem, non hunc hominem.

qui nostris temporibus iterum pullularunt. A Quia vero apud nos naturam humanam singularem, & humanum suppositum idem esse putauerunt, plerique sunt qui negauerint veram & realem diuini Verbi incarnationem. Nam, cum perspicuum sit, fieri non potuisse, vt suppositum humanum vera & reali actione assumeretur ad subsistentiā diuini Verbi, cum sit incommunicabile, colligebant illi, idem dicendum esse de humana natura. Vnde alij vnionẽ naturæ humanæ cum diuina, per gratiam solum esse factam commẽti sunt, vt Nestoriani, alij (*vt referunt Theodo. lib. 1. de fabulis heretic. & Leo Epist. 10.*) per quandam naturarum confusionem, & quasi mistionem, vt Eutychiani. Ponamus igitur cum fide orthodoxa suppositum & naturam, nō idem omnino esse, sed vt pateat, qua ratione inter se distinguantur, quid vtrumq; sit, exponamus.

Errores de incarnatione vnde emanarint.

Quid sit natura, quid suppositum.

SECTIO III.

NAtura, vt in hac quæstione à Theologis vsurpatur, nihil est aliud, quam essentia rei, siue ea vniuersalis sit, vt animalitas & humanitas, siue singularis, vt Platonitas, Lentulitas, quo verborum genere necessitatis causa, viri etiam disertissimi, qualis fuit Cicero, nōnunquam vtuntur.

Definitio naturæ, vt à Theologis vsurpetur.

Conueniunt autẽ dupliciter natura & substantia pro essentia rei sumpta. Primum, quatenus neutra dicitur absolute, sed comparate: nempe respectu eius, cuius est natura siue essentia. neq; enim absolute dicimus humanitatem esse naturam & substantiam hoc pacto sumptam, sed esse naturam & substantiam hominis. & ita res habet in cœteris. Deinde, quatenus vtraque concipitur vel simplici conceptu, vt in exemplis adductis, vel definitiue, vt si dicas naturam & substantiam hominis esse, quod sit animal rationale. & naturam ac substantiam peculiarem Platonis esse, quod sit homo hic, aut ille, id est, constitutus ex natura humana, & hac differentia indiuiduante. Differunt autem, quatenus nomen substantiæ hoc modo sumptum, magis vsurpatur in vniuersalibus, quam in singularibus, vt dictum est nomen autem naturæ æque in singularibus atque in vniuersalibus: qua forsitan de causa fit, vt potius quæri soleat, quid intersit inter suppositum & naturam, quam quid intersit inter suppositum & substantiam siue essentiam rei. hæc enim difficultas propter singulares essentias excitari solet, vt patebit. singulares autem essentiæ rerum potius dicuntur naturæ, quam essentiæ ac substantiæ illarum.

Naturam & substantiam dupliciter cōuenire.

Quo pacto inter se differant.

Suppositum definiri solet à Theologis (*vt fit à Sententiariis in 3. d. 2. q. 5. & 6. D. Thom. 3 p. q. 2 art. 3.*) substantia completa incommunicabilis: cuiusmodi est Socrates, Plato, & alij homines indiuidui. accidentia enim nemo supposita vocat, sed magis apposita & innixa suppositis: incompletæ vero substantiæ, cum partes sint & à toto perfectionem accipiant. supposita enim non dicuntur, quod omnes suppositi nomine significare velint perfectū aliquid & completum. Deniq; quidquid pluribus communicari potest, siue eiusmodi sit, vt in eis multiplicetur, quales sunt naturæ omnes vere vniuersales tam abstracte, quam concrete sumptæ, siue eiusmodi, vt multiplicari nequeant, sed vnum & idem omnino in eis sint: qualis est diuina essentia in tribus diuinis personis, & esse posset natura humana in Verbo diuino, & in alia quauis persona diuina, aut etiam in puro homine, si à verbo relinqueretur, propriamq; personam cōstitueret: id, inquam, omne suppositi rationem nō habet, quod non subsit aliis omnibus, sed in eis potius, vt cōmune quippiam, insit. Significant enim huius nominis impositores suppositi vocabulo vltimum quippiam, & quod nulli inferiori determinatoriue prædicationis subiecto per modum formæ informantis communicari possit: quamuis alia ratione pluribus communicetur, veluti per modum efficientis, aut exemplaris, aut finis, aut etiam subiecti, quo pacto idem homo numero cōmunicatur pluribus filiis: idem prototypum picturæ, aut sculpturę, pluribus exemplis eius imitatione factis: idem numero aurum communiter expetitur à pluribus cupidis, idemq; numero elementum commune subiectum est plurium qualitatum.

Suppositi definitio apud Theologos.

Suppositum qua ratione sit incommunicabile, & qua communicabile.

Alij breuius, sed eadem sententia, dicunt, suppositum esse substantiam communicabilem. mittunt enim verbum *completa*, quod substantia completa, si completa simpliciter intelligenda est, idem esse videatur, atque substantia prædicto modo incommunicabilis, ac proinde superuacaneum sit alterum superioris definitionis verbum, nempe vel *completa*, vel *incommunicabilis*. Sed nos vsi potius sumus vtraque particula. Primum, quia cum ens completum distribuitur in diuersa Prædicamenta, & in varia cuiusque genera, species & indiuidua, nomine completi intelligi solet completum, siue simpliciter, siue secundum quid: vt patet ex capite superiori. Deinde vt definitio non reiiceret eam sententiam, qua suppositum dicitur compleri per entitatem quandam substantialem, quæ incompleta sit, necesse est. Si enim ita res habebet, cum eiusmodi

Breuior alia suppositi definitio.

Cur priori potius definitione vsus sit Author, triplex ratio.

entitas sit incommunicabilis, quemadmodum & ipsum suppositum: colligi sane potest ex posteriori definitione, eam entitatem esse suppositum, cum sit substantia incommunicabilis. quod tamen ex superiori definitione colligi nequit Postremo, quia revera non idem est substantia completa simpliciter, atque substantia incommunicabilis: cum diuina essentia simpliciter completa sit, primaque substantia: & tamen non sit incommunicabilis, nisi creaturis, idque essentiali attributione, iuxta illud Sapientis, *Sapien. 14. Incommunicabile nomen, lignis & lapidib imposuerunt.*

Diuinam essentiam, cũ sit completa, non esse suppositum.

Recte autem eliciunt Theologi vel hanc, vel superiorem definitionem suppositi ex illa personæ definitione, quam Boetius tradit in libro de duabus naturis, & vna persona Christi, *pag. 5. à principio lib.* sic aiens: *Persona est rationalis natura indiuidua substantia.* Vide *D. Thom. 1. part. q. 29 artic. 1. & doctores alios ad 1. Sent. distinct. 25.* Nam, cum persona minus late pateat, quam suppositum, sane detractis illis verbis: *Rationalis natura*, remanet definitio propria suppositi, vel subintellecto verbo *completa* iuxta priorem definitionem suppositi, vel nõ subintellecto iuxta posteriorem: ita tamen, vt verbum *indiuidua*, non idem valeat, quod singularis: sed idem, quod incommunicabilis, vt ab omnibus exponitur. Alioqui iam conueniret definitio in humanitatem Christi, & alias naturas singulares completas substantiarum, quæ supposita non sunt: imo, etiam naturæ diuinæ, quæ cum non sint suppositum, est tamen maxime singularis.

Recte definitionem suppositi elici ex definitione persona.

Definitio personæ ex Boetio.

Potest etiam suppositum definiri substantia completa omnino determinata in suo genere. Nam, etsi omnis substantia singularis determinata est ad singularitatem, vel ex ipsa sua natura, vt essentia diuina, vel per differentiam aliquam contrahentem & indiuiduantem, vt qualibet natura creata sub specie infima contenta: est tamen adhuc, siue creata illa sit, siue increata, determinabilis ad plura, in quibus sit, aut esse possit (quæ supposita vocamus) ipsa autem in quibus est aut esse potest, vlteriorem determinationem in suo genere accipere non possunt: quamuis possint in alio genere: quo pacto Verbum diuinum determinabile erat in genere corporearum substantiarum, imo & mortalium per humanam naturam, qua homo factum est: & quilibet homo dum nascitur est determinabilis in diuersis generibus accidentium per varias corporis staturas, per artes & scientias, aliaque accidentia.

Alia suppositi definitio.

Potest denique definiri suppositum more logico in hunc modum: *Suppositum est omnino vltimum prædicationis subiectum, hoc est, quod nullo modo de pluribus naturali prædicatione dici potest.* Nam, cum primæ substantiæ sint vltima huiusmodi prædicationis subiecta in eo sensu, vt non dicantur de pluribus, in quæ ipsæ diuidantur, & in quibus multiplicantur, vt patet ex Prædicamentorum libro, *cap. de substantia 3. part. quæst. 3. articul. 3. & 1. p. quæst. 89. artic. 4.* supposita hoc amplius habent, vt neque indiuisiua, de pluribus dicantur. Ita patet, quidnam sit suppositum.

More logico suppositum definitur.

Quid vltra primas substantias amplius sibi vendicent supposita.

Non est tamen hoc loco prætereundum, etsi Deus apud Caietanum, siue (vt ipse loquitur) hic Deus simpliciter excluditur à ratione suppositi tradita: quædam nihilominus ab eo dici in hac materia, quæ partim non dicantur recte, partim Scholasticis merito non placeant. Ait enim, Deum non quidem communiter sumptum, quo pacto falsos deos, & participatiue etiam sic appellatos complectitur, sed vt vere & per essentiam est Deus, communisque tribus diuinis personis, esse concretum quasi specificum. hunc vero Deum esse concretum quasi indiuiduale, hoc est, sub Deo, quasi sub specie comprehensum, tum vero hunc Deum esse suppositum incompletæ, quia etsi non est incommunicabilis, est tamen per se subsistens (quod proprium, inquit, est suppositorum.) Et quia suppositum intellectualis naturæ persona dicitur, addit: *Deum esse personam incompletam.*

Caietani dicta circa hãc materiam examinantur.

Deum esse concretum specificum docet Caietanus.

Hunc Deum esse suppositum incompletæ.

Sed Deum non esse appellandum concretum quasi specificum, ex eo constat: quia verus Deus, siue, vt Ansel. vtcunq; describit, id, quo maius seu perfectius cogitari non potest: aut (si mauis) ens infinitæ perfectionis simpliciter, non potest non solum non esse commune pluribus differentibus, sed ne cogitari quidem. quidquid enim vt species concipitur, imperfectius minusq; actuale cogitatur, quam quodlibet eius indiuiduum. Itaq; Deus verus, & hic Deus, sunt prorsus synonyma, quemadmodum Socrates, & hic homo, demonstrato Socrate. Vnde, quemadmodum Socrates, vt Socrates est, nullo modo concipi potest conceptu specifico, aut quasi specifico: ita nec Deus. Qua de causa Dei nomen in Dialecticis institutionibus *libr. 1. cap. 26. & 27.* inter nomina singularia numerauimus.

Refellitur primum Caietani pronunciatum.

Deum verum & hũc Deum sunt synonyma.

Quod vero hic Deus, vt communis est tribus personis non sit dicendus suppositum incompletum, minusque persona incompleta vel ex ea Theologorum regula [illegible], quæ in diuinis vsurpanda non [illegible] noua [illegible] lo-

Secundũ Caietani [illegible] [illegible] [illegible]tur.

Theologorũ [illegible]anda regula.

lutæ locutiones, & ab omnium Patrum consuetudine abhorrentes. Præsertim, cum decipi quis possit hoc loquendi modo, atque existimare Deum esse simpliciter suppositum & personam, cum alias concedamus substantias incompletas, esse simpliciter & absolute substantias. Accedit, quod per se subsistere, qua ratione suppositorum est proprium, non conuenit Deo, siue huic Deo, vt est communis tribus personis, sed solis incommunicabilibus substantiis: quo fit vt cum ille nec sit incommunicabilis substantia, nec eo modo per se subsistat, quo supposita & personæ subsistunt, ne incomplete quidem suppositum, aut persona ex eo appellari debeat: quod suo modo per se subsistat. Quod si non propter peculiarem, & propriam suppositi conditionem, sed propter aliquid commune suppositis, & non suppositis, potest appellari suppositum incompletum, & persona incompleta; dicamus etiam lapides & ligna esse personas incompletas, & homines incompletos, quod aliquid cum eis commune habeant.

Concluditur hunc Deum ne incomplete quidem suppositum esse dicendum.

Ex dictis patet, non idem esse suppositum atque naturam, & qua ratione ea inter se distinguantur; tametsi adhuc non constat, quidnam sit illud, quod suppositum addit naturæ, quod inferius discutiendum est.

Quid sit hypostasis, & subsistentia.

SECTIO IV.

Notatio nominis hypostasis.

Vsurpatio.

HYpostasis nomen, quod Latini subsistentiam vertūt, interdum sumitur pro ipso subsistendi actu, interdum pro re, quæ subsistit, quemadmodum intelligentiæ vocabulū, modo sumitur pro actu intelligendi modo pro re intelligente, si quicquid cognoscit, intellectu cognoscat: quo pacto substantias separatas intelligentias appellamus. Lege Altissiodorensem libro primo, summæ aureæ, cap. 1.

Subsistere quinq; modis vsurpari. Modus primus pro vero esse.

Subsistere autem quinque modis fere vsurpatur, duobus communi vsu, tribus apud Philosophos. Communi vsu subsistere interdum sumitur pro vero esse, nō pro inani eius specie; præsertim si verum esse non raptim transeat, sed aliquando permaneat, qua significatione scribit Arist. in libro de mundo ad Alexandrum: *Ea, quæ in aere cernantur, partim specie tenus esse, partim hypostasin siue subsistentiam habere.* Et Areopagita Dionysius asserit, malum nō habere hypostasin: quod ideo ait, quia malum, qua ratione malum est, non habet esse vllum, sed in defectu potius alicuius esse consistit. Et in sacris literis Iob. cap. 7. de se dicit: *Si mane me quæsieris non subsistam.* Interdum vero pro subesse quocunque modo, quo pacto in ædibus fundamentum, in columna basis, in vino fæces, in vrina sedimentum, & subsistere dicitur, & hypostasis appellatur.

Malum esse non habet. Secundus pro subesse quocunq; modo.

Primo modo apud Philosophos accipitur subsistere pro esse per se, id est, non in subiecto.

Apud Philosophos autem, subsistere primo modo sumitur pro esse per se, h.e. non in subiecto inhæsionis, quo pacto omnis substātia siue completa sit, siue incompleta, subsistere & hypost. habere dicitur, subsistentiaque & hypostasis interdum appellatur. Quo pacto non tantū primæ substantiæ, sed etiam secundæ, & substantiarum partes subsistere dicuntur, imo D. Thomas in 1. sent. lib. d. 23. quæstio 1. artic. 5. ad 4 sæpius ait, quia subsistere hoc pacto conuenit substantiæ, qua ratione substantia est, idcirco secundas substātias prius sibi vendicare subsistentiam quam primas.

Secundo modo pro esse per se, non in aliquo, neq; per modum partis aut formæ.

Secundo, pro esse per se, i.e. non in aliquo (intellige per modum partis, aut formæ) à quo id, quod sic est, in illo suo esse pendeat. Hoc pacto negamus secundas substantias subsistere, quia etsi sunt in primis per modum formarum, ab eis tamen in suo esse pendent. Formas item, quæ educuntur è potentia materiæ, quia natura sua nisi in materia esse non possunt, subsistere non dicimus: imo, & ipsi materiæ quæ prima pars est in compositione rerum naturalium, & minime omnium substantiarum in subiecto inhæsionis esse potest, cum sit pura potentia, subsistentiam per se non tribuimus, quod sine forma non cohæreat, & cum Alexandro 2 de anim. & septimo huius operis com. 5. per seipsam hypostasin habere haud concedimus.

Denique, post incarnationem diuini Verbi, ne substantias quidem singulares, finitas, & completas, quatenus abstractis nominibus respondent, veluti naturam humanam huius hominis (quæ sumitur per modum formæ totius) hoc pacto subsistere intelligimus, quia ab aliquo supposito in suo esse pēdent, quemadmodum fide orthodoxa credimus humanā Christi naturam modo quodam ineffabili pendere in suo esse à Verbo diuino, ad cuius subsistentiam assumpta est, tametsi in eo propriam, & peculiarem existentiam habeat. Hac tamen significatione dicimus non solum omnes primas substantias Prædicamentales, Personasque diuinas subsistere; quod in nulla re sint tanquam formæ, aut partes, sed etiam ipsam diuinam essentiam, quæ per modum formæ tribus diuinis personis communis est, imo & animam rationalem etiam dum est in corpore, vt forma in subiecto, in composito autem, vt pars

Humana Christi natura in suo esse vt pendet à Verbo.

in toto subsistentiam habere; quod nec diuina essentia à diuinis personis, nec anima rationalis à materia aut toto composito in suo esse pendeat.

Tertius & vltimus modus, quo subsistere sumitur pro esse per se, ea independentia, quæ solis competit suppositis.

Tertio, pro esse per se, h. e. ita esse, vt quod sic est, neq; actu nec potentia sit in aliquo per modum partis aut formæ, vel quasi formæ. Quo pacto sola supposita subsistere, subsistétiamq; habere dicimus, & subsistentias, hypostasesq; appellamus: non iam ipsam diuinā essentiam, nec animam rationalem etiam à corpore separatam, quod diuina essentia actu se habeat per modum formæ, anima vero rationalis saltem potentia sit forma subiecti, & pars compositi.

Definitio hypostasis ex Basilio.

Hac significatione sic definit hypostasin Basilius Magnus in libello de differentia hypostaseos & vsiæ, ad Gregorium fratrem Nissæ Episcopum, *Hypostasis est non indeterminata substantiæ conceptio.* In qua etiam sententia nos suppositum explicauimus: cum diximus, suppositum esse substantiam completam omnino determinatam in suo genere. Dixit enim Basilius *nō indeterminata* pro omnino determinata in suo genere, & substantiæ nomine completam intellexit.

Ab Osio hāc hypostasis vsurpationem inductam primum.

Ac Nicephorus quidem lib. 10 Ecclesiasticæ historiæ, cap 15 scribit, Osium Cordubensem Episcopum, cum à Constantino Magno Alexandriam missus esset ad sedandas turbas ab Ario excitatas, primum omnium hanc vsurpationem hypostasis, eiusque ab essentia naturave distinctionem intulisse; qua etiam Sabellii errorem cōfutauit. Nam cum Arius in Patre & Filio essentias distinxisset, Sabellius autem vsque adeo ei aduersaretur, vt etiam personas diuinas in vnam personam cōfunderet: quasi non re, sed solis nominibus distinguerentur; Osius vnam esse earum essentiam, hypostases vero siue subsistētias tres dicendum asseruit. Quod idem post Nicænam synodum (in qua de distinctione horum verborum nō est disputatum) confirmarunt Patres Alexandrini Concilii, quod mortuo Cōstantino Imperatore ab Athanasio & Eusebio Vercellensi celebratū est, nisi quod tunc contra Sabellianos tantum vtendum esse trium hypostaseon vocabulo censuerunt, ne, cum hypostasis nomen essentiam quoque alias significet, Ariani putarent trium essentiarum numerum in diuinis à Catholicis concedi, vt scribit Ruffinus in priori libro additamenti ad historiam Ecclesiasticam Eusebii Cæsariensis, cap 29. & Sozomenus in Tripartita lib. 6 cap. 20.

Arius & Sabellius heretici vt circa diuinas personas errarint.

Osio quatenus tribuenda prima

Sed Osium fuisse primum, qui tertiam hāc hypostasis significationem intulerit, ea ratione probauerim, si in publica disputatione cōtra hæreticos ab eo primum illata intelligatur. Nam alias, si de Græcis auctoribus agitur, Iustinus Martyr ducentis prope annis ante Osium, imo & Dionysius Areopagita Apostolorum æqualis eam significationem vsurparunt. Iustinus quidem in expositione fidei, cum non longe à principio scribit voces has, *ingenitus, genitus, procedens,* non essentiam, sed hypostases significare. valent enim, vt ait, ad discernendas Personas, Patris, Filii, & Spiritus Sancti, & indicandas nobis singulorum proprias subsistentias; Dionysius vero in libr. de cœlesti hierarchia, cap. 7. cum vocat diuinam essentiam vnitatem τρισυπόστατον, id est, in tribus hypostasibus siue substantiis, quod idem videre licet in libro de Ecclesiastica hierarchia. Quod vero ad Latinos attinet, iam apud Tertullianum antiquissimum & grauissimum scriptorem, in libro aduersus Praxeam, capite duodecimo, aliisque locis perspicuum est, obseruatam & vsurpatam fuisse distinctionem inter personam & naturam, ac personæ nomen apud Latinos idem significat, quod apud Græcos hypostasis in natura rationali siue intelligente, quod Gregorius Nazianzenus animaduertit in Oratione pro Athanasio, cum ait, sedatam esse discordiam inter Græcos & Latinos, quæ erat tantum in nomine, cum illi hypostases, hi personas tres esse dicerent. Quanquam Latini Patres nondum satis emollito apud eos verbo hypostasis in hac tertia significatione reformidabant tres personas diuinas, tres esse hypostases cōfiteri, ne tres substantias essentiasve in diuinis, vtpote prima aut secunda significatione hypostasis viderentur admittere: præsertim cum non essent immemores, censuisse Patres Sardicensis Concilii, vt est apud Theodoretum in Ecclesiastica historia libro secundo, capite octauo, vnam esse hypostasin Patris, Filii, & Spiritus sancti, Athanasiumque in epistola ad Episcopos in Africa constitutos, hypostasin essentiam esse, dixisse, sumpto videlicet nomine hypostasis non in tertia significatione, sed in prima aut secunda, quibus substantia essentiave significatur; quod nimirum contra eos hæreticos agerent, quos non constabat nomen hypostasis pro nomine substantiæ essentiæve vsurpare. Hac de caussa Acatius Beroensis Ecclesiæ præsul in epistola ad Cyrillum Alexandrinum, scribit Paulinum Episcopum adhærentem hac in re occidentalibus Episcopis detrectasse tres hypostases in diuinis dicere, additque, magno æstimandum esse, si vox illa reprimi posset, ne daretur occasio Deo ecclesiam diuidendi: potiusque videlicet vtendum personarum nomine, quod apud Latinos tritum erat. Eadem

hypostasis vsurpatio. Apud Iustinum Philosophum & Martyrem, & Dionysiū Areopagitā inueniri.

Ex Tertul. constat vsurpatam, apud Latinos inter personam & naturam distinctionē.

Vnam hypostasin in diuinis quo sensu Patres asseruerint.

Acatii præsulis testimonium.

D. Hieron. dem ratione Hieronymus ad Damasum sic ait: *Sufficiat nobis dicere vnam substantiam & tres personas, taceamus tres hypostases, si placet, nomen non bonæ suspicionis est*: & paulo post, *Mihi credite*, inquit, *venenum sub melle latet.* Sed breui temporis decursu obtinuit vsus, vt apud Latinos etiam æque atque apud Græcos tres hypostases in diuinis esse dicerentur.

De numero substantiarum in diuinis.

SECTIO V.

ANimaduertendum est tamen, neque indiligéter hoc loco, etsi hypostasis & subsistentiæ vocabula ex vi nominis idem valent (neque aliud inter ea discrimen cernitur, quã quod hypostasis græcum nomen est, subsistétia latinum) ex eo tamé tempore, quo Theologia via & ratione tradi cœpit, hoc est, apud Scholasticos (vt vocantur) non eundem vsum vtriusq; vocabuli in diuinis esse cœpisse. Negant enim omnes diuinam essentiam, quæ vnica est, vnicam esse hypostasin, & affirmant tres personas esse tres hypostases; at in nomine subsistentiæ est non minima apud eos cõtrouersia. Nam alii dicunt, vnicam esse subsistentiam essentialem, & nullas personales, in quibus quasi caput habetur Durandus 1. senti d. 26 q. 1. & in 3. d. 4. q. 2. Alii è contrario volunt tres esse personales, & nullam essentialé, quod plerisque recentioribus placet. Alii denique admittunt & vnicam essentialem, & personales tres, inter quos præcipue refertur Caietanus 1 p. q. 3. art. 3 & quæst 39. art. 4. & 3. p. q. 2. art 2. & q. 3. ar. 3 quod hanc sententiam apertius explicauerit.

Hypostasis & subsistentia in diuinis diuersus vsus apud Scholasticos.

Durandus vnicam astruit in diuinis subsistentiam. Recentiores volunt tres esse personales essentialem nullam. Caietanus vnicam essentialem, & tres personales.

At si subsistentia sumatur in tertia significatione, non dubiũ est, quin tres subsistentiæ personales, & nulla essentialis, quod in ea significat one idem fit subsistentia atque suppositum & hypostasis, restricte accepto hypostasis nomine ex Theologorum vsu, vti diximus. & hoc ipsum omnes Theologi fatentur, vt Catholicum dogma, & cuius contrarium est hæreticum, vt patet ex sacrorum Cõciliorum, Constantinopolitani 1. in epistola synoda i ad Damasum Papam Ephesini in epistola ad Nestorium, Chalcedonensis actor. 16. in responsione ad Martianum Imperatorem Constantinop. 2. & 3. multis in locis Patrumque omnium decretis; qui passim distinguunt subsistentiam & hypostasin ab essentia, vt personale quippiam ab essentiali, plane asserentes, vnicam esse in diuinis essentiam, & triplicem subsistentiam ac hypostasin:

Explicatio quæstionis. Quo sensu tres tantum sint in diuinis subsistentia.

A vnionemq; naturæ humanæ factam esse in subsistentia verbi, non in essentia, quam proinde vnionem vocãt hypostaticam & personalem, suppositalemq; : pro eodemq; vsurpant nomina subsistentiæ, hypostasis, suppositi, & personæ, cum de huiusmodi vnione assumptioneq; humanæ naturæ loquuntur: eãdemque dicunt esse in Christo Domino vnitatem subsistentiæ & hypostasis, atq; vnitaté suppositi & personæ. Ita enim decretum fuisse in prima Nicena synodo, refertur in B Constantinopolitana prima, quæ fuit generalis secunda, quod idem ipsa, & quinq; sequentes generales aperte definiunt. Lege in Constantinopolitana tertia, quæ fuit sexta generalis epistolas Agathonis Papæ, & Sophronii Patriarchæ Hierosolymitani, quæ in Concilio lectæ sunt, & Patrum consensu approbatæ. Adde ex posterioribus Synodis generalibus Florentinam in literis sanctæ vnionis, vt alia C mittam, in quibus eadem Catholica veritas, tanquam à superioribus definita, recipitur ac colitur. Idem peculiarib scriptis asserunt plurimi Patres, in quibus sunt Dionysius Areopagita, & Iustinus Martyr paulo ante citati. Gregorius Nazianzenus in Oratione de dignitate Episcoporum, Theodoretus de Trinitate, & contra Sabellium Damascenus tertio Orthodoxæ fidei, & alii, cum Græci tum Latini: neque in re hac vlla esse potest inter D Catholicos dissensio.

Quod si subsistentiæ vocabulum in secunda significatione sumatur hic, iam alii aliter & loquuntur & sentiunt. Nam, etsi sumpto abstracto nomine pro concreto, hoc est, subsistentiæ pro subsistentiis, adhuc omnes conueniunt in tertia illa sententia, vt & tres subsistentias personales admittant, & vnam essentialem, id est. tres subsistentes, & vnum subsistens: tametsi, quemadmodum ipsæ E subsistentiæ nomen abstractum est, sic etiam abstracte sumatur, nec vsurpetur pro eo, quod subsistentiam habet, sed pro eo, quo Deus & diuinæ personæ subsistunt: seu (quod idem est) pro ipsa ratione subsistendi in diuinis, merito dubitatur, an vnica sit essentialis subsistentia, & nulla personalis, an vero tres personales, & nulla essentialis: an denique & personales tres, & vna essentialis. Primi enim volunt, diuinam essentiam esse rationem subsistendi & Deo, & ipsis diuinis F personis: quod relationes diuinæ, quibus illæ distinguuntur inter se, non possunt eis esse rationes subsistendi, quatenus à natura diuina distinguuntur. Secundi vero existimant, diuinam quidem essentiam esse quasi radicem subsistentiæ in diuinis, at ea, quibus Deus

Sumpta subsistentia secundo modo apud Philosophos vsurpato, quid doctores sentiant.

Durandus & alii.

Recentiores.

diuinæ

diuinæque personæ formaliter subsistunt, esse relationes ipsas, quibus illæ cõstituuntur & distinguũtur: afferrique pro eis potest qualiscunq; similitudo in rebus naturalibus. Nã, quemadmodum in arbore radix est id, quo rami originaliter siue radicaliter (vt dici solet) frondent & florent, & fructum ferunt, & tamen ipsi rami sunt, qui per seipsos suasque peculiares qualitates quasi formaliter foliis, floribus, & fructibus vestiuntur: sic quodammodo natura diuina est ratio originalis & radicalis subsistendi personis diuinis, quia virtute diuinę naturę omnes subsistunt: at ipsæ personæ per suas personales relationes, quẽadmodum formaliter personę sunt, ita & formaliter subsistunt. Eam amplectuntur Albert. Magn. 1. sent. d. 23. art. 1. ad 2. Alensis 1. p. q. 29. membr. 2. Scot. in 3. q. vlt. ad fin. & quodl 4. art. 2. Bassol. in 3. d. 1 q 3. & alii complures. Denique tertii asserunt, diuinam essentiam esse rationem subsistendi Deo, siue sibiipsi, diuinisque personis subsistentia essentiali: diuinas autem relationes esse rationes subsistẽdi, & diuinis personis, & ipsi diuinæ essentiæ subsistentia personali: quæ opinio, vt verisimilior est & communior, ita à nobis amplectenda, quam sequi omnino videtur D. Thomas de potentia quæstione 9. articulo 5. ad 15. & in prima distinctione 26. quæstione prima, articulo primo. itemque 1. part. q. 29. art 2. ad secundum, & art. 4. quicquid non pauci Thomistæ velint.

Caietanus & pleriq; alii Theologi.

Prima ac secunda opinionis argumenta.

SECTIO II.

Argumenta pro Durandi opinione.

PRimæ opinionis argumenta tria sunt, potissimum ex ipsa subsistẽdi ratione ducta. Primum, quia subsistere est absolutum quippiam, vt plane constare videtur, & Augustinus asserit septimo libro de Trinitate, capite quarto. *Si Deus*, inquit, *relatiue subsistit, sicuti relatiue gignit, substantia non erit substantia.* Cum igitur relatio non possit dare esse absolutum, fieri non potest, vt relationes in diuinis sint ea, quibus vel Deus, vel personæ diuinæ subsistant, sed necessario dicendum videtur, solam diuinam essentiam esse id, quo formaliter omnia in diuinis subsistant.

Secundum, quia subsistere est proprius & peculiaris modus essendi substantiæ, quo fit, vt indè habeat formaliter, siue Deus, siue quęlibet diuina persona vt subsistat, vnde habet formaliter, vt sit substantia; at hoc relatio, vt relatio est, præstare non potest, cum eius formalis effectus non sit esse per se, sed respicere aliud, seu habere se ad aliud.

Tertium, quia subsistere in Deo est perfectio quædam, atque adeo summa perfectio. cum ergo relationes diuinæ personales nullam perfectionem diuinæ essentiæ adiũgant, (alioqui cum ipsæ sint oppositæ, aliqua summa perfectio esset in vna persona, quæ non esset in alia) efficitur, vt per eas formaliter nec Deus, nec diuinæ personæ subsistant, sed per solam diuinam essentiam.

Aliis auctoribus eãdem sententiam placuisse.

Atque in hac sententia videtur fuisse ante Durandum Henricus Gandauensis Quodlib. 3. quæstio. 2. eandemque ex recentioribus sequitur Paludanus distinct. 1. quæst. 2. in tertium sententiarum, & fortasse Ferrariensis in quartum Diui Thomæ contra Gentes, ad cap 26.

Secundæ opinionis argumenta.

Secunda opinio pluribus, iisque non contemnendis argumentis stabilitur: Primum, quia cum diuina essentia nec existat, nec operetur, nisi in diuinis personis: neque enim separata est ab eis, vt per seipsam vel esse, vel operari possit, perspicuum videtur, eam non per se, sed per relationes personales subsistere.

Deinde, quia si diuina natura non esset nisi in vna persona, vt Iudæi credunt, & Philosophi putauerunt, quemadmodum de natura angelica cuiuslibet speciei Diuus Thomas existimat, nõ diceretur subsistere, nisi suppositum, siue persona, quia suppositum esset id, quod esset natura autem id, quo illud esset, igitur multo magis id asserendum est, existente re vera natura diuina in tribus suppositis. maior enim distinctio videtur esse inter naturam & plura supposita, quam inter naturam & vnicum suppositũ: quo fit, vt & Deus, & quælibet diuina persona ratione diuinarum relationum, quibus supposita in esse personali constituuntur, subsistant, non ratione diuinæ essentiæ, quę omnibus est communis. Tertio, quia hoc differunt existentia & subsistentia, quod existentia est actus essentiæ, subsistentia vero est actus suppositi, vt Theologi docent, vbi de diuini verbi incarnatione disputant. at in diuinis suppositum & persona idem sunt. Postremo, quia id, quod omnino per se subsistit, debet esse omnino particulare ac determinatum. diuina autem essentia est commune quid & indeterminatum ad tria diuina supposita, non habet igitur à seipsa formaliter subsistentiam, sed relationibus personalibus, quibus supposita constituuntur in esse omnino particulari ac determinato, & quod nullo modo commune sit ac indeterminatum.

Hæc

Eadem sententia Patrum testimoniis vt confirmetur.

Hæc eadem sententia tradi omnino videtur à Patribus, cum in Conciliis superius citatis, tum etiam in priuatis cuiusque scriptis: vt non opinio, sed dogma fidei Catholicum videri possit. Nam, cum asserant tres esse subsistentias in diuinis, easq; faciant personales: ac cursus dicant naturam humanam Christi, vt paulo ante dictum est, vnitam fuisse Verbo Deo non secundum essentiam sed subsistentiam, plane videntur sensisse essentiam diuinam non subsistere per se ipsam, sed per supposita, personasque diuinas, hoc est, non formaliter ratione essentiæ, sed ratione personalium proprietatum subsistentiam habere.

Tertia sententia confirmatio.

SECTIO VII.

Argumenta tertia opin.

TErtia deniq; sententia, quæ partim primæ, partim secundæ opponitur, his potissimum argumentis confirmatur.

Primum ex diuino esse.

Primũ desumitur ex ipso esse diuino. Nam, cum illud duplex sit, vnum essentiale & absolutum, alterum personale ac relatiuum, & omne esse diuinum sit omnino per se subsistens, quemadmodum & omnino independens: necesse est, dari in Deo duplicem subsistendi rationem: alteram absolutam & essentialem, qua Deus vt Deus est, subsistat, quæque tribus personis communis sit, alteram relatiuam & personalem, qua ipsæ personæ, vt tales sunt, cohæreant, & sit alia & alia in singulis.

Secundum ex diuina operatione desumptũ.

Secundum ex diuina operatione. Cum enim omnis operatio supponat subsistentiam operantis, in Deo autem duplex sit operatio, vna quæ conuenit Deo vt Deus est, siue vt communis est personis omnibus, & dicitur operatio ad extra, quia exercetur in creaturis: altera, quæ conuenit personis vt sunt inter se distinctæ, siue ea operatio sumatur inchoatiue, vt in Patre & Filio, siue terminatiue, vt in Filio & Spiritu sancto quæ operatio dicitur ad intra, & notionalis, quod in ipsis diuinis personis exerceatur, & earum notitiam nobis afferat, duplex quoque subsistendi ratio danda est in diuinis: vna ipsius Dei operantis in creaturis, altera personarum producentium & productarum. quæ triplex esse debet iuxta personarum numerum.

Tertium ex ipsa ratione subsistentis.

Tertium ex ipsa ratione subsistentis. Etenim cum subsistens secunda subsistentiæ philosophica vsurpatione, de qua est sermo, idem sit quod habens esse non in aliquo, à quo in suo esse pendeat: hoc autem conueniat tam ipsi diuinæ essentiæ secundum se acceptæ, quam singulis personis, quatenus personę sunt, dubiũ esse non potest, quin & Deus per se ipsum absolutam aliquam subsistendi rationem habeat, & quælibet persona diuina, vt talis persona est, suam propriam & peculiarem relatiuam. nulla enim dependentia est, siue essentiæ diuinæ à personalibus proprietatibus, siue personarum ab essentia, aut à se inuicem. cum dependentia soli creaturæ conueniat.

Quartũ ex decretis Conciliorum.

Quartum desumi potest ex decretis quinti ac sexti generalis Concilij. Nam in Epistola Agathonis Papæ, quæ est in Sexto, sic habetur: *Confitemur Trinitatem personarum, siue substantiarum, non trium nominum subsistentiam, sed bene trium subsistentiarum, vnam subsistentiam.* quem locum etsi Iouerius in sua Conciliorum summa deprauatum existimat librariorum vitio, vt vnam subsistentiam pro vnam substantiam habeamus: dum tamen exemplaria nulla refert siue Latina, siue Græca, in quibus ostendat emendatam esse lectionem, non est cur laboret vt cuiquam in nostra, id est, communi lectione, mendum esse persuadeat. Et quanquam ex loco, si res attentius perpendatur, sola ratio subsistendi absoluta, quæ omnibus personis communis est, colligatur, (illud enim *trium subsistentiarum*, pro *trium subsistentium* accipiendum est, vt explicatum erat, & illud *vnam subsistentiam* pro *vnam rationem subsistendi*, ne sensus sit *trium habentium subsistentiam vnam habens subsistentiam*, quod ineptum esset) tamen ex quinta Synodo habentur tres subsistendi rationes relatiuæ ac personales, cum in actione vndecima dicatur *diuinarum personarum Trinitatem, numerabilem esse tribus subsistentiis personalibus.* Neque enim sensus esse potest (nisi ineptus etiam sit) Trinitatem personarum in diuinis numerabilem esse tribus subsistentibus personis, aut tribus subsistentibus personalibus, vt verbum *subsistentiis* concrete sumatur. sed plana sententia est, numerabilem esse tribus rationibus subsistendi personalibus, siue tribus proprietatibus personalibus, quæ non absolutæ sunt & communes, sed relatiuæ ac singulæ singularum propriæ.

Quintum ex communi Theologorũ sententia.

Quintum non obscure elicitur ex communi sententia Theologorum, qui ante hanc ætatem fuerunt. Omnes enim perspicue docent, essentiam diuinam esse rationem subsistendi sufficientissimam Deo diuinisque personis: cum nihil ei desit, quominus per eam Deus, diuinæque personæ perfectissime subsistant: vnde D. Thomas 1. parte, quæst. 3. art. 4. docet, in solo Deo indiuiduationem & subsisten-

sistentiam nihil addere naturæ, sed esse de essentia Dei. Lege Capreolum 1. sent. distinctione 26. quæst. 2. vbi multa loca Diui Thomæ in hanc sententiam citantur. Scotus idem scribit 1. Senten. dist. 5 quæst. 2. & dist. 26. quæst. vnica, & 3 sent. dist. 2. quæst. 2. vt ex tota schola hos tantum, vt præcipua capita commemorem. Omnes item excepto Durando, & vno aut altero, qui eius sententiam sequūtur, cum de incarnatione diuini Verbi agunt, propriam & peculiarem subsistendi rationem Verbo attribuunt. ob quam humana natura in eo solo, non in Patre, aut Spiritu sancto subsistere dicatur. Lege D. Thomam 1 par. quæstione 29 articul. 2. & 3. par. quæstione 2. art. 2. Scotum vero Quodlib. 4. art. 2. & Quodlib. 5. art. 3. & alios quosuis. Itaque si quid agunt prima & secūda opinio, altera nobis concedit vnicam subsistendi rationem absolutam & essentialem, altera tres relatiuas & personales, vt alterutra altera ex parte communi veræque sententiæ astipuletur.

Verbum habet propriam subsistendi rationem ob quam natura humana in eo subsistit.

Solutio argumentorum primæ & secundæ opinionis, luculentiorque sententiæ veræ explicatio.

SECTIO VIII.

Qvare ad primum argumentum primæ opinionis dicendum est, subsistere esse absolutum quippiam, aut re ipsa, aut saltem ipso concipiendi modo. Cum enim aliquid subsistere concipimus, non illud per modum habendi esse in alio, aut ad aliud, sed in seipso intelligimus, quod est per modum substantiæ, etiamsi ipsum fortasse vere relatiuum sit. Itaque hoc pacto dicimus subsistere absolutum esse, non relatiuum, idque apud omnes constare, eodemque modo intelligendum esse Augustinum in loco citato. Quare, cum obiicitur relationem non posse dare esse absolutum, negandum id est, si de esse absoluto hoc modo explicato intelligatur. Nam relatio etiam creata & inhærens potest concipi absoluto conceptu quatenus accidens, & quatenus ens: absoluto, inquam, & à termino quatenus accidens, & à subiecto quatenus ens, etsi ipsa in se vnica tantum sit entitas relatiua: multo ergo magis id accidere potest in relationibus diuinis personalibus, quæ substantiales sunt, & personas diuinas constituunt. Neque enim dubium esse potest, quin vt constitutiuæ

Ad primum sectionis sextæ positum pro prima opinione.

Relationē concipi posse conceptu absoluto.

A sunt in esse personali, absolute concipiatur, cum persona vt persona est, non concipiatur ad aliud se habens, sed in se ipsa, atq; adeo vt habere esse incommunicabile, etsi ipsa in se vere relatiua sit.

Ad secundum fatemur, subsistere esse proprium & peculiarem modum essendi substātiæ, atque inde siue Deum, siue quamlibet personam diuinam habere formaliter vt subsistat, vnde formaliter habet vt sit substan-B tia sed cum substantia completa, de qua loquimur, dupliciter sumatur, vel pro essentia, vel pro hypostasi seu supposito, suppositumque in diuinis sit relatiuum, non mirum esse debet, si relatio in diuinis det formaliter esse substantiæ, non essentiale tamen, sed personale.

Ad tertium dicimus, subsistere personale etsi perfectissimum est, summaq; & infinita C perfectio, quia includit perfectionem essentialem; tamen vt virtute distinguitur à diuina essentia, nullam ei perfectionem sibi propriā, & peculiarem adiungere, nisi sermo sit de perfectione transcendente, quæ est, negatio defectus in proprio genere, vt superiori libro diximus, de qua perfectione nihil est incommodi, si aliqua sit in vna persona quæ non sit in aliis.

Subsistere personale non addat perfectionem vllā diuinæ essentiæ.

Ad primum vero secundæ opinionis dicen-D dum, ex eo quod diuina essentia non existit, neque operatur seiuncta, & separata à diuinis personis, quo pacto Plato putasse dicitur vniuersalia existere, & operari seiuncta à rebus singularibus, non colligi negandam esse in diuinis subsistentiam essentialem. Neq; enim ita existit ac operatur essentia diuina in personis diuinis, vt ab eis in essendo, aut operando pendeat, quo tamen pacto pendent naturæ creatæ à suppositis, siue illæ vniuersales E sint, siue etiam singulares.

Soluitur argumentum secundæ opinionis positum eadem sectione 6.

Ad secundum, si in diuinis vnum tantum esset suppositum, fore vt idem omnino esset suppositum atq; natura, & id quod est, atq; id quo est: vnde fieret vt subsistentia & operatio, æque tribuerentur naturæ atque supposito. nūc autem quia plura sunt diuina supposita, aliquam operationem posse tribui supposito tanquam ei, quod operatur, quæ non potest tribui naturæ. vt productio sibi similis in natura diuina. Natura enim diuina non ge-F nerat Filium, quam tamen Pater generat. Alia est ratio in Angelis. nam etsi vera esset opinio D. Thomæ, quod per eandem differentiam præcise ponatur Angelus in esse indiuiduali, per quam ponitur in esse specifico: tamen adhuc esset discrimen inter naturam & supposi-

tum

Si vnum tantum in diuinis esset suppositum, non distingueretur à natura.

Natura diuina non generat Filium, quem Pater generat.

tum, siue inter id quod est, & id quo est: quia adhuc natura Angelica posset assumi ad diuinam subsistentiam, siue apprehendi, vt Paulus loquitur. quod tamen de supposito dicere non possumus.

Quid intersit inter existentiam & subsistentiam, & quorum illa sint actus: solutioque cæterorum argumentorum.

SECTIO IX.

AD tertium vt distinctius respondeamus, explicare oportet, quid intersit inter existentiam & subsistentiam: & qua ratione existentia dicatur actus essentiæ, & substantia actus suppositi. quæ dubia à nobis superiori libro 4. ca. 2. q. 4. sect. 4 ad finem in hunc ipsum reiecta sunt.

Quid sit existentia.

Existentia, vt eo loco diximus, nihil est aliud, quam vltimus essendi modus, vltimave actualitas cuiuslibet entitatis, siue ea actualitas distinguatur ex natura rei ab entitate, cuius est actualitas, siue nostro tantum concipiendi modo. Quidquid enim concipitur sub quauis entitate, aut modo entitatis qui non sit actualis existentia, adhuc concipi potest aut naturæ, aut nostro concipiendi ordine sub actuali existentia, vt inductione patet. Atq; in creaturis perspicuum est id fieri naturę ordine, cum existentia contingenter adueniat omnibus entitatibus creatis: in Deo autem cui essentialiter conuenit existere, id euenire nostro concipiendi ordine ex eo patet, quia quemadmodum Deus vt ordinate concipiatur à nobis, prius concipitur vt intelligens, quam vt volens: etsi vtrumq; ex natura rei sit vna atq; eadem essentia diuina, ita prius concipi potest vt Deus, & vt persona hæc aut illa, quam concipiatur vt actu existens, etsi existentia in diuina essentia includatur, qua ratione Psal. 13. insipiens in corde suo dicit: *Non esse Deum*, hoc est, eum quem nos concipimus vt summum bonum, & qui omnium eius scelerum sit vltor, non existere in rerum natura.

Existentiam reb. creatis contingenter aduenire. Deo essentialiter.

Subsistere duob. modis posse accipi.

Cum autem subsistere, siue habere esse independens independentia partis à toto, formave, aut veluti formæ ab eo, cuius sit formę, aut quasi forma (de hac enim subsistentiæ significatione agimus) duobus modis sumi possit, vno vt significat actualem existentiam, quo pacto subsistentia nihil est aliud quam perfecta existentia substantiæ: altero vt significat modum essendi potentialem, aut quasi potentialem, qui sub tali existentia latet: quo pacto modus essendi, quo primæ substantiæ & animæ rationales suapte natura sunt independentes, & à subiecto, & à toto, in ipsa earum ratione includitur, manifeste colligitur, subsistentiam priori modo sumptam se habere ad existentiam, vt quandam particularem existentiam ad existẽtiam generaliter acceptam: posteriori autem modo, vt fundamentum ad id, cuius est fundamentum. Ita patet quid intersit inter existentiam & subsistentiam.

Quid intersit inter subsistentiam & existentiam.

Cum autem à theologis in materia incarnationis diuini Verbi dicitur existentiam esse actum essentiæ, & subsistentiam actum suppositi: existentia quidem generaliter sumitur, vt sensus sit omnem essentiam habere aliquam existentiam: subsistẽtiam vero pro ea tantum qua aliquid ita habet esse independens à toto & à subiecto, vt non sit etiam pars aut forma, vel quasi forma alicuius (quæ erat extrema subsistentiæ significatio) quo pacto subsistentia vsurpata est à Patribus, vt diuinas personas ab essentia distinguerent. hoc. n. pacto subsistentia non est actus naturæ humanæ, aut etiam diuinæ, sed solius suppositi, siue creatum illud sit, siue increatum: cum interim quælibet natura suam habeat existentiam, diuina quidem perfectam & omnino independentẽ, humana autem & quælibet alia creata, vt à supposito distinguitur, imperfectam & dependentem ab existentia suppositi, proprij quidem naturaliter, alieni vero (quod solum diuinum videtur esse posse) supernaturaliter.

Existentia vt sit actus essentiæ.

Naturam creatam à proprio supposito naturaliter, ab alieno diuino tantũ supernaturaliter existentiam suam habere dependentem.

Eodem modo respondendum est ad quartum ac postremum argumentum. Subsistentia enim omnino particularis & determinata, non est subsistentia naturæ & suppositi quam extrema subsistentiæ significatione explicauimus. de qua vt non erat dubium, ita nec quæstio vlla.

Denique quod Patres, & publico consensu in Conciliis, & priuato iudicio in libris editis, tres tantum faciunt subsistentias in diuinis, easque personales, nihil approbatæ à nobis sententiæ aduersatur: cum subsistentiam in materia diuinæ incarnationis, dispensationisve vt appellant eodem modo, id est, pro omnino particulari, determinataque accipiant. Eius enim subsistentiæ vsurpatio, mirum in modum eis vtilis erat ad hæreticorum errores in ea materia confutandos.

Cur Patres tres tantum faciant in diuinis subsistentias.

Non idem esse suppositum & primam substantiam, nisi in creaturis.

SECTIO X.

Quid Arist. errando dixisset.

His disputatis aliter respondendum est ad priorem præcipuæ quæstionis partem, quam Arist. respondisset. Ille enim quia non nouit mysterium Trinitatis, plane dixisset, nullum esse discrimen inter suppositum & primam substantiam, Deumque vt est prima substantia, atque adeo inter omnes primas hoc nomine dignissima, ita quoque esse suppositum. Re tamen vera dicendum, non idem esse suppositum atque primam substantiam, nisi in creaturis. Atque in diuinis non idem esse ex iis, quæ discussa sunt, hac ipsa q. sect. 1. manifestum est. Ostendimus enim Deum siue diuinam essentiam, ita esse primam substantiam, vt non sit suppositum: contraq; diuinas personas ita esse plura supposita, vt non sint dicendæ (saltem absolute ac simpliciter) plures primæ substantiæ, sed vnica. In rebus autem creatis ex eo perspicuum est hæc non distingui, quia omnis substantia completa, finita & incommunicabilis, quæ est ratio suppositi creati) est prima substantia prædicamentalis, & vicissim omnis prima substantia prædicamentalis, est singularis completa, finita, & incommunicabilis, vt inductione patere potest.

Non idem esse suppositum & primam substantiam nisi in creaturis.

Argumenta contra propositam veritatem. Primum.

Sunt tamen nonnulla, quæ in rebus creatis huic veritati obstare videantur. Vnũ est, quod substantiæ abstractæ singulares, vt hæc humanitas & illa, videntur esse primæ substantiæ: tum quia sunt substantiæ finitæ & completæ, quæ nec in subiecto inhæsionis vllo sunt nec de subiecto vllo prædicationis dicuntur: tum etiam, quia sunt per seipsæ & non reductitie in prædicamento substantiæ, necessario videntur esse primæ, & tamen constat ex iis, quæ dicta sunt, eas non esse supposita, cum sint communicabiles per modũ formarum, vt ex mysterio diuinæ incarnationis intelligitur.

Alterum est, quod suppositum creatum addit aliquid naturæ singulari distinctum ab illa ex natura rei, vt ex eodem mysterio colligitur prima autem quælibet substantia, nihil tale videtur addere naturæ singulari, cum nõ distinguantur ab ea, nisi vt concretum ab abstracto, quæ sola operatione intellectus dicũtur distingui.

Tertium est huiusmodi: Si Deus primo & immediate, hoc est, vt est communis tribus diuinis suppositis, assumeret hanc humanitatem ad suam subsistentiam, tribus etiam personis communem: sane hic homo quod esset eis concretum, ita esset prima substantia, vt tamen non esset suppositum, esset enim substantia completa, quæ nec in subiecto inhæsionis esset, nec de subiecto prædicationis diceretur, ad quod nimirum per differentiam diuidentem & multiplicantem esset contracta: & tamen cum foret tribus diuinis suppositis communicabilis atque adeo communicata substantia (essent enim tres diuinæ personæ ratione illius, etsi non tres homines, tamen tres habentes eandem humanitatem, & vnus atque idem homo) suppositum dici non posset. Non recte igitur dictum est, idem esse in creaturis suppositum, atque primam substantiam. Vide Caiet. ad cap. 3 & 7. libri de Ente & essent. Et Scot. quæstio. 11. in Prædicam. His argumentis quæ non minimas difficultates continent, hoc modo respondendum est.

Soluuntur hæc argumenta.

Singulares substantiæ creatæ in abstracto sumptæ cur non sint primæ substantiæ.

Ad primum, substantias singulares creatas in abstracto sumptas, cum non primo & principaliter & maxime substantiæ sint, (qua periphrasi Aristoteles nomen primarum substantiarum cap. de substant a explicauit) non dicendas esse primas substantias: neque obstare, quod sæpe dicantur completæ, & per se ad prædicamentum substantię pertinentes, vt primę dici debeant, quia non sunt secundę. Nam etsi dicuntur completę inter abstractas substantias, tamen nec simpliciter & absolute completę sunt, cum non per se omnino subsistant, nec de sic subsistentibus tanquam genera aut species dicantur. Etsi etiam per se pertinent ad prędicamentum substantię: quemadmodum & concreta accidentium ad accidentium prędicamenta, non tamen per se primo pertinent, quia non sumuntur vt subsistentes, quemadmodum è contrario accidentium concreta non per se primo collocantur in prędicamentis accidentium, quia spectantur vt subsistentia propter connotationem subiecti subsistentis. At in diuisione substãtiarum, quę fit in primas & secundas substantias, intelligendę sunt nomine substantiarum substantię per se primo positę in prędicamẽto substantię, nempe substantię completę, spectatę vt per se subsistentes, siue per se omnino, siue per sua inferiora.

Pertinent quidem per se ad prædicamentum, non tamen per se primo.

Diuisio substantiarũ in primas & secundas explicatur.

Ad secundum dicendum, primam substantiam, vt in prima substantia est, creatam que & increatam complectitur, etsi nullam addit entitatem naturæ singulari abstractæ: tamen, si creata sit, addere aliquid in nomine primæ substantiæ formaliter inclusum, & à natura abstracta ex natura rei distinctum, ratione cuius ei conueniat, vt per se omnino subsistat. Quod vt melius intelligat aduerte aliam esse rationem concretorum in accidentibus, & secundis substantiis, aliam in primis substantiis creatis, id quod ex modo significandi nominum colligi potest.

Prima substantia creata quid addat naturæ singulari abstractæ.

Discrimen notandum circa concreta primarũ substantiarum & accidentium.

Omnia

Omnia enim concreta accidentium vocabula, & nomina secundarum substantiarũ (quæ semper cõcreta sunt) innuunt aliquid, cui insit, aut quasi insit formale significatum: concreta quidem accidentium subiectum inhæsionis, aut quasi inhæsionis, vt patet in albo & locato: nomina autem secundarum substantiarum primam aliquam substantiam, vnde & pro eisdem accipiuntur, supponuntve. Nam si dicas album disputat, album sumetur pro re affecta albedine, & homo pro aliquo singulari homine. Nomina vero primarum, quæ omnia etiam in rebus creatis concreta sunt, nullum innuunt subiectum, siue cui inhæreant, aut quasi inhæreant formalia eius significata, siue de quo ipsa prædicentur, vt de inferiori. quod non solum patet ex ipsa primæ substantiæ definitione, sed etiam ex eo probari potest, quia alioqui daretur progressus infinitus in numerandis subiectis: vnde ad res ipsas progrediendo satis apparet, aliam esse rationem concretionis in secundis substantiis & accidentibus, aliam in primis substantiis. Illa enim non sunt formaliter ea, pro quibus concreta ipsorum nomina sumuntur, hæc autem maxime.

Solutio secundi argumenti.

Ad argumentum igitur dicendum, etsi prima substantia in creaturis distinguitur à natura singulari, vt concretum ab abstracto, tamen aliquid addere naturę singulari distinctum ab illa ex natura rei, vnde habeat, vt ex se omnino subsistat. Quod autem dici solet, concreta & abstracta sola operatione intellectus distingui, in cæteris præterquam in primis substantiis creatis, intelligendum est, vt patet ex dictis.

Concreta ab abstractis quomodo distinguantur.

Ad tertium dicito, totum discursum esse bonum, sed tamen nihil eo colligi contra ea quæ à nobis dicta sunt. neque enim is homo qui resultaret ex assumpta natura humana ad subsistentiam diuinam tribus diuinis personis communem creatura dici posset, quemadmodum neque homo, qui resultauit ex incarnatione diuini Verbi. vt enim homo sit creatura, oportet vt finitam & dependentem habeat subsistentiam, qualis non esset subsistentia illius hominis, quia non humana foret, sed diuina. Itaque vt non dicimus eum hominem, qui est Christus, esse creaturam, sed creatorem, quia subsistentia eius est diuina personalis, ita neque homo is cuius humanitas ad communem subsistentiam diuinam assumpta esset, quia eius subsistentia esset diuina essentialis. Esset igitur homo ille prima substantia, quia per se omnino subsisteret; nec subsistentiam suam mendicaret ab aliquo cuius pars esset aut forma vel quasi forma, neque esset suppositum, quia esset commune quippiam tribus diuinis personis per modum formæ, quia daret illis esse hominis, atque adeo vnius & eiusdem hominis. Verum ex his duobus pronunciatis inferri nõ potest, non idem esse in creaturis suppositum & primam substantiam, siquidem homo subsistens diuina subsistentia creatus dici nequit.

Vt homo sit creatura quid sibi velit.

Christum non esse creaturam sed creatorem.

Cur arg. nihil contra propositam veritatem concludat.

Quæ vt melius intelligas, aduerte, in rebus quidem creatis per idem formaliter aliquem esse primam substantiam & suppositũ, nempe per illud ipsum, quod suppositum addit naturæ singulari in abstracto considerata, quicquid tandem id sit. Nam per illud idẽ fit creatura independenter subsistens, per quod fit incommunicabilis, & vice versa: independenter inquam, independentia partis à toto, aut formæ, vel quasi formæ à subiecto, vel quasi subiecto etiam prædicationis, quæ independentia est propria primarum substantiarum. At in creatis aliud est (si non formaliter, certe virtualiter & ratione) id per quod aliquid est independenter subsistens & communicabile. Nam siue Deus, siue homo subsistens diuina subsistentia ratione ipsius diuinæ essentiæ, independenter subsistit, & tamen nec Deus, nec homo diuina subsistentia subsistens, est incommunicabilis ratione ipsius diuinæ essentiæ formaliter, sed ratione diuinæ personalitatis, virtualiter nostroque intelligendi modo adiunctæ. Quæ differentia inter res creatas, & increatas, seu potius increatam, ex finitate creatarum & infinitatẽ increatæ essentiæ sumitur. Nam creatæ essentiæ cum propter limitationem suam seipsas pluribus communicare nequeant, vnum tantum singulæ ex se sibi vendicant suppositum, & aliunde quasi expectant, vt pluribus se possint communicare, nempe ab ipsa diuina subsistentia, si ad illam assumantur. At increata essentia, cum sit illimitata, non est ad vnum tantum suppositum suapte natura addicta, sed est plurium suppositorum quasi fœcunda. Vnde si eius communis subsistentia alicui creatæ naturæ communicetur, suam quoque communicabilitatem ei impertiet, vt licet illa ex se, finita & limitata sit, pluribus tamen suppositis efficiatur communis.

Doctrina notanda de supposito & prima substantia in rebus creatis & increatis.

Vnde collige, in diuinis quidẽ, & in communi etiam aliam esse rationem primæ substantiæ, aliam suppositi, at restricte & limitate in rebus creatis vnam & eandem esse vtriusque definitionem.

Concluditur eandem esse definitionem suppositi & primæ substantia in rebus creatis non tamen in Deo.

Est & aliud argumentum, quo non idem videantur esse in rebus creatis prima substantia & suppositum, quia nimirum qualibet

Obiectio.

bet prima substantia videtur constitui ex sola specie aliqua infima substantiæ cōpletæ, & differentia indiuiduante addita, vt hic homo & specie humana & hac hæcceitate: cum interim substantia sic constituta indigeat vlteriori additamenuo, quo sit incommunicabilis.

Solutio. Differentiā indiuiduam primæ substantia duob. modis spectari posse.

Sed huic argumento respondendum est, differentiam indiuiduantem, quæ semper in concreto sumenda est, duobus modis considerari posse: vno, vt additur speciei infimæ B substantiæ, completæ, in abstracto sumptæ, eamque contrahit ad naturam singularē abstractam: altero, vt additur eiusmodi speciei in concreto acceptæ, eamque contrahit ad singulare concretum. Si ergo illa posteriori modo spectetur, non priori: fatemur primam substantiam constitui ex sola natura specifica & differentia indiuiduante addita: sed negamus opus esse additamento vllo vlteriori, C quo substantia sic constituta sit incommunicabilis: differentia enim indiuiduans, vt additur concreto specifico substantiæ specialissimo, includit formaliter additamentum illud, quod quidem additamentum, si creatum sit (de quo loquimur) reddit substātiam non solum omnino per se subsistentem, sed etiam incommunicabilem. Quanquam si est increatum, nempe si est substantia aliqua diuina ad quam creata natura assumatur, non necesse est: vt reddat substantiam incommunica- D bilem. Nam, si est subsistentia personalis, vt subsistentia Verbi diuini, reddit quidem substantiam, & omnino per se subsistentem, & incommunicabilem, verum si esset essentialis, redderet substantiā per se omnino subsistentem; sed non incommunicabilem, vt patet ex dictis. Hinc collige e. si eadem est differentia indiuiduans qua in creatis constituitur hæc humanitas, & hic homo: tamen eam vt constituit hanc humanitatem esse carente E termino sine additamento vltimo in genere substantiæ, vt autem constituit hunc hominē esse terminatam, formaliterq; includere eiusmodi additamentum.

Differentia indiuiduans concreta & abstracta substantia prima non eodem modo se habet.

Obiectio.

Quod si quis vrgeat, ergo differentias indiuiduantes, quæ constituunt primas substātias creatas non esse simpliciter simplices, sed compositas ex simplicibus & eiusmodi additamentis, & (quod longe durissimum videtur) differentiam indiuiduantem constitutiuam huius hominis qui est Christus, quem hominem fatemur esse primam substantiam increatam, constitui ex simplici differentia indiuiduante humanitatis Christi & additamēto seu termino personalitatis increatæ; hoc modo respondendum est. Additamentum quod cum natura singulari creata suppositū A constituit, non facere cum natura supposita compositionem, quia non habet rationem partis, sed puri termini, vt ex sequenti disputatione patebit, in qua iam necesse est quærere quid tandem sit illud, quod suppositum addit naturæ.

Dilutio.

Quidnam sit illud, quod suppositum addit naturæ.

QVÆSTIO VI.

Refutatio primæ opinionis de distinctione suppositi à natura.

SECTIO I.

Quatuor esse circa hanc q. sententias. Suppositum creatum ratione solum à natura distingui.

IN hac quæstione quatuor extant celebriores Theologorum opiniones, ex quibus prima se offert Henrici Gandauensis, quodlib. 4. q. 4. Durandi, 1. distinct. 34. q. 1. & quorundam Nominalium, quia suppositum creatum solo concipiendi ac significandi modo à natura distinguunt, vt nimirum eadem singularis natura dicatur suppositum, quatenus concipitur ac significatur vt habens, natura autem, quatenus concipitur ac significatur vt D habita. Itaque putant non aliud esse discrimē inter Socratem & singularem naturam Socratis, quam inter hominem communem, & humanitatem communem, quæ sola operatione intellectus distinguuntur, vt paulo ante diximus. Eorum ratio præcipua est, quod in accidentibus concretum & abstractum, solo concipiendi verbo distinguuntur, ergo & in substantiis.

Hæc tamē opinio merito à Doctorib. reiicitur. Nam iuxta eam, primum quidem vix E intelligi potest, quo pacto verbum diuinum naturam humanam assumpserit, nec tamen assumpserit suppositum humanum, siue personam humanam, vt sacra Concilia definiūt. Vide Concil Ephe. c. 1. & Chalced. act 1 Aug. de fide ad Petrum c. 2. tom. 3.

Reiicitur 1. sentent.

Deinde, non in diuinis tantum, sed in rebus etiam creatis idem esset suppositum & natura, & omnino id, quod est, & quo est. F cum tamen Patres (in quibus sunt Hilarius libro octauo, de Trinitate, August. 11. libro de ciuitate Dei, 10. quos refert Magist in 1. dist. 8 Bern. ser. 80. Cant. ex Concilio Rhemensi) ac veteres etiam Scholastici asserant in diuinis quidem hæc idem esse, non item in rebus creatis. Nec satis est, quod Durandus

Solutio Durandi

randi cur- titur.

randum ait, propterea suppositum & naturam in creaturis dici à veteribus nō esse idem, quia in omni supposito creato dantur aliqua accidentia, quę simul cum natura non sunt idem, quod natura sola; suppositum enim non est aggregatum aliquid ex substantia & accidētibus: sed mera substantia. Nec Patres nomine suppositi naturam cum accidentibus intellexerunt, quanquam nonnunquam suppositum creatum per accidentia declarabāt; alioqui nihil fuisset apud illos difficultatis in hac quæstione cum luce clarius sit non idem esse naturam substantiæ simul cum accidentibus, atque naturam solam. Itaque quæstio erat, num suppositum creatum, vt in prædicamento substantiæ spectatur idem esset atq; natura singularis, cuius illi negatiuam partē propter mysterium incarnationis vbique docuerint.

Patres exponuntur.

Refutatio secunda.

Sectio II.

Secunda opinio est Scoti 3 Sentent. d. 1. q. 1. art. 3 & distinct. 6. quæst. 1. & quodl. 19. art. 3. dicentis suppositum creatum non addere naturæ singulari, nisi negationem duplicis dependentiæ, actualis nimirum, & aptitudinalis: tum partis à toto per se, tum etiam naturæ ab alieno supposito, seu quod idem est, ab alio per se sustinente, proinde nec formam Socratis, dum existit in corpore, esse suppositum, quia pendet a Socrate tanquā actu pars illius, nec etiam cum est à corpore separata, quia est apta, vt sit pars Socratis: neque item natura humana Christi, quia etsi non habet aptitudinem, seu naturalem propensionem (sic enim interpretatur Scotus aptitudinem) vt sit in alieno supposito (alioqui violenter quiesceret) in proprio tamen actu est in aliquo supposito, tāquam natura in eo cuius est natura: habet enim modo Verbum diuinum duplicem naturam, vnam diuinam secūdum quam subsistit vt Deus, alteram humanam secundum quam subsistit vt homo. quia vero humanitas Socratis, nec actu, nec aptitudine est pars, aut natura alicuius suppositi, sed sola potentia obedientiali potest esse natura suppositi diuini, colligit Scotus humanitatem Socratis cum vtraque negatione esse suppositum, atque ita etiam habere in cæteris substātiis creatis singularibus, atque completis, quas præterquam in humanitate Christi: proinde suppositum creatum non distingui à propria natura singulari, nisi naturam cum huiusmodi negationibus à se ipsa sola. Quā eandem sententiam secuti sunt Bassol. in 3. distinctio. 1. quæst. 2. Aureol. apud Capr. in 3. distinct. 5. quæstio. 3. Maior. in 3. distinctio. 1. q. 21. Gabr. & alii Nominales ibi. dist. 1. quanquam hi aliquando aliter eam explicare videantur.

Scoti opinio de negatione duplicis dependentiæ, quam formaliter dicit suppositum, explicatur.

Scoti opinionem etiam Nominalib. placuisse.

Sed neque huiusmodi sententia probanda est. Primum, quia si vera esset, cum fides Catholica doceat in Synodo Ephesina ex persona Felicis Papæ; & in Chalcedonensi actione prima dum Nicenæ Synodi fides legitur in quadam decretali, Verbum diuinum assumpsisse naturam humanam, nec tamen assumpsisse hominem ratio huius pronunciati esset, quia ita assumpsit naturam, vt non assumpserit negationes, quibus suppositum, Scoti sententia, completur, quæ ratio indigna videtur, quæ à Theologo afferatur.

Improbatur Scoti opin.

Deinde quia vix exponi posset non modo illud Innocentii I. *Verbum consumpsisse personam hominis*, hoc est, impediuisse complemētum Personæ humanæ, quod vocant Personalitatem, sed etiam id quod omnes Theologi dicunt, *Verbum diuinum in incarnatione suppleuisse personalitatem humanam*. esset enim sensus quod impediuerit, ac suppleuerit negationes, quod quam sit absonum, nemo non viderit.

Verbum cōsumpsisse personam hominis quid sit.

Tertio, hac ratione, humanitas assumpta à Verbo non personatur, vt ita dicam, in Christo per aliquid negatiuum, sed per ipsam Personalitatem diuini Verbi, quæ est Positiua: ergo nec humanitas Socratis Personatur in Socrate per aliquid negatiuum, sed positiuum. Personalitas enim creata imitatur increatam. Nec refert, quod personalitas increata sit relatiua, creata autem absoluta, siquidē ex infinitate diuinæ perfectionis prouenit, vt Personalitas in diuinis non possit esse absoluta. Quo fit, vt nihil obstet imitationi, quod creata sit absoluta: obstaret autem plurimum si esset negatiua, negatio enim cū sit non ens, non potest vere imitari naturam entis.

Quarto, quia omnia supposita creata sunt primæ substantiæ, vt dictum est q. superiori: primæ autem substantiæ, cum sint substantię: atque adeo præcipuæ substantiæ, non includunt in sua constitutione negationem vllam. Cum ergo Scotus ita credat supposita creata addere naturæ singulari negationes illas, vt existimet pertinere ad constitutionē suppositi (vt perspicuum videtur tum ex loco citato, cum ait, *naturam personari formaliter per duplicem negationem prædictam*, tum ex primo sentent. distinct. 23. vbi late id innuit, idemq; ingenue fatetur Ioan. Bassol. 1. d. 1. q. 1. eius

eius discipulus) efficitur, vt eius opinio non A sit probanda.

Suppositum in creaturis esse perfectius natura singulari.

Quinto, quia suppositum in creaturis est perfectius natura singulari, comparatur enim ad naturam singularem, vt omnino per se subsistens ad id, quod nō per se omnino subsistit. cum ergo natura singularis addat naturæ communi aliquid positiuum, vtpote differentiam indiuiduantem, consequens est, vt suppositum addat naturæ singulari aliquid positiuum.

B Sexto, quia cum suppositum sit ex se incōmunicabile: natura autem communicabilis, vt supra dictum est, aliquid positiuum dandū est in supposito, & non in natura, in quo positiuo incommunicabilitas suppositi fundamentum nullum aliud esse potest, nisi fundamentum aliquod positiuum, quod suppositum addat naturæ.

C Huic argumento respondet Scotus, tum demum necesse esse, vt negatio conueniat per aliquid positiuū, cum illa includit repugnantiam, quo pacto negatio diuisionis in inferiora, conuenit indiuiduis: ideo enim indiuiduum addit naturæ vniuersali aliquid positiuum, quia nulla potestate fieri potest, vt indiuiduum diuidatur in plura inferiora. At negationem duplicis illius dependentiæ, quæ suppositum complet, & si cernitur in suppositis diuinis cum repugnantia (neque enim diuinū suppositum alii supposito communicari potest) non tamē cerni cum repugnantia in suppositis creatis. Nihil enim creatum, inquit, dari potest, cui repugnet communicari supposito diuino. Quare non opus esse, vt incōmunicabilitas suppositi creati fundetur in aliquo positiuo, quemadmodum, quia non repugnat superficiei esse albam, non est necesse, vt quandocunque illa non est alba, conueniat ei negatio albi per aliquid positiuum, vt si detur superficies sine vllo colore, quod diuina virtute fieri potest.

D Hæc tamen solutio etsi ingeniose ponit fundamentum respōsionis, non recte tamen illud accommodat instituto. Nam si suppositum creatum constat ex natura singulari & negationibus, quas addit naturæ singulari, implicat contradictionem, quod communicetur supposito diuino, data enim tali communicatione, iam natura singularis esset actu communicata & non communicata. Si vero non constat ex talibus negationibus, sed est sola natura singularis, habens adiunctas eiusmodi negationes quasi conditiones, sine quibus non esset suppositum, iam vere ac formaliter hic homo esset hæc humanitas, nec distinguerentur per se & formaliter in creaturis suppositum & natura, sed tantum per accidens, quod ille minime vult. Accedit id, quod maxime aduertere debuit Scotus in huiusmodi solutione, suppositum quatenus suppositum est, non modo in diuinis, sed etiam in rebus creatis vendicare sibi rationem incommunicabilis, omnino etiam per potentiam inobedientialem, quocunq; modo illud ponatur distingui à natura singulari. Nam, si aliquod suppositum communicabile est diuino supposito, ergo & assumptibile ad subsistentiam diuinam, quod tota Theologorum Schola negat, neque id tātum spectata potentia naturali, sed etiam obedientiali, vt luce clarius est. Nec vero id tantum omnes dicunt, sed etiam ex eo probant, quia si esset assumptibile, ergo posset post assumptionem habere propriam subsistentiam, quod repugnat rationi rei assumptæ.

Suppositum in rebus creatis, etiam secundum potentiam obedientialē, esse incommunicabile.

Ita patet, non esse probandam sententiam Scoti in 3. dist. 1. q. 1. de addito negatiuo, quā expositor eius Lychetus adeo absurdam putauit, vt videatur maluisse ineptus expositor haberi, quam suo auctori improbabilem opinionem adscribere Itaque etsi de re ipsa recte sentit Lichetus, non tamen recte Scotum interpretatus est. Quanquam enim Scotus in 1 dist. 2. 3. q vnica, & in 3. distinct. 6. quæst. 1. & quodlib. 19. art. 3. ait, duas esse vias probabiles in hac quæstione, vnam de addito positiuo, alteram de negatiuo: adeo tamen perspicue in posteriorem partem inclinauit, vt aperte pugnet cum eius sententia siue Lychetus siue quicunque alius ei priorem attribuat, præsertim cum sæpe alibi posteriorem perspicue amplectatur.

Lychetus à Scoto hac in re discedit.

Refutatio tertia sententia.

SECTIO III.

E Tertia opinio est Capr. in 3. Sen. dist. 5 q. 3. art. 3 ad 1. contra secundam conclus. & ad tertium Aureoli: vbi reiectis tribus quibusdam modis, quibus suppositum creatum dici potest addere aliquod positiuum naturæ singulari, amplectitur quartum, quod ait addere subsistentiam, siue existentiam, non qua aliquid existit quocūq; modo, sed qua per se, seu separatim, seu incommunicabiliter existit, quæ tria apud illum idem omnino valet.

Tertia de supposito opinio Capr. dicentis addere subsistētiam per modum connotantis.

F Subdit autem, suppositum non ita addere subsistentiam naturæ singulari, vt ea includatur in supposito tanquam pars, sed ita, vt connotetur ac in obliquo significetur nomine suppositi. quod alii sic explicant, vt dicant, suppositum creatum iuxta Capreoli sententiam addere naturæ singulari subsistētiam, non tamen vt aliquid sibi intrinsecum: sed

sed vt conditionem, sine qua non est suppositum: quam sententiam Capreolus credit esse D. Th. multis in locis. Vnde, quia sanctus doctor. 2. con. gen. c. 52. & de ente & essent. c. 5. & in tra. de formis, existimat, existẽtiam in creaturis distingui reali er à re, cuius est existentia, non mirum est, si addat etiam 3. p. q. 2 ar. 2 & 1. p. q. 3. ar. 2. q. 3. ar. 3 suppositum in creaturis, distingui realiter à natura. id enim propter connotatam eiusmodi existentiam siue subsistentiam verum erit. B

Sed neq; huiusmodi sententia placet. Primum, quia si discrimen naturæ, & suppositi ad solam vocabulorum cõnotationem reducitur aut ad cõditionem, sine quã natura non est suppositum, non video quid aliud intersit inter hanc & primam opinionem, nisi quod prima admittit connotationem accidẽtium, hæc autem solius existentiæ per se.

Substantia cur definiatur ens per se existens.

Deinde hac ratione. Adamus cum non existit, etiam quatenus non existit, est suppositũ: C ac persona, & non est natura: non est igitur necessaria existentia connotata aut adiuncta per modum conditionis sine qua non, vt suppositum distinguatur à natura.

Tertio, quia vt substantia in communi, non ideo dicitur ens per se existens, id est, non existens in subiecto inhæsionis, qa significet formaliter aut connotet existentiam per se, sed quia est entitas quædam, cui conuenit eiusmodi existentia: ita par est, vt prima substan- D tia nõ ideo dicatur ens omnino per se, id est, existens non in alio subiecto siue inhæsionis, siue prędicationis, quia significet formaliter, aut connotet talem existentiam, sed quia sit quędam entitas, cui talis existẽtia debeatur. Ita D. Thom. 1. con. gen. c. 25 & ibid. Ferrar. ex Auicenna.

Ex D. Thoma fundamentis vehemens ratio aduersus Capr. Verbum diuinum non refertur ad Virginem relatione reali.

Quarto, quia apud D. Thom. 3 p. q. 17. a. 2. subiectum existentię substãtialis creatę non est natura ipsa, sed suppositum. ex hoc enim fundamẽto collegit ille naturam humanam E in Christo non habere existentiam creatam, sed increatam & diuinam, quia non est suppositum, sed existit per existentiam diuini suppositi Item 3. p. q 35. ar. 5. & quodl. 1. ar. 2. & aliis in locis, verbum diuinum non referri ad beatam virginem relatione reali, quia, *filiatio realis*, vt ait, *exigit suppositum quod habeat existentiam realem datam à matre.* Si ergo suppositum creatum est subiectum existentiæ realis, non autem natura, certe prius naturæ or- F dine dãda est distinctio inter naturam & suppositum in prædicamento substantię quam suppositum habeat existentiam: quo fit, vt talis distinctio non sit reuocanda ad connotationem existentiæ, aut ad conditionem sine qua natura non est suppositum, sed ad aliquid prius. Atque hæc ratio non mediocrem vim apud Thomistas habere debet.

Postremo, quia existentia in creaturis supponit naturæ ordine id, quod existit, in Deo autem nostro intelligendi modo, existentia incommunicabilis, vt incommunicabilis est supponit saltem nostro intelligendi modo aliquid incommunicabile, cui primo conueniat: natura autem non est incommunicabilis, sed suppositum, igitur prius suppositum distinguitur à natura nostro saltem intelligendi modo, quam vlla habeatur ratio incommunicabilis existentię. Ita patet hanc opinionem nec probandam esse, nec D. Tho. adscribendam.

Quarta sententia, & quatenus probanda est.

SECTIO IV.

Quarta opinio Caietani & aliorũ dicentium, suppositum addere singulari materia entitatem intrinsecam.

QVarta opinio est Caietani 3. p q. 4. art. 2 & aliorũ quorundam non modo recentiorum Scholasticorum, sed etiam veterum, in quib. est Ferrar. 4. con gen. c. 4 2. Eam enim ex aliis se antiquiorib. retulerat Scotus in 3. d. 1. q. 1. tãquam probabilem, quã deinde etiam alij, vt Argẽtinas 3. d. 6. q ar. 1. ante Caietanum secuti sunt. sed quia Caiet. eã magis illustrauit: non omnino ab re apud quosdã quasi auctor illius habetur. Is enim in comm. 3. partis D. Tho. 3. p. q. 17. art. 2. & q. 35. ar. 35. fuse admodum nititur ostendere, suppositum creatum addere naturę singulari aliquam entitatem intrinsecam pertinentem ad prędicamentum substantiæ, & re ipsa à natura diuersam, asseritq; eam sententiam esse Diui Th. tum quia D. Thomas affirmat suppositum esse proprium subiectum existentiæ & filiationis, naturam autem minime, vt modo retulimus: tum, quia 3. p. q. 2. ar. 1. docet, ex anima & corpore constitui in nobis duplicem vnitatem, vnam naturæ, alteram personę. vnde sequitur, ex eisdẽ constitui duplicem entitatem, naturæ nimirum, & suppositi, quas eiusdem vnitates consequantur: tum etiam, quia 3. p. q. 4. ad tertium, & 4 lib. con. gen. c. 43. asserit, si natura aliqua intellectualis in propria persona existens ad subsistentiam personæ diuinę assumeretur, fore, vt propria illius personalitas destrueretur, & persona propria corrumperetur. quod nõ dixisset, nisi sibi persuasisset suppositum addere naturæ singulari aliquam entitatem intrinsecam substantialem, & realiter à natura diuersam.

Quo exẽplo Caiet. sententiam suam explicet.

Quo autem modo se habeat illud additum ad naturam, declarat Caietan. exemplo puncti terminantis lineam, & diuisionis substantiarum homogenearum, siue similiarium. Vt enim punctus qui terminat lineam, non est

pars lineæ, nec eius forma, aut alio modo causa, sed solum terminus: ita additum illud (quod quidem in suppositis naturæ intellectualis dicitur personalitas, in aliis autem nomine caret) est solum terminus naturæ singularis, & nullo modo causa. Terminus quidē, quia natura singularis est interminata sine illo addito, quo pacto natura humana assumpta à verbo, vt quidem fuit terminus à quo assumptionis fuit interminata, & accepit terminum ex vnione ad verbum diuinum, cuius personalitas, quæ ab æterno erat terminus naturæ diuinæ in Filio, cœpit esse terminus naturæ assumptæ in eodem: nullo autem modo causa: quia si terminare naturam assumptam esset aliquid causare, cum omnis causandi ratio, quæ in Deo reperitur, toti Trinitati communis sit, Pater etiam & Spiritus S. naturam humanam assumpsissent. Videmus etiam ex substantiis homogeneis, vt ex aqua, ligno, & similibus, sola diuisione fieri multa supposita, quæ diuisio hoc tātum tribuit partibus earum substantiarum, vt habeant actu nouam terminationem, quam in toto non habebant, nisi potentia, quod euidenti argumento est, id quod suppositum addit naturæ singulari esse merum illius terminum. Quod autem hoc ipsum senserit D. Thomas distin. 5. q. 3. ar. 3. de pura terminatione, suadet Caietanus ex scriptis illius in tertium sent. addi distinctionem 15. vbi ait, *Id quod assumitur, trahitur ad aliquid completius, ipsum incompletum existens, idque esse contra rationem personæ, quæ maxime completionem importat*: quæ verba D. Th. primum significant naturam singularem absque personalitate esse incompletam. Deinde compleri personalitate quasi termino vltimo, siquidem termini vltimi est, non vlterius terminari.

Exemplum aliud.

Vt ex D. Th. sententiam suam confirmet Caiet.

Hæc sententia in eo, quod asserit suppositum addere naturę singulari aliquid ab ea realiter distinctum, nobis non probatur iuxta ea, quæ ad caput sextum de distinctione reali diximus, nec fundamenta ex D. Thoma desumpta. realem distinctionem inter illa esse concludunt, nisi realis distinctionis nomine intelligatur sola distinctio ex natura rei. quod Caietanus minime vult. Data enim hac distinctione inter personalitatem & naturam personatam, & omnino inter suppositalitatem, vt ita loquar, & suppositum, adhuc illud verum esse potest, quod D. Thomas ait. Nam, non esse subiectum seu filiationis, seu existentiæ, sed suppositum, & ex anima & corpore constitui duplicem entitatem, vnam naturæ, alteram suppositi, ac denique corruptam iri personam creatam in rerum natura existentem, si eius natura ad subsistentiam diuinæ personæ assumeretur. Satis est enim distinctio ex natura rei inter suppositalitatem & suppositum, vt hæc omnia dici possint, quemadmodum, etsi species & indiuidua, & omnino superiora & inferiora non distinguuntur, vt res à rebus, dicimus tamen non species, sed indiuidua esse subiecta per se accidentium communium. Itemque ex materia & forma constitui non modo entitates superiorum, sed etiam inferiorum: ac demum dicimus, alias figuras corporum corrumpi, alias generari, cum alia corpora in alia transformantur, tametsi figurę non sint res distinctę ab ipsis corporum quantitatibus.

Quatenus Caietani sententia minus sit probabilis.

Quatenus vero Caietanus sentit suppositalitates esse positiua quædam sub existentia suppositorum latentia, quę sint puri termini naturarum, quę suppositatę sunt, sine quibus illę saltem naturaliter existere nō possint, eius sententia & vera nobis videtur, & omnino probanda. Sed quid tandem sit illud positiuū, substantiane formaliter, aut purus aliquis modus essendi substantię, operępretium est disquirere Nam, quod non sit accidens, aut purus essendi modus accidentis, ex refutatione propositarum opinionum perspicuum relinquitur.

Quatenus probabilis & omnino tenenda.

Quid sit illud positiuū quod suppositum supra naturam addit.

Ægidius quidem Romanus in tractatu de compositione Angelorum, quęst. 5. ait, esse modum essendi, quem natura consequitur ex eo, quod ipsi esse coniungitur, quod recte dictum est. Natura enim creata & completa, etsi contingenter coniungitur cum suo esse existentię, tamen quatenus cum eo coniungitur, siue per generationē id fiat, siue per creationem, semper consequitur modum essendi per se, cum actiones quibus aliquid per se fit, ad aliquid per se existens terminari debeant, vt patet ex libr. 1. ac proinde ad aliquid habens modum essendi sub existentia latentem, cui illa debeatur, qui modus essendi in naturis finitis & completis, complet ac perficit rationem suppositi.

Ægidio Romano videri esse modum essendi.

Num autem ille sit entitas substantialis, an vero purus essendi modus, & qui rationem entitatis nullam habeat, sed modi essendi tantum, qualem nos existentiam ipsam superiori libro cap. 1 q. 5. sectio 2. & alibi, esse diximus, non satis constat, quid Ægidius sentiat. Certe Argentinas, qui eum in 3. d. 6. q. 1. art. 1. pro se citat, entitatem quandam esse existimat, neq; aliam potest, quam substantialem incompletam quidem, sed complentem & ad substantię prędicamentum, si finita sit, reductiue pertinentem, vt mittamus personalitates diuinorum suppositorum, quibus etiam naturę creatę diuina virtute supposi-

An eiusmodi modus sit entitas substantialis, an purus essendi modus.

tani

tari possunt. Atq; hoc modo par est sensisse & A D. Thomam, & Ægidium, & quicunq; de re hac recte locuti sunt, nobisq; videtur omnino sentiendum.

Non esse purum essendi modum, probatur.

Nam, quod suppositum non addat naturæ solum aliquem purum essendi modum, hisce argumentis constare videtur. Vno, quia cum suppositum, vt suppositum est, rationem substantiæ sibi vendicet: atque adeo præcipuæ & completæ omnino substantiæ, necesse est, vt id, quod eius rationem complet atque absol B uit, substantiale aliquid sit, & non purus modus substantiæ.

Altero, quia cum modus proprius essendi suppositi sit, vt non solum non pendeat actu, nec potentia ab aliquo tanquam eius pars, aut forma, aut quasi forma: sed neque etiam aliquando esse possit alicuius pars, aut forma, aut quasi forma, isque modus non conueniat naturæ, vt distinguitur à supposito, cum illa sit quasi forma suppositi, necesse est, C vt vel sit modus essendi non purus, sed entitatiuus & substantialis suppositi, vel sequatur aliquid aliud intrinsecum & substantiale supposito, quod in ratione naturæ non contineatur. at nulla necessitas cogit, vt aliquid aliud quæramus, præter ipsum essendi modum, si is ponatur entitatiuus & substantialis. non est igitur additum illud, quod rationem suppositi complet, purus aliquis essendi modus, sed entitatiuus & substantia- D lis.

Tertio, quia cum personalitates increatæ, quas, vt possunt, imitari debent creatæ, non sint puri modi essendi, sed quæque earum sit formaliter entitas, non est cur facere debeamus creatas, puros essendi modos. Neque obiicias isto modo, cum increatæ sint, relatiue colligere etiam oportere, creatas esse relatiuas. nihil enim momenti habet obiectio, cum creatæ possint esse formaliter entitates, E vt ex solutione argumentorum, quæ contra hanc sententiam proponentur, perspicuum fiet: nec tamen possint esse relatiuæ: tum quia relationes creaturarum, cum accidentia sint, non possunt complere rationem vllius substantiæ: tum etiam, quia cum solæ relationes producentis & producti idoneæ esse possint ad personas constituendas, vt patet in diuinis: si personæ creatæ huiusmodi relationib. constituerentur, ac proinde non distinguerentur intrinsecus, nisi quia alia produce- F ret, alia esset producta: omnes haberent eandem numero naturam, quemadmodum diuinæ, quo nihil impossibilius est in creaturis. Quod si personalitates creatæ non sunt puri modi essendi, sed entitates quædam substantiales, ergo nec cœtera suppositorum creatorum complementa.

Obiectio contra rationem positam.

Postremo, quia si essent puri modi essendi, non recte diceremus, suppletam esse personalitatem creatam, quæ debeatur humanitati Christi per diuinam verbi personalitatem: quandoquidem non modus essendi, sed entitas dicitur suppleri per entitatem, veluti in sacra Eucharistia non modus essendi accidentium panis, sed ipsa panis substantia in sustentandis accidentibus suppletur per Deum miraculose eandem sustentantem. Neque item locum haberet illud Innocentij Papæ, *Verbum diuinum consumpsisse personam hominis.* Nam, cum id, quod ad naturam pertinet, non fuerit consumptum, sed personalitas humana, quæ naturæ debebatur, quonam pacto ea dici posset consumpta, si esset purus essendi modus? Consumi enim non dicitur, nisi id, cuius esse penitus tollitur: at puri modi essendi non habent esse siue essentiæ entitatiuæ siue existentiæ: & ideo dicuntur puri modi essendi.

In sacra Eucharistia panis substātia miraculose suppletur.

Possunt igitur suppositorum complementa in creaturis modi essendi vocari, vt à bonis auctoribus appellantur, verum non puri, sed entitatiui, atque adeo substantiales: inter quæ complementa & differentias indiuiduantes hoc interest, quod differentiæ indiuiduantes, cum non sint puri termini naturarum, sed earum partes constitutiuæ, non dicuntur modi essendi, sed entium differentiæ vltimæ. Differentiæ quoque indiuiduantes necessario & intrinsecus conueniunt iis naturis indiuiduis, quarum sunt differentiæ: at complementa suppositorum, etsi conueniunt suppositis necessitate naturali, cum quælibet indiuidui natura suum sibi vēdicet complementum, quod illam naturaliter consequitur: tamen, quia illa impediri possunt: & per diuinam personalitatem suppleri, non dubium est, quin spectata Dei virtute, dicenda sint contingenter conuenire indiuiduis naturis.

Plures essendi modos nō habere esse, siue essentia, siue existētia.

Quid inter suppositorū complemēta & differentias indiuiduans intersit.

Atque hæc suppositorum complementa in creaturis sunt ipsæ subsistentiæ seu rationes subsistendi in tertia Philosophorum significatione superius quæstione quinta huius capitis section. 4. posita, si subsistentiæ nomen sumatur pro modo essendi latente sub existentia omnino per se, non pro ipsa existentia omnino per se. Id quod in causa fuit, vt varie D. Thomas 3. p. q. 2 ar. 2. & q. 4. ar. 2. & Quodlib. articul. 4. ad 2. videatur loquutus de hac re. aliquando enim scribit, subsistentiam in tertia illa significatione esse de ratione constitutiua suppositorum: alias vero esse quasdam suppositorum proprietates. Vtrumque enim vere dicitur, alio & alio

Eadē complemēta in creaturis esse subsistentias, quo pacto intelligendum.

Varia Diui Thomæ loca componuntur.

modo accepto nomine subsistentiæ, nūc pro modo essendi entitatiua & substantiali latente s. b existentia omnino per se, nunc pro ipsa omnino per se existentia. Quod si loquamur de diuinis personalitatibus, vtroq; modo subsistentia est de ratione constitutiua personarum ex natura rei, licet nostro intelligendi modo subsistentia pro existentia personali sit quasi proprietas personalis, eamq; ordinate more nostro concipere possimus post personam constitutam per latentem subsistēdi rationem, quæ est ipsa relatio personalis.

Quomodo subsistentia in diuinis sit de ratione cōstitutiua personarum.

Solutio eorum, quæ contra approbatam sententiam obiiciuntur.

SECTIO V.

SVnt tamen pleraque, quæ labefactare approbatam sententiam videantur. Primum obiicit Scotus in 3 d. 1 quæstione prima, Si ea vera est, verum erit etiam aliquam entitatem dari in homine, quæ nō sit assumpta à Verbo, imo vero, nec possit assumi, ipsam videlicet entitatem personalitatis, quam persona dicitur includere vltra naturam singularem. id vero absurdum esse, tum quia vt Damasc. libro tertio fidei orthod. ca sexto, ait: *Quod non est assumptibile nō est curabile, idemq; sentit* Innoc. 3. *ser.* 1. *in aduentu domini*: Tum quia omnis entitas creata est in Potentia obedientiali respectu personæ diuinæ, vt possit assumi ad subsistentiam illius.

Argumenta contra hanc sententiam Primum.

Huic argumento occurrit Caietanus, necessario concedendum, aliquam entitatem non posse assumi ad subsistentiam diuinam. Omnes enim concedunt Personam, vt Personam, non posse assumi. cum ergo Persona, vt Persona sit substantia, fit vt aliqua substantia, & quod hinc sequitur, aliqua entitas non posset assumi, quare nihil mirum, si entitas etiam personalitatis nō possit assumi. Ex quo te sequitur, non omnem entitatem esse in potentia obedientiali ad huiusmodi assumptionem, sed omnem ac solam eam, quæ ad naturam pertinet, quatenus à persona distinguitur. Quod autem Damascenus ait: *quod non est assumptibile, non est curabile*, ad ea sola, quæ pertinent ad naturam vt à persona distinguitur, referendum est Id quod ex eo aperte colligitur, quia Damascenus plane docet eo loco, personalia non esse assumpta. Itemque *Deum assumpsisse quidquid in nostra natura plantauit.* In natura enim dixit, non in persona.

Resp. Caiet.

Exponitur Damasceni locus.

Deus assumpsit quidquid in natura nostra plātauit.

Argumentatur etiam Scotus, ex hac sententia effici, humanitatem Christi carere illa entitate personalitatis, quam habent cæteri homines, vnde videtur sequi, eius humanitatem esse imperfectam: sequitur etiam Christum non esse vniuoce hominem cum cæteris hominibus.

Secundum.

Ad hoc argumētum dicendum, etsi humanitas in Christo secūdum se est ens incompletum, quemadmodum in cæteris hominib. non esse tamē imperfectam naturam, cum illi non desit differētia indiuiduās, neque ipsa sit pars alterius perfectioris naturæ: nec vero esse imperfectā defectu personalitatis quia pro personalitate humana habet personalitatem diuinam. Non sequitur etiam Christum non esse vniuoce hominē cum cæteris hominib. quia vniuocatio nō spectatur inter homines singulos secūdum personalitates, imo, nec secūdum differentias indiuiduantes, sed secūdum naturam specificam, quæ vniuoce conuenit Christo, & cæteris hominib. alioqui si in vniuocatione attēdenda essent ea, in quibus vniuocata distinguuntur, nullus homo conueniret vniuoce cum alio, cum nullæ differentiæ indiuiduantes vniuoce conueniant, vt supra dictum est.

Solutio.

Christi domini humanitas perfecta.

Christus est vniuoce homo cum cæteris.

Vniuocatio secundum quæ spectetur.

Obiicit quoq; idem: si natura humana dimitteretur à Verbo, fore, vt iuxta hāc opinionem, vel existeret non personata, vel illi daretur noua realitas, quæ tamē per solam dimissionem dari non potest.

Tertium Scoti argumentum.

Huic obiectioni respondet Caiet. nequaquā fore, vt natura dimissa existeret non personata, illā enim vt ait, continuo sequeretur personalitas propria, non quidē per nouā actionē, sed per quādā naturalem consecutionem, quo pacto graue sublato impedimento tendit deorsum. Sed animaduertendū est, D. Th. sententiā esse, non posse naturā humanā dimitti à Verbo, & existere, nisi illi etiā detur noua existentia, putat enim 3. p q 17. ar 2. humanitatem Christi non existere, nisi existētia diuini Verbi, quod supra Sect. 3. minus probabile esse diximus. Animaduertēdū quoq; est exēplū grauis non impediti non esse omni ex parte accommodatū ad rem propositā, quia humana Christi natura non eodem modo impeditur per diuinam personalitatem, ne habeat propriam, quo graue impeditur à detinente in loco supero ne tendat deorsum (impediretur enim vi, ac proinde optaret naturaliter dimitti à Verbo) sed ideo graue in exemplum allatum est, vt intelligatur, quo pacto personalitas propria sola dimissione resultaret in natura dimissa, etsi natura quatenus est in persona Verbi, nullam propensionem habeat ad propriam personalitatem.

Solutio Caietani.

Explicatio Solutionis.

Potest contra hāc solutionem sic obiici: Si ex natura dimissa resultare potest ppria personalitas, idque naturali consecutione, vt dictum

Obiectio contra solutionē.

dictum est. fieri potest vt idem numero naturaliter redeat, quandoquidem, si verbum assumpsisset naturam hominis iam existentis, idem suppositum numero per dimissionem rediret, ex iis est, quæ fieri posse negari solent. Vide *D. Th. quodl. 4. q. 5. & alijs locis Ægi. Theorem. 1. Mars. lib. de Gener. q. 9. & in 2. q. 17. & in 2. sent. q. 20. & plerisq; alijs.*

Secunda obiectio.

Præterea si personalitas propria sequeretur naturaliter naturam dimissam, esset vtique passio illius, & causata ab illa, quod dici non potest. Deus enim per seipsum non potest supplere passionem effectumve vllum creaturæ, sed causam.

Solutio prioris. Idem numero redire naturaliter nõ posse, quo pacto accipiendum.

Priori obiectioni dicēt sectatores D. Thomæ, necesse esse, vt ibi interueniat miraculū nouæ existentiæ, quam Deus naturæ dimissæ conferat. Non est tamen necesse vt in eas angustias cogamur. Quod enim dici solet fieri non posse, vt idem numero naturaliter redeat, intelligendum est de reditu eiusdem numero non solum quoad suppositum, sed etiā quoad naturam, idque per generationem. In dato autem euentu, nec natura repararetur, quippe quæ, *vt Scot. in 3. d. 6. quæstio. 1. Durand. quæst. 2. Gabr. q. 2. Richard. q. 2. & alij nonnulli* verius sentiunt, existentiam quam habebat propriam, non erat amissura, nec huiusmodi reparatio suppositi per veram generationem fieret.

Alterius obiectionis solutio.

Ad posteriorem dici potest, naturalem personalitatem non consequi naturam creatam, vt passionem, sed vt terminum, etsi impediri potest, vt in incarnatione. Neque etiam negandum est, illam esse aliquo modo effectum Naturæ: vt obiectio vim non habeat. Deus enim, etsi per se ipsum supplere non potest effectum, vt effectus est, tamen potest illum supplere, qua ex parte non includit imperfectionem, quemadmodum ea ex parte supplet causam creatam, qua ratione imperfectionem non importat, terminare autem naturam nullam imperfectionem secum affert.

Deus vt supplere per se ipsum possit effectum.

Quartum principale Scoti.

Obiicit præterea Scotus: Si hæc sententia vera sit, fieri posse id, quod nulla ratione videtur admittendum, vt existat natura singularis sine vlla personalitate. Nam si personalitas in creaturis est entitas posterior naturæ ordine, quam natura singularis, potest Deus creare naturam singularem sine personalitate propria illius, nec cõferre illi personalitatem diuinam, quod ipse iudicat fieri non posse.

Caietani responsio.

Caietanus non putat euentum esse impossibilem, præsertim quia credit (vt dictum est) id quod complet rationem suppositi, distingui realiter à natura singulari. Sed nos

Authoris solutio.

A nec probamus eius sententiam de distinctione reali Personalitatis à natura, neque vlla ratione credimus fieri posse, vt existat natura aliqua personabilis sine vlla personalitate. Videtur enim nõ minus impossibile dari naturam personabilem in rerum natura sine vlla personalitate, quam est dari magnitudinē figurabilē sine figura. Sed hoc interest, quod Deus nõ potest per seipsum supplere figuram

Implicat existere naturā personabilē ab q; personalitate.

B magnitudinis, eamque per se ipsum terminare, quia de ratione figuræ quantitatisque est inhærentia, & tamen potest per se ipsum supplere personalitatem creatam, quia de ratione personalitatis non est, quod inhæreat, aut sit pars, sed solum quod terminet naturā personabilem, quod Deo nihil repugnat. Itaque si Deus creat naturam singularem personabilem sine Personalitate propria, i. e. impediendo ne in ea resultet propria Personalitas, id nunquam fiet, aut fieri poterit, nisi substitutione alienæ.

Deus non potest supplere magnitudinis figuram per se, sed personalitatem creatam.

C Atque hæc videtur esse sententia D. Thomę in 3. Sent. *distinct. 5. art. 3 ad 3.* Quod si quis vrgeat, quicquid aduenit enti in actu esse accidens, vt Arist. non semel docet: Occurrendūm est, Aristotelem loqui de entibus omnino completis, qualis non est humanitas assumpta, cum recipiat additionem in suo genere, nec aduentu cuiusuis rei, sed formæ informantis. Quod autem Aristoteles senserit

Hanc videri sententiam D. Thomæ. Obiectio diluitur.

D quicquid aduenit enti in actu esse accidens, id colligitur ex *1. Phys. c. 8. à textu 75 & vsurpatur à D. Thom. non semel in 3. p. q. 2. art. 5. & in 3. d. 6 q. 3 art. 2. & de spiritualib. crea. ar. 2 & q. de Anima, art. 1.*

Durandus quoq; obiicit, non plus differre concretum & abstractum in Prædicamento substantiæ, quam in Prædicamentis accidentium: aut in Prædicamentis accidentium idē penitus significare hoc album, & hanc albe-

Durandi obiectio contra approbatam sententiam.

E dinem (album enim vt ait Aristoteles in Prædicamentis *cap. de substantia* solam qualitatē significat) ergo & in Prædicamento substantiæ hunc hominem, & hanc humanitatem, siue Platonem, & Platonitatem. Quare nullam entitatem includere suppositum, quam non includat natura singularis.

Ad hoc argumentum neganda est ex dictis propositio: quocunque enim modo res habeat in vniuersalibus; tamen aliter habet in

F singularibus. Nam hic homo, exempli causa, significat rem completam: in accidentibus autem vtrumque significat rem completam tam abstractum quam concretum, vt hoc album, & hæc albedo. Vt enim hoc album non accipit additionem in genere qualitatis, ita neque albedo hæc.

Aliorum argumenta. Obiiciunt alii hunc in modū: Omnis substantia, quæ cernitur in rebus materialib. aut est materia, aut forma, aut composita ex materia & forma, vt patet ex initio 2. de Ani. c. 1. Personalitas hominis nō est materia, aut forma, vt patet, cum hæc omnino includantur in singulari humanitate, nec etiam est totum compositum, quia non est ipsa singularis humanitas; ergo non est substantia. A

Soluitur. Respondetur Arist. cum locutus est de cōposito, non exclusisse complementum eius, quod in substantiis intellectualibus dicitur personalitas. Itaque ex materia & forma humana nō solum fit hæc humanitas: sed etiam eius complementum, quod est humana personalitas. Verum humanitas vt natura compositi, personalitas autem vt terminus & absolutio compositi, ipsum vero suppositum, vt id quod complete ponitur ac simpliciter fit. B

Aliud argumentum. Obiiciunt quoq; illud: Si Personalitas est entitas distincta à natura singulari, fieri posse, vt existat diuina virtute separata à natura singulari, quod tamen mens non capit. C

Solutio. Argumentum hoc plus negotii facessit iis, qui dicunt Personalitatem distingui realiter à natura singulari, nec certe Caiet. sese satis ab eo videtur exoluere: nobis tamen, qui id negamus, nihil difficultatis exhibet. Itaque neganda est sequela, pro qua sequela multæ dātur instantiæ, vt in relatione, quæ non potest existere sine fundamento, & in differentia, quę non potest existere sine genere aut specie quam contrahit. D

Tertium. Illud etiam apponunt, Si hæc sententia vera sit: cum aqua aut lignum diuiditur, tot fierent entitates absoluentes supposita, quot sunt partes, quæ ex diuisione resultant, quod videtur incredibile.

Soluitur. Sed dicendum, nihil mirum id esse, cum etiam fiant tot supposita quæ ante non erant. Aduerte tamen, aliam esse rationem de differentiis indiuiduantibus, aliam de huiusmodi complementis, diximus enim supra c. 6. q. 6. sect. 3. differentias indiuiduantes, quę per huiusmodi diuisiones fiunt, fuisse ante diuisionem partes vnius totalis differentiæ indiuiduantis; non ita autem res habet in complementis absoluentibus supposita illa, quæ ex diuisione resultant. Neq; enim eiusmodi cōplementa ante diuisionem erant partes complementi totius, quod diuisum est, quia repugnat huiusmodi complementis, esse partes vnius totius complementi, quod tamen non repugnat differentiis indiuiduantibus. E

Quartum. Postremo sic argumentari licet, non videri secundum hanc sententiam compositum esse vnum per se, quandoquidem ex duob. entibus non fit vnum ens per se, vt dicitur libr. 7. c. 13. tex. 49 nisi vnus sit actus siue forma alterius; naturam autem singularem non esse formam illius complementi, vt patet, nec complementum illud esse formam naturæ singularis, quia isto modo non posset personalitas naturæ humanæ suppleri à diuino supposito cum nihil sit in Deo, quod possit esse forma intrinseca creaturæ.

Ex duobus actibus non fieri vnū per se, quo modo intelligendū. Huic argumēto occurri potest aiendo, id quod Arist. in loco citato ait, intelligendum esse in actibus componentibus, vnum tertiū: tertium autem non efficere compositionem cum re terminata, vt nec punctus efficit cum linea, nec vltimum mutatum esse cum motu: proinde non opus esse vt alterum sit actus siue forma alterius, sed satis esse si alterum sit terminus, alterum terminatum. at Verbum diuinum, etsi non potest informare naturam assumptam, potest tamen sua personalitate illam terminare. Ita patet quidnam sit illud, quod suppositum addit naturæ singulari, & quo pacto se ad illam habeat.

Sitne Christus Dominus prima substantia prædicamentalis.

QVÆST. VII.

Argumenta pro parte negatiua.

SECTIO I.

Propositio difficultatis in hac quæstione explicanda. NOn est tamen prætereunda difficultas illa, quam fides orthodoxa Theologis ac Philosophis attulit, quo pacto se habeat Christus Dominus ad genera & species Prædicamenti substantiæ: contineaturne, inquā, per se ac directo sub specie humana, eiusque generibus, tanquam verę prima substantia huius Prædicamenti, an minime? At cum Christus Dominus sit & verus Deus, & verus homo, non est de ea quæstio quatenus Deus. sic enim palam est ex prima quæstione non contineri sub vllo genere, sed potius genera omnia eminenter in illo contineri. Eadem ratione non quæritur, num simul quatenus Deus & homo, hoc est, quatenus subsistens in vtraque natura contineatur sub humana specie, sed solum de eo ambigitur, num, quatenus hic homo ponatur sub specie hominis: quēadmodum & cæteri homines, cuius controuersiæ partem negatiuam multæ rationes suadent. F

Partis negatiuæ argumentum Primum, quod Christus Dominus, etiam quatenus hic homo, est Deus. neq; enim est hic homo per solam naturam humanam singularem

gularem quam assumpsit, vt perspicuum est, nec per illam & per aliquam humanam personalitatem adiunctam. alioqui non assumpsisset verbum diuinum solam naturam humanam, sed integram personam, quod in pluribus œcumenicis Conciliis, *Ephes. c. 13. Chalcedon. act. 1. Constantinop. 5. q. sess. 8. & aliis, vbi Aug. de fide ad Petrum c. 2. tom. 3. & Euthym. in sua Panoplia p. 1 tit. 7. Cyrill. Alex. anathematismo 4. Leo epist. 10. & alii videndi sunt;* damnatū est, & ipsi assumptionis rationi repugnat; B quod enim incommunicabile est, assumptibile non est, vt Theologi *D. Th. 3. p. q. 4. art. 2. & Doctores cum Magistro in 3. dist. 5.* omnes docent. Persona autem definitur, *Rationalis siue intelligentis naturæ incommunicabilis substantia* est igitur Christus Dominus hic homo per naturam humanam singularem, & personalitatem verbi diuini, à quo assumpta est. At personalitas diuini verbi est ipse Deus ergo Christus Dominus, quatenus hic homo, est simul C Deus, ac proinde non collocatur sub vlla specie, aut genere substantiæ.

2. Deinde, quod Christus Dominus, etiam quatenus est hic homo, est creator, Redemptor, & gratiæ donator ac gloriæ, quod & Sacræ literæ asserunt, & Patrum decreta cōfirmant, & Theologi ostendunt. at hęc, cum soli Deo conueniant, plane ostēdunt Christum Dominum, etiam quatenus hic homo, esse Deum, ac proinde non contineri in serie vlla D Prædicamentali.

3. Tertio, quod actiones Christi Domini erāt meriti infiniti, quę res trita est apud Theologos, nec tamen quatenus ab eo procedebant vt Deus est, quia Deus, vt Deus nulla persona inferior est, ita apud nullam mereri potest: neque item quatenus homo est, hoc est, ratione solius naturæ humanæ, cum omnia humanæ naturæ sint finitæ & limitatæ perfectionis: erant igitur infiniti meriti quatenus ab eo procedebant, vt est hic homo, hoc E est, simul Deus & homo, quo fit vt quatenus hic homo est, non sit prima substantia Prædicamentalis.

4. Quarto, quia si Christus Dominus, quatenus hic homo, non includeret in sua ratione formali personalitatem diuinam, cum constet illum nullo modo includere humanam (alioqui vt hic homo est, purus homo esset, personaque pure humana) sequeretur illum, vt hic homo est, non habere rationem personæ, ac proinde vt talis est, neque esse natum ex beata Virgine, nec rite vocatum Iesum, hoc est Saluatorem, nec operatum esse F nostram salutem, quod hæc omnia nisi personæ conuenire nequeant. includit ergo, vt hic homo est, formaliter & intrinsecus perso-

A nalitatem diuinam, ac proinde perspicuum videtur, non esse primam substantiam Prædicamentalem.

Postremo, quia si quatenus hic homo est, non includeret formaliter personalitatem diuinam, cum apertum sit, non includere humanam: sequeretur illum, vt hic homo est, nō aliter quam connotatiue esse Deum, & personā, quo pacto hoc album est Socrates. at hæc dici nullo modo possunt. est enim reuera, vt hic homo, non connotatiue, sed substantialiter Deus, & persona diuina. Nā persona quælibet ex sua ratione formali est vltimum subiectum; ac proinde nihil connotare potest seu verum subiectum, seu quasi subiectum, alioqui daretur persona, quæ ex ratione sua formali inesset, aut quasi inesset subiecto, quod repugnat rationi formali primæ substantiæ, & ex consequenti rationi personæ. Includit igitur Christus Dominus, vt hic homo est, personalitatem diuinam, & (quod hinc licet colligere) est non prima substantia ad prædicamentum substantiæ pertinens. 5.

Addi pro hac parte potest illud Damasceni 3 lib Orthod. fidei: *In Christo Domino non esse communem speciem accipere,* communem ei videlicet siue cum cęteris hominibus, siue cum aliis quibusuis rebus.

Reiicitur quorundam opinio.

SECTIO II.

Tota difficultas huius rei in eo posita est: vtrum prædicatio hæc, *Christus est homo,* sit speciei de suo indiuiduo, quemadmodum & hæc: Socrates est homo, Plato est homo sumpto nimirum Christo Domino, quatenus hic homo est; nam si est, erit etiam Christus Dominus prima substantia prędicamentalis; sin minus, non erit. *An hæc prædicatio, Christus est homo, sit speciei de indiuiduo.*

Scotus in 3. dist. 7 & distinct 22 existimans Christū Dominum, etiam quatenus hic homo est, includere naturam diuinam (& recte quidem vt ex dictis perspicuum videtur) asserit prædicationem propositam non esse necessariam sed contingentem, proinde non esse speciei de suo indiuiduo. quem sequuntur non modo Scotistæ omnes, sed alii permulti in quibus est Durandus, *in 3. distinct 7. q 1. & dist. 22. q. 1.* Gulielmus Okam. *in 3. q. 9.* Ioannes Maior, & Nominalium plerique, sumpto Christi nomine, vt à Scoto accipitur: tametsi eorum quidam existimant, posse Christi nomen accipi pro Christo, quatenus hic homo est, non inclusa diuina natura, vt inferius patebit; esse autem propositionē contingentem, hunc in modum probant. *Prima sententia, quæ est Scoti & sectatorū & Nominaliū.* *Propositionē esse contingentem probant arg. seq.*

Primum

1. Primum, quia Christus non erat homo ante incarnationem, vt perspicuum est, nec fuit homo in triduo mortis, vt Theologi docent, est igitur contingenter homo.

2. Deinde, quia propositio particularis, aut singularis, in quam conuertitur contingens, est etiam contingens, vt patet ex lib. de Priori resolutione, vt si hæc est contingens, homo est homo albus, hæc etiam, homo albus est homo, in quam illa conuertitur, erit contingens. at hæc, homo est Christus, est contingens, quia nunc est vera, & ante incarnationem, & in triduo mortis non erat vera, quia nullus homo tunc erat Christus igitur & hęc, Christus est homo, est contingens.

Demonstratio expositoria.

3. Tertio, quia si esset necessaria, seu perpetuæ veritatis, necessaria quoque esset hæc: Deus est homo, vt patet ex hac demonstratione expositoria, Christus est homo, Christus est Deus: ergo Deus est homo. in qua si totum antecedens est necessarium, idem dicendum est de consequente. at hæc, Deus est homo, & hæc: Verbum diuinum est homo, est contingens.

Postremo, quia quemadmodum ratio, siue oratio in se falsa de nullo vero subiecto dicitur, veluti diameter quadrati commensurabilis lateri, vt docet Aristoteles hoc lib. cap. *29. text. 34.* Ita pari ratione nullũ verum prædicatum dicitur de ratione in falsa (neque enim vere dixeris, rem aliquam verã esse diametrum quadrati commensurabilem lateri, aut talem diametrum esse rem aliquam veram, vt inductione perspicuum est) at Christus significat coniunctum quid ex natura humana & diuina, quod coniunctum non erat verum ante incarnationem, neque etiam fuit verum in triduo mortis. non igitur tum de Christo vere dicebatur homo. Nam, vt eorum exemplo vtamur, queadmodum de hac cõnexione, homo lapis, nunquam vere affirmatur substantia, aliudvé reale ac verum prędicatum, quia semper subiectum est cõnexio falsa, sic antequam humanitas Verbo diuino coniuncta esset, & in eo temporis spatio, quo anima eius à corpore separata fuit, non potuit homo vere de Christo prædicari, quia tũ falsa erat connexio, quæ nomine Christi importatur.

Refellitur Scoti sententia, & ostenditur falsa his argumentis.

Verum hæc sententia merito non placet D. Thomæ, *D. Thom. 3. p. q. 2. art. 3 & 5 & in 3. d. 7. quæst. 1. artic. 1. & 4. cont. Gent. cap 37. & 49.* multisq; aliis grauissimis Theologis, in quibus sunt Alensis, *Caiet 3. p. q. 16. art. 1. Capr. in 3. d. 4. q. 1. Ferra. 4. cont. Gentes cap. 45. Alens. 3. p. q. 6 Bonauent. in 3. d. 22. art. 1. q. 1. Marsil. in 3. q. 6. art. 3. Alber. in 3. dist. 6. art. 1. Richar. ibid. q. 1.* & alii Thomistę, esse enim falsam ex his patebit.

A

1. Primum, quia cum in hac propositione, Christus est homo, prædicatum sit de ratione subiecti, quemadmodum & in hac, Christus est Deus, plane sequitur neutram esse cõtingentem, sed necessariã, atq; adeo per se in primo modo dicendi per se. quod autẽ prædicatum in vtraque sit de ratione subiecti, ex eo patet, quia pars totius coniuncti necessario & per se primo modo pertinet ad rationẽ totius: in vtraq; autem propositione prædicatur pars totius coniuncti de toto coniuncto, quod est Christus. Christus enim, vt Damascenus *lib. 3. fidei Orthod. cap. 3.* ait, est nomẽ hypostasis, quod duas naturas significat, diuinam scilicet & humanam.

Homo est de essentia Christi, sicuti & Deus.

B

Christus est nomen hypostasis.

2. Deinde, quia si quod obstaret, quominus de Christo Domino ex necessitate diceretur homo, id esset contingentia ipsa connexionis naturæ humanæ cum diuina (nihil enim aliud affertur à Scoto, eiusque in hac controuersia sectatoribus) at contingentia huius connexionis nihil impedit, quandoquidem nec contingentia connexionis siue formæ cum materia, siue accidentis cum subiecto impedit, quo minus multa de toto coniuncto ex necessitate prædicentur, vt animal de homine, & artificiosum de statua. igitur, etsi connexio naturæ humanæ cum diuina sit contingens, nihil tamen obstabit, quo minus de Christo Domino ex necessitate dicatur homo.

Contingentia connexionis vt non obstet necessitati prædicationis.

C

D

3. Tertio, quia Christus Dominus non minus vere dicitur homo, quam Deus, cum vtrumque sit perfecte, nec minus proprie participat humanam naturam quam cæteri homines, vt Patres vnanimi consensu docent: at neque ipse contingenter & per acc dens est Deus, sed necessario & per se: neque alii homines contingenter & per accidens sunt homines (etiamsi ipsi non existant in rerum natura) sed necessario & per se, vt ex iis quæ ad caput *5. q. 1. sect. 3.* dicta sunt manifestum est. igitur Christus Dominus quatenus Christus, non contingenter, sed necessario & per se, est homo. De isto autem vnanimi super hac re patrum consensu, vide *syn. Ephes. in approbatione Epist. Cyrilli ad Nestorium, Leonis Pontificis epistolam 11. ad Iulianum episcopum Coens. contra Eutychetem, & epist. 13 ad Pulcheriam Augustã, & alios.*

E

F

Soluuntur argumenta Scoti & aliorum.

Ad primum autem argumentum in oppositum dicendum, etiam ante incarnationem diuini Verbi fuisse veram, Christus est homo, quemadmodum & hanc, Christus est Deus: etsi Gabriel vtrumque negat propter implicationem contingentis vnionis duarum naturarum in subiecto. Ratio vero est, quia in necessariis propositionibus, verbum

Cur hæc sit æterna veri-

EST

tatis, Christus est homo.

EST, absoluitur ab omni temporis differentia, vt dicunt Dialectici, idemque sentiendum de eisdem propositionibus in triduo mortis Christi, si Dialectico more loquendum est, quemadmodum & nunc vere dicimus, Petrum & Paulum; quorum corpora sunt Romæ, animæ vero in Cœlo, esse homines; & Antichristum, antequam in summam sui miseriam conceptus sit, esse hominem. Quod autem Theologi *D. Tho. 3. p. q.* 50 *art.* 4. *& in 3. dist.* 22. *q.* 1 *artic.* 1. *& quodlib.* 2. *art.* 1. *Capr. in 3. d.* 22. *q. vnic. Et Doctores communiter in 3. d.* 22. *Henr. de Gand. quodlibet* 1. *quæst.* 3. *Ægid. quodlib.* 4. *quæst.* 4. dicunt, Christum Dominum in triduo mortis non fuisse hominem, ea ratione verum est, si Christus sumatur per synecdochen, vel pro solo corpore, quod iacebat in sepulchro, vel pro persona diuini Verbi absolute spectata, & non quatenus Christi nomen sumitur in sua totali significatione; id quod asserunt ad damnandam opinionem Magistri Sent. *in 3. d.* 22. & aliorum (inter quos est Hugo de Sancto Victore *lib.* 2. *de sacram. p.* 1. *cap.* 11.) quorundam, qui dicebant Christum etiam sic consideratum fuisse tunc hominem, quia etiam tunc præbebat subsistentiam personalem, & animæ, quæ descenderat ad inferos, & corpori, quod remansit in sepulchro; quasi id esset præbere subsistentiam toti naturæ humanæ, & non potius partibus illius separatis, nec conficientibus vllam naturam vnam. Eadem solutio est, si dicas sententiam Theologorum esse, Christum Dominum non fuisse in triduo mortis hominem existentem, sed fuisse hominem mortuum (quod concedit D. Thomas 3. *part. quæst* 50. *artic* 4. *& quodl* 3. *q* 2. *articulo* 4.) hoc est hominem qui obierat.

Christum in triduo mortis non fuisse hominem, quomodo intelligendum.

Ad secundum negandum est, eam esse bonam conuersionem, Homo albus est homo, igitur homo est homo albus, nisi posita reali existentia re minorum in priori propositione (cum simpliciter ab ea abstrahant, quia propositio sit necessaria) quemadmodum ponenda est in posteriori, vt vera sit, cum propositio sit contingens ex terminis realibus. Quare similiter non est bona conuersio; Christus est homo ergo homo est Christus, nisi ponamus Christum subsistere actu in vtraque natura, quemadmodum, vt secunda propositio sit vera, id omnino necessarium est, cum illa sit contingens ex realibus terminis.

Conuersio propositionis de subiecto coniuncto contingenti.

Adde, non esse bonam conuersionem hanc Christus est per se homo, ergo homo est per se Christus (iis scilicet duobus modis dicendi per se, quibus vtitur Aristoteles *lib.* 1. *poster. cap.* 4.) quandoquidem, etsi Christus in primo eorum modorum est per se homo; tamen homo nec in primo, nec in secundo est per se Christus. Id quod D. Thomas recte animaduertit in illo eodem exemplo hominis albi, in quo res minus perspicue videri posset, cum non sit ens per se vt Christus, sed per accidens. Sic enim scribit in 3. Sentent. librum ad distinctionem decimam, *q.* 1. *artic.* 2. *quæst.* 3. *In propositionibus per se, aliter est ex parte subiecti, aliter ex parte prædicati, quia ex parte subiecti sufficit, quod secundum vnum tantum eorum, quæ in subiecto continentur, prædicatum per se subiecto conueniat: ex parte autem prædicati oportet, vt quicquid est in prædicato per se, conueniat subiecto: Vnde hæc non est per se, homo est animal album, hæc autem est per se, homo albus est animal*; ita Diuus Thomas, quem sequuntur Caietanus 1. *poster. cap.* 10. & alii Thomistæ, inter quos est Ferrar. *suorum comment.* 4. *contra gent. cap.* 45. ad quam etiam sententiam nos in Institutionibus Dialecticis 1 *lib cap.* 25. *& lib.* 4. *cap.* 3. multa accommodauimus.

Christus est per se homo, quo pacto non conuertatur.

Erit tamen bona conuersio, Christus est per se homo, ergo homo est per se Christus, si supponatur Christum simpliciter subsistere actu in vtraque natura æque in priori propositione atque in posteriori, & dictio illa *per se* sumatur pro substantialiter, vt inferius explicabitur, sic enim verum est nunc, aliquid quod est homo, scilicet Verbum diuinum esse substantialiter, hoc est non accidentaliter Christum.

Qua ratione bene conuertatur.

Ad tertium dicendum, conclusionem expositoriæ illius demonstrationis sic esse intelligendam; ergo aliquid, quod est Deus, est homo, quæ conclusio est necessaria, siquidem Christus, qui necessario est Deus, necessario est homo.

Explicatio 3. demonstrationis expositoriæ.

Ad quartum dicendum est, orationem in se falsam duplicem esse: vnam quæ significat aliquid impossibile, vt hominem rationis expertem; alteram, quæ significat rem, quæ non est actu, vt Socratem sedere, cum non sedet; quod tradit Aristoteles initio citati capitis 29 *huius libri text.* 24. Dicuntur autem in se falsæ huiusmodi orationes ad distinctionem earum, quæ accommodatione sunt falsæ, quo pacto definitio circuli dicitur falsa oratio: quatenus accommodatur triangulo, cum igitur Aristoteles inferius ait, orationem in se falsam nullius simpliciter, id est, nullius omnino rei rationem esse, seu de nullo omnino vero subiecto dici, restricte accipienda est oratio falsa, pro falsa omnino, hoc est, pro ea, quæ non solum est falsa in se, & non accommodatione tantum, sed etiam rei impossibilis. Alioqui non recte dixisset. Nam homo ambulans (quic-

Oratio in se falsa duplex.

quid Scotus velit) cum nemo ambulat non solum vere, sed etiam necessario dicitur de Socrate ambulante: quippe cum homo sit de ratione Socratis, & ambulans idem omnino cum ambulante, cum ergo Scotus inuertit pronunciatum Aristotelis, vt etiam nullum verum prædicatum dicatur de falsa oratione, recte quidem ait sumpta falsa oratione, pro ea quæ impossibilem connexionem significat, non pro ea etiam, quæ possibilem. Nam, Socrate etiam non ambulante, hæc est vera, Socrates ambulans est homo, at Christi nomen, seu (quod idem valet) oratio hæc, Deus homo, non significat connexionem impossibilem, sed possibilem; tametsi quæ nec ante incarnationem Verbi diuini, nec in triduo mortis in rerum natura existebat.

Socrat. ambulans, est homo ambulans, semper esse ac necessario verum axioma.

Quare regula, quam Scotus eo loco tradit, prius orationē debere in se veram esse, quam de ea prædicatum aliquod reale, aut ipsa de reali aliquo subiecto dicatur; admittenda est quidem, si oratio vera pro oratione significāte rem veram, id est, possibilem, sumatur, quo pacto Antichristum dicimus rem veram, hippocentaurum, falsam; reiicienda vero si oratio vera sumatur pro ea, quæ significat rem veram, id est actu existentem quo tamen modo illam regulam suam intellexit.

Regula Scoti in 4. arg. adducta quatenus sit admittenda.

Obiectio contra doctrinā traditam.

Erunt fortasse, qui nobis quidem concedant propositionem hanc, Christus est homo, esse necessariam & per se, sed negent ad eius rei confirmationem afferri posse illas: Homo albus est animal, Socrates ambulans est homo aliasve similes, quod putent eas esse omnino contingentes propter implicatam in vnaquaque duplicem copulam, quarum etsi altera est necessaria, altera tamen est contingens. Dicent enim allatas propositiones implicare duas enunciationes, vt prioris sensus sit: homo est animal, & album est animal: posterioris autem, Socrates est homo, & ambulans est homo, quarum complicationum posteriores enunciationes sunt contingentes. Quod autem non vnam tantum, sed duas copulas contineant, ex eo probabunt; quia quandocunque subiectum est vnum per accidens, tot eis videbuntur copulæ implicari in tota propositione, quot sunt ea, quæ per accidens iunguntur ex parte subiecti. Vnde in iis tantum propositionibus, quarum subiecta sunt entia per se, dicendum putabunt vnam esse copulam verbalem.

Homo albus est animal, & similes, an sint contingentes.

Confirmatio partis affirmantis.

Sed non recte sentient Primum, quia vtraque illarum propositionum est vna enunciatio simplex, non plures enunciationes, aut vna commixta, vt plures copulas contineat, id, quod manifestum est, apud Aristotelem ad initium secundi libri de Interpretatione, A capite secundo. Quod si vna & simplex siue Categorica; ergo vnam tantum habet verbalem copulam. Deinde, quia plura posita à parte subiecti, etsi sumpta, vt plura sunt, plures copulas verbales exigunt, tamen quatenus faciunt vnum, non plures sed vnam postulant: at homo albus, & Socrates ambulans etsi plura continent, non tamen per modum plurium, sed vnius compositi, tametsi accidentalis. Tertio, quia compositio subiecti B cum accidente est vnus quidam conceptus obiectiuus, qui concipi potest in statu possibilitatis abstrahente ab existentia: ergo de eo, vt tale quiddam est, aliquid affirmari potest, quod ad eius rationem formalem, tametsi compositam ex formalibus rationibus partium pertineat: quare non dubium, quin de eo vt sic, aliquod prædicatum necessarium, & per se illi conueniens affirmari possit. Quarto, quia saltem compositum esse, de eo, C quod hoc vel illo modo compositum est, ex hisve, aut illis componentibus constat, necessario atque adeo per se prædicatur, idque non solum in veris compositionibus accidit, sed in fictis etiam, vt de Chimæra quoque necessario & per se dicamus esse compositum quiddam, latissime sumpto compositionis verbo. Postremo, quia de artefactis, quorum nominibus certum est significare formaliter & certam in aliquo genere materiam & cer- D tam formam figuramve, vt de serra, aut gladio, necessario & per se dicitur artefactum, & omnia, quæ ad rationem formalem artefacti pertinent, ad eam consequuntur. Quod si respondeant, nil mirum id esse quod existiment, artefacta esse entia per se, id sane aut verum non erit, aut nihil ad rem faciet. Artefacta enim, vt includunt formaliter & materiam & formam arte inductam, nec sunt vere vnius naturæ, hoc est, per se pertinentis E ad aliquod vnum prædicamentum, vt patet; nec necessario vnius suppositi, vt si serra manubrium habeat ligneum. Sin autem nomen entis per se accipiant pro ente per se ordinato ex multis, hoc est, naturali quodam partium ordine composito; cum subiectum & accidens naturam ordinem habeant potentiæ & actus, erunt etiam homo albus, & Socrates ambulans entia per se atq; adeo magis quam sint multa artefacta, vt nauis & horologium F quorum formæ non a natura proueniunt, sed arte excogitantur.

Solutio obiectionis, & probatur pars negans quinq; argumentis.

2. 3. 4. 5.

Artefactorum nominibus certā materiam & certam formam significari formaliter.

Non esse entia per se.

Sunt igitur ex vi sermonis necessariæ, ac suo modo per se propositiones illæ, Homo albus est animal, Socrates sedens est Socrates; & similiter hæ; Homo albus est coloratus, Socrates ambulans mouetur: nec dicendæ sunt contingentes, nisi si quis eas, cum simplices

Concluditur propositiones eiusmodi esse necessarias. Qua ratione dici possint contingentes.

revera

re vera sint, & vnam tantum habeant verbalem copulam, & coniunctas accipiat iuxta propositam aduersariorum expositionem, aut quandam minus principalem copulam intelligat in subiectis; vt sensus primæ sit, Homo qui est albus est animal, & sic in cæteris. *Ita sentit D. Thom. in 3. d. 10. quæst. 1. artic. 2. Et accedit Ferr. 4. contra Gent. cap. 45. ad finem in 1. solutione.* & in hoc sensu concedit Scoto Caietanus 3. *part. quæst.* 16. *artic.* 1. *& consentit Ferrar.* 4. *contra Gent. cap.* 45. *in* 2. *solutione*, hanc esse per accidens, Homo albus est coloratus. Quocirca merito afferri possent eæ enunciationes, vt confirmarent argumento à minori ducto enunciationem illam, Christus est homo, esse necessariam ac per se. Nos tamen illis ad confirmationem non vsi sumus, sed ad refutationem argumentorum aduersæ partis Theologorum, qui eas omnino contingentes existimant, ne quemadmodum earum subiecta sunt vnum per accidens, ita & ab incautis crederetur dici à nobis, Christum esse vnum quid per accidens, cum re vera sit vnum per se non vnitate naturæ, cum subsistat in duabus, sed vnitate suppositi.

Christus est vnum per se vnitate suppositi.

Impugnatio opinionis quorundam Nominalium.

SECTIO III.

Hanc propositionem, Christus est homo, *esse per se primo modo.*

EX his patet, propositionem hanc, Christus est homo, non esse contingentem, sed necessariam & per se, idque primo eorum modorum, qui *lib.* 1. *Poster. cap.* 4. dicuntur per se. Verum quia hoc tantum non est satis, vt Christus dicatur indiuiduum contentum sub homine, quo pacto cæteri homines continentur, quemadmodum non satis est, si probent propositionem hanc, Homo albus est coloratus, esse necessariam & per se primo modo, vt ostendas hominem album esse speciem contentam sub colorato: excogitarunt nonnulli rationem hanc, qua Christum dominum, non quatenus Deus est, nec quatenus Deus simul & homo, sed quatenus hic homo, facerent indiuiduum sub homine quidditatiue contentum; nempe quia Christus, quatenus hic homo est, nihil diuinitatis formaliter includat, dicunt enim, illum hoc pacto consideratum, esse denominatiuum quid & connotatiuum Verbi diuini, quemadmodum hoc album est denominatiuum huius corporis, ita vt nihil aliud formaliter significet hoc nomen Iesus (quod impositum existimant ad significandum formaliter id solum, quod naturæ nostræ est)

Exponitur opinio eorũ, qui dicunt Christum vt hic homo est, nihil diuinitatis formaliter includere.

A quam humanitatem in concreto, connotando tamen Verbum diuinum, quemadmodum hoc album nihil aliud formaliter significat, quam albedinem in concreto, connotando hoc corpus; vnde & hoc album formaliter sumptum est indiuiduum quidditatiue contentum sub albo, eo quod nihil formaliter includat subiecti corporis, ita credunt hi Christum dominum, quatenus hic homo est, formaliter ea ratione esse indiuiduum quidditatiue contentum sub B homine; quia vt talis est, nihil includat Verbi diuini, sed illud denominet tantum ac connotet. Atque hæc sententia videtur esse Gabrielis ad septimam distinctionem 3. sententiarum, & clarius Almaini ad quartam distinctionem eiusdem libri, & quorundam aliorum. Potuerunt autem in eam his rationibus venire.

Auctores huius opinionis citantur.

Primum, quia si Christi nomen hoc pacto C sumptum formaliter significaret Verbum diuinum, aut personalitatem diuinam, non esset Christus, quatenus est hic homo, vnum per se aggregatum quiddam ex Verbo diuino aut personalitate diuina, & natura humana, ac proinde ex natura diuina & humana: ex quibus non magis videtur fieri vnum per se, quam ex corpore & albedine, at Theologi affirmant, Christum Dominum, vt singularis homo est, non minus esse vnum ens per se, D quam cæteros homines.

Argumenta quibus probari potest. Primum.

Deinde, quia si Christus Dominus hoc pacto spectatus includeret formaliter Verbum diuinum, cum ille ponatur esse vnum per se, iam Deus veniret in compositionem alicuius entis per se, essetque alicuius rei pars, quod perfectioni diuinæ repugnat. Hinc enim Augustinus contra Maximum; *Vna* (inquit) *est persona gemina substantia Christus, quia Deus & homo est; neq; tamen Deus vel homo, pars huius* E *persona dici potest.* 2.

Tertio, quia si Christus Dominus non esset hic homo nisi per diuinam personalitatem formaliter inclusam, non possent tres diuinæ personæ vnam & eandem numero naturam humanam assumere, quod tamen concedant Theologi. *D. Thom.* 3 *p. q.* 3. *art.* 6. *& in* 3 *distinct.* 1. *quæst.* 2. *art.* 4. *Scot in* 3. *distinct.* 1. *quæst* 2. *Gabr. in* 3. *distinct.* 1. *quæst.* 1. *Durand. ibidem, quæst.* 4. *Okam. Rich. Almainus. Et* F *Doctores communiter in* 3. *distinct.* 1. *Lege D. Thomam* 3 *part. quæst.* 16. *artic.* 6. *Et Doctores in* 3. *ad distinct.* 7. Id autem sequi ex eo probatur, quia si hæc natura humana primo assumeretur ab ipsa diuina essentia, cum in diuina essentia non includatur personalitas, iã ex vi assumptionis non resultaret hic homo, quod dici non potest, neque enim resultaret 3.

homo vniuersalis, qui nusquam esse potest, sed singularis, si vero primo, siue immediate assumeretur à tribus personis, aut dicendum foret non resultare hunc hominem, sed tres homines: aut hunc hominem includentem tres personalitates, quorum vtrumque absurdissimum est.

4. Quarto, quia cum res omnino distinctæ realiter, aliquid vnum conficiunt, neutra earum dicitur fieri altera, aut suscipit nomen totius; hac enim ratione materia nec dicitur fieri forma, neque esse homo ex vtraque compositus; at Deus & homo sunt res omnino distinctæ realiter, & tamen Deus dicitur factus homo & appellatur Christus, in quo velut in toto Deus & homo adunantur, non conueniunt igitur Deus & homo ad constitutionem Christi, quatenus Christus est hic homo, siue subsistens in natura humana.

5. Quinto, quia ita hic homo est effectus formalis huius humanitatis, vt homo communis est effectus formalis humanitatis communis (vtrumque enim est concretum, hoc naturæ communis, illud singularis) at homo solam naturam communem formaliter significat, ergo hic homo solam singularem.

6. Sexto, quia si Christus Dominus includeret formaliter personalitatem Verbi diuini, cum ea sit relatiua; esset Christus Dominus, quatenus hic homo est, relatiuum quid, ac proinde cæteris hominibus valde dissimilis & in ratione essendi, & in ratione operandi: Essendi quidem, quia cæteri, vt singulares sunt absoluti sunt, non relatiui; operandi autem, quia cum relatio non sit principium operandi, non erit Christus, quatenus hoc homo est, operatiuus, cum tamen cætera humana supposita, quatenus talia sunt, operatiua sint, atque adeo primo & principaliter operatiua.

7. Septimo, quia Sacræ literæ hoc ipsum videntur perspicue significare. Nam Paulus ad Romanos 1. ait, *Christum Dominum factum esse Patri ex semine Dauid secundum carnem*, hoc est secundum humanitatẽ: cum igitur Christus ex semine Dauid factus sit hic homo: efficitur vt nihil aliud formaliter significet nomen Christi, quatenus Christus est hic homo, quam eius humanitatem connotando Verbum diuinum. Quinetiam cum ipse Christus *Ioan.* 14. de se dicat, *Pater maior me est*, nec dubium sit, quin illud (*me*) referat Christum, vt hic homo est, satis manifestum relinquitur, Christum Dominum, quatenus hic homo est, non includere personalitatem diuinam, si enim includeret, non esset Pater maior Filio, qua ratione Filius hic homo est.

8. Postremo, quia Patres, non tantum asse-
A runt Verbum diuinum assumpsisse humanitatem, sed etiam assumpsisse hominem, cum igitur non assumpserit hominem communem, sed singularem, siue hunc hominem, plane sequitur Christum, quatenus hic homo est, non includere formaliter diuinam Verbi personalitatem, neque enim quicquam assumpsit eorum, quæ in se ab æterno habuit. Vide *Aug. lib de prædest. Sanct. cap.* 15. *& lib. 9. de Ciuitate Dei, c.* 17. *&* 21. *& lib. de*
B *Eccles. dogm. cap.* 2. (*si is liber est Aug.*) *& lib.* 1. *contra Maxim.* (*idem habes in Concil. Tolet.* 6. *cap.* 1. *& apud Ansel. lib. de incarnatione Verbi cap.* 4.

Hæc tamen opinio nec veræ Philosophiæ, nec sacræ Theologiæ, nec Patrum decretis consentanea est. Primum, quia facit personam Christi, quatenus hic homo est, denominatiuam, & nihilominus primam substantiam, vnde sequitur esse denominatiuam, &
C non denominatiuam, primam substantiam & non primam. Cum enim prima substantia, quatenus prima substantia est, de nullo inferiori dicatur, & de nullo subiecto, aut quasi subiecto denominatiue prædicetur (hoc enim significat definitio primæ substantiæ, cum Aristoteles *in prædic cap. de substantia. q. 5. huius c. sect. Vlt. ad* 2. ait de nullo dici, & in nullo esse, vt omnes interpretes vno ore exponunt) quid aliud est dicere hunc hominẽ,
D vt talis est, denominatiue dici de aliquo, & tamen esse primam substantiam, quam dici & non dici denominatiue, esseque & non esse primam substantiam?

Reijcitur hæc sententia tres ob causas.

Deinde, quia non considerat discrimen, quod necessario ponendum est inter concreta substantiarum singularium, & cætera concreta cum substantiarum, tum accidentium, quod à nobis superius breuiter explicatum est. Nam, vt remotiora prius consideremus,
E concreta accidentium vniuersalium, ita sunt concreta, vt quia sunt accidentia, sint etiam denominatiua seu connotatiua subiectorum, & quia sunt vniuersalia, aliqua inferiora implicite ac potentia contineant, veluti coloratum album & similia, nam & corpus denominant & connotant, & coloratum suas species, ac indiuidua implicite continent, albumque sua indiuidua: concreta vero accidentium singularium, etsi nulla inferiora im-
F plicite continent, quia singularia sunt, tamen quia sunt accidentia, subiecta corpora denominant: concreta autem substantiarum vniuersalium, etsi nullum subiectum aut quasi subiectum denominant, quia sunt substantiæ: tamen quia vniuersalia sunt, inferiora sua omnia implicite, ac potentia continent, & pro illis sæpe in oratione sumuntur, vt animal

Discrimen inter concreta substantiarum singularium, & reliqua concreta tum substantiarum, tum accidentium.

animal pro homine, & homo pro Socrate. at A concreta substantiarum singularium, quia singularia sunt, de nullo inferiori dicuntur. quia vero sunt substantiæ, nullum subiectum aut quasi subiectum denominare possunt.

Hoc tamen intelligendum est de concretis primariis, quæ per se ad prædicamentum substantiæ spectant; & fiunt immediate ex abstractis. Nam, si sint secundaria, & non fiant immediate ex abstractis, sed mediate, vt B auratum (nam ex natura auri immediate fit aurum, ex quo intrinsecus apposito fit auratum) possunt & quidditatiue dici de inferioribus, si sint vniuersalia, vt auratum in communi, & denominatiue prædicari de quasi subiectis, siue ipsa sint vniuersalia, siue singularia. vt auratum de statua, & hoc auratum de hac statua. Verum huiusmodi concreta subeunt rationem accidentium, neque ad prædicamentum substantiæ pertinent, sed ad C prædicamentum Habitus siue habendi. Cum igitur Christus Dominus, quatenus hic homo est, sit concretum humanitatis singularis, fit vt quemadmodum de nullo inferiori dicitur, ita etiam de nullo subiecto, aut quasi subiecto denominatiue dici possit, nisi æquiuoce sumeretur pro hoc humanato, hoc est, extrinsecus appositam habente humanitatem, vt de hoc aurato diximus: quo pacto verbum diuinum diceretur homo, si perinde D sustineret ac regeret personam hominis, ac Princeps aliquis in Tragœdia sustinet ac præ se fert personam agricolæ, aut militis: aut si Angeli, qui assumptis corporibus apparent, non fictis sed veris vterentur, eaque intrinsecus mouerent.

Concreta secundaria substantiarum pertinere ad prædicamentum Habitus.

Tertio, quia cum Socrates quatenus est hic homo (vt auctores etiam huius opinionis fatentur) formaliter includat personalitatem, ab omni ratione alienum est dicere, Christum Dominum, quatenus hic homo est, personalitatem formaliter non includere, præsertim cum ita proprie sit hic homo, vt Socrates est hic alius homo.

Obiectio.

Quod si quis obijciat illud D. Thomæ in 3 sentent. lib. ad distinct. 7. *Propositionem non verificari ratione formalis significati sui subiecti, sed ratione suppositi*; vnde videtur omnino sequi, nec Socratis nomen significare formaliter personalitatem suppositi, pro quo accipitur in propositione, sed solam humanitatem in concreto, ita vt hic homo nihil aliud sit formaliter, quam habens hanc humanitatem, materialiter autem sit suppositum, quod illam habet: hoc modo respondendum est. Id quod D. Thomas ait, in solis terminis aliquo modo communibus intelligendum esse, vt in omnibus Dei & hominis, quæ ipse in exemplum affert, quod in significando abstrahant à suppositis, non autem in ipsis suppositorum nominibus, cuiusmodi est Socrates, vt patet.

Soluitur.

Idiomatum communicatio propter incarnationis mysterium.

Quarto, quia tollit propriam rationem communicationis idiomatum, hoc est eorum, quæ sunt propria Deo, & eorum, quæ sunt propria homini. quæ quidem in Christo, vt Theologi, vt Magister in 3 d 5. & 7. cum B sequenti. D. Thom. 3. p. q. 16. ex Damas. 3. lib. fidei orthodoxæ, c. 3. & August. lib. 1. de Trinit. cap. 10. 12 docent, propter vnionem diuinæ ac humanæ naturæ in eodem supposito, mutuo communicantur, diuina quidem homini, humana autem Deo, veluti homini, quod sit creator, & Deo, quod sit mortalis: hoc enim ita euenisse dicunt per incarnationem verbi diuini, vt Deus non per accidens, sed per se operetur humana, & homo non per C accidens item, sed per se operetur diuina. Nam, etsi Deo aliena erat natura humana, & vicissim homini natura diuina, tamen, ex quo natura humana subsistere cœpit eadem subsistentia, qua diuina ab æterno subsistebat, ita verbum per se naturam vt suam, hoc est, humanam operari cœpit humana, sicut per naturam sam, id est, diuinam, operabatur diuina: vtraque enim propter vnionem hypostaticam est verbi diuini natura & substantia. D At hæc opinio cum ait, Christum Dominum, quatenus hic homo est, esse connotatiuum quippiam verbi diuini, illud formaliter non includens, cogitur admittere verbum diuinum non per se, sed per accidens operari humana, nempe eodem modo, quo ferrum calefacit; vicissimque concedere, hunc hominem, seu concretum huius humanitatis non per se, sed per accidens operari diuina, quo pacto calidum descendit deorsum, cum fer- E rum calidum descendit.

Postremo, quia iuxta hanc sententiam dici non potest, personam Christi, quatenus hic homo est, esse compositam ex natura diuina & humana in vnitatem suppositi, quod est contra omnium Patrum sententiam: omnes enim, Agatho, Pont. Max. in epist. quæ habetur in 6. Synodo. Gregor. Naz. in epist. ad Didymum, Damascenus lib. 3 fidei Orthodoxæ, cap. 3. 5. 7. & 37. dicunt, Christum Dominum, F cum ante incarnationem esset persona simplicissima, cœpisse per eam esse compositam, idque propria & non metaphorica compositione, vt definitum est in Concilio Lateranensi sub Martino V. Hoc antiquissimus Dionysius Areopagita scripserat in libro de diuinis nominibus, cap. 1. vbi vocat humanam Christi naturam, humanam humilitatem, Ex

Christũ Dominum esse personã compositam, probatur ex definitione Concil. Lateran. Ex D. Dion.

qua (inquit) *simplex Iesus ineffabiliter est compositus*. dixit, *simplex Iesus*, quatenus ipse Dei verbum est, *Compositus* vero, quatenus est ex natura humana & diuina persona factus hic homo, eamque compositionem vocat ineffabilem, quia nulla similis in rebus creatis reperiri potest. Idem in libro de Ecclesiastica hierarchia capit. tertio scribit, *Verbum factum esse sine mutatione sui compositum & visibile*, nempe quatenus factum est hic homo. Hoc idem scriptum reliquerat ante prædictam Synodum Augustinus 13. de Trinitate, capite septimo: *Sic Deo*, inquit, *coniungi potuit humana natura, vt ex duabus substantiis fieret vna persona*. Lege Cyrillum Alexandrinum contra Nestorium, & alios Patres, cum Græcos, tum Latinos. Vide etiam Athanasium in Oratione, quod vnus sit Christus. Concilia item & generalia & particularia: in quibus, cum de vnione humanæ naturæ in Christo agitur, nihil aliud pene auditur, quam post incarnationem compositam esse Christi ac Verbi diuini personam. Quod inter omnes disertissime multisque vocis explicat Damascenus libro tertio Orthodoxæ fidei, capite 5. cum ait; *Confitemur vnam hypostasin ex duabus naturis perfectam & compositam*. & capite septimo; *Composita*, inquit, *facta est, quæ prius erat simplex verbi hypostasis*. quam compositionem Diuus Thomas 4. contr. gent. cap. 49. his verbis declarat: *Hypostasis verbi non constituitur simpliciter per humanam naturam, vt per eam sit, sed per eam solum habet verbum, vt sit homo. Non igitur oportet*, inquit, *quod humana natura non sit simplicior, quam verbum, in quantum est verbum, sed solum in quantum verbum est hic homo*. Hæc Diuus Thomas: quem eundem lege 3. p. q. 1. art. 4. & q. de vnione verbi, art. 1. ad 15. Cum igitur Christus, quatenus hic homo est, sit vere ac proprie compositus ex natura humana & diuina in vnitatem suppositi ac personæ, Patrum decretis plane repugnat, quicunque asserit nomen Iesu, nihil aliud formaliter significare, quam humanitatem Christi per modum adiacentis verbo diuino, quo pacto hoc album significat hanc albedinem per modum adiacentis ac denominantis subiectum corpus. Ita patet, nec principiis Philosophiæ aut Theologiæ, nec Patrum dogmatis consentaneam esse propositam opinionem.

D. August. n.

Vt à D. Tho. eiusmodi compositio explicetur.

Solutio argumentorum impugnata opinionis.

SECTIO IV.

Solutio primi arg.

NEc vero primum, pro ea propositum argumentum quidquam efficit: concedimus enim, ex natura humana & diuina in Christo non fieri vnum per se, si nomine vnius per se intelligatur natura aliqua vna ex vtraque composita, vt fit ex anima & corpore. Id tamen negamus, si nomine vnius per se intelligatur vna subsistentia, aut persona vtrique naturæ communis: hoc enim factum est per assumptionem naturæ humanæ à verbo diuino, vt verbum diuinum esset hic homo: qui quidem, etsi non est noua persona simpliciter; tamen est noua persona naturæ humanæ & diuinæ.

Ex natura humana & diuina quo pacto in Christo fiat vnum per se.

Quod vt facilius intelligas, aduerte, omnem compositionem terminari ad vnitatem alicuius compositi, cum in omni compositione fiat vnum ex multis; sed hoc interesse, quod ex componentibus per accidens resultat vnum per accidens, vt ex homine, & ex albedine homo albus. ex componentibus autem per se, resultat vnum per se, quod quidem aliquando est genus, vt viuens, quod componitur ex anima & corpore: aliquando est species, vt homo, qui constat ex anima rationali & corpore suapte natura recto: aliquando indiuiduum sub specie, vt hic homo ex hac anima rationali, & hoc corpore humano.

Omnem compositionem terminari ad vnum.

Illud etiam aduerte, etsi ex hac anima, & ex hoc corpore propriæ naturæ relictis resultet hic homo: non solum quatenus est prima substantia (qua nimirum ex ea compositione incipit nouum aliquid per se subsistens) sed etiam, quatenus est persona humana, siquidem per eandem compositionem incipit nouum aliquod incommunicabile in natura rationali; tamen ex anima Christi & corpore Christi vnitis quidem inter se, sed tamen assumptis ad subsistentiam & personalitatem Verbi diuini, & in eo sustentatis, etsi resultauit noua aliqua natura per se vna (ipsa, inquam, Christi humanitas) tamen simpliciter non resultasse nouam aliquam primam substantiam, nec nouam aliquam personam, quia nulla ibi resultauit, siue noua subsistentia, vt esset noua prima substantia, siue noua personalitas, vt esset noua persona: sed resultasse hoc tantum, vt subsistentia & personalitas Verbi diuini esset subsistentia & personalitas naturæ humanæ, idque non per accidens, quo pacto subsistentia & personalitas huius hominis est subsistentia & personalitas huius albi, sed per se, quo pacto quædam subsistentia & personalitas creata est subsistentia & personalitas Socratis. Est igitur sine vllo incommodo Christus Dominus, quatenus hic homo est, vnum per se, hoc est, vnum per se subsistens in natura humana, & vna per se humana persona ex Verbo diuino & humana natura

Ex vnione hypostasis nõ resultasse nouam aliquã primam substantiam, neque nouam personam.

Quid resultauerit, exponitur.

Christus quatenus hic homo est vnum per se.

na natura composita. Neque est similis compositio ex corpore & albedine, quia albedo non potest habere subsistentiam, nisi per accidens, hoc est, ratione substantiæ subiectæ, aut alicuius supplentis vicem subiectæ substantiæ in illa sustinenda; vt fit in sacra Eucharistia: quod non accidit humanitati Christi: quæ, si suæ naturæ relinqueretur, per se ipsam cohæreret ac subsisteret.

Secundi arg. solutio.

Hinc patet solutio secundi argumenti. Deus enim, etsi non potest venire in compositionem vnius per se naturæ, quia semper tota natura resultans ex partibus est perfectior qualibet, imo & omnibus simul sumptis: potest tamen venire in compositionem vnius per se subsistentis, ac personæ, quia in hac compositione non est necesse, vt compositum sit perfectius componentibus: vnde componentia hoc pacto, etsi vere ac proprie componunt, tamen rationem partium in compositione non habent, vt citatus Augustinus ait: importat enim pars imperfectionem aliquam.

Ad tertium dicendum, de facto quidem Christum Dominum esse formaliter hunc hominem per naturam humanam, singularem & diuinam personalitatem; quia assumptio humanæ naturæ facta est primo & immediate in persona Verbi diuini; potuisse tamen primo & immediate fieri in natura diuina: quod si factum esset, iam ex assumptione resultaret hic homo constitutus ex natura humana & diuina subsistentia communi tribus personis; quæ vt vnica est numero, ita vnum hominem numero constitueret, essentque tres personæ diuinæ, vnus homo numero, licet tres habentes humanitatem, & tres personæ humanæ naturæ. Quod si tres diuinæ personæ primo & immediate vnam & eandem numero naturam humanam assumerent (quod tamen Scotus in 3. dist. 1. quæst. 2. & alii plerique, vt Albertus Magnus ibidem articul. 10. fieri non posse contendunt) eadem esset Gabrieli, & cæteris eius sententiæ authoribus nobiscum difficultas, resultaretne tunc ex assumptione vnus homo numero, an tres? Quomodo enim essent tres homines per vnam tantum numero humanam naturam? Quomodo etiam esset vnus per tres diuinas personalitates, siue formaliter inclusas, siue connotatas? oportet enim etiam connotatum, seu denominatum esse vnum numero, vt connotatiuum seu denominatiuum sit vnum numero. Nobis sane videtur fore, vt resultaret vnus homo: quia substantiua non multiplicantur, nisi multiplicata forma: quæ regula est Diui Thomæ, & complurium grauissimorum Theologorum, D. Thom. 1. p. q. 39. art. 3. & 3. p. quæst. 3. artic. 7. ad 2. post Altissiodorensem 1. lib. summæ aureæ, c. 3. Scot. in 1. distinct. 12. quæst. 1. Caietan. in D. Thomam. Ferrar. 4. contra Gentes, cap. 11. conclus. 4. intelligenda tamen de natura completa, aptaque ad suppositum constituendum. Dixi *completum* quia si eadem forma humana, quæ incompleta substantia est, esset in pluribus materiis, nihilominus ex ea resultarent plures homines, vt dictum est ad caput quartum: constituerentur enim ex ea plures naturæ humanæ, ex quibus resultarent plura supposita. Addidi, *apta ad suppositum constituendum,* quia etsi plures homines diuina virtute haberent vnam & eandem artem numero, tamen essent plures artifices, quod ars sit accidens, tametsi completum. Accidentia enim, etsi completa sint, perfectave entia in suo prædicamento; non tamen sunt apta, vt ex eis suppositum resultet, cum potius illud supponant, constitutumq; inueniant. Quia tamen adiectiua omnia, siue significent naturam aptam ad suppositum constituendum, siue ineptam, multiplicantur multiplicato supposito. si plures diuinæ personæ quomodcunque assumerent eandem numero humanam naturam, non dubium est, quin dici possent plures habentes naturam humanam nomine habentis adiectiuo: quemadmodum dubium non est, quin plures homines, in quibus diuina virtute poneretur eadem numero ars dicerentur plures habentes artem. Quod autem D. Thomas, postquam docuit in 3. p. q. 3. art. 6. ad 1. si plures diuinæ personæ eandẽ naturam humanam assumerent, fore, vt essent vnus homo, mox subiecit, *non fore tamen, vt essent vnus homo simpliciter,* hunc sensum habet, non fore vt essent omni ex parte vnus homo nempe & ex parte naturæ, & ex parte personalitatis, quasi & vnus homo, & vna persona humanæ naturæ, sed vnus homo, & plures personæ naturæ humanæ.

Quid si vnio facta esset primo in diuina natura.

Quid si tres diuinæ personæ eandem numero naturam assumerent.

Authoris sententia vnus homo resultaret.

Regula Diui Thomæ notanda exponitur.

Altera regula pro adiectiuis.

Exponitur dictum Diui Thomæ.

Arg. quarti solutio.

Ad quartum dicendum est, Christum Dominum non esse compositum ex Deo & homine, nisi sumpto homine pro humana natura: quo pacto à Patribus sæpe vsurpatur hominis vocabulum: at Deus non dicitur factus humana natura, sed homo: nec dicimus, naturam humanam post incarnationem esse Christum, sed hominẽ esse in Christum: quocirca non est apta similitudo animæ & corporis in compositione hominis, nisi quo pacto ea vtitur Athanasius cũ aliis Patribus; Athanas. in Symbolo, qua eadem similitudine in eundẽ sensum vtuntur Cyril. lib. vnic. de recta fide ad Theodos. & in Scholiis, c. 7. Aug. 10. de ciuit. Dei, capite vigesimonono. & epistola 3. ad Volusianum: Leo epist. 11. ad Iulian. Episcopum Coensem. Iustinus Mart. in expositione.

fidei

fidei Theo. 2. dialogo: Inconfusus & alii; vt A quemadmodum eadem est subsistentia animæ & corporis in puro homine; ita eadem sit subsistentia humanitatis & diuinitatis in Christo Domino, qui simul Deus est & homo.

Arg. 5. solutio.

Hic homo vt sit effectus formalis huius humanitatis.

Ad quintum dicito, non eodem modo hunc hominem esse effectum formalem huius humanitatis, quo homo communis humanitatis communis. Aliter enim homo communis est subsistens in natura humana (hoc enim B significat hominis vocabulum) aliter hic homo in hac natura humana. Nam, cum subsistens idem sit, quod habens esse per se primo siue independenter ab aliquo, in quo sit vel tanquam pars, vel tanquam forma, aut quasi forma: homo quidem particularis est re ipsa formaliter & explicite subsistens, quia habet hoc pacto esse à parte rei: at homo communis, cum non habeat esse per se primo, sed per singulos homines, non est per se primo for- C maliter & explicite subsistens, sed per singulos homines: quanquam beneficio intellectus accipientis humanam naturam quasi per se cohærentem, & sibi in communi relictam, ex qua acceptione resultat homo communis, si quodam modo per se subsistens & per modum per se subsistentis significetur.

Arg. 6. solutio.

Hic homo ostenso Christo, vt sit relatiuus.

Ad sextum dicendum est, hunc hominem ostenso Christo, ex parte quidem personalitatis, in qua non conuenit cum aliis homi- D nibus esse relatiuum quid, sed relatione substantiali & subsistente: ex parte autem naturæ, in qua conuenit eum cæteris, esse absolutum. Nec obesse quicquam, quod ex parte personalitatis sit valde, imo, infinitæ dissimilis cæteris hominibus, seu potius quo cæteri sint illi infinite dissimiles. Similitudo enim omnium hominum inter se non est attendenda in iis in quibus differunt, sed in iis in quibus conueniunt. Vnde nec puri homines con- E ueniunt vniuoce in personalitatibus, sed analogice, quemadmodum & naturę particulares in principiis seu differentiis indiuiduationis. Quod autem obiectum est de principiis operandi, non est ad rem: nam etsi nulla relatio vt relatio est, sit principium operandi, (saltem ad extra, vt excludamus operationes ad intra in diuinis) tamen relatiuum, vt tale est, potest esse operatiuum, si sit relatiuum F subsistens, quale est Verbum diuinum. Est enim Filius Dei id, quod per se operatur, & diuinas operationes per naturam diuinam; & operationes humanas per naturam humanam.

Neque puros homines conuenire vniuoce in personalitatibus.

Relatiuũ vt possit esse operatiuum.

Septimum argumẽtum in suos auctores retorquetur.

Iam septimum argumentum in suos authores retorqueri potest. Nam, si Christus, quatenus hic homo est, nihil increatum formaliter significaret, nihil esset, cur D. Paulus Rom. 1. moderationem illam *secundum carnem* adhiberet. Potuisset enim sine vllo incommodo dicere Christum Dominum, quatenus hic homo est, factum esse Dauidis filium. Et tamen dixit *secundum carnem*, ne, quicquid in illo est, quatenus singularis homo est, factum esse putaremus.

Locus ille: Pater maior me est, exponitur.

Sed neque illud, quod Iohan. 14. Christus Dominus ait: *Pater maior me est*, quicquam efficit. Nam etsi verbũ (*Me*) Christum refert, non refert tamen illum vt hic homo est, sed tantum vt est homo, hoc est, quoad ea, in quibus conuenit cum cæteris hominibus. Ea enim sola significat formaliter & explicite verbum homo, & quoad ea omnia Pater est maior filio, non quoad omnia, quibus est hic homo, quia non est maior personalitate filii.

Obiectio.

Diluitur.

Quod si obiicias, est maior illo, vt est filius virginis; ergo vt est hic homo, neganda est consequentia: tum quia esse filium virginis ex ratione sua potest esse illi cum multis hominibus commune, tum etiam quia est connotatiuum quiddam, & denominatiuum hominis, cum interim esse hunc hominem designatum nec possibile Christo Domino cum multis hominibus commune, nec sit connotatiuum, sed absolutum.

Vltimi argumenti solutio.

Deus hominem assumpsit, quomodo exponendum.

Ad vltimum dicendum, non esse propriam eam loquutionem, qua Patres sæpe vtuntur, cum dicunt, Verbum diuinum Deumque absolute spectatum assumpsisse hominem, sed figuratam & exponendam.

Ad quid terminata sit assumptio humanæ naturæ.

Nam cum id, quod assumitur, debeat præcedere assumptionem, si non tempore, certe natura & ratione (neq; enim assumitur quod non est, sed quod est) homo autẽ, qui de Verbo diuino dicitur, siue absolute spectetur, siue vt hic homo, non pręcesserit assumptionem; sed potius secutus sit (ad hoc enim terminata est assumptio humanæ naturæ, vt Deus esset homo) non potest proprie dici Deum assumpsisse hominẽ. Quæ ratio est D. Thomæ 3. p. q. 4. art. 3. & Scholasticorum fere omnium. Aliam rationem tetigerunt Patres Ephesini Concilii sub Theodosio iuniore & Cœlestino Pontifice, vt patet ex iis, quæ ex eo concilio relata sunt in Synodo Chalcedonensi actione prima ex Epistola Felicis Papæ & Martyris, ad Maximum Episcopum, & clericos Alexandriæ, his verbis: *De incarnatione Verbi, & fide, credimus in Dominum nostrum Iesum Christum ex Maria Virgine natum, quoniam ipse est æternus Dei Filius & Verbum, & non homo à Deo susceptus, vt alter præter ipsum: neque enim hominem assumpsit Dei Filius, vt esset alter præter ipsum, sed Deus existens perfectus, factus est simul & homo perfectus.* Ex quibus verbis licet collige-

colligere, ea ratione negasse Patres, Deum assumpsisse hominem, si ex affirmatione intelligeretur, fore, vt filius Dei, & filius hominis essent alter & alter: quod erat dogma Nestorianum in ea Synodo damnatum. Id auté plane intelligitur, si homo in ea locutione proprie sumatur, hoc est, pro habente naturam humanam: nõ poterat enim Deus assumere habentem naturam humanam, nisi homo assumtus esset alter à Deo assumente; siquidem assumens & assumptus idem esse non possunt.

Deus nõ potuit assumere hominem, nisi Deus & homo alter & alter essent.

Duobus ergo modis exponit Sententiarum Magister, & post eum D. Th. Magister 3. sent. d. 5. D. Th. 3. p. q. 4. artic 3. impropriam hanc & figuratam veterum loquutionem. Vnus est, vt homo improprie sumatur pro humana natura, quæ sola formaliter significatur hominis vocabulo, tametsi per modũ per se subsistentis. Hanc ob causam vix vnquam à Patribus dictũ est, Deum assumpsisse hunc hominem; quod hic homo non significet formaliter solam hanc humanitatem, sed ipsam quoque personalitatem. Sicubi autem dicunt, assumpsisse hunc hominem, vt Athanasius in Euangelio de sanctissima Deipara: eodem modo id exponendum est, nempe hunc hominem pro hac humana natura, minime tamen vsurpandum. Iuxta hunc exponendi modum intelligendum est id, quod Cyrillus Alexandrinus in Ioannem scribit: *Christum assumpsisse totum hominem*. Non enim accipit totum hominem pro tota persona humana, sed pro tota humana natura, vt doceat, Verbum diuinum assumpsisse non corpus solum, vt Apollinaris hæreticus dicebat, sed corpus simul & animam, ex quibus tota humana natura constat. Alter modus exponendi est, vt assumptio sumatur pro termino assumtionis, ita vt, cum Deus dicitur assumpsisse hominem, sensus sit; terminasse assumptionem ad hoc, vt esset homo, atque adeo hic singularis homo. Eodem modo etiam interpretatur D. Anselm. libro de incarnat. Verbi, cap. 5. habetur 3. tom. operum Athanasii. Cyrill. Alex. lib. 7. in Ioannem, capite 7. in illa verba; Propterea me Pater diligit, quia ego pono animam meam, vt iterum sumam eam.

Duplex expositio im̃ppria locutionis.

Deus assumpsit hũc hominem, *quo pacto accipiendum.*

Hæc adeo certa sunt, vt etiamsi vera esset impugnata istorum opinio de connotatione, quam fingunt in homine, qualis est in albo; nunquam tamen proprie dici posset, Deum assumpsisse hominem. Nam, nec proprie dicimus, Socratem accepisse album, cum factus est albus, nisi aut album pro albedine sumatur, aut sensus sit, terminatam esse actionem ad hoc, vt Socrates esset albus: ita patet nihil efficere argumenta pro impugnata opinione.

Explicatio quæstionis, & solutio argumentorum negatiuæ partis.

Sectio V.

Dicendum igitur, Christum Dominum, etsi quatenus hic homo est, includit diuinam personalitatem, vt contra Gabrielis & Almaini sententiã ostendimus, & initio quæstionis in omnibus argumentis negatiuæ partis recte sumptum & probatum est: tamen hac ratione spectatum, esse vere ac proprie primam substantiam prædicamentalem.

Christus, vt hic homo, vere ac proprie prima substantia est.

Primum, quia Christus Dominus, vt est perfectus Deus, ita & perfectus homo, quod habes in plerisque Conciliis, & in Symbolo Athanasii. Lege Cyril. in suo apologetico. Damasc. lib. 3. fid. Orthod c. 7. Leonem Papam in rescripto ad Flauiam in Constantinopolitanum Episcopum, epist. 10. Euthym. p. 1. suæ Panopliæ, tit. 7. cum igitur ita sit Deus, vt sit prima substantia extra, vel potius supra omnia prædicamenta etiam substantiæ, non dubium est, quin ita sit homo, vt prima substantia in prædicamento substantiæ: sola enim hæc apud nos est perfecta substantia.

Prima ratio.

Deinde, quia etsi nomen Christi, aut (quod ab Angelo Lucæ 1. vocatum est nomen Iesu) significat Deum & hominem, quod totum apud Esaiam capite 7. Euangelista Matthæo capite primo interprete, indicat Emanuelis vocabulum (vnde Cyrilli Alexandrini sententia est, tria hæc nomina, Christus, Emanuel, & Iesus ex vi significationis tantũdem valere, vt scribit in libro de Incarnatione Vnigeniti, capite secundo) tamen aliquando sumitur pro supposito diuino, nulla ratione habita naturæ humanæ, sed solius diuinæ, vt apud Ioannem 8. cum Christus Dominus dicit: *Antequam Abraham fieret, ego sum*. & apud Paulum ad Hebræos capite vltimo, cum ait, Christum Iesum ab æterno fuisse, & in æternum fore (id enim significant verba illa: *Christus Iesus heri & hodie, ipse & in sæcula*) & in Canonica Iudæ, ad initium, vbi Iesus dicitur Israëliticum populum à seruitute Pharaonis liberasse. potest igitur pari ratione accipi, quemadmodum & sæpe accipitur pro eodem supposito, non quatenus subsistit in natura diuina, sed solum quatenus subsistit in humana, quo pacto sumitur, quandocunque ei tribuuntur pure humana, vt nasci ex muliere, pati, mori, & similia. Hac autem ratione non dubium est, quin sit prima substantia prædicamentalis.

Secunda.

Nomẽ Christi & Iesu *quid significent.*

Quod si hoc nomen Iesus ea ratione distinguitur à nomine Christi, quod Christus significat subsistentem in vtraque natura diuina

Nomẽ Iesus *qua ratione distinguatur.*

tur à nomine Christus.

uina vngente, & humana vncta, aut regis summi & sacerdotis. Iesus autem solum hoc, subsistentem in natura humana, vt Diuus Thomas scribit in 3. part. quæstione 16 articulo 5. (quod ea ratione verum est, si solius naturę significatæ ratio habeatur: siquidem nomen Christi significat vtramque naturam in diuino supposito, nomen autem Iesu humanam in diuino) multo clarius est, Christum Dominum, quatenus significatur nomine Iesu, primam esse substantiam prædicamentalem.

Tertia. Concretũ & abstractũ ad idem prædicamentum quomodo pertineant.

Tertio, quia concretum & abstractum ad idem prædicamentum spectant, nisi quod concretum in prædicamentis accidentium ponitur secundaria ratione, in prædicamento autem substantiæ primaria, vt superius capite 7. q. 5. sect. 5. traditum est. Cum igitur hic homo sit concretum huius humanitatis, & hæc humanitas ponatur in prædicamento substantiæ secundaria ratione, non dubium relinquitur, quin Christus Dominus, quatenus hic homo primaria rationę ponatur sub homine in prædicamento substantiæ, ac proinde sit vna è primis substantiis prædicamentalibus.

Quarta. Infinitatem diuini suppositi non obstare, quominus Christus in prædicamẽto per se ponatur.

Postremo, quia si quid obstaret, quominus Christus Dominus, quatenus hic homo est, subiiceretur homini, vt indiuiduum suæ speciei, illud maxime esset, quia includit formaliter diuinam verbi personalitatem, quæ increatæ & infinitæ perfectionis est: at hoc non obstat, quia ens increatæ & infinitæ perfectionis ideo dicitur non habere locum in prædicamentis, quia nulli enti finitæ perfectionis (qualia sunt omnia genera & species) essentialiter & quiditatiue subiici potest. At non sequitur, personalitatem verbi subiici quiditatiue alicui generi aut speciei substantiæ, si ex ea formaliter homo aliquis constituatur quandoquidem nec de humanis personalitatibus prædicatur quiditatiue genus aliquod, aut species prædicamenti substantiæ, sed substantia analogice sumpta, vt complectitur etiam substantias, quæ per se in prædicamentis non ponuntur. Accedit, quod etsi personalitas diuina ex natura rei infinitæ perfectionis est, infinitaque perfectionis personam constituit, tamen, quia personalitas non est ratio ponendi personam in prædicamento, sed natura rationalis, quæ finitæ perfectionis est: nihil obstat, quominus Christus Dominus, quatenus persona humanæ naturæ est, sit prima substantia prædicamentalis.

Ita patet, Christum Dominum, quatenus hic homo est, esse primam substantiam prædicamentalem, nec obstare rationes initio propositas pro parte negatiua, quominus id asserendum sit. Nam, etsi recte sumũt ac probant in illo, quatenus hic homo est, formaliter includi personalitatem diuinam; non inde tamen sequitur negatiua quæstionis pars: vt ex dictis manifestum relinquitur.

Damasceni dictum exponitur.

Denique, ad illud Damasceni: *in Christo Domino non esse communem speciem accipere*, facile respondetur cum Diuo Thoma & Alensi Alexandro, sensum Damasceni esse, non licere communem speciem accipere ex natura diuina & humana veluti conflatam. Vide Diuum Thomam 3. p. q. 2. artic. 5. Alens. 3. p. q. 6. membr. 2. art. 3.

Quid dicendum de propositionibus, in quibus homo prædicatur de Deo pure accepto.

SECTIO VI.

QVando autem ex dictis constat, quid sentiendum sit de his propositionibus, Christus est homo, Iesus est homo, Hic homo (ostenso Christo Domino) est homo; quærat aliquis amplioris doctrinæ causa, quid dicendum de his propositionibus; Verbum diuinum est homo, Filius Dei est homo, Deus est homo; in quibus homo de Deo pure accepto prædicatur, ad quam dubitationem quatuor assertionibus respondendum est.

Quatuor assertionib. soluenda ꝗstio. 1. Assertio.

Prima sit, esse contingentes, hoc est, non necessarias, quod satis apertum est, cum ante incarnationem, & in triduo mortis Christi falsæ fuerint, alias autem veræ.

2. Assertio.

Secunda, non esse per se iis duobus modis, quibus Aristoteles primo Posteriorum capite quarto, textu 9. distinguit eas propositiones per se, quæ in demonstratione vsurpantur: hæc assertio æque perspicua est atque prima, tum quia propositæ enuntiationes non sunt necessariæ, vt ex illius probatione patet: tum etiam, quia in nulla earum prædicatum est de ratione subiecti, aut subiectum de ratione prædicati. Hæc sententia est Scoti in 3. d. 7. q. 1 artic. 5. Durand. ead. d. q. 1. ad 4. Marsil. in 3. q. 6. in solut. argumenti.

3. Assertio.

Tertio, nihilo minus postquam Deus est homo, has duas propositiones, Verbum diuinum est homo, Filius Dei est homo, esse quodam singulari modo per se, & noua etiam appellatione substantiales. Quod sint per se, & non per accidens, ex eo probatur, quia in propositionibus per accidens, aut neutrum extremum, aut alterum tantum ex formali ratione sua sibi vendicat subsistentiam per se: neutrum, vt in hac, album est dulce: neutrum enim formaliter est per se subsistens. Alterum tantum,

In propositionibus per accidens qualia habeant extrema.

A tantum, vt in hac: lac est album, quod solum subiectum pro singulari lacte sumptum formaliter habet, vt per se subsistat. At in propositis enuntiationibus vtrumque subsistit per se, & verbum diuinum, seu filius Dei & homo; idque vna & eadem omnino subsistentia. Accedit, quod Filius Dei & homo, etsi non sunt vna per se natura; sunt tamen vna per se hypostasis ac persona. Quod vero eædem propositiones sint substantiales, & non accidentales, ex eo probari potest, quia talis est præ- B dicatio, qualis est vnio formæ significatæ per prædicatum cum subiecto: at vnio naturæ humanæ cum verbo diuino non est accidentalis, sed substantialis, quod sæpe à Patribus definitum est, vt in Concilio Constantinopolitano 2. quod fuit generale quintum, canone 5. Hoc autem sic intelligunt, vt velint Filium Dei & Filium hominis per incarnationem esse vnum, non authoritate sola, non adoptione, non gratia tantum gratum faciente, C sed substantia vtriq; communi, hoc est, identitate hypostasis: vnde à Scholasticis vnio hæc hypostatica appellata est. Accedit, quod hæc propositio, Filius Dei est homo, non pronuntiat de Filio Dei accidens aliquod, vt patet, nec substantiam per modum accidentis, vt cum dicimus, hoc lignum est auratum, sed substantiam per modum substantiæ, siue subsistentis per se.

Obiectio contra 2. conclusionem.

D Quod si quis obiiciat, quicquid aduenit substantię siue hypostasi post esse completum & perfectum; aduenit ei accidentaliter (quod est dogma physicum apud Aristotel. 1. Physic. c.8. à tex.75. & vsurpatur à D. Tho. 3. p. q.2. art. 6. & in 3. d.6. q.3. art.2. & de spiritualib. creaturis, art.2. & q. de Anima, art.1. & aliis in locis) humanitatem autem aduenisse verbo diuino habenti ab æterno completum ac perfectum esse: igitur aduenisse ei accidentaliter; ac proinde nunc propositionem hanc, ver- E bum diuinum est homo; esse accidentalem;

Solutio.

distinguendum est antecedens. Nam, si id, quod aduenit hypostasi, adueniat ei per inhærentiam, aut quasi inhærentiam, vt Socrati genito calor aut indumentum (quo pacto Aristoteles intelligendus est) accidentaliter ei euenire non est dubium,

Exponitur Aristoteles.

at si illi adueniat, vt noua natura, ita vt pertineat ad nouam eiusdem hypostasis constitutionem (quod fieri posse nunquam Ethnici Philosophi cogitarunt) non aduenit ei accidentaliter. Atqui hoc pacto aduenisse naturam humanam verbo diuino, docet Orthodoxa fides: quippe cum natura humana attulerit verbo diuino, non esse humanum per circumpositam, & quasi indutam humanitatem, nec quouis alio pacto per modum adiacentis & denominantis, vt dicunt ii, qui volunt nomen Iesu esse connotatiuum aut denominatiuum verbi diuini (est enim hic modus conueniendi accidentarius, & non substantialis) sed attulerit ei esse hominem, quod est esse substantiale, vere ac proprie ad prædicamentum substantiæ pertinens. In hoc idem redeunt duæ responsiones Diui Thomæ ad propositum argumentum 3. part. quæst. 2. artic. 6. & 4. contra Gent. 46. Vnde collige, etsi contingentia repugnat propositionibus per se & substantialibus, vt ab Aristotele explicantur, non repugnare tamen huic generi propositionum absolute sumpto.

Contingentia vt repugnet propositionibus per se.

Dubitatio.

Quærat porro aliquis, num, quemadmodum hæc propositio, Filius Dei est homo, dicitur per se & substantialis post incarnationem diuini verbi; ita etiam dici possit essentialis & quidditatiua. Ad quam dubitationem negatiue respondendum est.

Soluitur.

Nam, cum essentiæ & quidditatis nomina non significent hypostasin siue suppositum, sed naturam: si proposita enuntiatio post diuini verbi incarnationem diceretur essentialis aut quidditatiua, significaretur haud dubie, naturam humanam pertinere ad constitutionem naturæ & quidditatis diuinæ: quod est omni, vt sic dicam, falsitate falsius. At, cum substantiæ vocabulũ in prima significatione significet hypostasin seu suppositum, vt patet ex contextu huius capitis, sane, cum dicimus, hanc propositionem, Filius Dei est homo, esse substantialem, in eo sensu id possumus accipere, vt humanitas assumpta intelligatur pertinere ad constitutionem hypostasis verbi diuini, non quoad eius esse simpliciter, sed quoad esse huius hominis, vt ait Diuus Thomas in loco citato: quod est verissimum.

4. Assertio. Propositio, Deus est homo, post incarnationem non est per accidens, sed per se.

Quarta assertio sit, etiam hanc propositionem, Deus est homo, post diuini verbi incarnationem non esse per accidens, sed per se, nec accidentalem, sed substantialem, verum non primo, sed ratione verbi diuini; pro quo subiectum accipitur, & propositio verificatur: quod autem non sit per accidens, ex eo patet, quia vtrumque extremum habet subsistentiam per se, eamque vnam & eandem: quod vero non sit accidentalis, ex eo constat; quia vnio formæ significatæ per prædicatum cum eo, pro quo accipi- F tur subiectum, non est accidentalis, sed substantialis, vt patet ex dictis: quod denique non sit talis primo, sed ratione verbi diuini, ex eo constat, quia si Deus non modo per se & substantialiter esset homo, sed etiam primo, Pater quoque esset homo, & Spiritus Sanctus etiam; quod nunc falsum & hæreticum est,

Obiectio contra quartam conclusionem.

Sed contra hanc assertionem sic licet obiicere: Omnis propositio per se est vera cum reduplicatione subiecti; at hæc propositio, Deus est homo, non est vera cum reduplicatione subiecti: quia si Deus, quatenus Deus, esset homo, quicquid est Deus, esset homo, sicque Pater esset homo, itemque Spiritus Sanctus, imo & qualibet diuina persona semper fuisset homo: cum hæc igitur dici non possint, efficitur, vt hæc propositio, Deus est homo, etiā post diuini Verbi incarnationem, non sit propositio per se.

Dilutio minus probandi.

Huic obiectioni dicere aliquis posset, etsi omnes propositiones, quæ sunt per se primo, sunt veræ cum reduplicatione subiecti, tamen in cæteris non semper id accidere. Quanquam enim illæ, in quarum subiectis formaliter includuntur subiecta earum, quæ sunt per se primo, sint etiam veræ cum reduplicatione subiecti, vt si dicas, homo est sensus particeps, (recte enim dicimus hominem, quatenus homo est, esse sensus participem, nempe ratione naturæ animalis, quam formaliter includit) tamen illæ, in quarum subiectis non includuntur formaliter subiecta earum, quæ sunt per se primo, non sunt veræ cum reduplicatione subiecti: exempli causa, etsi hæc propositio est per se, Animal est rationis particeps; tamen quia homo, cui primo conuenit esse rationis participem, non includitur formaliter in ratione animalis, ideo dicere non licet animal, quatenus est animal, esse rationis particeps. Verum, quia de hac propositione, Verbum diuinum est homo, quam ponimus, & esse per se, & per se primo, eadem est dubitatio (si enim verbum diuinum, quatenus verbum diuinum est, esset homo, semper vtiq; fuisset homo) aliter respondendum est.

Germana obiectionis solutio.

Dicendum igitur, hoc verbum, *quatenus*, non posse adhiberi subiectis omnium propositionum per se, etiamsi primo sint per se: sed iis tantum, quæ & sunt de omni, & in eis vel prædicatum est de ratione subiecti, vel subiectum, aliquidve inclusum in subiecto est de ratione prædicati: de quibus solus loquutus est Arist. 1. lib Poster. c. 4. tex. 9. idem enim est *quatenus* atque *qua ratione*. Quare cum nec homo sit de ratione Dei aut verbi diuini, nec Deus aut verbum diuinum de ratione hominis; quo pacto Aristoteles rationem intelligit, cum de his propositionibus agit, non est necesse, vt si hæ propositiones, Deus est homo, Verbum diuinum est homo, sint per se, continuo sit concedendum, esse veras cum reduplicatione subiectorum. Sunt enim alio inusitatoque modo, admirabili, & per se, & substantiales, nempe secundum vnitatē subsistentiæ personalis: quæ vnitas inter diuersas naturas substantiales & completas non inuenitur nisi in Christo Domino: neque vnquam à nobis crederetur, nisi intelligeremus, potētiam Dei esse infinitam, & cui nihil impossibile est, vt merito de ea vnitate præcipue intelligendum sit illud August. in epist. ad Volusianum: *In rebus mirabiliter factis, totam rationem facti esse potentiam facientis.*

Propositio, Deus est homo, quare non dicatur cum reduplicatione subiecti, etiam si sit per se.

Num homo sit vniuersale respectu Verbi diuini, aut etiam Dei.

Quærat demum aliquis, num homo respectu Verbi diuini, aut etiam Dei, vt communis est tribus diuinis personis, habeat rationē alicuius vniuersalis, nec ne? Quod enim habeat, ea ratione cōstare videtur, quia etsi non dicitur de pluribus eo modo, quo dicitur de Verbo diuino; tamen dici potest, idque tantum de pluribus hominibus, veluti si singulæ diuinæ personæ singulas humanitates assumerent: imo, & de Deo & Angelo, si diuina potestate Angelus assumat naturam humanam ad suam subsistentiam, quod probabile credit Scotus, & alii nonnulli. Quod autem non habeat, ex eo probatur, quia quinque vulgata prædicabilia vel prædicantur essentialiter, vel accidentaliter: homo autem nec essentialiter dicitur de Deo, vllave persona diuina, nec accidentaliter, vt ex dictis patet.

Esse vniuersale respectu Verbi diuini.

Ad hanc dubitationem primum quidem dicendum est, hominem post diuinam incarnationem esse vere ac proprie vniuersale quiddam respectu Verbi diuini, quia ita nunc de illo naturali & directa prædicatione dicitur, vt eadem omnino ratione dici possit de aliis diuinis personis, & in eis numerari: id enim verum esse, recte probatum est. Namque ad rationem vniuersalis satis est, si prædicatum dicatur actu de solo, dummodo eadem omnino ratione possit de aliis prædicari, vt patet in perfecto Oratore, si detur in mundo, isque sit vnicus.

Non tamen respectu Dei, vt communis est tribus personis.

Deinde non habet rationem veri vniuersalis respectu Dei, vt tribus diuinis personis communis est; quia ita nunc dicitur de Deo, vt eodem modo dici non possit de creatura vlla. Multo enim probabilius existimamus, naturam creatam à nulla re subsistente, præterquam à Deo, assumi posse ad propriam subsistentiam, etiam diuina virtute, vt est Diui Thomæ & grauissimorum Doctorum sententia.

Non esse vlli ex quatuor primis vniuersalibus respectu Verbi diuini.

Tertio, non esse genus aut speciem, aut differentiam, aut proprium respectu Verbi diuini; tum quia non dicitur actu de aliis personis diuinis, cum tamen hæc quatuor, quatenus prædicabilia sunt, eius naturæ sint, vt actu dicantur de omnibus iis, de quibus, vt talia prædicari possunt; qua in re differunt ab acci-

ab accidente quinti prædicabilis, ad cuius rationem satis est, si habeat actu vnam partem subiectam, dummodo alias habere possit: tum etiam, quia etsi actu diceretur de pluribus diuinis personis, tamen, quia non diceretur necessario, vt non dicitur de Verbo diuino, nullius horum quatuor prædicabilium rationem habere posset, vt quidem hæc à Porphyrio, aliisque Philosophis explicata sunt.

Neq; accidens quinti prædicabilis.

Quarto, nec dicendum, esse accidēs quinti prædicabilis respectu Verbi diuini, siquidem vnio humanæ naturæ cum verbo diuino non est accidentalis, sed substantialis, vt superius probatum est. Quod si fas esset dicere, omnem prædicationem contingentem esse accidentalem, & omne prædicabile contingens esse accidens quinti prædicabilis, vt ethnici Philosophi crediderunt; (qua ratione illi adæquatam esse diuisionem prædicabilium in quinque vulgata putauerunt) tum demum dicere possemus, hominem respectu Verbi diuini ad hanc prædicabilis speciem pertinere. At, cum & apud Philosophos, & apud Theologos nihil censeatur dici accidentaliter de supposito, & esse accidens illius, si ad eius esse substantiale hypostaticum, siue suppositale pertineat, nefas est dicere siue apud Philosophos (re intellecta) siue apud Theologos, hominem esse accidens quinti prædicabilis respectu Verbi diuini.

Hominem respectu Verbi diuini pertinere ad nouam quandam speciem prædicabilis.

Denique dicendum est, hominem respectu Verbi diuini pertinere ad nouam quandam speciem prædicabilis, genera autem superiora hominis, differentiasque eius constitutiuas ad alias quasdam itidem nouas. Hæc enim omnia contingenter prædicantur de Verbo diuino, vt simpliciter ad tria prima Porphyriana prædicabilia pertinere nequeant. Dicuntur etiam substantialiter, vt in duobus extremis, quæ accidentaliter dicuntur, non comprehendantur; Et tamen ipsa inter se collata non eodem modo prædicantur de Verbo diuino, vt vnam duntaxat speciem prædicabilis conficiant. Nec mirum, quod nouæ species mundo aduenerint cum nouo esse substantiali, quod Verbum diuinum pro mundi salute suscepit, quod nec auditum Ethnicis Philosophis erat, nec cogitatum. Possunt igitur assumptiua prædicabilia, vniuersaliaque appellari, homo quidem assumptiua species, eius vero genera & differentiæ constitutiuæ, assumptiua genera & differentiæ; quod per solam assumptionem humanæ naturæ actu dicantur de Verbo diuino, potentia vero de cæteris personis.

Noua species cum nouo esse substantiali admittuntur.

Propria & accidentia

De propriis & accidentibus naturæ assumptæ, alia ratio est. Nam etsi pari ratione ad

A nouas species videantur spectare, nempe proprii assumptiui, & assumptiui accidentis: re tamen vera ad vulgatam accidentis speciem vtraque pertinent, cum & contingenter dicantur de Verbo diuino, & accidentaliter, hoc est, nec essentialiter, nec substantialiter, siue hypostatice. Et eodem modo dici possent de Patre & Spiritu sancto, si singulas humanitates assumerent. Idem porro dicendum est de donis gratuitis supernaturalis ordinis, vt gra-

naturæ assumptæ ad vulgatam speciem accidentis pertinere.

B tiæ, gloriæ, virtutumque supernaturalium, quod & contingenter dicantur de iis, quibus conferuntur, & accidentaliter, siue nec essentialiter, nec substantialiter.

Quæsitum.

Sed quærat aliquis, quo pacto & homo, & eius genera prædicentur de Verbo diuino, seu de filio Dei pure accepto, cum non prædicentur de eo in quæstione, *Quid est*, siue *quidditatiue*. Quo item modo differentiæ constitutiuæ hominis, cum non prædicentur

C de illo in quæstione, *Quale est*, essentialiter, vt ex dictis patet.

Soluitur. Homo de filio Dei prædicatur in quæstione, quis est.

Ad quam dubitationem dicendum; etsi homo superioraque eius genera non prædicantur de Filio Dei in quæstione *Quid est* tamen prædicari in quæstione *Quis est*, seu quænam persona est, & (vt generalius dicam) quodnam suppositum est. Quæ quæstiones, cum solam substantiam quærant, & eam totam; non dubium est; quin comple-

D ctantur omnia, non tantum quæ prædicantur quidditatiue de supposito, sed etiam substantialiter. Similiter etsi differentiæ constitutiuæ hominis non prædicantur de Verbo diuino in quæstione *Quale est*, essentialiter, tamen prædicari in quæstione *Quale est*, substantialiter; cum ipsæ etiam ad constitutionem suppositi humanæ naturæ, qualecunque illud sit, pertineant. Nisi quod homo, & superiora eius genera prædicantur de

E illo per modum substantiæ, differentiæ vero eius hominis constitutiuæ per modum qualitatis substantialis, denominantis nimirum genericam aliquam naturam ad constitutionem humanæ naturæ pertinentem. Itaque quærenti, quisnam sit filius Dei æque responderi potest, esse hominem in diuina natura subsistentem, atque esse Deum subsistentem in humana; cum ita vere sit vnius, atque alterius naturæ suppositum. Quæren-

F ti autem, qualisnam sit secundum qualitatem aliquam substantialem; nempe omnes accidentales præuenientem, optime respondetur, esse rationalis naturæ; sensitiuæ, viuentis, & corporeæ. Atque hæ prædicandi rationes satis sunt ad rationes assumptiui generis, assumptiuæque speciei & differentiæ, quæ omnia contingenter prædicantur,

etsi satis non sint ad rationes vulgati generis, vulgatæque speciei & differentiæ, quæ prædicantur necessario, ac essentialiter, & partim etiam quidditatiue. Itaque assumptiuum genus dici potest, quod prædicatur contingenter de differentib. specie in quæstione Quodnam suppositum est: species assumptiua de differentibus numero: assumptiua autem differentia de pluribus in quæstione Quale est substantiali. Atque hæc de prædicamento substantiæ dicta sint.

ΚΕΦ. Θ.

Text. 16. ΤΑὐτὰ a δὲ λέγεται, τὰ μὲν κατὰ συμβεβηκός, οἷον τὸ λευκὸν καὶ τὸ μουσικὸν τὸ αὐτό, ὅτι τῷ αὐτῷ συμβέβηκε· καὶ ἄνθρωπος καὶ μουσικόν, ὅτι θάτερον θατέρῳ συμβέβηκε. τὸ δὲ μουσικὸν καὶ ἄνθρωπος, ὅτι τὸ μουσικὸν τῷ ἀνθρώπῳ συμβέβηκε. ἑκατέρῳ b δὲ τοῦτο, καὶ τούτῳ ἑκάτερον ἐκείνων. καὶ γὰρ τῷ ἀνθρώπῳ τῷ μουσικῷ, καὶ ὁ ἄνθρωπος, καὶ τὸ μουσικὸν ταὐτὸν λέγεται, καὶ τούτοις ἐκεῖνο. διὸ c καὶ ταῦτα πάντα καθόλου οὐ λέγεται. οὐ γὰρ ἀληθὲς εἰπεῖν, ὅτι πᾶς ἄνθρωπος ταὐτὸ καὶ μουσικόν· τὰ γὰρ καθόλου, καθ' αὑτὰ ὑπάρχει, τὰ δὲ συμβεβηκότα, οὐ καθ' αὑτά, ἀλλ' ἐπὶ τῶν καθ' ἕκαστα ἁπλῶς λέγεται· ταὐτὸ γὰρ εἶναι δοκεῖ Σωκράτης καὶ Σωκράτης μουσικός· τὸ γὰρ Σωκράτης οὐκ ἐπὶ

CAPVT IX.

Eadem a vero alia dicuntur per accidens, quo pacto album & musicum idem sunt, quia eidem accidunt; & homo ac musicum, quia alterum alteri accidit; musicum autem & homo, quia musicum accidit homini. Est b autem hoc idem quod vtrumque, & vtrumque illorum idem quod hoc namque idem quod homo musicus, & homo & musicum dicuntur, & idem quod hac illud. Quocirca c & hac omnia vniuerse non dicuntur. Neque enim vere dixerit, omnem hominem & musicum idem esse: vniuersalia enim per se insunt, accidentia vero non per se, sed in singularibus simpliciter dicuntur. Idem enim videtur esse Socrates, & Socrates musicus, cum verbum Socrates in pluribus non Text. 16.

CAPITIS NONI EXPLANATIO.

Eiusdem & diuersi varia genera.

E*Adem* a *vero*. Quoniam idem, & diuersum cernuntur in substantia rerum, exposita multiplicitate substantiæ tradit Aristoteles varia genera eiusdem, & diuersi. ac primum quinque genera eiusdem per accidens, tria in simplicibus, & duo in compositis. Namque in simplicibus duo dicuntur idem, aut quia eidem subiecto accidunt, vt album & musicum, aut quia id, quod prædicatur. accidit ei, quod subiicitur, aut contra id, quod subiicitur ei, quod prædicatur, quibus modis dicimus extrema harum enunciationum: Homo est musicus, Musicum est homo, esse eadem per accidens. In compositis autem, vtpote cum subiectum, & accidens in eodem extremo iunguntur, duobus modis euenit identitas. Vno, si compositum subiiciatur, vt si dicas, Homo musicus est homo, vel est musicus: alterum si compositum prædicetur, vt si dicas, homo vel musicum est homo musicus. Prætermisit autem Aristoteles alios duos modos, qui fingi possent, dum duo accidentia iunguntur in eodem extremo, quia duo accidentia nunquam iunguntur, nisi ratione alicuius tertii, quod vtrique subsit.

b *Est autem hoc*. Id est, compositum ex subiecto, & accidente, idem est per accidens quod vtrumque separatim, & vicissim illa separatim accepta idem sunt, quod compositum, vt mox exponitur. Aduerte autem, hoc loco etsi ex vtraque parte dici possit vnum esse idem alteri, & subiectum videlicet prædicato, & prædicatum subiecto; melius tamen dici, subiectum esse idem prædicato, quam prædicatum subiecto.

c *Quocirca & hac*. Colligit ex dictis ea, quæ dicuntur idem per accidens non dici vniuerse, siue enunciatio efferatur de vniuersalibus siue de singularibus. De vniuersalibus quidem, quia ea sola, quæ dicuntur per se de vniuersalibus dicuntur de illis vniuerse, vt cum dicimus omnem hominem esse animal, aut risus capacem. Hinc enim fit, vt non vere dicamus, omnem hominem esse musicum. De singularibus autem, quia licet ea, quæ per accidens dicuntur, dicantur simpliciter de singularibus. hoc est, non ratione alicuius partis subiectæ, seu (quod in idem redit) sine signo particulari, tamen propterea non dicuntur vniuerse, quia singularia non prædicantur pluribus, neq; illis ob eam causam recte proponitur signum vniuersale, vt in libro de interpretatione dictum est. Hinc habes omnem enunciationem vniuersalem esse per se, de qua re quia Dialecticis non parum exhibet difficultatis, propria disputatione disserendum esset, si locus daretur.

Omnem enunciationem vniuersalem esse per se.

d *Alia*

ἐστιν ἐπὶ πολλῶν. διὸ, οὐ πᾶς Σωκράτης λέγεται, ὥσπερ πᾶς ἄνθρωπος. καὶ τὰ μὲν οὕτω λέγεται ταὐτά.

Τὰ d δὲ καθ' αὑτά, ὥσπερ καὶ τὸ ἕν. καὶ γὰρ ὧν ἡ ὕλη μία, ἢ εἴδει, ἢ ἀριθμῷ, ἢ γένει ταὐτὰ λέγεται καὶ ὧν ἡ οὐσία. ὥστε φανερὸν, ὅτι ἡ ταυτότης ἑνότης τις ἐστιν, ἢ πλειόνων τοῦ εἶναι, ἢ e ὅταν χρῆται ὡς πλείοσιν, οἷον ὅταν λέγῃ αὐτὸ αὑτῷ ταὐτόν· ὡς δυσὶ γὰρ χρῆται αὐτῷ.

Ἕτερα f δὲ λέγεται, ὧν ἢ τὰ εἴδη πλείω, ἢ ἡ ὕλη, ἢ ὁ λόγος τῆς οὐσίας· καὶ ὅλως ἀντικειμένως τῷ ταὐτῷ λέγεται τὸ ἕτερον. Διάφορα g δὲ λέγεται, ὅσα ἕτερά ἐστι τὸ αὐτό τι ὄντα, μὴ μόνον ἀριθμῷ, ἀλλ' ἢ εἴδει, ἢ γένει, ἢ ἀναλογίᾳ. ἔτι h ὧν ἕτερον τὸ γένος,

non dicatur. Vnde fit, vt nemo dixerit omnis Socrates, quemadmodum dicitur Omnis homo. Atque hac quidem hunc in modum dicuntur eadem.

Alia d *autem per se, quemadmodum & ipsum Vnum. Nam & quorum materia est vna, ea aut specie, aut numero, aut genere dicuntur eadem, & quorum substantia vna. Ita perspicuum est, identitatem vnitatem esse quandam ipsius esse, aut plurium, aut* e *cum quis vno vt pluribus vtitur: Veluti cum ipsum, idem quod ipsum esse dicitur, vt duobus enim ipso vtitur.*

Diuersa f *dicuntur ea, quorum aut species plures sunt, aut materia, aut ratio substantiæ: omninoque diuersum opposito modo, atque idem dicitur. Differentia* g *vero dicuntur, quæcunque diuersa sunt, cum aliquid idem sint non numero solum, sed aut specie, aut genere, aut analogia. Ea item,* h *quorum diuersum*

d *Alia autem per se, quemadmodum & ipsum Vnum.* Tradita distinctione eiusdem per accidens, distinguit eadem per se, quorum tot genera esse dicit, quot sunt vnius per se. Vnde colligit, identitatem esse quandam vnitatem, id est fundari in quadam vnitate, quæ est vnitas substantiæ, siue essentiæ, quo pacto similitudo dici potest vnitas accidentariæ qualitatis, & æqualitas vnitas quantitatis; in sensu nimirum causali. Neque enim hæc sunt formaliter vnitates, sed relationes quædam fundatæ in vnitatibus prædictis. *Identitatem fundari in vnitate.*

e *Aut cum quis Vno.* Hinc patet, identitatem eiusdem ad se ipsum esse relationem rationis, quia extrema non sunt re ipsa diuersa, sed ea tantum ratione distinguuntur, quia intellectus eodem vtitur vt duobus; veluti cum dicitur, Socrates est Socrates, vel hic homo est sibi ipsi amicus. Atque hac quidem ex parte alia ratio est in ea identitate, qua duo indiuidua sunt idem specie, & in ea, qua duæ species sunt idem genere, quas *D Thom. lect.* 11. *Alens. & alij nonnulli hoc loco*, putant esse reales, cum extrema realiter distinguuntur: idem potiori ratione dicturi de entitatibus, quibus diuersæ species aut genera, sunt idem analogice. Verum nos, quia huiusmodi relationes conueniunt rebus etiam non existentibus, credimus potius esse relationes rationis, vt quarto libro *cap.* 2. *quæst.* 7. *sect.* 8. diximus, & hoc ipso *ad cap.* 15. latius explicabimus. *Identitas eiusdem ad se, est relatio rationis.*

f *Diuersa dicuntur ea, quorum aut species plures sunt.* Distinxit eadem, nunc distinguit diuersa, quæ sunt illis opposita; traditque tria genera diuersorum, nempe specie, materia, id est, numero, & ratione definitiua substantiæ, siue essentiæ, etiam si sit generica: vt hic contineantur diuersa genere, specie, ac numero. Ne autem sit opus alia diuersorum genera enumerare, addit, tot modis dici diuersa, quot dicuntur eadem. *Genera diuersorum.*

g *Differentia vero dicuntur, quæcunque.* Cum omnia differentia sint diuersa, non autem omnia diuersa differentia (nisi impropriissime sumpto differentium vocabulo) tradita distinctione diuersorum, subdit distinctionem differentium in quatuor genera. Alia enim dicuntur differentia, quia cum aliquid idem sint siue numero, siue specie, siue genere, siue analogia; tamen in aliquo diuersa sunt, vt Socrates sedens, & idem alias stans, vt hic homo & ille, vt equus & bos, vt ens absolutum & relatum; quæ est Diui Thomæ *lectione duodecima*, expositio, atque ex hoc genere sola priora tria membra sunt proprie differentia, quia in iis tantum ea, in quibus diuersa conueniunt, sunt simpliciter eiusdem rationis in vtroque extremo. Alexander hunc in modum interpretatur verba illa, *non numero solum*, modo non sint eadem numero: itaque negabit Socratem senem differre à se ipso puero quod tamen omnes Dialectici cum Porphyrio concedunt in Isagoge, *cap. de differentia.* *Differentia quatuor genera. Primum.*

h *Ea item, quorum diuersum est genus.* Tradit secundum genus differentium, quæ impropriissime dicuntur differentia, ea vero sunt, quæ ita sunt diuersa genere, vt in eis quatenus talia dicuntur, nec analogica quidem conuenientia cernatur, vt animal & color; si vtrumque casu, & ob nullam conuenientiam eodem nomine appellentur. *Secundum.*

i *Et con-*

γένος, καὶ i τὰ ἐναντία, καὶ k ὅσα ἔχει ἐν τῇ οὐσίᾳ τὴν ἑτερότητα.

Ὅμοια l λέγεται, τά τε ταὐτὸ πεπονθότα· καὶ τὰ πλείω ταὐτὰ πεπονθότα, ἢ ἕτερα, καὶ ὧν ἡ ποιότης μία· καὶ καθ᾽ ὅσα ἀλλοιοῦσθαι ἐνδέχεται τῶν ἐναντίων τούτων τὸ πλείω ἔχον, ἢ κυριώτερα ὅμοιον τούτῳ, ἀντικειμένως δὲ τοῖς ὁμοίοις τὰ ἀνόμοια.

sum est genus, & i contraria, & k quacunque in substantia diuersitatem habent.

Similia l dicuntur, & quæ idem acceperunt, & quæ pluribus eisdem, quam diuersis affecta sunt, & quorum qualitas vna: & quod plura aut potiora ex iis contrarijs habet, quibus fit alteratio, huic simile dicitur. Modo autem similibus opposito dicuntur dissimilia.

Tertium.

i *Et contraria.* Addit tertium genus differentium, quod non tantum complectitur species contrarias, quæ tertio membro primi generis comprehensæ sunt, sed etiam differentias eiusdem generis, quas Aristoteles *lib.7.Metaphys.c.12.text.42.* vocat contrarias.

Quartum.

k *Et quacunque in substantia diuersitatem habent.* Hoc quartum genus differentium latissime patet, quæcunque enim in substantia essentiave diuersitatem habent, ea sæpe dicuntur differentia, tametsi nec sint contraria, nec sub eodem genere contineantur; vt materia & forma, essentia diuina & humana.

Similium genera quatuor.

l *Similia dicuntur, & quæ idem acceperunt & quæ pluribus eisdem.* Annectit explicationi Eiusdem, & Diuersi, quæ dicuntur secundum substantiam, essentiamve, distinctionem Similis & Dissimilis; quæ dicuntur secundum qualitatem accidentariam. Non adiungit autem distinctionem Æqualis & Inæqualis, quia eius multiplicitas non est admodum manifesta, vt D. Tho. *lect.*12. annotauit. Tradit ergo quatuor genera similium. Vnum est eorum, quæ idem passa sunt; quod fere accidit secundum qualitates, vt qui ex ægritudine pallorem aut ruborem contraxerunt. Alterum eorum, quæ plura eadem quam diuersa, vt duo fratres gemelli, qui vix internoscantur. Tertium eorum, quorum qualitas est eadem, siue eam per veram actionem acceperint, vt quæ dicta sunt; siue absque actione, vt astra eiusdem natiui splendoris. Quartum eorum, quæ pluribus aut præstantioribus contrariis, quibus fit alteratio, affecta sunt, vt duo vina habentia eundem colorem, odorem & saporem; quo genere non dicuntur similia, quæ eundem tantum colorem habuerint; cum color in minus præcipuis affectionibus vini habeatur. Hinc quot, & quæ sint genera dissimilium, facile intelliges.

ΚΕΦ. Ι'.

Ἀντικείμενα a λέγεται ἀντίφασις, καὶ τἀναντία, καὶ τὰ πρός τι, καὶ στέρησις καὶ ἕξις, καὶ b ἐξ ὧν, καὶ εἰς ἃ ἔσχατα, οἷον αἱ γενέσεις, καὶ αἱ φθοραί. καὶ ὅσα μὴ ἐνδέχεται ἅμα παρεῖναι τῷ ἀμφοῖν δεκτικῷ, ταῦτα ἀντικεῖσθαι λέγεται, ἢ c

CAPVT X.

Opposita a dicuntur contradictio: contraria ea, quæ ad aliquid, priuatio, & habitus, Ea b etiam, ex quibus, & in quæ vltima: vt generationes & corruptiones. Quæ item vtriusque susceptiuo simul adesse nequeunt, ea opposita

CAPITIS DECIMI EXPLANATIO.

Oppositorum quatuor genera.

Opposita a *dicuntur contradictio, contraria.* Quoniam opposita sunt quædam diuersa, distinguit hoc capite varia oppositorum genera, tum ad finem capitis exponit, quæ dicantur diuersa specie. Tradit ergo in primis quatuor vulgata genera oppositorum, de quibus libro decimo disputabit.

Duo alia genera oppositorum.

b *Ea etiam.* Diuus Thomas existimat tradi hoc loco duo documenta, quibus cognosci possit, num, quæ proponuntur, vt opposita, sint vere opposita: vnum, si sint termini eiusdem motus mutationisve: alterum, si non possint simul esse in eodem susceptiuo. Sed quia hæc non satis cohærent cum ipso verborum contextu, potius dicendum est, missa multiplici Alexandri expositione, tradi his verbis duo alia oppositorum communiora genera: vnum extremorum siue terminorum mutationis: alterum eorum, quæ simul eidem susceptiuo vtriusque inesse non possunt. Itaque in priore genere comprehenduntur contradicentia, contraria, & priuatiue opposita, non omnia tamen, sed ea, inter quæ datur mutatio, neque enim omnia esse possunt mutationis extrema, vt perspicuum est. In posteriori genere vniuerse videntur comprehendi omnia contraria, & priuatiue opposita, & quamplurima ex contradicentibus, & relatiue oppositis. Vnde patet, quo pacto hæc duo à quatuor vulgatis distinguantur. Quo loco aduerte,

aduerte verba illa *generationes & corruptiones* pro iis, ex quibus, & in quæ generationes & corruptiones procedunt accipienda esse, vt innuant exempla terminorum præcipuarum mutationum. Nisi liberius sic vertas periodum; *Ea etiam ex quibus, & in qua vltima generationes (verbi gratia) corruptionesq; proficiscuntur;* quo fere modo interpretatus est Argyropylus, prætermisso verbo δεῖν.

Medias qualitates non esse per se opposita.

ἢ c αὐτά, ἢ ἐξ ὧν ἐστι. φαιὸν γὰρ καὶ λευκὸν ἅμα τῷ αὐτῷ οὐχ ὑπάρχει. διὸ καὶ ἐξ ὧν ἐστιν, ἀντίκειται τούτοις.

Ἐναντία d λέγεται, τά τε μὴ δυνατὰ ἅμα τῷ αὐτῷ παρεῖναι, τῶν διαφερόντων κατὰ γένος, καὶ τὰ πλεῖστον διαφέροντα τῶν ἐν τῷ αὐτῷ δεκτικῷ, καὶ τὰ πλεῖστον διαφέροντα τῶν ὑπὸ τὴν αὐτὴν δύναμιν, καὶ ὧν ἡ διαφορὰ μεγίστη, ἢ ἁπλῶς, ἢ κατὰ γένος, ἢ κατ' εἶδος. τὰ e δ' ἄλλα ἐναντία λέγεται, τὰ μὲν τῷ τὰ τοιαῦτα ἔχειν, τὰ δὲ τῷ δεκτικὰ εἶναι τῶν τοιούτων, τὰ δὲ τῷ ποιητικὰ, ἢ παθητικὰ, ἢ ποιοῦντα, ἢ πάσχοντα, ἢ ἀποβολαί, ἢ λήψεις, ἢ ἕξεις, ἢ στερήσεις εἶναι τούτων, καὶ τῶν τοιούτων.

ἐπεὶ f

posita dicuntur, vt c ipsa, aut illa ex quibus constant. Fuscum enim & album simul eidem non insunt, quo fit, vt ea, ex quibus constant, his opponantur.

Contraria d dicuntur & ea, quæ cum sint eorum, quæ differunt genere, eidem simul adesse nequeunt: & quæ ex iis, quæ in eodem sunt genere, plurimum differunt: & quæ plurimum differunt in eodem susceptiuo: & quæ ex iis, quæ sub eandem potentiam cadunt, plurimum differunt: & quorum maxima est aut simpliciter, aut genere, aut specie differentia. Cætera vero e dicuntur contraria, partim quod ea habeant; partim quod ea suscipere, partim quod efficere, aut pati possint, earve efficiant, aut patiantur, aut vero sint horum, similiumve abiectiones, aut susceptiones, aut habitus, aut priuationes.

c *Aut ipsa.* Hæc verba addita sunt propter medias qualitates, quæ constant virtute extremis contrariis. Quanquam enim mediæ non possunt simul inesse in eodem susceptiuo, non sunt tamen per se oppositæ, siue comparatæ inter se, siue cum extremis, ex quibus constant. Itaque sensus est, ea quæ eidem susceptiuo vtriusque inesse non possunt, aut ipsa secundum se sunt opposita, vt album & nigrum, aut non sunt per se opposita, sed constant oppositis per se, veluti fuscum. Ideo enim fuscum non potest esse simul cum albo puro, quia constat albo & nigro, quæ per se opponuntur. Addit tamen Aristoteles, quia media componuntur ex extremis, idcirco dici posse extrema opponi mediis, quia nimirum ex parte media constant oppositis extremis, verbi gratia, album purum posse dici oppositum fusco, quatenus fuscum constat nigro, & sic in cæteris. Itaque docet his verbis, hæc etsi non sunt per se in hoc oppositorum genere; posse tamen ad illud reuocari, quod idem intellige de mediis comparatis inter se, vt de fusco & viridi, quanquam minus proprie opponantur sibi inuicem quam extrema.

Contraria in duplici genere esse.

d *Contraria dicuntur.* Tradit duo genera contrariorum, vnum per se, alterum per aliud, & vtrumque genus in varia membra dispertit. Contraria per se sunt, quæ ratione sui dicuntur contraria, vt calidum & frigidum; per aliud, quæ ratione aliorum, vt vis calefaciendi & refrigerandi, quæ in pluribus mistis rebus insunt. Contrariorum per se varia sunt genera: vnum eorum quæ cum genere differant simul eidem inesse non possunt, vt agere ac pati idem: alterum eorum, quæ plurimum differunt sub eodem genere, vt album & nigrum sub colore: tertium eorum quæ in eodem susceptiuo plurimũ differunt, vt sanum & ægrum in animali: quartum eorũ, quæ inter ea maxime differunt, quæ cadũt sub eandem potentiã, facultatem ve siue naturalem, siue aduentitiam, vt dulce & amarum sub gustatum, suasio & dissuasio sub Rhetoricam, aut Dialecticam: quintum genus est eorum, quæ maxime differunt, aut simpliciter, vt album & non album (quo etiam membro Alexander complectitur priuatiue opposita, quia differunt vt entia & non entia) aut genere, vt substantia & relatio, aut specie, vt album & nigrum, elephas & taurus, quod genus contrariorum latissime omnium funditur, cum contradicentia etiam comprehendat. Quod si quis obiiciat, fieri non posse, vt contradicentia quoque hic comprehendantur, cum sola entia dicantur differre: occurrendum est, verbum *differunt*, non accipi hoc loco proprie, quemadmodum paulo post, vbi priuatiue opposita dicuntur differre. Nec magis mirum videri debet, quod contradicentia, & priuatiue opposita dicantur differre, quam quod dicantur contraria, vt sæpe appellantur.

Contraria per se.

Obiectio.

Soluitur.

Contraria per aliud.

e *Cætera vero dicuntur.* Subdit varia genera contrariorum per aliud, multa enim dicuntur contraria, aut quia in eis insunt contraria, vt ignis & aqua, aut quia habent peculiares propensiones ad capienda contraria, vt pueri bonæ indolis ad virtutem, malæ autem ad vitia; aut quia contrariis afficere, aut affici possunt, aut afficiunt, aut afficiuntur, vt venena & antidota, homines bonæ constitutionis & valetudinarii, aut quia sunt contrariorum obiectiones, aut acce-

ἐπεὶ f δὲ τὸ ἓν, καὶ τὸ ὂν πολλαχῶς λέγεται, ἀκολουθεῖν ἀνάγκη, καὶ τἄλλα ὅσα κατὰ ταῦτα λέγεται, ὥςε καὶ τὸ ταὐτὸν, καὶ τὸ ἕτερον, καὶ τὸ ἐναντίον· ὥςε εἶναι ἕτερον, καὶ καθ᾽ ἑκάςην κατηγορίαν.

Ἕτερα g δὲ τῷ εἴδει λέγεται, ὅσα τε ταὐτοῦ γένους ὄντα, μὴ ὑπάλληλά ἐστι· καὶ ὅσα ἐν τῷ αὐτῷ γένει ὄντα διαφορὰν ἔχει· καὶ ὅσα ἐν τῇ οὐσίᾳ ἐναντίωσιν ἔχει· καὶ τὰ ἐναντία ἕτερα τῷ εἴδει ἀλλήλων, ἢ πάντα, ἢ τὰ λεγόμενα πρώτως· καὶ ὅσων ἐν τῷ τελευταίῳ τοῦ γένους εἴδει οἱ λόγοι ἕτεροι (οἷον ἄνθρωπος καὶ ἵππος ἄτομα τῷ γένει, οἱ δὲ λόγοι ἕτεροι αὐτῶν) καὶ ὅσα ἐν τῇ αὐτῇ οὐσίᾳ αὐτῶν ὄντα ἔχει διαφοράν. ταὐτὰ δὲ τῷ εἴδει, τὰ ἀντικειμένως λεγόμενα τούτοις.

nes. Cum f autem vnum, & ens multis modis dicantur, catera quoq; omnia, qua ex his dicuntur, sequatur necesse est: quare & idem, & diuersum, & contrarium, vt & aliud, atq; aliud sit in vtroq; pradicamento.

Diuersa g autem specie dicuntur, & ea omnia, qua cum eiusdem generis sint, alterum sub altero non collocatur, & qua cum sint in eodem genere, differentiam habent & qua habent in substantia contrarietatem. Sunt & contraria diuersa specie inter se aut omnia aut qua primo dicuntur, & ea, quorum rationes in vltima generis specie diuersa sunt (quem in modum homo & equus indiuidua sunt genere, eorum autem rationes diuersa) & omnia cum in eadem ipsorum substantia sint, differentiam habent. Eadem vero specie sunt ea, qua opposito his modo dicuntur.

acceptiones, vt bona & mala institutio, aut contrariorum habitus, vt scientia & error; rationes nimirum contrariorum actuum (etiamsi alioqui habitus ipsi sint per se contrarii) aut priuationes contrariorum, præsertim immediatorum, vt priuatio sanitatis & ægritudinis, si non datur status neuter, priuatio item rectitudinis, & prauitatis in actibus singularibus si nulli dantur indifferentes. Vnde patet, quam multa sint genera contrariorum per aliud.

f *Cum autem vnum & ens.* Docet, qua de causa prædictæ affectiones entium dicantur multipliciter. Causa vero est, quia dicuntur ex ente & vno, hoc est, quia consequuntur ens & vnum, quæ sunt multiplicia. Nam idem & diuersum sequuntur vnum & multa: differentia vero & contraria sunt quædam diuersa. Vnde colligit Aristoteles hæc non esse eiusdem rationis in pluribus prædicamentis quemadmodum de ente & vno superiori libro, capite secundo dictum est, vbi etiam hoc idem consectarium ab Aristotele colligitur.

Quæ nam sint diuersa specie.

g *Diuersa autem specie.* Quia superiori capite non exposuerat quænam essent diuersa specie, id præstat hoc loco tradendis sex generibus diuersorum specie. Vnum est eorum, quæ ita continentur eodem genere, vt alterum sub altero non collocetur, veluti scientia & candor. Alterum eorum quæ ita collocantur sub eodem genere, vt sint membra eiusdem diuisionis facta per oppositas differentias, velut homo & bestia, album & nigrum. Tertium est eorum, quæ habent aliquam contrarietatem in substantia essentiave sua tametsi sub eodem genere non collocentur, vt equus & Geometria, aspectus & locus. Quartum est quorumlibet contrariorũ, aut certe eorũ, quæ primo, hoc est, per se contraria dicuntur, quod ideo adiungit, quia inter cõtraria per aliud multa reperiuntur, quæ non sint specie diuersa, vt homines firmæ ac infirmæ constitutionis. Quintum est eorum, quæ cum genere sint indiuidua, hoc est, in eodem infimo genere conueniant diuersas tamen definitiones habent, vt canis & lupus: atque hæc, cum sint species infimæ eiusdem infimi generis, propterea magis proprie dicuntur differre specie, quod non sunt etiam diuersa genera. Sextum genus est eorum, quæ cum in eadem substantia siue subiecto sint, tamen differentiam habent inter se, vt candor & dulcor in lacte. Quæ ideo Diuus Thomas, & alii nonnulli existimant dici ab Aristotele diuersa specie, quod credant fieri non posse, vt duo accidentia eiusdem speciei in eodem subiecto insint. De qua re, quia non parum habet difficultatis, operæ pretium erit aliquanto fusius differere.

Quo loco parum refert, quod fere interpretes prætermittunt verbum αὐτῶν, cum aiunt *in eadem substantia*, pro eo quod nos dicimus *in eadem ipsorum substantia*. Id enim faciunt perspicuitatis causa, ne quis putet nomen substantiæ iis verbis pro essentia accipi, vt Perionius credidit verum etsi hac de causa illi permoti sunt, vt verbum illud præterirent, non tamen id erat necesse. Nam, vel paululum aduertenti patet, dici non posse duo aliqua esse in eadem ipsorum essentia, cum tamen duo accidentia recte dicantur esse in eadem ipsorum substantia, id est, in eodem ipsorum subiecto. Quanquam libentius verbum in versione omisissem, nisi esset in omnibus exemplaribus.

* *

Num

Num plura accidentia eiusdem speciei in eodem subiecto esse possint.

QVÆST. I.

Quæstionis ambiguitas.

Sectio I.

Prima ratio. Pars negatiua in Aristotelis auctoritate fundatur.

PRo parte negatiua satis nobis videtur esse posse generalis assertio Arist. *ad finem cap.* 10. *text.* 16. qui non ait aliqua eorum, quæ in eodem subiecto differentiam habent, diuersa esse specie, sed omnia: quod certe videtur dicere non debuisse, si aliqua excipienda existimasset, neque in eadem re parum momenti habet, quod D. Thom. *lect.* 12. nulla exceperit.

Partis affirmatiuæ argumenta.

Verum affirmatiuam partem multa argumenta non modo suadent, sed etiam persuadere videntur. In primis asserunt Perspectiui (*Lege Cantuariensem. lib.* 1. *suæ perspect. cap.* 1. *petitione.* 6.) in eadem parte corporis diaphani, imo, etiam in eadem parte superficiei cuiusque corporis posse dari plura lumina solo numero differentia: id quod argumento duarum lucernarum multis modis ostendere nituntur. Primum, cum altera tantum extinguitur, simul etiam extinguitur lumen, quod illa in aere producebat, nec tamen extinguitur lumen, quod producebat altera, quod satis videtur ostendere, antequam illæ extinguerentur, non vnum tantum lumen, sed duo in aere extitisse, quorum alterum perierit, alterum permanserit.

Duo lumina in eadẽ parte diaphani dari posse vt probent perspectiui.

2. Deinde, quia columna obiecta duabus lucernis aliquantulum inter se distantibus iacere solet duas vmbras, vnam ad eam partem quæ occultat vnam lucernam, alteram ad eam, quæ occultat alteram, quod ideo videtur accidere, quia singulæ lucernæ singula lumina producunt, quorum alterum impeditur interpositu columnæ ad hanc partem, alterum interpositu eiusdem ad alteram partem. Idque confirmatur ex eo, quia vmbra vna est diminutum lumen vnius tantum lucernæ, altera vero est diminutum lumen alterius duntaxat, quod euenire non posset, nisi singulæ singula lumina producerent.

3. Tertio, quia per foramen parietis subiectis iisdem duabus lucernis iaciuntur duo lumina distincta numero in hanc & illam partem, singula nimirum è regione singularum lucernarum; quod perspicue videtur demonstrare intra foramen illud dari duo lumina

A distincta numero, quorum alterum continuatur vltra parietem è regione vnius lucernæ ad vnam partem, alterum è regione alterius ad alteram.

Rationibus philosophicis pars eadem confirmatur.

Physicis etiam principiis videtur ea pars quæstionis, atque adeo efficacius demonstrari. Primum, quia in quauis particula aeris interiecti inter duos parietes albos dantur species sensibiles vtriusque vt naturales philosophi docent: alioqui non ex quauis parte illius

B medii vterque paries videri posset; illæ autem species sensibiles, cum sint similitudines colorum eiusdem speciei, vtpote albedinis, nemo negauerit esse accidentia eiusdem speciei.

An plures species sensibiles solo numero differentes sint in eadem parte medij.

Deinde, quia in eadem parte organi cuiusque sensus præsertim interioris necessario dandæ sunt plures species sensibiles eiusdem speciei, cum eidem sensui obiiciuntur plura eiusdem speciei indiuidua: neque enim vlla ratio reddi potest, cur illæ in diuersis partibus

C organi imprimantur.

An plures memoriæ.

Tertio, quia in homine dantur simul multæ memoriæ eiusdem speciei, ex quibus gignitur experientia, & multæ experientiæ, ex quibus gignitur ars vt Aristoteles 1. libro *cap.* 1. docuit.

Conceptus.

Postremo, quia in intellectu videntur dari simul multi conceptus eiusdem speciei, vt si quis mente dicat Socrates non est Plato aut etiam Socrates est Socrates. Quin etiam multi sunt, qui asserant dari simul in intellectu plures

D species intelligibiles diuersorum indiuiduorum eiusdem speciei.

Metaphysica ratione pars eadem ostenditur.

Sed & Logica seu potius metaphysica ratione idem plane videtur concludi. Nam, si correlatiua sunt simul natura, & se mutuo ponunt ac tollunt, necessario asserendum videtur in eodem patre habente plures filios dari simul plures relationes paternitatis, quæ haud dubie sunt eiusdem speciei, & in eodem filio habente adhuc vtrumque parentem da-

In eodem patre an plures relationes.

E ri duas relationes filiationis, quarum altera referatur ad patrem, altera ad matrem, quæ etiam erunt eiusdem speciei, cum ambæ fundentur in eadem actione speciei, imo etiam in eadem numero. Nam sublato vno ex pluribus filiis, non aliter necessario tollitur pater, quam quod relatio, quæ illum respiciebat: nec item sublato altero parentum necessario tollitur filius, nisi ratione eius habitudinis, qua ad illum referebatur filius. Cum

F ergo fieri non possit, vt eadem numero relatio & tollatur & maneat: plane videtur effici in quouis patre habente plures filios, & in quouis filio, superstite vtroque parente, dari plures relationes eiusdem speciei.

Variæ sententiæ in hac quæstione.

SECTIO II.

HIs fere argumentis aut omnibus, aut quibusdam adducuntur multi, vt affirmatiuam quæstionis partem amplectantur; neq; aliter Aristotelem defendant, quam limitationibus quibusdam, alii vero cum existimant se omnia dissoluere, negatiuam potius, quæ ab Aristotele vniuersè videtur supponi, amplectuntur.

Prima sententia Ianduni. Sunt (*in quibus est Iand. 5. Metaph. q. 36.*) qui dicant Aristotelem duobus modis intelligi posse: vno vt non loquatur ex propria sententia, sed aliorum, quasi dicat hanc esse vnam significationem diuersorum specie, quæ apud quosdam vsurpatur, vt ea etiam dicantur specie diuersa, quæ cum in eodem subiecto insint, tamen inter se differunt; quo pacto cap. 8. dixit substantiæ nomen tertio modo sumptum significare res quasdam Mathematicas, quæ est sententia Pythagoreorum ab eo sæpe impugnata: altero vt loquatur quidem ex propria sententia, verum non de omnibus accidentibus, sed de iis tantum, quæ sunt rebus congenita. Nam, cum ea quæ sunt eiusdē speciei eandem vim habeant, natura autem abhorreat superuacanea, satis erit vna facultas videndi in animali, vt videre possit: vna item audiendi, vt audire. Cum ergo idē dici possit de cæteris congenitis accidentibus, efficitur, vt in his verum sit, quod ait Aristoteles, plura eiusdem speciei simul in eodem subiecto esse non posse. In cæteris autem accidentibus, etsi per motum acquirantur, asserunt nihil impedire, quo minus plura in eodem subiecto insint. siquidem in eodem ligno, vt aiunt, possunt inesse simul duæ calefactiones secundum eandem partem, si lignum simul calefiat à duobus numero ignibus.

Refellitur. Sed nec prior sensus habet vllam probabilitatem, quia nullibi impugnata est ab Aristotele ea vsurpatio diuersorum specie, quod tamen fecisset, si veram esse non putasset, qua ratione sæpe ab ea impugnati sunt Pythagorici, quod Mathematica entia substantias rerū naturalium appellassent. Neq; item posterior sensus rectè probatur. Nam, vt natura abhorret superuacanea in congenitis, ita & in aduentitiis. Duo etiam ignes agentes simul in eandem partem ligni non agunt in illam diuersis actionibus, sed vna & eadem; siquidem motus est vnus & idem, ad quem ignes illi cōcurrunt, vt causæ partiales.

Secunda sententia Scoti & aliorum. Alii (vt sunt *Scotus in 3. dist. 8. quæst. vnica. Durandus eadem dist. quæst. 3. Richard. ibidem q. 2. art. 2.*

A *Gab. quæst. vnica conclu. 3. Argent q. 1. art. 2. Maior ead. d. q. vn. Anton. And. 5. Metaph. q. 8. & similes*) existimant Aristotelem loqui non solum de congenitis accidentibus, sed etiam de aduentitiis, quæ acquiruntur per motum, non tamen de cæteris, quæ per motum non acquiruntur, etsi realia sint & absoluta, vt est lumen. Sumuntur autem in hac quæstione accidentia realia, non vt distinguuntur ab accidentibus rationis, sed vt distinguuntur ab intētionalibus; cuiusmodi sunt species sensibiles in
B sensu, & intelligibiles in intellectu. Quod igitur negatiua pars quæstionis vera sit in accidentibus, quæ acquiruntur per motum, ex eo probatur, quia agens per motum, non agit in mobile, nisi ducens illud à contrario in contrarium. Mobile autem, quod affectum est accidente eiusdem speciei cum accidente quod agens introducere potest, non habet contrarium illius, vt patet, nisi forte sit minus perfe-
C ctum, quo pacto per actionē agentis non introducetur aliud numero accidens, sed præexistens perficietur. Quod autem non sit vera in cæteris accidentibus probant, quia etsi potentia aeris ad hoc numero lumen satiata est hoc lumine, non tamen est satiata potentia ad aliud numero, quo fit, vt cum illuminans non agat per motum, nihil impediat quo minus in eodem aere aliud numero lumen ab alio il-
D luminato introducatur, id quod dicunt eodem modo posse concludi in cæteris, etiam si absoluta sint & realia. *Confirmatio.*

Verum hæc sententia, quicquid veritatis habeat, non rectè confirmatur. Nam, si ratio, qua probatum est negatiuam quæstionis partem non esse veram in lumine, & cæteris, quæ per motum non acquiruntur, aliquid valet, atque concludit in iis, quæ per motum comparantur. Sic enim alia potentia est in subiecto respectu huius numero luminis, alia vero re-
E spectu illius, & non vna & eadem respectu vtriusque; eodem modo dicendum erit de potentia ad hunc calorem & illum. Quare si ligno habenti calorem quatuor graduum adhibeatur agens, potens inducere alios quatuor gradus caloris; non erit, cur non agat ad illos inducendos, siquidem potentia ad illos nondum est satiata. Quare cum ratio non cōcludat in iis, quæ per motum comparantur, quod oppositum accidat; efficitur, vt nec in
F cæteris quicquam valeat. *Impugnatio.*

Tertia sententia. Alii solum excipiunt accidentia intentionalia, cum imperfectè insunt in subiectis. Itaque dicunt affirmatiuam partem quæstionis his tantum exceptis esse vniuersè veram. Tūc autem dicunt accidentia intentionalia inesse imperfectè in subiectis, cum nec sensus, nec intellectus per ea actu cognoscunt, aut quasi

quasi tendunt in res ipsas: hac enim de causa (A) institutæ sunt à natura qualitates intentionales, & hinc videtur orta intentionalium appellatio, quod per ea tendunt potentiæ cognoscentes in ea, quę cognoscunt, & quasi apprehendunt. Atq; in hanc sententiam videtur inclinare D. Thomas in quæstione de Veritate, q. 8. art. 14. & Capr. in 2. d. 3. q. 2. ad arg. contra nonam conclusionem.

Ratio, qua videntur duci authores huius sententia.

Ratio vero, qua videntur duci, vt excipiant intentionalia quoad esse imperfectum, hæc esse videtur; quia cum (B) imperfectio existendi in subiecto efficiat, vt duo contraria alioqui è diametro pugnantia possint existere simul in eodem subiecto (vt patet in medio motu) non est, cur non efficiat, vt duo accidentia eiusdem speciei simul existant in eodem subiecto, quandiu imperfecte in eo insunt.

Impugnatur.

Sed quicquid sit de re, certe persuasio eorum non videtur inniti firmo fundamento. Primum, quia si tunc entia intentionalia sunt (C) imperfecte in subiectis, cum per ea nihil apprehendunt sensus aut intellectus, tunc autem perfecte, cum aliquid per ea actu cognoscunt; non dabuntur simul in eadem parte aeris duæ species coloris solo numero differentes, quandocunque ego per hanc partem aeris actu video hunc numero colorem, tu vero per eandem alium eiusdem speciei: cuius tamen oppositum illi fatentur, imo, & fateri coguntur, cum mea visio & tua non pos- (D) sint esse in causa, vt pauciores sint species in aere, cum actu videmus, quam cum nihil cernimus.

Deinde, quia longe alia ratio est in contrariis imperfecte existentibus in eodem subiecto, atque in entibus intentionalibus, cum per ea nihil actu cognoscitur, vt vtraque dicantur imperfecte existere in subiectis. Contraria enim non denominant simpliciter subiectum, nisi excedant dimidietatem lati- (E) tudinis, quo iam pacto non simul denominant: at entia intentionalia eiusdem speciei simul denominant. Species enim sensibilis huius coloris existens in aere denominat simpliciter aerem repræsentantem hunc colorem, & illa illum; quo fit, vt non imperfecte existant in subiecto. Nec certe eorum responsio, cum dicunt, species colorum in aere non denominare aerem vere coloratum, quicquam satisfacit. Hæc enim denomina- (F) tio non est propria specierum, sed colorum: alioqui, cum oculus per speciem rubri coloris aut intellectus per speciem lapidis iam actu cognoscit; posset oculus dici ruber, & intellectus lapideus; quod nemo dixerit. Nam, etsi Aristoteles 3. de Anim. c. 4. text. 14. & aliis in locis ait, *sensum in actu esse sensibilia ipsa, quæ percipit, & intellectum intelligibilia*, loquutio tamen ea impropria est & figurata, vt constat. Postremo, quia probatio hæc pugnat cum ea, qua suadent cætera accidentia, imo, & hæc ipsa, cum perfecte existunt, non esse plura eiusdem speciei in eodem subiecto: dicunt enim hæc accidere, quia indiuiduatio accidentium sub specie fit per subiectum, ita vt diuersa numero diuersa exigant subiecta, quibus distinguantur: quæ ratio æque valet in accidentibus imperfecte existentibus (modo actu inhæreant, & non potentia tantum) atque in iis, quæ perfecte existunt in subiectis.

Sensum in actu esse sensibilia ipsa, quomodo intelligendum.

Quarta sententia Diui Thomæ & aliorum.

Alii denique (nempe Capreol. in 1. d. 7. q. 2. Heru. quodlib. 3. quæst. 9. Caietan. 3. p. quæst. 53. art. 5. Soncin. 7. Meta. quæst. 4. Henricus de Gand quodl. 15. quæst. 6.) affirmatiuam quæstionis partem vniuerse amplectuntur, & ab Aristotele sine vlla exceptione intellectam, asserunt. Atque ita videtur sentire D. Thomas tum hoc loco, lect. 12. tum 3. part. sum. Theologiæ q. 35. art. 5. & alibi sæpe, nisi exponendus sit iuxta limitationem superioris sententiæ, quæst. 8. artic. 14. ex quæstionibus de veritate.

Ratio 1.

Eorum rationes hæ sunt ferme: Omnis distinctio eorum, quæ simul existunt, aut est secundum speciem, aut secundum quantitatem siue materiam quantam, vt patet ex iis, quæ docuit Aristoteles hoc libro capite 6. tex. 12. & lib. 3. cap. 3. text. 11. item cap. 6. textu 53. Accidentia autem eiusdem speciei nō distinguuntur specie; necesse est igitur, vt si simul existunt, distinguantur quantitate, materiave quanta, vt scilicet diuersa numero sint in diuersa materia, aut in diuersis partibus eiusdem. Quod argumentum, licet directo intelligatur de accidentibus materialibus, facile tamen accommodatur ad quæuis alia accidentia, extenso nomine materiæ quantæ ad quoduis subiectum: habet autem tantam apud illos vim hoc argumentum, quia ducitur ex ipsa indiuiduatione accidentium, vt putent, ne diuina quidem potentia posse oppositum accidere.

2.

Præterea, si non repugnat dari simul duo accidentia eiusdem speciei in eodem subiecto, non repugnabit in eodem dari infinita, repugnat autem dari infinita, ergo & duo; quo pacto argumentatur Aristoteles quarto Physicorum libro, ita concludens: *Si duo corpora possent esse simul in eodem loco & spatio, possent infinita, non possunt autem infinita; ergo nec duo quidem.* Alias rationes addunt, quæ non sunt de toto accidentium genere; sed de quibusdam, vt de lumine & relationibus: quas partim assumemus ad explicationem quæstionis, partim refutabimus.

Rationes propositas non concludere.

Verum, quod argumenta proposita nihil A conficient, facile patebit. Nam, quod primo assumitur ex Aristotele cap. 6. q. 5. intelligendum est in substantiis corporeis, non autem in accidentibus, vt supra exposuimus, cum de principio indiuiduationis ageremus: quanquam, si accidentibus quoq; accommodandum esset, non inde tamen quicquam efficeretur. Quamuis enim indiuiduatio & distinctio accidentium eiusdem speciei, quæ simul incipiunt esse, ita posceret distinctionem B subiectorum, vt omnia essentialiter respicerent diuersa numero subiecta: nihil tamen impediret, quo minus vnum à Deo poni posset in subiecto alteri accidenti debito: quemadmodum nihil obstat essentiali respectui, quem habent accidentia sacræ Eucharistiæ ad subiectum, quominus illa existant sine subiecto diuina virtute; qua etiam ratione non dubium est, quin possent illa eadem ante consecrationem transferri ad aliud subie- C ctum. Præterea, accidentia non dicuntur ab illis, saltem ab iis, qui consideratius loquuntur, indiuiduari per subiectum, tanquam per principium siue causam intrinsecam ipsis accidentibus: ergo nihil impedit, quominus per idem numero subiectum indiuiduentur simul plura eiusdem speciei, præsertim diuina virtute: distinctio enim effectorum non repugnat indistinctioni, seu vnitati causæ, quæ non est intrinseca, seu, vt alii loquuntur, D stare potest cum vnitate causæ extrinsecæ. Ad hæc nihil repugnat, quominus duo composita accidentalia, vt hoc corpus album, & hoc corpus dulce, constent eodem numero subiecto, vt patet in lacte: igitur potiori ratione nihil repugnabit, quominus duo accidentia eiusdem speciei, saltem ea, quæ non sunt vnibilia inter se in vnitatem numeralem, vt duæ relationes paternitatis, aut duæ potentiæ intellectiuæ, per discursum habe- E ant idem subiectum numero (saltem diuina virtute) præsertim cum subiectum sit compositis intrinsecum, ipsis vero accidentibus extrinsecum, quanquam ponatur verum principium indiuiduationis vtrorumque. Posterior quoque ratio non colligit institutum. Re enim vera, si duo accidentia eiusdem speciei possunt simul inesse in eodem subiecto, nihil repugnat ex parte eiusdem subiecti, F quominus possint inesse plura, atque adeo infinita: quanquam alia ratione id fieri nequeat: quemadmodum, quia duo corpora possunt simul esse in eodem loco (id enim fatemur omnes diuina virtute fieri) nihil etiam repugnat ex parte loci, quominus in eo existant infinita; licet alia ratione infinita corpora dari nequeant. Si quando autem Aristoteles proposita ratione loci vtitur, non illam vsurpat vt necessariam simpliciter, sed apud eos, quibus cum argumentatur: perinde vt loco ex 4. Physic. c. 6. tex. 43. fecit.

Posse diuina virtute accidens poni in subiecto alteri accidenti debito.

Accidentia in S. Eucharistia sunt sine subiecto diuina virtute.

Quænam accidentia eiusdem speciei possint diuina virtute in eodem subiecto simul poni.

Vera quæstionis explicatio.

SECTIO III.

Quid de proposita quæst. olim author senserit.

QVID igitur dicendum videatur, paucis exponamus. Ac quoties quidem alias hanc quæstionem explicauimus, semper medium iter inter duas priores & posteriores opiniones hoc pacto tenuimus, quod non solum in congenitis accidentibus, nec tantum in congenitis, & aliis, quæ per motum acquiruntur, vt dicebant duæ priores: nec vero in omnibus accidentibus exceptis intentionalibus imperfecte existentibus in subiecto, aut in omnibus omnino, vt dicebāt duæ posteriores, sed in omnibus realibus absolutis, quæcunque differentiam haberent numeralem in eodem subiecto, essent quoq; diuersa specie; atque hoc pacto intelligendum esse Aristotelem.

Quid re attentius considerata inuenerit.

Nunc autem re attentius considerata videmur instantiam inuenire in sonis, aliisque nonnullis accidentibus realibus & absolutis. Sæpe enim plures soni eiusdem speciei existūt in eadem parte aeris, vt cum tintinnabula plura pulsantur, & prope instrumenta musica, quæ concentum efficiunt. Neque enim dicendum est, in aere propinquo esse sonum intentionalem duntaxat, sed realem etiam, vt patet ex libro 2. de Anim. ad c. 8. neque item concentus est vnus duntaxat effectus ab omnibus corporibus sonum emittentibus; cum & experientia, & ars musicorum reclamet. Continuitates quoque successiuæ motuum diuersorum specie, vt calefactionis & exsiccationis videntur esse eiusdem speciei, & tamen sunt in eodem subiecto. Idem dicendum de durationibus horum motuum, internisve mensuris eorum existentiæ. neque enim minus videntur esse eiusdem speciei, quā continuitates permanentis ligni & lapidis, eorum ve durationes internæ, quas nemo negauerit eiusdem speciei esse. Quapropter quatuor conclusionibus explicanda est quæstio.

1. Conclusio probatur ab experientia.

Prima conclusio. ***Ex accidentibus naturaliter acquisitis per motum aut mutationem motui coniunctam, non possunt dari plura eiusdem speciei in eodem subiecto.*** Hæc assertio ex eo probatur, quia agentia naturalia, quæ agunt per motum aut mutationem motui coniunctam, quandocunque inueniunt in subiecto formam eius speciei, quam introducere

A cere appetunt; nihil præterea agunt, nisi forte perficiendo formam introductam, si ea sit imperfectior, quam ab eis introduci possit: vt experientia satis constat. Ratio huius experientiæ est, quia agentia naturalia in generando solam speciei conseruationem directo intendunt: quo fit, vt satisfactum sibi putent, si forma suæ speciei iam introducta sit, talemq; perfectionem assecuta, qualem ipsa conferre possunt.

Ratio experientia.

2. Conclusio confirmatur 1.

B Secunda conclusio. *Ex qualitatibus, quæ in vnam intensiorem coalescunt, fieri non potest, vt dentur plura indiuidua eiusdem speciei in eodem subiecto.* Hæc assertio sic ostendi potest. Diuersi gradus qualitates non ideo faciunt vnam numero qualitatem, quia iungantur aliquo termino communi, reali ac positiuo, quo pacto diuersæ partes quantitatis dicuntur a plerisque efficere vnam numero quantitatem (id enim omnes negant) neque item, quia sint immediate in diuersis partibus C eiusdem numero subiecti qua ratione aliæ partes eiusdem quātitatis continuari sentiunt (nam neque omnes qualitates graduales existunt in subiecto habente partes, nec facerent isto modo gradus intentionem qualitatis, sed extensionem) igitur ea ratione faciunt eandem numero qualitatem, quia recipiuntur in eodem numero subiecto, eademque eius parte, si partes habet. Neque enim D alia videtur esse caussa, cur partes re ipsa distinctæ, quarum altera nō est forma alterius, neque ambæ informantur vno aliquo tertio, aut sunt immediate in diuersis partibus eiusdem numero subiecti, sint vnum numero.

Non omnes qualitates graduales existere in subiecto habente partes.

2. Præterea, si plures qualitates eiusdem speciei ex iis, quæ in vnam intensionem coalescunt, possunt simul inesse distinctæ numero in eodem subiecto, id maxime accideret in pluribus luminibus, siquidem tota schola E Perspectiuorum id videtur supponere. at in iis non concedendum, ergo in nullis. Assumptio sic probatur. Quandocunque duo agentia simul concurrunt ad introducendam formam intensibilem in idem subiectum, eandemque eius partem vnam duntaxat numero formam inducunt, intensiorem tamen, quam singula per se introducerent, vt patet in duobus ignibus calefacientibus eandem materiam, id autem accidit in duobus agen- F tibus illuminantibus eandem partem diaphani. ergo non producuntur ab eis diuersa lumina in eodem subiecto, eademque eius parte, sed vnum & idem numero, intensius tamen in partibus remotis sphæræ suæ actiuitatis, quam à singulis eorum produceretur.

3. Præterea, ad vnitatem numeralem motus satis est vnitas specifica termini, & numeralis vnitas tum temporis, tum subiecti, vt Aristotel. docet 5. Phys. c. 4. tex. 34. ergo etsi agentia sint diuersa numero, modo sint vnum specie, vnus tantum numero motus ab vtroque proficiscetur. at eadem est ratio in illuminatione; igitur eadem numero erit illuminatio, quæ à duobus illuminantibus simul in eandem aeris partem proficisceretur: quare & idem numero lumen.

Præterea, si duo illuminantia producerent duo lumina in eadem parte aeris, non illuminarent ambo maius spatium, maioremve sphæram actiuitatis, quam alterum tantum, (si enim neutrum cum altero concurreret ad idem lumen producendum, neutrum ab altero iuuaretur ad illuminandum maius spatium) hoc autem aperte pugnat cum sensibus (cernimus enim, cum lucerna additur lucernę longius spatium illuminari) non producunt igitur duo lumina, sed vnum tantum. 4.

Præterea, cum corpori illuminanti additur aliud corpus illuminans, lumen, quod à priori producebatur, fit intensius in qualibet remota parte medii illuminati: igitur lumen, quod ab vtroque producitur, non est duplex numero, sed vnum tantum. 5.

Dicat fortasse aliquis, re vera duo lumina à duobus illuminantibus produci, sed tamen ambo simul videri vnum lumen intensius, quia in eo euentu multitudo luminum æquiualet intentioni eiusdem; quemadmodum aliquando in ferro calido videtur esse calor æque intensus, atque in flamma: non, quia sit æque intensus: cum re vera sit remissior, sed quia multiplicatior, vt sic dicam, propter materiæ densitatem & multiplicationem quodammodo. Verum impugnatio est in promptu: isto enim modo non longius proiicerent lumen duo luminosa corpora, quam vnum tantum; quod falsum esse supposuimus. Quod si quis præter ista duo lumina posuerit vnum tertium, quod ab vtroq; longius proiiciatur, quemadmodum præter singulos sonos singulorum sonantium, simul necesse est dare sonum cōfusum à singulis sonis diuersum, superuacanea plane iam erunt duo priora lumina, cum hoc tertium nobis sit satis ad omnia efficienda, quæ ille tribus suis luminibus effecerit: produceretur enim sensim hoc tertium lumen à principio sphæræ actiuitatis vtriusque illuminantis simul vsque ad finem: quod vocant vniformiter difformiter; vnde eueniet, vt quacunque in parte sphæræ actiuitatis singulorum per se, quæ non sit immediata, iam reperiatur lumen re vera intensius, quam ante esset, cum illa ab vno tantum illuminabatur.

Responsio. *Refellitur.*

Sed

Obiectio contra secundam conclusionem.

Sed, contra hanc conclusionem mox occurrunt plures soni, de quibus paulo ante mentionem fecimus; qui cum videantur eiusdem speciei, & ex genere earum qualitatum, quæ intenduntur & remittuntur: tamen possunt esse plures in eodem subiecto, eademque eius parte. Erunt fortasse, qui dicant, sonos quidem, qui eiusdem toni sunt, non posse esse plures in eodem subiecto; quod sonantia in eodem tono eundem omnino sonũ efficiant, intensiorem tamen, quam singula per se efficerent: at ea, quæ sonant secundum differentiam grauis & acuti, propterea posse reperiri simul in eodem subiecto, quia non efficiunt eundem numero sonum; idque ex eo euenire, quod graue & acutum specie differant, ac proinde non possint in eandem numero qualitatem coalescere.

An graue & acutum in sonis specie differant.

Sed, si quis vel parum animaduertat, plane intelliget, figmento simile esse, graue, & acutum differentias specificas sonorum constituere. Primum, quia quemadmodum magnum & paruum, ita graue & acutum comparatiue dicuntur, siquidem inter sonos, quorũ alii eleuatiores sunt, alii depressiores, nullus est grauis respectu vnius, qui non sit acutus respectu alterius, & è conuerso. Deinde, quia si graue & acutum differunt specie, dabuntur in qualibet substantia sonorum infinitæ species, quia qualibet est diuisibilis in infinitum, secundum differentiam grauis & acuti. Quod si quis hoc neget, dicatque, quosdam sonos esse absolute graues, & quosdam absolute acutos, atq; hos differre specie, ipsos autem graues inter se, & ipsos acutos cum acutis collatos non differre specie. Primum quidem frustra laborabit in eo, vt ostendat, vbinam desinant graues, & incipiant acuti, & num detur medius sonus inter vtrosq;, an vero detur vltimus grauium ascendendo, nec detur acutorum primus, an potius detur acutorum primus, nec inueniatur grauium vltimus. Deinde non dissoluet argumentum: satis enim nobis erit, si graues inter se, & acuti inter se collati non differant specie, & tamen reperiantur simul in eodem subiecto, eademque eius parte. Potius ergo dicendum, sonos quidem omnes (saltem eorundem specie sonantium) esse eiusdem speciei, sed tamen non esse ex genere earum qualitatum, quæ proprie intendantur & remittantur. Quæ enim proprie eius naturæ sunt, eæ permanentes sint necesse est, vt gradus, qui additur, permaneat cum eo, cui additur: at soni non sunt naturæ permanentis, sed successiuæ, cum pendeant à motu aeris, & in fieri, & in esse, quæ differentiæ in eo nunquam separantur, quemadmodum & in ipso motu, qui non prius fit, deinde est, sed simul fit & est, neque vnquam postea est, nisi simul fiat. Improprie tamen dicimus, sonum intendi, quemadmodum & motum, à quo pendet, cum maiori conatu fit in eodem tono: nam, cum sonus eodem conatu attollitur aut deprimitur, iam non dicimus illum intendi, sed mutari.

Sonos omnes esse eiusdem speciei.

3. Conclusio.

Tertia conclusio: *Inter accidentia, quæ non intenduntur & remittuntur, siue ea per motum mutationemve motui coniunctam, siue alio modo acquirantur, non solum nihil repugnat dari aliqua eiusdem speciei in eodem subiecto, sed etiam necesse est dari pleraque.* Quod nihil repugnet dari, ex eo probatur, quia nullam implicat contradictionem, dari in eodem subiecto plures potentias naturales eiusdem speciei (modo non sint ex iis, quæ intenduntur & remittuntur, cuius generis sunt potẽtia ignis calefactiua, & aquæ frigefactiua) vt in eodem homine duos intellectus aut duas voluntates. Neque obstaret redundantia. Nam, etsi omnes præter vnam redundarent in operibus naturæ, non tamen essent superuacaneæ, si Deus suæ virtutis ostendendæ causa vellet plures numero in eodem subiecto producere. Quod vero necesse sit dari pleraque, probari primum potest ex pluribus eiusdem speciei relationibus, quæ simul in eodem extremo reperiuntur: deinde ex pluribus speciebus intentionalibus eiusdem speciei, quas verisimilius est dari simul in eodem subiecto: tum vero ex pluribus sonis, ex pluribus item continuitatibus & durationibus motuum diuersorum specie in eodem mobili, quæ omnia recte probata esse constat.

Probatur 1.

Ex quibus patet, si de absoluta Dei potentia sit quæstio, sola ea accidentia, quæ in vnum numero, quod fit intensius, coalescunt, non posse plura numero eiusdem speciei in eodem subiecto esse.

Quænam accidẽtia eiusdem speciei in eodem subiecto, ne diuina quidẽ potentia, simul esse possint.

Quod si quis opponat, nihil repugnare cum absoluta Dei potentia, duas aut etiam plures albedines induci in eandem subiecti partem, salua earum numerali distinctione. Respondendum est, nihil quidem id cum absoluta Dei potentia pugnare ratione ipsius diuinæ potentiæ, sed tamen fieri non posse propter ipsius rei conditionem: neque enim alia ratione vniũtur gradus sensibilium qualitatum in subiectis, quam per hoc, quod recipiuntur in eodem subiecto, parteque subiecti, si partes habet, vt ex probatione secundæ assertionis patet.

Opinio Ægidij & aliorũ.

Ægidius Romanus quodlib. 4. quæstione 1. Ochamus 1. distinct. 17. quæstione 7. item 2. distinct. 1. quæstione secunda, Gregorius ibidem quæstione quinta, aliique Nominales, & quidam Recentiores contra sentiunt.

Volunt

Volunt enim naturaliter quidem qualitates A
vnibiles in vnam intensiorem, si ponantur in eodem subiecto, fore, vt coalescant in vnam numero: at diuina potestate posse conseruari in eo distinctas numero, & nequaquam vnitas in vnam. Eorum argumenta hæc fere sunt.

Argumentum 1. Primum, quia non minus repugnare dicendum est, duo corpora esse in eodem loco penetratiue se habentia, quam duo accidentia in eodem subiecto adæquate: at illud prius B
non excedit facultatem diuinę potentię; quare neque hoc posterius.

2. Secundum, quia Deus ponere potest in eodem loco adæquate duo corpora alba, in quibus erunt simul penetratiue se habentes duæ albedines numero distinctæ: quid ergo impediet, annihilari subiecta vtriusque, & vtramque cum sua distinctione numerali poni in nouo aliquo eodem subiecto? Neque enim impediet vnitas numeralis subiecti C
(quam nos maxime dicimus impedituram) cum diuersitas numeralis accidentium non sumatur intrinsecus ex diuersitate numerali subiectorum, sed ex diuersitate numerali peculiarium differentiarum indiuiduantium, à quibus formaliter habent accidentia, vt sint plura numero.

3. Tertium, quia vnio graduum cuiuslibet qualitatis intensibilis est intrinseca ipsi qualitati; seu qualitas ipsa ponatur in subiecto, D
seu diuina potestate extra subiectum conseruetur: ergo, si sumantur duæ qualitates solo numero diuersæ extra subiectum, vnaquæque earum habebit suam peculiarem vnionem graduum seu partium intentionalium, (vt sic dicam) ex quibus constabit. Quare, si iis qualitatibus positis in eodem subiecto ambæ necessitate absoluta debent in vnam coalescere, necessario dicēdum est, vnionem graduum huius tertiæ non fore illis intrinsecam, sed à E
subiecto datam, cuius tamen oppositum constitutum erat.

4. Postremum, quia non est diuinæ potestati subtrahendum, nisi quod apertam contradictionem inuoluat, quod vtique non cernitur in eo, quod duo accidentia vnibilia in vnum ponantur simul in eodem subiecto, conseruata eorum distinctione numerali.

Solutio. 1. Hæc tamen haud difficile soluuntur. Primum quidem negatione propositionis. Magis enim repugnat, duo accidentia solo nu- F
mero distincta (si apta sint vniri in vnum intensius) esse adæquate in eodem subiecto aut subiecti parte, quam duo corpora esse adæquate in eodem loco. Nam, vnitas numeralis locati non pendet ex vnitate numerali loci, & tamen vnitas numeralis accidentis intensioris pendet ex vnitate numerali subiecti vnientis partes eius intensiuas.

Secundi solutio in eo consistit, vt fateamur quidem diuersitatem numeralem accidentium sumi intrinsecus, & formaliter ex diuersitate peculiarium differentiarum indiuiduantium, sed tamen negamus dari posse eam differentiarum diuersitatem in qualitatibus eiusdem infimæ speciei visibilibus in vnam numero intensionem, si subiecta non sint diuersa, aut illæ in diuersis partibus eiusdem subiecti non insint. 2.

Ad tertium concedimus, vnionem graduum esse intimam cuilibet qualitati habenti gradus, formaliterque ei conuenire, sed tamen dicimus causari illam à subiecto, quemadmodum vnio extensiua quantitatis, etsi est intima quantitati, & formaliter ei conuenit; tamen ita causatur à subiecto, vt dari non possit sine proprio & peculiari subiecto, aut re aliqua quæ eius vicē suppleat: quo pacto Deus in sacro Eucharistiæ mysterio per se quidem ipsum supplet vicem subiecti quantitatis (sublata imperfectione subiectionis, informationisve passiuæ) per quantitatem autem supplet subiectum aliorum accidentium. Vnde patet, posse Deum duas albedines sine subiecto existentes vnire in vnam intensionem, eamque deinde intendere aut remittere: quia potest supplere vicem subiecti vnientis & sustinentis: quæ nihil imperfectionis important. Non posse tamen facere album, aut albius aliquid, minusve album sine subiecto, quia hoc iam poscit subiectum, cui albedo inhæreat. 3. *Vnio qualitatum, quæ intenduntur, à quo causetur.*

Ad vltimum dicimus, ex eo ipso colligi apertam contradictionem, quod duo accidentia vnibilia in vnum intensius ponantur in eodem subiecto, & tamen dicantur diuersa numero. Nam, si sunt in eodem subiecto adæquate, &, vt ita dicam, penetratiue, sunt vnita in vnum intensius propter vnitatem subiecti vnientis: si autem sunt diuersa numero, non sunt vnita in vnum intensius. 4.

Vrgebit aliquis hoc pacto, positis diuina potestate duobus corporibus albis penetratiue in eodem loco adæquate, si Deus annihilet corpora ipsa, & quantitates etiam eorum, si placet, albedinesque conseruet distinctas numero inter se, vt erant; iam ipse per se supplebit vicem duorum subiectorum; ne, si suppleat vicem vnius duntaxat, eas iuxta hanc sententiam vniat in vnam intensiorem: si ergo Deus ibi creet nouum aliquod subiectum, cur eo vti non poterit, tanquam duobus ad conseruandas huiusmodi albedines distinctas inter se, & minime vnitas in vnam intensionem? Quanquam enim tale subiectum *Obiectio contra explicatam sententiam.*

naturaliter id præstare non poterit, diuina tamen virtute vtente illo vt duobus ad eiusmodi miraculum, nihil est, cur impossibile videri debeat.

Soluitur.

Fatemur quidem, posse Deum vti vno subiecto, vt duobus ad conseruandas duas albedines, distinctas numero inter se; non tamen ita, vt illud ab vtraque informetur, sed ita, vt vel altera informetur, & alteram sine informatione passiua sustineat, vel neutra informetur, & vtramque sustineat: quo pacto Deus supplet vicem subiecti præcedentis in sacra Eucharistia.

Explicatio superioris sententia.

Quod autem nos negauimus, illud est, posse vlla ratione idem subiectum eadem parte (si partes habet) informari simul duabus qualitatibus eiusdem speciei infimæ vnibilibus in vnam intensiorem, conseruata earum numerali distinctione inter se. Nam, cum subiectum per hoc, quod vtrique subiicitur, est causa in actu vnionis earum inter se, si illæ nihilominus inter se non vniantur, dabitur causa in actu sine effectu in actu, quod fieri nulla ratione potest.

Nec certe Ægidius in secundam partem distinctionis. q. 2. art. 1. ad fin. videtur in opposita sententia, quam iunior in Quodlibetis defenderat, prouectiori ætate perstitisse, cum in primi sententiarum libri Commentariis ad d. 17. adeo impossibile iudicet, duas qualitates eiusdem speciei infimæ in eodem subiecto esse (modo non sint ex iis, vt ait, quæ accipiunt numerum à principiis actiuis, vt lumina in medio, & aliæ intentionales) vt dicat, si id fiat, fore, vt sint diuersæ specie, ac proinde diuersæ & non diuersæ; quæ est apertissima contradictio. Cæteri vero fortasse nobis consentirent, si intelligerent, non negari à nobis, posse diuina virtute fieri, vt idem subiectum seu potius res eadem cõseruet distincta numero duo accidentia vnibilia in vnum intensius, modo alterum ei inhæreat, alterum sine inhærentia ab eo sustentetur, aut neutrum inhæreat, sed vtrumque sustentetur.

Quarta conclusio, qua Arist. locus exponitur.

Quarta conclusio. Id quod Arist. ait: *Quæcunque in eodem subiecto differentiam habent* (videlicet numeralem) *etiam specie differre*, in iis accidentibus, quæ per motum mutationemve motui coniunctam acquisita sunt, vniuerse dictum esse intelligendum est, quocunque modo res in cæteris habeat. Hæc assertio ex eo probatur, quia non melior se offert explicatio sententiæ Aristotelis; vt patebit percurrenti omnia accidentium genera, de quibus quæstio esse potest. Nam, etsi neque in aliis quibusdam vnibilibus in vnum intensius dari potest in eodem subiecto distinctio numeralis siue specifica, vt patet in lumine (quicquid Perspectiui, & Authores secundæ opinionis velint) tamen ad verificandam propositionem Aristotelis satis est, si de iis intelligatur, quæ per motum mutationemve motui coniunctam acquiruntur: vt ex primæ conclusionis probatione perspicuum est.

Responsio ad argumenta initio proposita.

SECTIO IV.

Ad Arist. & D. Th. authoritates quid sit dicendum.

QVARE ad argumentum pro parte negatiua quæstionis initio propositum dicendum est, quod quidem attinet ad opinionem D. Thom. multo communiorem & probabiliorem esse oppositam sententiam. Vt autem Aristotelis propositio vera sit, satis est, si intelligatur iuxta sensum primæ conclusionis, vt in quarta diximus.

Soluuntur argumenta ex principiis perspectiuorum proposita.

Ad ea vero, quæ pro affirmatiua parte ex opinione perspectiuorum proposita sunt, hoc pacto occurrendum. Primum quidem, cum altera lucerna extinguitur, non extingui totum lumen, quod ab vtraque simul producebatur, cum illud adhuc conseruetur à lucerna remanente, remissius tamen, quam vtraq; conseruabatur, saltem in partibus spatii remoti, seu mediatis. Deinde, vmbras duas, quas duæ lucernæ iaciunt in partes diuersas, non prouenire ex eo, quod singulæ lucernæ singula lumina producant, quorum defectu in diuersis partibus spatii vmbræ efficiantur: sed quia, cum ambæ simul concurrant in cæteris partib. aeris, tamen non possunt ambæ, sed singulę illuminare partes eas, in quas propter columnæ obstaculum agere nõ possunt: postremo, in foramine parietis obiecti duabus lucernis non esse duo lumina, sed vnum intensius quam vltra foramen, quia in foramine possunt ambæ simul concurrere, vltra vero singulæ tantum, idque propter modum agendi luminosi corporis, quod semper agit per lineam rectam, nisi cum obstacula alicuius opaci corporis reflectitur.

Ad rationes physicas respondetur.

Ad ea autem, quæ physice obiecta sunt, dicendum, nihil pugnare cum approbata à nobis sententia, si admittamus eiusmodi entia simul esse in eodem subiecto, quicquid sit de exemplorum veritate. Sunt enim, qui defendant, in interioribus potentiis cognoscentibus species earum rerum, quæ sunt eiusdem speciei infimæ, diuersarum nihilominus specierum esse; eo quod res obiectas non repræsentent, quatenus specie conueniunt, sed quatenus differunt inter se differentiis indiuiduantibus, quæ eadem specie esse non possunt, cum sola analogica communicatione conueniant: de qua sententia, quam minus probabilem existimamus, non est hic disputandi locus.

Non esse probabile species internorum sensuum omnes differre specie.

Ad id demum, quod Logice ac Metaphysice

ſice obiicitur, non eſt, cur reſiſtamus; cum & recte probatum ſit, & noſtræ ſententiæ non aduerſetur: tametſi illud de pluribus numero & ſpeciebus intelligibilibus diuerſorum indiuiduorum eiuſdem ſpeciei, à nobis in primi libri Commentariis refutatum eſt.

ΚΕΦ. ΙΑ'.

Text. 16. Πρότερα a καὶ ὕστερα λέγεται, ἔνια μὲν ὡς ὄντος τινὸς πρώτου, καὶ ἀρχῆς ἐν ἑκάστῳ γένει, τὸ b ἐγγύτερον ἀρχῆς τινὸς ὡρισμένης, ἢ ἁπλῶς καὶ τῇ φύσει, ἢ πρός τι, ἢ πού, ἢ ὑπό τινων, οἷον c τὰ κατὰ τόπον τῷ εἶναι ἐγγύτερα, ἢ φύσει τινὸς τόπου ὡρισμένου, οἷον τοῦ μέσου, ἢ τοῦ ἐσχάτου, ἢ πρὸς τὸ τυχόν. τὸ δὲ πορρώτερον, ὕστερον, τὰ

CAPVT XI.

Priora a & poſteriora dicuntur, nonnulla quidem ex eo, quod cum primum aliquid ſit, & principium in vnoquoque genere, illud eſt prius, quod b propinquius eſt alicui principio, aut ſimpliciter naturaque, aut ad aliquid, aut alicubi, aut à quibuſdam definito. Exempli c cauſa, quædam ſunt priora loco, quia ſunt propiora loco alicuius definito à natura veluti medio, aut extremo; aut ad quiduis; quod autem remotius eſt, poſterius. Alia Text. 16.

CAPITIS VNDECIMI EXPLANATIO.

Priora a & poſteriora. Expoſita multiplicitate eiuſdem, & diuerſi, ac deinde oppoſitorum, ideo forſitan Ariſtoteles continenter docet hoc capite, quot modis dicantur priora & poſteriora, quia priora & poſteriora dicunt ordinem quendam inter ſe, quem conſtat ex oppoſitione aut diuerſitate, aut ſaltem diſtinctione naſci. Tradit igitur duo genera priorum & poſteriorum, quæ rurſus in aliqua pleraque minus communia diſtinguit: Vnum eſt eorum, quæ dicuntur priora & poſteriora ratione alicuius primi, quod principium ſit in certo aliquo rerum genere; quo pacto aqua dicitur prior aere, quia loci ratione propinquior eſt centro mundi: contra vero aer poſterior aqua, quia remotior: Alterum eorum, quæ ex ſolo mutuo reſpectu inter ſe dicuntur priora & poſteriora, quo pacto cauſa dicitur prior effectu. *Priora & poſteriora quot modis dicantur.*

Quod ſi quis obiiciat, quicquid eſt prius aut poſterius altero, poſſe dici prius aut poſterius illo comparatione alicuius primi, ac proinde ſuperuacaneum eſſe ſecundum genus prioris & poſterioris; negandum eſt, quod aſſumitur. Nam & Deus eſt prior creatura, nec tamen eſt prior habita ratione alicuius prioris, cui diuina natura ſit propinquior: & prima omnino principia complexa dicuntur priora ſuis principiatis, cum tamen non ſint illis priora propter maiorem propinquitatem, quam habeant cum priori aliquo complexo principio. *Obiectio. Diluitur.*

b *Quod propinquius eſt.* Non eſt hæc generalis omnino explicatio prioris, vt multi (Alenſis hoc loco D. Thomas lect. 13. & alii) exiſtimant; cum nec poſſit conuenire omnibus prioribus, vt patet ex proxime dictis, nec id permittant verba illa præcedentia, *Nonnulla quidem*, ſed ſolum exponit, quid ſit prius iuxta vſurpationem prioris generis. Quo loco aduerte, primum ſimpliciter ſeu natura definitum, eſſe id, quod ſuapte natura eſt primum in aliquo genere, quo pacto iuxta priſcorum Philoſophorum ſententiam, orbis inerrantium ſtellarum eſt primum quiddam in genere mobilium, & Rex in republica optima. Primum ad aliquid definitum eſt, id quod non ſimpliciter, ſed reſpectu alicuius eſt primum, quo pacto orbis Saturni eſt primū mobile ab orbe inerrantium, & ſummus magiſtratus ſub Rege eſt primus à Rege. Primum alicubi definitum, eſt id, quod obtinet primum locum, ſiue natura, ſiue reſpectu alicuius deſignatum: neque enim hoc membrum opponendum omnino eſt ſuperioribus duobus, vt ex ſequentibus patebit. Primum ab aliquibus definitum ſiue deſignatum, eſt primum arbitrarium, vt id, vnde libet inchoare orationem. *Primum ſimpliciter. Primum ad aliquid. Primum alicubi. Primum ab aliquibus.*

c *Exempli cauſa.* Diſcurrit per quinque quaſi ſpecies prioris & poſterioris, pertinentes ad traditum genus prioris & poſterioris. Alia enim ſunt priora aut poſteriora loco, alia tempore, alia motu, alia poteſtate, alia ordine. Locus à natura definitus eſt veluti centrum mundi, quod terræ naturaliter conuenit: aut extremum, quod cœlo à natura deputatum eſt. Hinc fit, vt nonnunquam dicamus, aquam eſſe priorē aere, quia eſt propinquior centro mundi; alias autem aerem priorem aqua, quia propius accedit ad cœlum. Ad primum locum natura deſignatum reuocari poteſt locus definitus ab arte, cuiuſmodi ſunt carceres reſpectu ſtadii. Priora loca ad quiduis, dicuntur ea, quæ non ſimpliciter, ſed comparatione alicuius, aut pro arbitrio priora ſunt.

Quod ſi quis obiiciat; ſupremum orbem eſſe priorem loco cæteris orbibus, nec tamen ideo eſſe priorem, quia ſit propinquior alicui primo ſecundum locum, ergo non recte explicata eſſe priora loco: occurrendum eſt; aut Ariſtotel. non eſſe complexum omnia priora loco, ſed ea tantum, quæ ita ſunt priora, vt non ſint etiam prima (erat enim perſpicuum, ſi propinquiora primo, quia illi propinquiora ſunt, dicuntur priora, multo potiori ratione ipſum primum in prioribus *Obiectio. Occurritur obiectioni.*

ribus ponendum esse) aut certe ipsa prima subaudienda esse hoc loco; vt sit sensus, ea esse priora loco, quæ vel sunt prima loco, vel primis propinquiora: quo pacto dissolues idem argumentum, si contra reliqua quatuor genera obiiciatur. Ex his perspicuum est, quæ sint loco posteriora.

τὰ d κατὰ χρόνον. τὰ μὲν γὰρ τῷ πορρωτέρω τοῦ νῦν, οἷον ἐπὶ τῶν γενομένων (πρότερα γὰρ τὰ Τρωϊκὰ τῶν Μηδικῶν, ὅτι πορρώτερον ἀπέχει τοῦ νῦν) τὰ δὲ τῷ ἐγγυτέρω τοῦ νῦν, οἷον ἐπὶ τῶν μελλόντων. πρότερον γὰρ Νέμεια Πυθίων, ὅτι ἐγγύτερον τοῦ νῦν τῷ νῦν, ὡς ἀρχῇ καὶ πρώτῳ χρησαμένων. τὰ e δὲ κατὰ κίνησιν. τὸ γὰρ ἐγγύτερον τοῦ πρώτου κινήσαντος, πρότερον, οἷον παῖς ἀνδρός· ἀρχὴ δὲ καὶ αὕτη τις ἁπλῶς. τὰ δὲ f κατὰ δύναμιν. τὸ γὰρ ὑπερέχον τῇ δυνάμει, πρότερον, καὶ τὸ δυνατώτερον. τοιοῦτον δ' ἐστὶ οὗ κατὰ τὴν προαίρεσιν ἀνάγκη ἀκολουθεῖν θάτερον καὶ τὸ ὕστερον, ὥστε μὴ κινοῦντός τε ἐκείνου, μὴ κινεῖσθαι καὶ κινοῦντος κινεῖσθαι· ἡ δὲ προαίρεσις, ἀρχή. τὰ δὲ g κατὰ τάξιν. ταῦτα δ' ἐστὶν, ὅσα πρός τι ἓν ὡρισμένον διέστηκε κατὰ τὸν λόγον, οἷον παραστάτης τριτοστάτου πρότερον, καὶ ἡ παρανήτη, νήτης. ἔνθα μὲν γὰρ ὁ κορυφαῖος, ἔνθα δὲ ἡ μέση ἀρχή. ταῦτα μὲν οὖν πρότερα τοῦτον λέγεται τὸν τρόπον. ἄλλον h δὲ τρόπον τὸ τῇ

Alia d tempore. Quædam enim, quia remotiora sunt ab hoc temporis puncto, vt in iis, quæ facta sunt (priora enim sunt, quæ Græci apud Troianos, quam quæ Medi in Græcia gesserunt, quia longius ab hoc temporis momento absunt) quædam quia huic momento sint propinquiora, vt in futuris. Priores enim sunt Nemei Ludi Pythiis, quia huic momento propinquiores, cum hoc temporis puncto quasi primo, & principio vtamur. Alia e motu. Quod enim propinquius est ei, quod primum mouit, id prius dicitur, vt puer viro; atque hoc etiam est principium quoddam simpliciter. Alia f potestate. Quod enim potestate excellit, quodque potentius est, id prius dicitur: eiusmodi est autem id, cuius electionem alterum ac posterius sequatur necesse est, ita vt & illo non mouente non moueatur, & mouente moueatur: ac electio principium est. Alia g ordine. Hæc autem sunt, quæ ab vno aliquo definito ratione distant, quo pacto in chorea is, qui secundas tenet, prior est eo, qui tertium locum obtinet; & in fidibus penultima prior est vltima: illic enim ductor, hic media principium est. Atque hæc quidem hoc pacto priora dicuntur. Alio h autem modo quod est

Aristotelem nō cognouisse initium temporis.

d *Alia tempore.* Priora tempore apud Aristotelem aliter dicuntur hoc loco in præteritis, aliter in futuris, vt patet ex contextu: quo loco aduerte, Aristotelem, quia non agnouit initium temporis, merito accepisse pro principio temporis momentum interiectum inter præteritum & futurum; alioqui tam in præteritis, quam in futuris accipere potuisset primum momentum, quo mundus conditus est; eaque omnia dicere priora tempore, quæ illi momento essent propinquiora. Atque ex opposita ratione patet, quæ sint posteriora tempore.

e *Alia motu.* Quia hoc etiam genus, quod tertium est, satis perspicue ponitur in contextu, illud tantum animaduertendum est, semper priora huius generis dici ex aliquo primo secundum naturam, quod Aristoteles ait simpliciter & absolute esse principium; idque propterea euenire, quod primum mouens suapte natura est primum respectu consequentium, tum effectorum, vt patet respectu filii & nepotis, aut eiusdem primum pueri, deinde viri, tum etiam mouentium illi subordinatorum; quo pacto se habet primus orbis cœlestis respectu inferiorum orbium.

f *Alia potestate.* Quartum hoc genus, quod etiam mouentium est, ea ratione distinguitur à superiori, quod principium in illo est natura, in hoc autem electio. Princeps enim ideo dicitur prior iis, quibus imperat, quia propinquior est principio imperandi, quod est electio seu voluntas, quia ipse mouet cæteros. Ex his patet, quænam sint posteriora tam motu naturali, quam potestate.

Priora ordine.

g *Alia ordine.* Quintum genus est eorum, quæ dicuntur priora ordine enumerationis à primo: quæ quidem merito ab Aristotele absolute dicuntur priora ordine. Nam etsi omnia, quæ sunt priora, dici possint aliquo ordine priora, vt loci aut temporis; tamen ea peculiari ratione dicuntur priora ordine, in quibus nihil aliud attenditur, quam ordo ipse enumerationis; quæ hoc loco vocatur ratio, vt nimirum secundum dicatur prius quam tertium, & tertium quam quartum, atque ita deinceps: quo pacto ille dicitur in choro prior, in quo minor numerus absoluitur, facto initio numerationis ab eo, qui dux est & caput chori: in fidibus autem ea chorda censetur prior, quæ minori numero distat à media, quam Musici principium faciunt, & caput aliarum.

h *Alio autem.* Tradit alterum commune genus priorum, in quo nulla habetur ratio primi,

mi cuiusquam. Diuiditur autem genus hoc in duo, nempe in priora & posteriora cognitione, & in priora, & posteriora natura. Quia vero duplex est cognitio, vna per intellectum rationemve, altera per sensum, docet Aristoteles, ea, quæ sunt priora cognitione, duobus modis posse dici priora, aut ratione, aut sensu: ratione quidem, vt vniuersalia particularibus, partes toto, affectiones priorum affectionibus posteriorum: sensu autem (quæ ratione sunt posteriora) vt particularia vniuersalibus, totum partibus, affectiones posteriorum affectionibus priorum. Atque hoc modo causæ sunt ratione priores effectis, effecta autem sensu, vt plurimum, priora causis. *Priora cognitione.*

τὸ τῇ γνώσει πρότερον, ὡς i καὶ ἁπλῶς πρότερον τούτων δὲ ἄλλως τὰ κατὰ τὸν λόγον, καὶ τὰ κατὰ τὴν αἴσθησιν, κατὰ μὲν γὰρ τὸν λόγον, τὰ καθόλου πρότερα, κατὰ δὲ τὴν αἴσθησιν τὰ καθ᾽ ἕκαστα. καὶ κατὰ τὸν λόγον δὲ τὸ συμβεβηκὸς τοῦ ὅλου πρότερον, οἷον τὸ μουσικὸν τοῦ μουσικοῦ ἀνθρώπου· οὐ γὰρ ἔσαι ὅλος ὁ λόγος ἄνευ τοῦ μέρους· καὶ k τοι οὐκ ἐνδέχεται μουσικὸν εἶναι, μὴ ὄντος μουσικοῦ τινος. ἔτι πρότερα λέγεται τὰ τῶν προτέρων πάθη, οἷον εὐθύτης λειότητος· τὸ μὲν γὰρ γραμμῆς καθ᾽ αὑτὴν πάθος, τὸ δὲ ἐπιφανείας. τὰ μὲν δὴ οὕτω πρότερα λέγεται καὶ ὕστερα· τὰ l δὲ κατὰ φύσιν, ὅσα ἐνδέχεται εἶναι ἄνευ ἄλλων, ἐκεῖνα δὲ ἄνευ ἐκείνων μή· ᾗ διαιρέσει ἐχρῆτο ὁ Πλάτων. ἐπεὶ m δὲ τὸ εἶναι πολλαχῶς, πρῶτον μὲν τὸ ὑποκείμενον πρότερον διὸ ἡ οὐσία πρότερον. ἔπειτα ἄλλως τὰ κατὰ δύναμιν, καὶ κατὰ ἐντελέχειαν· τὰ μὲν γὰρ κατὰ δύναμιν πρότερα ἐστι, τὰ δὲ κατὰ ἐντελέχειαν οἷον· κατὰ δύναμιν μὲν ἡ ἡμίσεια τῆς ὅλης, καὶ τὸ μόριον τοῦ ὅλου, καὶ n ἡ ὕλη

est cognitione prius quasi i *& simpliciter prius. Horum vero aliter priora sunt, quæ ratione, aliter quæ sensu. Ratione enim vniuersalia priora sunt, sensu particularia. Ratione etiam prius est accidens toto ipso, vt musicum homine musico, neque enim tota ratio erit sine parte, tametsi* k *fieri non potest, vt musicum sit, nisi aliquid sit musicum. Priores item dicuntur priorum affectiones, vt rectitudo lævitate, illa enim lineæ, hæc superficiei per se affectio est. Alia igitur hoc modo priora & posteriora dicuntur: alia* l *autem natura: ea, inquam, omnia, quæ eiusmodi sunt, vt sine aliis esse possint, non item sine eis illa quæ diuisione Plato vtebatur. Quoniam* m *vero esse multis modis dicitur, primo quidem subiectum prius est, quocirca prius est substantia. Deinde aliter quæ sunt potentia, aliter quæ actu. Quædam enim potentia prius sunt, quædam actu, veluti potentia quidem dimidiata linea, quam tota prius est: pars, quam totum, & materia,*

i *Quasi simpliciter prius.* Ait *quasi*, quia etsi omnia, quæ sunt cognitione priora, alicui fortasse videantur simpliciter priora, propterea quod definitiones rerum tradantur per illarum principia, quæ sunt priora simpliciter: tamen ea sola, quæ ratione priora sunt, priora simpliciter censeri debent: id quod Aristoteles mox innuit, cum ait aliter priora esse, quæ ratione priora sunt, aliter quæ sensu.

k *Tametsi.* Quasi dicat, etsi Musicum est ratione posterius homine, vt accidens subiecto; tamen, vt est pars hominis Musici, prius ratione est quam homo Musicus.

l *Alia autem.* Tradit alterum speciale genus secundæ diuisionis, nempe eorum, quæ dicuntur priora natura, id est, naturali essendi ordine, hæc vero sunt quæ non simul tolluntur cum aliis, sed cum iis cætera, seu (vt dicitur in prædicamentis) à quibus ad alia non reciprocatur essendi consequentia. Hac diuisione siue oppositione priorum & posteriorum vtebatur Plato, cum dicebat vniuersalia esse priora singularibus non ratione tantum, vt est Aristotelis, veraque sententia, sed re etiam ipsa. Putabat enim Plato existentiam vniuersalium non pendere re ipsa ab existentia singularium, sed contra, existentiam singularium ab existentia vniuersalium, quod falsum est. Itaque primus modus, quo aliqua sunt priora natura, est is, quo vniuersalia sunt priora singularibus, & quibuscunque minus vniuersalibus, non quidem eo modo, quo Plato existimauit, sed quo Aristoteles in Prædicamentis intellexit. *Priora natura & substantia.*

m *Quoniam vero.* Adhibet secundum, ac tertium modum, quo aliqua dicuntur priora natura, quos colligit ex ea duplici distinctione, qua ens diuiditur in substantiam & accidentia, & in actum ac potentiam. Substantia est prior accidentibus; quia ex genere suo potest esse naturaliter sine accidentibus; accidentia vero sine substantia non item, vt ipse docebit libro 7. potentia vero, & actus ita se habent, vt alterum altero vicissim prius sit, & posterius. est enim potentia ordine generationis prior, actus vero ordine corruptionis. Nam, totum, si de ordine generationis sit quæstio prius est potentia, quam actu: contra vero ordine corruptionis prius est actu, quam iterum sit potentia secundum speciem. Et quia, cum totum ens est actu, partes non sunt entia actu quasi per se existentes, sed potentia, vt patet in misto: perspicuum est partes eas, ex quibus ante existentibus fit totum, prius in generatione totius esse actu quam potentia; contra vero in corruptione prius esse potentia quam actu, quæ omnia hic breuiter innuuntur ab Aristotele, latius explicanda lib. 9. *Cur substantia sit prior accidentibus.*

n ἡ ὕλη τῆς οὐσίας κατ' ἐντελέχειαν δ' ὕστερον· διαλυθέντος γὰρ κατ' ἐντελέχειαν ἔσται.

Τρόποι o δή τινα πάντα τὰ πρότερον καὶ ὕστερον λεγόμενα, κατὰ ταῦτα λέγεται. τὰ μὲν γὰρ κατὰ γένεσιν ἐνδέχεται ἄνευ τῶν ἑτέρων εἶναι, οἷον τὸ ὅλον τῶν μορίων· τὰ δὲ κατὰ φθοράν, οἷον τὸ μόριον τοῦ ὅλου, ὁμοίως δὲ καὶ τἆλλα.

teria, n quam substantia: actu autem posterius, quandoquidem toto dissoluto, adhuc erit actu.

Ac o sane modo quodam omnia, quæ prius & posterius dicuntur, vt hæc ipsa dicuntur. Quædam enim generationis ordine sine alijs esse possunt, quo pacto totum prius est partibus: alia ordine corruptionis, qua ratione pars prior est toto, eodemque modo res habet in cæteris.

n *Et materia.* Placet magis, vt substantiæ nomen hic sumatur pro tota essentia ipsoque composito, vt Alexander Com. 20. exponit, quam pro forma, vt Alens. in hunc locum, Auerr. comment. 16. volunt. Itaque videtur Aristoteles afferre in exempla partium, primum quidem partes integrantes similares, vt partes lineæ, deinde dissimilares, vt elementa comparatione misti, ac demum essentiales; quarum altera, veterum sententia, erat ens actu, vt aqua aut quid simile, altera accidens adiectum, vt raritas aut densitas. Vnde, quod ait, partes post dissolutionem esse actu, non de omnibus omnino intelligendum est, sed de integrãtibus & materia, quæ sit ens actu, vel, si mauis, de iis partibus, ex quibus ante existentibus res confecta est.

Genera omnia priorum & posteriorũ ad quod genus reuocari possint.

o *Ac sane modo quodam.* Docet omnia genera priorum & posteriorum modo aliquo reuocari ad ea, quæ sunt priora & posteriora natura. Nam, si quis exemplum sumat in toto integro, & partibus integrantibus, vt in tota aqua, quæ in guttas dissoluenda sit, intelliget totam existere, vt ens completum, nondum existentibus eo modo partibus: contra vero ea dissoluta partes existere, vt entia completa, non iam existente tota, quod idem modo aliquo potest in reliquis obseruari. Nam, cum priora omnia, quatenus priora sunt, non pendeant ex posterioribus, sed potius posteriora ex prioribus, non dubium esse debet, quin priora modo aliquo esse possint sine posterioribus, cum interim posteriora sine prioribus non possint. Non meminit autem Aristoteles hoc loco priorum, & posteriorum dignitate, vt in prædicamentis, vel quia dignitas magis popularis res est; quam philosophica, vel certe quia totum illud genus priorum, & posteriorũ, reuocari potest ad priora & posteriora secundum potestatẽ, quod hæc vsitatius modo illo priora & posteriora appellentur.

ΚΕΦ. ΙΒ.

Δύναμις a λέγεται, ἡ μὲν ἀρχὴ κινήσεως ἢ μεταβολῆς ἐν ἑτέρῳ, ἢ ᾗ ἕτερον· οἷον, ἡ οἰκοδομική, δύναμίς ἐστιν, ἣ οὐχ ὑπάρχει ἐν τῷ οἰκοδομουμένῳ. ἀλλ' ἡ ἰατρικὴ δύναμις οὖσα, ὑπάρχοι ἂν ἐν τῷ ἰατρευομένῳ, ἀλλ' οὐχ ᾗ ἰατρευόμενος. ἡ μὲν οὖν ὅλως ἀρχὴ μεταβολῆς ἢ κινήσεως λέγεται δύναμις

CAPVT XII.

Potentia a dicitur alia quidem principium motus, mutationisve in alio, aut quatenus aliud est: exempli causa, ædificandi facultas potentia est, quæ non inest in eo, quod ædificatur: at medendi ars, cum sit potentia, inesse quidem potest in eo, qui curatur, verum non quatenus curatur. Alia igitur potentia dicitur omnino

CAPITIS DVODECIMI EXPLANATIO.

De quibus hoc capite Arist. disputet.

Potentia a *dicitur.* Quoniam extrema parte superioris capitis, cum de prioribus & posterioribus natura ageretur, sæpe mentio facta est *potentia & actus*, itemque verbi *posse*, explicat Aristoteles hoc loco primum quidem, quot sint potentiarum & potentium genera, deinde quot impotentiarum, & impotentium, tertio, quæ dicantur possibilia & impossibilia, postremo reuocat omnia, quæ a potentia aut impotentia dicuntur, ad primum ac præcipuum genus potentiæ quæ tractatio ipsa etiam per se, non est aliena ab hoc loco, cum pertineat ad distinctionem entis in actum & potentiam. Nam, cum ea, in quolibet genere reperiatur, consentaneum fuit rationi, vt explicato primo genere entium, antequam ad secundum fieret transitus, aliqua ex parte traderetur. Dico autem *aliqua ex parte*, quia luculentior huius diuisionis tractatio ad librum nonum spectat, vbi simul agetur de actu, quæ hoc loco prætermittitur. Tradit ergo Aristoteles initio capitis quatuor genera potentiarum, quorum primum ac præcipuum est, potentia actiua, cuius definitio sic est intelligenda. Potentia actiua est principium motus, aut mutationis existentis in re diuersa ab ea, in qua ipsum est, aut si existentis in ea, in qua ipsum est, non est tamen illud in ea per se, sed per accidens. Exemplum principii quod est in alia re ab ea, quæ mutatur, est ædificandi facultas: eius autem quod est in eadem, sed

Quatuor potentiarum genera.

Definitio actiuæ potentiæ.

δύναμις ἐν ἑτέρῳ, ἢ ᾗ ἕτερον· ἡ δ' b ὑφ' ἑτέρου, ἢ ᾗ ἕτερον. καθ' ἣν γὰρ τὸ πάσχον πάσχει τι, ὅτε μὲν οὖν ἐὰν ὁποιονοῦν τι ᾖ παθεῖν, δυνατὸν φαμὲν εἶναι αὐτὸ παθεῖν· ὅτε δ' οὐ κατὰ πᾶν πάθος, ἀλλ' ἂν ἐπὶ τὸ βέλτιον. ἔτι c ἡ τοῦ καλῶς τοῦτ' ἐπιτελεῖν, ἢ κατὰ προαίρεσιν. ἐνίοτε γὰρ τοὺς μόνον ἂν πορευθέντας, ἢ εἰπόντας, μὴ καλῶς δέ, ἢ μὴ ὡς προείλοντο οὔ φαμεν δύνασθαι λέγειν ἢ βαδίζειν. ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ πάσχειν. ἔτι d ὅσαι ἕξεις, καθ' ἃς ἀπαθῆ ὅλως, ἢ ἀμετάβλητα, ἢ μὴ ῥᾳδίως ἐπὶ τὸ χεῖρον εὐμετακίνητα, δυνάμεις λέγονται. κλᾶται μὲν γὰρ, καὶ συντρίβεται καὶ κάμπτεται, καὶ ὅλως φθείρεται, οὐ τῷ δύνασθαι, ἀλλὰ τῷ μὴ δύνασθαι, καὶ ἐλλείπειν τινός, ἀπαθῆ δὲ τῶν τοιούτων, ἃ μόλις καὶ ἠρέμα πάσχει διὰ δύναμιν, καὶ τῷ δύνασθαι, καὶ τῷ ἔχειν πώς.

Λεγομένης

omnino principium mutationis, aut motus in alio, aut quatenus aliud est. Alia vero b ab alio, aut quatenus est aliud. Qua enim patiens aliquid patitur, eadem interdum quidem, si quiduis possit accipere, pati illud posse dicimus: interdum vero non, si quamuis affectionem, sed si eam, quæ in melius ducat. Item c potentia bene hoc ac perfecte efficiendi aut per electionem. Nonnunquam enim eos, qui solum ambularunt, aut dixerunt: non bene tamen aut non vt decreuerant, non dicimus posse dicere aut ambulare. Quod eodem modo accidit in patiendo. Præterea d omnes habitus, quibus res sunt omnino passionis expertes aut immutabiles, aut non facile in deterius mutabiles, potentiæ dicuntur. Franguntur enim quædam & conteruntur, & flectuntur, & omnino corrumpuntur, non per potentiam, sed per impotentiam & defectum aliquem. Ex his autem ea dicuntur passionis expertia, quæ propter potentiam, & quia possunt, ac modo quodam se habent, vix ac parum patiuntur.

Cum

sed non per se est ars Medicinæ, quæ etsi aliquando est in eo, qui curatur, non est tamen in illo vt curatur; cum accidat ei, qui curatur, habere in se principium actiuum curationis.

Hic primum aduerte, Aristotelem non loqui de omnibus ac solis potentiis naturalibus pertinentibus ad secundum genus qualitatis: tum quia illæ non semper sunt principia agendi, tum etiam, quia ars Medicinæ, quæ in exemplum affertur, non ad secundum, sed ad primum genus qualitatis pertinet. Illud etiam aduerte, ea ratione excludi ab hac definitione potentiam passiuam, quia semper est in eo, quod patitur, quatenus tale est. Postremo, qualitates motiuas grauium & leuium (vt D. Thomas adnotauit) non comprehendi in hac definitione, vt sunt principia motus ipsorum grauium & leuium, hoc enim pacto nec sunt principia motus existentis in alio, sed in eo ipso, in quo sunt nec etiam sunt in illo per accidens, quo pacto ars medicinæ est in ægroto, sed per se ac necessario. Itaque non sunt potentiæ actiuæ ipsorum grauium & leuium quæ mouentur, sed passiuæ, de qua re 9. libro disputatum est: & quanquam modo aliquo appellari possint actiuæ potentiæ instrumentales generantium, nempe quatenus motum à generantibus profectum exequuntur; tamen ea ratione non comprehenduntur in tradita potentiæ actiuæ definitione, quemadmodum nec instrumenta in definitione causæ efficientis ab auctore proposita cap. 2. huius libri, quia non sunt principia vnde motus proficiscatur, sed quædam quasi media, quibus exercetur.

De quibus potentiis loquatur Aristoteles.

Qualitates motiua grauium & leuium an hic definiantur.

b *Alia.* His verbis definitur potentia passiua. Sensus vero definitionis est, potentiam passiuam esse principium mutationis factæ à re diuersa ab ea, in qua ipsum est, aut si ab ea, in qua ipsum est non per se, sed per accidens in ea existente. Hoc tantum addit Arist. huiusmodi potentiam interdum accipi pro ea, qua res patiatur quicquid agens induxerit; interdum vero pro ea tantum, qua patiatur aliquid quod emolumentum afferat. Nec enim satis proprie dixeris Socratē habere potentiā vt ægrotet, aut vt vincatur cum id potius videatur impotentia, sed vt vincat, aut sanetur.

c *Item potentia.* Tertium hoc genus potentiæ satis apertum est ipso vsu, quæ enim imperfecte facimus, ea sæpe non per potentiam, sed per impotentiam agere dicimur, vt si quis inepte oret, aut ineleganter ambulet. Idem vero accidit in patiendo, vt si quis difficulter curetur aut doceatur.

d *Præterea omnes habitus.* Hoc genus potentiæ, quod quartum est, complectitur omnes formas, quæ obstant, ne subiecta mutentur in deterius, aut sunt in causa, vt difficulter mutentur, quæ est quædam impotentia patiendi detrimentum, vt inferius patebit: quo pacto ait Aristoteles in Prædicamentis capite de qualitate, durum significare potentiam, quia obstat quo minus aliquid facile secari possit; molle autem impotentiam, quia non obstat. Hac significatione dicere possumus, corpora beatorum posse post resurrectionem perpetuo viuere ratione eius qualitatis, quam Theologi dotem impossibilitatis appellant, siue ea in ipsis corporibus sit, vt Richardus in quart. distinct. 9. quæstione secunda, Palud. in quart. distinctione 44. quæstione secunda, Capreolus ibidem quæstione secunda, articulo tertio, volunt, siue

Impossibilitas dos beatorum, vt possit dici potentia.

quod,

(quod à D. Thom in 4. dist. 44. q. 2. art. 1. Dominico Soto in 4. dist. 49. q. 4. art. 5. & aliis dicitur) in animis existat, quicquid ea tandem sit.

Λεγομένης e δὲ τῆς δυνάμεως τοσαυταχῶς, καὶ τὸ δυνατὸν ἕνα μὲν τρόπον λεχθήσεται, τὸ ἔχον κινήσεως ἀρχὴν, ἢ μεταβολῆς. καὶ γὰρ τὸ στατικὸν, δυνατόν τι εἶναι ἐν ἑτέρῳ, ἢ ᾗ ἕτερον, ἕνα f δὲ ἐὰν ἔχῃ τι αὐτοῦ ἄλλο δύναμιν τοιαύτην ἕνα δὲ, ἐὰν ἔχῃ μεταβάλλειν, ἐφ' ὁποιοῦν δύναμιν τοιαύτην, εἴ τι ἐπὶ τὸ χεῖρον, εἴ τι ἐπὶ τὸ βέλτιον, καὶ γὰρ τὸ φθειρόμενον δοκεῖ δυνατὸν εἶναι φθείρεσθαι ἢ οὐκ ἂν φθαρῆναι εἰ ἦν ἀδύνατον. νῦν δὲ ἔχει τινὰ διάθεσιν καὶ αἰτίαν, καὶ ἀρχὴν τοῦ τοιούτου πάθους. ὁτὲ μὲν γὰρ τῷ ἔχειν δοκεῖ, ὁτὲ δὲ τῷ ἐστερῆσθαι τοιοῦτον εἶναι. εἰ δ' ἡ στέρησίς ἐστιν ἕξις πως, πάντα τῷ ἔχειν εἴη ἄν τι. ὁμωνύμως δὲ καὶ λεγόμενον τὸ ὄν· ὥστε τῷ ἔχειν ἕξιν τινὰ καὶ ἀρχὴν, ἐστὶ δυνατὸν, καὶ τῷ ἔχειν τὴν τούτου στέρησιν, εἰ ἐνδέχεται ἔχειν στέρησιν· ἕνα δὲ τῷ μὴ ἔχειν αὐτοῦ δύναμιν ἢ ἀρχὴν ἐν ἄλλῳ, ἢ ᾗ ἄλλο φθαρτικήν. ἔτι h δὲ ταῦτα πάντα ἢ τῷ μόνον ἂν συμβῆναι γενέσθαι, ἢ μὴ γενέσθαι, ἢ τῷ

Cum e autem potentia tot modis dicatur, potens quoque vno quidem modo dicetur id, quod motus, aut mutationis principium habet. Id enim, quod status effectiuum est, potens est, vt aliquid sit in alio, aut quatenus est aliud. Alio f autem modo, si quid aliud ipsius talem habeat potentiam. Alio si potentiam habeat, vt in quiduis, siue in deterius, siue in melius mutari possit. Nam & id quod corrumpitur, potentiam habere videtur vt corrumpatur. alioqui non corrumperetur, si id esset impossibile, nunc autem dispositionem quandam, causamque, & principium eiusmodi passionis habet. Interdum enim, quia aliquid habet, interdum quia priuatum est, tale videtur esse. Quod si priuatio modo aliquo est habitus: omnia propterea quod habeāt, aliquid erunt. At ens æquiuoce dicitur; quare potens aliquid erit, quia habitum aliquem, ac principium habet: & quia eius priuationē. si tamen priuationē haberi potest. Alio g vero modo, quia nullam habet eius potentiam, aut principium in alio, aut quatenus aliud corruptionis effectiuum. Porro h autē hæc omnia dicuntur, aut quia solum contingat fieri aliquid, vel non fieri, aut

Potens quot modis dicatur.

e *Cum autem potentia.* Colligit ex traditis generibus potentiarum totidem genera potentium. Primo enim modo potens dicitur ex potentia actiua absolute, siue ea sit in ipso, siue in aliquo eius instrumento; quo pacto dicimus ignem posse per se naues comburere, hominem vero esse potentem comburere per ignem.

f *Alio modo autem.* Altero modo dicitur potens ex potentia passiua absolute, sed quia non videtur rationi consentaneum, vt aliquid dicatur potens, quia pati possit, cum id potius censeatur tribuendum impotentiæ, vt paulo ante dictum est, ostendit Aristoteles, id nihilo minus ratione aliqua esse concedendum. Nam si res, quæ corrumpitur, non haberet potentiam, vt corrumperetur, non vtique corrumperetur. Itaque in iis etiam concedenda est potentia, siue ea sit aliquid, cuius causa res in deterius mutari possit, vt nimia copia alicuius humoris, propter quam quis in morbum incidere valeat, siue priuatio alicuius, quod possit obsistere eiusmodi mutationi, qualis est ad ægrotandum imbecillitas potentiæ euacuatiuæ. Cæterum, quia priuationes concipi possunt vt habitus (siquidem negationes operatione intellectus modo aliquo participare possunt rationem entis) subdit Aristoteles dici posse in vniuersum omnia, quæ in deterius pati possunt id posse, quia aliquid habeant: siue id inde proueniat, quia habeant verum habitum ac principium, id est, veram ac realem entitatem, ob quam sic mutari possint: siue quia habeant priuationem alicuius impedientis talem passionem; eo tamén pacto, quo priuatio haberi potest. Neque enim simpliciter haberi potest, cum nullius sit entitatis.

Quæ pati possunt qua ratione potentia dici possint.

g *Alio vero modo, quia nullam habet eius potentiam.* Tertio modo dicitur vnum quodque potens, si habeat impotentiam patiendi detrimentum ab alio, seu (quod idem ést) quia per nullam potentiam existentem in alio, aut etiam in ipso, per accidens corrumpi potest, aut quouis modo in deterius mutari, siue simpliciter, siue facile, dicitur autem hoc genus potentium ex potentia quarto modo dicta.

h *Porro autem.* Vt tradat quartum genus potentium, quod dicitur ex potentia tertio modo sumpta, docet omnia, quæ aliquid posse dicuntur, nomine potentium appellari, vel quia simpliciter aliquid agere aut pati possunt, vel quia impedire valeant, quo minus aliquid fiat (quæ pertinet ad tria genera potentium hactenus enumerata) vel quia non simpliciter tantum atque vtcunque, sed recte etiam agere, aut pati possunt, quod pertinet ad quantum, pro quo genere adducit exemplum lyræ.

i Im-

ἢ τοῦ καλῶς. καὶ γὰρ ἐν τοῖς ἀψύχοις ἔνεστιν ἡ τοιαύτη δύναμις, οἷον ἐν τοῖς ὀργάνοις· τὴν μὲν γὰρ δύνασθαί φασι φθέγγεσθαι λύραν, τὴν δ᾽ οὐδέν, ἂν μὴ ᾖ εὔφωνος.

Ἀδυναμία i δ᾽ ἐστὶ στέρησις δυνάμεως, καὶ τῆς τοιαύτης ἀρχῆς ἀναίρεσίς τις· οἷα εἴρηται ἢ ὅλως ἢ τῷ πεφυκότι ἔχειν, ἢ καὶ ὅτε πέφυκεν ἤδη ἔχειν. οὐδὲ γὰρ ὁμοίως ἂν φαῖεν ἀδύνατον εἶναι γεννᾶν παῖδα, καὶ ἄνδρα εὐνοῦχον. ἔτι k δὲ καθ᾽ ἑκατέραν δύναμίν ἐστιν ἀδυναμία ἀντικειμένη, τῇ τε μόνον κινητικῇ καὶ τῇ καλῶς κινητικῇ.

Καὶ l ἀδύνατα δὲ, τὰ μὲν κατὰ ταύτην τὴν ἀδυναμίαν λέγεται, τὰ δ᾽ ἄλλον τρόπον· οἷον, δυνατόν τε καὶ ἀδύνατον. ἀδύνατον m μὲν, οὗ τὸ ἐναντίον ἐξ ἀνάγκης ἀληθές, οἷον τὸ τὴν διάμετρον σύμμετρον εἶναι ἀδύνατον, ὅτι ψεῦδος τὸ τοιοῦτον· καὶ οὗ τὸ ἐναντίον, οὐ μόνον ἀληθές, ἀλλὰ καὶ ἀνάγκη, οἷον ἀσύμμετρον εἶναι. τὸ ἄρα σύμμετρον οὐ μόνον ψεῦδος, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀνάγκης ψεῦδος. τὸ δ᾽ ἐναντίον τούτῳ τὸ δυνατόν, ὅταν μὴ ἀναγκαῖον ᾖ τὸ ἐναντίον ψεῦδος εἶναι, οἷον, τὸ καθῆσθαι ἄνθρωπον δυνατόν. οὐ γὰρ ἐξ ἀνάγκης τὸ μὴ καθῆσθαι

aut quia bene. Nam & in rebus inanimis huiusmodi potentia inest veluti in instrumentis, lyram enim aliam sonare posse dicunt, aliam non posse, si sonora non sit.

Impotentia i vero est potentia priuatio, talisque principij quadam detractio, quale dictum est, aut ab eo, quod aptum est, vt habeat, aut etiam quando aptum est, vt iam habeat. Neque enim eodem modo impossibile quis dixerit puerum generare, quo virum Eunuchum. Praeterea k vtrique potentia est opposita impotentia, tam ei quae solum mouere, quam ei quae bene mouere potest.

Ἀδύνατα l etiã partim ex hac impotentia, partim alio modo dicuntur, vt possibile & impossibile. Impossibile m quidem, cuius contrarium necessario est verum, quo pacto impossibile est diametrum esse commensurabilem, quia hoc falsum est, & cuius contrarium non modo est verum, sed etiam necessarium, nempe esse incommensurabilem. Itaque commensurabilem esse non solum falsum est, sed etiam necessario falsum. Possibile autem huic contrariũ est cum non est necesse falsum esse contrarium, quo pacto possibile est hominem sedere, non enim necessario falsum

i *Impotentia vero.* Exponit quid sit impotentia, docetque nihil esse aliud, quam priuationem potentiæ iam explicatæ, quouis modo illa dicatur principium, siue agendi, siue patiendi, siue nõ patiendi detrimentum. Deinde dupliciter eandem distinguit, primum quidem iuxta tres modos generales priuationis, quorum vnus est pura negatio, alter negatio in subiecto apto, non tamen tempore à natura præscripto, vt habeatur forma; tertius negatio in subiecto apto & tempore à natura præscripto, vt forma insit, qui solus est proprius. Cum ergo impotentia sit priuatio potentiæ, primo quidem modo dicitur mulus priuatus potentia tum generandi, quæ est actiua, tum etiam discendi, quæ est passiua; secundo autem infans priuatus vtraque, tertio vero vir Eunuchus priuatus priori, mente autem captus posteriori. *Impotentia quid sit, & quotuplex.*

k *Praeterea vtrique potentia est opposita impotentia, tam ei quae solum mouere, quam ei quae bene mouere potest.* Distinguit iterum impotentiam in impotentiam agendi simpliciter, & bene seu perfecte agendi, quæ eadem distinctio quadrat in impotentiam patiendi, & in eam, quæ est priuatio impotentiæ patiendi detrimentum. Nam, cum inter potentias numerata sit impotentia patiendi, merito eius priuatio inter impotentias censebitur: siue impotentia patiendi sumatur simpliciter, cuiusmodi est ea, quam habent substantiæ separatæ, vt corrumpantur: siue cum adiectione, id est, bene, aut facile, quo pacto adamas habet impotentiam, vt diuidatur. Erit igitur priuatio huiusmodi impotentiæ patiendi detrimentum, impotentia quædam, quo pacto impotentia est mortalium rerum, quod non habeant eam impotentiam vt non lædantur, quam habent immortales. *Impotentia est rerum mortalium, quod non habeant impotentiam vt non lædantur.*

l *Ἀδύνατα etiam partim ex hac impotentia, partim alio modo dicuntur.* Non potuit hoc loco nomen hoc Latine reddi, quia cum significet tum impotentia, tum etiam impossibilia, quemadmodum vox δυνατὰ & potentia, & possibilia, vtramque significationem initio huius periodi complecti voluit Aristoteles. Docet ergo duo esse genera τῶν ἀδυνάτων, primum eorum, quæ dicuntur ab impotentia hactenus exposita, quæ quidem dicuntur impotentia. Alterum eorum, quæ quatenus talia sunt, non necessario dicuntur ab impotentia, sed ab ipsa terminorum aut non conuenientia, aut repugnantia; ab ipsa quidem non conuenientia, vt Socratem sedere cum non sedet; à repugnantia vero, vt Socratem esse rationis expertem. Atque hæc dicuntur impossibilia, quo pacto ἀδύνατον sumitur cum possibili opponitur. Quia igitur ex dictis perspicuum erat, quotuplex esset impotentia, non fuit opus, vt Aristoteles plura diceret de generibus impotentium. *Quæ dicantur impotentia.*

m *Impossibile quidem.* Docet hac tertia capitis parte, quænam dicantur possibilia & impossibilia, quæ quidem fere semper sumuntur, vt respondent enunciationibus; velut hominem sedere, hominem esse rationis expertem, dico autem *fere semper*, quia interdum etiam sumuntur

ας ψεῦδος. τὸ μὲν οὖν δυνατὸν, ἕνα μὲν τρόπον, ὥσπερ εἴρηται, τὸ μὴ ἐξ ἀνάγκης ψεῦδος σημαίνει· ἕνα δὲ, τὸ ἀληθὲς εἶναι, ἕνα δὲ τὸ ἐνδεχόμενον ἀληθὲς εἶναι.

Κατὰ n μεταφορὰν δὲ, ἡ ἐν τῇ γεωμετρίᾳ λέγεται δύναμις. ταῦτα o μὲν οὖν τὰ δυνατὰ οὐ κατὰ δύναμιν. τὰ p δὲ λεγόμενα κατὰ δύναμιν, πάντα λέγεται πρὸς τὴν πρώτην μίαν. αὕτη δ᾽ ἐστὶν ἀρχὴ μεταβολῆς ἐν ἄλλῳ ἢ ἄλλο.

τὰ

falsum est illum non sedere. Possibile igitur vno quidem modo, vt dictum est, id significat, quod non necessario est falsum, alio autem, verum esse, alio, quod verum esse potest.

Quæ n autem in Geometria dicitur potentia translatione dicitur. Atq; hæc o quidem δυνατὰ non ex potentia dicuntur. Quæ p autem dicuntur ex potenti, omnia ad vnam primam dicuntur, hæc autem est principium mutationis in alio, quatenus aliud est.

Cætera

sine copula verbi, vt homo sedens, homo rationis expers. Verū, quia in possibilibus & impossibilibus hoc posteriori modo sumptis semper spectatur ordo ad enunciationem, merito Aristoteles rei explicationem accommodat possibilibus & impossibilibus prioris generis. Primum igitur ait id esse impossibile, cuius contrarium, hoc est, contradictorium necessario est verum, vt diametrum esse commensurabilē lateri quadrati. Vnde colligitur id quod impossibile est, necessario esse falsum. Possibile autem, quod est contrarium impossibili, id esse docet, cuius contradictorium non necessario est falsum, veluti hominem sedere, & quia id cuius contradictorium non necessario est falsum, potest esse aut indifferens ad esse, & non esse, quod dicitur contingens, vt patet in exemplo tradito, aut determinatum ad esse (quod dicitur necessarium siue simpliciter, siue ex hypothesi) vt Socratem esse hominem, aut sedere, cum sedet: aut denique sumi vt commune quid contingenti & necessario: trifariam diuidit possibile: in possibile commune vtrique, quod vocat non necessario falsum; in necessarium, quod appellat id quod verum est; & in contingens proprie dictum, quod cum verum non sit, potest tamen verum esse, quæ distinctio possibilis in libris etiam de Priori resolutione capite tertio tradita est.

Definitio rei impossibilis. *Possibile.* *Distinctio possibilis.*

n *Quæ autem.* Obiter occurrit obiectioni, qua quis forsan reprehendat distinctionem potentiæ superius positam quod non videatur complecti omnia potentiarū genera. Nam apud Geometras in qualibet linea recta dicitur esse potentia, vt ex ea ducta in seipsam possit fieri quadratum; vnde fit, vt ipsum etiam quadratum potentiam talis lineæ appellent, ea potentia nec actiua est, nec passiua, nec qua res lædentibus resistat; siquidē in rebus mathematicis, quia sunt abstractæ à motu & actione, non possunt tales potentiæ reperiri. Ait ergo Arist. potentiam, quæ in Mathematicis vsurpatur, non dici proprie, sed translatitie, ideo enim linea, dicitur habere potentiā, quia cum mente in seipsam ducitur (neque enim re ipsa id fieri potest) concipitur ex ea quadratum, quod quidem est quodammodo fieri ex illa quadratum, sed non re vera fieri.

Obiectio ab Aristotele diluitur.

o *Atq; hæc.* Docet τὰ δυνατὰ, posteriori modo sumpta, hoc est possibilia non dici ex potentia vlla, quæ sit vera & realis, sed (quod subaudiendum est) ex ipsa conuenientia, aut non repugnantia terminorum. Obstare tamen videtur id, quod dicimus, hominem sedere, esse possibile ex potentia sedendi, quod idem in plerisq; aliis cernere est. Sed dicendum, ita intelligendum esse Arist. quasi dicat possibilia non necessario dici ex potentia, etiamsi in plurimis dicatur. Atq; hac in re distinguuntur possibilia à potentibus, hæc enim quatenus talia sunt (si modo proprie sumantur) necessario dicuntur ex potentia vera, & reali, de qua est sermo: at possibilia dici possunt ex potentia logica, quæ nihil est aliud, quam ipsa conuenientia, vel non repugnantia terminorum. Quod autem possibilia non necessario dicantur ex potentia reali, ex eo patet, quia connexiones per se, vt hominem esse animal, hominem esse disciplinæ capacem, Deum esse actum purum, diametrum esse incommensurabilem lateri quadrati etsi sunt possibiles, atque adeo necessariæ, tamen cum nullam habeant causam veram & realem, vt supra dictum est, ex nulla vera potentia possibilia appellari possunt.

Quid sit potentia logica.

Maius dubium est de eo, quod Aristoteles superius capite quinto, quæstione secunda, sectione prima innuere videtur, cum dixit, *partim alio modo,* nempe impossibilia non semper dici ex negatione veræ potentiæ & realis, id enim ea ratione videtur falsum, quia impossibilia ideo talia esse iudicari debent, quia non possunt fieri diuina potestate. Dicendum est tamen verissimum esse, quod Aristoteles innuit. Ea enim, quæ simpliciter impossibilia sunt, non ideo dicuntur impossibilia, quia fieri non possunt diuina potestate, sed potius ideo non possunt fieri diuina potestate, quia sunt impossibilia, id est, quia sunt repugnantia in se, & contradictionem inuoluunt, vt hominem esse rationis expertem.

Dubitatio dissoluitur. *Impossibilia non ideo dicuntur quia non possunt fieri diuina virtute, sed quia impossibilia sunt.*

p *Quæ autem dicuntur ex potentia, omnia ad vnam primam dicuntur, hæc autem est principium mutationis, &c.* Docet hac extrema parte capitis omnia tum potentia & possibilia tum etiam impotentia & impossibilia, quæ ex potentia & impotentia vera ac reali dicuntur, reduci ad potentiam a-

ctiuam,

τὰ γὰρ ἄλλα λέγεται δυνατὰ, τὰ μὲν τῷ ἔχειν αὐτῶν ἄλλο τι τοιαύτην δύναμιν, τὰ δὲ, τῷ μὴ ἔχειν, τὰ δὲ, τῷ ὡδὶ ἔχειν· ὁμοίως δὲ καὶ τὰ ἀδύνατα. ὥστε ὁ κύριος ὅρος τῆς πρώτης δυνάμεως ἂν εἴη ἀρχὴ μεταβλητικὴ ἐν ἄλλῳ ᾗ ἄλλο.

Cætera enim dicuntur posse, partim quod aliquid eorum potentiam habeat, partim quod non habeat: partim quod sic habeat. Eodemq; modo se habent τὰ ἀδύνατα. *Quare propria primæ potentiæ definitio fuerit, principium mutationis efficiens in alio, quatenus aliud est.*

ctiuam, quæ primo loco exposita est. Nam, cum potentia passiua ex actiua dicatur, & potentia recte agendi & patiendi pendeant ex actiua & passiua simpliciter; impotentiæ vero sint quædam priuationes potentiarum; necessario efficitur, vt quicquid ex vera ac reali potentia aut impotentia dicitur, ad potentiam actiuam redigatur. Secus dicendum est de iis, quæ non ex reali potentia aut impotentia dicuntur, sed ex Logica, vt dictum est. Quo loco aduerte, bis repeti definitionem potentiæ actiuæ sine particula *aut*, quod ex proprio loco suppleri facile possit.

ΚΕΦ. ΙΓ'.

Ποσὸν ἃ λέγεται τὸ διαιρετὸν εἰς ἐνυπάρχοντα, ὧν ἑκάτερον ἢ ἕκαστον, ἕν τι, καὶ τόδε τι πέφυ-

CAPVT XIII.

Qvantum a dicitur, quod indiuisibile est in ea, quæ insunt, quorum vtrumque vel vnumquodque vnum quiddam, & hoc ali-

CAPITIS DECIMITERTII EXPLANATIO.

Qvantum a dicitur. Explicata substantia, & iis quæ illius occasione exposita sunt, persequitur Aristoteles cætera prædicamenta. Atque absolutis, quæ in substantia inhærent, ideo priori loco de quantitate agit, quia quandocunque qualitas cum quantitate coniungitur, semper quantitas est media inter substantiam & qualitatem, vt merito secundarium qualitatis subiectum haberi possit. In qua explicanda primum docet, quid sit quantum seu potius quantitas; deinde tradit eius species; postremo docet, quæ sint quanta per se, & quæ quanta per accidens, sumi autem hoc loco quantum pro quantitate ex ipsa diuisione perspicuum est, qua quantum diuiditur in numerum & magnitudinem, quæ sunt quantitates quædam. Dicuntur porro quantitates quanta quædam, non quia affecta sint quantitate (quo pacto aliquid dicitur album, quia affectum est albedine, sed quia constant partibus extensionis, hac enim de causa pro ratione magnitudinis aut multitudinis partium, dicuntur multa, vel pauca; magna, vel parua. Docet igitur quantitatem esse id, quod diuisibile est in ea, quæ insunt, hoc est, in partes ex quibus formaliter constat; quarum vtraque (si duas tantum habeat) vel vnaquæque (si sunt plures duabus) vnum quid, & hoc aliquid aptum est esse, id est, apta est, vt designetur extra aliam in ipso toto, quo pacto in binario lapidum designantur separatim duæ vnitates, & in linea duorum palmorum duo palmi. Cum igitur quantum dicitur esse diuisibile, excluduntur entia indiuisibilia. Cum additur, *in ea quæ insunt*, excluduntur corpora mista, quæ etsi diuidi seu potius resolui possunt in elementa; tamen ipsa elementa non existunt formaliter in mistis, sed virtute, vt libro 8. patebit; itemque cætera omnia, quæ quouis alio modo non constant formaliter ex iis, in quæ diuiduntur, vt superiora ex inferioribus. Cum deniq; additur *quorum vtrumq;, &c.* excluduntur substantiæ compositæ ex materia & forma, quatenus constant huiusmodi partibus. Neque enim materia & forma possunt in ipso toto alia extra aliam separatim demonstrari. Quod si quis quærat, qua particula reiiciantur huiusmodi substantiæ, earumq; qualitates extensæ, vt albedo, quatenus diuidi possunt in partes extensionis; videntur enim nulla ratione excludi: respondendū est, reiici per particulam *diuisibile*, sumitur enim pro diuisibili per se hæc autem non sunt per se diuisibilia in partes extensionis, sed ratione quantitatis, quæ extendit substantiam, cui inest, & qualitates, quæ in ipsa inhærent. Accipiendum quoq; est idem verbum quatenus significat posse rem diuidi, aut re ipsa, aut operatione intellectus, ne excludatur numerus, qui nulla ratione potest reali diuisione diuidi quantumcunq; enim vnitates re ipsa separentur, semper tamen numerus erit integer; vt si partes ternarii lapidum toto dispergantur cœlo. Eadem ratione non excluditur quantitas cœli, nec quantitas minimi naturalis eius speciei quæ minorem quantitatem poscit in minimo naturali, quam cæteræ omnes, vt forsitan terra. Nam, etsi hæ quantitates re ipsa diuidi non possunt per causas naturales, diuiduntur tamen designatione, imo etiam diuidi possunt diuina virtute. Quanquam quod attinet ad quantitates, quæ naturaliter diuidi nequeunt, satis est, quod illis ex ipsa natura quantitatis non repugnet, tametsi ratione subiecti repugnet.

Cur de quantitate primo explicet Aristoteles.

Quantum pro quantitate hoc loco sumi.

Quid sit quantitas.

Quæ à definitione tradita reiiciantur.

Quantitatem cœli & minimi naturalis esse diuisibiles.

πέφυκεν εἶναι. πλῆθος b μὲν οὖν ποσόν τι, ἂν ἀριθμητὸν ᾖ, μέγεθος δέ, ἂν μετρητὸν ᾖ. λέγεται c δὲ πλῆθος μὲν, τὸ διαιρετὸν δυνάμει εἰς μὴ συνεχῆ· μέγεθος δὲ, τὸ εἰς συνεχῆ. μεγέθους δὲ, τὸ μὲν ἐφ' ἓν συνεχὲς, μῆκος· τὸ δ' ἐπὶ δύο πλάτος· τὸ δ' ἐπὶ τρία, βάθος. τούτων δὲ πλῆθος μὲν τὸ πεπερασμένον, ἀριθμὸς· μῆκος δὲ, γραμμή· πλάτος δὲ, ἐπιφάνεια, βάθος δὲ, σῶμα.

Ἔτι d τὰ μὲν λέγεται καθ' αὑτὰ ποσὰ ἄλλα, τὰ δὲ κατὰ συμβεβηκός, οἷον, ἡ μὲν γραμμὴ, ποσόν τι καθ' ἑαυτὸ, τὸ δὲ μουσικὸν, κατὰ συμβεβηκός. τῶν δὲ καθ' αὑτὰ, τὰ μὲν κατ' οὐσίαν ἐστὶν, οἷον ἡ γραμμὴ ποσόν τι (ἐν γὰρ τῷ λόγῳ τῷ τί.

aliquid aptum est esse. Ac b *multitudo quidem quantum est quoddam, si numerari possit, magnitudo autem, si sub mensuram caderet. Porro* c *multitudo id dicitur, quod potestate in non continua diuisibile est: magnitudo, quod in continua. Magnitudinum vero ea, quæ ad vnum continua est, longitudo dicitur: quæ ad duo, latitudo: quæ ad tria, profunditas. Horum autem, multitudo quidem finita: numerus: longitudo, linea: latitudo, superficies: profunditas, corpus dicitur.*

Præterea d. *alia per se quanta quædam dicuntur, alia per accidens. Verbi causa, linea quantum est quiddam per se, musicum autem per accidens. Eorum autem quæ per se dicuntur, alia secundum substantiam sunt, quo pacto linea quantum est quippiam (in ratione enim,*

Multitudinem infinitam rerum permanentium & magnitudinem infinitã non esse veras quantitates apud Aristotelem.

b *Ac multitudo quidem.* Supposita diuisione quantitatis in multitudinem & magnitudinem (quæ diuisio num immediata & adæquata sit, postea dicemus) ostendit primum multitudinem (nempe rerum permanentium) & magnitudinem esse quantitates quasdam, veras nimirum & reales, si modo finitæ sint, & illa numerari, hæc sub mensuram cadere possit. Non, quod putet infinitionem repugnare quantitati, aut traditæ rationi quantitatis, vt qui tempus æternum à parte priori, ac proinde infinitum ponat, infinitasque generationes ab æterno præcessisse doceat, eiusmodique definitionem quantitatis hoc loco tradat, quæ infinitis (si dentur) æque ac finitis conueniat: sed, quia cum existimet multitudinem infinitam rerum permanentium, & magnitudinem infinitam esse res impossibiles, & quasi figmenta quædam ex partibus possibilibus conficta, necesse est dicat eas non esse vera entia, ac proinde nec veras quantitates, quare à definitione quantitatis tradita per ens reale, siue possibile, quod quasi genus subaudiendum est, excludendas esse.

Quid sit multitudo.

Quid magnitudo.

c *Porro multitudo id dicitur, quod potestate in non continua diuisibile est, magnitudo, quod in continua.* Docet multitudinem esse id, quod in non continua diuidi potest, hoc est, quod mente distingui potest in partes ita componentes totum, vt non cohæreant, siue continuæ sint inter se in ipso toto, magnitudinem vero esse id, quod hoc pacto diuidi potest in ea, quæ continuata sunt, & cohærentia. Describit deinde longitudinem, latitudinem, & profunditatem, seu potius ex diuisione magnitudinis innuit, quo pacto describi possint. Longitudo (vt ex diuisione colligitur) est magnitudo, quæ ad vnum continuata est, hoc est, solum ad punctum: latitudo, quæ ad duo, id est, ad punctum & lineam: profunditas, quæ ad tria, ad punctum scilicet lineam, & superficiem. Vel potius hoc modo, longitudo, quæ ad vnum continuata est, hoc est, versus vnam tantum loci positionem: latitudo, quæ versus duas, profunditas, quæ versus tres: seu, quod idem est, linea est magnitudo vnius dimensionis; superficies, duarum; corpus, trium. Demum describit numerum, lineam, superficiem, & corpus; aitque numerum esse multitudinem finitam, lineam longitudinem finitam, &c. supplendum est enim in cæteris descriptionibus verbum *finita*. Vnde patet, apud Aristotelem lineam infinitam, superficiem infinitam, & corpus infinitum ficta esse, non veras quantitates, quemadmodum de magnitudine in communi dictum est. Patet etiam latius accipi in his descriptionibus nomina longitudinis, latitudinis & profunditatis, quam ante pauca verba, quo loco pro finitis tantum sumebantur.

Definitio lineæ, superficiei, corporis.

Quanta per se & per accidens.

d *Præterea alia per se quanta quædam dicuntur; alia per accidens.* Docet, quænam sint quanta per se, & quanta per accidens, traditque duo genera quantorum per se, & totidem quantorum per accidens. Quanta per se sunt ea, quæ aut secundum essentiam sunt quanta, vt linea; aut sunt per se affectiones eorum, quæ secundum essentiam quanta sunt, vt longum ac breue. Vtraque enim dicuntur quanta per se, quia quantum ponitur in eorum definitionibus essentialibus, aliter tamen ac realiter. Nam in definitionibus priorum ponitur quantum vt intrinsecum rebus definitis, in definitionibus autem & posteriorum, vt eorum per se subiectum. Itaque vt non solum homo, sed etiam disciplinæ capax dicitur per se animal, ita non solum species quantorum, sed etiã eorum per se affectiones, siue passiones dicuntur per se quanta.

τῷ τί ἐστι λέγοντι, ποσόν τι ὑπάρχει) τὰ δὲ πάθη, καὶ ἕξεις τῆς τοιαύτης ἐστὶν οὐσίας, οἷον, τὸ πολὺ καὶ τὸ ὀλίγον καὶ μακρὸν καὶ βραχὺ· καὶ πλατὺ καὶ στενὸν· καὶ βαθὺ καὶ ταπεινὸν· καὶ e βαρὺ καὶ κοῦφον· καὶ τἆλλα τὰ τοιαῦτα. ἔστι δὲ καὶ τὸ μέγα καὶ τὸ μικρὸν, καὶ τὸ μεῖζον, καὶ ἔλαττον, καὶ καθ' αὑτὰ, καὶ πρὸς ἄλληλα f λεγόμενα, τοῦ ποσοῦ πάθη καθ' αὑτά· μεταφέρεται g μέντοι ταῦτα τὰ ὀνόματα καὶ ἐπ' ἄλλα. τῶν h δὲ κατὰ συμβεβηκὸς λεγομένων ποσῶν, τὸ μὲν οὕτως λέγεται ὥσπερ ἐλέχθη, ὅτι τὸ μουσικὸν ποσὸν, καὶ τὸ λευκὸν τῷ εἶναι ποσόν τι, ᾧ ὑπάρχει: τὰ δὲ ὡς κίνησις καὶ χρόνος. καὶ γὰρ ταῦτα ποσὰ ἄττα λέγεται καὶ συνεχῆ, τῷ ἐκεῖνα διαιρετὰ εἶναι, ὧν ἐστι ταῦτα πάθη. λέγω δὲ οὐ τὸ κινούμενον, * ἀλλ' ὃ ἐκινήθη. τῷ γὰρ ποσὸν εἶναι ἐκεῖνο, καὶ ἡ κίνησις ποσὴ, ὁ δὲ χρόνος τῷ ταύτην.

Text. 19.
* ἀλλ' ὃ κεκί-νηται.

enim quid res sit, explicat, quantum quid insit) alia affectiones sunt, & habitus eiusmodi substantia, ut multum & paucum; longum & breue; latum & angustum; altum & humile; graue e & leue; ac huiusmodi alia. Sunt etiam magnum & paruum, maius item ac minus & per f se & inter se comparata quanti affectiones per se: tametsi g hęc omnia ad alia etiam transferuntur. Eorum h autem, quæ per accidens dicuntur quanta, alia quidem sic dicuntur, quemadmodum dictum est, & musicum & album quantum esse. quia id cui insunt, quantum est quiddam; alia vero ut motus, ac tempus. Hęc enim & quanta quædam continuaque dicũtur, quia illa diuisibilia sunt, quorum hæc sunt affectiones. Dico autem, non id quod mouetur, sed id quod motum est; Etenim quia illud est quantum, motus etiam quantus est; tempus autem quia hic quantus.

e *Graue ac leue.* Graue ac leue non referuntur inter huiusmodi affectiones per se, iuxta Aristotelis sententiam, qui capite sequenti, & alibi sæpe ea numerat in qualitatibus, sed iuxta placitum eorum, qui putabant, multitudinem planorum, superficierum ve esse causam grauitatis, paucitatem autem leuitatis.

f *Et per se se.* Magnum & paruum, itemque maius & minus per sese, siue absolute sumuntur, cum nulla facta actuali comparatione talia censentur, etiam si aliqua comparatio præcesserit, quo pacto dicimus elephantos esse ex magnis, vel maioribus animalibus: canes autem ex paruis, vel ex minoribus, alioquin nullum videtur posse absolute accipi, præterquam magnum, idque quatenus formaliter significat magnitudinem, quæ est species quantitatis, quo pacto magnitudo non est affectio quantitatis, sed quantitas quædam. *Magnum & paruũ quando absolute accipiantur.*

g *Tametsi hæc omnia.* Vt si quis dicat magnum aut paruum dolorem, maiorem & minorem scientiam, aut potestatem.

h *Eorum autem.* Quantorum per accidens quædam ideo dicuntur quanta, quia ea, quibus insunt, quanta sunt, siue ipsa sint extensa extensione illorum, vt albedo; siue non sint, vt ars musica. Vnde cum dicimus, hoc album est magnum, hic musicus est magnus, vtraque enuntiatio est per accidens, tametsi posterior est magis per accidens. Quædam vero non ideo dicuntur quanta, quia ea, quibus insunt, quanta sint, quasi non habeant ipsa extensionem per se; sed ratione illorum, vt ea, quæ iam exposita sunt, sed quia ipsorum extensio & diuisibilitas ex aliarum rerum extensione & diuisibilitate pendet. Huiusmodi sunt motus, ac tempus. Quanquam enim vtrumque est quantum per se, & continuum secundum essentiam, tamen continuitas motus nascitur ex continuitate magnitudinis, supra quam fit motus, quæ continue pertransitur: & continuitas temporis ex continuitate motus, vt ipse etiam 4. Physicorum libro, capite vndecimo, textu nonagesimonono, docet. Quocirca, cum ista dicuntur hoc loco affectiones eorum, ex quorum continuitate ipsorum cõtinuitas pendet, improprie id dictum esse accipiendum est. Quanquam enim tempus modo aliquo est affectio motus, tamen motus non est affectio magnitudinis, supra quam fit, nisi admodum improprie. Multa tamen hoc loco se offerunt dubia, in quibus enodandis necesse est non parum immoremur. *Quanta per accidẽs quot ob causas dicantur.* *Motus & tẽpus cur dicãtur quanta per accidens.*

Quænam sit prima ac formalis ratio quantitatis.

QVÆSTIO I.

Refutatio sententia eorum, qui formalem rationem quantitatis in eo ponunt, quod sit mensura substantia.

SECTIO I.

CVM multæ sint rationes definitionesque quantitatis, quæ ex Aristotele colligi soleant (dicitur enim & mensura substantiæ, & id, quo res sunt æquales, aut inæquales, & ens finitum, & ens diuisibile in partes, quarum alia sit extra aliam, seu, vt quidam loquuntur, in partes eiusdem rationis) quæri merito potest, sitne aliqua earum prima ac formalis ratio quantitatis, an vero aliqua alia quærenda sit. Qua in re tres potissimum extant sententiæ: alii enim id concedunt primæ, alii extremæ, alii vero ex propositis nulli, sed aliam *De definitione quantitatis triplex sententia.*

priorem quærendam putant: nemo autem A est, qui id tribuat secundæ aut tertiæ: quia apertius traduntur per proprietates, vt Aristoteles quoque eisdem locis, vnde sumuntur, docet. Vide Capreolum in 2. d.18.quæstion.1. & in 2.distinct.3.q.1.ad 11. Iand. 5.Metaphysic. quæst.20.

Prima D. Thom. Primam sententiam videtur sequutus Diuus Thomas in Opusc. de natura loci, 52. ad finem, vbi reiectis aliorum opinionibus concludit, rationem quantitatis, quatenus quan- B titas est, esse rationem mensuræ, idem docet 1.part.quæst.20.art.1. *Argumenta huius sententia.* Argumenta pro hac sententia tria potissimum videntur esse: vnum, quia prædicamenta accidentium distinguenda sunt respectu substantiæ; quantitas autem potius respicit substantiam, quatenus est eius mensura, quam quatenus diuisibilis in suas partes. Alterum, quia Aristoteles in prædicamentis ex ratione mensuræ probat orationem esse quantitatem. *Mensuratur*, C inquit, *syllaba longa ac breui*. Tertium, quia species quantitatis potius colliguntur ex ratione mensuræ, quam diuisibilitatis. Ratio enim, cur locus ponatur in prædicamentis ab Aristotele diuersa species quantitatis à superficie, non est alia, nisi quia superficies est mensura intrinseca, locus autem extrinseca: quod si diuisibilitas potius attendenda esset, cum eodem modo locus sit diuisibilis, quo superficies, non distingueretur vti- D que specie à superficie. *Non videri probabilem.* Verum hæc sententia non placet, non ea quidem ratione, quia esse mensuram aliis etiam rebus conueniat, vt quidam argumentantur. *Duplex mensura, vna perfectionis.* Duplex enim est mensura; vna perfectionis, qua perfectissima quæque species cuiuslibet generis dicitur mensura cæterarum: altera extensionis, quam duplicem ponimus. Vna est, quæ metitur per repetitionem siue replicationem, quæ maxime quidem vnitati conuenit (metitur enim E vnitas repetitione sua omnes numeros, & omnes res numeratas quoad extensionem numeralem) participatione autem quadam vnitatis aliis etiam rebus accommodatur, vt palma in metienda vlna, & vnciæ in metienda libra, & hemitonio in metiendis interuallis concentuum musicorum: atque hæc mensura extensionis semper est in eodem genere cum re, quam proxime metitur, saltem F reductiue, quod dixerim propter vnitatem, quæ non est numerus, sed principium numeri. *Altera extensionis.* Altera extensionis mensura est, quæ metitur per accommodationem, quo pacto stadium est mensura viæ sibi adæquatæ, & vlna eius panni, qui vlnam non excedit. Atque hæc mensura est, quæ in prima definitione quantitatis intelligi debet, quæ certe ita quantitati conuenit, vt aliis rebus non conueniat, nisi per accidens ratione quantitatis adiunctæ, quo pacto vlna lignea metitur columnam, quia quantitas ligni extrinsecus ostendit, quanta sit columna. Itaque non ea ratione displicet proposita sententia, quod ratio mensuræ, quæ in definitione intelligenda est, aliis etiam rebus conueniat, sed quia non est prima ordine naturæ: esse enim mensuram per accommodationem non est ipsa ratio quantitatis, sed quædam eius proprietas, quemadmodum esse mensuram per repetitionem non est ratio ipsa vnitatis, sed quædam illius affectio, vt diximus ad c.6. *Cur non sit probabilis sententia, ostenditur* 1. Accedit, quod ratio mensuræ formaliter non est absoluta, sed relatiua: qui autem dicit aliquid esse mensuram materialiter seu fundamentaliter, non explicat, quid illud sit: neque enim explicabit naturam albedinis, qui dixerit esse mensuram aliorum colorum. 2. Ad hæc, mensura, vt est multorum sententia, non omnibus quantitatibus conuenit: neque enim conuenit infinitæ, quam dari contendunt, vt lineæ ac superficiei, quibus per gyrum diuiditur columna in infinitas partes proportionales; neque item conueniret motui cœlesti aut tempori, si mundus ab æterno extitisset, vt Aristoteles putauit. 3. Nam, quod quidam cum ipso Aristotele dicunt, vt infinitum dicatur mensura, satis esse, si per partes mensuret, non satis est pro responsione: sic enim infinita etiam multitudo esset numerus, cum per partes numerari possit.

An possit dari aliquid extensum. Sed quicquid dicendum sit de ea quæstione, num aliquid infinite extensum dari possit in rerum natura: hoc saltem certum est, posse quantitatem concipi infinitam, siue secundum multitudinem, siue secundum magnitudinem, idque sæpe vtile esse Mathematicis. Hinc enim fit, vt Arist. 6 lib.Topic.c.3. merito reprehendat illam rectæ lineæ definitionem, cuius medium non exit ab extremis, quia non conueniat infinitę, quę tamen, si non dari, certe concipi potest. Eodemque modo non recte definietur multitudo, si dicatur numerabilium vnitatum collectio, quod ea infinitæ multitudini non congruat, id quod etiam, quoad vtrumque genus quantitatis continuæ ac discretæ, ex Aristotelis sententia, quæ 3.Physicor.c.4.text.24. & aliis plerisque locis extat, perspicuum est. cum sæpe dicat, hanc distinctionem, finitum esse aut infinitum, esse proprium quantitatis: quod quidem falso, aut saltem inepte diceretur, si infinitio quantitati, saltem quatenus concipi à nobis potest, repugnaret. Ita patet, non esse approbandam propositam sententiam: nec puto D. Thomam eam sequutum esse.

esse, cum iuxta veram intelligi possit, vt inferius ad fin. sect. 4. patebit. A

Soluuntur argumenta pro hac opinione posita.

Quare ad primum pro hac opinione argumentum dicendum est, ea quidem ex parte recte definiri quantitatem, quæ ad substantiam refertur, sed tamen definitionem tradi per affectionem quandam, non per id, quod primo in quantitate cernitur.

Ad secundum, non colligi ex loco citato traditam definitionem, sed hanc potius; quantitas est, quæ suis partibus mensuratur: B quæ definitio de mensura per repetitionem intelligenda est. Verum hæc non est quantitatis propria: neque item quantitatem explicat per habitudinem ad substantiam, quod illi in ratione quantitatis necessarium esse dicunt.

Ad tertium dices, locum nec re vera, nec Aristotelis sententia esse speciem, vt infra patebit.

C

Refutatio sententiæ dicentium, rationem formalem quantitatis in diuisibilitate consistere.

SECTIO II.

Secunda opinio Scoti.

SECVNDAM sententiam, quę asserebat, rationem formalem quantitatis in eo consistere, quod sit diuisibilis in partes eiusdem rationis, plerique sunt, qui amplectantur, præsertim ex sectatoribus D. Thomæ, qui etiam illi adscribunt. D Vide Scot. in prædi. q. 17. Capr. in 2. dist. 3. q. 1. ad 11. & distin. 19. q. 1. ad 2. contra primam conclusionem. Sonc. 5. Meta. q. 21. Chrysl. Iauellum 5. Metaph. q. 10. & alios.

Probatur 1. Eam vero primum ex eo probant, quia esse diuisibilem in partes eiusdem rationis conuenit per se ac primo quantitati: substantia enim & qualitates materiales, & cætera omnia, quæ diuiduntur in partes eiusdem rationis, vt aqua, vt candor, & calefactio, E non diuiduntur per se in huiusmodi partes, sed ratione quantitatis: quantitas autem diuiditur hoc pacto, non ratione alterius, sed ratione sui.

2. Deinde, quia Aristoteles hoc libro, in quo naturas summorum generum perquirit, nullam aliam rationem quantitatis affert, imo etiam species quantitatis ex varia diuisibilitatis ratione constituit: quod nõ fecisset, nisi formalem rationem quantitatis in ipsa diuisibilitate positam esse credidisset. F

3. Postremo, quia formalis ratio cuiusque rei est illa, quæ illi primo conuenit ordine naturæ; nullum autem est, quæ prius naturæ ordine tribui possit quantitati: cum cæteræ omnes, quæ circumferuntur, sint posteriores.

Vt à quibusdam opinio hac impugnatur.

Sunt quidam apud Niphum 5. Met. disp. 9. quibus hæc sententia ideo non placeat, quia diuisibilitas æquiuoce conueniat quantitati continuæ & discretæ. Dicunt enim, diuisibile esse, soli quantitati continuę simpliciter conuenire, cum quantitas discreta ea ratione, qua est discreta, sit actu diuisa, nec sit diuisibilis, nisi quatenus est vnum quodam modo, vt loco, aut conceptu. Quapropter eorũ quidam sic intelligunt definitionem Aristotelis, ac si dixisset, quantum esse diuisibile in partes, quæ vel omnes simul sunt aliquid vnum, vt in continuis, vel earum singulæ, vt in discretis: siquidem partes eiusdem continui sunt ipsum continuum, quod est vnum quid: partes autem discreti non sunt vnum, sed multa.

Impugnatio eiusmodi cur non placeat.

Ea tamen ratione non placet impugnatio, quia non recte exponunt verba illa, *quorum vtrumque*: neque enim sensus est, *quarum partium omnes simul*, sed *quarum vtraque per se, si totum duabus tantum constet*, vti diximus: neque item illa, *aptum est esse*, recte explicantur. Sensus enim non est, quod partes iam sint vnum aliquid, sed quod esse possint per designationem, vt exposuimus: alioqui recte forsitan dicunt, quantitatem discretam non esse diuisibilem simpliciter: quia forsitan non est vnum ens per se & simpliciter indiuisum, vt inferius patebit.

Aliorum impugnatio.

Alii ea ratione reiiciunt propositam sententiam, quod diuisibilitas sit relatio quædam, in qua certum est, non posse consistere formalem rationem entis absoluti: item, quia potentia ad diuisionem est in eo prædicamento, in quo est ipse actus diuisionis; actus autem diuisionis non est in prædicamento quantitatis. Postremo, quia formalis ratio quantitatis est vna, potentiæ autem ad diuisionem tot sunt in quantitate, quot diuisiones in ea fieri possunt, vt in binario est vna, quia vnica tantum diuisione potest diuidi, in ternario duplex, quia duabus, & in qualibet quantitate continua infinitæ, quia infinities. Quod autem tot sint potentiæ ad diuisionem, quot diuisiones possibiles ex eo probant. quia iuxta sentẽtiam Arist. 3. Phys. c. 1. tex. 10. posse ægrotare, & posse sanari non sunt idem, sed plura, quia sanare & ægrotare plura sunt.

Refellitur.

Sed quicquid de posterioribus duabus rationibus dicendum sit, certe falsum videtur, quod assumitur in prima: diuisibilitatem esse relationem, cum sit absolutum quid, quod potius aptitudo ad diuisionem, quam potentia appellatur. Deinde, quia aptitudo quantitatis ad diuisionem est posterior quantitate, tanquam proprietas quædam illius, ac proinde posterior ratione formali quantitatis. Postremo, quia non recte exponunt diuisibilitatem quantitatis, cum eam dicunt esse in partes eiusdem rationis. Qualitates enim quæ

quæ habent latitudinem gradualem, vt constant gradibus eiusdem rationis, ita sunt diuisibiles in partes eiusdem rationis.

Soluitur argumentũ huius sententiæ primum. Quocirca ad primum huius sententiæ argumentum dicendum est: etsi definitio quantitatis eo pacto explicata conueniat quantitati per se ac primo, id est, non reciproce, non tamen inde recte colligi posse, illam esse rationem formalem quantitatis, siquidem definitio, quæ traditur per primam proprietatem, isto modo conuenit per se primo rei, quæ definitur, nec tamen est ratio formalis illius, vt si dicas, homo animal disciplinæ capax.

Secundum. Ad secundum, sæpe apud Aristotelem explicari naturas rerum per earum proprietates: quod sane fit hoc loco, cum in definienda quantitate, tum in explicanda multitudine ac magnitudine, & insinuanda diuisione quantitatis in vtramque: nec verum esse, quod omnes species collectæ sint ex diuisibilitate, cum hæ tres; linea, superficies, & corpus, potius collectæ sint ex compositione, siue ex coniunctione partium per terminos communes.

Tertium. Ad tertium dicendum, etsi forte aliquis non inueniat priorem rationem; tamen satis esse, si ostendatur, necessario dandam esse aliam, quæ prior sit. quod certe ostensum videtur.

Vera explicatio quæstionis.

SECTIO III.

Tertia sententia Scoti & sectatorum. TERTIAM sententiam sequitur hoc loco Scotus 5. Metaphys. quæst. 9 & alii (inter quos est Anton. Andr. 5. Metaphys. quæst. 10.) complures, tum hic, tum alibi asserentes, diuisibilitatem in partes eiusdem rationis esse primam rationem quantitatis; eamque deinde sequi illam, finitum esse aut finitum: tum illam, quo aliquid est æquale aut inæquale: postremo, esse mensuram substantiæ; proinde nullam ex quatuor definitionibus traditis esse rationem formalem quantitatis, sed aliam priorem omnibus: & quanquam in eo peccant, quod non recte exponunt diuisibilitatem quantitatis, quemadmodum nec superioris opinionis auctores: tamen ea ratione recte sentiunt, quod aliam priorem rationem quærendam existimant; tametsi, quænam illa sit, minime tradant. Crediderim igitur, rationem formalem quantitatis esse ens per se extensum: conuenit enim omnibus ac solis quantitatibus, & ex ea primum manat diuisibilitas in partes extensionis, nec alia potest reperiri prior. Quod

Quæ sit formalis ratio quãtitatis ex propria sententia.

enim omnibus conueniat, inductione patet, nec alius subit scrupulus, nisi de numero, qui non videtur esse extensio, sed multitudo. Ac fateor quidem improprie numerum dici extensionem. Verum, si extensum esse sumatur pro eo, quod est habere partem extra partem, vt supra exposuimus, æque illi accommodabitur extensionis nomen ac cæteris quantitatibus. Quod autem solis quantitatibus conueniat, ex eo patet, quia si quid aliud extensum est, non per se, sed per quantitatem extensionem habet, vt patet in aqua, in candore, & similibus. Vt enim substantia, quia sola per se existit, præbet cæteris existentiam; ita quantitas, quia per se extensa est, cæteris quoque, quæ extensa sunt, extensionem confert: sed hoc interest, quod cætera præter substantiam ita existunt per substantiam, vt ipsa etiam propriam habeant existentiam: cætera autem, quæ per quantitatem extensa sunt, non aliam extensionem habent, nisi ipsius quantitatis. Quod vero ex hac ratione primo oriatur diuisibilitas in partes extensionis, siue quarum alia sit extra aliam, luce clarius est; cum ex eo, quod res habet partes, proxime sequatur, posse in eas saltem designatione mentis diuidi. Quod denique non possit reperiri alia prior, ex eo patet, quia hæc ratio est positiua, nec traditur per aliquid pertinens ad aliud prædicamentum, sed per id, quod per se spectat ad prædicamentum quantitatis; in eodem autem prædicamento non dantur rationes generales plures vna, alioquin plura essent summa genera in eodem prædicamento. Itaque hæc enuntiatio, quantitas est diuisibilis, pertinet ad secũdum modum dicendi per se, quemadmodum hæc, color est visibilis, vt Aristoteles docet 2. libro de Anim. c. 7. tex. 66. hæc autem, quantitas est extensa, seu potius extensio, pertinet ad primum. Quanquam, si diuisibile sumatur loco eius entitatis, quam sequitur diuisibilitas, quemadmodum rationale (quod alioquin significat habens intellectum ratiocinatiuum) sumitur in definitione hominis pro differentia naturæ humanæ, ex qua manat potentia ratiocinandi, nihil erit incommodi, si prædicatio hæc, quantitas est diuisibilis, dicatur primi modi: quo forsitan sensu intelligendus erit D. Thomas, cum rationem formalem quantitatis in diuisibilitate constituit: forte enim hæc non accepit formaliter, sed materialiter, vt cum in procemio libr. de Naturali ausc. & aliis in locis dicit, ens mobile esse subiectum philosophiæ naturalis: mobile enim non significat formaliter substantiam materialem, quæ naturalis philosophiæ subiectum est, sed primam eius passionem: id, quod

An numerus proprie dicatur extensio.

Quo pacto ex hac ratione formali oriantur passiones quantitatis.

Quantitas est diuisibilis, pertinet ad secundũ modũ dicẽdi per se. Quantitas est extensa ad primum.

Ens mobile, vt dicatur subiectũ philosophiæ naturalis.

Exponitur locus Arist.

id quod etiam sæpe facit Aristoteles, vt capite sexto huius libri, tex.12. cum ait: *esse vnius alicuius numeri principium esse*; satis enim vel ex eodem capite cõstat esse vnius, siue rationem formalem vnius Aristotelis hoc lib.c.6.tex.12. sententia non in eo consistere, quod sit principium numeri, sed in eo, quod sit indiuisum: sed idcirco id dictum est ab Aristot. (vt idem D. Thomas lect 15. exponit) quia esse principium numeri, est quædam proprietas vnius, quæ quidem locum rationis formalis subire potest: quo etiam pacto non erit absurdum, si dicamus, sanctum Doctorem, imitatione quoque Aristotelis dixisse, rationem formalem quantitatis esse rationem mensuræ, quod mensura per accommodationem sit proprietas quædam quantitatis.

Obiecta quædam contra approbatam sententiam.

SECTIO IV.

Primũ arg. quo sentẽtia præcedẽs impugnatur.

SVnt tamen non leuia argumenta, quę contra hanc sententiam obiici possunt. Vnum est, quod ex ea sequatur nihil omnino, siue substantia sit, siue qualitas, siue quiduis aliud, posse esse extensum siue quantitate: quod ex eo falsum videtur, quia quemadmodum diuina virtute fit, vt conseruetur quantitas panis sine substantia: ita videtur fieri posse, vt conseruetur substantia panis per sese, sublata quantitate: quod si fiat, adhuc substantia suam habebit extensionem, quandoquidem adhuc obtinebit suas partes integrantes, quibus vere ac intrinsecus constabat, antequam eius quantitas auferretur. Quod idem argumentum sumi potest ex candore panis, qui eadem panis quantitate dicitur extensus per accidens.

Secundum.

Alterum ex approbata sententia effici necessario negandum esse: id quod in libro de Generatione 1. ad caput quintum, videmur ostendisse, nec in rarefactione acquiri nouam quantitatem, nec in condensatione aliquid præexistentis amitti. Si enim quantitatis natura in extensione consistit, quandocunque res in rarefactione acquirunt nouam extensionem, non dubium videtur, quin acquirant nouam quantitatem: eodemque modo cum in condensatione amittant aliquid præexistentis extensionis, qui fieri potest, vt aliquid quantitatis non amittant?

Quãtitas corporis Christi latet sub specie panis in Eucharistia.

Tertio, nunquam fieri posse, vt quantitas sit non extensa: quod videtur pugnare cum sacro Eucharistiæ mysterio: latet enim sub speciebus panis quãtitas corporis Christi, quanta est in cœlo, quæ tamen si in sacra Eucharistia extensa esset, occuparet vtique locum, atque adeo tantum, quantum occupat in cœlo: cum tamen sub illis speciebus nullo pacto locum occupet non solum circumscriptiue, sed ne definitiue quidem, vt Theologi Diuus Thomas 3. part. quæstione septuagesima sexta, articulo quinto, & Doctores in 4. dist. 10. & 11. ostendunt.

Solutio 1.

Candorẽ posse à Deo conseruari extra omnẽ substãtiam & quãtitatem.

Verum, ad primum dicendum, quod quidem attinet ad candorem panis, idem sentiendum esse, quod de substantia panis: potest enim conseruari, non solum sine substantia, vt patet ex sacra Eucharistia, sed etiam sine quantitate: tametsi hoc D. Thomas quodlib. 7. artic.10. & fere omnes eius sectatores, inter quos est Herueus in 4. distinct. 12. quæstione 1. articulo 2. & alii negant; cum tamen hoc pacto erit extensus, non solum per ordinem partium ad dimensiones loci, sed ne per ordinem quidem partium ad totum ipsum candorem, sed habebit suas partes integrantes, quibus erat extensus in pane: confusas inter sese & sine ordine: quemadmodum dicemus de substantia.

Ad secundum, quemadmodum contingens est in calore, vt habeat maiorem aut minorem latitudinem gradualem, quod est intendi & remitti: nec tamen est contingens, sed necessarium, vt habeat aliquam latitudinem gradualem: eo quod calor quandocunque remissus sit, aliquam necesse est habeat gradualem latitudinem, ita contingens esse in quantitate, vt habeat maiorem aut minorem extensionem, quod est extendi & contrahi: nec tamen contingens esse, sed necessarium, vt habeat extensionem aliquam: quandoquidem omnis Quantitas, quantumcunque parua sit, suam necesse est extensionem habeat, seu potius essentialiter sit extensio. Sed in hoc est discrimen, quod calor & aliæ qualitates intensibiles non intenduntur aut remittuntur, nisi noua qualitate graduali accedente: aut veteri (vt sic dicam) recedente (vt habet verisimilior opinio.) Quantitas autem extenditur & contrahitur, non tantum noua quantitate adueniente, aut veteri recedente, sed etiam nulla noua adueniente, aut recedente veteri: quod alibi ex eo ostendimus, quia noua quantitas in eadem re naturali, nisi cum noua materia, aduenire non potest: vetus etiam nisi cum veteri materia non recedit, quod secus accidit in qualitatibus.

Quo pacto fiat intensio qualitatum.

Duplex quãtitatis extensio.

Ad tertium sic occurres, duplicem esse extensionem quantitatis, vnam, quæ dicitur ordo partium in toto: alteram, quæ vocatur ordo partium in loco, vt D. Thomas in 4. d. 10. q. vnic. art. 3. Scot. ib. q. 1. art. 2. Ric. ibi. Mai. ibi. quæst. 3. Ferrar. 4. contr. Gent. cap. 75. Et communiter

(quod à D. Thom in 4. dist. 44. q. 2. art. 1. Dominico Soto in 4. dist. 49. q. 4. art. 5. & aliis dicitur) in animis existat, quicquid ea tandem sit.

Λεγομένης e δὲ τῆς δυνάμεως τοσαυταχῶς, καὶ τὸ δυνατὸν ἕνα μὲν τρόπον λεχθήσεται, τὸ ἔχον κινήσεως ἀρχὴν, ἢ μεταβολῆς. καὶ γὰρ τὸ στατικὸν, δυνατόν τι εἶναι ἐν ἑτέρῳ, ἢ ᾗ ἕτερον, ἕνα f δὲ ἐὰν ἔχῃ τι αὐτοῦ ἄλλο δύναμιν τοιαύτην· ἕνα δὲ, ἐὰν ἔχῃ μεταβάλλειν, ἐφ' ὁποιανοῦν δύναμιν τοιαύτην, εἴτ' ἐπὶ τὸ χεῖρον, εἴτ' ἐπὶ τὸ βέλτιον, καὶ γὰρ τὸ φθειρόμενον δοκεῖ δυνατὸν εἶναι φθείρεσθαι ἢ οὐκ ἂν φθαρῆναι εἰ ἦν ἀδύνατον. νῦν δὲ ἔχει τινὰ διάθεσιν καὶ αἰτίαν, καὶ ἀρχὴν τοῦ τοιούτου πάθους. ὁτὲ μὲν γὰρ τῷ ἔχειν δοκεῖ, ὁτὲ δὲ τῷ ἐστερῆσθαι τοιοῦτον εἶναι. εἰ δ' ἡ στέρησίς ἐστιν ἕξις πως, πάντα τῷ ἔχειν εἴη ἄν τι. ὁμωνύμως δὲ καὶ λεγόμενον τὸ ὄν· ὥστε τῷ ἔχειν ἕξιν τινὰ καὶ ἀρχὴν, ἐστὶ δυνατὸν, καὶ τῷ ἔχειν τὴν τούτου στέρησιν, εἰ ἐνδέχεται ἔχειν στέρησιν· ἕνα δὲ τῷ μὴ ἔχειν αὐτοῦ δύναμιν ἢ ἀρχὴν ἐν ἄλλῳ, ἢ ᾗ ἄλλο φθαρτικήν. ἔτι h δὲ ταῦτα πάντα ἢ τῷ μόνον ἂν συμβῆναι γενέσθαι, ἢ μὴ γενέσθαι, ἢ τῷ

Cum e *autem potentia tot modis dicatur, potens quoque vno quidem modo dicetur id, quod motus, aut mutationis principium habet. Id enim, quod status effectiuum est, potens est, vt aliquid sit in alio, aut quatenus est aliud. Alio* f *autem modo, si quid aliud ipsius talem habeat potentiam. Alio si potentiam habeat, vt in quiduis, siue in deterius, siue in melius mutari possit. Nam & id quod corrumpitur, potentiam habere videtur vt corrumpatur. alioqui non corrumperetur, si id esset impossibile. nunc autem dispositionem quandam, causamque, & principium eiusmodi passionis habet. Interdum enim, quia aliquid habet, interdum quia priuatum est, tale videtur esse. Quod si priuatio modo aliquo est habitus: omnia propterea quod habeãt, aliquid erunt. At ens aequiuoce dicitur; quare potens aliquid erit, quia habitum aliquem, ac principium habet: & quia eius priuationẽ. si tamen priuationẽ haberi potest. Alio* g *vero modo, quia nullam habet eius potentiam, aut principium in alio, aut quatenus aliud corruptionis effectiuum. Porro* h *autẽ hac omnia dicuntur, aut quia solum contingat fieri aliquid, vel non fieri, aut*

Potens quot modis dicatur.

e *Cum autem potentia.* Colligit ex traditis generibus potentiarum totidem genera potentium. Primo enim modo potens dicitur ex potentia actiua absolute, siue ea sit in ipso, siue in aliquo eius instrumento; quo pacto dicimus ignem posse per se naues comburere, hominem vero esse potentem comburere per ignem.

f *Alio modo autem.* Altero modo dicitur potens ex potentia passiua absolute, sed quia non videtur rationi consentaneum, vt aliquid dicatur potens, quia pati possit, cum id potius censeatur tribuendum impotentiæ, vt paulo ante dictum est, ostendit Aristoteles, id nihilo minus ratione aliqua esse concedendum. Nam si res, quæ corrumpitur, non haberet potentiam, vt corrumperetur, non vtique corrumperetur. Itaque in iis etiam concedenda est potentia, siue ea sit aliquid, cuius causa res in deterius mutari possit, vt nimia copia alicuius humoris, propter quam quis in morbum incidere valeat, siue priuatio alicuius, quod possit obsistere eiusmodi mutationi, qualis est ad ægrotandum imbecillitas potentiæ euacuatiuæ. Cæterum, quia priuationes concipi possunt vt habitus (siquidem negationes operatione intellectus modo aliquo participare possunt rationem entis) subdit Aristoteles dici posse in vniuersum omnia, quæ in deterius pati possunt id posse, quia aliquid habeant: siue id inde proueniat, quia habeant verum habitum ac principium, id est, veram ac realem entitatem, ob quam sic mutari possint: siue quia habeant priuationem alicuius impedientis talem passionem; eo tamẽn pacto, quo priuatio haberi potest. Neque enim simpliciter haberi potest, cum nullius sit entitatis.

Quæ pati possunt qua ratione potentia dici possint.

g *Alio vero modo, quia nullam habet eius potentiam.* Tertio modo dicitur vnum quodque potens, si habeat impotentiam patiendi detrimentum ab alio, seu (quod idem est) quia per nullam potentiam existentem in alio, aut etiam in ipso, per accidens corrumpi potest, aut quouis modo in deterius mutari, siue simpliciter, siue facile, dicitur autem hoc genus potentium ex potentia quarto modo dicta.

h *Porro autem.* Vt tradat quartum genus potentium, quod dicitur ex potentia tertio modo sumpta, docet omnia, quæ aliquid posse dicuntur, nomine potentium appellari, vel quia simpliciter aliquid agere aut pati possunt, vel quia impedire valeant, quo minus aliquid fiat (quæ pertinet ad tria genera potentium hactenus enumerata) vel quia non simpliciter tantum atque vtcunque, sed recte etiam agere, aut pati possunt, quod pertinet ad quantum, pro quo genere adducit exemplum lyræ.

i Im-

ἢ τοῦ καλῶς. καὶ γὰρ ἐν τοῖς ἀψύχοις ἔνεστιν ἡ τοιαύτη δύναμις, οἷον ἐν τοῖς ὀργάνοις· τὴν μὲν γὰρ δύνασθαί φασι φθέγξεσθαι λύραν, τὴν δ' οὐδέν, ἂν μὴ ᾖ εὔφωνος.

Ἀδυναμία i δ' ἐστὶ στέρησις δυνάμεως, καὶ τῆς τοιαύτης ἀρχῆς ἄρσις τίς· οἷα εἴρηται ἢ ὅλως ἢ τῷ πεφυκότι ἔχειν, ἢ καὶ ὅτε πέφυκεν ἤδη ἔχειν. οὐδὲ γὰρ ὁμοίως ἂν φαῖεν ἀδύνατον εἶναι γεννᾶν παῖδα, καὶ ἀνδρὶ εὐνούχῳ. ἔτι k δὲ καθ' ἑκατέραν δύναμίν ἐστιν ἀδυναμία ἀντικειμένη, τῇ τε μόνον κινητικῇ καὶ τῇ καλῶς κινητικῇ.

Καὶ l ἀδύνατα δὲ, τὰ μὲν κατὰ ταύτην τὴν ἀδυναμίαν λέγεται, τὰ δ' ἄλλον τρόπον· οἷον, δυνατόν τε καὶ ἀδύνατον. ἀδύνατον m μὲν, οὗ τὸ ἐναντίον ἐξ ἀνάγκης ἀληθὲς, οἷον τὸ τὴν διάμετρον σύμμετρον εἶναι ἀδύνατον, ὅτι ψεῦδος τὸ τοιοῦτον· καὶ οὗ τὸ ἐναντίον, οὐ μόνον ἀληθὲς, ἀλλὰ καὶ ἀνάγκη, οἷον ἀσύμμετρον εἶναι. τὸ ἄρα σύμμετρον οὐ μόνον ψεῦδος, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀνάγκης ψεῦδος. τὸ δ' ἐναντίον τούτῳ τὸ δυνατὸν, ὅταν μὴ ἀναγκαῖον ᾖ τὸ ἐναντίον ψεῦδος εἶναι, οἷον, τὸ καθῆσθαι ἄνθρωπον δυνατόν. οὐ γὰρ ἐξ ἀνάγκης τὸ μὴ καθῆσθαι

aut quia bene. Nam & in rebus inanimis huiusmodi potentia inest velut in instrumentis, lyram enim aliam sonare posse dicunt, aliam non posse, si sonora non sit.

Impotentia i vero est potentia priuatio, talisque principij quaedam detractio, quale dictum est, aut ab eo, quod aptum est, vt habeat, aut etiam quando aptum est, vt iam habeat. Neque enim eodem modo impossibile quis dixerit puerum generare, quo virum Eunuchum. Praeterea k vtrique potentiae est opposita impotentia, tam ei quae solum mouere, quam ei quae bene mouere potest.

Ἀδύνατα l etiā partim ex hac impotentia, partim alio modo dicuntur, vt possibile & impossibile. Impossibile m quidem, cuius contrarium necessario est verum, quo pacto impossibile est diametrum esse commensurabilem, quia hoc falsum est, & cuius contrarium non modo est verum, sed etiam necessarium, nempe esse incommensurabilem. Itaque commensurabilem esse non solum falsum est, sed etiam necessario falsum. Possibile autem huic contrarium est cum non est necesse falsum esse contrarium, quo pacto possibile est hominem sedere, non enim necessario falsum

i *Impotentia vero.* Exponit quid sit impotentia, docetque nihil esse aliud, quam priuationem potentiae iam explicatae, quouis modo illa dicatur principium, siue agendi, siue patiendi, siue nō patiendi detrimentum. Deinde dupliciter eandem distinguit, primum quidem iuxta tres modos generales priuationis, quorum vnus est pura negatio, alter negatio in subiecto apto, non tamen tempore à natura praescripto, vt habeatur forma; tertius negatio in subiecto apto & tempore à natura praescripto, vt forma insit, qui solus est proprius. Cum ergo impotentia sit priuatio potentiae, primo quidem modo dicitur mulus priuatus potentia tum generandi, quae est actiua, tum etiam discendi, quae est passiua; secundo autem infans priuatus vtraque, tertio vero vir Eunuchus priuatus priori, mente autem captus posteriori. *Impotentia quid sit, & quotuplex.*

k *Praeterea vtrique potentiae est opposita impotentia, tam ei quae solum mouere, quam ei quae bene mouere potest.* Distinguit iterum impotentiam in impotentiam agendi simpliciter, & bene seu perfecte agendi, quae eadem distinctio quadrat in impotentiam patiendi, & in eam, quae est priuatio impotentiae patiendi detrimentum. Nam, cum inter potentias numerata sit impotentia patiendi, merito eius priuatio inter impotentias censebitur: siue impotentia patiendi sumatur simpliciter, cuiusmodi est ea, quam habent substantiae separatae, vt corrumpantur: siue cum adiectione, id est, bene, aut facile, quo pacto adamas habet impotentiam, vt diuidatur. Erit igitur priuatio huiusmodi impotentiae patiendi detrimentum, impotentia quaedam, quo pacto impotentia est mortalium rerum, quod non habeant eam impotentiam vt non laedantur, quam habent immortales. *Impotentia est rerum mortalium, quod non habeant impotentiam vt non laedantur.*

l *Ἀδύνατα etiam partim ex hac impotentia, partim alio modo dicuntur.* Non potuit hoc loco nomen hoc Latine reddi, quia cum significet tum impotentia, tum etiam impossibilia, quemadmodum vox δυνατὰ & potentia, & possibilia, vtramque significationem initio huius periodi complecti voluit Aristoteles. Docet ergo duo esse genera τῶν ἀδυνάτων, primum eorum, quae dicuntur ab impotentia hactenus exposita, quae quidem dicuntur impotentia. Alterum eorum, quae quatenus talia sunt, non necessario dicuntur ab impotentia, sed ab ipsa terminorum aut non conuenientia, aut repugnantia; ab ipsa quidem non conuenientia, vt Socratem sedere cum non sedet; à repugnantia vero, vt Socratem esse rationis expertem. Atque haec dicuntur impossibilia, quo pacto ἀδύνατον sumitur cum possibili opponitur. Quia igitur ex dictis perspicuum erat, quotuplex esset impotentia, non fuit opus, vt Aristoteles plura diceret de generibus impotentium. *Quae dicantur impotentia.*

m *Impossibile quidem.* Docet hac tertia capitis parte, quaenam dicantur possibilia & impossibilia, quae quidem fere semper sumuntur, vt respondent enunciationibus; velut hominem sedere, hominem esse rationis expertem, dico autem *fere semper*, quia interdum etiam sumuntur

ἀγκ ψεῦδος. τὸ μὲν οὖν δυνατόν, ἕνα μὲν τρόπον, ὥσπερ εἴρηται, τὸ μὴ ἐξ ἀνάγκης ψεῦδος σημαίνει· ἕνα δὲ, τὸ ἀληθὲς εἶναι, ἕνα δὲ τὸ ἐνδεχόμενον ἀληθὲς εἶναι.

Κατὰ n μεταφορὰν δὲ, ἡ ἐν τῇ γεωμετρίᾳ λέγεται δύναμις. ταῦτα o μὲν οὖν τὰ δυνατὰ οὐ κατὰ δύναμιν. τὰ p δὲ λεγόμενα κατὰ δύναμιν, πάντα λέγεται πρὸς τὴν πρώτην μίαν. αὕτη δ' ἐστὶν ἀρχὴ μεταβολῆς ἐν ἄλλῳ ἢ ἄλλο.

τὰ

falsum est illum non sedere. Possibile igitur vno quidem modo, vt dictum est, id significat, quod non necessario est falsum, alio autem, verum esse, alio, quod verum esse potest.

Quæ n autem in Geometria dicitur potentia translatione dicitur. Atq; hæc o quidem δυνατὰ non ex potentia dicuntur. Quæ p autem dicuntur ex potenti, omnia ad vnam primam dicuntur, hæc autem est principium mutationis in alio, quatenus aliud est.

Cætera

sine copula verbi, vt homo sedens, homo rationis expers. Verũ, quia in possibilibus & impossibilibus hoc posteriori modo sumptis semper spectatur ordo ad enunciationem, merito Aristoteles explicationem accommodat possibilibus & impossibilibus prioris generis. Primam igitur ait id esse impossibile, cuius contrarium, hoc est, contradictorium necessario est verum, vt diametrum esse commensurabilẽ lateri quadrati. Vnde colligitur id quod impossibile est, necessario esse falsum. Possibile autem, quod est contrarium impossibili, id esse docet, cuius contradictorium non necessario est falsum, veluti hominem sedere, & quia id cuius contradictorium non necessario est falsum, potest esse aut indifferens ad esse, & non esse, quod dicitur contingens, vt patet in exemplo tradito, aut determinatum ad esse (quod dicitur necessarium, siue simpliciter, siue ex hypothesi) vt Socratem esse hominem, aut sedere, cum sedet: aut denique sumi vt commune quid contingenti & necessario: trifariam diuidit possibile: in possibile commune vtrique, quod vocat non necessario falsum; in necessarium, quod appellat id quod verum est; & in contingens proprie dictum, quod cum verum non sit, potest tamen verum esse, quæ distinctio possibilis in libris etiam de Priori resolutione capite tertio tradita est.

Definitio rei impossibilis.

Possibile.

Distinctio possibilis.

n *Quæ autem.* Obiter occurrit obiectioni, qua quis forsan reprehendat distinctionem potentiæ superius positam quod non videatur complecti omnia potentiarũ genera. Nam apud Geometras in qualibet linea recta dicitur esse potentia, vt ex ea ducta in seipsam possit fieri quadratum; vnde fit, vt ipsum etiam quadratum potentiam talis lineæ appellent, ea potentia nec actiua est, nec passiua, nec qua res lædentibus resistat; siquidẽ in rebus mathematicis, quia sunt abstractæ à motu & actione, non possunt tales potentiæ reperiri. Ait ergo Arist. potentiam, quæ in Mathematicis vsurpatur, non dici proprie, sed translatitie, ideo enim linea, dicitur habere potentiã, quia cum mente in seipsam ducitur (neque enim re ipsa id fieri potest) concipitur ex ea quadratum, quod quidem est quodammodo fieri ex illa quadratum, sed non re vera fieri.

Obiectio ab Aristotele diluitur.

o *Atq; hæc.* Docet τὰ δυνατὰ, posteriori modo sumpta, hoc est possibilia non dici ex potentia vlla, quæ sit vera & realis, sed (quod subaudiendum est) ex ipsa conuenientia, aut non repugnantia terminorum. Obstare tamen videtur id, quod dicimus, hominem sedere, esse possibile ex potentia sedendi, quod idem in plerisq; aliis cernere est. Sed dicendum, ita intelligendum esse Arist. quasi dicat possibilia non necessario dici ex potentia, etiamsi in plurimis dicatur. Atq; hac in re distinguuntur possibilia à potentibus, hæc enim quatenus talia sunt (si modo proprie sumantur) necessario dicuntur ex potentia vera & reali, de qua est sermo: at possibilia dici possunt ex potentia logica, quæ nihil est aliud, quam ipsa conuenientia, vel non repugnantia terminorum. Quod autem possibilia non necessario dicantur ex potentia reali, ex eo patet, quia connexiones per se, vt hominem esse animal, hominem esse disciplinæ capacem, Deum esse actum purum, diametrum esse incommensurabilem lateri quadrati etsi sunt possibiles, atque adeo necessariæ, tamen cum nullam habeant causam veram & realem, vt supra dictum est, ex nulla vera potentia possibilia appellari possunt.

Quid sit potentia logica.

Maius dubium est de eo, quod Aristoteles superius capite quinto, quæstione secunda, sectione prima innuere videtur, cum dixit, *partim alio modo,* nempe impossibilia non semper dici ex negatione veræ potentiæ & realis, id enim ea ratione videtur falsum, quia impossibilia ideo talia esse iudicari debent, quia non possunt fieri diuina potestate. Dicendum est tamen verissimum esse, quod Aristoteles innuit. Ea enim, quæ simpliciter impossibilia sunt, non ideo dicuntur impossibilia, quia fieri non possunt diuina potestate, sed potius ideo non possunt fieri diuina potestate, quia sunt impossibilia, id est, quia sunt repugnantia in se, & contradictionem inuoluunt, vt hominem esse rationis expertem.

Dubitatio dissoluitur.

Impossibilia non ideo dicuntur quia non possunt fieri diuina virtute, sed quia impossibilia sunt.

p *Quæ autem dicuntur ex potentia, omnia ad vnam primam dicuntur, hæc autem est principium mutationis, &c.* Docet hac extrema parte capitis omnia tum potentia & possibilia tum etiam impotentia & impossibilia, quæ ex potentia & impotentia vera ac reali dicuntur, reduci ad potentiam a-

ctiuam.

τὰ γὰρ ἄλλα λέγεται δυνατά, τὰ μὲν τῷ ἔχειν αὐτῶν ἄλλο τι τοιαύτην δύναμιν, τὰ δὲ, τῷ μὴ ἔχειν, τὰ δὲ, τῷ ὡδὶ ἔχειν· ὁμοίως δὲ καὶ τὰ ἀδύνατα. ὥστε ὁ κύριος ὅρος τῆς πρώτης δυνάμεως ἂν εἴη ἀρχὴ μεταβλητικὴ ἐν ἄλλῳ ᾗ ἄλλο.

Cætera enim dicuntur posse, partim quod aliquid eorum potentiam habeat, partim quod non habeat: partim quod sic habeat. Eodemq; modo se habent τὰ ἀδύνατα. Quare propria prima potentia definitio fuerit, principium mutationis efficiens in alio, quatenus aliud est.

ctiuam, quæ primo loco exposita est. Nam, cum potentia passiua ex actiua dicatur, & potentia recte agendi & patiendi pendeant ex actiua & passiua simpliciter; impotentiæ vero sint quædam priuationes potentiarum; necessario efficitur, vt quicquid ex vera ac reali potentia aut impotentia dicitur, ad potentiam actiuam redigatur. Secus dicendum est de iis, quæ non ex reali potentia aut impotentia dicuntur, sed ex Logica, vt dictum est. Quo loco aduerte, bis repeti definitionem potentiæ actiuæ sine particula *aut*, quod ex proprio loco suppleri facile possit.

ΚΕΦ. ΙΓ´.

Ποσὸν α λέγεται τὸ διαιρετὸν εἰς ἐνυπάρχοντα, ὧν ἑκάτερον ἢ ἕκαστον, ἕν τι, καὶ τόδε τι πέφυ-

CAPVT XIII.

Qvantum a dicitur, quod indiuisibile est in ea, quæ insunt, quorum vtrumque vel vnumquodque vnum quiddam, & hoc ali-

CAPITIS DECIMITERTII EXPLANATIO.

Qvantum a dicitur. Explicata substantia, & iis quæ illius occasione exposita sunt, persequitur Aristoteles cætera prædicamenta. Atque absolutis, quæ in substantia inhærent, ideo priori loco de quantitate agit, quia quandocunque qualitas cum quantitate coniungitur, semper quantitas est media inter substantiam & qualitatem, vt merito secundarium qualitatis subiectum haberi possit. In qua explicanda primum docet, quid sit quantum seu potius quantitas; deinde tradit eius species; postremo docet, quæ sint quanta per se, & quæ quanta per accidens, sumi autem hoc loco quantum pro quantitate ex ipsa diuisione perspicuum est, qua quantum diuiditur in numerum & magnitudinem, quæ sunt quantitates quædam. Dicuntur porro quantitates quanta quædam, non quia affecta sint quantitate (quo pacto aliquid dicitur album, quia affectum est albedine) sed quia constant partibus extensionis, hac enim de causa pro ratione magnitudinis aut multitudinis partium, dicuntur multa, vel pauca; magna, vel parua. Docet igitur quantitatem esse id, quod diuisibile est in ea, quæ insunt, hoc est, in partes ex quibus formaliter constat; quarum vtraque (si duas tantum habeat) vel vnaquæque (si sunt plures duabus) vnum quid, & hoc aliquid aptum est esse, id est, apta est, vt designetur extra aliam in ipso toto, quo pacto in binario lapidum designantur separatim duæ vnitates, & in linea duorum palmorum duo palmi. Cum igitur quantum dicitur esse diuisibile, excluduntur entia indiuisibilia. Cum additur, *in ea quæ insunt*, excluduntur corpora mista, quæ etsi diuidi seu potius resolui possunt in elementa; tamen ipsa elementa non existunt formaliter in mistis, sed virtute, vt libro 8. patebit; itemque cætera omnia, quæ quouis alio modo non constant formaliter ex iis, in quæ diuiduntur, vt superiora ex inferioribus. Cum deniq; additur *quorum vtrumq; &* excluduntur substantiæ compositæ ex materia & forma, quatenus constant huiusmodi partibus. Neque enim materia & forma possunt in ipso toto alia extra aliam separatim demonstrari. Quod si quis quærat, qua particula reiiciantur huiusmodi substantiæ, earumq; qualitates extensæ, vt albedo, quatenus diuidi possunt in partes extensionis; videntur enim nulla ratione excludi: respondendũ est, reiici per particulam *diuisibile*, sumitur enim pro diuisibili per se hæc autem non sunt per se diuisibilia in partes extensionis, sed ratione quantitatis, quæ extendit substantiam, cui inest, & qualitates, quæ in ipsa inhærent. Accipiendum quoq; est idem verbum quatenus significat posse rem diuidi, aut re ipsa, aut operatione intellectus, ne excludatur numerus, qui nulla ratione potest reali diuisione diuidi quantumcunq; enim vnitates re ipsa separentur, semper tamen numerus erit integer; vt si partes ternarii lapidum toto dispergantur cœlo. Eadem ratione non excluditur quantitas cœli, nec quantitas minimi naturalis eius speciei, quæ minorem quantitatem poscit in minimo naturali, quam cæteræ omnes, vt forsitan terra. Nam, etsi hæ quantitates re ipsa diuidi non possunt per causas naturales, diuiduntur tamen designatione, imo etiam diuidi possunt diuina virtute. Quanquam quod attinet ad quantitates, quæ naturaliter diuidi nequeunt, satis est, quod illis ex ipsa natura quantitatis non repugnet, tametsi ratione subiecti repugnet.

Cur de quantitate primo explicet Aristoteles.

Quantum pro quantitate hoc loco sumi.

Quid sit quantum.

Quæ à definitione tradita reiiciantur.

Quantitatem cœli & minimi naturalis esse diuisibiles.

πέφυκεν εἶναι. πλῆθος b μὲν οὖν ποσόν τι, ἂν ἀριθμητὸν ᾖ, μέγεθος δὲ, ἂν μετρητὸν ᾖ. λέγεται c δὲ πλῆθος μὲν, τὸ διαιρετὸν δυνάμει εἰς μὴ συνεχῆ· μέγεθος δὲ, τὸ εἰς συνεχῆ. μεγέθους δὲ, τὸ μὲν ἐφ' ἓν συνεχὲς, μῆκος· τὸ δ' ἐπὶ δύο πλάτος· τὸ δ' ἐπὶ τρία, βάθος. τούτων δὲ πλῆθος μὲν τὸ πεπερασμένον, ἀριθμός· μῆκος δὲ, γραμμή· πλάτος δὲ, ἐπιφάνεια, βάθος δὲ, σῶμα.

Ἔτι d τὰ μὲν λέγεται καθ' αὑτὰ ποσὰ ἄλλα, τὰ δὲ κατὰ συμβεβηκός, οἷον, ἡ μὲν γραμμὴ, ποσόν τι καθ' ἑαυτὸ, τὸ δὲ μουσικὸν, κατὰ συμβεβηκός. τῶν δὲ καθ' αὑτὰ, τὰ μὲν κατ' οὐσίαν ἐστὶν, οἷον ἡ γραμμὴ ποσόν τι (ἐν γὰρ τῷ λόγῳ

τῷ τί

aliquid aptum est esse. Ac b multitudo quidem quantum est quoddam, si numerari possit, magnitudo autem, si sub mensuram caderet. Porro c multitudo id dicitur, quod potestate in non continua diuisibile est: magnitudo, quod in continua. Magnitudinum vero ea, quæ ad vnum continua est, longitudo dicitur: quæ ad duo, latitudo: quæ ad tria, profunditas. Horum autem, multitudo quidem finita: numerus: longitudo, linea: latitudo, superficies: profunditas, corpus dicitur.

Præterea d alia per se quanta quædam dicuntur, alia per accidens. Verbi causa, linea quantum est quiddam per se, musicum autem per accidens. Eorum autem quæ per se dicuntur, alia secundum substantiam sunt, quo pacto linea quantum est quippiam (in ratione enim,

Multitudinem infinitam rerum permanentium & magnitudinem infinitã non esse veras quantitates apud Aristotelem.

b *Ac multitudo quidem.* Supposita diuisione quantitatis in multitudinem & magnitudinem (quæ diuisio num immediata & adæquata sit, postea dicemus) ostendit primum multitudinem (nempe rerum permanentium) & magnitudinem esse quantitates quasdam, veras nimirum & reales, si modo finitæ sint, & illa numerari, hæc sub mensuram cadere possit. Non, quod putet infinitionem repugnare quantitati, aut traditæ rationi quantitatis, vt qui tempus æternum à parte priori, ac proinde infinitum ponat, infinitasque generationes ab æterno præcessisse doceat, eiusmodique definitionem quantitatis hoc loco tradat, quæ infinitis (si dentur) æque ac finitis conueniat: sed, quia cum existimet multitudinem infinitam rerum permanentium, & magnitudinem infinitam esse res impossibiles, & quasi figmenta quædam ex partibus possibilibus conficta, necesse est dicat eas non esse vera entia, ac proinde nec veras quantitates, quare à definitone quantitatis tradita per ens reale, siue possibile, quod quasi genus subaudiendum est, excludendas esse.

Quid sit multitudo.

Quid magnitudo.

c *Porro multitudo id dicitur, quod potestate in non continua diuisibile est, magnitudo, quod in continua.* Docet multitudinem esse id, quod in non continua diuidi potest, hoc est, quod mente distingui potest in partes ita componentes totum, vt non cohæreant, siue continuæ sint inter se in ipso toto, magnitudinem vero esse id, quod hoc pacto diuidi potest in ea, quæ continuata sunt, & cohærentia. Describit deinde longitudinem, latitudinem, & profunditatem, seu potius ex diuisione magnitudinis innuit, quo pacto describi possint. Longitudo (vt ex diuisione colligitur) est magnitudo, quæ ad vnum continuata est, hoc est, solùm ad punctum: latitudo, quæ ad duo, id est, ad punctum & lineam: profunditas, quæ ad tria, ad punctum scilicet lineam, & superficiem. Vel potius hoc modo, longitudo, quæ ad vnum continuata est, hoc est, versus vnam tantum loci positionem: latitudo, quæ versus duas, profunditas, quæ versus tres: seu, quod idem est, linea est magnitudo vnius dimensionis; superficies, duarum; corpus, trium. Demum describit numerum, lineam, superficiem, & corpus; aitque numerum esse multitudinem finitam, lineam longitudinem finitam, &c. supplendum est enim in cæteris descriptionibus verbum *finita*. Vnde patet, apud Aristotelem lineam infinitam, superficiem infinitam, & corpus infinitum fictas esse, non veras quantitates, quemadmodum de magnitudine in communi dictum est. Patet etiam latius accipi in his descriptionibus nomina longitudinis, latitudinis & profunditatis, quam ante pauca verba, quo loco pro finitis tantum sumebantur.

Definitio lineæ, superficiei, corporis.

Quanta per se & per accidens.

d *Præterea alia per se quanta quædam dicuntur; alia per accidens.* Docet, quænam sint quanta per se, & quanta per accidens, traditque duo genera quantorum per se, & totidem quantorum per accidens. Quanta per se sunt ea, quæ aut secundum essentiam sunt quanta, vt linea; aut sunt per se affectiones eorum, quæ secundum essentiam quanta sunt, vt longum ac breue. Vtraque enim dicuntur quanta per se, quia quantum ponitur in eorum definitionibus essentialibus, aliter tamen ac realiter. Nam in definitionibus priorum ponitur quantum vt intrinsecum rebus definitis, in definitionibus autem & posteriorum, vt eorum per se subiectum. Itaque vt non solum homo, sed etiam disciplinæ capax dicitur per se animal, ita non solum species quantorum, sed etiã eorum per se affectiones, siue passiones dicuntur per se quanta.

e Græcæ

τῷ τί ἐστι λέγεται, ποσὸν τι ὑπάρχει) τὰ δὲ πάθη, καὶ ἕξεις τῆς τοιαύτης ἐστὶν οὐσίας, οἷον, τὸ πολὺ καὶ τὸ ὀλίγον καὶ μακρὸν καὶ βραχὺ καὶ πλατὺ καὶ στενὸν καὶ βαθὺ καὶ ταπεινὸν· καὶ e βαρὺ καὶ κοῦφον· καὶ τἄλλα τὰ τοιαῦτα. ἔστι δὲ καὶ τὸ μέγα καὶ τὸ μικρὸν, καὶ τὸ μεῖζον, καὶ ἔλαττον, καὶ καθ' αὑτὰ, καὶ πρὸς ἄλληλα f λεγόμενα, τοῦ ποσοῦ πάθη καθ' αὑτὰ· μεταφέρεται g μέντοι ταῦτα τὰ ὀνόματα καὶ ἐπ' ἄλλα. τῶν h δὲ κατὰ συμβεβηκὸς λεγομένων ποσῶν, τὸ μὲν οὕτως λέγεται ὥσπερ ἐλέχθη, ὅτι τὸ μουσικὸν ποσὸν, καὶ τὸ λευκὸν τῷ εἶναι ποσόν τι, ᾧ ὑπάρχει· τὰ δὲ ὡς κίνησις καὶ χρόνος. καὶ γὰρ ταῦτα ποσὰ ἄττα λέγεται καὶ συνεχῆ, τῷ ἐκεῖνα διαιρετὰ εἶναι, ὧν ἐστι ταῦτα πάθη. λέγω δὲ οὐ τὸ κινούμενον, * ἀλλ' ὃ ἐκινήθη. τῷ γὰρ ποσὸν εἶναι ἐκεῖνο, καὶ ἡ κίνησις ποσή, ὁ δὲ χρόνος τῷ ταύτην.

Textu 19.
* ἀλλ' ὃ ἐκι-νήθη.

enim quæ quid res sit, explicat, quantum quid inest) alia affectiones sunt, & habitus eiusmodi substantiæ, vt multum & paucum; longum & breue; latum & angustum; altum & humile; graue e & leue; ac huiusmodi alia. Sunt etiam magnum & paruum, maius item ac minus & per f se & inter se comparata quanti affectiones per se: tametsi g hæc omnia ad alia etiam transferuntur. Eorum h autem, quæ per accidens dicuntur quanta, alia quidem sic dicuntur, quemadmodum dictum est, & musicum & album quantum esse, quia id cui insunt, quantum est quiddam; alia vero vt motus, ac tempus. Hæc enim & quanta quædam continua dicũtur, quia illa diuisibilia sunt, quorum hæc sunt affectiones. Dico autem, non id quod mouetur, sed id quod motum est; Etenim quia illud est quantum, motus etiam quantus est; tempus autem quia hic quantus.

e *Graue ac leue.* Graue ac leue non referuntur inter huiusmodi affectiones per se, iuxta Aristotelis sententiam, qui capite sequenti, & alibi sæpe ea numerat in qualitatibus, sed iuxta placitum eorum, qui putabant, multitudinem planorum, superficierum ve esse causam grauitatis, paucitatem autem leuitatis.

f *Et per sese.* Magnum & paruum, itemque maius & minus per sese, siue absolute sumuntur, cum nulla facta actuali comparatione talia censentur, etiam si aliqua comparatio præcesserit, quo pacto dicimus elephantos esse ex magnis, vel maioribus animalibus: canes autem ex paruis, vel ex minoribus, alioquin nullum videtur posse absolute accipi, præterquam magnum, idque quatenus formaliter significat magnitudinem, quæ est species quantitatis, quo pacto magnitudo non est affectio quantitatis, sed quantitas quædam.

Magnum & paruũ quando absolute accipiantur.

g *Tametsi hæc omnia.* Vt si quis dicat magnum aut paruum dolorem, maiorem & minorem scientiam, aut potestatem.

h *Eorum autem.* Quantorum per accidens quædam ideo dicuntur quanta, quia ea, quibus insunt, quanta sunt, siue ipsa sint extensa extensione illorum, vt albedo; siue non sint, vt ars musica. Vnde cum dicimus, hoc album est magnum, hic musicus est magnus, vtraque enuntiatio est per accidens, tametsi posterior est magis per accidens. Quædam vero non ideo dicuntur quanta, quia ea, quibus insunt, quanta sint, quasi non habeant ipsa extensionem per se; sed ratione illorum, vt ea, quæ iam exposita sunt, sed quia ipsorum extensio & diuisibilitas ex aliarum rerum extensione & diuisibilitate pendet. Huiusmodi sunt motus, ac tempus. Quanquam enim vtrunque est quantum per se, & continuum secundum essentiam, tamen continuitas motus nascitur ex continuitate magnitudinis, supra quam fit motus, quæ continue pertransitur: & continuitas temporis ex continuitate motus, vt ipse etiam 4. Physicorum libro, capite vndecimo, textu nonagesimonono, docet. Quocirca, cum ista dicuntur hoc loco affectiones eorum, ex quorum continuitate ipsorum cõtinuitas pendet, impropriè id dictum esse accipiendum est. Quanquam enim tempus modo aliquo est affectio motus, tamen motus non est affectio magnitudinis, supra quam fit, nisi admodum impropriè. Multa tamen hoc loco se offerunt dubia, in quibus enodandis necesse est non parum immoremur.

Quanta per accidẽs quot ob causas dicantur.

Motus & tempus cur dicãtur quanta per accidens.

Quænam sit prima ac formalis ratio quantitatis.

QVÆSTIO I.

Refutatio sententiæ eorum, qui formalem rationem quantitatis in eo ponunt, quod sit mensura substantiæ.

SECTIO I.

CVM multæ sint rationes definitionesque quantitatis, quæ ex Aristotele colligi soleant (dicitur enim & mensura substantiæ, & id, quo res sunt æquales, aut inæquales, & ens finitum, & ens diuisibile in partes, quarum alia sit extra aliam, seu, vt quidam loquuntur, in partes eiusdem rationis) quæri merito potest, sitne aliqua earum prima ac formalis ratio quantitatis, an vero aliqua alia quærenda sit. Qua in re tres potissimum extant sententiæ: alii enim id concedunt primæ, alii extremæ, alii vero ex propositis nulli, sed aliam

De definitione quantitatis triplex sententia.

priorem quærendam putant: nemo autem A est, qui id tribuat secundæ aut tertiæ: quia apertius traduntur per proprietates, vt Aristoteles quoque eisdem locis, vnde sumuntur, docet. Vide Capreolum in 2. d.18. quæstion.1. & in 2. distinct.3. q.1. ad 11. Iand. 5. Metaphysic. quæst.20.

Prima D. Thom. Primam sententiam videtur sequutus Diuus Thomas in Opusc. de natura loci, 52. ad finem, vbi reiectis aliorum opinionibus concludit, rationem quantitatis, quatenus quan- B titas est, esse rationem mensuræ, idem docet 1. part. quæst.20. art.1. *Argumenta huius sententia.* Argumenta pro hac sententia tria potissimum videntur esse: vnum, quia prædicamenta accidentium distinguenda sunt respectu substantiæ; quantitas autem potius respicit substantiam, quatenus est eius mensura, quam quatenus diuisibilis in suas partes. Alterum, quia Aristoteles in prædicamentis ex ratione mensuræ probat orationem esse quantitatem. *Mensuratur,* C inquit, *syllaba longa ac breui.* Tertium, quia species quantitatis potius colliguntur ex ratione mensuræ, quam diuisibilitatis. Ratio enim, cur locus ponatur in prædicamentis ab Aristotele diuersa species quantitatis à superficie, non est alia, nisi quia superficies est mensura intrinseca, locus autem extrinseca: quod si diuisibilitas potius attendenda esset, cum eodem modo locus sit diuisibilis, quo superficies, non distingueretur vti- D que specie à superficie. *Non videri probabilem.* Verum hæc sententia non placet, non ea quidem ratione, quia esse mensuram aliis etiam rebus conueniat, vt quidam argumentantur. *Duplex mensura, vna perfectionis.* Duplex enim est mensura; vna perfectionis, qua perfectissima quæque species cuiuslibet generis dicitur mensura cæterarum: altera extensionis, quam duplicem ponimus. Vna est, quæ metitur per repetitionem siue replicationem, quæ maxime quidem vnitati conuenit (metitur enim E vnitas repetitione sua omnes numeros, & omnes res numeratas quoad extensionem numeralem) participatione autem quadam vnitatis aliis etiam rebus accommodatur, vt palma in metienda vlna, & vnciæ in metienda libra, & hemitonio in metiendis interuallis concentuum musicorum: atque hæc mensura extensionis semper est in eodem genere cum re, quam proxime metitur, saltem F reductitie, quod dixerim propter vnitatem, quæ non est numerus, sed principium numeri. *Altera extensionis.* Altera extensionis mensura est, quæ metitur per accommodationem, quo pacto stadium est mensura viæ sibi adæquatæ, & vlna eius panni, qui vlnam non excedit. Atque hæc mensura est, quæ in prima definitione quantitatis intelligi debet, quæ certe ita quantitati conuenit, vt aliis rebus non conueniat, nisi per accidens ratione quantitatis adiunctæ, quo pacto vlna lignea metitur columnam, quia quantitas ligni extrinsecus ostendit, quanta sit columna. Itaque non ea ratione displicet proposita sententia, quod ratio mensuræ, quæ in definitione intelligenda est, aliis etiam rebus conueniat, sed quia non est prima ordine naturæ: esse enim mensuram per accommodationem non est ipsa ratio quantitatis, sed quædam eius proprietas, quemadmodum esse mensuram per repetitionem non est ratio ipsa vnitatis, sed quædam illius affectio, vt diximus ad c.6. *Cur non sit probabilis sententia, ostenditur* 1. Accedit, quod ratio mensuræ formaliter non est absoluta, sed relatiua: qui autem dicit aliquid esse mensuram materialiter seu fundamentaliter, non explicat, quid illud sit: neque enim explicabit naturam albedinis, qui dixerit esse mensuram aliorum colorum. 2. Ad hæc, mensura, vt est multorum sententia, non omnibus quantitatibus conuenit: neque enim conuenit infinitæ, quam dari contendunt, vt lineæ ac superficiei, quibus per gyrum diuiditur columna in infinitas partes proportionales; neque item conueniret motui cœlesti aut tempori, si mundus ab æterno extitisset, vt Aristoteles putauit. 3. Nam, quod quidam cum ipso Aristotele dicunt, vt infinitum dicatur mensura, satis esse, si per partes mensuret, non satis est pro responsione: sic enim infinita etiam multitudo esset numerus, cum per partes numerari possit.

An possit dari aliquid extensum. Sed quicquid dicendum sit de ea quæstione, num aliquid infinite extensum dari possit in rerum natura: hoc saltem certum est, posse quantitatem concipi infinitam, siue secundum multitudinem, siue secundum magnitudinem, idque sæpe vtile esse Mathematicis. Hinc enim fit, vt Arist 6 lib. Topic. c.3. merito reprehendat illam rectæ lineæ definitionem, cuius medium non exit ab extremis, quia non conueniat infinitę, quę tamen, si non dari, certe concipi potest. Eodemque modo non recte definietur multitudo, si dicatur numerabilium vnitatum collectio, quod ea infinitæ multitudini non congruat, id quod etiam, quoad vtrumque genus quantitatis continuæ ac discretæ, ex Aristotelis sententia, quæ 3. Physicor. c.4. text.24. & aliis plerisque locis extat, perspicuum est, cum sæpe dicat, hanc distinctionem, finitum esse aut infinitum, esse proprium quantitatis: quod quidem falso, aut saltem inepte diceretur, si infinitio quantitati, saltem quatenus concipi a nobis potest, repugnaret. Ita patet, non esse approbandam propositam sententiam: nec puto D. Thomam eam sequutum esse,

esse, cum iuxta veram intelligi possit, vt inferius ad fin. sect. 4. patebit. A

Soluuntur argumenta pro hac opinione posita.

Quare ad primum pro hac opinione argumentum dicendum est, ea quidem ex parte recte definiri quantitatem, quæ ad substantiam refertur, sed tamen definitionem tradi per affectionem quandam, non per id, quod primo in quantitate cernitur.

Ad secundum, non colligi ex loco citato traditam definitionem, sed hanc potius; quantitas est, quæ suis partibus mensuratur: B quæ definitio de mensura per repetitionem intelligenda est. Verum hæc non est quantitatis propria: neque item quantitatem explicat per habitudinem ad substantiam, quod illi in ratione quantitatis necessarium esse dicunt.

Ad tertium dices, locum nec re vera, nec Aristotelis sententia esse speciem, vt infra patebit.

C

Refutatio sententiæ dicentium, rationem formalem quantitatis in diuisibilitate consistere.

SECTIO II.

Secunda opinio Scoti.

SECVNDAM sententiam, quę asserebat, rationem formalem quantitatis in eo consistere, quod sit diuisibilis in partes eiusdem rationis, plerique sunt, qui amplectantur, præsertim ex sectatoribus D. Thomæ, qui etiam illi adscribunt. Vide Scot. in prædi. q. 17. D Capr. in 2. dist. 3. q. 1. ad 11. & distin. 19. q. 1. ad 2. contra primam conclusionem. Sonc. 5. Meta. q. 21. Chrys. Iauellum 5. Metaph. q. 10. & alios.

Probatur 1. Eam vero primum ex eo probant, quia esse diuisibilem in partes eiusdem rationis conuenit per se ac primo quantitati: substantia enim & qualitates materiales, & cætera omnia, quæ diuiduntur in partes eiusdem rationis, vt aqua, vt candor, & calefactio, non diuiduntur per se in huiusmodi partes, sed ratione quantitatis: quantitas autem diuiditur hoc pacto, non ratione alterius, sed ratione sui.

2\. Deinde, quia Aristoteles hoc libro, in quo naturas summorum generum perquirit, nullam aliam rationem quantitatis affert, imo etiam species quantitatis ex varia diuisibilitatis ratione constituit: quod nō fecisset, nisi formalem rationem quantitatis in ipsa diuisibilitate positam esse credidisset. F

3\. Postremo, quia formalis ratio cuiusque rei est illa, quæ illi primo conuenit ordine naturæ; nullum autem est, quæ prius naturæ ordine tribui possit quantitati: cum cæteræ omnes, quæ circumferuntur, sint posteriores.

Vt à quibusdam opinio hac impugnetur.

Sunt quidam apud Niphum 5. Met. disp. 9. quibus hæc sententia ideo non placeat, quia diuisibilitas æquiuoce conueniat quantitati continuæ & discretæ. Dicunt enim, diuisibile esse, soli quantitati continuę simpliciter conuenire, cum quantitas discreta ea ratione, qua est discreta, sit actu diuisa, nec sit diuisibilis, nisi quatenus est vnum quodam modo, vt loco, aut conceptu. Quapropter eorū quidam sic intelligunt definitionem Aristotelis, ac si dixisset, quantum esse diuisibile in partes, quæ vel omnes simul sunt aliquid vnum, vt in continuis, vel earum singulæ, vt in discretis: siquidem partes eiusdem continui sunt ipsum continuum, quod est vnum quid: partes autem discreti non sunt vnum, sed multa.

Impugnatio einsmodi cur non placeat.

Ea tamen ratione non placet impugnatio, quia non recte exponunt verba illa, *quorum vtrumque*: neque enim sensus est, *quarum partium omnes simul*, sed *quarum vtraque per se, si totum duabus tantum constet*, vti diximus: neque item illa, *aptum est esse*, recte explicantur. Sensus enim non est, quod partes iam sint vnum aliquid, sed quod esse possint per designationem, vt exposuimus: alioqui recte forsitan dicunt, quantitatem discretam non esse diuisibilem simpliciter: quia forsitan non est vnum ens per se & simpliciter indiuisum, vt inferius patebit.

Aliorum impugnatio.

Alii ea ratione reiiciunt propositam sententiam, quod diuisibilitas sit relatio quædam, in qua certum est, non posse consistere formalem rationem entis absoluti: item, quia potentia ad diuisionem est in eo prædicamento, in quo est ipse actus diuisionis; actus autem diuisionis non est in prædicamento quantitatis. Postremo, quia formalis ratio quantitatis est vna, potentiæ autem ad diuisionem tot sunt in quantitate, quot diuisiones in ea fieri possunt, vt in binario est vna, quia vnica tantum diuisione potest diuidi, in ternario duplex, quia duabus, & in qualibet quantitate continua infinitæ, quia infinities. E Quod autem tot sint potentiæ ad diuisionem, quot diuisiones possibiles ex eo probant, quia iuxta sentētiam Arist. 3. Phys. c. 1. tex. 10. posse ægrotare, & posse sanari non sunt idem, sed plura, quia sanare & ægrotare plura sunt.

Refellitur.

Sed quicquid de posterioribus duabus rationibus dicendum sit, certe falsum videtur, quod assumitur in prima: diuisibilitatem esse relationem, cum sit absolutum quid, quod potius aptitudo ad diuisionem, quam potentia appellatur. Deinde, quia aptitudo quantitatis ad diuisionem est posterior quantitate, tanquam proprietas quædam illius, ac proinde posterior ratione formali quantitatis. Postremo, quia non recte exponunt diuisibilitatem quantitatis, cum eam dicunt esse in partes eiusdem rationis. Qualitates enim

quæ

quæ habent latitudinem gradualem, vt constant gradibus eiusdem rationis, ita sunt diuisibiles in partes eiusdem rationis. A

Soluitur argumentũ huius sententiæ primum. Quocirca ad primum huius sententiæ argumentum dicendum est: etsi definitio quantitatis eo pacto explicata conueniat quantitati per se ac primo, id est, non reciproce, non tamen inde recte colligi posse, illam esse rationem formalem quantitatis, siquidem definitio, quæ traditur per primam proprietatem, isto modo conuenit per se primo rei, quæ definitur, nec tamen est ratio formalis illius, vt si dicas, homo animal disciplinæ capax. B

Secundum. Ad secundum, sæpe apud Aristotelem explicari naturas rerum per earum proprietates: quod sane fit hoc loco, cum in definienda quantitate, tum in explicanda multitudine ac magnitudine, & insinuanda diuisione quantitatis in vtramque: nec verum esse, quod omnes species collectæ sint ex diuisibilitate, cum hæ tres; linea, superficies, & corpus, potius collectæ sint ex compositione, siue ex coniunctione partium per terminos communes. C

Tertium. Ad tertium dicendum, etsi forte aliquis non inueniat priorem rationem; tamen satis esse, si ostendatur, necessario dandam esse aliam, quæ prior sit. quod certe ostensum videtur. D

Vera explicatio quæstionis.

Sectio III.

Tertia sententia Scoti & sectatorum. Tertiam sententiam sequitur hoc loco Scotus 5. Metaphys. quæst. 9 & alii (inter quos est Anton. Andr. 5. Metaphys. quæst. 10.) complures, tum hic, tum alibi asserentes, diuisibilitatem in partes eiusdem rationis esse primam rationem quantitatis; eamque deinde sequi illam, finitum esse aut finitum: tum illam, quo aliquid est æquale aut inæquale: postremo, esse mensuram substantiæ; proinde nullam ex quatuor definitionibus traditis esse rationem formalem quantitatis, sed aliam priorem omnibus: & quanquam in eo peccant, quod non recte exponunt diuisibilitatem quantitatis, quemadmodum nec superioris opinionis auctores; tamen ea ratione recte sentiunt, quod aliam priorem rationem quærendam existimant; tametsi, quænam illa sit, minime tradant. E F

Quæ sit formalis ratio quãtitatis ex vera propria sententia. Crediderim igitur, rationem formalem quantitatis esse ens per se extensum: conuenit enim omnibus ac solis quantitatibus, & ex ea primum manat diuisibilitas in partes extensionis, nec alia potest reperiri prior. Quod enim omnibus conueniat, inductione patet, nec alius subit scrupulus, nisi de numero, qui non videtur esse extensio, sed multitudo. Ac fateor quidem improprie numerum dici extensionem. *An numerus proprie dicatur extensio.* Verum, si extensum esse sumatur pro eo, quod est habere partem extra partem, vt supra exposuimus, æque illi accommodabitur extensionis nomen ac cæteris quantitatibus. Quod autem solis quantitatibus conueniat, ex eo patet, quia si quid aliud extensum est, non per se, sed per quantitatem extensionem habet, vt patet in aqua, in candore, & similibus. Vt enim substantia, quia sola per se existit, præbet cæteris existentiam; ita quantitas, quia per se extensa est, cæteris quoque, quæ extensa sunt, extensionem confert: sed hoc interest, quod cætera præter substantiam ita existunt per substantiam, vt ipsa etiam propriam habeant existentiam: cætera autem, quæ per quantitatem extensa sunt, non aliam extensionem habent, nisi ipsius quantitatis. *Quo pacto ex hac ratione formali oriantur passiones quantitatis.* Quod vero ex hac ratione primo oriatur diuisibilitas in partes extensionis, siue quarum alia sit extra aliam, luce clarius est; cum ex eo, quod res habet partes, proxime sequatur, posse in eas saltem designatione mentis diuidi. Quod denique non possit reperiri alia prior, ex eo patet, quia hæc ratio est positiua, nec traditur per aliquid pertinens ad aliud prædicamentum, sed per id, quod per se spectat ad prædicamentum quantitatis; in eodem autem prædicamento non dantur rationes generales plures vna, alioquin plura essent summa genera in eodem prædicamento. Itaque hæc enuntiatio, quantitas est diuisibilis, pertinet ad secũdum modum dicendi per se, quemadmodum hæc, color est visibilis, vt Aristoteles docet 2. libro de Anim. c. 7. tex. 66. *Quantitas est diuisibilis, pertinet ad secundũ modũ dicẽdi per se. Quantitas est extensa ad primum.* hæc autem, quantitas est extensa, seu potius extensio, pertinet ad primum. Quanquam, si diuisibile sumatur loco eius entitatis, quam sequitur diuisibilitas, quemadmodum rationale (quod alioquin significat habens intellectum ratiocinatiuum) sumitur in definitione hominis pro differentia naturæ humanæ, ex qua manat potentia ratiocinandi, nihil erit incommodi, si prædicatio hæc, quantitas est diuisibilis, dicatur primi modi: quo forsitan sensu intelligendus erit D. Thomas, cum rationem formalem quantitatis in diuisibilitate constituit: forte enim hæc non accepit formaliter, sed materialiter, vt cum in procemio libr. de Naturali ausc. & aliis in locis dicit, ens mobile esse subiectum philosophiæ naturalis: *Ens mobile, vt dicatur subiectũ philosophiæ naturalis.* mobile enim non significat formaliter substantiam materialem, quæ naturalis philosophiæ subiectum est, sed primam eius passionem: id, quod

Exponitur locus Arist.

id quod etiam sæpe facit Aristoteles, vt capite sexto huius libri, tex. 12. cum ait: *esse vnius alicuius numeri principium esse*; satis enim vel ex eodem capite cōstat esse vnius, siue rationem formalem vnius Aristotelis hoc lib. c. 6. tex. 12. sententia non in eo consistere, quod sit principium numeri, sed in eo, quod sit indiuisum: sed idcirco id dictum est ab Aristot. (vt idem D. Thomas lect. 15. exponit) quia esse principium numeri, est quædam proprietas vnius, quæ quidem locum rationis formalis subire potest: quo etiam pacto non erit absurdum, si dicamus, sanctum Doctorem, imitatione quoque Aristotelis dixisse, rationem formalem quantitatis esse rationem mensuræ, quod mensura per accommodationem sit proprietas quædam quantitatis.

Obiecta quædam contra approbatam sententiam.

SECTIO IV.

Primū arg. quo sentētia precedēs impugnatur.

SVnt tamen non leuia argumenta, quę contra hanc sententiam obiici possunt. Vnum est, quod ex ea sequatur nihil omnino, siue substantia sit, siue qualitas, siue quiduis aliud, posse esse extensum sine quantitate: quod ex eo falsum videtur, quia quemadmodum diuina virtute fit, vt conseruetur quantitas panis sine substantia: ita videtur fieri posse, vt conseruetur substantia panis per sese, sublata quantitate: quod si fiat, adhuc substantia suam habebit extensionem, quandoquidem adhuc obtinebit suas partes integrantes, quibus vere ac intrinsecus constabat, antequam eius quantitas auferretur. Quod idem argumentum sumi potest ex candore panis, qui eadem panis quantitate dicitur extensus per accidens.

Secundum.

Alterum ex approbata sententia effici necessario negandum esse: id quod in libro de Generatione 1. ad caput quintum, videmur ostendisse, nec in rarefactione acquiri nouam quantitatem, nec in condensatione aliquid præexistentis amitti. Si enim quantitatis natura in extensione consistit, quandocunque res in rarefactione acquirunt nouam extensionem, non dubium videtur, quin acquirant nouam quantitatem: eodemque modo cum in condensatione amittant aliquid præexistentis extensionis, qui fieri potest, vt aliquid quantitatis non amittant?

Quātitas corporis Christi latet sub specie panis in Eucharistia.

Tertio, nunquam fieri posse, vt quantitas sit non extensa: quod videtur pugnare cum sacro Eucharistiæ mysterio: latet enim sub speciebus panis quātitas corporis Christi, quanta est in cœlo, quæ tamen si in sacra Eucharistia extensa esset, occuparet vtique locum, atque adeo tantum, quantum occupat in cœlo: cum tamen sub illis speciebus nullo pacto locum occupet non solum circumscriptiue, sed ne definitiue quidem, vt Theologi Diuus Thomas 3. part. quæstione septuagesima sexta, articulo quinto, & Doctores in 4. dist. 10. & 11. ostendunt.

Solutio 1.

Candorē posse à Deo conseruari extra omnē substātiam & quātitatem.

Verum, ad primum dicendum, quod quidem attinet ad candorem panis, idem sentiendum esse, quod de substantia panis: potest enim conseruari, non solum sine substantia, vt patet ex sacra Eucharistia, sed etiam sine quantitate: tametsi hoc D. Thomas quodlib. 7. artic. 10. & fere omnes eius sectatores, inter quos est Herueus in 4. distinct. 12. quæstione 1. articulo 2. & alii negant; cum tamen hoc pacto erit extensus, non solum per ordinem partium ad dimensiones loci, sed ne per ordinem quidem partium ad totum ipsum candorem, sed habebit suas partes integrantes, quibus erat extensus in pane: confusas inter sese & sine ordine: quemadmodum dicemus de substantia.

Ad secundum, quemadmodum contingens est in calore, vt habeat maiorem aut minorem latitudinem gradualem, quod est intendi & remitti: nec tamen est contingens, sed necessarium, vt habeat aliquam latitudinem gradualem: eo quod calor quandocunque remissus sit, aliquam necesse est habeat gradualem latitudinem, ita contingens esse in quantitate, vt habeat maiorem aut minorem extensionem, quod est extendi & contrahi: nec tamen contingens esse, sed necessarium, vt habeat extensionem aliquam: quandoquidem omnis Quantitas, quantumcunque parua sit, suam necesse est extensionem habeat, seu potius essentialiter sit extensio. Sed in hoc est discrimen, quod calor & aliæ qualitates intensibiles non intenduntur aut remittuntur, nisi noua qualitate graduali accedente: aut veteri (vt sic dicam) recedente (vt habet verisimilior opinio.) Quantitas autem extenditur & contrahitur, non tantum noua quantitate adueniente, aut veteri recedente, sed etiam nulla noua adueniente, aut recedente veteri: quod alibi ex eo ostendimus, quia noua quantitas in eadem re naturali, nisi cum noua materia, aduenire non potest: vetus etiam nisi cum veteri materia non recedit, quod secus accidit in qualitatibus.

Quo pacto fiat intensio qualitatum.

Duplex quātitatis extensio.

Ad tertium sic occurres, duplicem esse extensionem quantitatis, vnam, quæ dicitur ordo partium in toto: alteram, quæ vocatur ordo partium in loco, vt D. Thomas in 4. d. 10. q. vnic. art. 3. Scot. ib. q. 1. art. 2. Ric. ibi. Mai. ibi. quæst. 3. Ferrar. 4. contr. Gent. cap. 75. Et com-

muniter Doctores in 4.q. ad 4. dist.10. distinguunt. Prior extensio cernitur in quantitate Socratis. Quatenus aliæ partes sunt post alias, aut ante illas, nulla habita ratione loci: quo pacto caput, manus, ac pedes, eorumque quantitates sunt extremæ partes: cæteræ autem ordine quodam mediæ, idq; quouis modo Socrates se habeat ad locum, siue sedeat, siue cubet, siue ambulet, aut quouis alio modo inflectat membra. Atq; hæc extensio dicitur ab Aristot. in prædicamentis situs partium in toto: proinde, cum ea sit essentialis quantitatis continuæ permanenti, quam hoc loco appellat magnitudinem, nulla potestate ab illa separari potest. Posterior extensio cernitur in eadem quantitate Socratis, quatenus est coextensa loco, in quo est Socrates, v. g. si Socrates stat, caput, eiusque quantitas occupant supremam partem loci: pedes autem, eorumque quantitas infimam, & partes mediæ corporis medias loci partes; contra vero, si contrariam habeat positionem. Atque hæc extensio pertinet ad prædicamentum Situs, potestque (cum posterior sit) virtute diuina separari: tametsi nonnulli ex Theologis, Durand. in 4.d.44.quæst.6.& Palud. ibid.3. minus probabile id esse putent. Ethnici vero Philosophi impossibile. Quod enim id fieri possit, patet ex corporibus beatorum, quæ non minus possunt habere plures partes in eadem parte loci, vt duas manus, aut duos pedes, imo, & omnes, quotquot voluerint, quam possunt in eodem loco simul esse cum aliis corporibus. Quod ergo obiectum est de sacro Eucharistiæ mysterio, facile hac ipsa distinctione diluitur. Nam, magnitudo corporis Christi tantam habet extensionem prioris generis sub speciebus panis, quantam habet in cœlo. Cæterum quod attinet ad posteriorem, nullam prorsus sub eis habet, cum modus existendi in eo sacramento non sit modus existendi in loco; vt obiectum est.

Vtra illarum possit à quantitate separari.

Corpora beatorũ possunt habere plures partes in vna parte loci.

Christus Dominus in Eucharistia quã habeat extensionem.

Quonam pacto quantitas distinguatur à rebus quantis.

QVÆSTIO II.

Opinio Nominalium de identitate quantitatis cum rebus quantis.

SECTIO I.

Expendendum deinde est hoc loco, quonam pacto quantitas distinguatur à substantia, & à cæteris entibus, quæ dicuntur quanta: hæc enim disputatio non modo ad maiorem explicationem eorum, quæ dicta sunt, non parum confert, sed etiam ipsa per se digna est, quæ hoc loco non prætermittatur.

Sententia Nominalium (Okam. in 4. sent. q.4.& Quodl 4.q.30.& in prædi c. de quantitate. & fuse in tractatu suo de sacramento altaris. Gabr. in 4.d.10.q. vnica.& d.12.q.1.ar.1.& lect.43 super canonem. Adamus in 4. quæst.5. & Aureol. apud Capr. in 2.d.18.q. vnica. art.2.) est, quantitatem non solum non distingui realiter à rebus, quæ dicuntur quantæ, vt à lapide, & à candore expanso in lapide: sed ne formaliter quidẽ, quasi sit alia entitas distincta ab entitatibus illorum, sed vnamquamque earum rerum dici quantitatem, quatenus connotatur seu significatur habere partem extra partem: & quia putant res, quas dicimus habere magnitudinem, hoc est, longitudinem, latitudinem, aut profunditatem, ibi solum habere huiusmodi partes, vbi commensurantur huiusmodi dimensionibus, non esse re vera quantas, qua ratione putant corpus Christi, & eius accidentia corporea non esse quanta in sacramento Eucharistiæ. Argumenta, quibus hæc sententia confirmatur, hæc sunt præcipua.

Expositio sententiæ Nominaliũ.

Primum, quia quod ad magnitudinem attinet, id plane Arist. docuisse volunt in prædicamentis, cum de substantia dixit, maxime propriũ esse substantiæ suscipere contraria: id enim, inquiunt, verum non esse, si magnitudo esset distinctum ens à substantia, & immediatum subiectum accidẽtium corporalium, vt credunt ii, qui quantitatem à substantia distinguunt: quis enim neget magnitudinem lapidis vicissim subesse contrariis qualitatibus & motibus?

Argumenta huius opinionis.

Deinde, quia non sunt à Philosophis multiplicandæ entitates rerum, ac multo minus res ipsæ, cum pauciores sufficiunt ad reddendam rationem eorum, quæ rebus accidunt, (quo argumento vsus est Aristoteles in Physicis ad ponenda tantum tria principia rerum naturalium) nihil autem opus est siue re vlla, siue etiam entitate distincta à rebus quantis, vt reddatur ratio effectorum quantitatis, cum satis sit, dicere, quamlibet rem quantam per se ipsam habere partem extra partem, & per se ipsam habere locum.

Tertium, quia quod per seipsum, & per partes suas intrinsecas ita est præsens alicui quanto, vt totum sit præsens toti, & partes partibus, per seipsum habet partem extra partem, ac proinde per seipsum & intrinsecus est quantum: omnis autem substantia naturalis est præsens per seipsam alicui toti quanto (saltem illi quantitati, quia ipsum dicitur

citur informari) & partes item partibus: igitur omnis eiusmodi substantia est per seipsam formaliter & essentialiter quanta; quo fit, vt non sit opus addere aliam entitatem, ac multo minus rem aliam, per quam sit quanta.

Postremo, quia quamlibet rem absolutam potest Deus sine eius mutatione locali conseruare, sublata alia absoluta posteriori, ac proinde seruare lignum, sublata eius quantitate (si res est alia) non mutata substantia ligni: hoc autem dato quærunt, num partes ligni, quæ erant sub partib. sublatæ iam quantitatis, adhuc distent inter se, an nõ: si distant, ergo lignum est quantum sine quantitate illa sublata, quæ donabatur: si non distant, ergo mutatæ sunt loco, quod repugnat hypothesi: atque hæ duæ posteriores rationes ad alias etiam species magnitudinis suo modo accommodari possunt.

Vera sententia de distinctione quantitatis à rebus quantis.

SECTIO II.

Oppositam sententiam esse communem. IN opposita sententia D. Tho. Scotus, Durandus, & reliqui omnes Scholastici, quæ vt longe probabilior, & doctrinæ Aristotelis, ac pene omnium veterum plane consentanea, à nobis amplectenda est. Sentiunt itaque quantitatem distingui à rebus quantis non modo formaliter, sed etiam realiter, *si non ab omnibus, certe à quamplurimis*: quod addimus, quia sunt quædam, à quibus multi ac merito quidem probabile putant, quantitatem non distingui realiter: eiusmodi est figura globi, à qua volunt magnitudinem eius reipsa non distingui: sunt etiam alia, à quibus non distinguuntur formaliter, sed modaliter tantum, vt locus à superficie corporis ambientis. Vide D. Thomam 3. part. quæst. 77. artic. 2. & in 4. d. 12. quæst. 1. art. 1. quæstiuncula 3. Scot. in 2. dist. 2. q 9. & in 4. dist. 12. quæst. 2. Dur. in 4. d. 12. quæst. 1. Ric. in 4. d. 12. ar. 1. q. 1. Argen. in 4. d. 12. q. 1. Ægid. Roman. theorem. 36 & 38. & 39. Capr. in 2. d. 18. q. vnica. Mai. in 4. d. 12. q. 2. Heru. quodl. 1. q. 15. Et est communis Doctorum sententia.

Ab Aristot. auctoritate confirmatur. Hanc sententiam, saltem quoad distinctionem formalem, plane supponit Aristoteles tanquam per se notam in disputatione illa, quam 1. Physicorum contra Parmenidem & Melissum cap. 2 tex. 13. & 15. instituit: ex hoc enim quasi principio, quod substantia, quantitas, & qualitas sint diuersa entia inter se, procedit ille ad eorum sententiam euertendam, vt late eo loco patet. Docet itẽ in eadem disputatione, & in ea, qua eodem libro Anaxagoram Ac. 4. tex. 33. impugnat, substantiam ex se non esse diuisibilem, sed ratione quantitatis, quod idem potiori ratione dicendum erit de qualitate, & cæteris, quæ dicuntur quanta. Ad hæc, vbicunque de prędicamentis distincte loquitur, non minus distinguit substantiam & qualitatem à quantitate, quam substantiam & quantitatem inter se. Denique non tam sæpe, quam facit lib. 13. Metaph. c. 6. alijsque in locis, inueheretur in Pythagoricos facientes quantitatem ipsam rerum substantiam, nisi compertissimum haberet, quantitatem esse entitatem diuersam ab entitate substantiæ, eademque ratione ab entitatibus aliarum rerum, quæ dicuntur quantæ.

Argumentorum pro hac sententia Argumenta, quæ pro huius sententiæ confirmatione se offerunt, hæc sunt: Primum, 1. quia quantitas, quatenus quantitas, in alias longe diuersas species diuiditur, quam substantia & qualitas, & quicquid aliud dicitur quantum.

Deinde, quia effecta formalia substantiæ, 2. quantitatis, qualitatis, & cæterorum, sunt plane diuersa inter se; esse, inquam, per se, esse quantum, esse quale, &c. tum etiam, quia si substantia per suam essentiam esset extensa, pari ratione per eandem esset qualis, & relata, nullaque omnino esset essentia, siue entitas accidentis, sed sola substantia esset formaliter ens: quare cum substantia distinguatur à qualitate, vt vnũ ens ab alio ente, quod omnes fatentur, atque adeo ipsi Nominales, non est, cur quantitas dicatur non distingui formaliter ac secundum essentiam à substantia & qualitate.

Item, quia lapis pedalis, & lignum pedale 3. dicuntur differre specie, quatenus substantiæ: itemque albedo pedalis, & nigredo pedalis, quatenus qualitates; nec tamen differunt specie, quatenus quanta; quod tamen dicendum esset, si eorum omnium esset eadem essentia.

Quantitatẽ esse per se sensibilem. Adde, quia substantia non est per se sensibi- 4. lis, sed per accidens, quantitas autem est per se sensibilis, idque multis sensibus; quam ob causam dicitur sensibile commune; qualitas vero complectitur omnia sensibilia propria, id est, quæ vno tantum sensu percipiuntur, quæ vtique vera non essent, si natura & essentia quantitatis eadem esset cum natura substantiæ & qualitatis. Tum etiam, quia substantiæ incorporeæ sunt simul in eodem loco cum corporeis, nec alias aliæ expellunt, vt corporeæ corporeas, propter naturalem repugnantiam plurium magnitudinum trinæ dimensionis in eodem spatio: si ergo pluribus substantiis non repugnat naturaliter simul esse in eodem loco, nisi quia plures huius-

A huiusmodi quantitates non possunt esse simul; efficitur, vt alia sit natura substantiæ, alia quantitatis.

5. Postremo, quia si quælibet res, quanta esset sua quantitas, vt dicunt oppositæ opinionis authores, cum in eodem loco sint multæ res quantæ, vt in eodem puteo est substantia aquæ, & eius humor, & frigus, & perspicuitas, & lumen à Sole productum, atque adeo omnia adæquate existant in eodem spatio, plane sequeretur, dari plures quantitates trinæ dimensionis in eodem loco: quod naturaliter fieri non potest; & ab Aristotele 4. Physic. omnino creditur impossibile. Mitto, quod nec materia & forma lapidis simul existere possunt, cum illorum sententia materia & forma sint suæ quantitates. Hoc enim, etsi illi ea ratione refellere conantur, quod nulla sit ratio, quare magnitudines duarum rerum, ex quibus vna essentia constituitur, sese mutuo expellant ex eodem loco: est tamen responsio friuola, & plane ad euadendum composita, & quæ naturali receptissimoque principio apertius repugnet, quam vt vel audienda sit. Neq; enim propterea impossibile censetur naturaliter plures magnitudines trinæ dimensionis simul esse in eodem loco, quia sint harum vel illarum rerum magnitudines, sed quia trinæ dimensionis magnitudines. Eodem modo refellenda est eorum responsio, seu potius euasio, cum dicunt, magnitudines qualitatum corporalium, quas volunt distingui realiter à magnitudine substantiæ, posse plures simul esse: quia qualitates ipsæ simul sunt cum substantia; potius enim concludere deberent, in quauis re naturali vnam tantum esse magnitudinem trinæ dimensionis, quam vocamus corpus, siue molem, ne plures simul admittere cogerentur. Atque hæc sunt argumenta, ex quibus vt minimum formalis distinctio colligitur.

Nominaliũ responsio refutatur.

6. Adiungi autem solet ex mysterio sacræ Eucharistiæ vnum aliud, quod præcipuum est, & realem distinctionem planius ostendit. Vt enim incarnatio diuini verbi certam nobis attulit cognitionem distinctionis suppositi à natura in prædicamento substantiæ, quam nemo Philosophorum præsenserat: ita sacra Eucharistia eum, qui proteruus non sit, plane conuincit, vt fateatur realem; &, quæ ex ea sequitur, formalem distinctionẽ quantitatis à substantia, imo, etiam à qualitatibus: quam veteres, etsi pene omnes nouerant, non tamen ita aperte intelligebant. Argumentum huiusmodi est: in sacra Eucharistia non manet substantia panis, & tamen manet eius quantitas sustinens ac vniens qualitates distinctas realiter, vt candorem, saporem, & similes: igitur non tantum à substantia panis, sed etiam à qualitatibus distinguitur quantitas realiter, &, quod consequens est, formaliter: consequentia perspicua est; antecedens hinc patebit. Quod enim in sacra Eucharistia non maneat substantia, fides in Concilio Lateranensi, quod sub Innocentio III. habitum refertur in capit. firmiter. de sum. Tri. & fid. cathol. certissime docet: quod autem maneat eius quantitas, non tantũ sensibus aperte cernere videmur, sed etiam ex eo

Incarnatio Verbi diuini certam nobis attulit cognitionem distinctionis suppositi à natura.

B facile probatur, quod alioqui qualitates illæ (quas quidem omnes fatentur distingui realiter, & inter se, & à substantia) essent dissolutæ, nec vlla superesset ratio, cur mota vna illarum mouerentur reliquæ: quandoquidem nõ potius candor est in sapore, quam in candore sapor, & ita res habet in cæteris: quo fit, vt ad illarum vnionem, quam ipsis sensibus aperte cernimus, necessario ibi sit dandum commu-

C ne aliquod subiectum omnium, quod omnes sustineat & vniat: quod certe aliud esse nequit, quam quantitas panis.

Quod si quis dicat, illas qualitates vniri virtute diuina sine quantitate panis, vt quidam volunt, facile refelletur: cernimus enim hostiam consecratam calefieri, humectari, & alia accidentia accipere ab agẽtibus naturalibus, quod plane arguit remãsisse ibi aliquid, quod vicem subiecti subeat; alioquin daretur actio

D sine passione, & causæ naturales agerent nullo supposito subiecto; ac proinde crearent, quo pacto accidentia creari possunt: quæ omnia sunt absurdissima. Quod si necessarium ibi est aliquid, quod vicem subiecti subeat, illud ipsum satis erit ad vniendas qualitates remanentes, nec opus erit confugere ad diuinam virtutem vnientem. Ita patet, quantitatem distingui nõ solum formaliter, sed etiam realiter à rebus quantis, si non ab omnibus,

E saltem à quamplurimis.

Responsio quorundam refellitur.

Solutio argumentorum, quibus vtuntur Nominales.

SECTIO III.

Ad primum igitur argumentum aduersæ partis facilima est responsio ex prædicamentorum cap. de substantia: quo loco dictum est, nihil obstare, quo minus maxime

F proprium sit substantiæ, suscipere posse contraria: etsi magnitudo ponatur immediatum subiectum multorum contrariorum. Neque enim est subiectum, quod suapte natura vel recipiat illa, vel sustineat (quo pacto eo loco intelligendum est subiectum contrariorum capax) sed cuius interuentu illa recipiuntur ac sustinentur à substantia.

Vltimũ substantiæ attributum explicatur.

Ad

Ad secundum, negandum est solam entitatem, siue essentiam rerum quantarum satis esse ad rationem effectorum quantitatis. Patet enim ex dictis, multa in reb⁹ cerni, de quibus negata distinctione quantitatis à rebus quantis, ratio reddi non potest.

Tertij argumenti solutio reijcitur.

Ad tertium sunt qui dicant, substantiam corpoream habere quandam extensionem partium priorem ipsa quantitate, & cuius interuentu recipiat partes quantitatis. Sed hæc responsio nullo modo est admittenda: tum, quia huiusmodi extensio, si daretur, esset vera quantitas: tum etiam, quia non dissoluit propositum argumentum, si fiat contra eiusmodi extensionem, æque enim pugnat contra illam atque contra quantitatem.

Secunda solutio.

Alii (*vt sunt Capr. in 2. d. 18. q. vnica. Sonci. 5. Metaph. q. 19. Ferr. 1. Phys. q. 3. & alij.*) dicunt substantiam corpoream ea tantum ratione habere partes integrantes actu, & esse actu totum integrum, quatenus habet quantitatem: proinde eatenus solum totam substantiam esse præsentem toti quantitati, & partes partibus; quatenus est affecta quantitate, quemadmodum ea solum ratione tota est præsens toti albedini, & partes partibus, quatenus est affecta albedine, quatenus autem naturæ ac intelligendi ordine præcedit quantitatem (neque enim putant posse præcedere tempore etiam per diuinam potentiam) neque actu esse totum integrum, neque habere actu partes integrantes, sed potentia duntaxat. Quare non recte colligi substantiam corpoream esse per se ipsam, ac essentialiter quantam.

Refellitur. 1.

Verum, neque huiusmodi responsio placet. Primum, quia substantia ligni bipedalis præcedens naturæ ordine quantitatem, est realiter illa eadem, quæ per quantitatem susceptam est bipedalis, vt constat, non est autem realiter idem, quod hæc vel illa ipsius pars pedalis; quia totum lignum non est realiter suum diuiduum, nec item id quod est realiter vna pars pedalis, est realiter altera pars pedalis, vt vna dimidietas ligni, altera eiusdem dimidietas, igitur in substantia ligni, quatenus præcedit naturæ ordine quantitatem, datur aliquid quod sit realiter hæc pars pedalis, & aliquid aliud, quod sit realiter illa pars pedalis, quorum neutrum sit tota substantia ligni, ac proinde substantia corporea, prius natura quam sit quanta, habet actu partes integrantes.

Deinde, quia si Deus conseruaret substantiam eiusdem ligni absque quantitate (quod re vera fieri posse non est dubitandum) iam petam, num substantia illa sine quantitate habeat partes, quarum altera fuerit hæc pedalis A pars: altera vero illa? non potius substantia ligni cœperit per separationem quantitatis esse realiter id ipsum, quo fuit vnaquæque pars pedalis per se, an vero per eiusmodi separationem desierit substantia vtriusque partis, & remanserit substantia totius sine substantia partium? Atqui fieri non potest, vt manserit substantia totius, perempta partium substantia, neque etiam quisquam dicet substantiam totius per separationem quantitatis cœpisse B esse idem realiter, quod hæc pars pedalis per se, & quod illa per se, quandoquidem per separationem quantitatis nulla mutatio facta est in substantia ipsa, ergo necessario dicendum est, in substantia ligni, & in alia qualibet corporea sine quantitate conseruata, dari adhuc actu plures partes integrantes totam substantiam.

Postremo, quia si substantia prius naturæ esset quam quanta, hoc est, ex sese nullas haberet C partes integrantes, iam tota acciperet totam quantitatem, & tota quamlibet partem: quemadmodum anima rationis particeps, quia nullas ex se habet partes, tota informat totam materiam, & tota quamlibet partem. Nec satisfaciunt, qui dicunt, substantiam corpoream, etsi ex se non habet partes integrantes actu, tamen habere illas potentia, & tum illas habere actu, cum est quanta, hoc enim verum est, quoad earum quantitatem, D non quoad earum substantiam, alioquin quantitas daret esse substantiæ, quod fieri nequit. Quapropter, etsi ratione solius quantitatis inhærentis tota substantia sit præsens toti quantitati loci, quæ extrinseca est, & partes item substantiæ partibus loci, tamen prius natura quam eius quantitas inhærens locum repleat (accidit enim etiam ipsi quantitati replere locum) tota substantia est præsens, siue adæquate coniuncta toti quantitati inhærenE ti, & partes partibus, quo fit, vt non dissoluatur argumentum.

Vera argumenti solutio.

Placet igitur magis responsio eorum, qui (*in ijs est Paulus Venetus cap. 12. suæ Metaph. & alii plerique*) dicunt substantiam corpoream prius natura quam sit quanta, habere partes integrantes eiusdem rationis; non tamen partes extensionis; seu (vt illi dicunt) habere partem & partem, non tamen partem extra partem.

Quomodo substantia ex se habeat partes integrantes.

F Quod vt planius intelligas, aduerte: quemadmodum gradus qualitatum nullum habent ordinem in subiecto, in quo sunt (neque enim habent ordinem extensionis, cum omnes sint simul in eadem parte, neque etiam perfectionis, vt alius sit perfectior alio, aut alius informet alium, cum omnes æque perfecti sint, & immediate informent quamli-

bet partem subiecti, vt alibi ostendemus) sed ea solum ratione possunt habere ordinem, quatenus alius post alium acquiritur, aut amittitur: ita partes integrantes substantiarum corporearum, & eorum accidentium, quæ sunt per accidens extensa in subiectis, nullum habere ordinem ex se, & quatenus natura præcedunt quantitatem, sed per eam habere ordinem in toto, quod nihil est aliud, quam vnam esse extra aliam. Atque hæ partes sunt, de quibus loquuntur Philosophi, cum dicunt plures esse partes materiæ in palmo plumbi, quam æris, & plus caloris in candenti ferro, quam in flamma æqualis extensionis. Ad argumentum igitur facile respondetur negatione consequentiæ, habent enim substantiæ corporeæ per seipsas ac intrinsecas partes integrantes, sed quia eiusmodi partes non sunt aliæ extra alias, nisi ratione adiunctæ quantitatis, ideo tales substantiæ non sunt ex se quantæ.

Ad quartum vt nonnulli respondeant.

Ad quartum alii aliter respondent: Sunt in primis qui negent posse substantiam corpoream conseruari sine quantitate: tum quia credunt nulla potestate fieri posse, vt conseruetur subiectum sine proprietate, & addunt quantitatem continuam corpoream esse proprietatem substantiæ corporeæ, tum etiam quia si substantia conseruaretur sine quantitate, manebit, inquiunt, quanta sine quantitate, quod non minus impossibile est, quam si maneat alba sine albedine, imo, etiam manebit, & non manebit. Ita Soncinas 5 Met. q. 22. Priorem vero consequentiam ex eo probant, quia illa substantia corporea adhuc manebit extensa, vt si Deus auferat quantitatem ab aqua maris, adhuc substantia maris manebit in eodem situ, atque adeo ita erit extensa, vt antea (neque enim confluet ad punctũ, cum nihil expers magnitudinis moueri possit, vt Philosophi cum Aristotele 6. lib. Physic. capite quarto, textu trigesimosecundo, & sequentibus dicunt) quo fit, vt maneat quanta sine quantitate. Posteriorem vero ea ratione probant, quia necesse erit vt substantia illa maneat diuisa secundum omnem designationem possibilem, ac proinde maneat & non maneat. Manebit enim, quia id supponitur, non manebit autem, quia per huiusmodi diuisionem prorsus euanescet. Nam, si quæ particula substantiæ sublata quantitate permanserit indiuisa, non erunt ab illa sublatæ superficies internæ, quæ particulas illius copulabant, ac proinde nec quantitas, quod repugnat hypothesi.

Improbatur solutio tradita.

Verum hæc sententia non placet, quia nec putamus proprietates esse inseparabiles omnino à subiectis, si sint res positiuę, vt hoc ipso

A libro, capite quinto, quæstione prima, sect. 5. diximus nec necesse est, vt substantia conseruata sine quantitate quam habeat, maneat quanta, & non quanta, aut maneat, & non maneat. Sublata enim quantitate ab aqua maris, non erit in primis necesse, vt substantia aquæ maneat in eodem situ; quandoquidem manebunt partes aquæ sine extensione, ac proinde sine ordine non solum ad locum,

Substantia absq; quantitate quomodo mansura in loco Non esse euanendam.

B sine quo non datur situs, sed etiam ad totum, in quo consistit natura quantitatis continuæ permanentis. Si ergo nec locum occupabunt partes aquæ, efficitur, vt nec etiam moueri possint, siue confluere ad punctum: non erit etiam necesse, vt substantia aquæ euanescat, quia non erit necesse, vt partes maneant diuisæ subtractione superficierum copulantium partes, siquidem partes substantiæ non copulantur terminis communibus quantitatis, nisi forsitan quatenus sunt quantæ, de qua re in-

C ferius agendum.

Alia solutio.

Alii (Scotus in Prædica. capite de quantitate, quæstione secunda & plerique alii) admittunt posse substantiam ligni conseruari sine quantitate, nec interim mutari, siue poni in puncto. Cum autem quæritur num partes eius sublata quantitate distent inter sese, necne? concedunt distare adhuc, & habere eundem situm, quem ante habebant, non tamen

D per quantitatem quæ sublata est, sed virtute diuina supplente in ea re vicem quantitatis, quemadmodum dicunt copulatas esse adhuc partes substantiæ supplente Deo vicem terminorum communium, quibus antea copulabantur, concedunt tamen fore hoc pacto, vt substantia ligni non repleat locum, sed patiatur secum aliam substantiam quantam in eodem spacio. Cum autem eis obiicitur, extendere ac vnire partes substantiæ, esse effecta formalia quantitatis; Deum autem non

E posse supplere vicem causarum formalium, vt exempli causa vicem albedinis in dealbando, respondent hæc non esse tam formalia effecta quantitatis, quam est albedinis dealbare, sed esse effecta formalia naturalia, & quodammodo extrinseca, quæ a Deo supernaturali virtute sine quantitate præstari possunt.

Improbatur.

Sed neq; huiusmodi responsio placet. Primum, quia si substantia illa adhuc est formaliter extensa, vere habet quantitatem, cum

F quantitas sit ipsa extensio, vt supra dictum est: si vero iam non est formaliter extensa, nullus relinquitur modus, quo sit extensa, nisi potentia, quod non est esse vere extensum. Deinde, quia effecta formalia non sunt distinguẽda in naturalia, & supernaturalia respectu causarum formalium, omnia enim sunt naturalia re-

Nullam causam formalem vt talē, ne externam quidem à Deo suppleri posse.

lia respectu illarum; quanquam respectu efficientium eo pacto distingui possint. Tertio, quia nul a causa formalis, quatenus formalis potest suppleri à Deo, etiamsi sit extrinsecus adiacens, vt locus (neque enim potest Deus supplere vicem loci in locando, hoc est, per se ipsum præstare vt res sit locata sine loco.) Postremo, quia lubrice loquuntur. Cum enim dicunt effecta illa formalia esse quodam modo extrinseca, videntur significare ea esse simpliciter intrinseca, quod tamē admittere formidant.

Quarti argumenti germana solutio.

Dicendum est igitur, si Deus auferat quantitatem à ligno, eiusq; substantiam conseruet (quod fieri posse concedimus) fore, vt partes eius non distent loco, sublata enim quantitate, necessario tolletur ordo partium in toto, ac proinde ordo partium in loco, qui est illo posterior, quare non distabunt loco partes. *Idem concedunt Henricus Gandauensis quodlib. 7. Caiet. 1. p. q. 52. art. 1. Argent. in 3. d. 5 q. 1 art. 1. Ioannes Maior. in 4. d. 12. q. 2. & complures alij.* Cū autem obiicitur, ergo concedendum erit, esse mutatas loco, neganda erit consequentia, nō enim ea ratione desinent distare loco, quia futurum sit, vt omnes confluant, seu moueantur vere aliquo motu ad punctū; sed quia desinent esse quantę, ac proinde coextensæ loco. Itaque si Deus auferat quantitatem à ligno eiusque substantiam conseruet, ne continuo esse desinat; vno è duobus modis manere poterit substantia ligni. Altero, in aliquo puncto eiusdem spatii, aut alterius, in eo videlicet quem Deus elegerit, vt enim solus Deus nudam ligni substantiam conseruaturus est, ita solus ipse designabit punctum in quo illam conseruet. Altero, in toto eodem spatio, aut in alio diuerso, si maluerit: ita tamē, vt iam substantia non sit tota in toto spatio, & partes singulæ in singulis partibus spatii (isto enim modo adhuc esset extensa formaliter, quod sine quantitate fieri nequit) sed ita, vt tota sit in toto, & tota in qualibet parte. Hoc enim non esse impossibile ex eo patet, quia simile miraculum credimus fieri in corpore Christi, quod, etsi est substantia suapte natura subiecta loco; tamen, quia ita est in tota hostia sacra, vt non sit subiectum eius quantitatis: totum ibi est in tota, & totum in qualibet eius particula. Vtrouis autem modo conseruetur ligni substantia, non id fiet per verum eius motum, aut partium; sed per hoc solum, quod primum non esse quantitatis in illo subiecto; erit primum esse totius substantiæ ligni, & omnium eius partium in puncto, aut certe in toto spatio, & in singulis partibus illius nullo facto transitu per medium, sed per hoc solum, quod virtute diuina ponatur tota substantia

Substantiam ablata quātitate vno è duobus modis manere posse.

Miraculum corporis Christi existentis in Eucharistia.

A in puncto aliquo, aut tota in toto aliquo spatio, & in omnibus eius partibus. (Vide *Caiet. 1. p. quæst. 52. art. 1. Cap. in 2. distinct. 2. q 1. Ferra. 3. cont. Gent. cap. 68. & alios.*

Num possit à Deo conseruari substantia extra omne punctū & spatium.

Quod si quis quærat, num possit ea substantia conseruari extra omne punctum & spatium, eo modo, quo plerique volunt, posse creari ac conseruari angelum aut animam rationalem sine vllo ordine ad locum siue indiuisibilem, siue diuisibilem: Responden-
B dum est, etsi substantiæ immateriales propter earum independentiam à rebus ac spatiis materialibus hoc modo creari ac conseruari possent (quod tamen minus probabile est, vt inferius ostendemus) tamen substantiam, quæ suapte natura est capax loci naturalis & circumscriptiui, nullo modo vel creari, vel conseruari posse, nisi in loco, spatiove aut aliquo eius puncto, quod tunc fiet apertius, cum idem de immaterialibus substantiis dicen-
C dum esse monstrabimus.

Quidnam sit vnitas numeralis.

QVÆSTIO III.

De quo genere vnitatis numeralis, & de quo numero hic disseratur.

D

SECTIO I.

Ordo explicandorum.

Constituta generali ratione quantitatis, sequitur vt disquiramus, sintne veræ quantitatis species, eæ omnes quas Aristoteles hoc loco refert, an etiam quæ in libro Prædicamentorum enumerantur, & num aliæ in veris speciebus habendæ: & quoniam discreta quantitas, vt à Mathematicis tracta-
E ri solet, est abstractior continua, & numerus habetur prima huius generis species, videndum est primū quidnam sit numeralis vnitas cuius multiplicatione numerus efficitur, & qua ratione à transcendente distinguatur.

Quid sit vnitas transcendens.

Vnitas transcendens, vt ex iis quæ ad 4. lib. *cap. 3. quæst 5. sect. 5.* diximus, licet intelligere: nihil est aliud quam indiuisio, quæ sequitur conceptum obiectiuum entitatis cu-
F iusuis rei siue communis, vt hominis siue singularis, vt Socratis siue completæ, vt compositi naturalis, siue incompletæ, vt formæ substantialis, aut materiæ.

Vnitas numeralis duplex.

Vnitas numeralis duplex est. Altera sequitur quamlibet naturam singularem, aut etiam communem, quatenus à particularibus abstracta est, aut etiam quatenus contractionem sui antecedit, cuiusmodi est vnitas huius

huius angeli, huius hominis, huius albedinis, & huius etiam naturæ genericæ aut specificæ, atque hæc vnitas numeralis opponitur vnitati formali, quæ sequitur quamlibet naturam communem absolute sumptam, vt hominis, aut animalis; & ratione huius numeralis vnitatis quælibet duo indiuidua, & naturæ etiam communes, vt communes sunt, dicuntur differre numero. Altera sequitur naturam singularem non quamlibet, sed quantitatis continuæ, vt huius, aut illius magnitudinis, quo pacto solæ quantitatis continuæ singulares dicuntur differre numero, & ratione earum quæcunque indiuidua illis affecta aut in illis inhærentia.

In quo conueniant inter se prædictæ vnitates, & differant à formali.

In eo autem conueniunt inter se, ac differunt à formali vnitate hæc duo genera numeralium vnitatum, quod quicquid numeratur in rebus ratione tantum earum numeratur. Naturæ enim communes quæ formalibus vnitatibus affectæ sunt, non conficiunt numerum, nisi ratione earum vnitatum, quæ illis conueniunt: quatenus à suis singularibus abstractę sunt, & quasi præcisæ, aut quatenus sui contractionem, diuisionemque præcedunt, quæ vnitates nō formales, sed numerales dici debent, quia non sequuntur naturas communes, vt communicabiles sunt, sed vt singulariter ac separatim acceptæ.

Vt à se inuicem diuersæ sint.

Differunt autem à se inuicem in eo, quod prior dicitur conficere numerum transcendentem, qui per omnia rerū genera vagatur: posterior autem eum, qui proprie ad hoc prædicamentum spectat, & qui primus numeri nomen obtinuit. Nam, qui primi philosophati sunt, nominaque rebus philosophicis imposuerunt, cum non alias res nossent, nisi sensibus subiectas, ac magnitudine præditas, earum tantum vnitatibus vnitatis nomen indiderunt, iisq; ad numerum conficiendum vsi sunt. Ac de hoc solo genere vnitatis numeralis nobis sermo futurus est hoc loco; quemadmodum & de eo tantum numero, qui eius multiplicatione conficitur.

Sententia quorundam de vnitate naturali.

SECTIO II.

Vnitatem positiuam ex quorundam sententia dici relationem mensuræ.

MVlti sunt, qui existiment, quamlibet quantitatem cōtinuam singularem habere duplicem vnitatem; vnam, negatiuam; quæ in diuisione consistit, & in transcendentibus numeratur: alteram, positiuam, quæ nō est ex transcendentibus, & numerum conficit huius Prædicamenti proprium. Quid autem sit positiuum illud, in quo ratio huiusmodi vnitati formaliter posita est, non satis inter eos conuenit.

A Quidam Diui Thomæ sectatores adducti quibusdam eius verbis non recte intellectis, dicunt esse relationem mensuræ, eo quod natura vnitatis numeralis in hoc cōsistat, quod sit mensura numeri. Sed hi non videntur legisse D. Thom. lect. 8. huius lib. nec 10. lib. lect. 2. quibus in locis aperte ait mensuræ rationem non pertinere ad naturam vnitatis, sed esse eius proprietatem.

Ex Ægidii sententia est idem cum quantitate continua.

Ægidius Romanus 1. *sent. dist. 24. q. 2. ad secundum quæsitum: & alii apud Her. in 1. d. 24. quæst. 1. art. 1. & apud Arg. in 1. d. 24. 1. ar. 1 Capr. in 1 d. 24. q. vnica.* aiunt, vnitatem numeralem esse idem re cum quantitate cōtinua, sed differre ratione ab illa, vt actionem à passione. Diuersitatem autem rationum in eo positā esse existimant, vt eadem quantitas, quatenus extendit partes substantię, dicatur quantitas cōtinua: quatenus vero eam perficit in se nulla habita ratione partium, dicatur vnitas numeralis. Verum, hæc distinctio nulla est, quia quantitas continua non aliter perficit substantiam, quam extendendo eius partes.

A Capreolo dicitur entitas quædam incompleta consequens quantitatem continuam singularem.

Capreolus ait vnitatem numeralem esse entitatem quandam positiuam incompletā, quæ consequitur quantitatem cōtinuam singularem, & quasi ex ea nascitur, atq; hanc entitatem dicit esse principium numeri, quemadmodum punctus est principium magnitudinis. Sed cum opinio hæc neque vllam rationem reddat, nec reddere posse videatur, cur huiusmodi entitas quā fingit, sequatur quantitates continuas singulares, non autem substantias singulares, aut qualitates, aut alia accidentia singularia, merito ab aliis D. Thom. sectatoribus reiicitur.

Has sententias non esse consentaneas Arist. doctrinæ.

Plane autem contra has opiniones & quasuis alias, quæ dicant rationem vnitatis numeralis esse positiuā, pugnat Arist. sententia hoc ipso lib. cap. 6. text. 11. vbi disserens de omnibus generibus vnius, sic ait: *Vniuersalia autem quacunq; diuisionem non habent, ea ratione, qua non habent, vnum dicuntur,* & planius 10. lib. cap. 1 *text. 1. & 2.* vbi enumeratis omnibus modis vnitatis, & apertissime facta mentione vnius numeralis, ita includit: *Quapropter esse vnum est indiuisibile esse.*

Quid senserit D. Thomas in hac quæstione, quidq; re vera sentiendum sit.

SECTIO III.

D. Thomam nunquam sensisse vnitatem numeralem addere aliquid positiuum quantitati.

NEc vero D. Thomas in ea vnquam videtur fuisse sententia, vt putauerit vnitatem numeralem addere aliquid positiuum quantitati cōtinuæ numerali, vt quidam existimant, cum in omnibus locis nunc adductis dicat cum Arist. rationē vnitatis etiam numeralis

ralis esse indiuisionem. Quod autem alias docet, vnum numerale addere aliquid positiuũ supra res, non sic intelligendum est, quasi existimet addere illud quantitatibus continuis, sed substantiis singularibus, quæ hoc vnitatis genere numerantur, vt Socrati, aut huic lapidi. Nam, cum Socrates non dicatur vna numero substantia vnitate pertinẽte ad hoc prędicamentum, nisi propter indiuisionem magnitudinis, qua affectus est: necessario efficitur, vt eiusmodi vnitas addat Socrati ipsam magnitudinem, quam supponit, & cuius est indiuisio: eodemq; modo res habet in cęteris. Quod perspicue intelliges ex commentariis in superiorem librum, vbi *lect.* 2 sic ait: *Vnum vero, quod est principium numeri, addit supra substantiam rationem mensuræ, quæ est propria passio quantitatis, & primo inuenitur in vnitate, & dicitur* (tale vnum scilicet) *per priuationem vel negationem, quæ est secundum quantitatem continuam.* Ex quibus verbis duo habes: alterum, non dixisse D. Thom. vnum numerale addere aliquid quantitati continuæ, sed substantiæ: alterum, aperte docuisse, rationem vnius numeralis consistere in indiuisione quantitatis continuæ, ac proinde addere substantiæ, non solum rationem mensuræ, quæ est proprietas quædam primo cõueniens vnitati, sed etiam ipsam quantitatem continuam, in cuius indiuisione eius oratio consistit.

Veræ dubitationis explicatio. Dicendum igitur, hoc interesse inter vnitatem transcendentem & numeralem posterioris generis, siue huius prædicamenti propriam, quod transcendens sequitur entia omnia, sub quocunq; obiectiuo conceptu illa concipiantur: at numeralis ea, de qua disserimus, solas quantitates continuas singulares, alioqui vtraq; est negatiua, cum in indiuisione formaliter consistat, & quemadmodum alterum genus numeralium continetur sub transcẽdente, ita & hoc, de quo disputamus.

Vnitatis trãscendentis diuisio. Itaq; transcendens vnitas diuidi potest in vnitatem formalem & numeralem in genere, numeralis autem in genere, in numeralẽ naturarum communium, quæ abstractionis & præcisionis appellari potest, & in numeralem singularium, quę rursus diuiditur in numeralem singularium quantitatum, quæ prædicamentalis dicitur, id est, huius prædicamenti propria, & in numeralem aliarum rerum singularium: quæ quia & in aliis prædicamentis, & extra prædicamenta, hoc est, in Deo cernitur, transcendentis nomen retinet.

Vtrum numerus sit vera quantitatis species.

QVÆSTIO IV.

De quo numero disserendum hoc loco.

SECTIO I.

Duplicem esse numerum, alterum trãscendentem, alterum verò cõtinuarum proprium. QVemadmodum vnitas in transcendentem, & numeralem diuisa est, ita & numerus in transcendentem, & in eum qui peculiari ratione numerus dicitur, diuidi potest. Nam, etsi ex solis ac omnibus vnitatibus numeralibus numerus aliquis conficiatur: tamen, quia vnitates naturales, quib. continuæ quantitates numerãtur, peculiari ratione numeralium sibi nomen veudicant: numerus etiam, qui earum multiplicatione conficitur, numeri vocabulum velut proprium iure suo poscit, definiriq; potest multitudo finita continuarum quantitatum.

Definitio numeri de quo est quæst. De hoc numero, quasi de eo, qui vulgo ac simpliciter dicitur numerus, loquitur Arist. 3. Phys. c. 6. & 7. tex. 64. cum ait: *Numerum effici diuisione quantitatis continuæ.* Secundo item libro de Anima, c. 6. cum scribit numerum esse sensibile commune, de eodem quoque videtur intelligi, id quod dici solet, numerum esse subiectum Arithmet. quanquam multi sunt, qui dicant Arithmeticum agere de omnibus omnino numeris, quod tamen Arist. doctrina 3. *Met. c.* 1. *tex.* 7. & 8. *deinceps* videtur respuere. Sæpe enim Arist. ait, *quantitates,* de quibus agunt Mathematic. *non esse separatas re ipsa à rebus naturalibus, sed consideratione sola,* quicquid tamen de eo numero, de quo agunt Mathematici, dicendum sit: nos de hoc solo in hoc capite disputabimus.

Subiectum Arithmetica quodnam sit.

Non videri numerum esse veram quantitatis speciem.

SECTIO II.

Pars negatiua duobus argumentis probatur. QVod igitur numerus non sit vera quantitatis species, duobus argumentis videtur ostendi: vno, quod non sit ens reale: altero, quod non sit vnum quid per se, circumscripta omni operatione intellectus.

Nõ esse ens reale. Quod non sit ens reale hunc in modũ probatur: Numerus, qua ratione est numerus, constat ex vnitatibus, vt perspicuum est, & ab omnibus concessum, omnis autem vnitas est quædã indiuisio, vt ostensum est, & omnis indiuisio est negatio, seu priuatio, igitur omnis numerus constat negationibus, negationes autem sunt non entia, igitur omnis numerus constat ex non entibus: quo fit, vt ens reale dici non possit. Quod si dicas numerum non constare ex ipsis vnitatibus, sed ex quantitatibus continuis singularibus, quibus accidũt

vnitates, primum quidem pugnabit cum cõmuni Philosophorum sensu, omnes enim dicunt, partes numerorum esse vnitates. Deinde incides in id, quod cupis effugere, cogeris enim concedere, numerum non esse vere vnum ens, sed multa entia, vt mox patebit. Præterea, partes numeri habent ordinem inter se, vt Arist. in Prædicamentis capite de quantitate docet (quod de vnitatibus intelligendum esse eo loco diximus) & vltima vnitas addita priori aut prioribus, complet speciem numeri, & efficit ipsum vnum quid, vt idem docet 8. huius operis lib. cap. 3. tex. 10 & capit. 6. tex. 15. eisdemq; locis D. Tho. at in rebus circumscripta omni apprehensione intellectus non datur ordo inter vnitates, nec datur certa aliqua vnitas, quæ vltima & quasi forma, alterius, aut aliarum dici possit, igitur non datur numerus sine apprehensione intellectus, quo fit, vt non sit ens reale.

Non dari ordinem inter vnitates extra intellectum.

Numerum non esse ens per se ostenditur.

Quod vero non sit ens per se, multis rationibus ostenditur. Prima est: Ex duobus nunquam fit vnum per se, nisi illa inter sese vniãtur vnitate continuitatis, vel intensionis, aut alterum sit forma alterius, at vnitates, ex quibus constat numerus, neque vniuntur inter sese in aliquid vnum continuum, vel intensiuus, neque vna est forma aliarum. Prior sumptio ex eo patet, quia nulla alia succurrit vnionis ratio in vnitatem veræ alicuius essentiæ. Nam, vnio solius ordinis, qualis est in exercitu aut domo, aut naui, non satis est ad efficiendum totum, quod vere sit vnius essentiæ. Quanquam ne hoc quidem vnionis genus habent vnitates inter sese, nisi vt ab intellectu apprehenduntur & numerantur, id enim ferendum non est quod quidam dicunt vnitates extra intellectum habere quidem per se ordinem prioris & posterioris, verum à nobis eiusmodi ordinem non percipi. Qui enim id fieri possit, cum omnes sint eiusdem rationis?

At dices, vt ex duobus entibus fiat aliquid per se vnum, præsertim ex incompletis, cuiusmodi forsitan vnitates esse contendes, non opus esse vt ea vniantur inter sese, aut alterũ sit forma alterius, sed satis fore, si ambo vniantur in natura totius. Verum qui hoc pacto responderit, nihil aliud dicet, quam si apertius ita loqueretur, vt ex duobus entibus fiat vna essentia, sat esse, si ea vniantur in eiusmodi essẽtia quo quid magis puerile videri possit. Hoc enim ipsum est, quod quærimus: Qui fieri possit, vt ex pluribus rebus fiat aliqua essentia vere vna, quo fit, vt ratio aliqua ex vnione ipsarum partium inter sese reddenda sit, quo nec satisfaciat quæstioni, qui ad ipsam vnitatem totius essentiæ, de qua est cõtrouersia, confugerit. Non ita sane Arist. qui 8. lib. cap. 6. tex. 5. cum proposuisset eam quæstionem: Cur ex partibus quidditatis rei, quæ definitioni respondent, vna fieret essentia: nõ satis esse putauit, si diceret, quia vniuntur in vnitate eius essentiæ, cuius re essent partes: id enim ridiculum esse vidit, & apertam principii petitionem (vt vocatur) sed ex vnione ipsarum partium inter sese hanc causam reddidit: *Quia altera*, inquit, *pars vnitur alteri, vt forma materiæ.*

Effugium primæ rationis.

Refellitur.

Cur ex partibus quidditatis fiat vnum per se

Secũda ratio est, quia quod est multa simpliciter, non est vnum simpliciter, ac proinde neq; vnum ens per se, vniusve essentiæ, at numerus est multa simpliciter. Propositio apertá est, quia vnum & multa simpliciter accipiuntur, opponuntur inter sese: vnde fit, vt de eadem re dici non possint. Neq; est quod obiicias, materiam & formam esse multa simpliciter, vt patet: & tamen esse vnum simpliciter, ipsum nimirum compositum, falsa est enim posterior enunciatio. Neq; enim dicendum est, materiam & formam esse ipsum compositum, sed constituere compositum, vt ad lib. septimum patebit, cum de toto & partib. disputatio instituetur. Assumptio primum quidem ex se patet, quis enim neget, duos homines numero, vt sunt duo numero, esse multa simpliciter? Deinde perspicua est apud Arist. 3. Physicorum capite septimo, textu sexagesimooctauo, vbi ait numerum esse vna plura, quantave quædam, & ex decimo libro huius operis, capite nono textu vigesimo, vbi affirmat numerum esse multa vna, dixerat autem paulo ante vnum & multa se habere, vt album & alba, igitur cum alba sint multa simpliciter efficitur, vt Aristotelis sententia numerus sit multa simpliciter, quod idem sensisse illum ex dicendis etiam patebit.

Ratio Aristotelica.

Materia & forma non sunt compositũ, sed ipsum constituunt.

Tertia ratio est, quia multitudo transcendens prædicatur de numero huius prædicamẽti suo modo essentiali prædicatione: multitudo autem transcendens non est vnum per se. Prior sumptio ex eo probatur, quia vt vnitas transcendens se habet ad vnitatem numeralem, ita multitudo transcendens ad numerum, at vnitas transcendens suo modo prædicatur essentiali prædicatione de vnitate numerali, cum eum sub se comprehendat, vt superius quæstione tertia, sect. 3. ostendimus. Confirmatur eadem sumptio ex Aristotelis decimo libro Metaphysicorum, capite nono textu vigesimoprimo, vbi ait: *multitudinem esse, vt numeri genus*, & addit: *Est enim numerus multitudo mensurabilis vno.* Quo loco nomine multitudinis intelligis transcendentem, vt Diuus Thomas le. 8. & pleriq; alii interpretes exponunt. Posterior sumptio magis perspicua

Multitudinem transcendentem prædicari de numero probatur.

spicua est, quam vt probatione indigeat, probari tamen ex eo potest, A quia sola multitudo transcendens est, quæ formaliter efficit res multas simpliciter, nihil enim aliud id efficere potest, nisi forte entitates ipsæ rerũ, at hoc ea ratione dici non potest, quia vt nullum ens sua entitate formaliter est vnum, sed sua vnitate: sic nulla entia sunt multa suis entitatibus sed suis vnitatibus.

Cum ex vnitatibus substantiarum nõ fiat vnum per se, non fieri etiam ex vnitatibus quãtitatum.

Quarta ratio est, quia si ex vnitatibus, quæ B reperiuntur in tribus quantitatibus continuis constaret aliquid vnum per se, pari ratione constaret ex vnitatibus, quæ sunt in tribus angelis, at ex his non constat, vt fere dicunt, qui partem affirmatiuam huius quæstionis defendant. Prior antecedentis pars ex eo perspicua est, quia si vtræque sunt priuatiuæ, aut vtræque positiuæ, non est cur ex illis constet aliquid vnum per se, & ex his non constet, si vero illæ sunt priuatiuæ, hæ vero positiuæ, C atque adeo incompletæ entitates, reddenda esset causa: cur in angelis etiam non reperiantur eiusmodi vnitates, quæ tamẽ neutiquam videtur reddi posse. Quanquam nec si ea quidem reddatur, aliquid efficietur. Nisi enim ostendas eiusmodi positiuas entitates vere vniri inter sese ad vnam essentiam constituendam (vt supra diximus) nunquam propositũ conficies: quemadmodum nec continuo cõcludes D materiam & formam efficere compositum vnius essentiæ, si probes eas esse entitates positiuas & incompletas: nec tamen ostendas alteram certo modo vniri cum altera ad vnius essentiæ constitutionem: alioquin concluderes materiam Diui Petri, quæ Romæ est, & formam, quæ in cœlo, nunc efficere vnam essentiam. Vnde fit, vt superuacaneus videatur labor eorum, qui conantur ostẽdere vnitates naturales esse entia positiua & incompleta, vt concludant numerum esse veram quantitatis speciẽ, E dum enim non ostendunt, qua vnione illæ iungantur inter se ad vnius essentiæ constitutionem, nihil omnino efficiunt.

An plura indiuidua numeri sub eadem specie dari simul queant.

Quinta ratio est, quia si omnis multitudo quantitatum continuarum singulariumque (saltem earum quæ sunt eiusdem speciei infimæ, vt corporum, ac superficierum) esset per se vnum quid, nunquam aut simul dari possent in vniuerso (etiam diuina potestate plu- F res numeri siue eiusdem speciei, siue etiam diuersarum in eadem specie quantitatum continuarum, vt plures quaternarii corporũ naturalium, aut octonarius simul cum quaternario pertinentes ad hoc prædicamentum, quod est absurdissimum. Nam, quod id sequatur, ex eo patet, quia cum per diuisionem fiũt plura corpora, aut alia aliis alia ratione adiũguntur (quod continenter fit in rebus quæ gignuntur & intereunt hoc ipso nouus incipit esse numerus corporum: ex quo fit, vt cum semper vnicum sit indiuiduum corporũ, contradictionem omnino inuoluat, dari simul in rebus naturalibus plures numeros eiusdem speciei, seu diuersarum in corporibus naturalibus. Nec respondeas in vno eodemque numero posse contineri multos siue eiusdem seu diuersarum: vt in quaternario duos binarios, & in quinario binarium cum ternario. Nam, si numerus est vere vnum quid per se, non erunt in eo plures numeri, nisi potestate, quẽadmodum in magnitudine, quia est per se vnum quid non dantur actu multæ magnitudines, quanquam potestate non solum dantur plures, sed etiam infinitæ, vnde Aristotel. septimo libro huius operis, cap. 13. text. 49 sic ait: *Ex qua actu sunt duo nunquam actu sunt vnum, veluti duplum ex duobus dimidiis potestate constat actus enim separat.* Quod autem sit absurdissimum vnum tantum numerũ dari posse eiusdem speciei quantitatum in tota rerum vniuersitate ex eo perspicuum est, quia & docti indocti & multos esse asserunt, vt Philosophi quatuor integra elementa & octo cœlestes orbes stellatos. Qua eadem ratione Aristoteles extremo Physicorum libro, alium quaternarium esse in quatuor canibus, alium in quatuor ouibus, nec vulgo aliter quam sapientes hac de re loquitur, absurdusq; & ineptus iudicabitur, qui hunc loquendi morem improprium esse dixerit.

Ex pluribus numeris cõpletus non fieri vnum numerum.

Absurdissimum esse vnum tantum dari numerum quantitatum eiusdẽ speciei.

Mitto argumentum illud ex vnitate subiecti, quo plerique vtuntur dicentes fieri non posse, vt accidens sit vnum per se, cuius subiectum non sit per se vnũ. Nam, etsi hoc pronunciatum ab aduersæ partis auctoribus ea ratione negatur, quod natura accidentis discreti sit, vt plura pro subiecto deposcat: tamẽ quia hoc ipsum mens capere non omnino videtur, vt vnius accidentis non sit vnum subiectum, potius negandum est discretionem esse differentiam per se quantitatis, ac proinde esse ens per se vnum.

Quibus rationibus probetur numerum esse veram speciem quantitatis.

SECTIO III.

Argumenta partis affirmantis.

AT numerum esse veram quantitatis speciẽ hisce argumentis videtur ostẽdi. Primum quia ratio quantitatis quæcunque tradatur, vere ac proprie conuenit numero, nec tamen vt indiuiduo, aut vt generi summo quan-

quantitatum omnium particularium, quare vt veræ speciei quantitatis.

Deinde, quia si numerus vlla ratione non esset vera quantitatis species, ea maxime non esset, quia non esset aut ens reale, aut ens per se, vt volunt negatiuæ partis auctores, at vtrumq; falsum videtur.

Numerum esse ens reale vt probetur.

Nam, quod sit ens reale ex eo primum probatur, quia est subiectum scientiæ realis, nẽpe Arithmeticæ, reales enim scientiæ non nisi de subiecto reali differunt. Deinde, quia numeri, vt cætera entia Mathematica, existunt in rebus naturalibus, vt Arist. affirmat 6. huius operis; *c. 1. tex. 2.* quæ autem in rebus existentiam habent, non dubium est, quin realia sint entia. Tertio, quia numerus est sensibile commune vt docet Arist. 2. *de an. ca. 6. tex. 64.* & *3. lib. c. 1. text. 132.* & *133.* id autem, quod sub sensum externum cadere potest, ens haud dubie reale est.

Esse ens per se

Quod vero sit ens per se vniusve essentiæ, ex eo primum constare videtur, quia subiectum cuiusque scientiæ subalternantis debet esse ens per se, vt possit habere definitionem essentialem, per quam proprietates demonstrentur, at Arithmetica quæ agit de numero, scientia est subalternans, vt patet ex priori libr. de Posteriori resolutione, *cap. 10. tex. 30.* Deinde, quia numerus est quantus per se, vt ex hoc cap. perspicuum est, quicquid autem est quãtum per se, non dubium videtur, quin sit ens per se.

Confirmatur eadem pars auctoritate Aristotelis, & Platonis, & D. Thom.

His rationibus plane videtur accedere Aristotelis sententia, qui *in l. Prædic. ca. de quantitate & 5. Met. c. 13. t. x. 18. & c 14. tex. 19. & sæpe alias*, sic loquitur de numero, vt credere videatur esse veram quãtitatis speciem Platonem quoque in Sophista idem sibi persuasisse quis dubitat? Sic enim ait: *Si quid in ordine eorum, quæ sunt, ponendum est; id certe est vniuersum numerorum genus.* His adde sententiam veterum Scholasticorum pene omnium, atq; in primis D. Thomæ, cuius in diuina & humana Philosophia permagna est auctoritas, tam sæpe enim affirmat numerum esse speciem quantitatis, vt non aliud credere videatur, quam quod sit vera quantitatis species.

Vera propositæ quæstionis explicatio.

Sectio IV.

Scotus in primum lib. Sen. ad distinctionẽ 24. *q. vnic.* duas refert hac de re sententias. Vnam quæ asserit numerum & esse in rebus, & esse vnum quid per se: alteram quæ ait esse quidem numerum in rebus: cæterum non vt aliquid vnum per se, sed veluti aceruum lapidum, aut frumenti, quæ sententia in duas rursum (quod ille paulo post videtur innuere) diuiditur in eam, quæ ipsam vnitatum multitudinem in rebus existentem formaliter numerum vocat, etsi à nullo intellectu numerante concipiatur, & in eam, quæ non audet eiusmodi multitudinem formaliter appellare numerum, nisi cum numeratur & apprehẽditur ab intellectu quasi vnum quid: hæc enim potestas data est intellectui, vt quæ in rebus sunt multa simpliciter, possit apprehensione sua in vnum cogere, & contra, quæ in rebus sunt vnum, in multa diducere. Sed tamen, quia discrimẽ, quod inter auctores huius posterioris opinionis cernitur, non magni momenti est, & ad verba potius, quam ad rem videtur spectare: eorum in hac re controuersia prætermissa, duas tantum in hac quæstione opiniones agnoscamus.

Priorem sententiam videtur amplecti Auicenna 3. suæ Metaphy. & Diuus Thomas 1. parte summæ Theologiæ, qu. 11. & 30. & aliis locis, quos refert Capreolus. d 24. distinctionem primi sententiarum. Eandem plane sequitur Henricus Gandauensis, & in summa, & in Quodlibetis, aliiq; complures. Quanquam D. Thom. ad calcem lib. 7. huius operis, & lectione 3. lib. 8. ac Ægidius Rom. hoc loco q. 2. asserunt ordinem vnitatum in causa esse, vt numerus sit vnus, & vltimam vnitatem esse velut formam numeri, eiq; speciem tribuere. Vnde, cum huiusmodi ordo, & vltima vnitas non detur in rebus, nisi vt vnitates mẽte colliguntur, non dubium est, quin aliquam numeri dependentiam ab intellectus apprehensione fateantur, quam nonnulli Thomistæ completiuam appellant, & à D. Tho. concessam esse affirmat. Id quod dicturos fuisse crediderim veteres eos, qui hanc quæstion. partem videntur amplexi, si pressius rem tractassent. Gandauensis quoque non ita eidem sententiæ adhæret, vt eam non vehementer reformidet. Nam, cum ille in eo primum laborasset, vt ostenderet, cur distinctæ quantitates continuæ vnum ens per se constituant, respondissetq; id propterea accidere, quia tota quantitas continua, ex cuius diuisione plures efficiuntur, est vnum ens per se, tandem intelligens rationem hanc parum, seu potius nihil momenti habere (isto enim modo omnes partes rei, quæ fuit vnum quid per se, veluti forma & materia hominis vita defuncti, essent vnum ens per se) in fine concludit numerum esse aliquid in rebus extra intellectum, *licet ho.*, inquit, *difficile sit imaginari secundum qu[illegible] unum.*

Posteriorem [illegible] sententiam ex recentioribus quidem

quidem Scholasticis plurimi amplectuntur, A vt Aureolus, Marsilius, Ochamus, Ariminensis Gregorius, Dominicus de Soto in Physicis, & alia complures. Ex antiquioribus vero in eadem plane videtur fuisse Magnus Albertus in 8. Metaphys. vbi sæpius affirmat numerum, vt extra intellectum est, non esse vere vnum, sed aceruatione, quem non dubito Diuum Thomam & Ægidium re vera sequutos: vt ex dictis patet: etsi à verbis quibus numerus plane dicatur non esse quantitatis species, magis temperarunt. B Porro Scotus cum priorem iunior secutus fuisset, vt patet ex 9. quæstione earum, quas in hunc librum scripsit, postea tamen exponens 24. distinct. primi sententiarum vtrumque recitauit, & sub dubio reliquit, dicturus aliquando latius de ea re. Ioannes tamen Bassolus ingeniosus Scoti discipulus eadem distinctione posteriorem amplexus est, & Paulus Scriptorum eiusdem Scoti enarrator. C Cui sententiæ astipulatur plurimum illud Commentatoris in tertium Physic. *Numerus est aceruus vnitatum*, quib. interpretari videtur explicationem illam numeri, quam tradit Aristoteles 10. lib. huius operis, cap. 3. *Numerus multitudo seu pluralitas vnitatum est*, acceptum ex libro 7. Elementorum Euclidis, quam vsurpant Gregorius Nyssen. in libro de historia sex dierum, & Damascen. in sua Logica.

Atque hæc posterior nobis etiam verisimilior videtur D & Aristotelis doctrinæ ac sententiæ (vt etiam paulo post patebit) accommodatior: præsertim cum rationes quas pro negatiua huius quæstionis parte proposuimus, eam videantur plane concludere. Ita tamen eam approbamus, vt consuetum loquendi morem, quo numerum speciem quantitatis esse dicimus, retinendum putemus. Hac enim in re, quemadmodum in aliis quamplurimis, illud Aristotelis in Topicis obseruandum est, E vt vera sapientium in quavis re sententia probata, communi loquendi consuetudini nos accommodemus, atque hanc sententiam merito secutus est Olauius noster in explicatione primæ partis D. Thomæ ex qua extant doctissimæ assertiones typis mandatæ, quibus ipse defendendis non mediocri Romanæ vrbis celebritate præfuit.

Martinus Olauius Doct. Parisiensis Societatis Iesu Presbyter eximius.

Numerus non est per se vnum.

Dicendum igitur, non esse re vera numerum ens aliquod per se vnum etiam, quatenus F ab intellectu numeratur, & in summam colligitur: prout in rerum natura nihil est aliud, quam multitudo quædam finita numeralium vnitatum, quę quidem efficit multa simpliciter, non autem vnum quid, nisi forte per accidens, vt loco velut in cumulo, aut ordine: vt in exercitu, aut aliquo alio modo: vt vero est in intellectu numerante, & in summam colligente, non est vnum nisi ordine & apprehensione: quæ etsi efficiunt, vt numerus sine adiectione dici possit vnum quid, non tamen efficiunt, vt sit vnum per se, hoc est, veræ vnius essentiæ. Potest tamē numerus mente collectus dici vnum quid per se, si vnū per se intelligatur vnum per se ordinatum, non autem vnum per se compositum, siue in vnam essentiam conflatum, qua nos locutione vt cæteri sæpissime vtemur.

Quo pacto argumenta pro affirmatiua parte quæstionis vim non habeant.

SECTIO V.

Argumenta vero, quib. affirmatiua quæstionis pars confirmabatur, si non de cōsueto inter Philosophos loquendi modo, sed sentiendi, remq; ipsam accuratius expendendi agitur, hoc modo dissoluenda sunt.

Descriptiones quantitatis numero non conueniunt.

Ad primum dicendum, descriptiones quātitatis traditas vere quidem ac proprie non conuenire numero, quia non conuenit ei id, quod in omnibus quasi genus intelligendum est, nempe ens reale, ac per se vnum, vt ostensum est, vnde nec illa, quæ in descriptionibus adiunguntur, eodem modo conueniunt numero, quo quantitati continuæ. Nam, quod ad primam attinet, etsi numerus magis proprie dicitur mensura quam quantitas continua, quia nimirum metitur & multitudines & magnitudines, ac tempora & motus, saltem opera & actione intellectus, aliter tamen est mensura, quam quantitas continua, hæc enim est mensura extensionis propriæ dictæ: ille vero si proprie loquendum est: non extensionis, sed multiplicationis: hæc est mensura substantiæ, ille non substantiæ, sed substantiarum.

Quod vero ad secundam attinet, nullus est numerus, qui per vnam aliquam relationem realem sit æqualis, aut inæqualis alteri: quēadmodum quantitas continua, sed solum ob id dicitur æqualis, quod totidem vnitatibus constet, inęqualis quod pluribus, aut paucioribus, quanquam hoc non conuenit numeris per accidens, sed per se, id est, ratione suæ qualiscunque compositionis. Si vero tertiam descriptionem expendamus, est quidem numerus vere & proprie finitus aut infinitus, cū sit vere & proprie finitus: alioqui ne numerus quidem esset, cum numerus describatur multitudo finita. Cæterum, quia in numero non datur vltima vnitas nisi apprehensione intellectus, non est finitus numerus sine ali-

quo certo & designato, ex natura rei: quemadmodum est quantitas continua. Demum, quod ad quartam spectat, est etiam numerus per se extensus, & nō ratione alterius, verum extensio numeri non proprie dicitur extensio (quod etiam vulgus iudicat) sed potius multiplicatio quædam.

Scientiarum realium & sermocinalium discrimen.

Ad secundum dicito, numerum nec esse ens reale, nec per se vnum, nam prima ratio, qua illum esse ens reale concludebatur, non probat institutum. Arithmetica enim est illa quidem scientia realis, & agit de rebus, vt distinguuntur a sermone, verum non agit de rebus, quæ sint entia realia & per se. Hac enim ratione distinguuntur reales scientiæ à sermocinalibus, quod sermocinales de sermone disserunt, reales autem de rebus, hoc est, de iis, quæ sermonis nomine non comprehenduntur, etsi non sint vera entia realia, & per se: quandoquidem multæ sunt scientiæ, quæ etsi inter reales numerantur, non tamen agūt de obiecto, quod sit vnum per se ens reale, vt scientia de Republica, quam Politicam vocamus, Cosmographia, Musica, & huiusmodi aliæ. Quin etiam iuxta eam Philosophorum diuisionem, qua scientias in reales & rationales distribuunt, hoc est, in eas, quæ agunt de rebus non pendentibus ab operatione intellectus rationisve, & in eas, quæ agunt de iis, quæ pendent, dici potest Arithmeticam hoc quoq; modo de rebus agere, concedimus enim numeros in rebus esse circumscripta omni apprehensione intellectus, quia omnis multitudo finita quantitatum continuarum singularium numerus est. Quanquam numeri hoc pacto spectati, non sunt vnū quid, non solum per se compositum, sed ne per se quidē ordinatum. Non ita vero concedimus dari in rebus prædicationes, subiectiones, definitiones, diuisiones, collectiones, exordia, narrationes, & cætera, de quibus rationales scientiæ disserunt, quod hæc necessario pendent ab operatione intellectus.

Arithmetica vere realis scientia etiamsi de numeris agat.

Secunda quoque ratio nihil conficit. Numerus enim est quidem materialiter in rebus naturalibus, at non ens aliquid naturale.

Sed nec tertia quicquam concludit. Nam, etsi numerus percipitur plurib. externis sensibus: non tamen inde efficitur, vt sit verum ens, tenebræ enim, silentium, cœcitas, & aliæ pleræq; priuationes percipiuntur sensibus externis, nec tamen sunt vera entia. Percipitur autem numerus, vt eodem loco ait Aristotel. continui negatione, hoc est, cum percipimus aliqua non esse continuata inter se, quemadmodum tum percipimus tenebras, cum lumen abesse sentimus.

Iam, rationes quibus colligebatur numerum esse ens per se, non omnino rem conficiunt. Non prima quidem, quia non opus est, vt subiectum substantię subalternantis sit ens per se compositum, cum satis plerisque sit, vt sit modo aliquo per se ordinatum, veluti in Politica & Militari, perspicuū est enim, proprietates, quæ his & similibus scientiis ostenduntur, veluti posse præmiis afficere bonos, & suppliciis malos, quæ sunt Reipublicæ propria: posse item apte inferre bellū ac propulsare, quæ sunt propria exercitus non esse simplices affectiones qualitatesve, sed attributa quædam complexa, quæ propria & peculiari ratione multitudini huic & illi conuenire dicimus. Eodem modo res habet in Arithmetica, agit enim de subiecto per se ordinato, quod habet quidem suas quasdam proprietates, vt esse par, aut impar: quæ tamen, vt non sunt simplices affectiones, sic non produuntur ab essentia aliqua vna, cuius definitione ostēdantur, sequuntur autem huiusmodi proprietates numerorum non solum vt est in mente ordine collectus, sed etiam vt est in rebus ipsis nullo ordine dispositus: tametsi Arithmeticus non agit de numero, nisi sub eo ordine, quē numerus ab intellectu accipit, quia nulla scientia disserit de subiecto, quod non modo aliquo sit per se vnum.

Subiectum scientiæ subalternantis non necesse est esse ens compositum, sed per se ordinatum.

Nec vero secunda ratio rem ostēdit. Nam, etsi numerus non ratione alterius, sed per se est quantus siue extensus, siue etiam extensio quædam, siue discretio, tamen ea extensio ac discretio non est entitas aliqua vna, sed materialiter est ipsæ plures quātitates continuæ singulares: formaliter autem est ipsæ vnitates sine ordine vllo in rerum natura, aut ordine quodam collectæ ab intellectu, vnde non sequitur, numerum esse aliquid per se vniusve essentiæ.

Quod vero ad Aristotelis sententiam attinet, dicendum est, illum non ausum fuisse aperte excludere numerum à veris generibus huius prædicamenti, quod insolitā vehementer cerneret consuetudinem Mathematicorum loquentium de numero, quasi de vero quodam rerum genere: sed tamen plerisq; in locis multa dixisse, quibus latenter & artificiose contrariam sententiam probauit, quale est id, quod in Prædicamentis cap. de quantitate ait, *in partibus numeri esse ordinem*, neque enim id aliter verum esse potest, quam quatenus numerus apprehenditur ab intellectu, & illud 8. lib huius operis, c. 3. tex. 10. *aut numerus*, inquit, *vnum non est, sed velut cumulus, aut si sit, dicendum est, quidnam illud sit, quod ipsum efficit vnum ex multis*, quasi dicat, nisi detur in numero vltima vnitas, quæ sit velut forma præcedentium, non fore numerum vnum

num quid, quod sane non fit nisi in mente, atque adeo imperfecte, hoc est, non ratione compositionis, sed solius ordinis, quo mente colligitur. Atq; hoc idem innuitur extremo eiusdem lib. capite. Eodem quoque spectat illud tertii Phys. c.7 tex.68. *Numerus est vna, plura, quantave quadam*, & illud 10. lib. huius operis, c.9. tex.20. *Numerus est multa vna &c.* quę supra retulimus, quibus addi possunt alia pleraque, quibus Aristotelem ita sensisse non obscure intelligitur.

Quod autem ad Platonem attinet, nemo nescit illum vocasse numeros ipsas rerum sensibilium essentias, quas ponebat à sensibilibus separatas, quo pacto intelligendus est in loco citato, etsi nonnunquam alibi, vt in Thæteto numerorum nomine res ipsas numeratas intelligit, non quantitatem aliquam vnam pluribus rebus quantis additam.

De Diuo autem Thoma iam diximus, idē re vera illum sensisse atque Aristotelem. Ea enim est eius consuetudo, vt semper in rebus, quæ fidem non attingunt, illum omnino sequatur, & ipsa loquendi forma, & sententia tenenda. Quo etiam modo crediderim veteres Scholasticos esse intelligendos, qui hanc quæstionem non admodum scrupulose tractauerunt. Dicamus igitur & nos cum Aristotele & veteribus Scholasticis, numerum esse speciem quantitatis: sed veram sententiam tenentes, haud proprie id dici intelligamus.

Num oratio sit vera species quantitatis.

QVÆSTIO V.

Videri speciem quantitatis veram.

SECTIO I.

CVm in Prædicamento Quantitatis de Oratione disputatur, non est sumendum orationis nomen ita p esse ac proprie, vt eam distinguamus à nomine ac verbo, aliisque dictionibus simplicibus, sed quatenus funditur ad omnes voces articulatas, & ex instituto significatiuas. Omnes enim huiusmodi voces videntur habere quantitatem, eamq; distinctam à cæteris quantitatibus, etiamsi plurimæ earum nullam sententiam significent, siue perfectam, siue imperfectam, vt arma & virum.

Quod igitur oratio hoc pacto sumpta sit vera quantitatis species, Aristoteles sane videtur non tantum asserere, sed etiam duabus rationibus, quas in prædicamentis affert c. de quantitate, plane demōstrare: vna, quod eam sui ipsius partibus, hoc est, syllabis intrinsecus metiamur: altera, quia est per se quanta, est enim per se lōga ac breuis ratione syllabarum, quibus constat: quandoquidem syllabæ non ratione alterius cuiusq; rei, sed per ipsas longæ sunt, aut breues. Neque enim dicendum est, syllabam esse longam, quia consumit duo tempora: & breuem, quia vnum: sed potius consumere duo tempora, quia est longa: & vnum quia breuis.

Quod autem sit species quantitatis à numero distincta, ea ratione manifestum est, quia non variato syllabarum numero variatur propria orationis quantitas, vt patet in Iambo pede & spondeo: ita patet, non videri dubitandum, quin oratio sit vera quædam quantitatis species, eaq; discreta & à numero distincta. Nam, quod continua quantitas nō sit, cum sit luce clarius, probare non oportet, atque in hac sententia videntur esse fere Prædicamentorum libri enarratores, Auerr. Ammon. Boetius, Simpli. & alii, qui non secus de ea loquuntur, atq; de quauis indubitata quātitatis specie.

Non esse veram speciem.

SECTIO II.

POtius tamen dicendum est cum Caietano in Prædicamentis, & Mag. Albert. hoc loco, orationem non esse veram speciem quantitatis, quod & Scot eo loco innuit, cum ait, orationem esse quantitatem propter nomen Aristo. Atq; in primis nonnihil pro hac re est, quod Aristot. hoc loco nullam eius mentionem facit. Deinde his argumentis probatur. *Orationem non esse veram quantitatis speciem probat.*

1. Primum, quia syllabæ quocunque modo spectentur, non efficiunt vnum ens per se, siue vnam aliquam essentiam, quemadmodum de numero dictum est, eadem enim est ratio in vtroq;

2. Deinde, quia in oratione vel spectantur ipsi plures syllabarum soni, aut ēt motus, quib. soni efficiuntur, vt plures motuum continuitates vel morulæ, quibus pronunciantur vel ordo syllabarum inter se, vel totius orationis significatio. At plures soni, aut motus simul, non sunt vnum ens per se, sed plura entia, vt plures homines & plures albedines, plures autem morulæ siue tempora, quibus syllabæ pronunciantur, si absolute quidem sumantur, sunt etiā plura entia, si vero cum quadam proportione inter se, quo pacto re vera sumendæ sunt, vt duæ in spondeo pede cum æqualitate earum inter se, & totidem in Iambo, cum

bo, cum proportione dupla posterioris respectu prioris, sunt plura entia per accidens simul iuncta, siquidem quælibet morula cum proportione adiecta est vnum ens per accidens. Deniq; ordo syllabarum & significatio totius orationis, cum pendeat ex hominum arbitrio, non efficiunt vnum ens reale, nō est igitur oratio non solum ens per se, sed ne reale quidem omni ex parte. 3. Tertio, quia longitudo & breuitas orationis ex longitudine & breuitate syllabarum conflatur, at cuiuslibet syllabæ quantitas est quantitas continua, vnde fit, vt oratio non sit aliud, quam multarum quantitatum continuarum complexio, quæ quantitas vna dici non potest, siue continua, vt patet, siue etiam discreta. Nam, ne numerus quidem apud eos, qui sentiunt illum esse vnum ens per se, ea ratione est quantitas discreta, quia sit ipsæ plures quātitates cōtinuæ, sed quia est ipsæ plures vnitates. 4. Postremo, quia longitudo & breuitas syllabarum sæpe ex significatione pendet, vt in voce *Populus* pro hominum multitudine, aut arbore: sæpe etiam nulla habita ratione significationis, sed ex solo vsu & voluntate maiorum, quibus libuit, vt has syllabas longas facerent, illas autē breues: quanquam in hoc discrimine constituendo nonnihil ad naturam literarum & pronunciationis aduerterint, quemadmodum in ipsa nominum impositione sæpe ad naturam rerum significandarum attenderent, vt in nominibus asperi & læuis. Ita patet nulla ratione orationem esse veram quantitatis speciem sed tantum vulgo habitam propter vsum Poeticæ & Musicæ artium, & nonnullum Oratoriæ.

Oratio cur habita sit quantitatis species.

Solutio argumentorum affirmatiuæ partis.

SECTIO III.

QVod ergo Aristoteles in prædicamentis retulit orationem inter species quantitatis, parum ad rem facit, eas enim recensuit, quæ species quantitatis habeantur. Itaq; non loquitur hac in re ex sua, sed aliorum sententia, iuxta quam intelligendæ sunt duæ rationes, propter quas oratio videbatur vera species quantitatis. Nam, ad priorem dicendum est, orationem mensurari quidem intrinsecus partibus suis, verum non partibus, quib. tanquam vnum per se ens constituatur. Ad posteriorem vero, esse quidem orationem per se longam aut breuem, ratione syllabarum, ex quibus constat, id est, nō ratione solius temporis, quod in earum prolatione consumitur, at non esse per se longam aut breuem tanquā vnam quandam simplicem sinceramq; entitatem quantitatis, sed tanquam multarū qualitatum quātitatumq; ordine quodam à proportione sibi succedentium aggregationem.

Ad eam vero rationem, qua illa ostendebatur esse species quædam à numero distincta, non est quod respondeamus. Etsi enim non est formaliter numerus, non tamen est vera & sincera quantitas, sed quædam quasi species quantitatis propter faciliorem vsum multarum artium sic appellata. Atq; hoc quidem credibile est sensisse eos, qui illam inter quantitatis speciem retulerunt.

An lineæ & superficies sint veræ species quantitatis.

QVÆST. VI.

Non videri species veras ac proprie dictas.

SECTIO I.

EXpedito priori genere quantitatis, quod discretas continet, sequitur vt de posteriori disseramus, quod omnes continuas cōplectitur, ac primum de iis, quæ permanentes sunt, & inhærent rebus quantis, de primis, inquam, duabus, linea & superficie. Non enim desunt, qui veras quantitatis species eas non esse existiment. Nam, de corpore seu mole corporea, disputatione opus non est, cū constet apud omnes veram esse quantitatem, etsi nonnulli dubitauerint, essetne distincta à corporea substantia, contra quos superius q. 2. disputatum est.

Cur de sola linea & superficie sit q.

Quod igitur linea & superficies, vere ac proprie dictæ species quantitatis non sint, ex eo primum videtur perspicuum, quia si entia sunt, plane videntur incompleta: linea quidē quia videtur forma essentialis superficiei, quę eius partes essentialiter continuet: superficies autem, quia eodem modo partes corporis tāquam earum communis terminus copulet. Vt enim forma substantialis est ens incōpletum, quia est suapte natura formalis pars substantiæ, ita linea & superficies, quia suapte natura videntur formales partes, illa superficiei, hæc corporis.

1. Argument. pro parte negatiua.

Secundo, quia ne accidentia quidem videntur esse etiam incompleta. Accidentia enim omnia, siue completa illa sint, siue incōpleta, habent subiectum cui inhæreant: linea vero & superficies habere non videntur. Nam, linearum & superficierum terminantium eadem est natura, quæ copulantium: alioqui differrent

differrent specie, habemusque duas species linearum, & totidem superficierum, quod nemo opinatur, at lineæ ac superficies copulantes, nullum prorsus subiectum videntur habere, siquidem inter partes substantiæ, quibus inhæret, immediatæ partes superficiei ac corporis, nullæ mediant partes substantiæ, quibus vt subiectis inhæreant lineæ, ac superficies copulantes. Atq; hac eadem ratione punctus non videtur esse accidens, etiam incompletum, cum nemo substantiam vllam subiectam esse dicat, quæ inter partes lineæ, quas copulat, interiecta sit.

3. Tertio, quia non solum non videntur accidentia, sed ne entia quidem. Nam si entia essent à corpore distincta, eis vtiq; diuina potestate sublatis manerent partes superficiei omnes disiūctæ omnino à se inuicem, eodemque modo omnes partes corporis, quod fieri omnino non potest, nam, quæcumq; illæ essent, adhuc essent diuisibiles, ac proinde non omnes, in quas superficies & corpus diuidi possunt, essent actu disiunctæ à se inuicem. Quo eodem argumento probari potest puncta non esse entia vlla, ne eis sublatis maneret linea diuisa in omnes partes.

4. Quarto, quia linea & superficies non dantur, nec dari possunt nisi in rebus naturalibus, quod Aristoteles lib. 3. Met. c. 2. tex. 7. 8. & 9. contra Platonem ostendit: lineæ autem & superficies si dantur in rebus naturalib. omnes sunt infinitæ, ac proinde nō ponuntur in prædicamentis, ipso etiam Aristotele iudice, qui hoc eodem c. tex. 18. aperte ait, multitudinem esse quantum quoddam (id est, quantitatis speciem) si numerari possit, & magnitudinem (quo nomine complectitur lineam, superficiem & corpus) si mensurari possit. Quod autem omnes sint infinitæ, ex eo constat, quia nulla eiusmodi linearum est, quæ non sit pars maioris lineæ: nulla item superficies, quæ nō sit pars maioris superficiei. Nam, in qualibet superficie ponuntur infinitæ lineæ, & in quolibet corpore infinitæ superficies, quēadmodum in qualibet linea infinita puncta, omnes autem lineæ quæcunq; sunt in eadem specie, copulantur inter se siue immediate, siue mediate: & similiter omnes superficies, quæcunque sunt in eodē corpore, quod facile est experiri variis diuisionibus in eodem plano aut corpore designatis. Vnde manifestum relinquitur, nullam lineam aut superficiem sumi posse in corpore, quæ non sit pars maioris lineæ aut superficiei ex qua re sequitur, omnē lineam ac superficiem in corpore existentem, esse infinitam. Quanquam & alia ratione poni solent lineæ ac superficies infinitæ in quolibet corpore: eæ videlicet, quas vocant gyratiuas, quibus infinitæ partes proportionales cuiuslibet columnæ sursum aut deorsum versus, & extrinsecus & intrinsecus copulentur.

Duæ opiniones de linea & superficie.

SECTIO II.

Opinio Durandi & Ochami, non esse veras quantitatis species.

QVatuor sunt hac in re Philosophorum, Theologorumque opiniones Durand. in 2. sen. dist. 2. q. 4. asserit lineam & superficiē siue quæ copulantes ponuntur, siue quæ terminantes, nō esse veras quantitates, sed quasdam negationes, quod idem de puncto existimat. Vult enim punctum nihil aliud esse, quā negationem vlterioris longitudinis: lineam, vlterioris latitudinis: superficiem vlterioris profunditatis siue crassitudinis: verbi causa, extremum punctum lineæ nihil aliud esse, quam quod illa vlterius non extendatur: medium autem quod pars hæc, quæ cum altera copulatur versus eam vlterius non procedat, quod eodem modo de linea & superficie, tum extrema, tum media dicendum putat. Quam eandem opinionem tuetur Ocham. tract. de sacra Eucharistia, q. 1. & 2.

Refutatio.

Sed contra hanc opinionem, quod ad lineas & superficies attinet, de quibus quæst. proposita est, hæc se offerunt argumenta. Primū, 1.
quia linea & superficies videtur verè & essentialiter extensiones quædam ergo veræ quantitates & non nudæ negationes. Deinde, quia 2.
in linea & superficie nihil aliud est positiuū: aliud negatiuum: in linea quidem longitudo positiuum est quippiam, carentia autem, vt sic dicam, latitudinis negatiuum: in superficie vero latitudo est positiuū: carentia profunditatis negatiuum. Imo, linea nihil aliud est, quam longitudo: superficies vero ipsa latitudo: quemadmodum & corpus, ipsa profunditas siue altitudo, vt Aristoteles hic expresse ait. Quanquam ergo in linea & superficie fateamur dari negationes quasdam, non videntur tamen ipsæ negationes esse, sed positiua quædam Quare cum alia entia esse non possint, nisi quantitates, negandum non videtur esse veras quantitates. Postremo, quia 3.
Geometria auctoribus Arist. cæterisq; veteribus Philosophis, de his agit tanquam de veris entibus, siue ea sumatur vt agit de omnibus quantitatibus continuis permanentibus, seu (quod idem est) de omnibus magnitudinib. siue vt distinguitur à Stereometria, quæ agit de solidis siue corporibus.

Opinio Burlei & aliorum complu

Burleus in 1. Phys. tex. 15. Paulus Soncinas q. 20. in hunc lib. Dominicus de Soto in Prædicamentis, cap. de quantitate, quæst. 2. & alii

rium, veras esse quantitatis species, & in corporibus reperiri medias actu infinitas.

A recentiores non pauci, non modo asserunt lineam & superficiem esse veras quãtitatis species, sed etiam affirmant illas & in extremitatibus corporum reperiri, & in ipsis etiam mediis corporibus, quod idem asserunt de punctis: tametsi non aiunt esse quantitates, sed incompleta quędam entia ad prædicamẽtum quantitatis reductitie pertinentia: adduntq; realiter differre inter se corpora, superficies, lineas, & puncta. Itaq; aiunt corpus B ipsum terminari vna aut pluribus superficieb. finitis tamen numero, verbi gratia globum vna, pyramidem quinque, tesseram sex, & sic cætera: partes vero corporis, quas ponunt actu infinitas, copulari infinitis superficiebus. Similiter aũt superficiem terminari vel vna linea, vt circularem, vel tribus, vt triãgularem, vel quatuor vt quadrangularẽ, & ita deinceps: partes vero superficiei, quod eodem modo infinitæ etiã dicendæ sint, copulari infinitis li- C neis. Deniq; lineam, si terminos habet, vt recta terminari duobus punctis, lineæ vero partes, siue illa terminata sit (vt quæ dicta est) siue terminis careat vt circularis) copulari infinitis punctis, iisq; non potentia tantum, sed actu existentibus in media linea, quo eodem pacto dicunt lineas in media esse superficie, & superficies in medio corpore.

Impugnatio.

Sed contra hanc sententiam, quatenus ponit superficies in medio corpore, & lineas D in media superficie, ac demum puncta in media linea, non pauca occurrunt argumenta.

1 Primum, quia hæc superuacanea videntur ad copulandum siue continuandum: quippe cum corpus, superficies, & linea sint ex se & essentialiter continua. Deinde, quia nec qua-
2. litates habentes latitudinem gradualem indigent termino aliquo communi ad copu-
3. landas partes eiusmodi latitudinis. Tertio, E quia opinio hæc ponit actu infinita entia in rerum natura, hoc est, simul existentia, at infinitum actu non solum naturaliter, vt hi ponunt, sed ne supernaturaliter quidem dari posse, multo est probabilius.

Nec videntur satisfacere qui dicunt, non esse incommodum dari actu infinita entia incompleta, si constituant aliquod vnum ens per se, quod actu finitum sit & completum. F Linea enim & superficies sunt entia incompleta, si sunt formæ essentialiter continuantes: completa vero, si sunt veræ species quantitatis continuæ: idem vero completum esse & incompletum, natura sua videtur impossi-

Nihil suapte natura completum esse & incompletum.

bile. Alioqui res omnes, quas completas dicimus, æque dici possent incompletæ, quatenus in aliarum compositionem veniunt, vt cœli & elementa, quatenus sunt partes mundi; & homines, quatenus sunt partes Reipub. Dicat enim aliquis, mundum & Rempublicam esse entia per se, tametsi constent rebus completis, vt hi dicunt de superficie & corpore. Namque eodem modo cœli & elementa, itemque homines & completa entia dici possunt & incompleta: completa quatenus per se sumuntur: incompleta quatenus partes completorum entium. Nec oberit, quod ista continuata non sint. Addet enim qui ita dixerit, multa esse entia per se, quæ ex ratione sua poscant discretionem partium, ex quibus constent vt de numero dicere solent, qui illum faciunt ens omnino per se. Adde, quod isto modo res etiam omnes, quas natura sua incompletas esse affirmamus, æque in genere completarum numerari posset: veluti materia & forma, differentiæq; omnes & specificæ, & indiuiduantes. Diceremus enim, hæc omnia incompleta esse, quatenus completa entia constituunt: completa vero, quatenus per se spectantur. Ita fieret mira quædam generum & specierum cõfusio in quolibet prædicamento, & differentiæ omnes ponerentur essentialiter sub genere summo (nempe quatenus completa entia) quod fieri nullo modo, sæpe ostensum est.

4. Quarto, quia si in magnitudine præter extrema indiuisibilia dantur actu media, dabũtur actu in illa partes proportionales copulatæ ac distinctæ inter se per eiusmodi indiuisibilia: ac proinde dabitur deorsum versum versus in columna medietas actu distincta ab alia medietate: & post eam medietas sequentis medietatis, & ita deinceps vsque ad basin. Quare, cum superficies extrema, qua colũna contingit basin, non possit inhærere pluribus partibus proportionalib. eius ordinis, vt perspicuum est, inhærebit vni tantum, ac proinde illa erit vltima minorum proportionaliũ, quod impossibile est. Oporteret enim illã esse indiuisibilem, vt amplius non constaret actu aliis minoribus, ac proinde esset pars, & non pars, quod est contradictio.

Partes magnitudinis non esse actu distinctas.

5. Quinto, quia cum aliquid moueretur super quantitatem continuam, pertransiret vtique infinita actu existentia, quod Aristoteles 8. Phys. c. 8. tex. 67. & 69. existimat & ostendit fieri nullo modo posse. Nec aliter ipse simpliciter & non ad hominem occurrit Zenoni contendenti, si quicquam moueretur, fore vt infinita pertransirentur, nisi quia partes magnitudinis quæ pertransitur, non sunt entia actu, sed potentia duntaxat, nec puncta, quibus illæ dicuntur copulari ac distingui, sunt ibi aliter quam potestate. Aliter tamen responderat l. 6. c. 2. tex. 79.

Acce-

6. *Polos mundi nō esse entia.* Accedit, quod Aristoteles ait in li. de motu animalium, c. 2. polos mundi nihil esse, indiuisibilia, inquam, illa in quibus mundus quasi in cardinibus voluitur. Id enim significat, cum ait, non esse substantias.

7. Postremo, quia frustra hæc copulantia ponuntur, eaque tam multa & innumerabilia, cum sine iis omnia salua & integra esse possint, vt aliarum opinionum auctores & fautores ostendunt.

Aliæ duæ opiniones.

SECTIO III.

Opinio Greg. Arimin. esse eas realiter ipsum corpus, sed connotationibus distingui. Gregorius Ariminensis nec credens ista dicenda esse meras negationes, vt habet prima opinio, nec rursus sibi persuadens esse realiter distincta inter se & à corpore, vt asserit in 1. d. q. 2. artic. 1. in 3. conclus. ita mediam quasi viam inter vtramq; sententiam ingressus est, vt dicat hæc omnia esse realiter ipsum corpus: tametsi connotationibus quarundam negationum formaliter distinguantur. Superficies enim, vt ait, nihil aliud est, quam corpus ipsum, vt connotat negationem profunditatis: sed non latitudinis nec longitudinis. linea item est corpus, vt connotat negationē profunditatis & latitudinis, sed non longitudinis: punctum similiter corpus est, vt cōnotat negationem profunditatis, latitudinis & longitudinis. Atq; hoc modo concedit lineam & superficiem, de quibus proposita est quæst. esse formaliter distincta entia diuersasq; species quantitatis.

Duplex consideratio lineæ & superficiei. Quod vt luculentius explicet, duobus modis ait lineam & superficiem accipi posse: vno lineam pro longitudine quadam sine latitudine existente: superficiem pro latitudine cohærente in rerum natura sine profunditate, & hoc modo existimat ista esse mera figmenta, vt quæ nec existant, nec existere in rerum natura possint. Altero lineam pro corpore ipso, considerato quoad longitudinem, non considerata eius latitudine aut profunditate: superficiem pro eodem corpore considerato quoad longitudinem & latitudinē, non considerata eius profunditate: atque hoc pacto ait lineam & superficiem esse vera entia, verasq; species quantitatis, quemadmodum & punctum existimat esse verum quoddā ens, acceptum pro ipso corpore considerato, vt alicubi nec est longum, nec latum, nec profundum, veluti globus in medio, aut vbi contingit planum.

Refutatio opinionis Gregorii Ariminensis. Quanquam vero hæc Gregorii sententia applausu multorum excipitur, vt quæ omnia incommoda effugere, remque ipsam, vt est, plane exponere credatur: non desunt tamen incommoda, quæ illam videantur efficere & implicatam satis & difficilem.

Primum, quia cum dimidium corporis nō sit idem realiter, quod totum corpus, quodā pacto idem erit realiter, quod vlla eius extremitas? At superficies est quædam extremitas corporis duas tantum habens dimensiones. Greg. vero ait, quamlibet superficiem corporis esse idem realiter quod corpus. 1.

Deinde, quia cum duo aliqua sunt idem realiter, vbi naturaliter reperitur vnum, ibi potest naturaliter reperiri alterum (vel hac enim ratione non sunt idem realiter tota moles cuiusq; corporis, & quælibet eius pars, quia non in eo spatio, in quo naturaliter est hæc eius pars, aut illa ibi naturaliter esse potest ipsa tota moles) at duæ quædā superficies planorum corporum se contingentium reperiūtur naturaliter & præcise inter ipsa duo corpora, ac proinde inter duo immediata spatia, nec tamen ipsa corpora inter eiusmodi spatia naturaliter reperiri possunt. 2.

Tertio, quia si Gregorius dicat, superficiem corporis nō esse idem realiter quod corpus absolute sumptum, sed idem quod corpus, quatenus longum & latum, sed non quatenus profundum: nihil aliud dicet, quam superficiem esse idem realiter quod corpus, quatenus corpus est superficies, sed nō quatenus corpus: qua in re multa absurda miscentur. Petitur enim hoc pacto quod erat in quęstione, siquidem de eo dubitabatur, essetne ipsum corpus superficies, quod in hac responsione libere sumitur. Ineptum quoq; est dicere, corpus, quatenus esse superficies, esse realiter superficiē. Accedit, quod cum affirmamus duo aliqua idem esse realiter, neutrius rationem formalem explicare, &, vt dici solet, specificare solemus, v. g. cum significare volumus actionem & passionem esse idem realiter, non dicimus actionem, quatenus est actus agētis, esse idem realiter cum passione, sed absolute pronuntiamus, esse idē realiter cum illa. Specificatio enim rationes formalis eorum, de quibus quæstio est, sitne idem realiter potius ad distinctionem eorum, quam ad identitatem exprimendam valet 3. *Quo pacto aliqua dici soleant esse idem realiter.*

Quarto, quia siue corpus sit idem realiter, quod superficies, siue non sit, necesse est, vt Gregorius doceat, sitne in eodem corpore vna superficies, an plures, quod si plures, sintne externæ tantum, an internæ etiam: finitæ numero, an infinitæ. Si enim superficies est ens positiuum, & species quædam quantitatis (tametsi quę alicuius negationis connotatione declaretur) parū refert, sitne idē re ipsa 4.

Vu 2 quod

quod corpus, vel sitne vna, an plures in eodē corpore, quemadmodum de relatione & fundamento ex capite decimo perspicuum est: cum ex eo loco constet sæpe relationes esse plures & vnicum fundamentum, sæpe etiam vnicam relationem & vnicum fundamentū. Ita fit, vt si dicat plures esse formaliter superficies in eodem corpore (vt videtur dicturus) easque non externas tantum, sed internas etiam, iterum redeant difficultates contra secundam opinionem propositæ. Neque enim iam satis erit, si dicat omnes, quotquot ponūtur superficies in eodem corpore, esse reipsa idem quod corpus alia ratione spectatum, quam qua corpus est: proinde non esse timēdum, ne infinitio earum a quo quam demōstretur. Infinitio enim æque inducitur, si superficies ponantur in medio corpore formalium distinctæ, atque si realiter. Quo fit vt suspicari quivis possit, Gregorium, si paulo pressius astringatur, facile ad primam opinionem defecturum, vt si non de re ipsa, sed de formalitate superficierum sit sermo, non diffiteatur eas, quæ in corpore vel extrinsecus tantum, vel intrinsecus etiam ponuntur, negationes esse potius vlterioris profunditatis, siue totius corporis, siue eius partium, quam entitates distinctas, quia nimirum etsi incommodum sit dari infinitas entitates in eadem re, non sit tamen dari aut fingi negationes infinitas. Atque eadem argumenta ad lineam suo modo accommodata concludunt lineam non esse idem realiter, atq; corpus aut superficiem.

Creditur Gregorius defecturus ad 1. opinionem.

Illud etiam non recte ait Gregorius, figmēta esse lineam & superficiem si lineæ nomine intelligatur longitudo quædam, quæ sine latitudine existat, aut existere possit: & superficiei vocabulo latitudo, quę similiter existat, aut possit existere sine profunditate.

Dari vero superficiem externam in corporibus.

Nam superficies, qua corpus quodque terminatur, latitudo quædam est in corpore existēs sine vlla sui ipsius profunditate: linea vero si non existit actu in corpore, potest tamē diuina virtute extra corpus existere, vt inferius patebit.

Ad hæc, illud non placet, lineam, vt est species quātitatis, siue ex ratione sua formali esse ipsum corpus consideratum quoad solam longitudinem, seu quatenus longum est: & superficiem similiter ipsum corpus, vt est latum. Si enim re ipsa non est ipsum corpus, quomodo formaliter illud esse potest sub hac vel illa consideratione acceptum? Mitto absurdiora ea quæ de puncto adiungit, vt illud faciat formaliter ens reale.

Opinio D. Th. & Scoti

Denique D. Thom. opusculo de instantib. 3c. & alibi sæpe: & Scot. ad dist. 1. secund. Sen. q. 3. Gabriel ibid. Caiet. 3. p q. 4. art. 2. iidemq; Auctores, aliis plerisque locis, & eorum fere sectatores, atque adeo veteres Peripatetici, & inprimis ipse Aristoteles alia ratione videntur mediam viam tenuisse. In primis voluisse superficies, lineas, & puncta positiuas esse entitates, non meras negationes. Deinde hæc re ipsa differre, & inter sese, & à corpore, seu mole corporea. Denique esse actu in extremitatibus totius corporis: potentia vero duntaxat in mediis magnitudinibus.

& veterum Peripatet.

Si quis tamen diligentius rem expendat, non immerito de vtraq; parte tertiæ eorum assertionis dubitabit. Nam, primam & secundam assertionem adeo verisimiles fecerunt ea, quæ contra primam & tertiam opinionem dicta sunt, vt de iis ambigendum minime videatur.

Tertia eorū assertio quā sit dubia.

Quod igitur hæc non dentur actu in extremitatibus corporis, hoc est, vbi terminent & non copulēt, ex eo perspicuum videtur, quia etsi dantur superficies ita terminātes corpora, vt non etiam ea copulent cum aliis corporibus, vt patet in extrema superficie globi, & cuiusque alterius corporis naturalis: tamē nulla linea nullumque omnino punctum reperiri potest in rebus sensibilibus, quæ sic terminent, vt non etiam copulent. Nam, etsi ponamus dari corpora naturalia perfecte cubica, aut pyramidalia, nullum tamen in eis poterit assignari punctum, aut linea, quæ si terminent, non etiam copulent. Puncta enim & lineæ, quæ dicentur esse in angulis, si actu quidem ibi sint, ita terminabunt, vt etiam copulent, puncta quidem lineas: lineæ vero superficies: quæ angulos continent, seu quæ in angulum desinunt.

Quod si hæc non sunt actu in extremitatibus corporis, non erunt quoque potestate in medio corpore Nō enim videtur aliud quicquam esse ista in medio potestate, quam per diuisionem totius resultare posse in extremitatibus.

Explicatio quæstionis.

Sectio IV.

In re igitur adeo difficili & controuersa, etsi suum cuique opinandi locum relinquere possemus: æquius tamen est, vt ex iis, quæ in ea partim ab aliis dicuntur, partim se nobis offerunt, ea seligamus, quæ & quam probabilissima sint, & grauiorum auctorum doctrinæ quam accommodatissima.

Sit igitur prima conclusio. *Etsi non omnino improbabile videtur po... ...eas & superficies esse nega-*

Prima concl. lineas & ...

perficies esse entitates reales.

negationes vlterioris extensionis, seu potius modos A *quosdam essendi puros, quos eiusmodi negationes consequuntur tamen adeo probabile receptumque est, esse reales entitates verasq; quantitatis species, vt id quasi res omnino certa & indubitata ponendum sit: punctum vero non esse ens reale etiam incompletum quam probabilissimum est.*

Ratio quorundam pro prima parte.

Prima pars ex eo suaderi à quibusdam solet, quia vt nulla entitate opus est, siue ad copulandas partes intensionis qualitatum gradualium, siue ad terminandam totam cuiusq; B earum latitudinem, vt omnes fatentur: ita par est dicere non esse opus entitatibus vllis, siue ad copulandas partes extensionis quantitatũ: siue quibus totæ ipsæ extensiones terminentur. Verum, qui hanc sententiam sequuti fuerint, animaduertant necesse est, late patens discrimen esse inter huiusmodi terminos. Nã in terminis qualitatum gradualium, siue intensibilium, neque est, neq; fingi potest latitudo vlla intensiua, vt perspicuũ est, at in ter- C minis superficiei & corporis, hoc est, in linea & superficie (etiam vt termini sunt) siue ad copulandum, siue ad terminandum, necessaria est latitudo quædam extensiua: quia nõ indiuisibiliter terminant, sed diuisibiliter & extense, vt patet. Quod cum ita sit, videant necesse est, vndenam linea & superficies extensionem habeant. Nam, si ostenderint eas non habere ex se, siue per se, & essentialiter extensionem, sed esse terminos quosdam ex- D tensos per accidẽs & sola extensione corporis, tum demum recte defendent non esse quantitatis species, sed puros quosdã essendi modos, purosque terminos. Quod si hoc non obtinuerint, sed coacti fuerint admittere lineam esse per se & essentialiter extensam, peculiari nimirum quadam extensione, & similiter superficiem sua quadam extensione propria: necesse erit fateantur esse vears quantitatis species. E

Qua in re sit tota difficultas.

Probatio secunda.

Secunda pars satis confirmata est impugnatione primæ opinionis, eamque omnes grauiores Auctores, vt certam supponunt, & de qua non sit dubitandum. Adde, quod nullam contradictionem implicat, dari siue lineam per se in rerum natura, siue superficiem per se & seorsum existentem, quod contra Gregorium dictum est, idq; quia non videntur puri termini extensionum, sed extensio- F nes quædam permanentes ac terminatæ, aut terminabiles: quod si ita est, ergo sunt vera entia, atque adeo absoluta entia, nec alia esse possunt nisi quantitates quædam.

Tertia probatio.

Tertia pars ex eo probatur, quia nec ad copulandas partes lineæ nec ad totam terminandam vlla entitas requiritur in puncto siue completa, siue incompleta: quemadmodum confessione omnium nec in terminis siue copulatiuis partium gradualiũ qualitatis (quos quis fingat) siue terminatiuis totius qualitatis, cum huiusmodi termini non sint extensi & terminabiles, vt sunt linea & superficies, sed inextensi & interminabiles, ac omnino puri termini, & qui nullum esse reale rebus terminatis dare possint.

Secunda conclusio nulla indiuisibilia dari actu in mediis magnitudinib.

Secunda conclusio. *Nulla indiuisibilia dantur actu in mediis magnitudinibus, etiam si quis ea omnia faciat meras negationes vlterioris extensionis, aut puros essendi modos.* Prior pars ex refutatione secundę opinionis aperta relinquitur. Posterior ex eo probatur, qui cum partes magnitudinis non sint actu distinctę inter se, sed potentia, nulla earum datur, quæ versus aliam habeat actualem negationem vlterioris extensionis, aut versus aliam actu finita sit & terminata: sed sola designatio mentis, aut similis alia jd facere potest.

Tertia conclusio, linea & superficies sunt inter se & à mole corporea distin.

Tertia conclusio. *Linea & superficies iuxta communem veramque sententiam de earum entitate sunt re ipsa distincta & inter se, & ab ipsa mole corporea: quanquam si essent negationes, purique essendi modi, dici possent idem re cum corpore non positiue tamen, sed negatiue, quasi non res diuersa quod idem de puncto comparatione lineæ dici potest.*

Prima pars ex impugnatione Gregorii tertiæ sententiæ auctoris patet. Secundam & tertiam suadent similes identitates inuentæ apud Aristotelem, tum ea, quæ in Physicis materia dicitur idem subiecto, siue re cum priuatione formæ nondum habitæ, quasi dicatur non alia res à priuatione, tum etiam illa qua ens & vnum libro à superiori dicuntur vna atque eadem natura, quasi non naturæ vllæ diuersæ.

Quarta conclusio.

Quarta conclusio. *Etsi superficies vere, ac physico more accepta est actu in corpore, tanquam eius extremitas: linea tamen & punctum non sunt actu in corpore vllo, nisi Mathematico more spectata.*

Superficiem esse actu extremitatem corporum.

Primam partem huius assertionis, iuxta quam opinio quarta simpliciter & absolute vera est, hæc argumenta confirmant. Primum, qui corpus omne, quod in rerum natura est, finitum est vndequaque & terminatum, neque alio termino sic finitum esse potest, nisi termino bifariam diuisibili, qui nullus est alius quam superficies. Deinde, quia corpora perfecte opaca, nec profunditate sua terminant aspectum, nec in ea recipiunt lumen (alioquin iam essent diaphana, non autem omnino opaca) sed in sola extremitate bifariam dimensa, hoc est, in superficie. Tertio, quia locus non est ipsa profunditas corporis continentis: siquidem isto modo

locus excederet locatum: sed est sola concaua eius extremitas bina dimensione extensa, quæ cum simul sit cum simili extremitate cõnexa corporis locati, eique æqualis, locatum non excedit. Quarto, quia figura non est actu in medio corpore, vt Mercurii effigies in medio marmore (quod ait Aristoteles libro tertio) sed in sola corporis extremitate, qua circumdatur, quam superficiem appellamus.

Non tamen lineam aut punctum.

Secunda pars facile ex eo probatur, quia in quolibet corpore vna est tãtum superficies physice sumpta, qua totum circumscribitur, siquidem omnes eius partes inter se cõtinuatæ sunt, quo fit vt iuxta tertiam cõclusionem nulla ibi sit actu linea, quod si actu nulla linea ergo nullus punctus actu, qui iuxta eandem conclusionem nunquam est actu nisi mathematice in media linea.

Tertia pars ex eo constat, quia linea & punctus etsi iuxta eandem conclusionem non sunt actu, & re vera in mediis magnitudinibus, nempe quoad entitates suas (si modo punctus entitatem habeat tamen si in eodem corpore dẽtur actu plures superficies Mathematico more consideratæ (quas illi tum demum plures faciunt, cum cõtinent perfectos angulos, veluti in tessera sex, in pyrami. quinque) necesse est dari modo aliquo lineas actu quibus actu terminentur & distinguantur eiusmodi superficies: & actu puncta, quib. eodem modo terminentur & distinguantur huiusmodi lineæ, quæ omnia paulo post Sectione sequenti in solutione 2. & 3. Argumenti magis explicabuntur.

Prima diffi. ultatis explicatio.

Sectio V.

Cur indiuisibilia videantur in mediis magnitudinibus.

SVnt tamen in hac re non minimæ difficultates, quas explicare oportet, vt ea, quę dicta sunt, melius intelligi, & facilius defendi possint: quarum prima est de eo: quod in secunda conclusione dictum est: non esse actu indiuisibilia in mediis magnitudinibus, quatuor enim argumentis potissimum id falsum videtur.

1. Argum.

Vno, quia quantitas continua dicitur ea, cuius partes copulantur eodem termino cõmuni: quam definitionem ex Aristotele in Prædicamentis desumunt omnes Philosophi & continua siue cõtinuata dicuntur ea, quorum extrema sunt vnum, quod pronunciatũ iidem ex eodem accipiunt, lib. 5. Physicorum traditum. Quocirca & ipse Aristot. lib. Physicorum sexto, capite primo, & secundo, plane videtur supponere indiuisibilia esse actu in medio continui: eaq; suppositione facta ostẽdit continuum non constare ex indiuisibilib. vt quidam veteres existimabant. Quare cum hoc pacto magnitudo sit quantitas continua, partesq; eius non potentia tantum, sed actu sint copulatæ inter se terminorum communium interuentu, qui vel omnino indiuisibiles sunt, vt pũcta, vel secundum latitudinem & profunditatem, vt lineæ, vel secũdum profunditatem solam, vt superficies; nõ dubium videtur, quin puncta sint actu in media linea, lineæ vero in media superficie, & in medio corpore superficies.

Altero, quia quicquid sit de necessitate indiuisibilium ad copulandas partes magnitudinum, certe tactus ipsi indiuisibiles corporum eorumque motus per indiuisibilia, vt sphæræ, aut cylindri transuersi cum planum contingunt: aut per illud indiuisibili tactu mouetur, cogere videntur nos, vt & puncta, & lineas in mediis superficiebus corporum se tangentium actu esse concedamus. Globus enim tangit planum in puncto, cylindrus autem proiectus in linea, quæ apud Mathematicos res tritæ sunt: globus item nisi per puncta plani moueri nõ potest, & cylindrus cum transversus aut voluitur, aut raptatur, per lineas tantum moueri potest, quod ex eorum tactu plane ostenditur, non mouentur enim nisi tangendo, globus autem non tangit nisi in punctis, & cylindrus in lineis. Ita fit, vt pũcta & lineæ, quæ actu sint, non potentia tantum in media superficie necessario concedẽda videantur, alioqui nec dari actu possent huiusmodi tactus ac motus.

3. Tertio, quia non aliter vera esse videntur ea, quæ à veteribus Peripateticis Aristotele auctore de existentia indiuisibilium Mathematicorum dicuntur, quam si ea in corporibus existere concedamus. Nam, vt illi dicunt animal & quælibet vniuersalia rerum naturalium figmenta esse, si credantur existere à rebus sensibilibus seiuncta, & tamen concedunt ea re vera in ipsis rebus sensibilibus existere, & ab eis mente separari posse, si concipiantur non conceptis sensibilibus conditionibus (quo sensu Aristoteles a t primo libro de Anima, cap. 1. text. 8. *Animal aut quodvis aliud vniuersale, aut nihil esse, aut posterius esse)* sic etiam dicunt indiuisibilia Mathematica figmenta esse non res veras, si quis eas ponat à corporibus sensibilibus separata: cum tamen fateantur ea, & in sensibilibus vere existere, & à Mathematicis non ficta, sed vera conceptione apprehendi, abstracta videlicet per intellectum à sensibilibus qualitatibus, quibus in rerum natura sunt coniuncta. Vnde Aristoteles & alii Peripatetici, cum æque reprehendant

hendant in Platone, quod credat Mathematica ista indiuisibilia existere per se in rerum natura, atq; quod naturas vniuersales faciat seorsim cohærentes: non tamen negant, sed potius affirmant vtrumq; genus posse & existere in rerum natura & præcise concipi non conceptis iis, cum quibus re vera coniuncta sunt. Atque in hunc sensum Augustinus ex veteribus Theologis sic scribit in lib. de quantitate animæ: *Sola longitudo* (nempe vt à Mathematicis concipitur) *non nisi intelligi animo potest, in corpore inueniri non potest*; *sed certe*, inquit, *cum ista tria* (longitudinem videlicet, latitudinem, & profunditatem) *esse in aranea filo intelligis* (absolute nimirum accepta) *discernis hoc, & quid inter se differant nosti. Vide eundẽ libro septimo super Genesin ad lit. capitulo decimoseptimo.* Cum ergo punctus & linea nunquam reuera sint actu in extremitatibus rerũ sensibilium, vt iam ostensum est sectione superiori, vbi de sola superficie id concessimus, efficitur vt veterum confessione habeamus esse ea actu in mediis magnitudinibus: linea quidem, in media superficie, & punctum in media linea.

Quarto, quia non videtur dari posse actio vniformiter difformis, nisi in media sphæra actiuitatis agentium sint actu superficies, quibus recipiatur ab agentibus dimidium perfectionis formarum, quæ introducuntur, verbi gratia in medio aere, qui à lucerna illuminatur dimidium intensionis impressi luminis. Si enim in tota aliqua parte aeris sit lumen certæ alicuius intensionis, iam lumen non erit vniformiter difformiter impressum, hoc est, sensim remissum versus finem, quod tamen necessario concedendum est iuxta illud Philosophorum commune proloquium: *Agentia omnia fortius, ac proinde perfectius agere in ea, quæ propinquiora sunt.*

Solutio argumentorum vnde pẽdeat.

Hæc difficultas argumentorum solutione expedietur, Primi quidem, si exponamus vndenam prouenerit, vt in media quantitate continua indiuisibilia esse dicantur. Secundi, si explicemus quot, & quibus modis illa reducantur, siue perducantur ad actum. Tertii, si quo pacto ea existere in rerum natura possint doceamus. Quarti, si expendamus quænam sit ratio eius actionis, quæ vniformiter difformis appellatur.

Vnde manarint termini copulatiui quantitatis continuæ.

Pro solutione primi animaduertendum est, ex consuetudine priscorum Geometrarum emanasse, vt apud Physicos, aliosq; Philosophos in media quantitate continua indiuisibilia esse dicantur. Nam cum illi duabus de causis indiuisibilia in mediis magnitudinibus induxissent; vna, vt partes illarum copularent, putabant enim non posse quicquam cohærens continuum vel alia ratione ex multis partibus constare) altera, vt essent quasi signa ad infinitas diuisiones ex qualibet magnitudine faciendas, quod necessarium erat ad vsum Geometricarum demõstrationum, Philosophi, si deinde consequuti sunt, cum id esset facilimum, & expeditissimum ad naturam quantitatis continuæ intelligendam, eorum loquendi morem consulto retinuerunt. Itaque à magnitudinibus ad totum genus quantitatis cõtinuæ ascendentes, quantitatem continuam sæpe definierunt, cuius partes eodem communi termino copularentur, & continuata ea esse dixerunt, quorum extrema vlterius versus alterum essent vnum ac demum indiuisibilia in mediis quantitatibus, quemadmodum & illi voce tenus asseruerunt. Verum quo pacto id reuera accipiendum esset, non obscure declarauit Aristoteles cum aliis locis, tum vero 8. Physic. libro *ca. 8. tex. 68. & 69.* cum indiuisibilia non actu, sed potentia in media quantitate cõtinua esse dixit, quæ nos, quo pacto ad actum perduci possint, mox aperiemus. Finguntur ergo partes continuæ quantitatis copulari per indiuisibilia, & habere illa in se actu vt sunt etiam quasi signa quædam ad diuisiones in infinitũ faciendas: re autem vera eius partes nec per entitatem vllam tertiam, sed per se ipsæ continuatæ sunt, & cohærentes inter se, nec signa vlla, quibus actu inter se distinguantur, continent: sed ipsa continua quantitas ex se habet diuisibilitatẽ in infinitum, ita vt ex quantumcunque exigua particula possint & aliæ atque aliæ partes, & alia atq; alia indiuisibilia, quibus actu terminentur, emergere, seu re id fiat seu sola mentis designatione. Ita patet solutio primi argumenti.

Quo pacto Arist. eos in media quantitate esse dixerit.

Triplex modus reducẽdi indiuisibilia e potentia in actum.

Ad secundum autem, vt facilius respondeatur, animaduertendum est, tribus modis posse indiuisibilia, quæ in mediis magnitudinibus potentia sunt, ad actum perduci: vno, reali diuisione: altero, figuræ conformatione: tertio, designatione. Reali quidem diuisione, sola superficies, quæ in medio corpore potentia est naturaliter ad actum reduci potest: quandocunque enim corpus diuiditur, semper in qualibet portione resultante incipit esse vna superficies, quæ totam circumdat: quare nulla in ea resultat linea: si nulla linea, nullum etiam punctum. Sed quia contradictionem non implicat diuidi superficiem separatam à corpore, ideo dicere possumus lineam esse potentia Logica in superficie in ordine ad diuisionem realem. Eodemque modo cum non implicet contradictionem, lineam diuidi separatam à superficie, dicere quoq; possumus punctum esse potentia

Logica

Potentiam Logicam siue absolutam fuisse notam Aristoteli.

Logica in ordine ad diuisionẽ realem: proximè quidem in linea, remotè autem in superficie, & remotius in corpore. Notam vero fuisse Aristot. huiusmodi potentiam, alibi ostẽdimus. Et hoc quidem modo, quemadmodũ diuiso corpore realiter semper nouæ superficies quoad entitates suas ex potentia ad actũ reducuntur: ita & lineæ, & puncta quoad suas entitates reducentur (modo puncta entitatem habeant) si superficies per se, & lineæ per se diuina potestate diuidantur.

Figuræ autem conformatione, tunc lineæ ac puncta reducuntur ad actum, cum corpus quod nullum habet angulum, in figuram perfectè angularem conformatur, vt si ex globo, aut oualis figuræ corpore fiat perfectè cubicum, aut pyramidale. Iam enim tunc dabuntur lineæ aut puncta, aut etiam vtraque, quæ actu terminent superficiem aut lineam, verum isto modo non dabuntur lineæ aut puncta quoad entitates suas, sed quoad negationes vlterioris extensionis superficierum ac linearum, quæ Mathematico more considerantur.

Duplex consideratio superficiei.

Quocirca aduerte, si superficies corporum Physicè considerentur, nullum esse corpus, quod non vnam tantum habeat superficiem. Nam, & cubicum, seu quadrantale corpus, quod sex superficies habere dicitur, vnam tantum habet Physicè, quia illæ omnes continuatæ sunt inter se, vt ex supradictis patet.

Physica.

Quod si Physicè ac re vera in quolibet corpore vna tantum est superficies, qua totum circumdatur: ergo nulla est in eo linea, qua huiusmodi superficies terminetur: si nulla linea, igitur nullum punctum, quo terminetur linea: quare nulla re vera est linea quoad entitatem suam, nullumq; eodem modo punctum in corpore nisi potentia. Quod si superficies Mathematico more spectetur, cum Mathematici eas omnes diuersas esse dicant, quæ angulum continent, quæ autem non continent vnam esse asserant: dicendum sane est etiam apud Physicos, Mathematicam consuetudinẽ vsurpantes, in quibusdam quidem corporibus esse vnam tantum, vt in globo, & in corpore oualis figuræ, in quibusdam vero plures, vt in quadrantali, aut pyramidali. Quod si in corpore eodem plures superficies Mathematico more spectatæ esse possunt, ergo (vt superius *ad quæst.* 4. argumentabamur) & plures lineæ quibus superficies terminentur & distinguantur, & plura item puncta quibus terminentur & distinguantur lineæ. Cum igitur nec lineæ, nec puncta possint actu esse in corpore quoad entitates suas, quia non possunt esse extrema realiter ac Physicè, reliquum est, vt sint tantum quoad negationem vlterioris extensionis: linea quidem, quatenus superficies, quam terminat Mathematico more, vlterius non procedit: punctus autem, quatenus linea eodem modo spectata non amplius extenditur: quæ considerationes satis sunt Mathematico, & Physico etiam Mathematico more disserenti, vt plures lineas, pluraque puncta, quemadmodum & plures superficies in corpore eodem esse concedant.

Designatione vero tunc linea & punctus reducuntur ad actum, cum magnitudo nullum habens angulum, radio, aut (quod certius est sola mentis apprehensione diuiditur. Si enim hoc pacto magnitudo diuidatur, iam incipiet esse actu distincta saltem obiectiue, si distincta, ergo & partes suis terminis circumscriptæ. At non terminis quoad vllam entitatem realem, quæ ibi per solam designationem esse incipiat, ergo quoad solam negationem vlterioris extensionis huius partis versus illam, & illius versus hanc, quæ negationes vnum communem terminum vtriusque quasi conficiunt.

De tactu globi & cylindri in plano.

Quare, ad secundum argumentum, quod attinet ad tactum globi & cylindri in plano, dicendum est globosum corpus & in cylindri figuram conformatum, non tangere planum in puncto & linea, quæ sint vera entia realia, sed in puncto & linea reductis ad actum per solam designationem. Quod enim facit designatio per radium, aut per apprehensionem mentis, id facit indiuisibilis quidem tactus, globi & cylindri in plano, globi enim tactus est indiuisibilis simpliciter, cylindri autem secũdum latitudinem, at designatio, vt dictum est, non efficit vt punctus, aut linea esse incipiant in media superficie quoad entitatem vllam realem, sed tantum quoad negationes vlterioris extensionis alterius partis versus alteram, quare nec tactus globi aut cylindri.

Alia tangendi ratio.

Dici quoque fortasse potest, globum tangere planum in puncto non formaliter, sed eminenter existente in media magnitudine, & cylindrum similiter in linea non formaliter existente, sed eminenter, aut si malis,) virtute. Vt enim anima vegetatiua continetur non formaliter, sed eminenter & virtute in sensitiua, & hæc in rationis participe, & vt Aristoteles ait, *Triangulum in quadrangulo, & hic in pentangulo*: ita in corpore continetur superficies, & in superficie linea, & in hac punctus non formaliter, sed eminenter ac virtute. Quare nihil mirum est, si globus & cylindrus transuersus idem faciant tangendo planum sine puncto, aut linea formaliter existentibus, quod facerent per illa, si formaliter existerent.

Anima vegetatiua & sensitiua in rationis participe contineatur.

Quod

De motu eorundem per planum.

Quod vero attinet ad motum eorundem corporum per planum, negandum est, ea non moueri nisi per puncta, aut lineas, mouentur enim per spatium corpusque subiectum, non per vlla indiuisibilia, nisi potentia & eminenter virtuteque existentia in superficie subiecti corporis. Cum autem obiicitur, illa non moueri nisi tangendo, concedendum id quoque est, sed addendum id fieri non tangendo solum puncta aut lineas, sed corpus aliquod aut spatium subiectum. Tactus enim, qui fit in toto motu, est diuisibilis, quemadmodum & motus ipse, diuisibili autem tactu non possunt tangi sola indiuisibilia, hæc enim quantumcunque multa essent, nunquam diuisibile quicquam efficerent.

Obiectio.

Sed esto, tangant ista corpus aliquod subiectum diuisibiliter in tempore, quo mouentur, vt aerem interiectum, aut ipsum aeris intermedii spatium, an in mediis instantib. non tangunt indiuisibiliter planum subiectum? Si indiuisibiliter: ergo globus designat puncta media, & cylindrus transuersus lineas medias. Diximus enim paulo ante idem facere horum tactum indiuisibilem, quod facit designatio per radium aut mentis solius apprehensione facta. Quod si globus & cylindrus cum mouentur, designant media puncta & medias lineas: ergo reducunt ea modo aliquo è potentia ad actum, ac proinde pertrãseunt in tempore finito actu infinita.

Dilutio.

Dicimus ad hæc, globum & cylindrũ tangere indiuisibi in ter planum subiectum in mediis instantibus, sed eum contactum non esse designationem, neq; efficere vt puncta & lineæ quæ potentia sunt in plano, reducantur ad actum, siue quoad entitatem vllam realem siue quoad actuales negationes vlterioris progressus. Neque enim omnis tactus indiuisibilis est designatiuus: sed is solus, qui fit quiescendo in singulis, quæ designantur: qua de causa nõ diximus paulo ante, quod facit designatio per radium, aut apprehensionem mẽtis, id facere indiuisibilem tactum globi & cylindri in plano, sed id facere indiuisibilem quendam tactum. Tactus enim, qui fit, dum aliquid continue mouetur, non distinguit in plura, sed confundit in vnum: quippe cum sit tactus continuus, at designatio multorum nõ confundit in vnum, sed distinguit in plura: quo fit, vt necesse sit fieri per plures quietes Aristoteles 8. *Physicorum, capite octauo tex. sexagesimonono*, id probat ea ratione, quia qui designat indiuisibile aliquid in medio plano, illud vè è potentia ad actũ reducit per designationem, vtitur illo vt duobus nempe, vt fine vnius partis, & principio alterius, quæ fieri non possunt nisi in tempore. Fateor quidem, si hæc fiant mente sola posse fieri in instanti, quia mens in momento potest vtrumque apprehendere: sed oportebit tunc in pluribus designãdis dari quietes medias, vt fiat distinctio designatorum, at contactu indiuisibili fieri non potest designatio, nisi per quietes & tempora distincta, alioqui nulla fieret designatorum distinctio, vt dictum est, ac proinde nulla designatio.

Indiuisibilia quot modis existant in corporibus sensibilibus.

Ad tertium argumentum dicendum est, ex dictis manifestum esse, indiuisibilia, quæ à Mathematicis tractantur, punctum videlicet, lineam & superficiem (quorum primum est indiuisibile simpliciter, cætera vero indiuisibilia secundum vnam, aut plures dimensiones) duobus modis existere posse in corporibus sensibilibus: vno, quoad entitates suas reales (si omnia tamen entitatem realem habent) altero quoad negationes vlteriores extensionis, vel totius corporis, vel vnius partis versus alteram. Cum ergo veteres Peripatetici ita ponunt in corporibus sensibilibus, sat est, si altero ex his modis id intelligatur. Nam, superficies quoad entitatem suam, & quoad negationem vlterioris extensionis totius corporis existit in ipso corpore: cætera vero non possunt esse in illo, nisi quoad negationes vlterioris extensionis vnius partis versus alteram: linea quidem quoad negationẽ extensionis vnius partis superficiei Physice sumptæ versus alteram partem eiusdem superficiei: punctum vero, quoad negationem vnius partis lineæ versus alteram eiusdem lineæ, quod tamen non accidit, nisi cum figuræ cõformatione in perfecte angularem, aut designatione per radium, aut apprehensionẽ mentis linea & punctus reducuntur ad actũ. Quæ omnia ex secundi argumenti solutione patent.

Quo pacto veteres Peripatetici intelligendi cum dicunt ea omnia esse in sensibilibus.

Quo pacto nulla Mathematica existant in sensibilibus.

Quo pacto aque absurdum sit Mathematica atq; vniuersalia esse in sensibilibus.

Duo tamen obiter aduertenda hoc loco sunt. Vnum est, quemadmodum Peripatetici aiunt, indiuisibilia Mathematica non existere in rebus sensibilibus eo pacto, quo ab eis concipiuntur, ita eos velle, nec corpus ipsum (quod omnifariam diuisibile est) existere eo modo spectatum, quo à Mathematicis concipitur, nempe sine vllis qualitatibus sensibilibus, quo fit, vt hac ex parte nihil intersit inter diuisibilia Mathematica, & indiuisibilia. Alterum est, id quod illi censent, æque absurdum esse, ponere Mathematica separata, atque separata vniuersalia sensibilium rerum: si de existentia quidem per causas naturales id intelligatur, vt ipsi intellexerunt, verum id esse, at si intelligatur de existentia per diuinam potentiam, non esse verum, nam, vniuersalia separare à suis singularibus omnino impossibile est, etiam extraordinaria Dei potentia

tentia, at separare Mathematica à rebus sensibilibus non repugnat diuinæ potestati: cum Deus possit quamlibet magnitudinē sine subiecto conseruare, nec minus sine vlla qualitate sensibili. A

Augustinus exponitur. Vnde patet Augustinum sic esse intelligendum, vt, cum ait longitudinem siue lineam esse in araneæ filo, per designationem vtiq; mentis, id verum sit: tametsi, quod attinet ad latitudinem & profunditatem, absolute acceptas, & non iam, vt à Mathematic. considerantur, id realiter sit verum. B

In quo posita ratio actionis vniformiter difformis. Ad quartum, vt respondeamus, animaduertendum est, actionem vniformiter difformem esse eam, in qua nulla pars rei, quæ patitur, æque perfecte suscipit in tota vlla particula formam, quæ ab agente introducitur, sed perfectius in quacunque propinquiori, & imperfectius in quacunq; remotiori, atque in hoc cōueniunt omnes, qui loquuntur de hoc genere actionis, & ii, qui ponunt indiuisibilia tam in medio quam in fine cuiuscunque magnitudinis, & ii qui in fine tantum, & ii denique, qui ea funditus tollunt. C

Quo pacto nihil indiuisibile sit alterabile. At cum Arist. in primo libro de Generatione dicat: *non posse quicquam indiuisibile alterari*, si de omni quidem alteratione siuē propria, siue impropria id verum esset, nulla præterea foret de hac re inter Philosophos contentio: quippe cum siue indiuisibilia ponantur in mediis patientibus, siue non ponantur, satis sit id, quod dictum est, ad rationem actionis vniformiter difformis: siquidem indiuisibilia quæcunque fuerint, nihil passura sint ab agentibus. D Nunc autem, cum id non videatur vniuerse asserendum (nam etsi certum videtur, indiuisibilia nō alterari proprie, hoc est, per expulsionem contrarii, vt, verbi causa, calefieri: improprie tamen, vt illuminari, non videtur necessarium)

Vnde tota oriatur argumenti difficultas. hinc tota difficultas oritur. *Vis argum.* Nam, si corpus perfecte opacum indiuisibiliter illuminatur extrinsecus, hoc est, non secundum profunditatem, sed secundum duas externas dimēsiones: E cur si diaphanum sit, & totum à lumine penetrari possit, non indiuisibiliter quoq; illuminetur in medio, vt quemadmodum totum ipsum certam recipit intensionem luminis, velut octo graduum, ita quoq; medietas eius remotior dimidium recipiat intensionis, veluti graduum quatuor? Nisi enim in medio sit indiuisibile aliquid quod hos quatuor gradus suscipiat, non erunt in medietate illa remotiori gradus quatuor, sed quælibet intensio circa gradus quatuor. F Vel hac igitur ratione quidam inducti sunt, vt in mediis corporibus superficies partium copulatiuas, certique luminis susceptiuas ponerent, quemadmodum terminatiuæ à plurimis, aut fere omnibus ponuntur: alii ne copulatiuas admitterent, terminatiuas quoque tollerent, negarentque prorsus aliquid esse in corporibus indiuisibile siue extrinsecus, siue etiam extrinsecus, quod in diaphanis certam luminis intensionem suscipiat.

Quid commune sit illuminationi cum aliis alterationib. quid peculiare. Dicendum est igitur ad argumentum, hoc commune esse illuminationi cum quauis alia alteratione vniformiter difformi, quod in qualibet propinquiori parte diaphani recipitur lumen intensius, in qualibet remotiori remissius: hoc autem peculiare, saltem respectu proprie dictarum alterationum, quod in superficie diaphani, qua illud illuminanti contiguum est, tanta recipitur intensio luminis, quanta est in superficie illuminātis, cum ambæ simul sint: deinceps autem versus finem sphæræ actiuitatis, si tota illa vnum continuū corpus sit, (veluti aer aut aqua) nullibi reperitur certa luminis intensio, sed circa medium diaphani, quæcunq. significatur pars, ea plus habet quam dimidium luminis: vltra mediū autem diaphani, minus quam dimidiū.

Quantum intersit inter medium actu diuisum, & nō diuisum. Quo eodem modo res habet proportione seruata, si sphæra actiuitatis iuxta aliam partium rationem diuidatur, vt tertiæ partis, quartæ, quintæ & cæterarum. Dixi porro, *si tota sphæra sit vnum continuum corpus*, quia si actu sit diuisum in plura contingentia, vt sphæra actiuitatis Lunæ aut Solis in elementa, aut etiam in orbes cœlestes: tum demum in superficiebus, quibus illa sese contingunt, certa erit luminis intensio propter indiuisibilia susceptiua, quæ inter illa erunt. Vnde, si vitrum aut crystallus cum permeatur Solis radio, in mediates frangatur, incipiet in nouis superficiebus emergentibus, in medio media esse luminis intensio indiuisibiliter existens, quæ ante fractionem non erat, cum antea in qualibet parte medietatis propinquæ soli esset plusquam dimidium luminis, in qualibet autem remotæ medietatis esset minus quam dimidium: ipsa autem media luminis perfectio nullibi reperiretur propter defectum indiuisibilis susceptiui. Ita patet non colligi proposito argumento ponendam esse superficiem actu in medio corpore.

Solutio argumenti paulo ante propositi. Quod autem paulo ante obiiciebatur: Si totum ipsum diaphanum certam recipiat intensionem luminis, medietatem eius remotiorem ab illuminā te recepturam dimidium luminis, facile ex dictis refelli potest negatione consequentiæ. Neque enim par ratio est in medietate, vt recipiat dimidium luminis, atq; in toto, vt recipiat totum quoddam certum & designatum lumen. Pars enim si continuata est, non est actu terminata, vt est totum ipsum, sed potētia duntaxat, quod si diaphanū diuidatur actu, iam erit par ratio, vt dictū est.

Eudan-

Enodatio secundæ difficultatis.

SECTIO VI.

ALtera difficultas se offert in tertia propositione, quod in ea dictum sit, lineam & superficiem iuxta communem veramque sententiam de earum entitate, esse re ipsa distinctas & inter se, & ab ipsa mole corporea. Nã, si superficies re ipsa à corpore distingueretur, posset vtique auferri à corpore remanente, quod tamen ex eo constat fieri non posse: quia, etsi auferatur, nunquam tamen fiet, vt corpus maneat infinitum, quod si manebit finitum siue terminatum sine superficie, quid opus est superficie distincta realiter ad terminandum, imo, etiam distincta formaliter? ita fit, vt sit vera entitas distincta ab entitate corporis.

Quibus argumentis non videantur indiuisibilia distingui re & à se inuicem & à corpore. 1. argument.

2. Deinde, non magis videtur superficies à corpore distingui, quam a superficie figura: at figura communi fere consensu non distinguitur realiter à superficie.

3. Tertio, eadem videtur ratio in termino motus, atque in termino corporis, vt si ille sit idem re cum motu, hic quoq; idem sit re cum corpore: terminum vero motus idem esse re ipsa cum motu, vt calorem cum calefactione omnes pene asserere videntur. Atque hæc eadem tria argumenta valent contra distinctionem realem lineæ à superficie, & puncti à linea, si punctus sit entitas aliqua realis, & superficies, ac linea extra corpus diuina potestate per sese cohærere ponantur, vt actu terminos reales habeant.

4. Postremum argumentum sit. Viuẽs & sensitiuum sunt formaliter distinctæ entitates & inter sese & ab homine, cuius naturam constituunt, est enim homo substantia corporea viuens, sensitiua, & rationalis: & tamen vitalitas, vt sic dicã, & sensitiuitas non distinguũtur realiter ab homine, ergo etsi longum esse, & latum sint formaliter distinctæ entitates, & inter sese, & à corpore quod constituunt (est enim corpus quantitas continua, permanens, longa, lata, & profunda) non continuo colligendum est, longitudinem & latitudinem, hoc est, lineam & superficiem distingui realiter & inter se, & à corpore.

Sed hæc non difficulter diluentur, si ad primum dicatur, nõ quicquid realiter ab aliquo distinguitur, posse auferri ab illo remanente: præsertim si id, quod remansurum est, necessario debeat remanere tale quale erat cum illo. Nam, partes omnes realiter constituentes totum, distinguuntur realiter ab illo, & tamẽ nulla auferri potest à toto remanẽte, & omnis forma substãtialis distinguitur realiter à materia, cum tamen multorum (inter quos est *Magister in secundo distinctione 12. Diu. Thom. 1. p. q. 66. artic. 1. & de potentia Dei. quæst. 4. artic. 1. Henricus in 2. distinct. 12. quæst. 1. Capreol. ibid. ar. 3. & alii*) sententia auferri non possit à materia remanente sine vlla substãtiali forma: proprietates etiam quamplurimæ distinguuntur realiter à subiectis, & tamen multi & graues auctores *Caietan.* nimirum, *in 1. p. q. 3. ar. 3. Cap. in 1. d. 3. quæst. 3. ad argumenta contra 1. conclusionem & alii*, sunt, qui nulla potestate fieri posse dicant, vt separentur à subiectis remanentibus. At in rẽ proposita multo certius id est. Nam, cum corpus non possit esse terminatũ sine proprio termino, ac proinde sine superficie, & omne corpus necessario sit finitum ac terminatum, nullo modo fieri potest, vt ablata superficie corpus in rerum natura cohæreat.

Non quicquid differt realiter ab aliquo, posse ab eo remanente separari.

Impugnatur finitio negatiua corporis & superficiei.

At dicunt, remanebit finitum negatiue negatione nimirum sola vlterioris extensionis, quo pacto albedinem dicimus esse finitã. Sed non aduertunt id quod iam dictum est, longe diuersam esse rationem in termino albedinis atq; corporis. Nam, terminus corporis non solum est terminus, sed etiam extensus terminus secundum latitudinem, & qui veram rationem entis habeat, quemadmodum & ipsum corpus secundum profunditatẽ extensum est, seu potius distinguitur à corpore vt ipsa latitudo ab ipsa profunditate: at terminus albedinis ita est terminus vt rationẽ entis non habeat, sed est mera negatio vlterioris entitatis, aut potius merus quidam essendi modus, quem eiusmodi negatio consequitur. Atq; eodem modo dicendum est, non posse auferri lineam à superficie recta, si hæc diuina potestate extra corpus existat remanente ipsa recta superficie, etsi linea re ipsa distinguatur à superficie, cuius sit terminus quod idem dicendum est de puncto comparatione lineæ rectæ separatim existentis (si detur) etsi ille ponatur re ipsa à linea distingui.

Discrimẽ terminorum qualitatis & quãtitatum quarundam.

Ad alterum dicendum, magis distingui superficiem à corpore, quam figuram à superficie. Corpus enim diuiditur in partes interiores, in quas non diuiditur superficies, qua illud terminatur, at superficies in nullas diuiditur in quas non diuidatur figura.

Magis distingui superficiẽ à corpore quã figuram à superficie.

Ad tertium dices, non esse parem rationem in termino corporis, atque in termino motus. Nam, cum motus sit acquisitio formæ, quicquid formæ acquiritur in motu, id totum necesse est reperiatur in termino motus: at in termino corporis non potest reperiri, quicquid reperitur in corpore, cum non reperiantur propriæ corporis partes.

Quicquid formæ acquiritur in motu, id totum reperitur in termino motus.

Idem sentiendum est de linea, quam dicimus posse terminare superficiem rectam diuina potestate seorsim existentem, quippe cum linea non diuidatur iisdem partibus realiter constituentibus, quibus diuiditur superficies.

Ad vltimum dicendum est, nihil eo confici. Primum, quia non ea sola ratione constituta est distinctio realis inter lineam, superficiem, & corpus, quia linea & superficies sunt entitates distinctæ inter se, & ab ipso corpore (sic enim inepte id conclusum esset) sed quia ita sunt termini reales: linea quidem superficiei, superficies vero corpori, vt non eisdem partibus realibus constitutæ sint, quibus corpus constat, neq; vbi illæ existunt naturaliter ibi præcise potest corpus naturaliter existere, vt ex dictis patet. Deinde, quia homo essentialiter est viuens & sensitiuum: at moles corporea non est essentialiter longa, aut lata, ea nimirum ratione qua longitudo est idē quod linea, & latitudo idem quod superficies, vt Arist. docet hoc capite.

Qua ratione corpus nō sit essentialiter longum & latum.

Non item esse primam dimensionem atq; longitudinem, latitudinem & profunditatem.

Hæc vt facile intelligas, aduerte, multos esse qui putent idem esse trinam dimensionē, atq; longitudinem, latitudinem, & profunditatem, & cum linea dicatur esse vnius dimensionis, superficies vero duarum, corpus autem trium, existimant illi superficiem includere formaliter longitudinem & latitudinem: corpus vero hæc duo, & profunditatem, præsertim cum à magnis etiam Auctoribus aliquando definiatur linea longitudo sine latitudine & profunditate: superficies, longitudo & latitudo sine profunditate: corpus, longitudo, latitudo, & profunditas. Sed non ita res habet, neque graues vnquam Auctores, si quando has definitiones vsurpant proprie ac formaliter loquuntur. Dimensio enim nihil aliud est, quam ratio mensurandi, aut diuidēdi magnitudinem, seu potius extensio eius ab vna loci positione ad oppositam. Vnde, cum sex sint loci positiones, ante, retro, dextra, sinistra, supra, infra, tres erunt dimensiones se inuicem secantes ad angulos rectos, quarum vna tantum reperitur in longitudine, quam vocamus lineam; duæ tantum in latitudine, quam dicimus superficiem; omnes vero tres in profunditate, quam appellamus corpus: tametsi vulgo aliter hæc nomina communiter vsurpantur. Nam in superficie maior dimensio vocatur longitudo: minor vero latitudo, in corpore autem iuxta situm naturalem (veluti in corpore humano aut localem (vt in lapide) distinguimus altitudinem, profunditatem & crassitiem. Dimēsio enim inter locum superum & inferum, quatenus sursum tendit (vt in columna) dicitur altitudo: quatenus vero tendit deorsum (vt in puteo) dicitur profunditas: dimēsio autem quæ in transuersum procedit (vt in vtroque) dicitur crassities seu corpulentia, quanquam hæc aliquando contra vsurpantur, vt cum Poeta *Virg. l.* 1. *Æneid.* ait: *Cœlumq; profundum*, & alibi: *In altum vela dabant læti.* Quod si huiusmodi dimensiones sint æquales, tunc arbitraria erit earum appellatio. Vnam enim & eandem licebit vocare longitudinem aut latitudinem, aut profunditatē, vt in globo, vt in corpore omni exparte quadrato, vt in ciuitate illa cœlesti, de qua Ioan. in Apocal. 21. *Et longitudo*, inquit, *& altitudo, & latitudo eius æqualia sunt.*

Dimensio quid.

Quotuplex.

Vulgo quid longitudo, latitudo, & profunditas.

Potius ergo rationes formales lineæ, superficiei, & corporis explicandæ sunt, per proprium genus propriasq; differentias numero dimensionum significatas hunc in modum. Linea est magnitudo vnius dimensionis, superficies, duarum: corpus, trium, quo pacto ista definiuntur ab Aristotele cum hoc loco, vt diximus in expositione contextus, tum ad initium 1. *de Cœlo, cap.* 1 Alioqui cum linea dicitur esse longitudo sine latitudine & profunditate, idem per idem definitur: cum vero superficies dicitur longitudo, & latitudo sine profunditate, corpusq; longitudo, latitudo, & profunditas, non solum definitur idem per idem, sed etiam affirmatur vna species opposita de altera. Superficies enim & longitudo sunt oppositæ species, & similiter corpus & latitudo, vt ex dictis patet.

Rationes formales lineæ, superficiei, & corporis.

Cum ergo corpus dicitur longum, latum & profundum seu quantitas continua, longa, lata, & profunda, aut vulgari & non Philosophica ratione id accipiendum est, aut sic intelligendum, vt longum, latum, & profundum vsurpētur pro eo quod est trifariam dimensum, seu habens trinam dimensionem. Ex qua quidem consideratione etsi colligitur longitudinem & latitudinem & profunditatem pro trina dimēsione acceptas non distingui realiter à corpore, quemadmodum nec à superficie longitudinem & latitudinem pro bina sumptas, nec à linea longitudinem pro vnica, adhuc tamen locus datur, vt Philosop. longitudinem, latitudinem & profunditatē, id est, lineam, superficiem & corpus inter se distincta esse realiter merito existiment.

Exponuntur vulgares definitiones lineæ, superficiei, & corpo.

Tertia difficultatis explicatio.

SECTIO VII.

TErtia difficultas se offert in quarta propositione, qua parte admittit superficiē actu existentem in corpore tanquam eius extremitatem. Est enim non leuis momenti, quod

Argumētum quo impugnatur extrema superficies.

quod contra opponatur, argumentũ ex continua aggeneratione ductum. Nam, in inflãmatione ligni, aut papyri poſt minimum ignem generatum, cum forma ignis continua introductione ſerpat, neceſſe eſt ſuperficiem totius ignis terminatiuam, in alio & inſtanti aggenerationis eſſe etiam aliam, & aliam, quandoquidem ignis cum ligno aut papyro continuatus eſſe nequit, vt patet ex iis, quæ ad caput quartum dicta ſunt. Cum ergo inſtantia ſiue momenta aggenerationis continuæ, imo, & cuiuslibet partium eius ſint infinita, erunt etiam infinitæ ſuperficies aliæ aliis ſuccedẽtes in tempore finito, quod ipſum per ſe abſurdum videtur & ſuperuacaneum, ac parum conueniens cum iis, quæ ad librum ſecundum dicta ſunt de cognitione infinitorum. Si eiuſmodi ſuperficies infinitæ ſunt: nõ dubium videtur, quin infinita in tempore finito ſucceſſiue cognita eſſe poſſint: atque adeo numerata.

Qui non ſentiunt difficultatem in argumento.

Hac difficultate propoſita nullam ſentire videntur ii, qui extremas ſuperficies nihil aliud eſſe volunt quam meras negationes, aut modos eſſendi puros, cum nihil aliud propoſito argumento apud eos colligatur, quam infinitas eſſe ſucceſſiue in igne, qui aggeneratur negationes vlterioris magnitudinis, infinitoſq; modos eſſendi finitoſve, in quibus illæ fundentur: ex qua re nihil abſurditatis videtur ſequi.

Impugnãtur

Cæterum, quia non minor eſſet abſurditas cognitas eſſe ſucceſſiue, negationes infinitas in tempore finito, & numeratas etiam, quam ſi id admittatur in veris ſuperficiebus: retenta communi ſententia de entitate extremarum ſuperficierum, dicendum eſt,

Solutio.

nihil eſſe abſurdi, concedere in igne, qui aggeneratur infinitas ſuperficies ſucceſſiue reſpondentes infinitis inſtantibus aggenerationis continuæ. Hoc enim non eſt admittere infinitum aliquid actu exiſtens, vt eſſet, ſi in media quaq; magnitudine infinita indiuiſibilia actu exiſtentia ad partes copulandas ponerentur, ſed eſt concedere infinita in potentia, dum aggeneratio continua durat, & infinita actu tranſacta, cum tranſacta eſt aggeneratio.

Ex infinitate ſucceſſiua ſuperficierum non ſequi incommoda, quæ proponuntur.

Verum ex hac re non ſequitur infinita in tempore finito ſucceſſiue cognita eſſe poſſe ſi de diſtincta & non confuſa cognitione id intelligatur: quo pacto id abſurdum eſſet, quemadmodum & infinita numerata eſſe. Non ſequi autẽ re vera abſurda hæc (quicquid contra ad librum ſecundum capite ſecundo, quæſt. 2. ſect. 5. in re ſimili probabiliter dictum ſit) ex eo patet quia etſi infinitæ ſuperficies aliæ aliis ſuccedant, non poteſt tamen angelus, verbi gratia, poſt cognitionem ſuperficiei minimi ignis geniti diſtincte aliquam certam ſuperficiem in aggeneratione partium ante cæteras cognoſcere, cum nulla certa ſignari poſſit ſed cõfuſe infinitas. Quod ſi non ſequitur poſſe omnes diſtincte cognoſcere, ergo nec numerare: cum numeratio diſtinctam numeratorum inter ipſa cognitionem exigat.

Diluitur obiectio.

Deus non cognoſcit unquam ſucceſſiue.

Si dicas ſaltem à Deo diſtincte cognoſci & numerari poſſe, primum quidem Deus non cognoſcit quicquam ſucceſſiue: de qua tamẽ cognitione loquimur: deinde etſi per impoſſibile aliquid ſucceſſiue cognoſceret, nõ poſſet tamen ſic diſtincte cognoſcere, aut numerare eiuſmodi ſuperficies, quia nulla ponitur eſſe prima in aggeneratione, ac proinde nulla ſecunda, nulla tertia, aut quæ ab alio numero denominari poſſit. Itaq; poteſt Deus omnes diſtincte cognoſcere, vt reuera cognoſcit, ſed nec ordine temporis ſiue cognoſcere, ſiue numerare, cum ſucceſſiue nõ cognoſcat, nec ſimul ita diſtincte cognoſcere, vt ea numero aliquo comprehendat, cum ſint infinitæ.

Alia obiectio

Sed vt ad intellectum creatum redeamus, ſi obiicias, qui fieri poſſit vt multitudo aliqua rerum naturaliter fiat, neq; ea tamen ab vllo creato intellectu diſtincte intelligi poſſit,

Dilutio.

reſpondendum eſt, ſi de diſtincta cognitione ſimultanea, vt ita dicam, & in vno aliquo obiecto cognito ſit quæſtio, non repugnare intellectui creato diſtinctam infinitorum cognitionem, quo pacto animæ Chriſti Domini non repugnat diſtincta cognitio infinitarum cogitationũ futurarum omnium hominũ in Verbo diuino,

Anima Chriſti cognoſcit infinita in verbo diuino

ſi vero de ſucceſſiua ſiue ea immediate habeatur de reb. in ſe ſpectatis, ſiue in obiecto aliquo vno cognito) ex ipſa ratione ſucceſſionis infinitorũ in tẽpore finito prouenire, vt diſtincte cognoſci non poſſint, cum ne Deus quidẽ ipſe, ſi ſucceſſiue cognoſceret, poſſet immediate poſt initium horę diſtincte percipere vllum inſtans (cum nullũ ſit) aut aliquid in eo factum, quodcunque autem diſtincte percipiatur poſt initium horæ, iam neceſſe eſt alia infinita reliquiſſe, quę vel percepta non ſint, vel confuſe percepta.

Solutionis concluſio.

Ita patet, nullum incommodum eſſe, ſi concedantur ſucceſſiue infinitæ ſuperficies aliæ aliis ſuccedẽtes in adgeneratione ignis, quemadmodum nullum eſſe diximus, admittere infinitos tactus globi, aut cylindri in plano, ſi ſuper illud moueantur: cum ex his non ſequatur diſtincte cognoſci, aut deſignari, aut numerari infinita in tempore finito aliudve ſimile incommodum Atq; ad normam ſolutionis propoſitæ difficultatis, reuocanda volumus ea, quæ ad librum ſecundum capite quarto, quæſtione ſecunda, ſectione 3. & 4. ex

aliis diximus,ſiue in confirmationem,ſiue in A defenſionem veræ illius cõcluſionis: *Non poſſe infinita finito in tempore ſucceſſiue cognoſci*:quam de diſtincta cognitione,ſiue humana,ſiue angelica,ſiue etiam diuina intelleximus.

Dilutio eorum,quæ initio quæſtionis propoſita ſunt.

Sectio VIII.

Reſponſio ad 1. argum.

EX his facile reſponderi poteſt ad quatuor B illa,quæ initio quæſtionis videbantur oſtendere, non eſſe lineam ac ſuperficiem veras ac proprie dictas ſpecies quãtitatis.Nam, quod in primo dicebatur, eſſe entia incompleta,negandum eſt ex iis, quibus probatum eſt contra ſecundam opinionẽ, non eſſe formas copulantes, & more ſubſtantialium formarum eſſentiam continuitatis cõſtituentes, ſed tantum accidentia quædam terminantia, C quæq; adeſſe & abeſſe poſſint ab eis, quæ terminantur,vt patet in ſuperficie aquæ, qua ex vno vaſe in aliud diuerſæ formæ infunditur: &in linea ſuperficiei rectæ,ſi ſuperficies ſeparata primum fit à corpore,deinde in ſubiecto ponatur,totaq;eius extremitas,aut pars illius eſſe incipiat. Atq; hoc modo poſſunt iſta ſeparari,quo autem non poſſint, ſuperius ſect. 6.dictum eſt.

Quo pacto ſuperficies à corpore,& linea a ſuperficie ſeparari poſſint.

Ad 2.

Subiecta indiuiſibilium quæ.

Alterum argumentum non ſolum nihil læ- D dit eos,qui indiuiſibilia copulantia de medio tollunt:ſed neque etiam eos,à quibus illa probantur.Nam,indiuiſibilia per magnitudines, quas terminant, habent ſubiectum : quia, in quo ſunt ea,quæ terminantur,in eo ſunt eorũ termini. Et quoniam partes corporeæ molis ſunt in partibus ſubſtantiæ ſubiectæ, ſi quid partes corporeæ molis copularet,id ſimul eſſet in vtraq; parte ſubſtantiæ ſubiectæ tanquam vtriuſq; finis,& vtriuſq; principium. E

Ad 3.

Tertium quoq; nihil concludit etiam contra eos,quibus placet dari indiuiſibilia copulantia. Nam,etſi illa darentur,& indiuiſibilia omnia realiter differant à copulatis partibus, vt ipſi etiam volunt : negandum tamen eſt, poſſe auferri omnia manentibus partibus, quas copularent.Neque enim poſſunt manere partes continuæ quantitatis, niſi etiam ipſæ continuæ quantitates ſint, & ſuis egeant F copulantib.ſi vlla copulantia ſunt,ſiue continuantia.

Ad 4.

Quartum denique duo aſſumit, quæ neganda ſunt. Vnum eſt,hæc indiuiſibilia nec dari re vera,nec dari poſſe, niſi in rebus naturalibus partim enim dantur in illis,partim nihil repugnat dari extra illas,vt ex dictis patet Alterum,indiuiſibilia copulantia,ſi ſunt infi- A nita,non habere in Prædicamentis locum. Eſt autem hoc falſum, quia infinitio quantitatis non arguit perfectionem infinitam & illimitatam ſimpliciter, ſed certo genere comprehenſam,quia(ſi datur) nihil excluditur à Prædicamentis. Aliunde prouenire poteſt,vt infinita quantitas non ſit ponenda in Prædicamẽtis : nempe ſi ei repugnet eſſe in rerum natura,ſeu (quod idem eſt) ſi non habeat rationem veri entis : de qua re alibi diſputandum B eſt. Atq; hæc de quantitatibus continuis inhærentibus ac permanentibus dicta ſint.

Quanam infinitio excludatur à prædicamen.

Sitne locus vera ſpecies quantitatis.

QVÆSTIO VII.

Locum pro ſpatio non eſſe veram quantitatis ſpeciem.

Sectio I.

NVnc de iis quantitatibus,quæ vel externæ ſunt,ſed permanentes : vel internæ, ſiue inhærentes, ſed ſucceſſiuæ : vel externæ ſimul & ſucceſſiuæ,differendum eſt.Primum genus eſt locus, motus ſecundum, tertium D tempus.

Ac de loco quoad præſentem diſputationem attinet (nam in Prædicamento Vbi de eo iterum agendum eſt) duæ ſunt opiniones: vna Ariſtotelis,de qua ſectione 2.breuiter dicemus : altera, veterum quorundam (Philoponi in 4.Phyſicor.in ſua digreſſione de loco Platonicorum apud Simpl. 4. Phyſ. in ſua digreſſione de loco,in textu 49. Galeni etiam teſtantibus id Simplicio & Themiſtio in 4. E Phy.tex.36.& Ariſtotele ibidem ipſo) aſſerentium eſſe ſpatium trinæ dimenſionis fixum ac immobile , in quo ſimul, &, vt ſic dicam, penetratiue continetur quodlibet corpus , quod ſpatium & plenum dicitur,quatenus in eo continetur corpus,& diceretur vacuum,ſi relinqueretur ab omni corpore. Quod enim detur huiuſmodi ſpatium , ex eo perſpicuum eſt , quia omne corpus indiget ſpatio trinæ dimenſionis , quod tantum ſit, quantum eſt F ipſum corpus,ſiue alio corpore circumdetur, vt inferiores cœli & elementa,ſiue nullo ambiatur corpore, vt ipſum totum vniuerſum corporeum, quod & nos confeſſi ſumus ad c. 5.q.1.ſect.1.huius libri,eſſe autem huiuſmodi ſpatium quantitatem continuam permanentem & externam nonnullis argumentis probant. Nam,quod ſit continua quantitas, inde per-

Duæ de loco opiniones.

Veterum ſententia ponentium ſpatiũ trinæ dimenſionis fixum & immobile.

Vt probent veteres dari huiuſmodi ſpatium.

Et eſſe quantitatem continuam.

de perspicuum esse volunt, quia diuisibile est in infinitum, idque in omnem dimensionem sursum, deorsum, & in alias locorum differentias.

Esse permanentem.

Quod vero sit permanens, ea ratione ostēdunt, quia est fixum ac immobile. Nam, recedentibus ac succedentibus aliis atq; aliis corporibus, semper idē perseuerat, alioqui nullus esset localis motus, qui semper ex aliquo immobili in aliquod immobile progreditur. Nam si termini motus localis ipsi quoq; mouerentur, fieri aliquando posset, vt mobile quantumcunq; moueretur, non relinqueret tamen terminum à quo, nec perueniret ad terminum ad quem: quæ contradictionem implicant, fieri enim posset, vt æqua celeritate terminus à quo sequeretur mobile, & terminus ad quem illud fugeret.

Item q. externam quantitatem.

Quod deniq; sit quantitas externa, ex eo probant, quia non inhæret corporib. à quibus occupatur, alioqui vel recederet illis recedentibus: ac proinde non esset fixum & immobile, vel ex aliis in alia migraret, quod fieri non potest, si est interna siue inhærens quantitas.

Quid Arist. de proposita opinione senserit.

Hanc sententiam Arist. in li. Prædicamentorum, ca. de quantitate, qui Philosophiæ tyronibus proponitur, quasi veram supposuit, dum alibi doceret, quid sibi ea de re videretur, quæ enim ille in eo tractatu, cum de quātitate ageret, de loco scripta reliquit, de spatio trinæ dimensionis plane intelligūtur. Sed in 4. Phys. li. ca. 4. à tex. 30. vbi ex instituto de loco disputauit, multis rationibus ostendit, verum & realem locum non esse spatiū ipsum sed superficiem concauam corporis continētis locatum.

Assertio quæstioni respondens.
Spatium non esse ens.
Probatur 1.

Nobis tamen, quicquid de ea dubitatione sentiendum sit (quod ad Prædicamētum Vbi aperiemus) hoc tantum ostēdendum est hoc loco fieri non posse, vt spatium sit vera species quantitatis. Quod primū ex eo constat, quia non est verum ens, si enim esset, aut increatū ens esset, quod in solum Deum conuenit: aut creatum, quod fieri nequit: quia spatium non potuit incipere esse, vbicunq; enim nunc est, ibi necessario semper fuit, semperq; erit.

2\. Adde, si esset ens, aut substantia esset, aut accidens, at substantia esse non potest, quia non incorporea, vt perspicuum est: cum sit diuisibile, nec corporea: quia constaret materia & forma, quod fieri nō posse ipsi etiam eius entitatis assertores concedunt, nec vero accidens, tum quia aut esset sine subiecto, aut ex subiecto in subiectum, hoc est, ex locato corpore in succedens locatum migraret: tum etiam, quia spatium præcedit locatum, accidens vero non præcedit subiectum.

Non esse speciem quantitatis.

Deinde ex eo constat, non esse speciē quantitatis: quia si esset quantitas, certe trinæ dimensionis quantitas esset, ac proinde corpus, cum corpus definiatur quantitas trinæ dimēsionis. Ex hoc autem primum sequeretur, nō esse speciem quātitatis à corpore distinctam: deinde duo corpora simul esse, quod naturaliter fieri non potest, deniq; cum omnis quātitas trinæ dimensionis indigeat spatio, in quo sit, iam spatium indigeret alio spatio, in quo esset, & aliud alio, atq; ita deinceps infinita essent æqualia spatia in quolibet eodem spatio: quod non solum impossibile est, sed etiam superuacaneum, cum vnum sufficiat, si non sit quantitas trinæ dimensionis, sed aptitudo quædam ad illam capiendam.

Philoponi defensio refellitur.

Ad hoc argumentum Philoponus entitatis spatii defensor respondet, duplicem esse quantitatem trinæ dimensionis: vnam materialem, & eam indigere spatio, nec posse simul esse cum alia materiali quantitate, aliam immaterialem, & eam esse spatium, quod quia immateriale est, adæquatum sibi corpus secum admittit.

Sed quæro, cur dicat corpus esse quantitatem materialem, spatium immaterialem. Si propterea quod corpus constet vera materia, spatium vero minime, iam facit corpus prædicamenti quantitatis substantiam corpoream, ac proinde quantitatem à substantia quanta non distinguit, quod supra q. 2. sect. 2. impugnatum est. Si propterea, quod corpus est vere ac realiter diuisibile: spatium vero nō item (dicat enim aliquis illum realem diuisibilitatem in plures nimirum partes, quæ disiungi a se inuicem possunt, materiam appellasse) cur quæso ait, superficiem quoque & lineam esse quantitates immateriales, atq; idcirco in contactu corporum se compatientes simul? constat enim & ipsas vere ac realiter esse diuisibiles. Quod si propterea dicit corpus esse quantitatem materialem, spatium vero immaterialem, quia corpus est quātitas inhærens materiæ, spatium vero minime: erit etiam superficies quantitas materialis, quam tamen docet esse immaterialem, ac proinde compatientem secum aliam superficiem, vt dictum est.

Ex sententia Philo. locum rebus locatis inhærere.

Quanquam suspicione non caret, voluisse Philoponum, quantitatē illam trinæ dimensionis, quam spatium appellat, rebus locatis inhærere, ait enim idcirco naturam totam horrere vacuum, nullaque ratione illud ferre posse, ne spatium, id est, quantitas illa trinæ dimensionis, quam ponit a corpore diuersam, existat in rerum natura sine vlla re locata, quod nulla alia ratione videbitur dixisse, nisi quia accidens non existit sine subiecto. Alioq; si subiecto nō indiget, sed p se existit, cur tātopere reformidat natura tota, ne existat

existat in rebus locatis: Itaque videtur crede- A
re Philoponus, quantitatem spatii rebus locatis inhærere. Quod si ita est, vel nolens fateri cogitur, spatium esse quantitatem materialem, nec iam vllam superesse rationem, cur non indigeat spatio alio, in quo sit, aut cur simul cum corpore possit existere, aut (vt obiter hoc colligamus) cur non possit accidens aliquod è subiecto in subiectum transilire, nam & hoc concedat necesse est, si quantitatem spatii rebus locatis sibi inuicem succe- B
dentibus inesse existimat.

Spatiũ quod à corporibus occupatur, nõ esse realem quantitatem sed imaginariam.

Explicatur quid sit spatium imaginarium.

Non est igitur spatium, quod & corporibus occupatur, & extra cœlum infinite in omnem partem distentum est, quantitas vlla vera & realis, sed imaginaria. Nõ, quia ipsum spatium ex imaginatione nostra pendeat, quasi nullum sit vsquam, nisi cum nos illud omnino fingimus: sed quia spatium, quod re vera suo modo est, semperq; fuit ac erit, non est vera quantitas, sed ficta quantitas. Quid C
autem sit spatium ipsum, cum non sit ens vllum, difficile est explicatu. Possumus tamen dicere, esse capedinem corporum, seu aptitudinem ad corpora capienda, quæ maior est & minor iuxta quãtitatem locandorum corporum, imo, & actu infinita, vt capere possit omnia corpora, quæ à Deo in infinitum maiora produci possunt, seu (quod eodem redit) est non repugnantia quædam capiendorum corporum commensurata corporibus locan- D
dis: ita vt in spatio sextarii non repugnet recipi sextarium vini aut aquæ: repugnet autem recipi naturaliter amphoram aut batum: atq; ita in cæteris.

Vbinam sit spatiũ ipsum

Sed quærat aliquis, vbinam sit illo capedo siue aptitudo, siue non repugnantia, oportere enim, videtur, vt sit alicubi, siue in re aliqua, si alicubi, ergo in loco aliquo, & sic quæritur locus loci, redditurque disputatio inepta & puerilis: si in re aliqua, iam quæro, E
quænam sit res illa, quod inuenire impossibile videtur.

Responsio quorundam impugnatur.

Sunt qui dicant, esse in ipsis rebus locatis, siquidem in orbe terrarum est aptitudo, vt ipse recipiatur, & sic in cæteris, quod tamen dicendum non est duabus de causis. Vna, quia hoc pacto non existentibus rebus locatis, nõ essent earũ capedines, quod falsum est: cum capedines præcedãt res ipsas, quæ capiuntur, idq; ex omni æternitate. Altera, quia etsi apti- F
tudo quasi passiua, vt corpora capiantur, est in corporibus ipsis, tamen aptitudo capiendi quasi actiua, quæ propria est spatii, non potest esse in capiendis corporibus. Nam, corpora non capiunt corpora, sed capiuntur à spatio seu capedine ipsa.

Responsio.

Dicendum igitur, capedines corporum, seu aptitudines, seu non repugnantias ad ea capienda, neque esse in corporibus locandis, vt ostensum est, neque etiam alicubi: sed esse id, vbi est, quicquid alicubi est, vt non sit necesse, sed ineptum potius quærere, vbinam sint. Nec mirum, quod nec sint in re aliqua, nec alicubi, cum negationes puræ non sint priuationes, vt indigeant subiecto, minus etiam sint corpora, vt locum occupent. Ita patet, locum pro spatio acceptum, non esse numerandum in speciebus quantitatis.

Nec locum Aristotelicum esse speciem quantitatis.

SECTIO II.

Altera assertio, locum Arist. non esse in prædicam. quantitatis, Probatur 1.

Sed nec locus, qui ab Aristotele 4. Phy. c. 4. à tex. 30. verus & realis constituitur, in speciebus quantitatis numerari potest. Primum, quia locus Aristotelicus, superficies, inquam, qua locatum corpus à corpore ambiente cõtinetur, non reddit formaliter rem quantam, sed quantam supponit, formaliterque efficit locatam.

Deinde, quia locus, vt sit vnus in Prædicamento Quantitatis, necesse est, vt sit vna numero superficies, at vt sit vnus locus, non est necesse, vt sit superficies vna numero, vt patet in loco nauis, quę partim circumdatur superficie aeris, partim aquæ. 2.

Tertio, quia in quo Prædicamento reductiue ponitur motus localis, in eodem ponẽdus est per se, ac directo locus, qui est terminus localis motus, terminum enim & motũ, qui ad illum terminatur, ad idem prædicamentum pertinere communis Philosophorum sententia est. Ita Alen. in Met. c. 8. At motus localis, vt talis est, non ad prædicamentũ Quantitatis pertinet, sed ad prædicamentum Vbi, in quo sunt differentiæ localis motus sursum, deorsum, dextrorsum, &c. 3.

Num existentia in loco potius, quam locus ipse per motum acquiratur.

Quod si dicas, locum non acquiri per motum localem, sed existentiam in loco, hanc autem solam esse in Prædicamento Vbi: primum dabis pari ratione albedinem non acquiri per dealbationem, sed solam existẽtiam sub albedine, seu habere albedinẽ: deinde cogeris quærere aliud prædicamentum, in quo ponat existentiam sub albedine, seu habere albedinem aliud, in quo ponas albedinem.

Quarto, quia immobilitas non est de ratione vllius quantitatis, cum tamen sit de ratione loci, vt docet Aristoteles lib. 4. Physico. cap. 4. tex. 41. 4.

Quinto, quia locus Aristotelicus & superficies non distinguuntur, nisi tanquam compositum 5. *Locus Ari-*

stotelicus & superficies quo pacto distinguantur. positum & simplex, locus enim est superficies cum concauitate & immobilitate: superficies autem est quantitas duarum dimensionum, nihilq; aliud in sua ratione includit.

6. Postremo, quia locus est superficies externa, siue non inhærens ei, quod denominat locatum, superficies aũt siue quantitas duarum dimensionum est interna, id est, inhæret ei, quod denominat quantum dupliciter dimẽsum, at externũ & internum, etsi variant nonnulla prædicamenta, vt albedo vestis, & albedo vultus (illa enim denominat dealbatum, & pertinet ad prædicamentum Habendi, hęc autem denominat album, & pertinet ad prædicamentum Quantitatis, tamen non variãt species eiusdem Prædicamenti. Ita patet, ne locum quidem verum & realem, quiq; ab Aristo. constitutus est, in speciebus quantitatis esse numerandum: vnde neq; vllam omnino fecit de eo mentionẽ hoc loco Hæc de quantitatibus permanentibus dicta sunt: nunc de successiuis, ac primum de motu.

Sitne motus vera quantitatis species.

QVÆSTIO VIII.

Argumenta pro parte negatiua.

SECTIO I.

Motum non esse speciem quantitatis. Probatur 1. MOtum non esse veram speciem quantitatis & ex libro prædicamentorum, ca. de quantitate, & ex hoc ipso loco, in quo de speciebus quantitatis diligentius disseritur, apertum videtur. Nam, in Prædicamentorum lib. cum Aristoteles numerat ea, quæ sunt per se, & non per accidens quanta, nullam facit mentionem de motu: cum autem producit exempla quantorum per accidens, tum eodẽ modo vult motum esse quantum per accidẽs, quo album & actio sunt quanta, quæ certe nemo dubitat esse vere ac proprie quanta per accidens.

2. Hoc etiam loco, in quo versamur, plane ait, motum esse quantum per accidens: idque ratione magnitudinis, supra quam fit motus, quod etsi solum intelligitur de locali motu, tamen par ratio videtur in cæteris.

3. Accedit & hoc argumentum: Motus definitur ab Aristotele 3. Physic. cap. 1. tex. 6. & ca. 2. tex. 16. *Actus entis in potentia, vt in potentia est* in hac autem definitione nulla particula est vniuoca, cum hæc omnia reperiantur in pluribus prædicamentis: non est igitur motus vniuocus, sed analogus: ac proinde non ponitur per se in prædicamento vllo.

Quatuor modis posse motum spectari.

SECTIO II.

HÆc quęstio etsi difficilis est, non admodum tamen difficulter explicabitur, si quadripartita motus ratio perspecta fuerit.

Quatuor considerationes motus. Animaduertendum igitur, motum quatuor modis potissimum spectari posse. Vno, vt ab alio in aliud inducitur, quo pacto vocatur actio. 1. Altero contra, vt in aliquo ab alio accipitur, qua ratione vocatur passio: 2. Tertio, vt est forma imperfecta, quæ tendit in perfectionem, 3. sub qua consideratione definitur ab Arist. 3. Phys. locis paulo ante citatis, cum dicitur: *Actus entis in potentia, vt in potentia est*, & sub eadem peculiari ratione vocatur motus, & à quibusdam forma fluens. Quarto, vt cõtinuus est: 4. quo pacto non habet peculiare nomen apud Arist. sed appellatur à quibusdam fluxus formæ.

Ac de prima quidem & secunda consideratione nulla pene est controuersia, omnes enim ferme dicunt, motum primo modo spectatum constituere prædicamẽtum actionis, secundo autem passionis Sed de reliquis duabus non mediocris contentio est. *In quo sit posita quæstion. difficultas.* Nam, cum forma tendens in suam perfectionem, semper, dum in eam tendit, coniuncta sit cum ipsa (vt ita dicam) tendentia seu fluxu, sunt qui (inter quos est Iand. 5. Met. q. 19. & Gratiadeus 3. Physicorum lect. 1. & quidam recentiores) negent distinctionem vnius ab altero, dicãtque motũ, vt motus est, esse essentialiter continuum, & poni per se in hoc prædicamento, quod non satis alterum ab altero discernant, ipsum, inquam, fluxum formæ à forma fluente. Quo genere captionis (quæ accidentis appellatur) docti etiam nonnunquam hallucinantur, vt docet Aristoteles priori Elenchorum libro, capite quinto. Quod igitur hi non recte sentiant, & qua ratione motus ad hoc prædicamentum pertineat, & quo pacto continuitas se ad motum habeat, iam explicandum est.

Quo pacto motus pertineat ad prædicamentum quantitatis, & qua ratione continuitas motus se habeat ad motum.

SECTIO III.

PRima assertio. *Motus, quatenus motus, non ponitur per se in prædicamento vllo, sed reducitur* *Motum, vt motus est, in*

nullo prædicamento per se poni, sed reduci ad plura.

Probatur 1. Motum esse analogum.

A citur ad plura. Prior pars ex eo primum probatur, quia motus, vt motus est, analogum quiddam est, vt sentiunt pene omnes externi auctores, qui in tertio Physicorum libri tex. quartum scribentes, nominis alicuius sunt, in quibus est Alexander Aphrodisiensis, Ammonius, Themistius, Philopõus, Simplicius, & Arabs Commentator, vt omittam grauissimos ex nostris, Diuum Thomam, Magnum Albert. Ægidium Romanum, & alios quamplurimos, quod & satis indicant omnes B particulæ definitionis. Atque hæc erat tertia ratio pro parte negatiua initio quæstionis proposita.

2. Esse quid imperfectum & incompletũ.

Deinde, quia motus, vt motus est, cum sit actus imperfectus, hoc est, partim acquisitus, partim acquirendus, est incompletum quiddam. Neque obest, quod tempus etiam, quod omnes completum ens esse affirmant, nunquam totum acquisitum sit, sed semper, dum est, partim videtur acquisitum, partim acqui- C rendum. Re enim vera tempus non acquiritur, cum nũquam totum simul esse possit: sed est mensura acquisitionis temporariæ, quæ mensura in ipsa successione consistit, quemadmodum & continuitas ipsius motus, id est, ipsius actus, seu formæ, partim acquisitæ, partim acquirendæ.

3.

Tertio, quia si in aliquo Prædicamẽto per se poneretur motus, aut poneretur in prædicamento actionis, aut passionis, aut quanti- D tatis, neque enim aliud succurrit in quo poni posse videatur, nisi quis cum Plotino in libro tertio cap. 21. de generibus entis, sentiat, cõstituendum esse quoddam per se prædicamẽtum solius motus, & specierum eius, quod ipse facit vnum ex quinque, ad quæ omnia, quæ sunt, reuocanda existimat, at hæc dici nullo modo possunt.

Motum non poni per se in actione, aut passione.

Nam, quod non per se ponatur in actione & passione, plane ostendunt diuersæ eorũ ra- E tiones. Alia est enim ratio motus, alia actionis & passionis, vt Aristot. luculenter tradit 3. Phys. l. c. 3. tex. 22. quo etiam loco adiungit, actionem & passionem inesse motui, vtpote velut eius quasdam proprietates.

Neque in quantitate.

Quod autem neque in quantitate, duabus rationibus probatur. Vna, quia esset essentialiter quantitas continua successiua, imo, quędam successio, si successio, ergo alicuius rei successio: nec sane alterius, quam motus. qua- F re motus esset successio sui ipsius. Altera, quia si esset essentialiter quantitas continua, diuideretur sane in motus speciales per differentias pertinentes ad prædicamentum quantitatis, at diuiditur per ordinem ad terminos, existentes in diuersis prædicamentis. Inde enim colligit Arist. 5. Phys. l. c. 1. & 2. tex. 9. & 10. tres esse motus speciales ad quãtitatem, qualitatem, & locum, quia quantitas, qualitas, & locus, quæ motu acquiruntur, diuersa sunt etiam toto genere. Quod demum non sit constituendum aliquod per se prædicamentum, in quo motus sit summum genus, eius vero species sint mot⁹ speciales, ex eo intelligi potest: quia ne Plotinus quidem, qui vnus sententiæ huius auctor fuit, aliam rationem inuenit, qua motum genus summum faceret, nisi quatenus cõmune quippiã est actioni & passioni, at motus non est actioni & passioni cõmunis, vt earum genus sed quasi subiectũ vtriusq; præsertim cum actioni & passioni nihil essentiale vniuocum esse possit, sed analogum. Posterior pars assertionis inde ostenditur, quia motus, vt motus est, reducitur ad prædicamenta terminorum, quæ plura sunt, non vnum tantum.

Non esse constituendum nouum prædicamentum motus.

Motum reduci ad prædicamenta terminorum.

Obiectio.

Sed contra hanc assertionem sic obiicitur: Motus, qua ratione est motus, est de genere continuorum, vt tradit Aristoteles initio 3. Physicorum, tex. 1. ergo est essentialiter continuus, ac proinde per se ponitur in prædicamento quantitatis, vt species quædam quantitatis continuæ, quod enim Aristoteles his verbis loquatur de motu, vt motus est, plane constat, cum eo loco inuestiget definitionem motus.

Solutio.

Ad hanc obiectionem dicendum, Aristotelem non dixisse motum esse de genere continuorum, sed esse cõtinuorum, id est, numerari in rebus continuis: quanquam nihil referret, si dixisset, esse de genere continuorum. Nam, eodem modo intelligendum id esset, atq; cum dicere solemus, cygnum esse de genere candidorum, & hominem de genere bipedum: cum interim nec cygnus essentialiter sit candidus, nec homo bipes. Itaque hoc solum significat Aristoteles iis verbis, nullum motum reperiri posse, qui non sit continuus, quemadmodum mox subdit, fieri etiam non posse, vt detur motus, qui non sit in loco ac tempore.

Alia obiectio.

Obiici quoq; potest contra eandem conclusionem: Motus, vt motus per se & intrinsecus, successiuum est quiddam, at successiuũ esse est essentialis differentia quantitatis, qua genus quoddam constituitur commune motui & tempori, ergo motus, vt motus est, spectat Prædicamentum quantitatis.

Diluitur.

Huic obiectioni occurrendum est, dicendo: motum, vt motus est, esse per se successiuum, non tamen in primo modo dicendi per se, sed in secundo.

Motus, vt est continuus constituit distinctam,

Secunda assertio. *Continuitas motus, seu motus quatenus continuus est, constituit speciem quandam continuæ quantitatis à cæteris distinctam,*

stinctam speciem quantitatis. ctam. Hæc assertio ex eo probatur, quia omnis continuitas est quantitas quædam, continuitas vero motus perspicue distinguitur à continuitate magnitudinis, quæ in lineam, superficiem & corpus diuiditur: cum hæc sit permanens, illa successiua. *Motus continuitatem distingui à continuitate temporis.* Distingui autem continuitatem motus à continuitate temporis, ex eo primum patet, quia cõtinuitas motus sæpe est magna, cum temporis est parua: & e cõtrario parua, cum temporis est magna. Nam, cum motus est celer, tum continuitas B temporis breuis est: continuitas autem motus longa: cum vero tardus, tum continuitas temporis longa est, motus autem continuitas breuis. Deinde, quia continuitas temporis semper est vniformis, motus autem non semper, & ideo tempus suapte natura est mẽsura motus, non item motus temporis: nisi aliquando à posteriori, cum motus vniformis est, & tempus ignoratur.

Ex his patet, qua ratione motus ad nullum prædicamentum pertineat, & qua ad C prædicamentum quantitatis. Vnde manifestum relinquitur, distinctam esse rationem motus, vt motus est, ab ea, qua continuus est: quod in superiori sectione à quibusdam negari diximus. Quo autem pacto continuitas motus se habeat ad motum (hoc enim non immerito quærat aliquis) id alia assertione explicemus.

Continuitatem motus esse affectionẽ & proprietatem ipsius motus. Tertia assertio. *Continuitas motus se habet ad motũ, vt eius affectio inseparabilis, atq; adeo vt D ei us proprietas.* Quod enim motus dari non possit fine continuitate, ex eo constat, quia non alia ratione daretur, nisi si fieret per sola quædam instãtia certi alicuius temporis: quo pacto quidam augmentationem fieri putauerunt, at hoc pacto iam motus non esset vnus motus, ac proinde nec motus, sed multæ mutationes momentaneæ, quiesceret enim mobile inter quælibet huiusmodi instantia, E cum nulla dentur immediata. Quod vero eius continuitas sit eius affectio, manifestum est, quia est affectio acquisitionis tẽporariæ, quæ nihil aliud est, quam motus. Quod denique sit propria & per se illius affectio, ea ratione probatur. quia sequitur motum, quatenus motus est, & ex illius natura quasi nascitur. Neque enim motus & eius continuitas F sint duo aliqua disparata, sed alterum sequitur alterum; & quasi ex eo profluit, non profluit autem motus ex sua continuitate, sed continuitas ex motu.

Solutio argumentorum.

SECTIO IV.

QVare ad argumenta, quæ initio sectionis primæ pro parte negatiua quæstionis proposita sunt, respondendum est. *Solutio primi argumenti ex quibusdam.* Ad primum, non desunt qui dicant, motum non tantum, quatenus est forma imperfecta, sed etiam, quatenus continuus, reduci ad Prædicamenta. Aiunt enim, illum etiam, quatenus continuus est, esse viam quandam ad aliquid acquirendum, & proinde esse incompletum quiddam, & reduci ad prædicamentum quãtitatis, sed non recte sentiunt. *Refelluntur.* 1. Primum, quia motus, nec quatenus continuus est, nec quatenus tale continuum, est ens incompletum. Non quatenus continuus, quia alioqui omnis continua quantitas esset incompleta. Nõ quatenus tale continuum, nempe successiuum, quia successiuum, vt tale est essentialiter continuum est, ac proinde species completa sub cõpleto genere collocata. 2. Deinde, quia continuitas motus non est ipsa via ad aliquid acquirendum, sed illi accidit, nõ enim est ipsa acquisitio, sed successio acquisitionis, & propria eius affectio: nempe ipsius motus, cum nihil aliud sit motus, quam acquisitio quædam, vt superius dictum est. 3. Postremo, quia si motus est via quædam, & incompletum quiddam, quia est quippiam successiuum, tempus quoque esset via quædam, & incompletum quiddam, cum & ipsum sit successiuum, quod non modo cæteri omnes, sed etiam ii ipsi negant.

Vera argumenti solutio. Dicendum igitur, Aristotelem non numerasse in prædicamentis motum inter quanta per se, sed per accidens: quia non alia recensere voluit inter quanta per se, nisi ea, quæ suo tempore species quantitatis habebãtur, quæque apertam & vulgatam præ se ferunt mensuræ rationẽ, cuiusmodi non est motus. Quãquam, cum numerat motũm inter quanta per accidens, forsitan accepit motum, vt motus est. Isto enim modo non dubium est ex dictis motum esse quantum per accidens: cum cõtinuitas illi sit accidens, hoc est, ad essentiam eius non pertineat.

Solutio secundi arg. Ad secundum eodem modo respondere possemus, nisi constaret Aristotelem accepisse hoc loco motum, vt continuus est. *Cur Arist. appellauerit motum quãtum per accidens.* Dicendum igitur, duobus modis Aristotelem (vt & Scotum fere) accepisse in hoc cap. quantum per accidens: vno modo proprie, pro eo nimirum, quod non extensione interna sibi, sed aliena extẽsum dicitur, quo pacto candor dicitur tantæ extẽsionis, quãtæ est superficies, cui inhæret: altero improprie, nempe pro eo, cuius extẽsio requirit à priori extensionẽ alterius. quo pacto dicere possemus, superficiem & corpus esse quanta per accidens, si verũ esset

 in me-

in media superficie esse actu lineas, & in medio corpore superficies, quibus eorum partes copularentur. Nam, si hæc sententia esset probanda, non dubium, quin superficies requireret continuitatem lineæ, & corpus continuitatem superficiei, sine quibus nulla superficies, nullumq; corpus, aut partes corporis esse possent. Cum ergo Aristotel. ait, motum esse quantum per accidens, non priori, sed posteriori modo id accipiendum est. Neque enim motus sola quantitate magnitudinis, supra quam fit, dicitur quantus, cum habeat propriam & peculiarem extẽsionem distinctam ab extensione magnitudinis, sed ideo dicitur quantus propter magnitudinem, supra quam fit, quia extensio motus, vt existat in rerum natura, requirit à priori extensionem eius magnitudinis.

Solutio tertii argumenti. Ad tertium perspicua est responsio ex dictis. Sed ad 3. Phys. text. 6. 16. & 23. cum motus, vt motus est, analogum sit, & insuper incompletum quiddam, quoniam definitio motus, vt motus est, haud mediocre negotium Physicis exhibere solet, operæ pretium facturi videmur, si ad eam explicandam aliquantulum digrediamur.

Quo pacto motus, vt motus est, definiatur apud Aristotelem.

QVÆSTIO IX.

Quid nomine motus intelligendum sit apud Aristotelem, cum ait motum esse actum entis in potentia, vt in potentia est.

SECTIO I.

Illud igitur primum animaduertẽdum est, quinque hæc, produci, creari, generari seu fieri, mutari, & moueri, non parum differre inter se. Nam produci, est, accipere esse ab aliquo: etiamsi id, quod illud accipit, non aliud numero accipiat, sed vnũ & idem, huius contrarium est desinere, in iis, quæ principium & finem habere possunt. Creari, est, accipere aliud ex nihilo, cuius contrarium est annihilari, seu amittere totum esse. Generari autem, seu fieri, ac effici, est, accipere esse ex aliqua sui parte præexistente, quæ vicem subiecti habeat respectu alterius, cuius contrarium est corrumpi, hoc est, resolui in id, ex quo genitum seu factum est. Mutari, est, rem aliter habere quam prius, siue id fiat transeundo in instanti ab vno statu in alterum, siue successiue. At moueri, est, mutari successiue.

Quid sit produci. *Quid creari.* *Quid generari.* *Quid mutari.* *Quid moueri.*

Duplex termini motus à quo, & ad quem. Deinde illud animaduertendum est, rem quæ mutatur, aut etiam mouetur, cum transeat ab vno statu in alterum, quos Philosophi (Diuus Thomas 1. p. quæst. 45. art. 1. & 2. contra Gent. cap. 17. & 18. & Ferrar. ibid.) terminos appellant, alterum à quo, alterum ad quem) necessario existere debere prius sub termino à quo, posterius sub termino ad quem: alioqui quonam pacto diceretur vnquam transisse ex vno in alterum? Quod si ita est, manifestũ videtur, generationem & corruptionem contrariam, nõ esse proprie mutationes, aut motus respectu rerum, quæ generantur & corrumpuntur: quandoquidem id, quod generatur, transit à non esse ad esse, & id, quod corrumpitur, ab esse ad non esse, neutrumq; existit sub vtroq; termino. Quo fit, vt cum generatio & corruptio numerantur inter mutationes aut motus, non alia ratione sic appellentur, nisi quatenus conferuntur cum materia subiectove, ex quo res generantur & in quod corrumpuntur. Illud enim solum est, quod transit ab vno statu in alium, & sub vtroque termino vicissim existit: tametsi falsa quadam fictione nostra concipimus esse mutationes respectu rerum, quæ generantur & corrumpuntur, quia fingimus rem, quę generatur, prius existere cum priuatione sui esse, posterius autem cum suo esse, cõtra vero, quæ corrumpitur, prius cum suo esse, posterius cũ eius priuatione, quæ falsa omnino sunt, & plane conficta: quemadmodum & ipsam creationem, & annihilationem rerum (quod durius est) fingimus esse mutationes quasdam earum ante esse ad esse, & ab esse, ad non esse: quasi ea, quæ creantur, prius existant sub non esse, & postea sub esse, contraq; ea, quæ annihilantur, prius existant sub esse, & postea sub non esse, cum re vera is transitus non reperiatur à parte rei. Ea enim sola, quæ creantur incipiunt esse simpliciter, & quæ annihilantur, simpliciter esse desinunt sine vlla mutatione etiam subiecti alicuius: eodem pacto accidit in simplici productione formarum pendentium in suo esse à subiectis, cum virtute causarum naturalium per mutationem subiectorum esse incipiunt. Nam, etsi nec creantur, cum educantur de potentia subiectorum, neque item generantur, cum non sint composita ex forma & subiecto, neq; omnino mutantur, cum non prius existant sub non esse, & postea sub esse: tamen imaginamur nos illas mutari à non esse ad esse, perinde ac si à parte rei existentis ante esse, ad illud ex non esse transirent: & similiter cum sine annihilatione ac corruptione per simplicem quandam definitionem

Cur generatio & corruptio inter mutationes numerentur.

Ea sola, quæ creantur incipere esse simpliciter.

Formas à materia pendentes neq; creari neq; generari.

Produci tamen & incipere esse dicuntur.

nitionem pereunt, fingimus nos eas mutari A ab esse ad non esse, perinde ac si in rerum natura is transitus reperiretur. Produci ergo & istæ, & incipere, ac desinere dici possunt, creari autem, aut annihilari (cum naturaliter quidem esse incipiunt aut desinunt, generariue, aut corrumpi, aut denique mutari, nisi fictione nostra dici non possunt.

Tertio animaduertendum est, præter eam differentiam motus & mutationis, quam tetigimus, vt mutatio possit esse momentanea, B motus autem necessario sit successiuus, ac temporarius, aliam esse non prætereundam, quod mutatio momentanea (siue per se, intellige, siue per accidens) potest esse tam inter terminos positiuos, quam inter alterum positiuũ, alterum negatiuum, siue priuatiuum quo pacto materia in generatione aeris transit à forma aquæ ad formam aeris, & ad priuationem formæ aquæ: in corruptione autem ad formã aquæ, & ad priuationem formæ aeris. At mo- C tus necessario fit inter terminos positiuos, quia transitus a priuatiuo ad positiuum, aut à positiuo ad priuatiuum, non potest fieri in tempore, cum forma & eius priuatio (intellige, simpliciter denominantes) sint immediata in eodem subiecto, nec possit subiectũ successiue vnum deserere, & alterum acquirere, vt sæpe potest, cum termini sunt positiui. Nã, ex nigro in album transitur per fuscum, quod nec album, nec nigrum est: & ex frigido in ca D lidum per tepidum, quod nec calidum est, nec frigidum. Neque id solum accidit in qualitatibus, sed etiam in quantitatibus & locis, siquidem ex quantitate minore in maiorem signatam transitur per mediam: & ex vno loco in alium, etiamsi immediati sint transitus per locum, qui aut sit omnino alius ab vtroque, aut partem prioris complectatur, partem posterioris.

Mutationẽ quamlibet duobus mod. posse accipi.

Denique illud considerandum, mutatio- E nem quamlibet siue momentaneam, siue temporariam duobus modis posse accipi, vno pro sola abiectione termini à quo, aut sola acquisitione termini ad quem, quæ potest appellari mutatio simplex: altero pro vtraque simul, quæ potest dici mutatio complexa, & significantius verbo Græco τῆς μεταβολῆς, hoc est, transmutationis, quam Latino motus aut mutationis exprimitur. Trans- F mutationis enim vocabulum vtrumque terminum magis declarat, & eum à quo receditur, & eum ad quem acceditur: cum vnum post alterum, seu vnum alteri succedere significet.

In definitione motus Aristotelic. q a *mutatio continetur.*

Hæc cum ita sint, cum motus ab Arist. definitur, sola mutatio temporaria nomine motus intelligenda est, atque adeo ea tantum quæ inter positiuos terminos exercetur, sub quorum vno partim mobile est, dum mouetur, partim sub altero: sola item mutatio simplex, quod complexa, vt ex simplicibus constat, ita ex illis facile intelligatur.

Obiectio.

Quod si quis obiiciat, generationem quoque & corruptionem in definitione comprehendi ab Aristotele, cum is æque vtatur earũ exemplis atque aliarum mutationum: at generationem & corruptionem neque esse mutationes temporarias, neque exerceri inter positiuos terminos: respondendum est, generationem & corruptionem duobus modis accipi posse: vno pro sola introductione & abiectione formæ substantialis: altero pro dispositione, qua paulatim subiectum præparatur ad eiusmodi formæ introductionem abiectionemve, non quidem quatenus is progressus cõtinuatæ dispositionis ad perfectam dispositionem terminatur (hoc enim pacto non differrent generatio & corruptio ab alteratione præcedente) sed quatenus terminatur ad formam ipsam substantialem, eiusve expulsionem. Nam, cum subiectum disponitur, iam quodammodo habet id, ad quod disponitur: magis autem aut minus, quatenus magis, aut minus ad illud appropinquat: At generatio & corruptio hoc modo sumptæ & temporariæ sunt, vt perspicuum est, & inter positiuos terminos exercentur. Fiunt enim successiue, vt sæpe scribit Aristoteles, & progrediuntur ab eo, quod minus tale est, ad id, quod magis, & ab eo, quod magis tale est, ad id, quod minus: quemadmodum suo modo augmentatio, & diminutio: intensio & remissio: quod sic intelliges. Quæ enim successiue generantur & corrumpuntur, in principio quidem generationis & corruptionis nec generantur nec corrumpuntur, multo autem minus genita, aut corrupta sunt: in ipso autem progressu non datur instans: in quo non vere dixeris, id, quod generatur partim genitum esse, partim generandum adhuc, quemadmodum & id, quod corrumpitur, partim corruptum esse, partim corrumpendum adhuc, ac magis & minus genitum, aut corruptum esse, positiui sunt termini, & magis genitum esse, est magis habere esse rei generandæ: contra vero magis corruptum esse, est minus habere esse rei corrumpendæ.

Diluitur.

Generatio & corruptio dupliciter considerari possũt.

Generatio & corruptio quo pacto sint temporaria, & inter positiuos terminos fiant.

Sed aduerte, alio etiam modo generationem fieri inter positiuos terminos, vt ex dictis patet, veluti generationem aeris ex aqua, & corruptionem eiusdem in aquam: verum hos terminos non esse per se terminos generationis & corruptionis, sed per accidens. Duobus enim modis substãtia fit per se: vno, ex non tali substantia, & tunc substantia fit in instan-

Substantiam per se fieri duob. modis.

instanti, quia inter contradictoria non datur A medium: altero, ex minus tali substantia, nempe ex subiecto minus disposito, quod iam censetur esse substantia generanda, sed minus quam cum magis dispositum est, vtroque enim modo generatio est inter certos & determinatos terminos, vt dici possit exerceri per se inter illos, & non per accidens. At, cum vna substantia dicitur fieri ex alia *substantia*, vt aer ex aqua, tum substantia dicitur fieri per accidens: quia termini non sunt certi & de- B terminati, æque enim potest aer generari ex igne aut terra, atq; ex aqua. Quod si quædam substantiæ fiunt ex certis & determinatis substantiis: vt homo ex embryone, & embryo ex semine: tamen quia id non vniuerse accidit, asseruerunt Philosophi in substantiis non fieri vnam ex alia nisi per accidens: quia non fiunt vniuerse ex certis & determinatis, quod idem in corruptione substantiarum obseruandum est. Corrumpuntur enim per se in non C tales substantias, & in minus tales. In alias autem substantias non corrumpuntur, nisi per accidens: quia non in certas & determinatas, vt aer non solum in aquam, sed etiam in ignē aut terram, tametsi quædam in certas & determinatas corrumpantur, vt homo in cadauer. Atque hæc de generatione & corruptione substantiarum, quæ sunt generatio & corruptio simpliciter.

Quando per accidens fieri dicatur.

Cur dixerint Philosophi in substantiis non fieri vnā ex alia nisi per accidens.

Generatio & corruptio accidentium ex pendantur.

Alia ratio est in generatione & corruptio- D ne accidentium, quæ sunt generatio & corruptio secundum quid. Nam non solum accidentia fiunt per se ex non talibus, & ex minus talibus, & corrūpuntur in non talia & in minus talia: quo pacto magis calidum fit ex nō calido, atq; ex minus calido, & corrūpitur in non calidum, & in minus calidum: sed etiam fiunt per se ex aliis accidentibus, & corrumpuntur per se in alia accidentia, si modo sint ex iis, quæ ex aliis fieri possint, & in alia cor- E rumpi. Nam, cum omnia accidentia quæ ex aliis fieri possunt, & in alia corrumpi, habeāt contrarium, & nunquam fiant, nisi ex suis cōtrariis, aut ex mediis, quæ vicem vnius contrarii comparatione alterius subeunt: & similiter nunquam corrumpantur, nisi in contraria, vel media: sequitur, nunquam eorum generationem & corruptionem exerceri inter quoslibet terminos positiuos indifferenter, sed semper inter certos & determinatos: cu- F iusmodi sunt contrarii, quod sane in substantiis euenire non potest: cum substantia non sit substantiæ contraria. Dixi, *si modo sint ex iis, quæ ex aliis fieri possint*, propter accidentia, quæ non habent contrarium, cuiusmodi est lumen, semper enim huiusmodi accidentia, cum absolute, & non in tanta vel tanta perfectione fiunt, ex non talibus fiunt: veluti lumi nosum ex non luminoso.

Nomine motus definiti ab Arist. quo pacto generationes etiam & corruptiones intelligi possint.

Cum ergo motus definitur, motus nomine intelligendæ quoque sunt generationes: & fortasse etiam corruptiones, nō tamen generationes illæ, quibus tale ens fit ex non tali aut vnum ens ex alio ente, neq; itém ex corruptiones, quibus tale ens in non tale, aut in aliud ens corrumpitur. Nam, generationes, quibus tale ens fit ex non tali, vt homo ex nō homine: & corruptiones, quibus tale ens in non tale corrumpitur, vt homo in non hominem, non sunt successiuæ: quibus vero vnum ens fit ex alio ente, aut in aliud ens corrumpitur, ex in substantiis quidem sunt mutationes per accidens (vt iam explicatum est) & complexa etiam quædam, cum includant inceptionem vnius, & desitionem alterius: in accidentibus vero etsi non sunt mutationes per accidens, sunt tamen complexæ. Quare intelligendæ sunt generationes illæ, quibus aliquid fit ex minus tali, & forsitan corruptiones, quibus aliquid corrumpitur in minus tale, quod hæ omnes siue generationes, siue corruptiones, & tēporariæ mutationes sint, & simplices etiam, & exerceantur inter positiuos terminos, ac denique, sint mutationes per se: vt iure cum aliis mutationibus temporariis simplicibus, ac per se, & quæ inter terminos positiuos per se exerceantur, definiri ac explicari possint. Cur autem non omnino asseruerim comprehendi corruptiones, inferius sect. 4 patebit.

Explicatur definitio motus.

SECTIO II.

Quid actus nomine in definitione motus nonnulli intelligant.

Refellitur explicatio.

IN ipsa vero definitione sunt, qui nomine actus, operationem intelligant, quod motus sit propria operatio naturæ: sed non placet eorum sententia. Primum quia operatio idē est quod actio: siquidem operari agere est, & quæ non habent vim agendi, nec operandi habent: vt materia, quantitas, & relatio: at motus non est formaliter actio, vt dictum est & omnes concedunt. Deinde, quia si motus, quatenus motus, esset operatio, quicquid moueretur, operaretur necessario, nullaque potentia, etiam diuina aliter fieri posset. At quis neget posse Deum mouere lapidem sursum, & impedire interim omnem eius operationem sola negatione sui cōcursus ad illam? Quod si dicant nō posse Deum efficere, quo minus lapis, dum mouetur sursum, operetur, quia eius motus est eius operatio non actiua sed passiua, iam dabunt motum aliquem esse forma-

Motū, vt motus est, non esse operationē probatur.

formaliter passionem, quod non minus falsum est, quam esse formaliter actionem, cum non minus accidat motui suscipi ab aliquo, quam ab aliquo procedere.

Aliorum expositio reiicitur.

Alii sentiunt, nomine actus intelligendum esse actum secundum. Verum cum actus secundus sit operatio, & hac ratione distinguatur ab actu primo, quia est forma, vt patet ex 2. libro de Anima, *cap.1.tex.2.* si motus nomine non est intelligenda operatio naturæ, nec intelligendus erit actus secundus.

Qui ex vera sententia actus nomine in definitione motus intelligendi.

Dicendum igitur, intelligendum esse actũ eum, qui præcedit primum & secundum, vt primus & secundus loco citato sumuntur, & distinguuntur inter se. Sumitur enim actus in ea distinctione pro actu perfecto: quia si sit forma, quæ principium operationis est, dicitur primus actus, si vero sit ipsa operatio, dicitur actus secundus & quamuis interdum operatio sit realiter motus, formaliter tamen non est motus: sed vel est actio immanens, quæ sæpe non est verus motus, vt actus scientiæ, vel actio transiens, vt calefactio, quatenus ab agente procedit: nam quatenus accipitur à patiẽte, non dicitur operatio, sed passio: nec per eam, vt accipitur patiens operatur, sed patitur.

Dubitatio. Responsio.

Sed quærat aliquis, qui fieri possit, vt actus vllus præcedat primum, cum nil detur prius primo. Ad quam dubitationem respondendum, non posse quidem dari prius primo absolute, sed prius primo perfecto, talis autem est actus inchoatus, & nondum perfectus. Vnde non est mirandum, quod Themistius *in sua Paraphrasi in 3 Physicorum cap.7.* motum definierit actum primum eius, quod est in potentia, vt in potentia est, accepit enim primũ non pro primo ex perfectis, sed pro primo absolute, qui est actus inchoatus, nec dum absolutus.

Verum aduerte, etsi nomen actus in definitione motus accipitur, seu, vt Dialectici dicũt, supponitur pro actu inchoato, & nondũ perfecto: tamen non accipi pro illo formaliter, vt nondum perfectus est (hanc enim differentiam actus explicant particulæ sequentes) sed absolute pro actu in commune: quo pacto etsi animal sumitur in definitione hominis pro solis hominibus (nam pro eisdem rebus sumuntur genera, atque differentiæ in definitionibus) tamen non sumitur formaliter pro hominibus, vt homines sunt, sed vt sunt viuentia sensitiua, ne genus in definitione omnia formaliter dicat, quæ continentur in definito, differentiaq; nihil formaliter generi adiungat.

Definitio motus ab Alex.

Alexander, vt Simplicius 3. *Physicorum comm.* *suo 8. tex. 7.* refert, definiens motum, ait esse

A primam mutationem eius, quod est in potẽtia, vt tale est: in qua definitione pro actu ponit primam mutationem, sed tripliciter peccat, si contextus non est mendosus. Primum, quia etsi velit significare iis verbis motum esse mutationem accidentalem temporariam & (semper enim accidentalis aliqua & temporaria, præcedit substantialem & momentaneam, vt dispositio ad illam) non tamen Simplicii verba id explicant, quod opus erat. Deinde, quia non omnis accidentaria mutatio est

Tradita impugnatur.

B dispositio ad substantialem, vt patet in augmentatione, & in plurimis motibus secundũ locum. Postremo, quia si nomine primæ mutationis intelligitur accidentalis temporaria, cæteræ particulæ redundant, cum idẽ dicant.

Quid Simplicio de electione vulgata senserit. Impugnatur.

Simplicius item suspicatur, Aristotelem 3. *Physicorum com.7.* pro actu scripsisse ἐνέργειαν, non ἐντελέχειαν, vt nos habemus, quod energia significet actum quemlibet, endelecheia vero actum perfectum, seu perfectionem aliquam.

C Sed non est, cur de nostra lectione dubitet: tum quia Aristoteles in hoc ipso cap. indifferenter vtitur nomine τῆς ἐντελεχείας, & τῆς ἐνεργείας: tum etiam, quia cum actus etiam perfectus, seu perfectio dupliciter haberi possit, & perfecte, & imperfecte: nihil incommodi est, si motus dicatur actus, seu perfectio: modo sequẽtes particulæ, quænam perfectio illa sit, declarent, nimirum inchoata, nec dum perfecta.

Nomine entis in potentia quid intelligendum in definitione motus.

D Sequitur in definitione *entis in potentia, seu eius, quod est in potentia,* in qua particula, nomine potentiæ intelligenda est potentia, quæ nondum est expleta per actum: quo pacto dicimus rem calidam non iam habere potentiã ad calorem, etsi alia ratione potentiam habet respectu caloris, nempe eius susceptiuã, quæ non est sublata per calorem, sed perfecta, &

E quasi satiata, hac ergo particula intelligimus motum dici actum, qui partim iam sit, partim nondum sit in subiecto. Nam, cum dicitur *actus illius*, plane significatur inesse illi: cum vero additur *eius, quod est in potentia, seu quod potentiam habet ad illum*, declaratur nondum plene illum habere.

Cur addatur geminatio illa, vt in potentia.

Deniq; adiungitur reduplicatio, seu geminatio illa *vt est in potẽtia*, quia actus inchoatus non habebit rationem motus, si non sumatur quatenus est inchoatus, & vlterius procedit,

F sed solũm qua ex parte ad præsentem terminum peruenit. Nam, si calor, qui introducitur in lignum, ea tantum ratione consideretur, qua certam perfectionem in hoc instanti cõsecutus est, non habebit sane rationem motus, seu acquisitionis formæ, sed formæ certæ perfectionis iam acquisitæ. At, cum ita accipitur, vt non tantum spectetur, qua ex parte intro-

introductus est, sed etiam qua est immediate introducendus, iam omnino habebit verã & germanam motus rationem. Dixi *qua est immediate introducendus*:, quia si actus quiete interposita ad maiorem perfectionem promouendus sit, iam in hoc instanti erit actus completus & perfectus: tametsi non in tanta perfectione quantum haberet in fine motus, si is vlterius progrederetur, ac proinde non habebit rationem motus.

Obiecta contra definitionem.

SECTIO III.

SVnt tamen, quæ contra propositam definitionem, datamque eius declarationem obiici possint.

Obiectio 1. Primum se offert patens admodum definitionis obscuritas, quæ tanta est, vt cum definitio non æque tantum nota, sed notior esse debeat re, quæ definitur: hæc tam multas tenebras motui affert, vt cum ea proposita, quid ille sit declarare volumus, tum primum rem ante satis notam ignorare videamur.

2. Deinde, diminutio seu decretio quantitatis, & remissio qualitatis non sunt actus inchoati & imperfecti tendentes ad maiorem perfectionem, sed è contrario actus perfecti ad minorem perfectionẽ progrediẽtes, quod idem de corruptione dici potest, quæ nõ progreditur ab esse imperfecto ad perfectum: sed à perfecto ad imperfectum, ac omnino ad nõ esse, *Vide quæ dicta sunt, l. 5 institutionum Dialecticarum cap. 9.* Quod si quis occurrat, motus istos contrarios motibus, vt sic dicam, perfectiuis, non esse tantæ curæ Philosophis, vt eos Aristoteles comprehendere debuerit in definitione motus, præsto sunt eorum exempla: quibus Aristoteles continuo ad explicationẽ definitionis vtitur. Subdit enim exemplum decretionis & corruptionis & nomine alterationis, quod generale est ad motus contrarios in qualitate, æque remissionem atque intensionem complectitur.

3. Tertio, motus localis non videtur forma partim acquisita, partim acquirenda, id enim quod mouetur loco, quatenus sic mouetur, nullam formam acquirit, vt Aristoteles docet 8. Physicorum, *capite 7. textu 59.* Quod si quis dicat locali motu acquiri locum, qui est forma exterius ambiens locatum: quid dicet de motu primi mobilis, quod Aristotelis 4. *libro Physic. c. 5. tex. 45.* sententia non continetur loco? Imo, etiam de motu inferiorum orbium, qui locum non acquirunt, sed semper sunt in eodem? Quid denique de motu quem in vacuo fieri posse certum est? Adde ne in motibus quidem rectis qui in his inferioribus fiunt, locum esse vllum qui dum mobile mouetur, partim ab eo acquisitus sit, partim acquirendus: omnes enim toti simul acquiruntur in instanti, & immediate post illum deseruntur à mobili.

Quarto, proposita definitio æque videtur cõuenire acquisitionibus rerum ad alia prædicamenta pertinentium, atque ad prædicamenta substantiæ, quantitatis, qualitatis & Vbi, & cum plurimæ relationes pedetentim acquirantur: vt similitudo maior & minor, magis etiam agere, ac pati situs quoque varii, veluti corpore incuruato esse aut erecto, quæ etiam suscipiunt magis & minus, ac denique indutum esse hoc vel illo modo, indui enim nihil aliud est, quam successione quadam cõtinua informari veste: at motus non reperitur nisi in substantia, quãtitate, qualitate, ac Vbi, vt innuunt exempla, quibus Aristoteles in exponenda definitione vtitur: quanquam ne in substantia quidem reperitur proprie, vt idem docet 5. Physicorum initio capitis secundi, *textu 16.* 4.

Demum, reduplicatio illa, *vt in potentia*, nõ videtur recte addita. Nam, reduplicationes non adduntur, nisi ad exprimendum sensum formalem, vt cum dicente Socrate citharœdum esse magnum, rogamus num quatenus citharœdus: at in definitionibus verba omnia sumuntur formaliter, alioqui non continerẽt rationem formalem rerum quæ definiuntur. Quid igitur opus fuit addere, *vt in potentia*, seu *quatenus in potentia*, ad explicandum sensum formalem eius, quod dictum erat, *entis in potentia*, cum formaliter intelligendum esset necessario? Quod si reduplicatio ab Aristotele addita est ad verbũ *actus*, vt sit sensus, motum esse actum entis in potentia, quatenus ipse actus est in potentia: damus profecto motum non esse actum qui insit, sed qui inesse possit, atque adeo concedimus mobile iam tum moueri, cum nihil actus, seu formæ habet, dummodo habere possit, quod tamen fieri nequit.

Dilutio obiectorum.

SECTIO IV.

SEd hæc non admodum difficulter dissoluentur. Ad primum dicimus, motum cognitione simplici esse rem per se satis notam: non tamen in commune sumptum, sed in suis quasi speciebus, potissimum vero in locali: at cognitione definitiua, præsertim in com- *Dilutio primæ obiectio. Motum cognitione definitiua difficulter comprehendi.*

communem sumptum, esse rem cognitu difficilem, vt ipse Aristoteles docet tertio Physicorum, capite secundo textu decimoquinto, idq; ea ratione quod eius natura mixta sit quodammodo ex actu & potentia, magisque videatur habere potentiæ, quam actus, cum eius terminus, ex quo speciem & rationem sumit, sit in potentia, dum res mouetur, non actu. Vnde Plato in Dialogo de Ente, ad genera non entium potius quam entium, motum reducendum existimauit. Non igitur mirum si cognito motu in suis quasi speciebus cognitione simplici, tum primum illum videatur ignorare, cum nobis illius definitio proponitur. Id enim propterea accidit, quia cognitio distincta difficilior est quam confusa, eorum maxime, quæ & analoga sunt, & valde generalia: adde naturæ etiam variæ & inconstantis.

Dilutio 2. Num motus obiectiui comprehendantur in definitione motus. Deus creauit omnia vt essent, non vt esse amitterent.

Ad secundum dicito, non parum probabile esse, Aristotelem in definitione motus comprehendere noluisse motus, vt ita dicam, obiectiuos, decretionem scilicet, remissionem & corruptionem: tum quia non per se intenduntur à natura, quæ sui auctoris conditionem imitatur. (*Creauit enim*, inquit, Sapiens, *ca.1. vt essent omnia*, non vt esse amitterent, nisi per accidens & consecutione quadam) tum etiam quia ex acquisitione tanquam ex contrario notiori & nobiliori, facile obiectio intelligi potest. Atque hoc modo exempla decretionis & corruptionis, quibus vtitur Aristoteles, non sunt allata ad exponendam immediate definitionem motus, sed ad explicandam naturam eorum motuum, qui contrario progrediuntur modo, atque ii qui proposita definitione immediate comprehenduntur. Quod si nomine actus, siue perfectionis, quæ in definitione motus qua genus ponitur, intelligantur etiam actus corruptiui, & vt ita dicam perfectiones corruptiuæ quo pacto dicimus, ea perfectius decrescere, aut remitti, aut deniq; corrumpi, in quibus maior imperfectio formæ habitæ acquiritur: tum demum dici poterit hoc genus motuum in definitione tradita comprehendi, exemplaque omnia ab Aristotele tradita ad eam explicandam immediate spectare.

Dilutio 3. Ex Aristotelis sententia per motum localem nullam formam inhærentem per se acquiri.

Ad tertium dicendum, Aristotelis sententiam in loco citato esse, per motum localem nullam formam absolutam, & rei mobili inhærentem acquiri, nisi forte per accidens, vt cum sagitta ex motu calefit: acquiri tamen formam absolutam extrinsecus quodam modo informantem, nempe locum ipsum Arist. vt in motu recto, aut aliquem modum existendi in illo, vt in motu circulari. Non loquitur enim Aristoteles de motu locali, qui in vacuo spatiove aliquo inani, virtute diuina fieri potest, vt si totus hic mundus per inania spatia, quæ extra cœlum sunt, alio transferretur, sed de eo qui fieri solet in rerum natura, qui semper fit ad locum verum acquirendum, aut in vero loco & reali.

Aduerte tamen, ad motum qui fieri solitus est, non esse per se necessarium integrum locum, sed satis esse locum quoad eam partem, supra quam, seu, vt generalius dicam, iuxta quam fit motus vt v. g. ad motum anguis supra lapidem, aut nauis supra mare, satis est superficies lapidis & maris, quæ inferne anguẽ, nauemq; continent. Nam etsi superne, & ex lateribus deesset superficies, nihil minus illa mouerentur: acquirerent enim paulatim eam superficiem supra quam mouentur. Eadem ratione vt perpẽdiculum descendat iuxta parietem, & formica supina moueatur sub fornicem, satis sunt superficies, non supra quas (si proprie loquamur) sed iuxta quas mouentur, parietis inquam, & fornicis, quandoquidem aliæ partes loci circumdantis necessariæ non sunt ad eiusmodi motus.

Motus primi mobilis etiã apud Aristo. vt sit positiuus.

Quare, cum obiicitur, primum mobile nõ contineri loco, vt in eo moueri possit, missis nunc variis de hac re opinionibus, concedẽdum id quidem est secundum Aristotelem, si nomine loci intelligatur integer locus: sed negandum, si intelligatur locus quoad partem eius necessariam ad motum localem, mouetur enim supra superficiem connexam inferioris orbis, à qua inferne continetur, quę superficies dici potest locus primi mobilis, si nõ totalis, certe partialis. Nec obest, quod ea superficies non est immobilis, vt super eam primum mobile moueatur acquirendo & relinquendo cõtinenter partem post partem: nam etsi non est immobilis absolute, est tamẽ immobilis quatenus incidit cum superficie, vt ita dicam, spatii, quæ designatur inter spatiũ quod primum mobile occupat, & quod occupat secundum mobile: est enim ea superficies omnino immobilis, quemadmodum & spatia inter quæ designatur. Ac si semper res ipsas, vt sunt, non vmbras rerum philosophãdo consectaremur, dicendum sane esset locũ ad quem, & in quo fit & quacunq; ratione fieri potest localis motus, esse aut superficiem imaginariam, quæ circumdat quodlibet spatium aut spatium ipsum quod mobile paulatim occupat, vel in quo paulatim mouetur: hæc enim est vera & irrefragabilis sententia de loco, ad motum localem per se, & ex necessitate requisito. Verum, quia nec superficies imaginaria quæ circumdat quodlibet spatiũ nec spatium ipsum est res vlla vera & realis: iccircò Aristot. respiciens ad motus qui fieri solent,

Vera & irrefragabilis sententia de loco ad motum localem per se requisito.

Cur Aristot. per extremã superficiẽ definierit motum localem

solent, cernensq; semper in eis acquiri aliquid reale intrinsecum, nempe superficiem corporis continentis, merito hanc ipsam appellauit locum, non tamen absolute, sed quatenus est immobilis, hoc est, quatenus incidit in immobilem superficiem imaginariam, qua spatium mobilis continetur, quamuis ipsa realis superficies moueatur, & fluat circa mobile, veluti superficies aeris, aut aquæ circa rupem.

Loci immobilitas vnde petenda.

Neq; enim probamus sententiam eorum, qui immobilitatem loci constituunt in respectibus quibusdam ad ea, quæ immobilia sunt in rerum natura: ad centrum, inquam, terræ, & polos, seu vertices mundi. Nam cum neq; istæ sint res veræ ac reales, facilius est respicere ad superficies imaginarias spatii: quæ tot sunt, quot loci veri & reales, & non remotæ ab illis: præsertim cum sublatis etiam verticibus mundi & centro terræ, adhuc superficies spatii satis essent, vt reales superficies continentes mobile, dicerentur ratione illarum immobiles.

Quid orbes cœlestes sub primo mobili per motum acquirant. Eccentricos orbes, & epicyclos mutare locum. Motum in vacuo non esse per se considerationis physicæ.

Ex his patet, quid ad cætera, quæ in eodem argumento continentur, respondendum sit. Nam, orbes cœlestes, qui sub primo mobili continẽtur, etsi non acquirunt nouum locũ, acquirũt tamen nouum modum existendi in illo, cum eorum partes continenter moueantur, aliumq; & alium situm habeant, tametsi hoc intelligendum est de orbibus iis, qui deferentes appellantur: quandoquidẽ ii omnes sunt concentrici terræ, ac mundo, non de eccentr. & epicyclis, qui locum re vera mutant. Is aũt motus qui in vacuo fieri potest, non est per se ac directo cõsiderationis Physicæ, cum nullus sit in rerum natura: tametsi Aristoteles 4. lib. Phys. cap. 8. à tex. 64. propter quosdam inepte philosophantes, qui illum admittunt, aut potius necessarium esse dicunt, cogitur de eo peculiarem disputationem instituere. Demum, quod obiicitur de loco vero, qui nõ pedetentim, sed in instanti acquiritur, nihil conficit, iam enim diximus locum, qui necessarius est ad motum localem, & qui semper dum mobile mouetur, partim acquisitus est, partim acquirendus, esse superficiem, iuxta quam fit motus: licet ea non sit totalis locus, sed partialis.

Respon. ad 4. Acquisitio propriè.

Ad quartum dicito, motum vt motus est, seu vt est acquisitio quædam continua non conuenire acquisitionibus formarum, quarũ id, quod prius acquiritur, non manet cum eo quod posterius acquiritur. Hoc enim pacto forma dum acquiritur, non est imperfecta, respectu sui ipsius, postquam acquisita est, imo, dum acquiritur, tunc est: cum autem acquisita est, iam non est, quia vt pedetentim acquiritur, ita pedetentim labitur. Hac de causa dicimus, acquisitionem motus & temporis non esse motum: quia id quod motus & temporis prius acquiritur, non permanet cum eo, quod posterius acquiritur, sed cum ipsa acquisitione continenter fluit. Vnde neq; proprie motus, nec tempus dicuntur acquiri, sed formæ ad quas est motus, dicuntur acquiri per motum & in tempore: at quia quantitas quæ prius in augmentatione acquiritur, permanet cum ea, quæ posterius acquiritur, & qualitas quæ in alteratione similiter, eodemq; modo existentia in loco prius acquisita cum existentia in loco posterius acquisita (in quem enim locum totalem prius ingrediuntur partes anteriores, in eundem consequenter ingrediuntur posteriores, nondum egressis anterioribus) idcirco dicimus continuam acquisitionem quantitatis, qualitatis ac loci comprehendi in definitione motus, vt motus est, & esse proprie acquisitiones continuas. Quod idem dicendum est de acquisitione substantiæ ratione præuiarum disputationum.

Acquisitiones motus & temporis cur non sint motus.

Cur ad relationem actionem & passionem, ac Quando non sit per se motus.

Hinc autem iudicare possumus nec ad relationem, nec ad actionem, passionemve, nec ad Quando esse motum proprie dictum, siue vt motus definitus est 3. Physicorum textu 6. & 16. & vigesimotertio, tametsi sumpto motu pro qualicunq; mutatione, vt nonnunquã sumitur, in omnibus prædicamentis motus concedi possit, quemadmodum & mutatio. Nam, quod ad ista non sit motus proprie dictus, ex eo patet, quia relatio quæ prius acquiritur in motu, non manet cum ea quæ posterius acquiritur, vt maior inæqualitas, aut similitudo, aut propinquitas cum minore, aut minor cum maiore: vt patet, alioqui idem simul esset magis, ac minus inæquale, similius & minus simile, propinquius & minus propinquum. Idem cernere est in actione & passione, ac Quando. Nam, nec partes prioris actionis, aut passionis, aut temporis cum posterioribus permanent, quemadmodum nec partes ipsius motus cum quo actio, passio, & tempus reipsa sunt idem.

In Situ, & Habere diuersa ratio ostenditur.

At de Situ, & Habere alia ratio est. Nam, cum situm esse, nihil aliud sit quã partes corporis hoc vel illo modo se habere ad partes loci, seu spatii: quemadmodum id quod partes prius acquirunt spatii permanet cum eo quod posterius acquirunt, ita & id quod acquirunt situs. Item cum habere idem sit quod substantia aliqua externa aut omnino, aut aliqua ex parte circumdari, & quodammodo informari: non dubium est, quin id vestis, aut ornamenti, aut armorum, quod prius applicamus corpori, cum induitur aut ornamur aut armamur, permaneat cum eo, quod posterius,

Cur non doceat Arist. ad situm & habitum esse per se motum.

Prædicamẽtum habitus esse compositum ex multis entibus.

sterius apponimus, vt patet: cum pileum imponimus capiti, aut chirothecas manibus induimus. Non docet tamen Aristoteles specia-A tim ad hæc duo prædicamenta esse motum, quia situs re vera pertinet ad prædicamentũ Vbi, vt superius *capite septimo, quæstione secunda, sect.* 5. tetigimus & inferius ostendemus: licet vulgari quadam consideratione peculiare prædicamentum conficere videatur. Habitus autem est compositum quippiam ex multis entibus: ex substantia, inquam, & qualitate B figuræ, quod vt suo modo acquiritur, vnus actus entis in potentia dici non potest. Quod si habitus pro sola externa substãtia circumposita sumatur, habere quidem poterit eius acquisitio rationem motus: verum is motus ad localem reuocabitur, quia vel acquirens habitum mouebitur ad habitum, vt pes cum se ingerit in crepidam immotam, vel habitus ad acquirens illum, vt pileus ad immotum caput: vel vtrumque ad locum medium; vt C cum vestem, aut chirotecas induimus, nosmet ad habitum, habitumque ad nos ipsos applicantes. Dixi porro huiusmodi acquisitionem substantiæ extrinsecus appositæ reuocandum esse ad motum localem, non autem esse formaliter motum localem: quia neque acquisitio loci pro superficie accepti habet rationem localis motus, nisi quatenus superficies quæ continet locatum est immobilis: quo pacto spectat ad prædicamentum D Vbi, ad quod pertinet motus localis.

Aliis rationibus probat Aristoteles in 5. Physi. *cap.* 1. *a text.* 10. ad substantiam secundum se, ad relationem, actionem & passionem non esse motum. Ad substantiam quia motus non est nisi inter contraria, substantiæ autem nihil est contrarium. Ad relationem, quia relatio acquiritur sine vlla mutatione subiecti, fieri enim potest, vt Socrate non mutato sed solo Platone, Socrates incipiat E similis esse Platoni. Ad actionem autem & passionem, quia sunt realiter ipse motus. Nam, quod ad motum non sit motus, nec ad mutationem, mutatio, ipse luculenter & copiose ostendit 5. Physic. cap. 2. Cur autem de situ, de Quando & Habere nihil addiderit, ex iis, quæ diximus, colligi poterit.

Examinantur obiter duæ rationes Aristotelis, & soluitur quintum argumentum. F

SECTIO V.

An recte probauerit Arist. ad substantiam & relationem non esse motum.

SEd videtur Aristoteles eo loco non recte probare ad substantiam & relationem non esse motum. Nam, quemadmodum substantia contrarium non habet, ita nec lumen, & tamen intensio luminis est verus motus. Relatio item, cum sit forma aduenlens & recedens, aliter habere facit subiectum, quam prius habuerit: quonam pacto dici potest aduenire sine subiecti mutatione? Quod si Aristoteles, cum ait relationem aduenire posse sine subiecti mutatione, accipit mutationem pro motu proprie dicto, hoc ipsum erat probandum.

Explicatio dubitationis propositæ.

Substantia nihil esse contrarium, quo pacto intelligendum.

Hæc, etsi longiori disputatione indigent, tamen pro ratione loci breuiter hunc in modum dilui possunt. Cum substantiæ negatur quicquam esse contrarium, non solum de contrario specie diuerso, cuiusmodi sint calor & frigus, intelligendum est, sed etiam do contrario in eadem specie, quo pacto maior quantitas dicitur contraria minori, & intensior qualitas minus intensæ. Substantia enim non solum non habet contrarium specie diuersum, cui vicissim succedat in eodem subiecto: sed etiam quia non habet per se extensionem aut intensionem, non potest habere contrarium in eadem specie, vt pedetentim acquiri possit. At lumen etsi non habet contrarium priori modo, habet tamen contrarium posteriori quia potest esse magis & minus intensum. Vnde & intensio & remissio luminis sunt veræ alterationes, verique motus; tametsi interdum negantur esse alterationes, vel quia non sunt alterationes ad generationem ordinatæ, vel quia cum lumen non habeat contrarium priori modo, seu proprie dictum, ex accidenti euenit, vt per motum fiat intensius: nempe quia illuminans pedetentim accedit ad id quod illuminatur. Si enim illuminans à principio motus poneretur, vbi est in fine motus, tota intensio luminis in instanti produceretur: quia non habet contrarium proprie dictum, quod intensionem retardet. Atque hæc de priori ratione Aristotelis.

Mutationis tripl. acceptio.

Pro defensione autem posterioris aduerte, mutationem tribus modus sumi posse. Vno, latissime pro quacunque varietate, qua subiectum aliter habeat quam prius, & hoc modo non dubium est, quin acquisitio cuiuscunque relationis realis sit mutatio, etiamsi nihil sit, quod tunc agat in subiectum: vt si Socrates sanus fiat similis Platoni ægroto, sola medicina agente in Platonem. Altero, pro sola mutatione, quæ est vera actio & passio: cuiusmodi est sanatio Platonis, ad quam in Platone ac Socrate resultat mutuo similitudo sanitatis. Atq; hoc modo volũt grauissimi (*in quibus D. Tho.* 2 *contra Gent. c.* 17. *ad fi.*) Auctores, nobisque placet generationem momentaneam, nempe ipsam formæ substan-

 stan-

ſtantialis introductionem non eſſe mutationem : (A) quia in eo inſtanti iam non agit generans, ſed actionem terminat, reſultante nimirum forma ex actione præuia. Dixi autẽ, *forma ſubſtantialis*, quia momentanea formæ accidentalis introductio, quemadmodum poteſt eſſe vera actio & paſſio, vt momentanea illuminatio : ita poteſt dici vera mutatio in hac ſignificatione. Hoc autem modo verum eſt, quod Ariſt. ait, relationem acquiri poſſe ſine vlla mutatione ſubiecti, in quo eſt: nempe (B) ſola mutatione alterius. Tertio modo ſumitur mutatio pro ea tantum, quæ non ſolũ eſt vera actio & paſſio, ſed etiam verus motus quæ eſt valde preſſa & reſtricta mutationis vſurpatio. Poſſunt hæc diſtingui in generatione ignis, cũm ex ſilice in tenebris excutitur. Nam, attritio ſilicis, & attenuatio, ac calefactio particulariũ, ex quibus ſcintillæ gignuntur, eſt mutatio & primo, & ſecundo, & tertio modo, cum ſit vera actio veruſq; motus. (C) Inflammatio vero ipſa, ſeu formæ ignis introductio, etſi eſt mutatio primo modo, non eſt tamen ſecundo, nec tertio, quia non eſt actio ſed actionis terminatio. Illuminatio autem aeris circumſtantis, etſi eſt mutatio primo & ſecundo modo, cum ſit vera actio, nec terminet vllam præcedentem actionem : eſt quidẽ mutatio primo & ſecundo modo, ſed tamen non tertio, quia fit in inſtanti. At ſimilitudo (D) quæ in eodem inſtãti reſultat tam in aere circumſtante, qui tenebroſus erat, quam in aere qui alibi erat illuminatus, etſi eſt mutatio primo modo, non tamẽ eſt ſecundo nec tertio, quia vt reſultat in aere quantumcunq; remoto ſine eius mutatione ſecundo modo ſumpta, ita & in propinquo non ex vitalis mutationis, niſi per accidens.

In generatione ignis e ſilice triplex mutationis acceptio oſtenditur.

Explicatio Ariſt. cum probat ad relationem nõ eſſe motum.

Cum igitur Ariſtoteles ex eo probat, ad relationem non eſſe motum, quia relatio poteſt acquiri ſine ſubiecti mutatione, (E) neq; accipit mutationis nomen primo modo, nec falſum aſſumat, neque item tertio, quia incurreret vitium petitionis principii, ſed ſecundo, quo pacto recte concludit. Nam, cum omnis motus ſit actio, licet non vice verſa : recte oſtenditur non eſſe motum ad relationem: quia relatio poteſt aduenire ſubiecto ſine ſubiecti mutatione ſecundo modo ſumpta. Sed iam ad inſtitutam argumentorum ſolutionem (F) reuertamur.

Quinti arg. ſolutio.

Ad quintum argumentum dicendum eſt, reduplicationem illam, *vt in potentia*, non eſſe additam ad verbum *actus*, ſed ad verba, *entis in potentia*, vt ex iis, quæ ab Ariſtotele dicuntur perſpicuum eſt. Subdit enim, *vt alterabilis, quatenus alterabile eſt, &c.* & infra : *vt mobilis quatenus mobile eſt, &c.* Quamuis autem verba in definitione formaliter intelligẽda ſunt: ſæpe tamen quia aliter accipi poſſent, reduplicatione adhibita explicari ſolent, quod in definitione motus accidit. Nam, quia priora definitionis verba ſic intelligi poſſent, quaſi diceret Ariſtoteles motum eſſe formam eius, quod illam habere poteſt, qua tantum ex parte illam habet, iccirco additum eſt, *vt in potentia eſt*, hoc eſt, quatenus adhuc illam habere poteſt, vt intelligeremus motum non eſſe actum iam omnino exiſtentem in re mobili, ſed partim exiſtentem, partim qui immediate poſt, ſiue continuato progreſſu ab imperfecto ad perfectum in eo exiſtet. Atq; hæc de motu dicta ſint.

Definitionis motus declaratio.

Num tempus ſit vera ſpecies quantitatis.

QVÆSTIO X.

Quod tempus non videatur eſſe vera ſpecies quantitatis.

SECTIO I.

QVod demum attinet ad tempus, quod Ariſto in Prædicamentis extremo loco inter ſpecies quantitatis numerauit, hæc ſunt potiſſimum argumenta, quæ illud ab hoc prædicamento videntur excludere.

Argumenta partis negatiua.

1. Primũ, quia tempus definitur *numerus motus ſecundum prius & poſterius*, vt patet ex 4. li. Phyſ. c. 11. tex. 100. & 101. numerus autem non eſt vera ſpecies quantitatis, niſi vulgari quadam ratione, vt ſupra dictum eſt.

2. Secundum, quia ſi numerus non eſt excludendus à veris ſpeciebus quantitatis, cum tẽpus definiatur numerus talis, ſaltem non erit tempus quantitas continua: cuius tamen ſpecies ab Ariſt. in Prædic. ponitur.

3. Tertium, quia ſi non eſſet animus, & præcipua eius vis, quæ dicitur mens, qua numerarentur partes motus : nullum eſſet tempus, vt Ariſtoteles docet eodem Phyſicorum libr. cap. 14 tex. 131. Quo fit, vt tempus non modo non ſit ſpecies quantitatis, ſed ne ens quidem reale, cum pendeat ab apprehenſione intellectus.

4. Quartum, quia tempus eſt quantum per accidens, vt Ariſtoteles hoc loco tex. 18 affirmat, nec ſolum affirmat, ſed etiam ex eo probat, quia ideo eſt quantum & continuum, quod motus ſit quantus ac continuus. Si ergo non eſt quantum per ſe, igitur nec vera ſpecies quantitatis.

Qua-

Quatenus tempus sit vera species quantitatis.

SECTIO II.

Explicatio partis affirmatiuæ.

PRo explicatione huius quæstionis aduerte, tempus duobus modis spectari posse: vno vt est duratio motus absolute accepta: altero vt est duratio motus finita, certa & nobis nota, vt seculũ annus, mensis, dies, hora. Hac distinctione proposita, duabus conclusionibus facile expeditur quæstio. B

1. conc. q resp.

Prior conclusio. Tempus priori modo cõsideratum est vera species quantitatis continuæ. Quæ cõclusio ex eo probatur, quia tempus est ens reale per se extensum, ac peculiari ratione continuũ. *Ens reale*, quia omnis motus circumscripta quauis apprehensione intellectus habet suam durationem. *Per se extensum, & peculiari ratione continuum*, quia si hæc haberet per accidens, ex eo maxime id proueniret, quia esset extensum & continuum sola extensione, ac continuitate motus, cuius est duratio, at non ita res habet. C Sæpe enim videmus paruam extensionem continuitatemque temporis, cũ magna est motus, vt si motus est celer: sæpe & contra cernimus magnam temporis, cum parua est motus: vt si motus sit tardus: atq; adeo in ipso cœlo, licet motus essent celeriores, aut tardiores: tamen eandẽ æqualitatem suæ extensionis, continuitatisq; seruaret. D Alia igitur est extensio & continuitas temporis, alia motus, quo fit, vt tempus non sit & continuum extensione ac continuitate motus, sed sua propria & peculiari.

Ac de tempore hoc modo considerato intelligitur id, quod ait Aristoteles 3. Physicorum, 1. tex. 2. & libro quinto Phys. capite decimoquarto, à tex. 129. & aliis in locis, omnem motum fieri in tempore: siue enim motus sit finitus, vt motus lapidis, siue infinitus, qualẽ E ipse putat fuisse motum cœli, quilibet sublata omni apprehensione intellectus, habet suam durationem, atq; ita fit in tempore, priori modo sumpto.

Opinio non improbabilis de entitate temporis.

Quanquam vero non esset improbabile, dicere, tempus hoc modo spectatum non esse extensionem distinctam ab extensione, & cõtinuitate motus: sed esse illam eandem, quatenus incidit in continuam extensionẽ temporis imaginarii, quemadmodum locus realis non habet extensionem continuitatemve F distinctam à continua extensione superficiei, sed illam eandem, vt est immobilis, seu, vt incidit in superficiem aliquam imaginariam & signabilem spatii, vt superius diximus: tamẽ, cum nullum appareat incommodum, ponere vtramq; distinctam, idq; sit philosophica cõ- A sideratione dignius: non est quod à conclusione tradita recedamus.

Indiuisibilia in motu & tempore quo pacto dentur.

Aduerte tamen, quemadmodum in media magnitudine nõ dantur indiuisibilia, nisi designatione, ita nec mutatũ esse in medio motu, nec instans in medio tempore. In hoc tamen est discrimen inter ista: quod iuxta communem Philosophorum sententiam, in magnitudine finita, & in tempore dãtur actu indiuisibilia, non solum ex parte finis, sed etiam ex parte principii, in motu autem etsi datur actu mutatum esse ex parte finis, non datur tãmẽ ex parte principii, repugnat enim dari primum mutatum esse, vt Arist. ostendit 6. Phy. l. c. 5. tex. 46. Quanquam verisimilius videtur, indiuisibilia, quæ dantur actu in fine motus & in principio & fine temporis, esse entitates aliquas, sed meras negationes vlterioris quidem progressus, quoad ea, quæ dantur in finibus motus & temporis: præcedentiæ vero, vt ita dicam, siue antecessionis, quoad ea, quę dantur in principio temporis.

2. conclusio.

Posterior conclusio. Tempus posteriori modo spectatum non est vera species quantitatis. Hæc facile probatur, quia nulla duratio motus est nobis nota, nisi sit animo apprehensa, id autem quod pendet ex apprehensione animi, non est ea ex parte vera species quantitatis, cum ea ratione non sit ens reale. De hoc vero tempore, vt vulgatissimo loquitur Aristoteles in Prædicamentis, c. de quantitate, cum ait, *Si quis doceat quanta sit actio, tempore sane eam definiet, annuam videlicet, &c.* Et 4. Physicorum lib. cap. 10. & text. 88. eadem de causa de hac potissimum temporis vsurpatione disserit.

Solutio eorum, quæ pro parte negatiua proposita sunt.

SECTIO III.

Soluitur argumentum partis negatiuæ, & explicatur temporis definitio.

QVare ad primum argumentum pro parte negatiua dicẽdum est, tempus posteriori modo consideratũ esse *numerum motus*, hoc est, motum numeratum ab intellectu secundum prius & posterius, quæ sunt partes durationis motus: quo pacto seculum est motus numerus centum annis, annus duodecim mensibus, mensis diebus 30. dies 24. horis, & sic alia minora tempora.

Cur tempus non dicatur numerus quarumcunq; partium motus.

Cur autem tempus non dicatur motus numeratus secundum quascunque partes, sed secundum priores & posteriores, hæc est ratio: quia motus habet quasdam partes simul, vt motus totius hominis partẽ motus, qua mouetur caput: & partẽ qua mouetur pectus, &c. Verũ duratio harũ par-

partium, cum simul sit, non constituit tempus, sed duratio partium motus sibi inuicem succedentium: vt pars, qua Socrates mouetur in hoc quadrante horæ, & pars, qua mouebitur in proximo quadrante.

2. *An tempus appellãdum sit numerus.* Ad secundum dicendum, quæstionem esse apud Philosophos, num tempus hoc pacto spectatum simpliciter numerus appellari debeat, necne. In qua ii melius sentiunt, qui volunt, non simpliciter esse appellandum numerum. Sola enim multitudo quantitatum simpliciter vocatur numerus: continuata partes autem durationis motus non sunt multæ quantitates, sed solum concipiuntur, vt multæ. *Cur dicatur numerus motus.* Dicitur tamen numerus motus quasi motus numerus, aut, vt Scotus ait, quasi mensura motus, ait enim numerum in definitione temporis accipi pro mensura Lege D. Tho. Simplic. & Themist. 4. Physicor. tex. 100. & 101.

3. *Sublata mẽte annus quo modo esset, vel non esset.* Ad tertium, eodem modo respondendum est. Nam, si non sit animus, non erit tempus posteriori modo spectatum. Sed quid? Nonne subtato animo, adhuc esset annus, mensis, & cætera huiusmodi tempora? Essent quidem hæc omnia quoad id, quod materiale est in huiusmodi temporibus, nõ autem quoad id, quod est formale. Quanquam nec quoad materialia, ista essent distincta inter se, vt diuersa tempora, sed vt partes totius tẽporis priori modo accepti: cum tamen ab animo sumantur, vt diuersa tempora, & actu distincta inter sese.

4. *Tempus cur dicatur ab Arist. quantum per accidens.* Quartum, quod contra vtramque vsurpationem temporis videtur pugnare, ex supradictis facile dissoluitur. Dicitur enim tempus in loco citato esse quantũ per accidens, quasi per aliud: idque ea ratione, quia continuitas temporis pendet à priori ex cõtinuitate motus, quemadmodum & continuitas motus ex continuitate magnitudinis, supra quam fit.

Sitne idem numero tempus in rebus, quæ mensurantur tempore, an diuersum.

QVÆST. XI.

Quid in hac re satis sit dicere.

SECTIO I.

QVæat porro aliquis, sitne tempus vnum atque idem numero in omnibus rebus quæ tempore mensurantur, an vero diuersa: rationes enim vtrinq; pugnant.

Esse vnum numero tempus qua ratio suadeat. Nam, quod sit numero vnum, plane suadet communis loquendi cõsuetudo. Dicimus enim in eadem hora alios nasci, alios mori, alios ridere, alios plorare, &c. Quod si locutionem hanc non sic vsurparemus, quasi sensus esset in hac eadem numero, sed in hac eadem specie: eodem modo dicere possumus, idem animal posse per totam eandem horam dormire & vigilare, calere & algere, quia per totam eandem specie.

Qua dissuadeat. Quod vero non sit vnum numero, sed plura, suadent ea, quæ in superiori quæstione diximus. Nam, si tempus est duratio motus, nec eiusmodi duratio a motu re ipsa differt, vt re vera dicendũ est: quot numero motus simul fiunt in mundo, tot numero tempora sint necesse est. Accedit, quod Aristot 4. Physicorum c. 14. tẽ. 132. & 134. eodem modo vult in diuersis rebus esse idem tempus, quo idem denarius est in decem hominibus & in decem canibus: at in his non est idem denarius numero, sed specie tantum.

Dubitatio explicat. In hac dubitatione si id dicere tantum volumus, quod vtcunque satisfaciat, hac distinctione breuiter respondendum est: re quidem vera multa numero dari simul in rerum natura, vt probat secundum argumentum, eiusq; confirmatio: sed tamen quasi per antonomasiam in solo motu primi mobilis esse tempus, quia motus ille celerrimus est, cæterisq; dominatur, & omnium maxime sibi constat. Atque hac posteriori vsurpatione dicere solemus, in eadẽ hora alios nasci, alios mori, &c. quod in primo argumento sumpsimus. Semper enim id referimus ad certam moram diurni motus, vt patet ex horologiis manuariis quibus nos aliquam moram cœlestis motus indicamus. Itaq; non simpliciter dicendum est, in solo motu primi mobilis esse tempus indifferenter acceptum pro quouis tempore, cum vnusquisq; motus suam habeat moram durationemve successiuam: alioqui cum cœlum non mouebatur Iosua duce bellum gerente cum Chananæis, nullus motus, qui tunc erat, habebat durationem suam. Aliter tamen D. Th. opuscul. 35. capite secundo, Iosue cap. decimo.

Tempus primi mobilis propter æquabilitatem, primitatemque suam, vt sit mensura primaria atque vnica. Sed tamen, si sermo sit de tempore præcipui motus, qui propter primitatem æquabilitatemque suam potest esse aliorum mensura, dicendum est, vnum tantum numero esse tempus in rebus omnibus, quæ mensurantur tempore: ita tamen vt dicatur esse in motu primi mobilis tanquam mensura eius interna (est enim idem re cum motu primi mobilis) in cæteris autem motibus accommodatione quadam ac denominatione extrinseca. Hoc fere dici conuenit in hac dubitatione, satisq;

satisque vtcunque est propter excellentiam motus primi mobilis cursumque naturalem in rebus à Deo institutum. De hac autem materia lege Ochamum in 2.q.12. Gabr. in 2. disti.2.q.1. Capreol. in 2. dist. 2. quæst. 2. Simplicium 4. Phys. in text. 102. com. 107. & in textu 132. & in sua digressione de tempore ad finem. Item 4. Phys. Albert. Mag. 3. Physicor tract. 3. cap. 17. D. Thom. in 4. Phy. in text. 132. lect. 23. & in 2. d. 2. quæst. 1. ar. 2. Heru. in 2. dist. 2. quæst. 2.

Quid in hac re simpliciter dicendum esset.

SECTIO II.

Aliud tempus esse quærendum à tempore primi mobilis, quod sit mensura.

Verum, simpliciter & absolute, quia primum mobile potestate diuina celerius aut tardius moueri potest, imo, etiam à motu cessare, vt accidit vnius diei spacio prædicto ducis Iosuæ tempore, & post diem vniuersalis iudicii eueniet: aliud tempus quærendum est, quo mensurentur omnes motus, quotquot simul fiunt in mundo, & fieri possunt omnesque quietes.

Idem de tempore vno, ac de loco vno esse dicendũ.

At videtur sane idem dicendum de tempore vno & eodem, atque de vno & eodem loco. Vt enim dicimus, V.G. huius turris semper esse vnum & eundem, non propter superficiem circundantem, quæ pene continenter est alia atque alia, sed propter spacium extensiuum vnum & idem, quod turris cõstanter occupat: ita par est, dicere simpliciter & absolute omnes motus, qui simul fiunt, propterea fieri in eodem tempore quia fiunt in eodem spacio successiuo: & quemadmodum, vbi deest superficies, qua corpus circundetur, ipsum nudum spacium extensiuum, superficiesque imaginaria, quæ illud circundat, habet rationem loci: ita vbi deest motus, ipsum spacium successiuum, quo mobile non mouetur, habet rationem temporis. & hoc est tempus, quod per se est necessarium in omni motu, & in omni quiete, siue propria, qualis erit ea, qua cœli quiescent post vniuersalis iudicii diem, siue impropria, cuiusmodi fuit illa, quæ mundi creationem præcessit: fuit enim ab omni æternitate, fuissetque à parte posteriori minor aut maior, si Deus ante aut post mundum condere statuisset.

Duo esse tempora vniuersalia.

Ex his colligimus, duo esse tempora vniuersalia, quibus mensurantur omnia, quæ tempori subsunt; vnum reale, quod est idem re cum motu primi mobilis, quod Diuus Paulus ad Timotheum 1. cap. appellat tempus sæculare, cum ait, *Non secundum opera nostra, sed secundum propositum suum & gratiam, quæ data est nobis in Christo Iesu ante tempora secularia.* Et Angelus in Apocalypsi Ioannis, cap. 10. cum iureiurando confirmat, aliquando non amplius tempus futurum: alterum, quod dici solet imaginarium, non quod ab imaginatione pendeat, quasi nullum sit, nisi quatenus illud imaginamur, vt Chimera, aut sphinx, sed quia nihil reale est, sed sola capedo, vt ita dicam, motuum omnium: quemadmodum locus, qui imaginarius dicitur, nihil est aliud, quam capedo omnium corporum.

Tempus reale à tempore imaginario complementum accipere.

Colligimus etiam, tempus reale à tempore imaginario accipere complementum suæ rationis, quemadmodum locus realis ab imaginario. Nam, vt locus realis accipit immobilitatem à spacio extensiuo, vt ex dictis patet: ita tempus reale accipit peculiarem prioritatem & posterioritatem à spacio successiuo, quod hinc intelligi potest. In omni re successiua datur prius & posterius, alioqui tota simul esset ac proinde non successiua: sed hoc est discrimen in motu & tempore, quod in motu satis est, vt aliquid præcedat, & aliquid sequatur, siue citius, siue tardius, id enim tantum requiritur, vt forma pedetentim acquiratur. nec minor deambulatio est in ratione motus ea, qua conficitur leuca in semihora, quam qua conficitur in hora. At in tempore necesse est, vt initium & finis, ac proinde media omnia sint, fixa & certa distantia successiua inter se disiuncta: alioqui non erit idem tempus, sed maius aut minus. Si enim duplo remotiores sint termini temporis, duplo quoque maius erit tempus: si duplo propinquiores, duplo minus. Itaque tempus idem nec extendi, nec contrahi potest, cum motus idem & longior interdum sit, interdum breuior pro ratione virium mouentis, aut dispositionis rei mobilis. Cum ergo tempus reale difinitur esse motus numeratus, siue mensuratus secundum prius & posterius, necesse est vt prius & posterius sumantur fixa & certa, ac proinde non sumantur ex ipso motu, quatenus motus est, sed ex spacio successiuo, quod ratam semper & certam habet successionem, & quæ nulla potentia, etiam (si ita loqui liceat) diuina extendi aut cõtrahi potest. Nam, etsi Deus potest efficere, vt motus Solis in Zodiaco celeritate contrahatur, aut tarditate extendatur: attamen vt spacium, quod nunc Sol annuatim conficit, sit minus aut maius, fieri nullo modo potest. Si enim contrahi posset aut extendi, aliud spacium successiuum quærendum esset, quo eius contractio aut extensio mensuraretur, & pari ratione aliud rursus, quo huius contractio & extensio, atq; ita deinceps in infinitum: non

Definitio temporis exponitur.

Motus Solis in Zodiaco, vt possit augeri, aut contrahi.

habet

habet ergo tempus reale propriæ rationis cō- A plementum, nisi à spatio successiuo.

Distinctio tē poris quæ fit ab animo in dies, annos, lustra, &c.

Illud etiam hoc loco aduerte, etsi tempus reale vnum & idem est in solo primo mobili, vt subiecto inhæsionis, tamen ab aliis inferioribus motibus accipere distinctionē, quam ei animus applicat Nam, à motu Solis distinguitur in dies naturales & artificiales, ac oppositas noctes in annos, in lustra, in indictiones, in iubilæa, in sæcula. A motu autem lunæ in menses, in accessus & recessus maris, B hoc est, in moras illas, quibus mare accedit ad nos, & à nobis recedit: eodemq; modo distinguitur in alias partes diei, vt in horas æquales, quibus nos vtimur, & inæquales, quibus Iudæi vtebantur: inæquales, inquam, nō vnius tantum diei, sed vnius diei cum horis alterius diei comparatis: in qua horarum æqualium distinctione vmbrarum motu, aut arenæ aquæve cadentis, aut ponderum, aut recurrentium virium vti consueuimus. C

Tempus metiri motum vel accommodatione vel repetitione.

Deniq; illud aduerte, tempus duobus modis posse metiri motum: vno accommodatione sui totius toti motui, quo pacto dies metitur motum diurnū: altero, repetitione, qua ratione annus metitur sæculum, mensis anmum, dies mensem, hora diem, semperq; minora tempora maiora: in quo genere non datur minima mensura, nisi sensu aut lege, vt in ponderibus & sonis, cæterisq; rebus, quæ in infinitum diuidi possunt. D

Qua ratione tempus differat ab æuo & æternitate.

QVÆSTIO XII.

Sententia quorundam refutatio.

SECTIO I.

Causa tractanda quæstionis.

QVoniam tempus cōuenire dicitur cum æuo & æternitate, quod omnia sint durationes quædam, operæ pretium erit, si hæc inter se distinguamus, præsertim cum necesse sit intelligere, num æuum & æternitas habeant rationem quantitatis, ne vllas quantitatis species à nobis prætermissas esse quis reprehendat.

Nominaliū responsio reiicitur.

Ac primum omittenda est Nominalium F (Greg. in 2. d. 2. q. 1. Ocham. in 2. q. 12.) responsio, quod confusione potius, quam distinctio ne vtantur. Nam, statim respondent, tempus esse ipsum primum mobile, æuum ipsas res æuiternas, nempe angelos, animas rationis participes, & cætera creata, quæ tempori non subsunt, æternitatem esse ipsum Deum. Cum autem eis obiicitur, non quæri ab eis rudi modo res ipsas, sed rationes formales, quib. hæc inter se distinguantur, non minus importune ad connotationes quasdam suo more, id est, parum philosophico confugiunt.

Veterum quorundam sententia, quæ D. Bonauent. placuit.

Veteres quidam Scholastici (quos D. Thomas 1. p. q. ar. 5. refert) ac Diuus Bonauentura in 2. d. 2. q. 3. etsi aliis verbis, tamen eandem sententia sequitur, perpensa ipsa rerum natura, ista sic separat. Tempus esse durationem successiuam rei successiuæ, contra vero æternitatem esse durationem permanētem rei permanentis, æuum autem quasi medium inter hæc esse durationem successiuam rei permanentis quartam enim complicationem durationis permanentis rei successiuæ, vt plane impossibilem merito prætermittunt. Quod autem æuum sit duratio successiua rei permanentis nam cætera perspicua sunt, hunc fere in modum probant, quia æuum est duratio creaturæ, non cuiusvis tamen, sed eius, quæ in se nō habet innouationem & veterationem (sic enim loquuntur) hoc est, successionem in suo esse, cuiusmodi est duratio angeli, animæ rationalis, & materiæ primæ: at duratio cuiuscunq; creaturę necessario est successiua, quod & testimoniis sanctorum Patrum & ratione confirmant. Aiunt enim Patres, hoc esse proprium Dei, non habere in sua duratione successionem præteriti & futuri. Hanc opinionē D. Bonauentura in 2. d. 2. q. 3. August. l. 9. confess. cap. 10. & lib. 11. cap. 11. & tract. 5. de cognitione veræ vitæ, cap. 30. tom. 9. & tract. 2. in epist. Ioan. cap. 2. Gregor lib. 2. Moral. cap. 15. & lib. 9. cap. 26. & lib. 16. cap. 20. & lib. 27. cap. 4. Cyrill. Alexand. libr. 7. contra Iulianum. Anse. in monolog. cap. 21. & alii Ratio autem idem omnino ostendere videtur. Nam, si in duratione alicuius creaturæ non daretur successio præteriti & futuri, idem esset in illa fuisse ac fore: quare cum res, quæ iam fuit, non possit non fuisse, non posset quoq; non fore: ac proinde necessario esset futura, quod est proprium diuinitatis.

Primum ex adiunctis argumentis.

Vt à suis auctoribus probetur.

Confirmari quoque potest eadem sententia aliis quatuor argumentis. Vno, quia duratio creaturæ non potest esse simul actu & potentia, esset autem crastina duratio, verb gratia huius angeli, aut animæ rationalis simul actu & potentia, si eadem esset omnino cum hodierna, quatenus enim est crastina, potentia: quatenus hodierna, est actu. Altero, quia si esset duratio creaturæ sine vlla successione, non posset vnius duratio maior esse, quam alterius, excessus enim durationis sine successione intelligi nullo modo potest, excessit enim altera res alteram duratione, vel quia cum simul desierit, prius illa cœperat, vel quia

quia cum simul cœperit, post illam desiit, vel quia prius cœpit, & posterius desiit: vbi autẽ datur prius & posterius duratione, successionem dari nemo dubitat. Tertio, quia angelus
3. & anima rationalis habent durationem æui, vt omnes concedunt. at possunt successiue habere contrarias affectiones, vt amoris & odij rei eiusdem, eademque ratione considerata. Cum ergo simul, id est, eadem duratione durationisque parte nulla res possit habere contraria, necessario efficitur, vt eorum duratio successione non careat. Quarto, quia si
4. duratio angeli esset tota simul & sine successione vlla, cum angelus duraturus sit in omne tempus futurum, posset angelus hodie futura contingentia quantumcunque longe distantia non modo cognoscere, sed etiam intueri. Hac enim ratione subiicit D. Thomas 1. p.q.14. artic.13. futura omnia intuitiuæ Dei cognitioni, quod æternitas diuina sine vlla successione complectatur omne tempus futurum. at cognoscere futura contingentia est proprium Dei. habet igitur duratio angeli successionem.

Cognoscere futura contingentia Dei proprium est.

Hæc sententia, quam quidam recentiores non parum probabilem existimant, merito à D. Th. 1 p.q.10.art.5.& quodl. 10.art.4. Henr. de Gand.quodl.5.q 13.Ægid.in tract.de Mensura angelorum. Duran.in 2.d.2.q.3. Capr.ib. q.2.Caiet.in comm.1.partis q.10.ar.5. Richar. in 2.d.2.q.3. & reliquis fere Scholasticis in 2. d. 2. reiicitur. Primum, quia vbi non datur successio in re, nõ potest dari successio in duratione. duratio enim nihil aliud est, quam continuatio aut permanentia ipsius esse rei. Dico autem *continuatio*, propter res, quarum esse continenter fluit, *permanentia* vero propter eas, quarum esse nunquam fluit, sed semper idem perseuerat.

1. Arg. merito explicatã sententiam reiici à schol. Theologica.

2. Deinde, quia duratio est mensura ipsius esse rei, mensura autem, etsi potest esse indiuisibilis, cum mensuratum est diuisibile, nempe si illud metiatur per repetitionem, vt vnitas numerum: tamen nunquam potest esse diuisibilis, cum proprium & immediatum mensuratum est indiuisibile. Tunc enim nec per repetitionem nec per accommodationem illud metiri potest. Cum ergo duratio successiua, seu quæ habet in se prius & posterius, sit diuisibilis, esse autem permanens, quod non habet in se prius & posterius, sit indiuisibile, efficitur, vt æuum non sit duratio successiua, si esse rei, quod proprie & immediate mensurat, semper eodem modo permaneat.

Duratio quid.

Tertio, quia vt se habet duratio esse suc-
3. cessiui ad esse successiuum, ita se habere debet duratio esse permanentis ad esse permanens. at in duratione esse successiui, quæ dicitur tempus, differentia prioris & posterioris nascitur ex differentia prioris & posterioris in esse successiuo, vt docet Aristot. 4. lib. Phys. c.11.text.99.&100.& lib.6. Phys. c.4. text.37. cum ait, prius & posterius in tempore nasci ex priori & posteriori in motu igitur si esse rerum, quæ mensurantur æuo, non habet prius & posterius, neque ipsum æuum has differentias habere potest.

Quarto, quia si qua esset ratio, cur dura- 4.
tio, V.G. angeli esset successiua, ipsum autem eius esse non esset successiuum, ea maxime videretur esse: quia actio, qua Deus conseruat esse angeli, esset successiua. at non est re vera successiua, quippe cum esse, quod conseruat, & à quo vnitatem accipit, non sit successiuum, vt supponitur. ergo fieri non potest, vt duratio rei æuiternę sit successiua, esse autem illius permanens.

Actionem, qua Deus conseruat esse angeli, non esse successiuam.

Postremo, quia si duratio aliqua haberet 5.
partes, quarum aliæ aliis succederent, ipsum autem esse rei, cuius est duratio, non haberet eiusmodi partes: aliqua sane duratio partialis, imo infinitæ præcedentes desinerent, & infinitæ subsequentes inciperent nullo desinente esse, aut incipiente siue totali, siue partiali. at intelligi nullo modo potest, quod duratio vlla siue totalis siue partialis incipiat aut desinat, non incipiente nec desinente aliquo esse, aut totali, aut partiali. non potest igitur vllo modo fieri, vt æuũ sit duratio successiua, si esse rei æuiternæ non habeat aliquam successionem.

Quanquam ergo tempus distinguatur ab æuo & æternitate per hoc, quod est duratio successiua rei successiuæ, non distinguuntur tamen inter se æuum & æternitas, quoad illud sit duratio successiua rei permanentis, hæc autem duratio permanens rei permanentis, cum ambo sint durationes permanentes, quemadmodum & res, quarum sunt durationes.

Concluditur positam dictionem non esse aptam.

Ad rationem autem, quæ pro impugnata distinctione initio proposita est, negare oportet omnem durationem creaturæ esse successiuam, Patresque vniuerse successiuam esse voluisse. Nam, cum illi dicunt, proprium esse Dei, non habere in sua duratione successionem præteriti & futuri, sumenda est duratio pro duratione omnium, quæ in re sunt. est enim Dei proprium, vt nihil in eo sit successiuum, sed omnia permanentia, alioqui in eum caderet mutatio. at in creaturis æuiternis, etsi aliqua sunt permanentia, vt earum essentiæ & proprietates: aliqua tamen sunt vel in se, vel sibi inuicem successiua, vt illarum mutationes, & plurimæ operationes. Cum autem

Soluitur ratio initio sectionis posita.

Explicantur Patres, dum asserunt esse Dei propriũ, vt non habeat successiuam durationem.

Deo nihil est successiuum, sed

omnia permanentia.

autem obiicitur, si qua esset in creaturis du- A ratio permanens, idem esset in ea fuisse ac fore, supponitur falsum; quandoquidem in duratione permanente non datur fuisse ac fore, seu præteritum & futurum, sed coexistentia cum præterito ac futuro: ita tamen, vt Deus, quemadmodum propter suam independentiam non potest non coextitisse præterito, ita etiam non possit non coexistere futuro: creaturæ autem, quæ à Deo pendent in fieri & conseruari, etsi postquam coextiterũt B præterito, non possint illi non coextitisse, tamen simpliciter & potuerunt non coextitisse præterito, & possunt non coexistere futuro.

Soluitur primum ex additis argumẽtis.

Ad primum vero ex adiunctis argumentis dicendum est, durationem permanentem nõ diuidi in hodiernam & crastinam, cum non sit successiua, sed solum coexistentiam illius cũ hodierna & crastina: at coexistentia non tantum rei æuiternæ, sed ipsius etiam æterni Dei est successiua, nec in eo coexistentia vlla cum tempore, idem est præteritum & futurum. sunt enim relationes quædam simultatis, vt ita dicam, cum tempore seu reali, seu imaginario, quorum aliæ aliis succedunt, quemadmodum & partes temporis, ad quas terminantur.

Soluitur secũdum. Durationes æuiternorũ cur maiores dicantur.

Ad secundum dicito, durationes æuiternorum, etsi in seipsis non habent extensionem, vt aliæ intrinsecus sint maiores, aliæ minores, sicut tempora ipsa, tamen quia coexistunt tempori reali aut saltem imaginario, possunt aliæ aliis vtcunque & ex accidenti dici maiores aut minores. Si tamen coexisterent soli instanti (quod nihil repugnat diuinæ potentiæ) tunc nulla esset maior aut minor non solum intrinsecus, sed ne extrinsecus quidem.

31\. *Non om. æuiternorũ actiones mensurari æuo.*

Ad tertium dicendum, res æuiternas, quo ad operationes suas, non vniuerse mensurari æuo. Si enim moueant, aut moueantur, is motus mensurabitur tempore hactenus explicato, quod à Theologis dicitur tempus continuum: si vero operentur sine motu, singulæ quidem earum operationum, quia non habebunt intrinsecam successionem, non mensurabuntur tempore, sed aut æuo, aut instanti quodam alterius generis ab instanti tẽporario. Nam, si quæ sunt, quæ suapte natura nunquam deficiant, cuiusmodi sunt, D. F Thom. eiusque sectatorum sententia, operationes, quibus substantiæ separatæ seipsas intelligunt, mensurabuntur æuo, quemadmodum & ipsæ earum essentiæ. Si vero suapte natura deficiant, vt approbatio boni & mali variæq; aliarum rerum intellectiones, mensurabuntur instanti quodam, quod possint coexistere, vel instanti temporario, vel etiam vero alicui tempori. poterunt enim vel subito transire, vt instans temporarium: vel durationem aliquam habere, ac proinde coexistere certo tempori continuo. durare enim nihil proprie dicitur, quod momentaneum est. Quod si loquamur de multis huiusmodi operationibus sibi inuicem succedentibus, cũ omnis successio tribuatur alicui tempori quemadmodum & differentiæ prioris ac posterioris, quæ successionem faciunt, mensurabitur quidem earum multitudo tempore aliquo: verũ non continuo, sed discreto. quia eiusmodi operationes non continuantur inter se, vt faciant aliquam per se extensionem, sed succedunt sibi inuicem sine continuatione, siue id fiat interiecto tempore aliquo, siue immediate & nullo interiecto.

Nihil momentaneum durare proprie dicitur.

Quæ actiones tempore discreto mensurentur.

Ad argumentum igitur dicendum est, angelum & animam rationis participem posse C habere successiue contrarias affectiones, sed tamen in tempore discreto, licet id tempus discretum coexistat æuo angeli & animæ eiusmodi affectiones habentium. Itaque angelus & anima eadem duratione permanente possunt habere contraria, non tamen eadem coexistentia & parte coexistentiæ, sed alia & alia.

Solutio 4. Cur Deus intueatur futura contingentia, non item Angelus.

Ad quartum dicito, non quia Deus vtcunque complectitur duratione sua permanen D te tempus omne futurum, idcirco intueri futura contingentia, sed quia ex se, ac proinde independenter & necessario illud continet. At angelum nõ ex se, nec independenter, aut necessario complecti duratione sua permanẽte omne tempus futurum, sed quia eius esse (permanens tamen & minime successiuum) ita conseruatur à Deo in toto futuro tempore, vt possit non conseruari, aut non tamdiu E conseruari. Vt enim cognitio intuitiua feratur in rem nobis futuram, oportet vt ipsa ex se complectatur illud tempus, nec expectet, vt ab alio conseruetur ac iuuetur in posterum. secus est de cognitione abstractiua certa, siue simplici scientia futurorum contingentium, vt alibi patebit.

Aliam esse rationem de cognitione abstractiua.

Vera explicatio quæstionis.

SECTIO II.

Aliorũ sententia de distinctione temporis, æui, & æternitatis.

ALij volunt hac ratione distingui tempus, æuum, & æternitatem, quod tempus habet principium & finem: contra æternitas, nec principium, nec finem; æuum autẽ veluti medium inter ea habet principium sed non finem. Quæ sententia, etsi vera dicit, potuit tamen aliter res habere, nec per se

ista

ista, sed per accidens distinguit. Nam, etsi mundus principium durationis habuit: potuit tamen, vt plerique volunt, non habere. quod si non habuisset, certe tempus & æuum angelorum materiæ primæ, ac cœlestium corporum principium non habuissent, sicque ab æternitate non distinguerentur. Vnde patet, hanc distinctionem, etsi vera dicit, tamē non esse per se, sed per accidens posse quoq; similiter tempus non habere finem, tametsi finiendum est, & contra æuum, quod finiendum nunquam est, finem habere potest. quo fit, vt hac etiam ex parte nec tempus, nec æuum recte ac per se distinguantur ab æternitate. Vnde illud manifestum relinquitur, dari potuisse aliud genus durationis, quod proposita distinctione non comprehenditur: nempe habentis finem, sed non principium: si modo res aliqua creata ab æterno effici potuit. Quod si huius distinctionis auctores dicant, se non loqui de tempore pro duratione successiua absolute sumpta, sed de ea, quæ à nobis certis finibus comprehenditur, vt de anno, mense, die, hora: neque item se disputare de eo, quod absoluta Dei potentia fieri potest, quo pacto concedimus, æuum finiri posse, sed de eo, quod poscit ipsa rerū natura, quomodo non conuenit æuo habere finem: primum quidem omittunt tempus reale, ac præcipuę considerationis in hac distinctione: deinde, si vera est opinio eorum, qui volunt, mundum, saltem quoad præcipuas res, ab æterno esse potuisse: non minus apta erant æuiterna, vt ab omni æternitate essent, quam vt inciperent in tempore. D. Thomas 1. p. q. 10. artic. 5. horum distinctione reiecta, hunc in modum ea distinguit. Cum æternitas sit mensura rei omnino permanentis, quatenus aliquid recedit à permanentia essendi, eatenus recedit ab æternitate. Quædam autem ita recedunt à permanentia essendi, vt non solum quoad ea, quæ ipsis adiuncta sunt, sed etiam quoad proprias substantias sint transmutabilia, vt ea, quæ gignuntur & intereunt: atque horum mensura est tempus: quia tempus non solum metitur existentiam motus, sed etiam ea, quorum substantia est motui obnoxia, hoc est, aliquid patitur à motu. Quædam autem ita recedunt è permanentia essendi, vt ipsa quidem secundum substantiam non transmutentur, quasi aliquid à motu patiantur, sed tamen habeant transmutationem annexam: vt corpora cœlestia, & cætera incorruptibilia, angeli videlicet, anima rationalis, & materia prima.

Non omnino satisfacit.

D. Thomæ sententia.

Quanquam enim eorum substantia non A est transmutationi obnoxia, habent tamen omnia trāsmutationem annexam, vt cœli motum localem, & angeli operationes, voluntates alias aliis succedentes, atq; horum est æuum tanquam medium quippiam inter tempus & æternitatem, quæ suo modo mensurat esse Dei, qui non solum est intransmutabilis, quoad substantiam, sed etiam quoad omnia, quæ nostro intelligendi modo B diuinæ substantiæ adiuncta sunt, nempe quoad omnes operationes immanentes. Nam, quod transeūtes operationes à Deo profectæ mensurentur tempore aut æuo, nihil est incommodi, quemadmodum nec quod transeuntes & immanentes angelorum, quæ non mensurantur æuo.

Atque est quidem hæc distinctio superiori melior & profundior: sed tamen adhuc non videtur rem prorsus attingere. Primum, quia C distinguit has durationes ex adiunctis, non ex iis, quæ ad ipsam formalem rationem durationum spectant. Quid enim attinet respicere ad operationes, cum de mensura existentiæ ipsarum rerum, quæ operantur, agitur? Præterea, etsi res æuiternæ nihil operarentur, adhuc tamen earum durationis mensura distingueretur à tempore & æternitate. Oportet igitur in ea consideratione, qua existentia cuiusque rei præcedit existentiam o- D perationum illius, de eius duratione disserere.

Hanc distinguendi rationem esse superiori præstantiorem.

Quæ tamen rem prorsus attingere nō videatur.

Duratio igitur primum diuidenda est in permanentem & successiuam. Nomine enim durationis in hac diuisione excluditur instans nostri temporis, tametsi improprie nonnunquam à Theologis duratio appellatur. Duratio autem permanens aut est dependens aut independens. si independens, est æternitas: si dependens, aut ex se est defecti- E bilis, aut solum per potentiam in alio. si solum per potentiam in alio, ita nimirum, vt naturaliter deficere non possit, appellatur æuum. quod nomine tenus apud Græcos nihil differt ab æternitate. vtrumque enim à semper existendo appellant αἰῶνα, quod verbum Latini vertunt & æuum & æternitatem: eodem principio vocabulorum vtentes, sed vario fine, vt distinguant duratio- F nem diuinæ naturæ à duratione aliarum rerum incorruptibilium. tametsi interdum etiam æterna vocamus ea, quæ errore quorundam initium durationis nec habuerunt, nec habitura sunt, aut disputationis gratia semper fuisse, semperque fore supponimus. quanquam melius hæc dicuntur ab æterno fuisse, & in æternum fore, quasi veræ æternitati coexistentia. Lege super his

Vera & germana diuisio durationis.

Quid æui nomen ab æternitate differat.

Simplicium in 1. lib. de coelo, in tex. 100. Si vero duratio permanens est ex se defectibilis, cũ illa tempus dici non possit, quia non est successiua: neque item æuum, quia defectibilis ex se: reliquum est, vt quia transit, nec successiue transit, instans siue momentum permanens appellari debeat, vt vocatur à Thomist. opusc. 36. cap. 1. Caiet. 1. p. q art. 5. Capr. in 2. d. 2. q. 2. Scot in 2. d. 2. q. 4. haud iure repugnante: qui æui potius nomine appellandam censet. Quod si duratio sit successiua, aut erit continua, vtpote ex partibus successiuis composita, & dicitur tempus continuum: de quo Physici cum Arist. in 4. Phys. ca 10. & tex. 88. agunt: aut discreta, quæ componitur ex partibus non successiuis, sed tamen sibi inuicem succedentibus, & appellatur tempus discretum, de quo Theologi potissimum: quale est tempus, quo D. Thom. sententia mensuratur successio plurium operationum immanentium cuiusque angeli. Lege D Thom. 1. p. quæst. 10. articul. 5. ad 1. & quæst. 53 artic 3. & quodlib. 10 articulo quarto, Caiet 1. p. quæst. 53. art. 3 Capr. in 2. d. 2. quæstione secunda, Ægid. tract. de Mensura Angelorum. Durandus in 2. d. 2. quæstione quarta, Albert. Mag. 1. p. summæ de quatuor coæuis. Henr. de Gand. quodlib. 5. q. 13.

Num esse substantiarum corruptibilium mensuretur tempore.

SECTIO III.

SEd est hoc loco non dissimulanda dubitatio, num esse substantiarum corruptibilium mensuretur tempore, an æuo: an vero instanti permanente, quo tempus discretum constat, an aliqua alia durationis mensura. Nam, quod earum generatio & corruptio mensurentur instanti nostri temporis, si sumantur pro ipsa formæ substãtialis introductione: aut mensurentur tempore, si accipiantur pro dispositionibus præuiis ad formæ introductionem & expulsionem, res perspicua est.

Scotus opinatur esse verũ corruptibiliũ mensurari æuo.

Scotus in 2. dist 2. quæst. 4. existimat illud mensurari æuo, quia *esse* inquit, *cuiuscunque substantia est permanens.* Existimat enim omnem existentiam creaturæ, quę non est successiua, sed permanens, mensurari æuo, siue ex se sit defectibilis, siue solum per potentiam in alio.

Henricus sentit mensura æui modo.

Henricus Gandauensis, quodl. 5. quæst. 13. quia esse substantiæ corruptibilis ita est permanens, vt tãdem deficiat, credit durationem illius, qua deficit à ratione veri æui, vocandam esse modum æui.

Herueus & Du. instanti permanente.

Herueus quodl. 2. q. 12. & Durandus in 2. d. 2. q. 6. propter rationem Henrici, potius volunt illud mensurari instanti permanente, seu temporis discreti, vt operationes angelicæ immanentes.

D. Th. tempore vulgari.

At Diuus Thomas 1. p. quæstione decima, articulo quarto, & 1. secũdæ quæstione trigesimaprima, artic. primo, & de potentia quæstione quinta, articulo quarto, secutus Albertum præceptorem, 1. p. summæ de quatuor coæuis ait mensurari tempore continuo ac vulgato. Eandem sententiam tuentur Caietanus 1. p quęstione decima, articulo quinto, Soncinas 12. Metaphysicorum, quæstione quinquagesimaquarta, & alij: Nobis autem non probatur ob rationes sequẽtes. Primum, quia duratio substantiæ viuentium distinguitur in varias ætates. alia enim est herbarum ætas, alia fruticum, alia arborum, & in singulis generib. siue stirpium, siue animalium varia est ætatis periodus at ætes tempus est, non æuum, aut instans permanens. in non viuentibus autem etsi non proprie dicantur ætates, quemadmodum nec iuuentus & senectus: tamen datur in eis nouitas & vetustas, quæ non conueniunt iis, quorum esse mẽsuratur æuo, aut instanti temporis discreti.

Ætas proprie quibus conueniat.

Quæ mensurentur tempore.

Deinde, quia quorum esse continetur tempore, hoc est, ab eo superatur per repetitionem alicuius partis ea mensurantur tempore, vt docet Aristot. 4. Phys. lib. c. 12. tex. 117. in rebus autem omnibus quæ gignuntur & intereunt, sumere possumus partem aliquam temporis, quæ sæpius repetita adæquet totum earum esse ac superet: quod tamen facere non possumus in æuiternis, vt patet neque etiam in iis, quæ mensurantur instanti permanente: cum hęc, etsi habent esse coexistens partib. temporis, non habeant tamen esse illis coextensum. quod tamen erat necesse, vt partes mensurati responderent partibus mensuræ.

Præcipuum eius rei indicium.

Tertio, quia quæ aliquid patiuntur à tempore, ea mẽsurantur tempore, vt idem docet eodem loco (quod intelligendum est quoad esse intimum & non accidentarium) at generabilia omnia & corruptibilia nemo dubitat pati aliquid à tempore quoad suum esse substantiale dispon ũtur enim cõtinenter ad corruptionem siue propinque, siue remote: idq; non modo per qualitates contrarias, aut suas, aut propinquorum entium, cum quibus continenter agendo & patiendo pugnant: sed etiam per ipsum tempus. quantum enim acquirunt præteriti, tantum amittunt futuri. Atque hæc videtur esse ratio, cur Aristoteles quarto Physicorum, capite duodecimo, textu 117. dicat tempus magis esse causam corruptionis

Cur dicat Arist. tempus magis esse causam corruptionis, quam generationis.

corruptionis quam generationis. Nam, etsi in tempore æque fiunt generationes atque corruptiones (vnius enim corruptio est alterius generatio, vt idem alibi 1. *nimirum de Gen. cap. 3. tex. 17.* docet) imo vero corruptiones fiant per accidens, & caussa generationum, ipsæ autem generationes per se: tamen quia tempus nunquam accrescit, sed semper decrescit (præteriisse enim non est augeri, sed minui) merito tempus dicitur corruptionis caussa potius quam generationis.

Tempus cur sapientissimũ dicatur.

Quocirca licet Thales Milesius (*Simonidi eandem sententiam tribuit Simplic. in 4. Phys. com. 131.*) ea ratione vere dixit tempus esse sapientissimum, quod longa experientia rerum pariat scientiam, tamen quia tempus omnia quæ dedit, iterum repetit; iuxta illud *Virgilii in eclog. 10. Omnia fert ætas, animum quoque*: tandemque omnia sua oblinioni tradit rectius dixisse iudicatur ab Aristotele 4. *lib. Physic. cap. 13. text. 128.* Pythagoricus Paro, cum tempus indoctissimum appellauit.

Existentia compositi substantialis

Quarto, quia res quæ mensurantur æuo, aut instanti permanente, nihil vnquam substantiæ, siue internæ entitatis amittunt: at res quæ gignũtur & intereunt aliquid aut solius materiæ, aut formæ simul ac materiæ successu temporis amittũt: quod in viuentibus quidem palam est, in non viuentibus autem longo temporis decursu perspicue deprehenditur. Atque hæc ratio plurimum confirmat superiorem: ea enim maxime patiuntur à tempore; quæ temporis progressu aliquid substãtiæ amittunt.

Quinto, quia existentia compositi substãtialis resultat cum ipsa essentia compositi ex coniunctione materiæ & formæ. cum ergo in iis, quæ gignuntur & intereunt, aliquid saltẽ materiæ aliquando defluat, necesse est, vt earum existentia aliquam varietatem habeat; ac proinde mensuretur tempore.

Tempus non solum esse mensuram motus, sed etiã quietis.

Sexto, quia tempus non motus tantum, sed quietis etiam mensura est, vt Aristoteles 4. *Physic. c. 12. text. 117.* docet (quo loco nomine motus intelligenda est etiam quæcunque varietas rerum mobilium, in qua reperiatur prius & posterius) res autem, quæ gignuntur & intereunt, etsi interdum nullam varietatẽ habeant secundum substantiam, semper tamẽ aut variantur, aut variari possunt, ac proinde aut mouentur eo genere motus secundum substantiam, aut ab eo vere quiescunt, cum ad illum naturalem habeant potentiam.

Septimo, quia si esse eiusdem rei corruptibilis cum actu labitur (veluti in decretione siue propria siue impropria) mensuratur tempore, cum autem non labitur actu non mensuratur tempore, sed alia durationis mẽsura: idem esse rei habet diuersas suæ durationis mensuras, quod dici nequaquam potest.

Nullam durationem magis ab æternitate recedere, quã tempus.

Postremo, quia, vt *locis citatis* argumentatur D. Thom. duratio generabilium & corruptibilium maxime recedit ab æternitate: nulla autem duratio magis ab æternitate recedit quam tempus.

Accedit plana Aristotelis sententia qui ad finem 4 Phys. *c. 12. tex.* 120 scribit, quæcunque generabilia & corruptibilia sunt, & omnino quæ aliquando sunt, aliquando non sunt, in tempore esse; dixerat autem in tempore esse nihil aliud esse quã tempore mensurari. Hanc assertionem *text.* 124. eo fusius confirmaui, quod videam, quosdam ex iis, qui D. Thomæ sectatores videri volunt, D. Thomæ sententiã hac in re reformidare, potiusque aut Scoti, aut Henrici, aut Durandi & Heruei opinionem amplecti.

Refutatio contrariæ sententiæ.

SECTIO IV.

Quibus fundamentis mouentur, qui negant esse substantiarum corruptibilium mensurari æuo.

MOuent eos primum duo cõmunia horum omnium Auctorum fundamenta. Alterum est, quod esse substantiarum corruptibilium est permanens: id autem quod permanens est, non potest mensurari mensura successiua, vt supra *sect. 2.* dictum est contra opinionem D. Bonauenturæ de æuo. Alterum, quod existentia substantiarum corruptibilium, etsi semper coniunctum habet motum aut quietem, non dubium tamen est, quin ab vtroque abstrahat, ac proinde priorem aliquam suapte natura durationis mensuram habeat, quam sit mensura motus & quietis.

Deinde, quod Arist. asserit 4. Phys. *c. 12. tex.* 118. & 119. tempus esse mensuram eius, quod mouetur, & eius, quod quiescit: illius quidẽ, vt mouetur, huius autem, vt quiescit. *Nam alterius,* inquit, *motum, alterius quietem quanta sit metietur; quare id quod mouetur, non à tempore mensurabile simpliciter erit, vt quantum est quoddam, sed vt eius motus est quantus.* Hæc ille. Ex quibus videtur perspicuum, Aristotelis sententiam esse, non mensurari tẽpore ipsum esse rerum corruptibilium, vt antecedit & motum & quietem.

Denique quod Thom. Opusc. de tempore cap 3. scribit, mobile non mensurari tempore quoad suũ esse substantiale, sed solum quoad esse, quod habet in motu, *Quod est,* inquit, *suũ moueri.* Vnde constare videtur, vbicunque ille ait, esse substantiarum corruptibiliũ mensurari tempore, non accepisse verbum *esse* pro esse substantiali, sed pro aliquo accidentali.

Solutio rationum propositarum.

Hæc tamen non obstant, quo minus in approbata sententia persistamus. Nam, prius eorum fundamentum infirmum esse hac ratione intelliges. Fatemur quidẽ esse substantiarum corruptibilium esse permanẽs, vt permanens distinguitur ab eo, quod est esse per se successiuum. Ita Ferrar. 1. cont. Gent. cap. 15.

Quid sit per se successiuũ.

Dicimus enim illud tãtum esse per se successiuum, cuius nullæ duæ partes sibi succedentes possunt esse simul, nisi altera in altera includatur: quo pacto motus, & ea, quæ per se consequuntur ac comitantur motum, sunt successiua: vt tempus, quod sequitur quemlibet motum, & sonus qui sequitur certũ quendam motum: hoc autem pacto non solum esse cuiusuis substantiæ, sed etiam plurimorum accidentium est permanẽs, quemadmodum & ipsæ substantiæ & accidentia. At si esse permanens sumatur, vt distinguitur ab eo, quod est siue per se, siue per accidens successiuum, negamus esse substantiarum corruptibilium esse permanens. Nam, etsi non est per se successiuum, vt probatum est, tamen potest habere & non habere successionem quandam ratione partium substãtiæ corruptibilis, quæ continuo fluxu possunt aliæ aliis succedere, tametsi interdum omnes simul maneant in toto aliquo tempore. Ac in viuentibus id plane cernitur ratione continuæ nutritionis, qua continue corruptis aliis atque aliis particulis, aliæ ac aliæ continue generantur, aut potius aggenerantur. In non viuentibus autem, cum omnia mutuo inter se agant & patiantur, euenire potest, vt continuo augeantur aut minuantur per iuxtapositionem aut detractionem, quod etsi nõ semper fit, potest tamen fieri & non fieri. datur ergo in ipso esse substãtiarum corruptibilium, aut dari potest continua successio prioris & posterioris si nõ ratione omnium partium, vt necessario datur in iis, quæ per se successiua sunt, certe, ratione aliquarum, propter quam successionem omnia quæ huiusmodi sunt, appellari possunt per accidens successiua.

In rebus corruptibilibus vt dari possit continua successio, à qua dici possint per accidens successiua.

Alia prioris fundamenti subuersio.

Potest etiam simpliciter & sine distinctione responderi, quanquam esse substantiarum incorruptibilium est permanens, esse tamen continua quadam varietate mutabile, quemadmodum & ipsas corruptibiles substantias, quod satis est, vt eius duratio sit successiua, ac proinde tempus.

Posterioris impugnatio.

Posterius quoque fundamentum infirmũ est. Nam, etsi existentia substantiarum incorruptibilium abstrahit à motu & quiete non solum proprie dictis, sed etiam improprie, hoc est continuo etiam defluxu & aggeneratione partium, & opposita quiete vtriusque motus: tamen existentia corruptibilium non abstrahit ab huiusmodi improprio motu & quiete: semper enim aut mouentur eo motu, aut moueri possunt, ac proinde, si non mouentur, quiescunt opposita quiete: ita non dubium esse, quin mensuretur eadem durationis mẽsura, qua mensuratur is improprius motus & opposita quies.

Obiectio contra solutionẽ traditam diluitur.

Quod si obiicias, tempus non definiri mẽsuram motus improprie dicti, sed proprie, negandũ id plane est. modo enim variatio prioris & posterioris sit continua, aut esse possit, sane mensura eius & oppositæ quietis non alia esse potest, quam tempus ab Arist. definitum. Vnde patet, aliquanto latius apud Arist. sumendum esse motum in definitione tẽporis, quam in definitione motus. Cur autem continuus defluxus & aggeneratio partium non sit proprie motus, ex libris de Generatione petendum.

Locus Arist. expositus.

Ad locum Aristotelis ex quarto Physicorum dicendum, nomine motus & quietis in iis verbis intelligendum quoque esse continuum defluxum & aggenerationem partium substantiæ corruptibilis, & quietem oppositam.

Quid ad locum D. Tho. citatum.

Ad id autem, quod ex Diuo Thoma affertur, dicendum est, nisi ille aliter sensit iunior in citato opusculo atque ætate prouectior cum Theologiæ summam conscripsit, totum eum locum, qui est sub finem citati capitis, sic esse intelligendum. Mobile si consideretur quoad suam essentiam, hoc est, quatenus est huius aut illius essentiæ, non mensurari tempore, quia in quolibet nunc est eiusdem omnino essentię neque alio modo se habet ad illam nunc, quam prius habuerit. Si vero consideretur quoad suum esse, id est, si spectetur quatenus est in rerum natura, eius quidem esse substantiale non necessario mensurari tempore, quia esse substantiale corporum incorruptibilium nõ mensuratur tempore. at eius esse, quod habet in motu, hoc est, quod per motum variatur, siue illud substantiale sit, vt in rebus corruptibilibus, siue accidentarium, vt in omnibus rebus naturalibus (*quod esse inquit, est ipsum moueri*) mensuratur tempore, quia in eo esse necessario reperitur successio prioris & posterioris. Quod autem ait esse, quod res mobiles habent in motu, esse ipsum moueri, de identitate reali dictum esse intelligendum est. motus enim & id, quod per motum acquiritur, realiter idem sunt, etsi ratione differant. Itaque si Diuus Thomas idem vtrobique sensit, non sic est intelligendus, quasi velit nullius rei mobilis esse sub-

substantiale mensurari tempore, sed non omnium. Alioqui sibi contradiceret in eodem opusculo, cũ paulò ante dixisset, esse rei quiescentis (hoc est, quæ actu non mouetur, sed tamen moueri potest) mensurari tempore: quod intelligi non potest quoad esse, quod habet in motu, cũ ponatur actu quiescere, sed quoad esse substantiale, quod Aristotelis sentẽtia in omnibus quiescentibus variari potest per accretionem & decretionem substantiæ, saltem impropriè dictas, & omnino per corruptionem. Quicquid tamen de hac re sit, certe in prima parte summæ Theologiæ, q. 10. art. 4. & 5. plane docet, esse substãtiale rerum corruptibilium mensurari tempore, sic enim ait priori loco: *Esse rerum corruptibilium, quia est transmutabile, non mensuratur æternitate, sed tempore, tempus enim mensurat non solum, quæ transmutantur in actu, sed etiam quæ sunt transmutabilia, unde non solum mensurat motum, sed etiam quietem.* Posteriori autem loco sic scribit: *Quædam sic recedunt à permanentia essendi, quod esse eorum est subiectum transmutationis, vel in transmutatione consistit, & huiusmodi mensurantur tempore, sicut omnis motus, & etiam esse omnium corruptibilium.*

Accidentia corruptibilia mensurari tempore.

Quod autem dictum est de substãtiis corruptibilibus, intelligendum est de accidentibus, quæ continua etiam additione, aut detractione partium augeri aut minui possunt; siue eæ partes sint intensiuæ, siue extensiuæ. Omnia enim talia (modo non loquamur de supernaturalibus, de quibus paulo post) quoad suum esse mẽsurantur tempore continuo, siue existant in substantiis corruptibilibus, siue incorruptibilib quemadmodum id, quod dictum est de substantiis incorruptibilibus, intelligendum quoque est de earum accidentibus, si variari nequeant accessione vlla, aut decessione partium, & ex se deficere non possunt, sed per potentiam in alio. mensuratur enim eorum esse non tempore nostro; neque item discreto tempore, nec vero instanti permanente, sed æuo. Quod si accidentis nõ sint variabilia accessione aut decessione partium, siue intensionis siue extensionis, & tamen ex se deficere possint, mensurabitur eorum esse instanti permanente, siue eiusmodi accidentia existant in rebus immaterialibus, siue materialibus, siue incorruptibilibus, siue corruptibilibus. Quocirca, si actus immanentes substantiarum immaterialium, aut eorum aliqui sunt intensibiles & remissibiles, non video, cur eorum eorum esse non mensuretur tempore continuo, quia vel erunt in motu augmenti, aut decrementi, vel in quiete opposita.

A Si quis autem quærat, num tempus continuum, quo accidentia intensibilia & remissibilia substantiarum immaterialium nobis videntur mensuranda, sit aliud à tempore, quo mensurantur materialia, negatiue respondẽdum est, si respiciamus ad tempora particularia. probabile enim est durationes peculiares rerum, quæ physico differunt genere, specie differre. Quod si tempus sumatur pro tempore communi, quo eodem numero mensurantur omnia, quæ subiecta sunt tempori, affirmatiue respondendum erit. Verum, id tempus non erit mensura intrinseca motus primi mobilis, quo mensurantur corporalia, sed tempus imaginarium, vt vocatur, quod commune est materialibus, & immaterialibus, si in eis cernatur successio continua prioris & posterioris. Quod si velis in suprema substantia immateriali creata dari actum aliquem immanentem intensibilem & remissibilem, cuius duratio sit tempus continuum commune iis rebus immaterialibus, quæ mensurantur tempore continuo, quemadmodum duratio eiusdem supremæ substantiæ creatæ, dicitur commune æuum omnium æuiternorum, duabus de caussis id non placet. Vna, quia satis est ad eam communem temporis rationem ipsa imaginarii temporis ratio, vt supra *quæst.* 11. *sect.* 2. in rebus etiam corporalibus satis esse diximus. Altera, quia cum is actus, quicunque ille sit, non possit perpetuo intendi aut remitti, non poterit eius duratio esse tempus continuum, quo mensurentur accidentia omnia immaterialium, quæ intenduntur & remittuntur. Oportebit enim vt quies ab eiusmodi motu intensionis & remissione mensuretur ab alio superiori motu, qui nullus erit: quandoquidem ponimus illum esse supremum in eo genere. quies enim ideo dicitur mensurari tempore, quia quamdiu tempus aliquod transit, tamdiu non mouetur id, quod aptum est, vt moueatur, quod est per accidens quietem mensurari tempore. *Lege Philop. in 4. Physic. super text.* 117. *&* 118. *Themist. in eundem locum. Simplicium ibidem, com.* 112. *Ferrar.* 4. *Phys. quæst.* 5.

Quo tempore accidentia intensionis & remissionis capacia substantiarum spiritualium mensurentur.

Idem porro tempus imaginarium mensura communis esse poterit etiam discretorum temporum particularium, non commune aliquod tempus discretum, quod vt inducant, minus vtiliter laborant nonnulli. Nam, cum in qualibet parte temporis imaginarii dentur differentiæ prioris & posterioris, in quas incidunt momenta temporis discreti: non video cur iis mensurari non possint omnia peculiaria tempora discreta, vt etiã mensurantur omnia continua, nisi quod alia

Tempore imaginario quomodo mẽsurari possint tempora discreta particularia.

alia ratione mensurantur continua, alia discreta: illa sine interruptione, hæc cum interruptione. alioqui necesse foret quærere aliud tempus commune discretum, quo mensurarentur omnia particularia tempora discreta ex cõtinuis temporibus coacta, vt plures motus animalium interrupti per quietes medias: ad quæ tamen discreta tempora mensurãda non quærimus commune aliquod tempus discretum, sed solum commune continuum per differentias in eo repertas prioris & posterioris.

Durationes supernaturales explicantur.

Atque hæc de durationibus naturalibus: sunt enim quædam aliæ durationes, quæ supernaturales dici possunt, vt visiones beatificæ creatarum mentium, quę duratio non minus supra naturam est creatam, quam ipsa visio beatifica. Eadem ratione supernaturalis est duratio luminis glorię, gratiæ, charitatis, & aliorum donorum supernaturalium, h. e. quæ illi creaturæ naturalia esse possunt, siue sint habitus, siue actus. Quibus autem nominibus hæ durationes appellari debeant, haud magni interest. certe, D Thomas *1. part. q. 10. ar. 5. ad 1. & 3. contra gent. c. 61.* in vltimis scriptis dignius existimat vocare durationem visionis beatificæ creatæ æternitatem participatam, quam æuum, vt vocat Scotus *in quodl. 49. q. 6. in responsione ad 2. dubium.* tametsi alibi idem D. Thomas nomine æternitatis participatæ ipsam quoque angelorum & aliorum æuiternorum durationem comprehendat.

Quo discrimine à naturalibus differant.

Duo genera supernaturalium.

Differunt porro hæ durationes à naturalibus specie, quia naturalia & supernaturalia non possunt esse eiusdem naturæ, satis enim patet ex tradita supernaturalium explicatione, non accipi à nobis supernaturalium vocabulum pro iis, quæ per accidens dicuntur supernaturalia, nempe, pro iis, quæ, etsi naturaliter haberi possunt, non per causas tamen naturales producta sunt, vt Mathematicę scientiæ diuinitus infusæ, sed pro iis, quæ suapte conditione supernaturalia sunt, vt gratia & virtutes, quas vocant Theologicas.

Num omnes durationes rerum ad prædicamentum Quantitatis pertineant.

Sectio V.

Æternitatẽ non esse sub genere aliquo.

SEd, operæpretium est, paucis exponere, anne durationes rerum omnes ad Prædicamentum quantitatis pertineant.

Ac æternitatem quidem, certum est, non contineri sub genere aliquo, quemadmodum, neq; vllum aliud diuinum attributum, quod omnia ex natura rei sint infinitæ perfectionis simplicissimæ, quemadmodum & ipsa diuina natura, à qua non distinguuntur, nisi consideratione nostra.

Tempus reale esse peculiarem speciẽ quantitatis.

De tempore autem continuo, si reale sit, & non imaginarium illud, quod semper fuit ac erit, nemo dubitat, quin ad hoc prædicamentum spectet, idque per se ac directo, est enim ens quoddam per se extensum ac diuisibile secundum prius & posterius; ac proinde vera quantitas.

Æuum non pertinere ad prædicamentum quantitatis.

At æuum cum sit totum simul in seipso, nec differentiæ prioris & posterioris, nisi quatenus coexistit tempori continuo, in eo reperiantur, seu potius in eius coexistentia, quę est relatio simultatis existentiæ eius cum existentia continui temporis, nec vero in eo cernatur vlla alia extensio intrinseca & essentialis, perspicuum est, non pertinere ad hoc prædicamentum.

Idem de instanti permanenti.

Idem porro dicendum est de instanti permanente, quod ideo in durationibus proprie dictis numeratur, quia tempori nostro coexistit. Nam, cum huiusmodi instans ea sola ratione ab æuo distinguatur quod æuum indefectibile sit natura sua, instans vero permanens ex se possit deficere: quemadmodum æuum non est per se extensum ac quantum, ita neque instans permanens. Quod si instans eiusmodi sit, vt subito transeat, siue id sit terminatiuum temporis continui, siue ab eo alienum (quicquid id tandem sit) magis perspicuum est, non esse per se quantum, cum ne per accidens quidem, seu per coexistentiam extensum sit.

Quid sit de tempore discreto sentiendum.

De tempore autem discreto, siue constet instantibus permanentibus, siue temporibus continuis, non continuatis tamen inter se, addo etiam, siue instantibus transeuntib. (nam & in pręcisa huiusmodi instantium successione, veluti in momentanea ignis generatione & eius extinctione ratio aliqua temporis cernitur, quam hactenus nõ tetigimus) non prætereunda dubitatio est, num ad hoc prædicamentum spectet. Nam, cum sit per se successiuum, non dubium videbitur, quin ad hoc genus pertineat. At, cum nihil discretum, quatenus discretum est, sit vere ens per se, vt supra *quæst. 4. sect. 4.* ostensum est, nõ apparet cur per se ponendum sit in hoc Prædicamento.

Ad hanc dubitationem respondendum est, etsi tempus discretum quouis ex prædictis modis sumatur, sit per se & non ratione alterius successiuum, tamen quia non est ens per se vnum, sed aggregatione, non poni per se in prædicamento vllo. Reducetur autem ad prædicamenta hunc in modum. Si constet instantibus siue permanentibus, siue transeuntibus, reducendum erit ad prædicamen-

mentum Quando, in quo per se ponuntur durationes non extensæ per se: quidquid tandem sint vtraque instantia, & quocunque modo in rerum natura dentur. Si vero constet temporibus continuis non continuatis inter se alia & alia ratione, reducetur ad vtrumque genus & quantitatis, & Quando. Nam, cum tempus continuum, quatenus tantum aut tantum, seu quatenus apte redditur ad quæstionem Quandiu: qua proprie quæritur, quanta sit duratio (veluti sit ne annua, an menstrua) pertineat ad prædicamentum quantitatis: quatenus autem apte respondetur ad quæstionem Quando (veluti heri ne, an cras, & vt semel dicam, in qua differentia temporis, quaue parte temporis imaginarij) pertineat ad prædicamentum Quando: sane tempus discretum ex pluribus huiusmodi temporibus non continuatis aggregatum, si tempora priori modo spectentur, reducetur ad prædicamentum quātitatis: si posteriori, ad prædicamentum Quando.

Sed, vt tandem mittamus disputationem de tempore, quatenus ad prædicamentum quantitatis spectat, diluenda est obiectio quædam, qua videtur concludi, non fuisse illud ponendum distinctam quantitatis speciem à motu. ac loquimur de motu, non vt motus est, seu acquisitio quædam, sed vt continuus est. qua ratione ad quantitatem spectat. Obiectio autem est huiusmodi: Quemadmodum in motu poni solet duplex quantitas: vna, qua sit tantus motus, altera, qua sit tantum tempus (potest enim esse magnum tempus: & paruus motus: & contra magnus motus, & paruum tempus) ita in loco duplex quantitas ponenda esset: vna, qua esset tanta superficies, altera, qua esset tātus locus (potest enim superficies, extrinsecus continens magna esse superficies, & paruus locus: vt si contineat spacium pyramidale: aut contra magnus locus, & parua superficies, vt si contineat spacium rotundum) at in loco vna tantum quantitas ponitur, nempe ipsa extēsio superficiei, qua sit & tanta superficies, & tantus locus. ergo & in motu vna tantum quantitas ponenda est: nempe, ipsa continuitas motus, qua & tantus motus sit, & tantum tempus.

Obiectio proponitur.

Erunt fortasse, qui cedant argumento, atque adeo hac similitudine illud confirment: Quemadmodum vt locus sit tantus vel tantus satis est, si contineat tantum spacium permanens, neque ad id alia entitas requiritur ab entitate superficiei: ita vt motus sit tantum tempus, seu (vt proprie loquamur) fiat in tanto tempore, satis erit, si fiat in tāto spacio successiuo, neq; ad id alia entitate opus erit à continuitate motus. ergo, vt locus non est quantitatis species distincta à superficie, nisi vulgi opinione: ita nec tempus à motu, quatenus motus ad quantitatis prædicamentum pertinet.

Inepta approbatio & confirmatio.

Hi tamen non recte sentiunt. Reddi enim potest ratio optima, cur in motu necessaria sit duplex quantitas: vna, propter quam dicatur tantæ celeritatis aut tarditatis, quæ est quantitas innominata, & potest dici quantitas motus, quia est prima in motu: altera, propter quam dicitur tantæ longitudinis aut breuitatis, quæ posterior est, & appellatur tempus: at in loco, vna tantum ratio quantitatis satis est: ea nimirum propter quam superficies dicitur tantæ extensionis. Nam, quantitas loci Aristotelici, de quo loquimur, non est vera & proprie dicta quantitas, sed metaphorica. est enim ipsa eiusmodi loci capacitas. at eius capacitas est aptitudo quædam ad capiendum corpus, quæ fundatur in figura ipsius loci seu superficiei concauæ corporis continentis: & dicitur maior aut minor in superficiebus æqualibus pro ratione figuræ magis aut minus accedentis ad rotundam.

Reiicitur.

Ad obiectionem igitur neganda est similitudo, seu paritas rationis in loco, atque in motu. locus enim non per quantitatem proxime est tantus vel tantus, sed per figuram, quæ est qualitas. at motus non potest esse tantus vel tantus, nisi per quantitatem. Quare, cum motus alia ratione sit tantus motus, alia tantum tempus, seu in tanto tempore confectus: fit, vt duplex in eo quantitatis ratio atque adeo duplex continuitas reperiri debeat, quæ duplicem conficit speciem. Ad confirmationem vero negādum est id, quod in comparatione supponitur: nempe per ipsam extensionem superficiei solam esse locum, & tantam superficiem, & tantum locum. est enim potius tantus locus per figuram superficiei, quæ est qualitas, non quantitas. Atque hæc de speciebus quantitatis.

Vera solutio.

Quod vero attinet ad eius affectiones siue attributa, id solum examinabimus, sitne maxime proprium quantitatis æquale & inæquale dici, vt Aristoteles in Prædicamentorum doctrina, *cap. de quantitate scribit.*

Propter quid locus sit tantus, vel tantus.

Sitne quantitatis maxime proprium, æquale & inæquale dici.

QVÆSTIO XIII.

Argumentum pro parte negatiua.

SECTIO I.

Argumenta partis negatiuæ, ac primũ quod non omni quantitati attributum cõpetat.

B ETsi Aristoteles in Prędicamentis affirmatiuam partem quęstionis amplectitur: sunt tamen multi, quibus negatiua potius videatur probanda, quod est ęquale & inęquale, nec omnibus, nec solis quantitatibus conueniat.

Argumentũ 1. Nam, quod non omnis quantitas sit ęqualis & inęqualis alteri, sic primum ostendi potest. Si vna quantitas sola in rerum natura existat, ea nec ęqualis alteri, nec inęqualis erit: C

2. cum nulla sit alia, cui ęqualis aut inęqualis esse possit. Deinde hoc pacto, quia nulla generi, nullique speciei quantitatis conuenit ęqualitas & inęqualitas. Etenim nullum superius est ęquale aut inęquale suo inferiori: cum ab eo re ipsa non distinguatur. Quantitas etiam continua nec est ęqualis: nec inęqualis discretę, vt est luce clarius: nec vero aliam reperies speciem, cui conueniat ęqualitas aut inęqualitas. Nam, etsi species numerorum inter se sunt inęquales, nulli tamen sunt ęquales: cum interim hoc attributum non disiunctione, sed copulatione tradatur. D Quod eodem modo dicendum esset de bipedali in commune, de tripedali, & cœteris huiusmodi speciebus, si quis eas (quod falsum est) veras quantitatis species esse concederet.

3. Tertio occurrit tempus singulare, quod cum sit semper vnicum, nulli ęquale aut inęquale esse potest: oporteret enim duo minimum tempora simul esse, vt tempus tempori esse ęquale, aut inęquale. E

Quod neq; soli quantitati conueniat.

4. Quod vero nec solis quantitatibus ęqualitas & inęqualitas conueniat, ex eo primum probatur (quod quidem sit quartum pro negatiua parte argumentum) quia plurimę res, ad alia prędicamenta pertinentes, non possunt dici ęquales & inęquales: non eę tantum, quę denominantur à veris quantitatibus, vt lapides, colores, figurę vt à longitudine, latitudine, & profunditate: sed etiam, F quę à veris ac proprieę dictis quantitatibus denominari nequeunt, vt artes, scientię, virtutes.

5. Deinde (quę sit postrema ratio) quia nemo negabit pondus verissime dici ęquale & inęquale: cum sit verissima rerum mensura. Si ergo est quantitas, immerito prętermis- A sum fuit in numerandis speciebus quantitatis: sin aliquid aliud (quod potius dicendum videtur) non solis quantitatibus vere ac proprie dictis, sed & aliis ęqualitas & inęqualitas conuenit.

Explicatio quæstionis.

SECTIO II.

Partis affirmantis explicatio & approbatio.

NOn est tamen negandum, attributum hoc esse maxime proprium quantitatis, omnibusque & solis quantitatibus ac perpetuo conuenire, dummodo quędam pro eius explicatione adiungantur. Primum, vt esse ęquale & inęquale pro esse posse accipiantur. Deinde, vt hæc non intelligantur per accidens, hoc est, per aliud pertinens ad aliud prędicamentum: quo pacto duo lapides ratione quantitatis dicuntur inter se æquales aut inæquales: sed per se, ac ratione sui: quo modo duæ lineæ sunt æquales sibi inuicem, aut inęquales, & per eas ipsa quantitas, & cõtinua quantitas, ęqualis & inæqualis esse potest. Ad hęc, vt ęqualitatis & inęqualitatis nomine non intelligatur ęqualitas & inęqualitas metaphorica siue translatitia, sed propria.

Quæ sint propriè æqualia & inæqualia.

Siquis autem quęrat, quęnam sint proprie ęqualia & inæqualia, quęque improprie seu per translationem dicta, sunt qui respondeant, ea dici proprie ęqualia & inęqualia, quę sunt quanta quantitate molis: ea improprie, quę quantitate virtutis. qua in re innituntur distinctioni Augustini ponentis lib. 6. de Tri. ca. 7. & 8. duplicem quantitatem: vnam molis: alteram virtutis.

Vt nonnulli respondeant.

Reiicitur distinctio.

Sed hęc distinctio non videtur conuenire omnibus ęqualibus & inęqualibus. Nam, hi neę & superficies & motus & tempora sunt proprie ęqualia & inęqualia: nec tamẽ quanta quantitate molis, nisi molẽ improprie admodum accipias pro extẽsione quauis. & ipsę quoq; essentiæ rerum inter se dicuntur æquales & inęquales per translationem: nec tamen ratione solius virtutis, hoc est virium & efficaciæ, sed etiam ipsius essentialis perfectionis, quæ non proprie dicitur virtus. Nec vero Augustinus hanc distinctionem in omni quantitate intellexit, sed in sola magnitudine, quam duplicem posuit: molis nimirum & perfectionis, vt videre est sexto de Trinitate cap. 7. & 8. paulo ante citato.

Vera dubitationis explicatio.

Potius ergo dicendum est, ea esse proprie æqualia & inęqualia, quæ sunt quanta quãtitate proprie dicta, hoc est, quantitate extensionis: ea improprie, quæ sunt quanta quantitate improprie dicta, id est, quantitate perfectio-

fectionis siue accidentariæ siue essentialis. Quibus expositis, perspicuum relinquitur: attributum hoc conuenire omnibus quantitatibus solis ac perpetuo: omnibus quidem & perpetuo, quia non sumitur secundum actum, sed secundum potestatem siue aptitudinem: solis vero, quia non per accidens aut improprie, sed per se ac proprie.

Diluuntur argumenta initio proposita.

SECTIO III.

Soluitur argumentum 1. QVare ad primum argumentum pro parte opposita dicendum, etsi quantitas illa, quæ sola poneretur in rerum natura, nulli esset æqualis aut inæqualis, haberet tamen aptitudinem ad æqualitatem & inæqualitatem.

2. Ad secundum, generib. & speciebus quantitatis in commune non conuenire quidem ipsam æqualitatem & inæqualitatem, sed aptitudinem ad æqualitatem & inæqualitatem: quæ aptitudo reducitur ad actum in singularibus, vt extrema illa substantiæ proprietas suscipiendi contraria.

3. Ad tertium facile esset respondere, æqualitatem & inæqualitatem nunquam conuenire tempori, quatenus vnicum est, sed aptitudinem ad æqualitatem & inæqualitatem, nisi æqualitas & inæqualitas ei viderentur repugnare, ac proinde ipsa aptitudo. cui enim actus repugnat, ei aptitudo conuenire non potest.

Respondeat ergo fortasse aliquis, æqualitatem & inæqualitatem intelligendas esse in hoc attributo sub disiunctione, etiamsi cum copulatione proferantur, id enim valde familiare est Aristoteli. Quo dato, perspicue videtur dissolui argumentum. Nam, quod obiicitur fieri non posse, vt duo tempora simul existant, etsi verum est de temporibus æqualibus: falsum est tamen de inæqualibus. existunt enim simul duo tempora inæqualia, vt hæc hora, hic dies, hic mensis, hic annus.

Sed, cum tempora, quorum alterum in altero includitur: non sint proprie duo tempora, sed vnum & eius pars: ne sub disiunctione quidem videtur proprie hoc pacto sumi attributum hoc respectu temporis, vt nimirum æquale aut inæquale dicatur alteri tempori.

Alius fortasse respondeat, dari tempora non solum inæqualia, sed etiam æqualia, si conferantur non cum aliis temporibus, quæ simul diuersa omnino existere non possunt, vt proxime probatum est, sed cum motibus qui simul decurrunt cum tempore. Docet enim Aristoteles quarto Physicorum libro, *ca. 12. text.* 113. & tempus esse mensuram motus, &

A motum vicissim temporis. quanquam alio & alio modo, vt eo loco exponitur. Quod si motus & tempus se inuicem metiuntur, ergo dari possunt tempora & æqualia motibus & inæqualia, vt tempus diei naturalis, quod in primo mobili est, collatum cum motu Solis ei adæquato vel inadæquato. Sed, cum inter res diuersarum specierum non proprie fiat comparatio, non proprie quoque sumetur hoc pacto propositum quantitatis attributum.

B Quare dicendum, attributum hoc non esse arctandum ad realem æqualitatem & inæqualitatem, quæ quidem postulant, vt ea, quæ dicuntur æqualia aut inæqualia, simul existant: sed comprehendere etiam æqualitatem & inæqualitatem mente conceptas, quas tribuere solemus duabus quibuscunque quantitatibus eiusdem speciei, cum eas mente comparamus, siue altera tantum existat in rerum natura, siue neutra. C Quo pacto perspicuum est, æqualitatem & inæqualitatem posse conuenire temporibus inter se comparatis, seu (vt verius dixerim) partibus temporis: cum diuisio illa temporis in annum, diem, & cœtera huiusmodi non sit diuisio generis in species, aut speciei in indiuidua, sed vnius indiuidui in suas partes. Vnde consentaneum est, vt aptitudo ad æqualitatem & inæqualitatem, quæ hoc loco tri- D buitur omnibus quantitatibus, intelligenda sit in ordine ad æqualitatem & inæqualitatem totius vel partis: potissimum vero, si attributum hoc per copulationem intelligendum est, quod magis crediderim. Atque in his solutionibus sermo erat de tempore vno numero, quod ponitur in solo motu primi mobilis. Quod si tempus sumatur pro quouis particulari tempore, nempe inhærente, vt ita dicam, in quouis motu (quo E pacto tempus non est vnicum, sed quot motus sunt, tot tempora) nihil erit difficultatis in inueniendis temporibus distinctis numero tum æqualibus inter se, tum inæqualibus.

4. Ad quartum dicito, ea quæ denominantur à proprie dictis quantitatibus (siue inhærentibus sibi, vt lapides à numero & magnitudine, siue quibus ipsa inhærent, vt colores & figuræ à superficie suorum subiectorum) dici quidem proprie æqualia, & inæqualia: F non per translationem, verum non per se, sed per accidens.

5. Ad quintum dicendum est, ea, quę non denominantur à proprie dictis quantitatibus, & tamen dicuntur ęqualia & inęqualia, etsi per se talia dicantur: non tamen dici proprie, sed per translationem & similitudinem,

quam habent cum proprie dictis quantitatibus. Nam, quia intensio qualitatum est similis extensioni magnitudinum, & gradus entitatum, quæ in rerum essentiis inueniuntur, sunt similes numeris, vt ait Aristoteles 8. *Metaphys. cap. 3. text. 10. D. Thom. 1. par. quæst. 42. articulo 1.* ideo, quemadmodum magnitudines & numeri dicuntur æquales & inæquales: sic quodammodo qualitates quoad intensionem, & res omnes quoad perfectionem suarum essentiarum. Vnde æqualitas hoc modo est perfecta similitudo in qualitatibus, & perfecta identitas in essentiis rerum.

Cur rerum essentia numeris similes dicantur ab Arist.

De pondere.

SECTIO IV.

An pondus sit species quantitatis. Partis affirmantis confirmatio. Prima confirmatio.

AD sextum non desunt qui (*vt facit Simp. ex Archita, & alii in Prædicamentis. cap. de quantitate*) respondeant, pondus proprie dici æquale & inæquale, & esse veram speciem quantitatis, quod quantitas trifariam diuidatur, in discretam, continuam & pondus: quorum sententia hoc pacto confirmari potest.

Pondus ratione sui, & vt distinguitur à quantitatibus in hoc capite enumeratis, est æquale & inæquale ponderi. est igitur proprie & per se æquale & inæquale: & ex consequenti species quædam quantitatis à cœteris distincta. Antecedens probatur, quia talentum est æquale talento, inæquale autem libræ, non ratione magnitudinis: sic enim res æqualium magnitudinum æqualia haberent pondera, & inæqualium inæqualia: quod falsum est: non item ratione numeri, aut motus, aut temporis, vt patet. igitur ratione sui, &. vt distinguitur à quantitatibus enumeratis in hoc capite.

Secunda.

Præterea grauitas & leuitas sunt affectiones quantitatis, vt Aristoteles docet hoc loco. non sunt autem affectiones alicuius speciei, quæ hoc capite enumerata sit, igitur ponderis: nulla enim alia occurrit, cui huiusmodi affectiones attribui possint.

Conclusio negatiua. Primum argumentum.

Dicendum est tamen (*vt facit Alexander citatus à Simplicio in Prædicamen. cap. de quantitate.*) nec pondus esse speciem quantitatis, nec proprie dici æquale & inæquale, sed per translationem. Primum quia quantitas ponderis non consistit in extensione, vt patet ex dictis. sed in intensione quemadmodum gradualis quantitas caloris, candoris, & aliarum qualitatum: quo fit, vt sit quantitas impropria & translatitia.

Secundum.

Deinde, quia pondus nihil aliud est quam grauitas: grauitas autem capite sequenti inter species qualitatis numeratur.

Solutio prioris rationis pro opposita sententia.

Quare ad priorem rationem, qua opinio illorum confirmata est, dicendum est, pondus esse quidem per se & ratione sui æquale & inæquale ponderi, vt argumentum probat: verum non proprie, sed per translationem. Ad posteriorem dicito cum Diuo Thoma eodem loco, *lect.* 15. grauitatem & leuitatem numeri ab Aristotele inter affectiones quantitatis non ex propria sententia, sed eorum qui dicebant multitudinem superficierum aut atomorum esse causam grauitatis corporum: horum autem paucitatem causam leuitatis.

Difficultas circa latitudinem gradualem ponderis.

Est tamen non mediocris difficultas de latitudine graduali ponderis seu grauitate: videtur enim non consistere in intensione, sed in extensione. Nulla enim res videtur fieri grauior, nisi occasione nouæ materiæ, nec leuior, nisi decessione veteris, vt ita dicã, quod patet in pomis, quę suscepto nouo succo grauiora fiunt, & veteri expirato leuiora. Quod idem cernere est in non viuentibus, ligna enim arida, & lateres hyberno tempore propter susceptum extrinsecus humorem plus ponderis habent quam æstiuo: cum is humor consumptus est. eodemque modo res habere videtur in cœteris at ea, quæ intenduntur & remittuntur, nulla accedente aut decedente materia, id patiuntur, nisi per accidens: veluti cum aqua calefit exhalante simul vapore.

Dissoluitur dubitatio.

Ad hanc dubitationem dicendum, maiorem & minorem grauitatem duabus ex causis prouenire posse. Vna, ex accessione & decessione materiæ, vt in propositis exemplis: tuncque grauitatem ipsam non esse intensiorem aut remissiorem, sed esse in re grauiori maiorem grauitatis copiam, & (vt sic dicam) multitudinem, quę æquiualet in impellendo deorsum maiori intensioni: in re autem leuiori minorem copiam grauitatis, quæ impellendo deorsum, remissius agit. Altera, ex eo, quod ipsa grauitas intendatur aut remittatur nulla accedente aut decedente materia, quod quidam accidere dicunt in partibus aeris & ignis elementaris, quibus volunt interdum ascendere, interdum descendere intra suas regiones, intensis videlicet syderum vi, aut remissis suis qualitatibus motiuis. Quod si id fit in superioribus elementis, pari aut maiori etiam ratione accidet in inferioribus cũ simplicibus, tum mixtis corporibus. Sed jam missa quantitatis longiori disputatione, qualitatem breuius explicemus.

Text. 19.

KEΦ. IΔ'.

ΤΟ a ποιὸν λέγεται, ἕνα μὲν τρόπον, ἡ διαφορὰ τῆς οὐσίας. οἷον, ποιόν τι ἄνθρωπος ζῷον ὅτι δίπουν, ἵππος δὲ, τετράπουν· καὶ κύκλος ποιόν τι σχῆμα, ὅτι ἀγώνιον· ὡς τῆς διαφορᾶς τῆς κατὰ τὴν οὐσίαν ποιότητος οὔσης. ἕνα μὲν δὴ τρόπον τοῦτον λέγεται ἡ ποιότης, διαφορὰ οὐσίας. ἕνα b δὲ ὡς τὰ ἀκίνητα, καὶ τὰ μαθηματικά· ὥσπερ οἱ ἀριθμοὶ ποιοί τινες.

CAPVT XIV.

QVale a vno modo dicitur differentia substantia. Exempli caussa. Quale animal est homo? bipes. Quale equus? quadrupes. Qualis item figura circulus? angulorum expers: quasi differentia, qua ad substantiam spectat, qualitas sit. Itaque hoc vno modo qualitas dicitur substantia differentia. Alio b modo, vt immobilia & Mathematica: quo pacto numeri quales

Text. 19.

CAPITIS DECIMIQVARTI EXPLANATIO.

Quot modis dicatur qualitas.

Q*Vale a vno modo.*] Exponit quot modis dicatur qualitas, tradit primum quatuor qualitatũ genera, deinde reuocat omnia ad duo quasi capita. Primum genus est differentia substantiæ, hoc est, qua substantia à substantia, seu potius essentia ab essentia differt, quam proinde essentialem ac specificam appellant, sumitur enim hoc loco nomen substantię pro nomine essentiæ, quod est vnum ex substantiæ significatis cap. 8. text. 15. huius libri traditis. Ex eo autem probat Aristoteles essentiales differentias esse qualitates, quia apte redduntur ad quæstionem quale est.

Obiectio.

Solutio quorundam.

Improbatur.

At dices, si hæc probatio quicquam efficit, omnes quantitates fore qualitates, cum accidentia omnia apte reddantur ad quæstionem Quale est, vt docet Porphyrius in Isagoge, cap. de genere. Sunt qui respondeant, hoc interesse, quod quantitates & reliqua accidentia, etsi redduntur apte ad quæstionem Quale est, non tamen ad quæstionem Quale quid est, hoc est, quale secundum essentiam, vt ipsi interpretantur. Cum igitur Aristoteles hoc loco non simpliciter loquatur de quæstione Quale est, sed de quæstione Quale quid est, vt ex Græco contextu patet, non effici ex probatione Aristotelica, vt quantitates sint qualitates. Verum, hi non aduertunt, quam sæpe non modo apud Porphyrium in libello citato, sed etiam apud Arist. accidentia omnia prædicentur in quæstione Quale quid est, vt alibi monuimus. Itaque illud verbum *quid*, cũ dicimus quale quid, non significat quale aliquid sit secundum essentiam, sed tantum qualitas sit. Dicendum est igitur, cum Porphyrius ait, accidentia omnia apte reddi ad quæstionem Quale quid est, late admodum sumi quæstionem Quale est, nempe quatenus distinguitur à quæstione Quid est: hic autem accipi proprie pro ea scilicet, quæ nullam aliam secus admittit. Ea enim proprie dicuntur prædicari in quæstione Quale est de propositis subiectis, quæ de iis non alia ratione prædicantur, quo pacto solæ qualitates, siue essentiales sint, siue accidentariæ, dicuntur de iis, quorum qualitates sunt: at quantitates, relationes, & alia sequentium prædicamentorum accidentia ita prædicantur in quæstione Quale est, vt alias quoque habeant prædicandi rationes sibi proprias & peculiares, vt patet ex iis, quæ dicta sunt ad c. 7. q. 3. Quod autem hoc loco non diximus, *quale quid animal est homo, & qualis quæ figura circulus*, vt Græcus habet contextus, consulto factum est à nobis, non solum vt significaremus nullum esse mysterium in verbo *quid*, cum in huiusmodi quæstionibus adhibetur, quod interpretes sæpe faciunt; sed ea potissimum ratione, quia cum pronomini quale adiungitur nomen, ad quod refertur (vt cum dicimus quale animal, vel qualis figura) non recte additur apud Latinos verbum *quid*, vt est apertissimum.

Vera solutio.

Quæ proprie in quæstione Quale est prædicentur.

Differentias essentiales nõ semper apte reddi ad quæstionem Quale est.

Qualitas essentialis cuius dicatur esse qualitas.

Illud porro animaduertendum est hoc loco, differentias essentiales non semper apte reddi ad quæstionem Quale est, sed tunc solum, cum pronomini Quale adiungitur nomen generis eius rei, de qua quæstio proponitur. Neque enim simpliciter quærenti qualis sit homo, recte respondeas, esse rationalem, nec quærenti qualis sit circulus, recte dixeris, esse angulorum expertem: sed cum quæritur, quale animal sit homo, & qualis figura circulus: tum demum ad priorem quæstionem dices esse rationale, ad posteriorem esse angulorum expertem, quam proinde solam quærendi & respondendi rationem merito hic vsurpat Aristoteles. Qualitas enim essentialis non dicitur qualitas speciei, quam constituit, sed generis, cui adiungitur ad cõstitutionem speciei, cum semper qualitas, quatenus qualitas est, intelligatur adiecta rei, cuius dicitur qualitas, nec censeatur qualitas totius compositi, nisi ratione alterius partis, quam supponit.

Secundum genus qua-

b *Alio modo.*] Secundum genus qualitatis, quod iam accidentarium est non essentiale illud est, quo immobilia & Mathematica dicuntur qualia. Nomine immobilium sæpe Aristoteles complectitur substãtias separatas & res Mathematicas, vt lib. 3 cap. 2 arcum hic distinguit immo-

πλῆς οἷον c οἱ σύνθετοι, καὶ μὴ μόνον ἐφ' ἓν ὄντες, ἀλλ' ὧν μίμημα τὸ ἐπίπεδον, καὶ τὸ στερεόν· οὗτοι δ' εἰσὶν, οἱ ποσάκις ποσοί, ἢ ποσάκις ποσοὶ ποσάκις· καὶ d

ri, quales quidem dicuntur; vt c compositi, & qui non solum ad vnum sunt, sed eiusmodi etiam, vt eos planum ac solidum imitentur. Hi vero sunt, qui aliquoties quanti, vel aliquoties quanti aliquoties dicuntur: & d

litatis, quo immobilia & Mathematica continentur. immobilia à Mathematicis, immobilium vocabulo videtur intelligere substantias separatas; neque enim dubium est, quin ijs omnibus, quæ sunt infra Deum, qualitates accidentarias attribuat: tametsi quorundam sententia non existimet substantiarum separatarum qualitates ab earum essentia distinctas. Itaque videtur Aristot. hoc genere comprehendere omnes qualitates accidentarias rerum separatarum, siue re ipsa separatæ sint, vt angeli, & apud Platonem res Mathematicæ: siue consideratione sola, vt hæ ipsæ res Mathematicæ iuxta veram de ipsis sententiam. *Quæ hoc genere comprehendat Aristot.* Quod autem ad verba attinet, cum audis, *alio modo*, supple ex initio capitis, *qualia sunt*, vt sensus sit, alio modo, siue genere qualitatis (accidentario videlicet) sunt qualia entia immobilia & mathematica. Fuit enim rationi consentaneum, vt post qualitates essentiales primus locus daretur accidentariis rerum abstractarum à materia, siue sensibili & intelligibili, siue sola sensibili.

c *Vt compositi.*] Prætermissis exemplis earum qualitatum, quæ sunt propriæ substantiarum separatarum, quod à nostris sensibus sint remotissimæ, subijcit exempla figurarum in numeris compositis, quod figuræ simplicibus numeris non vniuerse conueniunt, vt patebit. *Cur exempla in numeris attulerit.* Facilius attulisset exemplum in figuris magnitudinum: propterea tamen fortasse in numeris attulit, quia numeri sunt minus materiales, ac proinde magis abstracti, quam magnitudines Mathematicæ.

Numeri compositi apud Mathematicos, qui. Numeri compositi dicuntur apud Mathematicos ij, qui coalescunt ex vno aut pluribus ductibus alicuius numeri in seipsum, vel in alium numerum: qua ratione quatuor, sex, octo, & duodecim dicuntur compositi: quatuor quidem, quia fiunt vno ductu binarii in seipsum: siquidem bis duo sunt quatuor: sex autem, quia fiunt vno ductu binarii in ternarium, aut (quod eodem redit) ternarii in binarium, quod bis tria, vel ter duo conficiant sex: octo vero, quia fiunt duobus ductibus binarii in binarium: quandoquidem bis duo, si bis sumantur, efficiunt octo: denique duodecim, quia fiunt duobus ductibus, binarii in trenariū, aut ternarii in binarium: bis enim tria bis sumpta, aut ter duo bis accepta conficiunt duodecim.

Numeri simplices qui & primi. Numeri simplices, siue non compositi, qui etiam primi appellantur, non sunt quidem illi, qui ex vnitatibus non componantur (hoc enim pacto ne numeri quidem essent) sed sunt ij, qui non coalescunt ex ductu numeri in numerum, vt binarius, ternarius, quinarius, & alii infiniti, quos ea ratione Aristoteles hic vocat ad vnum, quod coalescant ex sola repetitione vnitatis. Ideo autem exempla figurarum non afferuntur hoc loco in simplicibus, quia simplices, cum non generentur ductu numeri, sed solius vnitatis, non possunt sibi vllam figuram vendicare, si recta ducantur. Nam, quemadmodum nulla magnitudo figuram habet: nisi omni ex parte linea aut lineis claudatur, ita nullus numerus, nisi vndique claudatur numero aut numeris, quod vtique non fiet ducta sola vnitate more puncti ad conficiendam rectam vnitatum seriem. *Numeri aliquoties quanti.* At numeri, qui fiunt vno ductu numeri in numerum (qui vocantur hoc loco aliquoties quanti) quatuor clauduntur numeris, vt patet in quaternario & senario. habent enim quatuor latera more superficiei quadratæ, & altera parte longioris. *Plani & superficiales cur dicantur.* Vnde fit, vt plani & superficiales appellentur, & figuram quadrati, vel altera parte longioris sibi vendicent: quadrati, si fiant ductu cuiusuis numeri in se: altera parte longioris, si ductu vnius in alium, vt videre est in propositis exemplis. Qui autem fiunt duplici ductu numeri in numerum (quos hic vocat Aristoteles aliquoties quantos aliquoties) sex numeris clauduntur necessario, vt patebit in octo taxillis, si in figuram cubicam siue quadrantalem conformentur, & in duodecim, si superiori numero addantur quatuor ex vno latere, vt tota figura sit parallelepipeda, quæ altera parte longior est, habet enim vterque numerus sex latera more corporis cubici aut parallelepipedi. Hinc fit, vt hi numeri solidi appellentur figuramque cubicam aut parallelepipedam habeant: cubicam quidem, si gignantur duplici ductu cuiusuis numeri in se, parallelepipedam autem, si duplici ductu vnius in alium.

Dubitatio. Sed, cum numeri compositi videatur imitari planum ac solidum, siue superficiem & corpus: quærat aliquis, cur potius dicat Arist. planum ac solidum imitari huiusmodi numeros. *Soluitur.* Nempe, vel quia numeri propter maiorem abstractionem, & in ratione mensuræ sunt priores magnitudinibus vnde & Arithmetica præcedit Geometriam, vel in gratiam Platonis, qui ideas numeros esse dicebat, quod cætera omnia imitarentur.

d Et

καὶ ὅλως ὃ παρὰ τὸ ποσὸν ὑπάρχει ἐν τῇ οὐσίᾳ. οὐσία γὰρ ἑκάστου, τὸ ἅπαξ, οἷον τῶν ἕξ, οὐχ ὃ δίς, ἢ τρὶς *ἐστιν, ἀλλ' ὃ ἅπαξ. ἓξ γὰρ ἅπαξ ἕξ. ἔτι e ὅσα πάθη τῶν κινουμένων οὐσιῶν, οἷον, θερμότης, καὶ ψυχρότης, καὶ λευκότης, καὶ μελανία, καὶ βαρύτης, καὶ κουφότης, καὶ ὅσα τοιαῦτα, καθ' ἃ λέγονται ἀλλοιοῦσθαι τὰ σώματα μεταβαλλόντων. ἔτι f κατ' ἀρετὴν, καὶ κακίαν, καὶ ὅλως τὸ κακὸν, καὶ ἀγαθόν. σχεδὸν g δὴ κατὰ δύο τρόπους λέγοιτ' ἂν τὸ ποιόν, καὶ τούτων ἕνα τὸν κυριώτατον. πρώτη μὲν γὰρ ποιότης, ἡ τῆς οὐσίας διαφορά. ταύτης h δέ τι, καὶ ἡ ἐν τοῖς ἀριθμοῖς ποιότης μέρος. διαφορὰ γάρ τις οὐσιῶν, ἀλλ' ἢ οὐ κινουμένων, ἢ οὐχ ᾗ κινούμενα.

* χρ. εἰσίν.

Τὰ

& d omnino id, quod præter quantitatem in substantia inest. Substantia enim cuiusque est ipsum semel, veluti ipsorum sex, non quibus, aut ter est, sed qui semel: sex enim semel sex sunt. Præterea e omnes affectiones substantiarum, quæ mouentur, vt calor, frigus, albedo, nigredo, grauitas, leuitas, & cætera huiusmodi, quibus corpora, quæ mutantur, alterari dicuntur. Ex f virtute etiam ac vitio, & in summa bono ac malo. Itaque g duobus fere modis quale dici potest, & horum vno potissimo. Prima enim qualitas est differentia substantiæ: huius h autem pars quædam est ea qualitas, quæ est in numeris. est enim quædam substantiarum differentia, tametsi non earum, quæ mouentur, aut certe non qua ratione mouentur.

Alia

Quæ ad secundum qualitatis genus pertineant.

d *Et omnino.*] Sensus est quicquid absolutum cernitur in substantia numeris compositis subiecta præter ipsam quantitatem seu vnitatum collectionem, iu qua essentia eorum consistit, ad qualitatem huius secundi generis spectat. Ita pertinebunt ad hoc genus non solum figuræ numerorum compositorum, siue planæ sint, siue solidæ, sed etiam ipsa eorum peculiaris compositio ex ductu numeri in numerum resultans, quæ dispositio quædam videri potest. accidit enim ipsi substantiæ talium numerorum, quippe cum substantia cuiusque numeri sit ipsum semel, hoc est, in vnica vnitatum acceptione consistat. Exempli causa, non ideo senarius est senarius, quia fiat ductu binarii in ternarium, aut ternarii in binarium, sed in eo, quod semel atque vno ductu sumantur sex vnitates, & sic in cæteris. Vnde patet, numerum compositum non solum propter figuram, sed etiam propter ipsam dispositionem, quæ fit ductu numeri in numerum, esse numerum cum qualitate accidentaria.

Potest etiam totus hic locus (& fortasse aptius) à verbis illis, *hi vero sunt qui, &c.* sic exponi, vt prius Aristot. referat in qualitates ipsas numerorum dispositiones, quæ consistunt in vno aut pluribus ductibus numerorum in numeros. Deinde addat verba illa, *& omnino quicquid, &c.* vt complectatur etiam figuras, quæ sequuntur eiusmodi dispositiones. Alii nonnulli aliter locum exponunt, sed eorum expositio non vsquequaque placet. Num autem Arist. hoc genere explicando innuerit solum quartum genus qualitatis accidentariæ à se positum in Prædicamentis, quod figuram & formam appellauit, an aliqua etiam ex parte, primum inferius intelligetur.

Tertium qualitatis genus.

e *Præterea omnes.*] Tertium qualitatis genus esse ait affectiones substantiarum mobilium, quas in Prædicamentis nomine passionum & patibilium qualitatum complexus est, & ad quas solas 7. Physicorum libro, cap. 3. à text. 14. alterationem esse dixit. Cur autem grauitas & leuitas, quæ huc proprie spectant, superiori cap. inter quantitates numeratæ sint, ad eum locum expositum habes.

Quartum genus.

f *Ex virtute.*] Quartum hoc extremum genus, quod Arist. in Prædicamentis, cap. de Qualitate, primum fecit, complectitur virtutem, vitium, & cæteras qualitates, quæ eo loco dicunt habitus & dispositiones, quæ quidem definiri solent qualitates, ob quas res quæque dicitur bene aut male affecta; cuiusmodi dicuntur esse non solum virtus & vitium, quæ hic exprimuntur, sed etiam scientia & error, sanitas & morbus, pulchritudo & fœditas, & aliæ similes. Porro sensus verborum sic supplendus est: *Ex virtute etiam ac vitio, & in summa, ex bono ac malo dicuntur qualia.*

Quatuor genera ad duo reuocat.

g *Itaque duobus.*] Reuocat iam quatuor tradita qualitatum genera ad duo quasi capita, quorum primum ac præcipuum est differentia essentialis; hæc enim cum natura, quam facit qualem, constituit speciem, quod cæteræ qualitates efficere non possunt.

h *Huius autem.*] Quoniam apud Platonem genera & species rerum, ac proinde differentiæ essentiales erant separatæ à rebus sensibilibus, & (quod hinc sequitur) re ipsa immobilia; idcirco Aristoteles quasi sequutus eius sententiam, reuocat qualitates accidentales rerum Mathematicarum ad essentiales, eo quod sint accidentales differentiæ rerum separatarum a motu, quas omnes Plato substantias esse volebat: separatarum, inquam, si non re, vt ille existimabat, certe ratione & consideratione. Itaque prima duo genera hac ratione conueniunt, quod sunt qualitates rerum immobilium, aut certe mobilium, non, qua ratione mouentur.

i *Alia*

Τὰ ⁱ δὲ πάθη τῶν κινουμένων ᾗ κινούμενα καὶ αἱ τῶν κινήσεων διαφοραί. ἀρετὴ ᵏ δὲ καὶ κακία τῶν παθημάτων μέρος τι. διαφορὰς γὰρ δηλοῦσι τῆς κινήσεως, καὶ τῆς ἐνεργείας, καθ᾽ ἃς ποιοῦσιν, ἢ πάσχουσι καλῶς, ἢ φαύλως τὰ ἐν τῇ κινήσει ὄντα. τὸ μὲν γὰρ ὡδὶ δυνάμενον κινεῖσθαι ἢ ἐνεργεῖν ἀγαθόν· τὸ δ᾽ ὡδὶ καὶ ἐναντίως, μοχθηρόν. μάλιστα ˡ δὲ τὸ ἀγαθὸν, καὶ τὸ κακὸν σημαίνει τὸ ποιὸν ἐπὶ τῶν ἐμψύχων, καὶ τούτων μάλιστα ἐπὶ τοῖς ἔχουσι προαίρεσιν.

Alia i vero sunt affectiones rerum, quæ mouentur, qua ratione mouentur, & ipsa motuum differentia: Virtus k autem & vitium pars quædã sunt affectionum. significant enim differentias motus & operationis, quibus ea, quæ mouentur, bene aut male agunt, aut patiuntur. Quod enim hoc pacto moueri aut agere potest, bonum est: quod illo at que contrario, malum. Maxime l autem bonũ ac malum qualitatem in rebus animatis significant, et in iis potissimum, quæ electionem habent.

i *Alia vero.*] Alterum quasi caput esse docet tertium genus ex quatuor traditis, quod complectitur patibiles qualitates (quas hic communi, quasi peculiari nomine affectiones siue passiones appellat) & eas, quæ magis proprie dicuntur passiones, quas hic vocat motuum differentias, quod in quodam quasi transitu consistant.

k *Virtus autem.* Ad hoc secundum caput reuocat Arist. virtutem, vitium, & quæ sunt humanæ naturæ propria: quod idem intelligendum est de cæteris habitibus & dispositionibus rerum naturalium: omnes enim modo aliquo referuntur ad modum siue proprie dictum, siue improprie, idq; aut actiue, aut passiue. Ex habitu enim aut dispositione, qua res quæque bene aut male affecta est, prouenit, vt bene aut male agat aut patiatur. Vnde fit, vt ex hoc vel illo modo agẽdi aut patiendi colligamus rem bonam esse aut malam. Ex his patet duo posteriora genera hac ratione conuenire inter se, & differre à duobus prioribus, quod aliquo modo ad motum referuntur.

Quo pacto habitus omnes, & dispositiones ad motum referantur.

l *Maxime autem.*] Nomina boni & mali pro qualitatibus accepta significant habitus & dispositiones (quæ definiuntur qualitates, bene aut male afficientes subiectum) eas præcipue, quæ consuetudine comparantur. Quoniam vero res cognitione carentes non assuescũt, vt traditur initio secundi Ethicorum, idcirco Arist. hoc loco docet, bonum & malum maxime significare qualitatem in rebus animatis, h. e. in animalibus: hæc enim sola ex omnibus rebus naturalibus cognitione prædita sunt. Addit autem, *in iis potissimum, &c.* quia boni & mali vocabulis potissimum significantur virtutes & vitia: at virtutes & vitia, si proprie loquendum est, in iis tantum cernuntur, quæ ex electione agunt, quod ea sola sunt libera, & quibus debeatur laus & vituperatio, quæ solius veræ virtutis & vitii sunt præmia. Atq; hæc sunt, quæ ab Arist. hoc capite dicũtur: in quibus etsi multa occurrunt, de quibus disputari possit: nos tamen misso primo genere qualitatis hic tradito, quod non ponatur per se in prædicamentis, vt ex cap 7. & 8. huius libri perspicuum est, de ea tantum diuisione qualitatis, quam Arist. in Prædicamentis scriptam reliquit, disputabimus, quod in ea Aristot. solam accidentariam qualitatem, quæ peculiare prædicamentum constituit, in suas species diuiserit. Qua in re ne longiores simus tempusq; in minus necessariis rebus conteramus, duo tantum à nobis ex iis, quæ priuatim in Prædicamenta conscripsimus, huic loco ascribenda sunt. Vnum est, an qualitas in eo libro recte distributa sit ab Arist. in habitum & dispositionem, potentiam & impotentiam, passionem & patibilem qualitatem, figuram ac formam: hæc enim diuisio ex omnibus, quæ de qualitate tradi possent, maxime probari solet. Alterum qua ratione habitus & dispositio, cæteræque, aliorum membrorum explicationes inter se distinguantur.

De quibus hoc loco disputandum.

Rectene, an secus distributa sit qualitas ab Aristotele in Prædicamentis.

QVÆSTIO I.

Argumenta pro vtraq; parte.

SECTIO I.

Non videri recte distributam Qualitatem.

QVod ergo attinet ad priorem quæstionem, multa sunt, quæ diuisionem implicatam, atque adeo ineptam esse videantur conuincere.

Primum, quia posteriora tria membra sub primo continentur; omnes enim naturales potentiæ, omnes deniq; figuræ ac formæ sunt qualitates bene aut male afficientes subiectum: quæ est definitio communis habitui & dispositioni, quatenus peculiari ratione inter se conuenire, & ab aliis membris diuisionis differre dicuntur.

Deinde, quia tertium quoq; & quartũ diuisionis membrum continẽtur sub secundo. Nam, calor & frigus, durities & mollitudo, ac cæteræ omnes qualitates tertiæ speciei sunt qualitates, quibus res agunt, aut resistunt: colores enim, qui minime omnium qualitatum tertiæ speciei ad aliquid efficiendum videntur

videntur natura apti, efficiunt veras sui similitudines, quas & per corpora perspicua diffundunt, & in oculos imprimunt: figuræ autem omnes, cum ad diluendum aptæ sint aut ineptæ, non est, cur inter potentias & impotentias necessario etiam ipsæ non numerentur.

Tertio, quia quartum membrum, sub tertio continetur: efficiunt enim figuræ ac formæ passionem in sensu tactus, quod luce est clarius. B

Quod vero recte distributa sit qualitas in quatuor prædicta membra, suadet primum Aristotelis auctoritas, deinde omnium, qui post Aristotelem scripserunt, communis huius prædicamenti explicatio. Nam, etsi non desunt, qui plura genera qualitatum esse suspicentur, vt Simplicius & Boetius in Prædicamentorum commentariis: nemo tamen (quod sciam) aliud genus qualitatis post Aristotelem adiecit, aut ex iis, quæ ab illo constituta sunt, vllum detraxit. C

Reiicitur quorundam sententia.

SECTIO II.

Opinio eorũ qui negant diuisionem qualitatis esse generis in species.

VEteres quidam, quos Magnus Albertus in com. Prædic. tract. de qualitate c. 3. refert, existimabant diuisionem hanc non esse generis in species, sed in modos quosdam accidentarios specierum qualitatis: proinde nõ esse diuisionem exactam absolute, sed quoad modos qualitatum magis tritos & vulgatos, quod alij complures reperiantur. In quã sententiam magis inclinat Scotus in quæst. quas in eundem librum de qualitate, q. dist. 6. q. 10. scripsit, eandemque omnino amplectitur in quartum Sententiarum libr. duobus potissimum argumentis hi Auctores propositam sententiam sibi persuadent. D E

Probatur aliquib. ob rationes sequentes.

Vno, quia omnia aut plura membra prædicari possunt de vna & eadem qualitate secundum essentiam, vt de eadem figura, quod sit habitus, si tenacius inhæreat: dispositio, si facile abiiciatur: potentia, si sit ad diuidendum apta: impotentia, si inepta & ita in cæteris.

Altero, quoniam Aristoteles ait initio illius capitis, qualitatem multis modis dici: & recensitis omnibus membris in quę qualitatem distribuerat, mox subdit, alium fortasse modum inueniri posse, sed fere omnes, qui maxime dici solerent, eos esse, quos enumerauerat. Docet autem Scotus hoc inter esse inter speciem & modum, quod species addit differentiam essentialem super illud, cuius est species: modus autem solam differentiam accidentalem. F

Refellitur.

Verum hæc sententia non placet. Primum quia alij sunt modi non minus triti ac vulgati, quam qui tradita diuisione continentur, vt habere contrarium, & non habere, suscipere magis ac minus, & nõ suscipere. Deinde, quia Aristoteles in recensendis membris diuidentibus vtitur nominibus speciei & generis, vt cum ait: *Atque vna quidem species qualitatis, habitus dispositio dicitur*, & infra: *Alterum qualitatis genus est*: & sic deinceps. Quibus verbis satis indicat se non in modos accidentarios, sed in species subalternas qualitatis, & quæ genera sunt & species, qualitatem diuidere. Tertio, quia prædicamẽtum qualitatis, quod eo loco conficit, non constat modis qualitatum, sed earum generibus & speciebus. Quarto, quia modi qualitatum non sunt qualitates, sed illarum accidentia, cum tamen Aristoteles sæpe dicat ac probet, ea, de quibus loquitur in eo capite, esse qualitates. Postremo, quia obiectio illa, quam in extrema parte capitis diluit, ex eo difficultatem habere videbatur, quia habitus & dispositio inter species duorum generum numerantur, & Qualitatis, & ad aliquid.

Soluuntur argumenta prioris sententia.

Quapropter ad primum argumentum pro hac sententia dicendum est, fieri non posse, vt vni & eidem speciei qualitatis plura membra huius diuisionis, quatenus inter se formaliter distinguuntur, conueniant. Nam, etsi vna & eadem res possit fortasse esse figura, & habitus, & potentia, &c. de qua re mox disserendum est: nunquam tamen figura, vt figura est, erit formaliter habitus aut potentia, & ita in cæteris.

Cur Arist. modorum nomine qualitatis species appellarit.

Ad secundum dicito, Aristotelem species qualitatis nomine modorũ appellasse, quia genus qualitatis in eis omnibus differentiarum essentialium adiectione modificatum est, atq; contractum. Quod autem postea addit: *alium fortasse modum*, &c. non ideo dictum est, quod alios qualitatum modos esse crediderit, vt putant Simpl. & Boet. sed primum Sophistarum more rem non omnino certam asseueranter statueret: deinde vt lectorem ad maiorem harum rerum disquisitionem inuitaret.

Approbatio diuisionis Aristotelicæ, priorque eius explicatio.

SECTIO III.

Assertio quæstioni respondens.

DIcendum igitur diuisionem traditam quæ est sententia Ammonij, & Alexandri, Alberti Mag. in Prædica. ca. de qualitate,

Diui Thomæ, Caietani, & aliorũ) esse generis in species, valdeq; probabile esse, nihil, in ea deesse aut superare, vel argumentis duob. pro affirmatiua parte huius quæstionis adductis haud difficile quiuis sibi persuadet. Sed quia multi erunt, qui eius rationem poscant, duas aptiores ex omnibus, quæ afferri solent, proponamus.

Duplex ratio qua species qualitatis colliguntur. Prior ex D. Thoma desumpta.

Prior diuidendi ratio est Diui Thomæ 1. secundæ, quæst. 42. artic. 2. quo loco in hanc sententiam scribit: *Qualitas est modus quidam accidentarius substantiæ, aut igitur comparatur cum natura subiecti, aut cum eius actione & passione, aut cum eiusdem quantitate. Si cum natura subiecti, nempe quatenus illi est consentanea aut dissentanea, conficit primam speciem, quæ habitus & dispositionis nominibus significatur: habitus quidem, si difficile dimoueatur, dispositio, si facile. Si vero cum eius actione & passione; aut consideratur vt est principium actionis passioniswe, aut vt terminus* (sic enim interpretatur Diuum Thomam Caietanus in Prædicamentorum Commentariis) *si principium constituit secundam speciem: quæ potentia dicitur, si sit principium facile agendi aut resistendi: impotentia, si difficile, si vero vt terminus, hoc est, si motu aliquo acquiratur, in quo propriæ actio & passio cernuntur, tertiam conficit speciem, quæ patibilis qualitas vocatur, si diu permaneat: passio vero, si breui transeat. Si denique comparatur cum quantitate substantiæ, efficit quartam speciem: quæ figura nomine appellatur, si Mathematice spectetur, hoc est, nulla habita ratione materiæ sensibilis: forma autem, si physice, nempe quatenus cohæret in materia sensibili ac materiali.* Hæc fere est ratio, quæ à Diuo Thoma de diuisione Aristotelica redditur.

Ordo specierum ex hac diuidendi ratione, quam apte deducatur.

Ex qua diuidendi ratione colligi potest, quam aptus ordo in speciebus qualitatis cõstitutus sit. Primo enim loco merito posita est qualitas, vt comparatur cum natura subiecti. quia natura siue essentia est primum in quauis re. Secundo loco, vt est principium actionis. vnumquodq; enim est propter suam operationem, vt Aristoteles docet 2. de lib. de Cœlo, cap. 3. tex. 17. Tertio, vt est terminus eius operationis, quæ est motus. Postremo, vt comparatur cum quãtitate subiecti, quæ posterior perfectione est, & natura & operatione.

Quæ videantur cum hac diuidendi ratione pugnare.

Sed contra hanc diuidendi rationem facere in primis videntur tria illa, quæ negatiuam quæstionis partem initio confirmabãt: deinde hæc alia tria. Cum D. Th. docet rationem qualitatis tertiæ speciei in eo positam esse, vt sit terminus motus, aut accipit motum presse ac propriæ, aut late: nempe etiam pro motu improprie dicto. Si propriæ, er-

A go amor & odium, & cœteræ passiones animæ non pertinent ad tertiam speciem, cum sint operationes appetitus sensitiui, neq; ipsæ secundum se acquirantur motu. Si late, ergo habitus & dispositiones & omnes aliæ qualitates, quæ actione qualibet fiunt, pertinent ad tertiam speciem. quod ex eo falsum deprehenditur, quod pleræq; nec efficiant passionẽ in sensibus, nec ex passione oriantur, in quo B positam esse ait Aristoteles qualitatis tertiæ speciei rationem.

Accedit, quod lux Solis est patibilis qualitas cum efficiat passionem in sensibus, nec breui transeat: & tamen non est terminus motus, siue proprie dicti, siue improprie. Adde, quod esse terminum motus non est in hac diuidendi ratione materialiter sumendum, sed formaliter: alioqui rationem formalem tertiæ speciei à rationibus aliarum specierum non C distingueret. Ratio autem termini, vt terminus est, non est ratio, ex qua res dicatur qualis, sed relata.

Soluuntur ea in primis tria argumẽta initio quæstionis proposita.

Hæc tamen haud difficile diluuntur. Nam quod attinet ad prima tria argumenta, initio quæstionis proposita: cum eadem res alia & alia ratione pertinere possit ad diuersa prædicamenta, vt idem motus ad prædicamentum actionis & passionis: quid mirum est, si alia & alia ratione pertineat ad diuersas species e-D iusdem prædicamenti. Ita Simpl. & Porph in prædic. ca. de qualitate, & D. Thom. 1. 2. q. 49. art. 2. ad primum Caiet. & Sot. in præd cap. de qualitate. Itaque nullum est incommodum, si vnus & idem re calor aut frigus sit habitus aut dispositio: quatenus bene vel male afficit subiectum: potentia autem aut impotentia, quatenus facile aut difficile agere aut resistere potest patibilis autem qualitas, quatenus per motum acquiritur, & ita in cœteris. E Esset autem vel maximum, si qualitas, quæ re ipsa vna est tantum, vna etiam & eadem ratione ad diuersas species qualitatis spectaret. Quod si hæc vera sunt, nullam vim habẽt contra hanc diuidendi rationem tria prædicta argumenta.

Passiones animæ, an ad tertiam speciem pertineant.

Ad primum vero aliorum trium dici potest, motum in hac ratione diuidendi presse ac proprie accipi à Diuo Thoma; proinde eius sententia passiones animæ non perti-F nere per seipsas ad tertiam speciem, nisi ratione qualitatum, sensibilium, quæ simul cum ipsis passionibus in corpore fiunt: vt calor, cum quis irascitur, frigus, cum timet.

Lux Solis in qua sit specie.

Ad secundum dicito, lucem Solis iuxta hanc sententiam non pertinere ad tertiam speciem, sed ad primam, quatenus bene afficit subiectum: & ad secundam, quatenus est

agendi

agendi principium. nec sat esse, quod efficiat passionem in sensibus, vt pertineat ad tertiã, eo, quod Aristoteles non tradat eo loco rationem formalem tertiæ speciei qualitatis, sed solius impositionis vocabuli: quasi dicat, ex eo quidem appellatas fuisse qualitates, quod efficiant passionem in sensibus, aut ex passione aliqua oriantur, tametsi non illis tãtum, sed aliis etiam idem conueniat: quemadmodum, etsi multis offendiculis lædantur pedes ambulantium, solus tamen lapis à lædendo pede nomen accepit.

Ad tertium dicendum est, esse terminum motus, non formaliter, sed materialiter accipiendum esse in hac diuidendi forma: neque inde effici, rationem formalem tertiæ speciei non distingui hoc pacto à rationibus formalibus aliarum. Nam vt distinguatur, satis est, si qualitas ipsa natura sua sit acquisibilis per motum: etsi ratio eius non consistat in eo, quod motum terminet.

Alia ratio diuisionis Aristotelica.

SECTIO IV.

Altera eiusdem diuisionis ratio explicatur.

POtest etiam alia ratio eiusdem diuisionis hunc in modum reddi. Qualitas aut est in sola superficie substantiæ, aut etiam interius, si interius, aut est sensibus subiecta, aut minime: si sensibus subiecta est, patibilis qualitas aut passio. Quod si non est subiecta sensibus, aut est à natura insita aut acquisita, si insita à natura, est naturalis potentia aut impotentia, si acquisita, habitus aut dispositio.

Hanc pene rationem affert Scotus in prædicam. q. 1. super cap. de Quali. estque magna ex parte desumpta ex Simplicio & Ammonio. Iuxta quam cernimus Aristotelem in his tradendis speciebus dignitatis ordinem seruasse. Eas enim primo loco posuit, quibus solis boni effici possumus. Secundo autem illas, quæ, etsi ex se neminem bonum faciunt, tamen excellentia naturę suæ non subduntur sensibus. Tertio loco sequuntur illæ, quæ etsi subduntur sensibus, non in sola tamen superficie existunt, vt existunt eæ, quæ sunt quartæ speciei, quæ proinde ad extremum merito reiecta est.

Ordo dignitatum in speciebus qualitatis ab Arist. obseruatus.

Quod autem hæc diuidendi ratio sit Aristotelis sententiæ consentanea, ex eo collige, quia 7. Physicor. cap. 3. tex. 15. & 20. pro eisdem sumit qualitates sensibiles atque qualitates tertiæ speciei: intelligit autem nomine sensibilium eas, quæ singulis tantum sensibus percipiuntur: sicque excludit figuras & formas, quæ percipiuntur pluribus sensibus. Putat ergo primæ ac secundæ speciei qualitates esse insensibiles, & cum in secunda ponat insitas, reliquum est etiam, vt in prima ponat acquisitas.

Argumentũ pro hac diuidendi ratione.

Sed contra hanc quoq; diuidendi rationem non desunt, quæ obiiciuntur. Primum enim pulchritudo est in sola superficie substantiæ, & tamen pertinet ad primam speciem, cum sit habitus quidã, vt Aristoteles docet 7. Phy. ca. 3. text. 17. Colores etiam in sola superficie videntur esse, vt colligi videtur ex definitione coloris tradita in lib. de sensu & sensibili, & tamen pertinet ad tertiam speciem, vt in Prædicament. capite ipso de Qualitate tradit Aristoteles.

Obiectiones cõtra eandẽ. 1.

Deinde quædam qualitates primæ ac secundæ speciei sunt sensibus subiectæ, vt calor & frigus, quæ ab Aristotele eodem loco ca. 3. referuntur in primam speciem, & omnino etiam videntur pertinere ad secundam, cum sint naturales potentiæ ignis & aquæ. Iam diu enim è Scholis explosa est opinio illa de qualitatibus insensibilibus elementorum ad calefaciendum, refrigerandum, &c. quas nonnulli in elementis præter calorem, frigus, & alias sensibiles esse existimabant. E contrario autem quædam tertiæ speciei qualitates inueniuntur, quæ non sunt subiectæ sensibus, vt passiones animæ; quas tamen adeo perspicue Aristoteles in tertiam speciem refert, vt durum videatur admodum illas excludere. 2.

Postremo, multa sunt, quæ ex duris fiunt mollia & ex mollib. dura: at durities & mollitudo numerantur ab Aristotele inter qualitates secundæ speciei quæ cum natura sint insitæ, expelli nunquam à subiecto possunt. Adde, quod durities & mollitudo sunt qualitates sensibiles. in secunda autem specie non ponuntur iuxta traditam diuidendi rationem, nisi insensibiles. 3.

Possunt tamen & hæc facile refelli. Primũ, si dicas, etsi multi credunt pulchritudinem esse vere subiectam primæ speciei qualitatis: tamen proprie ac per se non modo ad illam non pertinere, sed ne in toto quidẽ hoc prædicamento per se habere locum, quia non videtur simplex qualitas constat enim ex apta figura, hoc est, naturæ rei consentanea, & suauj colore vno aut pluribus. *Pulchritudo*, ait Tullius, lib. 3. Tusculanarum quæst. *est apta membrorum figura cum coloris quadam suauitate.* Idem dicendum videtur de sanitate, quam etiam Aristot. 7. Phys. ca. 3. in exemplum qualitatum primæ speciei refert: si sanitas, vt credibilius est, non est qualitas aliqua simplex & insensibilis: quæ ex humorum

Pulchritudinem non esse simplicẽ qualitatem.

Neque sanitatem.

morum debita proportione ac temperamento resultet, vt multi etiam putant, sed est ipsum temperamentum, quod ex humoribus constat. Ideo tamen hæc in exempla qualitatum primæ speciei referuntur, quia propter quandam similitudinem cum veris & germanis eius speciei qualitatibus, inter eas numerari consueuerunt: idque ea fortasse ratione quia vt virtus & vitium se ad animum habent: ita pulchritudo & deformitas, sanitasque ac ægritudo ad corpus. Quod vero ad colorem attinet, dicendum est, eum non in superficie tantum, sed interius etiam inesse. neque aliud colligi ex definitione coloris, quam quod color, qua ratione aspectum terminat, ita vt vlterius non progrediatur, in sola superficie existit. de qua re fusius eo loco disserunt Peripatetici.

Calorem & frigus non poni in prima specie qualitatis.

Secundum dissoluetur, si occurras, calorem & frigus non poni in prima specie qualitatis, nec afferri ab Aristotele vt exempla dispositionum, quasi ad eam speciem per se ac proprie pertineant, quod Alexander, referente Simplicio, Magnus Albertus & alij non pauci in lib. Prædicam. annotarunt: sed vt in eis, quod sensibus pateant, planius videamus, quo pacto dispositiones, quæ sensibus non subiacent, facile dimoueantur à subiectis. Passiones vero animæ eodem modo, quo iuxta superiorem diuisionis rationem dicendum est, non pertinere per seipsas ad tertiam speciem, sed per qualitates adiunctas, quæ sensibus patent; & per quas cognoscuntur, vt ira per adorem, metus per rigorem, de quibus sæpius Poetæ: *ignescunt iræ*, inquit de Turno Virgil. Æneid. 9. *& duris dolor ossibus ardet.* & alibi de Græcis, *Obstupuere animi gelidusque per ima cucurrit Ossa tremor.* vt idem Poeta Æneid. 2.

Passiones animæ quare ad tertiam pertineant.

Tertium vero diluetur, si respondeas, duritiem & mollitudinem, quæ ab Aristotele in exemplum potentiæ & impotentiæ post alia quædam afferuntur, similitudinis tantum gratia adiungi, vt de calore & frigore dictum est: quod non obscure innuit Aristoteles cum ait, *his similia sunt durum & molle, &c.* Confirmari hoc potest ex iis, quæ 2. lib de gener. c. 2. tex. 8. scribit Arist. vbi durum & molle inter qualitates tertiæ speciei refert.

Species intelligibiles angelorum esse in prima specie.

Si quis autem quærat, ad quod genus qualitatis pertineant species intelligibiles, quæ angelis concreatæ sunt, dicendum est, eas pertinere ad primum. quia etsi non sunt acquisitæ & collectæ ex rebus, vt nostræ: sunt tamen à Deo in ipsa creatione infusæ, nec more potentiarum à natura angelica profluunt. id quod satis est, vt dicantur acquisitæ.

Conferuntur inter se duæ propositæ diuidendi rationes.

SECTIO V.

Quid sit his duabus diuidendi rationib. commune.

IN his duabus diuidendi rationibus hoc commune est, quod non tradantur per veras essentiales differentias, sed per eas, quæ locum verarum subeunt, vt auctores vtriusq; sententiæ annotarunt.

Quid cuiq; peculiare.

Hoc autem cuique peculiare, quod prior essentia tantum distinguat: posterior autem non modo essentia, sed res etiam ipsas. Nam, iuxta priorem eadem res potest esse in diuersis speciebus qualitatis, veluti calor in prima, secunda, & tertia, vt D. Thomas loco citato concedit. At iuxta posteriorem nulla eadem res ad diuersas species pertinere potest. Qualitas enim, quæ in sola superficie inesse potest, interius inesse non potest: & quæ sensib. subest, non est ex iis, quæ sensibus non percipiũtur: & quæ innata est, non est acquisita, & vice versa.

Incommoda prioris sententiæ.

Quanquam vero prior sententia suam habeat probabilitatem, nonnulla tamen ex ea colliguntur, quæ fortasse haud facile concedentur. In primis enim colligitur, scientias & virtutes, quæ motum intensionis terminant, pertinere ad patibiles qualitates aut passiones, non minus quam lumen. Deinde, nullam assignari posse qualitatem, etiamsi simplicissimæ naturæ esse videatur, vt intellectus aut voluntas, in qua plures essentiæ non cernantur. Postremo, nullam tradi, quæ simpliciter & absolute contineatur sub certa specie, sed semper opus esse distinctione, quæ diuersis rationibus ad diuersas species pertinere declaretur.

Num autem habitus à dispositione & potentia ab impotentia, patibilis qualitas à passione, & figura à forma specie distinguantur, quod æque in vtraque sententia dubium relinquitur, id iam peculiari disputatione expendamus.

Vtrum habitus & dispositio, & cœteræ trium membrorum complicationes differant specie, necne.

QVÆSTIO II.

De habitu & dispositione.

SECTIO I.

BOetius, Albertus Magnus, Ægidius Rom. & alij permulti in lib. Prædicam. sentiunt habitum & dispositionem non differre specie,

Pars negatiua quæstionis suadetur.

cie, sed solo accidentario discrimine perfecti & imperfecti eadem specie, vt virum à puero. Proinde, vt homo potest ex puero in virum euadere non mutata specie: ita eandem numero qualitatem posse ex dispositione fieri habitum retenta natura numerali eiusdem speciei, quam sententiam hisce argumentis ex Arist. desumptis sibi persuadent.

Primum, quia Arist. aperte ait in Prædicamentis, *c. de qualit.* habitum & dispositionem esse vnam speciem qualitatis, quod verũ non esset, si essent plures contra diuisæ à se inuicem.

Deinde, quia discrimen, quod inter habitum & dispositionem constituit, plane est accidentarium; nempe, quod habitus sit diuturnior, & difficilius dimoueatur, quam dispositio.

Tertio, quia idem eodem loco ait, dispositionem tẽporis diuturnitate posse vocari habitum: quod videmus febri accidere, quæ initio morbi facile, aut non admodum difficile dimoueri potest, vbi autem diu insedit, sæpenumero in hecticã, siue habitualem definit.

Postremo, addunt quidam & illud, quod Arist. scribit ad finem explicationis primæ speciei, omnem habitum esse dispositionem, nõ tamen cõtra, omnem dispositionem esse habitum: quod in eum sensum videtur accipiẽdum, vt omnis habitus fuerit aliquando dispositio, nempe cum imperfectus erat: & tamẽ nõ omnis dispositio aliquando futura sit habitus, quia non quælibet dispositio tamdiu durat ac roboratur, vt aliquando habitus euadat.

Partem affirmantem teste D. Th. magis esse consonam doctrinæ Aristot.

Diuus autem Tho. 1. 2. q. 49. *ar.* 2. ait, magis consentaneum esse doctrinæ Aristot. asserere habitum & dispositionem differre specie. Re enim diligentius expensa docet, non in eo existimandum esse discrimen habitus & dispositionis consistere, quod habitus vtcunque sit diuturnus, & difficile expellatur à subiecto, dispositio autem breui transeat, & facile dimoueatur: sed in eo, quod has conditiones sibi vendicent natura sua, ac ex propria specie, quæ necessario diuersa esse debet. Neq; enim species vlla ex natura propria sibi vendicare potest oppositas conditiones, vt diuturna sit & non diuturna, facile expellatur & non facile. Itaque ex causis propriis, ac per se, facile aut difficile potentibus expulsionem è subiecto iudicandum esse ait D. Th. sitne qualitas dispositio, an habitus: etsi per accidens aliquando eueniat, vt quę natura sua facile abiici potest, diuturna sit, & difficile abiiciatur, & quæ natura sua diuturna est, & difficile expellitur, ob aliquam aliam causam facile dimoueatur.

Vt probet pro D. Th. Caietanus hanc esse mentem Aristotelis.

Esse autem eam mentem Aristotelis, duobus potissimum argumentis pro D. Thoma probat Caietanus in Prædicamẽtis. Vno, quia Arist. in afferendis habituum & dispositionũ exemplis, nullam qualitatem numerauit inter habitus, nisi quæ habeat causas per se difficilis expulsionis ex subiecto, nullã inter dispositiones, nisi quæ per se, & natura sua facile abiiciatur. Altero, quia idem loco eodem perspicue ait, scientiam esse habitũ, etiam si quis ea mediocriter sit instructus: quod sane non dixisset, si imperfectam scientiam nõ esse habitum credidisset: Tertium argumentum desumi potest ex D. Th. 1. 2. q. 50. *art.* 1. *ad secundũ.* quod Arist. ibidem non audeat dicere, dispositionem temporis diuturnitate fieri habitũ, sed vocari posse *ἕξιν*, h. e. vt habitum: quasi apertius diceret consequi posse quidem temporis longinquitate modum quendam & similitudinẽ habitus, at nunquam re vera posse transire ex dispositione in habitum. Atq; hęc sententia, vt in se verior, & Arist. doctrinæ accommodatior, nobis semper probata est, & nunc etiam probatur.

Approbatio huius sententiæ.

Impugnatio & defensio sententiæ D. Thomæ.

S E C T I O II.

Quæ contra eandem opponi possint.

NOn desunt tamen, quæ contra eam obiiciantur. Nam, præter argumenta, quibus prior opinio confirmata est, alia non leuia se offerunt.

Primum, non videri differentias essentialiter constitutiuas habitus & dispositionis, quod habitus natura sua & ex causis per se, aut nullo modo, aut difficile diuelli possit, dispositio autem facile. Id enim commune est aliis plerisq; qualitatibus, quæ in habitibus & dispositionibus non numerantur, vt videre est in potentiis naturalib. & in primis quatuor qualitatibus.

Deinde, quod virtutes, quæ in habitibus numerantur ab Arist. tam facile amittantur, quam vitia contraria acquiruntur: id quod ex ipsa virtutis natura videtur prouenire, cũ virtus in rebus difficilibus versetur, vt Philosophi vno ore docent.

Tertio, quod errores numerandi omnino videantur in habitibus, cum scientiis contrarii sint, ac proinde sub eodem proximo genere collocandi videantur, & tamen natura sua facile amoueri possunt, cum innitantur principiis male intellectis; etsi nonnunquam difficile dimoueantur propter naturam & conditionem subiectorum.

Soluuntur in primis ant

Sed hæc facile diluuntur. Nam, in primo prioris sententiæ argumento nihil esse diffi-

quintita prio- rũ sententia. cultatis. Dicuntur enim habitus & dispositio vna species non identitate essentiæ proprie, sed participatione naturæ communis, qua à cæteris immediatis speciebus qualitatis distinguuntur, quo pacto Porphyrius in Isagoge capite de specie ait, *plures homines participatione speciei esse vnum hominem*. Quanquam & aliter responderi potest, eodem tamen sensu: cum Aristoteles dixit habitum & dispositionem esse vnam speciem, nomine vnius speciei intellexisse primam, quod patet ex sequentibus: hoc enim ordine numerantur cæteræ species nomine generum. Alterum genus qualitatis est, id est, secundum: tertium genus, quartum genus. Est enim familiare Græcis, familiarius etiam Hæbreis nomen vnius pro primo sumere, vt cum Moyses Gen. 1. ait: *Factum est vespere, & mane dies vnus*, id est primus.

Vnum frequenter accipi solere pro primo.

Ad secundum dices, actu quidem facile & difficile auelli accidentarium esse habitibus & dispositionibus: at esse tale, vt ex natura ipsa aliud sibi vendicet difficile auelli posse, aliud facile, non est illis accidentarium, sed essentiale.

Ad tertium, iam ex dictis patet dicendum esse, si proprie quidem loquendum est, nunquam dispositionem fieri habitum, aut simpliciter & absolute vocari habitum, sed vt habitum, quo pacto loquitur Aristoteles: at improprie posse dici habitum, si temporis decursu in modum naturę corroborata sit, vt de febri habituali dictum est. Vnde nata est distinctio, qua habitus & dispositiones apud quosdam diuidi solent in habitus & dispositiones secundum essentiam, & secundum modum: quorum illa ita sunt affecta ad se inuicem, vt nunquam alterum fiat ex altero, hæc vero ita, vt sæpe alterũ in alterum commutetur.

Distinctio habituum & dispositionũ apud quosdã vsurpata.

Ad quartum dicendum est duram esse admodum eam expositionem, omnẽ habitum esse dispositionem id est, fuisse, & tamen non omnem dispositionem esse habitum, id est, fore: præsertim cum prior harum propositionum sit falsa. Sensus ergo loci est, omnem habitum esse dispositionem sumpto latius nomine dispositionis ad significandum commune genus habitus & dispositionis presse acceptæ, quo eodem modo sumit Aristoteles dispositionis verbum in explicando secundo qualitatis genere. Cum enim primum genus sit innominatum, significari solet nomine huius vel illius speciei latius sumpto. Interdum enim dicitur habitus, interdũ dispositio, tametsi sæpius appellatur dispositio quam habitus, propter imperfectionem naturæ genericæ, cui aptius accommodatur nomen imperfectioris speciei. Est autem dispositio hoc modo accepta qualitas insensibilis & acquisita, quæ si natura sua difficile auellatur, erit habitus: si facile dispositio presse accepta.

Vera expositio loci Arist.

Definitio primæ speciei generatim sumpta.

Hoc pacto sumitur dispositio 1 Topic. capite 2. textu 17. cum Aristoteles ait: *dispositionem esse genus disciplinæ*, & 7. Politicorum capite 1. cum scribit: *optimas dispositiones eo esse præstantiores, quo sunt præstantiores subiecti*, & 7. Physic cap. 3. cum dicit: *habitum esse dispositionem perfecti ad optimum*, id est, naturæ omnino iam perfectæ ad perfectam operationem: non perficitur enim omnino natura (intellige autem per modum naturæ, hoc est, per modum principii, vt excludatur actus) nisi per habitus: potentiæ enim sunt in natura quantumcunque imperfecta: dispositiones autem specialiter acceptæ, etsi perficiunt per modum naturæ, non perficiunt tamen omnino ac perfecte. Aduerte autem obiter, non definiri eo loco habitum vniuerse, sed pro operatiuis tantum, nec pro omnibus operatiuis, sed pro bonis duntaxat, quas virtutes appellamus.

Expositio definitio habitus ex 7. Physic.

Significatur etiam nomine habitus idem commune genus innominatum hoc libro, c. 20. tex 25. cum Arist. ait: *habitum esse dispositionem, qua aliquid bene, aut male se habet ad se, vel ad alterum*. In hac tamen definitione dispositionis nomen latissime sumitur: nempe vt est commune quippiam dispositioni partium in toto, quæ pertinet ad prædicamentum quantitatis, dispositioni partium in loco, quę pertinet ad Prædicamentum situs, & dispositioni huius prædicamenti proprie Addit autem *bene aut male*, ad determinandum commune illud ad primam speciem qualitatis. Denique addit: *ad se, vel ad alterum*, vt significentur duo habituum aut dispositionum genera: vnum quo res nõ disponitur immediate ad operandum, sed in seipsa: cuiusmodi est sanitas & morbus, & pulchritudo & fœditas in corpore gratiaque, & quorundam sententia peccati macula in anima, tametsi priora exempla non continent simplices qualitates: alterum quo res immediate disponitur ad operandum.

Nomine etiam habitus idem cõmune genus exprimi. Expositio talis definiti. Triplex dispositio.

Ad primum autem ex adiunctis argumentis dicendum est, natura sua facile aut difficile dimoueri posse, non esse differentias essentialiter constitutiuas habitus & dispositionis, quæ nobis ignotæ sunt, sed eas indicare, non absolute tamen, sed quatenus ipsa cernuntur genere illo innominato dispositionis late acceptæ.

Ad argumenta addita hac ipsa sententia contra approbatam sententiam respondetur.

Ad secundum dicito, virtutes difficile acquiri, & facile amitti in nobis propter deprauatio-

Cur virtutes difficile ac-

acquiramus, amittamus facile. Vitia modo contrario.

uationem naturæ, in qua pars sensitiua rationi rebellis est: quemadmodum vitia, quæ contrà naturam rationalem sunt, ob eandem naturæ deprauationem facile à nobis acquiruntur, & difficile amittuntur, nō tamen difficile acquiri, & facile amitti spectata natura ipsarum virtutum, & eius, quod in nobis præcipuum est. sunt enim consentaneæ naturæ rationali ex propria ipsarum conditione & natura; vnde est illud, quod plerique sapiētes

Natura nostra deprauatio Philosophis fuit ignota.

scribunt: B Congenita nobis esse à natura virtutum semina, quibus si cultus adhibeatur, magnum ex illis prouentum colligendum. Atque id quod dicimus de virtutibus & vitiis in statu naturæ deprauatæ propter peccatum primorum parentum, intelligendum est in

In statu pure naturali idē nobis eueniret.

statu pure naturali, quem solum agnouerunt Philosophi. æque enim nobis difficilis acquisitio, & facilis amissio esset virtutum, si in puris naturalibus nasceremur, atque nunc est, C cum nascimur rectitudine illa primæua naturæ humanæ destituti, qua Deo dono maximo pars sensitiua rationali ad nutū obediat.

Errorem non esse habitum presse sumptū

Ad tertium negandum est, errorem collocari sub eodem proximo genere sub quo scientia. Diuiditur enim primum dispositio generaliter accepta in habitum & dispositionē specialiter sumptam: deinde habitus in scientias & virtutes, & si quæ sunt alia huiusmodi: postea dispositio in errores, vitia moralia, & alias huius generis qualitates.

Obiectio.

D Quod si quis obiiciat, si vnum contrarium sit habitus, alterum quoque fore habitum;

Soluitur.

tum solum id cōcedendum est, cum contraria sunt sub eodem immediato genere, quod non accidit in scientia & errore.

De cæteris tribus complicationibus.

SECTIO III.

In cæteris cōplicationib. non dari specificam distinctionem. Probatur in 2. specie.

DE cæteris tribus complicationibus E naturalis potentiæ & impotentię, patibilis qualitatis & passionis, figuræ ac formæ aliaratio est, atque de habitu & dispositione. Nā, quod attinet ad potentiam & impotentiam: siue naturalem vim & imbecillitatem, etsi nō desunt, qui alteram ab altera specie differre dicant: si quis tamen vel paululum aduertat animum, perspicue intelliget solo accidentario discrimine distingui. Primum quia naturalis potentia eo loco dicitur qua facile q; F æque res agit aut resist: impotentia autem seu imbecillitas naturalis quæ ægre seu difficile: facile autem & difficile aliquid agere, aut alicui resistere, perspicue cernuntur ad eandem potentiam specie pertinere, vt facile & difficile, seu ægre videre & audire. Neque enim facultas vidēdi & audiendi pueri & senis, dif-

A ferunt specie sed solo vigore & imbecillitate, quod idē perspicue cernitur in facultate hominis à natura sani, qua facile morbis resistit, & imbecillitate valetudinarii, qua ægre & cū difficultate id facit. Deinde, quia facultates naturales suis operationibus distinguuntur, ita vt, si operationes non differunt specie, neque ipsæ facultates specie differant; quis autem dicat, facile aut ægre aliquid agere, aut agenti resistere, differre inter se specie, cum B aperte differant solis gradibus (vt sic dicam) perfectius & imperfectius agendi aut resistendi.

Obiectio.

Quod si quis obiiciat, potentiam audiēdi esse impotentiā videndi, & contra potentiam videndi esse impotentiam audiendi: at potentias videndi & audiendi differre specie, quemadmodum & earum operationes, ergo potentiā & impotentiam videndi & simpliciter audiendi differre specie, atq; ita rem habere C in cæteris, negandum est quod assumitur: non enim per potentiam videndi ægre audimus, aut per potentiam audiendi ægre videmus, sed nullo modo per illam quidem videmus, per hanc vero audimus: impotentia autem non dicitur loco citato esse id quo agere non possumus, sed quod nō facile.

Diluitur.

Ac merito quidem, nam impotentia illa pura non est ens, sed negatio entis. Itaque potentia ad actum vnius speciei, non est impotentia ad aD ctum alterius speciei: siue impotentia sumatur pro pura impotentia, quæ est non ens, siue pro potentia, qua ægre agere possumus eundem actum: sed eadem potentia, cum imperfecta est, & ægre potest in propriū actum prodire, tum dicitur impotentia seu potius imbecillitas.

In tertia specie dari distinctionem specificam, vt probari possit ab aliquo.

Quod vero attinet ad patibilem qualitatē & passionem, quarum illa diu durat, hæc breui transit, dicat aliquis fortasse, idem sentiē E dum esse de earum distinctione, atque de discrimine habitus & dispositionis. Quamuis enim concedatur, diuturnam durationem & breuem transitū non distinguere specie qualitates huius complicationis: at tale esset vt sibi vendicet natura sua diuturnitatem, & tale vt ex natura propria breuē transitum: hoc sane non minus videtur distinguere specie qualitates huius generis, quā facile & difficile dimoueri natura sua à subiecto, distinguit species primi generis. Atq; exēpla sunt im promF ptu. Nam, sonus campanæ, quia natura sua breui transit, specie distinguitur ab eiusdem colore qui suapte conditione diu durat: & lumen productum a Sole apud nos, quia eiusmodi est, vt diu non permaneat, specie distinguitur à luce, quæ Soli cognita est, & sic res se habet in cæteris.

Nom

Non ita tamen sentiemus, si rem diligentius expendamus. Nam, etsi qualitates tertii generis, quæ natura sua diuturnæ sunt, & ex alterius corporis præsentia non pendent, nō possint eiusdem speciei esse cum iis, quæ natura sua breui transeunt, aut pendent ex alterius corporis præsentia: tamen non hoc requiritur ad distinctionem patibilis qualitatis & passionis. Namque in vna & eadem specie ponit Aristoteles discrimen passionis & patibilis qualitatis: vt in rubore ex verecundia emergente, & à natiuitate insito: in pallore item ex metu contracto, & ex ipsa corporis constitutione. Quinetiam lux Solis, quia perennis est, patibilis qualitas dicitur. Lunæ vero, quia ex vario aspectu Solis continenter mutatur, & interdum terræ interiectu prorsus tollitur, passio est non patibilis qualitas. Non distinguitur ergo passio à patibili qualitate, nisi tanquam à qualitate diuturna breui transiens, quod discrimen accidentarium est, non specificum.

Lux Solis qualitas patibilis.
Luna passio.
Text. 20.

Eadem ratio discriminis est inter figuram & formam. Nam, vna & eadem qualitas resultans ex terminatione magnitudinis, si cōsideretur Mathematico more, dicitur figura: si physice, dicitur forma Atque hæc de qualitate sint satis.

ΚΕΦ. ΙΕ'.

Πρός a τι λέγεται, τὰ μὲν, ὡς διπλάσιον πρὸς τὸ ἥμισυ, καὶ τριπλάσιον πρὸς τὸ τριτημόριον, καὶ ὅλως πολλαπλάσιον πρὸς τὸ πολλοστημόριον, καὶ ὑπερέχον πρὸς ὑπερεχόμενον· τὰ δ' ὡς θερμαντικὸν πρὸς θερμαντὸν, καὶ τμητικὸν πρὸς τμητὸν, καὶ ὅλως τὸ ποιητικὸν πρὸς τὸ παθητικόν· τὰ δ' ὡς τὸ μετρητὸν πρὸς τὸ μέτρον, καὶ τὸ ἐπιστητὸν πρὸς ἐπιστήμην, καὶ αἰσθητὸν πρὸς αἴσθησιν. λέγεται b δὲ τὰ μὲν πρῶτα κατ' ἀριθμὸν, ἢ ἁπλῶς ἢ ὡρισμένως πρὸς αὐτοὺς, ἢ πρὸς ἕν, οἷον, τὸ μὲν διπλάσιον πρὸς ἓν ἀριθμὸς ὡρισμένος· τὸ δὲ πολλαπλάσιον, κατ' ἀριθμὸν πρὸς ἓν οὐχ ὡρισμένον δὲ, οἷον τόνδε,

CAP. XV.

Text. 20.

Ad aliquid a alia dicuntur, vt duplum ad dimidium, & triplum ad tertiam partem, & in summa multiplex ad multiplicis partem, & excedens ad id quod exceditur. Alia, vt calefactiuum ad calefactibile, sectiuum ad secabile, & vno nomine actiuum ad passiuum. Alia, vt mensurabile ad mensuram, & scibile ad scientiam, & sensibile ad sensum. Ac b prima quidem ex numero dicuntur, aut simpliciter, aut definite ad ipsos, aut ad vnum. Verbi caussa, duplum ad vnum numerus est definitus: multiplex autem, ratione quidem numeri ad vnū dicitur, non tamen

CAPITIS DECIMIQVINTI EXPLANATIO.

Relatorum per se tria genera.

Ad a *aliquid dicuntur.*] Agit de distinctione relatorum; ac primum quidem de iis, quæ per se referuntur, quorum tria esse genera statim initio constituit, eaque familiaribus exemplis explicat, dicturus postea breuissime de iis, quæ sunt relata per accidens.

Expositio relatorum per sua fundamenta.
Primum genus eorum quorum fundamentum est numerus aut vnitas.

b *Ac prima quidem ex numero dicuntur.*] Exponit proposita relatorum genera per fundamenta relationum, docetque ea relata pertinere ad primum genus, quorum relationes fundantur in numero, aut vnitate, quæ est principium numeri. Cum autem tribus modis id fieri possit (aut enim altera correlatiuorum relatio fundatur in numero, altera in vnitate, aut vtraque in numero, aut vtraque in vnitate) misso tantisper tertio modo, priores duos sic explicat. Quædam relatiua huius generis dici ex numero, seu, quod idem est, ratione numeri, idque aut simpliciter, id est, indefinite, aut definite: & vtrouis modo vel ad ipsos, hoc est, ad numerum indefinite, aut definite sumptum, vel ad vnum definite etiam aut indefinite acceptum. Ea relatiua dicuntur ex numero definite sumpto, quorum nominibus significatur certa species numeri, cuiusmodi est duplum, cuius correlatiuum est dimidium; significat enim relationem duorum ad vnum, quæ etiam conuenit numero respectu numeri, vt quaternario respectu binarii, quia ita se habent quatuor ad duo, vt duo ad vnum Ea vero dicuntur ex numero indefinite sumpto, quorum nominibus non significatur certa species numeri, sed eorum innuitur multitudo aliqua, cuiusmodi est multiplex, quod est genus dupli multiplex enim cuius correlatiuum est submultiplex, significat relationem multorum ad vnum, quæ etiam conuenit numero respectu numeri, vt patet in speciebus multiplicis, duplo scilicet triplo, quadruplo, &c. omnes enim huiusmodi species dicuntur de numero non solum respectu vnitatis, sed etiam respectu numeri: cum videlicet ita se habet numerus ad numerum vt numerus ad vnitatē, quemadmodum de duplo dictum est; ad ea enim ad quę species referuntur, genus etiam referatur necesse est. Atque his duobus exemplis, dupli inquam, & multiplicis vtitur Arist. ad explicanda relatiua, quæ numeri ratione ad vnum dicuntur. In quibus exemplis illud intelligendum est, vnū illud, ad quod duplū dicitur, definitum quoq; esse ac certum, cum semper sit dimidium, idemq; accidere

accidere in aliis speciebus multiplicis. Triplum enim refertur ad tertiam partem, quæ dicitur, subtriplum, quadruplum ad quartam, quæ dicitur sub quadruplum, & sic deinceps. At vnum, ad quod refertur multiplex, non est definitum & determinatum, quia non est certa aliqua pars, vt dimidia, aut tertia, &c. sed aliqua ex partibus indefinite sumpta.

τοῦδε, ἢ τοῦδε. τὸ δὲ c ἡμιόλιον πρὸς τὸ ὑφημιόλιον κατ' ἀριθμὸν πρὸς ἀριθμὸν ὡρισμένον· τὸ ἐπιμόριον πρὸς τὸ ὑπεπιμόριον κατ' ἀόριστον, ὥσπερ τὸ πολλαπλάσιον πρὸς τὸ ἕν. τὸ d δ' ὑπερέχον πρὸς τὸ ὑπερεχόμενον, ὅλως ἀόριστον κατ' ἀριθμόν. ὁ γὰρ

tamen definiti, vt huius, aut illius. Sesquialterum c vero ad subsesquialterum ratione numeri ad numerum definitum: at superparticulare, ad subparticulare ratione indefiniti dicitur, quemadmodum multiplex ad vnum. Excedens d autem id quod exceditur, omnino indefinitum est numero.

c ***Sesquialterum.*** Quo pacto relatiua dicantur ratione numeri ad numerum docet Aristoteles exemplo sesquialterius & superparticularis, quod est genus sesquialterius. Nam, sesquialterum cum significet tantundem & dimidium (quæ relatio primum cernitur inter tria & duo) refertur ratione numeri definiti ad numerum definitum; nempe ad subsesquialterum, quod est eius correlatiuum. quod idem dicendũ est de sesquitertio, sesquiquarto & cæteris deinceps specieb. superparticularibus, quæ referuntur ad subsesquitertium, subsesquiquartum, & cætera deinceps correlatiua: significat enim sesquitertium tantundem & tertiam partẽ (quæ est proportio quatuor ad tria) sesquiquartum vero tantũdem & quartã partem (quæ est proportio quinque ad quatuor) & ita deinceps. At superparticulare quoq; est genus sesquialterius, sesquialterij, sesquiquarti, & sequentium specierum, cum significet tantundem & vnam præterea partem aliquotam, nullam certam partis speciem designando, nec dimidium, nec tertiam, quartamve, aut aliam deinceps, quæ ab aliqua numeri specie denominetur: non dubium est, quin dicatur ex numero indefinito ad numerum indefinitum; quemadmodũ de multiplici dictum est. Nec dubitare quisquã debet de subparticulari, quod est correlatiuum superparticularis, respõdeat ne illi vicissim per numerum an per vnitatem. Nam, cum subparticulare dicatur illud, quod ab altero vna tantum aliquota sui parte superatur, necessario per numerum dicitur: siquidem vnitas non habet partem, ne iam sit numerus.

Atq; id, quod dictum est de superparticulari & specieb. eius, dicendum est de superpatiente eiusq; speciebus. Species enim superpartientis ratione definiti numeri ad definitum numerum dicuntur: genus autem ipsum ratione indefiniti ad indefinitum. Superpartiens enim dicitur id, quod continet tantundem, & aliquot item partes aliquotas non efficientes vnam aliquotam: cuius species sunt, superbipartiens, quod continet tantundem & duas eiusmodi partes: supertripartiens, quod tantũdem & tres, atq; ita deinceps. Vnde patet, idem quoq; dicendum esse de reliquis duobus generib. excedentis rationali proportione: quorum alterũ vocatur multiplex superparticulare, alterum multiplex superpartiens, deq; eodem speciebus, quas nunc persequi non est necesse, cum earũ cognitio aliunde petenda sit. sunt enim suo modo composita ex prædictis generibus Itaq; cum sint quinq; species excedentis rationali proportione (quæ sola in numeris excedentibus cernitur) numpe multiplex, superparticulare, superpartiens, multiplex superparticulare, & multiplex superpartiens: primum quidem genus cum suis speciebus dicuntur ratione numeri ad vnum: reliqua vero quatuor, eorumq; species ratione numeri ad numerum: ita tamen, vt genera dicantur ratione numeri indefiniti ad indefinitum numerum, omnes autem species ratione definiti ad definitum. *Quinq; species excedentis rationali proportione.*

Quod ad verba attinet; etsi illud ἐπιμόριον indifferens videatur ad significandum id, quod alterum excedit parte aliqua vna aut pluribus, eodem modo verbum ὑπεπιμόριον ad significandum quidquid siue vna tantum, siue pluribus superatur: tamen, quia exempla sesquialterius, & subsesquialterius, quæ Aristoteles præmiserat, ad genera subparticularis, & superparticularis pertinent, quæ vnius tantum partis excessum aut defectum significant: ideo potius reddidim' verba subparticularis & superparticularis (quod vetus interpres, doctusq; Genesius Sepulueda *in versione Alexandri*, prudenter fecerunt) quam subpartientis & superpartientis. quod fecit Bessario. *Ratio versionis.*

d ***Excedens autem ad id, quod exceditur.*** Excedens non sumitur hoc loco pro adæquato genere quocunque illarum specierum, quas nunc commemorauimus: sed pro alio quodam superiori genere, quod complectitur excedentia omnia, siue ea rationali proportione, siue irrationali sua correlatiua respiciant. verbi causa, omnes numeri maiores excedunt minores rationali proportione, quia vnitas est communis mensura eorum omnium. at non omnis magnitudo maior excedit minorem eiusmodi proportione, sed interdum irrationali. Nam, etsi *Excedẽs pro quo sumatur hoc loco.*

omnis maior magnitudo, quæ denominatur ab ea specie partium, à qua denominatur magnitudo minor, excedit minorem rationali proportione, eo, quod vtraq; earum eadem mensura mensuretur. quo pacto se habet quadrupedalis magnitudo respectu bipedalis, aut tripedalis, mensuratur enim pede: tamen, quæ ab eadem specie partium denominari nequit, non excedit minorem proportione rationali, sed irrationali, quo pacto se habet diameter quadrati ad latus.

Docet ergo Aristoteles, excedens in commune, quod vtrumq; genus cōplectitur, esse omnino definitum numero, hoc est, neque in se neq; in quibusdam inferioribus suis denominari ab eadem specie partium, à qua denominatur id, quod exceditur. *Numerus enim*, inquit, *commensurabilis est*, nempe cum quodlibet numero: *at illud*, id est, excedens in commune, *ex non commensurabili numero, dicitur*, hoc est, denominari quidem potest in omnibus suis inferioribus, à numero aliquatum partium, à quibus ipsum mensuretur, sed tamen non semper per huiusmodi partes erit commensurabile cum eo, quod exceditur, quantumcunq; paruæ illæ sumantur: *excedens enim tantundem continet, & aliquid amplius, at hoc*. id est, id, quod tantundem continet & aliquid vltra, *indefinitum est*, quod mox declarat. *Vt enim, inquit, forte accidit, aut æquale est*: id est, mensuratur partibus æqualibus iis, quibus mensuratur id, quod exceditur, vt cernere est in omnibus excedentibus rationali proportione, *aut non æquale*, id est, non æqualibus, vt patet in excedentibus proportione irrationale.

Quod ad verba attinet illud κατὰ μὴ σύμμετρον δὲ ἀριθμὸν λέγεται nos sic vertimus: *illud vero ex non commensurabili numero dicitur*, quod sensus omnino postulet, vt adhibeatur dictio *illud* quæ forsitan ex Græco contextu excidit, dicendumque erat ἐκεῖνο λέγεται.

γὰρ ἀριθμὸς σύμμετρος, κατὰ μὴ σύμμετρον δὲ ἀριθμὸν λέγεται· τὸ γὰρ ὑπερέχον πρὸς τὸ ὑπερεχόμενον, τοσοῦτόν τε ἐστὶ καὶ ἔτι. τοῦτο δὲ ἀόριστον· ὁπότερον γὰρ ἔτυχεν, ἐστὶν ἢ ἴσον οὐκ ἴσον. ταῦτά τε οὖν τὰ πρός τι ἅπαντα κατ' ἀριθμὸν λέγεται, καὶ ἀριθμοῦ πάθη. καὶ ἔτι τὸ ἴσον, καὶ ὅμοιον καὶ ταὐτὰ κατ' ἄλλον τρόπον· κατὰ γὰρ τὸ ἓν λέγεται πάντα. ταὐτὰ μὲν γὰρ ὧν μία ἡ οὐσία. ὅμοια δ', ὧν ἡ ποιότης μία. ἴσα δέ, ὧν τὸ ποσὸν ἕν· τὸ δὲ ἕν, τοῦ ἀριθμοῦ ἀρχὴ καὶ μέτρον. ὥστε ταῦτα πάντα πρός τι λέγεται. κατ' ἀριθμὸν μὲν οὐ τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον. τὰ f δὲ ποιητικὰ καὶ παθητικά, κατὰ δύναμιν ποιητικήν τε καὶ παθητικήν, καὶ ἐνεργείας τὰς τῶν δυνάμεων, οἷον τὸ θερμαντικὸν πρὸς τὸ θερμαντόν, ὅτι δύναται· καὶ πάλιν τὸ θερμαῖνον πρὸς τὸ θερμαινόμενον. καὶ τὸ τέμνον πρὸς τὸ τεμνόμενον, ὡς ἐνεργοῦντα. τῶν

mero. Numerus enim commensurabilis est, illud vero ex non cōmensurabili numero dicitur: excedens enim si conferatur cum eo, quod exceditur, tanquam quid est, & eo amplius, at hoc indefinitum est. Vt enim forte accidit, aut æquale est, aut non æquale. Atq; hæc omnia ex numero dicuntur ad aliquid, & numeri affectiones sunt. Aequale e etiam simile, atq; idem modo alio. ex vno enim dicuntur omnia. Namq; eadem sunt, quorum vna est substantia. Similia quorum vna est qualitas. Aequalia, quorum quantitas vna: at vnum numeri principium ac mensura est. Ita fit, vt hæc omnia ad aliquid, illa quidem numeri ratione dicātur, non tamen eodem modo. Actiua f autem & passiua ex potentia actiua & passiua potentiarumque actionib. dicuntur. Vt calefactiuum ad calefactibile quia possunt: rursumq; calefaciēs ad id, quod calefit, & secans ad id, quod secatur, quia in actu sunt.

Eorum

Relata quorū relationes vtraq; ex parte fundātur in vnitate.

e *Aequale etiam*. Ex relatis primi generis ea hactenus reposuit, quorum relationes altera saltem ex parte fundantur in numero: nunc explicat ea, quorum relationes ex vtraq; parte fundantur in vnitate: tametsi, vt ait, hæc quoq; modo aliquo numeri ratione dicantur, quia vnitas est principium ac mensura numeri. Quo loco aduerte, substantiæ nomen accipi pro nomine essentiæ, quippe cum idem siue genere, siue specie, siue numero non minus reperiatur in prædicamentis accidentium quam substantiæ. Aduerte etiam, vnitatem qualitatis & quantitatis pro vnitate secūdum speciem determinatæ mensuræ sumendam esse. neq; enim omnia, quæ communicant in genere etiam subalterno qualitatis aut quantitatis dicuntur similia aut æqualia, imo, neq; omnia quæ communicant in specie infima, nisi hæc sumatur secundum eandem latitudinem intensionis, aut extensionis: quo pacto corporea æque alba dicunt similia, & æque longa, æqualia. Illud item animaduertendum, relata ea, quæ hactenus explicata sunt, dici inter sese per excessum & defectum, siue commensurabilem siue incommensurabilem: hæc autem per vniformitatem.

Vnitas in qualitate aut quantitate vt sit fundamentū similitudinis & æqualitatis.

Secundum relatorum genus.

f *Actiua autem & passiua*. Exponit secundum genus relatorum, aitq; illa per potentiā actiuam aut passiuam dici, aut per actiones, quib. huiusmodi potentiæ in actum reducuntur. effectiua n. & passiua per potentiam dicuntur: efficientia vero & patientia per actiones, quibus aliæ potentiæ agunt, aliæ patiuntur, quæ omnia familiarib. exemplis illustrat. Itaq; totum hoc genus dici[tur f]ormaliter referri, relationibus fundatis in potētiis actiuis aut passiuis, aut certe in actio- ...bus illæ agunt, & hæ patiuntur.

Eorum

τῶν g δὲ κατ' ἀριθμὸν, οὐκ εἰσὶν ἐνέργειαι, ἀλλ' ἢ ὃν τρόπον ἐν ἑτέροις εἴρηται· αἱ δὲ κατὰ κίνησιν ἐνέργειαι, οὐχ ὑπάρχουσι. τῶν h δὲ κατὰ δύναμιν, καὶ κατὰ χρόνους, ἤδη λέγονται τὰ πρός τι, οἷον τὸ πεποιηκὸς πρὸς τὸ πεποιημένον, καὶ τὸ ποιῆσον πρὸς τὸ ποιησόμενον· οὕτω γὰρ καὶ πατὴρ υἱοῦ λέγεται πατήρ· τὸ μὲν γὰρ πεποιηκὸς, τὸ δὲ πεπονθός τι * ἐστίν. ἔτι i ἔνια κατὰ στέρησιν δυνάμεως. ὥσπερ τὸ ἀδύνατον καὶ ὅσα οὕτω λέγεται, οἷον ἀόρατον.

Τὰ k μὲν οὖν κατ' ἀριθμὸν καὶ δύναμιν λεγόμενα πρός τι, πάντα ἐστὶ πρός τι, τῷ ὅπερ ἐστὶν ἄλλου λέγεσθαι * αὐτό ἐστιν, ἀλλὰ μὴ τῷ ἄλλο

** Legēdū videtur ὅπερ ἐστὶν, ut sit repetitio Aristoteli familiaris in hac materia, verbaq; cohaerentia.*

Eorum g autem, quae dicuntur ex numero, actiones non sunt, nisi quo pacto alibi dictum est: certe eis cum motu nulla conueniunt. Iam h quae ex potentia dicuntur ad aliquid, per tempora etiam dicuntur: veluti quod fecit, ad id, quod factum est: & id, quod facturum est, ad id, quod faciendum. sic enim & pater filii pater dicitur: hoc enim fecit. illud passum quid est. Sunt i etiam nonnulla, quae ex potentiae priuatione dicuntur, vt impossibile & quaecunque hunc in modum dicuntur, veluti inuisibile. Ea k igitur, quae ex numero aut potentia ad aliquid dicuntur: ea ratione omnia dicuntur ad aliquid, quia id ipsum, quod vnumquodque est alterius dicitur

g *Eorum autem, quae dicuntur ex numero.* Antequam absoluat explicationem huius generis, confert illud cum superiore, docetque in relatiuis primi generis nullas cerni actiones, quemadmodum in relatiuis secundi. Quanquam enim numeri dicuntur diuidi, atque in se ducti efficere numeros quadratos aut cubicos, & alia huiusmodi agere aut pati: tamen cum haec omnia mente ac cogitatione transigantur, nec re vera attingant ea, quae numerantur, actiones aut passiones numerorum dici non debent: nisi fortasse eo modo, quo intellectus dicitur pati à rebus, & res agere in intellectum, vt in libris de Anima traditur: nempe sine motu. quanquam ne hoc quidem pacto numeri agunt aut patiuntur, cum re vera nihil accipiant, aut producant. *Numeros nō esse proprie actiones aut passiones.*

h *Iam quae ex potentia dicuntur.* Docet relatiua, quae ex potentia dicuntur, per differentias etiam temporis praeteriti & futuri posse distingui. Nam, etsi sunt quaedam: quae nullum certum tempus innuunt, vt calefactiuum & calefactibile: plerumq; tamen innuunt praeteritum aut futurum, vt patet exemplis hic adductis. Non meminit autem in hac distinctione eorum, quae ad significant tempus praesens, cuiusmodi sunt calefaciens, & id, quod calefit, quia huiusmodi relata ab actu potius, quam à potentia dicuntur. Sed cum ea, quae innuunt tempus praeteritum aut futurum, ab actu etiam praeterito aut futuro dici videantur, cur haec per potentiam referri dicta sunt: nempe, quia in his non actus, sed sola potentia existit in rerum natura, vt fundamentum relationis esse possit.

i *Sed etiam nonnulla.* Reuocat ad relatiua, quae ex potentia dicuntur, ea, quae dicuntur ex priuatione potentiae, vt impossibile & inuisibile. haec enim etsi reuera non sunt relatiua: tamen, quia relationū priuationes significant, ad relatiua reduci debent: praesertim cum habeant quodammodo correlatiua, quae sibi ex altera parte respondeant. impossibile enim alicui impossibile dicitur, & inuisibile alicui inuisibile.

k *Ea igitur.* Exponit relatiua tertij generis collatione ipsorum cum iis, quae ad primum & secundū genus pertinent. Discrimen in eo positū dicitur, quod omnia, quae pertinent ad primum & secundum genus, ideo dicuntur ad aliquid, quia eorum quodque, ideo, ipsum, quod est, ad aliud dicitur: non autem, quia aliud ad ipsum, hoc est, quia vnumquodq; eorum habet fundamentum suae relationis in se, & non in suo correlatiuo: id quod ex eo patet, quia duplum & dimidium in seipsis habent, quare inuicem referantur: eodemq; modo calefaciens, & id, quod calefit. atq; ita res habet in caeteris (quo enim pacto agens habet fundamentum suae relationis in se, & non potius in patiente, post explicabitur) an iis, quae ad tertium genus pertinent, aliter dicendū est. Etenim mensurabile non dicitur mensurabile per fundamentū relationis, quod in ipso sit, sed in mensura: id quod docet in speciebus mensurabilis, vt in scibili, intelligibili, & aspectabili seu visibili: quo loco vtitur exēplis eorum, qui putabāt intellectū & sensum esse rerū mensuras. Res enim, quae sciuntur, intelliguntur, & videntur, ab actibus sciendi, intelligendi, & videndi, à quibus realiter non attinguntur, dicuntur sciri, intelligi, & videri; atq; adeo scibiles, intelligibiles, & visibiles Aliter potest hic locus exponi, vt dicamus hoc interesse inter tertiū genus & duo superiora, quod illa ex vtraq; parte à suis formis habeant denominationē, veluti duplum, à duplicitate: dimidium, à dimidietate: agens ab actione: & patiens à passione. At in tertio genere, etsi vnum denominatur à sua forma, vt mensura à mensuratione, scientia ab actu sciēdi, intellectus ab intelligendi, & visus à videndi, alterū tamen non denominatur à forma sua, sed à suo correlatiuo: vt mensurabile à mensura, scibile à scientia, intelligibile ab intellectu, & visibile à visu, quae expositio planior est, & menti Arist. forsitan accommodatior.

Tertium relatorum genus.

Potentias, quatenus tales, non referri ad subiecta, sed ad obiecta.

ἄλλο πρὸς ἐκεῖνο. τὸ δὲ μετρητὸν, καὶ τὸ ἐπιστητὸν, καὶ τὸ διανοητὸν, τῷ ἄλλο πρὸς αὐτὰ λέγεσθαι, πρός τι λέγεται τό. τό τε γὰρ διανοητὸν, σημαίνει, ὅτι ἔστιν αὐτοῦ διάνοια. οὐκ l ἔστι δ' ἡ διάνοια πρὸς τοῦτο, οὗ ἐστι διάνοια· δὶς γὰρ ταὐτὸν εἰρημένον ἂν εἴη. ὁμοίως δὲ καὶ τινός ἐστιν ἡ ὄψις, οὐχ οὗ ἐστιν ὄψις. καί τοι ἀληθὲς τοῦτο εἰπεῖν, ἀλλὰ πρὸς χρῶμα, ἢ m πρὸς ἄλλο τι τοιοῦτον. ἐκείνως δὲ δὶς τὸ αὐτὸ λεχθήσεται, ὅτι ἐστὶν ὄψις, οὗ ἐστιν ἡ ὄψις. τὰ μὲν οὖν καθ' ἑαυτὰ λεγόμενα πρός τι, τὰ μὲν οὕτω λέγεται. τὰ n δὲ, ἂν τὰ γένη αὐτῶν ᾖ τοιαῦτα, οἷον, ἡ ἰατρικὴ τῶν πρός τι. ὅτι τὸ γένος αὐτῆς ἡ ἐπιστήμη δοκεῖ εἶναι τῶν πρός τι, ἔτι καθ' ὅσα τὰ ἔχοντα λέγεται πρός τι, οἷον ἰσότης, ὅτι τὸ ἴσον· καὶ ὁμοιότης, ὅτι τὸ ὅμοιον. τὰ o δὲ κατὰ συμβεβηκὸς, οἷον, ἄνθρωπος πρός τι, ὅτι συμβέβηκεν αὐτῷ διπλασίῳ εἶναι. τοῦτο δ' ἐστὶ, τῶν πρός τι· ἢ τὸ λευκὸν, εἰ τῷ αὐτῷ συμβέβηκε διπλασίῳ καὶ λευκῷ εἶναι.

dicitur ipsum quod est: non autem, quia aliud ad illud. ad mensurabile, & scibile, & intelligibile ideo dicuntur ad aliquid, quia aliud ad ipsa dicitur. nam & intelligibile significat, quod in eo versetur intellectus. Non l est autem intellectus ad hoc, cuius est intellectus: bis enim idem dictum esset. Eodemque modo aspectus, alicuius aspectabilis aspectus est, non eius, cuius est aspectus (tametsi hoc vere dicitur) sed ad calorem, aut m ad aliquid tale refertur: Illo vero modo bis idem dicitur: quia aspectus, inquam, eius sit, cuius est aspectus. Quæ igitur per se ipsa ad aliquid dicuntur, partim hoc modo dicuntur, partim n si genera eorum sint talia: quo pacto Medicina in iis, quæ genus est illius, eorum, quæ sunt ad aliquid videtur esse. Adde omnia, quorum ratione; ea, quæ ipsa habent, ad aliquid dicuntur: quo pacto æqualitas dicitur ad aliquid, quia æquale: & similitudo, quia simile. Sunt etiam o quæ per accidens dicuntur: quo pacto homo est ad aliquid, quia accidit ei, ut sit duplum. quod quidem numeratur in iis, quæ sunt ad aliquid: ante vero album, si accidat eidem rei, ut dupla sit & alba.

l *Non est autem intellectus ad hoc cuius est intellectus: bis enim idem dictum esset.* Docet obiter, intellectum, aspectum, & alias similes potentias, quatenus eiusmodi sunt, non referri ad subiecta, quibus inhærent, sed ad obiecta, circa quæ versantur: alioqui, quatenus tales sunt, duplicē essentiam haberent quod fieri nequit, tametsi verum est, hæc omnia, quatenus accidētia quædam sunt, ad sua subiecta referri.

m *Aut ad aliquid tale refertur. Illo vero modo bis idem dicitur: quia aspectus, inquam, eius sit, cuius est aspectus. Quæ igitur, &c.* Hoc ait Aristoteles propter lucem, quæ cum re vera color non sit, cadit tamen sub aspectum. Itaque obiectum potentiæ videndi est aliquid commune colori & luci.

Obiectum visiua potentia.

n *Partim si genera eorum sint talia: quo pacto Medicina in iis, quæ genus est illius, eorum quæ sunt ad aliquid.* Addit alia duo genera relatorum per se; quorum alterum est eorum, quæ referuntur per sua genera, vt Medicina per scientiam. Medicina enim non dicitur alicuius scientia. quod idem in Prædicamentis de Grammatica & Musica dictum est Numerantur autem hæc in relatis per se, quia cum genus sit intimum speciebus, quæcunque speciebus per genera conueniunt per se illis conuenire censenda sunt. Alterum genus est eorum, quæ per sua concreta referuntur, vt æqualitas per æquale, & similitudo per simile. Nam, etsi hæc non sunt relatiua, sed relationes, quibus relatiua referuntur: tamen ratione ipsorum relatiuorum dicuntur relatiua, atq; adeo relatiua per se, quod nihil differant secundum essentiam à relatiuis. æqualitas enim & æquale eandem essentiam dicunt; eodemq; modo similitudo & simile. Illud tamen aduerte, etsi abstracta non referuntur nisi ratione concretorum: tamen ratione sui terminari. terminatur enim paternitas ratione sui ad filium, & vicissim filiatio ad patrem: item similitudo huius similis ad illud, & illius ad hoc.

Duo alia genera relatorum per se.

o *Sunt etiam quæ per accidens dicuntur: quo pacto homo est ad aliquid, quia accidit ei, vt sit duplum.* Adiungit relatiua per accidens, quorum paucis verbis duplex genus tradit. Nam, & subiectum ratione accidentis, & vnum accidens ratione alterius accidentis dicuntur relatiua; vt patet exemplis adductis in contextu. Vtraque autem merito dicuntur relatiua per accidens, quia nec ad essentiam subiecti, nec ad essentiam alterius accidentis pertinent.

Relatorum per accidens duplex genus.

Num dentur relationes reales.

QVÆSTIO I.

Argumenta partis negatiuæ.

SECTIO I.

Ratio quæstionis tractandæ. INterea, quæ de relatione ac relatiuis disputanda sunt, illud primum se offert, sitne aliqua relatio realis, quæque non pendeat ab operatione intellectus, an vero omnis relatio sit rationis. Si enim nulla est relatio, quæ ab operatione intellectus non pendeat, ea paucis explicata, quod nec per se in Prædicamentorum ordines redigatur, nec à primo Philosopho, nisi quasi per transennam tractanda sit, ad alia huius scientiæ magis propria properandum erit. Quod si re vera dantur relationes reales, operæpretium erit, in earum explicatione aliquantulum immorari: præsertim, cum ipsa relationum natura tenuis admodum entitatis sit, & quæ vix cadat sub intellectus aciem.

Pars negatiua probatur. Quod igitur nulla relatio sit realis, multis nec leuibus argumentis videtur ostendi. 1. Primum, quia vel ipsum relationis nomen comparationem significat; nemo autem dubitat, comparationem pendere ab operatione intellectus, rem vnam cum altera conferentis.

2. Deinde, quia si relatio aliqua esset realis, haberet sane extra intellectum caussam effectiuam: ita similitudo & qualitas, quæ haud postremo loco videntur numerandæ in realibus, ab aliquo agente efficerentur; at videmus rem vnam nulla re prorsus in eam agente fieri similem aut æqualem maxime distanti rei. Hinc enim probat Aristot. 5. Phys. cap. 2. text. 10 ad relationem non esse motum, *quia accidit*, inquit, *vt alterum relatiuum dicatur altero tantum mutato*, id est, accipiente aliquid agente, vt superius cap 13. q 9. interpretati sumus.

3. Tertio, quia inter relationes eæ maxime videntur dici reales, quibus res dicuntur causæ aliarum; præsertim effectiuæ, quæ tamen non videntur reales. Nam, cum fundamentũ earum sit actio; vt vel ipsi relationum realiũ assertores cõcedunt, transeunte actione, iam id quod fecit, non erit causa facti: ita transacta actione, qua pater filium genuit, aut qua faber sellam confecit, nec ille parens, nec hic auctor sellæ dicendus erit, nisi apprehensione intellectus ex actione præterita rem præsentem denominantis.

4. Quarto, quia æqualitas & similitudo, quæ reales dici solent, alio item argumento non videntur reales, quippe cum earum fundamentum sit vnitas quantitatis aut qualitatis existentis in pluribus subiectis, quæ vnitas nõ potest esse realis. Nam, si esset sane vnitas rei vniuersalis, quæ est vniuersalitatis fundamẽtum, esset realiter in pluribus rebus, ac proinde ipsa vniuersalitas: ita res essent vniuersales sine vlla operatione intellectus. Quid enim quæso est aliud, duas substantias esse æquales aut similes, quam eandem quantitatem aut qualitatem esse in vtraque? Nam si non hoc est, sed est æquales quantitates, aut similes qualitates esse in vtraque, quædam rursus per quid ipsæ quantitates sint æquales, & ipsæ qualitates similes: ad quod aliter responderi non potest, nisi quod sint æquales per eandẽ extensionem aut intensionem in vtraque. Nã si per alia æqualia aut similia sint æquales aut similes, illa quoque erunt æqualia & similia per alia; atq; ita procedetur in infinitum.

5. Postremo, quia relatio totius ad partes, quæ in realibus etiam numeratur, non videtur dicenda realis, nisi quis in eodem toto admittere audeat infinita accidentia realia. Nã, cum pleraque tota infinitis partibus constẽt, si relationes totius ad partes sunt reales, erũt in quolibet toto eius generis infinitæ relationes reales. Mitto relationes domini & serui, quas plerique videntur reales facere. Quod enim reales non sint, ipsum dominii & seruitutis fundamentum declarat, quod non est aliud, quam ius siue potestas, vt vnus imperet, & alter pareat, titulo emptionis, aliove simili concessa: quæ potestas non à natura est, sed à lege positiua, quæ alia & alia est in alia & alia Republica, vt legislatori cuique placuit. Ita nullæ videntur esse relationes, quæ merito dicantur reales. Lege Capreol. in prima distinct. 30. quæstio. 1. in solut. 8. contra primam conclusionem.

Approbatio affirmatiuæ partis.

SECTIO II.

Qui partem negantem secuti fuerint. VEteres nonnulli, quorum meminit Auenrois in Commentariis 12. lib. huius operis, ad tex. 19. & Auicenna lib. 3. suæ Metaphysicæ, cap. 10. propositis fortassis aut aliis similibus argumentis permoti, negatiuam partem huius quæstionis amplexi sunt, quos ex recentioribus secutus est Aureolus, vt habet apud Capreolum ad distinctionem trigesimam libri primi sentent. Negant enim omnes relationem vllam esse realem formaliter, hoc est, vt distinguitur à fundamento, nisi quod Aureolus id intelligit in relationibus crea-

creaturarum. non enim negat relationes, A quibus personæ diuinæ distinguuntur esse reales.

Pars affirmatiua exponitur, & probatur in primo genere.

At dari relationes reales præter diuinas illas, quæ sine iniuria fidei orthodoxæ negari non possunt, plane constat in omnibus ijs tribus generibus relatorum, quæ ab Aristotele in contextu proponuntur. Nam, in primo genere negari non potest, res esse realiter maiores, & minores formaliter, quis etiam neget, eas esse re ipsa formaliter similes & dissimiles, æquales & inæquales. propinquas loco & remotas? At esse simile aut dissimile, non est esse quale formaliter, & esse æquale aut inæquale, non est idem formaliter, quod esse quantum, ac denique esse propinquum aut remotum non est formaliter esse in hoc aut illo loco, cum hæc sint absoluta, & quorum singula vni tantum rei solitarie existenti conuenire possunt: illa autem relata, & quorum singula non conueniunt vni, nisi respectu alterius.

In secundo genere.

In secundo etiam genere caussæ, quæ actu causant, & ex necessitate existunt actu, vt suo quæque modo concurrant ad effecta, re ipsa referuntur ad effecta, si sint accidentium realium capaces: effecta quoque ipsa (quæ omnia accidentibus realib. subesse possunt) re etiam ipsa vniuerse referuntur ad eiusmodi causas.

In tertio genere.

In tertio quoque perspicuum est, scientias esse reali respectu affectas ad propria scibilia, & sensus ad propria sensibilia, & omnino habitus siue cognitiuos siue actiuos, & potentias naturales ad suos actus, cum ex se, ac ex propriis naturis id habeant: tametsi dubium sit, sintne huiusmodi relationes transcendentes, an huius prædicamenti propriæ. Accedit

Confirmatur ab authoritate.

Aristotelis, Platonis, & grauissimi cuiusque, seu veteris, seu recentioris Philosophi ac Theologi sententia, qui omnes quasi per se notum accipiunt, entia realia diuidi in absoluta & relata ac de relatis multas scientias reales ex instituto agere dicunt, vt Physicam, de mutuo causarum respectu, Mathematicas de æqualitate & in æqualitate; magnitudinẽ de similitudine & dissimilitudine figurarum, de distantiis & propinquitatibus corporum, & ipsam primam Philosophiam de ordine rerũ omnium inter se, qui in compluribus realis est, & cuius esse ab operatione intellectus neutiquam pendet.

De Relatione, Relatiuo, Correlatiuo, Extremo, Fundamento, Ratione fundandi, ac Termino.

SECTIO III.

Propositi rerum assumt. explicanda.

SED, vt hæc melius intelligantur, & argumẽta partis negatiuæ facilius dissolui possint, explicanda sunt primum quædam quasi principia, quibus Philosophi ac Theologi in materia relatorum vtuntur: tum tradenda documenta aliquot, quibus reales relationes à relationibus, quæ dicuntur rationis, distinguere possimus.

In hac igitur re vsurpari solent vocabula Relationis, Relatiui seu relati, Correlatiui, B Extremi, Fundamenti, Rationis fundandi, Termini: itemque relatiuorum, quæ dicuntur secundum dici, & secundum esse; transcẽdentia, & non transcendentia, realia, & rationis, mutua & non mutua.

Quid sit Relatio.

Relatio dicitur id, quo aliquid formaliter refertur, vt æqualitas & similitudo. Nam, etsi duæ res dicuntur æquales suis quantitatibus, & duæ similes suis qualitatibus: non tamen formaliter, quasi ipsæ quantitates ex natura C sua sint æqualitates, aut ipsæ qualitates, similitudines.

Quid Relatiuum.

Relatiuum late accepto vocabulo, dicitur id, quod explicari solet relatione ad aliud, siue talis relatio pertineat ad eius essentiam, vt relatio patris ad essentiam patris, siue non pertineat, vt relatio qualitatis ad essentiam qualitatis: non illa quidem qua refertur ad substantiam, sed qua refertur ad æquale. Explicatur enim pater relatione ad filium, ad quem essentiali sibi respectu affectus est: D qualitas autem describitur relatione ad quale, cum dicitur. qua quidam quales dicuntur, cum interim ad illud non sit essentialiter affecta.

Correlatiuũ, quid.

Correlatiuum est relatiuum quodlibet, quatenus alteri relatiuo ex altera parte respondet. vt pater filii, & filius patris: itaque sola consideratione differunt relatiuum & correlatiuũ. Vnde, si in numero plurali ista proferas, plane videbis omnia, quę dicuntur correlatiua, dici posse relatiua; nõ tamen omnia E relatiua correlatiua. Nam, pater & dominus sunt relatiua, nec tamen correlatiua: quod idem in cæteris accidit, si non comparentur cum iis, ad quæ referuntur.

Extremum quid sit.

Extremum, quod etiam subiectum dicitur, est id, quod à relatione denominatur, vt Sophroniscus qui est pater, & Socrates qui est filius, sæpe tamen extremum appellatur subiectum, verum non proprie in omnibus. sola F enim substantia proprie dicitur subiectum: cum interim non tantum substantia, sed etiam accidentia proprie denominentur à relationibus. Dicimus enim, idque proprie duas quantitates esse æquales, duas qualitates similes, & non tantum duas substantias.

A relationibus interdũ denominari accidentia, non vero substantias.

Quin etiam sæpe accidentia denominantur à relationibus, cum substantiæ denominari nequeunt. dicimus enim, duas qualitates esse contrarias, & duas relationes esse oppositas, cum substantiæ nec contrariæ, nec alio modo oppositæ dici possint.

Vnde extrema dicta fuerint.

Porro, extrema ex eo videntur dicta, quod non proxime inter ea exerceantur relationes, quemadmodum inter ipsa correlatiua, vt inter duo æqualia aut similia, quatenus talia sunt: sed remote, vt inter duos homines, aut duas quantitates, aut qualitates. Non nunquam tamen ipsa correlatiua dicuntur extrema, quod relatio, siue eiusdem siue diuersæ rationis, sit quasi media inter correlatiua.

Fundamenti definitio.

Fundamentum est id, quod extremo seu subiecto est caussa vt referatur. Sic quantitates sunt fundamenta æqualitatis & inæqualitatis: qualitas vero similitudinis & dissimilitudinis: vis gignendi paternitatis: potestas coercendi subditos dominatus: ipsæ etiam rerum essentiæ siue vniuersales, siue singulares, siue substantiarum, siue accidentium, sunt fundamenta identitatis, diuersitatis, & aliarum multarum relationum.

Fundamẽtũ relationum in omnibus prædicamentis inueniri.

Proinde fundamenta relationum non habent peculiare aliquod prædicamentum, sed in omnibus reperiri possunt. Sæpe tamen fundamenta & extrema idem sunt, vt duæ quantitates æquales, & duæ qualitates similes, & duæ quælibet essentiæ diuersæ. quippe quæ non solum denominantur à relationibus, sed etiam sibiipsis sunt causæ, vt referantur, quod idem in aliis plerisque rebus accidit.

Ratio fundandi.

Ratio fundandi, quæ sæpe fundamentum proximum appellatur, est conditio quædam, sine qua relatio non sequitur fundamentum. Verbi Gratia vnitas quantitatis est ratio fundandi, seu fundamentum proximum æqualitatis: & vnitas qualitatis, fundamentum similitudinis. quia, nisi quantitates sint vnum secundum speciem alicuius certæ dimensionis, & qualitates vnum secundum perfectionem gradualem, aut saltem specificam (si similitudo imperfecta sit) ne quantitates erunt æquales inter se, nec qualitates similes.

Terminus, vt hic accipitur, quid sit.

Terminus, vt hic sumitur, est id, ad quod relatiuum directo ac primo refertur: vt filius est terminus respectu patris: quia pater, qua ratione est pater, directo ac primo refertur ad filium & sic in cæteris. Quanquam vero omnis terminus ratione aliqua referatur ad relatiuum, cuius relationem terminat; dubitant nihilo minus Philosophi, num sit terminus eadem ratione, qua vicissim refertur ad illud, A an sub aliqua alia. de qua re inferius disserendum est.

De relatiuis secundum dici & secundum esse, deque transcendentibus & non transcendentibus.

SECTIO IV.

Relatiua secundum dici, late quidem accepta iuxta eam definitionem, quam Aristoteles in Prædicamentis, cap. de Relatione ex veteribus priori loco tradit, sunt ea omnia, quæ aliorum dicuntur, h. e. relatione ad aliud explicantur. B

Definiuntur relata secundum dici.

Presse tamen sumpta, & vt distinguuntur à relatis secundum esse, sunt ea tantum, quæ hac sola ratione in relatiuorum numero habentur, quod aliorum dicatur: vt ala, quia dicitur alati, & caput, quia dicitur capitati: cũ alioqui & ala & caput relatiua non sint, sed absoluta entia. C

Relatiua secundum esse.

Relatiua secundum esse, quæ sola Aristoteles posteriori definitione ex propria sententia in Prædicamentis tradita complexus est, sunt ea, quorum esse est ad aliud se habere, vt pater ad filium, & filius ad patrem:

Ac priori quidem modo esse relatiua secũdum dici, nihil diminuit de vera & propria ratione relatiui, cum relatiua etiam secundũ esse aliorum dicantur. At posteriori quo pacto fere semper à Dialecticis hæc applicatio vsurpatur, non diminuit modo, sed transfert in genus absolutorum. D

Obiectio.

At obiiciet aliquis in hunc modum: scientias, sensus, accidens, materia & forma dici solent relata secundum dici (presse hoc nomine accepto) cum enim absoluta sint, & tamẽ non ea ratione sola in numero relatorum habentur, quia aliorum dicantur, sed multo magis, quia aliorum sint (omnia enim essentiali habitudine referuntur ad aliquid: scientia ad id, quod sub scientiam cadit; sensus, ad sensibile, accidens, ad substantiam, materia, ad formam, & forma, ad materiam) non omnia igitur relata secundum dici presse sumpta, ea sola de causa in relatis habentur, quod aliorum dicantur. E

Quid plerique respondeant.

Huic obiectioni maxima Philosophorum pars respondet, hasce res non referri ad aliquid essentiali habitudine, sed accidentaria duntaxat, proinde non haberi in relatis, nisi quia aliorum dicantur. Itaque aiunt, ista omnia esse omnino absoluta, atque hac de caussa, etsi à nobis in hac vita non cognoscantur sine relatione, posset tamen alias sine vllo respectu intelligi. At vero D. Thomas & fere F

morum debita proportione ac temperamen- A to resultet, vt multi etiam putant, sed est ipsum temperamentum, quod ex humoribus constat. Ideo tamen hæc in exempla qualitatum primæ speciei referuntur, quia propter quandam similitudinem cum veris & germanis eius speciei qualitatibus, inter eas numerari consueuerunt: idque ea fortasse ratione quia vt virtus & vitium se ad animum habent: ita pulchritudo & deformitas, sanitasque ac ægritudo ad corpus. Quod vero ad colorem B attinet, dicendum est, eum non in superficie tantum, sed interius etiam inesse: neque aliud colligi ex definitione coloris, quam quod color, qua ratione aspectum terminat, ita vt vlterius non progrediatur, in sola superficie existit. de qua re fusius eo loco disserunt Peripatetici.

Calorem & frigus non poni in prima specie qualitatis.

Secundum dissoluetur, si occurras, calorem & frigus non poni in prima specie qualitatis, nec afferri ab Aristotele vt exempla di- C spositionum, quasi ad eam speciem per se ac proprie pertineant, quod Alexander, referente Simplicio, Magnus Albertus & alij non pauci in lib. Prædicam. annotarunt: sed vt in eis, quod sensibus pateant, planius videamus, quo pacto dispositiones, quæ sensibus non subiacent, facile dimoueantur à subiectis. Passiones vero animæ eodem modo, quo iuxta superiorem diuisionis rationem dicendum est, non pertinere per seipsas ad tertiam spe- D ciem, sed per qualitates adiunctas, quæ sensibus patent; & per quas cognoscuntur, vt ira per adorem, metus per rigorem, de quibus sæpius Poetæ: *ignescunt iræ*, inquit de Turno Virgil. Æneid. 9. *& duris dolor ossibus ardet.* & alibi de Græcis, *Obstipuere animi gelidusque per ima cucurrit Ossa tremor.* vt idem Poeta Æneid. 2.

Passiones animæ quare ad tertiam pertineant.

Tertium vero diluetur, si respondeas, duritiem & mollitudinem, quæ ab Aristotele in E exemplum potentię & impotentiæ post alia quædam afferuntur, similitudinis tantum gratia adiungi, vt de calore & frigore dictum est: quod non obscure innuit Aristoteles cum ait, *his similia sunt durum & molle, &c.* Confirmari hoc potest ex iis, quæ 2. lib de gener. c. 2. tex. 8. scribit Arist. vbi durum & molle inter qualitates tertiæ speciei refert.

Species intelligibiles angelorum esse in in prima specie.

Si quis autem quęrat, ad quod genus qualitatis pertineant species intelligibiles, quæ angelis concreatæ sunt, dicendum est, eas F pertinere ad primum. quia etsi non sunt acquisitæ & collectæ ex rebus, vt nostræ: sunt tamen à Deo in ipsa creatione infusæ, nec more potentiarum à natura angelica profluunt. id quod satis est, vt dicantur acquisitæ.

Conferuntur inter se duæ proposita diuidendi rationes.

SECTIO V.

Quid sit his ce duabus diuidẽdi rationib. cõmune.

IN his duabus diuidendi rationibus hoc commune est, quod non tradantur per veras essentiales differentias, sed per eas, quæ locum verarum subeunt, vt auctores vtriusq; sententiæ annotarunt.

Quid cuiq; peculiare.

Hoc autem cuique peculiare, quod prior essentia tantum distinguat: posterior autem non modo essentia, sed res etiam ipsas. Nam, iuxta priorem eadem res potest esse in diuersis speciebus qualitatis, veluti calor in prima, secunda, & tertia, vt D. Thomas loco citato concedit. At iuxta posteriorem nulla eadem res ad diuersas species pertinere potest. Qualitas enim, quæ in sola superficie inesse potest, interius inesse non potest: & quæ sensib. subest, non est ex iis, quæ sensibus non percipiũtur: & quæ innata est, non est acquisita, & vice versa.

Incommoda prioris sententiæ.

Quanquam vero prior sententia suam habeat probabilitatem, nonnulla tamen ex ea colliguntur, quæ fortasse haud facile concedentur. In primis enim colligitur, scientias & virtutes, quæ motum intensionis terminant, pertinere ad patibiles qualitates aut passiones, non minus quam lumen. Deinde, nullam assignari posse qualitatem, etiamsi simplicissimæ naturæ esse videatur, vt intellectus aut voluntas, in qua plures essentiæ non cernantur. Postremo, nullam tradi, quæ simpliciter & absolute contineatur sub certa specie, sed semper opus esse distinctione, quæ diuersis rationibus ad diuersas species pertinere declaretur.

Num autem habitus à dispositione & potentia ab impotentia, patibilis qualitas à passione, & figura à forma specie distinguantur, quod æque in vtraque sententia dubium relinquitur, id iam peculiari disputatione expendamus.

Vtrum habitus & dispositio, & cœterę trium membrorum complicationes differant specie, necne.

QVÆSTIO II.

De habitu & dispositione.

SECTIO I.

BOetius, Albertus Magnus, Ægidius Rom. & alij permulti in lib. Prędicam. sentiunt habitum & dispositionem non differre specie,

cie, sed solo accidentario discrimine perfecti & imperfecti eadem specie, vt virum à puero. Proinde, vt homo potest ex puero in virum euadere non mutata specie: ita eandem numero qualitatem posse ex dispositione fieri habitum retenta natura numerali eiusdem speciei, quam sententiam hisce argumentis ex Arist. desumptis sibi persuadent.

Pars negatiua quæstionis suadetur.

Primum, quia Arist. aperte ait in Prædicamentis, *c. de qualit.* habitum & dispositionem esse vnam speciem qualitatis, quod verũ non esset, si essent plures contra diuisæ à se inuicem.

Deinde, quia discrimen, quod inter habitum & dispositionem constituit, plane est accidentarium; nempe, quod habitus sit diuturnior, & difficilius dimoueatur, quam dispositio.

Tertio, quia idem eodem loco ait, dispositionem tẽporis diuturnitate posse vocari habitum: quod videmus febri accidere, quæ initio morbi facile, aut non admodum difficile dimoueri potest, vbi autem diu insedit, sæpenumero in hecticã, siue habitualem desinit.

Postremo, addunt quidam & illud, quod Arist. scribit ad finem explicationis primæ speciei, omnem habitum esse dispositionem, nõ tamen cõtra, omnem dispositionem esse habitum: quod in eum sensum videtur accipiẽdum, vt omnis habitus fuerit aliquando dispositio, nempe cum imperfectus erat: & tamẽ nõ omnis dispositio aliquando futura sit habitus, quia non quælibet dispositio tamdiu durat ac roboratur, vt aliquando habitus euadat.

Partem affirmantem teste D. Th. magis esse consonam doctrinæ Aristot.

Diuus autem Tho. 1. 2. q 49. *ar.* 2. ait, magis consentaneum esse doctrinæ Aristot asserere habitum & dispositionem differre specie. Re enim diligentius expensa docet, non in eo existimandum esse discrimen habitus & dispositionis consistere, quod habitus vtcunque sit diuturnus, & difficile expellatur à subiecto, dispositio autem breui transeat, & facile dimoueatur: sed in eo, quod has conditiones sibi vendicent natura sua. ac ex propria specie, quæ necessario diuersa esse debet. Neq; enim species vlla ex natura propria sibi vendicare potest oppositas conditiones, vt diuturna sit & non diuturna, facile expellatur & non facile. Itaque ex causis propriis, ac per se, facile aut difficile potentibus expulsionem è subiecto, iudicandum esse ait D. Th. sitne qualitas dispositio, an habitus: etsi per accidens aliquando eueniat, vt quę natura sua facile abiici potest, diuturna sit, & difficile abiiciatur, & quæ natura sua diuturna est, & difficile expellitur, ob aliquam aliam causam facile dimoueatur.

Esse autem eam mentem Aristotelis, duobus potissimum argumentis pro D. Thoma probat Caietanus in Prædicamẽtis Vno, quia Arist. in afferendis habituum & dispositionũ exemplis, nullam qualitatem numerauit inter habitus, nisi quæ habeat causas per se difficilis expulsionis ex subiecto, nullã inter dispositiones, nisi quæ per se, & natura sua facile abiiciatur. Altero, quia idem loco eodem perspicue ait, scientiam esse habitũ, etiam si quis ea mediocriter sit instructus: quod sane non dixisset, si imperfectam scientiam nõ esse habitum credidisset: Tertium argumentum desumi potest ex D. Th. 1. 2. q. 50. *art.* 1 *ad secundũ.* quod Arist. ibidem non audeat dicere, dispositionem temporis diuturnitate fieri habitũ, sed vocari posse ὡς ἕξιν, h. e. vt habitum: quasi apertius diceret consequi posse quidem temporis longinquitate modum quendam & similitudinẽ habitus, at nunquam re vera posse transire ex dispositione in habitum. Atq; hęc sententia, vt in se verior, & Arist. doctrinæ accommodatior, nobis semper probata est, & nunc etiam probatur.

Vt probet pro D. Th. Caietanus hanc esse mentem Aristotelis.

Approbatio huius sententiæ.

Impugnatio & defensio sententiæ D. Thomæ.

SECTIO II.

Quæ contra eandem opponi possint.

NOn desunt tamen, quæ contra eam obiiciantur. Nam, præter argumenta, quibus prior opinio confirmata est, alia non leuia se offerunt.

Primum, non videri differentias essentialiter constitutiuas habitus & dispositionis, quod habitus natura sua & ex causis per se, aut nullo modo, aut difficile diuelli possit, dispositio autem facile. Id enim commune est aliis plerisq; qualitatibus, quæ in habitibus & dispositionibus non numerantur, vt videre est in potentiis naturalib. & in primis quatuor qualitatibus.

Deinde, quod virtutes, quæ in habitibus numerantur ab Arist tam facile amittantur, quam vitia contraria acquiruntur: id quod ex ipsa virtutis natura videtur prouenire, cũ virtus in rebus difficilibus versetur, vt Philosophi vno ore docent.

Tertio, quod errores numerandi omnino videantur in habitibus, cum scientiis contrarii sint, ac proinde sub eodem proximo genere collocandi videantur, & tamen natura sua facile amoueri possunt, cum innitantur principiis male intellectis; etsi nonnunquam difficile dimoueantur propter naturam & conditionem subiectorum.

Soluuntur in primis ant

Sed hæc facile diluuntur. Nam, in primo prioris sententiæ argumento nihil esse diffi-

gumēta priorū sententia.

cultatis. Dicuntur enim habitus & dispositio vna species non identitate essentiæ proprie, sed participatione naturæ communis, qua à cæteris immediatis speciebus qualitatis distinguuntur, quo pacto Porphyrius in Isagoge capite de specie ait, *plures homines participatione speciei esse vnum hominem.* Quanquam & aliter responderi potest, eodem tamen sensu: cum Aristoteles dixit habitum & dispositionem esse vnam speciem, nomine vnius speciei intellexisse primam, quod patet ex sequentibus: hoc enim ordine numerantur cæteræ species nomine generum. Alterum genus qualitatis est, id est, secundum: tertium genus, quartum genus. Est enim familiare Græcis, familiarius etiam Hæbreis nomen vnius pro primo sumere, vt cum Moyses Gen. 1. ait: *Factum est vespere, & mane dies vnus*, id est primus.

Vnum frequenter accipi solere pro primo.

Ad secundum dices, actu quidem facile & difficile auelli accidentarium esse habitibus & dispositionibus: at esse tale, vt ex natura ipsa aliud sibi vendicet difficile auelli posse, aliud facile, non est illis accidentarium, sed essentiale.

Ad tertium, iam ex dictis patet dicendum esse, si proprie quidem loquendum est, nunquam dispositionem fieri habitum, aut simpliciter & absolute vocari habitum, sed vt habitum, quo pacto loquitur Aristoteles: at improprie posse dici habitum, si temporis decursu in modum naturę corroborata sit, vt de febri habituali dictum est. Vnde nata est distinctio, qua habitus & dispositiones apud quosdam diuidi solent in habitus & dispositiones secundum essentiam, & secundum modum: quorum illa ita sunt affecta ad se inuicem, vt nunquam alterum fiat ex altero, hæc vero ita, vt sæpe alterū in alterum commutetur.

Distinctio habituum & dispositionū apud quosdā vsurpata.

Ad quartum dicendum est duram esse admodum eam expositionem, omnē habitum esse dispositionem id est, fuisse, & tamen non omnem dispositionem esse habitum, id est, fore: præsertim cum prior harum propositionum sit falsa. Sensus ergo loci est, omnem habitum esse dispositionem sumpto latius nomine dispositionis ad significandum commune genus habitus & dispositionis presse acceptæ, quo eodem modo sumit Aristoteles dispositionis verbum in explicando secundo qualitatis genere. Cum enim primum genus sit innominatum, significari solet nomine huius vel illius speciei latius sumpto. Interdum enim dicitur habitus, interdū dispositio, tametsi sæpius appellatur dispositio quam habitus, propter imperfectionem naturæ genericæ, cui aptius accommodatur

Vera expositio loci Arist.

A nomen imperfectioris speciei. Est autem dispositio hoc modo accepta qualitas insensibilis & acquisita, quæ si natura sua difficile auellatur, erit habitus: si facile dispositio presse accepta.

Definitio primæ speciei generatim sumpta.

Hoc pacto sumitur dispositio 1 Topic. capite 2. textu 17. cum Aristoteles ait: *dispositionem esse genus disciplinæ*, & 7. Politicorum capite 1. cum scribit: *optimas dispositiones eo esse præstantiores, quo sunt præstantiores subiecti*, & 7.
B Physic cap. 3. cum dicit: *habitum esse dispositionem perfecti ad optimum*, id est, naturæ omnino iam perfectæ ad perfectam operationem: non perficitur enim omnino natura (intellige autem per modum naturæ, hoc est, per modum principii, vt excludatur actus) nisi per habitus: potentiæ enim sunt in natura quantumcunque imperfecta: dispositiones autem specialiter acceptæ, etsi perficiunt per modum naturæ, non perficiunt tamen om-
C nino ac perfecte. Aduerte autem obiter, non definiri eo loco habitum vniuerse, sed pro operatiuis tantum, nec pro omnibus operatiuis, sed pro bonis duntaxat, quas virtutes appellamus.

Exponitur definitio habitus ex 7. Physic.

Significatur etiam nomine habitus idem commune genus innominatum hoc libro, c. 20. tex 25. cum Arist. ait: *habitum esse dispositionem, qua aliquid bene, aut male se habet ad se, vel ad alterum.* In hac tamen definitione dis-
D positionis nomen latissime sumitur: nempe vt est commune quippiam dispositioni partium in toto, quæ pertinet ad prædicamentum quantitatis, dispositioni partium in loco, quę pertinet ad Prædicamentum situs, & dispositioni huius prædicamenti proprie. Addit autem *bene aut male*, ad determinandum commune illud ad primam speciem qualitatis. Denique addit: *ad se, vel ad alterum*, vt significentur duo habituum aut dispositionum ge-
E nera: vnum quo res nō disponitur immediate ad operandum, sed in seipsa: cuiusmodi est sanitas & morbus, & pulchritudo & fœditas in corpore gratiaque, & quorundam sententia peccati macula in anima, tametsi priora exempla non contineant simplices qualitates: alterum quo res immediate disponitur ad operandum.

Nomine etiam habitus idem cōmune genus exprimi. Exponitur alia definitio. Triplex dispositio.

Ad primum autem ex adiunctis argumentis dicendum est, natura sua facile aut diffici-
F le dimoueri posse, non esse differentias essentialiter constitutiuas habitus & dispositionis, quæ nobis ignotæ sunt, sed eas indicare, non absolute tamen, sed quatenus ipsa cernuntur genere illo innominato dispositionis late acceptæ.

Ad argumenta addita hac ipsa sect. contra approbatam sententiam respondetur.

Ad secundum dicito, virtutes difficile acquiri, & facile amitti in nobis propter deprauatio-

Cur virtutes difficile ac-

acquiramus, amittamus facile. *Vitia modo contrario.*

uationem naturæ, in qua pars sensitiua rationi rebellis est: quemadmodum vitia, quæ contrà naturam rationalem sunt, ob eandem naturæ deprauationem facile à nobis acquiruntur, & difficile amittuntur, nō tamen difficile acquiri, & facile amitti spectata natura ipsarum virtutum, & eius, quod in nobis præcipuum est. sunt enim consentaneæ naturæ rationali ex propria ipsarum conditione & natura; vnde est illud, quod plerique sapiētes scribunt: Congenita nobis esse à natura virtutum semina, quibus si cultus adhibeatur, magnum ex illis prouentum colligendum.

Natura nostra deprauatio Philosophis fuit ignota.

Atque id quod dicimus de virtutibus & vitiis in statu naturæ deprauatæ propter peccatum primorum parentum, intelligendum est in statu pure naturali, quem solum agnouerunt Philosophi. æque enim nobis difficilis acquisitio, & facilis amissio esset virtutum, si in puris naturalibus nasceremur, atque nunc est, cum nascimur rectitudine illa primæua naturæ humanæ destituti, qua Deo dono maximo pars sensitiua rationali ad nutū obediat.

In statu pure naturali idē nobis eueniret.

Errorem non esse habitum pressesumptū

Ad tertium negandum est, errorem collocari sub eodem proximo genere sub quo scientia. Diuiditur enim primum dispositio generaliter accepta in habitum & dispositionē specialiter sumptam. deinde habitus in scientias & virtutes, & si quæ sunt alia huiusmodi: postea dispositio in errores, vitia moralia, & alias huius generis qualitates. Quod si quis obiiciat, si vnum contrarium sit habitus, alterum quoque fore habitum; tum solum id cōcedendum est, cum contraria sunt sub eodem immediato genere, quod non accidit in scientia & errore.

Obiectio. *Soluitur.*

De cæteris tribus complicationibus.

SECTIO III.

In cæteris cōplicationib. non dari specificam distinctionem. Probatur in 2. specie.

De cæteris tribus complicationibus naturalis potentiæ & impotentię, patibilis qualitatis & passionis, figuræ ac formæ alia ratio est, atque de habitu & dispositione. Nā, quod attinet ad potentiam & impotentiam: siue naturalem vim & imbecillitatem, etsi nō desunt, qui alteram ab altera specie differre dicant: si quis tamen vel paululum aduertat animum, perspicue intelliget solo accidentario discrimine distingui. Primum quia naturalis potentia eo loco dicitur qua facile quæque res agit aut resistit: impotentia autem seu imbecillitas naturalis quæ ægre seu difficile: facile autem & difficile aliquid agere, aut alicui resistere, perspicue cernuntur ad eandem potentiam specie pertinere, vt facile & difficile, seu ægre videre & audire. Neque enim facultas vidēdi & audiendi pueri & senis, differunt specie sed solo vigore & imbecillitate, quod idē perspicue cernitur in facultate hominis à natura sani, qua facile morbis resistit, & imbecillitate valetudinarii, qua ægre & cū difficultate id facit. Deinde, quia facultates naturales suis operationibus distinguuntur, ita vt, si operationes non differunt specie, neque ipsæ facultates specie differant; quis autem dicat, facile aut ægre aliquid agere, aut agenti resistere, differre inter se specie, cum aperte differant solis gradibus (vt sic dicam) perfectius & imperfectius agendi aut resistendi.

Obiectio.

Quod si quis obiiciat, potentiam audiēdi esse impotentiā videndi, & contra potentiam videndi esse impotentiam audiendi: at potentias videndi & audiendi differre specie, quemadmodum & earum operationes, ergo potentiā & impotentiam videndi & simpliciter audiendi differre specie, atq; ita rem habere in cæteris, negandum est quod assumitur: non enim per potentiam videndi ægre audimus, aut per potentiam audiendi ægre videmus, sed nullo modo per illam quidem videmus, per hanc vero audimus; impotentia autem non dicitur loco citato esse id quo agere non possumus, sed quod nō facile. Ac merito quidem, nam impotentia illa pura non est ens, sed negatio entis. Itaque potentia ad actum vnius speciei, non est impotentia ad actum alterius speciei: siue impotentia sumatur pro pura impotentia, quæ est non ens, siue pro potentia, qua ægre agere possumus eundem actum: sed eadem potentia, cum imperfecta est, & ægre potest in propriū actum prodire, tum dicitur impotentia seu potius imbecillitas.

Diluitur.

In tertia specie dari distinctionem specificam, vt probari possit ab aliquo.

Quod vero attinet ad patibilem qualitatē & passionem, quarum illa diu durat, hæc breui transit; dicat aliquis fortasse, idem sentiēdum esse de earum distinctione, atque de discrimine habitus & dispositionis. Quamuis enim concedatur, diuturnam durationem & breuem transitū non distinguere specie qualitates huius complicationis: at tale esset vt sibi vendicet natura sua diuturnitatem, & tale vt ex natura propria breuē transitum: hoc sane non minus videtur distinguere specie qualitates huius generis, quā facile & difficile dimoueri natura sua à subiecto, distinguit species primi generis. Atq; exēpla sunt in promptu. Nam, sonus campanæ, quia natura sua breui transit, specie distinguitur ab eiusdem colore qui suapte conditione diu durat: & lumen productum a Sole apud nos, quia eiusmodi est, vt diu non permaneat, specie distinguitur à luce, quæ Soli cognita est, & sic res se habet in cæteris.

Nam

Non ita tamen sentiemus, si rem diligentius expendamus. Nam, etsi qualitates tertii generis, quæ natura sua diuturnæ sunt, & ex alterius corporis præsentia non pendent, nõ possint eiusdem speciei esse cum iis, quæ natura sua breui transeunt, aut pendent ex alterius corporis præsentia: tamen non hoc requiritur ad distinctionem patibilis qualitatis & passionis. Namque in vna & eadem specie ponit Aristoteles discrimen passionis & patibilis qualitatis: vt in rubore ex verecundia emergente, & à natiuitate insito: in pallore item ex metu contracto, & ex ipsa corporis constitutione. Quinetiam lux Solis, quia perénis est, patibilis qualitas dicitur. Lunæ vero, quia ex vario aspectu Solis continenter mutatur, & interdum terræ interiectu prorsus tollitur, passio est non patibilis qualitas. Non distinguitur ergo passio à patibili qualitate, nisi tanquam à qualitate diuturna breui transiens, quod discrimen accidentarium est, non specificum.

Lux Solis qualitas patibilis.
Luna passio.
Text. 20.

Eadem ratio discriminis est inter figuram & formam. Nam, vna & eadem qualitas resultans ex terminatione magnitudinis, si cõsideretur Mathematico more, dicitur figura: si physice, dicitur forma Atque hæc de qualitate sint satis.

ΚΕΦ. ΙΕ'.

Πρός a τι λέγεται, τὰ μὲν, ὡς διπλάσιον πρὸς τὸ ἥμισυ, καὶ τριπλάσιον πρὸς τὸ τριτημόριον, καὶ ὅλως πολλαπλάσιον πρὸς τὸ πολλοστημόριον, καὶ ὑπερέχον πρὸς ὑπερεχόμενον· τὰ δ᾽ ὡς θερμαντικὸν πρὸς θερμαντὸν, καὶ τμητικὸν πρὸς τμητὸν, καὶ ὅλως τὸ ποιητικὸν πρὸς τὸ παθητικόν· τὰ δ᾽ ὡς τὸ μετρητὸν πρὸς τὸ μέτρον, καὶ τὸ ἐπιστητὸν πρὸς ἐπιστήμην, καὶ αἰσθητὸν πρὸς αἴσθησιν. λέγεται b δὲ τὰ μὲν πρῶτα κατ᾽ ἀριθμὸν, ἢ ἁπλῶς ἢ ὡρισμένως πρὸς αὐτοὺς, ἢ πρὸς ἕν. οἷον, τὸ μὲν διπλάσιον πρὸς ἓν ἀριθμὸς ὡρισμένος· τὸ δὲ πολλαπλάσιον, κατ᾽ ἀριθμὸν πρὸς ἓν οὐχ ὡρισμένον δέ, οἷον τόνδε,

CAP. XV.

Text. 20.

Ad aliquid a alia dicuntur, vt duplum ad dimidium, & triplum ad tertiam partem, & in summa multiplex ad multiplicis partem, & exceditur. Alia, vt calefactiuum ad calefactibile, sectiuum ad secabile, & vno nomine actiuum ad passiuum. Alia, vt mensurabile ad mensuram, & scibile ad scientiam, & sensibile ad sensum. Ac b prima quidem ex numero dicuntur, aut simpliciter, aut definite ad ipsos, aut ad vnum. Verbi caussa, duplum ad vnum numerus est definitus: multiplex autem, ratione quidem numeri ad vnũ dicitur, non tamen

CAPITIS DECIMIQVINTI EXPLANATIO.

Relatorum per se tria genera.

A*D a aliquid dicuntur.*] Agit de distinctione relatorum; ac primum quidem de iis, quæ per se referuntur, quorum tria esse genera statim initio constituit, eaque familiaribus exemplis explicat, dicturus postea breuissime de iis, quæ sunt relata per accidens.

Expositio relatorum per sua fundamenta.
Primum genus eorum quorum fundamentum est numerus aut vnitas.

b *Ac prima quidem ex numero dicuntur.*] Exponit proposita relatorum genera per fundamenta relationum, docetque ea relata pertinere ad primum genus, quorum relationes fundantur in numero, aut vnitate, quæ est principium numeri. Cum autem tribus modis id fieri possit (aut enim altera correlatiuorum relatio fundatur in numero, altera in vnitate, aut vtraque in numero, aut vtraque in vnitate) misso tantisper tertio modo, priores duos sic explicat. Quædam relatiua huius generis dici ex numero, seu, quod idem est, ratione numeri, idque aut simpliciter, id est, indefinite, aut definite: & vtrouis modo vel ad ipsos, hoc est, ad numerum indefinite, aut definite sumptum, vel ad vnum definite etiam aut indefinite acceptum. Ea relatiua dicuntur ex numero definite sumpto, quorum nominibus significatur certa species numeri, cuiusmodi est duplum, cuius correlatiuum est dimidium: significat enim relationem duorum ad vnum, quæ etiam conuenit numero respectu numeri, vt quaternario respectu binarii, quia ita se habent quatuor ad duo, vt duo ad vnum Ea vero dicuntur ex numero indefinite sumpto, quorum nominibus non significatur certa species numeri, sed eorum innuitur multitudo aliqua, cuiusmodi est multiplex, quod est genus dupli multiplex enim cuius correlatiuum est submultiplex, significat relationem multorum ad vnum, quæ etiam conuenit numero respectu numeri, vt patet in speciebus multiplicis, duplo scilicet triplo, quadruplo, &c. omnes enim huiusmodi species dicuntur de numero non solum respectu vnitatis, sed etiam respectu numeri; cum videlicet ita se habet numerus ad numerum vt numerus ad vnitatẽ, quemadmodum de duplo dictum est; ad ea enim ad quę species referuntur, genus etiam referatur necesse est. Atque his duobus exemplis, dupli inquam, & multiplicis vtitur Arist. ad explicanda relatiua, quæ numeri ratione ad vnum dicuntur. In quibus exemplis illud intelligendum est, vnũ illud, ad quod duplũ dicitur, definitum quoq; esse ac certum, cum semper sit dimidium, idemq; accidere

accidere in aliis speciebus multiplicis. Triplum enim refertur ad tertiam partem, quæ dicitur, subtriplum, quadruplum ad quartam, quæ dicitur sub quadruplum, & sic deinceps. At vnum, ad quod refertur multiplex, non est definitum & determinatum, quia non est certa aliqua pars, vt dimidia, aut tertia, &c. sed aliqua ex partibus indefinite sumpta.

τόνδε, ἢ τῷδε· τὸ δὲ c ἡμιόλιον πρὸς τὸ ὑφημιόλιον κατ' ἀριθμὸν πρὸς ἀριθμὸν ὡρισμένον· τὸ ἐπιμόριον πρὸς τὸ ὑπεπιμόριον κατ' ἀόριστον, ὥσπερ τὸ πολλαπλάσιον πρὸς τὸ ἕν. τὸ d δ' ὑπερέχον πρὸς τὸ ὑπερεχόμενον, ὅλως ἀόριστον κατ' ἀριθμόν. ὁ γὰρ

tamen definiti, vt huius, aut illius. Sesquialterum c vero ad subsesquialterum ratione numeri ad numerum definitum: at superparticulare, ad subparticulare ratione indefiniti dicitur, quemadmodum multiplex ad vnum. Excedens d autem id quod exceditur, omnino indefinitum est numero.

c *Sesquialterum*. Quo pacto relatiua dicantur ratione numeri ad numerum docet Aristoteles exemplo sesquialterius & superparticularis, quod est genus sesquialterius. Nam, sesquialterum cum significet tantundem & dimidium (quæ relatio primum cernitur inter tria & duo) refertur ratione numeri definiti ad numerum definitum; nempe ad subsesquialterum, quod est eius correlatiuum. quod idem dicendũ est de sesquitertio, sesquiquatro & cœteris deinceps specieb. superparticularibus, quæ referuntur ad subsesquitertium, subsesquiquartum, & cœtera deinceps correlatiua: significat enim sesquitertium tantundem & tertiam partẽ (quæ est proportio quatuor ad tria) sesquiquartum vero tantũdem & quartã partem (quæ est proportio quinque ad quatuor) & ita deinceps. At superparticulare quoq; est genus sesquialterius, sesquialterij, sesquiquarti, & sequentium specierum, cum significet tantundem & vnam præterea partem aliquotam, nullam certam partis speciem designando, nec dimidium, nec tertiam, quartamve, aut aliam deinceps, quæ ab aliqua numeri specie denominetur: non dubium est, quin dicatur ex numero indefinito ad numerum indefinitum; quemadmodũ de multiplici dictum est. Nec dubitare quisquã debet de subparticulari, quod est correlatiuum superparticularis, respõdeat ne illi vicissim per numerum an per vnitatem. Nam, cum subparticulare dicatur illud, quod ab altero vna tantum aliquota sui parte superatur, necessario per numerum dicitur: siquidem vnitas non habet partem, ne iam sit numerus.

Atq; id, quod dictum est de superparticulari & specieb. eius, dicendum est de superpatiente eiusq; speciebus. Species enim superpartientis ratione definiti numeri ad definitum numerum dicuntur: genus autem ipsum ratione indefiniti ad indefinitum. Superpartiens enim dicitur id, quod continet tantundem, & aliquot item partes aliquotas non efficientes vnam aliquotam: cuius species sunt, superbipartiens, quod continet tantundem & duas eiusmodi partes: supertripartiens, quod tantũdem & tres, atq; ita deinceps. Vnde patet, idem quoq; dicendum esse de reliquis duobus generib. excedentis rationali proportione: quorum alterũ vocatur multiplex superparticulare, alterum multiplex superpartiens, deq; eodem speciebus, quas nunc persequi non est necesse, cum earũ cognitio aliunde petenda sit. sunt enim suo modo composita ex prædictis generibus. Itaq; cum sint quinq; species excedentis rationali proportione (quæ sola in numeris excedentibus cernitur) nempe multiplex, superparticulare, superpartiens, multiplex superparticulare, & multiplex superpartiens: primum quidem genus cum suis speciebus dicuntur ratione numeri ad vnum: reliqua vero quatuor, eorumq; species ratione numeri ad numerum: ita tamen, vt genera dicantur ratione numeri indefiniti ad indefinitum numerum, omnes autem species ratione definiti ad definitum. *Quinq; species excedentis rationalis proportione.*

Quod ad verba attinet; etsi illud ἐπιμόριον indifferens videatur ad significandum id, quod alterum excedit parte aliqua vna aut pluribus, eodem modo verbum ὑπεπιμόριον ad significandum quidquid siue vna tantum, siue pluribus superatur: tamen, quia exempla sesquialterius, & subsesquialterius, quæ Aristoteles præmiserat, ad genera subparticularis, & superparticularis pertinent, quæ vnius tantum partis excessum aut defectum significant: ideo potius reddidimus verba subparticularis & superparticularis (quod vetus interpres, doctusq; Genesius Sepulueda *in versione Alexandri*, prudenter fecerunt) quam subpartientis & superpartientis. quod fecit Bessario. *Ratio versionis.*

d *Excedens autem ad id, quod exceditur*. Excedens non sumitur hoc loco pro adæquato genere quocunque illarum specierum, quas nunc commemorauimus: sed pro alio quodam superiori genere, quod complectitur excedentia omnia, siue ea rationali proportione, siue irrationali sua correlatiua respiciant. verbi causa, omnes numeri maiores excedunt minores rationali proportione, quia vnitas est communis mensura eorum omnium. at non omnis magnitudo maior excedit minorem eiusmodi proportione, sed interdum irrationali. Nam, etsi *Excedẽs pro quo sumatur hoc loco.*

omnis maior magnitudo, quæ denominatur ab ea ſpecie partium, à qua denominatur magnitudo minor, excedit minorem rationali proportione, eo, quod vtraq; earum eadem menſura menſuretur, quo pacto ſe habet quadrupedalis magnitudo reſpectu bipedalis, aut tripedalis, menſuratur enim pede: tamen, quæ ab eadem ſpecie partium denominari nequit, non excedit minorem proportione rationali, ſed irrationali, quo pacto ſe habet diameter quadrati ad latus.

Docet ergo Ariſtoteles, excedens in commune, quod vtrumq; genus cõplectitur, eſſe omnino definitum numero, hoc eſt, neque in ſe neq; in quibuſdam inferioribus ſuis denominari ab eadem ſpecie partium, à qua denominatur id, quod exceditur. *Numerus enim*, inquit, *commenſurabilis eſt*, nempe cum quodlibet numero: *at illud*, id eſt, excedens in commune, *ex non commenſurabili numero, dicitur*, hoc eſt, denominari quidem poteſt in omnibus ſuis inferioribus, à numero aliquarum partium, à quibus ipſum menſuretur, ſed tamen non ſemper per huiuſmodi partes erit commenſurabile cum eo, quod exceditur, quantumcunq; paruæ illæ ſumantur: *excedens enim tantundem continet, & aliquid amplius, at hoc*. id eſt, id, quod tantundem continet & aliquid vltra, *indefinitum eſt*, quod mox declarat. *Vt enim, inquit, forte accidit, aut æquale eſt*: id eſt, menſuratur partibus æqualibus iis, quibus menſuratur id, quod exceditur, vt cernere eſt in omnibus excedentibus rationali proportione, *aut non æquale*, id eſt, non æqualibus, vt patet in excedentibus proportione irrationale.

Quod ad verba attinet illud κατὰ μὴ σύμμετρον δὲ ἀριθμὸν λέγεται nos ſic vertimus: *illud vero ex non commenſurabili numero dicitur*, quod ſenſus omnino poſtulet, vt adhibeatur dictio *illud* quæ forſitan ex Græco contextu excidit, dicendumque erat ἐκεῖνο λέγεται.

ὁ γὰρ ἀριθμὸς σύμμετρος, κατὰ μὴ σύμμετρον δὲ ἀριθμὸν λέγεται· τὸ γὰρ ὑπερέχον πρὸς τὸ ὑπερεχόμενον, τοσοῦτόν τέ ἐστι καὶ ἔτι. τοῦτο δὲ ἀόριστον· ὁπότερον γὰρ ἔτυχεν, ἐστὶν ἢ ἴσον οὐκ ἴσον. ταῦτά τε οὖν τὰ πρός τι ἅπαντα κατ' ἀριθμὸν λέγεται, καὶ ἀριθμοῦ πάθη. καὶ ἔτι τὸ ἴσον, καὶ ὅμοιον καὶ ταὐτὸ κατ' ἄλλον τρόπον· κατὰ γὰρ τὸ ἓν λέγεται πάντα. ταὐτὰ μὲν γὰρ ὧν μία ἡ οὐσία. ὅμοια δ', ὧν ἡ ποιότης μία. ἴσα δέ, ὧν τὸ ποσὸν ἕν. τὸ δὲ ἓν, τοῦ ἀριθμοῦ ἀρχὴ καὶ μέτρον. ὥστε ταῦτα πάντα πρός τι λέγεται. κατ' ἀριθμὸν μὲν, οὐ τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον. τὰ f δὲ ποιητικὰ καὶ παθητικά, κατὰ δύναμιν ποιητικὴν τε καὶ παθητικήν, καὶ ἐνεργείας τὰς τῶν δυνάμεων, οἷον τὸ θερμαντικὸν πρὸς τὸ θερμαντόν, ὅτι δύναται· καὶ πάλιν τὸ θερμαῖνον πρὸς τὸ θερμαινόμενον. καὶ τὸ τέμνον πρὸς τὸ τεμνόμενον, ὡς ἐνεργοῦντα. τῶν

mero. *Numerus enim commenſurabilis eſt, illud vero ex non cõmenſurabili numero dicitur: excedens enim ſi conferatur cum eo, quod exceditur, tanquam quid eſt, & eo amplius, at hoc indefinitum eſt. Vt enim forte accidit, aut æquale eſt, aut non æquale. Atq; hæc omnia ex numero dicuntur ad aliquid, & numeri affectiones ſunt. Aequale* e *etiam ſimile, atq; idem modo alio. ex vno enim dicuntur omnia. Namq; eadem ſunt, quorum vna eſt ſubſtantia. Similia quorum vna eſt qualitas. Aequalia, quorum quantitas vna: at vnum numeri principium ac menſura eſt. Ita fit, vt hæc omnia ad aliquid, illa quidem numeri ratione dicũtur, non tamen eodem modo. Actiua* f *autem & paſſiua ex potentia actiua & paſſiua potentiarumque actionib. dicuntur vt calefactiuum ad calefactibile quia poſſunt: rurſumq; calefaciẽs ad id, quod calefit, & ſecans ad id, quod ſecatur, quia in actu ſunt.*

Eorum

Relata quorũ relationes vtraq; ex parte fundãtur in vnitate.

e *Aequale etiam.* Ex relatis primi generis ea hactenus repoſuit, quorum relationes altera ſaltem ex parte fundantur in numero: nunc explicat ea, quorum relationes ex vtraq; parte fundantur in vnitate: tametſi, vt ait, hæc quoq; modo aliquo numeri ratione dicantur, quia vnitas eſt principium ac menſura numeri. Quo loco aduerte, ſubſtantiæ nomen accipi pro nomine eſſentiæ, quippe cum idem ſiue genere, ſiue ſpecie, ſiue numero non minus reperiatur in prædicamentis accidentium quam ſubſtantiæ. Aduerte etiam, vnitatem qualitatis & quantitatis pro vnitate ſecũdum ſpeciem determinatæ menſuræ ſumendam eſſe. neq; enim omnia, quæ communicant in genere etiam ſubalterno qualitatis aut quantitatis dicuntur ſimilia aut æqualia. imo, neq; omnia quæ communicant in ſpecie infima, niſi hæc ſumatur ſecundum eandem latitudinem intenſionis, aut extenſionis: quo pacto corporea æque alba dicunt ſimilia, & æque longa, æqualia. Illud item animaduertendum, relata ea, quæ hactenus explicata ſunt, dici inter ſeſe per exceſſum & defectum, ſiue commenſurabilem ſiue incommenſurabilem: hæc autem per vniformitatem.

Vnitas in qualitate aut quantitate vt ſit fundamentũ ſimilitudinis & æqualitatis.

Secundum relatorum genus.

f *Actiua autem & paſſiua.* Exponit ſecundum genus relatorum, aitq; illa per potentiã actiuam aut paſſiuam dici, aut per actiones quib. huiuſmodi potentiæ in actum reducuntur. effectiua n. & paſſiua per potentiam dicuntur: efficientia vero & patientia per actiones, quibus aliæ potentiæ agunt, aliæ patiuntur, quæ omnia familiarib. exemplis illuſtrat. Itaq; totum hoc genus dicitur formaliter referri, relationibus fundatis in potẽtiis actiuis aut paſſiuis, aut certe in actionibus, quibus illæ agunt, & hæ patiuntur.

Eorum

τῶν g δὲ κατ' ἀριθμὸν, οὐκ εἰσὶν ἐνέργειαι, ἀλλ' ἢ ὃν τρόπον ἐν ἑτέροις εἴρηται· αἱ δὲ κατὰ κίνησιν ἐνέργειαι, οὐχ ὑπάρχουσι. τῶν h δὲ κατὰ δύναμιν, καὶ κατὰ χρόνους, ἤδη λέγονται τὰ πρός τι, οἷον τὸ πεποιηκὸς πρὸς τὸ πεποιημένον, καὶ τὸ ποιῆσον πρὸς τὸ ποιησόμενον· οὕτω γὰρ καὶ πατὴρ υἱοῦ λέγεται πατήρ· τὸ μὲν γὰρ πεποιηκός, τὸ δὲ πεπονθός τι * ἐστίν. ἔτι i ἔνια κατὰ στέρησιν δυνάμεως. ὥσπερ τὸ ἀδύνατον καὶ ὅσα οὕτω λέγεται, οἷον ἀόρατον.

Τὰ k μὲν οὖν κατ' ἀριθμὸν καὶ δύναμιν λεγόμενα πρός τι, ταῦτά ἐστι πρός τι, τῷ ὅπερ ἐστὶν ἄλλου λέγεσθαι * αὐτό ἐστιν, ἀλλὰ μὴ τῷ ἄλλο

** Legēdū videtur ὅπερ ἐστὶν, vt sit repetitio Aristoteli familiaris in hac materia, verbaq; cohæreant.*

Eorum g autem, quæ dicuntur ex numero, actiones non sunt, nisi quo pacto alibi dictum est: certe eis cum motu nulla conueniunt. Iam h quæ ex patientia dicuntur ad aliquid, per tempora etiam dicuntur: veluti quod fecit, ad id, quod factum est: & id, quod facturum est, ad id, quod faciendum. sic enim & pater filii pater dicitur: hoc enim fecit. illud passum quid est. Sunt i etiam nonnulla, quæ ex potentia priuatione dicantur, vt impossibile & quæcunque hunc in modum dicuntur, veluti inuisibile. Ea k igitur, quæ ex numero aut potentia ad aliquid dicuntur: ea ratione omnia dicuntur ad aliquid, quia id ipsum, quod vnumquodque est alterius dicitur

g ***Eorum autem, quæ dicuntur ex numero.*** Antequam absoluat explicationem huius generis, confert illud cum superiore, docetque in relatiuis primi generis nullas cerni actiones, quemadmodum in relatiuis secundi. Quanquam enim numeri dicuntur diuidi, atque in se ducti efficere numeros quadratos aut cubicos, & alia huiusmodi agere aut pati: tamen cum hæc omnia mente ac cogitatione transigantur, nec re vera attingant ea, quæ numerantur, actiones aut passiones numerorum dici non debent: nisi fortasse eo modo, quo intellectus dicitur pati à rebus, & res agere in intellectum, vt in libris de Anima traditur: nempe sine motu. quanquam ne hoc quidem pacto numeri agunt aut patiuntur, cum re vera nihil accipiant, aut producant.

Numeros nō esse proprie actiuos aut passiuos.

h ***Iam quæ ex potentia dicuntur.*** Docet relatiua, quæ ex potentia dicuntur, per differentias etiam temporis præteriti & futuri posse distingui. Nam, etsi sunt quædam: quæ nullum certum tempus innuunt, vt calefactiuum & calefactibile: plerumq; tamen innuunt præteritum aut futurum, vt patet exemplis hic adductis. Non meminit autem in hac distinctione eorum, quæ ad significant tempus præsens, cuiusmodi sunt calefaciens, & id, quod calefit, quia huiusmodi relata ab actu potius, quam à potentia dicuntur. Sed cum ea, quæ innuunt tempus præteritum aut futurum, ab actu etiam præterito aut futuro dici videantur, cur hæc per potentiam referri dicta sunt: nempe, quia in his non actus, sed sola potentia existit in rerum natura, vt fundamentum relationis esse possit.

i ***Sed etiam nonnulla.*** Reuocat ad relatiua, quæ ex potentia dicuntur, ea, quæ dicuntur ex priuatione potentiæ, vt impossibile & inuisibile. hæc enim, etsi reuera non sunt relatiua: tamen, quia relationū priuationes significant, ad relatiua reduci debent: præsertim cum habeant quodammodo correlatiua, quæ sibi ex altera parte respondeant. impossibile enim alicui impossibile dicitur, & inuisibile alicui inuisibile.

k ***Ea igitur.*** Exponit relatiua tertij generis collatione ipsorum cum iis, quæ ad primum & secundū genus pertinent. Discrimen in eo positū dicitur, quod omnia, quæ pertinent ad primum & secundum genus, ideo dicuntur ad aliquid, quia eorum quodque, ideo, ipsum, quod est, ad aliud dicitur: non autem, quia aliud ad ipsum, hoc est, quia vnumquodq; eorum habet fundamentum suæ relationis in se, & non in suo correlatiuo: id quod ex eo patet, quia duplum & dimidium in seipsis habent, quare inuicem referantur: eodemq; modo calefaciens, & id, quod calefit. atq; ita res habet in cœteris (quo enim pacto agens habet fundamentum suæ relationis in se, & non potius in patiente, post explicabitur) in iis, quæ ad tertium genus pertinent, aliter dicendū est. Etenim mensurabile non dicitur mensurabile per fundamentū relationis, quod in ipso sit, sed in mensura: id quod docet in speciebus mensurabilis, vt in scibili, intelligibili, & aspectabili seu visibili: quo loco vtitur exēplis eorum, qui putabāt intellectū & sensum esse rerū mensuras. Res enim, quæ sciuntur, intelliguntur, & videntur, ab actibus sciendi, intelligendi, & videndi, à quibus realiter non attinguntur, dicuntur sciri, intelligi, & videri; atq; adeo scibiles, intelligibiles, & visibiles Aliter potest hic locus exponi, vt dicamus hoc interesse inter tertiū genus & duo superiora, quod illa ex vtraq; parte à suis formis habeant denominationē, veluti duplum, à duplicitate: dimidium, à dimidietate: agens ab actione: & patiens à passione. At in tertio genere, etsi vnum denominatur à sua forma, vt mensura à mensuratione, scientia ab actu sciēdi, intellectus ab intelligendi, & visus à videndi, alterū tamen non denominatur à forma sua, sed à suo correlatiuo: vt mensurabile à mensura, scibile à scientia, intelligibile ab intellectu, & visibile à visu, quæ expositio planior est, & menti Arist. forsitan accommodatior.

Tertium relatorum genus.

Potentias, quatenus tales, non referri ad subiecta, sed ad obiecta.

ἄλλο πρὸς ἐκεῖνο. τὸ δὲ μετρητὸν, καὶ τὸ ἐπιστητὸν, καὶ τὸ διανοητὸν, τῷ ἄλλο πρὸς αὐτὸ λέγεσθαι, πρός τι λέγεται. τό, τε γὰρ διανοητὸν, σημαίνει, ὅτι ἔστιν αὐτοῦ διάνοια. οὐκ l ἔστι δ' ἡ διάνοια πρὸς τοῦτο, οὗ ἐστι διάνοια· δὶς γὰρ ταὐτὸν εἰρημένον ἂν εἴη. ὁμοίως δὲ καὶ τινός ἐστιν ἡ ὄψις, οὐχ οὗ ἐστιν ὄψις. καίτοι ἀληθὲς τοῦτο εἰπεῖν, ἀλλὰ πρὸς χρῶμα, ἢ m πρὸς ἄλλο τι τοιοῦτον. ἐκείνως δὲ δὶς τὸ αὐτὸ λεχθήσεται, ὅτι ἐστὶν ὄψις, οὗ ἐστιν ἡ ὄψις. τὰ μὲν οὖν καθ' ἑαυτὰ λεγόμενα πρός τι, τὰ μὲν οὕτω λέγεται. τὰ n δὲ, ἂν τὰ γένη αὐτῶν ᾖ τοιαῦτα, οἷον, ἡ ἰατρικὴ τῶν πρός τι. ὅτι τὸ γένος αὐτῆς ἡ ἐπιστήμη δοκεῖ εἶναι τῶν πρός τι, ἔτι καθ' ὅσα τὰ ἔχοντα λέγεται πρός τι, οἷον ἰσότης, ὅτι τὸ ἴσον· καὶ ὁμοιότης, ὅτι τὸ ὅμοιον. τὰ o δὲ κατὰ συμβεβηκὸς, οἷον, ἄνθρωπος πρός τι, ὅτι συμβέβηκεν αὐτῷ διπλασίῳ εἶναι. τοῦτο δ' ἐστὶ, τῶν πρός τι. ἢ τὸ λευκὸν, εἰ τῷ αὐτῷ συμβέβηκε διπλασίῳ καὶ λευκῷ εἶναι.

dicitur ipsum quod est: non autem, quia aliud ad illud. ad mensurabile, & scibile, & intelligibile ideo dicuntur ad aliquid, quia aliud ad ipsa dicitur. nam & intelligibile significat, quod in eo versetur intellectus. Non l est autem intellectus ad hoc, cuius est intellectus: bis enim idem dictum esset. Eodemque modo aspectus, alicuius aspectabilis aspectus est, non eius, cuius est aspectus (tametsi hoc vere dicitur) sed ad calorem, aut m ad aliquid tale refertur: Illo vero modo bis idem dicitur: quia aspectus, inquam, eius sit, cuius est aspectus. Quæ igitur per se ipsa ad aliquid dicuntur, partim hoc modo dicuntur, partim n si genera eorum sint talia: quo pacto Medicina in iis, quæ genus est illius, eorum, quæ sunt ad aliquid videtur esse. Adde omnia, quorum ratione; ea, quæ ipsa habent, ad aliquid dicuntur: quo pacto æqualitas dicitur ad aliquid, quia æquale: & similitudo, quia simile. Sunt etiam o quæ per accidens dicantur: quo pacto homo est ad aliquid, quia accidit ei, vt sit duplum. quod quidem numeratur in iis, quæ sunt ad aliquid: aut vero album, si accidat eidem rei, vt dupla sit & alba.

l *Non est autem intellectus ad hoc, cuius est intellectus: bis enim idem dictum esset.* Docet obiter, intellectum, aspectum, & alias similes potentias, quatenus eiusmodi sunt, non referri ad subiecta, quibus inhærent, sed ad obiecta, circa quæ versantur: alioqui, quatenus tales sunt, duplicē essentiam haberent quod fieri nequit; tametsi verum est, hæc omnia, quatenus accidētia quædam sunt, ad sua subiecta referri.

m *Aut ad aliquid tale refertur. Illo vero modo bis idem dicitur: quia aspectus, inquam, eius sit, cuius est aspectus. Quæ igitur, &c.* Hoc ait Aristoteles propter lucem, quæ cum re vera color non sit, cadit tamen sub aspectum. Itaque obiectum potentiæ videndi est aliquid commune colori & luci.

Obiectum visiua potentia aliquid.

n *Partim si genera eorum sint talia: quo pacto Medicina in iis, quæ genus est illius, eorum quæ sunt ad aliquid.* Addit alia duo genera relatorum per se; quorum alterum est eorum, quæ referuntur per sua genera, vt Medicina per scientiam. Medicina enim non dicitur alicuius scientia. quod idem in Prædicamentis de Grammatica & Musica dictum est Numerantur autem hæc in relatis per se, quia cum genus sit intimum speciebus, quæcunque speciebus per genera conueniunt per se illis conuenire censenda sunt. Alterum genus est eorum, quæ per sua concreta referuntur, vt æqualitas per æquale, & similitudo per simile. Nam, etsi hæc non sunt relatiua, sed relationes, quibus relatiua referuntur: tamen ratione ipsorum relatiuorum dicuntur relatiua, atq; adeo relatiua per se, quod nihil differant secundum essentiam à relatiuis. æqualitas enim & æquale eandem essentiam dicunt; eodemq; modo similitudo & simile. Illud tamen aduerte, etsi abstracta non referuntur nisi ratione concretorum: tamen ratione sui terminari. terminatur enim paternitas ratione sui ad filium, & vicissim filiatio ad patrem: item similitudo huius similis ad illud, & illius ad hoc.

Duo alia genera relatorum per se.

o *Sunt etiam quæ per accidens dicantur: quo pacto homo est ad aliquid, quia accidit ei, vt sit duplum.* Adiungit relatiua per accidens, quorum paucis verbis duplex genus tradit. Nam, & subiectum ratione accidentis, & vnum accidens ratione alterius accidentis dicuntur relatiua, vt patet exemplis adductis in contextu. Vtraque autem merito dicuntur relatiua per accidens, quia nec ad essentiam subiecti, nec ad essentiam alterius accidentis pertinent.

Relatorum per accidens duplex genus.

Num dentur relationes reales.

QVÆSTIO I.

Argumenta partis negatiuæ.

SECTIO I.

Ratio quæstionis tractanda.

INter ea, quæ de relatione ac relatiuis disputanda sunt, illud primum se offert, sitne aliqua relatio realis, quæque non pendeat ab operatione intellectus, an vero omnis relatio sit rationis. Si enim nulla est relatio, quæ ab operatione intellectus non pendeat, ea paucis explicata, quod nec per se in Prædicamentorum ordines redigatur, nec à primo Philosopho, nisi quasi per transennam tractanda sit, ad alia huius scientiæ magis propria properandum erit. Quod si re vera dantur relationes reales, operæpretium erit, in earum explicatione aliquantulum immorari: præsertim, cum ipsa relationum natura tenuis admodum entitatis sit, & quæ vix cadat sub intellectus aciem.

Pars negatiua probatur.

Quod igitur nulla relatio sit realis, multis nec leuibus argumentis videtur ostendi. 1. Primum, quia vel ipsum relationis nomen comparationem significat; nemo autem dubitat, comparationem pendere ab operatione intellectus, rem vnam cum altera conferentis.

2. Deinde, quia si relatio aliqua esset realis, haberet sane extra intellectum caussam effectiuam: ita similitudo & qualitas, quæ haud postremo loco videntur numerandæ in realibus, ab aliquo agente efficerentur; at videmus rem vnam nulla re prorsus in eam agente fieri similem aut æqualem maxime distanti rei. Hinc enim probat Aristot. 5. Phys. cap. 2. text. 10 ad relationem non esse motum, *quia accidit*, inquit, *vt alterum relatiuum dicatur altero tantum mutato*, id est, accipiente aliquid agente, vt superius cap. 13. q. 9. interpretati sumus.

3. Tertio, quia inter relationes eæ maxime videntur dici reales, quibus res dicuntur caussæ aliarum; præsertim effectiuæ, quæ tamen non videntur reales. Nam, cum fundamentũ earum sit actio; vt vel ipsi relationum realiũ assertores cõcedunt, transeunte actione, iam id quod fecit, non erit causa facti: ita transacta actione, qua pater filium genuit, aut qua faber sellam confecit, nec ille parens, nec hic auctor sellæ dicendus erit, nisi apprehensione intellectus ex actione præterita rem præsentem denominantis.

4. Quarto, quia æqualitas & similitudo, quæ reales dici solent, alio item argumento non videntur reales, quippe cum earum fundamentum sit vnitas quantitatis aut qualitatis existentis in pluribus subiectis, quæ vnitas nõ potest esse realis. Nam, si esset sane vnitas rei vniuersalis, quæ est vniuersalitatis fundamẽtum, esset realiter in pluribus rebus, ac proinde ipsa vniuersalitas: ita res essent vniuersales sine vlla operatione intellectus. Quid enim quæso est aliud, duas substantias esse æquales aut similes, quam eandem quantitatem aut qualitatem esse in vtraque? Nam si non hoc est, sed est æquales quantitates, aut similes qualitates esse in vtraque, quædam rursus per quid ipsæ quantitates sint æquales, & ipsæ qualitates similes: ad quod aliter responderi non potest, nisi quod sint æquales per candẽ extensionem aut intensionem in vtraque. Nã si per alia æqualia aut similia sint æquales aut similes, illa quoque erunt æqualia & similia per alia; atq; ita procedetur in infinitum.

5. Postremo, quia relatio totius ad partes, quæ in realibus etiam numeratur, non videtur dicenda realis, nisi quis in eodem toto admittere audeat infinita accidentia realia. Nã, cum pleraque tota infinitis partibus constẽt, si relationes totius ad partes sunt reales, erũt in quolibet toto eius generis infinitę relationes reales. Mitto relationes domini & serui, quas plerique videntur reales facere. Quod enim reales non sint, ipsum dominii & seruitutis fundamentum declarat, quod non est aliud, quam ius siue potestas, vt vnus imperet, & alter pareat, titulo emptionis, aliove simili concessa: quæ potestas non à natura est, sed à lege positiua, quæ alia & alia est in alia & alia Republica, vt legislatori cuique placuit. Ita nullæ videntur esse relationes, quæ merito dicantur reales. Lege Capreol. in prima distinct. 30. quæstio. 1. in solut. 8. contra primam conclusionem.

Approbatio affirmatiuæ partis.

SECTIO II.

Qui partem negantem secuti fuerint.

VEteres nonnulli, quorum meminit Auenrois in Commentariis 12. lib. huius operis, ad tex. 19. & Auicenna lib. 3. suæ Metaphysicæ, cap. 10. propositis fortassis aut aliis similibus argumentis permoti, negatiuam partem huius quæstionis amplexi sunt, quos ex recentioribus secutus est Aureolus, vt habet apud Capreolum ad distinctionem trigesimam libri primi sentent. Negant enim omnes relationem vllam esse realem formaliter, hoc est, vt distinguitur à fundamento, nisi quod Aureolus id intelligit in relationibus crea-

creaturarum. non enim negat relationes, A quibus personæ diuinæ distinguuntur esse reales.

Pars affirmatiua exponitur, & probatur in primo genere.

At dari relationes reales præter diuinas illas, quæ sine iniuria fidei orthodoxæ negari non possunt, plane constat in omnibus ijs tribus generibus relatorum, quæ ab Aristotele in contextu proponuntur. Nam, in primo genere negari non potest, res esse realiter maiores, & minores formaliter, quis etiam neget, eas esse re ipsa formaliter similes & dissimiles, æquales & inæquales. propinquas loco & remotas? At esse simile aut dissimile, non est esse quale formaliter, & esse æquale aut inæquale, non est idem formaliter, quod esse quantum, ac denique esse propinquum aut remotum non est formaliter esse in hoc aut illo loco, cum hæc sint absoluta, & quorum singula vni tantum rei solitarie existenti conuenire possunt: illa autem relata, & quorum singula non conueniunt vni, nisi respectu alterius.

In secundo genere.

In secundo etiam genere caussæ, quæ actu causant, & ex necessitate existunt actu, vt suo quæque modo concurrant ad effecta, re ipsa referuntur ad effecta, si sint accidentium realium capaces: effecta quoque ipsa (quæ omnia accidentibus realib. subesse possunt) re etiam ipsa vniuerse referuntur ad eiusmodi causas.

In tertio genere.

In tertio quoque perspicuum est, scientias esse reali respectu affectas ad propria scibilia, & sensus ad propria sensibilia, & omnino habitus siue cognitiuos siue actiuos, & potentias naturales ad suos actus, cum ex se, ac ex propriis naturis id habeant: tametsi dubium sit, sintne huiusmodi relationes transcendentes, an huius prædicamenti propriæ. Accedit Aristotelis, Platonis, & grauissimi cuiusque, seu veteris, seu recentioris Philosophi ac Theologi sententia, qui omnes quasi per se notum accipiunt, entia realia diuidi in absoluta & relata ac de relatis multas scientias reales ex instituto agere dicunt, vt Physicam, de mutuo causarum respectu, Mathematicas de æqualitate & in æqualitate; magnitudinē de similitudine & dissimilitudine figurarum, de distantiis & propinquitatibus corporum, & ipsam primam Philosophiam de ordine rerū omnium inter se. qui in compluribus realis est, & cuius esse ab operatione intellectus neutiquam pendet.

Confirmatur ab authoritate.

De Relatione, Relatiuo, Correlatiuo, Extremo, Fundamento, Ratione fundandi, ac Termino.

SECTIO III.

SED, vt hæc melius intelligantur, & argumēta partis negatiuæ facilius dissolui possint, explicanda sunt primum quædam quasi principia, quibus Philosophi ac Theologi in materia relatorum vtuntur: tum tradenda documenta aliquot, quibus reales relationes à relationibus, quæ dicuntur rationis, distinguere possimus.

Propositio rerum, quæ sunt explicanda.

In hac igitur re vsurpari solent vocabula Relationis, Relatiui seu relati, Correlatiui, Extremi, Fundamenti, Rationis fundandi, B Termini: itemque relatiuorum, quæ dicuntur secundum dici, & secundum esse; transcēdentia, & non transcendentia, realia, & rationis, mutua & non mutua.

Relatio dicitur id, quo aliquid formaliter refertur, vt æqualitas & similitudo. Nam, etsi duæ res dicuntur æquales suis quantitatibus, & duæ similes suis qualitatibus: non tamen formaliter, quasi ipsæ quantitates ex natura sua sint æqualitates, aut ipsæ qualitates, simi- C litudines.

Quid sit Relatio.

Relatiuum late accepto vocabulo, dicitur id, quod explicari solet relatione ad aliud, siue talis relatio pertineat ad eius essentiam, vt relatio patris ad essentiam patris, siue non pertineat, vt relatio qualitatis ad essentiam qualitatis: non illa quidem qua refertur ad substantiam, sed qua refertur ad æquale. Explicatur enim pater relatione ad filium, ad quem essentiali sibi respectu affectus est: D qualitas autem describitur relatione ad quale, cum dicitur. qua quidam quales dicuntur, cum interim ad illud non sit essentialiter affecta.

Quid Relatiuum.

Correlatiuum est relatiuum quodlibet, quatenus alteri relatiuo ex altera parte respondet. vt pater filii, & filius patris: itaque sola consideratione differunt relatiuum & correlatiuū. Vnde, si in numero plurali ista proferas, plane videbis omnia, quę dicuntur cor- E relatiua, dici posse relatiua; nō tamen omnia relatiua correlatiua. Nam, pater & dominus sunt relatiua, nec tamen correlatiua: quod idem in cæteris accidit, si non comparentur cum iis, ad quæ referuntur.

Correlatiuū, quid.

Extremum, quod etiam subiectum dicitur, est id, quod à relatione denominatur, vt Sophroniscus qui est pater, & Socrates qui est filius, sæpe tamen extremum appellatur sub- F iectum, verum non proprie in omnibus. sola enim substantia proprie dicitur subiectum: cum interim non tantum substantia, sed etiam accidentia proprie denominentur à relationibus. Dicimus enim, idque proprie duas quantitates esse æquales, duas qualitates similes, & non tantum duas substantias.

Extremum quid sit.

Quia

A relationibus interdũ denominari accidentia, non vero substantias.

Quin etiam sæpe accidentia denominantur à relationibus, cum substantiæ denominari nequeunt. dicimus enim, duas qualitates esse contrarias, & duas relationes esse oppositas, cum substantiæ nec contrariæ, nec alio modo oppositæ dici possint.

Vnde extrema dicta fuerint.

Porro, extrema ex eo videntur dicta, quod non proxime inter ea exerceantur relationes, quemadmodum inter ipsa correlatiua, vt inter duo æqualia aut similia, quatenus talia sunt: sed remote, vt inter duos homines, aut duas quantitates, aut qualitates. Non nunquam tamen ipsa correlatiua dicuntur extrema, quod relatio, siue eiusdem siue diuersæ rationis, sit quasi media inter correlatiua.

Fundamenti definitio.

Fundamentum est id, quod extremo seu subiecto est caussa vt referatur. Sic quantitates sunt fundamenta æqualitatis & inæqualitatis: qualitas vero similitudinis & dissimilitudinis: vis gignendi paternitatis: potestas coercendi subditos dominatus: ipsæ etiam rerum essentiæ siue vniuersales, siue singulares, siue substantiarum, siue accidentium, sunt fundamenta identitatis, diuersitatis, & aliarum multarum relationum. Proinde fundamenta relationum non habent peculiare aliquod prædicamentum, sed in omnibus reperiri possunt.

Fundamẽtũ relationum in omnibus prædicamentis inueniri.

Sæpe tamen fundamenta & extrema idem sunt, vt duæ quantitates æquales, & duæ qualitates similes, & duæ quælibet essentiæ diuersæ. quippe quæ non solum denominantur à relationibus, sed etiam sibiipsis sunt causæ, vt referantur, quod idem in aliis plerisque rebus accidit.

Ratio fundandi.

Ratio fundandi, quæ sæpe fundamentum proximum appellatur, est conditio quædam, sine qua relatio non sequitur fundamentum. Verbi Gratia vnitas quantitatis est ratio fundandi, seu fundamentum proximum æqualitatis: & vnitas qualitatis, fundamentum similitudinis. quia, nisi quantitates sint vnum secundum speciem alicuius certæ dimensionis, & qualitates vnum secundum perfectionem gradualem, aut saltem specificam (si similitudo imperfecta sit) ne quantitates erunt æquales inter se, nec qualitates similes.

Terminus, vt hic accipitur, quid sit.

Terminus, vt hic sumitur, est id, ad quod relatiuum directo ac primo refertur: vt filius est terminus respectu patris: quia pater, qua ratione est pater, directo ac primo refertur ad filium & sic in cæteris. Quanquam vero omnis terminus ratione aliqua referatur ad relatiuum, cuius relationem terminat; dubitant nihilo minus Philosophi, num sit terminus eadem ratione, qua vicissim refertur ad illud,

A an sub aliqua alia. de qua re inferius disserendum est.

De relatiuis secundum dici & secundum esse, deq; transcendentibus & non transcendentibus.

SECTIO IV.

B Relatiua secundum dici, late quidem accepta iuxta eam definitionem, quam Aristoteles in Prædicamentis, cap. de Relatione ex veteribus priori loco tradit, sunt ea omnia, quæ aliorum dicuntur, h. e. relatione ad aliud explicantur.

Definiuntur relata secundum dici.

Presse tamen sumpta, & vt distinguuntur à relatis secundum esse, sunt ea tantum, quæ hac sola ratione in relatiuorum numero habentur, quod aliorum dicatur: vt ala, quia dicitur alati, & caput, quia dicitur capitati: cũ C alioqui & ala & caput relatiua non sint, sed absoluta entia.

Relatiua secundum esse.

Relatiua secundum esse, quæ sola Aristoteles posteriori definitione ex propria sententia in Prædicamentis tradita complexus est, sunt ea, quorum esse est ad aliud se habere, vt pater ad filium, & filius ad patrem:

Ac priori quidem modo esse relatiua secũdum dici, nihil diminuit de vera & propria D ratione relatiui, cum relatiua etiam secundũ esse aliorum dicantur. At posteriori quo pacto fere semper à Dialecticis hæc applicatio vsurpatur, non diminuit modo, sed transfert in genus absolutorum.

Obiectio.

At obiiciet aliquis in hunc modum: scientias, sensus, accidens, materia & forma dici solent relata secundum dici (presse hoc nomine accepto) cum enim absoluta sint, & tamẽ non ea ratione sola in numero relatorum habentur, quia aliorum dicantur, sed multo E magis, quia aliorum sint (omnia enim essentiali habitudine referuntur ad aliquid: scientia ad id, quod sub scientiam cadit; sensus, ad sensibile, accidens, ad substantiam, materia, ad formam, & forma, ad materiam) non omnia igitur relata secundum dici presse sumpta, ea sola de causa in relatis habentur, quod aliorum dicantur.

Quid pleriq; respondeant.

Huic obiectioni maxima Philosophorum pars respondet, hasce res non referri ad aliquid F essentiali habitudine, sed accidentaria duntaxat, proinde non haberi in relatis, nisi quia aliorum dicantur. Itaque aiunt, ista omnia esse omnino absoluta, atque hac de caussa, etsi à nobis in hac vita non cognoscantur sine relatione, posset tamen alias sine vllo respectu intelligi. At vero D. Thomas & fere

Opinio D. Thom. approbatur. Soluitur obiectio.

& fere eius sectatores inter quos est Caiet. 1. p. q. 77. art. 3. & in libro de ente & essentia c. 7. q. 15. existimant, hæc referri essentiali habitudine, sine qua intelligi omnino non possint, quæ opinio nobis probatur. Iuxta eam igitur occurrendum est, scientiam & cetera, quæ diximus, non esse proprie ac presse relata secundum dici, sed secundum esse. posse tamen appellari relata secundum dici, quia non pertinent ad hoc prædicamentum (Lege D. Tho. 8. Metaph. lect. 1. & quodl. 9. q. 6. ad tertium & 1. p. q. 15. art. 3. ad tertium, & 1. secundæ quæst. 53. art. 2. ad tertium, 7. Metaph. lect. 4. & aliis in locis) Atq; hæc sit tertia vsurpatio relatorum secundum dici; quanquam superioris opinionis auctores eam confundunt cum secunda, quod existiment nulla relata secundū esse reperiri extra hoc prædicamentum.

Relata transcendentia.

Relata transcendentia sunt ea, quorum esse est affecta esse ad aliud, vt ad quippiā prius in aliquo genere causæ, hoc pacto refertur scientia ad id, quod sub scientiam cadit, vt philosophia naturalis, ad ens naturale, aspectus, ad colorem, auditus, ad sonum, accidēs, ad substantiam, & materia, ad formam naturalem, vicissimque forma, ad materiam: dicunturque transcendentia, quia in omnibus generibus rerum inueniri possunt, vt materia & forma in substantia, scientia & sensus, in qualitate.

Relata non transcendentia.

Relata non transcendentia sunt ea, quorū essentia est affecta esse ad aliud, vt ad terminū tantum, h. e. non vt ad aliquid prius in aliquo genere causæ: veluti duplum, dimidium, maius, minus, pater, filius, & similia: dicunturque non transcendentia, quia non inueniuntur in omnibus generibus rerum, sed faciunt quoddam per se genus. Quod si quis obiiciat, essentiam filii in eo positam esse, vt sit affectus ad patrem vt ad causam sui, & tamen filium non esse relatiuum transcendens, negandum est filium referri ad patrem, vt ad causam sui formaliter suæ ve relationis, neque enim relatio patris est causa relationis filii, sed homo, qui est pater, est caussa eius hominis, qui est filius.

Obiectio. Soluitur.

De relatiuis realibus & rationis, idemque de mutuis & non mutuis.

SECTIO V.

Definitio relatiuorum realium.

Relatiua realia sunt ea, quorum esse non pēdet ab operatione intellectus, hoc est, quæ etiam tum existunt, cum nullo modo ab intellectu apprehenduntur: vt maius & minus, pater & filius. Relatiua rationis sunt, quorū esse pendet ab operatione intellectus, seu quæ nunquam existunt nisi cum aliquo modo ab intellectu apprehenduntur, vt principale prædicatum & subiectum, & huiusmodi alia. Nam, etsi res sunt, quæ principaliter prædicantur & subiiciuntur (voces enim & conceptus nō prædicantur, nec subiiciuntur nisi ratione rerum) nunquam tamen sese respiciunt, vt prædicata & subiecta, nisi cum intellectus apprehendit hanc prædicari, illam vero subiici: aut saltem cum apprehendit hāc esse illā, vt animal prædicare de homine, aut hominem esse animal.

Definitio relatiuorum rationis.

Relatiua mutua.

Relatiua mutua dicūtur ea, quæ ex vtraq; parte sunt realia, aut ex vtraque parte rationis, vt pater & filius, prædicatum & subiectum: non mutua vero, quæ ex altera parte sunt realia, ex altera rationis, qualia esse dicuntur scientia & scibile, sensus & sensibile, & creatura creator. Nam, relationes scientiæ ad scibile & sensus ad sensibile dicuntur reales, sed scibilis ad scientiam, & sensibilis ad sensum, rationis. Eodemq; modo relatio creaturæ ad creatorem realis est, sed creatoris ad creaturam, rationis; quod idem accidit ex parte Dei, quandocunq; ipse refertur ad creaturas actu existentes. Sic relatio vnionis naturæ humanæ cum Verbo diuino, numeratur in realibus sed vnionis Verbi diuini cum natura humana, rationis est: cur autem id accidat suo loco dicetur.

Relatio creaturæ ad creatorem realis est, sed creatoris ad creaturam rationis.

Quænam relata ex his ad prædicamentum ad aliquid per se spectent.

SECTIO VI.

Quæstio, an omnia relata ab Arist. posteriori loco definita ad hoc prædicamentum spectent.

Sed quæret aliquis, quænam ex his relatiuis pertineant per se ad prædicamentum *ad aliquid*. Ad quam dubitationem dicendum est, ea quidē sola pertinere, quæ in posteriori definitione relatorum in Prædicamentis capite de Relatione posita continentur, cum sola ea sint relatiua secundum esse. Num autem & ea omnia per se pertineant, quæstio est. Caietanus in Comment. primæ partis Theologiæ Diui Thomæ ad quæstionem 13. articulo 7. ait, Aristotelem posteriori relatorum definitione complexum fuisse relatiua etiam rationis: id quod video Græcos auctores, & fere Latinos sensisse, dicentes hac definitione comprehendi genus, speciem, & alia huiusmodi, quæ si comprehenduntur, non videbitur dicendum, cōprehendanturne transcendentia, cum sint realia & verum esse habeant. Itaque iuxta hanc sententiam dicendum

dum erit, relata omnia secundum esse defini- A tione illa comprehendi, ac proinde non omnia, quæ in ea continentur pertinere per se ad prædicamentum *ad aliquid*: nec sane id probabilitate caret. Vide autem Simplic. & Damasc. in Prædicamen. capite de Relatione, & alios.

Obiectio. Si quis autem obiiciat, ergo Aristotelem isto modo non vere distinxisse in eo capite Prædicamentum *ad aliquid* à cæteris Prædicamentis: dici potest, Philosophum rei diffi- B cultate impeditum, reliquisse eo loco imperfectam huius prædicamenti distinctionem: quod ipse haud obscure videtur significasse extremis verbis eius capitis, & ad finem sequentis: vbi in eandem distinctionem iterum incidit: imo, etiam nũquam alibi eam omnino absoluisse. quod colligere licet ex hoc ipso loco, in quo versamur. Nam, cum hic satis luculenter de relatiuis disserat, nullum tamen proprium quasi characterem eorum quæ per C se ad hoc prædicamentum spectant, aperte tradit. *Soluitur.*

Alia solut. Exponitur definitio relatorũ in Prædicamentis tradita secundo loco. Quod si hoc minus dignum videatur tanto Philosopho, dici potest posteriori definitione non comprehendi omnia relata secundum esse, sed ea tantum, quæ sunt realia & nõ transcendentia. Nam, relata rationis reiici possunt per particulam, *quorum esse*, quod verbo esse simpliciter sumpto intelligenda sit vera essentia, siue realis, quam non habent D relata rationis. Relata vero transcendentia reiiciuntur per particulam, *aliquid*, seu *aliud*, si ea sumatur pro termino tantum; quasi dictum sit, relata esse, quorum essentia est, affecta esse ad aliud, vt ad terminum tantum, non vt ad causam ipsorum: quo pacto non sunt affecta ad aliud relata transcendentia: vt patet ex dictis. Quam solutionem si magis probas, habes definitionem Aristotelicam, qua E distinguas ea, quæ in hoc prædicamento ponuntur à cæteris omnibus.

Causa cur ĩ, quæ sunt disputanda. Sed, quia in disputationibus sæpe dubitatur, num relationes, de quibus incidit sermo, sint reales, an rationis: nec id ex solis definitionibus relatorum realium & rationis intelligitur: tradenda sunt hoc loco nonnulla documenta, quibus id promptius & facilius colligi possit. Nulla tamen in eis ratio habenda est relationum transcendentium: tum quia F ad hoc prædicamentum non spectant, tum etiam, quia à plerisque negantur: tum denique, quia tradẽda sunt ex consideratione extremorum fundamentorum & ratione fundandi, quæ in relationibus transcendentibus locum non habent. *Cur non habenda ratio transcendentium.*

Documenta ad internoscendas relationes reales à relationibus rationis.

SECTIO VII.

PRimum documentum. *Non potest relatio realis actu exerceri inter duo extrema, nisi ambo sint realia, re omnino distincta, & vere existentia.* Cur extrema debeant esse realia, hæc ratio est: quia relationes reales, si sint increatę, sunt ipsa extrema realia. Si vero creatæ, sunt accidentia realia, quæ indigent realibus subiectis. Cur autem debeant esse re omnino distincta, ex eo colliges, quia relatio suapte natura est fundamentum oppositionis relatiuæ, nisi sit ipsa relatiua oppositio: relatio autem realis est fundamentum oppositionis realis. at realis oppositio non datur nisi inter ea quæ sunt distincta realiter: siquidem omnis oppositio distinctionem aliquam secum affert, & realis realem. Dixi autem: *omnino distincta realiter*, quia si aliquo modo non fuerint distincta realiter, non erunt vtiq; opposita, namq; opposita omnia distincta omnino sint necesse est, eo mõ quo sunt opposita. Cur autem extrema debeant esse vere existentia, inde colliges, quia cum relationes existant in extremis, si extrema non extiterint, neque ipsæ existent. *Conditiones relatorum realium. Prima vt extrema sint realia. Secũda omnino distincta. Tertia actu existentia. Omnis oppositio parit distinctionem aliquam. Relationes vbi existant.*

Defectu primæ conditionis nulla est relatio realis inter priuationes, vt inter cæcitatẽ & surditatem: nec inter entia rationis, vt inter relationes prædicati & subiecti, aut generis & speciei: nec inter entia ficta, vt chimæram & Minotaurum, nec inter ens & non ens, vt inter hominem & eam ignorationem, cum qua homo nascitur; & in summa, inter quæuis alia, quæ non sint entia realia. *Defectus prima conditionis quæ non sint reales.*

Defectum secundæ conditionis intelligimus identitatem numeralem non esse realem. Num autem specifica, generica, & analogica reales sint, ex alio documento cognosci poterit. Intelligimus etiam inter animal & hominem, inter actionem & passionem, &, vt semel dicam, inter quæuis alia, quæ solum formaliter distinguuntur, aut quæuis alia minori distinctione ex natura rei non esse relationem realem. Intelligimus item hunc hominem, qui est Grammaticus & Musicus, non differre à se ipso, aut esse sibi dissimilem propter Grammaticam & Musicam relatione reali, quia extrema sunt idem re. Si tamen hic homo sumatur cum his geminationibus, quatenus Grammaticus, & quatenus musicus, dicendum est illum differre à se relatione reali, quia Grammatica & Musica differunt re. Verum, hoc non est abso- *Defectus secunda.*

lute

lute & simpliciter eundem hominem differre A a seipso relatione reali, sed Grāmaticam & Musicam eiusdem hominis. Intelligimus denique relationem totius ad partem constituentem non esse realem, quia etsi pleraque tota realiter differunt à qualibet eiusmodi parte, non tamen tanquam à re prorsus à se distincta; cum pars quælibet constituens sit aliquid totius, & in eius compositione includatur: partes tamen ipsæ poterunt referri mutuo relatione reali, si fuerint essentiales ac realiter B componentes, vt materia & forma, aut certe ex iis integrantibus, quæ habent diuersas essentias, vt partes domus.

Relationem totius ad partes constituentes non esse realem.

Defectu tertiæ conditionis non est relatio realis inter entia realia, quæ actu nunc non existunt, vt inter Iudam & Antichristum; neque inter res existentes & non existentes, vt inter homines, qui nunc extant, & eos, qui diem obierunt, aut nondum nati sunt.

Secundū documentum duas alias conditiones complectens. Prima, vt fundamentū sit reale. Secunda, vt re distinctū à fundamento opposito.

Secundum documentum. *Non potest relatio esse realis, nisi eius fundamentum sit reale & re distinctum à fundamento relationis ex altera parte respondentis.* C Ratio prioris partis hæc est: quia relatio habet esse à fundamento, vt inferius patebit. non potest autem habere esse reale à fundamento, quod reale non sit. Posterior vero ex eo constat, quia relationes reales oppositæ, sunt realiter distinctæ: ergo cum probabilius sit, eas esse idem realiter cum fundamentis, vt inferius pate- D bit, erunt etiam fundamenta realiter distincta. Ex priori parte colliges, nullam aptitudinem, quæ sit non repugnantia, esse fundamentum relationis realis, cum negatio repugnantiæ non sit ens reale: sed si quando Philosophi dicunt, aptitudinem aliquam esse fundamentum alicuius relationis realis, accipiendum esse nomen aptitudinis pro facultate aliqua reali, quæ sit qualitas, aut aliqua alia vera entitas: vt cum dicimus, potentiam generandi esse fundamentum paternitatis, E intelligenda est vis naturalis ad generādum, aut ipsa substantia rei, quæ eam vim habet. Ex posteriori colliges, hanc papyrum candidam, & hanc eius superficiem candidam non esse similes reali aliqua relatione: quia candor, qui est fundamentum similitudinis non distinguitur re in vtraque, sed est vnus & idem numero. id quod etiam dicendum est de duabus superficiebus, si diuina potestate idem numero candor in vtraque poneretur. F Hoc documento innixus Diuus Thomas asserit, æqualitatem, quæ inter diuinas personas cernitur, non esse relationem realem, sed rationis, eo quod magnitudo diuinæ perfectionis, quod est fundamētum summæ illius æqualitatis, non distinguatur re in diuinis

Defectu prioris, quæ relationes non sint reales.

Defectu secūdæ.

Aequalitas inter diuinas personas an sit relatio realis.

personis. Aliter sentit Scotus in 1. d. 31. q. 1. & in Quodlib. q. 6. cuius argumentis respondet Caie. ad artic. 1. q. 42. 1. p. summæ Theologiæ Diui Thomæ.

Tertium documentum. *Vt relatio sit realis non opus est, vt ratio fundandi, seu fundamentum proximum sit ens reale, neq; item, vt sit in eadem re, in qua est relatio, sed vt non pendeat ab operatione intellectus.* Hoc documentum ex eo patet, quia ratio fundandi non dat esse relationi, cū id ad fundamentū pertineat, sed est quædam cōditio necessaria, vt dictum est. Ex hoc documento intelligimus, non esse mirum, quod similitudo, æqualitas, vnio, distantia, paternitas, relatio agentis ad patiens, & aliæ huiusmodi dicantur reales: etsi rationes fundandi harum relationum aut non sint entia realia, aut non existant in rebus, in quibus sunt relationes ipsæ. Nam ratio fundandi similitudinis est vnitas qualitatis: æqualitatis vero, vnitas quantitatis: vnionis autem, vnitas compositi: distātiæ, spatium interiectum: quæ non sunt entia realia. paternitatis autem est actio gignendi præterita, & relationis actu agentis ad patiens actio ipsa seu motus præsens, quarum nec prior est in patre, nec posterior in eo, quod actu agit.

Tertium documentum pertinens ad rationē fundandi.

Quartum documentum. *Relationes, quæ æque conueniunt rebus cum actu non existunt, atque cum actu existunt, non sunt reales, sed rationis.* Ratio documenti est, quia quæ conueniunt rebus, quæ actu non existunt, non sunt reales, sed rationis, vt patet ex primo documento. relationes autem, quæ aliquando rationis sunt, nunquam reales esse possunt: nec quæ sunt reales, rationis. neque item necesse est, vt extremis hoc genere relationum relatis, aliæ nouæ reales adueniant eiusdem appellationis, cum priores sufficiant. Ex hoc quasi fundamento collegimus libro superiori, cap 2. quæst. 7. sect 8 ad 3. relationem boni, seu conuenientis non esse realem, sed rationis, quod esse bonum sit proprium entis, ac proinde non minus conueniat rebus, cum actu non existunt, quam cum actu existunt. Colligimus similiter, relationes identitatis tum specificæ, tum genericæ. adde etiam & analogicæ, & oppositarum diuersitatum esse rationis, quia res non minus sunt eædem in naturis communibus, & diuersæ in propriis, cum non existunt, quam cum existunt. Idem dicendum de relationibus contrarietatis, oppositionis relatiuæ, & oppositionis in communi. Nec loquimur hic de identitate generica & specifica formaliter, quia res non sunt eædem, nisi cum conceptu generico aut specifico apprehenduntur: sed de identitate generica & specifica materialiter, qua res sunt

Actionem non esse inxgente. Quartum documentum.

Varia relationes rationis ex hoc documento colliguntur.

sunt eædem in natura generica aut specifica, sine vlla intellectus operatione. Nam, & hæ relationes ex præscripto huius documenti sunt rationis quia etsi conueniant rebus sine vlla operatione intellectus: non tamen existunt, nisi cum res aliquo modo apprehenduntur.

Quocirca minus recte videntur sentire D. Thom. 1. p. q. 28. art. 1. Capr. in 1 d. 30. q. vnica, ad 5. Gregorij argumentum. Caiet. in locum citatum 1. p. Soncin. 5. Metaphys. q. 35. & cœteri Thomistæ, Alensis 5. Metap. in tex 15. dicentes huiusmodi identitates esse relationes reales, huic argumento innixi, quia conueniunt extremis realibus realiter distinctis, & in rerum natura existentibus sine vlla operatione intellectus, quæ sunt conditiones in primo documento explicatæ. Quod enim id non recte colligatur, ex eo patet, quia etsi hæc tria necessaria sunt, vt relationes sint reales, non tamen sunt satis. oportet enim vt non æque conueniant rebus, cum non existunt, atque cum existunt. Alia ratio est de relationib. identitatis contingentis in qualibet forma reali, cuiusmodi sunt relationes similitudinis inter Socratem & Platonem in virtute, in scientia, in agendo, in sedendo, & similibus. Namque hæ relationes, etsi conueniunt extremis realibus, re omnino distinctis, & vere existentibus, non conueniunt tamen eisdem cum non existunt. Dixi *identitatis contingentis*, quia si fuerit necessaria, quales sunt non solum identitas in natura generica & specifica, sed etiam in qualibet proprietate, vt similitudo Socratis & Platonis in ridendi facultate (nam & in proprietatibus possunt res dici eædem accidentaliter, licet non contingenter) iam non erit ratio realis, sed rationis. quod rebus etiam non existentibus conueniat. Qui autem fieri possit, vt relatio aliqua rationis conueniat sine operatione intellectus, & tamẽ non sine operatione intellectus existat (quod non capiunt ij, qui identitates genericas specificas reales faciunt) paulo inferius ostendetur.

Relationes identitatis cõtingentes vt possint esse reales.

Quintum documentum. *Nulla relatio Dei ad creaturas realis esse potest.* Probatur primum, quia creaturæ possunt esse & non esse: proinde si vlla relatio realis ad creaturas esset in Deo, illa quoque pari ratione posset esse & non esse: alioqui daretur relatio realis inter extrema, quorum alterum non existet. quod est contra primum documentum, vnde fieret, vt aliquid reale in Deo esset contingẽs, quod dici nullo modo potest. Deinde, quia Deus non est potentia ad vllum actum realem, cum sit actus purus realiter, ac in se, licet nostra cogitatione ac denominatione sit in potentia ad multa, quæ intellectus ei tribuere potest creaturarum comparatione, aut imperfecto intelligendi modo: at si relatio aliqua realis esset in Deo comparatione creaturæ, cum illa sit actus quidam realis: sane Deus, antequam creasset mundum, fuisset in potẽtia ad actum realem, atque ita non esset actus purus. Postremo, quia alioqui mutaretur Deus, cum incipit nouam relationẽ realem habere ad creaturam, non mutatione quidem, quæ sit verus motus aut vera actio & passio, sed mutatione, quæ satis esset ad hoc, vt vere dici posset, Deum aliter nunc se habere per aliquid quod est in ipso, quã pri⁹ habuit. quod etiam genus mutationis diuinæ immutabilitati repugnat.

Quintũ documentum de relationibus Dei ad creaturas.

Deus non est in potentia ad vllum actum realẽ.

Hoc documentum non admittunt Nominales. volunt enim Deum realiter referri ad creaturas, non relatione aliqua à fundamento distincta, quam nullam esse existimant, sed denominatione reali sumpta ex creaturis. Vide Gregor. Arim. in 1. d. 28. quæst. 2. articul. 1. & seq. Verum, quia hæc sententia, si recte expendatur, funditus tollit omne genus relationum, quas nos in his documentis, atque adeo in tota hac quæstione esse supposuimus: eius impugnationem in quæstionem sequentem reiiciamus, in qua de distinctione relationis à fundamento disputabimus.

Nominaliũ opinio.

Solutio argumentorum partis negatiuæ.

SECTIO VIII.

His ita explicatis, ad primum argumentũ negatiuæ partis dicendum est, etsi relationis vocabulum ex vi nominis ipsum referendi seu comparandi actum significat; tamẽ ex accommodatione, vsuq; Philosophorum significare eam habitudinem vnius ad alterum, secundum quam fit comparatio.

Soluuntur argumenta posita sect. 2.

Ad secundum dicendum, non omnia, quæ incipiunt esse realiter, incipere esse per actionem peculiarem, quia ipsa, & non quidquam aliud fiat. Multa enim incipiunt esse per actionem, qua aliud fit, resultantibus nimirum ipsis, & quasi pullulantibus, cum illud propria & peculiari effectione incipit esse, eiusmodi sunt passiones siue affectiones rerum propriæ ac per se, & ipsæ etiam relationes. Sed hoc est discrimen, quod propriæ affectiones reales, cum absoluta entia sint, non incipiunt esse, nisi cum earum subiectum vere attingitur actione agentis. at relationes ex suo genere hoc proprium habent, vt possint incipere esse, cum

Multa incipere per actionem qua aliud fit.

 nulla

nulla actio attingit earum subiecta: sed ipsæ quasi pullulant, cum alibi subiecta sibi correspondentium relationum aliquid patiuntur. Mirabilis quidam res, sed vera tamen: quia ipsa relationum natura id postulat. Dixi *ex suo genere*, quia quædam relationes sunt, quæ ex sua peculiari ratione indigent passione suorum subiectorum, vt in eis resultent: cuiusmodi sunt relatio filij, discipuli, aucti, alterati, & aliæ similes. Non desit fortasse aliquis, qui plus æquo cedens argumento, dicat plerasque etiam formas absolutas aduenire subiectis ex eo tantum, quod alia subiecta alibi mutantur, vt cum similia aut contraria nonnulli absentes per sympathiam aut antipathiam nonnunquam patiuntur. Verum, id non sine passione vtrorumque subiectorum euenit, cum id referendum sit ad caussas generales, quæ in diuersis obiectis ob similes aut contrarias dispositiones, similia aut contraria in remotis etiam subiectis operantur: quod vel ipsa sympathiæ & antipathiæ, quasi eiusdem & cõtrariæ passionis nomina, aperte significant. Lege Plutarchum in parallelis.

Mirabilis relationum natura.

Ad tertium & quartum satisfacit tertium documentum. Nam neq; actio est fundamẽtum relationis agentium, neq; vnitas æqualium aut similium, sed ratio fundandi illius, tametsi dici solet fundamentum proximum. Quodnam vero sit fundamentum earum relationum, non conuenit inter omnes. In agentib. quidem, & quæ iam egerunt, dicunt pleriq; esse potentiam actiuam; alij ipsam agentium formam substantialem. quibus magis essentior, quod sublata agendi potentia in eo, qui genuit, vt si exectus fiat, aut alia ratione impotens, nihil minus remaneat pater: tametsi ipsa substantialis forma, quia est primũ principium actiuum ex internis, nomine potentiæ actiuę intelligi potuit ab iis, qui agendi potentiam fundamentum esse tradiderũt: quemadmodum & ipsam naturam, vim & facultatem pleriq; appellarunt. In æqualibus vero & similib. fundamentum est ipsa quantitas aut qualitas, quæ diuisa quidem est re ipsa in iis, quæ relatione contingenti æqualia sunt aut similia, sed ratione vnita. Non secus dicendum de iisdem specie genere, & analogia. Est enim fundamentum earum relationum ipsa rei essentia: nisi quod eiusmodi relationes non sunt reales, cum sint necessariæ, atque æque conueniant extremis, cum illa non existunt, atq; cum existunt. vt ex dictis patet.

Quodnam sit fundamẽtum relationis agentiũ. Itemq; æqualium, aut similium.

Formã nomine principii actiui intelligi potuisse.

Fundamentum identitatis generica, specifica, aut analogica.

Ad quintum dices ex primo documento, relationem totius ad singulas partes, quidquid alij sentiant, non esse realẽ: minus etiam

Relationem totius ad singulas partes non esse realem.

A ad omnes partes simul. totum enim & partes non sunt omnia realiter diuersa, cum totum omnes includat. referuntur tamen ipsæ partes ad se inuicem relatione reali, si fuerint essentialiter diuersæ, & re ipsa separabiles saltem diuina potestate, vt materia & forma (etiam cœlorum) accidens & subiectum, paries & tectum. Neq; vero vnquam huiusmodi relationes reales erunt infinitæ in eodem toto, quia nullum totum constare potest ex infini-

Partes inter se relationem realem habere possunt.

B tis partibus actu distinctis Relationes autem dominij & seruitutis, concedendum est, non semper esse reales, saltem ex vtraq; parte. Ita Soncin 5. Metap. quæst. 25. ad quartum. Nam, etsi in hominibus & bestiis vtraque ex parte sunt reales, quod homines natura præsint, cætera vero animalia vel inuita subsint: tamen in hominibus inter se collatis recte probat argumentum, neutra ex parte esse reales,

Relationes dominii & seruitutis nõ semper reales.

C quidquid Genesius Sepulueda commentus sit, Indos noui orbis, similesque alios barbaros suapte natura aliarum nationum seruos esse. sunt enim omnes homines natura pares, etsi conditio ac educatio alios faciat ad dominandum, alios ad parendum aptiores. In Deo autem & creaturis, seruitus quidem realis relatio est, dominiũ autem rationis: quod Deo (vt quinto documento compertum est) nulla possit realis relatio aduenire. Vide D. Thom. 3. p. q. 35 articul. 5. Capr. in prim. dist.

D 30. q. prima, in solut. ad octauum, contra primam conclusionem.

In Deo relatio dominii est rationis, seruitutis in rebus creatis realis.

Quo pacto relatio realis distinguatur à fundamento.

QVÆSTIO M.

E *Variæ opiniones.*

SECTIO I.

CVm ergo relationes reales non modo in rerum natura dentur, sed etiam prope infinitæ sint, illud statim occurrit dubium, sintne reipsa distinctæ à suis fundamentis, an vero sola distinctione formali ex natura rei, an potius sola consideratione.

Qua in re sunt, qui absolute pronuntient, nullã relationem realem distingui à suo fundamento, nisi consideratione. Alij contra-

F riam omnino sententiam probantes asserũt omnem relationem realem (diuinis tamen exceptis) re ipsa à suo fundamento esse distinctam. Sunt etiam, qui media quasi incedant via, nec tamen eodem modo sentiant. Nam quidam existimant, duo esse genera relationum

Prima sententia.

Secunda opposita.

Tertia media insistens.

tionum realium: vnum earum, quæ sunt reales habitudines, siue respectus per se, vel per accidens consequentes fundamenta, quo pacto inhærentia per se conuenit quantitati, per accidens autem tangere aliam quantitatem, atque has dicũt realiter distingui à fundamentis; non tamen vt distinctas entitates, sed vt modos essendi, seu habẽdi se distinctos ab entitatibus fundamentorum: alterum earum, quæ non sunt respectus reales, imo ne respectus quidem, sed reales denominationes relatiuæ desumptæ ex pluribus rebus, vt esse æquale, vel simile, quod nihil aliud esse dicũt, quam hoc; V.G. esse bicubitum, sicut & illud est bicubitum, vel esse album, sicut & illud est album: quod relationum genus dicunt nec realiter, nec formaliter seu essẽtialiter distingui à suis fundamentis, sed consideratione sola, & has denominationes aiunt sufficere ad prædicamentum, *ad aliquid*. Alii vero dicunt in iis quidem relationibus realibus, quarum fundamenta possunt existere sine terminis, distinctionem à fundamentis esse realem, vt in relatione similitudinis: in iis autem, quæ non possunt, distinctionem non esse realem, vt in relatione actualis dependentiæ creaturarum à Deo.

Quarta opinio.

Denique sunt, qui hac ratione media incedant via inter primam & secundam sententiam, vt in omnibus creatis relationibus absolute pronũcient distinctionem earum à fundamentis non esse realem: sed ita tamen, vt alii dicant esse modalem, alij formalem ex natura rei. Ita fit, vt sex hac in re sint Philosophorum, seu potius Theologorum, qui hæc pressius tractauerunt, opiniones.

Quinta & sexta.

Impugnatio primæ sententiæ.

SECTIO II.

Primum fundamentum primæ opinionis.

PRima opinio, quæ Ochami est, *in 1. dist. 30. q. 1. & dist. 31. q. 1.* cæterorumq; Nominalium, vt sunt Greg. *in 1. dist. 28. q. 2. art. 1. Ægid. in primo dist. 26. Her. in 1. d. 30 q. 1. Syl. in Conflat. q. 28.* tria pro se potissimum habet fundamenta. Vnum est, nõ esse multiplicandas siue res, siue rerum essentias, vbi necessitas non cogit: & absoluta entia, si alio & alio modo spectẽtur, satis esse ad præstanda omnia, quę alii entibus absolutis, suisque respectiuis conficiũt. Nam, vt albedo per se sumpta facit album, ita cum alia albedine facit simile, nulla prorsus sibi adiecta siue re, siue entitate: eodemque modo, vt agendi potentia facit rem qualem, ita cum re, quæ patitur, facit relatam, nulla re aut entitate sibi adueniente, sed

A sola re, quæ patitur recipiente actionem ab illa.

Alterum fundamentum est, si relationes sint res, aut entitates rerum distinctæ à fundamentis, fore vt infinitæ propemodum res aut entitates sint in quauis re: innumerabiles inquam similitudines & dissimilitudines, æqualitates & inæqualitates, propinquitates & remotiones aliarum rerum comparatione, quod & incredibile & superuacaneum videtur.

Secundum.

B Tertium effugere non posse eos, qui ista siue realiter, siue essentialiter distinguunt, quin admittant fore, vt mutentur res distantissimæ à nobis, & in alio etiam mundo, si esset, ex eo solum, quod apud nos aliquid mutetur, quod & per se absurdum videtur, & ab Arist. aliisq; Philosophis negatur.

Tertium.

Verum, hæc opinio primum quidem dum omnia facit absoluta, tollit de medio totum C genus prædicamenti *ad aliquid*, cõtra Aristotelis, veterumque Philosophorum sententiam. Deinde minus cohæret cum iis, quæ nos docet orthodoxa fides, qua confitemur diuinas personas relationibus realibus distingui. Nam, cum verum & indubitatum sit, dari relationes veras & reales in diuinis, cur non etiam dentur in rebus creatis, quæ illarum imitationes sint, nulla est ratio. Postremo, quia tueri non possunt, quo pacto qualitas, aut quantitas vna solitarie sumpta faciat rem D qualem, cum alia vero faciat relatam, nisi habitudine, siue respectu vnius ad alterã. Nam, vt in exemplo similium id expendamus, quemadmodum vna albedo facit vnum album, ita duæ albedines faciunt duo alba, neque aliud quicquam formaliter. Si ergo faciunt duo similia formaliter, ratione vtique alicuius adiuncti ea efficiunt, non ratione absoluti siue vnius, siue multorum. eadem enim erit in iis ratio, atque in duplici albedine. ergo ratione E duarum habitudinum siue relationum, quæ consurgunt inter duas albedines. Accedit, quod vel duæ albedines per modum vnius formæ faciunt Socratem similem Platoni, & iterum ambæ simul Platonem Socrati: aut vna facit Socratem Platoni similem, & altera Platonem Socrati. at ambæ simul non possunt habere opposita effecta formalia, cum sumantur per modum vnius. ergo cum Socrates & Plato sunt albi, sola albedo Socratis facit illum formaliter Platoni simi- F lem, & sola albedo Platonis Platonem Socrati, nec iam vna cum altera, vt illi dicunt. Denique, si respondeant, nihil aliud esse, Socratem esse similem Platoni secundum albedinem, & Platonem Socrati, quam Socratem habere albedinem sicut Plato habet al-

Impugnatur opinio Nominalium.

In diuinis dantur veræ & reales relationes.

bedinem (hoc enim est, ad quod tandem cõfugiunt) etiam ipso verborum vsu tollunt de medio prædicamentum ad aliquid; quod tamen Dialecticæ artis, disserendique vsus gratia concedunt. Dicere enim, nihil esse aliud Socratem esse similem Platoni secundum albedinem, quam Socratem habere albedinẽ, sicut Plato habet albedinem, perinde est, ac si dicas, nihil aliud est dicere Socratem esse similem Platoni, quam asserere, sicut hæc est vera, Plato est albus, ita & hanc esse veram, B Socrates est albus, quæ sunt duæ propositiones pertinentes ad prædicamentum qualitatis, & propter quas non est opus aliud prædicamentum cõstituere. Non igitur idem sunt ista, nisi cum dicimus, Socrates habet albedinem, sicut Plato habet albedinem, intelligamus in verbo, *sicut*, mutuam eorum inter se habitudinem relationéve, quæ nulla sit forma absoluta, sed respectus consurgens ex duplici absoluta forma vnius speciei in vtroque subiecto.

Ad Nominalium fundamenta quid sit dicendum.

Quare ad primum eorum fundamentum dicendum est, non satis esse formas absolutas ad efficienda omnia, quæ nos absolutis respectiuisque conficimus, vt ex proxima argumentatione perspicuum est.

Ad secundum. Qui sentiunt relationem esse modum quendam essendi, & non entitatem, negant fore, vt prope infinitæ entitates sint in eadem re, etsi concedunt esse infinitos propemodum essendi modos, quod quidem dicent nihil esse incommodi, cum res ipsæ, quæ iis modis se mutuo respiciunt, sint prope infinitæ. Qui autem dicunt relationem esse rem distinctam à fundamento, & plerique eorum, qui putant esse entitatem, sentiunt per vnam eandemque relationem posse rem vnam referri ad infinita, vt æquale per vnam & eandemque æqualitatem, & simile per vnam & eandem similitudinem: cæteri autem nõ putant incommodi quicquam euenire, vt rei eidem accidant infinitæ prope entitates respectiuæ, cum sint formæ nullius momenti, & pendentes ab infinitis prope terminis.

Ad tertium fundamentum ex superius dictis responderi potest, quod Aristoteles cæterique Philosophi negant, aduenire semper relationem mutato subiecto, cui aduenit, non de mutatione communissime dicta, qua vtcunque res aliter habet quam prius, sed de ea, quæ est actio & passio intelligendum esse.

Impugnatio secunda.

A

Sectio III.

Secunda opinio sectatorum D. Th. cõfirmatur. argum. 1.

Secunda opinio est Caiet. 1. p. quæst. 28. art. 2. Capr. in primo d. 30. q. 1 Ferrar. 4. contra Gent cap. 14 & fere antiquiorum Thomistarum, quam iidem D. Tho attribuunt. Quod igitur ea sit vera, his argumentis probant. Primum, quia res eadem non potest simul intendi & remitti; at qualitas sæpe intenditur, cum relatio in ea fundata remittitur, veluti cum à duobus æque albis alterum tantum intenditur: neque enim id fieri potest, nisi simul similitudo in vtroque remittatur. Deinde, quia 2. quæ ita se habent, vt altero pereunte alterum non pereat, ea realiter idem esse non possunt. at pereunte v.c. relatione similitudinis, sæpe non perit fundamentum qualitatis. Tertio, 3. quia multarum relationum fundamentum est substantia, vt vnionis materiæ & formæ in composito substantiali: at substantia nulli rei est accidens, quod etiam Aristoteles docet primo Phys. cap. 3. text. 26. & sequentibus. Postremo, 4. C quia si relatio esset idem realiter cum suo fundamento, esset ens per suum fundamentum, quare cum pleræq; relationes fundẽtur in substantia, nullæ earum essent accidentia, sed per se existerent: quandoquidem substantia non dat esse inhærentis, sed per se existentis.

Vt probant eam esse D. Thomæ.

Quod autem sit Diui Thomæ, ex pluribus locis colligunt: potissimum quidem ex 1. par quæst 28. art. 2. vbi sic ait: *Sicut in creatis in eo* D *quod dicitur relatiue, non solum inuenitur respectus ad alterum sed aliquid absolutum ita in Deo, sed aliter. Nã id, quod inuenitur in creatura præter id, quod continetur sub significatione nominis relatiui, est alia res in Deo autem non est alia res.* Deinde ex 4. contra Gentes, cap. 14. vbi sic scribit: *Relatio realiter substantiæ adueniens postremum & imperfectissimum habet esse, quia nõ solum præexigit esse substantiæ, sed esse aliorum generum, ex quibus causatur.* Tertio ex quæst. 8. E de potentia Dei, art 2. quo loco sic ait: *Substantia creata non potest sibi identificare relationem, quia est definita ad tale genus: in quo differt ab essentia Dei, quæ cum infinita sit & super omnia genera potuit alia sibi identificare.* Quod si D. Th. putat substantiam creatam non posse identificare sibi relationem: ergo multo minus existimat id posse quantitatem & alia accidentia, quæ sunt fundamenta relationum. Postremo ex 1. d. 33. q. 1. art. 1. vbi hæc fere scri- F pta reliquit: *Relatio creata differt ab increata, quod increata nullam facit compositionem cum eo, cuius est, relatio vero creata facit.* Quod si relatio creata D. Tho. iudicio compositionem facit cum eo cuius est. differt eius opinione realiter à suo fundamento.

Hinc

Impugnatur eiusmodi sententia.

Hæc opinio, etsi verisimilitudine non caret, minus tamen probabilis est quam opposita, nec vbiq; cum verbis D. Thomæ congruit.
1. Nam, quod sit minus probabilis, ex eo primum patet, quia forma realiter distincta ab eo, in quo recipitur, nunquam acquiritur sine actione noua qua introducantur: nisi esset proprietas, quæ sublato impedimento resultaret in subiecto solius antiquæ actionis virtute, qua productũ esset id cuius est proprietas: at relatio sæpe acquiritur sine vlla actione quæ attingat illud in quo est. Nec dici potest, eam resultare in subiecto antiquæ actionis virtute, qua fundamentum productum est. nulla enim relatio potest esse proprietas vllius rei, nisi sit relatio rationis, vt æque cõuenit rei non existenti atque existenti; veluti, esse bonum bonitate transcendente, vt superiori libro *cap. 2 q. 7. sect. 5.* diximus.

Quæ relatio possit esse rei proprietas, quæ non possit esse.

2. Deinde, quia si relatio distingueretur realiter à fundamento, cum ea sit posterior natura fundamento, neque ipsa in fundamento, aut fundamentum in ipsa includatur, posset Deus conseruare duas albedines, sublata ab eis mutua relatione: at intelligi videtur nullo modo posse dari duas res albas, quæ actu in albedine similes non sint.
3. Accedit, quod vbi satis est distinctio ex natura rei, siue formalis ea sit, siue tantum modalis: vt re vera hic esse satis ex solutione argumentorum patebit, non opus est inducere distinctionem realem.
4. Postremo quia Aristoteles octauo Physic. *cap. 7. text. 59.* docet, per solum motum localem nihil acquiri, quod insit in re quæ mouetur: at hoc intelligitur de forma distincta realiter à subiecto, cuiusmodi sunt eæ, quæ per alia motuũ genera acquiruntur.

Non conuenire vbiq; cum verbis D. Thomæ.

Quod vero proposita opinio non vbique cum verbis D. Thomæ congruat, ex eo patet, quia in opusculo 48. tractatu de iis, quæ sunt ad aliquid, cap. 2. sic plane scribit: *Non est intelligendum quod similitudo Socratis sit aliqua res in Socrate distincta ab albedine, sed solum est ipsa albedo, vt se habet ad albedinem Platonis, vt ad terminum. Si enim,* inquit, *similitudo adderet supra albedinem rem aliquam, nullo modo posset aliqua fieri similis alicui sine sui mutatione, quod est falsum.* Hæc Diuus Thomas. Neque obest, quod quidam respondent, opusculum citatum non esse D. Thomæ, alias enim eo vtuntur, vt Diui Thomæ, & loci, in quibus Diuus Thomas contra videtur sentire, ita exponi possunt, vt nihil à citato loco dissentiant.

Soluuntur argumenta secunda opinionis.

Quare ad primum argumentum dicendum, nihil esse incommodi formam eandem diuersis rationibus simul intendi & remitti: præsertim si vnum ei accidat absolu-A te, & alterum comparate, vnum proprie, & alterum improprie, vt in allato exemplo, esset autem incommodum, si vtrumque ei eueniret eadem ratione ac proprie, vt si albedo, quatenus albedo, simul intenderetur & remitteretur.

Quæ formaliter distinguuntur habere distinctas existentias.

Ad secundum negandum est, quod assumitur; nam vt vnum maneat, & alterum pereat, satis est distinctio eorum ex natura rei, præsertim, si sit formalis & non modalis tantum. B Nam, etsi puri essendi modi non habent peculiares existẽtias, vt proprie produci ac perire possint: tamen quæ distinguuntur formaliter, quemadmodum verisimilius habent distinctas existentias, ita proprie vno pereunte alterum manere potest, etsi reali identitate idem sint.

Accidens vt possit esse idem re cum substantia.

Ad tertium dicẽdum, etsi substantia nunquã est accidens formaliter, quo pacto Arist. intelligendus est: tamen realiter posse esse accidens C respectiuum.

Ad quartum negandum est relationem, etsi est idem re cum suo fundamento habere entitatem & existentiam propriam à fundamento: ita scilicet, vt ipsa existentia fundamenti sit existentia relationis, neque vllam peculiarem habeat relatio. habet enim propriam & essentiam & existentiam, quæ modo sunt, modo non sunt permanente fundamento.

Explicantur D. Tho. loca.

Locus vero primus ex D. Thoma citatus D sic intelligi potest, vt cum ille ait: *in rebus creatis præter id quod significatur nomine relatiuo, esse rem aliam, in Deo autem non esse rem aliam,* sensus sit: in creaturis quidem extremum siue subiectum, quod denominatur à relatione, posse realiter esse distinctum à relatione, quæ formaliter nomine relatiuo significatur: at in Deo idem esse realiter, imo etiam formaliter ex natura rei extremum, quod denominatur à relatione, atque relationem ipsam, neq; ibi E esse sermonem de fundamento, sed de subiecto siue extremo.

Ad locum secundum facilior est responsio ex dictis; concedimus enim relationem realiter aduenire substantiæ, h. e. sine operatione intellectus, itemque esse relationis præexigere, vt fundamentum aliud esse habeat, nõ autem vt sit res alia.

Ad tertium locum satis constat dicendum esse, non esse eo loco sermonem de identifi-F catione reali, sed de formali, qua Deus sibi identificat omnia, quæ de ipso formaliter ex natura rei dicuntur, quo pacto in rebus creatis fundamentum non identificat sibi relationem, sed realiter tantum.

Ad quartũ locum dices, ea etiam quæ tantum formaliter differũt, facere posse cõpositionem

Discrimen inter relationem creatā & increatā. tionem, vt naturam generis cum natura differentiæ, quæ componunt speciem. Quocirca hoc esse discrimen inter relationem creatā & increatam, quod increata nō facit siue cōpositionem per se, siue compositionem per accidens cum fundamento, cum non differat ab eo formaliter: at relatio creata cum differat formaliter à fundamento facit cum eo compositionem per accidens, atque adeò in plerisque relatiuis non solum facit compositionem formalem cum fundamento, sed etiā realem cum subiecto; nempe vbi subiectum & fundamentum differunt realiter.

Impugnatio tertia & quarta.

SECTIO IV.

Tertia sententia Durandi. Tertiæ opinionis auctor est Durandus ad 30.d.1.sen. q.2. tametsi illud denominatione relatiua desumpta ex plurib. rebus absolutis accepit ab Herueo Quodlib. 7.q.15.& Quodl.10.q.1 quod idem postea Nominales approbarunt. Confirmatur autem sententia hæc à suis auctoribus fere impugnatione aliarum, vt non necesse hic sit pro ea vlla argumenta proponere. *Refellitur.* Verum, quod is non recte constituat duo illa genera relationum realium, ex eo primum patet, quia omnis relatio
1. realis est respectus realis, vanaq; est illa realis denominatio ex pluribus rebus absolutis, vt
2. ex impugnatione primæ opinionis perspicuū est: deinde quia si denominatio illa satis esset ad constituenda relatiua Prædicamenti ad aliquid, non opus esset alio relationis genere, quod vocat respectiuum realium. Nam, vt ille putat, nihil esse aliud duo alba esse similia, quam vnum esse album, sicut aliud est albū, ita ego dicam, duo corpora immediate collocata sese tangere, nihil aliud esse quam vnum esse in hoc loco immediato, sicut & illud est, in illo: & hunc hominem esse patrem, & illum filium, idem prorsus esse, atq; hunc genuisse
3. illum, sicut & ille ab hoc genitus est. Adde, ꝙ nullus respectus per se consequitur fundamentum, nisi sit relatio rationis, & quæ æque conueniat extremis non existentibus atque existentibus, vt superius constitutum est. aut certe sit relatio transcendens, veluti inhærentia accidētis, si de aptitudinali agitur, tametsi in transcendentibus nō proprie cernitur fundamentum, vt etiam supra diximus: at neutra
4. huiusmodi relationum, siue rationis, siue trāscendens ponitur in Prædicamēto ad aliquid. Mitto, quod ait, nullum respectum realē esse entitatem distinctam ab entitate fundamenti, sed esse purum quendam essendi ac se habendi modum; id enim minus probabile esse, ne dicam alienum à communi Philosophorū

A sensu, in extrema sententia stabilienda ostendere conabimur. Postremo, quod abutitur nomine distinctionis realis; distinctio enim modi essendi, qui non est formaliter res vlla ab ea, cuius est modus, non est distinctio realis, sed modalis. 5.

Quarta sententia Scoti. Eius fundamentum. Quarta sententia est Scoti in 2.dist.1.q.5 & in 3.dist.8.q.1. cuius præcipuum fundamentum illud ipsum est, quod in ea proponenda tetigimus. *Quorum*, inquit, *vnum perire potest* B *manente altero, ea distingui realiter, quorum autem non potest, ea non distingui realiter.* Sed non est firmum fundamētum cui innititur. *Refellitur.* Nam, cum sola distinctio modalis satis sit, vt alterum suo modo pereat manente altero (quod patet in veste actu induente, quæ eadem manens, si detrahatur à corpore, iam desinit esse actu indumētum) multo satius erit distinctio formalis, quæ distinguit entitates quarum quælibet suum peculiare esse habet: quare siue relatio distinguatur à suo fundamento, C vt modus essendi purus ab eo, cuius est modus, siue vt entitas ab entitate, nihil habet firmitatis ratio, qua ipsam Scotus sententiam communit. Nam illa, qua etiam vtitur de intensione vnius & remissione alterius eodem tempore, quæ arguere videntur distinctionem realem, superius *sect.*3. soluta est. Itaque toto hoc loco relinquitur controuersia inter eos, qui relationem distingui solum mo D daliter à fundamēto, & eos, qui distingui formaliter, siue vt entitatem vnam ab alia entitate asserunt.

Refutatio quinta & approbatio sexta.

SECT. V.

Quinta opinio recentiorum. Opinio eorum, qui sentiunt relatio- E nem à fundamento distingui modali distinctione, duntaxat, ita vt omnis relatio prædicamenti *ad aliquid*, nihil sit aliud, quam purus quidam essendi modus, recentiorum quorundam est propria: tametsi ex Durando *in prima distinct.*30.*quæst. secunda.* occasionem ita opinandi acceperunt, quod ille pro comperto id habuerit, si non in omnibus iis, quas nos relationes appellamus (cū multas credat esse relatiuas tātum denominationes ex plu- F ribus absolutis) certe in iis omnib. quas ipse cōfitetur esse vere respectus quosdam, vt causæ & effectus. Nec sane ab eorum sententia aliena videntur pleraq; verba, dictaq; veterū Philosophorum, vt Alberti Magni in hunc librum *tract.*3.*c.*7. Ac deniq; non facile refutabitur, qui eam defenderit.

Ratio-

Tribus rationibus cõfirmatur.

1\. Rationes pro ea tres potissimum afferri possunt. Vna, quod valde alienum videatur à veritate, nouam aliquam non dico rem (id enim iam refutatum est) sed entitatem aduenire rei albæ existēti in India ex eo solo, quod hæc aut illa apud nos sit alba. Etenim non tantum res noua, sed entitas etiam noua, &

2\. quæ nouam habet existentiam, videtur non posse aduenire vlli subiecto sine actione aliqua, quæ illud attingat. Altera, quod ex distinctione formali relationis à fundamento videatur plane effici, relationem in communi (loquimur autem de reali) habere duplicem entitatem, duplicemque existentiam: vnam, quatenus accidens, qua sit in subiecto: alteram, quatenus relatio, qua sit ad terminum, seu respiciat terminum: quod incommodum non euenit si relatio sola modali distinctione distinguatur à fundamento siquidem illud *ad* non significabit entitatem vllam, cui peculiaris existentia conueniat, sed purum quendam modum essendi ipsius fundamenti.

3\. *An relatio dicat perfectionem,* Tertia, quod ex eadem distinctione formali sequatur relationem, vt relatio est, dicere perfectionem distinctam a perfectione fundamenti, quod multa incommoda secum affert. Ac eam quidem dicere perfectionem, si distinguitur formaliter a fundamento, ex eo manifestum videtur; quia si loquamur de perfectione transcendente, cum omne ens sit hoc pacto perfectum, erit etiam relatio perfecta; si vero sit sermo de perfectione formali, cum omnis relatio, de qua est cõtrouersia, sit forma quædam & actus, omnisque actus sit quædam perfectio, vt Aristoteles tradit 2. de Anima, cap. 1. *text.* 2. & 3. *Physic. cap.* 1. *text.* 5. & *cap.* 2. *text.* 15. erit quoque relatio perfectio, & per eam perficietur fundamentum.

Multa vero incommoda consequi, si relatio, vt à fundamento distinguitur, dicat perfectionem, haud leuibus argumentis probari potest. Primum, quia hoc pacto perfectior esset res alba existente in rerum natura alia re alba, cui esset similis, aut etiam nigra, cui esset dissimilis, quam si nulla existeret, cui esset aut similis aut dissimilis, quod ridiculum videtur. Deinde, quia cum res eadem prope infinitas relationes habeat, haberet profecto ex genere relationis infinitam pene perfectionem, maioremque prope in infinitum, quam ex genere quantitatis aut qualitatis: cum tamen relatio etiam realis, vt realis est (loquimur autem de creata) ferme nullius sit entitatis, vt omnes dicunt. Tertio, quia cum perfectio sit actus quidam, & actus omnis actuet ac insit, si relatio ex eo quod relatio non actuat, seu non inest, sed tantum

A ad aliud refert quo pacto perficere, aut perfectio esse potest. Adde, quod si relatio esset perfectio quædam, sane relatum esse, esset quoddam perfectum esse, ac proinde absolutum quippiam, quandoquidem perfectum esse absolutum est non relatiuum.

Opinio sexta magis placet. Nobis tamen magis placet, relationes reales ad hoc prædicamentum pertinentes vniuerse distingui a fundamento formali distinctione, quæ erat sexta opinio, ita vt omnes habeant proprium ac peculiare esse tum essentiæ, tum existentiæ distinctum ab esse fundamenti, quam sententiam plerique Thomistarum, *Chrys. Iauel.* 5. *Metaph. q.* 22. *Sot. in Prædicam. cap. de Relat. quæst.* 2. & *alij.* vt sui Auctoris placitum, veterumque cum Philosophorum, tum Theologorum doctrinam merito amplectantur: quod his rationibus satis videtur confirmari. Primum, quia *Probatur 1.*

C relatiua, quatenus relatiua sunt, hac ratione apud omnes distinguuntur ab entibus absolutis, quod absoluta habent esse in se, relatiua autem in ordine, siue habitudine ad aliud. Qua ex distinctione patet, omnes (atque adeo ipsos proximæ opinionis auctores) cum præsens quæstio in terminis non tractatur, plane tribuere entibus relatiuis proprium & peculiare esse distinctum ab esse absolutorum. Deinde, quia veteres omnes de eo disputabant, num esse relatiuum in eo esset positiuum, vt aliorum diceretur. quam disputationem Plato tetigit, & Aristoteles in prædicamentis *cap. de Relatione*, latius explicauit; concludens, non in eo esse, vt aliorum dicantur, sed vt aliorum sint. ergo proprium & peculiare esse relatiuis concedebant. Tertio, quia Græci Aristotelis interpretes aiunt, prima quatuor prædicamenta esse syncera entium genera: cætera vero quasdam entium inter se complicationes. qua in re faciunt relatiua vera entia, quemadmodum quanta & qualia; tametsi minimo entitatis gradu. Quarto, quia de primis tantum quatuor generibus indicauit Aristoteles & in prædicamentorum libro, & in hoc opere, serio (vt ita dicam) agendum esse: quasi hæc sola sint vera entia prædicamentalia, cætera modi tantum entium. Quinto, quia hoc solum impediret quominus relatiua haberent proprium & peculiare esse, si quicquid habet esse, haberet illud in se, & non in ordine ad aliud (neque enim aliam rem afferunt oppositæ opinionis auctores) at in aliis generibus dantur res, quæ totum suum esse habent in ordine ad aliud, vt materia prima in ordine ad formam, & forma item substantialis in ordine ad materiam primam, imo etiã accidentia omnia, vt accidentia sunt, in ordine ad subie-

(Marginal letters B, D, E, F and numbers 2., 3., 4., 5. in right margin beside successive arguments.)

subiectum, nisi quod hæc omnia aliter quam relatiua huius prædicamenti terminantur, vt in distinguendis relatiuis transcendentibus à non transcendentibus q.1 sect. 4. explicatum est Dixi, *Vt accidentia sunt*, quia vt talia accidentia, possunt esse absoluta, & relatiua: absoluta, vt calor; relatiua, vt scientia. non est igitur cur relatiuis huius prædicamenti proprium & peculiare esse negetur.

De generatione relationum.

SECTIO VI.

Soluuntur argumenta pro quinta opinione adducta sectione præcedente.

AD primam igitur, pro quinta opinione propositam rationem dicendũ est, nullam entitatem accidẽtariam indigere ex suo genere actione attingente proprium subiectum, nisi quæ relatiua sit. absoluta enim sola habet esse in se. nam quæ relatiua est, cum ex duobus pendeat, & ex subiecto & ex termino, ac proinde habeat esse in ordine ad aliud: si antea quidem in proprio subiecto fundamẽtum habeat, nihil ei iam ex parte proprij subiecti deerat, vt in eo resultaret, sed tantum deerat terminus. quo per actionem producto necesse est, & in subiecto, & in termino duæ sibi respondentes relationes quasi pullulent. Dico autem, *quasi*: quia vbi non est distinctio realis, non est vera productio & germinatio. Atque in hoc potissimum genere, vt Commentator Auen. in primum librum de Cœlo comm 111. ait, verum est quod Arist. 5. Phys tex. 13 & primo de Cœlo text. 111. ait, *nihil esse incommodi, si aliquid, quod ante erat, nunc esse incipiat sine generatione sui, mutationeve proprij subiecti.* Quapropter, cum aliquid fit album in India, tum album, quod apud nos est, incipit ei esse simile per similitudinem, quæ in eo quodammodo erat, & simpliciter non erat. quandoquidem fundamentaliter erat, & proxima potentia ad esse: formaliter autem non erat, quod solam existentiam termini expectaret.

De ipso esse relatiuorum.

SECTIO VII.

Vt quidam ad argumentum respondeant.

AD secundam, quæ haud facilis est, mira est quorundam sollicitudo, vt inueniãt vnde relatio suum esse habeat. intelligunt autem esse tum essentiæ, tum existentiæ Ac cum in qualibet relatione reali detur esse In, quod est accidẽtium commune, & esse Ad, quod est relatorum proprium: dicunt illi relationem habere esse In à fundamento, esse vero Ad à termino: adduntq; relationem non esse realem ex esse Ad, quia illud commune est omnibus relationibus & realibus & rationis, sed ex esse in. Si quis autem ab eis quærat an illud

A esse, In, quod habet à fundamento, sit distinctum ab esse fundamenti, & illud Ad, quod habet à termino, sit distinctum ab esse termini (hoc enim est, quod præcipue quæritur) quidam videntur sentire non esse distinctum: tum, quia ab illis causatur, tum quia esse fundamenti est absolutum, & esse termini extrinsecum, esse autem relationis, nec est absolutum, nec extra ipsum relatiuum. Quod si distinctum est, vt re vera est dicendum, superest

B illa dubitatio, cur dicat relationem realem ex ipso Ad non habere vt realis. quanquam enim non sit realis ex Ad communi: tamen ex tali Ad, quale habeat relatiua realia, non dubium est, quin sit realis, alioquin relatio realis, vt talis relatio est, non erit realis; quandoquidẽ vt relatio realis sit, vtroq; indigeat, & esse in reali, & esse Ad reali. nisi dicamus aliquid reale esse compositum ex esse reali & esse ratio-

C nis, quod fieri non potest. Quomodocunque autem respondeant (possunt enim & recte, & non recte hoc suum pronunciatum interpretari) semper restat difficultas in argumento proposita: quod nimirum ex formali distinctione relationis à fundamento sequatur, duplicem entitatem duplicemq; existentiam in qualibet relatione reali reperiri: vnam qua est accidens, & habet esse In: alteram, qua est relatiuum accidens, & habet esse Ad.

Vera argumenti solutio.

D Negandæ est igitur ad argumentum sequela. Nam eadem ratione sequeretur in quantitate, quæ ignis summum est, & in qualitate similiter duas esse entitates, duasque earum proprias existentias, vnam quatenus quæque illarum accidens est, alteram, qua tale accidens. habet enim quodlibet genus summum & communem rationem accidentis, quam cum aliis generibus participat, & peculiarem ac suam, quam solis suis inferioribus com-

E municat. Quare, cum eadem sit difficultas in omnibus tametsi maior in relatione, propterea quod non vtraque ratio sumitur ex subiecto, vt sumitur in quantitate & qualitate, sed vna ex subiecto, altera ex termino: dicendum est in omnibus veris generibus summis accidentium vnam tantum esse generalem entitatem, vnamque ei respondentem existendi rationem: accidens autem, quod commune est omnibus, non esse simpliciter

Genera summa accidentium vnam habere entitatem, & existendi rationem.

F vnum, sed analogice, ac quodãmodo vnum, & ex natura rei identificatum cum omnibus iis, in quæ accidentis analogia immediate distribuitur cum autem venitur ad relationem, dicendum est, entitatem eius simplicem esse, non compositam ex duabus, quarum altera sit entitas In, altera entitas Ad, sed vnam & eandem habere formaliter hæc duo, non tamen ex natura rei actu distincta, sed potentia, seu

seu potius virtute:ita vt simplex illa entitas id præstet simplicitate sua,quod præstaret compositione duarum entitatum, si composita esset ex natura communi accidẽtis vere vnius rationis. & addita natura differentiæ contrahentis. Quod idem in cœteris generib. summis accidentium proportione seruata dicendum est, quatenus sunt accidentia quædam, & in substantia etiam,quatenus est quoddam ens. Distinctio enim eius quod omnibus cõmune est,ab eo,quod est cuique peculiare,et B si est ex natura rei (neq; enim pendet ex operatione intellectus) non est tamen actualis, sed virtualis. de quo genere distinctionis ad cap.6.nonnihil diximus.

Ad tertiam obiectionem vt respondeamus, disquirendum est, num relationes huius prædicamenti proprie dicant perfectionem aliquam ,ita , vt ipsæ sint perfectiones quædam earum rerum,quibus insunt.

C

Sintne relationes perfectiones aliquæ rerum.

QVÆSTIO III.

Sententia ac rationes pro vtraque parte.

SECTIO I.

Partis affirmatiuæ ratio.

NOn desunt ex recentioribus, nimirum *Bartholomæus Torres de Trin.quæstio.33.in comment. artic. secund. Michael de Palatio in 1. Senten.dist.16.disput.2 & alii plerique*, qui affirmatiuam huius quæstionis partem hac potissimum ratione amplectuntur,quia bonum & perfectum, vt aiunt,idem sunt: relationes autem , cum sint entia quædam , necessario sunt bona quædam : tum quia bonum æque late patet atque ens, vt tradit Aristoteles 1. E Ethicor.cap 6.& exGenesis primo colligi potest,vbi Moses, *Vidit Deus*, inquit , *cuncta quæ fecerat,& erant valde bona*, à quibus sane relationes excludendæ non sunt, tum quia relationes etiam sunt appetibiles,vt esse patrem, rerumque multarum auctorem : omnia autem, quæ appetibilia sunt, nemo bona esse negat.

Sed,quidquid sit de conclusione,certe eorum ratio non colligit institutum.nam & fal- F sum assumit,& non sine vitio concludit. Neque enim bonum & imperfectum idem sunt formaliter,vt superiori libro *ca.1.quæst.7. sect. 6.*probatum est : nec si idem essent, recte efficeretur proposita ratione relationes esse perfectiones rerum , quibus insunt , quod nunc quærimus, & de quo est controuersia inter

A Theologos præcipue : sed solum esse perfectas perfectione transcendente , quemadmodum & bona bonitate transcendente:nisi velis perinde ab eis colligi relationes esse perfectiones rei ũ,ex eo quod sunt perfecta quædam, atq. si colligas, vestem Æthiopis esse eius albedinem quia alba est: aut certe improprie loquaris accepto perfectionis nomine pro re perfecta , quod sæpe fit : vt superiori libro annotauimus.quo tamen modo nunc de perfectione non disputamus.

Negantem partem esse communẽ Doctorum.

Alij omnes quotquot legerim, negatiuam partem quæstionis approbant. quanquam enim vnus aut alter verbo aliquo affirmatiuam videntur amplecti : tamen vbi de re ex instituto agunt , negatiuæ præcipue adhærent : non omnes tamen eodem modo suam sententiam confirmant. Nam quidam , ex diuinis relationibus ad eas, quæ huius prædicamenti sunt, progredientes , sic argumentantur : Relationes, quibus diuinæ personæ distinguuntur,non sunt perfectiones, quibus diuina essentia perficiatur : tum quia essentia diuina est infinite perfecta, tum quia nulla perfectio potest esse in vna persona,quæ non sit in alia,ergo relationes , quatenus relationes sunt, non sunt perfectiones rerum : alioqui ipsæ etiam diuinæ relationes perfectiones essent diuinæ naturæ ac personarum. quod si ita est, nec relationes prædicamentales sunt perfectiones eorum , quibus insunt

Vt à quibusdam probetur.

Nulla perfectio est in vna persona diuinæ quæ non sit in alia.

Aliorum cõfirmatio.

Alij ex ipsa relationum natura hunc in modum sententiam eandem confirmant. Perfectio debet inesse rei , quam perficit. relationes autem ex eo , quod relationes sunt , non habent vt insint,sed vt aliud referant. nullæ igitur relationes sunt perfectiones.

Rationes adductas esse parum firmas.

Verum,quidquid etiam sit de hac conclusione, sane rationes haud firmæ sunt. Prior, quia etsi relationes , quaten⁹ relationes sunt non sunt perfectiones rerum (quod dixerim, propter relationes rationis quæ nihil re ipsa perficiunt) tamen non inde sequitur eas , quæ huius prædicamenti sunt propriæ non esse perfectiones rerum quibus insunt. Argumentatio enim à communi ad particulare cum reduplicatione non valet negatiue : vt si dicas,animal quatenus animal,non est rationis particeps , ergo nec hoc animal , quod est homo,quatenus tale animal Posterior,quia etsi recte colligeret relationes,vt relationes sunt, non esse perfectiones, quia secundum communem rationem qua comprehendunt relationes rationis,nõ insunt rebus, tamen non recte colligit absolute nullas relationes esse perfectiones. diuinæ enim reales insunt per identitatem & diuinæ essentiæ

 & di-

Diuina relationes per identitatem insunt diuinæ essentiæ & personis.

Ratio Gilberti fallax & à Theologis diluatur.

& diuinis personis: prædicamentales vero rebus creatis per inhærentiam, atque hunc in modum diluunt Theologi rationem Gilberti Porretani Pictauorum Episcopi, qui nihil aliud concedens diuinis relationibus quam quod tribuitur relationi, vt relatio est (nempe aliud respicere) in eum errorem incidit, vt diceret relationes personales non inesse personis per identitatem, vt fides Orthodoxa prædicat, sed esse illis affixas & quasi adhærentes, quod in Concilio Rhemensi sub Eugenio tertio ante quadringentos annos damnatum est.

Vera explicatio quæstionis.

SECTIO II.

CVm igitur altera ex parte stet communis Philosophorum & Theologorum sententia, quæ ralationes huius prædicamenti perfectiones esse negantur: ex altera vero pugnet ratio illa sane irrefragabilis, qua obiicienda probatum est perfectiones esse, quia, inquam, sunt actus quidam, ac formæ quarum proprium est actuare, ac proinde perficere subiectum, eique suum esse communicare, explicandum est qua ratione vtrumque verum sit. Ac missa perfectione transcendente, de qua non disputamus (tametsi & hæc partim non dicitur de relationibus, partim dicitur: non dicitur quidem formaliter, quia est formaliter negatio defectus: dicitur autem identice identitate negatiua, quia non est aliud à re quæ dicitur perfecta: quemadmodum de priuatione & materia tradit Aristoteles 1 *Phys. ca. 7 text. 67. & 67.* duobus modis verum est, quod tota schola pronunciat: relationes, inquam, non esse perfectiones formales. de quo genere perfectionis tota est controuersia. Vno, si relationes sumantur secundum communem relationis notionem, hoc est, quoad ipsum *ad* tantum. certum est enim nihil ex ea parte, vt sic dicam, relationes ponere in rebus, vt eas perficiant. Altero, si perfectio formalis sumatur pro ea, qua forma ad agendum accipiendumve aliquid idonea est. nulla enim relatio est principium aliquid agendi aut patiendi accipiendive, vt omnes fatentur.

Quomodo verum sit, relationes non esse perfectiones formales.

Quo sensu dicant perfectionem.

Quod si perfectio formalis sumatur pro ea, quæ nec actiua, nec passiua est, sed quasi otiosa: hoc tantum habet muneris, vt det aliquod esse subiecto (quam pure formalem appellare possumus) non dubium esse debet, quin relationes huius prædicamenti sint perfectiones rebus additæ: dant enim rebus quibus insunt aliquod esse. De quo tamen genere formalis perfectionis, saltem quatenus in relationibus cernitur, parum & quasi nihil siue Philosophi, siue Theologi curarunt: quod adeo parua sit, vt nulla esse videatur. Dico autem: *quatenus in relationibus cernitur*, quia in absolutis (si in his quoque datur perfectio pure formalis) non parua nonnunquam de ea habetur ratio, vt apud Theologos *D. Tho. 3 p. q. 63. art. 2. Caiet. ibid. Capr. in 4. d. 4. q. 1. Palu. ib. q. 2 Argent. d. 6. q. 1. & alios plerosque.* de charactere eo, qui sacro fonte ablutis & initiatis tanquam indelebile signum imprimitur: quem eorum quidam volunt neque ad agendum, neque ad accipiendum comparatum esse, alij probabilius oppositum existimant.

Character qui in tribus sacramentis imprimitur.

Perfectio formalis quando censeatur absoluta perfectio.

Sed obiter hic aduertendum est, perfectionem formalem, siue ad agendum patiendumve comparata sit, siue non sit, non censeri simpliciter & absolute perfectionem formalem: nisi sit naturæ subiecti consentanea, quam nos superiori libro *cap. 2. quæst. 7. sect. 6.* naturalem appellauimus. tametsi naturalis nomine supernaturalem quoque, & neutram intelligendas esse voluimus: quod sint naturæ subiecti congruentes, hoc est, non repugnantes: hoc autem dixerim propter actus & habitus, quæ virtutibus earumq; actibus opponuntur, & propter qualitates naturalibus qualitatib. suorum subiectorum contrarias. hæc enim, etsi sunt formæ eorum, in quibus insunt: tamen non dicuntur simpliciter & absolute illorum perfectiones, cuiusmodi sunt inter operatiuas auaritia respectu hominis, & calor respectu aquæ: inter eas vero, quæ operatiuæ non sunt, opinione quorundam Theologorum macula peccati, quod eam qualitatem faciant post actum peccati in animo relictam. Vnde mirari nemo debet, cur libro superiori formalis perfectionis nomine naturalem tantum & moralem complexi simus, prætermissis iis formis, quæ moralibus perfectionibus aduersantur, & iis etiam reiectis, quæ aduersantur naturalibus, si sumantur respectu eorum subiectorum, quibus noxiæ & infectæ sunt.

Cur formalis perfectionis nomine, naturalis tantum & moralis libro superiori comprehensa.

Dubitatio.

Si quis autem quærat, num, quemadmodum qualitatum aliæ simpliciter & absolute sunt perfectiones formales suorum subiectorum, aliæ vero non nisi secundum quid, seu quatenus qualitates aut formæ, vt eodem loco diximus, ita quoq; in relationibus eueniat: respondendum est affirmatiue. Quædam enim sunt consentaneæ suis subiectis, vt animæ dominatus, corpori seruitus: quædam dissentaneæ & repugnantes, vt animæ seruitus, & corpori dominatus. Vnde quemadmodum dominari in animam non est simpliciter & absolute perfectio corporis: ita nec seruire corpori perfectio animæ, sed tantum

Soluitur.

tantum secundum quid, seu quatenus forma quædam relatiua: ex quibus melius intelliges, quæ eodem libro boni occasione de perfectione diximus.

Solutio tertiæ rationis, pro quinta opinione, de distinctione relationis à fundamento, superiori quæstione proposita.

SECTIO III.

Relatio est perfectio transcendens & perfectio formalis pura, nisi sit repugnans naturæ subiecti.

HIs sic explicatis, facile est rationem illã dissoluere, qua vltimo loco sect. 5. q. 2. quinta opinio de distinctione relationis à fundamento confirmabatur. Patet enim respondendum esse, relationem quamlibet huius prædicamenti, etsi non est perfectio ad operationem actiue aut passiue comparata, esse tamen perfectam perfectione transcendẽte, & perfectionem formalem puram, nisi sit repugnans naturæ subiecti, vt igni esse inferiorem aliquo elemento, & terræ superiorem: idque non tãtum ex eo prouenire, quia quælibet ratio est forma quædam, sed etiam, quia est actus quidam, sumpto nomine actus etiã, quatenus non solum cõplectitur omnes formas, sed modos etiam essendi puros. Nam, & modi essendi puri sunt quædam perfectiones rerum, veluti actualis existentia, nisi sint dissentaneæ naturæ subiectorum, eisque obsint. Quod ideo dixerim, quia etsi relationes essẽt puri essendi modi iuxta recentiorum quorũdam opinionem; non ideo tamen non essent numerandæ in perfectionibus pure formalib. satis enim ad id foret, quod essent actus quidam naturæ subiectorum consentanei.

Modos essendi puros etiam dicere perfectionem

Soluuntur argumenta opposita partis.

Quæ vero contra obiiciuntur, si ea, quæ sect. 1. dicta sunt, considerentur, parum difficultatis habent. Nam, cum id solum concedamus, relationem esse perfectionem quandam pure formalem, & quasi otiosam, nihilque aliud habentem, quã quod dat aliquod esse, idq; omnium infimum, nihil obstat dicere, perfectionem esse hoc perfectionis genere albedinẽ, si habeat similem, quam si sola existat. Quod vero additur de ppe infinitis perfectionibus huiusmodi, nihil magis obest, quam ipsa prope infinita rerum absolutarum multitudo; inter quas est mutua relatio: si tamen singulæ ad singulas peculiaribus relationibus referuntur. de qua dubitatione paulo post agendum: imo vero, tanto minus, quanto minoris entitatis est quælibet relatio, quã quælibet res absoluta. Nam, dari vnam pene infinitam perfectionem in re qualibet, si relatio perfectio vlla est, non recte colligitur: quia ne absolutarum quidem rerum multitudo vnam facit perfectionem, nisi sint gradus aliqui, qui vnam & eandem numero qualitatem constituant: tametsi nec gradus eiusdem qualitatis plures res sunt, sed partes (vt ita dicam) rei vnius. Quod autem adiungitur, si relatio perfectio est (nimirum formalis) fore, vt actus aliquis non insit, negãdum id est. Nam, relatio ea, de qua loquimur, nõ solum ad aliud refert, sed etiam informat, nõ solum adest, sed etiam inest, vt superius quæstione secunda, sectione septima ostendimus. Denique, neque illud incommodum est, vt quoddam perfectum sit relatiuum. nam, etsi perfectum in commune, quatenus perfectum est, sit absolutum; quemadmodum & ens & accidens; tamen nihil prohibet, aliquod perfecti genus, vt tale est, esse relatiuum. quemadmodum & quoddam ens & quoddam accidens est relatiuum.

Terminenturne relationes terminis absolutis, an relatiuis.

QVÆST. IV.

Opinio Scoti.

SECT. I.

Scoti opinio. Relationes terminari absolutis terminis. Confirmatur 1.

ILlud deinde non parum controuersum est, terminenturne relationes terminis absolutis, an relatiuis. Qua in re alii aliter sentiũt. Scotus 1. sentent. dist. 30. quæst. 2 §. Respondeo igitur: existimat, relationes non solum tertii generis relatorum, sed etiam primi & secundi, terminari absolutis terminis, quod his argumentis probat. Primum, quia quod attinet ad relatiua tertii generis, hoc discrimen eorum à relatiuis primi & secundi ponit Aristoteles 5. Metaph. c 15. tex 20. quod in iis, quæ ad primum & secundum spectant, datur relatio mutua, hoc est, in vtroq; extremo reperitur relatio, quæ alterum ad alterum referatur. in iis autem, quæ ad tertiũ pertinent, alterum extremum refertur ad reliquum, at reliquum non refertur ad illud, sed tantum est aliquid eius, nempe terminus. Existimat id, quod in hoc genere relationem terminat, non sub relatione relatiua, sed absoluta id facere. Deinde, quia actus definit potentiam, vt terminat relationem illius: aut ergo terminat, vt absolutum, & habetur propositum: aut vt correlatiuum, & sic potentia quoque definit actum, quia correlatiua se inuicem definiunt, vt ait Porphyrius in Isagoge, cap. de spe-

2.

de specie, at potentia & actus non possunt se inuicem definire. quia actus est natura prior potentia, vt tradit Arist. 9. lib. huius operis. ca. 8. text. 13. prius autem non definitur per id, quod est posterius.
3. Tertio, quia relatiua cuiuscunque generis illa sint, quemadmodum cętera omnia, quæ definitione explicantur, definiuntur per priora. correlatiua autem non sunt priora suis correlatiuis, cum sint simul natura. nullum igitur relatiuum definitur per correlatiuum formaliter, sed per absolutum illud, quod est fundamentum relationis ex altera parte sibi respondentis, vt patet per fundamentum filiationis, & filius per fundamentum paternitatis: quod si non definitur per correlatiuum formaliter, sed per absolutum, ergo nec terminatur: quandoquidẽ definitio relatiuorum explicandis terminis relationum naturas eorum declarat.
4. Quarto quia relationes scibilis, creatoris, & aliæ huiusmodi, cũ sint relationes rationis, non conueniunt rebus, nisi dum actu cõsiderantur: at oppositæ relationes creaturæ, scientię, & alię similes, cum sint reales, conueniũt rebus sublata etiam omni operatione intellectus, non terminãtur ergo hæ posteriores per illas priores formaliter, sed per res absolutas, quibus illæ tribuuntur, alioqui relationes reales penderent à relationibus rationis, ac proinde ab operatione intellectus.

Sententiam hanc fere ab omnib. reiici, & reprobari 1.

Verum, hæc sententia fere ab omnibus, ac merito reiicitur. vt enim daremus, relatiua tertii generis terminari terminis absolutis, certe, vniuerse dicere relatiua omnia terminari absolutis, pugnat & cum ipsa relatorum natura, & cum omnium veterum sententia. Nam, si paternitas & similitudo Sophronisci patris non terminatur ad Socratem filium, vt filius est, ac similis, sed vt Socrates; certe cũ Socrates prius natura sit Socrates, quam filius, ac similis, non dubium, quin Sophroniscus prius natura sit pater, quam habeat filium, & prius natura sit similis, quam habeat similem. quod nemo sanæ mentis dixerit.
2. Præterea, si relatiua non terminantur ad relatiua, sed ad absoluta, non est necesse ponere correlatiua in definitione relatiuorum: cum tamen & Aristoteles, & cęteri necessarium id esse iudicent: neque alia sane de causa, nisi vt terminatio relatiuorum intelligatur. Accedit illud Aristotelis pronunciatum in Prædicamentis, cap. de Relatione, cui omnes subscribunt.
3. *Si à seruo auferantur cętera omnia, etiam illud, quod homo sit* (fingamus enim fieri, quod fieri non potest) *modo seruus relinquatur, adhuc dominus ad illum referetur, & ille vicissim ad dominum.* Quod si auferatur vnum hoc, quod seruus sit, & cętera omnia relinquãtur, iam illud euenturum, vt alter dominus esse desinat. Mitto, quod relationes, quibus diuinæ personæ realiter distinguuntur inter se, non terminantur ad terminos absolutos, sed relatiuos, cum absoluta omnia sint communia in diuinis. Quod si increatæ relationes terminantur relationibus increatis, cur non etiam creatæ creatis terminentur? 4.

Relationes diuinæ terminantur ad terminos relatiuos.

Opinio quorundam Thomistarum.

Sectio II.

Opinio Ferrar. & quorundã Thomistarum exponitur, nempe relatiua 1 & 2. generis terminari ad terminos relatiuos, sed 3. ad absolutos.

Qvidam Thomistæ, inter quos est Ferrariensis in secundum contra Gent. ad caput vndecimum, etsi repugnant Scoto in primo & secundo relatorum genere: tamen in tertio idem cum eo sentiunt. dicunt enim in primo & secundo genere, relatiua referri ad correlatiua, vt correlatiua sunt formaliter, veluti hoc simile ad illud simile, & illud ad hoc, patremque ad filium, & filium ad patrem: at in tertio ex altera quidem parte, ea, quæ ad aliquid dicuntur, referri ad absoluta, vt scientiam ad rem, quæ sub scientiam cadit, veluti scientiam naturalem ad ens mobile: at absoluta, etsi vicissim ad illa dicuntur referri (reciprocãtur enim omnia relatiua cum iis, ad quæ referuntur, vt patet ex Prædicamentis, cap. de iis, quæ ad aliquid.) non referri tamen quatenus terminant eorum relationes, sed ex ipsa terminatione absoluta occasionem accipere relationes quasdam rationis, quibus absoluta terminantia ad relatiua vicissim referantur. Nam, quia ens mobile, vt tale est, terminat relationem scientiæ naturalis, inde oritur, vt denominetur scibile, quod est denominari relatiuum relatione rationis ad scientiam, & ita in cæteris: eandem rationem esse dicunt in relationibus, quæ ex tempore conueniunt creaturis respectu Dei, quas Theologi ad hoc tertium genus pertinere dicunt. Rationes vero, quibus mouetur, sunt prima & vltima earum, quas ex Scoto attulimus.

Improbatur. 1.

Sed neque hi recte sentiunt. Nam, vt relationes tertii generis intelligantur ac definiantur, necesse est cointelligere oppositas relationes, vt illi ipsi concedunt: at hoc non esset necessarium, si illæ terminarentur terminis absolutis. 2. Accedit, quod relatiua tertii generis & creaturarum ad Deum habent correlatiua: ac omnia correlatiua sunt simul natura in hoc sensu, vt si vnum extremum refertur ad alterum, & alterum quoque in eodem (vt ita dicam) momento sine signo & temporis & naturæ ad illud vicissim referatur:

Correlatiua vt sint simul natura.

tur: quod in his non eueniret, si alterum terminaretur ad absolutum. præcedit enim natura absolutum eam relationem, quæ in ipso fundatur. Et quanquam Aristoteles in Prædicamentis cap. de Relatione, videtur docere, correlatiua tertii generis non esse simul natura; tamen eius sententia, vt à grauissimis Auctoribus Simplic. in Prædicam. cap. de Relat. Porphyr. apud Boetium in Prędicament. Ammon & Auer. ibid. explicatur, ea est, vt velit, non esse simul natura, si designentur secũdum communem vsum vocabulorum, quo pacto non rectè designantur eorum correlatiua. sumimus enim scientiam pro ea, qua actu scimus: scibile autem pro eo, quod scire possumus. esse autem simul natura, si rectè correlatiua designentur, i. e. si vtrumq; actu, aut vtrunque potentia intelligatur. Nam, & scibile actu cum scientia actu, & sensibile actu cum sensu actu, similiterque scibile potẽtia cum scientia potentia, & sensibile potẽtia cum sensu potentia simul natura sunt, cum simul conueniant, ac non conueniant suis extremis: hoc enim est esse simul natura, vt inferius exponemus. Sed hoc modo nomina scibilis & sensibilis pro scito & sensu percepto sumenda sunt, quod etiam Græca vocabula [Greek] significant, vt nimirum scientia, qua actu scimus, cum re, quæ actu scitur, & scientia, qua scire possumus, cũ re, quæ sciri potest, eodemq; modo sensus actu sentiens cum re actu percepta sensu, & sensus, quo sentire possumus, cum re, quæ sensu percipi potest, conferantur. Hoc enim sentit Diuus Thomas 1. p. q. 13. art. 7. vbi ait: *vt intelligamus, sintne aliqua simul natura, id tantum sat esse, si alterum vicissim sine altero intelligi non possit, idque accidere in relationibus domini & serui, etiam inter Deum & creaturas, vt in relationibus scientiæ & scibilis, sensus & sensibilis, si rectè designetur.* Adde, quod vt relatio scientiæ, quatenus mensuratur à scibili, percipiatur (hoc enim pacto, dicunt scientiam & scibile esse correlatiua) satis est intelligere scibile, quatenus est eius mensura, nec necesse est ipsam naturam absolutã rei scibilis percipere, & similiter dicendum de relatione sensus, vt mẽsuratur à sensibili. Eodemque modo vt relationes actualis dependentiæ creaturarum à Deo percipiantur, satis est percipere Deum, vt creatorem, conseruatorem, &c. neque enim necesse est intelligere ipsam absolutam Dei naturam. non terminantur ergo relationes reales tertii generis relatorum ad terminos absolutos, sed relatiuos.

Explicatur Arist.

Relatiua tertii generis vt simul sint natura.

Relatio scientiæ vt percipiatur, quid sit satis.

Itemq; relatio creaturæ.

* *
*

A

Sententia Caietani.

SECTIO III.

Caietanus in Commentar. primæ partis q. 13. art. 7 his fere argumentis permotus asserit quidem nulla relatiua etiam tertii generis terminari ad absoluta, sed omnia terminari ad relatiua, quæ sibi altera ex parte respondent, seu, quod idem est, ad sua correlatiua formaliter sumpta. Verum, in id totus incumbit, vt vtraque faciat modo aliquo realia, nec relatio realis vnius extremi terminetur ad relationem rationis alterius extremi, vt ad terminum pendentem ex operatione intellectus penderet enim & ipsa ab operatione intellectus, ac proinde non esse realis. ait ergo relationem scibilis ad scientiam, & Dei ad creaturam (in his enim videri potest, quid in cæteris huiusmodi accidat) esse quidem relationes rationis in se, siue simpliciter & absolute: & quatenus accipiunt denominationem extrinsecam à realibus, quas terminant, esse quodammodo reales. res enim, quæ sciuntur, realiter sciri dicuntur, neque alia ratione, nisi quia terminant relationem scientiæ, quę realis est, & Deus ideo dicitur realiter creator aut dominus, qui terminat relationem creationis passiuæ, aut seruitutis creaturarum, quæ reales etiam sunt.

Omnia relatiua tertii generis terminari ad sua correlatiua formaliter sumpta.

B

C

Ac est subtilis quidem sententia Caietani, sed tamen parum probabilis, & (vt videtur) frustra excogitata. Quæro enim quo pacto relatio scibilis & creatoris accipiant denominationem extrinsecam à realibus, quas terminant. Nam, etsi res, quæ sub scientiam cadit, potest denominari extrinsecus à reali actu sciendi, & Deus à reali actu creandi: tamẽ nec res, quæ sub scientiam cadit, nec relatio ipsa, quæ dicitur scibilis, denominari possunt à relatione, qua sciẽtia refertur ad scibile: eodemque modo nec Deus, nec relatio ipsa creatoris seu creantis possunt denominari à relatione, qua creatura refertur ad creatorem. hoc enim discrimen rectè notauit D. Thom. 2. contra gent. c. 13. & ante illum Auicenna inter formas absolutas & respectiuas reales, quod absolutæ possunt & intrinsecus, & sæpe etiam extrinsecus denominare, veluti superficies, modo vt superficies, modo vt locus: at respectiuæ reales non possunt denominare nisi intrinsecus, hoc est, nisi inhæreant rebus, quæ ab eis denominantur, vt paternitas Sophronisco, & filiatio Socrati.

Caietani opinio parum probabilis.

Impugnatur 1.

D

E

Discrimen inter formas absolutas & respectiuas.

F

Quod si quis obiiciat, à filiatione Socratis posse etiam Sophroniscum denominari, non quidem filium, sed filiatum, & Socratem à paternitate Sophronisci, non patrem, sed

Obiectio.

Soluitur.

sed, vt sic dicam, patratum (liberius enim in hac materia fingendi vocabula facultas datur) occurrendum est, posse quidem id effici, sed nihil aliud esse Sophroniscum denominari filiatum, quam dici habere filiū, seu (quod idem in materia relatiuorum est) referri ad filium: nihilque aliud est Socratem denominari patratum, quam dici habere patrem, seu referri ad patrem. Alia ratio est in denominationibus, quæ fiunt à formis absolutis. Nam, esse album non est formaliter idem, quod referri ad albedinem, sed affici albedine inhærente: & esse locatum non idem est formaliter, quod eius relationem terminari ad locū, sed est circumdari loco quasi forma & perfectione quadam extrinseca.

Adde etiam, aliud esse relatiua rationis posse extrinsecus denominari à relationibus realibus correlatiuorum, quod in hac cōtrouersia nihil facit ad rem: aliud posse habere ab eis realitatem, quod Caietanus probare debuit, nec tamen probat. Nam, etsi concedamus, scibile denominari à relatione scientiæ, & creatorem à relatione creaturæ (denominatione videlicet terminatiua, vt quidā Thomistæ loquuntur) nunquam tamen inde cōcludetur, relationes ipsas scibilis & creatoris esse reales, sed hoc solum, quod terminentur relationibus realibus, quod quidem absque extrinseca Caietani denominatione concedimus. Sed demus, huiusmodi relationes denominatione extrinseca etiam quodammodo reales, nempe terminatiue reales si placet: an non superest adhuc, quod ad relationes Dei ad creaturas attinet, tota difficultas argumenti communis, propter quod dissoluendum hæc commentus est Caietanus? Adhuc enim respondeat oportet, qui fieri possit vt Deus sine operatione intellectus terminet relationem creaturæ, cum id facere non possit, nisi relatione rationis, quæ sine operatione intellectus dari nequit, cum tamen eius sententia dari oporteat. Nam, si Deus nō apprehendatur, vt confert esse creaturæ, nulla relatio erit creantis nisi potentia: quod si potentia tantum, quomodo opposita relatio creaturę erit actu, si oportet vtramque existere, vt altera per alterā terminetur nisi demus posse relationem esse actu sine termino actu? Sed ait Caietanus existente relatione reali creaturæ, iam quodammodo existere realiter relationē creatoris. Dicat igitur oportet iam quodammodo eam terminare. at quodammodo terminare non est simpliciter terminare. ita fit, vt aut simpliciter interminata maneat relatio creaturæ, aut frustra sit excogitata à Caietano realitas relationum Dei ad creaturas, vt Deo sine operatione intellectus

Deus, si non apprehendatur, vt confert esse creatura, nulla relatio erit creantis.

simpliciter conueniat creatorem esse ac Dominum, & cætera attributa ex tēpore. Aliam esse fortasse dicat rationem in relatione scibilis, quia non datur scientia sine apprehensione scibilis, saltem habitu: quo forsitan satis esse putabit, vt detur relatio scibilis ad scientiam.

Vera quæstionis explicatio.

SECTIO IV.

Dicendum igitur, omnem relationem etiam tertii generis terminari opposita relatione, ac proinde non solum cum vtraq; est realis, sed etiam cum altera tantum, neq; item solum cum vtraque existit actu, sed etiam cum relatio rationis, quæ reali altera ex parte respondet, non existit actu. dummodo actu conueniat rei, ad quam opposita refertur.

Etiam relata non mutua terminari ad respectiua.

Ac omnem relationem terminari opposita aliqua relatione, iam probatum est contra Scotum: nihil etiam obstare. quod altera sit realis, altera rationis, necessario concedendū est, si reales tertii generis & creaturarum ad Deum non terminātur realibus, quod omnes concedunt, iis exceptis, qui Deum ad creaturas realiter referri putant, contra quos superius disputatum est.

Non esse autem necesse, relationem rationis, qua realis terminatur, existere actu propria existentia, nempe obiectiua, ad hoc, vt actu realem terminet, ipse etiam Caietanus cogitur admittere, cum ponat relationē creaturæ terminari relatione creatoris, etiam nō existente actu. Neque obiicias, omnes relationes rationis existere obiectiue apud Deum, eo quod Deus actu concipiat omnia modis omnibus, quibus concipi possunt. Primum, quia id ex accidente euenit. Nam, & si Deus non ageret per intellectum, sed more agentium naturalium, vt ignis aut aquæ & (quod plus est) non haberet intellectum: tamen, si rē aliquam totam de nihilo produceret, adhuc in ea daretur relatio creaturæ, nec tamen in Deo esset obiectiue relatio creatoris. Deinde, quia nos loquimur de existētia relationū rationis apud nos, hoc est, apud intellectum nostrum, quemadmodum cum agimus de existentia relationum generis, speciei, & aliorum vniuersalium, quas dicimus non existere, nisi res vniuersales à nobis concipiantur: etsi certum est eas existere, obiectiue in intellectu diuino, vt non existunt apud me, si nullam naturam vniuersalem concipiam, cum apud te qui actu aliquam concipis, iam actu existunt.

Non necesse esse vt relatio rationis existat ad terminandam relationem realem.

Etsi Deus nō ageret per intellectum & voluntatem, à creaturis respiceretur.

Relationes vniuersalium non existere nisi res vniuersales à nobis concipiantur.

Deniq;

Quid sufficiat vt relatio rationis terminet realem.

Denique, vt relatio rationis actu terminet A realem, satis esse si actu conueniat rei, ad quã opposita refertur, etiamsi ipsa nõ existat actu, res videtur perspicua. Si enim iam vna conuenit vni extremo, & alteri altera: quid quæso deest ad mutuum referendi exercitium? iam enim datur reciprocatio: quod si iam mutuo referũtur, ergo iam relatio rationis terminat relationem oppositam.

In quo consistat difficultas rei propositæ.

Tota igitur difficultas in hoc posita est qui fieri possit, vt relatio rationis nõ existat actu, B & tamen actu conueniat rei ad quam realis opposita refertur. Nam, etsi prædicata necessaria, siue realia sint, siue rationis, cõueniunt actu, etiam cum ipsa actu non existunt, vt homini esse animal, & aptitudo ad ridendũ, generique referri ad speciem, tamen prædicata contingentia non videntur actu conuenire vnquam subiectis actu existentibus, nisi cum ipsa etiam actu existunt, veluti Grammatica Socrati existenti, nisi cum ipsa etiam Gram- C matica Socratis actu existit.

Sed ad hoc dicendum est, cum prædicata quidem sunt relatiua realia, verũ id esse: quia si prius non conueniunt, & postea conueniunt, nunquam id euenit nisi per actionẽ realem attingentem vel vtrumq; extremum proprie, vel vnum proprie, & alterum resultatione quadam, vt cum Sol duos homines in nigredine facit similes denigrando vtrumque, si ambo erant albi, vel alterum tantum, si alter D albus erat, alter autem niger, at cum prædicata sunt relatiua rationis, non esse id verum vniuerse. Nam, cum existentia relationum rationis sit obiectiua, quæ sine operatione intellectus dari non potest, si ex parte quidem vnius extremi detur relatio realis, quæ reali terminari non possit, necessario eam sequetur in altero extremo relatio rationis eo modo quo eam sequi potest: at sine operatione intellectus non potest eam sequi secundum E existentiam, potest aũt secundum conueniẽtiã quemadmodum cõcedimus in prædicatis necessariis, quæ etsi actu non existunt: tamen actu conueniunt subiectis, igitur per hoc tantum conuenire incipiet vni extremo, quod opposita realis, sua reali existentia conuenire incipit alteri extremo, etiamsi ipsa non incipiat sua obiectiua existere. Ita patet, omnem relationem terminari opposita aliqua rela- F tione, siue reali siue rationis, nec opus esse, vt relatio rationis, qua realis terminatur, actu existat, vt realem terminet: sed tantum, vt actu conueniat, quod tunc primum accidet, cum opposita realis in rerum natura esse cœperit.

Solutio primi argumenti pro opinione Scoti.

SECTIO V.

Explicatur discrimen ab Ari. positum inter relata.

QVare ad primum argumentum Scoti dicendum est, non in eo constitutum esse ab Arist. discrimen relatiuorum tertii generis à relatiuis primi & secundi, quod ea, quæ ad primum & secundum pertinent, referatur ad correlatiua: quæ autem ad tertium spectant, referantur ad absoluta, id enim in primis cum Arist. pugnat, qui æque in tertio genere atq; in primo & secundo correlatiua designauit, imo etiam, quemadmodum scripsit, mensuram, scientiam & intellectum dici ad aliquid, ita etiam aperte asseruit mensurabile, scibile, & intelligibile dici ad aliquid. Deinde, ipsi etiam Scoto contradicit, qui æque in primo & secundo genere, atq; in tertio existimat relatiua terminari ad absoluta, & non ad correlatiua formaliter, vt patrem ad fundamentum filiationis, & filium, ad fundamentum paternitatis. Postremo, quia si dicam, eo pacto discrimen tertii generis à primo & secundo esse intelligendum, vt velit Aristot. in primo quidem & secundo relatiua referri ad absoluta, quæ necessario ad illa vicissim referuntur, cũ se mutuo respiciant relatione reali: in tertio autem referri ad absoluta, quæ non necessario ad illa vicissim referuntur: cum ex altera parte sit relatio rationis, quæ pendet ab operatione intellectus, hoc enim est quod à Scoto, quam probabilissime responderi potest, falsum est illud quod assumit absoluta ea ad quę relatiua tertii generis referuntur, non necessario vicissim ad illa referri. Nam, si scientia, exempli causa, refertur ad scibile relatione mensurati, necessario scibile refertur ad illam relatione mensuræ: non potest enim quicquã esse mensuratum, nisi aliquid sit eius mẽsura. Nec obest, quod scibile non existat, aut etiã ipsa relatio scibilis, quæ est relatio rationis: satis enim est si scibili siue existenti, siue non existenti relatio scibilis conueniat, siue ea etiam existat siue non existat.

Argumen. ex dictis Aristo.

Quid ergo est, quod Aristoteles ait, in primo & secundo genere vnumquodq; id ipsum quod est, alterius dici, non autem quia aliud ad illud: in tertio autem mensurabile, & eius species, vt scibile & intelligibile dici ad aliquid, quia aliud ad ipsa dicitur, nempe mensura ad mensurabile, scientia ad scibile, & intellectus ad intelligibile. Videtur enim plane significare mensurabile, scibile & intelligibile dici relatiua, non quia ipsa referantur, sed quia suis absolutis rationibus relationes mẽsuræ specierumq; eius terminant, scientiæ nimirum

nimirum & intellectus, quæ veterum quorundam sententia, haud vera tamen, dicebantur mensuræ rerum, quæ sciuntur & intelliguntur.

Vt à Caietano soluatur.

Caietanus vt huius argumenti vim effugiat, ponit quasi rem certam & indubitatam, Aristotelem non disserere hoc loco, nisi de relatiuis realibus quare, etsi scibile & intelligibile sunt relatiua rationis secundum se: tamen, quatenus accipiunt denominationem à relationibus realibus scientiæ & intellectus, esse realia, & cũ hoc pacto hic tractentur, non mirum esse, si Aristoteles asserat, ea non dici ad aliquid, quia ipsa referuntur ad ipsa.

Refutatur Caietani solutio.

Sed illud in primis non admittimus, Aristotelem in his tribus generibus tradendis non agere nisi de relatiuis realibus, nisi velit, eum præcipue & eorũ gratia de relatiuis disserere, quod nihil est ad rem. Namq; in omnibus tribus generibus reperias relatiua rationis, vt in primo eadem & diuersa, identitate nimirum & diuersitate essentiali, & quacunque alia necessaria, quod non minus conueniant rebus non existentibus, quam existentibus. In secundo, relationes facturi & faciendi, vt calefacturi & calefaciendi, & omnino causæ actiuæ & passiuæ, cum vel neutra existit, vel altera tantum. In tertio, scibile, & intelligibile, & cætera omnia, quę veteres mensurabilia ab iis potentiis cognitis, nos mensuras earum vocamus. Nec se protegat Caietanus auctoritate Diui Thomæ, quod etsi doceat, relationes Dei ad creaturas esse rationis, tamen eas extrinseca denominatione videatur facere reales ex oppositis realibus, vt cum ait: *Deum dici realiter Dominum ex reali subiectione creaturæ ad ipsum: & Christum realiter filium B. Virginis ex reali relatione maternitatis, qua beata Virgo ad ipsum refertur*, vt scribit tertia parte quæstione trigesimaquarta articulo quinto & aliis locis. Lege Diuum Thomam prima parte quæstione decimatertia articulo septimo, ad quintũ & tertiam partem quæst. trigesimatertia. articulo quinto & de potentia, quæstione septima. articulo decimo ad 4. & articulo vndecimo ad tertium. Nam, cum duobus modis intelligi possit, Deum dici realiter Dominum, & Christum realiter filium beatæ Virginis: vno relatione reali: sed posteriori modo intelligendus est Diuus Th. quasi dicat, Deum, sublata etiam omni operatione intellectus, dici Dominum ex eo solo, quod realem relationem seruitutis creaturam terminet: terminat autem relatione dominii, quæ rationis est: & similiter Christum dici filium beatæ Virginis ex eo solo, quod realem matris relationem terminet, relatione [illegible] filiationis, quæ apud illum rationis

Exponitur D. Thomas Deus dicitur Dominus sublata omni operatione intellectus, quia terminat realem creaturarum [illegible]

etiam est in Christo: quemadmodum & relatio vnionis naturæ diuinæ, quæ relatio vnionis naturæ humanæ cum diuina terminatur: hæc enim fiunt sine vlla operatione intellectus, sed per hoc solum, quod adueniente creaturis per creationem reali relatione seruitutis, eodem quasi momento naturę diuinæ aduenit, seu potius conuenire incipit Deo relatio rationis dominii, qua relatio seruitutis creaturarum terminatur, siue ipsa relatio dominii obiectiue existat, siue nõ existat. Quod idem intelligendum est de relatione filiationis Christi apud Diuum Thomam, & in relatione vnionis naturæ diuinæ cum humana. Atq; hæc doctrina Diui Thomæ non parum nostram sententiam confirmat, simulque viam aperit ad solutionem propositi argumenti.

tem, & Christus filius B. Virgin. qui realem matris relationi terminat.

Vera arg. sol.

Dicendum igitur ad locum, de quo in argumento est controuersia, non negari ab Aristotele iis verbis mensurabile, scibile, & intelligibile dici ad mensuram, scientiam, & intellectum: sed tantum affirmari, quod dicatur ad illa, quia illa ad ipsa dicuntur, quod tamen negatum erat in relatiuis primi & secũdi generis. Hoc autem, ne Aristoteles pugnãtia dicere videatur (idẽ enim hæc videri possunt, mensurabile, scibile, & intelligibile referri & non referri, quia eorum opposita ad ipsa referuntur, atque referri & non referri) duobus modis intelligi potest, vt in exponẽdo contextu diximus: vno, vt loquatur de fundamentis relationum: altero, de relatiuorum denominatione, de fundamentis quidem hoc modo, quod in primo & secundo genere neutrum extremum referatur ad alterum ratione fundamenti existentis in altero, sed vtrumq; ratione eius, quod in se habet: veluti duo æqualia aut similia ratione propriæ quantitatis aut qualitatis, & duo quælibet creata, quorum alterum agit, alterum patitur, ratione mutuæ propensionis: agentis quidem ad dandum, patientis vero ad accipiendum, & vtriumque propriæ perfectionis gratia: quo pacto omnia sunt inuicem ordinata, seu eiusdem ordinis, vt Diuus Thomas sæpe loquitur. At in tertio genere id quidem, quod re vera est mensuratum, referri ad alterum ratione dependentiæ, quam habet ab altero: vt scientia, quia pendet à scibili, & intellectus ab intelligibili: id autẽ, quod re vera est mensura, non referri ratione vllius dependentiæ, quam habeat à mensurato, sed ratione illius ipsius, quam mensuratum habet à mensura: quo pacto mensura & mensuratum non sunt inuicem ordinata, siue eiusdem ordinis, sed mensuratum est ordinatum ad mensuram: mensura autem non item ad mensuratum, vt Diuus

Explicatur Arist. discrimen duplex modus.

Diuus Thomas sapienter philosophatur. Vide Diuum Thomam 1.part.quæst.13.artic.8. & de poten.quæst.7.arti.10. & Quodlib.1.ar.2.& 5.Metaphysicor. lectio 25.& aliis in locis. Neque enim mensura perficitur ex ordine ad mensuratum, sed mensuratum ex ordine ad mensuram: quo pacto Aristoteles tacite reprehendit veteres eos, qui existimabant, res perfici à potentiis & habitibus cognitiuis, ita vt tales crederent esse res, quales à nobis iudicantur: cum contra res habeat, vt iudicium nostrum verum sit, si conformetur rebus tanquam propriæ mensuræ: falsum vero, si ab eis discrepet.

Res non perfici à potentiis cognitiuis.

Alter modus exponendi Aristot.

Alter modus, quo propositum discrimen intelligi potest, nec repugnans priori, huiusmodi est, vt Aristotel. asserat, relatiua omnia primi & secundi generis denominari, seu nomen accipere à propria aliqua ipsorum forma, vt duplum à duplicitate, dimidium à dimidietate, agens ab actione, patiens à passione, at in tertio, id quidem, quod re vera & nõ opinione prædictorum veterum est mensuratum, denominari à forma sua, vt scientiam ab actu sciendi, & intellectum ab intelligendi: id vero, quod habet veram rationem mensuræ, denominari à forma alterius: nempe ab illa ipsa, à qua suum oppositum denominatur, vt scibile ab ipso eodem actu sciendi, & intellectum ab intelligendi, intelligibile enim, vt ait Aristoteles, significat, quod in eo versetur intellectus.

Dilutio quarundam obiectionum contra datam solutionem.

SECTIO VI.

1. Obiectio.

SVnt tamen nõnulla, quæ contra datam solutionem obiici possunt. Vnum est, quod in scientia, intellectu & sensu, quæ Aristoteles sect.4. facit relatiua tertii generis, nulla videtur esse relatio realis ad scibile, intelligibile, ac sensibile, nisi transcendens. Nam, relatio realis huius prædicamenti propria, nõ potest conuenire vni extremo, nisi existente in rerum natura altero extremo, vt ex supradictis patet (non dico existente alterius extremi relatione opposita, sed altero extremo) at scientia, intellectus & sensus referuntur ad sua obiecta, etiam cum illa in rerum natura non existunt, nisi loquamur de intellectu & sensu in actu, idq; quoad solam intuitiuam cognitionem, quæ non datur, nisi obiecto actu existente. Quo fit, vt nihil sit, cur dicamus ex parte quidem scientiæ, intellectus, & sensus (saltem potentia in operantibus, aut si actu, tamẽ abstractiua cognitione relationes esse reales ad hoc prædicamentum pertinentes: ex parte autem scibilis, intelligibilis, & sensibilis esse rationis.

2. Alterum est, quod non recte dictum sit, fundamenta relatiuorum primi & secundi generis esse in ipsis relatiuis, relatiuorum autem tertii generis esse in iis tantum, quæ habent veram rationem mensurati. Nam, si potentia actiua est fundamentum relationis agentis ad patiens, in Deo quoque erit fundamentum earum relationum, quibus ex tempore refertur ad creaturas, quas in tertio genere ponimus, nam verius in Deo est agendi potentia, quam in creaturis agentibus: sin actio est fundamentum dictæ relationis, non erit etiam in ipsis agentibus creatis, quæ sunt relatiua secundi generis, fundamentum relationis, cum actio non sit in agente vllo, sed eo, quod patitur.

3. Tertium, quod ne illud quidem verum sit, denominationes relatiuorum omnium primi & secundi generis sumi ab eorum formis, non item in tertio genere. Agentia enim creata, quemadmodum & increatum, ab ipsa actione, quæ non in agente est, sed in patiente, denominationem accipiunt, calefaciens enim, imo, & calefactiuum, ab ipsa actione calefaciendi, quę in patiente recipitur, appellationem sumit, & sic cætera eius generis relatiua.

4. Postremo, quod non recte distinxerit Aristoteles hæc tria relatiuorum genera per hoc, quod primum habeat fundamentum in quantitate. secundum autem complectatur ea, quorum ratio in agendo & patiendo posita est, siue actio & passio actu sumantur, siue potestate: tertium vero ea contineat, quorum alterum mensura sit, alterum mensuratum. Nam, & in qualitate & in substantia fundamentum habent relatiua pleraque primi generis, vt similia, dissimilia, eadem & diuersa. Mensura autem, si proprie sumatur, nempe pro mensura extensionis, quæ vel magnitudinem vel multitudinem metitur, non dubium est, quin pertineat ad prædicamentum quantitatis, quo fit, vt relatiua, quæ in ratione mensuræ & mensurati fundamentum habent, ad primum genus referenda sint, nec eorum gratia aliud genus constitui debeat. Si vero improprie sumatur mensura, vtpote pro mensura ipsius esse ac perfectionis rei, agentia quoque & patientia omnia in eo genere ponenda sunt, omnia enim, quæ agunt, siue creata sint, siue increata, quasi metiuntur esse ac perfectionem eorum, quæ patiuntur, quatenus aliquid ab agentib. accipiunt. Nam, quæ patiuntur, tantum

accipiunt formæ ac perfectionis, quantum A eis conferunt agentia. Imo vero, habitus cognitiui, & potentiæ cognoscentes, eorumque obiecta, quæ quidem ad tertium genus pertinent, hac ratione videntur in mensurantiũ & mensuratorum ratione consistere, quod obiecta huiusmodi habituum & potentiarũ agant, ipsi autem habitus & potẽtiæ suo modo patiantur recipiantve, concurrunt enim scibile ad actum sciendi, intellectus ad intelligendi, & sensus ad sentiendi, neque aliter, B quam affectiue, siue tantum per species, quib. repræsentantur, vt in abstractiua cognitione, siue etiam per se ipsa, vt in intuitiua, quo fit, vt non recte tertium genus à secundo distinguatur, quod secundum contineat agentia & patientia, tertiũ vero mensuras & mensurata.

Quanta sit in hu argum. difficultas.

Sunt quidem hæc non parum difficilia & à nemine sic explicata, vt omnis omnino scrupulus eximatur, sed tametsi enitendum est, vt quam probabilissime ad ea respondeantur. C Primum igitur sic diluendum est. Cum Arist. hoc loco ait, scientiam, intellectum & sensum esse correlatiua tertii generis, non loqui eum de ipsis actibus, ac minime omnium de solis actibus intuitiuæ cognitionis, sed de habitu scientiæ, & de ipsis potentiis intelligendi & sentiendi: proinde cum hæc non minus referantur ad sua obiecta, cum obiecta non existunt in rerũ natura, quam cum existunt (saltem si sumantur non quatenus sunt cogniti- D ua sui, aut suorum subiectorum, sed rerum aliarum) fatemur plane, eorum relationes non esse reales huius prædicamenti proprias, quæ ad suam existentiam exigunt coexistentiam realem extremorum oppositarum relationũ: vt patet ex supradictis: sed esse reales transcẽdentes, pertinentesq; re vera ad prædicamentum qualitatis, tametsi, quatenus explicantur per relationes quasdam rationis ad sua obiecta mensuratorum, inquam, ab illis ad hoc E prædicamentũ reuocentur. Nec obest, quod Aristoteles de iis agat hoc loco, id est, in ipso prædicamento relatorum explicando, cum neque hactenus ea tantum, quæ re vera in prædicamentis substantiæ, quantitatis, & qualitatis ponuntur, commemorauerit, sed ea etiam quę vel opinione aliorum, vel reductitie ad illa spectant. Accedit, quod in nulla prædicamentorum materia ita dubie loquutus est Aristoteles, vt in materia relatorum, quod ex ipso Categoriarum libr. perspicuum est, ad calcem prædicamentorum ad aliquid qualitatisque.

Arist. quaratione scientiã intellectum, & sensum relatiua 3. generis dixerit.

Arist de relatiu quam dubie locut. sit.

Potentia agẽdi & patiendi, vt sint fundamenta relationum.

Secundum quo pacto diluendum, esse quidem potentiam agendi fundamentum relationis agentium, & potentiam patiendi seu recipiendi relationis patientium, non ipsam actionem & passionem, tametsi actio & passio à quibusdam dicuntur fundamenta proxima, quod sint rationes fundandi, & sine quibus potentiæ fundamenta esse non possunt: verum, non quamlibet potentiam agendi esse fundamentum mutuæ relationis agentis ad patiens, sed eam tantum, quæ ad actionem ordinatur tanquam ad suum finem, qualis est omnis potentia actiua creaturarum. At potẽtia actiua diuina ad nullam actionem ordinatur tanquam ad suum finem: cum potius ipsa sit omnium actionum, quemadmodum principium, ita etiam finis

Potentia actiua diuina ad nullam tanquam ad finem ordinatur.

Tertium sic dissolues, actiones agentium creatorum esse eorum formas & perfectiones: cum agentia ad eas tanquam fines suos ordinentur, vt nunc diximus, proinde cũ agentia ab eis denominantur, à suis vtiq; formis denominari, tametsi aliquando internis, vt si actiones sint immanentes, aliquando externis vt si actiones sint transeuntes, vt actiones diuinas non esse formas & perfectiones Dei nõ modo internas, siue inhærentes, sed nec externas quidem: cum Deus ad nullam actionem suam ordinetur.

Actiones diuinæ cur non sint formæ ac perfectiones Dei.

Ad vltimum dicendum, primum quidem ea ratione relationes primi generis fundari omnes in quantitate principiove quantitatis (subaudi siue prædicamentalis, siue transcendentis) quia nec substantia, nec qualitas, nec quicquã aliud fundat relationẽ eius generis, nisi quantitatis, principiive quantitatis rationem aliquam induat. Albedo enim, verbi gratia, non facit similia, nisi quatenus est vna in vtroque: albedo autem & nigredo non faciunt dissimilia, nisi quatenus alia & alia specie qualitas, nam quatenus vna qualitas genere, non dissimilia, sed modo aliquo similia efficiunt. Itaque in primo genere relatiuorum tradendo non tam loquitur Aristoteles de iis, quæ relationum eius generis fundamenta in omnibus prædicamentis esse possunt, quam de earum rationibus fundandi, quæ omnia ad prædicamentum quantitatis suo modo pertinere docet.

Qualitas quo pacto sit fundamentũ similitudinis & dissimilitudinis.

Cum autem ea ratione tertium genus à primo & secundo distinguit, quod ea sola relatiua contineat, quorum alterum mẽsura sit, alterum mensuratum, non est sumenda mensura proprie, hoc est, pro mensura extensionis F neq; idem pro ea mensura essendi, quam agẽtibus eorumque formis tribuere possumus, quod tantũ esse patientibus proueniat, quantum ab illis conferatur: sed pro mensura cognitionis, quam veteres illi, quos noua Academia sequuta est, in ipsius potentiis cognitiuis esse putabant, Aristoteles vero in earum obiectis merito constituit. Quocirca Alex.

Mensura quo modo hic ab Arist. sumatur.

Aphro-

A *Aphrodisiensis in tex.* 20. hoc loco tertium genus vocat iudicantium & iudicatorum, quorum alterum habitus & potentias, quibus aliquid cognoscimus: alterum eorum obiecta complectitur.

Qua ratione dicantur obiecta mensurare habitus & potentias.

Quod vero additur, ea ratione obiecta habituum & potentiarum cognoscentium dici mensuras, ipsos vero habitus & potentias mensurata, quod illa agant, hæc vero suo modo patiantur, non est admittendum, hac enim ratione non sunt ista adhuc extra secũdum genus: B sed ea de causa dicendum, obiecta esse mensuras, habitus autem & potentias mensurata, quatenus obiecta suapte natura sunt normæ ac regulæ cognitionis veritatisq́; habitus autem & potentiæ regulata, siue id fiat agentibus potentiis & habitibus in obiecta, & quasi egredientibus ad illa, vt nonnulli putabant: siue (quod est) agentibus ipsis obiectis in potentias & earum habitus. Poni autẽ in tertio genere relationes temporales crea- C turarum ad Deum, & Dei ad creaturas, cum potius ad secundum spectare videantur, trib. rationibus probari potest. Vna, quia omnes secundi generis in mutuis numerari solent, quemadmodum & primi, nempe in iis, quæ aut ex vtraq; parte sunt reales, aut ex vtraque rationis, cum eæ, de quib. est quæstio, ex parte creaturarum sint reales, ex parte autem Dei rationis. Altera, quia fundamẽta illarum sunt eiusdem ordinis, harum autem nõ item. Ter- D tia, quia illæ nomen accipiunt ab iis, quæ sunt formæ & perfectiones extremorum, hæ autem etsi ex parte creaturarum appellationem sumunt ab iis, quibus creaturæ perficiuntur: tamen ex parte Dei non accipiunt nomen ab iis, quibus Deus ipse perficiatur, sed à quibus creaturæ, vt superius dictum est. Aut dicendum, eiusmodi relationes alia & alia ratione posse poni in secundo & tertio genere: in se- E cundo, quatenus fundatur in actione & passione: & in tertio, quatenus fundamenta correlatiuorum nõ sunt eiusdem ordinis, & quatenus relationes creaturarum ad Deum sumunt appellationem ab iis, quibus ipsæ perficiuntur, non item relationes Dei ad creaturas ab iis, quibus Deus perficiatur. Quod idẽ dicendum erit de relationibus vnionis Verbi diuini cum humana natura, & humanę naturæ cum Verbo diuino, quæ alia & alia ratio- F ne ponendæ erunt in primo & tertio. Neque obest, quod huiusmodi relationes nõ sint relationes mensurãtis & mensurati in ea significatione, qua eas intelligẽdas esse, & ex quibus solis Aristotelem tertium genus concessisse: satis enim est quod aliis rationibus cum illis conueniant, vt alienæ ab eo genere censeri non debeant.

Cur relationes temporales creaturarum ad Deũ, & Dei ad creaturas in tertio relator. genere ponantur.

Vnitio Verbi diuini cum humana natura ad quod relationis genus referatur

Solutio reliquorum trium argumentorum Scoti.

SECTIO VII.

Soluitur secund. Scoti.

Reliquum est igitur, vt ad reliqua Scoti argumenta respondeamus. Ac secundi facilior quidem est solutio. Actus quidem & potentia cum lib. 9. huius operis inter se conferuntur, & actus dicitur natura prior potentia, non sumuntur vt relatiua & correlatiua huius prædicamenti, sed potentia sumitur, vt ens absolutum, quatenus absolutum distinguitur à relatiuo huius prædicamẽti proprio, sed tamen vt relatiuum transcendens essentialiter ordinatum, & propensum ad actum: actus vero, vt prorsus absolutum ex suo genere, tametsi quamplurimi actus dentur essentialiter quoq; propensi ad potentiam, & ab ea pendentes, vel quoad suum esse, vel quoad informationem, vt sunt formæ omnes habentes subiectum. Quare, etsi omnis potentia est posterior actu, & per actum, tanquam per prius aliquid natura, definitum (loquitur enim Aristoteles de potentia, quæ per actum perficitur) tamen non omnis actus definitur per potentiam, sed ii tantum, qui dependentiam aliquam habent à potentia siue in essendo, siue in informando. Quod cum sit, tum actus est natura prior, & posterior potentia: non tamẽ eodem genere causæ, quia est prior in genere causæ formalis, posterior in genere causæ materialis, quo pacto se habent formæ hominis & equi ad materiam. Neq; est incommodum in correlatiuis transcendentibus, alterum esse prius natura altero, sed potius necessarium, quod non accidit in correlatiuis huiusce prædicamenti, cum neutrum eorum sit causa alterius.

Potentia vt sit actu posterior.

Ad tertium vero respondendum est, quicquid definitur, definiri per ea, quæ sunt priora natura, quandoquidem definitur per suum genus & differentiam, quæ natura speciem antecedunt, at vnum correlatiuum non poni in definitione alterius tanquam id, quod per alterum definitur (si proprie loquendum est) sed vt id, ad quod alterum definitur: vt Albert. *in Prædicam. & in Metaphys. lib. 5. tract. 3. cap. 7.* ait, seu (quod idem est) in ordine, ad quod eius natura per proprium genus propriamque differentiã explicatur. Verum admisso (quod vsu satis tritum est) per omnia rem quamlibet definiri, quæ in definitione adhibentur, negandum est omnia quæ definiuntur, per sola ea quæ sunt priora natura definiri. Namque in definitione vnius correlatiui necesse est ponere alterum, vt ait Porphyrius in Isagoge,

Vnum relatiuum, vt definiatur per alterum.

An definitio tradatur per ea, quæ sunt priora natur.

Vnum relatum in alterius definitione ponendum.

cap. de specie, eo quod habitudines eorum inter se ad se inuicem terminentur, nec sine suis terminis intelligi aut explicari possint. A

De quibus definitionib. verum sit.

Sed est haud mediocre dubium, de quibusnam definitionibus verum sit Porphyrii pronunciatum. Videmus enim apud Aristotelem sæpe definiri relatiua nulla facta mentione correlatiuorum in eorum definitionibus, vt cum hoc loco definiuntur eadem, similia & æqualia. *Eadem*, inquit, *sunt ea, quorum vna est substantia: similia quorum vna est qualitas: æqualia quorum vna quantitas*. Et in 1. Politicor. cap. 3. definit Aristoteles seruum, *hominem, qui sui non est*: hoc est, sui iuris, sed alterius: imo etiam ineptum videtur, alterum correlatiuorum per alterum velle declarare, seu proprie quis alterum per alterum definire contendat, seu improprie. Nam, si differentia, quæ in definitione relatiui adhibetur, sumatur respectu, seu habitudine ad correlatiuum, nõ magis notam faciet naturam definiti quam antea erat, vt si simile definiatur, relatiuum æqualis comparationis respiciens sibi simile, & seruus esse relatiuum æqualis comparationis respiciens Dominum æque enim nota aut ignota sunt semper correlatiua, id autem, per quod alterum cognoscitur ac declaratur, notius illo esse debet. B C

Serui definitio Arist.

Soluitur proposita dubitatio de definiendis relatiuis per sua correlatiua.

Ad hoc dubium dicendum videtur, duplicem esse definitionem relatiuorum: vnam imperfectam & magis ad explicationem significationis pertinentem quam ad declaratione naturæ definiti, atq; hac sola appositione correlatiui ad genus aliquod relatiui completi, quod fecit Porphyr. in Isagog. ca. de Genere, & c. de specie, cum definiuit genus esse, *cui subiicitur species*, & speciem *quæ subiicitur*: alteram perfectam, & quæ vere & ex propriis causis naturam relatiuorum declarat, quo genere vsus est Aristoteles, in definiendis eisdem, similibus, æqualibus, & in definiendo seruo. Nam, veræ ac propriæ causæ naturæ relatiuorum sunt ipsa relationum fundamenta. Sed illud hac in re animaduertendum est, etsi in definitionibus his, quas perfectas & absolutas dicimus, non exprimantur correlatiua, nõ dubiũ esse tamen quin necessario intelligenda sint. Cum enim per fundamenta declarantur ipsarum relationum differentiæ, necesse est intelligere terminos, quibus illæ terminãtur, & à quibus peculiarem rationem distinctionemq. accipiunt, qui nulli sunt alii quam ipsa correlatiua, atq; hoc etiam modo verum est id, quod Porphyrius ibidem tradit, necesse esse, in vtrorumq; correlatiuorum definitionibus vtrisque vti: ita, vt vel expresse ponenda sint in definitione vtriusq; vel demum intelligenda. D E F

Ad quartum ex dictis patet quid dicendum sit. Negandum est enim relationes rationis, quæ realibus altera ex parte respondent, non conuenire rebus denominatis, nisi dum actu considerantur. Nam, quandocunque in rerum natura dantur reales oppositæ, simul quoque conueniunt rebus denominatis actu existentibus, etsi relationes ipsæ rationis non existunt: sublata nimirum, saltem per impossibile, vt dicitur, omni operatione intellectus, cuiusmodi sunt omnes relationes Dei ad creaturas existentes, quatenus actu pendent à Deo. Alia ratio est de relationibus scibilis ad scientiam, intelligibilis ad intellectum, & aliis similibus: quandoquidem oppositæ relationes scientiæ & intellectus, si sermo sit de essentialibus, sunt reales quidem sed transcendentes, & quæ ad hoc prædicamentum non pertineant: si vero de accidentalibus, nec quæstio sit de relationibus effectorum ad causas efficientes sunt relationes rationis, cum conueniant rebus denominatis, non existentibus iis rebus quæ ab oppositis denominantur.

Num idem relatiuum vna numero relatione, an pluribus, ad plura referatur.

QVÆST. V.

Variæ sententiæ in hac quæstione, & impugnatio duarum priorum.

SECTIO I.

Prima opin.

Secunda D. Thomæ.

Tertia diuersorum auctorum.

ALii aliter in hac quæstione sentiunt. Fere enim Scoti sectatores in 3. d. 8. q. vnica Lichet. ibid. Anto. Trombet. 5. Metap. q. -. dicũt, quandocunq; relatiuum refertur ad plura, pluribus etiam relationibus illa respicere. Contrarii qui D. Thom. 3. p. q. 35 ar. 5. & 3. sent. d. 8. q. 1. ar. 5. & quodl. 9. ar. 4. Cai. in locum 3. p. Capr. in 3. d. 8. q. vnica, sequuntur, existimant, nunquam relatiuum, nisi vna relatione referri, siue ea, ad quæ refertur, sint plura, siue vnum. Alii media ingrediẽtes via, hunc in modum quæstionem distinguunt. Si relatiuum plura necessaria exigat, ad quæ referatur, veluti totum plures partes, vna tantum relatione illa respicere: si vero æque possit ad vnum tantum atque ad plura referri: vt pater æque ad vnum tantum atque ad plures filios, non vna tantum, sed pluribus relationibus ad plura esse-

ra affectum esse. Denique ex his tertiis *recentiores quidam* sunt, qui existiment, cum idem relatiuum pluribus relationibus plura respicit, tum ex huiusmodi relationibus quasi gradibus confici vnam totalem relationem, quo pacto in qualitate plures gradus vnam totalem qualitatem faciunt, verbi causa si pater plures habeat filios, aut simile plura similia plures paternitates vnam numero paternitatem constituere, & plures similitudines vnam numero similitudinem. Alii putant, ex pluribus relationibus non fieri vnam, sed omnes manere distinctas in eodem subiecto, siue illæ sint diuersarum specierum, vt relationes eiusdem effectus ad plures causas essẽtialiter subordinatas inter se, veluti relationes ignis geniti ad ignem generantem & Solem: siue eiusdem speciei, vt patris eiusdem ad plures filios.

Impugnatio 1. sentent.

Ac prima quidem & secunda sententia nõ videntur admittendæ. Prima, quia si relatiuum necessario plura exigat, ad quæ referatur, ita vt vno termino sublato, necesse sit & alterum terminum, & ipsum quoq; terminatum de medio tolli, non est cur terminatum ad illa referatur pluribus relationibus, vna enim satis erit ad id præstandum, quia eiusmodi termini erunt partiales, vtpote singuli per se haud sufficientes ad terminandum. Atque hoc, vt reor, non negabit Scotus, neque vllus eorum, qui consideratius sententiam illius sequuntur. Idem dici potest de relatiuis rationis, de quibus ex instituto in hac quæstione non disserimus. Nam & eorum quædam referuntur vna relatione ad plura correlatiua: veluti vniuersale, quatenus relatiuum est ad plura particularia: idq; ex eo, quia nulla ratione potest esse vniuersale, nisi respectu plurium partium subiectarum.

Vniuersale vna tantum relatione refertur ad particularia.

Impugnatio 2. sententiæ.

Secunda quoque sententia multis rationibus non placet. Vna, quia si relatiuum æque ad vnum tantum, atque ad plura referri potest, negandum non est, horum singula esse posse totalia eius correlatiua: ac proinde illud eorum singula singulis etiam relationibus respicere. Nam, si eorum singula non possunt esse totalia illius correlatiua, sed partes vnius correlatiui totalis: ergo nisi sint plura, non terminabitur relatio illius, quod est contra hypothesim. Altera, quia correlatiua non solum in communi, sed etiam in particulari sunt simul natura, ita, vt non tantum pater & filius in commune eam conditionem subeant, sed etiam hic pater & hic filius, quatenus ad se inuicem referuntur, ex singularibus enim hæc affectio in vniuersalibus colligitur, at hic pater non est simul natura cum primogenito filio ratione eius paternitatis, qua respicit secundogenitum, quandoquidem nondum nato secundo, aut iam extincto, adhuc potest referri ad primum, si ille sit superstes, igitur alia ratione respicit hic pater hunc filium, alia illum: & sic in cæteris. Tertia, quia perspicuum est, aliter terminari relatiuum reale ad vnum correlatiuum, aliter ad aliud, neq; hoc quisquam oppositæ opinionis negat, aut igitur aliter, quia alio & alio respectu reali, aut quia alio & alio respectu rationis tantum: non quia alio & alio rationis tantum, vtrumque enim respicit realiter, nempe habitudine existente in rerum natura sine operatione intellectus (alioqui non esset relatiuum reale) ergo quia alio & alio respectu reali, quod est alia & alia relatione reali. Quarta, quia si pater eadem omnino relatione respicit secundum filium, qua respiciebat primum: ergo nihil noui ei accessit per generationem secundi, quare nõ erit nouus pater secundi filii, sed antiquus, quod dici nullo modo potest, neq; enim ista cohærent, esse antiquum patrem, & noui filii, nisi addas nouo respectu ad illum, quid est autem nouo respectu, nisi noua relatione? Quinta, quia si eadem omnino relatione pater refertur ad omnes filios, quotquot habet, & habiturus est: sane extincto primo, necdum nato secundo perit illa relatio patris, deinde secundogenito iterum eadem numero redit, quare datur forma, quæ viribus naturæ redeat, quod Diuus Thomas, cuius ea opinio, quam impugnamus, esse putatur, non solum in absolutis entitatibus, sed etiam in relationibus *quodlib. 4 articulo quinto & quarto contra Gent cap. 81. & aliis in locis*, negat. Sexta, quia proprietas illa correlatiuorum, si quis vnum definite nouit, hoc est, certo & determinate, definite etiam alterum cognoscit, quam Aristoteles ex accurata relatiuorum definitione *in Prædicament. cap. de Relat.* colligit: in singularibus etiam & respectu singularium intelligitur: vt idem eo loco docet in duplo & præstantiori. *Nisi enim, inquit, cognoscas, cuius res certa & designata aliquid sit duplum, & quæ sit præstantius, neq; illud certa & determinata cognitione intelliges esse duplum aut præstantius, sed incerta & vaga opinione.* Quod si ita est, ergo alia relatione respicit duplum hoc simplum, & alia illud: alia item id, quod est præstantius, respicit hoc deterius seu minus præstans, alia illud, nam si hoc duplum eadem numero relatione respiceret plura dimidiæ magnitudinis, siue subdupla, nullum eorum per se sumptum determinate respiceret, quo fieret, vt nisi omnia dimidiæ magnitudinis

Etiam relatiua singularia esse simul natura.

tudinis cognosceret, non cognosceret certa & determinata cognitione illud esse duplum, quod & falsũ est, & repugnat hypothesi. Postrema, quia nec minus sufficiens est secunda generatio ad causandam secundam relationẽ patris, quam fuit prima ad causandam primam, vt perspicuum est, neq; vllum est impedimentum, quo minus primæ addatur secunda in eodem subiecto, si quis enim impediret, id maxime esset generalis quædam naturæ conditio, quæ nihil facit superuacaneum: cuiusmodi videtur esse, duo accidentia solo numero differentia esse in eodẽ subiecto, at hoc in re proposita accidere non potest. Nam, si ex duabus numero relationibus eiusdem speciei cõficitur vna tertia, quasi ex diuersis gradibus composita, iam duæ huiusmodi relationes non sunt duo accidentia, sed vnum ex vtraq; relatione cõstitutum, quemadmodum ex duobus gradibus caloris vnus calor. Quod si eiusdem speciei relationes non conficiunt vnam tertiam, sed semper sunt distincta numero accidentia: nec sic quidem euenit quicquam superuacaneũ. Ratio enim, cur ex quibusdam accidentibus solo numero differentibus aliquid superuacaneũ colligitur, si plura in eodẽ subiecto admittantur, hæc est, quia habent effectum formalem eiusdem omnino rationis, vt duæ magnitudines vnius palmi, palmare enim quod ab vtraq; fit, eiusdem omnino rationis est, at duæ paternitates non habent effectum formalem eiusdem omnino rationis: cum altera faciat patrem huius, alteram patrem illius. Ita patet non esse probandas priores duas opiniones.

Examen tertia opinionis & approbata posteriorũ membri.

SECTIO II.

SVperest igitur, vt tertiam examinemus, videamusque vtri melius sentiant, istine qui ex pluribus relationibus eiusdem speciei faciunt vnam numero, quasi ex diuersis gradibus conflatam: an hi, qui illas distincta inter se numero accidentia esse volunt. Ac priorib. valde videtur fauere Aristot. qui cap. 6. huius libri tex. 12. docet ea esse idem numero quorũ materia est vna, & c. 10. tex. 16. quæcunque in eodem subiecto differentiam habent, esse specie diuersa. Hæc enim nulla ratione videntur esse vera, si demus plures relationes eiusdem speciei in eodem subiecto existentes esse distincta numero accidentia, & non potius vnum ex omnibus conflatum. Fauet etiam nõ parum id quod prouerbio dici solet, & ab Aristotele 1. Phys. ca. 6. tex. 36. vsurpatur, frustra

Tertia sent. priori membro qua faueant.

A fieri pluribus, quod paucioribus effici potest. Si enim vna numero relatio ex pluribus conflata satis est, quid opus habemus plurib. numero distinctis? Accedit, quod posteriores infinita propemodum accidẽtia in eodem subiecto inducunt, similitudines, inquam, & dissimilitudines innumeras rei eiusdem ad alias, toto etiam orbe, vt dicitur, disiunctas: quod priores non faciunt. Denique, quod non sit maior ratio in aliis accidentibus, vt ex multis quasi gradibus vnum conficiatur, quam in relationibus: præsertim, cum re vera in relationibus, quemadmodum & in qualitatibus detur magis & minus: vt magis ac minus simile & dissimile, vt ipse etiam Aristoteles tradit in Prædicamentorum libro, *c. de qualitate.*

B

Sed tamen posteriorum sententia, quę pœne communis est inter eos, qui plures numero relationes eiusdẽ speciei admittunt in eodem subiecto, à nobis amplectenda est. Primũ, quia, vt paulo ante *sect. 1. praced.* diximus, gradus omnes, qui vnum accidens numero conficiunt (veluti vnam numero albedinem aut vnum numero calorem) sunt eiusdem omnino rationis, & effectum formalem eiusdẽ omnino rationis sibi vendicant, vt album aut calidum vnius gradus, relationes autem eiusdem speciei terminatæ ad diuersa correlatiua numero non sunt eiusdem omnino rationis, neque effectum formalem eiusdem omnino rationis habent, cum Socrates alia habitudine, siue respectu sit pater huius filii, alia illius, vt omnes admittunt, tametsi, non omnes, quid inde sequatur, satis aduertunt. Deinde, quia omnia accidentia, quæ ex multis quasi gradibus conficiuntur, recipiunt magis & minus: &, quæ plurib. constãt, sunt perfectiora iis, quę paucioribus, at pater non est magis pater, nec perfectius pater, quod plures relationes paternitatis habeat, sed est plurium filiorum pater, vt enim esset magis ac perfectius pater, oporteret respectu eiusdem esse perfectiorem, quod tamen non sequitur ex filiorum multiplicatione. Postremo, quia etsi quædam relatiua recipiunt magis & minus, vt Arist. *in Prædicam. ca. de qualitate*, admittit in simili & dissimili: tamen id non prouenit ex multarum relationum vnione in vnam totalem relationem, cum qualitas quælibet nil magis similis sit aut dissimilis, si pluribus qualitatib. sit similis aut dissimilis, quam si vni tantum: sed prouenit ex eo, quod fundamenta magis vnum, aut magis diuersa sunt, inde enim sequitur relatio maioris similitudinis, aut dissimilitudinis. Verum hoc pacto maior similitudo aut dissimilitudo non est relatio aliqua conflata ex pluribus relationibus mi-

C D E F

Eiusdem sententia alterũ membrum eligitur.

Cur quædam relata suscipiant magis ac minus.

bus minoris similitudinis aut dissimilitudinis, quia relatio minoris similitudinis aut dissimilitudinis non permanet cum relatione maioris, sed perit succedente illa: cum tamen gradus præcedentes, ex quibus conflatur accidens, quod intenditur & remittitur, simul permaneant cum sequentibus.

Solutio eorum, quæ pro iis, qui priorem partem huius sententiæ amplectuntur proposita sunt.

SECTIO III.

Explicatur locus Aristotelis.

QVare ad primum argumentum pro priorum sententia dicendum est, cum Aristoteles ait, ea esse vnum numero, quorum materia est vna, non definire omnia, quæ sunt vnum numero, sed solas substantias, nec vero omnes, sed eas, quæ sunt vnum numero sub specie, quod fuse ad eum locũ explicauimus. cum vero ait, ea differre specie, quæ in eodem subiecto differentiam habent, non de omnibus accidentibus intelligendum est, quod etiam ex *cap. 10. q. vnica sect. 3. & 4.* perspicue intelliges. Secundum facile diluitur, est enim perspicuum ex dictis, non satis esse vnam relationem numero ad efficienda omnia, quæ nos pluribus numero conficimus. Tertium quoq; nihil habet momenti. non enim maius est incommodum, dari in re eadem prope innumeras relationes eiusdem rationis, quam vtilli, nosque omnes admittimus, idem numero relatiuum terminari ad prope innumeros terminos; præsertim cum relationes nullius pœne sint entitatis. Quod demum in vltimo argumento sumitur, falsum est, non esse maiorem rationem in aliis accidentibus, vt ex multis quasi gradibus vnum conficiatur. oppositum enim perspicue colligitur iis rationibus, quibus aliorum sententiam confirmauimus.

Explicatio sententiæ approbatæ.

Aduerte autem, etsi concedimus plures relationes solo numero differentes posse esse in eodem subiecto: non proinde tamen concedendum, posse esse plures in eodem realiter diuersas, vt Scotus *in 3. d. q. vnica. & in 2. d. 1. q. 5.* admittit. Nam, cum relatio & fundamentum (remotum intellige) sint idem realiter, & relationes eiusdem speciei, quas in eodem subiecto damus, idem numero fundamentum habeant: necesse est, vt omnes sint idem realiter. Atque hoc pacto intelligi posset D. Thomas, *3. p. q. 35. artic. 5. & 3. Sent. d. 8. q. 1. artic. 5. & quodlib. 9 art. 4.* Quandocunque, ait, relationes eiusdem speciei nunquam esse plures numero in eodem subiecto possemus

Accommodatur ad D. Tho. doctrinam.

enim dicere, si eius verba intelligenda esse, quasi dicat nunquam esse plures re in eodem subiecto, etsi aliquando sint plures ratione A ratiocinata seu concepta, quod est ex natura rei, veluti in eodem patre respectu multorum filiorum, nisi aliquando plane docere videatur, nunquam esse plures, nisi ratione ratiocinante seu concipiente, hoc est, ex sola operatione intellectus distinctionem faciente: quod in parte respectu plurium filiorum, & in aliis relatiuis eiusdem speciei habentibus in rerum natura plura correlatiua, probare non possumus.

Num filius diuersis relationib. vtrunque parentem respiciat.

B Quærat aliquis hoc loco, num filius aliam relationem habeat ad patrem, aliam ad matrem. Ac cum pater & mater videantur esse diuersa relatiua non numero tantum, sed etiam specie, si pater actiue, mater passiue concurrat ad generationem prolis, vt cum Aristotele *1. de Generat. animal. cap. 20.* putat Diuus Thomas *3. part. q. 32. art. 4. 1. Topicor. ca. 13.* sane relatio filij ad vtrumq; duplex videbitur esse non numero tantum, sed etiam specie. C quot enim modis vnum oppositorum dicitur, tot etiam dicitur alterum. Verum non ita est, cum satis sit, si filius vnica relatione vtrumq; respicit. siue enim mater passiue tantum ad generationem concurrat, siue actiue etiam, quemadmodum & pater, quod cum Galeno *in libro de semine*, aliisq; medicis probabilius credit Scotus, maiorq; Theologorum pars *Bonauen. Ochamus & alii in 3. distinct. 4.* cum filius vnica generatione ab vtroq; gignatur, vnica illum sequetur relatio geniti D ab vtroque. Neq; oberit diuersitas specifica relationum patris & matris ad filium: siue quia pater actiue, mater passiue concurrat: siue quia vterq; actiue concurrat, modo tamen per se diuerso ab eadem specie facultatis generatiuæ profecto. parentes enim partialiter concurrunt ad generationem prolis, quemadmodum duo trahentes lapidem: nisi, quod hi tractu actiuo eiusdem rationis concurrunt, illi autem diuersæ. Vnde, quemad-

Quo pacto pater & mater concurrant ad generationem prolis.

E modum totum essentiale naturale vna & eadem relatione respicit partes essentiales, quæ sunt materia & forma, licet huiusmodi partes pluribus relationibus specie diuersis referantur ad totum, propter diuersum per se modum componendi totum: ita filius vnica tantum & specie & numero relatione refertur ad patrem & matrem: licet hi referantur ad illum pluribus numero & specie diuersis. Nam, quod Aristoteles ait, quot modis vnum oppositorum dicitur, tot etiam dici alterum: de F totalibus, non de partialibus, relatiuis, intelligendum est, vt ex allato exemplo colligi potest. Quod si pater & mater diuersis tantum numero relationibus respiciunt filium, minus est in re proposita difficultatis, quemadmodum & in duobus trahentibus lapidem, & in dua-

Totum vnica relatione respicit omnes partes. Filius etiam vna vtrumque parentem.

in duab. partibus eadem ratione componentibus totum. Causa vero huius rei ea est, quam initio sect. 1. tetigimus: quia necessario filius indiget vtroq; parente, vt gignatur, quéadmodum totum pluribus indiget partibus, vt constituatur: nec potest æque ad vnum tantum correlatiuum, atque ad plura referri. quod idem dicendum de lapide, si conferatur cum duobus hominibus, quorum neuter per se sufficiens sit ad illum trahendum.

Filius etiam vna vtrumq; parentem.

Quod si quis obiiciat, filius æque potest habere vnum parentem superstitem, atq; duos, quandoquidem vno extincto alter manere potest: Respondendum est, etsi post inchoatam generationem, in cuius initio vterq; parens necessario existit, alter moriatur: tamen, quia vterq; ad generationem necessarius est, non aliter de relatione filij iudicandum esse, quam si vterq; parens viueret. Nam quæ habitudo vtroq; viuente resultat in filio respectu vtriusque propter partialem vtriusq; concursum, eadem omnino extincto eo, qui generare cœpit, in eodem perseuerat respectu eius, qui remansit.

Obiectio.

Deturne in hoc prædicamento genus summum.

QVÆSTIO VI.

Rationes pro vtraque parte.

SECTIO I.

PEculiare est huic prędicamento, vt de eius genere summo multis nec leuibus de causis iam olim à Philosophis dubitatum sit.

Quod enim nullum in eo detur genus summum his argumentis videtur concludi. Si vllum daretur, aut daretur abstractum, aut cõcretum, aut vtroque modo: cum tamen neutro dari posse videatur. Nam, quod non detur concretum, ex definitione relatorum quæ est in Prædicam. cap. de iis, quæ sunt ad aliquid, ostendi potest. cum enim relata dicantur ea, quorum esse est, ad aliud affecta esse, si datur relatum commune omnibus particularibus relatis huius prædicamẽti, aut illud referetur ad se ipsum, aut ad superius aliquid, aut ad inferius, aut certe ad aliquid æquale, quod nec inferius sit, nec superius. Si refertur ad se, F est vtique relatum rationis, quippe cum nihil sit, quod ad seipsum reali relatione referri possit, quo fit vt non pertineat ad hoc prædicamentum. Si ad aliquid superius aut inferius, ergo cum id quod superius est, pertineat ad essentiam inferioris, aut terminus pertinebit

Partis negantis argumenta.

A ad essentiam relatiui, aut relatiuum ad essentiam termini. quod fieri non potest. Si vero ad aliquid aliud quod nec inferius sit, nec superius, cũ illud debeat esse relatiuum (siquidẽ relatiuũ est relatiui relatiuum) dabuntur duo summa genera relatiua, sicq; fient ex relatis duo prædicamenta: nascenturq; hinc illud inextricabile dubium, quænam relata ad quod eorum prædicamentorum pertineant, anne omnia ad vtrumque: qua etiam ratione ad B hoc, qua vero ad illud, & alia sexcenta quę explicari nullo modo possunt. Ita videtur in hoc prædicamẽto non dari genus summum, quod concretum sit. Quod vero nec detur abstractum, ex dictis colligi videtur apertissime. Nam, cum ex quauis relatione liceat efficere relatum, seu ad aliquid iuxta illud Damasceni, quod in lib. de Dialectica, ca. 34. de iis, quæ ad aliquid apud ipsum habetur, *Ad inuicem habitudo ea, quæ ad aliquid facit*, si detur rela-C tio, quæ sit genus omnium relationum particularium huius prædicamenti, dabitur etiam relatum, quod sit genus omnium particularium relatorum. quare cum hoc fieri nõ posse ostensum sit, efficitur, vt nec illud sit asserendum. Huc accedit, quod Aristoteles nec in tradendis definitionibus, nec in subiiciendis attributis, quicquam singulariter de relato aut relatione dixit, sed plurali numero vbique de relatis disseruit. videtur enim hoc ipso D plurali numero vbiq; retento (quod in nullo alio prædicamento fecit) significasse, non dari vnum relatum aut relationem commune genus omnium relatorum relationemve, de quo disputari possit.

Dictum D. Damasceni de relatis.

Secundum principale.

Quod tamen vel abstracte, vel concrete, vel vtroque modo dandum sit, ipsa prædicamenti ratio ostendit. Est enim prædicamentum quædam generis summi, & eorum, quæ sub ipso sunt, naturalis dispositio, vt lib. 2. in-E stit. Dialect. cap. 8. diximus, quo fit vt si vllum prædicamentum relationis datur, aliquod genus summum in eo dandum sit. Hoc etiam argumento idem perspicue videtur concludi. Hæ prædicationes sunt vniuocæ, & in quæstione Quid est: hæc relatio, illa item est relatio: eodemque modo in cœteris abstractis itemque hoc relatum est relatum, illud etiam est relatum: & sic in aliis concretis (modo relationem & relatum pro relatione reali & relato reali accipias) igitur datur relatio communis vniuoca, quæ in quæstione Quid est de omnibus particularibus relationibus huius prædicamenti dicatur, relatumq; commune, quod de omnibus relatis eodem modo enuncietur quæ haud dubie genera summa esse necessario dicenda sunt. Præterea ab omnibus particularibus relationibus potest abstrahi

Pars affirmans suadetur.

abstrahi communis relatio relictis omnibus differentiis, quibus tum indiuidua inter sese, tum etiam species distinguuntur: ex relatione autem communi fit commune relatum, vt dictum est. ergo datur vtrumque commune genus huius prædicamenti & abstractum & concretum.

De genere abstracto huius prædicamenti, deque eius diuisione.

SECTIO II.

Dari genus summum abstractum in Prædicamento relationis.

IN hac quæstione dicendum est primum, qua in re conueniant Philosophi, deinde qua ratione dissentiant. Quod ergo attinet ad genus abstractum, quod est relatio, nulla pœne inter eos, qui recti' philosophati sunt, contentio est. Nam, missa opinione eorum, qui dicunt nullam relationem natura constare, sed omnes fieri collatione intellectus comparantis res alias cum aliis, proinde ea, quæ ad aliquid dicuntur non constituere nouum prædicamentum, sed aliis omnib. commisceri, ad eaque reuocari: quam sententiam Commentator, & Magnus Albertus, *in Prædic. ex Alexandro* Zenoni Eleatæ, & pœne omnibus Platone & Aristotele antiquioribus adscribunt, & ex recentioribus Scholasticis nonnulli sequuti sunt; relicta etiam sententia Nominalium, dicentium relationes nihil esse aliud quam denominationes extrinsecas à rebus absolutis, prætermissis quoq; iis, qui (vt sunt *Ocham. in 1. d. 30. q. 2 & dist. 31. quæst. 1. Greg. in 1. dist. 28 q. 2.* relationes volunt non esse entitates, sed puros quosdam essendi modos, reliqui omnes affirmant huius prædicamenti genus summum proprie ac per se esse relationem realem. Nam, quod sit genus summum, ex eo probant: quia prædicatur de omnibus speciebus & indiuiduis relationum realium eadem omnino ratione: & in Quæstione Quid est, vt inductione patet, non habet supra se aliud genus. Est autem ratio definitio relationis realis, esse id, quo aliquid id ipsum, quod est, formaliter & realiter ad aliud affectum est, siue proxime, siue remote. Quam disiunctionem cur addam, postea patebit.

Definitio relationis realis.

Quod vero sit proprie ac per se genus huius prædicamenti, perspicuum est quia sola abstracta pertinēt proprie ac per se ad prædicamenta accidentium. ita patet ex sententia eorum omnium, qui melius philosophati sunt, dari in hoc prædicamento genus abstracte significatum. quod est relatio realis. Nam, quod magnus Albertus ait in Prædicamentis cap. 2. genus generalissimum huius prædicamenti magis proprie esse Ad aliquid, seu relatiuum: minus autem proprie relationem, eo spectat, vt significet, se loqui de his, quoad Prædicationem de primis substātiis. de quib. quidem concreta prædicantur in recto, abstracta in obliquo.

Diuisio relationis realis.

Solet autem diuidi relatio realis in relationem eiusdem appellationis & diuersæ. quæ rursus distribuitur in digniorem & minus dignam. *Lege Damascenum lib. de Dialect. c. 24 & alios.* Exempla relat onum eiusdem appellationis comparationisve (quas recentiores vocant æquiparentiæ) sint æqualitas, similitudo, distantia, amicitia. Diuersæ autem appellationis siue comparationis (quas disquiparantiæ appellant) si sint quidem ex genere digniorum, quas nonnulli superabundantiæ nominant, alij superpositionis: sint paternitas, dominatus, & cœteræ relationes agentium, quatenus in aliud agunt. Si vero sint ex genere indignorum (quas alij defectus, alij suppositionis nominant) vt filiatio, seruitus, & omnes relationes eorum, quæ ab aliquo patiuntur, quatenus patiuntur. Atque hæc de genere abstracto, deque eius generali distributione.

Refutantur quatuor sententiæ de genere concreto.

SECTIO III.

Dari etiam genus summum concretum, inter omnes conuenit.

QVod vero attinet ad genus concretum, quod quidem si datur, reducte tie ad hoc Prædicamentum pertinere potest, quemadmodum & concreta genera aliorum Prædicamentorum ad reliqua Prædicamenta accidentium: hoc conuenit inter omnes, quod modo aliquo dandum sit, idq; ex eo, quod ex relatione genere summo aliquo modo possit constitui relatum. Sed, cum quæritur, quonam pacto illud referatur, non omnes idem dicunt.

Duplex modus referendi fingi potest circa commune relatum.

Vt igitur totam dissensionem in certa capita referamus, animaduertendum est, duobus modis fingi posse cōmune relatum referri. Vno per se ipsum, ita vt, etiam si fingamus nullum dari inferius relatum, adhuc tamen illud referri intelligatur: quo pacto dicimus hominem esse per se rationis participem, quia etsi nullus esset homo ex singulis, in quo natura rationalis inueniri posset: semper tamen homini communi quatenus homo est, conueniret natura rationis particeps. Altero, per inferiora, ita, vt dicamus, relatum in commune acceptum referri, quia pater & filius, & cœtera huiusmodi, quæ sub eo collocantur, referuntur. quo pacto dicimus hominem cōmunem disputare, nasci, mori, &c. quia homines singuli id faciunt, aut patiuntur.

Subdiuisio primi modi.

Animaduertendum quoq; est quatuor fere modis fingi posse, relatum commune referri per seipsum. Vno ita, vt referatur quidem, sed tamen non ad terminum. Altero, vt referatur ad terminum absolutum. Tertio, vt referatur ad certum aliud relatum. Quarto deniq; eo pacto, vt referatur ad seipsum.

Probatur relatum commune nō posse referri per seipsum, quin respiciat terminū.

Quod igitur fieri non possit, vt referatur per seipsum, & tamen non ad terminum, ex ipsa relatorum ratione ac natura perspicitur, quæ in eo est posita, vt ad aliquid affecta sint, hoc est, ad terminum referantur. Idem colligi potest ex omnibus relatiuorum attributis, in quibus omnibus supponit Aristoteles *in prædica. cap. de Relatione*, id, quod refertur, ad terminum aliquem referri. His accedit communis omnium Philosophorum sententia, qui ponentes omne quod refertur, referri ad terminum, quærunt, num referantur ad absolutum, an ad relatum, vt relatum est.

Non tamen referri ad absolutum.

Quod vero per seipsum non referatur ad terminum absolutum, & ex superius *quæst.* 4. disputatis manifestum est, & ex his intelligetur Primum, quia nullus terminus absolutus mente designari potest, ad quod relatum commune terminetur. neque enim dixeris, esse substantiam solam nec solam quantitatem, aliudve quicquam tale. oporteret enim omnes relatorum terminos sub eo termino contineri. quod nemo ostendet. Deinde, quia si relatum commune refertur ad terminum absolutum, nullum inferius relatum refertur ad relatum. quod patet quam sit falsum particularia enim relatiua, vt pater & filius, ad correlatiua planius referuntur, quam vt probare id necesse sit: quidquid de communi relato aliquis dicat. Antecedens ex eo patet, quia quemadmodum relatum inferius claudit in quidditate sua relatum superius, sic terminus relati inferioris debet claudere in quidditate sua terminum relati superioris. Vnde patet, si terminus relati in commune est absolutum quid, oportere, vt omnes termini relatorum sub genere absoluto, & nullus sub relatiuo collocetur.

Non referri per seipsum ad aliud relatum.

Iam, quod non referatur per se ipsum ad aliud relatum, hac ratione intelliges: quia aut illud aliud relatum esset reale, aut rationis. quorum tamē neutrum esse potest. Nam si sit reale, non prædicabitur de vllo correlatiuorum rationis: quorum tamen pleraq; terminant habitudinem relatiuorum realium. si vero sit rationis, non prædicabitur de vllo correlatiuorum realium. quibus tamen maxima ex parte terminantur relatiua realia. Quod si dicas, esse aliquid commune terminis relatiuis realibus & rationis, præter alia pleraq; incommoda, quæ consequentur:

A non erit commune illud vnus aliquis terminus ab omnibus relatiuorum realium terminis abstractus, cum nihil vniuocum, ac vere vnum possit esse commune entibus realibus & rationis: quare nec ipsum relatiuum reale, quod commune genus huius prædicamenti ponitur, erit verum genus: sed quippiam analogum. quot enim modis dicitur vnum oppositorum, tot etiam dicitur alterum. Adde, si relatum commune refertur ad B aliud relatum, eo quod omnibus relatis hoc commune sit, vt aliud referantur; pari ratione dabitur aliud relatum communius, quod sit genus vtriusque, cum vtrumque in eo conueniat, vt alterum ad alterum referatur. at hoc fieri non potest, si datum concretum est summum genus. Ita patet, non referri relatum commune per seipsum ad aliud relatum. cuius tamen sententiæ videtur fuisse Scotus *quæstion.* 25. cum iunior scripsit quæstiones C in Prædicamenta. Ait enim, relatum commune referri ad aliud secundum eandem formam genere: eodemq; modo simile commune, & cætera eiusdem applicationis.

Relatum cōmune non referri per se ad seipsum probatur.

Quod denique nec per se ipsum ad se referatur, his argumentis ostendi potest. Primum quia nullum relatum, quemadmodum neq; vlla res alia est aliud à se, vt perspicuum est. omne autem relatum reale refertur ad aliud à se, vt patet ex ipsis relatorum definitionibus. 1.

Verbum aliquid, in definitione relatorum quam vim habeat.

D Nam, etsi in posteriori definitione non plane dicitur relatorum naturam esse, vt ad aliud affecta sint, sed vt ad aliquid: tamen verbum *aliquid*, pro aliud accipiendum esse: quemadmodum apud Arist. 8 *Phy. 4. tex. 31. & alibi sæpe.* ex priori definitione intelligitur. in qua relatiua definiuntur esse ea, quæ aliorum dicantur. quam definitionem omnibus relatis cōuenire, licet non solis, ipse Arist. tradita posteriori definitione affirmat *in Prædic. c. de iis quæ* E *sunt ad aliquid.*

Deinde, quia omnia correlatiua realia distinguūtur sine operatione intellectus, quod dicimus ex natura rei: relatum autem commune non distinguitur à seipso ex natura rei. 2.
Vnde non sunt audiendi, qui dicunt, relatum commune referri ad seipsum realiter: & tamen non distingui à seipso, nisi vt idem semel acceptum à semet iterum accepto. hæc enim distinctio non est ex natura rei, sed ex apprehensione intellectus. Tertio, quia 3.
F si relatum commune esset reale correlatiuum sui, etiam hoc relatum, vt hic pater, hoc simile, & cætera particularia essent realia correlatiua sui. quod aperte falsum est. Sequela probatur, quia inferiora omnia participāt naturam superiorum. Postremo, quia si relatum 4.
com-

commune esset correlatiuum sui, cum ipsum sit reale, omnia inferiora referrentur ad correlatiua realia. quod falsum esse ex supradictis patet, velut in relatione actualis dependentiæ creaturę à Deo. non est igitur relatiuũ commune correlatiuum seu terminus relationis suiipsius.

Approbatur & declaratur quinta sententia.

SECTIO IV.

Conclusio quæstioni respondens.

RESTAT, vt relatiuum commune non referatur per seipsum pręcisè (quod dici solet in suppositione simplici) seu vt antecedit natura omnia inferiora relata, sed per ea inferiora, quæ per seipsa referuntur, v.c. per patrem ad filium, per maius ad minus, & per cętera huiusmodi. Quod idem dicendum est de simili communi, de æquali communi, & de cęteris relatis eiusdem appellationis, veluti simile commune per hoc simile ad illud simile, & æquale per hoc æquale ad illud æquale. Hæc autem sententia, preterquam quod ex dictis patet à plerisque etiam grauibus auctoribus, etsi est de re nõ admodum graui, in hac tamen materia non est pretermissa.

Probatur ab authoritate veterum Philosophorum.

Nam, vt mittam Ioannem Gandauensem in hunc librum, q. 25. & alios inferioris classis, docet Magnus Albertus in hunc locum tract. 3. c. 7. veterum Philosophorum sententiam esse, relatum commune exercere suam relationem per inferiora, scribit autem in Prædicamentis, nihil aliud esse relationem exercere, quam referri: & inferius affirmat correlatiuum, ad quod refertur relatiuum, esse ipsi pro differentia definiente (hoc est, pro termino differentiæ definientis) vt actu sit relatiuum, i. e. vt per seipsum referatur. Ex quibus locis patet, illum & ex propria & veterum opinione sensisse, relatum commune non esse actu relatum, seu per seipsum, sed potentia duntaxat, & per inferiora: contractum vero ad inferiora per aliquam differentiam distinguentẽ à certo correlatiuo fieri actu, seu per se relatũ.

A Scoto optime explicatur eandem sententiam.

Nemo tamen melius & subtilius id docuit, quam Scotus in 1. sent. lib ad dist. 21. q. vnica. ait enim: *In omnibus relatis eiusdem appellationis commune relatum secundum se acceptum, siue vt commune est, non referri, quia vt commune est, abstrahitur ab omnibus correlatiuis. Nam, cum relatio realis non sit, nisi distincti ad distinctum; commune autem non habeat aliud correlatiuum distinctum à se, ad quod referatur, efficitur, vt non referatur, nisi cum habuerit correlatiuum alterius rationis. Refertur ergo*, inquit, *tale relatiuum per suum inferius, vt simile in commune* A *non refertur per seipsum ad simile, sed per aliquod simile inferius, quod potest distingui ab alio simili.* id quod etiam ostendit in differenti.

Obiectio.

Quod si obiicias, relatiuum commune afferre secum cognitionem sui correlatiui communis.

Soluitur à Scoto.

Respondeo, inquit, *non esse tale correlatiuum eius, vt commune est, nisi ipsum, vt contractum in aliquo inferiori, per quod distingui potest à correlatiuo.* Hęc Scotus. In eadem sententia sunt Simplicius & Boetius in Prędicam. vt ex B dicendis perspicuum erit.

Quænam relata per seipsa primo referantur.

Sed, quærat aliquis, quęnam relata referatur per seipsa, & non per sua inferiora duntaxat; solane indiuidua, quę nulla habent inferiora, an etiam alia communia? D. Augustin. in lib. Categoriarum, ca. 11. de iis, quæ sunt ad aliquid, sic ait: *Vt hac Categoria manifestius dignoscatur, hac via est, qua debemus aduertere, nõ recte dici ad aliquid; nisi cum* (καθέκαστον πρὸς καθέκαστον ἀναφέρει), hoc est, *singulare ad singulare* C *refertur. Similiter, cum dicimus duplum, sine dubio non generaliter; sed specialiter hoc duplum dicimus, & huius simpli duplum dicimus: ac propterea tunc vere ad aliquid categoria est, quoties v.g. Socratem Chrysippo dicimus esse vultu consimilem, &c.* Ex quibus verbis satis videtur colligi, eius sententiam esse, sola indiuidua relata per seipsa referri.

Soluitur dubitatio.

Potius tamen dicendum est, omnia illa referri per seipsa, quæ habent correlatiua distincta à se ex natura rei, etiamsi sint vniuersalia; vt patrem etiam in commune ad filium. D id quod Scotus aduertit: vt ex dictis eius apparet.

Obiiciuntur & diluuntur nonnulla contra hanc sententiam.

SECTIO V.

Obiectio 1.

SED obiiciat aliquis contra hanc assertionẽ E hoc pacto; Id, ad cuius essentiam pertinet relatio, refertur per seipsum: sed ad essentiam relati communis pertinet relatio: imo vero, relatio communis & relatum commune non differũt, nisi sola consideratione intellectus. refertur igitur relatum cõmune per seipsum, non autem solum per inferiora.

2.

Pręterea, id, quod non refertur per seipsum, sed per inferiora, potentia tantum refertur, vt perspicuum est. at relatum commune non refertur potentia duntaxat: isto enim F modo non diceretur simpliciter relatum, quemadmodum puer, quia est Philosophus potentia, non dicitur simpliciter Philosophus, sed potentia Philosophus. Cum igitur simpliciter negari non debeat, relatum commune esse relatum: non dubium videtur, quin

quin per seipsum referatur, & non tantum per inferiora.

Pro solutione prioris obiectionis animaduertendum est, relationem, genus summum, & omnes omnino relationes eiusdem appellationis sine contractione acceptas, vt similitudinem in commune, & æqualitatem in cōmune, esse quidem principia referendi, siue respiciendi, verum non proxima, sed remota. quemadmodum calor vnius tantum gradus (si quinque forsitan requiruntur, vt res simpliciter sit calida) etsi est principium calendi, non tamen proximum, sed remotum. Vnde, quemadmodum ex calore vnius gradus, & aliis quatuor gradibus additis fit proximum calendi principium: sic ex relatione, genere summo, & aliis quibusdam additis differentiis fiunt proxima respiciendi principia: nempe, cum iam constitutæ sunt relationes, quæ efficiant relata distincta ex natura rei à suis correlatiuis, quales sunt omnes species & indiuidua relationum diuersæ appellationis, vt relatio maioris comparationis, paternitas, & hæc paternitas: itemque omnia indiuidua relationum eiusdem appellationis, vt hæc similitudo, hæc æqualitas, & alia huiusmodi.

Solutio prioris.

Ergo ad priorem obiectionem dicendum est, id, ad cuius essentiam pertinet ea relatio, quæ est proximum respiciendi principium, referri per seipsum, vt patrem, filium, hoc simile, & alia huiusmodi; non autem id, quod constituitur relatione ea, quæ est remotum principium respiciendi, quale est relatum commune, simile commune, & alia huiusmodi.

Relati nomē duobus modis posse accipi.

Pro solutione posterioris illud considerandum est, relati nomen duobus modis accipi posse: vno, pro eo, quod refertur, quatenus refertur: altero, pro eo, quod habet relationem, quatenus affectum est relatione. Neque enim putandum est, hæc idem valere. quemadmodum neque idem valent calere, seu esse calidum, atque habere calorem. Nam, omne corpus, in quo est calor, est affectum calore, nec tamen omne, quod est affectum calore, calidum est, si calor adeo imperfectus sit, vt simpliciter non possit subiectum denominare. Ex quo fit, vt doceat Aristoteles secundo libro Topicorum, cap. 1. non esse bonam consecutionem ab inesse denominari. vt si dicas, calor est in aqua, ergo aqua est calida.

Solutio posterioris.

Quare ad posteriorem obiectionem dicendum est, relatum commune tum potentia, tum etiam actu referri, diuersis tamen rationibus: potentia per seipsum, actu per sua inferiora. Quæ autem hoc pacto sunt potentia talia, possunt simpliciter appellari talia, si absolute accipiantur: vt animal, etsi quatenus natura antecedit differentias, quibus cōtrahi potest, non sit actu rationale, sed potentia, vt Porphyrius in Isagoge, cap. de differentia docuit: tamen, quia est actu coniunctum cum rationalitate simpliciter & sine adiectione dicitur rationale, cum absolute sumitur. Quanquam ea, quæ potentia duntaxat talia sunt, non dicuntur simpliciter talia; quomodo dictum est, puerum esse potentia Philosophum. Quod si relatum commune non accipiatur absolute, sed præcise, hoc est, quatenus natura sua antecedit inferiora, quomodo nō refertur actu, sed potentia: non iam simpliciter & sine adiectione appellandum erit relatum iuxta priorem huius concreti expositionem, sed potentia relatum. quanquam posteriori significatione (ea vsurpetur) simpliciter, & sine addito relatum appellari potest quod idem dicendum est de simili communi, & cæteris huiusmodi.

Relata communia præcise accepta, quo pacto apud graues Auctores nominentur.

Quia tamen hæc relata, vt præcise & in commune accepta, non possunt appellari relata iuxta priorem concretorum significationem, nisi potentia, posterior autē significatio non est vsurpata: idcirco grauissimi Auctores ita concedunt in hoc prædicamento relatum commune, simile commune, & cætera huiusmodi, vt significent, se cū de his præcise acceptis loquuntur, non simpliciter & vsurpata significatione, sed cum addito aliquo, aut insueta loquutione ea admittere. Et quidem Diuus Augustinus in Categor. cap. 11. ait, ea non recte nec vere esse relata, vt patet ex loco paulo superius citato. Magnus Albertus, 5. Metaphysic. tract. 5. cap. septimo, & in Prædicament. cap. 7. docet eorum relationes fuisse appellatas à veteribus relationes in esse concepto, nō in esse exercito. quod equidem credo non alia de causa eos dixisse, nisi quia relata hoc modo accepta non exercent suas relationes, seu (quod idem est) non referuntur, nisi potētia, & quasi adhuc concepta, vt postea nascantur. hinc enim videtur translatio desumpta. Simplicius vero & Boetius in Prædicament. in cap. de Relatione, non audēt simpliciter proferre, dari relatum in commune. Sic enim concludit Simplicius ex sententia multorum: *Itaque ea, quæ ad aliquid sunt, multa erunt secundum multitudinem eorum, quæ habent habitudinem, & dicuntur inuicem (hoc est relatorum) sed secundum vnam habitudinem, quæ similiter in pluribus est, vnum esse intelliguntur. nam ob hoc vnum dicitur esse Prædicamentum ad Aliquid.* Ita Simplicius. Boetius hoc modo: *Quod autem Aristoteles ait,* ad aliquid vero talia dicuntur, *hoc monstrat,*

Relationes in esse concepto non in esse exercito quænam.

nam

non si quantitas per se & singulariter intelligi potest, eodemq; modo substantia, vel qualitas, vel vnumquodq; aliorum prædicamentorum, sic & ad aliquid per se & singulariter capi intellectu potest, vt potest, vt dicamus esse ad aliquid & singulariter; quicquid enim in natura relationis cognoscitur, id cum alio necesse est consideretur. Quocirca, cum enim relatiui nuncupatio mox secum aliud trahat ad aliquid, per se vnum esse non potest. Hæc Boetius, & alia in eandem sententiã. Itaque veteres partim cum moderatione aliqua concedunt huiusmodi relata præcise accepta, partim non audent ea concedere: tũ, quia (vt paulo ante diximus) non referuntur hoc pacto nisi potentia, & si plus aliquid vis, actu inchoato propter relationes, quibus cõstituuntur, quæ sunt remota respiciendi principia: tum etiam, quia etsi actu habent relationem, & ideo posteriori significatione relata appellari possunt: tamen relatum, seu ad Aliquid pro eo, quod est habens relationem seu affectum relatione, non est vsurpatum. Possunt tamen hoc modo accepta appellari simpliciter relatiua, quia relatiuum ex vi nominis nõ significat id, quod refertur, sed id, quod referri potest.

Relatiuum ex vi nominis quid significet.

Diluuntur argumenta initio proposita.

SECTIO VI.

QVare ad argumenta pro vtraque parte initio proposita hoc pacto respondendum.

Partis affirmantis argumenta soluuntur.

Ad primum pro parte affirmatiua dicendum, quemadmodum inter relationes quædam sunt proxima respiciendi principia quędam remota, sic inter relata quædam esse, quorum essentia est ad aliud proxime affecta esse, qualia sunt pater & filius: alia, quorum essentia est, affecta esse ad aliud remote & inchoate. eiusmodi sunt relatum commune, simile commune, & id genus alia. Quoniam vero ea, quæ referuntur remote & inchoate, ad illa ipsa referuntur, ad quæ terminantur proxima relata, dicendum est; relatum commune non referri primo ad vnum aliquid, siue superius, siue inferius, sed ad omnes terminos inferiorum relatorum, quæ proxime referuntur; qui quidem termini partim sunt inferiores relato communi, vt pater, filius, & huiusmodi correlatiua realia: partim non sunt inferiores, nec superiores, vt ii, quibus terminantur relationes reales non mutuæ.

Obiectio.

At dices, ergo saltem dicendum est, relatum commune pertinere ad essentiam aliquorum terminorum suorum: quod tamen in argumento non immerito dictum est fieri non posse. Sed hoc facile dissoluitur. Nam, etsi relatum, quod proxime refertur, non possit pertinere ad essentiam sui termini: nihil tamen prohibet, quin relatum, quod refertur remote & inchoate, ad essentiam sui termini pertineat. tale enim relatum, vt non per seipsum, sed per inferiora refertur, sic per inferiora est aliud à suis terminis. Quod idem dicendum est de simili communi, & cæteris eiusdem appellationis. Vnde huiusmodi relata non comprehenduntur in definitione relatorum, nisi ea intelligatur cum hac distinctione, proxime aut remote, quasi ita dicas; Relata sunt ea, quorum esse est ad aliud proxime aut remote. Num autem Aristoteles in Prædicamentis, capit. de iis, quæ sunt ad aliquid, hanc distinctionem subaudiendam esse voluerit, non satis constat. Certe, proprietas ex definitione collecta videtur significare, sola relata, quæ proximo respiciendi principio referuntur, in ea comprehendi, cum hæc sola habeant certos ac præfinitos terminos, ad quos primo referantur, quosque ea oporteat definite cognoscere, vt relata definite cognoscantur. quanquam ex definitione sic intellecta, facile totius generis relatorum huius prædicamenti cognitio haberi potest.

Diluitur.

An relata communia in definitione Arist. comprehendantur.

Proprietas vltima relatorum quid indicet.

Ad secundũ dicendum, ex relatione communi fieri relatum commune: verum, quemadmodum relatio communis, non est proximum & perfectum respiciendi principium, sed inchoatum & remotum; imo, remotissimum: sic etiam relatum, quod ex ea efficitur, non referri proxime, sed inchoate & remotissime. atque hoc quidem relatum non esse impugnatum primo argumento, sed solum relatum commune, quod aliquis crederet proximo respiciendi principio referri: quod sane non datur.

Ad tertium dicendum est, consuetum esse Philosophis, vt sæpe cum in singulari numero tractare rem aliquam possunt, de ea disserant in plurali: id quod multis exemplis ostẽdi potest. itaque omnia, quę hic in plurali numero dicta sunt, dici potuerunt in singulari: vt relatum est, cuius esse est ad aliud affectum esse. & cætera eodem modo immutata paululum locutionis forma. Non ea igitur de causa tenuit Arist. semper in hac tractatione mordicus pluralem numerum, quod putauerit in hoc prædicamento non dari vnũ commune genus: sed forsitan, quia facilius intelligitur totum relatiuum genus in plurali numero, quam in singulari.

Cur Aristot. numero multitudinis in hoc prædicamento semper vtatur.

Ad

Ad reliqua vero tria argumenta, quæ pro affirmatiua parte quæstionis proposita sunt, quoniam id, quod verum est, concludunt, non opus est vt respondeamus. Illud tantum docebimus, quonam pacto relatio dicatur vniuoce, & in quæstione Quid est de omnibus indiuiduis relationibus. hoc enim non caret difficultate. Animaduerte igitur, relationem, quæ vniuoce, & in quæstione Quid est prædicatur de omnibus indiuiduis relationibus, non esse relationem, quæ est proximum respiciendi principium (talis enim relatio est analogum quippiam, quemadmodum quoddam animal) sed esse relationem, quæ est primum ac remotissimum principiũ respiciendi: non tamen sub ratione remotissimi principii (quia hoc pacto non dicitur de inferioribus relationib.) sed sub hac ratione, quatenus est id, quod aliquid secũdum suum esse ad aliud referri potest: quæ ratio omnib. relationibus conuenit, quatenus communẽ naturam relationis participant, vt perspicuũ est. Idem porro dicendum est de relato reali. Nam, quod vniuoce, & in quæstione Quid est prædicatur de omnibus relatis singularib. non est relatum, quod proxime refertur (est enim analogum, vt ea relatio à qua denominatiue dicitur) sed est relatum, quod primo ac remotissime refertur: non tamen sub ratione primi & remotissimi relati, vt de relatione dictum est, sed sub hac ratione, quatenus est id, quod secundum suum esse ad aliud referri potest, vel quod denominatiue ac relatione dicitur. Quæ ratio conuenit omnibus relatis. quanquam relata, quæ proximo respiciendi principio constituuntur, hoc habent, vt non solum ad aliud referri possint, propter communem relatorum naturam, sed etiam ad aliud actu referantur propter peculiarem ac propriam.

Quonam pacto relatio dicatur vniuoce.

In relato cõmuni idem explicatur.

Atque hæc de relatorum genere satis superque fuerint. Nam, quæ de relatorum attributis in Prædicamentorum librum priuatim scripseramus, in communia commentaria huius loci paucis omissis (vt fere alia) trãslata sunt, nec satis cum instituto huius operis congruere videntur, tametsi in eis nonnulla sunt, quæ si nunc ad incudem reuocaremus, iis quæ nunc de relatis diximus accommodanda essent.

Quo pacto sex vltima Prædicamenta à superioribus distinguantur.

QVÆSTIO VII.

Non esse absoluta cum respectibus.

SECTIO I.

Qvoniam vero expediuimus quatuor prima prædicamenta, quæ præcipua sunt, & de quibus solis cum Aristoteles, tum cęteri Philosophi fusius disputant: locus hic videtur postulare, vt de cęteris breuiter disseramus.

Caussa disputationis sequentis.

Ac de omnibus simul illud in commune operæpretium erit intelligere, quæ sit eorum natura, siue, quo pacto à superioribus distinguantur: quanquam enim ad cap. 7. q. 2. sect. 4. & quæst. 3. sect. 2. & 3. id explicatum vtcunque est, quia tamen non parua est de hac re controuersia, necessarium videtur, vt eorum à cęteris distinctionem luculentius tractemus.

Quatuor in hac re à Caietano in Prædicamentorum librum sententiæ referuntur. Prima est eorum, qui sex vltima genera dicunt esse absoluta quædam simul cum respectibus; absoluta, inquam, externa rebus denominatis cum respectibus, vel rerum denominatarum ad externa ipsa: vel externorum ad res denominatas. in hoc enim non satis constanter loqui videntur huius opinionis auctores. Verbi caussa, vbi, seu esse in loco (hoc enim exemplo vt magis perspicuo libentius vtimur) nihil esse aliud, quam locum ipsum exterius circumdantem cum respectu loci ad rem locatam, vt alii volunt, rei locatæ ad ipsum locum.

Quatuor de sex vltimorũ prædicamentorum natura sententia. Prima eorũ qui dicunt ea esse absoluta quadam simul cum respectibus.

Ratio, qua ducti videntur, hęc est: quia quę in primis tribus prædicamentis ponuntur, sunt pure absoluta, quæ autem in quarto, sunt pure respectiua, seu potius puri respectus quidam. igitur vt reliqua sex à superioribus distinguantur, opus est, vt sint absoluta simul cum respectibus. Accedere autem videtur Ammonii sententia, qui in Prędicam. sex vltima prædicamenta quasdam præcedentium prædicamentorum complicationes esse ait.

Ratio primæ sententiæ.

Hæc tamen sententia si credit ipsas aggregationes absolutorum cum respectibus poni in his vltimis prędicamentis, ex iis, quæ ad c. 7. quęst. 5. sect. 2 dicta sunt, refutata relinquitur. sunt enim aggregationes absolutorum cum respectibus, entia per accidens quæ plane reiecta sunt à prędicamentis: si vero sic intelligenda est, vt absoluta externa cõstituant sex vltima prędicamenta, & relationes asciscantur ad intelligendum, quo pacto externa ipsa sumantur, quatenus hęc prędicamenta constituunt, in quartam opinionem incidunt.

Censura de eadem sententia.

dunt, si vero contra putant, relationes ipsas ad prædicamenta hæc pertinere, res vero absolutas explicationis gratia adiungi, in secundam aut tertiam incidere videntur, quorum vtrumque ex dicendis patebit. Ita non est, cur hæc sententia aut probetur, aut velut à cæteris distincta referatur.

Expenditur & soluitur ratio. Nec certe ratio, qua illa inniti videtur, quicquam habet momenti, vt enim hæc à quatuor superioribus distinguamus, satis est, si vel ea dicamus ab illis diuersa esse tanquam absoluta externa ab internis absolutis & relatiuis: quod faciunt quartæ opinionis auctores: aut vt dicamus esse relatiua alterius naturæ, quam sint illa quæ in prædicato relationis ponuntur, vt volunt secundæ ac tertiæ sententiæ assertores. Facile quoque diluitur illud ex Ammonio quod ea ratione dicat esse complicationes absolutorum cum respectibus, quia etsi natura simplicia sunt, facta tamen collatione quadam externarum formarum cum rebus iis quas quodammodo informant explicantur.

Non esse relationes extrinsecus aduenientes, neque aliud relationum genus.

SECTIO II.

Secunda opinio Scoti exponitur qui dicit ea esse relationes extrinsecus aduenientes. Secunda opinio est Scoti in 3. Sent. dist. 1. q. 1. & aliis locis vt 4. Sent dist. 13. quæst. 1 & Quodl 11. art. 4. vbi asserit sex vltima prædicamenta institui ex relationibus quibusdam quas primus ipse vocat extrinsecus aduenientes, vt eas distinguat à relationibus Prædicamenti Ad aliquid, quas appellat intrinsecus aduenientes. Accedit ad hanc sententiã Paulus Venetus 5. Metaph. cap. 36. 37. & 39. etsi eiusmodi relationes non appellat extrinsecus aduenientes. Similẽ opinionẽ refert Ocham. in 1. d. 30. q. 2. Discrimen autem inter hæc relationum genera hoc esse ait Scotus, quod intrinsecus aduenientes necessario ponantur posito fundamento & termino, vt similitudo inter duo qualibet subiecta posita in vtraque qualitate eiusdem speciei: extrinsecus autem aduenientes positis fundamento & termino non necessario ponantur, vt vnio materiæ cum forma, & rei locatæ cum loco. Fieri enim potest, vt materia & forma existant in rerum natura nec tamen vnitæ sint, quod in separatione animæ rationalis a corpore accidit: & similiter res, quæ nunc est in hoc loco, sæpe non est in eodem, & ipsa & loco eodem seruatis in rerum natura, quod idem in relationibus rei agentis ad eam quæ patitur, & patientis ad agentem passim euenit.

A Probat autem Scotus suam sententiam hoc potissimum argumento, quia Socratem, v. c. esse in loco, neque est locus ipse, nec vero Socrates, sed relatio Socratis ad locum, nihil enim aliud hic inuenitur, quod ingressu Socratis in hunc locum acquiratur: eodemque modo agens nihil aliud agendo habet noui, quam relationem agentis ad patiens, & cætera similiter. Cum igitur eiusmodi relationes non sint ex genere earum, *Vt probatur ab eodem.*
B quæ necessario consequantur posito fundamento & termino; efficitur, vt optime distingui possint ab iis, quæ in prædicamento relationis ponuntur, dicique extrinsecus aduenientes, vt hæc sex vltima prædicamenta cõstituant.

Sed neque ista sententia probatur. Primum, quia relationes vniti ad vnitum, & pleræque aliæ, sunt ex genere earum, quas Scotus vocat extrinsecus aduenientes, nec *Reiicitur Scoti opinio.*
C tamen locum habent in sex vltimis prædicamentis, vt inductione patebit. Deinde, quia si intrinsecus aduenientes faciunt vnum prædicamentum, cur non etiam extrinsecus aduenientes? Quod si hæ faciunt plura, cur non etiam illæ? Tertio, quia cum natura relatorum pertinentium ad prædicamentum Ad aliquid sit ad aliud se habere, seu ad terminum, affecta esse, quæ est definitio relatorum eius prædicamenti, si relata à relationibus
D extrinsecus aduenientibus eiusdem quoque sunt naturæ, cur non etiam ad idem prædicamentum pertinebunt? Esse autem illa eiusdem naturæ, ex eo patet, quia non tantum dicuntur ad suos terminos, sed etiam ex intima ratione sua sunt ad illos affecta, vnde non dicuntur à Scoto relatiua tantum secundum dici (quæ omnia sunt simpliciter absoluta) sed secundum esse. Quarto, quia relationes agentis ad patiens, & patientis ad
E agens perspicue ponuntur ab Aristotele in Prædicamento relationis, vt patet ex hoc ipso cap. text. 20. tantumque actio & passio, quæ sunt absoluta quædam, reiiciuntur ad prædicamenta agentis & patientis. Quinto, quia actio & passio apud Aristotelem 3. Physicor. libro, cap. 3. text. 21. & 22. sunt idẽ re ipsa relationes autem agentis ad patiens, & patientis ad agens, sunt re diuersa, quemadmodum & ipsum agens & patiens. Nec solutio Scoti
F in quartum sent. lib ad d. 13. q. 2. quicquam efficit tam multis afferendis significationibus actionis & passionis, cum Aristo. plane constituat prædicamenta agentis & patientis ex actione & passione, quæ sunt idem re, quicquid Scotus comminiscatur, accipi aliquando apud illum actionem & passionem pro relationibus. Postremo, quia si relationes agentis ad pa-

ad patiens, & patientis ad agens, cum sint extrinsecus aduenientes, conficiunt duo Prædicamenta à prædicamento Ad aliquid diuersa, cur non etiam relatio locati ad locum, & loci ad locatum; temporis ad rem temporariam, & vice versa, atque ita in reliquis?

Scoti argumentum solutum.

Ad argumentum vero Scoti facilis est responsio. Nam, etsi esse in loco non sit ipse locus, neque etiam res locata; est tamen habere locum, at habere locum non est habere relationem ad locum sed habere ipsum locum, vt formam quandam extrinsecam, ad cuius circumpositionem duplex consequitur relatio, vna locati ad locum, altera ipsius loci ad locatum, atque hæc sola forma est, quæ per se acquiritur in motu locali, non autem ipsa relatio, ad quam Aristoteles lib. 5. Physicor. c. 2. text. 10. plane docet, non esse per se motum. Nec satisfecit Scotus, cum ait, Aristotelem non negare per se motum ad relationem, sed ad relationem intrinsecus aduenientem. Nā, præterquam quod ea distinctio inaudita est apud Peripateticos, & ex contextu Aristotelis nulla ratione elici potest, sed plane videtur sola euadendi argumenti causa conficta: viam quoque aperit ad reprehendendum Aristotelem, quod negauerit ad aliud ex vltimis sex prædicamentis, quam ad Vbi esse per se motum. Si enim ad relationes extrinsecus aduenientes potest esse per se motus, cur non sit etiam saltem ad Prædicamentum Quando & Habendi? Mitto, quod pugnat cum Scoto ratio illa Aristotelis: propterea ad relationem non esse per se motum, quia sæpe aduenit relatio vni extremo, altero tantum mutato, potest enim loco aduenire noua relatio locantis mutata solum re locata.

Eiusdem distinctio euertitur.

Tertia opinio Capreoli, cōstitui ex relationibus fundatis in relationibus extrinsecus aduenientibus, refellitur.

Ex his colligi potest, nec tertiam opinionem, quæ Capreoli est in 2. d. 2. quæst. 1. & Paulo Soncinati 5. Metaphysic. quæst. 41. probabilis esse videtur, admittendam esse. Ait enim, sex vltima prædicamenta constitui ex relationibus quibusdam fundatis in relationibus iis, quas Scotus vocat extrinsecus aduenientes. Putat enim, etsi hæ pertinent ad Prædicamentum Ad aliquid, quæ tamen in eis fundantur, ad sex vltima spectare, e. c. etsi relationes locati ad locum, & loci ad locatum in prædicamento relationis ponuntur: tamen relationem quandam, quæ resultat in locato ex eo, quod continetur loco, & à qua locatum dicitur esse hic aut ibi, esse eam, quæ hoc constituit prædicamentum. Itaque contra hanc opinionem non est quod disputemus, quia præterquam quod abstrusa est, nec de re, quæ ponenda in rerum natura videatur: iisdem fere argumentis, quibus superior, refutari potest.

A

Esse formas extrinsecus denominantes.

Sectio III.

Quarta opinio D. Thomæ doctrinæ magis consentanea de formis absolutis externis.

Reliquam ergo facit Caietanus opinionem quartam, vt D. Thomæ doctrinæ magis consentaneam, de formis absolutis extrinsecus denominantibus, quam illi etiam adscribit Herueus Quodlib. 1. q. 9. & merito quidem, vt ex Commentariis eius lect. 20. in hunc lib. & in 3. Phys. lect. 5. colligi potest, e. c. actionem nihil esse aliud quam motum, quatenus est actus agentis, & existentiam in loco nihil aliud quam locum ipsum, quatenus adiacet, & ita in cæteris: nisi quod de passione inferius explicandum est, quo pacto dicatur externa forma patientis.

B

Probatur argumentis quibusdam.

Hæc igitur sententia, quæ nobis placet, his argumentis confirmatur. Primum, quia ex impugnatione superiorum colligitur. Nam, cum ea, quæ in his prædicamentis ponuntur, nec sint aggregata ex absolutis & respectiuis entitatibus, vt ait prima; neq; item respectus ipsi relationesve, vt tradunt secunda & tertia; nec vero sunt entitates absolutæ, quæ rebus denominatis insint (ea enim iam distributa sunt in quatuor prima prædicamenta, neque alia præter illa ponenda esse, inferius patebit) superest vt sint entitates absolutę, quæ extrinsecus denominent. Atque hac ratione vsi sumus nos ad caput 7. quæst. 2. sect. 3. & 4. & plerique vtuntur, cum in eundem locum, tum in librum Prædicamentorum.

C

D

Deinde, quia cum ad hæc prædicamenta constituenda satis sunt externæ formæ, ea ratione sola, quod extrinsecus suoque modo dent esse, siue informent; non opus est nouas exquirere entitates, quod natura superuacanea respuat.

E

Postremo, quia Aristoteles 2. lib. de Anim. cap. 2. text. 139. Phys. cap. 3. text. 20. & 9. Met. cap. 9. text. 16. plane facit actionem externam formam, nempe in patiente existentem, & extrinsecus denominantem: per motum etiam localem, qui ad prædicamentum Vbi reuocatur, nihil aliud per se, quam locus, acquiritur: id quod etiam Aristotel. 8. Physic. libro, cap. 7. text. 59. his verbis docet. *Sola*, inquit, *latione nihil in iis, quæ insunt ipsi* (hoc est, mobili) *mutatur* (hoc est, per se abiicitur aut acquiritur) *veluti cum quid alteratur, & cum accrescit aut decrescit, in quantitate fit, aut in qualitate mutatio*, quod idem D. Thomas multis in locis vt 1. p. q. 110. art. 3. & in 6. de potent. art. 3. & 3. cōt. gent. c. 82. item 12. Metaph. lect. 7. luculenter ostendit. Si ergo in his duobus prædicamentis cum Aristoteles, tum ratio ipsa solas externas formas consti-

F

constituit, non est cur in cæteris quærantur internæ formæ, sed externæ potius, vt proportione seruata, par sit ratio in omnibus.

Obiecta contra approbatam sententiam.

SECTIO IV.

Quinta sententia recentiorum.

HAbent nihilominus tantam speciem argumenta ea, quæ contra approbatam sententiam obiiciuntur, vt plerique recentiores extra quatuor sententias, quas de hac re Caietanus retulit, quintam sibi ex iis collegerint & constituerint opinionem.

Suadetur ob certas quasdam rationes.

Primum, quia omnia entia realia prædicamentalia, quæ in prædicamento substantiæ non ponuntur, sunt accidentia substantiarum, quas denominant, accidentia vero omnia ac vere insunt iis rebus, quarum sunt accidentia, vt patet ex definitionibus accidentis [illegible] a Porphyrio in Isagoge, capit. de Accidente, & ex illa, qua Aristoteles in Antepræ[illegible], cap. 2. explicat ea, quæ sunt in [illegible] dubium est, quin com[illegible]ia, quæ non sunt substantiæ [illegible].

Deinde, quia passio perspicue inhæret patienti, quod Aristoteles 3. Physicorum, cap. 3. text. [illegible] & sequentibus.. & aliis locis ex eo probat, quia solum id, in quo est passio, patiatur.

Tertio, quia motus omnis est in mobili, vt idem asserit loco proxime citato, text. 28. & aliis plerisque: quod si motus localis est in mobili, ergo id, quod acquiritur per illum, cum idem sint re ipsa motus, & id, (quod per motum acquiritur, vt Physici ad tertium lib. Physic. ostendunt: etsi ratione differant, at locus non est in mobili, sed in corpore ambiente locatum, quare id, quod acquiritur per motum localem, & per se ponitur in prædicamento Vbi, non est locus, sed absolutum aliquid inhærens mobili, siquidem ad relationẽ non est per se motus.

Quartum eorum argumentum est, quia si locus constitueret prædicamentum Vbi, tanquam forma externa, quæ motu locali acquiritur, mutata superficie ambiente, mutaretur locus, quod falsum est, vt patet in rupe, quæ etsi circumdatur aqua decurrentis fluminis, non mutatur tamen loco.

Quintum, quia re vera id, quod motu locali acquiritur, non est proprie locus ipse, sed loci occupatio.

Sextum, quia motus localis potest fieri per vacuum, in vacuo autem non sunt superficies quibus successiue circumdetur mobile.

A Septimum, quia id, quo dicimur tantæ vel tantæ ætatis, non est extra nos, & à quo extrinsecus denominetur, sed in nobis ipsis, quo fit, vt in prædicamento Quando non ponantur formæ aliquæ externæ, sed ipsis rebus denominatis inhærentes.

Octauum, quia isto modo eà, quæ in his prædicamentis ponuntur, non essent diuersa essentialiter; neque ab iis, quæ ponuntur in superioribus prædicamentis, neque à se inuicem, quod dici non potest, cum differant
B toto genere, id autem sequi, perspicuum videtur, locus enim non est diuersus essentialiter à superficie, sed differunt locus & superficies tanquam idem accidens a se ipso, modo sumptum vt inhærens, modo vt extrinsecus ambiens. Actio item & passio idem sunt cum motu, nec differunt à se inuicem; nisi tanquã idem dilatum & acceptum, quod idem de cæteris dici potest.

C Postremum, quia Gilbertus Porretanus, à quo fusius hæc vltima prædicamenta sex principiorum titulo habemus se ipsa, plane sentire videtur ea, quæ in iis ponuntur, non esse extranea rebus denominatis, sed inhærentia, & ex illorum adiacentia relicta. *Vbi enim* (vt ait) *est circumscriptio corporis ex loci circumscriptione proueniens. Quando est id, quod ex adiacentia temporis relinquitur.* quod idem in aliis cernere est, præterquam in actione,
D quam idem quoque facit extrinsecus denominantem.

Sententia eorum, qui dicunt sex vltima prædicamenta cõfici ex entitatibus absolutis internis.

His adducti nonnulli sentiunt, hæc vltima prædicamenta confici ex entitatibus quibusdam absolutis intrinsecis, siue inhærentibus in rebus, quas denominant; vna excepta actione, quam fatentur extrinsecus denominare: præsertim cum faciant prædicamentum actionis ex solis actionibus transeuntibus, reiectis actionibus immanentibus ad præ-
E dicamentum qualitatis, vt eas plærique superiorum sententiarum auctores reiiciunt. Addunt vero entitates absolutas prædicamentorum Vbi, Situs, Quando, & Habendi esse idem re cum subiectis; tametsi ab eis ratione, atque adeo essentialiter differant. Quare id, quod motu locali acquiritur (etiamsi fiat in vacuo) esse entitatem positiuam eandem re cum quantitate mobilis, sed quidditatiue diuersam, non locum vllum quocunque fingatur
F modo; & id, quod temporis decursu in rebus temporariis relinquitur, esse entitatem absolutam, quam in varias ætates diuidere solemus in viuentibus.

Obiectorum solutio.

SECTIO V.

 Per-

PErsistendum tamen est in approbata sententia Diui Thomæ, quæ eadem est. Heruei quodl. 5. q. 9. Pauli Soncin. 5. Metaphys q. 40 Iauelli 5. Metaph. q. 23. & fere recentiorum Thomistarum, excipio enim Caietanum ætate iam prouectiore, qui, vbi minus id facere debuit, hoc est, in actione, opposita ex verbis D. Thomæ, quæ sunt 1. p. q. 16. art. 1. colligit opinionem in Commentariis primæ partis, quo loco ait, *Actionem transeuntem esse re vera in agente, idq; latuisse Philosophos*, in 3. Phys. de qua re inferius agendum.

Soluunt argumenta posita contra quartam opinionem.

Ad primum argumentum dicendum est, sex vltima prædicamenta esse accidentia rerum, quas denominant; accepto nomine accidentis non vt à substantia distinguitur: rerum sæpe sint substantiæ, sed vt est accidentarium prædicatum de prima substantia: sed tamen accidentia hoc modo sumpta non semper inhærere rebus, quarum accidentia dicuntur; vt in actionibus transeuntibus apertum est, quæ accidentia sunt comparatione agentium, cum tamen non in ipsis agentibus, sed in rebus, quæ patiuntur, inhæreant, quanquam igitur sex vltima prædicamenta sunt prædicata accidentaria rerum, quas extrinsecus denominant; non est tamen opus, vt in ipsis inhæreant, sed quæcunque sunt accidentia, hoc est, non substantiæ, ea inhærent in re aliqua, vt locus in corpore circumstante, & sic de cæteris.

Quo pacto passio sit in patiente.

Ad secundum dicendum est, passionem esse in patiente, eo pacto, quo terminus actionis in illo est, terminus autem interdum est in patiente per realem inhærentiam; vt quantitas & qualitas: interdum per solam realem coniunctionem, vt locus. Itaque passionum aliæ per realem inhærentiam, vt accretiones & alterationes; aliæ per solam realem coniunctionem, vt motus locales, in patiente insunt. Vnde cum Aristoteles docuit, passionem esse in patiente, sic est intelligendus, quasi dixerit, passionem esse in patiente; aut per realem inhærentiam, seu vere in subiecto; aut per solam realem coniunctionem. Nam, & vincula pati dicuntur serui, cum ligantur, & arma milites, cum induuntur, vasa etiam argentea patiuntur aurum, cum inaurantur, & tamen ista non inhærent rebus denominatis, quasi subiectis, sed extrinsecus adiacent.

Ad tertium dicendum, motum localem (quemadmodum & alios motus) non esse idem re ipsa cum mobili, sed cum termino, in quem tendit motus, hoc est, cum loco, qui quoniam est in mobili per realem coniunctionem, motus etiam in mobili eodem modo esse dicitur.

A Ad quartum dicendum est, locum non esse qualemcunque superficiem concauam corporis continentis, sed eam, quæ est immobilis, vt supra, cap. 13. q. 7. sect. 1. & 2. & q. 11. sect. 2. ex Aristotele fusius explicauimus: esse autem immobilem ratione superficiei ambientis spacium, in quo est mobile. Quia igitur superficies, ambiens spacium, est id, quod quasi formale est in loco, superficies autem reales, quæ in eam incidunt, id quod velut materiale: idcirco nihil refert, si mobile nunc sit in hac superficie reali, nunc in illa, dum enim est in eadem superficie, vt sic dicam, imaginaria spacii semper in eodem loco quiescere censetur, quod omnes superficies reales in eam successiue incidentes, vna & eadem in ratione loci esse censeantur.

Quæ superficies sit locus.

B

Quid per motum localem proprie acquiratur.

Ad quintum dicendum, vt materia, cum fit generatio, proprie acquirit formam, & aqua, cum calefit proprie acquirit calorem, ita corpus, cum mouetur secundum locum, proprie

C locum acquirere, non ipsam loci occupationem, quæ nihil aliud est, quam relatio locati ad locum, aut loci ad locatum. Si enim est aliquid absolutum inhærens locato, & medium inter locatum & locum; pari ratione formæ habitio, vt sic dicam, erit absolutum quippiam medium inter materiam & formã: & caloris possessio erit medium quippiam absolutum inter aquam calidam & calorem,

D quod ridiculũ est, cum hæc, si non sumantur vt effecta formalia substantialis formæ & caloris, nihil aliud & re vera, & scholasticorum omnium opinione sint, quam relationes quędam subiectorum ad formas, vel formarum ad subiecta.

Difficultatẽ circa motum in vacuo cõmunem esse omnibus opinionibus. Exponitur tamen iuxta veram sententiam.

Ad sextum dicendum est, eius difficultatem communem esse omnibus opinionibus, siue enim id, quod acquiritur in motu locali, sit complicatio ex loco & relatione, siue relatio; siue absolutum accidens, inhærens mo-

E bili, resultans ex circumpositione loci, siue locus ipse: non videtur dari posse motus in vacuo, cum in eo non detur locus seu superficies continens locatum. Respondendum est tamen, motum localem in vacuo non esse eiusdem rationis cum eo, qui fit in pleno, hic enim est acquisitio entis realis positiui; quicquid tale ens sit; & ratione eius entis reducitur ad prædicamentum. Vbi, at ille non est ac-

F quisitio entis realis siue externi, siue inhærentis, sed est acquisitio spacii: quod quidem non est verum ens, vt quidam veteres Platonici apud Simplicium 4 Physic. in sua digressione de loco, in tex. 49. & Galenus, testibus Simplicio & Themistio 4. Phys. in tex. 36. & Aristoteles ipso loco iam nominato, putabant; sed capedo quædam corporum, quæ est negatio repugnan-

[illegible] corpora [illegible] A [illegible] aliquid reale, hoc est, haud pendens ab operatione intellectus, & sita modo necessarium simpliciter [illegible] natura, ut supra ad c. [illegible] 1. [illegible] 7. [illegible] 1. diximus.

Quid alii dicere possint. Dicat fortasse aliquis, non spatium ipsum, sed mobile, vt est in alia parte spatii, esse terminum [illegible] motus in vacuo, imo etiam in pleno, tametsi in pleno datur alius terminus [illegible] nus, superficies nimirũ corporis continentis, quæ est locus [illegible], minime tamen necessarius ad motum localem, licet necessarius sit ad motum naturalem in plano.

Ratio. Ratio huius [illegible] esse potest, quia motus localis [illegible] fiet in vacuo, erit tamen aliquid realiter [illegible] à parte rei, & directe, ac per se [illegible] [illegible] terminum realẽ, cuiusmodi non [illegible] ipsum, quum tamen mobile, qua- [illegible] spatii parte, aliquid reale sit.

Confirmatio. [illegible] confirmari posse videtur ex ag- C [illegible] substantiæ, quæ cernitur in vi- [illegible] nutriuntur, & ex trans- [illegible] fit in sacro Eucharistiæ [illegible] anima ipsa perfectorum a- [illegible] divisibilis esse dicitur, est [illegible] motus viuentium, quate- [illegible] e in aliis atque aliis par- [illegible] menti: & Christi Domi- [illegible] esse terminus transsubstan- [illegible] Eucharistiæ sacramento, quate- D [illegible] sacramentaliter sub speciebus [illegible] Demum sic argumentabitur [illegible] motus sit idem realiter cum [illegible] Philosophi, si terminus [illegible] localis in vacuo sit spatiũ ipsum, quod [illegible] motus idem cum nihilo: erit [illegible] & nihil; aliquid, quia motus [illegible] idem cum nihilo.

Refutatio argumẽti 1. [illegible] refelluntur. Primum, quia [illegible] alia & alia parte spatii, nihil E [illegible] contineri ab alia & alia con- [illegible] est referri relatione conten- [illegible] aut extrinsecus affici, & qua- [illegible], quod est prius, quam referri re- [illegible] aut ergo terminus motus localis [illegible] relatio, ad quam Aristoteles negat esse per se motum, aut est spatium, quod occu- [illegible] continetur mobile, quod so- [illegible] per se terminum motus, [illegible] Quod si quis finget aliquem [illegible] modum essendi [illegible] in spatio, qui acquiritur per motum localem [illegible] ratione; [illegible] necesse est, quæ sub quanti- [illegible] & qualitate acquirat mobile in augmen- [illegible] & ad quos per se hi [illegible]: at modus essendi sub tanta quantitate, nihil aliud est, quam esse tantum, siue affectũ tanta quantitate, vt modus essendi sub albedine nihil aliud est, quam esse album, siue albedine affectum, quo fit, vt modus etiam essendi in hoc aut illo spatio nihil aliud sit, quam contineri, & quodammodo affici hac aut illa spatii capedine.

Deinde, quia species motus nõ distinguuntur apud Aristotelem aliosve Philosophos per hoc, quod terminantur ad ipsa mobilia hoc vel illo modo se habentia, sed per hoc, quod terminantur ad hanc vel illam formam, aut quasi formam accidentariam, & absolutam acquisitam: ergo nisi velimus omnium Philosophorum consuetudinem repudiare, neutiquam distinguere debemus motum localem à cæteris motibus, per hoc, quod terminatur ad ipsum mobile, hoc vel illo modo se habens, sed per hoc, quod terminatur ad locum acquisitum, qui in vacuo solum spatium est; in pleno autem superficies corporis continentis contigua mobili, quæ mobilem speciei capedinem circumdat. 2.

Tertio, quia si distinguamus terminum cuiusque motus in totalem & formalem, erit quidem in motu locali, qui fieret in vacuo, terminus totalis mobile, vt est in parte spatii acquisita; quemadmodum totalis terminus in augmentatione est mobile ipsum, vt habet tantam quantitatem acquisitam; & alterationis ipsum mobile, vt habet talem acquisitam qualitatem, seu potius sunt composita quædam ex mobili & formis acquisitis: siquidem id quod primo fit in quouis motu & mutatione, non est forma aut quasi forma, nec subiectum, sed compositum ex forma, aut quasi forma, & subiecto, vt docet Aristoteles septimo libro huius operis. Verum, si quæratur terminus formalis, ad hoc tandem veniatur necesse est, vt assignetur aliquid à mobili distinctum, à quo primo desumatur ipsa motuum distinctio, quod quidem non sit relatio: at hoc in motu locali per vacuum non potest esse mobile, hoc vel illo modo sumptum, sed sola forma, aut quasi forma à mobili acquisita; quæ nihil aliud esse potest, nisi hoc aut illud spatium, quod à mobili occupatur: quemadmodum nec in augmentatione & alteratione est mobile ipsum, etiam hoc vel illo modo spectatum, sed quantitas, aut qualitas acquisita. 3. *Duplex terminus in motu.*

Quapropter ad rationem in oppositum dicendum est, motum per vacuum, si detur, fore reale quippiam, hoc est, minime pendens ab operatione intellectus, & à causa mouente & influente, hoc est realiter agente in deferendo mobili ab vna parte spatii in alteram: proinde terminum illius fore eodem modo realem sine haud pendentem

ab operatione intellectus (vt diximus) nempe spatium, quod acquiratur per eum motum. Quocirca dicere possumus, eum motum, cum futurus sit acquisitio totius spatii, duabus de causis fore realem: vna, ex parte termini, qui non pendet ab operatione intellectus: altera ex parte mobilis, quod erit ens reale, & reali virtute ponetur per motum in alia spatii parte. Nec certe maiorem realitatem tribuit motui per vacuum impugnatus dicendi modus, cum non magis reale aliquid sit mobile, vt est in alia & alia parte spatii, quam compositum ex mobili & ipsa simul parte spatii acquisita: præsertim, cum ex coniunctione mobilis cum parte spatii acquisita nulla entitas realis resultet in mobili. Quod si dicas, resultare modum realem existendi in parte spatii acquisita, hunc ipsum nos concedimus: verum is modus non est ipse terminus motus, sed sequitur acquisitionem illius, seu potius est ipsa eius completa acquisitio: quo pacto modus existendi sub tanta quantitate aut qualitate acquisita, non est terminus accretionis alterationisve, sed est ipsa quantitatis aut qualitatis perfecta acquisitio. Nec vero quicquam efficiunt ea, quæ allata sunt ex aggeneratione viuentium, & sacræ Eucharistiæ mysterio. Nam, etsi anima perfectorum viuentium est formalis terminus aggenerationis, quæ fit in nutritione: quatenus est in aliis atque aliis partibus materiæ nutrimenti: non est tamen ipsa subiectum aggenerationis, vt patet; sed noua materia nutrimenti suscepti: quo fit, vt exemplum non sit ad rem. Quod autem ad illud sacræ Eucharistiæ attinet, dicendum, si transsubstantiatio proprie sumatur, nullum commune subiectum in ea sumi posse, quod transeat ex vno esse substantiali in aliud: proinde neque ad rem esse exemplum ab ea desumptum. Quod si sumatur pro consecratione, qua Christus Dominus virtute verborum Sacerdotis, seu potius ipsius Christi, ponitur sacramentaliter, vbi ante non erat, non dubium, quin Christus Dominus, quatenus est sacramentaliter sub speciebus præteriti panis, sit terminus transsubstantiationis, verum non formalis, quem quærimus, sed totalis: formalis enim sunt ipsa accidentia, quæ quasi velamina quædam sacramentaliter contegunt corpus Christi, non multo secus ac locus spatiumve contegit ac continet locatum. Nec vero addita argumentatio quicquam efficit. Dicimus enim spatium non esse omnino nihil in hoc sensu, quasi nec sit res vlla, nec capedo rei. Quod si opponens contendat nihil omnino esse, idem incommodum admittere cogetur, cum ait, motum in vacuo

Ad confirmationem. Anima perfectoris quomodo sit terminus aggenerationis. Transsubstãtiatio duob. modis sumi potest.

Quisnam sit eius terminus.

esse modum occupandi spatium: erit enim modus occupandi nihil, quoad quidem nihil est. Aut si dicas esse mobile ipsum, quatenus successiue occupat spatium, etiam hoc modo cogetur fateri, mobile, si in vacuo moueatur, nihil omnino acturum aut passurum. Occupare enim successiue id, quod nihil est, nihil agere aut pati est; quo fiet, vt isto etiam modo motum in vacuo nihil omnino esse fateatur.

Sed vt reuertamur ad id, vnde digressi sumus, ad septimum ex obiectis dicimus, ex adiacentia temporis præteriti nihil absolutum in nobis relinqui, modo re vera sit inhærens: sed ætates nostras explicari per denominationes à temporibus transactis, nihilque aliud esse, quam obnoxios fuisse nos iis temporibus: dico autem *obnoxios*, quia ea, quæ nihil à tempore patiuntur, vt sunt substantiæ rerum incorruptibilium, ea nec tempore mensurantur, nec in eis vera cernitur ratio, aut ætatis, quam nos in solis viuentibus caducis ponimus, aut recentiæ (vt sic dicam) vetustatisque, quas rebus omnibus corruptibilibus tribuere solemus.

Ad octauum fatemur, non esse necesse, vt prædicamenta hæc (vide quæ dicta sunt c. 7. q. 3. sect. 2.) aut inter se, aut à præcedentibus diuersa sint essentialiter: satis enim est, si eorum modus conueniendi primis substantiis, easque denominandi sit diuersus. Nam neque illud est necessarium, vt quę in eis ponuntur, sint vere accidentia, sed vt habeant se more accidentium modo aliquo informantium; vt ex prædicamento Habendi perspicuum est.

Quæ distinctio inter hæc sex vltima prædicamenta, & quatuor superiora sufficiat.

Ad vltimum, etsi non admittimus, quicquid sex principiorum author de his prędicamentis scriptum reliquit, & ea, quæ obiiciuntur ex definitionibus Vbi & Quando, æque accommodari possunt opinioni eorum, qui hæc prædicamenta ex relationibus conficiunt, atque eorum, qui ex absolutis inhærentibus; tamen id, quod ait Vbi prouenire ex loci circumscriptione, & Quando relinqui ex temporis adiacentia, in vero sensu accipi posse. Nam, cum verba Vbi & Quando, vt in re proposita vsurpantur, concreta sint (idem enim valent, ac si dicas locatum & tẽporale) nihil aliud est, ea relinqui ex adiacentia temporis & loci, quam esse eorum effecta formalia. At nomina effectorum formalium nihil aliud significant, quam formas ipsas per modum adiacentium, siue illæ inhærentes sint, siue extrinsecus denominãtes. Atque hęc de sex vltimis prędicamentis in commune dicta sint; nunc priuatim de quibusdam nonnulla explicemus: neque enim omnia

per

percurrere aut necessarium, aut etiam vtile existimamus.

Num actio transiens sit in agente.

QVÆSTIO VIII.

Sententia quorundam.

SECTIO I.

ETSI ex iis, quæ dicta sunt cum superiori quæstione, *sectione tertia*, cum vero ad caput 7. *quæstione 2. sect. 3.* perspicuum videtur, actionem transeuntem non in agente esse, sed in eo, quod patitur (immanentem enim esse in agente, luce clarius est) tamen quia viri graues contra senserunt, non erit præter rem, si quæstionem hanc aliquanto pressius examinemus.

Pars affirmans quibus Auctoribus placuerit. Raymundus Lullius Maioricensis, qui apud suos Doctoris illuminati nomen inuenit, eam sententiam in *Pr. uerbiorum parte 2.* amplexus est, vt diceret, actionem non tantum immanentem, sed etiam transeuntem in agente esse: quam sententiam probat Caietanus in Commentariis primæ partis Diui Thomæ ad quæstionem 25. *artic. 1.* eamque ex quibusdam Diui Thomæ locis colligit. Eandem vero sequitur Bartholomæus Torrens in eundem librum, *quæst. 19. art. 1. disput. 4.* aliique nonnulli.

Quibus rationibus probari soleat. Rationes pro hac parte hæ sunt ferme. Primum, quia actio quælibet reducit formaliter è potentia in actum non solum id, quod patitur; sed etiam id, quod agit: imo, prius consideratione nostra reducit id, quod agit, quam id, quod patitur: cum ex eo, quod agens agit, patiens patiatur, actionemve recipiat: perspicuum est autem id quo aliquid formaliter reducitur è potētia in actum, esse perfectionem reducti, & ex consequenti esse in illo.

Deinde, quia quælibet res (loquimur autem de creatis tantum) perfectior est, cum actu agit, quam cum est tantum in potentia ad agendum; quippe cum operatio sit finis agentis, seu potius existentiæ agentis, iuxta illud Aristotelis in 2. de Cœlo, *cap. 3. text. 17. Vnumquodque est propter suam operationem*: quod de rebus creatis intelligendum est. Si ergo perfectior est quælibet res creata, cum agit, quam cum non agit: est igitur actio perfectio illius, ac proinde in ea ipsa inest.

Tertio, quia causa formalis non est separata ab effectu formali: cum sit idem formaliter; licet modus significandi vocabulorum vtriusque sit diuersus, vt albedo & album: at actio est causa formalis agentis, vt agens est; non est igitur ab agente separata.

Quarto, quia actio & passio sunt formæ oppositæ, cum oppositas habeant conditiones: non possunt igitur esse simul in patiente; passio autem est in patiente; ergo actio in agente.

Quinto, quia impossibile videtur, formam esse in aliquo, & tamen non illud denominare: si ergo actio transiens esset in patiente, non dubium, quin omne patiens diceretur agere; quod saltem in materia prima falsum esse deprehenditur.

Sexto, quia omne accidens (vt est apud Porphyr. *in Isagoge, cap. de Accidente*) denominat subiectum aliquid, cui inhæreat; vt patet ex definitione Accidentis: veluti superficies aeris continentis: etsi denominat extrinsecus locatum, tamen denominat aerem locātem, vt subiectum, cui inhæret: at actio si non denominat intrinsecus rem agentem: nullum subiectum, cui insit, denominare potest; neque enim, quatenus actio est, denominat rem quæ patitur; alioqui omne patiens ageret; quod est aperte falsum.

Postremo, quia actus in eo esse debet, cuius est actus: constat autem actionem esse actum agentis, vt Arist. docet 3 Phys. cap. 2. tex. 20. Imo cogi videtur Aristoteles etiam ipse eam sententiam admittere, vt fateatur omnem actionem in agente esse.

Ab auctoritate D. Thomæ confirmatur. Diuum autem Thomam idem sensisse, ex quibusdam eius Commentariorum locis videtur perspicuum. Nam, in 2. Sent. distinct. 40. q. 1. art. 4. sic ait: *Cum actio sit in agente, & passio in patiente, non potest esse idem numero accidens actio & passio.* Et 2. contra Gent c. 9. *Actio*, inquit, *quæ non est substantia agentis, inest ei, sicut accidens subiecto, & ideo inter nouem prædicamenta accidentis computatur.* Quod idem sæpius asserere videtur in quæstionibus *de Poten. q. 7. art. 9. & 10. & de Verit. q. 4. art. 2.* In 1. etiam part. q. 25. artic. 1. plane docet, vbi actio distinguitur à potentia actiua, nobiliorē esse actum potentia; at in Deo actionem non distingui à potentia actiua: loquitur autem de potentia actiua, per actiones transeuntes. Denique in eadem part. q. 45. art. 3. ponit actiones creandi, quæ haud dubie transeuntes sunt, non esse in creaturis, sed in Deo.

Vera sententia.

SECTIO II.

Pars negatiua approbatur. SED contrariam sententiam veram esse & amplectendam, nonnullis argumentis patet: si modo illud aduertatur, non esse hic quæstionem de relatione agentis ad patiens, vel ad effectum, quam constat esse in agente, si realis sit: neque enim actio siue immanens illa

illa sit, siue transiens, relatio est: cum relatio A nullius sit efficaciæ. Accedit, quod iam superius *quæst.7.sect.1.* contra Scotum ostendimus, prædicamenta hæc vltima non relatiua, sed absoluta esse.

Argumenta pro hac parte.

Primum igitur ex eo constat, non omnem actionem esse in agente: quia si actio transiens in agente esset, iam non esset transiens, sed immanens. Neque enim sat est ad earum distinctionem, si dicas immanentem nihil operis confectum relinquere, transeuntes autem B omnes aliquid conficere, quod actione peracta supersit. Nam, & actiones immanentes Dei omnia conficiunt, quæcunque facta perseuerant: & plurimæ sunt actiones transeuntes, quibus peractis, nihil confecti operis relinquatur, vt equitatio, saltatio, & tibiæ cantus, aut citharæ pulsatio. Nec vero in eo positum est earum discrimen, quod immanentes non attingant exteriorem materiam subiectum ve; transeuntes autem semper circa C aliquid diuersum ab agente versentur. Nam, immanentes non solum attingunt externa intentionaliter (quod est perspicuum) sed etiam earum quædam attingunt realiter. Diuinæ enim multa efficiunt in rebus creatis: humanæ autem, si non attingunt immediate, & sine alia potentia executiua res omnino seiunctas, certe suo modo attingunt diuersas realiter in eodem supposito: voluntas enim & appetitus sensitiuus, authore Aristotele in D tertio libro de Anima, *cap.10. & 12. text.57. D. Thoma 1. part. quæst.81. artic.3. & quæst.82. art.4. Anselmo lib.1. de Similitud. cap.2. & prima secundæ, quæst.19. art.1. & quæst.16. art.1. & 4.* tantam vim habent, vt potentias executiuas sui suppositi moueant, veluti tractiuā, impulsiuam, ambulatiuam, & alias similes, quæ ab eis differunt realiter. Reliquum est igitur, vt in eo consistat earum differentia, quod immanentes sint in ipso agente formaliter, hoc est, in E ipsa agendi potentia; transeuntes autem in re, quæ ab agendi potentia diuersa sit realiter. Quare, si omnis actio esset in agente formaliter, vt exposuimus, nulla omnino esset actio transiens: quod nemo dicat.

Actiones immanētes Dei omnia conficiunt, quęcunque facta perseuerant.

Potentia sensitiua interna et mouent executiuas.

Deinde, quia si noua actio transiens esset noua entitas absoluta in agente, certe Deus, cum cœpit agere in mundi creatione, nouam cœpit habere entitatem absolutam, ac proinde mutatus est. Ignis quoque, & aliæ res F creatæ, cum in alias agunt, nouas incipiunt habere in se absolutas entitates: at hæc dicenda nequaquam sunt. Quæro enim, à quo illæ producantur? Si à patientibus, ergo & omne patiens agit; quod est falsum: & eadem quæstio relinquitur de patiente, quę de agente, aliquane entitate absoluta id faciat: quod

A si à patientibus, quatenus patiuntur, proueniunt, iam patiens, quatenus est patiens, agit: quod dici nullo modo potest. Si vero ab agentibus producuntur, iam quęro, an per easdem illas qualitates, quibus agunt in alias res, an per alias natura priores, quibus agunt in seipsa. Si per easdem, ergo ignis prius agit per calorem in seipsum, quā agat in aquam: quod & ridiculum est & impossibile: ignis enim per calorem nihil aliud, quam calorem introdu- B cit nisi per accidens & consecutiue, quo pacto dicimus calorem exsiccare. Si per alias qualitates, ergo vulgatæ primæ quatuor elementorum qualitates, non sunt re vera primæ: quod ad 2. librum de Gener. falsum esse ostendunt Physici.

Tertio, quia si omne mouens, cum mouere incipit, simul etiam inciperet nouam entitatem actionis in se habere; cum actio, qua mouens mouet, nulla sit alia, quam mo- C tus (ab eo enim id, quod mouet, dicitur formaliter mouens) illud absurdum eueniret, vt omne mouens mouendo moueretur: quod fieri non potest, & omnes falsum esse supponunt.

Postremo, quia isto modo res inanimatæ agunt actionibus immanentibus, producendo nimirum in se actiones, quibus agant in res alias: at Philosophi nullas agnoscunt actiones immanentes, nisi potentiarum co- D gnoscentium & appetentium. Quod si entitates huiusmodi absolutæ non producuntur re vera, sed per emanationes quasdam resultant in agentibus ad præsentiam patientium; quo pacto dicimus calorem resultare in aqua frigida sublato conseruante calorem: præter quam quod id temere & sine vlla ratione diceretur, magis cum ratione congruit asserere, rem ad patiendum aptam præsente re ad agendum idonea, nullius alterius E entitatis interuentu aliquid ab agente accipere.

Accedunt adeo clara Aristotelis testimonia, vt saltem, qui eius doctrinæ non refragantur, plane confiteri cogantur, actionem transeuntem non in agente esse, sed in patiente. Nam 3. Physicorum *capite 3. textu* 10. scriptum reliquit; non esse incommodum, eundem actum esse communem duobus, a- F genti & patienti; *nam agentis*, inquit, *est tanquam à quo, patientis autem tanquam in quo: sicut doctio est actus docentis, sed est in ipso discente.* Et secundo de Anima, capite secundo, *textu* 24. sic ait: *Videtur enim in patiente, & disposito agentium inesse actus.* Et paulo inferius *textu* 26. *Vniuscuiusque enim actus in eo, quod potentia existit, & in propria materia aptus natura est fieri.* Et tertio de Anima, capite etiam secundo.

Aristotelis testimoniis confirmatur.

secundo. textu 39. *Si igitur motus, & actio, & passio est in eo, quod mouetur & patitur* (*Actiui enim*, inquit, *& motiui actus in patiente fit*) *non necesse est mouens moueri*, vnde nos tertium argumentum desumpsimus, quo eodem aliis in locis vtitur Aristoteles. Deinde, *Sicut actio*, inquit, textu 140. *& passio in patiente est, non in agente, sic & ipsius sensibilis actus in ipso sensibili existit*. Quo, cum ab Aristotele nihil clarius pro hac sententia dici potuisset, non veritus est Caietanus asserere, sententiam suam quasi occultum aliquid veteres Philosophos latuisse.

Eandem sententiam tradi à D. Tho.

Denique D. Thomas, quem vnum ille, vt sequeretur, in oppositam opinionem diuertit, nostram communemque sententiam perspicue tradit. Nam 1. part. q. 45. art. 2. nullam aliam entitatem ponit, quæ modo aliquo actionis nomine significetur, quam motum, qui est in mobili, & relationem, quæ est in mouente. Vnde concludit, cum creatio non sit mutatio, nõ remanere in creatore ac creatura quicquam aliud, quod nominibus creationis actiuæ & passiuæ declaremus, nisi relationes creantis & creati. Et secundo libro contra Gent. capite 1. hoc discrimen inter actionem immanentem & transeuntem constituit, quod immanens est perfectio agentis, transiens autem perfectio patientis, & in eo existens: quod desumpsit ex Aristotelis 9. libro huius operis, *cap. 9. tex. 16*. Alia pleraque Diui Thomæ dicta collegit Ferrariensis 2. *contra Gent. cap. 1.* pro hac sententia in eum locum: ex quibus cœcus pene sit, qui non videat D. Thomam totum id absolutum, quod actionis transeuntis nomine comprehenditur, in patiente ponere.

Solutio argumentorum.

SECTIO III.

Soluuntur argumenta pro opposita Caiet. sententia. Agẽtia creata perfici non solũ internis, sed externis etiam formis.

AD primum igitur pro parte opposita dicendum est, etsi illud recte concludit, actionem esse actum & perfectionem agentis, habentis potentiam seu potentialitatem, vt perficiatur: tamen non recte concludere, esse in agente. Perficiuntur enim agentia creata suis actionibus, non intrinsecus tamen, sed extrinsecus, hoc est, illa ipsa perfectione, qua perficiunt ea, quæ patiuntur, ac recipiunt eorum similitudines: suo enim modo ad perfectionem agentis, non habentis in se perfectionem illimitatam, spectat, quod eius forma quodammodo extendatur, & diffundatur in res alias. Vnde patet solutio secundi.

Ad tertium dicendum, causam formalem intrinsecam, seu vere inhærentem non esse separatam ab effectu formali: at de extrinseca aliam esse rationem. Potest enim esse vel omnino seiuncta, vt respectu agentis remoti, vel immediate coniuncta, tametsi non inhærens, vt respectu proximi agentis, aut locati.

Actionem & passionem nõ esse formas oppositas.

Ad quartum negandum est, actionem & passionem esse formas oppositas. Nam, etsi conditiones agentis & patientis sunt oppositæ relatiue, ipsum, inquam, inferre & suscipere, quemadmodum dare & accipere: ipsæ tamen conditiones actionis & passionis, nimirum inferri & accipi, non opponuntur; sed vni potius & eidem conueniunt. Quanquam enim agens & patiens distincta sunt (agens, inquam, & patiens actione & passione transeunte, in qua tota est difficultas) forma tamen, quam agens inducit, & patiens recipit, vna prorsus atque eadem est, quemadmodum & donum, quod alter amicorum dat, & alter accipit.

Accidensque pacto debeat denominare subiectũ, cui inest.

Ad quintum & sextum fatemur, omne accidens, si tamen sit verum accidens, & non substantia more accidentis coniuncta, denominare subiectum aliquod, cui inhæreat: non tamen illud denominare quauis ratione, sed certa aliqua: quemadmodum locus, etsi denominat aerem circumstantem, cui inhæret, non tamen illum denominat locatum, sed locantem. Sic igitur actio transiens, etsi denominat rem diuersam ab agente, cui inhæret: non est tamen necesse, vt eam denominet agentem, sed satis est, si modo aliquo, nempe patientem.

Ex Arist. sententia, non omnẽ actum esse in eo, cuius est.

Ad vltimum dicendum, ipsum quoque Aristotelem negare, omnem actum esse in eo, cuius est. Expressis enim verbis sic scriptum reliquit 3. Phys. c. 3. tex. 20. *At neque alicuius actum in alio esse absurdum est*. & paucis interpositis: *Nec prohibet*, inquit, *vnum duorum eundem esse, &c.* Ita nihil pene Aristotelis sententiæ apertius repugnat, quam actionem transeuntem, seu qua aliquid in aliud re diuersum operatur, in agente esse, vt subiecto. Quod vero ad D. Thomam attinet, dicito, eum in loco citato secundi Sent. *d. 40. q. artic. 4.* loqui de actione & passione, quatenus altera intrinsecus est mala moraliter, altera bona, nempe de voluntate inferendi & sustinendi iniuriam: necesse est enim, vt actio huiusmodi sit in agente, veluti in Iudæis Christum Dominum crucifigentibus, quemadmodum passio in patiente, proinde ipsum externum patiendi motum denominari malum, quatenus à mala voluntate infertur, bonum autem, quatenus à bona suscipitur.

Explicantur D. Thomæ loca.

Actio quatenus mala, moraliter est in agente.

Nihil etiam refert, quod ille locis proxime cita-

exactis de actione dicat, & vniuerse sentiat, A inesse illam agenti, sicut accidens subiecto: loquitur enim de inesse siue per veram inhaerentiam, siue per denominationem. Id enim plane significant verba illa: *Et ideo inter nouem praedicamenta accidentium computantur.* Aperta enim illius (vt patet ex iis, quae dicta sunt q.7. praeced. sect.3.) sententia est, eorum pleraque extrinsecus denominare, & ea ratione accidentium naturam suo modo participare: etiamsi eorum extremum vsque adeo à natura accidentis remotum sit, vt contineat substantias more accidentium circumpositas. Si B enim de vera inhaerentia loqueretur, apertissime sibi repugnasset, qui saepe (vt patet ex locis allatis sect. praecedente) cum Aristotele negat actionem, qua aliquid mouetur, in mouente esse, vt subiecto.

Actionem esse nobiliorem potentia, in quibus & quomodo de intelligendum.

Cum autem docet, vbi actio distinguitur à potentia actiua, nobiliorem esse actionem C potentia, non loquitur de potentia actiua per actiones mere transeuntes, cuiusmodi potentiae sunt calor in calefaciendo, & frigus in frigefaciendo; sed de iis, quae actiuae sunt per actiones natura sua immanentes, & vi naturali transeuntes, seu, quod idem est, immanentes, quoad subiectum, & quoad effectum transeuntes: cuiusmodi potentia est appetitus animalium siue rationalis, siue rationis expers in mouendis membris ad nutum obedientibus. Nam actio mere transiens non D potest esse nobilior ipsa potentia, à qua procedit, vt calefactio ligni calore ignis, quae autem est transiens quoad effectum, & immanens quoad subiectum, si distinguatur quidem ex natura rei à potentia, vt in creaturis, semper est nobilior quam potẽtia, à qua procedit; vt actus voluntatis, quam ipsa voluntas, si autem non distinguatur, quod in solo E Deo accidit, non potest esse nobilior: quia identificatur cum potentia, à qua nostro intelligendi modo procedit.

Actionem creandi esse in creaturis, quo pacto accipiendum.

Demum, vbicunque ille docet actionem creandi, & quascunque alias, quibus in creaturis aliquid agit, esse in Deo, non in creaturis; loquitur quidem de actionibus transeuntibus, verum non de transeuntibus, quoad subiectum, sed quoad effectum. Quod vt me- F lius intelligas, aduerte, nõ esse negandum, neque id vnquam D. Thomam negasse, actiones mere transeuntes, quibus Deus aliquid in creaturis operatur, vt motum coeli aut lapidis, inesse in ipsis rebus patientibus; sed hoc tamen notandum, sapienter illum addidisse, actionem mere transeuntem non esse actum & perfectionem respectu Dei agentis, quasi diuina potentia per huiusmodi actiones reducatur è potentia in actum: quemadmodum reducuntur potentiae creatae; sed recurrendum esse ad actus diuinae voluntatis practicos, qui aeterni sunt, & nequaquam mutabiles: eosque dicendos esse tantae efficaciae, vt pro eo tempore, quo Deus ab aeterno statuit hoc vel illud producere, sine vlla ipsorum nouitate hoc vel illud producant. Hos ergo actus, qui immanentes sunt natura sua, transeuntes autem virtute & efficacia, intelligit D. Thomas in Deo agente esse, non in creaturis, in quibus operatur.

Detur ne in Deo potentia executiua, quae ratione à diuina voluntate distinguatur.

SECTIO IV.

EX his intelligi potest, quid dicendum sit ad eam quaestionem, sitne in Deo praeter intellectum & voluntatem potentia executiua, quemadmodum in nobis; tametsi non re ipsa, vt in nobis est, sed ratione distincta. Durand. in 1. d.38. q.1. cum aliis quibusdam putat distinctam esse. D. autem Th. 2 lib. cont. Gent. c.23. Scot. in 1. Sent. d.37. q. vnica. & Caietan. in Commentar. 1. part. q.25. art.1. & alii plerique sentiunt non esse distinctam.

Durandi opinio asserit. D. Thomas negans.

Argumenta partis affirmatiuae.

Partem affirmatiuam haec argumenta confirmant. Primum, quia actus intellectus & voluntatis nõ attingunt realiter obiecta, sed intentionaliter tantum: esse enim intellectum aut volitum, non est reale aliquid in re intellecta aut volita, sed denominatio extrinseca ab actu intelligendi & volendi, aut relatio rationis resultans in obiecto ex actu intelligendi aut volendi, cum interim actus potentiae executiuae realiter attingat suum obiectum.

Deinde, quia actus intellectus & voluntatis sunt ex ratione sua immanentes; actus autem executiuae potentiae ex ratione sua transeuntes.

Tertio, quia quem ordinem in creaturis habet intellectus, voluntas & potentia executiua secundum rem, eundem habent in Deo secundum considerationem nostram: in creaturis autem haec tria sunt distincta realiter, atq; adeo inter se ita ordinata, vt intellectus primum approbet quae facienda sunt; deinde voluntas ea amplectatur, ac demum potentia executiua conficiat, seu quouis alio modo ad esse perducat: igitur eandem distinctionem, eundemq; ordinem constituere oportet consideratione nostra in intellectu, voluntate, & potentia executiua Dei.

Postremo, quia potentiae distinguuntur per actus, actus autẽ intellectus & voluntatis

&

A & potentiæ executiuæ respectu cuiuscunque agentis intellectiui distinguũtur saltem consideratione nostra, ergo & intellectus, voluntas & potentia executiua.

Pars negatiua probatur.

Pars tamen negatiua his rationibus probatur: Primum, quia voluntas Dei est efficacissima: non esset autem etiam consideratione nostra efficacissima, si cogitaremus eam quasi expectare aliam potentiam ad executionem eorum, quæ vellet.

Vbi distinguenda sit potentia executiua à voluntate.

Deinde, quia vbi potentia executiua est limitata, ibi necesse est eam ponere distinctam à voluntate, quæ in creaturis etiam suo modo illimitata est (multa enim volumus, quæ nullo modo possumus) at vbi executiua potentia illimitata est, quod in Deo confitemur, ibi non est opus, vt eam a voluntate distinguamus.

Tertio, quia in diuinis non nisi præstantissima ponenda sunt. est autem præstantius & diuina natura dignius, quod ipsum velle diuinum sit ex se executiuum omnium, quæ vult, quam si dicamus esse tantum decretiuum & imperatiuum. Illud autem diuina Scriptura satis videtur significare, cum omnia quæ fiunt a Deo, soli diuinæ voluntati attribuat.

Etiam in nobis vtrumque appetitum esse suo modo executiuum.

Postremo, quia in nobis etiam voluntas ipsa, imo & appetitus sensitiuus sunt potentiæ ex ratione sua executiuæ eius motionis, qua potentiæ motiuæ inferiores mouentur, siue applicantur ad opus, vt superius *sect. 2.* dictum est. Neque enim ad hoc munus ponendæ sunt aliæ potentiæ executiuę mediæ inter voluntatem appetitumque sensitiuum & inferiores potentias motiuas. alioqui ad eiusmodi medias potentias applicandas ad proprias operationes, & suo modo mouendas, oporteret alias medias executiuas potentias ponere; & alias rursus ad illas, sicque in ponendis potentiis executiuis nullus esset finis. Si ergo in voluntate creata, & in appetitu etiam sensitiuo tanta est vis, vt per suos actus immanentes suo modo agant aliquid extra se, cur non sit tanta voluntati diuinæ tribuenda, vt ex ratione sua peculiari, omnia quæ vult, agere atque exequi possit, nec sit opus ad eam rem alia potentia, vel sola consideratione ab illa distincta?

Obiectio.

Dicat fortasse aliquis, esse in anima nostra quandam potentiam immaterialem, quia ipsa indiget, vt cum fuerit à corpore separata, possit mouere corpora, quibus vti velit, siue ad repræsentandam personam proprii suppositi vita functi; quod plerique animam Samuelis fecisse credunt, siue ad quiduis aliud (merito enim non probabitur sententia eorum, qui volunt animas a corpore seiunctas ne lapillum quidem mouere posse) atque huius potentiæ proprium esse mouere, siue applicare inferiores potentias motiuas organicas sui suppositi ad opus: ac proinde non necesse esse, vt voluntas nostra eam motionem, siue applicationem exequatur. *Lege D. Thomam 2. 2. quæst. 95. art. 4. & quæst. 174. art. 5. ex August. lib. 2. ad Simplicium q. 3.*

Potentiam executiuam immaterialẽ animæ nostræ cōcedendam esse.

Sed respondendum est, non esse quidem neganda animæ nostræ eam potentiam, B cum sit per se subsistens, & operatiua extra corpus; nec rationi consentaneum videatur, vt cum a corpore separata fuerit, careat ea facultate mouendi corpora, quæ substantiis corruptibilibus quantumuis abiectis tributa est: quo pacto & Samuelis & Moisi animæ, vti potuerunt simulachris quibusdam ad repræsentandas illorum personas accommodatis; illa, vt ageret cum Saule non longe a montibus Gelboe; hæc, cum Christo Domino C in monte Thabor. Quin etiam post assumptionem corporum adhuc erit vsus eius facultatis in beatis, cum sit illorum statui conuenientissimus, vt in quo animæ plane subdetur corpus, eiusque conditionum particeps erit.

Christus Dominus post resurrectionem quomodo varia loca peragrauerit.

Ea vero potentia vsus est Christus Dominus, cum post resurrectionem non progressiuo motu, qui fit organicarum facultatum ministerio, sed subitaneo & totius simul corporis, qui alia potentia ab organicis D indiget, inuisendorum discipulorum caussa in varia loca se conferebat. Qua etiam sæpe vti videtur in diuino Eucharistiæ sacramento, veluti cum ex altari in pium os S. Bonauenturæ, reuerentiæ caussa celebrare non audentis, & aliarum quarundam sanctarum fœminarum, sacram synaxin ingenti affectu exoptantium se transtulit.

Christi Domini in Eucharistia sacramẽte mirabiles operationes.

Et Romæ in templo beatæ Pudentianæ virginis de manibus indigni hæsitantisque sacerdotis se E sustulit, & sacræ hostiæ motu lapidei altaris angulum adussit, eiusq; figuræ effigiem (quam vidimus) in marmoreo pauimento, quasi ignito ferro impressam reliquit. Neque enim in his euentis opus erat, vt sacra hostia, vel ab angelo, vel immediata Dei actione deportaretur, cum Christus Dominus humana prædictæ potentiæ virtute ad eam rem vti potuerit.

Verum, eius potentiæ vsus non est necessa- F rius homini in hac mortali vita, cum satis ei sint potentiæ motiuæ materiales, siue organicæ ad mouendum se & alia corpora, quibus vti vult: quemadmodum satis sunt aliis animantibus quæ non minorem, sed maiorem sæpe vim habent ad eum motum & in se & in aliis rebus efficiendum; cum tamen nullam motiuam potentiam in sola anima

cohærentem habere poſſint. Itaque ea potentia, etſi eſt vſui animæ ſeparatæ, & corpori etiam glorioſo coniunctæ: in nobis tamen otioſa eſt, dum breue huius vitæ curriculum conficimus. Quare ad id, quod obiiciebatur, illud primum reſpondendum eſt, non eſſe in nobis vſum eius potentiæ in hac vita: proinde non per eam applicari potentias organicas ad opus, ſed per voluntatem appetitumque ſenſitiuum. A

Otioſam eſſe tamen in vita mortali.

Prior ſolutio.

Poſterior ſolutio.

Deinde dicendum, etſi ea nunc vteremur, quemadmodum Chriſtus Dominus mortalis adhuc videtur vſus, ſiue cum puer in templo ſe à conſpectu parentum abſtraxit, *Luca* 2. ſiue cum vir factus in montis ſupercilio è manibus Nazarenorum elapſus eſt, *Luca* 4. quod Scotus *in* 4. *ſent. diſt.* 10. *quæſt.* 7. animaduertit, & nonnunquam ſancti homines ſingulari priuilegio vti creduntur: tamen is vſus nihil aliud eſſet, quam applicatio paſſiua eius potentiæ ad motum, quæ applicatio ab alia potentia, quam à voluntate fieri nullo modo poſſet. B C

Ita patet voluntatem quoque noſtram, & omnino vtrumque appetitum eſſe ſuo modo potentias executiuas; non omnium tamen, quæ cupiunt, ſed applicationis potentiarum motiuarum inferiorũ ad ſuas actiones. Quo autem pacto voluntas & appetitus ſenſitiuus eiuſmodi potentias moueant, vt loquitur Ariſtoteles, ſiue ad opus applicent, fuſioris diſputationis eſt. Illud hoc loco ſit ſatis, nec voluntatem, nec appetitum ſenſitiuum indigere in nobis alia potentia executiua ad applicandas ad propria opera ſubiectas ſibi potentias motrices, vt inde colligamus, mirum non eſſe, ſi diuina voluntas non egeat alia potentia vel ſola ratione à ſe diſtincta, vt extra ſe, quæ velit, exequatur; tametſi multo veriori actione tranſeunti Deus agat extra ſe, quam voluntas & appetitus ſenſitiuus in potentias motiuas inferiores cum illis vtuntur. D E

Reiicitur fuſior de hac re diſputatio in alium locum.

Erunt fortaſſe, qui propter rationes affirmatiuæ partis fateantur dandam eſſe in Deo potentiam executiuam ratione diſtinctam à potentiis intellectus & voluntatis, & tamen propter rationes negatiuæ velint non eſſe diſtinctam ab actu voluntatis, ſed eſſe ipſam diuinam volitionem practicam, qua Deus omnia efficit: videbitur enim hoc pacto ſeruari diſtinctio inter intellectum, voluntatem & potentiam executiuam, & tamen hæc tertia, vt non erit prorſus eadem cum prima & ſecunda, ita non erit omnino aliena à ſecunda, ſed ei valde cognata, quippe quæ erit proprius eius quaſi partus. Id autem confirmabunt ex eo, quod omnia, quæ de voluntatis diuinæ efficacia dicuntur, de actu præcipue intelligenda ſunt. F

Tertia alia ſententia.

Verum non recte dicent. Primum, quia actus vnius potentiæ non habet rationem alterius potentiæ, ſed rationem actus illius duntaxat, vt patet in creaturis, ex quibus ad creatoris conſiderationem aſſurgimus. Deinde, quia actus practicus diuinæ voluntatis non eſt conſideratione noſtra vnicus, ſed multiplex etiam ratione effectorum eiuſdem ſpeciei: potentia autem executiua ſaltem reſpectu eorum, quæ eiuſdem ſpeciei ſunt, non conſideratur vt multa, ſed vt vnum quippiam; alioqui quot ſunt actus, tot eſſent potentiæ: quod pugnat cum ratione potentiæ. Poſtremo, quia cum in nobis etiam (vt dictum eſt) ipſæ vtriuſque appetitus potentiæ ſint executiuæ applicationis inferiorum facultatum motiuarum ad ſuas operationes, nec dicamus actus ipſorum appetituum eſſe potentias eius rei executiuas: non eſt cur negemus, ipſam potentiam diuinæ voluntatis habere rationem potentiæ executiuæ omnium diuinarum actionum tranſeuntium, idque ſolis actibus illis tribuamus.

Refellitur.

Patet igitur ex dictis, non opus eſſe aliam potentiam executiuam conſiderare in diuinis præter ipſam potentiam diuinæ voluntatis. Nam, cum actus practici illius non tantum ſint immanentes, ſed etiam tranſeuntes modo explicato: non dubium eſt, quin voluntas diuina, vt voluntas eſt, ſit etiam potentia executiua omnium, quæcunque efficit.

Cõcluſio quæſtioni reſpondens.

In diuinis nõ eſt potentia executiua ſ- ter potentiam diuinæ voluntatis.

Quare ad primum affirmatiuæ partis argumentum negandum eſt, actus practicos diuinæ voluntatis ſolum intentionaliter attingere obiecta practica. Nam, etſi actus intellectus nihil reale per ſe ponit in re intellecta: actus tamen practicus diuinæ voluntatis totam ipſam ponere poteſt in rerum natura. Ad ſecundum ex dictis conſtat practicos diuinæ voluntatis actus, tranſeuntes etiam eſſe. Ad tertium dicendum, etiam in creaturis voluntatem, vt voluntas eſt, eſſe executiuam applicationis inferiorum facultatum motiuarum ad ſua opera, vt non mirum ſit, ſi diuina voluntas verius & perfectius ſit actiua omnium extra ſe. Ad quartum dices, actum potentiæ mere exequutiuæ diſtingui ab actu voluntatis: non autem quouis modo exequutiuæ.

Soluuntur argumenta partis affirmatiuæ.

Vtrum prædicamentum, Vbi, omnibus rebus attribuatur.

QVÆST. IX.

Argumenta pro vtraque parte.

SECTIO I.

Pars affirmatiua quæstionis, & argumenta eius.

QVod attinet ad prædicamentum Vbi, hoc vnum disquirendum est attribuaturne rebus omnibus, an rebus tantum corporeis, nam pro parte affirmatiua hæc occurrunt argumenta.

Primum, quod ea, quæ nullibi sunt, neque in rerum natura esse videantur. Quæ enim in rerum natura sunt, quæri etiam merito & inuenire possunt, quæ autem inueniuntur, alicubi sane inueniuntur. Vnde & via datur ad inuenienda ea, quæ quærimus: quod si via, ergo & vbi via finiatur. Deinde, quod vel maxime videatur Deus alicubi esse, cum dicatur esse vbique, quod si Deus alicubi est, ac proinde huius prædicamenti attributionem suscipit; ergo multo magis cætera omnia, quæ finita sunt, & certis finibus circumscripta. Tertio, quod ea quæ nullo modo possunt replere locum, alicubi etiam esse dicantur, vt puncta, lineæ, & superficies, habent enim situm; punctum quidem in linea, linea vero in superficie, & superficies in corpore, quod est alicubi esse, quod si habent situm, ergo & locum, quandoquidem situs nihil est aliud, quam modus existendi in loco. Quod autem de his indiuisibilibus dicitur, de aliis etiam formis indiuisibilibus rerum corporearum dici potest, etsi enim non replent locum, sunt tamen ibi, vbi sunt substantiæ, quarum sunt formæ.

Negatiuæ partis argumenta.

Pro parte autem negatiua hæc item se offerunt. Primum, quod esse alicubi, & esse in loco idem sint, non omnia autem esse in loco, vel ex eo patet, quia locus (vt est apud Aristotelem 4 Phys cap. 4 tex. 39. & sequentibus) est superficies extrinsecus ambiens, qua sola corpora comprehendi possunt. Deinde, quod Aristoteles plane asserat primo libro de Cœlo, cap. 9. text. 100. substantias immateriales nec loco nec tempori subiectas esse. Tertio, quod nihil sit in loco, nisi aut circumscriptiue vt dicitur, aut definitiue. Deus autem neutro modo in loco esse possit. Non circumscriptiue, quia sola ea circumscribuntur loco, quæ sunt coextensa loco, quod nec Deo, nec vlli substantiæ immateriali conuenit. Nec vero definitiue, quia sola ea definiuntur loco, quæ ita in loco vno sunt, vt extra illum non existant, quod de Deo dici non potest; qui immensitate sua ita est in quolibet loco, vt sit etiam in cæteris omnibus, quæcunque sint. Quarto, quod iam sit ostensum ad caput septimum, quæstio. 7. sectio. 1. & luculentius ad caput 8. quæstio. 1. sect. 2. Deum non poni in prædicamentis, quod quidem si verum est, fieri non potest, vt prædicamentum Vbi Deo

A etiam attribuatur, quid enim est aliud, rem poni in hoc aut illo prædicamento, quam prædicamentum hoc aut illud ei attribui?

Quædam de ratione existendi in loco.

SECTIO II.

HÆc quæstio facile explicabitur, si quædam prius animaduertamus. Primum,

Esse alicubi, quot modis sumatur.

B esse alicubi nonnunquam improprie sumi pro eo, quod est esse in re aliqua, quæ improprie dicatur locus: quo pacto oculi dicuntur esse in capite, & forma in materia, & pars quælibet in suo toto: qui modus ab hac disputatione excludendus est. Proprie vero tum accipi, cum sumitur pro eo, quod est esse in loco proprie dicto, siue communi tantum, vt sella in domo, siue peculiari, vt aqua in puteo, siue reali, vt in superficie extrinsecus

C circumdante, siue imaginario, vt vocatur, hoc est, in spacio aliquo: quo pacto mundus est in ea spacii dimensione, quam occupat.

Quid sit esse in loco circumscriptiue.

Deinde, duobus modis aliquid dici solere esse in loco proprie dicto: vno circumscriptiue, altero definitiue. Illud dicunt (& vere sentiunt) esse in loco circumscriptiue, quod ita est in illo, vt totum sit in toto, & pars in parte: siue illud habeat per se partem extra par-

D tem, & per se circumscribatur loco, vt corpus ad prædicamentũ quantitatis pertinens: siue per accidens, vt materia & formæ omnes substantiales & accidentales, si diuisibiles sint ad diuisionem molis corporeæ hæc enim omnia dicuntur esse in loco circumscriptiue partim per se, partim per accidens. Illud autem volunt definitiue esse in loco, quod ita est in illo, vt extra illum naturaliter non sit: quo pa-

Esse definitiue in loco, quid sit.

cto non solum ea omnia, quæ sunt in loco

E circumscriptiue, sunt etiam definitiue, sed cætera quoque omnia, vno excepto Deo Opt. Max. qui loco nullo definiri potest, vt in eo sit, & in alio non sit. Addunt autem *naturaliter*, quia supernaturaliter non est negandum, rem eandem creatam posse simul esse in pluribus locis etiam circumscriptiue, vt Scotus in 4. dist 10. quæst. 2. Gabr. ibi quæst. vnica, & fuse lect. 46. supra canonem. Ocam. in 4. d. 10. quæst. 4. Marsil. quæst. 7. Richar. quæst. 2.

Deum non definiri loco.

Rem eandẽ posse supernaturaliter esse simul pluribus in locis.

F Alensis in Sum. p. 4 quæst. 40. Altisiodor. in 4. d. 10. Petrus de Aliaco in 4. quæstion. 5. & alii volunt.

Diuisione tradita non comprehendi modos omnes essendi in loco.

Sed, vt obiter moneam, hæc diuisio non complectitur re vera omnes modos essendi in loco proprie dicto: nõ solum quia excipitur modus, quo Deus est in loco, vt dictum est, sed etiam, quia si res eadem creata virtute diui-

diuina ponatur in pluribus locis, in nullo iam erit definitiue, quia ita erit in vno eorum, vt sit etiam in alio: cum tamen huius diuisionis moderni defensores ita velint diuisionem esse intelligendam, vt Deo excepto, quicquid in loco est, aut circumscriptiue sit in eo, aut definitiue. Nec satis erit pro responsione, quod cum res creata est in pluribus locis, non sit in his omnibus naturaliter. Nam si res in vno fuerit naturaliter, & in alio supernaturali virtute, non erit saltem in posteriori definitiue, quia ponitur esse in priori naturaliter: imo, neque in priori recte dicetur esse definitiue, quia parum refert, quod in posteriori sit supernaturali virtute, vt dicatur definiri & limitari in priorem locum. Quod si nomen loci absoluatur à numero, ita vt omnes loci, in quibus res est, computentur pro vno, resque dicatur esse in omnibus simul definitiue, quod ita sit in illis, vt non sit extra illos: vacat iam primum particula *naturaliter*, quam adiiciunt: deinde latenter conceditur Deus esse definitiue in loco, quia ita est in omnibus, vt non sit extra illos.

Vera diuisionis explicatio. Si ergo diuisio hæc existendi in loco proprie dicto probanda est, ita sane est intelligenda, vt quicquid in vno tantum loco finito est, sit in illo aut definitiue tantum (hoc enim est vera esse in vno tantum loco) aut etiam circumscriptiue, hoc est, ita vt totum sit in toto, & pars in parte. Quo iam modo primum quidem excluditur Deus à diuiso ipso, vt non sit mirum, si non comprehendatur in membris diuidentibus.

Deinde, nullas patiemur angustias, si res eadem quouis modo ponatur simul in pluribus locis, dicemus enim in nullo eam esse definitiue, quod in alio etiam existat. Quanquam, quia certus locorum numerus, si res simul sit in omnibus, pro vno loco haberi potest: poterit illa dici in omnibus simul acceptis definitiue esse, quia non sit in alio ab illis.

Deus vt possit dici esse in loco infinito. Postremo, non negabimus, Deum esse in loco, nec cogamur illum aut circumscriptiue, aut definitiue in eo esse confiteri, sed vel dicemus, esse in vno infinito, si teneamus id, quod verius esse crediderim, Deum in infinito etiam spacio extra cœlum existere: vel in pluribus finitis, si locorum nomine Aristotelicos intelligamus, vt hac ipsa quæstione sect. 4 ostendetur. Quod si quis sentiat, Deum non esse extra mundum, spaciumque quod à mundo occupatur, ea ratione negabit Deum esse definitiue in spacio mundi, quia si alibi non est, id prouenit ex defectu spacii pleni extra mundum: addetque id solum intelligi oportere definitiue esse in loco, quod ita est in loco vno, vt limitatione suæ virtutis non sit in

A alio: quæ additio necessaria non est, si Deus est actu in quolibet spacio, seu pleno, seu vacuo.

Postremo, illud in memoriam reuocandum est, quod ad caput decimumtertium, q. 7. sect. 1. explicauimus, de ratione loci esse immobilitatem, eamque ab immobilitate spacii prouenire, quod fixum semper est, neque vlla ratione mutari potest: quod tamen dicere non possumus de creatura vlla, siue de centro mundi, siue de cœli virtutibus, siue de quauis alia, quæ verius rationem rei habeat. *Immobilitatem esse de ratione loci.*

B Quod cum ita sit, necesse est dicere, id, quod quasi formale est in loco Aristotelico, libro 4. Physic. cap. 4. text. 39. & sequentibus, qui immobilis superficies corporis continentis esse definitur, esse ipsam veræ superficiei immobilitatem, seu potius ipsam spacii superficiem imaginariam, in qua vera loci superficies incidit: proinde solam superficiem spacii satis esse ad rationem loci, quemadmodum ad rationem motus localis, qui etiam in spacio omnino vacuo fieri potest virtute diuina, quamuis non satis sit ad rationem loci realis & Aristotelici. *Quid sit formale in loco Aristotelis.*

C

Conclusio partis affirmatiuæ, & varia circa eam sententia.

D SECTIO IIII.

His positis dicendum est, prædicamentum Vbi, siue loci, omnibus rebus attribui, quæcunque illæ sint. Hæc conclusio probatur. Nam, res corporis participes esse in loco circumscriptiue nemo dubitat, cum ratione molis corporeæ partem habent, quod idem dicendum est de earum materia & formis diuisibilibus, siue substantiales illæ sint, siue accidentales, aut enim per se circumscribuntur loco, vt ipsa moles corporea, aut per accidens & ratione illius, vt cætera diuisibilia, substantiæ vero separatæ, si creatæ sunt, itemque humana forma, & accidentia omnia inextensa, etsi nec per se, nec per accidens sunt circumscriptiue in loco, sunt tamen definitiue. Intellige porro, substantias esse definitiue in loco, siue diuisibili, qui dicitur compositus, siue etiam indiuisibili, quem simplicem appellant: ita tamen, vt cum in loco sunt diuisibili, quælibet earum sit tota in toto, & tota in qualibet parte, quo pacto dicimus, animam rationis participem, etsi qua est alia indiuisibilis, totam esse in toto corpore, & totam in qualibet eius particula. Denique Deus Opt. Max. etsi nec circumscriptiue nec definitiue in loco vllo esse potest: est tamen vbique, hoc est, in omnibus quotcunque sunt. *Prædicamentum Vbi rebus omnibus attribui probatur.* *Deus est in loco, quia est vbique.*

E

F

Sed

Sed quærat aliquis, num omnia semper ac necessario sint in loco. Quanquam enim de rebus naturalibus & earum partibus & accidentibus nemo dubitat propter quantitatem molis, qua affectæ sunt, de substantiis tamen separatis, & earum accidentibus non mediocris dubitatio existit, num semper ac necessario sint in loco definitiue. Nam, D. Tho. 1. p. q. 52. artic. 1. & D. Thomæ sectatores, Caietan. ibid. Capr. in 2. d. 2. q. 1. Ferrar. 3. contra Gent. cap. 68. & alii, volunt, eas non esse in loco, nisi cum actu operantur operatione transeunte; nec vero qualibet operatione transeunte, contenti sunt, sed ea, quæ fit in loco, hoc est, quæ suscipitur aut procedit à re, quæ est in loco: fatentur enim, substantiam separatam non esse in loco per operationem transeuntem, nisi agat in rem, quæ est in loco, aut ab ea patiatur. Scotus vero in 2. d. 2. q. 9. Gabr. ibid. q. 2. Marsil. & Gre. Arim. ibid. D. Bonauent. in 2. d. 2. artic. 4. Ocham. Quodlib. 1. q. 4. Alens. in 2. d. 2. q. 4. & alii plerique asserunt, eas esse semper, ac necessario esse in loco, siue quid agant aut patiantur extrinsecus, siue nihil.

Tamen res omnes semper ac necessario sint in loco. Negantem partem asseri à D. Thoma sectatoribus.

Affirmanti à Scoto & plerisq; aliis defendi.

Argumentum præcipuum pro opinione D. Thomæ est, quia cum duplex sit quantitas; vna, molis; altera virtutis; & res materiales sint in loco per contactum molis; reliquum est, vt immateriales sint in loco per contactum virtutis, ac contactus virtutis est operatio potentiæ agentis in aliud; quo fit, vt si res immateriales non agant aut patiantur extrinsecus, non sint etiam in loco.

Argumentum præcipuum pro D. Thomæ sententia.

Accedit auctoritas multorum Patrum, qui scribunt, nullibi fuisse Deum ante mundum conditum, nisi in seipso. Ita Tertullianus aduersus Praxeam: Bernardus de Consideratione, & alii complures. Præcipuum vero pro Scoto argumentum est, quia res immateriales, quemadmodum & materiales, prius saltem natura sunt in loco, id est, præsentes loco, quam in eo operentur, non sunt igitur in loco per operationem, sed per suas ipsarum substantias, nihil enim aliud esse potest, per quod sint in loco; ergo semper ac necessario.

Primarium pro Scoto argumentum.

Prima assertio.

SECTIO IV.

IN hac controuersia illud nobis durum videtur admodum, ne dicam, à ratione alienum; substantias separatas nunquam esse in loco, nisi per operationem transeuntem, ita vt, si hoc pacto non agant aut patiantur, nullibi omnino sint.

A Primum, quia etsi communis conceptio sapientum est (vt Boetius lib. de hebdomad. c. 1. ait.) incorporea non esse in loco ab Aristotele definito, idque circumscriptiue, vt sunt res corporeæ, tamen & docti & indocti iudicant, quicquid est, alicubi esse, saltem in spacio aliquo, aut spacij alicuius termino: adeo vt ipse etiam Aristoteles, qui libro 1. de Cœlo, c. 9. tex. 100. negat substantias separatas esse extra cœlum, vt in loco à se explicato: affirmet tamen ibidē eas ibi esse, felicissimamq; in B omni sempiternitate vitam ibidem agere, nempe ab omni negotio rerum corporearum liberas. Intellexit enim, etsi earum pleræque in mouendis orbibus cœlestibus occupatæ sunt: plurimas esse tamen, quæ extra cœlum felicissimo fruantur ocio.

Argumenta contra priorem opinionem.

Deinde, vt cum nostris loquamur, quid angeli continenter agunt in cœlo empyreo, C vbi creati dicuntur a Theologis, & quasi in patria degunt? Quid vero in inferioribus cœlis, cum per eos ad terras descendunt? Quid denique in eodem templo aut domo, cum sæpe maxima eorum multitudo adest? Nam, quod quidam (in quibus est Capr. in 2. d. 2. q. 1.) dicunt, eos præsentia sua ornare locum, quemadmodum viri Principes & magnates suo consessu dicuntur ornare seu condecorare conuentum hominum concionemque; D petitio est aperta, vt dicitur principij. de hoc enim dubitamus, per quam operationem transeuntem præsentes fiut, si ad id operatione transeunte indigent. Quod vero alii excogitarunt, satis esse ad eorum præsentiam, si continuam habeant attentionem circa locum cui præsident, aut in quem Dei iussu aliaue ratione conueniunt, nihil habet momenti, dum enim operationem transeuntem exquirunt, immanentem pro transeunte su- E munt, attentio enim quantacunque & qualiscunque sit, semper est actio interior ac immanens. Mitto, quod attentio haberi potest ex loco etiam distanti.

Iam Deus Opt. Max. ab omni æternitate revera fuit in eo spacio, in quo mundum condidit: in quo tamen nihil agebat, imo, & est, & semper fuit, ac erit in infinitis spaciis, extra cœlum, vbi nihil agit, nec acturus creditur, alioqui nouum locum acquisisset, cum creaF uit mundum, nouumque acquireret, si alibi crearet alium, quod certe sine mutatione ex non loco in locum fieri nequit: & (quod est absurdius) moueretur loco, si mundum hunc alio per motum localem transferret, acquireret enim etiam ipse, acquireret cōtinue aliud ac aliud spacium, quod ad verum motum localem satis esse ipsa vera mundi

Deum fuisse atq; esse in spacio infinito extra cœlum.

Deus quomodo sit immensus.

mundi translatio in aliud spacium argumento esset. Item non minus est Deus immensus, quam esset corpus actu infinitum, at corpus infinitum esset in toto spacio, extra cœlum, est ergo in illo Deus, tametsi alio modo, quia corpus esset extensiue. Deus tamen est sine extensione vlla, vtpote totus in qualibet eius parte. Adde non minus Deum esse immensum, quam æternum, at Deum æternitate sua non modo coexistere tempori reali, quod est in primo mobili, sed etiam coextitisse infinito imaginario præcedenti, & fore, vt coexistat infinito imaginario futuro, ergo & immensitate sua non modo esse in mundo, sed etiam in infinitis spaciis extra mundum. His adiunge: Si Deus non esset nisi in mundo, fore, vt iam esset definitiue in loco mundi: esset enim in eo & non in alio Neque enim satis videtur esse, quod oppositæ opinionis auctores Argent. in 1. d. 37. q. 1. Duran. q. 2. Richard. q. 4. D. Thom q. 2. art. 3. & alii, respondent, non recte id effici, quia Deus possit esse in maiori, hac enim ratione neque anima pueri esset definitione in eius corpusculo, quod in maiori aliquando sit futura. Denique sunt multa Sacræ paginæ ac sanctorum Patrum, imo, & grauia nonnulla Philosophorum dicta, quibus Deus extra hunc etiam mundum, vbi nihil exterius operatur, esse asseritur. Nam 3. Regum c. 8. sic orat Deum Salomon: *Si cœlum & cœli cœlorum te capere non possunt, quanto magis hæc domus quam tibi ædificaui?* Quæ etiam verba in extollenda dignitate beatæ virginis vsurpat Ecclesia dum canit: *Quem cœli capere non possunt, tuo gremio contulisti.* In libro quoque Iob cap. 11. sic ait Sophar Naamathites, vt immensitatem diuinæ naturæ quasi rem certissimam declaret: *Numquid vestigia pedum eius nosti? Excelsior cœlo est, & quid facies? profundior inferno, & vnde cognosces, &c.* Isaias item cap. 40. de Dei immensitate sic scribit: *Qui immensus est pugillo aquas, & cœlos palmo ponderauit.* Dionysius etiam Areopagita Apostolorum æqualis in libro de Diuinis nominibus cap. 1. ait: *Deum in mundo, & supra mundũ, & circa mundum esse.* Lege eundem cap. 9. operis eiusdem. Iustinus Martyr in libro de Quæstionibus Christianis à Gentibus positis, earumque responsionibus ad calcem libri scribit: *Deum, quia incircumscriptus est, hoc est, immensus, non indigere cœli domicilio.* Athanasius Oratione de hac re contra Sabellii gregales: *Ne requiras, inquit, magnitudinem loci tam spaciosam, quæ capere possit Dei magnitudinem.* Origenes lib. 1. in verba illa: *Cum venissent Filij Dei & starent coram Domino*, quæ habentur apud

Deus quomodo sit æternus.

Loca sacræ Scripturæ probantia Deum esse extra hunc mundum.

Patrum testimonia.

A Iobum cap. 2. sic ait: *Cœlum & terram, superos & inferos vniuersa eius replet beatitudo, vniuersa circumdat virtus, cuncta continet magnitudo.* Hilarius in Psalm. 118. illa verba: *Prope es tu Domine. Non corporalibus*, inquit, *locis Deus continetur, neque finibus aut spacijs diuinæ virtutis immensitas coarctatur.* Gregorius Nazianzenus in oratione de Theologia, sic differendo Dei magnitudinem declarat, vt diuinam naturam, nec tantum intra mundum, nec solum

B extra esse dicat, sed (subaudi) & intra & extra per infinita spacia diffusã. Theophilus Antiochenus in secundo libro contra Christianæ Religionis calumniatores: *Deus*, inquit, *loco nequaquam circumscribitur, verum ipse est omnium locus.* Hieronymus in cap. 66. Isaiæ hunc in modum scribit: *Ne arbitremur cælo & terra Dei magnitudinem metiendam.* Et post pauca: *Deus*, inquit, *& forinsecus & extrinsecus, infusus & circumfusus, &c.* Ambrosius libro 1. de

C Spiritu S. cap. 10. *Nec filius*, inquit, *suorum operum locis temporibusque circumscribitur, nec Spiritus sanctus, &c.* Chrysostomus in cap. 6. Isa. *Deus nullis circumscribitur locis, qui enim posset qui nusquam non præsens est.* vide eundem hom. 5. in 1. cap. epist ad Coloss. Denique Diuus Augustinus libro vndecimo de Ciuitate Dei, cap. 5. omnium clarissime rem hanc explicat: *Quærentibus enim Philosophis, cur Deus certo temporis initio mundum condiderit, hanc similem*

D *quæstionem obijcit: Cur potius in hoc spacio, quam in alio ex ijs, quæ sunt extra cœlum?* tum paulo inferius: *An forte*, inquit, *substantiam Dei, quam nec determinant, nec distendunt loco, sed eam, sicut de Deo sentire dignum est, fatentur in corporea præsentia vbique totam à tantis locorum extra mundum spaciis absentem esse dicturi sunt, & vno tantum, atque in comparatione illius infinitatis tam exiguo loco in quo mundus est, occupatam? Non opinor eos*

E *in hac vaniloquia progressuros. Quod igitur*, inquit, *respondent de infinitis extra mundum locis, cur in eis ab opere Deus esset, hoc sibi respondeant de infinitis ante mundum temporibus, cur in eis ab opere Deus cessauerit.* Hæc omnia Augustinus. Lege etiam si placet caput quintum libri septimi Confessionum eiusdem: vbi, etsi Manichæorum errorem, olim suum, de Dei corporeitate refert: mirifice tamen creata omnia in eo quasi spongiam

F in medio mari aqua plenam, & vndique longissimis spaciis circumfusam depingit. Ex quibus patet, non solum quid in hac re Diuus Augustinus senserit, sed etiam quid Philosophos, qui de Deo digna locuti sunt, sensisse crediderit, seu potius vt certum in ea disputatione posuerit. Ac cum plures hoc loco

Creata omnia in Deo vt sint.

Mercurij testimoniū in eandem sententiā. Deus quid sit ex eius sententia.

loco afferri possent: nullus tamen melius diuinam immensitatem explicauit, quam Mercurius is, qui à magnitudine sapientiæ Trismegistus, hoc est, ter maximus appellatus est. ferunt enim dixisse: *Deum esse circulum, cuius centrum vbique esset, circumferentia vero nusquā. Circulum* dixit vt summam eius perfectionem significaret: *habentem vero vbiq; centrum*, quia vbique est perfecte, hoc est, vbique totus, vel quia à quouis puncto spacii, in quo Deus est, protendatur lineæ in quamlibet partem, omnes erunt suo modo æquales, id est, infinitæ. Denique *nusquam habentem circumferentiam*, quia nullo termino præsentia eius definitur: quod tamen de nulla re incorporea creata dici potest. Si enim materiam informet, ibi tantum est, vbi est materia: sin vero per se subsistit, non excedit suæ actiuitatis sphæram. Ita patet Deum esse alicubi, vbi nihil operetur extrinsecus. Mercurium autem istum vide in libro de Mundo ad Asclepium, & Alexandrū Alens. 1. p. q. 15 membr. 3. & Mai. in 1. dist. 37. q. 2. vbi hanc nostram sententiam tuetur.

Quod autem superius sect. 3. ex Patribus allatum est, Deum ante mundum conditum nullibi fuisse nisi in seipso, de existentia in re aliqua vera dictum esse intelligendum est: tametsi impropria locutione, quia nihil proprie dicitur esse in seipso. Hæc cum ita sint, vel hoc vno argumento patet, saltem non omnes separatas substantias ea sola ratione esse in loco, quia in eo operentur.

Quatuor alia assertiones.

SECTIO V.

1. assertio, substantias separatas nō esse in loco per seipsas.

ILlud etiam probandum non est, substantias separatas esse in loco per seipsas, si perinde ipsæ sibi dicantur esse rationes existendi in loco, vt est moles corporea substantiis materialibus, hoc est, ita, vt quæque substantia separata certum sibi spacium sibi ita vendicet, vt naturaliter nec in maiori, nec in minori esse possit: quemadmodum substantia materialis ratione suæ extensionis corporeæ, nec maiorem locum naturaliter, nec minorem occupat. Est enim D. Thom. 1. p. q. 62. art 2. Ocha. quodl. 1. q. 4 Greg. in 2. d. 2. q. 2. Mai. in 2. d 2. q. 4 adeoq; communis omnium excepto Scoto in 2. d. 2. q. 6. Theologorum sententia substantiam separatam, etsi naturaliter non potest esse in loco quantumcunque magno; posse tamen esse in quantumcunque paruo, atque adeo (quod vel ipse Scotus concedit loco proxime citato) indiuisibili, hoc est, inter quascunque partes quantitatis & spacii immediatas. Neque in re hac vlla est inter

A Theologos, qui quidem sint alicuius nominis controuersia.

2. assertio, absurdum esse dicere, substantias separatas per suam ipsarū existentiam in loco esse.

Iam & illud absurdius est, dicere, non esse quærendam aliam rationem, per quam substantiæ separatæ sint in loco, nisi ipsam earum existentiam in loco, sunt enim nonnulli recentiores, qui hoc suffugium inueniant, mirenturque cur hactenus tanta fuerit de hac re contentio; cum res sit apertior, quam vt de ea disputari debeat. Vt enim ratio, per
B quam res est alba, non est alia, quam ipsa albedo: ita volunt, nullam quærendam esse aliam, per quam substantiæ separatæ sint in loco, nisi ipsam existentiā in loco: siue vt alii loquuntur, ipsam applicationem ipsarum ad locum. Sed non vident, duplicem esse rationem formalem, per quam aliquid alicui conuenire dicatur; vnam, ex parte prædicati, quæ semper eadem est ex natura rei cum ipso prædicato: quo pacto ratio formalis, cur aliquid sit album, est ipsa albedo, & cur sit in lo-
C co. ipsa existentia in loco; nec de hoc quisquā nisi pueriliter, dubitaret: alteram, ex parte subiecti, de qua graues sæpe incidunt dubitationes, quandocunq; ipsum per se subiectum non videtur esse satis, vt sibi vendicet prædicatum: quo pacto dicimus equum esse loco motiuum, quia appetitiuum; & appetitiuum quia apprehensiuum rei absentis. Hac igitur
D de causa, cum in substantia, quatenus substātia est, non appareat ratio, per quam ipsa sit in loco (neque enim substantia, vt substantia est, sibi videtur vendicare locum) merito quærunt Philosophi rationem formalem ex parte substantiarum, per quam ipsæ sibi locum postulent: & facile inuenientes molem corpoream, per quam corporeæ sint in loco circumscriptiue, sapienter pergunt quærere, per quid incorporeæ sint in loco definitiue, quādo circumscriptiue in loco esse non possunt.

In substantia quatenus talis est, non apparet ratio, cur sit in loco.

E Qua in quæstione non est mirandum, cum alii aliter sentiant, mirandum magis, non deesse, qui in quæstione adeo controuersa tam facile rem transigant, neque vllam difficultatem sentiant. Itaque qui in hac disputatione concludunt, rationem formalem, per quam substantiæ separatæ sunt in loco, esse ipsam existentiā in loco, siue applicationem earum ad locum, & extra chorum vagantur, & in vitium tautologiæ incidunt. Quod eorum ali-
F qui respondeant, non idem esse applicationem substantiarum ad locum, atque existentiam earum in loco, ne idem pro ratione eiusdem afferant: fatebimur id quidem, si nomine applicationis intelligant actionem applicandi, quæcunque illa sit, aut relationem, quæ consurgit ex coniunctione substantiæ cum loco, verum applicatio priori modo non

potest esse ratio formalis existendi in loco: quippe cum ea trāsacta adhuc substantiæ maneant in loco, sed est quasi via ad acquirendum locum, posteriori vero modo applicatio sequitur ipsa ad existentiam in loco, vt ratio & causa eius à priori esse non possit, quam tamen hoc loco quærimus.

Tertia assertio, substantias separatas esse in loco de seipsis, quatenus actiua sunt in loco.

Illud porro asserimus, substantias separatas esse in loco per seipsas, quatenus actiuæ sunt in loco, hoc est, in res, quæ sunt in loco, aut ab eis pati possunt: quod intellige actione immediata immediatione suppositi. Probatur autem assertio, quia cum nulla appareat ratio, cur substantiæ immateriales sint in loco propter earum esse, sed propter aliquam operationem, neque illæ egeant loco propter operationes immanentes, vt constat; nec vero propter transeuntes illas, quibus aliæ agunt in alias, aut patiuntur ab aliis, cum ex se non videantur indigere loco: reliquum est, vt loco indigeant propter eas operationes transeuntes, quibus agunt aut patiuntur in loco, hoc est, in res, vel à rebus, quæ sunt in loco, idque immediate immediatione suppositi, necesse est enim, vt ea, quæ hoc pacto agunt & patiuntur, simul sint, hoc est, in eodem loco, aut saltem in proximo & immediato, vt habet communis Philosophorum, D. Thom. 1. p. quæst. 8. artic. 1. & 2. contra Gentes, cap 68. & omnium aliorum, cum Aristot. lib. 7. Physic. capit. 2. text. 10 & sequentibus, & toto capit 2. item lib. 8. Physicor. cap. 1. text. 8. sectione præcedenti, sententia. Cum ergo substantiæ separatæ propter has tantum operationes indigeant loco, hoc ipsum, quod est, eas esse actiuas aut passiuas hoc operationis genere, assignandum est ex parte ipsarum pro ratione formali existendi in loco.

Cur Deus sit vbique.

Ac Deus Opt. Max. cum infinitam habeat vim agendi in loco, nullumque spacium designari possit, quod excedere agendo non valeat, ex sua operatiua virtute necessario est in omni spacio; siquidem fieri non potest, vt prius in eo non sit deinde vero sit, vt ex dictis patet. Cæteræ vero substantiæ separatæ, quia finitam habent agendi virtutem, nec certum spacium agendo possunt excedere, sunt illæ quidem necessario in aliquo loco propter agendi vim: quia ordo naturæ postulat, vt cum statim à principio agere in loco possint, iam inde ab earum creatione sint in loco.

Dari maximum locum, & existentiæ, & operationis substantiarum separatarum.

Verum, quemadmodum datur maximus locus, in quo earum quæque operari possit: ita datur maximus, in quo existat: qui tamen minor esse videtur illo, in quo potest operari, quandoquidem intelligentia, quæ primum mobile circumagit, non videtur esse posse in tanto spacio, quantum est primi mobilis, etiamsi ex

A spacio, vnde illud mouet, se velit per totum quasi diffundere, ac quodammodo extēdere. Est autem spacium, quod vnaquæque occupat, cum creatur, illud omnino, in quo creator eam collocat. Deinceps vero illud, quod quæque occupare vult, non excedendo tamen maximum, in quo esse potest, cum latissime patentem operationem exercet.

Quarta assertio, substantias separatas semper ac necessario esse in loco.

Denique illud concludimus, vt motæ dubitationi satisfaciamus, substantias separatas

B semper ac necessario esse in loco, quia id poscit virtus operatiua in omnibus: in iis autem, quæ creatæ sunt, etiam potentia passiua. Intellige autem nomine virtutis actiuæ, & potentiæ passiuæ, non qualitatem aliquam additam substantiæ, sed ipsam substantiam, quatenus est principium actiuum aut passiuum operationis in loco, seu, quod idem est, operationis materialis: quandoquidem, etsi omnis qualitas tollatur, adhuc

Obiectio.

C tamen substantia, quia primo actiua aut passiua est talis operationis, erit in loco. Neque obiicias, fore isto modo, vt si substantia non esset prædicto modo actiua aut passiua, non esset etiam in loco, ac proinde non necessario esset in loco

Occurritur obiectioni.

satis enim patet, hypothesin esse impossibilem, sicque impossibile esse, non esse substantiam in loco. Atque in hunc sensum recte concludit ratio Scoti superius sect. 3 adducta.

Cur substantia rei locatæ non dicatur esse ratio formalis existendi in loco.

D Quod si quis quærat, cur non dicamus cum Scoto, ipsam substantiam rei locatæ esse rationem formalem, cur ea sit in loco, cum omnis substantia ex se sit actiua aut passiua in loco: respondendum, causam esse, quia etsi omnis substantia hoc modo actiua aut passiua est; tamen ipsa ratio substantiæ non id explicat, sed tantum quod per se, seu non in alio existat, nos autem quærimus rationem formalem, qua aperte cognoscamus, cur

E substantia sit in loco.

Occurritur quibusdam obiectionibus.

SECTIO VI.

Tria tamen sunt, quæ contra ea, quæ dicta sunt præcipue occurrunt. Vnum est, quod veteres Theologi, D. Thom. 1. p. q 52. ar. 2. Henric. de Gand. quodl 2. q. 9. & quodlib. 4.

F q. 17. & alii, non per principium agendi aut patiendi in loco, sed per ipsam actionem passionemve, substantias separatas in loco esse dixerint. Alterum, quod si per principium ac proinde per potentiam agendi aut patiendi in loco dicantur esse in loco, cum earum quæque possit agere ac pati in quouis loco: erit sane earum quæque in omnibus locis, ac pro-

Angelum nō posse esse si mul in tanto spacio, in quanto operari potest.

ac proinde in toto vniuerso: sicque angeli erunt vbique, quæ opinio reprehenditur in Durando in prim. d. 37. quæst. 1. quasi in fide parum tuta. Tertium, quod hoc pacto non sit, cur substantiæ materiales dicuntur esse in loco per quantitatem. Nam, si principium agendi patiendi ve in loco, satis est vt ponat substantias immateriales in loco, cum materiales quoque substantiæ huiusmodi habeant principium; erunt etiam ipsæ in loco per principium agendi aut patiendi, non per quantitatem.

Solutio primi argum.

Primus sensus sententiæ veterum Theologorū.

Verum, hæc non admodum difficile dissoluentur. Nam, ad id, quod primum obiicitur, triplici expositione responderi potest. Quod enim veteres Theologi dicunt, substantias separatas per operationem transeuntem, eamque materialem in loco esse, sic potest intelligi, vt loquantur de operatione, velut de causa finali, aut quasi finali, substantiæ enim separatæ nec ratione operationum immanentium, nec etiam quarumuis transeuntium; sed earum tantū, quæ in res materiales exercentur, aut à materialibus proueniunt, loco indigent.

Secundus. Substantia separata per operationem in loco esse quomodo dicantur.

Aut certe sic potest accipi, vt loquantur de existentia in loco per contactum, cum enim duplex tantum sit contactus, alter molis, qui proprie dicitur: alter virtutis, qui improprie ac metaphorice, si substantiæ quidem separatæ sint in loco per contactum aliquem, & non nuda præsentia suæ substantiæ, oportet, vt sint in eo per contactum virtutis, non quemlibet tamen, sed alicuius operationis materialis actiue aut passiue, ad quam solam exercendam opus est loco, nam per contactum molis in loco esse non possunt, cum molem non habeant. Atque hoc pacto intelligi potest ratio D. Thomæ superius sect. 3 allata, vt recte colligat substantias separatas non esse in loco, nisi per operationem transeuntem.

Tertius. Per quid cognoscamus substantias separatas alicubi esse.

Aut denique sic exponi potest, vt loquantur de existentia substantiarum separatarum in loco, quoad nostram cognitionem, quo pacto loquitur Aristoteles de principio indiuiduationis substantiarum materialium, cum ait, illas indiuiduari per quantitatem, nunquam enim cognoscimus substantias separatas alicubi esse, nisi per operationem transeuntem, eamque materialem, quæ ab eis proueniat: vt mentes cœlestium orbium motrices per motum ab eis profectum, & dæmones, quibus energumeni vexantur per ea, quæ in illis efficiunt. Vnde etiam pari ratione fatemur, damnatorum animas esse in centro terræ, quod fide orthodoxa teneamus, eas ab igne interno pati. Vide, quæ dicta sunt ad c. 6. q. 5. sect. 3.

Solutio arg. secundi.

A Ad secundum neganda est consequentia. Nam, etsi moles corporea est substantiis materialibus ratio existendi in quouis loco: non sequitur tamen, substantiam vllam immaterialem esse in omnibus simul locis: imo vero, etsi daretur angelus tantæ virtutis, vt posset simul esse in toto vniuerso: non proinde sequeretur, illum esse in toto vniuerso, siquidem minori etiam se applicare posset. B Ergo quemadmodum dicimus, molem corpoream substantiæ naturalis esse rationem formalem, cur ea sit in loco, & tamen, vt sit in hoc aut illo, acquirimus actionem ponentis eam hic aut ibi: ita dicimus, principium immediate agendi aut patiendi immaterialiter esse rationem formalem substantiæ separatæ, vt sit in loco: & tamen requirimus actionem, qua ponatur hic aut ibi, nempe, vel per creationem, vel per applicationem voluntatis propriæ ad hunc & illum C locum.

Quomodo substantiæ vbiq. non sint.

Duplex modus existendi in loco definitiue.

Ad tertium, vt respondeamus animaduertendum, dupliciter aliquid esse posse definitiue in loco, vno modo, generali ratione, altero, speciali. Generali quidem, quicquid ita est in hoc loco, vt non sit in alio, dicitur esse in eo definitiue quocunque modo in eo existat: siue totum in toto, & pars in parte, si partes habet: siue totum in toto, & totum in qualibet parte, quo pacto omnes res creatæ D sunt in loco, solusque Deus Opt. Max. in loco esse non potest: si modo nomine loci finitum spacium, vt par est, aut aliquē eius terminum intelligamus. At speciali ratione id solum dicimus esse definitiue in loco, quod ita in eo est definitiue, vt non sit etiam circumscriptiue, hoc est, vt non sit totum in toto, & pars in parte, sed totum in toto, & totum in qualibet parte: quo iam modo solæ creaturæ indiuisibiles sunt in loco, vt substantiæ E separatæ, & anima rationalis: nisi virtute diuina fiat, vt diuisibiles more indiuisibilium in loco ponantur, veluti corpus Domini, vbi sunt species sacræ Eucharistiæ. Ita D. Thom. 1. part. quæst. 76. artic. 8. & 2 contra Gent. cap. 72. Albert. Mag. 2. part. Sum. de homine, & alii. Dico autem potius indiuisibiles, quàm immateriales, vt complectar perfectorum animalium brutorum formas quæ etsi materiales sunt; tamen à plerisque dicuntur F indiuisibiles, ac proinde totæ in totis corporibus ac locis, & totæ in qualibet eorum parte.

Corpus Domini est in Eucharistia more indiuisibilium.

Formæ animalium perfectorum indiuisibiles.

Solutio tertii argum. Substantia corporea sublata quan-

Ad argumentum igitur tertium dicendū, etsi principium quouis modo agendi patiendive in loco, satis est, vt quælibet substantiæ sint in loco definitiue, sumpta definitiua existentia in loco generali ratione: nō satis tamē

 esse,

stitate quo pacto manebunt in loco.

esse, vt sint in loco circumscriptiue, oportere enim, vt per molem corpoream sint totæ in totis locis, & partes earum in illorum partib⁹. Vide quæ scripta sunt ad c.3. q.2. sect.3. Quocirca, si à substantiis corporeis auferatur diuina virtute moles corporea, etsi substantiæ ipsæ manebunt in loco definitiue, non manebunt tamen circumscriptiue, manebunt enim vel in locis indiuisibilibus, vel totæ in totis locis indiuisibilibus, & totæ in singulis eorum partibus, prout eas virtus diuina in loco posuerit, à qua sola tunc conseruabuntur, ne in nihilum vertantur, sublata ab eis mole corporea. Neque enim audiendi sunt, qui volunt fore, vt sublata mole corporea adhuc maneant totæ in totis locis, & partes in partibus, adhuc enim manerent extensæ, hoc est, habentes partem extra partem, quod solum fit per molem corpoream.

Obiectio.

Sed obiiciat aliquis, molem corpoream esse proprietatem substantiarum materialium, ergo si Deus ea sublata iterum substantias ipsas propriis naturis relinquat, fore, vt in qualibet earum resultet propria moles, quod fieri non potest, nisi re vera sint extensæ sine illa: alioqui non resultabit tota moles in tota substantia, & partes etiam in partibus.

Solutio.

Huic obiectioni primum responderi potest, dum substantia corporea indiuisibiliter conseruatur à Deo, aut tota in toto loco, & tota in qualibet eius parte, non relinqui illam propriæ naturæ: cuius rei signum est, quod in eam eo modo conseruatam non potest vllum agens naturale agere: sed opus esse, vt tota ponatur in toto loco, & pars quælibet in aliqua loci parte, quod fieri nequit sine mole corporea. Deinde, aliam esse rationem in mole corporea, aliam in cæteris proprietatibus naturalibus substantiarum materialium. Nam, cæteræ, cum sint qualitates extensæ ad extensionem molis corporeæ, si tollantur aut remittantur hac vna conseruata, possunt naturaliter resultare in substantia suæ naturæ relicta: quia possunt in ea extensiue pullulare, seu totæ in tota, & partes in partibus. At moles corporea, cum sit forma ipsa, per quam substantia formaliter est extensa, non potest resultare naturaliter in substantia conseruata in puncto aut tota in qualibet loci particula, iam enim plures partes molis corporeæ æquales inter se essent in eodem loco adæquato, idque naturaliter, quod fieri non potest.

Num quantitas diuina virtute ablata iterum ex vi naturæ emanare possit.

Altera obiectio.

Est & alia obiectio, qua etiam forte quis contendat, substantiam materialem extensam esse, & habere partem extra partem sine mole corporea. Nam, in eo instanti, in quo substantia generatur prius tamen natura, A quam introducatur forma, datur materia extensa siue habens partem extra partem sine quantitate vi.a. Nam, quod in eo priori (vt loquuntur Scholastici) nulla sit quantitas in materia, ex eo patet, quia omnia accidentia tolluntur cum forma substantiali præcedente, vt probatiores Philosophi, D. Tho. prima secundæ q.52.artic.1.& secunda secundæ, qu. 24.artic.5 Gregor. in 2.d 12.q.2. conclusione prima, & alii, docent. Quod vero nihilo minus materia in eo priori sit extensa, ex eo B probatur; quia nec est in loco indiuisibili, nec tota in toto loco diuisibili, & tota in qualibet eius parte, vt est luce clarius.

Sed neque obiectio hæc quicquam efficit. Nam, illa, vt sic dicam, prioritas non facit materiam re vera esse sine quantitate, sed tantum posse cōsiderari non considerata quantitate: quemadmodum quod animal sit prius natura differentiis hominis & bestiæ, non efficit, C vt animalis natura re vera sit sine iis differentiis, sed vt vere considerari possit, non consideratis eiusmodi differentiis.

Responsio ad argumenta initio proposita.

SECTIO VII.

Reliquum est igitur, vt argumentis initio propositis satisfaciamus, quatenus iis, quæ dicta sunt, aduersantur.

Ad argumenta partis affirmatiuæ quid dicendum.

D Ac iis quidem, quibus affirmatiua quæstionis pars confirmabatur, nihil est quod respōdeamus, nisi quod primum non recte sumit ea omnia esse in loco, quæ quæri ac inueniri solent. Nam, si quæri proprie sumitur, hoc est, pro inuestigari secundum locum proprie dictum, petitur quod erat probandum, sin metaphorice pro eo, quod est, mente inuestigari, non conficitur id, quod propositum erat. E Multa enim quæruntur posteriori modo, & inueniuntur, quæ non sunt in rerum natura, sed solum obiectiue in intellectu, ac proinde nec in loco vllo propriedicto; vt argumenta plurima, quæ ad disserendum in locis dialecticis quæruntur & inueniuntur. Est etiam, quod in tertio argumento animaduerti debeat: etsi omnia, quæ in rerum natura sunt, in loco etiam sint, id tamen cum duabus distinctionibus concedendum esse: vna, vt sint in F loco per se, vel per accidens: altera, vt sint in loco diuisibili, aut indiuisibili. Adde improprie accipi situm ac locum, cum dicim⁹, puncta habere situm ac locum in linea, lineam in superficie, & superficiem in corpore.

Solutio argumentorum partis negatiuæ.

Ad primum vero & secundum partis negatiuæ dicendum, nihil ea concludere, nisi de loco circumscriptiuo.

Ad

Ad tertium iam superius *sectione* 2. negauimus, quicquid in loco est, aut circumscriptiue, aut definitiue in illo esse: vbi etiam adiecimus, quo pacto ea diuisio, vt vera sit, intelligi possit.

Deũ in nullo prædicamẽto poni, quomodo accipiendum.

Ad quartum dici potest, id, quod ad cap. 7. *quæst.* 7. *sect.* 1. & luculentius ad 8. *quæst.* 1. *sect.* 2. definitum est, Deum non poni in prædicamento vllo, in eo sensu accipiendum esse, vt, quatenus Deus, non ponatur essentialiter sub genere vllo aut specie. Nam nec quatenus homo pro nobis factus est, negari potest illum esse primam substantiam prædicamentalem, vt ad calcem octaui capitis, *quæst.* 7 *sect.* 5. ostendimus: nec quatenus Deus excludendus est ab omnibus prædicamentis extrinsecus denominantibus. Dici enim potest, agere transeunte actione ad prædicamentum actionis pertinente, vt mouere aliquid, aut perficere, & induere etiam personam Regis aut pastoris, quod pertinet ad prædicamentum Habitus, si dignetur ipse per se ornatum regium, aut pastoris habitum sustinere. Sic ergo nullum est incommodum, si dicatur esse in templo, aut loco alio, à quo etsi non circumscribitur, nec definitur, denominatur tamen accidentaria quadam & extrinseca denominatione. Admisso tamen, Deum, vt Deus est, in nullo prædicamento poni (hoc enim simpliciter & absolute dicere oportet) negandum est, nihil aliud esse, rem poni in hoc aut illo prædicamento, quam prædicamentum hoc aut illud, hoc est, aliquid huius aut illius prædicamenti dici de illo.

Deus in templo aut alio loco quomodo sit.

Num prædicamentum Quando rebus omnibus conueniat, quemadmodum & prædicamentum Vbi.

QVÆSTIO X.

Argumenta pro vtraque parte.

SECTIO I.

EAdem pene difficultas est in prædicamento Quando, atque in prædicamento Vbi, rebu ne omnibus conueniat. Sunt enim pro vtraque parte argumenta non contemnenda.

Pars affirmatiua probatur argumentis duobus.

Nam, quod omnia in eo locum habeant, ex eo colligi videtur, quia par ratio videtur, esse in tempore, atque in loco, vt quemadmodum omnia dicuntur esse in loco aliquo, ita dicantur esse in tempore aliquo. Nam, vt locus, quatenus pertinet ad prædicamentum Vbi, est quippiam externum ac denominans: ita & tempus, quatenus spectat ad prædicamentum Quando: ea enim ratione, qua sunt interna quædam, siue inhærentia, ambo pertinent ad prædicamentum Quantitatis. Si ergo externum esse quippiam, in quod omnia incidunt, in causa est, vt locus tribuatur rebus omnibus, quæcunque sunt: cum tempus etiam sit tale quiddam externum, tribuetur itidem tempus rebus omnibus, ac proinde prædicamentum Quando. Præterea, quæcunque aliquando sunt, iis omnibus iure accommodatur prædicamentum Quando: de iis enim omnibus, quæ aliquando sunt, merito quæri potest, quando sint, fuerintve, aut futura sint: at omnia quæ sunt, aliquando sunt: non dubium igitur, quin iis omnibus congruat prædicamentum Quando.

Partis negatiua argumenta tria.

Quod autem contra sentiendum sit, ea ratione primum quis sibi fortasse persuadeat, quia non suscipiunt attributionem prædicamenti Quando, nisi quæ subduntur tempori; non omnia autem tempori subiecta esse, ex eo constat; quia tempori non subiacent, nisi quæ motui sunt obnoxia, hoc est, quę per motum disponuntur ad interitum. Hac enim ratione Aristoteles, imo & Philosophi omnes ac Theologi asserunt, non modo substantias separatas, sed nec corpora cœlestia subiecta esse tempori, quia quantacunque temporis longinquitate non veterascunt. *Vide Arist.* 1. *lib. de Cœlo. cap.* 3 *text.* 20. *& sequentibus. & cap.* 9 *text.* 100. *& libr.* 4. *Physicor. cap.* 12. *text.* 117. *& aliis in locis. & ibidem Philoponum, Simpl. Commentatorem, & reliquos Philosophi interpretes.* Deinde hoc argumento. Ea sola sibi vendicat hoc prædicamentum, quorum mensura est tempus: at non omnia mensurantur tempore, sed quædam æuo, aut æternitate, aliave existendi mensura: non igitur rebus omnibus accommodatur prædicamentum Quando. Postremo hac ratione: Vt locus, quatenus externe mensurat rei præsentiam, conficit prædicamentum Vbi, ita tempus, quatenus externe mensurat rei existentiã, constituit prædicamentum Quando: at tempus non mensurat externe existentiam motus primi mobilis, quia est idem re cum illo: ergo non omni motui, ac proinde non omnibus rebus accommodatur prædicamentum Quando. Qua eadem ratione ostendi potest, nec primo æuiterno accommodari hoc prædicamentum, si quis dicat, in eo collocari æuum, vt est externa mensura æuiternorum: est enim æuum, quo mensurantur omnia æuiterna, non externum sed inhærens primo æuiterno.

Responsio ad quæstionem.

SECTIO II.

Prima conclusio. Quando prædicamentum ex solo tempore conficitur. Suadetur ex Arist.

IN hac quæstione fit prima conclusio. Verisimile esse, quemadmodum prædicamentum Vbi conficitur ex loco duntaxat, ita prædicamentum Quando confici ex solo tempore. Hæc conclusio probatur. Primum, quia Aristoteles 1. Ethicorum cap. 6. & alibi nonnunquam, quemadmodum vocat prædicamentum Vbi nomine prædicamenti loci, ita appellat prædicamentum Quando nomine prædicamenti temporis. Contra sentit Albertus Magn. in prædicamentis, tractat. 4. cap. 1.

Deinde, quia in libro prædicamentorum, cap. de Actione & passione, ait, hæc duo prædicamenta, simulque prædicamentum Habendi perspicua esse: non esset autem perspicuum hoc prædicamentum, de quo agimus, si in eo ponerentur durationes rerum, quæ non subduntur tempori, sed æuo, aut aliis minus notis ac perspicuis durationum mensuris.

Tertium, quia hoc prædicamentum constituitur ex solis differentiis temporum; præsentis, inquam, præteriti & futuri, vt patet ex iis exemplis, quibus idem in libro prædicamentorum, cap. de iis, quæ sine complexione dicuntur, vtitur, vt heri, inquit, superiori anno. Vnde & Scotus ait, prædicamentum hoc non confici ex genere summo & speciebus, sed ex specie tantum quadam infima. *Ex tempore*, inquit, *quod diuiditur in præsens, præteritum, & futurum*.

Postremo, quia sex vltima prædicamenta non conficiuntur, nisi ex iis, quæ alia ratione ponuntur in aliis prædicamentis, vt patet in loco, qui, quatenus superficies, pertinet ad prædicamentum quantitatis: & in actione & passione, quæ ratione formarum, quæ inducuntur, aut suscipiuntur, ad superiora prædicamenta spectant: & in indumentis, quæ alias ponuntur in prædicamento substantiæ, aut partim in substantia, partim in qualitate. Aut æuum, & aliæ indiuisibiles durationes nō habent locum in alio vllo prædicamento: neque enim sunt substantiæ, aut quantitates, extensionesve, aut qualitates, aut denique relationes: quod de tempore dicere non possumus: cum sit extensio quædam distincta ab extensione motus, vt superius ad cap. 13. q. 10. sect. 2. & q. 11. sect. 2. probatum est. Vnde non parum probabiliter sentit Scotus in 2. Senten. dist. 2. quæst. 2. & quodlib. 6. nec æternitatis, nec æui nomine, aut instantis permanentis significari entitatem vllam, sed existentiam quandam in se indiuisibilem & inextensam: quæ, si est creatarum rerum, ponitur reductiue in prædicamento, in quo ponitur res æuiterna, aut quouis alio modo indiuisibiliter permanens.

Secunda assertio, his solis accommodari hoc prædicamentum, quæ cum tempore transeant.

Secunda conclusio supposita superiori sit; Iis solis proprie accommodari hoc prædicamentum, quæ transeunt cum tempore. Hæc facile probatur; quia ea sola proprie dicuntur esse in tempore, quæ aliquid patiuntur à tempore, vt tradit Aristoteles 4. Physicorum libro. Itaque hoc pacto solis corruptibilibus conueniet prædicamentum Quando: id quod D. Thomas de omnibus sex vltimis prædicamentis dicendum existimauit, cap. 12. tex. 117. lect. 15.

Tertia assertio, per coexistentiam cum tempore omnia ad Quando pertinent.

Tertia conclusio. Per coexistentiam cum tempore saltem imaginario, nulla res est, cui non possit accommodari prædicamentum Quando. Hæc ex eo patet; quia quædam reuera mensurantur tempore, vt corruptibiles: quædam vero, etsi non mensurantur tempore, sed indiuisibili aliqua durationis mensura: tamen coexistunt vel omni tempori, vt Deus: vel alicui, vt Angeli, eorumque actiones immanentes, si nō subito transeant: vel alicui instanti temporis, si cum primum sunt, tum primum esse desinant. Dicimus enim, Deum semper esse, semperque fuisse, ac fore: res autem creatas nunc esse, & aliquando non fuisse, earumque plurimas aliquando non fore. item earum quasdam & fuisse ab initio mundi, & fore in perpetuum: ac demum ea, quæ subito transeunt, in aliquo temporis momento esse, vel tanquam in mensura suæ durationis (si quo modo subito transeuntia durationem habere dicantur) vt momentanea generatio: vel tanquam in mensura durationis alienæ, vt momentaneæ intellectiones Angelorum, si quas illi habent; quæ nostri temporis instantia non excedant.

Quarta, omnes durationis entitates ad hoc prædicamentum pertinere.

Quarta assertio sit. Si omnis mensura durationis est entitas aliqua, omnes excepta æternitate ad hoc prædicamentum pertinere: non tamen quatenus sunt tantæ aut tantæ extensionis: tum quia non omnes sunt extensæ; tum etiam, quia quæ sunt extensæ, quatenus extensæ sunt, ad prædicamentum quantitatis pertinent: sed quatenus sunt in aliqua temporis differentia, aut vni earum pluribusve coexistunt. Hæc conclusio quoad vltimam partem, quæ sola probationem desiderat, ex eo patet, quia durationes rerum sub hac ratione ad nullum aliud prædicamentum spectant.

Dubitatio.

Sed quærat aliquis, qui fieri possit, vt durationes indiuisibiles conueniant in genere aliquo

aliquo cum duratione temporis, quæ diuisibilis est. Ad quam dubitationem primum quidem dicendum, nihil id mirum videri debere, cum substantia etiam, quæ genus summum est, diuisibilibus & indiuisibilibus substantiis communis sit, & qualitas item eiusdem differentiæ qualitatibus: ac denique actio & passio diuisibilibus & indiuisibilibus actionibus ac passionibus, si in his prædicamentis aliæ actiones & passiones præter motus & mutationes temporarias (quod rationi magis consentaneum crediderim) collocentur. Deinde maioris explicationis gratia dicendum, creatarum rerum durationes non spectari in hoc prædicamento, quatenus sunt extensæ aut inextensæ, sed quatenus sunt in vna aut pluribus differentiis temporis imaginarii, saltem per coexistentiam: quemadmodum loci non considerantur in prædicamento Vbi, quatenus sunt diuisibiles aut indiuisibiles, sed quatenus sunt in hac vel illa parte, aut termino loci imaginarii, quod est esse in aliqua loci differentia requisita, ac sufficienti ad motum localem. Nam, hoc solum est, quod præcipue inquirimus, cum petimus, vbi res sit, aut quando sit, qua in differentia spatii, aut temporis imaginarii. Fixa enim & stabilis differentia loci & temporis, quæ in huiusmodi quæstionibus quæritur, ex spatio extensiuo & successiuo loci & temporis imaginarii desumitur, vt ad caput decimumtertium, *quæstione 7. sect. 1. & quæst. 10. sect. 2 & quæst. 11. sectione 2.* ostendimus. Vnde si machina mundi recta moueretur, sane ignis elementum, etsi eadem superficie contentus esset, & in eadem distantia ad polos ac centrum mundi perseueraret; tamen ad alium locum vere, proprie ac formaliter moueretur. Eodemque modo, si mundus anno vno serius creatus esset, etsi Adamus nongentesimo trigesimo anno ab orbe condito obiisset: tamen non eodem tempore mortuus esset, quo re vera diem clausit, sed serius vnius anni spatio.

Soluitur.

Rerum creatarum durationes qua ratione spectata ad hoc prædicamentum pertineant.

Solutio eorum, quæ initio quæstionis proposita sunt.

Sectio III.

Partis affirmatiuæ argumenta diluuntur.

AD argumenta igitur pro priori parte quæstionis, *sect. 1.* proposita, admittimus iuxta sensum tertiæ conclusionis, rebus omnibus, atque adeo semper ac necessario accommodari prædicamentum Quando: verum haud omnibus proprie, vt prædicamentum Vbi. Nam, vt aliquid dicatur esse proprie in loco (quicquid alii velint) non est necesse, vt subdatur loco, aut illi commensuretur, nisi in eo circumscriptiue contineatur: at vt proprie sit in tempore, ac proinde temporarium, necesse est, vt ei subiiciatur, aut illi commensuretur ac coextendatur. Non accommodabitur tamen semper ac necessario prædicamentum hoc rebus omnibus, si tempus pro solo reali tempore sumatur: cum nec Deus, nec creaturæ etiam omnes necessario sint in tali tempore, etiam per coexistentiam.

Partis negatiuæ rationes soluuntur.

Ad duo vero priora pro altera quæstionis parte dicendum, recte ea concludere iuxta sensum primæ & secundæ conclusionis. Quod si omnium durationum mensuræ sunt veræ entitates, ac proinde omnes, excepta æternitate, ponuntur in hoc prædicamento iuxta normam quartæ conclusionis omnibus rebus, præterquam Deo, proprie accommodatur prædicamentum Quando, idq; semper ac necessario, dum illæ existunt, quemadmodum prædicamentum Vbi.

Ad tertium vero dicendum est, externe mensurare non est conditionem necessariam eorum, quæ hoc prædicamentum conficiunt: sed propterea adhiberi in his sex vltimis prædicamentis externam denominationem, vt ea distinguat à superioribus quatuor, quod illa contineant solas formas internas siue inhærentes, his vero non repugnet continere formas extrinsecus denominantes; tametsi earum aliquæ possint esse inhærentes, vt sunt fere omnes passiones, & multæ actiones, si immanentes admittamus; & tempus etiam reale respectu motus primi mobilis, ac æuum respectu primi æuiterni. Memineris tamen, æuum, & alias indiuisibiles durationum mensuras, nec poni in hoc prædicamento, vt mensuræ sunt, quemadmodum nec tempus, sed vt coexistunt vni, aut pluribus temporum differentiis: nec proprie dici mensuras, quia *mensura*, vt inquit Aristoteles, *est id, per quod cognoscimus rei quantitatem.*

Ita patet, quod satis est, quibus rebus conueniat prædicamentum Quando, & quo pacto id accidat. Hæc enim diligentius persequi non minus inutile est, quam superuacaneum: præsertim cum in his sex vltimis generibus nec vera ratio generum aut specierum, nec accurata prædicamenti ratio magnopere exquirenda sit.

KEΦ.

Tex. 21.

ΚΕΦ. ΙϚʹ.

Τέλειον λέγεται, ἓν μὲν οὗ μὴ ἔστιν ἔξω τι λαβεῖν μηδὲ ἓν μόριον, οἷον χρόνος τέλειος ἑκάστου, οὗτος, οὗ μὴ ἔστιν ἔξω τι λαβεῖν χρόνον τινὰ, ὃς τούτου μέρος ἐστὶ τοῦ χρόνου. καὶ τὸ κατ' ἀρετὴν καὶ τὸ εὖ μὴ ἔχον ὑπερβολὴν πρὸς τι γένος, οἷον τέλειος ἰατρὸς, καὶ τέλειος αὐλητὴς, ὅταν κατὰ τὸ εἶδος τῆς οἰκείας ἀρετῆς μηδὲν ἐλλείπωσιν. οὕτω b δὲ μεταφέροντες καὶ ἐπὶ τῶν κακῶν λέγομεν, συκοφάντην τέλειον, καὶ κλέπτην τέλειον, ἐπειδὴ καὶ ἀγαθοὺς λέγομεν αὐτοὺς, οἷον κλέπτην ἀγαθὸν, καὶ συκοφάντην ἀγαθόν. καὶ c ἡ ἀρετὴ τελείωσίς τις. ἕκαστον γὰρ τὸ τέλειον καὶ ἡ οὐσία πᾶσα τότε τελεία εἶ, ὅταν κατὰ τὸ εἶδος τῆς οἰκείας ἀρετῆς μηδὲν ἐλλείπῃ μόριον τοῦ κατὰ φύσιν μεγέθους. ἔτι οἷς ὑπάρχει τὸ τέλος d σπουδαῖον, ταῦτα λέγεται τέλεια.

κατὰ

Text. 21.

CAPVT XVI.

PErfectum a dicitur aliud quidem, extra quod nullam particulā licet sumere: quo pacto tempus cuiusque rei illud perfectum dicitur, extra quod nullū tempus accipi potest, quod eius temporis pars sit. Aliud ex virtute, & bene se habendi ratione, quod nimirum in genere aliquo non superatur: quo pacto tum perfectus est medicus, & tibicen perfectus, cum nihil eis deest, quod ad speciem propria virtutis pertineat. Hoc b autem modo in malis quoque hominibus per translationem dicimus calumniatorem perfectum, & furem perfectum: quandoquidem & bonos eosdem appellamus, vt bonum furem, & bonum calumniatorem. Atque c virtus ipsa perfectio quadam est. Tunc enim vnumquodq; perfectum est, & omnis substantia perfecta, cum nulla ei deest particula naturalis magnitudinis, qua ad speciem propria virtutis pertineat. Ea etiam dicuntur perfecta, quibus inest studiosus d finis.

τέλεια

CAPITIS DECIMISEXTI EXPLANATIO.

PErfectum a dicitur.] Explicatis præcipuis generibus entium, eorumque occasione nonnullis entium affectionibus (illa enim genera entium, quæ ad vltima sex prædicamenta pertinent, partim propria sunt rerum naturalium, vt Vbi & Quando; partim tractata sunt in libro de Generatione, vt actio transiens, & passio illi respondens: partim tractabuntur libro 9. huius operis: quod dixerim propter actiones immanentes; partim ita sunt parui momenti, vt satis sit de illis obiter in progressu huius libri agere, cuiusmodi sunt Situs & Habere) reliquum est, vt Aristoteles ad finem vsque alias complures entium affectiones persequatur, quarum primo loco occurrit perfectum esse. Docet igitur, tribus modis aliquid posse dici perfectum quantitate, virtute, & finis consecutione. Quantitate, si nulla ei particula debitæ quantitatis desit: quo pacto corpus humanum dicitur perfectum, cum nulla ei pars magnitudinis siue ad humanam staturam, siue ad figuram proportionemque membrorum deest: & annus aut mensis perfectus & exactus, si nulla eius particula non sit transacta. Virtute autem (quæ hic non pro morali tantum, sed pro intellectiua etiam, ac vi naturali sumitur) si in genere aliquo aut specie (quam etiam nomine generis complectitur) à nulla re superetur: qua ratione is medicus aut tibicen dicitur perfectus, qui in ea arte à nemine superatur. Denique finis consecutione, si finem obtineat; qua ratione is orator dicetur perfectus, qui id, quod vult, oratione persuaserit: finis enim semper est optimum quid eorum omnium, quæ ratione comparantur. Hoc loco illud, μὴ ἔχον ὑπερβολὴν πρὸς τι γένος, non actiue sumitur, vt sit sensus (non habens excessum, siue non excedens) sed passiue, vt interpretati sumus. Verba autem, πρὸς γένος, non reddimus per *ad genus*, sed *in genere*, quod comparatio cum iis, quæ sunt in eodem genere, melius & vsitatius hoc pacto exprimatur. Quocirca ipse etiam Aristoteles ad finem capitis repetens eandem sententiam, non scribit, πρὸς ἕκαστον γένος, sed ἐν ἑκάστῳ γένει, id est, *in vnoquoque genere*.

b *Hoc autem modo in malis quoque hominibus per translationem dicimus.* Docet secundum genus perfecti ad mala etiam per translationem accommodari: id quod argumento sumpto à minore confirmat. *Nam & bonum furem*, inquit, *& bonum calumniatorem dicimus*, quod minus dicendum videretur.

c *Atque virtus ipsa perfectio quadam est.* Argumento à Coniugatis probat, quod supra dixerat. Nam si virtus perfectio est, rectè à virtute res dicentur perfectæ.

Naturalis magnitudinis. Hoc est, debitæ quantitatis, non extensiuæ tantum, vt dicitur, (de hac enim iam dixerat in primo genere) sed intensiuæ.

Distinctio in finē operantis & operationis vnde sumpta.

d *Studiosus finis.* Id est, finis studio & labore dignus. Nam, etsi mali homines sibi proponunt fines indignos studio: non est tamen is simpliciter & absolute finis humanæ actionis, sed praui hominis. Quo loco animaduerti potest distinctio illa non raro vsurpata apud Scholasticos in finem operationis, & finem operantis, qui sæpe sunt diuersi: quæ distinctio specialius

item

item fieri solet in finem artis, & finem artificis, hoc est, hominis habentis artem. Dico autem hominis, non artificis, formaliter, quia artificis vt artifex est, idem est finis, qui ipsius artis.

κατὰ e γὰρ τὸ ἔχειν τέλος τέλεια. ὥστ' f ἐπειδὴ τὸ τέλος τῶν ἐσχάτων τί ἐστι, καὶ ἐπὶ τὰ φαῦλα μεταφέροντες, λέγομεν, τελείως ἀπολωλέναι, καὶ τελείως ἐφθάρθαι, ὅταν μηδὲν ἐλλείπῃ τῆς φθορᾶς καὶ τοῦ κακοῦ· ἀλλ' ἐπὶ τῷ ἐσχάτῳ ᾖ. διὸ καὶ ἡ τελευτὴ κατὰ μεταφορὰν λέγεται τέλος, ὅτι ἄμφω ἔσχατα. τέλος δὲ καὶ τὸ οὗ ἕνεκα, ἔσχατον. τὰ g μὲν οὖν καθ' αὑτὰ λεγόμενα τέλεια, τοσαυταχῶς λέγεται, τὰ μὲν, τῷ κατὰ τὸ εὖ μηδὲν ἐλλείπειν, μηδ' ἔχειν ὑπερβολὴν ἐν ἑκάστῳ γένει, μηδ' εἶναί τι ἔξω, τὰ h δ' ἤδη ἄλλα καθ' αὑτὰ, τῷ ἢ ποιεῖν τι τοιοῦτον ἢ ἔχειν, ἢ ἁρμόττειν τούτῳ, ἢ ἄλλως γέ πως λέγεσθαι πρὸς τὰ πρώτως λεγόμενα τέλεια.

τέλεια e enim, hoc est, perfecta, κατὰ τὸ ἔχειν τέλος, id est, à fine habẽdo appellata sunt. Quocirca f quia finis extremum est quiddam, in malis etiam per translationem dicimus tum demum aliquid perfecte periisse, & perfecte interiisse, cum nil deest mali & interitus, sed iam in extremo est. Hac de causa mors per translationem finis dicitur, quod vtrumque sit extremum: at finis illud quoque extremum est, cuius gratia aliquid fit. Quæ g igitur per se dicuntur perfecta, his modis dicuntur: alia quidem, quia nec eis quicquam deest, quod ad bene habendi rationem spectet, neque in suo quoque genere superantur, neque aliquid est extra. Cætera h vero hac iam ipsa dicuntur perfecta, quod tale aliquid aut faciant, aut habeant, aut alicuis eorum accommodentur, aut aliquo modo ex iis, quæ primo dicuntur, perfecta appellentur.

e *τέλεια enim.* Argumentum ab etymologia vocabuli.

f *Quocirca quia finis.* Colligit merito tertium genus perfecti in malis quoque per translationem vsurpari. Quo loco aduerte, mortem cum causa finali hoc conuenire, quod vtrumque est extremum: hoc autem differre, quod finis dignus est, cuius gratia aliquid fiat, mors, quia mors est, non item, cum sit quædam priuatio. Cum igitur ratio finis in eo consistat, vt eius gratia aliquid sit, aut fiat: perspicuum est, mortem non proprie, sed per translationem dici finem, idque propter solam priorem conditionem, quam cum fine habet communem. Nam, quod Poeta Euripides è Philopono in eum locum de quodam vita functo dixit, mortem illum consecutum, propter quam genitus esset, risu dignum putat Aristoteles secundo Physicorum cap. 2. quanquam id dici poterat de iis, qui ex hac vita sancte decedunt ratione illius futuræ, ad quam præsens dirigitur. *Mors impro-prie finis dicitur.*

g *Quæ igitur per se.* Docet, ea omnia, quæ per se dicuntur perfecta, tribus prædictis generibus contineri: ita tamen, vt alia ex eis sint perfecta simpliciter, alia in certo genere. Atque ex primo quidem, Mundus dicitur simpliciter perfectus, quia extra mundum nulla reperitur quantitas: equus vero in genere suo, si nulla ei desit quantitas naturæ equi congruens. Ex secundo autem solus Deus dicetur simpliciter perfectus, quia solus ipse virtute non superatur: Christus autem seruator noster quatenus homo, dicetur perfectus in genere hominum, quia à nemine virtute exceditur. Ex tertio vero, inter homines soli beati sunt perfecti simpliciter: in hoc autem, aut illo genere particularium finium, qui eiusmodi fines consecuti sunt. *Deus solus simpliciter perfectus. Christus autem quatenus homo est perfectus in genere hominum.*

h *Cætera vero iam.* Ne quid videatur prætermittere, tradit extremo loco cætera omnia, quæ dicuntur perfecta esse ac dici: vt statuarius perfectus, quia perfectam continet artem: perfecta imago, quia perfecto exemplari congruit, &c. Quo loco innuit Aristoteles, superiora illa esse perfecta per se primo, hæc vero per illa: tametsi multa sunt, quæ alia & alia ratione vtroque modo perfecta dici possint.

ΚΕΦ. ΙΖ'.

Π Ἔρας a λέγεται τὸ ἔσχατον ἑκάστου· καὶ

CAPVT XVII.

T *Erminus a dicitur vniuscuiusque vltimum* Tex. 22.

CAPITIS DECIMISEPTIMI EXPLANATIO.

Tex. 22. T *Erminus a dicitur.* Explicat, quot modis dicatur terminus, cuius significatio coniuncta est cum significatione perfecti, traditque sex termini significata. Vnum generale ac analogicum, & quinque specialia. Generale describitur vniuscuiusque vltimum. Specialia vero sunt terminus quantitatis continuæ, forma magnitudinis, aut habentis magnitudinem, terminus motus & actionis, causa finalis, & essentia, siue quidditas rei, quatenus quidditatiua definitione explicatur.

Terminus secundus. Mmm b *Extre-*

* πρῶτα.

καὶ οὗ b ἔξω μηδὲν ἔστι λαβεῖν * πρώτου καὶ οὗ ἔσω πάντα πρώτου καὶ c ὃ ἂν ᾖ εἶδος μεγέθους, ἢ ἔχοντος μέγεθος, καὶ d τὸ τέλος ἑκάστου τοιοῦτον δ' ἐφ' ὃ ἡ κίνησις καὶ ἡ πρᾶξις, καὶ οὐκ ἀφ' οὗ ὁτὲ δ' ἄμφω, καὶ ἀφ' οὗ, καὶ ἐφ' ὃ, καὶ τὸ οὗ ἕνεκα, καὶ ἡ e οὐσία ἑκάστου καὶ τὸ τί ἦν εἶναι ἑκάστῳ. τῆς γνώσεως γὰρ τοῦτο πέρας· εἰ δὲ

mum & extra b quod nihil primum accipi potest, & intra quod omnia continentur primum. Et c quicquid est forma magnitudinis, aut magnitudinem habentis. Et d vniuscuiusque finis: quale est id, ad quod motus & actio proficiscuntur, non item id, à quo; tametsi interdum vtrumque, & id, à quo; & id, ad quod, termini appellantur. Id etiam cuius gratia. Et e substantia, ac quiditas cuiusque rei: est enim terminus cognitionis.

quod

b *Extra quod.* Quidam (vt sunt Auenrois, Alensis, & alii in eum locum) pro *primum*, & Græce & Latine legunt, *primi*; quæ lectio si vera est, verbum *primi*, significat id, quod terminatum est, vt sit sensus, terminum secundo modo (quæ est prima specialis significatio) esse id, extra siue vltra quod nihil est rei terminatæ & intra siue circa quod omnia illius continentur: intellige autem nomine omniũ partes rei terminatæ; terminus enim ipse non continetur intra se; cum tamen sit aliquid rei terminatæ, & in ipsa inhæreat, nisi extrinsecus terminet. Verum, quia ex hac descriptione sequitur quiddam falsum, nempe orbem Solis esse terminum mundi elementaris, quod nullum elementum extra illum sit, & omnia intra illum contineantur, aut subaudiendum est verbum *immediate*, vt nonnunquam fit, quo pacto non Solis, sed Lunæ orbis, seu potius concaua huius superficies, & conuexa ignis erunt termini elementaris mundi: aut potius amplectenda est nostra lectio, quam sequitur Alexander, & optimi quique interpretes, vt sensus sit, terminum id esse, vltra quod nulla pars rei terminatæ primum accipi potest, & citra quod omnes primum continentur: hoc pacto nulla subaudita particula excludes orbem Solis à ratione termini elementaris mundi, & cætera omnia, quæ non sunt termini quantitatis continuæ. Nam, etsi extra orbem Solis nullum est elementum, & omnia elementa intra illum continentur; non tamen hæc exclusio & inclusio primum cernitur in orbe Solis, cum prius inueniatur in cœlis inferioribus, primum autem in superficie conuexa ignis. Præterea, etsi caput, manus, & pedes vtcunque dicantur termini humani corporis, non sunt tamen vere termini, quia nec primum extra partes illas quicquam inuenitur humani corporis, cum eam exclusionem primum faciant superficies earum partium, neque intra illas continentur partes omnes, tantum abest, vt primum intra illas contineantur. Dixi, *quantitatis continuæ*, quia hæc termini explicatio nec primis, nec vltimis vnitatibus numerorum conuenit. Neque enim intra extremas vnitates numerorum continentur omnes eorum partes, cum & ipsæ extremæ in eorum quoque partibus numerentur. Itaque soli puncto, lineę, superficiei, instanti, & mutato esse definitio conuenire potest. Atque hæc est Alexandri hoc loco sententia, nisi quod ait, hanc rationem termini non accommodari, nisi terminis magnitudinum, quod nobis non probatur.

c *Et quicquid est forma.* Cum forma, siue ea sumatur pro specie externa rerum naturalium, quę pulchram & turpem complectitur, siue pro ipsa figura, quæ sequitur quamlibet magnitudinem (etiam mathematicam) termino aut terminis clausam, sit posterior terminis talium siue substãtiarum siue magnitudinum in proxima termini significatione comprehensis, & tamen suo modo terminet, necesse fuit, vt ex ea illud genus termini constitueretur.

d *Et vniuscuiusque finis.* Finis hoc loco non sumitur pro causa finali, quæ ad sequentem significationem pertinet, sed pro termino motus, vt motus est, hoc est, successiua acquisitio, & omnino cuiuscunque actionis: versatur enim omnis actio circa aliquem terminum. Addit autem Aristotel. in hoc genere non comprehendi id, à quo motus & actio proficiscitur (tametsi nonnunquam id vocamus terminum; vt cum dicimus, omnem motum esse inter duos terminos) vel quia non omnis actio habet terminum, à quo, sed ea tantum, quæ est motus vel mutatio, vt illud, *non item id, à quo* idem valeat, quod, *non item vniuerse id, à quo*, quod verba sequentia mox declarant; vel quia terminus à quo, vt talis est, non habet rationem termini proprie dicti, sed principii, nisi sumatur, vt in eo desinit consultatio, quod Alexand. annotauit: in eo enim finitur consultatio, à quo actio inchoanda est: non negamus tamen, principium motus esse proprie terminum motus, quatenus motus est quantitas quædam, siue quatenus in eo peculiaris quædam ratio quantitatis cernitur: quemadmodum nec negamus, principium temporis esse proprie terminum temporis: quod intellige iuxta superiorem termini significationem.

Essentia rei & quiditas cur terminus nuncupatur.

e *Et substantia ac quiditas.* Quia cognitio rerum apud nos ab externis accidentibus incipit, & terminatur ad ipsam essentiam, non simplici tantum conceptu apprehensam, sed in suae genera & differentias distinctam: idcirco quiditas rei, quatenus definitione explicatur, dicitur terminus: sed & ipsa essentialis definitio eadem termini significatione comprehenditur,

vt apud Aristotelem 1. Topicorum cap. 4. tametsi facta etiam translatione à terminis agrorum, ideo definitio, terminus appellari possit, quia rem definitam quibusdam quasi limitibus circumscribit.

Hoc loco. εἰ f δὲ τῆς γνώσεως, καὶ τοῦ πράγματος, ὥστε g φανερὸν, ὅτι ὁσαχῶς τε ἡ ἀρχὴ λέγεται, τοσαυταχῶς καὶ τὸ πέρας, καὶ ἔτι πλεοναχῶς. ἡ μὲν γὰρ ἀρχὴ, πέρας τι, τὸ δὲ πέρας, οὐ πᾶν ἀρχή.

quod f si cognitionis, & rei quoque. Perspicuum g est igitur, quot modis principium dicitur, tot etiam modis dici terminum, atque adeo pluribus. Est enim principium terminus quidam: at non omnis terminus principium.

f *Quod si cognitionis*. Ratio huius consequentiæ est, quia vbi desinit cognitio rei, ibi & res desinit: alioqui nondum esset rei cognitio expleta. Loquitur autem hic Arist. de re, vt complectitur accidentia omnia, quæ essentiam sequuntur, & de cognitione, quæ fit à posteriori; alioqui potius dicendum foret quiditatem rei esse principium, accidentia vero terminos tum cognitionis, tum etiam rei.

g *Perspicuum est igitur*. Docet, latius patere nomen termini, quam principium. Nam, etsi omnia principia possunt dici termini, etiam ipsum agens & patiens, materia ve (sunt enim externi quidam termini inter quos actio exercetur) non tamen omnes termini dicuntur principia; quod vel in morte ipsa perspicuum est, quæ ita dicitur terminus, vt principium dici non possit, nisi per accidens; quo pacto Sanctorum obitus natalitia eorum dicuntur propter coniunctionem cum principio sempiternæ vitæ ipsorum futuræ. *Sanctorum obitus natalitia cur dicantur.*

ΚΕΦ. ΙΗ'.

Text. 23. ΤΟ a καθ' ὃ λέγεται πολλαχῶς, ἕνα μὲν τρόπον τὸ εἶδος καὶ ἡ οὐσία ἑκάστου πράγματος. οἷον, καθ' ὃ ἀγαθὸς, αὐτὸ ἀγαθόν· ἕνα δὲ ἐν ᾧ πρώτῳ πέφυκε γίνεσθαι, οἷον τὸ χρῶμα ἐν τῇ ἐπιφανείᾳ. τὸ μὲν οὖν πρώτως λεγόμενον καθ' ὃ, τὸ εἶδός ἐστι· δευτέρως δὲ, ὡς ἡ ὕλη ἑκάστου, καὶ τὸ ὑποκείμενον ἑκάστῳ πρῶτον. ὅλως δὲ τὸ καθ' ὃ ἰσαχῶς, καὶ τὸ αἴτιον ὑπάρξει. κατὰ b τί γὰρ ἐλήλυθεν, ἢ, οὗ ἕνεκα ἐλήλυθε, λέγεται· καὶ κατὰ τί παραλελόγισται, ἢ συλλελόγισται. ἢ, ὅτι τὸ αἴτιον τοῦ συλλογισμοῦ ἢ παραλογισμοῦ. ἔτι τὸ καθ' ὃ, τὸ κατὰ θέσιν λέγεται καθ' ὃ ἕστηκεν, ἢ καθ' ὃ βαδίζει. πάντα γὰρ ταῦτα θέσιν σημαίνει καὶ τόπον. ὥς τι c καὶ τὸ καθ' αὑτὸ, πολλαχῶς ἀνάγκη λέγεσθαι· ἓν μὲν γὰρ καθ' αὑτὸ, τὸ τί ἦν εἶναι ἑκάστῳ, οἷον ὁ Καλλίας, καὶ τὸ τί ἦν εἶναι Καλλίᾳ· ἓν δὲ, ὅσα ἐν τῷ τί ἐστιν

CAPVT XVIII.

Secundum a quod siue quo multis modis dicitur: Vno quidem, forma & substantia cuiusque rei. Verbi causa; Quid est id, quod bonus est bonus: ipsum bonum. Alio vero id, in quo primo aliquid aptum est fieri, vt in superficie color. Itaque id, quo aliquid primo dicitur, forma est: secundo autem loco, quod est vt materia cuiusque, & subiectum cuique primum. Atque omnino id, quo tot modis conuenit, quot causa. Qua b enim ratione venit, aut cuius gratia venit, dicitur: & quo quis vitiosam bonamve ratiocinationem conclusit, aut, qua bona vitiosave ratiocinationis causa fuit. Præterea secundum quod situm designat: vt secundum, siue iuxta quid steterit, aut ambulat: hæc enim omnia situm locumq; significant. Quare c & secundũ se, siue per se multis modis dicatur necesse est. Vnũ n. eorũ quæ per se dicuntur, est cuiusq; rei quiditas, veluti Callias, *Text. 23.*

&

CAPITIS DECIMIOCTAVI EXPLANATIO.

Secundum a quod siue quo. Explicat, quot modis vsurpentur hæc verba, *secundum quod*, siue, vt Latini fere dicunt, *quo*, traditque earum quatuor significationes. Vnam, quatenus accommodantur formæ: atque hæc est omnium prima & præcipua. Alteram, quatenus propriæ materiæ primove susceptiuo naturali. Tertiam, vt accommodantur cuique causæ. Quartam, qua ratione certum situm, locum ve designant: quo pacto dicimus aliquem stare, aut incedere secundum Regem, seu (quod in hac significatione idem est) iuxta Regem.

b *Qua enim ratione*. Quasi dicat, nihil enim interest ad significandam causam finalem siue dicas, κατὰ τί ἐλήλυθεν, hoc est, qua ratione venit: ad significandam vero efficientem, perinde est dicere, qua sumptione quis bene aut vitiose ratiocinatus sit, ac si dicas, quænam bonæ aut vitiosæ ratiocinationis causa efficiens fuerit.

c *Quare & secundum se*. Exponit, quot modis vsurpari soleant verba, *secundum se* (quod idem est atque *per se*) traditque sex eorum significata. Vnum est, quatenus accommodantur defi-

... ὑπάρχει, οἷον ζῶον ὁ Καλλίας καθ' αὑτὸ· ἐν γὰρ τῷ λόγῳ ἐνυπάρχει τὸ ζῶον. ζῶον γάρ τι ὁ Καλλίας. ἔτι δ' εἰ ἐν τῷ αὐτῷ δέδεκται πρώτῳ, ἢ τῶν αὐτοῦ τινι: οἷον, ἡ ἐπιφάνεια λευκὴ καθ' αὑτὴν, καὶ ζῶον ὁ ἄνθρωπος, καθ' αὑτόν. ἡ γὰρ ψυχὴ μέρος τι τοῦ ἀνθρώπου, ἐν ᾗ πρώτῃ τὸ ζῆν. ἔτι οὗ μή ἐστιν ἄλλο ἔν τι αἴτιον. τοῦ γὰρ ἀνθρώπου πολλὰ αἴτια, τὸ ζῶον, τὸ δίπουν: ἀλλ' ὅμως καθ' αὑτὸν ὁ ἄνθρωπος ἄνθρωπός ἐστιν. ἔτι, ὅσα μόνῳ ὑπάρχει, καὶ ᾗ μόνῳ. διὸ τὸ κεχωρισμένον, καθ' αὑτό.

& Calliæ quiditas. Alterum id omne, quod in quiditate inest: quo pacto Callias per se animal est: in ratione enim illius animal inest, cum Callias quoddam sit animal. Præterea, si quid in seipso susceperit primo, aut in aliquo sui: quo pacto superficies per se est alba, & homo per se viuens, quandoquidem anima pars quædam est hominis, in qua primo inest vita. Præterea id, cuius nulla causa est alia. Nam, etsi hominis multa sunt causæ, vt animal, & bipes: homo tamen per seipsum homo est. Ad hæc quæcunque soli atque vt soli insunt: quo fit, vt per se sit, quod separatum est.

nitioni respectu rerum, quibus conuenit: vt si dicas, Callias est per se animal rationale: Alterum, quatenus parti definitionis, vt cum dicimus, Callias est per se animal. Tertium, qua ratione vsurpantur, accedente comparatione proprii susceptiui, aut alicuius partis illius, per quam toti conueniat: quo pacto superficies dicitur per se alba. Quartum, vt adaptantur propositionibus immediatis, quarum nulla est causa: quo pacto homo per se, & non per causam vllam est homo: tametsi ipse multas causas habeat etiam internas: vt naturam sui generis, quæ est velut materia, & naturam differentiæ generi adiunctæ, quæ est quasi forma. Quintum, vt conueniunt attributo, quod soli alicui conuenit, quatenus soli conuenit, vt definitioni respectu adæquati definiti: tametsi alia ratione ea attributio ad primam vsurpationem pertineat Et quoniam hic quintus modus ex solitudine (vt ita dicam) prædicandi sumitur, addit Aristoteles sextum, qui desumi potest ex solitudine existendi, qua id dicimus existere per se, quod separatim & solitarie, hoc est, non in subiecto existit: quo pacto negamus accidentia esse entia per se, substantias autem affirmamus.

Colligit autem Aristoteles multiplicitatem verborum, *secundum se*, siue, *per se*, ex multiplicitate verborum, *secundum quod*, quia multa membra vtriusque distinctionis sunt eadem inter se, nisi quod in eis verba, *secundum se*, explicite declarant id, quod verba, *secundum quod*, implicite significant. Quo autem pacto hæ vsurpationes verborum per se conueniant cum iis, quæ traditæ sunt priori libro de Posteriori resolutione, *cap. 4. tex. 9.* non est difficile intelligere. Prima enim & secunda comprehenduntur in prima eo loco tradita: tertia vero latius patet, quam ibi secunda: cum complectatur pronuntiata non necessaria, potestque ad eam reduci tertia illius loci: quarta deinde & quinta non sunt eo loco propositæ saltem sub ea forma, qua hic tr[illegible] denique sexta eadem est, atque ibi quarta. Itaque latius hoc loco, quam illo vsurp[illegible] borum traditur.

ΚΕΦ. ΙΘ'.

Tex. 24. Διάθεσις δὲ λέγεται τοῦ ἔχοντος μέρη τάξις, ἢ κατὰ τόπον, ἢ κατὰ δύναμιν, ἢ κατ' εἶδος. Θέσιν ...

CAPVT XIX.

Dispositio dicitur ordo habentis partes, aut loco, aut potentia, aut forma. Necesse Tex. 24.

CAPITIS DECIMINONI EXPLANATIO.

Dispositio dicitur ordo. Exponit simul, quid, & quotuplex sit dispositio, aitque, dispositionem esse ordinem habentis partes: siue is ordo spectetur secundum locum, vt in exercitu, cuius alia pars est anterior, alia posterior, alia dextera, alia læua: & in domo, cuius tectum est in supremo loco, fundamentum in infimo, parietes in medio: siue secundum virtutem, vt in arte Dialectica, cuius prima pars virtutis consistit in diuidendo, secunda in definiendo, tertia in colligendo; & huius prior in inueniendo, posterior in iudicando: & in prudentia, cuius prima pars pertinet ad consultationem, secunda ad iudicium, tertia ad imperium: siue secundum formam, hoc est, figuram, vt in statua, & omnino in quauis quantitate continua permanente, cuius aliæ partes sunt extra alias, & cum aliis simul existunt in eodem toto: quem ordinem Aristot. in prædicamentis cap. *de Quantitate,* appellauit situm partium in toto. Vnde patet, nec ordinem partium temporis, nec orationi, nec essentiæ, cuiusmodi sunt materia & forma, genus & differentia, esse dispositionẽ, nisi per translationẽ. Patet etiam primũ genus earũ dispositionum, quas Arist. hic innuit, pertinere ad prædicamentum situs; secundũ ad prædicamentum qualitatis tertium ad prędicamentum quantitatis: est enim ordo partiũ in toto differentia quædam constituens magnitudinem, vt in prædicamentis, & *in hoc lib. c. 13. q. 1. sect. 3. & 4.* diximus.

θέσιν b γὰρ δεῖ τινα εἶναι, ὥσπερ καὶ τὸ ὄνομα δηλοῖ ἡ διάθεσις.

esse b est enim, vt sit quædam positio, quemadmodum & ipsum dispositionis nomen significat.

b *Necesse est enim.* Probat, merito se dixisse, dispositionem esse ordinem habentis partes, dispositio enim ex vi nominis est multorum positio, positio autem multorum, est ordo eorum, quæ posita sunt.

Quod si quis obiiciat, ordinem esse relationem, dispositionem vero non significare relationem, sed aliquid pertinens ad prædicamentum quantitatis aut qualitatis, aut situs, vt dictum est. Occurrendum erit, dispositionem ex vi quidem nominis relationem significare: at ex vsu Philosophorum sæpe accipi pro ente absoluto, cui coniuncta est huiusmodi relatio. Ex qua re fit, vt cum dispositio hoc loco dicitur ordo, non in sensu formali, sed causali (quod fieri solet) id accipiendum sit. Fit etiam ex dictis, vt si quæ sunt qualitates, quæ nullas partes habeant earum, quæ dictæ sunt, vt verba mentis, & species intelligibiles, non dicantur dispositiones ex ordine partium, sed ex eo, quod bene aut male afficiunt subiectum, in iis enim, quæ partes habent, primo obseruatum est, quod bene vel male afficiant subiecta. Nam, cum partes aliter ac aliter ordinari possunt, si certo quodam modo ordinentur, bene se habet res, si opposito, male: vt patet in exercitu, domo, complexione humorum, in artibus, scientiis, & similibus.

ΚΕΦ. Κ'.

Text. 25. Ἕξις δὲ λέγεται ἕνα μὲν τρόπον οἷον ἐνέργειά τις τοῦ ἔχοντος, καὶ ἐχομένου: ὥσπερ b πρᾶξίς τις, ἢ κίνησις. ὅταν γὰρ τὸ μὲν ποιῇ, τὸ δὲ ποιῆται, ἔστι ποίησις μεταξύ. οὕτω καὶ τοῦ ἔχοντος ἐσθῆτα, καὶ τῆς ἐχομένης.

CAPVT XX.

Habitus a vno modo dicitur, vt actus quidam habentis & habiti, perinde b atque actio quædam, aut motus. Nam, cum alterum efficit, alterum efficitur, effectio est media, sic inter eum, qui vestem habet, & vestem, quæ habetur. Text. 25.

CAPITIS VIGESIMI EXPLANATIO.

Habitus tribus modis dicitur. HAbitus a vno modo. Agit de multiplicate habitus, docetque tribus modis habitum vsurpari. Vno, pro ipsa, vt ita dicam, habitione alterius rei, hoc est, pro ipso actu habendi aliquid: quo pacto indutum esse, calceatum, pileatum, & huiusmodi alia dicuntur habitus quidam. Alio, pro dispositione, qua aliquid bene aut male affectum est: siue per seipsum, hoc est, nulla habita ratione alterius: quo pacto sanitas & pulchritudo sunt boni habitus corporis, morbus autem & fœditas mali: siue quatenus ad aliquid aliud refertur: quo pacto scientiæ & virtutes sunt boni habitus mentis, errores autem & vitia, mali. Tertio, pro quauis parte dispositionis secundo modo dictæ, vt pro bona aut mala dispositione oculi aut pedis, quæ est pars bonæ aut malæ dispositionis totius corporis: quanquam interdum eæ partes dispositionum sunt integræ, & non partes aliarum, vt sanitas linguæ in eo, qui toto reliquo corpore laborat.

b *Perinde atque actio.* Docet, habitum primo modo sumptum, eodem pacto esse medium inter rem, quæ habet, & eam, quæ habetur, quo actio est media inter id, quod agit, & id, quod agitur seu efficitur. Nam, vt ab actione alterum dicitur agens, alterum actum seu effectum, ita ab actu habendi, alterum dicitur habens, alterum habitum, vt patet in homine & veste, si ea sit indutus: nisi quod in hoc genere, quatenus pertinet ad prædicamentum Habendi, id quod se habet vt patiens, significari solet verbo actiuæ vocis: id autem verbo passiuæ, quod se habet vt agens. Nam, etsi homo indutus quodammodo patitur à veste, & vestis quodammodo agit: tamen homo dicitur habere vestem, vestis autem haberi. Dixi, *quatenus pertinet ad prædicamentum Habendi*, quia non video cur nomine habitus, vt in prima huius capitis parte explicatur, non comprehendantur actus habendi ad alia prædicamenta pertinentes: vt is, quo Rex habet regnum, & fons aquam, & dolium vinum, & locus locatum: qui tamen actus denominant actiue ea, quæ se habent vt agentia, passiue autem, quæ vt patientia: siquidem illa dicuntur habentia, hæc habita.

Illud porro animaduertendum est, etsi ex actione, quatenus est actio, & quatenus est motus, hoc est, passio (sic enim recte exponit D. Thomas lect. 20.) duo constituantur prædicamenta: non tamen id fieri ex actu habendi, qui est medius inter id, quod habet, & id quod habetur. Nam, prædicamentum Habendi ex passiuo habendi actu actiue significato constitui-

ἐχομένης ἐσθῆτος, ἔστι μεταξὺ ἕξις. ταύτην c μὲν οὖν φανερὸν, ὅτι οὐκ ἐνδέχεται ἔχειν τὴν ἕξιν· εἰς ἄπειρον γὰρ βαδιεῖται, εἰ τοῦ ἐχομένου ἔσται ἔχειν τὴν ἕξιν. ἄλλον d δὲ τρόπον ἕξις λέγεται διάθεσις, καθ' ἣν ἢ εὖ, ἢ κακῶς διάκειται τὸ διακείμενον, καὶ ἢ καθ' αὑτὸ, ἢ πρὸς ἄλλο, οἷον ἡ ὑγίεια ἕξις τις. διάθεσις γάρ ἐστι τοιαύτη. ἔτι ἕξις e λέγεται, ἂν ᾖ μόριον διαθέσεως τοιαύτης. διὸ καὶ ἡ τῶν μερῶν ἀρετὴ, ἕξις τίς ἐστι.

habetur, medius est habitus. Quod c igitur fieri non possit, vt hic habitus habeatur, perspicuum est, in infinitum enim procedetur, si rei habita habitus haberi posset. Alio d modo dicitur habitus dispositio, qua id, quod afficitur, bene aut male afficitur, idque aut per seipsum, aut ad aliud: quo pacto sanitas est quidam habitus, est enim talis dispositio. Dicitur e quoque habitus, si sit huiusmodi dispositionis pars: quo fit, vt etiam virtus partium habitus sit quidam.

tur: actus autem habendi actiuus passiue significatus nullum constituit prædicamentum, vt patet ex iis, quæ ad caput 15. quæst. 7 dicta sunt. Vide etiam quæ dicta sunt cap. 7. q. 2. sect. 4. Si quis autem ex similitudine actionis & passionis, qua hic vtitur Aristoteles inferre pergat, quemadmodum passio inhæret in patiente, ita actum habendi vestem inhærere homini, qui veste indutus est: concedendum id erit, modo nomine talis actus intelligat ipsam vestem, vt circumpositam (quo pacto vestis est quodammodo media inter se simpliciter sumptam, & hominem vestitum) nec putet, omnem passionem vere inhærere in patientibus, sed multa esse, quæ se habent per modum inhærentium, vt ibidem diximus.

c *Quod igitur fieri non possit vt hic habitus, &c.* Vt actio non fit per aliam actionem, nec relatio refertur per relationem: sic habitus siue actus habendi non habetur per alium habendi actum: alioqui idem dicendum esset de illo, & eadem ratione de alio atque alio in infinitum.

d *Alio modo dicitur habitus.* Habitus in hac significatione sumptus, non adstringitur ad eos, qui difficile remoueri possunt à subiecto, cum comprehendat omnes dispositiones, quibus aliquid bene aut male afficitur. Quo fit, vt videatur sumi iuxta originem vocabuli, dictus est enim habitus ex eo, quod res affecta, bene aut male habeat. Itaque cum dispositio, quatenus est qualitas, duobus modis accipiatur, vt dictum est in prædicamentis, hoc lib. cap 14. q. 2. sect. 2. vno, quatenus opponitur habitui oppositione facile & difficile mobilis; altero, quatenus est genus vtriusque, hoc est, quatenus ea sola ratione spectatur, qua bene aut male subiectum afficit, nomen habitus hoc loco idem significat quod dispositio posteriori modo sumpta. Neque obstat, quod definiatur per dispositionem, latius enim sumitur hoc loco dispositio, quam vt est qualitas: siquidem non aliter sumitur, quam qua ratione superiori capite, text. 24. explicata fuit.

Habitus etymologia.

Sed cum omnis dispositio videatur *bene aut male* afficere subiectum, quærat aliquis cur non potius dictum est, qua res afficitur, detractis illis verbis, *bene vel male*. Cui dubitationi occurrendum est, etsi omnis dispositio, quæ est qualitas, bene aut male afficiat subiectum: tamen, quatenus pertinet ad prædicamentum Quantitatis, non spectari in ea illud *bene aut male*. Linea v.g. non melius habet, si partes hoc modo dispositæ sint, quam si alio quouis: id quod in prædicamento Situs plerunque accidit, vt patet in situ globi aut tesseræ. Quod si quis obiiciat, isto modo stationem, sessionem, & alios situs naturales & oppositos esse quosdam habitus, eo quod bene aut male afficiant subiecta: negandum id est. Situs enim non afficit rem, id est, non significat quicquam absolutum, quod in ea inhæreat: quo tamen pacto afficiendi verbum hoc loco intelligendum est.

Quare in definitione habitus bene vel male *addatur.*

e *Dicitur quoque habitus.* Hoc pacto, quemadmodum partes artium & scientiarum sæpe dicuntur artes & scientiæ (quandam enim partem Dialecticæ vocamus artem diuidendi, aliam definiendi, aliam concludendi, alteram resolutoriam, alteram topicam: itemque aliam partem Philosophiæ naturalis appellamus scientiam de principiis, aliam de cœlo, aliam de anima, vt ipse etiam Aristoteles eam vocat) sic possunt appellari habitus: tametsi ii, qui putant scientias & artes esse simplices qualitates, non id concedunt in plurali numero: quamuis enim concedant, scientiam de anima esse habitum, itemque scientiam de cœlo: non tamen admittunt scientiam de cœlo, & scientiam de anima, esse plures habitus: id, quod nobis cur non probetur, dicemus sexto libro.

ΚΕΦ. ΚΑ'.

Text. 26. Πάθος μὲν λέγεται, ἕνα μὲν τρόπον ποιότης, καθ' ἣν ἀλλοιοῦσθαι ἐνδέχεται, οἷον τὸ λευκὸν καὶ τὸ μέλαν· καὶ τὸ γλυκύ, καὶ τὸ πικρόν· καὶ βαρύτης, καὶ κουφότης· καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα. ἕνα δέ, αἱ τούτων ἐνέργειαι, καὶ ἀλλοιώσεις ἤδη. ἔτι τούτων μᾶλλον αἱ βλαβεραὶ ἀλλοιώσεις, καὶ κινήσεις, καὶ μάλιστα αἱ λυπηραὶ καὶ αἱ βλαβεραί. ἔτι τὰ μεγέθη τῶν συμφορῶν καὶ λυπηρῶν, πάθη λέγεται.

CAPVT XXI.

Passio dicitur vno quidem modo qualitas, qua res alterari possunt, vt album, nigrum: dulce, amarum: grauitas, leuitas: & quæuis alia huiusmodi. Alio modo horum actiones, iamque alterationes. Itemque horum magis ea alterationes & motiones, quæ nocumentū afferunt, potissimum vero ea, quæ & molesta sunt, & lædunt. Adhæc calamitatum, & rerum tristium magnitudines passiones appellantur. Text. 26.

CAPITIS VIGESIMIPRIMI EXPLANATIO

Passio dicitur, Exponit quot modis dicatur passio, affertque quatuor huius nominis significata. Primum, pro qualitatibus, quibus res alterantur: atque hæ omnes ad tertiam qualitatis speciem pertinent vt patet ex 7. Physicorum. cap 3. text. 21. & cum difficile amouentur à subiectis, dicuntur patibiles qualitates, vt patet ex prædicamentis. Secundum pro quauis actione, quatenus ad prædicamentum passionis pertinet præsertim si sit alteratio. Tertium pro iis alterationibus & motibus, quibus infertur nocumentum subiecto: potissimum vero pro iis, quæ non modo lædunt, sed etiam molestia aut dolore afficiunt. Motus enim, quo substantia perficitur, vt quo res augetur, aut natiuum & germanum calorem recuperat, aut in naturalem locum mouetur, non admodum proprie dicitur passio, quia non lædit, sed perficit. Multi etiam sunt motus, qui etsi lædunt, non tamen vulgato sermone dicuntur passiones, quia iucundi sunt, aut saltem non molesti: vt nimius risus, nimia saltatio, & alia id genus. Quartum pro magnitudinibus calamitatum & rerum tristium: quo passionum genere pati dicuntur, qui orbantur filiis, aut pelluntur patria, aut de magno aliquo dignitatis gradu deiiciuntur. Viri enim fortes & strenui non ducunt in passionibus eos motus, qui parum lædunt, aut parum afferunt molestiæ, sed eos, qui insigne aliquod nocumentum inferunt, nec sine magno dolore, siue corporis, siue animi perferri possunt. Auerrois Comment. 26. inepte intelligit hoc loco nomine passionum primi generis potentias, quæ ad secundum genus qualitatis pertinent.

ΚΕΦ. ΚΒ'.

Text. 27. Στέρησις λέγεται ἕνα μὲν τρόπον ἂν μὴ ἔχῃ τι τῶν πεφυκότων ἔχεσθαι, κἂν μὴ αὐτὸ ᾖ πεφυκὸς ἔχειν· οἷον, φυτὸν ὀμμάτων ἐστερῆσθαι λέγεται. ἕνα δέ, ἂν πεφυκὸς ἔχειν, ἢ αὐτό, ἢ τὸ γένος, μὴ ἔχῃ: οἷον, ἄλλως ἄνθρωπος ὁ τυφλὸς ὄψεως ἐστέρηται, καὶ ὁ ἀσπάλαξ· τὸ μὲν κατὰ γένος, τὸ δὲ καθ' αὑτό. ἔτι ἂν πεφυκός, καὶ ὅτε πέφυκεν ἔχειν, μὴ ἔχῃ. ἡ γὰρ τυφλότης στέρησίς τις· τυφλὸς δ' οὐ κατὰ πᾶσαν ἡλικίαν, ἀλλ' ἐν ᾗ πέφυκεν ἔχειν, ἂν μὴ ἔχῃ.

Ὁμοίως δὲ καὶ ἐν b ᾧ ἂν ᾖ, καὶ καθ' c ὅ, καὶ

CAPVT XXII.

Priuatio a dicitur vno quidem modo, si res aliquid non habeat eorum, quæ apta sunt, vt habeantur, & si ipsa non sit apta, vt illud habeat: quo pacto planta dicitur oculis priuata. Alio vero, si non habeat, quod vel ipsa, vel genus eius natura habere potest, qua ratione aliter homo cæcus priuatus est aspectu, aliter talpa: hac ratione generis, ille per seipsum. Alia, si & apta sit, vt habeat: eo autem tempore non habeat, quo natura habere potuit. Cæcitas enim priuatio quædam est, cæcus autem non omni ætate dicitur, sed si aspectum non habeat, in qua, vt haberet, idoneus erat. Text. 27.

Eadem ratio est, si aliquid non habeat, in b *quo, per* c *quod*

CAPITIS VIGESIMISECVNDI EXPLANATIO.

Priuatio a dicitur. Tradit quot modis dicatur priuatio, habita ratione tum rerum, tum etiam verborum, quæ adeo sunt perspicua, vt pauca explicare opus sit.

b *In quo.* Hæc verba referuntur ad locum, neque enim dicimus, noctem esse in profundissimis terræ cauernis, ad quas lumen penetrare non potest naturaliter.

Per

c ὅ, καὶ πρὸς d ὅ, καὶ e ὥς, ἂν μὴ ἔχῃ πεφυκός. ἔτι ἡ βιαία ἑκάστου ἀφαίρεσις, στέρησις λέγεται. καὶ ὁσαχῶς δ' αἱ ἀπὸ τοῦ α ἀποφάσεις λέγονται, τοσαυταχῶς καὶ αἱ στερήσεις λέγονται. ἄνισον μὲν γὰρ τῷ μὴ ἔχειν ἰσότητα πεφυκὸς λέγεται, ἀόρατον δὲ, καὶ τῷ ὅλως μὴ ἔχειν χρῶμα, καὶ τῷ φαύλως. καὶ ἄπουν καὶ τῷ μὴ ἔχειν ὅλως πόδας. καὶ τῷ φαύλως ἔτι καὶ τὸ μικρὸν ἔχειν οἷον τὸ ἀπύρηνον τοῦτο δ' ἐστι, τὸ φαύλως πως ἔχειν. ἔτι τῷ μὴ ῥᾳδίως, ἢ τῷ μὴ καλῶς· οἷον τὸ ἄτμητον, οὐ μόνον τῷ μὴ τέμνεσθαι, ἀλλὰ καὶ τῷ μὴ ῥᾳδίως, ἢ τῷ μὴ καλῶς. ἔτι, τῷ πάντη μὴ ἔχειν. τυφλὸς γὰρ οὐ λέγεται ὁ ἑτερόφθαλμος, ἀλλ' ὁ ἐν ἀμφοῖν μὴ ἔχων ὄψιν. διὸ f οὐ πᾶς ἀγαθὸς, ἢ κακὸς ἢ δίκαιος, ἢ ἄδικος, ἀλλὰ καὶ τὸ μεταξύ.

per c quod, ad d quod, & quo e modo ut haberet apta erat. Praeterea, violenta cuiusque rei ablatio, priuatio dicitur. Ad haec quot modis negationes ab In, aut simili particula inchoantur, tot modis dicuntur & priuationes ipsae. Inaequale enim aliquid dicitur, quod non habeat aequalitatem, cum aptum sit, ut habeat. Inuisibile, & quod omnino colorem non habeat, & quod vix habeat pedes, & quod debiles. Item, quia id, quod habet, exiguum sit, ut enucleatum. Atque hoc est, modo aliquo exiliter habere. Ad haec, quia non facile, aut non bene: quo pacto aliquid dicitur insectibile, non solum quod non secatur, sed etiam quod non facile, aut non bene. Praeterea quia nulla in parte habeat, caecus enim dicitur, non qui luscus est, sed qui in utroque oculo aspectu caret. Quapropter f non quilibet bonus est, aut malus, iustus aut iniustus: sed est etiam medium aliquid.

c *Per quod.* Haec referuntur ad partem, aut potentiam, neminem enim surdum dicimus, quod oculis non audiat, aut appetenti vi non intelligat.

d *Ad quod.* His verbis significatur obiectum, & in summa, omne id, ad quod res proposita refertur, neque enim eum dicimus imperitum Medicum, qui careat cognitione rei militaris, sed qui morbos curare nesciat; aut eum appellamus pupillum qui fratres non habeat, sed qui parentes.

e *Et quomodo.* Late patet horum verborum significatio, ex his enim intelligimus, nec caecum esse eum, qui res à tergo positas, aut longissime remotas, aut interiecto corpore opaco non videat, aut etiam non ita acute cernat, ut aquila: nec priuatum currendi facultate, si non tanta celeritate currat, quanta equus.

f *Quapropter non quilibet.* D. Thomas lect. 10. credit, hoc consectarium inferri contra Stoicorum sententiam, qui inter bonum & iustum absolute ac perfecte, & omnino malum ac iniustum non agnoscebant medium. Cum enim crederent peccata omnia esse paria, quantumuis parua viderentur: ubi quis vel minimum quid à virtute deflexisset, necesse erat fateri, illum esse perfecte & absolute malum. Aristoteles igitur ea ratione inuehitur in eos, quod quemadmodum inter perfecte caecum & perfecte videntem medius est luscus: sic inter bonum ac iustum perfecte & absolute, atque eum, qui perfecte est malus & iniustus, medius est is, qui nec perfecte bonus est, qui perfecte malus. Auenrois comm. 27. credit Aristotelem significare his verbis, inter habitum & priuationem dari medium, quod non datur inter contradictoria: quod pronunciatum etsi verum est, & late explicatur libro 10. non videtur tamen hoc loco ab Aristotele ex dictis colligi.

ΚΕΦ. ΚΓ'.

Text. 21. ΤΟ ἔχειν a λέγεται πολλαχῶς· ἕνα μὲν τρόπον τὸ ἄγειν κατὰ τὴν αὑτοῦ φύσιν, ἢ κατὰ τὴν αὑτοῦ ὁρμήν. διὸ λέγεται πυρετός τε ἔχειν τὸν ἄνθρωπον, καὶ οἱ τύραννοι τὰς πόλεις, καὶ τὴν ἐσθῆτα οἱ ἀμπεχο

CAPUT XXIII.

HAbere a multis modis dicitur. Uno, suapte natura, aut suapte propensione agere. Itaque febris dicitur hominem habere & tyranni ciuitates, & induti vestem. Alio

CAPITIS VIGESIMITERTII EXPLANATIO

HAbere a multis modis. Tradit quatuor habendi modos: quorum primus est, quo id, quod dominatur rei, & illam agit, siue ducit ad id, ad quod ipsum habet propensionem, dicitur habere illam: siue id fiat per vim: siue naturali ductu rei, quae ducitur: quo pacto & tyrannus, & verus Rex, ac pater patriae dicuntur habere regnum, eo quod alter vi quadam ducat subiectum sibi populum ad suum priuatum commodum alter naturali ductu populum ad bonum cōmunitatis: sic etiam febris dicitur habere aegrotum (praesertim cum non remittitur) eo quod hominem vi quadam illata ad interitum disponat: & homo indutus habere vestē, quia illam ad natu-

naturalem vsum accommodat, eamque quasi naturalem formam confert, dum eam induit: atq; ad hunc modum pertinet habere seruum, vxorem, discipulum, pecunias, & huiusmodi alia.

ἀμπεχόμενον εἶναι b ἄλλον δὲ ἐν ᾧ ἄν τι ὑπάρχῃ ὡς δεκτικῷ. οἷον ὁ χαλκὸς ἔχει τὸ εἶδος τοῦ ἀνδριάντος, καὶ τὴν νόσον τὸ σῶμα. ἄλλον c δὲ ὡς τὸ περιέχον τὰ περιεχόμενα. ἐν ᾧ γὰρ ἐστι περιεχόμενόν τι, ἔχεσθαι ὑπὸ τούτου λέγεται. οἷον, τὸ ἀγγεῖον ἔχειν τὸ ὑγρὸν φαμὲν, καὶ τὴν πόλιν ἀνθρώπους, καὶ τὴν ναῦν ναύτας, οὕτω δὲ καὶ ὅλον ἔχει τὰ μέρη. ἔτι d τὸ κωλῦον κατὰ τὴν αὐτοῦ ὁρμὴν τι κινεῖσθαι, ἢ πράττειν, ἔχειν λέγεται τοῦτο αὐτό. οἷον καὶ οἱ κίονες τὰ ἐπικείμενα βάρη, καὶ ὡς οἱ ποιηταὶ τὸν Ἄτλαντα ποιοῦσι τὸν οὐρανὸν ἔχειν, ὡς συμπέσοιτ' ἂν ἐπὶ τὴν γῆν, ὥσπερ e τῶν φυσιολόγων τινές φασι. τοῦτον f δὲ τὸν τρόπον καὶ τὸ συνέχον λέγεται, ἃ συνέχει ἔχειν. ὡς διαχωρισθέντα κατὰ τὴν αὐτοῦ ὁρμὴν ἕκαστον. καὶ g τὸ ἔν τινι δὲ εἶναι, ὁμοιοτρόπως λέγεται, καὶ ἑπομένως τῷ ἔχειν.

Alio b modo id, in quo quid, vt in susceptiuo existit: quo pacto aes statua formam, & corpus morbum habet. Alio c item, vt id, quod continet ea, quæ continentur: in quo enim res continetur, ab eo haberi dicitur: quo pacto dicimus vas habere liquorem, ac vrbem homines, & nauem nautas: hunc vero in modum & totum partes habet. Praterea d id, quod rem prohibet, ne suapte propensione aut moueatur, aut agat, habere illam dicitur, vt columna pondera imposita: quo etiam pacto Poeta Atlantem fingunt habere cælum, ac si ruiturum esset in terram, vt e quidam naturales Philosophi tradunt. Hoc f autem modo & continens dicitur habere ea, quæ continet, vt quæ suapte nutu singula dissiparentur. In g aliquo etiam esse similibus modis dicitur, ipsumque habere consequitur.

b *Alio modo.* Secundus modus habendi est oppositus primo. Quamquam enim Aristoteles his verbis eum duntaxat modum exprimit, quo subiectum habet accidens, & omnino materia formam, cuius est susceptiua: subaudiendus est tamen & ille, quo patiens habet agens, à quo patitur, vt populus Regem aut tyrannum: siquidem, vt res est subiecta accidenti, à quo accipit denominationem: sic quodammodo patiens est subiectum agenti, à quo accipit formam.

c *Alio item.* Tertius modus perspicuus est, ad eumque ea ratione reuocatur modus habendi partes: quia pars ita quodammodo est in toto, quo locatum in loco: nisi quod locatum est diuisum à loco, pars autem à toto non item, vt Auctor ait 4. Phys. cap. 4.

d *Præterea id quod.* Quartus hic modus, quo id, quod alterum impedit ne suopte nutu & propensione moueatur aut agat dicitur habere, seu potius tenere; illud potest nonnunquam concurrere cum primo; vt patet in dominatu tyranni, & domini. Differunt tamen ea consideratione, quod habens non consideratur in primo modo vt impediens actionem, aut motum rei, quæ habetur, quo pacto consideratur in quarto, sed vt ducens illam ad id, in quod ipsum intendit.

e *Vt quidam naturales Philosophi.* Fuerunt ex veteribus Physicis, qui dicerent, cœlum tanta celeritate, quantam intelligimus agitari circa terram, ne alioqui in terram rueret: quo pacto aqua vrcei pleni non decidit, si celeri motu circumagatur, ore etiam vasis deorsum verso. Si ad hos alludit Arist. hoc loco (vt credit Alexand. in hunc locum) subaudire oportet in fine periodi, *nisi prohiberetur.* putabant enim prohiberi non quia teneretur ab Atlante, sed propter celerrimam circa terram vertiginem. Aliter potest etiam locus intelligi, vt nihil aliud significet Arist. quam fuisse naturales Philosophos, qui fabulæ Atlantis ea ratione fauerent, quatenus dicebant, tandem aliquando cœlum dissoluendum esse, atque ita quodammodo ruiturum: confusis nimirū rebus omnibus, & ad chaos reductis, vt canit Empedocles. Atque hoc pacto exponit D Thomas lect. 20. Quidam Græci codices habent ὡς μὴ συμπέσοιτ' ἂν, id est, ne corruat: verum hæc lectio non congruit cum verbis proxime sequentibus. *Veterum quorundam physiologorū de cæli motu delirium.*

f *Hoc autem modo.* Docet, hunc habendi modum aliquando misceri cum tertio: quemadmodum diximus, illum nonnunquam concurrere cum primo. Nam, etsi nonnunquam continentia non impediunt motum, & actiones naturales contentorum, vt patet in cœlis, in elementis, in alueis fluminum, & similibus: sæpe tamen id faciunt; vt perspicuum est in columnis, quibus sustinentur pondera; in vasis, quibus continentur res humidæ; in vinculis eorum, quæ ligata sunt: semper tamen ratio continendi distincta est à ratione prohibendi.

g *In aliquo.* Subiicit Aristoteles, quot sunt modi habendi, tot esse existendi in aliquo; eo, quod hi sequantur illos. Nam, quod ab altero habetur, in eo est, à quo habetur, siue vt patiens in potestate agentis, siue vt forma in subiecto atque ita in cæteris. Ad quos existendi modos facile reuocari possunt ii, qui habentur 4. Phys. cap. 3. text. 23.

ΚΕΦ. ΚΔ'.

Text. 29. Τὸ a ἔκ τινος εἶναι λέγεται, ἕνα μὲν τρόπον, ἐξ οὗ ἐστιν, ὡς ὕλης· καὶ τοῦτο διχῶς, ἢ κατὰ τὸ πρῶτον γένος, ἢ κατὰ τὸ ὕστατον εἶδος. οἷον, ἔστι μὲν ὡς, ἅπαντα τὰ τηκτὰ ἐξ ὕδατος· ἔστι δ' ὡς, ἐκ χαλκοῦ ὁ ἀνδριάς. ἕνα b δ' ὡς ἐκ τῆς πρώτης κινησάσης ἀρχῆς· οἷον ἐκ τίνος ἡ μάχη; ἐκ λοιδορίας, ὅτι αὕτη ἀρχὴ τῆς μάχης. ἕνα c δ' ἐκ τοῦ συνθέτου ἐκ τῆς ὕλης καὶ τῆς μορφῆς, ὥσπερ ἐκ τοῦ ὅλου τὰ μέρη, καὶ ἐκ τῆς Ἰλιάδος τὸ ἔπος, καὶ ἐκ τῆς οἰκίας οἱ λίθοι. τέλος μὲν γάρ ἐστιν ἡ μορφή· τέλειον δὲ τὸ ἔχον τέλος. τὰ d δὲ, ὡς ἐκ τοῦ μέρους τὸ εἶδος, οἷον ὁ ἄνθρωπος ἐκ τοῦ δίποδος, καὶ ἡ συλλαβὴ ἐκ τοῦ στοιχείου. ἄλλως γὰρ τοῦτο. καὶ ὁ ἀνδριὰς ἐκ τοῦ χαλκοῦ. ἐκ τῆς αἰσθητῆς γὰρ ὕλης ἡ συνθετὸς οὐσία· ἀλλὰ καὶ τὸ εἶδος ἐκ τῆς τοῦ εἴδους ὕλης. τὰ μὲν οὖν οὕτω λέγεται.

Τὰ e δὲ ἐὰν κατὰ μέρος τι τούτων τις ὑπάρχῃ τῶν τρόπων, οἷον ἐκ πατρὸς καὶ μητρὸς τὸ τέκνον, καὶ ἐκ γῆς τὰ φυτά, ὅτι ἔκ τινος μέρους αὐτῶν.

Ἔνα

CAPVT XXIV.

Ex a aliquo esse, vno quidem modo dicitur, ex quo, vt materia aliquid est: idq; dupliciter, aut ratione primi generis, aut ratione vltimæ speciei. Exempli gratia: Omnia, quæ liquescere possunt, modo quodam ex aqua sunt, modo etiam quodam statua ex ære. Alio b modo, vt ex primo principio, quod mouit: veluti, ex quo pugna? ex contumelia, quod ea pugnæ principium fuerit. Alio c autem ex eo, quod compositum est ex materia & forma, quemadmodum ex toto partes, ex Iliade versus, & lapides ex domo. forma enim finis est, perfectum autem, quod finem habet. Alio d vero, vt ex parte species, veluti homo ex bipede, & syllaba ex elemento. Alio enim modo hoc, alio statua ex ære est. Namq; ex sensibili materia constat substantia composita: at species ex materia speciei. Atq; hæc quidē hoc pacto dicuntur. Text. 29.

Alia e autem, si quis horum modorum ratione alicuius partis conueniat, quo pacto ex patre & matre est soboles, & ex terra stirpes, quia fiunt ex aliqua eorum parte.

Alia

CAPITIS VIGESIMIQVARTI EXPLANATIO.

Modorum, quibus ex toto aliquid sit vel fiat, quatuor.

Ex a aliquo esse. Docet quot modis aliquid sit, vel fiat ex aliquo: primum quidem vt ex toto: deinde, vt ex parte illius: postremo, vt post illud. Vt ex toto autem modis quatuor. Primum, vt ex tota aliqua materia per compositionem, siue illa prima sit, siue vltima, quæ etiam propinqua dicitur, id quod iam sæpius explicatum est.

Primus. *Secundus.*

b *Alio modo.* Secundo modo, vt ex toto aliquo, quod primum mouit: veluti pugna ex contumelia, hoc est, ex inferente contumeliam; tametsi hoc pacto particula *Ex*, improprie sumitur, idemque significat quod *Ab*. Qua ratione non dicetur res fieri ex eo, quod secundo loco mouit (vt ex eo, quod illatam contumeliam vendicare voluit) nisi per reductionem, quo pacto nulla erit causa efficiens, ex qua effectus dici non possit, aut esse, aut fieri.

Tertius.

c *Alio autem ex eo.* Tertio modo, vt ex toto aliquo composito ex materia & forma: qua ratione aliquid esse aut fieri ex illo intelligitur per resolutionem. Hoc pacto elementa fiunt ex misto, & versus, qui per se ex Iliade citatur, dicuntur esse ex Iliade, & lapides ex domo, quæ diruta est. Nam, cum forma sit finis generationis, perfectumque in rebus, quæ fiunt, id dicatur, quod finem est consecutum: sane compositum ex materia & forma dicetur perfectum: ac proinde cum resolutio incipiat à perfecto, quemadmodum generatio ab imperfecto, merito partes, in quas resoluitur compositum, dicentur fieri ex composito, semper enim particula *Ex*, innuit primum aliquod principium, vnde fiat progressio.

Formam esse finem generationis. *Quid perfectum.* *Quartus.*

d *Alio vero vt ex parte.* Quarto, vt species ex tota parte subiecta speciei, vniuersali nimirum parte, non singulari, nihil enim singulare, quatenus singulare est, pertinet ad compositionem speciei, sed potius species ad compositionem singularis. Hoc pacto species dicitur esse tum ex genere & differentia, vt homo ex animali & bipede, aut alia potius veriori differentia: tum etiam ex materia & forma in commune sumptis: veluti syllaba ex elementis siue literis secundum speciem, vt *Ba*, in commune, ex B & A. Nec enim hæc species syllabæ constat ex hoc A & ex hoc B, nisi per accidens, quo pacto statua constat ex ære, accidit enim statuæ in commune sumptæ quod sit ænea. At substantia composita (quo nomine Aristoteles hic significat sigularem substantiam sensibilem) constat per se ex singulari materia, quam ille vocat materiam sensibilem, nonnulli signatam. Atque hactenus de modis, quibus res est, aut fit ex aliquo, vt ex toto, quamuis hoc sit pars illius.

Thomistæ.

Qua ratione res dicantur esse vel fieri ex aliquo, vt ex parte.

e *Alia autem, si quis horum.* Tradit quo pacto res dicatur esse aut fieri ex aliquo, vt ex parte eius, ex quo fieri dicitur, hoc pacto proles dicitur esse ex patre & matre, quasi ex materia, neque enim tota materia parentum constituit prolem, sed quædam eorum partes: eodemque modo plantæ dicuntur esse ex terra & aqua: quod constent non ex tota terra aut tota aqua,

sed ex

sed ex partibus vtriusque, tot autem modis hoc contingere potest, quot sunt causarum genera. Atque in genere quidem causæ materialis iam tradita sunt exempla. In efficiente exemplum erit, si quis dicat, bellum Troianum ortum esse ex contumelia à Troianis illata, neque enim ab omnibus Troianis illata fuit contumelia, sed à solo Paride. In genere causæ formalis dicemus, picturam esse factam ex aliquo exemplari, si sit facta ad imitationem partis. In genere autem causæ finalis: si quis dicat, mercatores negotiari ex appetitu humanæ felicitatis, quia ex appetitu cuiusdam partis, nempe diuitiarum. Sed hic verbum *Ex*, quatenus exemplari & fini accommodatur, improprie admodum sumitur.

Ἔτι f δὲ, μεθ' ὃ τῷ χρόνῳ, οἷον ἐξ ἡμέρας νύξ, καὶ ἐξ εὐδίας χειμών· ὅτι τοῦτο μετὰ τοῦτο. τούτων δὲ τὰ μὲν τῷ ἔχειν μεταβολὴν εἰς ἄλληλα οὕτω λέγεται, ὥσπερ καὶ τὰ νῦν εἰρημένα· τὰ δὲ, τῷ κατὰ τὸν χρόνον ἐφεξῆς μόνον, οἷον ἐξ ἰσημερίας ἐγένετο ὁ πλοῦς, ὅτι μετὰ ἰσημερίαν ἐγένετο, καὶ ἐκ Διονυσίων Θαργήλια, ὅτι μετὰ Διονύσια.

Alio f vero modo ex eo, post quod aliquid tempore sequitur: quo pacto ex die fit nox, & serenitate tempestas, quia hoc post illud extitit. Horum autem quædam ita dicuntur, quia alia in alia mutantur, vt quæ nunc dicta sunt: quædam, quia sola temporis consecutione succedunt: quo pacto ex æquinoctio dicitur facta nauigatio, quia post æquinoctium facta est, & ex Bacchanalibus Thargelia, quia post Bachanalia.

f *Alio vero modo.* Iam ponit modos, quibus aliquid ex aliquo fieri dicitur, quia fit post illud, quos duos esse tradit. Vnus est, si vnum succedat alteri naturali successione motus, vt nox diei, & tempestas tranquillitati. Alter, si casu id accidat, vt si post prandium tonet, aut ex hominum instituto post aliud fieri soleat: ceu Thargelia (qui ludi erant apud Græcos mense Februario in honorem Apollinis exhiberi soliti) post Bacchanalia, quæ mense Ianuario celebrabantur, vt apud nos festum Paschæ post festum Natalis Domini. *Duplex modus, quo fit aliquid ex aliquo, quia post illud. Thargelia quid.*

ΚΕΦ. ΚΕ'.

Text. 30. Μέρος a λέγεται ἕνα μὲν τρόπον, εἰς ὃ διαιρεθείη ἂν τὸ ποσὸν ὁπωσοῦν· b ἀεὶ γὰρ τὸ ἀφαιρούμενον τοῦ ποσοῦ, ᾗ ποσὸν, μέρος λέγεται ἐκείνου, οἷον τῶν τριῶν τὰ δύο μέρος λέγεταί πως. ἄλλον δὲ τρόπον τὰ καταμετροῦντα τῶν τοιούτων μόνον· διὸ τὰ δύο τῶν τριῶν, ἔστι μὲν, ὡς λέγεται, μέρος, ἔστι δ' ὡς οὔ. ἔτι c εἰς ἃ τὸ εἶδος * διαιρεθείη ἂν ἄνευ τοῦ ποσοῦ, καὶ ταῦτα μόρια λέγεται τούτου. διὸ τὰ εἴδη τοῦ γένους φασὶν εἶναι μόρια. ἔτι δ' εἰς

* εἶδος τοῦ ζώου.

CAPVT XXV.

Text. 30. *Pars a vno modo id dicitur, in quod quantum quouis b modo diuidi potest. Semper enim id, quod aufertur à quanto, qua ratione quantum est, pars illius dicitur: quo pacto duo quodammodo dicuntur partes trium. Alio modo ea tantum ex his dicuntur partes, quæ metiuntur: quo fit, vt duo modo quodam sint pars trium: modo autem alio non item. Ea c etiam, in quæ forma sine quantitate diuidi potest, partes illius esse dicuntur. Vnde fit, vt species partes generis appellentur. Ea d quoq;*

CAPITIS VIGESIMIQVINTI EXPLANATIO.

P*ars a vno modo.* Exponit quot sint partium genera. Primum est earum, quæ dicuntur integrantes, vtpote in quas quantitas secundum extensionem diuiditur: siue illæ metiantur totum, vt vnitas quemuis numerum, binarius cæteros pares, & palmus vlnam (quæ partes dicuntur aliquotæ) siue non metiantur: quo pacto binarius est pars ternarii atque quinarii: & cubitus est pars cubiti cum semisse, & duorum cum dimidio, huiusmodi enim partes, si repetantur, non adæquate reddunt totum, sed aut excedunt, aut non attingunt. *Quatuor partium genera explicantur.*

b *Quouis modo.* Quouis posuit pro vtrouis, vt sit sensus: siue id, in quod diuiditur, metiatur, vt dictum est.

c *Ea etiam.* Secundum genus partium est earum, in quas forma sine quantitate (hoc est, res vniuersalis) in particulares diuiditur: quo pacto species sunt partes generis, & indiuidua speciei. Atque hæ dicuntur partes subiectæ, siue subiectiuæ. Ad quod genus partium reuocari possunt partes potestatiuæ, vt vocantur, veluti potentiæ animæ, quatenus anima in eas nonnunquam diuidi solet. Vt enim particularia non pertinent ad constitutionem vniuersalium, ita nec potentiæ ad constitutionem rerum, quarum sunt potentiæ. Hoc loco Græci codices pro εἶδος διαιρεθείη, hoc est, forma diuidi potest, habent εἶδος τοῦ ζώου διαιρεθείη, id est, forma animalis diuidi potest. Sed non agnoscunt verbum τοῦ ζώου, seu Bessario, seu Argyropylus, seu antiquus interpres, aliusve ex recentioribus. Forte scripserat Aristoteles τοῦ ὅλου, pro quo irrepsit τοῦ ζώου. Sed tamen vtrumque expungendum esse, concors interpretum versio demonstrat. *Partes potestatiuæ reuocari ad subiectas.*

ἔτι δ᾽ εἰς ἃ διαιρεῖταί τι, ἢ ἐξ ὧν σύγκειται τὸ ὅλον, ἢ τὸ εἶδος, ἢ τὸ ἔχον τὸ εἶδος, οἷον, τῆς σφαίρας τῆς χαλκῆς, ἢ τοῦ κύβου τοῦ χαλκοῦ, καὶ ὁ χαλκὸς μέρος (τοῦτο δ᾽ ἐστὶν ἡ ὕλη,* ἐν ᾗ τὸ εἶδος) καὶ ἡ γωνία μέρος. ἔτι τὰ ἐν τῷ λόγῳ τῷ δηλοῦντι ἕκαστον, καὶ ταῦτα μόρια τοῦ ὅλου. διὸ τὸ γένος τοῦ εἴδους καὶ μέρος λέγεται, ἄλλως δὲ τὸ εἶδος τοῦ γένους μέρος.

* χ. ἐν ᾧ.

Ea d quoque, in qua aliquid diuiditur, aut ex quibus totum componitur, aut ipsa forma, aut quod formam habet: quo pacto globi anei, aut anea tessera non solum as, quod est materia, in qua forma inest, sed etiam angulus pars est. Praterea, e qua sunt in ratione, qua quaque res declaratur, ea etiam sunt partes totius. Ita fit, vt genus pars etiam speciei, alio autem modo species pars generis dicatur.

d *Ea quoq.* Tertium genus est earum, quæ dicuntur essentiales Physicæ, hoc est, in quas totum non secundum extensionem, sed secundum essentiam reali distinctione diuiditur, seu (quod eodem redit) ex quibus rei essentia reali compositione constat: siue illud sit forma ipsa, hoc est, res vniuersales: siue habens formam, hoc est, res singulares: quo pacto res naturales, siue vniuersales sint, siue singulares, diuiduntur in materiam primam & formam substantialem: artificiales vero in secundam materiam & figuram: veluti æneus globus in æs & figuram rotundam, & ænea tessera in æs & figuram angularem cubicam.

e *Præterea quæ sunt.* Quartum genus partium est earum, quæ dicuntur essentiales Metaphysicæ, hoc est, in quas non reali diuisione diuiditur, sed rationis in rebus inuentæ, quæ ex natura rei ducitur: quo pacto genera & differentiæ sunt partes specierum: etsi alia ratione species sint partes generum, vt dictum est, atque adeo generalium differentiarum. Ex his patet, omnia genera partium pertinere ad constitutionem totius, præter secundum.

ΚΕΦ. Κς΄.

Text. 31.

Ὅλον a λέγεται, οὗ μηθὲν ἄπεστι μέρος, ἐξ ὧν λέγεται τὸ ὅλον φύσει. καὶ b τὸ περιέ* χον τὰ περιεχόμενα, ὥστε ἕν τι εἶναι ἐκεῖνα. τοῦτο c δὲ διχῶς· ἢ γὰρ ὡς ἕκαστον ἕν, ἢ ὡς ἐκ.

* Alias καὶ τὸ περιέχον ἕν, καὶ τὰ περιεχόμενα.

CAPVT XXVI.

Text. 31.

Totum a dicitur, cuius nulla pars eorum abest, ex quibus natura totũ nominatur. Et b quod ita continet ea, qua continentur, vt illa sint vnum. Id c quod duobus modis accidit: aut ita, vt vnumquodque sit vnum: aut eo pacto, vt ex ijs vnum

CAPITIS VIGESIMISEXTI EXPLANATIO.

Totum quot modis dicatur.

Totum a dicitur. Tradit quot modis dicatur totum; primumque duas proponit huius nominis significationes. Vna est, qua totum id solum dicitur, quod est integrum: cui mutilũ seu diminutum opponitur, de quo capite proximo agetur. Hoc pacto homo, cui deest manus, non dicitur totus homo etsi dicitur totum quoddam corpus: eodemque modo nauis, cui deest gubernaculum, non dicitur tota nauis, etsi dicitur totum quoddam opificium. Itaque in hac significatione totius semper spectatur integritas, quam res sua natura poscit.

b *Et quod continet.* Hæc altera significatio est generalis, & quæ ad omne genus totius funditur. In qua duo notantur, quæ ad totius rationem pertinent. Vnum est, quod habeat partes, id enim, quod partes non habet, non dicitur totum, nisi nomen totius pro perfecto accipiatur. Alterum est, quod partes vniantur in ipso, hoc est, sint vnum per ipsam vnitatem totius qualiscunque ea sit.

Græci codices habent καὶ τὸ περιέχον ἕν, καὶ τὰ περιεχόμενα, nisi quod in vetusto manuscripto bibliothecæ Catharinæ Mediceæ Galliarum Reginæ abest verbum ἕν. Interpretes neglecto non tantum eo verbo, sed etiam proxima coniunctione omnes vertunt, *Et quod continet contenta*, vel quid simile, quorum auctoritas nos mouit, vt vtramque dictionem tanquam suspectam, ad marginem reiiceremus.

Totum vniuersale. Totum coniunctum.

c *Id quod duobus modis.* Ex vnitate, quam partes habent in toto, colligit duo genera totius. Vnum est totius vniuersalis, quod dicitur de pluribus, vt commune de particularibus. Alterum totius coniuncti ex pluribus, de quibus non dicitur, saltem vt commune de particularibus. Complectitur autem totum coniunctum ex partibus tria genera totius, quæ respondent primo, tertio, & quarto generibus partium totius: nimirum integralis & essentialis Physici & essentialis Metaphysici. Dixi, *saltem vt commune de particularibus*; quia etsi species vtcunque prædicatur de genere & differentia, ex quibus constituta est: non tamen de illis dicitur, vt commune de particularibus, & quæ minus late pateant. Ex his perspicuum est partes totius vniuersalis accipere ab illo vnitatem rationis, quia quatenus sunt partes illius, non re, sed

re, sed ratione sunt vnum: quemadmodum nec totum vniuersale est vnum re in omnibus suis particularibus, sed ratione sola, vt patebit inferius ad *cap.* 28. ad partes totius constituti accipiunt à suo toto vnitatem realem: quia quatenus sunt illius partes, re ipsa coniunctæ sunt: ea videlicet vnitate, quam totum re ipsa sibi vendicat in omnibus simul partibus, siue illa naturalis sit, siue ab arte, aut consensione animorum inducta.

Quam vnitatem accipiant partes totius vniuersalis ab ipso.

ὡς ἐκ τούτων τὸ ἕν. τὸ μὲν γὰρ καθόλου, καὶ d τὸ ὅλως λεγόμενον, ὡς ὅλον τι ὄν, οὕτως e ἐστὶ καθόλου ὡς πολλὰ περιέχον τῷ κατηγορεῖσθαι καθ' ἑκάστου, καὶ ἓν ἅπαντα εἶναι ὡς ἕκαστον· οἷον, ἄνθρωπον, ἵππον, θεόν, ὅτι ἅπαντα ζῷα. τὸ f δὲ συνεχὲς, καὶ πεπερασμένον ὅταν ἕν τι ἐκ πλειόνων ᾖ ἐνυπαρχόντων, μάλιστα μὲν δυνάμει· εἰ δὲ μή, ἐνεργείᾳ. τούτων g δ' αὐτῶν μᾶλλον τὰ φύσει, ἢ τέχνῃ τοιαῦτα, ὥσπερ καὶ ἐπὶ τοῦ ἑνὸς ἐλέγομεν, ὡς οὔσης τῆς ὁλότητος ἑνότητός τινος. ἔτι, h τοῦ ποσοῦ ἔχοντος ἀρχὴν, καὶ μέσον, καὶ ἔσχατον, ὅσων μὲν μὴ ποιεῖ ἡ θέσις διαφορὰν, πᾶν λέγεται· ὅσων δὲ ποιεῖ, ὅλον. ὅσα δὲ ἄμφω ἐνδέχεται, καὶ ὅλα, καὶ πᾶν. ἔστι δὲ ταῦτα, ὅσων ἡ μὲν φύσις ἡ αὐτὴ μένει τῇ μεταθέσει, ἡ δὲ μορφὴ οὔ, οἷον κηρὸς. καὶ ἱμάτιον· καὶ γὰρ ὅλον καὶ πᾶν λέγεται, ἔχει γὰρ ἄμφω. ὕδωρ δὲ καὶ ὅσα ὑγρὰ, καὶ ἀριθμὸς, πᾶν μὲν λέγεται· ὅλος δ' ἀριθμὸς καὶ ὅλον ὕδωρ

vnum constet. Vniuersale enim, & d ὅλως, quod hoc est, totaliter, vt ita dicam, prædicatur (quasi totum quid existat) ea e ratione vniuersale est, vt plura continens, quia de vnoquoque prædicatur, & omnia illa sunt vnum, vt singula: veluti homo, equus, Deus, quia omnia sunt animalia. Continuum f autem, & finitum, cum vnum quid constat ex pluribus, quæ insunt, maxime quidem potestate: sin minus, actu. Atque g horum ipsorum magis sunt talia, quæ natura constant, quam quæ arte, quemadmodum & in vno dicebamus, quasi totalitas vnitas quædam sit. Præterea, h cum quantitas principium, medium, atque vltimum habeat: ea quidem, quorum positio non facit differentiam, dicuntur omne: quorum autem facit, totum appellantur: quibus vero vtrunque accidit, in iis & totum, & omne vsurpatur. Sunt autē hæc ea omnia, quorū natura eadē manet in transpositione, non item forma: veluti cera, & vestis, & totum enim & omne dicuntur, quia vtrumque habent. Aqua vero, & humida omnia, itemque numerus, omne quidem dicuntur, totus autem numerus, & tota aqua non dicitur, nisi translatio

d *Et quod* ὅλως. His verbis quasi parenthesi interiectis, docet, ex etymologia totius, quod Græce est ὅλον, merito vniuersale dici totum quoddam: prædicatur enim ὅλως, quasi dicas, totaliter, hoc est, omnibus suis particularibus, vnde & τὸ καθόλου dicitur, quasi dicas, quod de toto genere, siue de tota multitudine enuntiatur.

Vniuersale vt sit vnum in particularibus.

e *Ea ratione est familiare.* Eo spectant verba hæc, vt doceat Aristoteles, quo pacto particularia sint vnum in suo vniuersali. Hac igitur ratione tradit, esse ea in illo vnum, quia illius & nomen, & rationem singulatim participant: non autem collectim, quo pacto multi homines dicuntur esse vnus exercitus, aut vna Respublica. Quod autem in exemplis ait, Deum esse animal, ex Platonicorum sententia de quodam Numinum genere intelligendum est.

Etymologia totius vniuersalis.

f *Continuum autem.* Non sumitur hoc loco continuum pro eo tantum, quod proprie continuum dicitur. Subdit enim Aristot. etsi hæc ratio totius maxime cernitur in iis rebus, quarum partes sunt potestate in toto, hoc est, non actu multæ res, sed potestate duntaxat, vt in lapide aut ligno: aliquo tamen modo spectari in iis, quarum partes sunt actu, hoc est, distinctæ res: modo tamen ex iis fit aliquid vnum compactum, coniunctumve: cuiusmodi sunt tabulæ in naui, ædes in vrbe, & milites in exercitu. Itaque accipit continuum pro eo, quod aut vere continuum est, aut compactum coniunctumve ex multis. Quod autem ad verba attinet, cum dicitur *continuum autem, & finitum, supplendum est ex dictis,* tum dicitur totum.

g *Atque horum ipsorum.* Diuidit Arist. aut, si mauis, supponit diuisionem totius compositi ex partibus in ea, quæ natura cōstant, & in ea, quæ arte, simulq; docet, rationem totius magis conuenire naturalibus, quam artificiosis, quemadmodum & ratio vnius, vt cap. 6. huius lib. tex. 8. dictum est: ac si totalitas, cum sit relatio, non est formaliter vnitas, quæ est negatio: quia tamen in vnitate fundatur, iis rebus magis conueniet, in quibus maior vnitas cernitur.

Cur ratio totius naturalibus magis, quam artificiosis conueniat.

h *Præterea, cum quantitas.* Nomine quantitatis intelligit rem quantam, siue extensam, quatenus talis est: dico autem, *quatenus talis est,* quia etsi non omnis numerus habet principium, medium, & finem; id tamen non repugnat numero, quatenus est quantus siue extensus: loquitur autem de quanto finito; tum quia tria hæc simul, principium, medium, & finis repugnant infinito: tum etiam, quia infinitum non proprie dicitur totum, sed potius habet rationem partis, vt tertio Physicorum capite sexto, tex. 65. & 66. traditur. Diuidit ergo Aristoteles hoc loco totum quantum, aut, si magis placet, supponit diuisionem illius in tria genera. Primum est eorum, quæ non habent figuram propriam, sed alieræ facilime se ac-

Infinitū non proprie dici totum.

Diuisio toti quanti.

commodant, cuiusmodi sunt, aqua, oleum, & humida omnia, hoc est, liquida: itemque ea, quæ mensuris concauis mensurantur, vt frumentum, cinis, arena; adde & numeros ipsos. In quo toto rerum genere commutatio partium, variusque earum situs in totis nullam facit differentiam, id est, nihil mutat de re, quod sit eius proprium. Secundum est eorum, quæ habent figuram propriam, vt plantæ, animalia, domus, nauis, & similia. In quo genere varius situs partium naturas rerum ipsarum mutat, non solum ex parte formæ propriç, sed etiam propriæ materiæ: vt si membra animalium conuellantur, & alio situ collocentur in ipso toto, aut partes nauis commutentur. Tertium est eorum, quæ etsi non habent figuram propriam, tamen semel datam diu, & sine adminiculo alterius retinent, vt cera æs, plumbum, & alia, quæ liquescere possunt. In quo rerum genere, etsi commutatio partium nihil mutat, quod proprium sit materiæ, tamen mutat formam quasi propriam eorum, vtpote, quam per sese retinent, & à qua sæpe res tota denominatur, vt patet in cera sigillo figurata, in ære in statuam conformato, in panno, qui formam vestis accepit, & similibus.

Secundum. *Tertium.*

Quod totum dici solent omne.

Hoc posito, docet Arist. totum in primo genere solere dici omne, non autem totum; quod de vulgatiori Græcorum consuetudine præcipue dictum intellige: dicitur enim omnis hæc aqua, omne hoc frumentum, omnis hæc arena, non tota aqua, totum frumentum, aut tota arena, nisi per translationem a rebus propriam figuram habentibus. In secundo autem genere contra rem habere: neque enim dicimus, omnem hunc hominem ægrotare, sed totum; neque omnem Hierosolymam concidisse, sed totam: tametsi Cicero sæpe dicit, omne corpus, pro toto corpore, & omnem orationem, pro tota oratione. At in tertio vtrumque verbum vsurpari: dicimus enim, & omnem hanc ceram, & totam hanc ceram; eodemque modo & omne & totum æs, plumbum, similia, cuius rei hæc est ratio: quia verbum, *omne*, significat multitudinem, totum autem constitutionem vnius ex multis, præsertim dissimilibus. At totum primi generis constat similibus partibus, quæ vel sunt actu multa, vt in numero, in arena; aut potentia propinqua, vt in aqua, aut oleo: aut certe potentia remota ita sunt multa, vt resolutio totius in partes non lædat naturam illius; quod in ære, argento, & similibus cernere licet. Totum autem secundi generis aut est totum dissimilium partium, vt animal, vt corpus humanum; aut ita ex similibus constitutum est, vt non sine detrimento naturæ diuidatur in eiusmodi partes; cuius generis sunt os, caro, & alia huiusmodi. Quoniam vero tertium primo & secundo genere, participat (primo quidem ex parte materiæ, seu subiecti, quod nihil læditur mutatis in toto partibus; secundo autem ex parte formæ, quam fixam & quasi propriam retinet merito in illud vtrunque vsurpari potest, vt & omne ratione materiæ dicatur, & totum ratione formæ.

ὅλως οὐ λέγεται, ἂν μὴ μεταφορᾷ. πάντα i δὲ λέγεται, ἐφ' οἷς τὸ πᾶν. ὡς ἐφ' ἑνὶ ἐπὶ τούτοις πάντα ὡς ἐπὶ διῃρημένοις. πᾶς οὗτος ὁ ἀριθμὸς, πᾶσαι αὗται αἱ μονάδες.

latione. In i quibus autem verbum omne, vt de vno dicitur: in iis, vt diuisis vsurpatur verbum omnia: veluti omnis hic numerus, omnes hæ vnitates.

i *In quibus autem.* Docet, in iis totis posse accommodari verbum *omnia*, partibus vt diuisis à se inuicem (adde saltem potentia propinqua) in quibus verbum, *omne*, accommodatur partibus, vt coniunctis, & aliquo modo vnitis. Sic diximus, quatuor vnitates esse, & omnem hunc aceruum, & omnia hæc grana: item partes Oceani esse omnem Oceanum, & omnes aquas Oceani. Non negat tamen Aristoteles, in partibus etiam aliorum totorum idem posse accidere: ædificia enim, ex quibus constat vrbs, etsi non dicuntur omnis hæc vrbs, sed tota; dicuntur tamen omnia hæc ædificia.

ΚΕΦ. ΚΖ.

Text. 32. *Κολοβὸν δὲ λέγεται τῶν ποσῶν, οὐ τὸ τυχὸν, ἀλλὰ μεριστόν τε αὐτὸ δεῖ εἶναι, καὶ ὅλον. τά τε γὰρ δύο, οὐ κολοβὰ θατέρου ἀφαιρουμένου ἑνὸς (καὶ γὰρ ἴσον τὸ κολόβωμα, καὶ τὸ λοιπὸν οὐδέποτ' ἐστὶν) οὐδ' ὅλως ἀριθμὸς οὐδείς.*

CAPVT XXVII.

Mutilum vero dicitur, non quoduis eorum, quæ quanta sunt, sed & partibile, & totum illud sit oportet. Duo enim sunt mutila, altera ablata vnitate (neque enim id, cuius ablatione aliquid fit mutilum, & id, quod superest, æqualia vnquam sunt) neque omnino vllus numerus. Text. 32.

Nam-

CAPITIS VICESIMISEPTIMI EXPLANATIO.

Mutilū quid dicatur.

Mutilum vero. Quoniam mutilum opponitur priori significationi totius, vt diximus capite superiori, tradit Aristoteles, quæ conditiones requirantur, vt aliquid dicatur mutilum

siue

οὐδείς. καὶ γὰρ τὴν οὐσίαν δεῖ μένειν. εἰ κύλιξ κολοβός, ἔτι δεῖ εἶναι κύλικα· ὁ δὲ ἀριθμός, οὐκ ἔτι ὁ αὐτός. πρὸς δὲ τούτοις κἂν ἀνομοιομερῆ ᾖ, οὐδὲ ταῦτα πάντα. ὁ γὰρ ἀριθμός ἐστιν, * ὃς καὶ ἀνόμοια ἔχει μέρη, οἷον, δυάδα, τριάδα. ἀλλ' ὅλως, ὧν μὴ ποιεῖ ἡ θέσις διαφορὰν, οὐδὲν κολοβόν· οἷον ὕδωρ ἢ πῦρ· ἀλλὰ δεῖ τοιαῦτα εἶναι, ἃ κατὰ τὴν οὐσίαν θέσιν ἔχει. ἔτι συνεχῆ· ἡ γὰρ ἁρμονία ἐξ ἀνομοιομερῶν μὲν, καὶ θέσιν ἔχει, κολοβὸς δὲ οὐ γίνεται. πρὸς δὲ τούτοις, οὐδ' ὅσα ὅλα, οὐδὲ ταῦτα, ὁτουοῦν μορίου στερήσει, κολοβά. οὐ γὰρ δεῖ οὔτε τὰ κύρια τῆς οὐσίας, οὔτε τὰ ὁτουοῦν ὄντα. οἷον, ἂν τρυπηθῇ ἡ κύλιξ, οὐ κολοβός, ἀλλ' ἂν τὸ οὖς, ἢ ἀκρωτήριόν τι, καὶ ὁ ἄνθρωπος, οὐκ ἐὰν σάρκα, ἢ τὸν σπλῆνα, ἀλλ' ἐὰν ἀκρωτήριον. καὶ τοῦτο οὐ πᾶν, ἀλλ' ὃ μὴ ἔχει γένεσιν ἀφαιρεθὲν ὅλον. διὰ τοῦτο οἱ φαλακροὶ οὐ κολοβοί.

* alias ὡς.

Namque substantia permaneat necesse est. Si mutilum sit poculum, adhuc poculum sit oportet, at numerus non iam idem est. Ad hæc, neque omnia dissimilium partium mutila esse possunt: numerus enim est, qui & dissimiles partes habeat, & binarium, & ternarium. Cæterum nihil omnino eorum, quorum positio differentiam non efficit, mutilum est, veluti aqua aut ignis: sed eiusmodi sint oportet, quæ ratione substantiæ positionem habeant. Itemque continua. Concentus enim ex dissimilibus constat partibus, & positionem habet: mutilus autem non fit. Ad hæc, nec quæuis tota: nec vero hæc, cuiusuis partis priuatione fiunt mutila. Neque enim vel præcipuas substantiæ, vel alias vbiuis existentes abesse oportet. Exempli causa, si poculum perforetur, non continuo erit mutilum, sed si ansa, aut extremum aliquid, ac prominens auferatur: & homo, non si caro, aut splen, sed si aliquid extremum, quod promineat: atque id non omne, sed quod totum sublatum generari non possit: quam ob causam calui mutili non sunt.

siue diminutum. Nam de parte, quæ opponitur toti in secunda significatione accepto, capite vigesimoquinto, textu trigesimo, dictum est. Prima igitur conditio est, vt sit diuisibile in partes, ex quibus constet: quandoquidem detractione alicuius partis constituentis, non autem subiectæ, fit res mutila. Secunda, vt sit totum, hoc est, tanto maius ipso mutilamine (sic enim liceat appellare id, cuius ablatione res fit mutila) vt idem adhuc secundum substantiam censeri possit. Hinc fit, vt nec binarius mutilus esse possit, quia non potest ab illo auferri minor pars, quam medietas, nec vllus omnino numerus, quia quauis vel minima parte sublata, non manet idem numerus. Tertia, vt eius partes habeant naturalem positionem, hoc est, ordinem in toto: neque enim hoc loco habere positionem in toto, eo modo sumitur, quo in prædicamentis, cap. *de Quantitate*: alioqui partes concentus non haberent positionem in toto concentu; quod tamen hic fatetur Aristoteles. Ita fit primum, vt res similium partium, velut aqua, aut ignis, nunquam dicantur mutilæ, quia earum partes manifeste carent huiusmodi ordine. Deinde fit, vt neque etiam quædam dissimilium, si earum partes non habeant naturalem ordinem in toto, qualis quodammodo est omnis numerus, qui constat ex diuersis speciebus numerorum, vt quinarius: in quinario enim lapidum ex quibuslibet duobus licet facere binarium, & ex quibuslibet tribus ternarium, eodemque modo res habet in cæteris similibus numeris, tametsi numerorum exemplum ideo non admodum placet Aristoteli, quia nullus numerus proprie constat ex numeris, sed ex vnitatibus, vt ipse libro 7. docebit. Quarta conditio est, vt sit continuum: hac enim ratione nemo dixerit, concentum esse mutilum, nisi per translationem. Atque hæ conditiones requiruntur in re, quæ dicenda est mutila. In mutilamine autem, quod sublatum est, primo requiritur, vt non sit ex præcipuis partibus, & quibus remotis non maneat res, quale est caput in homine. Secundo, vt non sit vbicunque existens, sed promineat in re, vt ansa aut labium in vrceo. Tertio, vt tota sublata, tota non possit rursus oriri naturaliter: qua de causa non dicimus ceruos mutilos, cum cornua deposuerunt, neque item homines caluos. Nam, etsi raro in caluis capilli renascuntur, tamen spectata hominum natura nihil est, cur renasci non possint: quanquam Aristoteles caluos intelligere potuit ex morbo, qui sæpe sanantur.

Significationes mutili quatuor.

Nullum numerum proprie constare ex numero.

Quæ in mutilamine requirantur.

ΚΕΦ. ΚΗ'.

Text. 33.

Γένος λέγεται τὸ μὲν, ἐὰν ᾖ ἡ γένεσις συνεχὴς τῶν τὸ εἶδος ἐχόντων τὸ αὐτό.

CAPVT XXVIII.

Genus dicitur vno modo, si eorum, quæ sunt eiusdem speciei, generatio sit continua, quo

CAPITIS VICESIMIOCTAVI EXPLANATIO.

Genus dicitur vno modo, si eorum, quæ sunt. Quatuor generis significationes traduntur ab Aristotele in hoc capite. Prima, atque adeo vulgaris est, qua genus sumitur pro gener a-

Quatuor generis significationes.

generatione continua, hoc est, non interrupta rerum eiusdem speciei. Prioris conditionis defectu, non diceretur idem genus hominum à principio mundi ad hoc vsque tempus extitisse, si omnes, qui tunc erant cum Noe, fabricam arcæ absoruit, generali diluuio periissent, & alii rursus à Deo procreati essent. Defectu autem posterioris, non dicimus continuam generationem mulorum ex equis esse idem genus cum equorum genere: quia etsi conuenienter muli ab equis generantur; non sunt tamen muli eiusdem speciei cum equis. Aduerte autem, non tantum ipsam continuam generationem, sed etiam ipsas res continenter genitas vocari genus hac prima significatione, vt patet ex iis, quæ Aristoteles hoc loco, & Porphyrius in Isagoge, *cap. de Genere,* tradunt.

αὐτό· οἷον λέγεται, ἕως ἂν ἀνθρώπων γένος ᾖ, ὅτι, ἕως ἂν ᾖ ἡ γένεσις συνεχὴς αὐτῶν τὸ b δὲ, ἀφ' οὗ ἂν ὦσι πρώτου κινήσαντος εἰς τὸ εἶναι. οὕτω γὰρ λέγονται οἱ μὲν ἕλληνες τὸ γένος, οἱ δὲ ἴωνες, τῷ, οἱ μὲν ἀπὸ Ἕλληνος, οἱ δὲ ἀπὸ Ἴωνος εἶναι πρώτου γεννήσαντος· καὶ μᾶλλον οἱ ἀπὸ τοῦ γεννήσαντος, ἢ τῆς ὕλης. λέγονται γὰρ καὶ ἀπὸ τοῦ θήλεος τὸ γένος, οἷον ἀπὸ Πύῤῥας. ἔτι c δὲ, ὡς τὸ ἐπίπεδον τῶν σχημάτων γένος τῶν ἐπιπέδων καὶ τὸ στερεὸν τῶν στερεῶν. ἕκαστον γὰρ τῶν σχημάτων, τὸ μὲν ἐπίπεδον τοιονδὶ, τὸ δὲ στερεόν ἐστι τοιονδί· τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ ὑποκείμενον ταῖς διαφοραῖς. ἔτι d ὡς ἐν τοῖς λόγοις τὸ πρῶτον ἐνυπάρχον, ὃ λέγεται ἐν τῷ τί ἐστι, τοῦτο γένος, οὗ διαφοραὶ λέγονται αἱ ποιότητες.

τὸ ε

quo pacto dici solet; Dum genus hominum erit, hoc est, donec eorum fuerit continua generatio. Alio b *modo id, à quo illa fuerint, vt à primo mouente ad esse. Sic enim alij ἕλληνες, hoc est, Græci genere, alij Iones dicuntur, quod illi ab Helleno, hi ab Ione primo genitore sint orti; magisque ij, qui à genitore, quam qui à materia nuncupantur. Nam & à fœmina, veluti à Pyrrha genus ducere dicuntur. Item* c *eo modo, quo planum genus est planarum figurarum, & solidarum solidum. Vnaquaque enim figurarum alia planum tale est, alia solidum tale: hoc autem est, quod differentiis subijcitur. Præterea* d *quod primum in rationibus inest, quodque in quæstione Quid est prædicatur, id genus dicitur, cuius differentiæ qualitates dicuntur.*

Itaque

Principium generis.

b *Alio modo.* Secunda generis significatio est, qua genus sumitur pro principio generis primo modo sumpti: siue nomine principii intelligas primum genitorem eiusdem speciei, aut etiam modo aliquo primam genitricem, siue ipsam primam generationem, qua primus genitor aut genitrix initium dedit multitudini. Hinc fit, vt primus parens interdum appelletur genus, velut cum Poeta *Ouid. lib. 13. Metam.* inquit, *Nam genus & proauos, & quæ non fecimus ipsi.* & ab illo etiam genus duci dicatur: quæ est frequentior huius significationis vsurpatio. Ad hanc significationem reuocatur patria, & ipsa, quæ à patria ducitur origo, vt habes apud Porphyrium *in* loco citato. Quod autem ad verba attinet, pro eo, quod Arist. ait, *A quo fuerint tanquam à primo mouente ad esse,* nos diximus, *A quo illa, &c.* reddentes; suppositum vero *fuerint*, quia non dubium est, quin Arist. verbum hoc retulerit ad ea, quæ, cum sint eiusdem speciei, continua generatione alia aliis succedunt. Quod idem significat Porphyrius in Isagoge, cum de genere disserit. Posset contextus ita verti, vt diceremus, *A quo illa tanquam à primo procreante fuerint:* nam mouere ad esse, seu mouere, vt res sit, illam producere ac procreare est.

Genus subiectum.

c *Item eo modo.* Tertia significatio est, qua genus sumitur pro genere subiecto, qualis est superficies respectu planarum figurarum, & corpus comparatione solidarum: sunt enim subiecta illarum, non autem genera prædicabilia, cum quantitas non pertineat ad essentiam qualitatis, etiam materialis: tametsi ita quodammodo subiiciuntur differentiis figurarum, quarum sunt subiecta, vt genus prædicabile subiicitur differentiis suarum specierum, quod inferius patebit.

Genus primum vniuersale definitur.

d *Præterea quod primum.* Quarta significatio est, qua genus sumitur pro eo, quod refertur ad species, & in earum definitionibus naturæ ordine primum ponitur, de iisque in quæstione Quid est, prædicatur, de quo Philosophi præcipue disserunt. Aliam explicationem addit Aristoteles, *Et cuius differentiæ,* inquit, *sunt qualitates*, quasi dicat: Et quod immediate diuiditur per differentias, quæ faciunt quale quid; quam explicationem adhibuit, vt perspicue genus à specie distingueret: neque enim admodum aperte speciem excluserat, quod nunc facit. Nam, etsi species diuiditur per differentias in sua inferiora (dicitur enim de pluribus in quæstione Quid est) non tamen diuiditur per differentias, quæ sint qualitates, hoc est, quæ faciant quale quid. Habet autem emphasin, quod Aristoteles nominat qualitates cum articulo αἱ ποιότητες, significat enim non qualescunque, sed essentiales, siue quæ ad speciei constitutionem pertinent. Nonnulli tamen putant, articulo præfixo significari verbum Qualitatis subiectum esse: Differentias vero, prædicatum: quod non est ad rem.

e *Ita-*

τὸ e μὲν οὖν γένος, τοσαυταχῶς λέγεται, τὸ μὲν κατὰ γένεσιν συνεχῆ τοῦ αὐτοῦ εἴδους, τὸ δὲ κατὰ τὸ πρῶτον κινῆσαν f ὁμοειδές, τὸ δ' ὡς ὕλη: οὗ γὰρ ἡ διαφορὰ, καὶ ἡ ποιότης ἐστὶ τοῦτ' ἔστι τὸ ὑποκείμενον, ὃ λέγομεν ὕλην. ἕτερα g δὲ τῷ γένει λέγεται, ὧν ἕτερον τὸ πρῶτον ὑποκείμενον, καὶ μὴ ἀναλύεται θάτερον εἰς θάτερον, μηδ' ἄμφω εἰς ταὐτόν: οἷον, τὸ εἶδος καὶ ἡ ὕλη, ἕτερον τῷ γένει καὶ h ὅσα καθ' ἕτερον σχῆμα κατηγορίας τοῦ ὄντος λέγεται. τὰ μὲν γὰρ τί ἐστι σημαίνει τῶν ὄντων, τὰ δὲ ποιόν τι, τὰ δ' ὡς διῄρηται πρότερον. οὐδὲ i γὰρ ταῦτα ἀναλύεται, οὔτ' εἰς ἄλληλα, οὔτ' εἰς ἕν τι.

Itaque e genus his modis dicitur: aliud quidem ratione continua generationis eiusdem speciei: aliud autem ratione eius, quod primum mouit species f eiusdem: aliud vero, vt materia: cuius enim differentia & qualitas est, id vtique est subiectum, quod materiam appellamus. Diuersa g autem genere dicuntur, quorum primum subiectum diuersum est, nec alterum in alterum, aut vtrumque in idem resoluitur: quo pacto forma & materia sunt diuersa genere. Item h quacunque diuersa prædicationis figura eius, quod est, dicuntur. Entium enim alia quid res sint significant, alia quale quid, alia vero, vt ante diuisum est. Hæc i enim neque alia in alia, neque in vnum quid resoluuntur.

e *Itaque genus his modis.* Breuius colligit propositas significationes, ea de causa redigens in vnam duas extremas, quæ sunt Philosophorum propriæ, quia genus in vtraque est simile materiæ. Quo loco fortasse nomine differentiæ intelligit differentiam accidentalem, ad significandum genus subiicibile: nomine autem qualitatis, differentiam essentialem, vt significet genus prædicabile.

f *Species eiusdem.* Hinc patet, multitudinem descendentium ab vno progenitore non admodum proprie dici genus illius, nisi sit eiusdem speciei cum illo, quemadmodum nec ipse progenitor, alioqui proprie dicitur illorum genus: respondent enim sibi mutuo hæ duæ vsurpationes generis tanquam principium, & id, quod ex principio existit. Nam genus secundo modo sumptum, est principium generis primo modo sumpti, vt Aristoteles dixit in explicatione secundi. Quare minus proprie dictum est illud apud Aratum in Phænomenis (quod Paulus refert in Apostolorum actis cap. 17.) *Ipsius enim*, hoc est, Dei, *& genus sumus*: quemadmodum & improprie dictum esset, Deum esse genus nostrum, cum non sit nostræ speciei. *Quæ multitudo dicatur proprie genus.* *Dei genus sumus, improprie dictum.*

g *Diuersa autem genere dicuntur, quorum primum subiectum diuersum est.* Missa prima & secunda generis significatione, quia ad historicos potius & poetas pertinet, docet, duobus modis apud Philosophos aliqua dici posse diuersa genere, vno iuxta tertiam significationem, altero iuxta quartam. Priori modo ea dicuntur genere diuersa, quorum primum, hoc est, proximum subiectum (quo pacto exponit Alexander) diuersum est, &c. veluti forma & materia. Quo loco primum subiectum videtur accipi pro subiecto diuersitatis, alioqui allatum exemplum non esset ad rem, cum materia non habeat subiectum, nisi sic interpreteris, *Quorum primum subiectum si subiectum habeant, &c.* Itaque sensus est, Diuersa genera ea esse, quæ cum sint diuersa, neque in sese, neque in aliquid tertium physice resoluuntur, quo pacto docet Aristoteles libro 10. cap. 13. text. 26. corruptibile & incorruptibile esse diuersa genere: tametsi ratione generis quarto modo sumpti sint idem genere. Eodem modo dicimus, colores & sapores, etsi sunt idem genere prædicabili, quod est qualitas: esse tamen diuersa genere subiecto, quia eorum subiecta neque in sese, neque in aliquod tertium genus subiectum resolui possunt. Namque subiectum colorum est superficies: subiectum autem saporum est humor: quæ quidem neque in sese, neque in tertium aliquod subiectum resoluuntur. Hoc tamen modo nullam substantiam corruptibilem possumus dicere diuersam genere ab alia corruptibili, quia omnes resoluuntur in eandem materiam primam, quæ omnium formarum, quæ generatione induci possunt, capax est. *Quæ apud Philosophos diuersa genere dicantur.* *Alexandri explicatio.* *Subiectum colorum & saporum.*

h *Item quæ diuersa.* Diuersa genere hoc posteriori modo ea dicuntur, quæ sunt in diuersis prædicamentis, vt animal & superficies.

i *Hæ enim neque.* Nomine resolutionis hoc loco non est intelligenda resolutio physica, vt in superiori diuersitate explicanda; sed metaphysica, seu quæ intellectus operatione perficitur: hoc enim modo tantum resoluuntur species in sua genera, quasi in materiam. Sed quoniam genus quarto modo vsurpatum, de quo Philosophi præcipue differunt, prima esse dicitur vniuersalium species, nec sine cæteris speciebus partim omninò, partim perfecte intelligi potest, rationi consentaneum fuerit, vt ex iis, quæ Philosophi de toto vniuersalium genere varie admodum scripserunt, nobisque alias, cum de iis meditatius scriberemus, occurrerunt, ea seligamus, quæ & vero similiora, & ad vsum accommodatiora existimemus. Hac enim in re maxime videntur multorum ingenia & liberius vagari, & tempus inutilius conterere. Quæ tamen si quis dicat ad librum septimum potius explicanda fuisse, recte quidem sentiet, idque nobis *De Vniuersalibus disputatio instituitur.*

erat in animo. Sed cum non magni referret, quæ cuius rei occasione in hoc opere explicarentur, vt initio huius operis diximus: effecerunt multorum preces, vt in hac controuersia, quæ pœne quotidiana est in scholis Philosophiæ, ea, quæ demum probabiliora existimauimus, haud grauate huic loco ascriberemus.

Quo pacto vniuersalia tractanda sint hoc loco.

QVÆSTIO I.

Quot modis apud Philosophos vniuersale dicatur.

SECTIO I.

Tribus potissimum modis vsurpari vniuersale.

VNiuersale, seu commune latissima quidem significatione nihil est aliud, quam vnum quid ad multa pertinens. Sed tamen C apud Philosophos tribus modis potissimum vsurpatur: in causando, vt aiunt, in significando, in prædicando. Ex his sola ea, quæ ad tertium genus pertinent, absolute, & sine adiectione vniuersalia dicuntur. Causæ enim vniuersales particularia quædam sunt entia, vt Sol, vt Deus: signa item vniuersalia, vt conceptus vniuersales, & nomina vniuersalia, veluti naturæ humanæ, aut equinæ, res etiam singulares sunt: at ea, quæ de pluribus prædi- D cantur, vt homo, vt equus, communiter sumpta, absolute vniuersalia & res vniuersales appellantur, quod nihil singulare in multis numerari possit. Quocirca de hoc solo tertio genere nobis disputandum est.

Vniuersalis definitiones.

Sed cum illud definiatur 7. libro huius operis cap. 13. text. 45. *quod aptum est, vt in pluribus insit*: in priori autem libro de interpretatione, capite 5. *quod aptum est, vt de pluribus prædicetur*, & in vtraque definitione loco generis subaudiendum sit, vnum quid, & nomi- E ne & ratione, vt patet ex iis, quæ Aristoteles non semel tradit priori lib. de Posteriori resolutione c. 8. text. 25. & c. 20. text. 39. & 2. lib. Poster. c. 17. tex. 27. & 1. lib. de Partib. animal. c. 4. interdum quidem ita late sumitur vniuersale, vt analoga etiam complectatur, ea præsertim, quæ proportione propria dicuntur; vt cum Aristoteles tertio huius operis libro, c. 4. text. 10. & 4. cap. text. 16. ait, *Ens, & vnum, esse* F *maxime vniuersalia*. & 4. lib. cap. 2. textu 5. *tot esse species vnius, quot sunt species entis*. & tertio Physicor. cap. 2. text. 13. *tot esse motus species, quot entis species sunt*. interdum vero ita presse, vt sola vniuoca comprehendat, veluti in 4. libro huius operis, capit. 2. text. 6. cum scribit, *Ens & vnum, non esse vniuersalia, ac eadem in omnibus*. & primo Ethicorum capite sexto, vbi sic ait: *Cum bonum aque atque ens dicatur, constat, non esse quicquam vniuersale, ac vnum: Non enim in omnibus prædicamentis, sed in vno tantummodo diceretur*.

Vnum apud Arist. quo pacto vsurpetur.

B Ac merito quidem hæc sola, si res diligentius expendatur, dicuntur vniuersalia; quia sola vniuoca proprie dicuntur esse vnius rationis. Analoga enim eiusdem quodammodo rationis dici possunt, simpliciter autē & absolute dici non possunt. Itaque interdum vniuersalia dicuntur, non alia de causa, nisi quia veris vniuersalibus sunt similia, ea præsertim, quæ sunt analoga proportione propria, vt ens, bonum, principium, causa, elementum, natura, motus, & similia; quod ad naturam verorum vniuersalium propius accedant, & interdum illis adeo sint affinia, vt vix ab eis discerni videantur. Dixi, *præsertim proportione propria*, quia quæ attributione tantum analoga sunt, vt sanum animali, & medicamento: aut proportione impropria & translatitia, vt risus comparatione hominis & prati, rarius vniuersalia dicuntur. Hac eadem ratione, hoc est, non simpliciter & absolute, sed verorum vniuersalium imitatione, vniuersalia dicuntur pleraque entia per accidens, si ea, ex quibus constant, sint per se ordinata inter sese, vt nauis, exercitus, Respublica, Mundus: non autem, si per accidens, siue ratione alterius vnum dicuntur, vt cumulus ratione loci, & fascis ratione vinculi. Quanquam enim eorum rationes æque participentur ab iis, de quibus dicuntur, vt ratio nauis ab hac & illa: ipsa tamen in se non habent veram vnitatem, cum non sint veræ vnius alicuius naturæ, quæ ex eorum, quibus constant, aggregatione resultet. Quocirca Respublica, quam Aristoteles octauo Ethicorum capit. decimo, & tertio Politicorum, capite primo, textu 4. facit genus multarum specierum, & mundus, quem primo de Cœlo facit speciem infimam, cæteraque huiusmodi, in nullo prædicamento per seipsa ponuntur, vt percurrenti singula, & consideranti sinceritatem eorum, quæ per se in prædicamentis ponuntur, perspicuum erit. Est & alia ratio, cur dicantur vniuersalia, cum hæc, tum analoga ipsa; nempe, quia de his etiam ex instituto disserunt Philosophi, aliique artifices, qui nisi de vniuersalibus agere per se non dicuntur. Vnde & de analogis etiam haberi scien-

Sola vniuoca dici proprie vniuersalia.

Entia per accidens nō simpliciter dici vniuersalia.

scientiam docuit Aristoteles libro superiori, c.2.text.2. quod hæc etiam, vt ait, vna ratione quodammodo dicantur: id quod de entibus per accidens, si in eis aliquis per se ordo cernatur, pari ratione sentiendum est.

Triplex consideratio & acceptio verorum vniuersalium, & quænam earum hoc loco præcipue spectatur.

SECTIO II.

Triplex causæ consideratio.

MISSIS ergo iis vniuersalibus, quæ vniuoca non sunt, & quorum nomina naturamve vnam haud significant: de iis, quæ vere ac simpliciter vniuersalia dicuntur, triplex est consideratio. Nam, vt causa vno modo spectatur quoad esse rei, quæ causa dicitur, vt Sol, quatenus Sol, & homo, quatenus homo; quo pacto dicimus, causam efficientem æquiuocam nobiliorem esse suo effectu: altero, quoad relationem causæ ad effectum; qua ratione dicimus causam & effectum esse simul natura, seseque mutuo ponere, ac tollere: tertio, quoad ipsam causandi rationem, quæ est media quædam consideratio, vt quæ supponit primam, & antecedit secundam, & est propria acceptio causæ, vt causa est: quo pacto dicimus, omnem causam esse priorem natura suo effectu, & à qua effectus pendeat, de qua distinctione primo libro c.7. *quæstione 1. sect.3. & hoc ipso libro, cap.2. quæst.2. sect.2. secundum Diuum Thomam quodli.8. art.1. & Scotum in 2 d. quæst.1.* fusius diximus: ita res suo modo habet in vniuersalibus. Vno enim modo vniuersalia spectantur quoad esse rerum, quæ denominantur vniuersales, vt substantia, quæ summum genus dicitur, quatenus substantia est: & animal, quod genus est subalternum, quoad ipsum animalis esse: quo pacto vniuersalia dicuntur perpetua, & quæ per se ipsa nec gignantur, nec intereant. Altero, quoad relationem vniuersalis ad particulare: qua ratione vniuersale & particulare simul natura sunt, nec alterum sine altero aut esse, aut intelligi potest. Tertio, quoad ipsam vniuersalitatis rationem, quæ media est, & vt supponit primam, ita est fundamentum secundæ, propriaque & germana consideratio vniuersalis, quatenus vniuersale est: quo pacto sumpto vniuersalis nomine quærunt Philosophi, cohæreantne vniuersalia in rerum natura, vt Plato sentiebat; an vero in mente solum, vt credit Aristoteles. Hæc enim tam celebris grauisque inter præcipuos Philosophiæ principes controuersia non de rebus ipsis, quæ vniuersales cognominantur, absolute sumptis intelligitur: cum apertum sit cohærere illas in rerum natura: non item de iis, quatenus inuicem referuntur relationibus vniuersalitatis & particularitatis: quippe cum constet, non excitari eam quæstionem de illo esse absoluto rerum vniuersalium, quo simul natura sunt cum suis particularibus: sed de eo, quo illis sunt priores aut posteriores, iuxta huius aut illius sententiam.

Tres verorũ vniuersaliũ acceptiones.

Germana vniuersalis cõsideratio.

De qua celebris inter Philosophos controuersia.

Platonis sententia.

Plato enim creditur existimasse dari res vniuersales ante particularia in rerum natura cum ipsa rerum vniuersalitate, seu communitate, hoc est, ad nullum particulare addictas: vt hominem communem, qui nullus sit ex singulis, sed ex æquo omnes respiciat seiunctus à singulis. Aristoteles autem iudicat, quicquid vniuersale est, vt huiusmodi est, posterius esse suis particularibus, nihilque esse à singularibus separatum, nisi operatione intellectus, cuius hoc munus est, vt quæ in rebus coniuncta sunt, ipse seiungat ac secernat.

Aristotelis hac de re iudicium.

Atque hoc pacto considerauit Aristoteles vniuersale, cum illud definiuit libro 7. huius operis, *c.13. tex.45. aptum quid, vt in pluribus insit*: & in priori de Interpretatione, c.5. *aptum vt de pluribus dicatur*: ac demum in libr. de Posteriori resolutione *lib.1.c.18.text.34 & cap.20. text.39. & lib.2.cap.18. text.27. vnum in multis, & propter multa.*

Relationem vniuersalis duo supponere.

Relatio enim vniuersalis ad particularia duo supponit: alterum est vnitas rei, non nominis tantum, sed rationis etiam: alterum aptitudo, vt in multis insit per modum identitatis, ac proinde, vt eo pacto de multis dicatur. Nam, neque vnitas sine aptitudine, neque aptitudo sine vnitate satis est, vt rem faciat vere ac proprie vniuersalem: siquidem analoga, vt ens, suo modo apta sunt, vt in multis insint: & singulare quodque, vt Socrates, non tantum nomine, sed sua etiam ratione est vnum: nec tamen vel analoga, vel singularia sunt vniuersalia: quod analogis desit vera vnitas, & singularibus aptitudo, vt sint in multis, in quibus ipsa videlicet multiplicata sint, & numerari possint, quo pacto aptitudo hæc intelligenda est, vt faciat rem vniuersalem, alioqui diuinam quoque essentiam vniuersalem cogitaremus, ac proinde genus aut speciem comparatione diuinarum personarum. Quanquam eo modo sumi possunt vnitas & aptitudo, vt ex vtralibet liceat colligere, rem, cui conuenit vniuersalem esse, vt patebit inferius.

Diuinã essentiam non esse rem vniuersalem.

Ordo tractandorum.

Cum igitur hæc sit propria & præcipua vniuersalium, quatenus vniuersalia sunt, consideratio, primum nos de eorum vnitate, deinde de aptitudine disputabimus, simulque quo pacto vtraque in definitione prima vniuersalis (quæ præcipua est) sumenda sit, doce-

docebimus: tum vero disquiremus, fiantne vniuersalia actione aliqua intellectus, an res per se ipsæ sint vniuersales; ac demum, ne considerationem relationis vniuersalium ad particularia, & vicissim particularium ad vniuersalia alienam faciamus ab instituto primi Philosophi, paucis exponemus, quænam illæ sint, & quas species contineant: si tamen ante omnia eam dubitationem, quæ has præcedit, quęq; facilior est, breuiter expediamus, Resne, an sola nomina sint vniuersalia.

Resne, an sola nomina sint vniuersalia.

QVÆSTIO II.

Nominalium opinio.

SECTIO II.

ETSI ex superiori quæstione facile intelligitur, res, quæ nominibus significantur, proprie dici vniuersales, quod eæ tantum in pluribus insint, & proprie de pluribus dicantur (nomina enim nec sunt in pluribus, cum singularia quædam entia sint, nec de pluribus dicuntur, nisi ratione rerum, pro quibus sumuntur) tamen importunum quoddam Philosophorum genus facit, vt quæstionem hanc discutiamus. Hos antiqui etiam Scholastici, in quibus sunt Albertus Magnus *in Porphyrium, tractatu* 1. *cap.* 1. eiusque discipulus D. Thomas 1 *part. quæst.* 14. *artic.* 15. antiquiores agnoscunt, & Nominales appellant, quod scientias omnes non de rebus vniuersalibus, quas nullas esse putabant, sed de rerum communibus vocabulis haberi existimarent. Occasionem huiusmodi Philosophis dederunt Heraclitus, Antisthenes, & Epicurei, qui cum singularia omnia fluxa & caduca esse crederent, neque in eis stabile quicquam conciperent, scientiam omnem, certamque rerum cognitionem de medio tollebant. Quod Nominales ne facerent, scientias omnes, quas negare non ausi sunt, ad nomina communia retulerunt, quod nullam etiam, quemadmodum & illi communem naturam, quæ per se stabilis esset, & constans, in singularibus esse arbitrarentur: quanquam non negarunt plurima esse singularia stabilia & perpetua; de quibus, quia singularia essent, & quæ haud proprie definiri possent, scientiam quoque proprie haberi noluerunt. *Lege Platonem in fine Cratyli, & Aristotelem* 4 *libr. Metaphys. cap.* 5 *text.* 22.

Nominalium antiquitas, & vnde dicantur. Qui primi fontes huius sectæ.

Ochami ingenium.

Huius opinionis, veterum Scholasticorum realium industria pene iam sepultæ, instaurator fuit Gulielmus Ocham Scoti auditor, homo in... nolus quidem, sed nouarum rerum studiosior, qui apud recentiores Nominales tantum authoritatis obtinuit, vt quasi nouam philosophandi viam primus inuenerit, venerabilis inceptoris nomen assequutus sit. At cum multa sint apud illum & in primum Sententiarum librum, & in opusculis quibusdam philosophicis, tum etiam apud alios eius sectatores argumenta, quibus sola rerum communia vocabula vniuersalia esse confirmentur, hæc satis erunt hoc loco. *Vide Ocham in* 1. *d.* 2. *quæst.* 4. *& in* 1. *parte sua Logicæ, cap.* 14. *&* 15 *& quodlib.* 5. *q.* 12. *&* 13. *Gabr. in* 1. *d.* 2. *q.* 7. *&* 8.

1. Argumentum Nominalium.

Primum, quia nulla res eadem simul esse potest & vniuersalis & singularis; vniuersalis enim, si vlla est, oportet, vt sit eadem in multis: singularis autem non est eadem in multis; quæ contradictionem implicant. Cum igitur res omnes, quæ in Mundo sunt, singulares sint, (quicquid enim in rerum natura est, aut est Deus ipse, qui est maxime singularis, aut aliquid factum à Deo, quod singulare etiam sit necesse est, cum omnis actio singulare aliquid terminet:) efficitur, vt nulla omnino sit res vniuersalis.

2. Alterum, quia, vt de rebus corporeis loquamur, nulla omnino est, quæ digito ostendi nõ possit. Cum igitur res vniuersales, si vllæ sunt, digito designari nequeant, iam enim essent singulares, efficitur, vt nulla res corporea sit vniuersalis. Quod si res vniuersales sunt incorporeæ, ergo de rebus corporeis dici non possunt, ac proinde nullæ sunt rerum corporearum vniuersales naturæ.

3. Tertium, quia res vniuersalis, si vlla est in rerum natura existẽs, & quæ in multis eadem insit, non est vtique certo in loco aut tempore: at quicquid in rerum natura est, certo in loco est, aut in tempore; nisi sit Deus ipse, qui immensitate præsentiæ & existentiæ suæ loco & tempore definiri nequit: nulla est igitur res vniuersalis, nisi fortasse Deus; qui tamẽ, cum de pluribus differentibus non dicatur, vniuersalis existimari nullo modo potest. Cætera subtiliora Nominalium argumenta ex ipsa rerum vniuersalium ratione ducta commodius in aliis quæstionibus de hac materia tractandis afferentur.

Authoritate Arist. eadem opinio confirmatur.

Ex authoritate etiam Aristotelis idem conatur ostendere. Tradit enim libro septimo huius operis, capite 13. *genera & species substantiarum non esse substantias*: quod non alia ratione dixisse credunt, nisi quia sunt nomina quędam multis singularibus substantiis communia. Scribit etiam in libr. Prædicamentorum, cap. *de Substantia*, secundas substantias, quas

quas genera ... optimarum esse definierat, significare ... aliquid, quod est nominum communium proprium, & peculiare. Planius idem videtur co... gi ex 4. Politicorum libro, ca. 2. vbi sic scribit: *De optimo statu Reip. disserere, nihil est aliud, quam de his nominibus disputare*, nominauerat autem proxime Regnum & Aristocratiam, hoc est, optimatum administrationem, & eam, quæ communi vocabulo Respublica dicitur.

Alexandri testimonium. Accedit Alexandri Aphrodisei auctoritas, quæ præcipua est apud Peripateticos. Is enim disertis verbis ait in Commentariis lib. 7. huius operis, cap. 19. text. 57. *ens & vnum mera esse nomina, quæ de rebus prædicantur.* Quod idem pari ratione de substantia, de accidente, cæterisque communibus rerum attributis sentiendum.

Refutatio propositæ opinionis, & opposita confirmatio.

SECTIO II.

Perstringuntur Nominales. SEd Nominales (quod eorum pace dixerim) dum omnem rerum inter se communionem de medio tollunt, nullamque omnino cum alia in natura vlla communi, sed in solis earum communibus vocabulis conuenire dicunt: seipsos Philosophorum choro indignos esse ostendunt. *Prima ratio ex philosophandi vera ratione deducta.* Namque, vt Plato ait in Sophista: *Omnia ab omnibus secernere, & inconstinuum est, & hominis Musicæ imperiti, Philosophiæque prorsus expertis. Incontinuum*, dixit, quia nisi particularium inconstantia & infinitas, rara ac certa communium naturarum conditione quasi colligetur, dissoluta erit & tumultuaria omnis rerum tractatio: *hominis* vero *Musicæ imperiti*, quia, qui communes naturas excollatione rerum inter se colligere non valet, is plane ineptus est, vel ad ipsarum vocum sonorumque conuenientiam percipiendam, in qua tota Musicæ artis peritia cõtinetur. Denique, *Philosophia prorsus expertis*, quia Philosophia, omnisque scientia, quæ proprie hoc nomine censetur, aliquid commune tradit, quod causa sit eorum, quæ in multis particularibus quæruntur. Nam, vt Aristoteles 1. lib huius operis, cap. 1. recte ait: *Ars medica non quærit, quid profuit Calliæ, proprio ac peculiari morbo laboranti, ed quid Calliæ, alijsq; eadem communi ægritudine affectis*: quod quidem commune aliquid sit, necesse est: nec sane nomen vllum, sed res communi nomine significata. Itaq; vna hæc ratio ex ipsa philosophandi ratione sumitur.

Secunda ex Altera desumi potest ex aduersariorum A concessione. Nam, cum illi dicunt, scientiam haberi de nominibus communibus, vt scientiam de animalib⁹, de animalis nomine, quod omnia animalia significat: non ita sunt mentis inopes, vt velint haberi de hoc tantum nomine externo, aut interno conceptu formali, quem ego nunc formo, aut de eo solo, quem tu crastina die formabis: cum non maior sit ratio, cur habeatur de hoc solo, quam de illo tantum. *ijs, quæ ab aduersarijs conceduntur.* Nec vero haberi sentient de B aggregatione omnium, qui vnquam & ab omnibus hominibus formari possunt, cum sint infinita, quæ eorum etiam confessione sub scientiam cadere non possunt: sentiant igitur, necesse est, haberi de nomine animalis, quod huic nomini animalis & illi, cæterisque similibus commune est At nomen hoc pacto commune, non solum est commune signum, quod multa significet, sed etiam res communis, quæ de multis singularibus dicatur. Cum C igitur concedunt, scientiam haberi de nominibus communibus seu vniuersalibus in significando: fateri coguntur haberi de rebus vniuersalibus in prædicando, vniuersaliaque non tantum esse nomina communia, sed præcipue res naturasque communes.

Tertia, ex nominum communium significatione. Tertia, ex ipsa nominum communium significatione ducitur. Nam, vt in eodem animalis nomine rem expendamus: hoc nomen *animal*, non significat totum id, quod in ho D minis natura continetur, nec totum id, quod in natura bestiæ, cum nihil significet eorum, in quibus homo à bestia distinguitur, vt apertum est, ergo tantum significat naturam aliquam, in qua homo & bestia conueniunt, nõ est igitur solum animalis nomen vniuersale, sed & natura animalis.

Quarta, ex vniuoca prædicandi ratione. Quarta sumitur ex vniuoca prædicandi ratione. Quod enim vniuoce prædicatur de pluribus re...us significatis per nomen, non est E proprie nomen ipsum commune, non item ratio ipsa formalis, quæ nomini respondet, falso enim dicas, Socratem v.c. esse ipsum nominis vocabulum, aut conceptum formalem, quo mens apud se hominem definit, est igitur res alia naturave, quæ æque reperitur in omnibus iis, de quibus dicitur. At ea non potest esse singularis, quia quod singulare est, nõ potest esse in pluribus eo pacto, quo vniuersale in pluribus esse definitur, neque etiam o F mnia singularia significata simul iuncta, cum aggregatio omnium non dicatur de singulis, est igitur res aliqua vniuersalis, quæ in illis sit, & de illis dicatur.

Quinta, ex definiendi demonstrãdiq; ratione. Quinta ex ratione definiendi & demonstrandi. Neque enim definitio aut demonstratio primo & adæquate de re vlla particulari significata per nomen commune, quippe

cum vtraque in alias quoque res particulares conueniat, neque item de ipso communi nomine quia nec definitio, quæ pluribus rebus particularibus conuenit, declarat naturam communis eorum vocabuli; aut demonstratio vllam eius proprietatem ostendit; nec denique fit de tota particulariū aggregatione, cum ea non conueniat singulis, aut de eis dicatur, fit igitur de re vniuersali, quæ æque inest singulis per identitatem, & de singulis prædicatur.

Sexta, ex definitionibus vniuersalis. Postrema ex ipsis definitionibus vniuersalis. Nam, cum altera dicat, vniuersale esse id, quod aptum est, vt in pluribus insit, idque per identitatem: altera, quod aptum est, vt prædicetur de pluribus, hoc est, vt in pluribus inesse dicatur (hoc enim est prædicari) nomina autem non insint, aut saltem non sic insunt iis rebus pluribus, quas significant: efficitur, vt non nomina, si proprie loquendum est, sed res nominibus significatæ vniuersalium rationem habeant, tantum abest, vt sola nomina dicenda sint vniuersalia.

Argumenta conglobata. Accedunt ea, quæ communiter de vniuersalibus pronunciantur: vt quod perpetua sint: quod difficilia cognitu: quod opera intellectus à singularibus abstrahantur, & pleraque alia huiusmodi, quæ non de nominibus rerū communibus, sed de communibus earum naturis plane dicta esse intelliguntur.

Ex Aristotelis disputatione contra Platonem. Quibus addenda est celebris ea disputatio, quam Aristoteles lib. 7. capit. 14. & text. 51. contra Platonem instituit: in qua cum illo supponit vniuersalia rerum materialium esse verás res, non nomina rerum: sed hoc impugnat, quod ea videatur credidisse per se primo subsistentia extra singularia materialia, cum quibus nomine communicant: vt hominem communem separatum à pluribus hominibus, & communem equum à particularibus equis.

Concluditur aduersus Nominales. Patet igitur ex his, nulla ratione audiendos esse Nominales, cum dicunt, so a nomina communia in significando esse vniuersalia cum potius nullum eorum, si proprie loquendum est, sit vniuersale: sed res solæ, quæ primo iis nominibus significantur. Vt enim iam diximus, nomina communia nec insunt rebus, quas significant, nec de illis prædicantur, seu inesse significantur: sed ea ratione figurate possunt appellari vniuersalia, quod signa sint eorum, quæ pluribus insunt, & de pluribus prædicantur, ac pro eis in oratione sumuntur: quo pacto Cæsaris statua appellatur Cæsar, & pro eo colitur. Id quod etiam Aristoteles non obscure tradit in priori libr. de Sophistarum captionibus, cap. 1. *Nam, quia res*, inquit, *in disputationem afferre non possumus,*

Nomina cur sint vniuersalia.

A *nominibus pro rebus, vt signis vtimur, quemadmodum ij, qui calculis rationem subducunt.* Egregia profecto similitudo in re proposita. vt enim hi collecta calculorum summa dicunt, eam esse summam pecuniarum, de qua ratiocinantur, quia illam repræsentat: ita ii, qui disputant, sumptis nominibus rerum pro rebus ipsis, quod illas significent, multa verbo tenus dicunt de nominibus rerum (aut potius dicere videntur) quæ non nisi rebus B significatis conueniunt. Quod si pro rebus singularibus, & sensibus subiectis, etiamsi coram adsint, necesse est nominibus eorum vti, vt de illis disseramus: quanto magis pro vniuersalibus, quæ, vt loco & tempori, ita sensibus subiecta esse nequeunt, vt in disputationem afferantur? Hinc recte Adeodatus apud Augustinum in libr. de Magistro, cap. 1. *Assentior*, inquit, *tibi sermocinari nos omnino non posse, nisi auditis verbis, ad ea referatur animus, quorum ista sunt signa.* C Lege etiam cap. 2. eiusdem operis.

Nomina cur sint rerum quas significant, signa.

Obiectio. Quod si quis obiiciat, etsi nomina communia non proprie sed figurate, atque adeo valde improprie dici possint inesse iis rebus pluribus, quas remote significant: tamen proprie prædicari de illis, cum in enunciatione de iis affirmentur, ac proinde hac ex parte esse proprie vniuersalia: hoc modo respondendum. *Dilutio.* Nomina communia non affirmari D de rebus in enunciatione, vt quæ affirmantur seu prædicantur, sed vt quibus res per ea significatæ prædicantur, at hoc non est proprie prædicari, sed figurate: quo pacto legati non proprie ineunt fœdus cum iis Principibus, ad quos mittuntur, sed sunt ii, quibus Principes ipsi inter se fœdus ineunt. Illud tamen addimus, nomina communia minus improprie dici vniuersalia ratione prædicandi, quam inessendi. Nam, etsi non sunt media, E quorum interuentu res vniuersales insint particularibus: sunt tamen media, quibus de illis prædicantur.

Nomina legatis comparantur.

Solutio argumentorum partis oppositæ.

SECTIO III.

AD primum igitur partis oppositæ argumentum dicendum est, res omnes, quæ F in mundo sunt, re vera esse singulares, quod recte probant Nominales: sed tamen earum quasdam, etsi quatenus existunt in rerum natura, singulares sunt: tamen alia ratione esse vniuersales. Hoc enim interest inter res, quæ in mundo sunt, quod quædam sunt singulares per se, vt Socrates, Plato, & cæteræ omnes, quæ tales sunt, vt plures eiusdem rationis dari non

1. Argumen. Nominaliū soluitur.

Rerū quasdam singulares per se,

Quædam per accidens esse.

non possint: quædam vero singulares per accidens, vt homo, animal, & alia huiusmodi, quorum nihil repugnat dari plura numero eiusdem rationis ac naturæ, vt plures homines, & plura animalia. Hæc enim, etsi singulatim a Deo fiunt: tamen ea ratione, qua naturæ ordine præcedunt sui multiplicationem aut saltem, quatenus concipiuntur sine iis differentiis, quibus multiplicantur (de hoc enim proxime disputandum est) vniuersales sunt ac dicuntur.

Soluitur secundum.

Ad alterum dicendum, etsi omnes res corporeæ, quæ sunt singulares per se, digito ostēdi possunt: tamen quæ sunt singulares per accidens, primoque & immediate nominibus communibus significantur, digito ostendi non posse, nisi per accidens & in suis singularibus. Nec recte hinc colliges, eas esse incorporeas, sed non esse ex iis corporeis, quæ per se loco & tempori subiectæ sunt, vt per seipsas digito designari possint.

Soluitur tertium.

Ad tertium dicendum, res vniuersales, etsi per sua particularia singulatim accepta certo loco ac tempori addictæ sunt: tamen per seipsas in nullo certo esse aut loco, aut tempore.

Dei proprium est esse in omni loco & tempore.

Hoc tamen proprium Dei est, vt per seipsum ac positiue in omni loco sit, & in omni tempore, seu potius immensitate præsentiæ ac durationis suæ omnia complectatur & loca, & tempora. Quod autem Aristoteles ait libro huius operis septimo, *genera & species substantiarum non esse substantias*; non ea ratione dictum est, quasi putauerit esse mera nomina, sed ea potius, quia accepit nomen substantiarum pro primarum substantiarum, vt sensus sit, genera & species substantiarum non esse per se primo subsistentes in rerum natura, vt Platoni credidisse videtur, sed subsistentes in iis ipsis quas nos (vt res habet) primas substantias vocamus.

Aristoteles exponitur.

Quo sensu dixerit Aristoteles, secundas substantias significare quale quid.

Non ideo quoque dixit Aristoteles in prædicamentis, secundas substantias significare quale aliquid, quod crederet esse voces, non res: alioqui non dixisset quoque eodem loco, primas substantias significare hoc aliquid ne videretur sentire, primas substantias non esse res, sed voces, quod est aperte falsum. Ea igitur ratione sic locutus est, quia interdum Philosophi accipiunt nomina rerum pro nominibus nominum: quemadmodum à contrario nonnunquam vtuntur nominibus nominum pro nominibus rerum, vt in loco ex Politicis citato. Sensus ergo prioris loci est; secundas substantias, id est, nomina secundarum substantiarum significare quale aliquid: quo pacto eo loco dicitur, primas substantias, id est, nomina primarum substantiarum significare hoc aliquid. Posterioris autem loci

A sententia est: de his nominibus, Regni nimirum, & Optimarum potentiæ, & cætera: hoc est, de Regno & Optimatum gubernandi ratione, & eius, quæ simpliciter Respublica dicitur. Phrasis quoque Hebræa est, vt verbum pro rei nomine vsurpetur, veluti 2. lib. Regū, cap. 1. *Quod*, inquit, *est verbum? indica mihi*, id est, quænam res accidit. Et apud Lucam, cap. 2. *Videamus*, aiunt, *hoc verbum, quod factum est, quod fecit Dominus, & ostendit nobis*, B hoc est, rem hanc à Deo patratam, nobisque renunciatam.

Alexander explicatur.

Quod denique Alexander ait, *ens & vnum esse mera nomina*, sic intelligendum est, quasi dicat, ens & vnum (accepto entis nomine, vt existentiam significat) non pertinere ad essentias rerum, vt patet ex adiunctis eius loci. Nec mirum, si homo Peripateticus hunc in modum loquatur, cum apud Aristotelem in Prædicamentis cap. 5. ea, quæ non prædicantur essentiali prædicatione, sed accidentaria: C dicantur prædicari solo nomine: & alibi, omnes definitiones, quæ essentiales non sunt, vocentur nominum interpretationes, vt videre licet 2. lib. Posterior. cap. 7. text. 7 & 7. huius operis, cap 4. text. 14.

Responderi quoque posset, propterea ens & vnum vocari ab Alexandro eo loco mera nomina, quia nomina entis & vnius nihil vere ac simpliciter vnum significant, quemadmodum & cætera analoga omnia: vt hac ex D parte recte ea coniunxit Aristoteles initio prædicamentorum cum iis, quæ sunt eatu æquiuoca. Non ita sane res habet in vniuocis, neque enim dici possunt mera & quasi inania vocabula, cum eorum quodque aliquid vere ac simpliciter vnum significet: sed prior responsio magis est ad rem, vt merum nomen sumatur pro eo, cui nulla respondet ratio, definitiove essentialis respectu eius, de quo di- E citur.

Opinio Nominalium qua ratione ferenda esset.

Hoc tamen ex posteriori responsione colligi potest, ea demum ratione fore, vt Nominalium opinio ferenda aliquo modo esset, si omnia nomina communia, quæ nos vniuoca putamus, essent vere analoga. Nam, cum id, quod nomine analogo significatur, abstrahi non possit ab analogatis, vt ex superioris libri cap. 2. q. 2. sect. 4. perspicuum est; ac proinde non sit simpliciter vnum, vniuersale au- F tem, si proprie loquamur, debeat esse vnum quid simpliciter: non omnino male dicerent illi, sola nomina esse vniuersalia: siquidem analogorum quodque, si non ratione significationis, certe ratione vocis simpliciter vnum est.

Quæ

Quæ vnitas sit rerum vniuersalium propria.

QVÆSTIO III.

Quæ hac in re difficultatem ingerant.

SECTIO I.

VT igitur rerum vniuersalium vnitatem explicemus, videamusque quænam vnitas sit propria rerum vniuersalium, vt vniuersales sunt, & quo pacto intelligenda sit vnitas in definitione prima vniuersalium (alii aliter de hac re sentiunt) alterum nobis supponendum est hoc loco, alterum discutiendum. Supponendum quidem vt rem certam & indubitatam, esse aliquam vnitatem rerum vniuersalium propriam, hoc est, quæ solis rebus vniuersalibus, quatenus sunt vniuersales, conueniat: ita vt, nec conueniat rebus per se singularibus, vt Socrati aut Platoni, neque etiam rebus vniuersalibus alia ratione, quam qua vniuersales sunt, in hoc enim nulla est apud Philosophos controuersia. Discutiendum vero, quænam sit ea vnitas, quod non solum compertum non est apud omnes, sed etiam obscurum & difficile.

Quid supponatur in hac quæst.

Quid discutiatur in eadem.

Ac cum duplex dici soleat rerum vnitas, numeralis vna, formalis altera, non parua est ambiguitas, ad vtrum genus pertineat ea vnitas, quam quærimus. Nam, quod numeralis esse non debeat, ex eo probatur, quia numeralis vnitas, cum sequatur gradum indiuidualem, propria est rerum singularium. Quod vero e contrario numeralis sit, inde constare videtur, quia perinde numeramus vniuersalia atque singularia: æque enim dicimus, hoc genus habere quatuor species numero, atque hanc speciē habere mille numero indiuidua. Quod si naturæ quoque vniuersales numerū conficiunt, non dubium videtur, quin vnitates earum proprie sint numerales.

Duplex vnitas.

Difficultatis rationes pro vtraq; parte.

Similis est dubitatio, num illa ad gen⁹ formalium spectet. Nam, quod sit formalis, ex eo perspicuum videtur, quia vt numeralis dicitur esse propria naturarum communium Cōtra vero non esse formalem, satis hac ratione ostendi videtur, quia vnitas formalis est multiplicabilis in inferioribus, quemadmodum & natura, cuius est propria: vnitas autem rerum vniuersalium propria multiplicari non debet in inferiorib. rei, quæ denominatur vniuersalis, alioqui liceret ex ea multiplicata colligere, singularia quoque esse vniuersalia.

Quid hac in re dicendum.

SECTIO II.

A

SIt igitur hac in re primum pronunciatum. *Vnitatem rerum vniuersalium propriam non esse numeralem simpliciter, siue qua numerantur res omnino singulares, vt homines singuli, aut equi.* Hoc pronunciatum ex eo facile probatur, quia ex huiusmodi vnitate non licet colligere rem esse vniuersalem, cum potius naturæ cōmunes ab hoc genere vnitatis habeant vt sint singulares, atque adeo tot numero, quot sunt ipsa per se singularia, quo pacto natura humana, quæ in Platone, Socrate & Alcibiade existit, trina est numero, quia ipsi, Plato, Socrates & Alcibiades tres sunt numero.

Prima assertio vnitatem vniuersalis propriam non esse numeralem simpliciter.

B

Alterum pronunciatum sit. *Vnitatem rerum vniuersalium propriam non esse ex genere formalium, saltem puro, & nequaquam misto.* Hoc pronunciatum ratione illa recte probatum est, quia vnitas formalis multiplicatur in inferioribus cum natura, cuius est vnitas, hominis cum homine, & vnitas equi cum equo: cum tamen vnitas quæ propria est rerū vniuersalium, vt vniuersales sunt, multiplicari nequeat in inferioribus rei vniuersalis. Si enim vnitas speciei humanæ multiplicaretur numero cum humana natura, tot essent species hominum quot indiuidui homines, ipsique homines singuli essent & indiuidui, & indiuidui in inferiores homines. Cur autem dixerim, *saltem puro, & nequaquam misto*, paulo post patebit.

Secunda, vnitatem vniuersalium non esse ex genere formaliū puro.

C

D

Tertium pronunciatum esto. *Eam vnitatem, quam quærimus esse ex genere earum, quæ sunt quidem peculiares rerum communium non proprie tamen illis per se conueniunt, nisi quatenus natura ordine præcedunt contractionem sui ad particularia.* Prima pars huius pronunciati ex eo constat, quia eiusmodi vnitas non debet conuenire iis, quę sunt per se singularia: iam enim hęc essent vniuersalia, quod fieri non potest. Secunda vero ea ratione probatur, quia vnitates quæ proprie per se conueniunt rebus, quæ denominantur vniuersales, multiplicantur in inferioribus eiusmodi rerum: in quibus tamen multiplicari non potest vnitas, de qua agimus. Tertia demum inde perspicua fit, quia vnitas quam quærimus, debet esse indiuisa in plura eiusdem nominis & rationis: vt patet ex ipsa vniuersalis definitione nec tamen debet esse pure negatiua, cum debeat supponere rem, quæ denominatur indiuisa. Nec vero debet esse priuatiua impropria, hoc est, quæ supponat quidem subiectum denominatum, sed tamen non supponat aptitudinem illius ad dictam diuisionem, hac enim vnitate recte dixeris, Socratē esse vnum quid, cum

Tertia, vnitatem vniuersalium ipsis esse particularem.

E

Quænam sit vnitas quæ in hac quæstione quæritur.

F

Vnitas vniuersaliũ non est ipsis propria, nisi quatenus illæ præcedunt contractionẽ sui ad particularia.

cum sit indiuisus, atque adeo indiuisibilis in plures Socrates, quem tamen nequaquam dixeris esse rem vniuersalem: sed debet esse priuatiua propria, nempe supponens aptitudinem rerum communium, nisi quatenus illæ præcedunt cõtractionem sui ad particularia. In eo enim solo statu sibi per se vendicãt quasi propriam eam aptitudinem, quam habent, vt sic diuidantur: veluti animal, quatenus præcedit contractionem sui per rationale & irrationale ad hominem & bestiam: itemq; homo, quatenus præcedit cõtractionem sui per differentias indiuiduãtes ad particulares homines. Animal enim, vt contractum est per rationale, non habet aptitudinem, vt diuidatur in hominem & bestiam, homoq; vt contractus per differentiam Socratis, non habet aptitudinem, vt diuidatur in Socratẽ & Platonem. Animal autem & homo absolute accepta, etsi habent eam aptitudinem: nõ eam tamen sibi per se vendicant quasi propriam, (alioqui suis inferioribus illam communicarent) sed habent eam per accidens, nempe ratione illius antecessionis, qua sui contractionem multiplicationemq; præcedunt. Quod si ita est, ergo vnitas, quæ huiusmodi aptitudinem supponit, propria esse non potest rerũ vniuersalium, nisi quatenus illæ naturæ ordine præcedunt contractionem sui ad particularia. Ita fit, vt hæc sola vnitas siue indiuisio sit propria rerum vniuersalium, quatenus vniuersales sunt.

Quarta assertio, Vnitas vniuersaliũ mixta ex formali & numerali dici potest. Cur ea vnitas, præcisionis dicta sit. Cur mista dici possit quodãmodo.

Quartum pronunciatum sit. *Vnitatem, de qua est controuersia,* (quam nos aliquando, vt à formali distingueremus, præcisionis appellauimus) *si ad generalem diuisionem vnitatis in numeralem & formalem reuocanda est, etsi quodammodo mista ex formali & numerali dici potest: tamen numeralem potius appellandam esse.* Cur autem præcisionis dixerimus, illa est ratio: quia non conuenit rebus, quæ denominantur vniuersales, nisi præcise in eo prioritatis gradu, quo illæ præcedũt contractionem sui ad sua particularia. Quod autem quodammodo mista dici possit, ea ratione intellige: quia, quatenus conuenit solis naturis communib. rationem participat formalis vnitatis: naturæ enim communes sunt modo suo formæ rerum particularium: quatenus autem cõficit numerum ipsarum naturarum communium, quem formalis vnitas conficere non potest, numeralis quoq; rationem habet: formalis enim, cum tam multiplicata sit in rebus particularibus, quam est ipsa natura communis, cuius est propria, certum numerum per se ipsum minime conficit. Quod deniq; potius numeralis appellanda sit, vt eam ad caput decimumtertium, *quæst. 3. sect. 1.* ap-

Potius esse dicendam numeralem.

A pel'auimus: hac ratione patet. Quia, quemadmodmodum numeramus particularia, ita numeramus vniuersalia, neque alia vnitate, quam præcisionis: tum etiam, quia non est, cur ea vnitas negetur esse numeralis, quæ est incommunicabilis pluribus. Vt enim communicabilitas seu multiplicabilitas in causa est, cur formalis vnitas non dicatur numeralis. ita opposita incommunicabilitas in causa esse debet, cur vnitas præcisionis, numeralis appelletur. B

Erit igitur duplex vnitas numeralis, altera rerum per se singularium, altera rerum vniuersalium, siue naturarum communium.

Duplex vnitas numeralis.

Obiecta quædam.

SECTIO II.

Obiectum cõtra loquendi modum.

C SEd contra hæc, nonnulla occurrũt: vnum de modo loquendi, cœtera de re ipsa.

De modo loquendi illud videtur nequaquam vsurpandum, vt vnitas rerum vniuersalium propria dicatur numeralis. Si enim homo communis vnitate numerali est vnus: igitur est vnus numero: ita vnum numero dicetur de pluribus numero, quod fieri nullo modo potest: aut, si non dicetur, incurremus in reprehensionem, qua Aristoteles *lib. 7. Metaph. ca. 14. tex. 51. & seqq aliisq; locis,* Platonem D vrget: si homo communis vnus est numero, ac proinde de particularibus non dicitur, nihil illum ad essentiam particularium hominum pertinere, frustraque poni, siue, vt particulares in rerum natura sint, siue vt cognoscantur.

Primum contrarẽ ipsam.

De re autem ipsa illud primũ est obuium. Ex ipsa definitione vniuersalis perspicuũ videri res vniuersales, quaten' vniuersales sunt, non aliam vnitatem habere, nisi communi- E cabilem, nempe & nomine, & ratione. hoc enim modo exponit Aristoteles vnum illud, quod in definitione intelligitur. Quod si ex definitione vniuersalis non alia vnitas colligitur, quam communicabilis seu multiplicabilis vnitas, vnitas formalis satis est, vt res sit vniuersalis: igitur præter formalem nulla alia ad eam rem quærenda est.

Secundum. Triplex consideratio rerũ, qua fiunt vniuersales.

Deinde illud se offert, nullam aliam vnitatem, præter formalem & numeralem rerum F singularium propriam, colligi posse ex trina illa consideratione rerum, quæ denominantur vniuersales, tam sæpe apud D. Thomam & alios vsurpata: vt earum quæque spectetur vel absolute, vt homo, quatenus homo: vel contracta in suis particularib. vt homo quatenus hic homo aut ille: vel à suis particularibus abstracta, vt homo, quatenus operatione intellectus aut concipitur, aut solum repræ-

 sentatur

sentatur sine differentiis, quibus in suis particularibus contractus erat: quandoquidem prius res contracta est, quam à contrahentib. abstrahatur. Nam homini, quatenus homo est, non alia vnitas videtur conuenire, quam formalis: hæc enim sola naturam humanam per se consequitur, & cum ea in particularib. multiplicatur, quemadmodum & cœteræ illius proprietates. Quatenus autem hic homo est aut ille, nulla ei alia vnitas conuenit, nisi vel illa ipsa formalis iam particularis facta, vel numeralis ea, quæ propria est huius aut illius indiuidui, veluti Socratis aut Platonis, à qua homo non per se, sed per accidens, siue ratione adiunctæ differentiæ denominatur vnus. Quatenus vero abstractus est, & quasi auulsus à differentiis, quibus in suis particularibus contractus erat, nulla ei datur noua vnitas: sed hoc tantum fit per abstractionem, vt liberetur à differentiis contrahentib. &, quod inde sequitur, ab vnitatibus numeralibus, quæ illas consequuntur, & multiplicatione item sui, formalisque vnitatis propriæ, suæque & naturæ, & vnitatis solitudini, absolutionique, vt sic dicam, restituatur: vbi nullam vides nouam vnitatem naturæ humanæ aduenire, sed antiquum vt ita loquar, & naturæ, & vnitatis essendi modum restitui. Abstractio enim nihil confert, sed aufert, nisi ipsam, si velis, nuditatem, veluti in homine, cui indumenta abstrahuntur. Ita fit, vt superuacanea sit vnitas illa numeralis, quam præter formalem & vulgatam numeralem rerum singularium ponimus. Vide *Auicennam 5 sua Metaphysic. c. 1 D. Thom. lib. de ente & essentia, cap. 4. & quodl. 8 art 1. & de Potent q. 5. art. 9 & opusc. 42. quod est de Natura generis, c. 7. q. Caiet. in lib. de ente & essentia, c. 4. Scot. 7. Meth. q. 18. Lege etiam c. in 1 d. 8. q. 2.*

Tertium. Demum accedit, quod vel hoc vno argumento perspicue videtur intelligi, vnitatem formalem esse propriam rerũ vniuersalium, vt vniuersales sunt, si sumatur, non vt multiplicata est in particularibus, neque absolute, sed vt naturæ ordine sui contractionem & multiplicationem antecedit: nihil enim omnino ei deesse videtur, quo minus hoc pacto solis vniuersalibus, vt vniuersalia sunt, cõueniat. Facit enim sic accepta naturã & vnam simpliciter, & hoc pacto non multiplicabilẽ in plures numero: neque enim dantur plures numero naturæ humanæ in eo quasi momento, quo vnitas eius formalis sui contractionem multiplicationemque antecedit.

**
*

Solutio eorum, quæ obiecta sunt.

SECTIO IV.

Soluitur obiectum contra modum loquendi. SVnt hæc quidem difficilia, sed tamen haud difficile hunc in modum explicabuntur. At illud de loquendi modo, quod minus difficultatis habet, hac distinctione dissoluendũ est. Eam vnitatem numeralem, quæ simpliciter & absolute numeralis dicitur, esse illam, quæ gradum indiuidualem consequitur: alteram vero, quam addidimus, non sine adiectione dicendam esse numeralem, sed numeralem naturarum communium, quod gradum rationemve communem, cuiusq; naturæ communis præcise consequatur. Ergo si homo communis esset vnus vnitate numerali simpliciter & absolute dicta, tum recte sequeretur, illum esse vnum hominem numero: at non dicimus hominẽ communẽ in sua cõmunitate esse vnũ hoc genere vnitatis numeralis, sed vnitate numerali naturarum cõmunium. *Homo cõmunis vt dicatur vnus numero.* Quocirca recte quidem dicetur ille vna numero species, & vnum numero vniuersale: vna autem res numero, aut natura vna numero, simpliciter & absolute dici non poterit. Non autem est incommodum, sed necessarium potius, vt res, quæ est vna numero vnitate numerali naturarũ communium, dicatur de pluribus numero simpliciter & absolute, quæ suo complectatur ambitu: esset autem vel maximum, si vna numero simpliciter & absolute diceretur de pluribus numero naturis.

Solutio primi de re ipsa. Primum vero de re ipsa hac consideratione soluitur. Cum vniuersale dicitur vnum nomine & ratione, non aliam quidem vnitatem exprimi, quam formalem, quæ communicabilis est cum natura, quæ communis denominatur, & cui ipsa per se conuenit: sed tamen ex aptitudine essendi in pluribus, quæ adiungitur, colligi vnitatẽ quandam incommunicabilem, quam præcisionis appellauimus. Vt enim eiusmodi aptitudo multiplicari non potest, quod patebit, ita neq; vnitas præcisionis, quæ illam sequitur. Cur autem vnitas formalis ac multiplicabilis in definitione vniuersalis exprimatur, non autem vnitas præcisionis, hæc est ratio. Quia per vnitatem formalem declaratur, qualis debeat esse natura, cui conuenit aptitudo essendi in pluribus, seu ad sui multiplicationem: neque enim fieri potest, vt aliquid multiplicetur, nisi ipsum in se vnitas naturæ sit. Nam, si non vnius sit naturæ, sed plurimum, iam non vere multiplicabitur, sed erit multa ipsa, quod in æquiuocis & analogis accidit: tametsi analoga, quia vnius quodammodo naturæ, ac *Quid vere multiplicari possit. Proprietas rei quæ def.*

ratio-

... in definitione non exprimitur.

rationis sunt, quodammodo etiam multiplicari dici possunt. At vnitas præcisionis non exprimitur in definitione vniuersalis, quia est proprietas vniuersalitatis, quæ tota aptitudine essendi in pluribus consistit, neq; enim necesse est, vt proprietas rei, quæ definitur, in definitione exprimatur.

Solutio secundi.

Explicatur triplex illa communis naturæ consideratio.

Alterum autem, exponenda trina illa vulgata naturæ communis cõsideratione diluetur. Quocirca illud notandum est, ex tribus illis statibus, quibus natura communis spectetur, vel absolute, vel vt contracta est, vel vt à contrahentibus abstracta: primum dici solere statum essentiæ, secundum existentiæ realis, tertium obiectiuæ: quod partim recte dicitur, partim, vt verum sit, explicatione indiget. Nam, quod primus status recte dicatur essentiæ, ex eo constat: quia absoluta naturæ communis consideratio (dico autem *communis*, non quatenus communis est formaliter, sed quatenus talis est, vt communis & vniuersalis denominari possit) nihil prorsus admittit, nisi quod ad essentiam rei pertineat: aut eam secundum se, & ante omnem existentiam consequatur: quo pacto homo consideratur vt animal, vt rationis particeps, vt risus capax, &c. *Vide D. Tho. in libr. de ente & essentia, ca. 4.* Quod item tertius recte appelletur existentiæ obiectiuæ (subaudi in intellectu) perspicuum est: cum abstractio naturæ communis ab iis differentiis, quibus cõtracta est, non fiat nisi per speciem intelligibilem, quia nudata contrahentibus differentiis repræsentatur, aut per conceptum, quo eodem pacto concipitur: his enim modis quælibet natura cõmunis intellectui obiici potest, vel habitu scilicet, vel actu. At vt secundus recte dicatur existentiæ realis, non sic intelligendum est, quasi natura communis per solam realem existentiam contrahatur: prius enim generica natura contrahitur per differẽtias specificas, imo, & specifica per differẽtias indiuiduãtes, quam realiter existat: id quod non tantum naturæ ordine accidit, sed & temporis. Nam, ex omni æternitate homo est animal rationis particeps, & Socrates est hic homo: cum tamen eorum realis existentia à certo temporis momento cœperit. Neque enim contractio natura communis facta est existẽte prius natura communi, & accedente deinde differentia contrahente ad compositionem rei particularis, siue specificæ, siue indiuidualis, quo pacto rei naturalis compositio fit ex materia & forma in iis, quæ gignuntur & intereunt, sed & ipsorũ essentiali ordine, & ante omnem existentiam, cum ab omni æternitate homo constet natura animalis, & differentia rationis participis, & Socrates natura humana, &

Abstractionem fieri per speciem aut conceptum.

Æterna veritas in propositionibus necessariis.

A peculiari differentia indiuiduante. Si tamen is status propterea dicatur existentiæ realis, quia, vt communis natura realiter existat, indiget contractione per differentias indiuiduantes, recte dicitur: & fortasse contra Platonis existimatam sententiam inuecta est hæc loquendi formula, cum ille sensisse dicatur naturas communes specificas nulla indiuiduante differentia contractas per se ipsas existere.

B Illud enim animaduertendum, non deesse auctores, (*Vt sunt D. Thom. opusc. 42. artic. 7. & de ente & essentia, cap. 4. Caiet. ibid. & alii*) qui sentire videantur, naturis communibus absolute consideratis nullum per accidens siue contingens prædicatum, nullã etiam proprietatem conuenire, sed ea sola, quæ ad primum dicendi per se modum spectant. Non est tamen, cur saltem proprietates excludantur, C cum ipsa naturarum communium essentias comitentur, antequam ad particularia descendant, multo etiam magis, antequam à particularibus abstrahantur. Vnde & definitiones & demonstrationes, quæ de naturis cõmunibus absolute spectatis per se primo traduntur, etsi excludunt accidentia per accidẽs, non excludunt tamen accidentia per se. Et Porphyrius in Isagoge, *capit. de communitatibus*, quanquam non negat, sed potius innuit, D accidentia quinti prædicabilis, quæ primo conueniunt indiuiduis, conuenire speciebus per ipsa indiuidua: docet tamen ea, quæ ad quartum prædicabile spectant conuenire indiuiduis per species, neque alia sane de causa nisi quia cum per se dicantur de naturis specificis, illis etiam ante omnem contractionem conueniunt.

An sola prædicata per se primo modo naturis communib. absolute consideratis competant.

Accidentia quinti prædicabilis conueniunt speciebus per indiuidua, & proprietates indiuiduis per species, & cur.

Auicenna initio quinti lib. suæ Metaphysi. E quidquid de cœteris proprietatibus senserit, docere tamen videtur, nullam vnitatem conuenire naturis communibus absolute consideratis. *Equinitas enim secundum se*, inquit *est tantum equinitas non vna, non plures*. Quod pronunciatum non semel vsurpat D. Thomas, *lib. de ente & essentia, c. 4.* nec tantum vsurpat, sed etiam ex eo probat in natura humana: quia, si secundum se esset vna, ne in pluribus quidem indiuiduis esset plures: si plures, ne in Socrate quidem esset vna. Si quid enim conuenit F alicui rei secundum se, fieri non potest, vt eius oppositum vlla ratione eidem conueniat: vt quia homo secundum suam naturam est rationis aut risus capax, nulla contractione abstractioneque fieri potest, vt sit rationis aut risus expers.

Auicennæ sententia.

Sed Caietanus vtrumq; auctorem a sic exponit, vt non loquantur de quauis vnitate, sed tantum de numerali: & recte quidem, si

a in locis cit. de ente & essentia.

Expositio Caietani.

particula, *secundum se*, pro, *per se*, accipiant, eo A modo, quo, *per se*, sumitur apud Aristotelem, cum *libr.1. Posterior. cap.4. text.9.* loquitur, de primo & secundo modo dicendi per. Etenim, si communis natura humana esset per se vna numero, ne in pluribus quidem indiuiduis esset plures numero: sin per se esset plures numero, neque in vno tantum esset vna numero, quia nulli rei conuenire potest oppositum eius, quod ei conuenit per se. At, si vnitas sumatur pro vnitate ea, quam Scotus *a* vocat B minorē numerali, ipse vero Caietanus *b* formalem appellat: non recte dicerent seu Auicenna, seu D. Thomas, naturam equi aut hominis non esse per se vnam: quælibet enim natura communis absolute sumpta, siue ante omnem contradictionem abstractionemque est per se vna huiusmodi vnitate: quæ nihil est aliud, quam naturæ multiplicabilis indiuisio secundum proprium gradum, rationemve entis: vt vnitas equi nihil aliud, quam quod, C quatenus equus est, non sit hoc, & aliquid aliud, quod non sit hoc, vt superiori libr. diximus. *c*

Vnitas minor numerali cuilibet naturæ cōmuni vt cōueniat.
a in 2.d.2.q. operis q.18.
b in li. de ente & essen.
c cap.2.q.5. sect.5.

Sed in hoc mihi videtur non leuiter peccari, quod particula, *secūdum se*, sumitur in probatione pro, *per se*, idq; in primo aut secundo modo dicendi per se: cum accipi debeat pro, *absolute*, vt accipitur in ipso Auicennæ pronūciato. Nihil enim aliud significat in illo Auicenna, nisi quod equinitas secundum se, id est D absolute considerata, seu non spectata, vt est in suis particularibus contracta, aut ab eis per intellectum quasi auulsa, nec sit vna numero, nec plures numero.

Particula secūdum se vt debeat in illo Auicēna pronunciato accipi.

Quod si quis respondeat, in idem hoc incidere, quia nihil conueniat naturæ communi absolute consideratæ, nisi quod ei conuenit per se: falsum id esse, haud difficile demonstrari potest. Multa. n. prædicata negatiua cōueniunt hominis prius natura, quam contra- E hatur per differentias indiuiduantes, q̄ prædicata illi non conueniunt per se: vt non existere realiter, non generari, non corrūpi, non ambulare, & alia infinita vt est luce clarius. Atque ex his est vnitas illa, quam præcisionis & numeralem naturarum communium appellauimus. cum ita conueniat naturis communibus absolute spectatis, vt non conueniat earum indiuiduis: quò pacto conuenit animali, esse indiuisum in plura animalia, & homi- F ni, esse indiuisum in plures homines, (indiuisione videlicet priuatiua propria, seu supponente aptitudinem, vt sic diuidatur) quorum illud ita conuenit animali absolute cōsiderato, & hoc homini eodem modo spectato, vt neutrum conueniat eorū particularib.

Multa prædicata negatiua homini ante contractionem competere.

Ex his ergo perspicuum est, quid ad secundum de re ipsa argumentum respondendum sit. Duplex enim vnitas conuenit naturis communibus absolute consideratis: vna formalis, quam naturæ ipsæ sibi vendicatur per se, suisque inferioribus communicant: altera numeralis earum propria, quam sibi ea ratione præcise retinent, qua contradictionem ad, sua particularia naturæ ordine antecedunt, neque eam suis particularibus impertiunt. Atque hanc vnitatem plane agnoscit D. Thomas in Libello de Natura generis, eamque docet conuenire naturis communibus, exceptis iis, quas vocat vniuocas, non Physice, sed Logice tantum. Ait enim *Opusc. 42. capit.7.8. & alibi*, huiusmodi naturas ante omne esse, quod habent in indiuiduis, & in intellectu, habere quasdam vnitates, quæ cum eis ad inferiora non descendunt: quod idem in eo Libello sæpius repetit, additque, eas naturas hoc modo spectatas, non esse entia actu, quia non existunt cum his vnitatibus: sed esse essentias, quia possunt existere per sua indiuidua, à quibus alias vnitates accipiunt, videlicet numerales rerum per se singularium, sine quibus existere non possunt: quemadmodum nec sine differentiis indiuiduantibus, quas huiusmodi numerales vnitates consequuntur. Quæ omnia Caietanus (vt ex loco citato lib. de ente & essent. colliges) videtur aut non legisse, aut non curasse. Rectius sane Ioannes Capreolus *a* ad tertiū Sententiarū, Paulus Soncinas ad librum septimū huius operis. *b* Fatetur enim res, quæ denominantur vniuersales, exceptis iis, quas D. Thomas *c* excipit (de qua exceptione recte ne adhibeatur, ad cap 8. huius libri nonnihil diximus) vendicare sibi ante omnem existentiā, & in rerum natura, & intellectu quasdam vnitates, quas suis inferiorib. non communicant: proinde eas vnitates nunquam existere in rerum natura. Nam, quemadmodum res vniuersales non existunt in rerum natura, nisi in suis indiuiduis: ita non habent in rerum natura, huiusmodi vnitates, quas tamen haberent, si, (quod fieri non potest) existerent à suis indiuiduis seiunctæ: neq; enim tunc coniunctæ essent cum differentiis indiuiduantib. quibus multiplicantur. Atque hactenus de secundi argumenti solutione. Rectene autem D. Thomas, eiusque omnes sectatores colligant ex proposito Auicennę pronunciato, naturas communes absolute cōsideratas, vt non sunt particulares, sic non esse vniuersales, immo etiam num Auicenna recte sentiat, qui id perspicue adiungit, inferius discutietur.

Respōdetur ad secundū. Duplicem vnitatē naturis commnib. absolute sumptis conuenire.

Agnosci à D. Tho. vnitatē modo dictā.

Rectius Caietano Capreolum & Soncinatem de vnitatib. sensisse.
a d.5.q.3 ar.3.
b q.40.
c Loco paulo ante citato.

Ad ter-

Tertiĳ argumenti solutio.

Ad tertium, quod omnium est difficilimum, dicendum est, quemadmodum natura, quæ denominatur vniuersalis, non per se, nec per suam vnitatem formalem, sed per vnitatem præcisionis additam, est vna numero natura inter communes, & certum facit numerū aliis naturis communibus adiuncta, vt homo cum equo, duo numero animalia duntaxat, & cum leone tria: ita quoq; ipsam vnitatem formalem, quæ per se conuenit huiusmodi naturis, non per seipsam, sed per suã particularem vnitatem præcisionis adiunctã, esse vnam numero vnitatem formalem inter communes, certumq; facere numerum aliis communibus vnitatibus formalibus additam.

Sed obiiciat aliquis non esse parem rationem in vnitate formali, atq; in natura, quæ denominatur vna. Natura enim, verbi causa, animalis aut hominis est vniuoca, ac proinde abstrahi potest à suis particularibus & præcise sumi; at vnitas formalis, siue animalis, siue hominis, non videtur esse vniuoca, vt præcidi possit à suis particularibus: si enim vniuoca esset, haberet vtique differentias, quib. ad hanc & illam vnitatem formalem cõtracta esset: quod tamen Aristoteles negat in primo libro de partibus animalium, vbi ait: *priuationum nullas esse differentias*. Intelligit autẽ nomine differentiarum, differentias per se diuisiuas, & constitutiuas particularium priuationum.

Vnitas formalis cuiusq; naturæ vniuocæ vniuoca & ipsa est.

Ad hanc obiectionem dicendum est, vnitatem formalem cuiusq; naturæ vniuocæ, vniuocam quoq; & ipsam esse, eademq; omnino ratione (eo tamen pacto, quo priuationes rationem habere possunt) suis particularibus vnitatib. conuenire. Verbi causa, formalem vnitatem naturæ animalis, siue animalitatis vnitatibus particulariũ animalitatum, tam iis, quæ reperiuntur in homine communi, & bestia communi, quam iis, quæ reperiuntur in singulis hominibus, & bestiis: vnitatem vero formalem naturæ humanæ siue humanitatis vnitatib. particularium humanitatum, quæ reperiuntur in particularibus hominib. Iam enim dictum est, formales vnitates, cum sint proprietates naturarum communium, multiplicari cum illis in inferioribus, quæ multiplicatio vniuoca esse debet, cum naturæ ipsæ sint vniuocæ. Verum non est necesse, vt, quicquid vniuocum est, contrahatur per se, siue per differentias constitutiuas suorum particularium. Nam & differentiæ specierum effectrices vniuocæ sunt, vt sensitiuum & rationale, quod perspicuum est, & omnes concedunt, nec tamen contrahuntur per se ad particularia ipsarum propria & particularia, A vt sensitiuum ad sensitiuum in homine, & sensitiuum in bestia, aut ad hoc sensitiuum & illud, quæ sunt in singularibus hominibus & bestiis: similiterq; rationale ad irrationale in Socrate, & rationale in Platone, seu, quod idem est ad hoc & illud rationale, vt talia sunt. Differentiæ enim specierum effectrices sunt, illæ quidem generum diuisiuæ, & specierum constitutiuę, cęterum non habent alias differentias, quibus ipsæ per se diuidantur, & aliæ B inferiores constituantur: sed omnes contrahuntur ad propria & peculiaria ipsarum particularia per illas easdem differentias, per quas diuiduntur species, quas ipsæ constituunt: vt sensitiuum per rationale & irrationale, quibus animal diuiditur: & rationale per differentiarum indiuiduarum huius hominis & illius, quibus diuiditur homo, quæ contractio est per accidens, & non per se, siquidẽ ex cõtracto & contrahente non fit vnum ens C per se. Nam, etsi differentiæ specierum effectrices sunt entia per se (quanquam incompleta) tamen ipsæ, vt sunt in inferioribus speciebus & indiuiduis, non habent rationem entium per se, sed aggregationum quarundã per accidens ex ipsis differentiis, & modis quibusdam essendi in hac aut illa specie, aut in hoc aut illo indiuiduo. Eodem modo existentia cuiusque naturæ vniuocæ vniuoca & ipsa est, nec tamen per se contrahitur ad exi-D stentias particulares naturæ cõtractæ per vllas differentias, quibus communis existentia diuidatur, & particulares existentiæ eius naturæ constituantur, sed per illas easdem differentias, quibus natura communis per se contrahitur. Itaque existentia naturæ animalis in homine, & existentia illius in bestia, non sunt speciales existentiæ animalitatis, sed aggregata quædam per accidens ex existentia animalitatis, & modis essendi illius in E homine & bestia: quod idem dicendum est, de existentia humanitatis in singulis hominibus.

Vt igitur differentiæ specificæ, & existẽtiæ naturarum communium, propriæ & peculiares vniuocæ sunt, & præcise accipi possunt, suasq; habent præcisionis vnitates, & si ipsæ non contrahantur per se, sed per accidẽs, hoc est, per differentias naturarum, quas constituunt, aut quibus primo conueniunt: sic vnitates formales naturarum communium sunt F vniuocę, & præcise accipi possunt, suasq; habent peculiares præcisionis vnitates: etsi ipsæ non contrahuntur per se differentia naturarum, quarum sunt propriæ.

Quare, cum obiicitur, vnitatẽ formalem, si sumatur non vt multiplicata est in particularibus, neque absolute, sed vt naturæ or-

dine sui contractionem & multiplicationem antecedit, esse propriam rerum vniuersalium vt vniuersales sunt, nihilq; ei deesse, quo minus iis solis conueniat: concedendum id quidem est, sed addẽdum, illam non habere hoc ex se, sed ex vnitate præcisionis adiuncta.

Epilogus quæstionis.

Ex his patet, quænam vnitas sit propria rerum vniuersalium, vt vniuersales sunt, & quo pacto vnum in definitione vniuersalis loco generis intelligat. Sumendum est enim, quatenus significat vnitatem formalem, quæ etsi non est propria rerum vniuersalium, est tamẽ necessario requisita ad vniuersalitatem, aptitudinemve essendi in pluribus, quam vnitas præcisionis vniuersaliũ propria consequitur.

Quænam aptitudo essendi in pluribus faciat rem vniuersalem.

QVÆSTIO IV.

Cuiusmodi sit actus essendi in pluribus rerum vniuersalium proprius.

SECTIO I.

Propositio difficultatis.

DE aptitudine vero essendi in pluribus, qua vniuersalia constituuntur, non minor est, quam de vnitate controuersiã: quam vt facilius expediamus, operę pretium erit, vt ante omnia explicemus, à quonam actu essendi in pluribus, qui rerum vniuersalium sit proprius & peculiaris, hæc aptitudo dicatur. aptitudo enim omnisq; potentia ex actu cognoscitur.

Actum essendi in multis non esse actũ inhærentiæ.

Atque huiusmodi actum non esse actum cohærentiæ, seu realis informationis, ex eo patet, quia saltem genera, species, & essentiales differentiæ non hoc modo insunt specieb. aut indiuiduis, cum ad eorum constitutionẽ pertineant: tum etiam, quia formæ inhærentes, vt huiusmodi sunt, non prædicantur de subiectis, quibus inhęrent: neque enim dixeris, corpus esse albedinem, aut materiam esse formam.

Neq; actum naturæ in supposito.

Non esse etiam actum naturę in supposito, vt humanitatis aut inanimalitatis in Socrate, ex eo constat: quia saltem propria & accidentia quinti prædicabilis non insunt hoc modo suis subiectis, cum ad eorum subsistentiã minime spectent: tum vero, quia nec natura per modum naturæ significata prædicatur de supposito, non enim hic homo aut ille est sua ipsa humanitas aut animalitas, vt patet in Christo Domino.

Neq; actum existentiæ actualis.

Nec vero esse actum existentiæ actualis in particularibus, vt quidam existimant, ex eo probari potest: quia, cũ nihil vniuersale prædicari possit de suis particularibus, nisi in eis insit, sequeretur ex hac opinione, necessariũ esse actualem existentiam prædicatorum in subiectis, vt vera sit de illis affirmatio: quod plane falsum est in genere, specie, differentia, & proprio, quæ siue actu existant in suis particularibus, siue non existant, semper de illis vere affirmantur.

Quis demũ sit.

Ne autem plures essendi modos percurramus, de quibus minus probabiliter dubitari potest: sane actus essendi in pluribus rerum vniuersalium proprius est actus is, quo totum est in partibus, non quibusuis tamen, sed in quibus inest per modum idẽtitatis. Vniuersale enim esse totum respectu eorum, de quibus vniuerse dicitur, & Arist. primo Physicorum libro cap. 1 tradit (*Vniuersale*, inquit, *totũ est quoddã, quippe cũ multa complectatur vt partes*) & vel ipsa Græca nomina (τῶν καθόλου, καὶ τῶν κατὰ μέρος) satis indicant. Vnde & apud Porphyrium in Isagoge, * genus dicitur totum respectu speciei, & vicissim species pars generis; ipsaque species totum comparatione indiuiduorum, quæ vicissim partes speciei dicũtur.

Vniuersale esse quoddã totum.

** c. de specie.*

Identitatem vero totius vniuersalis cum iis partibus suis, quarum ratione dicitur vniuersale, h. e. cum suis particularibus, seu partibus subiectis esse necessariam perspicuũ est, quia alioqui non de illis diceretur: prædicari enim nihil est aliud, quã dicere, hoc est, hoc: quam affirmationem nisi in iis, quæ sunt idem, falsam esse nemo dubitat.

Quid sit prædicari.

Denique, cum duplex sit duorum identitas: vna, qua vtrumque est idẽ cum altero ratione alicuius tertii, in quo ambo sunt idem, vt homo & equus & in animali: altera, qua vtrumque est idem cum altero non ratione alicuius tertii, sed alterum ratione alterius duntaxat, qua nimirum alterũ est alterum: quo pacto Socrates est idem cum homine, quia est homo, & homo idem cum Socrate, quia est Socrates: perspicuum est, identitatem vniuersalium cum suis particularibus non esse prioris generis, sed posterioris. Neq; enim ad prædicationem eorum de suis particularibus satis est, si ambo idem sint ratione alicuius tertii (alioqui homo diceretur equus, quia in animali est idem cum equo) sed necesse est, vt vnum sit alterum. Qualis autem debeat esse huiusmodi identitas, qua vnũ est alterum, essentialisne, an accidentaria, quidditatiua, an, vt sic dicam, qualitatiua, necessaria, an contingens, id iam ad distinctionem vniuersalium pertinet, de qua differẽdum est breuiter, cũ de toto vniuersalium genere disputauerimus.

Quæ sit identitas vniuersalium cum suis particularibus.

Quod-

Quidnam sit aptitudo essendi in pluribus per modum identitatis.

SECTIO II.

Non esse potentiam naturalem probatur.

NOn esse porro aptitudinem ad huiusmodi actum essendi in pluribus facultatem seu potentiam aliquā naturalem, quæ sit vera qualitas addita rebus, quæ denominantur vniuersales, ex eo satis apertum est, quod in prædicamento substantiæ, & quantitatis etiam, ac relationis, quatenus ea à prædicamento qualitatis distinguuntur, dantur genera, species & differentiæ, quod fieri nō posset, si res non essent vniuersales, nisi per qualitates adiunctas: eodemq; modo, vt qualitas aliudve accidens sit proprium, aut accidens quinti prædicabilis, non opus est qualitate aliqua adiuncta, sed quodlibet accidens ipsum per se est aptum aut ineptum, vt sit in plurib. per modum identitatis.

Opinio Scoti & Caiet. ponentium esse non repugnantiam.

Caiet in lib. de ente & essent. cap. 4. q. 6. Scot. 1. Metaph. q. 6. & lib. 7. q 18. & in 2. d. 3. q. 1. & cæteri fere Scholastici, qui pressius ista tractare videntur, aiunt, hanc aptitudinem esse non repugnantiam, seu negationem repugnantiæ essendi in pluribus. Potestq; id confirmari ex aliis aptitudinibus, quæ nō sunt vere entitates rebus additæ: vt ex aptitudine, quam creaturæ ex seipsis habent, vt existant, quæ nihil aliud esse dicitur, quam negatio repugnantiæ ad existendum, itemq; ex aptitudine, quam ipsæ rerum essentiæ ad agendum retinebunt, si ab eis diuina potestate qualitates actiuæ auferantur: quod fieri posse haud negādum est. Relinquetur enim (si id fiat) in vnaquaque rei essentia è Deo conseruata: non potentia quidem ad agēdum, quæ vera sit & realis entitas, sed aptitudo quædam, qua res ex se ad quasdā operationes aptæ erunt, quemadmodum ad alias ineptæ: quæ aptitudo cum vera entitas esse non possit, nihil aliud esse videtur, quam negatio repugnantiæ ad agendum, vt in homine ad intelligendum aut ridendum.

1. Argum.

Obiecta contra superiori sententiam.

Huic tamen sententiæ illud primum obiici potest, si ea vera est; vniuersalia, quatenus vniuersalia sunt, esse penitus negatiua. Nam, cum ex parte vnitatis negatiua sint, si aptitudo etiam essendi in pluribus est negatio, erūt omni ex parte negatiua, quod videtur incommodum.

Deinde, non cohærere ista cum ea, *Aristot. lib 9. Metaph. c. 8. text. 13. & Auer. Alens. Alber. D. Thom. in eum locum*, docent, actum & potentiam esse in eodem genere: nam cum actus essendi in pluribus, positiuum sit quiddam, necesse est, vt aptitudo, quæ est potentia ad huiusmodi actum, sit et positiuū aliquid, non negatiuum.

A Denique, cū repugnantia essendi in pluribus nihil aliud esse videatur, quam negatio aptitudinis, quam habent indiuidua, vt sint in pluribus, si aptitudo vniuersalium, vt sint in pluribus, si aptitudo vniuersalium, vt in pluribus insint, negatio talis repugnantiæ sit, erit vtiq; ea aptitudo nihil aliud, quam negatio negationis sui ipsius: quod ridiculum est, nec quid aptitudo ipsa sit, declarat, cum ipsa ad explicationem sui adhibeatur.

Quo pacto hæc dilui possint.

B Solui quidem hæc possent, haud difficile. Primum, quia nihil videbitur incommodi, si vniuersalia, quatenus talia, non primo nec secundo modo sumpta (quo pacto positiua sunt,) sint negatiua, pleraq; enim entium attributa, de quibus magna à Philosophis habetur ratio, in negatiuis numerantur, vt ingenitum, immobile, infinitum, & huiusmodi alia.

Explicatur axioma Arist. & Philosoph.

C Secundum, quia cum actus & potentia dicantur esse in eodem genere, nihil aliud significatur, quam potentiam reduci ad genus imo etiam ad speciem actus: neq; enim sensus est, idem genus, eandemve speciem prædicari de vtroque, cum id aperte sit falsum. Etsi igitur aptitudo essendi in pluribus sit negatio quædam, actus vero essendi in plurib. positiuum quid: nihil obstat, quo minus illa adhuc reducatur tāquam potentia quædam improprie dicta (quam Logicam appellant) ad suū actum, ad quem ordinatur.

Quid negetur nō repugnantia ad essendum in multis.

D Tertium, quia repugnantia essendi in pluribus, quam negat aptitudo ad hunc actum, non est negatio aptitudinis ad illum, sed sumendum est nomen repugnantiæ pro eo, cui repugnat, vt sit sensus, in Socrate v. g. esse repugnantiam essendi in pluribus, i. e. aliquid, cui repugnat esse in pluribus vtpote differentiam aliquam eius indiuiduantem, aut quicquid id demū sit, cui primo repugnat Socratem multiplicari. Quo pacto iā vides, nō repugnātiam

E essendi in pluribus non esse negationem negationis sui ipsius, sed negationem positiui cuiusdam notioris, per quod non repugnantiæ, seu negatio repugnantiæ declaratur.

Auctoris sententia, quæstionisq; explicatio.

Sed tamen, qui ea legerit, quę de modis essendi ad *c. 7. q 3. sect. 3. & c. 6 q. 7. sect. 2.* tradidimus, facile in animum inducet, aliquid latere sub huiusmodi negatione repugnantiæ, quod positiuum sit, & in quo potius aptitudo essendi in pluribus constituenda videatur. Di-

Aptitudinē esse modum essendi potentialem.

F cere enim possumus, hanc aptitudinem esse modum essendi intrinsecum rebus quę denominantur vniuersales, hoc est, non per aliam entitatem eis conuenientem: non tamen esse modum essendi actualem, vt est ipse actus essendi in pluribus, multoq; minus eam, quam vocamus actualem existētiam, siue in rerum natura, siue in intellectu, sed esse modum es-

sendi potentialem, vt etiam est modus essendi cuiusque effectus in sua caussa: ac denique non esse modum essendi omnino inseparabilem, vt sunt necessarium esse & contingẽs, finitum & infinitum; sed modo aliquo separabilem, vt est modus essendi rerum in suis causis. Nam, quemadmodum res singulares, postquam productæ sunt, desinunt esse in suis causis (vnde & extra suas causas esse dicuntur) ita res, quæ denominantur vniuersales, si desinant abstrahi à differentiis indiuiduantibus, desinent quoque habere aptitudinem essendi in pluribus suo modo existentem, nempe obiectiue, qua sola ratione ea aptitudo existere potest.

Probatur sententia proposita infirmandis fundamentis opposita.

Confirmari hæc sententia potest infirmandis fundamentis oppositæ. duobus enim exemplis innitebatur. Vno, quod aptitudo, quã res ex se ipsis habent, vt existant, nihil esset aliud, quam negatio repugnantiæ ad existendum. Altero, quod illæ etiam aptitudines, quæ in rebus manerent ad proprias actiones, si ab eis diuina virtute propriæ qualitates actiuæ auferrentur, nihil aliud sint, quam negationes repugnantiæ ad eiusmodi actiones. Vtrumque enim parum habet verisimilitudinis, potiusque dicendum videtur, has omnes aptitudines esse modos essendi potentiales, priorem quidem ad existendum, posteriores vero ad agendum.

Nam aptitudo ad existendum idem est, quod possibilitas rerum: at possibilitas, cum sit communis necessitati & contingentiæ, quæ omnium confessione sunt modi essendi, modus etiam essendi, non pura negatio repugnantiæ dicenda est. Loquor autem de possibilitate & necessitate, vt de creaturis dicũtur, in quibus re vera necessitas nihil aliud est, quam incorruptibilitas, siue modus essendi non obnoxius veræ corruptioni, qui modus essendi non repugnat contingentiæ.

Quid sit in creaturis possibilitas & necessitas essendi.

In Deo quid sit possibilitas, quid necessitas.

Nam, in Deo nec possibilitas, nec necessitas est purus essendi modus, quemadmodum nec ipsa existentia, sed omnia ista sunt formaliter ipsa diuina essentia. Addo etiam, possibilitatem & contingentiam non solum esse puros essendi modos creaturarum, vt de illis dicuntur absolute, siue cum existũt, siue cum non existunt, sed etiam ea peculiari ratione, quatenus nondum existunt. Vt enim dicimus, creaturas, antequam existant, habere quendam modum essendi potentialem in suis caussis, quem amittunt, cum primum existunt, & extra illas esse dicuntur: ita dicere oportet, eas habere quendam alium essendi modum potentialem ex se ipsis, qui esse desinit, cum ei succedit ipsa illarum actualis existentia.

Aptitudines quoque ad agendum, quæ latent sub qualitatibus actiuis, & plures numerò relinquerentur in vna eademque re, si diuina virtute eiusmodi qualitates auferrẽtur, ex eo patet, non esse puras repugnantiæ negationes, sed earũ fundamenta, quia sunt veræ ac naturales propensiones rerum ad agendum. Plus enim est, rem habere naturalem propensionem ad aliquid, quam quod illud ei non repugnet: lapidi enim non repugnat ascendere sursum, aut habere figuram Mercurii, nemo tamen dicat, illum esse naturaliter propensum ad ascendendum, aut vt Mercurium repræsentet.

Propensio plus aliquid dicit quam non repugnantia.

Scotum & Caietanum non esse ab hac sententia alienos.

Atque aptitudinem essendi in pluribus esse modum essendi potentialem, quem *quæst. 3 sect. 4.* diximus, verisimile est, & Scotum, & Caietanum & quicunque alius negatione repugnantiæ illam appellauit, aut reuera sensisse, aut non negasse, quemadmodũ omnes fatentur, aptitudinem existendi naturaliter sine subiecto, quæ est substantiarum propria, & aptitudinem existendi in subiecto, quæ est propria accidentium, non esse ipsas negationes repugnantiæ ad sic existendum, sed esse positiuos essendi modos, qui huiusmodi negationum fundamenta sunt, & per eas à posteriori explicantur: tametsi non sunt puri essendi modi, quia sunt formaliter ipsæ substantiarum & accidentium essentiæ, vt ad caput septimum diximus: quod tamen de aptitudine essendi in pluribus dicere non possumus Si enim aptitudo essendi in pluribus, exempli gratia, hominis esset ipsa essentia, *seu* ipsum, quod quid est hominis: quilibet homo eam aptitudinem haberet, ac proinde Socrates dici posset de pluribus, numero, in quibus esset multiplicabilis: quod fieri nullo modo potest. Sed vide etiam illa, quæ ad c. 6. q. 7. sect. 2. dicta fuerunt.

Neque item Arist. & veteres.

Aristotelem vero, & veteres Peripateticos idem existimasse, eo argumẽto probabile est, quia Plato nihil aliud esse dixit, aut dixisse visus est, eam, quam Scholastici vocant vniuersalitatem rerum cõmunium, quam modum quendam essendi earum extra singularia in rerum natura: At Aristoteles, eiusque primi sectatores non ea ratione Platonem reprehendunt, quod dixerit, esse modum essendi, sed quod talem modum essendi: cum existimarent, optimaque ratione sibi persuaderent, nihil esse actu in rerum natura, quod vnum, & idem ad essentiam plurium numero eiusdem rationis pertineret, sed solum obiectiue in intellectu, qui est longe alius essendi modus, quem obiectiue etiam sequitur indeterminatio ad plura numero rationis eiusdem. Ita patet, quidnã sit aptitudo essendi in plu-

in pluribus, de qua est controuersia. Num autem ea sit duplex, vt nonnulli credunt, nunc disquirendum.

Opinio de duplici aptitudine essendi in pluribus.

QVÆSTIO II.

Quid aptitudo remota apud recentiores.

Qvidam recentiores ex Scoto *in 2. d. 3. q. & 7. Metaph. q.* 18. colligunt, eam esse duplicem, remotam vnam, alteram proximam. Remota (vt eam describunt) est aptitudo naturę communis cum determinatione eius, vel ad vnum particulare tantum, vt aptitudo naturæ solis cum determinatione ad hunc solem: vel ad plura particularia, vt aptitudo naturæ humanæ cum determinatione ad Socratem, Platonem & cœteros.

Quid proxima.

Proxima vero (vt explicant) est aptitudo naturæ sine determinatione, siue ad vnum, siue ad plura particularia: seu (quod idem est) cum indifferentia ad omnia. Adhibet ad eam rem similitudinem materiæ primæ. Nam, quemadmodum materia prima, vt habet formam aquæ, non est proxime apta ad recipiendum formam ignis: cum autem primum aquæ forma expulsa est, tum primum habet aptitudinem proximam, vt formam ignis accipiat: ita natura humana, est determinata ad Socratem per differentiam Socratis, non est proxime apta, vt sit in Platone, aut aliquo alio hominis indiuiduo. At cum primum determinatio sublata est (quod per intellectum fieri potest) tum primum habet aptitudinem proximam, vt sit in omnibus hominib. cum sit facta indifferens ad omnes.

Similitudo materiæ primæ.

Addunt etiam, huiusmodi aptitudines non esse simpliciter diuersas: sed esse vnam & eandem in quolibet particulari. alia ratione impeditam, alia expeditam, & liberam: impeditam, quatenus natura est determinata per differentiam additam: expeditam, quatenus nulla differentia determinate contracta est: nec multo secus id accidere, atque cum dicimus, differentiam diuisiuam & constitutiuam esse diuersas, cum tamen non sint diuersæ simpliciter, sed officio tantum: nam vna & eadem dicitur diuisiua, quatenus refertur ad genus, constitutiua, quatenus ad speciem. Vide Porphyrium in Isagog. cap. de Differen.

Confirmatio opinionis vnde potissimũ dependeat.

Tota huius opinionis confirmatio in eo posita est, vt eius auctores ostendant, aptitudinem essendi in pluribus, quæ naturis communib. secundum se, siue absolute acceptis, conuenit, cõuenire etiam eisdem in suis particularib. hinc enim oritur tota ratio distinctionis in proximam & remotam. Quod igitur ita res habeat, quatuor potissimum rationibus probant.

A Vna, quia natura absolute accepta prædicatur de suis particularibus: ergo est in illis: habet igitur in suis particularibus aptitudinem, vt sit in illis.

Altera, quia naturæ absolute acceptæ repugnat esse in pluribus, vel minime: si repugnat, nunquam in pluribus erit: si non repugnat, ergo habet in illis non repugnantiam, vt sit in illis, ac proinde de aptitudine essendi in pluribus.

B Tertia, quia per vnum actum non tollitur aptitudo ad alium actum priori actui repugnantem, sed impeditur per illam natura subiecta, ne simul subsit posteriori: quo pacto per formam aquæ non tollitur aptitudo huius materiæ ad formam ignis, sed impeditur materia, ne simul habeat formam ignis: & per actum sedendi non tollitur aptitudo Socratis ad standum, sed impeditur Socrates, ne simul stet. C Quamuis ergo naturæ humanæ, quæ ex se apta est, vt sit in multis, adueniat determinatio ad Socratem per differentiam Socratis constitutiuam: non tollitur tamen ab ea aptitudo, vt sit in Platone, & quouis alio homine: tametsi impediatur, ne eadem illa natura, quę est in Socrate, sit etiam in Platone ac cœteris.

Quarta, quia cum aptitudo naturæ cõmunis sequatur vnitatem aliquam illius, nec tamen sequi possit numeralem: necesse est, inquiunt, D vt, quoniam vnitas formalis cuiusq; naturæ communis reperitur in quolibet eius particulari, in quolibet etiam reperiatur naturæ ipsius aptitudo. Ita concludunt, in vnoquoque particulari concedendum esse eam aptitudinem, qua natura communis idonea est, vt sit in pluribus, eandemq; esse & remotam, & proximam: remotam, quatenus natura contracta est per aliquam differentiam adiectam: proximam, quatenus ab ea differentia, E cæterisq; contrahentibus est liberata, & expedita.

Nullam naturam communem habere in suis particularib. aptitudinem, siue proximam siue remotam, vt sit in pluribus.

SECTIO V.

Caietani sententia astruitur.

Opposita nihilominus Caietani *in lib. de ente & essent. c. 4. q. 6. Capreol. lib. 3. d. 5. 7. 3. Soncin. Metaph. quæst. 40. & aliorum Thomistarum*, sententia amplectenda est: cui fortasse non repugnat Scoti opinio, si recte ex- F ponatur, vt inferius patebit. Dicimus ergo, nullam naturam, quæ communis & vniuersalis denominetur, habere in suis particularibus aptitudinem, vt sit in pluribus, siue proximam, siue remotã, tametsi in quolibet eorum habeat partialiter (vt sic dicam) actum

Probatur quaestio trib. argumentis. eius aptitudinis. Id quod in natura humana A ac proinde inqualibet alia trib. potissimum rationibus ostendi potest.

Prima sit Determinatio & indeterminatio eiusdem rei, & respectu eiusdem, non possunt simul esse in eadem re numero: cum oppositum sit aperta contradictio: natura humana in quolibet homine est determinata ad illum tantum: ergo nullo prorsus est indeterminata ad plures, ac proinde in nullo habet aptitudinem, vt sit in pluribus. B Assumptio ex eo patet, quia idem est determinatio naturæ communis, atque informatio eius passiua per differentiam contrahentem: differentia vero contrahens ad vnum tantum particulare trahit naturam: siquidem vnum tantum particulare cum illa proxime constituit. *Simili argumento vti Arist. cōtra Platonem.* Simili argumentatione vtitur Arist. contra Plato. lib. 7. *Metaph. c. 13. tex. 45.* sic fere concludens. Substantia cuiusque rei propria est cuiusque, neque alij inest: vniuersale autem est commune, aptumque, vt sit in pluribus nulla igitur substantia est vniuersalis. Intelligit autem substantiæ nomine substantias per se primo existentes, cuius generis Plato Ideas esse putabat.

Effugium superioris rationis. At dicet aliquis, indeterminationem naturæ humanæ ad plures homines posse simul esse cum determinatione eiusdem ad Socratē, alia tamen & alia ratione: est n. determinata ad Socratem, quatenus contracta est per differentiam constitutiuam Socratis: indeterminata vero ad plures homines, quatenus naturæ ordine præcedit contractionem, sic enim nullo modo determinata est ad Socratem, sed indifferens ad omnes.

Euertitur. Verum hæc responsio nihil momenti habet. Primum, quia modo eodem probare posses, Socratem habere simul in se Grammaticā & negationem Grammaticæ: Grammaticam, si eius artis habitum comparauit: negationē vero Grammaticæ, quatenus naturæ ordine antecedit informationem passiuam per habitum Grammaticæ. Cum igitur nemo sanæ mentis concesserit, in Socrate esse vtrumque simul, & Grammaticam, & negationem Grāmaticæ, etiam si alia & alia ratione hæc contradictoria Socrati conueniant: nemo etiam nisi mentis inops affirmauerit, naturam humanam habere simul in Socrate determinationem ad illum, & indeterminationem ad omnes; tametsi hęc ei conueniant diuersis rationibus.

Deinde, quia, cum natura communis existens in suis particularibus spectat, quatenus naturæ ordine præcedit contractionem sui, non cōsideretur in illis, sed ante illa, sane qui ita respondent, primum sibi repugnant; tollunt enim de medio aptitudinem remotam, quam induxerant: quippe cum eam non aliter ponant, quam ante ipsa particularia, quo pacto iam est proxima, non remota: est enim cum indifferentia & indeterminatione ad omnia particularia. Deinde, extra rem vagantur: neq; enim nos concludebamus, naturam humanam, quæ est in Socrate, non habere aptitudinem essendi in pluribus; quod plane esset falsum: sed non habere illam in Socrate, aut alio particulari homine, quod longe est aliud, & omnino verum.

Secunda ratio. Si natura humana haberet in Socrate aptitudinē essendi in Platone, aut aliquo alio: cum, quidquid est in Socrate, singulare sit, aliqua singularis natura posset esse in pluribus, idq; per modū identitatis multiplicata, quod nec fieri, nec intelligi potest: singulare enim est, quod de pluribus per modum identitatis, & cum multiplicatione sui C dici non potest, vt superius *q. 3. sect. 2.* explicatum est.

Responsio quorundam ad superiorem rationem. Dicent fortasse, non esse incommodum, naturam humanam habere in Socrate aptitudinem essendi in Platone: quia non est per se singularis, vt ipse Socrates, sed per accidēs, adiectione videlicet differentiæ constitutiuæ Socratis. Nam, etsi illa, vt est in Socrate, non potest esse in Platone: tamen ex se ipsa potest esse in quolibet singulari homine: quia ex seipsa non est singularis, sed ex adiecta singularitatis differentia. D

Refellitur. Facile tamen responsio refutatur: quia natura singularis, siue per se sit singularis, vt natura Socratis, qua Socrates est: siue per accidens, vt natura humana facta hæc in Socrate per differentiam indiuiduantē Socratis modo tamen singularis sit, nulla omnino potentia, aut etiam intellectu multiplicari potest: quia quod est hoc tantum numero, ne fingi quidem potest vniuoce hoc & hoc numero. E Oportet igitur illam sumere ante aduentum (vt sic dicam) differentiæ contrahentis: aut post abstractionem denudationemq; ab huiusmodi differentia, vt apta sit in pluribus eiusdem rationis esse: at hoc pacto iam aptitudo non est remota, sed proxima, cum habeat coniunctam indeterminationem & indifferentiam ad omnes: quam aptitudinem etiam ipsi confitentur non inueniri in natura vlla singulari, siue ea sit singularis per se, siue per accidens. F

Tertia ratio. Aut aptitudo remota essendi in pluribus, quam oppositæ sententiæ auctores dicunt esse in natura humana facta singulari per accidens, est vna numero in omnibus particularibus, aut plures numero. Si vna numero, ergo aliqua etiam vna numero formalis

is vnitas est in omnibus dicunt enim, eam aptitudinem sequi vnitatem formalem. At, quod in omnibus particularibus hominibus non existat vna & eadem numero vnitas formalis, non modo multi eorum confitentur, sed etiam ex eo patet: quia id fieri non posset, nisi vna & eadem numero natura humana esse contracta per differentias indiuiduantes singulorum, quod fieri non potest. Nam, præter alia multa incommoda & absurda, sequeretur, fieri non posse, vt existentibus nũc pluribus hominibus aliquis non existens crearetur, aut remanentibus cœteris aliquis ex viuentibus annihilaretur. Oportet enim nihil extitisse eius, qui crearetur, nihilq; remanere eius, qui annihilaretur: quod tamen fieri non posse, si iam ante creationẽ non existentis extitisset in aliis hominibus eadem numero natura humana contracta per eorum differentias indiuiduãtes, & post annihilationem existentis remaneret in aliis eadem illa numero natura, quam is per propriam & peculiarem differentiam contractam habuisset. Sin vero aptitudo remota, quam esse dicunt in natura humana facta singulari per accidens, non est vna numero in omnibus, sed tot numero, quot sunt homines indiuidui, cum illa sit eadem cum aptitudine proxima, vt volunt, tot erunt numero aptitudines proximæ, quot remotæ: nisi quod eædem quatenus impeditæ, erunt remotæ; quatenus autem expeditæ ac liberæ, erunt proximæ, vt dicunt. Quod si ita est, tot etiam erunt numero vnitates præcisionis: omnis enim aptitudo proxima essendi in pluribus suam sibi vendicat peculiarem vnitatem præcisionis. Ita fiet, vt nulla supersit vnitas, à qua natura humana dici possit vnum numero vniuersale, & vna numero species.

Quid soleat ad hoc argumentum responderi. Mira sunt, quæ ad hoc argumẽtum responderi solent. Non desunt enim, qui admittant vnam numero aptitudinem, vnamq; numero vnitatem formalem esse in omnibus hominibus, aut potius argumentationis vi admittere cogantur: sed non eodem modo ad id, quod de creatione & annihilatione obiicitur, respondent. Nam, eorum quidam aiunt, posse quidem hominem non existentem creari, si nullus existat: & existentem annihilari, si nullus maneat, at existentib. antea, & postea remanentibus, nõ posse. neq; id absurdum esse, cum ratio creationis & annihilationis id poscat. Alii non dubitantes, absurda hæc esse vel maxima, ad nouam creationis & annihilationis explicationem confugiunt. Dicunt enim, creationem non esse productionem rei ex nullo omnino ente, sed ex nullo singulari: similiterq;, annihilationem non esse destru-A ctionem existẽtis in nullum omnino ens, sed in nullum singulare: quare nihil obesse, quod nunc nouus aliquis homo creetur ex humanitate eadem communi, quæ in aliis existebat: vel quod aliquis ex iis, qui existunt annihiletur, remanẽte nihilominus in aliis eadem communi: quæ sane vel relatu indigna sunt. Lege si placet, Burleum in Isagogem Porphyrij, & Capreolum ad quæstionem tertiam distinctionis quintæ libri tertij Sententiarum, B vbi horum nonnulla, sed perperam, Scoto tribuuntur.

Qui vero plures numero aptitudines remotas naturæ humanæ concedunt iuxta numerum particularium: in quib. illa continetur, non parum in eo laborant, vt inueniant vnitatem aliquam, à qua natura humana dicatur, ac sit vnum numero vniuersale, vnaq; numero species. Nam, alij sibi videntur satisfacere, afferenda vna numero specie intelligi- C bili, vnove numero conceptu humanæ naturæ præcise repræsentante naturam ipsam, hoc est, sine differentiis indiuiduantibus: Aiunt enim, naturam sic repræsentatam dici posse vnum numero vniuersale, & vnam numero speciem ab vna numero siue specie intelligibili, siue conceptu repræsentante.

Refutatio. Sed præsto est, quod contra opponatur: nẽpe, si non aliunde, quam ab vna numero specie intelligibili, vnove numero cocneptu cõ- D muni, natura humana dicitur vnum numero vniuersale, & vna numero species: cum plures numero siue species intelligibiles, siue conceptus, cum à diuersis hominibus tum etiam ab eodem de humana natura formentur, fore, vt natura quoque humana sit plura numero vniuersalia, & plures numero species.

Opponi quoque & illud potest, species & conceptus non posse dare formaliter naturæ E humanæ, nisi esse repræsentati, & quæ illud consequuntur: at, vt aliquid sit vnum numero repræsentatum, nõ ex vno numero repræsentante diiudicãdum est. Fieri enim potest, vt vna res numero à pluribus numero repræsentetur: veluti vna numero facies à pluribus numero imaginib. impressis in diuersis numero speculis.

Aliunde igitur oportet, vt natura sit vnum numero repręsentatum sine differentiis indiuiduantib. quam ab vna numero specie aut F conceptu: nempe, ab aliqua vna numero vnitate ipsius naturæ repræsentatæ quæ nostrum conceptum speciemque præcedat.

Aliorum responsio. Alij, cum hanc vnitatẽ non inueniant, fateanturq;, nõ satis esse vnitatẽ numeralẽ speciei intelligibilis conceptusque communis vt natura humana dicatur vnum numero vniuer-

 niuer-

niuersale, recurrunt ad ipsam vnitatem formalem naturæ humanæ, non quidem multiplicatum in suis particularibus, sed in commune sumptam. Dicunt enim, naturam humanam non esse dicendam vnum numero vniuersale, vnamq; numero speciem ab aliqua vna numero vnitate (hoc enim esse proprium rerum singularium) sed ab vnitate formali in commune, seu præcisè sumpta: atque hanc re vera esse vnitatem præcisionis, non aliam vllam, quę sit vna numero: & nullo modo multiplicabilis in plures numero, vt nos eam ponimus.

Refellitur.

Sed non bene rem considerant. Nam, ne fingi quidem potest, aliquid esse vnum numero per vnitatem, quæ ipsa ex se non sit vna numero, siue ex formalibus, siue ex numeralibus; siquidem vnum numero nihil est aliud, quàm indiuisibile seu immultiplicabile, vt sic dicam, in plura numero eiusdem nominis & rationis. Si ergo animal in commune seu præcisè sumptum est vnum numero genus, & homo in commune ac præcisè sumptus est vna numero species: ab vna vtiq; numero vnitate vtrumq; habeat, necesse est, vt eo pacto sit vnum. At vnitas formalis, siue animalis, siue hominis, etiam pręcisè sumpta, non est vna numero, neq; ex formalibus, neque ex numeralibus, vt ipsi rectè dicũt, ergo nec animal pręcisè sumptum, nec homo pręcise sumptus potest dici vnum numero vniuersale, aut vna numero natura ex communibus per vnitatem formalem etiam præcise sumptam, sed solum per eam vnitatem incommunicabilem, quæ sequitur quamlibet naturam contrahibilem in statu illo potentiali seu aptitudinali, quo illa sui contractionem antecedit, quam vnitatem præcisionis appellamus.

Vnum numero quid sit.

Patet igitur ex his, naturam humanam non habere in particulari vllo homine aptitudinẽ essendi in pluribus, vnamq; esse huiusmodi aptitudinis distinctionem in remotam & proximam, cum vna tantum sit numero conueniens humanę naturæ, antequam ad particulares homines contrahatur, quemadmodum & vnitas præcisionis, quæ vna tantum numero est, immo & suo modo numeralis: quod idem dicendum est de cœteris aptitudinibus & vnitatibus præcisionis rerum vniuersalium respectu suorum particularium.

Euertuntur fundamenta, & diluuntur argumenta partis aduersæ.

Sectio V.

FVndamenta vero illa partis aduersæ de aptitudine cum determinatione, & sine determinatione seu indifferentia, & similitudo item duplicis aptitudinis materiæ primæ, remotæ, inquam, & proximæ, quæ remotam quoq; ac proximam aptitudinem essendi in plurib. naturarum communium inducere videbantur, facile euerti possunt. Nulla enim omnino aptitudo, qua natura idonea sit, vt in pluribus insit, dare potest simul in aliquo particulari cũ determinatione eius ad illud, vt fuse probatum est *sectione præcedent*. quippe cum necessario poscat indeterminationem, siue indifferentiam ad omnia, in quibus natura ipsa reperiri potest.

Neque item ad rem facit similitudo proposita materiæ primæ. Namque materia prima, cum vna & eadem numero successiue subesse possit diuersis ac repugnantibus formis: quandocunque vni earum subiecta est, habet remotam aptitudinem, vt aliis subsit, idque propter dispositiones contrarias dispositionibus aliarum formarum, quas dispositiones expelli oporteret, vt aliæ formæ inducantur. At natura communis facta singularis non potest transire ab vna differentia contrahente in aliam, siue successiue subesse oppositis differentiis (qua sola ratione fieri posset vt in hoc particulari haberet aptitudinem remotam essendi in aliis) sed simul & æque determinata est in omnibus suis particularibus immediatis: nec remotam habere potest aptitudinem, vt sit in aliis, nisi comparetur cum mediatis siue remotis particularibus, ad quæ per differentias diuisiuas immediatorum contrahitur.

Materia prima vna & eadem numero subesse potest diuersis repugnant. formis.

Sed neque additæ rationes quidquam efficiunt. Prima enim negatione illius posterioris consequentiæ dissoluitur. *Natura communis absolute accepta est in suis particularibus: ergo habet in illis aptitudinem, vt in eis insit*, si sic intelligatur consequens, ac si apertius dictum esset, *ergo habet in quolibet eorum aptitudinem, vt sit in eis omnibus*, quo pacto argumentatio est ad rem. Quod si sensus sit, *ergo in quolibet eorum habet aptitudinem, vt sit in illo*, verum quidem est consequens, & apta consequentia, sed non conficit institutum.

Solutio primæ rationis.

Secunda quoque ratio vitiose concludit. Nam, etsi naturæ communi absolute acceptæ non repugnat esse in pluribus, inepte tamen colligitur: ergo habet in illis non repugnantiam, vt sit in illis, si sensus sit, (vt esse debet) ergo habet in quolibet eorum non repugnantiam, vt sit in pluribus, atque adeo in illis omnib. transitur enim hoc pacto à ratione habendi absolute ad rationem habẽdi hic vel ibi. Nāq; etsi natura absolute accepta habet huiusmodi non repugnantiam (id quod apte

Solutio secundæ rationis.

apte colligitur) nō habet tamen illam in suis particularibus, nec recte id cōcluditur, quod tamen concludere oportebat.

Solutio quorundam improbatur.

Mitto hic responsionem quorundam, qui negant hanc consequentiam. Natura communis absolute accepta nō habet repugnantiam, vt sit in pluribus, ergo habet non repugnantiam, vt sit in illis: quia, vt aiunt, non est apta consequentia à negatiua finita ad affirmatiuam infinitam: veluti si dicas, Antichristus non est albus, igitur est non albus, quod dicant oportere illum esse, vt sit non albus. Nam, quidquid sit de hoc colligendi modo, cū prædicatum consequentis arguit existentiam subiecti: nihil tamen valet, cum conuenit subiecto prius natura, quam existat: quo pacto non repugnantia, seu aptitudo essendi in pluribus conuenit naturis communibus. Concedimus ergo consequentiam, si consequens absolute sumatur, hoc est, si hoc tantum colligatur: ergo habet nō repugnantiam, vt sit in illis: sed negamus, si addatur limitatio hunc in modum: ergo habet in illis non repugnantiam, vt sit in illis: quo pacto propositum est consequens in argumentatione.

Solutio tertia. Vitiis tribus laborātis

Tertia ratio tribus minimum vitiis laborat.

Primum est, quod supponit aptitudinem essendi pluribus esse simul in Socrate cū determinatione naturæ humanæ ad illū: quod quidem erat in quæstione, nosq; falsum esse ostendimus.

Alterum, quod sumit pro diuersis actibus eiusdem aptitudinis naturæ humanæ determinationem eius ad Socratem & ad Platonem cæterosq; homines, cum vnus tātum sit actus talis aptitudinis: nempe esse in pluribus, seu determinatio ad plures homines particulares, atque adeo ad omnes: nisi velis esse diuersos partiales vnum totalem conficientes. Hinc est, quod D. Thomas 3. p. q. 2. art. 5. agēs de assumptione humanæ naturæ in Christo, ait: *naturam humanam non habere rationem communis speciei, secundum quod est in vno solo indiuiduo, est secundum quod est abstracta ab omni indiuiduo, vel secundum quod est in omnibus indiuiduis.* Nam, quod rectissime id dictum sit, ex eo patet, quia natura humana, quoad aptitudinem non existit, nisi obiectiue in intellectu abstrahente illam à differentiis contrahentibus: quoad actum vero non existit in vno solo indiuiduo, sed in omnibus simul.

Naturā non habere rationem speciei secundum quod est in vno solo indiuiduo.

Nec vero est eadem ratio de aptitudine, atque de actu, vt etiam sit partialiter in quolibet, totaliter autem in omnibus simul, quēadmodum actus. Nam, actus huiusmodi aptitudinis ex ratione sua est in particularibus

Discrimen inter aptitudinem, atq; eius actum.

A naturæ aptæ, at ipsa aptitudo ad omnes ex ratione etiam sua antecedit contractionem ad particularia: vnde nec totaliter, nec partialiter in particularibus esse potest. Quanquam etsi eadem esset ratio in aptitudine, atque in actu: illi tamen non loquuntur de aptitudine partiali, sed totali, quam volunt esse in quolibet.

Tertium vitium est, quod ii, qui ratione proposita vtuntur, credunt, determinationē

B naturæ humanæ ad Platonem esse actum repugnantem determinationi eius ad Socratē, quod aut falsum est, aut nihil ad rem facit. Nam, si natura humana ab eis sumitur absolute, vt sumenda est, & non, vt facta hæc aut illa per differentias indiuiduantes adiectas: falsum est, determinationem eius ad Platonem esse actum repugnantem determinationi ad Socratem: simul enim natura humana est determinata ad singulos per singulorum

C differentias. Vnde fit, vt exempla huius materiæ primæ respectu formarum repugnantiū, & huius subiecti completi respectu contrariorum accidentium nihil momenti habeant. Quod si natura humana sumatur, vt est facta hæc per differentiam, cōstitutiuam Socratis, quo pacto re vera sumenda est, vt proposita exempla aliquid valeant, & quomodo eā accipi extrema verba argumentationis indicant: non est ad rem argumentatio. agimus enim de aptitudine naturæ communis, nō de

D aptitudine naturæ singularis Adde, quod natura humana facta singularis per differentiam Socratis, non solum impeditur, ne sit in Platone, sed etiam inepta redditur, seu carēs omni aptitudine, vt sit in alio, præterquam in Socrate.

Quartæ extremæq; rationi respondendum est, aptitudinem, quam habet natura communis, vt sit in plurib. sequi formalem vnitatem, atque adeo naturam ipsam, non per se

Solutio rationis quarta.

E tamen, sed in statu potentiali ipsius naturæ: seu potius esse statum ipsum potentialem, modumve essendi potentialem naturæ, vt supra, *hac ipsa quæstione sectio. 2.* diximus, coniunctamque esse cum vnitate præcisionis, ita tamen, vt non sequatur illam, sed potius præcedat. supponit enim vnitas præcisionis aptitudinem essendi in pluribus, non aptitudo vnitatem, vt ex eodem loco perspicuum est. I-

Quam vnitatem supponat aptitudo & qua vnitas aptitudinem.

F taq; hoc modo res habet. Naturam sequitur per se vnitas formalis: modum autem essendi potentialē naturæ, siue aptitudinem, vt sit in pluribus sequitur vnitas præcisionis. Vnde non mirum est, si vnitas formalis descendat cum natura ad omnia eius particularia; cum tamē impossibile sit vnitatem præcisionis cū natura descendere, nec sane alia ratione, nisi

Vnitatē formalem multiplicari cum natura, non ipsam aptitudinem naturæ sit in pluribus.

quia is modus potentialis aptitudove simul esse non potest cum natura actuata & determinata: iam enim esset actuata & non actuata, determinata & non determinata.

Obiectio. Quod si quis hunc in modum argumentetur: Natura humana non est per se inepta, vt sit in pluribus, ergo est per se apta, vt sit in pluribus, & ex consequenti huiusmodi aptitudo necessario descendit cum natura ad omnia eius particularia:

Solutio. neganda est consequentia: tum quia apertæ sunt plurimæ instantiæ, vt si dicas, superficies non est per se alba, ergo est per se non alba: Socrates non est per se Grammaticus, ergo est per se non Grammaticus, seu Grammatica priuatus: tum etiam, quia si apta esset consequentia, Socrates quoque esset aptus, vt esset in pluribus. sumpta enim natura humana in concreto, sic liceret argumentari: Homo non est per se ineptus, vt sit in pluribus, ergo est per se aptus, vt sit in pluribus, & ex consequenti Socrates, & quilibet alius homo est aptus, vt sit in pluribus (siquidem omnia, quæ per se conueniunt superioribus, inferioribus quoque directo suppositis conueniunt, atque adeo per se, licet non primo) quo fieret, vt Socrates, non solum quatenus homo, esset vniuersalis, sed etiam quatenus Socrates: quorum vtrumque falsum est. Neque enim (vt obiter dicam) hoc solum negandum est, Socratem, quatenus Socrates est, esse vniuersalem, sed etiam quatenus est homo. si enim quatenus homo est, esset vniuersalis, etiam simpliciter & sine adiectione illa, *quaten⁹ homo*, esset vniuersalis: quia, quæ per se conueniunt, etiã simpliciter & sine adiectione conueniunt.

Obseruatio Caietani circa consequentiam à finitis ad infinitas. Quocirca recte Caietanus *in lib. de ente, & essent. cap 4. quæstio. 6.* annotauit, etsi consequentia apte procedit à negatiua finita ad affirmatiuam infinitam (subaudi saltem vbi prædicatum consequentis non supponit existentiam subiecti, vt iam diximus) tamẽ non valere addita reduplicatione, seu geminatione per verbum, *quatenus*, aut aliud simile.

Epilogus. Ex his duabus quæstionibus patet, quænam vnitas sit propria rerum vniuersalium, vt vniuersales sunt: quidque sit aptitudo earum, vt sint in pluribus, & quem ordinem hæc duo inter se habeant: itemque an ea vnitas & aptitudo esse possunt cum natura communi in suis particularibus. Quo autem pacto naturæ ipsæ communes, quæ in particularibus suis particulares etiam sunt, fiant vniuersales: nunc disquirendum.

Num res fiant vniuersales operatione aliqua intellectus.

QVÆST. V.

Argumenta pro vtraq; parte.

SECTIO I.

Partis negatiua argumentum. NVlla intellectus operatione opus esse, vt res sint vniuersales, ex eo primum probari potest: quia etsi nulla nunc operatio intellectus esset, adhuc tamen homines inter se specie conuenirent: cum cæteris vero animalibus genere: eadem enim omnino esset eorum conuenientia & discrimen, atq; nunc, cum illa conuenire ac differre concipimus. Quinimo ea ratione vere cõcipimus, illa partim conuenire, partim differre inter se, quod nobis etiam nihil de eorum conuenientia ac discrimine cogitantibus ita res habeat.

Deinde, quia cum homo ante operationem intellectus sit in multis, & omnis aptitudo præcedat suum actum, consequens est, vt potiori ratione ante operationem intellectus aptus sit, vt in multis insit: quod est esse vniuersale.

Tertio, quia omnia, quæ per se rebus conueniunt, necessario ac proinde ante omnem operationem intellectus conueniunt, at homini conuenit per se esse vnum, cum vnitas cuiuscunque rei sit prima eius proprietas: conuenit etiam aptitudo, vt sint in multis, cum ei nihil repugnet inesse in multis. est igitur vniuersalis ante omnem intellectus operationem.

Quarto, quia si per operationem intellectus res fierent vniuersales, id est, per species aut conceptus, quibus repræsentatur sine differentiis indiuiduantibus; quot essent huiusmodi species vel conceptus naturæ humanæ, tot essent naturæ humanæ species, quod dici non potest.

Postremo, quia obiectum præcedit actum: vniuersale autem est obiectum intellectus, quemadmodum & singulare est obiectum sensus, vt passim Philosophi asserunt. præcedit igitur vniuersale omnẽ actũ intellectus.

Confirmatio eiusdem partis ex Arist. His accedunt ea, quæ Aristoteles cap. 3. lib. superioris, † itemque ad calcem librorum de Posteriori resolutione, * & cap. 13. libri 7. (a) huius operis de rebus vniuersalibus pronuntiat. Ait enim primo loco, *genus esse & speciem, per se conuenire rebus, quæ genera & species dicuntur:* quod si per se, ergo necessario, & ex consequenti sine operatione intellectus.

† Text. 6.
** cap. 8. text. 25. & c. 20. text. 39.*
(a) Text. 45.

In

In secundo autem, vniuersale in omnibus suis particularibus vnum esse: quod si in illis est vnum, ergo non expectat operationem intellectus, vt fiat in illis vnum: minus etiam aptitudinem, vt in eis insit. In tertio vero loco hac ratione Platonem reprehendit, quod ponat vniuersalia separatim existere extra sua indiuidua: cum vniuersale, quatenus vniuersale est, nihil sit aliud, quam quod aptum est, vt sit in pluribus. non opus est igitur separatione vlla per intellectum, vt res vniuersalis.

Partis affirmantis argumentum.

Contra vero, rem nullam esse vniuersalem, nisi beneficio intellectus, eo argumento primum probatur, quia aut res sunt vniuersales secundum se, seu (quod idem est) per se: aut per accidens: re autem vera non sunt per se vniuersales. quia cum omnia, quæ per se conueniunt superioribus, inferioribus quoque omnibus conueniant, vt est Aristotelis 1. *Post. cap. 5. text. 12. & 13.* sententia ab omnibus recepta: singularia etiam, vt Socrates & Plato essent vniuersalia. quod fieri nullo modo potest, cum per se sint singularia: sunt igitur per accidens vniuersales. atque non id eis accidit secundum existentiam realem, cum hoc pacto omnes singulares sint propter coniunctionem, quam habent cum differentiis indiuiduantibus ergo secundum existentiam obiectiuam.

Deinde, quia cũ nulla res, quę habet plura indiuidua, quatenus in eis existit, sit vnum aliquid, sed multa aut etiam in vllo rerũ habeat aptitudinẽ, sit in aliis (natura enim humana, quæ est in Socrate, per nullam potentiam potest esse in Platone, cũ propria sit Socratis: nec ab eo vlla virtute separari possit, vt saltẽ successiue sit in Platone: simul enim luce clarius est in vtroque existere non posse) necessario efficitur, vt si vniuersalis esse debet, modo aliquo separetur à suis indiuiduis, vt & vna tantum sit, & æque respiciat omnia sua indiuidua atqui non potest esse separata secundum realem existentiam, vt Plato finxisse creditur. est igitur vniuersalis, quatenus est separata secundũ existentiam obiectam, quæ rebus sola intellectus operatione cõferri potest. sensus enim nihil separat à conditionib. indiuiduantibus.

3. Solus Deus est æternus, in quo nihil est vniuersale.

Tertio, quia vniuersalia, nec quatenus talia entia nec quatenus vniuersalia, sunt æterna (solus enim Deus est æternus, in quo nihil est vniuersale, sed omnia maxime singularia) sunt igitur aliquando facta vniuersalia, aut etiam fiunt. at non possunt fieri vniuersalia actione reali, quæ ad sola singularia terminatur. fiũt igitur actione intentionali: nec certe alia quam intellectus, qui solus inter facultates ad cognoscẽdum aptas, ad vniuersalia terminari potest.

Accedit celebre illud Aristotelis pronunciatum in 1 lib. de Ani *Vniuersale, & quicquid aliud communiter prædicatur, aut nihil esse,* (si de reali nimirum existentia sit quæstio) *aut posterius esse,* hoc est, aut habere existentiam actione intellectus abstrahentis naturam quãlibet communem (sic enim intelligunt Aristotelem grauissimi quique Peripatetici ex quibus commentator Auenrois † satis tritum illud collegit, scriptumque reliquit, *intellectum facere in rebus vniuersalitatem.* Sed lege præter ea quæ dicta sunt, eundem Auenroem 12. *Metaph. comm. 4. 34. & 28. Alber. Magn. in 1. lib. de Ani. tract. 1. cap. 4. Diuum Tho. in 1. de Anim. lect. 1. & alios.*

** Cap. 1. tex. 8*

† In primum de Ani. comment. 8.

Prima opinionis refutatio.

SECTIO II.

Prima opinio quæ Scoto attribuitur.

TRes sunt in hac quæstione sententię. Nõ desunt, qui dicant naturas, quę pluribus rebus communes sunt, non modo ex se ipsis, & sine operatione intellectus esse vniuersales, sed etiam in suis particularibus habere suam vniuersalitatem, & quæ cum eis simul existat: quam opinionem ascribunt Scoto in secundo Sententiarum distinctio. tertia, quæstio. prima.

Non esse hãc Scoti sententiam.

Atque hi, etsi in priori parte suæ assertionis reprehendẽdi non sunt, vt patebit: in posteriori tamen non recte sentiunt, neque apte in ea asserenda Scoto vtũtur patrono. Is enim etsi concedit eo loco, natura communes habere in suis particularibus suam communitatem (loquitur autem de materialibus, quanquam eadem est ratio in materiæ expertibus) perspicue tamen negat, eas habere in illis suã vniuersalitatem: quod etsi sint cõmunes ante operationem intellectus, non sint tamen vniuersales actu, h. e. non habeant suam vniuersalitatem actu existentem sine operatione intellectus, vt inferius exponemus. Vnde perspicuum est, non accepisse Scotum communitatis nomẽ pro vniuersalitate actu, sed potentia duntaxat.

Refellitur secunda pars opinionis.

Verũm, quod vniuersalitas rerum nõ sit in ipsis earum particularibus, vt hi volunt. ex superioribus duabus quæstionibus perspicuũ est. In eis enim ostendimus, fieri non posse, vt aptitudo essendi in pluribus, in qua consistit vniuersalitas, & vnitas præcisionis, quæ illam sequitur, in particularibus naturæ vniuersalis existant.

An Scotus attribuerit indifferẽtiã.

Ea tamen ratione excusationẽ prætendere possunt in attribuenda Scoto sua opinione, quod ille non solum dicat in loco citato, naturas

natura in suis indiuiduis existiti.

aturas communes habere in suis particularibus vnitatem minorem numerali, sed etiam cum ea coniunctam indifferētiam ad omnia earum particularia. Quod quidem, si reuera sentit, neque expositione aliqua alium sensum habere potest, nisi quem verba præ se ferunt: dubium non est, quin ponat in particularibus cuiusque naturæ communis nō tantum vniuersalitatem potentia, sed etiā actu: etsi in ea re parum aduertens sibi repugnet. Nam, vbi datur indifferentia ad omnia particularia, ibi necesse est & detur aptitudo ad illa, & vnitas præcisionis.

Huc Scoti expositores accurrunt, & varias expositiones afferunt, vt suum Auctorem à falsa sententia, aut à contradictione defendant. Quidam enim satis se putant satisfacere, si ostendant, Scotum nomine entitatis minoris numerali, quam ponit in particularib. naturarum communium, intellexisse vnitatem formalem, quæ cum qualibet natura cōmuni tanquam peculiaris eius proprietas in suis particularibus multiplicatur: cum ea enim multiplicata non potest existere vnitas præcisionis, quam ille appellat vnitatem numeralem obiecti communis. Atque ita quidē dicere oportet, vt Scotus recte sentiat. *Lege Lichetum in 2. dist. 3 quæst. 1. Ant. Troma. 7. Metaph. quæst. 7. Anton. Andr. Metaph* 8. Verum indifferentia, quam cum vnitate minore numerali coniungi arguit, illum eius vnitatis nomine, aut non intellexisse, aut intelligere non debuisse vnitatem formalem. Indifferentia enim non est coniuncta cum vnitate formali particulari facta, sed cum vnitate præcisionis ante particularia, aut (quod eodem redit) cum vnitate formali in commune sumpta.

Secunda sectatorum Scoti expositio.

Alii dicunt, vnitatem minorem numerali, quam Scotus ponit in particularib. esse quidem ipsam ex se sufficientem, vt natura secūdum eam habeat aptitudinem, vt sit in suis particularibus, non tamen, vt dicatur de illis omnibus prædicatione dicente, hoc est hoc: quia vnitas illa, quę existit in Socrate, est propria Socrati per differentiam indiuiduantem Socratis.

Refutatur.

Sed non vident, eandem esse rationem in aptitudine dicendi passiua, atque in aptitudine essendi: vt natura humana secundū vnitatem minorem numerali, quam habet in Socrate, est apta, vt sit in omnibus suis particularibus, sit etiam apta, vt dicatur de omnibus prædicatione dicente, hoc est hoc, siue prædicatione in recto, quæ etiam per modū identitatis appellatur, & à prædicatione in obliquo, siue dicente, hoc est hoc, distinguitur: quod si non est apta, vt sic prædicetur, ergo non est apta, vt sic insit.

Tertia explicatio. Duplex apud Scoti sectatores indifferentia

Alii vtuntur distinctione indifferentiæ in positiuam & priuatiuam, dicuntq; Scotum re vera intellexisse vnitatis nomine vnitatē formalem, verum non addidisse illi in particularibus indifferentiam positiuam, sed tantum priuatiuam. Volunt enim indifferentiam positiuam, quam etiam contrariam appellant, esse eam, qua natura ita est ex se indifferens ad omnia sua particularia, vt in eo statu cū nulla differentia cōtrahente coniuncta sit: quod quidem solius intellectus opera fieri posse dicunt, abstrahente nimirum intellectu per speciem intelligibilem, aut cōceptum naturam communem ab omnibus differentiis, quibus in rerum natura contracta est. At indifferentiam priuatiuam nihil esse aliud, quam quod natura ex se non sit addicta ad vllam differentiam contrahentem, licet re vera cum aliqua earum, aut etiam cum omnibus, sit coniuncta.

Impugnatur

Est quidem hæc speciosa distinctio indifferentiæ, sed speciei nihil subest doctrinæ solidæ. Primum enim, si recte nominibus contrariæ & priuatiuæ indifferentiæ vtuntur, nō minorem oppositionem sed maiorem potius indicat nomen priuatiuæ, quam cōtrariæ, cum priuatiua magis ad contradictoriam accedat. Vnde fit vt si contraria excludit omnes differentias contrahentes naturam ex se indifferentem: priuatiua quoque, atq; adeo potiori ratione illas excludet. Si vero nihil curent propriam vocabulorum significationem, iam quæro quid iuuet ista coniunctio differentiarum determinantium naturam ex se indifferentem cum natura ipsa, vt differentiæ simul sint cum indifferentia, & determinatio, quam faciunt, cum indeterminatione naturæ. differentias enim determinantes nihil repugnat, sed maxime etiam congruit, simul esse cum natura. at eas esse simul cum ipsa naturę indifferentia, & determinationem per differentias cum indeterminatione naturæ, omnino repugnat.

Quæro etiam, quid sibi velit illud, *ex se*, siue, *de se*, cum dicunt, naturam determinatam & indifferentem. Nam, si idem est, atque naturam esse per se indifferentem & indeterminatam, ita vt indeterminatio & indifferentia in secundo modo dicendi per se comitetur naturam: iam ea indifferentia & indeterminatio positiua erit, neque vlli bi compatietur secum determinationem per vllam differentiam contrahentem. Si vero idem est, atque naturam non per aliquid adiunctum, sed tantum in statu eius solitudinis seu potentialitatis, quam habet antequam contrahatur per differentias, aut postquam

quam ab eis abstracta & quasi auulsa est, esse indifferentem & indeterminatã (quod re vera dicant oportet) iam fatentur, indifferentiam & indeterminationem non esse simul cum natura contracta & determinatam per differentias contrahentes, sed cum natura nondum contracta, aut iam à contrahentibus abstracta.

Ad hæc, si indifferentiam naturæ abstractæ propterea positítiuam, & contrariam appellant, quia natura in eo statu non compatitur B secum differentiam vllam contrahentem & determinantem, licet alia ratione omnes compatiatur, cur non etiam vocant positiuam & contrariam eam indifferẽtiam, quam natura sibi vendicat antequam contrahatur, simul sit cum indifferentia contrahente cum in eo etiam statu nullam contrahentem differentiam compatiatur, etiamsi posterius natura omnes compatiatur, hoc est in suis particularibus. C

Quarta vera que Scoti expositio.

Alia igitur ratione Scotum interpretari possumus, vt & recte sentiat, & sibi non repugnet. Ea vero est, vt velit, naturas communes etiam in suis particularibus existentes habere indifferentiã ad omnia sua particularia, eamque re vera esse positiuam & contrariam, vt appellant, siue non compatientem secum determinationem per differentias (nulla enim alia est indifferentia) verum tamen non eam habere in illis, sed ex se, id est, ante illa: in sta- D tu nimirum potentiali, quo contractionem per differentias antecedũt Quod autem subdit, naturas hoc pacto vniuersales non esse vniuersales actu, sed potentia: eum sensum habere potest, vt significet, eas non habere vniuersalitatem actu existentem ante operationem intellectus, sed potentia duntaxat, quod verissimum est: nam cum vniuersalitas rerum non possit existere in particularibus earum, E vt probatum est (quod esset existere realiter) reliquum est, vt tantum obiectiue cum rebus ipsis possit existere. Quare cum obiici non possit nisi intellectui, vt proxima quæstione patebit: perspicuum est, res non habere vniuersalitatem actu existentem nisi per operationem intellectus.

Quo pacto actio intellectus ad aptitudines essendi & prædicandi requiratur.

Quocirca non est necesse, vt Scoti expositores ad eam expositionem confugiant, vt dicant, Scotum expectare operationem intel- F lectus, non vt res habeant aptitudinem, vt sint in pluribus, sed prædicentur de pluribus: ad vtramq; enim aptitudinem expectat Scotus actionem intellectus, si vtraque sumatur secundum existentiam: ad neutram vero, si ambæ sumantur secundum nudam conuenientiam: naturæ enim communes, quemadmodum ante cõtractionem sunt aptæ, vt sint A in pluribus, ita etiam sint aptæ, vt prædicentur de pluribus. Sed addunt, hoc esse discriminis, quod ante operationem intellectus, aptitudo, vt sint in pluribus, est proxima suo actui, aptitudo autem, vt prædicentur de pluribus, non est proxima, sed remota. expectant enim res ab intellectu species intelligibiles, aut conceptus, quibus actu sint prædicabiles potentia proxima.

Quid addãt Scotista.

Quæ ad mentem Scoti dicta sunt, quo pacto accipienda.

Hæc tamen nec omnino vera videntur, nec si sint, ad rem faciunt. Nam, vt lignum est ex se conformabile in statuam potentia passiua proxima, etsi, vt conformetur, à Polycleto expectat artem, qua Polycletus possit ex eo statuam efficere: ita naturæ, quæ denominantur communes, sunt ex se prædicabiles de plurib. potentia passiua proxima, etsi vt prædicentur enuntienturque expectant speciem aliquam intelligibilem conceptumve, cuius interuentu intellectus id facere possit. Sed esto, non vocemus potentiam proximam naturæ, vt prædicetur, nisi cum eius species aut conceptus est in intellectu, quid inde ad propositã dubitationem? Neq; enim quærimus vtrum naturæ rerum communes sint prædicabiles actu ante operationem intellect⁹, sed an sint vniuersales actu, quod etiam Scotus negat, & nos, quomodo id verum esse possit, exposuimus; ille vero exponere nec curant, nec vero aliter possunt, quam vt à nobis explicatum est. Ita patet, non recte sentire primæ opinionis auctores in posteriori parte suæ assertionis, nec re vera Scotum in ea asserenda illis patrocinari.

Refutatio secunda opinionis, & approbatio tertia.

SECTIO III.

Secunda opinio explicatur.

Alij oppositam omnino sententiam sequuntur: dicunt enim, naturas communes non solum non habere suam vniuersalitatem in suis particularibus, verum neque ex seipsis esse vniuersales, sed sola operatione intellectus vniuersales effici. Afferunt autem D. Thomam, & pœne totam Scholasticorum antiquitatem in suæ opinionis confirmationem. Diuus enim Thomas capite quarto libelli de Ente & essentia, non tantum asserit, sed etiam probat, naturas communes nec secundum se, nec vt sunt in suis particularibus, sed vt sunt in intellectu, esse vniuersales, & in eo tantum obiectiue sibi vendicare vniuersalitatem: quod Auicennæ etiam & Commentatoris auctoritate cõfirmat. Idem ex veteribus Scholasticis & priores D. Thoma, vt Albertus & Alensis: & posteriores, vt Ægidius & cæteri reales sensisse videtur.

Vide *Auicen.5.lib sua Metaph c.1. Auen. primo de Ani.comm.8.& 11.Meta.comm.4.& 3.de Ani. comm.18 Albert.Mag.in pradic.Aliss.7.Metaph. in tex 46.Ægid q.2 prolegi.& primo Sent.d.19. p.2.Duran.in 1.d 3.q.5. & in 2.d.3.q.7. & alios Sect.præcedenti.* A

Non esse omni ex parte probabilem.

Sed horum opinio, etsi in priori quoq; parte nobis probatur, satisq; ex iis quę dicta sunt, confirmata relinquitur: posteriori tamen, vt superior (nisi aliter, quam vt sonat exponatur) non placet; est enim ex duabus superioribus B quæstionib perspicuum naturas communes habere ex se, & ante operationem intellectus & vnitatem præcisionis, & aptitudinē, vt sint in pluribus. Quo fit, vt hac ratione tantum sint, ac fiant vniuersales operatione intellectus, quatenus non habent vniuersalitatem actu existentem, nisi obiectiue in intellectu.

Vt debeant citati Autores intelligi.

Atq, hoc pacto intelligendos esse Auctores, quos citant, ex eo primum patet, quia omnia hoc modo apte cohærent, nullaq; repugnantia in tantorum virorum doctrina superest. C Deinde, quia facere & fieri ad existentiam referuntur. Vnde cum illi dicunt, res fieri vniuersales operationes intellectus, nihil aliud voluisse existimandi sunt, quam quod earum vniuersalitas sola operatione intellectus existere incipiat, quandoquidem in rebus particularibus exist re non potest, vt in exponenda Scoti sentētia diximus. Demum, quia verba, quibus hanc quæstionem proponunt, hæc D fere sunt: Vtrum vniuersalia sint extra animā, hoc est, an existant sine operatione intellectus. Tandemque concludunt, ea quidem, quæ denominantur vniuersalia, esse extra animam, si sint realia, hoc est, existere realiter, si eorum singularia realiter existunt: at ipsam vniuersalitatem nunquam existere, nisi obiectiue in intellectu.

Vera sentētia exponitur. Naturas cōmunes extra intellectū esse actu vniuersales. Probatur insuper duobus argumentis.

Est igitur vera germanaque & omnium vt credere par est, veterum Scholasticorum sententia, naturas communes ex se, & ante eam E operationem intellectus, qua à suis particularibus abstrahuntur, nempe prius natura, quam in suis particularibus existant, aut contractæ in eis sint, esse actu & non potentia tantum vniuersales, tametsi nō habent suam vniuersalitatem existentem, nisi cum intellectu, sine differentiis contrahentibus obiiciūtur. Quæ sententia etsi ex dictis patet, tamen quoad priorem partem, quæ maiorem difficultatem recentioribus ingerit, duobus item F argumentis confirmari potest.

Vnum est, quia quæ conueniunt rebus per operationem intellectus, sunt posteriora iis, quę illis conueniunt, vt existunt in rerum natura, siue, vt dicitur, à parte rei: sed aptitudo earum, vt sint in pluribus non est posterior, sed prior ipso esse in pluribus, qui est actus conueniens illi à parte rei: non conuenit igitur rebus per operationem intellectus: quod si aptitudo essendi in pluribus non conuenit rebus per operationem intellectus: ergo nec vniuersalitas, cū in ea posita sit tota vniuersalitatis ratio. Idem argumentum hunc etiam in modum proponi potest. Actus essendi in pluribus, qui est fundamentum prædicationis de pluribus, non pendet ab operatione intellectus, vt omnes fatentur, ergo nec aptitudo, seu vniuersalitas, quæ ordine naturæ præcedit actum. *Lege Scot. in Isageg. Porphyrii q. 14. & Caiet. ad finem cap. de Genere.*

Alterum argumentum est, quia diuersæ naturæ rerum diuersas quoque habent aptitudines, vt sint per modum idētitatis in his aut illis: natura enim animalis non habet aptitudinem, vt hoc modo sit in lapidibus, sed in animalibus: contraque natura lapidis non est apta, vt sit in animalibus, sed in lapidibus. Cum igitur hæc aptitudinum diuersitas non proueniat ex operatione intellectus abstrahentis naturas communes à suis particularibus, cum omnes, qualescunque sint, eodem modo abstrahat: perspicuum est eam prouenire ex ipsis rerum naturis: eisque conuenire præcisa omni operatione intellectus, qua à suis particularibus abstrahantur.

Solutio eorum, quæ initio pro vtraque parte proposita sunt, quatenus vera sententia aduersantur.

Sectio IV.

Soluuntur argumenta posita sectione prima parte affirmante.

Qvapropter ad priora argumenta initio quæstionis proposita, quatenus huic sententiæ aduersantur, hunc in modum satisfaciendum est.

Ad primum, nihil est quod respondeamus, cum non loquatur de existentia vniuersalitatis, sed hoc tantum nitatur ostendere, communionem & discrimen rerum inter se, non pendere ab intellectus apprehensione.

Secundum quoq; recte concludit, si velit, aptitudinem essendi in multis præcedere suum actum, non quoad existentiam, sed quatenus naturis communibus ante contractionem conuenit.

In tertio illud non est verum, vnitatem, quæ propria est vniuersalium, esse primā rerum proprietatem, aut per se cōuenire rebus, quæ denominantur vniuersales, nisi verbum, *per se*, idem valeat, atque, *non per aliud.* Prima enim proprietas cuiusque rei communis est

vnitas

...nitas praeci... sionis neq; in ...r imo neque ...n secundo modo per se conuenit naturis communibus.

vnitas eius formalis: hæc vero antecedit præcisionis vnitatem, quæ ppr.a est rei vniuersalis, vt vniuersalis est. Quæ quidem præcisionis vnitas, vt neq; in primo, neque in secundo modo dicendi per se naturis cõmunibus conuenit: ita nec conuenit per differentias contrahentes, aut intellectum abstrahentem, sed ante omnem contractionem abstractionemque, quod idem dicendum est de aptitudine essendi in multis.

B Quartum in eo peccat, quod ex multitudine repræsentantium arguit multitudinem repræsentati: quanquam si ex sola repræsentatione res fierent vniuersales, recte colligeret, vt superius 14. *sect.* 4. ostensum est.

Vniuersale ...e praecedat ...ctum intellectus.

Extremæ argumentationi concedimus, obiectum proprium & peculiare intellectus, quod est vniuersale, duobus modis præcedere actum intellectus, & quoad naturam rei obiectæ, & quoad vnitatem præcisionis & aptitudinem essendi in multis, quibus præcedit contractionem naturæ per differentias. C Natura enim absolute sumpta est id, quod obiicitur, vnitas autem & aptitudo est conditio, sine qua non obiicitur. Non præcedit tamen obiectũ intellectus actum illius quoad existentiam vnitatis & aptitudinis, vt dictum est.

Ad loca Aristotelis.

Locus vero primo ex Arist. citatus, pro nobis est, qui fatemur, naturas rerum communes esse per se, id est, non per aliud, immo etiam necessario, ac proinde sine operatione D intellectus genera & species. Secundus item nihil contra nos facit, adeo, vt etiam iis fauere videatur, qui sentiunt eam numero vnitatem, à qua quodlibet vniuersale est vnum numero existere in particularibus illius. Sed re vera non fauet, cum sic exponendus sit, vt Aristoteles loquatur de vnitate negatiue sumpta, vt Caietanus *in lib. de Ente & essentia, cap.* 4. ait: sensus enim est, vniuersale non E facere in suis particularibus differentiam talis naturæ à non tali: quo pacto animal non facit in hominẽ & bestia differentiam sensitiuæ naturæ, & non sensitiuæ, & homo in Socrate & Platone differentiam naturæ humanæ à non humana. Tertius demum locus non solum nobis non aduersatur, sed fauet etiam non minime. sic enim reprehẽdit Platonem Aristoteles, quod sentiat vniuersalia F separatim existere existentia reali: vt non dicat, vniuersalia, quatenus vniuersalia sunt, existere in suis particularibus: sed totam rationem vniuersalitatis in aptitudine essendi in pluribus constituat. patet autem, hanc aptitudinem præcedere omnem existentiam & realem in particularibus, & obiectiuam per abstractionem ab illis.

Ad argumẽta partis affirmatiuæ.

A Ad posteriora vero argumenta, ex dictis fere patet quo pacto respondendum sit. Sed tamen perspicuitatis gratia ad primum dicendum, res non esse per se vniuersales eo modo, quo Aristot. *Primo Metap. c.* 1 *& aliis in locis*, distinguit primum & secundum modum dicendi per se: sed in eo sensu, in quo idem asserit, singularia, vt Socratem & Calliam agere aliquid aut pati per se, id est, non per aliud: vniuersale vero, vt hominem aut animal agere aut pati per accidens, hoc est, per aliud, quod per singularia & agant & patientur. Addendumq; falsum esse, quidquid hoc pacto rebus communibus per accidens conuenit, conuenire illis vel secundum existentiam realem, vel secundum obiectiuam: potest enim eis conuenire ante omnem existentiam siue realem, siue obiectiuam.

Posse aliquid cõuenire alicui ante omnem existentiam realem & obiectiuã. Secundi solutio.

Ad secundum dicito, etsi nulla res communis est positiue vna aut apta, vt sit in pluribus, quatenus existit in suis particularibus: tamen, vt talis sit, id est, vt habeat vnam duntaxat numero vnitatem, vnamque numero aptitudinem ad sui multiplicationem, non esse necesse, vt separetur per intellectum à suis particularibus, cum talis sit prius natura, quam ad illa contrahatur, licet non talis existat, nisi per abstractionem à suis particularibus.

Multa rebus ab æterno competant.

Ad tertium dicendum, æternum esse ac temporale, ad existentiam proprie pertinere, quo pacto nihil est æternum, nisi Deus: sed tamen multa conuenire rebus ab æterno, nẽpe omnia, quæ de illis necessario prædicantur, etsi nec in primo, nec in secundo modo dicendi per se conueniant. Hoc autem modo conuenit rebus communibus ab æterno esse vniuersales, quatenus ex se potentiam habent: vt per differentias suorum particularium contrahantur, & in eis multiplicentur. fiunt tamen vniuersalia secundum existentiam suæ vniuersalitatis apud nos, cum naturas communes à differentiis contrahentibus abstrahimus.

Ad Arist. & Commentatoris loca.

Ad ea vero, quæ ex Aristotele & Commentatore allata sunt, haud difficilis est responsio. Loquitur enim Aristoteles in priori pronunciato de vniuersali quoad existentiam vniuersalitatis, quod Commentator exponit in posteriori. Quo autem pacto res in hoc sensu fiant vniuersales, nunc explicandum est.

An res sola intellectus operatione fiant vniuersales.

A

QVÆSTIO VI.

Quid & quotuplex sit abstractio, & quo abstractionis genere vniuersalia à suis particularibus abstrahantur.

SECTIO I.

Ordo explicandorum.

CVm res, quæ de pluribus dicuntur, per abstractionem à suis particularibus fiant prædicto modo vniuersales, explicandum in primis est quid & quotuplex sit abstractio: deinde quo abstractionis genere vniuersalia abstrahantur à suis particularibus: postremo quibus animæ viribus ea fiat abstractio. Ex qua tota disputatione patebit, quid noui rebus abstractis per abstractionem adueniat. Abstrahere nihil est aliud, quam aliquid ab aliquo modo aliquo separare. Cũ autem multiplex sit abstractio, satis erit, si trifariam, quoad rem præsentem attinet, distinguatur: in realem, negationis, & præcisionis. Realis abstractio est, cum aliquid ab aliquo re ipsa separamus, quo pacto aurum è terra, & pisces ex fluuio abstrahimus. Cum autem ea, quæ non permanent, non dicantur separari, sed perire: non dicimus, accidentia, quæ naturaliter remouentur à subiecto, realiter ab eo abstrahi, quæ naturaliter sine subiecto cohærere non possunt. Abstractio negationis est, cum vnũ de altero negamus, quæ proinde aut vera abstractio est, vt cum negamus albedinem de coruo, aut falsa, vt cum eandem negamus de cygno. Abstractio præcisionis tum fit, cum è duobus coniunctis inter se vnum apprehendimus, alterum relinquimus: vt cum aspectu apprehẽdimus colorem lactis non apprehensa eius figura. Non dicimus autem potentiis appetitiuis abstrahere vnum obiectum ab alio hoc abstractionis genere, tametsi vnum ab alio distinguimus (sæpe enim, verbi causa, color rei placet appetitui, cuius sapor displicet) quia potius res, quas appetimus, nos à nobis ipsis quodammodo abstrahunt, & ad se trahunt. Vnde est illud Dionysij, *Cap. 4. de Diuinis nominibus*, *Amor ecstasin facit*, hoc est amantem extra se ponit. Et illud quod dici solet, *Anima plus est vbi amat, quam vbi animat*. Ratio discriminis est, quia apud nos potẽtiæ apprehensiuæ accipiunt species à rebus, quas apprehendunt, & per eas quodammodo res ipsas ad se trahunt (hinc enim apprehensiuæ dicuntur) & appetitiuæ sunt quædam quasi instrumenta, quibus res appetitæ appetentes ad se trahunt: appetimus enim res, vt sunt in se ipsis: apprehendimus autem, vt illæ sunt in nobis: ita vt, quemadmodum Aristoteles *libr. 2. de Anim. ca. 12. tex. 121. ait, etiam sensus ipsi externi obiecta materialia sine materia quodammodo recipiant*, hoc est, sine plerisque obiectorum materialib. conditionibus, vt candorem niuis sine frigore, & flammam ignis sine calore.

Quid sit abstrahere.

Triplex abstrahere.

Realis abstractio quid.

Negationis quid sit.

Præcisionis quid.

Potentiis appetentib. cur non dicamur abstrahere.

Qua abstractio vniuersalibus sit accommodanda.

Vniuersalia igitur non abstrahuntur à suis particularibus abstractione reali: quia genera, species, & differentiæ sunt omnino idem re cum suis particularibus: propria vero & accidentia, etsi aliquo modo possunt esse diuersa à particularibus subiectis, nempe, si spectentur quoad formalia nominum significata (sæpe enim sunt veræ, ac reales qualitates, aut quantitates) non vniuersè tamen hoc pacto sumpta ab eis distinguuntur realiter: nec sic etiam sunt vniuersalia respectu eorum, cum de illis hac ratione (hoc est abstractis nominibus) prædicari nequeant: nec denique, si diuina potestate abstrahantur realiter à subiectis, vt intellectus & candor ab hominibus candidis, erunt vniuersalia sed singularia, & tam multa etiam, quam erunt ipsa particularia subiecta. Nunquam enim efficiet vel ipsa diuina potestas, vt per abstractionem alicuius accidentis seu communis, aliquid vnum siue abstractum, siue concretum in rerum natura per se cohæreat, quod pluribus per sui multiplicationem commune esse possit.

Nulla virtute fieri posse vt singulare sit commune plurib. multiplicatione.

Non abstrahuntur etiam vniuersalia à suis particularibus abstractione negationis vera, si sint ex quatuor prioribus vniuersalium generibus, cum & genera omnia, & species, & differentiæ, & propria item necessario suis particularibus conueniant. Sin autem sint accidentia, quæ quintum genus faciunt: poterunt illa quidem vere sic abstrahi à particularibus subiectis, quia vt de illis vere affirmari, ita & negari possunt: at hæc abstractio non efficit sola, vt quod sic abstractum fuerit, sit vere accidens ad quintum vniuersalium genus pertinens: multa enim vere negantur de rebus, quarum accidentia esse non possunt, vt lapis de homine, & color de Angelo. Itaque nisi negatio vera supponat possibilem affirmationem, nunquam ea propria erit accidentis quinti prædicabilis. Accedit, quod nec negatio supposita affirmatione possibili, quemadmodum nec affirmatio supposita possibili negatione, efficit, vt id, quod negatur, sit vniuersale, cum singularia accidentia, vt singularia sunt, hoc pacto negari possint de singularibus subiectis. Itaque, nisi id, quod sic negatur, vt affirmari possit, alia ratione fiat vniuersale: nunquam sane hoc abstractionis genere vniuersale erit.

Negatio, vt sit accidentis propria, quæ supponat.

Ergo

Vniuersalia abstrahi præscindendo.

Ergo superest, vt vniuersalia abstrahantur à suis particularib. abstractione præcisionis, quæ simplex quoq; apprehensio dicitur, quatenus nimirum apprehenduntur non apprehensis vllis particularium differentiis. Hoc autem fieri posse ex eo patet, quia, etsi vniuersalia sunt de ratione particulariũ, tamen particularia non sunt de ratione vniuersalium.

Duplex esse apprehensionem simplicẽ.

Iam vero, cum duplex sit apprehẽsio simplex, vna habitualis, quæ fit per impressam speciẽ, qua repræsentatur obiectum: actualis altera, quæ fit per actum apprehendẽdi, expressamque similitudinem, (si quando ea per actum apprehendendi, cognoscendive exprimitur) duplex quoq; esse poterit abstractio præcisionis vniuersalium: vna habitualis, si fiat per species impressas, & habitualiter inhærentes: altera actualis, si fiat per actum apprehendẽdi id, quod repræsentatur.

Num viribus sensitiuis vniuersalia abstrahi possint.

Sectio II.

Qvibus autẽ viribus animæ hæc fiat abstractio, nunc videndum Ac oportere, vt fiat apprehensiuis, ex ipsa huius abstractionis explicatione constat. Apprehensiuas autem vires seu potentias, quæ sunt in primo quasi aditu, & ingressu animæ nostræ, esse quinque sensus externos, manifestũ est: hi enim sunt, quorum opera primam rerum notitiam percipimus. Vnde commune illud Philosophorũ proloquium: *Nihil esse in intellectu nostro, quod non prius fuerit in sensu*, de sensũ externo primũ intelligitur. oportet enim quidquid à nobis intellectu apprehenditur, vel aperte, ac per se obiiciatur externo sensui, veluti figuræ hirci aut cerui, vel inuolute, ac per aliud, vt ipsa hirci aut cerui substantia, & hircoceruus, h. e. figmentum ex figura hirci ceruiq; compositũ, quod quasi per partes apprehenditur, cum hircus ceruusque apprehensiuæ potentiæ repræsentatur.

Apprehensiua potentia, quot, & quæ.

Externis sensib. fieri vniuersalis abstractionem non posse.

His ergo sensibus non posse fieri abstractionem vniuersalis à singularibus, duobus potissimum argumentis aperte constat. Vno, quia nihil percipitur externo sensu, nisi, vt hic & nunc, hoc est, vt addictum certo loco ac tempori: at vniuersale, vt vniuersale est certo tempori aut loco addictum non est. Altero, quia sensibus externis nihil percipimus, nisi intuitiue (vtimur enim hoc verbo alioqui proprio solius aspectus propter inopiam vocabulorum ad significandam perceptionem præsentis sensibilis, vt præsens est, à quocunque sensu illa fiat) cum interim nemo dubitet, abstractiuã perceptionem, quæ nihil curat rei obiectæ præsentiam, intuitiuæ perceptioni oppositam esse. Quod si quis obiiciat, sensus etiam externos in absentia rei sensibilis operationem habere posse, vt cũ ab aspectu Solis, quem attentius intuiti sumus, oculos auertimus (videmur enim quocunq; oculos dirigimus, Solem videre, quod propter relictam in oculis Solis speciem certum est accidere) perfacilis est responsio, neque enim id vera visio est, sed deceptio & illusio, ac etiam læsio videndi facultatis. Nihil enim reuera percipit aspectus, sed percipientis more se habet, quod aliquandiu relinquatur in oculis species rei obiectæ, vt ipse etiam Arist. in lib. de insomniis fatetur.

Obiectio.

Soluitur.

Nihil absente obiecto à sensu percipi.

Sensus communis.

Sedes.

Officium.

Alterum genus apprehensiuarum potentiarum est sensus communis, qui vnicus est in quolibet animali, & primus ex internis, in primo etiam interiori animæ quasi vestibulo residet, propriamq; sedẽ, &, vt Medici vocant, cellulam in anteriori capitis parte habet. Huius officium est omnium externorũ sensuum obiecta & operationes percipere ac distinguere: itemq; iudicare posse sit ne eadem res sensibilis, an diuersæ, quæ à diuersis sensibus percipiuntur: vt sitne aliquid idem, an diuersum albedo ac dulcedo: quod nec aspectus ipse per se, nec gustatus facere possunt, cum ille solum colorem, hic tantum saporem percipiat: tũ etiam discernere, magis ne operetur animal vno sensu, quam alio, veluti, acutius ne videat, an audiat, quod nec solus aspectus, nec solus auditus, nec vterque simul præstare potest: sed vnus alius, qui nouerit vtriusq; operationes, & quasi communis arbiter earum discrimen diiudicet. Quanquam hoc tertium aut solus, aut præcipue videtur facere intellectus.

Cur ita appelletur.

Quocirca non dicitur communis hic sensus, quod commune aliquid sensibile à particularibus abstrahat, sed quod communiter omnium sensibilium differentias percipiat. Quod enim nihil commune apprehendat, ex eo patet, quia est quasi centrum externorum sensuum, neque vnquam in absentia rei sensibilis operationem habere potest, sed semper simul cum externis sensibus rem, vt hic & nũc percipit, hoc est, in eadem rei præsentia & locali, & temporaria.

Phantasia.

Vbi residiat

Eiusdem munus.

Tertium genus est phantasia quam pleriq; imaginationem appellant, cum tamen Græco phantasiæ vocabulo vti malint, qui Latine loquuntur. Eaq; etiam interior est potentia, quam sensus communis: &, vt dici solet, in secunda cerebri quasi cellula sedem habet. Proprium eius munus est, sensibilium species seruare, & in eorum absentia alia ex aliis componere, & in alia diuidere: atq; adeo alias

sensibiles species ex aliis procreare, vt ex diuersorum animalium figuris tertium quoddam animal fingere, & vnum integrum quasi membratim discerpere, & ex alio alia atque alia producere.

Vt componat & diuidat singularia. Quanquam vero hic iam sensus diuidat, ac ex vno multa faciat, non secernit tamen vnquam naturam communem à singularibus differentiis, neque vllam, eandem in plures eiusdē rationis multiplicat: sed semper in ipsis singularibus versatur, dum hoc cum illo componit, & hoc ex illo separari, aut quasi nasci ac pullulare apud se fingit.

Quartum deinde sequitur virium apprehensiuarum genus, quod ex internis sensibus est tertium. *Æstimatiua nomina.* Æstimatiuam vocant Philosophi in brutis animātibus, in hominibus vero cogitatiuam, & rationem particularem, vt eam à ratiocinandi facultate, intellectuve distinguant: *Sedes.* quam etiam in tertia cellula collocādam fere existimant. *Officium.* Huius peculiare officiū in omnibus animalibus est, ex sensatis insensata percipere, h.e. ex speciebus, quibus sensibilia per se à superioribus tribus facultatibus percepta sunt, species eorum, quæ per se sub sensum non cadunt, elicere: quo pacto oues figura lupi conspecta, illum vt inimicum fugiunt, & degustata herba noxia, eam vt noxiam abiiciunt: quod non facerēt, nisi ex speciebus figuræ ac saporis inimicitiæ ac nocumenti species elicerent. *Discrimen.* Sed hoc interest inter homines & bruta animantia, quod id ex quodam naturæ instinctu, & sine vllo discursu brutis animantibus cōtingit: homines vero etsi in primis ac repentinis motibus multa insensata ex sensatis naturę instinctu percipiunt: fere tamē ratiocinatione quadam & discursu id faciunt.

Non abstrahit vniuersalia. Huic facultati dicat aliquis, posse contingere, vt vniuersalia, quæ insensata sunt, à sensatis particularibus abstrahat: sed non ita res habet. Cum enim adhuc sit materialis potētia, h.e. organo corporeo inhærens, nihil nisi vt singulare, addictumque singulari materiæ percipere potest, quæ ratio eadem valet in omnes potētias sensitiuas, & ab omnibus Philosophis vt cōmunis, & quasi per se nota sententia recipitur. Nisi quod ad eam probandā hoc argumēto vtuntur Thomistæ, quia principium indiuiduationis singularitatisve est materia signata: quod argumentum id ponit, quod non ab omnibus cōceditur, aut saltem non vniuerse verum est, nec magis euidēs aut probabile, quam sit id, ad quod probandum assumitur.

Memoria sensitiua & reminiscentia. Quintum genus est memoria & reminiscentia: quod genus duas facultates complecti nonnulli volunt, eiq; vltimam cellulam, A seu, vt alii vocant, ventriculum attribuunt. *Vbinam sit. Munus.* Eius particulare munus est insensatas species seruare, rerumque per eas meminisse, &, cum non occurrunt, ex aliis, quæ occurrunt, inuestigare, quod reminisci vocāt: tametsi hoc in iis etiam, quæ sensatæ sunt, facultatem hanc efficere plerique asserunt. *Neq; hæc potentia abstrahit.* Non posse autem hanc potentiam vniuersalia abstrahere, cum ex proxime proposita ratione sensibus omnibus communi concluditur: tum vero ea peculiari probatur, quia memoriæ ac reminiB scentię apprehensio semper est cum differentia temporis præteriti: at nihil vniuersale vlli differentiæ temporis addictum est.

Concluditur à solo intellectu abstrahi vniuersalia. Cum igitur ex sensitiuis potentiis nulla alia sit apprehensiua, perspicuum est ex dictis, abstractionem vniuersalium non fieri à potentia vlla sensitiua, sed à solo intellectu, quæ vna superest apprehensiua potentia. Nam, cum intellectus organo corporeo non sit afC fixus, nihil iam repugnat, quo minus apprehendere possit naturam communem, non vt est facta hæc aut illa per differentiam cōtrahentem, sed in sua illa puritate, & quasi libertate, qua contractionem antecedit.

Obiectio. Quod si quis obiiciat, experientia compertum esse, sensitiuas etiam facultates posse apprehendere rem, non vt est hæc aut illa, sed vt certæ dūtaxat speciei aut generis: veluti cum ex loco distanti certo conspicimus aliquem venientem esse hominem, nec tamen adhuc D cernimus esse Socratem, vel quempiā alium designatum hominem: aut etiam cognoscimus esse animal tantum, dubitantes interim cuius speciei sit animal, facilis est respōsio ex iis, quæ ad primum librum † diximus. *Soluitur.* semper enim id fit cum apprehensione differentiæ contrahentis, vaga tamen & incerta cognitione. *† c.2.q.3.sectio.8.* Neq; enim abstracte aut hominem, aut animal apprehendimus, sed aliquem hominem, vel aliquod animal, quæ singularia vaga E dici solent.

Omnesne interiores sensus, an vnus tantum intellectui proxime ministret?

QVÆST. VII.

Argumenta pro vtraq; parte.

SECTIO I.

SED quoniam sensus interiores, etsi vniuersales naturas abstrahere non possunt, mini-

ministri tamen sunt intellectus abstrahentis A & in abstractione ipsa aliquod munus habēt, (proponunt enim ea, ex quibus vniuersales naturæ abstrahendæ sunt, quod est materiam intellectui abstrahenti subministrare) duo nobis expendenda erūt hoc loco: vnum, sitne concessum cuilibet interiori sensui, an alicui eorum tantum, vt intellectui proxime ministrare possit: alterum, quonam pacto vtatur intellectus eorum ministerio ad suum munus obeundum.

Duo explicāda.

Ac omnibus sensibus interioribus licitum B esse, vt proxime intellectui ministrent, his argumentis perspicuum videtur. Primum, quia nec sensui communi, nec phantasiæ quidquā deest, quo minus id facere possit, ille ad intellectus intuitiuam apprehensionem, hæc ad abstractiuam: si modo intellectus apprehendere debeat sensata, hoc est, sensibilia per se. Æstimatiua autem, & memoria, cum insensata proponere intellectui possint, hæc quidem C cum differentia temporis præteriti, illa absolute: nihil est, quod a proximo intellectus ministerio in proponendis insensatis rebus excludendæ sint.

Argum. partis affirm.

Deinde, quia intellectus, quemadmodum & anima ipsa intellectiua, totus est in toto corpore. & totus in qualibet eius parte: hinc enim fit, vt non sit vni parti, ac proinde vni sensui interno propinquior, quam cœteris: adeo, vt vel ipsi externi sensus videantur D idonei, vt immediate intellectui ministrare possint.

Postremo, quia, si sensus, qui proxime intellectui ministraturus est, remotior cœteris esse debet ab externis sensibus: sola memoria intellectui per seipsam ministrabit: quo fiet, vt intellectus ex solis rebus præteritis, imo etiam insensatis, (si memoria sola insensata seruat) cognitionem accipiat: quod dici non potest, cum ex præsentibus, iisque etiam sensa- E tis, plurima colligat. Si vero immediatum ministerium præstantiori tantum deferendum est sola æstimatiua, ratiove particularis proxima erit ministra. est enim omnium confessione memorandi sensu nobilior. Ita fiet, vt intellectus neque ex præteritis, neque ex sensatis quicquam percipiat, si æstimatiua etiam sensata omnia prioribus sensibus relinquit.

Quod autem non omnes interni sensus, F sed vnus eorum tantum proximus minister intellectus constitui debeat: ipse dignitatis ordo, naturæq; ordinata constitutio videtur postulare: in qua, vt Areopagita Dionysius *lib. de Diuin. nomi. c. 7* scribit, omnesq; Theologi quasi oraculum suspiciunt, *semper supremum infimi attingit infimum supremi.* Ita sola ratio particularis, quæ dignitate ac præstantia in confinio est sensus & intellectus, proxima videbitur ministra esse intellectus.

Partis negatiua affirm.

Expenduntur opiniones Auicennæ & Auerrois.

Sectio II.

Difficultas hæc facile expedietur, nulloq; negotio argumentis vtriusq; partis satisfiet, si in re ipsa vnus tantum sensus internus concedatur, & in superiori quæstione, proposita sensuum omnino internorum distinctio nō re ipsa, sed sola ratione admittatur. Nam, quod externi sensus proxime intellectui ministrent, si datur aliquis internus, cui inseruiant, res perspicua est, & ordini subordinatæ, vt sic dicam, seruitutis consentanea. Quapropter retractāda est quadripartita interiorum sensuum diuisio prædicta, pressiusque expendendum, sint ne re vera quatuor sensus interni, an vero plures, paucioresve: & si plures vno, cui nam eorum tribuendum sit, vt proxime intellectui ministret.

An dentur plures sensus interni re ipsa diuersi, & quot.

Auicenna, & Albertus Magnus, aliique nonnulli, ne fortasse internos sensus externis pauciores facerent, quinque etiam internos posuerunt, phantasiam ab imaginatione non nomine solo, sed natura & re etiam ipsa distinguentes. Tametsi in eo dissentiunt, quod Auicenna tribuit imaginationi solam specierum sensatarum conseruationem: phantasiæ vero, quam tertio loco ponit, cognitionem per huiusmodi species: Albertus vero vtrumque tribuit imaginationi: phantasiæ vero, quam facit quartum sensum internum, & æstimatiua posteriorem nobilioremq; ascribit omnimodam specierum non tantum sensatarum inter se, sed etiam non sensatarum cum non sensatis, & cum sensatis compositionem.

Prima sententia Auicēnæ & Alberti, ponentium quinque.

Sed cum hi nullam operationum distinctionem afferant, quæ sub quatuor internas iam dictas facultates cadere non possit, non est, cur nobis plures internos sensus prædictis quatuor obtrudant. Nec certe numero externorum iure moueri potuerunt, vt parem ei facerent internorum numerum, cum magis sit rationi consentaneum, vt interiores pauciores sint, quemadmodum & perfectiores: præsertim, cum hoc cernamus in rebus aliis, vt quæ sparsim cernuntur in minus perfectis, collecta sint in iis, quæ perfectiora sunt, quod plurimis & illustribus patet exemplis.

Refellitur. Nō esse quinque sensus internos vt externos.

Auen-

Secunda opinio Auenrois ponẽtis quatuor sensus inte nos.

Vt à nonnullis perperam explicetur.

In quot partes cerebrum sit diuisum. lib. 3. de Ani. com 6.

Vide Galen. 6. de vsu partium, & Vallesium contr. me. lib. 2. c. 23. Vesaliũ lib. 7. de Fabrica corporis hu. c. 1. & 5.

Auenrois opinio, quæ communis in scholis habetur, quadripartitam facit sensuum internorum distinctionem, quam in superiori quæstione secuti sumus. Ex eius assertoribus, qui minus considerate rem explicant, rationẽ huius numeri reddunt ex quatuor supradictis cellulis, seu ventriculis, seu sinibus cerebri, vt tot sint facultates interni sensus, quot sunt prædictæ cellulæ.

Verum hi cum ipsis etiam externis sensibus pugnant. Cernimus enim, in tres tantum partes diuisum esse cerebrum: in duas anteriores, quarum altera ad dexteram est, ad læuam altera, nec vna post alteram collocata, quæ etiam vi & natura vna atque eadem censetur: & in tertiam quæ post vtramque est, vtpote in occipite, & à longe minori magnitudine cerebellum à Medicis appellari solet. Nam transitus is ab anteriori parte capitis ad posteriorem, non pars cerebri, sed communis ianua censendus est, qua vltro citroque commeat spiritus animalis, quæ in anteriori parte fabricantur, & ad posteriorem puriores transmittuntur: vnde rursum omnibus sentiendi mouẽdique facultatibus communicantur Itaque si ex partibus cerebri naturali dispositione diuersis colligendus est numerus interiorum sensuum, duo potius, quam quatuor colligendi erant.

Quo pacto à D. Thoma & Auenrois hæc sentẽtia probatur. D. Tho. 1. p. q. 78 art. 4. & opus. 43. de Potentiis anima, c. 4. Auer. 3. de anima, com. 6

Qui vero meditatius numerum quaternarium constituunt, in quibus sunt D. Thomas, & Auenrois, ex eo suam sententiam probant, quia facultates, quæ apprehendunt insensata diuersæ esse debẽt ab iis, quibus sola sensata apprehendi possunt. Atque hactenus recte. Habentur enim hoc ex fundamento duo genera internorum sensuum, quæ negari non possunt, sed vlterius vtrumque genus in totidem alia eo argumento distinguunt: quia, quemadmodum in rebus aliis alia facile suscipiunt, sed non diu retinent, alia contra diu retinent, sed non facile suscipiunt (quod ita accidere, impressio sigilli in mollem & duram materiam perspicue ostendit) ita in sensibus interioribus alius constituendus est, qui facile recipiat sensatas species, alius, qui diu retineat: quorum prior est sensus communis, qui simul tempore cum sensibus externis suum obiectum percipit, posterior phantasia, quæ in absentia externorum sensibilium sensatas species diu conseruat. Totidemque ponendas esse interiores facultates, ad quas insensatorum species pertineant, eodem argumento probant: vnam, à qua facile eiusmodi species recipiantur, quam vocamus æstimatiuã: alteram, à qua diu conseruentur, quam dicimus memoriam sensitiuam: proinde priorem

A cerebri partem, quam diximus duas illas maiores, dextram & sinistram complecti, in duas quasi portiones diuisam esse volunt, in priorem, quæ magis humida est, & suscipiendis speciebus aptior, & in posteriorem, quæ retinendis est magis idonea. Eodemque modo cerebellum in humidiorem partem, quæ prior sit & in minus humidam, quæ posterior, distinguendum existimant. Ita efficitur, vt etiam hi auctores ex distinctione subiecti

B quadripartitam interiorum sensuum distinctionem suo modo constituant: cum ex varia dispositione partium, & eius, quæ simpliciter cerebrum dicitur, & eius, quæ cerebellum appellatur, eorum numerum colligant.

Improbãtur fundamenta horum Auctorum.

Sed neque hi recte suam sententiam videntur statuere. Primum, quia vna & eadem facultas apprehensiua potest in vna parte subiecti totalis facilius recipere, & in alia facilius

C retinere: quemadmodum idem calor melius digerit in imo ventriculi, quam in summo. Deinde, quia facilius & difficilius retinere, non videntur esse munera & officia, quæ satis sint ad distinguendas potentias cognitiuas: tum quia magis minus ad eandem speciem spectant: tum vel maxime, quia cognitio non in receptione, aut conseruatione specierum, sed in earum vsu consistit: vt diuersitate vsus seu operis, non ex facilitate & difficultate recipiendi & retinendi formas,

1.

2. Magis & minus non distinguunt species.

D quibus potentiæ vtuntur, earũ distinctio colligenda sit. Postremo, quia, si horum opinio sic accipiatur, vt alii sensus interiores recipiant species, sed non retineant, alii & recipiant, & retineant: recte quidem isto modo, tametsi ex accidenti, colligetur distinctio phantasiæ à sensu communi: quod hic recipiat species in sola præsentia obiecti, nec eas illo absente retineat, nisi forte ad tempus breuissimum (quod etiam teste Aristotel. in sen-

Lib. de Insom. c. 2.

E sibus externis accidere diximus) illa autem & recipiat, & diu cõseruet: at distinctio memoriæ ab æstimatiua colligi non poterit. Nam, non solum memoria, sed æstimatiua etiam & recipit, & diu retinet species: tum quia ponitur in parte minus humida, quam sit ea, in qua ponitur phantasia, quæ ab eis in priore parte cerebelli collocatur, quod totum maiorem siccitatẽ, seu temperatiorem humiditatem habet, quam totum magnum cere-

Etiam æstimatiua diu retinet species.

F brum, in cuius posteriori parte phantasiam ponunt. tum etiam, quia operatio æstimatiuæ id manifeste indicat duobus argumentis: Vno, quia æstimatiua, cum ex sensatis speciebus non sensatis eliciat, idque in hominibus sæpe fiat per discursum quendam, sal-

Æstimatiua diu apud se species retinet.

tem

tem sensatas species diu apud se retineat, necesse est. Altero, quia, si non retineret species & sensatas, & non sensatas, nisi, cum primum res obiectas apprehendit: quemadmodum sensus communis: reliquæ deinde operationes, quibus obiectæ res apprehenduntur, & ex aliis in alias discurritur, ad memoriam pertinent, apud quam species seruãtur: aut certe æstimatiua id faceret repetitis suo modo à memoria speciebus, quas ad eam quodãmodo transmittit, seu (vt rem, qualis esset, declaremus) genitis identidem nouis speciebus in æstimatiua ex iis, quæ seruantur in memoria, cum hæ potentiæ ponantur in diuersis partibus cerebelli. At hæc & absurda sunt, & æstimatiuæ dignitati quam maxime derogant.

Examinatur Galeni sententia.

SECTIO III.

Tertia de numero sensuũ internorũ opinio quæ est Gal. ponentis tres.

Impia Galeni de anima rationali sententia.

a ca 3.

b *lib. 2 suarũ controuers. c. 22. & 23. c. 6. & 7. Lege etiam Damascen. lib. 2. de fide orthodo. c. 17. Vide Cœliũ lect. Ant. lib. 9. 28.*

GAlenus in libro de differentiis a Symptomatum, vt eum interpretatur Franciscus Vallesius, vir sane doctus nec solum de Medicinæ arte ac peritia, sed de nobiliori quoq; Philosophia benemeritus, tres tantum ponit facultates apprehensiuas interiores, Phantasiam, (quam non facit diuersam à sensu communi) Rationem, & Memoriam. Quem sequitur Nyssenus Gregorius libro quarto de Viribus animæ. Hunc vero numerum facultatum probat Galenus ex tribus speciebus phrenitidis. *Tribus enim, inquit, modis tantum contingit lædi mentem*, hoc est, sensus interiores (præter hos enim nullam ipse aliam interiorem animæ rationalis apprehensiuam facultatem, posuit, vt qui impie mortalem fecit.) *Nam aut homo errat in cognitione*, id est, in simplici apprehensione, quo pacto Theophilus putabat, se in angulo domus videre tibicines quos nullos videbat, *aut praue ratiocinatur*, cum nec cognitione, nec memoria quidquam erret, vt is, qui vasa vitrea cum cognosceret, propriorumque nominum recordaretur, tamen proiiciebat, non inde colligens factum iri, *aut demum memoria*. Addit Vallesius, his tribus facultatibus non diuersas cellulas, aut cerebri totius partes, sed totum cerebrum attribuendum: tametsi omnes, vt Galenus docet, perfectius operentur in ea parte, quæ cerebellum vocatur, in qua puriores iam sunt spiritus. Nec sane pro hac sententia parum faciunt ea, quæ contra superiores dicta sunt ad euertendas cellulas, contraq; alteram quadripartitam distinctionẽ partium totius cere

A bri pro quatuor interioribus sensibus. Nam, quod plures potentiæ apprehensiuę in eadem parte inesse possint, ex ipsis etiam externis sensibus perspicuum est, quorum tactus in eisdem particulis corporis inest, in quibus sunt cœteri.

Refutatur Galenus.

Sed vt mittamus errorem Galeni: rationem intellectumve ab æstimandi facultate non distinguentis: certe si phantasiam à sen-
B su communi non discreuit, & memoriam quasi diuersam potentiam à ratione seu æstimatiua & à phantasia distinxit, non est, cur defendatur quasi idem cum Aristotele senserit, aut rationi consentanea dixerit. Nam, Aristoteles in tertio libro de Anima a fuse docet phantasiam diuersam esse à quolibet sensu, non solum particulari certi generis sensibilium, sed etiam communi, quique omnium sensibilium differentias discernat. Id-
C que maxime consentaneum rationi est, vt in toto genere facultatum, quæ intuitiue tantum, hoc est, in sola præsentia obiecti rem apprehendunt, aliqua sit, quæ obiecta earum omnium inter se distinguat. Neque obest id, quod Vallesius affert, Aristotelem ad finem capitis tertij libri tertij de Anima, *Text. 161.* sic plane scripsisse: *Si igitur nihil aliud præter imaginationem habent ea, quæ dicta sunt, sitq; id ipsum, quod diximus: imaginatio motus profecto*
D *fuerit sensus iam operantis.* Ex quo loco (quem ait oscitanter ab omnibus præteriri) colligit, Aristotelem perspicue docere, imaginationẽ, hoc est, imaginandi operationem recipi in sensu communi tanquam actum in sua potentia. Hoc inquam: non obest, quia hoc modo potius habet Græcus contextus, ἡ φαντασία ἂν εἴη κίνησις ὑπὸ τῆς αἰσθήσεως κατ' ἐνέργειαν γινομένη, id est, *Phantasia motus fuerit à*
E *sensu iam operante, seu facto in actu.* Quibus verbis non significatur, operationem phantasiæ recipi in sensu communi, sed causari ab eo tanquam ab agente imprimente speciem in ipsam phantasiæ potentiam. Atq; hoc pacto ea verba intelligenda esse, manifestum est ex iis, quæ paulo ante dixerat Arist. textu secũdum Commentatoris diuisionem 160. ex quo imaginationis definitionem hanc omnes colligunt. *Imaginatio est motus factus à sensu secundum actum.* In qua dicunt, nomine sensus
F secundum actum siue actu operantis, includi sensum cõmunem, sine quo particulares non operantur, imo præcipue intelligendum esse communem, qui motus à particularibus simul mouet phantasiam imprimendis in eam phantasmatibus externorum sensibilium similibus iis, quæ ab externis sensibus accipit.

Ex Arist.

a ca. 3. à tex. 1…

Exponitur locus Arist…

Imaginationis definiti[o] exponitur.

naturæ in suis indiuiduis existenti. aturas communes habere in suis particularibus vnitatem minorem numerali, sed etiam cum ea coniunctam indifferētiam ad omnia earum particularia. Quod quidem, si reuera sentit, neque expositione aliqua alium sensum habere potest, nisi quem verba præ se ferunt: dubium non est, quin ponat in particularibus cuiusque naturæ communis nō tantum vniuersalitatem potentia, sed etiā actu: etsi in ea re parum aduertens sibi repugnet. Nam, vbi datur indifferentia ad omnia particularia, ibi necesse est & detur aptitudo ad illa, & vnitas præcisionis.

Huc Scoti expositores accurrunt, & varias expositiones afferunt, vt suum Auctorem à falsa sententia, aut à contradictione defendant. Quidam enim satis se putant satisfacere, si ostendant, Scotum nomine entitatis minoris numerali, quam ponit in particularib. naturarum communium, intellexisse vnitatem formalem, quæ cum qualibet natura cōmuni tanquam peculiaris eius proprietas in suis particularibus multiplicatur: cum ea enim multiplicata non potest existere vnitas præcisionis, quam ille appellat vnitatem numeralem obiecti communis. Atque ita quidē dicere oportet, vt Scotus recte sentiat. *Lege Lichetum in 2. dist. 3 quæst. 1. Ant. Troma. 7. Metaph. quæst 7. Anton. Andr. Metaph* 8. Verum indifferentia, quam cum vnitate minore numerali coniungi arguit, illum eius vnitatis nomine, aut non intellexisse, aut intelligere non debuisse vnitatem formalem. Indifferentia enim non est coniuncta cum vnitate formali particulari facta, sed cum vnitate præcisionis ante particularia, aut (quod eodem redit) cum vnitate formali in commune sumpta.

Secunda sectatorum Scoti expositio. Alii dicunt, vnitatem minorem numerali, quam Scotus ponit in particularib. esse quidem ipsam ex se sufficientem, vt natura secūdum eam habeat aptitudinem, vt sit in suis particularibus, non tamen, vt dicatur de illis omnibus prædicatione dicente, hoc est hoc: quia vnitas illa, quę existit in Socrate, est propria Socrati per differentiam indiuiduantem Socratis. *Refutatur.* Sed non vident, eandem esse rationem in aptitudine dicendi passiua, atque in aptitudine essendi: vt natura humana secundū vnitatem minorem numerali, quam habet in Socrate, est apta, vt sit in omnibus suis particularibus, sit etiam apta, vt dicatur de omnibus prædicatione dicente, hoc est hoc, siue prædicatione in recto, quæ etiam per modū identitatis appellatur, & à prædicatione in obliquo, siue dicente, hoc est hoc, distinguitur: quod si non est apta, vt sic prædicetur, ergo non est apta, vt sic insit.

A Alii vtuntur distinctione indifferentiæ in positiuam & priuatiuam, dicuntq; Scotum re vera intellexisse vnitatis nomine vnitatē formalem, verum non addidisse illi in particularibus indifferentiam positiuam, sed tantum priuatiuam. *Tertia explicatio. Duplex apud Scoti sectatores indifferentia.* Volunt enim indifferentiam positiuam, quam etiam contrariam appellant, esse eam, qua natura ita est ex se indifferens ad omnia sua particularia, vt in eo statu cū nulla differentia cōtrahente coniuncta sit: quod B quidem solius intellectus opera fieri posse dicunt, abstrahente nimirum intellectu per speciem intelligibilem, aut cōceptum naturam communem ab omnibus differentiis, quibus in rerum natura contracta est. At indifferentiam priuatiuam nihil esse aliud, quam quod natura ex se non sit addicta ad vllam differentiam contrahentem, licet re vera cum aliqua earum, aut etiam cum omnibus, sit coniuncta.

C Est quidem hæc speciosa distinctio indifferentiæ, sed speciei nihil subest doctrinæ solidæ. *Impugnatur* Primum enim, si recte nominibus contrariæ & priuatiuæ indifferentiæ vtuntur, nō minorem oppositionem sed maiorem potius indicat nomen priuatiuæ, quam cōtrariæ, cum priuatiua magis ad contradictoriam accedat. Vnde fit vt si contraria excludit omnes differentias contrahentes naturam ex se indifferentem: priuatiua quoque, atq; adeo potiori ratione illas excludet. Si vero nihil cu- D rent propriam vocabulorum significationem, iam quæro quid iuuet ista coniunctio differentiarum determinantium naturam ex se indifferentem cum natura ipsa, vt differentiæ simul sint cum indifferentia, & determinatio, quam faciunt, cum indeterminatione naturæ. differentias enim determinantes nihil repugnat, sed maxime etiam congruit, simul esse cum natura. at eas esse simul cum i- E psa naturę indifferentia, & determinationem per differentias cum indeterminatione naturæ, omnino repugnat.

Quæro etiam, quid sibi velit illud, *ex se*, siue, *de se*, cum dicunt, naturam determinatam & indifferentem. Nam, si idem est, atque naturam esse per se indifferentem & indeterminatam, ita vt indeterminatio & indifferentia in secundo modo dicendi per se comitetur naturam: iam ea indifferentia & indeterminatio positiua erit, neque vlli- F bi compatietur secum determinationem per vllam differentiam contrahentem. Si vero idem est, atque naturam non per aliquid adiunctum, sed tantum in statu eius solitudinis seu potentialitatis, quam habet antequam contrahatur per differentias, aut postquam

quam ab eis abstracta & quasi auulsa est, esse indifferentem & indeterminatã (quod re vera dicant oportet) iam fatentur, indifferentiam & indeterminationem non esse simul cum natura contracta & determinatam per differentias contrahentes, sed cum natura nondum contracta, aut iam à contrahentibus abstracta.

Ad hæc, si indifferentiam naturæ abstractæ propterea posititiuam, & contrariam appellant, quia natura in eo statu non compatitur secum differentiam vllam contrahentem & determinantem, licet alia ratione omnes compatiatur, cur non etiam vocant positiuam & contrariam eam indifferẽtiam, quam natura sibi vendicat antequam contrahatur, simul sit cum indifferentia contrahente cum in eo etiam statu nullam contrahentem differentiam compatiatur, etiamsi posterius natura omnes compatiatur, hoc est in suis particularibus.

Quarta vera que Scoti expositio.

Alia igitur ratione Scotum interpretari possumus, vt & recte sentiat, & sibi non repugnet. Ea vero est, vt velit, naturas communes etiam in suis particularibus existentes habere indifferentiã ad omnia sua particularia, eamque re vera esse positiuam & contrariam, vt appellant, siue non compatientem secum determinationem per differentias (nulla enim alia est indifferentia) verum tamen non eam habere in illis, sed ex se, id est, ante illa: in statu nimirum potentiali, quo contractionem per differentias antecedũt. Quod autem subdit, naturas hoc pacto vniuersales non esse vniuersales actu, sed potentia: eum sensum habere potest, vt significet, eas non habere vniuersalitatem actu existentem ante operationem intellectus, sed potentia duntaxat, quod verissimum est: nam cum vniuersalitas rerum non possit existere in particularibus earum, vt probatum est (quod esset existere realiter) reliquum est, vt tantum obiectiue cum rebus ipsis possit existere. Quare cum obiici non possit nisi intellectui, vt proxima quæstione patebit: perspicuum est, res non habere vniuersalitatem actu existentem nisi per operationem intellectus.

Quo pacto actio intellectus ad aptitudines essendi & prædicãdi requiratur.

Quocirca non est necesse, vt Scoti expositores ad eam expositionem confugiant, vt dicant, Scotum expectare operationem intellectus, non vt res habeant aptitudinem, vt sint in pluribus, sed prædicentur de pluribus: ad vtramq; enim aptitudinem expectat Scotus actionem intellectus, si vtraque sumatur secundum existentiam: ad neutram vero, si ambæ sumantur secundum nudam conuenientiam: naturæ enim communes, quemadmodum ante cõtractionem sunt aptæ, vt sint in pluribus, ita etiam sint aptæ, vt prædicentur de pluribus. Sed addunt, hoc esse discriminis, quod ante operationem intellectus, aptitudo, vt sint in pluribus, est proxima suo actui, aptitudo autem, vt prædicentur de pluribus, non est proxima, sed remota. expectant enim res ab intellectu species intelligibiles, aut conceptus, quibus actu sint prædicabiles potentia proxima.

Quid addãt Scotistæ.

Quæ ad mentem Scoti dicta sunt, quo pacto accipienda.

Hæc tamen nec omnino vera videntur, nec si sint, ad rem faciunt. Nam, vt lignum est ex se conformabile in statuam potentia passiua proxima, etsi, vt conformetur, à Polycleto expectat artem, qua Polycletus possit ex eo statuam efficere: ita naturæ, quæ denominantur communes, sunt ex se prædicabiles de plurib. potentia passiua proxima, etsi vt prædicentur enuntienturque expectant speciem aliquam intelligibilem conceptumve, cuius interuentu intellectus id facere possit. Sed esto, non vocemus potentiam proximam naturæ, vt prædicetur, nisi cum eius species aut conceptus est in intellectu, quid inde ad propositã dubitationem? Neq; enim quærimus vtrum naturæ rerum communes sint prædicabiles actu ante operationem intellect⁹, sed an sint vniuersales actu, quod etiam Scotus negat, & nos, quomodo id verum esse possit, exposuimus; ille vero exponere nec curant, nec vero aliter possunt, quam vt à nobis explicatum est. Ita patet, non recte sentire primæ opinionis auctores in posteriori parte suæ assertionis, nec re vera Scotum in ea asserenda illis patrocinari.

Refutatio secundæ opinionis, & approbatio tertia.

SECTIO III.

Secunda opinio explicatur.

Alij oppositam omnino sententiam sequuntur: dicunt enim, naturas communes non solum non habere suam vniuersalitatem in suis particularibus, verum neque ex seipsis esse vniuersales, sed sola operatione intellectus vniuersales effici. Afferunt autem D. Thomam, & pœne totam Scholasticorum antiquitatem in suæ opinionis confirmationem. Diuus enim Thomas capite quarto libelli de Ente & essentia, non tantum asserit, sed etiam probat, naturas communes nec secundum se, nec vt sunt in suis particularibus, sed vt sunt in intellectu, esse vniuersales, & in eo tantum obiectiue sibi vendicare vniuersalitatem: quod Auicennæ etiam & Commentatoris auctoritate cõfirmat. Idem ex veteribus Scholasticis & priores D. Thoma, vt Albertus & Alensis: & posteriores, vt Ægidius & cæteri reales sensisse videtur.

A Vide *Auicen. 5. lib. sua Metaph. c. 1. Auer. primo de Ani. comm. 8. & 12. Meta. comm. 4. & 3. de Ani. comm. 18. Albert. Mag. in prædic. Alēs. 7. Metaph. in tex. 46. Ægid. q. 2. prolegi. & primo Sent. d. 19. p. 2. Duran. in 1. d. 3. q. 5. & in 2. d. 3. q. 7. & alios Sect. præcedenti.*

Non esse omni ex parte probabilem.

Sed horum opinio, etsi in priori quoq; parte nobis probatur, satisq; ex iis quę dicta sunt, confirmata relinquitur: posteriori tamen, vt superior (nisi aliter, quam vt sonat exponatur) non placet; est enim ex duabus superioribus B quæstionib. perspicuum naturas communes habere ex se, & ante operationem intellectus & vnitatem præcisionis, & aptitudinē, vt sint in pluribus. Quo fit, vt hac ratione tantum sint, ac fiant vniuersales operatione intellectus, quatenus non habent vniuersalitatem actu existentem, nisi obiectiue in intellectu.

Vt debeant citati Autores intelligi.

Atq; hoc pacto intelligendos esse Auctores, quos citant, ex eo primum patet, quia omnia hoc modo apte cohærent, nullaq; repugnan- C tia in tantorum virorum doctrina supeiest. Deinde, quia facere & fieri ad existentiam referuntur. Vnde cum illi dicunt, res fieri vniuersales operationes intellectus, nihil aliud voluisse existimandi sunt, quam quod earum vniuersalitas sola operatione intellectus existere incipiat, quandoquidem in rebus particularibus exist re non potest, vt in exponenda Scoti sentētia diximus. Demum, quia verba, quibus hanc quæstionem proponunt, hæc D fere sunt: Vtrum vniuersalia sint extra animā, hoc est, an existant sine operatione intellectus. Tandemque concludunt, ea quidem, quæ denominantur vniuersalia, esse extra animam, si sint realia, hoc est, existere realiter, si eorum singularia realiter existunt: at ipsam vniuersalitatem nunquam existere, nisi obiectiue in intellectu.

Vera sentētia exponitur. Naturas cōmunes extra intellectū esse actu vniuersales. Probatur in super duobus argumentis.

Est igitur vera germanaque & omnium vt credere par est, veterum Scholasticorum sen- E tentia, naturas communes ex se, & ante eam operationem intellectus, qua à suis particularibus abstrahuntur, nempe prius natura, quam in suis particularibus existant, aut contractæ in eis sint, esse actu & non potentia tantum vniuersales, tametsi nō habent suam vniuersalitatem existentem, nisi cum intellectu, sine differentiis contrahentibus obiiciūtur. Quæ sententia etsi ex dictis patet, tamen quoad priorem partem, quæ maiorem difficultatem recentioribus ingerit, duobus item F argumentis confirmari potest.

Vnum est, quia quæ conueniunt rebus per operationem intellectus, sunt posteriora iis, quę illis conueniunt, vt existunt in rerum natura, siue vt dicitur, à parte rei: sed aptitudo earum, vt sint in pluribus non est posterior, sed prior ipso esse in pluribus, qui est actus conueniens illi à parte rei: non conuenit igitur rebus per operationem intellectus: quod si aptitudo essendi in pluribus non conuenit rebus per operationem intellectus: ergo nec vniuersalitas, cū in ea posita sit tota vniuersalitatis ratio. Idem argumentum hunc etiam in modum proponi potest. Actus essendi in pluribus, qui est fundamentum prædicationis de pluribus, non pendet ab operatione intellectus, vt omnes fatentur, ergo nec aptitudo, seu vniuersalitas, quæ ordine naturæ præcedit actum. *Lege Scot. in Isagog. Porphyrii. q. 14. & Caiet. ad finem cap. de Genere.*

Alterum argumentum est, quia diuersæ naturæ rerum diuersas quoque habent aptitudines, vt sint per modum idētitatis in his aut illis: natura enim animalis non habet aptitudinem, vt hoc modo sit in lapidibus, sed in animalibus: contraque natura lapidis non est apta, vt sit in animalibus, sed in lapidibus. Cum igitur hæc aptitudinum diuersitas non proueniat ex operatione intellectus abstrahentis naturas communes à suis particularibus, cum omnes, qualescunque sint, eodem modo abstrahat: perspicuum est eam prouenire ex ipsis rerum naturis: eisque conuenire præcisa omni operatione intellectus, qua à suis particularibus abstrahantur.

Solutio eorum, quæ initio pro vtraque parte proposita sunt, quatenus veræ sententiæ aduersantur.

Sectio IV.

Soluuntur argumenta posita sectione prima pro parte affirmante.

QVapropter ad priora argumenta initio quæstionis proposita, quatenus huic sententiæ aduersantur, hunc in modum satisfaciendum est.

Ad primum, nihil est quod respondeamus, cum non loquatur de existentiā vniuersalitatis, sed hoc tantum nitatur ostendere, communionem & discrimen rerum inter se, non pendere ab intellectus apprehensione.

Secundum quoq; recte concludit, si velit, aptitudinem essendi in multis præcedere suum actum, non quoad existentiam, sed quatenus naturis communibus ante contractionem conuenit.

In tertio illud non est verum, vnitatem, quæ propria est vniuersalium, esse primā rerum proprietatem, aut per se cōuenire rebus, quæ denominantur vniuersales, nisi verbum, *per se*, idem valeat, atque, *non per aliud*. Prima enim proprietas cuiusque rei communis est

vnitas

Vnitas præcisionis neq; in primo neque in secundo modo per se conuenit naturis communibus.

vnitas eius formalis: hæc vero antecedit præcisionis vnitatem, quæ ppr a est rei vniuersalis, vt vniuersalis est. Quæ quidem præcisionis vnitas, vt neq; in primo, neque in secundo modo dicendi per se naturis cōmunibus conuenit: ita nec conuenit per differentias contrahentes, aut intellectum abstrahentem, sed ante omnem contractionem abstractionemque, quod idem dicendum est de aptitudine essendi in multis. A

Quartum in eo peccat, quod ex multitudine repræsentantium arguit multitudinem repræsentati: quanquam si ex sola repræsentatione res fierent vniuersales, recte colligeret, vt superius 1 4. *sect.* 4. ostensum est. B

Vniuersale vt præcedat actum intellectus.

Extremæ argumentationi concedimus, obiectum proprium & peculiare intellectus, quod est vniuersale, duobus modis præcedere actum intellectus, & quoad naturam rei obiectæ, & quoad vnitatem præcisionis & aptitudinem essendi in multis, quibus præcedit contractionem naturæ per differentias. Natura enim absolute sumpta est id, quod obiicitur, vnitas autem & aptitudo est conditio, sine qua non obiicitur. Non præcedit tamen obiectū intellectus actum illius quoad existentiam vnitatis & aptitudinis, vt dictum est. C

Ad loca Aristotelis.

Locus vero primo ex Arist. citatus, pro nobis est, qui fatemur, naturas rerum communes esse per se, id est, non per aliud, immo etiam necessario, ac proinde sine operatione intellectus genera & species. Secundus item nihil contra nos facit, adeo, vt etiam iis fauere videatur, qui sentiunt eam numero vnitatem, à qua quodlibet vniuersale est vnum numero existere in particularibus illius. Sed re vera non fauet, cum sic exponendus sit, vt Aristoteles loquatur de vnitate negatiue sumpta, vt Caietanus *in lib. de Ente & essentia, cap. 4.* ait: sensus enim est, vniuersale non facere in suis particularibus differentiam talis naturæ à non tali: quo pacto animal non facit in homine & bestia differentiam sensitiuæ naturæ, & non sensitiuæ, & homo in Socrate & Platone differentiam naturæ humanæ à non humana Tertius demum locus non solum nobis non aduersatur, sed fauet etiam non minime. sic enim reprehēdit Platonem Aristoteles, quod sentiat vniuersalia separatim existere existentia reali: vt non dicat, vniuersalia, quatenus vniuersalia sunt, existere in suis particularibus: sed totam rationem vniuersalitatis in aptitudine essendi in pluribus constituat. patet autem, hanc aptitudinem præcedere omnem existentiam & realem in particularibus, & obiectiuam per abstractionem ab illis. D E F

Ad argumenta partis affirmatiua.

Ad posteriora vero argumenta, ex dictis fere patet quo pacto respondendum sit. Sed tamen perspicuitatis gratia ad primum dicendum, res non esse per se vniuersales eo modo, quo Aristot. *Primo Metap. c. 1 & aliis in locis*, distinguit primum & secundum modum dicendi per se: sed in eo sensu, in quo idem asserit, singularia, vt Socratem & Calliam agere aliquid aut pati per se, id est, non per aliud: vniuersale vero, vt hominem aut animal agere aut pati per accidens, hoc est, per aliud, quod per singularia & agant & patientur. Addendumq; falsum esse, quidquid hoc pacto rebus communibus per accidens conuenit, conuenire illis vel secundum existentiam realem, vel secundum obiectiuam: potest enim eis conuenire ante omnem existentiam siue realem, siue obiectiuam.

Posse aliquid conuenire alicui ante omnem existentiam realem & obiectiuā. Secundi solutio.

Ad secundum dicito, etsi nulla res communis est positiue vna aut apta, vt sit in pluribus, quatenus existit in suis particularibus: tamen, vt talis sit, id est, vt habeat vnam duntaxat numero vnitatem, vnamque numero aptitudinem ad sui multiplicationem, non esse necesse, vt separetur per intellectum à suis particularibus, cum talis sit prius natura, quam ad illa contrahatur, licet non talis existat, nisi per abstractionem à suis particularibus.

Multa rebus ab æterno cōpetant.

Ad tertium dicendum, æternum esse ac temporale, ad existentiam proprie pertinere, quo pacto nihil est æternum, nisi Deus: sed tamen multa conuenire rebus ab æterno, nēpe omnia, quæ de illis necessario prædicantur, etsi nec in primo, nec in secundo modo dicendi per se conueniant. Hoc autem modo conuenit rebus communibus ab æterno esse vniuersales, quatenus ex se potentiam habent: vt per differentias suorum particularium contrahantur, & in eis multiplicentur. fiunt tamen vniuersalia secundum existentiam suæ vniuersalitatis apud nos, cum naturas communes à differentiis contrahentibus abstrahimus.

Ad Arist. & Commentatoris loca.

Ad ea vero, quæ ex Aristotele & Commentatore allata sunt, haud difficilis est responsio. Loquitur enim Aristoteles in priori pronunciato de vniuersali quoad existentiam vniuersalitatis, quod Commentator exponit in posteriori. Quo autem pacto res in hoc sensu fiant vniuersales, nunc explicandum est.

An res sola intellectus operatione fiant vniuersales.

QVÆSTIO VI.

Quid & quotuplex sit abstractio, & quo abstractionis genere vniuersalia à suis particularibus abstrahantur.

SECTIO I.

Ordo explicandorum.

CVm res, quæ de pluribus dicuntur, per abstractionem à suis particularibus fiant prædicto modo vniuersales, explicandum in primis est quid & quotuplex sit abstractio: deinde quo abstractionis genere vniuersalia abstrahantur à suis particularibus: postremo quibus animæ viribus ea fiat abstractio. Ex qua tota disputatione patebit, quid noui rebus abstractis per abstractionem adueniat. Abstrahere nihil est aliud, quam aliquid ab aliquo modo aliquo separare. Cũ autem multiplex sit abstractio, satis erit, si trifariam, quoad rem præsentem attinet, distinguatur: in realem, negationis, & præcisionis. Realis abstractio est, cum aliquid ab aliquo re ipsa separamus, quo pacto aurum è terra, & pisces ex fluuio abstrahimus. Cum autem ea, quæ non permanent, non dicantur separari, sed perire: non dicimus, accidentia, quæ naturaliter remouentur à subiecto, realiter ab eo abstrahi, quæ naturaliter sine subiecto cohærere non possunt. Abstractio negationis est, cum vnũ de altero negamus, quæ proinde aut vera abstractio est, vt cum negamus albedinem de coruo, aut falsa, vt cum eandem negamus de cygno. Abstractio præcisionis tum fit, cum è duobus coniunctis inter se vnum apprehendimus, alterum relinquimus: vt cum aspectu apprehẽdimus colorem lactis non apprehensa eius figura. Non dicimur autem potentiis appetitiuis abstrahere vnum obiectum ab alio hoc abstractionis genere, tametsi vnum ab alio distinguimus (sæpe enim, verbi causa, color rei placet appetitui, cuius sapor displicet) quia potius res, quas appetimus, nos à nobis ipsis quodammodo abstrahunt, & ad se trahunt. Vnde est illud Dionysij, *Cap. 4. de Diuinis nominibus*, *Amor ecstasin facit*, hoc est amantem extra se ponit. Et illud quod dici solet, *Anima plus est vbi amat, quam vbi animat*. Ratio discriminis est, quia apud nos potẽtiæ apprehensiuæ accipiunt species à rebus, quas apprehendunt, & per eas quodammodo res ipsas ad se trahunt (hinc enim apprehensiuæ dicuntur) & appetitiuæ sunt quædam quasi instrumenta, quibus res appetitæ appetentes ad se trahunt: appetimus enim res, vt sunt in se ipsis: apprehendimus autem, vt illæ sunt in nobis: ita vt, quemadmodum Aristoteles *libr. 2. de Anim. ca. 12. tex. 121. ait, etiam sensus ipsi externi obiecta materialia sine materia quodammodo recipiant*, hoc est, sine plerisque obiectorum materialib. conditionibus, vt candorem niuis sine frigore, & flammam ignis sine calore.

Quid sit abstrahere.

Triplex abstrahere.

Realis abstractio quid.

Negationis quid sit.

Præcisionis quid.

Potentiis appetentib. cur non dicamur abstrahere.

Qua abstractio vniuersalibus sit accommodanda.

Vniuersalia igitur non abstrahuntur à suis particularibus abstractione reali: quia genera, species, & differentiæ sunt omnino idem re cum suis particularibus: propria vero & accidentia, etsi aliquo modo possunt esse diuersa à particularibus subiectis, nempe, si spectentur quoad formalia nominum significata (sæpe enim sunt veræ, ac reales qualitates, aut quantitates) non vniuerse tamen hoc pacto sumpta ab eis distinguuntur realiter: nec sic etiam sunt vniuersalia respectu eorum, cum de illis hac ratione (hoc est abstractis nominibus) prædicari nequeant: nec denique, si diuina potestate abstrahantur realiter à subiectis, vt intellectus & candor ab hominibus candidis, erunt vniuersalia sed singularia, & tam multa etiam, quam erunt ipsa particularia subiecta. Nunquam enim efficiet vel ipsa diuina potestas, vt per abstractionem alicuius accidentis seu communis, aliquid vnum siue abstractum, siue concretum in rerum natura per se cohæreat, quod pluribus per sui multiplicationem commune esse possit.

Nulla virtute fieri posse vt singulare sit commune plurib. multiplicatione.

Non abstrahuntur etiam vniuersalia à suis particularibus abstractione negationis vera, si sint ex quatuor prioribus vniuersalium generibus, cum & genera omnia, & species, & differentiæ, & propria item necessario suis particularibus conueniant. Sin autem sint accidentia, quæ quintum genus faciunt: poterunt illa quidem vere sic abstrahi à particularibus subiectis, quia vt de illis vere affirmari, ita & negari possunt: at hæc abstractio non efficit sola, vt quod sic abstractum fuerit, sit vere accidens ad quintum vniuersalium genus pertinens: multa enim vere negantur de rebus, quarum accidentia esse non possunt, vt lapis de homine, & color de Angelo. Itaque nisi negatio vera supponat possibilem affirmationem; nunquam ea propria erit accidentis quinti prædicabilis. Accedit, quod nec negatio supposita affirmatione possibili, quemadmodum nec affirmatio supposita possibili negatione, efficit, vt id, quod negatur, sit vniuersale, cum singularia accidentia, vt singularia sunt, hoc pacto negari possint de singularibus subiectis. Itaque, nisi id, quod sic negatur, vt affirmari possit, alia ratione fiat vniuersale: nunquam sane hoc abstractionis genere vniuersale erit.

Negatio, vt sit accidentis propria, quã supponat.

Ergo

Vniuersalia abstrahi præscindendo. Ergo superest, vt vniuersalia abstrahantur à suis particularib. abstractione præcisionis, quæ simplex quoq; apprehensio dicitur, quatenus nimirum apprehenduntur non apprehensis vllis particularium differentiis. Hoc autem fieri posse ex eo patet, quia, etsi vniuersalia sunt de ratione particulariũ, tamen particularia non sunt de ratione vniuersalium.

Duplicē esse apprehensionem simplicē. Iam vero, cum duplex sit apprehẽsio simplex, vna habitualis, quæ fit per impressam speciẽ, qua repræsentatur obiectum: actualis altera, quæ fit per actum apprehendẽdi, expressamque similitudinem, (si quando ea per actum apprehendendi, cognoscendive exprimitur) duplex quoq; esse poterit abstractio præcisionis vniuersalium: vna habitualis, si fiat per species impressas, & habitualiter inhærentes: altera actualis, si fiat per actum apprehendẽdi id, quod repræsentatur.

Num viribus sensitiuis vniuersalia abstrahi possint.

SECTIO II.

QVibus autẽ viribus animæ hæc fiat abstractio, nunc videndum. Ac oportere, vt fiat apprehensiuis, ex ipsa huius abstractionis explicatione constat. *Apprehensiua potentia, quot, & quæ.* Apprehensiuas autem vires seu potentias, quæ sunt in primo quasi aditu, & ingressu animæ nostræ, esse quinque sensus externos, manifestũ est: hi enim sunt, quorum opera primam rerum notitiam percipimus. Vnde commune illud Philosophorũ proloquium: *Nihil esse in intellectu nostro, quod non prius fuerit in sensu,* de sensu externo primũ intelligitur. oportet enim quidquid à nobis intellectu apprehenditur, vel aperte, ac per se obiiciatur externo sensui, veluti figuræ hirci aut cerui, vel inuolute, ac per aliud, vt ipsa hirci aut cerui substantia, & hircoceruus, h. e. figmentum ex figura hirci ceruiq; compositũ, quod quasi per partes apprehenditur, cum hircus ceruusque apprehensiuæ potentiæ repræsentatur.

Externis sensib. fieri vniuersalis abstractionem non posse. His ergo sensibus non posse fieri abstractionem vniuersalis à singularibus, duobus potissimum argumentis aperte constat. Vno, quia nihil percipitur externo sensu, nisi, vt hic & nunc, hoc est, vt addictum certo loco ac tempori: at vniuersale, vt vniuersale est certo tempori aut loco addictum non est. Altero, quia sensibus externis nihil percipimus, nisi intuitiue (vtimur enim hoc verbo alioqui proprio solius aspectus propter inopiam vocabulorum ad significandam perceptionem præsentis sensibilis, vt præsens est, à quocunque sensu illa fiat) cum interim nemo dubitet, abstractiuã perceptionem, quæ nihil cu-

A rat rei obiectæ præsentiam, intuitiuæ perceptioni oppositam esse. *Obiectio.* Quod si quis obiiciat, sensus etiam externos in absentia rei sensibilis operationem habere posse, vt cũ ab aspectu Solis, quem attentius intuiti sumus, oculos auertimus (videmur enim quocunq; oculos dirigimus, Solem videre, quod propter relictam in oculis Solis speciem certum est accidere) perfacilis est responsio, neque enim id vera visio est, sed deceptio & illusio, ac etiam læsio videndi facultatis.

B *Soluitur.* Nihil enim reuera percipit aspectus, sed percipientis more se habet, quod aliquandiu relinquatur in oculis species rei obiectæ, vt ipse etiam Arist. in lib. de insomniis fatetur. *Nihil absente obiecto à sensu percipi.*

Sensus communis. Alterum genus apprehensiuarum potentiarum est sensus communis, qui vnicus est in quolibet animali, & primus ex internis, in primo etiam interiori animæ quasi vestibulo residet, propriamq; sedẽ, &, vt Medici vocant, *Sedes.* cellulam in anteriori capitis parte habet.

C Huius officium est omnium externorũ sensuum obiecta & operationes percipere ac distinguere: *Officium.* itemq; iudicare posse sit ne eadem res sensibilis, an diuersæ, quæ à diuersis sensibus percipiuntur: vt sitne aliquid idem, an diuersum albedo ac dulcedo: quod nec aspectus ipse per se, nec gustatus facere possunt, cum ille solum colorem, hic tantum saporem percipiat: tũ etiam discernere, magis ne operetur animal vno sensu, quam alio, veluti, acutius

D ne videat, an audiat, quod nec solus aspectus, nec solus auditus, nec vterque simul præstare potest: sed vnus alius, qui nouerit vtriusq; operationes, & quasi communis arbiter earum discrimen diiudicet. Quanquam hoc tertium aut solus, aut præcipue videtur facere intellectus.

Cur ita appelletur. Quocirca non dicitur communis hic sensus, quod commune aliquid sensibile à particularibus abstrahat, sed quod communiter

E omnium sensibilium differentias percipiat. Quod enim nihil commune apprehendat, ex eo patet, quia est quasi centrum externorum sensuum, neque vnquam in absentia rei sensibilis operationem habere potest, sed semper simul cum externis sensibus rem, vt hic & nũc percipit, hoc est, in eadem rei præsentia & locali, & temporaria.

Phantasia. Tertium genus est phantasia quam plerique imaginationem appellant, cum tamen Græco

F phantasiæ vocabulo vti malint, qui Latine loquuntur. Eaq; etiam interior est potentia, quam sensus communis: &, vt dici solet, in secunda cerebri quasi cellula sedem habet. *Vbi resideat.* Proprium eius munus est, sensibilium species seruare, & in eorum absentia alia ex aliis componere, & in alia diuidere: atq; adeo alias *Eiusdem munus.*

sensibiles species ex aliis procreare, vt ex diuersorum animalium figuris tertium quoddam animal fingere, & vnum integrum quasi membratim discerpere, & ex alio alia atque alia producere.

Vt componat & diuidat singularia.

Quanquam vero hic iam sensus diuidat, ac ex vno multa faciat, non secernit tamen vnquam naturam communem à singularibus differentiis, neque vllam, eandem in plures eiusdē rationis multiplicat: sed semper in ipsis singularibus versatur, dum hoc cum illo componit, & hoc ex illo separari, aut quasi nasci ac pullulare apud se fingit.

Æstimatiua nomina.

Quartum deinde sequitur virium apprehensiuarum genus, quod ex internis sensibus est tertium. Æstimatiuam vocant Philosophi in brutis animātibus, in hominibus vero cogitatiuam, & rationem particularem, vt eam à ratiocinandi facultate, intellectuve distinguant: quam etiam in tertia cellula collocādam fere existimant. Huius peculiare officiū in omnibus animalibus est, ex sensatis insensata percipere, h.e. ex speciebus, quibus sensibilia per se à superioribus tribus facultatibus percepta sunt, species eorum, quæ per se sub sensum non cadunt, elicere: quo pacto oues figura lupi conspecta, illum vt inimicum fugiunt, & degustata herba noxia, eam vt noxiam abiiciunt: quod non facerēt, nisi ex speciebus figuræ ac saporis inimicitiæ ac nocumenti species elicerent. Sed hoc interest inter homines & bruta animantia, quod id ex quodam naturæ instinctu, & sine vllo discursu brutis animantibus cōtingit: homines vero etsi in primis ac repentinis motibus multa insensata ex sensatis naturę instinctu percipiunt: fere tamē ratiocinatione quadam & discursu id faciunt.

Sedes. Officium.

Discrimen.

Non abstrahit vniuersalia.

Huic facultati dicat aliquis, posse contingere, vt vniuersalia, quæ insensata sunt, à sensatis particularibus abstrahat: sed non ita res habet Cum enim adhuc sit materialis potētia, h.e. organo corporeo inhærens, nihil nisi vt singulare, addictumque singulari materiæ percipere potest, quæ ratio eadem valet in omnes potētias sensitiuas, & ab omnibus Philosophis vt cōmunis, & quasi per se nota sententia recipitur. Nisi quod ad eam probandā hoc argumēto vtuntur Thomistæ, quia principium indiuiduationis singularitatisve est materia signata: quod argumentum id ponit, quod non ab omnibus cōceditur, aut saltem non vniuerse verum est, nec magis euidēs aut probabile, quam sit id, ad quod probandum assumitur.

Memoria sensitiua & reminiscentia.

Quintum genus est memoria & reminiscentia: quod genus duas facultates complecti nonnulli volunt, eiq; vltimam cellulam, seu, vt alii vocant, ventriculum attribuunt. Eius particulare munus est insensatas species seruare, rerumque per eas meminisse, &, cum non occurrunt, ex aliis, quæ occurrunt, inuestigare, quod reminisci vocāt: tametsi hoc in iis etiam, quæ sensatæ sunt, facultatem hanc efficere plerique asserunt. Non posse autem hanc potentiam vniuersalia abstrahere, cum ex proxime proposita ratione sensibus omnibus communi concluditur: tum vero ea peculiari probatur, quia memoriæ ac reminiscentię apprehensio semper est cum differentia temporis præteriti: at nihil vniuersale vlli differentiæ temporis addictum est.

Vbinam sit. Munus.

Neq; hæc potentia abstrahit.

Concluditur à solo intellectu abstrahi vniuersalia.

Cum igitur ex sensitiuis potentiis nulla alia sit apprehensiua, perspicuum est ex dictis, abstractionem vniuersalium non fieri à potentia vlla sensitiua, sed à solo intellectu, quæ vna superest apprehensiua potentia. Nam, cum intellectus organo corporeo non sit affixus, nihil iam repugnat, quo minus apprehendere possit naturam communem, non vt est facta hæc aut illa per differentiam cōtrahentem, sed in sua illa puritate, & quasi libertate, qua contractionem antecedit.

Obiectio.

Quod si quis obiiciat, experientia compertum esse, sensitiuas etiam facultates posse apprehendere rem, non vt est hæc aut illa, sed vt certæ dūtaxat speciei aut generis: veluti cum ex loco distanti certo conspicimus aliquem venientem esse hominem, nec tamen adhuc cernimus esse Socratem, vel quempiā alium designatum hominem: aut etiam cognoscimus esse animal tantum, dubitantes interim cuius speciei sit animal, facilis est respōsio ex iis, quæ ad primum librum † diximus. semper enim id fit cum apprehensione differentiæ contrahentis, vaga tamen & incerta cognitione. Neq; enim abstracte aut hominem, aut animal apprehendimus, sed aliquem hominem, vel aliquod animal, quæ singularia vaga dici solent.

Soluitur. *† c.2.q.3.sectio.8.*

Omnesne interiores sensus, an vnus tantum intellectui proxime ministret?

QVÆST. VII.

Argumenta pro vtraq; parte.

SECTIO I.

SED quoniam sensus interiores, etsi vniuersales naturas abstrahere non possunt, mini-

ministri tamen sunt intellectus abstrahentis & in abstractione ipsa aliquod munus habẽt, (proponunt enim ea, ex quibus vniuersales naturæ abstrahendæ sunt, quod est materiam intellectui abstrahenti subministrare) duo nobis expendenda erũt hoc loco: vnum, sitne concessum cuilibet interiori sensui, an alicui eorum tantum, vt intellectui proxime ministrare possit: alterum, quonam pacto vtatur intellectus eorum ministerio ad suum munus obeundum.

Duo explicanda.

Argum. partis affirm. Ac omnibus sensibus interioribus licitum esse, vt proxime intellectui ministrent, his argumentis perspicuum videtur. Primum, quia nec sensui communi, nec phantasiæ quidquã deest, quo minus id facere possit. ille ad intellectus intuitiuam apprehensionem, hæc ad abstractiuam: si modo intellectus apprehendere debeat sensata, hoc est, sensibilia per se. Æstimatiua autem, & memoria, cum insensata proponere intellectui possint, hæc quidem cum differentia temporis præteriti, illa absolute: nihil est, quod a proximo intellectus ministerio in proponendis insensatis rebus excludendæ sint.

Deinde, quia intellectus, quemadmodum & anima ipsa intellectiua, totus est in toto corpore, & totus in qualibet eius parte: hinc enim fit, vt non sit vni parti, ac proinde vni sensui interno propinquior, quam cœteris: adeo, vt vel ipsi externi sensus videantur idonei, vt immediate intellectui ministrare possint.

Postremo, quia, si sensus, qui proxime intellectui ministraturus est, remotior cœteris esse debet ab externis sensibus: sola memoria intellectui per seipsam ministrabit: quo fiet, vt intellectus ex solis rebus præteritis, imo etiam insensatis, (si memoria sola insensata seruat) cognitionem accipiat: quod dici non potest, cum ex præsentibus, iisque etiam sensatis, plurima colligat. Si vero immediatum ministerium præstantiori tantum deferendum est sola æstimatiua, ratiove particularis proxima erit ministra. est enim omnium confessione memorandi sensu nobilior. Ita fiet, vt intellectus neque ex præteritis, neque ex sensatis quicquam percipiat, si æstimatiua etiam sensata omnia prioribus sensibus relinquit.

Partis negatiua affirm. Quod autem non omnes interni sensus, sed vnus eorum tantum proximus minister intellectus constitui debeat: ipse dignitatis ordo, naturæq; ordinata constitutio videtur postulare: in qua, vt Areopagita Dionysius *lib. de Diuin. nomi. c. 7* scribit, omnesq; Theologi quasi oraculum suspiciunt, *semper supremum infimi attingit infimum supremi.* Ita sola ratio particularis, quæ dignitate ac præstantia in confinio est sensus & intellectus, proxima videbitur ministra esse intellectus.

Expenduntur opiniones Auicennæ & Auerrois.

SECTIO II.

An dentur plures sensus interni re ipsa diuersi, & quot. Difficultas hæc facile expedietur, nulloq; negotio argumentis vtriusq; partis satisfiet, si in re ipsa vnus tantum sensus internus concedatur, & in superiori quæstione, proposita sensuum omnino internorum distinctio nõ re ipsa, sed sola ratione admittatur. Nam, quod externi sensus proxime intellectui ministrent, si datur aliquis internus, cui inseruiant, res perspicua est, & ordini subordinatæ, vt sic dicam, seruitutis consentanea. Quapropter retractãda est quadripartita interiorum sensuum diuisio prædicta, pressiusque expendendum, sint ne re vera quatuor sensus interni, an vero plures, paucioresve: & si plures vno, cui nam eorum tribuendum sit, vt proxime intellectui ministret.

Prima sententia Auicennæ & Alberti, ponentium quinque. Auicenna, & Albertus Magnus, aliique nonnulli, ne fortasse internos sensus externis pauciores facerent, quinque etiam internos posuerunt, phantasiam ab imaginatione non nomine solo, sed natura & re etiam ipsa distinguentes. Tametsi in eo dissentiunt, quod Auicenna tribuit imaginationi solam specierum sensatarum conseruationem: phantasiæ vero, quam tertio loco ponit, cognitionem per huiusmodi species: Albertus vero vtrumque tribuit imaginationi: phantasiæ vero, quam facit quartum sensum internum, & æstimatiua posteriorem nobilioremq; ascribit omnimodam specierum non tantum sensatarum inter se, sed etiam non sensatarum cum non sensatis, & cum sensatis compositionem.

Refellitur. Nõ esse quinque sensus internos vt externos. Sed cum hi nullam operationum distinctionem afferant, quæ sub quatuor internas iam dictas facultates cadere non possit, non est, cur nobis plures internos sensus prædictis quatuor obtrudant. Nec certe numero externorum iure moueri potuerunt, vt parem ei facerent internorum numerum, cum magis sit rationi consentaneum, vt interiores pauciores sint, quemadmodum & perfectiores: præsertim, cum hoc cernamus in rebus aliis, vt quæ sparsim cernuntur in minus perfectis, collecta sint in iis, quæ perfectiora sunt, quod plurimis & illustribus patet exemplis.

Atten-

Secunda opinio Auerrois ponētis quatuor sensus inte nos.

Auenrois opinio, quæ communis in scholis habetur, quadripartitam facit sensuum internorum distinctionem, quam in superiori quæstione secuti sumus. Ex eius assertoribus, qui minus considerate rem explicant, rationē huius numeri reddunt ex quatuor supradictis cellulis, seu ventriculis, seu sinibus cerebri, vt tot sint facultates interni sensus, quot sunt prædictæ cellulæ.

Vt à nonnullis perperam explicetur.

In quot partes cerebrum sit diuisum. lib. 3. de Ani. com 6. Vide Galen. 6. de vsu partium, & Vallesium contr. me. lib. 2. c. 23. Vesaliū lib. 7. de Fabrica corporis hu. c. 1. & 5.

Verum hi cum ipsis etiam externis sensibus pugnant. Cernimus enim, in tres tantum partes diuisum esse cerebrum: in duas anteriores, quarum altera ad dexteram est, ad læuam altera, nec vna post alteram collocata, quæ etiam vi & natura vna atque eadem censetur: & in tertiam quæ post vtramque est, vtpote in occipite, & à longe minori magnitudine cerebellum à Medicis appellari solet. Nam transitus is ab anteriori parte capitis ad posteriorem, non pars cerebri, sed communis ianua censendus est, qua vltro citroque commeāt spiritus animales, qui in anteriori parte fabricantur, & ad posteriorem puriores transmittuntur: vnde rursum omnibus sentiendi mouēdique facultatibus communicantur. Itaque si ex partibus cerebri naturali dispositione diuersis colligendus est numerus interiorum sensuum, duo potius, quam quatuor colligendi erant.

Quo pacto à D. Thoma & Auenrois hac sententia probatur. D. Tho. 1. p. q. 78 art. 4. & opusc. 43. de Potentiis anima, c. 4. Auer. 3. de anima, com. 6

Qui vero meditatius numerum quaternarium constituunt, in quibus sunt D. Thomas, & Auenrois, ex eo suam sententiam probant, quia facultates, quæ apprehendunt insensata diuersæ esse debēt ab iis, quibus sola sensata apprehendi possunt. Atque hactenus recte. Habentur enim hoc ex fundamento duo genera internorum sensuum, quæ negari non possunt, sed vlterius vtrumque genus in totidem alia eo argumento distinguunt: quia, quemadmodum in rebus aliis alia facile suscipiunt, sed non diu retinent, alia contra diu retinent, sed non facile suscipiunt (quod ita accidere, impressio sigilli in mollem & duram materiam perspicue ostendit) ita in sensibus interioribus alius constituendus est, qui facile recipiat sensatas species, alius, qui diu retineat: quorum prior est sensus communis, qui simul tempore cum sensibus externis suum obiectum percipit, posterior phantasia, quæ in absentia externorum sensibilium sensatas species diu conseruat. Totidemque ponendas esse interiores facultates, ad quas insensatorum species pertineant, eodem argumento probant: vnam, à qua facile eiusmodi species recipiantur, quam vocamus æstimatiuā: alteram, à qua diu conseruentur, quam dicimus memoriam sensitiuam: proinde priorem

A cerebri partem, quam diximus duas illas maiores, dextram & sinistram complecti, in duas quasi portiones diuisam esse volunt, in priorem, quæ magis humida est, & suscipiendis speciebus aptior, & in posteriorem, quæ retinendis est magis idonea. Eodemque modo cerebellum in humidiorem partem, quæ prior sit & in minus humidam, quæ posterior, distinguendum existimant. Ita efficitur, vt etiam hi auctores ex distinctione subie- B cti quadripartitam interiorum sensuum distinctionem suo modo constituant: cum ex varia dispositione partium, & eius, quæ simpliciter cerebrum dicitur, & eius, quæ cerebellum appellatur, eorum numerum colligant.

Improbātur fundamenta horum Auctorum.

Sed neque hi recte suam sententiam videntur statuere. Primum, quia vna & eadem facultas apprehensiua potest in vna parte subiecti totalis facilius recipere, & in alia facilius C retinere: quemadmodum idem calor melius digerit in imo ventriculi, quam in summo. Deinde, quia facilius & difficilius retinere, non videntur esse munera & officia, quæ satis sint ad distinguendas potentias cognitiuas: tum quia magis minus ad eandem speciem spectant: tum vel maxime, quia cognitio non in receptione, aut conseruatione specierum, sed in earum vsu consistit: vt diuersitate vsus seu operis, non ex facilitate & difficultate recipiendi & retinendi formas, D quibus potentiæ vtuntur, earū distinctio colligenda sit. Postremo, quia, si horum opinio sic accipiatur, vt alii sensus interiores recipiant species, sed non retineant, alii & recipiant, & retineant: recte quidem isto modo, tametsi ex accidenti, colligetur distinctio phantasiæ à sensu communi: quod hic recipiat species in sola præsentia obiecti, nec eas illo absente retineat, nisi forte ad tempus breuissimum (quod etiam teste Aristotele in sensibus externis accidere diximus) illa autem & E recipiat, & diu cōseruet: at distinctio memoriæ ab æstimatiua colligi non poterit. Nam, non solum memoria, sed æstimatiua etiam & recipit, & diu retinet species: tum quia ponitur in parte minus humida, quam sit ea, in qua ponitur phantasia, quæ ab eis in priore parte cerebelli collocatur, quod totum maiorem siccitatē, seu temperatiorem humiditatem habet, quam totum magnum cerebrum, in cuius posteriori parte phantasiam F ponunt. tum etiam, quia operatio æstimatiuæ id manifeste indicat duobus argumentis: Vno, quia æstimatiua, cum ex sensatis speciebus non sensatis eliciat, idque in hominibus sæpe fiat per discursum quendam, sal-

1.

2. Magis & minus non distinguunt species.

Lib. de insom. c. 2.

Etiam æstimatiua diu retinet species.

Æstimatiua diu apud se species retinet.

tem

tem sensatas species diu apud se retineat, necesse est. Altero, quia, si non retineret species & sensatas, & non sensatas, nisi, cum primum res obiectas apprehendit: quemadmodum sensus communis: reliquæ deinde operationes, quibus obiectæ res apprehenduntur, & ex aliis in alias discurritur, ad memoriam pertinent, apud quam species seruãtur: aut certe æstimatiua id faceret repetitis suo modo à memoria speciebus, quas ad eam quodãmodo transmittit, seu (vt rem, qualis esset, declaremus) genitis identidem nouis speciebus in æstimatiua ex iis, quæ seruantur in memoria, cum hæ potentiæ ponantur in diuersis partibus cerebelli. At hæc & absurda sunt, & æstimatiuæ dignitati quam maxime derogant.

Examinatur Galeni sententia.

Sectio III.

Tertia de numero sensuũ internorũ opinio quæ est Gal. ponentis tres.

Impia Galeni de anima rationali sententia.

a ca 3.

b *lib. 2 suarũ controuers. c. 21. & 23. c. 6. & 7. Lege etiam Damascen. lib. 2. de fide orthodo. c. 17.*

Vide Celiũ Lect. Ant. lib. 9. 28.

GAlenus in libro de differentiis a Symptomatum, vt eum interpretatur Franciscus Vallesius, vir sane doctus nec solum de Medicinæ arte ac peritia, sed de nobiliori quoq; Philosophia benemeritus, tres tantum ponit facultates apprehensiuas interiores, Phantasiam, (quam non facit diuersam à sensu communi) Rationem, & Memoriam. Quem sequitur Nyssenus Gregorius libro quarto de Viribus animæ. Hunc vero numerum facultatum probat Galenus ex tribus speciebus phrenitidis. *Tribus enim*, inquit, *modis tantum contingit lædi mentem*, hoc est, sensus interiores (præter hos enim nullam ipse aliam interiorem animæ rationalis apprehensiuam facultatem, posuit, vt qui impie mortalem fecit.) *Nam aut homo errat in cognitione*, id est, in simplici apprehensione, quo pacto Theophilus putabat, se in angulo domus videre tibicines quos nullos videbat, *aut praue ratiocinatur*, cum nec cognitione, nec memoria quidquam erret, vt is, qui vasa vitrea cum cognosceret, propriorumque nominum recordaretur? tamen proiiciebat, non inde colligens factum iri, *aut demum memoria*. Addit Vallesius, his tribus facultatibus non diuersas cellulas, aut cerebri totius partes, sed totum cerebrum attribuendum: tametsi omnes, vt Galenus docet, perfectius operentur in ea parte, quæ cerebellum vocatur, in qua puriores iam sunt spiritus. Nec sane pro hac sententia parum faciunt ea, quæ contra superiores dicta sunt ad euertendas cellulas, contraq; alteram quadripartitam distinctionẽ partium totius cere-

A bri pro quatuor interioribus sensibus. Nam, quod plures potentiæ apprehensiuę in eadem parte inesse possint, ex ipsis etiam externis sensibus perspicuum est, quorum tactus in eisdem particulis corporis inest, in quibus sunt cœteri.

Refutatur Galenus.

Sed vt mittamus errorem Galeni: rationem intellectumve ab æstimandi facultate non distinguentis: certe si phantasiam à sensu communi non discreuit, & memoriam
B quasi diuersam potentiam à ratione seu æstimatiua & à phantasia distinxit, non est, cur defendatur quasi idem cum Aristotele senserit, aut rationi consentanea dixerit. Nam, Aristoteles in tertio libro de Anima a fuse docet phantasiam diuersam esse à quolibet sensu, non solum particulari certi generis sensibilium, sed etiam communi, quique omnium sensibilium differentias discernat. Id-
C que maxime consentaneum rationi est, vt in toto genere facultatum, quæ intuitiue tantum, hoc est, in sola præsentia obiecti rem apprehendunt, aliqua sit, quæ obiecta earum omnium inter se distinguat. Neque obest id, quod Vallesius affert, Aristotelem ad finem capitis tertij libri tertij de Anima, *Text. 161.* sic plane scripsisse: *Si igitur nihil aliud præter imaginationem habent ea, quæ dicta sunt, sitq; idipsum, quod diximus: imaginatio motus profecto*
D *fuerit sensus iam operantis.* Ex quo loco (quem ait oscitanter ab omnibus præteriri) colligit, Aristotelem perspicue docere, imaginationẽ, hoc est, imaginandi operationem recipi in sensu communi tanquam actum in sua potentia. Hoc inquam: non obest, quia hoc modo potius habet Grecus contextus, *ἡ φαντασία ἂν εἴη κίνησις ὑπὸ τῆς αἰσθήσεως κατ' ἐνέργειαν γιγνομένης*, id est, *Phantasia motus fuerit à sensu iam operante, seu facte in actu.* Quibus
E verbis non significatur, operationem phantasiæ recipi in sensu communi, sed caussari ab eo tanquam ab agente imprimente speciem in ipsam phantasiæ potentiam. Atq; hoc pacto ea verba intelligenda esse, manifestum est ex iis, quæ paulo ante dixerat Arist. textu secũdum Commentatoris diuisionem 160. ex quo imaginationis definitionem hanc omnes colligunt. *Imaginatio est motus factus à sensu se-*
F *cundum actum.* In qua dicunt, nomine sensus secundum actum siue actu operantis, includi sensum cõmunem, sine quo particulares non operantur, imo præcipue intelligendum esse communem, qui motus à particularibus simul mouet phantasiam imprimendis in eam phantasmatibus externorum sensibilium similibus iis, quæ ab externis sensibus accipit.

Ex Arist.

a *c. 3. à tex. 55*

Exponitur locus Arist.

Imaginationis definitio exponitur.

Galeni distinctioni neque Aristoteli, neque rationi esse consentaneam.

Quod autem nec Aristotelicæ sententiæ, nec rationi consentaneum sit, memoriam ab æstimatiua & Phantasia, quasi re vera tres sint animæ facultates distinguere, ex his patebit. Aristoteles in libello de Memoria & reminiscentia, *cap.1.* scribit, memoriam, hoc est, memorandi actum in ea parte animæ esse, id est, in ea animæ potentia, in qua est phantasia, seu imaginandi actus: Itemq; recolere seu memorari nihil aliud esse, quam phantasmata, non vt phantasmata sunt, respicere. non distinxit ergo actum memoriæ ab actu phantasiæ, quasi diuersarum potentiarum actus. quare nec potentiam memorandi à potentia imaginandi. Quod si extremas phantasiæ & memoriæ facultates vnam facit potentiam: ergo nec æstimatiuam, seu, vt Galenus in nobis rationem appellat, ab extremis duab. quasi diuersam potētiam discernit. Accedit, quod vbicunq; Aristoteles tradit, necessarium esse sensuum internorum ministerium vt intellectus suum munus obeat, semper species eorum vocat phantasmata vt intelligamus, nullam aliam revera facultatem esse inter sensum communem, & intellectum præter phātasiam. Quin etiam Galenus ipse lib. 2. de Musculorum motu, manifeste facit vnam eandemq; potentiam phantasiam & memoriam, vt de ratione, quam mediam ponit, idem illum existimasse necesse sit: *Pars enim*, inquit, *quæ imaginatur, quæcunq; ea sit, eadem recordari videtur.* Quem locum durius exponit Vallesius, quam vt eius interpretationem referre debeamus.

Phantasiam & memoriā esse apud Galenum vnā eandemq; potentiam.

Non esse autem eandem facultatum distinctionem rationi consentaneam, ex eo primū patet, quia, quæ potentia elicit species insensatas à sensatis, eadem debet per vtrasque cognoscere, & vtrasq; retinere, ex vtrisq; etiam aliquid tertium componere, vt Leonem inimicum, & panis vsum salubrem. Quæ consideratio phantasiam & æstimatiuam vnam & eandem esse potentiā, manifeste arguit Quæ item facultas species cum sensatas, tum etiam insensatas conseruat, eadem ex re vna, cuius recordatur, ad aliam, cuius oblita est, inquirendo discurrit, quod est reminisci. Ex quo argumento perspicuum fit, non esse memoriam & phantasiam diuersam potentiam à cogitatiua, ratione ve particulari, cuius est omnis huiusmodi discursus.

Vera sensuum internorum distinctio.

Sectio IV.

Quarta sententia, duas tantum asserens potētias apprehensiuas internas probatur ex Arist.

Dicendum igitur, duas tantum esse interiores potentias apprehensiuas corporis A inhærentes, sensum videlicet communem & phantasiam, neq; alias posuisse Aristotelem. harum enim tantum mentionem facit in 3. lib. de Anima, cap. 2. text. 136. vbi de internis potentiis apprehensiuis accuratius, ex instituto que disputauit: neque vnquam cogitatiuam æstimatiuamque nostram à phantasia distinxit. Quod si peculiarem librum scripsit de Memoria & reminiscentia, non putauit tamen B memorandi aut reminiscēdi actum aut potentiam ab actu & potentia phantasiæ distinctam esse, nisi quatenus absolutam rerum particularium cognitionem (quasi præsentium tamen, vocauit phantasiam, (hinc enim phantasia tanquam ab eo, quod apparet, dicta est) eam vero, quæ coniuncta est cum cognitione præteriti, appellauit memoriam, & remiscentiam, quod discrimen accidentarium est, veramque potentiarum distinctio-C nem efficere non potest: nisi contendas dandam esse aliam potentiam sensitiuam, quæ res apprehendat cum differentia futuri, quod ridiculum est: apprehendunt enim vel bruta animantia pleraq; sibi vel commoda, vel incommoda cum differentia futuri: vt cum canis prætento pane aut fuste, apprehensoq; futuro commodo aut damno, vel adulatur, vel fugit.

Confirmatio propositæ sententiæ.

Probatur autem sententia hæc de vnitate D phātasiæ, æstimatiuæ, & memoriæ ex iis, quæ superius, præsertim ad calcem superioris sectionis, diximus: & confirmatur ex iis, quæ de intellectu & memoria intellectiua omnes fatemur. Dicimus enim, intellectum & memoriam vnam tantum & eandem potentiam esse, quæ ab actu seruandi species appellatur memoria, fœcundusq; intellectus: vt qui possit, cum opus fuerit, in actum intelligēdi prodire: ab ipso autem intelligendi actu dicitur E intellectus.

Distinctio sensus communis & phantasiæ.

Distinguuntur autem sensus communis & phantasia & loco, & officio. Loco quidem, quia sensus communis in anteriori parte magni cerebri collocatus est, vbi abundat humidum, & in quem locum omnium particularium sensuum neruuli, quasi in communem radicem concurrunt: phantasia vero in toto reliquo magno cerebro, & in cerebello inest: tametsi in cerebello melius conseruat phātasmata, puriusq; & quietius suas functiones F exercere videtur. Nisi quis (neque id minima probabilitate) dicat, cerebellum officinā esse potius, in qua animales spiritus ad motum administrandum perfectius præparantur, vt per vicinam nuccam omnibus mēbris communicentur. Nam de operatione phantasiæ, cogitationisque ac memoriæ, haud experimur exerceri illam in cerebello: quippe cum

Cerebellum perficiendorū spirituum officinam esse.

ex assiduo aut vehementi vsu imaginationis A cogitationisque ac exercitationis memoriæ non extremam, sed mediam capitis partem, in qua posterior pars magni cerebri est, fatigari sentiamus, quemadmodum ex diuturna aut intenta lectione priorem.

Duo argumenta ad harum potentiarum distinctionē astruendam.

Officio autem distingui has potentias, luculenter & copiose ostendit Aristoteles secūdo capite libri tertij de Anima, text. 136. cuius argumentis hæc duo addi possunt. Vnum, B quod sensus communis præsentia tantum & loco, & tempore, simulque cum sensibus externis apprehendat obiecta: phantasia vero etiam loco distantissima, & cessantibus ante longo tempore sensibus externis. Alterum, quod communis sensus sensata duntaxat, vt externi cognoscat, phantasia vero ex sensatis insensata eliciat, & ex aliis in alia, si perfecta sit, discurrat.

Obiiciuntur aliqua cōtra propositam sententiam.

Sed quid ad Galeni argumentum illud de triplice specie phrenitidis, ex quo triplex sen- C sus interior colligi videbatur? Quid ad experientiam, quam habemus de plerisque, qui imaginandi facultatem habent optimam, pessimam vero iudicandi, aut contra? An non hinc phantasiæ & æstimatiuæ distinctio concluditur? Quid etiam ad id, quod pleriq; valent memoria, iudicio vero & æstimatione rerum sunt pene destituti, aut contra? An non hoc memoriæ ab æstimandi facultate distinctionem aperte arguit? Quid porro ad Ari- D stotelem, qui in libello de Memoria & reminiscentia cap. 1. scribit, phantasma communis sensus affectionem esse, & imaginari, memorariq; passiones seu affectiones esse primi sensitiui, hoc est, primi sensus interni, quem sensum esse communem nemo dubitat. An non his verbis è contrario significat Aristoteles, non solum non esse tres sensus internos, verū ne duos quidem, sed vnum tantum? Cui enim tribuuntur imaginandi & memorandi E extremi actus, eidem & media æstimatio tribuatur necesse est. Quid deniq; ad rationem, quæ afferri potest ex actibus & obiectis? Si enim potentiæ ex actibus distinguuntur, cum iudicare de operationibus externorum sensuum, & componere sensata, & elicere insensata, ac deniq; recordari, specie differant: quatuor etiam specie necesse est potentias esse sensitiuas internas, quæ has operationes eliciant. Quod si ex obiectorū distinctione col- F ligenda est potētiarum distinctio, cum quidquid apprehenditur, aut sit sensibile, aut intelligibile; sane, si ex intelligibili vna tantum species intellectus concluditur, vnus tantum specie sit sensus, necesse est, qui circa sensibilia omnia versetur. Quare, cum is externus esse nequeat, vnus tantum specie erit internus sensus, quemadmodum & intellectus.

Solutio primi argumēti ex Galeno.

Dicimus ad hæc, primum argumentum negatione consequentiæ dissolui. Nam, etsi tres sint species phrenitidis, non est tamen necesse, vt tres quoque sint species interiorum potentiarum, quæ lædantur: satis enim ad summum est, si colligatur tres esse species operationum vnius eiusdemq; potentiæ, quæ læditur. potest enim eadem potentia recte habere, quoad vnam speciem operationis, & non quoad aliam: immo etiam, quoad vnum obiectum, & non, quoad aliud, etiamsi vtraque operatio sit eiusdem speciei: quo pacto plerique felici sunt ingenio, sed nullo pene iudicio, aut contra; alij recte iudicant in vna materia, & peruersæ in alia, aut è contrario: quæ omnia ad vnam & eandem intellectus facultatem pertinere dicimus, qui ratione diuersarum dispositionum vel suarum, vel sensuum, vel appetitus non eodem modo se habet circa vnam, ac circa aliam operationem aut materiam.

Posse eādem potentiam recte se habere quo ad vnā speciem operationis, & non quoad aliam.

Explicatur Arist.

Secundum & tertium ex eodem fundamēto refutantur. Aliqua enim dispositio cerebri est, quæ plus seruiat actibus imaginandi, aut memorandi, quam iudicandi & contra: tametsi peruersitas iudicij sæpe oritur ex praua dispositione appetitus, quasi inferne illud trahentis ad id, quod cupit.

Quartum sic diluendum. Aristotelis sententiam eo loco esse, phantasma causari effectiue à sensu communi operante, quod sæpe alias docuerat: verba autem illa, ***communis sensus affectionem esse***, hoc pacto esse exponenda. A communi sensu proficisci, ac per species ab eo impressas effici: quo pacto libro tertio de Anima, cap. tertio, text. 161. phantasia, seu phantasiæ operatio dicitur fieri à sensu actu operante, quia fit per phantasma impressum à sensu operante simul cum aliquo externo sensu. Nomine vero primi sensitiui, etsi videatur posse intelligi ipsa phantasia, quę, vt diximus, est præcipua potentia sensitiua, cum nulla sit magis interna. tamen dicendum est, intelligendum esse ipsum sensum communem. Arist. enim distinguit eo loco sensum à phantasia: nec vocat sensum, siue sensitiuum, nisi eam facultatem, quæ in præsentia tātum sensib. lia percipit: vnde fit, vt nomine primi sensitiui intelligat præcipuū sensum, ac proinde communem & vniuersalem sensum, sine quo particulares nihil percipiunt. Dicuntur ergo imaginari & memorari esse passiones primi sensitiui, quia fiunt per phantasmata impressa à primo sensitiuo, aut etiā (quod supplendum est) per phantasmata ab eis elicita: quod addiderim propter phantasmata rerum non sensatarum, seu non sensi-

Cur imaginari & memorari dicātur esse passiones primi sensitiui.

bilium per se, quæ phantasmata ab æstimandi facultate ex sensatorum phantasmatibus eliciuntur. A

Quinti solutio.

Non ex quacunq; distinctione actuũ & obiectorũ distingui potentias.

Postremũ denique hoc pacto dissoluendum est. Non ex qualicunque distinctione actuum & obiectorum distingui potentias: sæpe enim vna & eadem potentia plures habet actus specie distinctos, & circa plura obiecta specie distincta perspicue versatur, vt patet vel in ipsis externis sensibus. Visio enim diuersorum specie colorum, & tactus diuersarum specie qualitatum tangibilium, specie quoq; differant, necesse est, si ipsa rerum natura spectetur. B

Præterea, facultas apprehẽsiua, quæ ex pluribus specie diuersis aliquid tertium componit, aut ex aliis alia specie diuersa elicit, in aliave discurrit, actus quoque apprehendendi specie diuersos eliciat, necesse est. Neq; enim totum distincte apprehẽdi potest, nisi & partes apprehendantur: ergo actuum & obiectorum distinctio, qua potentiæ distinguuntur, penes modum agendi potentiarum, & immutandi obiectorum, qui specie distinguatur, spectanda est. Hoc pacto colligimus, vnã & eandem esse facultatem diuersos specie colores videndi; quia actus videndi omnes eodem modo exercentur, & ipsi etiam colores specie diuersi eodem modo aspectum immutant: itemque vnam & eandem esse tangendi facultatem, quia eodẽ modo sentiantur qualitates tangibiles specie diuersæ. At aspiciendi & tangendi facultates non ponimus vnam esse atq; eandem potentiam; quia modi, quibus & ab obiectis immutantur, & ipsæ agũt, specie diuersi sunt, vt patet ex 2 lib. de Anim. Hoc igitur modo colligimus, sensum communem distingui specie à sensibus externis, quia non immediate, vt illi, sed mediate circa sensibilia versatur. Tametsi & alia ratio id cõuincit, quia, cum omnes sensus externi circa certum genus sensibilium versentur, ipse omnium eorum obiecta percipit: quæ etiã distinctionis ratio cernitur inter omnes apprehensiuas potẽtias subordinatas inter se: semper enim superior circa plura, quam inferior versatur. Eodem pacto colligimus, phantasiã distinctam esse a sensu communi: nam & mediate immutatur ab externis sensib. quo pacto non immutatur sensus communis: & ad plures res obiectas diffunditur, cum nõ modo sensata, vt ille, sed etiam insensata percipiat, tametsi singularia sola cognoscat: qua in re superatur ab intellectu, qui non tantum singularia, siue sensata illa sint, siue insensata, sed etiam vniuersalia percipit. C D E F

Ex modo agendi potendam distinctionem, itẽque ex modo immutandi obiectorum.

c. 7. & 11.

Vnde colligẽda distinctio sensus cõmunis à sensib. externis.

Phantasia à sensu cõmuni distinctio.

Quod autem obiiciebatur cum ex intelligibili obiecto, vna tantum in nobis intellectus species colligatur, vnam quoque tantum speciem sensus interioris ex obiecto sensibili colligendam esse: hoc modo diluendum est. Si vim haberet hoc argumentũ, fore, vt non tantum ex interioribus facultatibus, sed etiã absolute vna sola species sensus colligenda esset. Nunc autem, cum apertæ sint quinque species sensuum exteriorum (nisi quis ita ineptiat, vt velit, vnum tantum esse in animali sensum, qui per quinque sensoria, quasi per quinque fenestras sentiat: contra quam puerilem fere quorundam opinionem, non est, quod in prima Philosophia disputetur) propterea vnus tantum specie in nobis intellectus colligitur: quia vnus tantum modus est intelligendi apud nos, vnusque modus, quo intellectus noster ab intelligibili immutetur. Non immutatur enim, nisi à phantasmatibus immediate, quorum ministerio eã imprimuntur species intelligibiles, nec nisi phantasia simul operante intelligit. Sensus vero non solum externi, sed etiam interni varie immutantur & operantur, vt ex dictis perspicuum est.

Cur vnũ specie intellectũ habeamus.

Patet igitur ex iis, quæ disputata sunt, duas esse interiores sentiendi facultates: sensum communem & phantasiam, easque ita subordinatas, vt sola phantasia proxime intellectui ministret.

Concluditur solam phantasiam proxime intellectui ministrare.

Diluuntur argumenta initio proposita, magisque explicatur res, de qua erat quæstio.

Sectio V.

Primum autem illud, quod initio quæstionis proponebatur: nihil deesse communi sensui, quo minus intellectui immediate ministret: inficiatione diluendum est: deest enim immediatio immutationis. Intellectus enim etiam ad intuitiuam cognitionem non immutatur proxime à sensu cõmuni, quemadmodum neque ab externis sensibus, sed à phantasia: concurrentibus tamen simul & communi sensu, & externo aliquo, eo scilicet, quo percipitur id, quod intellectus intuitiue cognoscit.

Secundum etiam nullas habet vires: nihil enim facit immediatio præsentiæ ad immediationem ministerij. Multæ enim facultates cõiunctæ sunt reali ac immediata præsentia, quarum aliæ aliis non ministrant, vt tactus & aspectus. Quanquam ergo & sensus communis & quilibet externorum sensuum immediate sint præsentes intellectui: quemadmodũ & animæ intellectiuæ, quæ tota cũ intelle-

Nihil efficit immediatio præsentiæ ad immediationem ministerii.

ctu

ctu est in qualibet corporis particula: non inde tamen sequitur, eos immediate intellectui ministrare.

Sensus externos esse primos ianitores intellectus.

Ad tertium dicendum est, consentaneum rationi esse, vt facultas, quæ proxime intellectui ministrat, sit & præcipua inter sensitiuas, & quam remotissima ab externis sensibus, qui sunt velut primi ianitores intellectus. Atque hoc ipsum est, quod ingerit in hac re difficultatem. si æstimatiua seu (vt in nobis vocatur) cogitatiua, & memoria sint duæ facultates: prior enim præstantissima est, sed non remotissima ab externis sensibus, posterior vero remotissima, sed non præstantissima. At si non sunt duæ, sed & inter se & cum phantasia vna tantum facultas, vt ostesum est: nihil iam superest difficultatis, cum & præstantissima sit inter sensitiuas, & ab externis sensibus ita remota, vt nulla sit alia remotior.

Sect. 4.

Ad id denique, quod pro altera quæstionis parte proposuimus, nihil est, quod respondeatur, cum veram sententiam contineat.

Maior positæ sententiæ explicatio.

Nomen potentiæ duobus modis posse accipi.

De Verit. q. 10. art. 3.

Sed vt rem apertius declaremus, animaduertendum est, phantasiam, æstimatiuam, & memoriam, etsi re ipsa vna sunt: potentia tamen eo modo posse dici tres, quo intellectus & memoria intellectiua in duas nonnunquã diuiduntur apud D. Thomã. Ait enim in quæstionibus de Veritate, nomen potentiæ duob. modis posse accipi. Vno, vt significat principium operationis, quo pacto apud Philosophos fere sumitur: & hoc modo intellectum & memoriam non esse duas potentias, sed vnam, quia vnum tantum principium intellectionis. Altero, vt significat certam aliquam alicuius potẽtiæ proprietatem: & hoc modo, quia alia proprietas est posse intelligere, alia posse species intelligibiles retinere: idcirco nonnunquam distingui memoriam intellectiuam ab intellectu, vt vnam potentiam ab alia. Hoc igitur eodẽ modo loqui possumus de phantasia, æstimatiua, & memoria sensitiua, vt dicamus esse vnam, aut tres potentias.

Qua loquendi forma phantasiam æst. & mem. vnam aut tres potentias dicere possimus.

Phantasiæ munera & nomina diuersa.

Nam si potentia primo modo sumatur, vna tantum potentia in his censetur, quia, vt sæpius iam diximus, vna & eadem facultas esse debet, quæ apprehendat sensata, & eliciat insensata, & in nobis ex aliis alia confingat, & in aliquo modo discurrat. Si vero posteriori, tres imo etiam multo plures potentiæ in eis cõsiderantur. Alia enim eiusdem potẽtiæ proprietas est posse apprehẽdere sensata, ex qua phãtasia dicitur: alia elicere insensata, vnde appellatur æstimatiua: alia species acceptas retinere, ex qua memoria dici potest: tametsi apud Arist. hoc nomine vocatur ex proprietate memorandi, h. e. apprehendendi cum differentia temporis præteriti, & in nobis dicitur reminiscentia ex proprietate inuestigandi præterita ex iis, quæ præcesserunt, aut consecuta sunt: cum etiam dicatur cogitatiua, nec non ratio particularis ex absoluto discursu ex vno particulari in aliud particulare: & ex confingẽdi licentia, quæ solis etiam hominibus cõcessa est, cõmentatio, aut alio significantiori vocabulo appellari posset.

Lib. de Memoria & reminiscentia cap. 1.

Ita patet, solam phantasiam, quocunq; ea vocabulo nũcupetur & ex quacunq; proprietate nomen accipiat, proxime intellectui ministrare posse in abstractione naturarum vniuersalium ex particularibus. Quo autem pacto id fiat, nunc explicandum est.

Quo nam pacto intellectus vtatur phantasia ad vniuersales naturas abstrahendas.

QVÆSTIO VIII.

Refutatio quorundam opinionu.

SECTIO I.

In quo Peripatetici omnes conueniant.

Ex Arist. 3. de Anim. c. 4. & 5.

OMnes seu Peripateticæ doctrinæ veri sectatores, seu qui tales videri volunt, in hoc conueniunt; vt dicant, intellectum vti phãtasia ad primam specierum intelligibilium generationem. Distinguunt enim intellectum in agentem & patientem siue possibilem: quorum illum sibi [illegible] phantasia species intelligibiles imprimat: hunc vero impressas accipiat. Intellectũ enim possibilem esse velut materiam primam omnis formæ intelligibilis natura sua aptentem: agentem vero nullam posse imprimere sine phantasia simul concurrente, quemadmodum nec phantasiã sine intellectu agente. Nam quemadmodum intellectus agens: quia est causa vniuersalis, indiget determinatione phantasiæ tanquam causæ particularis ad huius, vel illius vniuersalis naturæ abstractionem (eius enim naturæ communis imprimitur species intelligibilis, ad quam pertinet indiuiduum per phantasma repræsentatum) ita phantasia, quia facultas materialis est, & organo corporeo inhæret, agere non potest in intellectum possibilem, qui est immaterialis, nisi ope, ac vi intellectus agentis, qui illa ad agendum vtitur. Habet enim se phantasia respectu intellectus agentis more instrumenti, quod ad multa opera eleuatur ab agente principali, ad quæ præstanda neque ipsum per se principale agens, neque ipsum per se instrumentum est idoneum.

Vide quæ dicta sunt lib. 1. cap. 2. q. 3. sect. 4 & 5.

Opinio ponentium species rerum singularium in intellectu.

Sed in hoc iam est discrimē, quod quidam volunt, species intelligibiles primo impressas ab vtroque, nondum repræsentare naturas factas vniuersales, sed vt coniunctas adhuc differentiis indiuiduantibus, quo pacto repræsentantur in phantasmatibus. Tum vero intellectum possibilem informatum huiusmodi speciebus, ipsum per se, & sine ope intellectus agentis aut phantasiæ elicere ex illis alias quasdam, quæ iam solas naturas vniuersales referant. Alii vero dicant, omnes B species intelligibiles, siue quæ primo imprimuntur ab intellectu agente, siue quas intellectus possibilis ex primo impressis elicit, repræsentare naturas communes nulla repræsentata differentia aliave vlla conditione indiuiduante: idque accidere propter excellentiam intellectualis naturæ, quæ non admittit species, quarum quælibet ad vnum tantum indiuiduum repræsentandum limitata sit, vt est quælibet species sensitiuæ partis. C Hac enim de caussa in substantiis separatis, quarum intellectus excellentior est & eleuatior, vnam & eandem speciem intelligibilem repræsentare, & communem aliquam naturam, & omnia eius indiuidua: in hominibus autem per species sensitiuæ partis suppleri indiuiduorum repræsentationem, speciebus vero intelligibilibus relinqui solam repræsentationem naturarum communem: cum autem anima à corpore seiungitur, D tum ei infundi species intelligibiles similes iis, quæ sunt propriæ separatarum substantiarum, quibus singularia quoque repræsentantur.

Opinio ponentium solas vniuersaliū.

In substātiis separatis vna & eadem species repræsentat naturam communem & indiuiduam.

Reiicitur prior opinio. Intellectus agentis officium.

Ac priores quidem re-vera pugnant cum Peripatetica doctrina. Aristoteles enim germanique eius hac in re sectatores, non ea tātum de caussa ponunt intellectum agentem, vt eleuet phantasiam ad agendum in intellectum possibilem, sed etiam, vt rem intelligibilem potentia faciat actu intelligibilem, E hoc est actu vniuersalem. In rebus enim materialibus, quarum sola singularia pars sensitiua percipit, pro eodem accipiunt nomen actu intelligibilis (hoc est solo intellectu perceptibilis) atque actu vniuersalis: & quemadmodum lumen efficit, vt colores, qui actu non apparebant, non solum appareant, sed etiam sine aliis qualitatibus appareant, id est non apparentibus, verbi caussa, qualitatibus ad tactum & gustatum pertinentibus, ita volunt intellectum agentem efficere, vt naturæ vniuersales, quæ explicite non repræsentabantur in sensitiua parte, non solum repræsententur explicite, sed etiam repræsententur sine conditionibus indiuiduātibus, quod est esse actu vniuersales, & actu intelligibiles.

A Sed quia contra hos ad primum librum disputatum est à nobis, non est quod hoc loco plura adiiciamus. *Cap. 2. q. 3.*

Aliorum opinionis impugnatio.

SECTIO II.

INter eos autem, qui solas species intelligibiles naturarum communium admittunt, non minima contentio est. Sunt enim, qui adducti proposita luminis externi similitudine, qua in tertio libro de Anima *Cap. 5. text. 18.* vtitur Aristoteles, velint, quemadmodum lumen externum facit colorem actu visibilem non solum in oculo per speciem in eo impressam, sed etiam in re obiecta per illustrationem coloris, ita intellectum agentem facere naturam actu intelligibilem non solum in intellectu possibili per speciem in eo productam, sed etiam in phantasmate per ipsius phantasmatis illustrationem: imo vero, quemadmodum colores prius sunt actu visibiles in re obiecta, quam in potentia: ita naturas communes prius esse actu intelligibiles in phantasmatibus, quam in intellectu possibili: nisi quod colores possunt esse prius tempore visibiles in re obiecta: naturæ autem communes non item prius intelligibiles in phantasmatibus, nisi naturæ ordine. Hinc D. Thomas 1. part. q. 80. art. 1. ad quartum *Phantasmata*, inquit, *& illuminantur ab intellectu agente, & iterū ab eis per virtutem intellectus agentis species intelligibiles abstrahuntur.* Et secundo contra Gentes cap. 77. *Actio*, inquit, *intellectus agentis in phantasmate præcedit receptionem intellectus possibilis.* Quibus ex locis aliisque similibus colligunt non modo Thomistæ omnes, sed alii quoque post Diuum Thomam Scholastici scriptores, nō dubium esse vllum, quin D. Thomas velit, intellectum agentē prius natura illuminare phantasmata, quam eis vtatur ad specierum intelligibilium generationem: & vt Ferrariensis in posteriorem locum adiungit: phantasmata prius natura ab intellectu agente in actu cōpleto constitui, quam cum illo in intellectū agant possibilem: eo videlicet modo, quo loco res prius saltem natura sunt visibiles in actu completo per lumen, quam cum lumine F agant in oculum. *Lege inter alios Caie. 1. p. q. 85. art. 1. & q. 79. art. 3. Ferrar. 2. contra Gent. c. 77. Cap. in 2. d. 3 q. 2. Heru. in 2. d. 17. q. 2.*

Opinio asserentium phantasmata illustrari ab intellectu fieriq; actu intelligibilia.

Alii vero, quibus assentior, in ea sunt opinione, vt dicant, naturas communes non fieri actu intelligibiles vniuersalesve, nisi in ipso intellectu possibili per species in eo impressas

Approbatur sententia asserentium naturas.

pressas

communis in solo intellectu possibili esse vniuersales.
3. de Ani. c. 5. text. 18.

pressas: vanamque esse & figmento similem eam illustrationem, qua prius naturæ ordine in phantasmatibus obiectiue intelligibiles fieri dicuntur: similitudinem vero luminis externi, qua vtitur Aristoteles, eatenus ad rem propositam accommodandam esse, quatenus spectat ad impressionem speciei in potentia, non etiam ad productionem alicuius qualitatis in phantasmate obiecto. Itaque, etsi lumen externum & ipsum per se illuminat obiectum colorem, & cum colore illuminato producit speciem coloris in oculo; tamē intellectum agentem ita speciem intelligibilem cum phantasmate in intellectum possibilem imprimere, vt qualitatem, qua phantasma illustretur, producere non possit: id quod vel hoc vno argumēto perspicuum fiet Nam, si qualitas, qua intellectus agens fingitur illustrare phantasmata, est spiritualis, non potest illa, ne in transitu quidem (quod perperam Capreolus * fieri posse concedit) in corpore, aut corporeo accidente recipi: sin corporalis, quonam pacto aut eleuare potest corporalem formam, vt agat in subiectum spiritualem: aut efficere, vt quæ rem obiectam cū cōditionibus indiuiduantibus refert, nudam, & ab eis quasi liberam repræsentet? Nulla enim ratio afferri potest, cur ipsum per se phātasma, cum eo phantasia vtitur, id facere non possit, si corporali qualitati tanta vis tribuitur.

Argumentū efficax.
** In 2. d. 3. q. 2.*

Caietani distinctio.

Caietanus 1. *p. q. 85. art. 1.* nouam in hac re comminiscitur distinctionem: ait enim intellectum agentem non formaliter, sed obiectiue illuminare phantasmata, idq; satis esse, vt in eis naturæ communes sine conditionibus indiuiduantibus appareant. Quemadmodū si lumen Solis solum medium illuminaret, nihilque in obiectum colorem imprimeret. adhuc enim color appareret, vt apparet non apparentibus aliis quamplurimis qualitatib. Ingeniosa sane ratio illuminationis, si vera esse posset in re, ad quam accommodatur: quod tamen ille non efficit. oporteret enim medium aliquod intercedere inter intellectū agentem & phantasma, quo illuminato formaliter, siue per qualitatem receptam, illuminaretur phantasma obiectiue tantum, quemadmodum in colore fieri posse (saltem diuina virtute) haud dubitauerim: quod tamen interiectum medium inter intellectum agentem & phantasma, neque vllum est, nec fingi potest.

Refellitur.

Responsio Caietani.

Intellexit Caietanus, hoc sibi obiici posse: respondetque intellectum agentem neque in phantasma, neque in medium aliquod qualitatem vllam producere, vt phantasia obiectiue illuminetur: sed ipsummet agentem intellectum esse veluti medium lumen inter intellectum possibilem & phantasma, quo phantasma obiectiue illustratur: perinde atque si fingamus, inquit, lucem corporis lucentis nō diffundere lumen in medio, sed approximatam colori illum illustrādo visibilem reddere. Tametsi non opus est, vt Caietanus fingat exemplum, cum reperiatur in igne parieti fornacis contiguo.

Impugnatur.

Sed, quo pacto id, quod ait, intellectu agenti accommodetur, non video. Nam, si intellectus agens ipse per se, & sine actione vlla, vt prædictis verbis significatur, est lumen spirituale medium, quo phantasma obiectiue illuminatur: semper vtique phantasma illuminatum erit. Ita fiet, vt phantasma dormientis æque ac vigilantis sit intelligibile in actu, abstractumque obiectiue, quod tamen ipse eodem loco negat. scribit enim phantasma dormientis non esse actu intelligibile, sed cū actu illuminatur. Si vero non sine actione aliqua, vt ex his verbis colligitur, obiectiue illuminat phantasma; quæro in quid agat illuminando: quidve prius natura per eam actionem producat, quam speciem intelligibilem cum phantasmate sic illuminato gignat? Ait enim, prius naturæ ordine phantasma illuminari, quam ab eo cum intellectu agente species intelligibilis producatur. Denique quocunque modo intellectus agens obiectiue illuminet phantasmata, siue per ipsum, siue actione aliqua: nunquam tamen (vt Ferrariensis 2. *contra Gent. cap.* 77. Caietano obiicit) naturam sine conditionib. indiuiduantibus repræsentare poterit, cum sit corporeum, & in organo corporeo sedem habeat.

Alia pro Caietano defensio.

Erunt, qui Caietani obiectiuam phantasmatis illuminationem sic exponant, vt phantasma obiectiue illuminari, nihil aliud sit, quam ipso vsu, quo intellectui agenti ministrat, eleuari ad agendum ea ratione præcise, qua naturam communem repræsentat. Dicent enim fortasse, phantasma non ministrare intellectui agenti in producenda specie intelligibili, quatenus totum indiuiduum repræsentat, sed tantum quatenus naturam communem in eo contractam: quo in ministerio iam quidam effectus illuminationis cernetur. Distinguet enim eo pacto intellectus agens in phantasmate naturam communem à conditionibus indiuiduantibus, non secus atque lumen externum, dum vtitur pomo ad producendam eius speciem in oculis, suo modo distinguit in eo colorem à sapore, ac cæteris qualitatibus, quæ sub-

Similitudo luminis in pomo.

sub aspectum non cadunt, efficit enim, vt pomum non quatenus sapore aut odore affectũ est, secum agat in aspectum, sed quatenus solo colore. Non ministrare autem phantasma intellectui agenti, sed non concurrere cum illo, quatenus repræsentat totum indiuiduũ, sed tantum, qua ratione repræsentat naturam, quæ in eo contracta est, fortasse ex eo probabunt: quia si concurreret, quatenus totum indiuiduum repræsentat, species quoque intelligibilis totum indiuiduum repræsentaret, vt esset similis phantasmati, à quo producitur.

Excluditur defensio.

Verum hi nec recte sentient, nec fideliter, suum Auctorem exponent. Nam, phantasma non concurrere cum intellectu agente, quatenus repræsentat totum indiuiduum, sed tantum, quatenus naturam in eo contractam, haud verum est. Agit enim phantasma secundum vltimum potentiæ, quemadmodum & cæteræ formæ naturales, quæ non solum secundum rationes communes, sed etiam secundum proprias & peculiares, imo, etiam secundum totam ipsarum perfectionem sunt formalia agendi principia, & quatenus tales sunt sibi omnino similes conantur inducere; quo pacto Socratis forma secundum peculiarem ac propriam rationem, perfectionemque est principium generandi sibi similem: & calor huius ignis secundum totam latitudinem gradualem, quam habet, est principium calefaciendi, vt primo libro † diximus. Tametsi Socrates non sibi semper omnino similem generat, sed aliquando quatuor tantum digitos habentem filium, aliquando fœminam, quæ ab Arist.* mas læsus dicitur: & ex loco remoto non caussat sibi notitiam peculiarem & determinatã, sed tantum, vt cuiusdam animalis aut corporis; & ignis ex distanti loco non inducit tantũ calorem, quantum ipse habet, sed tanto minorem, quanto ipse remotior est à patiente, vt paulo superius diximus. Vide etiam lib. 1. c. 2. q. 3. sect. 8. Quod si ex dissimilitudine inuenta in effectu restringenda esset formalis ratio principii efficientis, iam nec Socrates, nec ignis, vt agentia perfecta hæc facerent, sed sub minori perfectione considerata, vt similitudo inter effecta & formalia principia efficiendi seruaretur: quod tamen falsum & inauditum est in Philosophia. Quanquam igitur species intelligibilis à phantasmate caussata non repræsentet totũ indiuiduum, sed tantum naturam communem, quæ in eo contracta est: non tamen inde colligendum est phantasma concurrere ad illam efficiendam ea præcise ratione, qua naturam communem repræsentat; sed referendum id est, ad naturam intellectus possibilis, qui similitudines habituales extreme limitatas non admittit: quemadmodum in propositis exemplis dissimilitudo inuenta in effectu non minori perfectioni efficientis caussæ, sed vel defectui materiæ vel distantiæ patiẽtis ascribitur. Ad hæc, phantasma non generat cum intellectu speciem intelligibilem, nisi vt stat sub actu phantasiæ (quod commune esse omnibus speciebus sensibilibus potentiarum inferiorum in gignendis speciebus superiorum, ad primum quoque lib. *Cap. 2 quæst. 3. sect.* 8. ostendimus) ergo non generat speciem intelligibilem, nisi quatenus totum repræsentat indiuiduum. Phantasia enim non percipit naturam communem præcise, sed totum indiuiduum, nec per actum suum producit phantasma expressum, quod solam nudamque naturam referat: cum interim magis phantasmati expresso actualique (si datur) quam impresso & habituali attribuenda sit speciei intelligibilis productio. Ita patet, non ea sola ratione phantasma concurrere cum intellectu agente, qua naturam communem repræsentat, sed qua totum indiuiduum refert: quod item eodem libro docuimus.

† Cap. 2 q. 2. sect. 5. & q. 3. sect. 6.

** Lib. 2. de Gen. anima. c. 3. & lib. 4. cap. 6.*

Phantasma vt agat secundum vltimum potentia.

Intellectum possibilem non admittere species extreme limitatas.

Phantasma non gignit speciem nisi vt stat sub actu phantasiæ.

Non recte exponi Caietanum.

Quod autem *locis paulo superius citatis*, non recte Caietanum expositum sint, qui phantasmatum illuminationem proposito modo exposuerint, ex eo patet, quia etsi vnum esset, phantasma non concurrere cum intellectu agente, nisi præcise, quatenus naturam communem repræsentat: tamen hic exponendi modus te vera non tradit, illud illuminari nisi per ipsum actum generandi speciem intelligibilem: actus enim concurrendi phantasmatis cum intellectu, non distinguitur ab actu generandi speciem intelligibilem: Caietanus autem asserit, phantasma prius natura illuminari, quam cum intellectu agente agendo concurrat. Ait enim, prius natura, quam species intelligibilis gignatur, obiectum intellectus possibilis relucere in phantasmate, & apparere sub lumine intellectus agentis, nõ apparentibus sub eodem lumine conditionibus indiuiduantibus, ac denique esse actu intelligibile.

Effugium.

Quod si quis dicat, prius natura phantasma vniri intellectui agenti, & assumi ab illo ad generationem speciei intelligibilis, quam cum eo speciem generet, non vniri autem, neque assumi, quatenus totum repræsentat indiuiduum, sed tantum, quatenus naturam in eo contentam: ergo etiam prius natura, quam cum intellectu agente agat, naturam relucere in phantasmate, & reliqua accidere, quæ Caietanus asserit: si quis inquam, ita dicat,

Tollitur.

cat, facilis est refutatio. Vnio enim phantasmatis cum intellectu agente non fit per aliquid, quod natura præcedat vtriusq; concursum, ita vt prius natura vniantur, & posterius agant: sed fit per ipsam actionem communemq; concursum vtriusque: nam ea simul agere, est ea vniri, & alterum assumi ab altero. Causæ enim concurrentes ad eundem effectum si antea à se inuicem non distabant, solo nouo concursu actioneve communi dicũtur noua vnione vniri, & inferior à superiori assumi. quo pacto calor ignis, qui nihil calefaciebat, noua vnione vnitur igni, & ab eo assumitur ad calorem inducendum in oblatam materiam, & potentiæ motiuæ hominis, qui nihil mouebat, noua vnione vniũtur voluntati, & ab ea ad nouum opus externum efficiendum assumuntur. Alia ratio est, cum inferior causa distat à superiore, veluti instrumenta manuaria ab artifice: tunc enim vnio & assumptio distinguuntur ab actione, quæ ab vtraque causa fit, cum oporteat prius inferiorem applicari superiori, quam vtraque ad commune opus concurrat.

Vnio & actio in causis distantib. non differunt.

Vera sententia explicatio.

SECTIO III.

Cõclusio prædictorum.

Patet igitur ex his, primum quidem, illustrationem phantasmatum, quæ necessaria dicitur ad abstractionem naturarum communium, non fieri productione alicuius qualitatis, quæ in ipsis phantasmatibus recipiatur, siue vt illa idonea & habilia reddantur ad agendum in intellectum possibilem, siue vt in eis appareant naturæ communes non apparentibus conditionibus indiuiduantibus. Deinde, non fieri per hoc, quod ante productionem speciei intelligibilis, & cuiusuis alterius qualitatis, naturæ communes virtute intellectus agentis obiectiue relucere incipiant in phantasmatibus non relucentibus conditionibus indiuiduantibus. Denique, non fieri per hoc, quod phantasmata actu eleuentur ad agendum in intellectum possibilem, quatenus repræsentant naturas communes indiuiduorum, non autem quatenus referunt ipsa integra indiuidua: siue ea eleuatio intelligatur in ipsa actione formaliter, siue ordine quodam naturæ ante actionem, in noua nimirum aliqua vnione, assumptioneve ad agendum. hæc enim omnia dici non posse, ex dictis apertum est.

Illustratio phantasmatũ ad verum sensum explicatur.

Potius ergo dicendum, si illustratio phantasmatum, quæ necessaria dicitur ad abstractionem naturarum communium, improprie sumatur: posse illam quidem præcedere non natura tantum, sed etiam tempore specierum intelligibilium productionem: si vero proprie, nec tẽpore, nec natura posse præcedere: tametsi necessario præcedit naturæ ordine operationem intellectus possibilis.

Coniunctio phantasiæ cũ intellectu quid afferat nobilitatis.

Prima huius assertionis pars ex eo probatur, quia si illustratio phantasmatum sumatur non pro actione vlla intellectus agentis, sed pro quadam naturali communicatione nobilitatis, quam habent phantasmata humana ex coniunctione phantasiæ cum intellectu agente: quo pacto dicimus illustrem familiam, quæ cum regia sanguinis aut affinitatis nomine coniũcta est, non dubium, quin phantasmata ab ipso eorum ortu sint illustria: habent enim ex eo, quod humana sunt, eam dignitatem & præstantiam, vt cum intellectu agente, cuius proxima ministra est phantasia, in intellectum possibilem agere possint. Atque hoc modo sentiunt nonnulli Thomistarum (*inter quos est Capr. in 2. d. 3. q. 2. Ferrar. 2. contra Gent. ca. 77. & alii*) intellexisse D. Thomam, prius phantasmata illustrari, quam cum intellectu agente in productione specierũ intelligibilium cooperarẽtur: quam illustrationem vocant radicalem illuminationem, quod in ipsa phantasiæ quasi radicis suæ cum intellectu agente coniunctione fiat.

Expositio D. Thomæ.

Vnde eorum quidam (*vt Capreol. loco iam citato & præter eum alii*) non immerito probabile existimant, phantasmata hominis de eisdem obiectis differre specie à phantasmatibus aliorum animalium, quod ex coniunctione nostræ phantasiæ cum intellectu vim habeant & cooperentur agenti, & vt agant in possibilem. In hanc vero sententiam videtur inclinare D. Th. 1. p. q. 85. ad calcem primi articuli, vbi ait, *phantasmata propterea dici illuminari ab intellectu agente, quia sicut pars sensitiua ex coniunctione cum intellectu redditur virtuosior, ita phantasmata ex virtute intellectus agentis efficiuntur apta, vt ex eis species intelligibiles abstrahantur.*

Phãtasmata hominis an differant specie à phantasmatis belluarum.

Secunda pars ex eo constat, quia nulla omnino vera actio intellectus agentis siue tempore, siue natura præcedit eam, qua ab illo generantur species intelligibiles, vt ex dictis patet.

Tertia vero pars ea ratione confirmatur, quia operatio intellectus possibilis supponit formam intelligibilem, qua operetur, ipse enim ex se quasi materia prima est, vt *lib. 3. de Anim. c. text. 17.* ait Aristoteles, nihilque agere potest, forma autem intelligibilis est ipsa species intelligibilis.

Ex secunda parte huius conclusionis illud manifestum est, tum primum illustrari phantasmata vera operatione intellectus agentis, cum primum species intelligibiles produ-cuntur

Quãdo phantasmata primo illustrentur

actione intellectus.

cuntur. Namq; tum primum naturæ, quæ in phantasmatibus contractæ repræsentabantur, incipiunt repræsentari abstractæ, & quasi auulsæ à differentiis contrahentibus, in ipsis quidem speciebus intelligibilib. formaliter, in phantasmatibus autem obiectiue, quemadmodum & in ipsis indiuiduis, quorum illa sunt imagines. Nam quemadmodũ dicimus, intellectum inspicere naturas communes nõ separatim existentes more Platonico, sed in ipsis earum indiuiduis, ita dicere debemus, species intelligibiles non repræsentare naturas communes separatim extra sua indiuidua, sed in eis existentes quare cum phantasmata vicem ipsorum indiuiduorum subeant: in ipsis quoq; phantasmatibus quasi obiectiuis dicere possumus, & intellectum inspicere naturas communes, & species intelligibiles repræsentare.

Quo pacto species intelligibiles naturas repræsentent.

Illud etiam perspicue colligitur, naturas communes non esse actu intelligibiles etiam obiectiue, ante specierum intelligibilium generationem siue antecessio sumatur secundum tempus, siue secundum naturam. Nam, idem est esse intelligibile actu, atque actu illustratum lumine producto ab intellectu agente: quod lumen dici potest ipsa species intelligibilis. efficere enim, vt appareat natura communis sine conditionibus indiuiduantibus: in intellectu quidem possibili formaliter, in phantasmatibus autem obiectiue.

Naturas cõmunes non esse actu intelligibiles ante speciẽ generationẽ.

Caietanus, etsi idem senserat ad caput quartum libelli de Ente & essentia: tamen ad quæstionem 79. primæ partis in art. 3. mutata sententia, quam communem vocat sic fere argumẽtatur: Vt se habent sensibilia ad sensum, ita intelligibilia ad intellectum. at colores prius sunt actu sensibiles per lumen, quam in sensum species sensibiles imprimant. ergo & phantasmata, quæ ratione naturarum communium erant potentia intelligibilia prius sunt actu intelligibilia per intellectum agentem quam in intellectum possibilem, species intelligibiles inducant.

Caietanum cõtrariæ sentẽtiæ adhærere.

Vtitur etiam D. Thomæ auctoritate, tum ex libro 2. contra Gentes cap 77. vbi expresse dicit, actionem intellectus agentis in phantasmata præcedere receptionem intellectus possibilis, & in anima nostra esse virtutem actiuam in phantasmata, facientem intelligibilia in actu. Et cap. 62. vbi ait, intellectum possibilem pati ab intelligibili. *Nec dubium*, inquit, *quin ab intelligibili actu.* Tum etiam ex quæstione 15. de Anima, vbi scribit, intellectum agentem per phantasmata facta intelligibilia in actu causare scientiam in actu possibili.

Loca D Thomæ.

Sed argumentum Caietani facile dissoluitur ex dissimilitudine sensus & intellectus, sensibiliumque rerum & intelligibilium. Nam, etsi inter ea non minima intercedit similitudo: tamen ex hac parte dissimilitudo magna cernitur, quod sensus, antequam quidquam agat, inuenit sensibilia iam facta in actu per lumen externum, vnde omnes colligunt, non esse necesse ponere sensum agentem. At intellectus noster, antequam operetur, non inuenit naturas materiales, sibiq; proportionatas iam factas intelligibiles in actu: sed necesse est, vt ipse eas faciat actu intelligibiles. quod non aliter præstare potest, quam producendo earum species intelligibiles. sunt enim hæ quoddam quasi lumen ab eo productum, velut ab insita & natiua luce animæ intellectiuæ, quo lumine vniuersalia a singularibus seiunguntur. Qua ex consideratione sæpe colligit D. Thomas, si vniuersalia re ipsa separata essent à singularibus, vt Plato existimasse creditur, ac proinde naturæ communes rerum sensibilium essent actu intelligibiles in rerum natura, non fuisse necesse ponere intellectum agentem. *Vide D. Th. 1 par. q. 79 art. 3. & de Spiritualib. creaturis 9. & aliis plerisque locis.*

Discrimen inter intellectum & sensum.

Cur non sit necesse ponere sensum agentem.

Allata vero D. Thomæ dicta, etsi non minime Caietano fauent, vt illum prouectiorẽ ætate non immerito mutasse sententiam videri possit: tamen in gratiam nostræ communisque sententiæ ita exponi possunt, vt, quod D. Thomas ait, *actionem intellectus agentis præcedere receptionem intellectus possibilis*, vt intelligatur de actione improprie dicta, iuxta primam assertionis partem, vt communicatio nobilitatis, quam intellectus agens suo modo impertit phantasmatibus, actio quædam censeatur, vel de actione, vt consideratione nostra præcedit passionem in eadem specierum intelligibilium generatione. Quod autem scribit, *in anima nostra esse virtutem actiuam in phantasmata*, satis explicatur verbis sequentibus: *Facientem*, inquit, *intelligibilia in actu.* facit enim vera effectione producendis eorum speciebus intelligibilibus, quarum productione non tantum res, sed ipsa quoq; eorum phantasmata modo suo fit obiectiue intelligibilia in actu, vt iam explicatum est. Quod vero docet, intellectum pati ab intelligibili, atque adeo, ab intelligibili in actu, vt Caietanus colligit, sic exponi debet iuxta tertiam nostræ assertionis partem: vt patiendi verbum non sumatur pro ipsa receptione speciei, sed pro ipso actu intelligendi, qui etiam auctore Aristotele, *Lib 3. de Anim. tex 2.* est quoddam pati, causatur enim etiam effectiue actus intelligendi ab intelligibili in actu & intellectu possibili: siquidem intellectus

Exponũtur dicta D. Thomæ.

Actum intelligendi causari effe-

Vtrum ab obiecto & intellectu. ctus possibilis simul cum specie intelligibili, per quam res est facta intelligibilis in actu, producit actum intelligendi, iuxta commune illud Philosophorum pronunciatum, *A potentia & obiecto paritur notitia.* Neque aliud D. Thomas prædictis verbis docet, quam prius, saltem natura, rem esse intelligibilem in actu quam intellectam: & quatenus est intelligibilis actu, esse obiectum intellectus agentis, quatenus vero est actu intellecta, esse obiectũ intellectus possibilis, actionemq; intellectus

B agentis præcedere actionem intellectus possibilis. Denique in eundem sensum accipiendum est id, quod ait *intellectum agentem per phantasmata facta intelligibilia in actu causare scientiam in intellectu possibili.* Intelligit enim nomine scientiæ ipsum dicendi actum, habitumque (si placet) consequentem, quorum vterq; causatur à specie intelligibili per quam phantasma fit intelligibile in actu.

C Ita patet, qua ratione intellectus vtatur phantasia ad primam naturarum cõmunium abstractionem. Dico autem ad primam, quia naturæ communes ab intellectu etiam possibili abstrahuntur, sed supposita semper abstractione aliqua facta per intellectum agentem. Nam, etsi intellectus agens simul cum phãtasia species intelligibiles imprimere potest in possibilem: ipsa tamen possibilis ex acceptis speciebus alias vniuersaliores, & abstrusiores, vt sic dicam, elicere potest: vt ex

Vniuersaliores species à possibili elici.

D specie hominis speciem animalis, & ex specie proprietatis speciem rei subiectæ: & omnia, quæ quibuscunque speciebus intelligibilibus repræsentantur, non concrete tantum, sed etiam abstracte concipere.

Quorum obiectorum species ab intellectu agente abstrahantur.

SECTIO IV.

An agens, omnium vniuersalium species abstrahat.

SVnt tamen nonnulla, quæ merito aliquis hoc loco roget. Vnum, possitne intellectus agens omnium naturarum communium species abstrahere tam generalium, quam specialium. Alterum, an possit non modo species accidentium, sed etiam substantiarum elicere. Quod si vtriusque generis species elicere potest, num quorundam tantum accidentium aut substantiarum, non vero omnium. Tertium, satisne sit phantasma vnius indiuidui, vt ex eo species natu æ communis abstrahatur, an vero plurium phantasmata sint necessaria. Quartum, cuiusmodi phantasmatum concursus ad abstractionem requiratur, eorumne, quæ determina-

An substantiarum & accidẽtium.

An indiuidui vnius species sit satis ad abstractionem.

Et cuius.

A ta dicuntur ac certa, an eorum, quæ vaga & incerta. Quintum, an tum saltem, cum primũ plura genita sunt phãtasmata indiuiduorum eiusdem naturæ communis statim gignatur species intelligibilis eius naturæ: quidve aliud vltra requiratur. Sextum, in quo genere causæ phantasmata cum intellectu concurrãt, cum in abstractione specierum, tum vero in ea rum vsu, vtrum in genere causæ efficientis, an in aliquo alio. Septimum, quid ad quæstione de vniuersalibus naturis à Porphyrio in Isagoge *in proœmio* prætermissis respondendum sit, quando hanc de vniuersalibus disputationem libri septimi propriam hoc loco anteuertimus.

nam, vagi an determinati.

Quando gignatur species.

In quo genere causæ sit concursus phantasmatum.

Quid ad Porph. quæstiones dicendum.

Hæc non parum difficilia sunt fusiusque à plerisq; disputantur. Verum, ne longiores sim⁹, paucis ea explicare conabimur, præsertim cum & in hac ipsa disputatione, & in superiori volumine, *Lib. 1 c 2 q 2. & 3.* multa à nobis dicta sint, ex quibus eorum cognitio magna ex parte colligi potest.

Ac primi dubij solutio, ex iis, quæ ad 1. librum c. 2. *q. 2 sect. 8* disputata sunt, perspicua est. Ostendimus enim eo loco, cum nihil est impedimenti, primam abstractionem, quæ opere intellectus agentis fit, esse speciei infimæ: cum vero quid obstat, posse esse generis alicuius vel propinquioris vel remotioris: pro ratione minoris maiorisve impedimenti: vt cum aliquid cernimus ex loco minus magisve distante. Non, quod naturæ communiores, quæ ex remotiori loco abstrahuntur, efficaciores sint ad agendum, cum minus perfectæ, minusque actuales sint: sed quia, cum totum indiuiduum ex quouis loco in sensum agat, minorem efficaciam habet ex remotiori, ac proinde minoris perfectionis effectum producit. Reliqua ex eodem loco petenda sunt.

E Secundi explicatio ex eo pendet, possitne phantasia nostra non modo accidentium, sed etiam substantiarum phantasmata producere. Illud enim pro regula habendum est, eas tantum naturas communes abstrahi ab intellectu agente, quarum indiuiduorum propria phantasmata cum eo concurrunt ad specierum intelligibilium productionem.

Possitne phãtasia nostra etiam substãtiarum phantasmata producere.

F Plerique recentiores sunt, qui velint, nullum esse phantasma substantiæ proprium: sed omnia esse accidentibus & substantiis communia: alio tamen ac alio modo: quod accidentium quidem formaliter, substantiarum autem connotatiue sint. Verbi causa, phantasma huius albi hanc albedinem formaliter repræsentare, sed hãc niuem conno-

Sententia eorum, qui negant vllũ dari phãtasma propriũ substantiæ.

tatiue: cum enim non repræsentet albedinem, vt abstractam, sed vt concretam huic subiecto, ipsum quoque subiectum innuit. Quocirca, cum nullus sensus siue exterior, siue interior eorum sententia substantiam formaliter percipiat, sed connotatiue tantum: intellectus vero agens nullam speciem intelligibilem producat, nisi eius naturæ, cuius indiuidua formaliter repræsentantur per phantasmata: colligunt illi, nullam speciem intelligibilem substantiæ ab intellectu agēte produci: aliam vero esse rationem intellectus possibilis, qui ex speciebus intelligibilibus accidentium species substantiæ elicere potest: quemadmodum æstimatiua non nostra tantum, sed brutorum etiam animalium ex sensatis speciebus sensibilibus insensatas elicere potest Quanquam eorum nonnulli, ne ab intellectu quidem possibili, dum est in corpore, sensibusque corporis etiam intelligēdo obiter vtitur, id posse fieri asserunt. Quod idem ex superioribus Scholasticis Scotus *a* senserat argumento consecratæ hostiæ ad secundum librum *b* à nobis soluto.

a in 1.d.3.q.1.
b Cap.1.q.2. sect.5.

Auenrois in secundum librum de Anima *c* in opposita est sententia, quod existimet, ac plane dicat cogitatiuam, quæ nostra æstimatiua est, indiuidua omnium prædicamentorum posse percipere: cui veteres Scholastici fere subscribunt. In his est Diuus Thomas cum aliis locis, tum vero in quodam opusculo de Principio indiuiduationis, vbi hæc ferme scripta inueniuntur: *Obiecta per se exteriorum sensuum esse sensibilia accidentia siue propria siue communia, quidditatem vero, naturamve substantiæ particularis in particulari, neque esse per se obiectum sensus exterioris, cum sit substantia, neque ad intellectum per se pertinere, cum sit particularis: atque hinc effici, vt sit per se obiectum æstimatiua nostra seu cogitatiua, qua ex collatione particularium non modo accidentium, sed etiam substantiarum ratio particularis appellatur.*

c Com.53. Opus 29.
Auenrois opposita sententia.
In qua etiā est D.Thom.

Hoc cum nobis sit vero similius, respondendum existimamus: intellectum agentem abstrahere posse corporearum substantiarum intelligibiles species, omniumque aliorum materialium entium, quod eorum omnium possint esse phantasmata quibus formaliter repræsententur, & non connotatiue tantum, vt sunt incorporearum substantiarum, cæterorumque entium immaterialium phantasmata, quorum proinde entium species per intellectum agentem abstrahi nequeunt.

Dari phantasmata substantiarum.

Ac dari phantasmata, quibus quantitates omnes formaliter repræsententur, ex eo colliget: quia vel ipsius temporis, quod difficillime omnium quantitatem percipitur, dari certum est, cum bruta etiam animantia temporum differētias distinguant: Lege D.Thomam opusc.43.*Cap.*4. vbi idem docet, & inter alia notat, bruta animantia iniuriarum præteritarum meminisse, tempusque futurum vindictæ obseruare solita. Idem porro dicendum esse de qualitatibus, quæ quantitatis interuentu inhærent substātiæ, rationi consentaneum est. Iam relationes formaliter posse phantasmatibus repræsentari, ex eo intelligitur, quia vel brutorum æstimatiua conuenientiam diuersitatemque obiectorum percipit: non discursu tamen, vt humana, sed solo naturali quodam instinctu, & quasi suggestione; quod idem Auctor cum eodem loco, tum aliis plerisque docet Actiones vero & passiones phantasmatibus formaliter referri, nemo dubitauerit, qui speciebus sensus cōmunis id muneris cum Arist. in tertio de Anima *Cap.2.iuxta Græcos à text.*145. concesserit: quo loco ille sensum communem ait nō modo sensibilium differentias, sed ipsas quoque operationes externorum sensuum cognoscere. *Lege Diuum Thomam 2.contra Gent.cap.* 66. Denique de iis, quæ in cæteris prædicamentis ponuntur, cum æque familiaria sint sensibus atque superiora, nemo dubitauerit, dari phantasmata, quibus formaliter repræsententur.

Et quantitatum.
Qualitatū.
Relationum.
Actionū & passionum.
Eorū etiam quæ in cæteris prædicamentis ponuntur.

Superuacanea fuerit hoc loco ea quæstio. *Ferra.in eundem locum*, possitne etiam intellectus agens abstrahere à concretis abstracta ipsa. Nam, si quæstio est de abstractione per speciem: cum species intelligibilis, quam intellectus agēs cum phantasmate efficit, semper concrete repræsentet obiectum, quemadmodum & ipsum phantasma: non est quod quis quærat, num ille abstracta à concretis possit seiungere. Si vero dubitatio est de abstractione per notitiam seu cognitionem: cū intellectus agentis functio non sit cognoscere, quemadmodum nec pati seu recipere, sed agere: nemo, nisi qui eius naturam ignorauerit, in controuersiam id vocabit

An possit agens abstrahere à concretis abstracta.

Alia ratio est, si id quæratur de phantasia: præsertim cum dixerimus, æstimatiuam, quæ phantasiæ nomine comprehenditur, percipere differentias temporum, conuenientiamque & diuersitatem obiectorum: imo etiam, sensum communem, qui phantasia inferior est, cognoscere differentias sensibilium, actionesque & passiones: quæ omnia in abstractis numerantur. Sed respondendum est, nullam

Poteritne id ipsum phantasia.

Non posse probatur.

nullam sensitiuam potentiam abstracta à cõcretis posse seiungere: sed quemadmodum species sensibiles omnia concrete repræsentant (qua in re speciebus intelligibilibus non sunt dissimiles) ita sensitiuas facultates nihil abstracte cognoscere: maior enim ad eam rẽ discernendi facultate opus est, quam vt sensitiuis potentiis conueniat. Communis enim sententia est, abstractum à concreto sola ratione, consideratione ve distingui, quæ intellectus operatio est. Deinde vt sensitiuæ omnes potentiæ materiales sunt, & à subiecto in suo esse pendent: ita rationi consonum est, vt, nisi cum materia, subiectoque nihil cognoscant. Accedit, quod, cum magis distinguantur differentiæ indiuiduantes ab ipsis indiuiduis, quam abstracta à concretis, nempe ex natura rei: potentiæ vero sensitiuæ (quod vero simillimum est) non discernant priora, sed haud parua ad id intellectus attentione opus sit, consequens est, vt nec discernant posteriora. Itaque æstimatiua cognoscit rem præteritam & futuram, vt præterita, etiam & futura est: ipsas vero per se præteriti & futuri differentias abstracte non cognoscit; & sic res habet in cæteris abstractis. Tametsi nos consuetudine communi, cum de internorum sensuum cognitione ageremus, abstractis nominib. pro concretis vsi sumus. *Vide Caietanum de ente & essent. cap. 3. & 7. & Scot in Prædicamen. quæstio. 11. & lege, quæ habes supra ad cap. 7. quæstio. 5. sectio 3.*

Abstracta à concretis sola ratione distingui.

De concursu phantasmatum nonnulla.

SECT. V.

Tertium dubium hoc pacto explicatur à D. Thoma prima parte q. 76. art. 2. A diuersis phantasmatibus abstrahi vnam speciem intelligibilem: quod Caietanus in eandẽ partem ad quæst. 85. art. 1. videtur sic exponere, vt sentiat, plura phantasmata necessaria esse ad vnius speciei generationem: & clarius in secundum de posteriori resolutione ca. vlt. vbi docet, non sufficere ad eam rem vnam cogitatiuæ operationem. Si tamen considerentur ea, quæ ad primum huius operis librum scripsimus, dicendum est: etsi fere vsu venit, vt ad vnius speciei generationem plura phãtasmata concurrant, aut vnum virtute præcedentium præcedentisve alicuius, quo pacto hi auctores intelligi possunt: tamen, si vel vnum sit intensum (loquor autem de expresso phantasmate & actuali, non de impresso tantum seu habituali) vel certe non breui transeat, nõ esse plura necessaria: quemadmodum

Ex vno phãtasmate intenso elici posse speciem intelligibilẽ.

A vt aliquid imprimatur in memoria: non satis est qualiscunque vna rei perceptio, sed vel requiruntur plures, vel vna intensa diu ve continuata.

Ad quartum, ex iis, quæ eodem loco dicta sunt, respondẽdum est, non esse necessarium ad speciei vllius intelligibilis generationem phantasma determinatum, hoc est, indiuidui determinati; sed satis esse phantasma vagum, quod semper quidem ad speciem naturę genericæ, sæpe autem ad speciei infimę cõcurrit. Imo vero, cum indiuiduum vagum magis videatur accedere ad conditionem naturæ vniuersalis: aptius fortasse est vagum ad speciem naturæ specificæ, quam determinatum.

B

Quinti dubii solutio haud facilis est. Nam cum productio specierum intelligibilium per intellectum agentem sit mere naturalis, vt in primi quoque libri † commentariis diximus, non videtur sane aliud ad eam requiri, quam plurium phantasmatum, vniusve intensioris aut diuturnioris, sæpiusve repetiti præsentia. Et tamen si hoc damus, cum in pueris & amentibus hæc inueniantur cum intellectu agente coniuncta: si ea satis sunt, amentibus quoque & pueris nondum ratione vtentibus abstractio vniuersalium concedenda erit, quod durum & improbabile videtur.

C

† *cap. 2. q. 2. sect. 4. & q. 3. sect. 4.*

Num pueris & amentib. abstractio vniuersalium concedenda.

D Dicendum tamen, durum quidem fore, nulliusque probabilitatis, si quis pueris & amentibus concedat primam vniuersalium abstractionem actualem, hoc est, per actum intellectus possibilis; non item, si habitualem, ac per solam speciem impressam: quod non necesse sit statim actum exercere speciei genitę cõformem, intenta in eis, & quodammodo immersa anima rebus particularibus, & sensuum dominatu haud libera. Dico autem, *primam abstractionem*, quia amẽtes, postquam ratione vsi sunt, intellectumque habuere liberum ad considerandas naturas rerum sine earum conditionibus indiuiduantibus: nihil impedit, quo minus post impeditum rationis vsum in discurrendo, simplices adhuc conceptus forment, quibus præcise naturæ communes concipiantur. hoc enim non satis est, vt eos sanos esse mente concedamus, laborante adhuc intellectu in ratione rerum consideranda ac reddenda, rectoque discursu faciendo.

E

F Ex quibus clarius perspicitur id, quod superius hac eadem q. sect. 2. & 3. diximus nihil esse, cur quidam velint, non satis esse, si dentur in sensib. internis multa eiusdem speciei aut generis phantasmata, vt ab eis natura specifica aut generica abstrahatur: sed expectandam

Confirmatio eorum, quæ supra dicta sunt.

dam ad id esse nouam intellectus agentis illustrationem. Quamuis enim ad abstractionem actualem, siue per actũ intellectus possibilis expectandum sit nouum lumen intellectus agentis, quod est ipsa intelligibilis species: ad habitualem tamẽ, siue per speciem impressam, nihil luminis vltra requiritur, sed satis est ipsa naturalis phãtasmatum humanorum claritas & præstantia ex coniunctione cũ intellectu agente naturaliter contracta, ob quam cum illo concurrere possunt ad ipsius speciei intelligibilis generationem. Vide *Ferrar. 2. contra Gent. c. 77.*

Ad sextum dubium dicendum est, phantasma potius concurrere cum intellectu agente in genere causæ efficientis, quam dispositiuę, quæ ad materialem reducitur. in altero enim harum causarum genere retulimus lib 1.† Auctores ponere phantasmatum cum intellectu agente concursum, nosque merito in prius genus magis inclinauimus: est enim ea sentẽtia & communior, vt eo loco diximus, & rationi magis cõsentanea: tum quia phantasmata in ea actione concurrunt, & vt causæ essentialiter subordinatæ, ac quodãmodo instrumentaliter determinantes generalem efficiẽtiam intellectus agentis: & vt obiecta mouẽtia, quatenus ipsarum rerum externarum locum subeunt, vt habes apud Arist. libr. 3. de Anima, cap 5. Accedit, quod alterius opinionis auctores ea potissimum de caussa in eam inclinant, ne materiale phantasma in immateria lem intellectum agere admittant: quod vereri non est opus, vbi ponitur, materiale agens virtute propria nõ agere, sed virtute immaterialis, cui subditur.

Phantasmata in genere efficientis causa concurrere.
† c. 2. q. 3. sect. 6.

Quo pacto respondẽdum ad eas quæstiones, quæ à Porphyrio in Isagoge prætermissæ sunt.

QVÆSTIO IX.

Solutio prima.

SECTIO I.

Tres quæstiones à Porphyrio prætermissa.

Reliquum est igitur, vt tribus illis quæstionibus de præcipuis vniuersalib. respondeamus, quas Porphyrius in Isagoges procœmio prætermisit. Cohæreantne, inquam, genera & species in rerum natura, an in solis, nudisque conceptibus posita sint. Sintne corpora, an corporis expertia. Et in rebus sensibilibus, an extra illa existant. Ex iis enim, quæ in tota hac disputatione de vniuersalibus dicta sunt, commode explicari possunt.

Quod igitur ad primam attinet, illud in primis animaduertendum est, genera & species accipienda in ea esse pro solis generib & speciebus substantiarum sensibilium: quandoquidem Aristo. in ea contra Platonem disputanda de his solis generibus & specieb. loquitur: & reliqua etiam duæ quæstiones, quæ de eisdem rebus plane, de quibus primæ excitantur, de solis generibus & speciebus substãtiarum sensibilium intelliguntur. Vide *libr. 2. Metaph. c. 7 à tex. 25. 7. Metaph. c. 14. & 15. & aliis in locis.*

De solis sensibilib. intelligi.

Deinde, cum duobus modis aliquid esse possit in intellectu: vno, subiectiue, vt dici solet, (quanquã intellectus non est proprie subiectum, sed anima, interueniente intellectu) altero obiectiue, quo pacto quicquid actu aut habitu cognoscitur ab intellectu, dicitur in intellectu existere. Illud etiam considerandum, hoc posteriori modo quæri, sintne genera & species in intellectu, siue (vt à Porphyrio dicitur) in conceptibus, qui modus existendi entibus, & non entibus communis est.

Duobus modis aliquid esse in intellectu.

Denique intelligendum, eorum, quæ sunt obiectiue in intellectu, quædam esse in solis magisque conceptibus, quædam non item. Ea dicuntur esse in solis nudisque conceptibus, quæ nec formaliter, seu, quatenus talia sunt, existere in rerum natura possunt, nec de rebus existentibus in rerum natura prædicari: qualia sunt Centaurus, Hircocervus, & cętera figmenta. Ea vero non esse in solis nudisque conceptibus, quæ aut formaliter existere possunt in rerum natura, aut de rebus in rerum natura existentib prædicari. Quo genere primum complectimur entia realia: hęc enim, quatenus talia sunt, positiue existunt in rerum natura Deinde, negationes, quæ velut inhærent entibus realibus, vt est cæcitas, ignoratio, & huiusmodi aliæ: siquidem & hæ formaliter, &, quatenus tales sunt, existunt in rerum natura: non tamen positiue, vt entia realia, sed negatiue: ea nimirum ratione, in subiectis suis non existunt formæ, quarum sunt priuationes. Tertio loco entia rationis, vt esse prædicatum, subiectum, & similia: itemque negationes, quæ conueniunt rebus veris: non tamen vt existunt in rerum natura, cuiusmodi est vnitas præcisionis, quę coniuncta est cum aptitudine essendi in pluribus: hæc enim omnia etsi nec positiue, nec negatiue possunt existere in rerum natura: tamen de rebus veris dici possunt. Exempli caussa, si quis de Centauro cogitet: in solo nudoque conceptu existet Centaurus, id est, hac sola & nuda ratione existentiam habebit, quia obiicitur conceptui cuidam: quippe cũ alio-

Quæ in nudis conceptibus esse dicantur.
Quæ non in solis.

alioqui nec existere in rerũ natura possit, nec de vera vlla re prædicari. At vero si mente cõcipiat tonitruum: si cogitet de ignoratione, cum qua nascimur: si animaduertat, animal prædicari de homine, aut esse vnum, quid pluribus commune: non dicentur ista, tonitruum scilicet, ignoratio, prædicatum, & cõmunitas, esse in solis nudisque conceptibus; quia & plurima tonitrua vere existere ac audiri possunt: & extamus nos omnes, in quibus ab ipso ortu omnium rerum velut insidet ignoratio, siue scientiæ negatio, & datur animal in rerum natura, quod quidem dicimus prædicari de homine, & esse pluribus commune.

Sensus primæ quæstionis. Sensus ergo primæ quæstionis est: num genera & species substantiarum sensibilium aliqua ex parte vere existant in rerum natura (nempe aut formaliter, aut ratione rerum, de quibus dicuntur) an hoc tantum esse habeant, quod mente concipiantur: quasi cum ea percipimus, cassa cogitatione nosmetipsos eludamus: vt cum fingimus Chimeræ, Sphingem, aut aliquid simile.

Prima sententia quorundam Veterũ, & Nominalium. Sententia Heracliti, *a* Antisthenis, Democriti, Epicureorumq; ac recentiorum Nominalium *b* in hac quæstione est, genera & species, de quibus quæstio intelligitur, atq; adeo cætera omnia genera & species, esse in solis nudisque conceptibus. Credunt enim, res vniuersales esse fictitias, conceptusq; & nomina vniuersalia significare immediate res singulares. Itaq; sentiunt, genera & species nec existere posse in rerum natura, nec dici de veris rebus, sed solum obiici iis cõceptibus, quibus confinguntur ab iis, qui ea ponunt: contra quos superius disputatum *c* est.

a (lege Plat. in fine Cratyli, & Arist. 4. lib. Met. c. 5. tex. 21.
b (Ochami in 1. d. 1. q. 4. & 1. p. Logic. c. 14 & 15. & quodl. 5. q. 12 & 12. Gab. in 1. d. 2 q. 7. & 8.
c quæst. 2.

Secunda sententia Platonis & Arist. Quod inter eos cõueniat, quid intersit. At vero Plato & Arist. communi consensu respondent ea vere existere in rerum natura, neque esse inania cogitata & commenta, vt satis apertum est ea disputatione, quam Arist. lib. 7.* contra Platonem instituit: in qua hoc conuenit inter eos, quod vterq; ponit genera & species substantiarum sensibilium in rerum natura; hoc autem interest, quod Plato existimat, ea omni ex parte vere existere, h. e. tam ratione rerum, quæ dicuntur genera & species, quam ratione communitatis ac indifferentiæ. Aristoteles vero ita docet, res, quæ dicuntur genera & species constare in rerum natura, vt neget communitatem earum in eisdem existere: ex quo tamen non efficitur, vt earum communitas, seu vniuersalitas existat in solis nudisque conceptibus, cum de veris rebus dici possit.

** c. 14. & 15.*

Respondetur ad 1. quæst. Itaque respondendum est, genera & species substantiarum, quæ sensibus percipiuntur, nec ratione rerum, quæ genera & species A dicuntur, nec ratione communitatis earum esse in solis nudisque conceptibus: sed res, quæ his nominibus appellantur, existere formaliter, &, quatenus tales sunt, in rerum natura: ipsam vero earum communitatem, etsi nunquam formaliter existit in rerum natura, sed solum obiectiue in intellectu, tamen vere dici de rebus, quæ veram ac realem existentiam habere possunt. Quam solutionem ipse quoque Porphyrius innuit in adiiciendis B duabus aliis quæstionibus. Tum, quia friuolum esset quærere, num genera & species essent corpora, & quæ sequuntur, nisi illa esse constaret, vt Boetius in Porphyrii proœmiũ annotauit. Tum etiam, quia ipse verborum contextus aperte supponit affirmatiuam partem primæ quæstionis in excitanda secunda: *Et si existant*, inquit, *corporane sint, an corporis expertia.*

C

Secunda ac tertia solutio.

Sectio II.

Sensus 2. q. Porphyrianæ. Secundæ quæstionis sensus est, num genera & species, quæ ex parte formaliter existunt in rerum natura, sint corpora, an corporis expertia, hoc est, constentne materia, an non: quod quidem plane de solis generibus & speciebus substantiarum sensibilium am- D bigitur. Nam, de generibus & speciebus tam substantiarum incorporearum, quam accidentium, quis dubitet? Sed versiones, quæ pro verbo, *corpora*, habent *corporalia*, aut *corporea*, occasionem dederunt existimandi, de generibus etiam & speciebus accidentium, quæ corporibus inhærent, excitatam fuisse quæstionem. Itaque sensus est, vtrum genera & species horum corporum per se existentium, quæ sensib. percipimus, sint etiam cor- E pora, nec ne.

Dissensio Arist. & Plat. Vera 2. q. explicatio. In hac quæstione iam dissentit Aristoteles locis citatis à Platone. Plato enim si Aristoteli credimus, in ea est sententia, vt putet, genera & species huiusmodi rerũ esse formas quasdam omnis materiæ ac mutationis expertes. At Aristoteles existimat, ea constare materia si non ratione, certe reipsa. Cum enim credat (id quod est verissimum) genera & species non differre à suis indiuiduis reipsa, F sed ratione duntaxat, vt animal & hominem à Socrate: indiuidua autem substantiarum sensibilium constent materia, quemadmodum & mole corporea, siue trina dimensione: non dubium, quin ea quoque reipsa materia constent. Ratione tamen nil obstat, quo minus aliquod genus huiuscemodi substan-

stantiarum materiæ sit expers: vt substantia, quæ est genus summum, in cuius definitione nulla omnino admittitur materia. Et hæc est vera huius quæstionis solutio.

Tertiæ quæstionis sensus.

Tertiæ quæstionis sententia est, vtrum genera & species rerum sensibilium, qua ex parte in rerum natura formaliter existunt, seiuncta sint à rebus sensibilibus, quarum comparatione dicuntur genera & species: an vero in eis insint. Quo loco, nomine rerum sensibilium, nō solum intelliguntur substantiæ materiæ expertes, sed neque etiam sensibilia accidentia: cum perspicuum sit, neq; ipsa, neque ipsorum genera aut species materia constare: sed solum intelligūtur substantiæ singulares: quæ sensibus percipiuntur. Verbo autem, *insint*, intelligenda est inexistentia generum & specierum in suis indiuiduis per modum idētitatis, vt in definitione vniuersalis: nō autem vera & propria inhærentia, qualem habēt accidentia in subiectis. Atq; hac de causa videtur Porphyrius addidisse verba illa, *& circa eas subsistant*, ne videlicet genera & species proprie inhærere in suis indiuiduis intelligerentur.

Nomine rerū sensibilium quid in quæstione accipiatur.

Quid Plato respondeat.

Ad hanc quæstionem respōdet Plato, genera & species rerum sensibilium esse ab eis seiuncta: id quod plane cogitur dicere iuxta superioris quæstionis explicationem. Nam, cum eius sententia sint reipsa omnis materiæ ac mutationis expertia: perspicuum est, non inesse ea in rebus sensibilibus per modum identitatis: quandoquidem nihil est, quod idē de re ipsa simul sit materiæ & particeps, & expers, aut mobile simul aut immobile. Arist. vero ait, non solum genera & species nō esse seiuncta à suis singularib. sed ne vlla quidem vniuersalia. Docet enim,† vniuersale esse, vnū in multis, & 1. lib. de Partib. animalium, c. 4 sic ait: *Vniuersalia appellamus ea, quæ in pluribus sunt*: & lib huius operis (a) definiens vniuersale, sic scribit: *Vniuersale dicitur, quod aptum est, vt in pluribus insit*: quo loco apertissime impugnat Platonis sententiam, quod dixerit, vniuersalia à singularibus esse seiuncta.

Quid Arist.

† 1. lib. Post. c. 8. tex. 21. 2. lib. Post. c. 18. tex 27. (a) c. 13. tex. 45.

Cuiusdam argumenti ac dubitationis solutio.

SECTIO III.

Arg. contra solutionem tertiæ quæst.

CVm hac tamen vera solutione quæstionis videtur hoc argumentum pugnare. Genera & species horum corporum, quæ sensibus percipiuntur, re ipsa sunt corpora, vt in soluenda secunda quæstione dictum est. nūc autem concessimus, ea in his existere. igitur multa corpora simul existunt in eodem loco: quod nulla natura efficere potest. Aut igitur dicendum fuit, genera & species horum corporum, quæ cernimus non esse corpora; aut certe in his nequaquam existere.

Quid aliqui argumento victi respondeant ad 2. quæstionem.

Hoc argumento victi nonnulli, respondēdum ad secundam quæstionem existimant, genera & species horum corporum non esse corpora. Verum, non est, cur quisquam responsionem datam repudiet. Primum, quia id, quod dici solet, Nullis naturæ viribus fieri posse, vt multa corpora in eodem loco existant, de corporibus reipsa diuersis, vt aqua & oleo intelligendum est. genera autem & species, etsi quis contendat simpliciter appellanda esse diuersa corpora, non sunt tamen re ipsa diuersa, vt diximus, sed ratione duntaxat. Deinde, quia nec sunt re vera simpliciter dicenda diuersa corpora, cum superiora & inferiora non efficiant numerum secundum nomen alicuius eorum. neque enim dicas, animal & hominem esse duo animalia. aut duos homines, neq; item, hominem & Socratem esse duos homines, aut duos Socrates: & sic de cæteris. Dixi, *secundum nomen alicuius eorū*, quia secundum aliud nomen, nō dubium est, quin superiora & inferiora possint numerum conficere, vt si dicas, animal & hominem esse duo prædicata, & hominem ac Socratē duo subiecta. Causa vero huius rei est, quia ea, quæ numerum efficiunt secundum aliquod nomen, debeat esse membra diuidentia eius rei, quæ primo significatur eo nomine. at superiora & inferiora non sunt membra diuidentia alicuius rei, quæ in eadem serie collocetur, vt inductione perspicuum est. Atq; id, quod de generibus & speciebus substantiarū corporearum dictum est, pari ratione dicendum est de cæteris generibus & speciebus respectu suorum indiuiduorum.

Duo corpora esse simul non posse, de quibus intelligendum.

Superiora & inferiora vt non efficiant numerum.

Causa cur nō efficiant.

Cur Porphyrius reliquorum vniuersalium in his quæstionibus non meminerit.

Quod si quis quærat, cur Porphyrius in his quæstionib. reliquorum vniuersalium mentionem non fecerit, differentiarum, inquam, propriorum & accidentium: non necesse est, causam aliquam quærere, nisi quia apud veteres de solis generibus & speciebus hæ dubitationes agitabantur. Dixerat enim, se traditurum, quæ apud maiores de quinque vniuersalium generibus differri solerent: è quibus hæc, quia ad altiorem scientiam spectabant, consulto prætermisit. Quanquam & illud dici potest, parem esse rationem de differentiis atque de speciebus, quæ differentiis complentur: de propriis autem & accidentibus satis esse, nosse, num illa, qua ratione sunt genera & species, existant in rerum natura

tura nec ne, & quæ sequuntur. In his.n.quæstionibus non tam habetur ratio communitatum, quam rerum, quæ communes appellantur, vt patet ex 2. & 3.q. quæ de solis rebus excitantur.

Epilogus. Atq; hæc de quæstionibus iis, quarum explicationem Porphyrius omisit, deq; toto genere vniuersaliũ, qua ratione proprie ac præcipue vniuersalia dicuntur, sint satis. Ex qua tota disputatione perspicuũ relinqtur, quid noui rebus vniuersalibus abstractio afferat. Nunc de eisdem, quatenus ad particularia referuntur, quæ minus præcipua vniuersalium consideratio est, pauca dicamus.

Qua ratione vniuersalia dicantur relatiua comparatione suorum particularium.

QVÆSTIO X.

Scholasticorum varia opiniones.

SECTIO I.

Quatuor primaria sententia de relatione vniuersalium. MVltæ sunt, variæq; Scholasticorum sententię de relatione vniuersalium ad sua particularia, quarum probabiliores ad quatuor quasi capita reuocari possunt. tanta sæpe est in rebus non magni momenti difficultas ac controuersia.

Prima sententia Caietani. Sunt, qui dicant, vniuersalia non referri ad particularia, nisi cum concipiuntur referri: vt cum quis concipit animal esse genus respectu hominis, & equi, aut hominem esse speciem respectu Socratis & Platonis. Quæ sententia videtur esse Caietani ad 1.p.d. Tho. q.17. art. 1. *Relationes*, inquit, *rationis non sunt actu, nisi cum intelligantur, neque habent aliud esse, quam intelligi.*

Ratio pro hac sententia hæc videtur præcipua: quia, quemadmodum, vt relatio realis existat, non est satis, si eius fundamentũ realiter existat, sed necesse præterea est, vt ipsa relatio propriam & peculiarem existentiam realem habeat, distinctamq; ab existentia fundamenti: ita etiam, vt relatio rationis existat, non debet esse satis, si eius fundamentum obiectiue in intellectu existat, sed opus est præterea, vt ipsa quoq; relatio ab intellectu concipiatur propria & peculiari conceptione: quandoquidem nõ potest obiici per speciem repræsentantem, cum entium rationis nullæ sint propriæ & peculiares species intelligibiles, quibus repræsententur.

Secunda sententia Scoti & aliorum. Alij volunt, vt vniuersalia referantur, non opus quidem esset, vt cõcipiantur referri, sed tamen requiri, vt mente de suis particularib. vere affirmentur. Quanquam hoc interest, quod eorum quidam satis esse dicunt, si quælibet res vniuersalis vere affirmetur de vno particulari: alij vero exigunt, vt simul de pluribus dicatur Hanc sententiam sequitur Scotus in hunc lib. q.11. 4.d.1.q.1. *Falsum*, inquit, *est quod actu reflexo fiat relatio rationis: sic enim primo actu* (hoc est, directo) *intellectus comparantur hoc ad illud: cum autem reflectitur intelligendo comparationem vt obiectum, tum non causatur relatio rationis, sed concipitur. Vide Lichetum in primo d.3.q.7. & in 2.d.1.q. prima § secundo principaliter. Herueum de secundis intent. quæstio.2 art. 3. Viguerium Granatens. suarum Instit.c.2. §. 2.* In Scoti vero sententia eadem sententia videtur esse D. Thomas in loco citato primæ partis: vbi ait, *relationem rationis esse tantum in apprehensione rationis conferentis vnum alteri*: non ait, concipientis ipsam comparationem, relationemve, sed cõferentis. Ex quibus verbis contra superiorem sententiam argumentum colligi potest: *Arg. contra superiorem sententiam.* Non idem est aliquid esse, atq; concipi, nisi id, quod concipitur, sit aliquid mere confictum, sed prius (saltem natura) vnumquodq; est, quam concipiatur. at relationes vniuersalium ad sua particularia non sunt attributa mere cõficta, sed, quæ de rebus, quas dicimus reales, vere affirmentur. ergo prius natura est, eas suo modo esse, quam concipi. sunt autem iam tum cum vniuersalia de suis particularibus prædicantur (aut enim hæc prædicantur vt genera, aut vt species, &c.) ergo vt vniuersalia referantur ad sua particularia, non opus est, vt eorum relationes concipiantur, sed satis est, si ipsa de suis particularibus vere affirmentur.

Tertia sententia recentiorum. Sunt etiam quibus, vt vniuersalia referantur ad sua particularia, satis esse videtur, si illa simplici & minime comparatiuo conceptu sine differentiis contrahentib apprehẽdantur: vt si homo præcise concipiatur, vt homo, & animal, vt animal. etiamsi nondum attribuantur suis particularib. quæ sententia recentiorum fere videtur esse. Eorum ratio hæc est. Cũ aptitudo essendi in pluribus. sit proximum vniuersalitatis fundamentum (sum pro vniuersalitatis nomine pro rationis vniuersalium ad sua particularia) vbi primũ ea aptitudo datur statim consequitur vniuersalitatis relatio: vt vnaquæq; res vniuersalis iam tum est apta, vt sit in plurib. seu indifferens ad omnia sua particularia, cum primum sic concipitur: ergo iã tum refertur ad sua particularia, nec opus est, vt de illis actu affirmetur.

Quarta sententia. Deniq; sunt, qui ne simplicem quidem & minime cõparatiuam conceptionem rerum vniuer-

vniuersalium desiderent, vt illæ ad sua particularia referantur, sed cum primum species aliqua intelligibilis ab intellectu agente cum phantasmate producitur, continuo rem, quæ per eam repræsentatur, ad sua particularia referri dicant.

a Hæc sequi videntur Soncin. 6. Metaphys. q. 18. Hispalensis in 2. d. 19. q. 3 § quantum ad tertium fundamētū opinionis præcedentis.

Huius opinionis fundamentum idem est, quod superioris. Nam, si aptitudo essendi in pluribus, cum primum datur, mox secum affert rei vniuersalis ad sua particularia relationem: non dubium est, quin ipsa etiam speciei intelligibilis generatio relationem vniuersalium ad sua particularia suo modo efficiat res enim, quæ vniuersalis denominatur, non solum, cum simplici conceptu apprehenditur, sed etiam, cum in specie intelligibili repræsentatur, indiuisa omnino est, indifferensq; omnia sua particularia: innititurq; fundamentum hoc ei pronunciato, quo D. Thomas vtitur 1. p. q. 75. art. 3. ad primum, cum ait, intentionem vniuersalis prouenire ex abstractione intellectus. Si enim ita res habet: ergo non solum per conceptus, sed etiam per species intelligibiles, quib. naturæ communes abstrahuntur, consequuntur res vniuersalitatem.

Cōfirmatur ex D. Tho.

Quocirca opinio eorum, qui dicunt, species intelligibiles primo & per se esse rerum singularium, distinxit ab hac sententia superiorem, quod ij Auctores credant, solis conceptibus res liberari à conditionibus inuiduantibus. Qui autem quartam hanc sententiam amplectuntur, volunt & conceptibus, & speciebus ipsis vniuersales naturas ab iis conditionibus exolui: imo vero, prius natura abstractionem hanc secretionemq; fieri per species aliquas ab intellectu agente factas, quam per conceptus elicitos à possibili.

Quid in hac re sentiant Veteres Aristotelis interpretes.

Sectio II.

Veteres tamen Aristotelis enarratores facilius se ab hac quæstione expediunt ipsas enim aptitudines, quibus naturæ communes dicuntur aptæ, tum, vt insint pluribus tum, vt de pluribus dicantur, relationes vocant. Sic Boetius in Isagogem Porphyrij ad c. de Genere, in secunda editione accommodate ad artem Dialecticam de vniuersalibus disserens, hoc est, de vniuersalib. quatenus prædicabilia sunt, cum dixisset, relationem efficere genus, mox, ne aliquis relationis nomine aliquid aliud intelligeret, quam ipsam aptitudinem ad prædicationem de pluribus, hæc subiicit: *Cum dicimus animal esse genus, non, vt arbitror, tunc de re ipsa hoc nomen dicitur, sed de ea relatione, qua potest animal ad cætera, quæ sibi subiecta sunt referri.* Nō ait, *quæ refertur,* sed *quæ referri potest*: tū addit, *Itaq; character quidam est, & forma generis in eo, quod referri ad eas res potest, quæ, cum sint plures, & specie differentes, in earum substantia prædicatur.* Ex quibus verbis patet, nihil aliud Boetium nomine relationis generis ad species intellexisse, quā ipsam aptitudinem, vt certo quodam modo de iis prædicetur. Quod idem alios veteres sensisse de relationibus omniū vniuersalium, quatenus ad Dialecticum spectant, facile est ostendere.

A veteribus ipsas aptitudines dici relationes.

Sed vt eorum mentem apertius interpretemur, diuidi apud eos potest relatio cuiusq; rei vniuersalis in aptitudinem & actualem. Aptitudinalis duplex est, quemadmodum & ipsa aptitudo, à qua aptitudinalis relatio eorum sententia non differt: vna, vt sit in pluribus per modum identitatis: altera, vt prædicetur de pluribus, quæ illam sequitur. Actualis item duplex est, fundamentalis altera, ipse, inquam, actus essendi in pluribus, (si tamen relatio, nisi valde improprie dici potest) altera formalis, quæ est ipsa prædicatio, hoc est, vera affirmatio de pluribus: non actiua tamen, sed passiua. neq; enim dicunt, prædicare, sed vere enunciare, esse, referri, sed prædicari siue enunciari.

Diuisio relationis cuiusque vniuersalis in aptitudinalē, & actualem.

Itaque, cum naturæ communes non habeant ipsis rebus particularibus aptitudinem, siue vt insint, siue vt prædicentur de pluribus, sed solum in mente, cum abstractæ sunt à particularibus, quemadmodum & vnitatem præcisionis, quæ aptitudinem sequitur: neque etiam sint actu prædicata de particularibus, nisi cum de iis enunciantur: nullo negotio pro his Auctoribus ad quæstionem propositam hunc in modum responderi potest: Si de relatione quidem aptitudinali, in qua ratio vniuersalium, quatenus vniuersalia sunt, posita est, quæstio intelligatur: cum primum res sunt abstractæ à suis particularibus, siue per species, siue per conceptus, tum primum eis relationem huiusmodi aduenire. Si vero quæstio sit de relatione actuali, non fundamentali, tamen & impropria, quam res habent sine operatione intellectus, sed de actuali: tum primum eis non solum aduenire, sed etiam conuenire relationem, cum primum de illis prædicantur. Atque idem aliquando sensisse Scotum de relatione actuali, quemadmodum & alios quosdam eo posteriores, nonnulli eius interpretes asserunt, qui secundas intentiones apud illum nihil aliud, quam comparationes quasdam passiuas ab intellectu factas esse volunt. Sed vt hæc melius intelligas, lege Scotum in 4. d. 1. q. 2 & 5. Metaphy. q. 11.

Quo pacto ex mente horū quæstioni sit respondēdū.

q.11. & lib. 7. q. 18. Lichetum & Paulum scriptorem, & Bassol. in lib. senten locis citatis. Tromb. 7 Metaph. q. 8. & alios. A

Quid re vera sentiendum.

SECTIO III.

SEd quia ij, qui ista subtilius scrutatur, (veriusne an non, haud certo admodum constat) non contenti ipsa aptitudine seu essendi, B seu prædicandi, vt vniuersalia faciant relata aptitudinali relatione: neque item prædicatione passiua, vt eadem actuali relatione referant, proprie dictas quasdam relationes in his fundatas agnoscunt, ad quos pertinet iam posita de his relationibus quadripartita respondendi ratio: nos etiam, quo pacto id accidat, consideremus. Inueniemus enim fortasse, eos, etsi contraria inter se dicere videantur; re tamen expensa, omnes idem sensisse, C sed potius aliquid ad verã rei explicationem contulisse.

Vera quæstionis explicatio.

Duplex genus relationis.

Dicere igitur possumus, duo esse genera relationum earum, quæ rebus vniuersalibus, quatenus vniuersales sunt, conueniunt: alio tamen sensu, quam illi, intelligebant: vnum aptitudinalium, quod fundatur in aptitudine siue essendi, siue prædicandi de pluribus, alterum actualium, quod fundatur in ipso actu vel essendi in plurib. vel prædicandi de pluribus. D Sunt autem huiusmodi relationes habitudines quædam totius ad suas partes, quod ipsa apud Græcos, τῶν καθόλου, appellatio innuit, & quæ Aristoteles, & grauissimi quique Philosophi de vniuersalibus dicunt, satis declarant. Aiunt enim, vniuersalia complecti sua particularia, vt totum suas partes: non tamen actu, & in sui compositione eas continere, vt totum essentiale aut integrale. sed potẽtia: E quod in eis insit potentia, vt informentur iis differentiis, quib. particularia inter se distinguantur, & per eas ad actum & perfectionem trahantur. Vnde & vniuersalia tota quædam potentialia dicuntur ex relatione, quam habent ad sua particularia.

Sed cum duplex sit relatio aptitudinalis: vniuersalium vna, quæ fundatur in aptitudine essendi, qua proprie vniuersalia censentur: altera, quæ fundatur in aptitudine prædicandi, F ex qua dicuntur prædicabilia: eodemq; modo duplex sit actualis relatio, & quæ fundatur in actu essendi, & quæ in actu prædicãdi: quonam pacto vtriusq; generis relationes naturis vniuersalibus conueniant, & ex quo tempore eis adueniant, existentiamve habeant, disquirendum est.

Relationes aptitudinales perpetuo conuenire.

Itemq; actuales in iis, quæ ad essentiam pertinent, vel eas sequitur necessario.

Ac si de aptitudinalibus agitur, nobis sane videntur illæ perpetuo conuenire, quemadmodum & aptitudo essendi ac prædicandi, quas cuiq; naturæ communi conuenire diximus, quatenus naturæ ordine contractionem sui antecedit. Si enim proximum fundamentum conuenit, relatio etiam conueniat necesse est. At si sermõ sit de actualibus, distinctione opus est. Nam actualis relatio essendi in pluribus, perpetuo cõuenit iis vniuersalibus, quæ vel ad essentiam suorum particularium pertinent, vel essentias eorum necessario consequuntur. Quo pacto animal & homo, & differentiæ, quibus vtrumq; constituitur, & proprietates item, quę ex eorum naturis emanant, perpetuo referuntur ad sua particularia, siue vtraque, aut quædã eorum existant siue nulla: quemadmodum & relationes identitatis specierum in suis generib. & diuersitatis ac differentiæ earum inter se perpetuo illis cõueniunt: quod æque de non existentibus, atq; de existentibus dicantur, vt lib. 4 c. 2. q 7. sect. 8. docuimus. Iis autem vniuersalibus, quæ contingenter de suis particularibus dicuntur: cuiusmodi sunt omnia ac sola accidentia quinti prædicabilis, tum solũ conuenit actualis relatio essendi in pluribus, cum & ipsa plura existunt, & ipsæ quoq; naturæ vniuersalium in eis existunt, aut quasi inexistunt: quo pacto tunc album aut sedere Socrati & Platoni conueniunt, cum & vterq; existit, & in vtroq; inexistit albedo & sessio. Actualis vero relatio prædicandi (passiuam intellige, siue prædicati) non cõuenit vniuersalibus, nisi cum illa de particularibus, idque vere enunciantur: sumimus enim in tota hac materia de vniuersalibus prædicationẽ non pro alia, quam pro vera de suis particularibus enuntiatone.

Non ita tamen res habet in iis, quæ contingenter adueniunt.

Quid de existentia relationũ dicendum.

Non, nisi obiectiue, posse existere.

Distinctio.

Si vero de his relationibus, non quoad earum conuenientiam, sed quoad existentiam sit quæstio, cum ea non possit esse realis, sed obiectiua tantum, (nam & relatio inessendi quinti prædicabilis rationis est, etsi sæpe formæ ipsæ, à quibus fit denominatio, realiter inhæreant) dicendum plane est, eas non existere, nisi interueniente operatione aliqua intellectꝰ, siue præsente, siue præterita. Quocirca illud animaduertendum est huiusmodi relationes duobus modis obiici posse intellectui: vno formaliter, ac per se ipsas: altero fundamentaliter, vt dicitur, id est, obiectis tantum earum fundamentis: quorũ vtrumque bifariam quoq; potest accidere, vel actu, vel habitu.

Vt existant formaliter.

Formaliter quidem tum huismodi relationes actu obiiciuntur intellectui, cum in-

tellectus eas ipsas concipit: veluti, cum percipit, animal referri ad hominem & bestiam, vt genus ad suas species, seu vt prædicabile: aut prædicatum quidditatiuum ad ea, quæ specie differunt: habitu autem tum obiiciuntur cũ intellectus habitum eius cognitionis retinet. Atq; hoc pacto vera est prima opinio de huiusmodi relationibus superius citata, quã Caietanus sequitur: neq; enim, vt ipse tradit, aliud esse habent relationes rationis formaliter, seu per seipsas, quam intelligi, actu videlicet aut habitu. B Contra quam sententiam nihil conficit argumentum illud, prius natura vnumquodq; esse, quam concipiatur. falsum enim id est, non solum in entib. confictis, sed etiam in negationib. & entibus rationis. Negationes enim & entia rationis, etsi per sua subiecta aut fundamenta existentiam aliquã habere possunt, antequam actu aut habitu concipiantur: per seipsa tamen nullũ habent, nisi cum actu aut habitu cõcipiuntur: tametsi C concipi non possunt sine suis aut subiectis, aut fundamentis.

Vt habitu.

Caietani opinio quo sensu vera.

Entia rationis & negationes prius non sunt natura quam concipiãtur.

Quando fundamentaliter obiiciantur actu.

Fundamentaliter autem tum obiiciuntur actu, cum intellectus apprehendit eorũ fundamenta siue res denominatas, sic enim accipi volumus hoc loco fundamenti nomen.

Nam si de relatione vniuersalium actuali sit quæstio, tum solum ea fundamentaliter obiicitur intellectui cum intellectus vniuersale aliquid de suis particularibus enunciat: D tum enim solum concipit extrema eius relationis. Neq; obest, si vniuersale non de omnibus particularibus enuncietur, sed fortasse de vno tantũ ex illis. semper enim prædicatum refertur ad subiectum actuali relatione totius potentialis, quandocunq; vere alicui parti subiectæ inesse pronuntiatur, etiamsi tũ non dicatur inesse cæteris. Nam, potentia ad cæteras partes in causa est, vt ea relatio alia nul- E la esse possit, quam totius ad suam partem. De hac autem relatione vera est secunda opinio de relationib. vniuersalium superius sect. 1. posita: & hoc pacto intelligendi sunt D. Thomas & Scotus, cum ille ait, *relationem rationis esse tantum in apprehensionem intellectus conferentis vnum aliter*: hic vero cum scribit, *relationem vniuersalis fieri actu directo intellectus comparantis hoc ad illud.* Cum autem ex affirmatione vnius de altero possit habitus, F aut habitualis aliqua dispositio in intellectu relinqui, efficitur, vt actualis relatio vniuersalis ad sua particularia non solum actu, sed etiam habitu fundamentaliter in eo possit existere.

Quo sensu vera sit secũda opinio Scoti & aliorum.

Quod si de relatione aptitudinali sermo fit, vtroque modo ea fundamentaliter obiicitur intellectui: & actu scilicet, nempe concepta A præcise re denominata: & habitu etiam, videlicet repræsentata præcise re denominata in specie intelligibili, si veram de speciebus intelligibilibus sententiam retineamus. At ... hanc existentiam relationis vniuersal... firmat ratio & fundamentum ex D.T... sumptum, quod tertiæ & quartæ opinionib. commune est. Nam, cum primum natura communis abstracta est siue per conceptum, siue etiam per speciem intelligibilem: tum primum intellectui obiicitur res, quæ à relatione aptitudinali denominatur: actui quidem, cum abstractio fit per conceptum: habitu vero, cum fit tantum per speciem.

... explicatur, quo pacto existat obiectiue.

Diluuntur quædam obiecta.

SECTIO IV.

SEd cõtra hæc illud in primis obiici potest. Si vniuersalia in ipso etiam conceptu simplici, aut specie intelligibili referuntur ad sua particularia: cum fieri possit, vt eorum particularia non simul intellectui obiiciantur: fore, vt dentur correlatiua rationis, quæ non simul existant, ac proinde non sint simul natura: quod æque absurdum videtur in genere correlatiuorum rationis atque in realibus.

Obiectio.

Hoc obiectio ex iis, quæ ad c. 15. huius libri q. 4. sect. 4. tradidimus, dissolui potest, Diximus enim cum Diuo Thoma, conditionem illam relatiuorum, vt simul natura sint, communem quidem esse correlatiuis omnibus, cum mutuis, siue realibus, siue rationis, tum etiam non mutuis: quorum alterum reale est, alterum rationis.

Cõditio relatorũ, vt sint simul natura, quomodo intelligenda.

Verum, non ita intelligendum esse, vtraq; se inuicem ponere ac tollere, quasi existente vno, necesse sit alterum existere, aut vno sublato, alterum tollere: sed ita, vt cum relatio vnius vni extremo conuenit, altera quoq; alteri extremo conueniat: sin vna non conuenit, nec conueniat altera: sin vtraque existat, siue altera tantum, siue etiam neutra. Nunc autem ita se res habet, vt quandocunq; relatio totius vniuersalis conuenit naturæ vniuersali, simul etiam relatio partis subiectæ conueniat omnibus eius particularibus: siue vtraq; obiectiue existat, siue altera tantum, siue etiam natura. Relatio enim aptitudinalis cum necessario conueniat, perpetuo cõuenit, nec solum ex eo tempore, quo natura vniuersalis concipitur, aut in specie intelligibili repræsentatur.

Illud etiã obiici potest, Scotum plane sentire, relationes rationis non esse in memoria, vt patet ex iis, quæ scribit ad distinctionem

Alia obiect.

nem 45. primi Sententiarum. *Quæstio vnica.* Quare, cum intellectus sola specie intelligibili informatus memoria dicatur, nō esse cur Scotum in nostra quoque sententia fuisse existimemus: cum dicimus, vniuersalia in ipsis etiam speciebus intelligibilibus ad sua particularia referri.

Explicatur Scotus.

Verum Scotus intelligi potest de existentia formali relationum, qua nimirum ipsæ per se, & non per sua fundamenta duntaxat, obiiciuntur intellectui. Hoc enim pacto cōceptu aliquo opus est, vt relationes rationis obiiciantur intellectui, cum nullæ sint propriæ ac peculiares species intelligibiles entiū rationis.

Tertia obiectio.

Denique illud absurdum, & contra communem Dialecticorum sententiam ex dictis videtur sequi, relationem vniuersalium ad sua particularia, & vicissim particularium ad sua vniuersalia non esse numerandas in secūdis intentionibus: veluti relationem generis ad suas species, & specierum ad suum genus. Diximus enim, relationes aptitudinales vniuersalium ad particularia, & particularium ad vniuersalia semper conuenire rebus denominatis, etiam antequam obiiciantur intellectui. At secundæ intentiones, si vera sunt, quæ diximus ad cap. 7. huius lib. *quæst.* 6. *sect.* 5. non solum non existunt obiectiue, sed ne cōueniūt quidem rebus denominatis, nisi cum ab intellectu modo aliquo tractantur: quandoquidem ea ipsa ratione rebus conueniunt, quia ab eo tractantur.

Non esse in secundis intentionibus numerandas relationes aptitudinales vniuersalium.

Sed hæc obiectio nihil contra secundarum intentionum explicationem à nobis traditā, veram Dialecticorum sententiam cōficit. Fatemur enim sine absurditate vlla, relationes aptitudinales vniuersalium ad particularia, & particularium ad vniuersalia: veluti generis ad speciē, & speciei ad genera, non esse numerandas in secundis intentionib: sed actuales tantum: vt prædicati ad subiectum, & subiecti ad prædicatum. Nisi quis rationem secundarum intentionum velit extendere ad ea, quæ conueniunt rebus: non solum quia modo aliquo ab intellectu tractantur, sed etiam, quia tractari possunt, eaq; ipsa ratione quia tractari possunt, quo pacto relationes omnium vniuersalium ad sua particularia, & particularium ad sua vniuersalia possunt esse secundæ intentiones, si vniuersalia & particularia sumantur non quatenus vniuersalia & particularia sunt: sed quatenus prædicabilia & subiicibilia nihil enim dicitur prędicabile, aut subiicibile, nisi quatenus operatione intellectus in enunciatione prædicari, aut subiici potest. Quoniam igitur de vniuersalibus, quatenus relatiua sunt, quod satis erat, & fortasse plus, quam foret disseruimus, iam, quo pacto vniuersale ipsum in suas species, aut quasi species diuidatur, explicemus.

Sed cum hac in re duo sunt dubia: vnum, sitne diuisio adæquata: alterum, an vniuersale veram generis rationem habeat: vtrumque discutiamus.

An diuisio vniuersalis in quinque eius vulgatas species adæquata sit.

QVÆST. XI.

Diuisionem videri inadæquatam.

SECTIO I.

NON esse hanc diuisionem adæquatam, sed vel deficere vel superare, haud leuia argumenta confirmant.

Non esse quinque vniuersalia, sed pauciora probatur

Pauciora enim esse membra, quamquinque, primum quidem ex proprietate vniuersalium videtur colligi, hoc est, ex aptitudine ad prædicationem. Tria enim tantum esse prædicabilia, ex ternario prædicatorum numero, quæ ab Arist. in Topicis *lib.* 1. *c.* 1. tradūtur, Proprii, Generis, & Accidentis, concludi videtur. Nam, cum nihil prędicabile dicatur, nisi quod prædicatum esse potest: si tria tantum prædicata sunt, nō plura sane, quam tria prædicabilia dicenda erant.

Deinde ex iis, quæ Arist. tradit in 1. libr. de Partibus animalium, *cap.* 5. *Eorum*, inquit, *quæ ratione vniuersali nullam differentiam recipiunt, alia analogia, alia genere, alia specie rationem cōmunitatis complent.* Ex quo loco vel tria vniuersalium genera colligimus: vel si analoga reiiciamus, quod non sint vere ac proprie vniuersalia, duo tantum membra diuisionis supersunt, generis, inquam, & speciei, quæ in veris vniuersalium formis numerari debeant.

Denique ex differentia proprii & communis. cum enim proprium sit, quod vni tantum conuenit, commune autem, quod pluribus tribuitur, commune autem & vniuersale idē sint, fieri non posse videtur, vt proprium in speciebus vniuersalis numeretur.

Plura esse quāquinque, probatur.

Contra vero in plura membra, quam in quinque vulgata diuidendum esse vniuersale, his rationibus ostendi videtur: Primum, quia quemadmodum aptitudo ad prædicationem de differentibus solo numero distinguit speciem à genere, quod prædicatur differentibus specie: ita etiam distinguere debet

differentiam specialem à generali, & propriũ item, ac accidens specialia à generalib. Quare cum genus & species ponantur duæ species vniuersalis: erunt præter eas sex aliæ ponendæ, quę cum illis octonarium numerum conficiant.

Deinde, quia etsi demus, ea, quæ prædicantur in quæstione Quid est, eodem modo referri in omnibus prædicamẽtis ad ea, de quibus sic prædicatur: itemque omnia, quæ prædicantur in quæstione Quale est secundum essentiam (omnia enim eodem modo videntur dici de eis, ad quorum quidditatem essentiamque pertinent) tamen ea, quæ in diuersis prædicamentis dicuntur in quæstione Quale est secundum accidens, non eodem modo respiciunt subiecta. alia enim dicuntur in quæstione Quantum est: alia in quæstione Quale est peculiari & propria qualitatis: alia in quæstione Ad quid refertur, & sic in cæteris. Sunt enim hæ prædicandi rationes primo diuersæ inter se, cum non conueniant secundũ essentiam in ratione aliqua vniuoca prædicandi de iis, quibus accidunt. Quod si ita est, multo plures prædicabilium vniuersaliumq; species emergunt ex diuisione proprii & accidentis, quæ in prædicamenta accidentium distribuantur.

Tertio, quia alia quædam videtur esse prædicabilia, quæ in quinq; vulgatis non cõprehenduntur: vt definitiones, & quæ vaga indiuidua dicuntur: vt animal rationis particeps, & quidam homo. Quod enim vere sint prædicabilia & vniuersalia, ex eo probatur, quia ratione eadem dicuntur de pluribus.

Esse tamen re vera adæquatam.

Sectio II.

Pars affirmatiua quæstionis explicatur.

PRo huius rei explicatione illud intelligẽdum est, non quæri à nobis hoc loco, sitne ita adæquata vniuersaliũ diuisio in quinq; vulgatas species, vt sub vniuersali nulla sit alia siue superior siue inferior species: quasi quæreremus, num quinque vulgatæ species & proxime diuidant vniuersale, & ipsæ etiam in alias species diuidi nequeant: improprius enim hic est, & inusitatus propositæ dubitationis sensus: sed quærimus num plures, paucioresve sint species vniuersalis sibi inuicem oppositæ, siue, vt ita dicam, contra diuisæ: licet alię fortasse sub vniuersali superiores sint, inferioresve. Quo pacto quæri solet, num diuisio qualitatis in quatuor vulgata genera sit adæquata: etsi constet, alia quamplurima esse inferiora genera, & fortasse aliquis contendat, alia esse superiora. Eodem modo quærsit Philosophi, num corpora simplicia, ex quibus, vt primis partibus, constat Mundi machina, adæquate distribuantur in quinque, an vero sint quatuor tantum, quæ vulgo elementa dicuntur; quamuis, si quinque sunt, nihilominus quintum corpus in alias corporis species diuidatur.

Sensus quæstionis.

Vnde colligatur, adæquatam esse diuisionem.

Dicendum igitur, ex quatuor diuisionibus, quæ in re hac vsurpari solent (nempe eorum, quæ prædicantur, in ea, quæ necessario & contingenter dicuntur, in ea, quæ essentiali prædicatione, aut accidentaria: in ea, quæ in quæstione Quid est, aut Quale est: in ea, quæ differunt speciei, aut solo numero: quarum tres sumuntur ex modo prædicandi: quarta ex differentia eorum, de quibus fit prædicatio) haud obscure colligi, adæquatã esse propositam diuisionem. Nam, varie cõiunctis inter se membris diuidentibus, quinque tantum fiunt species vniuersalis, quæ totam vniuersalis aptitudinem exhauriunt: tametsi aliquis contendat, alias esse superiores sub vniuersali, aut inferiores. Vniuersale enim aut prædicatur necessario de suis particularibus, aut non necessario, siue contingẽter: si contingenter, est accidens: si necessario, aut prædicatur essentiali prædicatione, aut accidentaria: si accidentaria est proprium: si essentiali, aut prædicatur in quæstione Quid est, aut in quæstione Quale est: si in quæstione Quale est: differentia dicitur: si in quæstione Quid est, aut prædicatur de iis, quæ differunt specie, aut de iis, quæ solo numero: si de iis, qaæ solo numero, est species: si de iis, quæ specie, est genus. Sunt igitur quinq; species vniuersalis, quæ ordine conuerso numerantur genus, species, differentia, proprium, & accidens.

Colligitur numerus vniuersalium.

Altera colligendi ratio.

Idem colliges sumpto initio à secunda diuisione hoc modo vniuersalia, aut essentiali prædicatione dicuntur, aut accidentaria: si essentiali, aut in quæstione Quid est, aut in quæstione Quale est: si in quæstione Quid est, aut sunt genera: si de differentibus specie dicantur, aut species, si de solis differentibus numero: si vero in quæstione Quale est, sunt differentiæ: quod si accidentaria dicuntur & necessaria, sunt propria: si contingenti, accidentia.

Tertia forma colligendi.

Qui ex tertia quoque diuisione incœperit, idem efficiet. At enim vniuersale prædicatur in quæstione Quid est, aut in Quale est: si in quæstione Quid est, ac de differẽtibus specie, genus est: si de differẽtibus solo numero, species: quod si in quæstione Quale est, aut essẽtiali prædicatione aut accidentaria: si essentiali, differentia est: si accidentaria, aut necessaria

ſaria aut contingenti: quo pacto, aut eſt proprium, aut accidens.

A Porphyrio etiam quartam colligendam rationē iniri potuiſſe

Porphyrius quidē à quarta etiam inchoare potuit, qui in Iſagoge, differentias & accidentia omnia, quemadmodum & genera de differentibus ſpecie prędicari docuit: propria vero æque, ac ſpecies de differentibus ſolo numero. Qua vero ratione nec de differentiis & accidentibus ſpecialibus, nec de propriis generalibus loquutus ſit, eius interpretes explicare ſolent. Nos certe, qui omnes vniuerſalium formas complecti volumus, à quarta diuiſione inchoare non poſſumus, niſi differentias, propria & accidentia in generalia & ſpecialia, quaſi in ſpecies diuidamus. Vniuerſalia enim, ſi de differentibus ſpecie dicūtur, aut in quæſtione Quid eſt prædicātur, & ſunt genera: aut in quæſtione Quale eſt, & ſunt differētiæ generales, ſi dicantur eſſentialiter: aut propria generalia, ſi dicantur accidentaliter & neceſſario: aut accidentia generalia, ſi accidentaliter & contingenter: ſi vero de differentibus ſolo numero, aut ſunt ſpecies, ſi prædicentur in quæſtione Quid eſt: aut differentiæ ſpeciales, ſi prædicentur in quæſtione Quale eſt, & ſecūdum eſſentiam, aut propria ſpecialia, ſi in quæſtione Quale eſt accidentaliter & neceſſario: aut accidentia ſpecialia, ſi in quæſtione Quale eſt accidentaliter & contingenter. Quo pacto, etſi nō quinque tantū vniuerſalium formæ, ſed octo colliguntur: ſemper tamen adæquata eſt diuiſio in quinq; vulgatas, quod differentiæ generales & ſpeciales ſub differentia: propria vero & accidētia generalia & ſpecialia, ſub propria & accidente comprehendantur.

Quo pacto octo Vniuerſalia colligi poſſint.

Quærat aliquis, cur non vſi ſimus hoc loco diuiſione eorum, quæ prædicantur, in ea quæ prædicātur complete, & quæ incomplete, præſertim, cum à grauibus auctoribus vt *Boetio in Iſagog. Porphyrii ad c. de Specie. Alb. ibid. tr. 2. c. 9. Scoto ibid. q. 12 & 27. & Ægidio ibid. ad cap. de Genere.* & fere recentioribus vſurpentur.

Sed reſpondendum, propterea id factum à nobis non eſſe, quia diuiſio hæc, etſi eſt vtilis ad diſtinguenda prædicabilia, quæ dicuntur eſſentialiter, & merito vſurpari ſolet in diſtinguendo genere a ſpecie, vt inferius * patebit tamen non complecti ur omnia vniuerſaliū genera, vt complectuntur quatuor iam dictæ diuiſiones. Id enim dicitur prædicari cōplete, quod totam naturam particularium aperte ſignificat: quo pacto ſola ſpecies infima prædicatur de ſuis indiuiduis: id vero prædicari incōplete, quod aperte non ſignificat totam, ſed partem: quo pacto ſola genera & differētiæ ſpecierum effectrices prædicantur ſiue de ſpeciebus ſiue de indiuiduis, vt perſpicuū eſt. Nam, propria & accidentia nec cōplete prædicantur, neq; incomplete, cum neque totam naturam particularium, nec partem eius aperte ſignificent: tametſi totam non modo communem, ſed etiam particularem innuūt, ſiue implicite ſignificant: alioqui de illis non prædicarentur. Itaque non poſſent membra huius diuiſionis cum quatuor prædictarum membris complicari ad omnia vniuerſalium genera colligenda, niſi eis adderemus membrum tertium: eorum ſcilicet, quæ nec complete nec incomplete prędicantur: quo pacto propria & accidentia de ſuis partibus ſubiectiuis dicuntur. Verum aucta hoc modo diuiſione propoſita, & obſcurior fieret vniuerſalium collectio, & non alia genera vniuerſalium, quam quæ dicta ſunt, colligerentur.

** quæſt. 12. ſect. vltima. Prædicari complete & incomplete quid dicatur.*

Solutio argumentorum, quæ contra propoſita ſunt.

SECTIO III.

Nec vero cogunt nos argumenta initio propoſita, vt eā inadęquatam dicamus. Nam, primum eorum quibus pauciores ſpecies ponendæ videbantur, facile diluitur ex plicato inſtituto Ariſtot. in loco citato, quod non eſt aliud, niſi tradere communes locos, quibus argumenta Dialectica eruantur. Et, quia loci, ex quibus tractatur quæſtio generis, inſeruiunt tractandis quæſtionibus ſpeciei & differentiæ propter eorum cum genere affinitatem: voluit Ariſtoteles initio eius libri in enumerandis prædicatis Dialecticis ſpecies & differentias ad prædicatum generis reuocandas.

Soluitur primum eorū, quibus pauciora ſuadebantur.

Alterum argumētum duobus modis diſſolui poteſt. Vno, ſola vniuerſalia completa, vniuerſalium nomine eo loco intelligenda eſſe: proinde non mirū, ſi differentiæ omiſſæ ſunt: propria vero & accidētia, etſi, quatenus propria & accidentia ſunt non fuerunt commemorata: nō fuiſſe tamen omnino prætermiſſa, cum alia ratione aut genera, aut ſpecies eſſe poſſunt, nempe quia ad ſua inferiora referuntur. Alt vero, vniuerſale preſſe accipi eo loco, nempe pro iis, quæ vniuoca & eſſentiali prædicatione dicuntur: at genus & ſpecie late: genus quidem pro iis, quæ vniuoca & eſſentiali prædicatione de differentibus ſpecie prædicantur, ſpecies vero pro iis, quæ eodem prædicationis genere dicuntur de differentibus ſolo numero: hoc enim pacto differentię generales, generis nomine comprehendi potuerunt, & ſpeciei nomine ſpeciales.

Secundum duobus modis ſoluitur.

Denique

Proprium & commune opponitur vi nominis, non semper tamē, re ipsa.

Denique tertium sic diluitur. Proprium A & commune ex vi nominis opponi inter se, vt recte probatum est, re autem ipsa aliquando non opponi. Nam, etsi proprium, quod vni tantum singulari conuenit, commune non sit & vniuersale, id tamen, quod vni tantum communi tribuitur, pluribus singularibus conuenire potest, ac proinde vniuersale esse. Huiusmodi autem est proprium, quod in speciebus vniuersalis numeratur: tametsi neque hoc modo vniuersale est, quatenus ad B id vnum refertur, cuius est proprium, vt inferius, *Quest. sequenti. Vide q. seq. sect. 3. solut. ad Vltimum* patebit.

Soluuntur ea, quibus plura vniuersalia videbantur ostendi.

Primum vero eorum, quibus videbantur plures species constituendæ, nihil contra adæquationem propositæ diuisionis facit. Nam, etsi daremus, differentiam, proprium, & accidens in alias deinde species subdiuidi (de qua re inferius agendum est) non tamen inde concluderetur, plures esse species vniuersalis contra diuisas inter se, inferiora enim non faciunt numerum, cum suis superioribus, ac proinde eis haud contra diuiduntur.

Eodem modo respondendum est ad secūdum, quod contendebat vnum tantum esse specie proprium, neque vnum tantum accidens specie.

Ad tertium dicendum est, definitionem etsi ex æquo dicatur de pluribus, non tamen numerari in prædicabilibus seu vniuersalibus, quia complexum est quiddam. Qui e- D nim prædicabilia in quinque genera distribuunt, non de complexis, sed de incomplexis loquuntur. Adde, quod definitio non dicitur ratione eadem prædicari de pluribus, sed ipsa est ratio, secundum quam definitum de pluribus prædicatur. Definitionis enim, seu rationis huius vel illius non datur alia definitio, siue ratio, sed datur definitum. Numeratur tamen in Topicis inter prædicata seu E prædicabilia Dialectica, quemadmodum & descriptio, quæ propriorum quoddam genus est Dialectici non excludunt prædicata complexa, sed omnia admittunt, de quibus, & ex quibus disputatio esse potest: tametsi non admittunt in prædicamentorum ordines, nisi quæ incomplexa sunt, vt prima elementa disserendi tradant.

Prædicabilia debere esse incomplexa.

Indiuidua vaga an eadem ratione prædicentur.

Caietanus affirmat.

Quod vero attinet ad indiuidua vaga, sunt (*inter quos est Caiet. in Isagog. Porphy. ad cap. de Specie, & alii.*) qui asserant, illa eadem ratione F prædicari de pluribus, vt quēdam hominem de singulis hominibus, proinde esse vniuersalia, cum determinatis indiuiduis collata Aiūt enim, hoc, quod dico, quidam homo, non significare formaliter, nisi naturam humanam modo particulariter existendi: etsi autem differentię indiuiduantes, quibus natura humana particulariter existit, non conueniunt inter se ratione eadem, ipsum tamen modum particulariter existendi eadem ratione conuenire omnibus hominibus. Quocirca potuisse quidem indiuiduum vagum explicari à Porphyrio inter alia prædicabilium genera: sed tamen prætermissum fuisse in explicatione, quia non fuerat numeratum in præfatione.

Sed refellitur tamen.

Hæc tamen sententia non placet. Primum, quia indiuiduum vagum non significat modum existendi, sed modum essendi: quemadmodum species vaga (licet enim ita loqui) vt quidam color: aut genus vagum vt quædam qualitas (sumpta particularitatis nota, vt significat partem subiectam specialem aut generalem) non significat existendi modos, sed essendi: dicuntur enim ista omnia non de existentibus tantum, sed etiam de non existen- C tibus: habentibus tamen particularem essendi modum.

Deinde, quia si per modum existendi intelligunt modum essen di, ostēdere eos oportet, quo pacto is vere sit vniuocus, & qui abstrahi possit à singulis modis essendi eiusdem, vt volunt, rationis. Nam, etsi natura humana, quæ est in singulis hominibus contracta, abstrahi potest à naturis singulorum; modus tamen, quo ipsa particulatim est in singulis hominibus, à singulis modis particulatim essendi in illis abstrahi non potest.

Indiuiduum vagum non esse natura sua aptū vt prædicetur.

Tertio, quia indiuiduū vagum non est natura sua aptum, vt prædicetur, sed vt subiiciatur. Constat enim voce ex natura communi, & signo particularitatis, quod non prædicato, sed subiecto adhibetur: quemadmodum nec signum vniuersalitatis, vt Arist. tradit in priori libro de Interpretatione. Si quando autem libeat indiuiduum vagum de subiecto aliquo enunciare: vt si dicas, Socratem esse aliquē hominem: tum signum particulare fit pars prædicati, redditq; illud complexum, vt propositi exempli sensus sit, Socratem esse hominem particularem: complexa autem non numerantur in vniuersalibus, de quibus in Prædicamentis agitur.

Indiuidua vaga non posse notari signo vniuersali.

Accedit, quod quicquid vniuersale est, notari potest & vniuersalitatis, & particularitatis signo: cum & copulatiue coniunctimque pro omnibus suis particularibus, & disiunctiue ac disiunctim pro hoc aut illo accipi possit. At quidam homo, & cætera vaga indiuidua notari non possunt huiusmodi signis. Nemo enim dicat, omnem quendam hominem, aut quendam aliquem hominem esse hoc aut illud. Vnde colliges, aliud esse

esse dicere particularē hominem, aliud quendam hominem: cum hoc prædictis signis notari non possit, illud autem aptè eis notetur. Rectè enim dicimus, omnem hominem particularem esse animal, &, aliquem hominem particularem esse Grammaticum: Ita non est, cur vaga indiuidua numerentur inter vniuersalia.

Sitne vniuersale verum genus comparatione quinq; vulgatarum eius specierum.

QVÆSTIO V.

Opposita, vt videntur, sententiæ.

SECTIO I.

Negantem partem Veterib. placuisse. Affirmātem Scoto.

IN hac quæstione, quæ qualitatem propositæ diuisionis spectat, opponi videtur graues Auctores. *Ammonius & Boetius ad definitionem generis apud Porphyr. Simplic. ad definitionem æquiuocorum in prædicam. Albert. ibid. tract. 2. c. 9. Auic. in sua Logica c. 7. Clypeus Thomist. qu. 16.* sentiunt, vniuersale non esse verum genus quinq; vulgatarum specierum quæ illi tribuuntur: Scotus vero, eiusq; doctrinæ studiosi, aliique ex recentioribus, verum genus esse volunt. Vide Scotum *in Porphyr. q 8. Tartare. in Prædicabilib. qu. 2. & alii.*

Probatur vnico argum.

Scoti ratio hæc vna est, quia vniuersale eodem nomine, eademque ratione dicitur de genere & cæteris quatuor contra diuisis speciebus: nulla enim definitio de vniuersali traditur, quæ non æque omnibus conueniat. Quod si vniuersale nomine eodem, eademque ratione dicitur de singulis (quod est vniuoce) non dubium est, quin de iis dicatur, vt genus de suis speciebus: quandoquidem constat, non dici de illis vt speciem de suis indiuiduis, aut, vt differentiam de iis, quæ sub specie à se constituta collocantur, aut denique, vt proprium, accidens ve de suis subiectis.

Pro parte negante tria argumenta.

Aliorum autem sentētiæ tria potissimum existunt argumenta. Vnum, quia vniuersale, quatenus vniuersale est, non dicit actum, sed aptitudinem: vnde & per aptitudinem, vt insit, aut vt prædicetur, definiri solet. aptitudo autem, quam dicit, aut est negatio repugnantiæ, aut modus essendi potentialis, quem sequitur eiusmodi negatio, vt q. 4. s. 2. supra explicatum est. quorum neutrum veram generis rationem habere potest. negationes enim non entia quædam sunt: *non entis autem*, vt inquit Aristoteles extremis pene verbis quarti Topicorum libri, *nulla sunt species omnino*. Vnde & primo libro de Partibus animalium, cap 3. sic ait: *Priuationis, qua priuatio est, nulla est differentia: Non enim*, inquit, *fieri potest, vt vlla sit species non entis, vt impedati, aut impennati.* Quæ omnia rectè dicuntur ab Aristotele. genus enim omne, ac species, & differentia essentiam habeant, necesse est: cum in essentiis rerum particularium, de quibus essentialiter dicuntur, contineantur, neque id, quod est, ex eo, quod non est, constare possit. Modi autem essendi, si puri sunt (qualis esse debet aptitudo essendi in pluribus), cum etiam non sint, sed modi essendi tantum: neque essentiam vllam componere possunt, vt genera dicantur, neque ex essentia vlla componi: alioqui essentiæ quædam essent, ne essentia ex non essentiis cōstaret, & ens ex non entibus.

An negationes genera & species esse possint.

Priuationis & non entis nulla sunt species.

Modos essendi puros non genera & species esse non posse.

Alterum argumentum est, quia vniuersale, quatenus vniuersale est, non ex æquo dicitur de quinq; vulgatis speciebus, sed analogicè, quod ex vtraque eius definitione colligi potest. Si enim vterque actus, & quo prædicatur de pluribus, & quo inest pluribus, analogicè dicitur: non dubium, quin vtraque aptitudo, ac proinde vtraque definitio analogicè dicatur.

Primum quidem, quia prædicatio vniuoca, quæ in ea definitione intelligitur, est analoga prædicationi essentiali & accidentariæ. Nam, prædicatio essentialis dicitur simpliciter vniuoca: accidentaria vero non, nisi secūdum quid, vt doctè annotauit Caiet. in explicanda definitione vniuocorum ab Aristotele tradita. Quocirca nunquam Aristoteles (quod equidem meminerim) nomine vniuocæ prædicationis accidentariam complectitur, sed potius in prædicamentis, cum de substantia disserit, apertè negat, accidentia, quæ in nouem posterioribus prædicamentis ponuntur, dici de substantiis nomine & ratione, quod est vniuocè. Et initio ferè secundi Topicor. cap. 2 perspicuè opponit vniuocę prædicationi, qua prædicantur genera, species & differentiæ, prædicationem denominatiuam, qua prædicantur propria & accidentia. Ratio vero huius rei est, quia, quæ prædicantur denominatiue, quanquam prædicantur nomine: si tamen absolute ac simpliciter loquendum est, non prædicantur ratione: eo quod in his ratio prædicati non est ratio subiecti, vt in lib. Prædicamentorum explicari solet. Deinde, quia ratio seu definitio, quæ in conceptu prædicationis vniuocę continetur analoga est definitionib. substantiarū a & accidentium, vt Arist. late docet 7. lib. huius operis, imo etiam definitionib. rerum, quæ in diuersis quibusq; prædicamentis ponuntur.

Nomine prædicationis vniuocæ apud Arist. solam essentialem intelligi.

Denominatiua nō prædicari ratione propriè dicta.

a c. 4. tex. 14. & c. 1. tex. 19.

Quocirca Boetius in exponenda definitione aequiuocorum, eodemq; loco Simplicius ex Iamblicho, affirmant, genus summum dici æquiuoce, seu non vniuoce de decem summis generibus, neq; alia ratione: nisi, quia ratio, seu definitio non vniuoce, sed analogice rebus diuersorum prædicamentorum conuenit. Postremo, quia prædicationes vulgatarum specierum vniuersalis non conueniunt vniuoce inter se: minus enim conuenit prædicatio accidentalis cum prædicatione essentiali, quam prædicationes accidentales inter se, vt est luce clarius: at hæ, etiamsi prædicatorum realium sint, non conueniunt vniuoce, sed analogice tantum, cum per has distingui soleant à posteriori accidentium prædicamenta.

Actum essendi in plurib. non esse vniuocum.

De actu autem, quo vniuersale pluribus inest, idem probari potest totidem argumentis. Nam, cum modus essendi in pluribus sit fundamentum, & adæquata causa modi prædicandi de pluribus: si modus prædicandi, quo vniuersalia dicuntur de plurib. non vniuocus est, sed analogicus, & ipse modus essendi in eisdem, analogicus sit, necesse est.

An sub vniuersali dentur species subalternæ.

Tertium argumentum est, quia, si differentiæ omnes, quibus quinq; vulgatæ vniuersalium species constituuntur, & inter se distinguuntur, sunt specierum effectrices, pauciores earum constituent alias species superiores sub vniuersali, quod idem accidit in differentiis, quibus homo constituitur. Nam, quia corporeum, animatum, sensitiuum, & rationale, cum substantia constituunt hominem: idcirco sola prima cum substantia constituit corpus: addita vero secunda, constituit corpus animatum, seu viuens: addita autem tertia, constituit animal Sic ergo cum genus definitur, vniuersale, quod prædicatur necessario, essentialiter, in quæstione Quid est, de differentibus specie aut (si malis) incomplete, sane vniuersale. quod prædicatur, necessario erit vna species sub vniuersali: quod autem prædicatur necessario & essentialiter, erit alia species huic subiecta: quod deniq; prædicatur necessario, & essentialiter, & in quæstione Quid est, erit alia inferior species, quæ solum genus & speciem complectatur. At si hoc damus, miram facimus confusionem in speciebus vniuersalium. Licebit enim pari ratione constituere alias interiectas species inter differentiam, proprium, & accidens, & ipsum vniuersale, quæ cum prædictis intermediis cohærere non possint. Vnam eius, quod prædicatur in quæstione Quale est, quæ sit superior differentia proprio accidente: alteram eius, quod prædicatur accidentaliter, quæ sit huic quidem subiecta, superior autem proprio tantum & accidenti. Quo dato, quæram, num vniuersale, quod prædicatur necessario, sit superius aut inferius eo, quod prædicatur in quæstione Quale est, an vero ab eo disparatum. At non potest dici disparatum, quia quædã prædicantur in quæstione, Quale est, prædicantur necessario: & quædam vicissim prædicantur necessario, quæ prædicantur in quæstione Quale est. Nec vero potest dici superius aut inferius, quia neq; omne vniuersale, quod prædicatur in quæstione Quale est, prædicatur necessario: neq; omne, quod prædicatur necessario, prædicatur in quæstione Quale est. Eodemq; modo quæram, nũ vniuersale, quod prædicatur necessario, sit superius aut inferius eo, quod prędicatur accidentaliter, an potius ab eo disparatum, quorum similiter neutrum dici potest Nam, aliquod vniuersale prædicatur necessario, quod prædicatur accidentaliter, & vicissim, aliquod accidentaliter, quod necessario: nec tamen, quidquid prædicatur accidentaliter, prędicatur necessario: aut, quidquid prædicatur necessario, prædicatur accidentaliter. Demum quæram, num vniuersale, quod prædicatur essentialiter, sit superius aut inferius eo, quod prædicatur in quæstione Quale est: an potius dicendum sit, esse ab eo disparatum, cum nihil horum dici posse eodem modo colligatur.

Refellitur superior argumentatio.

Nec satisfaciet, qui dixerit, has quidem differentias ex modo prædicandi sumptas, non esse specierum effectrices, sed eas, quæ sub eis latent, ad modum essendi spectantes. Nam, præterquam quod hæc responsio nullam vim habet, sumpto vniuersali, vulgatisq; eius speciebus, quatenus prædicabilia sunt: par ratio confusionis cernitur in speciebus interiectis, si quærantur latentes earum differentiæ pertinentes ad modum essendi, atq; sumptis iis, quæ ad modum prædicandi spectant, eodem enim modo probari potest, eas certum aliquem inter se ordinem habere non posse.

Quid sentiendum de hac quæstione.

SECTIO II.

Conciliatur explicata sententia. Vniuersale, vt relatiuũ est, formaliter esse vniuocum.

SI quis tamen conciliãdi varias multorum sententias studiosus fuerit, vtrosq; auctores recte sentire haud difficile ostendet Scotus enim, & qui eum sequuntur, recte videbuntur dixisse, si loquuti sunt de vniuersali, eiusq; speciebus, quatenus relatiua sunt formaliter. Nam, cum genus, species & cætera tria referantur ad sua particularia relatione quadam rationis, quæ est relatio totius ad

partes

partes subiectas: relatio autem quælibet sit A quædam entitas: non dubium videtur, quin ex relationibus omnium generum abstrahi possit entitas quædam communis, in qua omnes eiusmodi relationes conueniant, quatenus sunt relationes generum ad suas species: eodemq; modo ex relationibus omnium specierum ad sua indiuidua, alia communis entitas, & sic ex cæteris: ac demum ex communi relatione generis, in qua conueniunt genera omnia, & ex communibus relationibus B cæterorum quatuor, vna quædam generalis entitas, in qua conueniant omnia vniuersalia, quatenus sunt vniuersalia.

Fundamentaliter acceptum nõ esse.

At cæteri omnes, qui asserunt, vniuersale nõ esse re vera genus, non loquuntur de vniuersali, eiusque vulgaris speciebus, quatenus relatiua sunt formaliter, sed fundamentaliter tantum, quæ est propria & germana consideratio cuiusq; vniuersalis, quatenus vniuersale est, i. e. vnum quid aptum, &, vt sit in multis, & C de multis dicatur; quemadmodum sæpius † diximus, propriam & germanam considerationem causæ, vt causa est, non esse, quatenus refertur ad effectum, & cum illo simul natura, sed quatenus habet aliquã rationem causandi respectu illius, in qua relatio causæ fundatur: quæ causandi ratio consistit in eo, vt ab illa pendeat effectus tanquam ab eo, quod prius natura est, vt patet ex iis, quæ ad c. 2. qu. 12. sect. 3. explicata sunt. D

† lib. 1. c. 7. q. 2. s. 3. & hoc eod. c. q. 1. s. 2.

Non obstare fundaměti analogiam relationis vniuocationi.

Nec videtur magis cum ratione pugnare, relationẽ vniuersalis ad particulare esse vniuocam relationi generis & cæterorum: & tamẽ vnitatem & aptitudinem, in quibus fundatur esse analogam diuersis vniuersalib. quã relationem realem causæ ad effectum vniuocam esse specialibus causæ relationibus sub se contentis, & speciem esse quandam prædicamẽtalium relationum, etiam si caussandi ratio in commune, in qua illa fundatur non sit vniuoca, sed analoga diuersis causarum gene- E ribus, vt omnes concedunt.

Totius quæstionis germana explicatio

Quocirca, si simpliciter & absolute loquamur, resq; ad viuum resecetur, dicendum est, vniuersale nõ esse genus quinq; vulgatarum eius specierum, sed analogum quid, respectu earum: quemadmodum de caussa, quatenus causa est, comparatione quatuor vulgatorũ generũ, in quę diuiditur, Philosophi tradunt. Atq; hoc probant rationes, quæ pro negatiua quæstionis parte propositæ sunt. Ratio autẽ F Scoti, q affirmatiuã suadet, simpliciter quidẽ falsum assumit, cũ vtraq; definitio vniuersalis ex analogicis cõstet partib. vnitatis, inquam, & vtriusq; aptitudinis nominib. Ea tamen ratione assumptum est verum, quatenus insinuat genus & differentiam constitutiuam eius

Ratio Scoti expenditur.

locationis, quæ in ea vnitate & aptitudine fundatur: vniuoce conuenire relationi generis & cæterorum quatuor.

Quod si sermo sit expresse de vniuersali, quatenus relatiuũ est, vel res populariter magis, quam accurata consideratione tractetur, nõ est negandum, vniuersale esse genus generis & cæterorum quatuor. Nam, & relatio totius ad partes subiectas fere dici solet vniuoce cõuenire, & in quæstione Quid est, relationibus generis, speciei, & cæterorum, ipsa quoq; cõmunitas seu vniuersalitas, quæ est aptitudo essendi in plurib. fundamentumque relationis, tantam habet cum natura verorum generum similitudinẽ, vt vniuersale, quatenus tale est, pro vero genere vsurpari possit. Hac enim in re obseruandum est illud, q Arist. in Top.* ait: *in vsu nominum sequendam esse communem cõsuetudinem: in iudicio autem de reb. auscultandã esse sapientium sententiam.* Et illud, quod 4. eiusdem operis lib. † idem tradit: *quæ difficile est*, inquit, *distinguere à genere id, quod sequitur* (h e. quod vniuerse dicitur de re) *& non reciprocatur. vtendũ quidem est illo, vt genere: sed tamen, si ab altero proponatur, pro generẽ, non semper, vt genus, admittendum est.* Id quod prudenter adiũgit, quia securius est, in respõdendo nihil admittere, nisi quod ad incudem, vt aiunt, probari possit. Vnde et si Scotus clarius, quam cæteri ex veteribus scholasticis de vniuocatione vniuersalis locutus est: concedit tamen codẽ in ipso loco, in quo etiam astruit, vniuersale non Physice, sed Logice vniuocum esse: h e. nõ habere naturam vere vniuocam, sed quodãmodo vniuocam, vt nos c. 8. huius lib. q. 4. s. 4. vniuocationem Logicam interpretati sumus. Quin etiam inferius q. 15 plane docet, genera quatenus genera sunt, habere inter se vnitatẽ analogicã, si sermo de generib. quoad ea, quæ illis conueniunt ante operationẽ intellectus: concedit enim ante hanc eadem proportione, seu analogia se habere colorem ad albedinem, qua se habet animal ad hominem.

Aptitudo essendi in plurib. quo pacto genus dici nequeat.

**lib. 2. c. 2.*

† cap. vlt.

In respõdendo quid sequendum.

Dilutio quarundam obiectionum.

SECTIO III.

Svnt tamen nonnulla, quæ aliquis contra obiiciat. Primum, si vniuersale ratione aliqua esset proprie genus generis & cæterorum quatuor: fore, vt daretur cõmune genus substantiarum omnium, quantitatum, qualitatũ, & cęterorum, quæ vel genera sunt, vel species, vel differentiæ, vel propria, vel accidẽtia, (quandoquidem pręter hęc nulla sunt genera aut species, & sic de cęteris) at nihil tale inueniri potest, nisi ens esset proprie genus omnium entium: quod omnes Peripatetici ne-

Obiectiones quædam.

gant, non est igitur vniuersale proprie genus A generis, & cœterorum quatuor.

Deinde, si esset gēus generis, fore, vt aliquod genus contineretur sub specie sua: quod fieri nullo modo potest. Id autem sequi manifestum est: quia latius pateret genus, quam vniuersale: siquidem ipsum vniuersale esset vnum quoddam ex generib. particularibus, quemadmodum animal, color, & cœtera alia. Vnde sequeretur, ipsum quoque vniuersale esse sub seipso: quandoquidem quidquid est sub B inferiori aliquo, est etiam sub eius superiori.

Tertio, etsi vniuersale videatur vniuocum iis vniuersalibus, quę prædicantur essentialiter (eodem enim prorsus modo videntur respicere genera, species, & differentiæ vnius prædicamenti sua particularia, atq; genera, species, & differentiæ aliorum prædicamentorum) tamen iis, quæ prædicantur accidentaliter, vniuocum esse non videtur dici posse, C cum alio modo quantitas respiciat particulares substantias subiectas, alio modo qualitas, & sic cœtera prædicamenta, vt ex superius s 1.d:ct.s facile intelliges. Non igitur dicendum videtur, vniuersale esse genus omnium quatuor vulgatarum eius specierum, sed summum primarum trium tantum.

Postremo, si ex complicatione earum conditionum, quibus vniuersale eiusque vulgatæ species definiri solent, recte colligūtur quinque species vniuersalis: haud vitiose colligen- D tur aliæ species interi ctæ, vel etiam inferiores, vt paulo ante argumentabamur plures enim complicationes fieri possunt, quarum aliæ latius patent, quam quædam ex quinque vulgatis specie bus, vt prædicari necessario in quæstione Quid est, prædicari accidentaliter in quęstione Quale est, quędam etiam minus late patent; veluti prædicari contingenter de pluribus specie differentibus, prædicari con- E tingenter de pluribus differentibus solo numero. Atqui ostensum est eo loco, ex complicationibus dictarum conditionum non posse colligi medias species inter vniuersale, & vulgatas species, quod nullum inter se ordinem seruare possint. Communis etiam vsus non fert, vt species vulgatæ in alias species diuidantur, cum dici soleant infimæ species vniuersalium, non est igitur vniuersale genus generis, speciei, & cœterorum. F

Vniuersale esse denominatiue genus summorum generum.

Verum ad primum dicendum: quemadmodum substantiæ, quantitates, &c. quæ vniuerse dicuntur in quolibet prædicamento, non sunt quidditatiue genera aut species, & (vt vno verbo dicam) vniuersalia: ita non necesse esse, vt inueniatur cōmune aliquod prædicatū, quod de eis, quatenus talia entia sunt, tanquam commune omnium genus prædi- A cetur; sed quatenus sunt genera aut species, & cœtera. eiusmodi autem est vniuersale in cōmune. Substantia.n. quatenus genus quoddā est, quidditatiue est vniuersalis; & homo similiter, quatenus est species quædam, & sic cœtera. Quare nō est necesse, vt recurratur ad ens, tanquam ad genus omnium vniuersalium, siue quatenus illa sunt entia, siue quatenus vniuersalia. Nam, de illis, vt sunt entia, nulla nobis quæstio hoc loco est: vt autem sunt vni- B uersalia, suum quoddam genus habent, quod est vniuersale in commune.

Obiicitur & confelut.

Sed obiiciat aliquis hunc in modum. Cum vniuersale, quatenus relatiuū est, abstrahitur ab omnib. suis speciebus: necesse est: vt res etiam subiecta relationi, seu substrata (vt vulgus Dialecticorum loquitur) abstrahatur ab omnibus rebus substratis specialium relationum: alioqui cum dicimus, vniuersale est genus quinq; vulgatarum specierum, falsa esset C propositio: esset.n. substantiam, aut quantitatem, aut aliquam aliam certam naturam vniuersalem denominari genus generis, speciei & cœterarum specierum, quod est omnino falsum & impossibile: est enim quælibet earum indiuiduum quoddam vniuersalis, nempe vnum numero genus, aut vna numero species, &c. Cum igitur nulla res substrata abstrahi possit ab omnibus rebus substratis, nisi sit illis vniuoca, (quidquid enim abstrahitur à pluri- D bus, æque illa respicit omnia: ac proinde æque ab illis participatur) perspicuum est, vniuersale non solum quoad relationem, sed etiam, quoad rem substratam esse vniuocum. Quod si, quoad relationem & rem substratam, vniuocum est: ergo & quoad *ipsam vniuersalitatem*, quæ media est *inter vtrumq;* & fundamentum relationis.

Diluitur obiectio.

Huic obiectioni occurrendum est, cum a- E liquod cōnotatiuum (cuiusmodi est vniuersale, & omnes eius vulgatæ species) abstrahitur à suis particularib. etsi sæpe etiam res substrata denominata vere ac simpliciter abstrahitur à particularibus rebus substratis, quo pacto cum abstrahitur risiblie, simul etiam abstrahitur homo: tamen id nō semper esse necessarium. Neq; enim vere ac simpliciter abstrahimus substantiam aliquam, quæ sit vere species, aut genus substantiæ, cum abstrahimus album aut nigrum à particularibus albis aut nigris, quippe, cum nulla detur substantia generalis aut specialis, cui primo conueniat album esse aut nigram. Quod idem cernitur in cœteris prædicamentis, ac multo clarius in iis connotatiuis, quæ nullum subiectum denominare possunt, nisi singulare, vt in agente per se, & in patiente per se. Necesse est tamen, vt cum connotatiuum abstrahitur

Non semper opus esse, vt, cum abstrahitur connotatiuum, res etiam connotata abstrahatur.

Quatenus id verum sit.

tur à suis particularibus, abstrahatur etiam res substrata, si nō simpliciter, certe quodammodo, id est, quatenus subest formæ denominanti. Nam, etsi cum albo in commune sumpto & quasi seiuncto per intellectum ab omnibus particularibus non abstrahitur vnum aliquod subiectum, quod sit vnius rationis simpliciter, est illud tamen vnum, quatenus induit formam albedinis, quod est esse vnum non distincte, sed confuse. Quo etiam pacto libro superiori c.2.q.2 s.4. diximus, ens in cōmune esse vnum quid, & quodammodo abstrahi à particularibus entibus: cum dicimus, ens esse analogū vel Deo, & creaturis, vel rebus diuersorum prædicamentorum. Sic ergo res se habet in vniuersali, cum abstrahitur à genere, specie, ac cæteris: non abstrahitur enim tunc vere ac simpliciter res substrata relationi, sed tamē quodammodo abstrahitur, quatenus relationem vniuersalitatis induit.

Ad secundū dicendum non contineri quidem genus vllum sub sua specie essentialiter, cum species non pertineat ad cōstitutionem sui generis: at denominatiue non esse incommodum, atque hoc pacto vniuersale contineri sub genere. Quanquam enim vniuersale non est simpliciter genus, denominatur tamen genus comparatione suarum specierū: quia accidit ei, quemadmodum & cęteris generibus, continere suas species, quemadmodum animal constituere hominem, & bestiā. Quod vero infertur, si vniuersale continetur sub genere, fore, vt cōtineatur sub seipso: incommodum quidem id est, si intelligatur de continentia essentiali, non item, si intelligatur de accidentaria seu denominatiua. Potest enim genus aliquod latius patere seipso, si species eius ita illud denominet, vt aliquid etiam aliud denominare possit. Etsi enim ipsum, si absolute loquamur, non latius patebit seipso (semper enim genus quodlibet de pluribus dicitur, quam quælibet eius species) tamen, vt continebitur in specie denominante, latius pateat, necesse est, quam ipsum, vt denominabitur. Sic autem res habet in vniuersali, eiusque prima specie, quam genus appellamus. Nam, etsi vniuersale absolute, ac simpliciter de pluribus dicitur, quam genus: tamen, quia genus denominat, non solum ipsum vniuersale in commune sumptum, sed etiam alia plurima vniuersalia, vt animal in commune, & colorem in commune: ipsum quoq; vniuersale, quatenus in genere continetur, seipsum denominat, seq; ipso denominatiue latius patet: non quidem seipso absolute ac simpliciter, sed seipso vt communi suis speciebus.

Vt possit aliquid sub se cōtineri, & latius patere seipso.

Vniuersale vt seipsum denominet.

Ad alterum dicēdum est, etsi propria & accidentia, quæ in diuersis prædicamentis ponuntur, alio & alio modo respiciunt sua subiecta, quatenus entia quædam sunt: tamen, quatenus proprium est accidentarium & necessarium prędicatum, accidens vero necessarium & cōtingens, eodem modo & propria omnia, cuiuscunq; prædicamenti sint, respiciunt sua subiecta, & accidentia omnia similiter. Nam, esse accidentarium prędicatum, nihil est aliud, quam esse extra essentiam subiecti: necessarium vero & contingens hac ratione distinguuntur, quod prædicatum necessarium non potest non conuenire, contingens vero potest. At in his modis essendi, etiamsi in diuersis prædicamētis reperiantur, imo vero & extra prędicamenta, vt in prędicatis relatiuis, non realibus, & negatiuis, verisimile est, easdē species relationis rationis fundari posse.

Quocirca aduertendum hic est nomine accidentarii prędicati, cum de vniuersalium distinctione agitur, nō esse intelligenda sola accidentia realia, quæ in prædicamentis ponūtur, sed quicquid omnino ita dici potest de re, vt ad eius sententiam non pertineat: eodemq; modo nomine necessarii & cōtingentis, quicquid vel non potest non cōuenire, vel potest: siue id reale sit, siue rationis, siue etiam negatiuum: quod inferius q.19. fusius explicabitur.

Quid accidentarii prædicati nomine hoc loco accipiendum.

Ad vltimum dicēdum, non esse parem rationem, vt ex aliis complicationibus colligamus alias species medias inter vniuersale, & quinq; vulgatas, cum species certum ordinē habentes constituere non possint, vt supradictum est. Num autem alias inferiores constituant, vt sub differentia, proprio & accidente aliæ sint, quæ dicant de pluribus differentib. specie, aliæ de plurib. differētibus solo numero, etsi vtcunq; anceps quęstio videatur: dicēdum tamen est cum communi schola, inferiores species nullas constitui, sed quinq; vulgatas esse infimas. Tū, quia prædicari de pluribus differentib. specie, & differentibus solo numero, non ad prædicādi modum pertinet, sed ad discrimen eorum, de quibus fit prædicatio, cum vera distinctio specifica prædicabilium ex modo prædicandi vario sumenda sit. Tum etiam, quia genus & species dici possunt non hac de causa differre specie, sed quia genus prædicatur incomplete de iis, species autem complete, vt loquuntur grauissimi auctores, quos superius q. 11. sect. 2. citauimus, quod iam ad prædicandi modum spectat.

Tū denique, quia, si discrimen hoc prædicandi de differentibus specie aut solo numero, distingueret specie vniuersalia, eę de differentiæ specificæ diuiderent genera non subalternatim posita: quod merito negat Aristoteles, omnesq; eius interpretes in Categoria

Discrimen prædicandi de differētib. specie & numero, non distinguit vniuersalia.

rum lib. antepraedicamentorum lib. 20. c. 4. Nam easdem, quæ diuidunt vniuersale, quod prædicatur in Quid, ad constitutionem generis & speciei, diuiderent quoq; differentiam, proprium, & accidens constitutionem sex aliarum specierum. Hæc enim quatuor, prędicabile in Quid, differentia, proprium, & accidens, quæ non sunt subalternatim posita, siue vnum sub alio, singulatim diuiduntur in ea, quæ de differentibus specie: & quę de differentibus solo numero dicuntur. Quod si vniuersale dicatur immediate diuidi in id quod prędicatur de differentibus specie & in id quod de differentibus solo numero, ad constitutionem duorum quorundam immediatorum generum, oportebit vtrumq; eorum diuidere per alias easdem differentias, nempe eius, quod prædicatur necessario, & eius, quod prædicatur contingenter. & sic de cæteris. Nam in vtroque eorum reperiuntur, quæ prædicentur necessario, & quæ contingenter: quæ essentialiter, & quæ accidentaliter: quæ in quæstione Quid est, & quæ in quæstione Quale est, quod est idem incommodum.

Conclusio dictorum.

Patet igitur ex iis, quæ dicta sunt, quo pacto vniuersale vulgatarum quinq; specierum genus dici possit, & quo pacto non possit, diuisionemque eius in illas immediatam esse, nec sub eis alias esse excogitandas, quod infimæ sint, & quæ in alias minime diuidantur. Nunc quoniam de toto vniuersalium genere disputauimus, nonnulla priuatim de singulis speciebus adiiciamus.

Num abstracta substantiarum sint genera.

QVÆSTIO XIII.

Explanatio quæstionis.

SECTIO I.

AC de genere illud primum expendamus. An, quemadmodum abstracta accidentium, seu potius abstracta accidentia, vt quantitas, & qualitas sunt genera in suis quæque prædicamentis posita: sic etiam substantiæ, quatenus abstractis nominibus significantur, vt animalitas, corporeitas, sint genera, quæ ad prædicamentum substantiæ pertineant.

Duplex sensus quæstionis propositæ.

Hoc vt melius intelligas, aduerte, duobus modis quæstionem hanc proponi posse. Vno, an abstracta substantiarum sint genera comparatione concretorum substantialium, vt animalitas respectu hominis & bruti animalis. Altero an sint genera comparatione abstractorum minus late patentium, vt animalitas respectu humanitatis, &, vt sic dicam, brutalitatis, seu naturæ bruti animalis. Et, licet non desint, qui nihil inter has quæstiones interesse credant: quod promiscue abstracta de concretis, & concreta de abstractis enuncient (dicunt enim animal esse animalitatem, naturamve animalis, & vicissim, naturam animalis esse animal, hominemq; & brutum animalis æque esse animalitatis, atq; animalia) communis tamen Schola negat, abstracta esse genera concretorum in quouis ea prędicamento considerentur, vt animalitatem respectu hominis & bruti, & qualitatem respectu colorati & sonantis; quod abstracta de concretis saltem in rebus materialibus non dicantur. Discrepant vero, num abstracta communiora in prædicamento substantiæ sint genera abstractorum minus communium, vt animalitas humanitatis & naturæ brutorum. Nam, de vulgatis vsurpatisq; accidentium abstractis, cuiusmodi sunt color, albedo, & nigredo, nemo dubitat, quin communiora sint genera minus communium.

Abstracta non esse genera concretorum.

Negatiuæ partis defensores.

SECTIO II.

SCotus, † negant, abstracta substantiarum esse genera abstractorum minus late patentium, quod tribus potissimum rationibus confirmant.

† in 1. d. 24. 7 & d. 34. 1. & in Præd. lib. q. 15. Lich. in 1. d. 9. 1. Fr. de Ma. ibid. Ant. And. 3. Met. q. 2. Caiet. de ente & essen. c. 4. ad mentem D. Tho. ibid.

Partis negatiuæ auctores, & argum.

Primum, quia significatur per modum partium, cum tamen genus debeat significari per modum totius.

Deinde, quia quemadmodum abstractum differentiæ non est differentia, sed differentiæ principium, vt rationalitas (quod Auicennæ dictum omnes approbant) sic abstractum generis, vt animalitas, non est genus, sed principium generis: parem enim volunt esse in vtroque rationem.

Tertio, quia quæ abstracta sunt, non modo à subiectis aut suppositis, sed etiam ab inferioribus, ea, quatenus sic abstracta sunt, denominari genera non possunt: genus enim prædicari debet de inferioribus. quæ autem ab inferioribus abstracta, quatenus ab eis abstracta sunt, de eisdem non dicuntur. At substantiarum abstracta non modo à subiectis, quæ nulla habent abstracta sunt, & suppositis etiam, quæ nulla connotant, aut implicite significant: sed etiam ab inferioribus abstracta. Animalitas enim, verbi gratia, idem est, quod animalis natura ab inferioribus præcisa, & humanitas idem, quod à singulis hominibus præcisa natura hominis, quæ autem præcisa sunt ab aliquo, abstracta ab eo esse, nemo dubitat.

Duo abstractionum genera apud Scot.

Quod vt melius intelligas, aduerte. Scotum duo facere abstractorum genera, alia enim vocat abstracta abstractione vltimata, alia non vlti-

Abstracta vltimata. vltimata. Vltimata, quæ in alia abstractiora non resoluuntur, seu, quæ nihil aliud includunt, aut cõcernunt, nisi quod per se & essentialiter in ipsis includitur; ea vero sunt, quæ non tantum à subiectis, aut suppositis abstracta sunt, sed etiam ab inferioribus abstractis, quod tum demum accidit, cum abstractum aliquod nec de subiecto vllo; nec de supposito, nec de minus late patente cõceptu prædicatur; nihil enim abstractius reperiri potest, quam quod hoc pacto abstractum est, vt inductione patet. Atq; hac ratione, ait ille, coloreitatem (vt vocat) & albedinitatem, h.e. ipsam præcisam coloris communis naturam: & ipsam præcisam naturam communis albedinis, abstracta esse, quod nec de vllo subiecto aut supposito, nec de aliquo, quod minus late pateat, prædicari possint. Nõ vltimata vero abstractione ea abstracta esse dicit, quæ in alia abstractiora resolui possunt, seu, quæ etsi à subiectis & suppositis abstracta sunt, tamen inferiora cõcernunt, & de illis dicuntur, quo pacto color & albedo sunt abstracta. Nam & color in coloreitatẽ suo modo resoluitur, & albedo similiter in albedinitatẽ. Et quãquam neutrum dicitur de subiecto vllo aut supposito, tamen vtrumq; de suis inferioribus enunciari potest, dicimus enim, albedinem esse colorem, & hanc albedinem esse albedinem. *Nõ vltimata.*

Quanquam vero in accidentibus vtrumq; genus abstractorum reperiri vult Scotus, tamen in substãtiis sola abstracta vltimata abstractione cernuntur, quod ex illis alia abstractiora eiusdem naturæ fieri nequeant. Neque enim ex animalitate aliquid aliud abstractius efficias, quod sit præcisa aliqua animalitatis natura: cum naturæ præcisæ non sit alia præcisa natura, ne abeatur in infinitum in cõfingendis naturarum naturis. Quod idem ex eo confirmatur, quia, si aliquid aliud abstractius reperiri posset, non quærerent Philosophi, num animalitas & humanitas idem sint, quod materia & forma: ex quibus constãt: id enim prius quærendum esset de abstractiori illa natura, quæcunq; esset, quæ non ex aliis essentialibus principiis re ipsa componentib. quam ex materia & forma constare posset.

Affirmatiuæ partis assertores.

SECTIO III.

Partis affirmatiuæ Auctores & rationes.

Scot. in vniu. Porphyr. q. 3. super proœmium, & alii.

RECentiores tamen quidãm Thomistarum, & alii eorum æquales affirmatiuã propositæ quæstionis partem astruunt his fere argumentis.

1. Ratio. Primum, quia animalitas, exempli caussa, est commune quiddam, non singulare: quod A autem commune est, inferiora aliqua habeat necesse est, pro quibus accipi, & de quibus dici possit: at inferiora animalitatis non sunt subiecta aliqua, quibus illa inhæreat, aut supposita, per quæ existat, & de quibus dicatur, sed est humanitas, equinitas, & cæteræ naturæ specificæ, ac etiam indiuiduales, vt hæc humanitas, & hæc equinitas: dicitur ergo animalitas de humanitate & equinitate, neque aliter, quam vt earum genus, vt patet persequẽti omnes generis conditiones.

B Deinde, quia humanitas & equinitas ita sunt diuersæ naturæ, vt non sint primo diuersæ: nulla enim maior ratio est cur homo & equus vniuoce & quidditatiue conueniant, quam cur naturæ ipsæ hominis & equi, quas humanitatis & equinitatis nominib. significamus: at hæ, nisi in animalitate, & cæteris superiorib. abstractis, nihil est in quo vniuoce & quidditatiue conueniant: est igitur animalitas genus humanæ naturæ & equinæ.

C Tertio, quia in humanitate includitur animalitas & rationalitas, cum extra humanitatem nec animalitas, nec rationalitas reperiãtur: cum igitur in ea non insint tanquam eius accidentia, non dubium est, quin modo aliquo essentialiter de illa prædicentur, aut cõcretis videlicet nominibus, aut abstractis. Siquidem & materia & forma prædicantur de homine, in cuius essentia includuntur, si non abstractis nominib. materiæ & formæ, at cõcretis materiati & formati. Quare, cum animalitas non dicatur de humanitate nomine concreto animalis, non dubium est, quin dicatur abstracto animalitatis. Quẽadmodum D è contrario rationalitas nõ dicitur de humanitate, abstracto ipso rationalitatis vocabulo, sed concreto rationalis, ita vt humanitas constituatur ex animalitate rationali, velut ex suo genere, & sua differentia.

E Postremo, quia nõ maior est ratio, cur humanitas sit species quædam continens sub se hanc indiuiduam humanitatem, & illam, quã vt animalitas sit genus quoddam continens sub se species humanitatis, & equinitatis. at fide orthodoxa profitemur, Verbum diuinum assumpsisse humanitatem, non in specie ipsa tota, sed in atomo, seu indiuiduo, est igitur animalitas genus humanitatis & equinitatis, si vel pie tantum loqui volumus. *Verbum diuinũ assumpsit humanitatem in atomo.*

F

Vera quæstionis ratio.

SECTIO IV.

IN hac controuersia ita sententiam temperare possumus, vt vtrosq; Auctores conciliemus, si tamen ipsi conciliari velint. Re enim

vera,

Re vera abstracta communiora substantiarũ esse genera.

vera, & nulla facta restrictione limitationeve A (quo pacto posteriores loquuntur) abstracta communiora substãtiarum sunt genera minus communium abstractorum, quemadmodum & concreta concretorum, quod recte probatum est, ita vt, quemadmodum *animal* & *rationale* constituunt hominis speciem: ita animalitas cum eadem rationalis differentia suo modo sumpta constituunt speciem humanitatis. Qua in re nihil est discriminis inter substantiarum abstracta & accidentium B: certum est enim, eisdem differentiis, quibus accidentium concreta genera contrahuntur ad specifica, contrahi eorum abstracta. nam disgregatiuum & congregatiuum aspectus, quæ dici solent differentiæ colorati, sunt etiam coloris: licet modus sit diuersus, vt paulo post patebit.

Quo tamen pacto accepta non sint genera.

At si abstracta sumantur, quatenus præcisa sunt non modo à subiectis & suppositis, sed etiam ab inferioribus abstractis, ita vt verbũ *quatenus* reduplicatiue sumatur (qua ratione videntur loqui priores, quicquid eorum argumenta valeant) non sunt vtique abstracta communiora minus communium genera. Nam communia, quatenus præcisa sunt à particularibus, hoc est, cum ipsa præcisione simul & indifferentia ad omnia sua particularia, de nullo particulari suo dici possũt, quod si dici nõ possunt, ergo nec quidditatiue prædicari. Accedit, quod nullum vniuersale prædicatur de suis particularibus, nisi quatenus identitatem aliquam cum illis habet. ergo abstracta communiora substantiarum, quatenus præcisa sunt à minus communibus, de eisdem non solum vt genera, sed neque vt vlla ratione aliqua vniuersalia dici possunt.

Obiectio.

Quod si quis obiiciat, isto etiam modo, nec concreta quidem communiora posse denominari genera minus communium cõcretorum; quandoquidem quatenus præcisa sunt à minus communibus, de eisdem prædicari nõ possunt, sumpta particula *quatenus* reduplicatiue, hoc modo occurrendum.

Dilutio.

Potius hoc de abstractis, quam de concretis dici solere, quia abstracta ex ipso modo significandi suo aptiora sunt, vt sumantur, quatenus præcisa sunt ab iis, quibus abstrahuntur: vnde & dici solent significari per modum formarum, siue eorum, quibus aliqua sunt talia. cum tamen concreta significentur per modum totorum quorundam, id est, eorum, quę ipsa sunt talia, seu habentia id, per quod sunt talia.

Altera obiectio.

Vrgebit aliquis fortasse. Ergo abstracta accidentium æque atque abstracta substantiarũ negari hoc pacto debuisse à Scoto, & eius sectatoribus genera esse abstractorum minus cõmunium, vt colorem esse genus albedinis & nigredinis.

Solutio.

Sed respondendum, potuisse id quidẽ ab eisdem Auctorib. eodem modo, i.e. cũ eadem præcisionis reduplicatione negari: sed tamẽ id factũ ab eis esse in solis abstractis substantiarũ, quia crediderunt vulgata accidentiũ abstracta, de quib. nunc loquimur, in alia priora abstracta resolui posse, vt colorem in coloreitatem, lucem in luciditatem, albedinem in albedinitatem. Qua in re an approbanda sit eorũ sententia, ex dicendis patebit.

Responsio ad argumenta negatiua partis.

SECTIO V.

Argumenta pro Scoti opinione soluuntur.

QVoniam igitur si absolute loquamur, negatiua quæstionis pars falsa est, ad primum propositum argumentum dicendum abstracta substantiarum significari quidẽ per modum partium respectu suppositorum, & omnino respectu aliorum cõcretorum, quorum sunt velut formæ, vt humanitatem respectu singulorum hominum, atq; adeo hominis communis, & animalitatem respectu C hominis & bruti animalis, atque etiam respectu animalis in commune sumpti, quo pacto D. Thomas *Lib. de ente & essent. cap. 3.* intelligendus est, cum negat abstracta substantiarũ esse genera. vnde nec de suppositis nec de aliis substantiarum concretis prædicantur. At respectu minus communium abstractorum nõ significari per modum partium, sed totorum quorundam potẽtialium continentium amplitudine communitatis suæ minus communia, vt partes subiectas, de quibus vere prædicentur. D

Ratio cur abstracta differentiarum non sint differentia.

Ad secundum dicendum, longe aliam esse rationem in abstractis differen[illegible] differentiæ, atque in abstr[illegible] vt sint genera. Nam genera & species, cum prędicentur in quæstione Quid est, non necesse est, vt significentur nominibus concretis supponentibus aliquid, quod veluti subiectum sit, de quo ipsa essentialiter non dicantur. At E differentiæ, cum semper supponant genus aliquod, de quo ita dicantur, vt ad eius essentiam non pertineant: necessario debent esse cõcreta, atq; adeo denominatiua & cõnotatiua respectu illius.

** Tract. 5. su Meta. cap. 6.*

Abstracta differentiarũ non tam esse differentias, quam principia differentiarũ.

Qua de causa recte dixit Auicenna,* probeq; à posterioribus receptũ est: *Rationalitatẽ, vt nomine abstracto significatur, nõ esse differentiam: sed differentiæ principium:* sicq; de cæteris differentiarũ abstractis sentiendũ.

Eadem differentia diuidit concretum & abstractum.

Aduerte autem hoc loco, differentiã eandem F diuidere concretum ad constitutionem concreti, & abstractum ad cõstitutionem abstracti: quo pacto idem rationale diuidit animal & animalitatem ad constitutionẽ hominis & humanitatis: & disgregatiuum visus diuidit coloratum & colorem ad cõstitutionem albi

& al.

&albedinis: modo tamen diuerso considera- A tum. Nam, rationale, vt constituit hominem, cõcernit suppositum, & cum animali, quod diuidit, prædicatur de homine, & disgregatiuum visus, vt constituit album, cõcernit subiectum, & potest concernere suppositum, & simul cum colorato, quod diuidit, prædicatur de albo. At rationale, vt constituit humanitatem, non concernit suppositum, nec cum animalitate, quam diuidit, prædicatur de homine, cum verum non sit, hominem esse ani- B malitatem rationalem. Similiterq; disgregatiuum visus, vt constituit albedinem: non cõcernit subiectum aut suppositum, nec cum colore, quem diuidit, prædicatur de albo. Neque enim dixeris, album esse colorem disgregatiuum visus, nisi album pro albedine sumatur, vt nonnunquam fit. Clarius hic diuersus modus eiusdem differentiæ perspicitur in differentiis indiuiduantibus substantiarum primarum, vt patet ex iis, quæ diximus ad ca. C 8. q. 5. sect. 8 Vide etiam quæ ibi dicta sunt q. 6. & 7. Eadem enim differentia, quæ constituit hanc humanitatem cum humanitate cõmuni, constituit hunc hominem cum homine communi: sed quatenus constituit hunc hominem, includit personalitatem, quam non includit, quatenus constituit hanc humanitatem. Dixi, *substantiarum primarum*, quia in differentiis indiuiduantib. accidentium non parua est dissimilitudo. Nam, differentia in- D diuiduans, quæ cum albedine constituit hanc albedinem Socratis, non constituit hoc album, quatenus hoc album includit personalitatem subiecti albi, sed quatenus eam concernit & connotat.

Eadem differentia indiuiduans alia atque alia ratione constituit & hanc humanitatem, & hunc hominem.

Tertium haud difficile dissoluetur, si quis neget, abstracta substantiarum absolute accepta, esse aut significari, vt abstracta & auulsa ab inferioribus abstractis nihil enim commune, si absolute loquamur, aut auulsum est, E aut significatur, vt auulsum à suis inferioribus: sed potius, quatenus tale, vt de illis prædicari possit per modum identitatis. Quapropter, si abstracta absolute accipiantur, nihil obstat, quo minus communiora sint genera minus communium. Quod si sumantur, quatenus per intellectum suo modo auulsa sunt & præcisa à suis inferioribus, aut etiam, quatenus natura præcedunt contractionem ad illa, ita vt verbum *quatenus* reduplicatiue F sumatur, fatemur sane isto modo, ea, quatenus talia sunt, siue cum tali auulsione præcisioneq; sumpta, genera minus communium denominari non posse.

Quocirca distinctio illa abstractorum in ea, quæ vltimata abstractione abstracta sunt, & in ea, quæ non vltimata, non est probanda

Distinctio Scoti in abstracta vltimata & non vltimata non est probanda.

omnis enim abstractio est vltimata æque accidentium, atq; substantiarum Vt enim animalitas non resoluitur in aliquid abstractius, ita nec color, aut vllum aliud abstractum accidens. Nam, coloreitas illa, quam Scotus fingit, albedinitas, & similia, voce quidem abstractiora fortasse dici possunt, significatione autem dici non possunt. Idem enim prorsus est color, atque natura, qua color est color: & albedo atque natura, qua albedo est albedo. Quemadmodum ille fatetur, idem omnino esse animalitatem atq; naturam, qua ipsa est animalitas, & humanitatem, atque naturam, qua ipsa est humanitas. Alia ratio est in concretis atque in naturis, formisve, quibus illa sunt talia, siue id in substantiis expendamus, siue in accidentibus. Neque enim idem sunt homo & humanitas, album & albedo: cum homo concernat suppositum: album autem concernat & suppositum & subiectum: quorum neutrum concernit, siue humanitas, siue albedo, quatenus abstractis nominibus significantur, etsi absolute sumpta concernunt differentias suorum inferiorum, ipsaque sua inferiora Ita patet, qua ratione abstracta substantiarum sint genera, & qua ratione non sint, & cur magis hæc dubitatio ꝓponatur in substantiis, quam in accidentibus, cum re vera eadem sit vtrobiq; ratio. Quod idem prorsus dicendum est, si quæratur, an abstracta substantiarum sint species. Nunc videamus, an genus & species primo se inuicem respiciant.

Comprehensio summaque dictorum.

An genus & species primo ad se inuicem referantur.

QVÆSTIO XIV.

Argumenta pro parte negatiua.

SECTIO I.

Negatiua huius quæstionis pars non leuibus argumentis probari potest. Primum, quia genus, quatenus genus est, non solum respicit speciem, sed etiam indiuiduũ. genus enim definitur per ea, quæ differunt specie. hæc autem non sunt tantum ipsæ species differentes, sed etiam indiuidua differentium specierum. non refertur igitur adæquate genus ad speciem, sed ad aliquid commune speciei & indiuiduo. Quod si non adæquate ad speciem. ergo nec primo, quod enim communius est, prius quoque natura esse nemo dubitat.

Partis negantis argumenta.

Deinde, quia tum demum aliquid impediret, quo minus primo ad aliquid commune speciei & indiuiduo referretur genus, si commune illud esset analogum. at analogia, si hac in re datur, nihil impedit, quia neq; analogia entis quicquam obstat, quo minus Metaphysica scientia ad illud primo referatur. non est igitur, cur genus illud non primo respiciat.

Tertio, quia si quo modo genus & species sese primo respicerent, non alia ratione id accideret, nisi quia genus respiceret indiuiduũ interuentu speciei, hoc est, eadem relatione, qua speciem respicit, posterius tamen natura, & pari ratione indiuiduum respiceret genus interuentu itidem speciei, nempe eadem relatione, quæ illam respicit, prius natura ad speciem, & posterius autem ad genus terminata: atqui indiuiduum non eadem relatione, qua respicit speciem, refertur ad genus, siquidem ad speciem refertur subiectione completa, ad genus autem incompleta: non ergo sese primo respiciunt genus & species, sed id, quod commune est speciei & indiuiduo, est primũ generis correlatiuum.

Partis affirmantis fundamenta.

Sed tamen affirmatiua pars non minus firmis videtur fundamentis inniti. Primum, quia omnium confessione genus & species sese inuicem definiunt: qua ratione Porphyrius ait in Isagog. c. de specie, se coactum esse, vt alterum vicissim in alterius definitione poneret. Quod si correlatiua sunt, non dubium est, quin primo & immediate se inuicem respiciant.

Deinde, quia si genus non primo & immediate respiceret speciem, id propterea accideret, quia vel ad aliquid commune speciei & indiuiduo, vel ad vtrumq; primo & immediate referretur. at neutrũ dici potest. Non primum, quia sequeretur, animal, quatenus genus quoddam est, primo & immediate respicere commune aliquod suis speciebus & indiuiduis, quod nullum est sub animali. Non secũdum quia necessario concedendum esset, genus, qua ratione genus est, æquiuocum esse, duasq; relationes habere: vnam, qua respiceret speciem: alterã, qua indiuidua: quot enim modis vnum oppositorum dicitur, tot alterũ dicitur necesse est. Quod Aristotelis pronunciatum ex 1. Topicor. ca. 15. desumptum, & ab omnibus approbatum, in iis, quæ primo & immediate, & non alterum per alterum opponuntur, verum esse dicitur. Quod si genus, qua ratione genus est æquiuocum esset, vtiq; nomen generis nõ vnam relationem, sed plures immediate significat, quo fieret, vt non quinque tantum, sed sex vniuersalium species haberemus. quod apud Aristotelem inauditum est.

Postremo, quia si genus non primo respiceret speciem, & secundaria ratione, ac per speciem indiuiduum; idem dicendum esset de generali differentia, de proprio item & accidenti generali. Aut igitur hæc respicerent primo aliquam partem subiectam speciebus & indiuiduis, de quibus dicuntur, communem, quam nullã omnino esse vel inductione patet: aut certe primo respicerent vtraque, species, inquam, & indiuidua, ac proinde æquiuoca quædam prædicata essent. quod nemo dixerit. Hæc fere sunt, quæ dubiam faciunt quæstionem propositam.

Refutatio duarum quarundam opinionum.

Sectio II.

EA vero facilius expedietur, si prius explanauerimus, quid intersit inter primum & adæquatum correlatiuum, non enim idem sunt modis omnibus.

Quid sit primum & immediatum correlatiuũ. Quid adæquatum.

Primum siue immediatum est, quod totũ terminat habitudinem relatiui non interuentu alterius. Hoc pacto maius est correlatiuum minoris, & actus potentiæ habentis obiectum. Adæquatum vero est illud, præter quod nihil est aliud, quod terminet habitudinem relatiui. quo etiam pacto maius est correlatiuum minoris, cum nihl terminet habitudinem siue relationem minoris, nisi maius: non tamen hoc pacto actus est correlatiuum potentiæ habentis obiectum, quia et am obiectum terminat relationem potentiæ: Dico autem potentiæ habentis obiectũ: quia si qua potentia non habeat obiectum, actusque eius sit vniuocus, cuiusmodi esset actus materiæ (si materia solius actus substantialis, siue formæ substantialis capax esset) tum actus non tantum esset primum correlatiuũ potentiæ, sed etiam adæquatum.

Hinc efficitur, vt non omne primum immediatumque correlatiuum sit adæquatum, neque omne adæquatum sit primum. Nam, actus potentiæ videndi est primum, sed non adæquatum, cum obiectum etiam terminet relationem eius potentiæ: contra vero actus materiæ, vt analogice complectitur actum substantialem & accidentarium, illius est adæquatum, sed non primum. quod non totum immediate terminet habitudinem materiæ, sed actus substantialis immediate; accidentarius autem mediate, & interuentu substantialis. Eodemq; modo commune illud, quod analogice complectitur actum videndi & obiectum visus (quod communi nomine caret) est adæquatum correlatiuum facultatis videndi,

dendi, sed tamen non primum, quia non totum immediate terminat habitudinem potentiæ, vt ex dictis patet, sed obiectum mediante actu.

Quatuor modis ad propositam quæstionem responderi posse.

Cum ergo non eadem sit ratio primi atq; adæquati correlatiui: quatuor modis respōderi potest ad quæstionem propositam. Vno, speciem esse & primum & adæquatum correlatiuū generis. Altero, neque esse primum, neq; adæquatum. Tertio, esse quidem primū, sed non adæquatum. Quarto esse adæquatum, sed non primum. Atq; cum nemo sit, cui quarta responsio placeat, eaque ex tractatione priorum trium plane refutari possit: tres in hac quæstione opiniones supersunt, quæ suos Auctores habeant.

Tres in hac re opiniones. Prima Louaniensium.

Prima est Louaniensium, qui volunt, speciem non modo primum, sed etiam adæquatum generis correlatiuum esse: proinde res, quæ sunt genera, vt animal & plantam non referri ad indiuidua relatione generis, sed alia quadam habitudine diuersa specie, ex qua habitudine constituitur quædam species innominata vniuersalis, quæ necessario addenda est quinq; vulgatis speciebus, vt diuisio vniuersalis adæquata sit.

Improbatur ex definitione vniuersalis.

Verum, hæc opinio, qua ex parte asserit speciem esse adæquatum generis correlatiuum, facile refellitur. Primum ex definitione generis. explicatur enim per habitudinem ad ea, quæ differunt specie: in his autem non solum numerantur diuersæ species, sed etiam indiuidua diuersarum specierum eiusdem generis.

Ex diuisione eiusdem.

Deinde, ex diuisione vniuersalis. nam & Porphyrius, & Aristoteles, omnesq; veteres Philosophi existimarunt, se adæquate diuidere vniuersale in quinque vulgatas species, nec vllum vniuersale crediderunt prædicari in quæstione Quid est, nisi genus & speciem.

Ex eo, quod superflua sit addita relatio.

Postremo, quia non sunt ponenda plura, vbi pauciora sufficiunt: res autem, quæ dicuntur genera, possunt referri ad suas species, suaq; indiuidua vna eademque relatione; vt animal proxime quidem siue immediate ad hominē, remote autem ac mediate ad Socratem. Vnde & Porphyrius in Isagoge, ca. de genere, quodlibet genus, vt genus est, non solum ad species sub se contentas, sed etiam ad indiuidua referri docet.

Secunda eorum; qui à Louaniensib. referuntur.

Alij qui à Louaniensibus referuntur, oppositum omnino sentiunt. Dicunt enim, speciem neq; esse adæquatum correlatiuum generis, nec vero primum seu immediatum, sed necessario dandum esse aliquid commune vniuocum speciei & indiuiduo (quod vocant subiicibile in quæstione Quid est incomplete) ad quod non solum adæquate, sed etiam primo referatur genus. Est enim commune

A speciei & indiuiduo, vt vtrumque hoc pacto subiiciatur generi, qua ratione correlatiua aliorum vniuersalium non subiiciuntur suis vniuersalibus.

Refellitur.

Sed neque huiusmodi sententia probanda est, qua ex parte negat, speciem esse primum & immediatum generis correlatiuum. Si quid enim aliud esset primum correlatiuum generis, nō necesse esset definire genus per speciē. B peccat enim, vt docet Aristoteles in 6. lib. Topicor. ca. 2. qui relatiuum non per primum & immediatum correlatiuū definit. Cum ergo Porphyrius in Isagoge, c. de specie, cœteris id approbantibus dicat, se necessitate compulsum definiuisse genus per speciem (omnes enim cum id exponunt, recte dictum esse iudicant) efficitur, vt nisi quis pugnare velit cum communi omnium sententia, negādum nullo modo sit, speciem esse primum generis cor-C relatiuum. Deinde, quia si detur subiicibile vniuocum in quæstione Quid est commune speciei & indiuiduo, ad quod genus proxime referatur, pari ratione dandum erit prædicabile vniuocum in quæstione Quid est commune generi & speciei, ad quod proxime referatur indiuiduum, quod tamen nemo ponit conceditve.

Postremo, quia genus refertur primo ad aliquid cōmune speciei & indiuiduo, cum po-D natur species infima vniuersalis, erit etiam commune illud species infima subiicibilis. nam, si relatiuum est species infima, necesse est, vt primum eius correlatiuum sit species infima colligitur ex Arist. 1. Topic. ca. 13 Iam si species & indiuiduum conueniunt in quadam specie infima subiectionis respectu generis, erit sane species compositum quiddam per accidens Quæcunq; enim conueniunt in specie aliqua infima, ea aut sunt indiuidua il-E lius speciei, aut composita quædam ex communi specie & differentiis per accidens: quo pacto conueniūt in homine, cum Socrates & Plato tum etiam homo albus & homo niger.

Ex hac opinione sequi, speciem esse compositum per accidens.

Quanquam vero hoc non inficiantur propositæ opinionis assertores: non minus tamen videtur constitui à Porphyrio & aliis grauibus Auctoribus species, quatenus species est ens quoddam per se, quam genus ipsum, qua ratione est genus.

F

Approbatio tertiæ opinionis.

SECTIO III.

Tertia opinio, quæ grauium Auctorum (Auic. 1. p. logicæ, dū agit de specie: Ammo. Alb. Caie. in Prædicabilibus, & aliorum) est, à nobisque probatur, hac assertione contine-

Speciem esse primum, sed non adæquatum generis correlatiuū.

continetur: speciem esse primum generis correlatiuum, sed non adæquatum. Quæ assertio in primis patet ex impugnatione primæ ac secundæ opinionis. Deinde probatur hoc argumento: genus, vt genus, est aptum, vt sit in pluribus, aptitudo autem huiusmodi inclinat proxime in actum proximum, qui est esse in suis speciebus, remote autem in actum remotum essendi in indiuiduis suarum specierum, respicit ergo genus proxime suas species, remote autem earum indiuidua. Ex quo etiam fit consequens, vt species non sit adæquatum generis correlatiuum: sed primum & immediatum. Tertio, quia genus qua ratione genus est (vt iam sect. præcedenti diximus) respicit ea, quæ differunt specie. at species differunt primo, & per seipsas, indiuidua autem secundaria ratione, & per species, quarum sunt indiuidua, quanquam igitur species non est adæquatum generis correlatiuum, ea tamen sola est primum & immediatum.

Obiectio.

At obiiciet aliquis hunc in modum. Vt genus refertur ad speciem & indiuiduum, sic etiam species & indiuiduum referuntur ad genus, aut igitur referuntur ad genus eadem numero relatione, aut diuersis numero. Non possunt autem referri eadem numero, quia eadem numero relatio non potest esse in diuersis numero extremis: ergo referuntur diuersis numero Quod si diuersis numero: aut diuersis solo numero, aut etiam specie. at non referuntur diuersis specie, quia vnum specie relatiuum, quale est genus, non potest primo referri ad diuersa specie correlatiua. ergo differunt solo numero, & ex consequenti relatio speciei & indiuidui ad genus conueniunt in quadam communi specie, ad quam primo & immediate terminatur relatio generis.

Præterea, subiici immediate & mediate non faciunt æquiuocationem, siquidem homo subiicitur immediate facultati ridendi. Socrates autem mediate, & interuentu hominis, cum interim ambo vniuoce dicantur risus capaces: at species & indiuiduum hoc solo discrimine distinguuntur comparatione generis, quod species subiicitur generi immediate, indiuiduum autem mediate, & interuentu speciei: nihil ergo impedit hæc varia subiectionis ratio, quo minus species & indiuiduum conueniant vniuoce in relatione subiectionis respectu generis: datur igitur commune aliquid vniuocum speciei & indiuiduo, quo primo terminetur relatio generis.

Hæ tamen obiectiones sic diluentur. Ad

A priorem dicēdum est, speciem & indiuiduum referri ad genus diuersis specie relationibus: nec incommodum esse, vnum specie relatiuum referri ad duo correlatiua specie diuersa, modo ad vnum referatur proxime, ad alterum remote: quo pacto potentia referatur ad actum & obiectum, & materia ad formam substantialem & accidentariam. Quocirca commune illud pronunciatum Dialectico-

Idem correlatiuū specie quo pacto ad diuersa specie referatur.

B rum: Quot modis dicitur vnum oppositorum, totidem dicitur alterum, quo Aristoteles in 1. Topicor. libro, cap. 13. vtitur, in iis tantum intelligendum est, quæ primo & immediate opponuntur: alioqui colligeres, visum corporis esse duplicem, quia duplex est eius correlatiuum, actus videlicet & obiectum. Vere tamen colligimus, visum in commune duplicem esse, corporis nimirum, & animi: quia actus videndi duplex est, alter qui

Explicatur Arist. pronūciatum.

C organo corporis perficitur: alter, qui solius animi functione.

Ad posteriorem dicendum: fieri posse, vt duobus subiectis vniuoce conueniat prædicatum aliquod, & tamen ipsa subiectionis ratio analogice, & non vniuoce ab eisdem participetur. Album enim vniuoce dicitur de superficie papyri & papyro ipsa: & tamen superficies & papyrus non vniuoce participant rationem subiecti albedinis, sed analogice,

D cum superficies subiiciatur proxime & per seipsam, vt subiectum quo, papyrus autem remote & per superficiem, vt subiectum quod. Ita ergo suo modo res habet in speciebus & indiuiduis comparatione generis. Nam, etsi vtrisq; ex æquo conuenit natura generis, ipsa tamen analogice participant communem subiectionis rationem, cum species proxime & per seipsas subiiciantur generi quidditatiua subiectione incompleta, indiuidua autem

E mediante specie, cui subiiciuntur subiectione quidditatiua completa. Nec refert, quod indiuidua etiam, quemadmodum species subiiciuntur generi subiectione quidditatiua incompleta. ea enim subiectio non fit per aliam habitudinem, quam per eam, qua subiiciuntur speciei, quæ subiecto completa est. vnde non est eadem ratione in subiectione mediata speciei, atq; indiuidui. Species enim ita subiici potest quidditatiue subiectione

Subiici primo & posterius, vt efficiat analogiam.

F mediata, nempe remoto generi, vt nunquam subiiciatur complete. at indiuiduum semper subiicitur complete; si non, vt habitudo terminatur ad genus, certe, vt terminatur ad speciem, quod magis è solutione argumentorum patebit.

Solutio

Solutio eorum, quæ initio proposita sunt.

SECTIO III.

Argumenta posita sect. 1. soluuntur.

AD primū igitur pro negatiua parte propositum argumentum dicendum, non recte in eo colligi primitatem (vt sic dicam) correlatiui ex adæquatione illius. Cum dicitur id, quod communius est, prius natura esse, de communiori tantum vniuoco est verum. Lege quę fusius diximus ad caput primum libri superioris, quæst. 1. *sect. 8. ad 3. arg.* cū quartæ opinionis argumenta dissolueremus, vbi luculentius rei huius rationem reddidimus.

Metaphysicam primo referri ad ens, quo pacto intelligendum.

Ad secundum dicito, cum Philosophi concludunt, Metaphysicam primo referri ad ens, non id ea ratione intelligendum esse, quasi referatur ad aliquid prius natura, quam sit Deus, aut quam sit substantia: nisi prioritatē naturæ accipias quoad prædicationem, non quoad existentiam, vt ex eodem loco intelligges; sed sic accipiendum, vt sit sensus negatiuus, quasi dicat: Metaphysicam non prius referri ad aliud, quam ad ens; quod simul verum est cum eo quod affirmant, primo referri ad Deum, secundo loco ad substantiam creatam vniuocam & completam, & ita deinceps.

Subiectio indiuidui ad genus qua ratione completa & incompleta sit.

Ad tertium dices, etsi subiectio quidditatiua indiuidui extensione ad genus incompleta est, tamen natura sua esse completam, cum æstimanda sit ex eo, cui indiuiduum proxime subiicitur, quod est species: accidit enim ei quodammodo, vt incompleta sit, quatenus ad genus extenditur. Quocirca si detur species aliqua prædicabilis, quę nulli generi subiiciatur (quod de puncto quidam existimant) indiuidua illius ita subiicientur complete quidditatiua subiectione, vt nulli prædicato incomplete subiiciantur. Alia ratio est in subiectione speciei, cum & natura sua, & cuiuslibet generis respectu incompleta sit, siue enim ad proximum genus referatur, siue ad remotū semper est incomplexa. Nam, si incompleta est respectu proximi, ex quo natura eius iudicanda est, incompletior erit respectu remoti, quod minus habet de natura communi speciei. Quemadmodum & prædicatio generis, quia incompleta est respectu speciei proximę, quod non totam eius naturam communem dicat, incompletior erit respectu speciei remotæ, cuius naturam communem minus declarat. Itaque refertur indiuiduum ad speciem & genus eadem relatione; proxime quidem ad speciem, cuius respectu subiectio natura sua completa est; remote autem ad genus, cuius habitudine ei accidit, vt sit incompleta.

Argumenta.

Argumenta vero, quæ pro parte affirmatiua allata sunt, cum veram conclusionem suadeant, non cogunt nos, vt ea dissoluamus. Sed tamen illud dicimus, quod assumptum est in secundo & tertio, & speciem magis virtutis habere, quam veritatem contineat. Si enim genus aut differentiæ generales respicerent primo communia quædam speciebus & indiuiduis, quæ de vtrisque dicerentur essentiali prædicatione: tum demum foret, vt daretur aliquid sub animali, quod esset commune vniuocum homini & Socrati. At hoc non est necesse, cum secundæ opinionis auctores dicere possint, satis esse, si sit accidētarium prædicatum, nēpe subiicibile in quæstione Quid est, incomplete, quod illi vniuocum esse volunt speciei, & indiuiduo, nos autem analogū esse ex eo ostendimus, quod subiectio speciei est natura sua incompleta, indiuidui autem completa. Ita patet, speciem esse primum generis correlatiuum, tametsi non adæquatum.

partis affirmantis.

Subiicibile in quid incomplete, cur sit analogū.

Nunc illud expendamus, quod disputari à plerisque solet, conserueturne genus aliquod perinde in sua specie, atque species pleræque vt Solis, vt Lunæ conseruari dicuntur singulis indiuiduis.

Num genus perinde in vna specie, atque species in vno indiuiduo conseruari possit.

QVÆST. XV.

Multorum opinio.

SECT. I.

Affirmatiuæ partis auctores.

ÆGidius Romanus ad Isagogen Porphyrii, & plerique eo recentiores in eundem librum asserunt, idem de conseruatione generis, quod de speciei conseruatione sentiendum: proinde si species conseruatur in vno indiuiduo posse quoque genus in vnica specie; sin genus non potest in vnica specie, neque species in vno dumtaxat indiuiduo: quorum sententia his argumentis confirmari potest.

Argumenta pro eadem.

Primum, quia vt genus & species subiecta sunt correlatiua; ac proinde simul natura, ita species prædicabilis & indiuiduum: ergo si existente quolibet indiuiduo existit eius species, & in eo conseruatur: qualibet etiam specie existente, existet illius genus, & in ea conseruabitur, sin genus non conseruatur, neque etiam species: hæc enim est conditio eorum, quæ simul natura sunt.

Deinde, quia vt genus refertur ad plures species subiectas ita species prædicabilis ad plura indiuidua. hac enim ratione vtrumq; vniuersale est: ergo si species prædicabilis nõ desinit esse species respectu indiuiduorum non existẽtium, cum actu existit in vno solo, idq; propter aptitudinem ad alia indiuidua, pari ratione nec genus definet esse genus comparatione specierum non existentium, cum in vna sola existit, idq; propter aptitudinem ad alias. Si vero quis dicat aptitudinem generis ad cæteras species non satis esse, vt illud in vnica esse, & in ea sola conseruari dicatur, non satis quoque erit, vt speciem existere conseruarique in vno tantum indiuiduo fateamur, si illam ad cætera indiuidua aptitudinem habere dicamus.

Postremo, si nullo alio existente Sole, præter hunc, quem cernimus, hæc prędicatio, hic Sol est Sol, est prædicatio speciei de suo indiuiduo, pari ratione, si nullum aliud esset astrũ hæc prædicatio, Sol est astrum, esset prædicatio generis de sua specie. Quod si hæc non est generis, neque illa est speciei: cur enim alterũ fateamur, alterum negemus, nulla omnino videtur esse ratio.

Quid grauiores Auctores sentiant.

SECTIO II.

Pars opposita quib. auctorib. probetur.

Boetius vero secunda editione in Porphyrium, ad c. de specie: Albert. Magn in eundem, tract. 4. c. 6. & D. Th. in priorem li. de Posteriori resolutione, lect. 12. & in primum Sẽtentiarum ad dist. 19. q. 4. art. 2 Scot. c. de specie: & super prędic. q. 18. aliiq; graues Auctores sentiunt, aliam esse rationem in genere, aliam in specie: vt enim species existat, satis esse, si vnicum eius existat indiuiduum, at vero, vt existat genus necesse esse, vt plures species eius naturalium causarum vi existant, vel simul, videlicet, vel certe successu aliquo temporis.

Explicatio sententia.

Itaq; dicunt si ex omnibus animalibus solus homo in mundo esset, neq; aliud animal naturali naturæ cursu posset existere, futurum quidem, vt ille esset animal: cæterum non ita, vt animal vere diceretur genus illius. At quãquam vnicus Sol, quẽ cernimus, in rerũ natura cohęreat, neq; alius naturę virib. effici possit: vere tamen dici, & hunc Solem esse Solem: & Solem, qui de eo prædicatur, esse speciem quandam, ad quam hic Sol pertineat.

Vt probetur.

Hoc autem ex eo probant, quia potestas generis ad plures species est potẽtia quędam naturalis naturæ genericę: quę potentia cum aliquando ad actum perduci debeat, ne frustra sit, necesse est, vt genus aliquando existat in pluribus specieb. At vero potestas speciei ad plura indiuidua, non est, inquiunt, potentia naturalis naturæ specificæ, sed solum aptitudo quædam, siue non repugnantia ex parte illius. Vnde cum aptitudo non semper perducatur ad actum (vt patet in homine cœco, qui etsi priuatus est videndi facultate, aptus tamẽ ad videndum dicitur) nõ necesse est, speciem aliquando existere in pluribus indiuiduis, siue simul, siue successiue. Potestatem vero generis ad plures species esse naturalem potentiam, & potestatem speciei ad plura indiuidua non potentiam naturalem, sed aptitudinem tantum, siue non repugnantiam naturę, ex eo probant, quia genus diuiditur in species per differentias, quę naturali potentia in illo cõtinentur: at species diuiditur in indiuidua per externa quędam: nempe per accidentia, vt ait Boetius in secunda editione in Isag. Porphyr. ad c. de specie, aut per diuisionem materiæ, vt Albertus 2. p. sum. tract. 1. q 4. memb. 1. p. 2. & in prædic. loco cit. & D. Tho. Opusc. 29. & de Ente & essen. c. 1. & 3. p. q. 77. art. 2. & in 4. Sẽt. d. 12. q. 1. art. 2. & aliis in locis, volunt: sicq; docent, aliter accipi potestatem, cum dicimus, genus esse id, quod de plurib specie differentibus prædicari potest: aliter cum dicimus, speciem esse id, quod potest de pluribus differentibus solo numero prædicari.

Confirmatio ex D. Tho. desumpta.

Alia ratione (quæ tãdem eodem redit) probat D. Th. in 1 sent. dist. 19. q. 4. art. 2. & in 1. li. Post. lec. 12. eandem assertionem: *quia, inquit, genus diuiditur per contrarias differentias: si autem vnum contrariorum existit in rerum natura, necesse est, vt alterum quoq; aliquando in rerum natura inueniatur*, vt docet Arist. 2. lib. de Cœlo & mundo c. 3. tex 18. *Quod non alia de caussa dixit, nisi propter naturalem potentiam subiecti ad formas contrarias, quæ aliquando reducẽda est ad actum, ne frustra esse concedatur. At species diuiditur in indiuidua per diuisionem materiæ accommodata ad naturam suam, quæ tota materia in vno indiuiduo contineri potest, vt in Sole.*

Alii, quos loco citato refert Ægidius, aliter probant, non posse genus in vnica specie cõseruari. Quia genus, inquiunt, non est quicquam præter ipsius species, vt docet Arist. 7. huius operis lib. c. 11. tex. 43 h. e quia genus nõ est vna aliqua natura communis multis speciebus, vt ipsi interpretantur, sed tam multæ, quam sunt ipsæ eius species.

Quid hac de re sentiendum.

SECTIO III.

1. assertio.

Qvid tamen hac de re sentiendum sit, tribus conclusionib. explicandum est. Prima conclusio. *Si genus & species infima quo ad*

ras

res substratas sumantur, quemadmodum species infima in vnico indiuiduo conseruari potest, ita & genus in vnica specie. Ratio huius rei perspicua est: quia, vt natura substrata speciei infimæ includitur in quolibet indiuiduo eius speciei, ita natura substrata generi in qualibet eius specie. Verum hic sensus alienus est à proposita quæstione: quia nemo de hac re dubitat, qui naturam substratam generi vniuocam suis specieb. esse agnoscit, quod omnes expresse citati Auctores faciunt.

2. Assertio.

Secunda conclusio. *Si genus & species accipiantur, quatenus vniuersalia sunt: quemadmodum genus non conseruatur in vnica specie, ita nec species infima in vno indiuiduo.* Ratio huius conclusionis est: quia genus & species infima, quatenus vniuersalia sunt, vel spectatur quoad relationes, quæ in eorum vniuersalitatib. fundantur, vel quoad ipsas vniuersalitates, quæ sunt aptitudines essendi in pluribus, vel quoad totales actus huiusmodi aptitudinum vt supra *q. 4. sect. 4.* potissimũ diximus. At nullo ex his modis vel genus in vnica specie vel species in vnico indiuiduo conseruari potest. Non primo, quia relationes vniuersalium ad sua particularia in ipsis rerum vniuersalitatibus fundatæ, sunt relationes rationis: quæ vt in rebus particularibus existere non possunt, ita nec conseruari: de qua tamen cõseruatione, & nõ de obiectiua plane intelligitur quæstio proposita. Non secundo, quia neq; aptitudo essendi in pluribus, vnitasve præcisionis, quæ illam comitatur ac sequitur, existunt in ipsis pluribus, vt ex iis, quæ superius disputata sunt perspicuum est, tantum abest, vt in vno tantum eorum existant. Non tertio, quia esse in vna tantum parte subiecta, non est esse in pluribus, tantum abest, vt idem sit, quod esse in omnibus. Atque iuxta huius conclusionis sensum vera est recentiorũ sententia, vt patet.

Quo sensu vera sit opinio recentiorum.

3. Assertio. Species infima cur in vno indiuiduo conseruari possit, non autem genus in vna specie.

Tertia conclusio. *Si genus & species considerentur quo ad totam perfectionem naturæ substratæ (quæ tota perfectio vniuersalitas quadam vtcunq; appellari potest) species quidem infima conseruari potest in vnico indiuiduo, genus autem in vnica specie non potest, modo perfectionis nomen accipiatur pro ea, quæ non per accidens, sed per se naturæ conuenit.* Nam, cum natura cuiusque generis perfectius sit, perfectiusque operetur in vna specie, quam in alia, vt inductione patet: species autem infima æque perfecta sit, ac operari possit in omnib. suis indiuiduis (si sermo sit de perfectione, quam indiuidua ex natura sua sibi vendicant, & non de aduentitia, quæ ex varia materiæ dispositione, aut aliunde prouenit) non dubium relinquitur, quin species infima . quoad totam perfectionem naturæ debi[illegible] possit in vno dũtaxat indiuiduo, genus autem non item in vnica specie. Atq; in hoc sensu, quem non improprium dixeris, verisimile est, Boetium, & alios cum eo citatos Auctores intelligendos esse: quod respõsio ad eorum argumenta, manifestum faciet.

Ad sensum tertia conclusionis veram esse veterum sententiam.

Num indiuidua eiusdem speciei infimę natura sua sint æque perfecta.

QVÆSTIO XIV.

Opinio Caietani & aliorum.

SECTIO I.

INterim tamen huius tertiæ conclusionis gratia, quę non minimam habet difficultatem, disputanda est quæstio illa, Num indiuidua eiusdem speciei infimæ sint ex se ipsis æque perfecta, præcisa videlicet omni perfectione, quæ ex varia materiæ dispositione, aut alia ratione illis accidit.

Caietani & aliorum sententia negantem partem amplectentium.

Caietanus post Capreolum, & ante alios quosdam Thomistarum ad quæst. 85. primæ part. D. Thomæ *art. 7. in 2 d. 32 q.* 1. scribit, sub specie humanæ formæ dari formas indiuiduas alias aliis secundum substantiam perfectiores: additque, adeo perspicuum esse, sententiam hanc esse D. Thomæ, vt cœci sint, qui id non videant. Quod idem pari ratione de cæteris formis informātibus, ac proinde de omnibus indiuiduis compositis sentiendum videbitur iis, qui eius opinionem sequentur. Nam, de formis per se subsistentibus perspicuum est, apud D. Tho. eiusque omnes sectatores nõ dari plures sub eadem infima specie. Lege D. Th. 1. p. q. 90. art. 4. & de Spiritualibus creaturis art. 8. & Capr. in 2 d. 3. q. 1. Vide etiam Ferrar. 2. cont. gent. c. 2. Iauellum 8. Metaph. q. 6. Sentit enim idem cum Caietano. Ad eandem præterea sententiam accedere videntur Alb. Mag. Sent. in 1. ad calcem d. 32. Bonauen. & alii.

Ratio ex D. Tho. desumpta.

Caietani ex D. Thoma desumpta ratio hęc est vnica: quia pro varia materię dispositione, varie perfecta forma introducitur, non accidentario tantum discrimine, sed essentiali, siue intrinseco. Nam, cum forma commensuretur materiæ, si materia varie disposita sit, varie, inquit, perfecta sit forma ipsa secũdum se necesse est.

Aristotelis auctoritate fulcitur.

Hanc rationem Aristotelis auctoritate fulcit Caietanus: quod 2. lib de Anima *cap. 9. text. 94. molles carne, bene aptos mente esse animaduertat.* Addunt alii sacrarum literarum testi-

testimonium. *Puer*, inquit Sapiens, *c.8. eram ingeniosus & sortitus sum animam bonam*: quod nimirum aliis meliorem perfectioremve acceperit.

Articulo q. Parisiensiũ. Vtuntur etiam nonnulli (*vt refert Lychetus in 2.dist.3.quæst 1.§ si dicatur.*) ad rem eandem articulo quodam Parisiensium, in quo æqualitas animarum tanquam error damnatur: quod ex ea sequatur, animam Christi non esse in seipsa anima Iudæ proditoris nobiliorem. Et quanquam his argumentis non magno negotio responderi posset, sunt tamen alia nonnulla, quæ maiorem videntur vim habere.

Argumenta pro hac parte firmiora. Vnum est, ex operationibus præstantiorib. maiorum formarum præstantiam colligi: at formarum eiusdem speciei infimæ alias aliis perfectius operari, vt est luce clarius.

Alterum, si indiuidua omnia eiusdem speciei infimæ sunt ęqualis perfectionis secundum essentias particulares, ne diuina quidem virtute fieri posse, vt vnum sit alio secundum essentiam perfectius. quod absurdissimum videtur.

Tertium, si omnia sunt æque perfecta. differentias quoque eorum indiuiduantes æque perfectas esse: at hoc impossibile videri. Nam, si æque perfecta sunt, iam conueniunt vniuoce inter se: quæ enim æqualia sunt, siue æqualitate propria & secundum quantitatem, siue impropria secundum qualitatem accidentalem aut substãtialem, in eo, in quo sunt æqualia, vniuoce conueniunt at differentias indiuiduantes eiusdem speciei infimæ vniuoce conuenire, ex iis est, quę dici non possunt. Si enim vniuoce conuenirent, idq; secundum essentiam (de hac enim sola conuenientia quæstio esse potest) id sane, in quod conuenirent per alias differentias in illas diuideretur: de quibus differentiis rursus eadem esset dubitatio, essentne æqualis perfectionis essentialis, an non: & pari ratione de aliis in infinitum: quod cum admittendum non sit, continuo dicendum erat, esse omnes inter se inæqualis perfectionis secundum essentiam.

Quartum, quę sunt primo diuersa nulla ratione æque perfecta esse posse secundum essentiam: quę enim primo diuersa sunt, in nulla eadem entitate, ac proinde in nulla eadem perfectione conueniunt. at neminem dubitare differentias indiuiduantes esse primo diuersas, si vel mediocrem earum cognitionem habeat Quod si non sunt æque perfectæ, fieri non posse, vt æque perfecta sint indiuidua, quæ ex illis constant.

Postremo, cum differentiæ indiuiduantes sint simpliciter simplices, hoc est, nulla ratione compositę ex communi aliquo & particulari conceptu obiectiuo, fore, vt si quis eas æque perfectas esse contendat, concedat necessario esse se totis ęque perfectas. Quod si se totis, ergo sunt vna & eadem numero perfectio, quemadmodum diuinæ personalitates: quod nefas est vel cogitare. Sequela autem ex eo constat, quia, si non conueniunt in communi aliqua perfectione, quę in singulis distributa sit, & in aliquibus differunt, & tamen in aliqua conueniunt (alioqui non essent ęque perfectę) in vna & eadem numero conueniant necesse est.

Vera sententia.

SECTIO II.

Pars assirmans omnia indiuidua sui eadem specie esse æqualis perfectionis. Vera tamen sententia, quam tuentur Henricus Gandauensis, *quodl.3.q.5.* Durandus, *in dist.32.q.3* Argentinas, *in 2.d.32.quæ. 1.art.2.* & ex Thomistis, Paulus Soncinas, 8. *Met.q.26.* ac Dominicus de Soto, *in Prædic. ca. de substantia q.2. ad quintum. Mich. de Palatio in 2.d.32. disput. vnica. Zimara in Theorem. theor 54* estque D. Augustin. *locis inferius citandis*, & aliorum Patrum, ac perspicue Aristotelis (vt credere par sit fuisse re vera D. Thomę) facit indiuidua omnia eiusdem speciei infimę æque perfecta secundum essentias eorum particulares, & seclusa omni accidentaria perfectione. Quæ sententia multis argumentis ostendi potest.

Argumenta pro hac sententia. Primum, quia oppositæ sententię Auctores sentiunt, omnia eiusdem speciei indiuidua esse inęqualiter perfecta: ridiculum autem videtur asserere, duas albedines totidem graduum, duas item lineas, aut superficies, eiusdem naturę, duo etiam oua eiusdem speciei ęqualia inter se, & similium omnino qualitatum, esse inæqualiter perfecta.

Deinde, quia cum perfectio rerum ex viagendi, modoque operandi colligatur iisque vicissim respondeat, vt inductione patet: & ea etiam ratione constat, quia vnumquodque est propter operationem, vt Aristoteles. 2. *de Cœlo, cap. 3. text. 17.* ait: sane si indiuidua eiusdem speciei infimæ essent inæqualiter perfecta secundum particulares essentias, haberent vtique inæqualem vim ad agendum, diuersumque modum operandi: at non habent. Nam omnes hirundines eadem naturali facultate niduli fabricandi prędite sunt, & eodem modo illum extruunt: araneique ęque telam possunt conficere, & eandem natura sua agendi rationem in eo conficiendo sequuntur: atque ita res habet in cœteris. Quod si quædam indiuidua destituta sunt viribus, quas habent alia eiusdem speciei *Vnde indiuidua eius.*

dem speciei habeat dispa rem operădi perfectionẽ.

ciei, aut a'iquo alio modo agunt, siue alia perfectius, alia minus perfecte, non id ad naturas eorum particulares, sed ad dispositiones accidentarias, defectumq; aut redundantiam materiæ perspicue refertur: vt verum sit, quod Aristoteles. 1. *lib. de Anima cap. 4. text. 64* ait: *si senex acciperet oculum iuuenis, videret vt iuuenis*: &, quod simile est, si claudus aut blæsus acciperet crura recte ambulantis, aut recte loquentis linguam, eodem modo, quo hi operaretur.

Tertio, quia si alia indiuidua essent aliis eiusdem infimę speciei secundum substantiam perfectiora, non semper Mundus æque perfectus esset secundum substantiam. at hoc negant omnes Philosophi, qui perfectum esse Mundum, & optime constitutum semper asserunt. Quibus fauent in sacris literis sapientissimus Salomon, & vtriusque legis summus interpres Paulus: alter enim facta & facienda eiusdem conditionis esse pronũciat, cum *Eccles. cap. 1.* ait: *Quid est quod fuit? ipsum, quod futurum est. Quid est, quod factũ est? ipsum, quod faciendum est. Nihil sub Sole nouum, nec valet quispiam dicere, ecce hoc recens est.* Alter vero id non de rebus, quoad earum figuram, hoc est, accidentia, sed quoad substãtiam intelligendum esse declarat, cum 1. *Corinth. 7.* scribit, *Præterit enim figura huius mundi.* neq; enim dixit præterire substantiam, ne quid vnquam substantialis perfectionis mundo deesse crederemus.

Quarto, quia si omnia eiusdem infimæ speciei indiuidua essent inæqualis perfectionis secundum substantiam, non posset Deus duas res æque perfectas facere, etiam secundum accidentia. quod absurdissimum esse manifestum est. Consequentia ex eo patet, quia etiamsi quis contendat, duo oua æque perfecta secundum albedinem aut facta esse, aut diuina virtute fieri posse, aut duos homines secũdum scientiam aut charitatem, merito repugnabit alius, ac concludet id fieri non posse: quia hæc albedo inæqualis est in perfectione cuilibet alij siue factæ, siue possibili: eodemq; modo hæc scientia, & hæc charitas cuilibet eiusdem speciei qualitati.

Effugium superiorum argumentorũ.

Quod si quis respondeat, non omnia indiuidua eiusdem infimæ speciei esse dissimilia in perfectione, sed aliqua posse esse similia, aliqua vero non posse, primum quidem eius responsionis rationem reddere non poterit, cum par sit ratio in omnibus: & *in perpetuis, cuiusmodi est omnis diuisio in partes essentialiter subiectas, idem sit posse esse, ac esse*, vt Aristoteles tradit tertio Physicorum libro, *ca 4. tex. 52.* Quo fit, vt dicendum sit, omnia esse inæqualiter perfecta secundum se, aut æqualiter.

A Deinde, repugnabit iis Auctoribus, quorum sententiam defendendam assumet; sentiunt enim, re vera nulla esse æqualiter perfecta, vt iam diximus.

Vt apud nonnullos conclusio de hominibus confirmetur.

Quinto, quia si omnia essent inæqualiter perfecta: cum perfectiora ab imperfectiorib. non gignantur, tanquam à causis principa'ibus, semper agentia particularia generarent imperfectiora, at hoc est contra illud cõmune Physicorum proloquium, Agentia semper sibi quam similima effecta producere, modo nihil sit, quod impediat: veluti defectus, redundantiave materiæ, aut contrarij agentis repugnantia.

B

Improbatur confirmatio.

Arbitrii libertas an sit in omnib. æque perfecta.

Sunt nonnulli recentiores, qui in hominibus ex eo conclusionem confirment: quia si ex se essent inæqualiter perfecti, non esset in eis ęqualis arbitrij libertas: quod impietatem redolet. Sed non recte id colligitur, sumpta libertate arbitrij pro ea qua rationales creaturæ sunt liberæ à coactione. Hoc enim pacto non solum impium esset dogma, eas facere inæquales, sed etiam contra ipsam libertatis naturam. Quod si arbitrij libertas sumatur pro ea, qua creaturæ, rationis siue intelligentiæ capaces, sunt liberæ à difficultate amplectendi vtramuis cõtradictionis partem propter intelligentiæ perfectionem, aut alia de causa: recte quidem colligetur ex inæquali perfectione essentiali indiuiduorum inęqualitas eorum arbitrij libertatis. Verum non magis esset impium ponere hoc pacto in hominibus inæqualem arbitrij libertatem, quã est in substantiis separatis diuersarum specierum, in quibus Theologi concedunt inæqualem liberi arbitrij perfectionem cum inæquali perfectione intelligentiæ, quę radix est libertatis. Ea tamen ratione id absurdum est, quia arguit in hominib. inæqualitatem conditionis humanæ secundum ipsam cuiusque naturam, quam omnes Patres & in animis & in corporibus negant, sumptis anima & corpore, quatenus omne accidentarium hominum inter se discrimen antecedunt. *Lege D. Thom. 1. p. q. 59. art. 3. ad tertium & in 2. Sen. d. 25. q. vnica art. 4.*

C

D

Substantia separata inæqualis perfectionis & libertatis sumt

E

Hanc partẽ D. Augustino placuisse.

Atque August. quem oppositæ sententiæ Auctores pro se afferunt, idem sensisse cum ex aliis locis, tum vero ex commentariis super Genesin ad literam *lib 10. c 17.* perspicuum est. Explicans enim illud Sapientis: *Et sortitus sum animam bonam*, sic ait. *Vnde bona aut magis bona aut minus bona anima, nisi vel moribus secundum liberum voluntatis arbitrium, vel differentia temperaturæ corporum?* Quo loco plane vides, nullam bonitatis perfectionisue inæqualitatem animarum, siue moralem, siue quamuis aliam agnosci ab Augustino secundum

F

dum ipsam animarum substātiam, qua nimirum animæ prius natura, quam corporib. infundantur, inter se differant.

Ex patribus antiquioribus.

Idem porro senserunt Patres omnes & antiquiores Augustino & recentiores. Nam, vt alios præteream, Iustinus martyr, idemq; Philosophus luculenter id docet in quæstionib. à Gentibus propositis, q. 106. Origenes item 2 & 3. lib. περὶ ἀρχῶν, c. 5. Cyprianus ad Demetrianum. Tertullianus in libro de Anima, c. de naturalibus. Irenæus lib. 2. aduersus Hæreses, c. 51. Basilius in Hexaem. homil. 10. Ambrosius in libro de Abraham patriarcha, Chrysostomus in epistolam 1. ad Corinth. ho. 13. Theodoretus in Epitome diuinorum decretorum cap. de homine. Hieronymus, in c. 4. Thren. & in Psalm. 81. Bernardus in Cantica. homil. 23. & Gregorius lib. 21 Moralium in Iob, cap. 31.

Ipsum quoque Aristotelem idem sensisse nemo non videbit, si vel ea perpendat quæ ille in 3 huius operis lib. cap. 3. tex. 11. scripta reliquit, vbi D. Tho. in eum locum lec. 8. Alens. ibid. Alber. Mag. 3. Met. tract. 2. c 6 & alii omnes volunt, eum ex propria sententia supposuisse, hoc esse discrimen inter indiuidua eiusdem speciei infimæ, & species eiusdem generis, quod in speciebus datur ordo prioris & posterioris natura (hoc est, dignitatis & præstantiæ secundum substantiam, vt interpretantur) in indiuiduis autem nō itē, sed solū (q̄ addunt) vel temporis vel loci, vel cuiusuis alterius accidentarii discriminis. Neque ex se fingunt eam interpretationem, sed ex proxime sequentibus verbis Philosophi desumūt. Sic enim ait: *Præterea vbi est prius & posterius, semper illud est prius, quod melius.* Ex quia verbis ad rem, de qua agitur, accōmodatis illud perspicue intelligitur, hoc discrimen tamquam certum & indubitatum poni ab Aristotele, quod in speciebus eiusdem generis semper alia secundum se est melior seu perfectior alia at in indiuiduis eiusdem speciei infimæ omnia secundum se sunt æque perfecta. Vnde omnes Peripatetici præsertim vero D. Thomas, illam propositionem accipiunt, nec raro vsurpant: In speciebus quidem dari per se ordinem prioris & posterioris natura, perfectioneque, in indiuiduis autem non nisi per accidens. Lege D. Thom. in libello de Spiritualibus creaturis, ar. 8 & in quodlib 3. art. 6. Sic enim ait in priori tract. *Manifestum est, quod in omnibus indiuiduis vnius speciei non est ordo, nisi secundum accidens: conueniunt enim in natura, & differunt secundum principia indiuiduantia, & diuersa accidentia qua per accidens se habent ad naturam speciei: qua autem specie differunt, ordinem habent per se, & secundum essentialia principia: inuenitur enim in speciebus rerum, vnam abundare super aliam: sicut in speciebus numerorum:* In posteriori autem hoc modo: *In eadem specie non potest vnum esse prius altero proprie loquendo ordine natura, quia species prædicatur æqualiter de omnibus indiuiduis: in generibus autem non est sic. nam inter species vnius generis vna est naturaliter prior & perfectior altera.* Idem tradunt Dur. in 1. d q. 1. Fer. 2. contra Gent. c. 44. Quæ adeo rem declarant, vt non temere mihi quidem Dominicus de Soto videatur profiteri, se vnum ex iis esse, quos Caiet. in prædic. 1. de substantia q. 2. ad quintum. cap. 3. tex. 10. cœcos appellandos cēset, si non videant, apud D. Thomam indiuidua eiusdem speciei infimæ, etiamsi sumantur secundum se, inæqualis perfectionis esse. Haud obscurius idem tradit Aristoteles 8. huius operis libro, cum pronunciatum illud à Platone acceptum, & ab omnibus Peripateticis approbatum vsurpat. *Species generis eiusdem esse sicut numeros, quod alia aliam perfectione superent.* Neque enim alia de causa de solis speciebus locutus est, nisi quia idem de indiuiduis dici non posse existimauit.

In Speciebus eiusdē generis semper alia est melior alia.

Testimonia D. Thomæ.

Alia ex Arist. testimonia.

Ex quæst. philosophica & Theologica.

Sed & ex illa ipsa quæstione, quam Philosophi ac Theologi tractant possitne virtute vlla dari plures species æque perfectæ, illud intelligi potest, vbi non est controuersia de opinione huius vel illius Doctoris, cuius verbis hic, aut ille iurandum sibi existimauit, omnes hanc eandem sententiam supponere, cum speciatim id quærant de speciebus diuersis: quia de indiuiduis vnius & eiusdem dicendum id esse non dubitant.

Ex partibus subiectis modo differendi. Diuisionis ratio quousque procedat.

Quin etiam ex respectu diuidendi, definiendi, & demonstrandi ratione, in qua tota disserendi perfectio posita est, idem plane colligitur. Nam apud Philosophos (Arist. 2. Poster. cap. 15. & 1. de partib. anim. c. 5. & hoc ipso lib. c. 10 text. 17. D Tho 10. Met. lect. 10. & 11. Porp. in Isagog. c. de Specie Ioan. Dam. in sua Logica cap. 2. & 3.) infimæ species atomæ, siue indiuiduæ dicuntur, vt sæpe videre est apud Aristotelem, quod præcipua diuisionis ratio, qua superiora in inferiora diuiduntur, in eis consistat, neque vlterius descendendo Platonis iussu progrediatur. Vetuit enim Plato (vt refert Porphyr in Isagoge capit. de Specie) sub infimas species descendere non tam propter indiuiduorum infinitatem, quam quia nulla sub eis perfectionis inæqualitas, dissimilitudoque cernatur, vt non sit cur Philosophus in pluribus indiuiduis percurrendis laborandum existimet. Hanc Boetius priore editione in Porphyrium c. de Specie, *Sed quoniam*, inquit, *Species aliquorum est continens,*

Lex... & *vnde*

& non species differentes res continet, similes necesse est sibi contineat pluralitates. Diuus quoque Damascenus post Boetium in sua Dialectica, *Hæ*, inquit, *dicuntur substantiales & naturales differentiæ, & qualitates diuisiuæ superiorum, & constitutiuæ inferiorum, & specifica specialissimarum specierum constituentes ipsas, & diuidentes naturam à natura: natura autem in specialissima specie ordinatur*. Et superius: *Homo*, inquit, *in omnes homines diuiditur, qui infiniti sunt numero, propterea autem diuisionem non recte dici eam, quæ sit speciei in indiuidua, sed enumerationem*. Quod idem in aliis æque Græcis ac Latinis facile ostendi posset.

Definitio.

Definitionis quoque ratio idem ostendit. Si enim indiuidua eiusdem speciei perfectione intrinseca essent inæqualia, tradendæ vtique essent de singulis peculiares definitiones, haberetque eorum quodque peculiare quod quid est, at omnes prohibent, definiri indiuidua, vt quæ habent vnum & idem quod quid. Hinc enim soluitur celebris illa quæstio, Sitne idem, an diuersa id quod est & ipsum eius, quod quid est. Nam, cum nomine eius, quod est, intelligenda sit indiuidua substātia, vt quæ sola per se in rerum natura cohæret; nomine autem ipsius, quod quid est, omnes Philosophi intelligant naturam specificam, quam solam definiri volunt, ex eo concludit Aristoteles, *lib. 7. Met. c. 6 text. 20.* eiusque indiuiduus comes in iis, quæ naturali lumini subsunt D. Thomas *1. p. q. 3. art. 3. & aliis in locis*, in rebus quidem naturalibus non idem esse id, quod est, & ipsum eius quod quid est, quia ipsum quod quid est multorum indiuiduorum vnius & eiusdem speciei est vnum tantum, quia caret materia signata, ipsa autem, quæ sunt propter inclusionem materiæ signatæ, qua constant, sunt multa. Sed de cæteris, quæ in solutione huius quæstionis dicuntur alias, illud nunc est ad rem, omnes in ea esse sententia, vt putent, solam speciem, si cum indiuiduis conferatur, habere peculiare quod quid est, eamque solam definitione explicari, vt concludamus, neminem esse, qui si remoto omni cuiuscunque Auctoris præiudicio rogetur, differant ne indiuidua eiusdem speciei infimæ essentiali perfectione inter se, non statim ex ipsa definiendi ratione respondeat non differre.

Celebris quæstio soluitur.

Demonstrationis forma idem ostēdi.

Denique ipsa demonstrandi ratio idem ostendit. Si enim intrinseca perfectione differrent, ergo & peculiaribus inter se proprietatibus. Ex qua re efficeretur, vt demonstrationes de indiuiduis non minus recte, quam de speciebus afferri possent: at non afferuntur, nisi per aliud, secundariaque ratione, vt o-A mnes asserunt, & libro septimo patebit.

Vltima confirmatio ab auctoritate.

Astipulantur porro huic sententiæ quicunque indiuiduorū sub eadem infima specie distinctionem vel ad diuersam existentiam vel ad accidentiū variam collectionē, vel ad materiæ distinctionē referunt, *Lege quæ dicta sunt hoc lib. c. 6. q. 2. 3. 4. & 5.* Non enim credendum est, eos ad ista confugere, quasi negent internas differentias, quibus indiuidua sub specie B & cōstituuntur, & inter se distinguuntur, sed quia nullam internam perfectionis inæqualitatem in ipsis indiuiduis inuenire possunt. Potissimum vero ii; qui differētias specificas ex gradibus formarum, indiuiduātes vero ex diuisione materiæ desumendas volunt, huic opinioni fauent. adeo enim in hanc partem inclinant, vt nullam perfectionē formalem, indiuiduis propriam, & à perfectione speciei C distinctam admittere videantur: tantum abest, vt ea inæqualiter perfecta esse concedunt.

Solutio argumentorum aduersæ partis.

SECTIO III.

Soluitur Caietani ratio.

QVare ad rationem, quam ex diuo Thoma desumit Caietanus, dicendum est: esse quidem formam substantialem materiæ commensuratam: verum non omnem varietatem dispositionis materiæ poscere varie D perfectam formam secundum substantiam, sed eam tantum quæ postulat specificam formæ differentiam, posse tamen melius dispositam materiam intra terminos dispositionum ad eandem specie formam pertinentiū caussam, aut occasionem esse, vt forma, quæ introducitur, perfectiores habeat potentias, aut in actus perfectiores prodeat. Quo pacto corpus humanum perfectius dispositum non solum perfectiorum potentiarum sensitiuarum caussa est, sed etiam perfectiorum ani-E mæ intellectiuæ operationum occasio. Quo pacto intelligendus est D. Thomas *1. p. q. 95. art. 8. & in 1. d. 8. q. 5. art. 2 ad 9. & in dist 32 q. 2. art. 3.* cum ex perfectiori dispositione humani corporis maiorem humanæ formæ perfectionem colligit, non solum quoad vires sensitiuas, sed etiam quoad intellectum.

Quo pacto corpus humanū caussa sit perfectiorum operationum animæ.

Retorqueri autem posset argumentatio in Caietanum, si eodem pacto colligeremus, ex duabus materiis æque dispositis ad easdem specie formas, æque perfectas esse introdu-F cendas, cum tamen ipse omnes inæqualiter perfectas esse velit, nisi vereremur, ne absurdius negaret, fieri posse, vt detur in duabus materiis æque perfecta dispositio. Verum hoc saltem nobis pro argumento sit satis, nisi absurdiori hac responsione absurdam sententiam defendi non posse.

Retorquetur argumentum in Caietanum.

Eodem ... dicendum est, cum ad ... locum

locum Aristotelis citatum, tum etiā ad verba Sapientis ex sacris literis adducta, & (si placet) ad Parisiensium articulum, quidquid ille virium extra Sorbonam habeat.

Solutio argumentorum, quæ plus difficultatis continent.

Primum vero argumentum eorum, quæ addimus, hoc pacto dissoluendum. Formas substantiales eiusdem speciei æque perfecte operari, semoto omni accidentario ipsarum discrimine, seu potius principia esse ęque perfectarum operationum: quod autem perfectius operentur in vno indiuiduo, quam in alio, ad variam materiæ dispositionem, causarumq; externum concursum referēdum esse. Hinc Aristoteles *in Probl. sect. 30 q. 1 & lib. polit. 7. c. 7. ingeniosiores melancholicos sæpe vises scriptum reliquit: Asiaticos item Europæis astutiores esse, vicissimque Europæos Asiaticis robustiores.* Quod si de formis accidentalibus sit sermo: fatemur dari posse alias sub eadem specie aliis intrinsecus perfectiores, si sint ex genere earum, quæ magis & minus suscipiunt: idque recte colligi ex variæ perfectionis operationibus, vt ex perfectiori calefaciendi ratione intensiorem calorem. Sed tamen addimus, eam perfectionem esse suo modo accidentariam, cum eidem formæ numero sæpe accidat, vt modo sit intensior, modo remissior. at quæstio proposita illud inquirit, sint ne alia indiuidua aliis eiusdem speciei infimæ perfectiora, semoto omni eorum accidentario discrimine.

Cur formæ eiusdem speciei perfectius operentur in vno, quā in alio indiuiduo.

Formas accidentarias sub eadē specie inæqualis perfectionis intrinseca admitti debere.

Solutio 2. impossibile est, duo indiuidua sub eadem specie esse inæqualis perfectionis essentialis.

Secundum vero nihil absurdi colligit. nam sublata omni accidentaria differentia: quouis modo illa ponatur: tam est impossibile, sub eadem specie infima inæqualitatem perfectionis inuenire, quā res inter se similimas esse dissimiles, & omnino æqualiter perfectas inæqualem habere perfectionem. Itaq; vt ne diuina quidē virtute effici potest, vt duæ species eiusdem generis sint æque perfectæ: ita neq; vt duo indiuidua eiusdem speciei infimę inæqualem perfectionem habeant, modo in eis nihil accidentarij discriminis consideretur.

Differentiæ indiuiduæ cur non conueniant vniuoce.

Tertium quoq; nihil efficit: quia etsi differentiæ indiuiduantes, quibus eadem species infima diuiditur, æque perfectæ sunt, non inde tamen recte concluditur, eas vniuoce conuenire. Imo vero dicimus nullam conuenientiam vniuocam in natura aliqua vere vniuersali efficere, vt res conuenientes æque perfectæ sint in seipsis, sed solum, quatenus in illa natura conueniunt. Nulla enim natura vere communis & vniuersalis continet totam perfectionem suorum particularium: quippe cum particularia omnia aliquam perfectionem suis vniuersalibus addant, vt primæ substantiæ secundis. In sola diuina natura,

A quæ non est vere vniuersalis, sed potius maxime singularis, illud est verum, quæ in ea essentialiter conueniunt, nempe ipsas diuinas personas, ratione illius æque perfectas esse in seipsis, neque alia de causa, nisi quia diuinæ personalitates nihil perfectionis addunt diuinæ naturæ, quæ in se totam perfectionem diuinam formaliter continet. Tantum ergo abest, vt conuenientia vniuoca indiuiduorū eiusdē speciei infimę colligatur ex perfectio-

Diuina natura singularis dignitas. Personæ diuinæ cur æquales sint inter se perfectionis.

B ne, qua ipsa in seipsis dicuntur æque perfecta, vt potius oppositum concludatur.

Maior explicatio solutionis traditæ. Perfectio duarum rerum in seipsis duobus modis potest accidere.

Sed tamen, vt hæc melius intelligantur, animaduertēdum est: æqualem perfectionem duarum rerum in seipsis, & non in aliqua tātum vniuoca, & vere vniuersali natura, duobus modis posse contingere, vno ita, vt quidquid perfectionis reperitur in vna, idē prorsus reperiatur in altera, quam æqualitatem positiuam appellare possumus: altero ita, vt

C perfectio vnius nec formaliter, nec virtute, & eminenter excedat perfectionem alterius, etiamsi nihil perfectionis, quæ in vna sit, reperiatur in altera. Priori modo in solis diuinis suppositis inueniri potest æqualis perfectio, vt perspicuum est: Posteriori autem inuenitur in duabus quibuslibet qualitatibus ęque intensis, & in duabus quantitatibus æque extensis, ac denique in duobus quibusque indiuiduis cuiusque speciei infimæ, remota ab

In diuinis personis quidquid perfectionis reperitur in vna, id reperitur & in alia.

D eis omni accidentaria differentia, potissimum vero in eorum differentiis indiuiduantibus, quod ita se habeant, vt non solum nulla excedat aliam siue formali, siue virtuali, vt ita dicam, excessu, sed neque etiam vlla perfectio reperiatur in vna, quæ non reperiatur in alia Secus accidit in qualitatibus inæqualiter extensis, aut in quantitatibus inęqualiter extensis, quarum aliæ alias excedunt formaliter, hoc est, diuisibili excessu, & in dif-

E ferentiis specificis, etiam eiusdem generis, quarum alię, si non formaliter, certe virtute eminenterque alias perfectione superant. Id quod ex variis dissimilibusque proprietatibus specierum, quas constituunt, plane colligitur; cum non profluant ex sola natura generica, sed potissimum ex addita differentia specifica.

Obiectio.

Quod si quis obiiciat, differentias quoq; indiuiduantes eiusdem infimę speciei inęqualiter videri perfectas esse, quia varię ab

F eis oriri videantur proprietates actiuę & passiuę (quę enim fiunt ab vno aut ex vno indiuiduo, non possunt eadem numero ab alio aut ex alio eiusdē speciei fieri, vt diximus ad caput secundum) hoc modo occurrendum est. Primum quidem, etsi proprietates eorum actiuę & passiuę diuersę rationis essent,

tamen

tamen omnes forēt æqualiter perfectæ, quādoquidem æqualis perfectionis est generare hoc atque illud, & esse aut fieri materiam huius atque illius, si omnia, quæ generantur, sunt æque perfecta.

Solutio. Deinde, quia proprietates eorum actiuę ac passiuæ, quantum ex ipsis est, idem omnino possunt: tametsi ex parte subiectorum eueniat, vt nō omnes eandem vim habeant. Quod enim Socrates nullum eundem filium generare potest, quem potest Plato, non ex defectu facultatis generatiuæ Socratis prouenit, quæ æqualiter communicatur cum natura humana Socrati & Platoni, sed ex diuersitate suppositi generantis, quod est principale agēs in generatione. Eodemque modo, quod ex semine Socratis non possit eadem proles effici, quę ex semine Platonis, non ex defectu potentiæ passiuæ seminis à Socrate decisi accidit, sed ex diuersitate subiecti eiusmodi potētiæ, quod est principale patiens. Vnde & diuina virtute quicquid ab vno aut ex vno fieri potest, potest etiam ab alio aut ex alio fieri, vt eodem quoq; loco q. 13. sect. 2. diximus.

Quo pacto differentiæ indiuiduæ, cum sint primo diuersæ, sint æque perfectæ. Ex his facile intelligitur, quid ad quartum & quintum respōdendum sit. Nam, ad quartum satis patet concedendum, imo & asserēdum esse, differentias indiuiduantes eiusdem speciei esse primo diuersas, ac proinde in nulla eadem perfectione conuenire, siue quæ numero sit eadem, siue quæ specie aut genere. Negamus tamen inde effici: non esse eas æqualiter perfectas, quippe cum etsi positiue æqualis perfectionis non sunt, sint tamen negatiue.

Ad quintum vero & extremum fatemur, differentias indiuiduātes esse simpliciter simplices: ac proinde se totis æque perfectas, sed tamen negamus inde effici, vt sint vna & eadem numero perfectio: ita enim sunt se totis æque perfectæ, vt sint etiam se totis diuersæ, ac proinde primo diuersæ. *Perfectio duplex positiua & negatiua.* Id quod propterea accidere potuit, quia sunt æque perfectæ negatiue, non positiue, quo pacto si æque perfectæ essent, tum demum recte colligeret argumentum, esse vnam & eandem numero perfectionem, vt colligitur in diuinis personalitatibus.

Quo pacto respondendum sit ad argumenta D. Thomæ & aliorum, quæ in superiori quæstione adducta sunt.

SECTIO V.

Recommendatio do- EX his manifestius patet resolutio superioris quęstionis: si genus, inquam, & species A infima sumantur quoad totam perfectionē, quam per se in suis inferioribus habere possunt: speciem quidem posse conseruari in vno indiuiduo, quia, vt omnia sunt æque perfecta, & in seipsis spectata, & quoad ea, quæ ipsis per se conueniunt: ita æqualiter naturam speciei perficiunt: genus autem non posse conseruari in vnica specie, quia sicut omnes eiusdem generis species sunt per seipsas inæqualiter perfectæ: sic etiam inæqualem perfectionem sui generis naturæ afferunt. *ctrinæ traditæ ad superioris quæstionis difficultatem.*

B *Soluuntur argumenta posita quæstione superiori sect. 2.* Argumentum vero primum D. Thomæ in hoc eodem sensu accipi potest. Nam, quod ille ait, potestatem generis ad omnes suas species esse potentiam quandam naturalem, nō ita intelligendum est, quasi velit esse qualitatem aliquam ad secundum genus qualitatis pertinentem, quæ ex natura substrata cuiusq; generis per se oriatur, aut proprietatem aliā, qua cum natura generica in speciebus multiplicetur: cum falsum id sit manifeste & fuse ex C eius Doctoris principiis superius refutatum, sed ita, vt sentiat eam potestatem, quam quidem conuenire hoc eodem cap. q. 4 sect. 1. & 4. diximus cuilibet naturæ genericæ, quatenus naturæ ordine præcedit cōtradictionem ad suas species, ea ratione posse dici naturalē potentiam, quatenus frustra esset, nisi aliquādo perduceretur ad actū in omnibus speciebus, quod non accidit potestate speciei ad omnia indiuidua, idque ea ratione, quia natu- D ra generis nec totam perfectionem essendi, nec totam facultatem operandi suæ naturæ debitam habet, nisi in omnibus suis speciebus. Quod secus accidit in specie infima respectu suorum indiuiduorum. æque enim perfecta est, & operari potest in vno tantum, siue perenni existentia, vt Sol, siue in alio indiuiduo restituta, quod de Phœnice fingūt Poetæ, quanquam hoc non tanquam fabulā narrant Plin. lib. 10. Nat. hist. c. 2. & D. Ambr. E in morte fratris de fide resurrectionis, Orat. 2. & alii graues auctores.

Obiectio. Sunt tamen quæ contra hæc obiiciantur. Vnum est: si genus indiget omnium suarum specierum existentia, vt quoad totam perfectionem suæ naturæ debitam existat. igitur, vel nullum genus vnquam existere perfecte, vel Deum Opt. Max. nullas species posse producere, quæ non aliquādo futurum sit, vt existant, quorum illud cum perfectione vniuersi, hoc cū infinitate diuinæ potestatis pugnat.

F Alterum est, esse plurimas species, quæ nec perfecte existere, nec perfecte operari possunt in vnico indiuiduo, eas nimirum omnes, quæ nisi per commistionem maris & fœminę non propagantur. Generatiua enim earum potentia in duobus minimum indiuiduis &

conseruatur & exercetur. vnde fit, vt imperfectæ sint in rerum natura, si vnus tantum earũ sexus extat. Cuius rei testimonium perhibet diuina historia Geneseos, quæ plasmato vnico homine mare, narrat dixisse Deum, *non esse bonum hominem esse solum*, quod videlicet nec naturaliter in totum futurum tẽpus permanere, nec multiplicari, vt alia prope infinita animantia propagatione posset.

Diluitur prima obiectio. Perfectio generum huius vniuersi constat, licet Deus infinitas species potest producere.

Sed prior obiectio facile diluetur, si dicas, non esse nobis quæstionem hoc loco de con-
B seruatione generis, quoad totã eius perfectionem simpliciter, sed quoad eam, quę ad perfectionem huius vniuersi, quatenus à Deo constitutum est, requiritur. Vnde, etsi Deus infinitas species producere potest, quæ nunquam futuræ sunt, non inde tamen efficitur, vt earum genera non perfecte conseruentur in iis speciebus, quæ ex causis naturalib. pendent, quatenus huius vniuersi perfectio requirit.

De maris & fœmina distinctione notanda consideratio.

C Posterior vero hac consideratione dissoluitur in mare & fœmina, si essentia ipsa substantiæ particularis spectetur, nullam esse sexus distinctionem potentiæve generatiuæ, sed æquam esse vtriq; facultatem naturalem ad generãdum per commistionem sexus. Cuius rei argumento est: posse marem in fœminam diuina virtute, & vicissim fœminam in marem non tantum diuina virtute, sed per causas etiam naturales transformari, nõ mutata particulari substantia individui, identitateque eius numerali. Quod in fœminis non semel accidisse narrat Plinius lib.6 Naturalis historiæ, vbi puellas in pueros euasisse mutato sexu memoriæ prodidit. Sed & ex recẽtioribus historiæ scriptoribus narrat Fulgosius, sua ætate regnante Neapoli Ferdinando primo, duas Ludouici Guarnæ filias Franciscam & Carolam post decimumquintum ętatis annum sexum mutasse, mutatoque habitu pro maribus habitas, Franciscum & Carolum deinceps nuncupatas fuisse. Sed lege super his Galenum 14. de vsu partium, & Aristotelem 10. lib. huius operis, cap.8. text. 25. Plin. cap.4. Fulgos. lib.1. cap.6. Lege item Sabellicum in exemplis, lib.9. c.8.

Naturam humanam in solo Adamo perfecte conseruatã.

Quocirca perfecte quidem conseruabatur natura humana in solo Adamo, si sola eius particularis essentia cum facultate generatiua essentiæ debitã spectetur, at non perfecte, si vsus quoque eius facultatis habeatur ratio, cum ad vsum non sit satis essentialis perfectio facultasque ipsi essentię debita, sed necessaria quoq; accidentaria sexuum distinctio: quam
A perfectionem spectauit Deus, cum Gen. cap. 2. dixit, *non esse bonum hominem esse solum*: quẽadmodum spectauit alios vsus humanæ conditionis ac dignitatis, qui societatem plurium indiuiduorum requirunt.

Ita patet, qua ratione intelligenda sit prior ratio D. Thomæ, quoad id in quo tota argumenti vis posita est. Nã de eo, quod additur, speciem diuidi per externas quædam, quasi nõ prius natura diuidatur per internas differentias indiuiduantes, nec verum est, nec ex mẽte seu D. Thomæ, seu aliorum Auctorum, qui citantur, vt patet ex iis, quæ ad cap.6. huius libri quæst. 2.3.4.5.& 6. disputauimus.

Genus per contrarias differentias quo pacto diuidi.

Posterior D. Thomæ ratio hoc modo plane intelligitur, genus omne diuidi per differentias contrarias, hoc est, quarum alia se habeat, vt habitus, alia vt priuatio (quod tradit Aristoteles lib.10. Metaph. cap 6. text. 13. & 14. & cap.10. text 22. & 23. & cap.7. text. 15. & 16) hoc est, quarum alia sit alia perfectior, vt ipse
C D Thomas exponit. Atque inde verum est illud: Si vnum contrariorum in rerum natura est, alterum quoque aliquando esse, ne videlicet frustra sit subiectorum potentia naturalis ad omnem varietatem perfectionis, quam huius vniuersi perfectio postulat.

Soluitur argumentum eorum, qui ab Ægidio referuntur.

Denique argumentum eorum, qui ab Ægidio referuntur, nec fideliter, sed truncato pronunciato Aristotelico vtitur, nec veram sententiam assumit. facit enim genus omne
D vere analogum, cum nullam naturam generalem à specialibus abstrahi posse contendat, idque velit Aristotelem significasse. At Arist. non simplici pronunciato, sed disiunctiuo vtitur: Ait enim: *aut genus nõ esse quicquam præter ea, quæ sunt veluti eius species*, hoc est, distinctum aliquid à differentiis, per quas diuiditur: *aut si est, ita se habere ad illas, vt materia se habet ad formas*. Argumentum autem assumit priorem disiunctionis partem, qua placet eis
E Auctoribus, omne genus esse vere analogum, cum tamen Aristo. posteriorem amplectatur. Cur autem 7. Physicor. cap. 4. text. 31 & lib. 10. Metaphys. cap.13. text. 26. dixerit: *in genere latere aequiuocationes*, ad caput octauum quæst. 4. sect.4. explicauimus, quod nunc repetere non est necesse.

Atque hæc de genere & specie, nunc de differentia, qua genus ad speciem quasi descendit, nonnulla etiam consideremus.
F

* * *

DEN.

Denturne differentiæ simplices, quæ cum infimis Speciebus recurrant.

QVÆSTI. XVII.

Partis negatiuæ auctores & fundamenta.

SECT. I.

Occasio quæstionis.

HVius quæstionis, quæ apud Albert. Mag. Logic. tra. 5. ca 6 & alios quosdam, Burleum, cap. de differentia, apud Porphyr. Auic. Alpharab Caiet. ibid. disputatur, occasio fuit secunda illa definitio differentiæ, quam in Isagoge tradit Porphyrius, *differẽtia est id, quod prædicatur de differentib. specie in quæstione Qualis est*, adde (quod subaudiendum est) essentialiter. Nam, cum plerisque durum videatur nõ comprehendi in ea omnes differentias specificas, quatenus vniuersales sunt (nulla enim alia definitio traditur à Porphyrio, qua differentia, quatenus vniuersale quiddam est, explicetur) hanc differentiarum distinctionem excogitarunt, vt alias simplices dicerẽt, quæque vere essent differentiæ: vt corporeum, animatum, sensitiuum, rationale, mortale, immortale: alias, cõpositas, seu potius plurium differẽtiarum complicationes, vt totum hac rationale mortale, & hoc item rationale immortale. Qua distinctione posita dixerunt, omnes quidem differentias simplices in definitione illa comprehendi, quod nulla earum cũ specie vlla infima reciprocetur: compositas autem, quę cum speciebus infimis recurrunt, quemadmodum veræ differentiæ dici non possunt, sed verarum coniunctiones, ita merito in ea definitione non explicari. Atq; hoc vnum est eorum pro negatiua huius quęstionis parte argumentum.

Definitio differentiæ.

Alterum desumunt ex ipsis apud Porphyr. differentiarum exemplis, eodem cap. Nulla enim simplex differentia ab eo affertur in cõstitutione hominis, quæ non eius sententia de pluribus rebus specie differentibus essentialiter dicatur etiam rationalis.

Tertium ex Arist. 2. lib. de Poster. resolutione, c. 4 cum docet, ad infimam quamlibet speciem definiendam quærendas esse differentias, quarum quæque per se latius quidem pateat, quam species, quæ definienda est: omnes autem simul iunctæ, cum ea recurrant.

Quartum ex 1. Topic. cap. 1. cum ait Arist. *differentiam, cum generalis sit, vel quia generalis est* (h. e. quia de pluribus speciebus, quemad- A modum genus prædicatur) *ad genus esse reuocandam*. & cum lib. 6. c. 3. & 4 scribit, de pluribus differentiam, quam speciem prædicari.

Addi & illud potest ex 1. lib. de Partib animalium, *incommodum esse concedere tot esse differentias vltimas, quot sunt ipsæ vltimæ species*. Id enim de differentiis simplicibus dictum esse nemo dubitauerit, cum perspicuum sit, cõpositas, quæ reciprocantur cum speciebus vltimis, tot esse, quot sunt ipsæ vltimæ species.

B

Approbatio affirmatiuæ partis.

SECTIO II.

DAndas esse tamen differẽtias simplices, quæ cum speciebus infimis recurrant, hisce argumentis ostenditur. Primum, quia cum species subalternæ accessione simplicium differentiarum ad immediata genera cõ- C stituantur, vt substantia corporea accessione corporei ad substantiam genus summum, & animal accessione sensitiui ad corpus animatum, seu substantiam corpoream viuentem, nõ est cur id negetur infimis speciebus. Nam, si propterea species infimæ constitui debent compositis differentiis, quia ipsæ compositiores sunt, quam subalternæ (fortasse enim hoc aliquis dixerit) non desunt species subalternæ, quæ compositiores sunt in sua serie D coordinationeve prædicamentali, quam infimæ in alia serie. compositior enim species est platanus aut pyrus, quam primum mobile, aut quæuis alia species infima cœlestium corporum, vt mittamus species infimas substantiarum separatarum iuxta veram de illis sententiam. Quanquam nihil refert alioqui maior compositio speciei, vt propterea cẽseatur eius differentia proxime constitutiua esse composita. satis enim est ad maiorem eius E compositionem (vt loquamur de Metaphysica compositione, de qua est sermo) maior multitudo generum & differentiarum simplicium, quibus genera ad proximas species contrahantur.

Partis affirmantis argumenta.

Dari species subalternas magis compositas in sua serie, quam infimas in alia.

Deinde, quia omnis species habet gradum aliquem essentialem sibi proprium & peculiarem, quo a cæteris tum generibus, tum speciebus, tum etiam indiuiduis distinguitur, propter quem gradum habet peculiarem locum in Prædicamentis, atque adeo in sua pe- F culiari serie prędicamentali: is autem gradus prouenire non potest nisi à propria & peculiari differẽtia: seu potius nihil est aliud, quam propria & peculiaris differentia, quę simplex & indiuisibilis formaliter esse debet. Vt enim quili-

Omnem speciem habere gradum aliquem sibi peculiarem.

quilibet numerus constituitur accessione v-A nitatis, quæ formaliter simplex est, & indiuisibilis, ita quælibet species accessione simplicis alicuius indiuisibilisq; differentiæ, vt tradit Arist. octauo huius operis libr. c. 5. text. 50. & omnes concedunt etiam aduersæ partis Auctores, non potest igitur eadem differentia esse proxime constitutiua diuersarum specierum. Quo fit, vt danda sit aliqua differentia simplex, quæ infimam quamq; speciem proxime constituat, quæq; cum ea necessario recurrat.

Omnem speciem habere proprietatē qua à cæteris distinguatur. Tertio, quia quælibet species infima habet peculiarem aliquam proprietatem, per quam à cæteris à posteriori, nostraq; cognitione distinguitur, ergo & peculiarem differentiam essentialem natura priorem, quam illa consequatur.

Quarto, quia si qua esset species, quæ careret differentia essentiali sibi ipsi peculiari, ea maxime esset homo, quod vltra naturam animalis duas habere videatur essentiales differentias: quarum vna est *rationale*, quod ei commune est cum Angelis, aut iis animalib. quæ Platonis sententia rationalia sunt & immortalia; altera *mortale*, quod commune habet cum brutis animalibus. At *rationale*, non conuenit Angelis, cum rationalis vocabulum significet gradum intellectiuum cum naturali discursu cogitationisq; ministerio; opinioq; de animalib. quæ rationalia sint, & immortalia, vera non sit: siquidem omne animal, imo, D & omne corpus animatum mortale est habet igitur homo peculiarem sibi differentiam essentialem, nempe relatione: mortale autem non cōtrahit animal ad aliquam aut aliquas species, sed est generalis differentia corruptibilitatis, nō quatenus in commune sumitur, & corpus corruptibile constituit, sed quatenus intelligitur in iis, quæ vitæ & mortis sunt capacia. Vide D. Dionys. Areopag. c. 4. cœlest. Hierarc. & Alex. Alex. 2. p. q. 12. art. 1. memb. 2. & D. Tho. 3. p. q 58. art. 3. & in Disputatis q. 8. art. 15.

Rationale propria est hominis differentia.

Quinto, quia ita se habet differentia ad suū genus, vt se habet forma ad suam materiam, quælibet autem forma specifica proxime cōstituit aliquam speciem rei naturalis, cū qua reciprocatur, vt inductione patet. igitur & quælibet differentia speciei constitutiua cōficit proxime aliquam speciem, cum qua recurrit. Quo fit, vt quæ proxime infimam constituit, de ea sola prædicari possit.

Postremo, quia, vt in naturalibus eadem species materiæ habet potentiam ad diuersas specie formas, eadem vero forma non est in potentia diuersarum specie materiarum, ita consentaneum rationi est, vt etsi genus idem habet potentiam ad diuersas specie differentias: tamen eadem differentia non sit in potentia diuersorum specie generum, h. e. habētium diuersas naturas & essentias, cuiusmodi sunt omnia, quorum alterum non est sub altero collocatum.

Hoc idem declarat Porphyrius in conferendis quinq; prædicabilium generibus in Isag. cum ait: *sæpe differentiam in plurib. speciebus conspici*: & cum paulo post subdit, *persæpe differentiam de plurib. speciebus dici*: qui enim B sæpe aliquid euenire dicit, aliquando etiam aliter accidere admittit. Quam eandem sentētiam Arist. innuit 7. lib. operis, c. 12. vt eodem loco patebit; planeq; asserit in prædicamentis, cū ait: *diuersorum generum, quorum alterum nō est sub altero collocatum, diuersas esse specie, h. e. natura differentias*. Nam, quod 6. lib. Topic. videtur admittere, genera, quę subsunt eidem tertio generi, posse diuidi eisdem differentiis, vt C animal gressibile & volucre differentia bipedis, topice tantum dictum est ad copiam argumentorum pro vtraq; parte comparandū, cum in prędicam. lib. in quo omnia dogmatice tradit, nihil tale adiungat.

Confirmatur ex Porph.

Ex Arist.

Explicatur Aristot.

Accedit omnium Scholasticorum sententia, quorum nonnulli, iique grauissimi, nimii etiam videntur in hac re: adeo vt velint, differentiam & speciem constitutam, non formaliter & ex natura rei, sed sola consideratione distingui.

Dilutio argumentorum partis oppositæ.

SECTIO III.

AD primum igitur negatiuæ partis argumentum respondet Caietanus in Isago. ad c. de Differentia, de Alberti sententia: in proposita differentiæ definitione explicari nō tantum differentias generales, sed etiam speciales. Vult enim, id, quod formaliter definitur, esse differentiam, quatenus differentia E est, hoc est, qua ratione diuidit genus, & constituit speciem: hæc enim sunt propria & pręcipuæ differentiæ officia, quatenus differentia est. Tum ait, verba illa, *quod prædicatur de differentibus specie*, sic esse exponenda, *cui quatenus differentia est, non repugnat prædicari de pluribus specie differentibus*. Vnde, cum differentiis, quæ cum speciebus infimis reciprocantur, quatenus sunt differentiæ, non repugnet prædicari de pluribus specie differenti- F bus (alioqui nulla esset differentia, quæ hoc modo prædicari posset) illud effici concludit, vt hæ quoque differentiæ in ea comprehendantur.

Solutio Caiet.

Non est tamen sententia hæc probanda. Primum, quia differentia non definitur in ea defi-

Quæ ratione definitur

Differentia in illa definitione.

definitione, quatenus diuidit genus aut constituit speciem, sed qua ratione est quoddam genus vniuersalium: præcipuum enim eius Auctoris institutum est, vt tradit Scotus super prædicab. q. 27. de vniuersalib. agere in eo libello de vniuersalibus vt talia sunt, cui instituto, si hac definitione non satisfit, nulla est alia, quæ id perspicue exequatur.

Definitiones per non repugnantias nihil valere.

Deinde, quia siue hac, siue illa consideratione spectetur differentia, non est credendũ, eam definiri per ea, quæ ipsi non repugnant, sed per ea, quæ ipsa sibi per se vendicat. Nam, si modus definiendi res per ea, quæ illis non repugnant, semel admittatur, sursum omnia deorsumq; misceantur necesse est. Isto enim pacto dicet quis impune, definitiones tum generis, tum etiam hominis esse definitiones animalis, quatenus est animal, quoniam animali quatenus est animal, non repugnat prædicari de plurib. differentibus specie in quæstione Quid est, quæ est definitio generis: neque item esse corpus animatum, sensitiuum, rationis particeps, quæ est definitio hominis. Vnde cum definitio generis cuiusq; de omnibus eius speciebus dici debet: fiet, vt definitio generis conueniat in hominem, & definitio hominis in bestias. quo quid potest dici absurdius?

Acuta Arist. sentent.

Adde, si proposita sententia hac ratione absurda non esset, vel hoc vno argumento reiicienda foret, quod saltem multo melius habuisset definitio detracta illi particula *differentib. specie*, si Porphyrius speciales etiam differentias complecti voluisset. Quocirca velut minus commoda ex sanctione melioris, vt præcipit Aristoteles 6. Topic. c. 6. in fine. abroganda esset.

Vera argum. solutio.

Cur speciales differẽtias Porphy. non sit cõplexus.

Itaque vera solutio argumenti est, non definiri in ea definitione, nisi generales differentias, vt ipsa eius verba significant. Quod autem speciales prætermissæ sint, etsi non desunt, qui velint, causam fuisse, quod speciales differentiæ sint cognitu difficiliores: non recte tamen id dictum videtur: si quidem vt genera ipsa difficiliora sunt cognitu, quam species (quod Aristoteles tradit primo libro huius operis, c. 2. & secundo de posteriori resolut. ca. 14. & 15) ita generales, quam speciales difficilius cognoscuntur. Potius ergo dicendum, aliis de causis id factum fuisse. Vna, quia specialium differentiarum minor est vsus in definiendo, & omnino in disputando: multo enim sæpius de subalternis speciebus, quam de infimis disserunt Philosophi, quod infimæ vel ipsis sensib. ferme sint notæ. Altera, quia tales definitiones differentiarum attulit Porphyrius, quales apud veteres Philosophos reperit: inter quas verisimile est inuenisse eam,

Bina causa dantur.

qua differentia de plurib. specie differentibus prædicari dicebatur: quacunq; ratione ab ea speciales differentię excluderentur. Non sunt tamen speciales à Porph. omnino prætermissæ, cum & in cœteris definitionibus æque ac generales comprehendantur, & in collocatione vniuersalium inter se eis peculiarem exceptionem insinuauerit, vt dictum est.

Error Porphyrii.

Ad secundũ dicendum, errore Porphyrij & rationale inter generales differentias numeratum, *mortale* dictum esse differentiam, quæ hominem sub animali rationali ab immortali distinguat: voluisse tamen illum sub ea complicatione rationalis & mortalis significare differentiam quandam simplicem hominis propriam, quæ genus illud animalis rationalis ad hominem contraheret.

Hominis differentia simplex quomodo significata videatur per Porphyriũ.

Ad tertium & quintum dicito, Aristotelem iis locis, differentiarum nomine intellexisse accidentia, quibus vti solemus loco verarum differẽtiarum. Eiusmodi enim accidentia fere latius patent, quam species, quarum differentias quærimus, & ideo eorum complicationes pro veris differentiis specierum ꝓpriis vsurpamus.

Ad quartum aut eodem modo respondendum est, aut certe dicendum, de solis quidem veris differentiis generalibus ibi loquutum Aristotelem: sed tamen id fecisse, quia specialium rarior est vsus, vt diximus.

Sintne differentiæ ratione aliqua genera aut species.

QVÆSTIO XVIII.

Argumenta quibus videantur genera aut species.

SECTIO I.

Explicatio quæstionis propositæ.

ILlud etiam de differentiis expendendũ est, sintne ipsa vera genera aut species, non quidem respectu specierum, quas constituunt, aut generum, quæ diuidunt (satis enim patet non esse illas hoc modo genera aut species, sed differentias tantum, specierum quidem constitutiuas, generum autem diuisiuas) verum genera respectu differentiarum minus late patentiũ, & species comparatione magis late patentium. Quærat enim aliquis, num sensitiuum sit genus rationalis, & irrationalis, & vicissim hæc species sensitiui, eodemq; modo se habeant cæterę huiusmodi differentiæ inter se collatæ. Quod enim latius patentes sint genera minus late patentium, & hæ illarum specięs, his argumentis perspicuum videtur.

Partis affirmantis argumenta.

Primum, quia sensitiuum videtur esse vniuersale quiddam respectu rationalis & irrationalis, & prædicari de illis in quæstione Quid est, tanquam de differentibus specie: cũ non prædicetur in quæstione Quale est, nec tanquam de differentibus solo numero.

Deinde, quia cum propria & accidentia non solum habeant rationem propriorum & accidentium cõparatione subiectorum, quibus accidũt, sed etiam alia respectu aliorum sint vera genera & species, nempe, quæ latius patent genera minus late patentium in suo quæque prædicamento, non est cur negandum sit differentiis essentialibus eiusdem prædicamenti, vt quæ latius patent, sint genera minus late patentium, & hæc vicissim illarum species.

Tertio, quia, vt se habent animalitas ad humanitatem, ita sensitiuitas, vt sic dicam, ad rationalitatem. at animalitas est genus humanitatis, vt supra q 13 huius sect. 4. cõcessum est. ergo & sensitiuitas rationalitatis. Quare & sensitiuum est genus rationalis, eodemque modo cœteræ differentiæ latius patentes, earum, quæ minus late patent.

Postremo, quia etsi ratione aliqua ostendi possit differentias latius patẽtes non esse genera minus late patentium, & has vicissim nõ esse illarum species: hoc saltem videtur negari non posse, latius patẽtes esse generatarum complicationum, quæ fiunt ex vtrisque, vt sensitiuũ esse genus sensitiui rationalis & sensitiui irrationalis & vicissim has illius species. Etenim animal contrahitur per rationale & irrationale ad cõstitutionem animalis rationalis & animalis, quæ sunt illius irrationalis species: ita omnino videtur contrahi sensitiuum ad sensitiuum rationale, & sensitiuum irrationale. quæ eodem modo se habent ad sensitiuum, vt animal rationale, & animal irrationale ad animal. Ita videtur nulla ratione dubitandum, quin differentiæ sint ratione aliqua genera aut species.

Non esse re vera genera aut species.

SECTIO II.

Prior pars probatur.

PArs tamen negatiua quæstionis probanda omnino est. Nam, quod latius patentes non sint genera minus late patentium his rationibus ostenditur.

Primum, quia non pertinent ad earum essentiam. si enim pertinerent, ea profecto, quæ latius patet, bis includeretur in specie constituta per minus late patentem, vt sensitiuum in homine semel ratione animalis, in quo re vera includitur, & iterum ratione ipsius rationalis, de quo essentialiter prædicari fingitur, vt genus eius esse concedatur. at est absurdissimum bis includi differentiam aliquam in specie: vt est luce clarius.

Deinde, quia si sensitiuum esset genus rationalis & irrationalis, contraheretur ad illa per alias differentias, siquidem nullum genus contrahi potest ad suas species, nisi per differentias, quæ sint illæ quidem extra essentiam generis, compleant autem & absoluant essentias specierum. at si has concedimus, erit eis eadem ratio, cur latius patentes earum sint genera minus late patentium. quo fiet, vt rursus quærendæ sint aliæ, quæ illæ contrahantur ad suas species, & sic deinceps in infinitum. Cum igitur hoc non sit admittendum, potius dicendum fuit à principio, nulla ratione differentiam esse genus aut speciem, rationaleque & irrationale non differre à se inuicem per alias differentias: sed esse primo diuersas, & simpliciter simplices. quod de nulla specie generis eiusdem dici posse manifestum est.

Tertio, quia etsi sensitiuum (vt in hac vna differentia rem expendamus) latius patet, quam rationale per se, & irrationale per se, tamen non est re vera vniuersale respectu illorum, quia non prædicatur de illis prædicatione directa & naturali, sed inuersa & per accidens. Non enim sensitiuum est quasi forma rationalis & irrationalis, vt det illis per seipsum aliquod esse, sed potius hæc sunt quasi formæ illius, cum illud determinẽt ad certam speciem animalis non est igitur sensitiuum genus rationalis & irrationalis, nec vicissim hæc illius species.

Secunda assertionis pars confirmatur.

Quod vero nec latius patentes differentiæ sint genera earum complicationum, quæ ex ipsis & minus late patentibus conficiuntur, multis etiam argumentis constat.

Primum, quia ex solis differentiis huiusmodi non fit vnum ens per se, quale esse debet omne ens specificum. Res hæc facile ostenditur in sensitiuo rationali & sensitiuo irrationali. Ex duobus enim actibus, quorum alterum non est per se forma alterius, nihil fit vnum per se, vt tradit Aristoteles 3 libro huius operis, cap 6. & lib.7 capit.13. omnesque Philosophi asserunt. at sensitiuum non est forma rationalis & irrationalis, vt dictum est: hæc autem, etsi modo aliquo sunt formæ illius, vt etiam est concessum, non sunt tamen per se illius formæ, sed per accidens. neque enim respiciunt vt materiam nisi animal, corpus animatum, & superiora genera: tametsi illud immediate, hæc mediate, ipsas vero differentias animalis & superiorum generum constitutiuas non respiciunt, vt materiam siue

Vnam differentiam non esse alterius formam.

siue proximam, siue remotam, sed vt latius patentes formas. tametsi per accidens (ratione, inquam, ipsorum generum, quæ per illas constituuntur) dici quodammodo possint illarum formæ. Quocirca nemo eorum, qui formam corporeitatis cum formæ misti in eadem materia esse volunt, admittunt, formam misti esse formam formæ corporeitatis, sed vtramque esse formam materiæ: formam quidem corporeitatis proximam: misti autẽ remotam. quod hæc non sit forma illius, nisi per accidens.

Deinde, quia si sensitiuũ rationale, & sensitiuum irrationale essent species sensitiui, essent vtiq; vniuersalia quædam comparatione particularium hominum & particularium animalium, cum nulla sit ratio, cur respectu illorum non conueniat eis definitio vniuersalis, si sunt vera entia per se, & propriè dictã rationem definitionemve habent. at hoc fieri non posse, facile ostendi potest. Aut enim essent genera, aut species prædicabiles, aut differentiæ, aut propria, aut vero accidentia respectu illorum iuxta vulgatam receptamq; vniuersalium diuisionem: quæ tamen omnia falsa sunt & impossibilia. Nam, quod sensitiuum rationale non sit proprium aut accidens comparatione singulorum hominum, perspicuum est, cum ad eorum essentiam pertineat. Quod vero non sit genus aut species prædicabilis, ex eo patet, quia non prædicatur de illis in quæstione Quid est. Si enim prædicaretur, cum de quocunque aliquid dicitur in quæstione Quid est, de eodem dicatur in quæstione Quid est illius genus: profecto sensitiuum, quod ponitur genus sensitiui rationalis, prædicaretur in quæstione Quid est, de singulis hominibus. quod falsum est. & fieri nullo modo potest; cum prædicetur in quæstione Quale est. Quod denique nec sit differentia, tribus argumentis constat. Vno, quia nulla differentia constat genere & differentia, cum sit simpliciter simplex. at sensitiuum ponebatur genus, rationale autem differentia contrahens illud ad constitutionem sensitiui rationalis. Altero, quia omnis differentia est media inter genus aliquod, cuius est diuisiua, & aliquam eius immediatam speciem, cuius est constitutiua: sensitiuum autem rationale non est hoc pacto media differentia. neque enim est media inter viuens & animal: aut inter corpus animatum & animal. Nam, quatenus includit sensitiuum, non diuidit animal ad constitutionem hominis: quatenus autem includit rationale, non diuidit corpus animatum ad constitutionem animalis. Vt enim nihil differentiæ includitur in genere, quod per eam diuiditur, ita tota ipsa includi debet in specie quam constituit. Tertio, quia si rationale esset differentia per se diuisiua sensitiui, & constitutiua sensitiui rationalis tanquam speciei cuiusdam, eadem differentia esse per se diuisiua duorum generum non subalternatim positorum, quod fieri non potest, idque negat Aristoteles, in Antepræsdicam. ca 4. Nam neque animal est genus positum sub sensitiuo, nec sensitiuum sub animali, cum ambo æque late pateant.

Differentiæ compositas ad tertium vniuersale non pertinere.

Obiicitur cõtra superiorẽ rationem.

Obiiciat aliquis: Cum genus vnum essentialiter includitur in altero, etsi neutrum sub altero collocetur, nihil esse incommodi, si vtrumque eadem differentia per se diuidatur. Quo pacto, etsi animal & anima sensitiua nõ ita sunt affecta inter se, vt alterum sub altero ponatur; tamen, quia anima sensitiua includitur in essentia animalis, non dubium videtur, quin vtrumque eodem modo diuidatur per rationale & irrationale. vt enim dicimus, animalium aliud rationale est, aliud irrationale: ita quoq; dicere possumus, animarum sensitiuarum aliam esse rationalem, aliam irrationalem.

Soluitur obiectum.

Sed occurrendum est, quandocunque vnum genus non ponitur sub altero, etsi alterum alia ratione in essentia alterius includatur, nunquam tamen fieri posse, vt vtrumque per se diuidatur eadem differentia. Eadem enim omnino ratio est in omnibus, ex analogia formarum naturalium & differentiarum desumpta. Vt enim vna forma sibi vendicat vnam materiam proximam, non plures diuersarum rationum: ita vna differentia vendicare sibi debet vnum genus proximum, nõ plura & diuersarum naturarum. Neque allatum exemplum huic veritati repugnat. Nam, etsi rationale, quod animal diuidit, & hominem constituit, originem habet à rationali, quo anima sensitiua diuiditur, & rationalis anima constituitur: non est tamen idem, sed illud includit, quemadmodum & homo includit animam rationalem. Cum enim de quo dicitur differentia speciei constitutiua, dicatur & ipsa species: si rationale, quod animam humanam constituit, esset illa eadem differentia, quæ constituit hominem, & de illo dicitur, de eodem quoque homine diceretur anima ipsa rationalis, nempe pars Physica de toto composito: quod fieri nullo modo potest. Adde, quod rationale, quo constituitur anima rationis particeps, est vltimus gradus quidam entitatis solius formæ: quod autem constituit hominem, est vltimus gradus entitatis totius compositi. Accedit, quod rationale illud est idem re cum anima ipsa, non cum toto composito hoc autem

Non idem esse rationale hominis & animæ.

contra, est idem re cum toto composito, non A cum anima ipsa: siquidem omnis differentia est idem re cum specie, quam constituit: non cum eo, à quo species cōstituta re ipsa distinguitur. Ita patet, *rationale* non vniuoce dici de rationali, quod est differentia hominis constitutiua, & de eo, quo essentia rationalis animæ completur. Sed vt homo & rationalis anima sunt species quædam generum diuersorum, quorum alterum sub altero nō ponitur: nempe animalis & animæ sensitiuæ: ita ratio- B nale, quo vtrumq; genus diuiditur, & vtraque species constituitur, diuersum esse. Quod idem dicendum est de eo irrationali, quod diuidit animal, & bestiam constituit, & de eo, quo diuiditur anima sensitiua, & irrationalis anima constituitur Quo fit, vt proposita obiectio nihil contra tertium argumētum conficiat.

Rationale non dicitur vniuoce de differentia hominis & anima.

Cōclusio prædictorum.

Patet igitur, differentias latius patentes, non esse genera, siue respectu differentiarum C minus late patentium, siue comparatione earum complicationum, quę ex latius patentibus & minus late patentibus conficiuntur. Eodem modo dicendum est, differentias speciales si eum indiuiduantibus conferantur, vt rationale cum iis, quib. Socrates & Plato sub homine constituuntur & distinguuntur, non esse earum respectu species prædicabiles, sed nec respectu earum complicationum, quæ ex specialibus differentiis & indiuiduantib. con- D ficiuntur est enim in his par omnino ratio, vt non sint species prædicabiles, atque in illis, vt non sunt genera.

Eadē doctrina ad differētias specificas accommodatur.

Solutio argumentorum partis aduersæ.

Sectio III.

Qvare ad primum aduersæ partis argumentum dicendum est, sensitiuum non habere rationem veri vniuersalis respectu ra- E tionalis & irrationalis, cum de illis non dicatur naturali directaque prædicatione, sed per accidens, vt ostensum est.

Cur vt accidētia possint esse genera & species, nō ita differentia.

Secundum hoc pacto dissolues. Nihil mirum esse, si propria & accidentia, quæ latius patent, possint esse genera minus late patentium, cum possint habere differentias, quib. per se ad illa contrahantur: & quæ minus late patent, non sint simpliciter simplicia, vt constitui non possint ex propriis generibus F & differentiis. vtrumq; autem deest differentiis, latius & minus late patentibus inter se collatis.

Ad tertium negare oportet, vt se habet animalitas ad humanitatem, ita se habere sensitiuitatem ad rationalitatem. Nam, animalitas, nimirum rationalis: at sensitiuitas nō includitur in rationalitate. nam, rationalitas, cum sit gradus simplex additus animali, non potest includere sensitiuitatem, quæ similiter est gradus simplex, additus naturæ viuentis, siue animati corporis.

Vltimi solutio ex iis, quæ dicta sunt, in promptu est. Neq; enim vt animal contrahitur ad constitutionem animalis rationalis, & animalis irrationalis per rationale & irrationale: sic sensitiuum ad constitutionem sensitiui rationalis, & sensitiui irrationalis. illud enim contrahitur per se, hoc per accidens. Atque hæc de differentia disputasse sit satis. Demum illud de cæteris vniuersalium generibus: proprio, inquam, & accidente disquiramus, qua in re potissimum ea inter se distinguantur. Nam, etsi in capite vltimo huius libri communi accidentis nomine de vtroq; agitur: tamen, vt completa sit vniuersalium tractatio, commodius hoc loco & inter se, & cum prioribus generibus conferentur.

Qua maxime in re propria & accidentia inter se distinguantur.

Quæstio XIX.

Dubitandi rationes.

Sectio I.

Quanta sit inter propriū & accidens conuenientia.

Cvm nulla vniuersalium genera *magis inter se conuenire videantur, quam proprium* & accidens: vtrumque *enim est extra* essentiam eius, de quo prædicatur, vtrumque dicitur in quæstione Quale est, vtrumque potest & de differentibus specie, & de differentibus solo numero prædicari, atque adeo vtrumque talis naturæ videtur esse, vt de vno solo dici possit (neque enim neganda omnino videntur propria & accidentia indiuidualia) nemo mirari debet, si de his potissimum quæramus, qua maxime in re distinguantur: præsertim cum omnia, quæ vni particularia dici solent, alteri non obscure conuenire posse videantur, vt hisce argumentis facile quis ostenderit.

Quinq; inter proprium & accidens discrimina.

Quinque sunt fere discrimina, quæ inter propria & accidentia tradi solent. Primum est illud, quod ab Aristotele 1. Topicor. ca. 4. & Porphyrio in Isagoge, ca. 1. de proprio, in eo constituitur, quod omne proprium conuersim de re cuius est proprium, accidens non conuersim de eo, cui accidit, dicatur. Alterū, quo ea inter ipsa discreuimus, cum vniuersalium genera distingueremus: quod nimirum propria

propria necessario, accidentia contingenter de subiecto prædicentur. Tertium à recentioribus Peripateticis, explicationis gratia adiũgitur: quod propriũ fluat ex principiis essentialibus eius subiecti, cuius est proprium, accidens aliunde proueniat. Quarti etiam & quinti discriminis meminit Porphyr. *c. 7. & reliquis*, in conferendis quinq; vniuersalium generib. Sæpius enim ait, proprium non admittere gradus, vt magis & minus de subiecto dicatur: & tamen id accidentib. familiare esse: Itemq; ꝓpria specieb. innasci, vnde fit, vt per species indiuiduis cõueniant: contra vero accidentia primo inesse indiuiduis: vnde sequitur illa conuenire speciebus per indiuidua. At hæc discrimina non recte tradi hoc pacto, nõ suaderi tantum, sed & persuaderi videtur.

Non recte tradi eiusmodi discrimina suadetur.

Primum, quia complura sunt propria, quæ cum nullo subiecto recurrant. Nam, cum genera omnia eorũ, quæ sunt propria alicuius subiecti, sint etiam illius propria (si enim essent accidentia quinti prædicabilis, ac proinde abesse possent, abesse quoque possent ea propria, quorum ipsa sunt genera, sicq; non essent propria) sane intellectiuum esse, quod est genus discursiui, quod hominis proprium dicimus, erit etiam hominis proprium. at intellectiuum cũ nullo subiecto reciprocatur, neq; enim recurrit cum homine, aut cum angelo, neq; item cum communi aliquo genere quod vtrumque complectatur, vt inductione patet. Idem ostenditur in quali, quod etiam ratione intellectus & aliarum proprietatum humanæ naturæ dicitur de homine, vt proprium quarti prædicabilis, neq; enim reciprocatur cum genere vllo, nec cum genere quidẽ summo prędicamenti substantiæ, cũ quo maxime reciprocari videri posset. Nam, si quale reciprocaretur cum substãtia genere summo, non vtique diceretur de Anima separata, quę sub illo non continetur: quod falsum est.

Intellectum cum nullo subiecto reciprocari.

Neq; quale.

Deinde, quia si necessitas & contingentia, quibus propria & accidentia apud Philosophos inter se distingui solent, sumantur pro necessitate & contingentia naturali, siue quę à causis naturalibus prouenit: plurima accidentia inseparabilia, vt nigrum à coruo, & album à cygno, erunt in propriis numeranda, cum naturales causas habeant, cur subiectis conueniant. Sin sumantur pro absoluta necessitate & contingentia, ita vt ea sola dicantur necessario conuenire, quæ ne potestate quidem supernaturali possunt non conuenire, cętera autem omnia contingenter conueniant; non dubium est, quin plurima sint propria, quæ ad genus accidentium pertineãt: ea inquam omnia, quæ sunt veræ ac reales qualitates: veluti facultates intelligendi & ridendi, quas nemo, nisi infinitæ Dei potestatis impugnator, negauerit à propriis subiectis remoueri posse.

Tertio, quia sunt propria, quæ ex principiis essentialibus subiectorum non oriuntur, cum omnia summa genera propria quædam sibi vendicent, nec tamen principiis essentialibus constent, cum sint simpliciter simplicia. Quod idem dicendum videtur de omnibus differentiis, quas & ipsas propria quędam habere nemo iure negauerit: contraq; multa accidentia, quæ ex huiusmodi principiis oriuntur, vt quæ inseparabilia sunt à tota aliqua specie aut genere, vt album esse à niue, & coloratum à misto corpore. Qui enim horum accidẽtium originem ad solam materiam referunt, non item ad formam, haud recte sentire videntur: cum materia sit eadem in omnibus rebus, quæ colore aliquo affectæ sunt: formæ autem earum quemadmodum & colores ipsi, variæ sint. Quod si accidentia hoc pacto inseparabilia oriri dicantur, à varia dispositione accidentaria, quæ materiæ attribui solet, eadem difficultas redit, cur non potius varia ipsa dispositio materiæ variis formis, quam vni indifferentique materiæ, tanquam originali causæ tribuatur.

An aliqua propria à principiis essentialibus subiectorum nõ oriantur.

Quarto, quia multa propria sunt, quę magis & minus dicantur de propriis subiectis, vt extensum esse de subiecto materiali, & graue aut leue esse de his aut illis elementis. nã proprium esse subiecti materialis, extensum esse, & elemẽtorum quorundam grauia esse, aliorum leuia, nullus negauerit Philosophus. Cõtraq; plurima sunt accidentia, quæ magis & minus non suscipiant, vt æquale esse, rotundum, quadratum, & similia: quæ in quadam indiuisibili commensuratione, aut inuariabili terminorum dispositione consistunt.

Nũ propria omnia magis & minus nõ suscipiant.

Accidentia vero suscipiant.

Quinto, quia accidẽtia omnia, siue communia illa sint, siue propria, primo insunt indiuiduis, & per indiuidua speciebus, & generibus, vt Arist. docet in prædicam. *cap. de subst.* cũ ait: *Omnia accidentia primo inesse primis substãtiis.* Ita nihil superest, quo propria & accidẽtia quinti prædicabilis vero ac vniuersali discrimine distinguamus.

Varia vsurpatio nominum proprii & accidentis.

SECTIO II.

HÆc, vt quo pacto habeant, plenius intelligatur, distinguenda sunt proprii & accidentis vocabula in varias significationes, neq; enim vno, sed multis modis sumuntur.

Propriũ aliter ex vi nominis dicitur, aliter ex peculiari quadam Philosophorum accõmoda-

Proprii duplex acceptio.

Proprium ex vi nominis quid.

modatione in materia vniuersalium vsurpatur. Vide Albert. in Isag. Ex vi nominis illud omne, ac solum appellatur propriũ, quod soli alicui conuenit. Hac enim ratione distinguimus proprium ab eo, quod commune est, quod proprium vni tantum, siue vniuersali, siue singulari, commune autem pluribus cõueniat: sic dicimus propriũ esse hominis, ridere posse, Socratis autem, esse Sophronisci filium, commune vero homini cum bestia, sensibus vti posse. Hoc pacto item dicere solemus, res omnes, aut certe alicuius generis, quædam habere inter se communia, quædam vero quasque sibi propria & peculiaria: & Arist. 1. Top. c. 4 *Nemo*, inquit, *proprium alicuius rei dicit, quod alii conuenire potest.*

Diuisio proprii ex vi nominis.

Proprium igitur hac ratione spectatum, aut est proprium simpliciter, hoc est, sine adiectione vlla diminuente, vt quæ dicta sunt, aut secundum quid, id est, comparatione alicuius, aut aliquorum tantum: quo pacto dicimus, proprium hominis esse duos habere pedes, nempe, si cum terrenis animalibus aut etiam cum aquaticis conferatur. Atque hoc genus vocat Aristoteles 5 Topic. c. 5 propriũ ad aliquid, siue comparatione alicuius, illudque his verbis explicat. *Propriũ ad aliquid est, quod non ab omnibus aliis rebus separat.* Illud tamen aduertendum est, nihil dici proprium secundum quid, nisi vniuerse conueniat ei, cuius sic proprium dicitur, nempe omni, sed non soli, qua periphrasi declarat Porphyrius hoc genus proprii in accidentariis prædicatis. Quod enim nec soli rei conuenit, neque omni, seu vniuerse, vt homini marem esse aut album, id quo pacto dici potest hominis proprium, etiam comparatione non hominum, cum dentur plurimi homines, qui nec sexu sint mares, nec colore albi?

Proprium ad aliquid apud Arist.

Diuisio proprii simpliciter.

Iam proprium simpliciter aut est perfecte proprium, aut imperfecte. Perfecte proprium dicitur, in quod hæc omnia concurrunt, vt omni soli, ac semper conueniat, seu, quod reciprocatur cum eo, cuius est proprium: quo pacto est proprium hominis esse disciplinæ capacem, Deique inuidum esse non posse. Imperfecte autem, cui sola prima conditio aut sola tertia, aut vtraque deest, nempe quod soli & semper conuenit, sed nõ omni, vt animali esse bipes: aut soli & omni, sed non semper, vt homini in senectute canescere: aut soli quidem sed neque omni, nec semper, vt homini Grammaticum esse. Defectus autem secundæ conditionis, si accidat, nõ faciet quartum genus imperfecte proprii, quia iam illud non erit proprium simpliciter, de quo loquimur, sed fortasse secundum quid.

Proprium.

Atque proprium illud, quod nos perfecte

A proprium appellauimus, vocat Arist. initio 5. lib. Top. c. 1. proprium per se: quod autem primum genus imperfecte propriorum fecimus, nominat ille propriũ semper: quod vero nos secundo & tertio imperfecte propriorum generibus comprehendimus, vocat ille propriũ aliquando: quod denique nos dicimus proprium secundum quid, appellat idem proprium ad aliquid, vt dictum paulo ante est.

per se apud Arist. *Proprium semper.*

B Porphyrius autẽ in Isagoge vocat perfecte proprium *κυρίως*, h. e. proprie, seu vt verti solet, vere proprium, quod idem quartum facit à se traditæ diuisionis membrum: primum autem & tertium genus imperfecte propriorum nostrorum complectitur ille primo membro suæ distributionis, in quo ponit omnia, quæ soli conueniunt, sed non omni: siue ea semper conueniant, siue non semper. Tum comprehensis omnibus propriis secundum quid siue ad aliquid in secundo membro (quicquid Caiet. & alii quidam recentiores minus considerate velint, dicentes, proprium secũdum quid C complecti primum & secundum membrum Porphyrianum) tertium mẽbrum facit illud ipsum, quod nos secundum genus imperfecte proprium diximus. Tametsi tria sunt, in quibus ab Arist. discrepat. Vnum, quod Arist. loquitur de propriis siue incomplexis, siue cõplexis, ille autem de solis incomplexis. Alterum, quod Arist. non excludit propria essentialia, ille autem de solis accidentariis diuisi- D onem instituit, vt patet ex verbo *accidit*, quod ibi proprie vsurpat, secutus Arist. in 1. Top. c. 5. eo loco, quo proprium à genere ac *termino*, h. e. definitione distinguit. Tertium, *quod omnia propria refert ad speciem infimam*, vt patet ex iis, quæ in conferendis inter se quinque prædicabilibus asserit, cum Arist. vtrobique loquatur de omnibus propriis specierum siue infimarum, siue subalternarum, siue etiam summorum generum.

Proprium ad aliquid. Quibus apud Porph. nominib. exprimatur.

Tria in quib. Porphyr. ab Arist. discrepat.

Proprium quam late acceptum in vtraq; diuisione.

E Ex his patet, proprium in vtraque & Aristotelis & Porphyrii quadrimembri diuisione ita late acceptum fuisse, vt cõplectatur propria & simpliciter & secundum quid. Quamquam vero Aristot. distinctius explicauit proprium secundum quid, cum illud alterius cõparatione duntaxat propriũ appellauit, quod non fecit Porphy. & generalius accepit nomẽ proprii, quam solius infimæ speciei compara- F tione: tamen, quia Porphyrius expeditiori diuisione vsus est, ea à nobis in comparatione propriorum inter se & propriorum cum accidentibus, potius quam Aristotelica vsurpãda, eo solo animaduerso, vt loco speciei infimæ, quam Porphyrius subiectum propriorũ facit, intelligamus, quocumque etiam aliud vniuersale.

Atque

De proprio quarto vniuersalis explicatio.

Atque hæc de proprio, quatenus ex vi nominis proprium dicitur, h.e. quatenus soli alicui conuenit, & à communi distinguitur.

Quatenus vero proprii nomen, iuxta peculiarem Philosophorum vsurpationem in materia vniuersalium sumitur, id omne ac solũ proprii nomine dicitur, quod, cum vniuersale sit, nec genus est, nec species, nec differentia, neque accidens respectu eius, cuius comparatione est vniuersale. Quo pacto non iam necesse est, vt proprium ei soli conueniat, cuius respectu est vniuersale, imo, necesse est, vt non ei soli insit, cum vniuersale, vt vniuersale est, non vnum tantum, sed plura debeat respicere. Reuocantur autem ad hoc proprii genus propria analogorum, quæ & ipsa analoga sunt, vt passiones entis: quia etsi non sunt vnius rationis simpliciter, ac proinde in veris vniuersalibus non numerantur, sunt tamen illis non parum similia, ea præsertim, quæ analoga proportionis appellantur.

Quæ ad eiusmodũ proprium reuocentur.

Accidens quot modis accipi soleat.

Porro accidens tribus modis accipi solet. Vno, pro quauis re, quæ substantia non sit: namque omne ens, quod substantia non est, accidẽs vocatur, præsertim, si sit completum, vt quantitas, qualitas, & alia quæ nouem posteriora prædicamenta directo conficiunt: Quo pacto Arist. accipit vocabulum accidentis 1. Phys. lib. cum sic argumentatur. *Si animal & bipes non sunt proprie entia, id est, substantia: accidentia profecto erunt.* Nec refert quicquam in hac accidentis significatione, vtrum res accipiatur abstracte, vt quantitas & qualitas, an concrete, vt quantum & quale: vtroque enim modo quicquid non est substantia, vocatur accidens.

Altero, pro quouis attributo accidentario, h.e. nõ pertinente ad essentiam rei: de qua dicitur: quo pacto nõ dubium est, quin propriũ etiam quarti prædicabilis, nomine accidentis comprehendatur. Hoc eodem modo vsus est Porphyr. accidendi verbo in explicandis omnibus quatuor propriorum generibus ita inquiens: *id enim proprium dicitur, quod soli alicui speciei accidit, & cætera.* Atq; hac significatione necesse est, vt accidens concrete accipiatur, quia nullum eius abstractum prædicatur de subiecto accidentaria prædicatione, præsertim formali, quæ simpliciter & absolute nomine prædicationis intelligitur. Nihil autem refert, vtrum accidens hac significatione acceptum pertineat secundũ rem ad aliquod prædicamentum accidentium, nec ne; cum non solum ea, quæ in his prædicamentis ponuntur, dicantur accidentaria prædicatione, sed entia quoq; rationis, negationes, atq; adeo ipsæ substantiæ, vt si dicas, homo est albus, animal est prædicatũ, Socrates est cæcus, poculũ est auratum, ferrũ est ignitum, & similia.

Tertio, pro attributo accidentario, quod nec pertinet ad essentiam rei, nec ab ea necessaria quasi emanatione profluit. qua significatione dicimus, candidum esse accidens hominis non item disciplinæ capax: eo quod propensio ad capessendas disciplinas, etsi nõ includitur in essentia hominis, profluit tamen ab ea quodammodo necessaria consecutione, quod de candore dicere non possumus.

Illud porro animaduertendum est, posse quidem accidentis vocabulum illo eodem modo distingui, quo proprium, vt aliter ex vi nominis, aliter iuxta peculiarem Philosophorum vsurpationem in materia vniuersalium spectatur. Nam, ex ipsa impositione non habet accidens, vt sit vniuersale, cum trimẽbris diuisio accidentis nunc proposita, qua vis huius nominis videtur explicari, æque singularibus accidentibus, atque vniuersalibus accõmodari possit. Philosophi autem cum in distinguendis explicandisque speciebus vniuersalium accidẽtis nomen vsurpant, non aliter illud accipiunt, quam vt vniuersale quiddam est, & multis commune.

Accidens etiam ex vi nominis aliter, aliter ex Philosophorum vsurpatione dici.

Quo pacto proprium & accidens, vt quadam vniuersalia sunt, definiantur.

SECTIO III.

PRoprium igitur, vt in speciebus vniuersalis numeratur, hoc pacto a Dialecticis definiri solet. *Proprium est quod de pluribus in quæstione Quale est accidentaria & necessaria prædicatione dicitur.* In qua definitione per primam particulam excluduntur ea, quæ non sunt vniuersalia, per secundam genus & species, per tertiam differentia, per quartam accidens: quod ab eisdem, vt vniuersale est, sic definitur. *Accidens est, quod dicitur de pluribus in quæstione Quale est, accidentaria & contingenti prædicatione.* Sed num hæ definitiones in iis, quas Porphyrius de vtroq; tradidit, contineantur, quæstio est.

Quarti vniuersalis descriptio.

Quinti definitio.

Num hæ definitiones in iis, quæ à Porphyr. sunt traditæ contineantur.

Sunt qui existiment, definitionem proprii quarti generis à Porphyrio traditam, eandem esse cum ea, quæ nunc allata à nobis est de proprio, vt est quoddam vniuersale, aut saltẽ hanc ex illa facile posse colligi, quod existiment, omne proprium, vt vniuersale est, reciprocari cum subiecto aliquo, sub quo omnia eius particularia subiecta contineantur: quo pacto risus capax reciprocatur cum homine, sub quo subiecta omnia risus capacia comprehenduntur.

Quorũdam sententia.

Res tamen vera non ita est, nõ solum, quia definitio quarti generis Porphyriani sola propria

pria specialia complectitur, vt dictũ est quanquam hoc vitium facile emendari posset) sed eo vel maxime quia multa sunt, qui accidentaria & necessaria prædicatione dicantur de pluribus, quæ cum nullo subiecto reciprocetur: veluti aptum esse ad intelligendum, ad volandum, & similia, vt sup. *sect* 1. *huius quæst.* obiectum est; in quibus etiam numerari possunt huiusmodi attributa, gressibile, esse bipes, capitatum, si pro quibusdam proprietatibus sumantur, non pro partibus materiæ, aut compositis quibusdam ex partiali materia, & certis quibusdam dispositionibus.

Vera dubitationis explicatio, quod attinet ad proprium.

Potius ergo dicendum est, nõ esse quidem allatam à nobis proprii definitionem vllã ex iis, quas Porphyrius tradit; neq; item ex sola quarta elici posse, sed ex quarta simul & secũda. Nam, quicquid accidentaria & necessaria prædicatione dicitur, id omne aut reciprocatur cum subiecto aliquo communi omnibus subiectis particularib. de quibus dicitur: qua ratione pertinet ad quartum genus Porphyrianum; emendata tamen eius definitione, vt generalia etiam propria complectatur, aut latius patet quolibet subiecto eorum, de quib⁹ prædicatur: quo pacto pertinet ad secundum genus, quod omni conueniat, sed non soli.

Eiusdem in accidente expositio.

De accidente etiam facile explicatur dubitatio. Etsi enim non desunt viri graues, *Alex. nimirum in Top. Arist. & Auer. in Isag. Porph.* qui primam definitionem à Porphy. propositam, solis inseparabilibus accidentib. attribuant, secundam separabilib. tertiam omnib⁹, quod in prima velit Porphyr. explicari accidentia, quæ sola cogitatione abesse à subiecto possunt, vt nigrum à coruo & Æthiope in secunda ea, quæ re etiam ipsa, vt dormire à quouis animali; in tertia vero quicquid vniuersale est nec tamen in quatuor superiorib. generibus numeratur: re tamen vera in qualibet earum omnia comprehenduntur, etiam ex sententia Porphyrii. Nam, in prima illa: *Quod adest & abest sine subiecti corruptione* (quæ ex verbis hospitis Eleatæ apud Platon. in Sophista elicita videtur) separabilia etiam cõtineri, plane indicat mox subsecuta in accidens separabile & inseparabile diuisio. Contineri autem in secũda inseparabilia, ex eo patet, quod posita diuisione accidentis, continuo additur secunda definitio de eodẽ, de quo prima tradita erat. Sic enim ait Porphyr. *Definiunt etiam & hoc modo: Accidens est, quod contingit eidem inesse, & non inesse:* quæ definitio ex 1. Topic. desumpta est, in qua omne accidens, quod non cõuenit per se, contingenter conuenire vult Arist. etiamsi reipsa sit inseparabile, & semper conueniat, vt colliges ex fine ca 6. & initio 7. prioris libri de Poster. resolutione.

Definitio accidentis ex Plat. elicita.

Dicendum igitur, definitionibus accidentis, si verba earum spectentur tãtum, explicari quælibet accidentia ex vi nominis, comprehendique omnia tam vniuersalia, quam singularia, vt est luce clarius. Si autem sumantur iuxta institutum eius loci, in quo pro genere rerum quę tractantur, semper subaudiendum est vniuersale, seu prædicabile de plurib. sola accidentia vniuersalia, & vt vniuersalia quædam sunt, definit, omniumque earum esse eũdem sensum: nisi quod in tertia proponenda parũ fideliter vsus est Porphyrius verbo *semper*, quod non est apud Arist. Neq; enim Arist. scribit *semper autem inest subiecto*, vt Porphyrius, sed *inest autem rei*, essetque falsum, quod ait Porphyrius, nisi sic vtcunq; intelligi posset, semper autem est in subiecto, quamdiu de eo dicitur.

Definitio accidentis quid explicetur.

Ex his patet, non esse verum, quod nõnulli aiunt: omnia, quæ in tribus prioribus generibus propriorum continentur, pertinere ad accidens quintum prædicabile, cum secundũ genus complectatur nõ solum contingentia prædicata, vt dormire ac ambulare respectu hominis, sed etiã necessaria, vt sensus capax, ac bipes respectu eiusdem.

Non omnia, quæ tribus propriorum tribus generibus continentur, ad quintum vniuersale pertinent.

Verum discrimen inter proprium & accidens, & solutio argumentorum.

Sectio IV.

Cum ergo verum ac intimum discrimen rerum inter se ex earum definitionibus sumendum sit, non dubiũ est, quin proprium & accidens, vt vniuersalia quædam sunt, ea ratione potissimum distinguantur, quod proprium necessario, accidens contingenter conueniat. neque enim aliud magis internum discrimẽ inter ea inuenerunt Dialectici, quo ea definiendo distinguerent. Sed cum duplex sit necessitas prædicati accidentarii, seu non pertinentis ad essentiam subiecti, vna, quæ dicitur ex ipsa essentia subiecti, quia nimirum prædicatum eius naturæ est, vt profluat ab essentia subiecti, aut essentialiter contineatur in eo, quod sic profluit: altera, quæ aliunde prouenit, necessitas proprii quarti prædicabilis est prior illa, non posterior: siquidem prior necessitas efficit, vt prædicatum accidentarium sit prædicatum per se ac naturale subiecto: posterior autem, vt sit per accidens & aduentitium: etiamsi per causas naturales separari nõ possit, vt nigrum ab Æthiope, & cœcum ab eo, qui captus oculis natus est. Distinguunt enim Philosophi vniuersalia

Ex rerum definitionib. verum earũ discrimen sumendum.

Duplex necessitas prædicati extra essentiam.

uersalia hunc etiam in modum, vt quædã per se conueniant: & hæc sunt, quæ vel ad essentiã pertinent, vt priora tria genera: vel ab ea naturaliter quasi profluunt, quæ quartum genus conficiunt: quædam vero per accidens, quæ omnia & sola ad quintum genus spectant.

...luuntur argumenta ...sita sect. I.

Quare ad primum argumentum initio propositum, satis patet dicendum esse, reciprocationem non esse differentiam, qua proprium, vt vniuersale est, distinguatur ab accidente, sed qua perfecte proprium, vt proprium est (quod diximus ex vi nominis) distinguitur à communi, vt commune est: siquidem commune, vt tale est, cum non conueniat ei soli, cuius respectu est commune seu vniuersale, non potest cum eo reciprocari. Itaque intellectiuum, etsi nullius subiecti est perfecte proprium ex vi nominis spectatum, nihil tamen impedire, quo minus pertineat ad proprium quarti prædicabilis. Quod idem dicendum est de quali: nam etsi pertinet ad quartum prædicabile respectu hominis, non reciprocatur tamen cum genere vllo substantiæ: quorum vtrumque recte in obiiciendo probatum est.

...ntellectiuũ ...d quartum ...niuersale ...ertinere, licet cũ nulla natura reciprocetur.

Ad secundum vero dicendum, necessitatem in discernendo proprio ab accidente sumendam esse pro quacunq; necessitate, quę ducatur ex ipsa rei natura, siue ea absoluta sit, siue supposito ordine vniuersi, vt à Deo est institutum. quidquid enim vtralibet ratione necessario conuenit subiecto, id, si ad eius essentiã non pertinet, quatenus ita conuenit, ad quartum prædicabile spectat, quidquid vero vtrolibet modo conuenit contingenter, ad quintum pertinet. Qua de causa diuersi quasi gradus propriorum inueniantur, necesse est, vt alia magis propria sint, alia minus.

Quo pacto necessitas capiẽda sit in proprio discernẽdo.

Gradus diuersi propriorum.

Quæ enim absoluta necessitate conueniunt, hoc est, tanta, vt nulla potestate, ne supernaturali quidem separari possint, ea sunt omnium maxime propria: vt propensiones illæ naturales, quas superius modos essendi potentiales omnino inseparabiles esse diximus. qualis est aptitudo illa ad ridendum, quam habet humana essentia prius naturæ ordine, quam vlla ei vel quantitas vel qualitas insit: quæ eadem in Sacramento Eucharistiæ (?) [illegible] retineretur, si ab eo accidentia omnia auferrentur. Ad eundem reuocantur accidentia ipsa realia propria: vt naturalis potentia ridendi respectu hominis, si sumantur non absolute, sed quatenus propriis subiectis naturales sunt. nulla enim potestate fieri potest, vt naturales eisdem non sint, etiamsi potestate aliqua anteferri possint.

In secundo gradu sunt accidentia ipsa pro-

A pria, absolute sumpta, si nulli subiecto contingenter conueniant: cuiusmodi sunt facultates ipsæ ridendi, sentiendi, intelligendi respectu hominis iuxta veriorem eorum sententiam, qui hæc à suis subiectis, vt vera accidentia distinguunt. quanquam enim naturaliter à subiectis abesse non possunt, tamen possunt supernaturaliter. Nihil autem refert, si hæc propria, siue primi, siue secundi gra-

Non omnia propria requirere in subiecto causam adæquatam.

B dus, non habeant in subiecto causam adæquatam. possunt enim eam habere & non habere. Nam, facultas ridendi habet causam adæquatam in homine: adæquatam inquam, non tantum sibi, sed etiam homini, nempe ipsa principia humanæ naturæ, siue definitionem obiectiuam hominis. facultas enim sentiendi, etsi habet in homine causam sibi adæquatam, nempe principia naturæ animalis,

C quæ includuntur in natura humana: ea tamen causa non est adæquata homini, sed latius patet: facultas vero intelligendi non habet in homine causam adæquatam nec sibi nec homini. cum nulla detur natura intellectiua communis homini & angelo, quib. intellectus communis est, atque adeo vniuoce communis, si in genere sumatur, quo pacto communitas quæritur, cum de veris vniuersalibus agitur.

D In tertio ac infimo gradu sunt accidentia ipsa propria, absolute sumpta, si ita necessario dicantur de iis subiectis, quorũ propria quarti prædicabilis, vt aliis subiectis contingenter insint: veluti nigredo collata cum coruo, & albedo cum cygno: calor item cum igne cõparatus, & frigus cum aqua. Hæc enim etsi necessario conueniunt subiectis naturali necessitate ex ipsa subiecti natura ducta: adueniunt tamen plerisque aliis rebus, & sæpe ab

E eisdem recedunt plerisq; aliis de causis, & interdum contrariis. albescunt enim nonnunquam res inanimæ calore, interdum frigore: ægrotantq; sæpe homines eodẽ morbo contrariarum qualitatum cibis. Quo fit, vt in toto hoc propriorum genere non detur causa, quæ sit adæquata vel prædicato vel subiecto. Vnde etiam illud prouenit, vt hæc non admittantur in demonstrationibus, quæ procedunt ex causis adæquatis, atque adeo non dicantur conuenire per se ratione sui: etsi vniuersaliter conueniant, ac de omni dicatur,

F vt Dialectici loquuntur. Alioqui dubium non est, quin per se conueniant & demonstrari possint de iis subiectis quibus per se conueniunt, quippe cum oriantur ex ipsis naturæ subiecti principiis, quæ pro vera causa in demonstrando reddi possunt. Itaq; non conueniunt per se, nec demonstrari possunt illo, vt sic dicam, rigore logico, quo Arist. ait, ea sola

In quod demonstrationis genus cadant propria huiusce gradus.

dici per se, & in demonstratione admitti, quę vel definiunt subiectū, vel per illud definiuntur (subaudi vel per id, quod in eo includitur, cui adæquate conueniunt) conueniunt tamen per se non spectata ipsorum natura, sed natura eorum subiectorum, quā consequuntur, & de iis subiectis demonstrari possunt nō per definitionem sui, sed tantum per definitionem ipsorum subiectorum.

A

Obiectio.

Quod si quis obiiciat Porphyrium asserentem in exemplū accidentium quinti Prædicabilis nigrū respectu corui, & album respectu niuis: responderi potest, hæc proposita fuisse à Porphyrio in exēpla quinti prædicabilis, nō vt sunt naturalia subiectis, quo pacto nulla ratione separari possunt, nempe vt non sint illis naturalia, sed absolute, & spectata sola ipsorū natura, quo pacto non implicat cōtradictionem ea negari de subiectis quoad actualem ipsorum existentiam.

B

Solutio.

Soluitur tertium argum.

Ex his patet solutio tertij argumenti, si animaduertatur, id quod dici solet: *Propria quasi oriri ex principiis naturæ subiectorum*, intelligēdum esse de subiectis, quæ principiis cōstant: cuiusmodi sunt ferme subiecta, de quib. proprietates demonstrantur. de generibus enim summis, differentiisq; vix vnquam demōstrationes conficiuntur. Itaque dicimus, nihil referre, si genera summa differentięque omnes, quæ ad ipsas rerum naturas pertinēt, propria quædam habeant, quæ vel modi essendi sint, vel negatiua quædam attributa, aut relatiua rationis: nec tamen à principiis quasi subiectorum profluant, cum raro de subiectis demonstrentur: vt de eis magnopere curandum sit. Quod vero attinet ad accidentia inseparabilia, fatemur plane, ea in propriis quarti prædicabilis numeranda esse, si totam aliquā speciem, aut genus naturali sequela concomitentur: & hac ipsa consideratione spectentur, non quatenus nil repugnat, ea per aliquā potentiam vel naturalem vel supernaturalem quoad existentiam, separari: quo pacto in accidentibus quinti prędicabilis numerari possunt ea potissimum, quæ seiungi possunt potentia naturali: vt ab aqua frigidum esse: & ab igne summo esse in loco, aut à terra, in infimo, nam & esse in his locis propria sunt extremorum elementorum, vt est mediorū proprium, vel supremo esse proximū vel infimo.

C

De generib. summis & de differētiis vix vnquā demonstrationes cōfici.

D

Accidentia inseparabilia quo pacto ad quartum vniuersale pertineant.

E

Obiectio.

Quod si quis opponat esse in huiusmodi locis, nec absoluta necessitate conuenire elementis, nec naturali, cum & adesse & abesse possint: occurrendum est, ea quoque naturali necessitate conuenire dicenda esse, quę sublatis impedimentis semper adsunt: elemēta vero nunquam existere extra loca naturalia, nisi cū ab eis remouentur, aut extra ea detinentur.

F

Soluitur.

Quarti solutio sumenda est ex distinctione proprij quarti prædicabilis in tres quasi gradus tradita. Quod enim Porphyrius *hoc ipso loco* ait, propria non communicari magis & minus: de primo ac præcipuo propriorū gradu vniuerse intelligendum est: quod satis illi fuit ad tradendam aliquam proprij & accidentis differentiam: cum neutri generi accidentis: separabilis, inquam, vel inseparabilis id vniuerse conueniat. Nam, in vtroq; reperiuntur plurima, quæ magis & minus dicantur de subiectis, vt inductione patet, etsi eorum quædam magis & minus non suscipiant, vt obiectum erat.

Quæ propria non suscipiant magis & minus.

Posse autem multa propria secundi ac tertij gradus magis ac minus admittere, ex eo patet, quia non solū qualitates elementorum propriæ, si absolute sumantur, intensionem & remissionem patiuntur, sed etiam plurimæ naturales potentiæ materiales, vt sensitiuę ac motiuæ, quas deficere paulatim videmus in senibus, & in plerisque penitus tolli. Sed & extensum esse, quod proprium est substantiæ corporeæ, magis & minus accipit: non illo quidem modo, quo corpora additione nouæ materiæ quantitatisque accrescunt & detractione decrescunt (neque enim id est extendi aut contrahi existentem in eis quantitatem, sed augeri aut minui accessione nouæ) verum illo, quo eadem quantitas fit maior aut minor: cum in rarefactione corporum maiorem locum occupat, in condensatione minorem.

Quæ vt magis vel minus suscipiant.

Quoniam vero quinti argumenti difficultas tota in eo posita est, vt intelligatur, quænam sint prima propriorum & accidentium quinti prædicabilis subiecta, quod non nihil longioris considerationis postulat, id seorsim explicemus. Hinc enim intelligemus, num propria primo insint speciebus, & secundaria ratione indiuiduis: contra vero accidentia primo indiuiduis, & secundaria ratione speciebus & generibus, vt docet Porphyrius: an potius vtraque primo insint indiuiduis, & secūdaria ratione speciebus & generibus, vt tradit Aristoteles: an vero vterque in alio sensu recte dicat.

Occasio sequentis quæstionis.

Quænam sint propriorum & accidentium quinti prædicabilis subiecta.

QVÆSTIO XX.

Quædam propriorum & accidentium distinctiones, & in quo sensu quæstio tractanda.

SECTIO I.

Quædam accidentia sumunt magis & minus.

NOn omnium propriorum & accidentiū quinti prædicabilis eadē est ratio. Quædam

...quadam ac ...dentia com...municari.

dam enim ita conueniunt superioribus, vt communicentur inferioribus, aut vice versa in inferioribus conueniunt: vt etiam de superioribus dicantur, velut i sensitiuum esse, album esse aut nigrum, moueri, agere, & similia (quæ res maiori explicatione non indiget.) Alia ita conueniunt superioribus, vt inferioribus non communicentur, aut ita de inferioribus dicantur, vt non dicantur de superioribus, velut esse genus, speciem, aut indiuiduum. Nam & hæc, proprietates quasdam rerum esse, & per se entibus conuenire tradit Aristoteles libro superiori ad finem capitis secundi, cum *quæst. 6. sect.* ait, *Genus, speciem, & similia rerum attributa affectiones per se entium, quatenus entia sunt*, esse: nosque eo loco verum esse diximus de iis, vt relationes quasdam significant, quæ rebus ab omni æternitate necessario conueniunt, quatenus res ipsæ, earumque omnium rationes distinctissimo conceptu intellectui diuino ex necessitate obiiciuntur: quanquam sint accidentia contingentia, quatenus obiiciuntur intellectui humano, qui vniuersalia à singularibus & abstrahere, & non abstrahere potest. Hæc tamen breuius ibi dicta, fusius hoc loco explicanda sunt.

...lia mini...

Genus & speciem, & similia, affectiones esse necessarias quo pacto intelligendum.

Ista igitur sic dici de superioribus, vt non dicantur de inferioribus, aut contra dici de inferioribus, vt de superiorib. non dicantur, facile intelligitur. Neque enim, quia animal est genus vere colligas, hominem genus esse: neque item, quia homo est species infima, continuo inferas animal esse infimam speciem: nec denique, quia Socrates de vno solo dici potest, recte concludas, aut hominem aut animal de vno solo dici.

Ista non communicari inferiorib. per superiora, neque è contra rio.

Esse autem rerum ipsarū proprietates quasdam ex eo cōstat, quia non contingenter, sed necessario il is conueniunt: idq; non ex accidente, sed ex ipso earum ordine inter se, quæ aliæ natura præcedunt, aliæ sequuntur. Dixi *esse proprietates quasdam, & non simpliciter proprietates*, sed *veras proprietates*: quia etsi sequūtur naturarum ipsarum ordinem, & quādam earum inter se anticipationem aut consecutionē, non tamen consequantur ipsas rerum naturas: alioqui cum superioribus naturis ad inferiora descenderent, in quib. superiorum naturæ continentur.

Probatur esse proprietates.

Quod vero ibi diximus, *esse ista modo explicato proprietates rerum, quatenus significant relationes generum specierum & similiū attributorū*, quoad existentiam ipsarum relationum intelligendum est, non quoad earum conuenientiam. Relationes enim rationis etsi rebus cōuenire possunt sine operatione intellectus, non possunt tamen suo modo existere, nisi

Quo pacto sumpta dicta sint eo loco esse proprietates.

A obiectiue in intellectu, vt ex superi. *ad c. 7. & 15.* dictis manifestū est. Cum autem res omnes ex se habeant, vt ex necessitate diuino intellectui obiiciantur: non item humano, inde fit, vt relationes quæ diuinum cōceptum rerum omnium consequuntur, dici suo modo possint proprietates earum, quoad existentiam: etsi eodē modo respectu intellectus humani nullo modo proprietates, sed accidentia contingentia dicendæ sint.

Relationes quæ diuinū intellectū rerum omniū consequuntur, earum proprietates dici possunt.

B Animaduertendum est tamen, alias esse proprietates huiusmodi relationibus priores, & in quibus illæ fundentur, nempe ipsas aptitudines essendi in pluribus, aut in vno solo, & alias similes, quas superius *loco paulo ante citato* modos quosdam essendi esse diximus. Atque has melius, quam relationes, quæ illa consequuntur, tales proprietates rerum appellare

Proprietates relationib. his sæ priores quenā sint.

C possemus. de iisq; præcipue intelligendus est Aristoteles, cum *genus, speciem, & similia attributa, in affectionibus per se entium, quatenus entia sunt, numeranda* esse ait.

Explicatio Aristotelis.

Misso igitur toto hoc posteriori genere propriorum & accidentium, quę præcise rerū naturas consequuntur, quatenus aliæ priores sunt, aliæ posteriores, aut eis alia ratione præcise conueniunt, siue quoad existentiam sumantur, siue quoad conuenientiam de solo

D priorum genere nobis est reliquus futurus sermo. Nam, quæ posterioris generis sunt, cum habeant secundaria subiecta, quibus cum natura primorum secundariis communicentur, non est quod hæc quæstio de illis proponi ac disputari debeat.

Sed eum prioris generis propria & accidentia partim negatiua sint, partim positiua: & positiuorum partim rationis, partim realia: horum extremorum tantum à nobis in hac

E quæstione inuestiganda sunt prima subiecta: quod & hæc præcipuæ cōsiderationis sint, & de his videatur proprie intelligi illud Porphyrii: *c. de communitatibus. Propria quidem speciebus innasci, accidētia vero primo inesse indiuiduis:* quemadmodum & illud plane intelligitur q̄ Arist. *cap. de substantia* ait: *accidentia omnia quæ ad nouem posteriora prædicamenta spectant, primo inesse primis substantiis, & de iis primo dici.* Quibus sane dictis, quæ contraria videntur, conciliandis, soluendum est vltimum superioris quæstionis argumentum.

De quib. propriis, & accidentib. disputaturus sit deinceps hoc loco.

F

Quæstionis explicatio & solutio argumenti: cuius causa proposita est.

SECTIO II.

QVocirca duplex subiectum realium propriorum: & accidentiū quarti & quinti

Duplex subiectum rea...

lium acciden-tium: existentia unum, conuenientia alterum.

prædicabilis ponendum est: unum existentiæ, alterum conuenientiæ. Existentiæ subiectum est id, in quo & per quod proprium aut accidens existit: conuenientię vero, cui conuenit, & cuius ratione conuenit. Sic necesse est, vt prima subiecta tam propriorum, quam accidentium sint singularia, quod hæc primo existant, & in eis, ac per ea existant vniuersalia.

Solutio quinti argumenti positi quæstione superiori, sect. 1.

Atq; hoc modo verum est, quod tradit Aristoteles: *Omnia accidentia realia, siue propria illa sint, siue communia, primo inesse primis substantiis. & per ea inesse secundis:* quod sic intelligendum est, vt vel insint totis, vel partib. earum, quod dixerim propter accidentia, quę sunt in anima separata, quæ etsi prima substãtia non est, tamen est suapte natura illius pars præcipua. Quod autem Porphyrius docet, propriũ speciei innasci, & (quod sequitur) per speciem inesse indiuiduis, ad subiectum conuenientiæ referendum est.

Cur propria natura cõmunibus primo conueniant.

Nam, quia propria sunt quasi naturales partus essentiarum cõmunium: inde fit, vt primo illis conueniant, & earum ratione conueniunt indiuiduis. Quod contra euenit in accidentibus realibus quinti prædicabilis. Cum enim hæc nullam naturam substantialem necessario sequantur (etiam indiuiduam) ac proinde conuenire non possint, nisi existant ipsa & subiecta, quibus conueniunt, non dubium est quin quandocunq; conueniunt, primo conueniant indiuiduis, & per ea speciebus & generibus, sub quibus continentur.

Itaq; prima subiecta conuenientiæ propriorum realium sunt naturę communes, existentiæ autem indiuidua: prima vero realium accidentium & existentiæ & conuenientiæ, sunt sola indiuidua, vnde patet solutio extremi argumenti superioris quæstionis.

Sit ne primum subiectum cuiusq; proprii vnicum.

SECTIO III.

Sed quærat aliquis, num, quemadmodum prima subiecta conuenientiæ cuiusq; accidentis vniuersalis sunt plura: ita cuiusque proprij sit vnicum. Ad quam dubitationem non difficile ex dictis responderi potest. Nihil enim prohibet esse plura; etsi sæpe est vnicum.

Conclusio probatur.

Nam si, quemadmodum subiectum vendicat sibi per se proprietatem, ita proprietas sibi per se vendicet subiectum, non dubium erit, quin primum subiectum sit vnicum: quo pacto se habet homo & risus capax, animal & sensus particeps, substantia corporea & extensum esse mole corporea, aut figuratum figura solida (ponimus enim, quod & credimus, nullam magnitudinem dari posse infinitam) eodemque modo se haberent substantia, genus summum, & quale, si

Nullam magnitudinem posse dari

anima separata, quæ sub eo genere non contineretur non esset necessario & suapte natura qualit. si vero subiectum sibi per se vendicet proprietatem, ipsa autem proprietas non sibi per se vendicet subiectum: poterit primum subiectum esse vel vnicum vel multiplex.

Insuper

vnum, si proprium sibi vendicet per se, & conuertibiliter (quod dicitur per se primo) genus aliquod essentialiter inclusum in subiecto: quo pacto se habet homo & sensus particeps: multiplex, si proprium non sibi per se vendicet tale genus: quo pacto se habeat homo vel anima humana & intellectiuũ esse, sumptum in genere: simia & visiuum vel auditiuum esse, ignis & calidum, aqua & frigidum.

Intellectiui in genere sumpti non dari vnum commune subiectum.

Neque enim datur primum subiectum intellectiui in genere sumpti, quod omnibus intellectiuis subiectis particularibus vniuoce sit commune, quemadmodum & ipsum intellectiuum esse est omnibus vniuoce commune, tametsi datur vnum primum subiectum intellectiui non indigentis discursu, quod subiectum est substantia separata in genere sumpta.

Neq; visiui vel auditiui.

Neque etiam datur primum subiectum visiui vel auditiui sub animali, quod vniuoce commune sit homini & simiæ, quibus visus & auditus vniuoce conuenit, etiam in specie fortassis. Nec denique datur primum subiectum calidi aut frigidi, quod igni & cœteris calidis, aut aquæ & cœteris frigidis sit vniuoce commune, vt constat.

Refellitur nonnullorũ sententia.

Nam, quod quidam dicunt, si calidum & frigidum pro naturaliter calido & frigido sumantur, calidi quidem primum subiectum esse ignem, frigidi vero aquam, aperte falsum est, cum pleraque mista sint naturaliter calida, & pleraque item naturaliter frigida, etiam calore & frigore actuali, vt caro viuentis, & crystallus. Nec iuuat hos id quod respondent, cœtera naturaliter calida participatione ignis esse sic calida, & cœtera naturaliter frigida participatione aquæ sic esse frigida. Satis enim est, si omnia sic calida sint vniuoce calida, & sic frigida sint vniuoce frigida, vt teneantur ipsi aut nobis assentiri, aut subiectum vnum vniuoce commune omnibus sic calidis, alterum sic frigidis quærere. Quod si dicere pergant, nec calidum esse vniuoce commune igni, & cœteris naturaliter calidis, nec frigidum aquæ, & cœteris naturaliter frigidis, eo quod calidum dicatur per se de igne, de cœteris per participationem ignis, eodemque modo frigidum se habere ad aquam & cœtera frigida: nec recte sentient, nec ad rem id omnino dicent. Nam, quemadmodum ignis est per se calidus, & aqua per se frigida, sic etiam alia complura dicuntur per se calida & per se frigida, ea videlicet, quæ ex naturis suis tantũ

calo-

calorem aut frigus sibi vendicant, vt simpliciter talia denominari possint, quomodocunque ipsa dicantur calida aut frigida per participationem ignis aut aquæ.

...um ali...od propriũ ...mediate ...i posse de ...ribus sub...ntia spe...bus.

Nec mirum videri debet, quod vna & eadẽ qualitas pertinens ad quartum prædicabile immediate dicatur de pluribus speciebus substantiæ, cum diuersæ species aliquam eandem operationem naturaliter habere possint, quę aliis eiusdem generis conuenire nequeat, ac proinde aliquam potentiam, quæ non sit cæteris speciebus eiusdem generis proximi cõmunis. Vide autem super hac re Caietanum super D. Tho. de ente & essentia, cap. vlt. § Antequam terminemus. Item Scotum q. 33. super vniuersalibus.

Num omnia propria generum sint etiam genera, & propria specierum infimarum species infimæ.

Sectio IV.

Qværat item aliquis, cuiusmodi sint propria, quæ adæquate naturas communes sequuntur: vtrumne quæ sequuntur geneticas, sint etiam genera, & quæ specificas, sint species: quo pacto se habent sensus particeps ad animal, & disciplinæ capax ad hominem.

Assertio respondens quæstioni.

Ad hanc dubitationem dicendum est, varium id esse. Nam, etsi plurima eorum, quæ sequuntur genera substantiarum, sint etiam genera, vt de sensus participe dictum est (de eo intellige, quod denominatiue dicitur à potentia sentiendi) & omnia item, quæ sequuntur species infimas, videantur esse species infimæ, vt disciplinæ capax, tamen nihil repugnat, ea, quæ sequuntur genera, esse species infimas; & quæ sequuntur species infimas, esse genera. Nam, extensum esse mole corporea, etsi sequitur naturam substantiæ corporeę, quę genus est, tamen ipsum est species infima quanti. Et quanquam nulla nunc succurrit species infima substantiæ, quam adæquate sequi videatur proprium, quod non item sit infima species (nisi forte quis dicat, hominem sequi genus quoddam intellectus innominatum; quod adæquate in agentem & possibilem naturaque sua nudum diuidatur) nullam tamen contradictionem implicat, dari tale proprium alicuius earũ, quod genus sit, modo in ea specie substantiæ, & in omnib. eius indiuiduis cernantur omnes species eius proprii, ne demus indiuidua eiusdẽ speciei infimæ differre inter se propriis specificis, ac proinde differre specie. Id autem ex-

Esse extensum mole corporea quid sequatur, & cuius generis sit species infima.

Dari speciei infimæ propriũ aliquid, quod genus sit, contradictionem non implicat.

A empli causa, re vera accideret, si appetitus sensitiuus soli conueniret homini. Nam, cum is appetitus diuidatur specie in irascibilem & concupiscibilem, quorum vterque necessarius est animali (irascibilis enim vindex est concupiscibilis) vtique & genus ipsum, & vtraque eius species esset in singulis hominib. quemadmodum & sensus, qui soli animali conuenit secum habet, secũq; affert ad omnes species & indiuidua animalis gustum & tactum, B tametsi gustus etiam & tactus genera quædã sunt, quæ suas habent species.

Gustum & tactum genera quædam esse.

Ex his collige, nihil repugnare, quo minus dentur propria generalia, quę eadem sint species infimæ respectu suorum inferiorũ, quale est extensum esse mole corporea, & similiter propria specialia, quæ eadem sint genera cum suis inferioribus collata: cuiusmodi esset appetitus sensitiuus, si cum homine reciprocaretur, & aliquo modo est figuratum figura so- C lida, si referatur ad sola particularia corpora Prædicamenti quantitatis, quæ certum est non differre specie, tametsi non, quemadmodum omnes species appetitus sensitiui essent in omnibus indiuiduis speciei humanæ, ita omnes species figurati figura solida sunt in omnibus indiuiduis corporibus Prædicamenti quantitatis. Quod ideo euenit, quia, etsi hoc genus figurati dicitur necessario de corpore, vt corpus est, quemadmodum appetitus sensitiuus de homo, vt homo est: ta- D men nulla species figurati dicitur necessario de corpore, vt est corpus, vel de vllo particulari corpore, quatenus ad prædicamentum quantitatis spectat: quod dicere non possumus de speciebus appetitus sensitiui respectu & hominis in commune, & particularium hominum.

Dari propria generalia, quæ sint species infimæ.

Et propria specialia quæ sint genera.

Collige item, vnum & idem proprium posse esse generale: & modò aliquo speciale, si cũ duobus subiectorum generibus conferatur. E Nam, figurarum figura solida, si cũ solis corporibus prędicamenti quantitatis cõferatur, quorum naturam trinæ dimensionis immediate sequitur, proprium est speciale quodammodo: cum de nullis eiusmodi corporibus dicatur, vt specie differentibus: si vero conferatur cum substantiis corporeis, quibus ratione molis corporeæ dicitur, cum earum plurimæ specie differant, non dubium est, quin earum respectu sit proprium generale, quo vtique nomine simpliciter appellandum est. F

Idem proprium & generale & quodammodo speciale esse posse.

Num propria quarti prædicabilis possint sub se continere accidentia quinti prædicabilis.

SECTIO V.

Exponitur q. QVæret etiam aliquis, qui fieri possit, vt figuratum figura solida sit propriũ quarti prædicabilis respectu corporis, & tamen omnes species figurati sint accidentia quinti prædicabilis respectu particularium corporũ: id quod etiam ex parte quæri potest, de quali respectu substantiæ generis summi. Nam, etsi illud necessario dicitur de substantia finita & completa, idque prouenit ex ipsa talis substantiæ natura (quatenus enim finita & complexa est qualitatem aliquam actiuam sibi vendicat in singularib. vt sit ex se operatiua) tamen videmus, complures species Qualis contingentes dici de speciebus substantiæ, atque adeo de iis eisdem, de quibus Quale necessario prædicatur.

Respondetur quæstioni. Sed huic quæstioni facile respondetur, mirum videri non debere, si genus aliquod accidentalium prædicatorum in commune sumptum necessario conueniat alicui subiecto non solum communi, sed etiam singulari, idque proueniat ex natura talis subiecti, & tamen aliquæ species talis prædicati, aut etiam omnes contingenter illi conueniant. *Materiæ corruptibilium conditio.* Simile enim quid accidit in materia corruptibiliũ, quæ, etsi necessario habent formam, idq; prouenit ex ipsa natura materiæ, quæ sine forma naturaliter existere non potest, tamẽ quamlibet speciem formæ habet contingenter: nõ enim necesse est, vt subiectum habeat determinatam propensionem ad speciem, si habet determinatam ad illius genus cum perinde tali propensione satisfacere natura possit per vnam speciem atque per alia. Quod autem diximus de genere & speciebus illius, eodem modo accidit in specie, eiusq, indiuiduis. Nã, etsi subiectũ ex natura sua determinate propensum sit ad certam speciem, æque tamen ei natura satisfacit per vnum indiuiduum eius speciei, atque per aliud.

Certum numero subiectum non ex poscere necessario certam numero potentiam. Vnde collige, ne propria quidem primi & secundi gradus tanta necessitate conuenire subiectis, vt certum numero subiectum ex natura sua certum numero proprium sibi vendicet: verbi causa, hunc hominem hanc numero potentiam siue ridendi, siue intelligendi, & hunc equum hãc numero hinniendi facultatem, aut sentiendi. *Primus naturæ auctor vt species formarum determinet.* Primus enim naturæ auctor est qui speciem formæ, quæ introducitur in subiectũ, ad formas indiuiduas determinat, naturalibusque propensionib. subiectorum ad certam formæ speciem per ea indiuidua, quæ sibi placet, satisfacere cõsueuit, cum facultatem cuiusque particularis agentis excedat ex infinitate indiuiduarum formarum cuiusque speciei, vnam certam & determinatam, quã introducat, solet quasi deligere. Sic fit, vt quẽadmodum forma siue substantialis siue accidẽtalis, quæ primo & quasi directo introducitur, est hæc numero, quia primum agens eam præfiniuit ac determinauit, ita accidit in proprietatib. quæ illas consequuntur. Nec tantum in generatione id euenit, sed etiam toties eueniet, quoties sublata aut impedita proprietas remoto impedimento resultauerit. Semper enim illa numero proprietas succedet, & quasi fluet ex subiecto, quam idem naturæ auctor ab æterno ex tota specie delegit.

Num accidentia quinti prædicabilis, vt conueniant subiectis, indigeant sua & subiectorum existentia.

SECTIO VI.

In quo sint posita difficultas. DEmum quæret aliquis, cur supra diximus, hoc inter alia discrimina differre inter se propria & accidentia quinti prædicabilis, quod propria cõuenire possint suis subiectis, etsi nec ipsa, nec subiecta existant; accidentia autem quinti prædicabilis non conueniant nisi existant & ipsa & eorum subiecta. Nam, etsi hoc diximus de realibus tantũ propriis & accidentibus, nihilo minus eadem ratio videtur esse in omnibus: nempe, vt quemadmodum accidentia realia quinti prædicabilis non cõueniunt, nisi & ipsa & eorum subiecta realiter existant, ita neq; accidentia rationis eiusdem prædicabilis, nisi existant in mente, siue obiectiue. Et tamen hoc falsum videtur, cum mortuum esse, quod nemo rea le accidens, sed rationis esse dixerit, non indigeat vlla existentia vel sui vel subiecti de quo dicitur, vt de eo vere dicatur, sed potius, quẽadmodum ipsum reali existentiæ sui subiecti repugnat, ita obiectiuam existentiam vel sui, vel illius minime requirat. *Mortuum esse accidens an requirat sui existentiam.* Nam, etsi nemo dicitur mortuus, nisi dum mente concipitur, vt tamen mortuus sit aliquis, nõ opus est eum mente concipi.

Solutio q. Huic dubitationi respondendum est, eandem quidem esse rationem in accidentibus quinti prædicabilis, si entia rationis sint, vt indigeant existentia obiectiua, atque in iis, quæ sunt realia, vt indigeant reali. Cuius rei hæc est ratio, quia in necessariis enunciationum enunciabiliumque connexionibus verbum *est* absoluitur (vt dici solet) ab omni temporis differentia, ac proinde ab omni actuali existentia, in contingentibus autem semper additum est ad certum aliquod tempus vel præsens, vel præteritum, vel futurum. *Verbum Est in connexionib. necessariis absolui à tempore. In cõtingentib. non ita.* Quo fit, vt in contingentibus, si vera est connexio

nexio prædicati cum subiecto, dubium non sit, quia vtrumque aut existat obiectiue, aut extiterit, aut futurum sit vt existat pro ratione differentiæ temporis, quod verbo significatur. Sed tamen huic sententiæ nihil repugnat id, quod obiicitur de mortuo.

...sponderetur ...bitationi ...mortuo. ...ortuum ...nobus mo... ...s sumi ...sse.

Quod vt facilius intelligatur, animaduertendum est; mortuum duobus modis sumi posse: vno, vt est participium præteriti temporis, quo pacto significat vitæ separationem exercitam in tempore præterito; seu vitæ nomen sumatur pro vita essentiali, quæ est anima ipsa, seu pro vita accidentaria, quæ sunt operationes vitales; vt sentire, cupere, irasci, mouere se, & alia id genus: altero vt est nomen, quo pacto significat aliquid vita priuatum.

Mortuum igitur, si priori modo sumatur, vere quidem dicetur & de toto composito ex corpore & anima, vt de Socrate mortuo & de corpore solo. Nam & totus Socrates aliquando patiebatur vitę accidentariæ separationē; cum extremo spiritu laboranti paulatim deficiebant vitales operationes: & corpus illius tum simul patiebatur separationem nō modo accidentariæ vitæ, sed etiam essentialis, cum anima sensim relinquebat alias atque alias partes remotiores ab iis, à quibus simul discessit, & has etiam dispositiue relinquebat, cum magis ac magis primo non esse animæ in corpore appropinquabat. Sed cū enunciatio hæc, Socrates est mortuus, sit de præterito, non est necesse, vt subiectum nunc existat, etsi diuina existere potestate valeat, si nunc à mortuis excitetur: prædicatum autem existere non potest, cum ad præteritum non detur potentia. Quanquam necesse est, vt vtrumq; extiterit eo tempore, pro quo nunc verificatur propositio, atque adeo positiue extiterit, quia apparatio vtriusq; vitæ, quæ fiebat, dum Socrates animam agebat, actio quædam erat corruptiua subiecti, omniumque eius vitalium operationum.

Socrates est mortuus, esse enunciationē de præterito.

Si vero mortuum posteriori modo accipiatur, nūquam vere illud dici potest de Socrate, nisi sumpto Socratis nomine per synecdochen pro corpore Socratis exanimi. Qua figurata significatione vera fuit aliquando hęc enunciatio, Socrates est in hoc feretro mortuus, & nunc etiam vera hæc est: Socrates est in hoc tumulo mortuus, si in eo continentur ossa Socratis. Atque hoc pacto necesse est, vt & subiectum & prædicatum existant in rerū natura: subiectum quidem positiue, prædicatum negatiue, realiter tamen, hoc est, sine operatione intellectus. Nam, priuationes reales, si contingentes sint, vtraque existentia indigent & positiua subiectorum, & negatiua sui. vt affirmatio earum de subiectis vera sit. In priori vsurpatione mortui, vera fuit in triduo mortis Christi Domini; & nunc est hæc enunciatio: Christus est mortuus: in posteriori autem nunc falsa, & in solo triduo illo vera fuit, sumpto nūc Christi nomine pro Christi corpore, verboque diuino, vt in eo exanime corpus subsistebat.

Priuationes reales, vt indigeant vtraque existentia, & positiua subiecti, & sui negatiua.

Christus est mortuus in quo sensu vera & quādo.

Ad argumentū igitur negandum est, mortuum esse, in accidentibus rationis esse numerandum. Nam, vitæ separatio, cum sit vera actio, est accidens reale; priuatio autem vitæ non est accidens rationis. sed realis carentia formæ, hoc est, sine operatione intellectus existens in corpore, seu materia priuata. Vnde fit, vt & sui subiecti existentia reali positiua indigeat, & sui etiam reali negatiua, i.e. qua forma negata non existit in subiecto.

In forma argumentum diluitur.

Quod si quis obiiciat etiam ipsum Socratem, qui nunc non est, posse dici priuatum vita, non quidem essentiali, quæ est altera pars Socratis, sed accidentaria, quæ sunt præteritę eius vitales operationes: negandum id plane est; quia si subiectum dici posset priuatū reali accidente contingenti, quandoquidem illud non habet: nulla esset differentia inter priuationem & negationem: periudeque Socrates, antequam nasceretur, posset dici mortuus, atque postquam vitam finiuit. Vt igitur tunc non dicebatur operationibus vitalib. priuatus, quia tunc non existebat sine huiusmodi operationibus, ita & nunc, quia non sic existit, nec sane alia ratione, nisi quia priuatio contingens supponit existentiam subiecti, quam non supponit contingens negatio. Atque hæc de omnibus quoque vniuersalium & prædicabilium generibus dicenda occurrerunt.

Obiectio.

Soluitur.

ΚΕΦ. ΚΘ. — CAP. XXIX.

Text. 34. Τὸ ψεῦδος λέγεται ἄλλον μὲν τρόπον ὡς πρᾶγμα ψεῦδος

Text. 34. Falsum a vno modo dicitur; vt res falsa. Atque

CAPITIS XXIX. EXPLANATIO.

Quot modis falsū dicatur

Falsum a vno modo.] Tradit quot modis falsum dicatur. ac primum in rebus significatis: deinde in oratione: postremo in homine, qui oratione vtitur. Res significatæ tribus modis

Text.34. ψεῦδος. καὶ τούτου, τὸ μὲν τῷ μὴ συγκεῖσθαι, ἢ ἀδύνατον εἶναι, συντεθῆναι, ὥσπερ λέγεται τὸ τὴν διάμετρον εἶναι σύμμετρον· ἢ τὸ σὲ καθῆσθαι (τούτων γὰρ ψεῦδος τὸ μὲν ἀεὶ, τὸ δὲ ποτέ· οὕτω γὰρ οὐκ ὄντα, ταῦτα) τὰ δὲ, ὅσα ἐστὶ μὲν ὄντα, πέφυκε μέντοι φαίνεσθαι, ἢ μὴ οἷά ἐστιν, ἢ ἃ μὴ ἐστιν, οἷον, ἡ σκιαγραφία καὶ τὰ ἐνύπνια. ταῦτα γὰρ ἐστι μέν τι, ἀλλ' οὐχ ὧν ἐμποιεῖ τὴν φαντασίαν πράγματα μὲν οὖν ψευδῆ οὕτως λέγεται, ἢ b τῷ μὴ εἶναι αὐτά, ἢ c τῷ τὴν ἀπ' αὐτῶν φαντασίαν μὴ * ὄντος εἶναι. λόγος d δὲ ψευδὴς, ὁ τῶν μὴ ὄντων, ᾗ ψευδής. διὸ πᾶς e λόγος ψευδὴς, ἑτέρου, ἢ f οὗ ἐστιν ἀληθής. οἷον ὁ τοῦ κύκλου ψευδὴς τριγώνου ἑκάστου g δὲ λόγος, ἔστι ὡς εἷς, ὁ τοῦ τί ἦν εἶναι· ἔστι δ' ὡς πολλοί· ἐπεὶ ταὐτό πως

χ. ὄντως.

Atq; hæc partim, quia nõ cõponitur, aut componi non potest: quo pacto dicimus, diametrum esse commensurabilem, aut te sedere (horũ n. aliud semper est falsum, alterum interdũ, cũ ista hoc pacto sint non entia) partim, quia est ex eorũ genere, quæ cum entia sint, apta sunt tamen natura sua, vt videãtur esse, aut nõ qualia sunt, aut quæ non sunt, veluti pictura & insomnia. Hæc enim etsi aliquid sunt: non sunt tamen ea, quorum imaginationem efficiunt Res igitur hoc modo dicuntur falsa, aut b quia ipsa non sunt aut quia imaginatio quam efficiunt, entis non est. Oratio d autem falsa est ea, quæ versatur in iis, quæ non sunt, qua ratione falsa est. Quo fit vt omnis e oratio falsa, alterius sit, quã f eius in quo est vera: quo pacto definitio circuli falsa est in triangulo. Est g autẽ cuiusq; rei oratio modo quodam vna (ea nimirum quæ quid res sit

Res significatas, tribus modis dici falsas.

modis dicuntur falsæ. Vno, si componi non possunt, hoc est, si earum coniunctio non potest existere in rerum natura, vt diameter commensurabilis lateri quadrati, quæ dicuntur impossibilia, & quæ contradictionem implicant. Altero, si non componuntur actu, id est, si earum coniunctio non existit cum existere possit, quo pacto est falsum, Socratem sedere, cum nõ sedet: aut esse beatum, cum non est beatus. Differunt autem hi duo modi non parum. prior enim est eorũ, quæ semper sunt falsa, hoc est, quæ nunquam possunt esse vera, posterior eorum, quæ interdum falsa sunt, h. e. quæ possunt esse vera, quam expositionem adhibeo propter multa falsa contingentia, quæ semper erunt falsa, & tamen non sunt impossibilia. vt esse plures Soles. Deinde, etsi vterque modus significat non entia (nam cum omne ens sit verum necesse est, vt omne falsum, qua ratione falsum est, aliquo modo sit non ens) prior tamen significat non entia omnino, posterior autem non existentia, quæ quidem modo aliquo nõ entia dici possunt. Tertio si sint entia quidem, sed tamen natura sua apta vt falsam sui imaginationem efficiant siue illa videantur esse talia, qualia non sunt: vt Iris, quæ videtur colore affecta, cum verum colorem non habeat: siue esse ea, quæ reuera non sunt, vt picturæ hominum, aut eorum imagines in somniis obiectæ, quæ videntur homines, nec sunt homines.

In quo differant hi duo modi.

Orationem duob. modis falsam dici.

b *Aut quia ipsa non sunt.* Hoc refertur ad primum, & secundum genus rerum falsarum, *quæ in* eo conueniunt, quod non sint actu.

c *Aut quia imaginatio.* Hoc refertur ad tertium genus. Proinde verba illa *entis non est*, sic exponenda sunt; Non est talis entis, aut entis, quale est, aut quod ipsa res est, vt patet ex propositis exemplis.

d *Oratio autem falsa.* Duobus modis dicitur oratio falsa. Vno, simpliciter, hoc est, secũdum se, quia significat id, quod non est, nempe rem primo aut secundo modo falsam, vt quæ asserit diametrum esse commensurabilem lateri quadrati, aut Socratem sedere, cum non sedet. Altero, comparatione eius rei, cui non conuenit, vt definitio circuli comparatione trianguli. vtroque autem modo dicere possumus, orationem falsam versari in eo, quod non est, saltem quatenus falsa est. Priori quidem, quia simpliciter res significata non est; posteriori autem, quia applicatur siue attribuitur rei, quæ non est illa ipsa, quam significat.

e *Omnis oratio falsa.* Supple, quæ ratione sit vera.

f *In quo est vera.* Oratio enim vera, vt vera est, semper est entis, falsa autem, vt falsa, non entis.

Discrimen inter orationem falsam simpliciter & applicatione falsam.

g *Est autem cuiusque.*] Ponit discrimen inter orationem falsam simpliciter, & applicatione falsam: docetque, eam, quæ sola applicatione falsa est, esse veram non solum comparatione rei, quam significat, sed etiam respectu eius, cum quo res significata est idẽ subiecto: quo pacto definitio Socratis est quodammodo definitio Socratis musici. Nam, etsi vnius rei vna tantum definitio dicitur, id intelligendum est de definitione, quam dicunt essentialem, & quæ per sola intrinseca essentiæ principia traditur: at oratio simpliciter falsa, cuiusmodi sunt attributa, quę cõstant ex partibus repugnantibus, vt animal inanimatum, & similia, nullius omnino rei oratio est, quia nihil significat, quod vere sit ens.

h Qui

πως αὐτό, καὶ αὐτὸ πεπονθὸς οἷον, Σωκράτης καὶ Σωκράτης μουσικός· ὁ δὲ ψευδὴς λόγος, οὐθενός ἐστιν ἁπλῶς λόγος· διὸ h Ἀντισθένης ᾤετο εὐήθως μηθὲν ἀξιῶν λέγεσθαι, πλὴν τῷ οἰκείῳ λόγῳ ἐφ' ἑνός. ἐξ ὧν συνέβαινε μὴ εἶναι ἀντιλέγειν, σχεδὸν δὲ μηδὲ ψεύδεσθαι. ἔστι δ' ἕκαστον λέγειν, οὐ μόνον * τῷ αὐτοῦ λόγῳ, ἀλλὰ καὶ τῷ τοῦ ἑτέρου, ψευδῶς μὲν καὶ παντελῶς. ἔστι δ' ὡς καὶ ἀληθῶς, ὥσπερ τὰ ὀκτὼ διπλάσια τῷ τῆς δυάδος λόγῳ. τὰ μὲν οὖν οὕτω λέγεται ψευδῆ. ἄνθρωπος δὲ ψευδής, ὁ εὐχερής, καὶ προαιρετικὸς τῶν τοιούτων λόγων μὴ δι' ἕτερόν τι, ἀλλὰ δι' αὐτό. καὶ ὁ ἄλλοις ἐμποιητικὸς τῶν τοιούτων λόγων, ὥσπερ φαμὲν καὶ πράγματα ψευδῆ εἶναι, ὅσα ἐμποιεῖ φαντασίαν ψευδῆ. διὸ k ἐν τῷ Ἱππίᾳ λόγος παρακρούεται, ὡς ὁ αὐτὸς ψευδὴς καὶ

τοῦ αὐτοῦ.

sit explicat) modo autem alio plures. Namque idem sunt quodammodo res ipsa & res aliquo affecta, veluti Socrates, & Socrates musicus. Falsa autem oratio, nullius simpliciter oratio est. Quocirca h magna inscitia tenebatur Antisthenes, cum crederet nihil dici nisi propria oratione, vnum de vno: vnde illud accidebat, non licere contradicere, atque adeo mentiri propemodum. At possumus vnumquodq; tum propria ipsius, tum etiam alterius oratione appellare: idque tum falsa omnino enunciatione, tum aliqua etiam ex parte vera. quo pacto octo, dualitatis ratione dupla dicuntur. Atq; hæc quidem hoc modo dicuntur falsa. Homo i vero falsus is dicitur, qui ad huiusmodi orationes procliuis est, easq; data opera sectatur, neq; alia de caussa, sed ob id ipsum: itemq; qui aliis talium orationum est effector: quo pacto & res eas falsas esse dicimus, quæ falsam imaginationem efficiunt. Hinc k fit, vt oratio illa, quæ in Hippia concluditur eundem esse menda-

h *Quo circa magna.* Quia oratio simpliciter falsa, nullius rei oratio est, colligebat Antisthenes, omnem orationem quæ de aliquo diceretur, esse propriam illius. Ex qua deinde conclusione suam illam absurdam sententiam concludebat, neminem posse cuiquam contradicere, ac proinde nec mentiri propemodum. Nam, si omnis oratio est propria eius de quo dicitur, non licebit dicere diuersas orationes de eadem re significata. quare cum contradictio dari non possit nisi diuersa de eodem dicantur (nam qui idem de eodem dicunt, nequaquam sibi contradicunt) nemo cuiquam poterit contradicere. Cum autem ii, qui mentiuntur, ferme id faciant, vt aliis contradicant, nemo ferme mentiri poterit. Sed quanta inscitia hæc dicat atque concludat Antisthenes, facile perspicitur. Primum enim, etsi oratio simpliciter falsa, siue in se repugnans nullius rei oratio est, vt homo rationis expers, oratio tamen vera de pluribus dici potest primaria quidem ratione de vno, de eo, inquam, quod per se ac primo significat, secundaria vero de iis, quæ ratione secundaria aut per accidens significat, vt definitio hominis de homine, & de Socrate, & de musico Socrate, & duplum de duobus, & iis quæ rationem dualitatis participant, vt de quatuor, sex, octo, & numeris, rebusque aliis paribus. Deinde, etsi non licet de eodem diuersa repugnantia dicere, licet tamen diuersa de eodem non repugnantia. Præter ea, etsi non licet diuersa repugnantia de eodem vere dicere, licet tamē vnum vere, alterum falso. Adde, ad contradictionem non esse necesse, vt diuersa de eodem dicantur (tametsi ex diuersorum affirmatione sæpe sequatur contradictio) sed vt idem de eodem affirmetur, & negetur. Postremo frequentius dicitur mendacium non contradicendi causa, quam contradicendi. Vno enim duntaxat modo mentiri quis potest contradicendo veræ enunciationi propositę, quia vni enunciationi vna tantum contradicit: at infinitis, non contradicendo, sed attribuendo disparata prædicata, quæ non insint, vt est luce clarius. Quod ad verba attinet, cum audis *vnde illud accidebat* subaudi *ex Antisthenis sententia.* Neque enim ea illatio Aristotelica est, vt quidam existimant, sed ex Antisthene desumpta.

Conclusio Antisthenis inepta.

Sæpius dici mendacium non contradicendi quā contradicendi causa.

i *Homo vero falsus.* Dupliciter ait, hominem dici falsum, siue fallacem. Vno, si procliuis sit ad orationes falsas, easque studiose sectetur, idque faciat non propter lucrum aut gloriam captandam, aut adulationis causa, aut denique ob aliquid aliud, sed ob id ipsum, quia delectatur mendaciis. Qui enim alia de causa mendacia sectantur, ab eo potius vitio, à quo impelluntur ad mentiendum, appellandi sunt. Nam qui propter lucrum mentiri solet, potius dicendus est cupidus, quam mendax: & ita res habet in cæteris. Loquitur enim Aristoteles non de actu, sed de habitu, nec de quauis denominatione, sed de ea, quæ à fine ducitur. *Par est enim* (inquit ille in secundo libro de Anima cap. 4. text. 49.) *à fine res denominare.* Altero modo dicitur homo falsus sit fallax, siue sit aliis auctor & causa, vt assentiantur falsis orationibus, cuiusmodi sunt sophistæ & hæretici.

Dupliciter hominem dici fallacē.

k *Hinc fit vt ratio illa.* Detegit ex priori significatione hominis fallacis vitium argumentationis illius, qua Hippias Sophista apud Platonem concludit, eundem esse fallacē, & veracem. Ideo enim absurdam conclusionem colligit, quia sumit tanquā veram propositionē, eum esse mendacē qui mentiri potest. cui propositioni cum adiungit aliam verā, nempe scientem & pruden-

Argumentatio fallax Hippiæ Sophistæ.

καὶ ἀληθῆ. τὸν δυνάμενον γὰρ ψεύδεσθαι, λαμβάνει ψευδῆ· οὗτος δ' ὁ εἰδὼς καὶ ὁ φρόνιμος. ἔτι, l τὸν ἑκόντα φαῦλον βελτίω. τοῦτο δὲ ψεῦδος λαμβάνει διὰ τῆς ἐπαγωγῆς. ὁ γὰρ ἑκὼν χωλαίνων, τοῦ ἄκοντος κρείττων. τὸ χωλαίνειν, τὸ μιμεῖσθαι λέγων, ἐπεὶ εἴγε χωλὸς ἑκών, χείρων ἴσως, ὥσπερ ἐπὶ τοῦ ἤθους καὶ τοῦτο.

mendacem, & veracem, fallax sit. Sumit enim eum esse mendacem, qui mentiri potest: at hic sciens & prudens est. Eum l etiam, qui sponte malus est, meliorem esse ponit: quod falsum inductione accipit. Qui enim sponte, inquit, claudicat, præstantior est eo, qui inuitus id facit: quo loco claudicantem appellat eum, qui claudicantem imitatur. Nam, si sponte claudus esset, forsitan esset deterior, quod perinde in moribus accideret.

tem posse mentiri, atque adeo eum maxime id posse facere, qui sapiens est, tandem concludit, eundem esse fallacem & veracem, quod nemini dubium sit, quin prudens & sapiens sit verax. Vitium huius rationis in eo cernitur, quod à potentia fallendi non ab habitu & studio appellet hominem fallacem.

In quo peccet.

Altera eiusdem Hippiæ ratio.

l *Eum etiam qui.* Ex eadem priori significatione fallacis ostendit, quid peccet ratio altera, qua Hippias eodem loco infert, meliorem, hoc est, minus malum esse eum, qui sponte peccat, quam qui modo aliquo coactus. Peccat enim æquiuocatione claudicantis, dum ait, præstantiorem esse eum, qui sponte claudicat, quam qui inuitus. Vt enim sumptio hæc vera sit, necesse est, vt in priori parte comparationis accipiat claudicantem pro eo, qui claudicantem imitatur: in posteriori autem pro eo, qui vere claudus est. Nam, si in vtraque accipit claudicantem pro eo, qui vere est claudus, aperte falsa esset sumptio; quandoquidem qui data opera se claudum faceret, deterior esset eo, qui id inuitus pateretur. Qua in re similis esset claudus voluntarius voluntario mendaci. vt enim mendax voluntarius, & qui non aliam ob causam mentitur, nisi quia mendaciis delectatur, peior est in moribus, eo, qui quodammodo coactus id facit, ita qui se claudum faceret peior esset in naturalibus eo, qui vel è natura, vel ab alio fieret claudus, vt qui & in pedibus & in mente haberet vitium naturæ repugnans. Vtitur autem Aristoteles verbo *fortasse*, quia vitia voluntatis peruersæ (etiam affectantis aliquid, quod contra naturam sit) non admodum proprie dicuntur vitia naturæ.

Mendax voluntarius peior coacto.

ΚΕΦ. Λ'.

Text. 35.

Συμβεβηκὸς a δὲ λέγεται ὃ ὑπάρχει μέν τινι, καὶ ἀληθὲς εἰπεῖν, οὐ μέντοι οὔτε ἐξ ἀνάγκης, οὔτε ἐπὶ τὸ πολύ. οἷον, εἴ τις ὀρύττων φυτῷ βόθρον, εὗρε θησαυρόν. τοῦτο τοίνυν συμβεβηκὸς τῷ ὀρύττοντι τὸν βόθρον, τὸ εὑρεῖν θησαυρόν. οὔτε γὰρ ἐξ ἀνάγκης τοῦτο ἐκ τούτου, ἢ μετὰ τοῦτο, οὐθ' ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἄν τις φυτεύῃ, θησαυρὸν εὑρίσκει. καὶ μουσικός γ' ἄν τις εἴη λευκός, ἀλλ' ἐπεὶ οὔτε ἐξ ἀνάγκης, οὔθ' ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τοῦτο γίνεται, συμβεβηκὸς αὐτὸ λέγομεν. ὥστ' ἐπεὶ b ἔστιν ὑπάρχοντα, καί τινι, καὶ ἔνια τούτων, καὶ πού καὶ ποτέ.

CAP. XXX.

Text. 35.

Accidens a dicitur id, quod inest illud quidem alicui, & vere dicitur, non tamen aut necessario, aut maiore ex parte: vt si quis planta scrobem fodiens, thesaurum inueniat. Itaque thesaurum inuenire accidens est effodienti scrobem, quia neque ex necessitate illud ex hoc, aut hoc post hoc sequitur: neque sæpius euenit, vt qui plantat, thesaurum offendat. Fuerit etiam albus musicus aliquis. Verum, quia necessario nec maiore ex parte euenit, accidens illud appellamus. Quocirca b cum aliquid inest, & alicui, atque huiusmodi nonnulla, alicubi etiam

CAPITIS TRIGESIMI EXPLANATIO.

Accidentis significationes.

A *Ccidens a dicitur id.* Exponit vltimo loco, quot modis dicatur accidens, duasque eius significationes tradit: vnam, qua significat attributa fortuita, seu quæ raro eueniunt (quæ quidem est præcipua accidentis significatio) alteram, qua significat ea, quæ etsi per se conueniunt non tamen ad essentiam pertinent.

b *Quocirca cum aliquid.* Declarat naturam accidentium prioris generis, docetque illa esse iis attributis, quæ sunt determinata quidem, quoad tempus & locum: indeterminata vero quoad causam. Oppositæ conditiones cernuntur in natura accidentium posterioris generis. Sunt enim indifferentia quoad locum & tempus, & habent caussam certam & determinatam, per quam suis subiectis conueniunt. Quo loco aduerte primum, accidentia prioris generis dici accidentia per accidens, posterioris autem accidentia per se. Deinde non omnia, quæ per se conueniunt rei, vt hoc loco sumuntur verba *per se*, conuenire necessario, sed satis esse, si conueniant ex propensione naturæ, aut intentione voluntatis eorum subiectorum, quibus

Accidentia per accidens.

Accidens per se quænam hoc lo[co].

quibus conueniunt, etiamsi nonnunquam aut æque, aut etiam sæpius impediantur. Dico autem *nonnunquam*, propter quædam naturalia attributa, quæ rarius impediuntur. quale est, hominem habere actu duos pedes. Addidi *aut æque*, propter ea, quæ non magis in hanc partem, quam in illam cadunt, cuiusmodi sunt euenta bellorum. Adieci *aut etiam sæpius* propter quædam ardua & difficilia, quæ etsi sunt per se intenta, rarius tamen eueniunt, vt esse beatum, & valde potentem. Vnde colliges, non omnia accidentia, quæ raro conueniunt subiectis, comprehendi in priori genere accidentis, sed quæ conueniunt præter inclinationem naturæ, aut propositum voluntatis. Vnde patet, imperfectam futuram explicationem prioris modi accidentium, nisi adderetur, id quod dictum est de indeterminatione caussæ. Nam omne accidens, quod conuenit rei per certam caussam, in ea, quatenus talis est, existentem, dicitur de illa per se, etiam si aliquando impediri possit, quo pacto conueniunt rebus naturalibus non solum proprietates, sed etiam alia pleraque.

Accidens quod res per certam caussam conuenit dici de illa per se.

καὶ ποτὲ, ὅτι αὖ ὑπάρχῃ μὲν, ἀλλὰ μὴ διότι τοδὶ, ἢ νυνὶ, ἢ ἐνταῦθα, συμβεβηκὸς ἔσται. οὐδὲ δὴ αἴτιον ἀφωρισμένον οὐδὲν τοῦ συμβεβηκότος, ἀλλὰ τὸ τυχόν. τοῦτο δ' ἀόριστον. συνέβη τῷ εἰς Αἴγιναν ἐλθεῖν, εἰ μὴ διὰ τοῦτο ἀφίκετο ὅπως ἐκεῖ ἔλθῃ, ἀλλ' ὑπὸ χειμῶνος ἐξωσθεὶς, ἢ ὑπὸ λῃστῶν ληφθείς. γέγονε μὲν δὴ, καὶ ἔστι τὸ συμβεβηκὸς, ἀλλ' οὐχ ᾗ αὐτὸ, ἀλλ' ᾗ ἕτερον. ὁ γὰρ χειμὼν αἴτιος τοῦ μὴ ὅπου ἔπλει ἐλθεῖν. τοῦτο δ' ἦν Αἴγινα. λέγεται c δὲ καὶ ἄλλως συμβεβηκὸς οἷον ὅσα ὑπάρχει καθ' αὑτὸ ἑκάστῳ μὴ ἐν τῇ οὐσίᾳ ὄντα, οἷον τῷ τριγώνῳ, τὸ δύο ὀρθὰς ἔχειν. καὶ ταῦτα μὲν ἐνδέχεται ἀΐδια εἶναι, ἐκείνων δὲ οὐδέν. λόγος δὲ τούτου ἐν ἑτέροις.

etiam, & aliquando, quicquid inest quidem, sed non hoc propter hoc, aut hoc tempore, aut hoc loco, accidens erit. Itaque accidentis nulla est determinata caussa, sed fortuita, quæ indefinita est. Accidit, vt quis in Aeginam venerit, si non ea de caussa illuc appulit, vt illuc veniret, sed à tempestate pulsus, aut à prædonibus captus. ortum est igitur, atque existit accidens, verum non ratione sui, sed ratione alterius. Tempestas enim in caussa fuit, vt illuc appelleret, quo non nauigabat, hoc autem erat Aegina. Dicitur c *& alio modo accidens, nempe omnia, quæ per se cuiquam insunt, nec sunt in substantia, quo pacto inest triangulo duos angulos habere rectos. Atque hæc quidem sempiterna esse possunt, illorum autem nullum. Cuius rei ratio aliis locis traditur.*

c *Dicitur alio modo.* Tradit posteriorem significationem accidentis, quæ ex dictis patet, ex quibus etiam est perspicuum cur addat accidentia huius generis, posse esse sempiterna, nec dicat omnia esse sempiterna. Cur autem hæc possint esse sempiterna, illa vero minime, ex aliis locis petendum esse ait. Quibus verbis lectorem reiicere videtur ad libri Physicorum secundi caput 4. & seqq. vbi de casu & fortuna disputauerat; itemq; ad libros Resolutorios, vbi 1. prior. c. ex contingentibus caussis nihil necessarium demonstrari ostenderat.

FINIS OPERIS.

INDEX

RERVM ET VERBORVM IN VOLVMINIS HVIVS TOMO POSTERIORE INPRIMIS MEMORABILIVM LOCVPLETISSIMVS, & accuratissimus, vbi numerus, paginam, litera vel literæ, paginæ quotam partem significant. Nota, nos & hic literis ob maiuscularum penuriam minusculis vti coactos esse.

Ad-

C.

motus

Mensura

O

P

Parti-

Pri-

Q

R

vt

FINIS.

G

N

O

P

Pri-

Q

S

vt

FINIS.